

THEOLOGIA
PATRUM
DOGMATICA,
SCHOLASTICO-POSITIVA,
TOMUS SECUNDUS,

THEOLOGIA PATRUM

DOGMATICA,
SCHOLASTICO-POSITIVA,

AUCTORE R. P.

ANTONIO BOUCAT

BITURICO,

Ordinis S. Francisci de Paula Religioso, Provinciæ Franciæ Professo atque
Alumno, & veterano apud Parisios in sacra Theologia Professore.

TOMUS SECUNDUS,

CONTINENS TRACTATUS

De Voluntate Dei Prædestinante & Reprobante.

De Sanctissima Trinitate.

De Deo Creatore & Promotore.

De Actibus, tum bonis, tum malis.

EDITIO SECUNDA VENETA

accuratior & emendatior.

VENETIIS MDCCLXVI.

Typis GASPARIS GHIRARDI

SUPERIORUM PERMISSU.

P R Æ F A T I O .

In Tractatum Quintum infra scriptum de SS. Trinitatis Mysterio .

SANCTUS AUGUSTINUS, de mirabili SS. Trinitatis mysterio differens lib. 1. de Trinitate c. 3. ait : " In iis ubi quæritur ,, unitas Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, nec periculosus ,, alicubi errator, nec laboriosus aliquid quæritur . ,, Non est igitur animus tantum mysterium hic scrutari ; namque, ut commune fert adagium, *Scrutator Majestatis opprimetur a gloria* . Et sane quid perageret indocta mortalium temeritas ? Quid ratiocinaretur ubi undequaque terminus simul & excessus ? Terminus quidem in personis : excessus vero, & ineffabilitas atque infinitas nedum in natura, sed & in personis in unica essentia subsistentibus : Quid denique perscrutaretur ubi cuncta sunt ineffabilia, juxta illud Apostoli Rom. 11. de divina Trinitate : *O altitudo divitiarum, sapientia & scientia Dei ! Quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus !*

Quocirca abscedat hic humana ratio, nihil quippe, inquit D. Bernardus, epistola 9. ad Abailardum, magis contra rationem, quam ratione ineffabilia conari transcendere mysteria : Nihil magis contra fidem, quam credere nolle quidquid non possis ratione attingere . Ne miremini igitur si quæcumque molitur humana mens, nusquam tamen individue Trinitatis arcanum adaperire valeat, quinimmo quotquot neglecta Ecclesiæ voce novas, recentesque vias ingredi ausi sunt, subito, caligantibus oculis, veritatis per illustre sidus amiserunt .

Et vero carnalium Judæorum mentem fugit tanti Mysterii cognitio ; vel ipsos latuit Philosophos ; a Paganis prorsus abscedit ; ast leve tamen certamen si cum ipsis duntaxat foret dimicandum . Longe gravius, acriusque cum infesta hominum hæreticorum cohorte exardescit prælium . Oppugnandi augeat ardorem horribile Noetianæ hæreseos portentum : cæci furoris incendium parat Sabellius : majores movet tragædias Arius ; flammam accendit Macedonius ; fovet atque longius protrahit perduellium pestilentiam dogmatum Servetus ; læthiferum propinat venenum infelix Socinus ; cujus Discipuli tanta impietate Trinitatem SS. insectati sunt, ut ab hac fide etiam primorum sæculorum Patres alienos esse prædicare non dubitaverint .

Inimicam hominem zizaniis in agro Domini disseminantem, illuminati scripturarum face, perpetua innixi traditione, sententiis Patrum roborati ; accincti denique & Conciliorum, & summorum Pontificum decretis, pro virili, duce Doctore Angelico, debellare cōabimur .

Quarto ex multiplici ratione.	67
Solvuntur objectionis.	68
Synopsis probationum.	70
Synopsis objectionum & responsum.	ibid.
Art. IV. Utrum detur providentia specialissima, quæ de actu & finaliter operari saltem?	71
Conclusio. Datur huiusmodi providentia.	ibid.
Synopsis probationum.	73
DISSERTATIO III. De voluntate divina, suavitè prædestinante.	74
Art. I. De ordine & progressu hæresis Prædestinatariorum.	75
Sectio I. Historia Critica Hæresis Prædestinatariorum.	ibid.
Ortus.	ibid.
Progressus.	ibid.
Proscriptio.	76
Sect. 2. Utrum de facto fuerint Prædestinati.	ibid.
Conclusio. De facto extiterunt. Prædestinati.	ibid.
Respondetur objectionibus.	78
Synopsis probationum.	80
Synopsis responsum ad objectiones.	ibid.
Sectio 3. An Lucidus præbiter s. sæculo ad hæresis Prædestinatam?	81
Conclusio. Adhæsit.	ibid.
Solvuntur objectiones.	ibid.
Synopsis probationum.	84
Synopsis objectionum & solutionum.	ibid.
Sectio 3. Utrum Gotescalcus adhæserit Prædestinatam 9. sæculo?	ibid.
Conclusio affirmativa.	ibid.
Fit satis objectionibus.	86
Synopsis probationum.	92
Synopsis objectionum & solutionum.	ibid.
Sectio 4. Utrum Ecclesia Lugdunensis impigerit in errorem Prædestinatariorum?	ibid.
Conclusio. Non impigit.	93
Solvuntur objectiones.	94
Synopsis probationum.	97
Synopsis solutionum ad objectiones.	ibid.
Art. 2. De Doctrina S. Augustini & ejus commendatione.	ibid.
Sectio I. Utrum D. Augustinus præcesserit in errore Prædestinatariorum.	ibid.
Conclusio negativa.	ibid.
Primo S. Augustinus impugnatur prædestinationem necessitantem.	98
Secundo Sanctus Augustinus tenet Deum velle singulos homines salvos fieri.	ibid.
Tertio docet Christum mortuum esse pro singulis hominibus.	99
Nunquam docuit præcepta aliqua esse impossibilia.	100
Docet necessitatem suavem gratiæ ita ut libe-	

rum arbitrium sub ejus dominio non se habeat ut inanime quoddam.	ibid.
Propugnat liberum arbitrium permanere sub dominio gratiæ etiam efficacissimæ.	101
Sanctus Aug. est sui ipsius interpres in solutione objectionum quæ hic exponuntur.	102
Dimittuntur de novo argumenta in contrarium.	106
Synopsis probationum.	110
Synopsis objectionum & solutionum.	ibid.
Sectio 2. Audiendus est D. Aug. pro prædestinatione SS., pro necessitate & efficacia gratiæ, quia testimonium habet universalis Ecclesiæ.	ibid.
Testimonium summorum Pontificum.	111
Testimonium Conciliorum.	ibid.
Testimonium Patrum primorum seculorum ex conformitate Doctrinæ D. Aug. cum eis.	ibid.
Testimonium Patrum tredecim seculorum subsequentium.	113
Testimonium ex universis orbis terrarum Ecclesiis.	114
Testimonium Theologorum.	115
Testimonium ex victoriis super fidei hostes gloriose ab Augustino reportatis.	116
Solvuntur objectiones.	117
Synopsis probationum.	121
Synopsis responsum ad objectiones.	ibid.
Art. 3. Utrum detur prædestinatio sanctorum?	121
Conclusio affirmativa.	ibid.
Solvuntur objectiones.	123
Synopsis probationum.	125
Synopsis solutionum ad objectiones.	ibid.
Art. 4. De causa motiva prædestinationis SS.	ibid.
Sectio I. Utrum prædestinatio sanctorum possit catholice defendi ante prævisa merita?	126
Conclusio I. Prædestinatio adequate sumpta est ante prævisa merita.	127
Conclusio II. Prædestinatio etiam inadæquate sumpta in multis, ut in B. Virgine, in S. Joanne Baptista &c. est ante prævisa merita.	ibid.
Conclusio III. Prædestinatio inadæquate sumpta catholice defenditur ante prævisa merita.	128
Probat, primo ex Scripturæ sacra.	ibid.
Secundo ex Patribus Græcis.	129
Tertio ex Patribus Latinis.	ibid.
Quarto ex sancto Augustino.	130
Quinto ex Divo Thoma.	131
Sexto ex multiplici ratione.	ibid.
Solvuntur objectiones, quæ ex sacra eruntur Scriptura adversus tertiam Conclusionem.	132

Objectiones ex Patribus & SS. Doctores pro-	
ponuntur & diluuntur .	134
Argumenta ex ratione in contrarium discus-	
suntur & diluuntur .	156
Synopsis probationum .	140
Synopsis difficultatum & solutionum .	ibid.
SECT. 2. Utrum prædestinatio sit post prævisa	
merita, & catholice sic propugnari possit?	141.
Conclusio. Prædestinatio defenditur Catholi-	
cæ post prævisa merita .	ibid.
Probatur primo auctoritate Scripturæ sacræ. ib.	
Secundo ex Patribus Græcis .	143
Tertio ex Patribus Latinis .	144
Quarto ex Dico. Thomæ .	ibid.
Quinto ex ratione multiplici .	146
Solvuntur objectiones, primo ex Scriptura sa-	
cra procedentes .	149
Secundo ex S. Aug. auctoritate depromptæ .	
154	
Tertio ex ratione procedentibus .	164
Synopsis probationum .	170
Synopsis Responsum ad objectiones .	ibid.
SECT. 3. Utrum S. Aug. in libro de prædestinatio-	
ne sanctorum & de dono perseverantiæ agat	
de prædestinatione ad gratiam vel ad glo-	
riam?	172
Conclusio I. S. Doct. agit ex professo de præ-	
destinatione ad gratiam in libro de prædesti-	
natione sanctorum .	ibid.
Probatur discurrendo per singula libri capita .	
ibid.	
Conclusio II. S. Doct. in Libro de dono per-	
severantiæ tractat ex professo de prædestina-	
tione ad gratiam .	184
Probatur discurrendo per omnia libri Capita. ib.	
Solvuntur objectiones .	196
Synopsis probationum .	200
Synopsis objectionum & solutionum .	ibid.
DISSECTATIO IV. De voluntate Dei unicite	
& reprobante .	201
Articul. 1. Utrum anima sit immortalis? ibid.	
SECTIO 1. Variis argumentis astruitur anime	
immortalitas .	ibid.
1. Argumentum Ex veteri Testamento. ibid.	
2. Argum. depromptum ex novo Testamento. 202.	
3. Argument. Fit ex quadruplici potissimum	
ratione in divinis fundata Scripturis .	203
4. Argum. Ex Conciliis petitur .	204
5. Arg. Ex Traditione Patrum, & ex eorum-	
dem rationibus .	ibid.
6. Argum. Ex auctoritate Philosophorum, Ora-	
torum & Poetarum desumitur .	209
7. Argum. Ex rationibus Physicis, Metaphysi-	
cis & moralibus depromptur .	210
Solvuntur objectiones ex Scriptura Sacra de-	
sumptæ .	213

Solvuntur objectiones ex ratione procedentes. 214
Synopsis probationum .
216
Synopsis objectionum & solutionum .
217
SECTIO 2. Convellitur Systema Epicuri animam
rationalem esse mortalem propugnantis. ibid.
Concl. Non sequitur ex fucato Epicuri Systemate
animam hominis esse mortalem .
ibid.
Solvuntur objectiones Epicurorum .
219
Diluuntur objectiones Spinozæ .
221
Synopsis probationum .
224
Synopsis objectionum & responsum .
ibid.
Art. 2. Num detur reprobatio? ibid.
Conclusio. Deus decrevit excludere a gloria,
illos solum quos in peccato lethali mortuos
prævidit .
ibid.
Solvuntur objectiones .
229
Synopsis probationum .
234
Synopsis objectionum & solutionum .
ibid.
Art. 3. Utrum detur infernus pro puniendis re-
probis, & ibi adjunt pro peccatis pænæ? ibid.
SECTIO 1. De pænis damnatorum in genere. ibid.
Conclusio. Datur infernus pro peccatis mor-
talibus nunquam dimissis .
237
Synopsis probationum .
237
SECTIO 2. Utrum damnati cruciuntur igne rea-
li & corporeo? ibid.
238
Concl. Ignis inferni est verus & corporalis. ibid.
Solvuntur objectiones .
239
Synopsis probationum .
244
Synopsis objectionum & solutionum .
ibid.
SECTIO 3. Utrum anime reproborum statim post
separationem a corpore, pænis afficiantur in-
fernalibus .
ibid.
Concl. Statim & absque mora afficiuntur. ibid.
Diluuntur objectiones .
245
Synopsis probationum .
247
Synopsis responsum ad objectiones .
248
Art. 4. Utrum pænæ damnatorum sint æter-
næ .
ibid.
Conclusio affirmativa .
ibid.
Probatur primo ex veteri Testamento. ibid.
Secundo ex novo .
249
Tertio ex traditione Patrum .
250
Quarto ex confessione Martyrum veteris legis .
253.
Quinto ex confessione Martyrum novæ Legis .
255
Sexto, ex rationibus Theologicis in jure funda-
tis .
ibid.
Solvuntur Socinianorum objectiones ex auctori-
tate veteris Testamenti desumptæ .
257
Fit satis objectionibus ex novo Testamento de-
promptis .
261
Respondetur ad objectiones ex ratione desump-
tas .
262
Synopsis probationum .
266
Synopsis responsum ad objectiones .
ibid.

Conclusio Tractatum de Deo uno, ejusque proprietatibus.	ibid.
Canones Conc. Carisiaci de prædestinatione.	268.
Canones Concilii septimi generalis contra Iconomachos.	269
Canones Concilii Tridentini, de libero arbitrio & Prædestinatione sanctorum.	ibid.

TRACTATUS QUINTUS.

DE sanctissimæ Trinitatis Mystério.	270
De Hæresibus circa sanctissimæ Trinitatis mysterium.	ibid.
DISSERTATIO I. De existentia sanctissimæ Trinitatis.	276
Art. I. Utrum repugnet dari Mystérium sanctissimæ Trinitatis?	ibid.
Conclusio. Dicimus contra Gentiles Mystérium sanctissimæ Trinitatis non repugnare.	ibid.
Probatur multiplici ratione.	ibid.
Confirmatur.	ibid.
Solvuntur objectiones.	273
Synopsis Probationum & objectionum.	275
Mysterium SS. Trinitatis, non repugnat.	ibid.
Synopsis difficultatum & responsionum.	ibid.
Et sic de cæteris.	ibid.
Art. II. Utrum mysterium sanctissimæ Trinitatis notum fuerit Judæis?	ibid.
Conclusio. Mysterium sanctissimæ Trinitatis Judæis notum fuit.	ibid.
Probatur auctoritate & ratione.	ibid.
1. Ex Scriptura sacra.	ibid.
2. Ex SS. Patribus.	296
3. Ex Rabbini.	277
4. Ex ratione.	ibid.
Diluuntur objectiones.	278
Art. III. Utrum mysterium sanctissimæ Trinitatis naturaliter possit demonstrari?	279
Conclusio. Mysterium sanctissimæ Trinitatis non potest naturaliter demonstrari.	ibid.
Probatur auctoritate & ratione.	ibid.
1. Ex Scriptura sacra.	ibid.
2. Ex SS. Patribus.	ibid.
3. Ex ratione, eaque multiplici.	280
Fit satis objectionibus.	ibid.
Articulus IV. Utrum tres sint persone apud Deum in una natura subsistentes?	284
Sectio I. Historia critica futor, & per ordinem digesta hæresum circa mysterium sanctissimæ Trinitatis.	ibid.
Ortus & progressus.	ibid.
Errores Sabellii.	287
Errores Serveti.	ibid.
Imeritus, seu proscriptio hæresis.	286
Sectio II. De natura mysterii SS. Trinitatis.	ibid.
Conclusio affirmativa.	ibid.
Probatur auctoritate, & ratione.	ibid.
1. Ex Scriptura sacra veteri Testamenti.	ibid.

2. Ex novo Testamento.	ibid.
3. Ex traditione.	288
4. Ex Conciliis.	290
5. Ex Symbolis.	ibid.
6. Ex rationibus Theologicis.	ibid.
Respondetur argumentis in contrarium.	291
DISSERTATIO II. De essentia mysterii sanctissimæ Trinitatis in particulari.	293
Articulus I. Utrum dentur in Deo procession-nes?	ibid.
Sectio I. Utrum dentur in Deo procession-nes?	ibid.
Sectio I. De processionibus in genere.	294
Conclusio. Dantur in Deo Processiones.	ibid.
Probatur auctoritate, & ratione.	ibid.
Primo quidem ex veteri Testamento.	ibid.
Secundo, ex novo Testamento.	ibid.
Tertio, ex SS. Patribus.	ibid.
Quarto, ex rationibus Theologicis.	295
Diluuntur objecta.	ibid.
Sectio II. Num sint in Deo plures aut pauciores quam duæ Processiones?	299
Conclusio. Sunt tantummodo duæ in Deo Processiones.	ibid.
Probatur rationibus Theologicis.	ibid.
Fit satis objectionibus.	ibid.
Sectio III. Utrum prima Processio dicatur generatio, altera vero spiratio activa.	303
Conclusio. Sola prima Processio dicitur generatio, altera vera dicitur tantum spiratio.	ibid.
Probatur rationibus Theologicis.	ibid.
Diluuntur objecta.	ibid.
Articulus II. De relationibus & consubstantivo personarum.	306
Sectio I. An sint in Deo relationes reales, & quot?	ibid.
Concl. I. Dantur in Deo relationes reales.	ibid.
Probatur auctoritate, & ratione.	ibid.
1. Auctoritate.	ibid.
2. Rationibus Theologicis.	307
Conclusio II. Sunt tantum in divinis quatuor relationes, scilicet filiatione, spiratio activa, & spiratio passiva. Ita D. Thom. hic ex professo cum aliis Theologis.	ibid.
Probatur ratione.	ibid.
Solvuntur objectiones adversus primam conclusionem militantes.	ibid.
Solvuntur objectiones contra secundam conclusionem procedentes.	308
Sectio II. Utrum relationes distinguantur ab essentia?	310
Conclusio. Relationes divine virtualiter solum distinguuntur ab essentia.	ibid.
Probatur auctoritate, & ratione.	ibid.
1. Ex Conciliis.	ibid.
2. Ex ratione, eaque multiplici.	ibid.
Solvuntur objectiones.	311
Sectio III. Quenam sit natura relationum in	ibid.

divinis?	312	Probatur auctoritate & ratione.	ibid.
Sectio IV. Quid sit persona, & utrum in divinis reperiat? Quenam notiones & quomodo loquendum de mysteriis SS. Trinitatis.	314	1. Ex Scriptura sacra Concilii explicata.	ibid.
Sectio V. Utrum personae constuantur per relationes.	316	2. ex SS. Doctoribus.	338
Conclusio. Personae divinae formaliter constuantur in ratione personarum per substantias relativas, ut dicunt quid absolutum ad aliud relatum.	317	3. Ex rationibus Theologicis.	ibid.
Probatur multis momentis.	ibid.	Diluuntur objectiones.	ibid.
1. Ex Scriptura sacra.	ibid.	Articulus III. Utrum conveniat primae personae esse Patrem?	340
2. Ex Conciliis.	ibid.	Conclusio. Nomen Patris convenit Deo, maxime primae personae.	ibid.
3. Ex SS. Doctoribus.	ibid.	Probatur ex multis capitibus.	ibid.
4. Ex ratione multiplici.	ibid.	1. Ex Scriptura sacra.	ibid.
Fit satis objectionibus.	318	2. Ex Symbolis.	ibid.
Articulus III. Utrum sint in Deo tres personae reatiter distinctae.	320	3. Ex SS. Patribus & Doctoribus.	ibid.
Conclusio Catholica. Tres sunt in Deo personae reatiter distinctae.	ibid.	4. Ex ratione eaque multiplici.	341
Probatur ex multis capitibus.	ibid.	Solvitur una obiectio.	342
1. Ex veteri Testamento.	ibid.	Articulus IV. Utrum conveniat primae personae esse principium non de principio.	ibid.
2. Ex novo Testamento.	321	Conclusio I. Esse principium convenit maxime Patri ad intra & ad extra.	343
3. Ex Conciliis.	322	Probatur multis momentis.	ibid.
4. Ex SS. Patribus.	ibid.	1. Ex Scriptura sacra.	ibid.
Primo, ex Graecis.	ibid.	2. Ex SS. Doctoribus.	ibid.
Secundo, ex Patribus Latinis.	323	3. Rationibus Theologicis.	ibid.
5. Ex rationibus Theologicis.	ibid.	Conclusio II. Esse principium creaturarum convenit omnibus personis.	ibid.
Expoduntur Hereticorum commenta.	324	Probatur multis momentis.	ibid.
Articulus IV. Utrum unitas subsistat cum personarum Trinitate?	328	Conclusio III. Pater est innascibilis seu principium non de principio.	344
Conclusio. Est unica in tribus personis natura, adeoque unus Deus.	ibid.	Probatur multis momentis.	ibid.
Probatur omni argumentorum genere.	ibid.	Dissertatio IV. De persona filii, maxime de ejus divinitate.	346
1. Ex veteri & novo Testamento.	ibid.	Dogma de divinitate Verbi quatuor argumentis demonstratur.	ibid.
2. Ex Conciliis & Symbolis.	ibid.	Art. I. Utrum ex Scriptura, Patribus & ratione Theologica constet Verbum esse Deum.	ibid.
3. Ex Patribus Graecis.	329	Sectio I. Historia critica Arianismi.	ibid.
4. Ex Graecis recentioribus.	ibid.	Ortus.	ibid.
5. Ex Patribus Latinis.	ibid.	Progressus.	347
6. Ex Patrum rationibus.	330	Interitus seu proscriptio.	ibid.
7. Ex ulterioribus rationibus.	331	Sectio III. Utrum ex Scriptura sacra constet Verbum esse Deum.	348
Respondetur objectionibus.	ibid.	Conclusio affirmativa.	ibid.
Dissertatio III. De Persona Patris.	335	§. I. Primum argumentum; probatur divinitas Verbi ex nominibus divinis ipsi attributis.	ib.
Art. I. Utrum prima persona sit per se Deus.	ibid.	§. II. Secundum argumentum: divinitas Verbi demonstratur ex apparitionibus factis Patriarchis.	349
Conclusio. Prima persona est per se Deus.	ibid.	§. III. Tertium argumentum desumitur ex visionibus Prophetarum qui Verbum ut ipsi tanquam Deum loquentem audierunt.	350
Probatur multis momentis.	ibid.	§. IV. Quartum argumentum. Eadem Verbi divinitas ex oraculis ulterioribus novi Testamenti ostenditur.	ibid.
Primo, auctoritate.	ibid.	§. V. Diluuntur Heterodoxorum argumenta, ex veteri testamento deprompta.	351
Secundo, ex rationibus Theologicis.	ibid.	Diluuntur obiecta contra aeternitatem Verbi.	355
Solvuntur objectiones.	336	Fit satis objectionibus ex novo Testamento ex-	ccc
Articulus II. Utrum Deus sit Deus in omnibus, id est, utrum perfectiones tam relative quam absolutae sint Deus?	337		
Conclusio. Quidquid est in Deo, Deus est.	ibid.		

cerptis, primo contra caput primum Evan-
gelii secundum Joan. ibid.
Argumenta contra unitatem naturalem filii
cum Patre Joan. 10. 357
Sectio III. Utrum ex traditione constet ver-
bum esse Deum. 363
Punctum Primum. Expenditur traditio pro
divinitate Verbi. ibid.
Conclusio. Ex traditione constat Verbum esse
Deum. ibid.
Ex primo seculo. ibid.
Ex secundo seculo. 364
Ex tertio seculo. 365
Ex quarto seculo. ibid.
Ex quinto seculo. 366
Solvuntur objectiones. 367
Punctum secundum. Utrum Iustinus Philo-
sophus, infans Christi Martyr vero & clare
divinitatem Verbi defenderit. 370
Conclusio. Iustinus vere & clare propugna-
vis Verbi divinitatem. ibid.
Diluuntur objectiones. 371
Punctum tertium. Utrum Athenagoras vere
& clare divinitatem Verbi defenderit. 375
Concl. Dicimus contra Iustinum Athenagoram
vere & clare divinitatem Verbi tenuisse.
ibid.
Probatur ex variis ipsius testimoniis. ibid.
Fit satis objectionibus. 376
Punctum quartum. Num Irenaeus, & Theo-
philus Antiochenus vere & clare propugna-
verint divinitatem Verbi? 378
Concl. Theophilus Antiochenus similiter clare
agnovit & propugnavit Verbi divinitatem.
ibid.
Solvuntur objectiones Heterodoxorum contra
primam conclusionem. 379
Diluuntur objectiones adversus secundam con-
clusionem militantes. 381
Punctum quintum. Utrum Clemens Alexan-
drinus vere & clare crediderit, & docuerit
divinitatem Verbi. 382
Conclusio. Probatur multis momentis. ibid.
Solvuntur objectiones Socinianorum. 383
Punctum sextum. Utrum Tertullianus clare
& recte senserit de divinitate Verbi. 387
Conclusio. Tertullianus clare Verbi divini-
tatem propugnavit. ibid.
Solvuntur objectiones. ibid.
Diluitur aliud argumentum contra aeternita-
tem Verbi. 391
Punctum septimum. Utrum Origenes bene
senserit de divinitate Verbi. 396
Conclusio. Origenes bene senserit de divinitate
Verbi & clare illam propugnavit. ibid.
Respondetur objectionibus. 397
Punctum octavum. Utrum Eusebius Cæsa-

riensis agnoverit divinitatem Verbi. 401
Conclusio. Eusebius Cæsariensis Verbi divi-
nitatem abnegavit. ibid.
Probatur multis. ibid.
Primum argumentum ex textibus auctoris.
ibid.
Secundum argumentum ex ulterioribus texti-
bis. 422.
Tertium argumentum ex Conciliorum senten-
tiis. 403
Quartum argumentum ex SS. Patrum & au-
thorum testimoniis. ibid.
Fit satis objectionibus. ibid.
Punctum nonum. Utrum Marcellus Ancyra-
nus Verbi divinitatem propugnaverit. 408
Conclusio. Marcellus Ancyranus Verbi divi-
nitatem propugnavit. ibid.
Solvuntur objectiones. 409
Punctum decimum. Utrum Liberius Papa
Verbi consubstantialitatem abnegaverit. 412.
§. I. De formulis Sirmienibus. ibid.
De triplici fidei professione Sirmica. ibid.
§. II. De vocabulo Ομνσιον. 414
Concl. Rite apposta est vox Ομνσιον Symbo-
lo. ibid.
Probatur rationibus Theologicis. ibid.
Solvuntur objecta. 415
§. III. Utrum vox Ομνσιον statim post Nica-
nam Synodum fuerit in usu. 418
Conclusio. Ομνσιον non fuit vox necessaria
necessitate absoluta &c. ibid.
Probatur multis argumentis. ibid.
Diluuntur objectiones. 420
§. IV. Utrum vox Ομνσιον fidem Nicanam
ita perfecte explicet, ut illam usurpantes
essent vere catholici. 422
Conclusio affirmativa. ibid.
Præsules nomine Ομνσιον intelligebant Fi-
lium Dei patri in identitate similem. 424
Probatur multis momentis. ibid.
Fit satis objectionibus. 425
§. V. De inconstaminata fide Liberii Papæ.
Historia critica ab anno 353. usque ad annum
360. inclusive. 431
Resolvitur dubium de fide Liberii Papæ. 435
Conclusio. Liberius Papa nunquam discessit
a fide Nicæna. ibid.
Probatur variis momentis. ibid.
Proponuntur & solvuntur objectiones. 436
Solvitur objectio ex Pontificatu Felici. 441
Punctum undecimum. Num universalis
Ecclesie pro fide, consubstantialis, versus
Concilii Ariminensis & Liberii tempora ex-
ciderit. 445
§. I. Num patres Ariminenses perfidia Ari-
anae subscripserint? ibid.
Conclusio I. patres Ariminenses in primo
Con-

Concilio fidem Nicenam verbis & scriptis propugnare.	ibid.
Probatur multis momentis.	ibid.
Concl. II. Patres Ariminenses post huius conventus a fide Nicena non exciderunt.	446
Probatur luculentissimis argumentis.	ibid.
Primum argumentum.	ibid.
Secundum argumentum.	447
Tertium argumentum.	448
Quartum argumentum.	ibid.
Fit satis objectionibus.	449
§. II. Utrum ista D. Hier. ingemuit totus orbis Ecce intelligenda sint in sensu obvio &c.	451
Concl. negativa. Probatur duplici rationum genere; primo ex rationibus generalibus. ib.	452
Secundo ex rationibus specialibus.	452
Ex Historicis sacris.	ibid.
Ex SS. Patribus.	454
Ex Conciliis.	455
Ex Ecclesia Orientali & Occidentali.	456
Ab enumeratione partium.	457
Solvuntur objectiones.	458
Aperitur mens S. Hieronymi discutitur mens S. Hilarii Pictaviensis.	ibid.
Explicatur mens D. Greg. Naz. & S. Basilii.	461
§. III. Utrum Vincentius Lincolniensis Ecclesie universalitatem versus Labent. Pape & Concilii Ariminensis tempora aduocit.	464
Conclusio. Vincentius Ecclesie universalitatem non impugnauit.	465
Probatur multis argumentis.	ibid.
1. Ex conformitate &c.	ibid.
2. Idem probatur ex Concilio Ariminensi &c.	461.
3. Ex tolerantia vocis Οὐνισμῶν.	466
4. Vincentius est sui ipsius interpres.	467
§. IV. Utrum ratione Theologica probari possit Verbum esse Deum.	468
Conclusio affirmativa.	ibid.
Probatur multiplici ratione.	ibid.
Solvuntur objectiones Heterodoxorum.	469
Articulus II. Utrum Verbum sit consubstan- tiale Patri.	471
Concl. Verbum est consubstantiale Patri.	ibid.
Primum argumentum ex Scriptura sacra.	ibid.
Secundum, ex Conciliis procedit.	472
Tertium, ex SS. Patribus depromitur.	473
1. Ex Græcis.	ibid.
Rationes B. Cyrilli Alexandrini.	ibid.
2. Patres Latini.	474
Quartum, ex Apologiis deducitur.	475
Quintum, ex confessione Martyrum.	ibid.
Sextum, variis rationibus innuitur.	476
Solvuntur objectiones Heterodoxorum.	ibid.
Articulus III. Utrum Verbum sit vere Fi- lius Dei.	479

Conclusio. Verbum est verus Dei Filius.	480
Primum argumentum, ex nominibus Filio pro- priis.	ibi d.
Secundum, ex generatione vera.	482
Tertium, innititur iure naturali quod Filius habet in bona Patris.	483
Solvuntur objectiones Ariariorum.	ibid.
Artic. IV. Utrum Verbum sit Filius Dei, per omnia Patri æterni æqualis.	486
Conclusio. Dicimus contra Arianos & Ju- rium Verbum esse Filium Dei &c.	ibid.
1. Ex Scriptura sacra.	ibid.
2. Ex Conciliis & Symbolis.	ibid.
3. Ex Patribus utriusque Ecclesie.	487
4. Ex proprietatibus diuinis quæ Verbo con- veniunt.	ibid.
5. Ex diuinis operationibus quæ Verbo con- veniunt.	488
6. Ex cultu quo filius simul, cum Patre & Spiritu sancto semper celebratus est.	ibid.
7. Denique evertendo systema Iurii.	489
Respondetur objectionibus Ariariorum.	490
Solvuntur objectiones Iurii.	ibid.
DISSERT. V. De persona Spiritus Sancti ejus- que natura.	494
Historia critica hæresis Macedonianæ.	ibid.
Ortus.	ibid.
Progressus.	ibid.
Interitus seu proscriptio.	495
Art. I. Utrum Spiritus sanctus sit persona per se subsistens, & non purum Dei donum.	ibid.
Conclusio. Spiritus sanctus est persona per se subsistens.	ibid.
Probatur multipliciter.	ibid.
1. Ex Scriptura sacra.	ibid.
2. Ex traditione Patrum.	ibid.
3. Ex rationibus Theologicis.	497
Solvuntur objectiones.	ibid.
Art. II. Utrum Spiritus sanctus sit Patri & Filio consubstantialis.	498
Conclusio. Spiritus sanctus est Patri & Filio consubstantialis.	ibid.
Probatur multis momentis.	ibid.
1. Ex Scriptura sacra.	ibid.
Ex novo Testamento juxta B. Cyrilli Alex- andrinii interpretationem.	499
Primo ex Evangelio secundum Mattheum & Joannem.	ibid.
Ex Epistola ad Romanos.	ibid.
Ex Epistola prima ad Corinthios.	500
Ex Epistola secunda ad Corinthios c. 9.	ibid.
Ex Epistolis ad Galatas, & ad Ephesos.	ibid.
Ex Epistolis SS. Jacobi, Petri & Joannis.	ibid.
2. Ex Conciliis & Symbolis.	501
3. Ex traditione Patrum.	502

4. Ex rationibus B. Cyrilli Alex.	502
5. Ex rationibus Theologicis.	504
Solvuntur objectiones Heterodoxorum.	506
Artic. III. Utrum Spiritus sanctus procedat a Patre & Filio.	510
Conclusio I. Spiritus sanctus a Patre, & Filio procedit.	ibid.
Conclusio II. Spiritus sanctus procedit a Patre & Filio, ut ab uno adequato principio.	511
Conclusio III. Si spiritus sanctus non distingueretur a Filio, ab ipso non procederet.	ibid.
Solvuntur objectiones.	512
Articulus IV. De particula hliouque addita Symbolo.	514
Seccio I. Historia critica erroris Græcorum circa Spiritum sanctum.	ibid.
Ortus.	ibid.
Progressus.	515
Interitus seu proscriptio	ibid.
Seccio II. Num licite addita sit symbolo ista particula, qui a Patre filioque procedit.	516
Conclusio affirmativa.	ibid.
Probatur rationibus Theologicis.	ibid.
Tempus quo particula addita est symbolo.	517
Solvuntur objectiones contra primam rationem in qua dictum est spiritum sanctum a Filio procedere.	518
Discutitur mens Theodoret.	520
DISSERTATIO VI. De Missionē personarum divinarum.	523
Art. I. De Missionibus divinis in genere.	ibid.
Art. II. De Missionē filii in particulari.	525
Conclusio. Filius Dei Missus est a Patre, & quidem visibiliter ad homines.	ibid.
Probatur rationibus Theologicis.	ibid.
Artic. III. Utrum spiritus sanctus missus sit in mundum.	526
Conclusio affirmativa.	ibid.
Probatur multis momentis.	ibid.
1. Ex veteri Testamento.	ibid.
2. Ex novo Testamento.	ibid.
3. Ex Patribus.	527
4. Rationibus Theologicis.	ibid.
Diluuntur objecta.	ibid.
Art. IV. Utrum persone divine descendant invisibiliter in animam cuiuscunque iusti.	528
Conclusio affirmativa.	ibid.
Probatur conclusio rationibus Theologicis.	ibid.

Historia critica errorum circa mundi creationem.

Ortus.	531
Progressus, interitus.	532
DISSERTATIO I. De efficacia omnipotentis Dei secundum se spectata.	533

Art. I. Utrum Deus sit causa rerum omnium efficiens, finalis, & exemplaris? ibid.
Conclusio I. Est causa efficiens rerum omnium. ibid.

Probatur auctoritate, & ratione. ibid.

1. Ex Scriptura sacra. ibid.

2. Ex S. Augustino. ibid.

3. Ex rationibus D. Thomæ. 534

Conclusio II. Est causa exemplaris. ibid.

Probatur auctoritate SS. Aug. & Thomæ eorumque rationibus. ibid.

Conclusio III. Est causa finalis. 535

Probatur rationibus Theologicis. ibid.

Fis satis objectionibus. ibid.

Synopsis probationum & objectionum. 538

Et sic de singulis articulis sub finem. ibid.

Art. II. Utrum Deus sit causa rerum omnium Creatrix? ibid.

Conclusio affirmativa. ibid.

Probatur. 1. Ex Scriptura. ibid.

2. Ex SS. Patribus. 539

3. Rationibus D. Thomæ. ibid.

Diluuntur objectiones. ibid.

Artic. III. De concursu simultaneo. Utrum detur? 542

Conclusio affirmativa. ibid.

Probatur. 1. Ex Scriptura. 543

2. Rationibus Theologicis & Philosophicis. ibid.

Fis satis objectionibus. 544

Art. IV. Utrum detur præmotio physica? 545

Conclusio affirmativa. ibid.

Probatur primo ex Scriptura. ibid.

2. Ex Conciliis. ibid.

3. Rationibus D. Thomæ. 546

Solvuntur objectiones ex S. Tb. desumptæ. 548

Articulus V. De natura Præmotionis. 551

Seccio I. De natura pro ordine naturali. ibid.

Concl. Se habet per modum entis incompleti. 552

Respondetur objectionibus. ibid.

Seccio II. Utrum Præmotio in ordine supernaturali sit in gratia per se efficaci? 553

Conclusio affirmativa. ibid.

Probatur rationibus Theologicis. ibid.

Fis satis objectionibus. 556

Seccio III. Utrum Præmotio libertati humane & sanctitati Dei adversetur? 559

Conclusio I. Non nocet libertati. ibid.

Conclusio II. Neque sanctitati Dei. 560

Solvuntur objectiones contra primam conclusionem. 561

Seccio IV. De utilitate Præmotionis & quod duplex. 566

Conclusio I. Præmotio generali sufficit in Ordine naturali & probatur. 568

Conclusio II. & III. Specialis in Ordine su-

pernaturali requiritur & probatur .	569	Et probatur 1. Ex Scriptura .	ibid.
Conclusio IV. Non datur præmotio neces-		2. Ex Patribus . 3. Ratione .	ibid.
sarius , & probatur .	570	Fit satis objectionibus .	613
Fit satis objectionibus .	ibid.	Sectio III. De operatione Angelorum ad ex-	
DISSECT. II. De omnipotentia Dei quantum	577	tra .	615
ad productionem Angelorum .	577	Punctum Primum . Num aliquando vera	
Articulus I. Utrum dentur Angeli ?	ibid.	assumant corpora ?	ibid.
Sectio I. Historia critica errorum circa An-		Conclusio affirmativa .	ibid.
geles .	ibid.	Et probatur ratione .	ibid.
Ortus , Progressus , Extinctio .	ibid.	Solvuntur objectiones .	616
Sectio II. De multiplici acceptatione nominis		Punctum secundum . Num Angelus sit sul-	
Angelici .	578	stantialiter præsens in corpore assumpto , &	
Sectio III. Utrum Angeli sint mere cogitationes		in eo operationes vitales habeat ?	618
boni & mali ?	579	Conclusio I. Est substantialiter præsens , &	
Conclusio negativa : Dantur Angeli .	ibid.	probatur .	ibid.
Probatur ex utroque Testamenti , ex SS. Pa-		Conclusio II. Illi non habet operationes vita-	
tribus & possessione corporum , quæ	ibid.	les , & probatur rationibus D. Thomæ .	619
Offenditur omni argumentorum genere .	581	Fit satis objectionibus .	ibid.
Fit satis objectionibus .	583	Art. VI. An Angeli sint in loco , & quomodo ?	
Art. II. Quandonam Angeli fuerint creati ?	585	621	
Conclusio . Cum mundo corporeo , & probatur		Concl. Angelus est in loco per operationem .	ib.
rationibus Theologicis .	ibid.	Et probatur ratione .	ibid.
Diluuntur objecta .	586	Art. VII. De Paterna Angelorum custodia .	ib.
Articulus III. Utrum Angeli sint corporei ?		Concl. Angeli sancti custodiunt homines , ut eos	
587		ad felicitatem æternam perducant .	623
Conclusio negativa .	ibid.	Probatur 1. Ex Scriptura .	ibid.
Probatur 1. Ex Scriptura	ibid.	2. Ex SS. Patribus .	ibid.
2. Ex Patribus . 3. Ratione .	588	3. Rationibus Theologicis .	627
Diluuntur objecta .	589	Solvuntur objecta .	ibid.
Art. IV. De numero & distinctione Angelo-		Art. VIII. Ubi cetera D. Thomæ circa Ange-	
rum .	593	los placita referuntur .	628
Sectio I. Utrum distinguantur ad invicem ?		DISSECTATIO III. De omnipotentia Dei in	
ibid.		opere sex dierum circa creaturam mere cor-	
Conclusio . Distinguuntur specie .	ibid.	poralem .	639
1. Probatur ex SS. Patribus .	ibid.	Articulus I. Num Deus in principio cuncta	
2. Ratione .	594	creaverit ?	ibid.
Solvuntur objectiones .	ibid.	Conclusio affirmativa .	631
Sectio II. Utrum per Hierarchias distinguantur ?	599	Probatur Scriptura , & ratione .	ibid.
Conclusio I. Triplex est Hierarchia , & probatur .	ibid.	Diluuntur objectiones .	632
Conclusio II. Novem sunt Angelorum Ordines , & probatur .	600	Articulus II. Num Deus sex dierum decur-	
Fit satis objectionibus contra primam Conclu-		sur cuncta creaverit ?	635
sionem .	602	Conclusio affirmativa .	ibid.
Objectiones contra secundam .	603	Probatur scriptura , Patribus & ratione .	ibid.
Art. V. De operatione Angelorum .	606	Fit satis objectionibus .	ibid.
Sectio I. Utrum suam promeruerint beatitudinem ?	ibid.	Art. III. De opere sex dierum in speciali .	639
Conclusio affirmativa .	ibid.	Sectio I. De opere primæ diei .	ibid.
Et probatur 1. Ex Scriptura .	ibid.	Conclusio . Lux eaque sensibilis isto die fuit	
2. Ex SS. Patribus & ratione .	607	creata .	ibid.
Respondetur objectionibus .	608	Probatur auctoritate & ratione .	ibid.
Sectio II. Num Angeli futura contingentia , secreta cordium , & mysteria naturaliter cognoscant ?	610	Solvuntur objectiones .	641
Conclusio negativa .	611	Sectio II. De opere secundæ diei .	642
		Conclusio I. Cælum corporeum , scilicet firmamentum secundæ die productum est .	ibid.
		Probatur Scriptura , SS. Doctoribus & ratione .	643
		Conclusio II. Aquæ quæ super cælum sunt , corporales putantur .	644

Probatur scriptura, SS. Doctoribus, & ratione.	ibid.
Diluntur objectiones.	646
Seccio III. De opere tertie diei.	647
Conclusio I. Deus congregavit aquas in unum locum.	648
Probatur scriptura, SS. Patribus & ratione.	ibid.
Conclusio II. Deus eodem die produxit herbas super terram, cui & producendi virtutem contulit.	648
Probatur scriptura, SS. Patribus & ratione.	ibid.
Fis satis objectionibus.	650
Seccio IV. De opere quartae diei.	652
Conclusio. Sol, luna & stellae omnes hac die condita sunt.	ibid.
Probatur scriptura, Patribus & ratione.	ibid.
Solvuntur objectiones.	653
Seccio V. De opere quintae diei.	656
Conclusio. Pisces & aves isto die condita sunt.	ibid.
Probatur scriptura & rationibus D. Thomae.	ibid.
Seccio VI. De opere sextae diei.	657
Conclusio I. Animalia & homo hac die creati sunt.	ibid.
Probatur scriptura, ex D. Augustino & ratione D. Thomae.	ibid.
Conclusio II. Homo factus est ad imaginem Dei.	656
Probatur ex scriptura, & Patribus & ratione.	ibid.
Respondetur objectionibus.	658
Solvuntur objectiones contra primam conclusionem.	ibid.
Diluntur objecta contra secundam.	660
Art. IV. Quo sensu Deus requievit die 7.	663
Conclusio I. Convenienter sic dicitur.	ibid.
Probatur auctoritate & ratione.	ibid.
Conclusio II. Recte annuntiatur Deum benedixisse diem 7.	ibid.
Probatur auctoritate, & ratione.	ibid.
Solvuntur objectiones.	666
DISSERTATIO IV. De hominis creatione in speciali, ejusque statibus.	667
Artic. I. Num primus homo conditus sit in iustitia originali?	ibid.
Conclusio affirmativa.	668
Probatur ab enumeratione partium.	ibid.
Solvuntur objectiones.	672
Art. II. An Adam opus habuerit in statu innocentiae auxilio praeviente, tum in ordine naturali, tum in ordine supernaturali.	675
Conclusio affirmativa.	676
Pro prima parte.	ibid.
Probatur rationibus D. Thomae.	ibid.

Conclusio utique affirmativa pro secunda parte.	677
Probatur ex SS. Doctoribus, & rationibus D. Thomae.	ibid.
Fis satis objectionibus Novatorum.	680
Diluntur objectiones Janseii contra praemotionem Physicam.	682
Art. III. De statu naturae lapsae & reparate.	687
Seccio I. Utrum Adam peccando a iustitia originali exciderit?	ibid.
Conclusio affirmativa.	ibid.
Probatur pro omnibus defectibus.	ibid.
Solvuntur objectiones.	691
Seccio II. Utrum Adamus pro peccato egerit poenitentiam?	693
Conclusio affirmativa.	ibid.
Probatur auctoritate, & ratione.	ibid.
Diluntur objecta.	695
Art. IV. Utrum gratia Christi sit gratia Adami fortior & abundantior?	696
Conclusio prima, et aequae affirmativa.	ibid.
Probatur auctoritate & ratione.	ibid.
Concl. II. Discrimen inter gratiam Adam & gratiam Christi non est quod voluntas sub dominio primae gratiae haberet indifferentiam actus, sed sub dominio secundae.	699
Probatur ex Concilio Tridentino, S. Augustino, S. Prospero & ratione.	ibid.
Solvuntur objectiones contra primam conclusionem.	703
Respondetur objectionibus adversus secundam.	704

TRACTATUS SEPTIMUS.

De ultimo fine hominis & de Actibus per quos ad eum vel acceditur, vel receditur. Ordo tractatus, & errores circa moralitatem.	709
DISSERTATIO I. De fine ultimo tum in genere, tum in particulari.	711
Art. I. Utrum summum bonum sit finis ultimus hominis?	ibid.
Conclusio affirmativa.	ibid.
Probatur ratione multiplici.	ibid.
Solvuntur objecta.	712
Art. II. Utrum homo ex naturali pondere agat propter beatitudinem?	714
Conclusio affirmativa.	ibid.
Probatur rationibus luculentissimis.	ibid.
Solvuntur objectiones.	ibid.
Art. III. Utrum homo in actionibus humanis semper agat propter finem?	716
Conclusio Affirmativa.	ibid.
Probatur rationibus Theologicis.	ibid.
Solvuntur objectiones.	717
Art. IV. Utrum homo possit simul habere plures fines?	ibid.

<i>finis ultimus?</i>	719	<i>Solvuntur objectiones.</i>	759
<i>Conclusio negativa.</i>	ibid.	<i>Sectio II. Utrum ignorantia excuset a peccato.</i>	761
<i>Probatur argumentis Theologicis.</i>	ibid.	<i>Conclusio I. Omnis ignorantia voluntaria peccatum est.</i>	762
<i>Fit satis objectionibus.</i>	ibid.	<i>Probatur rationibus Theologicis.</i>	ibid.
<i>Articulus V. Utrum Deus fit finis ultimus hominis?</i>	721	<i>Conclusio II. Ignorantia invincibilis facti & juris positivi, etiam divini, excusat a peccato.</i>	763
<i>Conclusio. Solus Deus est beatitudo objectiva hominis.</i>	ibid.	<i>Probatur rationibus Theologicis.</i>	ibid.
<i>Probatur rationibus Theologicis.</i>	ibid.	<i>Concl. III. Ignorantia invincibilis etiam juris naturalis excusat a peccato.</i>	764
<i>Solvuntur objectiones.</i>	723	<i>Solvuntur objectiones contra secundam & tertiam conclusionem.</i>	ibid.
<i>Art. VI. De actu quo finis ultimus possidetur.</i>	727	<i>Sectio III. Utrum omnes actus sensualitatis sint peccata?</i>	771
<i>Conclusio. Beatitudo consistit formaliter in visione.</i>	ibid.	<i>Conclusio. Motus primo primi sensualitatis non sunt peccata.</i>	ibid.
<i>Probatur multis argumentis.</i>	ibid.	<i>Probatur auctoritate & ratione.</i>	ibid.
<i>De beatitudine corporis, ejusque praeclaris dotibus.</i>	729	<i>Probatur ex Scriptura, Concilio Tridentino & ratione.</i>	ibid.
<i>Fit satis objectionibus adversus formalem beatitudinem.</i>	730	<i>Diluuntur difficultates.</i>	ibid.
<i>Proponuntur objecta contra dogma resurrectionis & solvuntur.</i>	734	<i>Dissert. IV. De peccatis tum in genere, tum in particulari.</i>	774
<i>DISSERTATIO II. De constitutivo actuum bonorum & malorum.</i>	736	<i>Art. I. De definitione, divisione, comparatione & quantitate peccatorum.</i>	ibid.
<i>Art. I. Num actus humanus omnis suam de- sumat speciem ex objecto circumstantis ve- stito?</i>	ibid.	<i>Art. II. Utrum dicitur peccatum originale?</i>	777
<i>Conclusio affirmativa.</i>	ibid.	<i>Conclusio affirmativa.</i>	ibid.
<i>Probatur rationibus Theologicis.</i>	ibid.	<i>Probatur multis argumentis.</i>	ibid.
<i>Diluuntur objecta.</i>	740	<i>Primum, ex veteri Testamento.</i>	ibid.
<i>Art. II. Utrum bonitas actus humani desuma- tur ex ordine reali ad objectum bonum?</i>	742	<i>Secundum, ex novo.</i>	778
<i>Conclusio affirmativa.</i>	ibid.	<i>Tertium, ex traditione Patrum.</i>	779
<i>Probatur rationibus Theologicis.</i>	ibid.	<i>Quartum, ex decretis SS. Pontificum & Con- ciliorum.</i>	781
<i>Solvuntur objectiones.</i>	743	<i>Quintum, ex rationibus Theologicis.</i>	783
<i>Articulus III. Utrum actus malus formaliter consistat in aliquo privativo?</i>	745	<i>Solvuntur objectiones Pelagianorum ex Scri- ptura.</i>	785
<i>Conclusio affirmativa.</i>	ibid.	<i>Objectiones Pelagianorum S. Augustino propo- sita & ab eo soluta.</i>	787
<i>Probatur rationibus Theologicis.</i>	ibid.	<i>Objectiones ex SS. Patribus, Clemente Alex. Tertulliano, Origene.</i>	791
<i>Solvuntur objectiones.</i>	ibid.	<i>Exponitur mens sancti Athanasii, Optati Milevitani, & sancti Hieronymi.</i>	794
<i>Art. IV. Utrum actus interior & exterior sint ejusdem speciei.</i>	746	<i>Discutitur sententia Basilii, Gregorii Nysii & Ambrosii junioris.</i>	796
<i>Conclusio affirmativa.</i>	ibid.	<i>Explicatur mens sancti Chrysostomi.</i>	796
<i>Probatur multis rationibus.</i>	ibid.	<i>De mente Theodreti.</i>	800
<i>Solvuntur objectiones.</i>	750	<i>Art. III. Utrum peccatum originale ad omnes homines se extendat?</i>	802
<i>Articulus V. De virtutibus tum in genere, tum in particulari.</i>	753	<i>Conclusio affirmativa.</i>	ibid.
<i>De essentia & proprietatibus virtutum.</i>	754	<i>Probatur rationibus Theologicis.</i>	ibid.
<i>De divisione virtutum.</i>	755	<i>Fit satis objectionibus.</i>	803
<i>De donis Spiritus sancti.</i>	756	<i>Art. IV. De essentia, subjecto & effectibus peccati originalis.</i>	804
<i>DISSERT. III. De principiis & causis pecca- torum.</i>	758		
<i>Sectio I. Num vitium opponatur virtuti- bus?</i>	ibid.		
<i>Concl. Opponitur virtutibus acquisitis.</i>	ibid.		
<i>Probatur auctoritate, & ratione.</i>	ibid.		

TRACTATUS QUARTUS

D E

VOLUNTATE DEI

PROVIDENTE, ORDINANTE, PRÆMIANTE ET PUNIENTE.

EATUS AUGUSTINUS, l. 3. de Trinit. c. 4. de voluntate Dei disserens ait : " Voluntas Dei est prima & summa causa omnium corporalium specierum atque motionum . Nihil

" enim fit visibilliter & sensibiliter , quod non de interiore , invisibili atque intelligibili aula summi Imperatoris , aut jubetur , aut permittatur , secundum inefabilem justitiam præmiorum atque poenarum , gratiarum & retributionum . " Rursus , l. 5. de Civ. Dei , c. 9. 4. " Omnia Dei voluntati subdita sunt , cui etiam voluntates omnes subjiçuntur , quia non habent potestatem , nisi quam ille concedit . Causa itaque rerum quæ facit , nec fit , Deus est . " Satanas tamen ab initio rebellis , perpetuas movet contra hanc suavem simul & tremendam voluntatem tragœdias ; Hæretici quippe ad spiritus erroris attendentes , omnia moliti sunt ad evacuantiam in hoc puncto fidem . Et vero , ausu temerario dixerunt Deum suis non sufficienter providere creaturis necessaria ad vitam , tum naturalem , tum supernaturalem : Alii enim Deum nostram non considerare autumant : Alii nolle omnes & singulos homines salvos fieri : Alii prædestinare necessario , quosdam quidem ad vitam , quosdam vero ad mortem . Igitur ad fidem strenue defendendam contra

infensissimos istos hostes quatuor potissimum tractanda & enucleanda occurrunt . Primum quidem de voluntate Dei secundum se . Alterum de voluntate providente . Tertium de voluntate præmiante . Quartum denique de voluntate reprobante seu puniente . Unde fit

DISSERTATIO PRIMA

D E

VOLUNTATE DEI SECUNDUM SE

contra impios illam calumniantes .

QUIDAM impii , præ multitudinem peccatorum de salute sua desperantes , non sentiunt de Deo in bonitate . Sed contra quod dicitur Psalm. 118. *Bonus es tu , & in bonitate tua doce me justificationes tuas .*

Dogma de voluntate Dei , eaque bonâ , quatuor probatur argumentis .

PRIMO , quia de facto est voluntas in Deo .
Secundo , quia Deus se vult .
Tertio , quia vult alia a se .
Quarto , quia vult alia a se liberrime .

Boncat Theol. Tom. II.

A

AR-

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum sit in Deo voluntas, & quod simplex.

CONCLUSIO CATHOLICA.

Est voluntas in Deo.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *ex Scriptura.*

DARI in Deo voluntatem testantur Scripturarum omnes, nedum paginae, sed & litterae, quae nihil aliud sunt quam divinae voluntatis interpretes; & vero sic intonat Propheta.

I. Psal. 103. *Omnia quaecumque voluit, fecit.*

II. 1. Mach. 3. *Sicut fuit voluntas in caelo, sic fiat.*

III. Matth. 26. *Fiat voluntas tua.*

IV. Rom. 9. *Voluntati ejus quis resistit?*
Et 12. *Us probetis quae sit voluntas Dei.*
Ergo datur voluntas in Deo: hoc est de fide: ita docent unanimiter Patres.

Secundo, *ex Conciliis.*

OMNIA Concilia contra Monothelitas adunata definiunt duas esse in Christo voluntates, unam divinam, humanam alteram. Quatuor Romae celebrata, in primis Lateranense sub sancto Martino summo Pontifice, & Martyre; item sextum generale, hoc de fide declararunt. Septimum & octavum OEcumenicum confirmarunt Decreta contra Monothelitas lata, sicut & Toletanum.

Tertio, *ex rationibus D. Thomae.*

D. THOMAS plures & egregias affert pro hoc momento rationes, l. 1. q. 19. art. 1. Sed praecipue 1. contra Gent. c. 72.

Prima sic exponitur. Deus est intelligens, ergo & volens: probatur consequentia. Eo ipso quod Deus perfectissime intelligit, summum cognoscit bonum: sed bonum est objectum voluntatis: igitur si est intelligens, est volens; quicumque enim cognoscit bonum, illud vult, illud amat & diligit.

Secunda. Quicumque cognoscit bonum, inclinationem & habitudinem habet ad illud, quia bonum perficit naturam; hinc

natura querit & appetit, si bonum sit abiens; quiescit vero & complacet, si sit praesens: sed Deus, ut dictum est, summum cognoscit bonum: ergo illud vult, immo sibi complacet in illo.

Tertia. Quod convenit omni enti, & ad ipsius consequitur essentiam, convenit perfectissime Deo. Atqui convenit cuilibet enti appetere bonum, inanimatis quidem, per inclinationem, sic lapis naturaliter tendit deorsum; animatis vero, per sensum, ut belluae; creaturis autem ratione praeditis, per voluntatem, & hoc nobilius est; quia voluntas non agit caeco modo, verum potius per intellectum directam: ceterum est domina sui actus: igitur cum Deus sit ens entium, maxime illi convenit, & velle & habere voluntatem.

Quarta. Qui intelligit veritatem perfectissime, videt illam maxime delectabilem: sed delectatio pertinet ad voluntatem: igitur cum Deus perfectissime cuncta cognoscat, perfectissime utique vult bonum cognitum: igitur voluntas est in Deo.

Quinta. Agentia spiritualia habent formam, qua moventur ad operandum propter finem; finis enim est principium in agilibus; sed voluntas est etiam principium, si quidem est in eadem linea finis; nam bonum est ejus obiectum; intellectus quidem illam movet, sed proponendo: obiectum vero, attrahendo; voluntas vero tendit in bonum: igitur est voluntas in Deo.

Sexta: Datur in Deo amor perfectissimus; Spiritus sanctus, ut fides docet; est amor Patris & Filii, immo Procedit per voluntatem; quicumque enim se intelligit & cognoscit, se amat juxta illud tritum axioma: *Amor meus pondus meum.* Ergo est voluntas in Deo, & quidem perfectissima.

CONCLUSIO SECUNDA.

Voluntas duplex distinguitur in Deo, una beneplaciti, signi vero altera. Ita D. Thomas hic q. 19. art. 6. & 11.

PRIMO quidem explicatur Conclusio. Voluntas in Deo est re una; si quidem est unicus actus in ipso, immo voluntas est ipsa essentia Dei, inquit D. Thom. 1. contra Gentes, c. 72. alius si esset quid a divina essentia realiter distinctum, illi adveniret, & esset accidens, quod implicat; relinquitur ergo ipsam esse multipli-

cem

cem ratione volitorum . Dicitur beneplaciti , cum consideratur ex parte Dei , qui vere & sincere aliquid vult : signi vero , ex parte effectus , qui suam designat causam : ista voluntas dicitur metaphorica , quippe quæ in Deo non inveniatur ; namque effectus extra causam suam est ; quia tamen consilium & operari bonum , argumentum est , idque maximum , bonum esse in voluntate alicujus , ideo consilium & operatio boni , voluntatis nomine celebrantur atque donantur .

Iterum conclusionis sensum explanare juvat . Voluntas beneplaciti utique duplex distinguitur . Alia prima , seu antecedens ; alia secunda , seu consequens . Antecedens illa est , qua Deus vult aliquid bonum in genere & secundum se , nondum attentis circumstantiis ; sicut enim Rex vult ut omnes subditi vivant v. g. ita Deus vult ut omnes & singuli homines salvi fiant ; & ideo hæc de salute omnium voluntas , antecedens dicitur , quatenus prius est velle bonum in genere , quam in particulari . Consequens ea est , qua Deus ponderatis omnibus circumstantiis , vult aliquid & determinate & efficaciter ; unde attendens ad iniquitates hominum , obduratos & in malo pertinaces reprobare statuit : quod quidem isto potest illustrari exemplo . Index vult ut omnes cives vivant ; verum attentis pessimorum criminibus , ultimis eos affici suppliciis & mori destitit .

Rursus aperitur quæstionis status . Voluntas signi quintuplex est ; quinque enim sunt signa , quibus voluntas Dei manifestatur ; tria quidem pro bono , videlicet operatio , præceptum , & consilium ; Deus quippe bonum operatur , illud præcipit , illud ipsum inspirat , consilium & suadet : duo vero circa malum , nempe prohibitio & permissio ; prohibet quidem peccatum , permittit tamen ne lædatur liber-
tas .

Jam probatur conclusio auctoritate & ratione .

Primo , ex Scriptura sacra .

LEGITUR 1. ad Timoth. 2. 4. *Deus vult omnes homines salvos fieri & ad agnitionem veritatis venire* . Ecce voluntas antecedens . Apoc. 2. 17. *Vincenti dabo manna absconditum & nomen novum* . Et iterum alia scriptura , Matth. 25. 34. *Venite bene-*

dicti Patris mei , percipite Regnum , quod vobis paratum est ab origine mundi . Ecce voluntas consequens . Rursus Phil. 2. 13. *Deus operatur in vobis velle & perficere* , inquit , Apostolus Deut. 6. 5. *Diligite Dominum Deum tuum ex toto corde tuo* : & istud Matth. 19. 29. *Qui reliquerit domum , aut patrem , aut matrem . . . centuplum accipiet & vitam æternam possidebit* . Ecce voluntas signi per operationem , præceptum & consilium pro bono . *Declina a malo* . Ecce prohibitio . *Et ibunt in adinventibus suis* . Ecce mali permissio . Igitur est in Deo voluntas beneplaciti & signi , & quidem multiplex .

Secundo , ex sanctis Doctoribus .

Chrysostomus Hom. x. in Epist. ad Ephesios , pag. 766. explicans illa verba , *Secundum beneplacitum voluntatis sue* , ait : " Ubique enim beneplacitum est voluntas antecedens . Nam est alia voluntas . Velle voluntas prima est , ut ne qui peccaverunt , pereant . Voluntas secunda , ut qui mali sunt facti , pereant . Non enim illos necessitate impulsus poenis afficit ; sed ex voluntate sua . Ejusmodi aliquid & in Paulo videmus , ut cum dicit : *Volo omnes homines esse sicut & me ipsum* . Rursus : *Volo adolescentiores nubere , filios procreare* . Beneplacitum ergo primum voluntatem nominat , nempe vehementem voluntatem ; voluntatem cum cupiditate conjunctam , quæ & firma animi persuasio dicitur .

Damasceus eidem consentit veritati , l. i. c. 29. " Sciendum est , inquit , Deum , præcipua , & antecedente voluntate velle omnes salvari , & regni sui compotes fieri . Non enim nos ut puniret condidit , sed ut participes simus ipsius bonitatis , tanquam bonus . Peccantes porro puniri vult tanquam justus . Itaque prima illa voluntas antecedens dicitur , & beneplacitum , quod ex ipso est . Secunda autem consequens voluntas , & permissio ex nostra culpa ortum habens : eaque duplex , altera dispensatione quadam facta , & ad salutem erudiens ; altera cum desperatione conjuncta , ad absolutam poenam pertinens . Atque hæc in illis accidunt , quæ in nostra potestate sita non sunt . Eorum autem quæ in nobis sita sunt , bona quidem primario vult Deus , ut secundum beneplacitum : mala autem , quæ

A 2 re-

„revera mala sunt, neque primario, neque consequenter vult; sed libero arbitrio permittit.

„*Anselmus*, l. de voluntate Dei. Hugo Viêt. tract. 1. sum. sent. c. 13. Petrus Lombardus, l. 1. dist. 45. voluntatem antecedentem & consequentem beneplaciti similiter agnoscunt.

„*D. Thomas*, hic 1. p. q. 19. art. 6. ex professo idem docet, & sic loquitur. „Deus antecedenter vult omnem hominem salvari, sed consequenter vult quosdam damnari secundum exigentiam iustitiæ suæ.”

„*Rursus* ibidem art. 11. „In Deo distinguitur voluntas proprie & metaphorice dicta. Voluntas enim proprie dicta vocatur voluntas beneplaciti. Voluntas autem metaphorice dicta, est voluntas signi eo quod ipsum signum voluntatis voluntas dicitur.”

Tertio, ex ratione.

ILLA voluntas est beneplaciti, quæ habet bonitatem divinam pro objecto, in qua semper & maxime Deus sibi complacet & atqui bonitas Dei maxime relucet in eo quod velit Deus ut salventur homines, & de facto multos salvet; bonum enim est sui diffusivum: non minus affulget in eo quod velit ut reprobi & in malo peritantes, damnentur; ad summum enim bonum pertinet & propellere & removere sibi contraria, iustos vero & in virtute perseverantes actu salvare. Igitur est vere in Deo voluntas beneplaciti antecedens & consequens; immo & voluntas signi; effectus siquidem istius voluntatis, non unus, sed multiplex est, ut operatio, præceptum & consilium pro bono; prohibitio vero & permissio pro malo; illam quippe hæc omnia & notificant, & indignant: igitur voluntas beneplaciti & signi egregie in Deo optimo maximo reperitur.

„*D. Thomas* ibidem art. 12. explicat & probat voluntatem signi, his verbis: „Dicendum, quod huiusmodi signa voluntatis dicuntur ea, quibus consuevimus demonstrare nos aliquid velle. Potest autem aliquis declarare se velle aliquid vel per ipsum, vel per alium. Per se ipsum quidem, in quantum facit aliquid vel directe vel indirecte, & per accidens. Directe quidem, cum per se aliquid operatur; & quantum ad hoc

„dicitur esse signum operatio. Indirecte autem, in quantum non impedit operationem. Nam removens prohibens dicitur movens per accidens. . . . & quantum ad hoc dicitur signum permissio. Per alium autem declarat se aliquid velle, in quantum ordinat aliud ad aliquid faciendum vel necessaria inductione, quod fit præcipiendo, quod quis vult, & prohibendo contrarium, vel aliqua persuasoria inductione, quod pertinet ad consilium. Quia igitur his modis declaratur aliquem velle aliquid, propter hoc ista quinque nominantur interdum, tanquam signa voluntatis. Quod enim præceptum, consilium & prohibitio dicantur Dei voluntas, patet per id quod dicitur Matth. 6. *Fiat voluntas tua sicut in celo & in terra.* Quod autem permissio & operatio dicantur Dei voluntas, patet per Aug. qui dicit in Enchirid. c. 95. nihil fit nisi omnipotens fieri velit, vel sinendo ut fiat, vel faciendo.”

Solvuntur Objectiones.

OBJICIENS 1. contra primam conclusionem. Voluntas est potentia: sed potentia non est in Deo, quippe quæ sit accidens: igitur neque voluntas.

Respondeo distinguendo. Voluntas est accidens in creaturis, concedo: in Deo, nego. Ita *D. Thomas*, l. 1. contra Gentes, c. 73. Hoc est inter Deum & creaturas discrimen, quod Deus non sit habens, sed sit omnia; unde in eo non est aliud potentia, aliud essentia entitative; & ideo non distinguitur realiter neque a voluntate; neque a cæteris suis perfectionibus: Et vero sapientia illi non advenit, non bonitas, non sanctitas; sed est ipsa sapientia, ipsa bonitas, ipsa sanctitas; igitur nullum in eo accidens, sed omnia substantia, omnia Deus.

Oppones 2. Potentia dicit imperfectionem; 1. quia egreditur de non actu ad actum, unde & limitationem importat. 2. se habet ad suum actum ut perfectibile ad suum perfectivum: non igitur habet omnem in se perfectionem: sed voluntas est potentia: ergo non est in Deo; omnis quippe imperfectionis labes ab eo prorsus est removenda.

Respondeo 1. Voluntatem in Deo non dici potentiam respectu actus essentialis, seu amoris, quem Deus habet pro se ipso

ipso secundum se, & ut præintelligitur personis; quia ut sic, nullus concipitur actus a voluntate Dei emanare: unde D. Thomas, 1. contra Gent. c. 73. docet voluntatem in isto sensu esse ipsam Dei essentiam, quæ quia cum æquivalet omnibus creaturarum perfectionibus, ideo denominatur voluntas, in quantum sicut voluntate nostra volumus & amamus, ita & Deus se ipsum vult & amat; respectu vero actus rationalis, voluntas divina dicitur quidem formaliter potentia, sed semotis potentia creatæ imperfectionibus; sed in eo solum sensu quo est principium actuum & secundum, nusquam vero ut dicit aut limitationem; aut perfectibilitatis labem.

Respondeo 2. distinguendo: Potentia scilicet & importat imperfectionem, ut est creata & limitata, concedo: secundum se spectata, nego. Sub isto respectu solummodo dicitur agendi principium; quia vero est in Deo & infinite perfecta, quinimmo & ipsa natura secundissima, ideo est semper in actu agibilem: igitur a suo non perficitur actu; liquidem entitative est ipse actus & omnia. Et sic patet solutio ad utramque confirmationem. Enimvero si concipitur in Deo actus ut egrediens, & tanquam perficiens principium, a quo procedit, sane non est cum fundamento in re, sed duntaxat propter nostrum concipiendi modum imperfectum, quatenus scilicet divina concipimus sicut creatæ, adeoque ut quid limitatum, tametsi divinum sit semper illimitatum & infinitum.

Instabis. Voluntas se movet ad finem, adeoque egreditur de potentia ad actum: ergo dicitur potentialitatem: igitur nequit esse in Deo.

Respondeo distinguendo. Voluntas creata egreditur de potentia ad actum, concedo: increata, nego. Utraque se movet ad finem, sed aliter atque aliter; creata quidem, quia non est semper in actu, immo est ad obiectum extra se & a semetipsa realiter distinctum; increata vero est actus purus & habet obiectum intra se, quinimmo est ipsa bonitas & obiectum suum, unde est semper in actu suorum amabilium, nunquam vero in potentia, quatenus potentia dicitur vel obiecti, vel actus absentiam. Solutio est D. Thomæ, qui hic q. 19. art. 1. ad 3. sic respondet. "Dicendum, quod voluntas, cujus obiectum est principale est bonum, quod est extra vo-

luntatem, oportet quod sit mota ab alio: sed obiectum divinæ voluntatis est bonitas sua quæ est ejus essentia: unde cum voluntas Dei sit ejus essentia, non movetur ab alio a se, sed a se tantum."

Iterum instabis. Voluntas est appetitus & inclinatio in bonum: sed appetitus potentialitatis labem importat; non enim habemus quod appetimus: igitur nusquam est ponenda in Deo voluntas.

Respondeo distinguendo. Appetitus concupiscentiæ dicit imperfectionem concedo; quia fertur in rem absentem: appetitus fruitionis & complacentiæ, nego. Voluntas movetur dupliciter 1. in obiectum absens, & hoc per desiderium: 2. in præsens, in quantum complacemus & gaudemus de possessione boni, quod quidem quo perfectius est, eo & ardentius illud possidere peroptamus: isto modo suam appetit Deus bonitatem, scilicet per ineffabilem complacentiam: hoc autem ipsum est summæ perfectionis argumentum. Ita D. Thomas ibid. ad 2. his verbis: "Dicendum, quod voluntas in nobis pertinet ad appetitivam partem, quæ licet ab appetendo nominetur, non tamen hunc solum habet actum, ut appetat, quæ non habet: sed etiam ut amet quod habet, & delectetur in illo. Et quantum ad hoc voluntas in Deo ponitur, quæ semper habet bonum quod est ejus obiectum, cum sit indifferens ab eo secundum essentiam, ut dictum est."

Oppones 3. Voluntas est in omne bonum, etiam creatum; quandoquidem bonum in tota sua latitudine, est voluntatis obiectum: sed voluntas in Deo non potest esse circa creatæ, alias foret in potentia ad actum; non enim Deus amat semper creaturas, immo quasdam odio habet, ut peccatores, quos deinde diligit, si penitentiam agant, & sic esse in Deo quid potentialitatis, quod est impossibile.

Respondeo distinguendo minorem. Voluntas divina non potest esse circa creaturas secundum se spectatas, concedo: ut divina bonitas in eis relucet, nego: scriptum est enim: *omnia propter semetipsum operatus est Dominus*: Quia vero se solum in omnibus respicit, ideo a nullo dependet. Ad aliud; modo diligit, modo non diligit, distinguo; per mutationem creaturæ, concedo: per mutationem sui, nego. Est unicus & perpetuus in Deo actus actualissimus, & nunquam in

potentia, se extendens modo ad unum, modo ad alterum: sicut ergo sol lucens illuminat creaturam de novo productam, nihil reale & absolutum acquirendo, sed solum immutando creaturam, quam perficit: ita Deus nihil acquirit diligendo, nihil etiam deperdit cum odio peccatorem habet; nihil utique cum misericordia motus, illum iustificat. Ceterum Deus est semper in actu amabiliū respectu obiecti primarii, essentiae scilicet, & perfectionum suarum, quas quidem ab aeterno vult & diligit; unde cum aliq̃ue de novo producuntur creaturæ, Deus profecto non transit de potentia ad actum; siquidem ab aeterno suam diligebat bonitatem, sed dilectio ejus se extendit ad illas.

Dices 4. Voluntas est ad finem a quo dependet, quia ab illo movetur, & in eo quiescit: sed Deus non habet finem, cum potius sit omnium finis, & quidem omnimode independens: igitur non est voluntas in Deo.

Respondet distinguendo minorem. Deus non habet finem a se distinctum, concedo; est enim ipsa sua bonitas, quæ quidem est summum amoris erga se motivum, & in ipsa quiescit & beatificatur, ipsa vero propter suam excellentiam & fecunditatem est finis omnium: non habet finem qui sit a se indistinctus, nego. Sic docet D. Thomas ibidem ad 1. "Licet nihil aliud a Deo sit finis Dei, tamen ipsemet est finis respectu omnium, quæ ab eo fiunt, & hoc per suam essentiam, cum per suam essentiam sit bonus.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Datur in Deo voluntas & quidem propter tria.

1. **S**CRIPURA in omnibus ferme paginis hoc docet; omnia, inquit Propheta, quæcumque voluit fecit Dominus. Psal. 103. Hoc ipsum agnoscit & definit sexta Synodus generalis.

2. Eundem prædicant certatim Patres veritatem; in primis S. Chrysostomus Hom. 1. in Epist. ad Ephes. Damascenus & alii.

3. Ratio tum naturalis, tum elevata probat voluntatem in Deo reperiri: naturalis quidem; namque omne intelligens appetitum habet & pondus ad id quod amabile cognoscit, illud ipsum vult, illud approbat, illo perfrui congraudet; elevata

vero, quia cuncta divinæ subijci voluntati fides ostendit.

SYNOPSIS RESPONSIONUM

AD OBJECTIONES.

1. **V**OLUNTAS in creatis est quidem potentia pura, quæ modo est in actu, modo non; potentia, quæ bonum extra se quærit, ut ab illo perficiatur: at vero in Deo eatenus dicitur potentia, quatenus est principium & causa rerum: potentia, sed semper in actu; potentia etiam se movens versus finem, sed a se indistinctum; potentia, sed quæ sit actus purus, unde est semper in actu amabiliū, consequenter & ab omni imperfectio- nis labe pura.

2. Non diffitemur voluntatem Dei creaturas etiam spectare, sed ut obiecta suæ prosecutionis & amoris secundaria, a quibus nusquam specificatur.

3. Neque negamus etiam voluntatem Dei ad creaturas se se extendere aliquo modo ut ad finem: at non ut ad finem a quo dependeat, bene vero ut ad finem in quo sua propria relucet bonitas, quem- que & ad se ordinat, & propter semetipsum vult.

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum Deus se velit & amet necessario, ita ut sit primum suæ voluntatis obiectum.

CONCLUSIO.

Deus se vult & amat, & est primum suæ voluntatis obiectum.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, Ex Scriptura sacra.

SCRIPtum est Matth. 3. 17. *Mibi bene complacui.* Ilia. 45. 24. *Mibi curvabitur omne genu.* Deut. 32. 39. *Videte quod ego sim solus.* In his & similibus locis Deus quærit gloriam suam, quod summum est amoris erga se argumentum. Et iterum aliæ Scripturæ, 1. Joñ. 4. 16. *Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet & Deus in eo.* Joñ. 14. 31. *Et ego diligo Patrem, inquit Christus.*

Secundo, ex sanctis Doctoribus.

Unanimitèr asserunt & docent esse summum bonum infinite amabile, adeoque se ipsum supra omnia modum diligit, quia bonum est, & amoris & voluntatis obiectum. Audi quid Sancti dicunt: Augustinus l. 8. de Trin. c. 3. *Bonum hoc & bonum illud, tolle hoc & illud, & vide ipsum bonum, si potes: ita Deum videtis, non alio bono bonum, sed bonum omnis boni...* Sic amandus est Deus, non hoc & illud bonum, sed ipsum bonum.

Concinit Richardus Viñ. l. 3. de Trin. c. 5. ubi sic de Deo loquitur: "Ei autem qui vere omnipotens est, expetendorum nihil deesse potest. Ubi enim omnipotentia est, nulla plenitudo, nulla perfectio deesse potest."

Boetius, Prosa 10. v. 3. de Deo dicit: "Ne hunc rerum omnium Patrem illud summum bonum, quo plenus esse perhibetur, vel extrinsecus accepisse, vel ita naturaliter habere præsumis, quasi habentis Dei, habitæque beatitudinis diversam cogites esse substantiam. Nam si extrinsecus acceptum putes, præstantius id quod dedit eo quod acceperit, existimare possis. Sed hunc esse rerum omnium præcellentissimum dignissime constemur."

Hic assentitur Bernardus, Serm. 83. in Cant. "Legi quia Deus charitas est, non quia honor est, vel dignitas, legi. Non quia honorem non vult Deus, qui ait, si ego Pater, ubi est honor meus? verum id Pater. Sed si sponsum exhibeat, puto quia mutabit vocem, & dicet: si ego sponsus, ubi est amor meus?"

Tertio, ex D. Thomæ rationibus.

Prima sic exponitur. In Deo est voluntas & inclinatio; sed id quod primario sese offert illi, est ipsa ejus essentia, quæ est summum bonum: igitur Deus se vult, & quidem primario.

Secunda non minus urget. Velle est operatio, quæ quidem habet obiectum, quia operatio est ad aliquid: sed velle est ipsa Dei essentia: igitur se vult Deus principaliter; igitur id omne quod est essentia divina, est obiectum voluntatis Dei primarium, adeoque & personæ, & attributa; hæc enim omnia sunt Deus.

Tertia hæc additur. Principale volitum, est causa volendi & motivum: sed principale & primarium voluntatis divinæ motivum, est ejus essentia, tum quia sola est summum bonum, tum quia Deus omnia operatur propter se, & est finis omnium; tum quia etiam non potest seipsum negare: igitur se vult primario, cætera vero propter se, & in ordine ad ipsum.

Quarta, etque validissima, hæc est. Virtus attingit obiectum ad æqualitatem, & finis movens potentiam, debet esse ejusdem ordinis, ejusdemque perfectionis & dignitatis: sed voluntas Dei est infinita & ipse Deus: igitur essentia divina debet esse & ipsius finis movens, & obiectum primarium: essentia quippe divina est per omnia æqualis voluntati: igitur Deus se vult & quidem primario.

Quinta denique. Deus se amat: ergo & se vult. Consequentia patet; enimvero amor est pondus in amatum. Probatur antecedens ex D. Thomæ lib. 1. contra Gent. c. 91. "Hoc enim est, inquit, proprie de ratione amoris, quod amans bonum amati velit, Deus autem vult bonum suum." 2. quia se vult ut est bonum suum, hinc ait Exod. 3. 14. *Ego sum qui sum.* & Apoc. 1. 8. *principium & finis.* & ideo Is. 45. 24. *Mibi curabitur omne genu.* Hinc & Paulus dicit: *Omne genu flectatur caelestium, terrestrium & infernorum, & iterum, soli Deo honor & gloria.* 3. Quia naturale est unicuique, suum velle bonum: namque quo magis amans & amatum sunt unita, eo major est ipse amor: porro Deus est sua bonitas: igitur se amat, & quidem infinite, immo ineffabiliter & necessario: ipse enim est summum bonum, nec potest se negare. Revera quidem ea ratione creaturas amamus libere quia sunt quid a nobis distinctum, nec omnem perfectionum plenitudinem habent. Huic rationi accedit altera. Non datur in nobis aut deliberatio aut electio ad amandam nostram naturam, eo quod sit bonum, & a nobis indistinctum, & menti nostræ semper præsens a fortiori nec in Deo: quippe qui sit suum esse, ipsa bonitas, ipsa sapientia, & omnia.

Solvuntur objectiones.

OBJICIENS 1. Amor est ad alterum: sed Deus non est alter a semetipso: igitur neque se vult, neque se amat.

Respondeo distinguendo majorem. Amor

concupiscentiæ & amicitia, concedo : amor complacentia, nego . Primus est ad bonum abiens , unde vocatur amor desiderii : alter ad bonum præsens , & vocatur amor fruitionis & complacentia : ille est in Deo . Ita D. Thomas supra citatus : hoc ipsum innuit etiam 1. contra gentes c. 91. his verbis : " A Dionysio dicitur , " quod amor est unitiva virtus . Quanto , ergo id , unde amans est unum cum , amato , est majus , tanto est amor intensior . " Deus autem est summum bonum , immo ipsa bonitas : igitur se vult & amat maxime .

Oppones 2. Amor respicit bonum abstra- hendo quod sit præsens ; in hoc enim differt a gaudio , quod est de bono præsentis : sed Deus respicit semper bonum præsens ; est enim ipsa bonitas : ergo se velle & amare non videtur .

Respondeo distinguendo . Amor creaturæ respicit bonum abiens , concedo : amor Dei , nego . Amor creaturæ est inops & indigens , unde est extaticus , compellitque animum ad egrediendum quasi extra se , ut quærat bonum quo perficiatur & satiatur : sed amor Dei est plenus & ipsa bonitas ; consequenter Deus est semper in actu suorum amabilium , nihil quærens extra se , cum sit ipse omnia . Unde August. inducit Christum ad Christianum sic loquentem : " Non tu me mutabis in te si- " cut cibum carnis tuæ , sed tu mutabe- " ris in me . "

Quod autem non sit contra rationem amoris habere objectum præsens , docet D. Thomas 1. con. Gent. c. 91. his verbis : " Amor est alicujus rei , non minus cum , habetur , sed magis quia bonum aliquod " fit nobis affinius cum habetur . Unde & " motus ad finem in rebus naturalibus ex " propinquitate finis intenditur . . . . . " Quanto id ex quo est unio , est magis " intimum vel unitum amanti , tanto amor " fit firmitior . Id autem unde omnia Deo " uniuntur , scilicet Dei bonitas , est ma- " ximum & intimum Deo , cum ipse sit " sua bonitas . Est igitur in Deo amor non " solum verus , sed etiam perfectissimus , " & firmissimus . "

Ad id quod dicitur , gaudium differre ab amore in eo quod habeat bonum præsens , est solum discrepantia secundaria ; primaria siquidem est quod sit dilectio resultans ex bono amato ; amor vero est inclinatio & pondus in amatum , & est causa gaudii ; in tantum quippe gaudemus ,

in quantum delectamur de bono possessio : possidemus autem per amorem , ad quem solum pertinet unire .

Obijcies 3. Iustitia divina est Deus : sed Deus non videtur amare iustitiam : & probatur : Iustitia non est bonitas , namque punit ; bonitas vero benefacit omnibus .

Respondeo , Deum favere iustitiæ & velle ut mali puniantur ; sanctitas enim tanta opponitur iniquitati : unde nego antecedens . Ad probationem distinguo : Iustitia non est bonitas , entitative ; nego : formaliter , subdistinguo ; non est explicite : concedo , quia conceptum habet diversum connotative , nego . Bonitas exigit suum propellere contrarium , unde exigit iustitiam : iustitia vicissim bonitatem includit ; est enim ipsa bonitas cuncta ordinans , volens omne sanctum & perfectum , fugiens vero & propulsans omne malum : contraria quippe se mutuo expellunt .

Instabis : Saltem Deus suam non amat bonitatem necessario prout terminatur ad creaturas ; sic enim est quid liberum .

Respondeo distinguendo : Non amat necessario suam bonitatem secundum connotata , concedo ; ista quippe sunt creaturæ ; non amat secundum se , nego . Licet Deus sit liber ad se communicandum ad extra , attamen est semper ipsa bonitas summumque bonum , quod est primum suæ voluntatis objectum . Unde cum necessario se amet , utique & suam bonitatem , tamen non amet nisi libere terminum suæ bonitatis secundarium , scilicet creaturam .

Obijcies 4. D. Thomas de potentia q. 10. art. 2. ad 5. dicit Spiritum Sanctum procedere a Patre & Filio libere per amorem : igitur Deus seipsum amat libere tantum , & non necessario .

Respondeo distinguendo : Se amat libere , id est voluntarie , spontanee , & non coacte , concedo : libere libertate indifferentiæ , nego . Primum intendit solum D. Thom. vult enim Spiritum Sanctum procedere per amorem , adeoque non coacte .

Dices : Saltem Deus non amat primario attributa ; quippe quæ sequantur ad essentiam .

Respondeo negando sequelam : Cum enim attributa non sint accidentia , sed ipse Deus , consequenter amantur a Deo tanquam ad primum objectum spectantia .

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus se vult & amat, & quidem necessario.

Primo: Hujus-ce veritatis prædicator & Evangelista est ipse Christus; ait enim, Joan. 14. 31. *Ego diligo Patrem.*

Secundo: Hoc ipsum docent Patres; cuius rationem hanc egregiam afferunt: Deus est summum bonum; summe & infinite perfectus: igitur se diligit, & quidem necessario: non enim, inquit Apostolus, potest se negare.

Tertio: Id non una aut altera ratio, sed multiplex confirmat, quas hic in particulari texere supervacaneum foret: unum tantummodo præ oculis habendum est; bonum esse voluntatis objectum, illudque ad mensuram virtutis & potentiae attingitur: cum ergo nedum aliquod, sed omne bonum sit Deus, cum voluntas divina vim habeat in amando infinitam; se amare, & quidem necessario, consequens est.

SYNOPSIS RESPONSIONUM

AD DIFFICULTATES OCCURRENTES.

Primo OBJICITUR: Amor est ad alterum: amor respicit bonum abstrahendo a præsentia objecti; quæ omnia imperfectionis labem redolent, adeoque a Deo prorsus eliminanda. Verum in promptu responsio adest, animadvertendo hæc & similia tantummodo dici de amore creato, nusquam vero de increato qui suum sibi identificat objectum; amor quippe divinus est ipsa bonitas. Addo amorem concupiscentiæ inopem esse & ad alterum, immo & bonum absens appetere; at vero amor Dei ad se terminatus nusquam est concupiscentiæ, sed complacentiæ; nusquam ad alterum, sed est idem realiter cum suo objecto: est ipse Deus.

Secundo objicitur: Deus suam non amat iustitiam, non enim bonitas sola terminat amoris actum. Respondeo iustitiam esse eandem cum bonitate entitatem, nec ab ea nonnisi virtualiter distingui: addo bonitatem relucere in iustitia tum distributiva præmii, tum vindicativa, quatenus in utraque summa perfectio affulget.

Tertio: D. Thomas affirmat quidem Spiritum Sanctum procedere per amorem libere: sed *non* libere in eo intelligit sensu quod non procedat coacte: igitur libere, idest voluntarie, sed non prævia electionis indifferentia a Patre simul & a Filio procedit, quippe sit summum bonum, adeoque omnem voluntatis divinæ adimplens capacitatem.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum Deus velit alia a se libere, & amet creaturas.

CONCLUSIO PRIMA.

Deus vult alia a se, & suas diligit creaturas.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, ex Scriptura sacra.

DEUS ipse hanc nobis mirabilem revelat veritatem, Jerem. 31. dicens: *Perpetua charitate dilexi te.* Hinc Apostolus Eph. 2. 4. ait: *Deus propter nimiam charitatem qua dilexit nos, cum essemus mortui peccatis, vivificavit nos in Christo.* Rursus 1. Joan. 3. 1. *Videte qualem charitatem dedit nobis Deus, ut filii Dei nominemur & simus.* Sic intonat ipse Christus, Joan. 16. 27. *Pater amat vos, quia vos me amastis.* Denique Sap. 11. *Diligis omnia quæ sunt, Domine, qui amas animas.*

Secundo, ex Patribus.

Augustinus de catechizandis rudibus c. 11. n. 7. "Quæ autem major causa est adventus Domini, nisi ut ostenderet Deus dilectionem suam in nobis, commendans eam vehementer, quia cum adhuc inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est? hoc autem ideo, quia finis præcepti & plenitudo legis, est charitas: ut & nos invicem diligamus, & quemadmodum ille pro nobis animam suam posuit, sic & nos pro fratribus animam ponamus: & ipsum Deum, quoniam prior dilexit nos, & Filio suo unico non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, si amare pigeat, saltem nunc redamare non pigeat." Rursus. l. 1. de Gen. ad litt. c. 8. "Duo, quip-

„quippe sunt propter quæ amat Deus
 „creaturam suam, ut sit, & ut ma-
 „neat. „ Et in Psal. 89. v. 5. „ Disce
 „amare in cratura Creatorem, & in fa-
 „ctura Factorem. „ Et Manual. c. 10. „
 „Da speciosissime præ filiis hominum, ut
 „amem te quantum volo, & quantum
 „debeo; immensus es, & sine mensura
 „debes amari, præsertim a nobis, quos
 „sic amasti, sic salvasti; pro quibus tanta
 „& talia fecisti. O amor qui semper ar-
 „des, & numquam extingueris, dulcis
 „Christe, Jesu bone, charitas. Deus me-
 „us, accende me toto igne tuo. „

„Leo Magnus Ser. de Nat. Dom. diser-
 „te hoc probat momentum. „ Salvator...
 „liberandis omnibus venit. Exulter San-
 „ctus, quia propinquit ad palmam: gaud-
 „eat peccator, quia invitatur ad veni-
 „am: animetur Gentilis, quia vocat-
 „ur ad vitam. „ Et Ser. 2. de Epiph.
 „ostendit amorem Dei erga homines in
 „revelatione dilectissimi filii sui, his ver-
 „bis: „ Agnoscamus ergo, dilectissimi, in
 „Magis adoratoribus Christi, vocationis
 „nostre, fideique primitias: & exultan-
 „tibus animis beatæ spei initia celebra-
 „mus: exinde enim in æternam hæredi-
 „tatem cœpimus introire. „

„Bernardus suum eisdem veritati addit
 „calculum l. 5. de Consid. c. 4. „ Jam se,
 „o bone Pastor, vermis vilissimus, odio
 „dignissimus, sempiterno tamen confidit
 „amori, quoniam se sentit amare: im-
 „mo quia se amari præsentit, non redi-
 „mare confunditur. „ Et Serm. 69. in
 „Cant. „ Ex propriis quæ sunt penes
 „Deum agnoscit, nec dubitat se amari
 „quæ amat. Ita est amor Dei; amorem
 „animæ parit, & illius præcurrens in-
 „tentio, intentam animam facit, sollici-
 „tudo, sollicitum: igitur qualem te pa-
 „raveris Deo, talis oportet appareat tibi
 „Deus; Cum sancto sanctus eris, &
 „cum innocente innocens eris. Quidni &
 „æque cum amante amans, & cum vacan-
 „te vacans, & cum intento intentus,
 „& cum sollicito sollicitus? Denique ait,
 „Ego diligentes me diligo. „

„D. Thomas ex professo dirimit quæstio-
 „nem 1. p. qu. 19. art. 2. „ Dicendum
 „quod Deus non solum se vult, sed
 „etiam alia a se... Si res naturales
 „in quantum perfecte sunt, suum bo-
 „num aliis communicant, multo magis
 „pertinet ad voluntatem divinam, ut bo-
 „num suum aliis per similitudinem com-

„municet, secundum quod possibile est.
 „Sic igitur vult & se esse, & alia: sed se
 „ut finem, alia vero ut ad finem: in
 „quantum concedet divinam bonitatem,
 „etiam alia ipsam participare. „ Idem
 „ibidem q. 20. art. 2. Deus omnia exi-
 „stentia amat. Nam omnia existentia in
 „quantum sunt, bona sunt... amor
 „Dei est infundens & creans bonitatem
 „in rebus. „ Igitur ex D. Thoma Deus
 „vult & amat alia a se. „

Tertio, ex ratione, eaque multiplici.

„Prima sic procedit. Deus vult & amat
 „omne quod est bonum; quia bonum est
 „voluntatis objectum: sed omnes creature
 „sunt bonæ, juxta illud Gen. 1. *Vidit Deus*
 „*cuncta quæ fecerat, & erant valde bona:*
 „igitur Deus vult & amat alia a se. „

„Secunda. Quod appetit Deus, hoc ipsum
 „vult & amat; sed Deus desiderat cor
 „hominis, juxta illud Prov. 23. 26. *Fili*
 „*mi, præbe mihi cor tuum.* Ergo Deus vult
 „& amat alia a se. „

„Tertia. Deus amat quod illi placet
 „usque ad delicias: atqui sic illi placet
 „creature rationales, juxta illud Prov. 8.
 „21. *Delicie meæ esse cum filiis hominum.*
 „Ergo, &c. „

„Quarta. Amare, est velle bonum alte-
 „rius, & illi facere; atqui sic se habet
 „Deus ad hominem. Et probatur: 1. Vult
 „ipsum sanctificationem, juxta illud. 1.
 „Thess. 4. *Hæc est voluntas Dei sanctificatio*
 „*vestra.* 2. Gloriam, juxta illud Matt. 25.
 „34. *Possidete regnum quod vobis paratum est*
 „*ab origine mundi.* 3. Unionem, scædus,
 „& desponsationem, juxta illud Os. 2.
 „*Sponsabo te mihi in sempiternum.* Ergo
 „Deus vult & amat alia a se, immo
 „omnia extra se, juxta illud Sap. 11. *Diligit*
 „*omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum*
 „*quæ fecisti.* „

„Quinta sic delineatur. Qui dat creatu-
 „ris necessaria ad vitam tum habendam
 „tum savendam, sane vult & amat alia
 „extra se: atqui Deus optimus maximus dat
 „creaturis & vivere; scriptum est quippe
 „act. 17. 28. *In ipso enim vivimus, move-*
 „*mur & sumus:* quod certe magnum est
 „ejus bonitatis argumentum; siquidem crea-
 „turæ, quatenus Dei effectus, sunt bonita-
 „tis supremæ effusionis: hinc & providet
 „Dominus necessaria ad vitam; sic enim
 „intonat Psalter regius Psal. 144. 16. *Aperi-*
 „*ris tu manum tuam, & implebis omne animal*
 „*bene-*

benedictione. Rursus Psal. 146. 9. Qui dat
jumentis escam ipsorum, & pullis corvorum
invocantibus eum. Ergo, &c.

CONCLUSIO SECUNDA.

Deus vult & amat creaturas libere.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, ex Scriptura sacra.

HABETUR Psalmo 93. 1. *Deus ultio-*
num libere agit. Et iterum alia Scri-
 ptura Ephel. 1. 11. *Qui operatur omnia se-*
cundum consilium voluntatis suae. Et de
 Christo Iſaias c. 53. v. 7. ait: *Oblatus est*
quia ipse voluit. Rursus Joan. 10. 18. *Pos-*
testatem habeo ponendi animam, & iterum
sumendi eam. Sed qui libere agit, qui cun-
 cta secundum consilium voluntatis suae
 operatur; vult & amat libere creaturas:
 Igitur Deus vult alia extra se libere.

Secundo, ex sanctis Doctoribus.

Ambrosius, l. 2. Examer. c. 2. sic loqui-
tur: De Creatore omnium dubitant
, utrum plures caelos facere potuerit, de
quo scriptum est: Dominus autem caelos
fecit: & alibi: Omnia quaecumque voluit,
fecit. Quid enim difficile est ei, cui
 velle fecisse est? Porro facere quae
 placent, & ad nutum operari, est age-
 re libere: Ergo, &c.

D. Thomas hic 1. p. qu. 19. art. 3. ex
proposito docet nostram conclusionem. Sic
enim loquitur: Cum bonitas Dei sit
perfecta, & esse possit sine aliis, cum
nihil ei perfectionis ex aliis accrescat,
sequitur quod alia a se eum velle, non
necessarium absolute.

Tertio, ex ratione ulteriori & quidem
multiplici; sed uno conclusa
argumento.

DEUS non dependet ab ulla creatura:
 ergo non necessitatur ad amandum ali-
 quid extra se. Probatur antecedens: Rex
 non pendet a subdito, Dominus a servo.
 Creator a creatura, summum & infinitum
 bonum a bono aliquo partiali & finito:
 sed Deus est Rex Regum, sed est Domi-
 nus dominantium, sed est summum bonum
 a quo cetera bona; denique est per se
 beatus, bonorum nostrorum non indiget

teste Propheta: igitur Deus non amat alia
 extra se necessario, sed tantum libe-
 re.

Solvuntur Objectiones contra primam
Conclusionem.

OBJECIES 1. Velle Dei est ejus essen-
 tia: igitur Deus volendo, solummodo se
 vult, nusquam vero cetera.

Respondeo distinguendo: Velle Dei termi-
 natum ad seipsum, est ejus essentia, con-
 cedo: velle terminatum ad creaturas:
 subdistinguo; est Dei essentia ex parte
 volentis, concedo: ex parte voliti, ne-
 go. Velle Dei terminatum ad creaturas,
 non est ipsa Dei essentia nisi ex parte Dei
 volentis, sed bonitas tantummodo partici-
 pata. Quoniam igitur vult seipsum, se-
 quitur velle & alia a se, eo quod creaturæ
 ejus participant bonitatem: ita D.
 Thomas hic 1. p. qu. 19. art. 2. ad 1. his
 verbis: "Deus licet non sit aliquid aliud
 „ a se, vult tamen aliquid aliud a se."

Instabis. Volitum movere agens, illud
 que perficit: sed Deus non movetur ad
 operandum nisi a semetipso, nec indiget
 bonorum creaturæ: igitur non vult crea-
 turas; non enim potest aut moveri, aut
 perfici ab eis.

Respondeo distinguendo. Volitum distin-
 ctum a volente movet & perficit agens,
 concedo: volitum a volente indistinctum,
 nego. Bonitas creaturæ non movet Deum
 ad sui amorem, quatenus creatura est,
 sed quatenus ipsa Dei bonitas participa-
 ta; & ideo amat se Deus, dum suis dis-
 tinguit creaturas; unde neque aliquid accipit
 ab eis, neque ab eisdem dependet. Solu-
 tio est D. Thomæ ibidem ad 2. "Cum Deus
 „ alia a se non velit, nisi propter finem,
 „ qui est sua bonitas... non sequitur quod
 „ aliquid aliud moveat voluntatem ejus,
 „ nisi bonitas sua." Ratio est quia agens
 omne propter finem aliquem operatur:
 porro Deus omnia propter semetipsum ope-
 ratum est; & ideo a quocumque est independens.

Instabis. Deus sibi sufficit: igitur non
 vult alia a se; ideo quippe aliquid extra
 nos appetimus, quia multa nobis desunt
 bona.

Respondeo distinguendo. Deus sibi sufficit,
 & ideo non amat aliud nisi propter se,
 concedo: & nullo modo amat, nego.
 Immo ex eo quod Deus sibi sufficit, de-
 bet amare id omne in quo sua relucet bo-
 ni-

nitas, & cum creaturæ sint ejus bonitatis imagines & expressiones, ideo illas amat propter se. Solutio est D. Thomæ ibidem „ad 3. “ Dicendum quod ex hoc quod „voluntati divinæ sufficit sua bonitas, „non sequitur quod nihil aliud velit; sed „quod nihil aliud vult, nisi ratione suæ „bonitatis. “

Oppones 2. Sicut tristitia & ira sunt passionis, ita & passionis nedom nomen, sed & labem sibi vindicat amor: sed in Deo nulla est aut tristitiæ aut iræ passio: igitur nec amoris: igitur non est amor in Deo ad creaturas.

Respondeo argumentum nimis probare; exinde enim sequeretur Deum ne quidem semetipsum amatum esse: igitur distinguo. Amor in creaturis est passio, concedo: in Deo, nego. Amor est passio in nobis propter duo: 1. quidem, quia secundum materiale, radicem in appetitu sensitivo habet: 2. quia nonnunquam, immo & sæpiissime per excessum amatus: sed in Deo ista duo momenta locum non habent; neque enim ad amandum movetur a rebus sensibilibus; neque a viâ aut veritatis aut justitiæ vel minimum deflectere potest: igitur si amor secundum suum formale, quod est velle alteri bonum, spectetur, optime & recte invenitur in Deo; quippe qui & creaturis velit bonum, & ipsis quicquid sunt, misericorditer conferat, juxta illud act. 17. 28. *In ipso enim vivimus, movemur & sumus.* Non sic profecto ratiocinandum de tristitia & ira: utraque enim in suo formali conceptu importat imperfectionis labem; illa enim est de bono perditio, ista vero supponit tristitiam, & conjunctum habet excessum; unde neutra in Deo reperiri valet. Ita D. Thomas hic q. 20. art. 1.

Inhabis. Amor congregat alia bona in se, ex Dionysio, l. de div. nom. c. 4. sed Deus bonorum nostrorum non indiget: igitur non amat alia a se.

Respondeo distinguendo: Amor creaturæ, concedo; cum enim sit pauper, indiget aliis, unde amat ut congreget in se alia bona, quibus ditior evadat: amor divinus, distinguo; congregat, id est ad suam ordinem gloriam; concedo: congregat, ut aliquid accipiat ab eis, nego. Sic docet D. Thomas ibidem, art. 1. ad 3. „Etiam, inquit, amor divinus est vis „concretiva absque compositione quæ fit „in Deo, in quantum aliis boni vult. “ intellige, propter suam gloriam.

Urgebis. Amare propter se aliquid, est solum amare seipsum: sed Deus vult & amat creaturas solummodo propter bonitatem suam, quæ relucet in eis: igitur se solum vult & amat Deus, & non creaturas.

Respondeo distinguendo majorem: Amare aliquid propter se, est solum amare seipsum finaliter, concedo: est nullo modo alia amare, nego. Cum Deus agat tantum propter se, certum est se solum amare ut finem ultimum, in quo ultimate quiescit ipse dilectio: sed nihil prohibet quominus alia amet, cum velit & faciat bonum creaturis, quæ quidem divinam participant bonitatem, sed non sunt ipse Deus.

Inq̃stes. Amor Dei est æternus: sed Deus non amat creaturas ab æterno, alias essent ab æterno; quandoquidem amor Dei est effectivus & causa rerum: Igitur non vult alia a se.

Respondeo distinguendo. Amor Dei est æternus, in se, subjective: & ex parte principii a quo fluit, concedo; est enim ipse Deus: est æternus terminative, subdistinguo, ad intra, concedo; habet enim pro termino Spiritum sanctum; ad extra, nego. Deus amat quidem creaturas præfentes & futuras ab æterno, & ideo ab æterno decrevit eas producere, hinc sunt illi præfentes in æternitate: sed voluntas & amor fuit, ut producerentur tantum, in tempore. Sic respondet D. Thom. ibid. ad 2.

Oppones 3. Deus non videtur amare creaturas irracionales; & probatur: non amat: amore amicitia; hic enim est solum ad creaturas spirituales, quæ sunt capaces redamare, quod quidem exigit amicitia: neque amore concupiscentia; siquidem amor iste dicit imperfectionem, scilicet bonum, absens: igitur nullo modo.

Respondeo negando sequelam: ad probationem distinguo; Deus non amat creaturas irracionales amore concupiscentia; ut dicit boni alicujus absentiam, concedo: ut concupiscentia dicit velle bonum alteri, & simul facere; illudque ordinat ad seipsum, nego. Sic solvit argumentum D. Thomas ibidem ad 3. „Non amat „creaturas irracionales amore amicitia; „sed amore concupiscentia; in quantum „ordinat eas ad rationales creaturas, & „etiam ad seipsum, non quasi eis indigeat, sed propter suam bonitatem. “

„ & nostram utilitatem ; concupiscimus
 „ enim aliquid & nobis & aliis. „

Dices 4. Ideo Deus vult alia a se, quia vult omnia propter se: sed hæc ratio nulla est: & probatur; si Deus vult omnia propter se, sequitur unicam esse in ipso virtutem, nempe amorem: falsum consequens, ergo & antecedens.

Respondeo negando minorem: ad probationem distinguo: erit solum in Deo virtus amoris, si eodem modo agat propter bonitatem, concedo: si modis diversis, nego. Deus in omnibus agit & propter se, & suam propter bonitatem, sed diversimode, diversoque respectu agit propter eam: in vindicta quidem bonitas apparet ut propellens malum: in visione beatifica, ut est prima & summa veritas: in misericordia, ut salvans & eripiens a miseriis, & licet sit unica perfectio in Deo, quod est ejus essentia, cuncta dicans & suis replens benedictionibus, plures tamen distinguuntur perfectiones cum fundamento in re, eo quod essentia æqualeat omnibus a parte rei distinctis creaturarum perfectionibus: igitur est unicuique quidem in Deo amor, quia sicut unico intellectu omnia intelligit, ita & unica voluntate vult omnia: ista vero voluntas habet actum virtualiter multiplicem, ad diversa se extendentem. Ita D. Thomas hic q. 19. art. 2. ad 4.

Instabis. Saltem Deus non amat peccatores: hoc ipsum prædicat Propheta, qui Deum sic alloquitur, Psalm. 5. v. 7. *Odisti omnes qui operantur iniquitatem*; ergo, &c.

Respondeo distinguendo: Neque vult, neque amat Deus peccatores quatenus mali sunt, concedo: secundum quod habent in se aliquid boni, nego. Porro peccatores non sunt simpliciter & ex omni parte mali, quippe qui habeant & esse & vivere, immo nonnunquam vacant aliquibus operibus moraliter bonis, succurrunt proximo, operiunt nudos: igitur sub eo potissimum respectu, quo sunt boni, possunt & amari. Sic docet D. Thom. hic q. 29. art. 2. ad 4. „ Nihil, inquit, prohibet „ unum & idem secundum quid amari, „ & secundum aliquid odio haberi. Deus „ autem peccatores, in quantum sunt „ naturæ quædam, amat. In quantum „ vero peccatores sunt, non sunt, sed ab „ esse deficient, & hoc in eis a Deo non „ est, unde secundum hoc ab ipso odio „ habentur. „

Obicies 5. Si Deus amaret creaturas, amaret amore affectivo: atqui eas non amat amore affectivo: & probatur; amor ille radicem habet in appetitu sensitivo, item extaticus est: porro Deus neque sensum habet appetitus, neque extra se fertur & egreditur; igitur suas non amat creaturas amore affectivo.

Respondeo negando minorem: ad probationem distinguo. Amor affectivus in hominibus fundatur seu radicatur in appetitu sensitivo, quia constant anima & corpore, concedo: in creaturis mere spiritualibus, nego. A fortiori nec in Deo. Amor affectivus formaliter dicit solummodo velle bonum alteri; & sub isto respectu de Deo prædicatur, tamen si dicatur potius effectivus, quatenus Deus amando semper infundit bonitatem. Dictum est supra, amorem solius creaturæ esse extaticum; cum enim creatura sibi non sufficiat, querit alia extra se.

Instabis. Si Deus amaret creaturas, eas amaret æqualiter; cum enim agat secundum conatum suæ virtutis, quæ est infinita, deberet infinite amare: atqui non amat æqualiter, quod certe apparet ex inæqualitate donorum, quæ sunt diversa in diversis. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Si Deus amaret creaturas, eas æqualiter difformiter diligeret, concedo: æqualiter uniformiter, nego. Amat æqualiter omnia, quatenus cuilibet creaturæ confert necessaria & essentialia ad illum constituendum in esse talis creaturæ, sed difformiter; quædam enim naturam habent digniorem, quibus majora confert bona. Solutio est D. Augustini qui tract. 110. in Joan. sic loquitur: „ Omnia diligit Deus quæ fecit; „ & inter ea magis diligit creaturas rationales: & ex illis eas amplius, quæ „ sunt membra Unigeniti sui: & multo „ magis ipsum Unigenitum suum. „ His collimat D. Thomas qui hic 1. p. q. 20. art. 3. docet ex professo Deum unico quidem voluntatis actu omnia amare, sed multiplici donatione eaque diversa pro diversis, quæ nequeunt recipere nisi ad mensuram, eo quod sint entia finita, unde sic concludit: „ Cum enim amor Dei sit cau- „ sa bonitatis rerum, ut dictum est, non „ esset aliquid alio melius, si Deus non „ vellet uni majus bonum quam alteri.

*Diluntur argumenta contra secundam
Conclusionem.*

Obijcies 18. Deus videtur ex necessitate velle quidquid vult. Et probatur. Dionysius apud D. Thom. hic q. 19. suam sic aperit mentem, & dicit: "Sicut sol non ster non ratiocinans, aut praeligens, sed per ipsum esse illuminat omnia participant lumen ipsius valentia; ita & bonum divinum per ipsam essentiam omnibus existentibus immitit bonitatis suae radios." Sed agens non praeligens, non agit libere: ergo cum, ex Dionysio, Deus non magis praeligat quam sol, sequitur eum non agere libere, sed potius omnia ex necessitate velle.

Respondeo 1. Comparationem Dei cum sole esse solum inadaequatam; vult tantum Dionysius ut sicut sol ex officio suo illuminat omnia, ita Deus propter suam bonitatem beneficiat omnibus; quia vero bonum est sui diffusivum, ideo Deus, qui est summum bonum, & ex natura bonitas, se diffundit omnibus, sed libere; siquidem eo ipso quo est summum bonum, sibi ipsi sufficit, non indigens aliquo: igitur libere amat creaturas.

Respondeo 2. distinguendo. Deus non agit praeligendo, prout electio inquisitionem importat, concedo: Hoc enim soli convenit creaturae, quae multa ignorat, quaeque in exequendo saepius infirma est; ideo quippe & inquit, & media ad finem assequendum non sine labore, immo & non sine anxietate quaerit. Deus praeligendo operatur, quatenus electio dicit assumptionem alicujus creaturae ad gloriam suam, vel ostendam, vel propagandam, ut bonorum suorum effusionem, quae quidem conceditur uni & negatur alteri, nego. Scriptura ut plurimum loquitur de electis. Eo prorsus sensu Christus Joan. 11. 16. suos sic alloquitur Apostolos: *Non vos me elegistis, sed ego elegeri vos, & posui vos ut eatis, & fructum afferatis, & fructus vestri maneat.* Et Matth. 25. 34. *Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est a constitutione mundi.* Igitur electio formaliter sumpta est in Deo, quandoquidem sub ista consideratione, non inquisitionem, sed uni, & non alteri, aliquam conferre gratiam importat.

Obijcies 2. Consilium formaliter sumptum inquisitionem importat, proindeque non

est in Deo: igitur non vult Deus alia a se libere; nam velle libere, est velle per deliberationem rationis; jam vero deliberatio dicit potentialitatem; namque dicit egredi de potentia ad actum: quae quidem omnia imperfectionem maxime resolent.

Respondeo distinguendo. Consilium & deliberatio non sunt in Deo secundum inquisitionem & potentialitatem, concedo: secundum ordinationem, nego. Consilium & deliberatio formaliter sumpta important ordinationem mediorum cum fine, quae quidem ordinatio est finis & effectus simul tum consilii, tum deliberationis. Quod autem homines procedant per inquisitionem, & successive moveantur ad agendum, ex eorum proficiunt limitatione, ex quo manifeste sequitur, consilium ut inquisitionem complectitur, nusquam in Deo optimo maximo reperiri, bene vero ut ordinationem importat, quae sane competit supremae & divinae sapientiae, cujus proprium est cuncta a fine usque ad finem & fortiter attingere, & suaviter disponere.

Oppones 3. Deus vult alia propter suam bonitatem: sed vult suam bonitatem necessario: ergo & alia.

Respondeo distinguendo. Vult alia propter suam bonitatem, ut media ad ipsam ordinata tanquam ad finem, concedo: vult alia tanquam finem, nego. Vult bonitatem suam ut finem, adeoque necessario; cetera ut ordinata ad finem, adeoque libere; quia finis, scilicet bonitas divina, potest esse sine eis. Solutio est D. Thomae hic q. 19. art. 3. ad 2. Dicendum quod licet Deus ex necessitate velit bonitatem suam, non tamen ex necessitate vult ea, quae vult propter bonitatem suam: quia bonitas ejus potest esse sine aliis.

Inflabis: Quicquid Deus vult, naturaliter vult, item & ab aeterno: sed quod procedit naturaliter & ab aeterno, procedit necessario; siquidem aliter fieri non potest: igitur Deus vult alia a se necessario.

Respondeo distinguendo. Quae sunt ad intra, quales sunt perfectiones divinae, Deus vult necessario, concedo: quae sunt ad extra, subdistinguo; naturaliter vult, idest non coacte, sed voluntarie, concedo: idest necessario, nego. Tamen Deus vult ab aeterno quidquid vult ad extra, vult tamen libere, quia sicut

voluit ab æterno ut Petrus esset, ita potuit ab æterno velle, ut Petrus non esset. Ita D. Thomas ibid. ad 3. "Non est naturale Deo velle aliquid aliorum, quæ non ex necessitate vult: neque tamen innaturale, aut contra naturam, sed est voluntarium." & ad 1. "Dicendum, quod ex hoc quod Deus vult ab æterno quicquid vult, non sequitur quod necesse est eum istud velle, nisi ex suppositione."

Nova fit instantia. Si Deus vellet alia a se libere, posset illa nolle, & sic esset contingentia: labe in Deo; quandoquidem possibili posito in actu non sequitur absurdum: sed non potest dici in Deo reperiri contingentiam, alias mutaretur: igitur omnia vult necessario. Confirmatur: Quod est indifferens ad utrumlibet, indiget ab alio determinari: sed Deus non determinatur ab alio, cum ipse potius determinet omnia: igitur non vult alia a se libere.

Respondeo distinguendo: Si Deus posset nolle alia a se, per defectum in se, concedo: si solum per defectum in alio, nego. Ideo Deus potest nolle creaturas, quia iis non indiget, unde manet in se immutabilis: contingentia arguit quidem defectum, sed solum in creatura, a qua Deus non dependet: nos vero libere volumus alia propter duo. Primo, quia non habent totam rationem boni: secundo, quia perficimur ab objecto amato, & ideo mutamur, sive amando quod antea non amabamus, sive alia meliori querendo. Solutio est D. Thomæ ibidem art. 3. ad 4. ubi dicit solem, quantumvis causam necessariam, quandoque tamen effectum contingentem producere; quandoque etiam nullum, defectu recipientis influxum; quia passum non est bene dispositum: sic arbor mala bonos non producit fructus. Unde sic concludit D. Thomas: "Et similiter; quod Deus non ex necessitate velit aliquid eorum quæ vult, non accidit ex defectu voluntatis divinæ, sed ex defectu, qui competit voluto secundum suam rationem: quia scilicet est tale, ut sine eo esse possit perfecta bonitas Dei; qui quidem defectus consequitur omne bonum creatum."

Ad Confirmationem distinguo. Quod est indifferens ad utrumlibet, indiget ab alio determinari, si sit indifferens per defectum, ut dictum est modo de creatura,

concedo; unde debet ab alio determinari: si sit indifferens per perfectionem & bonorum abundantiam, nego. Sic Deus est indifferens; unde seipsum determinat. Sic prædicat D. Thomas ibidem ad 4. "Causa, quæ est ex se continens, oportet quod determinetur ab aliquo exteriori ad effectum. Sed voluntas divina quæ ex se necessitatem habet, determinat seipsam ad volitum, ad quod habet habitudinem non necessariam."

Iterum instabis. Omnia scit Deus necessario, etiam alia extra se: ergo & vult.

Respondeo negando paritatem, quia res cognoscuntur quatenus sunt in sciente per imagines & species suas; Deus autem habet necessario omnium rerum ideas; sunt enim ipsa: ejus essentia, ut diversimode participata & participabilis; unde cum cognoscat se necessario, & suam essentiam, scit utique ea quæ potest facere; igitur necessario cognoscit omnia, sed vult res per suæ effusionem bonitatis extra se. Porro non tenetur se diffundere; tum quia sibi sufficit; tum quia si extra se diffunderetur, quantum participabilis ejus bonitas est, infinite se communicaret, & sic creaturæ forent in perfectionibus infinitæ, quod manifeste implicat; nulla quippe creatura produci potest, qua aliam longe meliorem in infinitum Deus condere non queat. Solutio est D. Thomæ ibidem art. 6.

Adhuc instas. Ex eo quod Deus sit impeccabilis, necessario odit peccatum: igitur cum eadem prorsus sit lex contrariorum, necessario amat actum bonum, quem elicit creatura: ergo Deus quædam vult necessario extra se & amat.

Respondeo negando paritatem. Et vero Deus ex necessitate quidem odit peccatum, tum quia est illi oppositum, quia seipsum negare non potest: sed amat libere creaturas, quatenus bonas quippe quæ bonitatem duntaxat finitam & limitatam habeant; unde voluntatem divinam, quæ alias sibi sufficit, aut rapere aut necessitate attrahere ad sui amorem non valent. Porro non est de essentia libertatis secundum se spectate, ut aliquis possit peccare, vel non peccare; hoc enim solis competit creaturis, quæ sunt defectibiles; nec mirum, ex nihilo prodeuntes, etiam in nihilum proprio abeunt pondere: Quid plura? homo per peccatum originale corruptus est. Igitur solum

lum est de essentia libertatis ut sic, ut humana voluntas suum possit ponere vel non ponere actum. Denique cum Deus sit summum bonum, ab omni creatura prorsus independens est, adeoque nulla compellitur necessitate ad illum aut producendam, aut productam amandam.

Solutio est D. Thomæ qui hic 1. p. q. 62. art. 8. ad 3. dilerte offendit non solum per impeccabilitatem non tolli Dei libertatem, sed potius adornari, in quantum facit ut Deus velit res salvato ordine finis, & semper secundum iustitiæ regulas, Liberum arbitrium, inquit, „ sic se habet ad eligendum ea quæ sunt „ ad finem, sicut se habet intellectus „ ad conclusiones. Manifestum est autem quod ad virtutem intellectus pertinet ut in diversas conclusiones procedere possit secundum principia data: sed quod in aliquam conclusionem procedat prætermittendo ordinem principiorum, hoc est ex defectu ipsius: unde quod liberum arbitrium diversa eligere possit servato ordine finis, hoc pertinet ad perfectionem libertatis ejus; sed quod eligat aliquid divertendo ab ordine finis, quod est peccare, hoc pertinet ad defectum libertatis. Unde major libertas arbitrii est in Angelis qui peccare non possunt, quam in nobis qui peccare possumus.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus amat alia extra se, sed libere.

Primo quidem. Deus amat alia extra se juxta illud Sap. 11. *Diligis omnia quæ sunt*. Hinc reddit rationem Scriptura Gen. 1. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona*. Si bona, profecto cuncta diliguntur a Deo: nam bonum est voluntatis objectum. Eandem veritatem propugnat Augustinus l. de Catec. Rud. c. 4. Eandem Leo Magnus Scrm. de Nat. &c.

Secundo. Deus amat alia extra se libere; scriptum est enim Plal. 93. 1. *Deus ultionum libere agit*. Ratio D. Thomæ est, quia creatura quantumvis perfecta, nec omne bonum est, nec aliquid perfectionis Deo addere potest: igitur amatur ab eo libere.

SYNOPSIS SOLUTIONUM

AD ARGUMENTA IN CONTRARIUM.

Primo dices: Deus sibi sufficit, & ab alio moveri non potest ad aliquid faciendum; motivum enim est ejusdem ordinis cum moto: præterea amor est passio, & congregat bona ut ditior evadat; quæ quidem omnia summam arguunt imperfectionem: denique neque creaturas irracionales, neque peccatores amare videtur Deus; cum nihil ad ejus gloriam conferant: quid plura? si amat alia extra se, amat propter se: igitur semetipsum, non creaturas diligit.

Respondeo. Deus sibi sufficit, & ideo amat creaturas propter se & libere. Ad secundum: Non movetur ab alio, sed a sua propria bonitate, quatenus in creatura collucet. Ad tertium: Amor creatus est passio; quia vel in appetitu sensitivo ex parte radicatur, ut in homine, vel excessum habet, ut in Angelis apostatis apparuit, congregat utique & extaticus est: at vero amor divinus est ipse omne bonum. Ad quartum: Deus amat & creaturas irracionales & peccatores, non certe secundum quod aliquem implicat defectum, sed ut in eorum esse se prodit bonitas divina. Ad quintum: Deus diligit se in creaturis tanquam ultimum suæ dilectionis finem, nihilominus amat & creaturas, juxta illud Jer. 31. 3. *Perpetua charitate dilexi te*.

Secundo. Deus amat quidem creaturas libere: at non ut libere importat inquisitionem, sed summam independentiam, summumque dominium. Amat propter se: non tamen necessario, quandoquidem objectum ejus erga nos amoris est bonitas finita. Amat libere: sed absque sui mutatione; enimvero, contingentia & mutatio se tenent ex parte creaturæ. Denique Deus necessario quidem odit peccatum: sed non ideo diligit necessario creaturam: non enim eadem esse utriusque ratio. Inest Deo libertas contradictionis ad extra, sed non contrarietatis. Ex quo manifeste sequitur necesse esse Deum odio prosequi peccatum, amore vero libero bonum creatum, qualis est creatura.

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum sit libertas in Deo, & qualis.

CONCLUSIO.

Deus est liberrimus. Et est de fide.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, ex Scriptura.

I. PSAL. 140. Omnia quaecumque voluit, fecit in celo & in terra.

II. Rom. 9. 18. Cujus vult, miseretur, & quem vult, induratur.

III. 1. Cor. 12. Hæc operatur unus atque idem spiritus, dividens singulis prout vult.

IV. Jacob. 1. 18. Voluntarie genuit nos verbo veritatis. Sed facere quod sibi placet, misereri cuius vult, dividere & distribuere dona ad suæ voluntatis nutum, est esse liberrimum: igitur cum ex Scriptura Deus sic operetur, manifestum est eum gaudere libertate perfectissima.

Secundo, ex Patribus.

Hieronymus in Cap. 1. Epist. ad Philemonem. v. 14. ait: " Si Deus voluntarie & ex necessitate bonus est, debuit hominem faciens, ad suam imaginem & similitudinem facere, hoc est, ut ipse voluntarie & non ex necessitate bonus esset. Qui autem asserunt ita eum debuisse fieri, ut malum recipere non posset, hoc dicunt: talis debuit fieri qui necessitate bonus esset, & non voluntate. Quod si talis fuisset, qui bonum, non voluntate, sed necessitate perficeret, non esset Deo similis, qui ideo bonus est, quia vult, non quia cogitur. "

Epiphanius Hær. 23. n. 5. " Deus Pater hominem, & cætera omnia pro sua voluntate creavit. "

Macarius Hom. 25. p. 205. dicit hominem, eo ipso ad imaginem Dei esse factum, quod sit liber, ac sui juris, quoniam ut Deus liberi est arbitrii, & quod vult facit .... ita & tu liberi ex arbitrii. "

Ambrosius hic annumerandus est, qui l. 1. Exameron. c. 5. ait: " Principium & origo substantiæ universorum, id est ex voluntate ejus & potestate. Omnia enim ex ejus voluntate cœperunt, quia unus

Boucat Theol. Tom. II.

" Deus patet, ex quo omnia. Etenim tanquam ex suo fecit, quia unde voluit, fecit ... & quamdiu vult, omnia ejus virtute manent, atque consistunt. In ipsum est finis eorum; nam cuncta in Dei voluntatem recurrunt & ejus arbitrio resolvuntur. "

Non omittendum Augustinus l. de Nat. & Grat. c. 7. n. 8. " Quia enim Dominus Lazarum suscitavit, sine dubio potuit: quia vero Judam non suscitavit, numquid dicendum est, non potuit? potuit ergo, sed noluit. Et l. 22. de civ. Dei; c. 30. " Certe Deus ipse nunquid quoniam peccare non potest, ideo liberum arbitrium habere negandus est? "

Devotus quoque Bernardus tellis egregius. Namque l. de gratia & libero arb. sic loquitur " Verum libertas a necessitate æque & indifferenter Deo, universæque tam male quam bonæ rationali convenit creaturæ. "

D. Thomas id docet ex professo 1. p. q. 19. art. 3. l. contr. Gent. c. 81. 82. 83. 88.

Tertio, ex Rationibus D. Thomæ.

Prima. Ille est liber ad extra, qui bonorum nostrorum ad sui nominis exaltationem non indiget: atqui res sic se habet. Probatur, & quidem dupliciter. 1. Licet Deus ad extra se se manifestare voluerit, ad hoc nulla vi aut necessitate compulsus fuit, maxime vero cum sibi sit, teste Tertulliano, sufficientissimus, nempe & beatitudo, & solium, & regnum: igitur vel creaturas producere non opus habuit, vel si produxerit, libere procul dubio egit. 2. Ex hypothese quod eas ad gloriam suam concedere decreverit, ad nullas in particulari alligatus, potuit istis vel aliis possibilibus ad nutum uti. Quid plura? creaturæ quæcumque, ad objectum tantummodo secundarium gloriæ Dei spectant; unde necessariam non habent cum ipso connexionem: igitur Deus fuit liberrimus operando ad extra. Hæc ratio est D. Thomæ, lib. 1. contra Gent. c. 81. " Voluntas autem non ex necessitate fertur in ea quæ sunt ad finem, si finis sine his esse possit. Non enim habet necesse medicus, ex suppositione voluntatis quam habet de sanando, illa medicamenta adhibere infirmo, sine quibus potest nihilominus infirmum sanare. Cum igitur divina bonitas sine aliis esse possit, quinimmo nec per alia

B sibi

„sibi aliquid accrescat, nulla inest ei necessitas, ut alia velit, ex hoc quod vult suam bonitatem.”

„*Secunda*. Ille est liber ad extra & circa creaturas, qui iis ablatis, adhuc remanet summum, bonum, adhuc totam, eamque essentialem habet in se bonitatis rationem: atqui sublatis omnibus creaturis, remanet adhuc in Deo tota & essentialis ratio bonitatis; quandoquidem ipse est summum bonum: igitur est perfecte liber in ordine ad creaturas. D. Thomas ibidem hanc affert rationem: „Soluta igitur illud bonum voluntas secundum sui rationem non potest velle non esse, quod non existente tollitur totaliter ratio boni: tale autem nullum est præter Deum. Potest igitur voluntas, secundum sui rationem, velle non esse quancumque rem, præter Deum.”

„*Tertia*. Ille est liber ad extra, qui se habet ad creaturas ut artifex ad artificia: namque liberum est artificii facere quod vult; atqui Deus sic se habet ad creaturas, dicente Paulo Rom. 9. Sicut figuræ lutæ potestatem habet facere vas aliud in honorem, aliud vero in contumeliam: ita & Deus. Sic docet D. Thomas ibidem. „Res, inquit, procedunt a Deo, sicut artificia ab artifice... Sed artifex quamvis velit se habere artem, non tamen ex necessitate vult artificia producere; ergo nec Deus ex necessitate vult alia se.”

„*Quarta*. Ille est perfecte & extrinsece liber, qui seipsum determinat ad volendum unum potiusquam aliud; & vero ubi non est libertas, agentia manent ex se determinata ad unum; sic sol manet ad lucendum semper determinatus; sed Deus seipsum determinat ad quod vult; hinc quidam & non omnes electi: hinc ab æterno Deus se determinavit ad quasdam producendas creaturas, & ad quasdam in statu mære possibilitatis relinquendas; immo, hinc suum ad præsentem, direxisset decretum, nusquam habuissent esse. Jam vero si forent necessitæ, forent utique & Deo coæternæ, dicam, & ab eo independentes, quippe quæ fluere a Deo ut proprietates sunt a cuiuslibet rei essentia, adeoque ut quid essentia divini necessario connexum, quod facile implicat. Hac ratio colligitur ex D. Thoma, qui ibid. c. 88. ait: „Voluntas divina in his ad quæ non secundum naturam suam determinatur, inclinatur quo-

„dammodo per suum intellectum... Sed ex hoc homo dicitur præ cæteris animalibus liberum arbitrium habere, quia ad volendum iudicio rationis inclinatur, non impetu naturæ, sicut bruta: ergo in Deo est liberum arbitrium.”

„*Quinta*. Ille est liber, qui est suarum operationum ad extra dominus: sed Deus est suarum operationum ad extra dominus; talem potest enim producere creaturam vel non producere: igitur est liber ad extra. Hac ratio colligitur ex D. Thoma, qui ibidem c. 88. ait: „Homo per hoc quod habet liberum arbitrium, dicitur suorum actuum dominus: hoc autem maxime competit primo agenti, cuius actus ab alio non dependet.”

„*Sexta*. Libertas competit omni creature spirituali, quæ triplici gaudet universalitate; scilicet in essendo, quia fit quodammodo omnium recipiendo in intellectu species rerum; in iudicando, de omnibus iudicium fert, videns quid sit bonum, quidve malum; in appetendo, bona particularia appetit ad nutum & per electionem, unde licet velit necessario finem & beatitudinem in communi, non tamen mediâ; quippe quæ sub electione cadant. Sed Deus est simpliciter & in omni linea universalissimus; in essendo quidem, cælum & terram implet: in iudicando, scit quod est in creaturis, juxta illud Psal. 35. 15. *Qui fixavit sigillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum*. Denique & in appetendo, tanto liberior quanto magis ab omnibus creaturis independens: igitur est liberioribus ad extra.

„*Septima*, eaque a priori. Libertas fita est potissimum in Indifferentia objecti, in indifferentia intellectus & voluntatis: in prima quidem; eo enim ipso quo objectum non habet totam boni rationem, profecto se habet indifferenter ad animam, quæ ipsi ex necessitate non alligatur; secunda sequitur ad istam; nusquam enim bonum particulare & contingens iudicat intellectus necessario amandum: ad utrumque vero consequitur indifferentia voluntatis, quæ eligit & amat objectum libere, eo scilicet modo, quo illi proponitur: enimvero fertur secundum iudicium in amatum, adeoque libere. Sed si hæc ita sint de objecto creato respectu creaturæ rationalis, a fortiori respectu Dei, qui est Dominus, adeoque independens: qui est omnipotens adeoque

que nihil expectans a creatura; infinite amans, adeoque non replebilis per creaturam; solum quippe bonum infinitum potest illum satiare: igitur est ad extra liberimus.

Octava ex D. Bernardo l. de Gratia & libero arb. c. 3. desumitur. Triplex, ipso teste, est libertas, scilicet a necessitate, a peccato, & a miseria: sed illa triplex est eminentissime in Deo. A necessitate quidem; a nulla quippe ligatur creatura, etiam sanctissima, quia omnis creatura tanquam nihilum ante illum, ut ait Propheta Psal. 38. 6. A peccato; mundi sunt oculi tui, inquit Habac. 1. 13. ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris. A miseria denique, quia dives est, etiam in misericordiis, invocantibus illum, ait Apostolus Rom. 10. 12. Igitur, &c.

CONCLUSIO SECUNDA.

Libertas Dei est ipsemet actus Dei necessarius, connotans creaturas, ad quas habet habitudinem non necessariam.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, ex Scriptura sacra.

Primo, Deus dicitur simplex: ita habetur Sap. 7. 22.

Secundo. Idem Deus dicitur omnipotens Gen. 18. 3. Dominus exercituum, Jerem. 30. 9. Psal. 93. 1. libere agere: Dictum est enim supra, non esse in Deo distinctionem realem inter naturam seu essentiam & operationem.

Tertio. Celebris est locus 1. Cor. 12. *Hec operatur*, inquit Apostolus, *unus atque idem spiritus, dividens singulis prout vult.* Igitur idem actus, quo Deus vult se & suas perfectiones necessario, vult & alia a se libere.

Secundo, ex Patribus, & sanctis Doctoribus.

Cyillus l. 19. Thesau. pag. 189. sic loquitur: "Est autem, inquit, simplex Deus natura sua, nihilque in eo commpositum."

Junilius Africanus Episcopus l. 2. de partibus divinæ Legis c. 19. ait "Deus simplex est, nec est in eo aliud essentia, quam voluntas. Unde & omnia nomina operationis ejus, licet inter se definitionibus differant, apud ipsum tamen

"nulla differentia, vel diversitas invenitur. Itaque & essentia vel natura facit, quia ei nihil accidens est; & tamen etiam voluntate, quia nihil necessitate efficit, aut coactus."

Ad stipulatur D. Thomas 1. contr. Gent. c. 82. "Voluntas, inquit, Dei, uno & eodem actu vult se & alia. Sed habitudo ejus ad se, est necessaria, & naturalis: habitudo autem ejus ad alia est secundum convenientiam quandam, non quidem necessaria, & naturalis, neque violenta, aut innaturalis, sed voluntaria."

Idem 1. p. q. 19. art. 3. ad 5. "Voluntas divina, quæ ex se necessitatem habet, determinat seipsam ad volitum, ad quod habet habitudinem non necessariam." Igitur libertas Dei est actus necessarius, connotans creaturas ad quas habet habitudinem non necessariam, sed maxime liberam.

Tertio, ex ratione multiplici.

Prima sic exponitur. Actus Dei necessarius, omnem in se includit bonitatem, omnem in operando virtutem; siquidem energiam infinitam habet: igitur idem in se manens, potest terminari ad creaturas, easque vel producendo, vel etiam destruendo immutare; nulla quippe virtus additur actui in perfectionibus & efficacia infinito, alias nec ipse, nec ejus virtus foret infinita: igitur libertas Dei sita est in actu necessario, prout connotat creaturas ad quas absolutam non habet habitudinem.

Secunda : Deus est immutabilis, immotus, in se manens, omnia movet: igitur idem actus necessarius, est liber ad extra, in quantum de se sufficit ad immutandas creaturas absque aliquo superaddito, sed simpliciter tangendo creaturam: sicut igitur sol illuminat hominem de novo natum per simplicem radii extensionem ad illum, sicut Verbum terminare coepit sanctam humanitatem, quando formata est, nihil recipiendo, sed tantum suam extendendo virtutem ad terminandam naturam de novo productam; ita & eidem Dei operatio immutat creaturas, illas tum tangendo, tum suam extendendo virtutem ad eas, nihil de novo recipiendo, quia est ex se plenus, & ideo immutabilis.

Tertia : Eidem essentia divina propter

distinctionem virtuales inter seipsam & operationes notiones, est simul communicabilis, & incommunicabilis: communicabilis quidem, secundum se, omnibus personis, incommunicabilis vero, Filio & Spiritui sancto, ut dicit paternitatem: igitur & idem actus a fortiori poterit esse liber & necessarius; liber quidem, ut connotat creaturas, a quibus Deus non dependet; necessarius vero, ut connotat essentialitatem divinam.

Quarta: Deus ex se, & essentialiter est ens necessarium & independens: igitur ex se, & per ipsum actum in se necessarium est liber, quia per ejusmodi actum formaliter est independens.

Quinta: Idem actus fertur in objectum primarium & secundarium, maxime si nihil accipiat a secundario: sed objectum primarium divinæ voluntatis, est summum bonum, & ipsa essentia divina; secundarium vero, creatura, a qua actus Dei nihil accipit; neque enim Deus recipit speciem aut perfectionem ab objecto creato, sicut voluntas creata, quæ speciem habet & perfectionem a bonitate emendicata: ergo.

Solvuntur objectiones contra primam conclusionem.

OBJECIO 1. Hieronymus Epist. 146. ad Damasum de filio prodigo sic loquitur: „Solutus Deus est in quem peccatum non cadit: cætera cum sint liberi arbitrii, possunt in utramque partem, suam flexere voluntatem.“ Idem in explanatione Symboli ad eundem, quæ habetur tomo 9. sub titulo Epist. 17. dicit Jovinianum fuisse arbitrii libertatem, eo quod assereret hominem non posse peccare: „Nos vero dicimus, inquit, hominem semper & peccare, & non peccare posse, ut semper nos liberi contineamur esse arbitrii. Unde similiter sequitur Deum non esse liberi arbitrii, eo quod peccare non possit.“ Igitur ex Hieronymo Deus non est liber, quia non est illi potentia ad oppositum.

Respondeo solutionem pater ex distis in articulo præcedenti. Unde respondeo distinguendo consequens. Deus non est liber libertate contrarietatis, quæ est ad bonum & malum, concedo; soli enim creaturæ defectibili competit: libertate contradictionis, quæ est ad actum & non actum, nego; potuit enim condere

vel non condere creaturas. Hieronymus loquitur de prima libertate tantum, quando dicit Deum non esse liberum, quia tamen competit creaturæ posse deficere, recta probat libertatem esse in nobis, etiam per hoc quod possumus bonum & malum eligere. Secundus locus non est, inquit Estius in 1. dist. 45. §. 2. Hieronymi, sed Pelagii, apud Innocentium Papam de hæresi frustula se purgantem per quendam fidei confessionem suam: unde non ponderat.

Oppones 2. Ille non est liber, qui non est indifferens ad actum, & non actum: atqui Deus non est indifferens ad actum & non actum: Et probatur. 1. Si esset indifferens ad actum & non actum, foret potentialitas in eo, quod repugnat. 2. Deus est summum bonum, & consequenter sui diffusivum; igitur Deus necessario vult, saltem aliquas creaturas; nam & de illo dicitur, proprium ejus esse misereri semper & parcere. 3. Vult necessario ut sol v. g. luceat. Igitur non est indifferens ad actum & non actum.

Respondeo distinguendo minorem. Deus non est indifferens ad actum, & non actum, indifferentia potentie, concedo: indifferentia actus & positionis, nego. Duplex distinguitur indifferentia, altera potentialis, altera actualis: prima consistit in eo quod æquus possit reduci ad actum, vel non actum circa aliquod objectum; sic quando volumus aliquid, credimus & prosumus de potentia ad actum: secunda in eo potissimum sita est, quod æquus possit suum extendere actum ad aliquem novum terminum; vel non extendere. Illa non est in Deo, siquidem est æquus purus; bene vero ista, quia Deus est ab omni creatura independens: unde.

Ad primum, distinguo. Si Deus esset indifferens indifferentia potentie, posset ponere actum vel non ponere, adeoque separari a suo actu, sicut creaturæ, quæ non sunt semper in actu, concedo: si esset indifferens indifferentia actus, nego. Est igitur semper in actu, unde nulla est in eo potentialitas: igitur actus divinus est liberimus ad extra, quia potuit, si Deus voluisset, non terminari ad creaturam, quia sibi sufficiens est Dominus.

Ad secundum, distinguo. Deus est summum bonum: & ideo communicatur necessario ad intra per processionem Spiritus sancti.

sancti, qui est terminus adæquatus ejus voluntatis, volentis & amanti, concedo : ad extra, subdistinguo; communicatur necessario necessitate suppositionis, concedo : necessitate absoluta, nego. Supposito quod Deus ad extra se se manifestare voluerit, necessario diffundi debet; quandoquidem diffusio in bonis plurimum elucet. Quid plura? Bonitatis divinæ effusio recte quidem probatur, cum Deo proprium esse misereri prædicemus: verum & liberrimus fuit in sui ad extra communicatione, quia sibi sufficientissimus est. Solutio est D. Thomæ 1. cont. Gent. c. 83. ubi ex professo probat Deum quædam velle ad extra necessario, sed tantum necessitate suppositionis, & hypothetica.

Ad tertium, distinguo. Deus vult, ut sol necessario luceat, necessitate se tenente ex parte solis, determinati ab agente superiori ad unum; quia hoc ejus competit naturæ, concedo: necessitate se tenente ex parte Dei creantis, nego: potuit enim Deus non creare solem, sed ex suppositione quod voluerit ut hic mundus conderetur, sic ordinavit, ut quædam agentia sublimitaria moverentur necessario, quædam vero libere; omnia conformiter naturæ finis, & exigentiæ.

Inflabis. Atqui Deus non est indifferens indifferentia etiam actus: & probatur. 1. Actus quo Deus vult creaturas, idem est ac actus quo Deus seipsum vult; est enim unicus actus in Deo, quo sese, & alia vult: igitur & semper necessarius. 2. Actus, quo Deus vult creaturas, est ab æterno, & semper in actualitate: igitur & necessarius, quia ille actus non potuit manere suspensus, alias foret in Deo potentialitas, sicut creaturæ accidit; modo enim esset in actu; modo non.

Respondeo negando subsumptum. Ad primam probationem, distinguo. Actus idem est entitative, concedo; namque quicquid est in Deo; Deus est: idem est formaliter, nego. Verè quidem actus Dei, reduplicative ut necessarius, connotat essentiam divinam; sed reduplicative ut liber, connotat creaturas, quæ quidem distinctio quodammodo virtualis, sufficit ut actus sub uno respectu sit absolutus, sub alio vero liber.

Ad secundum, distinguo. Actus Dei est ab æterno, & ab æterno Deus se determinat. *Theol. Boucat Tom. II.*

minavit libere ad producenda tales vel tales creaturas, concedo: & non libere, sed necessitate compulsus ad hoc se determinavit, nego: Jam ad aliam respondeamus difficultatem, sic distinguendo; voluntas Dei non potuit manere suspensa, suspensione actus, concedo; suspensione objecti, nego. Deus quidem non potuit manere in se circa aliquid suspensus, namque ab æterno voluit libere quæ sunt & quæ futura sunt; igitur nulla fuit in Deo actus suspensio, sed tantum objecti, quatenus quædam non condere decrevit.

Rursus inflabis. Actus specificatur ab objecto primario: sed objectum actus divini primarium est ineffabilis Dei essentia, quæ simpliciter & absolute est necessaria: igitur & actus ex omni parte necessarius. Confirmatur; creatura nequit esse objectum Dei primarium; quis enim aut dicere aut probare poterit Deum a creatura specificari? maxime vero cum actus ille creaturam solummodo connecet, & divinam importet in recto seu principaliter essentiam: porro actus denominatur ab eo quod primario dicit: igitur actus Dei est simpliciter & absolute necessarius, & nullo modo liber.

Respondeo distinguendo. Actus Dei dicit primario essentiam ut est necessarius, concedo: ut consideratur respectu ad creaturas, subdistinguo; dicit primario essentiam, connotantem creaturas; concedo: non connotantem, nego. Cum actus liber sit attributus respectivum, connotat creaturas; sed primario & in recto dicit essentiam divinam, ut perfectionibus repletam, ut independentem & omnipotentem; in hoc enim potissimum Deus liber est, quod sibi & sufficiat. & sic summum bonum: quinimo tamen nullæ forent creaturæ, maneret semper liber, quatenus si vellet, aut si sibi placeret, eas produceret. Et sic patet responsio ad confirmationem: enimvero creatura neque est objectum voluntatis divinæ primarium, neque specificat libertatem divinam; sed ipsa potius essentia Dei, ut independens & omnipotens, in quantum quicquid vult, potest facere.

Inflabis adhuc. Exinde sequitur essentiam divinam esse, objectum liberum, quia est objectum voluntatis divinæ ut libera, adeoque erit contingens, & poterit esse vel non esse, sicut objectum li-
B 3 ber-

bertatis : sed absurdum consequens : ergo & antecedens.

Respondeo distinguendo : Est obiectum liberum efficienter, concedo : formaliter, subdistinguo ; ut connotat creaturas, & ratione termini, concedo : ratione sui, nego. Essentia divina est obiectum actus Dei liberi efficienter, in quantum Deus potest facere quicquid vult ; sed non est passive & terminative, nisi ut connotat creaturas ; enimvero cum libertas sit attributum respectivum, debet connotare creaturas, quibus dominatur ; & ideo tota contingentia se tenet ex parte termini, seu creaturæ, quæ potest immutari ad placitum Dei. Nec mirum, actus liber Dei nihil accipit a termino, sed dat illi quod est, & ideo nequit specificari a creatura, & ab ipsa dependere, nisi improprie, & ut a conditione sine qua non, sed nullo modo realiter.

Diluuntur Objectiones adversus secundam Conclusionem militantes.

OBJICIENS. Actus necessarius est totaliter necessarius : igitur actus liber, etiam in Deo, est a necessario formaliter distinctus.

Respondeo distinguendo. Actus necessarius est totus necessarius entitative & in ordine ad Deum, concedo : est totus necessarius & non eminenter liber, connotando creaturas, nego. In se quidem est totus necessarius ; est enim ipse Deus ; sed eminenter liber est, in quantum potest immutare creaturam. Ratio a priori assignatur, quia Deus non est liber libertate potentialitatis sicut creatura, quæ egreditur de potentia ad actum : sed libertate actus, & puræ independentiæ ; & ideo actus liber idem est cum necessario ; enimvero Deus est ens necessarium & plenum, & ideo a creaturis independentes & liberi.

D. Thomas 1. contr. Gent. c. 82. totum explicat mysterium, his verbis : " Est, se ad utrumlibet potest dupliciter con- venire alicui virtuti, uno modo ex parte sui, alio modo ex parte ejus ad quod dicitur ; ex parte quidem sui, quando nondum est consecuta suam perfectionem per quam ad unum determinatur : unde hoc in imperfectionem virtutis redundat, & ostenditur esse potentialitas in ipsa. Ex parte autem

ejus ad quod dicitur, invenitur aliqua virtus ad utrumlibet esse, quando perfecta operatio virtutis a neutra dependet, sed tamen utrumque esse potest : sicut aliquis qui diversis instrumentis uti potest æqualiter ad idem opus periciendum : hoc autem ad imperfectionem virtutis non pertinet, sed magis ad ejus eminentiam, in quantum utrumlibet oppositorum excedit. Sic autem est in divina voluntate respectu aliorum a se.

Insuper. Actus liber non est formaliter necessarius ; igitur est distinctus saltem virtualiter a necessario.

Respondeo distinguendo consequens : est virtualiter distinctus secundum quid, concedo : simpliciter, nego : est quidem secundum quid, cum dicat connotationem ad creaturas, quam quidem non dicit actus reduplicative ut necessarius ; unde per analogiam ad creatura, in quibus actus liber & necessarius distinguuntur realiter, distinguimus per mentem in Deo actum liberum & necessarium ; sed non perfecte distinguuntur ejusmodi actus ; ad eandem quippe pertinent lineam ex eo scilicet quod Deus ideo sit liber a creaturis & independens, quia est ens a se, ens plenum & sibi sufficiens.

Rursus insuper. Per actum liberum, creationis, v. g. Deus denominatur intrinsece liber & Creator : igitur actus liber addit aliquid super necessarium ; & probatur, quia denominatio nova & intrinseca non fit sine nova forma ; ergo, &c.

Respondeo distinguendo : Deus denominatur intrinsece liber a proprio actu, concedo : a novo superaddito, nego. Argumentum nimis probat : sequeretur enim actum liberum in Deo novam fore entitatem additam actui necessario, quod est contra fidem : quippe unicus est in Deo actus, qui quidem est simul intellectivus & volitivus, simul liber & necessarius ; sed dicitur multiplex a multiplici officio, a multiplici virtute & exercitio : igitur Deus denominatur intrinsece liber ab actu necessario, quatenus est sibi sufficiens & independens, & omnipotens : denominatur Creator immutando creaturam, adeoque per dependentiam in termino, & per virtutem omnipotentem ex parte sui, quæ quidem denominatio fundatur in actione reali ex parte Dei, & in mutatione reali creaturæ ; ex qua resultat relatio intrinseca in termino producta, extrinseca vero

vero solum in Deo, quæ tamen sufficit ut denominetur realiter & intrinsece Creator & liber, quia hæc denominatio ex parte Dei fundatur in actione reali, quæ immutat creaturam.

Urgebis adhuc. Si actus liber est ab actu necessario indistinctus, si idem est, non potest asserti ratio cur Deus velit aliquid: si enim quis roget quare hoc velit? respondetur quia vult: si petatur quare velit? dicetur adhuc quia vult: sed ille circulus est vitiosus: igitur non est admittendum quod actus liber sit idem ac necessarius.

Respondeo, circulum non esse vitiosum: quærenti enim cur hoc sit? respondetur, quia Deus vult: quærenti vero cur velit, respondetur quia Deus immutavit creaturam, quæ ejus subieciatur dominio.

Persiles. Si Deus immortalis manens dicitur liber & Creator per denominationem intrinsecam, etiam creaturam quam voluit, potest nolle: sed non potest nolle creaturam, ita ut aliter se habeat Deus: igitur si absurdum consequens, ergo & antecedens.

Respondeo negando sequelam: Creator enim non est sicut creatura, quæ mutatur, modo unum volendo, modo alternata vice nolendo; quippe qui liber sit libertate actus, non potentie: igitur immobilis permanens immutat creaturam secundum suum æternum propositum & beneplacitum: unde si quod libere voluit atque decrevit, postea nolle, ipse mutaretur, quod quidem est omnino impossibile: igitur denominatur Deus intrinsece liber, sed denominatione fundata in mutatione creaturæ, & in ipsa sua operatione, quæ est eminenter absoluta & relativa. At vero a nullo denominaretur nolle in hypothese, quia non potest separari ab actu, nec a connotatione termini, quem semel & ab æterno ordinavit ad aliquem finem.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus est liberissimus ad extra.

PRIMO, Apostolus hanc celebrat veritatem Rom. 9. 18. his verbis: *Cujus vult miseretur, quem vult indurat.*

Secundo, assipulantur Patres, Hieronymus, Augustinus, Epiphanius: ille hæresis 33. n. 5. ait: "Deus pater hominem,

& cætera omnia pro sua voluntate procreavit."

Tertio, ratio suffragatur. Omnium instar sit ista: Quælibet creatura, quinimo omnes simul, bonum sunt tantummodo finitum: porro nullo bono finito fatiari potest voluntas, præsertim si sit divina, quæ quidem quia infinite perfecta, objectum infinite bonum exigit: ergo libertas est in Deo respectu creaturarum, & ad extra; maxime vero si attendamus Deum, ablati omnibus creaturis, manere in se omnibus numeris & perfectionibus absolutum.

Actus liber in Deo, est ipse actus Dei necessarius connotans creaturas: & vero, sub ista reduplicatione non habet necessariam cum creaturis connexionem: tum quia omnem habet perfectionem: igitur sicut est speculativus & practicus, ita potest esse liber & necessarius.

SYNOPSIS RESPONSIONUM

AD OBJECTIONES.

PRIMO. Objectum primum voluntatis divinæ, est quidem necessarium; est enim essentia divina; sed non sic secundarium, videlicet creatura, unde actus divinus eam immutans liberrimus manet.

Secundo. Deus non est indifferens indifferencia potentiæ & suspensionis, sed objecti quod potest esse vel non esse, & hoc sufficit, ut actus sit liber.

Tertio. Quædam Deus vult operari necessario, ut ignem comburere, solem lucere: sed ut ignis, & sol sint, habent a Deo qui ad ea producenda vel non producenda, liberrimus fuit: unde quod ejusmodi creaturæ sint ad unum determinatæ, promanant a Deo qui ita voluit: quod Propheta Regius egregie explicat, cum ait: *Omnia quæcumque voluit, fecit Dominus in celo & in terra.*

Quarto objicitur contra secundam conclusionem: Actus intrinsece & secundum se necessarius non potest esse simul & liber: hæc enim duo opponuntur. Respondeo sub diverso respectu id fieri, unde nulla sequitur implicancia. Et vero ut respiciat essentiam divinam, necessarius est: liber vero quatenus immutat creaturas, quod quidem libere fit, cum ab eis non dependeat Deus.

DISSERTATIO SECUNDA

D E

VOLUNTATE DEI PROVIDENTE

*in ordine, tam naturali quam supernaturali,
contra impios.*

X omnibus Dei attributis, inquit Contensonius differtat. de Provident. c. 1. „ nullum est vel Deo dignius, vel homini amabilius divina Providentia. Merito a Providentia Deo nomen impositum est, quia ipsa sola est veluti cæterorum attributorum compendium. In ipsa splendet infinitas, dum ad omnia sese extendit; immutabilitas, dum mutat opera, non decreta: æternitas, nam supra tempus est, cujus ordinatione perseverat dies: immensitas, ubique enim tota est, quæ omnibus assisist, & singulis: sapientia, nam omnia scit, omnia curat, nihil obliviscitur; nihil discit novi; scit præterea quæ fecit, scit præsentia quæ producit, scit futura quæ decernit, videt intra se, & extra se res emittit: omnipotentia, potest enim id omne quod vult: cujus subiectum est nihil ex quo quasi ex utero generat mundum.

„ Sed quid dicam de bonitate, & clementia? Ejus indoles est bona facere: tota se effundit dum hominem facit; tota exire videtur, licet tota intra Deum sit: intra Deum sistere nequit, nec patitur ipsum sine germine manere in seipso. Quomodo intra Deum sisteret? quæ Filium Dei incarnari compulit, Spiritum sanctum mitti, Patremque misisset, si fuisset qui mitteret; & quia mittere non potuit, venire facit.

„ Quinetiam Providentia non solum attributorum omnium compendium, sed etiam temperamentum est. Severior esset justitia, nisi eam providentia leniret; fortior omnipotentia, nisi tempe-

„ raret; ardentior zelus, nisi quinquaginta sæculorum injuriis iratum Deum contineret; terribilior Majestas, nisi illa hominem ad colloquium Dei admitteret, homini Deum redderet familiarem; distriktior vindicta, nisi ipsa parceret, dum ulcisci potest: pepercit ab initio mundi, & perseverat parcere, & ingratum benefacere non cessat. Divitem se esse gaudet, ut donet, & donando exhauriret se libenter, nisi esset infinita. O quam mirabile attributum! sed quam amabile! laudari magis debet gustando, quam loquendo.

„ Providentia, Visio a longe dicitur: quandoque sapientia, attingens omnia a fine ad finem fortiter, & cuncta suaviter disponens: nonnumquam cura, & veluti de nobis sollicitudo: per sæpe ordinatio rerum in finem. Hanc tamen insicari non erubuit Epicurus; sic enim loquitur in Physica sectione 2. c. 5. apud Stanlejum editionis Lipsiæ. „ Sequitur quaestio, an per se, an alicujus numinis providentia regatur mundus? itaque existimare in primis non oportet aut motum cœli, aut æstivam hybernæque solis conversionem, aut solis lunæque defectum; aut ortum occasumve astrorum, aut alia hujuscemodi ideo fieri, quod sit præcæsus aliquis, qui sic disponat, disposueritve, ac simul beatitudinem, immortalitatemque possideat. „ Impii existimant Deum ad hæc inferiora non attendere: Sed contra quod dicitur, Jerem. 1. 11. Quid tu vides, Jeremia? Et dixi, virgam vigilantem ego video. Et dixit Dominus ad me, bene vidisti, quia vigilabo.

Dogma de voluntate Dei, in omnibus providentis, quatuor potissimum argumentis, comprobatur.

Primo, Quia datur Providentia, quæ dat omnibus necessaria ad vitam temporalem.

Secundo, Quia datur Providentia generalis, quæ vult omnes homines salvos fieri, & quæ dat posse salvari.

Tertio, Quia datur Providentia specialis, quæ dat operari salutem.

Quarto, Quia datur Providentia specialissima, quæ actu salutem confert atque largitur.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum detur in Deo Providentia, quæ det necessaria ad vitam temporalem, & requisita nature ejuslibet entis.

PROVIDENTIA duplex distinguitur, una quæ bona ad vitam naturalem fovendam suppetat, & dicitur naturalis: altera quæ confert media ad salutem conductentia, & supernaturalis vocatur. De prima impræsentiarum tractamus: unde sit

CONCLUSIO PRIMA.

Datur in Deo providentia quæ gubernat omnia, tribuens unicuique quod competit ipsi: Et est de fide.

Probatur multipliciter.

Primo, ex veteri Testamento.

I. *Os. 34. habetur: Quem constituit alium super terram? aut quem posuit super orbem quem fabricatus est? Et Psal. 144. Implet omne animal benedictione. Hinc idem Propheta Psal. 115. 11. divinam invocatur Providentiam, dicens: Dirige in conspectu tuo viam meam. Eandem agnosceat & confiteatur Psal. 72. 27. his verbis: Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me.*

II. *Proverbi. 17. Sermo sic de Providentia quæ gubernat omnia, quæ ad omnia se extendit, etiam usque ad secreta & interiora cordis. Cor regis, inquit Salomon, in manu Dei, quocumque voluerit, inclinabit illud. Cui concinit illud Christi oracu-*

lum Matth. 6. 33. Quærite primum regnum Dei, & iustitiam ejus; & hæc omnia adjicientur vobis.

III. *Sap. 8. legitur de divina sapientia quod attingat omnia a fine usque ad finem: &c. 14. Tu autem Pater gubernas omnia providentia.*

Secundo, ex novo Testamento.

I. *MATTH. 5. 6. Respice, inquit Christus, volatilia cali, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in borrea; & Pater vester celestis pascit illa: nonne vos magis pluris estis illis?.. nolite ergo solliciti esse, dicentes: quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?... scitis enim Pater vester, quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primum Regnum Dei, & iustitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis.*

II. *Hebr. 1. Portans omnia verbo virtutis sue. Igitur omnia curat Deus.*

III. *Matth. 10. 29. Nonne duo passeresset veniens: & unus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro? Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt: Igitur etiam ad minima vigilat Deus & omnibus providet.*

Tertio, ex Nominibus Dei.

Nomina explicant rerum naturas, igitur & a nominibus Dei probatur Providentia.

Deus vocatur primum & supremum Ens; Hebraicè, Emmanuel, idest nobiscum Deus; Græcè, Θεός, idest videns & providens; Latine, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis: sed si est nobiscum, est ad succurrendum; si videt omnia, est ad regenda & dirigenda ad finem universa quæ sunt in cælo & in terra: Si Pater misericordiarum, est & ut impediatur miseria, & ut infirmitas auferatur: si Deus totius consolationis, est ut nos eruat a malis præsentibus & custodiat a futuris, ut unicuique necessaria tribuat, tum ad operationem, tum ad vitam; hinc Act. 17. legitur: In ipso vivimus, movemur & sumus. Igitur ipsa Dei nomina, sita in omnibus mirabilem indicant providentiam.

Quarto, ex Traditione.

A mundo condito apparet ubique Providentia: In cælis, sol, luna, & stellæ, lucere non desinunt: in elementis, ver-

no succedit æstivum tempus; æstivo autumnum; autumno hiemalis. In bestiiis terræ fuerunt semper aliæ ad usum, aliæ ad cibum, aliæ ad honestam recreationem. In hominibus, fuit perpetua successio, perpetua profectio, & in individuum multiplicatione, perpetua naturæ humanæ conservatio. Deus ubique adfuit hominibus: in lege naturæ per inspirationem eos gubernavit: in lege veteris, per Iudices, per Reges, per Duces, & Prophetas: novissime diebus istis, per Filium: a Christo præter ordinem in mundo ineffabilem divinæ providentiæ semper & sine fine præconem, quot homines & creaturæ, tot istius mirabilis providentiæ testes: *Cæli enarrant gloriam Dei*, inquit Propheta Psal. 18. 1. & *opera manuum ejus annuntiant firmamentum*. Ipsi barbari furtiva voce, & quasi ex impetu naturæ erumpente, Deum omnium provisorum magnificentium invocant. Veniamus nunc ad auctoritates.

Ex primo Sæculo.

Dionysius de cœl. Hier. c. 4. ait: "Omnia quæ sunt, Providentia fruantur, quæ manat e supersubstantiali & causa omnium divinitatē; non enim essent, nisi entium essentia & principii res illæ participes forent." Quem locum eleganter exponit Maximus Martyr. in c. 4. de cœl. Hier. dicens: "Nihil in rebus esse, quod non particeps Dei sit, ejusque Providentiæ. Ex quo concluditur, malum carere exantia, quoniam Dei non est particeps."

Ex secundo Sæculo.

Irenæus l. 2. c. 45. "Quid autem si quis interroget nos, si omnis numerus omnium, quæ sunt facta, & quæ fiunt, scitur a Deo? & si secundum illius providentiam unusquisque eorum eam, quæ secundum se est, accepit quantitatem? nobisque consentientibus, & consentientibus, quia nihil omnino horum, quæ facta sunt, & quæ fiunt, & fiunt, Deum fugit: sed per illius providentiam unumquodque eorum, & habitum & ordinem, & numerum, & quantitatem accipere, & accepisse propriam, & nihil omnino neque vane, nec ut provenit, factum, aut fieri: sed cum magna aptatione & consonan-

tia sublimi; & esse admirabilem rationem & vere divinam, quæ possit hujusmodi & discernere & causas proprias enuntiare."

Clementis Alexandrinus similia prædicat, *Serom.* 6. pag. 486. "Constat jam supplicium magis, quam confutationem mereri illum omnem, qui Providentiam esse non putat, ac revera esse Atheum."

Ex tertio Sæculo.

Tertullianus l. 2. contra Marcionem totis viribus defendit Providentiam, c. 24. "Nemo te sustinebit improvidentiam adscribentem Deo, ei quem Deum non negans confiteris & providum. Hæc enim illi propria divinitas constat."

Lactantius revincit Epicurum, Providentiam negantem. "Sic est Deus, inquit, utique providens est." *Rursus* l. 2. c. 5. astruit adhuc Providentiam.

Origenes l. 6. contra Celsum, probat cuncta suavi gubernari providentia Dei iis ex Apostoli verbis Rom. 11. 36. *Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.* Quibus, inquit, ostendit principium subsistendi rerum omnium in eo quod dixit, *ex ipso*; conservationem autem, cum ait, *per ipsum*; finem denique, cum dicit *in ipso*."

Ex quarto Sæculo.

S. Ephrem Syrus in hoc adhæret cæteris Patribus, *Sermone* de divina gratia pag. 78. "Si enim cuncta ejusdem essent generis atque similia, tunc res non providentia, sed natura sic disponi censeremus." Probat esse Providentiam ex diversitate creaturarum.

Paulinus Nolanus Epist. 38. ad Jovium, sic canit:

Quid soboles, virtusque Dei, & sapientia Christus,
Nonne satis vanis curas erroribus auferit?

Nosque simul monitis, & sacris edocet,
unum

Cuncta Deum regere; & nihil sine mente potemus

Principis esse Dei: dicens non arbore frondem,

Aere non volucrem sine jussu decidere?
Et cum

Omnipotens verbo sternit mare vel pede calcas, &c.

Ne-

Nemesius Philosophus Christianus, l. de Natura hominis c. 42. divinam sic ascriptur Providentiam. " Bonus est Deus. Quod si est bonus, etiam beneficus est: si beneficus, erit & providens. " Ibidem fuisse probat Providentiam ex ordine tempestatum, & Deum attendere ad omnia.

Ex quinto Seculo.

Cyrillus Alexandrinus l. 9. in Joan. pag. 793. explicans illa verba Pauli, Act. 17. *In ipso vivimus, movemur, & sumus*, ait: " Cuncta enim vivificat, scilicet Deus, cum secundum naturam vita sit, omnium opifex, proprietatis suae vim inexplicabili ratione iis infundens. Non enim aliter conservari, & in eo quod sunt, retineri poterant ea quae ortum e nihilo sortita sunt. Alioqui statim ad propriam naturam, hoc est nihilum redissent, ni necessitudine ipsa, quam cum eo, quod est, habent, ortus sui naturam superarent. "

Chrysostomus eodem modo loquitur, hom. in Joan. pag. 580. " Et si decies mille tales esse mundos oporteat, aut etiam infinitos, idem manet sufficiens omnibus, non tantum ad illos producendos, sed etiam ad conservandos postquam fabricati sunt. Etenim lucis vocabulum hoc loco non solum procreationem significat: sed etiam providentiam, qua illum in statu suo continet. " Idem fuisse tradit hom. 2. in Epist. ad Hebr. explicans illa verba c. 1. *Portans omnia verbo virtutis suae.*

Gregorius Nazianzenus alios sequitur, Orat. 1. contra Jul. " Deus, velut per orbem quemdam, mundum hunc agit & gubernat universum; resque adeo nostras tam agitabiles, quam inconcussas quae mutationibus cidentur, & in alia vertuntur, & aliter atque aliter se habent, quamquam Providentiae ordine fixae sint, & immobiles: tamen per contraria progrediantur, quae rationi quidem procurantur omnia manifesta sunt, nobis autem ignota. "

Theodoretus ceteri accedit, l. 2. p. 38. Quanta ipsum injustitiae condemnans, dum ei talia per calumniam impingis! Quid enim res omnes procreavit, si curam earum nolle gerere? aut quid tandem causa habet, cur non provideat? an cum possit, non vult? atqui posse illum quidem, quae ab eo sunt facta testantur, &c.

Hieronymus mira utique in c. 1. Haba-
cuc colum. 348. de Providentia loquitur: " Sicut igitur in hominibus, etiam per singulos Dei currit Providentia: sic in ceteris animalibus generalem quidem dispositionem, & ordinem, cursumque rerum intelligere possumus, v. g. quomodo noscatur piscium multitudo, &c.

Ambrosius 6. Hexaemer. c. 4. " Omnia, inquit, penetrat divina Sapientia, implet omnia. Idque locupletius ex irrationalium sensibus, quam ex rationalium disputatione colligitur. . . . Haec commendat Lezna catulos suos, & inमितem feram materno molliit affectu, &c. Ostendit Providentiam ex animalium industriis.

Augustinus l. 4. de Gen. ad litt. c. 12. suum addit calculum: ejus auctoritatem S. Prosper Sent. 227. sic refert: " Creaturis namque potentia, & omnipotentis, atque omnitenentis virtus causae subsistens est omni creaturae: quae virtus ab eis, quae creata sunt, regendis si aliquando cessaret, simul & illorum cessaret species omnique natura concideret. "

Salvianus inter omnes eminet pro defendenda Providentia, initio l. de gubernatione Dei. " Omnes, inquit, Religiosis expertes vi ipsa, & quadam necessitate compulsi & sentiri omnia a Deo & moveri & regi dixerunt. " Et initio 2. l. de ejusdem gubernatione probat per Scripturam providentiam Dei in omnibus. Proverb. 25. 3. " In omni loco oculi Domini contemplantur malos & bonos. " Ecce, inquit, habet praesentem, ecce intuentem, ecce in omni loco curam ac provisionem vigilantem. Idcirco enim & bonos ab eo considerari, & malos dixit: ut probaret scilicet nihil ab eo negligi quem ostenderet universum la rimari. " Et alibi, Psalm. 32. Oculi Domini super timentes eum, ut eripiat a morte animas eorum, & alat eos in fame. Ps. 33. Et oculi Domini super iustos, & aures ejus in preces eorum: vultus autem Domini super facientes mala ut perdat de terra memoriam eorum. " Ubi, generalem esse in omnes Domini visionem; sed meritum fieri disparilitate diversum. . . . Cum sit ergo iustus, ait liber Sapientiae 12. 15. iuste omnia disponis, & cum magna reverentia disponis nos, & apud Jeremiam 23. 24. Si occultabitur vir in absconditis, & ego non vi-

videbo eum, dicit Dominus? Nunquid non caelum & terram ego impleo? dicit Dominus. Cur autem impleat, ipse declarat, quia vobiscum sum, inquit, ut salvos faciam vos. Cui illud Psal. 35. consonat, Homines & fumenta salvabis Domine. Et illud 1. Petri 5. Omnem sollicitudinem vestram projicientes in ipsum, quoniam ipsi cura est de vobis.

Boetius l. 3. de consol. prof. 12. vocat Providentiam "clavum atque gubernaculum, quo mundana machina stabilis, atque incorrupta servatur.

S. Prosper contra Epicureos canit:

Omnes autem hanc molem mundi qui condidit, ipse

Et regis: utique nihil non ortum sumpsit ab illo:

Sic nihil est quod stare, queat factore remoto.

Ex sexto Sæculo.

Fulgentius l. de fide ad Petr. c. 3. Providentiam probat ex bonitate Dei. "Nihil, inquit, summe bonus esset, non se gubernandis rebus quoque inhiis præstitisset."

Ex septimo Sæculo.

Isidorus Hispalensis l. 1. synon. divinæ Providentiæ delineat effectus. "Quanto enim, inquit, in hoc sæculo frangimur, tanto in perpetuum solidamur: quanto in præfenti affligimur, tanto in futuro gaudebimus, si hic flagellis atterimur, purgati in judicio inveniatur. Semper Deus hic vulnerat, quos ad salutem perpetuum parat; & sic, divina dirigente Providentia, iustis omnia cooperantur in bonum."

Ex octavo Sæculo.

Damasceus l. 2. de fide c. 29. "Etenim, inquit, solus Deus natura bonus est, & sapiens. Igitur quatenus est bonus, providet. Qui enim non providet, non est bonus. Nam & homines, & bestiae propriorum sortium Providentiam habent naturali quodam instinctu: & qui non providet, vituperari solet. Quatenus autem sapiens est, optime rebus prospicit."

Constantinus Pogonata Imperator, Epist.

ad Agathonem Papam, & refertur in sexta Synodo pag. 9. de Deo sic loquitur: "Ipse novit futura, & sic quæ nobis conducibilia sunt, pro bona sua voluntate perficit."

*Mitto alios innumeros subsequen-
tium sæculorum, quia una voce, & uno quasi calamo scribunt Deum esse summum provisorem, omnium gubernatorem: hoc omnes Theologi docent, hoc Albertus Magnus, hoc Alexander Alenfis, hoc Bonaventura; ad omnium instar sit Div. Thomas.*

*Sæctus Doctor ex professo tractat de Providentia Dei l. p. tota quæstione 22. In articulo primo probat Providentiam Deo convenire: In secundo, ad omnia se extendere: In tertio, immediate & per seipsum cuncta ordinare, in executione vero uti ut plurimum Angelorum bonorum, tum aliarum creaturarum famulatu: In quarto, Providentiam omnia movere & dirigere ad fines suos conformiter cujuslibet entis naturæ, movendo causas necessarias necessario, liberas vero libere. Sic loquitur art. 2. "Necesse est ponere Providentiam in Deo. Omne enim bonum, quod est in rebus, a Deo creatum est." Sic loquitur in articulo 2. "Deus omnia cognoscit, & universalia & particularia. Et cum cognitio ejus comparatur ad res sicut cognitio artis ad artificia, ut supra dictum est, necesse est quod omnia supponantur suo ordini, sicut omnia artificia subduntur ordini artis." Sic in art. 3. "Deus immediate omnibus providet, qui in suo intellectu habet rationem omnium etiam minimorum, & quicumque causas aliquibus effectibus præficit, dedit eis virtutem ad illos effectus produ-
cendos. Unde oportet, quod ordinem illorum effectuum in sua ratione præhabuerit. . . . Sunt aliqui media divinæ Providentiæ quæ inferiora gubernat per superiora." Sic in art. 4. "Ad divinam Providentiam pertinet omnes gradus entium producere. Et ideo quibusdam effectibus præparavit causas necessarias ut necessario evenirent, quibusdam vero causas contingentes ut evenirent contingenter secundum conditionem proximarum causarum."*

*Ex antiquis Philosophis, qui licet Pagani,
Providentiam tamen agnoverunt.*

Plato l. 10. de Legibus dicit: "Deos,
quia in omni virtute perfecti sunt, om-
nium curam, tanquam ipsis maxime
congruentem, suscipere." Et in Ti-
maeo: "Bonus erat, scilicet Deus,
bono autem nulla unquam in aliqua re
subrepsit invidia."

Atticus Platonius apud Eusebium l. 15.
de præp. pag. 468. disputans contra Ari-
stotelem, qui volebat mundum a nullo
productum, ait, Providentiam ex hoc dog-
mate de medio tolli. "Cum Plato ita ra-
tiocinaretur, ei quod non ortum ha-
buit, neque factore opus esse, neque
curatore ullo, ut bene habeat: ne mun-
do Providentiam auferret, negavit or-
tum non fuisse."

Socrates apud Xenophontem Apomne-
mon. pag. 466. sic Providentiam extollit:
"Sine qua nihil differremus a cæcis. Quod
autem altera requie opus haberemus,
noctem indulsit ad quietem aptissimam
... Quoniam sol, qui est splendidissi-
mus, diurnas horas, ac reliqua omnia
nobis indicat, &c."

Alexander Peripateticus apud Cyril. l.
3. contra Julian. pag. 82. ait: "Nihil co-
rum, quæ in mundo sunt, absque Pro-
videntia geritur. Nam omnia plena sunt
divino numine, idque omnia quæ sunt,
pervadit, idcirco quæcunque sunt,
ex Dei voluntate sunt." "Quod om-
nium, quæ cernuntur in rebus, testi-
monio constare dicit. Etenim rerum,
quæ fiunt, ordo semper eodem modo se
habens, ingens argumentum est, non il-
la fortuito fieri."

Plotinus Platonius de Providentia sic
disputat, ut refert Augustinus l. 10. de
civ. Dei cap. 14. "Eam a summo Deo,
cujus est intelligibilis, atque ineffabilis
pulchritudo, uique ad hæc terrena, &
ima pertingere, hosculeorum, atque so-
liorum pulchritudine comprobavit. Quæ
omnia quasi abjecta, & velocissime pe-
reunt, decentissimos formarum suarum
numeros habere non posse confirmat,
nisi inde formentur, ubi forma intelli-
gibilis, & incommutabilis simul habens
omnia perseverat."

Seneca l. 4. de Benef. c. 7. divinæ Pro-
videntiæ ingratos hostes sic refellit: "Na-
tura, inquit, hæc mihi præstat. Non

intelligis te, cum hoc dicis, mutare
nomen Dei? Quid enim aliud est na-
tura, quam Deus, & divina ratio to-
ti mundo, & partibus ejus inserta?
c. 8. "Quocumque te flexeris, ibi il-
lum videbis occurrentem tibi. Nihil
ab illo vacat. Opus suum ipse implet.
Ergo nihil agis ingratiissime mortalium,
qui te negas Deo debere, sed naturæ:
quia nec natura sine Deo est: nec Deus
sine natura, sed idem est utrumque,
nec distat."

EX RATIONIBUS.

Primo, ex Physicis.

PRIMA se tenet ex parte cælorum, qui
vere enarrant gloriam Dei, tum multi-
tudine corporum cælestium, tum motu
vario siderum: tum eorundem diversis in-
fluxibus, quorum alia frigida, quæ tem-
perant quorundam calorem ardentiorum:
alia calida, quæ priorum vicissim influxus
acerbiores ad utilitatem mortalium tem-
perant. Omnia concentum & harmoniam
tantam faciunt, ut opus naturæ vere di-
catur opus intelligentiæ, cuncta moventis
& dirigentis ad bonum Universi.

Secunda ex parte terræ deducitur, quæ
est infinitis prope referta plantis & arbo-
ribus, quæ virtutem præbent, aliæ ad
sanitatem amissam recuperandam, quædam
ad habitum fovendam, nonnullæ etiam ad
jucunditatem, ut flores odorem suavem
spirantes. Unde hæc omnia? nisi a provi-
da natura naturante, quæ est Deus, quæ
cuncta fecit propter hominem, juxta illud
Apostoli: *Omnia vestra sunt, vos autem
Christi, Christum autem Dei.*

Tertia ex parte aquarum, quæ vim ha-
bent producendi miram piscium multitu-
dinem ad cibandos homines. Quot lori-
cati & quasi ornatæ ad prælium? Quan-
tus etiam inter ejusdem generis & speciei
ordo? Diceret mare rempublicam, ubi
fortiora monstra veluti præfunt cæteris.
Unde generationum alternata certo tem-
pore vicissitudo? Unde apparatus natan-
tium repetitis vicibus, ut cæteros tra-
hant ad certa loca & litora, ut possint
ab hominibus capi ad escam, nisi a Pro-
videntiâ?

Quarta ex parte aeris, in quo veluti in
cælo mira varietate volucres, specie di-
versæ, plagas mundi lustrant, ut recreent
homines, modo concentibus, modo præ-
liis,

liis, & quasi joco ad jucunditatem agitat, modo etiam exercendo quamdam inter se venationem; modo denique ad vitam hominis defectu ciborum suaviter alendam: Quis fecit hæc, & a tot sæculis conservat, nisi Deus ens providens?

Quinta ex parte animalium, quorum industria, tum ad vitæ defensionem, tum ad ejusdem conservationem seu nutritionem, non est numerus. Quædam unguibus se defendunt, quædam cornibus, quædam pedibus; quædam celeritate & sagacitate paratas vitant insidias, omnes, etiam ferocissimæ belluæ, fœtus fovent, cibant & defendunt: omnes providæ, & ab ipsa Providentiâ, ut cibos inveniant, edocant. Quid de Formicæ prudentia dicam? nonne congregat frumentum in horrea pro hyemis tempore? Quid de Apum labore & vigilantia in mellis formatione? Quid de aliorum docilitate in famulando? Elephantes, quantumvis terribiles, serviunt hominibus: Equi ad nutum obediunt: blanditur canis hero; itane fortitudinis immemores ipsæ feræ sine Providentiâ dirigente mansuescere non desinent?

Sexta ex creatione hominis, qui compendiose mundus, & veluti universus orbis est, deducitur. Subsistit cum lapidibus, vegetat cum arboribus, sentit cum animalibus, intelligit cum Angelis: ad Dei similitudinem factus, ut præsit volatilibus cœli & piscibus maris, cæterisque terræ animantibus: immo Providentiâ emicat in varietate tum vultus hominum, tum corporis figura. Sic sentit, sic scribit Julius Firmicus l. 1. astronomicorum cap. 4. "Consideremus, inquit, conciliationem generis humani, & retractando invenimus quam nefaria, quam impia poterant illie scelera committi, si cunctorum una facies Populos illos æqua similitudinis formatione confunderet. Ad fororem frater deceptus similitudine, quasi maritus intraret, traheretque alius contracti impudentia alieni juris uxorem, &c.

Secundo, ex rationibus Metaphysicis.

PRIMA. Omne quod est propter finem, ad illum ordinatur; primo ad particularem, singula enim suis feruntur ponderibus, ignis sursum, lapis deorsum, sol ad illuminandum; deinde ad ultimum in quo cuncta quiescunt: sed ad hoc requiritur Providentiâ; & probatur; omne quod mo-

vetur, ab alio movetur: igitur datur Providentiâ, quæ ad singula sese extendit. Hæc ratio colligitur ex D. Thoma hic x. p. q. 1. art. 3.

Secunda petitur ex harmonia totius universi & pace, quæ definitur ab Augustino, tranquillitas ordinis; sed sicut in musica diversis instrumentorum sonus, diversæque cantorum voces ad unum nusquam confluent concentum absque dirigente, ita pariter creaturæ ad universi concordiam sine Providentiâ, quandoquidem prima causa cæteras applicat ad actum. Igitur datur Providentiâ, quæ singulis creaturis necessaria providet. Enimvero muscæ, & similes supra modum viles creaturæ, summ habent finem: apponuntur quidem in figura & mundi imagine, verum ut cætera magis elucescant. Quin immo veluti subtilior apparet artifex, dum parvulis adaptat muscis grandis elephantis organa, tum ad cibos pro vita vel fovenda vel augenda quærendos, tum ad seipsas contra hostium impetus defendendas.

Tertia assulget in universi pulchritudine. Quæ quidem pulchritudo in modo, specie & ordine posita est, inquit S. Thomas. In modo quidem, quatenus qualibet creatura habet necessaria, ut suæ naturæ conformiter operetur; & vero, inter aves quædam unum in nidificando morem gerunt & modum, quædam etiam alterum. In specie, bestias & genio & inclinatione diversas non semel intuemur & videmus. In ordine, quodlibet ens ad tuum pergit finem. Igitur ultro satendum est supremam dari rationem, qua cuncta mirum in modum & reguntur & gubernantur. Igitur datur Providentiâ.

Quarta sic proponitur. Quodlibet ens, quantumvis vile, est bonum, adeoque a Deo productum secundum omnes rationes tam individuales & específicas, quam genericas: ergo a Providentiâ Dei regitur & gubernatur; conservatio quippe est iterata productio, maxime vero quia omne ens creatum dependet immediate a primo motore tam in esse quam in operari. Ita D. Thomas hic art. 9.

Quinta. Omne creatum debet ad certum finem dirigi, alias omnia forent casualia, quod est impossibile: ipsa siquidem animalia eodem modo sape agunt, & semper in essentialibus, aves ejusdem speciei eodem modo nidificant, apes mellificant, &c. Sed ens inferior non potest se solo pervenire ad finem, nisi a superiori

riori reducat ad actum. Ipsa monstra cedunt in utilitatem naturæ, & sicut umbræ in tabella quasi demonstrant imaginis expressæ pulchritudinem, sic & imperfectæ creaturæ per modum oppositionis, delineant perfectiores, juxta illud tritum effatum: contraria juxta se posita, magis clucescunt. Ipsa mors præmatura, ordinante Providentia, inservit salutis; scriptum est enim de Justo: *Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus*. Igitur datur Providentia, quæ ad omnia attendit. Ista ratio est D. Thomæ hic l. par. q. 103. art. 1.

- *Sexta*. Causæ particulares habent Providentiam. Aves congregant per hyeme, belluæ etiam ferocissimæ, nutriunt & defendunt foetus: ergo datur suprema Providentia; quandoquidem particulares providentiæ a prima promanant, juxta illud axioma: Quod est per se primo tale, cætera non sunt talia nisi per ordinem ad illud. Hæc ratio est utique D. Thomæ, qui 3. contra Gent. c. 75. sic loquitur: "Omnes causæ secundæ in hoc quod causæ existunt, divinam similitudinem consequuntur: invenitur autem hoc communiter in causis producentibus aliquid, quod curam habent eorum, quæ producunt; sicut animalia naturaliter nutriunt foetus suos: Deus igitur curam habet eorum quorum causa existit."

- *Denique*, juvat Providentiam compendiosis verbis cum R. P. Contensonio Ordinis sancti Dominici probare. Sic enim discurret tomo 1. differ. 11. c. 1. de Providentia speculat. "Providentiam, inquit, mundus prædicat universus, si elementa, si rupes, si plantæ loqui scirent, loquentium vox una hæc esset, datur Providentia. Quia sicut nec navis sine gubernatore, nec tabella sine pictore, nec sine architecto palatium, nec sine Rege Imperium, nec sine Duce exercitus, ita nec sine Providentia mundus. Nullus est etiam homo tam ferus, tam incultus, tam plumbeus & obtusus, cui ignota sit Dei Providentia. Agnoscit eam colonus dum proficit seminem, quam ei committit. Agnoscit vinitor, cujus palmites Providentiæ firmis magis quam terræ excipit. Agnoscit corvus cujus pullos invocantes Providentia nutrit. Hæc Providentia nutrit pastores, ut pascant oves; erudit artifices, ut callcant artes; subjicit si-

bi Reges, ut subdant populos; ditat opulentos, ut succurrant pauperibus; evehit nobiles, ut defendant populos. Totus mundus est liber Providentiæ. Hunc legunt Docti, ut doctiores sint; hunc legere possunt, etiam qui nesciunt legere, unde qui Providentiam negant, divinitatem de medio tollunt. Nam ut recte Salvianus l. 4. de Provid. "Prope est ut cui aspectum adimunt, etiam substantiam tollant; ut quem dicunt omnino nihil cernere, omnino etiam dicant non esse."

Tertio, ex rationibus moralibus.

PRIMA potest sic proponi: Absque Providentia nulla subsistit religio; nullus tamen inter homines tam ferus est, qui aliquam, saltem apparentem, non agnoscat religionem. Probatur antecedens ex Lactantio qui l. de Ira Dei sic habet: "Si Deus nihil unquam boni tribuit, intellige per Providentiam, si colentium obsequio nullam gratiam refert, quid tam vanum, tam stultum quam templæ ædificare, sacrificia sacre, dona conferre, rem familiarem minuere, ut nihil assequamur?"

- *Secunda*: Si nulla est Providentia, quorsum homo, etiam ex impetu, invocat Deum ad auxilium in tribulationibus? In repentinis enim perturbationibus, inquit Nemeseus l. de facultate animæ c. 44. sine electione & deliberatione, Dei numen invocamus, velut natura nos sine doctrina ad Dei opem perducent. Cur & ipsæ belluæ ut primum vulneratæ, mox herbas ad medellam quærunt? unde hoc nisi a Providentia docent, quæ & ipsas instruit, ut feritatis naturalis oblitæ mansuescant & blandiantur benefactoribus? hoc ipsum experientia comprobat quotidiana.

- *Tertia*: Si nulla est Providentia, unde patientia Martyrum, qui tamen supremo invocato numine, modo a vinculis, invictis custodibus soluti sunt, ut Petrus, qui dormiens inter duos milites ab Angelo liberatus est, eo quod tota Ecclesia invocasset pro ipso Dominum; modo corde impavido ungulas feroces, & craticulas ardentes viceunt. Hinc generosa Machabæorum mater l. 2. Mach. c. 7. sic hortabatur filios ad moriendum pro Patriis Legibus: *Supra modum autem, inquit Scripturæ, mater mirabilis, & bono-*

vum memoria digna, quæ pereuntes septem filios sub unius die tempore conspiciens, bono animo ferebat, propter spem quam in Deum habebat: singulos illorum hortabatur voce patris fortiter, repleta sapientia, & semine cogitationi masculinum animum inferens, dixit ad eos: Nescio qualiter in utero meo apparuisti: neque enim ego spiritum & animam donavi vobis & vitam, & singulorum membra non ego ipsa compegi: sed enim mundus Creator, qui formavit hominis naturam, quique omnium invenit originem, & spiritum vobis iterum cum misericordia reddet & vitam, sicut nunc vosmetipsos despiciitis propter Legem ejus.

Chrysostomus Hom. 18. in 1. Cor. p. 355. istam explanat rationem, his verbis: "Etenim quis non miretur, inquit, cum", is, qui & homo sit, & communis naturæ particeps, & in mediis hominibus versetur, tanquam adamans inter tot malorum perpeffiones invictus perseverat? Cum inter ignes, atque gladios, & feras positus adamante fortior apparet, & omnia propter pietatis professionem superat? Quando contumeliis afficitur, & benedicit? Quando male audit, & collaudat? Quando vexatur, & pro injuriis sibi facientibus precatur? Quando insidiis sibi factis illis, ipsis, qui sibi bellum inferunt & insidiuntur, beneficia rependit? Nam & hæc et his similia, plus cælis ipsis, gloriam Deo conciliant. "Certe tanta patientia est a Deo providente, & ad omnia attendente.

Quarta. Non frustra invocatur divinum nomen, ipsi idololatræ invocant Deos confutiles. Certe homo a creatione mundi invocavit Deum. Enos invocavit specialiter, ut legitur Gen. 4. & ante ipsum Abel, qui obtulit sacrificium. Obtulit & Noe & odoratus est Dominus in odorem suavitatis, immo obtinuit ut ultra non deleteret Deus mundum aquis diluvii: Ipsum non semel deprecatus est Abraham: non semel Isaac: non semel Jacob, & exauditi sunt. Clamavit ad eum populus in captivitate Egyptiaca & liberatus est. Oravit pro populo suo Esther, & a morte imminenti liberavit eum Dominus. Susanna ingenuit, & aspiciens cælum exaudita & purgata est a calumnia Senum. David fusa lacrymis petitiones iteratas emisit ad cælum, & ab insidiis Saul qui ipsum quærebat ad necem solutus, incolumis evasit. Oravit Cen-

turio, oravit Cananæa, & omnes obtinuerunt petitionis effectum. Orat quotidie Ecclesia & invocat Providentiam. "Protektor, inquit, in te sperantium", Deus, sine quo nihil est validum, nihil sanctum: multiplica super nos misericordiam tuam: ut te rectore, te duce, sic transeamus per bona temporalia, ut non amittamus æterna. "Et iterum: "Deus cujus providentia in sui dispositione non fallitur: te supplices exoramus, ut noxia cuncta submoveas, & omnia nobis profutura concedas. "Prima quidem Oratio est Dominicæ tertiæ post Pentecosten; secunda vero septimæ. Sed si non est Providentia, inutilis est oratio, cum nec attenturus, nec exauditus sit Dominus: quinimmo cuncta casu & sint & eveniant; quod sane ita absurdum est, ut nequidem cogitare fas sit; ergo, &c.

Ad concludendam istam probationum seriem, quintam subijcio rationem, & est Nemesis, qui l. de Provid. c. 44. sic discurre: "Tres has solum quispiam causas", asserre potest, ob quas nulla sit singularum rerum Providentia. Aut enim, ignorare Deum, bonum esse ut illorum etiam curam gerat; aut nolle; aut non posse. Atqui ignorantia quidem, & inscitia prorsus a beata illa substantia est alienissima. Est enim cognitio ipsa, & sapientia, & scientia. "Quinam vero sapiens homo nescire hoc", potest, si singularia omnia pereant, etiam universalis peritura? Nam ex particularibus omnibus consistunt universalia. "Ex quo principio sequitur", quod cum Deus cognoscat omnium earum necessitates, cum omnibus benefacere velit, est enim ipsa bonitas; omnibus utique provideat, quippe qui potentissimus est ad succurrendum.

Ab Exemplis.

PRIMUM, providentiæ pro necessariis cuilibet enti exemplum, est æque antiquum ac ipsa mundi creatio: siquidem creatis primis parentibus providit illis Deus de fructibus Paradisi, ut essent eis in escam, ut habetur Gen. 2. 25.

Secundum, est adhuc erga primos parentes; cum enim per peccatum se nudos esse cognovissent, ut parceret eorum pudori Deus & provideret, fecit eis tunicas pelliceas, Gen. 3. 21.

Ter-

Tertium, est erga Jacob. Deus enim præciens famem brevi futuram, ne ab ipsa consumeretur & cum familia periret; permisit Iosephum venditari Imaculatis, qui etiam iterata vice, cum Ægypti vendiderunt: sed Prophetiæ dono illustratus, futura prænuñtiavit Pharaoni, qui eum constituit totius regni sui providorem; ipse vero & Patrem & fratres advocavit, ut in Ægypto commorantes, commode possent vivere.

Quartum, est in favorem Danielis, ad quem misit Dominus Abacuc ex Iudæa in Babylonem, ut prandium, pro messoribus paratum, ferret & daret Danieli, in lacu leonum gementi; Spiritu enim Dei raptus ad locum, cibavit Prophetam esurientem.

Quintum, est pro Elia, cum enim fugeret a facie Jezabel, dormiens contristatus sub umbra juniperi, apparuit ei Angelus, qui & ipsi porrexit lubeinericium panem; ipse vero ambulavit in fortitudine cibi illius usque ad montem Dei, 3. Reg.

Sextum, est erga turbas sequentes Christum, quas iterum atque iterum multiplicatis panibus & piscibus pavit, ne deficerent in via. Quid dicam de pullis corvorum invocantibus Deum, qui pascit ea, qui & dat jumentis escam ipsorum? Quid de orphanis & viduis, quæ absconditis eleemosynis non semel sustentantur? Quid de variis in Ecclesia afflante Deo ad redemptionem captivorum erectis & fundatis congregationibus? Quid memorem innumera alia tum charitatis, tum providentiæ exempla, ab Historicis nedum sacris, sed & profanis relata? Norunt omnes Filium Romanam ubera lacte manantia, proprio exhibuisse Patri, ut vitam ipsi aleret temporalem. Obstetrices Ægypti, sæviante in Hebræorum masculos Pharaone, incolumes servasse. Quinimodo ad unum maxime charitatis erga pauperes momentum Supremus in fine sæculorum Iudex respiciet; adeo providus Pater qui nedum consilio, sed & magno vitæ æternæ præmio homines ad succurrendum proximo compellit.

CONCLUSIO SECUNDA.

Providentia Dei est certa, & falli aut impediri nequit.

Probatur Auctoritate & ratione.

Primo, ex Scriptura sacra.

Primo. Sap. 8. de Sipientia quæ est pars Providentiæ legitur: *Attingit ergo a fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suavitè.*

Secundo. De voluntate Dei quæ est etiam pars Providentiæ, habetur Rom. 9. *19. voluntati enim ejus quis resistit?*

Tertio. De mediis quibus utitur Deus providens legitur, quoniam omnia serviunt ei; & Psal. 148. *Laudate Dominum . . . ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus.* Ergo providentia Dei est certa & inallibilis, siquidem attingit omnia a fine usque ad finem, adeoque nequit deficere in ordinatione. Nihil illi resistit, sed omnia illi famulantur: hoc ipsum Ecclesia prædicat in Oratione Dominicæ septimæ post Pentecosten: *Deus ejus Providentia in sui dispositione non fallitur, te supplices exoramus, ut noxia cuncta submoveas, &c.*

Secundo, ex Patribus & sanctis Doctoribus.

AUGUSTINUS in Psal. 110. n. 2. sic loquitur de certitudine voluntatis Dei providentis: "Non sic constituta sunt opera Domini, ut creatura in arbitrio constituta Creatoris superet voluntatem, etiam si contra ejus faciat voluntatem. Non vult Deus ut pecces, nam prohibet: tamen si peccaveris, ne putes hominem fecisse quod voluit, & Deo accidisse quod noluit: sicut enim vult ut homo non peccet; ita vult peccanti parcere ut revertatur & vivat; ita vult postremo in peccato perseverantem punire, ut Justitiæ potentiam contumax non evadat. Ita quidquid elegeris, Omnipotenti non deerit, unde suam de te compleat voluntatem." *Idem* Enchir. c. 100. "Propterea magna opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus, ut miro & ineffabili modo non fiat præter ejus voluntatem, quod etiam contra ejus fit voluntatem, quia

„ quia non fieret, si non fieret, nec uti-
 „ que nolens finit, sed volens. „
 „ Gregorius Magnus suffragatur l. 6. mor-
 „ al. c. 12. explicans illud Job 12. „ Qui
 „ comprehendit sapientes in astutia eo-
 „ rum, & consilia pravorum dissipat :
 „ ait : Sæpe nonnulli humana sapientia
 „ inflati dum desiderii suis divina judi-
 „ cia contraire conspiciunt, astutis ei re-
 „ luctari machinationibus conantur, sed
 „ inde voluntatem Dei peragunt, unde
 „ hanc immutare contendunt; atque om-
 „ nipotentis Dei consilio dum resistere ni-
 „ tuntur, obsequuntur, & ejus consiliis
 „ humana facta etiam tunc congrue ser-
 „ viunt, cum resistunt. „ Et postea re-
 „ fert historiam Josephi a fratribus venditi
 „ ne foret eorum Dominus, de qua Gen.
 „ 37. & subdit „ ideo a fratribus venditus
 „ fuerat Joseph ne adoraretur; sed ideo
 „ est adoratus, quia venditus. „

D. Thomas hic 1. part. qu. 19. art. 6.
 probat voluntatem Dei semper impleri.
 Ibi docet aliquid posse fieri extra ordinem
 causæ particularis, non tamen extra or-
 dinem causæ universalis, quia omnes cau-
 sas particulares suo concludit dominio, &
 ideo effectus qui impeditur in causâ parti-
 culari, semper alio modo adimpletur sub
 causâ universalis imperio: sic stella, quæ
 impeditur a productione alicujus effectus,
 suæ operationis sub alio respectu habet
 terminum. v. g. Si equus non producit
 equum, influxus causæ universalis, qui
 semper remanet, facit ut producat mi-
 lum: postea subdit: „ Cum igitur volun-
 „ tas Dei sit universalis causa omnium re-
 „ rum, impossibile est quod divina volun-
 „ tas suum effectum non consequatur.
 „ Unde quod recedere videtur a divina
 „ voluntate secundum unum ordinem, re-
 „ labitur in ipsam secundum alium: si-
 „ cut peccator, qui quantum est in se
 „ recedit a divina voluntate peccando,
 „ incidit in ordinem divinæ voluntatis,
 „ dum per ejus justiciam punitur. „
 „ Rursus ibidem qu. 22. art. 4. ad 1. „ In
 „ hoc est, inquit, immobilis, & certus
 „ divinæ Providentiæ ordo, quod ea quæ
 „ ab ipso providentur cunctis eveniunt eo
 „ modo quo ipse providet sive necessario,
 „ sive contingenter. „ Ergo, &c.

Tertio, ex ratione, eaque
 multiplici.

PRIMA sic exponitur. Providentia est
 ordinatio efficax rerum ad finem: sed
 hæc in Deo non potest falli: & proba-
 tur. Primo, quia Deus perfecte cognoscit
 & finem & media: secundo, quia habet
 pro fine summum bonum, habet suam glo-
 riam. Ex hoc quod cognoscit omnia, as-
 sumit media apta ad finem consequen-
 dum: ex hoc vero quod & summum bo-
 num & gloriam suam habeat pro fine,
 semper voluntas ejus adimpletur; ergo
 providentia nequit falli.

Secunda hæc est. Providentia pertinet
 principaliter ad intellectum; siquidem est
 actus prudentiæ & sapientiæ, porro ad
 sapientem pertinet ordinare: sed actus il-
 le est Deo perfectissimus, ergo & certissi-
 mus. Probatur minor, est actus perfectis-
 simus prudentiæ, tum quia procedit ab
 intellectu divino, qui cuncta cognoscit:
 tum quia intellectus Dei omnes habet vir-
 tutes ad dirigendum efficaciter actum suum
 ad finem; enimvero habet intelligentiam,
 habet sapientiam, habet scientiam; habet
 consilium seu prudentiam: unde sapien-
 tia æterna dicit, Prov. 8. 15. *Per me Re-
 ges regnant, & Legum conditores iusta de-
 cernunt.* Ergo &c.

Tertia. Providentia non solum ad in-
 tellectum, verum etiam & ad volunta-
 tem pertinet; quandoquidem est ordinatio
 practica rerum ad finem: sed Providen-
 tia etiam ex parte voluntatis, infallibilis
 est. Probatur, 1. quia voluntas divina est
 causa universalis, unde si ejus influxus
 non cadit in unum, cadit in alterum, so-
 la causa particularis potest impediri ne
 traducat effectum. 2. Voluntas Dei est
 causa rerum; attingit enim omnes ratio-
 nes tum genericas, tum específicas, immo
 & individuales, cuncta quippe ab ipsa de-
 pendent & in esse, & in fieri & in con-
 servari; siquidem est primum movens:
 igitur est intelligibilis, quia & universa-
 lis, omne respiciens bonum in tota sua
 latitudine sumptum. Hinc merito dicit
 Augustinus, peccatorem, qui Deo quate-
 nus bono adaperite resistere satagit, ipsius
 adimplere voluntatem, quatenus in vol-
 untatem justitiæ, quæ vult puniri reos,
 prolabitur.

Quarta. Ideo homines sunt incertæ Pro-
 videntię, quia vel non cognoscunt omnia

ad

ad finem conducentia, vel sufficientes non habent vires ad executionem; vel quia etiam a fortiori impediuntur: sed ex dictis liquet ejusmodi defectus non posse reperiri in Deo: & vero ignorantia non cadit in ipsum, scientiarum Dominus est. Non deficit virtus, est omnipotens: nihil potest illi resistere, fortis est in prælio, & solo verbo virtutis suæ portat omnia: igitur certa est ipsius Providentia.

Accedit quinta, quæ in hac forma proponitur. Humana fallitur Providentia in eo maxime quod in propositis instabiles admodum, & fluctuantes sumus, sed hæc imperfectionis labes nusquam in Deo invenitur, juxta illud Malach. 3. Ego enim Dominus & non mutor; sanctus est, non irascitur ut homo, inquit Augustinus, igitur nec utique mutatur, ex quo quidem momento sequitur omnia nostra charitati providæ Dei committenda esse, suadente Propheta Psal. 54. 23. Jacta curam tuam super Dominum, & ipse te eruet. Non dabit in æternum fluctuationem iusto. Et iterum alia scriptura Rom. 8. 28. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Unde, & quomodo? nisi quia providentia suaviter cuncta disponit pro nobis.

Solvuntur Objectiones militantes contra primam Conclusionem.

OBJECIONES I. I. Cor. 9. Apostolus dicit. *Non est Deo cura de bobus:* igitur non est Providentia, alias se extenderet ad omnia. Confirmatur: Hieronymus in 1. Caput Habacuc col. 248. sic loquitur: *Absurdum est ad hoc Dei deducere majestatem, ut sciat per momenta singula quot nascantur culices, quotve moriantur: quæ cimicum, & pulicum & muscarum sit in terra multitudo, quanti pisces in aqua natent, & qui de minoribus majorum prædæ cedere debeant; ergo, &c.*

Respondeo distinguendo. Non est cura specialis de bobus, concedo: generalis, nego. Apostolus excludit solummodo providentiam specialem, & gratiæ, ab animalibus; quia vera Providentia dirigit ea ad finem dumtaxat naturalem, ideo veluti nulla, comparative & appetitive ad providentiam gratiæ, reputatur. Ita D. Thomas hic qu. 22. art. 2. ad 5. "Dicendum, quod, quod quia creatura rationalis habet per liberum arbitrium dominium sui actus, ut dictum est, speciali quodam modo subditur divini Providen-

tia, ut scilicet ei imputetur ad culpam vel meritum, & reddatur ei aliquid ut poena vel præmium, & quantum ad hoc curam Dei Apostolus a bobus permovet, non tamen illa quod individua irrationalium creaturarum ad Providentiam non pertineant."

Ad confirmationem eadem est responsio: quod autem Hieronymus velic solum exaltare specialem Providentiæ curam erga homines, subdit: "Non finis, tam fatui adulatores Dei, ut dum potentiam ejus etiam ad ima detrahimus, in nos ipsos injurioli sumus, eandem rationabilium, quam irrationalium providentiam esse dicentes. "Quibus verbis etiam indigitat loqui in objectione in aliena & non in propria sententia. "Non finis tam fatui adulatores Dei, ut dum potentiam ejus etiam ad ima detrahimus. "Vult ergo Providentiam etiam ad ima se extendere, quod quidem patet ex verbis immediate antecedentibus ea quæ in objectione referuntur. "Sicut igitur, inquit, in hominibus etiam per singulos Dei currit Providentia; sic in cæteris animalibus generalem quidem dispositionem & ordinem, cursumque rerum intelligere possumus; verb. gr. Quomodo nascatur piscium multitudo & vivat in aquis: quomodo reptilia, & quadrupedia oriantur in terra, & quibus alantur cibus."

Quam igitur subjungit: "Absurdum est ad hoc Dei deducere majestatem, ut sciat per momenta singula quot nascantur culices, &c." vult solum ut assumantur exempla gravia & non vilia, quæ vel ipsi homines horrescunt, ad probandam Providentiam, quæ quidem ex splendidiore creaturis magis emicat. Unde in forma distinguo. Absurdum est, idest, non convenit hæc dicere; quandoquidem apud pusillos vilesceret Providentia, illam demonstrando per vermes & culices, aliæque viliores creaturas, quæ tamen sicut ens, ita & motum ab ipsa recipiunt, concedo. Idest, non est Providentia generalis, etiam pro minimis, nego. Siquidem omne ens est a Deo, & ab ipso dependet tum in esse, tum in conservari.

Objectiones 2. Providentia est pars prudentiæ: sed prudentia non est in Deo; enimvero dicit imperfectionem, videlicet consilium & mediorum inquisitionem: ergo, &c. 2. Providentia est temporalis, namque respicit res temporales, porro omne quod

est in Deo, æternum est. 3. Providentia est virtus composita, quippe quæ pertineat ad intellectum & voluntatem: sed in Deo non est quid compositum; quandoquidem est ens simplex: Igitur nec Providentia.

Respondeo distinguendo primum. Providentia non est in Deo, ut dicit inquisitionem, concedo; scit enim Deus cuncta quæ sunt & sunt, nec indiget consilio: non est, prout importat ordinationem rerum ad finem, nego. Audiendus est de hoc momento D. Thomas, qui 1. part. q. 22. art. 1. sic loquitur: "Præcipere de ordinandis in finem quorum rectam rationem habet, competit Deo: secundum illud Psalm. *Præceptum posuit, & non præteribit.*"

Ad secundum distinguo. Providentia secundum executionem est temporalis, concedo: secundum ordinationem, nego. Deus ab æterno cuncta suaviter ordinavit, in quantum in se præhabet rerum rationes & ideas, quasdam decrevit producere, quasdam vero relinquere in statu puræ possibilitatis: sic solvit argumentum D. Thomas ibidem ad 2.

Ad tertium distinguo: Et voluntas in Deo est eadem cum intellectu entitas, concedo, unde non est compositio nisi rationis, quæ non tollit simplicitatem; secus, nego. Audiamus D. Thomam ibidem ad 3. "Providentia, inquit, est in intellectu, sed præsupponit voluntatem finis.... Et tamen si Providentia ex æquali respiceret voluntatem & intellectum divinum; hoc esset absque detrimento divinæ simplicitatis, cum voluntas & intellectus in Deo sint idem."

Obijciat 3. Providentia sollicitudinem parit: sed sollicitudo in Deo nusquam reperiri potest: igitur nec Providentia. Confirmatur. Melius est quædam nescire quam scire, ut dicit Aug. Enchir. c. 17. tum quia intelligens rimando vitia quandoque etiam ipse coinquinatur: igitur Providentia non est in Deo, saltem quoad omnia. Confirmatur 2. Magis convenit Regi rerum inferiorum curam committere ministris, quam istud negotium per se gerere; unde hanc adimplet per Angelos provinciam Deus, juxta illud Psal. *Qui facis Angelos suos spiritus, & Ministros suos ignem urentem.* Rursum Luc. 1. 26. *Missus est Gabriel Angelus ad Mariam Virginem desponsatam viro cui nomen erat Joseph.* Et æternum alia Scriptura Heb. 1. 14. *Omnes*

sunt administratores spiritus in ministerium missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis. Igitur Providentia non in Deo, sed in sanctis Angelis residet.

Respondeo distinguendo antecedens. Providentia humana quæ fit inquirendo, sollicitudinem parit & auget dolorem, concedo: Providentia divina, nego. Homines vel deficiunt ad exequendum vires, vel occurrunt impedimenta, vel etiam media fugiunt mentem; hinc labor, hinc inquisitio, hinc vigilantia, ut cuncta ad bonum confluant finem: sed non sic in Deo: sicut enim per unum verbum illo absque labore universa condidit, eadem & pari facilitate ordinat ad finem & conservat; cuncta siquidem ejus obediunt imperio, universorum Dominus est, non est qui possit ejus resistere voluntatis.

Ad secundum, distinguo. Melius est nobis hominibus vitia nescire, concedo: quia impedimur a consideratione majorum, tum quia propter cordis pravitatem quandoque etiam ex cura & attentione ad vitia & fœdida suggerente diabolo, & adjuvante concupiscentia, inducimur ad peccatum: melius est Deo, nego. Sicut enim nihil potest ignorare, ita nec aliquid non curare; alias aliquod ens foret ab ipso independens. Cæterum sicut radius solaris transit per lutum, ipsum mundando, sese ab omni macula servando immunem; ita Deus curando vilissima; non inquinator, quinimo immunda reddit munda. Solutio est D. Thomæ, hic art. 3. ad 3. "Hoc, inquit, loquendo de defectu & distractione, non habet locum in Deo, qui simul omnia uno intuitu videt, & cuius voluntas ad malum flecti non potest."

Ad tertium, distinguo. Providentia est in Angelis sanctis quoad executionem, concedo: quoad ordinationem, nego. Providentia, ut est ordinatio rerum in finem, in solo Deo præexistit, quia solus ipse Creator & conservator est, solus prima causa, & primum mobile, cætera movens. Porro ad magnificentiam utitur ministris fidelibus, Angelis quidem pro Mysteriorum executione; hominibus vero, pro Sacramentorum administratione: immo ipsis demonibus, ad cruciandos reprobos, & hoc ad exaltationem justitiæ suæ vindicativæ, ut ipsos tortores homines habeant, quos tanquam magistros & præceptores audire voluerunt; enimvero delicta ea lex est, ut per quid aliquis peccat,

ert, per hoc & puniatur. Ita colligitur ex D. Thomā, hic art. 3. "Quantum ad secundum, inquit, scilicet executionem, sunt aliqua media divinæ Providentiæ: quia inferiora gubernat per superiora."

Obijcies 4. Si daretur Providentia, nulla essent fortuita, nulla casualia: atqui tamen in mundo multa videntur monstra, multa casualia. Igitur non est Providentia. Confirmatur 1. Entia necessaria non indigent gubernari; siquidem sunt ad unum determinata. 2. Nec agentia libera, quia sunt suorum actuum domini; ad ipsa spectat suas ad finem ordinare operationes.

Respondeo distinguendo. Nulla essent casualia respectu causæ primæ, concedo: respectu causæ secundæ, nego. Omne fortuitum est a causâ secundâ, quæ deficit; nullum vero a primâ, quæ propter suam universalitatem semper producit effectum ad suam gloriam, quam quidem primario & principaliter in omnibus intendit operibus. Sol, v. g. suum semper exhibet influxum, & emittit in arborem, sed ventus urens illam dedicat; hinc non defectu solis, sed deficiente causâ particulari, arbor paucos admodum vel nullos edit fructus. Sic profecto summus rerum provisor dat quidem cuilibet virtutem, ut ex se det fructum in tempore; verum arefcit arbor, hoc ipsum ad pulchritudinem universi, & ad suam dirigit gloriam; eadem & simili prorsus ratione sunt monstra generari, ut entia perfecta per opposita magis elucescant. Sic solvit difficultatem D. Thomæ, hic art. 2. ad 1.

Ad primam confirmationem, nego entia necessaria non indigere moveri. Movetur igitur & ad suos ordinantur fines, necessario quidem, sed conformiter suæ naturæ. "Cælum ipsum vide, inquit Patet Contensio tom. 1. Theo. differ. 11. c. 1. de provid. specul. 1. quam late tenditur, quam rapide volvitur, vel quod in nocte astris distinguitur, vel quod in die sole lustratur; jam scies quam sit in eo summi moderatoris mira & divina libratio. Vide & annum, ut solis ambitus faciat; & mensem vide ut luna auctu, senio, & labore circumagat. Quid tenebrarum & luminis di- cam recurantes vices, ut sit nobis operis & quietis alterna reparatio? Quid cum ordo temporum hac frugum stabili varietate distinguitur, nonne auctorem

suum parentemque testantur? Jam Providentia quanta est, ne hyems soli glacie ureret, aut sola æstas ardore torreret, autumni & veris inferere medium temperamentum, ut per vestigia suæ anni reverentis innoxii transitus liberentur. Mari intende, lege litoris stringitur. Quidquid arborum est vide, quam e terræ visceribus animatur. Al- pice oceanum, relictis reciprocis assistibus, vide fontes, manant venis perennibus. Fluvios intueri, eunt semper exercitis lapsibus. Quid loquar apte disposita recta montium, collium flexa, porrecta camporum? Quidve animantium loquar adversus sese tutelam multiformem? alias armatas cornibus, alias dentibus septas, & fundatas ungulis, & spicatas aculeis, aut pedum celeritate liberas, aut elatione pennarum. Requiritur igitur Providentia quæ cuncta in suo ordine & conservet, & ad suos moveat fines. Solutio est Div. Thomæ, hic art. 2. ad 3.

Ad secundam confirmationem, distinguo: Agentia libera se movent, ut prius mota a primo movente, concedo; ut non mota, nego. Cum igitur primum movens & providens moveat eorum conformiter naturæ, nulla sequitur libertati injuria; sed certe esset contra naturam agentis liberi creati, si se moveret independentem a Deo. Sic respondet D. Thomas ibidem ad 4. "Quia ipse actus liberi arbitrii reduci- tus in Deum sicut in causam, necesse est ut ea quæ ex libero arbitrio fiunt, divinæ Providentiæ subdantur. Providentia enim hominis continetur sub Providentiâ Dei, sicut causa particularis sub causâ universali."

Insurgens. Ad proviorem perfectissimum pertinet opera perfecta facere: sed multa sunt in operibus mundi imperfecta; & probatur; inter homines alii sunt parvæ staturæ, alii claudi, & sic de cæteris, quod non potest esse a Deo; ita Arnobius 2. con. Gent. pag. 86. "Procul hæc habeat, ut eadem rursus, frequentiusque dicamus, tam immanis & scelerata persuasio, ut ille solus rerum Deus omnium virtutum caput, benignitatis & columen. . . . Perfecta omnia faciens, & integritatis suæ conservantia mansiones, aut aliquid fecerit claudum, & quod eminus esset a recto: aut ulli rei fuerit miliarium, aut discriminum causa: aut ipsos actus, quibus vita transi-

gitur & celebratur humana, ordinaverit, „jufferit, & a sua fluere constitutione „præceperit. Minora hæc illo sunt, & „magnitudinis ejus destruentia potestatem. „

Respondeo Arnobium in hoc graviter errare, cum nedum Scriptura & Patres, sed & Philosophi Pagani agnoverint Providentiam ad omnia seise extendere. Maxime vero, quia hanc varietatem de majori & minori perfectione ordinet provisor, ut cætera magis elucescant; immo & defectus naturales eo permittit fine, ut magis elucescat universi pulchritudo, quod sane summam indigitat Providentiam, ad quam solam pertinet in bonum ipsos defectus convertere. Unde

Respondeo in forma. Defectus non sunt a summo Provisorum primario intenti, concedo: secundario, quatenus sicut umbra in tabella inservit ad offensionem pulchritudinis tabellæ, ita defectus cedunt in bonum universi, nego. Præterea licet inter ipsos homines quidam sint subtiliores, & præ cæteris habiles; tamen quidam patientur defectus, omnes tamen in essentia & natura sunt perfecti, & ideo semper mirabilis est omnium artifex, & provisor. Enim vero hoc est inter provisorum particularem & universalem discrimen, quod primus attendat solummodo ad finem particularem, unde si artifex deficit in opere, non consequitur finem intentum, & ideo contemnendus: sed, secundus habet pro fine bonum universale, unde effectus particulares deficientes vel in partibus, vel etiam in essentia, ut monstra, adhuc cedunt in bonum universale, ad offensionem scilicet pulchritudinis mundi. Potest igitur Provisor universalis, absque sui honoris & decoris periculo, permittere defectus; secus vero particularis. Ita D. Thomas ibidem q. 22.

Respondet Augustinus l. de Gen. ad litt. imp. c. 5. ad difficultatem, his verbis: „Et divisit Deus inter lucem & tenebras, ne vel ipsæ privationes non haberent ordinem suum, Deo cuncta regente, atque administrante, sicut in cantando interpositiones silentiorum certis, moderatissime intervallis, quamvis vocum privationes sint, bene tamen ordinantur ab iis, qui cantare sciunt, & savoritatis universæ cantilenæ aliquid conferunt. Et umbræ in picturis eminentiora quæque distinguunt; ac non specie, sed ordine placent. Nam &

vitiorum nostrorum non est auctor Deus; sed tamen ordinator est, cum eo loco peccatores constituit; & ea perpeti cogit, quæ merentur. Ad hoc valet, quod oves ponuntur ad dexteram, hædi autem ad sinistram. Quædam ergo & facit Deus, & ordinat: quædam vero tantum ordinat. „

Instas. Atqui ejusmodi defectus resunderentur in Deum, ergo nulla solutio. Probatur antecedens. Si esset Providentia, non essent innumera, quæ oculis perpetuo subjiciuntur, mala. Et vero summa passim cadunt, montes irruunt, arboribus occurrunt, loca sacra sicut profana indiscriminatim subvertunt, homines etiam justos feriunt. Quid de tempestatibus, quibus rerum omnium illo veluti absque ordine, volvitur eventus, loquar? In naufragiis bonorum, malorumque fata sunt mixta, merita admodum confusa, & ut dicit Ecclesiastes, iniqui pro tribunali in loco justitiæ sedent: quod quidem Propheta Jerem. 12. suspirans deplorat, dicens: *Justus es Domine, si distruxeris tecum. . . quare via impiorum prosperatur, bene est omnibus qui prævaricantur, & inique agunt?* Ex Psal. 72. *Mali parve moti sunt pedes, paene effusi sunt gressus mei. . . pacem peccatorum videns.* Ipsi Prophetæ demirantur, quod justii sint oppressi, dum bene est impiis, & de hoc gementes conqueruntur; ergo, &c.

Respondeo distinguendo sicut prius; & mala physica cedunt in pulchritudinem universi, & ad ipsius Dei optimi maximi gloriam, concedo: & non cedunt, nego. Creator Dominus tollit maturas segetes, optima aufert oliveta, & alia ejusmodi permittit mala, non solum ad offensionem potentia, cui omnia tum ortu, tum etiam incritu servire debent, verum etiam & ad bonum electorum; diligentibus quippe Deum, inquit Apostolus, omnia cooperantur in bonum, namque ut ipse ait Christus Dominus Joan. 15. 2. *Omniem palmitem in me non ferentem fructum, tolles eum, Pater, & omnem qui fert fructum, purgabis eum, ut fructum plus afferat.* Succinit Gregorius Magnus, dicens: „Deum nonnumquam bona tollere, ne aut stabulum pro domo, aut exilium pro patria sumamus. „ Collimat admodum Salvianus l. 2. de Provid. his verbis: „Absit ut hoc argumento putemus a Deo negligi, per quod confidimus plus amari. „

Minutus Felix Ethnico objicienti paupertatem & miseriam fervorum Dei, ut tolleret Fidem & Providentiam, sic respondet: "Quod plerique pauperes dicuntur, non est infamia nostra, sed gloria: & tamen quis potest pauper esse, qui non eget, qui non inhiat alieno, qui Deo dives est? Magis pauper ille est, qui cum multa habeat, plura desiderat; & quod corporis humani vitia sentimus & patimur, non est poena, malitia est. (Loquitur de infirmitatibus.) Fortitudo enim infirmitatibus roboratur . . . quam pulchrum speculaculum Deo, cum Christianus cum dolore congredditur, cum adversum minas, & supplicia, & tormenta componitur; cum strepitum mortis & horrorem carnificis irripiens inculcat? . . . Christianus miser videri potest, non potest inveniri."

Ad id vero quod dicitur Sanctos magnis, plurimisque affici ærumnis, dum inopiis, ut plurimum omnia arident; respondeo distinguendo. Iusti afficiuntur & subiciuntur poenis, ad melius, quatenus Deus, quos amat, castigat, & a defectuum labe purgat, concedo: visitat justos ad interitum & perniciem, nego. Unde quidam antiquus Pater discipulo igne tribulationis commoto & probato aiebat: "Si charitate aurum es, ignis ille terram abstergit: si bonis operibus Christi frumentum, illo eodem igne paleas amittis: si virtutis soliditate ferrum, profecto deperdis ruginem." Quoniam impii aliqua bona nonnumquam operantur, eos etiam bonis quibusdam temporalibus non semel remunerat Deus. Sic respondens ad argumentum propositum Patres, sic Gregorius l. 3. moral. c. 5. "Aromata, inquit, odorem suum cum incenduntur, expendant: ita viri sancti omne quod de virtutibus redolent, in tribulationibus effundunt." Et Bernardus. "Cruelior est omni indignatione hæc misericordia: Domini quæ parcit peccatoribus, nec corrigit per flagella."

Iterum instabis. Atqui nulla mala deberent evenire, si esset Providentia; saltem mala culpæ, nempe peccata; ergo: probatur antecedens: Provisior, si potest debet impedire operum suorum & corruptionem & interitum; quandoquidem de gloria summi & perfectissimi artificis est, ut opus suum servetur & perleveret: igitur

tur, si foret Providentia, nullum utique foret peccatum; quippe quod bonum naturæ corrumpat, & reddat hominem æternæ damnationis reum.

Respondeo negando antecedens; ad probationem distinguo. Provisior particularis debet impedire operum suorum exterminium, concedo: Provisior generalis, nego. Primus finem habet particularem, qui si deficiat, totum deficit: alter vero præter istum, generalem utique & universalem respicit, universi scilicet pulchritudinem & bonum: cum igitur & potentia supremi artificis in interitu creaturarum reluceat, quia corruptio unius est generatio alterius, & justitia in vindicta malorum affulgeat; non est inconveniens, Providentiam permittere multos prolabi in peccatum, & postea damnari; siquidem & in hoc providet tum libertati hominis, qui potest facere mala, vel non facere, tum justitiæ suæ, quæ est in laudem bonorum, in vindictam vero malorum.

Diluuntur Objectiones quæ contra secundam Conclusionem proponuntur.

OBJICIES. Illud est discrimen inter providentiam & prædestinationem, quod prædestinatio sit infallibilis; definitur enim, præparatio mediorum, quibus liberantur certissime quicumque liberantur; secus Providentia. Et probatur ex D. Thoma, qui qu. 26. de veritate art. 1. sic loquitur: "Providentia ordinem in finem respicit tantum: unde per Dei providentiam omnes homines ad beatitudinem ordinantur; sed prædestinatio respicit etiam exitum vel eventum ordinis, unde non est nisi eorum qui gloriam consequuntur." Quibus verbis docet prædestinationem suam semper fortiri effectum, secus providentiam: sed providentia quæ caret fine intento, non est certa: igitur ex D. Thoma, Providentia non est certa, sed sola prædestinatio, quippe quæ sola respiciat formaliter exitum.

Respondeo 1. negando majorem, ad probationem distinguo. Et D. Thomas loquitur de Providentia generali etque antecedente, qua vult Deus omnes salvos fieri, concedo: de consequenti, nego. Quod loquatur solum de priori, patet, quia loquitur de Providentia, quæ ordinat omnes, etiam reprobos ad salutem

& beatitudinem; hæc certe respicit solum in genere finem, & consequenter solum media sufficientia, quibus quidem homines in statum salutis constituit; unde ex hac etiam parte Providentia certa est, quatenus finem intentum & præconcep- tum habet. Revera quidem, omnes homines habent ejus munere posse salvari; quod solum providentia generalis intendit: quia vero multi pro innata libertate & fragilitate, divinæ ut plurimum obnituntur gratiæ, ideo multos reprobat Deus. At res non sic se habet pro prædeterminatione; quippe quæ solum respiciat exitum; hinc & infallibilis est etiam ex parte mediorum: Providentia generalis est quidem certa ex parte finis generalis, sed tamen secundum quid incerta: non certe ex parte sui, quandoquidem in omnibus, etiam in reprobis eatenus finem habet proximum & immediatum, quatenus dat eis posse salvari, ultimum vero, prout gloriæ suæ in puniendo consulit. Cæterum prædestinatus respondet & obedit gratiæ, quocirca prædestinatio, etiam ex parte creaturæ, quam Deus præcitat bonum finaliter operaturam, est certissima; & hæc est inter Providentiam generalem, de qua loquitur D. Thomas, & prædestinationem, discrepantia.

• *Respondeo 2.* negando majorem, ad probationem distinguo aliter. Providentia non habet semper certitudinem operis, concedo: certitudinem finis, nego. Certitudo duplex distinguitur, alia operis, & est ea, ad quam de se tendit opus, sic gratia sufficiens de se tendit ad salutem, siquidem est medium ad hoc, in quantum ejus ope voluntas præparatur a Domino ad hunc effectum: alia est certitudo finis, & hæc est a Providente, qui vult finem. Deus autem suam habet pro fine & gloriam & suorum attributorum manifestationem in operibus ad extra; licet igitur opus gratiæ suo frustretur fine in reprobo, non tamen providens, qui etiam in reprobis gloriatur per justam vindictam, quam exigit & justitia & sanctitas læta. In prædestinatione vero est semper certitudo, non solum finis, sed etiam operis; quia, est præcise de mediis, ut conducantibus ad felicem exitum: & hoc ipsum intendit D. Thomas.

Instabis. Peccator resistit voluntati Dei, juxta illud A. 7. *Vos semper Spiritui Sancto resistitis.* Et iterum alia Scriptura Ila. 5. 4. *Quid debui facere vinee meæ & non*

fecit? expectavi ut faceret uvas & fecit labruscas. Igitur Providentia non est certa, siquidem sua frustratur expectatione, vult bonum, & ideo pulsatur per gratiam ad cor; at sæpius non vult intelligere peccator ut bene agat.

Respondeo distinguendo. Peccator resistit voluntati Dei, secundum lineam bonitatis, & relabatur in eam secundum lineam justitiæ, concedo: & non relabatur, nego. Ita D. Thomas supra citatus; cujus ratio est; Providentia respicit bonum universale, scilicet gloriam Dei, unde peccator quantumvis malus, minet semper sub dominio Providentiæ, siue se convertat quia Deus vult omnium salutem, siue semper & pertinaciter peccet, quia Deus vult malos puniri.

Rursus instabis. Providentia etiam respicit bonum particulare, alias non foret Providentia: sed sæpe deficit bonum particulare. Enimvero Deus vult omnes & singulos homines salvos fieri, & tamen non omnes de facto salvantur: vult famelicos saturari, nemo tamen non videt avaros homines, vel denegare sibi necessaria ad vitam, vel sæpius etiam ea quibus elurioni sustentari queat, tollere. Igitur non est certa Providentia.

Respondeo 1. distinguendo. Providentia respicit voluntate antecedenti bonum particulare, concedo: voluntate consequenti, subdistinguo; respicit eo modo quo cujuslibet congruit naturæ hominis & gloriæ Dei, concedo: secus, nego. Vult quidem Deus voluntate antecedenti omnes & singulos homines salvari: attentis tamen circumstantiis, vult reprobos damnari & puniri; hoc exigit ejus gloria: præ oculis semper habendum est, Deum non moveri ad agendum a creaturis, sed a sua bonitate; unde ordo Providentiæ est ordinatio rerum ad finem qui est ipse Deus: & ideo voluntas ejus semper uno aut altero modo adimpletur, quia nihil ipsam fugit. Vult voluntate antecedenti famelicos saturari; sed attentis circumstantiis quandoque vult aut puniri propter præcedentia peccata, aut probari per mortificationem, ut vitam promereri valeant æternam: & sic Providentia est semper certa.

Respondeo 2. distinguendo, quandoque deficit bonum seu finis operis, concedo: finis providentis, nego. Causa particularis quandoque deficit a fine particulari quem intendit, sed nunquam causa universalis: cum

cum enim habeat pro objecto bonum universale, semper illud invenit, tum in bonitate & præmiando; tum in iustitia & puniendo.

Instabis adhuc. Providentia respicit res sublunares, & ideo dicitur Providentia & non aliter; non enim dicitur Deus sibi providere: quia cum sit omnia, nihil indiget: sed quotidie deficiunt creaturæ a fine intento a Providentia. Enimvero vult v. g. Deus arborem producere fructus, & ecce ventus urens flores desiccatur & arecit arbor. Vult hominem in virtute exerceri, & ipse pro sua innata libertate, quandoque vult, quandoque non: immo Providentia circa actus liberos nunquam appareret certa & infallibilis, alias tolleretur libertas humana. Cum igitur effectus liberi arbitrii sint contingentes, debet esse & Providentia contingens, saltem quatenus respicit actus humanos.

Respondet distinguendo. Providentia respicit res sublunares, & cuncta movet conformiter eorum naturæ, concedo; secus: nego. Unde si quædam deficiant a fine proprio particulari, non est culpa Providentiæ. Solutio est D. Thomæ hic 1. p. q. 22. art. 4. ad 1. his verbis: "Effectus divini Providentiæ non solum est aliquid evenire quocumque modo, sed aliquid evenire vel contingenter, vel necessario. Et ideo evenit infallibiliter, quod divina Providentia disponit evenire infallibiliter & necessario. Et evenit contingenter quod divini Providentiæ ratio habet ut contingenter eveniat."

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Datur Providentia quæ dat necessaria ad vitam tum fovendam, tum etiam augendam & defendendam.

PRIMO. Hanc veritatem indicant utriusque Testamenti paginae. Replet Deus, inquit Propheta, omne animal benedictione: cui concinit illud Apostoli Act. 17. *In ipso vivimus, movemur & sumus.*

Secundo. Hoc ipsum confirmat traditio, Patrum sententiis firmata: Unum inter omnes Clementem Alexandrinum testem appello, Strom. 6. pag. 486. "Constat," inquit, jam supplicium magis, quam confutationem mereri illum omnem qui, Providentiam esse non putat."

Tertio. Hoc utique egregias universi inter partes, tametsi contrarias, concentus

conclamat: hoc experientia comprobatur quotidiana: non enim hominibus solum, sed & belluis providet Deus necessaria ad vitam: hoc inclinatio & conatus cujuslibet creaturæ ad aliquem finem bonum: hoc ipsa creatoris providentis in adversis subito erumpens invocatio, ut ad auxilium veniat. Cæterum est certa & infallibilis in sui dispositione Providentia, quippe quæ attingat omnia a fine usque ad finem fortiter. Potens est ad faciendum, efficax ad benefaciendum, infinite dives, & ideo plena pro se & superplena pro aliis.

SYNOPSIS RESPONSIONUM

AD EA QUÆ IN CONTRARIUM OBJICI POSSUNT.

PRIMO. Quando Apostolus ait, non inesse Deo curam de bobus, & siliquis, non ideo excludit Providentiam, nisi specialem, quæ ad æternam conducit salutem, cujus quidem belluæ non sunt capaces.

Secundo. Providentia ut sic, neque sollicitudinem, neque consilium & inquisitionem, quæ aliquem important defectum dicit, sed ordinationem rerum in finem, quod sane Deo egregie convenit.

Tertio. Nonnumquam apparent in natura monstra, in hominibus peccata, etiam in Angelis invenit Deus pravitatem: ac defectus tum physicus, tum moralis refunditur in causam secundam quæ deficit; nusquam vero in primam. Quinimo permittit Deus mala, inquit Augustinus, ut inde eveniant bona; & in his plurimum splendet ipsa Providentia.

Quarto. Ultro fatemur creaturas quandoque deviare a fine particulari, minime vero ab universali, qui est gloria Dei: sed utrique ipsa mala tum pœnæ, tum etiam culpæ serviunt; unde manet Providentiam esse certam, nec in sui dispositione unquam falli.

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum detur in ordine supernaturali Providentia generalis, quæ det posse salvari omnibus & singulis hominibus.

CONCLUSIO

Datur Providentia generalis, quæ vult omnes & singulos homines salvos fieri, seu quæ dat omnibus & singulis posse salvari.

ANTEQUAM ulterius progrediatur, observandum est duplicem esse in Deo voluntatem, ut supra notavimus; alteram improprie dictam, quæ vocatur voluntas signi, quando scilicet Deus aliquo signo suam manifestat voluntatem puta consilio aut præcepto; alteram proprie dictam quæ appellatur beneplaciti, qua Deus vult sincere aliquid; & hæc duplex distinguitur, una antecedens qua vult aliquam rem secundum se consideratam & a circumstantiis abstractam; sic Judex vult omnes vivere; alia consequens, qua Deus vult rem ponderatis circumstantiis; sic Judex qui vult omnes vivere, inquit D. Thomas hic q. 19. art. 1. attendens ad scelera, vult malos puniri & non vivere. Impræsentiarum sermo est de voluntate beneplaciti, eaque antecedente; & dicimus Deum velle omnes salvos fieri.

Probatur auctoritate, exemplis & ratione.

Primo, ex veteri Testamento.

Ex Libris Legalibus.

I. GEN. 1. habetur: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Sed Deus vult servare & secum habere imaginem suam vivam reparatam qualis est omnis homo: igitur Deus vult sincere omnes homines salvos fieri.

II. Deut. 6. 5. legitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo;* quod quidem præceptum renovatur Matth. 22. 37. Sed amor Dei tendit ad unionem æternam, juxta illud Osee 2. *Sponsabo te mihi in sempiternum.* Jam vero omnes homines, nullo excepto, tenentur amare Deum; omnibus imponit Deus hoc præceptum: omnes igitur vult salvare, cum omnibus exhibeat & præcipiat medium, quo illi uniantur in æternum:

III. Deus vult ut Judæi, nationes barbaras ad fidem provocent, ut recipiant venientes ad fidem, & ipse Matathias, ut legitur 1. Machab. 2. devictis hostibus, jussit circumcidi omnes quos victoria sece- rat Israelis servos: igitur, vult Deus omnes & singulos salvos fieri; ad quid enim jussio ut adducantur & provocentur Gentēs ad fidem?

Ex Libris Sapientialibus.

I. LEGITUR PROV. 8. 31. *Delicia mea esse cum filiis hominum.* Nulla exceptione facta, sed universim loquitur Deus de omnibus hominibus: quis autem sanæ mentis dicit, Deum eos ipsos qui sunt & sui amoris & deliciarum objecta velle perdere? maxime vero cum voluntas antecedens de salute hominum reguletur per præscientiam, qua Deus omnes homines intuetur ut redemptos: igitur Deus vult omnes & singulos homines salvos fieri; igitur dat omnibus posse salvari.

II. Idem Deus in misericordiis plurimum dives, omnem hominem sic alloquitur, Prov. 23. 26. *Præbe, fili mi, cor tuum mihi.* Sed implicat Deum velle indiscriminatum damnari, quos sollicitat & appellat ad vitam: ergo, &c.

III. Sap. 6. 8. *Pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus:* Unde Augustinus l. 2. Confess. c. 11. "O tu bone Omnipotens, qui sic curas unumquemque nostrum, tanquam solum curas, & sic omnes, tanquam singulos." Ubi esset illa cura æqualis, si Deus aliquos vellet absolute perdere? igitur omnes vult sincere salvari.

Ex Libris Prophetialibus.

I. EZECH. 33. 11. *Vivo ego, dicit Dominus, nolo mortem impij, sed ut convertatur impius a via sua, & vivat.* Si vult ut convertatur, certe non vult ut reprobetur.

II. Ibidem 18. 27. *Cum averteris se impius ab impietate sua, quam operatus est, & feceris judicium, & justitiam, ipse animam suam vivificabit.* . . . *Et non morietur.* Certe si quem perdere vellet Deus absolute, maxime impium; & tamen promittit illi gratiam, immo & vitam æternam, si poenitens resipiscat: ergo Deus vult omnes salvos fieri.

III. Prophetæ hortantur omnes homines, nulla exceptione facta, ad poenitentiam, etiam

etiam ipsos Idololatrias : hinc Elias increpavit Achab propter peccata , & Elifæus Joram ; Daniel suavit Nabuchodonosori , peccata quæ commiserat , elemosynis redimere : unde sequitur istud argumentum . Ille vult omnes homines salvos fieri , qui omnes vocat ad poenitentiam : sed Deus omnes homines vocat ad poenitentiam : etiam impios , etiam ingratos , juxta illud Ezech. 18. 23. *Numquid voluntatis meæ est mors impij . . . & non ut convertatur a viis suis & vivat ?* Ergo .

Secundo, ex novo Testamento .

Ex Evangelio .

I. MATTH. II. 28. *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis , & ego reficiam vos .* Ibi Christus vocat ad vitam omnes sine exceptione peccatores : igitur vult omnes salvos fieri .

II. Idem Christus dicit Matth. 9. 14. *Non enim veni vocare justos , sed peccatores .* Si quem a salute vellet exclusum Dominus , maxime peccatores : sed Christus asserit se venisse vocare illos ad salutem : igitur Deus vult eos salvos fieri .

III. Rursus Christus Dominus sic loquitur Matth. 9. 13. *Non est opus valentibus medicus , sed male habentibus .* Et iterum Luc. 19. 10. *Veni querere , & salvum facere quod perierat .* Sed omnes & singuli homines peccati ægritudine laborant , omnes peccato Adami a gloria ceciderunt ; & tamen Christus dicit se esse medicum pro male habentibus , querere id omnes quod perierat ; nullam quippe facit exceptionem : igitur Deus vult & quidem sincere omnes salvos fieri .

Ex Epistolis .

I. APOSTOLUS ROM. 3. ait : *An Judæorum Deus tantum , nonne & Gentium ?* ibid. c. 10. *Non est distinctio Judæi & Græci ; nam idem Dominus omnium , dives in omnes qui invocant illum : unde c. 10. 34. Non est personarum acceptor Deus .* Sed si Deus nollit omnes salvos fieri , esset tantum , absit dicere , Deus & Pater quorundam , scilicet electorum , non esset in misericordiis erga omnes dives , immo foret personarum acceptor ; quæ quidem omnia Deo convenire non possunt : igitur Deus vult omnes salvos fieri .

II. Idem 2. Ephes. *Ipsa est pax nostra , loquitur de Christo , qui fecit utraque unum . . .*

faciens pacem : & Coloss. 1. In ipso reconciliavit . . . reconciliare omnia : item 2. Petr. 3. Nolens , scilicet Deus , aliquos perire , sed omnes ad poenitentiam reverti . Ad quid Christus reconciliasset omnia , si quosdam vellet absolute perire ? Omnia reconciliavit : igitur omnes vult salvos fieri ; quinimmo clare dicit Apostolorum Princeps , Deum nolle aliquos perire .

Celeberrimus est locus 1. Timot. 2. in quo Apostolus & nostram exhibet conclusionem , & eandem dilucide probat . *Deus ,* inquit , *omnes homines vult salvos fieri , & ad agnitionem veritatis venire . Unus enim Deus , unus & mediator Dei & hominum homo Christus Jesus , qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus .* Igitur Deus , teste divo Paulo , vult omnes homines salvos fieri , quandoquidem ejus Providentia absque ulla exceptione ad omnes se extendit ; quod certe non foret verum , si nonnullos ex necessitate ad mortem & interitum prædestinatos esse constaret : vult Deus omnes & singulos salvos fieri , ejus rei argumentum est , quod Christus sit Mediator omnium & Redemptor . Professio non foret , si aliquos ex mero placito , & absque peccato Deus vellet absolute damnari . Quid plura ? vult Deus omnes homines salvos fieri , quia Christus dedit semetipsum pro omnibus . Hanc celebrat & inculcat veritatem Apostolus : & hanc probat 1. Cor. 15. his verbis : *Si unus pro omnibus mortuus est , ergo omnes mortui sunt & pro omnibus mortuus est Christus .* Unde ex Apostolo , tantam habet in salvando mors Christi fortitudinem , quantum in perdendo habet peccatum : atqui peccatum , una excepta Deipara , omnes & maculat & maculavit ; igitur redemptio seie ad omnes & singulos homines extendit : igitur Deus vult omnes salvos fieri .

Tertio, ex Patribus Græcis .

Ex primo Sæculo .

DIONYSIUS Eccles. hier. c. 2. dicit Deum salutem omnium desiderare , immo & velle omnes ad agnitionem veritatis venire .

Ignatius Ep. 6. ad Philadelph. dicit : " A-
matorem hominum esse Deum nostrum ,
& velle omnes salvos fieri , & ad agnitionem veritatis venire ; propter quod & solem oriri facit super bonos & malos , & pluit super justos & injustos . "

Ex

Ex secundo Sæculo.

JUSTINUS Martyr & Philosophus in Apologiis apud Damascenum titulo 92. disputans contra eos, qui asserabant animam quidem salvari, minime vero corpus, quod resurrexurum negabant, "Quæ est, inquit, illa discretio?... an invidum facit Deum, qui bonus est, & salvari vult omnes?"

Ex tertio Sæculo.

CLEMENS ALEX. 7. Strom. sic loquitur. "Ad universi salutem Deus, utpote unus, versorum Dominus, ordinat omnia tum, generationem, tum particulatim." & pag. 300. probat Deum velle omnes salvari, quia est Salvator omnium.

Origenes l. 4. contra Celsum paulo post initium idem probat a redemptione omnium; & Jesum vocat "Medicum universi, forum, quantum in ipso est; Salvator enim, inquit, venit omnibus hominibus."

Ex quarto Sæculo.

S. BASILIUS in Psal. 29. explicans illud Prophetæ: *Quoniam ira in indignatione ejus, & ira in voluntate ejus*: ait: "Quid ergo dicit, nempe hoc ipsum esse, quod vult Deus omnes fieri vitæ participes, quæ etiam calamitates accidunt, eas non de ipsius voluntate fieri?" Gregorius Nazianzenus orat. 25. dicit: "Omnia omnibus esse communiter propofita, solem, stellas, terram, rationem, Legem; Prophetas, ipsas etiam Christi propofitiones, per quas omnes reformati sumus, nullo penitus excepto, qui Adamo participavimus."

Ex quinto Sæculo.

CHRYSOSTOMUS Hom. 2. in Epist. ad Heb. sic dicitur: "Quantum in Deo est, omnes salvos esse voluit." Cyrillus Alex. l. 2. ad Imperatrices ait: "Quantum ad voluntatem Dei pertinet, & ad infinitam ejus naturæ benignitatem, omnes esse sumi filii."

Ex quinto Sæculo.

NON desunt in hoc sæculo qui eandem tenuerint doctrinam: fuit enim universa-

lis Ecclesiæ Græcæ consensus. Etiam 8. sæculo Damascenus l. 2. de fide ort. c. 22. eam edocet veritatem, Deum velle voluntate antecedente omnes salvos fieri... ibid. c. 24. ait: "Deus antecesserit vult omnes homines salvos fieri." 10. sæculo Oecumenius explicans illa verba Pauli, *Deus vult omnes salvos fieri*; "Si ergo, inquit Deus vult, quare non fit quod vult? quia illi nolunt." 11. sæculo Theophylactus explanans eadem verba Apostoli, subdit: "Cum dixisset, scilicet Paulus, Deum velle omnes salvos fieri, hoc jam confirmat inquit, propter hoc enim vel Filium suum mediatorem misit, ut reconciliet ille seipsum hominibus. Quare igitur, non servati sunt omnes? quia nolunt... dedit se ipsum pretium redemptionis pro omnibus etiam Gentilibus."

Unde formatur istud argumentum: ille vult omnes homines salvos fieri qui omnes vult ad agnitionem veritatis venire, quique propter hoc proprio Filio non peperit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: atque ex Patribus Græcis Deus vult omnes & singulos homines ad agnitionem veritatis venire, & propter hoc Christus fudit pro omnibus sanguinem: ergo, &c.

Quarto, ex Patribus Latinis.

Ex primo & secundo Sæculo.

CLEMENS ROMANUS l. ad Cor. num. 7. sic loquitur: "Fixis oculis respiciamus in sanguinem Christi, qui propter salutem nostram effusus, toti mundo poenitentiae gratiam obtulit."

Ex tertio Sæculo.

CYPRIANUS Epist. 52. "Scriptum est, inquit, Deus mortem non facit, nec lætatur in perditione vivorum; qui neminem vult perire, cupit peccatores poenitentiam agere, & per poenitentiam denuo ad vitam æternam redire."

Ex quarto Sæculo.

HIERONYMUS in c. 1. Epist. ad Ephes. dicit Deum velle omnes homines salvos fieri.

Ambrosius, l. de Paradiso c. 18. refellit Gentiles qui exprobrabant Christo, quod Judam elegisset Apostolum, quem proditor-

tores futurum præcognoscebat. "Veneras, inquit, Dominus Jesus omnes salvos facere peccatores, & etiam circa impios ostendere suam debuit voluntatem, & ideo nec proditorem debuit præterire, quod in Deo fuit, ostendit omnibus, quod omnes voluit liberare."

Ex quinto Sæculo.

S. PROSPER in resp. ad 2. object. Vincenzii: "Sincerissime credendum atque profitendum est, Deum velle ut omnes homines salvi fiant." Et in resp. ad objecta Gallor. Sent. 8. "Qui dicit quod non omnes homines velit Deus salvos fieri, sed certum numerum prædestinatorum, durius loquitur quam loquendum est de altitudine inscrutabilis gratiæ Dei, qui & omnes vult salvos fieri, atque ad agnitionem veritatis venire."

Ex sexto Sæculo.

S. LEO. Serm. 11. de Passione. "Primafius in Epist. ad Timoth. verba, vult omnes homines salvos fieri, interpretatur de omnium & singulorum salute." Constant Deum omnia bona velle... omnium hominum Deus est, & ideo cupit omnes salvari quos fecit. At fecit omnes & singulos. "Idem Ecclesia Lugdunensis 9. sæculo in opus. de tribus Ep. docet. Idem tæc. 12. Anselmus. Idem sæculo 13. Honorius Augustodunensis in l. de prædestin. & lib. arb. Et sic patet ex traditione omnium sæculorum Deum velle omnes salvos fieri, quod adhuc fufius patet ex opinione omnium Scholarum Catholicarum a Christo usque ad nos.

Quinto, ex Augustino specialiter, ejusque fidelissimis Interpretibus, Prospero & D. Thoma Aquinate.

QUONIAM Calvinus & Novatores obruti auctoritatem Augustini, conantur eam detorquere in pravam suam sensum, juvat exponere tanti Doctoris mentem ex professo: & hoc per textum & interpretes omni exceptione majores, SS. scilicet Prosperum & Thomam.

Augustinus lib. de spir. & litter. cap. 32. n. 32. sic loquitur: "Vult autem Deus omnes homines salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire; non sic tamen

ut eis adimat liberum arbitrium, quo vel bene vel male utentes iustissime judicentur: quod cum sit, infideles quidem contra voluntatem Dei faciunt, cum ejus Evangelio non credunt: nec ideo tamen eam vincunt, verum seipsos fraudant magno & summo bono, malique poenalis implicent, experturi in suppliciis potestatem ejus, cujus in donis misericordiarum contemperunt." Certe nihil est efficacius ad probandum Deum velle omnes & singulos homines salvos fieri, cum ex hac voluntate concludat Augustinus: infideles non solum inexcusabiles esse quod Evangelio non crediderint; verum etiam poenis æternis iuste puniendos pro infidelitate affirmet.

Respondent Calvinus & Beza ad hunc locum, Augustinum non loqui in propria, sed in Pelagianorum sententia: hanc responsionem lequitur Janſenus Ypensis.

Sed contra, manifestum est S. Augustinum loqui ibi ex propria sententia: enimvero hanc in eo capite sibi proponit difficultatem. "Vel, inquit, fides, qua in Deum credimus, est a natura, vel a gratia: si primum, cur non omnes credunt, cum sit ideam Deus, omnium Creator? Si secundum, cur etiam fides non datur omnibus, cum Deus velit omnes salvos fieri?" & respondet: "Non omnes habere credendi voluntatem, quia licet vocatio Dei sit communis omnibus, cum Deus velit omnes salvare; nihilominus non ademit liberum arbitrium, quo homo vel bene, vel male uti potest." Quid clarius Augustinum loqui ex propria sententia, cum respondendo, dicat vocationem omnibus esse communem?

Iterum probatur Augustinum loqui in propria sententia: Primo, quia propositam sibi difficultatem non aliter solvit, quam subiiciendo verba laudata in textu allato pro conclusionis probatione: atqui Augustinus non potest dici solvere questionem ad fidem pertinentem, solum ex principiis hæreticorum: ergo, &c.

Secundo, quia Augustinus contra eam doctrinam, in eo capite 32. traditam, objectionem sibi proponit initio capitis 33. & idem respondet: quod certe non faceret, si quæ prius scripserat, non tradidisset ex propria sententia.

Tertio. Illud non est dictum in sensu Pelagianorum divinæ hostium gratiæ. ad quod probandum producuntur loca Scripturæ, quæ

quæ gratiæ necessitatem indignant, quæque singularis gratiæ & misericordiæ confessionem continent: atqui hoc facit Augustinus; ibidem enim hunc adducens in probationem Psalmistæ locum: *Benedic anima mea Dominum, & noli oblivisci omnes retributiones ejus*: ait: "Non est dictum", tributionis, sed retributionis ejus, qui tribuit bona pro malis. Numquid vero agnovere Pelagiani & Semipelagiani gratiam sic tribui malis operibus, qui e contra dicebant in meritis bonæ voluntatis præcontineri, nam & in hoc Augustinus offendit gratiæ gratuitatem, quia Deus eam confert etiam peccatoribus indignis, ut illos convertat.

Dices. Augustinus caput sequens sic incipit: "Hæc disputatio, si quæstioni illi, solvendæ sufficit, sufficiat." His verbis Augustinus vult declarare, ea quæ dixerat in capite præcedenti, non sufficere ad solvendam quæstionem: igitur, inquit Jansenius, non locutus est ex propria sententia, cum asseruit Deum velle omnes & singulos salvos fieri.

Respondeo negando consequentiam. Cum enim in capite præcedenti S. Augustinus quæstionem proposuisset, quomodo fides sit donum Dei, & quomodo eam non omnes habeant, siquidem vult Deus omnes salvare, illam solvit quæstionem, respondendo vocationem ad fidem communem esse omnibus, & tamen non omnes credere, eo quod præter gratiam, requiratur usus liberi arbitrii; tum initio capitis 33. contra responsionem suam sibi proponit objectionem verbis allatis, quam quidem sub finem capitis clare explanat: "Si, inquit, queratur cur uni ita suadet, ut persuadetur, idest, cur uni gratia specialis detur, alteri non ita; tunc ad hanc quæstionem solvendam agnoscit non sufficere illa quæ prius in capite 32. attulerat, sed ait exclamandum esse cum Apostolo *o altitudo divitiarum!* &c. Itaque tantum abest ut ex his verbis concludi possit S. Augustinum solutionem allatam in capite 32. tanquam non suam exposuisse, quinimmo inde manifestum est, ipsum fuisse propria mente locutum, quandoquidem contra illam solutionem proponit & facit instantiam, quam & ipse solvit, respondendo scilicet, ex duobus aequali gratia donatis, & in iisdem circumstantiis positis, unum credere, quia vult; alterum non, quia non vult: quare nolit? dicit, *o altitudo!* &c. est enim mysterium; &

bene, quia Patres & Theologi non intendunt mysteria comprehendere, sed solum explicare.

Augustinus pluribus aliis in locis suam aperit mentem circa istud momentum, probando Deum velle omne & singulos homines salvos fieri, quia Christus mortuus est pro omnibus. Sic enim loquitur libro de Catech. rud. c. 26. n. 52. "A pœnis sempiternis Deus misericors volens homines liberare, si sibi ipsis non sint inimici, & non resistant misericordiæ Creatoris sui, misit Unigenitum Filium suum, hoc est, Verbum suum æquale sibi, per quod condidit omnia... ut quemadmodum per unum hominem qui primus factus est... mors intravit in genus humanum... sic per unum hominem, Jesum Christum qui etiam Deus est Dei Filius, deletis omnibus peccatis præteritis, credentes in eum omnes in æternam vitam ingredientur." In hoc loco voluntas conditionata salvandi homines, asstruitur, maxime cum dicit, si non sibi sint inimici, si divinæ non obstantur misericordiæ; quandoquidem Augustinus eodem semper innixus principio, loquitur; videlicet Deum velle omnes quidem salvare, sed non adimendo liberum arbitrium: potest igitur homo aut credere aut non credere vocanti; verum si neque audit neque credit, reus est. Enimvero si non poneret gratiæ sufficienti obicem, & Intus per eam audiret, utique & crederet, unde & salvaretur, teste Augustino. Mens tanti Doctoris iterum atque iterum sese prodit ore fidelissimorum interpretum, immo & ejus discipulorum, Divi scilicet Prosperi, & Divi Thomæ.

D. Prosper jam citatus est, sed & iterum introducit loquens l. 2. de vocatione Gent. cap. 25. "Sive igitur nova contempletur sæcula, seu prima, seu media, rationabiliter & pie creditur, omnes homines salvos fieri, Deum velle, semperque voluisse..." Et c. 28. "Et manifestum quod diversis atque innumeris modis omnes homines vult Deus salvos fieri: sed qui veniunt, Dei auxilio diriguntur, qui non veniunt, sua pertinnacia reluctantur."

D. Thomas hic q. 19. art. 6. explicans verba B. Pauli 1. ad Tim. 2. *Deus vult omnes homines salvos fieri*, ait: "Deus antecederet vult omnem hominem salvari, sed consequenter vult quosdam damnari secundum exigentiam suæ justitiæ."

Sex-

Sexto, ex Orationibus & Deprecationibus Ecclesiæ.

PRIMO, Christus ipse ut refertur Joan. 17. oravit specialiter pro Apostolis suis: *Non pro mundo rogo, ait, sed pro his quos dedisti mihi: ibidem pro aliis: Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis qui crediduri sunt: deinde pro omnibus, juxta illud Isai. 53. 12. Et pro transgressoribus rogavi: immo & pro ipsis persecutoribus, ut refertur Luc. 23. 34. Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.*

Secundo. Apostoli passim in suis Epistolis hortantur fideles ut orent Deum pro omnium salute, & multis in locis Paulus, maxime vero in prima ad Tim. 2. ubi sic loquitur: *Obsecro igitur primum omnium fieri Obsecrationes, Orationes, Postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus; pro Regibus & omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate & castitate; hoc enim bonum & acceptum coram Salvatore nostro Deo. Præcipit ut pro omnibus, absque ulla exceptione, fiant Orationes generaliter, deinde specialiter pro Regibus, & qui dignitate cæteris præcellunt: igitur censet Apostolus Deum velle homines salvos fieri; alias frustra funderentur preces pro omnibus.*

Tertio. Ecclesiæ quotannis in die Parasceves, orat in genere & in particulari pro omnibus hominibus, etiam pro Paganis, etiam pro Judæis & pro Hæreticis.

Oremus: *Et pro Hæreticis, & Schismaticis, ut Deus & Dominus noster eruat eos ab erroribus, &c.*

Omnipotens sempiternæ Deus, qui salvas omnes & neminem vis perire, respice ad animas diabolica fraude deceptas, ut omni hæretica pravitate deposita, errantium corda respiciant, &c.

Oremus: *Et pro perdidit Judæis, ut Deus & Dominus noster auferat velamen de cordibus eorum, ut & ipsi agnoscant Dominum nostrum Jesum Christum.*

Oremus: *Et pro Paganis, ut Deus omnipotens auferat iniquitatem a cordibus eorum. Igitur Deus vult sincere omnes & singulos homines salvos fieri; ideo enim vult fieri pro eis deprecationes, ut intuitu meritum & Christi &c. Ecclesiæ, largiatur gratias ad salutem, quas alligat orationibus Sanctorum, inquit Divus Tho-*

mas. Unde dicitur de Christo: *Exauditus est pro sua reverentia.* Nec mirum, obtinuit gratias sufficientes pro omnibus ad salutem. Jam vero ad quid oratio pro omnibus, si gratiæ non sunt pro omnibus?

Apostolus 1. ad Tim. 2. concludit Deum velle omnes homines salvos fieri, qui fit oratio pro omnibus; ibidem infert simul orandi pro omnibus necessitatem, quia Deus vult omnes salvare: *obsecro, inquit, igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes . . . pro omnibus hominibus . . . hoc enim bonum est & acceptum coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri.*

Chrysostomus probat etiam Deum velle omnium salutem, quia oportet pro omnibus orare. Sic loquitur explicans locum Apost. 1. ad Tim. 2. "Imitare Deum tuum; si omnes ille vult salvos fieri, merito pro omnibus oportet orare."

S. Prosper eundem loquitur sermonem in respons. 2. ad objectiones Vicentianis. "Sincerissime credendum est Deum velle ut omnes salvi fiant, siquidem Apostolus præcipit ut pro omnibus hominibus supplicetur; ex quibus quod multi pereant, pereuntis est meritum; quod multi salventur, salvantis est donum."

Septimo, ex sacris Providentiæ.

PRIMO. Providit Deus universim media generalia; siquidem, teste Augustino, erat condens naturam, & largiens gratiam. Ipsa dirigente Providentiæ, & cognitio & cultus Dei ab Adam ad postereros transmissa sunt: In lege quidem naturæ Deus per instinctum & inspirationem de his momentis edoceri voluit homines: In lege Mosaica per Prophetas, novissime vero diebus istis locutus est nobis in Filio: Igitur concreata est Ecclesiæ cum primis parentibus; refulsit in Abel, crevit in Seth, in Enos apparuit cum cultu solemniori, solatium ipsius fuit Lamech, servata est simul & transmissa ad alios post diluvium per Noe, in Abraham nova promissa recepit, typum habuit perpetuitatis in sacrificio Melchisedech, illustrata est per patientiam Job, floruit in Moise & in Concilio Seniorum, Legem habuit scriptam per Moysen, magnalia Dei prædicaverunt Prophetæ, in omnem terram exivit sonus Apostolorum ubique Deum prædicantem, sermonem confirmantem signis

signis & portentis: vicit undequaque veritas furentes hostes, ita ut sanguis Christianorum factus sit, inquit Tertullianus, semen Christianorum; Crux in fronte Regum rutilat, ait Augustinus, ubique Prædicatores, & ab initio mundi Evangelistæ; ipsi cæli enarrant gloriam Dei: sic ordinavit Providentia, ut omnibus provideret ad salutem.

Secundo: Fecit & hoc Providentia pro infidelibus: ut primum enim homines a via veritatis defecerunt, clamavit in plateis Sapientia providens; *si quis sitis, veniat ad me*. Clamavit per Abraham Pharaoni, flagellatus Deum agnovit, utinam & coluisset! Clamavit per Joseph, qui factus in Ægypto magnus, docuit Principes Sapientiam. Clamavit per Israel, qui, ibi demoratus per quadringentos & amplius annos, colebat & prædicabat Deum. Quid debuit ergo Providentia facere pro Ægyptiis, Idololatriis, & non fecit? Heu! cognoverunt, sed non sicut Deum glorificaverunt, & ideo evanescerent in cogitationibus, factum est insipiens cor eorum.

Clamavit per Prophetas, maxime per Daniele, qui in conspectu Nabuchodonosori, Darii, Balthasar, loquebatur de testimoniis Dei, & non confundebatur. Audierunt utique & Cyrus, & Artaxerxes Longimanus, alique Medorum & Persarum Reges a populo captivo, Deum esse: audierunt Reges Ninivitæ, dum haberent Israel captivum: audierunt Reges Syriæ a Machabæis per centum & sexaginta circiter annos: Audierunt & Reges Ægypti, qui testes suere prodigiorum Dei. Quorsum non crediderunt, nisi quia noluerunt? Audierunt & postea ab Apostolis fidem ultimæ terræ Nationes. Igitur Providentia se ubique prodit: Plicatores Philosophos suaserunt, Martyres converterunt ad Deum Persecutores; veritas omnium fortior, ubique devictior.

Clamavit & nunc sine fine Providentia ore Prædicatorum & Missionariorum, per omnem terram dispersorum, quorum labores, persecutiones, lacrymæ, quandoque & sanguis effusus; testantur quid Providentia operetur pro salute infidelium. Quondam misit Petrum ad Cornelium, Philippum ad Euthuchum Reginæ Candacis Æthiopum, Paulum ad Macedones: Nunc etiam omnes interius movere ad bonum, obediētes illuminat, dociles prævenit, dicente Domino, Isa. 65. 2. *Invenierunt, qui non quaesierunt me; dixi: ce-*

ce ego. Ex quibus concludit D. Thomas Providentiam dare omnibus & singulis, etiam infidelibus, posse salvari. Sic loquitur q. 14. de verit. art. 11. ad 1. "Si quis in sylvis enutritus ductum naturalis rationis sequeretur in appetitu boni & fuga mali, certissime tenendum est quod ei Deus vel per internam inspirationem revelaret ea quæ ad credendum sunt necessaria, vel aliquem fidei Prædicatorem ad eum dirigeret, sicut misit Petrum ad Cornelium."

Tertio. Providentia etiam suis prævenit gratiis interioribus simul & exterioribus obduratos. Fecit prodigia & signa stupenda Moises coram Pharaone, ut ejus in malo pertinaciam omnibus modis aut cohibere aut superare valeret. Fecit & in conspectu impii Balthasaris Daniel, qui sententiam ejus mortis nedum legit, sed & publicavit: quidni & a via prava obduratus Rex inflexerit? Nec desuit Providentia sacrilego Antiocho; audivit quippe peridus princeps & exercitus & duces suos prostratos contritos; testis fuit fidei generosæ matris & septem filiorum Machabæorum, quibus cessare iterata tormenta, nusquam vero ipsi tormentis; quid plura? Antiochus morbo horrendo & insanabili percussus & flagellatus est; expectabat quidem Providentia, ut dignos poenitentiae fructus faceret; sed heu miserum & infelicem! fecit labruseus; ore quidem Deum confitebatur, corde vero & mente abnegabat; & ideo hæc sequitur sententia: 2. Mach. 9. 13. *Quod non esset misericordiam consecutus*. Neque etiam Neroni, Trajano, aliisque impiis & idololatriis Imperatoribus Providentia desuit: & vero loquebatur Martyrum & miraculis & mirabilibus virtutum exemplis; hinc multi obediebant fidei; quinimo fidem susceptam sanguinis effusione lubenti admodum animo defendebant; igitur qui pertinaces permanere, sua culpa perierunt: hinc Beatus Stephanus increpat Phariseos de obduratione injusta, Act. 7. his verbis: *Dura cervicis & incircumcisi cordibus & auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis*. Et ipse Christus ait: *Jerusalem, Jerusalem, quoties volui congregare filios tuos, sub alas, & non misisti*. Quid plura? Nemini desit Providentia in necessariis ad salutem: hoc Scriptura, hoc Patres docent; & inter omnes Augustinus in Psalm. 6. "Dedit eos, inquit, in re-

„ pro-

probum sensum; nam ea est cæcitas mentis, in eam quique datus fuerit, ab interiori Dei luce secluditur, sed non penitus cum in hac vita est. & tract. 53. in Joan. querit cur Judæi obcæcati non possent credere. Si a me quærat, inquit, cito respondeo, quia nolebant. Astipulator S. Prosper l. de voc. Gent. his verbis: "Credimus nullis hominibus opem gratiæ in totum fuisse subtraham." Rursus in responsione 25. ad object. Vinc. "Nemini Deus correctio- nis admittit viam, neque quemquam bo- ni possibilitate spoliatur." Idem docet D. Thomas, q. 24. de verit. art. 11.

Quarto, Providentia nequidem deficit pueris, etiam iis qui in utero materno moriuntur. Deus enim vult illos salvos fieri, siquidem Apostolus iterum atque iterum prædicat Christum pro omnibus mortuum, immo ideo mortuum pro om- nibus, quia omnes in Adam mortui sunt; igitur & pro pueris: sed cum aliena vo- luntate peccaverint, etiam aliena volun- tate eis parantur media; alia intrinseca in ipsis parentibus, ut matres sagant ad hoc ut pueri accedant ad baptismum; alia extrinseca, cum enim ipsi infantes gratiæ æqualis usum defectu nati rationis pro tunc nequeant habere, Deus exhibuit aquam ubique communem pro baptismo: voluit ut ab omnibus possent baptizari, etiam a mulieribus, etiam a Paganis, hoc ipsum celebrat & commemorat Auctor operis de vocat. Gent. l. 3. c. 2. hanc enim sibi pro- ponit questionem. "Cum omnes homines velit Deus salvos fieri, quid est quod alienatur a salute perpetua tanta infan- tium multitudine?" & respondet: "Non irreligiose arbitror credi, neque inconve- nienter intelligi quod isti paucorum die- rum homines ad illam pertineant gra- tiæ partem, quæ semper universis est impensa nationibus, quæ si utique bene uterentur eorum parentes, etiam ipsi per eodem jurentur." Igitur conclu- dendum est, Deum, quantum in se est, salvo jure sapientiæ, quæ permittit ma- la ne perturbetur ordo universi, & læ- datur liberum hominis arbitrium, pro- vidisse sufficienter omnium salutem.

Octavo, ex Conciliorum sententia & definitione.

CONCILIUM Moguntinum, ann. 848. celebratum sub Rabano, damnat Gotes-

calcum, eo quod docuisset prædestinatio- nem necessitantem ad mortem, quasi Deus noller omnes homines, sed solum aliquos salvari. Exrat epistola synodica Rabani in tomo Conciliorum, in qua referuntur ca- pita damnationis, & remissio Gotescalei ad Hincmarum, Rhemorum Archipræsu- lem.

Concilium Caristacum, celebratum anno 853. præsidente Hincmaro, hanc suscepit provinciam adamusim examinandam, & omnibus æqua lance pensatis, quatuor ca- pitula condidit, in quibus asseruit Deum velle omnes salvare, & Christum pro om- nibus mortuum: sic habet cap. 3. Deus omnipotens omnes homines sine exce- ptione vult salvos fieri, licet non om- nes salventur: quod autem quidam sal- vantur, salvantis est donum: quod au- tem quidam pereunt, pereuntium est meritum.

Concilium Tridentinum questionem ult- imate definivit sess. 6. ubi de Christo loquens ait: "Ipse propitiatio non pro nostris tantum, sed pro totius mundi delictis, si pro omnium delictis, vult omnes salvos fieri: alias ad quid redemptio valeret?"

Nono, ex Theologorum Sententiis.

PRIMUS, D. Thomas, qui hic qu. 19. art. 6. ad 1. rursus in c. 1. Epist. ad Timotheum hic qu. 23. art. 2. & 3. docet Deum velle omnes salvos fieri.

Secundus, Guillelmus Antissiodorensis l. 10. c. 17. idem dicit.

Tertius, Alensis 1. p. q. 6. membro 6. sub- scribit.

Quartus, S. Bonaventura in 1. dist. 46. q. 1. suffragatur. Hoc ipsum pronuntiant subsequentes.

Quintus, Scotus in 1. dist. 46.

Sextus, Richardus de Media-villa in 1. dist. 46. q. 3.

Septimus, Durandus in 1. dist. 47. q. 1.

Octavus, Hierucus in 1. dist. 46. q. 2.

art. 1.

Nonus, Aegidius in 1. q. 46.

Decimus, Okamus in 1. dist. 46. q. 1.

Undecimus, Guillelmus de Sbrione in 1. dist. 47. Succinunt alii permulti dicentes,

Deum velle voluntate benelacti & sin-

cere omnes & singulos homines salvos fieri. Ergo, &c.

Deus vult omnes homines salvos fieri.

Deus vult omnes homines salvos fieri.

Deus vult omnes homines salvos fieri.

Deus vult omnes homines salvos fieri.

D

De-

Decimo, ex ratione eaque multiplici.

PRIMA sic se habet: Deus vult eos salvos fieri, pro quibus suum tradidit Filium; pro quibus Christus Dominus mortuus est: atqui Deus pro singulis suum tradidit Filium dilectum, juxta illud Rom. 8. 32. *Proprio Filio non peperit, sed pro nobis omnibus tradidit illum*: Atqui Christus-Jesus pro singulis mortuus est; ipse est enim inquit Joannes, propitiatio, non solum pro nostris; sed pro totius mundi delictis: unde Augustinus l. 2. de symb. ad Catec. c. 8. Salvatorem inimicos sic alloquentem inducit, „Videte vulnera quae infixistis, „agnoscite id latius quod pugnavistis, quoniam et per vos & propter vos apertum est; nec tamen intrare voluistis. „Et Epiphanius l. de Hæresib. hæres. 55. „Pro toto mundo, inquit, se obrulit, „ipse victima, ipse sacrificium, ipse sacerdos, ipse altare. „Igitur Deus vult omnes & singulos homines salvos fieri.

Secunda, quæ multas alias continet. Deus vult omnes & singulos homines salvos fieri, quia hoc exigit amor Dei, hoc bonitas, hoc justitia, hoc misericordia, hoc sapientia. Amor quidem; quippe qui tendat ad unionem: igitur Deus vult ut sibi uniatur homo unione perfectissima, adeoque in gloria, juxta illud Osee 2. *Sponsa be te mihi in sempiternum*. Bonitas, quia bonum est sui diffusivum, inquit Dionysius; & ex Augustino, Deus bonus est ex se, justus dumtaxat ex nobis; unde quantum est de se, vult sincere se communicare in gloria omnibus hominibus; misericorditer vult omnes salvos fieri. Ita Origenes l. contra Celsum, Methodius lib. de resurt. Cyrillus Hieros. catech. 18. Chrysostom. hom. 2. in Epist. ad Heb. Paulinus Epist. 2. Aug. tract. 12. in Joan. Cyrillus Alex. l. 2. ad Imperatrices, Guillelmus Antisthodorensis l. 10. de Providentia c. 15. Alensis r. p. q. 16. membro 2. Scotus in 1. dist. 46. & D. Thomas supra relatus. Hoc etiam exigit justitia: enimvero si Deus nollet omnes salvos fieri, possent quodammodo excusationem habere reprobi de peccatis, dicendo se non potuisse aliter facere quam damari, siquidem volebat Deus, quod ab eis dicere, eos salvos fieri. Sapientia postulat; siquidem attingit omnia a fine ad finem fortiter, & disponit suaviter, dirigendo quamlibet creaturam ad finem suum. Hoc denique misericordia: Deus

enim creaturam erueri a miseria damnationis congaudet, unde exardescit adversus eos, qui dicunt eum nolle ut impii credant & salventur: Sic enim loquitur Ezech. 18. 23. *Namquid voluntatis mee est mors impii, dicit Dominus Deus, & non ut convertatur a viis suis & vivat?*

Tertia. Eo modo vult Deus omnes homines salvos fieri, quo mercator in navi vult omnes servare merces, & iudex omnes vivere, inquit D. Thomas, hic q. 19. art. 6. & q. 23. Sed mercator sincere & quantum in se est, vult omnes servare merces, licet consequenter adveniente tempestate, consentiat eas projici in mare ut propriam salvet vitam: iudex vult omnes vivere, tametsi accedentibus criminibus, tenetur punire reos. Ergo similiter Deus, quantum in se est, vult omnes & singulos homines salvos fieri, licet insurgente peccatorum tempestate, consequenter velit prævaricatores projici in lacum, & morte puniri æterna.

Quarta. Deus præcipit omnibus & singulis ut illum anent, ut bona opera faciant, ut declinent a malo; lex enim ista, *Declina a malo & fac bonum*, omnes obligat: sed qui vult media, vult & finem; maxime vero Deus qui semper agit sapienter: igitur vult omnes salvari.

Quinta. Qui non solum præcipit media ad finem obtinendum, verum etiam dat medietatem intrinsecam ad illum finem, certe illum finem vult sincere: sed Deus non solum dat leges & præcepta pro mediis ad salutem, prohibendo malum & præcipiendo bonum; verum insuper dat omnibus gratias sufficientes ad virtutem exercendam, quæ possint homines vitam consequi æternam; ad quid enim illa sollicitatio, *Præbe fili mi, cor tuum mihi*? Ad quid inspirationes interiores? ad quid minæ & terrores, ne peccatores præceptis ruant in peccata? ad quid mors Christi pro omnibus? ad quid prædicatores, in omnem terram missi? hæc enim & alia infinita beneficia sunt effectus voluntatis, quam Deus habet de salute omnium. Igitur vult omnes salvos fieri.

Sexta. Ille vult sincere omnes salvos fieri, qui hoc vult amore effectivo, & non pura complacentia; qui dat omnibus inclinationem ad finem supernaturalem; siquidem non potest dici illam inclinationem esse frustraneam, foret autem, si multos nollet salvari; sed Deus vult amore effectivo, & non simplicis complacentia;

salutem omnium; sed Deus dat singulis per gratiam, inclinationem ad finem supernaturalem. Probatur ista minor quoad utramque partem. Primo quidem vult Deus amore effectivo omnes salvari; omnibus dat media ad salutem, extrinseca quidem, leges scilicet atque præcepta; intrinseca vero, gratias nimirum prævenientes. Etenim, si Deus vellet solum voluntate complacentie omnium salutem, eo quod hoc ipsum illi gratum foret, non magis vellet omnium hominum salutem, quam ipsorum dæmonum; quis enim dubitat, iucundum illi fore, si dæmones non peccassent, sed fuissent & iusti & sancti? Secundo, omnem elevavit hominem ex misericordia ad finem supernaturalem; igitur & dedit illi virtute suæ gratiæ inclinationem ad hunc finem: in isto sensu Tertullianus dicit animam naturaliter Christianam. Igitur Deus vult sincere omnes salvos fieri.

Jam vero Deus vult omnes salvos fieri, si Christus mortuus est ut omnibus præberet media ad salutem: si hoc Scriptura & Patres dicant: si exempla & beneficia Providentiæ comprobent: concludamus igitur dari providentiam in ordine supernaturali, quæ dat omnibus posse salvari.

Solvuntur Objectiones.

Primo, ex Scriptura prodeuntes.

Objectiones. Isaïa 6: Deus sic loquitur Prophetæ: *Vade, & dicet populo huic: audite audientes, & nolite intelligere: & videte visionem & nolite cognoscere: excæca cor populi hujus, & aures ejus aggravæ, & oculos ejus claudite: ne forte videat oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, & convertatur, & sanem eum.* Quibus positis sic istud argumentum. Ille non vult sincere omnes homines salvos fieri, qui obdurat cor Judæorum: ne convertantur & sanentur: atqui ex Isaïa vult Deus ut Judæi obæccentur & obdurentur, ne resipiscant, & sanentur: ergo non vult omnes & singulos salvos fieri.

Respondeo 1. opponendo Scripturam Scripturæ: Ezech. 18. idem Dominus ait: *Namquid voluntatis mee est mors impij? & non: sed Tim. 2. Deus vult omnes homines salvos fieri.*

Respondeo 2. distinguendo. Et sic loquitur Deus ut per os Prophetæ manifestet, & arguat abusum gratiarum, a Judæis per-

perdis contemptarum, & in futurum contempnendarum, concedo: sic loquitur, quia non vult eos salvos fieri, nego. Obduratio fit per resistentiam repetitam gratiæ, & per magnum Dei contemptum; talis fuit obduratio Judæorum, juxta illud Stephani Act. 7. 51. *Dura cervicis & incircumcisi cordibus & auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis; sicut Patres vestri, ita & vos.* Obduratio igitur non est signum Deum noluisset Judæorum salutem, aut ipsos carnisse gratiis; immo hoc arguit gratiarum multitudinem, quas ingrati contempserunt; hinc & per contemptum, induratum est cor eorum. Sic Pharaon obduratus est resistendo gratiis & magnis prodigiis pro conversione ipsius a Moyse factis; ea enim est omnium Patrum ratio, Deus loquitur interius per gratiam, dum foris intonat per signa. Judæos autem de quibus loquitur Isaïas, multas jam gratias habuisse, patet ex capite immediate antecedente, ubi sic conqueritur de illis Deus: *Nunc ergo habitatores Jerusalem & viri Juda, judicate inter me & vinum meum. Quid est quod debui ultra facere vineæ meæ, & non feci? an quod expectavi ut faceret uvæ, & fecit labruscas? & nunc offendam vobis quid ego faciam vineæ meæ; auferam sepem ejus, & eris in directionem.* Igitur locus pro objectionem adductus, est solummodo ad declarandum gratiarum abusum, & quomodo Judæi seipsos obdurare voluerint: ideo mittit ad eos Deus Prophetam, ut annuntiet scelera eorum; si forte resipiscant, juxta illud ibidem c. 6. v. 6. *Audivi vocem Domini dicentis, quem mittam? & quis ibit nobis? & dixi, ecce ego, mitte me.* Quia vero prævidebat Deus eos novis criminibus & consuetis in peccatis pertinaciam non credituros, hoc ipsum revelat Prophetæ, revelando novum gratiarum contemptum, his verbis: *Excæca cor populi hujus: . . . ne convertatur & sanem eum.* Id est, de novo rejiciet me, & verbum meum populus iste vacuum obnitendo reddet; & ideo penitus obdurbatur, & non convertetur, postea punitioes prædicat, si forte attriti redeant ad cor.

Respondeo 3. distinguendo. Deus obdurat Judæorum corda permissivè, concedo: positivo, nego. Deus a peccatore abiectus recedit ab eo & finit, inquit Augustinus: eum magis ruere in peccata; juxta illud Psal. 35. 4. *Nolui intelligere ut bene ageret.* Et iterum Psal. 80. 13. *Ibunt in adinventionibus suis: & alia Scriptura Rom. 1. Tradidit*

didit illos Deus in desideria cordis eorum... tradidit... in passionem ignominiae... tradidit... in reprobum sensum.

Respondet D. Thomas Comment. in cap. 6. Isaiae, sic explicando Prophetam. "Audite audientes. Hic ponitur Sententia."

Primo, ponitur Sententia obdurationis; non obdurat autem immittendo malitiam, sed non impertiendo gratiam; & quia non se volunt ad gratiam convertere. Secundo, quaeritur sententiae duratio ibi, & dixi, &c., circa primum tria facit: Primo, ponitur sententiae pronuntiatio a Domino, quantum ad sensus disciplinabiles; scilicet auditum, qui deseruit disciplinam, unde dicit, *audite*, auribus exterioribus audientes Christum, vel alium praedicantem, & nolite intelligere; quasi dicat, quia non vultis, non intelligitis; permissivum est: & quantum ad visum qui servit intentioni, & videt visionem, Christum corporaliter, vel magnalia Dei & nolite cognoscere; permissivum est, & non imperativum; infra 42. *Quis caecus, nisi servus meus?* Secundo, ponitur sententiae acceptatio a Propheta, unde dicit: *O Domine*, ex quo pulchritudo Gentium intraturus est, Rom. 1. *percutite caecitate*, Israel, *excaca* cor interius, & aures aggrava, ne percipiant. & oculus ejus claudet, ne cognoscat, Joan. 9. *In iudicium ego in hunc mundum veni, ut qui non vident, videant; & qui vident, caeci fiant*; vel est Verbum Domini, & est sensus, *excaca*, id est; excacatum praedica; Quid clarius? Solum igitur Propheta describit statum infelicem, ad quem Judaei per nefanda idololatriae peccata redacti sunt; lamentabilem utique ad quem eorum filii, Christum crucifigendo, adducendi forent. Postea vero Angelicus Doctor delineat omnia; maxime punitiones, quas quidem Deus, ad vindicandum Filii sui mortem infligere altissimo decreverat consilio.

Ex his profecto liquet oraculum, ab Isaia allatum, nullam ex parte Dei obdurationem inducere; sed summam potius arguere misericordiam, cum Deus, etsi infidelitatis Judaeorum praeficius, attamen praedicatorem Prophetam, qui eos ad poenitentiam compelleret, mittat ut a viis pravis tandem aliquando recederent. Sensus igitur genuinus ille est; *Vade & annuntia populo meo scelera eorum*; obcaeca cor populi; hoc est; scio illos ex resistentibus sermonibus tuis, peiores evasuros; attamen

argue; obsecra, & increpa in omni patientia, si forte audiant, & sanem eos. Hac clara & sana Prophetiae explanatione, absque negotio diluuntur caetera, quae ex obduratione procedunt, argumenta.

Oppones 1. Ille non vult omnes, & singulos homines salvos fieri, qui non vult exaudire peccatores poenitentes: atqui Deus non vult eos exaudire, juxta illud 2. Mach. 9. 13. *de Antioch. Orabat autem hic sceleratus Dominum, a quo non esset misericordia consecreturus.*

Respondeo 1. Quandoque Deum in vindictam peccatorum praecipientem; rejicere deprecationem fidei supplicantis peccatoris, sicut Rex saepius offensus, tandem dat locum irae & vindictae, propter ingratitudinem relabentis; qui enim tedit semper ad peccatum, non promeretur veniam.

Respondeo 2. distinguendo. Deus non exaudit poenitentes, qui labiis dumtaxat illum honorant, sicut Christus dicit de Judaeis: *Populus hic labia me honorat, cor autem eorum longe est a me*, concedo; vere poenitentes, nego. Antiochus labiis solum dolebat de peccatis, nempe propter morbum insanabilem, quo percuferat eum Dominus in poenam crudelitatis erga Sanctos, quorum impius ille fuderat sanguinem, unde recte dicit Propheta de ejusmodi peccatore; Psalm. 108. *Oratio ejus: fiat in peccatum*; siquidem Deum orare cum affectu ad peccatum; est illum irridere: sic deprecabatur Antiochus, cuius cor erat a Deo penitus alienum. Quod autem Deus exaudiat vere poenitentes, audi Christum de Publicano loquentem Luc. 18. 14. *Descendit hic justificatus in domum suam*; Et iterum alia Scriptura Luc. 15. 7. *Gaudium erit in caelo super unum peccatorem poenitentiam agentem*; Et adine Matth. 12. 12. *Venit enim Filius hominis salvare quod perierat*.

Respondet D. Thomas ad difficultatem, quare Deus non exaudiat semper orationem 2. 2. q. 28. art. 15. his verbis: "Quare dam non negantur; sed ut congruo dentur tempore differuntur, ut Aug. dicit super Joannem. Quod tamen potest impediri, si in petendo non perseveras; & propter hoc dicit Basilus, ideo quandoque petis & non accipis, quia perperam postulasti vel infideliter, vel leviter, vel non consentientia tibi."

Obijcies 3. Deus prohibet ne fiat oratio pro multis peccatoribus; ergo non vult omnes

omnes homines salvos fieri; alias non præriperet media salutis. Probatur antedicens. Jerem. 7. prohibet Deus ne oretur pro Judæis, sicut & 1. Reg. 16. prohibet Samueli ne eum pro Saule deprecetur, & 1. Joan. ultimo, *est peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget quis*; ergo, &c.

Respondeo 1. argumentum probare quidem multos se præbere indignos gratiæ Dei per ingratitudinem multiplicatam, & pertinaciam in malo; hinc deprecatio prohibetur solum pro eis qui nolunt a peccato recedere, nempe pro Judæis & Saule in peccato obstinati, sicut & pro peccato impenitentia finalis, de quo loquitur Joannes; ad quid enim oratio, pro eo qui vult perseverare, & de facto perseverat in peccato, qui omnia sacra, & ipsum Deum irridet? sed ejusmodi status supponit multas gratias jamdatus: & vero Deus novas dare uberiores non renuit, nisi quia pluribus abusus est peccator, & resistere semper paratus est: gratiæ autem iterum atque iterum ante obdurationem effusæ, sunt effectus voluntatis, quam Deus habet salvandi omnes: obduratus aliquas gratias habet, tamen debiliores: ad quid enim tot sollicitationes interiores, tot inspirationes & terrores, si Deus vellet absolute perdere animam? *Numquid voluntatis meæ, inquit, est mors impij... & non ut convertatur a vitis suis & vivat?* Unde &c.

Respondeo 2. in forma. Deus prohibet ne fiat oratio pro multis, eo quod videat illos in malo obstinatos, & incorrigibiles, concedo: eo quod nolit eos salvos fieri, nego. Quod autem ejusmodi derelictio supponat gratias plurimas, jamjam & datas & effusas, audiamus ipsum Jeremiam, cui dixerat Deus c. 7. v. 16. *Tu ergo noli orare pro populo hoc*: sed ante v. 3. *Hec dicit Dominus exercituum, Deus Israel: bonas facite vias vestras, & studia vestra: & habitabo vobiscum in loco isto*. Sed ecce obduratio & causa subtractionis gratiæ, multitudo peccatorum grandium, a versu 8. usque ad versum 16. *Ecce vos confiditis*, inquit Propheta, *vobis in sermonibus mendacit, qui non proderunt vobis*: jurari, occidere, adulterari, jurare mendaciter, libare Baalim... Numquid ergo spelunca latronum facta est domus ista in qua invocatum est nomen meum... Tu ergo noli orare pro populo hoc: Et v. 17. *Nonne videtis quid isti faciunt in civitatibus Juda, & in plateis Jerusalem?*

Bowcat Theol. Tom. II.

Ad alia, eadem est responsio. Saul erat obduratus, & iterata inobedientia proceperat Dominum, de quo ipse conqueritur Samuel, quod præcepto illius ingratus non obedivisset: quia vero Deus prævidebat orationem Prophetae inutilem fore, ideo dicit non esse luendum infelicem hunc principem, qui nihilo melior factus, oblitus fuerat Deum Patrum suorum, qui & inobedientiæ peccato addiderat crudelitatem, persequendo David, regni sui defensores: quid mirum igitur, si in malo obstinatus, projiciatur, ne regnet amplius super Israel? In tertio loco sermo habetur de impenitentia finali; sicut igitur inutilis est infanienti, & omni promissive recedenti, medicina pro sanitate corporis restauranda; ita & gratia oblata peccatori pertinaciter & finaliter vitii pravis adhærenti.

Objicies 4. Si Deus vellet omnes & singulos homines salvos fieri, reciperet pro eis sacrificia: atqui non recipit pro omnibus sacrificia; & probatur: Heb. 10. 26. habetur: *Voluntarie enim peccantibus nobis, post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia*: ergo Deus non recipit sacrificia pro omnibus peccatoribus.

Respondeo 1. negando minorem. Ad probationem, distingo: Non relinquitur pro quibusdam peccatoribus hostia, idest, non prodest illis ad conversionem, eo quod nolint se poenitere, concedo: idest, nulum datur eis medium ad salutem, nego. Apostolus loquitur de impenitentia finali, hoc ipsum patet ex his quæ de ultimo judicio subjungit: *Mihi vindicta, & ego retribuam... judicabit Dominus populum suum; horrendum est incidere in manus Dei viventis*. Solutio est etiam D. Thomæ qui in caput 10. Ep. ad Heb. lectione 3. sic loquitur: "*Jam non relinquitur hostia pro peccatis*; idest, hostia etiam Christus obtulit, pro remissione peccatorum, non est nobis inutilis, quia illis dimittuntur peccata, qui de ipsis poenitent. Matth. 26. *Hic est sanguis novi Testamenti, qui pro multis effundetur*, scilicet efficaciter: sed de malis dicitur, Luc. 49. *In vacuum laboravi, sine causa & vane fortitudinem meam consumpsi*."

Respondeo 2. distinguendo aliter eandem minorem. Non relinquitur hostia pro peccatis, idest, hostiæ veteris legis abrogatæ sunt per hostiam novæ legis, concedo: D 3 do:

do & secus, nego. Apostolus probat hic sacrificium Crucis terminasse figuras, & sacerdotium Salvatoris tantum figurare excellentia sacerdotium Aaron, quantum veritas supereminet figuræ: sic enim ibidem loquitur: *Pt omnis quidem Sacerdos praesto est quotidie ministrans, & easdem sepe offerens hostias quæ nunquam possunt auferre peccata: hic autem, scilicet Christus, unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedes in dextera Dei, de cetero expectans donec penantur inimici ejus scabellum pedum ejus. Una enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificator.*

Respondeo 3. ad eandem minorem, distinguendo adhuc aliter. Non relinquatur hostia pro peccatis, idest, non reiteratur noster baptismus, sicut suum renovabant Judæi, concedo: non datur gratia pro peccatoribus, nego. Apostolus ibi probat nostrum baptismum esse majoris efficaciae veteris legis baptismo; quippe qui esset vacuum & egenum elementum, & ideo reiterabatur; secus vero noster; ita D. Thomas ibid. lect. 3. "Sed post, jam non est pro peccatis hostia; ante enim reparationem, quæ facta est per Christum, relinquebatur hostia ista quæ expectabatur: sed nunc jam non expectatur alia mors ejus; ita nec post baptismum semel acceptum expectatur alius baptismus."

Respondeo 4. locum Apostoli posse intelligi de sacilega communione: qui enim abutitur tanto Sacramento, ubi aliam invenit pro peccatis delendis hostiam? unde postquam Paulus dixit: *Non relinquatur pro peccatis hostia, statim subdit: Quanto magis putatis, deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaveris, & Sanguinem Testamenti pollutum duxeris, in quo sanctificatus es, & Spiritui gratia contumeliam feceris?*

Secundo, ex Augustino.

OBJICIENS. Augustinus l. de Cor. & grat. c. 15. explicat illud Apostoli 1. ad Tim. 2. *Deus vult omnes homines salvos fieri*, de voluntate metaphorica: In Enchir. ad Laurentium c. 103. de generibus singulorum, ita ut sensus sit; aliqui utriusque secus & omnis conditionis, salvabuntur: ibidem c. 102. illud intelligit per distributionem accommodam, idest, qui salvantur, voluntate Dei salvantur; D. Thomas Comment. in Epistolam primam ad Tim. sequitur Augustini mentem. Igitur

locus ille Pauli, *Deus vult omnes homines salvos fieri*, non intelligitur pro singulis generum.

Respondeo 1. in genere, distinguendo: & sancti Doctores non excludunt voluntatem beneplaciti antecedentem de salute omnium, concedo: & excludunt, nego. Solummodo intendunt locum Apostoli plures subire sensus, & intelligi debere secundum distributionem accommodam. D. Thomas in cap. 2. primæ ad Tim. lect. 1. dicit Paulum intelligi posse vel de voluntate signi loquentem, "Et ita, inquit, Deus vult omnes homines salvos fieri, quia omnibus proposuit salutis præcepta; vel de voluntate beneplaciti; & sic, inquit iterum, quatuor modis exponi potest: Primo, ut sit locutio causalis; sicut Deus dicitur aliquid facere, quia facit facere, sicut ad Rom. c. 8. *Spiritus postulat pro nobis*, idest, postulare nos facit: sic ergo Deus vult omnes salvare, quia scilicet facit Sanctos suos velle quod omnes salvi fiant. Secundo, ut sit distributio accommodata, omnes, idest omnes qui salvabuntur; quia nullus salvatur nisi per voluntatem ejus, sicut in una schola Magister docet omnes pueros civitatis, quia nullus docetur, nisi ab eo. Tercio, ut sit distributio accommodata pro generibus singulorum, non pro singulis generum; idest, nullum genus hominum excipit a salute, Quarto, ut secundum S. Damascenum intelligatur de voluntate antecedente, non de consequente. Addit S. Doctor Apostolum ita loqui, ut intelligatur de voluntate antecedente eandem explicationem profert, hic 1. p. q. 19. art. 6. ad 1.

D. Augustinus illum Apostoli interpretatur locum juxta quadruplicem sensum. Juxta primum quidem, idest, in sensu causalis, l. de Corp. & grat. c. 15. juxta secundum, in Enchir. ad Laur. c. 102. & l. de præd. SS. c. 8. juxta tertium, in capite citato Ench. ad Laur. juxta quartum, in l. de Spirit. & litt. c. 32. & in libro de Catechiz. rudibus: qui quidem sensus non sunt inter se impossibiles; tamen voluntas signi possit esse absque voluntate beneplaciti, non tamen ista sine prima; supponit enim semper & consilium & præceptum boni.

Respondeo 2. iterum distinguendo. Deus non vult omnes homines salvos fieri, ex Augustino, in sensu Pelagianorum & Scemipe-

mipelagianorum, concedo : in sensu Catholico & servatis gratiæ juribus, nego. Peligiani Deum omnes salvos fieri secundum naturæ meritæ, & independenter à gratiæ velle contentabant : Semipelagianii dependenter utique à natura, ita ut ipsi inchoaret bonum salutis, perficeret vero gratia, tanquam naturæ pedissequa, immo & quasi ancilla; quod quidem damnat Concilium Arausicum II. can. 13. Et in hoc utroque sensu negat Augustinus Deum velle omnes & singulos homines salvos fieri : ita refert ipse Aug. l. 4. contra Julian. c. 8. & Fulgentius lib. de Incarn. & grat. c. 29.

Institis. Concilium Valentinum III. rejicit Canonem tertium Concilii Carisiaci, quo Patres synodici asseruerant Deum velle voluntate antecedente omnes homines salvos fieri : qua ratione ? et profecto, qua existimat hoc esse doctrinæ Augustini contrarium : igitur ex Valentino Concilio mens Augustini est, Deum nolle omnes homines salvos fieri.

Respondeo 1. Patres Valentinos nullam ibi facere mentionem de Augustino, sed simpliciter in can. 3. persistere Concilium Carisiacum, his verbis : "Capitulum la quatuor fratrum nostrorum minus prospicte suscepit . . . explodimus."

Respondeo 2. distinguendo, Et Concilium Valentinum non attigit mentem Patrum Concilii Carisiaci, concedo : & attigit, nego. Quidam inter Patres Valentinos, in ore habebant Hincmarum : Enimvero res tum civiles, tum Ecclesiasticæ, occasione Gotescalci, tunc temporis non modicum turbatæ erant ; unde factum est, ut Hincmarum in fide suspectum habere voluerint aliqui, credentes ipsum propugnasse in Concilio, Deum velle salutem, etiam reproborum, quasi ex inferno meritis Christi, & erui, & liberari possint ; quia de causa quatuor capitula Carisiaca PP. Valentini exploierunt ; quod autem ita senserint isti Patres, patet ex eo quod errorem suppositicium Concilii Carisiaci ut resellant, probant illa Osee 13. Sententia, *Ero mors tua o mors, morsus tuus ero inferne*, Christum esse inferorum victorem & dominatorem, minime vero liberatorem aut Salvatorem.

Respondeo 3. Hincmarum, Concilio Valentino peracto, librum de prædestinatione ad sui defensionem in lucem edidisse, in quo c. 27. suum aperit sensum, demonstrando se nec docuisse, nec existi-

masse Deum ita velle omnes homines salvos fieri, ut sit redemptio in inferno : unde graviter conqueritur quod Patres Valentini, & sibi, & Concilio Carisiaco hunc affixerint errorem : igitur Concilium Valentinum non satisensum Carisiacis ponderavit, cum ejus capitula expleret.

Respondeo 4. iterum atque iterum distinguendo. Et Concilium Tullesense, apud Saponarias cortexit Valentinum, declarando quæstionem non fuisse adamussim eliquatam, & ideo nondum finitam, concedo : & quæstio fuerat secundum omnes juris apices examinata, & eliquata, nego. Sic autem loquitur Tullense Concilium, c. 10. "Relicta sunt in eadem Synodo capitula super quibus quorundam fratrum sensus dissentire probantur ; unde convenit inter Episcopos ut Deo favente pace ac tranquillitate recuperata conveniant, ut probatis sanctarum Scripturarum atque catholicorum Doctorum sententiis quæ saniora sunt concordii unanimitate sequantur."

Rursus institis. Ecclesia Lugdunensis l. de verit. tenenda scripturarum c. 2. dicit expresse capitula Carisiaca esse doctrinæ S. Augustini opposita, qua de causa illa rejicit. "Hæc, inquit, cum legisimus graviter percussi & confusi omnino vidimus in iis Scripturæ sanctæ certissimam veritatem, & Beatissimorum Patrum, præcipue S. Augustini reverendam, & in omni Ecclesia receptissimam auctoritatem, novo conatu & ausu nimis temerario impugnari, & quantum in ipsis fuit, improvide atque insolenter labefactari."

Respondeo 1. ad istam instantiam, distinguendo sicut prius. Et Ecclesia Lugdunensis sumpsit capitula Carisiaca in sensu alieno, à Patribus Concilii Carisiaci intento, concedo : in genuino, nego. Putabat cum Patribus Valentinis Concilium Carisiacum definitione sua statuisse mortem Christi pro salute omnium hominum ita esse universalem, ut ad damnatos reduplicative ut damnatos sese extenderet ; & reprobi salvari possint per merita Christi à vinculis gehennæ. Augustinus l. de Hær. nu. 79. refert hanc fuisse quorundam hæresim, "Alia est, inquit, hæresis quæ assertit, descendente ad inferos Christo, credidisse incredulos & omnes exinde liberatos." Hanc etiam resellit Gregorius Magnus, hom. 22. in Evang. dixit Dominus, inquit, *omnia*

„ *traham ad me*; omnia enim traxit, qui
 „ de electis suis apud inferos nullum re-
 „ liquit; neque enim infideles præpara-
 „ vit . . . unde etiam recte per Olee di-
 „ cit: *Ego mors tua, o mors, morsus tuus*
 „ *ero inferne*: ex eo etenim quod morde-
 „ mus, partem abstrahimus, partemque
 „ relinquimus . . . quia ex inferno par-
 „ tem abstulit, & partem reliquit, in-
 „ mordit infernum. „ Eundem errorem,
 „ eodem prope modo perstringit V. Beda in
 „ 1. Epist. S. Petri.

„ *Respondeo* 2. aliam adhibendo solutio-
 „ nem. Ecclesia Lugdunensis loquitur dubi-
 „ tantes, & nihil determinando, aut sal-
 „ tem neminem condemnando, concedo:
 „ damando absolute capitula Carisiaca, ne-
 „ go. Enimvero lib. de tribus Epist. c. 22.
 „ solummodo negat Deum velle omnes ho-
 „ mines salvos fieri in sensu Pelagianorum
 „ & Semipelagianorum; quippe qui dicerent
 „ eum ita velle, ut expectaret voluntatis
 „ conatum naturalem, ad illos salvandos:
 „ minime vero in sensu Catholico; namque
 „ ibidem subdit. „ Qui vult omnes homines
 „ salvos fieri . . . quantum in ipso est
 „ . . . bonitate Creatoris, & c. 23. „
 „ Quod autem ibi simpliciter intelligitur
 „ Deum velle omnes homines salvos fieri,
 „ bonitate scilicet Creatoris, ita (ut
 „ putamus) fideliter potest recipi, si
 „ hanc voluntatem bonitatis suæ erga sa-
 „ lutem hominum non credatur humana
 „ obistente voluntate implere non posse,
 „ sed obistente humana iniquitate imple-
 „ re nolle. „

„ *Eadem* Ecclesia c. 20. est sui ipsius in-
 „ terpres. „ Si inveniuntur aliqui Patres,
 „ qui etiam pro impiis in sua impietate
 „ permanserunt Dominum crucifixum dicant:
 „ Quis non videat potiorē illam esse au-
 „ thoritatem, quæ tam evidenti ratione,
 „ & tam multiplici scripturarum attesta-
 „ tione firmatur? „ Postea subiungit: Si
 „ autem placet ut etiam istorum sententia
 „ ex pietate veniens, propter pacem &
 „ venerabilem pietatem Beatissimorum Pa-
 „ trum non renuatur: nulla ergo con-
 „ tentione pro aliis adversus alios litige-
 „ tur; non una sententia pro altera dam-
 „ netur: & quia vere fieri potest, ut igno-
 „ rantium & imperitiam nostram in hac
 „ re aliquid lateat, nihil temere definiat-
 „ ur; ut, quolibet quis acquiescat modo,
 „ non sit hæreticum, nisi contentio-
 „ ne hæreticum fiat. „

„ *Instabis* adhuc. Prudentius, Tricastrinus in

„ *Tractatoria* ad Episcopum Senonensem ca-
 „ pitulis Carisiacis alia opposuit tenenda;
 „ asserens omnes salvari quos Deus vult sal-
 „ vare, dicente Propheta: *Omnia quæcumque*
 „ *voluit Deus fecit in celo & in terra*. San-
 „ guinem etiam Christi pro omnibus qui-
 „ dem ex toto mundo in eum credentibus
 „ esse fufum, & non pro aliis; & hoc ef-
 „ fatur Prudentius, putans hanc esse Augu-
 „ stini doctrinam: igitur ex multis omni
 „ exceptione majoribus Galliarum Episcopis,
 „ et Augustini doctrina fuit, quod Deus
 „ non velit sincere omnes & singulos homi-
 „ nes salvos fieri: Sic autem loquitur Pru-
 „ dentius in Canone tertio Tractatoriæ. „
 „ Ut crederet & confiteretur cum omni-
 „ bus Catholicis Sanguinem Domini nostri
 „ „ Jesu Christi, pro omnibus hominibus ex
 „ „ toto mundo in eum credentibus fufum,
 „ „ non autem pro aliis. „ Rursus can. 4.
 „ dicit: „ Deum omnipotentem, omnes
 „ „ quoscunque vult salvare, & neminem
 „ „ posse salvari ullatenus, nisi quem ipse
 „ „ salvaverit; omnes autem salvari, quo-
 „ „ scunque ipse salvare voluerit, ac per-
 „ „ hoc, quicumque non salvantur, non ef-
 „ „ se voluntatis illius ut salventur, dicen-
 „ „ te Propheta: *omnia quæcumque voluit*
 „ „ *Dominus fecit*. „

„ *Respondeo* 1. Auctoritatem Prudentii in
 „ hoc momento nullius esse ponderis; quan-
 „ doquidem ipse subscripserat Concilio Car-
 „ isiaco, unde a multis accusatur de levi-
 „ tate in Canonibus, quos opponit in sua
 „ Tractatoria ad VVendosum, Archiepi-
 „ scopum Senonensem, in qua assensum se
 „ præbere ordinationi Aeneæ ea lege di-
 „ cit, ut ipse Aeneas subscribat quatuor his
 „ capitulis. „ Quibus, inquit, Ecclesia Ca-
 „ tholica adversus Pelagium, ejusque hæ-
 „ resicos sequaces pugnavit ac vicit. 1.
 „ Ut liberum arbitrium in Adam merito
 „ inobedientiæ amissum: ita nobis per
 „ D. N. J. C. redditum, &c. 2. Ut cre-
 „ deret atque fateretur . . . quosdam
 „ „ Dei gratuita misericordia prædestinatos,
 „ „ &c. 3. Ut crederet & confiteretur eum
 „ „ omnibus, Sanguinem D. N. J. C. &c.
 „ „ 4. Deum omnipotentem, &c. „ Aucto-
 „ r Annalium Bertinianorum, immo &
 „ Auctor admonitionis, in averfa pagina
 „ libri ipsius S. Prudentii contra Joannem
 „ Scotum in M. S. codice Monasterii Al-
 „ tivillarenfis exurata, plurimum demiran-
 „ tur sanctum Præfulem post suam Con-
 „ cilio Carisiaco subscriptionem, sic fuisse lo-
 „ cutum.

Hincmarus in l. de prædest. c. 21. de hoc momento maxime conqueritur. "Prudentius, inquit, cui capitulo cum aliis tribus de quibus ratio agitur, in conventu Episcoporum Dominus scripsit Prudentius: Postea autem in Epistola ad Vvenilonem suum Archiepiscopum de ordinando Aenea Parisiorum Episcopo directâ, quatuor ponens capitula, ita de hoc primo dicit: "Unde miramur, cum in præfata Synodo capitulis superius memoratis subscripserit . . . tam inconsulte, & inconiuncte, sine probabili collatione, contra regularum instituta huiusmodi scriptum pro ordinationis consensu Coepiscopi sui ad Archiepiscopum & Coepiscopos suos transmiserit."

Respondeo 2. sicut supra; & S. Prudentius abnegat Deum velle omnium salutem in sensu tantum Pelagiano, concedo: in sensu Catholico, nego. Quod enim loquitur solum in sensu opposito Pelagianis, patet ex initio ejus Tractatoriae ad Vvenilonem; asserit enim se consentire ordinationi Aeneae ex lege ut subscriberet quatuor capitulis, quibus Ecclesia Catholica adversus Pelagium, ejusque hæreticos sententias pugnavit ac vicit: "Et hoc ut intacta servaretur doctrina Beati Augustini contra Pelagianos. Igitur luce clarius apparet eum contra istos insurgere, minime vero adversus Concilium Carisiacum, de quo nullum facit mentionem: qui vero videbat Ecclesiam Gallicanam circa sensum quatuor capitulorum Carisiaci divissam, quatuor alios æconomiz causâ adhibet in Tractatoria, & hoc potius ad fidem suam explicandam, quam ad condemnandos Canones prædictos. Igitur nulla aut levitatis, aut inconstantiz labe inurendus est sanctus Præsul.

Instabis. Concilium Valentinum & Ecclesia Lugdunensis abiciunt capitula Carisiaca secundum mentem Hincmari, immo & aliorum Concilii Carisiaci Patrum composita: atqui illi Patres in sensu opposito doctrinæ S. Augustini locuti sunt; non enim capitula in sensu Pelagianorum conscripserunt: igitur Concilium Valentinum & Ecclesia Lugdunensis propugnavit Deum in nullo prorsus sensu velle salutem omnium; siquidem explodunt sensum & Concilii Carisiaci & Pelagianorum.

Respondeo, ut dictum est, Valentinum Concilium & alios Præfules Hincmaro adversantes, non attigisse ipsius sensum, sed eum illi imputasse doctrinam seu senten-

tiam, quæ dicit Deum velle omnes & singulos salvare voluntate consequenti; quinimmo damnatos a gehenna æterna intuitu meritorum Christi velle salvare, quasi foret in inferno redemptioni; qui sensus duplex, nec cum sententiis Patrum, nec cum scripturis Sanctis coheret; quem quidem nec Hincmarus, nec Concilium Carisiacum propugnaverunt. Hæc posita explanatione ac distinctione, omnia facile in unitate & fidei & pacis concordant atque conveniunt.

Tertio, ex D. Thomæ.

OBJICIES. D. Thomas, opusculo de præscientia & prædestinatione, asserit voluntatem Dei de salute omnium, esse solum voluntatem signi & metaphoricam; sic enim loquitur c. 6. "Deus dicitur velle aliquid dupliciter: uno modo proprie, & sic dicitur velle aliquid, cujus voluntas vere in eo est quod sibi complacet; & hoc dicitur voluntas beneplaciti, quæ semper in omnibus infallibiliter impletur, & de hac loquitur scriptura Isaïæ 46. *Omnis voluntas mea fiet.* Alio modo dicitur velle aliquid metaphorice, idest per similitudinem, eo quod ad modum volentis se habet; in quantum præcipit, consulit, prohibet, vel permittit aliquid, & hæc dicitur voluntas signi, quæ non semper impletur, de qua dicit Apostolus 1. ad Tim. 2. *Qui vult omnes homines salvos fieri;* cum tamen omnes homines non fiant, sed multi damnentur."

Respondeo 1. istud opusculum non esse D. Thomæ; siquidem non invenitur inter alia opuscula: deest quoque in editione Romana.

Respondeo 2. distinguendo D. Thomæ. Vult Deus omnes salvos fieri voluntate signi, includente beneplacitum, concedo: excludente, nego. Omnis voluntas beneplaciti potest etiam dici voluntas signi; nec mirum, quod enim Deus vult, illud ipsum aliquo manifestat signo; puta præcepto, consilio, vel operatione; unde voluntas beneplaciti quandoque dicitur & voluntas signi; sed non e converso, voluntas signi dicitur, saltem semper, voluntas beneplaciti: licet enim Deus permittat malum, non tamen vult: unde prohibitio & permissio respectu mali solum voluntatem signi, & non beneplaciti spectant. Solutio est ipsius D. Thomæ, qui

in Commentario in c. 3. Epist. 2. ad Tim. lect. 1. sic loquitur : " Velle ponitur quandoque pro voluntate beneplaciti, quandoque pro voluntate signi. Pro voluntate signi vult salvare omnes, quia omnibus proposuit salutis praecepta, consilia & remedia. Pro voluntate beneplaciti, sic exponi potest quatuor modis, &c. " Et concludit Deum velle voluntate antecedente vere & sincere omnes salvos fieri.

Instabis. Velleitas non est proprie voluntas : sed D. Thomas, hic 1. p. q. 19. art. 6. ad 1. loquens de voluntate Dei pro salute omnium, ait : " Magis potest dici velleitas, quam absoluta voluntas. " Igitur ex D. Thoma, Deus non vult sincere omnium salutem. Confirmatur. Ibidem dicit Deum illam velle tantummodo secundum quid : ergo voluntas Dei de hoc momento est simplex desiderium, simplex complacentia, & non vera & sincera voluntas.

Respondendo distinguendo. Voluntas de salute omnium, est tantum velleitas, hoc est, non est voluntas absoluta & consequens, concedo : hoc est, non est voluntas vera & conditionata, nego. Dicitur velleitas, quatenus est voluntas conditionata, Deus enim, quantum in se est, vult omnium salutem, inquit Origenes l. contra Celsum, Methodius l. de resurrectione, Cyrillus Hieros. cat. 18. Chrysostomus hom. 2. in Epist. ad Heb. Paulinus in Epist. 2. Augustinus tract. 12. in Joan. Sed illa voluntas est conditionata : vult Deus omnium & singulorum salutem, secundum se & in abstracto consideratam ; vult vero singulorum in particulari, supposito quod ejus pareant & obediunt mandatis. Igitur vult sincere singulorum hominum salutem, voluntate antecedenti. Quia vero multi de facto praevarentur, sequitur, illam voluntatem non esse omnino completam, & ideo dicitur velleitas secundum se, ubi D. Thomas hic. q. 19. art. 6. & in 4. dist. 17. q. 2. art. 1. ad 3. sic loquitur : " Quamvis voluntas completa non possit esse de impossibili, tamen voluntas conditionata, quae & velleitas dicitur, potest esse de impossibilibus.

Ad Confirmationem distinguo similiter, voluntas de salute omnium est solummodo voluntas secundum quid, eo scilicet sensu, quia est pure antecedens, nec ad omnes attendit circumstantias ; unde dicitur

voluntas generalis, concedo : non est vera & sincera voluntas, nego : Quod enim non sit inane & vacuum desiderium, patet ex eo quod Deus praeparat omnibus media ut possint suam operari salutem : Divus Thomas est sui ipsius interpres hic 1. p. q. 19. ad 1. ubi sic se explicat.

" Considerandum est, quod unumquodque secundum quod bonum est, sic est volitum a Deo. Aliquid autem potest esse in prima sui consideratione, secundum quod absolute consideratur bonum, vel malum : quod tamen prout cum aliquo adjuncto consideratur, quae est consequens consideratio ejus, e contrario se habet : sicut hominem vivere est bonum, & hominem occidi est malum, secundum absolutam considerationem ; sed si addatur circa aliquem hominem, quod sit homicida, vel vivens in periculum multitudinis, sic bonum est eum occidi, & malum est eum vivere ; unde potest dici quod iudex justus antecedenter vult omnem hominem vivere, sed consequenter vult homicidam suspendi. Similiter Deus antecedenter vult omnem hominem salvari : sed consequenter vult quosdam damnari secundum exigentiam suae justitiae ; neque tamen id quod antecedenter volumus, simpliciter volumus, sed secundum quid : quia voluntas comparatur ad res, secundum quod in seipsis sunt ; in seipsis autem sunt in particulari : Unde simpliciter volumus aliquid, secundum quod volumus illud, consideratis omnibus circumstantiis particularibus : quod est consequenter velle ; unde potest dici quod iudex justus simpliciter vult homicidam suspendi, sed secundum quid vellet eum vivere ; scilicet in quantum est homo, unde magis potest dici velleitas, quam absoluta voluntas. Et sic patet &c. " Observes velim ; benevole lector, D. Thomam non dicere voluntatem Dei antecedentem esse velleitatem, sed posse dici velleitatem comparative ad consequentem & completam : igitur ex ipso voluntas antecedens est vera beneplaciti voluntas, alias S. Doctor sibi ipsi contradiceret.

Iterum instabis. S. Thomas ibidem art. 6. probat ex professo voluntatem Dei semper impleri ; quaerit enim in titulo ntrum voluntas Dei semper impleatur ? Et respondet affirmative, adducitque in probationem illud Psal. 113. Omnia quaecumque

vultis Deus fecit; Et in corpore, dicit voluntatem pure antecedentem non adimpleri: idem repetit ad 1. ubi asserit voluntatem consequentem suam semper sortiri effectum: "Quidquid Deus simpli-
„citer vult, fit, licet illud quod ante-
„cedenter vult, non fiat." Igitur ex D. Thoma voluntas Dei de salute omnium non est vera, sed solum metaphorica voluntas.

Respondeo distinguendo, voluntas Dei semper impletur, quoad se, & quoad finis intentionem, concedo: ex parte hominis, nego. Voluntas divina respicit bonum universale, & sub isto respectu semper impletur; omnia siquidem cedunt in gloriam Dei, immo ipse peccator, qui recedit ab ista voluntate ut bonitas est, incidit in eam ut iustitia est, & illam adimplet, quatenus peccatores obstrictos poenis subijci æternis statuit & vult, sicque suum in omnibus assequitur finem. Revera quidem cum omnia propter semetipsum operetur Deus; suum utique in omnibus adinvenit gloriam: si vero voluntas divina consideretur ex parte hominis, quem ad beatitudinem dirigit, quandoque non adimpletur propter peccatoris resistitiam, juxta illud A. 7. 51. *Vos semper Spiritui sancto resistitis*. Solutio est D. Thomæ, qui hic q. 19. art. 6. in cor. sic loquitur: "Cum igitur voluntas Dei sit
 „universalis causa omnium rerum, im-
 „possibile est, quod divina voluntas suum
 „effectum non consequatur. Unde quod
 „recedere videtur a divina voluntate se-
 „cundum unum ordinem, relabitur in
 „ipsam secundum alium, sicut peccator,
 „in quantum in se, recedit a divina vo-
 „luntate peccando, & incidit in ordi-
 „nem divinæ voluntatis; dum per ejus
 „iustitiam punitur."

Respondeo 2. iterum distinguendo. Voluntas Dei consequens non semper adimpletur, nego: antecedens, subdistinguo; non adimpletur semper in individuo & in particulari, concedo: in generali, nego. Voluntas antecedens, qua Deus vult salutem omnium, semper utique adimpletur; sed suo modo, in quantum scilicet dat omnibus media sufficientia ad salutem; jam vero cum sit generalis, respiciens salutem secundum se & in abstracto, nihil aliud exigit quam dare omnibus posse suam operari salutem: sic minister regis, qui solum in genere cuncta providere debet, suum vere adimplet officium, muniendo

urbem aliquam contra hostium impetus; unde licet civitas succumbat postea victoris armis, defectu magnanimitatis civium, non ideo providentia Ministri defuit, nec est ipsius culpa si urbs capta est: ita & voluntas divina suam habet efficaciam, cum sufficienter provideat salutem. Si vero comparatur respectu voluntatis consequentis, quæ est de re particulari, quæque habet efficaciam ex parte sui, & ex parte termini, cui providet, dicitur non habere effectum; sed melius dicendum non habere tantum effectum; deinde non debet habere effectum completum, nisi jungatur voluntati consequenti, quæ respicit res in individuo.

Solutio colligitur ex D. Thoma ibidem ad 1. ubi docet voluntatem antecedentem comparative ad consequentem, dici voluntatem secundum quid, quia non respicit res complete & in individuo, sed secundum se & in genere: quod autem sit vera voluntas, patet ex eo quod ibidem subdit: "Illud verbum Apostoli, quod
 „*Deus vult omnes homines salvos fieri*,
 „&c. potest tripliciter intelligi. Uno modo, ut sit accommodata distributio secundum hunc sensum, Deus vult salvos fieri omnes homines, qui salvantur; non quia nullus homo sit, quem salvum fieri non velit, sed quia nullus salvus sit, quem non velit salvum fieri, ut dicit Aug. Secundo, potest intelligi, ut fiat distributio pro generibus singulorum, & non pro singulis generum, secundum hunc sensum, Deus vult de quolibet statu hominum salvos fieri mares & scæminas, Judæos & Gentiles, parvos & magnos: non tamen omnes de singulis statibus. Tertio, secundum Damascenum intelligitur de voluntate antecedente, non de voluntate consequente: quæ quidem distinctio non accipitur ex parte ipsius voluntatis divinæ, in qua nihil est prius vel posterius, sed ex parte volitorum."

Ex Ratione.

OBJECIES 1. Provisor attendit ad omnia, & cuncta perducit ad finem bonum, si potest, & si vult: sed Deus est provisor omnipotens; ergo si vellet omnium hominum salutem, omnes de facto salvarentur; quod tamen non fit, cum multi sint reprobis: igitur non vult sincere & vere singulorum salutem.

Respondeo distinguendo. Provisior perducit omnia ad finem generalem & universalem, concedo: ad finem bonum particularem, subdistinguo; si sit Provisior particularis concedo: si universalis, rursus subdistinguo; si causa secunda non ponat obicem, concedo: si ponat, nego. Deus est solum provisor generalis, habens pro fine bonum universale & gloriam suam, quem quidem hrenitemper obtinet, etiam in reprobatione peccatorum propter duo: Primo, quia est de pulchritudine universi quod sint umbræ & tenebræ, ut lux appareat angelis, & sanctitas electorum, per oppositionem ad nequitiam malorum: 2. Quia saluet iustitiam in vindicta, & pœnis reprobatorum. Provisior particularis respicit finem particularem, & ideo homo debet stragere, ut per bona opera certam suam faciat vocationem & electionem: ad hunc etiam finem respicit Providentia, sed non tollendo liberum arbitrium; unde si peccator resistendo impediatur gratiæ effectum, sua culpa perit, juxta illud Osee 13. 9. *Perditio tua Israel: tantummodo in me auxilium tuum.*

Infallis. Intentio generalis est vaga & imperfecta: igitur si Deus vult omnium salutem, debet velle solum efficaciter, ut omnes & singuli de facto salventur.

Respondeo 1. negando absolute antecedens: Minister enim regni, qui habet pro fine bonum publicum, est maxime perfectus & laude dignus, cum ita providet omnibus, ut quolibet civitas habeat necessaria, quibus cives & vitam conservare, & hostium impetus propellere queant; si post hanc Providentiam illi stulti sint, ut voluntarie rejiciant cibos, quibus vita fovetur & alitur, vel si cives ita ignavi & scœminei evadant, ut ultio absque ulla defensione se dent hostibus, omnes rei, omnes culpandi sunt, Minister vero omni laude dignus. A fortiori laudanda Providentia, quæ præparat omnia necessaria ad salutem, & dat omnibus posse salvari; hinc Deus sic effatur per Prophetam Isaiam c. 5. v. 4. *Quid est quod debui ultra facere vineam meam? non feci ei? an quod expectavi ut faceret uvas, & fecit labruscas?*

Respondeo 2. distinguendo antecedens. Intentio generalis est vaga in causa secunda, concedo: in causa prima, nego. Illa enim attineat omnes rationes rerum & singulis providet; unde non est causa universalis per virtutis defectum, sed per efficaciz plenitudinem.

Iterum infallis. Provisior perfectus debet perducere opus intentum ad perfectionem: ergo si Deus vellet omnium salutem, omnes & singulos homines perduceret infallibiliter & efficaciter ad salutem: igitur voluntas antecedens, utpote inefficax, non est vere in Deo de salute omnium.

Respondeo distinguendo. Provisior perfectus debet operari salutem quam intendit, si creatura, quæ cooperari debet, non ponat obicem, concedo: si ponat, nego. Dictum est ex Augustino, Deum sic velle omnium salutem, ut non adimat liberum arbitrium; & ideo lex Providentiæ ea est, ut libere peccator consentiat vocanti: ex quo fit ut quando obnititur, Providentia careat effectu particulari, sed non universali, qui est gloria Dei: quæ quidem etiam emicat in reprobatione peccatorum; suam enim decet sanctitatem nullum tolerare peccatum, sed puniendo propellere. Igitur perfectio Provisoris ubique splendet & coruscatur.

Oppones 2. Voluntas antecedens de salute omnium est imperfecta, adeoque penitus a Deo removenda. Probatur. Illa voluntas est imperfecta, quæ providet media solum sufficientia, quæque nunquam habent effectum, numquam vero efficaciam: sed gratiæ sufficientes, & præparatæ & datæ per voluntatem antecedentem, sunt ejusmodi; siquidem gratia sufficientis definitur ea quæ caret semper effectu: ergo, &c.

Respondeo negando antecedens, scilicet voluntatem antecedentem imperfectam esse. Illa enim voluntas non est imperfecta, quæ operatur id omne quod in suo ordine debet facere: sed talis est in Deo voluntas antecedens; cum enim respiciat bonum salutis solum in abstracto & secundum se, præcisus omnibus circumstantiis, nihil ab illa exigitur, nisi ut præparet media, & det omnibus posse suum operari salutem; quod quidem vere adimplet per gratias sufficientes, quibus præparatur voluntas a Domino ad bonum faciendum; & sic voluntas antecedens suum habet finem intentum, adeoque in suo ordine admodum perfecta est.

Ad probationem, distinguo. Illa voluntas est imperfecta, quæ providet solum media sufficientia, si debeat alia dare, concedo: si non debet, nego. Ad voluntatem consequentem solum spectat dare media efficaciam; sola quippe respicit operationem & actum in individuo, sola dat actu operari bonum: voluntas vero ante-

cedens dat tantum posse operari; unde cum illud posse, & quidem proximum præbet, manet in se perfectissima. Ceterum jampridem diximus, voluntatem antecedentem dici imperfectam solum comparative ad consequentem; seu potius minus perfectam; ergone erit in Deo plus & minus? minime; nam ut bene observat D. Thomas, hic q. 19. art. 6. "Non est prius & posterius in Deo, non dicuntur duæ in eo voluntates ex parte sui, quasi antecedens distinguatur realiter a consequente; sed tantummodo ex parte volitorum."

Ad id quod dicitur: Gratia sufficiens illa est quæ nunquam habet effectum, negatur: in ista enim definitione, est maxima allucinatio, & quidem propter multam. Legitur enim præparari voluntatem a Domino, quæ operatio tribuitur a Concilio Araucano II. c. 9. gratiæ prævenienti, quæ est in nobis sine nobis, quæque est gratia sufficiens; unde illam sic definimus: Gratia sufficiens ea est, quæ præparatur voluntati a Domino ad bonum faciendum; est enim veluti potentia & primum operationis principium; quis autem sanæ mentis dicit, oculum inutilem ad videndum esse, eo quod det solum posse videre, & non det actu videre, absque luminis solis & concursus Dei adjuvantis ope? Ita pariter gratia sufficiens dat posse bonum, cum gratia efficax det actu operari bonum; igitur non est inutilis, dando posse bonum, immo plurimum necessaria est.

Secundo. Gratia sufficiens suum semper habet finem, qui est & excitare, & præparare; quod autem peccatori illi resistat, & impediat effectum ulteriorem & perfectum, scilicet operationem ad quam tendit, mediante gratia efficaci, producendam; non inde sequitur non dare posse operari bonum, adeoque esse inutilem: maxime vero quia gratia efficax, secundum multorum sententiam, eadem est entitative cum gratia sufficiente, & ab ea solummodo penes gradum discrepat; unde falsum est gratiam sufficientem carere semper effectui, etiam completo, scilicet operatione; hunc enim non se sola quidem, sed tamen adjuvante, & media gratia efficaci, producit in his, qui ejus non obnunciantur motioni. Voluntas antecedens pari & simili ratione effectum quandoque completum assequitur, nimirum cum non ponitur obex: tunc enim gratiam effica-

cem & uberiores, quam Deus offert quoties sufficienter humanam prævenit voluntatem, suscipit homo; sic ordinante & decernente voluntate consequenti. Igitur voluntas antecedens simul dat gratiam sufficientem, & præparat seu offert efficacem. Revera quidem quoties Deus pulsatur ad cor, & movet ad bonum, toties præparat & offert media, eaque efficacia ad illud operandum; si vero executioni non mandetur præconceptum opus, culpa est peccatoris, qui ponit obicem; si minus, voluntas consequens dat actu facere bonum per gratiam efficacem, juxta illud Jerem. 30. 21. *Applicabo eum & accedet ad me:* & iterum alia Scriptura Ezech. 36. 27. *Faciām ut in præceptis meis ambuletis.*

Insuper. Sapiens non dat media ad bonum iis, quibus prævidet & certo scit fore inutilia; sed Deus scit gratias sufficientes inutiles fore reprobis: igitur non dat eis media sufficientia, adeoque non vult illos salvos fieri; quandoquidem ex gratia sufficiente omnibus data, concluditur Deum velle omnes & singulos homines salvos fieri.

Respondet negando absolute antecedens. Nonne Pater, etiam prodigo Filio, dat necessaria ad honeste vivendum, & hoc ut quantum in se est eum removeat a malo, & conducat ad bonum, & hoc ut suo patris munere fungatur, & hoc ut provideat omnibus, & filius non pereat defectu Providentiæ paternæ, & hoc ut gratiis ac beneficiis, si fieri potest, virum probum & justum efficiat? sic Deus erga homines se gerit. Pater est, sed misericordiarum, & ideo etiam prodigis peccatoribus bona elargitur paternæ, provocat ad virtutem, vocat ad se, terret, minatur, omnibus modis conversionem querens. Præscit quidem multos Spiritui sancto suo, dura cervice & incurcimentis cordibus, pro libertate innata, & pravitate repositos; attamen, quantum in se est, vult sanare & perficere peccatores, ut sint inexcusabiles. Jam vero non semper peccator procul facit gratias sufficientes, quandoque audit Patrem & convertitur: audivit Paulus, audivit Magdalena, multi non semel impræsentiarum audiunt & sequuntur Dominum.

Urgebis. Si mercator posset salvare mercatores, quæ certo committuntur usufructui; omnia ad hoc moveret & tentaret, nec ulla ad hunc finem conducentia omittet.

ret media: ergo si Deus vellet omnes salvare, omnibus daret non solum media insufficientia, quibus salvari possent; verum & efficacia, quibus omnes actu & de facto salvarentur; quæ cum multis desint ejusmodi media efficacia, dicendum est Deum nolle omnium salutem.

Respondeo negando paritatem. Ratio discriminis ea est, quod mercator sit provisor particularis, sibi consequenter proponens finem tantummodo particularem, qui quidem est servare merces; unde si vel naufragio, vel alio periculo pereunt, prorsus frustratur & spe lucri, & omni intento; quamobrem ipsius est omnia tentare, ut illas servet incolumes. At vero Deus est provisor universalis, habens pro fine bonum universale, & ideo cuncta ita ordinat, ut quælibet creatura suæ conformiter naturæ operetur. Jam vero cum volente Deo, sit in potestate hominis consentire vel non consentire gratiæ, non mirum videri debet, quod multi resistendo, suam non assequantur salutem: nec inde sequitur aliquis in Providentia divina defectus, cum ipsum semper attingat finem ultimum, videlicet gloriam Dei, quæ ubique & in omnibus, quinimmo in ipsa peccatoris punitione & reprobatione affulget.

Ex morte Christi.

Obijciat 1. Inter omnes rationes, quibus probamus Deum velle omnes & singulos salvos fieri, una palmaris est, quod Christus sit mortuus pro omnibus: sed Novatores hoc negant; & sic probant: Matth. 26. habetur, Sanguinem Christi effusum esse solummodo pro multis: v. 28. *Hic est enim Sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*. Igitur non pro omnibus.

Respondeo 1. distinguendo: Et hic multis idem est ac pro omnibus, concedo: & non est, nego. Ita Chrysostomus, homil. 83. in Matth. Theophylactus in eundem locum. Et vero multis in eodem sensu sumitur in illo loco, ac in isto Rom. 5. 19. *Per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi*. Siquidem agitur de gratia redemptionis, quæ superabundavit, ubi regnavit delictum: sed sumitur pro omnibus a Paulo, ita intelligi & apud Mattheum debet.

Respondeo 2. iterum distinguendo: Sanguis Christi effusus est solum pro multis,

& non pro omnibus, efficaciter, concedo: sufficienter, nego. Non pauci, modo ex fragilitate, modo ex aperta malitia, gratiæ eos ad bonum compellenti & alliciendi obnuntant; hinc sua culpa completo redemptionis effectu defraudatur, non tamen omni; cum gratiæ sufficiens adit omnibus adultis, ut possint bonum. Ita D. Thomas explicat Matthæi locum. Simili prope modo solvit difficultatem Concilium Cariliacum cin. 4. dicendo, in iis qui salvantur, salvantis esse donum, in reprobis vero qui pereunt, pereuntium esse meritum & culpam.

Oppones 2. Pro illis tantum Christus mortuus est, pro quibus oravit; siquidem oratione promeruit gratias ad salutem necessarias: sed Christus non oravit pro omnibus: & probatur. Joan. 17. loquitur ipse Christus Patri: *Non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi*. . . . non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me. Igitur non oravit saltem pro Paganis & Infidelibus, qui non credunt in ipsum.

Respondeo distinguendo. Tunc Christus non oravit pro mundo & pro infidelibus, modo speciali quæ oravit pro Apostolis, concedo; fundebat enim orationem specialem & pro Discipulis, & pro eis qui credituri erant in ipsum: Pro primis lic orabat: *Pater Sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi*: Pro aliis vero sic deprecabatur: *Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me; ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te*. Non rogavit alibi pro mundo, nego. Oravit & pro ipsis tortoribus immo pro ipsis Judæis, ut habetur Lucæ 23. *Pater, inquit, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt*. Et iterum alia Scriptura, Isaïa 54. v. 12. *Ipsæ peccata multorum tulit, & pro transgressoribus oravit*.

Insistas. Si Christus orasset pro omnibus, omnes salvarentur: siquidem semper exauditus est, juxta illud Joan. 11. 42. *ego, inquit ipse Christus Patri, sciebam, quia semper me audis*: & Heb. 5. 7. *Exauditus est pro sua reverentia*: ergo si orasset pro omnium salute, omnes salvarentur, omnium enim impetrasset salutem.

Respondeo distinguendo. Omnes salvarentur, si gratiæ non ponerent obicem, concedo: si ponant, nego. Præoculis semper habenda est ista S. Augustini sententia, Deum ita velle omnes & singulos homines sal-

salvari, & Christum esse pro singulis mortuum, ut nulli liberum adimat arbitrium: quidam audiunt vocantem, & salvantur; multo plures sua obdurant corda & credere renuunt; vel si credunt, fidem falsis negant, & pereunt. Jam vero quare alii gratiæ obediunt, alii vero adversus cœli rorem recrudescunt? noli judicare, si non vis errare. Cæterum Christum semper exauditum fuisse constat, cum intuitu ejus meritorum Deus reparaverit hominem lapsum, reparatum vocet ad vitam, vocatum adjuvet gratiis sufficientibus, adjutum uberius gratis iisque efficacibus, roborare paratus sit; quinimmo illas offert: unde si multi pereunt sua malitia pereunt; ideoque non culpandus Redemptor, sed semper laudandus.

Instabis. Videretur quis imprudenter petere pro amico gratiam, quem certo sciret illa abuturum: sed Christus sciebat quinam forent electi, quinam vero reprobi: igitur non oravit pro salute reproborum; omnis quippe imperfectionis & ignorantiae labe removenda est a Christo; siquidem est ipsa sapientia incarnata. Confirmatur ex Augustino, qui l. 21. de civ. Dei: c. 24. n. 1. dicit: „Denique si de „aliquibus ita certa esset, Ecclesia, ut „qui sint illi, etiam nosset, qui licet ad „huc in hac vita sint constituti, tamen „prædestinati sunt in æternum ignem ire „cum diabolo; tam pro eis non oraret, „quam nec pro ipso.”

Respondo distinguendo: Si sit provisor particularis, concedo; cum enim finem habeat tantum particularem, imprudenter oraret, si prævideret orando, nihil profuturum: si sit provisor generalis, nego, hic enim habet pro fine bonum universale, quod debet velle secundum se, & voluntate antecedenti: unde non in vanum & imprudenter laborat præparando omnibus media, quibus possint salvari, ut qui pereunt, absque ipsius culpa pereant: unde peccatores propria malitia sese defraudant magno salutis bono, inquit Augustinus. Præterea in hoc relucet adhuc misericordia & charitas Christi, qui oravit pro ipsis inimicis & ingratis; hinc merito dicit in judicio, ut habetur Isa. 4. 5. *Quid est quod debui ultra facere vineæ meæ, & non feci ei? an quod expectavi, ut faceret uvæ, & fecis labruscas?*

Ad Augustini auctoritatem, dico Ecclesiam orare tantummodo in genere pro omnium salute. Et vero, si sciret quinam

sint in inferno, nusquam preces pro eis funderet; hoc quippe foret inutile: & hic est genuinus S. Doctoris sensus. Et vero, quandiu reprobi sunt in via, liceat provisor tales esse cognoscat, vult tamen ut deprecationes fiant pro eorum salute; quandoquidem omnis viator, quantumvis malus, potest & proficere & emendari: hinc l. 1. Reg. c. 16. Samuel oravit pro Saule, quem noverat reprobatum: hinc & Christus oravit pro transgressoribus & perfidis Judæis. Nec mirum, viatores, etiam impii, habent per merita Salvatoris, gratias sufficientes, quibus suam possunt operari salutem.

Hac solutione explicatur etiam Concilium Valentinum III. & ipsa Ecclesia Lugdunensis, cum dicunt Christum mortuum non esse, nec orasse pro reprobis; sic enim distinguimus: non mortuus est pro reprobis, ut educerentur ex inferno, concedo: pro reprobis, in via consideratis, nego. Promeruit enim eis gratias sufficientes, ut possint & emendari & salvari.

Instabis. Augustinus tract. 100. in Joann. verbis expressis asserit Christum non orasse pro omnibus: ergo, &c.

Respondo distinguendo ut supra. Non oravit tunc pro omnibus oratione amabili, etque speciali, concedo: alibi & oratione generali, quæ quidem terminatur ad præparationem mediorum pro salute operanda, nego. B. Augustinus loquitur solum in primo sensu, quandoquidem locum Joannis 17. ubi Christus dicit, *non pro mundo rogo*, interpretatur. Solutio est D. Thomæ comment. in istud Joannis caput lect. 2. his verbis: „Dicendum quod „Christus quantum est de se pro omnibus „oravit.” Unde cum 3. p. q. 21. art. 4. ad 2. ait Christum non orasse pro omnibus, intelligendus est per distributionem accommodam; hoc est, non oravit oratione speciali, oratione directa per voluntatem absolutam, & ad gratias efficaces terminata, eo quod reproborum prævideret resistentiam, adeoque & gratiæ uberiores oblationem prorsus eis inutilem; namque ibidem in corpore articuli loquitur solum de voluntate absoluta & oratione speciali: „Ideo, inquit, omnis absoluta voluntas, etiam humana Christi fuit impleta, & per consequens omnis ejus oratio fuit exaudita,” &c.

Oppones 3. Augustinus l. 1. de adulterinis conjugis c. 15. n. 6. ait: „Non omnis qui „homo est, etiam sanguine Christi re- „dem-

„demptus est . . . Et B. Bernardus Epist. 90. ad Innocentium Summum Pontificem, Abailardum sic alloquitur : „ Non potes „ gratias agere cum redemptis, qui redemptus non es. „ Ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Non omnis homo redemptus est quoad sufficientiam, nego : quoad efficaciam, subdistinguo ; defectu & culpa peccatoris, concedo : defectu Christi & pretii ab ipso dati, nego. Meruit ut omnibus darentur media sufficientia ad salutem : meruit ut omnibus offerrentur & efficaciam : quod autem multi rejiciantur, & pereant, pereuntium est culpa, inquit Concilium Carissimum.

Ad majorem explicationem observandum est aliquem dici redemptum multipliciter. Primo, quia habet media sufficientia, ut possit salvari. Secundo, quia pervenit ad finem. Tertio, quia per gratiam liberatur a peccato & a servitute diaboli. Quarto, quia prædestinatus est. Primum redemptionis modum docet Augustinus l. 6. contra Julian. c. 4. & est pro singulis generum. Secundum explicat tractatu in Psalm. 65. Tertium innuit S. Prosper responsione 1. ad objectiones Vincentianas. Et quartum Carmine de ingratis c. 13. Eo prope modo explicandus est Bernardus : enimvero loquitur solum Abailardum per comminationem, dicendo non esse redemptum, idest prædestinatum, si in erroribus quos defendebat, perseveraret.

Dicitur. Si Christus mortuus est pro omnibus, quatenus omnibus & singulis promeruit gratias sufficientes, sequitur mortuum esse etiam pro Dæmonibus : absurdum consequens : ergo & antecedens. Probatur sequela. Redemptio utpote infiniti valoris, est pretium sufficiens, etiam pro Angelis apostatis : ergo &c.

Respondeo negando sequelam ; ad probationem, distinguo. Redemptio est infiniti valoris, sed non applicata est Dæmonibus, concedo : & applicata est, nego. Christus ordinavit meritum suæ passionis solummodo ad salutem hominum, & applicavit, dando singulis gratias sufficientes : at vero neutrum facit pro Angelis malis, & ideo non est paritas.

Instabis. Si, ut aliquis dicatur redemptus, requiritur ut recipiat gratias, quas promeruit Christus, sequitur non omnes redemptos esse. Probatur : Concilium Tridentinum dicit omnes non recipere beneficium mortis Christi. Ergo, &c.

Respondeo negando sequelam ; ad proba-

tionem, distinguo. Non omnes recipiunt beneficium mortis Christi, quoad media sufficientiam, nego : quoad efficaciam, subdistinguo ; & hoc quia ponunt obicem, & rejiciunt gratiam oblatam, concedo : præcise quia Christus non promeruit omnia necessaria ad salutem, nego. Quod autem promeruit, patet ; siquidem ubi abundavit delictum, superabundavit gratia. Quod vero reprobi hunc impediunt passionis effectum, liquet ex Isaiâ Propheta, cujus ore Christus de hoc ipso conqueritur, dicens c. 53. 4. *Dies ultimus in corde meo.* Et iterum c. 59. v. 4. *In vanum laboravi.*

Rursus instabis. Si Christus pro omnibus mortuus est, & singulos redemit, singuli salvabuntur : & probatur ex Augustino, qui Epist. 102. dicit nullum, pro quo Christus mortuus est, damnari.

Respondeo negando antecedens ; ad probationem, distinguo. Nullus pro quo Christus mortuus est efficaciter ; damnatur ; concedo ; pro quo mortuus est sufficienter tantum, nego. Vult solum Augustinus eos qui non ponunt obicem gratiæ Christi, non damnari ; redemptio enim nullum inveniens ex parte ipsorum impedimentum, completum sortitur effectum, & operatur salutem, ad quam terminatur : pro aliis vero Christus dicitur fuisse Sanguinem solummodo sufficienter, non quidem defectu sui, sed culpa peccatorum, qui gratias efficaces oblatas, ut sibi indulgeant, abiciunt.

Perfices. Latum est discrimen inter Semipelagianos & Catholicos : sed illi dicebant Christum mortuum fuisse solum sufficienter etiam pro electis, & generaliter pro singulis hominibus : & igitur Catholici non debent dicere Christum sufficienter mortuum pro omnibus ; quandoquidem & propter hoc Patres perstringunt Semipelagianos.

Respondeo distinguendo minorem. Semipelagiani dicebant Christum mortuum esse sufficienter & indifferenter pro omnibus ; ita ut voluntas humana proprio & naturali conatu determinaret gratiam ad opus, concedo : ita ut voluntas præparetur a Domino ad opus bonum faciendum per gratiam prævenientem & excitantem, nego. Non erant igitur hæretici in eo quod dicerent Deum velle omnium salutem, & Christum mortuum pro singulis hominibus ; sed in eo quod assererent Deum determinari a voluntate humana ad opus ; hominemque propriis viribus suam incipere salutem ; sic patet quanta sit inter Semipe-

lagianos & Catholicos discrepantia; isti enim, nullo excepto, docent voluntatem præparari a Domino per primam gratiam, quæ est in nobis sine nobis.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Datur Providentia supernaturalis quæ dat posse salvari.

PRIMO. Hoc non in uno loco asserit Scriptura; maxime cum Deus, Ezech. 33. dicat: *Nolo mortem impij, sed ut convertatur impius a via sua, & vivat.* Unde Apost. 1. Tim. 2. *Deus vult omnes homines salvos fieri.* Celeberrimus est Isaïæ locus: *Quid debui facere vineæ meæ & non feci?*

Secundo. Id ipsum docet Patrum traditio; hoc tradit Ignatius Epist. 6. ad Philadelphenses; hoc Iustinus Martyr. in Apologij; hoc Aug. 1. de Spir. & litt. c. 32. hoc D. Thomas, hic 1. 2. q. 19. art. 6. His adde Concilium Carisiacum can. 3. Tridentinum sess. 6.

Tertio. Ratio multiplex asseritur. Exigit hoc Dei bonitas quæ est de se diffusiva: exigit promissio; promissit enim datum be nobis, Luc. 1. exigit amor, namque ait Proverb. 8. *Delicia meæ esse cum filiis hominum:* exigit sapientia, ipsius enim est ordinare & conducere ad finem creaturas: finis autem creaturæ rationalis est Deus intuitive vilis & possessus. Igitur datur Providentia quæ dat & posse salvari, & media sufficientia ad salutem consequendam.

SYNOPSIS SOLUTIONUM

AD OBJECTIONES.

PRIMO. Cum Deus aut obdurationem operari videtur in peccatore, aut ab eo præripere media salutis, ut sacrificium & orationem; ostendit solum his & similibus sententiis comminatorijs, committere peccatorem sibi ipsi ut in adinventio-nibus suis ad interitum abeat, eo quod dura cervice & incircumciso corde ob-natur vocanti ad pœnitentiam; unde cum ait per Isaïam, *Obsecra cor populi hujus,* ostendit, inquit D. Thomas, inutilitatem correptionis, & quod peior ex voluntaria obsecratione & nova resistentia peccator evadet: declarat tum sacrificij, tum orationis vacuitatem, eo quod peccator non

vult intelligere ut bene agat, de quo plurimum conqueritur, dicens Judæis obduratis act. 7. *Vos semper Spiritui sancto resistitis.*

Secundo. Scimus Patres quandoque dicere Deum nolle omnes salvos fieri: sed loquitur de voluntate quæ ad singulas attendit circumstantias: igitur attempta multorum perseverantia in malo, Deus vult eos pœnas pro peccatis æternas luere.

Tertio. Provisor generalis finit hominem libere agere, unde malum tamen prævisum non tenetur præpedire: hanc explanat rationem Augustinus 1. de Spir. & litt. c. 32. dicens: "Vult Deus omnes homines salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire, non sic tamen ut eis adi-mat liberum arbitrium."

Quarto. Ne miremini si Patres quandoque dicant omnes non esse redemptos, per hoc solum quippe innuere volunt multos sua culpa redemptionis beneficium & fructum non recipere, quia nimium gratiæ ad bonum compellenti obstitunt; ita declarat Carisiacum, ita utique dicit Tridentinum.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum detur Providentia specialis, quæ det operari salutem.

GRATIA efficax ea est, quæ facit facere: unde quæritur impræsentiarum an Deus ita provideat hominum salutem, ut det, aut saltem offerat gratias efficaces, quibus adjutus homo, actus supernaturales ad salutem necessarios producat, quos quidem viribus naturæ nullus elicere potest, ut docent omnes Theologi in tractatu de gratia, pro cuius resolutione sit

CONCLUSIO.

Datur Providentia specialis, quæ dat, vel offert gratias efficaces, & adjutoria, quibus homo possit operari salutem, faciendo boni opera, & de facto ea operetur.

Probatur auctoritate, exemplis seu factis, & ratione.

Primo, ex Scriptura sacra.

I. **PSALM** 32. Oculi Domini super simonites cum, ut eripiat a morte animas eorum, & aliat eos in fame. **Plal** 33. Oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum. **Plal** 35. Homines, & jumenta salvabis, Domine. **Plal** 76. Dixi, nunc capi: hæc mutatio dextere excelsi.

II. **Isaie** 26. Omnia opera nostra operatus es in nobis, Domine. **Ec** c. 24. Ducam cæcos in viam quam nesciunt. **Ezechielis** 36. Faciam ut in præceptis meis ambuletis.

III. **1. Cor.** 12. Deus operatur omnia in omnibus. **Ad Philip.** 1. Deus est qui operatur in nobis & velle & perficere. **Et** 1. **Petr.** 5. Omnem, inquit Princeps Apostolorum, sollicitudinem vestram projicientes in ipsum, quoniam ipsi cura est de vobis. Unde sic argumentor.

Ille facit operari salutem, qui vigilat ut nos eripiat a morte peccati: qui audit preces justorum, ut succurrat in necessitatibus: qui vult omnes salvare, & obediens salvat: qui omnia bona opera producit in nobis: qui dat velle & perficere: qui cæcos ducit in viam bonam, & cui est cura de nobis in omnibus: æqui Deus hæc omnia bona operatur in nobis: ergo est providentia specialis, quæ facit ut faciamus, & nostram operemur salutem.

Secundo, Ex Factis & Exemplis.

PRIMO. Adam sanavit sapientia, & Deo adjuvante, operatus est bona. **Sap.** 9. & 10.

Secundo. Noe vir justus placuit Deo, & gratia protegente, se & mundi reliquias servavit. **Gen.** 8.

Tertio. Abraham gratia auxiliante credidit, & reputatum est illi ad justitiam: Pater multarum Gentium esse factus, benedictus est a Deo. **Gen.** 12.

Quarto. Nabuchodonosor Danielis consilio, elemosinis sua redemit peccata, & humilitatus agnovit Deum cæli: immo ut pio creditur, fidelis mortuus est. **Dan.** 4.

Quinto. Jonas missus ad civitatem Niniven, prædicavit, ordinante Deo, penitentiam, & Rex cum populo conversus, placuit penitentia Dominum. **Joan.** 3.

Sexto. Prophetæ missi sunt ad Judæos. Clama, inquit Deus providens, **Isa.** 58. ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui Jacob peccata eorum. Et hoc ut recederet populus a peccato, & conversus ad Dominum suam operaretur salutem.

Septimo. Missus est Nathan Propheta ad David, & monitus Rex peccator, egit penitentiam in cilicio & cinere. **2. Reg.** 12.

Octavo. Christus respexit Petrum, qui & postea flevit amare culpam suam.

Novo. Magdalenam vocavit Jesus & convertit **Luc.** 7. item & Martham **Marc.** 2. & multos alios. Quinimmo & Apostolos misit in universum mundum, ut docerent omnes Gentes & baptizarent eas, & credentes salvarentur. **Matth.** 28.

Decimo. Petrus missus est ad Cornelium, ut eum erudiret in fide **Act.** 10. Philippus ad Eunuchum Regine Candacis **ibid.** 8. Paulus ad Macedonas **ibid.** 16. Scitur Providentia nulli deest, ut unusquisque suam operetur salutem, ut hunc sane finem Deus dat Legem, mittit Prædicatores. Quid plura? Loquitur interius, & omnes vocat ad vitam, alios lege naturali, alios lege Evangelica, omnes gratia & inspirationibus: omnibus denique offert media efficacia, quibus salutem operentur. Ergo, &c.

Tertio, Ex Patribus.

LACTANTIUS l. de ira Dei c. 13. de hoc momento loquitur: "Propositis igitur bonis, malisque, tum decum opus sumum peragit sapientia: & quidem bonum appetit ad utilitatem, malum rejicit ad salutem. Ergo sicut bona innumerabilia data sunt homini, quibus frui posset, sic etiam mala, quæ caveret. Quibus verbis docet sapientiam Dei ita esse erga omnes providam, ut det & bonum appetere & malum fugere."

Nemesius Philosophus Christianus c. 44. iidem insitens vestigiis ait: "Necessitas, & aliqua compulsi, statim ad divinum

numen precesque confingimus: velut natura ipsa, sine cuiusquam institutione, nos ad Dei implorandam opem trahente. „ Et ecce aliud providentiæ specialis pro nostra operanda salutis argumentum, siquidem ipsius beneficio quilibet invocat Deum, & rogat ut ferat salutis opem.

Paulinus. Epist. 38. dicit omnia cedere in utilitatem & salutem hominis, ipsa mala, ipsas dæmonum tentationes & impetus; & hoc quia Providentia cuncta dirigit ad bonum & salutem hominum. „ Omnia, „ inquit, Dei facta, pulcherrima sunt; „ & non est malum, quod bonum non habeat auctorem, qui cuncta per mundum nostris usibus præparavit, & nostris utilitatibus egit: & ita illius universitatis opus condidit, ut alia ad serviendum, alia ad exercendum; alia ad dominandum creaverit. Itaque corporis, animalibusque naturis homines ratione dominamur. Sed ne ipsa potestatis nostræ licentia resolvamur, utiliter exercemur adversis, aut spiritibus dæmonum, aut difficultatibus negotiorum, aut ipsorum sæpe elementorum motibus, videlicet ut exagitati, curis prudentiæ, & metu divinitatis acquiramur.

Augustinus l. 1. de grat. Chr. c. 25. sic pronuntiat: „ Non solum Deus posse non, „ scum donavit atque adjuvat, sed etiam „ velle & operari operatur in nobis: non „ quia nos non volumus, aut nos non „ agimus, sed quia sine ipsius adiutorio „ nec volumus aliquid boni, nec agimus. „ Et hom. 23. inter 30. „ Ut adulterium non „ committeres, suavor desuic... locus & „ tempus desuit, & ut hæc desissent, ego „ feci. „

Eidem suffragatur veritati D. Thomas. 1. 2. q. 112. art. 3. ubi docet, facienti quod in se est, Deum non denegare gratiam. Intelligit efficacem, quia supponit hominem facere quod in se est, viribus gratiæ prævenientis. Et q. 12. de veritate art. 11. ad 1. sic loquitur: „ Si aliquis in sylvis „ enutritus ductum naturalis rationis sequeretur in appetitu boni & fuga mali, „ vel, certissime tenendum est, quod ei Deus „ vel per internam inspirationem revelaret ea quæ ad credendum sunt necessaria, vel aliquem fidei prædicatorem ad „ eum dirigeret, sicut misit Petrum ad Corinthios. „ Igitur ex D. Thoma datur providentiæ specialis, quæ dat operari salutem; siquidem facienti quod in se est, non denegat gratiam.

Quarto, ex ratione, eaque multiplici.

Prima sic procedit: Qui vult finem, vult & consequentia ad finem, aliis nageret sapienter: sed Deus vult omnium salutem; cum omnes elevarit ad finem supernaturalem: Igitur dat, vel offert media, quibus homo & tendens in finem, & illum prosequi & assequi possit.

Secunda. Deus impossibilia non iubet, sed dat & posse & facere, juxta illud Concilii Tridentini sess. 6. c. 11. „ Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet, & „ petere quod non possis, & adjuvat ut „ possis. „ Sed eo ipso quod Deus impossibilia non iubet, dat posse proximum & immediatum per gratiam sufficientem; actuale vero & conjunctum cum actu per efficientem saltem offert. Igitur datur providentiæ specialis, quæ dat operari salutem.

Tertia sic est: Deus proponit omnibus Legem adimplendam: igitur parat, igitur providet & offert gratias ad præcepta in lege contenta adimplenda: unde si non adjuvetur peccator, est suæ culpa, inquit Augustinus l. 2. de pecc. meritis & remiss. c. 17. quia gratiam oblatam ad operandum bonum rejicit. Idem dicit D. Thomas 1. 3. contra Gent. c. 139. „ Licet aliquis, „ inquit, per vires liberi arbitrii nec promereri, nec acquirere possit gratiam, „ potest tamen seipsum impedire ne eam recipiat. Deus enim quantum in se est, paratus est dare gratiam efficacem, sed illam respicit peccator, & ideo culpabilis „ & pœna dignus est. „

Quarta. Gratia efficax facit facere, & operatur bonum in nobis atque nobiscum, juxta illud Araucanici 2. can. 9. „ Quoties „ bona agimus, Deus in nobis, atque nobiscum, ut operemur, operatur. „ Sed Deus offert omnibus & singulis adultis gratiam efficacem ut suam operentur salutem: & probatur. Dat singulis gratias sufficientes: ergo singulis offert efficaces; nam ea solum intentione pulsant ad corpus gratiam sufficientem, ut homo velit: & faciat bonum per efficacem, quam quidem recipit, si non ponit obicem.

Quinta. Operari salutem, est declinare a malo, & facere bonum: sed Deus deterreret hominem a malo, videlicet comminando pœnas; provocat vero ad bonum magnitudine præmiorum; immo etiam mala ordinat ad salutem: igitur datur providentiæ specialis, quæ facit operari salutem;

tem; unde Eccli. 15. habetur: *Non dixeris; per Deum abest: quæ enim odit ne feceris.*

Augustinus l. 11. de Genesi ad litt. c. 11. istam explanat rationem; sic enim de Deo loquitur: "Cum eos vitis propriis malorum futuros esse præficeret, non eos tamē creare destitit, utilitati deputans eorum, quos in hoc genere creavit, ut, ad bonum proficere nisi malorum comminatione non possent; si enim non essent, nulli rei utique prodesse." Rursus serm. 254. de temp. "Alios coronat; alios damnat; nusquam errat. Alios probat; de aliis probat; omnes ordinat. Quid faciunt in hoc mundo homines mali? in fornace aurificis palea quid faciunt? Et iterum serm. de diversis c. 5. "Nisi Deus antiquioribus sæculis servaret sua patientia peccatores, unde nascerentur hodie tot fideles? Alii mali servantur, ut boni inde nascantur. Igitur ex Augustino datur providentia, quæ mixtis & occultis, sed semper veris modis providet salutem."

Solvuntur Objectiones.

OBJECIES. Rom. 9. habetur de Jacob & Esau: *Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: Quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui: Quo posito sic arguitur: Si foret providentia specialis, quæ daret vitam consequi æternam, omnibus succurreret, ut suam operarentur salutem: atqui videtur non succurrere omnibus, ut suam operentur salutem; & probatur: Antequam quidquam boni aut mali agant homines, quosdam eligit Deus, quosdam vero reprobat; quosdam amat, quosdam odio habet; ut patet exemplo Jacob & Esau allato ab Apostolo: ergo, &c.*

Respondeo 1. multos interpretari locum Apostoli de bonis temporalibus: Dicitur enim quod major serviet minori, & hoc secundum intentionem Isaac, benedicens filios, quibus quidem & honores, & bona temporalia, benedicens, promittebat, ut probavit eventus pro Jacob. Ex eo enim ortæ sunt Tribus Israel; ex Tribubus vero orti sunt & Reges, & Duces & Prophetæ: & ex illis omnibus ipse Christus Rex Regum & Dominus Dominantium. Nec mirum, Isaac moriens, nus-

quam intendit maledicere Esau, cum & benedictionem dederit; sic enim habetur Gen. 27. *Benedicens illi, (scilicet Jacob), ait: Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Det tibi Deus de rore caeli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti & vini. Et serviant tibi populi, & adorent te Tribus: esto Dominus fratrurn tuorum, & incurvantur ante te filii matris tue. . . . Cumque ejulatu magno steter, (scilicet Esau), motus Isaac dixit ad eum: In pinguedine terræ & in rore caeli desuper erit benedictio tua.*

Respondeo 2. Non posse dici Deum odio habere aliquem hominem secundum se consideratum: siquidem Gen. 1. legitur: *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona: & Sap. 11. Diligit enim omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti.* Rursus Prov. 23. hunc ad omnem venientem in mundum dirigit Deus sermonem: *Praebe, fili mi, cor tuum mihi: Omnes homines provocat ad poenitentiam, & ad observationem mandatorum; unde ibidem subdit, postquam cor hominis exposulavit: Et oculi tui vias meas custodiant.* Si igitur aliquem odit Deus, solum propter peccata abhorret. Et vero quare odit habuit Esau, nisi quia operæ ejus erant mala? Dicit enim Scriptura de eo Gen. 27. *Oderat ergo semper Esau Jacob: pro benedictione qua benedixerat ei pater: Unde livore & invidia in alia peccata prolapsus est, & postea in reprobationem.*

Respondeo 3. & in forma, negando minorem: ad probationem, distinguendo. Reprobat Deus malos propter peccata prævisa, & ideo antequam quidquam agant in tempore, concedo: reprobat absque causa, nego. Nihil novi advenit Deo in cogitatione, & ideo scit ab æterno quinam futuri sint fideles gratiæ, quinam vero futuri peccatores obstinaces, præscit impoenitentes, illosque reprobat; unde secundum hanc considerationem, antequam quidquam mali faciant, impoenitentes odio habet, sed non exequitur vindictæ judicium, nisi peractis & consummatis in tempore peccatis. Solutio est D. Thomæ in comment. in cap. 9. Epistolæ ad Rom. lect. 2. "Præscientia peccatorum potest esse aliquaratio reprobationis ex parte pænæ quæ preparatur reprobis: in quantum scilicet, Deus proponit se puniendum malos propter peccata."

Instabis. Ibidem Apostolus subdit: *Cuius vult, miseretur, & quem vult, induratur.* Ergo

Ergo Providentia non adest omnibus, ut suam operentur salutem; siquidem multos indurat Deus, ut legitur de Pharaone, Exod. 1. Dixit Dominus ad Moysen: ingredi ad Pharaonem: ego enim induravi cor ejus. Confirmatur, Multi docent prædestinationem ante prævisa merita, & non pauci, reprobationem negativam ante prævisa demerita; si reprobatio est ante prævisa demerita, profecto non apparet quomodo Deus det operari salutem, aut saltem offerat.

Respondeo 1. Apostolum sic loqui, ut probet Judæis Romæ commorantibus justitiam legis non sufficere, & eos in vanum laborare qui salutem in quibusdam cæremoniis legalibus constituentes, gratiam per Christum conferendam non expectabant, quod quidem erat peccatum Phariseorum, qui in se & in justitia quadam mere extrinseca confidentes, aspernabantur cæteros. Offendit autem Apostolus sufficientiam nostram ex Deo & dilecto Filio suo esse, gratiam esse gratuitam, & ideo misericordiam donum; unde ibidem Apostolus in persona Dei dicit: *Misereror, cujus miseror: Et misericordiam præstabo, cujus miseror.* Igitur non est volentis, neque currentis, sed misericordiam est Dei. Idem, gloriari non debemus de bonis operibus; si enim viam currimus mandatorum, hoc ipsum habemus per gratiam prævenientem & adjuvantem, per gratiam Christi cor dilatantem, ut sublimitas sit Dei, juxta illud Psal. 118. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.*

Respondeo 2. ad primam partem. Cujus vult, miseretur Deus, quia nullum bonum possumus facere sine gratia Dei a quo omne donum, concedo: cujus vult, miseretur, ita ut ipsius providentia quibusdam non succurrat, nego. Solutio est D. Thomæ, hic 1. p. q. 19. art. 6. ubi explicans illud Apostoli 1. ad Tim. 2. *Deus vult omnes salvos fieri*, dicit hoc posse intelligi in eo sensu, quod nullus salvetur & faciat bonum, nisi in quantum vult Deus, quia est prima causa boni: idem repetit in comment. in c. 9. Epistolæ ad Rom. lect. 2. & 3. Non sensus est igitur providentiam aliquos aspernari, & eis non consulere, siquidem omnibus dat gratiam sufficientem Deus, & simul offert efficacem pro bono faciendo & operando, ad quod provocat per gratiam primam; si vero peccator gratiæ obnitatur

Tibol. Buncat Tom. II.

prævenienti, & rejiciat efficacem, sua culpa cadit & reprobatur, juxta illud Osæ 13. *Perditio tua Israel: tantummodo in me auxilium tuum:* Et ideo

Respondeo iterum ad eandem partem: cujus vult miseretur, quia præcitat Deus bona opera justorum propter quæ eos eligit & prædestinat, peccata vero reproborum propter quæ eos reprobat, concedo: secus, nego. D. Thomas hic in Comment. Lect. 3. refert hanc solutionem & tribuit Glossæ: postquam enim hæc verba Apostoli retulit, *Moyse enim dicit: miseror, cujus miseror:* ait: "Exponitur autem hæc auctoritas in Glossa dupliciter; & secundum hoc ex auctoritate hac, dupliciter solvitur questio, & objectio. Uno modo sic: *Miseror, cujus miseror*, idest illius qui est dignus misericordia: & ad majorem expressionem, iterat dicens: *Misericordiam præstabo cujus miseror*, idest, cui dignum judico misereri, sicut & in Psalmo centesimo secundo, dicitur, *misertus est Dominus timentibus se*.... alio modo potest intelligi, ut aliquis dicatur dignus misericordia, non propter aliqua merita præcedentia gratiam, sed propter merita subsequencia, puta ut dicamus, quod Deus dat alicui gratiam, & proposuit eam ab æterno illi se daturum, quem præcivit ea bene fore usurum: & secundum hoc intelligit Glossa, quod miseretur, cui miserendum est: unde dicit: *miseror, cujus miseror*, idest, illius miseror, vocando, & gratiam apponendo, cui præcitus quod misericordiam daturus essem, sciens illum convertendum, & apud me permaniturum.

Respondeo ad aliam partem. Quem vult, Deus indurat, permissive, concedo: positive, nego. Deus intentator malorum est; unde inquit sancti Doctores, non indurat impertiendo malitiam, sed subtrahendo gratiam, qua se reddit indignum peccator per suam resistentiam: ita D. Thomas in eodem Comment. lectio. 3. "Ad bona inclinat (Deus) hominum voluntates directe, & per se, tanquam auctor bonorum: ad malum autem dicitur inclinare, vel suscitare homines occasionaliter, in quantum scilicet Deus homini aliquid proponit vel interius, vel exterius, quod quantum est de se, est inductivum ad bonum: sed homo propter suam malitiam perverte utitur ad malum: Rom. 2. *Ignoras quoniam*

E 3

„beni-

benignitas Dei, ad poenitentiam te adducit? secundum autem duritiam tuam, & impenitentem cor, thesaurizas tibi iram in die ire. Et Job. 24. Dedit ei Deus locum poenitentiae, & ille abutitur eo in superbiam. Et similiter Deus quantum est de se, interius infligit hominem ad bonum, puta Regem ad defendendum iura regni sui, vel ad puniendum rebelles: sed hoc instinctu bono malus homo abutitur secundum malitiam cordis sui. Et hoc patet Elai. 10. ubi dicitur de Assur: *Ad gentem fallacem mittam eum & contra populum furoris mei mandabo illi, ut auferat spolia, &c.* Et post: *Ipse autem non sit arbitrarius, & cor ejus non ita existimet: sed ad contendum erit cor ejus.* Et hoc modo circa Pharaonem accidit, qui cum a Deo excitaretur ad regni sui tutelam, abusus est hac excitatione in crudelitatem. Igitur ex D. Thorua, Deus dat gratiam peccatori; dedit & Pharaoni, quem portentis movit ad bonum; sed peccator resistit, & sic seipsum indurat.

Ad Confirmationem, respondemus non esse hic locum examinandi, utrum praedestinatio sit ante praevia merita, reprobatio vero negativa ante praevia demerita, quia suo ordine infra agemus ex professio de illo utroque momento. Sufficit impraesentiarum dicere, 1. Deum elevasse homines ad finem supernaturalem; 2. Velle sincere singulos salvos fieri; 3. Omnibus dare ad hunc finem media sufficientia ut possint salvari, & offerre efficaciam ut suam operentur salutem; Quid plura? *Voluntatem simentium se faciet*, inquit Propheta Regius, Pl. 144. 19. Et ex ipso D. Thoma, Praescientia peccatorum, esse potest aliqua ratio reprobationis; sed peccator sua culpa cadit, & reprobatur juxta illud Osae 13. 5. *Perditio tua Israel.*

Obijciat 2. Gratia operis non datur omnibus: ergo Providentia non dat omnibus suam operari salutem. Probatur antecedens ex S. Augustino, qui Epist. ad Vitalem sic loquitur: "Scimus gratiam non omnibus dari." Et l. 2. de peccat. meritis c. 5. "Cur, inquit, Deus illum adjuvet, illum non adjuvet, penes ipsum est; & aequitatis tam secretæ est ratio, excellentia potestatis."

Respondeo distinguendo. Gratia operis non omnibus datur, sed omnibus offertur, concedo: & non offertur, nego. Cum homo sit liber & relictus in manu consilii

sui, sufficit quod providentia offerat illi gratiam operis, ut dicatur omnibus providere media salutis. Enimvero si eam non recipit homo, est sua culpa, & quia ponit obiectionem, juxta illud Psal. 118. *Præquam humiliarer, ego deliqui.* Solutio est etiam D. Augustini qui l. 26. de natura & gratia dicit: *Deus justum non deserit, nisi deseratur.*

Instabis. Sine gratia efficaci homo nequit operari bonum: ergo si non datur omnibus, providentia deficit: atqui deest multis, maxime quia non est in hominis potestate illam habere; nam ut homo aliquod incipiat operari bonum, debet illam prius recipere.

Respondeo negando consequentiam: Difficilius est enim sufficere ut providentia det omnibus gratiam sufficientem, & offerat efficaciam. Ad id quod dicitur non esse in hominis potestate advocare gratiam, respondet D. Thomas Deum non deficere in necessariis, modo creatura non ponat obiectionem.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Datur Providentia quæ facit operari salutem.

PRIMO, Ex Apostolo probatur: ait enim 1. Cor. 12. *Deus qui operatur omnia in omnibus:* & Philip. 2. *Operatur in vobis & velle & perficere:* rursus 1. Petr. 5. *Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum quoniam ipsi cura est de vobis.*

Secundo, Ex PP. in primis ex Aug. qui Hom. 23. inter 50. ait: "Ut adulterium non committeres, suavor desuit. locus & tempus desuit, & ut hæc deessent, ego feci."

Tertio, Ex ratione. Qui vult finem, dat consequentia ad finem: igitur cum Deus velit hominem salvari, utique & dat operari salutem.

SYNOPSIS OBJECTIONUM.

ET RESPONSIONUM.

PRIMO, Obijciat, Roman. 9. *Deus atquequam Esau quicquam mali egisset, eam habebat.*

Secundo, Ibidem habetur Deum quosdam obdurare. *Cujus vult, inquit Apostolus, miseretur, & quem vult indurat.*

Tertio, Gratia operis deest multis.

Id est. Ref-

Respondeo ad primum : Deus odio habebat Elau, idest minus diligebat.

Ad secundum dico, Deum indurare permissive, sed non positive impertiendo malitiam, quæ non habet causam efficientem, sed tantummodo deficientem.

Ad tertium, distinguo : gratia operis deest multis, eorum culpa, concedo ; deest enim eo quod ipsi ponant obicem ; deest defectu provisoris, nego : ait enim Deus Isaïæ 5. 4. *Quid est quod debui ultra facere vineæ meæ, & non feci ?*

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum detur Providentia specialissima, quæ dat actu & finaliter operari salutem.

CONCLUSIO.

Datur Providentia specialissima, quæ dat actu & finaliter operari salutem.

Probatur auctoritate & rationibus.

Primo, ex Scriptura Sacra.

Ex veteri Testamento.

PRIMO. Psalmo 115. 15. habetur : *Pretiosa in conspectu Domini, mors sanctorum ejus : Quorsum pretiosa ? nisi quoniam magna gratia est, & amoris Dei erga electos specialissimi maximum argumentum.*

Secundo. Scriptum est utique Psal. 30. 10. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te :* rursus Psal. 16. 15. *Satiabor cum apparuerit gloria tua :* & Psal. 67. 21. & Domini Domini exitus mortis : & iterum Psal. 120. 8. *Dominus custodiat introitum tuum & exitum tuum.* Porro, celestis multitudo dulcedinis, bona mors & perseverantia finalis, omnis iusti desiderii votum adimpletum, exitus felix & faustus permanens a solo Domino, cuius est custodire, hoc est facere bonum introitum & felicem dare exitum, est summa gratia, quæ animam Deo irrevocabiliter coniungit : sed hanc elargitur & operatur Providentia : igitur datur Providentia specialissima, qua electi suam finaliter operantur salutem.

Tertio. Nec desunt aliæ pro eodem momento sententiæ. Sap. 4. 11. legitur de iusto : *Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus ;* ibidem c. 10. v. 17. *Reddidit*

iustus mercedem laborum suorum, & deduxit illos in viam mirabili : & iterum altæ scriptura, Cant. 2. 11. *Jam hiems transiit, imber abiit, & adhuc Sap. 10. 10. Iustum deduxit, Dominus, per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei.* Sed rapere iustum e mundo ne malitia mutet cor ejus, sed eum deducere ad regnum perpetuum & eundem ab omnibus sæculi nequam periculis eripere, pertinet ad providentiam specialem, immo specialissimam : ergo &c.

Ex novo Testamento.

PRIMO. Christus ipse eandem nos edocet veritatem, maxime Matth. 10. 16. *Multum enim, inquit, sunt vocati, pauci vero electi :* & iterum Joan. 15. 16. suos sic alloquitur Apostolos : *Posui vos ut eatis, & fructum afferatis, & fructus vestri maneant.* Jam vero si pauci sint electi, si quibudam tantum detur ut bonorum operum fructus maneant, certe perseverantia est magna gratia : sed hæc est providentiæ beneficium : igitur datur providentia specialissima, quæ confert actu & finaliter salutem.

Secundo. Celebris est pro eadem veritate locus ille Apostoli Rom. 8. 28. *Dilegentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti :* sed ad providentiam pertinet omnia ita ordinare, ut cedant salutis nostræ. Igitur agnoscenda est providentia specialissima, quæ dat nobis actu & finaliter operari salutem.

Tertio. Joan. 17. Christus orat specialiter Patrem, & pro Apostolis, & pro his qui erant credituri in ipsum : *Non pro mundo rogo, inquit, sed pro his quos dedisti mihi .... Pater sancte serva eos in nomine tuo .... Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me & ego in te.* Igitur datur providentia specialissima quæ tribuit gratias ad faciendum bonum usque ad vitæ finem. Quod quidem innuit Concilium Arausicanum II. Can. 10. his verbis : *Adhuc Deum Dei etiam venatis ac sanctis semper est implorandum, ut ad finem bonum pervenire, vel in bono possint opere perdurare, &c.*

Secundo, ex sancto Augustino :

Primo, Augustinus Libro de dono persever. ubique dicit Perseverantiam a Deo dari

dari per summam misericordiam quæ confert omnia, ad salutem consequendam necessariam : c. 17. n. 47. sic loquitur. " Videte jam a veritate quam sit alienum negare donum Dei esse perseverantiam usque in finem hujus vitæ : . . . sed mirabilior & fidelibus evidentior largitas bonitatis Dei est, quod etiam parvulis, quibus obedientia non est illius ætatis ut detur, datur hæc gratia. "

Secundo. Libro de Corr. & Grat. c. 11. n. 32. ait. " Tanto amplius datur per Christum Christum Dominum nostrum, quibus id dare Deo placuit, ut non solum addit, sine quo perminere non possumus, etiam si velimus; verum etiam tantumque tale sit ut velimus. Fit quippe in nobis per hanc Dei gratiam in bono recipiendo, & perseveranter tenendo, non solum posse quod volumus, verum etiam velle quod possumus. " Loquitur de gratia Christi, quæ superabundat gratiæ Adam, in eo quod illa non solum dat posse, sed & actu velle bonum, & in ipso perseverare. Nam ibidem n. 32. sic prosequitur : " Nunc vero sanctis in regnum Dei per gratiam prædestinatis, non tantum tale adiutorium perseverantia datur; sed tale, ut his perseverantia ipsa donetur. "

Tertio. Libro de corr. & g. c. 7. n. 13. explicat illam mirabilem providentiam quæ dat actu salutem. " Quicumque ergo ab illa originali damnatione, ista divinæ gratiæ largitate discreti sunt, non est dubium quod & procuratur eis audiendum Evangelium; & cum audiunt, credunt, & in fide, quæ per dilectionem operatur, usque in finem, perseverant; & si quando exorbitant, correpti emendantur. "

Unde sic argumentor. Providentia specialis pro salute actu consequenda est illa, quæ dat non solum posse bene agere, sed & actu bene agere; quæ ita providet adultis, ut si quando exorbitant, corrigat & emendet ut semper flent; quæ etiam pueris favet, ut post acceptam baptismi gratiam, moriantur, ne malitia provectioris ætatis pervertat sensum eorum, & animam ad interitum ducat: atqui, ex Augustino, talis datur Providentia: igitur datur Providentia specialissima quæ dat actu salutem.

Ex Divo Ambrosio.

DIVUS AMBROSIVS fusc probat in libro de Bono mortis, Providentiam Dei specialiter saluti electorum consulere: ibidem ostendit mortem proficere homini ad beatitudinem & felicitatem consequendam: juvat variis multisque exquisitas ipsius rationes asserre.

Ad Providentiam specialem pertinet mala in bonum convertere: atqui hoc facit Providentia, quæ quidem de omnibus ita disponit, ut mors ipsa, licet omnium terribilissima, cedat in bonum electorum: igitur datur Providentia specialis quæ dat actu salutem; namque perseverantia in hoc præcipue sita est, quod mors hominem cum Deo immobiliter conjungat. Probatur minor variis D. Ambrosii rationibus.

Prima est, quod mors sit allevamentum & finis miseriarum; sic propugnat D. Ambrosius l. de Bono mortis, c. 2. " Itaque, inquit, si plena oneris vita, utique finis ejus allevamentum est, allevamentum autem bonum mors, mors autem finis . . . Neque enim aliter gavisus est & Simeon, qui responsum acceperat non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini . . . Nunc dimittis servum tuum Domine, secundum verbum, tum in pace . . . Ita dimitti petit, quasi a vinculis quibusdam ad libertatem festinaret. " Sed a Providentia cuncta disponente sortiter & suaviter, habet mors quod sit bona, quod sit pax & requies, tollendo quæ possint illam amarum reddere. Ergo, &c.

Secunda. Vita præfens onerat nos & meritis & peccatis; ab his vero incommodis nos solvit mors, & ideo pretiosa: ita Ambrosius ibidem. " Sunt enim velut vincula, quædam corporis hujus, & quod est gravius vincula tentationum, quæ nos alligant, & ad injuriam captivitatis attingunt quadam lege peccati. Denique in exitu ipso videmus quemadmodum anima decedentis paulatim solvat se vinculis carnis, & ore emissæ evolet, tanquam carcere corporis hujus exuta gurgustio. Denique festinabat & sanctus David de loco hoc peregrinationis exire dicens: *Advena ego sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres mei: remitte mihi ut refrigerer priusquam abeam, & amplius non ero.* " Sed unde desiderium dissolvi & esse cum Christo, nisi a Providentia speciali quæ amara naturæ in dulcia con-

convertit, ita ut anima etiam exultet in Deum vivum, & omnia arbitretur ut stercore: tunc lætambunda relinquit terram, ut ad cœlum de passionibus & de mundo triumphans ascendat.

Tertia. Mors est lucrum; namque est fuga malitiæ. "Quid est mors, inquit *ibidem Amb. c. 4.* nisi sepultura vitiolorum, virtutum fuscitatio? Unde & ille ait: *Moriatur anima mea morte iustorum*: idest, confepeliatur ut sua vitia deponat, iustorum assumat, gratiam, qui mortificationem Christi in corpore suo atque anima circumferunt. Sed & hoc est a Providentia, quæ omnia ordinat ut homo passiones compescat, & moriendo moriatur vicio; quot enim moriuntur, & tamen non immutantur? juxta illud Apostoli, 1. Cor. 15. 51. *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur*: Multi peccatores migrant & vita, sed cum amore vitiolorum & cum iisdem vitiis quibus in vita servierunt.

Quarta. Mors est finis laboris & requies. "Mors, inquit, *Amb. ibidem c. 3.* solutio est animæ & corporis: solutio autem ista quid agit aliud, nisi ut corpus resolvatur, anima autem convertatur in requiem suam? ... Erat Paulus dicens: *Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo* .... Certe Apostoli moveor auctoritate dicentis: *Ergo mors in nobis operatur, vita autem in vobis* .... Imitatur igitur mortem, qui se a communionem carnis hujus abdeicit, atque illis vinculis solvit, de quibus dicit Dominus per Isaiam: *Solve omnem obligationem iniquitatis, dissolve obligationes violentiarum commutationum, dimitte contrarios in remissionem, & omnem circumscriptionem iniquam dirumpere*. At quomodo mors operatur in nobis vitam per abnegationem nostri, nisi adhuc operante Providentia, quæ poenitentiam salutarem inspirat & preparat? Igitur datur Providentia quæ facit omnia cooperari in bonum, & quæ dat salutem.

Quinta. Mors est finis poenarum: ita Amb. *ibidem c. 3.* "Quid est aliud hæc vita, nisi plena laqueorum? inter laqueos ambulamus, inter plurimas versamur tentationes ... Nulla firmitudo sententiæ, nulla constantia. In die nox desideratur, in nocte dies quaeritur; ante escam gemitus, inter cibos fletus, lacrymæ, dolores, timores, sollicitudines: nulla requies a perturbationibus,

„ nulla a laboribus reclinatio, iræ & indignationis motus horridior, plerique cupiunt mortem, & non impetrant; si autem impetraverint, gratulantur; quia sola est mors requies viro. Sed quæ mors requiem dat? idem Amb. *ibid.* „ c. 4. dicit illam esse, quæ est transitus .... a corruptione ad incorruptionem, nem a mortalitate ad immortalitatem, a perturbationibus ad tranquillitatem. Verum habet a Providentia speciali mors, quod sit transitus ad vitam & tranquillitatem. Ambrosius *ibidem c. 8.* dicit quod mors est dulcis somnus, quod in ea sit vera laus & benedictio; c. 9. quod mala omnia & infirmitates tollat, quod bona conservet & augeat, quia per eam renovatur in melius homo, quod sit mors peccati & bonorum omnium aggregatio, sic ordinante Providentia, quæ modelam fert, hostis unde læserat. Igitur datur Providentia, cuius opore omnia cooperantur in bonum, & quæ dat ætæ salutem, juxta illud Sap. 3. 6. *Tanquam aurum in fornace probatis illos, & quasi balneasti hostiam acceptis illos, & in tempore erit respectus illorum*. Et illud Hebr. 11. 33. *Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt reprobationes*.

SYNOPSIS PROBABATIONUM.

Datur Providentia specialissima quæ dat ætæ salutem.

PRIMO. Egregiam hanc veritatem multis in locis declarat Scriptura, maxime Sap. 4. 11. cum ait de iusto: *Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus*: rursus *ibidem c. 10. v. 17.* *Deus reddidit iustis mercedem laborum suorum, & deduxit illos in viam mirabilem*.

Secundo. Idem docet Aug. in libro de dono perseverantiæ, sed & in libro de correptione & gratia c. 11. n. 32. "Tanquam, inquit, amplius datur per c. 6. 10. sit quippe in nobis per hanc Dei gratiam .... non solum posse quod volumus, verum etiam velle quod possumus .... n. 34. Nunc vero sanctis in regnum Dei per gratiam Dei prædestinatis, non tantum tale adiutorium per severantiæ datur, sed tale ut eis perseverantia ipsa donetur.

Tertio. Hoc itidem variis rationibus probat Ambrosius in libro de bono mortis. Scriptum est enim, *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctarum ejus*.

DIS-

DISSERTATIO TERTIA

DE

VOLUNTATE DIVINA

suaviter prædestinante, contra Incredulos.

P RÆDESTINATIO C. 2. l. 6. hypognoſticon apud Auguſtinum his verbis ſic delineatur: "Præ-
" deſtinatio quippe a
" præveniendō & præ-
" videndō, vel præor-
" dinandō futurum ali-
" quid dicitur. Et ideo
" Deus cui præſcientia non eſt acci-
" dens, ſed eſſentia fuit ſemper. & eſt, quic-
" quid antequam ſit, ſic præſcit, & pro-
" pterea prædeſtinat, quia quale futurum
" ſit, præſcit. Ideo & Apoſtolus: *nam*
" *quos præſciuit, inquit, prædeſtinavit.*
" Sed non omne quod præſcit, prædeſti-
" nat. Mala enim tantum præſcit: bo-
" num verò & præſcit. & prædeſtinat.
" Quod ergo bonum eſt, præſcientia præ-
" deſtinat, ideſt priuſquam ſit in re, præ-
" ordinat. Hoc cum ipſo auctore eſſe cœ-
" perit, vocat, ordinat, diſponit: unde
" & ſequitur, *nam quos prædeſtinavit, hos*
" *& vocavit.* Jam igitur apertius diſera-
" mus, quid loquamur, quo modo erga
" humanum genus præſcientia ſua & præ-
" deſtinatione Deus generaliter in quo non
" eſt iniquitas, utatur? Maſſæ itaque hu-
" mani generis, quæ in Adam & Evæ
" prævaricatione damnabilis, mortalique
" facta eſt, non conditione divina, gene-
" raliter, ſed ex debito pœnæ excrucia-
" tulque gehennæ debentur: venia vero non
" merito, ſed Dei juſti judicis miſericor-
" diæ largitate conſertur. Quia ergo ju-
" ſtus & miſericors Deus, præſciulque eſt
" futurorum, & ex hac damnabili maſſa,
" non perſonarum acceptione ſed judi-
" cio æquitatis ſuæ irreprehenſibili, quos
" præſcit gratuita miſericordia præſcit,
" præparat, ideſt, prædeſtinat ad vitam
" æternam, cæteros autem, ut prædixi,
" debita pœna punit quos ideo punit,
" quia quid erant futuri, præſciuit, non

" tamen puniendos ipſe fecit, vel præ-
" deſtinavit, ſed tantum, ut dixi, in
" damnabili maſſa præſciuit. Quod ſi a
" me queris ſcire, cur ita duos Deus
" differentes faciat, ſi perſonarum acce-
" ptor non eſt, quia aut generaliter pun-
" nire debet juſtitia, aut miſericordia li-
" berare? contende cum Paulo; immo
" ſi audeſ, argue Paulum, qui dixit, Chri-
" ſto in ſe loquente, *o homo tu quis es*
" *qui reſpondeas Deo?*"

Beatus Auguſtinus prædeſtinationem in
duplici ſumit ſenſu: primo quidem pro
decreto quo Deus aliquid bonum facere
ſtatuit; deinde vero pro tranſmiſſione ra-
tionalis creaturæ ad gloriam; iſtam l. de
dono perſeverantiæ c. 14. n. 35. ſic defi-
nit. "Præparatio mediſſimorum quibus cer-
tiſſime liberantur quicumque liberan-
tur." De hac in iſto tantum ſenſu im-
præſentiarum agimus.

Diſtum eſt ſupra, plurimos circa præ-
deſtinationem erraſſe, exiſtimantes Deum
quosdam prædeſtinare ineluctabiliter ad vi-
tam, quosdam vero ad mortem; ita ut
nulli relinqueretur libertas ad bonum &
malum operandum. Sed contra Ezech. 18.
23. dicitur: *Nunquid voluntatis mee eſt*
mors impij: dicit Dominus Deus, & non ut
convertatur a viis ſuis & vivat?

Ad ſtabiliendum dogma Catholicum de
prædeſtinatione ſanctorum quatuor potiſ-
ſimum peragenda nobis occurrunt.

Primo quidem, oſtendere juvat ſenten-
tiam prædeſtinationis neceſſitantis ortum
& progreſſum habuiſſe ab Indoctis, doctri-
nam B. Auguſtini in pravum penitus ſen-
ſum detorquentibus.

Secundo, probandum eſt S. Auguſtinum
nulquam docuiſſe prædeſtinationem neceſ-
ſitanem.

Tertio, Exponendæ ſunt variæ opinio-
nes Theologorum Eccleſiæ ſanctæ Roma-
næ, nec abs re erit oſtendere illos, tam-
meſſi

metſi ſecundum modum ſeſe explicandi quandoque diſcrepantes, attamen in petra fidei omnes eſſe conjunctos.

Quarto, denique agendum eſt in particulari de prædeſtinatione Sanctorum. Unde ſit

ARTICULUS PRIMUS.

De origine & progreſſu hæreſis Prædeſtinationum.

JANSENIUS l. 8. de hæreſi Pelagiana c. 23. aſſerit nullos fuiſſe Prædeſtinationarios, & dogmata quæ illis imputantur eſſe obſectiones Gallorum contra Beati Auguſtini de efficaciæ gratiæ doctrinam: ſed hæc opinio communiter rejicitur in ſcholis, oppoſita vero probabilior habetur. Verum ut ordine procedamus, agendum eſt, primo quidem de origine, deinde vero de progreſſu hujus hæreſeos, ſeu de iis qui palam tum dictis tum ſcriptis illam propugnare.

SECTIO PRIMA.

Hiſtoria Critica hæreſis Prædeſtinationum. Ortus.

PRÆDEſTINATIONARI ab erroribus circa divinam prædeſtinationem ſic dicti, duces habuerunt anonymos quosdam, qui tempore D. Pauli, ut reſertur Rom. 9. exiſtimabant gratiam Chriſti tollere libertatem; quibus quidem reſpondet Paulus, neque volentis neque currentis, ſed miſerentis Dei eſſe viam hominis, quippe qui, quamvis liber, nihil tamen pro ſalute ſine gratia aut operari aut conſequi poſſit. Origenes meminit quorundam, qui vitam humanam ſerreis quibuſdam & ineluſtabilibus fati vinculis nece propugnabant. Hæreſis Prædeſtinationaria ſic præluſa, palam ſe prodere cepit in monachis Aduſmetinis, inter quos ſchiſma quoddam circa gratiæ efficaciæ ſubortum, magnas movit tragædias: quidam enim aut ex inſcientia, aut ex præoccupatione, doctrinam D. Auguſtini de efficaciæ gratiæ non intelligentes, inde libertatis extinctionem, poſtea tum correptionis tum exhortationis inutilitatem conſequi eſſe ſuebant. Altiores habuit in

Lucido Presbytero radices, qui eo devenit, ut crederet, immo & defenderet Deum quosdam quidem neceſſario ad vitam, quosdam vero ad penam prædeſtinare. Sex poſtiſſimum capitulis prima fronte innixa apparuit hæc hæreſis.

Primum, ut reſertur in Concilio Arelatenſi, & apud R. P. Deſchamps Societatis Jeſu Theologum l. de hæreſi Janſeniana his exprimitur terminis: Deus non omnes homines ad hoc creavit ut ſalvarentur, ſed ut multitudine hominum ornetur mundus.

Secundum: Poſt primi hominis lapſum, ex toto liberum arbitrium extinctum eſt.

Tertium: Chriſtus non eſt mortuus pro ſalute omnium.

Quartum: Præſcientia Dei hominem compellit ad mortem, & voluntate Dei perit qui perit.

Quintum: Poſt baptiſmum recte ſuſceptum, moritur in Adam quicumque deliquerit.

Sextum: Alii deputati ſunt ad mortem, alii ad vitam, ita ut malos Deus compellat ad malum.

Hæc ſcribant & reſerunt Genebrædus in chronico ſub Zoſimo, Baronius ad annum 490. Sigebertus ad annum 475. Floſdardus l. 3. hiſt. Eccl. Rhem. c. 14. & alii.

Progreſſus.

HÆREſIS Prædeſtinationaria ſæculo nono brevi crevit in magnam arborem. Quidam enim monachus nomine Goteſcalcus eam fortiter & tenuit & ardentiori zelo propugnavit, primo in Italia, deinde in Germania, favente & patrocinante Eberardo comite, ſuos ſparſit errores: reſpuſus, in Galliam venit, ubi plures etiam inter Eccleſiæ proceres habuit patronos ita ut Galliarum Eccleſiæ hinc inde, aliæ doctrinam Auguſtini defendendi motivo, aliæ, quod pejus eſt, adhaerentes quibuſdam ſententiis durioribus circa voluntatem Dei & mortem Chriſti, diſſiſe apparuerint. Nulla tamen aſſe deſecit, quinimmo pax vixit in cordibus Epiſcoporum ex utraque parte pugnantium; quandoquidem ponderatis omnibus in unitate fidei humiliter & prompte conveniſſe compertum habemus, acrius exarſit controverſia ſæculo decimo quinto; Lutherus enim & Gulvinus palam tum voce, tum ſcripto docuerunt prædeſtinationis

tionem necessitantem aliam ad vitam, aliam vero ad mortem. Eorum insistentes vestigiis Synodus Dordracena, repulso Arminio, prædestinationem necessitantem confirmavit. Ab his non difcedunt hodie multi Protestantes sive Gallicæ, sive Germanicæ, aliarumque Europæ regionum. Eis adhærere videtur Jansenius, qui in suo fucato Augustino gratiam efficacem ad bonum necessario propellentem, concupiscentiam vero ad malum trahentem defendit. Prædestinatianos fuisse refert R. P. Alex. Hist. sæculi 1. art. 10. & ante ipsum, præter auctores supra citatos, Suarez tom. de gratia prolog. §. c. §. n. 1. Alphonsus a Castro, Hæres. 1. prædest.

Interitus seu proscriptio.

APOSTOLUS Rom. 9. insurgit contra eos, qui vel ex efficacia vel ex necessitate gratiæ, inferebant fatum libertati humanæ contrarium. Eosdem revincit Origenes, & vix natus est error aliquis circa hoc momentum, ut Patres citius & absque mora, opera & sermone partes liberi arbitrii defendendas susceperint. Augustinus perstrinxit Prædestinatianos in libris de libero arbitrio & de prædestinatione Sanctorum. Patres Concilii Arelatensis compresserunt Lucidi temeritatem, qui opera Faustii Regienfis ad cor rediens, suos ipse ejuravit & damnavit errores. Incertior sane res est de Gotescalco, contra quem Rabanus adunavit Mogunticæ Synodum, ubi ille damnatus remissus est ad Hincmerum Rhemorum Archipræsulem, qui adunato ad hunc effectum Concilio Cariciaco, sententia lata hunc proscriptis Monachum, propter perverfas doctrinas. Ille vero in carcere poenitentiae causa rescusus, finem prædicandi perversa fecit. Patres Tridentini fortiter se gesserunt adversus Protestantes, & liberum arbitrium negantes a communione Ecclesiæ, censura ipso facto incurrenda, resciderunt: contra ejusmodi heterodoxos permulti scripserunt Theologi, inter quos eminet Bellarminus. Denique Innocentius decimus, Alexander septimus, Clemens nonus, Innocentius duodecimus, & Clemens undecimus quasi uno calamo doctrinam Jansenii quinque propositionibus contentam, eamque veluti Prædestinatianorum erroribus asinem, iterato fulmine percusserunt. Utinam percussa, non reviviscat amplius in pernicio animarum.

SECTIO SECUNDA.

Utrum de facto fuerint Prædestinatiani.

CONCLUSIO.

De facto extiterunt Prædestinatiani, unde hæresis prædestinatiana non est, ut perperam quidam autumant, merum commentum.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, quidem, ex Scriptura sacra.

R Oman. 9. Apostolus impugnat errorem quorundam, qui fatum & necessitatem inducebant in animam, ex efficacia tum gratiæ tum præscientiæ Dei. *Dicis itaque mihi, voluntati ejus quis resistit?* Dixerat prius, *non est volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei*; dicit enim Scriptura Pharaoni, quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam, & ut annuntietur nomen meum in universa terra: ergo cujus vult miseretur, & quem vult indurat. *Dicis itaque, &c.* Respondet Apostolus, non quidem negando electionem secundum propositum, neque etiam admittendo fatum & necessitatem, sed adorando mysterium. *O homo inquit, tu quis es qui respondeas Deo? Numquid dicis figmentum ei qui se finxit, quid me scissi sic?* legitur ex Apostolo quidam erant, etiam circa ipsius tempora, qui prædestinationem necessitantem, tum ad bonum, tum ad malum admitterent.

Secundo, ex Origene.

ORIGENES l. 3. Periarcehon expresse loquitur de quibusdam hæreticis, qui loco Apostoli mox laudato abutentes, fatalem ejusmodi prædestinationem in actus humanos inducere non erubescabant. *Iis, inquit, præcipue nituntur hæretici, dicentes non esse in nostra potestate ut salvemur, sed naturas esse animarum tales quæ in omni genere vel pereant, vel salventur, nec ulla modo possit anima quæ mala facta est, bona fieri; aut quæ bona fuerit, mala effici.* Certe in his duobus punctis præcipue versatur hæresis prædestinatiana; nimirum quod quidam sint determinati & ordinati ad bonum & vitam, quidam vero ad malum & mortem: igitur hæc hæresis non est phantasma.

Idem

Idem l. 7. c. 8. explicans illum Apostoli locum: Quos præscripsit, hos prædestinavit, ait, si ad communem referatur intelligentiam hoc quod dicit, quia quos præscripsit, hos & prædestinavit, ingentem senectutem patefacimus iis, qui negant esse in hominis potestate, ut salvus fiat. Igitur jam grassari incipiebat Origenis temporibus hæresis prædestinariana.

*Tertio, ex dissidio Monachorum Adu-
metinorum.*

Monachi Aduemetini doctrinam D. Augustini non intelligentes, inferebant ex efficacia gratiæ liberum adimi arbitrium, inutilem esse correptionem, hominem necessario esse ad bonum aut malum determinatum. Ita scribit ipse Augustinus Ep. 46. ad Valentinum Monasterii Præfulem. *Nobis, inquit, retulerunt, Cresconius scilicet & Felix Monachi, Monasterium vestrum nonnulla dissensione turbatum, eo quod quidem in vobis sic gratiam prædicent, ut negent hominis esse liberum arbitrium. Porro sanctus doctor ad illos & instruendos & etiam refellendos scripsit duos libros, unum de gratia & libero arbitrio, alterum vero de correptione & gratia. Ergo hæresis prædestinariana non est fictitia, cum inter Monachos Aduemetinos quidam ex efficacia gratiæ inferrent necessitatem ad vitam, ex concupiscentia vero fatalem destinationem ad mortem æternam.*

Quarto, ex Conciliis.

Arausicanum 3. Can. 25. sic habet: *Aliquos vero ad malum divina potestate prædestinatos esse, non solum non credimus, sed etiam si qui sunt, qui tantum malum credere velint, cum detestatione anathema illis dicimus.* Quibus verbis Patres anathemate percellunt eos, qui fucato & tæcito nomine hæresim prædestinarianam propugnabant.

Concilium Arelatense ann. 475. congregatum, item & Lugdunense quod illi successit, agunt solummodo contra Prædestinarios, eorumque dogmatibus notam incurrunt: ita colligitur ex libris & Epistola Fausti ad Leontium, quorum operum prælatio hunc habet titulum: Professio fidei contra eos, qui dum per solam Dei voluntatem alios dicunt ad vitam attrahi, alios in mortem deprimi; hinc fatum cum Gentilibus asserunt, inde liberum arbitrium

cum Manichæis negant. Ibidem Faustus, cui demandata fuerat provincia scribendi adversus Prædestinarios, sic prosequitur: Pro sollicitudine Pastoralis, Beate-Papa Leontii in condemnando prædestinationis errore, Concilium summorum Antistitum, congregatis uni versis Galliarum Ecclesiis præstitis. Quod vero ad ordinanda quæ collatione publica doctissime protulisti, operam infirmis humanis curamque mandasti... parum sanctæ exstimationi vestræ consulisti, & me iudicio charitatis, vos periculo electionis onerasti... in quo quidem opusculo post Arelatenfis Concilii subscriptionem, novis erroribus deprehensis adjici aliqua, Synodus Lugdunensis exigit. Tria ibi refert Faustus. Primo quidem ex commissione scribere contra Prædestinarios asserit. Secundo, Concilia Arelatense & Lugdunense adunata fuisse contra eos. Tertio illorum opinionem continere hæresim. Baronius ad ann. 490. meminit Epistolæ Fausti, meminit & istorum Conciliorum: ergo, &c.

Concilium Carthacum sub Hincmaro Rhemenfium Episcopo, damnat ex professo Prædestinarios. Idem præstitit Tridentinum, cum anathemate percussit Lutheranos & Calvinistas propter multos errores, maxime vero propter prædestinationem necessitantem alios ad vitam, alios vero ad mortem; quem errorem Synodus Dordracena in Batavia contra Arminium definitione speciali docet & defendit. Igitur fuerunt Prædestinariani; immo Calvinus cæterorum hæreticorum plagiarium, in hoc momento voluit veterem illam renovare hæresim.

Quinto. Ex variis Scriptorum Ecclesiasticorum sententiis.

1. PROSPER Tiro, S. Prospero coævus, in Chronico ad annum 415. expresse dicit hæresim Prædestinarianorum palmam erupisse Augustini temporibus, occasione ipsius doctrinæ de gratia efficaci in pravam sensum usurpatæ: ita quoque referunt multi codices. 2. Arnobius junior in Psalm. 108. meminit hæresis, quæ a Deo alios prædestinari ad benedictionem, alios vero ad maledictionem propugnat. 3. S. Fulgentius l. 2. de verit. prædest. & gratiæ c. 2. dicit plures in questione gratiæ & libertatis non tenere discretionem, sed ita unum asserere, ut alterum asserere satagant. 4. Evodius Ticinensis Episcopus, qui paucis annis ante Concilium Arau-

Arausicanum florebat, lib. 2. epist. 19. ad Constantium, tacito nomine reſellit eos, qui dicebant non aliam inesse homini potestatem nisi eligendi malum: & hoc est capitale Prædestinationum dogma. s. Hincmarus l. de præd. c. 1. hæresim hanc ex professo impugnât, illamque nomine & re extitisse non in uno loco docet. Hoc refert utique codex manuſcriptus sancti Viſtoris apud Parisios, in quo quidem extat appendix quatuor hæreſum, addita a Genadio Massiliensi ad librum D. Augustini de hæresibus, ubi hæresis prædestinatio cum suis vicissim dogmatibus describitur. Ibidem habetur eandem ortam fuisse paulo ante Nestorium, anno scilicet 428.

Sexto, ex aliis momentis quibus iterum hujus hæreseos ortus annotatur.

AUCTORES omni exceptione majores, hæresim prædestinationum ortam habuisse versus Cælestini Papæ tempora, non sine fundamento obſervant: igitur Prædestinationum hæresis non est fictitia. Probat ur antecedenſ. Primo ex Hincmaro, qui in Epistola sua ad Nicolaum primum sic loquitur. "Ex veteri hæresi prædestinatio, quæ primum in Africa & postea in Gallia per idem tempus quando & Nestoriana hæresis est exorta, & tempore Cælestini Papæ, ipsius auctoritate & instinctu est revincta." Secundo Photius in sua Bibliotheca Codice 54. ait: "Post sancti Augustini mortem, cœperunt quidam in clero impium illud dogma asserere, male etiam loqui de S. Augustino, atque adeo conviciis incessere tanquam arbitrii libertatem tollendam docuisset. Verum Cælestinus Pontifex Romanus de sancto viro, & contra eos qui hanc hæresim reſuscitarent, ejus ore Episcopis scribens, errorem nuper rovocatum cohibuit." Tertio, Auctor Prædestinatus de Pseudonimo libro, qui D. Augustino ascriptus est, ita loquitur. "Tandem aliquando ad manus nostras pervenit liber, qui Augustini nunciatur titulo, cum se hæreticum ostendit in textu. Hunc librum sibi aliquando oblatum summus Pontifex Cælestinus ita execrationis habuit, ut eum perpetuo damnare juberet silentio."

Septimo, ex ratione.

ILLA HÆRESIS non est fictitia, quæ impugnata est a multis Patribus, quæ fuit

proſcripta a Conciliis, quæ turbavit pacem Ecclesiæ, quæ refertur a gravissimis auctoribus, quæque revixit in modernis hæreticis: atqui talis est hæresis prædestinatio. Siquidem constat ex dictis impugnaram fuisse a Patribus, a Conciliis &c. ergo non est fictitia & phantastica.

Respondetur ad objectiones.

Objectiones. Nullus auctor meminit hæresis Prædestinationum temporibus S. Pauli & Origenis: igitur frustra laudantur ambo & commemorantur in probationibus, pro existentia talis hæresis.

Respondeo distinguendo; nullus auctor mentionem facit de hæresi Prædestinationum circa tempora Pauli & Origenis, quoad nomen concedo: quoad realitatem, nego. Testis est Apostolus in probatione laudatus, qui propugnat electionem gratuitam contra eos, qui ex ea inferbant liberi arbitrii extinctionem. Testis & Origenes, qui multos ex illo Apostoli loco quos præſciuit & prædestinavit, non esse in hominis potestate ut salvus fieret, concludisse commemorat. Testes omnes Patres qui contra fatum Ethnicum scripserunt, ut Irenæus, Augustinus & alii. Quid plura? Omnes primorum sæculorum Patres habemus præſciantes tum Gentiles, tum Manichæos de errore fati, ex quo sumptis exordium hæresis prædestinatio. Et vero quidam a nomine fati declinantes, subtilius dixere verbis paululum remissioribus, non esse in homine liberum arbitrium, nec in eodem potestatem seipsum salvandi, non quidem ex vi cogente sidentur, sed ex præſcientia & ordinatione Dei, alios ad mortem, alios vero ad vitam compellentis. Hinc ista opinio non fatum, sed mutuando nomen a præſcientia præordinante, dicta est prædestinatio. Nonne decursu temporum multi ita de præſcientia Dei sentire & fatum aliis quidem mediis, sed tamen vere propugnare cœperunt?

Respondeo 2. aliter distinguendo, nullus auctor meminit hæresis Prædestinationum versus Pauli & Origenis tempora, eo quod nondum fuerat sub tali nomine proſcripta, concedo: eo quod nullus invaleret error tum circa liberum arbitrium, tum circa præſcientiam Dei, nego: Et vero unde Origenes, unde Augustinus, unde Anselmus & alii sancti Doctores in componenda libertate cum præſcientia tam insudarant, nisi ut duplicem errorem, alte-

alterum ex fato ethnico, alterum ex Pelagio naturæ supra modum indulgente, devitandum pro virili docerent esse.

Inflabis. Si fuisset hæresis Prædestinatio, maxime quinto sæculo. Atqui nulla fuit tali tempore. Et probatur: Si ejusmodi hæresis apparuisset quinto sæculo, de illa mentionem faceret Augustinus; siquidem observavit in libro de hæresibus alias antiquiores. Atqui nullam de ea facit mentionem, ergo, &c.

Respondeo negando minorem; ad probationem, distinguo majorem. Si hæresis talis exstitisset quinto sæculo mentionem implicitem de ea faceret Augustinus, concedo: explicitem, subdistinguo. Si habuisset Duces & Defensores validos, concedo: fin minus; nego. Mentionem implicitam facit sanctus Doctor; siquidem refert, ut dictum est, Monasterium Aduerninum turbatum fuisse, occasione earum rerum, quæ scripserat & de efficacis gratiæ & de electione secundum propositum, ita ut quidam inferrent perimi liberum arbitrium, inutilemque esse correctionem, quia vero bona fide, & omni semota pertinacia, suum probebant sensum, instructione quidem opus habebant, sed ab hæresi erant immunes, propter duo. Primo, quia sua dogmata non propugnabant pertinaciter. Secundo, quia Ecclesiæ nihil adhuc expresse determinaverat circa istud momentum; & ideo Augustinus charitate flagrans, hæreseos labem eorum dogmati inungere noluit. Cæterum Philastrus Brixienfis l. de hæresibus, hæresi 67. expresse docet hæresim Prædestinatio exortam fuisse ante Augustini & Monachorum Aduerninorum tempora, videlicet occasione loci Apostoli de induratione Pharaonis, Rom. 9.

Urgebis iterum. Ideo asseritur hæresim Prædestinatio apparuisse circa Augustini tempora, & quidem cum majore strepitu & expressius quam prioribus sæculis, quia Augustinus scripsit librum alterum de gratiæ & libero arbitrio, alterum de correctione & gratia contra errorem Monachorum Aduerninorum: atqui hoc non est verisimile, & probatur. Primo, quia ipse Augustinus l. 2. retrac. c. 66. testatur librum de gratiæ & libero arbitrio scripsisse contra eos qui ut saluarent liberum arbitrium, negabant gratiam, scilicet Pelagianos. 2. Monachi Aduernini Catholice sentiebant de gratia. Sic enim Valentinus Præsul in Epistola ad

S. Augustinum de fidei puritate suorum Monachorum scribit: *Servi tui Flori hæc fides est Pater, non sicut fratres illi sunt locuti; impræsentiarum audierunt ab eo dictum, non iuxta merita nostra dari donum pietatis, sed per gratiam Redemptoris.*

Respondeo. Megando minorem: ad probationem distinguo. Augustinus scripsit librum alterum de gratiæ & libero arbitrio, alterum de correctione & gratia contra Pelagianos; & simul contra errorem Monachorum, concedo: nullo modo scripsit contra errorem Monachorum, nego. Contra Pelagianos quidem, qui ut saluarent liberum arbitrium, negabant gratiam, scripsit primario librum de gratiæ & libero arbitrio, sed secundario ad instructionem Monachorum. Scripsit vero librum de correctione & gratia directe contra errorem Monachorum, qui ex efficacia gratiæ inferebant correctionem esse inutilem. Sic enim loquitur l. 2. retr. c. 66. *Propter eos, qui cum defenditur Dei gratia putantes negari liberum arbitrium, sic ipsi defendunt liberum arbitrium, ut negant Dei gratiam, asserentes eam secundum merita nostra dari; scripsi librum cui titulus est de gratiæ & libero arbitrio; ad eos autem scripsi Monachos Aduerninos in quorum Monasterio de hac re exeperat contentio.*

Ad alteram probationem distinguo. Fides aliquorum Monachorum erat pura, concedo: omnium, nego. Divisum quippe in duas partes Monasterium erat, alii enim bene sentiebant de gratiæ Christi, ut Valentinus Præsul & Florus; alii in pravam sensum doctrinam Augustini detorquebant, pravas contra libertatem eruebant consequentias, ut Felix & Crescentius; quia vero magna erat, ut ipse fatetur Augustinus, inter illos contentio, quid mirum, si multi Catholice de gratiæ opinabantur, quidam contra perverse, defectu scilicet aut sagacitatis animi, aut etiam humilitatis & pietatis?

Oppones 2. Præses Maguinus & alii non pauci dogmata Prædestinatio tanquam mere consista habent, nec aliud quam objectiones Gallorum adversus S. Augustini de efficacia gratiæ doctrinam præ se ferre propugnant. Et vero Mafilienses, ut referunt SS. Prosper & Hilarius in suis ad B. Augustinum Epistolis, objiciebant sancto Præsuli gratiam prout ab illo propugnatam liberum prorsus adimere arbitrium, immo & quoddam fatum prorsus horrendum in vitam indu-

inducere humanam. Igitur hæresis prædestinatio est merum commentum.

Respondet 1. retorquendo argumentum. Ergo quia hæc & similia Massilienses obijciunt Augustino, jam prædestinatio extabat Augustino, quandoquidem istas objectiones, seu potius impropria a Prædestinatio eo sane mutuati sunt scopo, ut exosam omnibus redderent tanti Doctoris de efficacia gratiæ doctrinam, sique unico veluti ictu seu impetu Augustinum prostrare confidebant; nimirum ostendendo ipsi de gratiæ opinionem, esse hæreticorum profliganda & abominanda dogmata.

Respondet 2. distinguendo: Dogmata Prædestinatiis affixa sunt objectiones Gallorum, simul & Prædestinatorum errores, concedo: & non sunt, nego. Massilienses ut paucis efficaciam gratiæ, ejusque ad initium fidei necessitatem exploderent, ex ea liberi arbitrii subsequi interitum prædicebant, nec in hac sola sistebant calumnia, verum etiam ex gratiæ præveniente & efficaci prædestinationem necessitantem, alioque Prædestinatorum nexos inferre non dubitabant. Et vero Augustinus librum de gratiæ & libero arbitrio non scripsit adversus Semipelagianos, siquidem nondum suos promebant errores, nec a fortiori librum de correptione & gratiæ, non enim gratiam per se efficacem, sed solum indifferenter & naturæ pedissequam admittebant; upde nec ex gratiæ inferebant inutilem esse correptionem. Superest igitur B. Augustinum scripsisse librum istum pro instructione Monachorum Aduertinorum, adeoque contra Prædestinatorum errores, quos jam aut propugnare, aut saltem prædicare tentabant.

Obijciunt 3. SS. Hilarius & Prosper hæresim Prædestinatorum nullquam impugnarunt, sed solummodo Gallorum objectiones, ut vindicarent B. Augustinum a variis calumniis, immo altum est apud eos de illo momento silentium. Sed si ejusmodi extitisset hæresis, de ea profecto sermonem instituisset sancti Præfules, ostendendo impropria Augustino facta, ex hæreticorum officina produsse, ut exosa ejus redderetur de gratiæ doctrina: ergo &c.

Respondet distinguendo majorem. Hilarius & Prosper hæresim Prædestinatorum non impugnarunt, immediate & directe concedo: mediate & indirecte, nego. Didum est errorem Prædestinatorum usque ad Augustini tempora non fuisse proscriptum ab Ecclesia tanquam spe-

cialem hæresim, eo quod Duces alicujus nominis & defensores non haberet, sed partim ex dubiis illiteratorum, partim ex contentione & dissidio aliorum, partim etiam ex multorum obmurmuratione nascentes, paulatim sed sine strepitu serpebat in mundo. At vero hæresis Semipelagiana graves habebat Duces, Episcopos scilicet & Abbates omni exceptione majores; hinc non mirum, si toti incumbere visi sint Hilarius & Prosper, in refutandis eorum objectionibus, ut a nævis defenderent S. Augustini doctrinam de efficacia gratiæ; quamobrem ommissis opinionibus virorum obscuri nominis, quales tunc erant Prædestinatiani, solummodo de objectionibus Gallorum solvendis satagebant, de hoc momento potissimum loquebantur. At probando objectiones Massiliensium non secui ad doctrinam B. Augustini, simul resellebant Prædestinatorum dogmata, quippe quæ erant conclusiones, quas male interebant Semipelagiani ex principiis Augustini de gratiæ efficaci. Propter has & similes rationes, SS. Hilarius & Prosper non petierunt a B. Augustino contra Prædestinatio- nos auxilium, siquidem nulli litterati, saltem palam & scriptis defendebant eorum hæresim; bene vero contra Semipelagianos.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Extiterunt Prædestinatiani, & hæresis Prædestinatio non est commentum.

Primo. Hoc indigitare videtur Apostolus Rom. 9. impugnare enim errorem quorundam qui fatum in actiones humanas inducebant. *Dicit itaque mihi, voluntati ejus quis resistit?*

Secundo. Permulti Patres hanc denotant hæresim. In primis Origenes l. 3. Periarchon. Aug. Epist. 46.

Tertio. Hoc ipsum sufficienter declarat Concilium Arausicanum 2. Can. 25. Arelatense, Carisiacum. His accedunt gravissimi auctores, nimirum Hincmarus Epist. ad Nicolaum primum. Evodius Trecentis Episcopus l. 2. Epist. 19. ad Constantium, &c.

SYNOPSIS RESPONSIONUM

AD OBJECTIONES.

Primo. Non diffitemur auctores expressam non fecisse mentionem de hæresi Præ-

destinacionum tempore Origenis, immo nec Augustini, quæ licet concepta nondum tamen erat declarata; quippe quæ apertos non haberet Duces: attamen nedom in mentibus, sed & in collationibus, ut ex diffidio Monachorum Adrumetino- rum liquet, serpere incipiebat.

Secundo. Non desunt quidem qui asserant dogmata Prædestinacionum, esse Massiliensium impropria adversus Augustinum: verum unde objectiones Gallorum ortum ducebant, nisi ab hæresi prædestinacioniana? Isti enim ut doctrinam B. Aug. exosam redderent, eam Prædestinacionum dogmata complecti per fas & nefas contendebant.

SECTIO SECUNDA.

An Lucidus Presbyter quinto seculo adhæserit Prædestinacionis.

CONCLUSIO AFFIRMATIVA.

Probatnr multipliciter.

PRIMO. Ex Historicis in articulo præcedenti relatis, ita Baronius, Siebertus, & ex recentioribus Sirmondus, Pater Alexander & alii.

Secundo. Ex Epistola Fausti Regiensis Episcopi ad Lucidum, in qua sex capita proponit illi damnanda, quæ errores Prædestinacionum, de quibus supra, complectuntur: quæ quidem Epistola a Concilio Arelatenſi approbata est: namque Leontius, qui huic præsidebat Concilio, istam mandaverat Fausto provinciam, ut si fieri posset, ad meliora revocaret errantem.

Tertio. Ex libello ipsius Lucidi ad Epistolam Fausti sic respondentis. "Proinde juxta prædicandi recentia statuta Concilii, damno vobiscum sensum illum, qui dicit, humanæ obedientiæ laborem divinæ gratiæ non esse jungendum; qui dicit, post primi hominis lapsum ex toto arbitrium voluntatis extinctum, qui dicit, quod Christus Dominus & Salvator noster, mortem non pro omnium salute suscepit; qui dicit, quod præscientia Dei hominem violentem compellat ad mortem; vel quod Dei peccant voluntate, qui pereunt; qui dicit, quod post acceptum legitime baptismum, in Adam moriatur quicumque deliquerit; qui dicit, alios deputatos

ad mortem, alios ad vitam prædestinatos." Observes velim benevole lector, Faustum in præfatione librorum ad Leontium Arelatenſem Episcopum, testari istam errores Lucidi confutandi accepisse provinciam.

Quarto. Ex Conciliis. Arelatenſe tertium & Lugdunenſe testimonium perhibent veritati, nedom enim Lucidi proſcripserunt errores, verum etiam Patres Synodici tum suffragiis tum subscriptionibus approbant Fausti Epistolam qua Lucido minatur anathema, nisi citius suos ejuret errores. De his Synodis mentionem faciunt Baronius ad annum Christi 490. num. 16. 17. 33. &c. Siebertus & alii tam veteres quam recentiores historici, unde fieri non potest, esse, ut quidam autumant, purum commentum. Igitur Lucidus adhæsit Prædestinacionis. Sic utique propugnat Binius in suis ad Concilium Arelatenſe & Lugdunenſe observationibus.

Solvuntur Objectiones.

OBJECIES. Diſta in probationibus sunt commenta Fausti Semipelagiani. Et ideo nulla fide digna. Igitur Lucidus non adhæsit Prædestinacionis.

Respondeo 1. Hominem posse deficere in uno, & bene agere in altero. Photius licet Schismaticus, & Sozomenus tamen hæreticus, pro multis tamen Historicis momentis audiuntur & ponderant, quidni & Faustus licet Semipelagianus audietur contra Prædestinacionis, maxime cum motivo fidei eos in ore haberet, tum quia hanc suscepit a Leontio provinciam refutandi Lucidum? Præter auctores supra laudatos in probationibus, Malderus antilynoti c. 1. docet Dordracenam Synodum convenire in dogmatibus de libero arbitrio cum Prædestinacionis proſcriptis, sic enim loquitur de Capitulis Dordracenis: *De primo quod est de ipsa prædestinatione & reprobatione, reperimus in Epistola Fausti ad Lucidum, approbante toto Concilio Arelatenſi tertio tanquam Catholice Fidei Canones ejusmodi, anathema illi, qui per Dei præſcientiam in mortem deprimi hominem dixerit, &c.*

Respondeo 2. Epistolam Fausti, qua compulſit Lucidum suos ejurare errores, ut in antiquis Codicibus legitur, manitam esse subscriptionem non solum Fausti, sed & aliorum Galliæ Episcoporum in pietate & eruditione nulli fensorum, scilicet

Auxonii, Pauli, Eutropii, Pragmatii, Patientii, Euphrongi, Megetis, Cludii, Lucadii, & Juliani. Addo quod Semipelagianismus nondum erat ab Ecclesia damnatum quum scripsit Fauſtius contra Prædeſtinatioſ, unde perperam obijcitur eum fuiſſe Semipelagianum ad declinandum ipſius auctoritatem contra Lucidum, maxime vero cum ipſe Lucidus in ſua retractatione fateatur le male ſenſiſſe de libero arbitrio propter præſcientiam Dei quam conciliare cum libertate humana non poſſe, aſſerebat.

Inſtabis. Henricus Caniſius dicit Episcoporum ſubſcriptionem non inveniri in Epifſola Lucidi in manuſcripto codice ex Bibliotheca Monaſterii ſancti Galli, igitur fuit ultima reſponſio.

Reſpondeo. R. P. Morinus Fauſtum primo miſiſſe ſuam Epifſolam propria ſolum manu ſubſcriptam ad Lucidum, remiſſam vero poſtea fuiſſe ad Episcopos ſupra laudatos, qui quidem in Concilio adunati, ut multa alia pertractarent negotia, eidem ſubſcripſerunt; unde non mirum ſi in quibuſdam codicibus Epifſola appareat ſola Fauſti & Lucidi manu ſubſcripta, in aliis vero qui eam cum actibus Concilii reſerunt, omnium Episcoporum ſubſcriptione munita aſſigeat illa eadem Epifſola. Et ſic præclare admodum abſque negotio omnes omnino conciliantur codices.

Reſpondeo. 1. Fidem non eſſe adhibendam codici S. Galli, ſiquidem apparet corruptus, quippe qui non reſerat ſubſcriptionem Fauſti in ſuo loco, namque multas alias materiæ diſcretæ quæſtiones exponit, antequam de ſubſcriptione faciat mentionem.

Rurſus inſtabis. Plurima reperiuntur in Epifſola Fauſti, & in libello Lucidi in quo ſuos ejurat errores, fidei proſus contraria, igitur fides non eſt adhibenda Epifſolæ Fauſti & libello Lucidi. Igitur Lucidum ad hæſiſſe Prædeſtinatioſis commentum eſt: probatur antecedens; in Epifſola Fauſti hæc habentur: *Anathema ſi li qui hominem cum fidei confeſſione ſolemniter baptizatum, & aſſerentem Catholicam fidem, poſtmodum per diverſa hujusmodi oblectamenta lapſum in Adam & originale peccatum fuiſſe aſſeruit.* Propoſitio autem contraria eaque catholica eſt, qui poſt baptiſmum labitur, perit in Adam & per originale peccatum, quatenus per peccatum actuale renovat Adæ peccatum. Iſtud vero legitur in libello Lucidi (*damno ſen-*

ſum illum qui dicit ab Adam uſque ad Chriſtum, nullos ex gentibus per primam Dei gratiam, id eſt, per legem naturæ, in adventum Chriſti fuiſſe ſalvatos, eo quod liberum arbitrium in primo homine perdididerint.) Ex quo quidam concludunt Lucidum per legem naturæ intelligere naturæ vires, adeoque ipſum in hoc adharere Pelagianis: deinde vero liberum arbitrium per peccatum Adæ totaliter extingui eſſe indigere: ſed iſtæ duæ propoſitiones manifeſtam involvunt contradictionem: igitur non ſunt in Epifſola Fauſti convenientia adverſos Lucidum teſtimonia.

Reſpondeo. negando antecedens. Ad probationem diſtinguo minorem. Propoſitiones ſunt erroneæ in ſenſu extraneo concedo: in ſenſu proprio, nego. Senſus connaturalis anathematis quod invenitur in Epifſola Fauſti idem eſt ac iſte Canonis 17. Seſſ. 6. Concilii Tridentini: (*Si quis juſtificationis gratiam non niſi Prædeſtinatioſis ad vitam contingere dixerit, reliquos vero omnes qui vocantur, vocari quidem, ſed gratiam non accipere, anathema ſit.*) Et vere, homo poſt baptiſmum lapſus in peccatum mortale, non perit propter peccatum originale, ſiquidem remiſſum fuit in baptiſmo, ſed propter peccatum actuale & personale, de quo non egit penitentiam.

Quoad Lucidum, dico intelligere per legem naturæ gratiam datam ante adventum quidem Chriſti, ſed tamen ex meritis Chriſti præviſis conceſſam; ita colligitur ex verbis eiſdem libri infra: (*Per rationem & ordinem ſeculorum alios lege gratiæ, alios lege Moſis, alios lege naturæ quam Deus in omnibus cordibus ſcripſit in ſpe adventus Chriſti fuiſſe ſalvatos. Tamen ab initio mundi ab originali nexu, niſi interfeſſione ſacri Sanguinis non abſolviſſet.*) Ad aliud innuit Lucidus liberum hominis arbitrium in Adam deperditum, diſtinguo, & hoc intelligit ſolummodo quoad perfectionem, ſed non quoad excitatem. Ita utique cenſet Auguſtinus, & merito; ſiquidem primus homo per lapſum amiſit facilitatem ad eligendum & faciendum bonum, qua gaudebat antea in ſtatu innocentie.

Urgebis adhuc. Concilia de quibus ſupra, nimirum Arelatenſe & Lugdunenſe, ſuſpecta ſunt & incerta, quandoquidem nullus de his meminit ante Hinemarium. Ergo negotium damnationis Lucidi propter hæreſim Prædeſtinatioſis, nulla cer-

certa fide constare potest. Igitur a primo ad ultimum manet, quæ dicuntur contra Lucidum esse conficta.

Respondeo. Epistolam Fauſti ad Leontium, a quo acceperat provinciam refutandi errores Lucidi, fidem facere sufficientem; & vero, quomodo Fauſtus, vir alias sanctitate insignis, ut refert Andreas Dulaufſay quarto Calendæ Octobris; de illo enim dicit quod sancto sine quieverit, quod multis doctrinæ & pie conversationis titulis sit gloriosus, quod Ecclesia Rejenſis ex antiquo more cultu sanctitatis eum veneretur. Quomodo, inquam, vir tot numeris absolutus imposuisset Galliarum Episcopis, qui adhuc superstites, non ignorabant quid aſſertum fuerat in utroque Concilio contra Prædeſtinatianos adunato? Quomodo tales Episcopi, quorum huius in ore verſatur Hiſtoricorum, maxime Baronii, qui ad annum Christi 490. n. 17. & seq. multa refert de eorum & pietate & eruditione, tantum paſſi fuiſſent ſerpere in Galliarum Provinciis commentum?

Quinimmo, propter veteres & novas maxime Prædeſtinatorum de die in diem graſſantes hæreſes Leontius, ita refert Pater Alex diſſert. 5. ad ſec. 5. quotannis Synodum congregabat ex Hilarii ſummi Pontificis decreto, & tamen nullus auctor, ſaltem illorum temporum, meminit iſtius momenti, ergone propter aliquorum ſilentium res falſa?

Reſpondeo 1. Baronium, Sirmundum & alios permultos, ut Malderum in Antiſynod. c. 1. Alvarez de Origine hæreſis Pelagianæ c. 23. & 24. mentionem facere de Conciliis allatis, cæterum celebrata ſunt in urbibus celeberrimis, unde neminem latere potuerunt. Si igitur Fauſtus in hoc illuſiſſet publico, multi proſecto ſtatim contra ipſum inturrexiſſent: quod cum factum fuiſſe non lezatur, ſat veritas Conciliorum & condemnationis Lucidi propter errorem Prædeſtinatianorum. Igitur Lucidus adhæſit Prædeſtinatianiſ.

Perſiſtes. Fauſti libri erroribus Semi-pelagianorum ſcatentes apparent; immo approbati ſunt a Patribus Concilii Arelateſis, quod patet ex Epistoſa Fauſti ad Leontium. (*In quo quidem opusculo, inquit, poſt Arelatenſis Concilii ſubſcriptionem, novis erroribus deprehendiſ, adſicci aliqua Synodus Lugdunenſis exegit.*) Sed Epistoſa erroribus plena, & Concilia illam appro-

bantia, nullius ſunt ponderis, igitur non patet ex his momentis Lucidum adhæſiſſe Prædeſtinatianiſ: maxime vero cum præcipua huius aſſertionis fundamenta, Epistoſa ſcilicet Fauſti, Concilium Arelatenſe & Lugdunenſe, nulla fide ſint digna.

Reſpondeo 1. Dato & non conſeſſo quod Fauſtus Semi-pelagianiſmum in ſuis libris caute & ſubtiliter ſparſerit, immo quod & Patres tum Arelatenſes, tum Lugdunenſes approbaverint ipſius opera, hoc ipſum probaret Lucidum reum fuiſſe hæreſeos Prædeſtinatianorum, quandoquidem Semi-pelagiani illam tanquam liberi arbitrii deſtructoricem fortiter impugnabant. Addo iterum tunc temporis Semi-pelagianiſmum nondum fuiſſe ab Eccleſia proſcriptum. Et ideo ipſius deſenſores dignos eſſe, quibus fides adhibeatur contra Prædeſtinatianos. Præterea nullus poſteſt cum fundamento aſſerere Patres Arelatenſes & Lugdunenſes aliquem edidiſſe Canonem pro Semi-pelagianiſmo, nullus probabit eos propoſuiſſe ac definiſſe tanquam fidei regulam, initium bonorum operum, maxime fidei eſſe a viribus naturæ. Igitur auctoritas utriuſque Concilii in toto ſuo robore manet contra Lucidum.

Reſpondeo 2. Negando Patres Arelatenſes approbaſſe libros Fauſti, quandoquidem Concilii ſubſcriptio de qua mentionem fecit Fauſtus, ſpectat tantum ipſius Epistoſam ad Lucidum directam, quod patet ex Epistoſa ejuſdem Fauſti ad Leontium, in qua ſic loquitur: "Quod pro ſollicitudine paſtorali, beate Papa Leonti, in condemnando Prædeſtinatianiſ errore Concilium ſummorum Antiſtum congregaſti, univerſis Galliarum Eccleſiis præſtiſtiſ. Quod vero ad ordinanda ea quæ collatione publica doctiſſime me protuliſti, oderam infirmis humeris, curamque mindaſſiſ, parum, ut reos, tanto negotio, parum ſanctæ exiſtimationi tuæ veſtræ conſuluiſtiſ." Ex quo ſequitur Fauſtum libros ſuos tum de gratia, tum de libero arbitrio poſt Synodum Arelatenſem in lucem protuliſſe, ſic enim exigebat Leontius; & ideo ejuſmodi libros ſubſcriptione Concilii munitos fuiſſe, nulla ſufficienti probatione conſtat.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Lucidus adhæsit Prædestinatis.

Primo. Hoc patet ex Epistola Fausti Reziensis Episcopi ad ipsum Lucidum.

Secundo. Ex libello ejusdem Lucidi ad Faustum.

Tertio. Idipsum testantur Concilium Arelatense tertium & Lugdunense, Baronius & alii.

SYNOPSIS OBJECTIONUM.

Primo. Perperam quidem autumane commenta esse, ea quæ dicuntur de Lucido a Fausto, licet enim foret tunc Semipelagianus, potest verissima referre, maxime cum Semipelagiani odio haberent Prædestinatos.

Secundo. Non negamus Epistolam Lucidi fidei expressivam, primum a solo tantum Fausto subscriptam, verum postea a cæteris Episcopis subscritam dicimus: unde diversa fuere exemplaria, quidni & diversi codices?

Tertio. Suspecta sunt Concilia Arelatense & Lugdunense: ergo, &c.

Respondet negando; gravissimi enim viri, ut Baronius & alii mentionem expressam de his faciunt.

SECTIO TERTIA.

Utrum Gotescalcus adhæserit Prædestinatis non seculo.

GOTESCALCUS natione Germanus, & secundum quosdam Italus, professione Monachus Abbatæ Orbacensis in Diocesi Sueslionensi, mente serenus, quietis impatiens, ut refert Flodoardus l. 3. Hist. Rhem. c. 14. doctrinæ S. Augustini studit. Familiaris erat cum Valfrido Abbate Monasterii Augier divitis, & cum Lupo Ferrariensi etiam Abbate, ut patet ex Epistola tertia ejusdem Lupi ad ipsum Gotescalcum, qui quidem a Rigoldo Rhemeniensi Corepiscopo contra regulas ordinatus est Presbyter anno 847. & hoc absque licentia Rothadi Sueslionensis Episcopi. Postea peregrinationis suæ devotionis motivo & Monasterio nullis munitus obedientiæ litteris egrediens, Romano primo venit, deinde per omnia

divagans loca specie larvata Verbum Dei Barbaris prædicandi, exitiosos Prædestinatonorum errores in Germania diffeminavit. Rabanus de hoc certior factus opusculum contra illum conscripsit, quem & in Moguntina Synodo damnavit. Sed in hæresi pertinacem comperiens, remisit ad Hincmarum ipsius Metropolitano, qui correptum in carcerem detrudi curavit, ne in posterum alicui fieret petra scandali & offensionis; ita Baronius ad annum Christi 848. & alii complures tum Historici, tum Theologi. Quidem tamen Gotescalcum ab errore purgare satagunt. Quibus & lubenti animo subscriberemus, si salvo veritatis jure numquam ad prætermittendo, aut offendendo fieri posset.

CONCLUSIO.

Gotescalcus Prædestinatonorum errorem non seculo renovavit.

Probatur unico sed efficaci argumento.

HÆRESIS Prædestinatonorum in hoc potissimum consistit; quod statuit quosdam necessario destinatos esse ad vitam, quodam vero ad mortem & damnationem, quod etiam Christus mortuus sit tantum pro electis: atqui utrumque errorem tenuit, scripsit & prædicavit Gotescalcus, igitur renovavit Prædestinatonorum errores. Minor in qua solum est difficultas probatur multis momentis.

Primo. Ex Rabano quem Trithemius vocat *virum in divinis Litteris eruditissimum, cui nec Italia similem, nec Germania peperit æqualem.* Rabanus igitur scribens ad Heberardum Comitem, rogat ut non patiatur Gotescalcum apud se vel in territorio suo commorari, monens pravos disseminare errores; de eo enim sic scribit: *Quendam Gotescalcum hæc dicere, quasi Deus prædestinatione suam cogat homines interire.* Idem patet in Epistola sua ad Hincmarum a Patre Sirmondo edita pag. 26. de eodem sic scribit: *Bonum mihi videtur, si vobis placet, quod supra memorato hæretico, nulla detur occasio atque licentia scribendi, atque cum aliquo disputandi, antequam, si possibile sit, ejus mens & sensus ad Catholicam redeat doctrinam.* Certe non ex alia hæresi insinulatur Rabanus Gotescalcum, quam de Prædestinatarum, quem utique paterno adhortatur affectu, ut desinat perdere animas.

Secundo. Ex Hincmaro qui in Epistola sua ad Nicolaum primum summum Pontificem, dicit hunc Monachum ejectum ex Italia, fugisse in Dalmatiam; peragrassse Pannoniam, Norvegiam; & ubique suos sub nomine Prædestinationis seminasse errores.

Tertio. Ex Concilio Moguntino in quo, præsentente Rabano, proscriptus est Gotescalcus propter prædictos Prædestinationis errores, sic enim habet Epistola Synodalis a Rabano ad Hincmarum conscripta, tom. 3. Con. Gall. p. 66. "Notum sit, inquit, dilectioni vestræ quod quidam gyrovagus Monachus, nomine Gotescalco, qui se asserit Sacerdotem in vestra Parochia ordinatum, de Italia venit ad nos Moguntiam, novas superstitiones, & noxiam doctrinam de Prædestinatione Dei introducens, & populos in errorem mittens: dicens: quod Prædestinatio Dei, sicut in bono sit, ita & in malo: & tales sint in hoc mundo quidam, qui propter Prædestinationem Dei, quæ eos cogat in mortem ire, non possint ab errore & peccato se corrigere: quasi Deus eos scisset ab initio incorrigibiles esse, & præne obnoxios in interitum ire. Hanc ergo opinionem nuper in Synodo apud Moguntiam habita, ab eo audientes, & incorrigibilem eum repredientes, annuente atque iubente piissimo Rege nostro Ludovico, decrevimus eum cum perniciosâ suâ doctrina damnatum mittere ad vos, quatenus eum recludatis in vestra Parochia, unde primum inordinate decessit, & non finatis eum amplius errorem docere, & seducere populum Christianum, quia jam multos, ut audiavi, seductos habet.

Quarto. Ex Concilio Carisiaco qui hanc tulit sententiam contra Gotescalcum. *Frater Gotescalce, Sacro-sanctum Sacerdotale Mysterii officium, quod irregulariter usurpasti, & in cunctis maioribus ac pravis actibus, atque perversis doctrinis eo hæcenus abuti non pertinuisti, iudicia Spiritus sancti, cujus gratia munus est Sacerdotale officium, per virtutem Sanguinis Domini nostri Jesu Christi noviter tibi esse, si quo modo suscepisti, sublatum ut ne ulterius eo fungi præsumas penitus interdicitum, &c.* Observes velim, damnari Gotescalcum propter perversas doctrinas, quænam sint, eadem Synodus declarat in quatuor Capitulis, in quibus describit dogmata Prædestinatio-nis.

In primo quidem declarat Deum quidem præscivisse perituros, (sed non ut perirent, inquit, prædestinavit.)

In secundo, liberum arbitrium sanari per gratiam, & gratia præventum ad bonum quidem valere, ad malum vero si gratia destituatur.

In tertio, Deum velle omnes & singulos homines salvos fieri.

In quarto denique Christum pro singulis hominibus fuisse sanguinem.

Quinto. Nullos habuit Gotescalcus saltem certos & alicujus nominis defensores, & ex hoc momento quomodo fucum faciunt quidam, & præcipue novatores, dicendo veritatem oppressam in Gotescalco? Et vero non habuit summus Pontifex. Siquidem Nicolaus primus qui multa audierat de eo, & de ipsius in duobus Conciliis condemnatione, nihil movit pro ipsius apologia, & purgatione. Non Concilia, namque undecim celebrata sunt inter Carisiacum & Valentium tertium, interque numeratur unum Romanum, & alterum Suesionense, quæ quidem veritatis patrocinia suscepissent, si in Gotescalco comperissent violentam veritatem & oppressam innocentiam. Immo ubique altum de Gotescalco silentium. Non ipsam Ecclesiam Lugdunensem, quæ si quid egit aut dixit in ejus favorem, inscia patrocinata est. Ut primum enim certior facta est de erroribus Monachi, vehementer eum reprehendit & objugavit. Quod quidem momentum ex multis patere constat.

A MU L O Lugdunensis Archiepiscopus in Epistola ad Gotescalcum pag. 42. ipsum sic alloquitur: "Septimo loco prorsus duo gravia mala in tuis nobis moribus plurimum displicuerunt. Unum quod Sacerdotes Dei & Rectores Ecclesiarum tantis injuriis & conviciis & maledictis laceras, tanto despectu & contumacia conculcas, utique spiritu erroris & superbiæ miserabiliter deceptus; ut omnino nihil Christianæ patientiæ, nihil Christianæ reverentiæ habere videaris. Nam inter cetera, omnes qui insaniz sensuum tuorum zelo fidei resistunt, hæreticos appellare non metuis, eosque de bono & erudito viro, atque Catholico Episcopo Rabaniticis nuncupare præsumis.

Idem in eadem Epist. pag. 19. eum increpat quod male sentiat & loquatur de Prædestinatione. "Quarto loco displicet nobis valde, quia tam dure & in-

„discipline & immaniter de divina
 „Prædestinatione sentis & loqueris in
 „damnatione reproborum, ut omnes il-
 „los qui ad sinistram ponendi sunt in die
 „iudicii, & cum diabolo atque Ange-
 „lis ejus pro malis meritis suis æterno
 „igne dammandi, ita sunt divinitus ad
 „interitum prædestinati, ut eorum pro-
 „fus nullus aliquando potuerit, nullus
 „posset salvus esse. Quod sentire & di-
 „cere, quid est aliud quam in Deum eri-
 „gere & horribiliter blasphemare? Sic
 „illis ejus Prædestinatio hanc necessita-
 „tem irrevocabiliter imposuit, ut omni-
 „no quod ad salutem suam proniceret
 „operari non possint.

Gotescalcus non habuit defensorem Lu-
 pum Servatum Moguntinum Presbyterum.
 Et vero licet nonnulli asserant libellum
 quemdam de tribus quæstionibus opera R. P.
 Sirmondi in lucem editum, composuisse
 pro defensione illius Monachi, tamen ad
 Ratramnum scribens conqueritur de Lupo
 ægre admodum ferens quod nullo modo
 sibi patrocinari videatur.

*Nempe, inquit, tribus horum studii pro-
 prium indeve sensum,*

*Malcaudo, Jone, atque Lupo rutilanti-
 bus ore,*

*Polcens obnixæ satagant, ut vera referrent,
 Nemo sed excepto quid adhuc mihi red-
 didit uno,*

*Qui cum sis cæcatus simul & castus, est
 moderatus;*

*Sic jam terna sui librans responsa libelli,
 Ut dempto neutri pleno discrimine parti
 Congruat.*

Igitur, Ex Gotescalco Lupus nulli par-
 ti adheret. Sed addo Lupum scripsisse
 directe contra errorem Prædestinatio-
 num, sic enim sequitur q. 3. pag. 54. "Ve-
 rum hoc quidem velut blasphemum exe-
 crantur & damnant, quod derogetur
 plurimum Redemptori, nisi genera-
 liter omnes homines redemerit. Nos
 autem salva fide, hoc est quod suo San-
 guine Deus redemerit omnes quos vo-
 luerit, & nulli sint redempti, nisi quos
 ille redemerit, ita causam in medio re-
 linquimus; ut si quilibet eundem San-
 guinem Redemptoris prodesse aliquid
 jam perditis valeant demonstrare, non
 solum resistamus nihil, verum etiam li-
 benter in eorum sententiam transeamus... Verum ne inter irridendum, &

respondendum pronuntient quibus placet
 omnes, sive bonos, sive malos indiffe-
 renter a Christo redemptos, ponam
 unum quod cum eis faciat testimonium,
 & eos omnes ut opinor in gratiam re-
 duxero. Joannes Constantinopolitanus
 doctrina & sanctitate insignis Episcopus,
 illud Apostoli, ut gratia Dei pro omni-
 bus gustaverit mortem: non pro fidelibus
 tantum, sed pro mundo universo. Et
 ipse quidem pro omnibus mortuus est.
 Quid autem li non omnes credunt? il-
 le quod suum erat implevit.

Sexto. Ex Theologis, Alvarez de ori-
 gine Pelag. hær. c. 30. docet Gotescalcum
 impetisse in errorem Prædest. idem scri-
 bunt Duvallius in Notis ad lib. Eccl. Lug.
 contra Scotum, Gonetus, Pater Alexan-
 der, & alii permulti.

Septimo. Ex Historicis, idem referunt
 Annales Fuldenses ad ann. 848. & Ber-
 tiniani, Aventinus ann. 54. Trithemius
 l. 3. vitæ Rabani, Flodoardus, Siebertus,
 Baronius, Gravina, Ederus; hoc ip-
 sum Usserius Calvinista Hist. Goth. pag.
 45. fatetur.

Jam in forma breviter sic procedo.
 Ille docuit Prædestinatorum dogmata
 qui de hoc non semel ab Episcopis repre-
 hensus, immo & per nonnullos emenda-
 tus & exauctoratus est, sententia adver-
 sus ipsum in Conciliis lata, atqui liquet
 ex probationibus rem sic se habere. Ergo,
 &c.

Fis satis objectionibus.

Obicies 1. Nulla apparent Concilii Mo-
 gutini acta. Igitur non potest colligi ex
 hoc momento Gotescalcum fuisse tanquam
 Prædestinatum in hac Synodo damna-
 tum. Tum quia fuit solum conventus
 quorundam Episcoporum ad placitum Re-
 gis, adeoque pro materia fidei non pon-
 derans, tum quia etiam Flodoardus & alii
 non dicunt Gotescalcum in hoc conventu
 damnatum, sed solummodo repulsum, tum
 quia denique nemo potest esse simul iudex
 & pars; Rabanus autem utroque funge-
 batur munere in hoc negotio.

Respondeo ad primum. Distinguo, acta
 Concilii Moguntini non apparent in par-
 ticulari, concedo: in Epistola Synodali
 Rabani ad Hinemarus, nego. Quando
 negotium aliquod summam & compen-
 diose pertractant Concilia Provincialia,
 non exprimitur causa in specialibus adi-
 bus,

bus, maxime vero si in alio authentico instrumento inscribantur: cum igitur Gotescalcus prima vice in iudicium vocatus est, & statim fuerit convictus, non opus fuit processum superioribus in actibus, quam in Epistola Synodica exprimere, maxime vero quum reus aliquis remittitur ad iudicem connaturalem, sicut de facto remissus est a Patribus Moguntinis Gotescalcus ad Hincmarum Provinciae Rhemenfis Archiepiscopum. Qua de causa magis dicitur repulsus quam damnatus, licet tamen revera fuerit proscriptus. Sunt innumera ejusmodi Conciliorum exempla, ut in primo Carisiaco & aliis permixtis, quorum acta non apparent in tomis Conciliorum Typographiae Regiae.

Ad secundum distinguo, & mos fuit perantiquus ut Reges convocare possint sui Regni Episcopos, vel pro Disciplina Ecclesiastica restauranda, vel etiam ad haereses nascentes comprimendas; quandoquidem heterodoxi pacem Ecclesiae & Regni eodem ore & calamo conturbant, concedo: secus, nego. Omnes norunt quatuordecim Episcopos ad dedicandam Ecclesiam in Concilio Arausicano secundo adunatos, verba gratiae afflante Spiritu sancto quasi divinitus & explicasse & definitivisse: Praefules quippe pro rebus disciplinae adunati, inde sumunt semper argumentum explicandi & protegendi fidem quando opus est. Sane necesse erat, ut tam illustres Ecclesiae Principes Moguntiam vocati a Rege Ludovico causam Gotescalci moverent, quandoquidem ut habetur in Carisiaco, negotia tum civilia, tum Ecclesiastica peregrinis Praedestinatorum doctrinis turbabant.

Ad tertium distinguo. Gotescalcus fuit repulsus, quia remissus propter pertinaciam ad suum Metropolitanum, concedo: non fuit damnatus, nego; ita testatur Epistola Rabani, sic referunt Historici. Quasi vero non proscripsisset Rabanus doctrinam haereticam in Germania grassantem, ut zizania nascentes in agro Domini, si fieri posset, in ortu suffocaret.

Ad quartum distinguo, nemo potest esse iudex & pars pro seipso, concedo: pro bono publico, nego. Omnis iudex est pars contra reum, sed pars pro bono publico, ad ipsum spectat punire legum praevicinatores. Rabanus partes quidem agit contra Gotescalcum. Sed quas? non suas profecto, quippe qui nullam a Gotescalco receperat injuriam, sed partes Ecclesiae,

sed fidei laesae per doctrinam perverfam quam seminabat ille Monachus. Sicut igitur ad Pastorem pertinet arceri baculo lupos, ita ad Episcopos propulsare baculo censuram haereticos, ne corrumpant alios: quod ingemiscens Rabanus exprobravit Gotescalco, dicens eum multas animas jam tenere exitiosa doctrina captivas. De quo certum facit Hincmarum, ut ipsum provocet ad iudicium plenum contra reum contumacem ferendum. Epist. Syn.

Oppones 2. In sententia rei noxii expressa sit de crimine capitali mentio, sed in sententia lata contra Gotescalcum a Concilio Carisiaco altum est de haeresi Praedestinatarum silentium, igitur non constat ex hoc momento Monachum illum istius haereses fuisse reum. Addit Praefes Mauguinus, qui Gotescalci partes suscipit defendendas, sententiam ab Hincmaro qui in ore, inquit, habebat infelicem illum Monachum prodixisse. Concilii Carisiaci auctoritatem evacuare satagit auctoritate Valentini, quod quidem de Carisiaco can. 4. sic loquitur. Porro Capitula quatuor quae a consilio fratrum nostrorum minus prospere suscepta sunt, propter inutilitatem, vel etiam noxietatem & errorem contrarium veritati: sed & alia 19. syllogismis ineptissime conclusa... in quibus commentum diaboli, potius quam argumentum aliquod fide deprehenditur, a pio auditu fidelium penitus expulsumus.

Respondeo distinguendo, non fit explicita mentio in sententia de errore Praedestinatarum, concedo: de haeresi, nego: habetur enim & quidem expresse Gotescalcum propter perverfas doctrinas damnari, non profecto de alia quam de Praedestinatarum haeresi quaesitum movebatur, immo cum quatuor Canones Concilium Carisiacum contra talem condiderit errorem, non opus erat ut exprimeretur, aut nominaretur in sententia; qui quidem usus etiam nunc in Romana viget Ecclesia, quae ut plurimum in sententiis contra haereticos, nullam expressam de erroribus in particulari facie mentionem, sed tantummodo eos propter haereticum crimen damnat; tum quia in decursu processus non semel nominatur, & exprimitur error, qui est praecipuum controversiae caput.

Ad aliud momentum, dico Praesidem Mauguinum videre causam Gotescalci deplo-

ploratam, cum latam adversus eum sententiam, judicem videlicet Hincmarum variis insulsiq[ue] afficiendo contumeliis, declinare & a re avertere satagit. Et vero esto quod pro legibus Ecclesiasticis ad severitatem usque steterit Hincmarus, non inde sane malus, immo fidelis fuit Christi minister, qui verbo & exemplo præerat, forma gregis factus ex animo, addo, & Ecclesiasticæ disciplinæ acerrimus propugnator; quippe qui suam Diocesim piissimis munierit & ordinaverit Sanctionibus. Quid plura? Patres Carisiaci, ipso teste Hincmaro l. de præd. c. 2. pag. 22. pietate alias insignes, veritatem in Gotescalco & religionem vel deprimi, vel etiam penitus offendi, haud passi fuissent. Revera quidem aderant Concilio Vuenilo, & Hincmarus, ille Senonensium, hic Rhe-morum Archiepiscopi: Episcopi vero complures, Fulconius Morinensium, Teudericus Cameracensium, Grotheadus Sueffionensium, Lupus Catalaunensium, Ragnararius Ambianensium, Immo Noviomagen-sium, Erpains Sylvanectensium, Yr-minfridus Belvacensium, Pardulus Laudunensium, Teutboldus Lingonensium, & Gernobrius Turonensis in Provincia Episcopus: Chorepiscopi quoque duo, Rigboldus & VVitus, ille Rhe-morum, hic Cameracensium, & alii multi in scientia & morum integritate nulli secundi, inter quos eminebant Venilo postea Rothomagensium Archiepiscopus, Æneas atque Isaac deinde Parisiorum & Lingonensium Episcopi: & ipse Bavo Gotescalci Abbas. Qua, quæso, ratione patr[on]i Gotescalci asserunt tantos viros cæco impetu consensisse condemnationi Monach[um], alias obscuri & nullius ferme nominis, ut gratiam veluti exhiberent Hincmaro Præsuli cui resistere non auderent? Nunquid Bavo potuisset tuta conscientia silere, & suum non defendere religiosum, immo nec sui Ordinis consulere honori, ut blandiretur Hincmaro?

Ad Concilium Valentinum dictum est supra, ubi de voluntate Dei salvandi omnes, errore facti fuisse deceptum, cum exarisset contra Carisiacum: hinc Patres comperta veritate se retraxisse leguntur in Concilio Tullensi.

Quoad syllogismos quos commentum diabol[i] vocat, dico non inveniri in actibus Concilii Carisiaci editionis regię. Creditur & tutius, ab aliquo additos post Conci-

lium in codicibus, ut exosum redderet Hincmarum.

Instabis, Gotescalcus injuste fuit damnatus; igitur auctoritas Carisiaci nullius est ponderis. Probatur antecedens, nullus tanquam hæreticus damnatur, nisi contumax & errans; sed talis non fuit Gotescalcus, quandoquidem exhibuit varias fidei formulas. In breviori sic loquitur: *Cum istis electis Dei, Augustino scilicet & Hilario & Catholicis credo & confiteor, prout divinitus afflatus, &c.* Porro Ecclesia non judicat de internis, neminem certe umquam damnavit, quoties accusati professi sunt fidem. Ergo non potuit canonice damnari Gotescalcus ut hæreticus Prædestinarianus. Unde quidam asserere non dubitant Nicolium primum propter hoc noluisse approbare Carisiacum Concilium.

Respondeo 1. Gotescalcum ita fuisse contumacem, ut teste Amulone, Rabaneticos hæreticos vocaret, ceteros qui ipsi assentiri nollent. Non desunt qui asserant usque ad mortem eum pertinaciter tenuisse Prædestinationum sententiam.

Respondeo 2. negando antecedens, ad probationem distinguo. Gotescalcus dixit idem credere cum electis Dei secundum suum sensum, concedo: secundum sensum sanctorum Patrum & ab Ecclesia intentum, nego. Monachus ille, ut mos est apud hæreticos, suum faciebat catholice loquendo, ut declinaret condemnationem, sic Pelagius illudit Patres Palæstinos, Coelestius Zosimum, Berengarius, teste Lantfranco, coram doctis catholice, hæretice vero coram simplicibus loquebatur. Quod autem sic egerit Gotescalcus, patet ex verbis Amulonis supra citatis in sua Epist. pag. 42. *Qui insanie sensuum suorum*, inquit Amul-lo, *zelo fidei resistunt, hæreticos appellare non metuis.*

Respondeo 3. aliter & iterum negando antecedens; ad probationem distinguo. Gotescalcus dicit credere idem cum electis quantum ad aliquid, concedo; quantum ad omnia, nego. Primo credidit prædestinationem ad peccatum & interitum, & in hoc jure merito damnatur de hæresi, cum hoc sit prædestinationis hæreseos palmare caput. Pro electis vero duo dicit Augustinus, qui salvantur, ideo salvantur, quia vult Deus efficaciter eos salvari misericorditer, deinde salvari per merita & bona opera libera. Primum concedebat Gotescalcus, teste Hincmaro

l. de

l. de prædest. cap. 14. & pro hac parte idem cum Augustino sentiebat, sed negabat opera esse libera, volebat prædestinationem imponere necessitatem, & consequenter quoddam inducere in actiones humanas fatum: pro isto momento sane hæreticus fuit, unde & iuste proscriptus.

Ad replicam, ex auctoritate Nicolai desumptam, dico Statuta Provincialis Concilii obligare in provincia, ut primum promulgata sunt, maxime circa fidem, nisi summus Pontifex aliter definiat. Igitur Canones Carisiaci, contra Gotsescalum erant validi. Nicolaus intelligens Ecclesias Galliciarum paululum divisas occasione Gotsescalci, sua quidem approbatione non munivit Carisiacum, sed utique non improbit; unde licet Canones non obligarent tunc pro tota Ecclesia, bene tamen pro provincia Rhemorum, & sane contra Gotsescalum, plenum obtinebant robur.

Insister. Si Concilium Carisiacum damnavisset legitime aliquam hæresim, Concilia consequentia, videlicet undecim quæ celebrata sunt a Carisacio usque ad Valentinum tertium, maxime Romanum & Suesonense alterum, iterato anathemate proscriptissent talem hæresim. Hic enim fuit in Ecclesia usus laudabilis, ut Concilia vicina temporum alicujus Concilii congregati contra hæreticos, damnationem latam repeterent ad confirmandum in fide populum. Sic Concilium Chalcedonense iterato anathemate percellit Nestorium & suos, licet in Ephesino antea proscriptos. Sed nullum ex dictis Conciliis notam inurit dogmatibus Gotsescalci: igitur non fuit legitime damnatus.

Respondeo distinguo, si illa Concilia fuisse Generalia, concedo: Si Provincialia, subdistinguo; si opus fuisset, concedo: si non opus fuisset, nego. Concilium œcumenicum est fidei regula infallibilis, & ideo attendit ad fidem universalem populi christiani, quocirca iterum atque iterum anathemate percutit hæreticos, ne populi citibent in fide, aut in moribus deficiant, sed provincialis Synodus non sic; namque ultra suam non obligat provinciam: Jam vero cum nulla erat in aliis provinciis de prædestinatione controversia, quid mirum, si silente cuncta prædicta Concilia hæresim Prædestinatianorum? Cæterum, dictum est supra Nicolaum primum etiam circa istud momentum nihil movere voluisse, donec & fieret appellatio & de re-

bus acriter certior fieret. Quid plura? Gotsescalus non appellavit ad summum Pontificem: Igitur causa finita fuerat in Concilio Carisacio.

Urgebis. Ecclesia Lugdunensis fide & antiquitate plurimum venerabilis defendit Gotsescalum in libro trium Epistol. siquidem ibi admittit prædestinationem ad mortem, immo & mortem Christi restringit ad electos; quæ duo sunt præcipua Prædestinatianorum dogmata. Igitur talis Ecclesia patrocinari videtur Gotsescalco, qui adeo nec est damnandus, nec ut hæreticus habendus.

Questionem specialem de mente Ecclesie Lugdunensis circa prædestinationem instruemus in sectione sequenti, ubi ostendimus non inposuisse in Prædestinatianorum errorem, impræsentiarum satisfaciendum est objectioni.

Respondeo negando Ecclesiam Lugdunensem fuisse Gotsescalco & ipsum ab errore purgasse, quinimmo, suspicata est semper eum male de prædestinatione sentire, ut probavimus supra auctoritate Amulonis; immo certior facta de eius pravis opinionibus, non solum in nulla patrocinata est, verum etiam improbat, reject, damnavit. Iterum juvat asserre Amulonis testimonium. Enimvero in Epistola sua ad Gotsescalum directa probat. „Primo, „variis Scripturæ locis omnes baptizatos „Sanguine Christi fuisse redemptos, deinde insurgit contra Prædestinatianos & ipsum Gotsescalum his verbis: Deus iusto iudicio suo prædestinat pœnas malis, prædestinat malos pœnis, nullum tamen prædestinat ut sit malus, quia non malorum, sed bonorum auctor est bonus. „Postea sic concludit ad meliorem frugem faciendam hortando Gotsescalum. „Quapropter, inquit, multum fraternitatem tuam hortor & moneo, & paterna pietate ac fraterna charitate persuadeo ut revertaris in teipsum, convertaris ad cor tuum, & excutias procul a te istum errorem vanum, & laborem infructuosum, ac perniciosum, restituisque te sanctæ matri Ecclesie, excutias procul istum errorem; agnoscit igitur „Amulo Gotsescalum hæreticum.

Florus Ecclesie Lugdunensis insignis Diaconus, secundus venit in testimonium, quippe qui totis viribus & execratur & refellit Gotsescalci errorem; sic enim loquitur c. 4. libri quem conscripsit contra

Joan-

Joannem Scotum Erigenam. Quod autem
 „ dicit, *Joannes scilicet Scotus*, secundum
 „ præfatum Gotescalcum prædestinationis
 „ necessitantis vim: si ita hoc dicit, quasi
 „ illa prædestinatio reproborum ad interitum
 „ alicui eorum vim & necessitatem
 „ imponat ad malum, idest, ut inevita-
 „ biliter mali sint, & omnino aliud esse
 „ non possint, hoc omnino alienum est a
 „ fide catholica. „ Dubitabat quidem Flo-
 „ rus esse Prædestinianos, sed supponen-
 „ do, ut revera erat, quod multi existis-
 „ sent & extarent, maxime vero quod isto
 „ pravissimo errore laboraret Gotescalcus,
 „ non solum illis non faver, sed totis vi-
 „ ribus, ut decet Doctorem catholicum,
 „ ubique impugnat in libro laudato, & etiam
 „ in quodam sermone. „ Ipsos quoque
 „ malos, *inquit*, non ideo perire, quia
 „ boni esse non potuerunt, sed quia bo-
 „ ni esse noluerunt. „ Postea sermonem
 „ concludit, pronuntiando Gotescalcum su-
 „ giendum esse ut hæreticum. Hæc vobis
 „ breviter rescripti ad ea quæ insistis. „
 „ Nunc fideliter deprecor & exhortor,
 „ ut in simplicitate & sinceritate veræ
 „ fidei fundati, claudatis aures vestras
 „ adversus linguam nequam illius vanis-
 „ simi & miserimi hominis, scilicet Go-
 „ tescalci, qui cum sit paratus ad con-
 „ tentionem, & contumax adversus verita-
 „ tem, maluit infelix diabolico inflatus
 „ spiritu se a Christi Ecclesia & Sacerdo-
 „ tibus separare, quam sua profana ina-
 „ niloquia deserere.

Inslabis. Ecclesia Lugdunensis in libro
 ex tri. Epist. purgat ab errore Gotescal-
 cum his verbis: *Quapropter etsi illius mi-
 serabilis Monachi improbatum levitas, impro-
 batur temeritas, culpatur importuna loquaci-
 tas, non ideo divina neganda est veritas.*
 Ergo, &c.

Respondeo 1. distinguendo antecedens,
 Ecclesia Lugdunensis purgat ab errore Go-
 tescalcum, quia tunc nondum erat certa
 de facto, concedo; & erat certa, nego.
 Ex dictis patet quod quando certior facta
 fuit, tunc ipsum projecit & proscripserit;
 præterea non loquitur assertive, sed
 solum dubitanter & opinative; namque
 ibidem dicit improbandum esse ipsius &
 levitatem & temeritatem. Juvat audire
 Florum qui l. contra Joannem Scotum
 Erigenam c. 4. ait: *Quod autem dicit,
 Joannes scilicet, præfatum Gotescalcum præ-
 destinationis necessitantis vim: Si ita hoc
 dicit, quasi illa prædestinatio reproborum ad*

*interitum alicui eorum vim & necessitatem
 imponat, idest, ut inevitabiliter mali sint,
 & omnino aliud esse non possint, hoc omnino
 alienum est a fide catholica.*

Respondeo 2. iterum distinguendo, ap-
 probat Ecclesia Lugdunensis Gotescalcum
 quoad aliquem loquendi modum de præ-
 destinatione, concedo; quoad substantiam
 doctrinæ, nego. Operæ pretium est obser-
 vare his obcuris temporibus divitas fuisse
 in explicanda prædestinatione Ecclesias.
 Quædam quidem, & tutius, ita propu-
 gnabant non dari prædestinationem ad
 mortem, ut nequidem uti prædestinatio-
 nis vocabulo ad significandum reproborum
 justam damnationem tolerarent, & hoc
 ut magis & magis ab hæresi Prædestina-
 tiana discederent. Cæteræ vero quæ istam
 hæresim ut scilicet & merum commu-
 nem habebant, voce prædestinationis indif-
 ferenter utebantur ad designandum Dei de-
 cretum, tum præmiis pro electis, tum sup-
 plicii & pænæ pro reprobis. Sic opinabatur
 Ecclesia Lugdunensis, unde non cre-
 dens Gotescalcum hæreseos Prædestinatia-
 norum vinculis obstrictum, multa movit
 ut eum a tali purgaret crimine, dicendo
 quod licet improbanda sit ejus temeritas,
 non ideo tamen deneganda veritas. Hoc
 est, tamen dicat reprobos prædestinatos
 ad pœnam: hinc eundem a Concilio Car-
 rifiaco solum propter duras ejusmodi locu-
 tiones proscriptum putabat.

Quod hic sit genuinus Ecclesiæ Lugdu-
 nenensis sensus, putat ex verbis immediate
 antecedentibus; sic enim effatur: „ Si qui
 „ sunt, qui ex hoc scandalizati videan-
 „ tur, tanquam per istud prædestinatio-
 „ nis verbum necessitas male agendi cui-
 „ quam imposita esse significetur, influen-
 „ di potius fuerunt & breviter ac lucide
 „ docendi, quod Deus neminem prædesti-
 „ naverit ad peccatum, sed ad luendum
 „ supplicium pro peccato. Nec ista præ-
 „ destinatione aliquem cogat ad male agen-
 „ dum, sed potius declararet judicem ju-
 „ stum qui & peccata heri noluit, & fa-
 „ cta juste se puniuntur esse præscivit
 „ . . . Quapropter etsi illius miserabilis
 „ Monachi improbatum levitas, &c. „ Vi-
 „ des, pie & juste lector, quantum Eccle-
 „ sia Lugdunensis aliena sit a doctrina
 „ Gotescalci, & quomodo excusat illum pro il-
 „ lo duntaxat vocabulo prædestinationis ad
 „ pœnam, quo abusum fuisse nondum cer-
 „ to sciebat.

Inslabis. Lupus Servatus, Lupus Ferra-
 rien-

riensis, Rattramnus & ipse Prudentius Trecentis eandem tenent cum Goteſcalco opinionem de prædeſtinatione, nullus tamen eorum habebit ut hæreticus Prædeſtinatius: igitur nec habendus Goteſcalcus. Probatur antecedens; omnes tenent prædeſtinationem ad mortem, quod eſt capitale Prædeſtinatiorum dogma, Lupus Servatus quidem in libello de tribus quæſt. Ferrarienſis, in libello ſuo de quæſtionibus prædeſtinationis ad Carolum Calvum directo, Rattramnus in 2. lib. de prædeſt. Prudentius denique in libro quem ſcripſit contra Joannem Scotum Erigenam. Ergo, &c.

Reſpondeo negando antecedens. Ad probationem diſtinguo, omnes citati tenent prædeſtinationem ad pœnam in ſenſu catholico, & ſolum ad explicandas reproborum pœnas, concedo. In ſenſu erroneo, ut Goteſcalcus, nego. Solutio patet ex diſtis modo pro juſtificatione Eccleſiæ Lugdunenſis. Rem totam explicat Lupus Servatus in ſuo libello, q. 2. ubi ſic loquitur: "De his prædeſtinationem Dei dici
"horrente plerique atque reſugiunt: in
"quibus & quædam præclara Præſulum
"lumina. Qui ſi attenderent, ſicut in
"Adm illo voluntate peccante omnes
"peccaverunt: ita prius illo abſque vicio
"exiſtente, omnes abſque vicio exiſtiſſe,
"Deum autem non homini neceſſi-
"tatem caſus intuliſſe. . . Creator . . .
"implet ipſe quod voluit, bene utens
" & malis tanquam ſumme bonus, ad eo-
"rum damnationem quos juſte prædeſtina-
"vit ad pœnam, & ad eorum ſalutem
"quos prædeſtinavit ad gloriam. Igitur
"negant prædeſtinationem neceſſitantem ad
"malum, & ſolo prædeſtinationis nomine,
"quod indiſſerens ad ſignificandum præ-
"mium vel ſupplicium reputant, uti mini-
"me verentur. Eodem proſus modo cen-
"ſet Lupus Ferrarienſis. Porro Rattramnus
"lib. 2. de Prædeſt. ſuſe quidem probat au-
"thoritæ D. Auguſtini prædeſtinationem
"ad pœnam, verum liberam, & nullo mo-
"do neceſſitantem. Œſtimamus, inquit,
"quod non paucis Eccleſiaſticorum docto-
"rum ſententiis monſtratum ſit malos ad
"pœnam prædeſtinatos, non tamen ad
"peccatum. Siquidem ex eo quod Deus
"præſcivit eos peccatores futuros, & in
"ſuis peccatis perſeveraveros, prædeſti-
"navit, ideſt, præordinavit ad ſuppli-
"cium. Quæ tamen præordinatio, ſi-
"ve prædeſtinatio non eos neceſſitate

"quadam conſtringit, vel impellit ad pec-
"nam . . . tales novit eos quos ad pœnas
"diſpoluit, ut digni eſſent de quibus ſic
"diſponeretur: propria enim voluntate
"deliquerunt.

"Et infra: "ſed quoniam nonnulli for-
"taſſis cum audiunt iniquos ad pœnam
"prædeſtinatos, arbitrantur quadam ne-
"ceſſitate ad eam trahi, nec ab hac ne-
"ceſſitate aliquo modo poſſe mutari, non
"inconveniens nobis videtur maniſeſtius
"id pacificari, ut & prædeſtinatio malo-
"rum ad pœnam doceatur, nec tamen
"ideo ad eam perveniant, quia prædeſti-
"nati ſunt, ſed cauſa perventionis ex
"culpa ſit delinquentis, non ex neceſſi-
"tate prædeſtinantis."

"*Prudentius* eodem ſenſu loquitur eſt cum
"aliis; ſiquidem reprehendit Joannem Sco-
"tum, non quia uteretur verbo prædeſtina-
"tionis ad pœnam reproborum designandam,
"ſed quia cum accepiſſet ab Hincmaro ann.
"851. Goteſcalcum reſuſcitantem provinciam,
"ſimulans ſe catholicum; multos propagna-
"ret errores. Ut primum enim vulgatus eſt
"Scoti liber, VVenilo centum circiter pro-
"poſitiones, & magna ex parte falſas, pra-
"vas & hæreticas ab eo excerptis, quas &
"reſutandas miſit ad Prudentium, qui Jo-
"annem ſic alloquitur. Blaſphemias tuas,
"Joannes, atque impudentias, quibus in
"Dei gratiam gratiam juſticiamque im-
"flexibilem prociſis inveheris, prociſo
"tuæ perversitatis libro, quem ſub nomi-
"ne cuſpidae Goteſcalci adverſus omnes
"Catholicos effuſiſti, eo moleſtiſſus accepi,
"quo te familiaris amplectebat. Et c. 4.
"de tribus hæreſibus quas Joannes retule-
"rat, ait: De Pelagianis ſiquidem, quod
"libertatem arbitrii adeo extulerit, ut
"abſque auxilio gratiæ Dei propriis viri-
"bus niteretur, & novimus, & deſeſta-
"mur. Secundam quam duabus inferis,
" & ex duabus compaſſam aſſeris, vide-
"licet in prædeſtinationis neceſſitate, tam
"honorum, quam malorum omnium con-
"ſtituta, quamque Goteſcalcanam novo
"vocabulo nuncupas, nec defendimus,
"nec tenemus. Tertiam vero quam Pe-
"lagianis contrariam aſſerit, qua ita do-
"num gratiæ prædicetur, ut libertas ar-
"bitrii ſuſcitus auferatur, nec legimus,
"nec audivimus. . . Cæterum Prudentius
"ſubſcripſerat Concilio Carifiaco: igitur ni-
"hil movit contra ſanam prædeſtinationis
"doctrinam.

"*Diſes*, multa imponuntur Goteſcalco:
"quo-

quomodo enim homo interrogatus tot amara scripsisset ad Amolonem, qualia illi imputantur? maxime vero cum libellum in quo sinistra mente suam explicabat fidem, in ignem projicere compulsus fuerat? 2. Hincmarus non est omnino credendus, cum citatus fuerit in Synodo Mentiensi ann. 861. propter aliquem nævum.

Respondeo ad primum, Hincmarum permisisse Gotescalcum scribere ad Amolonem. Præterea, homo tametsi in carcere reclusus, invisitur tamen ab amicis; quid igitur prohibet hominem subtilem alias doctum, qualis erat Gotescalcus, scripsisse, immo & sine libris composuisse defensionis libellos, cum vexatio det intellectum? si in carcere edidit Fidei professionem, alia potuit & componere & scribere.

Ad secundum, Flooardus observat Hincmarum fuisse irregulariter citatum, & Nicolaum primum hanc reprobasse Synodum.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Gotescalcus adhæsit Prædestinarianis.

Primo. Hoc colligitur ex Epistola Rabani ad Eberardum Comitem, & ex Concilio Moguntino.

Secundo. Expressius ex Carisiaco & Hincmaro.

Tertio. Hoc ipsum referunt & Theologi & Historici; Theologi quidem, ut RR. PP. Cellot, Deschamps, hic in libro de Prædestinarianis, ille in l. de hæc. Janßen.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET SOLUTIONUM.

Obijciunt 1. Non claret ex Conciliis Moguntino & Carisiaco proscriptum fuisse Gotescalcum; in iis quippe nulla fit mentio de hæresi prædestinarianâ. 2. Patres Valentini non approbant doctrinam de prædestinatione a Concilio Carisiaco datam. 3. Nicolaus primus non approbavit istud Concilium. 4. Gotescalcus orthodoxam protulit Fidei confessionem. 5. Ecclesia Lugdunensis istius Monachi suscepit partes defendendas, & ab hæreseos labe eum purgavit.

Respondeo ad primum, patere ex Epistola Synodica Concilii Moguntini. Gotescalcum in eo fuisse proscriptum: immo Con-

cilium Carisiacum ei hæreseos notam rursus inussit.

Ad secundum. Patres Valentini non attigisse genuinum Concilii Carisiaci sensum constat, sed eo postea intellecto se retraxerunt in Synodo Tullensi apud Saponarias.

Ad tertium hæc est responsio: Nicolaus primus Galliarum Ecclesias in materia prædestinationis commotas & veluti inter se divisas intelligens, æquum duxit approbare, aut etiam abjicere Concilium Carisiacum, cujus tamen definitio ligabat in Diocætesibus Episcoporum Concilii.

Ad quartum dico Gotescalcum voce tenuis, ut fucum faceret, rectam protulisse Fidei professionem.

Ad quintum resp. Ecclesiam Lugdunensem incitum, seu ignaram facti, primum suscepisse Gotescalci partes; verum re maturius ponderata, in eum vehementer exarsisse.

SECTIO QUARTA.

Utrum Ecclesia Lugdunensis impergerit in errorem Prædestinarianorum.

ANno 853. Hincmarus scripsit ad Amolonem Archiepiscopum Lugdunensem de aditatis in Concilio Moguntino & Carisiaco, causa Gotescalci, cujus & refert errores; scripsit & Pardulus Laudunensis Episcopus, & suis adjungere litteris Epistolam Rabani ad Northingum, quæ tres Epistolæ lætæ sunt in Conventu Ecclesiæ Lugdunensis, ut quæ sentiret circa talia capita secundum Scripturam & Patres respondere dignaretur. Quibus pensatis libellum de tribus Epistolis nuncupatum, eo quod responsum ad tres prædictas Epistolâs contineret, protulit. Quidam hoc opusculum Remigio Amolonis successoris tribuunt, quidam vero Floro, omnes sub nomine Ecclesiæ Lugdunensis intelligunt. Multa catholice & sine tergiversatione liber ille completitur de prædestinatione electorum; de morte Christi pro salvatis & salvandis, etiam pro baptizatis licet postea in peccato morientibus. Sed an Deus velit salvos fieri infideles, qui nunquam credituri sunt in ipsum? an Christus sit mortuus pro eisdem & pro reprobis inter negationem & affirmationem hæret talis Ecclesia; & ideo in controversiam veni-

ti-

titur, num in hoc puncto adhærerit Prædestinatio? pro cuius resolutione sit

CONCLUSIO.

Ecclesia Lugdunensis non impegit in errorem Prædestinationum.

Hæc conclusio loquitur ex dictis modo, luce clarius quippe ostendimus illam Ecclesiam non adhærisse doctrinæ Gotselæci.

*Probat*ur tamen hoc argumento. Illa Ecclesia non impegit in errorem Prædestinationum, quorum execratur dogmata: quæ catholice semper loquitur, quæque in dubiis nihil pronuntiat contra fidem, sed respondet expectando humiliter quid Patres, quid Concilia, & summi Pontifices circa caput controversiæ pronuntiaturi sint. Atqui sic se gerit Ecclesia Lugdunensis: igitur non impegit in errorem Prædestinationum. Probo minorem quoad singulas partes.

1. *Ecclesia Lugdunensis* execratur errorem psalmarum hæresis prædictæ, scilicet prædestinationem necessitantem ad mortem & peccatum. Hoc patet ex septem regulis maxime catholicis, quas exhibet ad catholice loquendum & sentiendum de prædestinatione. 1. Statuit præscientiam rerum apud Deum esse æternam. 2. Omnia subijci præscientiæ & prædestinationi Dei. 3. In operibus Dei non esse alia prædicta & alia prædestinata, sed in eodem sensu sumit prædictum & prædestinatum, illud vero esse prædestinatum quod est a Deo factum, & ideo omnia bona esse prædicta & prædestinata. 4. Mala culpæ, cum sint opera solius creaturæ, esse quidem prædicta, sed non prædestinata. In quinta vero licet loquitur: *Omnipotens Deus eadem præscientia & prædestinatione sua, ita quosdam malos in sua iniquitate & impieitate, & præcipit perseveraturos, & ob hoc iuste prædestinavit perituros, ut ex ipsa certa præscientia & iusta prædestinatione sua nulli necessitatem imposuerit, ut malus esset, & aliud esse non posset.* Idem confirmat in regula septima, ubi dicit divinam præscientiam & prædestinationem non nocere libertati, eo quod non impediant quin homo possit de malo in bonum mutari. Igitur *Ecclesia Lugdunensis* execratur errorem prædestinationum. Hoc patet adhuc ex Epist. Amolonis ad Gotselæcum pag. 19. in qua quidem cum Sc alloquitur: *Displacet nobis valde, quia tam dure & in-*

disciplinate & inmaniter de divina prædestinatione sentis. . . . Quid est aliud quam in Deum graviter & horribiliter blasphemare, si illis ejus prædestinatio hanc necessitatem irrevocabiliter imposuit, ut omnino quod ad salutem suam proficeret, operari non possint? scilicet reprobi. Ergo, &c.

2. *Ecclesia Lugdunensis* semper catholice loquitur de dogmate prædestinationis; etenim regula quinta expresse defendit solummodo præscientiam & prædestinationem, quæ libertati humanæ coherent, omnemque aliam, tanquam fidei contrariam proflus rejicit. In septima idem repetit, & ne aliquis scandalum patiatur, eo quod dicat reprobos ad penam prædestinatos, declarat per illud verbum (*prædestinatos*) se non intelligere aliquid quod vim inferat libertati, sed tantummodo iustitiæ Dei ordinationem, quæ ex prævisione peccatorum decernit supplicia pro malis. *Si qui sunt, inquit, qui ex hoc scandalizari videantur, tanquam per ipsum prædestinationis verbum necessitas male agendi, cuiquam imposita esse significetur, instruendi potius fuerunt; & breviter ac lucide docendi, quod Deus neminem prædestinaverit ad peccatum, sed ad luendum supplicium pro peccato.*

3. *Ecclesia Lugdunensis* in dubiis circa alia minus principalia Prædestinationum dogmata, scilicet de voluntate Dei & morte Christi pro salute omnium hominum, modeste & catholice suum aperit sensum, dicendo Deum vel salutem omnium electorum, & Christum pro illis mortuum, intelligendo de voluntate consequenti & efficaci; namque in probationem assertit illud Prophetæ, *Omnia quæcumque voluit fecit.* Igitur loquitur solum de voluntate factiva, nec movet quætionem de voluntate generali & ordinativa; quod si qui sint, qui locum Apostoli, *Deus vult omnes homines salvos fieri, intelligere velint* de singulis hominibus, non eos damnat, immo ait eos posse hanc propugnare opinionem, modo non damnatur Augustinus; quando vero Deum solos electos velle salvare pronuntiat, loquitur de voluntate solum consequenti. Revera quidem, libro de tribus Epistolis, pag. 362. *Deus vult omnes salvos fieri, ad solos electos restringit, quia (ut Scriptura dicit) omnia quæcumque voluit Dominus fecit, eodem prope modo semper argumentatur denotando voluntatem effectricem;* quid ergo refutatur, inquit, nisi ut ille, qui omnia quæcumque

„que voluit fecit, ideo hoc non faciat, „quia nolit? „pag. 376. Loquendo de voluntate Dei generali pro singulis, ait: „Quem sensum illorum Apostoli verborum etiam nos superius commemoravimus, & fideliter posse accipi diximus. „... Si ceteros, intellige tam Angelos quam homines, ita vult (salvos fieri, ut tamen eos non salvos faciat, sed omnino perire permittat, utrumque hic evidenter apparet, & erga creaturam suam, scilicet bonitas Creatoris, & erga ejusdem creaturæ iniquitatem, severitas judicis. Et pag. 375. „Et licet alii quidam sancti & venerabiles Patres simpliciter illi Apostoli verba accepisse inveniantur, utrorumque tamen sententia fuerat honoranda; nec ut jam superius dictum est, una pro altera danda; quia & illa ex divina auctoritate vera esse demonstratur, & ista pia quadam ratione non videri falsum, vel fidei contrarium. „Idem repetit „l. de tenenda veritate Scripturæ, pag. 435.

Eadem Ecclesia non absimili modo loquitur de morte Christi pro singulis hominibus in l. de tribus Epist. c. 18. quippe quæ Christum quantum in se sufficientem passum & mortuum pro omnibus, etiam pro reprobis asserat, & in testimonium afferat verba S. Leonis, qui scribit eundem mortuum sine restrictione pro omnibus. „Ad hanc indulgentiam traditor Judas pervenire non potuit, quoniam perditionis filius, cui diabolus stabat a dextris, prius in desperationem transiit, quam Sacramentum generalis redemptionis Christus impleteret. Nam mortuo pro omnibus impiis Domino, potuisset forte etiam hic consequi remedium, si non festinasset ad laqueum, „quæ verba S. Leonis ibidem sic interpretatur. Qui enim venerat universis credentibus omnia peccata dimittere, a generali indulgentia nec judicium crimen voluit excludere. Rursus c. 20. „Si inveniuntur aliqui Patres, qui etiam pro impiis in sua impietate permanentibus Dominum crucifixum dicant; quis non videat potius illam esse auctoritatem, quæ tam evidenti ratione, & tam multiplici Scripturarum attestazione firmatur? Si autem placet, sicut & nobis multum placet, ut etiam istorum sententia ex pietate veniens, propter pacem & venerabilem pietatem beatissi-

„morum Patrum non rennuntur. Nulla „ergo contentione pro aliis adversus alios litigetur. Non una sententia pro altera damnetur. Et quia vere fieri potest, ut ignorantiam & imperitiam nostram in hac re aliquid lateat, nihil temere definiatur, ut quolibet quis acquiescat modo, non sit hæreticum, nisi contentione hæreticum fiat. Quid clarius tutiusve dici potest ad servandum fidei depositum? Igitur Ecclesia Lugdunensis non adhæsit Prædestinationis.

Solvuntur Objectiones.

Objicies. Florus Ecclesiæ Lugdunensis insignis Diaconus, in libro quem conscripsit contra errores Joannis Scoti Erigenæ c. 5. illum reprehendit quod non admittat prædestinationem ad poenam; & ideo, inquit, tali argumentatione, sicut iste vult, non destruitur prædestinatio Dei, quæ impiis irrogat æterna supplicia: sed admittere prædestinationem ad poenam redolet hæresim Prædestinarianorum. Videtur igitur Ecclesia Lugdunensis, cujus nomine scribit Florus, inpeisse in errorem Prædestinarianorum.

Respondeo distinguendo majorem. Florus reprehendit Joannem eo quod præscientiam sine decreto ad poenam pro reprobis admitteret, concedo: eo quod rejiceret prædestinationem necessitantem, nego. Advertendum est librum Flori eo semper niti principio, omnia, tam pro Angelis, quam pro hominibus, ordinari divinæ voluntatis decreto, quo utrique naturæ boni pro bonis operibus, poenas vero pro peccatis decernit; quia, inquit, omnia quæcumque voluit, fecit Deus in celo & in terra. Nomine autem prædestinationis intellexit ordinationem tum præmiorum, tum suppliciorum; nunquam vero prædestinationem necessitantem, ut notatum est in articulo præcedenti, ubi diximus Prudentium Tricensem eodem innixum fundamento, arguisse Joannem Scotum, non quidem de prædestinatione necessitante quam non admittebat; verum potius eo quod perverse de gratia Christi sentiret; ita & impræsentiarum asserimus Florum insurrexisse contra Scotum Erigenam, non quia propugnaret prædestinationem ad peccatum &

& ad poenam irrevocabili compellentem; sed quod negaret ordinationem poenarum, quam nomine prædestinationis exprimit, quasi aliquid posset evenire Deo nolente, & contra ipsius voluntatem. Unde ibidem subdit: *Quia etsi non est in ejus prædestinatione ulla causa poenarum, est tamen ibi iustitia, & iudicium iuste inferendarum poenarum.* Igitur Florus vult solummodo decretum & ordinationem suppliciorum pro reprobis, quod est fidei maxime consonum.

Inhabis. Ecclesia Lugdunensis in l. de tribus Epistolis, arguit Rabanum quod moveat questionem inutilem, relicto præcipuo controversiæ capite, excusat vero Gotescalcum. Igitur verisimile est istam Ecclesiam adhæsisse Prædestinationis; tum quia non subscripsit tribus Epistolis catholicis ab Hincmaro ad seipsum missis.

Respondeo distinguendo. Ecclesia Lugdunensis seu potius Remigius eius Præsul, errore facti deceptus, carpit Rabanum, quia credebatur illum ardentiori zelo processisse contra Gotescalcum, quem volebat excusare, concedo. Socus, nego. Certe Rabanus ipso Remigio certior de causa Gotescalci erat, unde zelo secundum scientiam, in hoc se gessit negotio.

Ad confirmationem respondeo. Hincmarum non petiisse ab Ecclesia Lugdunensi subscriptionem, sed ista hoc totum fecit ut suam aperiret mentem in questionibus non modicum intricatis, ne error, etiam bonum intendendo finem, obreperet aut in ruinam, aut saltem in turbationem animarum. Porro ita se gessit, ut salvando sanctum Augustinum pro efficacia gratiæ, alterius opinionis defensores vel minimum offendere noluerit. Sic enim loquitur in l. de 3. Epist. pag. 376. *Quem sensum illorum Apostoli verborum, etiam nos superius commemoravimus, & fideliter posse accipi diximus: si tamen & ille sensus beati Augustini, quem ille juxta alterius diviniæ Scripturæ auctoritatem diligenter inquiri, & multis ac veracibus modis exponi, pariter recipiatur, nec propter istum ille damnetur, sed potius utrique sensui propter veracem & piam Patrum auctoritatem fideliter obediatur.*

Inhabis. Ecclesia ista in libro de tenenda veritate reprehendit Concilium Carisiacum, eo maxime quod in tertio Canone definitum Deum velle salvare omnes & singulos homines: *Non dixit, inquit, Apostolus universaliter & generaliter, & ut ipsi addiderunt sine exceptione: sed specialiter ad eos vetula, de quibus supra dicebat,*

(pro omnibus hominibus, pro Regibus, & his qui in sublimitate sunt) ut quod dixit: (omnes) omnia hominum genera intelligi voluerit, omnium scilicet Gentium, sexuum, conditionum, ordinum, dignitatum: quid habet hæc intelligentia inconsequens, aut contrarium veritati? ergo, &c.

Respondeo distinguendo: Ecclesia Lugdunensis reprehendit Patres Carisiacos pro voluntate Dei generali de salute singulorum hominum, contendendo non esse inconveniens posse etiam intelligi de voluntate absoluta, & pro generibus singulorum, concedo: damnando sensum alterum, nego. Igitur locus Apostoli, *Deus vult omnes homines salvos fieri*, potest intelligi in quadruplici sensu 1. Deus vult omnes electos salvos fieri, quia omnibus dat salutis voluntatem, & operatur velle & desiderare beatitudinem æternam: 2. quia nullus potest salvari, nisi per Dei voluntatem, & nisi ipse velit. 3. Quia aliqui ex omni sexu & natione & conditione salvabuntur 4. Quia vult & omnes singulos salvari, in quantum omnibus providet media sufficientia ad salutem, & ordinat ad finem supernaturalem. Augustinus hunc explicat locum juxta primum sensum l. de corr. & g. c. 15. juxta secundum in Enchirid. ad Laurent. c. 103. & l. de Prædest. SS. c. 8. juxta tertium in Enchir. ibidem. Juxta quartum l. de spiritu & litt. c. 32. In sensu autem causali sumit locum Ecclesia Lugdunensis.

Quod autem non excludat quartum sensum ibidem subdit: *Item alius dicat & sentiat, sicut etiam a quibusdam majoribus dictum & sensum reperitur: Apostolus cum superius orare jussisset pro omnibus hominibus, pro Regibus, & his qui in sublimitate sunt, post illa omnia generaliter de universo genere humano subjunxit: (qui vult omnes homines salvos fieri) quid habet mali aut periculi etiam ista intelligentia? neque enim qui ita sentit, putat voluntati Dei, qui vult omnes homines salvos fieri, aliquem resistere & contraire, ut non possit implere quod velis: & ambo sibi, & ipse videlicet, & ille sicut diversa sentientes, fideliter atque unanimiter concordant.* Unum solummodo vult Ecclesia Lugdunensis, quod voluntas Dei semper impleatur, & in electis per gloriam, & per poenam in reprobis qui resistunt Deo volenti salvare.

Rursus *inhabis.* Eadem Ecclesia in eodem libro de tenenda veritate Scripturæ, ablo-

absolute rejicit Canonem quantum Concilii Carisiaci, de morte Christi pro salute omnium & singulorum hominum. Sed hoc est patrocinari Prædestinatianis, qui inter alia falsa dogmata propugnabant Christum non esse pro omnibus mortuum. Ergo, &c. Probatur major: c. 14. libri citati sic habet: *Sic ut ergo pro illis impiis & damnatis Angelis nullatenus Dominus Jesus Christus dicendus est passus: ita pro illis impiis & damnatis hominibus, absit omnino ut passus esse credatur.* Ergo, &c.

Respondeo 1. distinguendo; & sic loquitur Ecclesia Lugdunensis ut suam aperiat mentem, non condemnando alteram opinionem, concedo: secus, nego. Quadruplex distinguit hominum genus. c. 45. Primum est Prædestinatorum, ad quos hæc verba Christi diriguntur: *Qui perseveraveris usque in finem, salvus eris.* Secundum est illorum qui post baptismum susceptum impie vivunt, & impenitentes moriuntur. Tertium, eorum qui quidem infideles sunt, sed suscepturi fidem, & in gratia morituri prævidentur. Ad quos pertinent ista verba: *Qui credideris & baptizatus fueris; hic salvus eris.* Quartum infidelium qui in infidelitate morituri sunt, & quibus dicitur, *Qui autem non crediderit, condemnabitur.* Ista autem Ecclesia c. 16. dicit Christum mortuum quidem pro hominibus primi, secundi & tertii generis, sed non pro iis qui pertinent ad quartum. Ita tamen, ut non damnet contrarium sentientes, ut patet ex dictis in probationibus.

Respondeo 2. aliter distinguendo: Ecclesia Lugdunensis dicit Christum non esse mortuum pro reprobis, quantum ad efficaciam, concedo: tamen enim mortuus, non omnes tamen ejus mortis beneficium suscipiunt; qui quidem sensus est catholicis & Tridentini, quique est ipse Concilii Carisiaci scopus, quem certe factis non attingit Ecclesia Lugdunensis, sic enim habetur in 4. Can. *Nullus est, fuit, vel erit homo pro quo passus non fuerit; licet non omnes passionis ejus mysterio redimantur.* Eccl. Lug. dicit non esse mortuum pro omnibus quantum ad sufficientiam, nego. Siquidem concedit Christum Dominum mortuum fuisse pro ipso Juda proditore, qui desperans laqueo se suspendit, & infelix abiit in locum suum infernalem; non est autem major ratio pro uno reprobo quam pro aliis.

Respondeo 3. aliter adhuc distinguendo:

Ecclesia Lugdunensis vult solummodo Christum non esse mortuum pro reprobis eo sensu quo Sanguis Christi possit illis proficere, ut de lacu miserie egrediantur, concedo; nulla enim est in inferno redemptio. Non est mortuus pro reprobis, ita ut gratias sufficientes, quibus poterant bonum facere, non habuerint per merita passionis Christi, nego. Loquitur tantum in primo sensu, quod patet ex verbis Osee & Beati Gregorii quæ assert in probationem, quæque duntaxat demonstrant Christum extraxisse a primis inferis animas iustorum in fide Abrahamæ quiescentium in limbis, sed minime ex lacu inferiori damnatos. Hæc enim ibidem subiungit.

„ Quia hoc nimis est contrarium divi-
„ næ veritati, nimis adversum catholi-
„ cæ fidei, quod indubitanter credit &
„ docet, quod Dominus noster suam pas-
„ sionem & mortem, atque ad inferos
„ descensionem illis solis jam defunctis;
„ & quamvis apud inferos, tamen in lo-
„ cis tranquillitatis & lucis constitutus ex-
„ hibuit, qui in fide futuri adventus ejus
„ ac redemptionis, & in hoc sæculo vix-
„ erant, & illuc per mortem transierant.
„ Ubi etiam tempus implendæ, ac perfici-
„ endæ ejusdem redemptionis suæ per
„ passionem & descensionem ad eos Do-
„ mini; pio desiderio expectabant. „ Et
„ probat dictum istis verbis Prophetæ
„ (*de manu mortis libero eos, de morte
„ redimam eos. Ero mors tua, o mors? mor-
„ sus ero tui inferne.*) Et postea subji-
„ cit ista magni Gregorii verba. „ Quod
„ ante passionem dixit, in resurrectione
„ sua Dominus implevit. (*Si exaltatus
„ fuero, omnia traham ad me.*) Om-
„ nia enim traxit, qui de electis suis
„ apud inferos nullum reliquit. Omnia
„ abstulit, utique electa. Neque etenim
„ infideles quosque & pro suis crimini-
„ bus æternis suppliciiis deditos, ad ve-
„ niam Dominus resurgendo reparavit;
„ sed illos ex inferni claustris rapuit,
„ quos suos in fide & actibus recognovit.
„ Unde recte etiam per Oseam dicit;
„ (*ero mors tua, o mors! morsus ero tui
„ inferne!*) id namque quod occidimus,
„ agimus ut penitus non sit. Ex eo enim
„ quod mordemus partem abstrahimus,
„ partem relinquimus. Quia ergo in elec-
„ tis suis funditus occidit mortem, mors
„ mortis extitit: quia vero ex inferno
„ non occidit funditus, sed momordit
„ infer-

„ infernum : ait ergo : (*ero mors tua, o mors !*) ac si aperte dicat quia in ele-
 „ tis meis te funditis perimo. *Ero morsus*
 „ *tus, inferne !* quia sublati eis, te ex
 „ parte transigo. „

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Ecclesia Lugdunensis non adhæsit Prædestinarianis.

Primo, Quia usque ad execrationem infestatur Prædestinationem necessitantem ad mortem.

Secundo, displicet illi plurimum quod Gotescalcus tam aperte scripserit de Prædestinatione.

Tertio, Non improbat opinionem eorum qui tenent Christum pro singulis suum tudisse sanguinem.

SYNOPSIS SOLUTIONUM

AD OBJECTIONES.

Primo, Quandoque adversus Rabanum loquitur & scribit Eccl. Lug. contendens vel inutilem adversus Gotescalcum questionem, vel etiam durius hunc tractasse Monachum, sed ex hoc sequitur solum excusasse errantem, ejus benigne interpretando mentem.

Secundo, Eadem redditur responsio, cum aliquis dicat Ecclesiam illam aut proseripsisse, aut saltem improbasse concilium Cariliacum : non enim tunc satis & sufficienter compertam habebat hujus Synodi mentem.

Tertio, Verum est Eccl. Lug. quasi negare Deum velle singulos salvos fieri, & Christum pro omnibus suum fudisse sanguinem : at loquitur solummodo de voluntate consequenti.

ARTICULUS SECUNDUS.

De doctrina S. Augustini & ipsius commendatione.

GLORIABANTUR olim Prædestinariani ducem se habere in sua doctrina Augustinum, quem & in hac parte in suos detorqueere lenius præsumplerunt Lutherus & Calvinus, omnes enim gratiam prædestinationis necessitantem ausu temerario docuere. Pelagiani e contra

- Boucat Theol. Tom. II.

omnem rejiciunt gratiam ut salvent liberum arbitrium; ea de causa eam dependentem a natura faciunt Semipelagianis, sanctum Augustinum ut amicum & Ecclesie Patrem exinim non agnoscunt; quin potius propter gratie efficaciam quam prædicabat, tanquam Prædestinationum libertatis destructorem, totis viribus impugnant. Ut igitur tantum & tam admirabilem Doctorem ea qua par est reverentia vindicemus a calumniis tum veteris tum modernis, & quandoque etiam recentioribus, duo præstanda & demonstranda sunt: primo quidem doctrinam D. Augustini esse omnino a doctrina Prædestinationum alienam. 2. S. Augustinum ita docuisse necessitatem gratie, ut servaverit jura naturæ liberæ: Denique eundem S. Doctorem inviolabiliter propugnasse libertatem sub dominio gratie quantumvis efficacia & triumphantis, adeoque in omni & prædestinationis & gratie materia benigne, humiliter simul & alacriter esse audiendum.

SECTIO PRIMA.

Utrum Augustinus præcesserit in errore Prædestinarianos.

UNUM inter cætera abhorret Ecclesia in hæreticis Prædestinarianis & Protestantibus, quod prædestinationem necessitantem, in electis ad vitam, in reprobis ad peccatum & poenam propugnent. Quamobrem ne audiantur districte prohiberi; e contra vero alios qui salvant libertatem sub dominio gratie prædestinationis, non solum vult audiri ut magistros, sed tanquam patres & filios suos amantissimos. Unde sit

CONCLUSIO.

Augustinus non præcessit in errore Prædestinarianos.

Sed liberum arbitrium semper defendit, sub dominio gratie prædestinationis, unde audiendus est pro Prædestinatione Sanctorum.

Probatur conclusio hoc validissimo argumento. Ille non favit Prædestinarianis qui eorum principia, sicut consequentias ad ea sequentes perpetuo impugnat: atqui Augustinus perpetuo impugnat & principia & consequentias resistentes ad eorum

G prin-

principia. Igitur non faver Prædestinationis, quinimmo humiliter audiendus est pro Prædestinatione Sanctorum.

Probatur minor in qua est difficultas. Principia illorum hæreticorum hæc sunt, quod Prædestinatio & ordinatio Dei, tum ad vitam, tum ad mortem & supplicium necessitaret, quod Deus nolit omnes salvos fieri, quod Christus non sit mortuus pro omnibus; consequentiæ vero quod præcepta saltem multa sint impossibilia, quod homo non possit resistere gratiæ, quod mali non possint non esse mali, & iusti non possint non esse boni; quod nullum remaneat dominium voluntatis super actus suos, nullique super sit indifferentia: sed ab his omniabus abhorret Augustinus, & hæc doctrinam omnibus impugnat modis: igitur & principia & conclusiones, seu consequentias Prædestinationum non admittit Augustinus. Probatur minor quoad singulas partes.

Primo, *Augustinus impugnat Prædestinationem necessitantem.*

S. Doctor pluribus in locis hæc diserte adimplet provinciam: sed ex professo l. 5. de civ. Dei c. 9. n. 1. ubi Ciceronem admittentem fatum sic perfringit, atque fortiter confutat: "In libris de divinatione, Cicero, ex seipso apertissime oppugnat præscientiam futurorum: hoc totum facere videtur ne fatum esse consentiat, & perdat liberam voluntatem, putat enim concessa scientia futurorum, ita esse consequens fatum, ut negari omnino non possit. Sed quomodo se habeant fatuosissimæ concertationes & disputationes Philosophorum, nos ut consitemur summum & verum Deum, ita voluntatem, summamque potestatem ac præscientiam ejus confitemur. Nec timeamus ne ideo voluntate non faciamus, quia id nos facturos esse præcivit, cujus præscientia falli non potest, quod Cicero timuit, ut oppugnaret præscientiam: & Scioei, ut non omnia necessitate fieri dicerent, quamvis omnia facta fieri contenderent. . . . Si ita est, nihil est in nostra potestate, nullumque est arbitrium voluntatis. Quod si concedimus, inquit, omnis humana vita subvertitur: frustra leges dantur, frustra oburgationes, laudes, &c. Postea Ciceronis perfringit sententiam & ostendit libertatem

flare sub dominio præscientiæ. Unde c. 10. ibidem concludit: "*Alit enim a nobis ejus negare præscientiam, ut liberi esse velimus, quo adjuvante sumus liberi, vel erimus.*"

Rursus l. 2. contra duas Epist. Pelag. cap. 5. n. 9. ait: "nec gratiæ fatum asserimus, quia nullis hominum meritis Dei gratiam dicimus antecedi. Si autem quibusdam omnipotentis Dei voluntatem videret fati nomine nuncupare, propterea quidem verborum novitates evitamus, sed de verbis contendere non aumus." Hoc improperabant S. Augustino Pelagiani quod fatum sub nomine gratiæ quæ est in nobis sine nobis, induceret, quæque necessario compelleret ad bonum. Cui objectioni facit latius; unde in verbis paulo superioribus ait: "Peccatum Adæ arbitrium liberum de hominum natura periisse non dicimus, sed ad peccandum valere in hominibus subditis diabolo; ad bene autem pieque vivendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratia fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, sermonis, cogitationis adjuva."

Rursus tract. 53. in Joan. Non enim propterea Deus ad peccandum quemquam cogit, quia futura hominum peccata jam novit: ipsorum enim præscientia vitæ peccata non sua, quapropter si ea quæ præcivit ipsorum, non sunt ipsorum, non vere ille præcivit: sed quia illius præscientia falli non potest, sine dubio non alii, sed ipsi peccant, quos Deus peccaturos esse præcivit.

Secundo, *Augustinus tenet Deum velle omnes & singulos homines salvos fieri.*

Ita docet in l. de catechizandis rudibus. Sed præcipue l. de spiritu & litt. c. 32. ubi sic loquitur: "Vult Deus omnes homines salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire, non sic tamen ut eis adimat liberum arbitrium, quo vel bene vel male utentes iustissime judicentur; quod cum sit, infideles quidem contra voluntatem Dei faciunt, cum ejus Evangelio non credunt, nec tamen eam vincunt, verum seipsos fraudant magno & summo bono, experturi in supplicis potestatem ejus, cujus in donis misericordiam contemplerint." Insignis est ille locus & omnem tollit æquivocationem. Confunduntur enim ii, qui &

& fide lavata, & fucato zelo, ut peregrinis faveant doctrinis, Augustinum in suis, quantum possunt, trahunt partes, dicendo eum asserere Deum nolle omnes homines salvos fieri, maxime indeles, illosque omni carere gratia etiam sufficiente, qua salvari queant; voluntatem Dei esse semper efficacem, adeoque illos Deum duntaxat velle salvari, qui de facto salvantur. Namque Augustinus hic docet Deum velle salutem omnium, etiam eorum qui non salvantur, etiam infidelium qui resistunt gratiæ & Dei abutuntur donis, etiam eorum qui rationem redditori sunt in iudicio de gratis quas resistendo contempserunt, quique experturi sunt potestatem ejus, cujus in donis misericordiam contempserunt.

Dices: Augustinus non semel impugnât istam Semipelagianorum propositionem, *Deus vult omnes homines salvos fieri*, & ista Apostoli verba Rom. 11. (*Conclusit enim Deus omnia in infidelitate, ut omnium miseretur*.) omnium dicit electorum: ita & S. Thomas his verbis lect. 4. in cap. 11. ad Rom. "Una catena tenebrarum omnes erant colligati, ut omnium miseretur, id est, ut in omni genere hominum sua misericordia locum habeat. Sap. 11. Miseris omnium, Domine, quod quidem non est extendendum ad dæmones secundum errorem Origenis, nec etiam quantum ad omnes homines sigillatim, sed ad omnia genera hominum. Fit enim hic distributio pro generibus singulorum, & non pro singulis generum."

Respondeo, S. Augustinum & S. Thomam non in uno aut altero, sed multiplici loco agnoscere voluntatem de salute singulorum hominum, ut supra ostendimus: unde si quando eam impugnare videntur, est tantum in sensu opposito Semipelagianis, qui Deum ita velle omnes salvari propugnabant, 1. ut salus ortum haberet a voluntate humana in se relicta. 2. ut excluderent necessitatem auxilii quo, & gratiæ efficaci, non enim aliam quam versatilem gratiam admittebant dependentem a libero hominis arbitrio, cujus erat absque gratia præveniente inchoare salutem. 3. Ut ipsa perseverantia non esset donum Dei speciale, sed gratia tantum eatenus communis, quatenus quilibet ad finem bonum utque, seclusa providentia extraordinaria & auxiliorum specialium serio posset peringere. Quæ tria capita incunctanter debellant sancti Doctores;

unde non mirum si quandoque ad revincendos Semipelagianos voluntatem Dei de salute omnium restringant ad solos electos; tunc enim loquuntur de voluntate consequenti & efficaci, vel si nonnunquam de voluntate antecedenti, eam intellige quam bona voluntate hominis inchoantis salutem antecedit effutiebant Massilienses.

Isto prorsus modo auctoritas D. Thomæ intelligenda est, eo enim loci loquitur de voluntate efficaci, illoquitur de misericordia quæ actu salvat. Omnes, inquit, S. Doctor, tam gentiles, quam Judæos conclusit Deus in infidelitate permissive, hoc est, permittendo in malitia perditionis per peccatum originale involvi, ut omnium miseretur: loquitur de misericordia quæ actu liberat, adeoque de efficaci. Igitur non excludit generalem, qua Deus vult singulorum misereri.

Tertio, Augustinus docet Christum mortuum esse pro singulis hominibus.

Sanctus Præsul sic loquitur in Psal. 95. de Christo: *Judicabis orbem terrarum in æquitate, non partem, quia non partem emis, totum judicare habet, qui pro toto pretium dedit.* Et vero secundum illud Augustini principium illos judicabit, qui propria & determinata malitia ejus bonis abuti sunt, sed si indeles nullas gratias nequidem sufficientes haberent, si Christus pro eis non foret mortuus, nec utique damnandi essent & propter contemptum gratiarum & propter legis prævaricationem, cum enim absque gratiæ auxilio nullus totam legem adimplere queat, & ipsi ne ullam quidem haberent, profecto peccarent in eo quod vitare non possent, immo & quod absurdum magis, & a Christianis auribus prorsus amovendum, damnerentur. Quia vero multi, ut suum faciant, contendunt B. Augustinum aperte docere Christum non esse mortuum pro reprobis, &c. Sanctus Doctor est sui ipsius interpres, reproborum enim duplex distinguit genus, unum eorum qui jam sunt in inferno, & pro illis non vult Christum mortuum in eo sensu quod illos extrahat ab inferno; alterum vero eorum qui sunt vel fuerunt, vel erunt in mundo, & dicit pro eis Christum fuisse mortuum, & dum sunt aut erant & futuri sunt superstites in terra, habuisse gratias, quibus poterant salvari. Sic igitur intonat l. 21.

de Civ. Dei c. 24. n. 1. " Cur ergo eadem
 " perfectissima sanctitate & cuncta impe-
 " trare valentibus mundissimis & miseri-
 " cordissimis precibus, etiam pro Angelis
 " non orabunt, quibus paratus est ignis
 " æternus, ut Deus sententiam suam mi-
 " tiget, & flectat in melius, eosque ab
 " illo igne faciat alienos? an erit forsitan
 " quisquam qui & hoc futurum esse præ-
 " sumat, affirmans etiam sanctos Angelos
 " simul cum sanctis hominibus, qui tunc
 " æquales erunt Angelis Dei, pro dam-
 " nandis & Angelis & hominibus oratu-
 " ros, ut misericordia non patiantur
 " quod veritate merentur pati? quod ne-
 " mo sanæ fidei, nemo dicturus est. Alio-
 " qui nulla causa est, cur non etiam
 " nunc pro diabolo & Angelis ejus oret
 " Ecclesia, quam magister Deus pro ini-
 " micis suis jussit orare. Hæc igitur
 " causa, qua sit ut nunc Ecclesia non
 " oret pro malis Angelis quos suos esse
 " novit inimicos, eadem ipsa causa est,
 " qua fiet ut in illo tunc judicio etiam
 " pro hominibus æterno igne cruciandis,
 " quamvis perfecta sit sanctitate, non
 " oret. Nunc enim propterea pro eis ro-
 " gat, quos in genere humano habet ini-
 " micos, quia tempus est poenitentiae fru-
 " ctuosæ. Igitur ex Augustino Christus
 " mortuus est pro reprobis, idest, meruit
 " eis pro tempore peregrinationis gratias,
 " quibus poenitentiam agere poterant: sed
 " non pro reprobis post judicium salvandis
 " & ex inferno eruendis. Quid clarius, quid
 " tutius, immo quid pietati conformius, aut
 " dici, aut cogitari potest?

Dicit: Julianus probabat Christum esse
 pro singulis hominibus mortuum illa pri-
 mæ Joannis sententia: *Ipse est propitiatio*
pro peccatis nostris: non pro nostris autem
tantum, sed etiam pro totius mundi.

Augustinus abnegat Juliani consequen-
 tiam ex auctoritate Apostoli deducam,
 & ait solum sequi ex verbis Joannis Chris-
 tum esse pro Ecclesia mortuum, scilicet
 tract. 87, in Joan. (in Epistola sua Joan-
 nes ait: *ipse propitiator est peccatorum no-*
strorum, non tantum nostrorum, sed etiam
totius mundi. Totus ergo mundus Ecclesia
 est.)

Respondet S. Doctorem loqui de volun-
 tate efficaci, & in sensu Semipelagianis
 opposito, ut modo explanatum est. Cum
 enim heterodoxi pro more Scripturas sa-
 cras in pravis suis detorqueant sensus,
 perversæque ex eis deducerent illationes,

Patres ne dimittant adversarios, quando-
 que negant ex Scripturis sequi Christum
 mortuum esse pro singulis; hoc est effica-
 citer; cum enim, teste Tridentino, tametsi
 Christus pro singulis mortuus sit,
 non tamen omnes mortis efficaciam quan-
 tum ad gratiam victicem & finalem re-
 cipiant, bene dicitur Christum non esse
 pro omnibus efficaciter mortuum, hoc
 est, non omnes efficaciam mortis usque
 ad finalem perseverantiam percipere. Cæ-
 terum ex gratia de se indifferenti, quam
 tantummodo admittebant Semipelagiani,
 sequebatur nullos esse a Deo prædilectos,
 unde & in hoc jure merito a sancto Au-
 gustino impugnantur: mors Christi est qui-
 dem pro singulis hominibus juxta sancti
 Doctoris mentem, sed specialiter pro ele-
 ctis, cum & specialiter Christus pro ipsis
 oraverit, ut habetur Joan. 17.

Hæc solutio facile explicantur plures
 aliæ S. Aug. auctoritates, ut ista l. de
 dono pers. c. 12. " Qui hominibus dat
 " gratiam quibus vult, quoniam miseri-
 " cors est: & non dat quibus non vult,
 " & ibid. c. 14. eum dicit aliquos parvulos
 non pervenire ad gratiam baptismi,
 quia Deus non vult. Luce enim clarius
 apparet Aug. loqui, & de voluntate Dei
 consequente quæ ad electos tantummodo
 terminatur, & de efficacia speciali mor-
 tis Christi pro eisdem. Ex quo solum se-
 quitur gratiam efficacem non omnibus da-
 ri: de hæc tantum loquitur Augustinus,
 maxime vero cum caput palmare contro-
 versæ inter Pelagianos & sanctum Præsu-
 lem esset de gratia operis, quam ad bonum
 salutis operandum necessariam esse
 Pelagius & ejus sectatores negabant.

Quarto, *Augustinus nunquam docuit præ-*
cepta aliqua esse impossibilia.

Contrarium non in uno aut altero, sed
 in multiplici loco docet ille pius Pater,
 maxime cum ait l. 1. retr. c. 9. " vides
 " igitur jam, ut exilimo, in voluntate
 " nostra esse constitutum, ut hoc vel fru-
 " amur, vel careamus tanto & tam ve-
 " ro bono, & c. 1. n. 2. illud autem
 " lumen non irrationabilium avium ocu-
 " los pascit, sed pura corda eorum, qui
 " Deo credunt, & ab amore visibi-
 " lium rerum & temporalium se ad ejus
 " præcepta implenda convertunt, quod
 " omnes homines possunt si velint. Non

„ existiment novi hæretici Pelagiani, se-
 „ cundum eos esse dictam : verum est
 „ enim omnino, omnes homines hoc pos-
 „ se, si velint, sed præparat voluntas
 „ a Domino. „

„ *Rursus* l. de natura & gratia c. 87. nu.
 „ 80. probat præcepta non esse impossibilia,
 „ alias, inquit, homo non peccaret legem
 „ transgrediendo. „ Quis enim peccat, *aje-*
 „ *bant Pelagiani*, in eo quod caveri nullo
 „ modo potest ? Et ibidem c. 69. nu. 83.
 „ valde autem bona sunt præcepta, si le-
 „ gitime his utamur. Eo quippe ipso quo
 „ firmissime creditur, Deum justum &
 „ bonum impossibilia non potuisse præci-
 „ pere, hinc admonemus & in facilibus
 „ quid agamus, & in difficilibus quid pe-
 „ tamus. . . & petat quo desituitur, ut
 „ impleat quod jubetur. „ Duas assert
 „ luculentissimas rationes Augustinus, qui-
 „ bus probat Deum non solum impossibili-
 „ lia non præcipere, verum etiam non pos-
 „ se præcipere; quia, inquit, est & justus
 „ & bonus; foret igitur, quod absit dicere,
 „ injustus, & ne dicam iniquus, si impossi-
 „ bilia præciperet. Igitur ea omnia omnino
 „ Dei præcepta possibilia sunt peccatoribus,
 „ a fortiori & justis conantibus. „

Quinto. *Augustinus docet necessitatem gra-*
tiae salvo jure naturæ nostræ liberæ; ita
ut non se habeat, ut inanime quoddam
sub dominio gratiæ.

Hanc propugnat veritatem l. propof. in
 „ Epist. ad Rom. prop. 61. & 62. „ nostrum
 „ est, inquit, credere & velle, Dei au-
 „ tem dare creditibus, & volentibus sa-
 „ cultatem bene operandi per Spiritum
 „ sanctum, per quem charitas Dei diffun-
 „ ditur in cordibus nostris ut nos miseri-
 „ cordes efficiat. Quod autem ait, igitur
 „ non volentis, neque currentis, sed mi-
 „ serentis est Dei, non tollit liberum ar-
 „ bitrium voluntatis, sed non sufficere
 „ dicit velle nostrum, nisi adjuvet Deus,
 „ misericordes nos efficiendo ad bene ope-
 „ randum per donum Spiritus sancti : ad
 „ hoc referens quod superius dixit, mise-
 „ rebor cui misertus ero, & misericor-
 „ diam præstabo cui misericors fuero,
 „ quia neque velle possumus, nisi vocemur;
 „ & cum post vocationem voluerimus,
 „ non sufficit voluntas nostra; &
 „ cursus noster, nisi Deus & vires cur-
 „ rentibus præbeat, & perducatur quo vo-
 „ cat. „

Boncat Theol. Tom. II.

„ Non se quisque arbitretur percepisse
 „ gratiam, qua bene operatus est, sed be-
 „ ne operari non posse nisi per fidem per-
 „ ceperit gratiam, & l. 7. de g. & lib.
 „ arb. c. 5. Non ego, sed gratia Dei me-
 „ cum, ac per hoc, non gratia Dei sola,
 „ nec ipse solus: sed gratia Dei cum illo.
 „ Ut autem de cælo vocaretur, & tam
 „ magna & efficacissima vocatione conver-
 „ teretur, gratia Dei erat sola; quia me-
 „ rita ejus erant magna, sed mala. *Rur-*
 „ *sus in Psal. 77. v. 8.* (Gratia Dei non
 „ solum operatur remissionem peccatorum,
 „ sed etiam cooperantem sibi facit hominis
 „ spiritum in opere bonorum factorum) &c.
 „ Et hoc modo gratiam non separat a volun-
 „ tate, nec voluntatem sejungit a gratia,
 „ sed utrumque dicit agere, gratiam qui-
 „ dem ut primam causam adjuvantem infir-
 „ mitatem nostram; voluntatem vero adju-
 „ tam ut causam secundam, & gratiæ co-
 „ operatricem. „

Sexto, *Augustinus docet liberum arbitrium*
semper manere sub dominio gratiæ
etiam efficaci.

Beatus ille Pater jura libertatis acerrime
 „ defendit, sic loquitur Epist. 46. ad Va-
 „ lentinum. Credit divinis eloquiis, quia
 „ & liberum est hominis arbitrium, &
 „ gratia Dei, sine cujus adiutorio liberum
 „ arbitrium nec converti potest ad Deum,
 „ nec perficere. Et Epist. 47. ad eundem.
 „ Fides sana neque liberum arbitrium ne-
 „ gat sive in vitam malam, sive in bonam,
 „ neque tantum ei tribuit ut sine
 „ gratia valeat aliquid, sive ut ex malo
 „ convertatur in bonum, sive ut in bono
 „ perseveranter proficiat, sive ut ad
 „ bonum sempiternum perveniat, ubi jam
 „ non timeat ne deficiat. „

„ *Idem l. de g. & lib. arb. c. 4. dicit :*
 „ Illa quæ præcipiuntur in lege Dei, ne
 „ fornicationes & adulteria committantur,
 „ non indicant aliud quam liberum arbi-
 „ trium. Neque enim præciperentur, nisi
 „ homo haberet propriam voluntatem,
 „ qua divinis præceptis obediret. Et l.
 „ *de fide contra Manichæos c. 10.* (Quis
 „ non clamer stultum esse, præcepta dare
 „ ei cui liberum non est quod præcipitur
 „ facere, & iniquum esse eum damnare,
 „ cui non fuit potestas iusta complere ?)
 „ Probat invincibiliter esse de fide dari in
 „ homine liberum arbitrium, dicit illud con-
 „ sistere in eo quod homo possit eligere bo-

G 3 num

num & malum, & ideo dari præcepta & exhortationes, ut pro innata libertate homo declinet a malo ut faciat bonum; quod autem talis sit Augustini sensus, & non fucata & dolosa admittat libertatem in spontaneitate consistentem: audiendum l. contra Fortunatum, disp. 2. " *Animæ*, inquit, rationali quæ est in homine dedit Deus liberum arbitrium. Sic enim posset habere merita, si voluntate, non necessitate boni essemus. Cum ergo oporteat non necessitate bonum esse, oportebat, ut Deus animæ daret liberum arbitrium, & quoniam cogitur necessitate aliquid facere, non peccat: nihil mali fecit; qui nihil sua voluntate fecit.) Voluntate aliquid facere, est, ut patet, secundum Augustinum libere & per electionem agere, ergo, &c.

Præterea certum est Augustinum in libris omnibus quos conscripsit ante natam Pelagii hæresim liberum arbitrium ubique docuisse secundum traditionem Patrum quatuor primorum sæculorum; idem peregit in libris contra Pelagianos; jam citavimus librum de gr. & lib. arb. c. 4. quem composuit contra Pelagium. Idem stabilivit liberum arbitrium c. 2. auctoritate libri Ecclesiastici, ubi dicitur ignem & aquam esse ante hominem ut apponat manum ad quod voluerit. Et in toto libro totus est ut probet dari liberum arbitrium, præsertim vero cum istud elucubraverit opus ut declinaret calumniam Pelagianorum, qui prædicabant S. Doctorem hominis destruere libertatem.

Celeberrimum est pro hoc momento testimonium quod depromitur ex lib. de spiritu & litt. c. 34. n. 60. " Quis attendat, inquit Augustinus, & videat, non ideo tantum istam voluntatem divino muneri tribuendam, quia ex libero arbitrio est, quod nobis naturaliter concreatur est, verum etiam quod virorum suasionibus agit Deus, ut velimus & credamus, live extrinsecus per Evangelicas exhortationes, ubi & mandata legis aliquid agunt, si ad hoc admovent hominem infirmitatis suæ, ut ad gratiam iustificamentum credendo confugiat; sive intrinsecus, ubi nemo habet in potestate quid ei veniat in mentem, sed consentire, vel dissentire propriæ voluntatis est. " &c. Ex hoc patet quomodo Doctorem princeps liberum arbitrium agnoscat, quomodo istud constituit in indifferentia actus, & quidem tan-

ta, ut homo vocatus possit resistere vocanti, quomodo omnem eliminat a voluntate in actibus ejus necessitatem. Igitur non solum non adhæsit Prædestinarianis; verum potius omnia eorum proscriptis dogmata, quippe qui nullam admittat in prædestinatione virtutem necessitantem, nullum fatum; nulla præcepta impossibilia. Quinimodo Deum velle omnium salutem, Christum ad hoc misericorditer pro singulis sanguinem fuisse, totis viribus probat. Hinc evanescunt Pelagianorum & Semipelagianorum impropria. Hinc Augustinus & gratiæ & liberi arbitrii ut Doctor eximius celebratur.

S. Augustinus est sui ipsius interpres in solutione objectionum quæ hic exponuntur.

Obijcies. Augustinus Enchir. c. 30. sic loquitur. (*Liberum arbitrio utens homo, se perdidit & ipsum.*) Igitur Augustinus non agnoscit libertatem indifferentiæ in homine lapsio, sed solum in homine innocente.

Respondeo distinguendo, homo lapsus amisit peccato liberum arbitrium quoad perfectionem, quia ab hoc tempore non habet tantam facilitatem ad bonum, concedo: amisit quoad substantiam, nego, &c. Augustinus est sui ipsius interpres l. 2. contra duas Epist. Pelag. c. 3. n. 9. (*Per peccatum Hevæ*, inquit, *arbitrium liberum de hominum natura perisse non dicimus, sed ad peccandum valere in hominibus subditis diabolo, ad bene autem pieque vivendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratia fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, sermonis, & cogitationis adjuta.*) Et l. de spiritu & litt. c. 30. firmat responsionem aureis verbis. (*Liberum ergo arbitrium evacuamus per gratiam? absit; sed magis liberum arbitrium statuimus. . . ac per hoc, sicut lex non evacuat, sed statuitur per fidem, quia fides impetrat gratiam qua lex impletur: ita liberum arbitrium non evacuat per gratiam, sed statuitur, quia gratia sanat voluntatem qua iustitia libere diligitur.*)

Quod autem hic sit genuinus Augustini sensus, patet ex scopo S. Doctoris. Loquitur enim contra Pelagianos qui dicebant peccatum Hevæ non transmissum fuisse ad posteros, nullum esse peccatum originale, liberum arbitrium integrum esse sanum in nobis; quos errores volens perstringere, docet in sensu opposito Pelagianis,

nis, hominem in presenti statu non habere liberum arbitrium, quale erat in Adamo, nostrum non tantum non valere ad bonum, quantum valebat in homine innocente, quod verissimum est & fidei omnino consonum.

Inflabilis, in Psal. 98. sic loquitur: (Homo . . . . quando vult aegrotat, non quando vult surgit.) Ergo ex Augustino non est in homine lapsa libertas indifferentiæ, aliis posset surgere quando vult.

Respondeo distinguendo. Homo non potest surgere a peccato sine gratia, concedo. Sola quippe iustificat impium. Non potest cum gratia, nego; jam vero cum Deus det singulis adultis gratiam sufficientem, homo ipse opes potest semper & declinare a malo, & facere bonum; quinimo & salvari. Talis est genuinus Augustini sensus; enimvero S. Doctor agit contra Pelagianos qui hominem non esse aegrotum sed viribus propriis omnia posse effutiebant; contendit e contra in homine a planta pedis usque ad verticem, non esse sanitatem, nec sine gratiæ auxilio posse a peccatis resurgere.

Sic S. Aug. seipsum explicat lib. de gr. & lib. arb. c. 12. "Semper inest in nobis voluntas libera, sed non semper est bona. Aut enim a iustitia libera est, quando servit peccato, & tunc est mala; aut a peccato libera est, quando servit iustitiæ, & tunc est bona. Gratiæ vero Dei semper bona est: & per hanc fit, ut sit homo bonæ voluntatis, qui prius fuit voluntatis malæ. Per hanc etiam fit, ut ipsa bona voluntas quæ jam esse cæpit, augeatur: & tam magna fiat, ut possit implere divina mandata quæ voluerit."

Rursus exaltans liberum arbitrium, passim dicit peccatorum culpa sua non converti, eum vero non necessitari neque a concupiscentia, quia per gratiam oblatam potest illam vincere, neque ab ipsa gratia, quia potest illam rejicere. Sic enim loquitur l. de pecc. meritis. c. 17. "Cum voluntate humana gratia adjuvante divina sine peccato in hac vita possit homo esse; cur non sit? possem facillime æque veracissime respondere, quia homines nolunt . . . nolunt homines facere quod iustum est, sive quia læcet an iustum sit, sive quia non delectat. . . . ideo quique nostrum bonum opus suscipere, agere, implere, nunc scit,

"nunc nescit, nunc delectatur, nunc non delectatur, ut noverit non suæ facultatis, sed divini muneris esse, vel quod sit, vel quod delectetur. Et Epist. 95. ad Innocentium. Satis ergo apparet, quod ad non peccandum, id est, ad non male agendum, quamvis esse non dubitetur arbitrium voluntatis, tamen ejus potestas non sufficiat, nisi adjuvetur infirmitas. Cæterum in loco ex quo eruitur obiectio, solutio invenitur. Sic enim habetur de peccatore. "Quando vult aegrotat, non quando vult surgit. Si vult, vivat intemperanter . . . necessarium habet artificis medicinam. Sic ergo ut peccet homo, ipse sibi sufficit ad peccandum: ut iustinetur, non sibi sufficit, nisi ab illo iustificetur qui solus est iustus."

Iterum inflabilis ex Augustino, peccator non potest surgere sine gratia, & quidem efficaci, sed illa multis peccatoribus deest; igitur non possunt resurgere absolute in doctrina S. Doctoris.

Respondeo 1. Hominem posse resurgere cum gratia sufficiente, quæ nulli deest, urgente præcepto; sed non resurget sine efficaci quæ quidem nulli deest, quia ut dictum est supra ex Augustino, nolunt acquiescere vocanti. Implenet Augustinus variis multisque modis respondet ex professo ad istam difficultatem l. de dono perseverant. c. 8. (Si queritur cur in eadem causa me potius quam illum puniat, aut illum quam me potius liberet? hoc non dico: si queris quare? fateor me non invenire quid dicam. Si hoc queris quare, quia in hac re sicut juxta est ira ejus, sic & magna misericordia ejus: & sicut magna misericordia est, ita & inscrutabilia sunt iudicia ejus.)

Rursus l. 1. contra duas Epist. Pelag. c. 20. (Sufficit homini scire, quod non est iniquitas apud Deum.) Et l. 2. de pecc. merit. c. 21. (Gratiæ Dei cur ad illum veniat, ad illum non veniat, occulta esse causæ potest, injusta non potest; nunquid enim iniquitas est apud Deum? absit.)

Rursus inflabilis, Augustinus dicit inesse homini necessitatem peccandi in hoc statu: igitur videtur favere Prædestinarianis. Probatur antecedens. x. l. adversus articulos sibi falso impositos, respondens ad ar. 6. dicit mundum esse totaliter in maligno positum, multorum hominum talis est malitia, qualis & demonum, demones autem necessario peccant; igitur ex Augustino & homines. 2. l. de perfectioni. just. ratiocin.

9. *Per arbitrii libertatem factum est ut homo esset cum peccato: sed jam pœnalis vitiositas subsequuta, ex libertate fecit necessitatem.* 3. l. imperf. contra Julianum n. 105. *Multum erras qui vel necessitatem putas nullam esse peccandi, vel eam non intelligis illius peccati esse pœnam, quod nulla necessitate commissum est.* Quibus ultimis verbis probat primum Adæ peccatum libere quidem commissum fuisse, nunc vero in pœnam primi illius peccati, hominem necessario peccare. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo, & in his omnibus locis admittit tantum Augustinus necessitatem quandam generalem seu moralem peccandi venialiter, concedo; peccandi mortaliter, nego. Agit S. Doctor contra Pelagianos qui negabant peccatum originale, quod quidem pluribus momentis eis probat, maxime ex hoc quod absque privilegio omnia venialia collective non possumus vitare, quod sane magnam arguit infirmitatem, infirmitas autem denotat peccatum originale. Loquitur igitur tantum de peccatis venialibus S. Præsul in primo loco: ait enim: *Totus quidem mundus, sicut ait Apostolus Joannes, in maligno positus est.* Et sic probat difficillimum esse vitare omnia peccata venialia. Dicit quidem per figuram, homines malos esse ut demones; sed secundum quid & non omnimode, nam ibidem subjungit: *Sed hoc inter malos homines & demones distat, quod hominibus etiam valde malis superest, si Deus misereatur, reconciliatio: demonibus nulla servata est conversio.* Igitur homines ex Augustino habent liberum arbitrium, cum possint se convertere.

Ad secundum. Augustinus eodem prope modo se explicat; loquitur enim & de peccatis venialibus, & de infirmitatibus quotidianis; nam in probationem affert locum Psalmi 24. *Ad Deum, inquit, fides clamat, de necessitatibus erue me: sub quibus positi, vel non possumus quod volumus intelligere, vel quod intellexerimus, volumus, nec valeamus implere. Nam & ipsa libertas credentibus a liberatore promittitur.* Si vos, inquit, filius liberaveritis, tunc vere liberi eritis. Joan. 8. *Vita est visio in quo cecidit voluntate, caruit libertate natura;* quibus verbis probat duo contra Pelagianos, scilicet peccatum originale per fragilitates humanas, quas vocat pœnales vitiositates, & importunas necessitates, siquidem cor nostrum derelinquit nos. Probat & necessitatem gratiæ medicinalis, ut habea-

mus libertatem filiorum Dei, qua volumus, & eligimus bonos esse. Et vero nonne concupiscentiæ motus primo primi & indeliberati, qui teste Apostolo pugnant adversus spiritum, sunt fatales necessitates, & peccati originalis infelices sequelæ atque effectus, clamante Propheta ad Deum & dicente: *de necessitatibus meis erue me?*

Ad tertium. Optime sequitur illud quod Augustinus Juliano exprobat, eum scilicet multum errare, non agnoscendo ejusmodi miserias ut effectus peccati primi parentis; quid tamen verius? sunt enim pœnæ peccati originalis quas nos tanquam filii patris inobedientis jussu patimur, & utinam prolint per patientiam ad meritum; unde bene dicit Augustinus quod non erant ejusmodi necessitates in Adamo, quia nondum peccaverat, in nobis vero propter naturam corruptam quam accepimus ab illo, sunt necessitates, in quantum, teste Apostolo, sumus natura filii iræ. Et vero non erat concupiscentia, & rebellio partis inferioris in primo homine, sed esset in nobis; quo quidem argumento probat irrefragabiliter Augustinus peccatum originale: sed non loquitur de actibus humanis deliberatis quos ubique dicit liberrimos, ut patet ex textibus quos in medium attulimus.

Quod autem hic sit germanus Augustini sensus patet ex l. 2. de pecc. remiss. & ex l. 1. ad Bonifacium c. 14. ubi dicit vitam Sanctorum culpa lethali posse esse inimmunem, sed non absque peccato. Porro per illud vocabulum (*sine peccato*) intelligit tantum culpas veniales, namque affert in probationem illud 1. Joan. 18. *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus.* Et in Psal. 129. ait: possum vitare homicidia, adulteria, furta, perjuriam, maleficia, idololatriam, sed nunquid possum vitare omnia peccata? Et sermone 41. de Sanctis, affert, innumerabilem esse peccatorum multitudinem; quinimodo vitam sanctissimorum propter vulnera a peccato originali inflicta ab omnibus nec esse mundam. Unde, inquit idem Augustinus, Propheta clamat, *delicta quis intelligit? ab occultis munda me Domine, de necessitatibus erue me.* Ignorantia igitur, inquit idem S. Doctor l. 2. de pecc. merit. c. 27. & infirmitas vitia sunt quæ impediunt voluntatem, ne moveatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abstinendum, ut autem innotescat quod latebat, & suave fiat

fiat quod non delectabat, gratia Dei est. Ecce quomodo iterum atque iterum probat peccatum originale per ignorantias & infirmitates, quas necessitates vocat: quomodo probat per morbos necessitatem gratiæ medicinalis contra Pelagianos.

Invas adhuc difficultatis solutionem ab ipso Augustino proferre; eandem enim sibi proponit objectionem, aut plane similem instantiæ factæ, l. 1. ad Simpli. q. 1, post medium his Apostoli verbis: *velle enim*, inquit, *adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio.* Rom. 7. inquit *August.* videtur non recte intelligentibus velut auferre liberum arbitrium. Sed quomodo auferat, cum dicat, velle adjacet mihi? certe enim ipsum velle in potestate est, quoniam adjacet nobis; sed quod perficere bonum non est in potestate, ad meritum pertinet originalis peccati. Non enim est hæc prima natura hominis, sed delicti pœna, per quam facta est ipsa mortalitas quasi secunda natura, unde nos gratia liberat conditoris subditio sibi per fidem, &c. Hoc restat in ista mortali vita libero arbitrio, non ut impleat homo justitiam, cum voluerit, sed ut se supplicii pietate convertat ad eum, cujus dono eam possit implere. Igitur non recte profecto intelligunt Scripturas ex divo Augustino, qui credunt liberum arbitrium amissum per concupiscentiam, aliasve peccati originalis infirmitates & misérias, quæ quidem consequuntur velut quædam necessitates ad naturam corruptam: unum duntaxat S. Doctor contendit, videlicet quod primus homo innocens, utpote justus & sanus poterat in justitia perseverare, nos vero non sine gratia speciali posuimus, & sic revincit Pelagianos qui gratiæ necessitatem procul faciebant.

Instabis adhuc, Augustinum liberum agnoscit arbitrium in Beatis, immo libertatem perfectissimam l. 22. de civ. Dei c. 39. nec ideo, inquit, *Beati liberum arbitrium non habebunt.* Sed ista libertas est solum exemptio a coactione, non a necessitate, quandoquidem Beati sunt confirmati in bono, & Deum totius justitiæ fontem necessario amant. Igitur libertas ab Augustino admissa inducit necessitatem. Igitur S. Præsul Prædestinationis vel tantisper favere videtur.

Respondetur distinguendo, Augustinus agnoscit liberum arbitrium in Beatis, videlicet, libertatem quæ est exemptio & a

malo & a passionibus, concedo: libertatem indifferentiæ, subdistinguo, contrarietatis nego, contradictionis, iterum subdistinguo; respectu creaturarum & objecti secundarii beatitudinis, concedo; respectu Dei intuitivè visi, nego. Passiones & peccata, teste Augustino, sunt vincula a quibus soluti sunt irrevocabiler Beati, & in hoc sensu sunt liberi, & quidem libertate contrarietatis, quatenus sanctitatem Dei ita participant, ut non possint peccare. Et vero non est de essentia libertatis quod aliquis possit peccare; Deus enim est liberrimus ad extra, & tamen deficere non potest: igitur posse peccare est quidem de libertate hominis lapsi; sed non Beati. His addo Beatos non esse quidem liberos libertatem etiam indifferentiæ respectu Dei visi, quandoquidem summo ita replentur bono, ut in eo ineffabiliter firmentur, esse tamen respectu creaturarum constat; nec mirum, bona creata & sunt finita, & multis carent perfectionibus, igitur non nostrum satiant perfecte appetitum, quamobrem ea modo amore prosequimur, modo illis relictis, alia meliora quærimus.

Solutio est ipsius Augustini ibidem, ubi sic ait: *Nec ideo Beati liberum arbitrium non habebunt, quia peccata eos delectare non poterunt. . . . . certe Deus ipse nunquid quia peccare non potest, ideo liberum arbitrium habere negandus est?* Eris ergo *illius civitatis, & una in omnibus, & inseparabilis in singulis voluntas libera, ab omni malo liberata, & impleta omni bono, fruendi indeficienter æternorum jucunditate gaudiorum, oblita culparum, oblita pœnarum.*

Unde l. 1. ad Bonifacium sic se explicat pro viatoribus: *Quis autem nostrum dicat quod primi hominis peccato perieris liberum arbitrium de humano genere? libertas quidem perierit, sed illa quæ in Paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate justitiam.*

Instabis, ex Augustino non satis apparet libertas indifferentiæ sub dominio gratiæ, siquidem non potest homo resistere gratiæ efficaci. Et probatur l. de corr. & gr. cap. 12. n. 38. sic loquitur S. Doctor: *Subventum est infirmitati voluntatis humane, ut divina gratia indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur; infirmis servavit, ut ipso donante invictissime, quod bonum est, vellent, & hoc deferere invictissime nollent.* Ergo, inquit Lutherus & Cal-

vinus ceterique Prædestinantes, teste Augustino, non manet libertas sub dominio gratiæ.

Respondeo 1. Perperam novatores in suas trahere partes B. Augustinum, quippe qui doceat ex professo in l. de g. & lib. arb. voluntatem manere liberam sub dominio gratiæ, immo cum ea esse liberiores. Tridentinum ipsum est Augustini interpres, siquidem voluit opera tanti Doctoris apponi super tabulam in conspectu Patrum, ut fideles intelligerent Concilium suas de promere definitiones, maxime de gratiæ & libero arbitrio ex doctrina S. Augustini. Porro sacra illi Synodus definiuit liberum arbitrium motum a gratia posse dissentire si velit: igitur & ex Augustino potest liberum arbitrium dissentire, cum doctrina Concilii sit doctrina Augustini. Unde imponunt tanto Doctori Lutherus & Calvinus probantes per Augustinum liberum arbitrium rapi ut inane quoddam, en quomodo iniquitas mentitur sibi; Augustinus enim quasi prævidens a longe propellit hanc a se calumniam; sic enim loquitur ferm. 13. de verbis Apostoli, explicans illa verba (quotquot Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei) *Dicit mibi aliquis, ergo agimur, non agimus? Agis & ageris, ipsum nomen adiutorii præscribis tibi, quia & tu ipse aliquid agis, nemo adiuvatur, si ab illo nihil agatur, si non esses operator, ille non esset cooperator, non enim adiutor ille est, si nihil agatur.*

Respondeo 2. distinguendo, gratia efficax ordinariæ movet indeclinabiliter, nego. Gratia perseverantiæ; subdistinguo; adæquate sumpta, concedo, inadæquate sumpta, nego. Gratia perseverantiæ finalis adæquate considerata dicit auxilium interius quo homo vult & facit bonum usque ad finem: dicit & auxilium exterius Providentiæ cuncta ordinantis, ut mors veniat in tempore quo homo amore & charitate flagrat, quod quidem auxilium movet indeclinabiliter, in quantum jungit mortem cum gratia; hoc certe non pendet ab homine, quia de causa perseverantiæ finalis vocatur a sacro Concilio Tridentino gratia specialis, immo dicam esse specialissimam, tum quia importat gratiarum seriem, quæ & ad tentationes continuo occurrentes devincendas, & ad præcepta adimplenda necessariae sunt; tum quia etiam figit hominem immobiliter in bono. Verum si perseverantiæ spectetur secundum

gratiam actuatlem quæ movet hominem, modo ad fidem proficendam, modo ad actum amoris erga Deum elicendum, profecto potest ei resisti, tamen hoc non evenit. Cæterum perseverantiæ finalis quandoque non importat auxilium actuale ut in illis qui apoplexia obruti moriuntur.

Certum est autem Augustinus in l. de corr. & g. c. 31. & 12. ubi loquitur de gratia indeclinabiliter movente, agere de gratia perseverantiæ finalis, quia ibi ponit discrimen inter gratiam Adæ innocentis, & gratiam Christi, quod primus homo per gratiam suam poterat perseverare si voluisset; per gratiam autem Christi, inquit, habemus non solum id quo possumus perseverare, sed quo de facto finaliter perseverant. Et sic evanescunt omnia Lutheri & Calvinii argumenta.

Respondeo 3. Ex Augustino gratia Christi differt a gratia Adami in eo quod invictissime moveat voluntatem; gratia vero Adæ esset libero arbitrio subdita, distinguo. Et loquitur de gratia Christi adæquate, ut dicat omnem gratiam actualem efficacem tam ad bonum faciendum, quam ad finaliter perseverandum, concedo. Et loquitur de aliquâ tantum gratiam actualem, nego. D. Augustinus in capitibus citatis loquitur semper de gratia Christi per comparisonem ad gratiam Adami: priorem quidem super istam celebrat, in eo quod non det solum posse bonum, sed & facere, & facere etiam finaliter, ut ostendat quomodo superabundet gratia Christi, quæ quidem argumentatio nihil concluderet, nisi loqueretur de gratia actuali in tota sua latitudine, scilicet ut dicat gratiam efficacem & ab bonum operandum, & ad finaliter perseverandum, immo & gratiam actualem extrinsecam, nempe providentiam extraordinariam quæ mortem cum gratia conjungit.

Cæteras objectiones ex Augustini libris de promptas contra libertatem solvimus supra, agendo de libertate & de præscientia Dei; ubi offendimus S. Doctorem semper & ubique propugnasse libertatem indifferentiæ sub præscientia Dei.

Diluntur de novo argumenta in contrarium.

Claritatis tamen causa difficultates jam propositas breviter refuso, & quasdam alias cæteris non abisimiles subijcio, ut iterum atque iterum faciamus satis, ne

ali-

aliquis remaneat circa mentem B. Augustini scrupulus.

Primo. Obijcit ex B. Aug. Epist. 107. *Liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus.*

Secundo. L. oper. imperf. c. 47. *Ipse est Adam quem nostra illa definitio que tibi placuit, intuebatur, cum dicerem: peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat, & unde liberum est abstinere. Adam quippe omnino quando peccavit, nihil ipse habebat mali, quo volens urgeretur ad operandum malum. Igitur non est homini lapso liberum a malo abstinere.*

Tertio. Beati liberum habent arbitrium, & tamen necessarium amant Deum. Ait de illis Aug. l. 2. de civ. Dei c. ult. *Nec ideo liberum arbitrium non habebunt, quia peccata eos delectare non poterunt. Sufficit igitur velle ad hoc ut aliquis sit liber, tamen si non habeat indifferentiam actus juxta illud Aug. l. 2. de lib. arb. c. 3. Illud nos habere in potestate dicimus, quod cum volumus, facimus, Rursus ibidem. Voluntas igitur nostra nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate.*

Quarto. Ex Aug. sufficit ad libertatem non cogi. Sic loquitur l. 1. oper. imp. c. 101. *Quomodo autem dicit eum, cujus voluntatem nos dicimus a Domino preparari, ita fieri bonæ voluntatis, ut bonum velle cogatur? quod absit ut dicatur a nobis. Videris præclara intelligentia tua, si enim cogitur, non vult.*

Quinto. Solum necessitatem naturalem, ut vivendi & moriendi libertati adversam prædicat, eam quæ spontaneitatem & indifferentiam complectitur. Ait l. 5. de civ. Dei c. 10. *Si enim necessitas nostra illa dicenda est, quæ non est in nostra potestate; sed etiam si nolimus efficit quod potest, sicut est necessitas mortis, manifestum est voluntates nostras, quibus recte vel peccatam vivitur, sub tali necessitate non esse. . . Si autem illa definitur esse necessitas, secundum quam dicimus necesse esse ut ita sit aliquid vel ita fiat; nescio cur eam timeamus ne nobis libertatem auferat voluntatis. Neque enim & vitam Dei & præscientiam sub necessitate ponimus; si dicamus necesse esse, Deum semper vivere & cuncta præscire. Perfecto Deus necessitate vera, immo & verissima vivit & cuncta præscit. Ergo, &c.*

Respondet ad primum distinguendo; libertatem a miseris, puta ab ignorantia & concupiscentiæ granditate peccati. Adæ amittimus, concedo; iis quippe defe-

ctibus si non peccasset protopitrens, nusquam subiecti fuisset: libertatem indifferentiæ, subdistinguo; promptam & facilem, concedo; realem, nego. Varias habebat præclaras dotes status Adami. In eo primi parentes erant a miseris immunes ita ut promptam facilemque haberent ad bonum operandum potentiam, sed hæc omnia & pro se & pro posteris Adamus suo amittit peccato; ex quo ignorantia & concupiscentia; ex quo difficultas ad bonum. Ante peccatum voluntas hominis integra & sana habebat & indifferentiam actus physicam, quæ in eo potissimum sita est, quod voluntas habebat in sua potestate actum; & moralem, quæ est eadem facultas nullis irretita ad agendum impeditis, quæ de causa perfectum habebat sicut ad malum ita & ad bonum æquilibrium: remansit quidem libertas quoad se juxta illud Aug. l. 2. contra duas Epist. Pelag. c. 5. *Peccato Adæ arbitrium liberum de hominem natura perisse non dicimus; sed amissa est libertas a miseris, facilitas ad bonum, nec æquilibrium ad bonum faciendum & declinandum a malo habet homo, nisi gratia Christi & sanetur & adjuvetur.* Sic respondet B. Aug. ibid. subdit enim: *perisse non dicimus arbitrium, sed ad peccandum valere in homine subito diabolo: ad bene autem vigere vivendum non valere; nisi ipsa voluntas hominis Dei gratia fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, cognitionis, sermonis adjuva.*

Ad secundum distinguo; definitio peccati, quæ dicitur illud esse a quo liberum est abstinere, eatenus soli Adæ innocenti convenit, quatenus habebat libertatem sanam ad bonum operandum nostra promptiorem & expeditiorem, concedo: ita ut non conveniat homini lapso, nego. S. Doctor in infinitis prope locis libertatem indifferentiæ actus prædicat. Immo ibidem sic pronuntiat: *Multa quippe sunt, quæ agunt homines, mala, a quibus est liberum abstinere; sed nulli tam liberum est quam illi fuit, qui Deo suo, a quo erat conditus rectus, nullo prorsus vitio depravatus, adstabat.* Sic autem loquitur S. Præsul ut probet adversariis suis, nempe Pelagianis, peccatum originale, & hoc argumento certe inrefragabili, videlicet ex difficultate boni inducta per peccatum Adæ.

Ad tertium distinguo; Beati sunt liberi & a miseris, & a peccato, concedo: sunt liberi libertate indifferentiæ, subdistinguo.

flinguo; ad creaturas amandas, concedo: ad Deum diligendum, nego. Ibi S. Doctor agit utique contra Pelagianos qui dupliciter movebantur errore: primo quidem asserere naturam nostram esse ex se integram & tantum valere ad bonum, quantum valet ad malum, & ad utrumque perfectio gaudere æquilibrio. Secundo gratiam prævenientem tanquam libertati adversam abnuebant, eo falso ducti principio, quod ad malum patrandum æquilibrium tolleretur; hinc confiderenter asserere non dubitabant, potestatem faciendi bonum, & declinandi a malo ita esse libertati essentiali, ut illa sublatâ, nullum remaneret liberum ad agendum arbitrium. Duo maxime propugnat Augustinus; 1. Beatos a miseris immunes esse, nunquam vero homines, ex quo sequitur dari peccatum originale. Alterum contendit S. Doctor gratiam liberum non destruere arbitrium, cum in ipsis Beatis remaneat circa objectum beatitudinis secundarium, scilicet, ad diligendum Deum ut ejus relucet bonitas in creaturis. Denique non esse de essentia libertatis adæquate sumptæ posse peccare; quandoquidem & Deus, & Beati sunt liberi, non sane libertate contrarietatis, quæ est ad bonum & malum, sed libertate contradictionis quæ penes actum & non actum mensuratur. Quod autem Aug. nunquam neget in viatoribus libertatem indifferentiæ, passim docet, maxime l. de duabus anim. c. 11. his verbis: *Nec hi libri obscuri mihi scrutandi erant, unde discerem, neminem vituperatione suppliciorum dignum, qui aut velis quod iustitia velle non prohibet, aut id non faciat quod facere non potest. Nonne ipsa cantant & in montibus pastores, & in theatris poete, & indolenti in circulis?*

Alia loca in confirmationem adducta facile explanantur sic distinguendo, illud est in nostra potestate quod volumus voluntate electivâ, concedo: voluntate spontaneitatis quæ agit ut natura & non ut libera, nego: omne quippe liberum est voluntarium, sed non e contra. B. Aug. est sui ipsius interpres l. 2. de aet. cum Felice c. 4. his verbis: *Cum ergo dicit: aut hoc facite, aut illud facite, potestatem indicat, non naturam. Nemo enim nisi Deus facere arbitorem potest; sed habet unusquisque in voluntate, aut eligere quæ bona sunt, & esse arbor bona; aut eligere quæ mala sunt, & esse arbor mala.* Igitur nomine voluntatis intelligit S. Doctor liberum ar-

bitrium, unde l. de duab. anim. c. 12. distinguit id quod est a voluntate ut natura, sicut motus primo primus & desiderium beatitudinis in genere; omnes quippe necessario appetunt beatitudinem, & id quod est a voluntate ut libera, ut ejusdem beatitudinis in particulari volitio, eligendo scilicet pro sua beatitudine Deum; liberi quippe sumus ut libertatem in hoc vel alio bono reponamus. Sic intonat S. Præsul: *Quamobrem si ille animæ, quidquid faciunt, si natura non voluntate faciunt; id est, si libero ad faciendum motu animi carent; si denique his abstinendi ab opere suo potestas nulla conceditur, peccato eorum teneri non possumus.*

Ad quartum distinguo, voluntas est libera eo ipso quo est immunis a coactione tam rigorose quam late sumpta, concedo: a coactione tantum rigorose sumpta, nego. Violentia est rigorosa coactio; necessitas vero, lata; difficultas ad bonum quædam moralis necessitas: prima & secunda opponuntur libertatis essentia, unde utramque ab ea excludit S. Aug. tertia solummodo adversatur libertatis perfectioni, unde non perimit liberum arbitrium, nam & gratia adjuvante de medio tollitur. Augustinus hunc prodit sensum l. contra Fortun. disp. 1. *Quomodo habemus peccata, si natura coactaria nos cogit facere quæ facimus? qui enim cogitur necessitate aliquid facere, non peccat: qui autem peccat, libero arbitrio peccat.* Igitur ex Aug. qui necessitate ad aliquid faciendum compellitur, cogitur.

Ad quintum, distinguo; necessitas hypothetica & consequentiæ, quæ ab ipsius voluntatis determinatione promanat, non opponitur libertati, concedo, supposito quippe quod agam, necessario operor, sed libere, quia prævia electione: necessitas antecedens, nego; hæc enim oritur ab agente extrinseco ineluctabiliter determinante voluntatem ad aliquid, & hoc independentem ab ipsa. S. August. loquitur tantummodo de prima necessitate dum ait: *Nescio cur timeamus ne nobis auferat libertatem voluntatis, & hoc propter tria.* Primo quidem quia ibi refellit Cicero nem negantem Dei Providentiam tanquam libertati adversam; quæ enim sunt contingentia posse præsciri non putabat: e contra propugnat S. Doctor libertatem præscientia non offendi, quandoquidem, ut alibi non semel dicit, *Deus præscit & voluntates nostras;* porro intendit in loco pro-

obje-

objectione citato concordare libertatem cum præscientia. Igitur loquitur tantummodo de necessitate consequentiæ: ibidem sic loquitur; *quocirca nullo modo cogimur, aut retenta præscientia Dei tollere voluntatis arbitrium, aut retento voluntatis arbitrio Deum negare futurorum præscium. Sed utrumque amplectimur, utrumque fideliter & veraciter censemur*. Secundo, quia ibi S. Præful sermonem instituit de libertate indifferentiæ quæ alternata vice & ad nutum se habet ad opposita, *Manifestum est, inquit, voluntates nostras quibus recte vel perperam vivitur, &c.* Tercio, denique hoc patet ex exemplis quæ assert. S. August. illam libertatem indifferentiæ defendere; namque utitur comparatione & præscientiæ & vitæ Dei: prima quidem libero non nocet arbitrio, namque nostras præscit voluntates; nec utique vitæ Dei, quæ teste D. Thoma est ejus intellectio, quandoquidem si res ex determinatione causalium futuræ sunt, eas profecto præintelligit Deus. Igitur B. August. loquitur tantum de necessitate hypothetica.

Nec plus virium habet contra libertatem electionis illud quod obijciunt aliqui. D. Augustinum l. de natur. & g. cap. 46. docere libertatem non magis costringi per id quod naturali necessitate sit, quam per desiderium beatitudinis ut sic omnibus innatum; sensus quippe est etiam nos ex impetu naturæ quandoque operemur, renancere tamen in nobis potentiam agendi elective in iis quæ ex reflexione contingunt. Quod isto confirmat exemplo; licet in genere necessario velimus beatitudinem, libere tamen admodum in particulari, non enim omnes illam ponunt in Deo.

Cæterum ibi quæstio non movetur præcise de libertate, sed de necessitate gratiæ quam exfufflare volebat Pelagius, ut ex ejus verbis ibidem relatis liquet, contendendo liberum arbitrium extenuis esse gratiam, quatenus datur nobis a Deo, cujus inquit est donum, quandoquidem non est in nostra potestate illud habere, cum multa necessitate naturali faciamus, quod quidem fucatum subvertit principium S. Augustinus, dicendo aliquid posse esse ex nobis, tamen a voluntate necessario promanere, adeoque potentiam liberi arbitrii non esse gratiam; enimvero desiderium beatitudinis in genere iustis nobis necessario, & tamen quis diceret ad nostram non spectare naturam, & ab ip-

sa non profluere: sic loquitur Aug. contra Pelagium. *Sed quid ad nos? videamus quid ille contexat. Voluntatis enim arbitrio, inquit, ac deliberatione privatur quidquid naturali necessitate costringitur. Es hic nulla quæstio est. Perquam enim absurdum est, ut ideo dicamus non pertinere ad voluntatem nostram quod: Beati esse volumus, quod omnino nolle non possumus, necio quæ & bona constrictione nature.* Et sic evanescit illa obiectio quæ est adversus libertatem indifferentiæ apud heterodoxos palmaris.

Alia permulta quæ solent objicere adversarii brevitas causa mitto: quia tamen nonnulli ex multitudine locorum & diversis operibus B. Aug. excerptorum, quæ per se aliquam implicatæ difficultatem videntur, aliqua in pravy aut detorquent aut lumini sensus, nonnulla annotanda sunt ad genuinam S. Doctoris assequendam mentem.

Observes igitur velim, benevole lector, S. Augustinum varios gratiæ divinæ debellare hostes, videlicet, Manichæos, Pelagianos & Semi-pelagianos. Primi vitam humanam facto quodam, ineluctabili necessario astringi volebant, ipse vero e contra consentire vel dissentire gratiæ proprium esse liberi arbitrii privilegium propugnat. Secundi peccatum negabant originale, & Christi gratiam ita evacuabant, ut hominem viribus innatis posse credere, sperare in Deum, illumque amare autumarent; Augustinus eos suo perstringit siculo censorio, asserendo hominem granditate peccati liberum perfectum amisisse arbitrium, non posse aut vincere tentationes, aut divina adimplere præcepta, & quibusdam peccandi subijci necessitatibus: sed quo sensu hæc & similia dicat, intellige ex scopo, videlicet in sensu Pelagianis opposito, & ut gratiæ Christi comprobet necessitatem. Hic est igitur, homo gratiam amisit originalem: quæ posse bonum proxime habebat, nunc vero abique gratiæ medicinalis ope nec declinare a malo, nec facere bonum valet, hinc sine gratia non habet libertatem filiorum Dei, quæ quidem lætus suam & debellat, & vincit concupiscentiam. Quia vero Pelagius gratiam operis inutilem esse asserbat, ut plurimum S. Doctor de emacaci ioh. cui non resistitur, & de qua erat caput controversiæ mentionem facit: ast non ideo abijcit sufficientem quam in libris contra Manichæos, & in aliis non semel laudat & asseruit.

astruit. Tertiū denique, videlicet Semipelagianī, initium fidei & a natura ducēbant, & gratiam perseverantiæ finali veluti communem, indifferētem & ad nūtum voluntatis humanæ versatilem esse effutiebant. Primum impugnat errorem probando prædestinationem ad fidem & gratiam esse ante prævisā naturæ merita, esse secundum merum Dei propositum. Alterum vero ostendendo auctoritate Patrum perseverantiā finalem esse magnum Dei donum, orationis fœtum, & magis genitibus quam meritis etiam virtute gratiæ comparatis obtineri: Multarum gratiarum seriem completi, ipsam mortis cum charitate consociationem importare, ita insuperabiliter firmare hominem in bono, ut sit ipsa supremi boni possessio. Hinc nonnunquam dicit neminem posse resistere gratiæ; gratiam indeclinabiliter voluntatem ad bonum compellere, sed in his & similibus sententiis S. Augustinus loquitur tantummodo de gratiā perseverantiæ finalis, quatenus providentiā specialem, quæ mortem cum charitate consociet, actū importat, quatenus est ipsa mors pretiosa in conspectu Domini. Quibus annotatis sicut fumus evanescent omnia Novatorum & maxime Jansenii Iprensus sophismata; sensus vero D. Augustini genuinus aperitur & explanatur.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Beatus Augustinus non fuit Prædestinarianus.

Primo quidem hoc probatur ex eo potissimum quod l. 3. de civ. Dei c. 9. aperte impugnet fatum & prædestinationem necessitantem.

Secundo: Quia clare, & ulla absque ambiguitate docet l. de spiritu & litt. c. 32. *Deum velle omnes & singulos homines salvos fieri.*

Tertio. Ex eo etiam quod dicat in Psal. 95. Christum pro singulis hominibus suum fuisse sanguinem.

SYNOPSIS RESPONSIONUM

AD OBJECTIONES.

Primo. Non semel dicit Augustinus hominem granditate peccati suum amisisse liberum arbitrium: verum hoc intelligit tantummodo de perfectione, nusquam vero de realitate.

Secundo. Neque negamus S. Doctorem quandoque dicere hominem non posse resistere quando vult, sed ejusmodi propositionibus solum indigitare sagacis necessitatem gratiæ pro operibus supernaturalibus: namque absque ejus ope nihil pro salute possumus, ipsa vero a nobis non pendet, sed gratis datur.

Tertio. Jam ex dictis patet in quo sensu B. Augustinus dicat inefficacem homini peccandi necessitatem: primo quidem scribit quandam necessitatem: secundo, intelligit necessitatem tantummodo generalem; cum enim omnes homines sint natura filii iræ, immo & prout ab adolescentia ad malum, in aliqua eos prolubi peccata sequitur, at non necessario, dum hic & nunc operantur.

SECTIO SECUNDA.

Audiendus est Augustinus in scholis pro prædestinatione Sanctorum, pro necessitate & efficacia gratiæ, quia testimonium habet universalis Ecclesiæ.

QUONIAM varii varie loquuti sunt de doctrina S. Augustini circa prædestinationem Sanctorum, circa gratiæ necessitatem & efficaciam, operæ pretium est impræsentiarum ostendere quanti faciat & semper fecerit Ecclesiæ tanti Doctoris sententias, ut eas quisque vel audiat lubentius, vel sequatur securius, vel teneat confidentius. Quid autem pro hoc momento potentius quam ostendere Augustini doctrinam habere testimonium universalis Ecclesiæ, summorum scilicet Pontificum, Conciliorum, Patrum omnium sæculorum, Academicarum & Theologorum.

Testimonium summorum Pontificum.

Olim Doctor Gentium Paulus dilecto filio suo Timotheo 1. ad Tim. 1. scribens profitebatur se ideo misericordiam consecutum esse a Domino Christo Jesu, ut informaret eos qui credituri erant illi in vitam æternam, ita etiam de Augustino constebimus, eum nempe ideo misericordiam invenisse, quia confirmare debebat fideles in doctrina sana & contradicentes redarguere.

Quæ splendidior nunquam aut fortior sciē-

scientia ab hominum sapientissimorum ore dimanavit quam divi Augustini doctrina? Hinc esse procul dubio quod sic Ecclesia mentem ejus in libris ab ipso scriptis expressam sibi ipsi coaptare non dubitaverit, ut per ipsam pugnans vicerit teste divo Prospero l. advers. coll. 2. Non immerito igitur Augustinum sapientissimum lumen ipsa nominat Ecclesia.

Quos fuisse Romani Pontifices, tot, dicam, fuisse Augustinianæ doctrinæ præcones. Innocentius primus ad ipsammet Augustinum scribens, dicit: nullum esse metuendum erroris locum in ejus litteris, eam solam quam nomine Concilii Africani Synodicam conscripsit Epistolam sufficere ad profligandam Pelagianæ hæreseos perditionem. Bonifacius miris Augustinum effert laudibus, & quamvis in scientia Theologiæ ipse foret versatissimus, solebat nihilominus, inquit Prosper, l. adv. coll. 21. suffragia Augustini ad debellandos Pelagianorum libros exposcere.

Cælestinus primus non modo nostri Doctoris scripta probavit, verum etiam detrahentes eis censura & damnatione persecutus est. A Gelasio Ecclesiasticorum lumen & magister jure merito nuncupatur, *Epist. ad Episc. per Picenum*. Joannes vigesimus magnis utique illum celebrat encomiis. Declarat ejus doctrinam semper secundum prædecessorum suorum statuta extitisse, eamque Ecclesiam Romanam pari zelo & affectione & sequi & servare. Cæteri alii summi Pontifices certatim eisdem aspergunt doctrinam Augustini benedictionibus, ut Clemens octavus, Alexander septimus, Clemens decimus, & Innocentius duodecimus, Clemens undecimus, & sic tandem continua summorum Pontificum series, qui omnes uno ore Augustini doctrinam sanam, & ab omni aut corruptionis aut erroris labe mundam & quasi cælestem conclamaverunt.

Testimonium Conciliorum.

Divi Augustini gloriam non mediocriter adauget, quo scilicet, non solum Romani Pontifices, verum etiam plurima Concilia conspiraverint in ipsius doctrinæ laudes. In primis quidem Africana Concilia, quorum omnium, inquit Prosper, os erat & verbum omni gladio accipiti penetrantius ad Pelagianæ hæresis monstra decertanda simul & destruenda.

da. Synodus Sardiniana quæ composita erat ex Episcopis exultantibus propter fidem, in qua non sine magna ipsorum hæreticorum admiratione, tot erant fidei orthodoxæ strenui Confessores, quot cernebantur Patres. Hi, inquam, Præsules gloriosi & fortes, interrogati circa materiam gratiæ & liberi arbitrii, una voce, unanimique erumpente consensu responderunt, præ omnibus tenere se libros sancti Augustini ad Prosuperum & Hilarium, de quibus Hormisdas summus Pontifex prædicaverat, contentam in eis doctrinam, universalis Ecclesiæ esse doctrinam & fidem.

Sic Araficana secunda Synodus Canones tum pro necessitate, tum pro efficacia gratiæ ad instruendos in hac materia fideles, si vult condere, sententiæ mutuatur ex Augustino, cujus animata spiritu, nullum veretur erroris periculum. Tria quoque Concilia Gallicana, nempe Valentinum tertium, Lingonense & Tullense doctrinam Seraphici illius Doctoris instar fidei regulæ tenuerunt. Sic pariter Florentinus percelebris Conventus, in quo applaudente utraque Ecclesia, Latina scilicet & Græca, illustrissimi Latinorum Doctoris nomine insignitur Augustinus. Denique Sacrosanctum Concilium Tridentinum tanta prosequutum est veneratione S. Augustini doctrinam, ut ipsius libros cum sacris sancti Evangelii libris in conspectu universalis Ecclesiæ in Spiritu sancto congregatæ poni voluerit, ut esset post Christum Conciliis veluti mens & spiritus; hinc sancta Synodus non solum tanti Doctoris sensum in decretis suis amplexa, sed & verbis, quasi de hæreticis tanto vallata præsidio triumphans usa est.

Testimonium Patrum primorum seculorum ex conformitate doctrinæ D. Augustini cum eis.

Non modicum etiam celebrat Divi Augustini doctrinam conformitas quam semper tenuit cum Patribus primorum seculorum in fidei dogmatibus tum circa liberum arbitrium, tum circa gratiæ necessitatem & efficaciam; cum enim teste Tertulliano, nihil veritate antiquius, magnum est & irrefragabile argumentum pro congruitate & puritate doctrinæ antiquitatis. Si enim primorum Patrum sententias rectas nihil innovando servaverit Aug.

Aug. absque erroris periculo quisque tuto potest ejus insequi vestigia. Momentum illud ex multis comprobari potest.

Primo, quia Ecclesiae per summos Pontifices unam laudatos totis viribus sibi adoptat B. Aug. doctrinam. Adoptat Concilium Arausicum pro necessitate & efficacia gratiae: adoptant Concilia Africana & Palæstina ab universali Ecclesia recepta: in primis Tridentina Synodus eam pro materia prædestinationis, liberi arbitrii & efficacia gratiae adoptare videtur. Quis autem sine mentis dixerit unquam, Ecclesiam in Spiritu sancto adunatam repetitis vicibus adoptando sibi Augustini doctrinam, adoptasse doctrinam novam & primis sæculis ignotam?

Secundo, Augustinus auctoritate veterum Patrum tum Græcorum, tum Latinorum utitur passim in suis operibus. Et in libro de dono perseverantiae in probationem dictorum suorum assert Cyprianum, Ambrosium, Gregorium Nazianzenum; igitur doctrina Augustini est conformis doctrinae Patrum quatuor primorum sæculorum.

Tertio, Hieronymus Doctor Ecclesiae insignis & Augustino coætaneus, Doctor elegans, fortis & verax adulari nesciens, hoc reddit de doctrina Augustini testimonium in Epist. sua ad ipsum, quæque est 25. inter August. "Habitantem in te, *inquit*, Augustino dilexi Dominum Salvatorem... mæste virtute, in orbe celebraris, Catholici te conditor, rem antiquæ fidei venerantur atque suscipiunt & quod signum majoris gloriæ est, omnes hæretici detestantur."

Quarto, Cælestinus primus in Epistola ad Gallos sic compescit Semipelagianos qui Augustini doctrinam infestabantur: "Corripiantur, *inquit*, hujusmodi non sit his liberum habere pro voluntate sermonem. Desinat incescere novitas vetustatem. Igitur doctrina Augustini est antiqua fidei teste Hieronymo, & teste Cælestino summo Pontifice, ipsa vetustas.

Quinto, Gelasius in Epistola ad Episcopos per Picenum arguit multos qui Augustinum novitatis insinulabant, & dicit *maximus esse scelus*. "Hinc Hormidas in Epist. ad Possessorem sic eum alloquitur. "Quos commendatos Augustini libros addit, eandem esse in iis quæ in Pauli Epistolis doctrinam, quanquam, *inquit*, qui diligenter Apostoli dicta

considerat, quidsequi debeat evidenter cognoscit."

Sexto, Petrus Ecclesiae Orientalis percelebris Diaconus, & Fulgentius idem testimonium reddunt doctrinae D. Augustini. Primus quidem l. de Incarnatione & gratia Christi c. 6. reddens rationem suæ & suorum fidei, Africanis Præsulibus proficitur, se doctrinam Augustinianam sequi, & hanc veteri Patrum Orientalium traditione tenere; deinde celebre testimonium pro gratia efficaci desumptum ex S. Basilii liturgia, quæ erat in usu apud omnes fere Orientis Ecclesias; Alter vero l. de veritate prædestinationis & gratiæ c. 17. affirmat D. Augusti doctrinam esse Apostolicæ institutioni, Græcis atque Latinis Doctoribus consentaneam: "Hæc itaque, *inquit*, Catholicorum Patrum Apostolicis expositionibus tradita permanet in Ecclesia sine dubitatione doctrina quam Græci Latinique Pontifices S. Spiritus infusione firmati, uno atque indissolubili semper tenuere consensu, in quo beatus Augustinus indutus virtute ex alto abundantius illis omnibus laboravit."

Septimo loco venit testimonium ipsius Augustini: tanto quidem magis credibile, quanto fortiori & solida pietate eruditione & sanctitate firmatum conspicitur. Monitus sanctus Præsul a D. Prospero, quod Semipelagianis debaccharentur contra suas de gratia & prædestinatione Sanctorum opiniones, veritatem in se oppugnatam defendit, & quidem feliciter, allegando l. de dono persever. c. 18. multos antiquos Patres sibi concinentes. Et c. 23. sic effatur. "Hujus prædestinationis fidem quæ contra novos hæreticos nova sollicitudine nunc defenditur, nunquam Ecclesia Christi non habuit." Et iterum *ibidem*. "Sicut in iis orationibus, ita in hac fide nata est, crescit, & credit Ecclesia." Et l. 3. contra Julianum c. 3. loquens de antiquis Patribus, dicit: Quod crediderunt, credo, quod tenent, teneo, acquiesce istis, & quiesces a me, istis crede, & me non."

Unde jam sic procedo in forma; illa doctrina est antiqua & primorum sæculorum Patribus conformis atque consentanea quam Ecclesia in Conciliis tum provincialibus, tum œcumenicis adoptat ut suam, quam summi Pontifices in suis Epistolis decretalibus ventilant ut rectam fidei

dei regulam, quam Orientales & Occidentales, una conspiratione, ut sanam & Catholicam collaudant atque prædicant; quam ipsi Patres aut Augustino coætanei, aut ipsius vicini temporibus, asserunt esse genuinam veterum Patrum doctrinam, atque ex citatis testibus omni exceptione maioribus talis est doctrina Augustini de prædestinatione Sanctorum, de libero arbitrio & gratia, nihil enim excipiunt summi Pontifices, nihil Concilia & Patres collaudando doctrinam Augustini. Igitur est consentanea doctrinæ Patrum primorum sæculorum.

*Testimonium Patrum tredecim sæculorum
subsequentium.*

Quintum sæculum ab illa incipimus ætate, cujus initia illustravit Augustinus, qui quidem tot laudum suarum præcones habuit, quot illa ætas viros sanctitate & eruditione claros tulit. Jam Hieronymum supra retulimus, sed iterum audire pro Augustino perorantem non abs re erit. In catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum vocat eum Doctorem æquum, & extrema agens mirabundus simul & lætabundus in Augustini præconia sic se effudit: "Gaudium habeo magnum & consolationem præsumens de misericordia Domini, quod virum mirabilem, & multæ scientiæ & bonitatis Augustinum Hipponensem Episcopum post me relinquo." Paulinus Epist. 31. apud Aug. vocat eum salem quo præcordia populorum condiuntur, & lucernam mirum in modum dissipantem hæreticorum caliginis. Possidius Epist. ad Maced. appellat Patrem Patrum & Doctorem Doctorem. S. Prosper Epist. ad Ruf. in carmine, eundem vocat præcipuam portionem Domini Sacerdotum, alius eum nominat Africani Patres, Concilii ingenium, lumen Dei sui, sanctum sapientiæ templum. "Ex sexto sæculo. Non prætereundus est Gennadius qui de viris illustribus tom. 1. oper. D. Hieron. paucis sed argutis verbis B. Augustini celebrat & absolvit encomium." Augustinus Afer, Hipponiæ regione oppido Episcopus, vir eruditior, ne divina & humana orbi clarus, fide integer, vita purus, scriptis quanta nec inveniri possunt. Quis ergo gloriatur omni se illius habere? aut quis

Boncat Theol. Tom. II.

"tanto studio legat, quanto ille scripsit?" Edidit etiam Ienex, quod juvenis inceptorat de Trinitate libros xv. in quibus (ut Scriptura ait) introductus in cubiculum Regis, & decoratus veste multifaria Dei sapientiæ, exhibuit Ecclesiam non habentem maculam, neque rugam, aut aliquid huiusmodi. De resurrectione etiam mortuorum firmi concurret sinceritate. "Et licet minus capientibus, dubitationem de abortivis ingererit, Catholicus tamen remansit." Fulgentius l. 2. de verit. prædest. c. 18. sic celebrat Augustini libros, "hos, inquit, legat omnis qui salutem æternam adipisci desiderat." Facundus Hermianensis Episcopus de sent. l. 1. pag. 17. & 29. vocat Augustini doctrinam admirabilem. Præ cæteris huius sæculi supereminet in laudibus tanti Doctoris Cassiodorus l. de divinis lection. c. 22. & in prologo super Psalt. hæc habet: "Augustinus litterarum omnium egregius magister: & quod in ubertate rarum est, cautiſſimus disputator." *Septimo sæculo.* Gregorius magnus regist. l. 8. Epist. 37. ad Innocentium Episcopum, ita de S. Augustino scribit. "Si delizioso cupitis pabulo saginari, Beati Augustini opuscula legite, & ad comparationem filiginis illius, nostrum furtum non quaratis." *Octavi sæculi* Patres plurimum celebrant B. Augustinum. Beda tom. 2. l. de sex mundi ætatibus: "Beatus, inquit, Augustinus Hipponensis Episcopus, omnium Doctor eximius Ecclesiarum." Paulinus Aquilejensis l. 7. contra Felicem de eo scribit. "Ubique purissimus in catholica fide, & veracissimus Doctor esse comprobatur." Idem dicit Jonas Aurel. l. de cultu SS. Imag. *Nonum sæculum* nobiles S. Aug. doctrinæ præcones suppeditat. Rabanus in Epist. ad Heberardum Comitem, asserit eum esse Doctorem Catholicum gratiæ. Prudentius in Epist. ad Hincmarum & Pardulum, ait: nullum abstrusa Scripturarum veracius & fidelius rimasse & aperuisse: & Lupus Servatus q. 1. de lib. arb. "Quid enim, inquit, sentiendum sit de libero arbitrio, & gratia Dei, sicut nemo tam laboriosa indagine versigavit, nemo ut ille tamdiu versavit: ita ut, pace cunctorum dixerim, nullus utrumque tanta veritatis proprietate invenit, nullus tanta eloquen-

H

"tia

„tiae ubertate asseruit, nullus inexplu-
„gnabilium argumentorum copia tanta
„defendit.”

S. Augustinus in sæculo decimo tamen-
fi ferreo suæ tamen virtutis & scientiæ
præconem habet Remigium Antifiodoren-
sem, qui in comm. super 2. ad Cor. de
eo effatur. „Sicut sol in lumine excedit
„omnes planetas; ita Augustinus om-
„nes excessit in exponendo sacras Scrip-
„turas.”

Undecimum, Petrus Damia. serm. de
S. Stepha. qui est 61. illum appellat lin-
guam Ecclesiæ. Rupertus l. 7. de ope-
ribus Spiritus 8. c. 19. catholicæ fidei
munitionem & defensorem.

Omnes duodecimi sæculi Scriptores mi-
ris effunduntur in laudibus Doctoris gra-
tiæ. Hugo Victorinus serm. 99. Prædi-
catorum veritatis Spiritu sancto plenum
dicit. Petrus Cluniacensis in Epist. con-
tra Petrobussianos: „Gloriosus, inquit,
„ac post Paulum singularis magister Ec-
„clesiæ Augustinus.” Bernardus vero
vocat eum validissimum hæreticorum mal-
leum. Hugo Eterianus l. 3. de hæc. c.
17. eodem celebrat nomine.

Non minoribus laudum titulis exornat
doctrinam Augustini decimi tertii ævi
Doctores. D. Thomas ubique gloriatur
huic se habere magistrum, & serm. de
illo, dicit „Sanctum Augustinum scru-
„tatum esse profunda quatuor fluviorum,
„Scripturæ, creaturæ, culpæ & gra-
„tiæ.” „Quinimodo Theologia D. Tho-
mæ est perpetuum Augustini encomium,
siquidem Urbanus sextus ad Tolosan-
scribens, ait de Doctore Angelico „Bea-
„ti Augustini vestigia insequens Ecce-
„siam doctrinis & scientiis quampluri-
„mis adornavit.” „His adde Vincen-
tium Bellovacensem l. 17. Speculi doct-
c. 51. qui eloquentiæ sermone, brevi
quidem sed efficaci mirabilia de nostro
„sanctissimo Doctore enarrat: Augusti-
„nus, inquit, Episcopus volans per mon-
„tium cacumina quasi aquila, vir acer
„ingenii, suavis eloquio; secularis li-
„teraturæ peritus, in Ecclesiasticis la-
„boribus operosus, in quotidianis dispu-
„tationibus clarus, in omni sua actione
„conspicuum; in expositione fidei nostræ
„Catholicus, in quaestionibus absolven-
„dis acutus, in revinciendis hæreticis
„circumspectus; in explanandis Scrip-
„turis Canonici cunctis; sapientiæ lu-
„men præfulgidum, propugnaculum veri-

tatis & fidei tutamentum, omnes Ec-
„clesiæ Doctores tam ingenio, quam
„scientia vicit incomparabiliter.”

Decimum quantum sæculum non silet S.
Præulem. Beatus Vincentius Ferrerius
serm. de S. Aug. cum his verbis exal-
tat: „Candelabrum aureum totum est
„B. Aug. . . . Omnes Doctores qui ve-
„nerunt post eum, sustentantur super
„ejus doctrinam sanctam, puram & ca-
„tholicam, auri purissimi, & sine er-
„rore falsarum opinionum.”

Decimum quintum sæculum totum conspi-
rat in sancti Augustini ejusque doctrinæ
laudes. Ludovicus Cardinalis Arelaten-
sis in Concilio Basileensi nominat eum ma-
ximum & omnium Theologorum Aristote-
lem. *Aeneas Sylvius lib. 1. de gest.*
Conc. Basl. Certatim prædicant ipsius en-
comium Patres Latini & Græci in Con-
cilio Florentino Sess. 7. Item S. Antoninus
2. p. tit. 20. & Dionysius Carthusianus in
1. Sent. dist. 1. ejus resonant laudibus.

Decimum sextum & septimum sæculum nubem
exhibent testium, Theologorum scilicet
Scholasticorum qui omnes uno ore,
& unanimi consensu doctrinam tanti Do-
ctoris venerantes ut primum Scholæ Theo-
logicæ magistrum habent & intuentur.
Sed de his fusius erit sermo infra.

Testimonium ex universis orbis terrarum Ecclesiis.

Ecclesia Romana cæterarum Ecclesiarum
mater Augustinum semper audit ut Do-
ctorem eximium & irrefragabilem, ne-
dum pro necessitate, sed etiam pro effi-
cacia gratiæ & prædestinatione Sancto-
rum, de quibus erat magna inter ipsam
& Protestantem in Concilio Tridentino
controversia. Ejus doctrinam oculantur
summi Pontifices jam citati, tanquam
veridicam, sanctam, tutam & vere Ca-
tholicam, & ne repetita tædium pariant,
tantæ Ecclesiæ insignis Presbyter Hierony-
mus omnia dicit, cum hanc debellandi Pe-
lagianos provinciam & gloriam omnem, li-
cet ipse & senior & eruditissimus, cesserit
Augustino, sic loquitur dialogo 3. „Scri-
psit vir sanctus & eloquens Episcopus Au-
gustinus, unde supersedendum huic la-
„bore censeo, ne dicatur mihi illud Hora-
„tii, in sylvam ne ligna feras; aut etiam
„eadem dicemus ex superfluo, aut si nova
„vulerimus dicere, a clarissimo ingenio
„occupata sunt meliora.”

Ec-

Ecclesia Orientalis nulli secunda est tum in veneratione, tum in cultu & laude S. Augustini. Andreas Coloffensis Episcopus in Florentina Synodo Sess. 7. sic loquitur. "Augustinum illustrissimum Latino- rum Doctorem quinta Synodus con- fessum. Augustinus Occidentalis Eccle- siæ lumen est," inquit Cardinalis Bel- larmion de Sacramento Euch. His accedit testimonium celebre Scholarii Patriarchæ Constantinopolitani in Concilio Flor. c. 1. Sess. 7. 8. "Diximus, inquit, Augustinus il- la mens altissima." Et insurgens contra Græcos Augustini Doctores latini auctori- tatem rejicere volentes, assertit Conciliorum generalium decreta quibus inter Ecclesiæ Doctores recensetur, & subiungit: "Au- dis, & anathematiz subicitur, qui Augu- stini sententias non recipit? non ergo in posterum ambigas pro Sancto, & Do- ctore habere Augustinum, ejus magna gloria est in Ecclesia Dei."

Ecclesia Africana eum nutrit ut fi- lium, habuit ut magistrum, audivit ut Doctorem, possedit ut lumen, ut lin- guam, ut verbum & spiritum quo quan- diu alita fuit, fide refulsit, pietate eni- tuit, charitate flagravat, unitate stetit & triumphavit. Præter Prosperum jam ci- tatum testis est augusta confessio fidei a quadringentis subscripta Episcopis ex sen- tentiis Augustini contra Arianos compo- sita & Alarico Ariano Regi ab univer- sali Africæ Ecclesia oblata, in qua re- divivus Augustinus victorem Africæ vi- cit Principem & Arianismum. Ne mi- remini: Lesflores benevoli, quandoqui- dem posuit Deus in ore Augustini in al- tero Jeremia verba sua, *Jerem.* 1. Illum constituit super Gentes & super Regna, ut verbo doctrinæ & evellat & dissipet, & destruat errorem: ædificet vero & plantet ubique & usque in sæcula veri- tatem triumphantem.

Ecclesia Gallicana non minus diserte pro- secuta est & quotidie prosequitur laudes tanti Doctores. De eo hoc profert encomium Jonas Aurelianensis l. de cultu Imaginum. "Is enim, inquit, & si non solus, divina tamen sibi suffragante gratia, aliis secundus, consociusque diversarum hæresum, & schismatico- rum perversa statuta rationabiliter ever- tit, destruxit, atque subvertit." Hincmarus l. de præd. cap. 1. appellat eum (*Doctorem mirificum.*) Amolo opusc. 2. de gratia & præscientia, post Apo-

stolum Paulum, prædestinationis & gra- tiæ præcipuum Prædicatorem vocat. Pru- dentius Tricassinus Episcopus Epist. ad Hincmarum & Pardulum, eum sic exor- nat laudibus: "Beatissimus, inquit, Pa- ter Augustinus omnium absque ulla du- bietate undecumque doctissimus, quip- pe nullus Doctorum abstrusa Scriptura- rum scrupulosius rimatus, diligentius exquisierit, verius invenerit, veracius protulerit, luculentius enodaverit, ro- bustius defenderit, effusius dissemina- verit." Cui succinit Ecclesia Lugdu- nensis l. de tribus Epist. in quo sic loqui- tur: "Beatissimus Pater Augustinus ab omni semper Ecclesia venerabiliter re- ceptus, & usque in finem sæculi reci- piendus."

Ecclesia Hispanica utique resonat Sancti Augustini laudibus. Concilium Toleta- num octavum illum tali prosequitur en- comio: "Vir quoque sanctissimus Augu- stinus vestigationis acumine cautus, in- veniendi arte præcipuus, asserendi co- pia profluvius, eloquentiæ flore venu- stus, sapientiæ fructu secundus." Et Hildephonsus Arch. Tolet. hom. 2. de B. Virgine: *Audiant, inquit, Augusti- num, cui contradicere fas non est.* Denique Julianus etiam Arch. Tol. l. prognost. cap. 9. 16. 14. 13. eum vocat egregium Doctorem.

Testimonium Theologorum.

Schola Thomistica quot habuit & habet Theologos, tot S. Augustini & filios & præcones numerat, qui ita tanto Doctori adhærent, ut in scribendo aut disputando, doctrinam Augustini in D. Thomæ & Divi Thomæ doctrinam in Augustini do- ctrina osculentur; quasi duo forent unus, & in duobus idem hæret & spiraret spiri- tus. Sed ut multos diversi ordinis Theo- logos compendiose referamus, juvat asser- re celeberrimarum Europæ Academicarum sententias, ut in iis omnes diversarum scholarum Theologi, ex quibus constant Academicæ, una voce doctrinam Doctores gratiæ collaudantes audiamus.

Veniat prima Universitatis Parisiensis, quæ ab ortu suo tres edidit censuras con- tra quasdam propositiones Augustini do- ctrinæ circa gratiam adversas, ann. 1270. quam imitata est Academia Lovanien- sis, ann. 1476. & postea Duacensis. Salmati-

ticens: istarum exemplo solenni Sacramen-
to huic Doctori se totam devovit.

Inter Theologos vix unus est qui Augu-
stini doctrinam non amplexus fuerit. Pe-
trus Lombardus, qui & magister Senten-
tiarum, ex Augustinianis auctoritatibus
universam Theologiam in ordinem diges-
sit. Jam commentoravimus D. Thomam,
qui discipulum esse Augustini magnam du-
cebat gloriam. Scotus adeo Augustini do-
ctrinæ iuit addictus in suis Theologicis
Commentariis, ut hunc sanctum Docto-
rem suarum assertionum testem ubique fa-
ciat. Baronius in appendice ad totum
primum Annalium, dicit Sedem Apostoli-
cam se professam esse de gratia & libero
arbitrio probare Augustini sententiam.
Accedit Eminentissimus Cardinalis Pero-
nius, qui ait, *In opere advers. Regem
Aug.* "Maximus post Apostolos prædesti-
nationis Doctor est Augustinus." Erudi-
tissimus Bellarminus postquam retulit
huiusce gratiæ defensoris doctrinam a Ge-
lasio summo Pontifice fuisse probatam,
subdit l. 1. de grat. & lib. arb. c. 11. "Ita-
que Sedes Apostolica, non tantum se-
mel, sed etiam secundo & tertio ad-
versus Pelagianorum reliquias pro de-
fensore gratiæ & prædestinationis sen-
tentiam tulit Augustini, ita ut jam hæc
sententia, non quorumvis Doctorum
opinio, sed fides Ecclesiæ Catholicæ dici
debeat."

Non prætereundus R. P. Descamps qui
l. 3. de hær. Jan. disp. r. c. 6. de sancto
Doctore sic loquitur: "Sanctissimum Do-
ctorem magnopere veneror ac colo,
eumque apicem ingeniorum, humanæ
intelligentiæ mensuram, doctrinæ mira-
culum, Theologiæ metam, gratiæ Apo-
stolum, prædestinationis nuntium, Chris-
tiani orbis bibliothecam, Ecclesiæ ar-
mamentarium, veritatis linguam, hæ-
reticorum fulmen, sapientiæ sedem,
seculorum tredecim oraculum, antiquo-
rum Doctorum compendium; postero-
rum Seminarium esse profiteor. Tan-
tum est ejus ingenium, ut omnes illud
admirentur, nemo attingat: tanta do-
ctrina, eam ut hauriant singuli, ex-
haustire universi non possint: tanta divinæ
lucis copia, ut in ejus mente collecti
videantur radii omnes qui in futura sa-
cula spargi debebant. Divinæ gratiæ &
prædestinationis mysteria perinde enar-
rat, ac si in ipsa Dei mente perlegisset:
Christianæ doctrinæ partes omnes sic

amplectitur, quasi ingenii amplitudi-
ne superaret: ætatis fuz hæreses ita
debellat, ut ad omnes, quæ postea
emerlerunt, profliganda arma nobis
subministrat. Hæc ego ita pronuntio,
ut tot laudibus ac præconiis exinias S.
Augustini dotes æquari non posse con-
tendam."

*Testimonium de victoriis super fidei hostes
gloriose ab Augustino reportatis.*

Laudem omnium compendium & testi-
monium omni exceptione majus pro ve-
ritate quæ vincit omnia, est victoria.
Hæc ubique in disputationibus contra er-
roris patronos secuta est Augustinum. In
eo resulsit, in eo audita est, in eo per
sua scripta semper perseverat, ita ut il-
lud Psalmistæ jure merito de sancto Do-
ctore dici possit, *Gloria & divitiæ in do-
mo ejus, & justitia ejus manet usque in se-
culum sæculi.* Juvat ergo recolere quos su-
peravit errores, quanto zelo repressit im-
pietates abominationis. Modo hæreticos,
modo schismaticos, modo peccatores coer-
cebat. Ariani Vandolorum freti favore no-
vam fecerant in Africæ partes irruptionem,
ast Augustinum invenerunt qui gla-
dio igneo Cherubim instar Paradisum volu-
ptatis, Dei scilicet Ecclesiam tueretur.
Manichæos penitus subvertit, psalm des-
truens eorum deliramentum. Nestorianos
jam antequam zizaniam in patrisfamilias
hortum immitterent, confodit, Pelagianos
impugnando devicerat, ipso loquente mu-
ta fiunt labia dolosa, pudendo hæresis se
abscendit silentio. Donatistarum schisma
reconciliare tentans, pertinaciam consu-
tavit. Semipelagianorum nova molimina
confregit. Ibi gratiæ mysterium sustinebat:
illic liberi arbitrii immunitatem demon-
strabat; ubique victor, ubique triumphans.

A Theodosio juniore invitatur Augustinus
ut Ephesino adesset Concilio; sed dum
pervenit nuntius, qui tanto zelo zelatus
fuerat pro Domino exercitum, raptus
in cælum, æternis fructatur gaudiis.
Ejus encomium Martinus quintus brevi
oratione complectitur, cum dicit, "quid-
runt, quid omnes simul Apostoli plantave-
runt, quidquid Apollo & alii rigave-
runt, Augustinus coronavit." Sed
miro Dei consilio in morte non extingui-
tur lucerna ejus. Vivit in clara sobole qua
ejus doctrinam Abrahami instar innumera-
gen-

gentis parens per suos discipulos fidei depositum adhuc hodierna die sustinet.

Inter Canonicos Regulares qui ejus Regulam sequuntur dignos suos agnoscit filios Richardum & Hugonem a sancto Viatore. Inter Augustinianos Heremitas plures numerantur Cardinales, Archiepiscopi & Episcopi multi, quorum quatuor adfuerunt Concilio Tridentino, in quo illustre dederunt suæ eruditionis testimonium, & hoc modo D. Augustini doctrina ab illorum ordinum præclaris Proceribus ad mundi usque finem in Ecclesia feliciter perseveranda est, sicut & vitæ disciplina, morum candor, omniumque virtutum religiosarum fulgor fassile fortunæque vigebit.

Ex his omnibus momentis hoc efficax & irrefragabile fit argumentum. Ille pater benigne, humiliter, simul & alacriter pro prædestinatione Sanctorum, pro necessitate & efficacia gratiæ audiendus est, cuius doctrina in hac immensa & sublimi materia celebratur absque distinctione & nulla exceptione facta a summis Pontificibus, a Conciliis tum Provincialibus, tum Oecumenicis, a Patribus omnium sæculorum, a quinto scilicet sæculo usque ad præsens, ab Academiis totius Europæ, ab omnibus omnino Theologis. Atqui ex dictis constat doctrinam Augustini pro prædestinatione Sanctorum, pro necessitate & efficacia gratiæ sic fuisse & esse ad hodiernum usque diem, celebratam, & tantum abest quod summi Pontifices, Concilia & Patres exceperint efficaciam gratiæ, quin potius ejus scriptis usi sint contra Prædestinationarios errantes, ut Africanum secundum, Valentinum tertium & Tullense, Tridentinum contra Protestantæ; ita ut per antonomasiam, nomine Doctoris gratiæ insignitus sit ab Ecclesia: igitur Augustinus audiendus est in scholis humiliter, simul & alacriter pro prædestinatione Sanctorum, pro necessitate & efficacia gratiæ.

Solvuntur Objectiones.

Objectiones: illius doctrina non debet audiri, qui erravit: atqui constat ex libris retradationum Augustinum errasse, siquidem tenuit Sempelagianismum. I. de Prædest. SS. c. 3. ut ipse asserit l. 2. de Genesi ad litt. c. 17. & l. 3. c. 10. docet Ange-

Boucat Theol. Tom. II.

los esse corporeos. Ergo non debet audiri. Confirmatur: mos perantiquus Ecclesiæ est, quum aliquis in aliquo errat puncto, prohibere ejusdem auctoris cæterorum ab ipso scriptorum lectionem. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo: si S. Doctor erravit in aliquo puncto ab Ecclesia proscripto & non se retractaverit, non debet audiri, concedo: si de nævis se retractavit, nego. Augustinus ante conversionem Manichæorum erroribus detinebatur, & tunc sane non erat audiendus; sed e contra post conversionem. Hæbuit quidem etiam initio conversionis aliquos nævos, & circa initium gratiæ, & circa naturam Angelorum; sed cum Ecclesia nihil adhuc determinasset, poterat audiri ut Doctor Catholicus in aliis punctis, quippe qui non esset hæreticus: Quot Patres in primis sæculis Millenarii adhærebant? ergo ne Justinus, Irenæus, Lactantius in aliis punctis rejiciendi? minime. Quid plura? Augustinus se retractavit, & fuit postea Sempelagianorum hostis terribilis. Cæterum Ecclesia indigavit in quibus audiendus est Augustinus, scilicet pro prædestinatione Sanctorum, pro necessitate & efficacia gratiæ, pro libero arbitrio, &c.

Ad confirmationem, similiter distinguo. Ecclesia prohibet lectionem operum illius qui errat in uno puncto determinato de fide, concedo: non determinato, nego. Qui errorem ab Ecclesia proscriptum propugnat, hæreticus est si sit pertinax, & ideo in nullo audiendus, quia non habet fidem: secus vero qui aliquid falsum docet de quo suum nondum protulit Ecclesia judicium. Augustini autem tanta fuit semper erga Ecclesiam reverentia, tantæque obedientia, ut dicere soleret, *Evangeliu non crederem, nisi me commoveret Ecclesiæ auctoritas.*

Inhabilis. Qui dubitat de rebus fidei, non debet audiri ut magister: atqui Augustinus dubitavit de multis fidei punctis; & probatur. Enchir. c. 18. dubitavit an astra forent Angeli. Epist. 24. ad Hieronymum dubitavit utrum anima rationalis fieret per creationem, an per eductionem e materia. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo; dubitavit Augustinus de multis variisque momentis ab Ecclesia nondum determinatis, concedo: de rebus de fide definitis, nego. Doctores sancti audiuntur & pro his quæ Ecclesia mater sancivit, & pro his quæ ve-

H 3 ri-

ritati non obscurè videntur consona. Immo debemus sequi vestigia B. Aug. qui in dubiis sanctum Hieronymum consulere non erubescibat. Et l. 7. de Baptismo c. 55. postquam multa præclare dissuivit de intentione, an debeat esse interior vel non, dicit se expectare definitionem alicujus Concilii, quid tutius? In materia de gratia, quare ex duobus eodem modo affectis circa mulierem unus consentiat, alter vero non, noli inquit judicare, si non vis errare. O altitudo, exclamat cum Apostolo, divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia eius! Sic adorare mytheria, humili confessione edoet. Unde postquam necessaria ad explicationem fidei protulit, exclamat. Si aliquis majora & plura scire desiderat, *querat*, inquit, *dotiorem, sed caveat ne urbeat præsumptionem*.

Urbeis. Qui potest errare, non debet audiri: atqui Augustinus potuit errare; non enim etiam post conversionem irrefragabilis fuit, probatur. Epist. 3. ad Volusianum increpat illum ex eo quod credat se non posse errare. Epist. 7. ad Marcellinum dicit nullum sese proferre verbum quod non vellet retractare, si necesse foret. Idem repetit Epist. 3. ad eundem. Epist. 3. ad Fortunatum & Epist. 19. ad Hieronymum.

Respondet 1. Hæc omnia probare tutissimam esse doctrinam B. Augustini, quippe qui & se retractare, si opus foret, & obedire Ecclesiæ paratus sit; adeo humilis, ut nedum infallibilitatem sibi tribuat, sed potius eam ab Ecclesiæ judicio expectare glorietur.

Respondet 2. distinguendo minorem, Augustinus ex se & ut Doctor particularis erat fallibilis, concedo, Augustinus ut ab Ecclesiæ approbatus, & a Deo inspiratus loquens, nego; tamen Patres & sancti Doctores sint in scribendo fallibiles, si tamen eorum sententiis accedat Ecclesiæ consensus, jam ipsi Ecclesiæ participant infallibilitatem; quia igitur sancti Augustini doctrina aut tacito aut expresso Ecclesiæ consensu approbata sit, non licet eam impugnare; maxime vero in iis quæ de necessitate gratiæ conscripserit.

Dicit, ergo doctrina Augustini de prædestinatione Sanctorum v. g. & de efficacia gratiæ non est infallibilis neque ex se, neque ex judicio Ecclesiæ, cum ipsa Ecclesia permittat prædestinationem Sancto-

rum ante vel post prævisa merita, gratiam per se efficacem, vel non, propugnare: nam si foret Aug. infallibilis, cum sit una veritas, omnes tenerentur defendere & prædestinationem ante prævisa merita, & gratiam per se efficacem, creditur enim sic sensisse Augustinum.

Respondet distinguendo; doctrina Augustini non est infallibilis, idest, non est bona, nego; idest, non est de fide, subdistinguo; in his quæ Ecclesia nondum determinavit, concedo: in aliis punctis, nego. Diximus dicta Patrum haurire infallibilitatem ex determinatione Ecclesiæ: jam vero cum ipsa determinaverit de fide gratiam esse necessariam ad salutem, Deum impossibilia non precipere, hominem posse gratiæ interiori resistere, inesse homini lapso libertatem indifferentiæ actus, Christum mortuum esse pro omnibus: Certum est doctrinam S. Aug. esse de fide in iis capitibus quæ illa ipsa continet. Verum, an gratia sit efficax per se vel non? utrum prædestinatio sit ante vel post prævisa merita, nihil definitum habemus, & questionem in utramque partem moveri posse usus & dicit & invaluit, ex quo sequitur sententiam B. Augustini posse fortiter in iis momentis propugnari, maxime vero cum apud Doctores nondum satis compertum sit, an Augustinus gratiam per se efficacem, & prædestinationem Sanctorum intuitivam etiam ante prævisa merita, propugnaverit.

Ad probationem, cum sit una veritas, si sententia B. Augustini est vera, debet quisque absolute eam tenere, distinguo. Si veritas de qua movetur questio sit revelata & definita, concedo: si solum in genere cognita sit, subdistinguo, modo ad hoc accedat Ecclesiæ consensus, concedo; si nondum accesserit, nego. Est quidem revelatum dari prædestinationem, juxta illud Christi effatum: *Multi sunt vocati, pauci vero electi*. Sed utrum electio sit ante vel post prævisa merita, an gratia sit per se efficax, vel tantummodo per consensum, non satis constat, & disceptatur in scholis.

Infallis, doctrina B. Aug. in multis punctis admodum obscura & intricata est, v. g. de realitate Corporis Christi in sacra Eucharistia, de regno mille annorum, de potentia oculi corporei ad videndum intuitive Deum: sed nullus tenetur obscuram amplecti doctrinam. Ergo, &c.

Respondet distinguendo; doctrina Augustini

fini est obscura, hoc est alta & profunda, concedo; obscura simpliciter, subdistinguo, & locus unus obscurus facile explicatur per alium clariorem, concedo: & non explicatur, nego. Certum est mysteria esse impenetrabilia, & consequenter doctrinam & lectiones quæ traduntur de eis, altissimas, præsertim vero quum defenduntur contra proterviam hæreticorum qui versutis utuntur ad evacuandam fidem. Quid mirum igitur si doctrina Augustini sit profunda, cum de omnibus fere fidei articulis disputaverit: de Trinitate, contra Sabellianos; de consubstantialitate Verbi, adversus Arianos; de unitate Divinitatis & de libero arbitrio, contra Manichæos; de necessitate & efficacia gratiæ contra Pelagianos & Semipelagianos; de Baptismo contra Donatistas, &c. Cæterum unus locus obscurus accipit lucem ab alio clariori; ita ut sententia una Augustini sit sicut dies diei erudiens verbum, vel saltem ut nox præ altitudine indicans scientiam alicujus profundi mysterii. Ostendimus S. Doctorem non adhæsisse Millenariis, aut: saltem sententiam correxisse. Nec etiam credidisse oculum corporeum posse videre Deum in se. Quoad Eucharistiam, attendendum est ad sensum S. Præfultis, quandoque enim de ea loquitur in sensu mystico, ut in explanatione capitis sexti Evangelii S. Joannis, quandoque vero in sensu litterali & obvio; & tunc clarissime loquitur pro realitate Corporis Christi, sic l. 19. contra Faustum ait: *accipe quod pependis in cruce*.

Respondet 2. Quandoque Patres duras habere expressiones, eo quod in oppositam inclinare partem tenerentur ad defendendum aliquod dogma contra impugnantes. Sic S. Basilium non semel abstulit a voce consubstantialitatis quando tractavit de Spiritu sancto propter Sabellianos qui illo abutebantur vocabulo; quippe qui ex personarum consubstantialitate, unicam esse in Deo personam inferrent & colligerent. Nonnumquam etiam Patres Verbum divinum factum & prolatum asserunt, non quod creaturam esse autumarent, verum potius ut ostenderent, illud & a Patre procedere, & esse personam a Patre distinctam; simili prope economia Augustinus videtur nimis tribuere modo naturæ cum liberum defendit arbitrium, modo vero gratiæ quum ejus adversus Pelagianos propugnat necessitatem.

Denique, ut plurimum assurgit in mente legentium ambages aut obscuritas eopostissimum ratione, quia S. Doctoris vel non tenent satis, vel nullo modo assequuntur principium. Non negamus tamen quædam in doctrina tanti Doctoris reperiri alia, quædam profunda, quædam intellectu admodum difficilia, hoc ultro fateatur ipse Augustinus, aut ut plurimum mysterium est quod quidem exponi potest, nusquam vero penitus explicari. Quare enim ex duobus unus trahatur, alter vero relinquitur, attende quid pronuntiet sapientissimus Præsul: O altitudo, inquit cum Apostolo, divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! in aliis vero difficultatibus non semel dicit expectandum esse Ecclesiæ judicium; sic l. 7. de baptismo c. 55. dirimit de intentione requiritur ad sacramentum consiciendum controversiam. Hinc causam Pelagianorum dicit sententia Zolimi Papæ finitam & absolutam sermo. 2. de verb. Apol. Quid plura referam? Tanta fuit S. Doctoris erga Ecclesiam obsequantia ut dicere soleret (*Evangelia non crederem, nisi me commoveret Ecclesiæ auctoritas.*)

Perfides; illa doctrina non est sequenda quæ sæpius abusi sunt hæretici & quodidie abutuntur: si enim non faveret aliquantulum eorum opinioni, non auderent appellare ad Augustinum: atqui talis est doctrina Augustini. Immo hæretici non semel ipsius utuntur auctoritate, ut decipiant incautos; probatur r. Monachi Adrunetini turbati sunt propter doctrinam Augustinianam, & in pravam eam detorquebant sensum. 2. Lucidus & Gotescalcus prædestinationi unicuique Augustini doctrinam tenere se gloriabantur. Kemnitius Lutheranus in test. 6. Conc. Trid. edit. Franc. ann. 1578. pag. 125. & Calvinus l. 2. instit. c. 3. n. 24. citant Aug. & ejus utuntur auctoritate ut probent gratiam efficacem liberum adimere arbitrium. Ipsi Pelagiani tres libros Augustini de libero arbitrio in suas perperas trahabant partes; eo quod in multis locis S. Doctor loquitur de libero arbitrio, non commemorata gratia. Quinimmo ipse Pelagius objiciebat Augustino locum desumptum ex c. 18. libri 2. de libero arbitrio circa libertatem. Inserbat enim quod si gratia necessaria foret & ad bonam actionem, & ad vitandum peccatum, sæpius omni careret culpa. Actio vitiosa, quandoquidem gratia qua sola ho-

mo grave potest, urgente magna tentatione, vitare peccatum, non semper adest. Quid plura dicam? Pelagius ex illo Augustini principio, homo si velit, potest esse absque peccato, concludebat gratiam non esse ad vitandum peccatum necessariam.

Respondeo 1. ad omnium objectionum capita, heterodoxos solitos fuisse sanctos, Ecclesiae Doctores etiam in testimonium asserre, ut tucum faciant legentibus. Sic Satanæ ministri in Angelos lucis se transformare satagunt, ut decipiant, si fieri potest, etiam electos.

Respondeo 2. distinguendo: hæretici propria & culpa & militia abusi sunt D. Augustini doctrina, concedo: propter defectus in doctrina Sancti Præfatis repositos, nego: est enim recta, vera, sancta, dicenda; & admodum salutifera Augustini doctrina. Sicut igitur stomachus inhiurus cibos alios exquisitos in pravos sæpe convertit humores, qui quidem nonnumquam generant mortem, ita & mali in perniciem abutuntur, ne dum doctrina Patrum, sed & ipsis Scripturis sacris, quis in perverfos detrahunt sensus. Tunc adimpletur in eis stupenda proflus maledictio Isai. 6. 10. (*Excæca cor populi hujus, ut videntes non videant.*)

Ad primum dico, Monachos abusus fuisse doctrina Augustini ex ignorantia, defectu capacitatis & intelligentiæ: ipse vero Augustinus scripsit librum de correctione & gratia ad illos instruendos; immo & librum de gratia & libero arbitrio, librum vero de prædestinatione Sanctorum & de dono perseverantiæ ad refellendum Semipelagianos, in quibus quidem operibus suum clare aperuit sensum, sicut & in libris retractationum, ne aliquis in futurum suis aut dictis, aut scriptis uteretur in perniciem.

Ad secundum, respondeo similiter Lucidum & Gotscaleum sine culpa D. Augustini doctrinam in praviu sumpsisse sensum, unde Concilia in quibus scripti leguntur, intactam reliquerunt sanctum Doctorem, immo Ecclesia Lugdunensis ejus suscepit partes l. de tribus Epistolis pag. 377. Nec propter istum (videlicet Gotscaleum) ille damnatur; unum in causa Gotscalei exigit ne damnetur Augustini doctrina, modo hoc illi concedatur, non curat de illo obstrepente tumultuoso Monacho. Hincmarus in eadem versatur opinione: ipse Gotscale-

cum judicavit & damnavit, Divi vero Augustini doctrinam l. de præd. magnis celebrat laudibus.

Ad tertium patet solutio. Tantum abest quod Concilium Tridentinum crediderit Augustinum favere Protestantibus, quinimmo ipsius auctoritate fretum libertatem indifferentiæ actus contra eos statuit atque defendit.

Ad quartum respondet ipse Augustinus. Solvit enim primam Pelagii objectionem l. 1. retr. dicens. *In his atque hujusmodi verbis meis, quia gratia Dei commemorata non est, de qua tunc non agebatur, putant Pelagianum, vel putare possunt suam me tenuisse sententiam, sed frustra putant.* Solvit secundam l. de natura & gratia c. 67. sic loquendo, *agnosco verba, mea sunt.* Et addit postea, ut alibi facit, invocandum est Dei auxilium quo omnia possibilia fiant. Solvit tertiam l. 1. retr. c. 10. & 22. dicendo Pelagianos frustra credere se eorum favere opinioni, cum dicit hominem posse, si velit, vitare malum, hanc quidem propositionem eatenus veram asserit, quatenus præparetur voluntas a Domino.

Instabis. Doctrina Augustini de efficacia gratiæ & prædestinatione Sanctorum omni tempore fuit impugnata. Primo quidem a Massiliensibus qui contendebant fatum ex opinione Augustini de gratia per se efficaci consequi. 2. Ipsum Concilium Carissimum rejicit gratiam efficacem per se. Et occasione prædestinationis in sensu Augustini explicatæ, divisæ admodum erant Galliarum Ecclesiæ. 3. Nostris etiam temporibus florentissimæ Academiæ & gravissimi Theologi non tenent prædestinationem ante præviâ merita & gratiam esse per se efficacem. Ergo, &c.

Respondeo hæc solum probare opinionem D. Aug. de efficacia gratiæ & prædestinatione Sanctorum ante præviâ merita non esse de fide, & licitum esse quæstiones in utramque partem defendere. Præterea non omnes conveniunt Augustinum tenere gratiam per se esse efficacem & prædestinationem ante præviâ merita; siquidem contrarium sentientes, explicant sanctum Doctorem & suas trahunt in partes: quidquid sit, si excipiamus hæreticos Semipelagianos qui Augustini doctrinam damnabant absolute, sed male, ut eis offendit S. Prosper; si Prædestinianos qui eam in pravos detorquebant sen-

sentus; cæteri conveniunt, esse doctrinam sanam & omni exceptione dignissimam.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Augustinus audiendus est, tum pro necessitate, tum pro efficacia gratiæ.

Primo, quia summi Pontifices ut Cælestinus primus, Gelasius & alii summis encomiis ejus absque restrictione doctrinam celebraverunt.

Secundo, laudaverunt pariter Hieronymus, Fulgentius & alii non pauci.

Tertio, Concilia adhibuerunt testimonio Augustini non solum pro necessitate, verum etiam pro suavitate & efficacia gratiæ astruenda, ut Arausicanum ad perstringendos Semipelagianos, qui vix quicquam efficacis tribuebant gratiæ: Tridentinum ad confutandos Lutheranos & Calvinistas, qui contrariam per excessum viam tenentes, tantam inesse gratiæ energiam volent, ut non remaneat sub ejus dominio ulla libertas & indifferentia actus.

SYNOPSIS RESPONSIONUM

AD OBJECTIONES.

Obijcitur. Augustinus non audiendus est 1. quia erravit. 2. quia dubitavit de spiritualitate animæ, &c. 3. quia multa subobscurè tractat, plura quippe dicere præsentiam realem Corporis Christi in Eucharistia iniciari videntur. 4. Non est infallibilis. 5. Impugnata ab initio fuit ejus de efficacia gratiæ doctrina. Et vero si, secundum ejus principia ut multi volunt, gratia est per se efficax, difficile admodum apparet liberum cum illa conciliare arbitrium.

Respondet ad primum, Augustinum se retractasse. Ad secundum, S. Doct. in dubiis non semel consuluisse Hieronymum, & Ecclesiæ definitionem pro ejusmodi questionibus humiliter expectasse. Ad tertium, loca obscura aliis clarioribus explantur: quandoque sensum Scripturæ moralem & mysticum pro Eucharistiæ Sacramento aperit Aug. maxime cum loquitur Catechumenis quibus non se credit Christus: Verum sæpius etiam litteralem exhibet; non enim in uno aut altero loco, sed in multis docet Christum esse realiter & substantialiter in Sacramento augustissimo altaris. Ad quartum, non est infallibilis ut

sic, bene vero ut accedit pro ejus sententia Ecclesiæ consensus. Ad quintum, perperam nonnulli impugnare Augustini doctrinam, ut Semipelagiani, sed Prosperum, Hilarium, ipsos summos Pontifices Paternos & defensores habuit. Cæterum circa efficaciam gratiæ auctores unam aut alteram opinionem propugnantes, Augustinum in suam vicissim partem trahere non dubitant: utrum enim sit per se vel solummodo per consensum efficax, disputatur in scholis annuente Ecclesia.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum detur Prædestinatio Sanctorum.

NOMINE Sanctorum intelligimus justos, nomine vero prædestinationis quandoque intelligunt Patres præordinationem æternam omnium rerum adesse tali vel tali modo, eo quod nihil sit in tempore nisi prius sit a Deo volitum & prædestinitum in æternitate: ita Dionysius l. de div. nom. c. 5. Et Damascenus orat. 1. de imaginibus; nonnumquam deputationem reproborum ad poenam, ita Fulgentius l. ad Monimum c. 13. & Concilium Valentinum 3. can. 3. sæpius vero transmissionem creaturæ spiritualis ad vitam æternam, & de hac in ista acceptione impræsentiarum loquimur. Prædestinatio isto modo sumpta sic definitur ab August. l. de prædest. SS. cap. 14. *Præscientia & præparatio beneficiorum Dei quibus certissime liberantur, quicumque liberantur.* Jam sit

CONCLUSIO.

Datur prædestinatio Sanctorum, seu quidam sunt ad gloriam electi.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, ex Scriptura sacra.

APOSTOLUS Rom. 8. sic loquitur: *Quos autem prædestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & justificavit: quos autem justificavit, illos & glorificavit.* Ex Augustino prædestinatio Sanctorum est præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicumque liberantur: sed ex Apostolo datur ejusmodi prædestinatio;

natio: Et probatur. Primo quidem dicit quoddam esse a Deo prædestinatos; quas, inquit, *prædestinavit*. Ecce prædestinatio; deinde media quibus certissime liberantur indigitat, sunt enim vocatio & justificatio, unde subiungit, *quos vocavit, hos & justificavit*. Tertio loco commemorat vitam æternam qua certissime & irrevocabiler liberantur electi ab omnibus tuar culpæ, tum penæ miseris, *quos justificavit, hos, inquit, & glorificavit*. Igitur ex Apostolo datur prædestinatio Sanctorum seu præparatio mediorum, quibus translati ad vitam æternam certissime liberantur. Eandem repetit veritatem Paulus ad Eph. 1. *Prædestinavit nos, inquit, in adoptionem filiorum Dei*. Et Lucas act. 13. *Crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam*.

Secundo, ex sanctis Patribus & Doctoribus.

Augustinus l. 5. contra Julian. c. 3. sic loquitur, *Abst enim ut prædestinatus ad vitam, sine Sacramento mediatores finire permittatur hanc vitam*. Dari prædestinationem Sanctorum ex professo docet in toto libro cuius titulus est de prædestinatione Sanctorum. c. 17. ait, *Electi sunt ante mundi constitutionem ea prædestinatione, in qua Deus sua facta futura præscribit*.

S. Fulgentius Augustini inherens vestigiis l. 3. de veritate prædestinationis sic effatur: *Prædestinavit ergo Deus Sanctos suos, & ad gratiam vite bonæ, & ad gratiam vite æternæ*.

S. Prosper l. 2. resp. ad cap. Gall. object. 14. eandem propugnat veritatem. *Prædestinatio igitur Dei semper in bono est, aut ad retributionem iustitiæ, aut ad donationem pertinentis gratiæ*.

Subscribit *Gregorius magnus* 1. dialog. c. 8. *Ipsa quoque pervenit regi prædestinatio, ita est ab omnipotenti Deo disposita; ut ad hanc electi pio labore perveniant*.

Gennadius Patriarcha Constantinopolitanus Epistola de prædest. Sempiternus ordo, inquit, *Deo productionis hominis ad vitam beatam quamvis in tempore fiat, eo quod Deus ad destinatum terminum mittat illum: quemadmodum sagittarius ad scopum sagittam emittit. &c.*

Ecclesia Lugdunensis in l. de 3. Epist. Et in altero contra Joannem Scotum Erigenam perpetuum habet sermonem de prædestinatione Sanctorum: Concilium Valentini tertium, can. 3. definit dari prædestinationem electorum ad vitam.

D. Thomas hic 1. p. q. 23. ar. 1. & 4. docet ex professo dari prædestinationem & electionem Sanctorum ad vitam: sic docent omnes Academicæ & Scholæ; igitur datur prædestinatio Sanctorum.

Tertio, ex ratione & quidem multiplici.

Prima est. Omnia subjiciuntur divinæ Providentiæ, nihil enim fit in tempore, nisi definitum sit in æternitate, siquidem ad divinum pertinet Providentiæ ordinare creaturas ad finem. Sed ordinari ad vitam æternam, est ordinari ad finem excellentissimum, & hoc ad providentiam specialem spectat, igitur datur prædestinatio Sanctorum. Ita *D. Thomas* hic ar. 1. *Dicendum, inquit, quod Deo conveniens est homines prædestinare. Omnia enim divine providentiæ subjacent, ut supra dictum est, ad providentiam autem pertinet, res in finem ordinare*.

Secunda, creatura spiritalis non potest perungere viribus suis ad finem conatus suos excedentem, nisi ab alio ordinetur & deducatur ad illum: sed vita æterna est finis excedens vires nostras. Igitur datur prædestinatio, seu ordinatio efficax Dei quæ nos infallibiliter conducit ad vitam æternam. *Ad illud autem, inquit D. Thomas* ibidem, *ad quod non potest aliquid virtute sue naturæ pervenire, oportet quod ab alio transmittatur sicut sagitta a sagittante mittitur in signum*.

Tertia, nullus consequitur effectum nisi dependenter a prima causa, quia præcontinet in se omnium rerum rationes, unde in tantum res sunt, in quantum participant de prima essentia & ratione: sed vite æternæ consecutio est effectus mirabilis, ejus vero prima causa, est Deus, qui ipse est vita æterna: Igitur ad ipsum pertinet & ordinare ad vitam æternam, & illum conferre electis & penitentibus. Ista ratio a *D. Thoma* ibidem adducitur. "Rationalis creatura, quæ est capax vite æternæ, perducitur in ipsam quasi a Deo transmissa, Cujus quidem transmissiois ratio in Deo præexistit, sicut & in eo est ratio ordinis omnium in finem, quam diximus esse providentiam. Ratio autem alicujus fiendi in mente actoris existens est quædam præexistentia rei fienda in eo. Unde ratio prædictæ transmissiois creaturæ rationalis in finem,

„nem, vitæ æternæ prædestinationem
„natur.“

Quarta, nullus potest habere thesaurum ad quem nullum habet ius nisi volente, nisi gratificante & ordinante Domino: sed vitæ æternæ est quid homini indebitum: tum quia Gregorius 15. & Pius 5. definiunt contra Baium Deum potuisse creare hominem solummodo ad finem naturalem, & in statu naturæ puræ, gratia enim est pure gratuita, unde 1. Cor. 4. habetur: *Quis te discernit, quid habes quod non acceperis? si acceperis, quid gloriaris quasi non acceperis?* tum quia homo per peccatum primi parentis amisit ius ad gloriam: ergo istam non potest habere, nisi volente & præordinante Deo qui est bonorum suorum dominus: igitur datur præordinatio ad vitam æternam.

Quinta, prædestinare ad vitam, idem est ac eligere secundum Patres supra laudatos, scilicet Prosperum, Fulgentium, Gregorium; sed datur electio quorumdam pro vitæ æternæ: ergo & prædestinatio. Probat minor: primo, ex Apostolo qui Ephes. 1. dicit: *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem.* Secundo, ex D. Thoma qui hic ar. 4. docet vitam æternam non dari nisi Deo ordinante & eligente, quatenus in ipso voluntas est causa boni quod vult facere, unde electio antecedit naturæ electionem, siquidem ratio prædestinandi in Deo, est amor quem habet pro aliquo, & quo vult illi bonum: in nobis vero e contra: diligimus, quia bonitatem supponimus in rebus, & sic electio amore antecedit. Igitur Deus eligit secundum propositum, & quidem liberrime, quatenus suorum bonorum dominus est. Et vero si non daretur electio & prædestinatio præter vocationem generalem ad fidem & salutem, Deus omnes & singulos homines æqualiter amaret, quod certe non est verum; namque quosdam speciali prosequitur amore, Apostolos præ cæteris haud dubie diligit, deinde Martyres, postea Confessores. Ipse Christus Joannem pliusquam cæteros discipulos diligebat, hinc & discipulus dilectus Joam. 17. per antonomasiam dicitur: ergo, &c.

Sexta, Concilium Carissimum can. 1. definit unicam esse prædestinationem videlicet ad bonum & vitam æternam unam, inquit, Dei prædestinationem tantum, modo dicimus, quæ aut ad donum pertinet gloriæ, aut ad retributionem ju-

„stitiæ, porro duo certa sunt & tan-
„quam inconcussa habentur principia. Pri-
„mum quidem Deum nihil debere creaturæ,
„alterum vero gloriam quibusdam concedi,
„quibusdam denegari: sed hoc ex ordina-
„tione Dei & prædestinatione ortum ha-
„bet: igitur datur prædestinatio. Probat
„minor: ad summam pertinet providentiam
„boni sapienter distribuere, ita ut in iustis
„misericordia & amor; in reprobis iusta
„vindicta, in omnibus iustitia & veritas
„affulgeant: igitur hæc bonorum & ipsius
„gloriæ prædestinationem spectat. Igitur
„datur prædestinatio. Et vero quid est eli-
„gere, nisi quosdam assumere, cæteros vero
„relinquere? unde ex Evangelio reprobi
„erunt a sinistris & cum hædis: electi vero
„a dextris & cum ovibus.“

Solvuntur Objectiones.

Obijcies 1. Dionysius 4. de div. nom. dicit. *Sicut sol corporeus non eligendo omnibus corporibus lumen immittit: ita & Deus suam bonitatem.* Ex quo sic arguitur. Qui se communicat æqualiter non prædestinat, sed Deus ex Dionysio suam communicat omnibus creaturis bonitatem, igitur neminem prædestinat.

Respondeo 1. argumentum nimis probare, lequeretur enim Deum æqualiter curam habere de omnibus creaturis, æqualem de corporibus irrationabilibus & de spiritualibus, eo quod omnibus suam communicet bonitatem, attamen certum est plura & majora concedere spiritualibus creaturis, siquidem ordinantur ad vitam æternam.

Respondeo 2. distinguendo, sicut sol communicat suos radios, ita & Deus suos singulis creaturis, quoad concursum generalem ut operentur & conserventur, concedo: quoad specialem, nego: quasdam enim gratias concedit quibusdam, quas denegat aliis: Solutio est D. Thomæ hic qui art. 4. ad 1. sic explicat Dionysium.

Dicendum, inquit, quod si consideretur „communicatio bonitatis divine in com-
„muni, absque electione bonitatem suam
„communicat: in quantum scilicet nihil
„est quod non participet aliquod de boni-
„tate ejus... sed si consideretur commu-
„nicatio istius, vel illius boni, non absque
„electione tribuit, quia quedam bona
„dat aliquibus; quæ non dat aliis. Et
„sic in collatione gratiæ & gloriæ atten-
„ditur electio.“

Oppones 2. prædestinatio importat quamdam discretionem, qua quidam potius assumuntur quam alii, sed hoc non est in Deo, namque vult omnes homines salvos fieri, ut dicitur 1. ad Tim. 2. igitur non datur prædestinatio.

Respondeo negando minorem: ad probationem distinguendo. Deus vult omnes salvos fieri voluntate antecedenti, concedo: voluntate consequente, nego: prædestinatio est solum a voluntate consequente enimvero prædestinatio dicit præparationem mediorum, quibus certissime liberantur, quicumque liberantur: igitur datur discretio ex parte voluntatis Dei qui vult quosdam eligere ad vitam æternam. Ita D. Thomas ibidem art. 4. *Dicendum, quod sicut supra dictum est, Deus vult omnes homines salvos fieri antecedenter... non autem consequenter, quod est simpliciter velle.*

Obijcies 3. Damascenus 2. l. c. 3. ait: *Oportet cognoscere, quod cuncta quidem præcognoscit Deus, non autem omnia prædeterminat, præcognoscit enim ea que in nobis sunt: non autem prædeterminat ea: igitur non datur prædestinatio. Igitur ex Damasceno non datur electio unius præ alio.*

Respondeo distinguendo consequens, concedo: prædestinatio libera quæque intactam relinquit libertatem, nego. Primum solummodo intendit Damascenus, siquidem loquitur contra admittentes fatum. In isto explicatur sensu a D. Thoma hic art. 1. ad 1. *Dicendum, quod Damascenus nominat prædeterminationem, impositionem necessitatis: sicut est in rebus naturalibus, quæ sunt prædeterminatæ ad unum. Quod patet ex eo quod subdit, non enim vult malitiam, neque compellit virtutem. Unde prædestinatio non excluditur.*

Insuper 4. prædestinatio videtur imponere necessitatem: ergo nullo modo est admittenda. Probatur antecedens. Hac posita homo necessario salvatur, namque decretum immutabile est, illa vero non posita nullus potest salvari, enimvero nullus potest salvari nisi velit Deus: siquidem est bonorum, suorum dominus: unde dat quibus vult, & negat similiter.

Respondeo solummodo manere argumentum ex illis quæ diximus de scientia Dei, siquidem voluntas Dei cum sit primum liberum non perimit, sed conservat & fovet libertatem, quæ ab ipsa emanat ut

a primo totius libertatis fonte, tam quia decretum Dei attingit modum agendi rebus connaturali, ita ut faciat agere causas necessarias necessario, liberas vero libere; tum quia ex Augustino observavimus Deum præscire ea quæ sunt in voluntate hominum, unde præscit ab æterno, eo quod sic futurum est in tempore, causa secunda libere agente: igitur immutabilitas decreti non officit libertati.

Respondeo 2. negando sequelam. Ad probationem distinguo: posita prædestinatione homo non potest non salvari, in sensu composito, concedo: in sensu diviso, nego. Sec respondet Divus Thomas hic quæst. 23. art. *Quamvis non esse effectus divinæ voluntatis non possit simul stare cum divina voluntate, tamen potentia deficiendi effectum: si simul fiat cum divina voluntate. Non enim ista sunt impossibilia: Deus vult istum salvari, & ille potest damnari: sed ista sunt impossibilia, Deus vult istum salvari, & ille damnatur.*

Ad aliam partem in qua obijcitur non posita prædestinatione hominem salvari non posse, distinguo: potentia consequente & in sensu composito: idest, attentis omnibus circumstantiis, quia aliquis peccaturus est ad finem usque, concedo. Potentia antecedente & in sensu diviso, nego. Et vero omnis homo habet auxilia sufficientia quibus potest adimplere præcepta & ad bonum finem pervenire; unde si salute cadit, est sua culpa. Hinc absona est illius consequentia, qui ad spiritum erroris attendens, cum hæreticis dicit, si prædestinatus sum, quidquid mali fecerim, salvus ero: & contra vero si reprobum, quidquid boni egerim, nihil mihi proderit, quasi vero media, videlicet orationes, ieiunia, mandatorum observatio non caderent sub prædestinationem, immo prædestinatio est præparatio mediorum quibus certissime liberantur, quicumque liberantur. *Satagite igitur, inquit S. Petrus 2. Epil. 1. 10. ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis.* Certum est igitur quod si bene egeris, salvaberis. Hac solutio traditur a D. Prospero l. 2. de vocat. gent. c. 36. & a D. Thoma hic art. 8. qui una voce docentes media assignata sub providentiam cadere, hac responsione solvunt objectionem.

Obijcies 4. Angeli sancti translati sunt

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Datur prædestinatio Sanctorum.

ad vitam, & tamen nullibi dicuntur Prædestinati, & probatur: Prædestinatio ex mente Augustini est propositum educendi aliquem e miseria; sed Angeli boni nusquam fuere miseri subditi: igitur nec prædestinati.

Respondeo 1. motum non denominari a termino a quo, sed ad quem, cum igitur Angeli electi fuerint transmissi vi gratiæ triumphantis in vitam æternam, unde & præ cæteris inquit Augustinus fuerunt magis aduti, quippe qui & in amore Creatoris & in humilitate ac debita erga Deum reverentia constantes inventi sunt, hoc ipsum innuit Scriptura, namque Divus Judas in sua Canonica Epistola dicit, asserique Angelos sanctos suum servasse principatum. Subscribit D. Thomas hic art. 1. ad 3. "Nihil refert, inquit, ad rationem, prædestinationis, utrum aliquis prædestinetur in vitam æternam a statu miseriæ, vel non."

Respondeo 2. negando antecedens: ad probationem, distinguo: prædestinatio est propositum aliquem educendi e miseria negativa vel positiva, concedo: e miseria absolute positiva, nego. Miseria negativa est aliquo carere bono alias indebito, positiva vero est carere bono naturæ aut dato ant debito; gloria non erat debita Angelis, quandoquidem gloria totum transcendit naturæ etiam angelicæ & ordinem & meritum: igitur ex misericordia Angeli translati sunt a statu viæ & impetito; immo & sine naturali, ad gloriam & finem supernaturalem; igitur e miseria negativa liberati, gloria & honore coronati sunt. Unde ibidem subdit Divus Thomas, "quavis dici possit, quod omnis collatio boni supra debitum ejus, cui confertur, ad misericordiam pertinet." Porro in hominibus prædestinatio est educio e miseria positiva, scilicet a statu peccati ad felicem vitæ æternæ statum.

Cæterum prædestinatio active sumpta residet in Deo: & est actus intellectus simul & voluntatis: intellectus quidem quatenus est ordinatio, adeoque actus sapientiæ ad quam potissimum spectat ordinare ad finem: voluntatis vero quia ab amore decedente bonum premanat: passive sumpta & quoad effectum subiectatur in creatura rationali elevata ad finem supernaturalem.

Primo. Scriptura Sacra passim hoc asstruit, ut Rom. 8. 30. rursus Ephes. 1.

Secundo. Patres hoc ipsum conclamant, videlicet Augustinus ex professione in libro cui titulus de prædestinatione Sanctorum, Fulgentius, & alii non pauci. Hoc Valentinum Concilium definivit, hoc Tridentinum.

Tertio. Ratio suffragatur, nulla quippe creatura suis innatis viribus potest ad finem supernaturalem tendere, multo minus attingere, nisi a Deo ad hunc per media certa, efficacia eaque proportionata dirigatur & ordinetur. Ergo, &c.

SYNOPSIS SOLUTIONUM

AD OBJECTIONES.

Primo. Nonnunquam Patres ut Damascenus & quidam alii prædestinationem abhorrent, & explodunt, verum loquuntur de ea quæ vel fatum, vel necessitatem in actiones humanas inducit.

Secundo. Tametsi cuncta præordinentur a Deo, non ideo tamen liberum adimuntur arbitrium, quandoquidem Deus creaturas movet suaviter, nimirum earum conformiter naturæ.

Tertio. Decretum prædestinationis infallibile quidem est, sed non inde adversatur libertati, quinimmo sua efficacia illum servat incolumen & fovet, quatenus applicat causas secundas ad actum prævia creaturæ rationalis deliberatione.

ARTICULUS QUARTUS.

De causa motiva prædestinationis Sanctorum.

DIFFICULTATUM abyssum ingredimur, quum prædestinationis motivum inquirimus; sed ne hinc inde scopulis hærentibus allisa pereat navis, duce Angelo Scholæ, & omni, qua par est fidei obedientia, & humiliter gradiamur. Igitur incipiendum est cum D. Thoma qui hic q. 23. ar. 5. exponens statum questionis, simul demonstrat quæ pericula ex perversis doctrinis & opinionibus sint vitanda. "Dicendum, inquit, quod cum

„ cum prædestinatio includat voluntatem, ut supra dictum est, sic inquirenda est ratio prædestinationis, sicut inquiratur ratio divinæ voluntatis. Dictum est autem supra, quod non est assignare causam divinæ voluntatis, ex parte actus volendi: sed potest assignari ratio ex parte volitorum, in quantum scilicet Deus vult esse aliquid propter aliud. Nullus ergo fuit ita insana mens, qui diceret merita esse causam divinæ prædestinationis ex parte actus prædestinantis. Sed hoc sub quæstione vertitur, utrum ex parte effectus prædestinatio habeat aliquam causam. Et hoc est querere, utrum Deus præordinaverit se daturum effectum prædestinationis alicui propter merita aliqua. Fuerunt igitur quidam, qui dixerunt, quod effectus prædestinationis præordinatur alicui propter merita præexistentia in alia vita. Et hæc fuit positio Origenis, qui posuit animas humanas ab initio creatas, & secundum diversitatem suorum operum diversos status eas sortiri in hoc mundo corporibus unitas. Sed hanc opinionem excludit Apostolus Rom. 9. dicens, cum nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni vel mali, non ex operibus, sed ex vocante dictum est: quia major serviet minori. Fuerunt ergo alii qui dixerunt, quod merita præexistentia in hac vita, sunt ratio & causa effectus prædestinationis. Posuerunt enim Pelagiani quod initium benefaciendi sit ex nobis, consummatio autem a Deo. Et sic ex hoc contingit, quod alicuidatur prædestinationis effectus, & non alteri: quia unus initium dedit se præparandum, & non alius. Sed contra hoc est, quod dicit Apostolus 2. Cor. 3. Quod non sumus sufficientes cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis. Nullum autem antequam principium inveniri potest, quam cogitatio. Unde non potest dici, quod aliquid in nobis existat, quod sit ratio effectus prædestinationis. „

Certum est igitur, & est de fide; primo electionem ad gloriam non posse esse ex meritis naturæ; secundo, primam gratiam non cadere sub meritum: 3. Prædestinationem dependere secundum executionem a meritis & bonis operibus. De his tribus momentis conveniunt omnes Theologi; sed gravis est inter eos controversia, an intentio quam habuit Deus ab

æterno dandi gloriam Sanctis, fuerit ordinata per merita prævisa electorum, ita ut Deus, licet a creatura independens, voluerit tamen regulare decretum prædestinationis ex meritis prævisis? An vero Sanctorum electio ad gloriam sit a meritis penitus independens? circa illud momentum nihil est de fide determinatum, sed relinquitur disputandum in Scholis.

Varia de illo momento circumferuntur sententiæ. Quidam prædestinationem Sanctorum esse ante prævisa merita propugnant; hæc opinio tribuitur Divo Augustino & sancto Thomæ: hanc sequuntur omnes nostri Thomistæ; quidam vero tenent eam duntaxat veri post prævisa merita. Ita Alensis, Albertus magnus, S. Bonaventura, Okamus, Vasquez, Lessius, & alii permulti congruunt. Impræsentiarum inquirendum est, an utraque sententia absque ullo ad fidei, aut veritatis periculo propugnari possit.

SECTIO PRIMA.

Utrum prædestinatio Sanctorum possit catholice defendi ante prævisa merita.

LUTHERUS & CALVINUS graviter circa istud momentum errare, propugnatum cum antiquis Prædestinatis prædestinationem ante prævisa merita necessitantem; qua de causa & propter alios errores a Concilio Tridentino scripti sunt.

Operæ pretium est nunc observare prædestinationem posse sumi in communi & in abstracto: deinde vero in particulari seu in concreto. Ita D. Thomas hic art. 1. primo modo spectata, consideratur ex parte Dei præparantis media & ordinantis aliquem in vitam æternam: secundo modo, dicit cooperationem hominis libere agentis: seu prædestinatio potest sumi adæquate, & inadæquate; adæquate sumpta, importat primam gratiam, cooperationem hominis qui adjuvatur a gratia, & perseverantiam finalem; inadæquate vero considerata, dicit merita & actus virtutum quibus pervenitur ad gloriam.

CONCLUSIO PRIMA.

Prædestinatio adæquate sumpta, est ante prævisa merita.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, ex Scriptura Sacra.

Rom. 6. habetur: *gratia Dei vita æterna; & immo Psal. 102. 4. Qui coronat se in misericordia & miserationibus. Succinit illud Christi ad Discipulos suos Joan. 15. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.* Quibus sententiis & similibus gratuita prædestinatio adæquate sumpta, commendatur.

Secundo, ex D. Augustino & D. Thoma.

Augustinus l. de gratia & libero arbitrio c. 9. sic loquitur " cum posset dicere Apostolus & recte dicere, stipendium iustitiæ, vita æterna; maluit dicere, gratia Dei vita æterna; ut hinc intelligeremus non pro meritis nostris Deum nos ad æternam vitam, sed pro sua misericordia perducere. Similia dicit l. 2. contra duas Epist. Pelag. Profecto, inquit, desipitis, quia dicente veritate, non ex operibus, sed ex vocante, vos dicitis, ex futuris operibus, quæ Deus fore præciebat; atque adeo contradicitis Apostolo. "

Suffragatur Divus Thomas qui hic q. 23. art. 5. ait: " Non ergo præscientia meritum est causa vel ratio prædestinationis. " Rursus ibidem: Manifestum est autem, quod id quod est gratiæ, est prædestinationis effectus, & hoc non potest poni, ut ratio prædestinationis, cum hoc sub prædestinatione concludatur. " Quæ quidem tum Augustini, tum Divi Thomæ argumenta plurimum urgent, si habeatur respectus, & ad primam gratiam a qua omne incipit meritum, & ad perseverantiam, qua concluditur & consummatur.

Tertio, ex ratione.

Prædestinatio adæquate sumpta includit & primam gratiam, & perseverantiam finalem, definitur enim ab Augustino: Præparatio meritum quibus certissime liberantur quicumque liberantur: sed neque prima gratia, neque perseverantia finalis cadunt sub meritum: igitur nec prædestinatio adæquate sumpta.

CONCLUSIO SECUNDA

Prædestinatio etiam inadæquate sumpta in multis, ut in beatissima Virgine, in sancto Joanne Baptista & Prophetis, item in Apostolis, in Martyribus, ne dicam & in Patriarchis ordinum & aliis similibus qui sunt per excellentiam & ad magna pro Ecclesiæ propagatione, & ad mirabilem pro semetipsis gloriam sublimati, est ante prævisa merita.

Probatur hoc ratiocinio.

Bonis operibus debetur tantummodo gloria ordinaria, major vero vel minor secundum actuum gradus & intentionem; quia effectus non excedit virtutem causæ sed gloria Sanctorum quos in Conclusionem delineavimus, sublimis est, & gratiæ ordinariæ conatum superat: igitur est ante prævisa merita, saltem ut talem dicit gloria.

Confirmatur; gloria illorum Sanctorum commensuratur eorum nedum gratiæ sed & officiis: atqui esse matrem Dei, esse Prophetam magnum & Præcursores Domini, esse Apostolum, & Christi testem, atque proprii sanguinis effusione Confessorem, esse ordinis Patriarcham, ita ut multi & infiniti prope homines de plenitudine tanti Patris accipiant, non cadit sub meritum: igitur nec prædestinatio. Probatur minor: beatissima Virgo est in ordine hypostatice, unde esse matrem Dei non promerita est: esse Prophetam, vel Apostolum, officium grande est; igitur hoc ex solo Dei placito dependet: si de martyrio loquamur, ipsam includit perseverantiam finalem, unde non cadit sub meritum de condigno. Veniamus ad ordinem Patriarchas, quantum mysterium sit, intelligit, cum in eis benedicantur nationes, multi populi: igitur prævisa hominis particularia merita ad tantam provehere gloriam non valent; maxime vero cum hæc gloria & gratia quam recipiunt, quodammodo universalis sit, sunt enim pleni, & pro se, & superpleni pro aliis, ista sublimitas est magnæ misericordiæ, summæ bonitatis argumentum & effectus: igitur prædestinatio intentiva in eis est ante prævisa merita; quod fusius patebit ex argumentis tertiæ sententiæ in conclusione sequenti explanandis.

Dices: beatissima Virgo, Prophetæ, Apostoli & cæteri quantumvis per excellen-

lentiam prædestinati, gloriam promeruerunt per sua bona opera: igitur eorum prædestinatio facta est ex prævisis eorum meritis, maxime cum hic modus sit tum ad captum nostrum, tum ad iustitiæ apices suavior & plurimum conveniens.

Respondeo primo, Sanctos istos percelebres nec primam gratiam, nec officia præclara quibus donati sunt, promeruisse; unde eorum gloria sublimis, magis misericordiam quam debitum spectat.

Respondeo secundo distinguendo consequens: prædestinatio passive & in executione facta, est per bona opera, adeoque & per merita, concedo; prædestinatio active sumpta, nego: non aliud sane habuit in Deo motivum præter misericordiam & bonitatem divinam. Et vero cum Deus media fini attemperet, posito ejus de prædestinatione Sanctorum decreto, magnam gratiarum seriem quibus electi sua possint adimplere officia, elargitus est. Ecce quomodo apparet in eis misericordia & iudicium, misericordia in electione, prædestinati sunt ante prævisa merita ad gloriam; iudicium vero in executione, ad tantam bonis operibus & propriis meritis pervenerunt coronam. Cæterum observare velim, doctissime Lector, nedum finem, sed & media, & ministeria in prædestinationis decreto includi. Est quod tanti Sancti ex prævisis meritis ad gloriam ut sic, prædestinati potuerint, non tamen ad gloriam reduplicative ut matris Dei, ut apostolatus, & martyrii; hæc quippe prædestinatio omne gratiæ ordinariæ seu communis excedit meritum: porro a gloria B. Mariæ, v. g. non separatur gloria matris Dei; &c. igitur prædestinatio intentive B. Mariæ, Apostolorum & Martyrum est ante prævisa merita.

CONCLUSIO TERTIA.

Prædestinatio inadæquate sumpta catholice defenditur ante prævisa merita.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, ex Scriptura Sacra.

Christus Joan. 15. sic loquitur ad Apostolos: *Non vos me elegistis: sed ego elegi vos, & posui vos ut eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat.* Ex quo loco istud conficitur argumentum: prædestinatio, ut dictum est supra, est electio,

sed illa est pure gratuita. Probatur, si foret per prævisa merita, verum esset dicere Apostolos elegerit Christum, prædestinatos per bona opera prius eligere Deum, quum Deum eos ipsos prædestinare, siquidem eligeret eos Deus propter bona opera, adeoque quia ipsi prius Deum in sortem suam elegerint; sed hoc est contra Christi effectum, *Non vos me elegistis; sed ego elegi vos.* Quod autem ibi tenno sit de prædestinatione, verba subsequenter manifestant. *Posui vos ut eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat.* Ite enim de virtute in virtutem, fructum asserre per nova merita; & in bono finaliter perseverare sunt effectus prædestinationis, quandoquidem certissime liberantur qui operantur bonum ulque in finem. Igitur electio ad gloriam intentiva, seu ordinatio ad gloriam est pure gratuita, & ante prævisa merita.

Secundo: Rom. 9. Apostolus ex professo de prædestinatione gratuita Sanctorum tractat, eo scilicet scopo ut & Judæorum & Gentilium ad fidem conversionem elationem compescat: illorum quidem qui filios Abrahæ se esse gloriantes, aspernabuntur cæteros: istorum vero qui per vanam suorum Philosophorum sapientiam ad fidem Christi pervenisse autumabant; omnibus ostendendo quidquid aut gratiæ aut gloriæ inest Sanctis in Dei bonitatem & misericordiam refundendum esse: unde ait, *non est volentis neque currentis sed misereentis Dei*, scilicet ut non glorietur omnis caro; sed sublimitas sit Dei. Sic igitur loquitur de Jacob electione & repulsionem Esau: *Cum nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maneres, non ex operibus, sed ex vocante, dictum est, quia major serviet minori, sicut scriptum est, Jacob dilexi, Esau autem odio habui, misereor cuius miserebor, & misericordiam præstabo cuius miserebor, seu ut legit Hieronymus, miserebor cui volero, & clemens ero, in quem mihi placuerit.* Ibi agitur de prædestinatione, quia agitur de electione; sed illa ante prævisa merita prædicatur, & quidem propter duo. Primo dicitur secundum propositum, & non ex operibus, ex vocante inquit Apostolus, *dictum est, quia major serviet minori: certe si prædestinatio foret post prævisa merita, non diceretur secundum purum propositum, non ex solo vocante, sed etiam ex vocato bene operante diceretur,*
quia

quia major serviet minori. Secundo, non attenditur ad iustitiam operum, sed ad misericordiam vocantis, juxta illud, *miserere cuius miserebor*: igitur prædestinatio est pure gratuita & ante prævisa merita.

Tertio, Ephes. 1. habetur: *Benedixit Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos omni benedictione spirituali in caelestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem ut essemus sancti & immaculati in conspectu ejus in charitate, qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum secundum propositum voluntatis suæ in laudem gloriæ gratiæ suæ ... in quo nos sorte vocati sumus secundum propositum ejus. Eligere nos ut simus sancti, & prædestinare in adoptionem filiorum Dei secundum propositum, est eligere ante prævisa merita, siquidem est eligere & vocare efficaciter ad vitam per sortem: certe quod fit sic, fit absque meritis: sed ex Apostolo sic eligit & prædestinat Deus: igitur ante prævisa merita Sanctos prædestinat ad gloriam.*

Quarto, ad Tit. 3. legitur: *Non ex operibus quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit.* D. Thomas hic art. 5. illa verba sic interpretatur, *sic nos salvos nos fecit, ita & prædestinavit nos salvos fieri; non ergo, inquit, præscientia meritum est causa vel ratio prædestinationis.* Igitur cum Apostolus dicat nos misericorditer salvos fieri, concludendum est nos pure gratuito prædestinari.

Secundo, ex Patribus Græcis.

Ignatius Epist. ad Smyrznos sic loquitur: "Dignus factus sum secundum voluntatem Dei, non ex conscientia, sed ex gratia Dei quam oro perfectam mihi dari."

Irenæus l. 1. c. 4. "Quare, inquit, adventus Filii in fine apparuerit, & non in initio, & quare desperatas gentes cohæredes fecit Deus in talibus?" exclamavit Apostolus, o altitudo! Et l. 4. c. 70. "Deus gratuito quidem donat ea quæ oportet, secundum etiam meritum distribuit adversus ingratos, iustissimus retributor, quibus verbis docet prædestinationem esse quidem ante prævisa merita, reprobationem vero post prævisa demerita."

Suprafragatur Gregorius Nyss. in Psal. 14. "Gratis hominibus salus a te venit, non ex operibus iustitiæ."

- Boucat Theol. Tom. II.

Concinit Chrysostomus Hom. 1. in 1. ad Cor. "per voluntatem Dei salutem invenimus, & quoniam ei visum est... non quoniam digni eramus." Accedit Basilii in Liturgia "non est quod contradicat tibi, cum enim volueris salvas." Subscribit Theodoretus in Epist. ad Ephes. explicans illud cap. 1. de prædestinatione, secundum propositum voluntatis suæ, "subdit, hoc enim voluit: hoc ei placuit."

Tertio, ex Patribus Latinis.

Clemens Romanus agmen ducet: in Epist. 1. ad Cor. de Abrahamæ posteris loquens, ait: "Omnes glorificati & magnificati sunt, non per seipsos, aut eorum opera, aut iustas actiones quas patrarent, sed per voluntatem ejus: sic nos ex voluntate ejus in Christo Jesu vocati."

Sequitur Cyprianus Epist. 49. ad Cornel. de Novati sceleribus. "Non potest perire nisi quem constat esse peritum, cum Dominus in Evangelio suo dicat: 'Omnia plantatio, quam non plantavit Pater, eradicabitur, qui plantatus non est solus, poterit de Ecclesia ille discedere, cæteros vero nobis adunabit Dei Patris misericordia.'"

Non prætereundus S. Prosper qui Epist. ad Rufinum ait: "Ex omni numero hominum per sæcula cuncta natorum, certum apud Deum, definitumque esse numerum prædestinati in vitam æternam, populi, & secundum propositum Dei, vocantis electi. Et carmine de ingratis c. 10. & 11.

*Erro hominis valida arbitrio divina voluntas,
Aut etiam invalida est, operis cui finis
in illo est,
Quem frustra jussisse velis, nisi præferat
ille
Affectum, cujus comitetur gratia cursum.*

Fulgentius suum addit calculum l. de remiss. pecc. c. 4. "Quocirca ex duobus istis fratribus, quos ex uno concubitu Isaac patris nostri, unus in semine conceptus accepit, unus in lucem partus effudit, sola quem voluit, a massa damnationis, misericordia divina

I

„ discrevit : cui patrocinata est gratuito-
 „ rum prædestinatio munerum , non futu-
 „ rorum præscientia meritorum . Sic
 „ enim secundum electionem propositum
 „ mansit , ut ex proposito Dei gratuita
 „ foret electio . Voluntas enim causa est
 „ electionis , non electio causa est volun-
 „ tatis .

„ Petrus Diaconus Epist. ad Fulgentium
 „ de Incarnatione & gratia Christi contra Se-
 „ mipelagianos qui dicebant homines seipsos
 „ discernere per merita , ait : „ Hæc si ita
 „ sunt , ut hæretici sæcutant , comprehen-
 „ sa sunt ab ipsis inscrutabilia & incom-
 „ prehensibilia Dei iudicia ; si enim , ut
 „ ipsi volunt , nolentes damnat , salvat
 „ autem volentes , nihil est omnino quod
 „ quæratulr ulterius , &c. Nos autem in-
 „ comprehensibilia credentes & demon-
 „ strantes iudicia Dei , alios iusto & oc-
 „ culto iudicio derelinqui .

„ Gregorius Magnus in Epist. ad Rom. ex-
 „ plicite caput nonum de prædestinatione ante
 „ prævisa merita : refert enim ad inscrut-
 „ abilia iudicia quod unus visumatur , al-
 „ ter vero relinquitur . „ Nemo , inquit ,
 „ persequari appetat , cur cum alius re-
 „ pellitur , alius eligatur . „ Qui quidem
 „ recurrit ad iudicia inscrutabilia non foret
 „ necessarius , si prædestinatio esset post præ-
 „ visa merita : facile enim responderetur
 „ quærenti cur unus eligatur , alter non ,
 „ quia unus habiturus est multa merita , se-
 „ cus vero alter . Idem confirmat in 1. Reg.
 „ 14. l. 5. Consentiunt Bedæ qui eodem mo-
 „ do explicat c. 9. Epist. ad Rom. Ecclesia
 „ Lugdunensis in l. de tribus Epistolis , An-
 „ selmus Cantuariensis & Bernardus serm. 5.
 „ in Dominicam primam Novemb. quippe
 „ qui explicent caput nonum Epist. ad Rom.
 „ sicut alii Patres citati .

Quarto , ex S. Augustino .

„ Sanctus Doctor Epist. 195. sic explanat
 „ illa verba capitis noni Epistolæ ad Rom.
 „ cum enim nondum nati fuissent , &c. „ Non
 „ meriti prærogativa , non sati necessitate ,
 „ non temeritate fortunæ , sed altitudine
 „ divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei ,
 „ quam non aperit , sed clausum miratur
 „ Apostolus clauans , o altitudo divitiarum !
 „ Ponderans vero exemplum Jaco-
 „ b & Esau subdit : „ Quid enim dilige-
 „ bat in Jacob antequam natus fuisset ali-
 „ quid boni , nisi gratuitum misericordiæ
 „ suæ donum ? „ Denique proponit sibi

„ objectionem ex sententia contraria , & il-
 „ lam solvit negando ipsius principium . „
 „ Non id potius tam breve , tam aper-
 „ tum , tam sicut ipsi putant , verum ,
 „ absolutumque respondit . Cum enim rem
 „ stupendam proposuisset , quomodo de
 „ nondum natis , nec aliquid agentibus
 „ boni aut mali , recte dici poterit , quod
 „ unum Deus dilexerit , alium odio ha-
 „ buerit , iple sibi objecta quæstione mo-
 „ tum exprimens auditoris , quid ergo di-
 „ cemus , inquit , nunquid iniquitas est
 „ apud Deum ? absit . Hic ergo erat lo-
 „ cus ut diceret quod isti sentiunt : su-
 „ tura enim Deus opera prævidebat , quan-
 „ do minori majorem servitutum esse di-
 „ cebat . Non autem hoc Apostolus dicit ,
 „ sed potius ne quisquam de suorum ope-
 „ rum audeat meritis gloriari , ad Dei gra-
 „ tiam , & gloriam commendandam voluit
 „ valere quod dixit .

„ Rursus l. de prædest. SS. c. 18. n. 36.
 „ Præciebat ergo , ait Pelagius , qui futu-
 „ turi essent sancti , & immaculati per
 „ liberæ voluntatis arbitrium , & ideo eos
 „ ante mundi constitutionem in ipsa sua
 „ præscientia , qui tales futuros esse præ-
 „ scivit , elegit . Elegit ergo , inquit , an-
 „ tequam essent prædestinatus filios , quos
 „ futuros sanctos , immaculatosque præ-
 „ scivit : utique ipse non fecit ; nec se
 „ futurum , sed illos futuros esse præsci-
 „ vit . „ Postea respondet refutando Pel-
 „ agium qui ponebat prædestinationem post
 „ prævisa merita . „ Elegit nos , inquit , an-
 „ te mundi constitutionem ut essemus san-
 „ cti & immaculati : non ergo quia futu-
 „ ri eramus , sed ut essemus , nempe
 „ certum est , nempe manifestum est . Ideo
 „ quippe tales eramus futuri , quia elegit
 „ ipse , prædestinans ut tales per gratiam
 „ ejus essemus . „ Scitur prædestinatio est
 „ pure gratuita , siquidem ex Augustino fit
 „ per gratiam & misericordiam , & non per
 „ merita : quinimmo ante prævisa merita
 „ decernitur .

„ Idem in Enchir. ad Laurentium c. 98
 „ explicans illa verba Epistolæ ad Rom.
 „ „ Miserebor cui misertus ero , ait : „ qua
 „ in re si futura opera vel bona hujus ,
 „ vel mali illius , quæ Deus utique præ-
 „ sciebat , vellet intelligi , nequaquam di-
 „ ceret , non ex operibus : sed diceret ,
 „ ex futuris operibus ; eoque modo sol-
 „ veret istam quæstionem : Immo nullam ,
 „ quam solvi opus esset , faceret quæsti-
 „ onem . Sed qui dixit , miserebor cui mi-
 „ ser-

„fertus ero, & misericordiam præstabo
 „cui misericors fuero, Jacob dilexit per
 „misericordiam gratuitam. Et capite se-
 „quenti, sola gratia redemptos discernit
 „a perditis, quos in unam perditionis
 „concreverat massam ab origine ducta
 „causa communis: *postea dicit*, sic oportu-
 „isse liberari, ut ex pluribus non li-
 „beratis, atque in damnatione iustissi-
 „ma derelictis, ostenderetur quid merui-
 „set universa conspersio, & quo etiam
 „istos debitum Dei iudicium duceret,
 „nisi eis indebita misericordia subveni-
 „ret. „Vult ergo Augustinus totum
 „prædestinationis opus penes misericordiam
 „esse. Ergo, &c.

Quinto, Ex Divo Thoma.

Divus Thomas hic q. 23. ar. 5. quærit
 „utrum præscientia meritum sit causa
 „prædestinationis, & propositis fundamen-
 „tis sententiæ affirmantis sic respondet :
 „Sed contra quod dicit Apostolus ad Tit. 3.
 „non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos,
 „sed secundum suam misericordiam salvos
 „nos fecit. Sicut autem salvos nos fecit, ita
 „et prædestinavit nos salvos fieri. Non ergo
 „præscientia meritum est causa, vel ratio
 „prædestinationis.

Ibidem in corpore articuli refert primo
 „quidem opinionem Origenis qui merita
 „prævisa in alia vita tanquam prædestina-
 „tionis motivum assignabat. Secundo, pla-
 „cita Pelagianorum, qui merita naturæ
 „præscita causam prædestinationis esse
 „contendebant. Tercio loco exponit sententiam
 „Theologorum orthodoxorum, qui merita
 „viribus gratiæ comparata tanquam prædes-
 „tinationis motiva conspiciunt, quam qui-
 „dem sententiam videtur procul facere: &
 „si fides adhibeatur multis, concludit S. Do-
 „ctor prædestinationem esse ante prævisa
 „merita. „Unde, inquit, fuerunt alii, qui
 „dixerunt, quod merita sequentia præ-
 „destinationis effectum, sunt ratio præ-
 „destinationis: ut intelligatur quod ideo
 „Deus dat gratiam alicui, & præordina-
 „vit ei daturum, quia præscivit eum bene
 „usurum gratia, sicut si Rex det alicui
 „equum quem scit eo bene usurum.
 „Sed isti videntur distinxisse inter id quod
 „est ex gratia, & id quod est ex libero
 „arbitrio: quasi non possit esse idem ex
 „utroque. Manifestum est autem, quod
 „id quod est gratiæ, est prædestinationis
 „effectus, & hoc non potest poni ut ra-

„tio prædestinationis, cum hoc sub præ-
 „destinatione, concludatur.

Idem ibidem sic procedit: „Dicendum
 „est ergo quod effectum prædestinationis
 „non considerare possumus dupliciter. Un-
 „de modo in particulari: & sic nihil
 „prohibet aliquem effectum prædestina-
 „tionis esse causam & rationem alterius.
 „... Sicut si dicamus quod Deus præ-
 „ordinavit se daturum alicui gloriam ex
 „meritis, & quod præordinavit se datu-
 „rum alicui gratiam ut mereretur glori-
 „am. Alio modo potest considerari
 „prædestinationis effectus in communi,
 „& sic impossibile est quod totus præ-
 „destinationis effectus in communi habeat
 „aliquam causam ex parte nostra. Quia
 „quidquid est in homine ordinans ipsum
 „in salutem, comprehenditur totum sub
 „effectu prædestinationis, etiam ipsa præ-
 „paratio ad gratiam. ... Habet tamen
 „hoc modo prædestinatio ex parte ef-
 „fectus pro ratione divinam volunta-
 „tem, ad quam totus effectus prædes-
 „tinationis ordinatur ut in finem, & ex
 „qua procedit sicut ex principio primo
 „movente.

Rursus in Epist. ad Rom. lec. 2. „Præ-
 „scientia meritum non potest esse ali-
 „qua ratio prædestinationis, quia merita
 „præscita cadunt sub prædestinatione. „
 „Igitur ex D. Thoma prædestinatio est ante
 „prævisa merita.

Sexto, ex multiplici ratione.

Prima: prædestinatio Sanctorum spectat
 „voluntatem divinam, siquidem teste Apo-
 „stolo est secundum propositum. Sed divi-
 „na voluntas non habet causam sine actio-
 „nis motivam præter suam bonitatem: igitur
 „prædestinatio Sanctorum est penes boni-
 „tatem Dei & misericordiam, nullumque
 „vero penes merita. Probatur minor. Moti-
 „vum operationis Dei debet esse eiusdem
 „ordinis & gradus cum illo, quandoquidem
 „actio ab eo specificatur; ergo sola
 „bonitas & misericordia sunt motivum præ-
 „destinationis & non quid creatum, qualis
 „sunt merita. Ista ratio est D. Thomæ l. i.
 „contra Gent. c. 87. *Voluntati enim causa
 „volendi est finis; finis autem divine volun-
 „tatis est sua bonitas: ipsa igitur est Deo
 „causa volendi, quæ est etiam ipsum suum
 „velle: aliorum autem a Deo volitorum, nul-
 „lum est Deo causa volendi.*

Secunda: Prædestinatio est effectus amoris

ris Dei maximus, namque amare est vel-
le bonum alicui, Deus autem non potest
velle nobis majus bonum quam gloriam :
sed amor Dei non supponit merita, quip-
pe qui non supponat bonitatem in rebus,
sicut nos supponimus, quum aliquem dili-
gimus, quin potius infundit bonitatem in
cordibus nostris ut nos reddat objecta suae
persecutioni congrua. Ergo praedestinatio
est ante praevia merita, alias si foret praed-
estinatio post meritum praevisionem,
jam amor Dei esset indigens ut amor crea-
turae, jam supponeret bonitatem in objecto,
immo & quaereret ut ab ipsa periret-
tur; quod fieri nequit. Hanc tradit ratio-
nem D. Thomas hic q. 23. ar. 4. his ver-
bis: *Electio tamen & dilectio aliter ordina-
tur nobis & in Deo: eo quod in nobis
voluntas diligendo non causat bonum: sed
ex bono praesistente incitatur ad diligen-
dum. Et ideo eligimus aliquem, quem dili-
gamus. Et sic electio dilectionem praecedit
in nobis. In Deo autem est e contra. Nam
voluntas ejus, qua vult bonum alicui dili-
gendo, est causa quod illud bonum ab eo pra-
estitui habeatur. Et sic patet, quod dilectio
praesupponitur electioni secundum rationem,
& electio praedestinationi. Unde omnes praed-
estinati sunt electi & dilecti.*

Tertia: Effectus praedestinationis nequit
esse causa praedestinationis, sed merita
sunt effectus praedestinationis, sunt enim
effectus gratiae efficaciae quae habet pro
principio ipsam praedestinationem: enim-
vero gratia efficax, bona opera & perfe-
verantiae donum, sunt media quibus cer-
tissime liberantur quicumque liberantur,
adeoque & praedestinationis effectus; ergo
cum principium meriti non cadat sub me-
ritum, nec utique cadere debet praedesti-
natio, igitur est ante praevia merita. Ita
D. Thomas in caput nonum Epistolae ad
Rom. lect. 3. "Manifestum est autem,
inquit, quod omne Dei beneficium,
quod homini confert ad salutem, est
divinae praedestinationis effectus. Divi-
num autem beneficium non solum ex-
tendit se ad infusionem gratiae qua ho-
mo iustificatur, sed etiam ad gratiae
usum. . . Et ideo dicitur Esa. 26. Om-
nia opera nostra operatus es in nobis
Domine. . . Sic igitur non potest esse
quod merita consequentia gratiam,
sint ratio miserendi aut praedestinandi,
sed sola Dei voluntas, secundum quam
misericorditer aliquos liberat. "

Quarta: Prius est finem intendere quam

media, ergo Deus prius vult & intendit
finem, scilicet vitam aeternam quam me-
dia, nempe merita; sed merita sunt me-
dia. Igitur praedestinatio est ante praevia
merita, quandoquidem primo respicit
Deus finem, scilicet vitam aeternam, quam
media, nimirum bona opera & merita
quae fluunt ab ipsis.

Quinta: eodem modo ratiocinandum est
de electione adulterum ac de electione
puerorum quorundam ordinationem ad finem:
hic enim loquimur solum de ordinatione
efficaci ad vitam aeternam, siquidem praed-
estinatio est salutis ordinativa. Sed electio
& praedestinatio puerorum est ante
praevia merita, nulla quippe sunt, cum
nulla habeant. Igitur praedestinatio omnis
est ante praevia merita.

Sexta: Christus est nostrae praedestina-
tionis exemplar, juxta illud Rom. 8. 29.
quos praesciavit & praedestinavit conformes
fieri imaginis filii sui; sed praedestinatio
Christi est ante praevia merita: nulla
enim merita praecedere Filii Dei Incarna-
tionem: igitur & praedestinatio nostra est
ante praevia merita.

Septima: Praedestinatio vocatur tum ab
Apostolo, tum a Patribus mysterium al-
tum & ineffabile, sed non foret tale, si
esset post praevia merita, non enim Theo-
logus in solvendis argumentis contra tale
mysterium, multum includeret: quaerenti
enim, cur unus traheretur, alter vero
minime? cur unus gloria donaretur, alter
non, cur unus salvaretur, alter vero re-
probaretur? cito citius responderet Do-
ctor, quia unus adimplevit praecepta, al-
ter praeviticatus est, quia praeviderit Deus
unum multa bona opera patraturum esse,
alterum vero aut pauca aut nulla, & sem-
per finaliter mala: igitur si mysterium
praedestinationis est inscrutabile, utique est
ante praevia merita.

Solvuntur Objectiones quae de sacra cruentur
Scriptura adversus tertiam conclusionem.

Obijcies 1. Omnes Evangelistae loquun-
tur de bonis operibus, cum de gloria
mentionem faciunt, & hoc tanquam de
causa beatitudinis meritoria. Ergo praed-
estinatio Sanctorum est post praevia
merita. Probatur antecedens. Matth. 25.
habetur: *Venite benedicti Patris mei: pos-
sидете paratum vobis regnum, esurivi enim
& dedistis mihi manducare. 2. ibidem c. 2.
Sedere autem ad dexteram meam non est
meum dare vobis, sed quibus paratum est a*
Pa-

Patre meo. Paratum nempe propriis meritis, inquit Epiphanius l. de hæc. Cyrillus l. 10. Thesauri c. 67. Chrysostomus homil. 35. in Matth. Similia proferunt alii Evangelistæ. Marci 12. Christus promittit vitam æternam illi qui Deum ex toto corde diligit. Luc. 10. Laudat Mariæ contemplationem tanquam quid magnopere necessarium ad vitam æternam, & Joann. 15. *Posui vos ut eatis, & fructum afferatis, & fructus vestri maneat*. Quinam est ille fructus, nisi opus meritum? Et quomodo manet, nisi in vita æterna, cuius est causa? igitur prædestinatio est post prævisa merita.

Respondeo distinguendo: Et hæc omnia probant prædestinationem esse post prævisa merita secundum executionem, concedo: secundum intentionem, nego. Et vero prius est Deum velle finem quam media: cum igitur media sint effectus prædestinationis intensive, finis quippe est principium in agilibus, manifestum est prædestinationem, seu volitionem efficacem finis esse ante prævisa merita. Ex quo sequitur auctoritates laudatas & similes unam tantum spectare executionem, quæ fit & adimpletur per merita. Cæterum, aliud est aliquid executioni mandari per merita: aliud causari per merita. Prædestinatio Sanctorum adimpletur & consummatur per merita, sed a meritis nusquam causatur.

Ad Patres, distinguo: Et loquuntur de prædestinatione in tota sua latitudine sumpta, nempe ut dicit intentionem finis, & executionem, concedo: & loquuntur de prædestinatione inadæquate spectata, nego: cum igitur Patres hanc non pertrahant quæstionem secundum supremos juris apices, non mirum si quæstiones ad Ecclesiæ gloriam & exaltationem juxta cuiuslibet meriti dirimant. Cæterum ut eorum esset vera sint, sufficit prædestinationem in executione pendere a meritis.

Inhabis: Scriptura loquitur de meritis tanquam de causa formali prædestinationis. Et probatur: Matth. 2. 5. 21. Salvator dicit: *Euge serve bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui*. Vox quia denotat causam formalem motivam. Igitur merita sunt causa formalis prædestinationis.

Respondeo distinguendo: Scriptura loquitur de meritis ut de causa formali præ-

Boxæ Theol. Tom. II.

destinationis secundum executionem, concedo: secundum intentionem, nego: Hortatur Christus homines ad præcepta adimplenda, quibus pervenitur ad regnum Cælorum, unde ne refrigeret charitas, proponit beatitudinem ut coronam, quæ labore & victoriis plurimis supra mundum, supra diabolum & carnem comparatur, & ideo quotiescumque loquitur de præmio, loquitur & de mediis, scilicet de meritis ad illud obtinendum conducentibus.

Iterum inhabis: Matth. 25. eodem modo loquitur Christus de prædestinatione, ac de reprobatione: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum, discedite a me maledicti in ignem æternum... Esurivi enim & non dedistis mihi manducare, &c.* Sed reprobatio causatur a peccatis; ergo & prædestinatio a meritis.

Respondeo distinguendo minorem: reprobatio positiva & secundum executionem, concedo: reprobatio intensiva, subdistinguo: causatur a peccato actuali, concedo: secus, nego. Est paritas in aliquo & disparitas: paritas quidem est in eo, quod executio prædestinationis dependet a meritis, sicut reprobatio actualis a demeritis, sed disparitas in alio puncto est, in eo scilicet quod Deus, cum sit ex se bonus, & prima omnis boni causa, non habet aliam causam motivam volendi gloriam hominibus iustis & sanctis præter suam bonitatem: at vero ille qui ex se bonus est, iustus est teste Augustino, solum ex nobis, & ideo non decernit pœnas nisi propter peccatum actuale, quod malam habet causam, & deficientem, quæ quidem in sola creatura reperitur.

Inhabis adhuc: Apostolus Rom. 8. 29. dicit: *Quos præcivit, hos & prædestinavit*. Prius dicit præcivit quam prædestinavit; igitur prædestinatio est, quia Deus præcivit merita.

Respondeo distinguendo antecedens: quos præcivit in decreto prædestinationis, concedo: in præcipientia distincta a decreto prædestinationis, nego: Præcivit, inquit Augustinus, quod erat ipse facturus. Cæterum quando agitur de prædestinatione Sanctorum, præscire idem est ac prædestinare. Ita idem S. Doctor l. de bono perseverantiæ c. 18. n. 48. ubi explicans illud 11. *Non repulit Deus plebem suam quam præcivit*, ait: "Quid nos prohibet quando apud aliquos verbi Dei tractatores

I 3. legi-

„legimus præscientiam Dei, & agitur de
„vocatione electorum, eandem prædesti-
„nationem intelligere? „Sic intelligendus
est Ambrosius cum explicans locum Pauli
dicit: „Deus eos quos præcivit devotos,
„elegit ad promissa præmia capessen-
„da.”

Urgetur. Jacob. Epist. 2. 5. *Deus elegit*
divites in fide. Et primæ Petri 1. *Sata-*
gite us per opera bona certam vestram vo-
cationem & electionem faciat. Sed electio
quæ fit in fide, fit ex prævisione merito-
rum fidei: alias si fieret ante prævisa me-
rita, certe non fieret in fide, cum fides
subsequeretur ad prædestinationem ut ad
causam. Igitur est post prævisa merita.
Sed facere electionem certam per bona
opera, est electionem fieri per prævisa
merita, alias foret certa ante merita, si-
quidem fieret ante prævisa merita: igitur
cum ex Scriptura electio sit solum certa
per bona opera, fit solum post prævisa
merita.

Respondetur distinguendo: Deus elegit di-
vites in fide futura vi electionis, con-
cedo: independentes ab electione, nego.
Eodem decreto vult Deus finem & me-
dia, sed media propter finem: igitur
prædestinatio est causa fidei, minime ve-
ro meritum fidei causa electionis. Unde
distinguo minorem, electio quæ fit in fi-
de, fit ex prævisione meritum, si præ-
scientia fidei sit ante electionem, con-
cedo: si est ab electione ut a primo meriti
principio & a prima gratia quæ est causa
cæterorum, nego.

Ad confirmationem: eadem est responsio.
Unde distinguo, iusti reddunt electionem
certam quoad se per bona opera, con-
cedo: quoad ipsam electionem, nego. Ele-
ctio suam non sortitur certitudinem a bo-
nis operibus, cum sit eorum causa, siquid-
em prædestinatio definitur ab Augustino,
preparatio medicorum quibus certissime libe-
rantur, quicumque liberantur: sed a decre-
to & proposito voluntatis Dei; quia ta-
men bona opera sunt magnum prædesti-
nationis nostræ argumentum, hortatur nos
B. Petrus his sine intermissione incumbere,
ut habeamus aliquam nostræ vocatio-
nis & certitudinem & fiduciam.

Insistit: Ecclesiastici. 15. habetur: *An-*
te hominum vitam & mors; quod placuerit,
dabitur ei. Ergo prædestinatio est post
prævisa merita, siquidem vita æterna de-
pendet a consensu voluntatis prædestinati
& a gratiæ cooperatione, non aliter enim

promittitur homini vita quæ est gloria
æterna, nisi quia potest eligere bonum,
& illud facere. Enimvero si prædestina-
tio est ante prævisa merita, jam non est
attendendum ad voluntatem hominis, si-
quidem antecederet omnem voluntatis hu-
manæ consensum tam in æternitate, quam
in tempore.

Respondetur 1. ad istam gravissimam diffi-
cultatem sicut prius, distinguendo conse-
quens: prædestinatio in executione est post
prævisa merita seu potius per merita,
concedo; in intentione, nego.

Respondetur 2. Scripturam sic loqui, ut
demonstret prædestinationem hominis non
tollere libertatem.

Objectiones ex Patribus & sanctis Docto-
ribus proponuntur & diluuntur.

Obijcit 1. Clemens Romanus l. 3. reco-
gnitionum c. 8. Chrysostomus hom. 2. in
Epist. ad Ephesios, Origenes, Hierony-
mus, Theodoretus, Theophylactus & om-
nes fere Patres Græci explodunt prædesti-
nationem pure gratuitam, & pro motivo
electionis adducunt merita, sic Theophy-
lactus in caput octavum Epistolæ ad Rom.
Quos præcivit, illos & prædestinavit, &c.
ait „præcognoscit, vel præcivit Deus eos
„qui vocatione digni sunt: deinde sic
„prædestinat. Prior itaque est præscien-
„tia, postea sequitur prædestinatio. Præ-
„destinationem autem intelliges, imper-
„mutabilem Dei bonam voluntatem: præ-
„novit itaque Paulum Evangelii vocatio-
„ne dignissimum esse, sicque præcivit,
„seu prædestinavit, hoc est impermutabi-
„liter decrevit, adeoque statuit vocare
„ipsum.” Igitur prædestinatio est post
prævisa merita.

Respondetur eodem modo quo supra: Patres
loqui de prædestinatione in tota sua lati-
tudine, & ut dicit volitionem finis & exe-
cutionem, non separando unum ab alio,
tum quia est unicus in Deo actus, tum
quia eadem intentione Deus vult media &
finem, tum quia etiam Patres sermonem
habebant ad populum, quem ad pœnitentiam
per bona opera promovere satagebant,
unde de præmio & mediis simul ad coronam
habendam loqui debuerunt.

Ad Theophylactum: dico eodem modo
esse intelligendum, præsertim vero cum
doceat prædestinationem gratuitam in com-
mentario super caput 9. Epist. ad Rom.
ubi loquens de duobus fratribus, ait: „
Quorum nondum nati fuissent, &c. ne-

„gat, propter virtutem, aut vitia alterum electum, alterum repudiatum: sed „divino proposito, hoc est præscientia & „prædestinatione.”

Oppones 2. Augustinus in responsione quarundam propositionum ex Epistola ad Rom. propositione sexagesima dicit Deum eligere hominem ex præscientia fidei, & l. 1. ad Simplicianum q. 2. sic loquitur. „Non „electio præcedit justificationem, sed electionem justificationis,” & ibidem. „Quod „dictum est, quia elegit nos ante mundi „constitutionem, non video quomodo sit „dictum nisi præscientia: „Sed eligere hominem ex præscientia fidei, est prædestinare post prævisa merita: igitur ex Augustino prædestinatio est post prævisa merita.”

Respondeo Augustinum tribus diversis temporibus diversimode sensit de electione Sanctorum: primo quidem ante Episcopatum putabat initium fidei esse a nobis. Et secundum istum errorem locutus est in prædicta expositione Epistolæ ad Romanos, & in aliis locis in objectione citatis: verum se postea retractavit, ut patet ex l. 1. retr. c. 23. & ex l. de prædest. SS. c. 3. 2. initio Episcopatus agnovit quidem initium fidei non esse ex nobis, sed non capiebat quomodo electio non supponeret diversitatem in eligendo & non eligendo, unde electionem posuit post justificationem, eo quod iusti per bona opera discernantur ab impiis, ita sensit in locis aliquibus in objectione citatis. 3. Rematurius ponderata occasione hæresis Pelagianæ agnovit electionem non supponere absolute diversitatem, & tunc dictis & scriptis docuit prædestinationem Sanctorum pure gratuitam, ut constat ex probationibus, & sic patet solutio argumenti.

Instabis: Licet Augustinus retractaverit locum ex expositione Epistolæ ad Rom. de promptum, non tamen cætera loca, quæ quidem probant electionem post prævisa merita. Ergo putavit prædestinationem esse post prævisa merita.

Respondeo distinguendo, non retractavit explicite, bonum enim sua verba poterant habere sensum, immo poterant recte intelligi de prædestinatione secundum executionem, concedo: implicite, nego. Enimvero docendo prædestinationem & electionem esse ante prævisa merita, censetur sufficienter mutasse sententiam.

Obijcies 3. Glossa Ambrosii super illud

Rom. 9. *misererbor, cui misererbor*, &c. dicit: „Misererbor illi dabo, quem „præscio toto corde reverfurum ad me.” Ergo, &c.

Respondet D. Thomas hic q. 23. art. 5. ad 1. „Dicendum quod usus gratiæ præscitus non est ratio collationis gratiæ, „nisi secundum rationem causæ finalis. „Potest etiam dici Ambrosium loqui de prædestinatione tam secundum intentionem quam secundum executionem.

Oppones 4. Sanctus Fulgentius l. 1. ad Monimum c. 24. indigitat prædestinationem esse post prævisa merita, maxime vero l. de veritate prædestinationis c. 5. „Sicut, inquit, per misericordiam præparavit gratuitum justificationis donum, „ita per iustitiam præparavit æternæ justificationis præmium.” Ergo, &c.

Respondeo distinguendo: Et hoc solum probat executionem prædestinationis esse per merita, concedo: Intentionem & ordinationem, nego. Ipsa Fulgentii verba, „per misericordiam præparavit „gratuitum justificationis donum, per „iustitiam vero præmium,” clare denotant prædestinationem solummodo secundum executionem dependere a meritis, & per merita adimpleri, seu contumari.

Obijcies 5. D. Thomas 3. p. q. 1. ar. 3. ad 4. dicit. „Hæc prædestinatio præsupponit præscientiam futurorum, & ideo „sicut Deus prædestinavit salutem alicuius hominis, per orationes aliorum implendam, ita & prædestinavit opus incarnationis in remedium humani peccati. „Igitur S. Doctor propugnat prædestinationem post prævisa merita: rursus in caput 8. Epistolæ ad Rom. lect. 6. dicit præscientiam meritorum esse rationem prædestinationis.

Respondeo 1. S. Thomam loqui de Incarnatione Filii Dei, quæ fuit prævisa ad prædestinationem nostram, quatenus Deus prædestinavit Sanctos per merita Christi & in Christo, juxta illud Apost. 8. 29. *Quos præscivit & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui*. Unde tamen prædestinatio hominum sit ante propria merita prævisa, non tamen ante prævisa merita Christi, qui nos eruit tum de massa perditionis, tum de potestate tenebrarum. Nihilominus S. Doctor comparat in aliquo prædestinationem hominum cum prædestinatione Christi, scilicet quoad mediâ, in quantum, sicut Deus assum-

assumpsit incarnationem ut medium ad salutem hominum, ita & exigit orationes ad consummandam electorum prædestinationem.

Respondeo 2. distinguendo; & loquitur D. Thomas de præscientia fundata in decreto prædestinationis, concedo: secus, nego: prædestinatio potest considerari dupliciter, nempe secundum intentionem finis, & secundum executionem; primo modo spectata, est volitio efficax finis, & est ante prævita merita, quia prius est providorem velle finem quam media. Secundo vero modo considerata, est post provisionem meritorum; & in isto sensu dicit Div. Thomas præsupponere præscientiam futurorum, scilicet bonorum operum quæ producunt & attingunt gloriam.

Respondeo 3. aliter adhuc distinguendo: prædestinatio passivè sumpta, & secundum ordinem objectorum præsupponit præscientiam futurorum, concedo. Gratia enim antecedit merita, & merita antecedunt gloriam sicut causa præcedit effectum; quia vero unum medium est causa alterius, prædestinatio secundum istam considerationem habet causam. Prædestinatio activè sumpta, & ex parte Dei præsupponit præscientiam futurorum, nego. Deus enim ordinans homines ad finem & gloriam non habet aliud motivum quam suam bonitatem, solutio est Div. Thomæ hic q. 23. ar. 5. "Dicendum est ergo, quod effectus prædestinationis considerari possumus dupliciter. Uno modo in particulari: & sic nihil prohibet aliquem effectum prædestinationis, esse causam & rationem alterius. Posteriori quidem prioris secundum rationem causæ finalis: priorem vero posterioris secundum rationem causæ meritorie. . . . Alio modo potest considerari prædestinationis effectus in communi. Et sic impossibile est, quod totus prædestinationis effectus in communi habeat aliquam causam ex parte nostra."

Argumenta ex ratione in contrarium discutuntur & dissolvuntur.

Obijcies 1. idem est motus agentis in finem & in media. & in executionem si sit agens perfectum & omnipotens, eadem enim voluntate & finis, & media & executio debent intendi. Sed prædestinatio secundum executionem considerata,

est post prævita merita, ergo & secundum intentionem, maxime vero quia Deus est agens sapientissimum simul & potentissimum, unde non potest velle unum & manere suspensus circa alterum. Confirmatur 1. unum & idem formaliter decretum respicit executionem suam finem & media. 2. Prædestinatio est magis de mediis quam de fine, siquidem deignitur præparatio mediolorum quibus certissime liberantur quicumque liberantur: igitur saltem ex æquo respicit executionem sicut finem. 3. Virtus specificatur ab actu interiori & exteriori; unde executio non est specie diversa ab actu interiori amoris Dei qui vult creaturæ bonum & illam beatificare. 4. Deus intendit gloriam formaliter ut coronam, igitur prædestinat per merita & post prævita merita.

Respondeo distinguendo, idem est motus in finem & in media, sed diversa agentis intentio, concedo: eadem, nego. Agens vult media propter finem, unde vult finem ut causam mediolorum, & ideo primario & principaliter cum illum vult: hinc concipimus Deum velle finem ex misericordia, executionem vero per bona opera.

Ad Confirmationem utique distinguo; est unum decretum & duplex terminus, concedo: unicus, nego. Illud quod primo terminat decretum, est finis, utpote quid magis principale, executio vero est secundarius terminus, & ideo est diversa ratio.

Ad secundum distinguo: prædestinatio passivè sumpta, est magis de mediis quam de fine, concedo. Activè considerata, nego. Est enim intentio efficax vitæ æternæ.

Ad tertium etiam distinguo; virtus specificatur ab actu interiori & exteriori, sed principaliter ab interiori, concedo: secus, nego. Virtus formaliter in præparatione animi ad faciendum bonum sita est, unde si executio aliqua de causa impeditur, nihilominus manet semper virtus. Sic pauper potest habere virtutem liberalitatis, tamen defectu pecuniæ non possit hanc virtutem exercere.

Ad quartum distinguo similiter: Deus intendit gloriam ut coronam secundario & respectu nostri, concedo; vult enim ut illam habeamus per merita: prius & ex parte sui, nego. Vult inquit D. Thomas hic illam propter suam bonitatem tanquam propter motivum primarium & principale sui amoris, siquidem non supponit bonitatem in creaturis quas amat, sed amando eam infundit & elargitur.

In-

Inhabis; Deus movetur meritis ad dandam gloriam, cur enim non det reprobis, bene vero iustis? Hanc ipse reddit rationem, quia illi multa bona operati sunt, illi vero mala. Igitur Deus prædestinat post prævita merita, alias non videretur verax in sermonibus suis. Probatur antecedens. Matth. 25. Christus dicit: *Venite benedicti Patris mei; possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esurivi enim & dedistis mihi manducare.* Igitur Deus movetur ex meritis, asserit enim iudicium dare regnum propter opus charitatis & misericordiae.

Respondeo distinguendo; Deus movetur meritis improprie, idest, dat gloriam per merita, concedo. Proprie, nego; Loquitur Christus ad captum nostrum, cum autem meritis ad bona faciendam Proximo movemur, ita explicat gloriæ distributionem, eo quod datur per merita, non tamen tantquam propter motivum saltem primum, siquidem propter semetipsum omnia operatur Dominus, unde Osese 9. dicit: *Desponsabo te mihi in miserationibus.* Concilium Arausicum 2. hanc reddit rationem Can. 12. *Quia, tales nos Deus amat; quales futuri sumus ipsius dono, non quales sumus nostro merito.* Et Chrys. Hom. 7. in Epist. ad Timot. *Tanta est, inquit, divina bonitas, ut ipsa sola sufficiat ad rationem & causam amandi, non expectata, nec requisita causa ex parte eorum qui amantur.*

Instit. Voluntas divina prædestinans est voluntas consequens; igitur nonnisi post prævita merita quosdam eligit ad gloriam. Probatur consequentia: voluntas consequens ad singula pertingit, & omnes scrutatur rationes & circumstantias antequam de sorte hominum seret iudicium. Ergo eo ipso quo voluntas prædestinans est consequens, iustos solummodo post prævita merita ordinat & eligit ad gloriam.

Confirmatur: Voluntas divina irrationalis esse non potest: sed nulla est alia ratio cur quosdam prædestinet, quosdam vero reprobet, nisi merita prævita iustorum, demerita vero reproborum; ergo si prædestinatio non est post prævita merita, erit acceptio apud Deum optimum; quod est contra Apostolum dicentem Rom. 2. 11. *Non enim est acceptio personarum apud Deum.*

Respondeo negando consequentiam. Ad probationem distinguo antecedens; voluntas divina consequens attendit ad omnes circumstantias peccati originalis & Adæ,

concedo: ad omnes circumstantias vitæ singulorum hominum, subdistinguo; in decreto executionis, concedo; in decreto ordinationis ad finem, nego. Tamen si unicus sit in Deo actus, qui tamen est virtualiter multiplex, ideo secundum nostrum concipiendi modum multiplex decretum in Deo distinguimus. Unde ad solutionem intelligentiam sic ordinanda sunt Dei decreta. Primo quidem decrevit Deus se manifestare ad extra, & ad hoc elegit Angelos & homines quos ex pura misericordia elevarit ad finem Supernaturalem. Secundo; voluit permittere lapsum Adami, ut omnis caro non gloriaretur in conspectu suo, ut homo intelligeret, quod sublimitas sit solum Omnipotentis & Altissimi. Tertio, attentis lapsu Adami circumstantiis videns omnes homines in massa perditionis conclusos, omnes quidem per Filium reparavit, sed videns quod non obstante reparatione, nihilominus filii iræ per peccatum originale nascerentur, & multi viverent impii, quosdam solum elegit & prædestinavit. Quarto; complacuit ipsi gloriam non dare nisi per merita Christi, sicut nec ullum extremis voluit puniri supplicii, nisi propter peccata. Igitur voluntas prædestinans utpote efficax & consequens attendit ad circumstantias peccati originalis pro reprobatione intentiva, ad circumstantias peccatorum, cuiuslibet hominis pro reprobatione in individuo sumpta. Jam vero cum nihil debeat cuicumque homini, maxime ex suppositione peccati Adæ, attendit solum ad suam misericordiam ut prædestinet Sanctos: ad merita vero ut iustis det gloriam.

Solutio est Augustini qui l. 3. de libero arb. c. 3. asserit Deum præscire voluntates hominum, quique omni de prædestinatione & reprobatione solvit; in quantum fieri potest, per peccatum originale quo primus homo amisit & pro se, & pro filiis jus ad gloriam. Ita loquitur Epist. 105. *Quamvis itaque Deus faciat, vasa iræ in perditionem, ut ostendat iram, & demonstret potentiam suam, quæ bene etiam utitur malis, & ut notas faciat divitiis gloriæ suæ in vasa misericordiae, quæ fecit in honorem; non damnabili massæ debitum, sed suæ gratiæ largitate donatum; tamen in eisdem iræ vasis propter meritum massæ in contumeliam debitum factis, idest, hominibus propter natura-*

tu-

„ turæ quidem bonum creatis , sed pro-
 „ pter vitia supplicio destinatis , iniquita-
 „ tem , quam rectissime veritas improbat ,
 „ damnare novit ipse , non facere. „

„ *Ad confirmationem* : concessa majore , di-
 „ stinguo minorem . Nulla est alia ratio præ-
 „ destinationis in particulari & in executione
 „ nisi merita , concedo : in communi &
 „ adæquate sumpta , nego ; est enim divina
 „ bonitas . Ita D. Thomas hic q. 23. art. 5.
 „ ad 2. *„ Dicendum , inquit , quod prædesti-
 „ natio habet rationem ex parte effectus
 „ in communi ipsam divinam bonitatem .
 „ In particulari autem unus effectus est
 „ ratio alterius . „* Cæterum , non est ac-
 „ ceptio personarum apud Deum , nihil quip-
 „ pe debet creaturis : unde absque injuria
 „ potest sua distribuere bona quibus vult .
 „ Quam quidem veritatem ipse innuit Chris-
 „ tus in Evangelio Matth. 20. 14. & 15. *A-
 „ mice , inquit , tolle quod tuum est , & va-
 „ de : volo autem & huic novissimo dare fi-
 „ cus & tibi : Aut non licet mihi quod vo-
 „ lo , facere ? an oculus tuus nequam est , quia
 „ ego bonus sum ? sic erunt novissimi primi :
 „ & primi , novissimi : multi enim sunt voca-
 „ ti , pauci vero electi .*

Inflabis . Posita prædestinatione ante præ-
 „ visa merita , Deus non vult omnes homi-
 „ nes salvos fieri : absurdum consequens ,
 „ ergo & antecedens . Probatur sequela . In
 „ hac hypothesi antecedenter ad merita vel
 „ demerita quosdam eligit ; quosdam vero
 „ reprobat . Igitur in illo rationis signo an-
 „ tecedente omnes salvari non vult , alias
 „ manifesta foret contradictio , vellet quip-
 „ pe , ut supponitur : non vellet , quia an-
 „ tecedenter quosdam solum , aliis relictis ,
 „ & a regno ut indebito exclusis , eligeret
 „ & prædestinaret .

Respondeo distinguendo : posita prædes-
 „ tinatione ante prævisa merita , Deus non
 „ vult voluntate consequenti omnes salvos
 „ fieri , concedo : voluntate antecedenti ,
 „ nego . *Ad probationem* similiter distinguo .
 „ In hypothesi vult ante merita quosdam ,
 „ aliis relictis , eligere voluntate consequen-
 „ ti , concedo : voluntate generali & ante-
 „ cedente , nego . Voluntas prædestinans est
 „ consequens & efficax , & supponit ante-
 „ cedentem , eamque generalem de omnium
 „ salute quam Deus vult & ut Creator , &
 „ ut Redemptor : ut Creator quidem , quia
 „ nihil eorum quæ fecit odit , inquit Scrip-
 „ tura ; ut Redemptor vero , quia omnes
 „ redemit , unde singulis dat gratias suffi-
 „ cientes quibus salvari queant : hinc non

mirum si velit & non velit quosdam sal-
 „ vari , cum enim hæc propositio duplicem
 „ connotet voluntatem , nulla sane sequitur
 „ contradictio . Cæterum aliud est prædes-
 „ tinare ante prævisa merita , aliud velle vo-
 „ luntate antecedenti omnes salvos fieri :
 „ unum respicit voluntatem consequentem
 „ & efficacem , alterum vero tantummodo
 „ generalem : prædestinatio spectat conse-
 „ quentem , unde in priori rationis signo
 „ supponit voluntatem antecedentem de om-
 „ nium salute . Igitur Deus in primo qui-
 „ dem instanti vult omnes salvos fieri , ma-
 „ xime si consideretur ut Creator . In alio
 „ vero instanti , videlicet lapsus Adami qui
 „ a debito gloriæ & pro se & pro posteris
 „ defecit , quosdam tantum , aliis relictis ,
 „ gratuito & misericorditer eligit .

Inflabis . Posita prædestinatione ante præ-
 „ visa merita , est semper voluntas conse-
 „ quens , quandoquidem Deus non atten-
 „ dens aut ad merita aut ad demerita quos-
 „ dam , aliis relictis , eligit : igitur volun-
 „ tas nequidem antecedens de omnium salu-
 „ te , cum voluntate prædestinante ante
 „ prævisa merita stare potest ; immo nec ip-
 „ sa Christi mors ; frustra quippe sanguis ejus
 „ pro singulis effusus & dicitur & commem-
 „ oratur , cum independenter a meritis vel
 „ demeritis actum sit de multorum salute ,
 „ ex quo sequitur Christum nonnisi gratias
 „ temporales pro reprobis meruisse , quod
 „ certe Jansenii commentum est & manife-
 „ stus error .

Respondeo distin. est semper voluntas con-
 „ sequens pro electione , concedo : pro vo-
 „ litione , subdistinguo ; efficaci , quæ ge-
 „ neralem de omnium salute voluntatem sup-
 „ ponit , concedo : quæ istam non suppo-
 „ nat , nego . Igitur cohæret voluntas an-
 „ tecedens de omnium salute cum prædes-
 „ tinatione ante prævisa merita , prius siquidem
 „ est Deum velle omnes in genere salvari ,
 „ quam quosdam eligere in particulari . Co-
 „ hæret utique & Christi mors pro omnium
 „ salute : Et vero in priori prædestinationis
 „ Deus videt omnes in massa perditionis
 „ Adæ , unde intuitu meritum dilectissimi
 „ Filii sui vult omnes salvos fieri , quatenus
 „ per tanta merita reddit naturæ humanæ
 „ jus ad gloriam , Adami protoparentis præ-
 „ variatione amissum ; ejusdem meritum
 „ intuitu gratias sufficientes quibus homines
 „ lapsi ad suum ultimum promoveantur finem
 „ singulis conferre decernit ; unde gratiæ
 „ illæ non mere temporales sunt , ut
 „ propugnat inepte Jansenius , quandoqui-
 „ dem

dem & finem respiciunt, & ad ipsum tum excitando, tum movendo hominem ad bonum operandum conducunt: verum considerando homines nedum in massa perditionis Adæ, sed & propriæ, præscit enim, inquit Augustinus, voluntates hominum & quidem multorum malas & in peccato pertinaces, malos perdere peccatores & reprobare iusto statuti decreto, quosdam vero probiores ante prævisa eorum merita, cum nulla ex se habeant, & hoc intuitu Christi fideiussoris, eligit ad gloriam & prædestinat: reprobationem igitur post prævisa demerita asserimus, quatenus homo habet ex se ut sit malus, & consequenter reprobis: prædestinationem vero Sanctorum ante propria prævisa merita, cum quicquid habeant boni & gloriæ per gratiam Jesu Christi, & Dei Patris misericordiam consequantur, quod quidem Cælestinus Papa in sua ad Episcopos Galliæ Epistola satis innuit, quando dicit Deum sua coronare merita, dum coronat opera nostra.

Rursus instabis: licet Deus viderit omnes homines prævaricatione Adami & mortuos, & iure gloriæ spoliatos, simul tamen & in eodem prope instanti per secundum Adam reparatos conspexit. Christus Dominus jus ad gloriam nōdum restituit, sed & restituit: igitur Deus propter peccatum Adami homines reprobare nōluit, nec consequenter quosdam, aliis relictis propter peccatum Adæ, eligere & prædestinare. Igitur & voluntas Dei pro omnium & singulorum salute, & mors Christi Domini pro omnibus nullo modo cum prædestinatione ante prævisa merita coherere possunt.

Respondeo negando consequentiam & paritatem. Et vero tamen Deus neminem nisi propter peccatum reprobat, potest tamen ante prævisa merita aliquos eligere, tum quia suorum bonorum dominus est, tum quia nobis nec quidquam debet, tum quia etiam prædestinatio primam gratiam quæ est in nobis sine nobis, & perseverantiam finalem merita nostra excedentem completitur. Nec ulla inde sequitur meritis Christi & redemptioni facta injuria, cum Deus velit voluntate antecedente intuitu meritorum Redemptoris omnium saluare, & gratias quibus possum salvari sufficientes singulis tribuit: voluntate vero consequenti propter eadem pretiosa & infiniti valoris merita electis gloriam conferre statuit juxta illud

Rom. 8. 29. Quos præscivit & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Ulterius fatemur in priori instanti decreti prædestinationis Deum intueri homines sanguine Christi redemptos, nec frustrari certe etiam in hoc rationis momento consideratur redemptio, cum ea potissimum ratione velit tunc Deus omnes & singulos salvos fieri, cum propter Christum restituat jus ad gloriam: aut eodem prorsus instanti, præseit multos iniquos & in peccato pertinaces, quos iusto quidem iudicio propellit a gloria, cæterorum vero miseretur & gratuito eos eligit ad gloriam, quam tamen nonnisi per propria merita virtute gratiæ mediatoris parta assequi valent. Igitur prædestinatio gratuita & cum voluntate Dei de salute omnium hominum, & cum morte Christi pro singulis coherere non sine fundamento dicitur & defenditur.

Obijces 2. posito prædestinationis decreto ante prævisa merita, non salvatur libertas: & probatur. Omnis suppositio antecedens, liberum perimit arbitrium si sit a voluntate omnipotenti: si illa suppositio sit immutabilis & irrevocabilis, si infallibilis & ita efficax sit, ut absolute inferat effectum; si voluntas creata debeat absolute ipsius sequi ordinationem: sed decretum prædestinationis ante prævisa merita videtur esse talis generis suppositio: ergo non salvatur libertas per prædestinationem ante prævisa merita. Probatur minor quoad singulas partes. 1. Decretum & voluntas Dei antecedunt omnem voluntatis creatæ usum, siquidem in hypothese nulla sit attentio ad merita, sed ad solum Dei beneplacitum. 2. Illud decretum est firmum, omnipotens & immutabile, Deus enim falli non potest. 3. Voluntas humana debet sequi absolute illius ordinationem, quandoquidem prædestinatio procedit a voluntate consequenti & efficacissima quæ suum semper sortitur effectum. Ergo, &c.

Respondeo negando sequelam. Ad probationem distinguo: decretum est æternum & omnipotens, & simul suave, concedo: & perimit libertatem, nego. Immo quia est omnipotens, attingit modum agendi rerum, ut dictum est supra ubi tractavimus de præscientia Dei: igitur applicet causas liberas ut libere agant, & sic non tollitur libertas.

Instabis. Illa suppositio quantumvis suavis,

vis, disponit tamen hominem ut effectus conlequatur sicut Deus decrevit, nempe independenter a voluntate humana, seu meritis: igitur prædestinatio ex parte primæ causæ ordinantis est absoluta.

Respondet primo, esse de fide hominem esse liberum. Secundo, decreta Dei non lædere sed fovere libertatem. Tertio, hominem non posse habere gloriam nisi per merita bonorum operum quæ liberrime facimus. Quarto, omnes & singulos, qui fideliter & finaliter tum mandata Dei, tum sui status obligationes observabunt, salutem & vitam æternam consecuturos esse. Quare autem unus trahatur, alter relinquitur, o altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! quam incomprehensibilia sunt iudicia ejus, inquit Apost. Rom. 11. Sic respondet Augustinus Epist. 105. ad Sixtum, ubi dicit Deum non esse personarum acceptatorem. Quod, inquit, personarum acceptatorem Deum se credere existimant, si credant quod sine ullis præcedentibus meritis, cuius vult miseretur, & quos dignatur, vocat, & quod vult religiosum facis, parum attendunt, quod debita reddatur pœna damnatio, indebita gratia liberatio. Et tract. 26. in Joann. Quare illum trahat, & non illum trahat, noli velle judicare, si non vis errare.

Infiest iterum. Opinio quæ prædestinationem ante prævisa merita statuit, revocat homines a studio virtutis, & in desperationem inducere videtur. Igitur non est tenenda.

Respondet negando antecedens, tum quia prædestinatio dependet in executione a meritis, tum quia nullus cogitur ad malum, tum quia etiam ipse Christus nos consolatur dicens: Si vis ad vitam æternam ingredi, serva mandata, Matth. 19. v. 17. Et iterum, Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Cæterum non est iniquitas apud Deum, siquidem intentator malum est. Quinimmo non est voluntatis ejus mors impii, inquit Ezechiel, sed ut magis convertatur & vivat. Hinc Psalmista dicit: Juxta curam tuam super Dominum & ipse se enutrit, non dabit in æternum fluctuationem iusto.

S. Augustinus, ibidem, Epistola scilicet 105. ad Sixtum hæc sibi proponit objectionem. " Sed injustum est, inquit, loquitur de iis qui prædestinationem ante prævisa merita abnuunt, in una enim demque mala causa: hunc liberari, illum puniri. Nempe ergo justum est

utrumque puniri. " Et sic suaviter concludendo respondet: " Quis hoc negaverit? Agamus ergo gratias Salvatori, dum nobis redditum non cernimus, quod in damnatione similium etiam nobis debuitum fuisse agnoscamus. "

Hanc opinionem diutorem esse non diffiteor, quinimmo & a mente D. Thomæ alienam esse non pauci autumant, quibus subscribere æquum quasi ducimus, maxime vero quia prædestinationem adæquate sumptam propugnare ante prævisa merita sufficit, ut genuinus servetur Doctoris Angelici sensus.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Prædestinatio intentiva catholice defenditur ante prævisa merita.

Primo, ex illo Rom. 8. Cum nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent aut mali, ut secundum electionem propositum maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia major serviet minori. Et ad Tit. 3. Non ex operibus quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit.

Secundo, Patres iussurantur, ut Irenæus, Cyprianus, Chrysost. ille hom. 1. in 1. ad Cor. Per voluntatem Dei salutem invenimus, & quoniam ei visum est ... non quoniam digni eramus. Inter omnes August. multis in locis. Epist. 105. ait: Non meriti prærogativa ... sed altitudine divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei; &c. D. Thomas hic q. 23. ar. 5.

Tertio, ratio est, quia omnis agens prius intendit finem quam media: igitur Deus prius vult electis gloriam, quam ad bona opera, quæ sunt media, attendat.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM

ET SOLUTIONUM.

Primo, Varia tum Scripturæ, tum Patrum loca innuunt prædestinationem esse post prævisa merita: verum de prædestinatione secundum executionem intelligi debent.

Secundo, Non negamus sapientem cogitare simul de fine & de mediis, sed nemo non videt compertum esse agens prius prioritate naturæ cogitare de fine.

Tertio, Obijciat, Deus vult omnes & singulos homines salvos fieri: quod non stat si præ-

si prædestinatio est ante prævisa merita, quia in isto rationis instanti concepto omnes sunt vel electi ante prævisa merita, vel reprobi reprobatione negativa ante prævisa demerita.

Respondeo, Deum concipi ante omnia ut Creatorem, qui hominem ad finem supernaturalem elevarit, erat enim condens naturam & largiens gratiam: tunc vult singulos salvos fieri. Postea concipitur ut vindex, quia videt omnes per peccatum originale in massa perditionis: & in ista rationis aurora, cum nihil alicui debeat, quosdam ante prævisa merita ordinat ad gloriam, quosdam propter peccatum originale sinit excludi a regno.

Quarto, instabis. In illo secundo instanti, concipitur Salvator, adeoque & per mortis merita chirographum mortis a peccato originali expressum delens: igitur non potest dici quosdam eligi ante prævisa merita, quia quidam consequenter manerent exclusi a regno, & sic Christus non foret pro singulis mortuus.

Respondeo. Non omnes fructum mortis Christi percipere, unde licet Christus sit pro singulis mortuus voluntate antecedenti, non tamen voluntate consequenti; quia multos propter peccatum originale permittit aut non baptizari, aut si baptizentur, plenam redemptionem propter peccatum mundi & suam iniquitatem propriam non percipere.

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum prædestinatio sit post prævisa merita, & catholice sic propugnari possit?

QUÆSTIO præfens movetur circa prædestinationem intentionalem, inadæquate sumptam; & quaeritur utrum Deus eligendo quosdam ad vitam æternam attenderit ad bona eorum opera futura; ita ut sint motivum cur illos potius quam alios elegerit. Ita tenent multi tum veteres, tum recentiores Theologi, cui quidem sententiae & Augustinum & Thomam non adversari autumat. Unde sit

CONCLUSIO.

Prædestinatio defenditur catholice post prævisa merita.

Probatum auctoritate & ratione.

Primo. Ex Scriptura veteris Testamenti.

1. Ex libris sapientialibus Psal. 30. *Quam magna multitudo dulcedinis tuae Domine, quam abscondisti diligentiibus te!* Et iterum Psal. 17. 28. *Populum humilem salvum facies.* Et adhuc Psal. 14. *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? qui ingreditur sine macula & operatur iustitiam.* Rursus Ecclesiast. 12. *Cuncta, quæ sunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, siue bonum, siue malum sit.* Et Sap. 1. *Sentite de Deo in bonitate, & in simplicitate cordis querite illum: quoniam invenitur ab his, qui non tentant illum: apparet autem eis, qui fidem habent in illum.*

2. Ex Prophetis. Isa. 30. *Qui ambulat in iustitiis & loquitur veritatem. Qui projecit avaritiam ex calumnia, & excussit manus suas ab omni munere. Ille in excessibus habitabit.* Rursus c. 14. *Oculus non vidit Deum, absque te, quæ preparasti expectantibus te.* Et c. 65. *Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Ecce servi mei comedent, & vos esurietis: ecce servi mei bibent, & vos sitietis, &c.*

3. Ex promissionibus gloriæ pro penitentia. Ezech. 18. *Si autem impius egerit penitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam, vita vivet & non morietur.* Ex his illud conficitur argumentum. Quæ pendet ex voluntate divina nobis manifestantur per Scripturam sacram; sed Scriptura nulla facta mentione de duplici decreto prædestinationis, altero pro ordinatione & designatione ad gloriam, altero pro executione; quotiescunque de beatitudine sermonem & orationem habet, toties de bonis operibus loquitur, tanquam de motivo gloriæ, illos enim solos gloria donari æterna dicit qui diligunt Deum, qui sunt humiles, qui avaritiam & alias passiones virtutibus oppositis compescunt: eos potissimum qui agunt penitentiam. Igitur apparet ex Scriptura prædestinationem esse post prævisa merita.

Ex Novo Testamento.

1. Ex Evangelistis. Matth. 5. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum. Beati mites, quoniam ipsi possident terram, &c.* Et iterum Matth. 25. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi, esurivi enim & dedistis mihi manducare.* Et adhuc: *Ergo servate bene & fideliter, quia in paucis fuistis fideles, supra multa te constituam, intra in gaudium domini tui.* Luc. 12. *Sunt lumbi vestri præcindi, & lucernæ ardentes in manibus vestris, & vos similes hominibus expectantibus dominum suum quando revertatur a nuptiis, ut cum venerit, & pulsaverit, confestim aperiant ei.* In primo loco bona opera assignantur ut causa motiva gloriæ, enimvero particula quoniam est causalis, Christus vero dicit quia pauperes estis, quia mites, ideo habebitis regnum Cælorum. In secundo loco eodem modo assignantur ut glorificationis motivum. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum.* . . . *Esurivi enim & dedistis mihi manducare, id est, possidete, eo quod mihi manducare dederitis.* Lucas etiam docet hominem puritate, fide, aliis virtutibus æternam promereri gloriam. Hoc ipsum clarius declaratur apud Matthæum c. 19. Sic enim Petrus interrogat Christum. *Ecce nos reliquimus omnia, quid ergo erit nobis?* respondet Dominus: *Sedebitis. & vos super sedes duodecim, judicantes duodecim Tribus Israel. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres . . . propter nomen meum centuplum accipiet & vitam æternam possidebit.* Ibi Christus manifestat decretum & propositum quod Pater habuit ab æterno super electos: sed ubique assignat bona opera ut causam gloriæ: igitur cum sit ipsa veritas & res in tempore, fiant, sicut decretum est ab æternitate, dicendum est prædestinationem esse post prævisa merita.

2. Ex Epistolis B. Pauli, primæ Cor. 9. 24. habetur: *Nescitis quod si qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit præmium: sic currite ut comprehendatis.* Ibidem c. 15. 10. *Gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit: sed abundantius illis omnibus laboravi.* Rursus 2. Tim. 4. 7. *Bonum certamen certavi: cursum consummavi, fidem servavi.* In reliquo, *reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in*

illa die iustus iudex: non solum autem mihi, sed & his qui diligunt adventum eius. Quod datur propter laborem & ex iustitia, datur intuitu meritorum: atqui ex Apostolo sic datur gloria, immo datur secundum mensuram virtutis, ut ipse dicit Rom. 2. 6. sic enim loquitur: *Deus reddet unicuique secundum opera sua.* Porro si Deus daret gloriam solummodo ex misericordia, non diceret Apostolus gloriam ab eo retribui juxta opera, & secundum iustitiæ apices: igitur Deus dat gloriam propter merita: tum quia dat ut coronam adeoque motivum laboris, & certaminis atque pugnæ, non potest præcindi ab intentione ordinantis. Cæterum, si merita sint solum pro executione mediæ, profectio non sunt gloriæ retribuendæ motiva, cuius tamen rei contrarium ubique sacræ paginæ prædicant. Ergo, &c.

3. Ex Epistolis catholicis. Jacob. 3. 5. *Deus elegit divites in fide.* Et primæ Petri 1. *Satagite ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciat.* Unde sic probatur conclusio. Spiritus Sanctus est veritas per essentiam: sed asserit homines eligi ad gloriam propter fidem, sed dicit nihil esse determinatum in vocatione & electione ad gloriam, immo nihil certum nisi per bona opera, eique certam electionem facere; omnes enim Deus vult salvare, omnes ordinat ad vitam æternam, illos vero solum eligit efficaciter & in particulari, quos prævidet in mandatorum adimpletione serventes & fideles: Igitur prædestinatio est post prævisa merita.

4. Ex aliis Scripturæ locis a Patribus explicatis & explanatis. Legitur Matth. 22. *Multi sunt vocati, pauci vero electi, quæ verba ponderans Theophylactus ait:* "Vocare enim est Dei, electum autem fieri, aut non electum, etiam est nostrum." Ibidem cap. 20. 23. ait Christus Discipulis: *Sedere autem ad dextram meam & sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo.* Sancti Patres docent istam præparationem esse ex prævisis meritis. Ita hunc locum interpretatur Epiphanius hæc. 69. his verbis: "Hoc, inquit, vult ostendere, quod non juxta personarum acceptationem res ista fiat, sed pro dignitate. . . Si laboraveritis, erit vobis præparatum a Patre meo." Suffragatur Cyrillus, qui l. thesauri c. 6. ait: "Non est meum dare supremum honorem vobis petentibus,

tibus, qui reservatus est in præscientia Patris illis quos excessus certandi commendavit. Eodem prorsus modo hanc explanat Scripturam Ambrosius l. 5. de fide c. 3.

Quid plura? Apostolus Rom. 8. dicit: Quos præcivit & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui. Idem, quorum Deus præcivit fidem & dilectionem, illos prædestinavit, ut essent Filio suo similes. Sic ut igitur passionibus profuerunt Christo in gloriam, ita & similiter iustis prodehnt in bonum, ut explicant Origenes l. 7. Epist. ad Rom. Cyrillus apud Oecumenium in hunc locum, Chrysost. hom. 15. & alii non pauci. Ergo ex Scriptura iuxta Patrum interpretationem, prædestinatio inadæquate sumpta est post prævisa merita.

Ex Patribus Græcis.

Origenes hom. 14. in lib. Numer. sic loquitur: "In magna hac mundi hujus domo, non sunt tantummodo vasa aurea, & argentea: sed & lignea, & fistilia. Verum quoniam vasa hæc, quæ dicimus, rationalia intelligenda sunt, & liberi arbitrii, non casu, neque sortuito, unusquisque aut vas honoris efficitur, aut vas contumeliæ: sed qui se talem præbuerit, ut electus esse mereatur vas electum, & vas honoris efficitur. Qui vero indigenis, & deterrimis sensibus vivit, iste formatur vas contumeliæ; non a conditore, sed a semetipso causis contumeliæ suæ datus. Quibus verbis manifeste docet vasa honoris & contumeliæ non attendi penes solam Dei voluntatem, sed etiam penes merita & demerita, tanquam utriusque sortis causas motivas & immediatas.

Concinit Chrysostomus hom. 10. in Epist. ad Rom. "Unde, inquit, igitur alii qui, dam vasa iræ, alii vasa misericordiæ? ex propria voluntate."

Theodoretus & Oecumenius eodem modo ac Chrysostomus explicant caput nonum Epistolæ ad Romanos, scilicet de prædestinatione post prævisa merita, adduntque omnes exemplum figuli facientis vas aliud in honorem, aliud in contumeliæ pro arbitrio suo; solam innuere neminem debere aut scrutari profunda Dei, aut conqueri de dispositione Providentiæ, verum potius omnes teneri suum captivare humiliter intellectum, in obsequium

fidei. Theophylactus in cap. 8. Epist. ad Rom. ait: "Præcognoscit ac præcivit Deus eos qui vocatione digni sunt, deinde sic prædestinat; prior itaque est præscientia, postea sequitur prædestinatio."

Methodius hanc celebrat sententiam lib. de Resurrect. apud Oecumenium in c. 9. Epist. ad Rom. pag. 327. "Aliud, inquit, vas in honorem, aliud in ignominiam: non quod Deus alios bonos facit, alios malos, absit, verum omnia Dei bona in commune posita sunt omnibus: & quantum est in ipso, hoc est secundum consilium ejus ac voluntatem, cuperet omnes probos ac laudabiles esse, ac virtute, fideque præditos."

Basilus hom. in Psal. 29. explicans illa verba: Quoniam ira in indignatione ejus & vita in voluntate ejus, sic loquitur: "Quid ergo dicit? nimirum hoc ipsum esse, quod vult Deus omnes vitæ fieri participes: quæ autem calamitates accidunt, eas non de ipsius voluntate fieri, sed pro eorum, qui peccaverunt, merito decerni."

Damasceus l. 4. c. 20. affine quidquam profert, & ait: "In magna domo non solum sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fistilia: & quedam quidem in honorem, quedam autem in contumeliæ. Si quis ergo emendaverit se ab istis, erit vas in honorem sanctificationis, & utile Domino ad omne opus bonorum paratum."

Damasceus iterum circa illud controversiæ caput sese clare explicat lib. contra Manichæos pag. 552. "Prævidens, inquit, Deus ea quæ nos sponte facturi sumus, ea scilicet quæ sunt in nostra potestate, nimirum opera bona & mala, etiam ea quæ non sunt in nostra potestate, nempe præmia & supplicia prædestinavit."

Macarius hom. 15. pag. 224. utique audiendus est, sic intonat & ait: "Illum qui profunde in peccatum immerfus est, sequæ vas diaboli fecit, a quo in totum condemnatus est, necessitate nulla constringi: sed liberum, ei esse fieri vas electionis & vitæ."

Ex his omnibus ista sequitur probatio, istudque argumentum. Si prædestinatio foret ante prævisa merita, alii essent vi solius decreti Dei vasa in honorem, alii vasa in contumeliæ: sed ex Patribus homi-

homines sunt per merita voluntatis a gratia aditæ vas in honorem, alii vero per demerita vas in contumeliam: immo ex iisdem Deus hoc ipsum statuit ut cuiuscumque arbitrio sit, fieri vas vel honoris, vel ignominie: ex iisdem vellet Deus ex se ut omnes essent vasa honoris, sed ne offunderet libertas, reliquit hominem in manu consilii sui circa illud momentum; profecto qui operatur bona electum se facit, idest, movet Deum ut illum ad vitam æternam eligat: igitur prædestinatio est post prævia merita.

Ex Patribus Latinis.

Hieronymus eandem non in uno, sed in multiplici loco veritatem propugnat, maxime in c. 1. *Isa.* explicans enim illud Prophetæ, *Si volueritis, bona terræ comedetis*, ait: "Liberum servat arbitrium, ut in utramque partem non ex præiudicio Dei, sed ex meritis singulorum, vel pœna, vel præmium sit."

Idem Sanctus Doctor in c. 1. *Malachiæ* sic effatur: "Dilectio & odium Dei vel ex præscientia nascitur futurorum, vel ex operibus." Alioquin novimus quod omnia Deus diligit, nec quidquam eorum oderit, quæ creavit: sed propriæ eos suæ vindicat charitati, qui vitiorum hostes sunt & rebelles: & e contrario illos odit, quæ a Deo destructa, cupiunt rursus extruere."

S. Doctor iterum atque iterum suam prodit mentem in Epist. ad Hedibiam, q. 10. his verbis: "Vasa misericordiæ quæ præparavit in gloriam suam, non irrationabiliter salvat, & absque veritate, sed cunctis præcedentibus: quia alii non susceperunt Filium Dei, alii autem recipere sua sponte voluerunt; ex quo ostenditur non gentes eligi, sed hominum voluntates."

Ambrosius in caput 2. Epist. ad Rom. ait: "Deus eos quos præscivit devotos, elegit ad promissa præmia capeſtenda, & l. 50. de fide: "Quorum merita præscivit, horum præmia prædestinavit: deinde in Commentario in Epist. ad Rom. cap. 3: "Cuni omnes, inquit, ex una atque eadem massa simus in substantia, & cuncti peccatores, alii misereri, & alterum despiciere. Dicit hoc fieri non sine iustitia: in figulo enim sola voluntas est: in Deo autem voluntas cum iustitia." Idem dicit

Hieronymus Epist. 150. ad Hedibiam. Si igitur iustitia cum misericordia operatur in decreto prædestinationis, ut innuunt illi Patres, profecto attendit Deus ad merita.

Augustinus l. 1. ad Simplicianum qu. v. sic effatur: "Non tamen electio præcedit justificationem, sed electionem justificationem." Ibidem. "Quod dictum est, quia elegit nos Deus ante mundi constitutionem: non video quomodo sit dictum nisi præscientia." Jam vero si electio sequitur justificationem, ex præscientia meritum sit prædestinatio. Auditor incertus apud Aug. tomo x. novæ edit. l. de prædestinatione expressius hanc dirimit controversiam cap. 3. his verbis: "Ex præscientia virtutis, prædestinatio fieri solet remunerationis, unde Apostolus ad Romanos: Quos præscivit, hos & prædestinavit."

Astipulator Fulgentius l. 1. ad Monimum c. 24. "Deus prædestinavit ad regnum quos ad se præscivit misericordiæ prævenientis auxilio redituros." Succedit alter Augustini discipulus, nimirum Sanctus Prosper, qui ad Resp. Gall. c. 7. ait: "Qui ipso ruituros propria voluntate præscivit, ob hoc a filiis perditionis nulla eos prædestinatione discrevit." Et cap. 12. "Quia præsciti sunt casuri, non sunt prædestinati: essent autem prædestinati, si essent reversuri."

His accedit Honorius Augustodunensis dialogo de prædestinatione tom. 9. Bib. PP. col. 1142. "Porro qui prævisi sunt in bonis permanſuri, ad gloriam sunt prædestinati: qui vero præsciti in malo vitam finituri, ad pœnam sunt utique que prædestinati."

Patres Concilii Carissiaci indignant prædestinationem esse post prævia merita, his verbis Can. 1. "Deus autem bonus & iustus elegit ex eadem massa perditionis, secundum præscientiam suam, quos per gratiam prædestinavit, & vitam illis prædestinavit æternam." Secundum præscientiam scilicet bonorum onerum prædestinavit. Astipulator Trid. sess. 6. c. 11. dicens electionem per bona opera fieri. Ergo, &c.

Ex Divo Thoma.

Divus Thomas in c. 8. Epistolæ ad Roman. lect. 6. explicans illa verba Apostoli, quos præscivit, hos & prædestinavit, sic lo-

loquitur : " Circa ordinem autem præscien-
 tiæ & prædestinationis, dicunt quidam
 quod præscientia meritum bonorum
 & malorum est ratio prædestinationis,
 & reprobationis... Et hoc quidem rationabiliter diceretur, si prædestinatio respiceret tantum vitam æternam quæ datur meritis : sed sub prædestinatione cadit omne beneficium salutare, quod est homini ab æterno divinitus præparatum : unde eadem ratione omnia beneficia quæ nobis confert in tempore, præparavit nobis ab æterno. Unde ponere quod aliquod meritum ex parte nostra præsupponatur, cuius præscientia sit ratio prædestinationis, nihil est aliud quam gratiam ponere dari ex meritis nostris. " Duo notanda sunt in verbis D. Thomæ, primum quidem præscientiam meritum posse esse rationem motivam prædestinationis respectu vitæ æternæ, & hoc rationabiliter propugnari posse. Alterum vero, S. Doctorem excludere solum merita naturæ quæ sint causa gratiæ, ut ponebant Pelagiani. Igitur ex D. Thoma prædestinatio inadæquate sumpta & respectu vitæ æternæ potest rationabiliter defendi, modo supponatur gratia prima misericorditer data, sicut de facto supponunt Catholici Doctores qui tenent prædestinationem post prævisa merita ; Concedunt enim & gratiam esse in nobis sine nobis, & voluntatem præparari a Domino ; concedunt utique donum perseverantiæ adæquate sumptum non cadere sub meritum, & esse speciale donum, tum quia mortem cum charitate conjungit, & gratiam reddit inamissibilem, cum quia Providentiam importat extraordinariam, quæ quidem ita disponit omnia ut moriatur homo quum Dei amore flagrat, quum de peccatis plurimum conteritur, quum copiam habet Confessoris ut sua deponat peccata : igitur nullum est inconveniens prædestinationem inadæquate sumptam post prævisa merita defendere.

Huic sententiæ iterum subscribere videtur D. Thomas hic 1. p. q. 23. art. 5. ubi ex professo hanc pertractat materiam. Primo quidem variis de hoc momento opinioniones erroneas refert simul & rejicit. Deinde, vero prædestinationem inadæquate sumptam in medium adducit & recenset : eam post prævisa merita duplici modo posse intelligi asserit : videlicet post prævisa merita naturæ, & post prævisa

merita virtute gratiæ comparata. Primum perstringit & abnuat in modum his verbis ; " sed isti, inquit, videntur distinxisse inter id quod est ex libero arbitrio, quasi non possit esse idem ex utroque, nimirum Dei adjutorio ; potest sic concludit : " Dicendum est ergo quod effectum prædestinationis considerare possumus dupliciter. Uno modo in particulari : & sic nihil prohibet aliquem effectum prædestinationis esse causam & rationem alterius. Posterioriorem quidem prioris secundum rationem causæ finalis : priorem vero posterioris secundum rationem causæ meritoriae, quæ reducitur ad dispositionem materiæ. Sicut si dicamus, quod Deus prædestinavit se daturum alicui gratiam, ut mereretur gloriam. Alio modo potest considerari prædestinationis effectus in communi. Et sic impossibile est, quod totus prædestinationis effectus in communi habeat aliquam causam ex parte nostra. Quia quicquid est in homine ordinans ipsum in salutem, comprehenditur eorum sub effectu prædestinationis, etiam ipsa præparatio ad gratiam. " Ex D. Thoma prædestinatio adæquate sumpta & in communi non est post prævisa merita, eo quod & primam gratiam, & donum perseverantiæ, quæ non cadunt sub meritum, includat : at vero in particulari & seorsim spectata, non implicat eam esse post prævisa merita, posterior effectus, nimirum vita æterna potest esse causa finalis & motiva prioris, prior vero, nempe bonum opus causæ meritoria posterioris, scilicet vitæ æternæ.

Idem ibidem istud argumentum sibi proponit. " Ad quantum sic proceditur. Videtur quod præscientia meritum sit causa prædestinationis. Dicit enim Apostolus, Rom. 8. quos præcivit, hos & prædestinavit : Et gloriabor super illud Rom. 9. miserebor cui miserebor &c. dicit, misericordiam illi dabo, quem præscio toto corde reverfurum ad me. Ergo videtur quod præscientia meritum sit causa prædestinationis. " Non respondet negando simpliciter prædestinationem esse post prævisa merita, bene vero secundum illud principium jam ab eo stabilitum : vita æterna potest esse causa finalis & motiva prædestinationis in particulari spectata. " Ad primum ergo, inquit, cen-

„cendum, quod usus gratiæ præscitus
 „non est ratio collationis gratiæ, nisi se-
 „cundum rationem causæ finalis. „Ibi-
 „dem ad secundum:” dicendum, quod
 „prædestinatio habet rationem ex parte
 „effectus in communi ipsam divinam bo-
 „nitatem. In particulari autem, unus
 „effectus est ratio alterius, ut dictum est.

„Rursus ibidem q. 19. art. 6. ad primum,
 „dicit Deum velle omnes homines salvos
 „fieri voluntate antecedenti, quidam ve-
 „ro damnari voluntate solum consequenti,
 „quæ attendit ad omnes circumstantias in
 „particulari.” Deus, *inquit*, antecederet
 „vult omnem hominem salvari: sed con-
 „sequenter vult quosdam damnari, se-
 „cundum exigentiam iustitiæ. Neque ta-
 „men id quod antecederet volumus,
 „simpliciter volumus, sed secundum quid:
 „quæ voluntas comparatur ad res, se-
 „cundum quod in seipsis sunt, in seipsis
 „autem sunt in particulari. Unde sim-
 „pliciter volumus aliquod secundum quod
 „volumus illud, consideratis omnibus cir-
 „cumstantiis particularibus: „Ex his ver-
 „bis duplex conficitur argumentum pro
 „conclusionem.

Primum sic procedit. Deus ex D. Tho-
 ma vult sincere omnes homines salvos fieri
 antecederet, & considerato rerum sta-
 tu secundum se, sed si Deus prædestinet
 ante prævisa merita, non potest explicari
 quomodo velit non prædestinatos sal-
 vos fieri; bene vero si prædestinatio assi-
 gnetur post prævisa merita: igitur sic su-
 menda, sic propugnanda & affirmanda est
 prædestinatio Sanctorum. Probatur minor
 quoad utramque partem. Si prædestinatio
 est ante prævisa merita antecederet ad
 omnia, vult solum Deus salutem electo-
 rum; minime vero reproborum: enimve-
 ro si vellet salutem etiam istorum, vellet
 antecederet, sed antecederet & ante
 omnia tum merita, tum demerita vult so-
 los electos salvos fieri, igitur minime re-
 probos, quod manifeste pugnat contra D.
 Thomam, & ceteros Patres, immo &
 contra ipsum Augustinum, qui cum aliis
 aperte docet Deum velle omnes homines
 salvos fieri, ut fuisse suo loco probavimus.
 Probatur secunda pars: eo ipso quo po-
 nitur prædestinatio post prævisa merita,
 salvatur optime voluntas sincera de om-
 nium salute, quia quod non omnes actu
 salventur, est eorum culpa & propter de-
 merita.

Secundum argumentum est. Deus vult

solum prædestinare quosdam voluntate
 consequente. Ergo prædestinat solum post
 prævisa merita. Probatur consequentia.
 Voluntas consequens qua aliquid absolute
 & simpliciter volumus, attendit ex D.
 Thoma ad res in particulari & ad omnes
 circumstantias, ad merita & demerita,
 unde adducit exemplum iudicis qui ante-
 cedenter vult omnes vivere, sed cognita
 sceleratorum criminibus, statuit eos mori,
 & hoc decernit solum ex D. Thoma
 post cognitionem delictorum: igitur eo
 ipso quo Deus prædestinat voluntate con-
 sequente & absoluta, prædestinat solum
 secundum mentem D. Thomæ post præ-
 visa merita: unde S. Doctor dicit Deum
 consequenter solum velle quosdam dam-
 nari & reprobari, *secundum exigentiam suæ
 iustitiæ*, quare? nisi quia neminem præ-
 ordinat ad gloriam vel excludit, nisi pon-
 deratis in particulari omnibus circumstan-
 tiis, nisi perpenis meritis vel demeritis.
 Unde Dan. 5. 27. habetur de imperio Bal-
 tassar, *appensus es in statera, & inventus
 es minus balens*.

Ex ratione, eaque multiplici.

Prima sic exponitur. Debemus crede-
 re & sperare in Deum, immo & toto cor-
 de, totisque animæ viribus illum diligere;
 sed si prædestinatio foret ante prævisa me-
 rita, omnes & singuli homines non tene-
 rentur, quod absit dicere, credere, &
 sperare in Deum, & consequenter nec il-
 lum diligere, bene vero si prædestinatio
 sit post prævisa merita. Ergo dicendum
 est de facto prædestinationem esse post præ-
 visa merita. Probatur minor quoad utram-
 que partem. Primo quidem si prædesti-
 natio est ante prævisa merita, quidam so-
 lum numerus independenter a volunta-
 te, immo & cupislibet creaturæ operi-
 bus ad gloriam prædestinatus est, ceteri
 vero in massa perditionis, & multi sine
 culpa propria, sed propter solum Adami
 peccatum relictæ sunt, unde non satis vi-
 detur quodnam foret pro ipsis motivum
 erediendi & sperandi in Deum, immo &
 illum diligendi. Præterea si voluntas Dei
 non est circa prædestinationis momentum
 determinabilis per merita ad electionem
 quorundam præ aliis, cum nullus sciat
 an Deus habeat amabilem pro ipso vo-
 luntatem, profecto hæsitabit in fide, spes
 fluctuabit, a fortiori & dilectio. Enimve-
 ro fides & spes nituntur certitudine tali
 qua

qua major moraliter dari non possit : idem dicendum de charitate, nihil enim amatum quin præcognitum. Igitur si prædestinatio est ante prævisa merita, Ecclesia habebit iustos solum titubantes, peccatores vero ut plurimum ambulantes in vacuo, & præ amaritudine sapius de salute desperantes. Verum non sic, si prædestinatio admittatur post prævisa merita, tunc enim admittitur voluntas & vocationis & salutis erga omnes quasi æqualis. Admittitur Providentia, quæ non solum vult omnes salvos fieri & eligere, sed quæ de facto eligit quosdam secundum merita, unde firmatur fides, roboratur spes, accenditur charitas, sic enim ad unumquemque spectat suam bonis operibus certam facere vocationem & electionem, secundum illud 2. Petr. 1. oraculum, *Satagite ut per bona opera vestra certam vestram vocationem & electionem faciatis.* Igitur si prædestinatio ponatur ante prævisa merita, ducitur quasi in incertum fides, spes veluti claudicat, languescit charitas; e contra vero si ponatur post prævisa merita. Ergo concludendum, melius esse eam post prævisa merita prædicare. Ista ratio ex illo B. Properi principio fluit l. 2. de vocat. Gent. c. 31. ubi sic habet: *Non solum in novissimis diebus, sed etiam in cunctis retro seculis gratiam Dei omnibus hominibus adjuisse, providentia quidem pari, & bonitate generali, sed multumodo opere diversaque mensura.* Vocatio igitur ad cœnam agni & gloriam est generalis, sed per bona opera prævisa fit pro quibusdam specialis. Igitur prædestinatio quæ est illa vocatio specialis & ordinatio ad salutem, est post prævisa merita.

Secunda ita se habet: prædestinatio est post prævisa merita secundum executionem, igitur & secundum intentionem. Probatur consequentia. Nihil fit in tempore nisi prout ordinatum fuit in æternitate: ergo si prædestinatio est secundum executionem post prævisa merita, & erit: & secundum intentionem; tum quia actus internus & externus de eadem resunt & ejusdem speciei; porro non forent, si intentio præcederet merita, ita ut nullum ad ea haberet ordinem.

Tertia idem est motus agentis in intentionem & executionem alicujus effectus, siquidem unum est essentialiter proprium aliud, maxime si agens ita potens est, ut nullis possit que suspendi morulis, aut frangi agentis superioris viribus: sed Deus

est omnium Dominus, sed est fortis & omnipotens, sed ordinate operatur, sed quod vult & placet, facit, nec est qui possit ipsius resistere voluntati, sed vult finem simul & media, & quidem eadem voluntate. Igitur prædestinatio intentiva est post prævisa merita, quandoquidem ex omnium consensu, talis est in executione.

Quarta hæc sequitur: prædestinatio ante prævisa merita & secundum intentionem vel est efficax, vel non. Si primum, igitur etiam independentem a meritis & bonis operibus executioni mandatur, quod dici non potest; si secundum, idest, si sit inefficax, si sit voluntas solum generalis de salute, igitur est solum formaliter sumpta post prævisa merita: & quomodo fieri aliter posset? cum voluntas efficax Dei sit voluntas consequens, quæ quidem ex sua ratione formali respicit omnes circumstantias, adeoque & merita.

Quinta, posita prædestinatione ante prævisa merita, vix libertas salvatur. Primo quidem: si prædestinatus operetur bonum live non operetur, semper tamen salvus erit; namque prædestinatio ante prævisa merita & est efficacissima, & a meritis independens: quod si dicatur a meritis pendere, jam non ante, sed post prævisa merita est. Secundo, in hypothese quod prædestinatio sit mere gratuita, prædestinatus necessario & declinabit a malo, & faciet bonum saltem finaliter, quandoquidem decretum nedum efficax per se, sed & infallibile simul & immutabile est: addo quod erit insuperabile ita ut ipsi resistere nemo queat. 3. Denique; tamen si Deus attingat modum agendi rerum, cuncta suo ordinans decreto ut creature rationales agant libere, in suppositione tamen prædestinationis ante prævisa merita, non satis modus ille suavis conciliatur cum decreto prædestinante; maxime cum omnem antecedit voluntatis humanæ conatum, quoniam creatura est tantummodo serva; & voluntatem supremam prædestinantem sequi compellitur; unde ad summum sub dominio decreti præventis & prædestinantis sponte quidem & voluntarie, nusquam vero cum indifferentia & libere operabitur. Ergo, &c.

Sexta, opinio propugnans prædestinationem post prævisa merita magis recedit ab opinione Synodi Dordracenæ in qua proclamata est contra Arminium; *Syn. sess. 17. p. 159. sess. 36. pag. 340. & 491.* prædestinatio necessitans ante prævisa merita,

quam quidem Calvinus l. 3. inst. c. 22. §. 6. ex profetto plures ante annos docuerat, eo innixus fundamentum, quod decretum Dei est præmovens, quod infallibile, & ita efficax, ut nulla habita ratione ad voluntatem humanam, illam rapiat ad quod vult: hinc secundum ipsum prædestinatio independens est etiam in executione a bonis operibus. Toto quidem cælo a Protestantibus discrepant Theologi qui defendunt prædestinationem ante prævisa merita, cum & jura libertatis sub dominio decreti propugnent, & executionem a bonis operibus dependentem tanquam de tide mordicus teneant: verum quidquid sit, facilius concipitur salvari libertas cum præscientia, suavis conciliatur, cum prædestinatio ex prævisione meritum a voluntate humana adjuncta, per gratiam proceduntium defenditur.

Septima accedit cæteris; tametsi homines per peccatum originale in massa perditionis concludantur, ab ea tamen soluti sunt per redemptionem, cuius rei argumentum irrefragabile est, quod Christus pro singulis mortuus sit, quod Deus velit omnes salvos fieri, quod nihil Deus eorum quæ fecit, odio habeat: quod per ipsum, attestante Scriptura, non abiit, ut omnes actu & de facto salventur, quod qui non salvantur, teste Augustino, teste Div. Thoma, teste cæterorum tum Græcorum, tum Latinorum Doctorum conventu, eorum culpa sit: ergo non datur prædestinatio ante prævisa merita, alias multos scilicet non prædestinatos odio haberet Deus, nollet eorum salutem, Christum non foret pro eis mortuus: quomodo enim aut concipi, aut mente comprehendi potest, & Deum velle illorum salutem, quos ipse ante prævisa demerita a regno exclusit; & Christum mortuum pro illis, qui æterno decreto exclusi manent a gloria, nulla facta attentione ad demerita, qui nulla facta est ad merita pro prædestinatione?

Octava. Deus, inquit Ezechiel Prophetæ, non vult mortem impij, sed magis ut convertatur & vivat; ita ut si poenitentiam agat, salvabitur. Igitur Deus nihil decernit aut pro morte, aut pro vita æterna nisi ex prævisione demeritorum in reprobis, meritum vero in electis. Enimvero si prædestinatio est ante prævisa merita, qui non sunt prædestinati, exclusi sunt a regno ante prævisa demerita, quo posito frustra dicitur, Deus non vult mor-

tem peccatoris; siquidem ante peccatum ejus proprium aut meritum prævisum, est vel prædestinatus, vel reprobis: saltem hoc sequitur ex prædestinatione ante prævisa merita. Qualis consequentia?

Nona. Prædestinatio Sanctorum etiam intentiva est per merita Christi: sed si prædestinatio est ante prævisa hominum merita, videtur quod sit etiam ante prævisa merita Christi. Et probatur, Christus est causa prædestinationis Sanctorum in quantum bona eorum opera ab ipso, ut a causa meritoria, profluunt; sed si prædestinatio est ante prævisa Sanctorum merita, videtur a Christo independens, siquidem est a propriis independens meritis quorum prima causa meritoria est Christus Dominus, & quibus mediantibus inluit in prædestinationem Sanctorum. Igitur non satis apparet, posita prædestinatione ante prævisa electorum merita, Christum esse causam prædestinationis Sanctorum.

Decima. Prædestinatio definitur ab Augustino, præparatio mediorum quibus certissime liberantur quicumque liberantur; sed illa media non solum sunt gratiæ, verum etiam bona opera: igitur prædestinatio est post prævisa merita.

Undecima. Licet admittatur prædestinatio post prævisa merita; electio tamen manet semper mysterium altum & profundum, mysterium ineffabile & incomprehensibile. Et vero quare unus assumatur, alter vero relinquitur? Quorum unus recipiat fidem & salverur, alter eodem modo propositam abijciat & reprobetur? O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus!

Duodecima. Gloria datur secundum mensuram meritum, juxta illud Rom. 2. 6. reddet unicuique secundum opera sua. Sed hoc videtur falsum si prædestinatio sit ante prævisa merita; namque decretum efficax & gloriam statuens, concipitur factum ante prævisa merita. Igitur prædestinatio est post prævisa merita.

Decima tertia sic procedit convellendo sententiæ contrariæ fundamentum. Exclusio intentionalis a regno Cælorum negativa ante prævisa demerita non est dabilis in præsentis statu, sed omnis est positiva, & per peccatum: igitur nec dabilis prædestinatio ante prævisa merita, quandoquidem infer reprobanonem negativam ante prævisa demerita, eorum scilicet

licet qui non sunt prædestinati. Probat-
tur antecedens. 1. Ex D. Augustino qui
scribens contra Pelagium, asserit non dari
in præfenti statu medium inter ista
duo, esse cum Christo vel cum diabolo,
nullus autem est seclusus peccato cum dia-
bolo, omnis igitur reprobatio positiva est
& per peccatum. 2. Licet Deus potuerit
hominem condere in statu naturæ puræ,
supposito tamen quod illum voluerit ad
finem supernaturalem elevare, immo &
lapsum reparare, neminem secluso pecca-
to a regno excludit. 3. Reprobatio nega-
tiva non potest a positiva præcindi: qua-
estio enim movetur non de re aliqua me-
taphysica, verum potius de realitate: cer-
tum est autem neminem abique peccato
positive reprobari: Igitur nec prædestina-
ri ordinari loquendo, ante prævisa me-
rita, alias ceteri qui non sunt prædestinati
ex puro Dei beneplacito manerent positi-
ve a regno abique sua culpa egesti.

Dices: Multi sunt per excellentiam præ-
destinati ante prævisa merita, & tamen
ex hac electione non sequitur cæterorum
a regno exclusio positiva: igitur nec ex
electione aliorum.

Respondeo negando paritatem. Ratio
discriminis illa est, quod electio ad subli-
mem gloriam habet post se electionem ad
gloriam ut sic, unde dicit solum exclusio-
nem aliorum a gloria sublimi, sed non a
gloria absolute sumpta: at vero prædes-
tinatio ad gloriam ut sic, cæteris simpli-
citer & absolute a domo Dei excludit: &
hoc propter mala opera, eos igitur qui
bona patrarunt, a regno exulare non vult
Deus; sed advocat propter merita ad glo-
riam: Igitur prædestinatio ut sic specta-
ta, est post prævisa merita.

Decima quarta. Opera quæ reddunt vo-
cationem & electionem certam sunt præ-
destinationis motiva, unde enim certam
reddunt electionem, nisi quia Deus ad ea
respicit, ut aliquem prædestinet, illum
vero in quo non invenit merita, repro-
bet: sed ex D. Petro bona opera certam
faciunt & vocationem & electionem ad
gloriam, non enim loquitur de prædesti-
natione ad gratiam, nulla quippe illius
antecedunt merita. Ergo, &c.

Solvuntur Objectiones.

Primo ex Scriptura sacra prædemptus
Obijciat ad Luc. 12. 32. Christus Domi-
nus sic loquitur: Nolite timere pusillus

grex, quia complacuit Patri vestro dare vo-
bis regnum, sed verbum istud, complacuit,
significat merum Dei placitum, juxta il-
lud Ephes. 1. Benedictus Deus & Pater Do-
mini nostri Jesu Christi qui benedixit nos
omni benedictione spiritali in cælestibus, in
Christo. &c. in quo nos sorte vocati sumus
secundum proposuit ejus. Igitur prædesti-
natio est ante prævisa merita, quando-
quidem & Christus & Apostolus nullam
de eis faciunt mentionem.

Respondeo distinguendo antecedens: &
illud verbum, *complacuit*, solummodo in-
digitat quantam generalem gloriæ præ-
parationem esse gratuitam, concedo: &
significat voluntatem efficacem & conse-
quentem dandi gloriam esse gratuitam: &
ante prævisa merita, nego. Beneplacitum
Dei in duplici sensu accipi potest; primo
quidem pro voluntate generali, eaque
antecedenti qua Deus singulorum hominum
vult salutem; secundo pro voluntate
efficaci & consequenti, qua tali vel tali
homini vult conferre salutem: porro ef-
fectus primæ voluntatis est & ordinatio
omnium hominum ad finem, & ad hunc
consequendum mediolorum generalium præ-
paratio gratuita; quippe quæ exmero
Dei beneplacito promanat: effectus vero
secundæ voluntatis est præparatio specia-
lis & determinata gloriæ pro aliquo in
particulari, & hæc est post prævisa me-
rita, quandoquidem voluntas consequens,
teste D. Thoma, omnes attingit circum-
stantias: igitur attendit ad merita & de-
merita, ut decernat vel præmia, vel
supplicia: ad merita quidem juxta illud
Apostoli: *Non coronabitur nisi qui legitime*
certaverit: Ad demerita vero juxta illud
Christi *Matth. 26. Ejuravi & non dedistis*
mibi manducare, ite in ignem æternum.
Certuar est verbum, *complacuit*; non fu-
im in secundo sensu: & pro voluntate
consequenti seu efficaci gloriæ decernen-
te; alias Judas psonator, qui unus ex illo
pusillo grege erat, fuisset prædestinatus,
& non reprobatus, quod quidem adversatur
Christo dicenti, *Matth. 26. 24. Ve*
autem homini illi per quem Filius hominis
tradetur; bonum erat ei; si natus non fuisset
homo ille. Si quis tamen vocabulum istud,
complacuit, de voluntate efficaci eaque
prædestinante intelligi contendat, dicen-
dum est atque tenendum accipi de volun-
tate eligente sub conditione meritorum,
unde post verba in objectione laudata sub-
dit Christus: *Vendite quæ possidetis, & da-*

se *elemosynam*, &c. Ecce bonorum operum commendatio.

Oppones 2. Prædestinatio est infallibilis juxta illud Joan. 10. 27. *Oves meæ vocem meam audiunt, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea.* Sed illa infallibilitas ex decreto secundum merum Dei propositum, minime vero secundum opera venit, unde Actuum 13. 48. habetur: *Crediderunt quosquos erant præordinati ad vitam æternam.* Ibi est immediata & absoluta præordinatio ad gloriam ante prævisa merita. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo minorem: infallibilitas prædestinationis a decreto connotante merita promanat, concedo 1. non connotante merita, nego. Ultra faciemur prædestinationem, suam sortiri certitudinem a decreto ut a causa prima & principali, quatenus voluntas Dei exigentis nec mutari, nec falli potest; at decretum connotare merita nemo non videt, cum gloria tanquam coronam pro vincientibus præparetur: quinimmo certitudo electionis etiam a meritis, ut divinas subsunt præscientiæ quæ ad omnem sese extendit, petitur.

Ad probationem similiter distinguo: *Crediderunt quosquos erant præordinati ad vitam æternam*, præordinatione regulata per prævisionem meritum, concedo: non regulata, nego. In Græco non habetur præordinati, sed ordinati, *τεταγμενοι*. Non desunt etiam qui hunc intelligant textum de ordinatione Dei per Prophetas annuntiata, qui Gentiles loco Judæorum infidelium, facti sunt filii Abraham secundum fidem.

Instabis. In eodem Evangelio c. 13. 9. legitur: *Sicut dilexisti me Pater, & ego dilexi vos.* Ibi Christus loquitur de seipso ut homine, loquitur de amore quo prædestinatus est Filius Dei: sed prædestinatus est ante prævisa merita, igitur & Sancti eo prope modo ad gloriam eliguntur, scriptum est enim Rom. 8. 29. *Quos præcivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui.*

Respondeo distinguendo minorem. Christus prædestinatus est ad gratiam hypostaticam ante prævisa merita, concedo; ad gloriam, nego. Unde similiter distinguo consequens: Sancti prædestinantur ad gratiam ante prævisa merita, concedo. Ad gloriam, nego. Eo loci loquitur Apostolus de prædestinatione ad gratiam unionis, quæ igitur ratione Christus prædestinatus est Filius Dei naturalis, eadem

prædestinantur homines ut filii adoptivi, quod indignat sine Apostolus in secundo textu dicens, *quos præcivit & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui.* Cæterum assimilatio nedum ex parte prædestinationis ad gratiam, sed & ad gloriam se tenet: illa tunc in Christo pure gratuita; ista vero post prævisa merita, ipso testante Domino Luc. 2. *Nonne oportuit pati Christum, & sic intrare in gloriam suam?* Similiter & in Sanctis prædestinatio ad gratiam est ante prævisa merita, alias gratia non foret gratia, sed naturæ debita quod certe implicat: prædestinatio vero ad gloriam est post prævisa merita.

Respondeo 3. ad veritatem sententiam Apostoli sufficere comparationem aliquam esse, videlicet quoad prædestinationem ad gratiam, quæ tum respectu Christi, tum respectu hominis est gratuita: at vero de prædestinatione ad gloriam non eadem est ratio, communior quippe sententia est esse ante prævisa merita pro Christo, quippe qui sit prædestinatus per excellentiam ad gloriam capitis, de cujus plenitudine nos omnes, immo & ipsi Angeli accipiunt: tum quia incarnationem est principium totius meriti; unde sicut Christus non potuit gloriam promereri hypostaticam, quia ante incarnationem non erat homo & viator, pari ratione non potuit ex prævisis meritis ad tantam sublimari gloriam, cum gloria capitis transcendat omnia creaturæ merita; posset tamen non sine fundamentum pronuntiar, supposita volitione incarnationis & gratia hypostatica Deum ex prævisis meritis Christum prædestinare ad gloriam; enimvero cum Christi merita sint Theandrica, omnem habent cum gloria capitis proportionem. Quidquid sit, dato prædestinationem ad gloriam esse etiam in Christo Domino gratuitam, non sequitur talem esse pro cæteris Sanctis; supposita quippe & incarnatione & redemptione per gratiam Christi constituuntur objecta congrua amicitiae Dei, unde ex operibus bonis prævisis eos Deus elegit in Christo & per Christum ad gloriam.

Objicies 3. Quod est gratuitum, non datur meritis; sed gloria est quid mere gratitum juxta illud Rom. 6. 23. *Gratia autem Dei est vita æterna*: igitur prædestinatio ad gloriam est ante prævisa merita.

Respondeo distinguendo minorem: gloria est quid gratuitum, idest non datur meritis naturæ, ut Pelagiani volebant, sed ortum habet a gratia, concedo: idest, datur independentem a fide & a bonis operibus, nego. Solutio est ipsius Augustini; qui Enchir. c. 107. & l. de gr. & libero arb. c. 8. tractatu 30. in Joannem docet vitam æternam gratiam vocari, non in eo sane sensu quod sit a bonis operibus independentem, verum potius quia non datur naturæ meritis; quæ perperam extollebant Pelagiani; quod autem hic sit genuinis S. Doctoris sensus, patet ex scopo, ibi enim Pelagii errorem perstringere satagit. Hunc aperte prodit sensum Epist. 105. ubi verba Apostoli sic interpretatur; "Unde & ipsa vita æterna meritis præcedentibus rursus redditur; tamen quia eadem merita, quibus reddatur, non nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa, scilicet vita æterna gratia nuncupatur."

Instabis: ibidem c. 8. 29. ait Apostolus, quos præseivit & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui. Ibi præscire & prædestinare idem sunt ac decernere. Igitur sensus est, quos Deus elegit ad gloriam ante prævisa merita, eisdem prædestinavit ad gratiam, siquidem prædestinatio est etiam de mediis.

Respondeo distinguendo: & Apostolus loquitur de præscientia ad gloriam post prævisa merita, concedo: ante prævisa merita, nego. Hæc explicatio certe naturalis est, altera vero profus violenta. Dicit enim Paulus, prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui: Igitur loquitur de prædestinatione quæ per se primo terminatur ad bona opera, quod quidem patet ex verbis immediate antecedentibus, hæredes quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen comparatur, ut & glorificemur. Solutio colligitur ex incerto auctore apud Augustinum, qui l. de præd. SS. dicit c. 3. ait: "Ex præscientia virtutis, prædestinatio fit remunerationis." Succinit Hieronymus in comment. Quos, inquit, præseivit conformes futuris in vita; voluit ut fierent conformes in gloria. Subscribunt Ambrosius & Fulgentius supra citati.

Rursus instabis. Qui propuenat decretum gloriæ antequam aliquid boni faciat iustus, propugnat prædestinationem ante

prævisa merita, atqui sic docet, sic prædicat Apostolus ibidem c. 9. ubi de Jacob & Esau fratribus differens, ait: Cum nondum aliquid boni exissent, aut mali, dictum est, Jacob dilexi, Esau odio habui. Igitur, prædestinatio est omnino gratuita. Hoc ipsum confirmat Apostolus his verbis quæ subiungit, cuius vult miseretur, & quem vult induratur. . . non est volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. . . an non habes potestatem figulus luti, ex eadem massa, facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?

Respondet Origenes, qui Apostoli sententiam per modum objectionis sibi proponit, eamque sic solvit, L. 3. de principiis c. 11. "Dicit fortasse aliquis, sicut figulus ex eadem massa facit alia quidem vasa ad honorem, alia autem ad contumeliam, ita Deus alios ad perditionem, alios ad salutem facit. Non est ergo in nobis vel salvos fieri, vel perire, per quod non videmur nostri esse arbitrii. Respondendum est ergo his qui hæc ita intelligunt, si potest fieri, ut possit Apostolus sibi ipsi contraria proloqui? Quod si hoc sentiri non potest de Apostolo, quomodo videbitur secundum eos iuste culpare eos qui in Corinthio fornicati sunt: quomodo autem illud quoque addit, quia omnes nos staret oportet ante tribunal Christi ut recipiat unusquisque nostrum in corpore suo prout gessit, sive bonum, sive malum? quæ enim boni retributio ei qui malum facere non potuit? . . . Ex quibus sententiis nullatenus, ut opinor, causa gestorum ad Creatorem referri potest. Nam facit quidem Creator Deus, quoddam vas ad honorem, & facit alia vasa ad contumeliam: sed illud vas quod se purgavit ab omni immunditia, illud facit vas ad honorem; quod vero vitiosum: sordibus se maculaverit, illud vas in contumeliam facit, itaque concluditur ex hoc quia prius gestorum uniuscuiusque causa præcedit, & pro meritis suis uniuscuique a Deo vel honoris vas efficitur, vel contumeliæ, unde unumquodque igitur vas ut vel ad honorem a Creatore formatur, vel ad contumeliam, ex ipsis causis & occasionibus præstitit Creatori. . . Cum ergo una omnium sit natura rationalium creaturarum, ex ipsa Deus secundum præcedentes meritorum causas, sicut ex una massa figu-

„lus creavit & plasmavit alios quidem
 „ad honorem, alios autem ad contumeli-
 „am. Quod vero velut increpantis est
 „Apostoli tenno, quando dicit, o homo
 „tu quis es, qui contra respondeas Deo?
 „puto illud esse quod. offendit ex hoc,
 „quoniam ad fidelem quemque recte &
 „iuste viventem & habentem fiduciam
 „apud Deum talis increpatione non refer-
 „tur. Talis erat Moyses ille de quo dicit
 „Scriptura, quia Moyses loquebatur: Deus
 „autem respondebat ei cum voce, & si-
 „cut respondebat Moysi, ita respondet
 „& Sanctus quisque Deo: qui vero infi-
 „delis est & perdit apud Deum fiduciam
 „respondendi vitæ suæ, & conversatio-
 „nis indignitate, quique de his non ideo
 „quærit, ut discat & proficiat, sed ut
 „contendat & resistat, & ut manifestius
 „dicam, qui talis est, qui hæc possit
 „dicere quæ significat Apostolus dicens,
 „quid ergo adhuc conqueritur? Volun-
 „tati enim ejus quis resistit? ad hunc
 „recte increpatione ista dirigatur, quam
 „dicit Apostolus: O homo, tu quis es,
 „qui contra respondeas Deo? Est ergo
 „hæc increpatione non ad fideles, sed ad
 „impios.

Ibidem ait: Verum quoniam Aposto-
 „lus in his quidem quæ de vasis hono-
 „ris vel contumeliæ dicit, quia si quis
 „seipsum mundaverit, erit vas ad bo-
 „norem sanctificatum, & utile. Domi-
 „no ad omne opus bonum semper pa-
 „ratum, nihil videtur in Deo posuisse,
 „sed totum in nobis; in his vero in
 „quibus ait, Potestatem habet singulis
 „luti de eadem massa facere aliud vas
 „ad honorem, aliud ad contumeliæ,
 „totum videtur ad Deum retulisse, non
 „est accipiendum sibi esse contraria, sed
 „uterque sensus ad unum vocandus, &
 „e duobus unus effici debet intellectus;
 „idest, ut neque quæ in nostro arbitrio
 „sunt, putemus sine adjutorio Dei
 „effici posse: neque ea quæ in manu
 „Dei sunt, putemus absque nostris acti-
 „bus, & studiis & proposito consum-
 „mari.

*Respondet Chrysostomus ad eandem dif-
 „ficultatem hom. 10. in Epist. ad Rom.*
 „Non hanc, inquit, eo pertinere, ut li-
 „berum arbitrium e medio tollatur, sed
 „ut ostenderet quousque Deo parere opor-
 „teat. Nam ad hoc ut facti rationem
 „exigamus a Deo, nihilo magis affici non
 „par est, quam lutum, siquidem non

„solum contradicendum non est, nec in-
 „quirendum: sed neque loquendum omni-
 „nino, neque cogitandum adversus il-
 „lum quippiam: sed in animo luti simi-
 „les esse debemus, quod figuli manus
 „sequitur; & quocumque volueris ille
 „circumducitur. Ad hoc enim unum e-
 „jusmodi assumptis exemplum, non ad
 „certum vitæ designandum genus, sed ut
 „extremam obedientiam & silentium com-
 „mendaret, atque hoc ubique observan-
 „dum est exempla minime, tota sumere
 „oportere: sed quod inest, ipsis utile se-
 „ligendum esse, idque cuius adhibita
 „sunt gratia. Cætera omnia relinquere
 „Pharaphem, (ait) semetipsum se-
 „cisse vas perfectionis: ac Deum, nihilomi-
 „nus, quæ suarum erant partium contu-
 „melias. Unde igitur alii, quidem vasa
 „iræ, alii vasa misericordiae? ex propria
 „voluntate.

*Eo loco multa, notat & observat S. Chry-
 „stomus.* Primo quidem exemplum figuli
 „libere agentis & independentem ab opere
 „ut lector intelligat iustum esse, omnem
 „hominem Deo, et quia par est humilitate
 „& reverentia subditum esse debere, juxta
 „illud. Apst. 2. Cor. 10. *Redigentes omnem
 „intellectum in obsequium Christi.* Deinde ve-
 „ro exempla non esse ex iacetro & ad li-
 „teram semper sumenda, verum potius in
 „aliquo ad rem accommodatam articulo.
 „S. autem Paulus assumit exemplum Jacob
 „prædicti ante prævisa ejus merita, ut
 „frangat & contundat elatos Judæos qui
 „filios Abraham & primos ad fidem vocatos
 „esse gloriantes; fastu intolerabili asperna-
 „bantur Gentiles, maxime vero quia legem
 „in dispositione Angelorum acceperant. Un-
 „de Judæo respondet Apostolus, *Quid ha-
 „bes, quod non acceperis? acceperis, quare glo-
 „riaris quasi non acceperis?* & iterum: *o bo-
 „mo, tu quis es qui respondeas Deo, num-
 „quid habet potestatem singulis luti facere vas
 „aliud in bonum, aliud in contumeliæ?*
 „Ostendit Apostolus Judæos recte & iuste
 „propter peccata abjectos, nec quærimoniæ
 „eis superesse locum, cum Deus donorum
 „suorum sit dominus & possit ea a malis
 „subtrahere, ut genti fructum facienti re-
 „tribuat. Subdit vero S. Doctor peccato-
 „rem obduratum semetipsum vas iræ & in
 „contumeliæ, poenitentem vero gratia
 „mediante vas misericordiae & honoris esse
 „facere. Igitur locus Apostoli de prædesti-
 „natione ante prævisa merita intelligi non
 „debet.

Ref-

Respondet S. Augustinus interpretando Apostoli textum de prædestinatione ad gratiam, quæ quidem datur independentè a meritis : sic enim loquitur Epist. 106. "

" Doctor Gentium in fide & veritate istos geminos nondum natos nihil boni aut mali egisse testatur, ut gratia commendetur : ut quod dictum est, major serviet minori ; non ex operibus ; sed ex vocante dictum intelligatur, ut secundum electionem Dei propositum maneret, non meritum hominis anteiret, non enim dicit electionem voluntatis humanæ sive naturæ, cum par esset in utroque mortis, damnationisque conditio, sed electionem proculdubio gratiæ quæ non invenit eligendos, sed facit. "

Igitur B. Augustinus duorum fratrum exemplum adducit ad probandum quidem electionem ad gratiam esse gratuitam, minime vero ad gloriam, de qua nullam facit mentionem Apost. & hoc ut contundat superbiam Judæorum, qui ut supra dictum est, gratiam Christi sibi debitam esse putarent, eo quod essent filii Abrahæ & promissionis : *Paul. Rom. 9. 10.*

S. Doctor eodem prope modo explicat caput nonum ad Romanos, namque l. 1. ad Simplic. q. 2. ait Paulum " efficere ut de operum meritis nemo gloriatur, de quibus audebant Israelitæ gloriari, quod datur sibi legi servissent, & ex hoc Evangelicam gratiam tanquam debitam meritis suis perciperent, quia legi serviebant : unde volebant eandem gratiam dari Gentibus tanquam indignis, nisi Judæica Sacramenta susciperent. " Quæ orta quæstio in Apostolorum actibus solvitur ; non enim intelligebant, quia eo ipso quo gratia est Evangelica, operibus non debetur. " Ex his liquido constat Augustinum explanare Pauli textum c. 9. ad Romanos, solum de gratuitate gratiæ. Igitur solum de prædestinatione ad fidem & gratiam meritis sanè indebitam, nusquam vero de electione ad gloriam loquitur.

Jam respondeo in forma distinguendo : & textus Apostoli de duobus fratribus intelligitur secundum quosdam eruditos viros de benedictione temporali, secundum alios de majori dilectione Dei pro uno potius quam pro altero, & secundum multo plures de vocatione tum ad fidem ; tum ad gratiam, concedo. De prædestinatione ad gloriam, nego. SS. Doctores, ut patet ex Chrysostomo & Augustino, explicant

caput nonum Epistolæ ad Rom. de vocatione ad Christi fidem, quam quidem Apostolus probat & Judæis & Gentilibus esse indebitam, adeoque summæ erga eos misericordiæ argumentum. In confirmationem vero laudat exemplum duorum fratrum quorum unus antequam natus, & quicquam boni egisset, præordinatus est ad majorem Dei erga seipsum amorem. Enimvero, *Esau odio habui* ; idem sonat ac minus dilexi, sic Deut. 16. 16. habetur : *Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam, & alteram odiosam*, idest minus dilectam ; sic & Matth. 6. 24. habetur : *Nemo potest duobus dominis servire, aut enim unum odio habebit, & alterum diligit* ; odio habebit, hoc est, minus diligit.

Quod autem hic sit genuinus Apostoli sensus constat : Et vero si prædestinatio ad gloriam foret ante prævisa merita, reprobatio similiter esset ante prævisa de merita ; nam perinde Deus reprobasset Esau, sicut prædestinavit Jacob inter neminem electorum : tum quia eadem est lex oppositorum, tum quia Deo prædestinante aliquos ante prævisa merita, ceteri ante prævisa denierita ipso facto manent a regno exclusi, sed ex Augustino Deus neminem reprobavit seclusus peccator : igitur nec prædestinat ordinarie loquendo, seclusi bonorum operum meritis. Probat minor, & quidem duplici S. Augustini oraculo ; & l. 1. ad Simplic. q. 3. sic loquitur : *Deus non odit Esau hominem, sed Esau peccatorem*. Rursus tractatu 67. in Joan. ait : *Nullus eorum alienabitur ab illa domo ubi mansionem pro suo quisque accepturus est merito*.

Respondeo in forma ad palmarem sententiæ oppositæ objectionem sic distinguendo ; Deus alium facit vas in honorem, alium vero vas in contumeliam, quia quidam seipsos per bona opera ut sint vasa in honorem, capaces se reddunt, alii vero per mala opera, ut sint vasa in contumeliam, concedo ; secus, nego. Solutio est Apostoli qui est sui ipsius interpret, 2. ad Tim. 2. 2. his verbis : *In magna autem domo, non solum sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, & quedam quidem in honorem, quedam autem in contumeliam*. Si quis ergo emundaverit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, & utile Domino ad omne opus bonum paratum. Sententia Apostoli potest utique & recte intelligi de quibusdam San-

Sanctis per excellentiam, qui operatione miraculorum fuerunt vasa in honorem erant coram sæculi principibus, dum alii vitam in Christo absconditam solum degentes, erant in fabulam.

Insistes : Ephes. 1. 4. prædestinationem ante prævisa merita alluere videtur Apostolus his verbis : *Elegit nos in ipso Deus, ante mundi constitutionem ut essemus Sancti*. D. Augustinus l. 1. ad Simplic. q. 2. hunc interpretatur locum de electione ad gloriam : igitur sensus est, elegit nos ad gloriam non ea ratione qua prævidebat nos futuros Sanctos, sed ut essemus Sancti. Igitur prædestinatio est ante prævisa merita, siquidem statuitur & fit independentem a sanctitate quæ est bonorum operum egregius locus.

Respondes distinguendo, & ibi Apostolus loquitur de electione ad gratiam, concedo : & loquitur de prædestinatione ad gloriam, subdistinguo ; mediantribus bonis operibus, & ipsa eligendorum sanctitate, concedo : immediate, nego. Augustinus l. de prædest. SS. c. 19. Hieronymus in comment. intelligit de electione & prædestinatione ad gratiam : Hoc ipsum indigitat textus, *elegit ut essemus Sancti* : nulla, ut patet, fit ibi mentio de gloria. Si quando igitur aut Augustinus, aut alii Patres, verba B. Pauli etiam de gloria intelligi contendunt, sane in eo loquuntur sensu quod prædestinatio connoret sanctitatem quatenus est via ad gloriam, & ejus causa juxta illud ejusdem Apostoli effatum, Rom. 6. 23. *Gratia autem Dei vita æterna*. Quid plura? Si textus B. Pauli in alio intelligeretur sensu, magnus istud sequeretur absurdum, videlicet quod gloria foret medium ad sanctitatem, siquidem hunc redderet sensum, *elegit nos ad gloriam ut essemus Sancti*.

Perfisses : qui expressis & claris verbis dicit homines etiam justos non ex operibus, sed ex misericordia eligi, profecto tenet prædestinationem ante prævisa merita : atqui sic tenet & sic docet Apostolus juxta illud ad Tit. 3. *Non ex operibus quæ fecimus nos, secundum suam misericordiam salvos nos fecit*. Sicut salvos nos fecit, ita & prædestinavit, inquit D. Thomas hic art. 5. Non ergo, inquit, præscientia meritum est ratio & motivum prædestinationis. Ergo, &c.

Respondes distinguendo ; & hoc solummodo probat redemptionem esse gratiam, concedo : & hoc probat prædesti-

nationem esse ante prævisa merita, subdistinguo ; prædestinationem adæquate sumptam quatenus & primam gratiam & perseverantiæ donum complectitur, concedo ; inadæquate sumptam, nego. Apostolus intendit solum probare Dominicæ Incarnationis motivum esse bonitatem & misericordiam Dei ; Divus vero Thomas loquitur solum de prædestinatione adæquate spectata, ibidem enim ait : rationabiliter posse dici præscientiam meritum & demeritorum esse prædestinationis & reprobationis motivum, & hac quidem solutione, optime diluuntur reliquæ objectiones ex D. Thoma depromptæ.

Secundo, diluuntur objecta ex S. Augustini auctoritate deprompta.

Objicies . Augustinus l. de prædest. SS. c. 18. ait : *Elegit nos ante mundi constitutionem ut essemus sancti : non ergo quia futuri eramus, sed ut essemus*. Ibi loquitur Augustinus de electione ad gloriam : igitur si elegit nos Deus ut essemus sancti ea sanctitate quæ nos perducit ad gloriam, non quia futuri eramus sancti, manifestum est sanctum Doctorem velle prædestinationem esse ante prævisa merita . Quod autem loquatur ibi de electione ad gloriam, patet ex tribus momentis . Primo, quia caput controversiæ erat, testibus S. Prospero & Hilario de vocatione ad fidem & salutem inter Augustinum & Massilienses ; ad quod solvendum scripsit libros duos, alterum de prædest. SS. alterum de dono perseverantiæ : ex quo sequitur S. Augustinum loqui in his operibus de electione ad gloriam . Legitur autem in Epistola S. Prosperi ad S. August. Gallos illum de novitate accusasse, eo maxime quod vocationem electorum tum ad fidem, tum ad gloriam statuerat secundum propositum, ipsi vero, testante S. Prospero, electionem ad vitam ex prævisione meritum defendebant . Sic enim ait : " Qui autem credituri sunt, quive in ea fide, quæ deinceps per Dei gratiam sit junda, mansuri sunt, præscisse ante mundi constitutionem Deum, & eos prædestinasse in regnum suum, quos gratis vocatos dignos futuros electione, & de hac vita bono fine excessuros esse præviderit . Ideoque omnem hominem, ad credendum & operandum divinis institutionibus admoneri, ut de apprehen-

„hendenda vita aeterna nemo desperet, cum voluntariae devotioni remuneratio sit parata. „ Ecce quomodo loquuntur Massilienses de praedestinatione ad gloriam ex praevisionis meritis. Igitur & loquitur August. de eadem suam defendendo sententiam proposito divino innixam, quum quidem non retractat, licet de novitate accusaretur, sed fusius eam explicat, & explicando propugnat contra Semipelagianos in libris praedictis. Idem colligitur ex S. Hilario, qui in Epistola sua ad S. Praesulem refert utique opinionem Gallorum his verbis: „ Propositum autem vocantis gratiae in hoc omnino desinunt, quod Deus constituerit nullum in regnum suum, nisi per Sacramentum regenerationis assumere; & ad hoc facilius donum omnes homines universales, sive per naturalem, sive per scriptam legem, sive per Evangelicam praedicationem vocari. „ Deinde S. Hieronymus, propositio quaestionis statu, petit ab Augustino an electio stet secundum propositum? an secundum meritorum praesentiam, ut volebant Semipelagiani, quorum sententiam longe rejicit Augustinus in libris de praed. SS. & de bono perseverantiae. Igitur in his loquitur de electione ad gloriam, & hoc ante praevisionis merita. Secundo, hoc utique patet etiam ex eo quod Augustinus, ut suam contra Semipelagianos exponeret sententiam, librum specialem de dono perseverantiae composuerit. Tertio denique, quia S. Doctor loquitur de vita aeterna & de glorificatione in libro de praedestinatione Sanctorum, sic enim habet c. 17. *Quos enim, inquit, praedestinavit, ipsos & vocavit*, illa scilicet vocatione secundum propositum. *Non ergo alios, sed quos ita vocavit, ipsos & justificavit: nec alios: sed quos praedestinavit, vocavit, justificavit, ipsos & glorificavit.* Tri haec conjungit beatus Augustinus, vocationem scilicet, justificationem & glorificationem. Igitur non loquitur solum de praedestinatione ad gratiam, sed & de electione ad gloriam. Igitur ex illis omnibus momentis liquet S. Doctorem velle praedestinationem fieri ante praevisionis merita.

Respondeo 1. S. Augustinum ea scripsisse humiliter ut non putaverit se infallibilem; hinc libros retractationum ad quaestiones, vel fundatius eliquandas, vel etiam corrigendas componere non erubuit.

Ea etiam Ecclesiam prosequutus est obedientiae & veneratione, ut dicere solet, „ Evangelio non crederem, nisi me commoveret Ecclesiae auctoritas. „ Et l. 7. de Baptismo c. 57. sua, de intentione, exposita humiliter sententia, subdit se expectare iudicium Ecclesiae circa illud momentum. Praeterea posteris relinquens charitatis & humilitatis exemplum, quatenus nemo contrariam sibi opinionem damnare audeat, cum ipsi Patres modo ex una parte, modo ex altera propendere videntur; maxime si Ecclesia licentiam faciat variis modis explicandi dogma catholicum: certum est autem sententiam eorum qui dogma praedestinationis Sanctorum post praevisionis merita explanant, Scripturae sacrae plurimum consentaneam esse, multos Patres tum Graecos, cum Latinis illam ex professione sic propugnare, eam multum aridare & pietati & libertati, eandem omnes stimulare virtutes; accendere charitatem: Quid plura? Erigit spem, fractum animum adjuvat & consolatur.

Verum unum praeter ceteris summopere ponderandum est, videlicet Clementem octavum finem imposuisse disputationibus de auxiliis, permittendo utramque opinionem, alteram de gratia efficaci per se, alteram de gratia congrua in Ecclesia doceri, aliaque auxiliorum capita salvo dogmate tum de necessitate gratiae, tum de praedestinatione. Multis saeculis ante ipsum eandem concessit licentiam Caelestinus in Epistola prima ad Episcopos Galliciae his verbis: *Profundiores vero, inquit, difficultioresque partes occurrentium quaestionum quas latius pertractarunt, qui haeretici resisterunt, sicut non dudemus consentire, ita non necesse habemus asserere, quia ad consistendum gratiam Dei, cuius operi ac dignationi nihil penitus subtrahendum est, satis sufficere credimus, quicquid secundum praedictas regulas apostolicae sedis nos scripta docuerunt, ut prorsus non opinemur catholicum quod apparatus praefixis sententiis esse contrarium. Dato igitur & non concessio S. Augustinum non propugnasse praedestinationem post praevisionis merita, concedente Ecclesia, defendi potest, immo & teste D. Thoma supra citato, rationabiliter, maxime cum plures Patres illam sic explanaverint.*

Respondeo 2. S. Augustinum de gratia tractantem agere vel contra Iudeos qui eam sibi debitam putabant, eo quod filios Abraham & promissionis se esse glo-

gloriantur: vel contra Pelagianos qui etiam explodebant, non recedentes a libero arbitrio & a lege: vel contra Semipelagianos qui legem etiam non modicum commendabant, immo & ipsam naturam cui sensus virtutum inesse ei autumabant, ut etiam intuitu fidei ei tribuere non dubitarent. Primos revincit in expositione Epistolæ ad Romanos, maxime commentario in caput nonum, gratuitatem gratiæ probat exemplo duorum fratrum quos licet mater eadem hora fuderit, non tamen eadem fors fuit; antequam enim quidquam aut boni aut mali egissent, dictum est quia major serviet minori. Secundos, Pelagianos scilicet, oppugnat in libris de correptione & gratia, de gratia & libero arbitrio: in sex alius contra Julianum, in quatuor contra eorum Epistolæ, ubique ostendens necessitatem gratiæ ipsiusque gratuitatem. Denique, his prostratis, infestatur Semipelagianos in libris de prædestinatione Sanctorum & de dono perseverantiæ, eis demonstrando fidem esse donum Dei, Deum nihil debere naturæ, eamque adeo esse corruptam & debilem, ut non solum sine gratia in bono perseverare, sed nequidem illud inchoare queat. Igitur sanctus Præsul loquitur solum de prædestinatione ad gratiam & non ad gloriam. Enimvero loquitur solum de gratia in sensu opposito eorum qui illam impugnabant, & secundum partem quam suis congressibus destruere volebant; nusquam autem fuit controversia de prædestinatione ante vel post prævisa merita ex auxilio gratiæ permanantia; sed de gratuitate fidei & gratiæ quam Judæi sibi debitam credebant, quam a libero arbitrio & lege indistinctam esse volebant Pelagiani, quam Semipelagiani agnoscebant quidem, sed ut naturæ sortem & ejus meriti præmium; hinc ubique Augustinus prædicat vocationem ad fidem secundum propositum, prædicat & largitionem gratiæ, immo & ipsam justificationem, consequenter & glorificationem, eo scilicet sensu quod ista tria non debeantur meritis naturæ. Est etiam genuinus Augustini sensus conterens adversarios. Igitur non loquitur in loco in objectionem ludato de prædestinatione ante prævisa merita viribus gratiæ comparata: liquidem eadem phrasi loquitur de vocatione, de justificatione & de glorificatione. Porro ad justificationem concurrere bona opera, sicut & ad glorificationem,

nemo non videt. Igitur glorificatio etiam, ex mente Augustini est post prævisa merita, ex eodem enim est secundum meritum meritorum; si autem esset ante prævisa merita, foret tantum secundum beneplaciti mensuram.

Igitur quero an placitum Dei decernat gloriam tantum in generali, an in particulari secundum talem vel talem gradum? Si primum, est voluntas duntaxat antecedens, eaque determinabilis in individuo per merita, quod ultro fatemur. Si secundum, jam mensura gloriæ beatorum non erit secundum mensuram meritorum, quippe quæ sit ante prævisa merita, quod dici non potest. Scriptum est enim: *Reddet Dominus unicuique secundum opera sua*, Rom. 2. 6.

Respondio 3. & in forma: elegit nos Deus ut essemus sancti, non quia futuri eramus viribus naturæ, concedo: viribus gratiæ, nego. Dictum est supra, Apostolum ibi loqui de electione ad gratiam & sanctitatem, non ad gloriam: quando autem Augustinus dicit, elegit nos ut essemus sancti, non quia futuri eramus, probat contra Semipelagianos neminem posse etiam sanctum etiam inchoative sine gratiâ, quia vero illi docebat Deum prævidere merita naturæ, bonum proprio conatu incipientis, & attrahentis gratiam atque sanctitatem, jure merito propugnat Augustinus, Deum nos elegisse ante mundi constitutionem ut essemus sancti, non quia futuri eramus viribus nostris etiam inchoative, sed ut essemus viribus gratiæ tam inchoative quam consummative. Et sic manet argumentum S. Augustini contra Massilienses in toto suo robore.

Ad confirmationem distinguo: Augustinus ubi loquitur de electione ad gloriam secundario & in sensu Massiliensibus opposito, concedo: primario, & præcise agitando quæstionem de prædestinatione sanctorum ante vel post prævisa merita viribus gratiæ parca, nego. Luce clarius constat errorem palinarem Semipelagianorum fuisse circa gratiam quam ad initium fidei inutilem esse prædicabant, contententes esse in hominum voluntatibus virtutum semina, quibus gratiam fidei attraherent, ad quam obtinendam non modicum commendabant legem. "Ad hoc salutis donum, inquit Hilarius de ceteris bonis, volunt omnes homines universi, saliter sive per naturalem, sive per scriptam legem, sive per Evangelium," tam

„cam prædicationem vocari . „ Igitur controversiæ caput inter eos & Augustinum erat de necessitate gratiæ ad initium fidei . Et cum S. Doctor in libro de prædestinatione SS. illos ex professo perstringat, manifestum est eum loqui de electione ad gratiam, quam plene gratuitam ibi defendit, ita ut illam attrahere voluntas humana non valeat . Si igitur loquitur de prædestinatione ad gloriam, est solum secundario & relative ad gratiam, ita ut non possit initiari per vires nudas liberi arbitrii, ut contendebant Massilienses .

Ad primam probationem distinguo ; Augustinus composuit librum de dono persever. & de præd. SS. contra Semipelagianos, ut eis ostendat gratiæ gratuitatem & necessitatem, concedo ; ut probet prædestinationem ante prævisi merita, nego . Oppugnabat Gallos Augustinus in eo in quo errabant . In tribus autem eos reprehendit ; primo, quia dicebant gratiam esse inutilem ad initium fidei ; secundo, gratiam eatenus esse meritis naturæ debitam, quatenus voluntas bonis inclinationibus & proprio conatu adjuva solum a lege illam attrahebat . 3. Quia consequenter errabant & circa perseverantiam finalem quam ideo non putabant gratiam specielem, & circa prædestinationem Sanctorum, non quia eam statuerent post prævisi merita, sed post merita, ortum a libero arbitrio ducentia, sed per bona opera fundata in gratia prius per naturæ vires ad ea producenda determinata . Et certè nullus cordatus dicit Augustinum relicto controversiæ principali capite, ad aliud se convertisse, probando prædestinationem etiam supposita gratia non esse post prævisi merita, sed ante ! Siquidem non est error illam sic propagare, cum hæc sententia præter Scripturas sanctas, habeat utriusque Ecclesiæ Patres defensores, & plurimos ex diversis academiis Theologos patronos percelebres .

Ad secundam probationem distinguo similiter : Augustinus loquitur simul de vocatione, de justificatione, & de glorificatione, in sensu opposito Massiliensibus, concedo ; ut probet prædestinationem non esse post prævisi merita etiam supposita gratia, nego . S. Præsul negat prædestinationem post prævisi merita naturæ, sed non post prævisi merita habita viribus gratiæ : quod autem ibi loquatur solum de prædestinatione gratuita ad gratiam independentem a meritis naturæ, patet

ex c. 19. l. de præd. SS. ubi refellit Pelagianos contrarium sentientes, eorum quippe placita refert, & simul respondet . „ Ipsi enim, *inquit*, putant, acceperis præceptis, nos per nos ipsos fieri liberæ voluntatis arbitrio sanctos & immaculatos in conspectu ejus in charitate ; quod futurum Deus, quoniam præcivit, inquit, ideo nos ante mundi constitutionem elegit, & prædestinavit in Christo : cum dicat Apostolus, non quia futuros tales nos, esse præcivit : sed ut essemus tales per ipsam electionem gratiæ suæ, quam gratificavit nos in dilecto Filio suo . „ Habes, pie lector, Augustinum explicantem locum Apostoli, de quo procedit difficultas, in sensu opposito Pelagianis : habes loquentem principaliter de electione ad gratiam secundum mentem Apostoli, qui de ea maxime loquitur his verbis : *Elegit nos ut essemus sancti* . Habes denique S. Doctorem l. de prædestinatione solum indirecte discurrentem, & hoc præcise in sensu opposito hæreticis qui illam reponebant post prævisi naturæ merita . Igitur nullo modo eam impugnat Augustinus post prævisi merita viribus gratiæ comparata .

Denique ad istius & cæterarum objectionum ex auctoritate B. Augustini desumptarum solutionem, operæ pretium est observare caput controversiæ inter Augustinum & Pelagianos ac Semipelagianos potissimum fuisse tum de præparatione, tum de electione seu prædestinatione ad gratiam, ut patet ex libris de prædestinatione Sanctorum & de dono perseverantiæ, nec ullam movisse quæstionem S. Aug. saltem in particulari & propriis argumentis, sed ad summum in genere, & secundario de prædestinatione ad gloriam, quam esse ante prævisi merita in radice seu ratione primæ gratiæ a qua incipit, non inæciatur, cuius rei argumenta multa sunt . Primo quidem, quia in his libris concludit semper fidem non esse ex meritis naturæ : quinimo illam omnia liberi arbitrii in se relicti merita antecedere . 2. in l. de bono perseverantiæ c. 19. adhæret Cypriano, Ambrosio, Gregorio Nazianzeno, quorum suffultus auctoritate unum maxime probare satagit, nimirum fidem & bona opera, non esse solius liberi arbitrii fructum, sed gratiæ dona . 3. Prædestinationem, de qua in isto libro loquitur tanquam quid de fide certum descendit . Sic enim effatur c. 18. *Hoc scio neminem contra*

tra istam prædestinationem quæ secundum Scripturas sanctas descendit, nisi errando disputare potuisse. Profecto sola prædestinationis ad gratiam & non ad gloriam ante prævisa merita, est de fide. 4. Tandem cum quidam sancto Doctore obicerent ipsius de prædestinatione sententiam utilitati & prædicationis, & exhortationis & correctionis adversari, ibidem c. 14. respondet hoc esse ea ratione falsissimum, quia doctrina illi, qua Scriptura docet fidem & omnia bona opera esse Dei dona, & Deum illa in nobis operari, nullo modo officit tum exhortationis, tum correctionis utilitati: immo prædestinationem nihil aliud esse propugnat, quam præscientiam, quæ Deus præcivit quibus hæc daturus sit dona. Quis jam rerum æquus æstimator asseruabit Augustinum loqui de prædestinatione ad gloriam, nisi eum in adulterinum sensum detorquere velit, cum prædestinationem ante prævisa merita ad gloriam non esse de fide definitam nemo non sciat. Igitur cum Aug. prædestinationem ante prævisa merita celebrat, solummodo intelligit prædestinationem ad gratiam.

Jurat sancti Doctoris textus in medium adducere; sic ait l. de dono persl. num. 34. "Sed ajunt prædestinationis definitio nem utilitati prædicationis adversam. Quasi vero adversa sit Apostolo prædicanti. Nonne ille Doctor Gentium in fide & veritate & prædestinationem toties commendavit, & verbum Dei prædicare non destitit? Numquid quia dixit, Deus est qui operatur in nobis & vellet, & operari pro bona voluntate: ideo non ipse, & ut velimus quæ Deo placeant, & ut operemur, hortatus est? aut quia dixit. (qui in vobis bonum opus crepit, perficiet usque in diem Christi Jesu:) ideo inciperent homines, & perseverarent usque in finem, ipse non suavit? nempe ipse Dominus hominibus præcepit ut crederent, atque ait, credite in Deum & in me credite: nec tamen ideo ejus falsa sententia est, nec vana definitio ubi ait, (nemo venit ad me) idest, nemo credit in me, (nisi fuerit ei datum a Patre meo.) Nec rursus, quia vera est hæc definitio, ideo vana est illa præceptio. Cur ergo prædicationi, præceptioni, exhortationi, correctioni, quæ omnia frequentat Scriptura divina, existimamus inutilem definitionem prædestinationis,

quam commendat eadem Scriptura divina? Ubique duo tantummodo Augustinus prædicat in prædestinatione quam delineavit, nimirum fidem non esse ex meritis naturæ, donum vero perseverantiæ esse donum specialissimum, gratiam in nobis & incipere & consummare opus bonum: atque altissimum est silentium de prædestinatione ante vel post merita prævisa.

Rursus ibidem num. 35. suam aperit mentem, & sic prosequitur: "An quisquam dicere audebit, Deum non præscisse quibus esset daturus ut crederent, aut quos daturus esset Filio suo, ut ex eis non perderet quemquam? quæ utique si præcivit, profecto beneficiis suis, quibus nos dignatur liberare, præcivit? hæc est prædestinatio Sanctorum, nihil aliud: præscientia scilicet & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicumque liberantur. Videas velim, benevole Lector, S. Augustinum nihil aliud velle ad prædestinationem quam media, seclusis naturæ meritis, quibus certissime liberantur quicumque liberantur: profecto bona opera numerantur inter ejusmodi media: igitur prædestinatio est post prævisa merita virtute gratiæ comparata, maxime vero cum Augustinus prævisionem meritum solummodo naturæ in se reliquit excludat, nec ullum fane verbum de cæteris exclusive loquatur.

Urgelis. S. Augustinus l. de prædest. Sanct. c. 19. ait: "Cum ergo nos prædestinavit, opus suum præcivit, quo nos sanctos & immaculatos facit. Et alibi non semel dicit Deum præscire ea quæ ipse facturus est. Igitur prædestinatio secundum sancti Præfatis mentem est ante prævisa merita.

Respondeo distinguendo; præcivit Deus quæ ipse facturus est quoad gratiam quæ incipit in nobis opus bonum, illudque, cooperante voluntate humana, consummat, concedo: quoad prædestinationem, subdistinguo; quæ facturus est nobis cooperantibus, concedo: non cooperantibus, nego. In capite laudato B. Augustinus ex professo loquitur contra Pelagianos, qui homines promoveri ad charitatem & sanctitatem ex prævisione meritum naturæ propugnabant. Contra eos probat sanctus Doctor naturam in se relictam in opere salutis nihil posse, primam gratiam esse in nobis sine nobis, eamque liberum appllicare arbitrium ad opus. In isto proflus

ten-

sensu, dicit Augustinus Deum præscire quod ipse facturus est, sed nostram non excludit cooperationem; actus siquidem bonus totus est a Deo, totus & a creatura: totus quidem a Deo ut a prima causa, totus vero a creatura ut a causa secunda. Porro quum prædestinationem post prævisa merita defendimus; dicimus utique bona opera esse a gratia & a libero arbitrio; a gratia quidem inchoante contra Semipelagianos; a gratia inchoante & perficiente contra Pelagianos, a libero arbitrio agente, & cooperante contra Protestantibus.

Iterum instabis; idem l. de præd. SS. c. 17. asserit prædestinationem esse secundum propositum: sed prædestinatio secundum propositum est ante prævisa merita. Ergo, &c. Probatur major verbus Augustini quæ quidem hæc sunt: „Quos enim prædestinavit, ipsos & vocavit, illa scilicet cet. vocatione secundum propositum. „Non ergo alios, sed quos ita vocavit, „ipsos & justificavit, nec alios, sed quos „prædestinavit, vocavit, justificavit, ipsos & glorificavit. „

Respondeo distinguendo: prædestinatio ad gratiam est secundum propositum, concedo: est enim gratuita; ad gloriam, subdistinguo; adæquate sumpta, concedo: inadæquate considerata, nego. Ibi Augustinus revincit Semipelagianos, qui fidem & vocationem ortum a natura ducere volebant, unde merito & fidem & vocationem secundum Dei propositum & ut dona mere gratuita propugnant. Sed sicut supposita gratia nihil prohibet hominem habere merita, ita nec post eorum prævisionem prædestinari non implicat. Cæterum aliquid esse secundum propositum, est Deo volente fieri: in isto sensu prædestinatio post prævisa merita non incongrue secundum beneplacitum dicitur; quatenus scilicet Deus sic vult & ordinavit.

Repones, si prædestinatio foret ex prævisis meritis, nulla in ista solvenda difficultate cur unus trahatur, alter vero relinquitur, edet difficultas. Sed hoc est contra Apostolum Rom. 9. ubi Deum sic loquentem introducit, *miserere cuius miseror...* igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis Dei. Ergo prædestinatio est ante prævisa merita. Probatur sequela ex Augustino, qui in Enchirid. ad Laurentium c. 98. sic habet: „Quia in re si futura opera, vel bona hujus, vel mala „illius, quæ Deus utique præciebat,

„vellet intelligi, nequaquam diceret, non ex operibus; sed diceret ex futuris operibus: eoque modo solveret istam questionem: immo nullam, quam solvi opus esset, faceret questionem... Sed qui dixit, miserere cui miserus ero, & misericordiam præstabo, cui misericors fuero, Jacob dilexit per misericordiam „gratuitam, Esau autem odio habuit per „judicium debitum. Quod cum debetur „ut ambobus, in altero alter agnovit, „non de suis distantibus meritis, sibi esse „gloriandum, quod in eadem causa idem „supplicium non incurrit; sed de divinæ „gratiæ largitate, qui non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. „Ergo, &c.

Respondeo negando sequelam. Ad probationem distingo; si prædestinatio foret post prævisa merita solum naturæ viribus comparata, ut volebant Pelagiani contra quos loquitur Augustinus, nulla relinqueretur questio solvenda circa mysterium prædestinationis, concedo. Sciscitanti enim cur unus salvetur, alter vero reprobetur, cito responderemus quia unus propriis viribus potens bonum facere, noluit, alter vero operatus est. Si prædestinatio foret post prævisa merita viribus gratiæ comparata, nego. Quare enim gratia per se efficax uni detur ad operandum bonum, alteri vero denegatur? O altitudo divitiarum! &c. Unum certum, & oblivioni nusquam tradendum est. Ubicumque Augustinus impugnat prædestinationem secundum præscientiam meritum, agit contra Pelagianos & Semipelagianos, qui contendebant, primi quidem, charitatem & gloriam dari secundum præscientiam meritum naturæ: secundi vero fidem & gratiam. Igitur Augustinus illam solummodo impugnat prædestinationem quæ est secundum merita naturæ, ad fidem, ad gratiam & gloriam. Unde in loco in objectionem adducto probat gratuitatem gratiæ ex eo quod misereatur Deus cuius vult, ex eo quod homo qui currit & operatur bene, gloriari non debeat, quia inquit, *non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei.*

Ad exemplum Jacob & Esau dictum est supra, intelligi de majori gratia & dilectione pro Jacob, non de prædestinatione & reprobatione; porro Deum esse donorum suorum dominum nemo negabit. Quare autem magis dilexerit Jacob? Tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid habet

habet potestatem ægulus luti facere vas aliud in honorem, aliud in contumeliam, id est, minus dignum, & ad usus præcipientes non ordinatum? Cæterum bene notat æque observat D. Eonaventura in 1. dist. 47. qu. 2. in 15. quod huic detur gratia, illi non detur, non fore inscrutabile, si talis ponatur electio absoluta absque ullo respectu meritorum. Everso cur unus non careat gratia efficaci ad salutem & salvetur, alter vero careat & reprobetur, ea erit in promptu ratio, quia unus ex puro Dei beneplacito prædestinatus est, & omnia habuit media quibus suam certam faceret electionem, alter vero sua culpa non habuit.

Inſtabis, adhuc Augustinus ibidem Enchir. c. 39. dicit quosdam liberari, quosdam vero non liberari, non propter merita aut demerita propria, sed propter misericordiam in aliis, propter peccatum originale in reliquis: ex quo motivum habet Deus relinquere quosdam ex iustitia, quosdam vero assumere ex misericordia. Ergo statuit prædestinationem ante prævisa merita. Probatur hæc consequentia. „Sola, inquit, gratia redemptoris, eos discernit a perditis, quos in unam perditionis concreverat massam ab origine ducta causis communis.... Sic oportuisse liberari, ut ex pluribus non liberatis atque in damnatione iustissima derelictis, ostenderetur quid meruisset univæsa conſperſio, & quo etiam istos debitum Dei iudicii duceret, nisi ejus indebita misericordia subveniret. „Si prædestinationem teneret S. Præsul post prævisa merita, non ad massam perditionis recurreret, rationem redditurus cur alii deſerantur, alii vero assumantur, sed responderet, illi deſerunt quorum Deus prævidit mala opera, isti vero assumuntur, quorum prævidit merita; verum non facit, immo Epist. 109. sic concludit: *Ubi quia univærsa iſta maſſa merito damnata eſt, contumeliam debitam reddit iuſtitia, bonorum donat indebitum gratia, non meriti prærogativa.*

Reſpondeo diſtinguendo; Deus quosdam relinquit propter primum & generale damnationis motivum, concedo: propter illud ſolum motivum, nego. Similiter diſtinguo aliam partem; quosdam eligit ad gloriam miſericorditer, ita ut miſericordia ſit primum & generale prædeſtinationis motivum, concedo, ita ut ſit ſolum & ultimum, nego. Semper Auguſtinus

argumentatur contra Pelagianos, qui nullum agnoſcebant peccatum originale, quique ita naturæ ſavebant, ut charitatem, hincſationem Dei adoptivam & gloriam meritis naturæ debitam eiſe aſſerent: porro ex illis principiis concludebant prædeſtinationem ad gloriam eiſe poſt præviſa liberi arbitrii merita. Illos autem inſectatur Auguſtinus, dicendo peccatum originale ab Adam regnare in hominibus, totam naturam eſſe corruptam, quod explicat vocabulo maſſæ perditionis, quo quidem quali primus frequenter uſus eſt. Dicit omnes homines per peccatum Adæ amiſſiſſe juſ ad gloriam, & incurriſſe ſupplicium, ex quo concludit omnes egerẽ gratia Redemptoris, gratis quosdam eligi, omnes nos eſſe mortuos in Adam, Deum vero coronare opera ſua, dum coronat opera noſtra, quippe quæ ſine gratia nulla habeant merita. Igitur Auguſtinus negat ſolummodo prædeſtinationem poſt præviſa merita naturæ, minime vero poſt præviſa merita per gratiam. Motivum quidem primum prædeſtinationis eſt miſericordia, non ſolum quia Deus eſt ſuorum donorum Dominus & nihil creaturæ debet, verum etiam quia propter peccatum originale homines ſunt filii iræ. Proximum vero ſeu particulare eſt meritum bonorum operum quæ in charitate vi gratiæ ſiunt. Sic motivum generale reprobationis & primum eſt peccatum originale, proximum vero & immediatum, peccatum propriæ voluntatis.

Quod autem hæc ſolutio ſit ſecundum mentem Auguſtini, ex ipſis textibus allatis patet. Loquitur enim ibide neceſſitate gratiæ & exaltatione miſericordiæ Redemptoris, qua ſpecialiter indigemus propter Adæ peccatum. Unde dicit: „Sola gratia redemptoris diſcernit, ſiquidem non diſcernit propriæ voluntatis meritum, ut contendebant Pelagiani; & Epist. 109. „Quia univærsa iſta maſſa merito damnata eſt, contumeliam debitam reddit juſtitia, honorem donat indebitum gratia, non meriti prærogativa. „Indebitum propter peccatum originale, quod negabant; non meriti naturæ prærogativa quam inſulle & inſipienter prædicabant; hinc Pelagianos urget Auguſtinus l. de corr. & g. c. 7. num. 12. demonſtrando illos, qui credunt Evangelio & perſeverant, non diſcerni ab inſidelibus per propriæ merita, ſed per gratiam quæ miſericorditer datur, & ſic loquitur: „qui Evangelium non audierunt, & qui eo audito in

„ melius commutati perseverantiam non
 „ acceperunt . . . non sunt ab illa con-
 „ sperione discreti , quam constat esse
 „ damnatam , euntibus omnibus ex uno
 „ in condemnationem . Discernuntur au-
 „ tem non meritis suis , sed per gratiam
 „ mediatoris , hoc est , in sanguine secun-
 „ di Adam iustificati gratis . Itaque cum
 „ audimus , quis enim te discernit ? quid
 „ autem habes quod non acceperis ? si au-
 „ tem & acceperis , quid gloriaris , quasi
 „ non acceperis ? ab illa perditionis mas-
 „ sa , quæ facta est per primum Adam ,
 „ debemus intelligere neminem posse discer-
 „ ni , nisi qui hoc donum habet , quilibet
 „ habet quod gratia Salvatoris accepit .
 „ Ecce quomodo Augustinus ad necessitatem
 „ gratiæ perpetuo attendit , immo ejus est
 „ scopus principalis & quasi unicus illam
 „ probare contra Pelagianos negantes .

Inhabis : ibidem S. Doctor manifeste probat prædestinationem ad gloriam ante prævisa merita , & hac utitur tanquam medio ad probandam gratiæ gratuitatem & necessitatem , quæ quidem erant præcipuum controversiæ caput inter D. Augustinum & Pelagianos . Igitur datur ex Augustino prædestinatio ante prævisa merita . Probatur antecedens . Augustinus dicit Deum omnia operari in electis ut perseverent , eos corrigere quando exorbitant , ut correeti emendentur & salventur , eo quod electi sint secundum propositum & non secundum eorum merita ; eis vero qui perseveraturi non sunt , non sic succurrere , quia non sunt vocati secundum propositum . Et ideo , inquit , *multi vocati , pauci vero electi* : „ Hæc enim omnia , inquit , operatur in eis , ut in finem usque perseverent . „ Et si quando exorbitant , correeti emendentur , qui vasa misericordiæ operatus est eos , qui & elegit eos in Filio suo ante constitutionem mundi . „ Et infra . „ Qui vero perseveraturi non sunt , ut sic a fide christiana , & conversatione lapsuri sunt , ut tales eos vitæ hujus finis inveniatur , proculdubio nec illo tempore , quo bene , pieque vivunt , in isto numero computandi sunt . Non enim sunt a massa illa perditionis præcipientia Dei , & prædestinatione discreti ; & ideo non secundum propositum vocati , ac per hoc nec electi : sed in eis vocati , de quibus dictum est : *Pauci vero electi* . „ Sed si prædestinatio foret post prævisa merita , æqualiter omnibus suc-

curreret Deus , ut perseverarent ; succurreret ut videret quomodo proprium meritum discerneret alios ab aliis ; forent discreti non prædestinatione secundum propositum , sed secundum opera liberi arbitrii virtute gratiæ comparata : forent electi propter merita prævisa , non propter eligentis beneplacitum . Quæ quidem omnia videntur Augustino contraria , immo & Scripturæ dicenti Roman. 8. 28. *Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum , iis qui secundum propositum vocati sunt Sancti* : Igitur Augustinus probat gratuitatem & necessitatem gratiæ per prædestinationem ante prævisa merita .

Respondeo negando antecedens ; Augustinus enim loquitur solum de vocatione & electione ad fidem & gratiam , quæ quidem sunt quid pure gratuitum , utraque enim non debetur , nisi meritis Christi , unde dicit Aug. Deum non elegisse ante mundi constitutionem in Filio . Ad probationem distinguo ; Deus operatur in electis ut perseverent , quia sunt electi ad gratiam fidei & ad sanctitatem per merita Christi , concedo : quia sunt electi ante prævisa merita , subdistinguo : ante prævisa merita naturæ , concedo ; ante merita gratiæ , nego : Aug. solum excludit merita naturæ prævisa : unde revincit Pelagium dicendo post Apostolum : *Quis te discernit ? quid habes quod non acceperis ?* Subjungit omne meritum esse a gratia & quasi ipsam gratiam , dicente Christo , Joan. 15. 5. *Sine me nihil potestis facere* .

Solutio est ipsius Augustini , qui ibidem post verba illa : *Elegit nos in Filio suo ante constitutionem mundi* , subdit , „ per electionem gratiæ . „ Si autem gratia , jam non ex operibus . Alioquin gratia jam non est gratia . Non enim sic sunt vocati , ut non essent electi : propter quod dictum est : *multi sunt vocati , pauci vero electi* : sed quoniam secundum propositum vocati sunt , profecto electi sunt per electionem , ut dictum est , gratiæ , non præcedentium meritorum suorum , quia gratia est illis omne meritum . Igitur , ut patet , Augustinus loquitur solum de electione ad gratiam , quam contendit contra Pelagianos esse gratuitam : igitur excludit solum electionem gratiæ per præcedentia naturæ merita , gratia enim , inquit , est electis omne meritum , id est , omne meritum est a gratia .

Inhabis de novo , Augustinus dicit ex duo-

duobus piis alteri Deum donare perseverantiam, eo quod ille sit prædestinatus: alteri negare eo quod non sit secundum propositum prædestinatus. Igitur ex Augustino prædestinatio est ante prævisa merita & mere secundum propositum. Et vero si foret post prævisa merita, diceret Sanctus Præfult, ideo unum perseverare quia bene laborat & operatur, alterum vero non obtinere perseverantiam donum, quia male vivit & opera ejus sunt mala. Probat igitur antecessum in quo sita est difficultas. Augustinus l. de dono persever. c. 9. n. 12. querit: „ Ex duobus autem piis cur huic donetur perseverantia usque in finem, illi non donetur? „ Ait hoc ideo fieri, quia unus erat ex prædestinatis, alius non erat. Nam si fuissent ex nobis, inquit unus prædestinatorum qui de pectore Domini biberat hoc secretum, mansissent utrique nobiscum. . . . Nonne postremo utrique vocati fuerant, & vocantem secuti; utrique ex impiis iustificati, & per lavacrum recognitionis utrique renovati? „ mox respondet ex persona Joannis: Vera sunt hæc: secundum hæc omnia ex nobis erant. Verumtamen secundum aliam quandam discretionem non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, mansissent utrique nobiscum. „ Cur autem non essent ex eis, scilicet ex discretis a massa perditionis, rationem affert, quia non erant prædestinati secundum propositum. „ Quenam est tandem ista discretio? Patent libri Dei; non avertamus aspectum. Clamat Scriptura divina; adhibeamus autem. Non erant ex eis, quia non erant secundum propositum vocati: non erant in Christo electi ante constitutionem mundi: non erant in eo sortem consecuti: non erant prædestinati secundum propositum ejus qui universa operatur. „ Ibi Augustinus loquitur de prædestinatione ad gloriam, siquidem loquitur de perseverantia, sed dicit perseverantiam esse pure secundum propositum, igitur & prædestinationem ad gloriam.

Respondet 1. argumentum nimis probare: sequeretur enim totum salutis negotium fore penes beneplacitum: Et vero, si verum est unum perseverare & manere eo quod sit de numero electorum, inutilia sunt merita, immo & bona opera, & tamen sunt necessaria absolute ad vitam æternam habendam, immo verum est dicere ideo unum plium

perseverare, alterum vero non, quia unus bene vivit & legem adimplet, secus vero alter, quod quidem Scriptura innuit, dicendo 2. Tim. 2. 5: *Non coronabitur nisi qui legitime certaverit.* Et iterum Joan. 15. 16. *Posui vos ut eatis, & fructum afferatis, & ut fructus vester maneat.*

Respondet 2. Dik ideo quidam perseverant quia sunt prædestinati, & vocati secundum propositum tanquam propter primum motivum, concedo; tanquam propter motivum adæquatum, nego. Voluntas enim divina connotat merita; quia vero voluntas illa est primum movens, & applicans causam secundam ad bonum, merito prædestinatio & electio defenduntur secundum propositum: enimvero S. Aug. disputat contra Pelagianos qui volebant totum salutis negotium esse a natura: contra Semipelagianos qui admittebant quidem gratiam, sed indifferentem & per vires naturæ determinabilem ad bonum: priores confutat S. Doctor negando prædestinationem esse secundum merita naturæ prævisa; alios vero, propugnando electionem esse a Deo secundum beneplacitum; esse a gratia scilicet præveniente, minime vero a natura de se eligente bonum. Ad Pelagianos revincendos utitur prædestinatione & electione gratuita ad gratiam, quam descendit, & constanter rejicit prædestinationem secundum prævisa naturæ merita: ad Semipelagianos debelandos utitur dono perseverantiæ; cum enim incipiat a prima gratia quæ est in nobis sine nobis, & terminetur per gratiam specialem, etiam per providentiam extraordinariam, quæ ita disponit causas, ut mors tempore ita congruo eveniat, ut ipsa jungatur cum charitate, ostendit prædestinationem adæquate sumptam esse ante prævisa merita, adeoque electionem esse secundum gratiam, non secundum naturam inchoantem & proprio conatu eligentem bonum.

Quod autem hæc sit mens Augustini, constat ex eo quod dicit l. de cor. & g. c. 7. n. 13. „ Quicumque ergo ab illa originali damnatione ista divinæ gratiæ largitate discreti sunt, non est dubium quod & procuratur eis audiendum Evangelium; & cum audiunt, credunt; & in fide, quæ per dilectionem operatur, usque in finem perseverant. „ quibus verbis S. Doctor prædicat discretionem a massa damnationis non per electionem ad gloriam, quod certe implicaret, siquidem homo prius debet esse discretus a dam-

damnatione per electionem ad gratiam, quam ordinatus ad gloriam, supposita vero gratia addit Aug. secundum fidem, charitate scilicet & dilectione formatam seu animatam, quæ quidem ita operatur ut iustus in bonis perseveret operibus, & ad finem ultimum perveniat. Quid clarius efficaciusve dici potest pro prædestinatione ex prævisis meritis decreta atque statuta?

Perfisset: idem l. de dono persever. c. 9. n. 2. ait: "Ex duobus parvulis originali peccato obstrictis, cur iste assumatur, ille relinquitur... inscrutabilia sunt judicia Dei." Sed isto exemplo astruit Augustinus prædestinationem nte prævisa merita; alias si foret ex prævisione meritum, frustra & incassum prorsus recurreret S. Doctor ad inscrutabilia Dei judicia. Et vero cur unus esset prædestinatus, alter non, cito adesset in promptu responso ista, ista nimirum quia unus multa bona fuisset operatus ad finem usque, alter vero aut pauca admodum, aut nulla. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo minorem, utitur S. Augustinus hoc exemplo ut probet prædestinationem ad gratiam esse prorsus & ex omni parte gratuitam, concedo: & loquitur de prædestinatione ad gloriam, nego. Revera quidem, caput controversiæ erat tantummodo de gratuitate gratiæ, quam quidem totis viribus ita impugnabant Pelagiani, ut etiam in parvulis cum baptismo vita fundis, merita prævisa, ex suppositione diuturniores ætatis, tanquam causam gloriæ illis & non aliis datæ, motivam laudarent. Hoc ipsum patet non ex uno, sed ex multiplici Augustini loco; namque caput octavum Perseverantiæ incipit referendo Pelagii objectionem. "Sed cur, inquit, gratia Dei non secundum merita hominum datur? Respondeo, quoniam Deus misericors est. Cur ergo, inquit, non omnibus? Et hic respondeo, quoniam Deus iudex est, ac per hoc & gratias ab eo datur gratia." Postea vero proponit S. Doctor in capite non difficultatem parvulorum, quorum unus quidem baptizatur antequam migret e vita, alter vero absque baptismi lavacro, dolentibus parentibus, moritur, & hoc sane ad inscrutabilia Dei judicia jure merito refert; quod quidem permittit Deus vel ad puniendam in filiis parentum peccata, vel etiam ne ordo pervertatur providentiæ, quæ quidem statuit cuncta suis ferri ponderibus, & mala quandoque ad pulchritudinem universi evenire permittit; unde irridet

Augustinus Pelagium dum diversam puerorum sortem ad diversa eaque fidentia refert merita. Sic loquitur ibidem n. 22.

"An eo redituri sumus ut adhuc disputemus, quanta absurditate dicatur, judicari homines mortuos etiam de his peccatis, quæ præcivit eos Deus perperaturos fuisse, si viverent." Aliam dicit ex sententia Pelagii sublequi absurditatem, nimirum, quod nec damnarentur Tyrii & Sidonii, quandoquidem Deus præcisebat eos credituros si signa Christi vidissent. "Nec damnaretur, inquit, Tyrus & Sidon, quoniam remissius quam illæ civitates, in quibus non creditibus a Domino Christo mirabilia signa sunt facta: quoniam si apud illas facta essent, in cilicio & cinere poenitentiam egissent."

S. Doctor jamjam suam circa istud momentum manifestaverat mentem. Namque l. de præd. SS. c. 14. n. 29. clare exponit difficultatem parvulorum, & ex eo quod unus baptizetur, alter vero non, duo potissimum concludit, videlicet gratiam esse gratuitam, eamque neque ex meritis naturæ, neque etiam ex meritis fidei futuris ulquam concedi. Sic enim loquitur de Pelagianis: "Falluntur ut veniant contra Dei manifestissimam gratiam: quæ maxime apparet in parvulis; quorum cum alii baptizati, alii non baptizati vitæ hujus terminum sumunt, satis indicant misericordiam & judicium; misericordiam quidem gratuitam, judicium debitum: si enim judicaretur homines pro meritis suæ vitæ, quæ non habuerunt morte præventi, si habituri essent, si viverent, nihil prodesset ei qui raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus; nihil prodesset eis qui lapsi moriuntur, si ante morerentur, quod nullus diceret Christianus audebit. Quocirca non debent fratres nostri qui nobiscum pro catholica fide perniciem Pelagianæ erroris impugnant, huic Pelagianæ in tantum favere opinioni, qua opinantur gratiam Dei secundum merita nostra dari." Iteitur manifestum est B. Augustinum movere quæstionem & loqui tantummodo de prædestinatione ad gratiam, quam quidem esse mere gratuitam & ante prævisa merita, iterum atque iterum fatemur & credimus.

Adhuc inflabis. Epist. 109. sic loquitur: "Non meriti prærogativa, non sati necessitate, non temeritate fortunæ,

„ sed altitudine divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam non aperit, sed clausam miratur Apostolus clamans: *O altitudo divitiarum!* & paucis interjectis eo prosequitur tenore dicens: quod neminem Deus liberet nisi gratuita misericordia, & neminem damnet, nisi æquissima veritate. Cur autem illum potius, quam illum liberet, aut non liberet, scrutetur, qui potest, iudicium ejus tam magnum & profundum, verumtamen caveat præcipitum. Ibi Augustinus omnem excludit prædestinationis causam ex parte creaturæ, nec aliud ejus quam in misericordia querit motivum; ad illud solum, inquit, attendit Apostolus qui mysterium demitans, exclamat: *O altitudo divitiarum!* sed si non excluderet merita etiam virtute & efficacia gratiæ parva, ad solam profecto non recurreret misericordiam, nequidem omnia ad profundum Dei referret iudicium. Igitur dicendum est Augustinum prædestinationem ante prævisa merita & mere gratuitam aperte, immo & ex professo defendere.

Respondeo distinguendo; Augustinus recurrit ad solam misericordiam, & quia agit de discretionem a massa perditionis per gratiam quæ est pure gratuita, & quia etiam Sanctorum merita in radice & in prima causa sunt dona Dei, fundantur enim in prima gratia quæ est in nobis sine nobis, concedo. Recurrit ad solam misericordiam excludendo merita, subdistinguo; excludendo merita a natura pronantia, concedo. Merita gratiæ, nego. Præ oculis semper habendum est, Sanctum Augustinum tractando de gratia pugnare modo contra Pelagianos qui illam prorsus explodebant; modo contra Semipelagianos qui merita naturæ laudabant. Igitur semper loquitur de electione ad gratiam, & discretionem a massa perditionis a peccato originali prodeunte per gratiam, unde iure merito exultat in his momentis misericordiam, quandoquidem probat gratiam indebitam & pure gratuitam: iure merito recurrit ad profundum Dei abyssum, ut satisfaciatur sciscitanti: cur unus vocatus ad gratiam fidei illam recipiat, alter similiter vocatus, irrideatur & longe faciat a se, juxta illud de Atheniensibus Paulum audientibus Christum prædicantem Act. 17. *Quidam quidem irridebant, quidam vero dicebant: Audiemus te de hoc iterum... quidam vero crediderunt: &*

Dionysius Arcopagita & mulier nomine Damaris, & alii cum eis. Ecce omnes pariter vocati, omnes audiunt Paulum, omnes habent gratiam sufficientem; sed vide quam dispar cooperatio. Quidam prorsus proficiunt & bonum semen obnitentia aperta suffocant, & irrident. Quidam paululum emolliuntur, sed cupiditate victi, adhuc resistunt, reclamant tamen conscientia, *audiemus te de hoc iterum*, inquit Paulus. Quidam vero gratiæ vocanti fideles obtemperant, nec ponunt obiectionem, hinc uberiori gratia donantur, unde & fructum dant in tempore visitationis, & a massa perditionis, fide operante per dilectionem secernuntur. *Quidam vero*, inquit. S. Lucas, *crediderunt.*

Jam juvat totam hanc doctrinam prædestinationis post prævisa merita gratiæ, B. Augustini verbis claudere. Sic enim adhortatur nos ad gratiam Dei miserentis agnoscendam l. de dono persl. c. 8. "Non itaque simus ingrati, quod secundum placitum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ tam multos liberat misericors Deus de tam debita perditione, ut si inde neminem liberaret, non esset injustus. Ex uno quippe omnes in damnationem non iniustitia judicati sunt filiis iræ, sed iustitia. Gratiam igitur agnoscamus quæ nos prævenit, & a massa damnationis secernit. Gratiam agnoscamus in meritis nostris, quia dat ut mereamur. Hinc Cælestinus Papa in Epistola sua ad Episcopos Galliæ ait Deum coronare opera sua, dum coronat opera nostra. Gratiam agnoscamus in perseverantibus, illa quippe est quæ figit immobiliter in bono. Gratiam denique agnoscamus & misericordiam in Sanctis & glorificatis, quandoquidem teste Apostolo gratia ipsa est vita æterna, idest, principium & causa vitæ æternæ.

Tertio, *Fis satis objectionibus ex ratione procedentibus.*

Obijcies 1. Deus in prædestinatione Sanctorum nequit aliud habere motivum præter suam bonitatem, scriptum est enim, quod omnia operatus sit propter seipsum; enimvero motivum debet esse ejusdem ordinis & excellentiæ cum Agente. Quis enim dicere audebit actionem Dei aliud habere objectum, aliumve finem quam ipsum Deum? hæc est enim inter Agens creatum & increatum discrepan-

crepantia, quod actio primi potest terminari ad aliquod ipso agente inferius, immo ad ens accidentale, quandoquidem creatura non est ens necessarium: actio vero secundi agentis est ipse Deus. Unde non aliud pro motivo quam Deum habere potest: atqui si prædestinatio Sanctorum torret & statueretur post prævisa merita, Deus haberet pro motivo suæ actionis homines ad gloriam prædestinantis, aliquid seipso inferius, nempe creaturæ merita. Et probatur: moveretur a meritis ad illos potius prædestinandos quam istos: ad prædestinandos scilicet eos qui adimplent præcepta, minime vero prævaricatores. Igitur haberet pro motivo suæ actionis aliquid creatum, scilicet merita iustorum.

Respondeo distinguendo; Deus in prædestinatione Sanctorum nequit habere aliud motivum ultimum & finalem quam seipsum & suam bonitatem, concedo; intermedium, subdistinguo; quam suam bonitatem in creaturis reluctentem, concedo: quam suam bonitatem secundum se & ad intra consideratam, nego. Deus quidem habet gloriam suam pro fine, immo & pro motivo generali suæ actionis: sed datur secundum nostrum concipiendi modum finis intermedius, seu motivum proximum actionis Dei agentis ad extra; & est ipsius Dei bonitas in iustorum meritis egregie reluctens; immo in eis affulgent & gratia, & misericordia, & iustitia: gratia quidem, quatenus ipsa est totius meriti principium: misericordia, in quantum gratia gratis datur, & conceditur: iustitia denique, suppositis enim & gratia & Dei de remuneranda actione hominis iusti pæcto, opus creatum sufficientem habet cum præmio proportionem, adeoque vitæ æternæ ex iustitia tribuitur. In hoc sano Deus habet ad extra gloriam magnam, quæ quidem ab Ambrosio definitur, clara Dei cum laude notitia: Et vero, omnia ejus attributa cum in prædestinatione cum in glorificatione Sanctorum mirum in modum collucere videntur, juxta illud Psal. 63. 8. *Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus.* Cæterum actio Dei ad intra non habet alium terminum præter Deum ipsum; non alium quam essentiam, quam personas ineffabiles, quam mira attributa: actio vero ad extra transiens, habet quidem pro motivo generali gloriam Dei, pro speciali vero seu particulari creaturam beatificandam & glorificandam. Igitur prædestinatio habet pro motivo bonitatem quidem divinam; sed

quatenus hominis connotat merita, seu per merita iusti ad extra sese diffundentem & ad Sanctorum gloriam se terminantem. Igitur absque læsione juris divini, prædestinatio datur post prævisa merita.

Inhabet. Actio divina prædestinans secundam se spectata divinam habet pro motivo bonitatem: igitur & ut fertur ad extra. Probatur consequentia: primo, quia actus interior & exterior specificantur ab eodem objecto & motivo, siquidem exterior est interioris expressio. Secundo, alias sequeretur actum Dei prædestinantis specificari a meritis creaturæ, sed absurdum consequens, ergo & antecedens. Probatur minor. Specificatum dependet a specificativo; sed implicat actionem divinam dependere a creatura, scilicet a meritis. Igitur & implicat specificari a creatura quantumvis bona & sancta.

Respondeo distinguendo; actio Dei prædestinantis in abstracto spectata, divinam habet pro motivo bonitatem; concedo; in concreto sumpta, subdistinguo; habet bonitatem relativam & connotantem creaturas quibus vult se communicare, concedo; secus, nego. Actio prædestinans potest considerari in abstracto & in concreto: in abstracto quidem, quatenus est actio divina, sic ad solam bonitatem Dei terminatur & per eam movetur: in concreto vero quatenus agit ad extra; sic dicit bonitatem relativam variis modis in creaturis emicantem: bonitas illo modo spectata est motivum prædestinationis, quæ cum terminetur ad extra, ubique habet motivum ad extra, scilicet merita prævisa. Unde distinguo consequens; actio prædestinans ut terminatur ad extra, habet bonitatem relativam & in meritis resurgentem pro motivo, concedo. Bonitatem secundum se & in abstracto sumptam, nego. Et vero quare actio Dei dicitur prædestinans & a reprobante seceratur, nonne quia Deus habet in electorum meritis speciale dandi gloriam motivum, quod non habet in reprobis? Igitur merita prævisa sunt motivum electionis, quatenus prædestinatio terminatur ad objectum individuale, scilicet ad gloriam, Petri v. g. debet igitur & in ipso habere motivum individuale, quod certe non est aliud nisi bonitas divina connotans merita.

Ad primam probationem distinguo; actus prædestinationis ad extra spectatus specificatur a bonitate relativa quæ connotat merita; concedo; a bonitate interiori &

in abstracto sumpta, nego. Actus prædestinans ex parte Dei & ad intra, habet quidem bonitatem divinam pro motivo, sed relativam: sed bonitatem quæ vult ad extra se diffundere: & sic actus exterior & interior prædestinationis respiciunt merita, idest, actus prædestinans ex parte Dei connotat merita, ex parte vero creaturæ dicit ipsa merita ut momenta Deum ad aliquem prædestinandum.

Ad secundam probationem, distinguo sequelam; actio prædestinans specificaretur a meritis quatenus referant divinam bonitatem, concedo; a meritis secundum se sumptis, nego. Non est inconueniens actionem Dei virtualiter transeuntem specificari ab aliquo creato, propter duo. Primo, quia specificatur a creatura ut refert aliquam Dei perfectionem in ea relucens, sic enim non est specificari a creatura, sed a summa bonitate prout ad extra diffunditur: secundo, quia tota dependentia se tenet ex parte creaturæ quæ accipit a bonitate quidquid est; unde sublimitas est solius Dei.

Rursus instabit. Amor Dei non supponit bonitatem in rebus, sed eam iniungit, ut creaturas reddat congrua suæ amicitiae objecta. Ergo prædestinatio est ante prævisa merita, nec aliud habet præter bonitatem divinam motivum, siquidem est actus summi erga hominem amoris, adeoque non supponit merita Deus prædestinans, nec opus bonitatem. Confirmatur: ipsa bona opera sunt effectus prædestinationis, enimvero prædestinatio definitur præparatio mediorum quibus certissime liberantur quicumque liberantur; unde igitur meritum? a gratia præparata prædestinatio: ut bona operetur, ut sic perseveret ac perveniat ad gloriam: porro nullus effectus præsupponitur causæ suæ: igitur nec merita prædestinationi: ergo prædestinatio est ante prævisa merita.

Respondendo distinguendo; amor Dei non supponit omnem bonitatem in rebus, concedo; aliquam, nego. Amor Dei iniungit gratiam & ea nos reddit congrua suæ amicitiae objecta; unde electio ad gratiam est gratuita, quod innuit Apostolus Eph. 1. 4. dicens: *Elegit nos in ipso ante constitutionem mundi, ut effemus sancti*: Sed supposita gratia præveniente, supposita & efficiæ quia peccator pervenit ad iustificationem, supposita denique gratia sanctificante quæ homo Deo gratus fit, potest bona opera facere; Deus au-

tem ea prævidet, & ab eisdem determinatur ad dandum gloriam, non quod sit aliqua indeterminatio in Deo, sed quia ab æterno cuncta præsciens, voluit dare gloriam hominibus propter merita.

Ad confirmationem distinguo; merita sunt effectus prædestinationis adæquate sumptæ, concedo; inadæquate spectatæ, subdistinguo; radicaliter, concedo; formaliter, nego. Prædestinatio adæquate sumpta dicit primam gratiam quæ est principium meriti, & sub isto respectu est causa meritorum; si vero inadæquate sumatur & pro ordinatione ad gloriam; merita sub isto respectu sunt causa prædestinationis motiva, quandoquidem movent Deum ad eligendum & ordinandum aliquem ad gloriam; quia tamen gratia est radix meriti, potest dici in isto sensu prædestinationem etiam inadæquate sumptam esse causam meritorum, sed non formaliter & proxime. Cæterum, non est inconueniens unum effectum prædestinationis esse causam alterius.

Solutio est D. Thomæ qui hic 1. p. qu. 23. art. 5. sic loquitur: "Dicendum est ergo, quod effectum prædestinationis considerare possumus dupliciter. Uno modo in particulari: & sic nihil prohibet aliquem effectum prædestinationis esse causam & rationem alterius. Posterioriorem quidem prioris secundum rationem causæ finalis: prioriem vero potiori secundum rationem causæ meritorie quæ reducitur ad dispositionem materiæ, sicut si dicamus quod Deus præordinavit se daturum alicui gloriam ex meritis; & quod præordinavit se daturum alicui gratiam, ut mereretur gloriam." Quibus verbis S. Doctor manifeste docet prædestinationem etiam incentivam inadæquate sumptam esse post prævisa merita, licet adæquate spectata non sit, unde post verba laudata subiungit: "Alio modo potest considerari prædestinationis effectus in communi. Et sic impossibile est, quod totus prædestinationis effectus in communi habeat aliquam causam ex parte nostra."

Repones. Ibidem D. Thomas sic dicitur: "Fuerunt alii, qui dixerunt, quod merita sequentia prædestinationis effectum, sunt ratio prædestinationis: ut intelligatur quod ideo Deus det gratiam alicui, & præordinavit se ei daturum, quia præcivit cum bene usurum gratia. Sicut si rex det alicui militi equum quem

„ quem scit eo bene usum. Sed isti videntur distinxisse inter id quod est ex gratia, & id quod est ex libero arbitrio : quasi non possit esse idem ex utroque. Manifestum est autem, quod id quod est gratiæ, est prædestinationis effectus : & hoc non potest poni ut ratio prædestinationis, cum hoc sub prædestinatione concludatur. „ Igitur ex D. Thoma prædestinatio etiam inadæquate sumpta non potest esse post prævisa merita, quandoquidem merita etiam ut virtute gratiæ producta, sunt effectus prædestinationis.

„ Respondeo distinguendo consequens ; prædestinatio ex parte effectus non potest esse post prævisa merita separando id quod est ex gratia & libero arbitrio, concedo ; utrumque iunendo, subdistinguo ; in communi sumpta, concedo ; in particulari spectata, nego. Solutio est ipsius D. Thomæ, qui negat prædestinationem esse post prævisa merita separando id quod est ex libero arbitrio, & id quod est a gratia ; sequeretur enim liberum arbitrium secundum se & absque gratiæ auxilio influere in prædestinationem ; quod est Pelagianum : igitur effectus prædestinationis spectari debet prout a gratia simul & a libero arbitrio procedit : hinc sequitur prædestinationem in communi & adæquate sumptam non esse ex prævisis meritis, siquidem incipit a prima gratia quæ est in nobis sine nobis ; scilicet si in particulari & inadæquate sumatur. Unde sic concludit ibidem D. Thomas : „ Dicendum est, ergo, quod effectum prædestinationis, considerare possumus dupliciter. Uno modo in particulari : & sic nihil prohibet aliquem effectum prædestinationis esse causam & rationem alterius, &c. „ Periphet. Prius est finem intendere quam media, sed vita æterna est finis, media vero sunt & bona opera & merita ex gratia promanantia : igitur Deus vult gloriam Sanctorum ante prævisa merita. Confirmatur : bona opera sunt ipsius prædestinationis effectus : quinimmo ipsa sunt & prædestinata & dona Dei, ut passim docet B. Augustinus. Igitur prædestinatio est ante prævisa merita.

„ Respondeo distinguendo ; prius est agens velle finem in genere & secundum se voluntate antecedenti, concedo ; in particulari & voluntate consequenti, nego ; Deus, teste Apostolo, teste Augustino, Prospero, & D. Thoma vult & omnes

salvos fieri, voluntate antecedenti, vult omnes vivere vita æterna ante prævisa merita nostra propter Christi passionem & satisfactionem, sed in particulari & voluntate consequenti, vult homines salvos fieri efficaciter per merita, vult eos solum vivere in æterna beatitudine qui bene operantur, prædestinatio autem a voluntate efficaci promanat, a voluntate quæ attendit ad omnia, a voluntate quæ prædestinando vult gloriam electis duplicative ut coronam & præmium : igitur post prævisa merita, dicente Apostolo : *Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit*. Et certe videtur hic esse genius tum Scripturæ, tum SS. Doctorum, etiam Augustini, etiam D. Thomæ sensus.

„ Respondeo 2. cunctis in confirmatione allata probare solummodo prædestinationem ad gratiam esse ante prævisa merita, quod ultro fatemur : Evero unde sunt prædestinationis effectus, unde ipsa bona opera & prædestinata & dona Dei : nisi quia gratia a qua procedunt, est gratuita ?

„ Respondeo 3. ad confirmationem distinguendo : bona opera sunt effectus prædestinationis adæquate sumptæ, sic enim spectata primum involvit gratiam, eamque gratuitam, a qua ut a primo totius meriti fonte fluunt bona opera, concedo ; sunt effectus prædestinationis inadæquate sumptæ, nego. Sub isto respectu prædestinatio involvit nedum gloriam, sed & bona opera, unum autem prædestinationis medium, teste D. Thoma, potest esse causa alterius, sicut dispositio materiæ est causa formæ : igitur merita in hoc sensu sunt causa gloriæ retribuendæ. Potest utique dici cum Lessio sess. 6. de præd. pag. 591. Prædestinationem activè & ex parte Dei etiam inadæquate sumptam esse omnium causam meritorum, quatenus gratia a qua promanant merita est effectus amoris quo Deus hys prosequitur creaturas & dat omnibus posse salvari ; quod autem inchoata illa bona Dei voluntas uberiori gratiæ multis denegat, & quæ dedie non sint de facto efficaces, multum illi displicet, & ideo sua culpa ab electione ad gloriam frustrantur.

„ Ad secundam instantiam, distinguo pariter : bona opera sunt prædestinata, id est, a Deo decreta, quia ab ipso ut a prima causa profiuntur, concedo ; sunt a libero arbitrio independentia, nego. Alias mere passive se haberet quod nemo catholicus concedere potest. Porro in eo

solum sensu dicuntur ab Aug. prædestinari, quia sunt a Deo ut a causa, scus vero peccata quæ quidem propter hoc dicuntur prædestinata, nusquam vero prædestinata.

Ad tertiam instantiam similiter distinguo: bona opera sunt dona Dei in radice, videlicet in gratia a qua promanant, concedo; sunt dona Dei a libero arbitrio independentia, nego. Sicut igitur qui accepit quinque talenta & alia quinque lucratus est, super multa, teste Domino, constituitur, sic qui gratia adjuvante operatur bonum, utique & promeretur gloriam. Deus autem cuius providentia in sui dispositione non fallitur, hunc bonum gratiæ usum præsciens, fideles elegit ad vitam æternam capessendam.

Instabis de novo. Hoc posito, jam gratia non est per se efficax, sed consequens est contra Augustinum, Prosperum, D. Thomam, ergo, &c. Probatur antecedens: posita prædestinatione post prævisa merita, efficacia prædestinationis pendebit a libero arbitrio, quatenus merita sunt ab ipso. Ergo posita prædestinatione post prævisa merita, gratia non erit per se efficax.

Respondeo 1. Multos graves Theologos & quidem maxime orthodoxos tenere gratiam esse efficacem solum per consensum liberi arbitrii a gratia adjuti, immo & qui propugnant gratiam esse per se efficacem, non excludunt liberi arbitrii cooperationem, sed totis viribus illam juxta mentem Concilii Tridentini defendunt: unde præcisè decretis præmoven- tibus, utraque opinio in idem videtur coincidere. Enimvero ponentes gratiam esse efficacem per se, admittunt liberi arbitrii cooperationem, ita ut actus bonus procedat a gratia & a libero arbitrio prius per gratiam moto, tanquam a causa adæquata; ex alia parte qui docent gratiam esse efficacem per liberi arbitrii consensum, volunt liberum arbitrium ab ipsa gratia adjuvari, & sic in utraque opinione salvatur dogma necessitatis gratiæ.

Respondeo 2. negando sequelam, manet enim semper gratiam ex se habere virtutem ad actum bonum, illamque a voluntate humana non mutari, sed potius ipsam voluntatem a gratia adjuvari: ad probationem, distinguo antecedens; efficacia prædestinationis in communi pendebit a libero arbitrio, nego. In particulari, subdistinguo; pendebit ut a causa cooperante, concedo; ita ut gratia ab ipso habeat virtutem ad agendum, nego. Scrip-

tum est enim, *preparatur voluntas a Domino*, per gratiam scilicet prævenientem, applicetur vero ad opus & adjuvetur per efficacem, juxta illud Jerem. 30. 21. *applicabo eum & accedet ad me.*

Obijcies. 2. Prædestinatio est electio & amoris Dei specialis magnum argumentum; ita docent SS. Augustinus & Thomas, subscribunt & alii sancti Doctores. Sed in hypothesi quod sit post prævisa merita, jam non est gratia admodum specialis: & probatur: hoc semel supposito, justus per sua merita Deum ad illum pro gloria eligendum nedum movet, sed & compellit atque determinat: igitur si prædestinatio est post prævisa merita, non est amoris Dei prærogativa, quandoquidem in ista sententia secundum uniuscujusque merita illam fieri constat.

Respondeo negando minorem: ad probationem distinguo, quilibet posita prædestinatione post prævisa merita determinat electionem supposito prima gratia quæ est in nobis sine nobis, immo & supposita etiam providentia extraordinaria vitam feliciter terminante, concedo: his omnibus non præsuppositis, nego. Prædestinatio potest spectari dupliciter, primo quidem in communi, deinde vero in particulari. Spectata in communi & adæquate est gratia sane specialissima; quatenus scilicet incipit a prima gratia quæ est in nobis sine nobis, continuatur per gratiarum seriem uberissimam, & terminatur per perseverantiæ donum, quod mortem cum charitate conjungit, spectata inadæquate etiam est gratia mirabilis, nimirum ut terminum salutis economiam claudentem importat: & quidem propter duo. Primo quidem quia ad hoc requiritur non una aut altera gratia, sed multitudo & abundantia auxiliorum, tum ad vincendas infinitas prope tentationes, maxime mortis quæ est omnium maxima, majorem enim charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis, tum ad præcepta adimplenda usque ad vitæ finem. Secundo, quia est opus Providentiæ admodum specialis, quæ ita disponat causas secundas, ut adsit copia Confessoris pro conscientia purganda, ut mors adveniat tempore quo peccator dolet de offensis Deo illatis; quod quidem insinuat Concilium Tridentinum cum dicit perseverantiam esse donum Dei speciale, consequenter & prædestinationem quæ ab illa habet vitæ æternæ infallibilitatem. Hoc ipsum de perseverantia

rantia ante Tridentinum definierat Arausicanum secundum Can. 10. his verbis: *Adjutorium Dei etiam renatis ac sanctis semper est implorandum, ut ad finem bonum pervenire, vel bono possint opere perducere*. Igitur tametsi prædestinatio propugnatur post prævisa merita, manet semper eam esse gratiam specialem, immo speciosissimam.

Quid plura? Dilectio specialis Dei erga electos in multis apparet: primo quidem in Beatissima Virgine, in Beato Joanne Baptista, in Apostolis & similibus qui ad magnam gloriam ante prævisa merita electi sunt. Hinc & prædestinati per excellentiam dicuntur: deinde in cæteris electis qui quamvis post prævisa merita in gloriam ordinati, gratias tamen præ cæteris tum intrinsecas, tum extrinsecas recipiunt uberores. Intrinsecas quidem, puta gratias prævenientes majores, extrinsecas vero, alii enim præmatura morte, alii vocatione ad religionem & consiliorum professione subtrahuntur a perversitate sæculi & damnatione, his omnibus sic concinnatis, prædestinationem post prævisa merita defendere sicut suave sic æquum & conveniens est, dicente D. Thoma hic 1. p. q. 23. ar. 5. "Nihil prohibet aliquem effectum prædestinationis, esse causam & rationem alterius. Posteriores quidem prioris secundum rationem causæ finalis: priorem vero posterioris secundum rationem causæ meritorie."

Instabis: Prædestinatio est præparatio mediorum, & quidem infallibilium, est enim præparatio mediorum quibus certissime liberantur, quicumque liberantur: sed Deus dat electis media illa infallibilia, gratias scilicet efficaces, quia electi sunt vi prædestinationis, alias prædestinatio non esset præparatio mediorum infallibilium; eadem vero negat reprobis, quia non sunt electi; igitur prædestinatio est ante prævisa merita, quandoquidem ista mediorum præparatio cuncta antecedit merita, immo est meritorium causa, ut jam dictum est.

Respondeo distinguendo minorem: Deus dat media electis efficacia quæ denegat reprobis; eo quod isti ponant obicem, concedo; secus, nego. Deus vult omnibus vitam æternam quatenus vult omnes salvos fieri, & ideo dat omnibus media ad hunc finem conducentia: uberiora quidem aliquibus, sed nihil ad negotium prædestinationis, manet enim semper esse post

prævisa merita; prima ratio ea est, quia si carent mediis efficacibus ad salutem consequendam, sua carent culpa, eo quod ponant obicem. Secunda, idem dicimus de his qui frustrantur gratiis sufficientibus uberioribus. Facienti enim quod in se est viribus gratiæ Deus non denegat uberiorem & conversionis effectivam. Ita D. Thomas 1. 2. q. 107. unde q. 14. de verit. 2. 11. ad 1. sic loquitur: "Dicendum quod non sequitur inconveniens, positum quod quilibet teneatur aliquid explicitè credere, si in sylvis, vel inter bruta animalia nutritur. Hoc enim ad divinam Providentiam pertinet, ut cuiuslibet provideat de necessariis ad salutem, dummodo ex parte ejus non impediatur: Si quis in sylvis vel inter bruta animalia enutritus, ductum rationis sequeretur in appetitu boni & fuga mali, certissime tenendum est quod Deus, vel per internam inspirationem revelaret ea quæ sunt ad credendum necessaria, vel ad eum fidei prædicato-rem aliquem dirigeret." Igitur quidam majores præ cæteris gratias habent, & hoc ex prævisione majoris laboris atque fidelitatis. Deus igitur præcitet quod majora quidam habituri sint merita præ cæteris, & ideo ad majorem prædestinat gloriam. Quid clarius? quid iustius & magis consentaneum?

Instes. Discretio electorum incipit a prima gratia, sed illa est ante prævisa merita: Igitur & prædestinatio, quæ est discretio electorum a reprobis.

Respondeo distinguendo; discretio electorum incipit a prima gratia connotante merita quorum est principium, concedo; non connotante, nego. Prima gratia datur ad liberum arbitrium adjuvandum ut cooperetur, per cooperationem vero producat meritum. Quod autem prima gratia connotet & cooperationem & meritum, & justificationem & gratiam etiam sanctificantem, quod discretio electorum incipiat a prima gratia non secundum se sumpta, sed ut illa omnia connotat, patet, ex eo quod prima gratia detur etiam reprobis, immo, Judas maximum habuit, & tamen ita reprobis fuit, ut melius fuisset, si natus non fuisset homo ille. Igitur prædestinatio seu discretio a prima quidem gratia incipit; non quacumque, verum ab ea quæ connotat & cooperationem & merita.

Adhuc instabis. Prædestinatio finalem importat perieverantiam, definitur enim

ab

ab Augustino (præparatio mediorum quibus certissime liberantur quicumque liberantur) sed perseverantia non cadit sub meritum: igitur nec prædestinatio.

Respondeo primo. Perseverantiam virtutem qua quis in bono perseverat, cadere sub meritum: Et vero qui bonum operatur opus, novam promeretur gratiam qua aliud rursus operetur, & per istud iterum atque iterum novam qua declinet magis ac magis atque semper a malo & faciat bonum: nec desunt qui asserunt perseverantiam etiam finalem posse cadere sub meritum etiam de condigno, si pro gratiis tantum interioribus ad eam conductibus sumatur: nosri vero Thomistæ cum D. T. propugnant cadere sub meritum duntaxat de congruo & quidem quoad gratias interiores, & etiam exteriores illam producentes, quatenus æquum est, inquit, ut Deus alias ex se bonus & optimus in hoc adimpleat desiderium justorum qui ejus in exequendis mandatis tenuerunt voluntatem.

Respondeo 2. distinguendo: prædestinatio adæquate sumpta importat perseverantiam finalem, concedo; inadæquate sumpta, nego. Sic enim solum dicite electionem ad gloriam, quæ quidem cadere sub meritum & Scripturæ sacræ & Patres, maxime Græci certatim prædicant. Porro quæstio præsens tantummodo de decreto ad gloriam movetur.

Insurgens de novo: eodem prope modo ratiocinandum est de prædestinatione adulatorum ac de prædestinatione puerorum post baptismum & vita migrantium; sed pueri isti prædestinantur ante prævisa merita, ergo & adulti.

Respondeo negando paritatem. Pueri enim immediate post baptismum morientes habent regnum celorum jure hæreditatis: adulti vero jure hæreditatis & acquisitionis, unde non implicat istos illam post prævisa merita habere.

Ceterum omnes Theologi orthodoxi conveniunt in eo quod prædestinatio dependeat in executione a meritis, juxta illud Matth. 5. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum Celorum. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram, &c.* Quibus verbis regnum Celorum promittitur virtutum operibus. Conveniunt etiam in isto secundo puncto, quod prædestinatio ad gratiam sit pure gratuita, siquidem est de hæc primam gratiam esse in nobis sine nobis, quinimo, etiam conveniunt per-

severantiam esse gratiam specialem, juxta Tridentini Concilii effatum, per hanc siquidem homo figitur immobiliter in bono; denique nullus dicet, gratiam perseverantiae ut importat providentiam exterioriorem disponentem ejus ut afferant mortem tempore quo peccator conteritur, cadere sub meritum de condigno: hinc sequitur prædestinationem inadæquate sumptam, salvo omni jure, rationabiliter simul & suaviter defendi posse post prævisa merita.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Prædestinatio recte defenditur a multis post prævisa merita.

Primo. Utrumque Testamentum huic assupulatur opinioni, quandoquidem & Deus per Prophetas, & Christus Dominus in Evangelio vitam promittunt æternam bona facientibus, quod quidem momentum sane paucis sed efficacissimis verbis concludit B. Petrus dicens: *Satagite ut per bona opera certam vestram vocationem faciatis.*

Secundo. Concinnunt Patres tum Græci, tum Latini. Origenes hom. 14. in Num. Basiliius hom. in Psal. 29. ipse Aug. l. 1. ad Simpli. quinimo & D. Thomas 1. p. q. 23. articulo quinto ubi dicit, unum effectum prædestinationis posse esse alterius effectus causam, merita causam gloriæ seu vitæ æternæ.

Tertio. Ratio a priori & ne dicam demonstrativa ea est. Prædestinatio a voluntate Dei consequente promanat quæ ad singulas attendit circumstantias. Igitur respicit ad bona opera: alias si foret ante prævisa, non consequens, sed voluntas antecedens omnia operaretur.

SYNOPSIS RESPONSIONUM

AD OBJECTIONES.

Primo. Multa ex Scripturis eruntur argumenta, quibus probatur & declaratur Deum secundum misericordiam suam salvos nos facere; sed qui non intelligit, ejusmodi auctoritates spectare Dominicam incarnationem qua Christus gratis nos redemit: at supposita gratia meritorum Christi comparata justus potest multa operari bona opera; quorum intuitu Deus illum ad gloriam prædestinet æternam.

Secundo, Patres & sancti Doctores propugnant, sed potissimum Sanctus Augustinus, electionem esse secundum propositum. Respondemus S. Doctorem loqui de electione & prædestinatione ad gratiam, quam quidem esse ante prævisa merita nemo Catholicus diffitebitur.

Tertio. Non negamus summum & mirabilem rerum opificem, prius attendere ad finem quam ad media, idest, primario quidem respicere finem, videlicet semetipsum: sed simul & secundario decretum prædestinationis connotat opera bona, quibus Deus movetur, ut gloriam decernat pro aliquo.

SECTIO TERTIA.

Utrum S. Augustinus in libro de Prædestinatione Sanctorum, & de Dono Perseverantie agat de prædestinatione ad gratiam vel ad gloriam.

QUONIAM disceptatur in scholis de prædestinatione Sanctorum ad gloriam, quam quidem alii ante prævisa merita, alii vero post prævisa merita fieri contendunt: Et omnes S. Augustinum ut Doctorem gratiæ eximium audire, immo & in suas trahere partes gloriantur, operæ pretium est tanti Doctorem mentem aperire. Quia vero ejus auctoritas maxime ex libris de Prædestinatione Sanctorum, & de Dono perseverantiæ deducitur, breviter & compendiose quodlibet caput fidei calamo explanare juvat, ne locus avulsus, tum sepe fit, detorqueatur in sensu ab auctore prorsus alienum. Quo quidem facto, relinquimus & pietati & fidelitati benevoli Lectoris judicare de genuino atque germano sensu D. Augustini, ut pace inter Theologos composita, omnes pro sola fidei defensione contra hereticos decercent, vincant, atque triumphant. Sed ut lux B. Augustini crescat ad perfectam usque diem, & Lucifer qui nescit occasum, oriatur in cordibus nostris, ex lectione librorum in quibus S. Doctor cuncta quæ spectant gratium Christi aut discunt, aut saltem magni ex parte delineat; observationes tum circa gratiæ efficaciam, tum circa ejusdem cum libertate concordiam ac suavitatem faciemus, ut qui voluerit esse dignus & verus Augustini discipulus, perfectus utique sit homo Dei, fidelissimus & obsequentissimus Ecclesiæ fi-

lius, atque subditus: Cæterum non est animus sententiam de prædestinatione ante prævisa merita a nobis supra expostam proscribere, sed solum ostendere ex libris D. Aug. de prod. SS. & de dono persév. non satis probari. Observandum est prædestinationem sumi posse dupliciter, scilicet adæquate & inadæquate. Primo modo dicit præparationem omnium mediorum; & sic considerata involvit, fidem, & perseverantiam finalem, quæ quidem dona sunt pure gratuita. Secundo modo spectata dicit ordinem ad gloriam per bona opera comparandam. Et de prædestinatione sic currit difficultas, pro cujus resolutione sit

CONCLUSIO PRIMA.

Sanctus Augustinus in libro deo Prædestinatione Sanctorum tractat ex pfecto de prædestinatione ad gratiam adversus Semipelagianos, ut eis probet gratiam primam & secundam esse mere gratuitam.

Hoc momentum probatur discurrendo per cuncta libri de Prædestinatione Sanctorum capita.

CAPUT PRIMUM.

Sic igitur Augustinus incipit numero primo. „Ego autem quamvis me molestè ferre confitear, quod divinis eloquiis, quibus Dei gratia prædicatur, quæ omnino nulla est, & secundum merita nostra datur, tam multis manifestisque non creditur: vestrum tamen studium fraternamque dilectionem, filii carissimi Prosper & Hilari, qua eos qui tales sunt, ita non vultis errare, ut post tot libros de hac re vel Epistololas meas, adhuc me desideretis hinc scribere, tantum amo, quantum non possum dicere; & tantum me amare, quantum deo, non audeo dicere. Quapropter ecce rescribo vobis, &c.

Pergit n. 2. & exponit quorundam Massilienſium dispositionem, qui propius ad saniorē doctrinam accedere videbantur. „Pervenerunt autem illi fratres nostri, pro quibus sollicita est pia charitas vestra, ut credant cum Ecclesia Christi, peccato primi hominis obnoxium nasci genus humanum, nec ab isto malo nisi per justitiam secundi hominis aliquem liberari. Pervenerunt etiam, ut præveniri voluntates hominum Dei gratia fatean-

tur,

„tur, atque ad nullum opus bonum vel
 „incipiendum, vel perficiendum sibi quem-
 „quam sufficere posse consentiant. Re-
 „tentata ergo ista in quæ pervenerunt, plu-
 „rimum eos a Pelagianorum errore discernunt.
 „Proinde si in eis ambulent, &
 „orent eum qui dat intellectum, si quid
 „de prædestinatione aliter sapiunt; ipse
 „illis hoc quoque revelabit. „

OBSERVATIONES.

In isto capite tria notanda sunt. Primo quidem gratiam non dari meritis naturæ, ut habetur numero 1. Secundo, Massilienses deflexisse a Pelagianorum errore, agnoscendo peccatum originale, & quasi convictos apparere de necessitate gratiæ prævenientis ad bona opera. Tertio, S. Augustinum manere pendulum circa Massiliensium doctrinam de prædestinatione. Prædestinationis quæstionem sane non movet de prædestinatione ad gloriam, sed ad gratiam quam meritis naturæ non dari propugnat; etsi forte loquatur de prædestinatione ad gloriam, est per ordinem ad fidem a qua sumit exordium, quam quidem fidem a natura ortum ducere contendebant Semipelagiani, ut clarius patebit ex dicendis. Ista tria momenta pertractat S. Aug. n. 2. ut patet ex textu.

C A P U T II.

„Prosequitur Aug. n. 3. „ Prius itaque fi-
 „dem qua Christiani sumus, donum Dei
 „esse debemus ostendere... sed nunc eis
 „respondendum esse video, qui divina tes-
 „timonia, quæ de hac re adhibuimus, ad
 „hoc dicunt valere, ut noverimus ex no-
 „bis quidem nos habere ipsam fidem, sed
 „incrementum ejus ex Deo: Et n. 4.
 „Sed contra cur non potius audimus,
 „Quis prior dedit ei? & retribuetur illi?
 „Rom. 11. 15. Et n. 5. „ Et ideo com-
 „mendamus istam gratiam, quæ non dat-
 „tur secundum aliqua merita, sed efficit
 „omnia bona merita. Non quia idonei
 „sumus, inquit, cogitare aliquid quasi
 „ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra
 „ex Deo est... unde in omni opere
 „bono & incipiendo, & perficiendo suf-
 „ficientia nostra ex Deo est. „ 2. Cor.
 „3. 5.

OBSERVATIONES.

Ex dictis D. August. n. 3. patet Massilienses quorum laudat bonas ad fidem dispositiones, nondum tamen eo pervenisse, ut crederent initium fidei esse independentis a naturæ meritis, unde totis viribus probat & testimoniis Scripturæ, & rationibus ex eis deductis, fidem ita esse Dei donum, ut nequidem cogitatio in credendo possit esse a nobis, quia inquit ex Apostolo, *sufficientia nostra ex Deo est*, ita habetur n. 4. quibus claret Massilienses nondum ad fidei scopum pervenisse: altum est in hoc capite de prædestinatione ad gloriam silentium.

C A P U T III.

„Primo. Enarrat S. Augustinus errore Semipelagianorum se quondam detentum fuisse; postea refert quæ scripserat l. 1. retrac. c. 23. n. 3. hic n. 7. ait. *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*. Malac. 1. 2. „
 „Ad hoc perduxit ratiocinationem ut dicerem, non ergo elegit Deus opera cuiusquam in præscientia, quæ ipse daturus est, sed fidem elegit in præscientia, ut quem sibi crediturum esse præscivit, ipsum elegerit, cui Spiritum sanctum daret, ut boni operando etiam vitam æternam consequeretur. Nondum diligentius quæsieram, nec adhuc inveneram, qualis sit electio gratiæ: de qua idem dicit Apostolus Rom. 11. 5. reliquæ per electionem gratiæ salvæ factæ sunt, quæ utique non est gratia, si eam merita ulla præcedant: ne jam quod datur, non secundum gratiam, sed secundum debitum, reddatur potius meritis, quam donetur... Nostrum est enim credere & velle, illius autem dare credentibus & volentibus facultatem bene operandi per Spiritum sanctum per quem charitas diffunditur in cordibus nostris: verum est quidem, sed eadem regula, & utrumque ipsius est, quia ipse præparat voluntatem, & utrumque nostrum, quia non fit nisi si volentibus nobis. „

OBSERVATIONES.

S. Augustinus declarat in isto textu ex l. 1. retr. c. 23. desumpto, se loqui de electione ad gratiam quam crediderat dari

ri ex præscientia & prævisione meritorum naturæ; quæ quidem omnia explodit, eo quod gratia non foret gratia, sed quid debitum. Ibi etiam aperto calamo defendit liberum arbitrium, dicendo credere & vellesse a nobis volentibus & cooperantibus. Ibi quoque indigitat gratiam sufficientem, cum dicit voluntatem præparari a Domino.

CAPUT IV.

Perseverat S. Augustinus & novas adducit in hoc capite probationes tum ex S. Cypriano, tum ex Scriptura sacra desumptas, ut ostendat nequidem initium fidei esse a nobis, quia de nihilo potest gloriari homo, & sic concludit caput n. 8. "Non finit quemquam fidelium dicere, habeo fidem quam non accepi. Reprimatur omnino his Apostolicis verbis tota hujus responsionis elatio. Sed ne hoc quidem potest dici: quamvis non habeam perfectam fidem, habeo tamen ejus initium, quo in Christum primitus credidi. Quia & hic respondetur: quid autem habes quod non accepisti? Si autem & accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?"

OBSERVATIONES.

S. Augustinus nullam in hoc capite facit de prædestinatione mentionem, sed semper ad scopum pergit, nimirum probat fidem ita esse Dei donum, ut nequidem initium aut naturæ viribus, aut ejusdem meritis tribui possit. Et hoc aperte concludit.

CAPUT V.

Eandem prosequitur in hoc capite materiam. Sic loquitur n. 10. "Posset quippe dicere homo inflatus, discernit me fides mea, justitia mea... nihil autem huic sensui tam contrarium est, quam de suis meritis sic quemquam gloriari, tanquam ipse sibi ea fecerit, non gratia Dei: sed gratia quæ bonos discernit a malis, non quæ communis est bonis & malis... posse habere fidem, sicut posse habere charitatem; naturæ est hominum: habere autem fidem quemadmodum habere charitatem, gratiæ est fidelium... quisquis audet dicere habeo ex me ipso fidem, non ergo accepi:"

„profecto contradicit apertissimæ veritati
„... quis enim te discernit? quid autem
„habes quod non accepisti?"

OBSERVATIONES.

Ostendit S. Augustinus in hoc capite variis Scripturæ locis fidem esse donum Dei, quatenus nihil habemus nisi quod accepimus, quia neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus: quia qui gloriatur, in Domino tantum gloriari debet; quia denique nullus seipsum discernit, sed a gratia discernitur, non ea quidem quæ communis est bonis & malis, qualis est sufficiens & excitans seu præveniens; sed gratia operis quæ efficaciter infert effectum, & quam vocat gratiam fidelium, idest, eorum qui non ponentes gratiæ obicem, bonis & sanctis abundant operibus.

CAPUT VI.

S. Augustinus sic incipit caput sextum n. 11. "Multi audiunt verbum veritatis: sed aliī credunt, aliī contradicunt. Volunt ergo isti credere, nolunt autem illi. Quis hoc ignoret? quis hoc neget? sed cum aliis præparetur, aliis non præparetur voluntas a Domino; discernendum utique quid veniat de misericordia ejus, quid de judicio... quod quærebatur Israel, ait Apostolus, hoc non est consecutus: Rom. 11. 7. Isa. 6. 9. electio autem consecuta est: cæteri vero excæcati sunt, sicut scriptum est: Dedit illis Deus spiritum compunctionis, oculos ut non videant, &c. Ecce misericordia & judicium. Misericordia in electionem quæ consecuta est iustitiam Dei; judicium vero in cæteros qui excæcati sunt, & tamen illi quia voluerunt, crediderunt; illi quia noluerunt, non crediderunt. Misericordia igitur, & judicium in ipsis facta sunt. Electio quippe gratiæ est, non utique meritorum. Superius enim dixerat: Sic ergo & in hoc tempore, reliquæ per electionem gratiæ factæ sunt: Rom. 11. 5. Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non est gratia."

OBSERVATIONES.

Ecce quomodo S. Augustinus probare facit variis Scripturæ auctoritatibus gratiæ

gratuitatem, tum quia electio ejus est gratuita : tum quia datur non meritis naturæ, sed ex misericordia Dei. Verum advertas velim, benevole lector, S. Præfulem eo loci defendere jura libertatis, & in iis qui Deo donante habent ut credant, credunt enim eo quod velint : & in iis qui iusto judicio obcæcantur. Enimvero non credunt, quia nolunt. Per gratiæ autem gratuitatem probat S. Doctor fidem esse Dei donum, ut patet ex initio capituli sequentis.

CAPUT VII.

Incipit exponendo istam Semipelagianorum objectionem n. 12. " Sed forsitan dicant, ab operibus fidem distinguat Apostolus : gratiam vero non ex operibus esse dicit; non autem dicit, quod non ex fide. Ita vero est : sed ipsum quod fide opus Dei dicit esse Jesus, & hanc ut operemur jubet, Joan. 6. 28. Dixerunt enim ad eum Judæi : Quid faciemus, ut operemur opus Dei? respondit Jesus & dixit illis, Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille .... Solet enim dici ideo credere meruit, quia vir bonus erat & antequam crederet. Quod de Cornelio dici potest, cujus acceptæ sunt elemosynæ & exaudiatæ orationes antequam credidisset in Christum : nec tamen sine aliqua fide donabat & orabat ... Quidquid igitur & antequam in Christum crederet, & cum crederet, & cum credidisset, bene operatus est Cornelius, totum Deo dandum est, ne forte quis extollatur. "

OBSERVATIONES.

Duas ibi S. Augustinus proponit Semipelagianorum objectiones, alteram quæ fidem ab operibus ab Apostolo distinguere volebant, ut fidem meritis & operibus naturæ tribuere possint : alteram quæ contendeant fidem dari meritis naturæ : dicebant enim, ideo quis credidit, quia vir bonus erat. Utramque sententiam propellit S. Doctor. Primam quidem asserendo ipsam fidem esse Dei donum, ut habetur Joan. 6. 18. Secundam vero, quia ipsum fidei initium est fœtus gratiæ, ut patet in Cornelio, quem dicit habuisse a Deo antequam crederet, ut bonis abundaret operibus : postquam credidit, ut Christo per fidem conjungeretur. Omnis sermo est &

de gratuitate fidei, & de electione ex misericordia ad gratiam fidei.

CAPUT VIII.

Augustinus ad profunda gratiæ efficacis fidei gradum ibi facit, & sic loquitur n. 13. " Si enim omnis qui audivit a Patre & didicit, venit : profecto omnis qui non venit, non audivit a Patre, nec didicit : nam si audisset & didicisset, veniret ... Multos venire videmus ad Filium, quia multos credere videmus in Christum. Sed ubi & quomodo a Patre audierint hoc & didicerint, non videmus. Nimium gratia ista secreta est : gratiam vero esse quis ambigat? hæc itaque gratia, quæ occulte humanis cordibus divina largitate tribuitur, a nullo duro corde respuitur. Ideo quippe tribuitur, ut cordis duritia primitus auferatur. "

Pergit num. 14. " Cur ergo non omnes docet : ut veniant ad Christum; nisi quia omnes quos docet, misericordia docet; quos autem non docet, judicio non docet : quoniam cujus vult miseretur, & quem vult obdurat, Rom. 9. 19. Sed misericordia boni tribuens, obdurat digna retribuens. Et n. 15. " Quid ergo oramus pro nolentibus credere? nisi ut Deus in illis operetur & velle. . . Si ergo fides orantium Dei prævenit gratiam, numquid eorum fides, pro quibus oratur ut credant, Dei prævenit gratiam? quandoquidem hoc pro eis oratur, ut non credentibus, id est, fidem non habentibus, fides ipsa donetur. Cum igitur Evangelium prædicatur, quidam credunt, quidam non credunt; sed qui credunt, prædicatore forinsecus insonante, intus a Patre audiunt atque discunt; qui autem non credunt, foris audiunt, intus non audiunt neque discunt : hoc est, illis datur ut credant, illis non datur. " Quia nemo, inquit, venit ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum ... Joan. 6. 44. " Ergo trahi a Patre ad Christum, & audire ac discere a Patre ut veniat ad Christum, nihil aliud est, quam donum accipere a Patre, quo credat in Christum. Neque enim audientes Evangelium a non audientibus, sed credentes a non credentibus discernebat, qui dicebat : Nemo venit ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo. "

Denique n. 16. sic claudit capitulum.

„ Fi-

„ Fides igitur & inchoata & perfecta,
 „ Donum Dei est: hoc donum quibusdam
 „ dari, quibusdam non dari, omnino
 „ non dubitet, qui non vult manifestissi-
 „ mis sacris Litteris repugnare. Cur au-
 „ tem non omnibus detur, fidem mo-
 „ vere non debet, qui credit ex uno
 „ omnes esse in condemnationem sine du-
 „ bitatione iustissimam: ita ut nulla Dei
 „ esset iusta reprehensio, etiam si nullus
 „ inde liberaretur. . . Cur autem istum
 „ potius quam illum liberet, inscrutabi-
 „ lia sunt iudicia ejus. „

OBSERVATIONES.

S. Augustinus in hoc capite gravissima pertractat. Primo quidem agit de iis qui audiunt a Patre & veniunt: secundo, de gratia qua veniunt. Tertio, de eo ad quem veniunt. Quarto, de ratione & motivo, si fas est sic loqui, cur quidam veniant, alii vero non? Sed aperta est S. Doctoris mens circa omnia ista momenta. Circa primum quidem loquitur de gratia efficaci fidei qua multi credunt: ibi enim, ut ex contextu liquet, loquitur de gratia operis; ut sonant ipsi termini; Multos, inquit, videmus venire ad Filium, quia multos credere videmus in Christum. Igitur non est ibi sermo de gratia sufficienti, quod patet ex his quæ subdit, gratiam istam fidei a nullo corde respui, quia ideo datur, ut cordis districta penitus auferatur. Circa secundum dicimus S. Doctorem loqui etiam de gratia efficaci. Circa tertium luce clarus apparet loqui de fide, ad quam vel inchoandam bonis operibus, vel perficiendam confessione Christi, requiritur gratia efficax & operis: Qui credunt, inquit, predicator forinsecus insonante, intus a Patre audiunt. Circa ultimum vero est iudicium Dei rectum in iis quibus negatur gratia fidei, quia ut in aliis capitibus observat S. Aug. nolunt credere: in iis vero qui credunt eatenus misericordia est, quatenus dono Dei liberantur ab infidelitate.

Ceterum qui audit & credit, trahitur a Patre, & intus audit, nempe per gratiam efficacem, quæ quidem per vocem trahi designatur: qui autem audit, & non credit, forinsecus audit, idest, per legem. Enimvero S. Doctor eo loci impugnat Semipelagianos, qui legem vel in libris contentam, vel per predicatorum ex-

planatam ad initium fidei officere volebant; quod quidem negat Augustinus; ait enim illam forinsecus solum insonare, nusquam vero intus nisi per gratiam & Deo adjuvante; & ideo, inquit S. Doctor, oratur non solum ut credant, verum etiam ut velint credere; unde exigit gratiam sufficientem, eam scilicet qua præparatur voluntas a Domino ut possint credere; & efficacem qua actu credant; maxime vero de ista hic pertractat, nimirum de gratia qua credentes a non credentibus discernuntur: Credentes, inquit, a non credentibus discernebat, qui dicebat; nemo venit ad me nisi fuerit ei datum a Patre meo. Igitur non operibus naturæ, sed gratiæ discernitur homo fidelis ab infideli.

CAPUT IX.

Augustinus in illo capite fusiori calamo explicat quæ scripserat Epist. 102. q. 2. n. 14. de præscientia Dei: eo enim loci dixerat tunc Christum apparere voluisse, quando præsciebat quinam essent in ipsum credituri; subdit se loquutum fuisse sine præiudicio latentis consilii Dei, & aliarum causarum n. 17. His enim temporibus & his locis quibus Evangelium ejus non est prædicatum, tales omnes in ejus prædicatione futuros esse præsciebat, quales, non quidem omnes, sed tamen multi in ejus corporali præscientia fuerunt, qui in eum nec suscitatis ab eo mortuis, credere voluerunt; quales etiam nunc multos videmus, cum tanta manifestatione de illo compleantur præconia Prophetarum, nolle adhuc credere, & male humana astutia resistere. ; Postea dicit multos ab Adam usque ad finem credituros. Deinde num. 18. subijcit: „ Certis me sine præiudicio latentis consilii Dei, aliarumque causarum, hoc de præscientia Christi dicere voluisse, quod convincendæ Paganorum infidelitati, qui hanc obijcerant questionem, sufficere videretur. Quid enim est verius quam præscisse Christum qui & quando, & quibus locis in eum fuerant credituri? sed utrum prædicato sibi Christo a seipis habituri essent fidem, an Deo donante sumpturi, id est, utrum tantummodo eos prædicaret, an etiam prædestinaverit Deus, quare atque disserere tunc necessarium non putavi. Proinde quod dixi, tunc voluisse hominibus apparere Christum „

„stum, & apud eos prædicari doctrinam suam, quando sciebat, & ubi sciebat esse qui in eum fuerant credituri, potest etiam sic dici, tunc voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos prædicari doctrinam suam, quando sciebat, & ubi sciebat, esse, qui electi fuerint in ipso ante mundi constitutionem: sed quoniam si ita diceretur, lectorem faceret intentum ad ea requirenda, quæ nunc ex admonitione Pelagiani erroris necesse est copiosius, & laboriosius disputari.”

OBSERVATIONES.

Sanctus Doctor in hoc capite innuit, non ad solam Dei præscientiam speculativam attendendum esse pro eventibus contingentibus, sed & ad causas secundas, quæ ut plurimum sua resistantia tum ex peccato originali, tum ex innata libertate ortum habentes, impediunt gratiæ divinæ effectum; in hoc etiam recondit S. Aug. iudicium occultum Dei qui iuste denegat fidei beneficium. Et vero eo loci non loquitur de prædestinatione ad gloriam, bene vero ad fidem, essetque Christum voluisse apparere illo potissimum tempore, quo præciebat multos in ipsum credituros esse. Profecto semper loquitur de fide gratuita, quæ non datur ex præscientiæ meritum naturæ, audi, doctissime lector, Augustinum; ”sed utrum prædicato sibi Christo a seipsis habituri essent fidem, an Deo donante sumpturi, idest, utrum tantummodo præciebat, an etiam prædestinaverit Deus, querere, atque disserere tunc necessarium non putavi.” Scitus quæstionis igitur ille est, an Deus præciebat merita hominum qui credituri erant in Christum, ut mitteret Filium, & daret fidem? an vero prædestinaverit; idest, an dederit per gratiam suam opera quibus fides concederetur, & ipse Christus; quod quidem momentum non iudicavit tunc temporis esse pertractandum. Porro per vocem *prædestinare* intelligit Augustinus facere, facere ut patebit ex capite sequenti, & sic ut liquet non loquitur de prædestinatione ad gloriam, sed tantum de prædestinatione ad fidem & gratiam quæ præveniendi & adjuvando facit facere & operari, & hoc propugnat contra Pelagianos qui de gratia solum necessitate tum ad credendum, tum ad operandum disputabant. Sed quo-

niam, inquit, si ita diceretur, lectorem faceret intentum ad ea requirenda quæ nunc ex admonitione Pelagiani erroris necesse est copiosius, & laboriosius disputari.

CAPUT X.

Multa de prædestinatione in hoc capite pertractat Augustinus: in quo vero sensu de ea loquatur, iudicandum est ex textu. Sic igitur incipit caput num. 19. ”Salutem religionis huius nulli umquam defuisse qui dignus fuit, & dignum non fuisse cui defuit. Si discutiatur & queratur unde quisque sit dignus, non desunt qui dicant, voluntate humana: nos autem dicimus, gratia vel prædestinatione divina. Inter gratiam porro & prædestinationem hoc tantum interest, quod prædestinitio est gratiæ præparatio, gratia vero iam ipsa donatio. Quod itaque ait Apostolus non ex operibus, ne forte quis extollatur; *Ipsi enim sumus figmentum, creati in Christo. Jeju in operibus bonis*, Ephes. 2. 9. ”gratia est: quod autem sequitur, quæ præparavit, Deus, ut in illis ambulemus, prædestinatio est, quæ sine præscientiæ non potest esse: potest autem esse sine prædestinatione præscientiæ. Prædestinatione quippe Deus ea præcivit; quæ fuerat ipse facturus; unde dictum est, (secut quæ futura sunt) præcire autem potens est etiam quæ ipse non facit; sicut quæcumque peccata. . . . Quocirca prædestinatio Dei quæ in bono est, gratiæ est, ut dixi, præparatio: gratia vero est ipsius prædestinationis effectus. Quando ergo promissit Deus Abraham in ienine ejus fidem gentium, dicens: *Patrem multorum gentium posui te*, Gen. 17. 5. Unde dicit Apostolus, *ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini*. ”Rom. 4. 16. Non de nostra voluntatis potestate, sed de sua prædestinatione promissit. Promissit enim quod ipse facturus fuerat, non quod homines. Quia est facienti homines boni, na quæ pertinet ad colendum Deum; ipse facit ut illi faciant quæ præcepit, non illi faciant ut ipse faciat quod promissit: alioquin ut Dei promissa compleantur, non in Dei, sed in hominum est potestate. nu. 2. Sic concludit capitulum (promissit autem filios Abraham, quod esse non possunt, si non habeant fidem) ergo ipse donant & fidem.”

OB-

OBSERVATIONES.

Singula gradatim ponderanda sunt, ut gentiana D. Aug. mens, germanusque lentius apparet benevolenti lectori. r. Notat S. Doctor salutem nulli unquam defuisse qui dignus fuit: petit augendo idoneitas & meritum; & subdit loquendo de Semipelagianis: non desunt, qui dicant, voluntate humana: sed statim eos revincit dicendo: Nos autem dicimus gratia vel predestinatione divina, quibus piteet in illo capite solum infectari errorem Semipelagianorum qui fidem meritis naturæ & non gratiæ donari volebant.

Prosequitur probationes, faciem asserendo discrimen inter predestinationem & gratiam: inter predestinationem & precipientiam: predestinationem dicit esse gratiæ preparationem: gratiam vero donationem auxilii Dei. Predestinationem vult esse voluntatem Dei qui facit ut faciamus bona quorum est principium, quique præcipit quid facturus sit. Precipientiam vero ait esse cognitionem speculativam, qua Deus præcipit omnia, id est, & bona & mala, unde vult præscientiam laquei ipsi predestinatione patere. His positis principis insert S. Augustinus fidem esse donum Dei, & non humanæ voluntatis in se relicta opus. Quia est effectus predestinationis, non quidem ad gloriam, de qua nullum facit ibi mentionem, sed gratiam, quia inquit num. 19. Deus non de nostra voluntate præstat, sed de sua predestinatione promittit. Promittit enim quod ipse facturus fuerat, non quod promitteret, id est promittit Abrahæ fidem quam ipse per suam gratiam facturus erat, non naturæ per suas vires & sin inania merita operatur, ut continebant Semipelagiani. Hinc num. 20. sic concludit Augustinus: Ergo iste donat & fidem. Igitur non loquitur de predestinatione ad gloriam, de qua nullum mover in isto libro questionem, nec movendam habebat cum Pelagianis & Semipelagianis, sed de predestinatione operante gratiam fidei, unde concludit, fidem esse ex operibus gratiæ, non naturæ.

CAPUT XI.

Incipit illud caput S. Augustinus simulando fidem & confidentiam in Deum num. 21. Sane cum Apostolus dicat, ideo ex fide, ut secundum gratiam sumus sit pro-

Boucat Ibeol. Tom. II.

missio: miror homines infirmitati suæ se nolle committere, quam firmitati promissionis Dei. Sed incerta est mihi: quis de meipso voluntas Dei. Quid ergo, tuum tibi voluntas de teipso certum est, nec times? Qui videtur stare, videat ne cadat? 1. Cor. v. 12. Cum igitur utraque incerta sit, cur non homino firmitati quam infirmiori fidem suam, ipem, charitatemque committit? Postea redit ad eandem fidem num. 22. Sed cum dicitur, inquit, Si credideris, salvus eris, Rom. 10. 9. unum donum existit, alterum offertur. Quod existit, in hominis, quod offertur, in Dei est potestate. Cur non utrumque in Dei, & quod jubet, & quod offert? rogatur enim ut det, quod jubet, rogans credentes, ut sibi augeretur fides; rogant pro non credentibus, ut eis daretur fides, & in suis igitur incrementis, & in suis initiis Dei donum est fides. Omnia autem hæc operatur unus atque idem Spiritus, dividens præparata unicuique prout vult. 1. Cor. 12. 11. Ideo autem & nobis præcipiantur, & dona Dei esse monstrantur, ut intelligatur quod & nos ex facimus, & Deus facit ut illa faciamus, sicut per prophetam Ezechielis dicit, Ezech. 36. 27. Quid enim aperit, quam tibi dicit: Ego faciam in faciem?

OBSERVATIONES.

Monet primo S. Augustinus non esse anxietatis locum, tametsi fides sit a Deo, sed firmiter standum esse eius promissis, quia dat fidem, ipem, & charitatem peccantibus. Secundo, ostendit cooperationem esse in nostra potestate, quando gratia offertur, & rogandum esse Deum ut det fidem non credentibus, & augeat in credentibus. Ex quo concludit & initium & consummationem fidei esse a Deo proveniente & adjuvante, de non ex viribus naturæ, quod quidem probat auctoritate Ezechielis dicentis Deum facere ut faciamus.

CAPUT XII ET XIII.

Saneus Doctor, hostes gratiæ vehementer infectatur in isto capite 12. novaque deducit rationes ex predestinatione & Christi, & parvulorum post susceptrum baptis-

M

ma

ma morientium, ut Pelagianis & Semipelagianis probet gratiæ necessitatem ad bona opera, maxime ad initium fidei. Porro illi qui inter Theologos Catholicos propugnant prædestinationem ante prævia merita, utuntur ut plurimum auctoritatibus B. Augustini & iis præcipue quæ ipso & sequenti capite deducuntur. Igitur omni sectosa opinio præventionem adamussum ista capita enucleanda sunt, ut quæ sit vera & germana D. Augustini mens & sententia, benevalis eluceat Lectoribus.

Sic igitur n. 21. incipit caput duodecimum S. Aug. Sed omnis hæc ratio, quæ defendimus gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, vere esse gratiam, id est, non secundum merita nostra, quamvis evidentissime doctorum eloquiorum testimonio attestatur, tamen apud eos, qui nisi aliquid assignent, quod deat priores ut retribuatur eis, ab omni studio pietatis reprimi se putant, laborat aliquantulum in setate maiorum jam utentium voluntatis arbitrio: sed ubi venit ad parvulos, & ad ipsum mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Jesum, omnis deficit præcedendum gratiam Dei humanorum assertio meritorum: quia nec illi ullis bonis præcedentibus meritis discernuntur a cæteris, ut pertineant ad liberatorem hominum, nec ille ullis humanis præcedentibus meritis, cum & ipse sit homo, liberator factus est hominum.

S. Doctor n. 24. exponit objectionem unam Pelagianorum, & postea respondet ad eam. Quis enim audiat, quod dicuntur parvuli pro suis futuris meritis in ipsa infamili ætate baptizati exire de hac vita, & ideo alii non baptizati in eadem ætate mori, quia & ipsorum præcisi sunt merita futura, sed male; non eorum vitam bonam vel malum Deo remunerante, vel damnante; sed nullum Apostolus videns in mentem fixit, quem transgredi non debeat hominis, ut nictus loquar, incerta suspicio. Ait enim: *Omnes statim ante Tribunal Christi, ut referat unusquisque secundum ea quæ per corpus gessit, sive bonum, sive malum* 1. Cor. 5. 10. Inquit, non adiunxit, vel gesturus fuit. Sed unde hoc talibus viris in mentem venerit nescio, ut futura quæ non sunt futura, puniantur aut honorentur merita parvulorum. Cur autem dictum

est, secundum ea quæ per corpus gessit, sit hominem iudicandum, tum gerantur multa solo animo, non per corpus, nec per ulium corporis membrum, & plerumque tam magis, ut talibus citationibus poenit iussissime debeat; sicuti est, ut alii taceant, quod dixit *insipiens in corde suo, non est Deus* ? Psal. 13. 1. Quid est ergo, secundum ea quæ per corpus gessit: nisi secundum ea quæ gessit eo tempore quo in corpore fuit, ut per corpus intelligamus per corporis tempus: post corpus autem nemo erit in corpore, nisi resurrectione novissima.

OBSERVATIONES.

D. Augustinus est sui ipsius interpres & loquitur solum de gratuitæ gratiæ quæ probat multis mediis; sed præcipue duobus quæ irrefragabilia esse existunt; nempe exemplo Christi qui nullis præcedentibus meritis factus est homo Deus, mediator Dei & hominum. Et exemplo parvulorum qui nullis præcedentibus meritis gratiam baptismi suscipiunt. Sed omnis, inquit, hæc ratio quæ defendimus gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum vere esse gratiam, id est, non secundum merita nostra, ubi venit ad parvulos, & ad ipsum mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Jesum, omnis deficit præcedendum gratiam Dei humanorum assertio meritorum: quia nec illi ullis bonis præcedentibus meritis discernuntur a cæteris. Numero 24. urget Pelagianos qui merita propriæ voluntatis extollere nitebantur, dicendo parvulos alios mori sine baptismo, quia Deus prævidens mala eorum facta si viderent, sunt in vindictam, mori a regno exules, alios vero & contra, quia prævidet, si vivant, bonis abundantioribus operibus. Urget, inquam, probando illum vel ad mortem, vel ad vitam exitum esse a meritis propriæ voluntatis independentem propter duo. Primum quidem quia ista merita sunt fictitia; secundo, quia voluntas propriæ conatu sine gratia mereri non valet. Sed hoc, inquit, cur talibus viris in mentem venerit nescio, ut futura quæ non sunt futura, puniantur, aut honorentur merita parvulorum, quod quidem probat sententia Apostoli dicentis: *Omnes statim ante tri-*

luna Christi, ut referas unusquisque secundum
ea quae per corpus gessit. 2. Cor. 5. rot. Id-
est; ut infra explicat, secundum ea
quae gessit eo corpore quo in tempore
fuit.

CAPUT XIV. ET XV.

D. Augustinus c. 14. & 15. eandem pro-
sequitur materiam, & iterum respondet
Pelagianorum argumento, videlicet negan-
do praedestinationem parvulorum depende-
re a naturae meritis. Porro utitur ad eos
revincendos auctoritate Scripturae sacrae &
B. Cypriani; deinde exemplo praedestina-
tionis Christi ad unionem hypostaticam;
quae quidem ex omni parte fuit gratuita.
Observe velim, benevole Lector, Augusti-
num nullam hic movere quaestionem de praedestina-
tione ad gloriam per merita viribus
gratiae comparata. Capite 14. n. 26. sic ef-
fatur: "Scriptis librum de mortalitate Cy-
priani multis ac pene omnibus qui ec-
clesiasticas literas amant, laudabiliter
notum: in quo propterea dicit non so-
lum non esse idellibus inutilem mor-
tem, verum etiam utilem reperiri:
quoniam peccandi periculis hominem su-
berabit, & in non peccandi securitate
constituit. Sed quid prodest, si certum
est, quae commissa non sunt, peccata
puniantur? Hae est tota causa cur di-
ctum est: Raptus est; ne malitia mutaret
intellectum ejus, Sap. 4. 17. Dicitur esse se-
cundum pericula vitae hujus, non secun-
dam praesentiam Dei; qui hoc praes-
civit quod futurum erat, non quod fu-
turum non erat: idest quod ei mortem
imminuerant fuerat largiturus, ut tenta-
tionum suberaretur incerto; non quod
peccaturus esset, qui mansurus in ten-
tatione non esset. Et n. 29. resistit eis
qui pro meritis hominum falluntur, ut
veniat contra Dei manifestissimam
gratiam: quae maxime apparet in par-
vulis; quorum cum alii baptizati, alii
non baptizati vitae hujus terminum su-
munt; satis indicant misericordiam &
judicium; misericordiam quidem gra-
tuitam, judicium debitum. Si enim ju-
diciarentur homines pro meritis suae
vitae, quae non haberent mortem praes-
entem, sed habentem, si viverent
nihil prodesset ei qui raptus est, ne
malitia mutaret intellectum eius, nihil
prodesset ei qui baptizatus est, si
ante mortem: quod nullus dicere

Christianus audebit. Quodcirca non de-
bent fratres nostri, qui nobiscum pro
catholica fide perniciem Pelagianorum er-
roris impugnant, huic Pelagianae in tantum
favere opinioni, quae opinatur gratiam
Dei secundum merita nostra dari.
Exemplum praedestinationis gratuitae Chris-
ti ad unionem hypostaticam explanat c.
15: his verbis nu. 30. Est etiam praes-
clarissimum lumen praedestinationis &
gratiae, ipse mediator Dei & homi-
num homo Christus Jesus: qui ut hoc
esset, quibus tandem suis vel operum,
vel fidei praecedentibus meritis natura
humana quae in illo est, comparavit?
Respondetur quae: ille homo, ut a
Verbo Patri coeterno in unitatem per-
sonae assumptus, Filius Dei unigenitus
esset, unde hoc meruit? quod ejus bo-
num quaecumque praecessit? ... Ista
omnia singulariter admiranda, & alia
si qua ejus propria verissime dici pos-
sunt, singulariter in illo accepit hu-
mana, hoc est, nostra natura, nullis
suis praecedentibus meritis.
Prosequitur nu. 31. Appareat itaque
nobis in nostro capite ipse fons gratiae,
unde secundum uniuscujusque mensuram
se percunctet ejus membra disfundit.
Ea gratia, quae ab initio fidei fuit homo
quicumque Christianus, quae gratia ho-
mo ille ab initio suo factus est Chris-
tus. Praedestinata est ista natura hu-
mana tanta & tam celsa & summa
subvectio; ut quo attolleretur altius,
non haberet. Sicut ergo praedestina-
tus est ille unus, ut caput nostrum es-
set: ita multi praedestinati sumus, ut
membra ejus essemus. Humana hic me-
rita conticescant, quae perierunt per
Adm; & regnet qui regnat Dei gra-
tia per Jesum Christum Dominum no-
strum. Ut ex aqua & Spiritu renas-
ceremur, non retributum est pro ali-
quo merito, sed gratia tributum: est
nos ad lavacrum regenerationis fides
duxit, non ideo putare debemus nos
dedisse aliquid, ut retribueretur nobis
regeneratio salutaris; ille quippe nos
fecit credere in Christum, qui nobis
fecit in quem credimus Christum; ille
facit in hominibus principium fidei &
perfectiorem in Jesum, qui fecit hominem
principem fidei & perfectorem Jesum.

gatione, sed qua vocatione fit credens: Quibus verbis ostendit fidem non ex conatu naturæ, sed ex misericordia vocantis dari. Et postquam n. 33. declaravit Judæos obsecratos fuisse ex judicio, Gentes vero electas ex misericordia, & non ex operibus, quia non habebant nisi mala seu inutilia ad gratiam fidei opera, subdit: *Nec potest eorum quisquam dicere, credidi ut sic vocarer, prævenit eum quippe misericordia Dei, quia sic est vocatus ut crederet.* Quibus verbis ostendit fidem ex conatu naturæ non esse, neminem promereri vocationem generalem, a fortiori specialem & gratiam efficacem qua vocati fideles permanent in mandatis Dei adimplendis; quod quidem ratiocinium probat 1. prædestinationem esse infallibilem. 2. esse a meritis naturæ absolutam. 3. in radice esse pure gratuitam, sicut & adæquate sumptam, prout scilicet dicit & primam gratiam atque fidem a qua incipit, & donum perseverantiæ, per quod terminatur; sed utrum inadæquate sumpta, & ut dicit solummodo vitæ æternæ assecutionem quam ut finem respicit, sit independens ab operibus viribus gratiæ factis, nullam profecto neque in isto capite, neque in sequentibus movet quæstionem, ut patet ex dictis, & rursus patebit ex dicendis.

CAPUT XVII.

Intelligamus ergo, inquit Augustinus n. 34. "vocationem qua hunc electi; non qui eliguntur quia crediderunt, sed qui eliguntur ut credant. Hanc enim & Dominus ipse satis aperit, ubi dicit, *Non vos me elegisti, sed ego elegi vos.* Joan. 15. 16. "Nam hi propterea electi erant, quia crederent: ipsi eum prius utique elegerant credendo in eum, ut eligi mererentur. Aufert autem hoc omnino, qui dicit: *Non vos me elegistis, sed ego vos elegi.* "Et ipsi quidem proculdubio elegerunt, quando crediderunt in eum. Unde non ob aliud dicit, *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.* "Hæc est immobilis veritas prædeterminationis & gratiæ. Nam quid est quod ait Apostolus? *Sicuti, elegit nos in ipso ante mundi constitutionem.* Ephes. 1. 4. "Quod profecto si propterea dictum est quia præcivit Deus credituros, non quia facturus fuerat, ipse credentes, contra istam præscientiam, loquitur Filius, dicens: *Non vos*

me elegistis, sed ego vos elegi: electi sunt itaque ante mundi constitutionem ea prædestinatione, in qua Deus sua futura facta præcivit: electi sunt autem de mundo ea vocatione, qua Deus id quod prædestinavit, implevit. Quos enim prædestinavit, ipsos & vocavit: illa scilicet vocatione secundum propositum: non ergo alios, sed quos prædestinavit, ipsos & vocavit: nec alios, sed quos ita vocavit, ipsos & justificavit: nec alios, sed quos prædestinavit, vocavit, justificavit, ipsos & glorificavit; illo utique fine qui non habet finem. Elegit ergo Deus fideles, sed ut sint, non quia jam erant. Apostolus Jacobus dicit: "Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, & hæredes regni quod repromissit Deus diligentibus se?" Eligendo ergo facit divites in fide, sicut hæredes regni."

OBSERVATIONES.

S. Doctor loquitur in isto capite de prædestinatione, non solum ad fidem, & ad bona opera meritoria, quæ sine gratia nulla sunt, verum etiam ad gloriam, sed consequenter. Et cum ibi sine fine prædicet gratuitatem gratiæ cui omnia tribuere videtur, quidam inter Theologos Catholicos etiam gravissimos posuerunt prædestinationem ad gloriam intentivam seu ordinativam esse ante prævisa merita, etiam virtute gratiæ comparata, propter varia in hoc capite a S. Aug. dicta & propugnata. Primo quidem, quia dicit electos non ideo eligi, quia Deus præcivit eos in ipsum credituros, sed potius ideo credituros quia eos elegit. 2. Quia fidei meritum præcivum excludit ab electione, ea ductus ratione quod Deus ipse facit credentes, & præcivit quod erat facturus. 3. Quia cum meritum cæterorum bonorum operum excludere videtur cum dicit: "Elegit ergo Deus fideles, sed ut sint, non quia jam erant. Apostolus Jacobus dicit: "Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide?" Eligendo ergo facit divites in fide, sicut & hæredes regni."

Abist hanc Theologorum continere sententiam; videtur tamen, ut alii putant, a sensu Aug. aliena. Primo quidem a scopo operis, quandoquidem in hoc toto libro duo solum nititur ostendere Pelagianis & Semipelagianis Beatus Augustinus.

gust. 1. fidem etiam quoad initium non dependere a meritis voluntatis humanæ.
 2. Prædestinationem Sanctorum esse ante prævisā meritis naturæ in se relictæ. Utrumque momentum probat in hoc capite; primum quidem, dicendo Deum eligere ut credimus, & ipsum facere credentes: alterum vero ostendendo variis Scripturæ auctoritatibus electionem ad fidem & gloriam esse secundum propositum Dei, & non secundum naturæ conatum. Sic enim habet num. 34. *Non ob aliud dicit, non vos me elegistis, sed ego vos elegi; nisi quia non elegerunt eum, ut eligeret eos, sed ut eligerent eum, elegit eos.* Quibus verbis sanctus Doctor confundit Pelagianos qui propugnabant Deum ideo eligere homines, quia prius per voluntatis propriæ opera illum elegerant: eodem urget vehementius probando opera nostra ab ipso Deo per gratiam promanare. Sed audiamus Augustinum in reliquis hujusce libri capitulis in quibus profecto est sui ipsius interpres.

CAPUT XVIII.

S. Præsul n. 36. proponit hanc Pelagianorum objectionem. "Præciebat ergo," ait Pelagianus, qui futuri essent sancti & immaculati per liberæ voluntatis arbitrium: Et ideo eos ante mundi constitutionem in ipsa sua præscientia, quales tales futuros esse præcivit, elegit. Elegit ergo, inquit, antequam essent, prædestinans filios, quos futuros sanctos immaculatosque præcivit, utique ipse non fecit, nec se facturum, sed illos futuros esse prævidit. Postea sic respondet Intueamur ergo verba Apostoli atque videamus utrum propterea nos elegerit ante mundi constitutionem, quia sancti & immaculati futuri eramus, an ut essemus. *Benedictus, inquit, Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui nos benedixit in omni benedictione spirituali in caelestibus in Christo; sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati.* Ephes. 1. 3. "Non ergo quia futuri eramus, sed ut essemus. . . Ita ergo nos benedixit benedictione spirituali in caelestibus in Christo Jesu, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati in conspectu ejus, in caritate prædestinans nos in

adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum. . . Ibid. Deinde quid adjungat, attendite; *Secundum placitum, inquit, voluntatis suæ, ne in tanto beneficio gratiæ de placito gloriemur voluntatis nostræ. . . In hoc mysterio voluntatis suæ posuit divitiis gratiæ suæ, secundum voluntatem suam, non secundum nostram; quæ bona esse non posset, nisi ipse secundum bonam voluntatem suam ut bona fieret, subveniret; num.* 37. idem confirmat. "Cernitis, inquit, quanta manifestatione apostolici eloqui defendatur hæc gratia contra quam merita extolluntur humana, tanquam homo aliquid prior det, ut retribuatur ei. . . Hinc est quod clamamus, ut nemo gloriatur in homine, ac per hoc nec in seipso; sed qui gloriatur, in Domino gloriatur."

OBSERVATIONES.

Nihil clarius dicere potuit S. Augustinus ad aperiendam suam mentem: primo quidem exponit sententiam Pelagianorum qui electionem ab humana voluntate incipientem, quasi ipsa & non gratia cunctas bonas actiones, quibus pervenitur ad regnum caelorum, factura erant, ita ut prius daret Deo quo ab ipso homine eligeretur, quam hominem eligeret Deus. Quod quidem & merito confutat Augustinus, dicendo hominem naturā filium iræ esse, adeoque solummodo in sortem Sanctorum adducendum per Christi, & non naturæ merita, cum non simus sufficientes cogitare aliquid, tanquam ex nobis quod sit vitæ æterna dignum: ex sententia Pelagiana sequitur hominem priorem dare Deo antequam accipiat retributionem: luce clarius apparet Augustinum loqui in sensu opposito Pelagianis, igitur quando dicit electionem secundum propositum, excludit ibi duntaxat propositum voluntatis humanæ, quod patet ex eo quod dicit hominem non eligere Deum, sed potius eligi a Deo, unde hominem non se in Domino gloriari debere, voluntatem humanam non priorem Deo aliquid retribuere, quandoquidem opera nostra ad salutem consequentia sunt a gratia, unde potissimum loquitur Augustinus de electione ad fidem, ad sanctificationem, namque dicit nos quidem a Deo eligi, ut simus sancti atque immaculati, & lo-

quitur solum consequenter de prædeterminatione ad gloriam, quam quidem asserit ab operibus naturæ in se relictæ independentem, sed non ab operibus virtute gratiæ, de quo quidem momento nullam movet questionem S. Doctor: namque si Pelagiani concessissent opera ad vitam æternam conducentia esse a gratia, finita fuisset questio, nec ullus inter Aug. & Pelagianos atque Semipelagianos superfuisset disputandi locus. Quod certe apparet ex conclusione Augustini. "Cernitis, inquit, quanta manifestatione Apostolici eloquii defendatur hæc gratia contra quam merita extolluntur humana, tanquam homo aliquid prior det, ut retribuat ei. Hinc est quod clamamus ut nemo gloriatur in homine ac per hoc nec in seipso, sed qui gloriatur in Domino gloriatur. Quis autem non videt S. August. solummodo excludere merita propriæ voluntatis? aliis nihil concluderet, si loqueretur de meritis virtute gratiæ comparatis; ista enim neque extolluntur contra gratiam, cum sint ipsius socius: neque per ea homo gloriatur in seipso, sed in Domino a quo habet fructum & incrementum.

CAPUT XIX.

Augustinus prosequitur, in medium prodeit Pelagianorum objectiones, & respondet. Sic igitur illos inducit loquentes n. 38. "Sed hi nostri, de quibus & pro quibus nunc agimus, forsitan dicunt, Pelagianos hoc apostolico testimonio refutari, ubi dicit ideo nos electos in Christo & prædestinatos ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati in conspectu ejus in caritate. Ipsi enim putant, acceptis præceptis, iam per nos ipsos fieri liberæ voluntatis arbitrio sanctos & immaculatos in conspectu ejus in caritate. quod futurum Deus quoniam præcivie, inquit, ideo nos ante mundi constitutionem elegit & prædestinavit in Christo. Ecce objectio, cui respondet, & subdit: Cum dicat Apostolus, non quia futuros tales nos esse præcivie, sed ut essemus tales per ipsam electionem præcivie suæ, qua gratificavit nos in dilecto Filio suo. Observandum est S. Præfatum loqui de electione ad gratiam, quæ quidem est gratuita & nobis misericorditer datur ex meritis Christi: unde bene

dicat quod electio, scilicet ad gratiam, non supponat opera præcivie, sed ipsa faciat: hinc & subdit: "Cum ergo nos prædestinavit, opus suum præcivie, quo nos sanctos & immaculatos facit. Vide, jussit Lector, August. tractare de electione ad sanctificationem quam Pelagiani naturæ conatibus tribuebant. Prosequitur: unde recte hoc testimonio Pelagianus error arguitur. "Nos autem dicimus, inquit, nostram Deum non præcivie nisi fidem, qua credere incipimus, & ideo nos elegisse ante mundi constitutionem, ac prædestinasse, ut etiam sancti & immaculati gratia atque opere ejus essemus. Ecce manifestus status questionis, quæ quidem procedit de initio fidei, quod & a conatu naturæ & a Deo promanire, præcivium esse ad eligendum ad sanctitatem autumabant Semipelagiani. Agitur itaque de initio fidei & de sanctitatis exordium a natura ducente, cui objectioni sic satisfacit B. Augustinus.

Sed audiant & ipsi in hoc testimonio, ubi dicit, fortem consecuti sumus, prædestinari secundum propositum, qui universa operatur. Ipse ergo ut credere incipimus, operatur, qui universa operatur.

OBSERVATIONES.

Sufficienter notavimus quanta sit principiorum D. Aug. connexio, ut sensus ejus appareat. Observes velim S. Doctorem n. 38. expresse dicere se debellare Pelagianos. Sed hi nostri, inquit, de quibus & pro quibus nunc agimus forsitan dicunt. Ipsi enim putant, acceptis præceptis, iam per nos ipsos fieri liberæ voluntatis arbitrio sanctos & immaculatos. Igitur agit S. Doctor solum de necessitate, de gratuitate & efficienti gratiæ; de electione ad fidem & sanctificationem, quam non voluntas humana, sed divina operatur. Denique n. 39. S. Aug. concludit caput probando auctoritate Apostoli hdem etiam inchoative non esse a nobis, sed a Deo misente, quia, inquit, gratias agit Deo Paulus pro Ephesiis, eo quod recepissent fidem: Si autem fides esset a natura, non foret Dei donum, unde nec opus esset gratias pro data fide speciales reddere. Propter hoc & ego, inquit Apostolus, auditis fide vestra in Christo Jesu, & in omnes sanctos, non cesso gratias agere pro vobis. Ephes. 3. Subdit Aug. Nova erat

„ & recens eorum fides , prædicato sibi
 „ Evangelio , qua fide audita , gratias Deo
 „ pro eis agit Apostolus . Si homini gra-
 „ tias ageret pro eo , quod illum vel pu-
 „ taret non præstitisse , vel nollet , adula-
 „ tio , vel irritio verius quam gratiarum
 „ actio diceretur . „ Nolite errare , Deus
 „ non irridetur : donum enim ejus est etiam
 „ incipiens fides : Gal. 6. 7.

CAPUT XX. ET XXI.

In illo capite de novo probat Augustinus fidem etiam initiative esse donum Dei, quia illam oratione petimus, & pro accepta gratias agimus; sic enim urget adversarios S. Præsul nu. 40. „ Illud etiam
 „ initium fidei hominum donum Dei est-
 „ se nos admonet, cum hoc significet A-
 „ postolus dicens in Epistola ad Colossen-
 „ ses 4. 2. „ Orations instate, vigilantes in
 „ illa in gratiarum actione orantes simul &
 „ pro nobis, ut Deus aperiat nobis oñium verbi
 „ sui ad loquendum mysterium Christi. „ 4.
 „ 28. n. 43. idem probat illa Actuum iocun-
 „ dentia Deus aperuerat sensum ejus, & in-
 „ tendebat in ea quæ a Paulo dicebantur. „
 „ Novis Scripturæ auctoritatibus ostendit Au-
 „ gust. n. 42. initium fidei esse a Deo, quia
 „ ipse dat velle & inclinat cor ad credendum.
 „ Denique c. 21. dicit opinionem Semipela-
 „ gianorum circa fidei exordium absurdam
 „ esse. Postea totum librum his verbis con-
 „ cludit nu. 43. „ Propter quod institimus
 „ quantum potuimus, ut etiam ipsum ini-
 „ tium fidei donum Dei esse ostenderemus. „

OBSERVATIO.

A primo ad ultimum legenti patebit, S. Aug. nullam hic movere questionem de prædestinatione ante vel post prævisa merita viribus gratiæ comparata.

De libro Doni Perseverantiæ.

CONCLUSIO SECUNDA.

Sanctus Augustinus agit ex professo in libro de Dono perseverantiæ adversus Semipelagianos de Prædestinatione ad gratiam.

Probatur discurrendo per omnia libri capita, eaque cum observationibus enucleando.

CAPUT I. II. III. IV. V. ET VI.

Hunc librum scripsit B. Augustinus con-

tra Semipelagianos, qui in duobus præcipue punctis errabant. Primo quidem dicendo initium fidei esse a nobis: secundo vero prædestinationem esse ex prævisis naturæ meritis. Primum errorem confutavit S. Augustinus in libro de Prædestinatione Sanctorum: alterum vero etiam in illo, sed iterum ex professo in isto, in quo multa differit de prædestinationis motivo & de necessitate gratiæ ad perseverandum. Pauca sunt ad nostrum propositum in septem primis capitulis; unde breviter & compendiose dicam ea quæ in his continentur.

In primo quidem capite sic definit perseverantiam: *Asserimus ergo donum Dei esse perseverantiam, qua usque in finem perseveratur in Christo.* Unde loquitur S. Doctor de perseverantia quæ conjungit vitam cum morte, & figit animam immobiliter in bono; quæ ideo certa & infallibilis pronuntiatur. Capite secundo S. Præsul dicit eam esse maximum Dei donum: quod probat ea potissimum ratione quia fundimus Deo preces ad illam assequendam, quod autem est vel naturale, vel debitum, non donum sed naturale dicitur. Concludit igitur ex rationibus quas fundimus pro perseverantia finali, eam esse supremam gratiam. Hoc quidem argumentum solius explanat cap. 3. 4. 5. 6. auctoritate S. Cypriani explicantis petitiones in Oratione Dominica contentas, qua quidem explicatione asserit Augustinus S. Præfulem prævenisse suis, & scriptis & dictis venenum hæresis Pelagianæ, ne incautos, negligentes, aut etiam de se præsumentes & deciperet & contaminando interficeret. Capite sexto num. 12. docet infallibilitatem perseverantiæ non tollere libertatem. „ At enim voluntate sua quisque deserit „ Deum, ut merito deseratur a Deo. „ Quis hoc negaverit? Sed ideo petimus, „ ne inferamur in tentationem, ut hoc „ non fiat. . . . Tiores igitur vivimus, „ si totum Deo damus, non autem nos „ illi ex parte, & nobis ex parte com- „ mittimus. „

CAPUT VII.

Istud caput sic incipit nu. 13. „ Si ergo alia documenta non essent, hæc dominica oratio nobis ad causam gratiæ quam defendimus, sola sufficeret, quia nihil nobis reliquit, in quo tanquam in nostra gloriemur. Siquidem & ut „ non

non discedamus a Deo non ostendit dandum esse nisi a Deo, cum poscendum ostendit a Deo, qui enim non inferitur in tentationem, non discedit a Deo. Non est hoc omnino in viribus liberi arbitrii, quales nunc sunt: fuerat in homine antequam caderet. Quæ tamen libertas voluntatis in illius primæ conditionis præstantia quantum valuerit, apparuit in Angelis qui diabolo cum suis cadente in veritate steterunt, & ad securitatem perpetuam non cadendi . . . pervenire meruerunt. Post casum autem hominis nonnisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere, ut homo accedat ad eum, neque nisi ad gratiam suam voluit pertinere, ut homo non recedat ab eo.

Postea sic concludit Aug. num. 14. Hanc gratiam posuit in illo in quo sortem consecutus sumus, prædestinati secundum propositum ejus qui universa operatur, Eph. 1. 12. ac per hoc sicut operatur ut accedamus, sic operatur ne discedamus, & num. 15. propter quod & posci a se voluit ne inferamur in tentationem; quia etsi non inferimur, nulla ab eo ratione discedimus. Quod poterat nobis & non orantibus dari: sed oratione nostra nos voluit admoneri, a quo accipimus hæc beneficia . . . . Orat (scilicet Ecclesia) ut increduli credant: Deus ergo convertit ad fidem; orat, ut credentes perseverent: Deus ergo donat perseverantiam usque in finem: hæc Deus facturum se esse præcivit. Ipsa est prædestinatio Sanctorum, quos elegit in Christo ante constitutionem mundi, ut essent sancti & immaculati in conspectu ejus in charitate, prædestinans eos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum, secundum placitum voluntatis suæ in laudem gloriæ gratiæ suæ.

OBSERVATIONES.

In isto capite iterum atque iterum probat Aug. contra Pelagianos ex necessitate & usu Ecclesiæ orandi, necessitatem gratiæ ad perseverandum, quia inquit, sicut operatur (Deus) ut accedamus, sic operatur ne discedamus. Gratiam hanc precibus impetrandam esse probat ex discrimine intercedente inter hominem innocentem & hominem lapsum, in eo quod innocens erat rectus; ex nativitate sanctus, & in

gratia habituali constitutus, juxta illud ejusdem de Creatore, erat condens naturam & largiens gratiam; unde poterat quidem homo innocens perseverare in bono, reus vero non potest; a fortiori hæc actus perseverare sine gratia summe efficaci, qui cum priverit, illam ad perseverandum orationibus continuis advocare debet: quocirca hic num. 15. ait August. Ecclesia orat ut increduli credant . . . ut credentes perseverent: hæc Deus facturum se præcivit, ipsa est prædestinatio Sanctorum; quænam vero sit? idem Ioseph declarat, ac gratiam nempe & ad sanctificationem ut essent, inquit, sancti & immaculati in conspectu ejus. Sanctus Doctor ibi non loquitur de gloria, & de facto controversia inter ipsum & Pelagianos erat solum de necessitate gratiæ ad perseverandum: Bene dicit Deum hoc se facturum esse præcivisse, scriptum est enim Psal. 82. 12. gratiam & gloriam dabit Dominus, & non homo. Semper repetit S. Prætulit Deum hæc operari secundum beneplacitum suum, & apprime, quia non operatur secundum placitum voluntatis humanæ, ut propugnabant hæretici. Quis enim, inquit Apostolus, consiliarius ejus fuit? Rom. 11. 34. quod autem August. intendat hic humanam tantum impugnare merita, patet ex eo quod semper inculcet, hominem non in se, sed in Domino solum gloriari debere.

CAPUT VIII.

Idud caput est veluti præcedentis consequentia & conclusio, num. 16. Sed cur, inquit, gratia Dei non secundum merita hominum datur? Respondet, quoniam Deus misericors est. Cur ergo, inquit, non omnibus? Et hic respondeo, quoniam Deus judex est . . . Ex uno quippe omnes in condemnationem non injustam judicati sunt ire, sed iustam. Qui ergo liberatur, gratiam diligat: qui non liberatur, debitum agnoscat.

Alteram objectionem n. 17. sibi proponit & solvit. Sed cur, inquit, non solum in parvulorum, verum etiam in geminorum una atque eadem causa, tam diversum judicium? Nonne similis questio est, cur in diversa causa idem judicium? Recolamus igitur illos operarios in vinea qui toto die laboraverunt,

runr, & eos qui una hora: nempe
causa diversa est impensæ laboris, &
tamen idem iudicium in redditione mer-
cedis. Numquid & hic audierunt mur-
murantes a Patrefamilias, nisi, hoc vo-
lo ... Tolle quod tuum est, & vade, huic
autem volo, quod non debetur, donare.
An non licet mihi facere quod volo? an
oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?
Matth. 10. 2. 14. 15. Hic ille si dicat,
cur non & mihi? merito audiet, o
homo tu quis es, qui responderis
Deo?

Pergit n. 19. novas refert objectiones &
respondet: Cur quibusdam qui eum
coluerunt bona fide, perseverare usque
in finem non dedit? cur putis, nisi qui
non mentitur qui dicit, Ex nobis exie-
runt, sed non erunt ex nobis? nam si
fuisse ex nobis, inauscultatione no-
biscum ... Deus autem melius esse iu-
dicavit, misere quodam non perseve-
rantes certo numero Sanctorum suo-
rum, ut quibus non expedit in huius
vitæ temptatione securitas, non possint
esse securi. Multos enim a pernicio-
la elatione reprimit quod ait Apostolus:
Quapropter qui videtur stare videat ne ca-
dat. 1. Cor. 10. 12. Voluntate autem
sua cadit, qui cadit; & voluntate Dei
stat, qui stat ... Verumtamen bonum
est non altum sapere, sed tinere. n. 20.
Non itaque in hominum, sed in Dei est
potestate, ut habeant homines potesta-
tem filii Dei fieri. Ab ipso quippe acci-
piunt eam qui dat cordi humano cogi-
tationes pias, per quas habet fidem,
quæ operetur per dilectionem: ad quod
bonum, sumendum & tenendum, & in
eo perseveranter usque in finem profici-
endum non sumus idonei cogitare ali-
quid quæ ex nobismetipsis, sed suffi-
cientia nostra ex Deo.

OBSERVATIONES.

Idem innixus principiis S. Doctor ini-
micos gratiæ infestatur. Primo illud caput
inchoat dicendo gratium non dari secun-
dum hominum in se relictorum merita. 2.
Afferit ignorare prorsus non solum cur
ex parvulis unus mulieris, alias fidelis, filius
sine baptismo migret & vita, & contra ve-
ro filius fornicariæ: cur ex duobus geini-
mis eandem habentibus naturam, unus
trahatur, alter vero relinquatur. Unum
tamen ubique supponit, nempe voluntate

autem sua cadit, qui cadit; & voluntate
Dei stat, qui stat. 3. Concludit in Dei so-
lum esse potestatem ut homo accipiat fidem,
& fiat filius Dei & perseveret, ad quod
bonum sumendum & tenendum; & in eo per-
severanter usque in finem proficiendum, non
sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobis:
quibus quidem verbis S. Aug. compescit
proterviam Pelagianorum qui dona Dei
naturæ quamvis de se sterili, inaniter tri-
buebant. Igitur in hoc duntaxat totus
incumbit S. Patet, ut probet gratuita-
tem & necessitatem gratiæ: nec ullum
apparet argumentum, cuo debeat præde-
stinacionem inadveniente humptam esse an-
te prævisa merita virtute ipsius gratiæ
comparata.

CAPUT IX.

Difficultatem iterum exponit, sed in to-
ta luce, & hoc variis exemplis quibus in-
vincibiliter probat gratium non dari natu-
ræ meritis. n. 21. sic scribit: Ex duobus
itaque parvulis originali peccato obstrictis,
cur ille assumatur, ille relinatur? & ex
duobus etate jam grandis impiis, cur iste
ita vocetur, ut vocentem se natur, ille au-
tem aut non vocetur, aut non ita vocetur,
insensabilia sunt iudicia Dei. Ex duobus
autem impiis, cur huic denatur perseveran-
tia usque in finem, illi non denetur, insen-
sabilia sunt iudicia Dei.

OBSERVATIONES.

Iterum atque iterum premit adversarios
Augustinus ostendendo gratiam non dari
naturæ meritis, alias redderetur ratio cur
ex duobus parvulis peccato originali in-
quinatis unus assumatur, alter vero non:
similiter & ex duobus unus salvetur, al-
ter non: quia cito responderetur prævi-
si fuisse eligendorum futura merita: quod
certe, inquit, locum habere non potest,
alias Tyræ & Sidonii, qui, visis Christi
miraculis, credituri erant, salvati fuis-
sent, qui tamen pro infidelitate poenas
luent æternas ... Severius ergo, inquit
Aug. n. 23. punientur igit, nempe Ju-
dæi, illi remissus, sed tamen punien-
tur. Porro si etiam secundum facta quæ
facturi essent si viverent, mortui iudi-
cantur; profecto quia fideles futuri e-
rant isti, si eis cum tantis miraculis
fuisset Evangelium prædicatum, non
sunt utique puniendi: punientur ta-
men:

OBSERVATIONES.

Quid concludat S. Augustinus, legenti patebit, nempe gratiam neque dari meritis naturæ propter actiones bonas ordinis naturalis, neque meritis parvulorum fidei futuris: quod invincibiliter probat exemplo parvuli quem seilicet parentes ducunt ad baptismum, qui tamen Deo nolente, idest permittente, non baptizatur. Igitur Deus non attendit ad merita naturæ, quandoquidem gratia non est debita, alias non foret gratia. Sed iterum atque iterum dico, S. Præfulem nullam movere quæstionem de prædestinatione ad gloriam ex prævis meritis virtute gratiæ comparatis, vel ante prævisa ejusmodi merita. Unum sufficit Augustino in isto & alio libro, quod neque fides, neque perseverantia & gratia, seu etiam castitas & aliæ virtutes dentur naturæ meritis. Et vero neque currentis, neque volentis per conatum naturæ sunt, sed miserentis Dei, qui omnia operatur non secundum naturæ in se reliquæ placitum, sed suum.

CAPUT XIII.

In hoc capite rursus impugnat S. Augustinus sententiam Pelagianorum qui perseverantiam finalem volebant parvulo baptizato morienti concedi ex prævisione meritorum quæ habuisset, si diutius vixisset, & totis viribus affirmat illam esse donum Dei, sive inchoative sumatur, & secundum fidem a qua sumit exordium, sive finaliter & ut complectitur gratiarum seriem, immo & providentiam specialem quæ mortem cum charitate conjungat, quia, inquit, Deus operatur & velle & perficere. Et velle fidem & perseverare in fide. Audianus S. Doctorem qui n. 33. sic insurgit adversus Pelagianos, quorum n. 32. refulerat de perseverantia opinionem.

Satis dilucide ostenditur, & inchoandi, & usque in finem perseverandi gratiam Dei non secundum merita nostra dari. Deus est enim qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate: nos ergo volumus, sed Deus in nobis operatur & velle. Nos ergo operamur, sed Deus in nobis operatur & operari pro bona voluntate; hoc nobis expedit & credere & dicere; hoc est pium, hoc verum, ut sit humilis & submissa confessio, & detur totum Deo.

„ Cogitantes credimus, cogitantes loquimur, cogitantes agimus quicquid agimus: quod autem attinet ad pietatis viam & verum Dei cultum, non sumus idonei cogitare aliquid tanquam ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. „

OBSERVATIONES.

Ad scopum pergit semper S. Augustinus, fortiter pro gratuitate gratiæ decertaturus, asserens quod sumus idonei cogitare aliquid ex nobis tanquam ex nobis; sed dum virtutem & efficaciam gratiæ prædicat, libertatem voluntatis humanæ simul aluit. Nos ergo, inquit, volumus; sed Deus operatur in nobis. Nos ergo operamur, sed Deus in nobis operatur pro bona voluntate.

CAPUT XIV.

In illo capite varias Pelagianorum objectiones contra gratuitatem gratiæ & prædestinationis definitionem refert & solvit. Sic igitur habet num. 34. „ Sed, aiunt, prædestinationis definitionem utilitati prædicationis adversam, quasi vero adversata sit Apostolo prædicanti. in Epist. ad Hil. & Prospero. Nonne ille Doctor Gentium in fide & veritate & prædestinationem toties commendavit; & verbum Dei prædicare non desistit? numquid quia dixit, Deus est qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate; ideo non ipse, & ut velimus quæ Deo placuerant, & ut operemur hortatus est? Philip. 2. 13. aut quia dixit, qui in vobis bonum opus crepit, perficiet usque in diem Christi Jesu. „ Phil. 1. 6. Et n. 35. „ Hæc est prædestinatio Sanctorum, nihil aliud, præscientia scilicet & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur, quicumque liberantur. Cæteri autem ubi nisi in massa perditionis iusto divino iudicio relinquuntur? ubi Tyrri relictii sunt & Sidonii, qui etiam credere poterunt, si mira illa Christi signa vidissent: sed quoniam ut crederent, non erat illis datum, etiam unde crederent est negatum. Ex quo apparet habere quoddam in ipso genio divinum naturaliter munus intelligentiæ, quo moveantur ad fidem si congrua suis mentibus vel audiant verba, vel si

„ gna conspiciant: Et tamen si Dei alio-
 „ re iudicio, a perditionis massa non sunt
 „ gratie prædestinatione discreti nec ipsa
 „ ei adhibentur vel dicta divina, vel sa-
 „ tis, per quæ possent credere, si audi-
 „ rent utique talia vel viderent. In ean-
 „ dem perditionis massa relictæ sunt etiam
 „ Iudei, qui non potuerunt credere sa-
 „ tis in conspectu suo tam magnis, cla-
 „ risque virtutibus. . . Non erant ergo
 „ sic excecati oculi, nec sic induratum
 „ cor Tyriorum & Sidoniorum: quoniam
 „ credidissent, si qualia viderunt isti, si
 „ gna vidissent: Sed nec illis profuit quod
 „ poterant credere, quia prædestinati non
 „ erant ab eo, cuius inscrutabilia sunt ju-
 „ dicia & investigabiles viæ: nec illis ob-
 „ fuisset quod non poterant credere, si
 „ ita prædestinati essent, ut eos cæcos
 „ Deus illuminaret, & induratis cor la-
 „ pideum vellet auferre: Verum quod
 „ dixit Dominus de Tyriis & Sidoniis,
 „ aliquo alio modo potest fortassis intelli-
 „ gi: neminem tamen venire ad Chri-
 „ stum, nisi cui fuerit datum, & eis dari
 „ qui in illo electi sunt ante constitutio-
 „ nem mundi, proculdubio constituitur, a
 „ quo non surdis auribus cordis eloquium
 „ divinum auribus carnis auditur: Et tam-
 „ en hæc prædestinatio, quæ satis aper-
 „ te etiam verbis Evangelicis explicatur,
 „ non prohibuit Dominum & propter in-
 „ cepiendum dicere, quod paulo ante com-
 „ memoravi, *Credite in Deum & in me*
 „ *credite*, Joan. 14. 1. & propter perseve-
 „ randum, *oportet semper stare, & non de-*
 „ *scere*, Luc. 11. 1. Audiant enim hæc de-
 „ faciant, quibus datum est: non autem
 „ faciunt, siue audiant, siue non audiant,
 „ quibus non datum est. Quia vobis, in-
 „ quit, datum est, *vobis* mysterium regni ca-
 „ lorum, illis autem non est datum. . . Matth.
 „ 13. 11. Quorum alterum ad misericor-
 „ diam, alterum ad iudicium pertinet il-
 „ lius, cui dicit anima nostra. *Miserere*.
 „ *diam & iudicium caritatis tibi Domine*.
 „ Psal. 100. 1.

OBSERVATIONES.

Tria respondet S. Augustinus ad ob-
 jectionem propositam; primo inhaeret præ-
 destinationis designationi, quæ vocatur præ-
 paratio beneficiorum quibus certissime li-
 berantur quicumque liberantur, quam au-
 thoritate & Scripturæ, & Patrum defendit:
 2. Dicit Apostolum non ideo cessare

prædestinationem secundum propositum
 prædicare, tamen si Deus in nobis incipiat
 bonum opus & perficiat: Hoc ipsum con-
 cludit S. Doctor ex efficacia & certitudi-
 ne prædestinationis. Jam vero cur unus
 habeat gratiam, alter vero non, & relin-
 quatur in massa perditionis, sciretur se
 ignorare, & inscrutabilia esse Dei iudicia:
 subdit alios propter peccatum originale,
 alios vero propter actuale peccare, nullum
 sine culpa: Ne miremini autem si salu-
 tem rehusant semper in prædestinationem
 & Dei beneplacitum. Loquitur enim in
 sensu Pelagianis opposito, contendendo gra-
 tiam & fidem, a fortiori perseverantiam
 singulæ non dari secundum naturæ merita
 & ejus beneplacitum: hoc unum intendit
 probando gratiam, castitatem, obedientiam,
 aliaque virtutes supernaturales esse
 dona Dei: sed ubique altum silentium est
 de prædestinatione ante prævisa merita
 viribus gratiæ parts.

Audiamus S. Magistrum n. 37. *Ve-*
rum quod dixit Dominus de Tyriis &
Sidonis, aliquo alio modo potest for-
tassis intelligi: neminem tamen veni-
re ad Christum, nisi cui fuerit datum:
Unde postea hortatur peccatores ad cre-
dendum; justos vero ad perseverandum:
Hæc, inquit, prædestinatio, quæ satis
aperte etiam verbis evangelicis explica-
ta: non prohibuit Dominum & pro-
pter incipiendum dicere, quod paulo an-
te commemoravi, credite in Deum & in
me credite: & propter perseverandum
oportet semper stare, & non descere.

Disce. Videtur S. Augustinus prædica-
 re prædestinationem liberanti contrariam,
 quia ibidem dicit de Iudeis: *In eadem*
perditionis massa relictæ sunt etiam Ju-
dei, qui non potuerunt credere factis
in conspectu suo tam magnis clarisque
virtutibus: Et de Tyriis & Sidoniis non
erant ergo sic excecati oculi, nec sic
induratum cor Tyriorum & Sidoni-
orum, quoniam credidissent, si qualia
viderunt isti signa vidissent: Sed nec il-
lis profuit quod poterant credere, quia
prædestinati non erant ab eo. Et in-
 fra postquam ad credendum adhorta-
 tus est peccatores, justos vero ad per-
 severandum, subdit: *Audiant enim hæc*
& faciunt, quibus datum est: non au-
tem faciunt, siue audiant, siue non au-
diant quibus non datum est, &c.

Respondeo negando antecedens: ad pri-
 mam probationem dico S. Augustinum non
 sentiel

semel asseruisse Judæis non credidisse, quia, visis Christi miraculis, noluerunt credere. Sic enim de eis il. de præd. SS. c. 6. n. 11. loquitur, *illi quia noluerunt, non crediderunt.*

Ad secundum, distinguo: non profuit Tyriis & Sidoniis quod potuerint credere, quia non erant prædestinati, id est, sua culpa caruerunt gratia per se efficaci quæ facit facere, concedo: quia decreto necessitante erant alligati ad mortem, nego. Plurimum a mente Augustini alienum est prædicare prædestinationem necessitantem, quippe qui libertatis humane iura ubique defendat: loquitur quidem de prædestinatione, sed ad gratiam; nam ibi agit de tractat de prædestinatione quæ facit facere, quæ dat obedientiam & fidem; unde cum dicit aliquos non credere, eo quod non sint prædestinati, vult solummodo eos carere gratia efficaci, quæ dat & operari, & causam esse. Et vero loquitur in sensu opposito Pelagianis, qui quidem contendebant voluntatem humanam viribus innatis posse nudum credere, sed & virtutes habere, ad hoc quippe legis illuminationem sufficere asseriebant; unde bene dicit Augustinus: *Audimus enim hoc, & faciunt, quibus datum est: nempe donum gratiæ efficacis, non autem faciunt, sive audiant, sive non audiant, quibus non datum est: hoc est, sive audiant per legem, sive non, quis neque lex, neque voluntas humana sola sufficit.* *Revera quidem, ut anima audiat interiorius, & non solummodo extrinsece, profecto requiritur gratia efficax, de qua tamen loquitur S. Præsul: qui quidem est sui ipsius interpretes.* Sic enim ait n. 37. *"Hinc est, quod Dominus, cum eis loqueretur, qui carnis aures apertas haberent, dicebat tamen, Qui habet aures audiendi, audiat. Luc. 8. 8."* quas non omnes habere proculdubio noverat. A quo autem habere habent, quicunque habent, ipse Dominus ostendit, ubi ait: *"Dabo eis, ut cognoscant me & aures audientes."* Baruch. 2. 31. Aures ergo audiendi ipsum est donum audiendi.

Sed attende, quæso, benevole Lector, ad illationes quas Augustinus ex locis in objectione Iudæis deducit; numquid ex hoc concludit prædestinationem esse ante prævisa merita virtute gratiæ parta? numquid prædestinationem esse necessitantem? Nullo modo; verum potius omnia bona esse gratiæ sortum, de his hominem glo-

riari non debere; sic enim loquitur & concludit scilicet n. 36. *"Nec prædestinationis igitur prædicatione impedienda est prædicationis fidei perseverantis, & proficientis, ut quod oportet audiant, quibus datum est ut obediant. Ut qui fideliter & obedienter vivit, non de ipsa obedientia tanquam de suo, non accepto bono extollatur: sed qui gloriatur, in Domino gloriatur. In nullo enim gloriandum, quando nostrum, nihil sit. Quod vidit fidelissime Cyprianus, & fidentissime definivit, per quod utique prædestinationem certissimam pronuntiavit. Cyp. l. 3. ad Quirinum. 4. Nam si in nullo gloriandum est, quando nostrum nihil est, profecto nec de obedientia perseverantissima gloriandum est: nec ita nostra, tamquam non sit nobis desuper donata, dicenda est."* Luce clarius apparet Augustinum impugnare solummodo hæresim Pelagianam, defendendo necessitatem gratiæ efficacis ad agendum, quod certe palam & ubique prædicare debemus: merito igitur hanc gratiæ prædestinationem & causam S. Doctor vult annunciari, quippe quæ & a Christo & ab Apostolis prædicata sit contra naturæ insitantes.

CAPUT XV. XVI. XVII. ET XVIII.

In his capitulis insurgit Augustinus contra hereticos & alios animo frades qui vel errore, vel ex pusillanimitate, vel etiam ex ignorantia inferunt ex gratiæ necessitate & efficaciam correctionem & orationem inutiles esse c. 17. n. 38. sic prosequitur: *"Sed, aiant, ut scribitis, neminem posse correctionis stimulis excitari, si dicatur in conventu Ecclesiæ, audientibus multis: ita se habet de prædestinatione definita sententia voluntatis Dei, ut alii ex vobis de infirmitate accepta obediendi voluntate veneritis ad idem, vel accepti perseverantia maneat in fide; ceteri vero qui in peccatorum delectatione ruerunt, ideo nondum surrexeritis, quia nec dum vos adiutorium gratiæ miserantis crexit."*

OBSERVATIONES.

Attende, si placet, ad responsum Augustini: *"Illa, inquit, cum dicuntur, ita nos a confitenda vota Dei gratia, id est,*

„ idest, quæ non secundum merita nostra
 „ datur, (intellige merita naturæ; nam
 „ de his solum loquitur, & hoc contra Pe-
 „ lagianos), & a confidenda secundum
 „ eam prædeterminatione Sanctorum deter-
 „ ere non debent, sicut non deterre-
 „ mur a confidenda præsentia Dei.
 „ Quibus verbis S. Doctor docet electionem
 „ ad gratiam gratuitam ullo absque timore
 „ proptendum esse: Ergone quia salutis opus
 „ a Deo dependet, desperandum? Quin-
 „ immo, tutores sumus, inquit Aug. si in
 „ Deo & non in homine confidamus, quan-
 „ doquidem est bonus & Dominus, & Pater
 „ misericordiarum ac totius consolationis
 „ Deus; unde Propheta Regius, Psal. 117.
 „ Bonum est confidere in Domino, quam con-
 „ fidere in homine. Et Psal. 10. In Domino
 „ confido: quomodo dicitis anime mee: Trans-
 „ migra in montem sicut, puer in nati-
 „ vitate sua. S. Presul c. 16. n. 39. clarius adhuc
 „ suam aperit mentem. „ Sunt etiam, in-
 „ quit, qui propterea vel non orant, vel
 „ frigide orant, quoniam, Domino dicen-
 „ te didicerunt, scire Deum quid nobis
 „ necessarium sit, priusquam petamus ab
 „ eo: Num propter asces hujus sententiæ
 „ veritas descendenda, aut ex Evangelio de-
 „ lenda pariter; immo cum constet alia
 „ Deum, dandam etiam non orantibus;
 „ sicut initium fidei, alia non nisi oranti-
 „ bus præparasse, sicut usque in finem
 „ perseverantiam: profecto qui ex seipso
 „ hanc se habere putat, non orat ut ha-
 „ beat. Cavendum est igitur, ne dum ti-
 „ memus ne respectu orationis exsanguetur
 „ oratio, accendatur elatio.
 „ Et n. 41. „ Jam tamen fateatur, quod
 „ eorum præventas voluntatem quibus dat-
 „ ur hæc gratia: ideo utique, ne pon-
 „ gratis dari credatur gratia, sicut veritas
 „ loquitur, sed potius secundum præce-
 „ dentis merita voluntatis, sicut contra
 „ voluntatem Pelagianus error obloqui-
 „ tur. Prævenit ergo & eadem gratia.
 „ Eodem modo contra Pelagianus c. 17.
 „ gratuitatem gratiæ & necessitatem de-
 „ fendit. „ Restat, inquit, in his bonis us-
 „ que in finem perseverantia, quæ fru-
 „ ita quotidie a Domino poscitur, si non
 „ eam Dominus per gratiam suam in il-
 „ lo, cupit orationes exaudiri, opera-
 „ tur. „ Ni 42. dicit castitatem, chari-
 „ tatem, pietatem esse dona Dei, adeo-
 „ que nec impudicitas exhortationes, ut ora-
 „ tione & deprecatione possint obtineri.
 „ N. 43. & 44. in primis docet S. Doctor

corripibendos esse inquietos, impudicos, ino-
 „ bedientes. Et n. 45. subdit. „ Neque
 „ illi, propter quos hæc dicimus, qui
 „ prædicatione prædestinationis & gra-
 „ tiæ clamitant impediri, ad sola illa ex-
 „ hortantur dona, quæ non a Deo da-
 „ ri, sed a nobis esse contendunt, sicut
 „ sunt initium fidei, & in ea usque in
 „ finem perseverantia. . . . illa Dei dona
 „ esse, nec a seipso cuiquam, sed ab illo
 „ tribui prædicamus.
 „ Denique n. 47. sic concludit. „ Hæc
 „ itaque dona Dei quæ dantur electis se-
 „ cundum Dei propositum vocatis, in
 „ quibus donis est & incipere credere,
 „ & in fide usque ad vitam hujus termi-
 „ num perseverare, sicut tanta rationum
 „ atque autoritatum contestatione pro-
 „ baviimus; hæc, inquam, Dei dona; si
 „ nulla est prædestinatio quam defendi-
 „ mus, non præsciuntur a Deo: præscin-
 „ tur autem: hæc est igitur prædestina-
 „ tio quam defendimus. Unde aliquan-
 „ do eadem prædestinatio significatur etiam
 „ nomine præscientiæ; sicut ait Aposto-
 „ lus, Rom. 8. 3. Non repulit Deus pie-
 „ blem suam quam præscivit. . . . In hac
 „ ergo electione & in his reliquiis, quæ
 „ per electionem gratiæ factæ sunt, vo-
 „ luit intelligi plebem, quam propterea
 „ Deus non repulit, quia præscivit. Hæc
 „ est illa electio, quæ eos quos voluit,
 „ elegit in Christo ante constitutionem
 „ mundi ut essent sancti & immaculati in
 „ conspectu ejus, in charitate, prædes-
 „ tinans eos in adoptionem filiorum. Nul-
 „ lus igitur qui hæc intelligit, negare vel
 „ dubitare permittitur, ubi ait Apostolus,
 „ non repulit Deus plebem suam, quam
 „ præscivit; prædestinationem significare
 „ voluisse. Præscivit enim reliquias quas
 „ secundum electionem gratiæ fuerat ipse
 „ facturus. Hoc est ergo prædestinavit:
 „ sed prædestinasse; est hoc præscisse quod
 „ fuerat ipse facturus.

OBSERVATIONES.

Multa crucis perrastat S. Augustinus.
 Primo quidem stabile orationis necessi-
 tem duabus potissimum rationibus. Quan-
 tenus scilicet ex nobis neque incipere bonum,
 neque perficere habemus; nam fides
 a qua salus ducit exordium & perse-
 verantia per quam consummatur, non
 sunt a nobis; sed a gratia præveniente
 & perficiente, quam Deus dat cui vult,
 sunt

sunt quippe dona ad placentum Omnipotentis & non creaturae: immo & virtutes ad salutem compellentes a Deo donantes accipimus, & ideo non solum ab oratione non cessandum est, inquit Aug. sed ei insillere debemus, ut habeamus adiutorio gratiae, quod desit viribus naturae; ait enim n. 45. S. Doctor: "Neque isti, propter quos haec dicimus, qui praedicatione praedestinationis & gratiae exhortationem clamitant impediri, ad sola illa exhortantur dona, quae non a Deo dari, sed a nobis esse contendunt, sicut sunt initium fidei, & in ea usque in finem perseverantia. . . ista Dei dona esse, nec a seipso cuiquam, sed ab illo tribui praedicamus. . . Alia ratione orationis probat necessitatem, quia Deus praeparavit gratiam vi orationis elargiendam. Sic loquitur Augustinus nu. 39. "Num propter tales huius sententiae veritas defendenda, aut ex Evangelio defendenda putabitur? immo cum constet alia Deum, danda etiam non orantibus, sicut initium fidei, alia nonnisi orantibus praeparare, sicut usque in finem perseverantiam; profecto qui ex seipso hanc se habere putat, non orat ut habeat. . . Observa quomodo ad scopum semper pergat Aug. impugnando merita naturae in se relictas; qui enim ex seipso putat habere vel fidem, vel perseverantiam, non orat ut ea habeat; sed vide quid subjungat: "Cavendum est igitur, ne dum timemus ne tepescat hortatio, extinguatur oratio, accendatur electio. . . Sed in primis observandum est quod c. 18. n. 47. totum sermone librum concludat Augustinus dicendo, se loqui de electione ad gratiam non in hac ergo electione & de his reliquiis, quae per electionem gratiae factae sunt, voluit intelligi plebem, quam propterea Deus non repulit, quia praeservit. Sed attende ad verba sequentia: Haec est illa electio, quia eos quos voluit elegit in Christo ante constitutionem mundi, ut essent sancti & immaculati in conspectu eius, in charitate, praedestinas eos in adoptionem filiorum. . . Ecce quod S. Praeful vocat praedestinationem, nempe electionem ad gratiam, ut sumus sancti & immaculati, electionem ad filiationem Dei adoptivam: ita ut ne unum quidem verbum dicat a primo capite ad ultimum, neque in rationibus, neque in

consequentis & illationibus, de praedestinatione ad gloriam.

CAPUT XIX. XX.

Augustinus confirmat doctrinam superius traditam auctoritate SS. Cypriani, Ambrosii & Gregorii Nazianzeni qui omnes uno quasi calamo scribunt gratiam esse gratuitam. Primus quidem l. 3. ad Quirinum. cap. 4. ait: "In nullo gloriamdam, quando nostrum nihil sit. Secundus l. de fuga sola c. 1. Non est in potestate nostra cor nostrum, & nostrae cogitationes. Tertius demique orat. 44. in Pentecosten: Unius deitatis, quae vos, confitemini Trinitatem: Si vero aliter vultis, dicite unius esse naturam; & Deus vocem dari vobis a sancto Spiritu deprecabitur. . . Idem, inquit Augustinus c. 19. n. 49. "Rogabitur Deus, ut permittat vobis dari vocem, quae quod creditis, confiteri possitis. Postea addit haec verba Gregorii: Dabit enim, certus sum; qui dedit quod primum est, dabit & quod secundum est; idem, inquit Aug. qui dedit credere, dabit & confiteri.

His peractis subsumit S. Doctor suum argumentum num. 50. & ait: "Isti tales antiqui Doctores dicentes non esse aliquid, de quo tanquam de nostro, quod nobis Deus non dederit, gloriamur. . . Numquid autem quisquam eos distinxit est, ita confessos istam Dei gratiam, ut auderent negare ejus praesentiam, quam non solum docti, sed indocti etiam consentiunt.

Postea capite 20. num. 5. concludit: "Quamobrem si & Apostoli, & Doctores Ecclesiae qui eis successerunt, quos quoque imitari sunt utrimque solebant, idem, & Dei gratiam, quae non secundum merita nostra datur, veraciter praedicabant &c. Et n. 53. Haec est praedestinatio manifesta & certa sanctorum, quam postea diligentius & operosius eum jam contra Pelagianos disputaremus, defendere necessitas compellit. . . Quid autem coegit loca Scripturarum, quibus praedestinatio commendata est, copiosius & enucleatius ista nostra labore defendi, nisi quod Pelagiani distinxit gratiam Dei secundum merita nostra dari quod est aliud quam gratiam omnino negatio? . . .

OBSERVATIONES.

Probat S. Augustinus in capite decimo nono auctoritate SS. Patrum gratiam non dari meritis naturæ; dicit Deum hoc præscire, & præsciendo prædestinare, idest, præscire quod facturus est, scilicet per suam gratiam, quia homo solis naturæ viribus neque credere, neque perseverare potest, ideo Deus præscit quod facturus est, quod idem est ac prædestinare. Hunc esse genuinum S. Augustini sensum, patet ex supra dictis, sed maxime ex iis quibus incipit caput decimum nonum, sic enim loquitur num. 48. " Quid ergo nos prohibet, quando apud aliquos verbi Dei tractatores legimus Dei præscientiam, & agitur de vocatione electorum, eandem prædestinationem intelligere? " Ast, quid sit illa prædestinatio, ipse, seposita omni verborum ambiguitate, dicit esse electionem ad gratiam, dicit contra Pelagianos qui volebant eam dari naturæ meritis, & sic eam evacuebant. " Hæc est, inquit, prædestinatio manifesta, & certa Sanctorum, quam postea diligentius & operosius, cum jam contra Pelagianos disputaremus, defendere necessitas compulsi. . . . Quid autem coegit loca Scripturarum, quibus prædestinatio commendata est, copiosius & enucleatius isto nostro labore defendi, nisi quod Pelagiani dicunt gratiam Dei secundum merita nostra dari: quod quid est aliud quam gratiæ omnino negatio? "

CAPUT XXI. XXII.

Eandem S. Augustinus de gratuitate gratiæ prosequitur doctrinam, sic enim habet cap. 21. num. 54. " Hæc ergo ut ingrata Deo sententia destruat, gratuitis Dei beneficiis quibus liberamur inimica, & initium fidei, & in ea usque in finem perseverantiam secundum Scripturas, unde jam multa diximus, dona Dei esse defendimus. Quoniam si a nobis esse dicimus initium fidei, ut eo cætera Dei dona mereamur accipere, concludunt Pelagiani, gratiam Dei secundum merita nostra dari. Quod ita exhorruit catholica fides, ut damnavit, hoc Pelagius ipse damnavit. . . . Prædestinatio prædicanda est, ut possit vera Dei gratia, hoc est, quæ non secundum merita

nostra datur, insuperabili munitione defendi. " Ensuper calamo se explicat S. Præsul n. 56. & ait: " Inter initium autem fidei & perfectionem perseverantiæ, media sunt ista, quibus recte vivimus, quæ ipsi etiam donari nobis a Deo fide impetrante, consentiunt. Hæc autem omnia, initium scilicet fidei & cætera usque in finem dona sua, Deus largitum se vocatis suis esse præcivit. " c. 22. n. 57. prohibet prædicare prædestinationem coram populo verbis paululum durioribus, ne tepefeat oratio, torpeat opus, & correctio aut inutilis evadat, aut etiam proflus non admittatur; unde n. 9. hanc rejicit propositionem, Ita se habet de prædestinatione definita sententia voluntatis Dei, ut alii ex vobis de infidelitate, accepta obediendi voluntate, veneritis ad fidem; nam subdit: Quid opus est dici ex vobis? Si enim Ecclesiæ Dei loquimur, si credentibus loquimur cur alios eorum ad fidem venisse dicentes, cæteris facere videamur injuriam? cum possimus congruentius dicere: Ita se habet de prædestinatione definita sententia voluntatis Dei, ut ex infidelitate veneritis ad fidem accepta voluntate obediendi, & accepta perseverantia permanentis in fide. "

Et n. 59. " Nec illud quod sequitur est omnino dicendum, idest, cæteri vero qui in peccatorum delectatione remorami, ideo nondum surrexistis, quia necdum vos adjutorium gratiæ miserantis erexit, cum bene & convenienter dici possit & debeat, si qui autem adhuc in peccatorum dampnabili delectatione remorami, apprehendite saluberrimam disciplinam, quod tamen cum feceritis, nolite extolli quasi de operibus vestris, aut gloriari, quasi hoc non acceperitis; Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate: Et a Domino gressus vestri diriguntur, ut ejus viam velitis: de ipso cursu vestro bono rectoque condiscite vos ad prædestinationem divinæ gratiæ pertinere. "

Numero 60. alium modum loquendi de prædestinatione durum arguit & carpit S. Augustinus. " Item, inquit, quod sequitur, & dicitur: Verumtamen si qui estis nondum vocati, quos gratia sua prædestinavit eligendos, accipietis ean-

N

dem

dem gratiam, qua velitis & sitis electi: durius dicitur quam dici potest, si non quibuslibet hominibus loqui, sed Christi Ecclesiae, cogitemus. Cur enim non potius ita dicitur: Etli qui nondum sunt vocati, pro eis ut vocentur oremus? fortassis enim sic praedestinati sunt, ut nostris orationibus concedantur, & accipiant eandem gratiam, qua velint atque efficiantur electi. „ n. 61. prohibet dicere alicui ex auditibus; non esse praedestinatum, unde rejicit istam propositionem. „ Etli qui estis qui obeditis, si praedestinati estis rejiciendi, subtrahentur obediendi vires, ut obedire cessetis. „ Modeste & sobrie praecipit loqui de hac materia.

Postea n. 62. adhortatur fideles ut sperent in Domino. „ Vos itaque etiam ipsam obediendi perseverantiam a Patre luminum, a quo descendit omne datum optimum & omne donum perfectum, sperare debetis & quotidianis orationibus poscere, atque hoc faciendo confidere non vos esse a praedestinatione populi ejus alienos; quia etiam hoc ut faciatis, ipse largitur. Absit autem a vobis ideo desperare de vobis, quoniam spem vestram in ipso habere jubemini, non in vobis. Maledictus enim omnis qui spem habet in homine: Et bonum est confidere in Domino quam confidere in homine; quia beati omnes qui confidunt in eum. Hanc spem tenentes, servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore... faciet nos perseverare in se usque in ejus vitae finem, cui quotidie dicimus, ne nos inferas in tentationem. Postea subdit: Haec atque hujusmodi cum dicuntur, sive paucis Christianis, sive multitudini Ecclesiae, cur metuimus Sanctorum praedestinationem & veram Dei gratiam, id est, quae non secundum merita nostra datur, sicut eam sancta Scriptura praedicat, praedicare? an verum timendum est, ne tunc de se homo desperet, quando spes ejus ponenda demonstratur in Deo, non autem desperaret, si eam in seipso sumebissimus, & infelicissimus poneret? „

OBSERVATIONES.

Unum solum & ubique inferri vult S. Augustinus ex praedestinatione, videlicet fidem & perseverantiam esse dona Dei, gratiae, non naturae sortum: cupit praede-

stinationem sic praedicari, ut vitetur error Pelagianus: jam vero quis hoc in conventu Ecclesiae conclamare verebatur, cum sit de fide hominem viribus suis non posse sine gratiae auxilio credere, sperare, amare Deum sicut oportet, a fortiori in bono perseverare? propter quod renatis ac Sanctis adiutorium Dei semper esse implorandum definire Patres Concilii secundi Arausiaci Can. 10. Hinc Augustinus n. 54. concludit: *Praedestinatio praedicanda est, ut possit vera Dei gratia, hoc est, quae non secundum merita nostra datur, insuperabili munitione defendi.* Unde n. 57. 58. 59. 60. 61. iterum prohibet dure loqui de praedestinatione; & n. 62. hortatur totis viribus fideles ut sperent in Domino, quatenus securi vivimus dum in Omnipotentis bonitate & non in nobis omni virtute desitutis, confidimus, *ne tunc de se homo desperet, quando spes ejus ponenda demonstratur in Deo.*

Dices. Non semel dicit S. Augustinus homines perseveraturos esse, si sint praedestinati, sin minus contra, unde totum salutis negotium refundit in praedestinationem ab homine independentem, & in decretum absolutum; nam & frequenter dicit se loqui absque praedicio latentis consilii Dei; immo gratias temporales solum pro aliis qui non sunt praedestinati, dari contendit. Pro priori momento sufficiat iste locus qui c. 22. n. 61. habetur. „ Res enim non optabilis, sed abominabilis dicitur, & durissime atque odiosissime quasi in audientium frontem compellendo colliditur, quando qui eis loquitur, dicit, etli qui estis qui obeditis, si praedestinati estis rejiciendi, subtrahentur obediendi vires, ut obedire cessetis, quid enim sententiae deperit, si ita dicatur: si qui autem obediunt, sed in regnum ejus & gloriam praedestinati non sunt, temporales sunt, nec usque in finem in eadem obedientia permanebunt? Nonne & verius eadem res & congruentius dicitur, ut non ipsis tantum malum tanquam optare videamur, sed de aliis referre quod oderit, nec ad se exillement pertinere, sperando, orandoque meliora? illo autem modo, quo id dicendum putant, eadem sententia, eisdemque pene verbis etiam de praescientia Dei, quam certe negare non possunt, pronuntiari potest, ut dicatur, etli qui obeditis, si praesciti estis reji-

„reijciendi, obedire cessabit. Nemp̃ hoc
„verissimum est: ita sane, sed improbi-
„simum... non falso eloquio, sed non
„salubriter valetudini humanæ infirmita-
„tis aposito... Ibi ne dum de præde-
„stinatione ad gratiam, sed etiam ad glori-
„am, si non quoddam nomen, saltem quoad
„rem tractat; ergo tenet prædestinationem
„ad gloriam ante prævisa merita etiam vi-
„ribus gratiæ comparata.

Respondeo negando consequentiam pro-
pter multa. 1. quia ne unum quidem
verbum habetur tum in isto, tum in alio
libro de prædestinatione aut vel potest
prævisa merita viribus gratiæ comparata
sed solum viribus naturæ vel parta, vel
prævisa quam Pelagiani defendebant: 2.
rariissime & solum secundario loquitur
S. Augustinus de prædestinatione ad glori-
am; sed totus, saltem principalis sermo
est de prædestinatione ad gratiam. Et
vero cum prædestinationem explicat,
post variis validisque probationes de gra-
tuitate gratiæ, eam dari independentem
a naturæ meritis propugnat; hoc ipsum
non semel, sed iterum atque iterum qua-
si cuncta resumendo concludit, ut c. 18.
n. 47. „Hæc est, inquit, illa electio qua
eos quos voluit, elegit in Christo ante con-
„stitutionem mundi, ut essent sancti &
„immaculati in conspectu ejus, in chari-
„tate, prædestinans eos in adoptionem
filiorum. Nulla ibi fit mentio de gloria...
„Et c. 30. n. 53. „Hæc est prædestina-
„tio manifesta, & certa Sanctorum quam
„postea diligentius & operosius, cum jam
„contra Pelagianos disputaremus, defen-
„dere necessitas compulit... Quid autem
„coegit loca Scripturarum quibus præde-
„stinatio commendata est, copiosius &
„enucleatius isto nostro labore defendi,
„nisi quod Pelagiani dicunt gratiam Dei
„secundum merita nostra dari: quod quid
„est aliud quam gratiæ omnino nera-
„tio? „Ecce Augustinus suæ mentis ipse
„interpres: Unum semper concludit, vi-
„delicet gratiam non dari naturæ meritis
„exhibitis vel exhibendis seu prævisis: In-
„itium fidei, & perseverantiam qua perve-
„nitur ad regnum Cælorum esse dona Dei.
„Quid verius? quidve securius?

Respondeo 2. distinguendo. Augustinus
omnia refundit in prædestinationem, id est
est in gratiam Dei, concedo; in præde-
„stinationem ante prævisa merita, subdi-
„stinguo: ante prævisa merita naturæ
concedo. Ante prævisa merita virtute

gratiæ comparata, nego. Eo loci S. Pra-
sul solummodo negat prævisionem meri-
torum in sensu opposito Pelagianis quos
hic debellat; sed nullo modo impugnæ
merita gratiæ prævisa, cum ibidem di-
cat præcisa esse, & alibi Deum nostras
præscire voluntates.

Sensus igitur Augustini est, Deum eligere
secundum propositum suum, nempe se-
cundum opera hominis, quæ ipse virtute
suæ gratiæ facturus est, hoc præcit, hoc
decernit facere: & non secundum placi-
tum voluntatis humanæ. Sensus est eos
liberari qui prædestinati sunt, id est, qui
habitu sunt gratiam efficacem ut bonis
abundent operibus: sensus est gratiam fidei
& perseverantiæ esse gratuitam; sed quare
aliis detur, aliis non? Parvulis quibuldam
propter peccatum originale negari asserit
S. Doctor; adultos vero baptizatos quan-
doque desinere a perseverantia propter pec-
catum actuale docet. Jam vero si quæras
cur isti peccent, & non habeant gratiam
efficacem ut non peccent & perseverent,
dicit Aug. & se nescire, & inscrutabili
esse Dei judicia; quocirca gratias eorum
qui non perseverant vocat temporales,
non negando quidem illos habuisse gratias
sufficientes quibus poterant assequi salu-
tem, immo & sapimus multas efficaces sine
quibus multa bona opera ab ipsis patrata
numquam fuissent, sed comparative ad
gratiam finalem & perseverantiæ, quia
peccatores resisendo gratiæ interiori, a
via justitiæ declinaverunt & inutiles facti
sunt. Quis orthodoxus eadem non dicat?

Jam bene sequitur quod Augustinus abs-
que fato & liberi arbitrii offensione dicit,
ex 1. Joannis 2. 19. *Ex nobis exierunt, sed
non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis
manifestum utique nobiscum.* Prævidit enim
Deus eorum infidelitatem, unde loquitur
Scripturæ de præscientia & prædesti-
natione, inquit S. Augustinus, secundum
pericula vitæ. Et sic sequendo principia
& scopum S. Præsulis, claret ejus doctri-
nam nullam præ se ferre amaritudinem,
quin potius solida & tanto tutior est,
quanto plura dat Deo, qui solus nostra
sufficiencia est. Cæterum quod Aug. non
loquatur de decreto ferreo libertatem pec-
cipienti, patet ex locis in objectione alla-
tis, in quo fatetur eodem modo se loqui
de prædestinatione ac de præscientia; &
sicut istam nemo potest negare, ita hæc
illam. Verum est enim & Deum operari
per gratiam opera nostra ad salutem con-
ducen-

ducentia, quod S. Augustinus vocat prædestinare, & eadem præcire; quid namque homines libere agentes facturi sunt, vel resistendo gratiæ, vel cooperando, ipse Deus novit, ipse præcivit.

C A P U T XXIII. ET XXIV.

S. Doctor iterum probat in capite vigesimo tertio n. 63. gratuitatem gratiæ orationibus Ecclesiæ. "Quandoquidem, inquit, non oraret Ecclesia ut daretur in fidelibus fides, nisi Deum crederet & adversas hominum ad se converteret voluntates: nec oraret Ecclesia ut perleveraret in fide Christi, non decepta vel visa tentationibus mundi, nisi crederet Dominum sic in potestate habere cor nostrum, ut bonum quod non tenemus nisi propria voluntate, non tamen teneamus nisi ipse in nobis operetur & velle. Nam si hæc ab ipso quidem poscit Ecclesia, sed a seipsa sibi dari putat: non veras, sed perfunditorias orationes habet; quod ablit a nobis. Quis enim veraciter gemat, desiderans accipere quod orat a Domino, si hoc a seipso se sumere existimet, non ab illo?"

N. 64. dicit gratiam requiri etiam ad hoc ut petamus, præsertim quoniam quid oremus sicut oportet nescimus, sed ipse Spiritus, ait Apostolus, interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus... Rom. 8. 26. Quid est, ipse Spiritus interpellat, nisi interpellare facit gemitibus inenarrabilibus, sed veracibus, quoniam veritas est Spiritus? ipse est enim de quo alio loco dicit: Misit Deus Spiritum Filii sui in corda nostra, clamantem, Abba, Patet... ubi intelligimus, & hoc ipsum esse donum Dei, ut veraci corde & spiritaliter clamemus ad Deum. Denique totum sic concludit librum cap. 24. n. 66. "Sed quid plura? inquit, satis docuisse me existimo, vel potius pluram quam satis, dona Dei esse, & incipere in Dominum credere, & usque in finem in Domino permanere."

OBSERVATIONES.

Annotationes velim, benevole Lector, quidnam sit genuinus S. Augustini sensus in isto libro? ipsum aperire dicendo se voluisse probare initium fidei, & perseverantiam finalem esse dona Dei: immo ait hoc ipsum sufficienter demonstrasse. Igitur

nullam movet ibi quæstionem de prædestinatione ad gloriam ante vel post prævisam merita virtute gratiæ comparata, cum nulla de hoc momento inter ipsum & Pelagianos, quos in hoc & alio libro debellat, controversia moveatur de vocatione & electione ad gloriam, nisi secundario seu consequenter, quatenus illam naturæ meritis tribuebant. N. 67. eximiam exhibet fidei confessionem de Christo ut Deo & homine.

Solvuntur Objectiones.

Objectiones. SS. Hilarius & Prosper in suis vicissim ad S. Augustinum Epistolis, postulant ab eximio Doctore an electio steterit secundum propositum vel non? igitur quæstio erat an prædestinatio esset ante prævisam merita, vel non?

Respondeo, controversiam processisse de electione ad gratiam, ad gloriam vero non nisi secundario. Namque punctum difficultatis in eo maxime situm erat, an fides ortum haberet a natura, vel non? an homines ad fidem vocarentur secundum naturæ merita, an secundum merum Dei placitum & gratuito? istud quidem in responsionibus quas dat in utroque libro hac de causa composito, fortiter propugnat S. Augustinus.

Instabit. S. Augustinus loquitur de prædestinatione ad gloriam in libro de prædestinatione Sanctorum. Et probatur: loquitur sæpius de prædestinatione parvulorum ad gloriam. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo: S. Augustinus loquitur de prædestinatione ad gloriam occasionaliter, & ex prævisis naturæ meritis quam rejicit & confutat, concedo: de prædestinatione ad gloriam ante vel post prævisam merita virtute gratiæ comparata, nego. Palmare hæresis Semipelagianæ caput quod debellat in hoc libro S. Augustinus, istud erat, initium fidei est a natura, qui quidem error totam velut fermentum cæterarum actionum massam corrumpebat. Ex hoc enim inferebant heterodoxi parvulos cum baptismo e vita migrantes ideo gloria donari, quia Deus prævidebat ita esse optimæ indolis, ut si viverent, bene & fideliter mandata servarent; e contra vero alios, qui baptismo privati moriebantur, ideo sic vita sanctos asserabant, quia Deus prævidebat futuram malaeorum vitam, si nati ad majorem proveffi fuissent ætatem, quod utique impugnat auctoritate Scripturæ S. Augustinus contendens Deum neutiquam aliquem aut.

com-

compenfare, aut punire propter fictiti-
merita aut demerita futura. Sed ubique
altum est silentium de prædestinatione an-
te vel post prævisa merita vi gratiæ com-
parata.

Rursus inflabis. S. Augustinus in istis li-
bris defendit gratiam, & quidem per se
efficacem, sic censent gravissimi Theologi:
sed gratia per se efficax infert prædestina-
tionem ante prævisa merita: igitur S.
Aug. in istis libris ex professo tractat de
prædestinatione ad gloriam ante prævisa
merita etiam virtute gratiæ comparata.
Probat major; in his duobus libris non
semel dicit S. Doctor Deum præscire quid
facturus est: nec replicari potest S. Augu-
stinum loqui de præscientia speculativa quæ
per ideam facit, seu potius dirigit opus;
quandoquidem in probationem affert illud
Ezech. 36 *Faciām ut in præceptis meis am-
buletis*. Et istud Philipp. 2. 13. *Deus est
enim qui operatur in vobis velle & perficere*.
Quod sane intelligitur de vera & phy-
sica efficientia. Enimvero S. Præsul refel-
lit Semipelagianos qui initium fidei a na-
tura & non a gratia ducebant, alias nihil
quicquam adversus illos probasset; non e-
nim negabant Deum per ideam & legem
cæptum opus fidei dirigere: minor vero
etiam patet, quandoquidem gratia per se
efficax non exeat voluntatis humanæ
conatum, sed eam facit facere. Igitur præ-
destinatio ad gloriam est ante prævisa quæ-
cumque merita, siquidem eo ipso quo gra-
tia dat operari, dat & merita: igitur præ-
destinatio ad gloriam est etiam intensive
secundum Augustinum mere gratuita.

Respondeo 1. non esse hic locum trahan-
di seu determinandi, num gratia sit per
se efficax, vel solum per humanæ volun-
tatis gratia præveniente excitata & motæ
consensum: sed dato quod sit per se effi-
cax ex mente S. Aug. ut multi autumant,
& ut defendimus: non inde sequitur præ-
destinationem ad gloriam esse ante prævi-
sa merita virtute gratiæ comparata, bene
vero prædestinationem ad gratiam fidei &
perseverantiæ finalis, neutra quippe cadit
sub meritum, sed inde tantummodo se-
quitur prædestinationem adæquatæ sum-
ptam esse ante prævisa merita, quæ qui-
dem omnia eatenus concordant, quatenus
gratia quæ est in nobis sine nobis dat fi-
dem, series vero gratiarum & providen-
tia, eaque specialis jungunt misericorditer
gratiam sanctificantem & charitatem cum
morte: igitur ex hac Augustini doctrina

Boucat Theol. Tom. II.

solum sequitur juxta multorum opinio-
nem, prædestinationem esse ante merita
naturæ prævisa.

Respondeo 2. concessa majore distinguo
minorem. S. Aug. infert prædestinationem
ad gloriam ante prævisa merita naturæ,
concedo: ante merita virtute gratiæ par-
ta, subdistinguo; prædestinationem adæ-
quate sumptam, concedo; inadæquate spe-
ctatam, nego. Dictum est prædestinatio-
nem adæquate sumptam completi & pri-
mam gratiam quæ est in nobis sine nobis,
& fidem atque perseverantiam finalem quæ
sine non cadunt sub meritum: cum au-
tem S. Præsul agat ex professo de fide &
perseverantia contra Pelagianos, & Semi-
pelagianos, recte ex gratuitate utriusque
doni, concludit gratuitatem prædestina-
tionis adæquate sumptæ, quæ quidem
omnia media dicit & importat ad salutem
capendam: de ista autem prædestina-
tione loqui S. Augustinum tum in libro de
prædestinatione Sanctorum., tum in libro
de dono perseverantiæ luce clarius appa-
ret; namque tractat de prædestinatione
quam in utroque libro definit præparatio-
nem mediorum quibus certissime liberantur
quicumque liberantur: sed unde certissime
liberantur? nisi quia prædestinatio inclu-
dit omnia media, etiam perseverantiam fi-
nalem. Porro controversia non est de præ-
destinatione ad gloriam inadæquate sum-
pta, quam certe hic non propugnat Au-
gustinus ante prævisa merita.

Adhuc inflabis. Augustinus loquitur ex
professo de prædestinatione ad gloriam;
namque initio libri de prædestinatione San-
ctorum, definit prædestinationem præpara-
tionem mediorum quibus certissime libe-
rantur quicumque liberantur: Quid est
autem liberari, nisi ex hoc mundo ex sta-
tu peccati transire ad gloriam, & ad im-
peccabilitatis statum? Ergo, &c.

Respondeo negando antecedens, cujus
quidem falsitas patet ex omnibus Augu-
stini & probationibus, & conclusionibus
quæ ad unum tendunt scopum, scilicet
ut Semipelagianis demonstret initium fidei
& perseverantiæ finalem esse & a gra-
tia quam ubique prædicat gratuitam, &
ex misericordia procedere, minime vero
ex naturæ meritis, ut volebant heterodo-
xi: Hinc iterum atque iterum inculcat
electionem ad gratiam esse gratuitam, 1.
de Dono Perf. cap. 18. n. 47. 11. *Hec est,
inquit, illa electio qua eos quos voluit, ele-
git in Christo ante constitutionem mundi, ut*

N 3

cf-

essent sancti & immaculati in conspectu ejus in charitate, prædestinans eos in adoptionem filiorum. Ad probationem distinguo. S. August. initio libri agit de prædestinatione Sanctorum ad gratiam, concedo, ad gloriam, subdistinguo; illative, quatenus inquitur ex perseverantia finali, concedo; ex professio, nego. Tractat enim de vocatione ad fidem, & ad gratiam finalem seu perseverantiam, quod patet ex ipsa prædestinationis definitione, hanc enim dicit præparationem mediorum, scilicet gratiarum ad perseverantiam finalem infallibiliter conducentium. S. Præful est sui ipsius interpres, l. de prædest. SS. cap. 10. nu. 9. his verbis: "Inter gratiam porro & prædestinationem hoc tantum interest, quod prædestinatio est gratiæ præparatio: gratia vero jam ipsa donatio. Quod itaque ait Apostolus, non ex operibus, ne forte quis extollatur, ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Jesu in operibus bonis. Vides B. L. S. Doctorem solum de gratia in hac definitione allata loqui; quod utique probat auctoritate Apostoli dicentis gratiam esse necessariam ad opera bona faciendam.

Insistes. S. Augustinus l. de præd. SS. cap. 10. nu. 19. sic loquitur *Deus ea præscivit quæ fuerat ipse facturum*, quod quidem sine fine repetit in lib. de Dono Perseverantiæ; immo semper recurrit ad Dei propositum in isto libro num. 47. & in alio libro cap. 9. dicit se loqui absque præjudicio consilii latentis Dei: quæ quidem omnia indicant prædestinationem omnem ante prævia quæcumque merita esse.

Respondeo distinguo. Istæ Augustini sententiæ indicant prædestinationem omnem ante quæcumque merita prævia naturæ, concedo; gratiæ, nego. Solutio est ipsius Augustini suam clare exponentem in ipso libro de præd. SS. c. 10. postquam enim S. Præful dixit: *Deus ea præscivit quæ fuerat ipse facturum*, subdit: "Quocirca prædestinatio Dei quæ in bono est, gratiæ est, ut dixi, præparatio: gratia vero est ipsius prædestinationis effectus. Quando ergo promisit Deus Abraham in semine ejus fidem Gentium dicens: Patrem multarum Gentium posui te; unde dicit Apostolus, ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini; non de nostra voluntatis potestate, sed de sua prædestinatione promissum." Quibus verbis duo potissi-

mum statuit S. Aug. nempe se loquit de prædestinatione ad gratiam; deinde Deum datum esse gratiam ante prævisa merita natura. Alioquin, inquit, ut Dei promissis compleantur, non in Dei, sed in hominum est potestate. Pater igitur per propositum, Augustinum intelligere Deum dare gratiam ad nutum suum, & non secundum merita & placitum naturæ in se relinquit.

Perfistes. Idem S. Doctor l. de corr. & gr. c. 8. ait: "Subventum est infirmitati voluntatis humanæ ut divina gratia indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur, & ideo quavis infirma non deficeret." Eo loci de gratia indeclinabiliter movente loquitur S. Aug. sicut & in libris de prædestinatione Sanctorum, & de dono perseverantiæ: sed gratia insuperabiliter movens est independens a meritis naturæ etiam adjunctæ: Et vero cum natura modo remisse, modo ferventer operetur, modo etiam cesset ab operatione, si gratia dependet ab ipsa, numquam indeclinabiliter movebit, quod est contra Augustinum. Igitur S. Doctor vult gratiam prædestinationis esse ante prævisa merita voluntatis creatæ etiam adjunctæ.

Respondeo distinguendo; & loquitur S. Aug. in locis allatis de gratia perseverantiæ, de qua utique perpetuus ferme sermo est in utroque libro de quo tractamus, concedo; & ex hoc sequitur tantum prædestinationem adæquate sumptam esse ante prævisa merita: Et loquitur de gratia efficaci ut sic, nego. Observes velim, benevole lector, etiam sub dominio gratiæ perseverantiæ intactam manere libertatem; nam S. Aug. ibidem, scilicet l. de corr. & gr. c. 8. dicit gratiam dare liberrimam, fortissimam, invictissimam, & perseverantissimam voluntatem.

Urgetis. Ex Augustino gratia efficax ut sic etiam movet indeclinabiliter. Igitur est effectus prædestinationis quæ est ante prævisa merita. Probatur antecedens l. de prædest. SS. c. 8. n. 13. ait Aug. "Sed ubi & quomodo a Patre audierint hoc, & didicerint, non videmus. Nimirum gratia ista secreta est. Gratiam vero esse quis ambiget? Hæc itaque gratia, quæ occulte humanis cohibitis divinis largitate tribuitur, a nullo duro corde respuitur. Ideo quippe tribuitur, ut cordis duritia primitus auferatur." Ergo, &c.

Respondeo 1. S. Augustinum ubique profite-

fiteri & docere gratiam non adimere liberum arbitrium, juxta illud, 1. de Spiritu & Littera c. 33. "Consentire autem, inquit, vel dissentire gratiæ, propriæ voluntatis est." Non excludere liberam cooperationem vel resistantiam; nam 1. de dono persev. c. 8. n. 19. ait: "Voluntate autem sua cadit qui cadit." Et c. 13. n. 33. Nos ergo volumus, sed Deus operatur in nobis velle. Nos ergo operamur, sed Deus in nobis operatur & operari. Sed quare non operetur in omnibus, audi Prophetam Plal. 118. *Prospice quam humiliarer, ego deliqui*, audi B. Stephanum Act. 7. *Vos semper Spiritui sancto resistitis*. Sed quare unus trahatur per gratiam, & alter relinquatur? Si quæris ultra, responderet Augustinus ibidem 1. de dono persev. c. 8. n. 18. "Fateor me non invenire quid dicam. Si & hoc quæris quare; quia in hac re sicut iusta est ira ejus, sicut magna est misericordia ejus, ita inscrutabilia judicia ejus."

Respondeo 2. S. Augustinum in libro de prædestinatione Sanctorum non separare fidem a perseverantia, sicut in libro de dono perseverantiæ non sejungit perseverantiam a fide, ut ex textibus utriusque libri relatis liquet. Loquitur igitur de gratia quæ dat in fide perseverantiam. Jam quid mirum, si de illa gratia loquens, dicat eam a nullo corde respui.

Respondeo 3. dato, & non concessio S. Augustinum in loco laudato in objectionem loqui de gratia efficaci ut sic, non tamen dicit S. Præfili illam gratiam indeclinabiliter movere, sed tantum a nullo corde duro respui, quæ duo valde discrepant: a nullo quidem duro corde respinitur, sed potest respui & rejici: quot enim gratiam efficacem oblatam pessundant? quot gratia præveniente commoti, dura cervice resistunt Spiritui sancto, & impediunt ne efficax evadat ejus gratia vel per majorem radicationem in subiecto vel per novum intentionis gradum, vel etiam ut quidam autumant, per novæ entitatis gratiæ adventum? Præterea nequidem gratia perseverantiæ indeclinabiliter movet: hoc est necessario & liberum, perimendo arbitrium, ita ut illi non possit resistere voluntas, sed solum infallibiliter, quatenus anima tot & tantis prævenitur auxiliis tum intrinsicis, tum extrinsicis ut velit & eligat

semper in charitate & fidelitate permanere: si tamen perseverantia terminative sumatur, videlicet ut est actualis conjunctio mortis cum charitate: jam est felicitas & peccandi impotentia, jam indeclinabiliter movet quia figit animam immobiler in bono.

Et hæc sufficiant pro expositione mentis D. Augustini quam omni cum sinceritate explanare tentavimus. Si quis alterum in his duobus libris inveniat aut profundiorum, aut magis veracem sensum, omni qua par est humilitate & reverentia lubenti animo cum audiemus.

Cæterum nihil difficultatis circa prædestinationem Sanctorum liber de correptione & gratia ejusdem S. Doctoris complectitur: ibi quippe potissimum probat S. Doctor locum correctionis remanere sub dominio præseleptæ & gratiæ: perseverantiam finalem esse speciale donum: si quid vero quæstionis movet de prædestinatione ante prævisa merita, loquitur tantum de prædestinatione ad gratiam.

Jam vero num Augustinus in aliis suis libris quæstionem moverit de prædestinatione ad gloriam etiam inadæquate consideratam, res ita incerta est, ut contrarium potius per omnia assueat: quandoquidem materiam de efficacia gratiæ solum tractat adversus Pelagianos & Semipelagianos, quibus duo potissimum probat, videlicet & necessitatem & gratuitatem gratiæ; igitur solum & prædestinationem gratuitam ad gratiam.

COROLLARIUM.

Ex principiis D. Augustini in libro de Prædestinatione Sanctorum, & in libro de Dono Perseverantiæ stabilitis, manifeste sequitur Prædestinationem ad gloriam adequatè sumptam, esse ante prævisa merita.

Probat hoc brevi, sed efficaci ratione. Prædestinatio Sanctorum adequatè sumpta nedum aliqua, sed omnia complectitur media quibus certissime liberantur quicumque liberantur; jam vero inter ista media annumeratur gratia vocationis & fidei; numeratur prima gratia quæ est in nobis sine nobis; gratia perseverantiæ finalis quæ est specialissimum Dei donum. Sed ex principiis a Divo Augustino in utroque libro laudato stabilitis, probatisque multiplici & divinarum Scripturarum & SS. Patrum auctoritate, nec prima gratia & ipsum

N 4 fidei

fidei initium, immo nec gratia perseverantiae finalis cadunt sub meritum. Igitur ex principiis R. Augustini prædestinatio ad gloriam adæquate sumpta, est ante præviâ merita. S. Thomas fidelis S. Augustini interpres 1. p. q. 23. ar. 5. asserit prædestinationem isto spectatum modo non posse fieri post præviâ merita. *Impossibile est, inquit, quod totus prædestinationis effectus in communi habeat aliquam causam ex parte nostra.*

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Sanctus Augustinus nec in libro de Prædestinatione Sanctorum, nec in libro de Dono Perseverantiæ tractat, saltem primario & ex professo, de Prædestinatione ad gloriam inadæquate sumptam.

Primo. Quia Augustinus in utroque libro debellat Semipelagianos, maxime in duobus, videlicet in eo quod fidei initium a natura ducerent, & perseverantiam finalem gratiæ versatilis sortum esse dicerent, & sic gratiam Mediatoris deprimebant, ejusque gratuitatem evacuabant; controversiæ igitur caput erat de prædestinatione gratuita ad gratiam: igitur de ea solum pertractat Augustinus.

Secundo. S. Augustinus unum maxime & perpetuo probat, nimirum prædestinationem ad gratiam esse mere gratuitam, & perseverantiam finalem gratiam esse ita specialem, ut non cadat sub meritum.

Tertio. Sanctus Præfatus post varias pro-

bationes de utroque momento, utrumque librum concludit asserendo prædestinationem ad gratiam esse mere gratuitam. Igitur de prædestinatione ad gratiam & non ad gloriam in his libris agit.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET SOLUTIONUM.

Primo. Ultero fatendum est Sanctum Prosperum & Sanctum Hilarium in suis ad Sanctum Augustinum Epistolis petere num prædestinatio stet secundum propositum vel non; sed loquuntur de prædestinatione ad gratiam, & respondet Augustinus stare secundum propositum voluntatis divinæ, nusquam vero secundum propositum voluntatis humanæ, ut contendebant Semipelagiani.

Secundo. Nonnumquam in libris prædictis tractat Sanctus Augustinus de prædestinatione parvulorum ad gloriam, sed in sensu opposito Semipelagianis, qui propugnabant parvulos cum baptismo decedentes, ideo gratia baptismali & gloria donari, quia Deus præciverat eos, si vixissent, habituros fuisse multa merita, & sic evacuabant gratuitatem gratiæ per fictitia naturæ præviâ merita.

Tertio. Deus quidem scit quid sit facturus, sed & hoc solummodo probat gratiam, qua mediante & adjuvante operamur bonum, esse gratuitam, & secundum nostros Thomistas, per se efficacem.

DISSERTATIO QUARTA DE VOLUNTATE DEI

Puniente & reprobante impios.

ON MINUS abstrusum & reconditum est reprobationis secretum, quam prædestinationis sigillum. Beatus Augustinus multus est in texendo divinæ justitiæ erga impios iudicio.

Epist. 105. ad Sixtum de eo sic effatur: "Quamvis Deus facit vasa iræ in perditionem, ut ostendat iram, & demonstret potentiam, qua bene etiam utitur malis, & ut notas faciat divitiarum gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ facit in honorem, non damnabili inasæ debitum, sed suæ gratiæ largitate donatum, tamen in eisdem iræ vasis propter meritum in contumeliam debitam factis, id est, hominibus propter naturæ quidem bonum creatis, sed propter vitia supplicio destinatis, iniquitatem quam rectissime veritas improbat, damnare novit ipse, non facere."

Mali tamen homines ut suis indulgeant passionibus, nihil esse post hanc vitam pro peccatis timendum autumant. Sed contra, Christus ipse Matth. 25. 46. sic pronuntiat; *Ibunt hi in supplicium æternum.*

Dogma de reprobatione impiorum his quatuor argumentis stabilitur.

Primo: quia anima est immortalis.

Secundo: quia datur propter peccatum reprobatio privativa Dei.

Tertio: quia datur poena ignis pro peccatoribus impenitentibus.

Quarto: quia poenæ damnatorum sunt æternæ.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum anima sit immortalis.

EPICURUS posuit animam esse mortalem, ut dictum est supra; Hermogenes materiam esse innatam & Deo cœ-

vam propugnavit; ex quibus confectis principiis quidam in alterum impeerunt errorem, existimantes animam post mortem vel resolvi in materiam subtiliorem, cui infinitatem, omnipotentiam aliisque prærogativis soli Deo convenientes affingunt, vel etiam subesse aliis corporibus pecudum, plantarumve arbitrantur. Non modicum de animæ interitu sententia aridet impiis & obduratis, ut, subtrahis omnibus conscientiæ stimulis, iniquitatem sicut aquam ebibant. Jamjam inane Hermogenis systema confutavimus, nunc operæ pretium est contra omnes & profanos, & impios, ut peccandi finem faciant, animæ immortalitatem asservere, ut discant Deum esse remuneratorem bonorum operum, ultorem vero criminum. Ad hoc momentum dilucide & sicut par est pertractandum, duo nobis faciendi incumbunt. Primo quidem animam esse immortalem demonstrare, deinde vero systema Epicuri circa confectam animæ mortalitatem convellere necesse est, unde sit

SECTIO PRIMA.

Variis argumentis asstruitur animæ immortalitas.

QUINQUE potissimum argumentis probatur animam esse immortalem.

Primo quidem ex Scriptura sacra. 2. Ex Conciliis. 3. Ex traditione. 4. Ex Philosophis. 5. Ex rationibus physicis, metaphysicis & moralibus.

Probatur immortalitas animæ ex Scriptura Sacra.

Primum argumentum ex veteri Testamento eruitur.

Primo. Ex libris legalibus. Gen. 1. 27. *Creavit Deus hominem ad imaginem suam.*
Et

Et supra v. 26. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & præstet piscibus maris, & volatilibus caeli, & bestiis, uniuersæque terræ.* In eodem libro benedixit Deus Abraham, & bona æternam tum ipsi, tum ejus femini promittit. Exodi 33. Moises petit gloriam & videre Deum exposulat, Deus vero ad ipsum ait: *Veni, ostendam omne bonum tibi.* Homo ad imaginem Dei factus dicitur, quæ quidem imago utpote viva & perfecta secundum immortalitatem attendi debet: quæ quidem explicatio ex ipsa Scriptura colligitur. Sic enim habetur Sap. 2. 23. *Deus creauit hominem inextinguibilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum.* Promittitur etiam Patriarchis Christus, in quo & a quo consummatam debebant habere felicitatem. In tribus sequentibus libris promittitur vitæ æternæ iustis fidei fideliter adherentibus. Igitur anima est immortalis, aliis frustra homini promitterentur bona æterna.

Secundo. Ex libris historialibus. Judic. 5. *Qui autem diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilant.* c. 18. *Tradet vobis Dominus locum, in quo nullius rei penuria est eorum quæ gignuntur in terra.* 1. Reg. 1. *Quicumque honorificaueris me, glorificabo eum.* Job. 19. *Scio quod Redemptor meus uiuit, & in nouissimo die de terra surrexurus sum, & rursum circumdabo pelle mea, & in carne mea uidebo Deum Salvatorem meum.*

Tertio. Ex libris sapientialibus. Psal. 16. *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* Psal. 23. *Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto ejus? innocens manibus & mundo corde.* Psal. 26. *Credo uidere bona Domini in terra uiuentium.* Cant. 2. *Surge, propterea amica mea, & ueni: Jam enim hiems transiit, imber abiit, & recessit.* Et c. 8. *Quæ est ista, quæ ascendis de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum?* Sap. 3. 1. *Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis.* Rursus 10. 10. *Iustum deduxit Dominus per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei.* Ergo, &c.

Quarto. Ex libris prophetialibus. Isai. 32. *de gloria Sanctorum. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiducia, in requie opulenta. . . respice, Sion ciuitatem solemnitate nostræ. Oculi tui uidebunt Ierusalem habitationem opulentam, tabernaculum quod nequaquam transferri poterit.* Rursus c. 61. 7. *In terra sua dupli-*

cia possidebant, duplicem stolam, & letitia sempiterna erit ei. c. 64. 14. *Oculus non uidit, Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te.* c. 65. *Propter hoc hæc dicit Dominus Deus . . . Ecce ego creo cœlo novos & terram novam. . . Et exultabit in sempiternum in his.* Ezech. 37. *Dixit ad me: Fili hominis, ossa hæc uniuersa domus Israel est: ipsi dicitur aruerunt ossa nostra, & perit spes nostra, & abieci sumus. Propterea uaticinare & dices ad eos: hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego aperiam tumulos uestris, & educam vos de tumulis uestris, populus meus, & inducam uos in terram Israel.* Osee 2. 20. *Sponsabo te mihi in sempiternum.*

Certe hæc omnia manifeste demonstrant immortalitatem animæ: & probatur: Deus est immortalis, ergo & anima. Probatur consequentia: Ex Scriptura homo similis Deo dicitur: ad participationem bonorum æternorum euocat: Deo tanquam sponso anima iusta per desponsationem gratiæ adhaerebit in æternum: quinimo omnes homines in iudicio resurgent, ut unusquisque reddat rationem de his omnibus quæ gessit: Igitur anima est immortalis.

Secundum argumentum depromitur e nouo Testamento.

Primo. Ex Evangelistis. Matth. 13. *Iusti fulgebunt sicut sol in regno Dei.* c. 25. *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum.* Luc. 12. *Præcignet se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis.* Ibidem c. 22. *Ego dispono uobis, sicut disposui mihi Pater meus regnum.* Joan. 16. *Iterum uidebo uos, & gaudebit cor uestrum, & gaudium uestrum nemo tollet a uobis.* c. 17. *Hæc est uita æterna: ut cognoscant se Deum uerum, & quem misisti Jesum Christum.* Ibidem: *Pater quos dedisti mihi, uolo ut ubi sum ego, & illi sint mecum, ut uideant claritatem meam quam dedisti mihi.* Sed omnium celebrior ille censetur in quo Christus Matth. 10. 28. sic loquitur: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.* Certe regnum quod promittitur æternum est: Igitur anima est immortalis.

Secundo. Ex Actibus 1. 6. *Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel?* Act. 13. 48. *Crediderunt quotquot euant præordinati ad uitam æternam.* cap. 7. Stephanus ait: *Video cælos apertos & Jesum stantem a*

dextris virtutis Dei . . . Domine Jesu suscipe spiritum meum; & cum hoc dixisset obdormivit in Domino. Si anima foret mortalis, frustra S. Levita expostularet ut Dominus Jesus suam suscipere in tabernaculis æternis animam. Ergo, &c.

Tertio. Ex Epistolis. Rom. 2. Reddet his, qui secundum patientiam boni operis gloriam & honorem, & incorruptionem querunt, vitam æternam. 1. Cor. 13. Videmus nunc per speculum & in enigmate, tunc autem facie ad faciem. 1. Joana. 3. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. 1. Petr. Satagite ut per bona opera vestra certam vestram vocationem & electionem faciatis. Phi. 2. 21. Expectamus Dominum nostrum Jesum Christum qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ.

Quarto. Ex Apocalypsi. 2. 17. Vincenti dabo manna absconditum & nomen novum & 14. 4. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coniuncti . . . Secuntur agnum quicumque jerit. Et post hæc vidi turbam magnam quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, stantes ante thronum.

Ex hic sequitur idem & simile priori argumentum. Evangelistæ & Acta asserunt Sanctos vitæ donari æterna. Paulus, Joannes & Theologorum supremus beatus Petrus dicunt eosdem vivere in Deo, ipsum in cælis videre, hoc ipsum inhiare & concupiscere. Joannes in Apocalypsi vidit Sanctos, alios cum palma, alios vero cum stolis albis sequentes Agnum in regno cælorum; igitur animam esse immortalis; alias hæc omnia Scripturarum oraculis manifeste contraria forent. Sed ut cuncta paucis ordine promamus, quatuor validissimæ rationes ex omnibus tum veteris, tum novi Testamenti textibus relatis eruantur pro immortalitate animæ, quæ in ordinem digestæ & explicatæ luce clarius demonstrabunt animam immortalitate plenam esse.

Tertium argumentum fit ex quadruplici potissimum ratione in divinis fundata Scripturis.

Anima immortalis est, & dicitur. Primo quidem, quia ad similitudinem Dei expressa & creata est: secundo, quia participat a Deo vitam nullatenuam, amittendam; Tertio, quia in æternitate aut florebit, si iusta sit; aut cruciabi-

tur, si mala: Quarto, quia corpus hominis resurgit in novissimo die ut animæ iterum, sed in æternum consocietur.

Prima sic exponitur: Illud est immortale quod ad vivam & perfectam Dei similitudinem factum est, imago quippe prototypo assimilari debet alias nonnisi æquivoca & metaphorica foret: atqui anima rationalis ad vivam Dei, tametsi tantum analogam seu finitam similitudinem facta & creata legitur Gen. 1. 26. Igitur est immortalis. Jam vero quod animam ad similitudinem Dei perfectam formata sit, multiplici intelligitur modo. Primo quidem secundum naturalia, anima quippe repræsentat Deum Patrem per suam memoriam: Deum Filium, per intellectum; Deum Spiritum sanctum, per voluntatem. Anima quodammodo Deum exprimit per suas facultates; & vero intellegit Deum quoque, & amat, quæ duæ operationes in Deo Optimo Maximo primitus & plurimum affluunt. Addo eundem repræsentari per virtutes animæ innatas, scriptum est enim Eccli. 17. 6. de primorum parentum animæ concessis dotibus, disciplina intellectus replevit illis: Creavit illis scientiam spiritus, implevit eorum sensu, mala & bona ostendit illis. Virtutes autem intellectuales a Deo ut a Patre luminum promanare nemo sensatus non novit. Anima nedium secundum doctes naturales, sed & secundum dona supernaturalia Deo assimilatur & eum repræsentat, ejusque exprimit & naturam & attributa, immo & omnipotentiam. Naturam quidem juxta illud 2. Petr. 1. 4. Maxima & pretiosa nobis promissa donavit, ut per hæc efficiamini divinae consortes naturæ; attributa per operationem virtutum, sic enim habetur Joa. 4. 21. Si quis diligit me, ait Christus, diligetur a Patre meo, apud eum veniencius, & mansionem apud eum faciemus: Potentiam denique, ibidem enim v. 12. sic loquitur Filius Dei: Qui credit in me opera quæ ego facio, & ipse faciet, & majora horum faciet. Quibus & similibus sententiis claret animam per omnia, tametsi finite, Deo, in quantum fieri potest assimilari, illumque totibus suis tum naturalibus, tum supernaturalibus exprimere, quod certe creaturæ mere materiali & corruptibili non convenit; quippe quæ & intelligere & amare, immo & finem supernaturalem cognoscere illumque prosequi non valeat. Concludamus igitur animam rationalem esse immor-

mortalem eo ipso quo est ad Dei similitudinem.

Secunda ratio in ista forma proponitur. Quod participat a Deo vitam immortalem, est immortale: atqui anima rationalis participat a Deo vitam immortalis: igitur est immortalis: Probatur minor. Actum 17. habetur: *ipsum genus sumus, in ipso vivimus, movemur & sumus.* Joan. 6. *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum;* & illud Psal. 20. *Vitam petitis a te & tribuisti ei longitudinem dierum in sæculum sæculi.* Et Joan. 8. 5. *Mortem non gustabitis in æternum.* Denique anima participat Dei immortalitatem.

Tertia in Scripturis utriusque Testamenti fundamentum habet, & sic procedit; promittitur homini iusto regnum Dei in æternum possidendum, scriptum est enim: Psal. 144. *Regnum tuum regnum omnium sæculorum,* sed hoc foret falsum si anima mortalis esset: Et vero, quomodo in æternum regnatura diceretur, si cum corpore moreretur? igitur est immortalis & hoc necessario sequitur, eo quod decreto Dei cautum est, iustos corona æterna, malos vero & reprobos æternis donari suppliciis.

Quarta Hæc cæteris accedit, corpora resurgent, resurgent enim mortui Apostolo 1. Cor. 15. Ergo anima est immortalis: probatur consequentia. Resurrectio nihil aliud est quam corporis emotui cum anima viva, iterata conjunctio nunquam delenda, Ergo si corpora resurgent, animæ sunt immortales. Hinc sapiens mirabundus exclamat 5. 16. *Iusti autem in perpetuum vivent, & apud Dominum est merces eorum.*

Probatur immortalitas animæ ex Conciliis.

Arausicanum c. 18. ait: "Debetur merces bonis operibus, si fiant." Loquitur de mercede æternæ.

Lateranense sub Inn. III. c. Firmiter. "Non solum, inquit, virgines & continentis, verum etiam conjugatæ per rectam fidem & operationem bonam placentes Deo, ad æternam merentur beatitudinem pervenire."

Florentinum agendo de Purgatorio declarat iustorum animas quæ nihil amplius expiandum habent sine mora videre Deum & æterna frui beatitudinem, quod & de fide definivit Benedictus Extrav. Bened.

Tridentinum sess. 6. c. 16. "Bene operantibus, inquit, usque in finem, & in Deo sperantibus proponenda est vita æterna, tanquam hinc & tanquam gratia filiis per Christum Jesum inter recorderit promissa, & tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus & meritis fideliter reddenda."

Jam sequitur illud validissimum argumentum & omni acceptione dignum. ille est immortalis secundum animam cui Deus promittit immortalem pro bonis operibus mercedem, quique ad hoc provocat animam cum æternæ vitæ donandæ intuitu, cum ejus pulchritudine. Atqui Deus ex Conciliis promittit pro bonis operibus bona æterna iusto, & ad mandata sua adimplenda excitata provocat omnes sine exceptione homines, iustos & impios, senes & parvulos, Principes & populos, dicendo Matth. 5. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum...* *Beati eritis cum maledixerint vobis homines & persecuti vos fuerint...* *Gaudete & exultate, quoniam merces vestra magna est in cælis.* Jam vero si anima est mortalis, si cum corpore perit atque moritur, frustraneæ sunt ad bonum Christi exhortationes intuitu bonorum æternorum: quod absit dicere; igitur anima est immortalis.

Probatur immortalitas animæ ex Traditione Patrum.

Dionysius l. de Cœles. Hier. pag. 32. & 33. "In his quidem Sanctorum somnus, & ut ita dicam dormitio, cum in gaudio speque certissima freta ad divinum certaminum ac laborum finem pervenit. Eorum autem qui a Sacris Religionis Christianæ abhorrent, parum stulte & inconsiderate in nihilum recidere existimant." Ratio Dionysii pro immortalitate astruenda triplex est. Prima quidem, quia Sanctorum mors somnus & dormitio nuncupatur. Et pure merito, namque virtute Christi corpora iustorum & pulvere suscitabuntur ut suis in æternum conjungantur animabus. Secunda vero, quia ad finem laborum Sancti pervenientes in pace requiescunt. Tertia denique, quia contrarium propugnantes stulte & inconsiderate loquuntur, Quare stulte? nisi quia animam immortalem interitui subijci autmant.

Justinus martyr dialog. cum Tryph. suo perfringit stylo censorio eos qui negant animæ immortalitatem, & sic procedit : " Non igitur sunt immortales . Non , inquit , quandoquidem consistit inter nos , mundum quoque esse generatum . Atqui nec interire omnes animos cenfeo . Platonium malis esset perfrugium . Sed quid ? Bonorum quidem animos in æterniore aliquo loco manere , malorum autem & improborum in tristiore , in quo iudicis diem expectent . Ita ii animi qui Dei conspectu digni sunt , non jam intereunt : alii poenas luunt , ubi eos , & esse & supplicio affici Deus iussit . "

Idem in explicationibus quæstionum qu. 47. fusius explanat æternam Sanctorum mercedem . q. 75. omnium celebrat resurrectionem , præmia quidem pro bonis , supplicia vero pro malis . Post q. 77. sic concludit . " Nec unquam animus moritur , mors enim est eorum quæ animata sunt , non animi . "

Ratio triplex a Beato Justino affertur quibus suam contra quosdam Gentiles Philosophos probat de immortalitate sententiam . 1. Boni præmiantur in æternitate , mali vero puniuntur . 2. Omnes resurgunt ut de suis reddant supremo iudici rationem . 3. Mors competit animatis quæ cum sint composita dissolvuntur , sed non animo qui ipse est vita animati & ens simplex : igitur in partes minime divisibilis , ideoque incorruptibilis & immortalis .

Irenæus l. 3. adversus hæres. hæc. 64. ex professo probat animæ immortalitatem , quæ quidem anima habuit , inquit , initium , sed voluntate Dei in æternum manebit . " Si qui autem , inquit , hoc in loco dicunt , non posse animas eas quæ paulo ante esse cœperint , in multum temporis perseverare , sed oportere eos aut innascibiles esse ut sint immortales : vel si generationis initium acceperint , cum ipso corpore mori : discant quoniam sine initio & sine fine , vero & semper idem & eodem modo se habens , solus est Deus , qui est omnium Dominus . Quæ autem sunt ab illo omnia , quæcumque facta sunt , & sunt , initium quidem suum accipiunt . . . Perseverant autem & extenduntur in longitudinem sæculorum secundum voluntatem factoris sui : . . . Anima quidem non est vita , participat a Deo sibi præ-

stitam vitam . . . Deo itaque & vitam & perpetuam perseverantiam donante , capiunt animæ . "

Ratio duplex assignatur a Sancto Irenæo ad probandam animæ immortalitatem . Prima ea est , Deus qui omnia quæcumque voluit fecit , etiam vult ut animæ , licet habeant initium in tempore , tamen in æternum maneat . Secunda vero est : ab ipso Creatore ad cuius imaginem animæ sunt conditæ participant immortalitatem .

Clement Alexandrinus l. 4. Strom. pag. 482. sic loquitur : " In vivendo ergo bene vivitur , & hoc in ipso vita efficitur & ad æternitatis habitum transmittitur . " Et lib. 6. pag. 684. Est enim Philosophia cognitione plena , ut quæ data sit a Domino & rursus per Dominum declarata Apostolis . Nunquid autem cognitio est proprietas animæ ratione præditæ , quæ ad hoc exercetur ut per cognitionem inscribatur ad immortalitatem ? "

Ratio Clementis cur anima sit immortalis , hæc est , cognitio , & ratione plena est ; Belluæ vero quæ sunt per omnia mortales non discuntur .

Tertullianus toto libro de resurrectione carnis probando resurrectionem corporum simul & probat animæ immortalitatem . Quinimmo illam supponit ut veritatem de qua dubitare nefas est . Sic autem hunc incipit librum . " Fides Christianorum resurrectio mortuorum ; illa , credentes sumus , hoc credere veritas cogit . Veritatem Deus aperit . Sed vulgus irridet , existimans nihil esse post mortem : Et tamen defunctis parentant , & quidem impensissimum officio , pro moribus eorum ; pro temporibus esculentorum , ut quos negant sentire quicquam , aliam desiderare præsumunt . . . Nihil esse post mortem , Epicuri schola est . Ait & Seneca omnia post mortem finiri , etiam ipsam . Satis est autem , si non minor Philosophia Pythagoræ & Empedocli . Sed Platonicum immortalem animam e contrario reclamant . Immo adhuc proxime etiam in corpora remeabilem affirmant . Esti in eodem , & si non in humana tantummodo , ut Euphorbus in Pythagoram , Homerus in pavum recenscantur , quædam enim & natura nota sunt : ut immortalitas animæ penes plures : ut Deus noster penes omnes . Utar ergo & sententia

„ Pla-

„Platonis alicujus pronuntiantis, omnis
„anima immortalis, utar & conscientia
„populi contestantis Deum deorum. U-
„tar & reliquis communibus sensibus,
„qui Deum judicem prædicant, Deus
„videt; & Deo commendo.”

Ratio multiplex affertur a Tertulliano
ad probandam animæ immortalitatem.
Prima petitur a sententia Platonis id af-
firmantis. Secunda fundatur in ipsa con-
scientia populi, qui agnoscit Deum nos-
trum Deum deorum, idest, creaturarum
immortalium quales sunt animæ rationa-
les. Tertia, ex moribus ejusdem vulgi,
populi quippe defunctis parentant; igitur
agnoscunt eos immortales secundum ani-
mam. Quarta, ex ipsis sensibus qui Deum
judicem prædicant. Immo, vulgus, vo-
ce subita erumpente, ait: *Deus videt: Et
Deo commendo*. Si igitur Deo le commen-
dat, agnoscit consequenter animæ immor-
talitatem; sola enim Deum judicem habet
a quo fors creaturæ dependet.

Cyprianus de Passione & Resurrectione
Christi sic loquitur: „Tu alius vitam
„temporalem, aliis procurasti perpe-
„tuam; admirabili ordine quadam mutans
„& renovans, &, præfinito tem-
„pore, metam irrationalibus omnibus
„præfixisti, & terminum quem transire
„non possit dissolutioni conditio destina-
„ta. Homo quia ex cœlesti & terrena
„materia compactus est, vestitus extrin-
„secus pelle, & carnibus, tempus acce-
„pit, quo, te jubente, redderet terræ
„quod de terra assumpserat, & ad im-
„materiale originem revertetur spiri-
„tus: cujus natura dissolutionis non ad-
„mittit injuriam. . . . Sed & hoc, Do-
„mine, ad cumulum beneficii addidisti,
„ut inter legem carnis & spiritus nulla
„postmodum esset diversitas, nec post
„initum sædus ulla iterum inter eos re-
„crederetur rebellio: sed per manum tuam
„reconciliatio ordinata stabilis in perpe-
„tuum perseveret.”

Ratio Cypriani duplex recensetur pro
immortalitate animæ. Prima petitur ex
differentia quæ intercedit inter creaturam
irracionalem & rationalem; illi quidem
præfixit Deus metam vivendi & esse, isti
vero minime, sed ad originem suam im-
materiale revertendam esse voluit. Se-
cunda, ex resurrectione deducitur, in qua
quidem anima pro semper carni iterum
conjungenda est.

Athanasius tractatu de definitionibus de-

„anima & mente.” Quapropter, *inquit*,
„anima quoque ductu intellectus imagi-
„natur superna, & quæ illic sunt, quæ-
„rit, appetit & desiderat, quoniam il-
„lic habet creationem suam, irraciona-
„lis autem anima non sic, sed quia ter-
„restris est, solummodo terrestria quærit,
„ideoque una cum corpore quoque mori-
„tur. Anima vero hominis æternum vi-
„vit, & non habet finem.”

Ratio Athanasii unica est, sed validissi-
ma; probat animæ immortalitatem ex eo
quod anima rationalis cœlestia rimetur &
quærat, anima vero belluarum solum ter-
restria, & ideo moritur & dissolvitur quip-
pe materialis est.

Hilarius in Psalm. 63. sic effatur: „
„Qui vero prædicabit animæ cum cor-
„pore cœcum, audiet animam non esse
„terrenam, sed ex afflatu Dei ortam,
„elementis corporis admisceri, mortem
„autem non interitum esse, sed discel-
„sionem ejus a corpore. Qui autem re-
„surrectionem carnis abnegabit, sciet non
„difficilem ejus insurrectionem futuram
„ei, cui incœlatio prima sit facilis. Por-
„ro qui curam humanæ conversationis
„Deo auferet, cognoscat æterni regni
„Deum judicem, neque hominem idcir-
„co tantum conditum ut esset, quid
„enim esse hominem Deo utile fuit? sed
„ut in cognitionem Dei editus, profes-
„sionem sibi ex opificis sui cognitione
„speraret.”

Ratio triplex assignatur a B. Hilario
pro immortalitate animæ comprobanda.
Prima, quia afflatu Dei facta est, adeo-
que spiritalis & non terrestris ac cor-
ruptibilis. Secunda, quia mors non est ani-
mæ interitus, sed ejus solum a corpore
discessio, siquidem expectat Deum judi-
cem. Tertia, quia si foret mortalis, ni-
hil utile Deo fuisset hominem condere.
Quorū enim creatus? ad conditoris glo-
riam, ad illum cognoscendum, & in
æternum redimandum.

Chrysostomus suum addit calculum homi-
7. in Epist. ad Thess. explicans enī illa
verba, *Nolumus vos ignorare fratres de
dormientibus* ait: „Qui dormierunt nul-
„quam mortui sunt. . . . Resurrectione
„quidem omnes fruentur, *inquit*, non
„omnes autem erunt in gloria, sed qui
„in Christo. . . . Quid enim est, dic
„quæso, facilius, an ex nibilo ad hoc
„ut sint deducere, an dissoluta excitare,
„& restituere?”

Ratio B. Chrysostomi pro animæ immortalitate duplex est. Prima quidem: mortui non secundum se totos mortui sunt, sed partim dormierunt, partim vero mortui sunt: Qui autem dormierunt, secundum illud quod dormierant profecto non sunt mortui, scilicet secundum animam. Altera vero sic se habet, nihil est Deo impossibile: sicut igitur animam fecit ex nihilo, ita & in æternum illam potest conservare: immo & totum hominem post resurrectionem in sempiternum conservabit viventem, ut recipiat prout gessit, sive bonum, sive malum.

Basilii homil. in Plal. 48. ait. " Qui igitur in hoc mundo laboraverit, hic vivet in finem. Qui vero in deliciis... vitam videbit in camini flamma cruciatus."

Ratio immortalitatis animæ petitur a S. Præsule ex resurrectione mortuorum, & ex iudicio universalis quo Christus reddet unicuique secundum opera.

Epiphanius concinit l. 2. hæc. 64. " Quod autem, inquit, anima immortalis sit, manifeste Dominus tum per se, tum per Salomonem edocuit. Per se quidem, in divitis ac Lazari pauperis historia; quorum hunc in Abraham sinu post exutum corpus requiescere voluit: alterum cruciatibus damnavit, a quibus cum Abraham colloquentem introduxit. Idem vero per Salomonem in libro qui Sapientia inscribitur, ostendit: (ubi, Iustorum, inquit, animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum: vili sunt in oculis insipientium mori, & æstimata est afflictio exitus illorum, & quod a nobis est iter exterminium. Illi autem sunt in pace, & spes illorum immortalitatis plena est. . .) Quod si quis resurrectionem animæ non corpori eventuram pertinacius affirmare velit, magna est hominis stoliditas & dementia. " Probat hoc momentum exemplum Moysis & Eliæ qui nondum mortui, sed meliori in loco reservati asiterunt in transfiguratione cum Christo colloquentes.

Ratio multiplex ab Epiphanio assignatur pro immortalitate animæ, una ex heatitudine Lazari nunc in sinu Abraham quiescentis, & ex reprobatione divitis qui cruciatur in flammis cum cæteris reprobis, quorum vermis & cruciatus non exstinguentur, inquit Scriptura. Altera ex

parabola Salomonis dicentis, animæ Iustorum in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis. Altera denique, Stultum est, inquit, negare animæ immortalitatem.

Suffragatur Gregorius Nyss. serm. 1. de anima pag. 940. " Nam in confesso est, inquit, omnibus eam, scilicet animam, existere: quare si neque corpus, neque accidens est, & manifestum est incorpoream esse substantiam, & nihil bonum quæ in alio esse habent: hæc enim adsunt, & absunt sine subiecti perniciæ. Sed, anima separata, perit omnino corpus. Iisdem vero rationibus utendo demonstrare licet animam immortalem esse.

Ratio Gregorii est physica & quidem efficacissima, illa enim sic procedit. Anima non est corpus, non accidens, nec aliquid eorum quæ adsunt & absunt sine subiecti corruptione: superest igitur esse immortalem, alias periret sicut cætera pereunt sine subiecti corruptione, vel etiam, ipso pereunte subiecto, corrumpetur: immo perit corpus, non perit anima. Ergo est immortalis.

Ambrosius l. de bono mortis c. 9. & 10. ex professo probat animæ immortalitatem. Capite nono dicit iustum quidem esse corpus mori & in pulverem reduci, deinde subiungit: " Id autem quod familiare virtutibus, amicum disciplinis, studiosum gloriæ, sequax boni, Deo studium est, ad illud sublime evolet, & cum illo puro & perpetuo bono atque immortali maneat, ipsi adhæreat, & cum ipso sit, de quo cognationem ducit, ut quidam ait, cuius & genus sumus, non enim mori animam cum corpore manifestum est, qui non est de corpore. " 17. Non esse autem eam de corpore, Scriptura multis modis edocet. Nam & Adam a Domino Deo nostro accepit spiritum vitæ, & factus est homo in animam viventem, & David ait: (Convertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi.) Unde quasi exutus & liber dicit: (Placebo Domino in regione vivorum,) Psal. 114. Sed & David alibi ait: (Anima ejus in bonis demorabitur & semen ejus hæreditabit terram,) Psal. 26. Hoc est anima timentis Deum: habitabit in bonis, ut semper in eis sit & possideat ea. "

Idem sic prosequitur. " Ergo anima il-

fidei initium, immo nec gratia perseverantiae finalis cadunt sub meritum. Igitur ex principiis R. Augustini praedestinatio ad gloriam adaequate sumpta, est ante praevisa merita. S. Thomas fidelis S. Augustini interpres 1. p. q. 23. ar. 5. asserit praedestinationem isto spectatam modo non posse fieri post praevisa merita. *Impossibile est, inquit, quod solus praedestinationis effectus in communi habeat aliquam causam ex parte nostra.*

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Sanctus Augustinus nec in libro de Praedestinatione Sanctorum, nec in libro de Dono Perseverantiae tractat, saltem primario & ex professo, de Praedestinatione ad gloriam inadaequate sumptam.

Primo. Quia Augustinus in utroque libro debellat Semipelagianos, maxime in duobus, videlicet in eo quod fidei initium a natura ducerent, & perseverantiam finalem gratiae versatilis sortem esse dicerent, & sic gratiam Mediatoris depri-
mebant, ejusque gratuitatem evacuabant; controversiae igitur caput erat de praedestinatione gratuita ad gratiam: igitur de ea solum pertractat Augustinus.

Secundo. S. Augustinus unum maxime & perpetuo probat, nimirum praedestinationem ad gratiam esse mere gratuitam, & perseverantiam finalem gratiam esse ita specialem, ut non cadat sub meritum.

Tertio. Sanctus Praefatus post varias pro-

bationes de utroque momento, utrumque librum concludit asserendo praedestinationem ad gratiam esse mere gratuitam. Igitur de praedestinatione ad gratiam & non ad gloriam in his libris agit.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET SOLUTIONUM.

Primo. Ultero fatendum est Sanctum Prosperum & Sanctum Hilarium in suis ad Sanctum Augustinum Epistolis petere num praedestinatio flet secundum propositum vel non; sed loquuntur de praedestinatione ad gratiam, & respondet Augustinus stare secundum propositum voluntatis divinae, nusquam vero secundum propositum voluntatis humanae, ut contendebant Semipelagiani.

Secundo. Nonnumquam in libris praedictis tractat Sanctus Augustinus de praedestinatione parvulorum ad gloriam, sed in sensu opposito Semipelagianis, qui propugnabant parvulos cum baptismo decedentes, ideo gratia baptismali & gloria donari, quia Deus praesciverat eos, si vixissent, habituros fuisse multa merita, & sic evacuabant gratuitatem gratiae per fictitia naturae praevisa merita.

Tertio. Deus quidem scit quid sit facturus, sed & hoc solummodo probat gratiam, qua mediante & adjuvante operamur bonum, esse gratuitam, & secundum nostros Thomistas, per se efficacem.

DISSERTATIO QUARTA DE VOLUNTATE DEI

Puniente & reprobante impios.

ON MINUS abstru-
sum & reconditum
est reprobationis se-
cretum, quam præ-
destinationis sigillum.
Beatus Augustinus
multus est in texen-
do divinæ justitiæ er-
ga impios iudicio.

Epist. 109. ad Sixtum de eo sic effatur :
„ Quamvis Deus facit vasa iræ in perdi-
„ tionem, ut ostendat iram, & demon-
„ strent potentiam, qua bene etiam utitur
„ malis, & ut notas faciat divitias gloriæ
„ suæ in vasa misericordiæ, quæ facit in
„ honorem, non dampnabili massæ debi-
„ tum, sed suæ gratiæ largitate donatum,
„ tamen in eisdem iræ vasis propter me-
„ ritum in contumeliam debitam factis,
„ idest, hominibus propter naturæ qui-
„ dem bonum creatis, sed propter vitia
„ supplicio destinatis, iniquitatem quam
„ resistissime veritas improbat, damnare
„ novit ipse, non facere. „

Mali tamen homines ut suis indulgeant
passionibus, nihil esse post hanc vitam pro
peccatis timendum autumant. Sed contra,
Christus ipse Matth. 25. 46. sic pronuntiat ;
Ibunt hi in supplicium æternum.

*Dogma de reprobatione impiorum bis quatuor
argumentis stabilitur.*

Primo : quia anima est immortalis.

Secundo : quia datur propter peccatum
reprobatio privativa Dei.

Tertio : quia datur poena ignis pro pec-
catoribus impenitentibus.

Quarto : quia poenæ damnatorum sunt
æternæ.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum anima sit immortalis.

EPICURUS posuit animam esse morta-
lem, ut dictum est supra ; Hermoge-
nes materiam esse innatam & Deo coæ-

vam propugnavit ; ex quibus confictis prin-
cipiis quidam in alterum impegerunt er-
rorem, existimantes animam post mor-
tem vel resolvi in materiam subtiliorem,
cui infinitatem, omnipotentiam aliisque
prærogativis soli Deo convenientes asin-
gunt, vel etiam fuisse aliis corporibus
pecudum, plantarumve arbitrantur. Non
modicum de animæ interitu sententia ar-
ridet impiis & obduratis, ut, subtra-
ctis omnibus conscientiæ stimulis, iniqui-
tatem sicut aquam ebibant. Jamjam ina-
ne Hermogenis systema confutavimus,
nunc operæ pretium est contra omnes &
profanos, & impios, ut peccandi fi-
nem faciant, animæ immortalitatem asruere,
ut discant Deum esse remuneratorem
bonorum operum, ultorem vero crimi-
num. Ad hoc momentum dilucide & si-
cut par est pertractandum, duo nobis
facienda incumbunt. Primo quidem ani-
mam esse immortalem demonstrare, de-
inde vero systema Epicuri circa confictam
animæ mortalitatem convellere necesse
est, unde sit

SECTIO PRIMA.

*Variis argumentis asruitur animæ
immortalitas.*

QUINQUE potissimum argumentis
probatur animam esse immortalem.
Primo quidem ex Scriptura sacra.
2. Ex Conciliis. 3. Ex traditione. 4. Ex
Philosophis. 5. Ex rationibus physicis,
metaphysicis & moralibus.

*Probatur immortalitas animæ ex Scriptura
Sacra.*

*Primum argumentum ex veteri Testamento
eruitur.*

Primo. Ex libris legalibus. Gen. 1. 27.
Creavit Deus hominem ad imaginem suam.
Et

Et supra v. 26. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestiis, universæque terræ.* In eodem libro benedixit Deus Abraham, & bona æterna tum ipsi, tum ejus semini promittit. Exodi 33. Moïses petit gloriam & videre Deum exposulat, Deus vero ad ipsum ait: *Veni, ostendam omne bonum tibi.* Homo ad imaginem Dei factus dicitur, quæ quidem imago utpote viva & perfecta secundum immortalitatem attendi debet: quæ quidem explicatio ex ipsa Scriptura colligitur. Sic enim habetur Sap. 2. 23. *Deus creavit hominem inextinguibilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum.* Promittitur etiam Patriarchis Christis, in quo & a quo consummationem debebant habere felicitatem. In tribus sequentibus libris promittitur vita æterna iustis legi fideliter adherentibus. Igitur anima est immortalis, alias frustra homini promitterentur bona æterna.

Secundo. Ex libris historialibus. Judic. 5. *Qui autem diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilant.* c. 18. *Tradet vobis Dominus locum, in quo nullius rei penuria est eorum quæ gignuntur in terra.* 1. Reg. 1. *Quicumque honorificaverit me, glorificabo eum.* Job. 19. *Scio quod Redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum Salvatorem meum.*

Tertio. Ex libris sapientialibus. Psal. 16. *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* Psal. 23. *Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto ejus? innocens manibus & mundo corde.* Psal. 26. *Credo videre bona Domini in terra viventium.* Cant. 2. *Surge, propterea amica mea, & veni: Jam enim hiems transiit, imber abiit, & recessit.* Ec. c. 8. *Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum?* Sap. 3. 1. *Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis.* Rursus lo. 10. *Supsum deduxit Dominus per vias vestras, & ostendit illi regnum Dei.* Ergo, &c.

Quarto. Ex libris prophetialibus. Isai. 32. *de gloria Sanctorum. Sedetis populus meus in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiducia, in requie opulenta. . . respice Sion civitatem solemnitatis nostræ. Oculi tui videbunt Jerusalem habitationem opulentam, tabernaculum quod nequaquam transferri poterit.* Rursus c. 61. 7. *In terra sua dupli-*

cia possidebant, duplicem stolam, & lætitia sempiterna eris eis. c. 64. 4. *Oculus non vidit, Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te.* c. 65. *Propter hoc hæc dicit Dominus Deus. . . Ecce ego creo cælos novos & terram novam. . . Et exultabit in sempiternum in his.* Ezech. 37. *Dixit ad me: Fili hominis, ossa hæc universa domus Israel est: ipsi dicunt aruerunt ossa nostra, & perit spes nostra, & abscessi sumus. Propterea vaticinare & dices ad eos: hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego aperiam tumulos vestros, & educam vos de tumulis vestris, populus meus, & inducam vos in terram Israel.* Oleez. 2. 20. *Sponsabo te mihi in sempiternum.*

Certe hæc omnia manifeste demonstrant immortalitatem animæ: & probatur: Deus est immortalis, ergo & anima. Probatur consequentia: Ex Scriptura homo similis Deo dicitur: ad participationem bonorum æternorum evocatur: Deo tanquam sponso anima iusta per desponsationem gratiæ adherere in æternum: quinimo omnes homines in iudicio resurgent, ut unusquisque reddat rationem de his omnibus quæ gessit: Igitur anima est immortalis.

Secundum argumentum depromitur e novo Testamento.

Primo. Ex Evangelistis Matth. 13. *Iusti fulgebunt sicut sol in regno Dei.* c. 25. *Venite benediciti Patris mei, percipite regnum.* Luc. 12. *Prædicet se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis.* Ibidem c. 22. *Ego discipulo vobis, sicut disposui mihi Pater meus regnum.* Joan. 16. *Iterum videbo vos, & gaudet cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet a vobis.* c. 17. *Hæc est vita æterna: ut cognoscant te Deum verum, & quem misisti Jesum Christum.* Ibidem: *Pater quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, & illi sint mecum, ut videant claritatem meam quam dedisti mihi.* Sed omnium celebrior ille censetur in quo Christus Matth. 10. 28. sic loquitur: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.* Certe regnum quod promittitur æternum est. Igitur anima est immortalis.

Secundo. Ex Actibus 1. 6. *Domine si in tempore hoc restiteris regnum Israel?* Act. 13. 48. *Crediderunt quosque exant prædicationi ad vitam æternam.* cap. 7. Stephanus ait: *Videbo cælos apertos & Jesum stantem a dex-*

dextris virtutis Dei . . . Domine Jesu suscipe spiritum meum ; & cum hoc dixisset obdormivit in Domino . Si anima foret mortalis , frustra S. Levita exposculetur ut Dominus Jesus suam susceperet in tabernaculis æternis animam . Ergo , &c.

Tertio . Ex Epistolis . Rom. 2. Reddet his , qui secundum patientiam boni operis gloriam & honorem , & incorruptionem quæ erunt , vitam æternam . 1. Cor. 13. Videmus nunc per speculum & in enigmate , tunc autem facie ad faciem . 1. Joann. 3. Scimus quoniam cum apparuerit , similes ei erimus , quoniam videbimus eum sicuti est . 1. Petr. Satagite ut per bona opera vestra certam vestram vocationem & electionem faciat . Phil. 2. 21. Expectamus Dominum nostrum Jesum Christum qui reformabit corpus humilitatis nostre configuratum corpori claritatis sue .

Quarto . Ex Apocalypsi . 2. 17. Vincenti dabo manna absconditum & nomen novum & 14. 4. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coquinaati . . . Secutus agnum quocumque verit . Et post hæc vidi turbam magnam quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus , stantes ante thronum .

Ex hic sequitur idem & simile priori argumentum . Evangelistæ & Acta asserunt Sanctos vita donari æterna . Paulus , Joannes & Theologorum supremus beatus Petrus dicunt eosdem vivere in Deo , ipsum in cælis videre , hoc ipsum inhære & concupiscere . Joannes in Apocalypsi vidit Sanctos , alios cum palma , alios vero cum stolis albis sequentes Agnum in regno cælorum ; igitur animam esse immortalis ; alias hæc omnia Scripturarum oraculis manifeste contraria forent . Sed ut cuncta paucis ordine promamus , quatuor validissimæ rationes ex omnibus tum veteris , tum novi Testamenti textibus relatis eruantur pro immortalitate animæ , quæ in ordinem digestæ & explicatæ luce clarius demonstrabunt animam immortalitate plenam esse .

Tertium argumentum fit ex quadruplici potissimum ratione in divinis fundata Scripturis .

Anima immortalis est , & dicitur . Primo quidem , quia ad similitudinem Dei expressa & creata est : secundo , quia participat a Deo vitam nullatenus amittendam ; Tertio , quia in æternitate aut florebit , si iusta sit ; aut cruciabi-

tur , si mala : Quarto , quia corpus hominis resurget in ætérnissimo die ut animæ iterum , sed in ætérno consocietur .

Prima sic exponitur : Illud est immortale quod ad vivam & perfectam Dei similitudinem factum est , imago quippe prototypo assimilari debet alias nonnisi æquivocæ & metaphorice foret : atqui anima rationalis ad vivam Dei , tametsi tantum analogam seu finitam similitudinem facta & creata legitur Gen. 1. 26. Igitur est immortalis . Jam vero quod animam ad similitudinem Dei perfectam formata sit , multiplex intelligitur modo . Primo quidem secundum naturalia , anima quippe repræsentat Deum Patrem per suam memoriam : Deum Filium , per intellectum ; Deum Spiritum sanctum , per voluntatem . Anima quodammodo Deum exprimit per suas facultates : & vero intelligit Deum quoque , & amat , quæ duæ operationes in Deo Optimo Maximo primitus & plurimum affluunt . Addo eundem repræsentari per virtutes animæ innatas , scriptum est enim Eccli. 17. 6. de primorum parentum animæ concessis dotibus , discipula intellectus replevit illis : Creatit illis scientiam spiritus , implevit eorum sensu , mala & bona ostendit illis . Virtutes autem intellectuales a Deo ut a Patre luminum promanare nemo sensatus non novit . Anima nedium secundum doctes naturales , sed & secundum dona supernaturalia Deo assimilatur & eum repræsentat , ejusque exprimit & naturam & attributa , immo & omnipotentiam . Naturam quidem juxta illud 2. Petr. 1. 4. Maxima & pretiosa nobis promissa donavit , ut per hæc efficiamini divinæ consortes nature , attributa per operationem virtutum , sic enim habetur Joann. 11. 21. Si quis diligit me , ait Christus , diligetur a Patre meo , apud eum veniemus , & mansionem apud eum faciemus : Potentiam denique , ibidem enim 1. 12. sic loquitur Filius Dei : Qui credit in me opera quæ ego facio , & ipse faciet , & majora horum faciet . Quibus & similibus sententiis claret animam per omnia , tametsi finite , Deo , in quantum fieri potest assimilari , illamque totibus suis tum naturalibus , tum supernaturalibus exprimere , quod certe creaturæ mere materiali & corruptibili non convenit ; quippe quæ & intelligere & amare , immo & hanc supernaturalem cognoscere illumque proficui non valeat . Concludamus igitur animam rationalem esse immor-

mortalem eo ipso quo est ad Dei similitudinem.

Secunda ratio in ista forma proponitur. Quod participat a Deo vitam immortalem, est immortale: atqui anima rationalis participat a Deo vitam immortalem: igitur est immortalis: Probatur minor. Añum 17. habetur: *ipsum genus sumus, in ipso vivimus, movemur & sumus.* Joan. 6. *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum;* & illud Psal. 20. *Vitam petisti a te & tribuisti ei longitudo dierum in sæculum sæculi.* Et Joan. 8. 5. *Mortem non gustabis in æternum.* Denique anima participat Dei immortalitatem.

Tertia in Scripturis utriusque Testamenti fundamentum habet, & sic procedit; promittitur homini iusto regnum Dei in æternum possidendum, scriptum est enim: Psal. 144. *Regnum tuum regnum omnium sæculorum,* sed hoc foret salum si anima mortalis esset: Et vero, quomodo in æternum regnatura diceretur, si cum corpore moreretur? igitur est immortalis & hoc necessario sequitur, eo quod decreto Dei cautum est, iustos corona æterna, malos vero & reprobos æternis donari suppliciis.

Quarta. Hæc cæteris accedit, corpora resurgent, resurgent enim mortui Apostolo 1. Cor. 15. Ergo anima est immortalis: probatur consequentia. Resurrectio nihil aliud est quam corporis emortui cum anima viva, iterata conjunctio numquam delenda, Ergo si corpora resurgent, animæ sunt immortales. Hinc sapiens mirabundus exclamat 5. 16. *Iusti autem in perpetuum vivent, & apud Dominum est merces eorum.*

Probatur immortalitas animæ ex Traditione Concilii.

Arausicanum c. 18. ait: "Debetur merces bonis operibus, si sint." Loquitur de mercede æterna.

Lateranense sub Inn. III. c. *Firmiter.* "Non solum, inquit, virgines & continentes, verum etiam conjugatæ per rectam fidem & operationem bonam placentes Deo, ad æternam merentur beatitudinem pervenire."

Florentinum agendo de Purgatorio declarat iustorum animas quæ nihil amplius expiandum habent sine mora videre Deum & æterna frui beatitudinem, quod & de fide definiit Benedictus Extrav. *Bened.*

Tridentinum sess. 6. c. 16. "Bene operantibus, inquit, usque in finem, & in Deo sperantibus proponenda est vita æterna, tanquam finis & tanquam gratia filiis per Christum Jesum merito recorderet promissa, & tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus & meritis fideliter reddenda."

Jam sequitur illud validissimum argumentum & omni acceptione dignum. illic est immortalis secundum animam cui Deus promittit immortalem pro bonis operibus mercedem, quique ad hoc provocat animam tum æternæ vitæ donandæ intuitu, tum ejus pulchritudine. Atqui Deus ex Concilio promittit pro bonis operibus bona æterna iusto, & ad mandata sua adimplenda excitata provocatque omnes sine exceptione homines, iustos & impios, senes & parvulos, Principes & populos, dicendo Matth. 5. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum...* Beati eritis cum maledixerint vobis homines & persecuti vos fuerint... Gaudete & exultate, quoniam merces vestra magna est in caelis. Jam vero si anima est mortalis, si cum corpore periret atque moritur, frustraneæ sunt ad bonum Christi exhortationes intuitu bonorum æternorum: quod absit dicere; igitur anima est immortalis.

Probatur immortalitas animæ ex Traditione Patrum.

Dionysius l. de Cælest. Hier. pag. 32. & 33. "In his quidem Sanctorum somnus, & ut ita dicam dormitio, cum in gaudio speque certissima freta ad divinorum certaminum ac laborum finem pervenit. Eorum autem qui a Sacris Religionis Christianæ abhorrent, partim stulte & inconsiderate in nihilum recidere existimant." Ratio Dionysii pro immortalitate astruenda triplex est. Prima quidem, quia Sanctorum mors somnus & dormitio nuncupatur. Et jure merito, namque virtute Christi corpora iustorum e pulvere suscitabuntur ut suis in æternum conjungantur animabus. Secunda vero, quia ad finem laborum Sancti pervenientes in pace requiescunt. Tertia denique, quia contrarium propugnantes stulte & inconsiderate loquuntur, Quare stulte? nisi quia animam immortalem interitui subijci autumant.

Justinus martyr dialog. cum Tryph. suo perfringit stylo censorio eos qui negant animæ immortalitatem, & sic procedit : " Non igitur sunt immortales. Non, inquit, quandoquidem constitit inter nos, mundum quoque esse generatum. At qui nec interire omnes animos censeo. Platonium malis esset perugium. Sed quid? Bonorum quidem animos in æterniore aliquo loco manere, malorum autem & improborum in tristiore, in quo iudicis diem expectent. Ita ii animi qui Dei conspectu digni sunt, non jam intereunt : alii pœnas luunt, ubi eos, & esse & supplicio affici Deus iussit. "

Idem in explicationibus quæstionum qu. 47. fusius explanat æternam Sanctorum mercedem. q. 75. omnium celebrat resurrectionem, præmia quidem pro bonis, supplicia vero pro malis. Post q. 77. sic concludit. " Nec unquam animus mortuus, mors enim est eorum quæ animata sunt, non animi. "

Ratio triplex a Beato Justino affertur quibus suam contra quosdam Gentiles Philosophos probat de immortalitate sententiam. 1. Boni præmiantur in æternitate, mali vero puniuntur. 2. Omnes resurgent ut de suis reddant supremo iudici rationem. 3. Mors competit animatis quæ cum sint composita dissolvuntur, sed non animo qui ipse est vita animati & ens simplex : igitur in partes minime divisibilis, ideoque incorruptibilis & immortalis.

Irenæus l. 3. adversus hæres. hæres. 64. ex professo probat animæ immortalitatem, quæ quidem anima habuit, inquit, initium, sed voluntate Dei in æternum manebit. " Si qui autem, inquit, hoc in loco dicunt, non posse animas eas quæ paulo ante esse cœperint, in multum temporis perseverare, sed oportere eos aut innascibiles esse ut sint immortales : vel si generationis initium acceperint, cum ipso corpore mori : discant quoniam sine initio & sine fine, vero & semper idem & eodem modo se habens, solus est Deus, qui est omnium Dominus. Quæ autem sunt ab illo omnia, quæcumque facta sunt, & sunt, initium quidem suum accipiunt. Perseverant autem & extenduntur in longitudinem sæculorum secundum voluntatem factoris sui. Anima quidem non est vita, participat a Deo sibi præ-

stitam vitam. Deo itaque & vitam & perpetuam perseverantiam donante, capiunt animæ. " *Ratio* duplex assignatur a Sancto Irenæo ad probandam animæ immortalitatem. Prima ea est, Deus qui omnia quæcumque voluit fecit, etiam vult ut animæ, licet habeant initium in tempore, tamen in æternum maneant. Secunda vero est : ab ipso Creatore ad cuius imaginem animæ sunt conditæ participant immortalitatem.

Clement Alexandrinus l. 4. Strom. pag. 482. sic loquitur : " In viveudo ergo bene vivitur, & hoc in ipso vita efficitur & ad æternitatis habitum transmittitur. " Et lib. 6. pag. 684. Est enim Philosophia cognitione plena, ut quæ data sit a Domino & rursus per Dominum declarata Apostolis. Nunquid autem cognitio est proprietatis animæ ratione præditæ, quæ ad hoc exercetur, ut per cognitionem inscribatur ad immortalitatem? "

Ratio Clementis cur anima sit immortalis, hæc est, cognitione, & ratione plena est ; Belluæ vero quæ sunt per omnia mortales non discuntur.

Tertullianus toto libro de resurrectione carnis probando resurrectionem corporum simul & probat animæ immortalitatem. Quinimmo illam supponit ut veritatem de qua dubitare nefas est. Sic autem hunc incipit librum. " Fiducia Christianorum resurrectio mortuorum ; illa, credentes sumus, hoc credere veritas cogit. Veritatem Deus aperit. Sed vulgus irridet, existimans nihil esse post mortem : Et tamen desinitis parentant, & quidem impensissimum officio, pro moribus eorum, pro temporibus esculentorum, ut quos negant sentire quicquam, ascam desiderare præsumunt. Nihil esse post mortem, Epicuri schola est. Ait & Seneca omnia post mortem finiri, etiam ipsam. Satis est autem, si non minor Philosophia Pythagoræ & Empedocli. Sed Platonici immortalē animam e contrario reclamant. Immo adhuc proxime etiam in corpora remeabilem affirmant. Et si in eodem ; & si non in humana tantummodo, ut Euphorbus in Pythagoram, Homeros in pavum recenscantur, quedam enim & natura nota sunt : ut immortalitas animæ penes plures : ut Deus noster penes omnes. Utar ergo & sententia "

Plat-

„Platonis alicujus pronuntiantis, omnis
„anima immortalis, utar & conscientia
„populi contestantis Deum deorum. Ut-
„tar & reliquis communibus sensibus,
„qui Deum judicem prædicant, Deus
„videt; & Deo commendo.”

Ratio multiplex assertur a Tertulliano ad probandam animæ immortalitatem. Prima petitur a sententia Platonis id affirmantis. Secunda fundatur in ipsa conscientia populi, qui agnoscit Deum nostrum Deum deorum, idest, creaturarum immortalium quales sunt animæ rationales. Tertia, ex moribus ejusdem vulgi, populi quippe defunctis parentant; igitur agnoscunt eos immortales secundum animam. Quarta, ex ipsis sensibus qui Deum judicem prædicant. Immo, vulgus, voce subita erumpente, ait: *Deus videt: & Deo commendo*. Si igitur Deo se commendat, agnoscit consequenter animæ immortalitatem; sola enim Deum judicem habet a quo fors creaturæ dependet.

Cyprianus de Passione & Resurrectione Christi sic loquitur: „Tu alii vitam
„temporalem, aliis procurasti perpetuam; admirabili ordine quædam mutans & renovans, &, præfinito tempore, metam irrationalibus omnibus præfixisti, & terminum quem transire non possit dissolutionis condicio destinata. Homo quia ex cælesti & terrena materia compactus est, vestitus extrinsecus pelle, & carnibus, tempus accipit, quo, te jubente, redderet terræ quod de terra assumpserat, & ad immaterialem originem revertetur spiritus: ejus natura dissolutionis non admittit injuriam. . . . Sed & hoc, Domine, ad cumulum beneficii addidisti, ut inter legem carnis & spiritus nulla postmodum esset diversitas, nec post initum sæculi ulla iterum inter eos recrudescat rebellio: sed per manum tuam reconciliatio ordinata stabilis in perpetuum perseveret.”

Ratio Cypriani duplex recensetur pro immortalitate animæ. Prima petitur ex differentia quæ intercedit inter creaturam irrationalem & rationalem; illi quidem præfixit Deus metam vivendi & esse, isti vero minime, sed ad originem suam immaterialem revertendam esse voluit. Secunda, ex resurrectione deducitur, inquit quidem anima pro semper carni iterum conjungenda est.

Athanasius tractatu de definitionibus de

anima & mente. „Quapropter, inquit,
„anima quoque ductu intellectus imagi-
„natur superna, & quæ illic sunt, quæ-
„rit, appetit & desiderat, quoniam il-
„lic habet creationem suam, irrationa-
„lis autem anima non sic, sed quia ter-
„restris est, solummodo terrestria quærit,
„ideoque una cum corpore quoque mori-
„tur. Anima vero hominis æternum vi-
„vit, & non habet finem.”

Ratio Athanasii unica est, sed validissima; probat animæ immortalitatem ex eo quod anima rationalis cælestia rimetur & quærat, anima vero bestiarum solum terrestria, & ideo moritur & dissolvitur quippe materialis est.

Hilarius in Psalm. 63. sic effatur: „
„Qui vero prædicabit animæ cum cor-
„pore cecalum, audiet animam non esse
„terrenam, sed ex assuatu Dei ortam,
„elementis corporis admisceri, mortem
„autem non interitum esse, sed disces-
„sionem ejus a corpore. Qui autem re-
„surrectionem carnis abregabit, sciet non
„difficilem ejus instaurationem futuram
„ei, cui inchoatio prima sit facilis. Por-
„ro qui curam humanæ conversationis
„Deo auferet, cognoscat æterni regni
„Deum judicem, neque hominem idcirco
„tantum conditum ut esset, quid
„enim esse hominem Deo utile fuit? sed
„ut in cognitionem Dei editus, profes-
„sionem sibi ex opificis sui cognitione
„speraret.”

Ratio triplex assignatur a B. Hilario pro immortalitate animæ comprobanda. Prima, quia assuatu Dei facta est, adeoque spiritualis & non terrestris ac corruptibilis. Secunda, quia mors non est animæ interitus, sed ejus solum a corpore discessio, siquidem expectat Deum judicem. Tertia, quia si foret mortalis, nihil utile Deo fuisset hominem condere. Quorsum enim creatus? ad conditoris gloriam, ad illum cognoscendum, & in æternum redimandum.

Chrysostomus suum addit calculum hom. 7. in Epistolâ ad Thess. explicans enim illi verba, *Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus* ait: „Qui dormierunt nusquam mortui sunt. . . . Resurrectione quidem omnes fruuntur, inquit, non omnes autem erunt in gloria, sed qui in Christo. . . . Quid enim est, dic quæso, facilius, an ex nibilo ad hoc ut sint deducere, an dissoluta excitare, & restituere?”

Ratio B. Chrysostomi pro animæ immortalitate duplex est. Prima quidem, mortui non secundum se totos mortui sunt, sed partim dormierunt, partim vero mortui sunt: Qui autem dormierunt, secundum illud quod dormiant profecto non sunt mortui, scilicet secundum animam. Altera vero sic se habet, nihil est Deo impossibile: sicut igitur animam fecit ex nihilo, ita & in æternum illam potest conservare: immo & totum hominem post resurrectionem in sempiternum conservabit viventem, ut recipiat prout gessit, sive bonum, sive malum.

Basilii homil. in Psal. 48. ait. " Qui istur in hoc mundo laboraverit, hic vivet in finem. " Qui vero in deliciis, vitam videbit in camini flamma cruciatu. "

Ratio immortalitatis animæ petitur a S. Præfule ex resurrectione mortuorum, & ex iudicio universali quo Christus reddet unicuique secundum opera.

Epiphanius concinit l. 2. hæc. 64. " Quod autem, inquit, anima immortalis sit, manifeste Dominus tum per se, tum per Salomonem edocuit. Per se quidem, in divitis ac Lazari pauperis historia; quorum hunc in Abraham sinu post exitum corpus requiescere voluit: alterum cruciatibus damnavit, a quibus cum Abrahamo colloquentem introduxit. Idem vero per Salomonem in libro qui Sapientia inscribitur, ostendit: (ubi, iustorum, inquit, animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum: visi sunt in oculis insipientium mori, & æstimata est afflictio exitus illorum, & quod a nobis est iter exterminium. Illi autem sunt in pace, & spes illorum immortalitatis plena est. . . .) Quod si quis resurrectionem animæ non corpori eventuram pertinacius affirmare velit, magna est hominis stoliditas & dementia. " Probat hoc momentum exemplo Moysi & Elise qui nondum mortui, sed meliori in loco reservati assistunt in transfiguratione cum Christo colloquentes.

Ratio multiplex ab Epiphanio assignatur pro immortalitate animæ, una ex beatitudine Lazari nunc in sinu Abraham quiescentis, & ex reprobatione divitis qui cruciatur in flammis cum cæteris reprobis, quorum vermis & cruciatus non extinguuntur, inquit Scriptura. Altera ex

parabola Salomonis dicentis, animæ Iustorum in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis. Altera denique, Stultum est, inquit, negare animæ immortalitatem.

Suffragatur Gregorius Nyss. serm. 1. de anima pag. 940. " Nam in confessio est, inquit, omnibus eam, scilicet animam, existere: quare si neque corpus, neque accidens est, & manifestum est incorpoream esse substantiam, & nihil bonum quæ in alio esse habent: hæc enim adsunt, & absunt sine subiecti perniciæ. Sed, anima separata, perit omnino corpus. Idem vero rationibus utendum demonstrare licet animam immortallem esse.

Ratio Gregorii est physica & quidem efficacissima, illa enim sic procedit. Anima non est corpus, non accidens, nec aliquid eorum quæ adsunt & absunt sine subiecti corruptione: superest igitur esse immortalem, alias periret sicut cætera pereunt sine subiecti corruptione, vel etiam, ipso pereunte subiecto, corrumpere: immo perit corpus, non perit anima. Ergo est immortalis.

Ambrosius l. de bono mortis c. 9. & 10. ex profecto probat animæ immortalitatem. Capite nono dicit iustum quidem esse corpus mori & in pulverem reduci, deinde subiungit: " Id autem quod familiare virtutibus, amicum disciplinis, studiosum gloriæ, sequax boni, Deo subditum est, ad illud sublime evolet, & cum illo puro & perpetuo bono atque immortalis maneat, ipsi adhæreat, & cum ipso sit, de quo cognitionem ducit, ut quidam ait, ejus & genus sumus, non enim mori animam cum corpore manifestum est, quia non est de corpore. " *Ar.* 17. Non esse autem eam de corpore, Scriptura multis modis edocet. Nam & Adam a Domino Deo nostro accepit spiritum vitæ, & factus est homo in animam viventem, & David ait: (Convertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi.) Unde quasi exutus & liber dicit: (Placebo Domino in regione vivorum,) *Psal.* 114. Sed & David alibi ait: (Anima ejus in bonis demorabitur & semen ejus hæreditabit terram,) *Psal.* 26. Hoc est anima timentis Deum: habitabit in bonis, ut semper in eis sit & possideat ea. " *Idem* sic prosequitur. " Ergo anima il-

la quæ illi adhæret invisibili bono Deo
 „ atque immortalī, & ipsa corporea hæc
 „ fugit, & terrena & mortalia relinquit,
 „ fitque illius similis quod desiderat, in
 „ quo vivit & pascitur... Nam quomodo
 „ substantia ejus interire potest, cum uti-
 „ que anima sit quæ vitam infundit; Et
 „ cui anima infunditur, vita infunditur a
 „ quo anima discedit. Anima ergo vita
 „ est. Quomodo enim potest mortem re-
 „ cipere, cum sit contraria? Sicut enim
 „ nix calorem non recipit, nam statim
 „ solvitur, & lux non recipit tenebras,
 „ nam statim discutit, infuso enim lumi-
 „ ne, tenebrarum horror aufertur, sicut,
 „ admoto igne, nivium rigor definit, ita
 „ & anima quæ vitam creat, mortem re-
 „ cipit, non moritur.

Rursus c. 10. fusius se explicat. " Habe-
 „ mus ergo rationem, sed hæc humana,
 „ illud divinum, quod ait Dominus, (po-
 „ testatem habeo ponendi animam meam,
 „ & potestatem habeo iterum sumendi
 „ eam.) Vides igitur quia non moritur
 „ cum corpore quæ & ponitur & resumi-
 „ tur; & in manus Dei Patris commen-
 „ datur. Sed ne forte dicas speciale esse
 „ quod Christi est, & quamvis illa quæ
 „ sunt hominis susceperit, tamen quia al-
 „ terioris est causæ istud asseruit, ne tem-
 „ pus crassitatem, audi dicentem, Quid
 „ scis, an nocte hæc a te tua anima repo-
 „ scatur? Luc. 23. Numquid dixit,
 „ moriatur a te anima tua? non, sed repo-
 „ scatur a te. Quæ data est reposcitur,
 „ vel repetitur a te. Repetitur enim ani-
 „ ma, non interimitur. Quod repetitur,
 „ manet: quod interimitur, non manet.
 „ Quomodo enim interimitur de qua di-
 „ xit Sapientia Dei, non timendum quem-
 „ quam qui potest corpus occidere, ani-
 „ mam autem non potest? de qua dicit
 „ Propheta, (Anima mea in manibus tuis
 „ semper.) Semper, inquit, non in tem-
 „ pore, & tu commenda animam tuam
 „ in manus Domini, non solum cum re-
 „ cedit e corpore, sed etiam cum est in
 „ corpore, est in manibus Domini, quia
 „ non vides eam unde veniat, aut quo
 „ vadat. Est & in te, & est cum Deo,
 „ Denique cor regis in manu Domini &
 „ ab eo regitur & gubernatur. Cor re-
 „ pletur mente, & mens animæ principa-
 „ le est, & virtus animæ... Non enim
 „ eam virtutem dico quæ in lacertis, sed
 „ quæ in consiliis, temperantia, pietate
 „ te, atque iustitia est. Si cor regis in

„ manu Domini, multo magis animi in
 „ manu Dei est, non utique anima no-
 „ stra sepulchro simul cum corpore inclu-
 „ ditur, nec busto tenetur, sed quiete pia
 „ fungitur.

Rationes in his Ambrosii textibus pro
 immortalitate animæ propugnanda decem
 numerantur. Prima quidem hæc est, ani-
 ma virtutibus pollet spiritualibus, ut in-
 telligentia, scientia, pietate quæ sane non
 conveniunt saltem immediate rebus mate-
 rialibus, & corruptilibus, sed spiritualibus
 & incorruptilibus: igitur anima est im-
 mortalis.

Secunda. Anima ad Deum tendit ut ad
 finem. Equum cū igitur & conveniens
 ut cum illo sit & immortalitate perfrua-
 tur, juxta illud Apostoli, 1. Corin. 6.
 27. Qui autem adhæret Domino, unus spi-
 ritus est.

Tertia ex capite decimo septimo Actuum
 desumitur. Teste D. Paulo, ipsius Dei
 genus sumus, profecto hoc debet secun-
 dum animam intelligi, ex hoc quippe prin-
 cipio concludit Apostolus Deum non esse
 quid materiale vel auro, vel argento, al-
 terive rei corruptibili non absimile. Igitur
 dicendum est animam non esse mortalem
 & corruptibilem, siquidem eo ipso quo
 Dei genus sumus, hoc ipso anima nostra
 Dei participat naturam. Et vero si esset
 quid aut corruptibile, aut materiale, fru-
 stra & ullo absque fundamento inferret
 Paulus ex eo quod simus genus Dei,
 Deum ipsum esse & spiritualem & incor-
 ruptibilem.

Quarta. Anima non est de corpore sed
 supra corpus: non igitur ipsius sortitur
 finem & interitum: igitur non est corru-
 ptibilis sed immortalis.

Quinta. Anima accepit a Deo vitam,
 juxta illud Gen. inspiravit spiraculum vi-
 tæ & in ipso quiescit, testante Psalmista:
 Placebo Domino in regione vivorum; sed
 quod habet a Deo vitam ut cum ipso vi-
 vat in regione vivorum, est immortale:
 igitur anima est immortalis.

Sexta. Anima adhæret Deo immortalī
 ut sponso: amor autem omnia bona red-
 dit communia. Ergo anima participat Dei
 immortalitatem.

Septima. Anima dat vitam corpori, im-
 mo est ipsius vita: igitur illam non per-
 dit cum homo moritur, sed solum cor-
 pus, quod illam accepit.

Oitava. Anima est opposita morti si-
 cut nix calori: sicut igitur nix non fu-
 sci-

scipit in se calorem, ita nec anima mor-
tem.

Nona. Anima reposeitur a Deo: igitur non perit; quod enim moritur, non repetitur.

Decima. Cor regis est in manu Domini, a fortiiori anima; sed quod est in manu Domini, semper perseverat: igitur anima est immortalis.

Hieronymus in dial. qui illi & Augustino attribuitur de origine animarum ait: "Aut enim nihil omnino ex rationabili, atque immortalis anima participavit illud quod adhuc in ventre corruptum est: Et repulsa est illa ratio, quæ affirmat eam in feminis traduce simul cum corporibus seminatam: ut si participat, necessitas imminet confiteri mortalem esse animam, quod fides nostra utique non recipit. Domino declarante defunctorum animas & colloquium apud inferos habuisse, & Lazari scilicet in beatorum cætu morantem, & divitis flagrantem in incendiis esse; namque animas immortales, non tantum divini, sed & Philosophorum pleni sunt libri, quod totaliter esse, Cleombrotus Ambraciota in Platonis libro, Socrate disputante, didicerat."

Ratio, quæ probat Hieronymus animæ immortalitatem duplex est: prima, quia hoc docet Intemerata fides. Secunda, quia & hoc profitentur ipsi Philosophi.

Augustinus librum ex professo pro astruenda animæ immortalitate contexit; unam ex alio opere tanti Doctoris sufficiat referre sententiam. Serm. 22. in Matth. 5. de decem Virginibus sic loquitur: "Quæ paratæ erant, idest, quibus bonum coram Deo testimonium conscientia perhibebat, intraverunt cum Deo ad nuptias, idest, ubi munda anima (empirio Dei verbo secunda) copulatur. Clausa est janua: idest, receptis illis qui sunt in Angelicam vitam immutandi, omnes resurgemus, inquit, non omnes immutabimur."

Ratio Augustini etiam duplex refertur in isto loco ad probandam stabilendamque animæ immortalitatem. Una fundata est in unione perpetua animæ quæ Deo consecratur: altera fundatur in resurrectione; omnes resurgemus: igitur omnium hominum animæ sunt immortales. Mirò cæteras auctoritates Patrum qui subsequentibus sæculis eandem tenuerunt de immortalitate animæ sententiam: uni-

cum pro complemento referam Bernardum.

Nec prætereundus est igitur ille Pater qui ser. 8. Psal. *Qui habitat* ait: "Ita oro, Domine, ita fiat, cadant illi & non cadam ego, cadent a latere tuo mille & decem millia a dextris tuis, ad te autem non appropinquabit. Verumtamen oculis tuis considerabis, ita oro, Domine, ita fiat. . . Evidentius siquidem pñcis hoc loco verbis & animæ mihi immortalitas commendatur, & ipsius quoque hdes astruitur corporea resurrectionis." Postea rationem affert qui *reposita est spes in sinu videndi Deum in gloria.*

Probat immortalitas animæ auctoritate Philosophorum, Oratorum & Poetarum.

Aristoteles 7. Physic. ait: "Anima non est alterabilis."

Seneca sententia de hoc momento sunt mirabiles. Sic loquitur Sualor. 7. pag. 23.

"Animus divina origine haustus est, cui nec senectus ulla, nec mors est." Et Epist. 102. pag. 816. "Magna & generosa res est humanus animus, qui nullos sibi ponit, nisi communes & cum Deo terminos patitur."

Cicero l. de amic. post initium dicit.

"Animos hominum esse divinos, iisque cum e corpore exceßerint, aditum in cælum patere perspicuum est." De consol. post med. Animus profectus a Deo cælum ipsum semper appetit."

Plato inter omnes celeberrimus ex professo ita docet animæ immortalitatem, ut Atticus apud Euseb. l. 15. de præp. Evan. c. 8. de ipso dicat: "Cum igitur omnes Platonis doctrinæ magno iudicio constitutæ, ab animæ divinitate & immortalitate dependeat, totam oportet Platonis Philosophiam in subvertat, qui concedere id nolit."

Sic igitur loquitur magnus ille Philosophus de animæ immortalitate. Syzygia x. in dialogo Phædonis ante medium pag. 80. Corpus simile est ei, quod est mortale: animus autem est, quod est divinum: divinum ut imperet, atque præsit."

Ibid. pag. 107. "Si immortalis sit animus, de illo curam esse gerendam consentaneum est: grave igitur erit periculum, si quis nunc ipsam animam neglexerit."

Syzygia y. in dialogo Phædo-

donis pag. 245. "Omnis animus est immortalis."

"*Porphyrus* apud Euseb. l. 11. de præp. Evang. c. 14. hæc dicit doctrinam Platonis referendo. "Deo immortalis similis anima est, quomodo etiam ipsa sicut exemplar suum immortalis non erit?" In isto capite demonstratur eandem sententiam & Mosi fuisse circa istud momentum. Uterque enim fatetur animam esse immortalem eo quod ad imaginem Dei facta sit. Primo quidem in intelligentia; 2. in superioritate supra cæteras creaturas; & verò principatur bellis terræ, & piscibus maris. 3. In beatitudine, quiescit enim in Deo solo.

Atticus apud Eusebium l. de præp. Evan. c. 8. insurgit contra Aristotelem qui invidia potius erga Platonem, quam ratione ductus mentem dividebat ab anima, ut istius immortalitatem verteret in dubium, licet eam quasi concederet. Et probat sententiam Platonis in hoc esse firmissimam, quia anima & virtutis, & scientiæ, & remissæ cæterarumque operationum immortalitatem manifeste designantiam, capax est.

Quid dicam de Poetis veritatem sub fabulis indagantibus? Virgilius lib. 6. *Æneid.* fuisse describit poenas malorum post mortem in æternum subeundas, præmia vero retribuenda iustis. Similia dicunt alii permultæ Poetæ. Igitur agnoscunt animæ immortalitatem, Alias ad quid poenas, ad quid coronas & præmia æterna celebrare?

*Probatur immortalitas animæ rationibus
Physicis, Metaphysicis & Moralibus.*

Primo, ex Physicis.

Prima sic exponitur. Illa substantia est immortalis, quæ nullas habet partes ex quarum dissolutione corrumpi possit. atqui anima rationalis nullas habet partes ex quarum dissolutione corrumpi possit. Igitur anima est immortalis. Probatur minor. Anima nullas habet partes præter intellectum & voluntatem; sed intellectus & voluntas sunt ipsæ animæ potentiæ, quæ quidem sunt spirituales, & secundum multos ab anima realiter indistinctæ. Igitur anima nullas habet partes ex quarum dissolutione corrumpi possit.

Secunda, Illa substantia est immortalis

quæ sine corpore subsistit & vivit. Atqui sic est anima rationalis, & probatur. Primo quidem abtque corpore subsistit, siquidem est ab ipso diversa & ab eo independentis, quinimo, solum corpus ab anima dependet, ita ut, ipsa recedente, in pulverem vertatur. Secundo, anima vivit sine corpore, namque independentem ab ipso & cogitat & subsistit; ipsa siquidem dat corpori vitam: igitur independentem ab ipso vivit. Igitur est immortalis.

Tertia. Illa substantia est immortalis quæ est indivisibilis: quæque nullis componitur elementis corruptibilibus: atqui anima rationalis sic est. Et probatur: illa substantia est indivisibilis quæ non est extensa in longum, latum & profundum, quæ nulla in se admittit elementa corruptibilia; atqui anima non est extensa in longum, latum & profundum, non enim est materia, sed supra materiam, ut patet ex ipsis facultatibus, & earum operationibus, quæ sunt & intelligere & velle: nec utique est aliquod elementum: non quidem aqua, non terra, non aer, non ignis, sed quid his omnibus excellentius. Igitur neque est extensa, neque elementis corruptibilibus compaginata: Ergo est immortalis.

Quarta. Illa substantia est immortalis quæ non afficitur materiæ corruptibilis conditionibus; atqui anima rationalis non afficitur materiæ corruptibilis conditionibus, & probatur. 1. Non est in loco circumscripta, sed tota in toto loco quem occupat & tota in qualibet parte. 2. Non est divisibilis, ad divisionem materiæ, abscissis enim aut pede, aut manu, integra perseverat, enimvero cogitat, discit, sicut antea, immo totum conservat compositum. 3. Non corrumpitur utique dum corpus vulnere, vel morbo putrescit deficiente vel viro vel gustu, vel auditu sensu, ipsa non deficit. Ergo anima non afficitur materiæ corruptibilis affectionibus. Igitur est immortalis.

Quinta. Anima non est deterioris conditionis quam cætera creaturæ corporales, siquidem est ipsis superior, adeoque præcontinet in se omnes earum perfectiones. Sed quædam creaturæ corporales sunt incorruptibiles, ut sol, quippe qui a sua creatione integer perseverat tum in natura, tum in motu, tum in virtute, tum etiam in operatione, a fortiori anima. Igitur est immortalis, quia incorruptibilis.

Secundo, ex rationibus metaphysicis.

Prima sic procedit: illa substantia est immortalis, cujus natura, cujus potentiae, cujus virtutes, cujus operationes sunt supra materiam corruptibilem: atqui res sic se habet respectu animarum rationalis, & probatur. 1. Est ens per se subsistens & hoc non habet a materia, siquidem, ista recedente, perit corpus. 2. Potentiae ejus sunt intellectus & voluntas, quae sane sunt ita supra materiam, ut intellectus ab omni absit materia quando intelligit, attingens ipsas rerum essentias sicut sunt in se, voluntas vero pondus habet etiam supra materiam, siquidem amor extrahit a materia amantem, eumque extra corpus ducit, ut sit per affectum in amante. Igitur nec intellectus, nec voluntas clauduntur materiae terminis. Virtutes animae utique mirum in modum sunt supra materiam elevatae: nonne intelligentia, nonne scientia & sapientia supra materiam plurimum eminent, cum & ipsum Deum respiciant, & formas a materia abstractas easque simplices contemplantur? Nonne animi fortitudo, nonne iustitia, nonne prudentia excedunt in immensum materiam? Qua de causa Platonici immortalitatem animae ita praedicarunt, ut, ista sublata, totam Philosophiam, sapientiamque, immo totam mundi pulchritudinem & oeconomiam de medio auferri existimarent. Ex facultatibus & virtutibus judicandum est de operationibus, quae quidem ita spirituales sunt ut intellectus summum verum voluntas summum bonum attingant. Igitur natura animae, ipsius & facultates, & virtutes est operationes sunt supra materiam; igitur & immortalis.

Secundo. Illa substantia est immortalis quae est universalis, quae omnia materialia comprehendit & corruptibilia, ipsa vero a nullo comprehenditur. Atqui sic est anima rationalis, & probatur. 1. Habet verum in tota sua latitudine pro objecto & bonum. 2. Simul & in eodem tempore potest habere & quidem in infinitum varias rerum naturalium ideas; materia semel quidem subest unice formae, non sic anima, potest simul habere omnes scientias, nimirum Philosophiam, Mathematicas habitus, Medicinam, Theologiam & similes. 3. Omnes creaturas corporales comprehendit, ab eis vero minime comprehenditur, hinc homo de serpentibus, draconibus, de elephantibus caeterisque

savissimis bestiis disponit, ipsaque si non fortitudine molis, fortitudine virtutis & prudentiae superat & vincit. Ergo anima rationalis est universalium & omnia materialia comprehendit; igitur est immaterialis & incorruptibilis.

Tertia. Illa forma est immortalis quae omnia ab extrinseco recipit abique sui aut defatigatione aut perturbatione quae omnia dat sine sui diminutione & immutatione, quae cuncta materialia, omni seculi imperfectionis laebe, lustrat & speculatur: atqui sic est anima rationalis: & probatur 1. orationum rerum suscipit species, omnium scientias, & haec omnia ipsam non gravant, immo eo doctior & alacrior est animus. 2. Suam prodit animam scientiam, modo verbis & sermonibus, modo scriptis & compositionibus, & tantum absit ut aut legior fiat, aut exhauriatur ejus virtus, quin potius fortior & vegetior evadat, quod sapit divinitatem ad cuius imaginem efformata fuit. 3. Composita videt in se simpliciter per species rerum representantes essentias, divisa indivisibiliter, materialia immaterialiter. Ergo, &c.

Quarta. Illa substantia est immortalis quae terminis materiae corruptibilis non coarctatur, quaeque est supra ceteras formas materiales & corruptibiles: atqui sic est anima rationalis, & probatur. Omnes belluae sunt ad unum determinatae & eadem semper eodemque modo operantur. Sic aves eodem modo nidificant, equi ad pondera ferenda subiciuntur. At vero homo ad omnia sese extendit, & hoc ad nutum; modo venit, modo crenat, modo fludet, modo ad bellum pergit. Immo anima cognoscit media ut media, utitur eis pro voluntate & pro fine quem sibi praefigit, quae quidem omnia non possunt promanare a forma materiali & corruptibili; redolent enim immortalitatem.

Quinta. Illa substantia est immortalis quae rebus omnibus sublunariis iisque corruptibilibus sua dominaur sapientia: atqui anima rationalis sic se habet: Et probatur. Primo quidem suo subdit imperio belluas, & quas fortitudine non devincit domat consilio: scit versutias sermonum, & virtutem elementorum: plantarum & borumque scrutatur naturam, praestit piscibus maris & volatilibus coeli: cuncta Creator subiecit sub pedibus ejus; scriptum est enim 1. Cor. 2. 22. Omnia vestra sunt. Porro cuncta regere & domare imperio summum arguit sapientiam; luminisque

intelligentiam : addo & veram immortalitatem ; materia quippe corruptibilis nec tantis donatur virtutibus , nec talis est naturæ ut cuncta sibi subiciat , cum potius omni spiritui subdita sit , & de die in diem præ nimia vicissitudine in novas transeat iormas .

Tertio , *ex rationibus moralibus .*

Prima & omnium efficacissima ea est : si anima esset mortalis , bono satiaretur finito , nec ultra illo comparato progrediretur appetitus , siquidem inclinatio non fertur extra objecti proprii terminos ; sic bellæ quiescunt dum quadam possident bona sensibilia pro vita conservanda : atqui anima nullo satiatur bono finito , nullo materiali , immo & nullo spirituali limitato : igitur est immortalis . Minor in qua tota est difficultas probatur experientia . Avarus non satiatur auro ; ambitiosus , bonis ; superbus , dignitatibus ; elatus honoribus , voluptuosus , deliciis : immo nec intellectus , scientiis rerum naturalium ; non Physica , non Medicina , non Mathematicis ; verum , parva & comparata cuiuscumque scientiæ , plura scire desiderat , ad bonum anhelat infinitum , nec quiescit & pacatur donec ipso perstruatur , juxta illud percelebre Augustini oraculum : *Fecisti nos ad te Domine , & inquietum est cor nostrum donec requiescat in te* . Igitur anima est immortalis , tum quia anima ipsam appetit immortalitatem , appetitus autem naturæ non est frustraneus , siquidem vidit Deus quæcumque fecit , & erant valde bona .

Secunda , in hac vita nec virtus semper remuneratur , nec crimen supplicio & poena semper multatur , quinimmo scelus persæpe dominatur & virtus opprimitur . Ergo debet esse alia vita in qua præmiatur virtus & puniatur peccatum , alias auctor naturæ , quod absit cogitare , foret iniustus .

Tertia , si non sit altera vita , nulli sunt iura , nulla humanæ vitæ officia , nulla virtus , nulla fides , nulla iustitia , nulla probitas , nulla religio , eo enim ipso quo non admittitur præmiū pro bonis , poena vero pro malis , ad quid labor & virtutis studium ? quiquis per fas & nefas potest quæcumque mala committere , modo caute agit , omnibus indiscriminatum indulgere passionibus potest , & sic homo ipsi bellus petulantior foret , immo &

naturæ monstrum absque ratione , sine disciplina ; quæ quidem omnia cum absurdissima sint , dicendum est esse in alia vita locum præmii & supplicii , adeoque animam esse immortalem .

Quarta : in omni republica debet esse gubernator sapiens qui omnes ordinet civēs ad finem honestum , qui stimulet ad virtutem bonos & deterreat fragiles & improbos a nullo perpetrando , qui iustorum zelum provocet præmiis , compescat vero poenis peccatores : sed si anima foret mortalis , omni perturbato ordine fierent , virtus vilesceret , e contra vitium triumpharet , ubique hinc in mundo consilio perpetua & horror sempiternus inhabitaret , quinimmo auctor naturæ videretur auctor peccati , quia cum nullis irriteret peccatores suppliciis , eorum iniquitas , quod absit dicere , in ipsum referenderetur auctorem . Quæ cum ita sint , dicamus sapientissimum mundi creatorem , & rectorem sic omnia ordinare , ut præmia sint in alia vita pro bonis , poenæ vero pro malis . Igitur anima est immortalis .

Quinta & ultima . Deus hominem condidit propter se & propter suam gloriam , quæ , teste Ambrosio , est clara cum laude notitia ; sed si anima non esset immortalis , deficeret iste finis , siquidem hic ex parte cognoscimus Deum , in alia tantum vita cognoscitur perfecte & sicuti est ; igitur anima est immortalis , tum quia si foret mortalis , gloriam duntaxat transeuntem a creatura sua perciperet Deus , cum tamen æternam exposculet , ipso per Prophetam dicente : *Regnum meum regnum omnium seculorum* , Psal. 144. 13. Et iterum 11. *gloriam regni tui dicent & potentiam tuam loquentur* .

Ex his omnibus luculentissimis rationibus liquet animam esse immortalem ; Ex his concludendum cum Dionysio stultos esse & ab omni justa consideratione alienos qui tenent animam in nihilum recidere post mortem . Ex his sequitur tales in apertum discrimen propriam adducere animam . Et vero si anima est mortalis , nulla spes boni post mortem eis relinquitur , & sic homo bellus deteriore factus est , quippe qui , durante vita , multis exagitur curis , multis pungatur stimulis , variis hinc inde subiicitur miseriis , si post hæc omnium mularum experturus sit maximam , scilicet non esse ; si vero , ut verissimum est , anima do-

ne-

netur immortalitate, terribiles perviciacia impij luent pœnas. Quæ cum ita sint, standum est firmiter in veritate, dicente Domino: liberi & beati erimus, si veritas ab omni labe nos liberet atque tueatur.

Solvuntur Objectiones ex Scriptura sacra desumptæ.

Objicies 1. Gen. 1. 20. Pisces & reptilia dicuntur habere animam viventem juxta illud: *Producant aquæ reptile animæ viventis*, & tamen animam habent mortalem: ergo licet homo dicatur factus in animam viventem, non ideo dici debet secundum animam immortalis.

Respondeo negando paritatem; pisces enim & animalia non sunt ad imaginem Dei facti sicut homo, unde non mirum si eorum anima perit cum corpore, tum quia pure materialis est, quippe quæ in spiritibus animalibus tota sita sit; anima vero rationalis est spiritualis. Quinimmo habetur Sap. 2. 23. *Deus fecit hominem interminabilem*.

Instabis ibidem c. 2. 17. Deus minatur mortem Adamo si peccet, sic enim legitur: *De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas; in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris*. Igitur anima non est immortalis.

Respondeo distinguendo: Deus minatur homini mortem corporis si peccet, concedo: minatur animæ, nego. Homo est totum compositum in partes dissolubile, unde poterat mori, sicut de facto moritur in pœnam peccati: verum anima non sic, quandoquidem secundum se incorruptibilis est, unde potest quidem annihilari per potentiam Dei absolutam, sed non mori.

Instabis, atqui ipsa anima mori potest, & probatur. Gen. 37. habetur, *Non interficiatis animam ejus*. Igitur anima secundum se mortalis est.

Respondeo distinguendo: non interficiatis animam ejus, idest, hominem, concedo: ipsam animam, nego. Ibi anima sumitur pro toto: agitur enim de Joseph quem prævidit fratres occidere volebant; sed Ruben dissipavit consilium dicendo: *Non interficiatis animam ejus, nec effundatis sanguinem*. Certeum est animam utpote spirituale sanguine non constare, simili prope modo Scriptura aliis in locis utitur vocabulo animæ ad designandum totum hominem; ut Levit. 19. 8. quia *Sanctum Domini paluit, peribit anima de populo*.

—Boucat Theol. Tom. II.

Instas: Job. 14. 12. habetur: *Sic homo cum dormierit, non resurget, donec atteratur cælum*. In resurrectione fundamus animæ immortalitatem; sed homo non resurget, namque conditio opposita ad ipsius resurrectionem nusquam apponetur, liquidem cælum non est atterendum, cum sit incorruptibile. Ergo, &c.

Respondeo 1. Resurrectionem non esse rationem adæquatam pro stabilienda immortalitate animæ, eam quippe dicimus immortalem eo quod facta sit ad imaginem Dei, quia est & spiritualis & incorruptibilis.

Respondeo 2. Resurrectionem animæ sufficienter exprimi in loco laudato: si quod vero occurreret dubium, penitus de medio tollitur alibi, quando scilicet Job dicit 19. 26. *Et in carne mea videbo Salvatorem meum*. Unde ad id quod in probationem assertur, conditionem resurrectionis numquam esse apponendam, negamus: ad ulteriorem probationem, non atterendum esse cælum, distinguo, simpliciter, transeat: dicit enim S. Petrus in fine sæculorum elementa calore esse solvenda: secundum quid, nego. Promittuntur enim ibidem cæli novi: igitur cælum corporeum atteretur, idest immutabitur, & tunc mortui resurgent.

Objicies 2. Anima belluarum est mortalis, ergo & anima hominis. Probatur consequentia Eccl. 3. *Unus interitus est hominis, & jumentorum... Quis novit si spiritus filiorum Adam descendat sursum, & si spiritus jumentorum descendat deorsum*? Duo dicit Salomon, primum quidem, eundem esse hominum & jumentorum interitum; alterum vero, neminem scire utrum anima rationalis ascendat sursum, & spiritus jumentorum descendat deorsum. Igitur si anima belluarum mortalis est, videtur quod sit anima hominum.

Respondeo: negando consequentiam & paritatem. Dictum est supra animam belluarum esse corpoream, animam vero hominum pure spiritualem. Ad probationem distinguo; idem est interitus hominum & jumentorum quoad dissolutionem totius, concedo: quoad dissolutionem animæ, nego. Si homo spectetur in concreto, eundem habet cum jumentis interitum; idest, solvitur compositum in homine sicut in jumento, nempe per dissolutionem animæ a corpore. Si vero sumatur in abstracto & secundum animam, res non eodem modo se habet, quandoquidem

dem anima jumentorum, utpote materialis sequitur in interitu, conditionem corporis & solvitur per partes, anima vero hominum quia spiritualis est, integra perseverat & immortalis. Ad aliud quod Sapiens subdit neminem scire an spiritus hominum ascendat sursum, dico sapientem loqui in sententia aliorum: ibi enim plurimum disputantium refert opinionem, quod quidem illa verba demonstrant, an spiritus jumentorum descendat deorsum. Cæterum dato & non concesso ibi loqui dubitanter, clare sese explicat c. 11. & 12. ubi affirmat cuncta esse ad iudicium Dei adducenda, ut unusquisque recipiat prout gessit, sive bonum, sive malum. Agnoscit igitur animæ immortalitatem.

Oppones 2. Immortalitas soli competit Deo juxta illud 1. Tim. 6. 16. *Qui solus, inquit Paulus, habet immortalitatem.* Igitur anima rationalis non est immortalis.

Respondet distinguendo: immortalitas a parte ante & essentialis soli competit Deo, concedo; immortalitas participata & a parte post, nego. Duplex distinguitur immortalitas; altera essentialis, altera vero participata. Prima fluit ex natura rei; talis est ea quæ de Deo dicitur & affirmatur. Revera quidem prædicatur de Deo, quatenus neque principium, neque finem habet, cum potius sit ipse omnium rerum & finis & principium. Secunda creaturæ competit, & hoc tantum ab extrinseco, ejusmodi est animæ immortalitas, namque incipit esse in tempore & habet ex beneficio Creatoris quod vivat, quod servetur & perseveret. Sicut igitur Deus tamen in Evangelio pronuntietur solus bonus, non obstat quin & creaturæ dicantur bonæ per participationem, eadem & consimili ratione, licet Deus sit per se & a se immortalis, nihilominus animam esse immortalem per participationem constet, quinimmo & fides docet.

Solvuntur Objectiones ex ratione procedentes.

Obiectis 1. Si anima cognosceret solum res singulares, non esset spiritualis; ergo ex eo quod cognoscit res spirituales & incorporeas, non dicenda est spiritualis, & consequenter nec immortalis. Probatur consequentia. Anima cognoscit res spirituales dependenter a singularibus, scilicet phantasmatis. Ergo sicut non di-

cenda foret spiritualis si res solum singulares cognosceret, ita pariter nec proclamanda spiritualis, ex eo quod cognoscat res incorporeas, quandoquidem cognoscit eas per phantasmata, quibus utitur tanquam mediis ad cognitionem ejusmodi rerum.

Respondet implicare animam non esse spirituales, eo ipso quo cognoscit res spirituales & incorporeas; siquidem potentia corporea non attingit res spirituales, quippe quæ sint extra & ejus activitatis & obiecti specifiativi sphaeram.

Respondet 2. negando consequentiam & paritatem: disparitas in eo est, quod si anima cognosceret solum singularia & corporea, claret utique tota corporea: sed eo ipso quo cognoscit res incorporeas, debet esse incorporea in se & spiritualis, quandoquidem cognitio rei spiritualis est actus vitalis procedens ab anima ut a causa principali quæ suo commensuratur obiecto; & est ejusdem cum illo naturæ & ordinis. Ad probationem distinguo: anima cognoscit res spirituales dependenter a phantasmatis ut a conditione sine qua non & propter corpus cui conjungitur, concedo; dependenter absolute, nego. Cum igitur nihil sit in intellectu, nisi prius fuerit in sensu, quando in anima corpori conjuncta est, utitur phantasmatis ad cognoscendas res, sed non sumit ex phantasmatis obiectum, siquidem illud deputat vi intellectus agentis a conditionibus materialibus, format de ipso speciem impressam, & hac mediante, verbum seu speciem expressam in qua contemplatur ipsum obiectum: igitur intellectus versatur circa universalia principaliter & immediate, mediate vero & secundo singularia cognoscit.

Respondet 3. Animam posse cognoscere singularia sine phantasmatis, pura per infusionem spirituum. Præterea potest cognoscere Angelum: sed in hypothese, non cognosceret dependenter a phantasmatis, quandoquidem Angelus est immaterialis: non est igitur universaliter verum animam rationalem a phantasmatis in cognitione sui obiecti pendere.

Instabis: Si anima est spiritualis, & consequenter immortalis, maxime ex eo quod sit discursiva; atqui hæc ratio nulla est. Et probatur 1. Belluæ discunt, siquidem eligunt media ad finem propositum conducenda. Sic canis relegens vestigia prædæ quam persequitur,

reli-

reliſta una via, ingreditur alteram quam ſera tenuit. 2. Ipſa hominis phantalia in ſomno multas forniat per quoddam diſcurſus imagines & repræſentationes: at-tamen neque belluæ, neque phantalia ſunt ſpirituales. Igitur anima non dici debet ſpirituales ex eo quod ut diſcurſiva.

Reſpondeo 1. Rationem adæquatam cur anima ſit ſpirituales non eſſe præſe quia diſcurrit, verum potius abſolute loquen-do quia eſt a materia independens: enim-vero poteſt & ſuſſiſtere & operari ſine corpore, ut anima ſeparata. Præterea cognoſcit concluſiones in principiis, unde non ſemper diſcurrit: ſed perfectius agit & operatur.

Reſpondeo 2. negando minorem. Ad pri-mam probationem diſtinguo; belluæ diſcur-runt imperfecte & ex determinatione na-turæ ad unum, concedo: ducuntur enim ab inſtinctu in ſuis operationibus, aves eodem ſemper modo nidiſcant. Canis rapitur ab odore prædæ ad hanc potius quam iſtam viam tenendam: diſcur-runt perfecte conferendo media ad in-vicem & eligendo, nego. Cognoscunt quidem media propria ſui ad quem ne-ceſſario ſunt determinatæ: ſed mini-me circa alterum finem; alii non ſic ho-mo, namque operatur quodcumque vult, & de diverſis mediis aſſumit propria & convenientia ad propoſitum finem quem elegit, & hoc ex perfectiſſima ratione. Igitur vere diſcurrit, minime vero bel-luæ. Ad aliam probationem, dico phan-taſiam non diſcurrere, ſed ex ſpeciebus reliſtis, quædam componere, & ſæpius ſine ordine, magnum ſane argumentum eam rationis & veri diſcurſus eſſe inertem.

Urgebis. Anima naſcitur cum corpo-re, & per omnia æqualis illi videtur, nam & in pueris creſcit, creſcente corpo-re, & in ægrotis languet, languente corpore: igitur & moritur, moriente corpore. Igitur neque ſpirituales, neque immortalis eſt.

Reſpondeo diſtinguendo: anima eſt per omnia corpori ſimilis extrinſe, tranſ-ſeat, enimvero ratiocinatur & diſcurrit: ſuos explicat verbis conceptus: ſed quis ſane mentis dicit corpus ratiocinari? æ-qualis eſt corpori intrinſe, nego: eſt enim forma per ſe ſuſſiſtens & incorporea.

Ad probationem ſimiliter diſtinguo: ani-ma creſcit & languet extrinſe, concedo: intrinſe, nego. Anima utitur cor-pore tanquam instrumento in ſuis opera-

tionibus, hinc bene aut male, diſpoſito instrumento, bene aut male operatur. Creſcit igitur in pueris non quidem in ſe & intenſive, ſiquidem eſt indiviſibilis, nec ullas habet partes: ſed extenſive, id-eſt, novas gradatim habet operationes, & quidem perfectiores; item languet extenſive in ægrotis, deficit in operationibus, eo quod deſiciat inſtrumentum. Igitur nego conſequentiam, ſcilicet animam mori cum corpore; enimvero tamen per abſolutam Creatoris potentiam poſſit annihilari, non tamen ex natura ſua, cum non conſet ele-mentis corruptibilis: igitur eſt incorrup-tibilis & immortalis.

Urgebis. Anima nequit eſſe ſine corpore: ergo, ipſo deſiciente, perit & deſicit. Probatur antecedens, ac primo quidem ordi-natur ad faciendum cum corpore com-poſitum; igitur, pereunte compoſito, non poteſt ſuſſiſtere. 2. Anima ſeparata forer quid incompletum, immo & in violentia, quippe quæ corpus ſine ſine perop-taret. 3. Forma ſpirituales, ſcilicet ſcientia perit, quidni & anima licet ſpirituales, peribit pereunte compoſito?

Reſpondeo negando antecedens. Ad pri-mam probationem diſtinguo; anima ordi-natur ſecundario ad faciendum compoſi-tum, concedo; primario, nego: eſt enim creata primo & principaliter ad cognosce-dum & amandum Deum: deſinente igitur corpore, non deſinit anima. Ad ſecundam probationem utique diſtinguo: anima ſepa-rata eſt ens incompletum comparative ad compoſitum, concedo: reſpectu ſui ita ut indigeat comparte ut ſuſſiſtat, nego. Eni-mvero eſt forma per ſe ſuſſiſtens, pro-priam habens & ſuſſiſtentiæ & exiſtentiæ: deſiderat quidem corpus cui iterum con-jungi appetit: ergone in ſtatu violento eſe cenſetur? minime, tum quia omnia requiſita præhabet in ſe ut poſſit eſſe bea-ta; tum quia hanc eſſe Dei voluntatem, ut tempore duntaxat iudicii univerſalis reſumat corpus, non ignorat. Ad ter-tiam probationem nego paritatem. Et vero ſcientia eſt accidens, unde licet ſit quid ſpirituale, poteſt tamen eſſe & ab-eſſe abſque ſubjecti corruptione: quid plu-ra ſcientia inhaeret & dependet a ſubje-cto, quod ſane diſpoſitionem ſibi-contrariam poteſt inducere: verum anima eſt ens per ſe ſuſſiſtens, nec quæquam ſuæ naturæ ſpirituales oppoſitum habet; igitur eſt immortalis, quia & incorruptibi-lis.

Inflabis: anima rationalis est idem realiter cum anima sensitiva; & quod sicut ista est corruptibilis, erit & illa.

Respondeo distinguendo antecedens: anima rationalis est idem realiter eminenter cum anima sensitiva, quatenus idem operatur quod anima sensitiva in belluis, concedo: est idem formaliter, ita ut componatur & constet partibus extensis & corporeis sicut ista, nego. Superiora, inquit Dionysius, inferiorum continent, virtutem: possunt igitur idem efficere quod ista operantur, sed semotis eorum imperfectioribus.

Repones, substantia materialis, non est semper & ubique corruptibilis, ut patet & de materia prima, & de Caelis, qui quidem juxta communione opinionem incorruptibiles sunt. Igitur ex eo quod anima sit incorruptibilis non sequitur eam esse immortalem.

Respondeo, negando paritatem. Ratio enim adaequata cur anima sit immortalis, non ex sola incorruptibilitate petitur, verum etiam ex eo quod sit & ens per se subsistens, & ad imaginem Dei facta, & ad Deum intuitive videndum, & in aeternitate possidendum creata. Præterea qui tenent non dari resolutionem usque ad materiam primam, non concedunt eam esse incorruptibilem. Quoad cælos, non desunt qui affirmant esse corruptibiles; immo quidam inter novos Philosophos contendunt quandoque maculas in sole & quidem ipsi intrinsecus non semel apparuisse; & sic ratio desumpta ex quadam materia incorruptibili nihil probat nec animæ inficiatur immortalitatem, maxime cum sit secundum multos ex falso supponente.

Obijcies 1. Ex præmio bonis operibus debito, non recte inseritur animæ immortalitas: Et probatur: vita longa conceditur homini tanquam virtutis præmium, huic accedit pax & bonæ conscientie securitas, quinimmo virtus per se sufficit ad beate feliciterque vivendum, sufficit sapientia, de qua loquens Salomon dicebat: *Venerunt mihi omnia pariter cum ea & innumerabilis bonestas per manus illius*; igitur non recte inseritur animæ immortalitas ex præmio bonis operibus debito.

Respondeo distinguendo antecedens: vita longa, pax, sapientia & similia bona dantur tanquam virtutis præmium inadæquatam, concedo: adæquatam, nego. Homo quantumvis bonis affluat, quacumque polleat virtute & sapientia, tamen si pacem

etiam interiorum possideat, ulterius tendit, & ad majora aspirat scilicet ad possidendum Deum, juxta illud Augustini: *Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum donec requiescat in te*. Adde multos alias iustissimos in hac vita quandoque privari consolationibus saltem sensibilibus: nonnumquam deijci tum ad emendationem, tum etiam ad probationem, juxta illud 1. Cor. 1. 9. *Responsum mortis habuimus ut non finis fidentes in nobis, sed in Deo qui suscitavit mortuos*. Ita ut taderet etiam nos vivere. Verum est quod sit pax multa diligentibus Deum, attamen in tantum est multa, in quantum æternitate bonorum suffulta erigit spem, & accendit charitatem.

Dices: Concilium Constantinopolitanum primum sic loquitur: (Anima rationalis est immortalis per gratiam.) Igitur non ex sua natura.

Respondeo, distinguo antecedens: anima rationalis est immortalis per gratiam, id est, beneficio Creatoris, concedo; non enim est a se & a Deo Optimo Maximo independens: non est in se, nego; supposito enim quod Deus illam voluerit condere & creare, est natura sua immortalis.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Anima rationalis est immortalis.

Primo. Quia facta est ad imaginem Dei; *Gen. 1. 27. Rursus, iustus anima in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis*. Sap. 3. 1. *Econtra vero de reprobis Matth. 25. scriptum est: Ite maledicti in ignem æternum*.

Secundo. Hanc veritatem docent Concilium Lateranense sub Innocentio III. Florentinum agendo de Purgatorio, Tridentinum Sess. 6. c. 16. Iustinus Martyr dialogo cum Tryphone; Irenæus l. 3. adversus hæres. 64. Tertullianus, Ambrosius, Augustinus ex professo, & multi alii utriusque Ecclesiæ Patres.

Tertio. Ratio multiplex suffragatur. Anima videt composita simpliciter, materialia immaterialiter, divisa indivisibiliter, unitatem, nullis acceptis prius de objecto speciebus, in infinitum apprehendit, nec ullo satiatur bono creato. Quæ quidem omnia arguunt immaterialitatem, & immortalitatem animæ.

SYNOPSIS OBJECTIONUM

ET SOLUTIONUM.

Obijciunt 1. Anima, male disposito corpore, aut languescit, aut perverse suas elicit operationes. 2. Est idem realiter cum anima sensitiva. 3. Belluæ dicuntur etiam habere animam, quam tamen esse corruptibilem nemo inficiatur. 4. Immortalitas soli Deo qui est ens a se, debetur, namque cuncta sicut creata, ita & corruptibilia & contingentia sunt.

Respondeo ad primum. Per accidens, male disposito corpore, anima defectu dispositionis in instrumento requisitæ, aut languescit, aut male, aut saltem summa cum difficultate suas elicit operationes.

Ad secundum: anima hominis est idem realiter cum anima sensitiva, sed ipsum tum in entitate, tum in virtute, tum etiam in operationibus supereminet: seu potius sola anima rationalis quæ est virtualiter vegetativa & sensitiva, inest homini.

Ad tertium. Belluæ habent animam imperfectam.

Ad quartum. Immortalitas essentialis soli Deo competit; unde per absolutam Dei potentiam omnis creatus spiritus etiam Angelicus annihilari potest, in quo certe sensu anima potest dici corruptibilis nimirum extrinsece, ac non intrinsece, & ex natura sua, quippe quæ principio, scilicet materia sit secundum se immuni.

SECTIO SECUNDA.

Convellitur systema Epicuri animam rationalem esse mortalem propugnantis.

DICTUM EST supra ubi de Existentia Dei differuimus, Epicurum propugnasse omnia ex atomis & hieri & constare, adeoque animam etiam rationalem, sicut etiam sic & interitui esse subiectam, contra quem sit

CONCLUSIO.

Non sequitur ex fucato Epicuri systemate animam hominis esse mortalem.

Probatur duplici argumento, uno quidem negativo; altero vero positivo.

Argumentum negativum. Ex illo systemate non sequitur animam hominis esse mortalem, ex quo nihil potest concludi: atqui ex systemate Epicuri nihil potest concludi, & probatur. 1. Quia multa supponit Epicurus, sed nihil probat. 2. Fallum est omnia constare ex atomis, falsum materiam esse ab æterno, falsum, mundum esse a seipso: igitur & falsum animam immergi in materia & esse materiale. Antecedens patet ex dictis. Probatur consequentia. Anima non est extensa in longum, latum, & profundum, alias cum digitis abscinditur, utique anima caderetur & periret, cuius tamen contrarium quotidiana comprobatur experientia. Secundo, anima nostra non est sensus externus, ipso enim extincto, non exstinguitur: non phantasia sed plus, quandoquidem abstrahit a materia sensibili: non memoria sed plus, enimvero pereunte memoria, non perit: non æstimationis, aut sensus communis, quippe quæ per rationes superiores & universaliores cognoscat objecta; igitur anima immaterialis est: si immaterialis & immortalis, quia non corruptibilis.

Aristoteles licet lumine fidei destitutus, posuit tamen animam rationalem esse aliquid supra materiam, esse quantam essentiam, omnibus rebus superiorem. Ita refert Cicero l. i. q. Tuscul. "Aristoteles, inquit, quantam quandam naturam censet esse, e qua sit mens. Cogitare enim & providere, & discere, & docere... in horum quatuor generum nullo inesse putat; quantum genus adhibet vacans."

Argumentum positivum. Licet omnis generis argumenta jamjam pro immortalitate animæ probanda attulerimus; quædam tamen contra Epicurum urgere juvat. Unde sic argumentor; illa anima non est materialis; & consequenter nec mortalis quæ infinitatem pro objecto habet, quæ est a materia independens, quæ libertate gaudet, quæ denique Deo assimilatur. Atqui talis est anima rationalis:

lis: igitur est immaterialis, & consequenter immortalis. Major patet, nam quod est materiale, est circumscriptum terminis quantitatis, clauditur quippe inter dimensiones certas & locatas: & ideo neque ad infinitum sed ad finitum objectum terminatur: neque est independens a plantis, matibus & rebus materialibus, cum ipsum sit materiale, neque libertate potitur, quin potius aminer determinatum ex natura sua ad unum, nec etiam dominatur corpori, alias sibi ipsi dominaretur: nec denique Deo assimilatur, Deus enim est ens plenum atque perfectum, materia vero est ens vagum & ad omnes formas subeundas parata: probatur igitur minor in qua est difficultas, & hoc ab enumeratione partium.

Primo. Anima omne verum intuetur, namque omne scibile discutit, omnes scientias suscipit, nec in una aut altera veritatis cognitione quiescit, sed novam semper inquirat, donec veritatem summam, eamque omnibus modis infinitam possideat. Bonum utique infinitum appetit; non enim satiatur divitiis, non honoribus, non gloria mundana: non amicis, non sociis cum nobilibus inito: non bonis quibuscumque creatis, sed iterum, atque iterum sine fine alia desiderat. Dato uno bono, novum ulque in infinitum inibat, inquit Aug. hinc subdit S. Doctor: *Quidquid Deo minus est, explere non potest.*

Ad infinitum semper respicit anima, illudque cognoscit; enimvero cognoscit continuum ejusque partes, sed & quamlibet partem intelligit & capit in infinitum esse divisibilem, quinimmo videt & experitur infinitum in omni genere querere, ad omne quippe verum proprio fertur pondere, sentit nullo bono creato se satiari: quid plura? cognoscit in se miseriam infinitam, videlicet posse sine fine peccare, infinitis se subijci defectibus, ex parte quidem intellectus, ignorantia abique numero; ex parte voluntatis, malitia sine fine accrescit: ex parte appetitus in infinitum exarscescit, modo ira, modo & concupiscentia. Ex his omnibus sequitur illud argumentum: quod est materiale, clauditur terminis & est ad unum determinatum, quia omne materiale circumscribitur punctis, lineis, superficiebus, sin minus non erit materiale, sed supra materiam. Atqui anima non clauditur terminis in appetitu, quia ubique tendit ad infinitum, illud appetit, in illo sese exercet, in illo

solum quiescit: igitur non est materialis. Demonstrativa profecto & irrefragabilis consequentia, nam belluæ licet aliqua cognitione polleant, quia tamen sunt materiales quiescunt in bono finito, nec ulterius ad infinitum tendunt.

Secundo. Anima rationalis est a materia independens, quandoquidem cognoscit substantias a materia separatas, nempe Angelos, & rerum sensibilibus essentias: immo ut istas cognoscit, a materia spoliatur: revera quidem, quam quæso materiam concipit anima, dum istam concipit & contemplatur veritatem, homo est animal rationale: itein concipit ipsum Deum, & de ipso istum format conceptum: Deus est ens a se; est qui est. Omnes pene antiqui Philosophi posuerunt Deum esse ens spirituale & ab omni materia immune. Et merito, si enim per ens a se concipis materiam, non concipis Deum, quippe sit quid plus, quid infinitum, & nullis clausum terminis, nullis coangustatum figuris. Ipse Epicurus distinguit Deum a mundo & a materia. Hunc vocat infinitum & infinite beatum. Igitur anima non est materialis, cum Deum independentem a materia cognoscit. Si immaterialis, profecto & immortalis.

Ad aliud exemplum gradum facimus. Anima cognoscit unitatem, sed cognoscit independentem a materia. Omnes quippe homines sine lectione, abique magistro, abique objectorum materialium & individuorum visione, sola docente natura sciunt duo & duo numerum quaternarium constituere: de hoc conveniunt omnes gentes, de hoc pueri; de hoc senes; de hoc idiotæ, & Barbari; & si quis contendere vellet duo & duo esse quinque, extra rationalium numerum fieret: atqui tamen hoc anima independentem a materia cognoscit, quia ad hanc doctrinam non opus est individua materialia nostris subijci oculis. Igitur anima est a materia independens: igitur & immaterialis, consequenter & immortalis.

Tertio. Anima rationalis est libera. Præter fidem quotidiana hoc probat experientia. Homo ad nutum facit, modo bonum, modo malum, modo operatur, modo quiescit: igitur anima est immaterialis. Probatur consequentia; materia figurata atomorum compage est ad unum tantum semper determinata; ut primum enim atomi uno aut alio modo sibi invicem adherent, necessario fit effectus, hoc enim se-

sequitur ex fucato Epicuri systemate, hoc ex ejus principiis promanat, ita ut nulla sit potentia ad oppositum nisi per dissolutionem compositi, & alterius generationem, namque ex ipso res modificata fieri non potest alia, & sum mutare statum nisi fiat alius atomorum motus, alia configuratio, adeoque & generatio: arqui tamen homo idem semper manens liber est, modo unum, modo aliud vult, & hoc per electionem: igitur anima est immaterialis & consequenter immortalis.

Quarto. Anima rationalis est domina corporis; nam & sensus & membra, & cuncta quæ sunt, obediunt animæ, quinimmo ipsius voluntati ex impetu & sine mora subduntur. Oculi aperiuntur quando vult, clauduntur, si cupit. Lingua loquitur quando præcipit, tacet vero si placet illi. Etiam in arduis cedunt & obediunt voluntati. Corpus sarcinas ab uno ad alium transfert locum: jejunit, periculo & ictibus sese obicit quin & ipsi morti, imperante voluntate; igitur anima dominatur corpori: igitur est supra corpus, supra materiam: igitur immaterialis & consequenter immortalis.

Quinto. Anima rationalis ad similitudinem Dei appropinquat: ipsam exprimit: & probatur. Deus est 1. Ens a se & spirituale. 2. Independens a creaturis. 3. Omnium Dominus. 4. Infinitus. 5. Universalis, omnia comprehendens & ambiens, a nullo vero aut limitatus, aut comprehensus. Sed anima nostra participat illas omnes perfectiones. & prob. 1. quidem est spiritualis, quia independenter a materia intelligit. 2. Per se subsistit, ejus argumentum est, quod independenter a materia cognoscit & intelligit, unde licet non possit esse a se, participat tamen de actu puro. 3. Nullo bono satiatur: igitur a creaturis non dependet pro sua beatitudine. 4. Est libera & nullis ligatur vinculis, hinc Martyres quamvis catenis extrinsecus oppressi, ita tamen sui compotes erant: ut ipsa illis cesserint tormenta: neque gladius; neque persecutio potuerunt eos separare a charitate quæ est in Christo Jesu. 5. Anima gaudet infinitate, ostensum est eam ad omne verum & bonum sese extendere. Sed & Dei universalitatem exprimit anima & participat, immo in toto homine ista perfectio relucet. Oculum quidem est ad omne coloratum, auditus ad omnem sonum, tactus ad omne palpabile, odoratus ad omnes odores: Phanta-

sia, omnium rerum & præsentium & futurarum, immo & possibilem format imagines. Memoria omnium servat species, intellectus cuncta scit & speculatur. Voluntas omne vult bonum, & in supremo quiescit; sed tanta & tam extensa & omnimoda universalitas non convenit enti pure materiali. Nam est relatio universalitatis sensuum ad universalitatem intellectus & voluntatis, & crescit universalitas, quo magis fit gressus ad intellectum & receditur a materia. Oculum namque videt, non lapid; quia oculis non est tam immerisus in materia sicut lapis. Phantasia magis universalis quam oculis; ad plura sese extendit: memoria magis universalis quam phantasia, nam & rerum insensibilium conservat atque retinet species: intellectus magis adhuc universalis, omnium quippe rerum tam sensibilem, quam insensibilem, non solum species format, sed & essentias optime inuenerit, & hoc per perfectam a materia abstractionem, unde pronuntiatum est istud axioma, *intellectus sit omnia*. Denique voluntas suo modo exprimit Deum per sua desideria, est namque ad bonum & in solo supremo quiescit. Quid jam ex his concludendum, nisi animam non esse materiale, quia omne quod est pure materiale, est singulare & individuum, anima autem est universalium; igitur immaterialis, si immaterialis & immortalis.

Solvuntur Objectiones Epicureorum.

Obijciunt 1. Epicurei. Belluæ tendunt ad infinitum, & tamen anima eorum est immaterialis: igitur non potest concludi animam esse immortalem & immaterialem, eo quod tendat ad infinitum. Probatur antecedens: belluæ sine fine querunt prædā; aves perpetuo cantant; apes mellificantes; vellera ferunt oves: igitur tendunt ad infinitum belluæ.

Respondet negando antecedens; belluæ enim sunt ad eandem operationes & eandem objecta determinatæ. Aves eodem modo semper nidificant: apes in hoc solum tendunt, ut mel componant & producant: Unde ad probationem, distinguo. Belluæ sine fine querunt prædā quando fame premuntur, concedo. Secus; nego. Si enim non opus habent cibo, quiescunt; & eo sumpto, satiantur, & sic de cæteris. Oves eundem semper & unum producant effectum, quo producto, cessat operatio.

At

At vero anima ad nova & disparata semper tendit: non fatiatur quocumque vero & bono, nisi primum veritatem & summam bonitatem asequatur. Igitur nulla est veritas.

Opponent 2. Belluæ sapius agunt & operantur independentes a materia & phantasmatis: igitur male inferitur animam esse immaterialem, ex eo quod quandoque agat independentes a materia: maxime vero cum ex ordine consueto & ut plurimum dependentes a phantasmatis operentur. Probat igitur antecedens in quo est difficultas. Ovis licet non videat lupum aut distinguat, attamen si non longe distat, concipit esse lupum; unde tremens & balans fugit. Ergo belluæ aliquando agunt independentes a materia seu phantasmatis.

Respondeo, negando antecedens: ad probationem, distinguo. Ovis in hypothese agit independentes a phantasmatis formati per species objecti aut colorati, aut figurati, concedo, per species odoris designantis inimicum, nego. Objectum quandoque per oculum, quandoque per tactum, quandoque per auditum, quandoque etiam per olfactum perspicitur: & his omnibus ovis agnoscit lupum: per auditum quidem dum post ipsam latrat & rugit; per oculum quando videt, per olfactum cum per odorem ex halitu respersum vel a corpore emissum sentit: tactu denique si ipsam apprehendit: & certe unus modus potest esse sine alio: potest irruere a tergo lupus in ovem, & tunc infelix ad perditionem noscet cruentam bestiam: quocumque igitur sensu percipiat lupus ab ove, ipsa illico format in phantasia species lupi, & apprehendit secundum rationes disconvenientiæ. Igitur & dependentes a speciebus, puta vel tactus, vel visus, vel olfactus, vel auditus. Immo & cognitio quam habet, est materialis, quia a sensu materiali nempe externo & interno promanat; sed non sic anima. Siquidem subsistere sine corpore potest: immo dum illi conjungitur, multa prænoscit independentes a materia: quin immo spoliatur a materia objectum corporale, ut illud in propria contempletur essentia.

Obijciunt 3. Belluæ apparent libere, quamvis sint materiales etiam quoad formam. Igitur licet anima rationalis sit libera, non ideo dicenda immaterialis. Probat igitur antecedens. Belluæ ad nutum manducant, persequuntur prædam, vel

non. Modo unam rem faciunt, modo ab hoc negotio desistunt. ergo, &c.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem, distinguo. Modo rem unam faciunt belluæ, modo ab opere desistunt secundum quod moventur & determinantur ad hoc per objectum, concedo: ita ut agant per electionem, nego. Verum est belluæ modo unum, modo alterum operari, sed prout rapiuntur & alliciuntur per objectum præsens, a quo determinantur ad unum: at vero anima agit per electionem non per puram spontaneitatem, ita ut etiam præsentem & moventem objecto, aliquando non operetur, unde non est par ratio, quia nulla libertas, nulla vis electiva est in belluis.

Obijciunt 4. Belluæ est domina sui sensus; leo. v. g. vertit quocumque vult caudam & corpus, modo ad unum locum graditur, modo ad alium: Igitur anima non est dicenda immaterialis, quamvis sit corporis domina.

Respondeo distinguendo: belluæ est domina sui sensus, siquæ corporis secundum quid, concedo; absolute loquendo, nego. Belluæ agunt naturaliter & spontaneæ circa ea quæ subjiciuntur sine impedimento eorum oculis; sed non per electionem, quodcumque enim agens naturaliter & sine violentia operatur: in hoc sensu belluæ dicuntur dominæ suorum actuum, sed non proprie loquendo: verum potius rapiuntur ab objectis. Profecto hoc non est esse suorum actuum dominum; quandoquidem belluæ, posito objecto, alliciuntur & velut rapiuntur ad id quod in phantasia sua præhæbent; at vero anima operatur quando vult; etiam, præsentem objecto, potest non agere: Igitur sola est domina sui actus.

Obijciunt 5. Sensus belluarum sunt universalium, sicut sensus hominis. Visus canis v. g. est ad omne coloratum. Et sic de cæteris sensibus, & tamen anima eorum non est spiritualis. Igitur ex eo quod anima sit universalium non sequitur eam esse immaterialem & immortalem.

Respondeo distinguendo: sensus belluarum sunt universalium materialiter, concedo: formaliter & directive, nego. Sensus quidem belluarum sunt universalium, sed materialiter tantum & per limitationem. Oculus v. g. leonis videt omne coloratum, sed ad hoc restringitur: igitur non formaliter & directive, quia spiritus animalium manet ad unum de

termin-

terminatus & rapitur ad obiectum a quo allicitur, ut vero animi rationalis suos dirigit sensus tum interiores, tum exteriores ad quod vult, nec limitatur ad eorum operationem, verum ultra longe progreditur, nam & libere intelligit omne quod potest aut concipi, aut dici.

Inquit. Atqui belluæ etiam directivæ agunt & operantur: ergo par est utrobique ratio. Probatur antecedens. Canis insectans leporem qui per transversum fugit, relegit vestigia, &, relicto uno tramite, sæpius & subito convertitur ad alium, unde veluti intra se ratiocinari videtur. Lupus per hanc non transivit viam; igitur ista lustranda est quietiam & invenit & capit prædæ. Ergo, &c.

Respondeo negando subsumptum, ad probationem, distinguo; & rapitur canis ex odore prædæ, ut per hanc potius viam quam per aliam transeat, concedo: & operatur conferendo media cum fine, eumque prænoscit, nego. Canis sequitur odorem relicto a bellua, unde non mirum si, relicta via, ubi non repertus est talis odor alteram ubi sentitur, teneat. Igitur rapitur ab odore prædæ ad eam per quam fera transivit sequendam; at vero non sic anima rationalis, actus quippe suus & ratione & electione ad finem præconceptum dirigit, quocirca independens est, ut agit & ab objecto terreo, & ab ipsis dicuntur sensibus: enimvero libere se movet ut operetur tum ad intra, tum ad extra: movetur quidem ab objecto, sed solum extrinsece, utitur utique sensibus ad operandum, sed tanquam conditione sine qua non seu instrumentis, & hoc ad nutum, nam &, seclusa eorum ope, nonnunquam intelligit rerum essentias, eas rimatur & in se contemplantur. Igitur spiritualis est, & consequenter immortalis.

Diluantur Objectiones Spinozæ contra animæ rationalis spiritualitatem & immortalitatem.

Spinoza si non aperte, at tamen vere inficitur existentiam Dei Creatoris, oppugnando animæ rationalis spiritualitatem & immortalitatem; quia hoc utitur medio ut suum probet impium systema, quod statuit unius solum generis esse substantiam, eamque materialem; unde & animam & intellectum & voluntatem in materia subtili consistere propugnat.

Obijci igitur: nulla est in rerum na-

tura substantia, nullum ens nisi id quod clare cognoscitur; sic enim habet Ethic. p. 1. de Deo definit. 3. *Per substantiam intelligo id, quod in se est, & per se concipitur: hoc est id cuius conceptus non indiget conceptu alterius rei a quo formari debeat.*

Atqui animam spirituales non cognoscimus clare esse in homine, siquidem non cognoscimus ejus essentiam; igitur non datur anima rationalis quæ sit & spiritualis & immortalis.

Respondeo 1. negando absolute majorem; multa siquidem diu abscondita hominibus manserunt; ut artes, disciplinae, scientiæ multæ de mineralium & plantarum virtutibus, quæ decursu duntaxat temporum innotuerunt hominibus, qui artes & scientias tum studendo, tum meditando adinvenero; igitur falsum est quod dicit Spinoza, nempe illud solum esse substantiam quod clare & sine conceptu alterius a quo formetur, dependet; in ista enim definitione ad consuetam recurrit æquivocationem, loquitur quippe de eientia rei metaphysica, quæ non habet causam rei, sed solum cognitionis, quandoquidem est pura rei definitio. Confundit in eadem definitione prima principia quæ sine discursu sed prima apprehensione concipiuntur, confundit, inquam, cum aliis rebus, quarum quidem cognitio habetur dupliciter, scilicet a priori, & per causas: 2. a posteriori & per effectus: unde.

Respondeo 2. distinguendo majorem; illud solum esse substantia quod clare cognoscitur vel a priori, vel a posteriori, concedo: quod cognoscitur clare a priori, nego. Cognitionis a priori est per causas; a posteriori, per effectus: utraque suam habet claritatem & evidentiam; rerum quidem essentias ut plurimum non cognoscimus a priori, quia ignoramus causas, quis v. g. causam vel fluxum & refluxum maris, vel attractionis, ferri per magnetem cognoscit? Attramen clarissime per effectus cognoscimus dari fluxum & refluxum maris, magnetem attrahere ferrum, & ex utriusque effectus scientia recte & evidenter cognoscimus dari causas: neque plura videtur exigere Spinoza, saltem ex principiis quæ statuit. Enimvero distinguit, entia per modificationes quas proprietates rerum appellat, & attributa divina: fateri tamen debet se multarum rerum naturam ignorare in particulari: enimvero dicere v. g. magnetem

solum natat per undas, sed quasi ludens ad ima descendit; & fursim postea ascendit.

Omnia sunt ludicra in Philosophia Spinozæ, & omnino absurda: juvat ipsius totum systema impium explanare compendiose, & convellere.

Primo: Statuit in sua Ethica unicam esse substantiam infinitam, animum vero rationale materiale esse effutit; ex materia omnia coalescere contendit: huic & nomen Dei, & attributa gratis largitur, immo sicut per Deum nihil præter totam materiam, ita & per attributa nihil præter modificationes materię ejusque motum intelligit: & sic mundum a se ipso, individua vero a motu materię esse propugnat.

Secundo: Animam rationalem & secundum se & secundum facultates ipsi innatas materiale prædicat, sic definit intellectum prop. 30. "Intellectus actu finitus", aut actu infinitus Dei attributa Deique affectiones comprehendere debet; nihil aliud. "Per affectiones Dei non intelligit nisi modificationes materię, quæ ipsa solus est apud ipsum Deus; cogitationem dicit esse modum ab extensione materię distinctum, materiale tamen esse statuit. Cogitationem quoque modum duntaxat substantię materiali extensæ adventitium esse rimatur; unde nullam cogitandi facultatem in homine agnoscit, intellectum vero nihil aliud esse quam talem, vel talem ideam ponere. Ita prop. 11. p. 2. 2. "Primum quod actuale mentis humanę esse constituit, nihil aliud est quam idea", rei alicujus singularis actu existentis, & demonstr. prop. 49. Spiritum nullam habere cogitandi & volendi virtutem asserit: unde cogitationes, seu potius rerum singularem ideas admittit, nusquam vero ipsum intellectum qui cogitat & obiectorum naturam concipiat.

Tertio: Sic describit atque definie voluntatem prop. 32. "Voluntas non potest dici causa libera; sed tantum ne cessaria". Statuit voluntatem, nihil aliud esse præter actum intellectus qui percipit ideam rei quam cognoscit; hinc ex ipso si pila mota posset percipere ideam scopi ad quem tendit, foret libera: sequitur quoque ex ejus principiis dementia laborantem esse liberum, quatenus æger ille se credit liberum; & videt ac percipit quod facit. Spinoza part. 1. defin. 7. sic loquitur: "Ea res libera dicitur quæ ex sola suæ naturæ ne-

cessitate existit, & a se sola ad agendum determinatur; necessaria autem vel potius coacta, quæ ab alio determinatur ad existendum & operandum", recta ac determinata ratione. "Denique prop. 32. p. 1. negat omnem volendi facultatem inesse homini, sed voluntatem in quibusdam ideis & cogitandi modis repositam esse prædicat & docet.

Sed contra, quoad primum: jam probavimus nullam esse substantiam infinitam præter Deum.

Quoad secundum, probavimus quoque animam rationalem non esse materiale. Adde intellectum esse facultatem cogitandi ab individuo distinctam, siquidem ex ipso Sponia, est quid ab extensione materię distinctum: Concedat igitur aliud esse substantiam quæ cogitat, aliud vero ipsam cogitationem. Igitur intellectus non est substantia modificata extensa: sed supra materiam realem, materia quippe realis illa sola est, quæ extensa facit. Incassum Spinoza vocat illam materiam metaphysicam & abstractam: Etenim talis materia est ens rationis; ergo ex concedendis intellectus non est realiter materia metaphysica; sed quid superius ab ea distinctum: idem sane dicendum de voluntate, cum, ipso teste Spinoza, sit modus intelligendi materię extensæ adveniens.

Quod spectat naturam libertatis quam inhiatur Spinoza dicendo actum liberum esse illud omne quod naturali impetu sine coactione fluit, illum defendimus tribus istis momentis; 1. Quia experimur nos modo unum, modo aliud oppositum ad nutum facere. 2. Sequitur ex definitione Spinozæ etiam bellus esse liberis, namque naturaliter & sponte operantur. 3. Absurdum est dicere stultum libere agere, cum nequidem rationabiliter & ordinate, sed disparata indifferenter loquatur. Si sufficit hominem se credere liberum, ut sit liber, sufficit etiam credere manducaliter ut satisficiat necessitatibus corporis, credere esse divitem, ut dives evadat: lepida sane Philosophia! quis rationis compos & sapiens audiet hæc absurda & credit? Igitur iniquitas Spinozæ & Deum Creatorem, & animæ rationalis immaterialitatem atque immortalitatem insipientis, mentitur sibi.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Non sequitur ex Epicuri systemate animam rationalem esse mortalem.

Primo quidem, quia Epicurus multa dicit; sed nihil probat. Ervero ipsa ratio inculcat, ipsa docet, ipsa demonstrat mundum neque esse a seipso, neque ab æterno productum. Animum quoque hominis non esse sensum aliquem aut exteriorem, aut interiorem constare; non exteriorem quidem, cum, illo extincto, non extinguatur. Sed neque interiorem, cum ipsi sit superior & ei dominetur.

Secundo: Anima nostra ad infinitatem tendit, nec uno aut altero bono creato satiatur, sed, aliquo quantumvis magno possessio, alterum ardentius inhiat, quod sine immortalitatem arguit; namque si materialis foret, utique rebus materialibus & concluderetur & satiaretur ejus appetitus, ultra quippe ferri non valeret.

Tertio: Quid plura pro immortalitate animæ adiciam? ipsa est a materia independens, nec semel multa independenter a speciebus sensibilibus intelligit. Est libera libertate electionis & indifferentiæ actus, est ad imaginem Dei: igitur & immortalis.

SYNOPSIS OBJECTIONUM.

ET RESPONSIONUM.

Objicies. 1. Belluæ ad infinitatem tendunt; namque sine fine quærunt prædæ. 2. Immo quandoque absque speciebus sensibilibus intelligunt; ovis etiam si lupum non videat, eum tamen apprehendit. 3. Feræ appetunt utique liberæ, nemo enim non videt eas ad nutum inlequi prædæm relegendo modo unam, modo alteram viam ut certo certius inveniant. 4. Sensus belluarum sunt etiam universalium. Et vero oculus canis attingit omne coloratum, his tamen non obstantibus, animam belluarum esse mortalem omnes concludunt; idem igitur dicendum de anima rationali, tametsi tendat ad infinitatem, nonnumquam intelligat absque speciebus sensibilibus; licet sit & libera & universalium.

Respondeo negando paritatem. Ad primum, belluæ sunt ad unum determinatæ

& cibo materiali perfecte satiantur. Ad secundum, ovis ex odore & instinctu, nulum vero iudicio & intellectione apprehendit lupum. Ad tertium, rapitur canis ex odore, utique prædæ ut una potius viam altera caminestetur. Ad quartum, sensus belluarum sunt universalium solummodo materialiter, nusquam vero ductive, neque a materialibus ad spiritualia & immaterialia absque limitatione, sicut anima rationalis assurgunt.

Cæcitas profecto Spinosa impius dum animæ, Epicureo systemati insidens, insinuat immortalitatem. Enimvero tametsi non cognoscamus a priori, seculi fide, hanc prerogativam, bene tamen a posteriori & per effectus. Non negamus, male disposito corpore, operationes animæ languescere, verum non defectu ipsius animæ, sed instrumenti seu corporis: fracto, penicillo, pictor aut nihil aut male pingit, ergone malus aut nihil modo artifex? minime. Est quod quædam in somno cogitemus, sed attendas velim, benevole lector, ejusmodi operationes ut plurimum absque ordine fieri, quod si quandoque rectæ sunt; ex impressionibus rerum quæ, durante vigilia, ab anima factæ sunt, id evenire constat. Unde incassum Spinosa tribuit sensibus & imaginationi operationes liberas & intellectuales. Ex imperfectionibus quippe illas esse materiales absque negotio dignoscitur.

ARTICULUS SECUNDUS.

Num detur reprobatio.

NOMINE reprobationis intelligimus ordinationem Dei privantis aliquos vita æterna. Unde variis nominibus misera eorum fors in Scripturis significatur. Primo dicuntur ignoti, Matth. 5. *Amen dico vobis, nescio vos.* 2. repulsi, Psal. 87. *Et ipsi de manu tua repulsi sunt.* 3. Despecti, Ecclesi. 1. *Nemo potest corrigere quem Deus despecterit.* 4. Maledicti, Matth. 23. *Discedite maledicti in ignem æternum.* 5. Ibidem vocantur hædi. Epist. Be. Judæ 8. *Proscripti in diem malum. Vasa iræ, & vasa contumeliæ apta in interitum.* Rom. 9. Usque tamen apud Theologos, communi reprobatio sumitur pro exclusione a regno Dei, quæ quidem duplex distinguitur, una negativa, positiva altera. prima est exclusio a regno cælesti, ut est quia

ut est quidem indebitum; secunda vero exclusio ab eodem regno ut poena propter peccatum infligita.

Certum est reprobationem in executione pendere a peccato vel originali, ut in pueris sine baptismo morientibus, vel actuali, ut in adultis. Totum igitur controversia caput est de reprobatione secundum intentionem & Dei ordinationem spectatam. Queritur igitur an Deus decreverit aliquos a gloria excludere, independentem a quocumque peccato?

Calvinus contendit Deum positivo decreto independentem a praevisione inculpae peccati quosdam predestinasse ad poenam. Quidam Theologi rigidiore tenent, multos reprobasse negative ante praevisa demerita; hoc est, voluisse, a regno suo propulsare, eo quod sit indebitum, & nulli teneatur sua retribuere bona. Sententia contraria communis est apud Theologos, paucis enim exceptis, propugnant quod licet Deus alicui dare gloriam non necessitetur, neminem tamen a regno aeterno nisi propter peccatum voluisse excludere, cum quibus sit

CONCLUSIO.

Deus decrevit excludere a gloria illos solum quos in peccato lethali morituros praevidit.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, ex Scriptura Sacra.

Quae dependent ex voluntate Dei, nobis per Scripturam Sacram innotescunt; sed quotiescumque Scriptura divina loquitur de reprobatione, aut assignat peccatum pro sententiae mortis motivo, ut Christus ipse, Matt. 26. qui reprobos sic alloquitur: *Ejuri & non dedistis mihi manducare*, aut excludit homines a regno, quia futuri sunt peccatores, sic pronuntiat Apostolus, 1. Cor. 6. 9. *An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt?* Igitur peccatum praevisum est ratio reprobationis motiva.

Secundo, ex Conciliis.

Concilium Valentinum tertium c. 3. eandem veritatem non obscure declarat & definit his verbis: "Fidenter fateamur, praedestinationem electorum ad vitam, & praedestinationem impiorum ad mor-

tem: in electione tamen salvandorum, misericordiam Dei praecedere meritum bonum, in damnatione autem periculatorum, meritum malum praecedere iustum Dei iudicium." Quibus verbis Patres hanc ponunt inter electionem ad vitam & electionem ad mortem discrepantiam, quod illa procedat a misericordia praecedente meritum bonum, ista vero subsequatur ad meritum malum. Ceterum loquuntur de electione, adeoque de decreto quo Deus ab aeterno malos a regno suo propellere statuit: Igitur reprobatio omnis secundum ordinationem Dei considerata, est & a peccato ut a causa motiva, & propter peccatum seu in peccati vindictam.

Tridentinum concinit Valentino, sess. 6. c. 11. his verbis ab Augustino l. de natura & gratia c. 26. mutuatis: "Deus sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi prius ab eis deseratur." Quae quidem sententia profecto non cohaereret, si Deus independentem ab omni peccato praevisto multos reprobaret: nequium enim foret vera, quiprimo sola contraria pro veritate constaret; namque, posita reprobatione ex mero Dei beneplacito, iustus averteretur a iustitia, quia propter decretum reprobationis infallibile & absolutum a Deo, sine quo nullus stare potest, derelinqueretur, quod sine falsum atque impium est dicere.

Tertio, ex Sanctis Patribus.

Beatus Chrysostomus primus dicit sententiam. Sic loquitur Hom. 46. in Matth. oper. imperf. col. 1070. "Quemadmodum in nobis contra naturam est bene facere, sic & Deo contra naturam est male facere aut damnare." Quare vero contra naturam Dei damnare? nisi quia motivum damnandi in solo invenit peccato? quorūm contra naturam? quia ex se bonus est, inquit Augustinus, ex nostro vero iustus & vindex.

Concinit rursus Augustinus l. 2. ad Bonifacium c. 7. n. 13. "Vocato datur gratium bonum, cuius boni est vocatio ipsa principium; non vocato redditur malum, quia omnes rei sunt, ex eo quod per unum hominem peccatum intravit in mundum. . . . Ubi autem dicitur: Ergo cui vult miseretur, & quem vult obdurat, qui facit aliud vas in honorem, aliud in contumeliam:

P

„bo-

Boucat Theol. Tom. II.

„ bonum quidem immerito & gratis datur, quia ex eadem massa est cui datur: malum vero merito & debitum redditur, quia in massa perditionis, malum malo non male redditur. „

Idem l. 3. contra Iulian. c. 18. exclamat dicens: „ Bonus est Deus: iustus est Deus, potest aliquos sine bonis meritis liberare, quia bonus est; non potest quemquam sine malis meritis damnare, quia iustus est. „ Rursus l. de contin. c. 6. „ Deus condemnat eos, quos damnatione iudicat dignos. „ In duobus primis locis assignat Augustinus peccatum originale pro reprobationis motivo; in aliis etiam peccatum actuale, quod per mala merita designat. Ratio ipsius ea est, Deus iustus est, & ideo neminem vult, immo secundum sanctum istum Doctorem non potest abique peccato aut originali, aut actuali damnare, alias non foret iustus; quæ quidem Augustini sententia intelligi debet, non solum de reprobatione secundum executionem, verum etiam secundum intentionem, iustitia enim maxime in debita ordinatione & distributione tum præriorum pro bonis operibus, tum poenarum pro malefactis sita est. Auctor incertus apud S. August. tomo x. edit. novæ l. de prædestinatione Dei c. 3. clarissime solvit difficultatem & ait: „ Ex præscientia igitur „ offensionis, prædestinatio emanavit ultionis: sicut ex præscientia virtutis „ prædestinatio fieri solet remunerationis. „

S. Prosper in resp. ad 2. objectionem Gellorum eandem tenet doctrinam. „ Quia „ inquit, Dei præscientiam non latuit, „ nec scitell, sine dubio talem nunquam „ elegit. „ Et in responsionibus ad objectiones Vincent. resp. 12. ait: „ Quia præsciti sunt casuri, non sunt prædestinati. „

Fulgentius l. 1. ad Monimum c. 24. sequitur Prosperi sententiam dicendo: „ Prædestinavit illos ad supplicium, quos „ a se præcivit voluntatis malæ vitio disscissuros. „ Uterque S. Doctor recurrit ad prævisionem peccati cum assignat reprobationis motivum; uterque potissimum loquitur de reprobatione secundum intentionem, quæ certe nihil aliud est quam destinatio ad mortem: uterque dicit Deum destinare ad mortem eos quos prius præcivit casuros, quos a se præcivit voluntatis malæ vitio disscissuros. Igitur ex

S. Prospero & S. Fulgentio omnis reprobatio tam intensiva quam executiva est ex prævisione peccati & per peccatum.

Glossa ord. super Epist. ad Rom. c. 9. col. 120. idem dicit: „ Nullum damnatur Deus, antequam peccet: nullum coronatur antequam vincat. „ Ibidem col. 123. „ Constat quod nullus damnatur nisi æquissima iustitia. „ Patres & post eos Glossa ordinant reprobationem ad iustitiæ apices: omnes opus iustitiæ vocant, omnes bonitatis & clementiæ divinæ iura in reprobatione multorum salvari conclamant, quatenus illos solum damnet Deus quos in reatu culpæ præcivit vita sanctorum: Igitur si valet eorum ratio, si damnatio est secundum iustitiæ leges, profecto debet esse ex prævisione peccati.

D. Thomas in hoc puncto adheret Augustino & aliis sanctis Doctoribus, maxime q. 6. de verit. ar. 2. ad 9. „ Electio Dei quæ „ unum eligit, & alium reprobatur, rationalis est; nec tamen oportet quod ratio „ electionis sit meritum, sed in ipsa electione ratio est divina bonitas; ratio autem reprobationis est in hominibus peccatum originale, ut Augustinus dicit. „ Rursus lect. 3. in c. 9. Epist. ad Rom. „ Quibuldam inquit, est misericors quos liberat, quibuldam autem iustus quos non liberat, neutris iniquis. „ Et 2.2. q. 2. ar. 5. ad 1. docet auxilium gratiæ tum ad diligendum Deum, tum ad penitentiam faciendam necessarium quandoque denegari in penam præcedentis peccati, & saltem originalis.

Idem q. 6. de verit. ar. 5. suam confirmat de hoc momento doctrinam his verbis: „ Voluit igitur Deus hominibus, quantum „ ad aliquos quos prædestinat, repræsentare suam bonitatem, per modum misericordiæ parcendo, & quantum ad alios „ quos reprobatur per modum iustitiæ puniendo: Et hæc est ratio quare Deus „ quosdam eligit, & quosdam reprobatur. „ Et hanc causam assignat Apostolus ad Rom. 9. dicens. Vultens Deus ostendere iram, idest, vindictam iustitiæ, & notam facere potentiam suam, sustinuit, idest, permisit, in multa patientia vasa iræ apta in interitum. „

Ecce quomodo D. Thomas ad iustitiam recurrit, ut reprobationis peccatorum investiget causam; dicit enim electionem ad gloriam ita rationabilem esse ut unus prædestinationis effectus possit esse causa alterius motiva, hoc est, gloriæ; decretum

pro-

propter merita fieri non implicare; sed si Deus rationabiliter & sapientissime hominum definit sortem, profecto dicendum est, illum neminem nisi propter peccatum a regno excludere. Angelicus Doctor ad suam de hoc momento confirmandam doctrinam inducit Apostolum loquentem de Deo qui reprobat in vindictam. Igitur ex praevisione peccati; quandoquidem Deus non dicitur vindex nisi supponatur irrogata sibi ab homine iniuria. Ceterum D. Thomam loqui de reprobatione etiam intuitiva fidenter asserimus. Et vero sermonem instituit & de electione ad mortem propter peccatum, & de reprobatione ut excludit hominem a regno tanquam indebito. Porro vox *indebitum* importat aliquid quod nedium extra naturae jus & legem est, sed & ipsum peccatum a quo non praescindit reprobationis decretum.

Quarto, ex variis & efficacissimis rationibus.

Prima est. Non datur reprobatio positiva ante praevisa merita secundum Theologos erro neo-negativa. Antecedens piter, quandoquidem reprobatio positiva est ad iustitiae apices quae reddit & assignat unicuique prout gessit malum, poenas; unde supponit demerita ex quorum praevisione Deus sententiam fert in reos. Probatur igitur consequentia, & quidem multipliciter. 1. Omnis reprobatio etiam intuitiva est actus positivus, non enim admittitur in Deo actus aut indifferens, aut suspensionem patiens, & consequenter mere negativus. 2. Reprobatio intuitiva quaecumque sit; ejusdem est speciei cum executiva, quinimodo executiva sequitur conditionem intuitivae, siquidem actus exterior ejusdem est naturae cum interiori & ambo eandem constituunt speciem. 3. Reprobatio negativa etiam ut dicit regnum indebitum est privatio Dei, adeoque maxima omnium poena: omnes autem, solum exceptis haereticis, conveniunt reprobationem ut poenam, esse post praevisa demerita. 4. Reprobatio negativa quaecumque non potest praescindi, silem ex parte reprobantis a reprobatione positiva. Enim vero de reprobatione iudicandum est secundum praesentem rerum dispositionem; licet autem gloria sit homini indebita & ante peccatum; & magis adhuc post peccatum, Deus tamen misericordiae suae memor intuitu meritorum Chri-

sti, restituit & Adamo, & posteris jus ad gloriam amissum per peccatum: igitur Deus attendit solum, in reprobatione ad peccatum in quo moriuntur peccatores; ut eos reprobet: Igitur reprobatio fit ex praevisione peccati vel originalis, vel actualis, vel utriusque simul. Ergo si reprobatio positiva est post praevisa demerita: ita & negativa, ita & intuitiva.

Secunda: Reprobatio quaecumque ut est decretum statuens atque definiens poenas, maxime regni Dei privationem, qualiter impraecliarum illam spectamus, a voluntate consequente & absoluta promanant, quandoquidem est & additio poenae in vindictam, & positiva regni privatio. Ergo, &c. Probatur antecedens; si procederet a voluntate tantum antecedente, jam esset solum reprobatio generalis; & non in individuo, reprobatio mere conditionata quae posset transire in absolutam, vel non: transire quidem in iis qui finaliter perseverant in peccato: non transire vero in iis qui agunt poenitentiam. Atqui voluntas consequens sua regit decreta; attentis omnibus circumstantiis vel bonorum operum, si agatur de salute efficaciter ordinanda, vel malorum si agatur de suppliciis infligendis. Ita docet D. Thomas hic r. p. q. 19. art. 1. ubi dicit voluntatem Dei consequentem eam esse quae attendit ad omnes circumstantias, eam esse quae Deus vult efficaciter aliquid. Igitur eo ipso duo reprobatio est decretum efficax excludendi aliquem a gloria, est tantum ex demeritorum praevisione. Ar. 6. sic loquitur S. Doctor: *Deus antecedenter vult omnem hominem salvari; sed consequenter vult quosdam damnari secundum exigentiam iustitiae.*

Tertia sic exponitur, Deus elevavit hominem ad finem supernaturalem ex misericordia; igitur nulla est reprobatio etiam executiva etiam intuitiva ante praevisa demerita. Probatur consequentia. Ista elevatio non est frustranea; sed si Deus reprobaret ante praevisa merita, frustranea foret, saltem pro multis ista elevatio, & quidem propter duo. Primo, quia non esset verum dicere Deum hunc velle finem pro reprobis quorum infinitus est prope numerus; siquidem decreto efficaci, & sine ulla causa ex parte ipsorum eos excluderet a gloria. 2. Nihil proderet illa elevatio, cum decreto antecedenti multi reprobandentur. Ergo, &c.

Quarta sequitur istam: implicat in p 2 Deo

Deo contradictio, sed si reprobatio intentiva etiam ut dicit exclusionem a regno Dei ut indebito multiplex foret in Deo contradictio: igitur nulla igitur reprobatio ante præviam merita. Probat minor in qua est difficultas. In ista hypothese Deus vellet sincere omnes homines salvos fieri voluntate antecedente, & eadem, prorsus voluntate nollet. Vellet quidem juxta illud 1. ad Tim. *Vult omnes homines salvos fieri*: nollet vero, namque antecedenter & ante omne peccatum actuale prævium excluderet omnes reprobos a regno ut indebito. Certe hac hypothesis rigidorum respicit voluntatem antecedentem quæ omnes antecedit circumstantias: immo ipsum peccatum. Enimvero voluntas consequens, ipso resistente D. Thoma, sola attendit ad omnia & quidem in individuo. Ex quo principio refultat opinionem contrariam manifeste pugnare contra Angelici Doctoris mentem: qua de causa Gonet inter Thomistas sapientissimus & eruditissimus Theologus tractatu de Voluntate Dei, disp. 5. art. 3. docet reprobationem esse ex prævione peccati originalis. Nos vero ex prævione peccati quidem originalis pro pueris sine baptismo & vita migrantibus; actualis vero pro adultis baptizatis; absurdum enim est dicere hominem reprobari ex prævione peccati delicti, nempe originalis per baptismum ablati: Scriptum est enim Rom. 8. 1. *Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu*. Altera sequetur adhuc implicantia: nimirum Christum esse pro singulis hominibus mortuum, immo & pro reprobis baptizatis, & non esse: foret mortuus pro singulis ut supponitur: item pro reprobis baptizatis, & tamen non foret, quandoquidem independentem a suis meritis, & ante ipsius Passionis prævionem; jam multi exclusi manerent a regno ut indebito, & sic in vanum laborasset Christus. Si vero dicatur decretum sublequi Christi meritum prævionem, quomodo concipi potest homines multos per decretum excludi a regno ut indebito, cum jus ad gloriam per satisfactionem pro peccato mundi hominibus reddiderit Christus, qui ideo dicitur Mediator hominum & Redemptor? Quin immo videtur quod in hypothese non foret Redemptor omnium, quandoquidem multi reproberentur ante prævionem peccati, & consequenter ipsius Christi, quippe qui prævius sit solummodo post pec-

catum, quatenus prævius est & ut Medicus & ut Redemptor. Quot absurda! quales consequentia! recogitent illud si placet, omni opinionum prævione deposita, viri cordati.

Quinta. Debemus recedere quantum fieri potest ab opinionibus a sancta Matre Ecclesia proscriptis; sed hoc fieri non satis apparet propugnando reprobationem intentivam negativam ante præviam demerita; igitur omnis reprobatio decreta est atque statuta ex prævione peccati. Probat minor. Duplex scatur error in opinione Calviniana confirmata in Synodo Doradracena circa reprobationem. Primo in eo situs est quod teneat reprobationem omnem ante præviam demerita per decretum positum Dei: secundus in hoc est positus quod velit decretum reprobationis propter suam infallibilitatem & immutabilitatem necessitare & compellere ad malum & peccatum: Sed, quæso, satine receditur a primo nazo, cum reprobatio intentiva descenditur ante præviam demerita? Numquid sufficiens recessus a secundo, cum admittitur decretum antecedens omnem demeritorum prævionem, illudque infallibile & supra modum efficax? Quis unquam concipere saltem clare & abique tergiversatione poterit, libertatem hominis illatam in hac hypothese permanere? Et vero, posito decreto prædeterminante exclusionem regni ante præviam demerita, sive velit, sine nolit homo, excludetur a regno. Si dicas: in executione per peccatum excluditur reprobos; quorum banc asserere rationem, cum ante prævionem peccati actualis statutum sit, & quidem immutabiliter hominem privari gloria? Jam vero si ad hoc requiratur peccatum, timendum profecto ne & Dei sanctitas violetur. Enimvero quomodo salvare Deum Optimum Maximum nullo modo esse auctorem peccati? posito siquidem decreto reprobationis antecedente & infallibili, veluti necessario consequitur peccatum: quandoquidem exclusus a regno indebito, non potest, ut quidam autumant & inserunt ex sententia contraria, aliter scire, quam peccare, ut per peccatum abeat in suum ab æterno destinatum locum.

Sexta & ultima: Scriptura & Patres quotiescumque loquuntur de reprobatione, semper mentionem saltem aliquam faciunt de peccato tanquam de motivo; vel enim ipsa peccata designant, ut Mat-

thæus

thaus seu potius ipse Christus : *Esuriivi & non dedistis mihi manducare* ; vel nominant peccatores quibus solis maledictio dicitur , sic Paulus 1. Cor. 6. *Neque molles . . . neque rapaces , regnum Dei possidebunt* . Ubi umquam apparuit apud Scriptores Canonicos & Sanctos Patres ista distinctio metaphysica reprobationis , quantum dicit exclusionem a regno ut indebito : & reprobationis ut importat supplicium ; cum potius omnes unanimiter reprobationem exponant tanquam justam peccatorum poenam atque vindictam ? Sed nec apparet ulla hujus distinctionis ratio , quandoquidem , ut supra notavimus , ratiocinandum est de rebus ut ordinatæ sunt secundum præfens decretum ; cum igitur jus ad gloriam amissum per Adæ peccatum reparatum sit per Christum , Deus cujus natura bonitas , tamen potuerit non elevare hominem ad gloriam , vel lapsum non reparare , proprio tamen Filio non pepercit , sed pro nobis omnibus tradidit illum . Igitur si sic ordinatus est & reparatus rerum status , jam non respexit Deus ad regnum ut naturæ indebitum in reprobatione , sed ut indebitum propter peccatum : igitur reprobatio omnis secundum Scripturæ & Patrum mentem est post prævisa demerita .

Solvuntur Objectiones .

Obijcies . 1. Rom. 9. habetur de duobus fratribus Jacob & Esau . Cum enim nondum nati fuissent , aut aliquid boni egissent , aut mali ; ut secundum electionem propositum Dei maneret , non ex operibus , sed ex vocante dictum , est et . . . quia major serviet minori , sicut scriptum est , Jacob dilexi , Esau autem odio habui . Ibi Apostolus loquitur de electione secundum propositum , adeoque ante prævisa merita vel demerita , unde postquam dixit : *Cum nondum nati fuissent , aut aliquid boni egissent aut mali , subdit . . . non ex operibus , sed ex vocante dictum est ei , quia major serviet minori .* Igitur reprobatio est ante prævisa merita .

Respondeo solutionem patere ex dictis de prædestinatione . Dico igitur locum Apostoli intelligi de prædestinatione ad gratiam quæ gratis datur ; & hoc secundum scopum Apostoli , qui advertens Judæos supra Gentiles exaltari eo quod a Deo per Angelos legem receperint , quam & ad salutem fuscicare volebant : istos vero etiam plurimi facere Philosophorum suorum

sapientiam vanam , eis vocationem ad fidem debere existimabant : omnium compescit temeritatem : Judæorum quidem ostendendo legem sine gratia Christi prorsus inanem esse ad salutem , Gentilium vero , probando eis Philosophos quidem Deum agnovisse , sed non sicut Deum glorificasse , ideo datos fuisse & in passionibus ignominiz , & in reprobum sensum ; deinde concludit Judæos juste propter incredulitatem repullos , ipsos vero Gentiles ex pura misericordia per gratiam Christi & ad lumen fidei vocatos , & populo Dei misericorditer adscitos ; quam quidem gratuitam prædestinationem ad gratiam fidei , comprobatur exemplo Jacob qui antequam natus esset , prædestinatus est ut superior Esau , & tanquam princeps ex quo omnes Tribuum Israel duces promanarent , ut continua principum & successione , & benedictione Christum totius legis finem pertingerent .

Inlabis : Atqui Apostolus agit de reprobatione in capite laudato , & probatur 1. loquitur de electione independente a bono vel malo ; cum nondum nati fuissent , inquit , aut aliquid boni egissent aut mali : Igitur non de pura benedictione temporali pertrahatur , sed de electione ad gloriam , quam quidem dicit videlicet a bono independentem esse secundum ordinationem , sicut ab ipsa electione propulsionem independentem a malo . 2. Ad hoc probandum hanc profert Paulus sententiam : *Jacob dilexi , Esau autem odio habui* , quasi diceret solum amore Dei erga creaturam esse causam prædestinationis motivam , & Deum abjicere pro suo nutu , suæque voluntate , quem abjicere statuit . Ecce ista verba , odio habui , sonant reprobationem ; nusquam vero meram benedictionis temporalis privationem . Ergo , &c.

Respondeo distinguendo sequelam : Apostolus agit de reprobatione populi Judaici a fide propter peccata , concedo : seclusis peccatis , nego . Justo quidem judicio propulso demonstrat Judæos B. Paulus , sed eorum propter incredulitatem , quod & S. Stephanus Act. 7. legis Doctoribus juste reprobat , his verbis : *Dura cervicis & incurciosis cordibus vos semper Spiritui sancto resistitis , sicut Patres vestri , ita & vos , quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri ?* Igitur Apostolus non intendit reprobationem esse ante prævisa demerita . Porro exemplum fratrum adducit , ut hac similitudine divinæ gratiæ commendat gra-

nitatem, eo nimirum sensu quod sicut Jacob prædestinatus est gratuito ut esset in tempore fratrum dux & omnium Tribuum princeps, ita quoque gratia gratis datur, alias non esset gratia si foret debita. Duo igitur demonstrat Apostolus, primum quidem Judæos a fide repulso propter eorum incredulitatem; alterum vero contra Gentiles, nempe gratiam nulli deberi, sed ex pura misericordia independentem a fucato pagana sapientia merito dari. Quod autem non intelligat reprobationem quicumque abique peccato prævisio fuisse, patet ex illa sententia, *Esau odio habui*, solum quippe peccatum odit Deus. Ita explicat Paulum Augustinus l. 1. ad Simplicianum q. 2. *Non igitur, inquit, odit Deus Esau hominem, sed odit Deus Esau peccatorem.*

Rursus instabis: Apostolus ibidem sic prosequitur de Deo loquens: *Non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei . . . cuius vult miseretur, & quem vult indurat*, si reprobatio foret post prævisi demerita, maxime quis homo noller currere cum posset: & tamen independentem ab his omnibus est prædestinatio quorundam, aliorum vero reprobatio. Præterea reprobatio ex obduratione venit, ipsa vero obduratio videtur esse a Deo juxta illud Apostoli, *quem vult indurat*. Igitur quocumque modo spectetur reprobatio intentiva, sive respective ad Deum a qua ordinatur, sive relative ad obdurationem a qua dependet, fit prorsus ante prævisi demerita.

Respondeo 1. Argumentum in sensu obvio sumptum nimis probare; sequeretur enim ex his textus Apostoli interpretationibus, reprobationem etiam positivam, eamque necessitantem ad mortem esse a Deo, quod est impium dicere, & Calvini suorumque abominanda blasphemia.

Respondeo 2. Verba Apostoli solum probare gratia gratuitatem, & hoc contra Gentiles qui fidem vanæ Philosophiæ merito debitam autumabant, unde bene dicit *non est volentis, neque currentis*, scilicet per naturæ conatus, sed miserentis Dei, per gratiam. Jam verò si gratia est gratuita, cui vult aut dat Deus; aut denegat, unde bene sequitur, *cuius vult miseretur, & quem vult indurat*; nimirum permissivè denegando gratiam indebitam. Et istud, *an non habet potestatem singulari iusti, ex eadem massa sacre aliud vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Igitur prædestinatio ad fidem & gratiam

est pure gratuita. Reprobatio vero ex prævisi demeritis.

Insuper: ibidem Apostolus recurrit ad incomprehensibilia Dei judicia, cur unus trahatur, alter vero relinquitur; sed si reprobationem crederet post prævisi demerita, profecto recurrere non opus fuisset ad hoc momentum, quæstio enim facile solveretur dicendo, ideo unus non trahitur, quia Deus hunc præcævit peccatorem obstinacem, quæ tamen responsio data non legitur ab Apostolo; igitur existimavit reprobationem intentivam & ordinatam esse ante prævisi demerita.

Respondeo: Apostolum ibidem c. 11. ad rationem assignare reprobationis. Judæorum dicendo repulso a Deo: fuisse propter incredulitatem. Sed si loquamur de vocatione ad gratiam: o altitudo? Par erat causa Jacob & Esau & tamen in benedictione temporalis unum Deus prætulit alteri: par erat causa Pharaonis & Nabuchodonosoris, & tamen alterius miseratus est Deus, alterum vero in obduratione reliquit. Judæos propter incredulitatem rejecit a gratia Evangelica, ad eandem vero misericorditer vocavit Gentiles: Ex duobus iustis qui sunt in gratia pares, unus relabitur & moritur reprobis; alter vero gratiam perseverantiæ accipit, & æterna donatur beatitudine, quorsum hæc omnia? Quis novit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? inquit Apostolus; subdit vero Augustinus, *noli judicare, si non vis errare*. Unum certum est & summi solatii argumentum, qui bene egerit, salvus erit, facienti quod in est viribus gratiæ prævenientis, Deus non denegat uberiores; sic intonat Propheta regius, *Spera in Domino, & fac bonitatem, & passeris in divitiis ejus*.

Perfisse: prædestinatio ad gratiam est gratuita ex Apostolo, & secundum multos prædestinatio ad gloriam est etiam ante prævisi merita. Ergo consequenter reprobatio secundum Apostoli principium est ante prævisi demerita. Probatur consequentia: Eo ipso quo prædestinatio ad gratiam fidei est gratuita, qui ipsa carent, sine sua culpa carent & sunt reprobi, quandoquidem sine fide impossibile est, teste Apostolo, placere Deo: Secundo, eo ipso quo prædestinatio ad gloriam est & ante prævisi merita, & preparatio efficax mediorum quibus certissime liberantur quicumque liberantur, manent ipso facto hi qui non sunt præ-

destinati sine mediis ad salutem efficacibus, exclusi a regno ante prævisa demerita. Confirmatur, istæ duæ propositiones, prædestinatio est ante prævisa merita: reprobatio est ante prævisa demerita, se mutuo ponunt & exigunt, quia ut dictum est, cum pauci sint electi, eo ipso quo eliguntur in hoc instanti in quo homines concipiuntur sine meritis, ceteri consequenter non electi, sunt exclusi a regno in instanti in quo concipiuntur sine demeritis. Enimvero si conciperentur cum demeritis, electi utpote fideles conciperentur cum meritis: qua de causa jam potius quam ceteri prædestinarentur? quod cum non sit, utique concludendum alios reprobari ante prævisa demerita.

Respondeo negando consequentiam; disparitatem asserti Augustinus l. de Domino Perleu. c. 8. "Qui ergo liberatur, inquit, gratiam diligit, qui vero non liberatur, debitum agnoscat, *Epist. 105.*" "Querimus meritum obdurationis, & invenimus: merito namque peccati universa massa damnata est, & nec obdurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo misericordiam. Querimus autem meritum misericordiae, nec invenimus." "Ex his sequitur Deum posse prædestinare ante prævisa merita, quia ex se bonus est, inquit Augustinus, sed ex nostro, subdit S. Doctor, *justus*; igitur non reprobatur ante prævisa demerita.

Ad probationem: dico eos qui gratia fidei carent, sua culpa carere, namque si facerent quod in se est, vel Deus, inquit D. Thomas, illuminaret eos circa credenda, vel mitteret prædicatorem qui ipsos instrueret in fide, sicut misit Petrum ad Cornelium, & Paulum ad Macedonas. Cæterum ex eo quod prædestinatio ad gratiam sit gratuita, sequitur solum quod reprobatio permissiva sit ante prævisa demerita, seu potius quod Deus permiserit ante prævisa demerita quosdam prolabi in peccatum, sed non ordinaverit, nullum quippe excludere voluit a gloria, nisi ex prævisione peccati.

Ad secundum exemplum respondeo prædestinationem adæquate sumptam esse quidem ante prævisa merita, quia includit & primam gratiam, & perseverantiam finalem quæ non cadunt sub meritum, sed non inadæquate sumptam, ut supra dictum: & probatum est. Unde ex hoc sequitur solum reprobationem permissivam,

sed non ordinativam & intentivam, esse ante prævisa demerita.

Ad tertiam probationem distinguo: istæ duæ propositiones, prædestinatio est ante prævisa merita & reprobatio permissiva ante prævisa demerita, se mutuo ponunt & exigunt, concedo; & reprobatio intentiva, nego. Reprobatio permissiva est decretum permittendi peccatum, quod quidem permittit Deus & ad offensionem gloriæ suæ & ad libertatem hominis manifestandam: sed intentiva est propter peccatum, quod cum non habeat causam efficientem sed tantummodo deficientem, sequitur reprobationem etiam intentivam esse post prævisa demerita. Igitur Deus motivum reprobandi in peccatis & querit & invenit juxta illud Christi essatum, *malos male perdet.*

D. Thomas hic q. 23. art. 3. paucis sed efficacissimis verbis. hanc confirmat solutionem. "Sicut, inquit, prædestinatio includit voluntatem inferendi gratiam & gloriam, ita reprobatio includit voluntatem permittendi aliquem cadere in culpam, & inferendi damnationis poenam pro culpa."

Oppones secundo. D. Thomas ibi q. 23. ar. 3. ad 3. dicit Deum quosdam reprobare, ut per contraria magis eluceat universi pulchritudo. "Dicendum, inquit, quod ex ipsa bonitate divina ratio sumi potest prædestinationis aliorum, & reprobationis aliorum. Sic enim Deus dicitur omnia propter suam bonitatem fecisse, ut in rebus divini bonitas representetur. Necessè est autem quod divina bonitas, quæ in se est una & simplex, multiformiter representetur in rebus propter hoc, quod res creata ad simplicitatem divinam attingere non possunt. Et inde est quod ad completionem universi requiruntur diversi gradus rerum, quarum quedam altum, & quedam infimum locum teneant in universo." "Quibus verbis Sanctus Doctor non aliud videtur assignare reprobationis motivum quam pulchritudinem & complementum universi, ad quod quidem reprobos infimum tenentes locum dicit concurrere. Igitur ex D. Thomas reprobatio intentiva est ante prævisa demerita, nec aliud habet primordiale motivum præter pulchritudinem universi, & ipsum Dei beneplacitum, ut subdit ibidem Angelicus Doctor.

Respondeo distinguendo: reprobationis

permissivæ & comparative sumptæ moti-
vum est pulchritudo universi & Dei
beneplacitum, concedo: reprobationis sum-
ptæ tum in genere, tum in particulari,
nego. Reprobatio intentiva potest consi-
derari tripliciter: primo absolute & in ge-
nere: secundo absolute & in particulari:
tertio comparative ad universum: primo
modo considerata habet pro motivo pec-
catum originale: secundo modo ponderat
habet pro motivo peccatum originale in
pueris sine baptismo morientibus, in adul-
tis vero baptizatis peccatum actuale mor-
tale. In tertio denique sensu accepta est
reprobatio permissiva qua Deus permittit
quosdam cadere & ex eorum culpa inferi
pœnam: hujus autem motivum est & pul-
chritudo universi, quæ apparet per contra-
ria juxta se posita, & merum Dei bene-
placitum: quare enim ex duobus baptiza-
tis & justis unus stet, alter vero cadat
finaliter? unus trahatur, alter relinqua-
tur? Non est ratio nisi supremi Domini
voluntas. Ita Sanctus Thomas, qui ibidem
post verba in objectione allata subdit: „

„ Voluit igitur Deus in hominibus quantum
„ ad aliquos quos prædestinat, suam re-
„ præsentare bonitatem, per modum mi-
„ sericordiæ parcendo: Et quantum ad
„ aliquos quos reprobat, per modum ju-
„ stitiæ puniendo. Et hæc est ratio, quare
„ Deus quosdam eligit, & quosdam
„ reprobat. Et hanc causam assignat Apo-
„ stolus ad Rom. 9. dicens, Volens Deus
„ ostendere iram, idest, vindictam justiti-
„ æ, & nocam tacere potentiam suam,
„ sustinuit, idest, permisit in multa pa-
„ tientia vasa iræ apta in interitum ut
„ ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa
„ misericordiæ, quæ præparavit in glo-
„ riam. Et 2. Tim. 2. dicit: In magna
„ domo non solum sunt vasa aurea, &
„ argentea, sed etiam lignea & fictilia &
„ quædam quidem in honorem, quædam
„ in contumeliam. „ Manifestum est S.
„ Doctorem ibi loqui de reprobatione secun-
„ dum intentionem, quia loquitur de ea ut
„ opponitur prædestinationi secundum mi-
„ sericordiam, adeoque secundum ordinatio-
„ nem: ibi autem ponit discrimen S. Tho-
„ mas inter prædestinationem & reprobatio-
„ nem, quod illa sit radicaliter & intente
„ secundum misericordiam. Reprobatio vero
„ & radicaliter & formaliter est a pec-
„ cato, ab originali quidem radicaliter in
„ adultis, formaliter vero & immediate ab
„ actuali. „ In his enim, inquit infra, quæ

ex gratia dantur, potest aliquis pro li-
bito suo dare cui vult plus, vel mi-
nus . . . absque præjudicio justitiæ,
& hoc est quod dicit pater famil. Matth.
20. Tolle quod tuum est, & vade; an
non licet mihi quod volo facere? „ Po-
nit inquam, discrimen quod prædestina-
tio sit secundum misericordiam, reprobatio
vero secundum justitiam, adeoque ex præ-
visione peccati, quod sane semper suppo-
nit justitiam, siquidem ad ipsam pertinet
distribuere unicuique secundum opera quæ
fecit. „ Et hæc est, inquit, ratio quare
„ Deus . . . quosdam reprobat, & hanc
„ causam assignat Apostolus & motivum;
„ igitur reprobationis secundum se consi-
„ deratæ est peccatum. „ Art. 3. loquens
„ de reprobatione in particulari, iterum
„ dicit adhuc promanare a peccato, „ Si-
„ cut prædestinatio excludit voluntatem,
„ contendi gratiam & gloriam, ita re-
„ probatio includit voluntatem permit-
„ tendi aliquem cadere in culpam &
„ inferendi damnationis pœnam pro cul-
„ pa. „

„ Angelus Scholæ loquitur etiam art. 5.
„ in eo citato de reprobatione comparati-
„ ve sumpta, & hanc alio foretur oriri
„ ex Dei beneplacito permittente lapsum.
„ Sed quare hos elegit in gloriam, &
„ illos reprobat, non habet rationem
„ nisi divinam voluntatem. Unde Aug.
„ dicit super Joannem, quare hunc tra-
„ hat, & illum non trahat, noli vel-
„ le judicare, si non vis errare. „ Hanc
„ responsum rursus tradit lec. 4. in c.
„ 9. Epist. ad Rom. „ Circa electionem
„ bonorum, & reprobationem malorum;
„ duplex questio moveri potest. Una qui-
„ dem in generali quare Deus velit quos-
„ dam indurare, & quorundam misereri.
„ Alia vero in speciali, & quare velit
„ hujus misereri, & hunc vel illum indu-
„ rare. Et potest quidem ratio hujus qua-
„ stionis assignari, secundæ autem quæstio-
„ nis non potest assignari ratio, nisi sim-
„ plex Dei voluntas. „ Idem repetit at-
„ que docet in cap. 6. Joan. „ Quare
„ autem, inquit, non omnes averse trahit
„ sed aliquos, licet sint omnes æqualiter
„ averse; ratio quidem in generali potest as-
„ signari, ut scilicet in illis qui non tra-
„ huntur, appareat & resulget ordo di-
„ vine justitiæ. „ Ratio igitur reprobatio-
„ nis ut sic est peccatum: deinde loquens
„ de reprobatione comparativa subdit: „
„ Quare autem in speciali trahat hunc &
„ illum

„illum non trahat, non est ratio aliqua
„nisi beneplacitum voluntatis divinæ.”

Respondeo adhuc distinguendo: reprobatio intentiva est ante prævisa demerita consequenda & comparanda ab animabus antequam corporibus conjungantur, concedo, quia sunt fictitia: ante prævisa demerita operanda ab animabus cum corpore unitis, & nego. Posuit Origenes animas antequam corporibus conjungerentur, aut mereri, aut demereri, & ex prævisione ejusmodi operum prædestinari vel reprobari, quæ quidem positio falsa est & erronea, animæ enim neque sunt, neque agunt antequam corpori infundantur. Igitur vitam aut mortem æternam non sortiuntur ex prævisione ejusmodi ficti meriti aut demeriti, bene vero & juste reprobantur ex prævisione demeritorum quæ conjunctæ corpori thesaurizaverunt in perniciem. Solutio est D. Thomæ l. 3. c. gent. c. 16. ”1. Quare autem, inquit, Deus ho-

„minum qui in eisdem peccatis detinentur, hos quidem præveniens convertat, illos autem sustineat sive permittat secundum ordinem rerum procedere: non est ratio inquirenda quare hos convertat & non illos... Hinc est quod Apostolus dicit ad Rom. 9. An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam? per hoc autem excluditur error Origenis qui dicebat hos ad Deum converti & non alios, propter aliqua opera quæ animæ eorum fecerant, antequam corporibus unirentur: quæ quidem positio in secundo libro improbatæ est.”

Obijes 3. Idem non potest esse simul causa & effectus; sed peccata sunt effectus reprobationis: igitur non sunt causæ ipsius motivæ: igitur reprobatio est ante prævisa demerita.

Respondeo 1. argumentum nimis probare, sequeretur ex hoc quod nequidem reprobatio positiva in opinione contraria, immo nec executiva foret a peccatis, quod est absurdum.

Respondeo 2. distinguendo; idem non potest esse causa simul & effectus sub eodem respectu, concedo: sub diverso, nego. Peccata sunt quodammodo effectus reprobationis, sed permissivæ, in quantum Deus permittit aliquem cadere in culpam in qua motivum invenit pœnæ puniendæ: sed non sunt effectus reprobationis positivæ, verum potius ejus causæ,

tum quia reprobatio peccata prævisa supponit, tum quia etiam Deus intentator malorum est, nec potest esse causa peccati: hinc Concilium Carisiacum damnat eos qui propugnant prædestinationem necessitantem ad mortem. Tridentinum vero proscripsit Calvinum in eo maxime quod ausu temerario assereret Deum reprobare positive multos ante prævisa demerita, reprobatione compellente & necessitante eos ad peccata quibus decretum mortis compleretur in eis. Effectus igitur reprobationis proprie sumptus est exclusio a regno Dei, ipsius Dei privatio, pœnæ tum sensus & corporis, tum animæ, ejusque potentiarum: ex hoc enim quod aliquis a Deo rejiciatur & proscriptus sit, pœnis addicitur æternis. Hinc Propheta Psal. 68. 29. de reprobis ait: *Deleantur de libro viventium*. Sed causa exclusionis a regno & pœnæ æternæ est peccatum.

Dices: Reprobatio Angelorum apostatarum est ante prævisa demerita: ergo & reprobatio malorum hominum; enimvero cum reprobatio sit pars providentiæ ad quam pertinet propellere malum, eodem modo videtur se gessisse in istis sicut in illis.

Respondeo 1. non esse omnimodam paritatem, quandoquidem Angeli qui ceciderunt, nequitiam erant in massa perditionis & peccato originali infecti; nulla igitur passio ligabat tum intellectum, tum voluntatem eorum, ut contra Deum auctorem & benefactorem suum insurgent. Augustinus autem citatus refundit reprobationem hominum in peccatum originale ut in primam causam, & maxime l. 1. ad Simplic. q. 2. & Epist. 105. in qua sic loquitur: ”Quid oderat in Esau, nempe Deus, antequam fecisset aliquod mali, nisi originale peccatum?”

Respondeo 2. nullum esse inconveniens propugnare reprobationem Angelorum apostatarum ex prævisione peccati inobedientiæ, in quod ingrati prolapsi sunt, quod innuit beatus Judas Apostolus his verbis v. 6. *Angelos vero, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium; in judicium magni diti, vinculis æternis sub caligine reservavit*. Hinc Paulus asserit electos inde homines tamquam Christi assessores ipsos judicatuuros esse Angelos, 1. Cor. 6. 3. *Nescitis, inquit, quoniam judicabimus Angelos, quanto magis secularia? Si Angeli mali rei sunt ju-*

di-

dicio; igitur reprobatī sunt propter peccatum; ceterum reprobatio eorum & positiva & executiva est ab eorum peccato; dictum est autem supra reprobationem intentivam & executivam constituere eandem actus speciem; immo actus exterior suam sortitur naturam ab interiori; igitur idem est motivum pro reprobatione intentiva & positiva malorum Angelorum: ista ex praevisione peccati promanant; igitur & illa: huic doctrinae concinit ista regula a D. Thoma tradita hic art. 3. "Reprobatio includit voluntatem permittendi aliquem cadere in culpam, & inferendi poenam pro culpa." Quare autem beatissimus Michael & sui steterunt, draco vero & Angeli ejus minime, *Noli judicare, si non vis errare*. Non est ratio & consilium humanum, inquit Augustinus post Apostolum, siquidem judicia Dei abyssus multa: igitur humiliamini sub manu Omnipotentis, qui, teste Propheta, *humiles spiritus salvabit*.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus reprobat eos qui in peccato mortali finaliter perseverant.

Primo. Sententia non semel lata legitur tum in libris Prophetarum, tum in Evangelio contra eos.

Secundo. Patres utriusque Ecclesiae, nimirum Orientis & Occidentis hoc praedicant. Docet Chrysostomus Hom. 46. in Matth. Augustinus l. de corr. & g. de Praedest. SS. & de Dono Persev. l. 3. contra Julianum, Divus Thomas q. 6. de veritate art. 2. ad 9.

Tertio. Idem ratione Theologica comprobatur. Nihil enim coinquinatum intrabit in regnum Caelorum: igitur non intrabunt qui perseverant finaliter in peccato: tum quia iustitia divina retribuit unicuique secundum propriam mensuram: de praemiis qui bona egerunt: de poenis vero, qui male.

SYNOPSIS OBJECTIONUM

AD ARGUMENTA ET SOLUTIONUM.

Primo. Apostolus dicit Rom. 9. loquens de Deo, *cujus vult miseretur, & quem vult induratur*, sed quid inde sequatur, intellige. Vult misereri poenitentium, nullam vero perseverantium in peccato.

Apostolus ibi loquitur de praedestinatione ad gratiam, quam quidem quibus vult aut dat, aut abnegat: dat gratis, negat judicio, verum semper iusto, immo & aequissimo.

Secundo. Praedestinatio secundum multos est ante praevisa merita; sed non inde concluditur reprobationem esse ante praevisa demerita, Deus quippe ex se bonus est, inquit Augustinus, ex peccatore vero iustus iudex.

Tertio. Ultro satemur neminem absque gratia posse vitare & peccatum & damnationem aeternam; alii, gratia efficaci privatur peccator obnitens sua culpa quippe qui gratiam oblatae rejicit: igitur non praecise defectu gratiae, sed sua culpa & propter resistantiam perit.

ARTICULUS TERTIUS

Utrum detur infernus pro puniendis reprobis, & ibi adsint pro peccatis poenae?

TRIA hic consideranda sunt. Primo. De poenis in genere. 2. De igne quo cruciuntur damnati. 3. De tempore. Utrum reprobi cruciuntur? Utrum per ignem verum & corporalem? Utrum statim post mortem?

SECTIO PRIMA.

De poenis damnatorum in genere.

INFERNUS sumitur quadrupliciter in Scriptura sacra. Primo quidem pro tumulo juxta illud Job 17. 13. *Si insinuero, infernus domus mea est, & in tenebris stravi lectulum meum*. Secundo pro limbo seu locis subterraneis in quibus Patres veteris Testamenti expectant, ut dicit Apostolus, *beatam spem & adventum Domini*. Tertio in quo Purgatorio in quo Iustorum animae satisficiant tum pro reliquiis peccatorum nondum sufficienter expiatorum, tum pro levioribus de quibus nulla fuit ante mortem poenitentia juxta illud 1. Cor. 3. *Si cujus opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem*. Quarto denique, pro loco inferiori quem abyssus puteum vocat S. Joannes, in quo reprobi luunt poenas pro peccatis quae

quæ nunquam neque quoad culpam, neque quoad poenam remissa fuere: ita habetur Num. 16. 32. 33. de Core, Dathan & Abiron qui descendierant in infernum viventes. Job. 21. 13. & apud Luc. 16. 22. 24. dives contristatus exclamat: *Crucior in hac flamma*. De inferno secundum istam acceptionem impræsentiarum agimus. Unde sit

CONCLUSIO.

Datur infernus pro peccatis mortalibus nunquam dimissis.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, ex Scriptura sacra.

1. *Per infernum* hic intelligitur ignis accensus a Deo ad puniendos prævaricatores contumaces: intelligitur lacus in quo immensus exerceretur cruciatus: intelligitur locus & horroris, & confusio: intelligitur ardor sempiternus: atqui talis datur ex Scriptura; igitur datur infernus pro puniendis peccatoribus. Probatur minor quoad singulas partes. Primo quidem infernus est ignis combarens; ita asserit ipse Deus per servum suum Moysen, Deut. 32. 22. Ignis, inquit, accensus est in furore meo & ardebit usque ad inferni novissimæ. Infernus est lacus, ita Propheta regius, Psal. 68. 16. *Et ne urgeat*, inquit, *super me puteus os suum*. Est locus poenarum, eodem testante Psal. 10. 7. *Ignis & sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum*. Est locus horroris, sic testatur, sic docet S. Job 10. 22. *Ubi umbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat*. Denique locus ardoris, hinc stupens Ilaïas sic alloquitur impenitentes, cap. 33. 14. *Quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?*

2. *Per infernum* intelligimus privationem Dei, exclusionem a regno Patris: locum supplicii supra modum ferientis; locum in quo omne malum invenitur, & a quo omne bonum propellitur: atqui ex Scriptura talis datur infernus, iuxta illud sponsi ad Virgines fatuus, Matth. 25. 12. *Amen dico vobis, nescio vos*. Ecce privatio Dei Consolatoris & Beatificantis, & illud Matth. 25. 42. *Discedite a me maledicti*. Ecce privatio Dei absoluta, *Discedite*, *in ignem æternum*. Ecce a regno perpetuum exilium. Ibi erit fletus &

stridor dentium. Ibidem c. 23. 13. *Ecce mala imminetia*, & omnia bona procul & longe a reprobis facta. Igitur etiam ex novo Testamento datur locus poenarum pro peccatis.

3. S. Joannes in Apocalypsi cap. 2. 13. dicit infernum esse carcerem ubi recludentur & Satan & sui in æternum, a vinculis nunquam solvendi. In eodem, inquit, ubi Satanas habitat. Denique hanc proferat a supremo iudice latam sententiam contra peccatorem impenitentem & contumacem; *quantum glorificavi se & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum*.

Secundo, ex sanctis Patribus.

Hieronymus in c. 2. Joel. "In inferno, inquit, cuncta poenarum plena sunt, atque cruciaturus Augustinus l. 4. de bapt. contra Donat. c. 19. n. 16. sic loquitur: "Nec dubitandum est quidem ipsas poenas, quibus cruciabuntur, qui regnum Dei non possidebunt, pro diversitate criminum esse diversas, & alias aliis aciores. "Et in Psal. 67. v. 9. Est quædam poena futura gehennæ ignis, ignis æternus. Futura enim poena duas species habet, aut infernum est ubi ardebat dives ille qui volebat sibi stillam aquæ stillari in linguam de digito pauperis, quem ante januam suam contemplerat, quando ait: *quoniam crucior in hac flamma*: Et altera est illa in fine, de qua audiri sunt, ite in ignem æternum qui paratus est diabolo & Angelis ejus. Denique l. de vera religione c. 32. sic concludit. "Cavendi sunt inferi, idest, post hanc vitam poenæ graviores, ubi nulla potest eis commemoratio veritatis, quia nulla ratiocinatio: Et ideo nulla ratiocinatio, quia non eum perfundit lumen verum."

S. Prosper l. 3. de vita contemp. c. 12. eodem prope modo loquitur de reproborum poenis. Transiens enim de inferno ait: "Ubi continuus gemitus, cruciatus æternus, dolor summus: ubi poenales sensus torquent animas, nec extorquent: puniunt corpora damnata, nec finunt."

Gregorius Magnus l. 9. moral. c. 38. n. 45. appellatur. "Inferni claustra tenebrosa terra nominantur, quia quos puniendos accipiunt, nequaquam poena transi-

tozia, vel phantastica imaginatione cruciant: sed ultione solida perpetue damnationi servant.

D. Bernardus l. med. c. 3. p. 333. sic describit infernum. „Ibi, inquit, dolor intolerabilis, timor horribilis, fœtor incomparabilis, mors animæ & corporis, sine spe veniæ & misericordiæ; si tamen morientur ut semper vivant, ut semper moriantur. „Et serm. de S. Nicolao p. 370. „Regio gehennalis, regio dura & extimescenda, terra afflictionis & miseriæ, terra tenebrarum, terra turbinis & caliginis, terra maledictionis & mortalitatis, tetra sitis & famis, terra combustionis & frigoris.

Hugo a S. Viatore similem exhibet atque delineat inferni imaginem l. 4. de anima c. 13. his verbis: „Nulla ibi vox, nisi væ, væ habent, væ sonant, „tortores diabolici torquent: pariter & torquentur.

S. Bonaventura in Psal. 117. loquitur de inferno tanquam de loco durissimarum poenarum. „Mors malorum in inferno est mors mortalis. Et serm. 1. de S. Laurent. „In inferno vita semper moriens, & mors semper vivens. „Et Soliloq. c. 3. „Tanta, inquit, erit in inferno vis doloris, ut se non ferat alius intentio cogitationis.

D. Thomas 3. p. supp. q. 9. & 98. & 99. ex professo docet atque describit varias damnatorum poenas, eo innixus principio quod iustitia unicuique sive de præmiis pro bonis operibus, sive de poenis pro facinoribus retribuatur. Poenas vero Patres asserunt & universales, idest, pro anima & corpore, immo & acerbissimas. Igitur ex sanctis Doctoribus liquet esse in alia vita durissima pro peccatis supplicia.

Tertio, ex multiplici ratione.

Prima est. Vindicta est in Deo, juxta illud Scripturæ, *mibi vindicta & ego retribuam*. Rursus alia Scriptura dicit: *Reddam ultionem inimicis meis*; sed vindicta est pars iustitiæ quæ retribuit poenas prævaricationi correspondentes; igitur sunt in alia vita poenæ pro peccatis reprobatorum: quod & innuit Augustinus dicens Deum esse ex se bonum, iustum vero ex nobis, idest, iustitia punit peccata.

Secunda. Deus est sanctissimus; sed ex D. Thoma 1. p. q. 23. ar. 5. ad 3. perti-

net ad summam bonitatem & sanctitatem propellere contrarium, scilicet peccatum tum removendo peccatores ex se, juxta illud Matth. *Amen dico vobis, nescio vos*, tum supplicia alia infligendo, ut ibidem Matth. 26. habetur: *Ute maledicti in ignem æternum*; igitur dantur poenæ & quidem gravissimæ in inferno ad cruciandos reprobos.

Tertia. Lex posita est atque decretum, ut quantum glorificavit se peccator, tantum detur illi tormentum; igitur reprobis exquisitis in inferno torquentur suppliciis, immo universim & per omnia cruciari & lex & iustitia exigit: enimvero poena tantum protendi debet quantum ascendit peccatum, quia vero in cunctis delinquit peccator, in cunctis etiam illum feriri iustum est.

Juvat, quantum fieri potest, subnotare in quo offendit homo Deum, ut concipiamus in quo reum cruciari & puniri necesse est; dicit enim Apostolus, *eadem mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis*.

Deus hoc ipsum apud Jer. 2. 13. declarat, dicens: *Duo mala fecit populus meus, dereliquerunt fontem aquarum vivarum, & foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas*. Peccator sese avertit a Deo, ecce primum malum & peccator sese convertit ad creaturam, ecce secundum. Duo igitur poenarum genera iustitia infligit. Nimirum puniendo reprobum per privationem Dei, quod quidem Scriptura manifestat his verbis, Matth. 25. 12. *Amen dico vobis, nescio vos*. Hæc enim lex est ut qui voluntarie recessit a Deo, etiam Deus vicissim ab ipso in æternum recedat, quæ quidem poena est omnium maxima quippe quæ sit privatio finis ultimi, & cæterarum poenarum radix atque origo. Quia vero peccator se convertit inordinate ad creaturam etiam, & omni usus est sensu ad peccandum, utique illum torqueri & per omnem creaturam, & in omni sensu oportet juxta illud Sap. 5. *Pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensator*. Quæ verba ponderans D. Thomas 3. p. supp. q. 97. ar. 1. ait: „Hoc etiam divinæ iustitiæ competit, ut si cut ab uno recedentes per peccatum in rebus materialibus, quæ sunt multe, & vanæ, finem suum constituerunt: ita etiam multipliciter & ex multis affligantur.

S. Doctor poenarum inferni prosequitur descriptionem subsequentibus articulis ejusdem

dem questionis ar. 3. 1. Vermis damnatorum non morietur, idest, erit perpetuus conscientiae stimulus mordens, cogitando quod pro momentaneis aeterna amiserunt bona. ar. 3. Erit, inquit, in reprobis fletus continuus non quidem per effusionem lacrymarum e corde profluentium quae consumant corpora per partium alterationem & diminutionem, sed quantum ad conturbationem & capitis commotionem, ita ut praeter nimiam agitationem & infanientes & furentes seipsos ad poenam provocabunt. 4. Tenebris exterioribus concluduntur nunc & in perpetuum iuxta illud Matth. 22. *Ligatis manibus & pedibus ejus, mitte eum in tenebras exteriores: quae verba explicans Gregorius lib. 9. moral. c. 46. ait: "Si ignis ille lucem haberet, in tenebras exteriores nequam mitti diceretur. "Rationem aliam affert D. Thomas hic. Quia, inquit, dispositio inferni erit talis quod maxime miseriae damnatorum competat, unde secundum hoc sunt ibi lux & tenebrae... ad videndum secundum lucem & tenebras, ut nihil ibi perspicue videatur, sed solummodo sub quadam umbrositate videantur ea quae afflictionem cordi ingerere possunt. "Ex Basilio & nonnullis aliis Patribus quandoque lucebit ignis inferni ad majorem cruciatum, nempe ut reprobi videant catervam & phalanges daemonum & tortorum qui sine requie ipsos in aeternum cruciabunt.*

*Jam vero quis poenarum universalitatem explicare potest? Sufficit impraesentiarum dicere quod quidquid tormentorum passi sunt Martyres: quidquid captivi, quidquid aegroti, vix umbra sit supplicii damnatorum. Et vero feriuntur in anima, a Deo separantur in aeternum scriptum est enim Isai. 53. 1. Non adjiciet ultra misereri Deus: Feriuntur in intellectu juxta illud S. Ephrem de universali resurrectione. 620. "In inferno obviabit damnatis horrida illa facies suorum delictorum, quae omni tormento acerbior ac durior. "Feriuntur in corde, odio habent Deum a quo solum possent a miseriis liberari; ita habetur Psalm. 73. *Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper: sunt confirmati in malo. Et si forte de Deo cogitent, sentiunt supra modum scelerum patritiorum vindicem inflexibilem, unde nimio aguntur furore; ipsique sine fine blasphemant. Feriuntur in desideriiis, contraria ubique & vident & experiuntur.**

*Peccator, inquit Propheta Psalm. 111. videbit & irascetur, dentibus suis fremet & tabesceat: desiderium peccatorum peribit. Quid plura? Ferientur post ultimum iudicii diem & in corpore, quod veluti in fritorio comburetur & non consumetur, Ignis infernalis, inquit Cassiodorus in Psalm. 30. sic absorbit, ut servet: sic servat, ut cruciet; ferientur in oculis, visio electorum qui perpetua & integra donabuntur gloria, quam heu ipsi sua culpa & maxima culpa amiserunt, eos in immensum torquebit, juxta illud Sap. 5. 2. *Dicentes intra se poenitentiam agentes & praeter angustia spiritus gementes, ibi sunt quos balutis in derisum & in similitudinem improperis: nos insensati vitam illorum aestimabamus insipientiam: ecce quomodo computati sunt inter filios Dei & inter Sanctos fors illorum est. Ferientur in tactu, dicit Job 24. 19. ad nimium calorem transeat ab aquis nitrum: tantus erit damnatorum dolor; tam universalis, tam repetitus sine requie cruciatus, ut hoc vel mente concipere, vel sermonibus explicare nullus hominum, & ne dicam Angelorum possit; hinc S. Joannes Apoc. 9. dicit: *In diebus illis desiderabunt homines mori, & fugiet mors ab eis. Igitur dantur poenae & quidem acerbissimae in inferno pro reprobis. Qui negat, aut infans est, aut paganus, aut haereticus proprio sensu jam reprobis.***

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Datur infernus pro reprobis excrucians.

Primo. Hoc innuunt omnes sermone Scripturae sacrae paginae. Deut. 32. 22. *accensus est in furore meus, & ardebit usque ad inferni novissima. Isaia 33. 14. Quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis? Rursum Matth. 22. 23. Ibi erit fletus & stridor dentium.*

Secunde. Concinnant Patres Augustinus in Psalm. 67. v. 9. *Est quaedam pena futura gehennae ignis, ignis aeternus.* S. Prosper l. 3. de vita contemplativa, c. 12. *Ubi continuus gemitus, cruciatus aeternus.* His accedunt sententiae Gregorii Magni, &c.

Tertio. Hujusce terribilis & stupenda veritatis ratio multiplex est; namque Deus ultionum sumit vindictam de peccatis, hoc exigit iustitia, cuius haec est posita lex contra reprobos, quantum glorificavit se & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum.

SECTIO SECUNDA.

Utrum damnati crucientur igne reali & corporeo?

CONTROVERSIA movetur de cruciatibus tum animæ quæ nunc in inferno gemit, & concluditur; tum corporis post resurrectionem simul cum anima torquendi; queritur, an damnati impræsentiarum igne reali & corporeo crucientur? an & post iudicium; quando corpora resurgent eodem igne torquendi sint & puniendi. "De igne inferni, inquit D. Thomas 3. p. suppl. q. 97. ar. 5. multiplex fuit opinio; quidam enim Philosophi, ut Avicenna, resurrectionem non credentes solius animæ post mortem poenam esse crediderunt. Subdit postea Avicennam poluisse animas torqueri igne duntaxat metaphorico & imaginario, quam quidem opinionem proflus rejicit & explodit. Omnes Theologi de hoc potissimum momento conveniunt, videlicet animas reproborum nunc igne cruciari, a fortiori & corpora prævia resurrectione similiter & torquenda esse. Verum quinam sit ille ignis? quæ tanti tortoris natura? controversatur in scholis, ad cujus resolutionem sit

CONCLUSIO.

Ignis inferni est verus & corporalis.

Probatur multipliciter.

Primo, ex Scriptura Sacra.

Job. 24. 19. *Ad nimium calorem transeat ab aquis nivium.* Psal. 19. *Ignis & sulphur, & spiritus procellarum, patris calicis eorum.* Match. 25. 31. *Ite maledicti in ignem æternum.* His & similibus sententiis ubique Scriptura loquitur de igne inferni sine ulla aut metaphorâ, aut similitudine, aut etiam explicatione: maxime in Evangelio in quo Christus solet sensum parabolarum explanare: igitur ignis inferni de quo multus est sermo tum in veteri, tum in novo Testamento ad torquendos damnatos paratus est ignis verus & corporalis: quandoquidem omnes Scripturæ testimonium de hoc momento sufficienter perhibent, non solum nominando, verum etiam allocutiones veri ignis isti adaptan-

do sicut cum Isaias dicit: *Quis ex vobis poterit habitare cum ardoribus sempiternis?* & illud supremi iudicis oraculum sententiale ad reprobos: *Ite maledicti in ignem æternum:* & illud famosi & reprobi divitis, *crucior in hac flamma*, quas quidem expressiones soli vero igni competere nemo non videt.

Secundo, ex Patribus.

Augustinus l. de spiritu & anima c. 56. sic loquitur de igne infernali. *Flamma comburet, sed tenebras non discitet. Erit enim in igne obscuritas, in obscuritate parva, in combustionem dolor.*

Concinit Gregorius l. 4. dial. c. 29. *Ignem, inquit, gehennæ corporum esse non ambigo, in quo certum est corpora cruciari.* Et l. 9. moral. cap. 38. idem insinuat.

S. Thomas hic qu. 97. art. 5. sic habet. "Sapientiæ quinto dicitur: pugnat ibi, bis terrarum contra insensatos; sed non totus orbis terrarum contra insensatos pugnet, si solummodo spiritali poenâ, & non corporali puniuntur: Ergo puniuntur igne corporeo."

Tertio, ex rationibus.

Prima est. Sap. 11. dicitur: *Per quem peccat quis, per hæc & torquetur.* Sed homines peccant rerum sensibilibus abusu: ergo iustum est ut per eisdem puniantur. Igitur ignis inferni est corporeus. Ista ratio est D. Thomæ ibidem art. 6.

Secunda. Ignis ille dicitur accensus & quidem in furore Dei, juxta illud Jer. 17. 14. *Ignis accensus est in furore meo, & ardebit usque ad inferni novissima.* Igitur est corporeus: probatur consequentia. Ignis accensus in furore Dei debet esse omnium maximus & inter omnes ignes acutior ad poenam: sed talis est ignis verus & corporeus, & quidem propter duo. Primo quidem quia ignis verus magis cruciat quam ignis metaphoricus, qui non habet realitatem ignis: item & magis humiliat: enim vero anima reprobi conspiciens se inimicæ creaturæ servam & subiectam vehementius commovetur ad dolorem & humiliat, quam si tantum per creaturæ corporalis similitudinem & apparentiam torqueretur. Igitur ignis inferni est corporeus, tum quia inter omnes ignes perfectissimus est, & ad torquendum subtilis-

tilissimus; quinimo ideo accensus in furore Dei vindicis.

Tertia. Ignis ille non est imaginarius: ergo corporeus. Probatur antecedens, realis est: quandoquidem est & pro torquendis spiritibus qui sensu & imaginatione carent, juxta illud Christi ad reprobos Matth. 25. 41. *Ite maledicti in ignem æternum qui parati estis diabolo & Angelis ejus.* Ergo, &c.

Solvuntur Objectiones

Objection 1. Eodem modo ratiocinandum est de igne inferni ac de fletu & de lacrymis: sed lacrymæ quæ imputantur damnatis solum metaphorice accipiuntur, ut dictum est, alias cum emittantur e corde per alterationem, tandem aliquando corpora consumerentur decursu temporum, nempe per abundantem & repetitam lacrymarum effusionem, quod quidem est contra Scripturam, namque reprobos dicit in æternum torquendos: Igitur & ignis metaphorice accipiendus est.

Respondeo negando paritatem; licet enim fletus & stridor dentium quæ reprobis attribuuntur spiritualiter tantummodo intelligantur, non tamen ignis propter rationes in probationibus allatas, tum quia ubique Scriptura loquitur de igne tanquam de elemento reali, tum quia hoc fieri potest, siquidem nihil est impossibile Deo, tum quia lex exigit ut anima quæ per corporalia peccavit, etiam per corporalia puniatur; solutio est D. Thomæ l. 4. contra Gent. c. 90.

Inflabit. Eadem proportionem, sane accipienda est Scriptura pro pena ac pro premio retribuendo beatis, eadem enim est lex oppositorum. Sed cum dicit, iusti epulentur in conspectu Dei, edent & bibent in regno Dei, Filius Dei ministrabit eis cenam magnam, hæc omnia spiritualiter intelliguntur, nimirum de summo gaudio summiacque desideriorum satietate: Igitur & ignis spiritualiter accipiendus est, nempe pro dolore magno tristitia inenarrabili, cæterisque tormentis quæ per ignem propter vehementes quos hic in corporibus adultis causat dolores, apprimè significantur.

Respondeo negando paritatem. Disparitas in eo maxima est quod non oportet iniuvias Sanctorum qui de passionibus & sensualitate victores evaserunt, subici iterum rebus sensibilibus, cum & ipse Deus

in præmium subjecerit beatis omnia; eos scilicet a quibuscumque solvendo & liberando necessitatibus; sed ad justam spectat penam ut animæ, quæ licet spirituales in contemptum Dei conversæ sunt ad corporalia, iisdem in penam & humiliationem sine fine subdantur; hinc vult iustitia suprema ut ignis corporalis vilis admodum & inanimata creatura eas exquirit & in æternum torquet; ita Div. Thomas ibidem qu. 90. "Est autem, inquit, contrarium naturali voluntati spiritualis substantiæ, ut corpori subdatur a quo secundum ordinem suæ naturæ libera esse debet: conveniens igitur est ut substantia spiritualis per corporalia puniatur. Hinc etiam apparet quod licet corporalia quæ de præmiis beatorum in Scripturis leguntur, spiritualiter intelligantur, sicut dictum est de promissione ciborum & potum: quædam tamen corporalia quæ Scriptura peccantibus comminatur in penam, corporaliter sunt intelligenda, & quasi proprie dicta.

Inflabit. Sancti Patres intelligunt Scripturas loquentes de igne inferni in sensu metaphorico: igitur & intelligere quique debet, cum ad sensum Spiritus sancti habendum Ecclesia attendat semper ad Patres tanquam Doctores qui specialiter a Spiritu sancto acti melius præ cæteris quæ sunt spiritus Dei, concipiebant. Jam probatur antecedens: Sic metaphorice accipit ignem inferni Augustinus, sic Damascenus. Primus l. 12. de gen. ad lit. c. 12, loquens de inferno ait: "Spiritualtem arbitror esse, scilicet locum, ad quem anima deferretur post mortem, non corporalem." Et ibid. c. 32. hunc proponit punitionis modum, "quod animæ per similitudines corporum sicut evenit in somnisi, affligentur, nempe per ignem phantasticum." Alter vero l. 14. art. hdei in fine ait: "Tradetur diabolus & demones, & homo ejus, scilicet Antichristus cum impiis peccatoribus in ignem æternum, non materiale, qualis est qui apud nos est, sed qualem novit Deus." Ergo, &c.

Respondeo 1. Aliquos Patres potuisse sententiam in hoc momento nondum ab Ecclesia definitam, peculiarem habere. Sed communem & probabiliorē non dicam solum apud sanctos Doctores, sed & apud Theologos esse, ignem inferni veram habere ignis naturam, & ideo huic opinioni adhaerendum.

dum esse cum S. Thoma existimamus, maxime cum contraria vix propugnari possit, nisi detorquendo Scripturas in sensum non modice violentum.

Respondet 2. negando absolute antecedens; ad primum Augustini locum distinguo: locus inferni est spiritualis quantum ad modum existendi pro animabus, quia sunt ibi modo spirituali & indivisibili & non secundum quantitatis regulas, concedo. Est spiritualis secundum se, nego. In isto prolixi sensu D. Thomas explicat Augustinum 3. p. supp. q. 97. ar. 5. "Dicendum, *inquit*, quod dictum Augustini potest hoc modo accipi, ut pro tanto dicitur locus ille ad quem animæ deferuntur post mortem non esse corporeus, quia anima in eo corporaliter non existit, per modum scilicet, quo corpora existunt in loco: sed alio modo spirituali; sicut Angeli in loco sunt. Vel dicendum quod Augustinus loquitur opinando, sicut frequenter facit in libro isto."

Quod autem Augustinus ut plurimum loquatur de ignis illius naturæ solum opinando, patet ex ipsius verbis lxx. de civ. c. 9. n. 1. ubi sic loquitur. "Quod igitur de sempiterno supplicio damnatorum per se ipsum Prophetam Deus dixit, omnino fiet, vermis eorum non morietur, & ignis eorum non exstingnetur." Rursus num. 2. "Qui volunt ad animi poenas, non ad corporis pertinere, dicunt etiam ubi dolore animi, fero atque infructuose poenitentis, eos qui fuerint a regno Dei separati, & ideo ignem pro isto dolore urente non incongrue poni posse contendunt, unde illud Apostoli est, 2. Cor. 11. Quis scandalizatur, & ego non uror? eundem etiam vermem putant intelligendum esse. Nam scriptum est, inquit, sicut tinea vestimentum, & vermis lignum, sic mœror ex cruciatu cor viri." *Proverb. 25.* "Qui vero poenas & animi, & corporis in illo supplicio futuras esse non dubitant, igne nri corpus, animum autem rodi quodammodo verme mœroris affirmant. Quod etsi credibilis dicitur, quia utique absurdum est, ibi dolorem aut corporis aut animi defuturum, ego tamen facilius est, ut ad corpus dicam utrumque pertinere, quam neutrum." Ecce Augustinus sui ipsius interpres. Primo refert opinionem aliorum qui igne vero nri corpus, animam autem rodi quodammodo verme mœroris affirmant: deinde utramque poenam pro cor-

pore non dubitat agnoscere. Licet autem pro anima nihil audeat determinare absolute, sequitur tamen ex ipsius principio eam igni corporali quem admittit, etiam torqueri, eo enim ipso quo ille ignis a Deo iudice assumptus est ad puniendam peccata, profecto & animam quæ est causa eorum principalis, utique ab igne cruciari iustum est.

Ad secundum, Augustinus eodem modo intelligendus est, ita D. Thomas ibidem ar. 5. in corpore his verbis: "Qualiter autem ad dictum Augustini sit respondendum, infra dicitur." Nempè ut supra relatum est ad 2. deinde subiungit. "Quidquid autem dicitur de igne, qui animas separatas cruciat, de igne tamen quo cruciabantur corpora damnatorum post resurrectionem, oportet dicere quod sit corporeus, quia corpori non potest convenienter adaptari poena, nisi sit corporea." Unde Gregor. in 4. dial. ex ipso probat ignem inferni esse corporeum, quod reprobis post resurrectionem in eum detrudentur. "Augustinus etiam ut habetur in littera manifeste constituitur ignem illum quo cruciabantur corporea, esse corporeum, & de hoc est præiens questio."

Ad Damasceni auctoritatem distinguo; non est idem ignis inferni cum nostro; neque eodem modo materialis quantum ad causam, quantum ad virtutem & effectus quos in reprobis producit, concedo: quantum ad substantiam, nego. Ignis quo torquentur damnati, potest spectari dupliciter; primo quidem quantum ad causam, quantum ad virtutem & etiam quantum ad effectus: secundo, quantum ad substantiam. Primo modo consideratus, diversimodum habet causam, nempe iustitiam Dei juxta illud Jer. 15. 14. Ignis accensus est in furore meo; diversimodum virtutem, quia est ad vindicandum Deum offensum juxta illud Sap. 5. Pugnabit orbis terrarum contra insensatos. Habet & effectus saltem ex parte diversos, quia secundum Patres torquet ipsas animas damnatorum & post iudicium torquet & corpora, sed non ea consumet, ut semper illa eadem torqueat. Item sola virtute divina conservantur, sola perseverabunt, nos vero ignis & oleo & ligno aliisque similibus nutritur materiis; sic docet ex professo Div. Thomas 2. p. supp. q. 97. ar. 6. & ar. 5. ad primum, ubi sic respondet ad objectionem.

Ad primum dicendum quod Damascenus

„Ad primum dicendum quod Damascenus non negat simpliciter illum ignem materialem esse, sed quod non est materialis talis, qualis apud nos est, eo quod quibuldam proprietatibus ab hoc igne distinguitur. Vel dicendum, quod qui ignis ille non materialiter alterat corpora, sed quadam spiritali actione agit in ea ad punitionem: ideo dicitur non materialis esse, non quantum ad substantiam, sed quantum ad punitionis effectum in corporibus, & multo amplius in animabus. „

Insuper: Patres loquuntur de igne tantum de poena inflicta animæ pro peccatis patris: sed ille ignis sic spectatus debet esse tantum metaphoricus, puta vel spiritalis, vel imaginarius, maxime vero quia poena seu tormentum subiecto commensurari necesse est, juxta illud apud Philosophos tritum axioma, *quidquid recipitur, ad modum recipientis recipitur*; igitur cum anima sit spiritalis & non corporea, Patres divinas non intelligunt Scripturas de igne materiali. Confirmatur: peccatum formaliter sumptum promanat modo a mente uti superbiæ delictum, modo ab imaginatione, talis est ut plurimum lapsus carnis; semper vero a delectatione quam percipit in actu peccaminoso animæ, sive delectatio sit mere spiritalis, sive partim spiritalis, partim corporis. Igitur poena debet esse mere spiritalis, quandoquidem peccatum quod est causa poenæ in voluntate acceptante sit & consistit quatenus anima peccatrix judicat male de his quæ ab imaginatione repræsentantur. Hoc ipsum videtur duntaxat exigere lex; scriptum est enim de peccatore puniendo Apoc. 18. 7. *quantum glorificavit se & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum*. Sola glorificatio & delectatio animæ, quæ creaturam contra regulas adamavit, est peccatum; poenæ igitur crucians utique debet esse spiritalis.

Respondeo negando minorem; ad primæ partis probationem dictum est cum Div. Thoma æquum esse ut anima quæ se corporalibus contra legem reclamantem subiecit ad peccandum, iisdem subiciatur ad supplicium: nec in hoc attenditur præcise convenientia naturæ patientis, cum natura creaturæ torquentis, sed voluntas Dei per suam regulatam iustitiam. Ad aliam partem dico cum D. Thoma 3. p. supp. q. 97. art. 5. ignem non posse dici imaginarium, quia etiam torquet demones qui

sunt puri spiritus, sicut & animas a corpore nunc separatas, quæ quidem carent imaginatione quæ est sensus organo interiori affixus. Cæterum post resurrectionem animæ iterum unitæ cum corpore sensus tum interiores, tum exteriores habebunt, & ideo etiam lincnt criminum poenas in sensibus; sicut enim corpus & sensus peccato intervierunt, ita & poenæ pro singulis partibus erit. Igitur & imaginatio cruciabit animas horrenda repræsentando, sed ignis veris & corporeus interserviet ad illam commovendam, unde erit quasi spiritus furens cuncta stimulans ad poenam atque cruciatum.

Respondeo secundo distinguendo eandem minorem; peccatum situm est tum in delectatione mentis, tum in gaudio quod anima percipit etiam de rebus corporalibus & venereis, & ideo a rebus corporalibus igneis luere debet poenas, concedo; & non debet, nego. Sicut igitur, perturbato corpore, perturbatur etiam & ipsa anima, quid mirum si, circumfuso igne quasi vellimento, ab ipso commoveatur ad poenam & dolorem? si mutato corpore per delectationem sensualem, immutetur anima peccatrix & quiescat atque congaudeat in corporalibus, quidni & immutabitur ab igne corporeo ut puniatur? Immo hoc exigit iustitia juxta illud Sap. 11. *Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur*. „ Et ideo, inquit, D. Thomas, ad „ justam vindictam iustitia voluit animas „ reproborum usquequaque humiliari, & „ quantum ad instrumentum supplicii, „ nempe ignis cui subijciuntur, & quantum ad locum qui est sub terra, dicente Isaia 14. „ *Infernus subter conturbatus est in occursum adventus tui*. „ Et Greg. in 4. dial. „ Quid obset non video, quod „ sub terra infernus esse credatur. „

Urgebis. Ignis corporeus agit uniformiter in corpora quæ in ipsum projiciuntur. Sed Patres tenent contrarium de igne inferni, siquidem asserunt diversimode illum cruciare damnatos. „ Unus quidem, „ inquit Greg. in 4. dial. est gehennæ „ ignis, sed non uno modo omnes cruciat „ peccatores; unusquisque enim quantum „ exigit culpa, tantum sentiet de poena. „ Igitur mens Patrum est quod ignis ille sit pure metaphoricus.

Respondeo distinguendo minorem; Patres tenent ignem inferni non eodem modo agere sicut noster ignis, quia est ex ipso virtute diversus & superior, concedo; Q quia

quia alius in substantia, nego. D. Thomas ibidem ar. 5. ad 3. eximiam asserit pro hoc momento rationem, dicens instrumentum agere virtute propria & virtute principalis agentis a quo movetur, sic serra habet scindere ut sic, sed ut mota ab artifice scindit nobiliori modo, nempe artificiose, & producit formam in artefacto, quod quidem se sola facere non valet: ignis pariter ut sic & secundum se spectatus urit corpora: sed ut assumptus a iustitia tanquam instrumentum, etiam agit in animas, non quidem virtute propria, sed virtute principalis agentis a quo movetur. "Dicens, inquit, quod ignis ille erit instrumentum divinæ iustitiæ punientis. Instrumentum autem non solum agit in virtute propria, & per proprium modum, sed etiam in virtute principalis agentis, & secundum quod est regulatum ab eo. Unde quavis ignis secundum propriam virtutem non habeat quod aliquos cruciet secundum magis & minus, secundum modum peccati: habet tamen hoc secundum quod ejus actio modificaliatur ex ordine divinæ iustitiæ. Sic etiam ignis fornacis modificaliatur ex industria fabri in sua actione, secundum quod competit ad effectum artis."

Oppones 1. Nullum corporale potest agere in ens spirituale; igitur ignis inferni cum agat in spiritus & in animas, non potest dici corporeus. Probatur antecedens: debet esse proportio inter agens & passum, maxime quia agens operari non potest ultra suam sphaeram: sic oculus corporeus non potest videre spiritum: sed nulla est proportio inter corporeum & ens spirituale, inter animum & ignem elementarem: igitur ignis corporeus non potest agere in animam damnatorum.

Respondeo distinguendo; nullum corporeum potest agere in ens spirituale ut causa principalis, concedo: ut causa instrumentalis, subdistinguo; non potest agere virtute propria & sola, concedo; virtute propria sed elevata & mota per agens principale, nego. Unde, nego consequentiam. Sicut igitur aqua licet corporea elevata tamen, tangendo corpus abluat animam: ita pariter ignis inferni elevatus virtute divina cruciat animas, siquidem assumitur ad hoc ut instrumentum iustitiæ ulciscens jus divinum a peccatoribus laesum. Ad probationem distinguo, debet esse proportio habitudinis inter agens & passum, concedo: entitativa, subdistinguo, si opere-

tur secundum conatum virtutis propriæ tantum; concedo: si operetur insuper virtute aliena & superiori elevatum, nego. Proportio duplex, alia entitativa, habitudinis altera: prima consistit in commensuratione duorum secundum naturam & proprietates: sic Petrus & Paulus habent eandem naturam humanam & sunt ejusdem ordinis, scilicet naturalis. Secunda vero posita est in ordine & quadam relatione unius ad aliud a quo potest recipere aliquid. Inter ignem & animam non invenitur prima proportio, bene tamen secunda, maxime quia ignis agit ut motus a Deo cui omnia subijciuntur; quotiescumque enim agitur de operatione instrumenti, effectus magis attenditur secundum efficaciam & vim ageris principalis quam secundum motum instrumenti cui non assimilatur effectus. Aliter potest distingui argumentum: nulla est proportio in igne cum anima ratione potentie connaturalis, concedo; ignis enim est corporeus; anima vero spiritus: ratione potentie obdientialis, nego. Potentia obdientialis est in se ignis ut subditur operationi divinæ cui omnia obediunt, unde connotat ipsam virtutem omnipotentem Dei quatenus sibi cuncta subijcit: sic igitur ignis habet proportionem sufficientem ad torquendas animas, quia potest ad hoc moveri virtute divina quæ tangit omnia.

Ad exemplum oculi nego paritatem: ratio discriminis ea est, si oculus videret Deum, foret causa principalis visionis, cum enim visio sit actus vitalis, procederet ab ipso ut a causa principali, quod fieri non potest, quomodo enim actus corporeus posset commensurari cum objecto infinite spiritali qualis est Deus? at vero ignis non est causa principalis doloris animæ, sed iustitia divina elevans ignem ad torquendam reprobam animam: unde non est par ratio.

Perfistes: ignis est causa principalis crucians animam damnati; ergo nulla solutio. Probatur subsumptum: 1. Solus operatur, nec est aliud agens: 2. Licet operetur ut elevatus, non impedit quin sit causa principalis, si licet licet intellectus beatorum elevetur per lumen gloriæ ad videndum Deum, attamen est causa principalis visionis. 3. Non potest dici purum instrumentum, quia non assumitur ut aqua in baptismo ad effectum supernaturalem producendum, qui quidem effectus excedit om-

omnimode virtutem corporalem & naturalem: sed assumitur ad agendum in animam quæ est ordinis naturalis, similiter & ad effectum etiam ordinis naturalis operandum, nempe ad torquendum spiritum. Cæterum non dicitur causa supernaturalis: cum igitur in propria maneat virtute, est causa dumtaxat naturalis: & cum corporale non operetur in pure spirituale, sequitur ignem inferni non posse per se torquere animas, sed solum metaphoricè.

Respondeo 1. Corpus hic in terris animæ conjunctum ipsam cruciare, cum inordinatos motus habet, atque violentè se gerit. Sicut qui manu seipsum discerpit, dolorem & in corpore, & per corpus in anima causat, quia propter unionem anima recipit a corpore impressiones modo gaudii & voluptatis, ex delectatione carnis, modo etiam doloris & cruciatus, ex dolore & commotione corporis: cum igitur anima damnata unita sit & conjuncta cum igne quo velut amictu circumfunditur, non dubium est quin ab ipso possit commoveri ad dolorem.

Respondeo 2. distinguendo, ignis est secundum quid causa principalis crucians animas damnatorum, concedo: simpliciter, nego. Est causa quodammodo principalis, quatenus agit & operatur commovendo insolite & violentè animam, sed non propriè & simpliciter, tum quia non agit per contactum quantitativum qui est modus connaturalis agendi corporum: tum quia agit ut elevatus & prævie motus. Quia vero non agit secundum contactum & modum naturalem, non potest dici causa principalis, sicut intellectus dicitur causa principalis visionis: quamvis enim eam ut lumine gloriæ persufus, producat, ipsa vitaliter ab eo procedit: Immo est potentia spiritalis. Unde eo ipso quo elevatur, attingit ut causa principalis objectum, & sic patet solutio ad secundum. Ad tertium utique patet ex dictis ignem esse in aliquo sensu causam principalem commotionis animæ. Porro licet operatio ignis secundum se sit naturalis, non tamen quoad modum, quia nisi elevaretur virtute divina, ipsam animam torquere haudquaquam posset.

Rursus instabit. Non potest dici quomodo ignis corporeus torquat animas, immo hoc ipsum penitus implicat: igitur non potest elevari ad hunc effectum: nullum quippe instrumentum elevatur ad id

quod implicat contradictionem. Probatur antecedens. Si elevaretur ignis ad cruciandas animas, hoc fieret quia animæ vel ab igne immanerentur per alterationem: vel recipiendo species & similitudines, vel etiam patiendò contrariā: atqui nullo ex his modis animæ separata ab igne pati queunt: non quidem primo modo, quia anima est incorruptibilis: non utique secundo, quia species acceptæ perficiunt animam in cognitione, & augent scientiam: neque tertio, quia anima separata caret organis & sensibus, unde non habet contrarium: igitur nullo modo.

Respondeo. Animam cruciari ab igne per alligationem. Igitur ipsi alligatur quasi carceri, & instrumento supra modum ferienti, hinc mæror, hinc doloris impressiones acerbissimæ, hinc animæ commotio atque turbatio, hinc cogitationes de summo bono præ nimia levitate deperdito, & alia multa dolorosa quæ nec dici, nec comprehendendi possunt. Peccato prolixius commensuratur dolor. Dereliquit Dominum reprobis, æquum est ut iprivetur Deo & vinculis ac compedibus igneis detineatur in inferioribus terræ partibus, & sic ignis causat Dei privationem quæ est omnium poenarum maxima. Se convertit reprobis ad creaturas, ignis eas omnes accendit & stimulat contra illum, unde omnes omnino & sine requie causant dolores. Ita D. Thomas 4. contra Gen. ar. 90. ubi sic respondet ad argumentum. " Patiuntur igitur ab igne corporeo substantiæ incorporeæ per modum alligationis cuiusdam. " Possunt enim alligari spiritus corporibus, vel per modum formæ sicut anima corpori humano alligatur; ut det ei vitam, vel etiam absque eo quod sit ejus forma, sicut Necromantici virtute demonum spiritus alligant imaginibus, aut hujusmodi rebus. Multo igitur magis virtute divina spiritus damnandi igni corporeo alligari possunt, & hoc ipsum est eis in afflictionem, quod sciunt rebus infimis alligatos in poenam. "

Augustinus l. 21. de civ. c. 10. n. 1. sic respondet ad hanc quam sibi proponit questionem. " Hic, inquit, occurrit quærere si non erit ignis incorporealis sicut est animi dolor, sed corporalis tactu noxius... Cur enim non dicamus, quamvis miris, tamen veris modis spiritus incorporeos posse poena corporalis ignis affligi, si spiritus hominum... Et nunc potuerunt includi corporali-

„bus membris, & tunc poterunt corporum suorum vinculis insolubiler alligari. Adhærebunt ergo si eis nulla sunt corpora, spiritus dæmonum, immo spiritus dæmones licet incorporei, corporeis ignibus cruciandi, non ut ignes ipsi quibus adhærebunt eorum junctura insperantur & animalia fiant quæ consent spiritui & corpore, sed ut dixi raris & ineffabilibus modis adhærendo, accipientes ex ignibus poenam non dantes ignibus vitam. „

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Ignis inferni realis & corporalis est.

Primo. Scriptura Sacra de eo tanquam de vero & proprie dicto igne loquitur, juxta illud Job. 19. *Ad nimium calorem transiit ab aquis nivium.* Rursus Luc. *Ite maledicti in ignem æternum.*

Secundo. Gregorius l. 4. dial. c. 29. ait: *Ignem gehennæ corporum esse non ambigo.* Sic docet D. Thomas 3. p. suppl. q. 97. ar. 5.

Tertio. Ignis ille non est fictitious, agit enim realiter; & hoc sic esse nullo modo implicat. Etvero, si aqua tametsi corporalis in baptismo operetur & operando mundet realiter animam pueri a peccati originalis labe; quidni & in eadem realiter operabitur ignis ad illam pro peccatis puniendam?

SYNOPSIS OBJECTIONUM

ET SOLUTIONUM.

Primo quidem, non eodem sensu accipiendus est ignis gehennalis quo accipiuntur pro reprobis lacrymæ, epulæ vero pro Beatis, non enim anima utpote purus spiritus effundit lacrymas; & sumit cibum, unde hæc & similia de ea metaphorice dicuntur, videlicet ad exprimendum vel summum ex visione Dei gaudium, vel summum ex ejusdem privationis dolorem: ast non est inconveniens ignem realem in animas reproborum agere, maxime cum hoc se teneat ex parte omnipotentis Dei suum jus iusta ultione defendentis.

Secundo. Non diffiteor aliquos Patres illum ignem vocare spiritualem, sed hoc intelligi debet, vel obiective quatenus torquet spiritus, vel quantum ad modum, in

eo scilicet sensu, quod miris, attamen veris modis cruciet animas.

Tertio. Neque etiam negamus, id quod est corporale non posse agere tanquam causam principalem & virtute innata in spiritum: sed contendimus posse agere ut causam instrumentalem motam vi & energia voluntatis Dei omnipotentis.

SECTIO TERTIA.

Utrum animæ reproborum statim post separationem a corpore pœnis afficiantur æternis?

CONCLUSIO.

Statim afficiuntur.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, Ex Scriptura Sacra.

JOB 21. habetur de malis: *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.* In puncto, idest in brevi, illico & statim post mortem. Igitur animæ reproborum statim post separationem a corpore consequuntur poenam peccatis suis iuste debitam, nam & Num. 16. 33. legitur Core, Dathan & Abiron descendisse in infernum viventes; & in Evangelio dives reprobis & damnatus Luc. 16. clamat: *Crucior in hac flamma*, quod quidem de inferno intelligi debet, ut explicant verba antecessentia, *Mortuus est dives & sepultus est in inferno.*

Secundo. Ex Concilio Florentino, in quo res sic definita legitur: ait Collat. 22. p. 454. Typo. Reg. *Illorum autem animas qui in mortali actuali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.* Ergo, &c.

Tertio. Ex Patrum auctoritate qua probavimus in Tractatu de visione, Justorum animas statim post solutionem a corpore consequi præmium, si sufficienter a peccatis purgatæ & vita præsentis discesserint: sed eadem est lex contrarium in hoc momento, maxime cum ad eandem spectet iustitiam regulare præmia pro bonis, pœnas vero pro malis & improbis: igitur secundum doctrinam Patrum, reprobi pœnis afficiuntur æternis

ut

ut primum migrant & vita. Ita interpretes explicant loca Scripturæ mox laudata, in primis D. Thomas Comment. in Job & in Lucam sed maxime & ex professo l. 4. contra Gent. c. 91.

Quarto. Ex rationibus Theologicis quas affert Angelicus Doctor in isto l. nempe 4. contra Gent. 9. c. 91.

Prima sic exponitur; nulla est ratio dilationis poenarum, igitur animæ reproborum statim post separationem a corpore consequuntur poenam. Probatur antecedens: Primo quidem, quia animæ sunt capaces poenæ; enimvero sunt capaces præmii & visionis beatificæ, quidni forent & supplicii? Secundo, quia de facto averſæ ab ultimo fine, quippe quæ in peccato pertinaces remanserunt, & per ipsum peccati effectum Dei privatione efficiantur. Unde sic concludit D. Thomas: "Statim igitur, cum anima separatur a corpore, præmium vel poenam recipit pro his quæ in corpore gessit."

Secunda: Vita præſens datur ad merendum vel demerendum juxta illud Job. 7. *Militia est vita hominis super terram*. Igitur, inquit D. Thomas ibidem n. 2. "post statim militiæ & laborem mercenarii, statim debetur præmium vel poena bene vel male certantibus, unde & Levit. 19. dicitur: *Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane*." Dominus etiam dicit Joel ult. cito. *velociter reddam, & visitationem vobis super caput vestrum*." Statim igitur post mortem animæ vel præmium consequuntur, vel poenam.

Tertia. Non debet expectari ultimus judicii dies, non resurrectio utique ad puniendum reprobos animas: igitur cito citius post separationem a corpore criminum suorum justissimas luit in inferno poenas. Probatur antecedens; anima principalis fuit causa peccatorum a reprobo commissorum, in quantum & voluntaria exitere; igitur illam ulla absque mora puniri æquum, immo & justissimum est. Eodem prout modo concludit ibidem Angelicus Doctor n. 3. "Nulla igitur, inquit, ratio est quare in punitione vel præmiatione animarum expectetur resumptio corporum; quin magis conveniens videtur, ut animæ in quibus per prius fuit culpa & meritum, prius etiam puniantur vel præmientur."

Quarta. Ordo Providentiæ postulat ut creaturæ habeant in termino omnem per-

fectionem quam exigunt, & ipsæ priventur si impedimentum poluerunt: sed summa creaturæ rationalis perfectio est possessio Dei, est gaudium & exultatio, est imperium & dominatio super creaturas inferiores, quæ inserviunt Sanctorum gloriæ; his vero omnibus privari meruerunt impigres viventes; igitur statim post obitum illi consequuntur poenam: damni quidem, quatenus sine Deo sunt. Sensus vero, quia iustum est ut hi qui creaturis usi sunt ad peccandum, ab eisdem cruciantur & torqueantur. Ista ratio est etiam D. Thomæ ibidem n. 4. "Eadem, inquit, Dei Providentiæ creaturis rationabilibus præmia debentur & poena, quia rebus naturalibus perfectiones eis debita adhibentur. Sic etiam in rebus naturalibus, quod unumquodque statim recipit perfectionem cuius est causa, pax, nisi sit impedimentum."

Quinta. Dei opera perfecta sunt: sed ista perfectio exigit ut animæ malorum statim post mortem consequantur poenam peccatis debitam. Probatur ista minor; primo quia si Deus ex bonitate differret poenas, hoc foret facilius peccandi quasi incentivum, secundo, quia ex dilatione, impii sibi suaderent poenas quas comminatur iustitia, esse vanas & pure imaginarias. Cæterum sanctitas divina exigit cito propellere contrarium; igitur & peccatores: igitur & animas impiorum eis intelligendo poenas quas ipsæ sibi peccando thesaurizaverunt.

Diluuntur Objectiones.

Obijciunt 1. Videtur quod animæ separate reproborum nonnulli post iudicium universale igne infernali cruciantur sine; igitur contrarium absque sufficienti fundamento asseritur. Probatur antecedens. Eodem prope modo ratiocinandum est de animabus reproborum hominum sicut de dæmonibus: sed dæmonum poenæ ad ultimum usque Dei iudicium relevantur: quod quidem probatur multipliciter; 1. quidam dæmones & corporibus emergentium imperio Christi compulsi clamabant, ut refertur Matth. 8. 29. *Quid nobis & tibi, Jesu Fili Dei? venisti hic torquere nos ante tempus*; 2. Apoc. 18. legitur quod tunc temporis, scilicet iudicii universalis Satan recludetur in carcere, ne amplius regnet in mundo, & diutius seducat Gentes; 3. isti spiritus nequam non sanari in-

ferno, sed potius in aere & super terram ad exercendam hominum virtutem, hinc ab Apostolo Ephes. 6. 26. nominantur mundi rectores, & Tobiae 8. 3. legitur sanctum Angelum Raphaelem alligasse in deserto Aegypti dæmonem Asmodæum, ne in posterum alicui nocere tentaret. Ergo, &c.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem magis minorem: enimvero de omnibus omnino dæmonibus dicitur Apocal. 2. 8. *Neque locus inventus est eorum amplius in caelo. Igitur in profundum tartari cito demersus est Lucifer cum suis.* Ad primam aīatam probationem dico Christum fortius alligasse suo adventu, suoque imperio potestatem dæmonum, ne ita violenter sicut prius imperarent in mundo, & cum in fine sæculorum, in uno inferno loco recluderentur ne amplius seducant Gentes, non mirum si propulsi e corpore energumenorū exclamaverint, Christum sic alloquendo: *Quid nobis & tibi Jesu Fili Dei! venisti huc torquere nos ante tempus? Jam cruciabantur poena dñni & ignis, sed & inhi per ejectione & corpore in quo dominabantur, de novo cruciati sunt, nempe quantum ad potestatis alligationem.* Et sic patet solutio ad secundum. Ad tertium, dico ignem ubique torquere dæmones, sed fortius per Dei privationem exagitantur. Sicut igitur teste Matthæo 18. 10. *Angelus eorum in caelis, scilicet puerorum custodes, semper vident faciem Patris;* ita a contrario dæmones terram, Deo permittente, ad exercitationem hominum perambulantes, semper Deo privantur, semper utique damnantur. Eandem etiam adhibemus responsionem ad exemplum dæmonis Asmodæi, cuius nocendi potestatem compressit quidem S. Raphael, sed non a poena iustæ damnationis illum solvit.

Oppones 2. Iusti non cito donantur beatitudine post mortem; igitur nec reprobi poena. Probatur antecedens. 1. quia pro eis orat Ecclesia. 2. quia orat & orabit usque ad consummationem sæculi indiscriminatim pro omnibus defunctis.

Respondeo negando antecedens, ad primam probationem, distinguo: Orat Ecclesia pro defunctis in Purgatorio divinæ iustitiæ satisfaciētibz ut educantur in refrigerium. concedo, quia vero multorum ignorat liberationem, ideo ad cautelam & prae assueta charitate orabit semper pro eis: orat pro aliis qui migrant e

vita ab omni tum culpæ, tum poenæ reatu mundi, nego antecedens & pariter; retardatur quidem præmium pro iustis morientibus: aliquid superfit luendum pro peccatis iuxta illud 1. Cor. 3. *Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.* Scriptum est enim: *Nihil innotatum intrat in sanctam civitatem, lvi. 53. Non transibit per eam impollutus.* Sed nulla est remore ratio pro poenis reprobatorum, unde Propheta dicit Psal. 9. 18. *Convertantur peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliviscuntur Deum.*

Instabis: Si iusti sufficienter mundi ab omni libe statim post mortem consequerentur præmium, maxime propter illud Christi oraculum ad pium & poenitentem latronem: *Hodie mecum eris in Paradiso,* Luc. 23. 43. Sed hæc ratio nulla est, namque Paradisus, locus quidem terrenus esse videtur, ex hoc quod dicitur Gen. 2. *plantaverat Dominus Deus Paradisum voluptatis, in quo posuit hominem quem formaverat:* igitur Paradisus dicit tantum aliquam in terra remunerationem percipiendam. Jam vero si iustis cito post mortem non retribuitur præmium, nec utique poena retribuetur malis.

Respondeo negando minorem. Ad probationem nego pariter. Siquidem ex Scriptura Gen. 2. *Paradisus in primo vocationis exordio formatus, erat terrestis, ut ipsa verba indicant: Plantaverat Dominus Deus Paradisum voluptatis, id est, diversis consensu arboribus quæ locum amānitatis undequaque florentem constituiebant.* Sed in Evangelio Paradisus sumitur pro gloria, quandoquidem eundem promittit Paradisum Christus quem ipse cito possidere debebat, certum est autem cito gloria fuisse donatum: igitur & donatum ipsum latronem. Hoc ipsum innuit Apostolus dicens 2. Cor. 4. *Scimus enim quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissipatur, quod edificationem ex Deo habemus domum non manū factam, sed eternam in caelis.* Per quod, inquit D. Thomas 4. contra Gent. c. 91. manifeste dat intelligere, quod dissoluto corpore animi ad eternam & caelestem mansionem perducitur, quæ nihil aliud est quam fruitio divinitatis, sicut Angeli fruuntur in caelis. Hoc autem idem ostendunt & verba ejusdem Apostoli Philipp. dicentis, *desiderium habens dissolvi, & cum Christo esse.* Ceterum,

rum, omnibus pensatis, constat legem velle ut cito puniantur post mortem reprobi, ne ex dilatione vindictæ, exardescant in dies peccata. Alias objectiones fuisse & retulimus, & solvimus tractando de Sanctorum beatitudine contra Millenarios.

Iterum insinabis. D. Thomas modo laudatus probat Paradisum a Christo in cruce pendente promissum intelligi debere de gloria cito citius retribuenda, quia inquit 1. Cor. 4. legitur, *momentaneum & leve tribulationis nostræ . . . æternam gloriæ pondus operatur*, quod quidem oraculum de retributione finali mox & ulla absque mora danda intelligitur, quandoquidem ait S. Doctor 1. 4. *contr. gent. c. 91.* Apostolus subiunxit capitulo sequenti, *scimus enim quoniam si terrestribus domus nostra huius habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manū factam, sed æternam in cælis.* Per quod manifeste dat intelligere, quod dissoluta corpore, anima ad æternam & cælestem mansionem perducitur, quæ nihil aliud est quam fructio divinitatis sicut Angeli fruuntur in cælis. Sed hæc ratio nulla est, Apostolus quippe non dixit quod statim, dissoluta corpore, domum æternam habemus in cælis in re, sed solum in spe. Ergo, &c.

Respondendo negando minorem. Et vero etiam hic in terris quandiu peregrinamur a Domino habemus gloriam in spe, prodest animæ Sanctorum iuxta mentem Apostoli aliquid plus habere debent: igitur est contra D. Pauli mentem gloriam animarum ab omni reatu tum culpæ, tum pænæ mundarum ad finem usque sæculorum disferre. Solutio est D. Thomæ ibidem, ubi hanc dirimit controversiam his verbis. "Si quis, inquit, contradicere velit, dicens Apostolum non dixisse, quod statim, dissoluta corpore, domum æternam habemus in cælis in re, sed solum in spe, tandem habituri in re, manifeste hoc est contra intentionem Apostoli, quia etiam dum hic vivimus, habituri sumus cælestem mansionem secundum prædestinationem divinam, & iam eam habemus in spe, secundum illud Rom. 8. Spe enim salvi facti sumus. Frustra igitur addidit, si terrena domus nostra huius habitationis dissolvatur. Sufficiens enim dicere, scimus quod ædificationem habemus ex Deo, &c. Rursum expressius hoc apparet ex eo quod subditur, scientes quoniam dum sumus

in hoc corpore, peregrinamur a Domino, per fidem enim ambulamus, & non per speciem. Audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & præsentem esse ad Dominum. Frustra autem vellemus peregrinari, a corpore scilicet separari, nisi statim essemus præsentem ad Dominum, non autem sumus præsentem nisi quando videmus per speciem. Quamdiu enim ambulemus per fidem & non per speciem, peregrinamur a Domino, ut ibidem dicitur. Statim igitur cum anima sancta a corpore separatur, Deum per speciem videt, quod est ultima beatitudo, ut in tertio ostensum est. Hoc autem idem ostendunt & verba ejusdem Apostoli Philipp. 1. dicentis: Desiderium habens dissolvi, & cum Christo esse. Christus autem in cælis est: sperabat igitur Apostolus statim post corporis dissolutionem se perventurum ad cælum. "

SYNOPSIS PROBATIONUM

Animæ reproborum ut primum a corpore solutæ sunt, absque mora sunt in inferno pænæ peccatis debitæ.

Primo. S. Job. hoc indigitat: namque c. 21. de reprobis ait: *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad Inferna descendunt.* In puncto, hoc est in brevi, absque mora, & cito citius.

Secundo. Idem ex professo docet D. Thomas 4. contra Gentes c. 91. quod & probari potest exemplo divitis qui teste ipso Christo conclamatur: *Crucior in hac flamma.*

Tertio. Ratio suffragatur, eadem quippe est lex pro contrariis, nemo autem non novit præmia a justo iudice pro la bonibus absque mora conferri: igitur & pœnis, maxime vero quia anima reproli ut primum soluta est a corpore, inmet in malo confirmatur. Porro & bonitas & sanctitas Dei simul cum iustitia contrarium a se propellere postulant. Reprobis ipso facto in mortis momento stupendo a regno Dei irrevocabili excluditur. Igitur ulla absque mora quantum glorificatus est, & in deliciis fuit, tantum datur illi tormentum.

SYNOPSIS RESPONSIONUM

AD OBJECTIONES.

Primo. Frustra quidam dicunt & docent dæmones non esse in inferno, verum potius in aere, unde & aereas potestates in sacris paginis nonnumquam vocari: Nam sicut Angeli sancti ad custodiam nostram in terras missi semper vident faciem Patris qui in cælis est, ita a contrario dæmones ubique torquentur; ubique Deo Optimo Maximo privantur, ubique ignis & spiritus procellarum est pars calicis eorum.

Secundo. Neque dicas Ecclesiam orare pro reprobis, esto, fundat preces, sed ignorat utrum tales, vel tales sint reprobi; quod si sciret, sicut non orat pro diabolis, ita, inquit S. Augustinus, nec oraret pro eis.

Tertio. Neque nos etiam movet quod multi inter Patres gloriam animæ Sanctorum usque ad iudicium universale differri & crediderint, & docuerint; igitur & consequenter poenas atque supplicia. Enimvero jam ostensum est supra, gloriam animæ aut sufficienter emendatæ, aut cui nihil purgandum inest, non differri. Sed dato & non concesso animas Sanctorum aliquam pati in præmio dilationem, non sic de poenis ratiocinandum foret, quandoquidem reprobis moritur a Deo prorsus averfus, adeoque summo bono in æternum privatus, immo & Deo contrarius. Igitur Deus, cum a se tum poenis, tum cruciatibus propellere debet.

ARTICULUS QUARTUS.
ET ULTIMUS.

Utrum poenæ damnatorum sint æternæ.

DIvine Majestatis indignum esse æternam pro peccatis ut plurimum momentaneis poenam imponere propugnant non modo veteres, sed & recentiores hæretici, maxime Sociniani. Idem censuit Origenes de poenis dæmonum, ut refert S. Augustinus l. 21. de Civ. Dei c. 17. contra quos omnes sit

CONCLUSIO.

Poenæ damnatorum sunt æternæ, & est de fide.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, ex veteri Testamento.

Primum argumentum eruitur ex libro Job c. 20. in quo sic loquitur sanctus ille vir: *Numquid non paucitas dierum meorum finietur brevi? dimitte ergo me, ut plangam paululum dolorem meum: antequam vadam, & non revertar ad terram tenebrosum, & operam mortis caliginem: terram miseriam & tenebrarum, ubi umbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Mentionem ibi de inferno veri nullus est ambigendi locus, quippe qui sit ibi, ipso testante Christo, terra repleta tenebris exterioribus, terra tantæ miseriam, ut ne quidem aquæ guttam ad sitim supra modum ardentem sublevandam dives purpuratus obtinere possit: terra profecto ubi umbra mortis, ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Atqui horror sempiternus accrescens ex tenebris, ex umbra mortis partus, horror sempiternus ex universis omnium rerum confusione productus atque nutritus; poena non dicam acutissima solum, sed omnium potius aggregatio poenarum est: igitur poenæ damnatorum sunt æternæ.*

Secundum argumentum desumitur ex libris tum Psalmorum, tum Sapientialium. David in Psalmo 48. animam susti vel inopia, vel ceteris vitæ miseriis tractam consolatur, dicens, bona diligentibus Deum præparata esse, mala vero æterna pro retributione peccatorum disposita. *Ne timearis*, inquit, cum dives factus fuerit homo: & cum multiplicata fuerit gloria domus ejus. Quoniam cum inverteris, non sumet omnia: neque descendet cum eo gloria ejus; quia anima ejus in vitiis ipsius benedictur: Confitebitur tibi cum benefeceris ei. Intrabit usque in progenies Patrum suorum: & usque in æternum non videbit lumen.

His egregie concinunt duo oracula libri Sapientiæ. Primum quidem habetur c. 4. ubi rex Salomon Spiritu Dei ductus & inspiratus de poenis reproborum sic loquitur: *Illos autem Dominus irridebit, & erunt post hæc decedentes sine honore & in consumelia inter mortuos in perpetuum.* Al-

te-

terum vero legitur capite sequenti, iisque verbis concipitur & exprimitur: *Iusti autem in perpetuum vivunt, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud Altissimum. Ideo accipient regnum deorum & diadema speciei de manu Domini: in omnia dextera sua teget eos: & brachio sancto suo defendet illos... acuet autem duram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos. Ibunt directae emissiones fulgurum, & tanquam a bene curvato archu nubium exterminabuntur, & ad certum locum insipientes.*

Ex his omnibus sequitur istud ratiocinium: Qui in aeternum non videbunt lumen, qui inter mortuos erunt in perpetuum, prosequo aeternas pro peccatis luent poenas: atqui ex Scripturis sanctis reprobi in aeternum non videbunt lumen, quinimo & inter mortuos erunt in perpetuum: igitur poenis afficientur aeternis. Quod & innuit in secundo loco sapiens ubi Iustorum praeium dicit aeternum; & consequenter malorum supplicium proliis perpetuum esse debet, quandoquidem loquitur de poenis per oppositionem ad praemia: ergo si praemia aeterna sunt, a pari similiter & supplicia, eandem quippe esse oppositorum legem, vulgare fert adagium.

Tertium pro aeternitate poenam argumentum nobis exhibet nobilis Isaias, non in uno aut altero, sed in multiplici loco, in quibus quidem locis, multis praemissis de genere & qualitate suppliciorum, postea, Deo ipso distrante, sententiam statuit & pronuntiat eam esse aeternam. c. 5. *Propterea, inquit, dilatavit infernus animam suam, & aperuit os suum absque ullo termino: & descendent fortes ejus, & populus ejus, & sublimis glorioque ejus ad eum. Et incurvabitur homo, & humiliabitur vir, & oculi sublimitum deprimentur... viae qui potentes erant ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem... Propter hoc sicut devorat stipulam lingua ignis, & calor flammae exurit: sic radix eorum quasi favilla erit, & germen eorum ut pulvis ascendet.* Et c. 13. *Ullulate, qui prope est dies Domini; quasi vastitas a Domino veniet, propter hoc omnes manus discolventur, & omne cor hominis contabescet, & converteretur. Tonitrua & dolores tenebunt, quasi parturientis dolebunt. Post varias descriptiones poenarum pro impiis sic concludit Propheta c. 33: eosque versu 14. sic alloquitur: Quis poterit habitare de vo-*

bis cum igne devorante? Quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?

Prosequitur Isaias, & c. 34. ait: *Accedite gentes, & audite, & populi attendite... quia indignatio Domini, annus retributionum, & iudicii Sion, & convertentur torrentes ejus in picem, & humus ejus in sulphur: Et erit terra ejus in picem ardentem. Nocte & die non extinguetur, in sempiternum ascendet fumus ejus: a generatione in generationem desolabitur, in saecula saeculorum non erit transiens per eam... Requirit diligenter in libro Domini, & legite: unum ex eis non defuit, alter alterum non quaesivit: quia quod ex ore meo procedit, illa mandavit, & spiritus ejus ipse congregavit ea, & ipse misit sortem. Denique c. 66. 24. hanc protulit contra reprobos terribilem sententiam ipse Deus: *Et egredientur, & videbunt cadavera virorum qui praevicati sunt in me: vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.**

Propheta poenas Judaici populi praevariantis tanquam reproborum afflictionis figuras exhibet. c. 5. eadem delineat supplicia sub figura malorum Babylonis inflata Medis in direptionem. Capite vero 33. nova mala & ejectionem Sennacherib loquitur; postea ad reprobos suum convertit sermonem, dicens: *Quis possit habitare devotis cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* Capite 66. subdit: *Neque vermis eorum non morietur, neque ignis extinguetur: igitur poenae damnatorum sunt aeternae: alias & vermis eorum tandem aliquando moreretur, ignis exstingueretur, finem acciperet vastitas, ardores nullo modo forent sempiterni.*

Ex Novo Testamento.

Primo. Poena aeterna illa censetur, quae exprimitur per ignem modo inextinguibilem; modo etiam aeternum: sed Deus puniet peccatores obduratos & in malo pertinaces igne tum inextinguibili, tum etiam aeterno. Et probatur. Matth. 3. 12. *Joannes Baptista sic loquitur: Congregabit criticum suum in borream, paleas autem comburet igni inextinguibili. Joannes per paleas intelligit reprobos. Capite vero 25. & 4. Christus hoc ipsum declarat: Tunc, inquit, dicit & bis qui a sinistra erant: Discedite a me maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus: Eandem sententiam terribilem*

confirmat Dominus Jesus Marci 9. 44. his verbis : *Et si pes tuus te scandalizat, amputa illum : Bonum est tibi claudum introire in vitam eternam, quam duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis : ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Igitur poenae damnatorum sunt aeternae.*

Secundo, Illa poena est vere & simpliciter aeterna, quae talis est nedum quoad cruciatus tum interiores & exteriores, verum etiam & quoad locum in quo miseri recluduntur reprobi : atqui poena damnatorum est aeterna, non solum quoad afflictiones animi & cruciatus, tum interiores, tum exteriores, sed & quoad locum infernalem, nam, testante beato Luca, supra modum cruciantur reprobi : cruciantur & absque refrigerio, ulla absque relaxatione, quinimodo, ex hoc horrendo carcere aut egredi, aut liberari nulla affuget eis spes. Sic enim habetur c. 16. de superbo quondam divite : *Mortuus est autem & dives, & sepultus est in inferno. Elevans autem oculos suos, cum esset in tormentis vidit Abraham a longe, & Lazarum in sinu ejus ; & ipse clamans, dixit : Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham : Fili, recordare quia receperisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala : nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. Et in his omnibus, inter nos & vos haec magnum firmatum est : ut hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transire. Si reprobi non possunt ad alium transire locum, sequitur profecto in aeternum esse cruciandos. Igitur poenae damnatorum sunt simpliciter aeternae.*

Tertio. Beatus Paulus stat pro illo dogmate, esseque sancti Evangelii fidelissimus interpres, alloquens enim peccatorem obduratum, Rom. 11. ait : *Secundum autem duritiam tuam, & impenitentem cor, thesaurizas tibi iram in die irae, & revelationis justitiae Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus : iis quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem, & incorruptionem quaerunt, vitam aeternam : iis autem, qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Sed quae ira? sed quae indignatio? profecto aeterna, quandoquidem Paulus loquitur de justitia*

quae reddit unicuique quod suum est, justis quidem vitam aeternam : igitur & reprobis similiter poenam, eadem quippe mensura eis remerietur : hoc ipsum annotat & asserit idem Apostolus 1. Cor. 6. *An nescitis, inquit, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Quibus quidem sententia ista B. Judae v. 12. affinis videtur cum de impenitentibus sermonem faciens, ait : *Hic sunt in epulis suis maculae, convivantes sine timore, semetipsos poscentes, nubes sine aqua, quae a ventis circumferuntur, arbores autumnales, infructuosae, bis mortuae, eradicatae, fluctus feri maris, desuperantes suas confusiones, sidera errantia : quibus procella tenebrarum servata est in aeternum. Ergo, &c.**

Quarto, Ultimus inter Scriptores Canonicos venit in testimonium, scilicet B. Joannes Apostolus, qui in Apocalypsi non semel delineat tetra inferni tormenta, quibus quidem exquisitè torquentur reprobi ; sed quos & in aeternum cruciandos esse asserit. C. 6. damnatos sic loquentes non tribus, exhibet : *Cadite super nos, & abscondite nos a facie sedentis super thronum, & ab ira agni : quoniam venit dies magnus irae ipsorum : & quis poterit stare? Eandem prosequitur materiam c. 14. Propheta Evangelista : Tertius Angelus secutus est illos, dicens voce magna : Si quis adoraverit bestiam & imaginem ejus... cruciabitur igne & sulphure in conspectu Angelorum sanctorum, & ante conspectum agni. Et fumus tormentorum eorum ascendet in saecula saeculorum, nec habent requiem die ac nocte, qui adoraverunt bestiam. Quae quidem postrema verba denotant poenam continuam eamque aeternam. Eadem prope repetit dilectus discipulus, c. 20. Descendis, inquit, ignis de caelo, & devoravit eos, & diabolus qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, ubi & bestia & pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in saecula saeculorum. Sed cruciari in saecula saeculorum secundum sanctos Patres, est in aeternum cruciari : igitur a primo ad ultimum liquet ex utriusque Testamenti Scripturis poenas damnatorum esse aeternas.*

Ex Traditione Patrum.

Ex primo saeculo Clemens Romanus l. 4. recog. ad Jacobum fratrem Domini eandem & Christi, & Apostolorum & Prophetarum pro praesenti momento sententiam sequitur. " Quod autem est, ait,

„deterius in consumatione seculi, cum
„demon ille igni tradetur aeterno, neces-
„sario de animis quae ei paruit, cum ip-
„so aeternis ignibus cruciabitur usq[ue] cum
„corpore suo quod polluit. „ Ecce poe-
„na aeterna, haec & ad corpus & ad ani-
„mam extensa, a sancto Pontifice asserta,
„quique sicut ab Apostolis edoctus, ita
„loquitur & pronuntiat. „ Igitur fucatis
„profus fundamentis propugnant Socinia-
„ni poenas damnatorum finem tandem ali-
„quando consecuturas, quinimo & dicen-
„das & credendas sunt simpliciter & abso-
„lute aeternae.

Ex secundo saeculo. Testis est Iustinus
qui Apol. 2. eandem egregie confirmat do-
ctrinam. „ Quo vero, inquit, qualique
„in sensu ac supplicio futuri sint impro-
„bi, ex his quae similiter ad hoc ipsam
„dicta sunt, cognoscite, veritas eorum si-
„nem non habebit, nec desinet, neque
„eorum ignis extinguetur, tumque pre-
„nitentia eos subibit, cum nihil profi-
„ciet. „ Rursus Apol. 1. „ Sed ne quis
„dicat id quod ab his qui Philosophi sunt
„& habentur, dicitur, ea quae a nobis
„proferuntur futilia & terrores esse, ma-
„los ignis aeterni affectum iri supplicio:
„nosque censere hominibus. „ &c. „ Sic
„praevenerit illustri Martyris difficultatis no-
„dum simul & solvit, asserendo non sane
„ad terrorem se loqui de aeternitate poe-
„narum quibus reprobos affici sequum ju-
„dicat, sed vere & sincere.

Irenaeus alter est ejusdem saeculi pro eam-
dem stupenda veritate testis fidelissimus.
Libro quippe quarto c. 47. sic effatur. „
„Pena eorum qui non credunt verbo
„Dei, & contemnunt ejus adventum &
„convertuntur retrorum adimplenda est,
„non solum temporalis, sed aeterna facta.
„Quibuscumque enim dixerit Dominus,
„Discedite a me maledicti in ignem per-
„petuum, illi erunt semper damnati. „
„Idem erudit docet, l. 5. c. 27.

Ex tertio saeculo nubem testium praecla-
rum habemus. Primus nobis occurrit Ter-
tullianus, qui Apol. c. 28. sed maxime c.
45. sic loquitur. „ Enimvero nos qui sub
„Deo omnium speculatore desumimus,
„quique aeternam ab eo poenam provi-
„demus, merito soli innocentiae occu-
„rimus, & pro scientia plenitudine, &
„pro latebrarum difficultate, & pro ma-
„gnitudine cruciatus non diuturni, ve-
„rum sempiterni, cum timentes quem
„timere debemus & ipse qui timentes ju-

„dicat, Deum non Proculfulem timen-
„tes. „

Origenes variis in locis, maxime tra-
actu 34. in Matth. eidem subscribit ve-
riatati his verbis: „ Qui autem recedunt
„ab Jesu, decidunt in ignem aeternum,
„qui alterius generis est ab hoc igne
„quem habemus in usu: nullus enim
„ignis inter homines est aeternus: sed
„nec multi temporis: extinguitur enim
„cito: aeternus autem ignis est ille de
„quo & Haies dicit in fine Prophetiae
„suae: Verbis eorum non morietur, &
„ignis eorum non extinguetur. „ Sic
„magnus ille primorum saeculorum Do-
„ctor non solum pronuntiat poenam dam-
„natorum aeternam esse, sed & Scripturae
„Sacrae oraculo illud ipsum comprobare sa-
„tagit.

Cyprianus Seraphicus de Ecclesia non se-
mel bene meritis inviolissime propugnat
illam prorsus terribilem veritatem, quam
saepè repetit, eloquenter docet, vehemen-
ter inculcat, ubi de Ascens. Chr. Quan-
ta, inquit, illud edictum sequentur la-
menta! illius enim tubae clangor quam
„horribilis erit! continuus erit & super-
„flus illarum lacrymarum decursus, stri-
„dorem illum dentium flammæ inextin-
„guibiles agitabant, immortales miseri
„vivent inter incendia, & inconsumpti-
„biles flammæ nudum corpus allambent.
„Ardebit purpuratus dives, nec erit qui
„astuante linguae stillam aquae infundat,
„in proprio adipe fixa libidines ebul-
„lient, & inter lartagineas flammæ mi-
„serabiles corpora crenabuntur, & om-
„ni tormento atrocis desperatio condem-
„natos affliget, & non miserebitur ul-
„tra Deus, neque tunc audiet peniten-
„tes, terra erit illa confessio ei, cum clau-
„sa fuerit janua, frustra carentes oleo
„clamabant exclusi: Nullum sibi refrige-
„rium, nullum remedium, semel Chri-
„stus descendit ad inferos, alterius non
„descender. „ Non ultra videbunt Deum
„in tenebris sigillari, irrefragabili erit il-
„la sententia, & immutabile iudicium,
„& stabit damnationis hujus immobile
„construunt.

Quid plura? Et diversa poenarum gene-
ra propalat Cyprianus, & ignem asserit
inextinguibilem, immo luculentissimis ra-
tionibus hoc probat momentum, quarum
prima ea est, non ultra miseri edicet
Dominus. Secunda, praenitentia damnato-
rum prorsus infructuosa & pro nihilo ad
liber-

liberationem habetur. Tertia, in inferno nulla est redemptio. Quarta, Christus nusquam ad ista inferiora descendit loca; ut ab eis salvet reprobos sanemiseros. Denique e lacu isto superhorrendo nec datur, nec dabitur unquam regressus.

Idem prorsus docet Clerus Romanus apud eundem Cyprianum Epist. 1. Quod quidem Ecclesie Romanæ testimonium maxime ponderat, siquidem, teste Tertulliano lib. de præscrip. c. 36. Doctrina Apostolorum cum eorum sanguine hanc super sanctam istam Ecclesiam mirabiliter effusa est. Ab hac, inquit, Cyprianus Epist. 54. ad Cornelium Summum Pontificem, sunt unitas sacerdotii: hinc ipsam audire, hinc cum ipsa omnes concordare debet, inquit Irenæus l. 3. c. 3. Igitur Sociatorum de penis reproborum doctrinam omnibus nedum sanctis Patribus & cunctæ Ecclesie prorsus adversam, sed & purum figmentum atque commentum esse liquido constat.

Ex quarto sæculo habemus Hilariū Piæviensem qui testimonium pro eadem veritate fert. Sic autem discursit in Psalm. 57. "Rhamnus sentium genus est, quod plures ex se condensque spinas modo rubi effert, floreat autem cum cæteris vere confotum. Ergo antequam rhamnus peccatorum spinas producat, viuentes eos ignis in ira absorbebit; neque enim, suspensio adhuc iudicii tempore, quiescere peccatores sine poena erat dignum. Viventes itaque eos cum poenæ scilicet sensu absorbebit ignis etiam antequam resurgant; corporum enim resurrectio significatur in rhamno quæ ipsa in se spinas, quibus compungenda sunt, exhibebunt; aliis fructus æterni flores habiturus; his vero tantum ad essendos in se ramos rhamnorum spinarum aculeos excitandis." Tria dicit ille Pater. Primum quidem, reprobos etiam ante resurrectionem universalem igne cruciari. Secundum, Iustorum opera sancta fructus æterni flores exhibere; Tertium demique, reproborum facta productura fore spinas quarum aculei putrata excitabunt facinora. Si queras quantum a seculo per totum æternitatis spatium. Hoc ipsum lex contrariorum comprobatur. Si enim teste Hilario Sanctorum opera fructus æterni flores emittent, a contrario peccata mortis æternæ dabunt stipendia, iuxta illud Apostoli Rom. 6. 23. *Stipendia peccati mors*. Et iterum, *Mo-*

mentarum quod desiderat, æternum quod cruciat.

Basilius accedit Hilario, passimque eandem confirmat doctrinam, maxime vero in regulis brev. interrogat. 267. par. 623. ubi sic effatur: "Si enim iudex iustus est; non bonis solum, sed etiam reprobis; reddens unicuique juxta opera sua; fieri potest, ut alius quidem dignus sit inextinguibili, atque hoc ipso vel levius, vel acutius urente, alius vero verum nunquam morituro, atque hoc ipso nihilominus vel initius quemque ex cruciante, vel severius, pro meritis videlicet uniuscuiusque. Quibus verbis ille Pater distinguit etiam in inferno varios poenarum gradus, sed omnes in hoc prorsus convenire docet, quod sint poenæ æternæ, ignem quippe & dicit inextinguibilem, & vermem eorum immortalē.

Ex quinto sæculo adest Ambrosius qui precat. 2. ad Missam pag. 341. & 342. stupens sic loquitur de damnatorum poenis: "Nunquid, Domine, oblivioni tradenda est dies illa, de qua dicit Propheta, dies, inquit, iræ; dies illa: dies tribulationis & angustiarum; dies calamitatis & miserie; dies tenebrarum & caliginis; dies turbarum & clangoris in qua cælis & terris ardentibus exiunt Angeli, & separabunt malos de medio Iustorum, & mittent eos in caminum ignis, in quem messorum; collecta zizania, alligabunt in fasciculos ad comburendum; in qua a sinistris positi audient impij, Discedite a me maledicti in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius."

Augustinus Doctorum aquila & traditionis cum Divinæ, tum Apostolicæ tenacissimus, venit post omnes primorum sæculorum Patres, quorum est veluti lingua & os. Enchir. cap. 212. de penis damnatorum sermonem habet. "Hæc enim poena; ait, vocatur ira Dei, non divini animi perturbatio: ut in ira sua; hoc est, manente ira sua, non tamen contineat miserationes suas, non æterno supplicio finem dando. Rursus in Psal. 77. v. 9. explicans illud Psalmistæ verba, *Sicut cera liquefacta auferentur*, dicit: "Est quedam poena sua turæ gehennæ ignis, ignis æternus. Futura enim poena duas species habet, aut inferorum est, ubi ardebat divites, ille qui volebat sibi stillam aquæ stilla-

„ri in linguam de digito pauperis, quem
 „ante januum suum contemplerat, quan-
 „do ait : quoniam crucior in hac flam-
 „ma : & altera est illa in fine de qua
 „audietur : sunt qui ad sinistram ponendi
 „sunt, Ite in ignem æternum, qui pa-
 „ratus est diabolo & angelis ejus. „
 „Idem ex professo docet l. 21. de civ.
 c. 11. Ecce Patres usque ad Augustinum
 inclusive unius sunt labii pro æternitate
 pœnarum : huic catholicæ doctrinæ sub-
 scribunt sancti subsequentiæ sæculorum
 Doctores, qui sicut primi interpretantur
 divinarum Scripturarum oracula prolata
 de æternitate supplicii, simpliciter abso-
 luta : huic summi Pontifices suum addunt
 calculum, & contraria propugnantes suis
 perecellunt anathematibus : huic Concilia
 suam adjuiciunt definitionem, maxime Tri-
 dentinum. Eandem defendunt omnes or-
 thodoxi Theologi, credunt cuncti fideles.
 Ergo, &c.

Ex confessione Martyrum.

Confessio Martyrum veteris legis.

Veritas requiritur ex ore pie admodum
 morientis, quippe qui sistendus est ante
 tribunal supremi judicii, ut rationem red-
 dat prout gessit & locutus est. Primo igitur
 occurrit loco devota Machabæorum mater :
 veniunt post eam & septem mira-
 biles filii una die pro defensione legis
 Dei mactati : quodnam vero fuerit eorum
 vicissim in perferendis cruciatibus moti-
 vum ? intelligite. Non aliud sane post Dei
 viventis & amorem & ejus legis obedi-
 entiam fuit, nisi pœnæ æternæ vitandæ ani-
 mus & intentio. Fuscè describitur l. 2.
 Mach. c. 7. magnanimitas & matris que
 suos adhortabatur fortiter filios ad vitam
 æternam, spretis mundi illecebris, ca-
 pessendam, & filiorum qui strenue pro
 patriis legibus decertantes in pace Domini
 defuncti sunt.

Primum testimonium.

Contigit autem, inquit Auctor Canonici-
 cus, & septem fratres una cum matre sua
 apprehensos, compelli a rege edere contrafas
 carnes porcinas, flagris & saureis cruciatis.
 Unus autem ex illis qui erat primus, sic ait :
 Quid queris & quid vis discere a nobis ?
 Parati sumus mori, magis, quam patrias
 Dei leges prævaricari... Jussit ei qui prior

fuerat locutus amputari linguam. Et, cunctis
 capitis abscissa, summa quoque manus, &
 pedes ei præscindi, cæteris fratribus & ma-
 tre insipientibus... cæteri una cum matre
 invicem se hortabantur mori fortiter, dicen-
 tes : Dominus Deus aspiciet veritatem, &
 consolabitur in nobis, quemadmodum in pro-
 testatione cantici declaravit Moyses : Et in
 servis suis consolabitur. Porro illa consola-
 tio æterna est juxta illud Sap. 5. 16. Ju-
 sti autem in perpetuum vivunt, & apud Domi-
 num est merces eorum. Injusti vero e
 contra in vindictam morte donabuntur
 perpetua, quandoquidem ut non semel di-
 ctum & ostensum est, eadem penitus est
 apud judicem supremum tum pro bonis,
 tum pro malefactis quoad durationem men-
 sura.

Secundum testimonium.

Mortuo itaque illo primo, ait Scrip-
 ta, hoc modo, sequentem deducebant ad il-
 ludendum... Et cunctis capitis ejus cum capi-
 lis abscissa, interrogabant, si manducaret
 prius quam toto corpore per membra singu-
 la puniretur. At ille respondens propria
 voce, dicit, Non faciam. Propter quod &
 iste, sequenti loco primi tormenta suscepit :
 Et in ultimo spiritu constitutus, sic ait : Tu
 quidem scelestissime, in præsentī vita nos perdis :
 sed rex mundi defunctos nos pro suis legi-
 bus in æternā vitā resurrectione suscitabis.
 Ecce æterna vita quam sibi proponit ille
 juvenis tanquam motivum magnum ad
 perferendum supremos in hac vita pro
 lege Dei cruciatus : cum vero spes im-
 piorum pereat, non est dubium, quod
 pro mometancis quæ delectant, æternis
 damnati torqueantur suppliciis. Hoc ip-
 sum innuit etiam sanctus Job 4. 20. di-
 cens : In æternum peribunt.

Testimonium quartum, quintum, sextum, & septimum.

Ibidem v. 13. Quartum vexabant similiter
 torquentes. Et cum jam esset ad mortem, sic
 ait : Potius est ab hominibus morti datos
 spem expectare a Deo, iterum ab ipso resus-
 citandos : tibi enim resurrectio ad vitam non
 erit. Et cum admovisset quintum, vexabant
 eum. At ille respiciens in eum, dixit : Po-
 testatem inter homines habens, cum sis cor-
 ruptibilis, facis quod vis : noli autem puta-
 re genus nostrum a Deo esse derelictum. Tu
 autem patienter, sustine, & videbis magnam pote-

potestatem ipsius, qualiter te, & semen tuum torquetis. Pergit Scriptura: Post hunc ducebant sextum, & is mori incipiens, sic ait: Noli frustra errare: nos enim propter nosmetipsos hac patimur peccantes in Deum nostrum, & digna admiratione facta sunt in nobis: tu ne existimes tibi impune futurum, quod contra Deum pugnare tentaveris. Supra modum autem mater mirabilis, & longum memoria digna, quæ percussit septem filios sub unius diei tempore concipiens, uno animo ferebat, propter spem quam in Deum habebat.

Ubiq; spes æternæ vitæ in illis sanctis affluet: e contra vero ubiq; & in ore eorum supremi æternæ supplicii comminatio regi impio & supra modum crudeli facta: sed inter istos sanctos Martyres mirabilis mater omnium vota filiorum suscitans spem in vitam æternam erigebat. Et ut multa paucis complectar, & mater & filii tot vitæ æternæ pro iustis, pro reprobis vero & impiis mortis æternæ celeberrimi existunt præcones. Ergo, &c.

Oratum & ultimum testimonium.

Mater generosa post filios ultima quidem gladio consumpta est, sed prima in confessione, quippe quæ in omnium filiorum ore vitæ æternæ pro Sanctis, sed pro impiis mortis æternæ fidem strenue defenderet. Jam ad ultimum ætate quidem juniorem, sed virtute & fortitudine seniore nostrâ convertitur oratio. Ait adolescens, quem sustinetis? Non obedio præcepto regis, sed præcepto legis, quæ data est nobis per Moysen. Tu vero qui inventor omnis malitiæ factus es in Hebræos, non effugies manum Dei. Nos enim per peccatis nostris hac patimur. Est nobis propter increpationem & correctionem Dominus Deus noster modicum iratus est: sed iterum reconciliabitur servis suis. Tu autem, o seclæ! & omni in hominum flagitiosissime noli frustra extolli vanis spebus in servos ejus inflammatum. Nondum enim omnipotentis Dei, & omnia insipientis, judicium effugisti, nam fratres mei modico nunc dolore sustentato, sub testamento æternæ vitæ effecti sunt: tu vero iudicio Dei iustas superbiæ tuæ penas exsolves. Ego autem, sicut & fratres mei, animam & corpus meum trado pro patris legibus: invocans Deum matris gentis nostræ propitium fieri, sequæ cum tormentis & verberibus confiteri quod ipse est Deus solus.

Ex his affluet perpetua pro iis qui legem servaverunt beatæ æternitatis concessio, e contra vero continua & perseverans pœnæ æternæ pro prævaricatoribus comminatio. Igitur ex confessione Martyrum liquet pœnas damnatorum esse æternas.

Socium supra modum his & similibus auctoritatibus oppressi, omnia tentant ut istam valeant solvere auctoritatem. Quid vero scrutari sint, intelligite: libros Machabæorum veluti apocryphos habere non erubescunt. Idem de libro Sapientiæ ad verbum ferunt iudicium.

Verum, facilis est ad ejusmodi cavillos responsio. Enimvero iniquitas profecto mentitur sibi, cum ex Evangelio quod quidem admittunt recentiores isti hæretici, constet pœnas reproborum esse æternas. Nihilominus ad faciendum satis, ut non remaneant in ore loquentium iniqua redargutiones, dico librum Sapientiæ ex cujus auctoritate cruius validissima pro præsentis momento argumenta, esse Canonicum. Hoc ipsum Semipelagianis probat Augustinus multis, efficacissimisque argumentis l. de Prædest. SS. c. 14. Primo quidem quia antiquitus legebatur in conventu Ecclesiæ, & a fidelibus tanquam genuinum habebatur. 2. Concilium Carthaginense 3. Can. 37. illum agnoscit ut Scripturam divinitus inspiratam, sicut & Innocentius primus, immo & Tertullianus, & Origenes & Cyprianus. 3. Tridentinum Canon illum adiecit, sicut primum & secundum Machabæorum. Ante ipsum ita definiat Carthaginense 3. laudatum Can. 37. Quid plura? Clemens Alex. l. 1. Strom. Cyprianus de exhortatione Martyrum c. 11. Innocentius primus Epist. 3. Chrysostomus orat. de Machab. Augustinus l. 2. de doctrina Christi c. 8. suum addunt calculum libris prædictis Machabæorum. Igitur utrumque esse genuinum ac fide dignissimum nemo Catholicus, immo & sensatus negabit.

Confessio Martyrum novæ legis.

Prima est sanctæ Felicitatis anno 150. quæ iudicem impium alloquens dixit filios suos vitam æternam consecuturos si idola abnuentes, soli Deo vero sacrificarent: sin minus, mortem æternam miseris & ærumnis referant. Ita referunt Acta Martyrum Sinc. pag. 21. & pag. 22. quartus filius nomine Sylvanus subdit, quod

quod mortem & perditionem nusquam vitarent æternam, si fucatis & ementitis diis immolarent. Quid plura referam? adolescentior ut habetur pag. 23. Tyrannus respondit: omnes, qui Christum negant, in ignem æternum cito citius esse projiciendos.

Secunda primæ non abfimilis est sancti Polycarpi anno 166. refertur ibidem pag. 32. & apud Eusebium l. 4. 25. tantus ille Episcopus cum ab Asiæ Proconsule ad sacrificandum idolis compelleretur, sin minus igni mox tradendus esset, respondit judici eum frustra comminari ignem in brevi extinguibilem, sed æternum inopiis paratum multo magis pertimescendum esse, quem quidem ipse cæterique idololatæ ignorare volebant.

Tertia est sancti Marciani qui Nicomediæ anno 200. martyrio coronatus est. Ibidem pag. 154. hic a iudice in sua tentatus fide, spretis & bonis & hujusce mundi illecebris, dicit se eligere pro Christo mori, & se malle potius crucem amicam ferre quam projici in tenebras exteriores, ubi esset stridor dentium & ignis nunquam extinguendus.

Quarta est S. Claudii anno 285. ibidem pag. 279. Quinta S. Victoris militis anno 280. pag. 307. Sexta Irenæi pag. 423. Septima sancti Philippi Episcopi anno 304. Octava sancti Petri Bassani anno 311. ibidem pag. 558. qui omnes & alii permulti responderunt Tyrannis melius esse justo mortem potius subire temporalem, quam æternis pro infidelitate deputari suppliciis. Igitur constat ex omni auctoritatum genere reprobos pœnas in inferno pro peccatis luere æternas.

Ex rationibus Theologicis in jure fundatis.

Prima sic exponitur: pœna juxta dignitatem personæ per peccatum læsæ imponitur: sed personæ a peccatore læsa est Deus cujus majestas ita exaltata est super cœlos, ut sit infinita; igitur debet & esse pro tanto delicto pœna, si non re & intensive, creatura quippe, utpote finita, infiniti simpliciter cuicumque incapax censetur, saltem extensive & penes durationem. Hæc ratio est D. Thomæ 3. p. suppl. qu. 99. ar. 1. "Pœna, inquit, taxatur juxta dignitatem ejus in quem peccatur, unde majori pœna punitur qui percutit alapa. Principem quam alium

„quemquam, sed quicumque mortaliter
„peccat, contra Deum peccat, cujus
„præceptum transgreditur, & cujus honorem alii impertit, dum in alio finem constituit: majestas autem Dei est infinita: ergo quicumque peccat mortaliter, dignus est infinita pœna."

Secunda similis est primæ, & hæc est: Culpæ infinitam habentis malitiam respondet pœna infinita; sed peccatum mortale culpam in malitia infinitam sane involvit. Et probatur: Peccatum lædit majestatem infinitam, videlicet divinam: igitur habet malitiam infinitam, quandoquidem gravitas per ordinem ad personam læsam desumitur, juxta illud Summistarum axiomata, honor est in honorante, injuria in offensa. Jam vero cum reprobi migrent e vita cum peccato mortali, de quo, ut supponitur, nullam egerunt pœnitentiam, manifeste sequitur eos pœnis in inferno affici æternis. Egregia hæc ratio traditur a D. Thoma iisdem his verbis: "Potest & alia ratio assignari, quare pœna culpæ mortalis sit æterna; quia per eam, contra Deum qui est infinitus, peccatur. Unde cum non possit esse infinita pœna per intentionem, quia creatura, non est capax alicujus qualitatis infinitæ, requiritur quod sit saltem duratione infinita."

Tertia. Commensurari debet pœna delicto secundum affectum peccantis, quia intentio finis in agilibus est principium, juxta illud tritum adagium, quidquid faciant homines, intentio judicat omnes, sed peccator vellet si fieri posset semper possidere bona temporalia, quæ suo prosequitur amore; voluptuosus nova de die in diem inhiat oblectamenta; avarus novos cupit thesauros; hinc filii sæculi in ultimo spiritu positi vehementer dolent, quod creaturis delusi incallum eas retinere satagant. Igitur pœnas pro delictis patris promerentur æternas. Lex ita pronuntiat Apoc. 18. *Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum.* Egregia sane ratio quæ celebratur plurimum a sancto Gregorio l. 24. moral. c. 12. & l. 4. dial. c. 44. ubi sic loquitur: "Ad magnam justitiam judicantis pertinet, ut nunquam careant supplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt cedere peccato." "Laudatur etiam a D. Thoma ibidem ar. 1." Dicendum, inquit, quod cum pœna duplicem habeat quantitatem, scilicet secundum intentionem, tunc

tionem acerbatis, & secundum durationem temporis : quantitas poenae respondent quantitati culpe secundum intentionem acerbatis, ut secundum quod gravior quis peccavit, secundum hoc gravior poena ei infligatur. „

Quarta. Quantitas poenae utique desumitur ex bonitatis contemptu, juxta illud Psal. 54. *Et si is qui oderat me, inquit David, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo: tu vero homo unanimitis, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulavimus cum consensu. Veniat mors super illos, & descendant in infernum viventes.* Sed bonitas quae læditur per peccatum, est divina, eaque infinita, bonitas quae innumera contulit peccatori beneficia, bonitas tanta ut non dimittat cito citius hominem cum peccaverit, bonitas quae suum oriri facit solem super justos & injustos. Aequum est igitur peccatorem repetitis vicibus & pertinaciter ingratum æternis affici suppliciis: quamobrem D. Thomas ibidem art. 1. subjungit: „ Inveniuntur etiam aliae rationes, a Sanctis assignatae quare iuste pro peccato temporali alicui poena æterna puniatur. Una est, quia peccaverunt contra bonum æternum, dum contempserunt æternam vitam: & hoc etiam est quod Augustinus in prædicto libro dicit, factus est malo dignus æterno, qui hoc in sepeperit bonum, quod esse posset æternum. Alia ratio est, quia homo in suo æterno peccavit. „

Quinta hæc cæteris accedit. Quando adest delictum, tandiu & poena infligi debet: atqui in reprobis adest semper, & per totam æternitatem aderit delictum: & probatur primo, quia nusquam peccatum retraherunt reprobi: hinc & post mortem manent in malo confirmati, juxta illud Eccles. 11. *Si cecideris lignum ad austrum, aut ad aquilonem, in quocumque loco cecideris, ibi eris.* Secundo, non potest abique magna misericordia remitti delictum: porro Osee 1. 6. ait Dominus: *Non addam ultra misereri.* Non est pro reprobis misericordia, quia nec redemptio, sic enim docet sanctus Job c. 14. *Quis mihi hoc tribuat ut in inferno protegas me?* Igitur manet peccatum in corde damnati. Quid plura? nec usquam Deo reconciliari poterit reprobis. Præceptum quippe posuit Dominus & non præteribit: lata est contra omnes reprobos in peccato de-

functo sententia; eam sic confirmabit in supremo & universali judicio Christus Dominus his verbis: *Ite maledicti in ignem æternum.* Matth. 25. Ergo tum auctoritate, tum ratione constat, poenas damnatorum esse simpliciter & absolute æternas.

Solvuntur Socinianorum objectiones ex auctoritate veteris Testamenti desumptæ.

Obijciunt 1. Poenae quæ pro reprobis assignantur in veteri Testamento non sunt simpliciter æternæ, sed tantummodo comminatoriæ: porro nulla poena comminatoria æterna simpliciter dicenda est, Ergo, &c. Probatur antecedens. Gen. 6. ait Dominus: *Non permanebit spiritus meus in homine in æternum.* Et tamen permansit in Noe, in Abraham, & in aliis Sanctis tum Patriarchis, tum Prophetis & piis Regibus. Igitur sicut vox, æternum, sumitur ibi comminatorie pro hominibus viatoribus, pari modo sumi debet pro reprobis poenis quando dicuntur æternæ. Confirmatur: Vox, in æternum, usurpatur tantum pro longa duratione, juxta illud Psalmi 118. *In æternum non obliviscar justificationes tuas,* hoc est, toto tempore vitæ meæ; nullus quippe pro futura vita quidquam respondere potest. Ergo, &c.

Respondeo 1. Nullam esse in veteri Testamento exaggerationem, cum poenæ reprobis commemorantur æternæ; audiendus est pro hoc momento D. Thomas, qui 3. p. supp. q. 99. art. 1. loquitur: „ Sicut se habet præmium ad meritum, ita poena ad culpam. „ Porro Isaia 64. 4. de præmio habetur: *a seculo non audiverunt, neque auribus perceperunt: oculus non vidit Deum absque te, quæ præparasti expectantibus te;* sed nec utique in cor hominis profecto ascendit quantum sit pro impiis supplicium: hinc & idem Isaia peccatores alloquens, ait. *Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? Quis habitabit ex vobis cum ardoribus semperternis?*

Respondeo 2. distinguendo; nulla poena comminatoria est absolute æterna in hac vita, concedo: in altera. subdividuo: si peccator egerit penitentiam, concedo: si non egerit, nego. Sub hac conditione minatur Deus peccatoribus, ut habetur Ezech. 18. Verum si conditio penitentiae non ponatur, comminatio suum pro-

profectio sortitur effectum; cum igitur sit de poena aeterna, utique istam sequi necesse est. Ita respondet ad argumentum Div. Thomas ibidem q. art. 3. „Dicens, *inquit*; quod Prophetia comminatio poenae tunc solum immutatur, quando variantur merita ejus in quem comminatio facta est. Unde Jeremiae 18. dicitur: repente loquar adversus gentem, & adversus regnum; ut eradicem & destruiam, & disperdam illud: si poenitentiam egerit gens illa a malo suo, agam & ego poenitentiam super malo quod cogitavi ut facerem ei. Unde cum damnatorum merita mutari non possint, comminatio poenae in eis implebitur. Et sic patet responsio ad confirmationem, quandoquidem reprobi pro peccatis non egerunt poenitentiam: igitur Scriptura intelligit eos aeternas pro delictis poenas luere: Nec mirum, opponit enim Sacra Scriptura praeium aeternum tristitiae & poenae aeternae, ut Sap. 5. 16. & 17. gloriam similiter opponit confusioni finem nultquam consecuturam, juxta illud Daniel. 12. 2. *Multis de his qui dormiunt in terra pulvere evigilabunt: alii in vitam aeternam; & alii in opprobrium ut videant.*

Instant. Vita aeterna quae opponitur reproborum poenis, subducere admodum quatenus aeterna, in veteri promittitur Testamento: igitur frustra poena praedicatur aeterna ut premio aeterno contrapposita.

Respondet negando antecedens, levem esse istam instantiam patet ex ipso Danielis contextu; *evigilabunt: alii in vitam aeternam; & alii in opprobrium.* Idem claret ex iteratis promissionibus fidei Abraham, Isaac, Jacob, qui omnes caterique Iusti in ipse futurae & quidem aeternae vitae defuncti sunt. Quod fule & diserte explanat Apostolus Hebraeor. 11. 9. 10. ubi de Abraham aliisque sanctis Patribus sic loquitur: *Fide demoratus est in terra repromissionis; tanquam in aliena, in casulis habitando, cum Isaac, & Jacob cohaeredibus repromissionis ejusdem: expectabat enim fundamenta habentem civitatem: cujus aedificator & conditor Deus.* Prostat utitur & 13. & 14. *Defuncti sunt omnes isti non acceptis repromissionibus: sed a longe eas aspicientes, & salutantes, & consistentes quia peregrini & hospites sunt super terram. Qui enim haec dicunt, significant se patriam inquirere. Et siquidem ipsius meminerunt de qua exierunt, habebant utique*

tempus revertendi: nunc autem meliorem appetunt, id est, celestem. Quibus sententia hanc Apostolus ponit inter bona spiritualia hujus vitae & futurae discrepantiam, quod cuncta tamen optima transitoria sint in hoc mundo; in altero vero cuncta stabilia etque solida, adeoque & in aeternum permanentia. Mitto alia infinita prope loca quibus vita aeterna promittitur in sacris veteris Testamenti paginis.

Obijciunt. 3. Misericordia Dei magna, immo & infinita est. Igitur non permittet animas in aeternum cruciari. Probat consequentium variis Psalmorum sententia. Psalmo 13. 11. habetur, *Quoniam non derelinques animam meam in inferno.* Rursus Psal. 48. 16. *Vocumtamen Deus redimet animam meam de manu inferi, cum acceperit me.* Et iterum Psal. 85. 12. *Eruisti animam meam ex inferno inferiori.* Igitur animae post certum tempus & petentiam in inferno poenitentiam educuntur in refrigerium.

Respondet negando consequentiam: ad primam probationem, dico Psalmistam ibi sermonem habere de anima Christi quae descendit ad limbos, quaeque transacto ibi trium dierum spatio adduxit secum Patres in his detentos locis, & iterum suo conjuncta est corpori; tunc Christus apparuit Apostolis, deinde videntibus illis elevatus est, elapsis quadraginta diebus, in caelum; unde subdit Propheta: *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* Ita hunc locum interpretatur B. Petrus Act. 2. his verbis. *Hunc, inquit, videlicet Christum, definitio consilio, & praescientia Dei traditum, per manus iniquorum assignatus interemit: quem Deus suscitavit solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum eo, David enim dicit in eum: Providebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam a dextris est: mihi ne commovear: propter hoc latatum est cornu meum, & exultavit lingua mea, insuper & caro mea requiescit in se: quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* Irenaeus l. 5. c. 31. Cyprianus test. l. 2. c. 24. & alii Patres de resurrectione Christi praedictam explicant cum B. Petro sententiam.

Ad secundum & tertium locum distinguo: & Propheta regius loquitur de misericordia erga semetipsum, concedo: de misericordia solvante damnatos a poenae aeternae vinculis, nego. Misericordia Do-

R

om

Boucat Theol. Tom. II.

mini in duobus potissimum affulgere visa fuerat erga pium David : primo quidem in eo quod ab insidiis contra ejus vitam, moliente Saule, paratis liberatus fuerat, deinde vero in remissione peccati tum adulterii, tum etiam homicidii; namque Urias Hebraeus gladio Ammonitarum innoxius, ordinante rege, ceciderat : Scriptum est autem 2. Reg. 12. 13. *Dominus quoque transiit peccatum tuum* : propter tanta beneficia accepta gratias agit Deo immortales David, hinc benedicit Domino, creaturaeque benedicere mirum in modum provocat. Psalmo 86. pro primo dono agnoscendo sic intonat : *Confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in aeternum : quia misericordia tua magna est super me : Et eruisi animam meam de inferno inferiori. Deus iniqui insurrexerunt super me, & Synagoga potentium quaesierunt animam meam : Et non propulerunt te in conspectu tuo. Et tu Domine Deus miseror & misericors, patiens & multa misericordiae, & verax, respice in me, & miserere mei, da imperium tuum puero tuo : Et salvum fac filium ancillae tuae. Fac mecum signum in bonum, ut videant qui oderunt me, & confundantur : quoniam tu Domine audivisti me, & consolatus es me : Misericordiam vero pro peccatis impetratam non semel agnoscit, ut Psalmo 2. cum ait : *Et nunc reges intelligite : Erudimini qui judicatis terram. Servite Domino in timore & exultate et cum tremore. Apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta.* Rursus Psal. 88. *Misericordias Domini in aeternum cantabo.**

Rursus instant. Deus non projiciet in aeternum peccatores; igitur ex mente David poenae damnatorum non sunt aeternae. Probant antecedens ex eodem vate qui Psal. 76. sic canit : *Numquid in aeternum projiciet Deus; aut non opponet ut complacitor sit ad eum? aut in finem misericordiam suam abscondet, a generatione in generationem? aut obliviscetur misereri Deus, aut continebit in ira sua misericordias suas?* Hic Propheta precator accedit; hic testatur Deum tam bonum esse, ita ut si forte irascatur, solummodo ad tempus irasci, quia neque projiciet in aeternum populum suum, neque continebit in ira sua misericordias suas.

Respondet. Quosdam Augustini temporibus propter hunc Psalmistae locum quem in pravam detrahebant sensum aut dubi-

tasse de aeternitate peccatorum, aut etiam asseruisse poenas reproborum non esse aeternas, sed S. Doctor eos perstringit Ench. c. 111. immo & respondet objectionibus l. 21. de civ. c. 11. de quibus infra.

Respondet 2. distinguendo : & Propheta loquitur de captivitate Babylonica, cujus acerbiter poenitens & durationem, fatis lacrimis & suspirando postulat liberationem, concedo : & loquitur de liberatione damnatorum, nego. Sensem primum tanquam solum genuinum sequitur Augustinus, & multi alii. Quod autem pius rex de hoc tantum loquatur momento, patet ex eo quod populi Judaici provocet spem, stimulet poenitentiam, fidem excitet, sperans quod sicut Deus Pater misericordiarum Patres eorum a captivitate Aegyptiaca liberaverat, ita & ex Babylonica eos solveret. Ceterum, nequidem ullum affulget vestigium de liberatione reproborum, quandoquidem dirigit sermones David non ad impios & damnatos, sed potius ad eos qui timent ex pietate & reverentia Dominum. Sic enim legit Vulgata Psal. 103. 9. *Non in perpetuum irascitur : neque in aeternum comminabitur.* v. 13. *Quomodo miseretur pater filiorum, miseris est Dominus timentibus se : quoniam ipse cognovit figmentum nostrum.* v. 16. *Misericordia autem Domini ab aeterno & usque in aeternum super timeatorem eum.* Psalmo vero 75. postquam hanc protulit sententiam : *Numquid in aeternum projiciet Deus?* subdit versu 10. *Et dixi, nunc cepti : haec mutatio dextere Excelsi.* v. 11. *Memor fui operum Domini : quia memor ero ab initio mirabilia tuorum.* v. 14. *Notam fecisti in populis virtutem tuam : redemisti in brachiis tuis populum tuum, filios Jacob & Joseph.* v. 19. *In mari via tua, & semita tuae in aquis multis : & vestigia tua non cognoscitur.* Ubique Propheta loquitur de viatoribus qui vel poenitentia ducti convertuntur ad Dominum, vel possunt sese convertere, nusquam vero de damnatis in malo confirmatis.

Respondet D. Thomas ad argumentum hic 3. p. sup. qu. 99. art. 3. ad 4. his verbis : *Dicendum, quod illud verbum Psal. 76. pertinet ad vasa misericordiae, quae se indigna misericordia non fecerunt : quia in hac vita, quae quidem ira Dei est, propter vitae miserias, vasa misericordiae mutant in melius.* Unde sequitur in Psalmo 76.

haec

hæc mutatio dextere Excelli: vel dicendum quod hoc intelligitur de misericordia aliquod relaxante, non de misericordia totaliter liberante, si extendatur etiam ad damnatos. Unde non dicit, continebit ab ira misericordias suas, sed in ira: qui non totaliter poenā tollitur, sed ipsa poenā durante misericordia operabitur, eam diminuendo: „

Urgent: Atqui misericordia Domini in inferno reperitur nedum poenas diminuendo, hoc est finitas in se & ad mensuram secundum uniuscuiusque opera insigendo, verum etiam finem eis quantum ad durationem imponendo; igitur nulla solutio. Probare subsumptum credunt ex duplici veteris Testamenti oraculo. 1. Sap. 11. habetur: *Misereris omnium Domine; quoniam omnia poteris.* Sed qui dicit omnes, nullos ne quidem damnatos a misericordiae beneficiis excipit, rationem hanc egregiam affert Salomon, *quoniam omnia poteris.* Deus ergo, &c. 2. Isaia 24. 22. legitur de reprobis: *Congregabuntur in congregatione ininfascis in lacum, & clauduntur ibi in carcere.* & post multos dies visitabuntur. Sed visitatio est ad consolationem: igitur misericordia se extendet ad damnatos usque: Confirmatur, non pauci inter Patres & Theologos docent misericordiam præluere erga reprobos in inferno reclusos: quomodo vero præluere poterit, nisi eos & a poenis, & a captivitate solvat atque liberet?

Respondet negando subsumptum: ad primum probationem, distinguo; omnium poenitentium miseretur Deus, concedo; omnium etiam impenitentium, quales sunt damnati, nego. Omnium quidem miseretur Deus cunctis generis aut generis, aut linguae & sexus, sed et conditione quod de peccatis dolent & poenitentium agunt salutem, nullum vero damnatorum qui redire ad cor nec volunt, nec possunt, qui sunt in malo confirmati, nec ullum affulget eis gratiæ auxilium ad poenitentiam. Solutio est D. Thomæ qui hic 3. p. supp. qu. 99. art. 2. ad 1. ait: „Dicendum quod Deus quantum in ipso est, miseretur omnibus: sed quia ejus misericordiam sapientiae ordine regulatur, inde est quod ad quosdam non se extendit, qui se misericordiae fecerunt indigni, sicut dæmones, & damnati, qui sunt in malitia obstinati. Tamen potest dici quod etiam in eis misericordia lo-

„ cum habet, in quantum citra conditionem puniuntur, non quod a poena totaliter absolvantur. „

Ad secundam probationem distinguo Isaia autoritatem: post multos dies visitabuntur reprobi ad majora supplicia subeunda; concedo; ad consolationem vel etiam ad liberationem, nego. Visitare in Scriptura Sacra in duplici sumitur sensu, videlicet pro gratiis & beneficiis recipiendis; juxta illud Zachariae Luc. 1. 78. *Per visceram misericordiae Dei nostri in quibus visitavit nos oriens ex alto: nonnumquam vero usurpatur pro castigatione, ut in Psalmo 88. Si autem dereliquerint filii ejus legem meam... visitabo in virga iniquitates eorum.* Unde Isaia nedum conclusionem abnegat, verum potius mirum, in modum eam confirmat, maxime vero cum constanter prædicet poenas damnatorum esse æternas: sic enim intonat c. 27. 1. *In die illa visitabit Dominus in gladio suo duro, & grandi & forti super Leviathan serpentem vestem;* & super Leviathan serpentem tortuosum, & occidet cetum, qui in mari est. Rursus c. 66. 24. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* Quid plura receram? B. Hieronymus Commentar. in Isaia, locum in objectionem laudatum explicat de poena æterna. Succinit Esthius in 4. dist. 46. Jam vero ad id quod subicitur: *Post multos dies visitabuntur*, dico verba ista significare novos post judicium universale addendos cruciatus, elapsis quippe multis diebus, videlicet a primo Christi adventu usque ad secundum, anima iterum corpori conjungetur ut in æternum cum ipso luat poenas prout gessit in suo corpore malum.

Opponunt 3. Pius David 2. Reg. 1. 12. orat pro Baie quem multi credunt esse reprobum; cum violentas sibi manus inferri jussisset, quod certe in lege Domini prohibitum est. Igitur credebatur damnatos saltem orationibus & sacrificiis erui posse ab inferis. Hoc ipsum propugnat Tirurgus Meletius in confessione fidei contra Cyrillum Lucarem Patriarcham Constantinopolitanum, qui malefidus subscripserat confessioni Calvinianæ Genevensi. Eandem defendunt Thesim alii Theologi & Metropolitani Ecclesiae Orientalis ut refertur in l. 4. perpetuatis fidei anno 1713. a Domino Rainaudau, eruditissime elaborato. Ibi enim vir ille supra modum in disciplina Græcorum versatus, refert Ecclesias Orientales, videli-

cet Græcorum, Nestorianorum, Jacobitarum, Æthiopum credere: quidem impios poenis deputari æternis, ab iis tamen liberari posse, si deprecationibus, sacrificiisque fiat satis iustitiæ, & provocetur pro illis miseris misericordia. Confirmatur 2. Mach. 12. Judas præcepit sacrificia offerri pro iis qui ceciderant in prælio quorum multos fuisse reprobos non obscure indigitat Scriptura, cum & idola colerent. Sic enim habetur versu 43. *Facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Jerosolymam offerri pro peccatis mortuorum...* Et versu 40. *Invenierunt autem sub tunicis interfectorum de donariis idolorum, quæ apud Janniam fuerunt, a quibus lex prohibet Judæis: omnibus ergo manifestum factum est, ob hanc causam eos corruisse.* Ecce Judæi qui in flagranti idololatriæ delicto corruunt, & tamen pro iis reprobis funduntur preces, sacrificia offeruntur. Ergo, &c.

Respondeo 1. David potuisse orare pro requie animæ Saulis, similiter & Judam Machabæum pro iis omnibus qui ceciderant in prælio offerre sacrificia, quandoquidem quilibet in ultimo spiritus positus, potest in ietu oculi elicere actum contritionis interiorum qui ad iustificandum hominem in veteri lege sufficiebat, immo & impræsentiarum, si votum confessionis annexum habeat. Igitur licitum, immo & pium est orare pro mortuis quos pie defunctos credere possumus, maxime cum Ecclesia non iudicet de internis.

Respondeo 2. distinguendo: David cum suis lamentatus est Saulen, concedo; deprecatus est pro requie ejus animæ, nego. Legitur quidem pium regem ingenuisse de morte Saulis tamen illi plurimum adversantis, doluisse quod violentas manus sibi inferri exposuisset, & in signum doloris sua scidisse vestimenta, immo a cibo abstinuisse per aliquod tempus, sed altum est silentium de oratione fusa pro refrigerio animæ Saulis; sic enim habetur versu 11. *Apprehendens autem David vestimenta sua scidit, omnesque viri qui erant cum eo. Et planxerunt, & fleverunt, & jejunaverunt usque ad vespem super Saul, & super Jonathan filium ejus, & super populum Domini, & super domum Israel, eo quod corruissent gladio.* Rursus versu 14. *Filia Israel super Saul flete, qui vestiebat vos coccino in deliciis, qui præbebat ornamenta aurea cultui vestro.* Et iterum versu 25. *Quomodo ceciderunt fortes in prælio?* Versu 27.

Quomodo ceciderunt robusti, & perierunt arma bellica? Si quis vero contendere velit David orasse etiam pro refrigerio animæ Saulis, dicendum est & hoc fieri potuisse propter rationem in prima responsione laudatam.

Ad auctoritatem vero ex libro secundo Machabæorum desumptam, utique distinguimus. Judas præcepit sacrificium offerri pro iis qui cum pietate obdormierant in Domino, concedo; pro aliis quos in peccatis idololatriæ defunctos esse constabat, nego. Sic enim habetur: *Duodecim millia drachmas argenti misit Jerosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene & religiose cogitans; nisi enim eos qui ceciderant resurrecturos speraret, superfluum videretur & vanum orare pro mortuis, & quia considerabat quod hi qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam.*

Jam vero ad faciendum satis confirmationi ex recentiorum Græcorum auctoritate desumptæ, dicimus nullam in hoc momento fidem eis deberi. Et vero quamvis in doctrina orthodoxa septem Sacramentorum perseverent, alios nihilominus habent nævos. Primo quidem nefando schismati pertinaciter ad hærentes abstinent ab Ecclesia Romana sola Apostolica & Sancta, quinimmo & avulsi sunt a fide quoad dogma Spiritus sancti quem a solo Patre procedere incassum & absque fundamento propugnant. Quid plura? Patres Græci primorum sæculorum omni exceptione majores dilucide prædicant nullam esse, in inferno redemptionem, ut damnati tum a peccatis, tum a poenis solvantur. Quinimmo hanc fidem tenebat Ecclesia Orientalis in Concilio Florentino, in quo quidem ad unionem concludendam, nulla circa hoc momentum emerit difficultas, cum & in hoc plene & simpliciter Ecclesiæ Romanæ confociarentur Græci. Igitur cæcutiunt Græci recentiores cum proprio motu poenas damnatorum finem habere posse ventitant.

*Fis satis Objectionibus quas ex auctoritate
novi Testamenti depromere solent
Sociniani.*

Obijciunt 1. multa Evangelistarum loca quæ videntur saltem Christianos a pœnis æternis eximere, ut illud Marci ultimo: *Qui credideris & baptizatus fueris, salvus erit; & illud Joannis 6. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.* Igitur vel Christiani nullo modo damnabuntur, vel si in infernum detrudantur, ad tempus solum detruendi concludendum est, quod quidem innuere videtur Glossa super illud Iſaiæ 14. *Tu autem projectus es, &c.* dicit enim; „& si omnes animæ aliquando habebunt requiem, tunumquam. „ Loquitur de diabolo quem excipit a pœnis temporaneis. Igitur secundum Glossam, cæteræ reproborum animæ, tandem aliquando a pœnis consequentur liberationem.

Respondeo negando etiam Christianos a pœnis æternis solvendo esse, sententia quippe a Christo iudice supremo pronuntianda contra omnes reprobos, hæc erit, & quidem absque ulla restrictione, Matth. 25. 41. *Discedite a me maledicti in ignem æternum.* Ad primam probationem distinguo; qui crediderit fide per dilectionem operante & usque in finem; concedo: si non perseveraverit in fide; nego. Unde Matth. 7. habetur: *Nam omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis est.* Igitur fides sine operibus mortua est, ait ait B. Jacobus c. 2. 20. Et iterum alia Scriptura, Matth. 16. 22. *Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Quamobrem ad aliam auctoritatem in contrarium a Socinianis adductam, similiter respondeo distinguendo; qui manducat digne & perseveranter carnem Christi, vitam habet æternam; concedo: qui non perseverat in fide & probis moribus, nego. Hoc ipsum denotat Apostolus 1. Cor. 11. cum ait: *Quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem indigne, reus erit Corporis & Sanguinis Domini.* Adde ista duo momenta ex Evangelistis desumpta, ad solos viatores dirigi. Unde per liberationem damnatorum perperam adducuntur a Socinianis.

Ad confirmationem ex Glossa desumptam, distinguo; & ibi fit exaggeratio concedo; & non fit; nego. Glossa ostendit magni-

tudinem seu gravitatem peccati diaboli tantam esse, ut si cæterorum reproborum animæ a pœnis haberent aliquando requiem, non tamen ipse, quippe qui fuerit omnium prævaricatorum dux & caput. Hæc responsio colligitur ex D. Thoma, qui ibidem qu. 99. ar. 3. sic Glossam interpretatur: *Dicendum, inquit, quod Glossa illa non loquitur simpliciter, sed sub hypothesis impossibilibus, ad exaggerandum peccati magnitudinem ipsius diaboli.*

Opponunt 2. multa alia loca quæ videntur favere illis reprobis qui erga proximum quondam fuerunt misericordes, ut & ipsi tamen in inferno conclusi, inde transire queant. Sic Matth. 5. habetur: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Ibidem c. 25. misericordes ibunt in vitam æternam, nisi quam vero in imites. *Esurivi, dicit Christus, & non dedistis mihi manducare. . . Sisti, & non dedistis mihi potum.* Postea subdit: *Ibunt bi in supplicium æternum, Iusti autem in vitam æternam.* Rursus 1. Tim. 4. „ *Pietas ad omnia utilis est, „ dicit Glossa Ambrosii: „ omnis summa „ discipline Christianæ in misericordia & „ pietate est, quam aliquis sequens, si lumbum carnis patiatur, sine dubio va-* „ *puiabit, sed non peribit: Si quis au-* „ *tem solum exercitium corporis habue-* „ *rit, perennes pœnas patietur. „ Igitur illi qui insistant operibus misericordiae, & tamen peccatis carnalibus detinentur, æternas non luent pro delictis pœnas.*

Respondeo illas & similes auctoritates solummodo intelligi de viatoribus qui opera misericordiae cum fide & amoris Dei motivo exercent, quod sane indigitat Matthæus dicens: *Beati misericordes, quomodo vero Beati? nisi per charitatem agant & operentur, sicut ipse Christus dicit Joann. 14. 23. Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Hinc & Discipulus dilectus 1. Epist. ait: *Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Hoc ipsum insinuat Paulus 1. Tim. dum ait: *Pietas ad omnia utilis est.* Porro pietas in summo Dei amore tota sita est, hæc enim sic delineat S. Thomas, voluntas prompta faciendi ea quæ sunt circa cultum divinum.

Respondeo 2. in forma sic distinguendo; qui opera misericordiae cum fide & di-

lectione ad finem usque patrant, poenas non incurrunt aeternas, concedo; qui non perseverant in fide & dilectione Dei, nego. Christus exaltat quidem opera misericordiae, verum & cetera praemiabit: ita tamen ut nusquam sit apud inferos redemptio.

Ad *Glossam Ambrosii* respondet D. Thomas ibidem q. 99. ar. 5. ad 4. his verbis: "Dicendum, quod Glossa Ambrosii loquitur de lubrico venialis peccati, a quo aliquis post purgatorias poenas, quas vulpationem dicit, per opera misericordiae absolvetur. Vel si loquatur de lubrico mortalis peccati, est intelligendum quantum ad hoc quod adhuc in vita ista existentes illi, qui ex fragilitate in carnalia peccata incidunt, per opera misericordiae ad poenitentiam disponuntur. Unde talis non peribit, id est; disponetur per talia opera ad non pereundum, gratia introducta a Domino, qui est benedictus in saecula saeculorum. Amen.

Obijciunt 3. qui conclusit omnes in incredulitate, ut omnium misereatur, certe non vult etiam impiissimos aeternis afflicti suppliciis: atqui ex Apostolo Rom. 11. 32. res ita se habet: *Conclusit enim, inquit, Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur.* Igitur poenae non sunt aeternae etiam pro impoenitentibus.

Respondeo Apostolum ibi loqui de vocatione Gentilium ad fidem, quos quidem, non obstante incredulitate & infidelitate, Deus substituit loco peridorum Judaeorum; verum nullo modo dicit damnatos ad tempus tantum in inferno torqueri. Ita Augustinus Comment. in Epistolam ad Romanos. Eftius in 4. Sent. D. Thomas hic art. 2. his verbis: "Dicendum, quod ibi intelligenda est distributio pro generibus singulorum, & non pro singulis generum, ut intelligatur austeritas de hominibus secundum statum viae, quae scilicet & Judaeorum & Gentilium misertus est, sed non omnium Gentilium, vel omnium Judaeorum. Adde secundum Doctores Angelici mentem S. Paulum sermonem instituit tantummodo pro viatoribus: quaestio vero praesens movetur de damnatis in laeu inferiori conclusis, ex quo transire ad locum amoeniorem nusquam fis erit & licitum.

Insunt, atqui etiam damnati tandem aliquando liberabuntur & puteo abyssi: ergo nulla solutio. Probatur antecedens ex

eodem Apostolo 1. Cor. 3. *Si cuius opus, ait, arserit, detrimentum patietur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.* Igitur qui sunt in igne interni, ab eo liberari possunt.

Respondeo negando subsumptum: ad probationem distinguo; & Apostolus loquitur de animabus quae in Purgatorio ultimate probantur ut a reliquiis tum poenae, tum venialium mundentur, nihil quippe coinquinatum intrabit in regnum celorum; concedo; & loquitur de igne loci abyssi, nego. Nominem inferorum intelliguntur & limbi, ubi Patres antiquae legis in sinu Abraham requiescentes, expectabant beatam spem, & adventum Domini qui illis aperiret celos, & Purgatorium in quo animae Iustorum iustitiae divinae faciunt satis pro peccatis nondum sufficienter expiatis, vel etiam pro purgandis omnino venialibus delictis. Apostolum loqui de istis patet ex ipso ejus contextu, quippe qui agat de iis hominibus qui aedificaverunt super fundamentum & stipulam, hoc est, qui quaedam patrarunt, non quidem contra Deum, sed praeter Deum. Sic sancti Doctores illam interpretantur Scripturam: audire juvat de hoc momento S. Thomam qui hic q. 99. art. 4. sic solvit difficultatem. "Dicendum, quod fundamentum in verbis Apostoli intelligitur fides firmata, super quam qui peccata venialia aedificaverit, detrimentum patietur: quia pro eis punietur a Deo: ipse tamen salvus erit finaliter, quasi per ignem vel temporalis tribulationis, vel poenae purgatorie quae post mortem erit."

Respondetur ad Objectiones Socinianorum ex ratione procedentes.

Obijciunt 1. Providentia Dei nihil frustra molitur & facit; sed si homines aliqui perirent; frustra aliquid operaretur Providentia: namque omnes ad finem ordinavit supernaturalem, quo tamen in hypothesi aeternitatis poenarum privarentur: igitur poenae damnatorum finem habebunt. Concinit D. Anselmus qui l. i. cur Deus homo c. 4. ait: *Non est iustum, ut Deus creaturam, quam fecit ad beatitudinem, omnino perire sinat.*

Respondeo concessa maiore, distinguendo minorem: si certe quidem perirent, providentia suo careret effectu & sine particulari, concedo; universali, nego. Du-

Duplex distinguitur finis providentiæ: alter particularis, generalis alter. Primus est quod singuli homines salventur, sed ex jure libertatis quam cuilibet relinquit, potest impediri ejusmodi effectus: secundus qui & generalis seu potius finis primarius dicitur est gloria Dei, hunc autem in omnibus, immo & in reprobis Deum habere finem constat, quia in his exaltatur justitia: igitur providentia nusquam suo privatur fine principali; quinimmo, aliquem reprobum privari beatitudine, est hominem, nusquam vero providentiam, suo frustrari fine.

D. Thomas hic q. 99. art. 2. respondet ad confirmationem objectionis ex auctoritate D. Anselmi desumptam: "Dicens, dum, inquit, quod Anselmus intelligit, non esse justum quantum ad decentiam divinæ bonitatis: Et loquitur de creatura, secundum genus suum. Non enim est conveniens divinæ bonitati, ut totum unum genus creaturæ deficiat a fine, propter quem est factum. Unde nec omnes homines, nec omnes Angelos damnari convenit: sed nihil prohibet quin aliqui vel ex hominibus, vel ex Angelis in æternum pereant: quia divinæ voluntatis intentio impletur in aliis qui salvantur."

Instant; non est justum creaturam in æternum cruciri pro momentaneo quod delectat: quandoque enim peccatum in actu transitorio & instantaneo situm est. Ergo, &c.

Respondet distinguendo; si peccatum sit transitorium tam moraliter, quam physice, concedo; si sit transitorium tantummodo physice, nego. Non distinemus æctum peccaminosum physice spectatum sæpius in instanti transire, sed manet in affectu, nam peccator & avertitur a fine ultimo, & beatitudinem in creatura ita constituit, ut illam tamquam Deum & summum bonum habeat, ita ut cupiat illam in æternum possidere juxta illud Christi Luc. 12. 34. *Ubi enim thesaurus vester est, ibi & cor vestrum.* Hanc voluntatem attendit ipsa justitia humana, quæ pro homicidio, vel alio in instanti patrato delicto morte punit prævaricatorum, & de medio societatis pro semper tollit. Ad hanc a fortiori spectat justitia divina, maxime cum peccatum mortale sit contra Deum Optimum Maximum infinita offensa: quid mirum igitur, si reprobis pœnas æternas luat pro

peccato mortali? nam peccatum est infinitæ malitiæ, immo & secundum affectum peccantis perpetuum & quodammodo æternum est, cum & in æternum in creatura contra legem delectari & velit & cupiat prævaricator. Solutio est D. Thomæ qui hic q. 99. art. 1. asserit peccatum respondere culpæ, non secundum quantitatem temporis in quo patrat delictum, secundum intentionem acerbitatis.

Divus Augustinus l. 21. de civ. cap. 11. sibi proponit difficultatem, illamque clare & diserte admodum solvit his verbis: "Sic autem quidam eorum, contra quos defendimus civitatem Dei, injustum putant, ut pro peccatis quamlibet magnis, parvo scilicet tempore perperatis, pœna quisque damnatur æterna . . . . . octo genera pœnarum in legibus esse scribit Tullius, damnium, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, mortem, servitutem . . . . . Quid in vinculis? numquid tamdiu quisque vincendus est, esse debere, quandiu fecit unde meruit alligari, cum justissime annos pœnas servus in compedibus pendat, qui verbo aut ictu celerissime transiit vel læcessit dominum, vel plagavit? Jam vero damnium, ignominia, exilium, servitus, cum plerumque sic infliguntur, ut nulla venia relaxetur, nonne pro hujus vitæ modo similia pœnis videntur æternis? Ideo quippe æterna esse non possunt, quia nec ipsa vita quæ his plectitur, porrigitur in æternum: Et tamen peccata, quæ vindicatur longissimi temporis pœnis, brevissimo tempore perpetrantur, nec quisquam existit qui censeret tam cito nocentium finiendam esse tormenta, quam cito factum est vel homicidium, vel adulterium, vel sacrilegium, vel quodlibet aliud scelus, non temporis longitudine, sed iniquitatis & impietatis magnitudine metiendum. Qui vero pro aliquo grandi crimine morte muldatur, numquid mora qua occiditur, quæ perbrevis est, ejus supplicium leges æstimant; & non quod eum in sempiternum auferunt de societate viventium? Quod est autem de ista civitate mortali homines supplicio primæ mortis, hoc est de civitate illa immortalis homines supplicio secundæ mortis auferre. Sicut enim non efficiunt leges hujus civita-

„tis; ut in eam quisque revocetur oc-
„cusus: sic nec illius ut in vitam re-
„vocetur aeternam secunda morte dam-
„natus. „

Infiunt: Punire poena aeterna peccatum transitorium est contra legem divi-
vinam. Ergo &c. Probatur antecedens du-
plici legis oraculo. Primo quidem Deu-
ter. 25. habetur. *Pro mensura peccati erit*
& plagarum modus. Igitur poena non de-
bet excedere culpam: porro culpa est ut
plurimum momentanea etiam in affectu,
sic qui vino inebriatus est, non solum vi-
num desinit appetere, sed & oblatum ab-
nuat. Secundo, Lucæ 6. 28. legitur: *In*
qua mensura mensi fueritis, in ea reme-
diatur vobis. Sed mensura peccati est fini-
ta, quandoquidem conversio ad creaturam
est solum ad tempus. Igitur debet esse
& poena.

Respondeo negando sequelam propter rati-
onem suam allatam. Ad primam proba-
tionem distinguo, pro mensura peccati
quoad affectum erit plagarum modus,
concedo: pro mensura peccati tantum
physice sumpti, erit plagarum modus,
nego. Peccatum puniri & physice & mor-
taliter spectatum præcipit lex, secundum
physicum quidem juxta illud Exodi 21.
24. *Oculus pro oculo, dentem pro dente*.
Secundum morale vero, sed fortius, quia
formaliter in affectione cordis ad creatu-
ram & in aversione a Deo consistit: ini-
mo inest Dei contemptus in actu peccati,
& præparator creaturam in qua
suum ponit finem ultimum pro semper
possidere desiderat. Sic censet D. Gre-
gorius & sic pronuntiat l. 34. Moral. c.
11. nam super illud Job 41. *Estimabis*
abyssum quasi senescentem, dicit: „Iniqui
„ideo cum sine deliquerunt, quia cum
„sine vixerunt: voluissent quippe sine
„sine vivere, ut sine sine potuissent in
„suis iniquitatibus permanere, nam ma-
„gis appetunt peccare quam vivere. „
Unde ad id quod in instantia dicitur cul-
pam momentaneam esse, respondeo eam
esse in esse physico, minime vero in esse
moralis & secundum peccantis affectum.
Ad exemplum in probationem allatum,
similiter distinguo: Ebrius non appetit
amplius actu & pro tunc vinum, conce-
do; habitu, nego. Ita enim ad vinum
affectus manet, ut si possit, iterumque
iterum, immo & semper biberet: quod
igitur vinum abnuat, est propter per ac-
cidens & propter stomachi jam pleni &

redundantis physicam incapacitatem, jux-
ta illud tritum Philosophorum axioma,
intus existens, prohibet extraneum.

Ad secundam probationem ex alia & si-
mili lege desumptam, utique distinguo;
in qua mensura formaliter spectata mensi
fueritis, remetiatur vobis, concedo; in
qua mensura materialiter tantum consi-
derata, nego. Peccatum formaliter sum-
ptum est mensura poenae remetiendae,
cum autem consistat in affectu inordina-
to, eoque fixo & permanenti ad creatu-
ram, profecto ei respondere debet poe-
na infinita quoad durationem. Potest et-
iam dici, legem loqui de iudiciis malis
qui innoxios impune damnant, & velle
damnum iniuste illatum proximo perversis
iudiciis, poena talionis refundi in iu-
dicem. Uterque sensus & utraque solutio
est Augustini qui l. 21. de civit. cap. 21.
sic explicat & interpretatur legem: *Quo-*
modo ergo verum est, inquit, *quod ait*
Christus vester, in qua mensura mensi fue-
ritis, in ea remetiatur vobis, si tempora-
le peccatum supplicio puniatur aeterno? Hæc
proposita objectione sic respondet S. Do-
ctor: „Nec attendunt non propter æqua-
„le temporis spiritum, sed propter vi-
„cissitudinem mali, idest, ut qui ma-
„la fecerit, mala patiatur, eandem de-
„am fuisse mensuram; quamvis hoc
„in ea re proprie possit accipi, de qua
„Dominus cum hoc diceret, loqueba-
„tur, idest, de iudiciis & condemnna-
„tionibus. Proinde qui iudicat & con-
„demnat iniuste, si iudicator & con-
„demnatur iuste, in eadem mensura re-
„cipit, quamvis non hoc quod dedit.
„Iudicio enim fecit, iudicio patitur;
„quamvis fecerit damnatione, quod ini-
„quum est, patiatur damnatione quod
„iustum est.

Persistunt. Atqui peccatum mortale
formaliter & secundum peccantis affectum
finitum est: igitur poena utique finita esse
debet, etiam ut responderet peccantis affectui.
Probant antecedens multipliciter. Primo
quidem quia omnis actus malus etiam
formaliter sumptus habet malitiam
intrinsecam tantum finitam, quippe qui sit
solum objective & extrinsece infinitus,
videlicet propter objectum seu personam
infinitæ dignitatis læsam. 2. Duorum pec-
catorum unum est saepe altero majus &
gravius: igitur neutrum est infinitæ ma-
litiæ, & acerbatis, alias omnia peccata
mortalia forent æqualia, siquidem infinitum
non

non datur quid majus : jam vero si peccatum mortale malitiam tantummodo finitam habet, profecto debetur ei poena utique solummodo finita, tum in se, tum etiam in duratione.

Respondeo nequendo subsumptum : ad probationem distinguo ; actus malus est finitæ malitiæ si active sumatur, concedo ; si passive, nego . Peccatum mortale ut est actus physicus & vitalis est finitus, immo & moraliter spectatus, quatenus est tendentia ad objectum regnis dissonum, conatus quippe voluntatis est finitus, unde peccatum non nisi objective & extrinsece prout offendit Deum qui est objectum læsum, infinitum est : ac vero si passive sumatur, & quatenus injuria, quodammodo recipitur in Deo qui est læsus & offensus, ex parte infinitam contrahit militiam, namque juxta Summistarum axioma, honor est in honorante injuria vero in offenso, ex quo fit dignitatem personæ læsæ aggravare injuriam, istam crescere juxta ejus qualitatem ; cum autem, inquit D. Thomas, persona per peccatum læsa sit infinita majestas, infinita utique est peccati malitia : igitur illi debetur poena saltem in duratione infinita seu æterna, maxime vero quia pravari-cator affectum habet veluti infinitum erga creaturam, quam vult, si fieri posset, perpetuo & in æternum possidere, hæc enim lex est posita, Apoc. 18. *Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum.*

Ad secundum, distinguo : peccata sunt inæqualia intensive & active sumpta, concedo ; est enim conatus in creaturam & objectum dissonum quandoque major, quandoque etiam minor, & ideo poena in quantitate respondet secundum magis & minus . Peccata sunt inæqualia passive spectata, nego . Omnia quippe in hoc conveniunt puncto, quod infinitam offendunt majestatem, unde quodlibet mortalem malitiam habet infinitam ; quia tamen injuria passive considerata ex majori vel minori conatu in creaturam mensuratur, tunc enim est major Dei contemptus, unum peccatum utique potest dici in aliquo sensu etiam passive altero majus, nec ullum inde sequitur absurdum, quamvis enim infinito physico non detur majus, bene vero infinito morali, namque infinitum morale est relativum, & per ordinem ad aliud desumitur & mensuratur : igitur cum infinitas peccati desumatur a

Majestate divina læsa, quæ quidem quandoque remissius, quandoque etiam fortius impetitur & læditur : offensa consequenter modo major, modo etiam minor est : attamen semper in gravitate infinita, unde & poena pro peccato mortali quocumque æterna debetur .

Hæc egregia solutio colligitur ex D. Augustino, qui l. 4. de Baptismo c. 19. n. 26. ait : " Nec dubitandum est quidem, ipsas pœnas quibus cruciabantur qui regnum Dei non possidebunt, pro diversitate criminum esse diversas, & alias aliis aciores, ut in ipso igne æterno, pro disparibus ponderibus peccatorum, sint disparia tormenta pœnarum : neque enim frustra ipse Dominus dicit, tolerabilis erit Sodomis quam vobis in die judicii . Sed tamen ad non possidem dum regnum Dei, tantumdem valet ex vitiis illis quod elegeris mitius, quantum vel plura, vel unum quod perpereris gravius . " D. autem Thomas hic q. 99. ar. 1. ad 2. sic respondet ad instantiam . " Dicendum, quod quantitati respondent qualitas pœnæ secundum intentionem, & ideo peccatorum mortaliū inæqualium, erunt pœnæ inæquales intentione, æquales autem duratione . "

Urgens . Deus operatur in omnibus propter finem : sed non potest intendere directe & per se pœnam physice æternam propter peccatum mortale solummodo moraliter infinitum in malitia : igitur peccato etiam ut est offensa infinita, non debetur poena realiter & physice æterna, qualis asseritur & assignatur a Catholicis . Probat minor multiplici ratione . 1. Quia pœna excederet delictum, quandoquidem offensa moraliter solum & affective est infinita, pœna vero foret realiter & physice quoad durationem infinita . 2. Pœna quæ solum ad correctionem infligitur, intenditur primario & per se ab agente in quantum cedit in bonum illius cui imponitur : ergo non debet esse æterna, alias ad corrigendum nihil inerviret . 3. Pœna est eorum quæ per accidens evenire censetur, quandoquidem teste B. Augustino Deus ex se bonus est, ex nostro vero tantum iustus iustitia vindicativa ; porro quod est per accidens, non est per se volitum, adeoque non debet esse æternum .

Respondeo 1. Deum intendere pœnam physicam, quandoquidem est bonum, nedum

dum solius iustitiæ quæ in ea plurimum relucet, sed etiam & sanctitatis, & bonitatis, cæterorumque attributorum quibus competit propellere sibi contraria: porro peccator offendit Deum in omnibus. Impius offendit in sanctitate, ingratus, in bonitate; furiosus, in mansuetudine; credulus, in charitate. Igitur omne quod est Deus, pugnat contra peccatores; eorumque exigit punitionem, unde scriptum est Eccli. 32. 4. *Impius & peccatoribus reddet vindictam*. Rursus Amos 3. 6. *Si eris malum in civitate, quod Dominus non fecerit*.

Respondeo 2. negando minorem propter rationes allatas. Ad primum, dictum est penam non excedere, quia est infinita solum in duratione, finita vero in quantitate, adeoque & physice. Ad secundum, dicto penam damnatorum recte quidem ordinatam esse, videlicet ad iustam vindictam, vel etiam ad correctionem viatorum, ut metu supplicii abstineant a peccatis. Ad tertium, ultro fateamur reproborum penam esse præter intentionem primariam & antecedentem Dei qui vult, in quantum in se est, omnes homines salvos fieri, sed non præter intentionem secundariam & consequentem. Enimvero Deus, omnibus ponderatis circumstantiis, vult malos perdere & punire, quia ipsi voluerunt semper peccare. Unde sic concludit D. Thomas hic tr. 1. *Dicendum, quod quamvis pena per accidens respondeat animæ, tamen per se respondet animæ culpa infectæ: & quia culpa in perpetuum in ea manebit, ideo etiam pena erit perpetua*.

Obijciunt denique multis historias tum de pueris qui sine baptismo e vita discesserunt, & postea ad vitam miraculose revocati baptizati sunt, qui iterum & de novo mortui in pace Christi requieverunt; tum de adultis qui impii mortui, sed postea exsuscitati, pie obdormierunt in Domino. Igitur ipsi omnes soluti sunt ab inferno; igitur poenæ non sunt æternæ.

Respondeo ad hæc & similia, animas defunctorum quos in sua præscientia exsuscitandos prævidit Deus, in aliquo fuisse asservatas loco ab inferis distincto, donec revocarentur ad vitam, ut pueri v. g. baptismo initiati, alii vero virtute Sacramenti Pœnitentiæ ad Deum conversi, omnes in gratia morerentur: Et sic non sequitur aliquem reprobum educi ab inferno, nulla quippe ibi est redemptio. Per-

peram igitur Sociniani ut passionibus indulgeant, poenas damnatorum esse æternas simpliciter Scripturas. Patrumque auctoritate flocci faciendo, negant.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Pœnæ damnatorum sunt æternæ.

Primo. Hoc conclamant Prophetæ, hoc Evangelistæ, hoc Apostoli in suis vicissim Epistolis. Hoc ipse Christus, *Ita maledixit in ignem æternum*.

Secundo. Eidem stupendæ veritati subseribit traditio quæ sententiis Patrum firmatur: sic docent Clemens Romanus l. 4. recog. Justinus Apol. 2. Tertullianus Apol. c. 28. Hilarius, Augustinus, &c.

Tertio. Suffragatur ratio in jure fundata. Enimvero peccatum mortale habet militiam infinitam moralem, quatenus infinitam lædit Majestatem, juxta illud tritum axioma Summissarum, honor est in honorante, injuria in offenso: Igitur inducit reatum poenæ infinitæ, si non in se, saltem quoad durationem.

SYNOPSIS RESPONSIONUM

AD DIFFICULTATES.

Obijciunt Sociniani multa in contrarium, ut æternitatem poenarum pro reprobis exsistent, asseruntque poenam damnatorum non esse æternam. 1. Quia Deus omnium miseretur: 2. Quia est contra iustitiam momentaneum peccatum poenâ puniri æterna. 3. Quia peccatum quantumvis grave, etiam moraliter est quid finitum intrinsece. Igitur non debetur pro illo poenâ simpliciter æterna.

Respondetur ad primum, non adjiciet ultra misereri Deus reproborum. Ad secundum, peccatum est secundum peccantis affectum continuum: Etenim obstrept peccator, eo quod creaturam in æternum possidere non queat. Ad tertium, peccatum lethale active spectatum est quidem intrinsece finitum, sub isto quippe respectu est tendentia realis ad obiectum regulis morum dilectionum secundum potentie vitalis conatum qui est finitus. At vero passive consideratum, est infinitum simpliciter in esse morali, quatenus est injuria personæ & majestati innitæ illata; igitur

igitur ex hac parte pœna æterna pro peccato debetur.

CONCLUSIO

Tractatum de Deo uno, ejusque proprietatibus.

TAMETSI errores & Atheorum, & Hæreticorum validissimis manent confutati rationibus ex his quæ fuso calamo scriptissimus, quia tamen multi aut fucatis præventionibus, aut passionibus intellectum obtenebrantibus irretiti, non cedunt veritati; immo in suam propriam perniciem abeunt in adinventionibus suis, unum pro coronide cum S. Augustino subornare juvat, ut lux, si fieri potest, illorum illucescat mentibus; videlicet perutile esse credere: primo quidem Sacræ Scripturæ, deinde Traditioni, postea viris & virtute, & doctrina omni exceptione majoribus; denique ipsi rationi his omnibus stipatæ monumentis, sin minus, quot capita, tot erunt promissæ religiones.

Hoc ipsum observat S. Augustinus in libro de utilitate credendi, ubi perstringit Manichæos qui proprio adherentes sensui, & verus Testamentum, & omnem veram abjiciebant religionem. Eo loci quasdam statuit S. Doctor regulas, quibus pro certo veritas indagatur.

Prima est, Sacram bene intelligere Scripturam, quod fit quatuor modis, 1. illam suscipiendo ut a Deo emanatam, 2. juxta ætiologiam, cum ostenditur quid, qua de causa vel factum, vel dictum sit, 3. juxta analogiam, cum demonstratur non sibi adversari duo Testamenta. 4. juxta allegoriam, cum docetur non ad litteram esse accipienda quæ scripta sunt, sed figurate intelligenda, ita cap. 3. Num. 5.

Secunda, non esse credendum de Scripturis ea, quæ ipsarum Scripturarum inimici tradunt, cap. 6. Num. 13.

Tertia, necesse esse veram querere religionem, cap. 7. Num. 14.

Quarta, temerarium esse credere veram religionem absurda docere. Ibidem Num. 17.

Quinta, cum inquiritur vera religio, sumendum esse exordium a Catholica Ecclesia, quæ viros & scientia & sanctita-

te omni exceptione majores, quibus certe fides adhibenda est, complectitur. Ibidem Num. 18. Ipse testatur Augustinus hac methodo ad fidem pervenisse: cum enim in antiquorum Philosophorum, maxime Academicorum sententiis inveniret difficultatum sylvam a quibus solvi non poterat, ab Ambrosio veritatem accepit: sic scribit c. 8. N. 20.

Sexta, nihil vitii esse in fide: & si vituperabilis est qui de omnibus dubitat, protecto laudabilis qui sapienter credit cap. 9. Num. 22. maxime cum pauci admodum idonei sint, ut ratione exquisita ad veritates religionis gradum possint facere: ita cap. 10. Num. 24. & cap. 21. Num. 25. quod quidem confirmat experimento quotidiano filiorum, qui tales vel tales pro parentibus habent, tamen in hoc tali matri, & obstetricibus credere teneantur, cap. 16. Num. 26. ex quo infert tutissimum esse obtemperare sapientibus ibidem. Num. 27. & Num. 29. Religionem non recte queri nisi esse credatur: Pro isto momento audiendum esse Christum, qui exigit ab omnibus fidem. Joannis 14. 1. his verbis: *Credite Deo, & mihi credite*. Quandoquidem ejus auctoritas partim miraculis, partim sequentium multitudine constituta & confirmata est cap. 15. Num. 33. 34.

S. Augustinus cap. 9. Num. 21. perstringit hæreticos contraria sentientes, & sic loquitur: "Ridiculum, inquis, istud est, cum omnes hanc se profiteantur tenere, ac docere. Profitentur hoc omnes hæretici, negare non possunt, sed ita ut eis quos illestant rationem se de obscurissimis rebus pollicentur redituros: eoque Catholicam maxime criminantur, quod illis qui ad eam veniunt præcipitur ut credant; se autem non jugum credendi imponere, sed docendi fontem aperire gloriantur. Quid, inquis, dici potuit quod ad eorum laudem magis pertineret? non a te est, hoc enim faciunt nullo robore præditi, sed ut aliquam concilient multitudinem nomine rationis, qua promissa naturaliter anima gaudet humana, nec vires suas valentudinemque considerans, sanorum elcas appetendo, quæ male committuntur nisi valentibus, irrui in venena fallentium. Nam vera religio, nisi credantur ea quæ quisque postea, si se bene gesserit, dignusque fuerit, assequatur atque per-

"ficiat, omnino, SINE QUODAM GRA-
"VI AUCTORITATIS IMPERIO INI-
"RI RECTE NULO PACTO POT-
"EST."

Denique cap. 18. Num. 16. aureis istis
verbis sic concludit & sic honoratum al-
loquitur: "Quamobrem si quid te vel
"ratio, vel oratio nostra commovet, &
"si veram, ut credo, curam tui geris;
"velim me audias, & bonis præceptori-
"bus Catholicæ Christianitatis te pia fi-
"de, alacri spe, simplici charitate com-
"mittas: Deumque ipsum, cuius unius
"& bonitatis facti sumus, & iustitiæ pœ-
"nas luimus, & clementia liberamur,
"orare non cesses. Ita tibi neque præce-
"pti & disputationes doctissimorum ho-
"minum, & vere Christianorum, neque
"libri, neque serenæ ipsæ cogitationes
"desuerint, quibus facile quod quæris
"invenias; nam istos verbosos & miseros
"(quid enim aliud melius dixerim?) pe-
"nitius desere: qui dum nimis quærunt
"unde sit malum, nihil reperiunt nisi
"malum.

F I N I S.

Si quid erroris, tametsi involuntarie in
istis de Deo uno ejusque attributis Tra-
ctatibus irrenserit, hoc ipsum toto mentis
affectu retracto, & uti non scriptum ha-
beo. Cuncta quoque ea quæ par est reve-
rantia sanctæ Matris Ecclesiæ Romanæ
judicio, omni seclusa mentis restrictione,
committo & subijcio.

CANONES.

CONCILII CARISIACI.

De Prædestinatione.

I.

Quod una tantum sit prædestinatio Dei.

DEUS Omnipotens hominem sine pecca-
to rectum cum libero arbitrio condi-
dit, & in Paradiso posuit, quem in san-
ctitate iustitiæ permanere voluit. Homo
libero arbitrio male utens peccavit & ce-
cidit, & factus est massa perditionis tor-
queris humani. Deus autem bonus & ju-
stus elegit ex eadem massa perditionis, se-
cundum præscientiam suam, quos per

gratiam prædestinavit ad gratiam, & vi-
tam illis prædestinavit æternam: Cæteros
autem, quos iustitiæ judicio in massa per-
ditionis reliquit, perituros præcivit, sed
non ut perirent prædestinavit: pœnam au-
tem illis, quia justus est, prædestinavit
æternam. Ac per hoc unam Dei prædesti-
nationem tantummodo dicimus, quæ aut
ad donum pertinet gratiæ, aut ad retri-
butionem iustitiæ.

II.

*Quod liberum hominis arbitrium per
gratiam sanctur.*

*Libertatem arbitrii in primo homine pec-
didimus, quam per Christum Dominum
nostrum recepinus: & habemus liberum
arbitrium ad bonum præventum & adju-
tum a gratia, & habemus liberum arbi-
trium ad malum, desertum gratia. Li-
berum autem habemus arbitrium, quia
gratia liberatum, & gratia de corrupto
sanatum.*

III.

*Quod Deus omnes homines velit
salvos fieri.*

Deus Omnipotens omnes homines sine
exceptione vult salvos fieri, licet non
omnes salventur. Quod autem quidam
salvantur, salvantis est donum: quod au-
tem quidam pereunt, pereuntium est me-
ritum.

IV.

*Quod Christus pro omnibus hominibus
passus sit.*

Christus Jesus Dominus noster, sicut nul-
lus homo est, fuit, vel erit, cuius natu-
ra in illo assumpta non fuerit, ita nullus
est, fuit, vel erit, homo, pro quo passus
non fuerit; licet non omnes passionis ejus
mysterio redimantur. Quod vero omnes
passionis ejus mysterio non redimuntur,
non respicit ad magnitudinem & pretii
copiositatem, sed ad infidelium, & ad non
credentium ea fide, quæ per dilectionem
operatur, respicit partem, quia poculum
humanæ salutis, quod confectum est infir-
mitate nostra, & virtute divina, habet
quidem in se ut omnibus profit; sed si
non bibitur, non medetur.

CA-

C A N O N E S

CONCILII SEPTIMI GENERALIS

Contra Iconomachos.

VENERANDAS Imagines veneramus. Qui sic non credunt, anathema. Qui aliter sentiunt, longe ab Ecclesia abjiciantur.

I I.

Nos venerandas Imagines salutamus. Nos, qui sic nolunt, anathemati subjicimus.

I I I.

Qui sacras Imagines idola vocant, anathema.

I V.

Qui communionem habent cum iis qui sanctas Imagines rejiciunt aut contemunt, anathema.

C A N O N E S

CONCILII TRIDENTINI.

De libero Arbitrio, & Prædestinatione. Sess. 6.

I.

SI quis dixerit, liberum hominis arbitrium a Deo motum & excitatum ni-

hil cooperari assentiendo Deo excitanti, atque vocanti, quo ad obtinendam justificationis gratiam se disponat ac præparet; neque posse dissentire, si velit, sed veluti inanime quoddam nihil omnino agere, mereque passive se habere; anathema sit.

Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum & extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, immo titulum sine se, signum denique a Satana invecum in Ecclesiam; anathema sit.

I I I.

Si quis dixerit, non esse in potestate hominis vias suas malas facere; sed mala opera, ita ut bona, Deum operari, non permissive solum, sed etiam proprie; & per se, adeo ut sit proprium ejus opus, non minus proditio Judæ quam vocatio Pauli; anathema sit.

I V.

Si quis justificationis gratiam non nisi prædestinatis ad vitam contingere dixerit; reliquos vero omnes qui vocantur, vocari quidem, sed gratiam non accipere, utpote divina potestate prædestinatos ad malum; anathema sit.

TRACTATUS QUINTUS.

D E

SANCTISSIMÆ TRINITATIS
MYSTERIO.*De hæresibus exortis circa sanctissimæ Trinitatis mysterium.*

PRIMO LOCO occurrunt Gentiles, qui ignorantes unius Dei existentiam, Trinitatem personarum in unica natura irrident.

Secundo loco Judæi plebei, & crassiores, quibus ad cautelam

tantum, non explicatum est a Prophetis mysterium, ne ad idololatriam propensi, multipliciter Deorum, in Trinitate admitterent.

Tertio loco, circa annum 209. apparuerunt Noetiani a Noeto; Sabellius, a quo Sabelliani; Priscillianus, a quo Priscillianistæ, qui omnes ex unitate naturæ in Deo inferebant unitatem personæ, & si qui sacræ Scripturæ oraculis vixi distinctionem personarum agnoscerent, nonnisi ad diversa officia, vel diversos effectus referebant, propugnando quod eadem persona divina ut principium creandi diceretur Pater; eadem prout incarnata, Filius; atque iterum eadem ut sanctificans creaturas, Spiritus sanctus; hinc Deum non Trinum, sed Trino-unum solummodo asseriebant; Disi sunt etiam Patropassiani, quippe qui Patrem passum fuisse non sine ausu temerario prædicarent.

Quarto loco, circa annum 314. impius Arius Presbyter Alexandrinus, docuit Filium processisse quidem a Patre, sed processione tantum ad extra; unde Verbum Divinum tamen diceret supra omnes creaturas excellentissimum, non tamen Patri consubstantiale usquam dixit. Ab Ario nati sunt Ariani, idest hæretici eandem fluentes doctrinam.

Quinto loco, circa annum 360. sub Constantio Imperatore, Macedonius Episcopus

CP. docuit de Spiritu sancto, quod Arius dixerat de Filio, scilicet esse creaturam, Angelis quidem superiorem, sed a Patre in tempore productam per Filium, ad conservandum & movendum universum; hinc eum vocabat Dei famulum & Ministrum, omnia quæ Angelis conveniunt illi tribuebat; sed nusquam eum ut personam divinam agnovit.

Sexto loco numerantur Semi-Ariani, quorum alii rejiciebant solum nomen consubstantialitatis pacis prætextu, Filiumque ejusdem cum Patre substantiæ, & in natura, similem, ita sincere propugnabant, ut quidam etiam pro hac veritate martyrium generose subierint sub Constantio Arianorum fautore. Alii vero nomen consubstantialitatis & realitatem obijciunt, Filium tamen dicebant Patri similem, sed in quo esset ista similitudo, an in natura? an in conformitate tantum voluntatis, qualis est in hominibus iustus? non designabant. Pro duce Acacium Cæsariensem Episcopum habebant qui cum Semi-Arianis diu primum conjunctus, ab eis tandem secessit odio Cyrilli Hierosolymitani. Ita colligitur ex sancto Epiphonio hæresi 73. & 74. Porro Semi-Ariani priores baptizabant verbis Evangelicis, e contra vero posteriores.

Septimo loco, circa annum 1555. Michael Servetus Lutheri discipulus docuit nullum esse distinctionem personarum: combustus est Genevæ, iussu Calvini, licet ut fertur, paratus foret suam abjurare hæresim: habuit tamen quosdam sui erroris, & successores, & Ministros in Transylvania.

Eodem tempore, quidam Valentinus Italus asseruit tres esse in Trinitate Personas, seu tres spiritus æternos sed essentiali differentia distinctos; Patrem esse lon-

longe eminentiorem cæteris, immo esse solum verum, & summum Deum, solumque essentiatorem; alias vero personas esse essentiatas. Flamini additus est Bernæ undecimo post Serveti mortem anno, dicendo cæteros Martyres pro Christo occubuisse; se autem mori pro gloria, & eminentia Patris. Habuit in Polonia suæ hæreseos discipulos & fautores.

Ultimo denique loco ponitur Socinus a quo Sociniani, hic hæresis Calvinianæ primum conspersus ultra progredi non abhorruit, namque anno 1578. docuit nullam esse Trinitatem, Patrem esse solum Deum, Filium meram creaturam, nomine, & honore duntaxat Deum; missum quidem ad salutem hominum, nullam tamen pro eis dedisse satisfactionem; unde multi e suis negant Christum invocandum esse. Spiritum sanctum etiam creaturam dixit, asserens esse duntaxat effectum & virtutem Dei omnipotentis. Anno circiter 1612. Joannes Crellius Cracoviæ in Polonia Minister eisdem renovavit, & docuit errores, immo & cum sectæ suæ discipuli magno applausu, ut legitur in libro suo primo sect. 3. cap. 7. 8. &c. ejus auscultarent doctrinam, hæresis non sine magna animarum perniciæ, serpsit ut cancer ubique.

Ex his sequitur quosdam errasse circa existentiam sanctissimæ Trinitatis negando ipsius realitatem; quosdam circa substantiam mysterii, aut confundendo Personas, aut Dei entitatem absurde multiplicantes; quosdam circa personam Patris, dicendo non esse per se Deum, sed divinitatem resultare ex tribus personis veluti ex aggregato per accidens; quosdam circa personam Filii ipsum habendo ut puram creaturam; quosdam circa Spiritum sanctum illum etiam creaturam prædicando; quosdam denique circa Missiones negando Filium a Patre missum.

ORDO TRACTATUS.

His erroribus sequentia opponimus fidei dogmata.

Primum est, datur mysterium sanctissimæ Trinitatis.

Secundum, tres sunt in unica natura divina Personæ subsistentes.

Tertium, prima persona est per se Deus, principium non de principio.

Quartum, Filius est Patri consubstantialis.

Quintum, Spiritus sanctus est verus Deus a Patre a & Filio procedens.

Sextum, datur missio Personarum divinarum.

Sex igitur quærentur de sanctissima Trinitate, 1. An sit beatissima Trinitas? 2. Quid sit? Qualis Pater? 3. Qualis Filius? 4. Qualis Spiritus sanctus. 5. An Personæ divinæ mittantur, & veniant ad nos.

DISSERTATIO PRIMA.

De existentia sanctissimæ Trinitatis.

GENTILES qui nullum agnoscent Deum, a fortiori negant Trinitatem Personarum in Deo: Judæi crassiores illam ut plurimum ignorabant; Sociniani tandem unicum sine Trinitate præpugnant Deum; sed contra quod dicitur 1. Joan. 5. Tres sunt qui testimonium dant in celo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. Et hi tres unum sunt.

Dogma de existentia sanctissimæ Trinitatis quatuor argumentis ostenditur:

Primo: Contra Gentiles, quia non repugnat tale mysterium.

Secundo: Contra Judæorum vulgus, quia Patriarchis, & Prophetis revelatum est.

Tertio: Contra Socinianos, quia revelatum est ut aliquid ineffabile, & ideo non est negandum licet rationi sit imperivum.

Quarto: Contra Praxeam, Noetum, Sabellium & alios omnes negantes, quia de facto datur;

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum repugnet dari mysterium sanctissimæ Trinitatis?

CONCLUSIO.

Dicimus contra Gentiles Mysterium sanctissimæ Trinitatis non repugnare.

Probatur multiplici ratione.

PRIMA sic exponitur. Illud mysterium non repugnat, quod non involvit contradictionem: Arqui mysterium sanctissimæ Trinitatis non involvit contradictionem: & probatur, 1. Quia nihil est impossi-

possibile apud Deum omnipotentem : 2. Quia teste Augustino, plus de supremo numine cogitare debemus, quam potest capere ratio creata. Et veto, multi sunt effectus etiam naturales quorum principium, fons, & origo nobis non innotescit : a fortiori concludere debemus plura in Deo latere quæ mentis aciem penitus fugiunt. 3. Quia nullum est Paganorum argumentum in contrarium, quod solvi non possit, dicendo naturaliter quidem non posse demonstrari ineffabile illud mysterium, bene vero supernaturaliter : illud quidem esse supra rationem, sed non contra rationem, quæ humiliter captiva debet credere de Deo, quod nec capit, nec comprehendit.

Secunda sic habet : Illud non repugnat quod est possibile : Sed mysterium sanctissimæ Trinitatis, est possibile : Et probatur ex divo Thomæ qui hic prima parte q. 27. art. 3. sic loquitur : " Quicumque intelligit ex hoc ipso quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum. " Scilicet Verbum : pati & consimili ratione, qui amat, procedit aliquid intra ipsum, nimirum pondus. Jamvero innata habemus cognitione agens operari juxta conatum suum : ex quo sequitur nos inferre Deum utpote infinitum producere & Verbum, & pondus tum cognitioni, tum amoris correspondentia, adeoque innata. Revera quidem hujusmodi operationum terminos esse Deo consubstantiales non capimus quidem, sed neque ita esse negare possumus : quin potius hoc ipsum esse possibile suscipiamur : Ergo &c.

Tertia, Illud non repugnat quod ipsi Philosophi & Patres celebres suspicati sunt, & quasi adumbrarunt : Atqui res ita se habet pro mysterio de quo nunc agimus : Et probatur 1. Zoroastri hæc verba tribuuntur : " Omnia perfecit, Pater, & menti tradidit secundæ. " 2. Hæc subsequenter Mercurio Trismegisto qui paulo post Moïsem florebat : " Monas genuit Monadem, & in se suum reflexit ardorem. " 3. Sibyllæ Erythrææ, referente Augustino lib. 18. de civ. 13. annuntiavit Christum Filium Dei venturum : Delphica, & Phrygia prædixerunt ipsius passionem. 4. Plato in variis operibus agnoscit Deum, & ipsum verbum ab ipso genitum, ut in epistola 2. ad Dionysium : hanc refert Eusebius lib. 11. de præparatione Evangelii. 5. Aristoteles l. de cælo text. 2. asserit veteres numero ternario coluisse

Deum : Denique Pythagoras docet quod omnia tria sint, & tria unum.

Quarta sic exponitur : Illud non repugnat quod multis insinuat naturæ symbolis : Atqui mysterium sanctissimæ Trinitatis insinuat multis naturæ symbolis : Igitur non repugnat, immo esse possibile. Probatur minor multis exemplis.

Primum petitur ex appetitu innato quem habemus ab beatitudinem : Hoc utitur exemplo sanctus Thomas in libris contra Gentiles, ut illis probe conjecturaliter beatitudinem, & Dei Trini visionem non repugnare.

Secundum exemplum est solis, radii, & splendoris, ex utroque micantis, quæ tamen omnia sunt unum. Hac utitur comparatione sanctus Athanasius orat. 9. contra Arianos ad explicandum ineffabile illud mysterium.

Tertium est fontis, motus aquæ, & fluminis ex utroque profluentis. Hoc utitur symbolo sanctus Augustinus libro de fide, & symbolo cap. 9. hæc siquidem tria confluent in unum flumen quod suam e fonte ducit originem.

Quartum est radices, trunci & rami in eodem arbore, quæ omnia unicam constituunt arborem. Hac utitur similitudine Tertullianus lib. adversus Praxeam.

Quintum est trium lucernarum in eodem cubiculo in unicum lumen confluentium. Hoc utitur signo Gregorius Nazianzenus Orat. 5. de Theol.

Sextum est ignis splendoris, & caloris unam lucem efficientium.

Septimum est intellectus, memoriæ & voluntatis, unam animam rationalem constituentium.

Ex his sequitur hoc sancti Augustini ratiocinium cætera confirmans, ac roborans. Unaquæque res connotat primum principium a quo fluit, & est Pater æternus, idem æternam ad quam formata est, & est Verbum divinum : denique finem propter quem facta est, & est Spiritus sanctus : Igitur sanctissima Trinitas expressa in suis effectibus adumbratur.

Confirmatur.

MYSTERIUM sanctissimæ Trinitatis est credibile : Ergo & possibile : consequentia patet : Antecedens probatur quinque creditibilitatis motivis quæ a Contentis Scholæ Theophrastice Theologo hic referuntur.

Præ-

Primum, est testimonium Prophetarum quorum alii sanctissimam Trinitatem in visione quasi expressam contemplati sunt ut legitur Isaia 6. Alii prædicaverunt Christum venturum, & tanquam Filium Dei designaverunt, eisdem Isaia qui illum vocat (*Emmanuel*) id est nobiscum Deus; alii Prophetæ sancti super fideles descensum, ut Joel.

Quibus postea hoc sequitur argumentum. Illud non debet in mente Gentilium repugnare, quod designatur a Prophetis, cuius aliqua personæ longe exultantur & prædicantur in mundum venturæ. Atqui res sic se habet: Siquidem, ut dictum est, Prophetæ prædicaverunt adventum Filii in mundum qui visus & conversatus est cum hominibus, suamque multis signis, & portentis missionem, & cum Patre consubstantialitatem probavit. Prædicaverunt etiam vates Spiritus sancti descensum, Ergo &c.

Secundum petitur ex propagatione religionis sanctissimæ Trinitatis; hanc enim totus mundus recepit, non obstantibus hinc inde difficultatibus, & quod demirandum magis a duodecim piscatoribus, rudibus, & imperitis, fides Christi annuntiata est, quique non potestatis secularis viribus, non divitiarum copia, non armorum strepitu, non voluptatum blandimentis, non honorum fastu, non eloquentiæ humanæ verbis, sed infirmitate, rerum omnium penuria, laborum tolerantia, delictarum contemptu, humilitate morum, simplicitate sermonum, de supremis mundi rectoribus potestate tremendis, divitiarum copia affluentibus, delictarum voluptatibus immeris, honorum gradu auditis, triumpharunt. Quod quidem paucis explicat Paulus 1. Corinth. 1. his verbis. *Quæ sulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes; & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia, & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus; & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret.*

Tertium delinquitur ex puritate fidei Christianæ quæ bonum omne consulit, & præcipit, malum vero prohibet, & punire; quinimodo præcipit benefacere his qui nos oderunt, & vincere in bono malum. Jam vero quis poterit aut adumbrare, aut enarrare sermonibus odia aperta, & capitalia quibus peccatum insectatur, minas in quas erumpit, quos incurrit terrores malefactoribus, quæ ab orbis condito exercuit in prævaricatores vindictas, quot denique

terribiles cruciatus paravit in inferis pro impenitentibus, Deus magnus, fortis, & potens, unus, & trinus.

Quartum, multitudo miraculorum quæ patravit sancti ad fidem sanctissimæ Trinitatis stabilendam, quæ quidem tanta sunt, ut vel sola Petri umbra sanaret ægrotes.

Quintum, est copia cunctarumque sexus, & conditionis, & ætatis Martyrum qui pro veritate unitus Dei, & Trini generose vitam dederunt; ita ut, inquit Tertullianus, sanguis Martyrum faciat semen Christianorum. Igitur mysterium sanctissimæ Trinitatis est credibile.

Solvuntur Objectiones.

OBJICIUNT Gentiles Philosophi religioni Christianæ adversantes. Illud mysterium repugnat, quod manifestam implicat contradictionem: Atqui mysterium sanctissimæ Trinitatis manifestam implicat contradictionem: & probatur minor. 1. Sequitur quod Deus sit unus, & non unus. 2. Quod res eadem, natura scilicet divina, sit una simul & multiplex. 3. Quod eadem natura communiceetur, & non communicetur, siquidem personæ sunt relative oppositæ: Sed hæc omnia manifestam implicant contradictionem. Ergo &c.

Respondet negando minorem: ad probationem distinguo, Deus erit unus, & non unus secundum diversum respectum, concedo; secundum eundem, nego: Igitur est unus in natura, & trinus in personis. Item, natura est una secundum se sumpta, multiplex vero si sumatur pro personis, quia personæ dicuntur relationes quibus ad invicem relative opponuntur, & distinguuntur. Item, natura est communicabilis, ut dicit absolutum; incommunicabilis vero ut dicit relativum: namque ut connotat v. g. paternitatem, soli primæ personæ convenit.

Instabit, atqui hoc implicat secundum idem: Et probatur. De eadem natura dicitur quod sit communicabilis, & incommunicabilis: Igitur est contradictio secundum eundem respectum.

Respondet negando subsumptum. Ad probationem, distinguo: de eadem natura identice & relative spectata dicitur quod sit communicabilis, & incommunicabilis, concedo; identice tantum sumpta, nego. Natura divina potest considerari dupliciter,

ter, scilicet identice, & ut est quid absolutum, & sub hoc respectu eadem est in tribus personis, & communicatur. Deinde vero, ut est quid absolutum simul, & relativum, seu ut est absolutum connotans relativum, v. g. ut connotat paternitatem, & sub hoc respectu in prima duntaxat persona reperitur, & est incommunicabilis: Igitur non est contradictio secundum diversum respectum.

Insuper. Trinitas attenditur secundum quod est quid completum, nempe ut dicit naturam, & personam; natura enim non potest concipi sine persona seu sine subsistentia: Ergo eadem est in tribus personis ut subsistens: Igitur est unica in Deo persona, vel si tres; manifesta erit contradictio, nempe quod natura subsistens sit a se diversa in tribus personis, cum quia Trinitas videtur esse aggregatum per accidens, nempe ex tribus personis complete sumptis.

Respondo distinguendo: Trinitas attenditur ut est quid completum in concreto, nimirum ut dicit tres personas quibus constituitur, concedo: in abstracto subsistit, est quid completum absolute, concedo: relative, nego: Natura in priori personarum considerata, concipitur ut quid completum absolute, quia dicit subsistentiam absolutam, minime relative; nondum enim dicit personas, donec concipiatur ut intelligens; & spirans, unde non sequitur quod Trinitas sit aggregatum per accidens; siquidem natura ut subsistens absolute communicatur, & est eadem in tribus personis, immo & ab illis solum virtualiter distinguitur, subsistentia autem absoluta non constituit personam distinctam a Patre, & Filio, & Spiritu sancto, quia illis relative non opponitur.

Urgetur. Natura subsistens subsistentia absoluta est ens completum: ergo implicat alias habere personas, saltem realiter distinctas; sin minus, sequeretur semper eam esse aggregatum per accidens.

Respondo distinguendo: natura subsistens subsistentia absoluta est ens completum essentialiter, concedo: notionaliter, & relative, nego. Cum igitur sit de essentia entis supremi se intelligere, & amare, & utriusque operationis habere terminos, non generetur in omni linea completum, nisi concipiatur Verbum, & Spiritus sanctus; Verbum quidem ab ejus intellectione promanans; Spiritus vero sanctus ab amore, unde nego consequentiam.

Ad probationem similiter distinguo: natura erit completum ex multis entibus relativis a se ipsa realiter indistinctis, concedo: a se re distinctis, nego. Aggregatum autem per accidens dicit multa entia completa a se mutuo realiter distincta; natura autem divina, non distinguitur nisi virtualiter a personis, neque personae ab invicem realiter distinguuntur secundum esse in & absolutum, sed solummodo secundum ~~absolutum~~ ^{relativum}.

Persister. Persona est ens completum, definitur enim naturae spiritualis individua substantia: Ergo SS. Trinitas erit aggregatum per accidens, quia componitur ex quatuor entibus completis, scilicet ex natura, & ex tribus personis; quod certe implicat.

Respondeo distinguendo: persona in concreto sumpta est ens completum concedo: Sic enim dicit naturam, & relationem, & sub hoc respectu exprimitur in definitione allata; in abstracto, nego: dicit enim purum naturae terminum, v. g. paternitatem, & filiationem; & sic SS. Trinitas non est aggregatum per accidens.

Insuper. Persona divina in abstracto non est nihil, sed perfectio infinita, adeoque ens completum, ergo manet semper contradictio, & absurdum.

Respondens quidam relationes in abstracto non esse perfectiones, sed solum exprimere respectus naturae divinae infinite perfectae.

Respondo distinguendo, Personae in abstracto sunt perfectiones relative, concedo: quia non exprimunt perfectionem in omni genere completam. Perfectiones absolute, nego: personae possunt considerari dupliciter, nempe secundum esse in, & secundum esse ad: priori modo considerantur ut sunt in natura, & eandem cum ipsa habent entitatem; alio vero modo considerantur ut puri respectus, qui quia implicite dicunt absolutum, etiam implicite concipiuntur omni perfectione repleti, & sic omnia in Deo sunt summa.

Rursus inflabis: natura in priori personarum concipitur completa, & perfecte subsistens. Igitur implicat, quod communicetur tribus personis; sic natura humana semel terminata per unam subsistentiam, manet incommunicabilis alteri.

Respondo ut supra distinguendo, natura divina in priori personarum concipitur completa absolute, concedo: relative, nego: cum enim in Deo nullum sit ac-

ciens, relationes sunt substantiæ, & constitunt diversas hypostasias a se quidem realiter distinctas, virtualiter vero tantum ab ipsa natura, cum qua unicam faciunt entitatem.

Ad probationem nego paritatem : Ratio discriminis est, quod natura humana sit finita, unde semel terminata per unam hypostasiam, manet incommunicabilis alteri individuo : at vero natura divina utpote infinite fecunda, unico non clauditur termino, sed in tribus invenitur personis : tum quia ab ipsis non distinguitur entitative, unde non constituit diversa entia completa, juxta illud Patrum axioma, *omnia sunt unum in divinis, ubi non obviat relationis oppositio*.

Dices, sequetur semper econtradictio, nempe quod idem referatur ad seipsum, scilicet natura ad seipsum, eo ipso quo est idem ens cum tribus personis : Ergo &c.

Respondes negando sequelam : ad probationem distinguo, sequitur quod idem referatur ad seipsum sub diverso respectu, concedo : sub eodem, nego. Natura ut dicit relationes refertur ad seipsum, minime vero ut dicit quid absolutum.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Mysterium sanctissime Trinitatis non repugnat.

PRIMO : quia non implicat contradictionem ; namque potentiam arguit infinitam, cujus termini sunt ineffabiles, adeoque credendi, & non blasphemandi sunt.

Secundo : quia cognoscimus naturaliter omne intelligens producere aliquid intra se quum intelligit ; producere pondus quum amat : facile igitur inferri potest Deum, quem cognoscimus esse infinite, & intelligentem, & amantem, habere utriusque actionis terminos, adeoque non repugnare dari plures in Deo personas, & consequenter Deum unum in se, & trinum in personis.

Tertio : hoc ipsum denotant multa Symbola quæ nostris subjiuntur oculis ; In sole v. g. tria reperiuntur, nimirum sol, lux, & radius & sole emissus ; ista tamen tria unum solem constituunt. In fonte tria utique reperiuntur, videlicet fons, aquæ, & motus : attamen tria hæc unum constituunt fontem : Ergo &c.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM

ET RESPONSEIONUM.

PRIMO, tres esse in una natura personas implicat quidem in creatis, non tamen in divinis, maxime vero cum hoc secundum diversos respectus relativos adimpleatur.

Secundo, tamen si natura divina in priori ad personas sit ens completum absolute, non tamen relative, quocirca tribus communicari personis, quid vetat ?

Tertio, neque vero aliquid in hoc mysterio facessit negotium, quod qualibet persona sit infinite perfecta, hoc quippe intelligitur relative, non absolute. Igitur non habent omnem perfectionem ; videlicet, & absolutam, & relativam, nisi cum natura conjungantur, unde neque plures Deos, neque aggregatum per accidens constituunt.

Quarto, sane non eodem modo ratiocinandum est de natura humana, & de divina : illa finita est, & clauditur terminis, unde una persona terminata, manet incommunicabilis alteri : non sic illa, quippe quæ sit infinita & mirabiliter fecunda.

Quinto, ultro fatemur plures subsistentias absolutas in Deo non reperi, cum enim multiplicent absolutum, utique, & multiplicarent divinitatem, & ideo tres essent Dii, quod fidei adversatur : Sed persona multiplicat tantummodo relativum. Igitur in sanctissima Trinitate tres quidem personæ admittendæ sunt ; nusquam vero tres Dii.

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum mysterium Sanctissime Trinitatis notum fuerit Judæis.

CONCLUSIO.

Mysterium sanctissime Trinitatis notum fuit.

Probatur auctoritate & ratione.

PRIMO, ex Scriptura sacra.

ILLUD mysterium fuit Judæis revelatum & notum, quod continetur in lege expressum : Atqui ita expressum est mysterium.

serium sanctissimæ Trinitatis: Ergo &c. Probatur minor: Gen. 1. habetur *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*; Ibidem 3. *Ecc. Adam quasi unus ex nobis factus est*, cap. 11. Deus volens confundere superbos qui ædificabant turrim, ait: *Venite ascendamus, & confundamus illi linguam eorum*. Ubique Deus loquitur in plurali, quod sane denotat pluralitatem, non quidem naturæ sed personarum. Neque vero hoc potest intelligi de Angelis; ad summum enim Deus eis usus est tanquam instrumentis, & ministris, nullus autem artifex loquitur instrumento tanquam æquali personæ, sicut sonant expressiones laudatæ, quæ quidem ad personas tum in natura, tum in virtute æquales diriguntur. Igitur sic mentio in libro legis de SS. Trinitate.

Rursus. Illud mysterium fuit Judæis revelatum quod manifestatum est & Patriarchis, & Prophetis: Atqui tale mysterium manifestatum est Patriarchis, & Prophetis quibus filius Dei sæpe apparuit: Ergo &c. Probatur minor: Gen. 18. Abraham tres Angelos vidit, & unum Dominum adoravit, sic enim habetur: *Dixerunt ad eum, salveit Angeli, ubi est Sara uxor tua? ille respondit, ecce in tabernaculo est. Cui dixit: reverterens veniam ad te tempore isto quis comite, & habebit filium Sara uxor tua. Quo audito, Sara risit... erant autem ambo senes... dicit autem Dominus ad Abraham, Videas vejam quod e tribus Angelis unus loquatur ut Dominus, tanquam repræsentans unitatem in tribus personis; item Isaiæ 6. habetur quod in visione contempserit Prophetæ, & audierit duos Seraphim clamantes ter: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus, subdendo, plena est omnis terra gloria ejus, quæ laus ter repetita, designat secundum Patres Trinitatem in unitate: Ergo &c.*

Rursus. Illud mysterium notum fuit Judæis si Prophetæ prædicaverint adventum secundæ personæ, & descensum tertie super Apostolos: Atqui sic prædicaverunt Prophetæ: & probatur: Isaiæ prædixit Christi nativitatem, Jeremias ipsius passionem, Daniel ejus post septuaginta hebdomades completas adventum, & ipsius supra omnes Reges dominium & imperium: Joel vero descensum Spiritus sancti super fideles: Ergo &c.

Ita adde Plalmistam qui Ps. 32. sic loquitur: *Verbo Domini caeli firmati sunt, & Spiritus oris ejus omnis virtus eorum*. In istis

verbis denotantur tres personæ, Pater scilicet ly *Domini*, Verbum ly *Verbo*, Spiritus, ly *Spiritus oris ejus*.

Rursus. Illud mysterium revelatum est Judæis, si ipsi petierint secundæ personæ adventum: si multi e Patriarchis, & Prophetis, ejus dñm viderint & gavisi sint: Atqui res sic se habet, juxta illud Isaiæ 45. *Rorate caeli desuper & nubes pluant justum, aperiatur terra, & germinet Salvatorem*. Et illud beati Simeonis Luc. 2. *Nunc dimittis servum tuum Domine... Quia viderunt oculi mei salutare tuum*. Et illud Christi Joannis 8. ad Judæos: *Abraham Pater vester exultavit, ut videret diem meum, vidit, & gavisus est*. Et iterum Matth. 13. *Amen quippe dico vobis, quia multi Prophetæ, & justi cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt*. Quæ verba intelliguntur de visione Christi filii Dei. Ergo &c.

Rursus. Illud mysterium revelatum est Judæis quod in figuris, & sacrificiis exprimebatur: Atqui mysterium sanctissimæ Trinitatis in figuris, & sacrificiis veteris legis exprimebatur, siquidem ex Evangelio, serpens elevatus in deserto ad sanitatem recuperandam, Christum repræsentabat: sicut & sanguis vitulæ quo Sacerdos aspergebat populum, ut Apostolus testatur in epist. ad Hebræos: Ergo, &c.

Secundo, ex Sanctis Patribus.

Sanctus Epiphanius initio seu proœmio libri adversus hæreses sic loquitur: "Valde timeo, ut qui moliar opus non vulgare. Et invoco ipsum sanctum Deum, & unigenitum ipsius Filium Jesum Christum, & sanctum ipsum Spiritum... Adam protoplastus formatus est, non circumcisi, sed carne præputium habens. Non autem erat idololatra, & novit Patrem Deum, & Filium, & Spiritum sanctum."

S. Augustini l. 3. contra Maximum cap. 26. ait SS. Trinitatem fuisse Abraham manifestatam: "Viduum esse Deum Abraham negare non possumus. Scriptura quippe fidelissima apertissime hoc loquitur, dicens: *Visus est autem illi Deus ad quercum Mambræ*... Cum autem narraret Scriptura, quomodo ei visus sit Deus, tres viros illi apparuisse declaravit, in quibus magis ipsa Trinitas, quæ unus est Deus, intelligi potest. Denique

„que tres videt, & non Dominus, sed
„Dominum appellat, quoniam Trinitas
„tres quidem personæ sunt, sed unus
„Dominus Deus.”

Cyrillus Alexandrinus l. 1. contra Julianum pag. 11. ait: „Sic eruditum esse & „Abraham dicimus.” Scriptum est enim „sic de Abraham.” apparuit autem Deus „ad querendum Mambre, sedente ipso in „ostio tabernaculi sui meridie. Cum au- „tem suspexisset suis oculis, vidit, & „ecce tres viri steterunt super eam, & „videns occurrit in occursum eis ab ostio „Tabernaculi sui, & adoravit super ter- „ram, & dixit, Domine si inveni gra- „tiam coram te, ne prætereas puerum „tuum.”

Theodoretus sermone 1. de principio. pag. 496. loquens de antiquis Judæis sic effatur: „Trinitatis tamen dogmata ne tunc „quidem venturis in posterum penitus „occultavit perfectior Theologia, quasi „semina quedam dispersens: ideo sin- „gulariter quidem sub tuius nomine le- „gem sancivit, obscure tamen Trinita- „tem indicat. Qui enim dicit, *audi I-* „*srach, Dominus Deus tuus, Dominus unus* „*est,* & unitatem docet, & Trinitatem „significat.”

Ex his hoc sequitur argumentum. Quod traditione firmatur, ut quid certum haberi debet: Atque traditione Patrum habetur notam fuisse Judæis sanctissimam Trinitatem. Ergo de facto illis SS. Trinitas revelata est.

Tertio, ex Rabbis.

Philo Judæus lib. 1. de agricult. pag. 155. distinguit Verbum a Patre, & vocat primo-genitum Dei Filium, tum lib. de mundi opificio docet mundum esse a Verbo creatum: Sed qui distinguit Verbum a Deo Patre, agnoscit Trinitatem. Ergo &c.

Paraphrases Chaldaicæ similiter easdem distinguunt personas innuentes Verbum esse quod apparuit Patriarchis, & quandoque in mundum venturum esse ad salvandos homines.

Targum Onkelos, & *Jonathæ* explicans illa Gen. 3. verba v. 3. *Audierunt vocem Domini Dei sui*, legit; *Audierunt vocem Verbum Dei*, & cap. 2. v. 3. *Deus vocavit Adamum*; *Targum* Jerosolymitanum dicit, & *Verbum Domini vocavit Adamum*. Sic *Osæ* 1. v. 7. *Et servabo ipsos per Jo- varam Deum ipsorum*. *Targum* *Jonathæ* ha-

Boncat Theol. Tom. II.

bet: *Servabo eos per Verbum Dei Domini sui*. Item *Psal.* 110. *Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis*. Alia versio in *Psalms* vertit: *Dixit Dominus Verbo suo, sede a dextris meis*. *Targum* illud non quidem extat hodie, sed *Galatinus* lib. 3. cap. 38. & *Paulus* *Fagius* ad caput 5. *Heterologii* testimonium de ipso perhibent: Porro istæ paraphrasæ maximi sunt apud Judæos ponderis: Igitur cum agnoscant Verbum & ipsum ut personam distinctam a prima perhibeant, dicendum est mysterium apud Judæos fuisse notum.

Quarto, ratione.

Prima: ab actu ad posse valet consequentia: Sed constat ex dictis mysterium a Patriarchis, & Doctoribus fuisse notum: immo & constat plebejos impliciter saltem illud agnovisse; siquidem mulier Samaritana illud præcognoscebat juxta illud *Joannis* 4. v. 25. *Dixit ei mulier, scilicet Christus, scio quia Messias venit qui dicitur Christus; cum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia*: Cognoscendo autem Verbum incarnatum, consequenter cognoscebant Trinitatem. Ergo &c.

Secunda: Illi cognoverunt sanctissimam Trinitatem, qui Verbi incarnati dispensationem petiere: Atque Judæi omnes, saltem præcellentes petebant Verbi dispensationem, immo omnes expectabant Messiam tanquam salvatorem, & consequenter ut Deum, siquidem solus filius Dei incarnandus satisfacere poterat plene pro nobis: hoc docebant Doctores in Synagogis: hoc Prophetiæ, quæ teste divo Petro Actibus legebantur in Sabbatho, annuntiabant: Igitur Judæi mysterium SS. Trinitatis non ignorabant.

Tertia. Omnes Judæi peccatores justificabantur per fidem in Christum venturum; ita docet divus Thomas, ita omnium Theologorum cæcus: Sed fides ducit in cognitionem illius qui suum est objectum. Ergo Judæi cognoscebant filium Dei incarnandum, adeoque sanctissimam Trinitatem.

Quarta. Judæis nota fuere promissa Dei, cum ad simulandam & fidem, & in mandatis adimplendis fervorem facta sint: Sed non semel eis promittitur Filius Redemptor qui omnes iniquitates deleturus esset: non semel & Spiritus sanctus ad operationem miraculorum, dicente Deo *Joel* 2. *effundam Spiritum meum super*

per omnem carnem, prophetabunt filii vestri: Ergo &c.

Diluntur Objectiones.

OBJECIES 1. Si probaretur Trinitas, maxime ex aliquibus Geneseos locis ubi Deus alios veluti æquales invitat ad operandum, ut in isto: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*: Atqui videtur ex hoc inferri non posse illud mysterium: Ergo &c. Probat ut minor. Mos invaluit apud homines sic loqui quando ad opus se accingere satagunt. Ergo &c.

Respondeo negando Minorem. Ad probationem distinguo, mos invaluit apud homines sic loqui, quando operis habetur socius, concedo: quum soli operantur, nego: alias foret imperfecta locutio; quando enim aliquis, se solo, agit, non dicit invitando, faciamus hoc ad imaginem nostram, vox enim *faciamus*, plures designat personas.

Insistis. Viri perillustres ad auctoritatem, & magnificentiam ostendendam, ut Reges, solent in plurali loqui: Igitur pluralis locutio nihil probat pro revelatione facta in libris Moysis de sanctissima Trinitate.

Respondeo distinguendo antecedens, Magnates loquuntur in plurali sine fundamento, concedo: cum fundamento, nego. Ab initio non fuit sic, siquidem Pharaon, Abimelech, alique Reges apud Moysen semper in singulari loquuntur: cum igitur idem sit sermonis tenor de eo qui in plurali ut Deus loquitur, hoc ipsum designat Trinitatem: tum quia aliæ veteris testamenti Scripturæ Judæis notæ expresse loquuntur de sanctissima Trinitate.

Insister. In locis in probationibus adductis, Deus loquitur per Angelos, Angelus enim loquebatur Abraham: Igitur nihil concluditur ex his. Confirmatur. Ex Catholicis quidam dicunt Trinitatem non inferri per loca Geneseos laudata, ut Bonfrerius in Genesim, & Maldonatus in cap. 1. Geneseos: Ex Heterodoxis vero multi sic sentiunt. Ergo &c.

Respondeo distinguendo. Et Angelus loquebatur in persona Dei, ut orator loquitur in persona principis, concedo: in propria persona, nego.

Ad probationem dico paucos recentiores, & hoc abique sufficienti fundamento

contrarium sentire, nec eos satis in hoc coherere traditioni: Et vero Iustinus Martyr in dialogo cum Tryphone; Thophilus Antiochenus ad Autolyicum, Irenæus lib. 3. cap. 11. Tertullianus adversus Praxeam cap. 12. 13. & 16. Concilium Antiochenum adversus Paulum Samosatenum; Athanasius lib. contra Gentiles, Gregorius Nyssenus adversus Judæos, Basiliius hom. 9. in Examenero, Ambrosius lib. 6. in Exam. cap. 1. Augustinus lib. 11. de Gen. ad litteram c. 39. explicare loca Geneseos laudata de Trinitate; immo in Concilio Sirmientiensi anathema dictum est illis qui hæc loca in sensum improprium, relicto naturali, verterent.

Dices. Judæi voluerunt lapidare Christum eo quod se faceret Deum, ut habetur Joan. 10. Igitur non cognoscebant Judæi mysterium sanctissimæ Trinitatis, & hoc videntur innuere Pateres, ut Basiliius lib. 2. contra Eunomium, Hilarius lib. 8. de Trinitate, præcipue vero Tertullianus adversus Praxeam cap. 31. ubi dicit fidem sanctissimæ Trinitatis esse novo Testamento propriam. Ergo &c.

Respondeo distinguendo consequens, Judæi non cognoscebant in particulari Christum esse Deum, & Verbum incarnatum, concedo; saltem præ malitiâ volebant agnoscere, eo quod depravatos, eorum mores insectaretur: non cognoscebant sanctissimam Trinitatem, subdistinguo, Majores; ut Patriarchæ, Prophetæ, & legis Doctores, nego; Plebei; adhuc subdistinguo. Non cognoscebant explicite, concedo: & hoc solum volunt Pateres; implicite, nego.

Ad probationem patet solutio: unde distinguo: fides explicita sanctissimæ Trinitatis est novo Testamento propria, quia omnes, etiam plebei debent explicite cognoscere sanctissimam Trinitatem, concedo: fides implicita, nego. Dictum est fidem saltem implicitam sanctissimæ Trinitatis communem fuisse omnibus Judæis.

SYNOPSIS. PROBATIONUM.

Mysterium sanctissimæ Trinitatis fuit Judæis notum:

PRIMO, Scripturæ veteris Testamenti datæ Judæis hoc ipsum non semel indignant, maxime vero istud Lixæ 6. adagium *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria ejus*, quo sanctissima Triptas juxta Patrum, & Rab-

Rabbinorum interpretationem significatur, eum ad eorum instructionem scripserint Prophetæ.

Secundo, ita tenent, & docent Patres, ut Epiphanius hæresi 5. Theodoretus ser. 2. de principio, & alii.

Tertio, tota Synagoga Christum Redemptorem secundam sanctissimæ Trinitatis personam incarnandam exposculabat juxta illud Isaiæ 45. effatum, *Rorate cæli desuper, & nubes pluant justum, aperiantur terra, & germinet salvatorem*. Igitur Judæi sanctissimam præcognoscebant Trinitatem: tum quia, teste divo Thomâ, peccatores justificabuntur per fidem vivam, & charitatem plenam in Christum.

SYNOPSIS OBJECTIONUM

ET SOLUTIONUM.

PRIMO, Tamen mos apud Magnetes invaluerit loqui in plurali, non inde sequitur ista Geneleos verba, *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*, significare singularitatem personæ, cum aliæ veteris Testamenti scripturæ promittant, & Filium ad redemptionem, & Spiritum sanctum ad operationem miraculorum, dicente Domino Joel. 2. *Effundam spiritum meum super omnem carnem: & prophetabunt filii vestri* &c. certe Judæi promissa Dei noverant: Ergo &c.

Secundo, Pharisei obdurati, Christum quidem Deum esse negabant, sed ex hoc tantummodo sequitur Incarnationem in Christo adimpletam ignorare voluisse. Igitur non ideo sanctissimæ Trinitatis notitia illis abneganda est: quinimodo Filium alteram a Patre personam, ut incarnandam, quæ cum gloriâ mundana super solum David sederet, expectabant.

Tertio; cætera argumenta in contrarium probant duntaxat plerum inter Judæos explicitam sanctissimæ Trinitatis fidem non habuisse.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum mysterium sanctissimæ Trinitatis naturaliter possit demonstrari?

SOCIANT MYSTERIA ratione humana ponderantes, blasphemant quod cape-

re nequeunt, & negant sanctissimam Trinitatem, sed teste Augustino ille minus de Deo sentit, qui solum credit quod suo perverso potest metiri ingenio. Raymundus Lullius e contra, nimis rationi indulgens posuit sanctissimam Trinitatem ratione demonstrabilem esse, sed in medio virtus sita est; unde contra istum sit

CONCLUSIO.

Mysterium sanctissimæ Trinitatis non potest naturaliter demonstrari.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, ex Scriptura Sacra.

MATTHÆI II. Christus dicit, *nemo novit filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi filius, & cui voluerit filius revelare*, Ibidem cap. 16. postquam Petrus a Christo interrogatus quid de se sentiret? Respondit, *tu es Christus Filius Dei vivi*: Tum Christus addidit: *Beatus es Simon Barjona, quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in Cælis est*. Quibus positus, & prælusis argumentor. Quod non potest sciri per carnem, & linguam, idest per rationem hominis, quod nullus scit nisi Pater, & Filius, & ii quibus revelatur, nequit demonstrari naturaliter, nam omnis demonstratio ratione procedit: Atqui tale est mysterium sanctissimæ Trinitatis ex Scriptura sacra. Igitur ratione demonstrari non potest.

Secundo, ex sanctis Patribus.

DIVUS Dionysius lib. 10. de divinis nominibus; ait: "Illa substantialis unitas; & illa supra mentem unitas... Non effabilis ratione, intelligentia, nomineque vacans, nullius rei similitudinem habens... Summa quidem divinitatis arcanum illud quod omnem intelligentiam substantiamque transcendit."

Concinit sanctus Hieronymus lib. 18. in Isaiam in præmio, ubi sic ait: "Non dico de mysterio Trinitatis: cuius recta confessio, est Ignoratio scientiæ." Suffragatur Ambrosius lib. 1. de fide ad Gratianum cap. 5. "Impossibile est, ait, generationis scire secretum; scilicet Verbi."

Hic adde sanctum Augustinum qui lib. 7. de Trinitate, cap. ultimo sic loquitur de mysterio: "Quod si intellectu capi non potest, fide teneatur, donec illud celsat in cordibus ille qui ait per Prophetam: nisi credideritis, non intelligetis."

D. Bernardus, adversus Abailardum qui volebat rationem praevenire fidem, epist. 9. dicit nihil esse magis contra rationem, quam praesumere, id quod est supra rationem, ratione comprehendere, quod quidem ratiocinium mysterio sanctissimae Trinitatis applicat.

Doctor Angelicus 1. parte quaest. 32. ar. 1. hanc ponit, & statuit conclusionem, his verbis: "Impossibile est per rationem naturalem, ad cognitionem Trinitatis divinarum personarum pervenire."

Ex his testimoniis istud formatur argumentum. Quod omnem superat rationem, quod hominis intelligentia non potest consequi, quod sciri nequit: uno verbo, quod sola fide teneri debet, illud naturaliter demonstrari non potest: Atqui sic est sanctissima Trinitas quam sane inquit Hornidas summus Pontifex, nulla visibilium, nec invisibilium creaturarum potuit investigare natura, ita in epistola ad Iustinum Imperatorem cap. 1. Ergo &c.

Tertio, ex ratione, eaque multiplici.

PRIMA: Quod est ineffabile nequit naturaliter cognosci: Atqui tale est mysterium sanctissimae Trinitatis, juxta illud Angeli in persona Dei loquentis, Judic. 13. ad Manue: Cur quaeris nomen meum quod est miserabile? Ergo &c.

Secunda: Quod est cogitatu incomprehensibile, nequit naturaliter demonstrari, requiritur enim ad demonstrationem aliqua rei comprehensio: Atqui sic est mysterium sanctissimae Trinitatis, dicente Jeremia 32. de Deo Trino, incomprehensibilis cogitatu. Ergo &c.

Tertia: Illud non est naturaliter demonstrabile cujus viae sunt investigabiles, & de quo praedicat Apostolus summam esse altitudinem: Atqui mysterium sanctissimae Trinitatis ita est, ait enim Apostolus Rom. 11. O altitudo divitiarum sapientiae, & scientiae Dei. Quam incomprehensibilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viae ejus.

Quarta: Hoc nequit ratione probari,

quod est supremum fidei objectum: Atqui sic est mysterium sanctissimae & individuae Trinitatis juxta illud Apostoli Hebr. 11. Credere enim oportet accedentem ad Deum &c. Ergo, &c.

Quinta: Nulli aut Philosophi antiqui, aut alii scientia praepollentes viri, hactenus illud potuerunt demonstrare mysterium, quippe quod sit supra & rationem omnem, & experientiam tres esse in unica natura personas unum Deum constituentes: Ergo &c.

Sexta: Omnis demonstratio est vel a priori, vel a posteriori. Atqui sanctissima Trinitas non potest demonstrari a priori naturaliter, siquidem non habet causam, omnis autem demonstratio a priori fit per causam: neque a posteriori, & per creaturas, nam creaturae non habent necessariam cum Deo Trino connexionem, sed tantum cum Deo uno & creatore. Ergo &c.

Septima: Illud ratione demonstrari non potest, si illi omnes qui ratione hoc mensurare mysterium ausi sunt, errare: Atqui omnes qui sola ratione duci hoc mysterium scrutati sunt, errare: sic Sabelliani, sic Noetiani, sic Priscillianistae, unicam posuerunt personam, immo & opinio Raymundi Laulli, qui posuerat ratione demonstrari posse, proscripta est ab universitate Parisiensi, ita refert Gersonius tract. de examine doctrinarum ep. 2. ad Bartholomaeum fratrem Cartusianum. Ergo &c.

FIT SATIS OBJECTIONIBUS.

OBJICIES, antiqui Philosophi multa disseruere de Trinitate: Ergo demonstrari potest naturaliter, quandoquidem sola utebantur ratione. Probatur Antecedens 1. Zoroastri haec verba tribuuntur apud Petavium lib. 1. de Trinitate cap. 2. numero 2. "Omnia enim perfecit pater & mente tradidit." Eo loci loquitur de Patre qui verbo omnem condidit creaturam.

2. Haec verba tribuuntur quoque Mercurio Trismegisto: "Monis genuit mo- nadem, & in se ipsum reflexit ardo- rem." 3. Sibylla Erithraea, referente Augustino, lib. 18. de civit. cap. 13. annuntiavit Christum Filium Dei venturum. 4. Plato in variis operibus agnoscit Deum, & verbum ab ipso genitum, ut epist. 2. ad Dionysium. 5. Aristoteles lib. de coelo textu 2. testatur veteres numero ter- na-

nario coluisse Deum . Denique Pythagoras dicit quod omnia tria sunt , & tria unum . Ergo &c. His adde Philonem Platonis scholæ alumnum qui in primo de agricultura pag. 132. editionis Græcæ hæc habet de Deo : " Tanquam Pastor ,
 ,, & Rex Deus administrat secundum ju-
 ,, stam legem , cum iis rectam suam ra-
 ,, tionem primogenitum filium præfice-
 ,, rit , qui sacri illius gregis curam velut
 ,, magni Regis præsestus suscipiat . Nam
 ,, & alicubi dictum est : Ecce ego sum :
 ,, Mittam Angelum meum ante faciem
 ,, tuam , ut te custodiat in via . „ Rur-
 ,, sus , lib. de vita Moyse vocat secundam
 ,, personam , " Dei hujus mundi parentis fi-
 ,, lium . „ Quibus , & similibus senten-
 ,, tiis agnoscit sanctissimam Trinitatem , sal-
 ,, tem quoad primam , & secundam per-
 ,, sonam : quinimo magnis propter hoc effert
 ,, Philonem laudibus Isidorus Pelusior , quod
 ,, de verbo divino tam aperte loquatur :
 ,, Lib. 20. epist. 143. similibus donatur præ-
 ,, conis ab Eusebio Cæsariensi apud Peta-
 ,, vium lib. 1. de Trinitate cap. 2. nu. 1.
 ,, Igitur mysterium non fuit rationi naturali
 ,, impervium .

Respondeo 1. ad hæc omnia distinguendo consequens : cognoverunt antiqui sanctissimam Trinitatem conjecturaliter , & in consulo , transeat ; hoc enim solum videtur tribui posse Christiano , qui fide imbutus , & illa præsupposita saniores habet rationem qua potest uti ad cognoscendum conjecturaliter tantum mysterium : cognoverunt demonstrative , nego . Nequidem enim hoc implicite potest fieri propter rationes allatas .

Respondeo 2. Aliter distinguendo : cognoverunt Philosophi sanctissimam Trinitatem modo erroneo , concedo : modo sano , & sicut oportet , nego . Plato dicebat Verbum , & Spiritum sanctum esse personas creatas : ita refert Macrobius libro 1. in somnium Scipionis , cap. 14. ubi Platonis mentem sic exponit : " Deus ,
 ,, quia prima causa est . . . . Unum om-
 ,, nium origo est , hic suprabundanti ma-
 ,, jestatis fecunditate de se mentem crea-
 ,, vit . „ Cyrillus lib. 3. in Julianum hunc laudat Macrobius locum .

Respondeo 3. ea , quæ dixerunt Platonici , & alii de sanctissima Trinitate , hausisse ex libris Moyse , & Prophetarum , quæ quidem retulerunt , sed non capiebant . Ut testatur Justinus Martyr Apologia 2. tum & Clemens Alexandrinus lib. 3.

strom. Nec dicas ætate Platonis nondum fuisse in Græcam linguam textum Moyse translatus , hunc enim vel per interpretes potuit Plato ediscere , vel ex colloquiis cum Judæis , sicut & alii Philosophi qui aliquid novi ediscendi causa provincias , & regna peragere satagebant .

Respondeo jam ad singulos 1. Quidem ad Zoroastrem opus illi attributum , esse supposititium , & post Christi solum tempora apparuisse , illudque ex Platoniorum , & hæreticorum officina produsse . Ita sentit Petavius lib. 1. de Trinit. cap. 2. n. 3. 4. & 5.

Ad Trimegisti opus , Casaubonus exercit. 1. contra Baronium cap. 1. scribit supposititium esse .

Ad Sibyllæ carmina . Idem permulti sentierunt , qui & contendunt ea apparuisse secundo solum sæculo , alii , & melius credunt Virgines illas inspiratione Dei , ut mysteria præluderent Gentilibus fuisse locutas .

Ad Platonem jam responsum est . Ad Aristotelem

Respondeo distinguendo , & veteres coluerunt Deum unum , seu supremum nomen numero ternario in precibus , & sacrificiis usurpato , eo quod numerum hunc crederent perfectissimum , concedo : Et agnoverunt sanctissimam Trinitatem , nego .

Ad Pythagoram , idem respondemus , quandoquidem ratio tota videtur in ternario numero : Et vero tres sunt gradus naturarum , scilicet esse , vivere , & intelligere : Item in eis triplex vita , vegetativa nempe , sensitiva & rationalis . Item triplex in anima potentia , nimirum intellectus , memoria & voluntas . Item tres Angelorum Hierarchiæ , & tres eorum operationes , scilicet purgare , illuminare & perficere : Rursus tres status naturæ , nimirum puræ , gratiæ , & gloriæ ; deinde tria sunt in quolibet ente , principium scilicet , medium , & finis .

Ad auctoritatem Philonis respondet eo sua hausisse dicta ex veteri testamento , ut illa mittam *Angelum meum* &c. quæ leguntur Malachiæ 3. ex quo liquet Philonem non solum ratione , sed & Scriptura sacra suffultum quædam de sanctissima Trinitate scripsisse .

Inhabis . Atqui vel ipsa ratione ducti Philosophi potuerunt sanctissimam cognoscere Trinitatem . Ergo &c. Probatursubsumptum . Quod variis symbolis naturalibus se prodit , lumine a natura infuso cogno-

gnosci potest : Atqui sanctissima Trinitas variis symbolis quasi nostris se subicit oculis : Et vero, intellectus, voluntas, & anima tria sunt, & tamen unum constituunt hominem. Rursus sol, radius, & radii calor tria sunt, sed nihilominus unum sunt ens, & compositum : Non assimili igitur ratione Philosophi intelligentes Deum esse & intelligentem, & volentem, potuerunt & trinum concipere.

Respondeo negando subsumptum : Ad probationem distinguo : quod variis se prodit symbolis potest sola ratione naturali investigari, si symbola necessariam habeant cum Deo Trino connexionem, concedo : si habeant solum cum Deo uno, nego. Porro effectus creati habent relationem intrinsecam, & necessariam tantum ad creatorem, adeoque ad Deum unum, nulla quippe creatura indicat tria realiter inter se distincta esse unum in substantia, bene vero accidentia in una subjecti substantia, sic intellectus, & voluntas inhaerent animae, ut accidentia; lumen & radius, soli; quocirca Deum trinum non nisi conjecturaliter indicant, symbola. Solutio est Divi Thomae in 1. l. dist. 33. q. 1. art. 2. his verbis : „ Omnia similia quae de creaturis ad explicandum hoc mysterium adduci possunt, plus habent de dissimilitudine : ideo magis abducunt a veritate huius mysterii, quam in eius veritatem intellectum inducant. „

Instabis. Deus ut unus non minus est supernaturalis quam Deus ut trinus : Sed cognoscitur naturaliter ut unus : igitur & ut trinus.

Respondeo distinguendo : Non minus est supernaturalis entitative concedo : in ratione objecti cognoscibilis, nego : namque Deus ut unus habet connexionem cum effectibus creatis, & ideo est objectum cognoscibile per creaturas, non quidem immediate, cognoscibilitas enim immediata sequitur entitatem rei, quia est cognitio rei in seipsa : sed mediate, & illa est cognitio rei in alio, seu per aliud.

Urgebis. Imago ducit in cognitionem sui prototypi : Atqui homo v. g. est imago sanctissimae Trinitatis; factus enim est ad similitudinem Dei, juxta illud Gen. 2. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* Ergo &c.

Respondeo distinguendo : imago perfecta qualis est filius respectu Patris ducit in cognitionem prototypi, concedo : imago imperfecta, subdistinguo, ducit in cogni-

tionem imperfectam, & conjecturalem, concedo : perfectam, eamque demonstrativam, nego, & sic distincta minore nego consequentiam.

Instes. Paternitas divina est exemplar omnis paternitatis quae est in terra, teste Apostolo : Atqui exemplatum ducit in cognitionem sui exemplaris : Ergo sanctissima Trinitas potest cognosci per creaturas etiam demonstrative : sic personalitas, seu subsistentia creata est participatio personalitatis divinae. Ergo &c.

Respondeo applicando explicationem mox datam. Quid plura ? Paternitas non ducit in cognitionem Spiritus sancti, nec personalitas creata participat subsistentias relativas divinas quae constituunt personas, sed solum subsistentiam divinam absolutam, & essentiam divinam, quae est eminenter communicabilis, & incommunicabilis.

Dices, tota ratio cur sanctissima Trinitas non possit cognosci per creaturas, ea est, quia effectus creati non procedunt a Deo, ut Trino, sed ut Uno : atqui illa ratio nulla est. Ergo &c. Probatur minor : Ex visione beatifica cognita, evidenter cognoscitur sanctissima Trinitas : Igitur ex effectibus creatis cognosci potest.

Respondeo 1. argumentum nihil probare contra nos : Et vero visio beatifica est effectus supernaturalis, & sola gratia cognoscibilis, unde non nimirum si et sanctissimam beati cognoscant Trinitatem.

Respondeo 2. negando minorem : Ad probationem distinguo : ex visione beatifica evidenter cognita sanctissima Trinitas cognoscitur tanquam objectum in actu suo, concedo : tanquam causa per effectum, nego ; visio enim beatifica non dicit ordinem ad sanctissimam Trinitatem, ut effectus ad causam, sed ut actus ad objectum suum.

Iterum instabis. Philosophus cognoscit naturaliter dari unum Deum : igitur & trinum. Probatur consequentia : eo ipso quo cognoscit Deum ut unum, & quidem ut ens infinitum, adeoque spiritale intelligens, & volens infinite, consequenter capit terminum intellectionis, & volitionis esse infinitum : scilicet verbum, & amorem subsistentem a se : cognoscit igitur & sanctissimam Trinitatem.

Respondeo negando consequentiam. Ad probationem distinguo, & non cognoscit terminos esse subsistentiales, concedo : & cognoscit, nego : Licet enim Philo-

sophus cognoscit principium creatum & infinitum; non potest tamen capere tres personas esse in unica natura. contrarium quippe videt in creaturis omnibus. Sic videmus: quod licet anima sit substantia subsistens, terminum tamen ejus intellectiōis, & volitionis esse accidentia asserimus; nec consubstantiales animæ terminos eos dicimus: Sed dato & non concesso, quod Philosophus posset cognoscere terminos intellectiōis, & volitionis divinæ esse infinitos, sic distinguo: & inferret pluralitatem Deorum sicut antiqui, concedo: pluralitas autem Deorum, nullitas est Deorum: inferret pluralitatem personarum in unitate naturæ, nego. Et vero non potest capere Philosophus tres personas esse eundem numerice Deum; hinc pluralitatem Deorum Philosophi admitterebant.

Urgebis: Innato lumine cognoscimus effectum adæquare conatum causæ. Igitur eo ipso quo cognoscimus Deum infinite intelligentem, & amantem, cognoscimus quoque terminos & intellectiōis, & volitionis esse infinitos, adeoque & consubstantiales.

Respondeo distinguendo. cognoscimus effectum adæquare conatum causæ finitæ, quæque ejus ordinis naturalis, concedo: causæ infinitæ, & ordinis superioris, nego. Hoc sane nos latet, cum in immensum efficacia agentis nostrum superet caput. Neque vero distinemus Deum cognosci naturaliter, ut ens perfectissimum, quocirca & potentissimum, adeoque posse producere effectum syncategorematicè infinitum; hoc est posse producere usque in infinitum mundos; & quidem semper prioribus perfectiores; posse consequenter habere conceptus in infinitum perfectiores, similiter & amoris terminos magis ac magis perfectos, sed terminum intellectiōis, amorive esse sibi consubstantiales prorsus fugit creati intellectus aciem.

Persister: quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se, & hoc ratione patet. Igitur Philosophus cognoscendo unum Deum, & terminos intellectiōis & volitionis divinæ, potest cognoscere esse, & consubstantiales; & idem cum Deo.

Respondeo 1. Philosophum cognoscere quidem terminos esse infinitos, sed esse consubstantiales non capit.

Respondeo 2. distinguendo: quæ sunt eadem uni tertio sunt eadem quoad se concedo: quoad nos subdistinguo: in creatis

concedo; in divinis nego; Ad hoc enim requiritur fides. Quid plura adjiciam? In creatis quæ sunt eadem uni tertio sunt eadem inter se quoad speciem; sed non quoad entitatem, sicut de tribus personis divinis docet fides.

Inhabis: Creaturæ habent necessariam connexionem cum sanctissimâ Trinitate, ut unus Deus est: Ergo sanctissima Trinitas potest clare cognosci per creaturas.

Respondeo distinguendo: habent connexionem cum sanctissima Trinitate reduplicative, ut unus Deus est, concedo; agit enim Deus ad extra, vi omnipotentis quæ est attributum commune tribus personis; unde Theologi dicunt opera ad extra esse omnibus personis communia. Habent cum sanctissima Trinitate connexionem reduplicative; ut Trinitas est, nego. Personæ enim divinæ non habent relationem realem ad creaturas, sed solum ad se ipsas.

Reponas: Debetus Deo omnem tribuere perfectionem possibilem: Igitur possumus cognoscere sanctissimam Trinitatem, quia perfectus est cognoscere Deum ut Trinum, quam ut unum: Ergo &c.

Confirmatur: Cognoscimus naturaliter religionem nostram non repugnare, adeoque & articulos fidei: Ergo &c.

Respondeo distinguendo: debemus Deo tribuere omnem perfectionem, juxta capacitatem, & captum mentis nostræ, concedo: ultra intelligentiam nostram, nego. Porro Deum esse trinum non capimus. Ad confirmationem distinguo: & hoc probat sanctissimam Trinitatem posse cognosci conjecturaliter; concedo; demonstrative, nego.

Inhabis: Demonstratur mysterium esse possibile, vel impossibile, non enim datur medium: Atqui non potest demonstrari esse impossibile: Igitur potest demonstrari esse possibile, adeoque ratione naturali cognoscibile.

Respondeo, neutrum demonstrari naturaliter, & dari medium inter demonstrari possibile, & impossibile, nempe cognosci conjecturaliter.

Insuper: In Deo est beatitudo, idque naturaliter cognoscitur. Sed ubi est beatitudo, est bonum beatificativum, beatificans, & beatificatum: Beatificativum est Pater, quia habet beatitudinem, beatificans est Verbum, quia est notio patris, beatificatum est Spiritus sanctus terminus utriusque boni, scilicet beatificativi, & bea-

& beatificantis. Igitur naturaliter potest saltem a doctis cognosci sanctissima Trinitas.

Respondeo distinguendo: & non possumus naturaliter scire bonum beatificativum, beatificans, & beatificatum, esse ejusdem naturæ & unius substantiæ, concedo: & possumus naturaliter ista concipere, nego. Ratio non capit tres esse quid unum tam specificative, quam numerice.

Perficeret: Cognoscimus naturaliter Deum existere: igitur & esse Trinum. Probat consequentia: ideo cognoscimus naturaliter Deum esse, quia inter Deum & creaturas est necessaria connexio: Sed illi necessaria connexio invenitur etiam inter creaturas & Deum ut Trinum: Ergo &c.

Respondeo nego paritatem. Ratio discriminis est, quod omnis effectus indiget causæ existentiam, quippe qui ab ea essentialiter dependeat: verum ut cognoscatur causa quoad quid est, & in se, connexio debet esse, & ex parte medii cognitionis, & ex parte rei in se cognita: Porro licet creaturæ a Deo dependeat, non tamen e contra Deus ab eis dependet. Porro inter relationem effectus creati ad causam creatam, & relationem ipsius causæ ad effectum est mutua dependentia.

Ad probationem distinguo: ideo cognoscimus Deum esse, quia est connexio & dependentia ex parte creaturæ tanquam effectus qui a causa dependet, concedo: quia est connexio & dependentia etiam ex parte Dei, nego: namque Deus bonorum nostrorum non indiget, & a nobis teste Propheta Regio Psal. 15. independens est: & sic distincta minore, nego consequentiam. Cum igitur non sit ex parte Dei tum connexio, tum dependentia, non possumus naturaliter cognoscere illum esse Trinum, ad hoc enim requireretur ut Philosophus Deum cognosceret in se & quoad quid est.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Dari mysterium sanctissimæ Trinitatis ratione mere naturali probari non potest.

PRIMO: hoc ex Scriptura sacra colligitur, sic enim loquitur Christus Matthæi 11. *Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* Ex quo sequitur illud Rom. 11. *O altitudo divitiarum, sapientiæ,*

& scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus.

Secundo: id ipsum confirmant Patres: Hilarius, Hieronymus, in primis Augustinus lib. 7. de Trinit. cap. ult.

Tertio: Ratio est, quia fugit prorsus rationem creatam verbum mentis, & voluntatis impulsus, esse terminos ipsi intelligenti consubstantiales.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM

ET RESPONSIONUM.

PRIMO: Nonnulli Philosophi quibusdam expressionibus sanctissimam Trinitatem adumbrasse videntur, sed certe non nisi conjecturaliter.

Secundo: Hoc mysterium clarius a Sibyllis delineatum fuisse constat: sed assertu Spiritus sancti loquutas fuisse non pauci existimant Patres.

Tertio: ultro fatendum est rationem Philosophi cognoscere dari ens infinitum, immo & infinite intelligentem, atque amantem: sed utrum terminus mentis, & amoris impulsus sint ipsi consubstantiales, neque capit, neque judicat, neque definit ratio humana.

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum tres sint Personæ apud Deum in una natura subsistentes.

AD hanc provinciam perfecte adimplendam, prius explanandæ sunt hæreses. Unde sit

SECTIO PRIMA.

Historia critica fursor, & per ordinem digesta hæresum circa mysterium sanctissimæ Trinitatis.

O R T U S.

Non defuerunt qui malignitatis suæ virus in sanctissimam Trinitatem evomuerint, negando tres esse in Deo personas. Cuncta tribuebant Patri opera ad extra, eandemque personam diversis juxta factorum diversitatem celebrabant nominibus: quinimo Patrem passum esse effutiebant. Hunc novitatem prior invexit in mundum Praxeas qui primum Montanisti,

deinde Montani hostis infensissimus, quippe qui nefarii erroris Architectum ad Zephyrinum detulerit, fuitque in causa ut a summo Pontifice proscriberetur. Sic refert Tertullianus l. contra Praxeam cap. 1. Praxeam abnegasse hæresim ibidem scribit Tertullianus, sed eam postea excussa fronte iterum disseminasse tradit: "Denique, inquit, caverat pristinum Doctorem de emendatione sua, & manet chirographum apud Psychicos, apud quos tunc gesta res est; exinde silentium. Et nos quidem postea agnitio Paracleti, atque defensio, disjuncta a Psychicis. Avenæ vero illæ ubique tunc semen excusserant. Ita aliquando per hypocritism subdola vivacitate latitavit & nunc denuo erupit. Sed & denuo eradicabitur, si voluerit Dominus, &c."

Sub annum Christi 245. Noerus Ephesus juxta Epiphanium, Smyrnæus vero secundum Theodoretum eandem perverfam de sanctissima Trinitate doctrinam acrius propugnavit, prædicans Patrem, Filium & Spiritum sanctum unum esse naturæ, sed & persona, ut scribit Epiphanius hæresi 7. similiter & Theodoretus l. 3. hæz. fab.

Progressus.

In apertum erupit incendium error ille versus annum 257. Sabellius quippe Lybicus, Ptolemaide Aegypti oriundus nomine suo, & patrocinio illum celebriori fecit, docendo unicam esse in Deo personam: Triâ vero nomina nihil aliud quam diversos erga creaturas respectus, & effectus importare. Epiphanius hæresi 62.

Errores Sabellii.

Primo: Docuit Patrem in veteri Testamento legem tulisse; in novo autem, ut Filium hominem esse factum, ut Spiritum sanctum ad homines venisse. Hilarius, Epiphanius, Augustinus.

Secundo: Patrem comparavit solis hypostasi; Filium illuminationi, & radiis; Spiritum sanctum, calefactioni. Hilarius lib. 3. de Trinit.

Tertio: Christum Salvatorem nostrum, nec Patris æterni Filium agnovit, neque omnis creaturæ primogenitum: immo ejus existentiam penitus fustulit. Euseb. l. 7. cap. 5.

Quarto: Spiritum quoque sanctum omni prorsus intellectu, & cognitione spoliavit. Hilarius lib. 6. de Trinit.

Quinto: Alteram blasphemiam ex Hermogene præcedentibus adiecit, materiam ingenitam esse, idest, Deo coævam, & omnis principii expertem effecit. Eusebius ex Dionysio lib. 7. de præp. cap. 8. Istum errorem nefandi homines tertio sæculo adversus sanctissimam Trinitatem docuerant. Eundem anno 1531. instaurare conatus est Michael Servetus Hispanus Tarraconensis, primum Lutheranus, deinde Calvinii collega, tum Trinitarius fuit. Cæpit Parisiis vacare Medicinæ; sed in Africam profectus, Mahumetæ adhæsit, ita ut & libros ad Mahumetismum propagandum exarare non erubuerit; sed dum Geneva Pauli Samosatani deliramenta prædicaret, sanctissimum Trinitatis mysterium inficiatur, urgente vel ipso Calvinio Magistratus sententia in rogo ardenti luit pœnas criminis.

Errores Servetis.

Varios Servetus libros in quibus suos disseminat errores, composuit.

Primo quidem Trinitatem esse monstrum non sine horribili blasphemia dicit. Constanter negat tres personas incorporeas posse in una natura distinctas subsistere: quocirca consistentes sanctissimam & individuum Trinitatem atheos nominare non dubitat l. 1. de Trinit.

Secundo: Sanctum Achanasium non veteretur appellare satanam, & Patres Nicænos Sophistas, eo quod sanctissimam propugnaverint Trinitatem. Calvinus contra Servetum pag. 880.

Tertio: Docet Scripturas sacras nonnisi de Christo homine fuisse loquutas l. 1. de Trinit. pag. 47.

Quarto: Negat Spiritum sanctum esse tertiam ex Trinitate personam: addit nullam fieri de illo ineffabili spiritu mentionem nisi ubi est sermo de agendo, idcirco nonnisi ut quindam fidei agitationem, & motum habet, l. 1. de Trin. fol. 28.

Quinto: Animum ex Deo esse asserit; id est ex ejus substantia, dialogo 1. & l. 4. de regenerat. Ex his concludit regeneratos aliam prorsus habere animam quam ante propter substantiam innovatam, & novam deitatem adjunctam.

Sexto: Contendit vel ipsum Deum adoratione non fuisse donatum in lege veteri,

ri, sed duntaxat Angelos ipsum representantes Deum: Subjungit eos ab initio fuisse realiter, & restauratione aliqui indiguissse, postquam illorum caput Christus factus est, l. 4. de regenerat.

Septimo: Afferit hominem non damnatum propter peccatum originale, nec quemquam aliquid peccatum mortale committere donec vigesimum attingit annum. Calv. in refut. err. serv.

Octavo: Neque erubescit dicere homines absque Christi cognitione salvari, & Mahumetanos per orationes suas, quæ sunt, ait, optimæ, Christi promissiones consequi. Calv. in refut. err. serv.

Socius anno circiter 1574. qui ex Lutheri, & Calvini schola prodit, etiam mysterium sanctissimæ Trinitatis impugnavit. Henr. Spond. Florimundus, & Raymundus.

Interitus, seu proscriptio hæresis.

Tertullianus Praxeam debellavit. Epiphanius hæresi 64. & 65. Theodoretus l. 3. hæresi fabul. cap. 3. August. hæresi 36. suum acuerunt zelum contra Noetum. S. Leo epist. 78. ad Aflorigensem Episcopum. Hilarius in decem de Trinitate libris. Aug. in quindecim; Richardus a S. Victore in sex hanc profligantur hæresim. Eadem proscripta est in Concilio Romano ubi actum est de causa Dionysii Alexandrini de Sabellianismo accusati anno Christi 253. tempore Dionysii Papæ. In Concilio Alexandrino ann. 319. sub sancto Sylvestro Papa, & in Concilio Sirmientiensi sub Constante anno 357. in causa Photini & Pauli Samosatani, ut scribit Nicephorus l. 9. cap. 31.

Patres primorum sæculorum pro virili illam verbis & scriptis consutaverunt hæresim. S. Athanasius contra gregales Sabellii. Basiliius hom. 27. & alii.

SECTIO SECUNDA.

De natura mysterii sanctissimæ Trinitatis.

Tota difficultas in hoc potissimum incumbit ut tres esse in una natura apud Deum personas asstruatur. Pro cuius resolutione sit

CONCLUSIO AFFIRMATIVA.

Probatur auctoritate, & ratione.

Primo, ex Scriptura sacra veteris Testamenti.

NOMINE sanctissimæ Trinitatis intelligimus Trinitatem Personarum in unitate naturæ: Atqui hæc duo simul prædicantur in veteri Testamento: Igitur tres sunt personæ in una natura subsistentes apud Deum. Probatur minor quoad utramque partem, maxime vero quoad unitatem naturæ, namque infra specialiter agemus de distinctione personarum; quænam vero sit, dicemus?

Trinitatem non in uno asserit loco vetus Testamentum. Gen. 1. habetur: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Quem locum S. Hilarius l. 4. de Trin. Ambrosius l. 6. in Exam. cap. 7. Chrysost. hom. 8. in Gen. Fulgentius l. de fide ad Petrum c. 1. interpretantur de personis sanctissimæ Trinitatis. Egregium est de hoc momento Theodoretum testimonium qu. 19. in Gen. ubi hæc habet: "Dum enim inquit, dixit Deus, communionem divinæ naturæ explanavit: Subjungens autem illud, *faciamus*, expressit numerum personarum. Similiter quum iterum singulari numero dixit, *imaginem*: eandem esse naturam ostendit."

S. Basiliius expressius loquitur homil. 9. in exam. pag. 45. sic enim revincit Judæos, & Sabellianos qui ad veritatem evacuandam, respondent Regem ita loqui solere ut suam demonstraret auctoritatem, dicendo, volumus, cum tamen ille solus velit, & imperet, atque S. Doctor: "Quis enim faber, aut ætarius... solus ipse quidem, nec alio quoque sibi cooperante stipatus, interque lux artis instrumenta desidens: Quis, inquam, sibi ipsi adjuvatur, dicens, *faciamus gladium*, aut compingamus arcum? Quali vero aliquis sibi ipsi imperet: Deum autem esse mundi opificem, vel ipsi ultro concedunt adversarii. Igitur cum eo loci Genesios sermo sit de supremo rerum artifice, citra dubium est mentionem ibi fieri de pluribus personis in una natura subsistentibus."

Atque alius Genesios locus cap. 3. *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est*: Et ille cap. 11. *Venite, descendamus*, &

confundamus linguam eorum, non minus Trinitatem personarum indigant. Priorem sententiam S. Basilii L. 5. contra Eunomium. S. Augustinus l. 11. Gen. ad litt. cap. 39. Cyrillus l. 3. contra Julianum, posterius vero Theodoretus orat. 2. ad Græcos sic intelligunt. Hic adde colloquium Abraham cum tribus Angelis quos veluti unum adoravit Dominum, cap. 18. namque S. Augustinus l. 2. de Trinitate, & S. Cyrillus Alex. l. 1. contra Julianum asserunt Trinitatem personarum, unitatem vero naturæ ibi designari.

Nam omittenda sane illa ejusdem libri cap. 19. verba: Dominus pluit super Sodomam & Gomorram sulphur & ignem, a Domino de celo. Nomine Domini SS. Patres, in primis Hilarius L. 2. de Synodi intelligit Filium; Irenæus l. 3. adversus hæres. cap. 6. Pluit Dominus super Sodomam & Gomorram ignem & sulphur a Domino de celo. Filium enim hic significat, qui, & Abraham collocutus sit. Quid pluit, & rati? Exodi 3. legitur: Ego sum Deus Patris tui, & Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob. Ibi animadvertas velim ter ly: Deus, repeti ut personarum Trinitatem discas in una naturæ subsistentes.

Quid memoret Prophetæ? Celebre est illud Isaiæ 6. trisagium: Seraphim... dicebant sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus exercituum: Ecce personarum Trinitas, & simul naturæ unitas dum unus Dominus, unus Deus proclamatur. Istum prodit sensum Auctor Canonicus ibidem c. 34. his verbis: Requirit diligenter in libro Domini, & legite: unum ex eis non defuit, alter alterum non quaesivit, quia quod ex ore meo procedit ille mandavit, & Spiritus ejus ipse congregavit ea. Audis Patrem loquentem, audis Filium ex ejus ore procedentem, & mandatum, ac cuncta creatorem: Audis Spiritum sanctum omnia congregantem. Iterum idem Propheta cap. 61. indiget & Filium & Spiritum sanctum: Spiritus Domini super me: quem locum de verbo ad verbum repetit S. Lucas cap. 4. & de Christo interpretatur. Mitto infinita prope alia loca quibus Prophetæ prænuntiant & Adventum Christi, & Spiritus sancti descensum super fideles, ejusque mirabiles effectus, quæ & similia Trinitatem personarum indicant juxta interpretationem SS. Patrum. Insuper omnium sit S. Ambrosius qui l. 2. de fide ad Gratianum c. 4. de Trisagio pag. 395. sic loquitur: "Quid sibi vale sub uno nomi-

ne sanctitatis trina repetitio? Si trina repetitio, cur una laudatio? Si una laudatio, cur trina repetitio? Trina repetitio cur, nisi quia Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sanctitatem unum sunt? Non dixit semel, ne Filium sequestraret, non bis, ne Spiritum sanctum præteriret, non quater, ne creaturam sibi conjungeret. Et ut ostenderet Trinitatis unam esse Deitatem, cum tertio dixisset: Sanctus, Sanctus, Sanctus: addidit singulariter: Dominus Deus Sabaoth."

Neque vero siletur naturæ unitas, ubique enim non Dii, non Domini, sed Deus, sed Dominus prædicatur. Sic enim habetur Gen. 1. In principio creavit Deus caelum & terram. Exodi 3. Apparuit ei Dominus in flamma ignis de medio Rubi. Cap. 6. Dixit Dominus ad Moysen. Deut. 6. Dominus Deus tuus, Deus unus est. A primo igitur ad ultimum liquet, in sanctissima Trinitate tres esse personas in una naturæ subsistentes.

Secundo, ex novo Testamento.

Possæm innumera recensere pro Trinitate personarum astringenda cum & Evangelium, & Apostolorum tum astra, tum Epistolæ, tum B. Joannis Apocalypseos liber, & Christum, & Spiritus sancti effectus, & Patris æterni erga nos homines amorem passim, & ubique clare admodum annuntient, sed duo, aut tria loca pro instituto nostro sufficiunt. Matth. 3. habetur: Baptizatus Jesus confessus ascendit de aquis, & ecce aperti sunt caeli, & vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super ipsum, & ecce vox de caelis dicens, hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui. Dubio-præcui tres personæ distinctæ comparent, videlicet Filius incarnatus qui baptizatur a Joanne: Spiritus sanctus qui sub forma columbæ sedit super eum: Pater vero qui ait, hic est filius meus dilectus. Ergo &c.

Ipse Christus eandem manifestat veritatem; suos enim alloquens discipulos Matth. 18. ait: Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Rursus Joan. 15. Nunc autem, & viderunt, & oderunt me, & Patrem meum: cum autem venerit paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, spiritum veritatis, qui a Patre procedit. Ecce tres personæ clarissime explicatæ.

ta. Hanc eandem veritatem passim disseminat Doctor Gentium in suis Epistolis. Sic 1. Cor. 1. ait, *Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Jesu Christi*. Thess. 4. *Qui hac spernit non hominem spernit, sed etiam dedit spiritum suum sanctum in nobis*. Sed inter omnia testimonia, celeberrimum est istud Joannis 1. 3. *Tres sunt qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt*. Intelligas velim tres personas in una natura consubstantialiter sibi adherentes, atque subsistentes: ita prædicantur, ut nec Rex Alaricus Ariani, nec suarum partium Ariani Præsules quicquam reficere poterint, quum ea in confessione fidei Patrum Africanorum conspexerunt juxta textum græcum hæc verba: *Et hi tres in unum sunt*, quaquidem expressione offenditur tres personas in unam consuere naturam. Ex his omnibus istud conficitur argumentum. Quæ pendunt ex voluntate Dei, nobis per sacras manifestantur Scripturas: sed in eis tres personæ in una natura subsistentes manifestantur: Ergo &c.

Tertio ex traditione.

Ex primo sæculo. Hermias libro 3. simili 5. Cum interrogasset: "Quare, inquam filius Dei in similitudine hac servili loco ponitur? Respondit pastor: "Audi, inquit, in servili conditione non ponitur filius Dei; sed in magna potestate, & imperio." Rursus similitudine 9. Filius quidem Dei omni creatura antiquior est, ita ut consilio Patri suo adfuerit ad condendam creaturam." Ibidem meminit Spiritus sancti.

Clementis Romanus apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 6. probat traditione mysterium. Sic Beatus Martialis Episcopus epistola ad Burdegalenses cap. 10. quæ refertur in fine Clementinarum editionis Colonæ Agrippinæ anno salutis 1569. pag. 461. ait: "Itaque nihil discretum in divinitate Trinitatis sentiatis; quia nobis unus & idem Deus, qui cuncta creavit, Pater: & unus & idem Dominus, per quem omnia facta sunt, filius ejus Jesus Christus: & unus idemque Deus Spiritus sanctus, in quo omnia subsistunt. Et hæc in personis tria divisa: in divinitate, unus Deus indivisus est."

Sanctus Ignatius apud Theodoretum Dial. 1. pag. 41. epist. ad Rom. sic loquitur:

"Dominum desidero filium veri Dei & Patris Jesum Christum." Ibid. pag. 42. vocat Christum filium hominis secundum carnem, filium vero Dei secundum personam.

Pop. I. natum occurrit Aristides Atheniensis qui Adriano Principi de religione Christiana obtulit volumen: nostri dogmatibus rationem continens; & ad probandum quod Jesus Christus solus esset Deus, præsentem Imperatorem luculentissime peroravit, ita Martyrologium Romanum, & Adonis die 31. Aug. ita Eusebius l. 4. hist. cap. 3.

His accenseri debet sanctus Polycarpus qui approximante martyrio Deum se alloquutus est: "Pater dilecti, & benedicti filii tui Jesu Christi, . . . ac propterea præ cæteris omnibus te laudo, te benedico, te glorifico, per Jesum Christum dilectum filium tuum Pontificem æternum: per quem tibi cum eo in Spiritu sancto gloria nunc, & in futura sæcula sæculorum. Amen." Sic reserunt ad Martyrii apud Eusebium l. 4. c. 14. pag. 98.

Ex secundo sæculo, Justinus in expositione fidei de sancta coessentiali Trinitate pag. 191. sic ait: "Decet igitur ut unum Deum confiteamur in Patre, Filio, Spirituque sancto agnitus: quatenus Pater, & Filius, & Spiritus sanctus unius deitatis dignoscendo subsistentes; quatenus autem Deus, essentiam communem subsistentiarum intelligendo, unitas enim in Trinitate intelligitur, & Trinitas in unitate noscitur."

Athenagoras ejusdem est labii, in legatione pro Christianis ubi hæc habet pag. 10. "Est filius Dei, verbum Patris in idea, & operatione: ab ipso enim, & per ipsum omnia facta sunt, cum sint unum Pater, & filius, & sit in Patre filius, & Pater in filio, unitate, & virtute Spiritus." Rursus ibidem: "Quis igitur non miretur nos, qui Deum Patrem prædicamus, & Deum filium, & Spiritum sanctum. . . Impios, & sine Deo homines vocari."

Juxta editionem Basilicæ 1565. "Is, scilicet filius, germen est Patris, non tantumquam factum; a primordio enim Deus, mens æterna existens, habuit ipse in seipso rationem & verbum, ut qui æternæ rationalis sit: verum cum materialia simul omnia naturæ informis & qualitatibus expertis & terræ, ad vehiculi, quod veterem excipit, instat, sub-

„jacerent, crassioribus in eis, cum levioribus commissis, ut forma & efficacia eorum esset, tanquam progressum. „ Tum paulo post: „ Quis igitur non obfuscat, si atheos vocari nos audiat, qui dicimus Deum Patrem, & Filium Deum, & Spiritum sanctum Deum, illorum & in unione virtutem, & in ordine distinctionem demonstrantes.

„Egregius est locus Irenæi lib. 4. cap. 14. „Propter hoc, inquit, in omnibus & per omnia unus Deus Pater, & unum verbum, & unus Filius, & unus Spiritus sanctus.

„Ex tertio sæculo, Hippolytus apud Theodoretum dialogo 1. tom. 4. pag. 36. idem docet, maxime sermone 1. apud Anastasium in collectione pag. 210. „ Verbum enim Dei, nulla re mutatum esse, asserit, nec in ullo prorsus, in quo idem est cum Patre, factum esse idem cum carne, propter exinanitionem: Secus cuiusmodi erat, absque carne, ita mansisse extra omnem circumscriptionem.

„Dionysius Papa episcopus contra Sabellium apud Athan. lib. de decret. pag. 421. „Hic enim blasphematur, filium ipsum asserens esse Patrem, & e converso patrem esse filium. „ At isti tres quodammodo Deos prædicant; dum sanctam Monadem dividunt in tres hypostasies peregrinas a se invicem plane separatas. „ Quare non sunt separatæ? quia in natura adunantur. Rursus ibidem: „ Jam vero divinum quoque Trinitatem in unum, velut in caput, & consilere prorsus est necesse.

„Non omittendus sanctus Cyprianus qui episcopus 73. pag. 186. ad Jubaianum. Sanctissimam Trinitatem in unitate positam prædicat, dicens: „ Quando ipse Christus gentes baptizari jubeat in plena, & adunata Trinitate. „ Et iterum lib. de unitate Ecclesiæ cap. 4. ait: „ De Patre, & Filio, & Spiritu sancto scriptum est, & hi tres unum sunt. „ Suffragatur Origenes apud S. Basilium pag. 219. ad hæret. Theognostum apud S. Athanasium lib. de decretis Synodi Nicænæ pag. 430.

„Tertullianus lib. contra Praxeam propugnans fidem sanctissimæ Trinitatis cap. 3. his verbis, quibus asserit falli hæreticos qui „ Numerum & dispositionem Trinitatis, „ divisionem præsumunt unitatis; „ quando unitas ex semetipsa derivans Trinitatem, non destruitur ab illa, sed administratur. Itaque duos & tres jam

„jacent a nobis prædicari, se vero unius Dei cultores præsumunt, quasi non, & unitas irrationabiliter collecta, hæresim faciat; & Trinitas rationabiliter expensa veritatem constituat. „ Rursus antea cap. 8. dixerat: „ Custodiatur œconomia Sacramentum, quæ unitatem in Trinitatem disponit, tres dirigenes, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum. Tres autem non statu, sed gradu, nec substantia, sed forma; nec potestate, sed specie: unus autem substantiæ, & unius status, & unius potestatis; quia unus Deus.

„Clemen Alexandrinus ad calcem lib. 3. Prædagogi pag. 266. suum addit calculum, aitque: „ Gratias agamus, & laudemus unum Patrem, & Filium, Filium, inquam Prædagogum, & Magistrum, una cum sancto Spiritu qui unus est omnia, in quo omnia, per quem omnia unum.

„Minutius Felix in Octavio pag. 48. Arnobius lib. 2. contra Gentes pag. 54. & lib. 3. pag. 127. Lactantius l. 4. c. 12. eisdem sunt sententiæ.

„Ex quarto sæculo, S. Athanasius orat. contra Sabellii Gregales pag. 100. „ Atque ita vere, inquit, Trinitas coadunata est sine ullis intervallis. Nihil enim est quod illos disjunct, coexistunt æternaliter, quum nullum ævum intercedat. Formam porro unam, & eandem ex se reddunt. Patre quidem in filio spectabili, filio vero & Spiritu intelligibili, & ab homine in participatum recepto.

„Ex quinto sæculo, S. Gregorius Nazianzenus orat. 37. Nobis Deus unus est, quoniam una deitas, atque ad unum, ea quæ ex eo sunt, referuntur: „ etiam si tres personas credimus. Neque enim hoc magis, illud minus est Deus, nec hoc prius, illud posterius. Nec voluntate scinduntur, nec potentia dividuntur.

„Simile quicquid profert S. Greg. Nyssenus lib. de sancta Trinitate pag. 97. his verbis: Deus quidem pater; Deus item filius: unus vero in eadem prædicatione Deus est: quippe quum neque naturæ, neque efficaciæ aliqua differentia in deitate consideretur. „ Sed præsertim lib. de Trinitate adversus Judæos ubi plura asserit testimonia in probationem mysterii contra ipsos. Sic initio loquitur S. Doctor: „ Tria igitur intellige, jubentem

tem & imperantem Dominum : creantem sermonem , sive verbum : firmantem & solidantem hoc est Spiritum . „
Ambrosius mira dicit de hoc momento lib. de fide Orthodoxa contra Arianos cap. 7. „ Pater ac filius etsi duæ personæ creduntur , ratione tamen & substantia unum sunt . . . Cum autem ergo patrem & filium statuo , unitatem generis assigno . „

His omnibus accedit *Augustinus* l. 5. de Trinitate c. 8. „ Sicut non dicimus , inquit , tres essentias , sic non dicimus tres magnitudines , sed unam essentiam & unam magnitudinem . „ Rursus lib. 7. c. 2. scribit : „ Non quia Pater non est filius , & filius non est Pater , aut ille ingenuus , ille autem genitus ; ideo non una essentia , quia his nominibus relativa eorum ostenduntur . Uterque autem simul una sapientia , & una essentia , ubi hoc est esse , quod sapere . „

Non ab simili modo loquuntur de sanctissima Trinitate Patres subsequenter seculorum , in primis *Fulgentius* lib. 10. objectione 7. *Damascenus* lib. 1. cap. 11. *Bernardus* sermone 1. de Trinitate pag. 410. & omnes *Academici* : Igitur ex sanctis Patribus utique affulgent in mysterio ineffabili sanctissimæ Trinitatis tres personæ in unitate naturæ ; quod enim traditione firmatur citra errorem abnegari non potest . Ergo &c.

Quarto , ex Conciliis .

Concilium Nicænum hanc approbavit *Ofii* fidei professionem : „ Unum consilium , unum Regnum , unam voluntatem , unam dominationem in res omnes creatas , tam quæ visu , quam quæ mente , & intelligentia percipiuntur , unam divinitatem & eandem essentiam confiteri nos oportet Patris , & Filii , & Spiritus sancti . „ Sic refert *Gelasius* *Cyzicenus* lib. 2. hist. Concilii Nicæni c. 2. tom. 2. Conc. pag. 74.

Alexandrinum anno 362. in epistola Synodica sic habet : „ Unam autem hypostasim se se intelligere partim quia filius ex essentia Patris sit , partim quia in tribus sit identitas naturæ . „

Concilium Toletanum tertium , in professione fidei sic pronuntiat : „ Persona alius sit pater qui genuit , alius sit filius qui fuerit generatus , unius tamen uterque substantiæ , Spiritus æque sanctus consi-

tendus a nobis , & prædicandus a Patre , & Filio procedere , & cum Patre , & Filio unius esse substantiæ . „ Tom. 5. Conc. pag. 997.

Lateranense cap. firmiter . „ Hæc sancta Trinitas , inquit , secundum communem essentiam individua . „

Denique *Florentinum* sessione 18. *Joannes* nomine Latinorum , de natura Divina ait : „ Quæ cum una numero sit , idcirco non ea ratione communis dicitur esse , quia est humanitas , sed rationem tantum habet communis , quatenus communicabilis est . „ Subdit : „ Realem identitatem naturæ manere in unaquaque persona . „ Ubique unitas naturæ in Trinitate personarum assertur . Igitur tres sunt in una natura subsistentes personæ .

Quinto , ex Symbolis .

Apostoli in suo Symbolo hanc sanctissimæ Trinitatis fidem docent his verbis ; *Credo in Deum Patrem omnipotentem : Creatorem cæli , & terræ : & in Jesum Christum , Filium ejus unicum . . . Credo in Spiritum sanctum*. In *Nicæno* : *Credo in unum Deum Patrem omnipotentem , factorem cæli , & terræ . . . Et in unum Dominum Jesum Christum , filium Dei unigenitum . . . Consubstantiali Patre . . . Et in Spiritum sanctum Dominum , & vivificantem , qui ex Patre filioque procedit , qui cum Patre , & Filio simul adoratur , & conglorificatur , qui loquutus est per Prophetas*. In his omnibus tres personæ consubstantiales numerantur ; hinc Symbolo quod tribuitur *Athanasio* habetur : *Alia est enim persona Patris , alia Filii , alia Spiritus sancti : Sed Patris , & Filii , & Spiritus sancti una est divinitas , æqualis gloria , coæterna majestas*.

Sexto , ex rationibus Theologicis .

PRIMA : Quod de fide definitum est ab Ecclesia , non debet in dubium revocari : Sed de fide definitum est ab Ecclesia in Conciliis adunata , ut supra ostensum est , esse unum Deum in Trinitate . Sic referunt symbola . Ergo &c.

Secunda : Quod primi Christiani ad sanguinis usque effusionem defenderunt , & adversantibus paganis ferro & igne sævienti- bus confessi sunt , hæc est fides Catholica quam nisi quisque servaverit , salvus esse

esse non poterit : Atqui res sic se habet pro tribus personis apud Deum in una natura subsistentibus. Ergo &c. Minor patet ex variis Patrum auctoritatibus jam jam laudatis : hoc ex infullis exprobrationibus Gentilium , qui objiciebant Fidelibus veluti magnum convicium quod tres Deos colerent , maxime unum a Judæis non sine magno dedecore crucifixum. Ista referunt Justinus Apol. 1. Origenes lib. 8. contra Celsum. Ex quibus concludebant Gentiles Christianos absque fundamento impugnare suorum Deorum multitudinem : quæ quidem obiectio magnum argumentum est , fideles a nato Christianismo tres subsistentes in una natura personas credidisse.

Tertia : Illa de sanctissima Trinitate doctrina sola audienda est in scholis , cujus contraria ut primum apparuit , absque mora , & impugnata a sanctis Patribus , & in Conciliis proscripta fuit : Atqui talis est hæc doctrina : Et probatur . Vix Sabellii errores apparere quod sanctus Athanasius , & contra auctorem , & contra ejus Gregales suum acuerit velum : non minori fervore Patres Antiocheni illum anathemate confixerunt. Ergo &c.

Quarta : Non repugnant tres personas in una natura subsistere. Ergo &c. Probatur antecedens : personæ sanctissimæ Trinitatis constituuntur per relationes , quis autem non videat in eodem homine , multas esse , videlicet relationem filii ad patrem , similitudinis ad alium hominem , & quidem a fundamento realiter distinctas : esto quod sint accidentia ; sed in Deo substantiæ . Igitur non implicat in eadem natura plures esse relationes ad invicem realiter distinctas , & consequenter personas .

Respondetur argumentis in contrarium .

OBJICIES : Natura & persona non distinguuntur : Igitur cum sit in Deo una natura , erit utique una persona .

Respondeo distinguendo antecedens : non distinguuntur identice , concedo : Virtualiter , nego. Distinctio autem virtualis in divinis æquivalens reali in creatis ; immo in creatis licet anima rationalis , sensitiva , & vegetativa in homine distinguantur solum virtualiter , sunt tamen principia diversarum realiter operationum , intelligenti nempe , sentiendi , & vegetandi .

Instabis : Personæ sunt eadem inter se : ergo non constituunt pluralitatem : Pro-

batur antecedens : sunt idem cum natura : Ergo &c.

Respondeo distinguendo antecedens : personæ sunt idem inter se secundum terminum in quo adunantur , concedo ; secundum alium respectum , nego . Solutio alibi explicata est ubi diximus eas adunari in natura .

Oppones 2. Joan. 7. Christus sic loquitur : *Pater sancte serva eos in nomine tuo quos dedisti mihi , ut sint unum sicut & nos*. Sed nos homines non sumus unum in substantia cum Deo : Igitur neque filius cum Patre.

Respondeo 1. distinguendo , & Christus eo loci loquitur ut homo , concedo ; nam ibi orat , qui autem aliquem deprecatur , ipsi esse inferior ; sicque non est unus in substantia cum Deo : & loquitur ut Deus nego.

Respondeo 2. aliter distinguendo , Christus rogat ut unum simus cum eo secundum quid , & unione naturali quæ consistit in conformitate voluntatis , concedo : in unione omnimoda , & substantiali , nego . Cæterum omnis comparatio claudicat & non est ad æquata , alias esset ipsa res , sic cum Matth. 5. dicit Christus , *Estote ergo vos perfecti sicut & Pater vester celestis perfectus est* . Nemo tamen sanæ mentis dixerit aliquem posse esse perfectum , ut Deus est , sed comparisonem esse solum secundum quid .

Instabis . Ubique in Scriptura dicitur unicum esse Deum : Igitur non est Trinitas .

Respondeo distinguendo antecedens : est unicus Deus absolute , concedo ; relative , hoc est , Deus unicus habet unicam personam , nego : cæterum cum unicam personam habeant naturam , tres , ut ait divus Joannes , *unum sunt* , ideo est unus Deus .

Urgebis , si primi Christiani tres in Deo personas agnovissent , cum exprobrabant Gentilibus inanem Deorum multitudinem , Pagani potuissent in ipsos retorquere argumentum : Sed id non legitur . Argumentum est igitur primos Christianos tres in Deo personas non agnovisse .

Respondeo negando minorem . Annales enim Ecclesiæ non semel referunt Celsum Philosophum Epicureum reprehendisse Christianos quod multitudinem Deorum irriderent , & nihilominus adorarent Deum , & Christum ; unde Origenes l. 8. contra Celsum , illum confutat ostendendo discrimen esse inter nos , & Gentiles , quod dicamus Christum Filium Dei , & unum in natura cum Patre , adeoque esse semper unicum

Deum. Item Praxeas hæreticus ex fidei sanctissimæ Trinitatis inferbat Catholicos tres colere Deos, quam tamen Deorum multipliciter falsam esse demonstrat Tertullianus in lib. contra ipsum Praxeam: Igitur tres personas unum vero Deum venerabatur primi Christiani.

Rursus inhiabit, si primi Christiani agnovissent sanctissimam Trinitatem, non vocati fuissent Athei ab Ethnicis: Atqui sic vocabantur. Ergo &c.

Respondeo distinguendo Minorem, vocabantur Athei sine fundamento, concedo: cum fundamento, nego. Ideo Athei vocabantur, non quia Trinitatem, sed multitudinem Deorum inanem negarent, unde Athenagoras de Paganis conqueritur quod Christianos appellarent Atheos quia agnoscebant Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum ut Deum.

Insuper. Si primi Christiani coluissent tres personas in Trinitate, tale Mysterium irrisissent Ethnicis: Atqui id non apparet.

Respondeo 1. Christianos solitos fuisse occultare mysteria non solum inimicis religionis, sed & ipsis Catechumenis qui post Evangelium Missæ dimittebantur, clamante Diacono, *Ite, Missa est*: Ratio Augustini est, quia Christus nondum se credebatur eis.

Respondeo 2. negando Minorem, patet enim ex Dialogo Luciani qui inscribitur Philopatris, Gentiles irrisisse sanctissimam Trinitatem. Quid plura? Apostolus dicit mysterium Incarnationis, in quo una persona tanquam a Patre distincta caro facta est, esse & Judæis scandalum, & Gentilibus stulticiam. Ergo &c.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Tres sunt in una natura personæ subsistentes.

PRIMO, utrumque Testamentum hanc præclaram declarat veritatem: vetus qui-

dem quum in libro *Geneseos*, plures inducit personas loquentes in creatione: *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*, Ibidem ait: *Spiritus Domini ferebatur super aquas*: Novum vero, his verbis Christi Matth. 18. *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filii & Spiritus sancti*.

Secundo, hoc definit Concilium Lateranense IV. cap. *Firmiter*. Hoc annuntiant Symbola, hoc ipsa prædicant Patres; Justinus quidem Apol. 2. Tertullianus lib. de pudic. cap. 21. &c.

Tertio, hac ratione probatur. Quæ in Deo latent, nobis & per Scripturam sacram, & per traditionem manifestantur: Sed tres esse apud Deum una natura subsistentes personas annuntiat Scriptura, declarat traditio: Ergo &c.

Synopsis argumentorum in contrarium, & solutionum.

PRIMO: Estlo quod natura & personæ non distinguantur identice in Deo, bene tamen virtualiter, quæ quidem distinctio virtualis sufficit ad personarum pluralitatem, quippe quæ operetur in divinis quod realis in creatis, & adimplet.

Secundo: Nec illud negamus axioma, *quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*, cujus veritas etiam in divinis claret, quandoquidem personæ sunt eadem inter se secundum absolutum, hoc est secundum naturam in qua veluti in uno tertio copulantur.

Tertio: Oeconomix causa nonnunquam primi Christiani a Trinitatis nomine abstinabant, ne pluralitatem deorum admittere, vel infirmis in fide, & Catechumenis, vel etiam Ethnicis viderentur.

DISSERTATIO SECUNDA

*De essentia mysterii sanctissimæ Trinitatis
in particulari.*

AD quætionem an est, sequitur quæstio quid est: probata igitur mysterii sanctissimæ Trinitatis existentia, ordo rerum postulat ut duce fidei lumine quæramus in quo consistat illud mysterium ineffabile. Multi erraverunt circa hoc nomen, præcipue Sabelliani qui Trinitatem voce tenus agnoscebant. Et vero, licet in divinis Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, quoad munia admitterent, minime quoad personis credebant. Alii in contrarium, multiplicatis tamen personis, multiplicabant utique & naturam, ideoque Tritheistæ vocati sunt, sed contra quod dicit Joannes 1. epistola cap. 5. vers. 7. *Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt.*

Dogma de natura, & substantia mysterii sanctissimæ Trinitatis quatuor probatur momentis.

Primo, quia duæ sunt in Deo processionem, quæ exigunt tres personas.

Secundo, quia sunt quatuor relationes quæ & constituunt tres personas.

Tertio, quia sunt tres personæ vere, & realiter distinctæ inter se.

Quarto, quia est unica, & eadem in tribus personis natura.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum dentur in Deo processionem?

NONNULLA ad quætionem intelligentiam præstibanda sunt.

Observes igitur velim, primo processionem indigere motum ad aliquem terminum, ut vel ipsum forte nomen; qui quidem motus duplex distinguitur; unus videlicet physicus, alter vero metaphysicus: Prior est, exitus unius ab alio per realem dependentiam a principio a quo aliquid

procedit; saltem hoc ipsum importat in ente quod ab alio fluit: Metaphysicus nihil præter originem: unius ab alio dicitur; quandoque autem illa emanatio intra principium sistit; & dicitur immanens: Hujus naturæ est verbum mentis seu conceptus, quandoque etiam transit ad extra; sic filius in humanis a patre procedit.

Praenotare quoque juvat processionem modo fieri per dependentiam, modo etiam per independentiam: Physica sortitur dependentiæ naturam; sed Metaphysica non semper. Argumentum dependentiæ illud habebis; si terminus procedat a principio in tempore, tunc enim principium seu causa est ante effectum, quæcirca effectus nonnisi dependenter a principio habet esse. Signum vero independentiæ illud est, quum terminus est principio æterno coævus, & ab ipso procedit, non quidem in tempore, sed in æternitate, ita ut non sit verum dicere Patrem v. g. in divinis fuisse in aliquo instanti in quo nondum erat filius.

Ad omnimodam hujus principii intelligentiam non abs re erit impræsentiarum triplex fecerere instans, unum quidem temporis, in quo principium est, & nondum præcunctus effectus: alterum naturæ, in quo; & in hac durationis mensura effectus est simul cum causa, sed eatenus per dependentiam ab illa fluit, quatenus ab eadem accipit esse, & ipsa causa poterat absque effectu exsistere: hujusce rei accipe exemplum radii solaris, qui quidem foret ab æterno, si sol ab æterno fuisset creatus; attamen ab ipso in hypothesi penderet a sole ut a causa, ipse vero sol potuisset esse absque radio: neminem quippe latet Deum posse impedire fulgorem hujusce sideris, non destructo sole; sicut calor effectum ab igne fornacis Babylonice in gratiam puerorum fidelium suspendit. Tertium denique instans nomen instantis a quo seu originis celebratur; & illud censefer cum terminus procedit a principio ab æternitate omni seculi dependentiæ labet: Sic Filius æternus iuxta fidem a Patre procedit, quæcirca Pater dicitur prior

Filio, non quidem tempore, immo nec prioritate naturæ in quo, sed tantum prioritate originis seu naturæ a quo. Ceterum licet omnis causa sit principium, non tamen omne principium est semper causa: Ratio ea est, quia causa semper importat in effectu dependentiam, principium vero secundum se spectatum, nonnisi in termino emanationem.

Neque prætereundum est duplicem esse in divinis actionem, alteram scilicet essentialem, notionalem vero alteram: essentialis ea censetur, quæ competit Deo ut præintelligitur personis: hoc est ut secundum se consideratur, quam acceptionem non semel Scriptura sacra indigitat, puta, cum, omnis personis, ait de Deo, Psalm. 113. *Quaecumque voluit, fecit*: Et rursus Gen. 31. *Deus Abraham, Deus Jacob, &c.* Notionalis ea est quæ convenit Deo relative ad personas; v. g. cum Christus Joan. 8. sic loquitur: *Ego enim ex Deo processi*. Notionalis dicitur ea potissimum ratione, quod aliquam commotet personam.

Denique operæ-pretium est observare cum Philosophis duplex esse alicujus actionis principium, videlicet adequatum, & inadæquatum: adequatum illud dicitur quod agit; & ista proprietas tribuitur personæ; quocirca in hoc sensu istud apud eosdem Philosophos emerit axioma: *Actiones sunt suppositorum*. Nec mirum; persona dehinc spiritalis creaturæ individua substantia. Et de facto cum quæritur, quis hoc fecit? Respondetur v. g. Petrus vel illa persona hoc operata est: inadæquatum vero est id quo persona aliquid agit: Sic in nobis natura in abstracto seu secundum se spectata, est id quo agimus; hinc natura dicitur principium radicale alicujus operationis; suppositum seu persona, principium immediatum: ubi vero adiunt potentia: a natura distinctæ, ipsa potentia dicitur principium proximum quo immediate aliquis operatur: Sic in nobis intellectus est id quo immediate aliquid concipimus.

Ergo in divinis principium adequatum Verbi est Pater, inadæquatum remotum & radicale, est natura divina, proximum est intellectus. Porro natura dicitur principium radicale propter duo: primo quidem ex eo quod in ipsa & intellectus, & voluntas radicentur: Secundo quia de facto suas habet actiones & per intellectum & per voluntatem: quomobrem intellectus est id quo immediate intelligit, sicut voluntas est certe id quo immediata e amat.

Jam nunc quæritur num sint in Deo processionem, & quæ sint?

SECTIO PRIMA.

De processionibus in genere.

CONCLUSIO

Dantur in Deo processionem.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo quidem ex veteri Testamento.

LEGITUR Psalm. 1. *Ego hodie genui te*: quæ quidem verba Prophetæ Regis de verbo divino effatur. Concinit illud Michæ 5. oraculum. *Egressus ejus ab initio a diebus æternitatis*: Sed generatio formaliter & in suo conceptu dicit processionem unius ab alio: sed exitus idem sonat. Igitur dantur in Deo processionem, & sic inquit Divus Thomas 1. q. 27. 1. fides catholica processionem ponit in divinis.

Secundo, ex novo Testamento.

CHRISTUS eandem celebrat in multis locis veritatem. Joan. 8. sic intonat: *Ego enim ex Deo processi*. Idem de Spiritu sancto Joan. 16. loquens ait: *De meo accipiet*. ibid. dicit: *Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit*. Quibus positus sic licet argumentari. Processio est exitus unius ab alio a quo suscipit esse: Atqui filius æternus a Patre generatur, & ab eo exit: Atqui Spiritus sanctus ab eodem Patre procedit & accipit esse; immo & a Filio, juxta illa Christi verba: *Ille de meo accipiet*. Ergo &c.

Tertio, ex sanctis Patribus.

TATIANUS in oratione ad Græcos meminit processionis Filii a Patre.

JUSTINUS in expositione fidei hunc habet sermonem: "*Filius lumen de lumine generatione oritur*. Spiritus sanctus lumen eodem de lumine non generatione, verum processionem prodiit.

Tertullianus venit quoque in testimonium lib. contra Praxeam qui suo perstringit stylo consorcio hunc hæresiarcham, quod de Trinitate catholice male sentiret. De Fi-

Filio Dei sic loquitur cap. 8. arguendo ad hominem: "Prolatus est sermo Dei an non? Hic mecum gradum fige. Si prolatus est, cognosce probolam veritatis, & videris hæresis si quid de veritate imitata est. ... Hæc erit probola veritatis custos unitatis, qua prolatum dicimus Filium a Patre, sed non separatim."

Supra agitur S. Athanasius qui epist. ad Serapionem Episcopum Thymios pag. 712. ait: "Veri idcirco adoratores adorent quidem Patrem, sed in spiritu & veritate, confitentes Filium, & in Filio Spiritum, cum sit Spiritus inseparabilis a Filio, ut inseparabilis est Filius a Patre: Quod & ipsa veritas suo testimonio probat, quum dicit: Mittam vobis Paraclëtum Spiritum veritatis, qui a Patre procedit, quem mundus capere non potest. Non prætereundus S. Aug. qui summè veritati addit calculum lib. 15. de Trin. c. 17. ubi sic loquitur: "Qui Spiritus sanctus secundum Scripturas sanctas, nec Patris solius est, nec Filii solius, sed amborum." "Rursus ibidem: Ideo autem addidi, *principaliter*, quia & de Filio Spiritus sanctus procedere reperitur."

Ex his & similibus auctoritatibus hoc sequitur ratiocinium. Ubi plures adsunt personæ, quæ ad invicem referuntur, & inter quas una dicitur a Patre procedere, ut Filius: altera vero a Patre & Filio ut eorum impulsus; ibi necesse est admittere processiones: Sed ex traditione Patrum liquet res sic se habere in divinis. Ergo &c.

Quarto, ex rationibus Theologicis.

Prima, sic exponitur. Quod est quid certum de fide definitum, irrefragabiliter tenendum est: Atqui est de fide definitum dari in Deo processiones: Et probatur ex symbolis in quibus fides explicatur. In Nicæno quidem ubi sic legitur: *Credo in unum Deum Patrem... Et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei unigenitum... Deum de Deo... Lumen de lumine... Et in Spiritum sanctum qui a Patre Filioque procedit.* Ecce processiones admissæ explantæ. Et iterum in Symbolo quod tribuitur S. Athanasio habetur: *Filius a Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus: Spiritus sanctus a Patre, & Filio: non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.*

Secunda hæc est: Quicumque intelligit aliquid, format verbum seu speciem de objecto concepto ut illud ad nutum in ista imagine contempletur; qui vero amat, vi suæ dilectionis producit in se pondus in amatum, juxta illud axioma, *Amor meus pondus meum*. Quod quidem pondus dicitur amor, impulsus, seu etiam spiritus: utriusque operationis experimentum habemus: sed omnis fecunditas primitus Deo convertit: Igitur si creatura rationalis intelligendo producit verbum, amando vero pondus in objectum amatum, a fortiori hoc ipsum in Deo agnoscere debemus: Hæc ratio est divi Thomæ hic questio. 27. art. 1. ubi sic habet: "Quicumque autem intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ, ex vi intellectivæ proveniens, ut ejus noticia procedens." Ergo &c.

Tertia. Ubi aliquid profuit ab alio, & relative ei opponitur, dubio procul ibi est vera & proprie dicta processio; in hoc enim processio vera distinguitur a processione improprie dicta: in ista quippe quod intelligitur emanare ab alio, relative illi non opponitur, neque ab eo distinguitur, nisi ad summum virtualiter, ut gradus metaphysici in homine, & attributa in divinis; quocirca sapientia, v. g. & bonitas vel in ipso Deo non dicuntur personæ; Atqui in divinis multa notionaliter procedunt, secunda scilicet persona a prima tertia vero ab utraque; & relative ad invicem primo opponuntur, tum distinguuntur: Pater enim relative non est Filius, Pater vero & Filius non sunt Spiritus sanctus notionaliter. Ergo &c.

Diluantur objecta.

Obijcies 1. non datur processio: Ergo &c. Probatur antecedens. Processio est exitus unius personæ ab alia Atqui non datur hujusmodi exitus. Ergo &c. Probatur minor. Exitus in distinctione fundatur: Sed personæ non distinguuntur a principio, scilicet natura: Ergo &c.

Respondet negando antecedens. Ad probationem nego minorem. Ad ulteriorem probationem distinguo minorem. Personæ non distinguuntur a principio identice, concedo; virtualiter, nego. Porro distinguuntur virtualiter a natura, resiliunt vero inter se, quatenus distinctio virtualis in divinis æquivaleret distinctioni reali.

reali in creatis, & idem operatur. Quod quidem potest illustrari exemplo graduum metaphysicorum, qui tametsi in se una sint, & indivisa entitas, sunt tamen principia operationum inter se realiter distinctarum, videlicet sentiendi, tum & ratiocinandi.

Insuper: Ad processionem requiritur distinctio realis inter personam procedentem, & alteram a qua procedit: Sed ea nusquam reperitur inter personas: Et probatur. Non reperitur inter naturam & personas: Igitur nec inter personas ad invicem.

Respondeo negando minorem: Ad probationem nego paritatem. Ratio discriminis est quod personæ non opponantur relative naturæ, bene vero ad invicem.

Urgetur: Personæ sunt quoque idem ad invicem; Igitur ne quidem inter se relative opponuntur. Probatur antecedens. Quæ sunt eadem uni tertio sunt eadem inter se: Atqui personæ sunt eadem uni tertio, videlicet cum natura; ergo &c.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem distinguo majorem; quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se ratione illius in quo adunantur, concedo; sub alio respectu, nego: Personæ secundum esse in, seu absolutum, sunt una & eadem entitas: at vero ut sunt respectus non sic, quippe quæ relative opponantur.

Replacitur: Personæ non distinguuntur ad invicem secundum esse in: Igitur neque secundum esse ad. Probatur consequentia: secundum esse ad non sunt nihil, sed entitas realis. Ergo si non distinguuntur secundum absolutum, neque similiter secundum relativum.

Respondeo negando paritatem; quandoquidem relativa se mutuo excludunt. Ad probationem distinguo: Personæ secundum esse ad sunt entitas relativa, concedo; absoluta, nego. Omnes sunt una & eadem entitas quæ plures habet respectus; Igitur indistincta in se manet, verum penes respectus subit distinctionem.

Insuper; Ex hoc sequitur unam perfectionem esse in Patre quæ non est in Filio: absurdum consequens: Ergo & antecedens.

Respondeo distinguendo sequelam: sequitur unam perfectionem esse in Patre quæ non est in Filio: hoc est, paternitatem non esse filiationem: concedo: hoc est, aliquem defectum inesse alicui personæ, nego. Personæ ut sunt respectus, non di-

gunt subiectum, sed motum ad terminum, quocirca non est verum dicere aliquam perfectionem esse in una persona, & non in altera, maxime vero cum adveniant in naturam, juxta illud Christi: *Ego in Patre & Pater in me est.*

Insuper. Ut esset processio personarum, deberent distinguí personæ realiter etiam ab essentia: Et probatur: attributa procedunt ab essentia, & tamen ab ea non procedunt proprie, eo quod ab ea non distinguantur realiter. Ergo &c.

Respondeo negando majorem. Didum est enim distinctionem virtutalem equivalere distinctioni reali quæ reperitur in creatis. Ad probationem nego paritatem. Ratio discriminis non una est. Primi quidem, attributa nonnisi ab essentia per simplicem emanationem fluunt, namque proprietates sunt solum termini secundarii agentis. Altera ea est, attributa inter se non opponuntur relative, hinc personæ sunt termini processionum, non attributa.

Dices: Tametsi distinctio virtualis intercedat inter essentiam & attributa, non tamen realis inter attributa ad invicem: Igitur eadem ratione nec inter personas: quocirca dicendum est secundam & tertiam non procedere.

Respondeo negando paritatem: Ratio discrepantiæ ea est, quod omnia in divinis unum sunt, ubi non obviat relationis oppositio, quæ quidem inter personas, non inter attributa reperitur.

Oppones 2. Ut sit processio, Deus debet communicari ad intra alicui: sed non communicari alicui: Et probatur. Deus habet naturam infinite perfectam. Igitur non indiget communicari ulterioribus personis, cum intellectus & voluntas sint quid idem cum natura. Igitur neque ex propria ratione exigunt terminos immanentes, cum ex illa identitate quidquid perfectionis est, habeant.

Respondeo naturam divinam non communicari propter indigentiam sicut natura creata, quæ a termino aliquam suscipit perfectionem, sed ex summa fecunditate. Ad probationem distinguo: intellectio & volitio sunt idem absolute cum natura, concedo: relative, seu notionaliter, nego. Si spectes utramque illam actionem cum natura, dubio procul sunt una & eadem cum illa entitas: si vero notionaliter & ut suum connotant terminum, quamlibet suam producere personam, quid vetat? Cum non sint actiones otiosæ,

&

de ab ipsa natura distinguantur virtualiter, quæ quidem distinctio plusquam sufficiens est, ut sint principia terminorum realiter relative inter se distinctorum, quandoquidem eadem ens in homine habet gradus vitæ & sensus solummodo virtualiter distinctos ab illa: qui tamen gradus sunt principia effectuum inter se realiter distinctorum, qualis est, crementum seu vegetatio & sensatio.

Urgebis, eo ipso quo natura est infinite perfecta, alteri incommunicabilis esse censetur? Igitur eo ipso quo est infinita, non communicatur ad personas producendas.

Respondeo distinguendo: non est communicabilis ut aliquam suscipiat perfectionem absolutam, concedo: relativam, nego: Quia vero hoc contingit non ex indigentia, cum personæ identificentur in eadem natura, istidem communicatur absque mutationis labe, quippe quæ nihil realitatis aut perditur: aut acquirit ex personarum processione, & veluti productione.

Instabis: Si illa natura produceret personam, maxime per intellectionem, & volitionem ut dictum est: Sed neutra actio est personarum productiva: Et probatur. Primo quidem non producit naturam, sed neque personam, cum sit ens a se, adeoque principium non de principio, Ergo &c.

Respondeo distinguendo minorem, actio intellectus & voluntatis in rebus creatis non est personarum productiva, concedo: in divinis, nego: Intellectio, & volitio humana sunt accidentia, quocirca nihil utique ultra producit præter accidentia, quæ est verbum rei intellectæ, & pondus in rem amatum, sed in immensum excedunt intellectio, & volitio divina intellectionem, & volitionem creatam: cum enim omnia in Deo sit ipse Deus, quid mirum, si illæ actiones producant utique personas divinas?

Ad probationem distinguo, non producit persona per dependentiam, concedo: per originem, nego. Ultero fatemur naturam non produci: sed contentius personam in concreto eatenus produci per originem, quatenus illi communicatur natura, quod duplici potest illustrari exemplo. Primo quidem Verbi incarnati quod secundum se, & in abstracto non producit, bene vero in concreto, eo ipso quo humanæ communicatur naturæ. Secundo hominis, cuius anima certe non producit ab homine, sed a Deo creatur & in-

funditur: quia tamen communicatur corpori ab homine producto, terminus ille in concreto seu adæquate sumptus produci dicitur.

Replicabis: Ex hoc sequitur in personis divinis dependentiam, & unam esse altera priorem: sed absurdum consequens: Igitur & antecedens.

Respondeo negando sequelam: hæc enim imperfectio non nisi inter creaturas competitur, quandoquidem una prior est tempore altera, & ab eadem accipit esse quod antea non habebat: Sed non sic in divinis in quibus personæ sunt eodem profus tempore, & in omni perfectione æquales, quocirca non habet locum in eis illud axioma, *Beatus est dare quam accipere*: nec una persona dicitur prior altera nisi ratione originis.

Persifies: Atqui in hypothesi processionum una persona altera perfectior evadet. Ergo &c. Probatur subsumptum. Dubio procul relationes divinæ sunt perfectiones, & quidem infinitæ, namque paternitas, & filiatio divina non sunt nihil: paternitas autem erit solum in prima persona, filiatio vero reperietur tantum in secunda. Ergo &c.

Respondeo negando sequelam; omnem enim habet perfectionem persona secundum esse in, seu penes naturam vel absolutum, in quo omnes personæ identificantur, quippe quæ unicum cum natura constituent Deum.

Ad probationem distinguendo: erit aliqua perfectio relativa in una persona, quæ non erit in altera, concedo: aliqua absoluta, nego. Relativum reduplicative ut relativum, hoc est, secundum esse ad, non explicat perfectionem, sed solummodo motum ad terminum: Sed si spectetur secundum esse in, jam dicit absolutum, in quo fundatur, & a quo habet quod sit entitas realis absoluta.

Instabis, repugnat potentiam esse in Deo: Sed admissis processionibus, defectus iste sequeretur in eo. Ergo &c.

Respondeo distinguendo maiorem: repugnat potentiam esse in Deo, si potentia sumatur pro alicuius perfectionis privatione, concedo: Si vero pro facultate & principio operandi, nego. Potentia a Philosophis in duplici sumitur sensu: primo quidem pro defectu, & tunc dicitur potentialitas, seu aptitudo ad aliquam perfectionem suscipiendam: deinde vero pro operationis principio, in qua quidem acce-

acceptio intellectus, & voluntas dicuntur potentie animæ. Priori modo in Deo non advenitur potentia; bene vero posteriori modo.

Replicabis: Ideo ex Divo Thoma potentia intellectiva in Deo producit Verbum, quia quicumque intelligit, eo ipso quo intelligit procedit aliqua intra ipsum: Sed hoc non est semper verum: Et probatur . . . Beati vident Deum intuitivè, & tamen juxta divi Thomæ sententiam, de eo non producant verbum. Ergo &c.

Respondeo negando minorem. Ad probationem distinguo: Beati non producant de Deo verbum, bene vero de aliis objectis, concedo: & non producant de cæteris objectis, nego. Ad axioma divi Thomæ sufficit ut quicumque intelligit, producat verbum in intellectu alicujus objecti: quod autem beati non producant verbum de Deo, ex duobus potissimum contingit. Primo quidem ex eo quod natura divina unitur illis per modum speciei impressæ & expressæ, & ideo non indigent producere verbum, ut in eo contemplantur Deum: Altera ratio hæc est, quod res creata, utpote finita, non possit representare Deum sicuti est.

Repones: Creaturæ producant verbum ex indigentia, & ex necessitate, eo quod non possint immediate uniri objectis quæ sunt extra eas: Sed Deus est semper sibi præsens, est sibi objectum intelligibile simul & intellectum in actu. Igitur non producit verbum.

Respondeo negando paritatem. Ratio discriminationis est quod creaturæ sint potentiales & imperfectæ quæ de causa verbum producant ex necessitate: Sed Deus ex fecunditate: Et hoc unum probat objectio: Quomodo vero hoc fiat, exclamemus eum Apostolo Roman. 11. *O altitudo divitiarum, sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus!*

Dices: Ideo Angelus producit verbum de sua propria essentia, quia est limitatus, nec est suum esse: Sed Deus est suum esse, & nusquam est in potentia ad seipsum cognoscendum: Igitur non producit verbum.

Respondeo distinguendo consequens sicut supra: Deus non producit verbum ex indigentia, concedo: ex fecunditate, nego. Et hoc non mirum: tametsi enim ab æterno se cognoscat, nec sit inflans etiam na-

tura in quo seipsum non contempletur, verum est tamen semper dicere Deum se cognoscere: Quidam tamen intellectio divina producere ex fecunditate verbum in quo velut in speculo & se, & suas infinitas perfectiones Deus conspicit?

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Dantur in Deo processiones.

Primo, hoc patet ex sacris Scripturis; legitur enim Psal. 2. de processione Filii, *Ego hodie genui te*. Et Joan. 8. Christus ait: *Ego enim ex Deo processi*. Ipse vero Joan. 16. de processione Spiritus sancti dicit: *De meo accipiet*.

Secundo, concinunt SS. Patres Tatianus orat. ad Græcos, Justinus in expositione fidei, Tertullianus l. 8. contra Praxeam &c.

Tertio, ratio divi Thomæ hic art. 1. est: Quicumque intelligit, & amat procedit ex hoc aliquid intra ipsum quod sit intellectio, & volitionis terminus. Ergo &c.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET RESPONSIONUM.

Primo, verum quidem est personas non distinguai realiter a suo principio, bene tamen virtualiter; & hoc sufficit, distinctio enim virtualis in divinis facit idem quod distinctio realis in creatis: hoc est, ea quæ distinguuntur virtualiter, possunt esse principia diversarum rerum, puta personarum inter se realiter relative distinctarum.

Secundo, tametsi natura divina ut præintelligitur personis sit subsistens, & infinite perfecta, non implicat tamen communicari ad intra quibusdam terminis, & nec ex fecunditate, maxime cum sub illo respectu non subsistat relative, adeoque incommunicabiliter, sed tantum absolute.

Tertio, esto quod non producatur natura, sed persona producat per communicationem naturæ quæ unitur termino intellectio, & volitionis quæ in Deo sunt Deus & non accidens: hinc & termini non sunt dependentes; nec alia prioritates inter principium & terminum invenitur, nisi originis. Ergo ne potentialitas in Deo? Absit, est potentia quidem ut idem

sonat ac principium; sed nusquam ut importat imperfectionis labem, videlicet aliquis perfectionis privationem.

SECTIO SECUNDA.

Num sint in Deo plures aut pauciores quam duæ processiones?

CONCLUSIO.

Sunt tantummodo duæ in Deo processiones.

Probatur rationibus Theologicis.

PRIMA: Non possumus de mysteriis ratiocinari nisi divinis suffulsi Scripturis, cum creatam prorsus superent mentem: Sed ex textu sacro liquet duas esse in Deo processiones, nec plures, nec etiam pauciores: Et probatur. Joannis 8. vel ipse Christus de seipso sermonem instituens, ait. *Ego enim ex Deo processio.* Idem vero de Spiritu sancto loquens Joan. 15. dicit: *Mittam vobis a Patre Spiritum veritatis qui a Patre procedit.* Ergo &c.

Alteræ sic se habet: "Processiones sunt termini actionum immanentium quatenus duo ab aliquo fluunt principio: Sed nihil invenitur in Deo præter duos processuum terminos, secundam scilicet, & tertiam personam, seu Filium qui a Patre procedit, deinde vero Spiritum sanctum qui a Patre simul & Filio promanat: & probatur. Eo ipso quo aliquis intelligit, & amat, procedit aliquid ad intra simile terminans quidem cognitionem, quæ est assimilativa: impulsus vero ad amorem, qui est ponderativus, juxta illud Christi effatum Matth. 6. *Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* Ergo &c.

Ista ratio est D. Thomæ hic 1. p. q. 27. art. 3. his verbis: "Processio autem Verbi attenditur secundum actionem intelligibilem; secundum autem operationem voluntatis invenitur in nobis quædam alia processio, scilicet processio amoris, secundum quam amatum est in amante, sicut per conceptionem Verbi, res dicta vel intellecta est in intelligente, unde, & præter processionem Verbi ponitur alia processio in divinis, quæ est processio amoris.

Tertia & quidem a priori sic procedit.

Non est unica in Deo processio; hoc ipsum ex Scripturis mox laudatis patet, & ratio ulterior etiam suffragatur, quæ iis concipitur terminis. Ubi sunt præter principium activum duo termini relative oppositi, ibi dubio procul admittendæ sunt plures processiones: Porro in divinis Pater est principium, non de principio, Filius vero exit a Patre, & relative illi opponitur; Spiritus sanctus procedit a Patre & Filio ut ab uno principio, quatenus eadem est in utroque spiratio activa: relinquitur igitur ut sint in Deo duo procedentes, sed nec plures admittendi sunt; siquidem in Deo sunt tantum duæ actiones productivæ, quæ perfecte terminantur altera per Verbum, altera vero per Spiritum sanctum. Igitur nec plures, nec pauciores quam duæ sunt in Deo processiones.

Hæc ratio utique sumitur ex S. Thomæ ibidem art. 5. his verbis: "Dicendum, quod processiones in divinis accipi non possunt nisi secundum actiones quæ in agente manent; hujusmodi autem actiones in natura intellectuali & divina non sunt nisi duæ, scilicet intelligere, & velle. Ergo &c.

Est satis objectionibus.

OBJICES primo: In Deo nonnisi unica admittenda est processio: ergo &c. Probatur antecedens multipliciter. Primo quidem processio est infinita simpliciter & physice, etiam in genere actionis: Sed infinitum hujusmodi non est multiplex, alias non foret infinitum. Ergo &c.

Secundo, admittis multis processionibus, jam daretur progressus in infinitum, videlicet processio processionis absque termino, maxime cum Deus sit infinite secundus, quod quidem implicat. Ergo &c.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem distinguo: Infinitum non est multiplex in eadem linea specifica, concedo: generica, nego. Ultero fatemur unicam esse in Deo genericæ actionem, quippe qui sit agens infinitum: Sed duæ reperiuntur speciæ, videlicet intellectio, & amor quibus in particulari assignandus est terminus, nempe Verbum pro una, Spiritus vero sanctus pro altera.

Ad alteram probationem, nego inde sequi progressum in infinitum; quandoquidem processiones in divinis ultimate terminantur per pondus in amatum nec quid

ultra expectatur. Solitio est divi Thomae qui hic, art. 3. ad 1. sic respondet ad argumentum: "Dicendum, quod non est necessarium procedere in divinis processibus in infinitum. Processio enim, quæ est ad intra in intellectuali natura, terminatur in processione voluntatis."

Instabis. Processio divina terminum habet infinitum: Sed nihil infinito addendum est: Igitur admittenda est unica in Deo processio: maxime vero cum voluntas non sit aliud ab intellectu in Deo.

Respondeo distinguendo: infinito in omni genere nihil additur, concedo: infinito tantum in aliqua linea, nego. In Deo est ens verum, simul & bonum; quocirca utroque modo exigit sese communicare in processibus. Tamen igitur prima processio habet terminum infinitum in linea veritatis: non implicat & habere in linea bonitatis: cuius rei argumentum est, quod cognitio objecti sit semper propter amorem objecti, & in affectu terminetur, juxta illud axioma: *Nihil amatum quin præceditur*.

Ad confirmationem distinguo: voluntas in Deo non est aliud ab intellectu identice, concedo: secundum operationum ordinem, nego. Quamvis cuncta in Deo sint unum, voluntas tamen virtualiter distinguitur ab intellectu, & sui ordinis habet operationem: ex quo sequitur alium esse terminum intellectionis; alium vero voluntatis: Ita divus Thomas hic art. 3. qui verbis subsequenter sic solvit difficultatem: "Licet in Deo non sit aliud voluntas, & intellectus, tamen de ratione voluntatis, & intellectus est, quod processiones, quæ sunt secundum actionem utriusque, se habeant secundum quemdam ordinem, non enim est processio amoris nisi in ordine ad processionem Verbi: nihil enim potest voluntate amari, nisi sit in intellectu conceptum. Sicut igitur attenditur quidam ordo Verbi ad principium a quo procedit, licet in divinis sit eadem substantia intellectus & conceptio intellectus; ita licet in Deo sit idem voluntas & intellectus, tamen quia de ratione amoris est quod non procedat nisi a conceptione intellectus, habet ordinis distinctionem processio amoris a processione Verbi in divinis."

Urgebis. Unicus est terminus processionis in divinis, scilicet natura: Igitur & unica processio.

Respondeo distinguendo antecedens; et unus terminus communicatus in divinis, concedo: unus productus, nego. Nec mirum: natura communicatur & Filio, & Spiritui sancto; utraque autem persona producit via originis, unde nego consequentiam.

Replicabis: Pater communicat id totum quod est Filio; Igitur nihil superest communicandum, Ex quo sequitur non esse in divinis nisi unicam processionem.

Respondeo distinguendo antecedens: Pater id totum quod est in ratione veri communicat Filio, concedo: id totum quod est in ratione boni, subdistinguo, identice, concedo: formaliter & ex vi processionis, nego. Supra ostensum est, omnia in divinis realiter esse quid unum; sed res non sic se habet in processionibus relationes connotantibus: nam ex divo Thoma aliud est ordo intellectionis ad terminum, alius volitionis & amoris ad suum; ex quo concludimus cum sancto Doctore duas esse in Deo processionem.

Persfices; Ut essent duæ processionem, duo quoque deberent esse termini realiter a se invicem distincti: Sed hoc ipsum non contingit: Et probatur. Intellectio & volitio divina non distinguuntur realiter ad invicem: Igitur nec consequenter eorum termini.

Respondeo negando minorem. Ad probationem nego paritatem & consequentiam. Ratio discrepantiae est, quod termini relative opponantur; quocirca & realiter ad invicem distinguantur: verum non idem de intellectione & volitione accidit; quia tamen distinguuntur ad invicem virtualiter, fundant diversos ordines, ad diversos terminos, qui propter relationem distinguuntur plusquam virtualiter.

Oppones secundo. Videtur quod sint plures quam duæ in divinis processionem: Ergo &c. Probatur antecedens. Intellectio convenit Filio sicut & Patri, idem dicendum de amore activo pro Spiritu sancto. Igitur Filius quoque generat, Spiritus vero sanctus spirat; & sic duæ erunt in Deo generationem, pari & consimili ratione, duæ spirationem.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem distinguo, intellectio essentialis sicut Patri, sic & Filio convenit, concedo: notionalis, nego. Similiter & ad aliam partem distinguo, amor activus essentialis est quid tribus personis commune, concedo; amor notionalis, nego.

Ope-

Operatio duplicis generis distinguitur in divinis, altera essentialis, notionalis altera: Prior tribuitur naturæ, quæ cum sit eadem in tribus personis, similiter est & eius intellectio ac volitio, posterior vero non nisi quibusdam personis quæ constituuntur per relationes naturæ advenientes; unde non mirum si intellectio generativa conveniat soli Patri, spiratio activa soli Patri & Filio, & non Spiritui sancto. Quid plura adiciam? Quod Filius non generet, & Spiritus sanctus alteram non producat personam, contingit ratione impossibilitatis, eo quod generatio exhausta sit in Filio, sicut & spiratio activa in Spiritu sancto; nusquam vero ratione defectus & infirmitatis.

Instabis: Filius accipit a Patre virtutem generativam: Igitur Filium Patris æterni tamenque genitum, alterum generare non implicat.

Respondeo distinguendo: Filius increatus virtutem generandi suscipit a Patre, concedo: in divinis, nego. Alio prorsus modo res se habet in divinis; namque generationis fecunditas in Filio per omnia exhaustur, quoniam qui perfecte & adæquate terminet generationem Patris: in humanis non sic, quandoquidem natura non in uno tantum, sed in multiplici servatur individuo.

Replicabis. Filius unius hominis adæquate etiam terminat generationem, & tamen natura sicut in Patre, sic rursus & in Filio generat: Quidni & in divinis generabit & in primâ & in secunda persona?

Respondeo negando iterum paritatem. Ratio discriminis hæc est quod natura humana individuata perfecte quidem in unico terminatur individuo; nusquam vero natura secundum se considerata; quandoquidem juxta saniorum Philosophorum mentem est sub isto respectu universalis. quocirca appetit ulterioribus communicari individuis usque in infinitum syncategorematicæ, eo quod sit etiam secundum se essentialiter limitata; porro citra dubium est finitum posse in numero semper crescere: at vero natura divina & secundum se, & ut personæ Filii appropriata, est in omni perfectionum genere illimitata; ex qua quidem duo sequuntur: alterum Patrem non generare ex indigentia, ut in individuo productio ejus natura conservetur; Alterum, generationem ejus in Filio prorsus exhaustur, addo Filium non generare defectu virtutis, sed possibilitatis.

Unum præ oculis semper habendum est, unum & eandem entitatem multos complecti respectus etiam inter se realiter distinctos, quod quidem non uno illustratur exemplo, maxime hominis, qui idem in se manens habet relationem Filii ad Patrem; similitudinis ad alium hominem, Doctoris & scientiæ ad alium Doctorem; quæ tamen relationes juxta Thomistarum placita inter se realiter unitate naturæ humanæ in Petro v. g. permanente, distinguuntur. Jam cum dicitur relativum non est nihil in divinis, esto: ultro contecitur & propugnamus. Ergo relativum ne quidem ab absoluto secernitur; distinguo: ut entitas est, concedo: ut respectus, nego: In relativo divino duo sunt distinguenda, & nusquam confundenda: videlicet, id quod entitatis est, & id quod respectus: priori modo vel ipsum relativum non distinguitur ab alio relativo, bene vero ut respectus est: sicut videre est in homine, quia vero in divinis relativum non accidens, sed subsistentia est, idcirco tot constituit personas, quot sunt respectus relative oppositi; porro tres numerantur: Igitur & tres personæ quæ nihil aliud sunt præter unam & eandem entitatem multos in se complectens reales respectus.

Dices. Respectus realis eo ipso quo est realis, entitas est: Sed absque fidei dispensio dici nequit entitatem divinam distinguui realiter ab alia entitate divina: Igitur illi respectus non distinguuntur inter se realiter, adeoque nec personæ.

Respondeo distinguendo: respectus realis entitas est secundum esse in, concedo: secundum esse ad, subdistinguo: est entitas communicata, explicata & propagata, concedo: non propagata, nego. Una & eadem entitas agnoscitur in divinis: sed realiter communicatur & propagatur; quocirca sunt tres personæ ad invicem distinctæ, non tamen tres entitates, quia absolutum individuum manet, scilicet natura, quæ cum sit infinita & illimitata, inest tribus personis absque sui divisione, ex quo fit unum esse in tribus personis Deum.

Oppones 2. Attribute prominent a natura, & ab ea virtualiter distinguuntur, sicut & personæ. Igitur & ratione consimili alia pro eis admittendæ sunt processiones.

Respondeo distinguendo antecedens: attributa prominent a natura secundum se spectata, ut a radice, & sicut proprietates

tes ejus essentialia, concedo : a natura in concreto sumpta , & per personas terminata , nego . Natura potest considerari dupliciter , videlicet in abstracto , & secundum se , deinde vero in concreto & ut actuat per personas : priori modo habet suas proprietates , videlicet attributa , quæ per simplicem emanationem ab ea fluunt . Sed posteriori modo , personas ; hinc attributa sub isto respectu , non sunt nisi termini ejus secundarii .

Urgebis . Ideo natura terminata per personas aliquid producit quia est completa etiam in ratione subsistendi : Sed secundum se considerata , est utique completa ; nimirum per subsistentiam absolutam : Igitur attributa per veram processionem ab ea fluunt .

Respondeo distinguendo majorem : Ideo natura producit personas , quia est completa notionaliter , concedo : absolute seu per subsistentiam absolutam , nego . Similiter & distinguo minorem : completa per subsistentiam absolutam essentialiter , concedo : notionaliter , nego minorem & consequentiam . Quatuor in Deo distinguuntur subsistentiæ , una scilicet absoluta , & tres relative quæ dicuntur hypostases : per primam natura completur in ratione entis , & nihil producit ; namque proprietates fluunt ab essentia per simplicem emanationem , ne dicam & veluti per resultantiam , completur vero notionaliter per cæteras subsistentias ; ex quo fit Patrem generare Filium ; Patrem & Filium spirare Spiritum sanctum .

Insistes . Omnipotentia in Deo , memoria , similiter & bonitas , cujus proprium est sese diffundere , sunt attributa operativa , quæ consequenter exigunt terminos . Igitur & pro quolibet admittenda est processio , adeoque pluriquam duæ in divinis sunt processionis .

Respondeo distinguendo antecedens , attributa laudata sunt operativa ad extra , concedo : ad intra , nego . Omnipotentia cunctis creavit , & creaturæ ejus termini ab ipsa dependent . Idem dicendum de bonitate quæ sese ad nos quotidie diffundit ; sed non est operativa ad intra nisi in Patre & Filio qui sese Spiritui sancto communicant . Memoria proprie loquendo non est operativa , sed repræsentativa : addam & non reperiri in Deo , quippe qui sit semper in actu intelligibilium , & non transeat sicut creaturæ , de potentia ad actum intellectus ; memoria enim in no-

bis requiritur ut de præteritis recordemur .

Solutio est D. Thomæ qui hic art. 5. ad 1. sic loquitur : “ Dicendum , quod potentia est principium agendi in aliud , unde secundum potentiam accipitur actio ad extra , & sic secundum attributum potentiae non accipitur processio divinæ personæ , sed solum processio creaturarum . ”

Pergit : “ Ad secundum dicendum , quod bonum sicut dicit Boetius in libro de hebdomadibus , pertinet ad essentiam , & non ad operationem , nisi sorte sicut objectum voluntatis . ”

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Sunt tantum duæ in Deo processionis , scilicet generatio & spiratio .

PRIMO : quæ latent in Deo , non nisi per revelationem innotescunt : Porro Scriptura nœminit solum duarum processionum , Filii scilicet a Patre , Spiritus vero sancti a Patre & Filio .

Secundo , processionis activæ sumptæ sunt operationes divinæ notionales , passivæ vero habent terminos : Sed in Deo est solum duplex operatio notionalis , videlicet intellectus & spiratio , seu volitio : duplex quoque tantum terminus , nimirum Filius & Spiritus sanctus . Ergo &c .

Tertio , quæstio movetur hic de iis quæ sunt ad intra , unde licet omnipotentia plures produxerit ad extra creaturas , non inde multiplicantur processionis ; sed duæ solum admittendæ .

SYNOPSIS DIFFICULTATUM

ET SOLUTIONUM.

PRIMO , quamvis prima processio sit infinita activæ & passivæ sumpta , non implicat tamen alteram dari in linea voluntatis . Quia vero Verbum adæquate terminat intellectionem , & Spiritus sanctus spirationem , non datur processus in infinitum ; namque ultra duas personas a Patre procedentes , non est ulterior expectanda .

Secundo , confitemur quidem omnia in Deo esse quid unum , sed ubi non obviat relationis oppositio : quocirca Verbum & Spiritus sanctus sunt quidem identice idem , sed non relative : Quid plura adjiciam , intellectus , & volitio notionalis distinguuntur .

untur inter se virtualiter, quod sufficit ut sint diversorum terminorum inter se realiter relative distinctorum principia.

Tertio, tancti intellectio & volitio essentialis conveniat omnibus personis, non tamen notionalis; idcirco nec plures nec pauciores sunt quam duæ in Deo processiones: nec inter eos annumerandus est attributorum effluxus, cum sint meræ a natura emanationes, & sequantur ad eam sicut proprietates ad essentiam.

SECTIO TERTIA.

Utrum prima processio dicatur generatio, altera vero spiratio activa.

CONCLUSIO.

Sola prima processio dicitur generatio, altera vero dicitur tantum spiratio.

Probatur rationibus Theologicis.

PRIMA: Quotiescumque Scriptura sacra de divinis loquitur processionibus, de generatione perpetuam facit mentionem, ubi de prima agitur, alteram vero non nisi nominis Spiritus & Paracleti celebrat; Paracleti quidem, sed distincti a Filio qui utique est Paracletus: Atqui de processionibus nemini fas est, nisi, duce Scriptura sacra, loqui. Igitur juxta ejus oracula prior processio generatio appellanda est; posterior vero impulsus seu spiritus. Juvat hic texere ea quæ de utroque momento profert textus sacer.

Ex veteri Testamento Psalmo 2. habetur de termino primæ processionis: *Filius meus es tu, ego hodie genui te*; Et iterum Psalmo 109. *Ex utero ante luciferum genui te*; Et rursus Isaiæ 53. *Generationem ejus quis enarrabit*? Ex novo vero Testamento Matth. 3. Pater divinus Christum alloquens sic intonat: *Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui*. Capite 11. *Nemo novit Filium nisi pater*; Et iterum capite 16. Petrus de Christo ait: *Tu es Christus Filius Dei vivi*. Similiter & Joannis 10. habetur: *Unigenitus Filius qui est in sinu Patris*. Denique & Romanorum 8. *Qui etiam proprio Filio non pepercit*.

Scriptura sacra non silet Spiritum sanctum: Joan. 15. sic legitur: *Cum autem veneris Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me*. Rur-

sus 1. Corinth. 2. Apostolus ait: *Quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei*. Ergo &c.

Secunda sic se habet: Non licitum est citra errorem sanctis refragari Patribus, divinam interpretantibus Scripturam: Sed isti uno veluti calamo scribunt esse quid ineffabile nec ratione comprehendere possent cur prima processio sit generatio, secunda vero dicatur impulsus. Igitur standum est symbolo quod D. tribuitur Athanasio ubi habetur: *Filius a Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus. Spiritus sanctus a Patre, & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens*. Observes velim terminum secundæ processionis eo loci vocari Spiritum sanctum: Porro utramque processionem etiam nomine atque vocabulo ineffabilem esse asserunt. Gregorius Nazianzenus, oratione 29. S. Basilii libro 3. contra Eunomium; S. Chrysostomus homilia 4. de incomprehensibili Dei natura; S. Cyrillus Alexandrinus libro 2. Thesauri; S. Ambrosius libro 1. de fide cap. 5. Ante ipsos S. Athanasius epistola de Synodi Nicænæ decretis. Non prætereundus sanctus Augustinus qui lib. 15. de Trinitate cap. 27. fuso scribit calamo terminum solius primæ processionis esse Filium genitum, libro vero tertio contra Maximinum cap. 14. sic loquitur: *Cur unus Filius sit, & alius non sit filius . . . quid autem inter nasci & procedere interfit, de illa excellentissimæ naturæ loquens, explicare quis potest? . . . Distingueret autem inter illam generationem & hanc processionem nescio, non valeo, non sufficio.*

Tertia: Illa processio generatio esse censetur, in qua terminus procedit formaliter in similitudinem naturæ; generatio quippe sic a Philosophis definitur, origo viventis a vivente, principio conjuncto in similitudinem naturæ; illa vero nomine Spiritus insignienda est, ubi terminus veluti pondus, inclinatio & impulsus ad alterum procedit: Atqui res sic se habet respectu prioris & posterioris processionis apud Deum: Ergo &c. Ista ratio est D. Thomæ qui hoc ipsum probat ex processo hic art. 4. his verbis: *“Processio igitur, quæ attenditur secundum rationem intellectus, est secundum rationem similitudinis. Et in tantum potest habere rationem generationis, quia omne generans generat sibi simile: Processio autem quæ attenditur secundum rationem*

„rationem voluntatis non consideratur
 „secundum rationem similitudinis, sed
 „magis secundum rationem impellentis
 „& moventis in aliquid, & ideo quod
 „procedit in divinis per modum amoris,
 „non procedit ut genitum, vel ut filius,
 „sed magis procedit ut spiritus. Quo no-
 „mine quædam vitalis motio & impul-
 „sio designatur: prout aliquis ex amore
 „dicitur moveri vel impelli ad aliquid
 „faciendum. „

Diluntur objecta.

Obijciat 1. Prima processio absque ratio-
 ne dicitur generatio: Ergo &c. Probat-
 ur antecedens. Intellectio non nisi in esse
 intentionali & repræsentative, nusquam
 vero substantialiter producit terminum si-
 milem. Ergo &c.

Respondet negando antecedens. Ad pro-
 bationem distingo: intellectio in creatis
 non producit terminum in substantia simi-
 lem, concedo: in divinis, nego. Intel-
 lectio creata est solummodo accidens, quo-
 circa deficit ut producat substantiam; se-
 cus vero intellectio divina quæ est ipse Deus
 apud quem accidens non habet locum: a-
 lunde autem constat intellectionem divi-
 nam esse secundam: Igitur producit ter-
 minum in substantia similem.

Instabis. Si intellectio divinz producat
 terminum substantialiter similem, hoc ip-
 sum contingit vel ratione objecti cogni-
 ti, vel ratione ipsius principii generan-
 tis: Sed neutrum admittendum est: non
 primum quidem, alias similitudinem re-
 præsentationis objecti tantum produceret,
 quod dubio procul ad generationem non
 spectat: alterum quoque deest; intellectus
 enim non producit intellectum. Igitur nec
 intellectio quid simile generanti.

Respondet negando minorem, & dico
 neque intellectum solum, neque vel ipsam
 intellectionem divinam producere termin-
 um, sed patrem, sed naturam subsisten-
 tia paternitatis actuatam producere vi suæ
 intellectionis personam sibi in substantia
 similem. Igitur similitudo attenditur &
 secundum objectum repræsentatum; Deus
 quippe se contemplant producit Filium:
 & secundum principium generans, qua-
 tenus generat Filium sibi similem.

Urgebis. Atqui intellectus simul cum na-
 tura operans non potest producere termi-
 num in substantia similem: Et probatur.
 Intellectus non producit Verbum nisi ut

actuatus specie impressa quæ est vicaria ob-
 jecti in creatis, & nisi in divinis essentia
 divina illi uniatur per modum speciei im-
 pressæ: & hoc ut producat Verbum: Sed
 hæc generationis ratio terminatur ad simi-
 litudinem solum repræsentationis, adeo-
 que ad similitudinem metaphoricam: Er-
 go &c.

Respondet negando subsumptum. Ad pro-
 bationem distingo: Intellectio Dei generat
 Verbum quatenus essentia divina unitur
 intellectui suo per modum speciei im-
 pressæ quæ est ipsa Dei natura, quæque
 se communicat eo ipso quo Deus se contem-
 platur, concedo: secus, nego antecedens
 & consequentiam. Non eodem modo ratio-
 cinandum est, inquit D. Thomas hic art.
 2. de Deo & de creaturis. Revera quidem
 intellectus communicat naturam præconcep-
 tam termino conceptionis, quo fecun-
 datur ad concipiendum objectum, & juxta
 conatum suum & non ultra: Si igitur sit
 creatus, jam ipse est accidens, jam species
 impressa qua fecundatur ad producendum
 Verbum de objecto est utique accidens:
 quid igitur mirum si producendo Verbum
 quod ejusdicitur conceptus, solummodo
 producat Verbum quod est repræsentatio
 objecti solum accidentaliter? in Deo vero
 cuncta sunt Deus & substantia: & ideo
 intellectus divinus, cum natura illi unita
 per modum speciei impressæ, non solum
 in esse intentionali, sed & in esse substan-
 tiali producit Verbum.

Oppones secundo: qui procedit in simi-
 litudinem naturæ est genitus, & actio
 ex qua procedit generationis nomine ce-
 lebranda est: Atqui Spiritus sanctus præ-
 cedit in similitudinem naturæ: Igitur non
 una sed multiplex est generatio. Probat-
 ur minor. Spiritus ille non est a Deo
 extraneus: si non procederet in similitudi-
 nem naturæ, jam foret extraneus, quod
 magnam implicat contradictionem, immo
 & blasphemiam spirat. Ergo &c.

Respondet negando minorem. Ad proba-
 tionem distingo, si Spiritus sanctus non
 procederet vi amoris divini, & quidem
 infiniti, foret extraneus, concedo: sin mi-
 nus, nego. Iterum atque iterum dicimus
 cuncta in Deo esse unum, sed juxta pro-
 cessiones, diversos in Deo ordines distin-
 gui: videlicet ordinem Patris ad Filium,
 qui via intellectus assimilativi procedit;
 ordinem vero Patris & Filii ad Spiritum
 sanctum per modum impulsus, & pondetis
 ad objectum amatum: ea ducti ratione
 sancti

ris ad objectum amatum : ea ducti ratione sancti Doctores duas in Deo agnoscunt processiones, non penes naturam, sed penes intellectum & voluntatem operantes ; hinc una jure merito dicitur generatio, altera vero spiratio.

Sic respondet ad difficultatem D. Thomæ hic quæstio. 27. art. 4. ad primum his verbis : " Dicendum, quod quiddam est in divinis, est unum cum divina natura. Unde ex parte hujus unitatis non potest accipi propria ratio hujus processionis, vel illius : secundum quam una distinguatur ab alia, sed oportet quod propria ratio hujus vel illius processionis accipiat secundum ordinem unius processionis ad aliam. Hujusmodi autem ordo attenditur secundum rationem voluntatis & intellectus. Unde secundum horum propriam rationem fortitur in divinis nomen utraque processio, quod imponitur ad propriam rationem rei significandam. Et inde est quod procedens per modum amoris, & divinam naturam accipit, & tamen non dicitur natum. "

Instabis : " Atqui Spiritus sanctus vi suæ processionis formaliter procedit ut similis : Igitur & dicendus est genitus. Probatur antecedens. Processit formaliter ut Deus, alias diceretur Deus per accidens. Igitur & ut similis. "

Respondes distinguendo. Spiritus sanctus procedit formaliter ut Deus, quatenus terminat amorem Dei, concedo : ita ut vi suæ processionis evadat similis, nego. Certum est actum quo Pater & Filius se mutuo diligunt esse divinum, quia infinitus est ; quocirca cum infinitum physicum in solo Deo reperitur, manifestum est Spiritum sanctum procedere ut Deum, & esse Deum per se, nusquam vero per accidens. Nec mirum : Pater a nullo procedit, quippe qui sit principium non de principio : ex quo sequitur Deum non esse præcise Deum propter similitudinem quæ in prima contingit processione, sed ex eo quod sit ens a se : sive igitur Deus se contempletur, sive se amet, utroque modo suam communicat naturam, & ex illius naturæ communicatione terminatum intellectus, cum voluntatis nominatur Deus & de facto est.

Urgebis : amor ex similitudine profluit in alterum. Igitur Spiritus sanctus tamen amore procedat, dicendus est genitus.

Respondes distinguendo, amor profluit
Boucat Theol. Tom. II.

in alterum ex similitudine radicali, & principii cum termino, concedo : ex similitudine formali, ita ut actus amoris sit formaliter assimilativus, nego. Similiter duplex distinguenda est : altera quæ est amoris principium, altera quæ est ipse terminus amoris. Citra dubium est Patrem & Filium, summam in se præhabere bonitatem quæ est ratio mutui amoris motiva : Sed ejusdem amoris terminus est pondus ad se ipsos, & non similitudo quæ jam supponitur expressa in generatione filii.

Hec ratio est D. Thomæ qui ibidem ar. 4. ad secundum sic habet : " Dicendum, quod similitudo aliter pertinet ad verbum, & aliter ad amorem, nam ad verbum pertinet in quantum ipsum est quædam similitudo rei intellectæ, sicut genitum est similitudo generantis, sed ad amorem pertinet, non quod ipse amor sit similitudo, sed in quantum similitudo est principium amandi. Unde non sequitur quod amor sit genitus, sed quod genitum sit principium amoris. "

Insistes : processio secunda communicat termino unam & eandem naturam quæ communicatur filio. Igitur Spiritus sanctus procedit formaliter, ut similis & genitus. Probatur consequentia. Si non procederet formaliter ut similis, esset cum cæteris personis quid unum solummodo moraliter & affective : sed absurdum consequens : Ergo & antecedens.

Respondes distinguendo antecedens : processio secunda communicat termino unam & eandem naturam unitate identica, concedo : unitate similitudinis, subdistinguendo, similitudinis substantialis, concedo : similitudinis activæ, nego. Concedimus Spiritum sanctum esse eatenus Patri & Filio similem identice, quatenus eadem est in oculis personarum natura, & quidem singularis, siquidem personæ non sunt similes Patri per meram naturæ conformitatem, sicut duo homines dicuntur inter se similes ; namque tres personæ sunt unus Deus : Sed contendimus Spiritum sanctum non habere similitudinem actionis, cum procedat amore, qui quidem non est assimilativus sed ponderativus.

Ad confirmationem, nego inde sequi Spiritum sanctum esse Deum tantum affective ; sicut enim Filius non est Deus mere intentionaliter, tamen procedat via intellectus objectum sibi repræsentantis, quia

quia intellectio est infinita, adeoque ab omni accidentis labe immunis, sed reipsa in se substantialis, & consequenter in termino; pari & consimili ratione Spiritus sanctus est Deus substantialiter; quandoquidem procedit ex amore quidem affectivo, sed infinito & substantiali, qui certe terminata quoque exigit substantialem,

Dices: Si Verbum procedit ex cognitione Dei, Spiritus vero sanctus ex ejus amore, jam Filius procedet quoque ex cognitione creaturarum, Spiritus vero sanctus ex earum amore: Sed absurdum consequens, cum Deus a creaturis non dependeat: Ergo &c.

Respondet negando utramque sequelam, Verbum enim est terminus primarius cognitionis Patris; sicut & Spiritus sanctus primarius sui amoris; creaturæ vero non sunt nisi termini secundarii tum intellectus, tum voluntatis Dei; unde tamen Deus eis & intelligat, & amet, nihil tamen ad intra ex eis consequitur in eo.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Prima processio recte dicitur generatio, secunda vero spiratio activa.

PRIMO, Scriptura sacra meminit solum duplicis processionis: terminum prioris vocat Filium genitum; posterioris vero Spiritum sanctum.

Secundo, SS. Patres uno veluti calamo hæc scribunt. Imprimis S. Basilius l. 3. contra Eunomium, Chrysostomus Hom. 4. de incomprehensibili Dei natura &c.

Tertio, ratio D. Thomæ ea est. Persona secunda procedit in similitudinem naturæ, videlicet per intellectum qui est assimilativus: secunda, ut pondus, nempe per amorem. Igitur &c.

Synopsis argumentorum in contrarium & responsum.

PRIMO: Intellectio Dei non est accidens, unde personam producere valet: quia vero actiones sunt suppositorum, non dicimus intellectionem producere Filium, sed Patrem ista mirabili fecunditate donari.

Secundo: Tamen intellectus Patris sit fecundus, quatenus natura divina per modum speciei impressæ, & expressæ illi unitur, non inde concludendum est, intellectum Patris producere Verbum inane

& solam objecti intellecti representationem, sed potius Verbum ipsi Patri consubstantiale, quia & intellectus, & intellectio quibus produciuntur sunt substantiæ, entia a se, & ipse Deus.

Tertio: Spiritus sanctus non procedit in similitudinem naturæ, nisi identice, & supponit similitudinem Patris expressam in Filio: Quocirca nemo Catholicus dixerit Spiritum sanctum esse genitum; & consequenter ejus processionem nomine generationis celebrari.

ARTICULUS SECUNDUS.

De relationibus & constitutivis personarum.

RELATIONES in creatis sunt quidem minimæ, in divinis vero sunt supremæ entitates, quia in his fundatur mysterium sanctissimæ Trinitatis: ipsæ autem a processionibus suam ducunt originem De his ergo quærimus 1. An sint? 2. An distinguantur ab essentia? 3. An sint de integritate intrinsecæ essentia? 4. Quomodo realis eorum distinctio maneat cum unitate naturæ in qua identificantur? 5. Utrum addant essentia aliquam perfectionem? 6. Denique an propriam habeant existentiam?

SECTIO PRIMA.

An sint in Deo relationes reales, & quot?

SUPPONO personas divinas realiter distinguui inter se; cum enim fides dicat esse tres, hanc quoque innuit distinctionem, distinctio autem personalis est realis; unde in Concilio Florentino sessione 16. habetur tres esse hypostases reipsa differentes. Quæritur ergo an dentur in Deo relationes reales, & quot sint? Unde sit

CONCLUSIO PRIMA.

Dantur in Deo relationes reales.

Probatur auctoritate, & ratione.

Primo auctoritate.

LEGITUR 1. Joan. 5. *Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. Audis Patrem, Filium & Spi-*

Spiritus sanctum mutuos habere respectus; quis enim negaverit Patrem, v. g. non referri ad filium, & vicissim filium ad Patrem? Igitur ex sacra Scriptura dantur in Deo relationes. S. Thomas hic, q. 28. art. 1. est Scripturæ fidelis interpret. In argumento, sed contra, ita loquitur: „Pater non dicitur nisi a paternitate, & filius a filiatione. Si igitur paternitas & filiatione non sunt in Deo realiter, sequitur quod Deus non sit realiter Pater, aut Filius, sed secundum rationem intelligentiæ tantum. Quod est hæresis Sabelliana. „ Tum in corpore: „ Dicendum, quod relationes quedam sunt in divinis realiter. . . Necessè est quod relationes quæ secundum processionem divinas accipiuntur, sint relationes reales. „ Quid plura adjiciam? Ita definitum est in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. Firmiter.

Secundo, rationibus Theologicis.

PRIMA hæc est: Inter personas prima dicitur Pater, altera, Filius; tertia, Spiritus sanctus. Juxta illud Matth. 28. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii & Spiritus sancti*, sed Pater refertur ad Filium, Filius vero ad Patrem. Sed Pater & Filius referuntur ad Spiritum sanctum, sanctus vero Spiritus ad utrumque. Igitur dantur relationes reales in Deo.

Secunda: Ubi est principium & emanatio alicujus ab alio, ibi sunt relationes reales, quia sunt respectus emanati a principio a quo res emanant: Atqui in divinis est principium a quo emanat secunda persona; & etiam a quo emanat tertia. Igitur in Deo sunt relationes reales.

Tertia: Respectus qui reperitur inter duo realia nemine cogitante, est realis: Atqui Pater in divinis, nemine cogitante, habet respectum ad Filium, & e contra Filius ad Patrem: Ergo &c.

CONCLUSIO SECUNDA.

Sunt tantum in divinis quatuor relationes, paternitas scilicet, filiatione, spiratio activa, & spiratio passiva. Ita D. Thomas hic ex professo cum aliis Theologis.

Probatur ratione.

Duæ sunt tantum processionem in divinis, seu origines, & in ipsis fundantur

relationes: Sed quilibet fundat duas. Ergo &c. Probatur minor. Generatio, v. g. active sumpta ex parte principii a quo fuit, fundat paternitatem, quæ ad ipsam resultat, passive vero considerata de ex parte termini fundat filiationem, quæ filius refertur ad Patrem. Item spiratio activa ex parte principii Patris scilicet & Filii fundat unam relationem spirationis activæ ad terminum: Dico unam, quia Pater & Filius eadem volitione spirant Spiritum sanctum, unde sunt quidem duo spirantes, unus vero spirator. Passive autem considerata fundat relationem spirationis passivæ quæ Spiritus sanctus refertur ad Patrem & Filium. Ergo &c.

Solentur objectiones adversus primam conclusionem militantes.

OBJICIENS: D. Augustinus lib. 5. de Trinitate cap. 12. & 15. pag. 122. comparat relationem Patris ad Filium cum ea qua Dominus refertur ad servum: Sed ista est tantum relatio rationis: Igitur & relatio divina.

Confirmatur. Idem lib. 5. de Trinit. cap. 16. comparat relationem Dei cum ea quam habet summa census ad Principem, qui potest illi determinare modo majus, modo minus pretium: Sed hæc est relatio rationis. Ergo &c.

Respondetur distinguendo Antecedens. S. Augustinus comparat relationem Patris divini ad suum Filium cum ea quam Dominus habet ad servum, quoad aliquid concedo: comparat quantum ad omnia; nego. Comparatio est solum penes respectus, & non penes entitatem & dependentiam; nimirum servus dependet a Domino, nusquam vero verbum a Patre: Item mutui respectus Domini ad servum, sunt accidentia; sed in Trinitate omnia sunt Deus. Cæterum non habetur expresse S. Doctorem laudatam instituere comparisonem.

Ad confirmationem eadem est responsio. Quid plura? Argumentum non militat de relationibus quæ sunt inter personas divinas, sed de relatione Dei ad creaturas, quæ potest Creator mutare ad libitum sine subordinatione, sicut summa census invariatur physice manens, variatur in pretio ad libitum Principis: Porro relationes divine sunt substantiales seu proprietates personales per se subsistentes, quippe quæ sint divine; ita colligitur ex Augustino lib. 5. de Trinit. cap. 11. pag. 120. Quam-

"Quamvis, inquit, diversum sit Patrem esse, & Filium esse, non est tamen diversa substantia; quia hæc non secundum substantiam dicuntur, sed secundum relativum, quod tamen relativum non est accidens, quia non est mutabile."

Instabis: Relata mutuam dependentiam inter se dicunt: Sed non potest esse in Deo dependentia: Ergo nec relatio realis.

Respondeo distinguendo, in creatis, concedo: Nam ibi relationes sunt accidentia quæ dependent a subiecto, sicut & terminus a principio: in divinis, nego; dicunt enim solum exclusionem & distinctionem termini a principio, suntque perfectiones simpliciter simplices.

Urgebis, si darentur relationes reales in divinis, esset in Deo mutatio: absurdum consequens, Ergo & antecedens. Probatur sequela, adveniret, v. g. Deo paternitas, sed ubi aliquid advenit, ibi fit & mutatio. Ergo &c.

Respondeo negando sequelam, mutatio enim reperitur solum in creatis. Ad probationem distinguo, advenit paternitas secundum respectum & esse ad, in instanti a quo ab ipso fluit Filius, concedo; secundum rem & in instanti in quo, nego.

Oppones 1. Relatio rationis sufficit in Deo ad constituendas personas. Igitur relationes in Deo non sunt reales. Probatur antecedens. 1. Deus dicitur realiter Creator a relatione rationis, quam habet ad creaturas. Item Christus dicitur realiter Filius beatissimæ Virginis per relationem rationis, quam habet ad ipsam. Ergo &c.

Respondeo negando utramque paritatem. Aliud namque est denominare, aliud est constituere personam: licet relatio sit tantum rationis, denominat tamen relliter aliquid, quia fundatur in actione reali physica, sed non constituit illud in ratione personæ. Relatio quidem Creatoris fundata in productione creaturarum est in Deo solum relatio rationis, quia non advenit illi aliquid ex productione creaturarum; unde non mutatur physice, & ideo non refertur realiter ad creaturas; tum quia est infinitæ supra eas, & ab illis omnino independens; advenit tamen illi respectus rationis fundatus in dependentia novi termini ad extra positi, qui quidem respectus denominat illum Creatorem. Similiter Christus, licet accipiat esse a BB. Virgine, quia tamen relatio filiationis fundatur in supposito, quod in creatis dependet a causa productiva, & ex alia parte

Christus sit persona divina, adeoque a creaturis independens, dicitur solum Filius Patris æterni per relationem realem, Filius vero beatæ Virginis, & quidem vere, per relationem rationis. Quare vero Filius BB. Virginis? quia relatio illa rationis habet fundamentum reale, concursus scilicet Deiparæ ad producendam sanctam humanitatem quæ physice unita est Verbo divino. Sicut igitur mater Petri vere dicitur ejus mater tamen non produxit animam, quia ad hoc sufficit ut concursus mulieris ad humanitatem terminetur, quæ unitur animæ, sic & idem dicendum proportionem servata, de BB. Virgine respectu Christi.

Solvuntur objectiones contra secundam conclusionem procedentes.

OBJICIENS. Si sint quatuor in Deo relationes, erit in Deo compositio: Absurdum consequens, ergo & antecedens. Probatur antecedens. Deus erit compositus ex natura & quatuor relationibus seu etiam & tribus personis. Ergo &c.

Respondeo negando antecedens, ad probationem distinguo, erit in Deo compositio ex relationibus & personis sine fundamento & solum propter debilitatem intellectus nostri, qui concipit divina sicut creata, concedo: cum fundamento, nego. Ad cujus explicationem notandum est triplicem distingui a Philosophis compositionem; alteram physicam quæ est ex materia & forma; alteram metaphysicam, quæ coalescit ex forma & subsistentia, quæ quidem subsistentia dicit & subsistentiam ipsam, & existentiam per quam limitat formam & contrahit ad talem naturam: alteram demum logicalem quæ constat genere & differentia, quæque consistit in conceptu duplici, altero scilicet communi fundato in materia physica, vel materia metaphysica, altero vero particulari fundato in forma sive physica, sive metaphysica, id est intellectu ex materia & forma producit conceptum modo communem, ut conceptum animalitatis, seu principii sentiendi, quod convenit tam brutis quam hominibus, modo particularem, ut conceptum rationalitatis, qui convenit solis hominibus ratione naturæ humanæ.

Porro, nulla ex his compositionibus reperitur in Deo, ne quidem logicalis, saltem cum fundamento, quia hæc fundatur supra compositionem vel physicam, vel metaphysicam, quæ non est in Deo. Pre-

terea

terea personæ sunt quid completum ratione termini seu subsistentiæ relativæ, paternitas enim, v. g. infinitam importat perfectionem in sua linea, quippe quæ dicat absolutum simul & relativum, videlicet naturam tali, vel tali relatione & subsistentia aduatam.

Dices: dum concipitur Deus Pater, & postea Deus Filius, concipitur major perfectio in secundo instanti. Igitur conceptus Patris se habet, ut perfectibile ad conceptum Filii, tanquam ad suum perfectivum.

Respondet distinguendo, concipitur major perfectio extrinsece & propter debilitatem nostri intellectus, concedo: Intrinsece & cum fundamentum in re, nego.

Injalis, si sint quatuor relationes, erunt tres personæ, adeoque numerus in Deo: Sed numerus dicit imperfectionem, & naturam divisionem. Ergo &c. Probatur Antecedens, numerus resultat ex multis unitatibus, seu entibus completis quorum quodlibet est unum in se: Ergo &c.

Respondet distinguendo, erit numerus physicus fundatus in entibus materialibus, nego: Metaphysicus, subdistinguo: relativus, concedo, & ad hunc sufficiunt multæ personæ completæ in linea personæ; absolutus resultat ex multis entibus completis, nego. Cum autem sit unica natura, sed utique unicum absolutum, & proinde in hoc nullus numerus absolutus.

Ad probationem similiter distinguo: numerus resultat ex multis unitatibus vel absolutis, vel relativis, concedo: ex multis absolutis semper, nego. Est autem in sanctissima Trinitate numerus solum in personis, quæ dicunt aliquid relativum formaliter habens eandem naturam; unde sunt tres personæ, non autem tres Dii.

Injistes: Relatio reddit naturam divinam incommunicabilem: Igitur si sint plures relationes, erunt plures Dii.

Respondet distinguendo: reddit naturam divinam incommunicabilem, ut appropriatam, concedo: secundum se, nego. Natura divina potest considerari dupliciter, ut appropriata, v. g. per paternitatem; sic enim illam dicit Pater, & sub hoc respectu non communicatur Filio. 2. Secundum se, & sic est eadem & communis in omnibus personis.

Rursus injalis: suppositum divinum est natura divina individuata per relationem. Igitur erunt tres naturæ, adeoque tres Dii.

Respondet distinguendo, & illa natura

Constat Theol. Tom. II.

secundum se manet semper communicabilis, concedo: Incommunicabilis, nego. Natura divina formaliter ut connotat paternitatem, non communicatur Filio, alias esset ipse Pater, bene tamen secundum se. Porro, ut essent multi Dii, forma absoluta substantialis deberet multiplicari, cum autem immultiplicata maneat, est unicus Deus.

Dices, Pater & Filius vi innati amoris sanctum spirant Spiritum: Igitur duæ relationes spirationis activæ admittendæ sunt, unde sequitur reperiri in Deo quinque relationes.

Respondet distinguendo, Pater & Filius sanctum spirant Spiritum eadem amoris vi & virtute, concedo: diversa, nego. Relative non opponuntur inspirando, unde idem est in Patre & Filio amoris impulsus. Quocirca inquit divus Thomas, tametsi duo sint spirantes, unicus tamen est spirator.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Dantur in Deo relationes reales.

Quatuor numerantur.

PRIMUM patet juxta illud 1. Joan. 5. 7. *Tres sunt qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt.* Sed prima persona est realiter Pater, similiter & secunda realiter Filius, tertia etiam realiter Spiritus sanctus; Pater vero refertur ad Filium, & alternata vice Filius refertur ad Patrem, uterque vero ad Spiritum sanctum, sicut & Spiritus sanctus correfertur ad Patrem & Filium. Ergo &c.

Secundum, non minus evidens est. Et certe, tot sunt in Deo relationes, quot mutui inter personas divinas reperiuntur respectus: Atqui inter personas divinas quatuor sunt ejusmodi respectus, quandoquidem prima persona secundam respicit ut Filium, ista vero primam ut Patrem. Igitur, in prima est relatio paternitatis, in secunda vero filiationis respectus. Insuper Pater & Filius se mutuo redamantes respiciunt Spiritum sanctum, ut sui amoris terminum; Spiritus vero ille ineffabilis ad utrumque veluti unicum processiois suæ principium vicissim respicit, unde resultat relatio spirationis activæ in Patre & Filio, relatio vero spirationis passivæ in Spiritu sancto. Ergo &c.

V 3

SY-

SYNOPSIS OBJECTIONUM

ET RESPONSIONUM.

PRIMO: Tamen si reales admittantur in divinis relationes, non inde sequitur esse in Deo, vel dependentiam, aut mutationem: Non quidem primum, quia relationes illæ mirabiles non sunt accidentia, sed ipsa Dei substantia: nec quoque secundum, quia non datur instans, in quo non sit Pater, non sit Filius, non sit Spiritus sanctus: sed nec istæ relationes sunt meræ rationis respectus, cum sint ipsissimæ divinæ personæ, quæ per relationes constituuntur, ut dicitur infra.

Secundo: Dicimus quoque nec plures, nec pauciores esse in Deo quam quatuor relationes. Et vero licet Pater & Filius sanctum spirant Spiritum, hoc fit per modum unius principii, non enim Pater & Filius relative in spirando opponuntur, unde sunt quidem duo spirantes, unus vero spirator. Ergone multiplicatis relationibus, multiplicatur divinitas? Nullo modo; siquidem relationes secundum esse in sunt ipse Deus. Quocirca numerus est penes personas, & compositio non nisi extrinseca.

SECTIO SECUNDA.

Utrum relationes distinguantur ab essentia.

GILBERTUS Porretanus Episcopus Pictaviensis, insignis Philosophus, sed pessimus Theologus circa annum 1145. docuit abstracta in divinis differre realiter a concretis, v.g. Deitatem differre a Deo, paternitatem a Patre; item relationes divinas distingui realiter ab essentia. Habita est collatio cum ipso, alia Augustoduni, alia Lutetiæ Parisiorum, sed sophisticæ argumentando, vacuum remisit omnem demonstrationem, unde in opinione pertinax remansit; tandem in Concilio Rhemeni sub Eugenio III. divus Bernardus ipsum vicit & convertit, ut legitur in Serm. 80. in Cant. de hac disputatione; Specie tamen honoris Gilbertus non fuit in Concilio damnatus, sed ad reconciliationem admittus. Ex alia parte Durandus posuit relationes divinas distingui ab essentia divini realiter, non quidem tanquam rem & rem, sed modaliter, ut rem & modum suum. Denique Scotus vult illas distingui

a natura formaliter ex natura rei, & nomine cogitante. Contra quos sit

CONCLUSIO.

Relationes divinæ virtualiter solum distinguuntur ab essentia.

Probitur auctoritate & ratione.

Primo, ex Conciliis.

LATERANENSE cap. *Damnamus*, dicit relationes in Deo & essentiam, esse unam & eandem simplicem entitatem. Rhemense vult scribi stylo ferreo; sapientium aliaque attributa esse Deum. Florentinum sess. 16. definit essentiam & relationes sola ratione distingui; sic enim ibi loquitur Joannes Theologus Latinus: "Substantia & persona re sunt idem, secundum autem modum intellectus nostræ differunt." Marcus Theologus Græcus respondet: "Græcos non differre a Latinis hac in re." Igitur ex totius Ecclesiæ consensu, relationes divinæ non nisi virtualiter ab essentia distinguuntur.

Secundo, ex ratione, & aequè multiplici.

PRIMO QUIDEM evertendo fundamentum opinionis contrariæ. Si esset distinctio realis inter relationes & essentiam, jam esset in Deo quaternitas entitatum, nempe essentia & tres personæ, & hoc damnatur a Concilio Lateranensi. Quoad Scotum: vel ejus distinctio coincidit in opinionem Durandi, vel in nostra: si primum, admitteret quaternitatem; si secundum, constaret unicam entitatem in relationibus & essentia: unde non potest esse ulli distinctio per mentem.

Secundo: Ex omnibus Doctoribus & Theologis, omnia in Deo sunt unum; ubi non obviat relationis oppositio. Sed relationes non opponuntur cum essentia. Igitur sunt idem re, adeoque ab ea distinctæ tantum per mentem.

Tertio: Idem isto probatur ratiocinio. Essentia divina includit in suo conceptu relationes, ita D. Thomas hic, qu. 28. art. 2. ubi dicit esse increatum eodem modo se habere ad relationes divinas, sicut esse inhaerens respectu relationis creatæ, & infra qu. 33. art. 3. ad 1. ubi docet in divinis communia includi in conceptu proprio. Igitur essentia non distinguitur realiter a rela-

relationibus, alias non includeret eas in suo conceptu objectivo & formali. Probat brevis. Essentia potest considerari, vel ut ens increatum, vel ut ens a se & ut constitutum divinæ: Atqui sub priori respectu explicite dicit omnia attributa tam personalia quam absoluta: formaliter enim sunt quid inæcreatum, implicite vero includit relationes: In quantum ens a se, est fons & origo omnium perfectionum & personarum. Ergo &c. Caterum personæ spectatæ ut termini naturæ illam dicunt explicite, quia sunt ejus complementa.

Solvantur objectiones.

Objectiones, divus Augustinus lib. 7. de Trinitate cap. 4. dicit quod Deus non eo Deus est, quo Pater; Igitur deitas plurius ratione distinguitur a paternitate.

Respondeo distinguendo Antecedens, Deus non eo Deus est quo Pater, secundum modum significandi, concedo: a parte rei, & secundum rem, nego. Primum solummodo intendit Augustinus; ratio enim ejus cur Deus non sit Deus sub eadem ratione qua Pater est, in eo consistit quod Deus per paternitatem se habeat ad alterum, scilicet vero si secundum se spectetur.

Insuper. S. Augustinus ibidem dicit, quod Deus eo sit Deus, quo est sapiens. Igitur vult Deum magis distingui a paternitate quam a sapientia, adeoque & plurius virtualiter, sed ex natura rei.

Respondeo distinguendo Antecedens: Deus eo Deus est quo sapiens, physice, concedo: Formaliter, nego. Entitative omnia sunt unum in Deo, ut non semel dictum est; sed quia sapientia, paternitas, & alia attributa, tum absoluta, tum relativa distinguuntur virtualiter ab essentia, ideo formalitas deitatis, & sapientia, & paternitatis, similiter & filiationis ac spirationis passivæ multiplex est, non quidem a parte rei, sed per mentis operationem.

Insuper. Atqui multiplex censeri debet etiam ipsam mentis operationem. Ergo &c. Probat Antecedens. Diveria non possunt prædicari de eodem, nisi sint talia ante mentis conceptum: Sed deitas & paternitas, v.g. sunt quid diversum. Ergo &c.

Respondeo negando subsumptum: Ad probationem distinguo Antecedens; diveria non possunt prædicari de eodem secundum eundem respectum, concedo: Se-

cundum diversum, nego. Norant omnes Theologi distinctionem virtualem inter essentiam & attributa sufficere ad fundandos diversos conceptus, quibus & attributa veluti diversæ ab essentia perfectiones explicantur; hinc recte dicitur, Deus est sapiens, est bonus, justus &c.

Insuper. Ante omnem operationem & nemine cogitante, essentia divina prout absoluta, est communicabilis, & de facto communicatur tribus personis, scilicet vero ut relationem connotat. Igitur paternitas distinguitur ab essentia ex natura rei.

Respondeo negando consequentiam. Ad hoc enim sufficit distinctio virtualis inter essentiam & paternitatem, ut natura secundum se sit communicabilis, tum & incommunicabilis, sic est ut appropriata, scilicet, ut dicit paternitatem.

Persister. Spiratio activa, v.g. quæ est in filio est a Patre & per Patrem in Filio, & ab eo profluit. Igitur relatio distinguitur formaliter ex natura rei ab essentia.

Respondeo distinguendo Antecedens: Spiratio activa est a Patre, ut a principio illam communicante, concedo: ut a termino relativo, subdistinguo, respectu Spiritus sancti, concedo: respectu Filii, nego. Spiratio enim illa non habet cum Filio oppositionem relativam, quocirca non est in eo, nec ut processio, nec ut relatio constituens personam.

Persister, spiratio passiva nullam habet oppositionem cum paternitate & filiatione, & tamen ab illis distinguitur. Ergo &c.

Respondeo distinguendo Antecedens, spiratio passiva non habet oppositionem immediatam, concedo; mediatam, nego. Paternitas enim & filiatio postulant spirationem activam, qua mediante opponantur Spiritui sancto relative, unde Spiritus sanctus per spirationem passivam est persona realiter distincta a Patre & Filio, sed non ab essentia.

Dices: Tam spiratio activa in Patre, mediante paternitate, opponitur filiationi, quam filiatio, mediante spiratione activa opponitur spirationi passivæ. Ergo &c.

Respondeo negando antecedens & partem propter duo: primo quidem quia paternitas est prior spiratione activa, & non e contra; ac proinde paternitas nec intercedit media inter spirationem activam, & filiationem, nec spiratio activa opponitur relative filio. Secundo, quia filius mediante spiratione activa producit

Spiritum sanctum, e contra vero Pater mediante spiratione activa non producit filium; adeoque inter Patrem & Filium nulla est oppositio relativa sive mediata, sive immediata per spirationem activam, secus vero cum Spiritu sancto.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Relationes divine virtualiter tantum ab essentia distinguuntur.

PRIMO: Ita propugnat Concilium Lateranense cap. *Damnatus*: Florentinum sess. 16. ubi habetur, *Substantia & persona re sunt idem.*

Secundo: Idem hoc ratiocinio probatur: distinctio realis solum reperitur in divinis inter ea quæ relative opponuntur, alias si multiplicaretur absolutum, multiplicaretur & divinitas: hoc est, si adesset distinctio realis inter essentiam & personas, similiter & inter attributa ad invicem, jam plures essent Dii: Atqui essentia divina relative non opponitur cum personis. Ergo &c.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM

ET RESPOSITIONUM.

PRIMO: Bene dicit Augustinus, Deum non eo esse Deum, quo Patrem: Deus quippe aliquid mere absolutum importat, Pater vero dicit relativum: Igitur sub diverso respectu hoc dicitur, quod distinctionem tantummodo virtutalem inter essentiam & personas arguit. Quinimmo ista distinctio sufficit, ut diversa eaque opposita de Deo prædicentur, videlicet absolutum & relativum, quod Pater generet & non Filius.

Secundo: Ex eo quod maior appareat distinctio inter absolutum & relativum, quam inter duo absoluta, v. g. inter sapientiam & bonitatem; hoc certe non fit nisi per rationem, & juxta nostrum concipiendi modum; res enim divinas per analogiam ad creata concipimus.

Tertio: Spiratio activa nonnisi Spiritui sancto relative opponitur; quocirca fundat distinctionem realem inter spirantes & spiratum, seu, Spiritum sanctum, nuncquam vero inter Patrem & Filium.

SECTIO TERTIA.

Quænam sit natura relationum in divinis?

SUPPONO essentiam relationis in eo potissimum consistere, quod sit ad aliud, quippe quæ merus sit respectus; non nihil tamen difficultatis occurrit circa relationes divinas; hinc quædam quæstiones ad elucidationem insinuantur.

Quæres 1. Utrum relationes aliquam addant essentiae Dei perfectionem?

Respondeo 1. Nullam addere in sensu identico, quandoquidem quidquid in Deo reperitur, ipse Deus est: quia vero distinctio virtualis essentiam inter & relationes reperitur, non eodem modo ratiocinandum est in sensu formali.

Responleo igitur 2. Relationes divinas aliquam addere essentiae perfectionem. Et probatur: Quæ distinguuntur virtualiter ab essentia, ab eadem veluti ejus proprietates & attributa promanant, adeoque ut quid illi additum: Sed attributa relativa sicut & absoluta ab essentia virtualiter profluunt: igitur sunt ejus proprietates & dotes, & consequenter perfectiones ipsi additæ. Altera ratio hæc est: Relatio divina formaliter ut relatio constituit personam; paternitas enim Deus est Pater, secunda persona est Filius per filiationis relationem; tertia Spiritus dicitur, & talis est per spirationem passivam: Sed nullus præter Heterodoxum dixerit personas, aut nihil esse, aut per aliquid a perfectione deficientes constitui: Igitur relationes sunt perfectiones reales, ipsi naturæ mirum in modum coherentes.

Dices, D. Thomas hic q. 42. art. 4. ait relationem non habere ex se, quod sit aliquid, sed quod sit ad aliud, omnem vero perfectionem attendi penes essentiam, & non penes relationem: "Ad secundum, inquit, quod æqualitas attenditur secundum magnitudinem. Magnitudo autem in divinis significat perfectionem naturæ, ut dictum est, & ad essentiam pertinet: & ideo æqualitas in divinis & similitudo secundum essentialia attenditur: nec possunt secundum distinctionem relationum, inæqualitas, vel dissimilitudo dici. Igitur relatio reductive ut talis, aliquam non addit essentiae divinae perfectiones.

Respondeo 1. Theologos quosdam non igno-

ignoti nominis propugnare, vel ipsas relationes divinas aliquam non importare perfectionem, secundum esse ad; quippe quæ dicant solummodo respectum ad aliud; id vero quod in se perfectum est, designant quid absolutum, & esse in, hoc est subiectum aliquam habens perfectionem, nec inde sequi aliquam defectus labem in personis, cum non sit de ratione relationis formaliter spectatæ, aliquam perfectionem explicare.

Respondeo 2. distinguendo: Relatio generice sumpta non habet quod sit aliquid, concedo: Specificè considerata, subdistinguo, in creatis, concedo: in divinis, nego. Relatio universim sumpta est minimum ens, cum sit merus ad aliud respectus: & hoc in creatis sic contingit, sed non in divinis, in quibus cuncta sunt Deus: quia tamen relatio ex natura sua est ad aliud, est quoque infinita in Deo perfectio, sed hoc ipsum sub ista formalitate non explicat: vel ut verius loquar, explicat per modum respectus, non autem per modum habentis, nisi secundum esse in. S. Thomas loquitur de relatione creatæ, quum illum minimum ens vocat: divinam vero penes esse in spectat, quando dignitatem divinæ essentia repetit ex absolutum, sed non excludendo relativa: Apostolus namque ait, omnem paternitatem in terris a paternitate increata promanare; cæterum si quando Patres asserant perfectionem in divinis non dici relative, intelligunt tantum non explicari; maxime eo quod perfectio in sensu obvio importet absolutum: Quid plura? Relationes divinæ cum essentia identificantur. Igitur sunt quid perfectissimum.

Quæres 2. Quot sint in Deo substantiæ?

Respondeo 1. Unicum esse absolutam; quandoquidem absoluta non multiplicatur in divinis, alias non unus, sed multiplex foret Deus. Alteram in præsentiarum rationem subicere non abs re erit, Deus ut præintelligit personis, est ens in se completum, juxta illud Exod. 3. *Ego sum, qui sum*. Item & unicus est, dicente Scriptura Ephes. 4. *Unus Deus*. Igitur datur in Deo substantia absoluta, etque unica. Hoc rationis momentum deprimatur ex D. Thoma qui q. 2. de potentia, art. 6. ait: „Non est concedendum quod aliquod absolute, solum in divinis multiplicetur, sicut quidam proclamant duplex esse in divinis, essentiale scilicet & personale, omne enim esse in divinis essentiale est, non vero personale.“

Respondeo 2. Tres esse in Deo substantias relativas: & probatur brevi, sed efficaci ratione. Tot sunt substantiæ relativæ, quot sunt personæ, siquidem persona divina & est ens per se subsistens, & per relationem in esse personæ constituitur: Sed tres sunt personæ seu hypostases: Igitur & tres substantiæ relativæ.

Quæres 3. Utrum substantiæ relativæ distinguantur a substantia absoluta, & ab ipsa essentia?

Respondeo 1. Substantiæ relativæ, non nisi juxta nostrum concipiendi modum ab absoluta secerni. Et vero quæ eandem spectant lineam, ne virtualiter quidem cum fundamento in re, sed ad summum propter imperfectum res divinas concipiendi modum, ad invicem distinguuntur. Sed substantia absoluta & relativæ ætenuis intra eandem lineam in ratione essendi concluduntur, quatenus quælibet per se existere importat. Igitur solummodo penes nostrum concipiendi modum, & per quandam ad creaturas analogiam, distinctionem patiuntur.

Respondeo 2. Substantia relativa ab essentia distinguitur virtualiter. Revera quidem, ea virtualiter cum fundamento in re distinguuntur in divinis, quæ æquivalent multis ex natura sua apud creaturas distinctis: Sed relativum & absolutum ex natura sua distinguuntur in creatis, si quidem relatio est in eis minimum ens, illudque accidens, & contra vero absolutum, quid substantiale. Igitur in divinis admittenda est distinctio virtualis inter substantias relativæ & ipsam essentiam.

Quæres 4. Utrum sit unica in tribus personis existentia?

Respondeo affirmative, existentia namque sequitur naturam, quippe quæ sit quid absolutum, & ultimum ipsius entis complementum: Sed natura eadem est in omnibus personis. Igitur & una eademque per omnibus existentia.

Dices. S. Augustinus in libris de Trinitate passim hæc profert: „Aliud est esse Deum, aliud esse Patrem.“ Igitur non una, sed multiplex est existentia in Deo.

Respondeo distinguendo: aliud est, esse Patrem, aliud esse Filium, rationaliter; hoc est, Pater & Filius sunt duæ personæ realiter distinctæ, concedo: aliud est, absolute, nego. Tres personæ sunt una & eadem entitas; idcirco non plures existentia admittuntur in divinis; sed una & eadem est pro omnibus personis. S. Augusti-

gustimus nihil aliud intendit quam personas distinguere, quæ ne confundantur, ut essetiebant Sabelliani, ait : aliud est esse Patrem, aliud esse Filium.

Inhabis : Processio terminatur ad existentiam alicujus personæ : Sed duplex est processio, & quælibet habet pro termino unum personam. Igitur & existentiam prorsus diversam ; adeoque non est in divinis existentia.

Respondeo distinguendo, processio terminatur ad existentiam communicandam, concedo : producendam, nego. Sicut natura sic & existentia vi processionum communicatur personis ; quocirca sola subsistentia relativa qua constituitur persona, producitur.

Urgebis : Tres sunt in Deo entitates : Igitur & tres existentie. Probatur Antecedens : Quælibet persona est entitas ; & quælibet ab alia persona realiter distinguitur. Ergo &c.

Respondeo negando Antecedens, hoc enim citra idem dici non potest. Ad probationem distinguo, quælibet persona est entitas relative ab alia persona distincta, concedo ; absolute ab alia separata atque distincta, nego. Est unica in Deo entitas seu natura, quæ tribus communicatur personis, & ideo non nisi relative, ab invicem distinctis.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Relationes in divinis aliquam addunt secundum modum concipiendi, essentie perfectionem, non tamen existentiam ab absoluta aut realiter aut virtualiter distinctam.

PRIMO : Relationes divinas esse perfectionis nemo Theologus non novit, & hoc propter tria, 1. quia quicquid in Deo est, Deus est, inesse autem sanctissimæ Trinitati paternitatis, filiationis, spirationis activæ & passivæ relationes cuncta constituitur Ecclesia. 2. Personæ constituuntur per relationes. 3. Teste Apostolo paternitas humana quæ est summa perfectio, a paternitate divina veluti a primigenio fonte promanat. Ergo &c.

Secundo : Constat quoque ineffabiles illas relationes, de quibus hic est controversia, triplicem non importare existentiam ; & ratio est, quia relatio duo importat, videlicet esse in & esse ad : Certo certius est non illam dicere existentiam præcise secundum esse ad, sub hac

quippe consideratione est tantum respectus, bene vero secundum esse in, seu secundum absolutum quod habet, & est res divina. Igitur personæ existunt existentia absoluta, alias si propriam unaqueque relatio haberet, jam foret in Deo quaternitas, quandoquidem existentia multiplicat absolutum, quia vero omnes relationes unica gaudent, manet unitas Dei in Trinitate personarum.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM

ET RESPONSIONUM.

PRIMO : In creatis quidem perfectio relative non dicitur, eo quod relatio creata, sit inter entia etiam accidentalita, minimum ; bene vero in divinis, ubi relatio est ens a se & ipse Deus.

Secundo : Ultero fatemur quod aliud sit esse Deum, aliud vero esse Patrem, sed hoc ipsum multiplicat solum personas, minime vero existentiam. De fide quoque tenemus tres esse in Deo personas subsistentes : Ergo ne & tres existentias ? Nullo modo. Enimvero juxta optimam Angelicæ Scholæ opinionem, subsistentia non distinguitur ab existentia.

SECTIO QUARTA.

Quid sit persona, & utrum in divinis reperiatur ? Quænam notiones, & quomodo loquendum de mysterio sanctissimæ Trinitatis ?

PERSONA definitur a Boetio, rationalis naturæ individua substantia. Dicitur 1. substantia, idest, ens completum ; hinc anima separata tamen per se subsistens, non tamen nomine personæ gaudet. 2. Individua vocatur, quia quidem proprietate excluduntur a ratione personæ naturæ universales ; sola enim substantia singularis & incommunicabilis nomen personæ sibi vindicat. 3. Additur rationalis seu intellectualis naturæ ; unde substantiæ irrationales non sunt personæ.

Persona nonnunquam a sanctis Doctoribus per nomen hypostasis designatur. Sic S. Basiliius epist. ad Terentium distinguit usum seu substantiam, quæ est ratio communis, ab hypostasi quæ est persona : " Hypostasis, inquit, in proprietate paternitatis, aut filiationis, aut sanctitatis virtutis cernitur. " Sic Gregorius

rius Nazianzenus epist. 1. ad Cledon. dicit Deum unum usq. Trinum hypostasibilem esse. Sic Cyrillus Alexandrinus in dialogo 1. de Trinit. Sic Theodoretus in dialogo 1. adversus hereses; sic tandem alii Patres bene multi. His prælatis,
Quæres 1. An invenitur in Deo ratio personæ propriè dictæ?

Respondeo affirmative. Ista definitur in Concilio Lateranensi cap. *Simiter*, & habetur in symbolo divi Athanasii, his verbis: *Alia est persona Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti.*

Probatur ratione. Persona propriè dicta est naturæ spiritualis individua substantia: Atqui talis est in divinis; quod sic probatur; Pater, v. g. divinus, habet naturam supra modum spiritalem, & naturæ ut paternitatem aduata, est sub isto respectu incommunicabilis. Idem proportionatè dicendum de aliis personis. Igitur ut Deus est propriè persona, tum quia persona est quid perfectissimum in omni genere entis.

Quæres 2. Quid significet nomen personæ?

Respondeo personam dupliciter considerari posse, vel in concreto, vel in abstracto; in concreto dicit naturam cum relatione seu hypostasi, & sub hoc respectu est natura individua & incommunicabilis, ut jam diximus; sumpta vero in abstracto, & quatenus relationem importat seu hypostasin, potest considerari ut dicit ens per se subsistens & independens: 1. Ut dicit ens incommunicabile alteri, & jam querimus duo; 1. An detur subsistentia absoluta, & quoduplex sit persona.

Respondeo 1. Dari subsistentiam absolutam in Deo, ut similitur pro ente per se subsistente & independence, & convenire Deo, ut præintelligitur personis. Ita divus Thomas in 1. dist. 21. q. 2. art. 1. ubi sic loquitur: "Natura divina est in se habens esse subsistens, nulla intellecta personarum distinctione." Ratio est, quia Deus, ut præintelligitur personis, est ens ultimatè completum & a se; subsistentia autem absoluta, est ultimatè rei actualitas, & complementum. Porro hæc est unica in Deo, nec multiplicatur in personis, ut jam de existentia probatum est, quippe quæ sit idem res cum subsistentia secundum Thomistas.

Respondeo 2. Subsistentiam, ut dicit æsententiam singularem, connotare naturam

tali vel tali relatione & persona actuali; adeoque sub isto respectu incommunicabilem: Sic essentia relatione paternitatis terminata, soli primæ personæ convenit, ex quo sequitur subsistentiam divinam esse triplici modo incommunicabilem, videlicet ut appropriatur Patri, ut Filio, ut Spiritui sancto; quia vero inspiratio activa est eadem in Patre & Filio, & jam supponit personas istas esse, non constituit personam, sed solum inspiratio passiva.

Respondeo 3. dari hypostasin in divinis, nec ex SS. Patribus liquet. Ratio est, quia persona est naturæ spiritualis individua substantia: Sed natura divina appropriata, v. g. primæ personæ per paternitatem, est individua substantia, sub ista enim consideratione est cæteris personis incommunicabilis. Igitur datur persona in divinis.

Dices: natura divina modificata paternitate v. g. est ens completum, & in ratione naturæ, & in ratione personæ. Igitur est unica subsistentia relativæ, & una persona scilicet Patris. Probatur consequentia, natura est completa in omni linea. Igitur nequit amplius subsistere in altera persona.

Respondeo distinguendo Antecedens, natura paternitate modificata est completa in ratione naturæ & personæ secundum lineam paternitatis, concedo: & sub hoc respectu est incommunicabilis, & neque habere alteram subsistentiam relativam paternitatis: secundum omnem lineam, nego. Manet enim adhuc communicabilis subsistentiæ relativæ & filiationis, & inspirationis passivæ.

Replicabis; ergo natura divina, ut connotat, sapientiam potest adhuc terminari ab aliis attributis absolutis, & sic tot erunt personæ in divinis, quot attributa; sicut & quia manet communicabilis Filio & Spiritui sancto, præter primam personam, sunt adhuc duæ.

Respondeo negando sequelam & pariter: attributa enim relative non opponuntur, sed sunt quid absolutum, pertinent ad ipsam naturæ lineam, unde non constituit personam, neque subsistentias relativæ, sed subsistunt in natura per ipsius subsistentiam absolutam.

Quæres 3. Quid sit notio in divinis, & quoduplex sit?

Respondeo 1. Notionem esse notam quæ designatur aliqua persona, & tria existit, 1. Quod dicat aliquid pertinens ad originem,

nem, quandoquidem personæ distinguuntur ab invicem relatione originis. 2. Quod significet aliquid pertinens ad dignitatem; nam persona est nomen dignitatis. 3. Quod importet aliquid speciale; nam quod est est commune non est ratio discernendi. Præterea ut sit nomen abstractum, quod est ratio cognoscendi personam divinam, unde est conceptus obiectivus præbens intellectui fundamentum quo unam personam ab alia distinguat. Notio autem sic sumpta est in divinis: Paternitas enim, v. g. est quid speciale, & designat personam infinitè dignam, scilicet Patris. Igitur datur notio in divinis.

Respondeo 2. Quintuplicem esse notionem in Deo, videlicet innascibilitatem, paternitatem, filiationem, spirationem activam & spirationem passivam. Innascibilitas & paternitas designant primam personam; filiatio annuntiat secundam; spiratio activa subindigitat spiratorem, seu primam & secundam personam, ut tertiam spirantes: spiratio passiva notificat Spiritum ætæternum.

Quæritur 4. Quomodo loquendum sit de sanctissima Trinitate?

Respondeo 1. Nomina quæ conveniunt Personis divinis ratione essentiae singulariter dici, quæ vero conveniunt ratione relationum pluraliter simul & singulariter: Ita colligitur ex Concilio Toletano 2. Ratio est quia essentia divina est unica, unde quæ dicuntur de personis ratione essentiae, singulariter dicuntur; relationes vero sunt plures, unde quæ dicuntur de personis, pluraliter dicuntur & singulariter simul.

Respondeo 2. Quod recte dicatur, Deus est Trinitas vel Trinus, quia nomen Trinitatis numerum & distinctionem personarum significat connotando essentiae unitatem, non tamen dicitur Deus est triplex vel multiplex; quia vocēs illæ multitudinem formæ absolutæ significant, quæ per terminum significantur, cui adiunguntur: unde cum non multiplicetur forma, non potest dici, Deus est multiplex.

Respondeo 3. Recte dici tres personas esse in divinis, quia persona dicit in recto relationem quæ est multiplex: sicut & dicuntur tres hypostases propter eandem rationem, non tamen tres existentiae, tres æternitates, tres immensitates, tres veritates, quia hæc omnia appellantur supra absolutum, & sequuntur naturam, cuius sint proprietates: Sunt tamen tres sapien-

tes, tres æterni, nomen enim adjectivum appellat supra suppositum, quod est multiplex. Item sunt duo spirantes, sed unus spirator, quia spirans est adjectivum appellans supra personas; Pater autem & Filius spirant Spiritum sanctum; sed spirator est nomen substantivum, adeoque appellans supra naturam, quæ est una in divinis; unde dicitur unus spirator.

Respondeo 4. Deum non dici solitarium, quia sunt tres personæ in divinis & perfectionibus consimiles: Si tamen esset unica persona, Deus diceretur solitarius, licet esset cum Angelis & hominibus, nam creaturæ non sunt ejusdem cum eo naturæ. Denique Pater non dicitur esse aliud a Filio, quia vox aliud dicit diversitatem naturæ, bene tamen alius, cum hoc dicat solum diversitatem suppositi.

Synopsis eorum quæ in hac sectione continentur.

Primo datur & reperitur persona in divinis.

PROBATUR. Persona est spiritualis naturæ individua substantia: Atqui persona sic delineata locum habet in divinis: Et probatur: Naturam in Deo esse substantiam spiritalem, nemo non novit, cum Deus sit merus summe spiritus; illam vero esse individuum facile concipies, si attendas naturam v. g. reduplicative ut Patri appropriatam, seu ut dicit formaliter paternitatem & esse singularem, & sub isto respectu, non nisi primæ personæ convenit. Ergo &c.

Secundo: Recte in divinis admittitur notio, & quidem quintuplex, quod sic demonstratur. Notio est quoddam signum aliquod significans: Sed ejusmodi signum reperitur in divinis, & quidem quintuplex; innascibilitas quippe & paternitas primam designant personam; filiatio denominat secundam: spiratio activa, primam & secundam, ut unum principium a quo Spiritus sanctus.

SECTIO QUINTA.

Utrum personæ constituantur per relationes.

QUÆRITUR quænam sit formalitas quæ persona divina constituitur in ratione personæ, an sit quid absolutum vel relativum?

Ad

Ad cuius intelligentiam, notandum est personam posse considerari dupliciter: 1. Ut dicit perfectam independentiam, id est ens per se subsistens independentem ab alio, & sub hoc respectu, dicitur subsistentia absoluta. 2. Ut importat perfectam incommunicabilitatem alteri ut supposito, id est, ens substantiale per se subsistens independentem ab alio, & incommunicabile, v. g. Pater, non enim Filio communicatur paternitas: ista autem dicitur subsistentia relativa & proprietas personalis, quæ utique potest considerari dupliciter, nempe secundum esse *in*, & ut est quid absolutum relatum ad aliud, seu connotans relationem ad terminum; deinde secundum esse *ad*, & sic est relatio pura & in abstracto, v. g. paternitas: Porro secundum esse *in*, est forma hypostatice, secundum vero esse *ad* relatio nominatur. Difficultas est de subsistentia relativa, & quomodo possit constituere personam. Difficultas est etiam specialis de Patre; an constituatur in ratione personæ, vel per innascibilitatem, vel per subsistentiam relativam. Omisissis variis opinionibus, sit

CONCLUSIO.

Personæ divinæ formaliter constituuntur in ratione personarum per subsistentiam relativam, ut dicunt quid absolutum ad aliud relatum.

Probatur multis momentis.

Primo, ex Scriptura sacra.

LEGITUR Matth. 28. Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Quo posito sic licet argumentari. Nomina explicant rerum naturas. Sed ex Scriptura sacra personæ divinæ nomen accipiunt a proprietatibus relativis. Igitur formaliter constituuntur in esse personæ per proprietates seu subsistentias relativas.

Secundo, ex Conciliis.

LATERANENSE cap. Firmiter ait: Sancta Trinitas secundum communem essentiam indivisa, & secundum personales proprietates discreta.

FLORENTINUM sess. 1. dicit personas divinas per suas proprietates ab invicem distingere. Ex his fit istud argumentum. Idem

est constitutum ac distinctum. Igitur cum ex Conciliis divinæ personæ distinguantur inter se per proprietates relativas, utique per easdem formaliter constituuntur.

Tertio, ex sanctis Doctoribus.

S. FULGENTIUS lib. respons. adversus Arianos, ita loquitur: "Pater ergo & Filius relativa sunt nomina, quæ naturam gignentis, genitique non separant, sed unam sine dubitatione significant. Relativum vero illud dicimus, quod ad aliud agnoscendum referimus, ut, dum unum nominamus, aliud demonstramus." Deinde subdit: "Illud nomen Patri semper esse Filioque commune, non quo relatio personalis ostenditur, sed quo substantialis proprietates demonstratur. Isidorus Hispalensis lib. de differentiis, hæc scribit: "In relatione personarum Trinitas est, in substantia vero naturæ unus Deus est, Pater scilicet, & Filius, & Spiritus sanctus." His addamus Augustinum, qui lib. 7. de Trinit. cap. 2. & lib. 8. cap. 1. & lib. 11. de civitate Dei idem dicit & asserit.

Suffragatur divus Thomas, qui hic quæst. 40. art. 4. sic habet: "Proprietas personalis Patris potest considerari dupliciter, uno modo ut est relatio, & sic iterum secundum intellectum præsupponit actum notionalem, quia relatio in quantum huiusmodi, fundatur super actum. Alio modo secundum quod est constitutiva personæ; & sic oportet quod præintelligatur relatio actui notionali, sicut persona agens intelligitur actui. Quibus verbis edocet relationem ad actionem personæ sequi: Igitur supponit illam, adeoque ipsam non constituit nisi ut importat & dicit quid absolutum.

Quarto ex ratione multiplici.

PRIMA est: Non possunt personæ constitui formaliter per aliquid pure absolutum; nam subsistentia absoluta est aliquid commune; unde si per hanc constituerentur personæ, esset unica in Deo persona. Item, non constituuntur per origines, quandoquidem illæ supponunt personas constitutas, prius est enim Patrem esse personam, quam generare; Patrem & Filium esse personas, quam spirare; actiones

nes enim sunt suppositorum, & illæ supponunt tanquam principia. Item, si originatur passive, etiam supponit personam; generatio enim v. g. ad actum redacta, est ipse Filius. Ergo &c.

Secunda ratio sic exponitur: Pater v. g. non constituitur per innascibilitatem, seu rationem ingeni, sed per subsistentiam relativam paternitatis. Rationem hanc asserit divus Thomas, hic quæst. 40. art. 3. ad 3. ubi asserit rationem ingeni nihil ponere in re, & innascibilitatem solum dicere aliquid negativum, nempe negationem principii ab alio principio: Sed persona divina non consistit in puro negativo. Igitur Pater constituitur per subsistentiam relativam connotantem quid absolutum.

Tertia, eaque demonstrativa. Idem est distinctivum ac constitutivum; sed persone inter se distinguuntur per proprietates relativas; Omnia quippe indivinis sunt unum & idem, ubi non obviat relationis oppositio: sed per easdem proprietates constituuntur: positis enim relationibus, prima persona est Pater; secunda, Filius; tertia, Spiritus sanctus. Ergo &c.

Fit satis objectionibus.

Omnies: S. Augustinus lib. 7. de Trinit. cap. 40. n. 9. sic loquitur: "Omnis enim res ad seipsum subsistit, quanto magis Deus?" Item divus Thomas quæst. 9. de potentia. art. 5. ad 1. docet personas divinas habere ab essentia quod subsistant. Ergo personæ non constituuntur formaliter per subsistentias relativas, sed per absolutas, quandoquidem omnis res est ad seipsum.

Respondeo distinguendo consequens; persona constituitur in ratione personæ absolute per subsistentiam absolutam, concedo: in ratione personæ relativæ, nego. Persona, ut notatum est, duplex est, altera absoluta, & quæ dicit solum perfectam independentiam; & hæc constituitur per subsistentiam absolutam; Sic est Deus, ut præintelligitur personis; sic & homo secundum se, antequam generet; altera relativæ, & hæc dicit incommunicabilitatem alteri, ut suppositum est, sic est Pater quicumque, & ista persona constituitur per proprietatem relativam. SS. Augustinus & Thomas loquuntur de persona in primo sensu spectata, & alii

Patres communiter qui vulgo non attendunt ad statum Logicæ.

Instabis: Persona idem est ac suppositum rationalis naturæ, & importat incommunicabilitatem. Homo v. g. licet non generet, v. g. Petrus, manet tamen incommunicabilis. Ergo &c.

Respondeo distinguendo: Persona absoluta idem est ac suppositum absolutum, concedo: Sic enim est incommunicabilis alteri ut supposito; id est, persona Petri, non est persona Jacobi. Persona relativa idem est ac suppositum ut sic, nego. Est enim incommunicabilis relative; Sic homo generans Filium, communicat quidem illi naturam, sed non suppositum formaliter ut generans, aius generatus, filius simul & pater diceretur. Et sic patet solutio totius argumenti.

Instes: Si persona constitueretur per proprietatem relativam, esset unita naturæ, faceret unum cum illa, & ad illam referretur: Sed proprietates relativæ non sic se habent ad naturam divinam, neque enim ad illam referret nisi per rationem; quandoquidem relativæ non opponitur illi, neque realiter ab illa distinguitur. Ergo &c.

Respondeo hoc esse verum de relatione creata, quæ est accidentis dependens a subiecto: Sed relatio divina pertinet ad lineam naturæ identicæ, unde non unitur naturæ, sed est ipsa natura divina, & licet virtualiter ab ipsa distinguitur, non tamen reulit ex ea ut persona, cum ab ea non distinguitur realiter.

Urgetur: Ex hoc sequitur personam constitui per seipsum: absurdum consequens: Ergo & antecedens.

Respondeo distinguendo, physice, concedo: est enim una & eadem entitas in persona qua Deus est eus a se; metaphysice, nego. Constituitur enim per absolutum connotans relativum.

Sed inquit: Ergo persona saltem constituitur per originem. Et probatur: Persona in tantum dicitur relativæ, in quantum generat vel spirat. Ergo &c.

Respondeo negando sequelam: Ad probationem distinguo, persona in quantum est ad actum redacta, in tantum generat vel spirat, concedo: persona secundum se, nego. Persona relativæ potest considerari dupliciter, 1. secundum se, ut agit & prior modo spectata, constituitur per hypostasim connotantem relationem, posteriori vero considerata, constituitur in exercitio; prius est enim personam esse quam generare; & sic

& sic explicantur Patres, quando contrarium videntur asserere.

Urgetur: Pater eternus est pater, quatenus generat: Igitur persona constituitur formaliter per originem.

Respondeo distinguendo: est pater in actu secundo seu exercitio, concedo: in actu primo & ut persona, nego. Generatio, v. g. potest considerari ut actio intenta ab agente, & ut est ad terminum; 2. ut est in facto esse; 3. ut relatio paternitatis resultat ad eam. Intellectio v. g. divina creaturarum, non est generatio, quia non est ab agente ut patre, & ut intenta ad filium generandum, bene vero ut est intellectio terminata ad naturam expressionem; sicut enim intenta constituit personam patris: ut exercita constituit eum agentem in actu secundo; ut passive recepta in termino constituit filium; & tunc resultat relatio paternitatis in principio & filiationis in termino.

Persister: Ideo ex dictis; personae constituantur per proprietates relativas, quia idem est constitutum & distinctivum: Sed hæc ratio nulla est: Ergo &c. Probatur minor: Pater & Filius constituuntur per paternitatem & filiationem, nec tamen per illas distinguuntur a Spiritu sancto, sed per spirationem activam: Ergo &c.

Respondeo negando minorem; Ad probationem distinguo; Pater & Filius non distinguuntur immediate per paternitatem & filiationem a Spiritu sancto, concedo; mediate, nego. Paternitas enim & filiatio sunt rationes utriusque personae a tertia distinguantur; ideo enim prima & secunda distinguuntur a tertia, quia illam spirant, & prima est pater; & secunda filius.

Insuper iterum, relatio paternitatis nondum est, quando concipitur prima persona, nam resultat solum ad generationem in actu secundo positam, & tamen est persona. Igitur prima persona nec denominatur per paternitatem.

Respondeo distinguendo antecedens, nondum est secundum esse ad, concedo: secundum esse in, nego. Cum relatio in divinis sit substantia, duplex habet officium, quod non habet in creatis; alterum per ordinem ad subiectum, & secundum esse in, sub quo respectu, est forma hypostatica, & constituit personam; alterum secundum esse ad & per ordinem ad terminum, sub quo respectu denominat &

subiectum, in quantum v. g. posita generatione divina ad actum resultat in principio paternitas, & in termino agentis filiatio; denominatio enim fit ab actione completa: sed constitutio personae prior est; quandoquidem prius est agens generare quam denominari Patrem, & tamen in illo priori est persona, generans, actiones enim sunt suppositorum.

Dices, non potest intelligi relatio, nisi intelligatur secundum suam essentiam: relationis est referre actu, aliunde vero illa resultat tantum ad terminum positum. Igitur paternitas v. g. non constituit personam secundum esse in; quia nondum est relatio paternitatis, nisi concipiatur terminus ad quem resultat.

Respondeo distinguendo maiorem: in creatis, concedo; cum enim relatio sit accedens a subiecto, & termino dependens, nequit intelligi nisi posito termino. In divinis, subdistinguo, non potest intelligi secundum suam essentiam vel inadæquatam vel adæquatam, concedo, inadæquatam vel adæquatam, nego. Et distinguo minorem, essentia adæquata est referre, concedo: inadæquata, nego. In divinis autem concipitur secundum esse in & ut forma hypostatica, priusquam concipiatur secundum esse ad: quia tamen esse ad connecat quandoquidem in instanti quo persona generat, est ordo realis ad terminum quem denotat, per hoc persona & constituitur & distinguitur.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Personae sanctissime Trinitatis constituuntur in esse personae per proprietates relativas.

PRIMO: Hoc ipsum non obscure insinuat Scriptura sacra. Matthæi enim ultimo nominantur personae per proprietates personales his verbis Baptizantes eos in nomine Patris & Filii, & Spiritus sancti. Sed nomina explicant rerum naturas. Ergo &c.

Secundo. Idem demonstrant & Concilia & Patres, Synodus Lateranensis cap. Firmiter ait sanctissimam Trinitatem esse quidem secundum essentiam, quid commune & individuum, discretum vero per proprietates personales. Hoc confirmat Fulgentius lib. resp. adversus Arianos pag. 300. Hoc sanctus Thomas hic q. 40. art. 4.

Tertio: Ratio suffragatur. Idem namque

que est distinctivum ac constitutivum: Sed personæ distinguuntur ad invicem per relationes: omnia siquidem in divinis sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio; sed constituuntur per proprietates relativæ; sublatis quippe relationibus, omnia sunt in sanctissima Trinitate communia. Et vero sublata v. g. paternitate, prima persona non dicitur Pater. Ergo &c.

SYNOPSIS OBJECTIONUM.

ET RESPONSIONUM.

PRIMO: Tamen si persona in esse entitatis constituitur per subsistentiam absolutam, attamen si consideretur formaliter ut persona, constituitur formaliter per proprietatem relativam: quia vero subsistentia relativa idem est re cum absoluta, proprietates relativæ multiplicant quidem personis, nusquam vero, ut non semel diximus, absolutum.

Secundo. Actio generativa & spirativa, a personis quidem reduplicative ut personis promanant, non tamen ipsas constituunt formaliter in esse personarum, sed tantummodo agentium, ratio est, quia persona non censetur persona formaliter completa, donec accedat proprietas relativæ.

Dices: Relatio paternitatis, v. g. resultat ad generationem ad actum redacta. Igitur persona non constituitur in esse personæ per relationem, cum ipsi præintelligatur.

Respondes relationem in creatis, utpote accidens resultare: sed hoc non habet locum in divinis, ubi relatio est quid per se subsistens: unde licet præintelligatur generatio paternitati secundum esse ad, nusquam tamen secundum esse in. Porro proprietates relativæ secundum esse in considerata, & ut hypostasis connotans relationem, constituit personam.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum sint in Deo tres Personæ realiter distinctæ?

NEGOTIUM hic habemus speciale cum Sabellianis, qui nomine quidem & verbo tenus tres dicebant personas, sed rem totis viribus, & magna mentis pertinacia, abnegabant. Contra quos sit

CONCLUSIO CATHOLICA

Tres sunt in Deo personæ realiter distinctæ.

Probatur ex multis capitibus.

Primo ex veteri Testamento.

Ibi est personarum distinctio, ubi Deus loquitur in plurali in operibus ad extra, quæ sunt, omnibus testantibus Patribus, toti Trinitati communia: Atqui Deus loquitur in plurali, ut Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Gen. 19. *Dominus pluit super Sodomam & Gomorrah sulphur & ignem a Domino de celo.* Isaïæ 6. *Clamabant alter ad alterum. . . Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum:* Sed hæc oracula intelliguntur de pluralitate personarum inter se distinctarum. Igitur tres sunt personæ inter se distinctæ. Probatur minor, scilicet quod loca Scripturæ intelligantur de pluralitate personarum realiter inter se distinctarum.

Sic intelligit primum locum Basilii homil. 9. in Exameron pag. 45. his verbis: "Erat igitur & tunc in iis quæ dicere Judæus solet, cuius obvia & cognoscibilis omnibus absurditas; quis enim faber aut ærarius aut lignarius, solus ipse quidem, nec alio quoviam sibi cooperante stipendius, interque suæ artis instrumenta desidens, quis inquam sibi ipsi admurmurat dicens; faciamus gladium, aut compingamus aratrum . . . ac non potius silentio, suam eum liberit accomodatam ad artem, exequitur operationem? Sunt enim insignes profecto nugæ, unum aliquem invenisti qui sibi imperet, sive præceptorem desidere, ac heriliter seipsum vehementerque urgere & adhortari."

Idem ibidem revincit quosdam Hæreticos qui dicebant Deum locutum fuisse Angelis, cum dixit: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Ibidem pag. 45. "Considera autem id quod continentur sequitur: ad imaginem nostram? Quid ad hæc dicere paras? Num una & Dei & Angelorum imago est? . . . Cui dicit ad imaginem nostram? Cui, quæso te, alii, quam ei qui splendor est gloriæ, & figura substantiæ ejus, qui est imago Dei invisibilis? Suæ igitur imaginis propriæ, quæ vivit, quæ dixit: Ego & Pater unum sumus, & qui nescit, vidit Patrem."

Sic

Sic Iustinus Martyr intelligit locum Genes. 19. in dialogo cum Tryphone pag. 78. his verbis : " Non jam duo Angeli versabantur cum Loth, sed ipse, ut Scriptura indicat : & est Dominus, a Domino illo cœlesti, hoc est rerum Creatore, accepta potestate animadvertendi in Sodomam, Gomorrhæque, quod his verbis recenset : Dominus pluit super Sodomam & Gomorrhæ sulphur & ignem a Domino de cœlo. "

Suffragatur S. Irenæus l. 3. adversus hæres. 6. " Et pluit Dominus super Sodomam & Gomorrhæ ignem & sulphur a Domino de cœlo. Filium enim hic significat, qui & Abraham colloquutus sit. "

Theodoretus in eodem sensu loca laudanda & similia intelligit, in primis q. 19. in Genes. ubi sic loquitur. " In universa planè Scriptura divina licet audire Deum omnium singulari numero loquentem. Raro autem pluraliter sermonem format, nisi quum innuit numerum personarum Trinitatis. "

Pari & simili ratione tertium locum ex Isaia excerptum explanat S. Ambrosius l. 2. de fide ad Gratianum cap. 4. pag. 295. his verbis : " Quid tibi vult sub uno nomine sanctitatis, trina repetitio ? Si trina repetitio, cur una laudatio ? Si una laudatio, cur trina repetitio ? Trina repetitio cur nisi quia Pater & Filius, & Spiritus sanctus sanctitate unum sunt ? Non dixit semel, ne Filium sequestraret ; non bis, ne Spiritum præteriret, non quater, ne creaturam sibi conjungeret. Et ut ostenderet Trinitatis unam esse deitatem, cum tertio dixisset : Sanctus, Sanctus, Sanctus : Addidit singulariter : Dominus Deus Sabaoth. "

Sanctus Gregorius Nyssenus in explicatione veteris testamenti de Trinitate adversus Judæos, pag. 245. explanat verba Genes. 18. de mysterio : Apparuit ei Deus ad quercum opacam sedenti in ostio tabernaculi sui tempore meridiano. Quum sustulisset autem oculos, vidit : & ecce tres viri astantes supra eum ... Ecce igitur dicit quod Deus quidem apparuisset ei, sed quod tres tamen viri essent, qui conspecti fuissent : ipsum autem rursus non quasi tribus dixisse, Domini ; si inveni gratiam coram vobis, ne præteritis puerum vestrum : sed Dominum singulariter ternos nominasse ; & tanquam unum invitasse ad divertendum. Item tanquam unus lo-

quitur, veniam. Vide igitur quod illi, qui apparuerunt, tres quidem erant, & in propriæ personæ constitutione subsistebant : sed ratione tamen ejusdem essentiae atque naturæ comprehensi erant ; atque etiam tanquam unus colloquebantur. Igitur tres sunt in sanctissima Trinitate personæ.

Secundo, ex novo Testamento.

Christus Dominus Joan. 17. ait : Pater, manifestavi nomen tuum hominibus : quomodo autem manifestavit, nisi se ipsum cum Patre manifestando, Patre namque non est absque filio : hoc ipsum Evangelista cap. 1. explicat dicens, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Quæ verba ponderans Tertullianus l. contra Praxeam cap. 21. ait : " Nam si hæc non aliter accipi licet, quam quomodo scripta sunt, indubitanter alius offenditur, qui fuerit a principio, alius apud quem fuit : alium sermonem esse, alium Deum ; licet & Deus sermo ; sed qua Dei Filius, non qua Pater ; alium per quem omnia, alium de quo omnia. "

Christus Dominus suam expressius prodit mentem circa pluralitatem personarum Joan. 14. his verbis quæ ad suos dirigit Apostolos : " Si cognovissetis me, & Patrem meum utique cognovissetis ... Philippe, qui videt me, videt & Patrem ... Non creditis quia ego in Patre & Pater in me est ? ... Et ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum spiritum veritatis. Certe pronomen alium apud omnes significat distinctionem realem unius personæ ab altera, maxime quum persona loquens intendit aliam designare personam, sicut eo loci Christus distinguit Patrem a semetipso, sic & Spiritum sanctum & a se, & a Patre fecerunt. Igitur ex ipso Christo docente, tres sunt personæ ad invicem realiter distinctæ in sanctissima Trinitate : Ita concludit S. Athanasius interpretans locum laudatum orat. contra Sabellii grezales ubi ait : " Si enim una persona est, cur altera emitte, alteri emittitur, & per carnem conspicitur ... Nam superius dixerat, si cognovissetis me, etiam Patrem cognovissetis, dualitatem personarum expressis verbis nobis declarat. "

Iterum Joan. 8. Ego sum, inquit, qui testimonium probabo de me ipso, & testimonium

nium perhibet de me, qui misit me, Pater :
 " En tibi duas personas ait Athanasius :
 " Et nisi dicas vere duos esse, cum hæc
 " loquitur, non permittis testimonium ver-
 " rum exsistere.
 " Insuper Christus Joan. 10. ait : Ego &
 " Pater unum sumus quæ verba Tertullianus
 " l. contra Praxeam cap. 12. hoc sensu ex-
 " ponit : " Unum dicit neutrali verbo, quod
 " non pertinet ad singularitatem, sed ad
 " unitatem, ad similitudinem, ad conjun-
 " ctionem, ad dilectionem Patris, qui Fi-
 " lium diligit ; & ad obsequium Filii, qui
 " voluntati Patris obsequitur. Unum su-
 " mus, dicens, ego & Pater, ostendit duos
 " esse, quos æquat & jungit.

Tertio, ex Conciliis.

ANTIOCHENUM primum in Epistola Syno-
 dica contra Paulum Samosatenum ait : Ge-
 neravit quidem Filium Pater tanquam actum
 viventem & per se existentem, omnia in om-
 nibus operantem. Hunc dicit Scriptura de-
 scendisse & apparuisse Abrææ ad quercum
 Mambræ, unum ex tribus cum quo Patriarcha
 tanquam cum Domino & Iudice colloqueba-
 tur, ut qui iudicium a Patre accepisset, de
 quo scriptum est, pluit super Sodomam & Go-
 morpham ignem & sulphur a Domino de celo.

Nicenum in suo Symbolo ait : Credo in
 unum Deum Patrem ... Et in Jesum Chri-
 stum Filium ejus unigenitum ... Et in Spi-
 ritum sanctum Dominum & vivificantem, qui
 ex Patre Filioque procedit : Cui Symbolo
 addis velim professionem fidei ab Athana-
 sio edictam, in qua dicitur : Alia est enim
 persona Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti.

Lazaranense 4. cap. 2. definit de sanctis-
 sima Trinitate dicens : Quod una quædam
 summa res est, incomprehensibilis quidem, &
 ineffabilis, quæ veraciter est Pater, & Fi-
 lius, & Spiritus sanctus, tres simul personæ,
 ac singularitatem quælibet earundem.

Quarto, ex sanctis Patribus.

Primo, ex Græcis.

JUSTINUS Apol. 2. tres enumerat in
 sacrosancta Trinitate personas : Sed nos,
 " inquit, verissimè illius Dei Patris, vi-
 " delicet justiciæ ... Filium, & Spi-
 " ritum propheticum colimus & adora-
 " mus. "

Athenagoras ejusdem est labii apologia
 pro Christianis ad Aurelium Antoninum

pat. 10. Deum habere Filium asserit : "
 " Verbum, ait, Patris in idea & effica-
 " cia, ab ipso enim & per ipsum facta
 " sunt omnia, cum Pater & Filius unum
 " sint, ita ut Filius sit in Patre, & Pa-
 " ter in Filio. " Rursus ibid. pag. 11. "
 " Quis igitur non miretur nos qui Deum
 " Patrem prædicamus, & Deum Filium,
 " & Spiritum sanctum, ita ut & unionis
 " eorum vim & ordinis distinctionem ex-
 " ponamus, impios, & sine Deo homines
 " vocari. " Rursus juxta edit. Basilæ 1565.
 " Si Plato atheus non est, qui mente &
 " intelligentia unum Conditorem rerum ...
 " ingenitum agnovit, nec nos athei su-
 " mus, qui eum scimus & retinemus Deum,
 " cujus ratione & verbo ¹² universa
 " sunt condita, & condita spiritu ejus
 " continentur. "

Theophilus Antiochenus l. 2. Ad Autoli-
 cum hæc habet : " Quod quidem verbum
 " operum suorum ad ministrum adhibuit
 " ac per ipsum universa molitus. " Subdit
 " ibidem hæc verba : " Tres dies qui præ-
 " celsere creatione duorum luminarium,
 " Trinitatis mysterium sacro-sanctum re-
 " præsentant, videlicet Deum, Sermonem,
 " Sapientiam. " In primo loco Theophilus
 a Patre fecerit Filium : in altero suam
 expressius prodit mentem, & tres distinctas
 personas, quippe qui nomine Dei intelli-
 gat Patrem; nomine sermonis Filium; no-
 mine sapientiæ, Spiritum sanctum.

Irenæus suum addit ubique calculum, l.
 4. cap. 14. ait. " Et propter hoc in om-
 " nibus & per omnia unus Deus Pater,
 " & unum Verbum, & unus Spiritus san-
 " tus. " Ibidem cap. 17. " Ministrat enim
 " ei scilicet Patri, ad omnia sua progenies
 " & figuratio sua, idest Filius, & Spi-
 " ritus Sanctus, Verbum & Sapientia, qui-
 " bus serviunt & subiecti sunt omnes An-
 " geli. " Animadvertas velim, Irenæum
 distinguere realiter Filium & Spiritum san-
 ctum a Patre per processionem, tum per
 ministerium : sed ne aliquid a divinitate
 Filii & Spiritus sancti detrahat, subdit
 eis subiectos esse Angelos omnes. Eandem
 asstruit veritatem, l. 5. cap. 6.

Clement Alexandrinus l. 1. Strom. de sa-
 pientia Dei ita scribit : " Tota mens, tota
 " lux paternæ ... Expressus l. 3. Pædag.
 cap. 12. " Laudemus, inquit, Patrem & Fi-
 " lium, Filium, inquam, Pædagogum &
 " Magistrum, unum cum sancto Spiritu. "
 Sic Athanasius non minori cura perso-
 nas illas ineffabiles esse ad invicem realiter
 di-

distinctas observat : Siquidem orat. contra Sabellii sequaces, pag. 515. loquens de Patre, hæc verba habet : " Radix & fons, Filii, & Spiritus sancti. " Rursus ad Serapionem pag. 371. " Veri adoratores adorant quidem Patrem, sed in Spiritu & veritate, consentientes Filium, & in Filio Spiritum &c. "

Secundo, ex Patribus Latinis.

EIDEM subscribunt veritati Latinæ Ecclesiæ Patres : in primis S. Cyprianus qui l. de unitate Ecclesiæ sic fatur : " De Patre, & Filio, & Spiritu sancto scriptum est, hi tres unum sunt. " Epist. 63. ad Jubajanum prædicat personarum distinctionem, cum dicit Baptismum dari in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

Tertullianus in toto libro contra Praxeam probat distinctionem personarum validissimis argumentis cap. 11. ex Processionibus : cap. 14. ostendit filium a Patre distinguere eo quod visibilis factus sit, non Pater : cap. 17. idem docet, quia filius non a seipso, sed a Patre unctus fuit. Unus aut alter locus sufficiat, c. 2. hæc habet : " Dum unicum Deum non alias putat credendum quam li ipsum eundemque & Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum dicat... quia unus Deus, ex quo & gradus isti, & formæ & species, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti deputantur. " Eo loci confutat Hæreticos qui unicum in Deo admitterent personam, quocirca nihil probaret, si a distinctione reali personarum secederet.

Dionysius Romanus Epist. adversus Sabell. sic loquitur de Christi discipulis qui personas quidem ad invicem distinguunt, sed a natura non sejungunt, ut Hæretici, qui eas ut totidem Deos habebant : " Hi, inquit, Trinitatem a Scriptura sacra prædicari plane intelligunt, tres autem Deos, neque in veteri, neque in novo testamento doceri. "

Novatianus inter omnes maxime pro hoc momento audiendus est cuncta namque distinguit & discernit. Inprimis personarum distinctionem egregie probat l. de Trinit. cap. 22. his verbis : " Si erat, ut Hæretici putant, Pater Christus, oportuit dicere, ego & Pater unum sum; at cum ego, dicit, deinde Patrem infert dicendo, ego & Pater, proprietatem personæ suæ, idest filii a

paterna auctoritate discernit atque distinguunt, non tantummodo de solo nomine, sed etiam de Ordine dispositæ potestatis, qui potuisset dicere, ego Pater, li Patrem se esse meminisset ? & quia dixit *unum*, intelligent Hæretici, quia non dixit *unus*, unum enim naturaliter politum, societatis concordiam, non unitatem personæ sonat. Unum enim non unus esse dicitur, quoniam nec ad numerum refertur, sed ad societatem alterius expromitur. Denique adjicit dicens, sumus; non, sum, ut ostenderet per hoc quod dixit, sumus, & Pater, duas esse personas. "

Non prætereundus S. Augustinus, lib. 15. de Trin. cap. 17. n. 27. ait : " Qui Spiritus sanctus secundum Scripturas sanctas nec Patris socius est, nec filii socius sed amorum. " Idem docet n. 29.

Quinto, ex rationibus Theologicis.

PRIMA est. In illo mysterio tres admittendæ sunt personæ realiter distinctæ quas prædicat uti tales Scriptura, quas agnoscunt Patres, quas Ecclesia defendit contra hæreticam pravitatem : Atqui tres personæ realiter distinctæ prædicantur in Deo a Scriptura utriusque testamenti, ut dictum est superius, totidem prædicant Patres citati, tot credere jubet Ecclesia, tot in Symbolis & orationibus eadem promittitur, & qui contra censuerunt, habiti sunt ut Ethnicæ & Publicani; ut patet de Noetianis, de Sabellianis, de Socinianis, quos omnes Ecclesia detestatur. Igitur tres sunt in Deo distinctæ realiter personæ.

Secunda sic se habet : Tot sunt in divinis personæ realiter distinctæ, quot sunt termini relative oppositi : Atqui tres numerantur : & probatur. Paternitas terminatur ad filium, filiatio vero ad Patrem; quocirca quælibet relatio unam constituit personam : spiratio a Patre & Filii refertur ad Spiritum sanctum : passiva vicissim quæ est in Spiritu sancto correfertur ad spirantes, unde unam tertiam constituit personam : Ergo &c.

Tertia : Trinitas personarum in Deo realiter distinctarum sunt cæterorum ad extra mysteriorum basis & fundamentum, ita ut, illis ablatis, exsufflentur alia pro nobis peracta mysteria. Igitur tot sunt in Deo admittendæ personæ, aliis rueret funditus religio. Probatur antecedens. Mysteria ad extra propter nostram salu-

tem instituta, sunt divina incarnatio, deicensus Spiritus sancti super Apostolos & fideles, gratia, Sacramenta: Atqui hæc omnia mysteria fundantur in tribus personis sanctæ Trinitatis realiter distinctis, incarnatio quidem, quia est filii a Patre in terras missio, *Apparuit*, inquit, Joan. epist. 1. 3. *ut dissolveret opera diaboli*... Descensus Spiritus sancti, teste enim eodem Joanne a Patre & Filio missus est, ea potissimum de causa, ut doceret omnem veritatem. Cæterum ex eodem Evangelista gratia per Jesum Christum facta est, qui Sacramenta ad hunc instituit finem, ut gratia a divinitate per humanitatem, & ab humanitate per signa sancta, eaque sensibilia ad nos proflueret. Igitur omnia mysteria propter nostram salutem patrata fundantur in tribus personis divinis: Igitur tres in Deo realiter distinctæ agnoscendæ sunt personæ: Et certe Pater non dicitur incarnatus, quod quidem proferre aucti sunt Patropassiani, sed ab Ecclesia anathemate percussus fuisse. Spiritus sanctus non est personaliter Filius, alias frustra Christus alium Paracletum a se distinctum promississet. Ergo &c.

Quarta: Sine distinctione reali trium personarum evacuatur fides, evacuatur spes & charitas nostra. Igitur admittendæ sunt in Deo tres personæ realiter distinctæ. Probatur antecedens. Tanquam fidei objectum proponitur nobis Deus Pater Creator omnium, tum Filius incarnatus, tum etiam Spiritus sanctificator: Sed hi omnes proponuntur, ut tres personæ realiter distinctæ; *Alia est enim*, inquit Athanasius, *persona Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti*... *Hec est fides Catholica quam nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit, salvus esse non poterit*. Fidem habemus in Filium tanquam a Patre missum propter nostram salutem. Charitatem credimus diffundi in cordibus nostris per Spiritum sanctum, & ab ipso ut a primo amore habemus gratiam, & virtutem quam diligimus Deum ex toto corde, ex tota anima & ex tota fortitudine nostra. Igitur sine distinctione personarum perit fides, perit spes, perit etiam & charitas.

Exploduntur hæreticorum commenta.

OBJICES, Isaïæ 44. habetur: *Ego sum Dominus, faciens omnia, extendens cælos solos, stabiliens terram, & nullus mecum*, 1. Cor. 8. *Et si sunt qui dicantur dii sive in*

cælo, sive in terra; si quidem sunt dii multi, & Domini multi: nobis tamen unus Deus, pater ex quo omnia, mentio fit de Deo uno. Igitur non sunt plures personæ, alias essent plures dii, vel si plures personæ, mentio fieret de eis.

Respondeo 1. Scripturam optime loqui, dicendo unum Deum, pluralitas siquidem personarum subsistit in unitate naturæ, unde sunt unus Deus.

Respondeo 2. Scripturam mentionem facere de pluribus personis: Et vero Isaïas cap. 9. ait: *Parvulus enim natus est nobis, & Filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum ejus: & vocabitur nomen ejus admirabilis, confiliarius, Deus, fortis*. Apostolus vocat Deum Patrem; Pater autem non est sine Filio, ubique etiam vocat Christum Filium Dei, maxime epist. ad Hebræos cap. 1. *Multi-fariam*... *Locusus est nobis in filio*.

Respondeo 3. In forma: est unus Deus per exclusionem plurium naturarum, concedo: per exclusionem plurium personarum, nego. Quotiescumque scriptura dicit Deum solum esse, excludere tantum intendit aut falsa numina Gentilium, aut plures in Deo naturas, ita enim constituitur personæ ut unam agnoscat in Deo naturam, adeoque & unum Deum.

Solutio est Tertulliani qui libro contra Praxeam cap. 19. sic de Deo dicitur: "Quantum ad cæteras virtutes solus, præstruens adversus conjecturas hæreticorum, qui mundum ab Angelis & potestatibus diversis volunt structum, qui & ipsum creatorem, aut Angelum faciunt, aut ad alia quæ extrinsecus, ut opera mundi, ignorantem quoque suum bornatum, aut si sic solus cælum extendit, quomodo isti præsumunt in perversum hæretici, quasi singularis non admittatur sophia illa dicens, cum præter cælos, ego aderam illi simul...."

Sed & Evangelium recusetur, quod dicat omnia per sermonem a Deo facta esse, & sine eo nihil factum. Nisi enim fallor, & alibi scriptum est, sermone ejus cæli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnes virtutes eorum. Et sermo autem, virtus & sophia, ipsa erit Dei filius. Ita si per filium extendens, non solum quæ per filium extendens, non solum illa extendit, nisi illa ratione qua a cæteris solus.

Solutio est etiam S. Athanasii Orat. 4. contra Arianos, pag. 25. "Quapropter quum

„ quum Pater solus Deus & verus appel-
 „ latur, non ad exauhorationem ejus ap-
 „ pellatur qui dicit, *Ego sum veritas*, sed
 „ ad demolitionem eorum, quæ ex natura
 „ tales non sunt, quilibet est Patres & Pa-
 „ tris Verbum, neque veri dii sunt. „

Suffragatur Epiphanius hæresi 57. ubi
 explicans locum Apostoli in objectione pos-
 situm, ait: „ Quis enim non gaudet,
 „ unum veritatis Deum esse? Patrem
 „ omnipotentem, ex quo unigenitus Fi-
 „ lius in veritate Deus Verbum, in sub-
 „ stantia Verbum verum genitus ex ipso,
 „ sine principio, sine tempore?... Qua-
 „ propter unum deitatem novit Ecclesia.
 „ Unus est Deus veritatis Pater, Pater per-
 „ fectus in substantia, Filius perfectus in
 „ substantia, & sanctus Spiritus perfectus
 „ in substantia, una Deitas, unus princi-
 „ patus, unus Dominum... Primum
 „ igitur, quandoquidem introduxit hoc ca-
 „ put, quod unus Deus ex quo omnia,
 „ & nos per ipsum: & unus Dominus
 „ Jesus Christus, per quem omnia, &
 „ nos per ipsum: non vides, quod unus
 „ Deus ex quo omnia, & nos in ipsum,
 „ quomodo unum principium significat?
 „ Ut ne ad multa principia mentem con-
 „ vertat, & rursus ad multitudinem
 „ Deorum, seductum hominum mentem
 „ per inane multitudinis Deorum vo-
 „ cem agat? Vides enim quod uno nomi-
 „ ne utitur, & una appellatione non
 „ negans unigenitum Deum. „

Instabis: Jo. 10. Christus sic loqui-
 tur, *Ego & Pater unum sumus*: Ergo non
 sunt in Deo tres personæ realiter distin-
 ctæ. Probatur consequentia, quæ sunt e-
 dem uni tertio, sunt eadem inter se:
 sed tres personæ sunt eadem uni tertio,
 nempe cum natura divina. Ergo & inter se.

Respondet distinguendo consequens, non
 sunt tres personæ realiter substantia-
 liter distinctæ, concedo: est enim unica substantia
 & essentia in tribus personis. Non sunt tres
 personæ relative distinctæ, nego. Sunt enim
 tres respectus realiter distincti juxta illud
 Marth. 28. *Baptizantes eos in nomine Patris,
 & Filii & Spiritus sancti*.

Ad confirmationem distinguo ut suprà,
 quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem
 inter se, eo modo quo sunt eadem uni
 tertio, concedo: secus, nego. Tres per-
 sonæ sunt unum & idem uni tertio, scilicet
 cum natura divina, unde sunt e-
 dem inter se in essentia: siquidem unica
 est in tribus personis, sed non sequitur

quod sint eadem inter se secundum respec-
 tus; nam ut sic, sunt relative oppositæ:
 Solutio est Concilii Lateranensis quarti cap.
 2. definit enim quod sanctissimam Trinitas
 una quædam summa res sit incomprehensibi-
 lis quidem & ineffabilis, quæ veraciter est
 Pater & Filius & Spiritus, tres simul per-
 sonæ; ac singulatum quælibet eorumdem.

Instas: illi respectus constituentes perso-
 nas, vel sunt accidentia, vel substantiæ;
 non primum, nullum quippe accidens ad-
 mittitur in Deo; si secundum, igitur sunt
 tres substantiæ in Deo, adeoque si tres
 personæ, tres quoque dii, sed absurdum
 consequens. Ergo & antecedens.

Respondet illos respectus in concreto ef-
 se naturam diversis subsistentiis relativis
 appropriatam; in prima persona, v. g. est
 natura illi appropriata per paternitatem,
 in abstracto vero esse modos subsistendi di-
 versos; substantia enim relativa dicit na-
 turam modo peculiari subsistentem, scilicet
 per paternitatem v. g. in prima per-
 sona, qui quidem modi in Deo sunt entia
 completa substantivæ, quia relatio secun-
 dum esse in dicit absolutum, scilicet natu-
 ram divinam. Quæ cum sit eadem in
 omnibus personis, non multiplicentur dii
 licet multiplicentur personæ.

Propter multiplicem respectum diversa
 prædicantur de Deo, scilicet quod sit ge-
 nitus & non genitus, genitus in filio, &
 ingenus in Patre, & nulli est contra-
 dictio, quia hæc prædicta non dicuntur
 sub eodem respectu. Sic totum explicat S.
 Augustinus lib. 5. de Trinit. cap. 7. „ Nul-
 „ lum prædicamentum genus est secundum
 „ quod aliquid aëre volumus, nisi ut se-
 „ cundum idipsum prædicamentum nega-
 „ re convincimur, si præponere negati-
 „ vim particulum voluerimus. Quæ cum
 „ ita sint, si substantia-riter aërem, di-
 „ cendo Filius, substantia-riter negarem,
 „ dicendo non Filius. Quia vero relative
 „ aio, cum dico, Filius est: ad Patrem
 „ enim refero: relative nego: si dicam,
 „ non Filius est: ad parentem enim ean-
 „ dem negationem refero, volens osten-
 „ dere quod ei parens non sit. Atqui quan-
 „ tum valet quod dicitur Filius... tan-
 „ tumdem ergo valet quod dicitur non
 „ genitus, quantum valet quod dicitur
 „ non Filius, relative autem negamus,
 „ dicendo non Filius; relative igitur ne-
 „ gamus, dicendo, non genitus &c. „

Instabis iterum. Pater non generat: igitur
 non dantur in Deo plures personæ reali-

ter distinctæ. Probatur antecedens. 1. Si generet, vel generat existentem, vel generet non existentem; si primum, non est generatio, quia generatio dat esse termino: supponitur autem terminus habere esse. Si secundum, terminus est creatura, effectus enim posterior Deo in duratione, est creatura. 2. Si Pater generat, erit in illo perfectio quæ non reperietur in Filio. Absurdum consequens. Ergo & antecedens.

Respondeo negando antecedens; ad probationem dico Patrem æternum generare jam existentem, quo quidem prior est origine, non causalitate: sicut igitur si sol esset ab æterno, lunon produceret ab æterno; quidni & Pater æternus non generabit ab æterno Filium qui in Symbolo dicitur: *Lumen de lumine*: solum in creatis, in quibus effectus dependet a causa, & genitor se conservat in genito, generatur non existens: at Deus generat per seculum: velut Oceanus immensus ex quo procedunt persone, & cum ipsis omnium perfectionum flumina, quæ per personas procedentes ad ipsum refluunt, absque eo quod aut minuantur generando & spirando, aut redunt recipiendo in sinu suo ineffabili, & Verbum generatum, & Spiritum sanctum spiratum.

Solutio est Basilii lib. 2. contra Eunomium, pag. 271. his verbis: „Nec sensum principii custodit, nec ipsi in principio subsistentiam unigeniti conjungit. „Nihil enim excogitari potest principio antiquius, & esse Dei verbi, inseparabile est a principio. Quare quantumcunque voluerit inutili mentis inquisitione, ne retro currere, pertransire tamen quod erat, & ultra illud ferri cogitationibus, non poteris. „Idem dicit Gregorius Nazianzenus orat. 35. Idem Hilarius, lib. 12. de Trinit. pag. 107. ubi sic loquitur de verbo: „Erat igitur atque est: quia ab eo est, „qui quod est: semper est: Ab eo autem „esse, idest ex Patre esse, Nativitas est. „Esse autem semper ab eo, qui est semper, paternitas est. „Ratio autem cur Verbum sit ab æterno, est quia generatio ejus mensuratur æternitate, eo enim ipso quo Deus æternus est, ab æterno se intelligit, adeoque ab æterno generat.

Ad secundam probationem distinguo; aliqua perfectio erit in Patre, scilicet generatio, & non erit in Filio in abstracto, & relative considerato, concedo: sic enim dicit solummodo filiationem, filio autem relative sumpta, non est Pa-

ternitas in concreto, nego: Sub isto enim respectu importat naturam, in qua omnia adunantur: Ergo ne omnia in Deo sunt confusa & synonyma? Minime. distinctio enim virtualis in Deo facit idem ac realis in creatis. Cum igitur natura distinguatur virtualiter a relationibus, hoc sufficit, ut dicatur generans, prout est paternitate actuata, genita vero, ut filiationem dicit, seu ut explicat Lateranense IV. cap. 2. Trinitas, *Uedam summa res est incomprehensibilis quidem & ineffabilis, quæ veraciter est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus*. Unde natura non dicitur generans aut genita, sic enim sumitur secundum se; sed solus Pater dicitur generans, Filius vero genitus, & sic natura sumitur in concreto, & ut appropriata, unde potest dici, natura ut connotans paternitatem generat.

Hec responsio est S. Gregorii Nazianzeni orat. 37. pag. 597. ubi sic loquitur: „Deesse nihil dicimus: Non enim Deus „quidquam deest, verum manifestationis, „ita ut dicam mutuaque eorum relationis differentia, diversa quoque ipsis nomina procreavit. Neque enim filio aliquid deest, ad hoc ut sit Pater, nec enim defectus est filio, nec propterea tamen Pater est, alioquin eadem ratione Patri aliquid deerit, ad hoc ut sit Filius: nec enim Pater Filius est, sed hæc defectum proculdubio non arguunt, nec essentia submissionem: quin potius ex his verbis, quod genitus non sit, & quod genitus, & quod procedat, effectum est, ut alius Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus appelleretur: atque ita inconfusa trium personarum distinctio in una divinitatis, natura & dignitate conservetur.

Urgbis: natura etiam in concreto, & ut connotans paternitatem non generat. Igitur ruit fundamentum distinctionis inter Patrem & Filium. Probatur antecedens: Paternitas refertur solum ad generationem. Igitur nondum est quando Pater supponitur generare, sicque non generat natura, quia nondum est in illo priori actuata Paternitate.

Respondeo negando sequelam. Ad probationem distinguo, paternitas secundum esse ad refertur ad generationem, & nondum est, concedo: secundum esse in, nego. Enimvero eo ipso quo Deus se intelligit & cognoscit, est fundamentum relationis paternitatis, scilicet intellectio

atio quæ tendit ad exprimendum Deum, adeoque ad Verbum generandum, unde relatio secundum esse in, apparet in fundamento, & connotatur secundum esse ad. Quocirca & in illo priori paternitas importatur in obliquo & implicite, quod sufficit ut persona dicatur generans.

Perfices: Deus est in se perfectissimus; Igitur non generat, neque spirat, quia generatio & spiratio tendunt ad perfectionem aliquam, nempe ad generationem verbi & spirationem amoris. Immo regnat unitati & simplicitati Dei quod multiplicetur in personis.

Respondeo distinguendo consequens, Deus non generat per indigentiam, ut creaturæ quæ producant sui simile, ut se conservent in multitudine individuum, concedo: per fecunditatem, nego. Immo ex eo quod res sit perfectissima, est fecundissima, quia bonum, teste Dionysio, est sui diffusivum. Deus igitur est fecundus, quo quidem non opponitur, aut unitate naturæ, personarum-ve multiplicitati, quia licet sit in personis multiplicitas, manet tamen Deus in se semper unus. Quod mirum in modum explicat Athanasius Orat. 4. contra Arianos: "Est enim, inquit, filius in Patre, quæ, tenus intelligere conceditur, eo quod quicquid est filius, id universum sit proprium substantiæ Patris. . . Estque vice versa Pater in filio, eo quod id, quod est Patri proprium ac suum, id ipsum sit Filius, ut in radiis sol, mens in hoc ipso est Filius, sicut in splendore radius, fons in flumine. . ."

Rursus instabis, natura & persona non distinguuntur. Igitur cum sit unica natura, est utique una persona.

Respondeo distinguendo antecedens, non distinguuntur identice, concedo: virtualiter, nego. Distinctio autem virtualis in divinis, ut jam jam dictum est, æquivaleret reali in creatis, immo licet in creatis anima rationalis, anima sensitiva & vegetativa in homine distinguantur solum virtualiter, sunt tamen principia diversarum realiter operationum, intelligendi nempe sentiendi & vegetandi. Igitur distinctio virtualis inter essentiam & relationes in divinis sufficit ad fundandos diversos respectus, qui cum inter se relative opponantur, diversas constituunt personas inter se ad invicem realiter distinctas.

Repones, Pater est Deus etiam secundum esse ad, seu relativum, sicut & Fi-

lius & Spiritus sanctus: Sed unicus est Deus. Igitur personæ ut personæ non distinguuntur.

Respondeo distinguendo antecedens. Pater est Deus, & formalis Dei appellatur supra naturam & absolutum, nam Deus est nomen substantivum, inquit divus Thomas, concedo: & non appellatur, nego. Licet autem personæ secundum esse ad & relativum etiam dicant divinitatem implicite, Pater enim est persona divina; non tamen explicite. Unde in recto dicit solum relationem paternitatis; adeoque licet personæ sint unicus Deus, sunt tamen realiter distinctæ.

Dices: Dei notio duo dicit: 1. Quod sit unus Deus. 2. Quod subsistat: Sed subsistit eo modo quo est unus: Igitur cum sit unus, erit ubique unica subsistentia & persona.

Respondeo distinguendo antecedens. Notio dicit quod Deus subsistat subsistentia absoluta, concedo: subsistentia relativa, subdistinguo, ut est operans ad intra, & hoc per multiplicem relationem, concedo: per unicam, nego. Deus potest considerari dupliciter; 1. Secundum se & ut præintelligitur personis; sic subsistit subsistentia absoluta quæ est unica sicut natura, quæque non constituit personam relativam, sed absolutam seu unicum Deum. 2. Ut operans ad intra tum intelligendo, tum amando, & sic relative dicitur, quia resultat relatio inter principium agens & terminum, & sic subsistit triplici hypostasi, hoc est, personalitate, natura enim divina utpote innata, non quidem ex indigentia, sed ex fecunditate potest subsistere in pluribus personis, & de facto subsistit.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Tres sunt in Deo personæ realiter distinctæ.

PRIMO: Hoc non semel utrumque Testamentum ostendit; verus quidem his Genes. 1. verbis: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*: Expressus novum Matth. ultimo, *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*.

Secundo: Hoc idem declarat Patrum traditio: Hoc prædicat Justinus Dial. cum Tryphone, hoc Athenagorus orat. pro Christianis: Hoc Irenæus lib. 4. cap. 17.

Tertio: Tot sunt personæ realiter in divinis, quot sunt termini relative oppositi, relatio quippe est unius ad aliud:

Atqui tres reperiuntur termini relative oppositi : Et probatur . Paternitas terminatur ad Filium , filiatio ad Patrem , quocirca quælibet relatio unam denotat personam ; spiratio vero activa Patris & Filii terminatur ad Spiritum sanctum , passiva tandem ad spirantes , hinc unam tertiam constituit personam . Ergo &c.

Synopsis argumentorum in contrarium & responsum .

PRIMO : Cum Deus Isā. 44. ait *nihil mecum* , excludit per ista & similia verba pluralitatem Deorum , nullam vero pluralitatem personarum . Sic respondet Ierullianus lib. contra Prax. c. 19. non dissimili ratione Christus ait : *Ego & Pater unum sumus* , hoc est *unum* unitate naturæ , non personæ .

Secundo : Tametsi quælibet persona sit substantia , qui tamen ista est tribus personis communis , est unus in tribus personis Deus . Solutio est S. Aug. lib. 1. de Trin. cap. 7.

Tertio : Pater vere generat , tametsi generet ab æterno existentem , ad hoc quippe sufficit , ut sit prior illi prioritate originis . Quid plura ? Licet paternitas nondum concipiatur secundum esse ad in instanti a quo dum Pater actu generat , intelligitur tamen esse secundum id quod est quid absolutum connotans relativum .

Quarto : Ex hoc quod persona nonnisi virtualiter ab essentia distinguatur , non inde sequitur unicam esse personam sicut de facto unica est natura . Et vero distinctio virtualis inter personas , & naturam in divinis sufficit ad fundandos diversos respectus , qui cum relative opponantur , diversas constituunt personas realiter inter se distinctas .

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum unitas subsistat cum personarum Trinitate ?

QUIDAM hæretici naturam in divinis personis multiplicaverunt ; quocirca Trichæistæ dicti sunt , eo quod tot admitterent Deos , quot sunt in Deo personæ . Contra quos sit

CONCLUSIO.

Est unica in tribus personis natura , adeoque unus Deus .

Probatur omni argumentorum genere .

Primo , ex veteri & novo Testamento .

DEUS ipse Deut. 32. sic loquitur : *Videte quod ego sum solus , & non sit alius Deus præter me .* Rursum Isā. 44. *Ego sum Dominus faciens omnia , extendens caelos solus , stabilis terram , & nullus mecum .* Primæ vero Cor. 8. ait Apostolus , *Et si sunt , qui dicantur dii sive in caelo , sive in terra , si quidem sunt dii multi , & Domini multi ; nobis tamen unus Deus .* Et iterum Eph. 4. *Unus Deus & Pater omnium .* His & similibus sententis clare unum esse Deum , & unitatem in Trinitate subsistere .

Secundo , ex Conciliis & Symbolis .

In Symbolo Nicæno hanc profiteamur fidem : *Credo in unum Deum* , in Symbolo S. Athanasii : *Ita ut per omnia sicut jam supra dictum est , & unitas in Trinitate , & Trinitas in unitate veneranda sit .*

Concilium Lateranense quartum cap. 2. sic denunt : *Non autem sacro & universalis Concilio apprehende , credimus , & confitemur cum Petro quod una quedam summa res est , incomprehensibilis , videm , & ineffabilis , quæ veraciter est Pater , & Filius , & Spiritus sanctus ; tres simul personæ ac singulatim quælibet earundem .* Et ideo in Deo Trinitas est solummodo , non quaternitas : quia quælibet personarum est illa res , videlicet substantia , essentia , sive natura divina , quæ sola est universorum principium , præter quod aliud inveniri non potest .

Succinit Romanum sub Agathone in epist. Synodica ad Imperatorem Constantinum Pogonatam quæ lecta fuit & approbata in sexta Synodo generali actione 6. ubi Patres profiteantur : *Trinitatem in unitate , & unitatem in Trinitate : unitatem quidem essentiae , Trinitatem vero personarum , sive subsistentiarum , Deum Patrem constituentem , Deum Filium , Deum Spiritum sanctum ; non tres Deos , sed unum Deum .*

Ipsa sexta Synodus generalis A.D. 18. approbat ista Sophronii epistolæ verba : *Neque vero tres aliquos Deos novimus ; sive tres*

tres quasdam naturas, aut tres aliquas substantias, aut tres aliquas deitates scimus, non congeneres, non ejusdem formæ vel disparis.

Non prætereundum est Concilium Mediolanense, quod in confessione fidei tempore Constantini Magni hæc effatur de sanctissima Trinitate: "Non tres naturas introducentes, ut Arius blasphemavit, qui tres Deos prædicavit, excellentiorem, minorem, & inferiorem." Igitur ex his liquet unitatem naturæ subsistere cum Trinitate personarum.

Tertio, ex Patribus Græcis.

Patres Græci eidem astipulantur veritati. Dionysius lib. de Div. nominibus cap. 10. ait: "Unitas est, unifica unitatis, omnis." Hæc de Trinitate.

Iustinus in Ethesi: "Unitas enim in Trinitate intelligitur, & Trinitas in unitate cognoscitur."

S. Athanasius orat. 5. pag. 307. adversus Arianos idem proferitur his verbis: "Qui unum dicit Deum, duo profitemur; eo ipso quod Pater & Filius divinitate sint unum." Rursus ibidem pag. 395.

S. Gregorius Nyssænus suum addit calculum orat. Cath. cap. 3. "Nullo id sermone, ait, consequi posse nos quæ, modum res eadem numerabilis sit, & numerum fugiat: tum ut distincta cernatur, & in unitate nihilominus intelligatur; atque & hypostasi disjuncta, & subiecto minime divisa sit: ac rursus aliud sit illud, cujus & Verbum est, & Spiritus."

S. Gregorius Nazianzenus accedit orat. 37. pag. 601. "Nobis unus est Deus quoniam una est divinitas." Rursus ibidem: "Individa individuis, ut uno verbo dicam, est divinitas: ac velut in tribus solibus sibi cohærentibus una lucis est commixtio & temperatio."

S. Basilii suffragatur, epist. 141. his verbis dicens: "Nos unum Deum, non numero, sed natura, profiteri. Quidquid numero unum dicitur, hoc revera unum non est, neque natura simplex."

Mitto multos alios Patres Græcos: namque Proclus Constantinopolitanus epist. ad Armenos: Anastasius Sinaita lib. 1. de rectis fidei dogmatibus. Damascenus lib. 1. de fide Orthod. cap. 11. idem docent. Juvat tamen hic texere locum Cyrilli ex lib. 10. contra Julianum ubi de Filio Dei sic loquitur: "Unum est, ad suum ge-

nitorem identitate naturali: tamen si secundum hypostasim propriam existat." Idorus Pelusiota epist. 143. paucis multa dicit: "At peronas, inquit, in sanctam Trinitatem ita collactare, ut in unam substantiam colligas, rectissimum, est ac verissimum dogma." Observes ex Patribus sequi, distinctionem realem esse quidem inter personas SS. Trinitatis, minime vero propriè dictam, quia talis multiplicat naturam, seu multiplicatam supponit.

Quarto, ex Græcis recentioribus.

Nec ab hac fide recedunt Græci recentiores. Theodoretus Abucara opusculo 1. pag. 332. tom. 1. Bibliot. PP. Græcæ collationis, negat hypostasim in Deo esse a natura distinctam, alias, inquit: "Necesse foret Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, tres numerari particulares naturas; ac tres dici deos, & divinitates tres. Quæ est summa omnium blasphemia."

Michael Synecellus in epist. quam nomine Thomæ Jerosolymitani Patriarchæ scribit, sic loquitur: "Veritatis iste sermo est, ut ait Gregorius Theologus, unitatem esse in Trinitate, & Trinitatem in unitate adorandam. Est igitur monas, idest unitas, naturæ unitas, non unitas hypostasis: Trinitas vero hypostasim, Trinitas, non Trinitas naturalium."

Constantinus Harmenopolus in professione fidei Orthodoxæ ait: "Trinitatem in unitate credimus, & unitatem in Trinitate celebramus."

Joannes Cyparissota decade 9. cap. 9. ait: "Una ut diximus, est essentia Trinitatis, & una solum semper. Hæc igitur essentia singularissima trium." Ergo &c.

Quinto, ex Patribus latinis.

HILARIUS agmen ducit; lib. 7. de Trinit. sic pronuntiat: "Filius namque Dei Deus est: hoc enim significatur ex nomine. Non duos Deos connumerat nomen unum, quia unius, atque indifferents naturæ unum Deus nomen est."

Lucifer Calaritanus Hilario cœvæus lib. de non conven. cum hæret. ejusdem est labii, atque: "Unam esse deitatem Patris, tris

„tris & Filii, & lib. de non parcen. in Deum delinq. subdit: „ Perfectam esse „ divinam Trinitatem: & unam habere „ substantiam. „

S. Ambrosius suffragatur lib. in Symb. Apost. cap. 5. „ Adoremus, inquit, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum; „ in Filio Patrem, in Spiritu autem sancto, aut Patrem & Filium intelligentes: distinguentes antequam conjungamus, & jungentes antequam dividamus, unitatem in Trinitate venerantes, & Trinitatem in unitate confitentes. „ Idem docet lib. 1. de fide cap. 11. & lib. 4. cap. 2.

Accedit S. Hieronymus epist. 57. ad Damasum: „ Tota, inquit, sæcularium „ litterarum schola nihil aliud hypostasim, „ nisi usam, novit. . . . Illa sola natura „ est perfecta & in tribus personis deitas „ una subsistit, quæ est vere, & una natura est. „

Adiungendus est de hoc momento sanctus Augustinus qui in lib. contra sermonem Arianorum cap. 18. ita efficitur: „ Patris „ ergo & Filii, & Spiritus sancti, etiam si „ discretem cogitent potestatem, naturam „ saltem confitentur æqualem. „

Non omitteendus Philastrius Brixienfis, nec Paulinus, prior hæresi 45. ait: „ Trium itaque harum personarum una „ est veritas, majestas, & substantia, æqualitas & divinitas sempiterna. „ Posterior epist. 27. ad Victricium: „ Cum „ ergo, inquit, fides & confessio tua, ut credimus atque confidimus, coæternam Trinitatem unius divinitatis, & substantiæ, & operis & regni esse testetur . . . a Deo doctus es, doces unitatem Trinitatis sine confusione jungens, & Trinitatem ipsius unitatis sine separatione distinguens; ita ut nulla alteri personæ conveniat, & in omni persona trium Deus unus eluceat; & tantus quidem Filius, quantus & Pater, quantus & Spiritus sanctus: Sed semper quique sui nominis proprietate distinctus, individuum retinet in virtutis & gloriæ æqualitate concordiam. „

Hic accedunt Gaudentius Brixianus serm. 7. de Exodo. Petrus Chrysolog. serm. 88. Vincentius Lirinensis Commonitorii cap. 18. sanctus Leo serm. 3. de nativ. cap. 2. Eucherius Lugd. Hom. 2. de Symb. Fulgentius in respons. ad Arianorum objectiones. Rusticus Diaconus disput. contra Acephalos. Ergo &c.

Sexto, ex Patrum rationibus.

PRIMA: Tertullianus lib. contra Praxeam cap. 13. Dionysius Romanus epist. adversus Sabellianos unum ideo prædicant Deum, quia una est in tribus personis natura: cui ratiocinio adheret Iustinus Dial. cum Triph. pag. 358. adheret Clemens Alex. lib. 3. Pædagogici: adheret Synodus Alexandrina ann. 362. in epistola Synodica: Ergo &c.

Alteri: Patres opponunt naturæ unitatem personarum Trinitati: sic opponit Athenagoras in legatione pro Christianis pag. 10. & 11. sic Tertullianus lib. contra Praxeam cap. 2. sic Theophilus Mart. lib. contra Noetum: sic Basilus oratione contra Sabellianos: Ergo &c.

Tertia: Patres divinas discernunt hypostasies a creatis in eo quod istæ sint a natura dependentes, & vicissim natura pendeat ab eis in esse & subsistere, ita ut sic ab eis contrahatur & limitetur, ut multiplicaretur & divisa personæ, ipsa quoque dividatur, & in singulis individuis multiplicetur. Talis est sententia Gregorii Nazian. orat. 37. Ambrosii lib. 5. de fide cap. 1. Augustini in Psal. 68. concione prima; huiusmodi autem defectus ex SS. Doctoribus a sanctissima Trinitate secluduntur.

Quarta: Patres asserunt cum Apostolo Rom. 11. Mysterium sanctissimæ Trinitatis esse incomprehensibile & ineffabile: Sed si pro singulis personis esset una natura, hoc non foret ineffabile, sed quid creatis commune. Ergo &c.

Quinta: Si natura sublata unitate, multiplicaretur in personis, nec fuissent tot hæreses adversus mysterium, neque tot in Ecclesia circa istud momentum disceptationes: Atqui tamen ut primum apparuerunt Tritheistæ, absque mora eos Concilia proseripsere, ut patet ex sexto generali Aët. 11. ex Sophronii Episcopi Ierolymitani ad Sergium epistola, quæ Aët. 2. ejusdem Concilii lecta & approbata fuit. Quid plura? Epiphanius, Nicephorus & alii inter hæreticos annumerant Tritheistas. Ergo &c.

Septimo, ex ulterioribus rationibus.

PRIMA: Si natura multiplicaretur in personis, essent tres dii, & consequenter, ne quidem unus, quandoquidem multiplicatus

citas Deorum, nullitatem Deorum arguit; eo enim ipso, quo distinguuntur realiter, utique dividerentur; & sic esset una perfectio in uno quæ non reperiretur in altero, sin minus non dividerentur: Sed horrendum est negare unicum esse Deum: Igitur & multiplicare naturam in personis.

Secunda: Ubi intercedit solum distinctio realis relativa, ubi una est natura; ubi autem una substantia, ibi unus est Dominus: Atqui in sanctissima Trinitate est solum distinctio relativa non absoluta, sed tantum una substantia: Igitur & una divinitas.

Tertia hæc additur: Ens perfectissimum & infinitum non potest esse multiplex, nec habere entia æqualia substantialiter a se distincta, juxta enim amitteret rationem entis perfectissimi: Sed divinitas est perfectissima, ita ut quid perfectius concipi non possit. Ergo &c.

Quarta: Quorum est una efficientia, ibi dubio procul est una & eadem in singulis natura: Sed personarum divinarum una est efficientia, ubi enim principium, scilicet omnipotentia quæ quidem omnibus personis communis est: Hinc & istud eminatum est apud Theologos Adagium: *Omnia sunt unum in Deo, ubi non obviat relationis oppositio*: Et istud aliud: *Opera ad extra sunt personis divinis communia*: Igitur una est pro tribus personis natura. Unam esse in sanctissima Trinitate efficientiam docent SS. Athanasius de consensu, pag. 375. Gregorius Nyss. orat. 3. in orat. Dominic. Et alii apud Petavium c. 4. de Trin. cap. 15. Ergo &c.

Respondetur objectionibus.

OBJICIES: Tertullianus lib. contra Praxeam cap. 13. hinc affert rationem, cur Pater, Filius, & Spiritus sanctus non vocentur Dii, ne forte inquit hæc cognitio homines redderet ad martyria timidiore. Adfunt verba: "Cæterum si ex conscientia qua scimus Dei nomen & Domini & Patri, & Filio, & Spiritui convenire, Deos & Dominos nominemus, extinxisse facies nostras etiam ad martyria timidiore quibus evadendi, quoque pateret occisio jurantibus istam per Deos & Dominos." Igitur censuit de facto tres esse Deos.

Respondetur distinguendo: Et ratio adducta a Tertulliano non est æquata, con-

cedo: & est adæquata, nego. Cum Praxeas ex distinctione Filii a Patre duos esse Deos inferret; hoc ipsum debellat Tertullianus: 1. Quia ex quo instituta est religio catholica, hoc ipsum nusquam dictum est. 2. Quia debet esse differentia inter cultores unius veri Dei, & inanium Deorum adoratores. 3. Quia si illud concederent Christiani, juxta cessarent martyria: quæ ratio nedum adversa fidei sed plurimum urget Praxeam, ejusque objectionem funditus evertit; quandoquidem exosi Gentilibus in eo potissimum erant Christiani, quod tres agnoscendo in divinis personis, unum tamen Deum esse propugnarent.

Oppones 2. S. Ambrosius L. 5. de fide c. 1. 2. & 3. disputans contra Arianos qui ex consubstantialitate Verbi cum Patre concludebant argumentando ad hominem adversus Catholicos duos esse Deos; respondet eis homines tametsi numero prope infinitos, unum tamen humanam constituere naturam. Ergo si comparatio valet, sicut homines licet specie unumquid, numero tamen sunt multi, ita erunt plures Dii.

Respondetur distinguendo: & comparatio est in aliquo, concedo: & est in omnibus, nego. Immo hæc similitudine Ambrosius vult probare quod sicut homines licet multi, constituunt tamen unam naturam humanam, ita tres personæ, unicum Deum: Sed disparitas est, quod nulli sit distinctio numerica in natura divina, adeoque non sunt multi Dii. Altera similitudine idem probat S. Augustinus quum in Psal. 68. pag. 294. sic loquitur: "Ut dicimus Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum unius esse substantiæ: Quid est unius esse substantiæ? v. g. si aurum est Pater, aurum & Filius, aurum & Spiritus sanctus." Hoc est sicut tres particule auri sunt unum specifice metallum, ita tres personæ divini unius Deus & numerice. & specifice & generice.

Instabis: Atqui tres personæ sunt unus Deus solum specifice, & non numerice: Ergo &c. Probatum subsumptum ex S. Greg. Nyss. orat. ad Ablavium: Sunt unus Deus solum ut Petrus & Paulus unus homo sunt. Ergo &c. Non absimilia profert Basiliius.

Confirmatur. Ubi sunt tres personæ realiter distinctæ, ibi sunt tres Dii; sic Gentiles agnoscebant quidem unam divinitatem, in re vero plures Deos. Ergo &c.

Ref-

Respondeo distinguendo : & comparatio S. Gregorii est in aliquo , concedo : in omnibus , nego . Cum in creatis non habeamus similitudinem omnimodam , vult solum ille Pater , quod sicut Petrus , Paulus & Joannes sunt unus homo specie , ita tres personæ in se sint unus Deus simpliciter , Equidem in libro citato dicit se execrari errorem Trithelistarum ; hanc enim epistolam seu litteram hoc donat titulo : *Quod non sunt tres Dii* ; Et orat. catechetica cap. 3. ait : " Naturæ unitas non admittit divisionem . "

Simili modo explicatur Basilius . Unde lib. de Spiritu sancto cap. 18. dicit : " Filius enim in Patre , & Pater in Filio , quandoquidem hic talis est , qualis ille , & ille qualis hic ; atque hæc quidem in parte unum sunt . "

Ad confirmationem distinguo : ubi sunt tres personæ & totidem naturæ , debent esse tres dii , concedo : ubi unica est in tribus personis natura , ibi sunt tres dii , nego . Solutio est D. Athanasii qui in expositione iudei pag. 34. ait , " Neque tres , substantias seorsum distinctas , ut coram , poraliter in hominibus fit , cogitamus , ne deorum pluritudinem ad instar gentium sapere videamur . " Et sic patet responsio ad Philosophos , cum enim seculis fide ratiocinantur , multiplicatis personis , multiplicabant & naturam & divinitatem .

Insuper : Ergo erit quaternitas in Deo , quod est contra definitionem Concilii Lateranensis . Probatur sequela , Deus subsistit secundum se substantia absoluta quæ constituit personam : Præterea subsistit adhuc in tribus personis relativis : erit igitur quaternitas .

Respond. o negando sequelam . Ad probationem distinguo : & substantia absoluta non distinguitur realiter a substantiis relativis , concedo : & distinguitur , nego . Porro realis distinctio requiritur inter substantias , ut constituent diversas personas ; cum autem substantia absoluta sit eadem in tribus personis , & non opponatur relative , non constituit personam distinctam a tribus aliis .

Urgetur : In illo priori rationis quo Deus præintelligitur personis est persona , & si per impossibile personæ aliæ relative non sequerentur , verum esset dicere semper quod Deus esset persona , sicut dicitur de quolibet homine : Igitur erunt quatuor personæ in Deo .

Respondeo distinguendo Antecedens , est persona absoluta , concedo : relativa & quæ potest opponi cæteris relative , nego : in hoc igitur est mirabile Mysterium quod substantia seu persona absoluta per fecunditatem sui intellectus , suæque voluntatis se diffundit , & se explicet in tribus personis veluti in tot terminis realiter in se distinctis .

Perfides . Ergo erunt tres dii : Probatur sequenti : Una persona excludit alteram & tamen quælibet est Deus . Ergo &c.

Respondeo negando sequelam : Ad probationem distinguo : Una excludit alteram secundum esse relativum , concedo : secundum esse absolutum , quod est ipsa natura cum omnibus attributis , quæque omnia sunt communis omnibus personis , nego antecedens , & consequentiam .

Rursus : Persona est singularis naturæ spiritualis individua substantia : Ergo si sunt tres personæ , erunt & tres substantiæ , adeoque tres dii .

Respondeo distinguendo antecedens , personam in concreto est singularis naturæ individua substantia , concedo : In abstracto , subdividuo : implicite , concedo , explicite , nego . Persona potest considerari dupliciter ; in concreto scilicet & in abstracto : concretum primæ personæ v. g. est Pater , & sic dicit naturam cum hypostasi , in abstracto vero dicit solum ultimam extrinsecam causam existentiam , in divinis autem præter hoc dicit formam abstractam , nempe hypostasim , aut personalitatem , paternitatem , v. g. in Patre , & filiationem in filio abstractam a natura : divinitas autem cum sit quid absolutum , appellat supra naturam , quæ cum inmultiplicata maneat , est utique unica divinitas & unus Deus : verum quidem est quod paternitas v. g. ut pote divina , implicite dicat naturam , unde concreta & abstracta in Deo sunt idem re : Sed non dicit explicite , unde manet distinctio virtualis cum fundamento in re inter hypostasim & naturam , tanquam inter quid absolutum , & relativum , quo sit ut omnia conciliantur ; Trinitas scilicet in unitate , & unitas in Trinitate inefabili .

Insuper : Tres personæ sunt tres res a parte rei : Igitur si sint tres , videtur utique quod erunt tres dii .

Respondeo distinguendo antecedens , & habent unicam naturam , concedo : tres naturas , nego : Est enim eadem natura abso-

absoluta habens quatuor respectus qui constituunt tres personas, sed non multiplicatur divinitas, & forma absoluta, unde, nego consequentiam.

Instabis : Personæ ut sunt respectus, sunt quid reale : Igitur cum respectus reales multiplicentur, videtur quod & multiplicetur divinitas.

Respondeo distinguendo antecedens : sunt multi respectus idem re cum natura, & solum ab ipsa virtualiter distincti, concedo : ab ipsa realiter distincti, nego. Unde licet multiplicentur respectus, non multiplicentur realitates secundum absolutum, adeoque est unus Deus.

Perfices : Subiectum debet multiplicari, multiplicata forma : Atqui sunt tres personæ hypostaticæ, & natura se habet ad illas, ut subiectum virtuale : Igitur si multiplicentur hypostases debet & multiplicari natura.

Respondeo distinguendo antecedens : Multiplicata forma seu persona, multiplicatur subiectum, in creatis, concedo : in divinis, nego. Cum natura creata sit finita, non potest subsistere nisi unica subsistentia, quæ quidem ita sit individua & incommunicabilis, ut licet Petrus & Paulus eandem specificè habeant naturam, sunt tamen duo numerice homines : Sed non sic natura divina, quæ quia infinita est, terminata una persona potest ulterioribus terminari personis, quia non dividitur in eis, sicut natura creata in diversis subiectis : Hinc non est paritas. Maxime cum natura divina non sit proprie loquendo subiectum, sed ipsa sit omnia : hinc non limitatur a persona qua terminatur.

Instabis : Natura divina generata per unam personam est hæc numero natura : Igitur sicut in humanis, multiplicata persona, multiplicatur & natura : sic erit & in divinis &c.

Respondeo distinguendo consequens, si ætera sint paria, concedo : Si non sint, nego : Non est autem paritas in divinis, sicut in humanis ; nam natura divina licet terminata una hypostasi, manet alteri communicabilis propter duo : 1. Quia est infinita, & ideo ex natura sua non potest individuari & limitari. 2. Quia est solum virtualiter distincta a personis, unde re est idem cum eis ; natura vero humana est realiter distincta a subsistentia & existentia quæ componunt personarum itatem creaturæ, unde ita individuatur per ipsam, ut sit alteri personæ incommunicabilis.

Dices : Igitur Pater est Filius, & Filius est Pater in divinis, sicque non videtur Trinitas.

Respondeo distinguendo, Pater est Filius re, & secundum absolutum, concedo : unde Christus Joan. 10. ait, *Ego & Pater unum sumus* : secundum relativum, nego. Porro ly *Pater* explicat relativum & paternitatem, adeoque secundum formalitatem Patris, & Filii, non est verum dicere Pater est Filius, sed sunt duæ personæ.

Instabis : In creatis quia Pater non est Filius, est distinctio omnimoda realis inter eos : Sed est etiam distinctio realis in divinis inter Patrem, & Filium : Igitur etiam identice non sunt idem : ergo si sint tres personæ, erunt & tres naturæ, & consequenter tres Dii, quod circa errorem dici non potest.

Respondeo distinguendo majorem : est distinctio realis in creatis inter personas, & ipsam naturam quæ est in Patre & Filio, concedo : in divinis nego. Manet enim distinctio realis solum inter relativa & inter personas, non vero inter naturam Patris & Filii : & sic distincta minore, nego consequentiam.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Unitas divinitatis coheret cum Trinitate personarum.

PRIMO, Sacra Scriptura ubique unicum prædicat Deum, & tres in sanctissima Trinitate personas, maxime illud 1. Joan. 3. 7. *Tres sunt qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt.* Eandem veritatem prædicat simul & explicat Symbolum Nicænæ, eandem Symbolum S. Athanasii.

Secundo, Suum addunt tantæ veritati calculum utriusque Ecclesiæ, Orientalis scilicet, & Occidentalis Patres, ut Dionysius de div. nom. c. 7. Iustinus in Ethe-si, Pasilius epist. 141. Ambrosius lib. in Symb. Apost. cap. 5. ait : " Unitatem in Trinitate venerantes, & Trinitatem in unitate consistentes. "

Tertio, Ratio suffragatur. Ens infinite perfectum unum est in substantia, alias si divisum foret, jam non esset perfectissimum, divisio quippe arguit aliquam perfectionem in uno quæ non esset in alio. Et vero si substantia, quæ in multis dividitur individuis, haberet in singulis omnem

nem omnino perfectionem, profecto jam ne quidem numerice divideretur, & una in se maneret in omnibus: Sed Deus, sed natura divina est ens perfectissimum. Igitur unitas cum Trinitate cohæret in Deo.

SYNOPSIS OBJECTIONUM.

ET RESPONSIONUM.

PRIMO, Cum Tertullianus dicit primos Christianos, nec Patrem, nec Filium, nec Spiritum sanctum nominasse Deos, non propugnat tres fuisse apud fideles Deos, sed Christianorum hanc fuisse fidem, quamlibet personam unum esse in una natura Deum, pro qua divinitatis unitate Martyres ad sanguinis effusionem usque decertabant.

Secundo, Neque Catholicæ veritati adversantur Patres, cum ad probandum in divinis unitatem cum Trinitate cohærerere, naturæ humanæ, quæ specificè una est in multis, utuntur exemplo: hæc quippe comparatio inadæquata est: hoc unum intendunt, quod si natura humana tametsi in multis substantialiter divisa sit, una tamen specificè censetur, nullum esse inconveniens naturam divinam in se perfectissimam, & specificè, & numerice unam in tribus personis subsistere.

Tertio, Deus ut præintelligitur personis est quidem persona absoluta, sed non relativa: quia vero utraque eadem res est, certe pluritas substantiæ a divinis prorsus amovenda est: quod Evangelium non semel prædicat, cum ait Patrem esse in Filio, & Filium vicissim in Patre & utrumque quid unum esse.

DISSERTATIO TERTIA.

De Persona Patris.

BBAS Joachim posuit Patrem non esse Deum per se, sed solummodo per resulantiam, ita ut divinitas cum personis sit aggregatum per accidens; sicque quaternitatem in Deo admittebat. In eundem prope errorem prolapsus est Gilbertus Porretanus concreta ab abstractis realiter distinguendo, hinc secundum eius sententiam bonitas in Deo non erat Deus. Denique qui Trinitatem inficiantur, negant utique primam personam esse Patrem ad intra. Sed contra quod dicit ipse Deus Exod. 3. *Ego sum qui sum*.

Dogma de excellentia primæ personæ, quatuor præsertim modis explicatur, & ostenditur.

PRIMO: Quia prima persona est Deus per se.

Secundo: Quia in divinis omnia sunt Deus.

Tertio: Quia prima persona est Pater.

Quarto: Quia est innascibilis & principium non de principio.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum prima persona sit per se Deus.

QUIDAM putaverunt divinitatem resultare ad personas, adeoque Deum Patrem esse Deum per quandam resulantiam & sic de aliis personis. Contra quos sit

CONCLUSIO.

Prima persona est Deus per se.

Probatur multis momentis.

Primo, auctoritate.

In veteri Testamento sicut & in novo, Deus, non nominatis personis, passim & ubique dicitur Deus, maxime in veteri, ne populus crassius tot coleret Deos, quot personæ prædicarentur. Hinc Deuter. 4. *Dominus*, ait Moyses, *ipse est Deus*. Ibidem cap. 7. *Et scies, quia Dominus Deus fidelis & absque ulla iniquitate, iustus & rectus*. Marci vero 12. idem prope repetit Christus, his verbis. *Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est*. Igitur Deus ut præintelligitur personis est Deus, nec divinitas est quid ad personas resulantans.

Scripturæ Sacræ, accedit Patrum celebris auctoritas, maxime Justinii Martyris, Tertulliani, Athenagoræ, qui insignes pro defensione unius Dei contra inanem deorum multitudinem conscribere Apologias. Ergo &c.

Secundo, ex rationibus Theologicis.

PRIMA, sic exponitur. Deus ut præintelligitur personis læpius nominatur, & vere est, juxta illud Exod. 5. *Ego sum qui sum*. Rursum ibidem: *Dominus Deus patrum vestrorum . . . Misit me ad vos*. Ergo &c.

Secunda, Deus ut præintelligitur personis est ens a se & per se subsistens: Igitur Deus per se.

Tertia, Deus ut præintelligitur personis est omnia, & summum bonum, secundum illud Exod. 8. *Veni, ostendam omne bonum tibi*, ergo prima persona non est Deus per resulantiam, alias non esset per se omnia.

Quarta, Ex Concilio Lateranensi IV. cap. 2. in Deo est unica res simplicissima, & illa res simplicissima est Deus, & Trinitas.

nitas: Igitur Deus ut præintelligitur personis est Deus per se, alias esset quid compositum ut homo, qui resultat ex unione animæ cum corpore.

Quinta, Ex Patribus Deus est simplicissimus & perfectissimus, ita ut sit ipsa bonitas, ipsa sapientia, & sic concipitur, ut præintelligitur personis: Igitur est Deus per se non; per resultantiam, quia esse Dei, est esse omne perfectum.

Sexta, Nulla est in Deo potentialitas, nulla imperfectionis umbra: Sed si esset Deus per resultantiam, foret in potentia, quia ut præintellectus personis nondum esset Deus, nondum sapiens. Ergo &c.

Septima, Personæ habent a Deo quod sint divinæ, sapientia habet quod sit divini & infinita: Igitur Deus ut præintelligitur personis est Deus & omnia, nec habet quod sit, per resultantiam ad personas.

Octava, Homo supponitur homo antequam intelligat & amet: ergo a fortiori Deus Pater. Igitur non est Deus per resultantiam ad personas, siquidem personæ habent quod sint personæ, ab operationibus mentis & voluntatis Dei.

Solvuntur objectiones.

Obijciens: Deus ut præintelligitur personis nihil est: Igitur divinitas resultat ad personas. Probatur antecedens. Persona dicit substantiam & existentiam in abstracto considerata; in concreto vero dicit totum ens, naturam scilicet a parte rei complete existentem: Igitur Deus ut præintelligitur personis nihil est, quia tunc nondum concipitur substantia, nondum existentia, nondum natura.

Respondeo negando antecedens: Siquidem Deus est ens a se, ens infinitum, & omni perfectione repletum. Ad probationem distinguo, persona tam absoluta, quam relativa, dicit substantiam & existentiam, concedo: persona relativa tantum, nego. Duplex distinguitur in Deo substantia, alia absoluta, relativa altera: prima ea est qua in se subsistit Deus & est, vocaturque essentialis, quia convenit naturæ secundum se, estque tribus personis communis. Posterior qua subsistit in personis, & est ipsa natura ut relatione aut paternitatis, aut filiationis, aut spirationis passivæ terminata, & hæc triplex est; siquidem in Deo tres sunt per-

sonæ & hypostases; licet autem Deus ut præintelligitur personis non sit Pater, est tamen Deus, & ens a se: Accipe exemplum in humanis. Petrus v. g. antequam generet, est verus homo, & ens per se subsistens, quando vero generavit, non est tantum homo per se subsistens absolute ut antea, sed relative. Sic Deus ut præintelligitur personis, est per se Deus absolute, relative vero cum generat & generavit Filium. Item & cum spirat & spiravit Spiritum sanctum.

Inhabis: Hoc posito sequitur quod sint in Deo quatuor personæ: absurdum consequens, ergo & antecedens. Probatur sequela: Est persona absoluta ut præintelligitur personis, quia est substantia absoluta; deinde vero tres personæ relativæ constituunt tres hypostases. Ergo &c.

Respondeo negando sequelam. Ad probationem, distinguo: & substantia absoluta est communis tribus personis, concedo, & non est communis, nego. Omnia sunt unum in divinis ubi non obviat relationis oppositio, substantia autem absoluta utpote communis & naturæ divinæ conveniens secundum se consideratæ relative non opponitur, unde non constituit personam distinctam: Sic in Petro homine & in Petro generante non sunt duæ personæ, quia eadem est quæ generat, ita in divinis Deus est Pater, Filius, & Spiritus sanctus.

Rursus instabis: Si ita est; jam ruit mysterium SS. Trinitatis, & probatur. Erit unica in Deo persona, & probatur. Persona in abstracto considerata dicit substantiam & existentiam, adeoque substantia relativa nihil addit absolute nisi solum relationem; Ergo &c.

Respondeo negando sequelam. Ad probationem nego, quod in hypothesi unica esset in Deo persona. Ad ulteriorem probationem distinguo: substantia relativa addit tantummodo relationem secundum esse ad, concedo: secundum esse in, nego: dicit enim sub isto respectu naturam variis substantiis relativis aduatam; adeoque & personis, quippe quæ constituuntur per relationes.

Injices: Esto quod Deus ut præintelligitur personis sit Deus a se; sequitur tamen Deum non esse per se Patrem, cum paternitas sit relatio, adeoque per resultantiam fiat. Ergo &c.

Respondeo negando sequelam propter duos. Primo quidem, licet relatio resultat ad

sub-

fundamentum, non tamen agens: Igitur Pater est per se Pater, quia est per se generans, tametsi paternitas sublequatur ad intellectiorem. Secundo, licet relatio creata sit per resultantiam, eo quod sit ens minimum & accidens, non tamen divina, quia est ens summum, & ipse Deus.

Urgetur: Paternitas concipitur resultare in divinis: Igitur Deus non est per se Pater, quia forma a qua denominatur Pater, concipitur per resultantiam.

Respondetur: distinguendo; paternitas concipitur resultare absque fundamento in re, & defectu intellectus creati qui divina sicut humana concipit, concedo: cum fundamento, nego. Et vero Deus Pater non habet principium, quocirca non debet concipi ut aliquid ad aliud resultans, sed est Deus per se, & ex natura sua.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Prima persona est Deus per se.

PRIMO: Hoc ex sacra constat Scriptura, ubi Deus, tacito personarum nomine, centies vocatur Deus: quod & infinita prope Dei perfectissima opera manifestant.

Secundo: Idem clarissime probatur in Apologiis quas Iustinus, Tertullianus, Athenagoras pro unitate Dei contra inanem deorum multitudinem conscripserunt, ex quo patet primam personam esse per se Deum, nec divinitatem ad personam resultare.

Tertio: Personae habent a Deo, quod sint divinae: Igitur Deus ut praetelligitur personis est Deus, & ens a se, atque omnium perfectionum fons & origo.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM

ET RESPONSIONUM.

PRIMO: Deus ut praetelligitur personis habet subsistentiam absolutam, unde sub ista consideratione, non est nihil, sed ens a se, & summum bonum a quo cuncta prosunt bona.

Secundo: Tametsi Deus ut praetelligitur personis sit a se, & per se subsistens, non inde sequitur aut quatuor personas, aut quatuor res in Deo reperiri, quandoquidem subsistentia absoluta omnibus personis communis est, & ipsae personae res una & dicuntur, & sunt.

Tertio: Ex unitate entitatis mysterium non destruitur; namque relativum addi-

Boucat Theol. Tom. II.

tur absoluto: hoc est, absolutum varias habet relationes, quae tres constituunt personas.

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum Deus sit Deus in omnibus, id est utrum perfectiones tam relative quam absolutae sint Deus?

CUM prima persona sit Deus, & principium a quo omnia, quia est primum principium, quaeritur utrum Pater qui est Deus per se, sit etiam Deus in omnibus, ita ut paternitas, filiatio, spiratio activa, bonitas, & aliae perfectiones sint Deus. Hoc ipsum negavit Gilbertus Porretanus existimans abstracta in divinis, ita distingui a concretis, ut sicut in creatis sapientia non est homo, v. g. ita nec in Deo, sit Deus.

CONCLUSIO.

Quidquid est in Deo, Deus est.

Probatur auctoritate, & ratione.

Primo, ex Scriptura sacra Conciliis explicata.

DEUS Exod. 3. sic loquitur: *Ego sum qui sum.* Hoc est qui sum sapientia, bonitas, & Deus in omnibus: alias aliquid esset in Deo, quod non esset Deus, siquae aliqua perfectio adveniret Deo quod est contra fidem.

Concilium Lateranense 4. sub Innocentio III. in eo prorsus sensu explanat Scripturam; sic enim loquitur cap. 1. contra Abbatem Joachimi & alios opposita sentientes: *Firmiter, ait, credimus, & simpliciter confitemur, quod unus solus est verus Deus ... tres quidem personae, sed una essentia, substantia, seu natura simplex omnino.* Tum cap. 2. Nos autem sacro & universali Concilio approbante, *credimus & confitemur cum Petro, quod una quaedam summa res est, incomprehensibilis quidem & ineffabilis, quae veraciter est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, tres simul personae, ac singulatim quaelibet earundem: Et ideo in Deo Trinitas est solummodo, non quaternitas: quia quaelibet trium personarum est illa res, videlicet substantia, essentia, seu natura divina.*

Y **EO-**

Eodem stylo eademque fidei professione loquitur Concilium Rhemensis; & sic perfringit Gilbertum Porretanum qui vana delusio Logica dicebat, bonitatem, sapientiam, &c. in Deo non esse Deum; Eo autem loci S. Bernardus qui eum debellavit & ad meliorem frugem adduxit, vult ut sequens fidei professio scribatur stylo ferreo, ungue adamantino. Sic refertur Otto Friliger. cap. 56. apud Binium in notis ad Concilium pag. 1333. Credimus simpliciter naturam divinitatis esse Deum, nec aliquo sensu catholico posse negari, quin divinitas sit Deus, & Deus divinitas. Si vero dicitur, sapientia sapientem, magnitudine magnum, aeternitate aeternum, unitate unum, divinitate Deum esse, & alia huiusmodi; credamus non nisi ea sapientia quæ est ipse Deus, sapientem esse; non nisi magnitudine, quæ est ipse Deus, magnum esse &c.

Secundo, ex sanctis Doctoribus.

Divus Bernardus sermone 80. super Cantica ait: "Sola summa & increata natura, quæ est Trinitas Deus, hanc sibi vindicat meram singularemque suæ essentiae simplicitatem, ut non aliud & aliud, non alibi quoque, & alibi, sed ne modo quidem & modo invenitur in ea. . . Deus est magnitudo, bonitas, iustitia, sapientia. . ." Rursus lib. 5. de considerat. cap. 7. Est qui est. . . purus, simplex, integer, perfectus, constans sibi.

Suffragatur S. Thomas qui hic q. 39. art. 4. & 5. dicit concreta & abstracta esse eandem rem in divinis, quia Deus sibi identificat omnia. Et q. 14. dicit operationem in Deo bonitatem & omnia in Deo esse substantiam, quia nihil Deo advenit, nihil adhæret, nihil accidentale in eo est; alioquin mutaretur.

Tertio, ex rationibus Theologicis.

PRIMA hæc est: quod est ens a se, ens plenum & actus purus, est omnia in omnibus, alias esset in potentia ad aliquid, & reciperet perfectionem quam non haberet, siquidem qui non est ipsa perfectio illam recipit: Sed Deus est ens a se, ens plenum, actus purus, id est, ens, quod est semper in actu omnium perfectionum: Igitur est Deus in omnibus adeoque paternitas, sapientia sunt ipse Deus.

Secunda: Quælibet perfectio divina sive

relativa, sive absoluta est ens a se, est intelligere per essentiam, bonitas per essentiam, alius non esset perfectio divina, quia esset in potentia ad aliquid perfectius habendum, scilicet ad divinitatem; immo si bonitas non sit Deus, est solum divina & infinita per participationem, adeoque accidens, quod est contra fidem.

Tertia. Deus est ens immensum, omnia consequenter comprehendens, & omnem in sinu suo adunans perfectionem: Igitur quælibet perfectio in Deo est Deus, quia omnis perfectio, omnis operatio, & omnis facultas adunatur in Deo substantialiter.

Quarta. Deus est spiritalis & indivisibilis ex Patribus: Igitur est in omnibus suis perfectionibus, & totaliter & non per divisionem. Et vero si anima rationalis, quia est spiritalis & indivisibilis est tota in toto corpore, & tota in qualibet parte, tota in intellectu, tota in voluntate, a fortiori Deus erit totus in suis perfectionibus.

Quinta: Deus est summum bonum, adcoque sui diffusum: Sed diffundit se totum in bonitate, in sapientia, &c. se diffundit modo sibi convenienti, id est totaliter divino, sicut fons diffundendo aquas suas, semper fons est, ita Deus semper Deus in omnibus.

Sexta: Deus est immutabilis, & infinitus; est summe & essentialiter perfectus: Sed nisi sit sua bonitas, & ipsa bonitas sit Deus, nisi sapientia, &c. erit ipse mutabilis, adveniet enim ei nova perfectio; erit finitus, non enim habebit omnem perfectionem. Ergo &c.

Septima: Ex Scriptura Deus est omnia, Pater a quo omne lumen & vita, per quem omnia vivunt. Igitur vita Dei, & sapientia Dei sunt ipse Deus.

Diluantur objectiones.

OBJECIES: Sapientia non est de essentia Dei: Igitur non est Deus. Probat-ur antecedens. Est proprietas essentialis: Ergo non est de essentia Dei.

Respondeo distinguendo: Sapientia non est de essentia Dei formaliter, concedo: identice, nego. Non est quidem de essentia formaliter, quia alius est conceptus essentialis, alius conceptus bonitatis, bene vero entitative.

Ad probationem, concessa maiore, distinguo minorem. In creatis proprietas non

Non est de essentia seu substantia rei, concedo, quia advenit subiecto illud perficiendo: in divinis, nego. Et vero omnia in Deo sunt substantia Dei, siquidem nullum est accidens in eo.

Inflabis. Atqui abstracta in divinis, ut sapientia, bonitas nullo modo sunt de essentia Dei: Et probatur. Essentia explicatur per definitionem rei: Sed alia est definitio essentiae Dei, alia vero bonitatis. Ergo &c.

Respondeo negando sequelam, sunt enim de essentia identice, quia in Deo, ut definit Conc. Lateranense IV. cap. 2. omnia sunt una res simplicissima. Ad probationem distinguo: essentia explicatur adaequate per definitionem adaequatam, concedo: secus, nego. Quia igitur creatura quantumvis perfecta, nequit Deum comprehendere, nec utique eum definire potest, sicut oportet: Non mirum igitur si alia sit definitio essentiae divinae, alia bonitatis. Dicendum tamen conceptum essentiae implicite enuntiare bonitatem, quia eo ipso quo est conceptus essentiae divinae, omnem necessario complectitur perfectionem.

Rursus inflabis: Sequitur ex hac doctrina, quod aut nulla sint Dei attributa, aut sint confusa: 2. Quod Pater sit Filius & Filius sit Pater. 3. Quod filiatio sit paternitas: Atqui ista sunt absurda. Ergo &c.

Respondeo negando omnes istas sequelas, sufficit enim distinctio relativa realis inter personas ut una non sit altera; virtualis vero inter attributa, ut non sint confusa. Anima rationalis v.g. est eadem entitativa ut vegetativa & sensitiva; quia tamen aequivalet forma vegetativa & sensitiva quae distinguuntur realiter in plantis & brutis, isti gradus distinguuntur in anima; ita & pariter distinguenda sunt attributa divina, quia eadem essentia divina aequivalet bonitate & sapientia, quae realiter distinguuntur in creatis.

Respondeo ad primum distinguendo: Pater est Filius substantialiter, concedo; una quippe est pro tribus personis natura: est Filius relative & personaliter, nego. Dictum & probatum manet esse personas realiter distinctas.

Ad secundum distinguo etiam; attributa erunt confusa & in se commixta, id est erunt una res, concedo; unum attributum ex multis aliis constitutum, nego. Sufficit distinctio virtualis ad invicem ut

multiplicia concipiamus, cum huiusmodi distinctio aequivalet distinctioni reali quae reperitur in perfectionibus creatis a parte rei a se invicem distinctis. Hinc idem facit quod ista, salvo tamen divinitatis iure, ita ut in Deo omnia sint quid unum.

Inflabis: Bonitas advenit Deo, & aliquid ei addit; nam perfectior est conceptus Dei cum bonitate quam separatim a bonitate. Ergo &c.

Respondeo distinguendo; bonitas advenit Deo secundum nostrum concipiendi modum, & conceptus Dei cum bonitate est perfectior quoad nos, concedo; quoad se, nego. Est eadem res; omnia enim sibi identificat divina essentia, immo & ipsas relationes.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Quidquid est in Deo, Deus est.

PRIMO; Istud Exodi 3. oraculum: *Ego sum qui sum*, nostram eatenus demonstrat conclusionem, quatenus qui est, omnia quoque est, quod certe definit Concilium Rhemense, cum dixit sapientiam Dei esse Deum.

Secundo; Hanc assertionis reddit rationem divus Bernardus serm. 80. in can. in Deo non est aliud & aliud; hoc est, in Deo & natura & personae & attributa una res simplicissima sunt.

Tertio. Alteram subiungit rationem D. Thomas hic q. 39. art. 4. dicens concreta in divinis idem esse a parte rei cum abstractis. Sapiens v.g. & sapientia: Bonus & bonitas non faciunt numerum. Et vero, eo ipso quo bonitas est & increata & infinita, eam Deum esse necesse est. Ergo &c.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM

ET SOLUTIONUM.

PRIMO. Tametsi sapientia, aliaque attributa non sint in Deo formaliter de natura & ejus essentia, bene tamen identice: quocirca abstracta in divinis non sunt aliud & ab essentia, & a concretis.

Secundo: Esto quod abstracta diversum habeant a concretis inadaequatam definitionem, non tamen adaequatam; ex quo manifeste sequitur sapientiam esse Deum; & idem prorsus de quolibet attributo asserendum esse.

Tertio. Nec inde sequitur attributa aut nulla esse, aut si admittantur, quid confusum esse, distinctio quippe virtualis, salvo divinitatis jure, idem facit quod distinctio realis in rebus creatis operatur; hinc in Deo attributa & agnoscimus, & ab invicem absque confusione dispensio discernimus.

ARTICULUS TERTIUS.

*Utrum conveniat primæ personæ
esse Patrem.*

ARIANI nomen Patris denegaverunt primæ personæ, tanquam aliquid Deo indignum, quippe qui Verbum puram dicerent creaturam, hinc Deum Creatorem non Patrem vocabant: ita colligitur ex Petavio lib. 5. de Trinit. cap. 14. contra quos sit

CONCLUSIO.

Nomen Patris convenit Deo, maxime primæ personæ.

Probatur ex multis capitibus.

Primo, ex Scriptura sacra.

DEUTERONOMII 32. habetur; Numquid non ipse est Pater tuus qui possedit te? Rursus Psal. 88. Ipse invocabit me: Pater meus es tu. Et adhuc Eph. 3. Fleſto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi ex quo paternitas omnis in celo, & in terra nominatur. Demum Heb. 1. Cui enim dixit aliquando Angelorum Filius meus es tu; ego hodie genui te. Igitur nomen Patris convenit Deo, maxime primæ personæ, quippe quæ sit principium non de principio.

Secundo, ex Symbolis.

CONCINUNT Symbola. In illo quod ab Apostolis compositum est, habetur; *Credo in Deum, Patrem omnipotentem.* In Nicæno vero. *Credo in unum Deum, Patrem.* S. Athanasius in eo quod illi tribuitur, fidem sic explicat: *Alia est enim persona Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti.* Ergo &c.

*Tertio, ex sanctis Patribus, &
Doſtoribus.*

VENIT iterum in testimonium S. Athanasius qui orat. 2. pag. 143. ita loquitur. "Quapropter in sua deitate Pater proprius Pater est, & Filius proprie Filius est, & in illis solis confistit; ut Pater semper sit Pater, & Filius semper sit Filius." *Fausſinus* lib. contra Arianos, inquit; "Deus solus proprie verus est Pater, qui sine initio & sine Pater est. . . . Solus autem Filius Dei verus est Filius, existens hoc sine initio, sine fine, semper habens Patrem, & nunquam ipse ut est unigenitus, generans accipit vocabulum Patris." *Gregorius Nazianz.* orat. 35. pag. 564. "Quis est igitur Pater qui principium non habuit. . . . Quamobrem nec Pater postea extitit, quandoquidem nec esse aliquando cœpit, & Pater proprie est, quia non etiam Filius." *Hieronymus* in cap. 3. epistolæ ad Ephes. "Paternitatis nomen ex semetipso largitus est omnibus. . . . Et quomodo nomen commune subsistatque, sibi proprium vindicat Deus. . . . Sicut ergo solus bonus, bonos facit; & solus immortalis immortalitatem tribuit; & solus verus, veritatis nomen impertit; & solus Pater, quia Creator est omnipotens." *Guillelmus Parisiensis* l. de fide cap. 3. "Nequius blasphematur qui negat Deum Patrem genuisse Filium." *Ambrosius* lib. in Symbolum cap. 11. "Æternus Pater Filium genuit coæternum." *Cyrillus* dialog. 2. de Trinit. pag. 452. "Simul Deus est & simul Pater generationem non habens posteriorem, sed una est & subsistit, intelligiturque Pater." *Fulgentius* l. de fide ad Petrum cap. 1. "Unus est Deus, Deus Pater, qui solus essentialiter de seipso unum Filium genuit." *Concinit* Hilarius; "Et quis igitur, ambigat, inquit, lib. 12. de Trinitate pag. 107. quin quæ in rebus humanis nata sunt, aliquando non fuerint, sed aliud est ex eo nasci qui non fuit, aliud ex eo nasci qui semper est. Infancia enim omnis cum antea non fuisset,

„ co-

„cœpit ex tempore; quæ rursus in pueritiam excrefcens, post etiam adolefcen-
 „tiam cœgit in Patrem, & non semper
 „Pater est, qui ante in adolefcen-
 „tiam per pueritiam, & in pueritiam per in-
 „stantiam cœptam profecerit; Ergo qui
 „non semper Pater est, non semper &
 „genuit. Ubi autem semper Pater est,
 „semper & Filius est.” Si itaque habes
 „in cognitione vel sensu Deum, in cu-
 „jus cognitionis sacramento proprium est,
 „quod Pater est, non semper Patrem ef-
 „se Filii unigeniti: Habes & in intelli-
 „gentia & scientia, non semper Filium
 „esse qui genitus est; quod si semper Pa-
 „tri proprium est, quod semper Pater
 „est; necesse est filio semper proprium
 „esse, quod semper est Filius. Et quo-
 „modo in sermonem nostrum atque in-
 „telligentiam cadet, ut non fuerit ante-
 „quam nasceretur, cui proprium est sem-
 „per esse, quod natus est.”

„Subscribis Maximus Martyr in enarrat.
 „Domin. orat. apud Euthymium: “Rela-
 „tio vim habet ejusmodi, ut una signifi-
 „cet alterum.” Et Faustus Regiensis:
 „Hoc ipsum Filii nomen, inquit, ex Pa-
 „tris derivari nomine creditur. . . . &
 „cum Filius ex Patre sit, Patri nomen
 „Filius scit.”

„Huic Patrum multitudini accedit Toletana Synodus XI. dicens: “Patrem sem-
 „per fuisse Patrem, eo quod semper ha-
 „beret Filium.” Quid clarius, quid
 „validius contra impugnatores Paternitatis
 „divinæ?

„Simili prorsus modo scribit Doctor An-
 „gelicus hic q. 3. art. 2. “Dicendum quod
 „nomen proprium cujuslibet personæ si-
 „gnificat id per quod illa persona distin-
 „gitur ab omnibus aliis.” Deinde sub-
 „dit: “Unde proprium nomen personæ
 „Patris, hoc est nomen Pater quod si-
 „gnificat paternitatem.”

Quarto, ex ratione, eaque multiplici.

PRIMA: Esse Patrem est esse alicujus
 vel principium vel causa, quia relatio pa-
 ternitatis resultat ad actionem alicujus
 & ipsius terminus: Sed Deus est primi
 omnium creaturarum causa, sed prima
 persona ad intra est primum principium
 a quo Filius: Igitur convenit illi esse Pa-
 trem.

Secunda: Ille dicitur Pater qui dat esse
 alicui: Atqui prima persona dat esse Fi-

lio ad intra juxta illud Psal. 109. *In splen-*
doribus Sanctorum, ex utero ante Luciferum
genui te. Ad extra vero produxit om-
 nem creaturam, juxta illud Gen. 1. *In*
principio creavit Deus cælum & terram.
 Ergo &c.

Tertia: Ille est Pater & vere dicitur a
 quo procedit terminus secundum similitu-
 dinem vel univocam, vel saltem analo-
 gam: Atqui Verbum ad intra procedit a
 prima persona secundum similitudinem uni-
 vocam, dicente Apostolo de Filio Dei in-
 carnato, Philip. 2. *Non rapinam arbitratus*
est, esse se æqualem Deo. Creaturæ vero
 procedunt secundum aliquam similitudi-
 nem magis vel minus perfectam, juxta
 gradum naturæ & gratiæ magis vel minus
 excellentem: Igitur ratio Patris maxime
 convenit primæ personæ.

Divus Thomas hic q. 33. art. 3. mirum
 in modum hanc explicat veritatem his
 verbis: “Manifestum est autem ex præ-
 „missis quod perfecta ratio paternitatis
 „& filiationis invenitur in Deo Patre,
 „& Deo Filio, quia Patris, & Filii una
 „est natura & gloria, sed in creatura
 „filiatio invenitur respectu Dei, non se-
 „cundum perfectam rationem, cum non
 „sit una natura Creatoris, & creaturæ,
 „sed secundum aliqualem similitudinem,
 „quæ quanto perfectior fuerit tanto pro-
 „pinquius acceditur ad veram filiationis
 „rationem. Dicitur enim Deus, alicu-
 „jus creaturæ Pater, propter similitu-
 „dinem vestigiæ tantum, utpote irratio-
 „nalia creaturarum, secundum illud
 „Job 38. Quis est pluvie Pater, aut
 „quis genuit stillas roris? Alicujus vero
 „creaturæ, scilicet rationalis secundum
 „similitudinem imaginis secundum illud
 „Deut. 32. Nonne est ipse Pater tuus
 „qui possedit, & fecit, & creavit te?
 „aliquorum vero est Pater secundum si-
 „militudinem gratiæ, qui etiam dicitur
 „Fili adoptivi, secundum quod ordi-
 „nantur ad hereditatem æternæ glo-
 „riæ per munus gratiæ acceptum, se-
 „cundum illud Rom. 8. Ipse Spiritus
 „reddit testimonium spiritui nostro quod
 „sumus filii Dei: Si autem filii & hæ-
 „redes; aliquorum vero secundum si-
 „militudinem gloriæ, prout jam gloriæ
 „hereditatem possident secundum illud
 „Rom. 8. gloriamur in spe gloriæ filiorum
 „Dei: Sic igitur Pater, quod per prius
 „paternitas dicitur in divinis secundum
 „quod importatur respectu personæ ad

„personam, quam secundum quod importatur respectu Dei ad creaturam.”

„Ex his sequitur rationem paternitatis prius dici notionaliter quam essentialiter, idest primam personam prius esse Patrem ad intra quam ad extra. Ita divus Thomas ibidem art. 3. ex professo propter duo. 1. Quia Pater divinus generat Verbum ab æterno, creaturas vero solum produxit in tempore. 2. Quia Verbum procedit a Deo secundum perfectam similitudinem, & in generante est habitudo substantialis ad terminum, ad quem resultat relatio paternitatis quæ distinguit primam personam a secunda: & ideo paternitas dicitur notionalis; minime vero productio creaturæ: tum quia creatio convenit omnibus personis, tum quia non constituit personam divinam, sicut paternitas constituit, sed denominat solummodo Deum Creatorem per relationem rationis quam concipimus in Deo agente & producente, & per realem quæ resultat in creatura producta: Certum est autem id quod perfectius est, prius convenire agenti. Igitur prius convenit Deo esse Patrem ad intra, quam ad extra: Nec mirum: convenit illi ex natura & necessario producere Verbum, libere vero producere creaturam.

Sequitur etiam primam personam dici quidem principium Spiritus sancti, minime vero Patrem; quia ut suo loco dicitur, tertia persona non procedit formaliter vi spirationis activæ in similitudinem naturæ, eo quod procedat per voluntatem; voluntas autem non est assimilativa.

Solvitur una obiectio.

DICES, si Deus est Pater, mutatur, quia generans perfectionem acquirit mirabilem, scilicet Filium: Sed Deus est immutabilis: Ergo &c.

Respondeo negando sequelam: Deus Pater generat quidem, sed ab æterno; unde nihil acquirit, quia totum semper habuit, & habet, & habebit: Filius vero non procedit a Patre ut a causa & per dependentiam, sed per simplicem emanationem & per generationem æternam. Imperfectiones prædictæ in solis creaturis reperiuntur. Ita S. Athanasius orat. 2. „Non enim, inquit, Deus est ut homo, nam, neque Pater ex Patre est altero, ideo, nec cum gignit, qui sit futurus Pater, neque Filius ex fluxione Patris est, aut

„ab genito Patre genitus, quare non in hoc generatur ut gignat.”

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Primæ convenit personæ esse Patrem.

PRIMO: Ita sacra pronuntiat Scriptura his verbis Deut. 32. *Nonne est iste Pater tuus qui possedit, & fecit, & creavit te?*

Secundo. Symbola videlicet, & Apostolicum, & Nicænum, & S. Athanasii primam distinguunt personam penes Patris proprietatem: cui veritati omnis Patrum cœtus suffragatur; ut Gregorius Naz. orat. 35. Hieronymus in cap. 3. epist. ad Ephes. &c.

Tertio. Patrem esse isti plurimum convenit personæ, cui maxime convenit primum esse rerum omnium principium: Atqui primæ sanctissimæ Trinitatis personæ hoc ita convenit, quippe quæ sit per antonomasiam principium non de principio, nedum ad extra, verumetiam ad intra; ab ipsa siquidem & quæ in cœlo, & quæ super terram sunt, ut a primigenio profluunt fonte. Ergo &c.

SYNOPSIS OBJECTIONUM

ET SOLUTIONUM.

PRIMO: Non negamus Patris proprietatem aliis a Patre personis etiam convenire, sed solummodo ad extra, quatenus creaturarum factura omnibus sanctissimæ Trinitatis personis communis est; primæ vero etiam ad intra, & non cæteris esse Patrem convenit.

Secundo. Neque vero quidquam mutationi primæ advenit personæ, ex eo quod sit omnium Pater, dat quippe omnibus & esse, & vivere, sed nihil aut deperdendo, aut etiam acquirendo.

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum conveniat primæ personæ esse principium non de principio.

MANICHÆI aliquid in hac parte Deo detraxerunt, dicentes creaturas sensibiles non esse a bono Deo: Duæ sunt

sunt hic quæstiones explicandæ, scilicet an esse principium conveniat Deo Patri, deinde an prima persona sit innascibilis seu principium non de principio? Unde sit

CONCLUSIO PRIMA.

Esse principium competit maxime Patri ad intra & ad extra.

Probatur multis momentis.

Primo, ex Scriptura.

LEGITUR Joan. 1. *In principio erat Verbum*. Psal. 109. *Tecum principium in die virtutis tue*: Et Gen. 1. *In principio creavit Deus calum & terram*. Rursus: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*, inquit Joannes cap. 1. Igitur convenit Patri & quidem maxime esse principium ad intra & ad extra, quia est prima persona.

Secundo, ex sanctis Doctoribus.

S. Athanasius orat. 2. pag. 151. sic scribit: "Si nomine unigeniti in prætextum dato, hæresim suam dissimulent, quum tamen vox illa suo significatu non ad Filium (ut ipsi narrant) sed ad genita, hoc est creatura propendat.

Gregorius Naz. orat. 36. "Proprium, inquit, ejus qui principio caret, nomen est Pater."

Succinit Zacharias Mytilenæus lib. de mundi opificio, pag. 366. "Pater expers principii & ingenite, Fili, sine principio genite: Spiritus Dei sine principio a Patre procedens." Idem docent Hilarinus lib. 4. de Tr. Petrus Chrysologus Serm. 60. non omittendus Cyrillus Alex. l. 5. Theauri, ubi ait: "Impie loqui eos qui ab initio aliquo cœpisse generare Deum asserunt... Ut Pater ipse initio caret."

Hic accedit Ambrosius lib. 10. in Luc. "Dominus Pater quia radix Filii." Rursus lib. 4. de fide c. 5. "Fons Pater, Filius est radix. Radix Pater Filii est." Ita etiam Basiliius hom. 27. contra Sabell. pag. 606. "Est quidem Pater, inquit, perfectum habens esse, & nullius egens, radix & fons Filii, & sancti Spiritus." Ubique prima persona proclamatur Pa-

ter, & sine principio. Audiendus de hoc momento S. Augustinus l. 3. contra Maximum c. 27. "Pater principium non de principio: Filius principium de principio: sed utrumque simul: non duo, sed unum principium." Rursus l. 4. de Trinit. Pater est principium totius Trinitatis.

Non prætereundus divus Thomas, qui hic 1. p. q. 33. art. 1. ita scribit: "Dicendum, quod hoc nomen principium, nihil aliud significat quam id, a quo aliquid procedit, omne enim a quo aliquid procedit, quocumque modo dicimus esse principium, & e converso. Cum ergo Pater sit a quo procedit alius, sequitur quod Pater est principium."

Tertio, rationibus Theologicis.

PRIMA: Pater est principium a nullo alio: Igitur maxime illi convenit esse principium.

SECUNDA: Nomen principii nullam dicit imperfectionem, quia principium latius patet quam causa, punctum enim est principium linearæ, non causa; Secundo, quia nomen causæ dicit diversitatem in substantia & dependentiam quæ ad intra non est admitenda in Deo: Igitur nomen principii maxime convenit primæ personæ.

TERCIO: Nomen principii convenit ad intra & ad extra Deo: Igitur maxime Patri, quia sic explicatur omnis Patris activitas.

CONCLUSIO SECUNDA.

Esse principium creaturarum convenit omnibus personis.

Probatur multis momentis.

PRIMO Ex Scriptura sacra. Gen. 1. habetur. *In principio creavit Deus, &c.* Eo loci, Deus dicitur essentialiter, id est, ut communis tribus personis. Ibidem. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*. Tum Propheta Regius Psal. 32. *Ipse dixit & facta sunt*. In his & similibus textibus vox *Deus* pro omnibus supponit personis, maxime quum dicitur *faciamus hominem &c.* Igitur Patri simul & Filio, & Spiritui sancto convenit esse creaturarum principium.

Secundo ex sanctis Patribus : S. Augustinus in Enchir. cap. 38. sic loquitur : " Neque enim separabilia sunt opera Trinitatis, cur in ea facienda solus Spiritus sanctus nominatus est ? An & quando unus trium in aliquo opere nominatur, universa operari Trinitas intelligitur. " Rursus lib. 1. de Trinitate cap. 4. " Pater & Filius & Spiritus sanctus sicut inseparabiles sunt, ita inseparabiliter operantur. " Tum epist. 99. ad Evodium : " Sed quid facit Filius sine Spiritu sancto, vel sine Patre, cum inseparabilia sint omnia opera Trinitatis ? "

Suffragatur S. Basilii lib. de Spiritu sancto cap. 16. loquens de creatis ait : " In horum autem creatione cogita mihi principalem causam eorum quæ sunt, Patrem, deinde conditricem, Filium, perfectam, Spiritum sanctum. "

Tertio, ratione. Quæ procedunt a Deo secundum omnipotentiam sunt opera totius Trinitati communia, cum istud attributum omnibus tribuitur personis juxta illud Symb. S. Athan. *Omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus*. Sed Deus cuncta fecit ratione suæ omnipotentiae, juxta illud Psal. 32. *Ipse mandavit & creata sunt*. Ergo &c. Hoc ipsum annuntiant exempla. Primo quidem in creatione Deus loquendo mundum condidit : *Dixitque Deus, fiat lux, & facta est lux*. Ibi adsunt duæ personæ, Pater scilicet qui loquitur, Filius vero qui est eiusdem Patris verbum & sermo : Sed & Spiritus sanctus in hoc opere complendo utique operatur, ibidem enim legitur : *Spiritus Dei ferebatur super aquas*. Rursus in Incarnatione omnes personæ divinæ magnum illud & ineffabile mysterium operantur ; Pater quidem dum suum mittit Filium, Filius vero cum ipse incarnetur : demum Spiritus sanctus ; sic enim habetur Luc. 1. *Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi*. Ideoque & quod nascetur ex te, sanctum, vocabitur Filius Dei. Ergo &c.

CONCLUSIO TERTIA.

Pater est innascibilis seu principium non de principio.

Probatnr multis momentis.

PRIMO, ex Scriptura Matth. 28. Pater nominatur primus : *Baptizantes eo in no-*

mine Patris &c. Si primus : Igitur non habet principium.

Secundo. Ex Concilio Toletano & his verbis in professione fidei : *Credimus Patrem ingentum, increatum, fontem & originem totius Trinitatis*.

Tertio. Ex SS. Doctoribus, sanctis Gregorius Nyss. l. 1. contra Eunomium ubi ait : " Patrem quidem principio carentem & ingentum esse. "

Concinit, Gregorius Nazianzenus orat. 35. ubi loquens de divinis personis ait : " Si Filius & Spiritus sanctus Patri cœterni sunt, quid asserri potest, quin principii quoque, quemadmodum & ille, sint expertes ? Quia ab ipso sunt, licet non post ipsum. Quod enim principio caret, æternum quoque est : quod autem æternum est, non protinus quoque principio vacat, quandiu ad Patrem, velut ad principium & originem refertur. " Rursus orat. 36. " Proprium, inquit, ejus qui principio caret, nomen est Pater. " Ergo ex S. Greg. Pater est principium sine principio, nec procedit ab aliquo sicut aliæ personæ.

Divus Thomas hic q. 33. art. 4. in argumento sed contra, post Hilariis sic loquitur : " Est unus ab uno, scilicet ab ingento genitus : proprietate videlicet in unoquoque & innascibilitatis & originis. "

Quarto, ratione ; Qui est principium non de principio est innascibilis : Atqui Pater est principium non de principio. Ergo &c.

Confirmatur. In Deo nihil est Patri prius : Ergo est principium non de principio : Igitur & innascibilis, aliæ enim personæ procedunt a Patre.

Dices. Quod convenit tribus personis Patri non est proprium : Sed nomen ingenti convenit aliis personis, nempe Spiritui sancto cujus processio non est generatio : convenit etiam essentiae divinæ quæ nec generat, nec generatur. Ergo &c.

Respondeo : Hanc vocem *ingenti* non solum significare negationem generationis, sed etiam processionis ; & sic soli Patri convenit, Spiritus enim sanctus ex Patre Filioque procedit, Pater vero a nulla persona promanat, præterea illa vox *ingenti* essentiae a Theologis nunquam applicata est, sed personæ primæ, aliquin ratio ingenti conveniret tribus personis quod est aperte contra traditionem.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Primæ convenit personæ esse principium, ad intra & ad extra, hinc innascibilis vocatur.

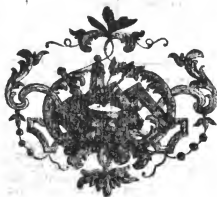
PRIMUM, patet ex illo Joannis effato cap. 1. *In principio erat Verbum*, hoc est Filius in Patre: ita propugnant Greg. Naz. orat. 35. Athanasius orat. 2. Ratio D. Thomæ ea est. Ille recte dicitur principium a quo cuncta procedunt: Atqui cuncta, tum ad intra, tum ad extra a Patre procedunt: ad intra quidem; namque Filius a prima persona generatur, ista eadem persona sanctum spirat Spiritum

tum: ad extra vero, quatenus cuncta & facit, & creavit. Ergo &c.

Secundum quoque eatenus claret, quatenus prima persona Pater nuncupatur: certo si genita foret, non diceretur saltem ad intra Pater: Sed & ad extra, & ad intra Pater est, & dicitur, Igitur & innascibilis. Hoc ipsum innuit sextum Concilium Toletanum: Hoc Greg. Naz. orat. 35. Ergo &c.

Synopsis unius difficultatis & responsionis.

TAMETSÍ Spiritus sanctus non sit genitus, non tamen innascibilis, quia procedit a Patre & Filio.

DISSERTATIO QUARTA

De persona Filii, maxime de ejus divinitate.

ARIANI negaverunt Verbum esse Deum; Semiariani esse Patri consubstantiale; Juris vero in perfectionibus & operationibus ipsi inæquale. Sed contra quod dicitur Joan. 1. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.

Dogma de divinitate Verbi quatuor argumentis demonstratur.

PRIMO: Quia ex Scriptura, ex traditione Patrum, & ratione Theologica constat Verbum esse Deum.

Secundo: Quia Verbum est Patri consubstantiale.

Tertio: Quia vi generationis suæ est Filius Dei.

Quarto: Quia est Patri per omnia in natura & perfectionibus æquale.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum ex Scriptura, Patribus & ratione Theologica constet Verbum esse Deum.

DICIMUS contra Arianos & Socinianos Verbum esse Deum, idque de fide definitum est in primo Concilio generali. Hanc veritatem triplici argumento probamus: Primo quidem ex Scriptura sacra. 2. Ex Patrum traditione. 3. Ex ratione Theologica, eaque multiplici & efficacissima: Sed ne materiæ copia, aut confusionem, aut difficultatem pariat, hanc argumentorum seriem in variis sectionibus producere & ordinare juvat. Ante omnia hic texenda est hæresis Ariana: Historia.

SECTIO PRIMA.

Historia critica Ariasismi.

Ortus.

HÆRESIS Ariana: circa filii consubstantialitatem arma præbuit Plato, qui distinguebat tres Deos inæquales inter se, e quibus primus cæterorum erat parens, & conditor, secundus rerum omnium artifex, tertius demum anima mundi. Arius ex Libya oriundus auctor fuit & caput hæreseos circa Verbi cum Patre consubstantialitatem. Primus Meletiani schismatis particeps fuit, quocirca & a sancto Petro Alexandrino excommunicatus; tum deinde respiciens ab Achilla Petri successore Presbyter ordinatus, Ecclesiam Alexandrinam suis blasphemis turbare cepit circa annum 311. Namque ambitionis & invidiæ stimulus exagitatus; contra Alexandrum, quem moleste gerebat sibi in Sede Alexandrina præpositum, ejus doctrinam infestari non cessavit. Primum asseruit Verbum Dei non fuisse ab æterno, sed ex nihilo in tempore productum, & quidem in natura Patris dissimile, ita tamen ut Dei ad condendas creaturas fuerit instrumentum. Plurimos sectarios sibi conellavit. Prima quidem secta fuit Anomæorum quos puros Arianos vocant, quippe qui Filium meram esse creaturam dicerent, sic & locutus est Arius: hujus sectæ signifer fuit Aetius, & post eum Eunomius. Secunda est semi-Arianorum qui abicientes vocabulum *Verbum*, Filium tamen per omnia Patri similem esse concedebant: quia vero mente versipelli nonnulli hæc assererent, semi-Arianorum nomine donata est secta. Tertia inter utramque media eorum fuit qui Filium nec Patri consubstantialem, nec in substantia adæquate similem, sed solummodo in genere & vage similem illi esse statuebant. Creaturam quidem ex cæterorum ordine esse, vel negabant, vel manifeste profiteri non audebant. Hujus sectæ Architectus fuit Acacius Cæsareæ in Palestina Episcopus.

Pro-

Progressus.

PROSCRIPTUS quidem fuit Arius in Concilio primo Nicæno; Post tam celebrem pro consubstantialitate Verbi cum Patre definitionem hæresim Arianam credères dissipatam, verum nonnisi Hæse se se submisserunt dehnitioni Ariani, qui vix, absoluta synodo, fidem Nicænam in sancto Athanasio impugnauerunt. Infinita prope sunt quæ pro hoc momento & excogitare & fecere.

Sanctus Hilarius formulas & Arianorum & semi-Arianorum non absque fundamentum fidem temporum appellavit, nam etsi Verbum Deum esse quandoque faterentur, immo & Patri simile, attamen fraudem ut plurimum præstatam habebant. Quis huiusmodi formulas, quis Synodos ad fidem Nicænam vel tentandam, vel etiam prorsus eliminandam adunatas enumeret? Intra viginti circiter annos sexdecim fidei confessiones fluxere & refluere. Sex Antiochiæ, tres Sirmii concinnaverunt, reliquarum sex; una Philippopoli, altera Ancyrae, tertia Selenciæ, quarta demum Nicæ in Thracia edita fuit: ista Ariminensium nomen retinet, eo quod subsignata fuerit ab aliquibus & Concilio primo Ariminensi Patribus, qui, illo absoluto, Constantii Imperatoris ad Epistolam Concilii encyclicam responsionem expectantes, minis & pœnis postea victi, Nicænam in Thracia professi sunt, ubi & Novæ subscripserunt formulæ. Quinta Constantinopoli constituta fuit. Sexta demum ex quibusdam collectionibus formulæ Antiochenæ contra Paulum Samosatenum, & primæ Sirmiensis facta est in Thracia, ubi adscitus Liberius suum etiam ei addidit calculum. Ex Antiochenis sexta pessima est, quandoquidem, nedom *ἐπιστολῆς*, sed & *ἐπιστολῆς* tollit. Secunda ex Sirmiensibus prorsus blasphematoria. Tertia vix toleranda, cum substantiæ vocem removeat. Prima a Basilio Ancyranò alias catholico facta sensum fidei consonum præ se fert, namque Verbum per omnia Patri simile ibi concluditur: tum illi omnes qui Verbum aut ex nihilo, aut ex præeunte materia factum asserabant alieni ab Ecclesiæ declarantur. Liberius isti & non secundæ, immo nec tertiæ subscripsit, cum jam Beroza Roman revocatus esset. Osus secundæ quidem consensit, sed tormentis coactus, a quo tamen casu

ante mortem surrexit. Formulam Nicææ Thraciæ concinnatam exuberanti æconomia admiscere aliqui Ariminenses Patres, quos de hæreseos labe infimulare nec veritati, nec pietati consonum est. Formulæ tum Arianae tum semi-Arianæ in hoc peccant quo aliæ ipsum *ἐκ τῆς οὐσίας* rejiciant, aliæ ipsam substantiæ vocem tollant; nulli denique quæ *ἐκ οὐκ ὁντος* non submoveat.

Interitus seu proscriptio.

INNUMERA prope ad hæresim suam stabilendam Ariani adunavere conciliabula, sed his alias fide, & virtute meliores Synodos opposuit sancta mater Ecclesia Romana ab anno 315. usque ad annum 589. quibus in tanta temporum acerbitate ejus Universalitas roborata veluti fluvius paradisi voluptatis perenni fidei fluxu & refluxu totum irrigavit orbem. Primum Concilium adunatum est a S. Petro martyre & Alexandriæ Episcopo contra Arium anno 315. Secundum est alterum Alexandrinum anno 319. in quo Ariana hæresis iterum proscripta fuit. Tertium est Nicænum primum, illudque generale anno 325. ubi majori solemnitate Arius, ejusque errores repetitis anathematibus percussus fuit. Quartum Romæ habitum est sub Julio primo summo Pontifice pro defensione & sancti Athanasii, & fidei Nicænae. Quintum in eadem urbe anno 341. congregatum est. In eo Julius primus cum toto Concilio suscepit sancti Athanasii defensionem, & iterum atque iterum anathemate confixit Arianos, maxime Eusebianos. Sextum est tertia Synodus anno 342. pro ipsdem momentis Romæ celebrata. Septimum est Sardicenie anno 347. ubi proscripti sunt adhuc Ariani. Octavum Ariminense legitimum anno 359. Patres nedom Arianismum, sed & Arianismi Coryphæos suos perstrinxerunt stilo censorio. Nonum vel ipse Athanasius anno 362. Alexandriæ adunavit adversus obstrepentes Arianos. Decimum, Romanum est sub sancto Damaso qui in eo compressit Arianorum proterviam, anno scilicet 369. anno vero 379. Imperator Gratianus jussit Episcopos Catholicos auctoritate Constantii exules in suam vicissim restitui Sedem. Undecimum eodem anno Antiochiæ celebratum est, in quo quidem Præsules Arianismi reliquias ab Oriente eradicate

fategerunt. Duodecimum tenet locum Constantinopolitanum secundum generale anno 381. ubi fractis Macedonianis, novo anathematis istu percussus est Arianiſmus. Decimum tertium eodem anno Aquilejæ adunatum est adversus Arianam perſadiam. Decimum quartum ad peſſiteram Arianorum luem exterminandam Romæ anno 382. adunatum est. Decimum quintum est primum Aurelianense anno 311. ad inflaurandam labefactatam per Arianitum disciplinam: eadem in urbe alteram congregatum est specialiter adversus Arianos, quos fovebat Rex Alaricus, ut testatur Hincmarus in vita sancti Remigii. Decimum septimum est Epaunense versus Viennensium fines, anno 317. adversus Arianorum vaſtriciem. Decimum octavum contra eosdem Arianos in Africa anno 331. congregatum. Decimum nonum anno 334. pro eadem causa Carthagine habitum. Vigefimum est Bracarense anno 372. ubi eadem fides Nicæna conclamata est. Vigefimum primum & ultimum est Toleranum tertium anno 379. quod quidem Visigothos, alioque Arianos in Hispania degentes tandem proſcripſit, & funditus evertit.

SECTIO SECUNDA.

Utrum ex Scriptura sacra conſiſt Verbum eſſe Deum.

CONCLUSIO AFFIRMATIVA.

Quatuor argumentorum genera e Scripturis sacris eruimus, ad comprobendam Verbi divinitatem. 1. Ex nominibus quæ Scriptura illi tribuit, quæque ſoli Deo conveniunt. 2. Ex apparitionibus factis Patriarchis in quibus Verbum viſum eſt loquens ut Deus. 3. Ex viſionibus Prophetarum qui & illud audiverunt loquens tanquam habens Dei auctoritatem. 4. Ex oraculis novi Teſtamenti quæ ipſum ubique Deum eſſe prædicant.

§. I.

Primum argumentum: Probatur divinitas Verbi, ex nominibus divinis ipſi attributis.

PRIMUM nomen eſt Jeova, latine, Dominus, Deo maxime proprium: juxta illud Exod. 3. *Dicit Dominus ad Moſen,*

ego ſum qui ſum. Et cap. 6. *Locutus eſt Dominus ad Moſen dicens: Ego Dominus.* Et illud Iſaiæ 42. *Ego Dominus, hoc eſt nomen meum: Gloriam meam alteri non dabo.* Atqui hoc nomen convenit Verbo, Iſaias enim cap. 8. ſic loquitur: *Dominum exercituum ſanctificate, ipſe pavor veſter, ipſe terror, in lapidem autem offenſionis, & in petram ſcandali, duabus domibus Iſrael, & laqueum, & in ruinam habitantibus Jeruſalem:* Sed ibi Propheta per ly Dominum, intelligit Verbum incarnatum: Ergo &c. Probatur minor. Prophetam explicat beatus Simeon Luc. 2. de Chriſto: *Ecce poſitus eſt in ruinam & in reſurrectionem multorum in Iſrael, & in ſignum cui contradicetur.* Sic explicat S. Paulus Rom. 9. offendens verba Prophetæ ſolum de Chriſto intelligi: *Oſtenderunt, inquit, Judæi in lapidem offenſionis & petram ſcandali.* . . . Sic utique explicat Prophetam B. Petrus in 1. epiſt. cap. 2. ubi multis Scripturæ locis de Deo incarnato adductis, concludit: *Ecce pono in Sion lapidem ſummum angularem. . . Vobis igitur bonor credentibus: non credentibus autem, lapis quem repronaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli, & lapis offenſionis & petra ſcandali his qui offendunt Verbo, nec credunt. Nomen Domini convenit Verbo ex utraque Scriptura, veteris ſcilicet & novi Teſtamenti. Igitur Verbum eſt Deus.*

Secundum Creatori propriſſimum nomen eſt *Deus* ut patet ex omnibus ſerme textus ſacri paginis, maxime ex libro Exodi ubi paſſim Creator mundi vocatur Deus Abraham, Deus Iſaac & Jacob. Atqui illud nomen convenit Verbo: Et probatur ex ipſa utriusque Teſtamenti Scriptura. Iſai. 7. habetur de Verbo incarnato: *Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel:* Quem quidem locum ſic explanat Mattheus cap. 1. *Pariet autem Filium: Et vocabis nomen ejus Jeſum: Ipſe enim ſalvum faciet populum ſuum a peccatis eorum.* Hoc autem totum factum eſt, ut adimpleretur quod dictum eſt a Domino per Prophetam dicentem: *Ecce Virgo in utero habebit & pariet Filium: Vocabunt nomen ejus Emmanuel: quod eſt interpretatum nobiſcum Deus.*

Confirmatur. Ex evangelio Joan. 1. habetur: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Rurſus ibidem cap. 20. Verbum incarnatum a Thoma Apoſtolo proclamatur ut Deus

Deus his Verbis; *Dominus meus & Deus meus*. Igitur nomen Dei Verbo propriissimum est.

Item Act. 20. Paulus congregatis Asiæ Episcopis, ait; *Attendite vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo*. Certe Deus ille qui fundavit Ecclesiam, & suo acquisivit sanguine, non alius est quam Verbum incarnatum, ergo &c.

Rursum Rom. 9. Apostolus de Israelitis loquens ait: *Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula*. Er ad Philipp. 2. illos ad humilitatem exhortans exemplo Christi, sic loquitur: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratum est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens*. Rursum ad Coloss. 2. vers. 9. de eodem sic ait: *In ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*. Sed in omnibus Apostolus loquitur de Verbo incarnato, & ubique dicit Deum factum esse hominem, se exinanivisse. Ergo &c.

§. II.

Secundum argumentum: divinitas Verbi demonstratur ex apparitionibus sanctis Patriarchis.

VERBUM apparuit ut Deus Patriarchis: Igitur est Deus. Sin minus, ita annuntiarent & consisteret dum illi sancti testantur se viderit Deum qui eos alloquebatur per Angelos ut Deus. Probatur antecedens ex 1. Concilio Antiocheno quod in illo sensu interpretatur apparitiones. Sic loquuntur Patres in profess. fidei edit. Labbæi 846. & seq.

Hunc dicit Scriptura, nempe Filium Dei: Descendisse & apparuisse Abraham ad quercum Mambre, unum ex tribus, cum quo Patriarcha tanquam cum Domino & Iudice colloquebatur; ut qui omne iudicium a Patre accepisset de quo scriptum est, Dominus pluit super Sodomam, & Gomorram ignem & sulphur a Domino de caelo. Qui implens voluntatem paternam Patriarchis apparet, & cum eis loquitur in eisdem clausulis, & eisdem capitibus; aliquando quidem tanquam Angelus; quandoque vero tanquam Dominus, quandoque autem Deus esse affirmatur, Deum enim universi impium esse existimare vocari Angelum, Filius vero

Angelus patris est, qui est ipse Dominus & Deus, scriptum enim est; Angelus magni consilii, sicut & alias in Abraham, & quo cavuit cum Angelus Domini de caelo, & que deinceps sequuntur, nunc enim cognovi quod times Deum, & non pepercisti Filio tuo dilecto propter me. Et vocavit nomen loci, Dominus vidit; ut dicant usque in hodiernum diem, in monte Dominus apparuit. Et in Jacob, dixit, inquit, mihi Angelus Dei per somnium, Jacob. Ego dixi; quid est? Et dixit: respice oculis tuis, & que sequuntur; Ego sum Deus, qui apparui tibi in loco Dei, ubi unxisti mihi illic titulum, & vocasti mihi illic votum. Et post ludam, eamque beniamin præfigurati, subiungitur; & appellasti Jacob nomen loci illius, facies Dei, vidi enim Deum facie, ad faciem, & salva facta est anima mea.

In his sanctæ Synodi verbis attente animadvertas, Filium Dei seu Verbum apparuisse Abraham, tanquam Dominum & Iudicem, de quo scriptum est Dominum pluisse ignem a Domino, & quod si quando Angelus dicatur in aliquibus apparitionibus, tamen Deum semper esse intelligendum, illique tribui nomen Aneli magni consilii, Domini & Dei. Observe etiam Patres eo loci probare divinitatem Verbi contra Paulum Samosatenum, adeoque intelligere Verbum quod apparuit, esse Deum, alias nihil concluderent.

Tum paucis interjectis sic prosequitur Concilium. Hec etiam docet nos Moyses, cui apparuit Angelus in flammâ ignis ex rubo, & que sequuntur. Postquam autem vidit Dominus quod pergit ad videndum, vocavit eum ex rubo. Et rursum: ingrediens congrega senatum filiorum Israel, & dices eis: Dominus Deus Patrum nostrorum apparuit mihi, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob; & que sequuntur: Si igitur non crediderint mihi, nec audierint vocem meam, dicens enim quod non apparuit mihi Dominus Deus, quid eis dicam? . . . Et alias: & dixit Dominus ad Moysen. . . Ego transibo prius te in gloria mea, & vocabo in nomine Domini coram te, & miseror cui miseris sum, & misericordiam præstabo cui miseror. Quod quidem sic perficitur: Et descendit Dominus in nube, & stetit coram eo illic, vocavit in nomine Domini. Et transiit Dominus ante faciem ejus, & vocavit Dominus Deus. . . Deinde Patres Concilii sic concludunt. Qui enim supra promiserat se transiturum Filius Dei Dominus, & vocavit in nomine Domini, qui

qui est Pater, hic est qui vere ait: non quia Patrem vidit quispian, &c. Ergo ex Antiochena Synodo hæc apparitiones Patriarchis conceisse soli Verbo conveniunt, si quidem soli Filio Dei incarnato ex sancta Synodo tribui possunt: Ergo &c.

§. III.

Tertium argumentum desumitur ex visionibus Prophetarum qui Verbum ut ipsi tanquam Deum loquentem audierunt.

ISAIE cap. 9. vocat Verbum incarnandum Deum fortem, Patrem futuri sæculi, Emmanuel. Cap. 63. Videns illum ut mediatorem qui virtute propria adducit justitiam & sanctitatem confert, mirandus exclamat: "Quis est ille qui venit de Edom, tintis vestibus de Bosra? Iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ. Ego qui loquor justitiam, & propugnator sum ad salvandum."

ILLUSTRIS est Michææ locus cap. 5. ubi Propheta de Verbo incarnato sic loquitur: *Et tu Bethleem Ephrata parvulus es in millibus Juda. Ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel, & egressus ejus ab initio, a diebus æternitatis.* Eo loci Propheta duplicem describit Verbi incarnati Nativitatem, unam temporalem quæ illi convenit ut homo est, alteram vero æternam quæ illi ut Deo competit. Ergo &c.

Celeberrimum est utique pro divinitate Verbi astruenda testimonium sancti Joannis Baptiste qui Prophetarum v. l. numerum claudit. Matth. 3. ait de Christo Verbo incarnato: "Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam: qui autem post me venturus est, fortior me est." Tum Joan. 1. de eodem; "Ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est." Quomodo autem Christum Joanni præexistere nisi Deus foret, cum Joannes antecesserit ejus ex BB. Virgine nativitatem? Expressius ibidem ait Baptista: *Testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei.*

§. IV.

Quartum argumentum. Eadem Verbi divinitas ex oraculis ulterioribus novi Testamenti ostenditur.

HABETUR Joan. 1. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Igitur ex sancto Joanne Verbum ut Verbum erat Deus; quandoquidem facer Evangelista suum ibi acuit zelum adversus Ebionistas, qui Christum etiam secundum personam creaturam esse & purum hominem autumabant: hinc nihil contra eos probaret nisi Verbi cum Patre consubstantialitatem astrueret.

Christus ipse Joan. 6. de seipso ait: *Antequam Abraham esset, ego sum.* Cap. 10. *Ego & Pater unum sumus.* Cap. 14. *Qui videt me, videt & patrem...* Ego in Patre, & pater in me est. Cap. 16. *Exivi a patre, & veni in mundum.* Cap. 17. *Nunc clarifica me tu pater apud te ipsum claritate quam habui priusquam mundus fieret.* Sed Christum esse ante Abraham esse ab æterno: Sed esse in Patre & unum cum illo, sed videre Patrem videndo Christum, sed exire a Patre, & claritatem ab ipso habere ante mundi constitutionem, soli Deo conveniunt. Igitur Verbum ut Verbum est Deus; hinc Christus Judæos incredulos qui illum ut purum hominem habebant, sic alloquitur Joan. 10. *Si mihi non creditis, operibus credite.*

Suffragatur Apostolus 1. Cor. 10. his verbis: *Neque sentiemus Christum: sicut quidam eorum tentaverunt, & a serpentibus perierunt.* Eo loci nomine Christi intelligit S. Paulus Verbum divinum æternum incarnandum, nondum quippe tunc erat Christus natus: Si æternum ut Verbum profecto Deus, cum soli Deo conveniat æternitas. Istam divinitatis dotem S. Joann. Apocal. 22. tribuit Christo, quem ut Deum simul & hominem sic loquentem inducit. *Ego sum alpha & omega; primus & novissimus, principium & finis.* Quas proprietates jamjam Christus tibi applicaverat dicens de seipso: *Principium, qui & loquor vobis.* Joan. 8.

Invas iterum ponderare Synodum Antiochenam quæ eandem Verbi divinitatem exquisitis utriusque Testamenti auctoritatibus celebrat: *Hunc autem*, inquit,

Fi-

Filium genitum, unigenitum, imaginem Dei invisibilem, primogenitum omnis creaturæ sapientiam, & verbum, ac virtutem Dei ante secula, non præcognitione, sed substantia & hypostasi Deum, Dei Filium, cum in veteri & novo Testamento cognoverimus, confitemur & predicamus. Qui autem contra dicit, Filium Dei non esse ante constitutionem mundi dicitque, credere & confiteri esse Deum, non esse aliud quam duos Deos prædicare, qui Filium Dei non esse Deum prædicat, huic alienum esse ab ecclesiastica regula arbitramur, & omnes Ecclesiæ Catholicæ nobiscum consentiunt. De hoc enim scriptum est. Thronus tuus Deus in sæculum sæculi, virga rectitudinis, virga regni tui: Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ participibus tuis. Et rursum Isaias: Deus noster iudicium retribuit & retribuit: Ipse venit, & salvabit nos. Tunc aperientur oculi cecorum... Et rursum: In te adorabunt, quoniam in te est Deus, & non alius præter te: tu enim es Deus, & nescivimus; Deus Israel Salvator. Et apud Apostolum: Ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, Amen. In quibus illud, qui est super omnia; & illud, præter te, in omnibus creaturis intelligendum est. Et in Olee. Quoniam Deus ego sum, & non homo in te sanctus, & non ingrediar in civitatem: Post Dominum ambulabo. Et omnes Scripturæ divinæ Deum Filium Dei declarant.

Istam divinitatis Verbi manifestam, sapientissimamque & confessionem & probationem qui habet aures audiendi, audiat; hanc si audierit, profecto hauriet vitam & salutem, audiet etenim Verbum esse unigenitum Dei, thronum Dei, Deum tribuentem iudicium, Deum Israel Salvatorem, super omnia Deum benedictum in sæcula, Deum & non hominem tantum audiet inquam a fide alienum esse arbitrari Filium Dei non esse ante mundi constitutionem. Sed Patrum Antiochenorum vestigia adhuc modicum teneamus. Sic enim prosequuntur.

Hunc Filium, qui semper cum Patre est credimus implevisse voluntatem paternam in creatione universi. Ipse enim dixit, & facta sunt, ipse mandavit, & creata sunt. Qui a seculo mandat, alteri mandat. Quem non alium esse persuasum habemus, quam unigenitum Filium Dei Deum, cui dixit: factamus hominem ad imaginem & similitu-

dinem nostram. Et in summa dictum sit secundum Evangelium. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et secundum Apostolum: In ipso condita sunt omnia que in cælis, & que in terra, siue visibilia, siue invisibilia, siue Throni, siue Principatus, siue Dominationes, siue Potestates: Omnia per ipsum & in ipso creata sunt: quippe qui vere est & operatur, ut ipse Verbum, simul & Deus, per quem omnia fecit Pater, non tanquam per instrumentum, neque tanquam per scientiam, non per se existentem. Generavit quidem Filium Pater, tanquam actum viventem, & per se existentem, omnia in omnibus operantem.

Ecce fides catholica ab ore Ecclesiæ prolata in tertio sæculo, quam qui firmiter non tenet, iure habendus est ut Erhnicus & Paganus; in hac enim sancti Concilii divina voce Filius Dei semper fuisse cum Patre dicitur: Verbum simul & Deus, declaratur, immo & actus vivens Patris, per se existens, omnia in omnibus operibus: Sed actus vivens, per se existens, omnia operans, est natura Deus, hinc prius Concilium dixerat Verbum esse substantia & hypostasi Deum, ac Dei Filium. Ergo &c.

§. V.

Diluantur Heterodoxorum argumenta, ex veteri testamento deprompta.

OBJICIUNT; Si aliquo ex loco statueretur verbi divinitas, maxime ex illo Geneleos versu cap. 1. In principio creavit Deus cælum & terram; In principio hoc est per Verbum; Sed hæc Lectio non valet; In principio enim significat initium substantiæ creatæ; Ergo &c.

Respondeo negando minorem. Ad probationem distinguo, & ista vocabula denotant æternitatem artificis qui operatur, concedo; denotant tempus, subdistinguo; tempus operis producti ad extra, concedo; tempus productionis Verbi, ita ut sit factum in tempore, nego.

Infiunt, ista Scripturæ verba Psal. 36. Verbo Domini cæli firmati sunt, denotant solummodo imperium Dei, non vero verbum. 2. Quomodo dicitur Joan. 1. Omnia per Verbum facta sunt, significatur cunctæ religionis, sed non creationis opera, a Verbo incarnato facta fuisse; Hinc Apostolus 1. Cor. 8. ait, Unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum.

Sic

Sic Sociniani in adulterinum sensum trahunt Scripturas, ut Verbi divinitatem exfufflent; Ergo &c.

Respondeo ad primum, distinguendo; & illud Dei imperium est ipsum Verbum æternum a se essentialiter indistinctum, concedo; & illud Verbum non est Deus, nego. Verbum seu practicus intellectus divini quo cuncta fecit, juxta illud Psal. 135. *Qui fecit celos in intellectu*. Sed intellectus ille non est accidens, aut aliquid substantialiter a Deo divullum, alias Deus non diceretur mundi creator.

Ad secundum nego cuncta per verbum non fuisse creata. Verbum igitur potest considerari duplici modo; videlicet secundum se, tum ut incarnatum. Priori modo spectatum, est rerum omnium Creator, sic prædicante Joanne cap. 1. *In principio erat Verbum . . . Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*. Posteriori modo est Redemptor. De illo sub utroque respectu loquitur B. Paulus, in loco pro objectione allato, sed a Socinianis non bene explicato.

Urgent: Qui est primogenitus omnis creaturæ, non est Deus, sed solum inter creaturas excellentissima: Atqui Christus etiam secundum personam spectatus, adeoque ut Verbum, est ut ait Apostolus Col. 1. *Primogenitus omnis creaturæ*. Ergo &c.

Respondeo distinguendo minorem: Christus ut homo est primogenitus omnis creaturæ, quippe qui sit totius Ecclesiæ caput, concedo: ut Verbum, subdistinguo: Primogenitus hoc est Filius Dei naturalis, per quem Filii Dei adoptivi & secundarii evadimus, concedo: Filius creatus, nego. Solutio est B. Joan. 1. *Et Deus erat Verbum . . . Mundus per ipsum factus est . . . In propria venit: Et sui cum, scilicet Christum, non receperunt. Quotquot autem receperint eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri*.

Sanctus Cyrillus Alexandrinus libro 10. Thesau. c. 4. mira dicit de hoc momento. Ipse refert hanc Heterodoxorum objectionem, illamque dirimit: "Si creatura, inquit, Filius non esset, non diceretur omnium creaturarum primogenitus. Nam quia magnam habet cum creaturis conjunctionem, quamvis primus earum & ante omnes sit, hoc nomine appellatus est. Et si difficile non est ad rem ipsam statim respondere, primum

tamen illud dicendum: si quia primogenitus omnium dicitur creaturarum cum creaturis connumerandus videtur, omnem rursus excedere creaturam videbitur: quia solus unigenitus dictus est. Nam sicut primogenitus vocatur qui multos fratres habet: sic non est unigenitus, nisi qui solus ita natus est ut nullos habeat fratres. Quomodo igitur primogenitus & unigenitus simul erit cum hæc inter se manifeste repugnent? Nam quoniam utroque modo a Scriptura nominatur, necesse est ut diligenter quaratur, quomodo unigenitus, & quomodo primogenitus est. Unigenitus igitur est, quia solus ex Patre nascitur, & solus Dei Filius naturaliter est: Primogenitus vero non simpliciter, sed in multis scribitur fratribus. Quando igitur natura ipse Deus, homine assumpto frater factus est noster, tunc etiam primogenitus factus est in multis fratribus, quia multos Filios Dei per gratiam effecit. Primogenitus ergo vocatur, non quia tempore præcessit, nec quia ejusdem ipse in quantum Dei verbum, cum creaturis essentia est: Sed quia in ipso primo deificati sumus: ideo unigenitus, nulla causa addita simpliciter appellatur, quia solus ut vere Filius, in sinu Patris est. Primogenitus vero ita dicitur, ut & causa, & quorum est primus, statim asseratur. Primogenitus, inquit, in multis fratribus & primogenitus ex mortuis. Nam cum ipse naturaliter increatus sit, & omnium Dominus atque Creator, creatura etiam factus primus invenitur inter omnes homines, quos assumpta humana natura reformavit. Non est igitur ipse ut verbum creatura. Nam si in eo universa creata sunt, ut ait Paulus, nihil est creatum, quod per ipsum creatum non sit. Antequam quæ creata sunt, per ipsum facta sunt, ipse seipsum creavit, si creatura secundum hæreticos est: Quod omnino impossibile invenitur. Primogenitus igitur in multis fratribus pie intelligitur, ut diximus: quia factus homo & frater nostrer primus nos in seipso sanctificavit: Primogenitus autem etiam ex mortuis, quia primus ipse morte calcata surrexit, & primus carnem nostram in celos reduxit. Ideo ait: ego sum via & ego sum osium, per ipsum enim natura nostra novum iter facere docta est, & quasi per portam quandam celos ingreditur.

tur. Propter misericordiam igitur suam
creaturis se factus homo connumeravit,
& primogenitus earum factus univerſa
reformavit. Unigenitus ergo Filius Pa-
tris ſecundum naturam eſt. Et vidimus,
inquit, gloriam ejus, ſicut gloriam uni-
geniti a Patre. Deus enim verus eſt,
ex Deo vero, lumen ex lumine, pri-
mogenitus vero propter nos ut ſicut
per ipſum facta ſunt omnia, ſic etiam in
ipſo reformata ſalvantur. Quare ſicut
initium viarum creatus eſt, quia per
ipſum omnes poſſunt recurrere: ſic pri-
mogenitus vocatur in multis fratribus,
quia vocavit nos omnes ad adoptionem
Dei per gratiam.

Urgent: Quem ſicra Scriptura verbis
aperitis creaturam nominat, inter crea-
turas annumerari debet: Atqui res ſic ſe
habet: Et probatur. Proverb. 8. ſcriptum
eſt de ſapientia Dei: *Dominus poſſedit ve-*
re in initio viarum ſuarum, antequam quid-
quam faceret a principio. Septuaginta ver-
tunt: *Dominus creavit me initium viarum ſua-*
rum: Igitur Verbum eſt quid creatum. Rufinus
cap. 9. prudentia quæ eſt quid creatum
vel ipſi ſapientie Dei tribuit: *Ambulate*
per vias prudentie. Ergo &c.

Reſpondet negando minorem. Ad proba-
tionem non una eſt reſponſio. prima hæc
eſt. Textus Hebræus cæterorum ſons &
origo cui vulgata noſtra concordat, ha-
bet: *Dominus poſſedit me, in initio via-*
rum ſuarum antequam quidquam faceret: Igi-
tur ſapientia non ſuit facta, quod illa in-
nuunt verba: *Antequam quidquam faceret,*
hoc eſt nihil fuerat. Alii interpretes graeci
ſic etiam vertunt: interproqui legant
per litteram eta, quod ſignificat
generare: nuſquam vero per iota quod
tunc creare importat. Baſilius lib. 2. contra
Eunomium & Gregorius lib. 1. contra
eundem obſervant: *et* priori modo
ſcriptum generationem dicere. Altera
ratio hæc eſt nonnullis Typographos,
vel ex inadvertentia, vel etiam ex igno-
rantia poſuiſſe: *et* pro *et* *et*: & ſic
variſſe ſenſum. Tertia, alii non ignoti
nominis auctores exiſtimant ſepuaginta per
vocabulum *creavit* ſcripſiſſe propter duo:
Primo quidem ex eo quod apprime ſignifi-
cet emanationem Verbi a Patre: Secundo,
ut generationem Filii Regi Pagano
occulerent, ne fides in periculum veni-
ſet, & duos etiam Deos apud Indios eſſe
creeſet.

S. Hilarius: *hæc* non obſcure indigat
Benedicti Theol. Tom. II.

reſponſionem lib. de Synod. pag. 105. his
verbis: "Sapientia, quæ ſe dixit crea-
tam, eadem in conſequenti ſe dixit &
genitam."

Reſpondeo ſecundo ad eandem minorem,
diſtinguendo & Sapientia incarnata creata
fuit, concedo, Sapientia ſecundum ſe &
in abſtracto ſpectata, nego. Neminem
latet Chriſtiani Equum Dei fuiſſe in tem-
pore incarnationis, Chriſtus enim factus
eſt ex muliere, teſte Apoſtolo: Sed nuſ-
quam ſi ſecundum ſe conſideretur. S. A-
thanafius iſto explicat modo locum Pro-
verbiorum, orat. 3. adverſus Arianos ait-
que: "Verba iſta, *Dominus creavit me*
ab initio viarum ſuarum, eandem vim
habere ac iſta, *Pater mihi corpus perſe-*
cuit, & inter homines me creando con-
ſtituit pro hominum ſalute, " Quæ
quidem S. Doctores ſententia fundatur in
iſtis Sacra ſcripturae verbis: *Sapientia &*
edificavit ſibi domum, miſit vinum & po-
ſuit menſam. Quod iſte ſunt SS. Patres
modo de inſtitutione Eucharistiæ per Chri-
ſtum ſapientiam incarnatam, modo de in-
carnatione in qua humanitas æternis ſiſta
eſt Dei templum, quatenus divinitus in-
habitabat in ea per unionem hypſtaticam
etiam coparaliter.

Adiudicandis de iis omnibus momentis S.
Cyrilius Alexandrinus qui lib. 5. Theſau.
c. 1. ſic reſcribit Arianos ex eo quod hæc
obicerent: "Qui furorem Arii ſuſcepe-
runt atque amplificaverunt, quia in Pro-
verbis, ſcribitur, *Dominus creavit me:*
ſuam impietatem auctoritate firmatam
credentes, creaturam eſſe Filium præ-
dicant: nec tamen ut unam creatura-
rum genitum eſſe dicunt, nec tamen
ut unam genitorum. Sed ſi Filius crea-
tura eſt, quomodo non erit ſic ut una
creaturarum? Nam aut cum creaturis
connumerabitur, & ita non erit crea-
tura: aut ſi cum creaturis connumera-
tur, quomodo non erit ſicut una crea-
turarum? Sed putatis forte præcipuum
quendam honorem filio facere, creatu-
ram ipſum dicentes, ſed non ſicut unam
creaturarum. Id autem honorare Filium
non eſt. Nam ſi cretus eſſet ſicut cæ-
teræ creaturæ, nihil quantum ad cre-
tum eſſe ab illis diſſerret etiam ſi na-
tura diverſe ſit."

Pergit ibidem: "Non ergo eſt creatura
Filius. Neque ideo creare poteſt, quia
non eſt ut una creaturarum. Sed quia ex
ſubſtantia Patris prodiit, & omnia na-
tura-

turaliter habet quæ in Patre naturaliter sunt. Ad hæc si creatura esset, & tamen adoratur, quum cæteræ quoque creaturæ a se invicem non adorantur, sed omnes creaturæ adorant? Nam si creatura esset, & tamen adoraretur, esset aliquo modo in adorantium numerum ille qui adoratur: Quod impossibile est. Maxima enim inter hæc differentia est. Accedit, quod si creatura esset, se ipsum ipse crearet, omnia enim per ipsum Pater creat, quod dictu stultissimum est. Sequeretur enim, ut aliquid esset, quando ipsum non esset. Non ergo creatura Filius est, sed Dei Patris fructus, creandi vim veluti Deus verus naturaliter habens. Adde, quod ipse solus revelat Patrem, quod cæteræ creaturæ facere nequeunt. Solus Patrem novit, quod de cæteris creaturis non dicitur. Nullus enim, inquit, Patrem novit, nisi Filius, & cui Filius revelaverit. Et Deum nemo vidit unquam, ut Joannes ait, videt autem solus Filius. Scriptum est enim, a nullo videri Patrem, nisi ab eo qui est ex Patre. Si ergo solus Filius, omnibus exceptis creaturis, & videt & cognoscit Patrem & revelat cui vult, quomodo ipse creatura est, qui scribitur Verbum Patris proprium esse? Cognoscit igitur Patrem, & videt eum, quia ex eo est, & in eo est, & revelat eum, quia in seipso eum demonstrat, quod creaturæ facere nequeunt. Non enim potest perfecta naturalisque creatoris similitudo esse in creaturis, nec in iis quæ ex nihilo productæ sunt, qui æternus est, perfecte unquam inspicere poterit. Inspicitur autem perfecte in filio: imago enim ejus incommutabilis est. Quare cum Pater non sit creatura, nec Filius creatura erit, in quo ut in vera naturalique imagine atque charactere Pater ipse inspicitur, & ideo ipse quidem adoratur a creaturis.

Ex S. Cyrillo Filius Dei non est creatura quia ipse Creator est, ipse adoratur; ipse solus revelat Patrem, ipse solus eum comprehendit: ipse solus Deo perfecte similis & coæternus est, nusquam vero creatura: Igitur illa Prov. verba: *Dominus creavit*, de sapientia tantum incarnata intelligenda veniunt.

Rursus idem Pater suam apertius prodit mentem, ibidem c. 4. explicans ista verba: *Dominus creavit me initium viarum suarum*, ait: "Ad intelligendum autem pro-

positum proverbiorum textum, primo illud dicendum est. quod omnia quæ proverbialiter dicuntur alium verba sensum significare videntur, alium ex ipsius verbis veritas parturitur: ideo salvator ad discipulos ait: hæc in proverbii locutus sum vobis, sed veniet hora quando non in proverbii loquar vobis, sed palam. Hinc patet, quod per verba non palam ostendimus quod volumus. Sapientia igitur proverbialiter dicit, *Dominus creavit me* & rursus apertius, *sapientia edificavit sibi ipsi domum*. Si ergo sapientia Filius Dei est, & sibi domum ædificat, querendum est, quis est qui dixit *Dominus creavit me*, Christus igitur jam homo factus Coloss. 2. id de se dixit, ut homo enim sapientie domus ædificatus est: ille inquam homo qui ex virgine natus est, & in quo plenitudo deitatis, corporaliter, secundum Paulum, habitavit. Qui ergo Verbum caro factum est, de ipso dicitur, quia Dominus creavit eum, in quantum factus est caro. Illud enim, creavit me, non originem semper apud Scripturas significat, sed plerumque a re aliqua in aliam translationem. Et certe quum dicitur, Dominus creavit me initium viarum suarum: si quis diligenter consideret, non ipsum esse sapientie significari potest. . . . Dominus enim creavit me, inquit, non ad esse a nihilo produxit, sed initium viarum suarum in opera ejus. Sic ergo, ut latius dicamus, intelligendum est. Legalis vita in Judæa colebatur, gentes autem nullo modo justitie vitam cognoscebant. Filius ergo Dei factus est homo, & creatus secundum carnem, ut initium viarum Domini & operum suorum omnibus daret. Christo enim, primo Evangelica vita effulit. Quod enim aliud opera & viæ Domini significant, præter mandata ejus? quæ custodientes, recto itinere ad ipsum pergitis.

Insurgunt: Qui est tantummodo vox Patris non est ipse consubstantialis, quandoquidem vox nihil præter sonum est, seu id quo aliquis auditur: Sed Filius Dei est vox Patris eo-prope modo quo Aaron erat vox Moysis: Et hoc ipsum importat nomen Verbum quo Filius donatur, Ergo &c.

Respondet distinguendo minorem: Filius est vox in sinu Patris: coexistens & a se indistincta, concedo. Vox proprie dicitur, nego; alias accidens admitteretur in

Deo

Deo quod impium est : & ipsum Verbum foret sui ipsius Verbum ; teste S. Joan. c. 1. *Omnia per ipsum facta sunt : & sine ipso factum est nihil.* Deinde sub finem capitis distinguit illam vocem mirabilem vel ab ipso Moise dicendo : *Lex per Moysen data est , gratia & veritas per Jesum Christum facta est . Deum nemo vidit unquam : unigenitus qui est in sinu Patris ipse enarravit .* Audis Filium esse vocem in sinu Patris ; & ipsi consubstantialialem : audis solum Filium , Deum comprehendere , & veluti vocem a Patre inseparabilem enarrare quid sit Deus . Si igitur solus Filius sit in sinu Patris : si solus Deum comprehendat : si solus enarret quid sit Deus , dubio procul ipse est Deus . Quocirca non nisi secundum quid vox illa comparabitur cum Aaron , ita ut sicut Aaron explicabat quid Moyses dicebat , ita & Verbum , sed modo in immensum excellentiori , docet Dei mysteria .

S. Cyrillus Alexandrinus lib. 7. Thesau. v. edit. c. 4. hanc eandem Eunomii sibi proponit objectionem , & sic solvit : " Si Verbum Dei appellatum est secundum Eunomium non quia secundum naturam ex Patre sit , & genitoris essentiam in seipso demonstrat : Sed quoniam quod a Patre Verbum audit , id nobis enuntiat : servat in cæteris quoque eandem consequentiam rerum , ut sua impietas apertius detegatur . Nam si Verbum dicitur Filius quia Verbum audit , erit participatione Verbi Verbum , & consequenter sanctificatio & veritas , non secundum naturam , sed participatione sanctitatis & veritatis . Quæ autem non secundum naturam insunt , sed extrinsecus adveniunt , facile quoque perduntur . Dicat igitur quæso quando Filius Dei , nec sanctus , nec bonus , & cætera hujusmodi sunt , & cum dicat : qui videt me , videt & Patrem ; hæc blasphemiam usque ad Patrem ejus perveniet . Definias igitur hæc leges scripturis imponere . Nemo enim insanus , ut spero , ut cavillatorias expositiones tuas de Verbo Dei potius sequatur , quam ipsum Spiritum sanctum . Spiritus enim sanctus Filium Dei Verbum per Scripturas nominat . Replicant . Qui subditur mandatis non est Deus ; Sed Filius subditur mandatis Patris : Er probatur . Sic loquuntur Ariani apud S. Cyrillum Alexandrinum lib. 7. Phesau. cap. 2. " Sed invenitur , inquam , Pater dicens ad Filium Gen. 1. faciamus hominem , & ipse Salvator ad Judæos ; Ego a me ipso

non loquor , sed quæ a Patre audivi , hæc annuntio vobis . Joan. 8. , Ergo &c. Respondeo negando minorem . Ad probationem , distingo : Filius ut homo subditur mandatis , concedo : hoc ipsum prohibetur Christus dicens : Joan. 8. *Quæ placita ei , facio semper :* Et Luc. 22. *Non mea voluntas , sed tua fiat .* sub isto respectu ab eo etiam edocetur : Filius ut Deus , seu ratione personæ , subdistingo ; subditur mandatis improprie , concedo : proprie , nego . Filius potest dici Minister Patris duplici modo : Videlicet proprie & per dependentiam , ita ut non sit sui juris : improprie & juxta loquendi modum , & in eo sensu quo est Verbum & imperium Patris illi consubstantialia , quod ut explicet Scriptura sacra ad captum nostrum inducit Patrem sic Filium alloquentem , Gen. 1. *Faciamus :* Id est non solus loquor . Quod non nisi processionem Filii a Patre , nusquam vero dependentiam importat . In ista acceptione Filius , etiam , ut Filius dicitur Minister , Patris suscipere mandata exequenda , a se ipso non loqui , cum ipse dicat : *Non sum solus , & iterum , exivi a Patre , & rursum , Ego in Patre & Pater in me est ,* Quid igitur mirum si loquatur per Patrem cum sit ejus Verbum ? Quomodo vero discit a Patre , Joannes c. 1. ait : *Qui est in sinu Patris ipse enarravit ;* scilicet Patris divinitatem : Porro hanc in sinu Patris scientiam esse Patri consubstantiali ex eodem liquet Evangelista , cum , ipso teste , sit comprehensiva Dei , & nulli nisi Christo fuerit familiaris & concessa . SS. Patres nomine visionis Filii in sinu Patris intelligunt visionem Patris comprehensivam & consubstantialiæ quæ soli Filio convenit . Quare ? Nisi quia est Patri æqualis & nullo modo inferior juxta illud Philipp. 2. *Qui cum in forma Dei esset , non rapinam arbitratus est , esse se æqualem Deo .*

Sanctus Cyrillus ibidem respondet ista verba *Faciamus hominem* , nihil a divinitate Verbi detrabere : " Psalmista canit , inquit , quis in nubibus æquabitur Domino , & in filiis Dei . Neminem enim aperte exæquari Filio ait , nec ita ipsis Prophetis , quos & nubes tropologicè dicit , nec in filiis Dei , id est , per gratiam Baptismatis jam adoptatis . Sed & contendit Filium nihil a Patre ediscere nisi ut homo est . Subdit enim : " Præterea , si aliud verbum infinitum Patris est secundum naturam , quam illud de quo Scripturæ loquuntur , ut sit aliud

„intrinsicum & quasi occultatum in Pa-
 „tere, aliud enuntians manifestantque my-
 „steria Dei, quod Deum esse Joannes as-
 „serit, erit compositio in deitate. Com-
 „ponetur enim secundum istos Deus Pa-
 „ter ex essentia, & Verbo suo intrinse-
 „co: Sed compositum esse Deum penitus
 „impossibile est: & omnibus ita videtur.
 „Unicum ergo Verbum Dei est naturale
 „atque intrinsicum, id est Filius suus.
 „Tum c. 3. „Loquitur enim Pater ineffa-
 „biliter ad Filium. Habet enim Filius
 „naturaliter perfectam voluntatis pater-
 „nae cognitionem, nec Verbum expectat,
 „cum ipse sit Verbum Dei. Quando igitur
 „de Deo humano more aliquid dicitur,
 „qui audit, non humano more, sed
 „spiritualiter divina intelligat. „Igitur
 „juxta S. Cyrillum divina intelligenda sunt
 „spiritualiter, nusquam vero in sensu ob-
 „vio, quum Verba Scripturae aliquam spi-
 „ritalem dependentiam.

*Diluuntur objecta contra aeternitatem
 Verbi*

OPPONUNT Heterodoxi: ex illo Michae
 5. oraculo: *Egressus ejus ab initio; a diebus
 aeternitatis*, non recte probatur Verbi aeter-
 „nitas. Ergo &c. Probatur antecedens.
 In codice Hebraico legitur, *Egressiones ejus
 a diebus saeculi*; vox enim *illam*, non si-
 „gnificat aeternitatem. Ergo &c. Confirmat-
 „ur 1. Jeremiae 23. terra Canaan dicitur
 „a saeculo Israelitis data; nemo tamen con-
 „datus dixerit eos habuisse illam ab aeter-
 „nitate: Pari ejus & consimili ratione eo
 „ipso quo egressus verbi a diebus saeculi
 „proclamaturs factus, non nisi tamen in
 „tempore contigisse asserendum est; maxi-
 „me cum citra dubium sit Verbum incar-
 „natum, de quo loquitur Michaeas, seu
 „Christus, de facto natus sit in Bethleem
 „Juda in diebus Herodis Regis.

Respondeo negando antecedens. Ad
 „probationem distinguo, codex Hebraicus ha-
 „bet a diebus saeculi, & eo loci illa verba
 „sonant aeternitatem, concedo: & non
 „idem significant, nego. Tamen verba
 „laudata non dicant semper aeternitatem,
 „secus cum ponitur vox *illam*, quippe quae
 „non dicat determinatam durationem, ad-
 „eoque importet indeterminatam, & consequen-
 „ter aeternam. Nec desunt in Scripturis
 „exempla quibus asstruitur aeternitas per il-
 „lam phrasim, a diebus saeculi: nam Psal.
 „92. habetur: *A saeculo in es Deus*; hoc

est ab aeterno, quod vel ipsi Sociniani
 „ultra concedunt. Item Isai. 43. legitur
 „*Ab initio, ego ipse*: Hebraice, *Ex quo dies
 „est, ego ipse*. Nam ab aeterno, quod si
 „negaret Socinianus, vel ab ipso Deo au-
 „ferret aeternitatem.

Ad primam confirmationem distinguo,
 „terra Chanaan dicitur apud Jeremiam a
 „saeculo data, hoc est ab aeterno secundum
 „propositum Dei, concedo; ab aeterno in
 „executione, nego. Deus ab aeterno decre-
 „verat dare Israelitis terram Chanaan, sed
 „hoc executionis solum in tempore deman-
 „datum est, ut non semel Scriptura testa-
 „tur: at nullibi dicit Verbum secundum se
 „spectatum factum fuisse in tempore; unde
 „non est paritas.

Ad secundam confirmationem distinguo,
 „Verbum ut incarnatum, seu Christus na-
 „tus est in Bethleem Juda tempore Hero-
 „dis Regis, concedo: Reduplicative ut
 „Verbum, de quo praefens movetur con-
 „troverfia, nego.

Fit satis objectionibus ex novo Testa-
 „mento excerptis.

Primo ex capite primo Evangelii secun-
 „dum Joannem.

OPPONUNT Ariani: ex istis B. Joan-
 „nis 1. verbis; *In principio erat Verbum. &
 „Verbum erat apud Deum, & Deus erat Ver-
 „bum*; Non recte colligitur Verbum esse
 „Deum. Ergo &c. Probatur antecedens.
 In quibuldam codicibus non habetur; *Et
 „Deus erat Verbum*, sed tantum, *& Deus
 „erat*. Ergo &c.

Respondeo distinguendo, & vox *Verbum*
 „omittitur, vel habetur, interpositio post
 „istas voces: *Et Deus erat*, in quibuldam
 „tantum codicibus ab Arianis deffloratis,
 „concedo; in genuinis, nego; ceteri quippe
 „alias optimae notae & vetustissimi refe-
 „runt; *Et Deus erat Verbum*. Sic & vulga-
 „ta legit. Luce igitur meridiana clarius ap-
 „paret vox *Verbum* omitti; vel interpun-
 „ctionem appositam fuisse post ista vocabu-
 „la, (*Et Deus erat*) Sic propugnat S. Augu-
 „stinus l. 3. de Doctr. Christiana c. 2. nec mi-
 „rum; si omittatur vox, *Verbum*, frustra
 „addidisset S. Evangelista, *Et Deus erat*, de
 „quo ne ullus quidem dubitabat. Si ponit-
 „ur interpositio post illam vocem, *erat*,
 „jam vox, *Verbum*, nullum reddet sensum,
 „& prorsus inutilis erit, cum ad sequentia
 „non videatur referri; Sic enim habetur

in Vulgati: *Et Deus erat verbum*; Hoc erat in principio apud Deum: nam & post vocem, *Verbum*, omnes pene codices interpunctionem adhibent. Cæterum ad scopum intentum non pergeret Joannes: eo quippe loci intendit probare Christi divinitatem adversus Ebionitas. Debit igitur dicere: *Et Deus erat Verbum*.

Persistunt: nomen Dei cum sermo est de Patre, scribitur cum apostrophe, & *his*: ubi vero agitur de Filio sine adjuncto articulo ponitur, sed mere *his*. Sed hoc ipsum argumentum est, inquit, Filium non esse eodem modo Deum sicut est Pater. Ergo &c.

Respondeo distinguendo: Et Pater similiter quandoque dicitur *his*: sine articulo, & concedo; secus, nego. Igitur nullius est momenti obiectio cum vel ipsi Ariani non disteantur Patrem esse Deum: Quod autem apud Græcos non semel Pater vocetur *his* sine addito, patet Rom. 1. v. 7. quinimmo Filius etiam cum articulo non semel *his* appellatur, ut Rom. 9. v. 7. ut observat S. Chrysostomus hom. 3. in Joannem.

Argumenta contra unitatem naturalem Filii cum Patre. Joan. 10.

OBJICIUNT iterum Ariani. Verbi divinitas si quæ est, maxime peti debet ex unitate quam Filius habet cum Patre: Sed ex isto capite non potest evinci Verbum esse Deum: Et probatur: Cum Christus ait Joan. 10. *Ego & Pater unum sumus*, hoc ipsum intelligitur de unione morali, & voluntatis conformitate. Ergo &c.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem nego utique antecedens: namque Scriptura est sui ipsius interpret, cum eo loci Evangelistæ referat Judæos voluisse lapidare Christum, eo quod te fecisset Deum, non quidem per participationem, sciebant enim omnes iuxta legem essetiam isto modo esse Deos, sed per essentiam; alias non cohæreret sibi Evangelii textus. De bono opere non lapidamus te, ajunt Pharisei; sed de blasphemia: Quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum. Subjicit Christus suum probans ex missione & ex operibus miraculosis divinitatem: Nonne scriptum est in lege vestra: quia ego dixi dicitis: Si illos dixit Deos ad quos sermo Dei factus est, & non potest solvi Scriptura: quem Pater sanctificavit, & misit in

Bonac. Theol. Tom. II.

mundum, vos dicitis: quia blasphemias: quia dixit Filius Dei sum: si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi, & si autem facio; & si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis & credatis quia Pater in me est, & ego in Patre.

Patres in isto prorsus sensu intelligunt verba Christi. Instat omnium sit S. Athanasius orat. 4. contra Arianos his verbis: "Hac etiam ratione complures inter homines Patri similes reperiuntur. Multi enim Martyres extitere, & ante Martyres Apostoli, & Prophetæ, & ante Apostolos, & Prophetas Patriarchæ, plurimique etiam nunc sunt qui servant præcepta Patris. . . . Quorum nemo tamen neque Verbum, neque sapientia, neque unigenitus Filius, neque imago fuerit. Neque quicumque eorum ausus est dicere, ego & Pater unum sumus. Aut ego in Patre, & Pater in me est: Sed ab omnibus dicitur: quis similis tibi, inter deos Dominus? Aut quis æquabitur Domino inter filios Dei?"

Instabis, atqui illa unitas est tantum concordia. Ergo &c. Probatur subsumptum. Eodem modo illa unitas intelligenda est, ac ista de qua ibidem Joan. 17. ubi Christus, ait: *Pater sancte, serva eos in nomine tuo quos dedisti mihi, ut sint unum sicut & nos*. Sed dubio procul ista unitas quam exposuit Christus pro discipulis est, tantum unitas moralis & concordia: Igitur & altera, videlicet quæ intercedit inter Patrem & Filium.

Respondeo negando subsumptum. Ad probationem distinguo: unitas quam exposulat Christus pro Apostolis eidem est cum ea quam habet, ut homo cum Deo, concedo: quam habet ut Verbum, nego. Ibi Christus loquitur ut homo, cum orat, oratio quippe dirigetur ad superiorem a quo gratia aliqua expectatur; nusquam vero ut Verbum de quo solum hic movetur controversia. Rogat Christus ut sint unum cum Deo per charitatem, per perfectionis plenitudinem, eo prope modo quo humanitas sancta est omni gratiarum suppellectili adornata: Eodem etiam prorsus sensu ait Matth. 5. *Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester celestis perfectus est*.

S. Augustinus lib. 3. contra Maximinum Arianum cap. 22. vet. edit. sic solvit objectionem & ait: "Pescit ergo Filius ut ita sint unum quomodo ipse & Pater unum sunt; idest, non solum natura, quod

Z 3

jam

„ jam erant ; verum etiam perfectione chari-
 „ tatis atque justitiæ pro sua capacitate
 „ naturæ , quantum in Dei regno esse po-
 „ tuerint . Ut etiam ipsi unum sint in na-
 „ tura sua quemadmodum Pater & Filius
 „ summe unum sunt , quævis in excellen-
 „ tiore atque incomparabiliter meliore na-
 „ tura sua . Dixit ergo ad Patrem Filius ,
 „ *Pater sancte serva eos in nomine tuo , quos*
 „ *dedisti mihi ut sint unum sicut & nos* . Non
 „ dixit ut sint unum nobiscum ; aut ut
 „ sinus unum ipsi & nos . Item paulo
 „ post : *Non pro eis autem rogo , tantum*
 „ *sed etiam pro eis , qui credituri sunt per*
 „ *Verbum eorum in me , ut omnes unum*
 „ *sint , sicut tu Pater in me , & ego in te*
 „ *ut & ipsi in nobis unum sint* . Neque hic
 „ dixit , ut ipsi & nos unum sint in no-
 „ bis . Quoniam homines qui natura unum
 „ sunt , hoc est specificæ , summe atque per-
 „ fectæ secundum suum modum unum esse
 „ non possunt justitiæ plenitudine nisi in
 „ Deo perficiantur , ut unum sint in Pa-
 „ tre & Filio , idest , in ipsis unum , non
 „ cum ipsis unum . . . Tu si vis respon-
 „ dere , ostende secundum Scripturas san-
 „ ctas de aliquibus rebus dictum , unum
 „ sunt , quarum est diversæ substantia . Hoc
 „ enim Christus non dixit , quod tamen tu
 „ ausus es dicere , idest , Apostolos , unum
 „ esse cum Patre & Filio : in eo quod in
 „ omnibus ad voluntatem Dei Patris respi-
 „ cientes ad imitationem Filii subditi uni
 „ Deo Patri , & ipsi inveniuntur . Potest
 „ ergo quisquam sanctorum dicere , ego &
 „ Deus unum sumus ? Absit ? „ Quibus
 „ sententiis hanc ponit discrepantiam S. Do-
 „ ctor inter Christum & puros homines , quod
 „ Christus sit unum cum Patre substantialiter
 „ , justus vero moraliter , quatenus eorum
 „ natura charitate , cum justitiæ plenitudine
 „ perficitur in Deo .

Infiunt Ariani , in primis Maximinus
apud Augustinum ibidem : “ Unum sunt ,
inquit , Pater & Filius , non tamen
unus : continuo qui subjungis ; unum
ad concordiam pertinet , unus ad nu-
merum singularitatis . Igitur Filius Dei
non est Patri consubstantialis , non unus
cum eo unitate naturæ , sed quid nrum
unitate concordie .” Confirmatur 1. Ce-
rint. 6. legitur , Qui adheret Deo unus Spi-
ritus est : Rursus Act. 4. Multitudinis cre-
dentium erat cor unum : & anima una .
Igitur cum Christus dixerit , ego & Pater
unum sumus ; & non unus sumus ; locu-
tus est solum de unitate concordie .

Respondeo negando antecedens ; cum
 enim de pluribus natura diversis dicitur
 unus est , unus est , additur quid , unus vel
 una : si vero unus vel unum prædicatur
 sine addito , jam argumentum est unita-
 tem naturæ inter personas inesse . In isto
 prorsus sensu Filius & Pater unum sunt :
 Sed nusquam homines quantumvis justus
 unum sunt cum Deo . Quid plura ? Recte
 dicitur de Filio & Patre , unus sunt Deus
 juxta illud Joan. 14. *Qui videt me , videt*
& Patrem meum . . . Ego in Patre , & Pa-
ter in me est . Sicque & unum & unus in
 eodem sensu dicuntur de Patre & Filio :
 Quis autem cordatus dixerit tantum de
 homine justis , puta de sancto Philippo , S.
 Philippus & Pater æternus , sunt unus ?

S. Augustinus & objectionem , & con-
 firmationem sibi alternata vice proponit
 ibidem l. 3. contra Maximum & facit
 satis . Primo quidem cap. 20. his verbis :
 “ Quando de rebus dubis aut pluribus
 „ dicitur , unus est , vel una est , & ad-
 „ ditur quid unus , vel quid una ; & de
 „ his quæ diversæ , & de his quæ unius
 „ sunt substantiæ dici potest : diversæ
 „ enim sunt substantiæ Spiritus hominis ,
 „ & Spiritus Domini : & tamen dictum
 „ est , *Qui adheret Domino unus Spiritus*
 „ *est* . Unius autem substantiæ sunt ani-
 „ mæ hominum , & corda hominum : de
 „ quibus dictum est : *Erat illis anima una ,*
 „ *& cor unum* . Ubi autem dicitur de duo-
 „ bus aut pluribus unum sunt , nec addi-
 „ tur quid unum sint , non diversi intel-
 „ liguntur , sed unius esse substantiæ : si-
 „ cut dictum est : qui plantat , & qui ri-
 „ gat unum sunt , & , ego & Pater unum
 „ sumus . „

S. Doctor ibidem c. 22. sic insurgit ad-
 versus Maximum , & proposita objectionem , cum sic alloquitur : “ Volebas au-
 „ tem dicere unum sunt , ad concordiam
 „ pertinet : unus est , ad numerum sin-
 „ gularitatis . Sed te a consideratione
 „ verborum tuorum impetus disputationis
 „ nis avertit , Nam & unum & unus
 „ utique pertinet ad numerum singula-
 „ rem . Sed quod Verbum est , unum
 „ sunt : propter & quod additum est ,
 „ sunt , pluralem indicat numerum qua-
 „ dam singularitate connexum : Unus est
 „ autem apertissime numerus est singula-
 „ ris . Sed nunquid Apostolus dixerit ,
 „ qui autem adheret Domino unum sunt ?
 „ Quid enim aliud diceret , si hoc dice-
 „ ret , nisi homo sanctus & Deus unum
 „ „ sunt ?

„ sunt ? Sed absit ab illa sapientia ista
 „ sententia, & tamen dixit, qui autem
 „ adhæret Domino unus Spiritus est ; ut
 „ noveris de his dici, unum sunt, qui
 „ unus sunt, ejusdemque substantiæ, sicut
 „ quibusdam hominibus dictum est, omnes
 „ enim vos, unum estis in Christo Jesu
 „ & sicut ait ipse Christus, ego &
 „ Pater unum sumus. Cum autem unus
 „ dicitur, & quid unus natura, & quid
 „ unus adjectur : & de diversis substantiis
 „ dici potest, sicut dictum est, qui adhæret
 „ Domino unus spiritus est : & de rebus
 „ unius substantiæ sicut dictum est,
 „ erat eis anima una, & cor unum.
 „ Erat, dixit, non dixit erant : quoniam
 „ dixit & quid erat, inest anima & corpus
 „ sic & de Patre & Filio, unum
 „ sunt, dicimus, quia unius substantiæ duo
 „ sunt, & unus est, dicimus, sed admodum
 „ quid unus, idem unus Deus, unus Do-
 „ minus, unus omnipotens, & si quid hu-
 „ jusmodi satis me vobis duarum isiarum
 „ locutionum arbitror inculcasse dislan-
 „ tiam. „ Audis S. Doctorem asserere unum
 „ dici singulariter sicut unus, & utrumque
 „ dici de Deo Patre & Filio naturaliter,
 „ sed non nisi per voluntatis concordiam de
 „ iustis & Deo. Igitur alio modo unum in-
 „ telligitur de prima & secunda persona,
 „ alio prout de iustis relative ad Deum.

„ *Replicant* : Atqui ex mente sancti Joan-
 „ nis unum pertinet ad concordiam, sunt ve-
 „ ro ad numerum, ita ut sensus sit, Pater
 „ & Filius unum sunt moraliter ex eo quod
 „ Filius in omnibus obedit Patri, ut ipse
 „ dicit, quæ placita sunt ei facio semper ;
 „ sunt, explicat numerum, videlicet Pa-
 „ trem & Filium ; qui certe si unum forent
 „ substantialiter, numerum non consti-
 „ tuerent. Igitur non alio modo quam
 „ in sensu morali intelligenda est unitas
 „ Patris cum Filio. Probatur subsumptum :
 „ Christus ibidem cap. 17. probat se esse
 „ hominem : Sed inter hominem & Deum
 „ est tantum unio moralis. Ergo &c. Pro-
 „ batur minor duobus momentis. Primo
 „ quidem Christus postulat a Patre clarita-
 „ tem quam habebat priusquam mundus fieret :
 „ Porro claritatem seu gloriam eo lo-
 „ ei postulat finitam, scilicet pro humani-
 „ tate emendem cum ea quam ante mundi
 „ constitutionem habebat, petit, ista igitur
 „ sicut illa erat finita : Igitur Verbum in-
 „ carnatum non erat Deus ante mundum
 „ conditum, seu unum substantialiter cum
 „ Patre : Clarifica me tu Pater, inquit,

„ apud semetipsum, claritate, quam habui
 „ priusquam mundus esset : Secundo vel ipse
 „ Christus verbis expressis ibidem solum Pa-
 „ trem esse Deum asserit : Hec est autem,
 „ ait, vita æterna, ut cognoscant te, solum
 „ Deum verum. Ergo &c.

„ *Respondeo* negando subsumptum. Et ve-
 „ ro ne quidem sibi cohereret textus, si
 „ unum ad concordiam, sunt disjunctive ad
 „ numerum spectaret, cum unum & sunt,
 „ connexionem correlativam habeant, quan-
 „ doquidem grammaticè loquendo, unum est
 „ Verbi nominativum, adeoque ita cum vo-
 „ ce, sunt conjunctum, ut si unum demis a
 „ verbo, sunt aut nihil significat, aut con-
 „ traria importat, scilicet Patrem cum Fi-
 „ lio esse unum & non unum. Sensus igitur
 „ obvius ille est, Pater & Filius qui
 „ sunt duo ratione personæ & faciunt nu-
 „ merum, ratione naturæ unum sunt. Hoc
 „ ipsum probat Christus Joan. 10. ubi Ju-
 „ deos discredentes sic alloquitur : Si mihi
 „ non vultis credere, operibus credite, ut
 „ cognoscatis & credatis quia Pater in me est,
 „ & ego in Patre.

„ *Ad probationem distinguo* majorem,
 „ Christus probat se esse hominem & simul
 „ se Deum esse prædicat, concedo : & deitatem
 „ a se ipso propellit, nego. Similiter
 „ distinguo minorem : inter Deum & homi-
 „ nem purum non est alia unio præter moralem,
 „ concedo : inter Deum & hominem
 „ a Verbo assumptum, subdividuo : ratione
 „ humanitatis, concedo : ratione personæ
 „ quæ subsistit humanitas, nego. Non
 „ Verbum secundum se & in abstracto, sed
 „ Verbum incarnatum in illo toto decimo
 „ septimo capite locuitur, & consequenter
 „ quædam humanitatem, quædam etiam di-
 „ vinitatem spectant, Christus se prodit
 „ ut hominem cum claritatem coram ipsis ho-
 „ minibus sibi dari deprecatur : ut Deum ve-
 „ ro, cum ait claritatem habuisset apud Pa-
 „ trem antequam fieret mundus & a Deo
 „ missum fuisse in mundum : si igitur apud
 „ Patrem ante mundum conditum clarifica-
 „ tus, deinde missus, dubio procul erat
 „ Deus ante sæcula, cum nonnisi in tem-
 „ pore factus sit homo, & hoc teste Aba-
 „ eue cap. 3. In medio ænorum, cum, qui
 „ mittitur, jam supponatur esse & præexis-
 „ tat, & tamen incarnatio solum in utero
 „ beatissimæ Virginis adimpleta legitur : Pa-
 „ ter, inquit, venit hora, clarifica Filium
 „ tuum ut Filius tuus clarificet te. Hoc est
 „ ut manifestem nomen tuum hominibus.
 „ Rursus ibidem. Sicut tu me misisti in mun-
 „ dum

dum, & ego misi eos in mundum. Et pro eis ego sanctifico meipsum: ut sint & ipsi sanctificati in veritate. Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per Verbum eorum in me: . . . ut credat mundus quia tu me misisti. Et ego claritatem quam tu dedisti mihi, dedi eis . . . Et cognoscat mundus quia tu me misisti. Audis Christum loqui ut hominem, cum ibi Patrem deprecetur: Audis exposulare ut cognoscat a mundo ut Deus, & uti talis habeatur per prædicationem & miracula Apostolorum, ut eam habeat claritatem & gloriam apud homines, quam in æternitate habuit in sinu Patris. Uno verbo, ut sicut Pater ab æterno illum habuit ut Filium suum naturalem, sic & homines illum supplicii confessione habeant.

Ad primam probationem, jam eo prorsus modo distinguo: Christus claritatem a Patre postulat & pro sua humanitate, & pro nobis concedo: pro sua persona, subdistinguo, claritatem extrinsecam, concedo: intrinsecam, nego. Postulat ut humanitas sancta ratione & plenitudinis gratiæ, & virtutis miraculorum clarificetur, & hæc eadem claritas transeat ad homines, maxime ad Apostolos: Postulat etiam pro sua persona, sed extrinsecam, hoc est ut homines cognoscant illum esse Deum Patri consubstantialiæ, sed non intrinsecam & naturalem, cum jam ante ipsam mundi constitutionem apud Patrem, ut ipse testatur, hæc haberet gloriam.

Solutio est S. Cyrilli Alexandrini qui l. 10. Thesauri c. 2. vet. edit. hanc Arianorum objectionem sibi proponit, & mirum in modum omni rationum genere solvit, & textum Joannis: *Pater venit hora clarifica Filium*, sic interpretatur: "Petit igitur, accipitque a Patre quæ naturaliter habet ut Deus, sed quoniam homo factus est, & carnem sumplit, quæ non alterius quam ipsius Filii Dei caro est, jure gloriam petit, quæ natura humana eget, & accipit a Patre, atque etiam a seipso, quæ naturaliter habet ut Deus. Ipse igitur petit ut homo, & dat ut Deus: una cum Patre. Cur igitur hujusmodi voces turbant? Nam si factus est verus homo, cur non concedunt ei, ut plerumque tantum verus homo loquatur: Si enim factus homo non esset, ipsi Verbo hæc viderentur attribuenda: Sin autem credunt verum hominem factum esse, cur ignoracionem, petitionemque gloriæ,

cæteraque hujusmodi ut homini non attribuant? Sed impie in Filium Dei ita hæc inferunt, ut creaturam prædicare non vereantur. Præterea, si absurdum est opinari verbum Dei aut glorificari a Patre, aut accipere aliquid, sanctificari, ut illi credunt: nos certe sumus qui accipimus, & sanctificamur atque glorificamur in ipso: & propter nos ipse ut homo, hujusmodi vocibus usus est. Nam si propter seipsum Verbum Dei glorificari, sanctificarique petit, nihil nobis contulit incarnatio Christi, & natura nostra denudata Dei gratia demonstratur. Nam si Verbum glorificari & sanctificari eget: quomodo nobis hæc largita per ipsum sunt? Deinde sui petius causa, quam nostra factus homo videbitur, si tunc glorificatus, sanctificatusque potestatem accepit, & cætera quæ de ipso similiter scribuntur, quibus isti ajunt, etiam ante incarnationem ipsum caruisse, & accepisse postea factum hominem. Gratiæ igitur agat carni per quam melior factus est. Verum quoniam hæc impia cogitata sunt, venit eum ut hominem glorificet atque sanctificet, non accipit hæc Dei Filius ut verbum, sic enim perfectus est, quoniammodum & Pater: Sed nos in ipso ut in homine tunc hæc accepimus, quando carnem assumpsit. Sicut enim nos per Resurrectionem suam resurreximus, & per ascensionem suam in cælos renovata nobis ascendendi via est; sic quando glorificari & sanctificari dicitur, nos in ipso hæc omnia accepimus. Itaque illa ipse naturaliter habet ut Deus, & ea propter nos petit ut homo. Pater, inquit, glorificat Filium suum &c. omnia mihi tradita sunt a Patre meo. Et post Resurrectionem: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra: Omnia enim per ipsum facta sunt. Et Psalmista, omnia sibi servire ait. Et ipse de gloria, inquit: Pater glorifica Filium tuum ea gloria, quam habebat apud te ante constitutionem mundi. Si ergo antequam mundus esset, gloriam hanc habebat apud Patrem, quomodo eam petit? Perspicuum est ipsum petere ut hominem: ita naturæ nostræ petitio, ut glorificaretur in ipso, facta est, potestatem etiam, quam post Resurrectionem dicit sibi datam, ante Resurrectionem quoque habebat. Nam si non habebat,

bat,

bat, quomodo repulit diabolum dicens, vade retro satanas? Et quomodo Discipulis potestatem adversus dæmonia dedit? Quomodo filiam Abrahæ, ut scribitur, a diabolo ligatam, ut potestatem habens solvit? Quomodo paralytico sanitatem largitus est? Quomodo peccatrici seminæ peccata dimisit? Quomodo mortuos revocavit a morte, & cæcorum aperuit oculos? Perspicuum igitur undique est, non ut Verbum ante incarnationem, sed ut hominem, quando factus est homo Patri gratias vobis petere. Observes velim, benevole Lector, eo loci sanctum Doctorem nedum explicare textum Evangelii, sed & luculentissimis rationibus probare Verbi divinitatem, 1. quia habebat claritatem innatamante mundi constitutionem. 2. Ex eo quod ut incarnatum elice auctor gratiæ, & haberet potestatem in dæmonia quam & communicavit Apostolis exercendam.

Ad secundam probationem distingo; Christus ait Patrem esse solum verum Deum per exclusionem falsorum numinum, concedo; per exclusionem sui, nego. Nam ibidem Joan. 17. subdit, *Ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum*. Sed si Christus est vita æterna, nemo cordatus dixerit esse creaturam etiam ratione personæ. Suam clare postea prodit mentem dicendo; *Et cognoscat mundus quia tu me misisti*; Et paulo superius. *Pater in me, & ego in te*.

S. Cyrillus eodem prorsus modo facit satis isti difficultati l. 10. c. 6. his verbis; *Ecce, inquit, ipse Filius aut solum Patrem Deum verum esse*. Sed ipse quoque Pater dicere invenitur; Ego Deus primus, & ego post hæc, nec est Deus præter me. Quomodo igitur ad primum & solum verum Deum, alium vos quasi verum Deum adicere audetis? Sed non ad defectionem Filii hæc a Patre dicuntur, nisi forsitan, ut apud fabulas Gentium fertur, inter Filium & Patrem bellum esse credatis, sed ad defectionem falsorum Deorum primum postremumque, hoc est sempiternum se Pater Deum appellat, secumque Filium necessario intelligit. Ubi autem Filius est, ibi Spiritum quoque suum adesse necesse est. Quod autem Salvator ait, ut te cognoscat verum solum Deum. Nonne videris quod statim conjungitur, & quem misisti Jesum Christum? Ut ergo verus Deus Pa-

ter cognoscendus est, ita non aliter Jesus quoque Christus habendus est. Nam si Verbum Patris est, sicut certe ab omnibus conceditur, quis adeo mentis inops dicere audebit, Patrem ut Filium a deitate depelleret dixisse, nec Deus præter me. Creaturas igitur a quibus falso Dei nomen occupatur, illis verbis Pater, non Filium repulit.

Obstrepunt iterum; Nullibi unitatem inter Patrem & Filium magis celebrat S. Joannes quam in prima epistola c. 5. his verbis; *Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt*. Sed eo loci loquitur solum in sensu morali; Igitur a fortiori in cæteris. Probatur minor. Subjungit; *Et tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, sanguis, & aqua, & hi tres unum sunt*. Audis Evangelistam conjungere per particulam, *Et*, versiculum illum octavum cum septimo, adeoque perfectam inter utrumque instituire comparationem: Sed claret secundam sententiam intelligi solum in sensu morali, cum consistit spiritum, sanguinem, & aquam non esse quid unum physice, quippe quæ diversæ sint naturæ, ergo & prima de unitate sententia in eodem prorsus sensu sumi debet: quocirca Augustinus illa non usus est ad perstringendum Maximinum Arium l. 3. c. 22. adversus eum; immo nec Cyrillus, nec Ambrosius.

Respondeo negando minorem: Ad probationem, distingo: & beatus Evangelista utitur postrema sententia ut Symbolo ad explicandam priorem, concedo: & perfectam, omnimodamque inter utrumque versum instituit comparationem, nego. Teste S. Chrysostomo comparatio nusquam est adæquata, alias, inquit, non comparatio, sed res ipsa foret. Porro Christus mysteria parabolis & similitudinibus ad captum humanum solet explicare, juxta illud Prophætæ Psal. 77. de ipso: *Aperiam in parabolis os meum*. Hinc seipsum modo agnum, modo leonem, modo etiam vitem dicit, ut auditores intelligerent se ad parcendum mansuetum, ad inimicos salutis nostræ propellendos fortissimum, ad beneficiendum omnibus abundantissimum esse: Quid mirum igitur si & Joannes utatur in octavo versiculo similitudine, ut vel ipsis in fide aut titubantibus, aut infirmis offenderet mysterium sanctissimæ Trinitatis tametiā altissimum, esse tamen possibile. Revera quidem,

dem, & moraliter & symbolice spiritus, sanguis & aqua eatenus denotant unitatem substantialem quæ intercedit inter Patrem & Filium, quatenus teste Cyrillo l. 14. Thesau. c. 5. unum Christum mediatorem designant, cujus typus fuisse sanguis & aqua, quæ ex ejus latere aperto profuxerunt: Hinc ista symbola, sanguis, scilicet, spiritus & aqua juxta Ambrosium l. 1. de Spiritu sancto c. 6. sunt, *unum mysterio*, & secundum Augustinum l. 3. adversus Maximinum c. 22. *unum significatione*, gratiæ baptismalis quæ a Patre simul & a Filio & a Spiritu sancto ut ab uno Deo confertur. Scriptum est enim Psal. 83. *Gratiam & gloriam dabit Dominus*. Hoc est ad solum Deum spectat dare gratiam: Si igitur in Baptismo detur in nomine Filii, dubio procul dicendus est & confitendus cum Patre Deus.

Neque vero nos movet quod isti tres sancti Doctores & alii quidam cum eis vericulum septimum omittentes, octavum in medium adversus inimicos fidei adducerent: non enim una est hujusce momenti ratio. Prima quidem: codices forscipe vericuli aut dubios, aut dehoratos præ oculis habebant, hinc æquum duxere illam præterire sententiam, cum innumera alia Scripturæ sacræ testimoniat ad probandam & Verbi, & Spiritus sancti cum Patre consubstantialitatem in promptu sibi erant, ut videre est in libris quatuordecim S. Cyrilli de Trinitate: in tribus quos Augustinus pro eodem momento adversus Maximinum Ariannum conscripsit, & sic de Ambrosio. Altera omissionis septimi vericuli ratio non levior est, quia Arianos exfussare, aut in sensum adulterinum trahere cuncta Scripturæ loca quæ de unitate substantiali Filii cum Patre adducuntur, eique nonnisi de unionis morali interpretari potissimum innixos octavi vericuli auctoritate, animadvertabant, quocirca opus fuit referre istum vericulum, illumque explicare relative ad septimum, ita ut foret symbolum unitatis substantialis quæ prædicatur in septimo. Quotiescunque enim similitudo adducitur, semper ad explicandum veritatem physicam & naturalem hoc fit: neque enim propositio moralis, moraliter tantum sumitur, nisi quum est sola. Cæterum solenne fuit apud Patres in operibus polemicis, ea præcipue testimonia recensere, quibus Heterodoxi utebantur, ut restituerent

to sensu obvio, & naturali vel ipsa iniquitas sibi mentiretur.

Inflar omnium sit B. Augustinus qui l. 3. adversus Maximinum cap. 22. exponit Hæresiarchæ objectionem: "Tres, inquit, sunt, spiritus, aqua, & sanguis, & tres unum sunt: ne forte dicas spiritum, & aquam, & sanguinem, diversas esse substantias, & tamen dicam esse, tres unum sunt. Propter hoc admonuit te ne fallaris, hæc enim sacramenta sunt in quibus non quid sunt, sed quid offendant semper attenditur." Huic adde S. Cyrillum Alex. qui l. 12. Thesau. c. 6. probat divinitatem Christi ex variis testimoniis ex epistola ad Philippenses excerptis, & tamen istud inter cætera celeberrimum: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*, omittit.

Obtrepunt iterum Ariani: Si Verbum sit Patri consubstantiale, ipse Pater erit Verbum: Absurdum consequens: Ergo & antecedens.

Respondeo distinguendo sequelam, Pater erit Verbum essentialiter, quatenus est una in Patre & Filio natura, concedo: notionaliter, nego. Primum sensum exhibet ipse Filius dicendo: *Ego in Patre, & Pater in me est*. Alterum vero, ipsa notio Filii, cum filio sibi propria relative opponatur Patri. Ita Cyrill. Alex. l. 7. Thesau. c. 1. his verbis: "Verum igitur Patris Verbum Filius est, necne est aliud verum Patris Verbum quam Filius. Nam si ea de causa putant Hæretici non esse Filium Patri consubstantialem quoniam neque Pater Verbum est, neque Verbum Pater: Et propter differentiam personarum, substantiarum, quæque differentiam inducunt: quo Abel, & Adam consubstantiales dici poterunt? Cum neque Abel possit esse Adam, neque Adam Abel. Quod si differentia personarum identitatem naturæ non destruit hominibus: quomodo non erit impium, ea de causa putare supernaturalem Dei substantiam diversificari? Sicut igitur si non esset consubstantialis Patri Filius; non esset Verbum Patris verum: Sic quoniam consubstantialis est, verum ejus verbum est." Quibus verbis probat sanctus Doctor consubstantialitatem non evacuari personarum distinctionem, Abel enim & Adam eandem naturam specificam habebant, nec tamen Adam erat Abel, aut vicissim Abel Adam, sed duæ persone di-

distinctæ; quidni & Filius in divinis erit persona a persona Patris distincta, tamen in utroque sit eadem & specificæ & numerice natura?

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Divinitas Verbi ex utroque Testamento probatur.

PRIMO: Vetus non in uno loco Verbi indigitat divinitatem: & hoc magnis luculentisque argumentis. Primo quidem ex nominibus Deo propriis quæ illi tribuit. Exod. 3. vocatur, Qui est. Isa. 7. Emmanuel & Dens nobiscum. 2. Deus in lib. Gen. dicitur apparuisse & Abraham, Jacob. Hunc Deum esse Verbum asserit Concilium primum Antioch. 3. Michers 3. *Egressus ejus ab initio, a diebus æternitatis*, est. Ergo &c.

Secundo: Concinit & novum Testamentum Joan. 1. *In principio erat Verbum, & Deus erat Verbum*. Item 1. Cor. 1. Col. 1. Hebr. 1. Apoc. 22. quam quidem fidem suo clamore exquisitis Scripturæ locis expandit Concilium supra laudatum.

Synopsis argumentorum Socinianorum & responsum.

PRIMO: Tamen Verbum in principio dicatur esse, non tamen creatum; habet quidem principium originem quatenus a Patre procedit, sed non initium, alio quippe modo & propterea a Moïse diverso, dicitur Deus, Moïses enim Pharaonis Deus propter imperium huncipatur, Verbum vero propter substantiam quam habet cum Patre æterno per omnia similem; unde cum dicitur Filius primogenitus, non ideo a Patre curans: sed ideo primogenitus, quia & primus Filius naturalis, & solus ab æterno genitus.

Secundo. Sapientia ullo absque fundamento creata dicitur: namque septuaginta legunt Dominus possedit me, generavit me. Idem sonat codex hebraicus. Præ ignorantia Librariorum, quandoque creavit, pro voce generavit appositum est.

Tertio. Sed nec ullum accessit negotium dum Sociniani locum Micheæ sic legere volunt: *Egressus ejus a diebus seculi*; namque hoc ipsum idem sonat apud textum hebraicum ac ab æterno. Cæterum, Christus ut homo natus in Bethleem; nusquam

vero ut Deus: Sub isto quippe respectu ab æterno in splendore Sanctorum & genitus est, & perenni generatione a Patre Deo procedit.

SECTIO TERTIA.

Utrum ex Traditione constet Verbum esse Deum.

HETERODOXI Verbi divinitatem impugnantes quosdam primorum sæculorum Patres in suas partes trahere non erubuerunt: nec inter ipsos Catholicos defuere qui propter styli acerbiter eisdem saltem subobscurè idem dogma tractasse aut timent: Quocirca hanc materiam in variis punctis dilucere necesse est, ut innotescat omnibus illos Patres sicut solide sic & clare Verbi divinitatem & prædicasse, & propugnasse.

PUNCTUM PRIMUM.

Expanditur Traditio pro divinitate Verbi.

CONCLUSIO.

Ex Traditione constat Verbum esse Deum.

Ex primo sæculo.

AGMEN ducet S. Barnabas D. Pauli socius in epistola quæ ejus circumfertur nomine, & magni est apud viros eruditos ponderis, quippe quæ sub finem secundi sæculi apparuerit: In ea versus initium de Verbo sic loquitur. "Ad extremum docens Israel, atque tam magna prodigia & signa faciens... Tunc psalm fecit se esse Filium Dei. Nisi enim venisset in carne, quomodo servati fuissimus nos homines?" Et iterum n. 17. juxta versionem latinam de eodem Verbo incarnato ait: "Habes interim de majestate Christi quomodo omnia in illo & per ipsum facta sunt. Cui sit honor & virtus, & gloria nunc & in sæcula sæculorum." Versio græca sic legit: "Habes & in homine gloria Jesu, quod per ipsum & propter ipsum omnia." Eo loci Verbum Deus proclamatur, & ex hoc concludit auctor Filium Dei redemisse mundum. Ibidem probat Verbi divinitatem hoc ulteriori argumento, quod per ipsum

facta sint omnia : Porro creationem soli Deo tribui vel ipsi fatentur Hærerodoxi. Igitur ex D. Barnabæ testimonio liquet Verbum esse Deum.

Ejusdem sæculi divinitatis Verbi præco celeberrimus est Hermas de quo meminit S. Paulus epist. ad Rom. cap. 16. Ille veluti alter Joannes multas habuit visiones judicio Ecclesiæ a Deo inspiratas, quas quidem in opere, cuius titulus *Pastor*, conclusit : Et per modum dialogi fecit. Ibi Pastor edocet Hermam, & quæstionibus multis de Trinitate propositis, respondet simil. 9. Hermas, & testatur in visu illi apparuisse magnam in campo petram : quamam vero illa sit exposulat n. 2. a Pastore : " Domine hoc mihi demonstra. Petra hæc, ait *Pastor*, Filius Dei est. Quonam pacto, inquam Domine, petra vetus est, porta autem nova? " Audi, inquit insipiens & intellige. Filius quidem Dei omni creatura antiquior est, ita ut in consilio Patri suo adiuverit ad condendam creaturam : porta autem propterea nova est, quia in consummatione, in novissimis diebus apparebit, ut qui asceturi sunt filium, per eam intrent in regnum Dei. " Rursus ibidem : " Audi... nomen Filii Dei magnam & immensum est, & totus ab ipso sustentatur orbis. " Tum lib. 3. simil. 3. n. 6. " Audi, inquit, in servili conditione non ponitur Filius Dei, sed in magni potestate & imperio. " Observes velim, benevole Lector, Pastorem prædicare discipulo multa. Primo quidem Verbum esse Filium Dei. 2. Per ipsum cuncta facta. 3. Omni creaturæ præexistens. 4. Esse portam novam per quam electi intrant in regnum cælorum. 5. Verbum quidem incarnatum servilem induisse conditionem, nusquam vero duplicative ut Verbum, & in abstracto, seu secundum se spectatum. Quas omnes egregias dotes soli Dei convenire nullus cordatus dissitebitur. Igitur, Herma testante, Verbum est Deus.

Tertius testis est Clemens Romanus D. Petri in Pontificatu successor, de quo mentionem facit Apostolus ad Philipp. 4. Dnæ epistolæ de eo circumferuntur, & cum sint antiquissimæ, ab omnibus fere veluti genuinæ habentur. Prior apud antiquos celeberrima est, & ad Corinthios directæ. Legitur paulo post excidium Jerosolymæ. Illos autem Christianos & ad pacem inter se servandam, & ad humilita-

tem, & ad patientiam exemplo Christi adhortatur. N. 16. eodem sic alloquitur : " Sceptrum maiestatis Dei Dominus non ster, Jesus Christus. Jesus non venit in instantia arrogantia, neque superbe cum potens sit, sed in humilitate, quemadmodum Spiritus sanctus de ipso locutus est, ait quippe, Domine quis credidit auditui tuo? " Ibidem asserit Christum creaturis antiquiorem esse, ibidem pag. 20. subdit : " Unum Deum habemus & unum Christum, & unum Spiritum gratiæ effusum in nos. " Rursus num. 32. Ab illo, ait, *scilicet a Deo*, Dominus Jesus secundum carnem. " Et nu. 36. " Qui cum sit splendor maiestatis ejus, tanto major est Angelis, quanto excellentius nomen sortitus est. Ita quippe scriptum est, qui facit Angelos suos spiritus, & Ministros suos flammam ignis. De Filio autem suo sic dicit Dominus : Filius meus es tu ; ego hodie genui te. "

Ex secundo sæculo.

Primus se se objicit oculis S. Ignatius Martyr Petri discipulus, qui sub Trajano Romæ dilaceratus est a bestiiis ; huc veniens, septem in itinere scripsit epistolæ quæ sunt apud veteres maximo in honore. In epistola ad Ephesios Christum vocat Deum, & de illo num. 7. sic loquitur : " Medicus unus est carnalis & spiritalis, factus & non factus, in homine existens Deus, in morte vita vera, & ex Maria & ex Deo, primum passibilis, & tunc impassibilis Jesus Christus Dominus noster. " Quibus verbis Filii Dei explicat generationem & æternam & temporalem. Inter antiquos Scriptores hunc locum laudavit Athanasius epist. de Synodis Arimini & Seleuciæ, sicut & Theodoretus dialog. 1. pag. 34.

Secundus recensendus est Aristides Atheniensis qui Adriano Principi volumen de Religione Christiana obtulit, ubi defendit & explicat Verbi incarnati divinitatem : ita refert Martyrologium Romanum, & Adonis.

Post illum sequitur Plinius junior, qui quidem profanus, & ideo minime inspectus, lib. 10. epist. 97. ait Trajano Christianos ante lucem surgere, hymnos cantare Deo suo, carnem Christi, quasi carnem Dei sumere : Igitur tunc Christiani Verbum protuebantur esse Deum.

Quar-

Quartus est B. Polycarpus Martyr Smyrnenis Episcopus, & Joannis auditor in epistola ad Philip. ante mille & centum annos laudata: Sed primum edita a Pacardo in calce Notarum ad lib. 3. S. Irenæi, num. 9. ait: " Dominus Pater, Dominus noster Jesus Christus & ipse sempiternus Pontifex, Dei Filius Jesus Christus modificat vos in fide & veritate. " Eusebius lib. 4. c. 14. hæc verba S. Polycarpi etiam refert: " Dilecti & benedicti filii tui Jesu Christi Pater . . . Propterea & de omnibus te laudo, te benedico, te glorifico, per sempiternum Pontificem Jesum Christum dilectum Filium tuum per quem tibi cum ipso in Spiritu sancto gloria nunc & in futura sæcula. "

Hic additur clarissimus Ecclesiæ Romanæ Pontifex Visor Martyr qui docuit Verbum esse Deum, & per illud omnia esse facta, unde Theodorus Coriarius divinitatem Christi negantem a Communione Ecclesiæ semovit. Ita refert Eusebius lib. 5. Hist. Eccles. c. 28.

Ex tertio sæculo.

Prior est Caius Romanæ Ecclesiæ Presbyter qui Artemam ab Ecclesia ejecit, eo quod idem predicaret contra divinitatem Christi quod Theodorus. Ad hanc hæresim confutandam librum scripti insignem, in quo Christi divinitatem ex professo defendit Eusebius loco mox citato.

Dionysius Romanus apud sanctum Athanasium lib. de decret. Synodi Nicænæ pag. 428. de Filio Dei hæc habet: " Cum enim sit splendor lucis æternæ, prius æternus esset & ipse. " Plura huic testimonio similia contexit, ut quum dicit Filium omouion, id est ejusdem cum Patre substantiæ. Ibidem ait: " Necessè est untri-omnium Deo Dei verbum, & in Deo manere. "

S. Cyprianus lib. de Idolorum vanitate Filium incarnatum adstruit esse vere Deum, dicens: " Hic est virtus Dei, hic ratio, hic sapientia ejus & gloria, hic in Virginem illabitur . . . Deus cum homine miscetur. " Rursus ibidem: " Hic Deus noster, hic Christus est. "

Quartus est Hippolytus Martyr Portuensis Episcopus, Irenæi & Clementis Alexand. quondam discipulus, apud Theodoretum dial. 1. tom. 4. pag. 36. de eo quem Maria in alvo concludebat sic loquitur: "

" Verbum erat Dei, primogenitum & cælo ad te delapsum, & homo primogenitus in utero formatus, ut primogenitum Verbum Dei primogenito conjunctum homini monstretur. "

Quintus est Novatianus qui licet circa gratiam Christi erraverit, non tamen circa divinitatem. De Filio Dei dicit: " Eadem regula veritatis docet nos credere post Patrem etiam in Filium Dei Christum Jesum, Dominum Deum nostrum, sed Dei Filium, hujus Dei, qui unus & solus est. " Ita legitur lib. de Trinit. ipsi attributo. cap. 2.

Sextus, Gregorius Thumaturgus qui in confess. fidei quam edidit Gerardus Vossius sic loquitur: " Unus Deus Pater viventis sapientiæ, subsistentis, & characteris sempiterni, perfectus perfecti genitor, unus Dominus solus ex solo Deus ex Deo, potentia universæ creaturæ effectiva, Filius verus veri Patris, sempiternus sempiterni, unus & Spiritus sanctus in quo manifestatur Deus Pater, & Deus Filius. " Tum in oratione quam habuit in laudem Origenis dicit: " Verbum esse Filium Dei unigenitum & æqualem. "

Septimus est sanctus Athanasius qui orat. 1. pag. 127. ait: " Fidem a majoribus traditam retinent, eam Patres illi scribendo petierunt qui Nicææ congregati sunt: & ne illos tolerent qui contra eam novi aliquid moliantur, totus fuit pro verbi divinitate consensus, ita ut nec altitudo, nec profunditas, nec persecutio poterit illos separare ab hac fide. "

Denique Theognostus scriptor Antiquus quem Athanasius in lib. de decret. Synodi Nicænæ & Seleuciæ egressum fidei defensorum nominat, variis edidit libris inscriptos Hypotypotion, sed unum locum secundi libri maxime laudat & refert, ubi Theognostus dicit Verbum non esse Patri substantia extrinsecum, sed ut epus serunt Verba, ex Patris substantia productum.

Ex quarto sæculo.

Antesignanus sit Arnobius qui cum Siccæ sub Diocletiano Rhetoricam doceret, libros adversus Gentiles pro religione Christiana conscripsit, in quibus, maxime lib. 1. docet eandem fuisse tunc doctrinam de sanctissima Trinitate, ac erat in prioribus sæculis. Lib. 1. contra eentes

tes ait de Christo : " Deus ille sublimis ,
 " Deus radice ab intima . , Tum lib. 2.
 " contra eosdem : " Et ideo Christus , li-
 " cet vobis invitis , Deus . ,

" *Secundus* est Lactantius Arnobii discipulus qui septem scripsit libros contra Gentiles pro nostra religione . Lib. 4. cap. 13. ex professo docet duplicem Christi Nativitatem , unam divinam ab aeterno , & ex Patre Deo : alteram temporalem & ex Maria Virgine c. 12. sic locutus est explicans illud Plal. 84. *Veritas de terra est* : " Quia ,
 " inquit , Deus in quo veritas est , terrenum corpus accepit . ,

" *Tertius* , est Lucianus Martyr insignis . De sana ipsius doctrina quidam dubitavere , sed absque sufficienti fundamento , etenim S. Hilarius lib. 6. de Synodus demonstrat adversus Arianos eum bene censuisse de divinitate Christi pro quo glorioso agone suum fudit sanguinem , qui quidem vox est Verbi conclamans divinitatem .

" *Quartus* , est Hilarius lib. 6. de Trinit. in hæc verba : *Qui proprio Filio suo non peperit* , ait : " Naturæ veritatem significanter expressit , ut qui superius filios , plures per spiritum adoptionis demonstrasset , nunc Unigenicum Dei Filium , proprietatis ostenderet . " Rursus lib. 8. perstringit eos qui asserere audebant non esse inter Patrem & Filium unitatem naturalem & substantialem : hanc eandem probat ex unionem substantialem quam habemus cum Christo per Eucharistiam : Igitur Verbum est Deus , si Deo Patri sit consubstantialis & illi naturaliter unitum . Tum ait : " Eos nunc qui inter Patrem & Filium voluntatis ingerunt unitatem , interrogo utrum ne per naturæ veritatem hodie Christus in nobis sit , an per concordiam voluntatis ? Si enim vere Verbum caro factum est , & nos vere Verbum carnem cibo dominico sumimus . " &c.

Ex quinto sæculo .

" S. Ambrosius mirabiliter præfens dogma corrobora lib. 1. de fide ad Gratianum cap. 5. in hæc Evangelicæ Verba , *In principio erat Verbum* , hæc subjungit : " Erat , apud Deum , erat , erat , erat , ecce quater erat , ubi impium invenit quod non erat ? alibi quoque Joannes in Epistola sua dicit , quod erat in principio , indefinite tenditur erat , quicquid

" excogitaveris , erat Filius , omnes autem hæretes hoc capite brevi noster piscator excludit , quod enim erat in principio , non includitur in tempore , non principio prævenitur , ergo Arius conticeat ; quod autem erat apud Deum , non commotione confunditur , sed manentis Verbi apud Patrem solida perfectione distinguitur , ut Sabellius obmutescat . Et Deus erat Verbum , non ergo in prolacione sermonis hoc Verbum est , sed in illa cælestis designatione virtutis , ut confutetur Photinus ; quod vero erat in principio apud Deum sempiternæ divinitatis in Patre , & Filio insuperabilis unitas edocetur , ut erubescat Eudoxius & Eunomius : postremo cum omnia per ipsum facta dicantur , ipse conditor novi utique testamenti & veteris designatur , ut Manichæus locum tentationis habere non possit . ,

" *Beatus Augustinus* tract. 35. in Joannem explicans Evangelistam , ait : " Non dixit , Pater , ego sum , aut ego & Pater unum est , sed cum dicit , ego & Pater unum sumus , utrumque audio , & unum & sumus , & a Charybdi , & a Scylla liberaberis in duobus istis verbis : quod dixit unum , liberat te ab Ario : Quod , dixit sumus , liberat te a Sabellio . ,

" S. Cyrillus Alex. ejusdem est labii l. a. in Joan. cap. 8. " Deus , inquit , ex Deo gignetur , quemadmodum homo ex homine , nec aberrabit Deive Patris antecellens omnibus natura , ut congruentem sibi non pariet fructum . , Idem dicit lib. 2. Theauri pag. 326.

" S. Basilii concinit orat. de fide , ait enim de Verbo : " Ut ergo Filius est , naturaliter quæ Patris sunt possidet , ut autem unigenitus , omnia in seipso comprehendit , nihil cum altero dividens . ,

" S. Chrysostomus , lib. 4. de incomprehensibili Dei natura contra Anomæos explicans verba Joannis , *Unigenitus Filius qui est in sinu Patris ipse enarravit* , scribit : " Vox ista Filius , inest & hominibus , inest & Christo . Sed nobis abusione quadam , Christo vero proprie . . . Ut igitur ex appellatione illa quæ nulli inest , alteram , quæ inest multis esse propriam , existimo , ideo prius dixit , Unigenitus , deinde Filius .

" *Ex his* istud conficitur in probationem argumentum . Ille est Deus qui est unus inseparabiliter cum Patre , qui est ipsi coæternus & solus Filius Unigenitus : Atqui

ex Patribus allatis Verbum divinum tale est: Ergo &c.

Mitto Fulgentium, Bernardum, aliosque Patres subsequentium sæculorum, qui una voce cum Nicæna Synodo primo Verbum Deum & confessi sunt, & prædicarunt: Ergo &c.

Solvuntur Objectiones.

OBJICIUNT hæretici. 1. Barnabas in epist. quæ illi tribuitur a doctissimis viris num. 6. Verbum incarnatum vocat vas Spiritus sancti. Igitur non est Deus, siquidem animæ sola iusti & Angeli sancti vocantur Spiritus sancti templum.

Respondeo distinguendo, Verbum incarnatum dicitur vas Spiritus sancti ratione humanitatis assumptæ, iuxta illud B. Pauli Colof. 2. de Christo homine: *In ipso inhabitat plenitudo divinitatis corporaliter*, concedo: ratione sui & secundum se, nego. Quod autem hæc sit mens D. Barnabæ patet, eo quod ibidem duplicem agnoscat in Verbo incarnato naturam: unam divinam, humanam alteram. Ita vel ipse Bullus Anglus tametsi heterodoxus confitetur & docet Sect. 1. c. 2. num. 5. & ante notaverat Grotius ad cap. 2. Marci v. 8. adduntque Spiritus nomine non semel in Scripturis Christi divinitatem intelligi.

Opponunt. 2. Hermas lib. 3. simil. 5. num. 6. Christum dicit servum Spiritus sancti, & Deum habitare in illo. Tum simil. 3. vocat Filium Dei Spiritum sanctum, his verbis, *Filius Dei Spiritus sanctus est*. Ergo &c.

Respondeo ad primum, Hermam loqui de Christo ut homine, & de Verbo ut incarnato, quod in corpore passum est: sic enim habet in loco objecto: "Cum ergo illud corpus parvisset omni tempore Spiritui sancto, relesque & caste laborasset cum eo, Deo receptum est."

Ad secundum distinguo, Filius Dei vocatur Spiritus sanctus essentialiter consideratus, concedo: notionaliter & ut procedit, dicens relationem filiationis, nego. Omnes personæ sanctissimæ Trinitatis si considerentur secundum se, & abstractive a notionibus, a relationibus, & processionibus dicuntur Spiritus iuxta illud Joan. 4. *Spiritus est Deus*.

Tertullianus contra Praxeam c. 6. Hypopolitus homilia contra Noetum, & Episcopi Galli post Concilium Nicænum in epist. Synodica ad Episcopos Orientales,

vocat Filium Dei Spiritum sanctum, sicut & alii Patres qui scripserunt contra Anthropomorphitas, ut illis probar ent Deum non esse corpus, sed spiritum.

Reponunt 3. Clemens Romanus epist. 1. Verbum incarnatum distinguit a Deo sicut & S. Polycarpus epist. 1. ad Philipp. hinc Photius codice 126. existimat Clementem non satis congruenter locutum fuisse de Verbo. Ergo &c.

Respondeo distinguendo: Clemens Verbum incarnatum in concreto distinguit a Deo, concedo: quia ut sic dicit humanitatem cum divinitate: Verbum in abstracto & secundum se, subdistinguo, distinguit personaliter seu notionaliter, quia est persona distincta a Patre, concedo: essentialiter & secundum naturam, nego.

Ad Photium dico iniquiorem esse erga Patres, nec satis ipse respicit ad scopum, quem scribendo ipsi habebant, non tamen absolute hæreticos labem eis inurit.

Opponunt 4. Nullæ jam supersunt genuinæ S. Ignatii epistolæ, sic pugnat Blondellus, Dallæus, & Bochartus: Igitur frustra adducuntur in testimonium divinitatis Verbi.

Respondeo fidem non esse adhibendam illis Calvinistis, siquidem S. Ignatii epistolæ præsentiam realem Christi in Eucharistia exhibent, quam ipsi totis viribus impugnant. Cæterum licet plures sub S. Ignatii nomine circumferantur epistolæ quarum aliæ supposititiæ sunt, aliæ vero interpolatæ, septem tamen recipiuntur ut genuinæ, ita e nostris contendunt Cotelæus, Petavius, & alii. Ex Anglis vero Usserius, Hammondus, & Pearsonius, immo inter eruditos nullus relinquitur de his ambiendi locus.

Obijciunt 5. Tatianus concedit quidem Verbum in Patre fuisse ab omni æternitate, sed in potentia tantum: "Cum ipso, inquit, per rationalem vim, sed ipse Deus Pater, & Verbum, cum in ipso erat subsistit." Igitur non existimavit Tatianus Verbum existisse actu ab æterno adeoque esse Deum.

Respondeo distinguendo antecedens: Tatianus existimavit non existisse Verbum actu ab æterno quoad vim exercitum ad extra, quæ apparuit tum in mundi creatione, tum in incarnatione, concedo: quoad vim notionalem, nego. Enimvero dicit Verbum existisse secundum rationalem vim, adeoque secundum intellectionem quæ

quæ dicitur ratio Patris æterni quæ generat Verbum suum, quod Patres appellant rationem Dei. Eodem modo intelligitur Tatianus quum subdit, Verbum processisse ex Deo quando orbem terrarum condidit, denique & quando ibidem dicit Verbum progressum a Patre primigenium ipsius opus. Namque Verbum ut expressum ad extra in creaturis fuit primigenium Dei opus, quando vero in incarnatione sensibilis & spectabile præbuit, tum fuit ad extra secundum, illudque mirificum Dei opus.

Reponunt 6. Hippolytus lib. contra Noetum scribit. 1. Solum Patrem esse proprie Deum, & super omnia. 2. Ibidem asserit Patrem præceptum imponere Filio, & Filium illud perficere; "Pater, inquit, mandata dat Filio, Filius perficit." 3. Verbum a patre processisse quum Deus mundum condidit; Sed hæc & similia, creaturam spirant. Ergo &c.

Respondet ad primum distinguendo; solus pater est proprie Deus notionaliter, eo quod sit principium non de principio, concedo, essentialiter, nego. Ista responsio est ad mentem S. Hippolyti, ut mox patebit.

Ad secundum intelligit solum S. Martyr patrem improprie aliquid filio præcipere, ab isto non excludendo divinitatem, quippe qui ibidem sic loquitur; "Unus est Deus, qui mandat pater, qui obedit Filius." Si Filius cum patre Deus, juxta Hippolytum, nihil ab ejus detrahitur divinitate.

Ad tertium distinguo, Verbum processit ad extra operando, concedo; ad intra, nego. In hoc eodem sensu Gregorius Thaumaturgus in disput. adversus aliquem gentilem, teste Basilio epist. 64. ad Leonem Cæsariensem, Verbum appellat creaturam, hinc sic distinguendum est; Verbum reduplicative ut incarnatum, concedo; secundum se, subdistinguo, est creatum ratione termini ab ipso producti, concedo; secundum se, nego. Ita Basilius ibidem.

Opponunt 7. Auctor constitut. Apostol. lib. 7. cap. 4. dicit patrem solum esse omnipotentem, solum verum Deum, item & Novatianus, & Dionysius Alexand. Ergo &c.

Respondet nos parum curare de illis tribus auctoritatibus, Photius enim in Bibliotheca codice 112. & 113. dicit auctorem constitutionum non sine difficultate

ab Ariana hæresi posse vindicari, immo Tertullianus, & alii quidam Patres existimant hujusmodi constitutiones ab Heterodoxis emanatas esse. Novatianus vero est suspectus fidei. Nihilominus benigne potest explicari, nam quando lib. de Trinit. cap. 31. dicit Filium Patre minorem; hoc intelligitur vel ratione humanitatis assumptæ, vel improprie in quantum est Patre posterior origine. Ibidem enim subdit: "Quod necesse est prior sit, quo Pater sit, quoniam antecedit necesse est, cum, qui habet originem, ille qui originem nescit." Sic refert Petavius lib. 2. cap. 2. num. 17. Dionysius denique a S. Basilio epist. 43. a Gennadio Massilienti lib. de dogmat. Ecclesiast. cap. 4. Ariana hæresis macula notetur. Sed benigne utique explicari potest, ut dicitur infra.

Obijciunt 8. Gregorius Thaumaturgus in disputat. adversus Æmilinum gentilem, Verbum incarnatum appellat creaturam, teste Basilio epist. 64. Ergo &c.

Respondet distinguendo, Verbum vocat creaturam ratione humanitatis & unionis in tempore factæ cum natura humana, concedo; ratione sui, subdistinguo. Vocat disputando & sermonem ad hominis ethnici captum accommodando, concedo; definiendo, nego. Ita ipsum explicat Basilius ibidem, additque morem fuisse apud Patres sic loqui, ut facilius auditores ad obediendum veritati fleherent. Sic Ari nobis explicatur quum dicit Deum esse ingenitum, & Deum non esse qui matris in utero conclusus est, loquitur enim de Verbo solum ratione humanitatis; & hoc ut revincat Gentiles qui puros homines pro diis habebant. Sic & explicatur Lactantius quando lib. 2. cap. 8. & lib. 4. cap. 6. asserit Filium Dei inter exordia fuisse procreatum. Siquidem hoc intelligitur, vel ratione humanitatis assumptæ, vel ratione creationis mundi, in qua apparuit. Cæterum frustra Photius & sine causa impugnatur fidem Theognosti, eo quod dicit Verbum solis ratione præditis dominari; loquitur enim de Verbo, ut procedit per intellectionem, quum dicit dominari tantum entibus ratione præditis, quia sic magis creature cum Verbo conveniunt; ad vero si Verbum sumatur essentialiter, præest omnibus creaturis sine distinctione. Igitur Theognostus locutione sua vult solum explicare quid sit Verbum notionaliter sumptum.

Instat. Lactantius lib. 4. c. 14. ait Christum

flum numquam se appellasse Deum : Igitur ex ipso Verbum non est Deus.

Respondeo primo opponendo Lactantium Lactantio; nam lib. 4. c. 13. dilerte propugnat Verbi divinitatem : primo quidem caput ipsum sic inferbit : *De Jesu Deo & homine*, deque eo *testimonium Prophetarum*. Secundo eo loci sic loquitur de Filio Dei; "In prima enim nativitate spiritali *ejus* *verbum* fuit, quia sine officio matris a solo Deo Patre progeneratus est." Rursum : "Factus est Dei Filius per Spiritum, & hominis per carnem; id est, Deus, & homo."

Respondeo secundo distinguendo antecedens : & ibi loquitur de Christo ut homine, concedo : de Christo ut Deo, nego. Lactantius est sui ipsius interpres; unde totus textus legendus est : "Ille vero, inquit, exhibuit Deo fidem; docuit enim, quod unus Deus sit, eumque solum, cui li oportere, nec unquam seipsum Deum dixit, quia non servasset fidem, si missus, ut Deos tolleretur, & unum assereret, induceret alium præter unum."

Respondeo tertio iterum distinguendo antecedens : Numquam ipse se Deum dixit a Patre divultum, concedo : a Patre in natura indistinctum, nego. Quod quidem probat his verbis : "Hoc erat de uno Deo facere præconium, nec ejus qui miserat, sed suum proprium negotium gerere, ac se, ab eo quem illustratum venerat, separare."

Replicat 9. Primum Concilium Antiochenum congregatum contra Paulum Samosatenum, qui unicum in Deo personam volebat esse, probat Filium esse a Patre distinctum, quia Pater præcepit Filio ut mundum conderet. Igitur agnoscit Filium Patre minorem.

Respondeo distinguendo antecedens, præcepit improprie, vocabulo præcepti utuntur patres Concilii, ut explicent ad caput nostrum quomodo Filius voluntatem patris implevit, concedo : Præcepit per auctoritatem, nego, Qui de hujus Concilii mente dubitaverit, legat divina & Sacrosancta testimonia quæ in probationibus reclinantur, in quibus apparet quæ fuerit Antiochenæ Synodi circa divinitatem Verbi fides.

Instat : Patres secundæ Synodi Antiochenæ adversus eundem Paulum Samosatenum vocem *ipsius* seu consubstantialis, pro Verbo divino rejecerunt, teste S. A-

Boucat Theol. Tom. II.

thanasio lib. de Synod. Arimin. & Seleuc. teste Basilio epist. 300. immo & libro de Synod. ad finem. Igitur Verbum non credebant Deum.

Respondeo distinguendo, rejecerunt in sensu Pauli Samosateni, concedo : in sensu Catholico, nego. Paulus duplici modo in perversum trahebat *consubstantialis*. 1. Ex hoc quod Verbum diceretur Patri consubstantialis, unicum dicebat utrique personam. 2. More rerum corporearum dicebat Verbum natura distinctum a patre, quia sicut res corporeæ, licet quidem naturæ specificæ, sunt tamen diversæ numericæ, ita & pater & Filius; unde vel statuebat unicum ex patre & Filio personam, vel si diversam, etiam diversam numero naturam admittebat; inde in utroque sensu merito patres Antiocheni rejiciunt vocabulum *consubstantialis*, sed non in sensu Concilii Nicæni, quod vocem illam admittit, ut designet unam naturam in patre & Filio contra Arium, sic enim loquitur S. Athanasius in libro de decret. Nicæn. "Etsi amborum Conciliorum, Antiocheni & Nicæni, patres diversimode de consubstantiali mentionem fecerunt, non tamen propterea ab illis discedere debemus, sed illorum mentera & sententiam scrutari, quod si fecerimus, omnino inveniemus ambas Synodos inter se consentire : Qui enim Samosatenum sustulerunt, hanc vocem, *consubstantialis*, corporaliter acceperunt, cum scilicet Paulus sophisticari vellet, & diceret : si non ex hoc Christus Deus factus est, igitur est consubstantialis patri, unde necessario tres esse substantias, unam quidem quæ prior sit, reliquas vero duas ex ea oriundas; ideo merito vivantes illud sophisma Pauli, dixerunt Christum non esse consubstantialem."

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Patres omnium seculorum agnoscunt & propugnant Verbi divinitatem.

Ex primo sæculo, S. Barnabas in sua epistola. Hermas in libro dial. Siml. 9.

Ex secundo, Ignatius Martyr in sua ad Ephes. epist. Aristides, ut habetur in Martyr. Rom. S. Polycarpus epist. ad Phil.

Ex tertio, Capus in suo de Verbi divinitate libro. Dionysius Roman. apud S. Athanasium lib. de decretis Syn. Nicæn.

Aa

Ex

Ex quarto, Arnobius lib. 1. contra gentes. Ambrosius lib. 1. de fide ad Grat. Aug. tract. 35. in Joan. & alii.

SYNOPSIS OBJECTIONUM, ET SOLUTIONUM.

PRIMO, Si quando Patres Verbum dicant *vas Spiritus sancti, servus Dei Patris*, hoc intelligunt de Verbo incarnato ratione humanitatis.

Secundo, Neque diffitemur Verbum etiam secundum se spectatum a SS. Patribus quandoque vocari Patris ministrum, sed dubio procul loquuntur de ministro late sumpto, & in eo solum sensu fuisse ministrum Patris in creatione, quatenus Deus cuncta per suum Verbum creavit: Verbum autem & sermo Dei est ejus juxta Patres Sophia ipsi consubstantialis.

Tertio, Nec mirum cuiquam videri debet, si solus Pater nonnunquam dicatur Deus: hoc enim fit solum per exclusionem falsorum numinum: Patres Antiocheni abiciunt quidem vocem, *consubstantialis*, sed in sensu Pauli Samosatani, qui ex consubstantialitate Verbi cum Patre concludebat naturæ divinæ multiplicationem.

PUNCTUM SECUNDUM.

Utrum Justinus Philosophus, insignis Christi Martyr vere & clare divinitatem Verbi defenderit.

MINISTER Juris in suo tabellæ opusculo ex variis epistolis confiato docet Patres priorum sæculorum obscure tantum locutos fuisse de divinitate Verbi, quod quidem in natura, minime vero in perfectionibus & operationibus æquale eos agnovisse non sine horribili calumnia testatur. Duo sunt contra ipsum momenta explicanda & probanda; alterum quod Patres priorum sæculorum vere & clare propugnaverint divinitatem Verbi, alterum quod ipsius per omnia consubstantialitatem & æqualitatem ad sanguinis nique effusionem defenderint: Primum impræsentiarum movemus & præcipue de Patribus eminentissimis secundi & tertii sæculi, quos propter dures aliquas expressiones in præcis detorqueant sensus hæretici: secundum vero tractavimus art. 1. 3. & præcipue 4. ubi de æqualitate substantiali per-

sonarum divinarum agemus ex pro ciso contra Jurium. Jam sit.

CONCLUSIO

Justinus vere & clare propugnans Verbi divinitatem.

PROBATUR 1. Ille vere & clare Verbi divinitatem profiteretur, qui illud vocat Dei Patris progeniem æternam, cum qua Pater loquitur, & est quid unum, quæque est vera sapientia: Atqui sic docet Justinus de Verbo in dial. cum Tryphone, pag. 285. "Verum: *inquit*, hæc ipsa a Patre revera edita progenies, ante creaturas omnes una cum Patre fuit, & cum ea colloquitur, prout Verbum per Salomonem declaravit: primitus ante creaturas omnes hanc ipsam progeniem, a Deo genitam esse, quæ sapientia a Salomone vocatur. Rursus Apologia pro Christianis de Deo Patre loquens ait: "Hunc ipsum, & qui ab eo venit Filium, & Spiritum propheticum colimus, & adoramus."

Probatur 2. Ille clare propugnans Verbi divinitatem qui dicit Verbum solum esse verum Dei Filium, id est consubstantiali; enimvero Angelus & Homo non sunt univoce Filii Dei, sed solum per participationem: Atqui ex Justino solum Verbum est vere Filius Dei, nam Apolog. 1. loquens de Patre, hæc subjungit de Verbo ejus Filio: "Porro Filius ejus, qui solus proprie dicitur Filius, Verbum simul cum illo ante creaturas & existens, & nascens, quoniam primitus per eum cuncta condidit & ornavit." Ergo &c.

Probatur 3. Ille clare in suis scriptis propugnat Verbi divinitatem, qui dicit Verbum apparuisse Patriarchis, esse Deum & rationalem Dei vim: Sed ista profert Justinus dial. cum Tryph. pag. 284. postquam enim docuit Verbum apparuisse Abraham & Moisi subdit: Aliud vero etiam nobis, o amici, ex sacris Litteris producamus testimonium, primitus ante creaturas omnes Deum genuisse ex se virtutem quamdam rationalem, qui quidem & gloria Domini a Spiritu sancto vocatur, nonnunquam autem Filius, aliquando sapientia, quandoque Angelus, interdum Deus, aliquando Dominus & Verbum. Postea ejus generationem explicat exemplo Verbi quod nos ipsi formamus & concipimus in mente

Igitur & vere & clare propugnauit Verbi diuinitatem Iustinus.

Probat 4. Ille propugnauit vere & clare Verbi diuinitatem, qui martyrio sanguinis effusione coronatus est propter fidem sanctissimæ Trinitatis & Christi diuinitatem; quam fortiter ad finem usque sustinuit: Atqui ex Martyrologio Romano & actibus Martyrii sancti Iustini constat ea de causa dedisse sanguinem. Hoc etiam constat ex duplici Apologia pro Christianorum fide quam ad Imperatorem direxit: Igitur clare & vere defendit Verbi diuinitatem.

Diluantur Objectiones.

Obijciēs primo: Iustinus in dialogo cum Trypho. dicit Christum aliud esse a Patre: Secundo Patrem causam Filii appellat: Sed qui est aliud a Patre, & habet causam, non est Deus: Ergo &c.

Respondeo ad primum distinguendo: Verbum est aliud personaliter a Patre, seu alia persona, concedo: aliud substantialiter & diuina substantia, nego: hæc enim subdit Iustinus: "Ita tamen Filium a Patre esse genitum, ut non sit dispartita essentia. Illic autem impugnat quoddam Sabellii præcones, qui dicebant personam Filii esse ab ipso Patre indistinctam: unde contra illos ostendit esse personam distinctam, & dari plures in Deo personas.

Ad secundum distingo: Iustinus vocat Patrem causam Filii improprie, hoc est, ut causa dicat principium & originem sonat, concedo: proprie, & rigore, nego, in primo sensu loquitur Iustinus, sic enim Græci ut plurimum accipiunt causam & de facto ante Nicænum Patres nomine causæ intelligunt principium & originem; ut Petrus Alexand. lib. 1. cap. 4. apud Theodoretum, Basilium lib. 1. contra Eunomium. Gregorius Nazian. orat. 36. Chrysostomus homilia 22. in Joannem: Item & Latini auctores etiam post Concilium Nicænum, ut Marius Victorinus, lib. 1. contra Arium, Hilarius lib. 12. de Trin. & alii.

Instat: Idem Iustinus Apolog. 2. vocat Filium Dei secundam post Patrem potestatem: Secundo, idem dicit Filium esse a Patre, & post ipsum honorari pag. enim 60. sic loquitur: "Filium in secundo loco habentes cura ratione veneramur." Sed qui est secunda potestas,

secundus a Patre, & secundus habet post ipsum honores, non est Deus: Ergo &c.

Respondeo distinguendo: Filius Dei est secunda potestas, secundoque habet post Patrem honores notionaliter sumptus, & posterioritate originis, concedo: Secundum se sumptus, & per exclusionem diuinitatis, nego. Quandoque Patres nominant personas Trinitatis per nomina absolute; sic Methodius apud Photium codice 23. Patrem & Filium, duas potestates vocat: Tum ex eo quod Filius procedat a Patre quidam alii vocant illum secundam potestatem, dicuntque eam secundos post Patrem habere honores, ut probent contra Sabellianos dari plures in Deo personas; quod autem Iustinus probare tantum intendat Filium esse secundam origine, non vero inferioritate personam, liquet ex Apolog. prima ubi pagina 56. asserit Christianos una eademque adoratione Patrem & Filium, & Spiritum sanctum, ut unum Deum prosequi: unde sic distincta minore, nego consequentiam.

Instat: Si verbum ut incarnandum & quod apparuit Patriarchis est Deus, non debet dici visibile: Sed Iustinus dicit non solum Verbum incarnatum, sed etiam incarnandum esse visibile: quod enim apparuit Patriarchis est visibile, & tamen nondum erat incarnatum: sic autem loquitur Iustinus dialogo cum Trypho pag. 79. "Hic qui conspectus Patriarchis, dicitur, Deus & Angelus, & Dominus, appellatur." Ergo &c.

Respondeo distinguendo: Verbum incarnandum Iustinus dicit visibile, quia apparebat sub forma visibili sicut Spiritus sanctus apparuit sub forma columbæ, ut se accommodaret captui hominum quibus apparebat, concedo: Unde Isaia apparuit sub forma hominis habentis vestem sanguine tinctam, & hoc ut facilius ostenderet quid in tempore volebat facere, scum pro hominibus fundendo sanguinem, juxta illud quidem Prophetæ cap. 63. "Quis est iste qui venit de Edom tinctis vestibus, bis de Bosra... Ego qui loquor iustitiam, & propugnator sum ad salvandum. Verbum est visibile secundum se, nego. Cæterum diuus Thomas notat quod Prophetæ in apparitionibus videbant mysteria & Verbum incarnandum sub formis sensibilibus: Igitur absque discrimine fidei potuit Iustinus dicere Filium visibilem, &

a Patriarchis conspectum; modo sub forma Angeli, modo sub forma hominis, cuius vestis erat sanguine conspersa.

Inhabis: Iustinus dial. cum Tryph. dicit Patrem non apparuisse Prophetis quia incircumscriptus & immensus est: Igitur ex Iustino Verbum non est immensum secundum se, alias nihil concluderet.

Respondeo distinguendo antecedens. Pater non apparuit, quia est immensus tam in presenti, quam in futuro, quia nec incarnandus erat, sicque debebat manere semper invisibilis, concedo: secus, nego. Principium enim sine principio non poterat mitti: porro Filius est incircumscriptus solum ratione divinitatis, & est principium de principio, adeoque poterat mitti, & de facto missus est; unde non est patris. Porro sanctus Iustinus ibidem pag. 24. loquens de visione quam Jacob vidit. Verbum inducit hæc verba ad Patriarcham dirigens: *Ego sum Deus a te conspectus*. Tum alias de Verbo apparitiones cæteris Patriarchis factis commemorat.

Rursus instabis: Deus est invisibilis, nec potest apparere: Igitur cum Verbum apparuerit; videtur quod non sit appellandus Deus. Probatur antecedens ex Iustino dialog. cum Tryphone cap. 134. ubi ita loquitur: "Ergo nec Abraham, nec Isaac, nec Jacob, nec ullus alius homo vidit Patrem illum & ineffabilem, universorum atque etiam ipsius Christi Dominum: sed eum qui juxta illius voluntatem Deus est, quippe Filius."

Respondeo distinguendo: & ex his Iustini verbis solum colligi potest Filium esse circumscriptum & visibilem propter naturam assumptam, concedo: esse circumscriptum & visibilem ratione divinitatis, nego. Scopus Iustini est demonstrare Tryphoni qui Scripturas admittebat, Patrem a Patriarchis non fuisse visum, quia invisibilitas in sacris paginis passim illi tribuitur, visibilitas vero Filio, qui licet natura etiam invisibilis & immensus, ex dispensatione tamen fieri visibilis & circumscriptus fieri voluit; nam, ut ajunt Theologi, Filius est splendor & imago Patris; Pater ad extra non se manifestat, bene vero Filius, quamobrem S. Irenæus lib. 4. adversus hæres. cap. 14. non dubitavit dicere quod per ipsum Verbum visibile & palpabile factum, Pater ostendebatur; in quo sensu dixerat Iustinus hæc verba in eodem dialogo de Filio Dei: "Ipsæ enim quæcumque cognita... an-

nuntiat, & mittitur, ut quæcumque nuntiantur indicet."

Perficies: Iustinus ibidem ideo dicit Filium apparuisse quia Verbum est minister Patris: Sed qui est minister Dei non est Deus. Ergo &c.

Respondeo distinguendo: est minister ut homo, eo quod venerit facere voluntatem Patris, concedo: ut Verbum, subdistinguo, est minister improprie, concedo: proprie, nego. Minister proprie dictus dependet, alter vero exequitur voluntatem sine dependentia: quia autem Filius ut Deus emanat a Patre & ab ipso missus est in mundum ut ejus adimpleret voluntatem, in hoc solum sensu dicitur minister, non vero in proprio & per dependentiam, quod patet ex ipsis Iustini sermonibus dicentis in epistola ad Diognetum "Ipse omnipotens, inquit, & omnium conditor, & invisibilis Deus e cælis, veritatem, & Verbum sanctum & incomprehensibile inter homines locavit... Non quemadmodum aliquis conjicere possit, missio hominibus ministro aliquo, sive Angelo, sive Principe, sive aliquo eorum qui terrena gubernat... sed ipso opifice & creatore omnium: quo cæcos condidit, quo mare suis terminis: conclusit... Hunc ad eos missum, sit, an ut aliquis cogitare possit in tyrannis... minime vero, sed in clementia & in lenitate, tamquam Rex mittens Filium Regem, militem tamquam Deum, tamquam ad homines missum, tamquam servans missum... Sufficit hæc sola loquendi forma ad Iustini defensionem. Ecce ibi ait Verbum esse sanctum & incomprehensibile, Ministrum esse, non ut Angelum, aut Principem tantum, sed ut opificem & Creatorem omnium, missum ad nos a Rege divino tamquam Regem Regum, tamquam Deum. Qui deposito erroris spiritu, hunc locum perultrabit oculis, ore confitebitur & corde credet Iustinum de Filio Dei vere, legitime & catholice sensit."

Inhabis: Atqui Iustinus existimavit Filium esse Patris ministrum per dependentiam; Ergo nulla solutio. Probatur subsumptum. Qui propugnant Filium esse tantum Patris legatum, apostolum, & doctorem. 1. Deum esse duntaxat propter sapientiam. 3. Ministrum Patris de ejus voluntate, dubio procul credidit Filium esse Dei Patris ministrum per dependentiam & in sensu rigoroso. Atqui sic propugn-

Pugnavit Justinus : Et probatur quoad singulas partes . Primo quidem apol. 2. pag. 65. ait : " Omnia hæc ita futura atque que eventura esse prædixisse affirmo , " Doctorem nostrum atque parentis universorum , & Domini Dei Filium , & " apostolum live legatum Jesum Christum , " a quo etiam Christiani . . . in hoc etiam infantiam nobis obreptatores obijciunt , secundos bonos post incommutabilem ac sempiternum Deum & patrem omnium homini crucifixo deferre , dicentes &c. , Audis referre veluti calumniam a Paganis irrogatam quod Christiani Filium uti Deum haberent . Secundum ibidem expresse dicit nempe Filium esse Deum , quia sapientia Dei est . Tertium dialogo cum Tryphone asserit , negat enim Filium qui apparuit Patriarchis , fuisse mundi conditorem , sed voluntate Patris in creatione ejus ministrum : " Sed " quem vobis , ait , demonstravimus Abraham , & Jacob visum esse , qui conditoris universorum voluntati ministravit . . . " Igitur nec Abraham , nec Isaac , nec " Jacob , nec alium mortaliū quisquam , " vidit Patrem , & ineffibilem Dominum " omnium , adeoque ipsimet Christi : " Sed illum qui de ipsius voluntate Deus " est ejus Filius : Et Angelus ex eo quod " illius voluntatis minister est . " Observes solum Patrem vocari a Justino universorum conditorem , omnium , quinimodum & ipsius Christi Dominum , Filium eatenus Patris ministrum , quatenus Angelus est : quæ quidem & similia summam spirant dependentiam . Addit Justinum probare Filium alium esse a Patre propter duo : primo quidem , ex eo quod Filius sit visibilis : Secundum , quia moveatur localiter , e contra vero Pater nec visibilis , nec mobilis localiter , quippe qui sit incircumscriptus , immensus , & ubique : Ergo &c.

Respondeo negando subsumptum : Ad probationes dico solutionem patere ex dictis , & abique negotio solvi , nec aliud probare quam Filium secundum se consideratum esse Patre origine posteriorem , & ministrum , eo prope modo quo vox hominis vel ejus sapientia , aliave quæcumque virtus dicitur minister , seu id quo agitur ; cum autem in Deo non sint accidentia , sed omnia sint Deus , liquido constat sermonem ejus quo cuncta fecit , esse ejusdem cum ipso substantiæ , verum ad abundantiam juris singulis respondere juvat .

Brevat Theol. Tom. II.

Ad primam probationem distinguo , Filius est legatus & apostolus Patris , sed ab ipso in substantia & natura indivisus , concedo : legatus in rigore & per dependentiam , nego . Justinus est sui ipsius interpret in dialogo cum Tryphone pag. 358. his verbis : " Virtutem hanc dicens " de Patre genitam , virtute , & consilio " ipsius , non per abscissionem tamquam " dispartita esset Patris essentia , prout " omnia alia divisa & secta , non eadem " sunt , quæ ante fuerunt quam scinderentur , atque exempli gratia illud sumpsi quod ex igne ignes alios accensos " videmus , illo nihil diminuto , sed eodem " manente , unde multi accendi possunt " ignes . " Certe clare eo loci explicat Christi divinitatem Justinus , quocirca non nisi improprie minister ibi prædicatur : Sic & magister : Suam ipse Justinus prodit mentem apol. 2. pag. 153. edit. 1555. " Factemur quidem nos hostes Deorum istorum hæreticorum , aut non illius verissimi Dei , Patris justitiæ , prudentiæque " & cæterarum virtutum , cunctorum expertis victoribus : Sed & cum & ab ipso missum Filium magistrum nostrum , reliquumque similem hujus bonorum Angelorum ipsius ductum sequentem exercitum , necnon spiritum propheticum , " veneramus , adoramusque . " Profecto soli Deo debetur adoratio : Cum igitur pari illo honore & Patrem , & Filium , & Spiritum sanctum donari asserat Justinus : Luce meridiana clarius prædicat Verbi divinitatem , quam quidem a falsa distinguui in immensum contendit , eo quod Filius Dei incarnatus suam & antiquitatem , & sanctitatem propriam , tum & suæ legis divinitatem consignavit : e contra vero Dii Gentilium fuerunt homines mortales , & vitiosi .

Ad secundam probationem similiter distinguo , Filius est Deus quia sapientia Patris est , sed ejusdem substantiæ cum illo , concedo : diversæ , nego , Justinus sane in priori tantum sensu loquitur , & sic se explicat apol. 2. ejusdem edit. pag. 161. " Cæterum Dei Filius Jesus , etiam si tantum vulgus homo esset , propter sapientiam Filius Dei juste diceretur . Nam " Patrem hominumque , Deumque omnes " Scriptores Deum appellant . Cum vero " peculiariter , non more communi pugnatum ex Deo dicimus Dei sermonem . " Audis Filium esse Deum per sapientiam , apud Justinum non esse par-

A a 3

ticularem diminutivam, sed potius divinitatis Christi assertivam, eo quippe loci sermonem habet de Filio Dei incarnato, & ait, quod licet homo communis apparuerit conversas inter homines, eum tamen dicendum esse Deum tres propter rationes quas adducit. Primo quia est Dei sapientia, sermonem autem Dei, inquit, ex Deo genitum propugnamus: Secundo, quia sic Scriptores omni exceptione majores nuncupant: Demum, quia ex Deo propugnatus est ex generatione aeterna, ex quo velut ab argumento irrefragabili concludit Verbum esse Deum. Quid clarius?

Ibidem ex miraculis luculentissime probat Verbi incarnati divinitatem, & Christum a Mercurio, aliisque fictitiis diis discernit, quod isti nonnisi commentitia operarentur miracula, & ideo Dii fictiles essent: "Agnosceitis, ait, simile quiddam in vestro Mercurio, quem sermone internuntium Dei dicitis: quod si crucifixus displicet, hoc quoque commune habet cum claudibus supra dictorum Jovis filiorum, si vera narrarent vestri auctores; nam & illorum varias mortes legimus: Porro quod e Virgine natum credimus; idem apud vos fertur de Perseo; item quod dicimus eum claudos, paralyticos, a nativitate caecos persanasse, mortuos ad vitam revocasse; hæc similia videntur illis quæ jactantur de Esculapio. Ut autem jam declaremus, quod quæcumque loquimur instituti a Christo & Prophetis qui eum antecesserunt, sola vera sint & antiquiora Scriptoris omnibus: & quod nostra placita, non ut vestris consona, sed ut vera admitti postulemus nempe a Jesu Christo accepta, qui prope Filius Dei primogenitus, mens, virtusque ipsius, ex voluntate Patris homo factus." Eo loci ostendit Justinus meras esse fabulas ea quæ de Diis gentium circumferuntur: Solum Christum esse verum Deum a Prophetis annuntiatum.

Ad ulteriorem minoris probationem, adhuc distinguo, Filius Dei est Patris minister improprie, ut dictum est, & de voluntate Patris quatenus non coacte a Patre procedit, nec invitus incarnatus est, concedo: Minister proprie & per dependentiam voluntatis Patris, nego. Familiare fuit Patribus trium primorum saculorum vocare Filium Patris æterni Mi-

nistrum, ut Patripassianis personas confundentibus, demonstraretur tres esse in sanctissima Trinitate personas: Irenæus lib. 4. cap. 17. ait: *Ministrat ei ad omnia sua progenies*: Clemens Alexandr. lib. 7. Strom. Cum boni, & omnipotens Patris voluntati servit. Tertullianus lib. contra Pra. cap. 12. In sermone Christo assisente & administrante. Eodem proflus sensu loquitur Justinus, namque eodem hæreticos confutat, insuper & Judæos in dialogo cum Tryphone & Gentiles in apologis, ubi ex professo probat Christi divinitatem & oraculis Prophetarum, & miraculis ab ipso patris, & auctoritate Scriptorum Ecclesiasticorum: unde mirum videri debet quod Juris tam splendide imponat Justino & aliis antiquis Patribus, cum unum præ oculis & pro scopo haberent, scilicet probare Verbi incarnati divinitatem: Hanc autem provinciam perfecte adimplet Justinus, ostendendo Verbum esse personam divinam, sed a Patre distinctam; eo quod Filius factus sit visibilis, secus Pater: quod Pater sit solus universonum conditor ut principium non de principio, sed non negat & Filium conditorem, quippe qui dicat Patrem per Filium seu sermonem & sapientiam creasse mundum; quis autem cordatus dixerit Regem aliquid facere per aliud a se separatum, si proprio illud adimpleat imperio: Jam vero quod Filius sit incarnatus, & non Pater; sequitur illum ut hominem localiter moveri, & circumscribi ratione humanitatis assumptæ, sed certe non secundum se & in abstracto spectatum, adeoque Verbum semper & manifeste, & manere Deum.

Audiendus est iterum Justinus ibidem apol. 2. ejusdem edit. Eo loci probat Christi divinitatem sanctitate ejus legis pag. 156. & illa exposita, ait: "Quis sanus non fatebitur? Tum eum qui nos hæc docuit, & in hoc natus est, Jesum Christum, crucifixum, sub Pontio Pilato in Judæa Procuratore Tiberii Cæsaris, agnoscimus veri Dei Filium, & loco secundo colimus, tertiumque ordine spiritum propheticum." Audis Justinum non posterioritatem temporis, sed tantum ordinis juxta processiones admittere. pag. 157. vocat Christum Patrem cœlestem.

Demum dialog. cum Tryphone ejus edit. pag. 66. probat Christi divinitatem, prius ex generatione aeterna: Secundo, ex pro-

prophetiis in ipso adimpletis, maxime quia natus est ex Virgine de stirpe David : & hunc laudat pro isto momento Isaïæ locum cap. 7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel.* Sed ne aliquam facessere possint difficultatem apparitiones Verbi Patriarchis factæ sub forma Angelî, asserit Angelum illum esse æternum Dei Filium, qui credentibus est vita æterna: tum pag. 67. subjungit eum esse Patribus veteris legis antiquiorem, & verum Deum qui illis apparuit: " Per hunc ipsum Christum, ait, in resurrectione pariter tum posteriores, tum illi priores Noë, Enoch, Jacob, & his similes cæteri, servabuntur, cum agnoscentibus hunc Christum esse Dei Filium. " Ibidem alterius edit. pag. 284. " Quemadmodum Verbum, eum qui in somnis apparuit Jacob, Angelum appellat: deinde eum ipsum, qui in somnis apparuit Angelum ipsi dixisse ait, Ego sum Deus a te conspectus. " Ergo &c.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

S. Justinus Martyr clare percontans Verbi divinitatem.

PRIMO, dialog. cum Tryphone pag. 285. vocat Filium Dei progeniem æternam: Sed si æternum prædicat, utique & Deum, Ergo &c.

Secundo: Apol. 1. ait Verbum solum esse verum Dei filium: Et hoc ad distinctionem Justorum qui non nisi per participationem sunt filii Dei.

Tertio: dial. cum Tryphone pag. 284. Verbum quidem appellat modo virtutem Dei, modo magni consilii Angelum, modo etiam Verbum & Deum.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM

ET SOLUTIONUM.

PRIMO: Cum Justinus vocat Verbum aliud a Patre, solum per vocem aliud intelligit personam ab eo distinctam.

Secundo: Nec ullum facessit negotium dum ait Verbum esse Patris ministrum: loquitur enim de ministro improprie dicto: sic & de causa late sumpta, prout idem est ac principium, instituit sermonem, quando Patrem æternum Verbi causam appellat.

Tertio: Neque vero negamus Justinum dicere Verbum esse ejusdem Patris legatum & apostolum, sed ab ipsius substantia indivisum, ut expresse scribit dialog. cum Tryphone pag. 358. " Non per abscissionem tanquam dispartita esset Patris essentia. "

PUNCTUM TERTIUM.

Utrum Athenagoras vere & clare divinitatem Verbi defenderit.

CONCLUSIO.

Dicimus contra Jurium, Athenagoram vere & clare divinitatem Verbi tenuisse.

Probatur ex variis ipsius testimoniis.

ILLE bene sentit de divinitate Verbi, & clare admodum illam propugnat, qui illud agnoscit Filium Dei, Filium Patri coæternum, & Filium cum ipso unum & consubstantialem: Atqui Athenagoras agnoscit Verbum esse tale, & probatur Lerat. pag. 2. " Est, inquit, Filius Dei, Verbum Patris in idea & operatione; ab ipso enim, & per ipsum omnia facta sunt, cum sit unum Pater & Filius, & sit in Patre Filius, & Pater in Filio, unitate & virtute Spiritus sancti. "

Idem ibidem pag. 20. sic effatur: " Nec est quod quis ridiculum putet Deo Filium a me attribui, non enim ut Poetæ fabulantur, qui nihilo meliores hominibus Deos suos faciunt, vel de Deo Patre, vel de Filio sentimus, sed Filius Dei est Verbum Patris; quod si vobis qui intellectus subtilitate excellentis altius repetendum videtur, quidnam sibi velit Filius Dei, paucis dicam primigeniam illum esse Patris progeniem, non quasi factum quiddam sit, a principio enim Deus, qui est æterna mens, habuit in seipso legem, id est sermo. " Quibus verbis ita clare explicat divinitatem Filii, annuntiando eum æternum, non factum, ut Arianam perfidiam penitus gladio oris sui confodiat atque compestat.

Idem pag. 27. " Asserimus, inquit, & Filium ipsum Verbum, & Spiritum sanctum virtute unitos, Patrem & Filium & Spiritum sanctum: Filius enim

„ Patris mens, Verbum, & sapientia est;
 „ & Spiritus, effluentia, ut lumen ab
 „ igne.

Quid plura dicam? Quomodo aliquis superesset circa mentem Athenagoræ dubitandi locus, ipse etenim pag. 11. propellens calumniam quam contra Christianos evomebant Gentiles, eos appellando Atheos, sic loquitur: „ Quis igitur non miretur, „ cum audiat nos, qui Deum Patrem prædicamus, & Deum Filium, & Spiritum „ sanctum, eorum in unitate virtutem; & „ in ordine distinctionem explicantes Atheos vocari? „ En plena Trinitatis confessio, tres enim ordine, unum vero in „ virtute seu essentia prædicat Athenagoras; quinimmo Filium verbis expressis „ vocat & appellat Deum. Ergo &c.

Fit satis obiectio.

OBJECIES: Athenagoras in apologia pro Christianis ad Imperatores, dicit Verbum esse rationem Dei, & sapientiam, seu ideam internam, his verbis: „ Deus „ qui æterni mens habuit in seipso sermonem „ nem. „ Sed ratio non est distincta ab intelligente, saltem in divinis: Igitur ex Athenagora non datur Verbum nisi creatum in Deo, quando scilicet loquutus est ad creandum mundum.

Respondeo distinguendo minorem, ratio essentialis non distinguitur personaliter in Deo; concedo; ratio notionalis, nego. Ratio duplex distinguitur in Deo; altera quæ convenit illi, ut præintelligitur personis; altera vero ut est prima persona & ut connotat paternitatem. Prima quidem ratio non est persona, secus secunda; & de ista loquitur Athenagoras eodem sensu quo & sanctus Athanasius oratione prima, tertia, & quinta: eodem Basilii lib. contra Eunomium: eodem Gregorii Nysseni lib. 1. contra eundem: eodem Nazianzenus orat. 35. quum vocat Verbum ideam Patris: quinimmo veteres Patres probant Verbum esse æternum, quia Deus nunquam est sine ratione, quam vocant partem rationalem; non quidem discurrerem, sed intelligentem.

Instabis. Idem vocat Verbum productum, quia quidquid genitum est, censet creatum & corruptibile, his verbis ibidem: „ Res „ omnis est vel ingenta, adeoque æterna, „ vel genita, adeoque corruptibilis. „ Ergo &c.

Respondeo distinguendo, vocat Verbum

extrinsecus prolatum, productum, nempe in termino, scilicet in creaturis quas condidit; similiter & in incarnatione, siquidem unio Verbi cum humanitate creata est, & ipsum Verbum incarnatum, ut homo, erat mortale, concedo: ut vocat ratione sui & ad intra, nego. Loquitur Athenagoras solum in priori sensu, & hoc ut Verbi operationibus ipsis in Patre coexistentiam comprobaret, sicutque Paganis insinuaret Verbum carnem factum esse, & Christum esse Dei Filium unigenitum.

Insistes: Ibidem dicit Verbum a Patre produsse, cum mundum condidit. Igitur antea non erat, ex Athenagora, adeoque creatum credebatur.

Respondeo distinguendo, Verbum prodit ad extra & se manifestavit, cum Deus mundum condidit, concedo: Idest creatum fuit, nego. Athenagoras loquitur tantum in primo sensu, siquidem verbis expressis ibidem dicit Verbum non esse factum.

Repones: Propter illam ad extra progressionem Athenagoras dicit Verbum primam esse Dei Patris progeniem. Igitur antea non erat progenitum.

Respondeo distinguendo, Athenagoras propter creationem vocat Verbum primam Patris progeniem ad extra, concedo: primam tam ad extra, quam ad intra, nego. Progenies Verbi apparuit dupliciter ad extra, primo quidem in creatione, deinde vero in incarnatione. Creatio dicitur prima Verbi progenies, idest, primus effectus quo Verbum ad extra se manifestavit: porro effectus dicitur causæ expressio, & in hoc sensu illust. Bossuetius Episcopus Meldensis in tertio comminatorio contra Jurium dicit Verbum esse primogenitum ad extra, quia se expressit in creaturis.

Replicabis: Atqui progeniem Dei etiam ad intra Athenagoras credit creaturam. Ergo &c. Probatum subsumptum. Cum loquitur de Deo, illum vocat ingentum, quæ proprietates non convenit Filio, a fortiori nec Spiritui sancto: Sic loquitur in oratione quam habuit in sua legatione pro Christianis apud Imperatores Anrelium Antonium & Lucium Aurelium Commodum edir. Basilienis 1564. pag. 122. „ Deum ingentum sempiternum ratione „ sola spectabilem, materiam autem genitam, & corruptibilem dicimus. . . sed enim cum ratio & professio nostra Deum „ sin-

„singularem & unum celebret, universitatis huius auctorem, non qui genitus sit, quod *ἐστὶν*, id quod sit, non genitur: Sed *ὡς μὴ ἐστὶν*, id quod non sit, per λόγον rationem seu Verbum suum, autem considerit omnia. „Quibus verbis probat auctorem mundi esse Deum, quia genitus non est: genitus autem non est, eo quod mundum non immediate per se, sed per rationem & Verbum suum produxerit: Igitur ex principiis Athenagoræ Verbum non est Deus, quippe quod sit genitum, & per ipsum mundus conditus sit. Igitur intelligit vel ipsum per Verbum esse creatum, quia per illud mundus creatus est.

Respondeo negando subsumptum. Ad probationem, distinguo, Athenagoras loquendo de Deo illum vocat ingenitum, ut essentialiter consideratur, concedo, ut notionaliter, subdistinguo, & tunc sermonem habet de Patre, concedo: de Filio, nego. Deus potest considerari duplici modo, nimirum ut præintelligitur personis & essentialiter, deinde vero ut est aliqua persona. Priori modo illum spectat Athenagoras, eo quippe loci probat adversus Gentiles dari unicum Deum & singularem, & partibus materialibus, quæ sunt corruptionis causæ, expertem: ex quo concludit Deum nostrum esse solum Deum, nusquam vero Jovem, Mercurium, & cæteros gentilitatis Deos qui homines mortales fuere: „Quis igitur illi, inquit, pag. 228. Dominus Deus noster, non reputabitur alter apud eum. Et rursum: Ego „Deus primus, & ego postea: Et præter me, Deus non est. „At vero cum loquitur de Deo notionaliter, tres clare admodum agnoscit personas in una natura subsistentes; subdit enim: „At ne quis hic mihi ridiculum esse autemet, quod Deo Filius sit, non enim sicut prout fabulis suis fingunt, Deos nihil meliores hominibus esse ostendentes, ita & nos vel de Deo & Patre, vel de Filio sentimus. Sed Filius Dei ratio & verbum, *ὡς λόγος* Patris est in forma & efficacia: „ab ipso namque & per ipsum facta sunt omnia: Quod unum sint Pater & Filius: & quod Filius sit in Patre & Pater in Filio, unitate & virtute Spiritus sancti.

Respondeo 2. ad eandem probationem aliter distinguendo: Athenagoras vocat Deum ingenitum in sensu opposito materis: quæ fuit genita, concedo: in sensu

quod Filius genitus, non sit Deus, nego. Ille Pater est sui ipsius interpres: „Matrem autem genitam & corruptibilem dicimus. „Cæterum Verbum quo Deus produxit mundum quasi creatum habet, sed ratione effectus, & prolatione extrinseca, nusquam vero ratione sui.

Urgebis: Qui Filium vocat meram Dei formam & efficaciam, primum Dei germen, non creditur Verbum esse Deum: atqui sic posuit Athenagoras. Et probatur quoad utramque partem. Prima pars jam claret ex verbis mox laudatis & pag. 229. ait Verbum esse efficaciam rerum quas insinuat verbo virtutis suæ, adeoque quid creatum: „Verum, ait, cum materialia simul omnia nature in formis & qualitatis expertis & terræ, ad vehiculi quod vectorem excipit instat, subjacerent crassioribus in eis cum levioribus commixtis, ut forma & efficacia eorum esset tanquam progressum. „Secunda pars non minus constat pag. 228. his verbis: „Quod si animis vestris cupido inest, propter excellentem vestram prudentiam, contemplari quid sibi Filius velit, paucis eloquar. Primum is germen est Patris. „Ergo &c.

Respondeo distinguendo minorem: Athenagoras vocat Verbum Dei efficaciam casualiter, quatenus est causa rerum, & ut ait Apostolus: *Portansque omnia verbo virtutis suæ*, concedo: formaliter, ita ut sit forma rerum creata, nego. Sic & primum germen Dei vocat idem Verbum, non quod sit alius Filius post eum ad intra, & aliud Verbum, sed quia est ei coævum, & non factum: Ideo igitur primum germen, hoc est ratio & sermo Dei, ab æterno ei connexus. Athenagoras ipse suam prodit mentem his verbis, ibidem: „Primum is germen est Patris, non tanquam factum; a primordio enim Deus, mens æterna existens, habuit ipse in seipso rationem & verbum *ὡς λόγος*, ut qui perenne rationalis sit. Verum cum materialia &c. „Ergo &c.

Perspices: Eodem sensu Athenagoras vocat Filium efficaciam Dei, quo vocat & Spiritum sanctum: sed appellat Spiritum sanctum efficaciam creatam, quæ profluxit in res creatas: Et probatur. pag. 229. ait: „Suffragatur autem rationi huic Spiritus quoque propheticus: Dominus enim, inquit, Prov. 8. creavit me

„ me principium viarum suarum in opera eius. „ Ergo &c.

Respondeo similiter distinguendo; & Spiritus sanctus est creaturarum efficacia causaliter, sicut dictum est de Filio, concedo: formaliter, nego. Hoc ipsum patet ex subsequenribus Athenagoræ verbis quibus ulla absque ambiguitate agnoscit tres Personas in unitate naturæ: „ Quin & „ ipsum, ait, qui efficaciter agit in eis, „ qui prophetico more arcana proloquuntur, vatibus, Spiritum sanctum divinationem esse dicimus Dei, ab eo fluentem & refluxentem veluti radium solis. „ Ecce quomodo agnoscit Spiritum sanctum Deum, ab ipso quippe Patre & Filio fluit, in processu: refluit, ecce unio indivulsa & inseparabilitas; quod quidem confirmat exemplo radii solaris, non in eo sane sensu quo, sicut radius fluit a sole & in illo remanet, sic & Spiritus sanctus a Deo promanat. Et ne quis putet illum dixisse dari rationem Dei creatam & finitam, qualis est homo, qui Dei est solum quædam participatio analogica: Subdit sic concludendo: „ Quis „ igitur non obstupecat, si atheos vocamus, „ si nos audiat, qui dicimus Deum Patrem, & Filium Deum, & Spiritum sanctum Deum, illorum & in unionem virtutem, & in ordine distinctionem demonstrantes. „ Rursus pag. 257. Verum enim vero nos atheos, & impios, qui Deum habeamus universalitatis hujus parentem, & propriam ejus rationem, & Verbum, & Spiritum sanctum, &c. „

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Athenagoras sicut erudite, sic & clare Verbi defendit divinitatem.

PRIMO: Legat. pag. 27. dicit Verbum unum esse cum Patre.

Secundo: Ibidem pag. 10. „ Filius Dei „ est Verbum. . . . . quasi factum quiddam sit a principio. „

Tertio: pag. 11. conqueritur quod Christiani vocarentur Athei, quippe qui Patrem, & Filium & Spiritum sanctum virtute substantiali unitos dicerent.

SYNOPSIS OBJECTIONUM

ET RESPONSIONUM.

PRIMO: Etsi quod Athenagoras vocet Filium rationem Patris, sed intelligit substantialem & ab ipso notionaliter distinctam.

Secundo: Quandoque etiam idem dicit Verbum conditum & prolatum, sed solum ratione effectus, mundi scilicet ab eo creati, nusquam vero ratione sui.

Tertio: Citra difficultatem est Deum ab Athenagora appellari ingenitum, loquitur enim de Deo essentialiter spectato, & ut vox *ingenitum*, idem sonat ac principium non de principio, sed non negat secundam personam notionaliter sumptam esse genitam.

PUNCTUM QUARTUM.

Num Irenæus, & Theophilus Antiöchenus vere & clare propugnaverint divinitatem Verbi?

CONCLUSIO PRIMA.

Irenæus clare, & vere propugnavit Verbi divinitatem.

PROBATUR ex ipsius Irenæi verbis lib. 2. cap. 48. impugnans Valentiniacos & Gnosticos hæreticos ita loquitur: „ Si „ quis itaque nobis dixerit, quomodo „ ergo Filius prolatus a Patre est? Dicimus ei quia prolationem istam sive generationem, sive nuncupationem, sive adaptationem, aut quomodolibet quis nomine vocaverit generationem ejus innarrabilem existentem nemo novit: non „ Valentinus, non Marcion &c. „ Tum lib. 3. cap. 8. „ Sed nec quicquam ex „ his quæ constituta sunt . . . . . comparabitur Verbo Dei per quem facta sunt „ omnia, qui est Dominus noster Jesus „ Christus . . . . . Joannes quidem sic significavit; cum enim dixisset de Verbo „ Dei, quoniam erat in Patre, adjecit „ omnia per eum facta sunt, & sine eo „ factum est nihil. „

Idem ibidem de Verbo Dei, ait: „ Ita „ ut is quidem qui omnia fecerit, cum „ verbo suo juste dicatur Deus, & Dominus solus. „ Rursus lib. 2. cap. 43. sic habet: „ Non enim insectus es eo ho-

„ mo;

„mo; neque semper coexistebat Deo, sicut proprium ejus Verbum: Sed propter eminentem bonitatem ejus nunc initium facturæ accipiens, sensim discis a Verbo dispositiones Dei qui te fecit.

„Denique lib. 4. cap. 11. clarius adhuc sic te explicat circa Verbi divinitatem: „Qui igitur, inquit, a Prophetis adorabatur Deus vivus, hic est vivorum Deus, & Verbum ejus qui & locutus est Moysi . . . . ipse igitur Christus cum Patre vivorum est Deus, qui & locutus est Moysi, qui & Patribus manifestatus est.

„Ex his conficitur istud argumentum. Ille vere & clare agnovit Verbi divinitatem qui ejus generationem agnoscit ineffabilem, qui Deum illud conclamat, Deum, inquam, Patri coeternum, Deum verum qui apparuerit Patriarchis. Atqui Irenæus, ut ex locis adductis liquet, agnovit Verbum Dei, tanquam Deum Patri coeternum & ineffabiliter ab eo genitum, agnovit ipsum esse Deum qui apparuit Patriarchis. Ergo &c.

CONCLUSIO SECUNDA.

Theophilus Antiochenus similiter clare agnovit & propugnavit Verbi divinitatem.

PROBATUR. Lib. 2. pag. 88. clare agnoscit & distinguit Personas sanctissimæ Trinitatis; primam quidem, quam vocat Patrem, secundam quam vocat *legem*, seu sermonem Dei, tertiam quam appellat ejusdem Dei sapientiam: „Primum omnium, inquit, uno consensu nos Prophetæ docuerunt, Deum ex nihilo omnina creasse . . . . Deus igitur in suis visceribus *non longum* habens ipsum una cum sapientia sua proferendo, genuit ante hæc universa.

„Ibidem pag. 34. eandem sanctissimam Trinitatem verbis expressis agnoscit, subditque figuratam fuisse per tres illos dies, qui in mundi ortu solis ac lunæ procreationem antecesserunt deinde sic prosequitur: „Quid enim & aliquem prohibere, quin & de eadem, intellige de Trinitate, te, & centuriam & milliadem nominemus, cum tot numeris componatur; nulla quippe, multoque plura, his in numerum cadunt. „Subdit esse æqualem pro omnibus honorem.

„Tum pag. 1000. de Filio Dei sic loquitur; „Nec arbitreris ut Poetæ & fabu-

larum Scriptores perhibent, Deorum filios ex concubitu esse natos, sed intellige, ut veritas docet, *non longum* æternam existentem.

„Jam his prælibatis, sic argumentari fas est. Qui agnoscit Verbum æternum, Verbum in sinu Patris coexistens, & improductum, vere & clare agnoscit Verbi divinitatem; Atqui sic docuit & prædicavit Theophilus: Ergo &c.

Solvuntur objectiones Hæreticorum contra primam conclusionem.

OBJICIUNT 1. Magdeburgenses & Societates: Irenæus lib. 4. cap. 17. dicit Filium esse patris ministrum, adeoque ipsi inferiorem, sic ait: „Ministrat enim ei, omnia sua progenies, & figuratio sua, idest Filius. „Igitur Irenæus non agnovit Verbum ut Deum, siquidem in Deo nihil est inferius, sed omnia sunt æqualia.

Respondet distinguendo: ex Irenæo Filius est minister Patris improprie, in quantum per Verbum fecit Deus omnia, concedo: Proprie & per dependentiam, nego. Irenæus est sui ipsius interpres; ibidem enim sic loquitur: „Hic enim Filius, qui est Verbum Dei, ab initio præstibat, non indigente Patre Angelis, uti faceret conditionem, & formaret hominem, propter quem & condicio fiebat: neque rursus indigente ministro ad fabricationem eorum quæ facta sunt . . . Sed habente copiosum & innarrabile ministerium; ministrat enim ei ad omnia, sua progenies, & figuratio sua, idest, Filius, & Spiritus sanctus, verbum & sapientia quibus serviunt, & subiecti sunt omnes Angeli. „Ecce vocat Irenæus Verbum Patris configurationem, & Angelorum Dominum, quibus probat ipsius cum Patre æqualitatem; unde quando lib. 4. c. 17. dicit Patrem præcepisse Filio, hoc intelligitur metaphorice, & ut ad capsum nostrum explicet quomodo Deus usus est verbo suo ad mundi productionem.

„Insunt lib. 2. cap. 49. Irenæus dicit Patrem esse super omnia & Filio majorem: immo dicit Filium ignorasse judicii diem; quæ quidem omnia non redolent divinitatem, ait: „Etenim si quis exquirat causam propter quam in omnibus Patet communicans Filio, solus scire & horam, & diem a Domino manifestatus est,

„est, neque aptabilem magis, neque decentiorem, nec sine periculo alteram, „quam hanc inveniat in presenti, quoniam cum solus verax magister est Dominus, ut discamus per ipsum super omnia esse Patrem; etenim Pater, ait, „major me est. „

Respondeo distinguendo, Pater est Filius major secundum humanitatem, ut ipse Athanasius explicat in Symbolo, & ut intellexit Irenæus, concedo: Est major secundum divinitatem, subdistinguo, major origine, idest prior, concedo: major per dependentiam in Filio, nego: & hic est sensus Irenæi genuinus.

Ad aliud distinguo similiter: Filius ignoravit diem iudicii, ut Deus incarnatus, nego, ut homo consideratus secundum se, & in abstracto, concedo; idest, Christus ut homo ex le die iudicii non cognoscebat, bene vero per dona gratiæ, quibus cumulata fuit sancta humanitas. Quod autem hic sit Irenæi sensus patet tum ex supradictis in probationibus, tum ex lib. 2. cap. 25. ubi asserit spiritum Salvatoris Dei altissima penetrasse.

Urgent: Qui comparat verbum Dei voci humanæ, non credit Verbum Patri consubstantiale: Atqui ex fuit Irenæi sententia: „Et probatur. Lib. 2. „Credere „autem talia debemus Deo, qui & nos „fecit. „Cap. 46. & 47. instituit comparisonem inter verbum Dei, & vocem humanam, & distinguit Patrem a Verbo, quod Pater sit totus mens: sic loquitur c. 47. „Aliud enim est secundum Græcos „*logos*, quod est principale quod excogitat; „aliud organum, per quod emittitur „*logos*, & aliquando quidem quiescere, & tacere hominem, aliquando autem „qui & operari. Deus autem cum sit totus mens, totus ratio, & totus spiritus operans, & totus lux, & semper idem, & similiter existens, sicut & utile est nobis sapere de Deo, & sicut ex Scripturis discimus, non jam huiusmodi affectus & divisiones erga eum subsequuntur. „Ergo &c.

Respondeo negando minorem. Ad probationem distinguo: Irenæus comparat verbum Dei voci humanæ in sensu alieno, scilicet Valentiniæ, & Gnostico-rum, qui Verbum Dei creatum habebant, concedo: in propria sententia, nego. Immo hanc ridiculam & blasphematoriam opinionem qua filii Dei divinitatem tentabant isti, pro virili debellat. Sic loqui-

tur ibidem cap. 47. in verbis antecedentibus: „Hæc autem cæcitas, & stultiloquium inde provenit vobis, quod nihil Deo reservetis; sed & ipsius Dei & Ennoæ ejus & verbi, & vitæ, & Christi natiuitates, & prolationes annuntiare vultis, & has non aliunde accipientes, sed ex affectione hominum, & non intelligitis quia in homine quidem, qui est compositum animal, capit huiusmodi dicere, sicut prædiximus sensum hominis & Ennoæ hominis; & quia ex sensu Ennoæ, de Ennoæ autem Enthymesis, de Enthymesi autem *logos*, quem autem *logos*? Aliud est enim &c. „Perstringit igitur Heterodoxos quod sermonem Dei & *logos* assimilarent voci humanæ: cap. 48. *logos* Dei eisdem cum ipso naturæ agnoscit: „Deus autem, inquit, totus existens mens, & totus existens *logos*, quod cogitat, hoc & loquitur; & quod loquitur hoc & cogitat. „Rursus ibidem subdit: „Qui ergo dicit mentem Dei, & prolationem propriam menti donat, compositionem eum pronuntiat, tanquam aliud quiddam sit Deus, aliud autem principalis mens existens. Similiter autem rursus & de *logo* tertiam prolationem ei a Patre donans: „unde & ignorat magnitudinem ejus, Porro & longe *logos* a Deo separavit, & Propheta quidem ait de eo, generationem ejus quis enarrabit? vos autem generationem ejus ex Patre divinantes, & verbi hominum per linguam factam prolationem transferentes in verbum Dei, iuste detegimini a vobis ipsis, quod neque humana, nec divina noveritis. „

Insurgunt: Qui solum Patrem ut Deum habet, Verbi abnegat divinitatem: Atqui sanctus Irenæus solum Patrem ut Deum habet: Et probatur. Lib. 3. cap. 6. sic loquitur: „Et ego igitur, invoco te Domine, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob (qui est & Israel) Pater Domini nostri Jesu Christi. Deus qui per multitudinem misericordiarum tuarum, & bene sensisti in nobis, ut te cognoscamus, qui fecisti cælum & terram, & dominaris omnium, qui es & solus & verus Deus, super quem alius Deus non est. „Ergo &c.

Respondeo negando minorem. Ad probationem distinguo: Solus Pater est solus Deus per exclusionem a falsis numinibus, concedo: per exclusionem a Filio: subdistinguo, ita ut non sit Deus a se distinctus,

Aut, concedo: ita ut non sit Deus cum illo, nego. Sanctus Irenæus duo potissimum probat, videlicet non esse alios Deos in terra præter Deum Patrem, deinde vero *scire* non esse Deum ab illo distinctum, nemo quippe Catholicus dixerit tres in Trinitate personas, tres constituere Deos: tres enim unus sunt Deus. Quod hæc sit mens Irenæi patet ex verbis subsequentibus: "Etenim si sunt qui dicuntur Dii sive in cælo, sive in terra, nobis unus Deus Pater, ex quo omnia, & nos in illo, & unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum." Audis Irenæum eo loci non excludere a Verbo incarnato divinitatem, cum asserat Patrem per Christum cuncta fecisse. Ne miremini si nominet hic Deum Patrem, quippe qui loquatur de Deo ut visibilibus & invisibilibus conditor, adeoque & omnium creaturarum Pater, juxta illud Moisis ad populum Deuter. 32. *Nunquid non ipse est Pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creavit te?* Jam vero, vel ipse Irenæus ait Verbum etiam cuncta creasse: "Unus Dominus, inquit, Jesus Christus, per quem omnia." Ergo &c.

Disiunguntur objectiones adversus secundam conclusionem militantes.

OBJECIES: Theophilus lib. 3. ad Autolychem dicit, primo Verbum non fuisse ab æterno a Patre distinctum; secundo esse insitum in corde Patris: tertio, tunc apparuisse, quando Deus condidit mundum. Igitur ex Theophilo Verbum non est a Patre distinctum, vel fuit creatum quando Deus condidit mundum.

Respondeo ut supra. Ad primum quidem distinguo; Verbum essentiale non est a Patre distinctum, concedo; Verbum notionale, nego. Ad secundum etiam distinguo, Verbum est insitum in corde Patris ut genitum, & ab illo inseparabile, concedo: ut productum, nego. Theophilus loquitur in sensu Joannis qui cap. 1. dicit Unigenitum esse in sinu Patris.

Ad tertium non est difficultas, sed veritas clara; siquidem Verbum solum notis apparuit quando condidit mundum, & incarnatum est. Ne aliquis relinquatur ambigendi locus, advertendum est Deum ut præintelligitur personis esse intelligentem, & hujusmodi intellectionem dici essentiali: Ea seu hoc Verbo essentiali

cuncta creavit dicendo, Genes. 1. *Fiat lux:* Deum cum personis spectatum habere sermonem, qui dicitur Verbum & Filius Patris, seu Verbum notionale; sub quo respectu est persona a Patre distincta.

Insuper, Ariani Verbum immanens & æternum in Deo agnoscebant, quia tamen extrinsecus prolatum est, ideo creatum volebant. Igitur eo ipso quo Theophilus dicit Verbum prolatum, dicit & creatum.

Respondeo negando paritatem. Discrimen est in duobus, primo quidem Ariani agnoscebant solum Verbum essentiale ab æterno esse, Theophilus vero agnoscit & notionale. Secundo Ariani Verbum creatum dicebant & factum, minime vero Theophilus, nisi ut incarnatum, juxta illud Joannis 1. *Verbum caro factum est.*

Insuper, Theophilus vocat Spiritum sanctum sapientiam Patris: Sed hoc non est clare loqui de Verbo: Et probatur. Trinitas constat ex Patre & Filio tamquam ex sapientia, adeoque vocare Spiritum sanctum sapientiam, est unam abstrahere a sanctissima Trinitate personam. Ergo &c.

Respondeo negando antecedens: ad probationem, distinguo: Et Theophilus vocando Spiritum sanctum sapientiam, non confundit illam personam cum secunda, concedo. Et illam de facto confundit, nego. Sapientia sumitur tripliciter: Primo attributaliter, & sic est perfectio Dei sicut bonitas; Secundo pro Verbo divino quod procedit per intellectionem Patris, & sic est Filius Dei: Tertio pro gratia, seu flamma Patris & Filii qui sapientissime indivisibiliter uniantur ineffabili amoris vinculo, & est Spiritus sanctus. In isto tertio sensu illam sumit Theophilus & præter ipsum Irenæus lib. v. cap. 55. Origenes lib. 6. contra Celsum. Hippolyt. Hom. de Deo uno & trino. Igitur Theophilus bene scripsit quando dixit, initio rerum Deum protulisse ex se Verbum & sapientiam, hoc est Filium, & Spiritum sanctum quibus tribuitur creatio mundi, juxta illud Psal. 32. *Verbo Domini caeli firmati sunt & Spiritus oris ejus omnis virtus eorum.*

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Irenæus & Theophilus Antiochenus clare & erudite Verbi divinitatem propugnaverunt.

PRIMO : Eam astruit Irenæus, namque generationem Verbi lib. 2. cap. 48. dicit ineffabilem. Ibidem cap. 43. Verbum Patri æternum prædicat. Rursus lib. 4. cap. 12. scribit esse Deum qui Patriarchis apparuit.

Secundo : Neque vero minus clare Theophilus eandem agnoscit Verbi cum Patre consubstantialitatem, quippe qui lib. 2. pag. 88. dicat Deum habere in suis visceribus *logon* seu sermonem, & per eum cuncta condidisse : pag. 34. Verbis expressis tres in una natura personis conficitur, sapientiam vocat Deo esse æqualem pag. 100. Ab inanibus Diis amovet æternitatem, eamque soli tribui *ἀσώτου*, seu Dei sermoni & Filio.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET RESPONSIONUM.

IRENÆUS dicit quidem lib. 4. cap. 17. Filium esse Patris ministrum, lib. 2. cap. 49. Patrem Filio majorem, & Filium ignorasse diem iudicii, eundem Filium lib. 2. comparat voci humanæ lib. 3. cap. 6. solum Patrem uti Deum habet.

Respondeo ad singula. Ad primum quidem Irenæum intelligere ministrum lato modo sumptum, ut jamjam explicatum est. Ad secundum, eundem loqui de Verbo incarnato ut homine. Ad tertium, comparationem Verbi factam ab Irenæo cum voce humana esse inadæquatam; & sensum esse, quod sicut homo voce sese explicat, sic & Deus per suum Verbum, quod credit Irenæus Patri consubstantiale; nam ibidem illud non secernit a Deo quem dicit esse totum; *mens*. Ad quartum vult solum Patrem esse Deum, hoc est principium non de principio, sed sic loquendo non excludit a cæteris personis divinitatem, ut habetur in probationibus. Et sic patet solutio ad obiectiones deprompta ex auctoritate Theophili, qui quidem non dicit Verbum secundum se spectatum, quid creatum, sed solummodo ut prolatum; hinc in ejus mente non verbum, sed ejus, tum in creatione, tum in incarnatione prolatio seu effusio fuit creata.

PUNCTUM QUINTUM.

Utrum Clemens Alexandrinus vere & clare crediderit, & docuerit divinitatem Verbi?

CONCLUSIO.

Probatum multis momentis.

PRIMO : Admonit. Ad gentes pag. 4. de Christo loquitur ut de vero Deo, ex David quidem oriundo, & tamen ante Davit existente. Quomodo quæso, nisi ratione divinitatis? "Qui autem, *inquit*, ex David, ortus est, & ante ipsum fuit."

Secundo : Ibidem pag. 5. edit. Paris. 1629. "Habes ergo, *ait*, promissionem, habes benignitatem, evade gratiæ particeps, & meum salutare canticum ne ita existimes esse novum, ut vas vel domum; erat enim ante luciferum, & in principio erat Verbum, & Verbum, erat apud Deum, & Deus erat Verbum."

Tertio : Ibidem pag. 7. de eodem Verbo differens sic intonat: "Ipse est Dominus, *ait*, loquens in Isaia, ipse in Elia, ipse in ore Prophetarum. Quod si tu non credis Prophetis, fabulam autem existimas, & viros, & ignem, ipse tibi loquitur Dominus, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est omnia habere æqualia Deo."

Quarto : Rursus ibidem pag. 68. de verbo quo mundus creatus est dicit: "Non enim tantum opus in tam parvo tempore absque divina cūra & providentia perfecit Dominus, qui visus est despectus, reipsa autem adoratus: qui expurgans, salutaris, benignusque & clemens est: Verbum divinum qui revera est Deus manifestissimus, qui est universorum Domino exæquatus, quoniam erat ejus Filius." Observes velim Clementem in hoc toto opere refellere inanum Deorum commenta, & ex professo Verbi incarnati divinitatem astruere, ut amotis falsis numinibus, Gentes credant in eum: nihil autem probaret, si a divinitate Verbi discederet. Ergo &c.

Quinto : Nec silet Verbi divinitatem in aliis libris sanctus Clemens. Lib. 3. Prædag. ejusdem edit. pag. 238. "Ipse est, *inquit*, Abraham qui Deum quæsit: Is bonus est rursus, qui parat vestra mo-

„*nenti*. Hi sunt discipuli, qui Verbo crediderunt: & ideo ille quidem appellatus est amicus, illi autem Apostoli. „Unum & eundem Deum ille quidem „magna cura & studio inquirens, hi vero „prædicantes. „Ante hæc, lib. 1. cap. 10. probaverat Verbi divinitatem ex eo quod nos a peccatis purget, & per ipsum sumus beati. Cap. 11. ait ipsum esse qui nos per Prophetas semitam vitæ æternæ docuit. Quis unquam & clarius: & magnificentius locutus est de divinitate Verbi? Et vero in primo loco dicit Verbum incarnatum existisse ante David: in secundo, non esse divinitatis templum, sed Deum: in tertio, non rapinam arbitratum esse per omnia Deo æqualem, tamen in incarnatione exinanitum: in quarto, Verbum esse manifestissimum Deum: in quinto, uti talem ab Abraham agnitum, & ab Apostolis prædicatum. Ergo &c.

Solvuntur Objectiones Socinianorum.

OBJICIUNT Sociniani. Clemens lib. 8. Strom. pag. 702. dicit Verbum habere naturam Patri propinquam his verbis: „Per „secundissima autem & sanctissima, & maxime „principalis, & quæ maxime imperat, & est maxime regia, longe be- „nificientissima, est natura Filii, quæ est „soli omnipotenti propinquissima. „Sed habere naturam Patri propinquam, non est habere æqualem, sed diminutam, siquidem propinquitas sonat separabilitatem. Ergo &c.

Respondeo distinguendo: Clemens dicit naturam Filii esse Patris naturæ propinquissimam, quia est eadem identice cum natura Patris, concedo: Secus, nego. Non dixit simpliciter propinquam, sed propinquissimam, hinc non intellexit naturam separatam a patre. Ibidem seipsum explicat his verbis: „Numquam a sua „excedit specula Dei Filius, ut qui non „dividatur, non dissecetur, non transeat „de loco ad locum, sit autem semper „ubique, & continetur nusquam, tota „mens tota lux pater. . . Dei autem „esse Filium, & eum esse servatorem & „Dominum, quem nos dicimus, aperte „divinæ ostendunt Prophetiæ. „

Insuper: Idem lib. 1. Pædag. cap. 8. pag. 114. vocat Verbum humanitatis Dei sincerum adiutorem: Sed adiutor humanitatis non videtur esse Deus; id autem re-

ipsum offendit, his verbis de Filio Dei: „Qui est verus ac germanus coadjutor „Dei in homines benevolentia. „Item in libro hypotyposicon multi scitent errores: sic refert Photius in bibliotheca codice 109. his verbis: „Hypotyposes quidem disceptationem continent: locorum „aliquot veteris novique Testamenti, „quæ etiam summatim explicat & interpretatur, est autem recte in quibusdam „sentire vitiosum est, in aliis rursus impii „omnino fabuloseque duxerit. . . Immo ne hoc quidem, sic enim scribit: „Dicitur quidem & Filius Verbum æquivocum cum „Patri Verbo. Verum neque hoc illud verbum est, quod caro factum est. „

Respondeo ad primum distinguendo: Clemens vocat Verbum humanitatis adiutorem, quia illam adjuvat & gratia replet, concedo: adiutorem per dependentiam, & servitutem, nego: siquidem agnoscit illud unum patri ipsi coeternum & perfectum, ut patet ex probationibus. Ibid. pag. 113. est sui ipsius interpretes S. Clemens his verbis: Nihil ergo odio habet Deus, sed neque Verbum: utrumque enim unum est, nempe Deus. Dixit enim in principio erat Verbum, & Verbum erat in Deo, & Deus erat Verbum. „

Ad secundum distinguo: & opera hypotyposicon S. Clementis decursu temporum fuerunt ab Hæreticis desolata, concedo: secus, nego. Ita colligitur ex Photio qui ibidem sic loquitur: „Quamquam & alia id genus sexcenta blasphemata voce nugatur, seu ipse, siue quis „alius ejus personam indutus. „Idem colligitur ex Rufino in apologia Origenis, ubi ait: „Clemens alius Presbyter & magister illius Ecclesiæ in omnibus pene „libris suis Trinitatis gloriam atque æternitatem, unam, eandemque designat: „& interdum inveniuntur aliqua ejus capitula in quibus Filium Dei creaturam dicit: non quidem credibile est de tanto viro, tam in omnibus Catholico, tamque erudito, ut vel sibi contraria „senserit: vel ea, quæ de Deo non dicam credere, sed audire quidem impium est, scripta reliquerit. „

Insuper: Ex Clemente, Filius Dei est patre inferior: Igitur ex ipso non est Deus. Probatur antecedens. Solus pater, ait, est ineffabilis & incomprehensibilis, adeoque & infinitus. Sic loquitur libro 4. Stromatum pag. 357. „Atque Deus quidem „dem

„dem cum demonstrari nequeat, non est
„sicut scientiam: Filius autem est & sapientia, & scientia, & veritas, & quæcumque cum his ullam habent cognationem.”

Respondeo negando antecedens. Ad probationem nego quod ex Clemente solus Pater sit ineffabilis. Ad alteram probationem distinguo: Pater non cadit sub demonstrationem per se, & immediate, concedo; nam per Filium revelatur, quippe qui sit eius expressio & verbum: non cadit sub demonstrationem ullo modo, nego. Clemens vult ostendere Deum esse incomprehensibilem hominibus, & per solum Filium revelari, juxta illud Joannis: *Unigenitus Filius qui ex sinu Patris, ipse enarravit.* Eodem modo interpretatur hunc locum Tertullianus libro de anima cap. 1. his verbis: “Cui veritas comperta sine Deo, cui cognitus Deus sine Christo, cui Christus exploratus sine Spiritu sancto, cui Spiritus sanctus accommodatur sine fidei Sacramento?”

Instabis: Atqui Clemens Alexandr. revera existimat Verbum etiam secundum se spectatum esse Patri inferius. Ergo &c. Probatur subsumptum. Verbum in abstracto & secundum se consideratum est universorum principium: Sed & istud principium Clemens dicit factum, ut creaturam: sic enim loquitur, lib. 6. Strom. pag. 644. “Quoniam autem unum est in genitum, nempe Deus omnipotens, unum est etiam progenitum, per quod omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Unus enim revera Deus, qui fecit principium universorum, significans primogenitum Filium, ut scribit Petrus præclare intelligens illud: in principio fecit Deus cælum & terram. Is autem dictus est sapientia ab omnibus Prophetis. Is est Magister omnium, quæ orta sunt, Dei consiliarius qui præscribit omnia.” Audis Clementem fecerere Patrem a Filio, quod ille non sit factus, e contra vero iste. Ergo &c.

Respondeo negando subsumptum. Ad probationem distinguo minorem: principium universorum est factum, hoc est genitum, concedo: factum rigorose, ita ut e nihilo transierit ad esse, subdistinguo, reduplicative ut incarnatum, & prolatum, concedo: secundum se, nego. Filius, qui & sapientia patris nuncupatur, potest considerari duplici modo; nimirum secundum se, & ut incarnatus. Secundum se

dicitur quandoque factus, sed improprie, pro ut factum idem est ac genitum: Sic Geneleos 12. sumitur factus his verbis de Abraham dictis: “Tulitque Sara uxorem suam, & Loth filium fratris sui, uni, veramque substantiam quam possederant, & animas quas fecerant in Aram.” Hoc est, filios & filias quas genuerant. Concinit textus hebraicus qui dicit sapientiam genitam, nec in alio sensu septuaginta intelligunt, tametsi ponant creatam. Non enim nisi improprie intelligunt vocem *creatam*: Jam vero si sapientia reduplicative ut incarnata spectetur, non diffinitur esse factam. Si Clemens factam appellet superius unionem Verbi cum humanitate in temporum plenitudine adimpletam, in utroque loquitur sensu, maxime in posteriori, cum eam sapientiam ibidem dicat a Prophetis annuntiatam, qui dubio procul loquuntur de Christo: nam sanctus Doctor subiungit eos habere cognitionem legis, qui credunt adventui Domini: “Qui autem, ait, ex eis crederent & Domini adventui, & Scripturarum perpeticuitati, ii versantur in cognitione legis: sicut etiam Philosophi per doctrinam Domini perducuntur ad agnitionem veræ Philosophiæ.” Eo loci perstringit Phariseos, qui falsis adhaerebant traditionibus; hinc contendit eos solos, qui in Christum credunt, veram habere legis cognitionem.

Perfides. Qui dicit Filium creatum, certe non existimavit esse Deum, sed quid revera Deo inferius: Atqui sic docet Clemens. Et probatur: Lib. 5. Strom. pag. 591. ait: “Induxit autem eos quod dictum in sapientia: transit aut pervadit omnia propter puritatem: quoniam non intellexerunt hæc dici de sapientia quæ fuit primo a Deo creata.” Eo loci probat adversus Philosophos Deum esse ingenitum, mundum vero genitum. Porro primum probat præoccupando objectionem de generatione Dei, asserendo hanc tantummodo dici de sapientia, quam initio creavit Deus: “Ajunt, inquit, Stoici Deum esse corpus & spiritum essentiam, non sicut certe etiam animam . . . sed illi qui dem dicunt Deum universam pervadere essentiam: nos autem cum solum dicimus effectorem, & verbo effectorem; induxit autem eos, &c.”

Respondeo negando minorem: Ad probationem distinguo: Sapientia Dei est creata ratione prolationis & effectus, concedo:

do : ratione sui, nego. Ibi Clemens ex professo confutat Philosophos qui mundum esse a se, Deum vero factum essetiebant, ut probarent non creatum : ait mundum creatum, tum Deum esse ingentum : Sed ab illo non separat Verbum, cum illum dicat Verbo suo mundi effectorem : Sic refert ibidem opinionem Philosophorum qui materiam ingentam volebant, & rerum omnium principium : Ita, *inquunt*, sed materiam ponunt Philosophi, & Stoici, & Pythagoras : quinetiam Aristoteles Peripateticus, non autem unum principium : ut igitur illos revincat, omne quod in mundo apparuit, dicit esse creatum : quia vero sapientia in creatione & incarnatione sese manifestavit, utique dicit creatam, scilicet ratione effectus, namque ibidem ait Deum Creatorem invisibilem, nimirum secundum se spectatum : quod autem sapientiam non nisi ratione prolationis dicat creatam : patet ex eo quod ibidem pag. 592. illam sapientiam vocat mundum : Rursus quando dixit : atque effectorem quidem, & Patrem huius universi invenire est difficile, non solum mundum ostendit esse genitum, sed etiam ex seipso significat esse genitum tanquam Filium : Patrem autem ejus esse vocatum, ut qui ex solo sit genitus pag. 593. pergit : In principio enim, *inquit*, fecit Deus cælum & terram.

Insurgit : Qui vocat Verbum Dei instrumentum, ejus consiliarium, quod non nisi ex voluntate Patris mundum condidit, magistrum, & hominum doctorem, illud non habuit uti verum Deum, cum hæc & similia apertam sonent dependentiam : Atqui Clemens sic locutus est de Verbo : Et probatur. Primo admonit. ad genres pag. 5. de Filio ait : " Certe ipse quoque Dei concinnum & aptum instrumentum, & sanctum, sapientia supermundana, Verbum cœleste. " Secundo, lib. 7. Strom. pag. 702. " Hæc est maxima excellentia quæ omnia ordinat ex voluntate Patris, & optime gubernat universum. " Loquitur ibi de sapientia Patris. Ergo &c.

Respondet distinguendo, Clemens vocat Verbum Dei instrumentum secundum quid, & improprie, concedo : proprie & in sensu rigoroso, subdistinguo, ratione humanitatis assumptæ, concedo : ratione sui, nego. Eadem distinctione solvitur ulterior instantia probatio. Reversus quidem Filius Dei non nisi ut incarnatus dicitur a Cle-

Theol. Boucat Tom. II.

mente magister & doctor noster, quinimo ipsum Christum constanter asserit esse Deum : quod & ejus miraculis probat, & Prophetis in illo adimpletis. Caterum non nunquam appellat Verbum consiliarium, sed improprie & quatenus est fermo Dei : proprie vero ratione humanitatis & in eo prorsus sensu Istaie qui vocat Christum Deum : mirabilem, consiliarium, quippe qui in hoc in mundum venerit, ut suis consiliis & monita salutis præbendo opera diaboli dissolveret.

Audiendus est Clemens qui clare admodum sum in omnibus prodit mentem. Certum est Deum creasse & hominem & mundum : utrumque tamen effectum verbo uti Deo tribuit Clemens admon. ad Gen. pag. 4. ubi ait : " Pulchrum instrumentum Dominus & quidem spirans hominem fecit ad suam imaginem. Certe ipse quoque est Dei concinnum & aptum instrumentum. " Audis instrumentum esse Dominum qui fecit hominem, non enim loquitur Clemens de Patre, nullus quippe dicitur suum instrumentum. Pag. 5. sermonem insinuat de Verbo incarnato cujus divinitatem miraculis probat : " Quidam ergo vult, *inquit*, instrumentum, Dei Verbum Dominus noster, & novum canticum? Patet facere oculos cæcorum, & aperire aures surdorum &c. "

Pergit pag. 6. ibidem : " Hoc est canticum novum, adventus qui nunc refulsit in nobis, Verbi quod erat in principio, & prius fuit, Apparuit autem nuper, qui prius erat Salvator : apparuit qui est, in eo qui est, quoniam Verbum quod erat apud Deum, Doctor apparuit, per quod omnia sunt fabricata. Verbum quod cum olim vitam in creatione, ut opifex, dedisset, postquam tanquam magister se manifestavit, bene vivere docuit, ut æternam vitam posset, ut Deus, suppeditaret. " Quid expressius pro Verbi divinitate? Clemens asserit Verbum fuisse in principio, scilicet in Deo, antequam mundum conderet : tum idem apparuisse, ut daret vitam tanquam Deus.

Rursus ibidem pag. 56. ait : " Gustate & videte quod Christus est Deus : fides introducet, experientia docebit, Scriptura insinuet. " Eundem sermonem loquitur pag. 66. & adhortatur homines spem vite æternæ consequendæ : ut credant Verbi incarnati divinitatem : " Crede, *inquit*, homo, homini & Deo, crede

B b

, ho-

„ homo Deo viventi , qui passus est & adoratur ... Credite servi mortui ; omnes homines credite ei qui solus est Deus ex omnibus hominibus ; credite & mercedem accipite salutem .

„ Quod autem eum , qui ex voluntate Patris operatur , non excludit Clemens a divinitate , ipse dicit libro 7. Strom. pag. 702. Ait quidem , hæc est maxima excellentia quæ omnia ordinat ex voluntate Patris , hoc est non coactè , sed nullo modo per dependentiam : subdit enim : „ Nunquam a sua excedit specula Dei Filius , ut qui non dividatur , non dissecetur , non transeat a loco ad locum , sit autem semper ubique , & contineatur nusquam . „ Deinde vero sic concludit : „ Dei autem esse Filium , & eum esse servatorem , & Dominum quem nos dicimus , aperte divinæ ostendunt Prophetiæ . „ Observes velim inter omnes Patres Clementem clarissime loqui de Verbi incarnati divinitate .

„ *Replicabis* : Qui docet Verbum esse tantummodo divinitatis typum , non credit esse entitative Deum : Atqui sic propugnat Clemens , & probatur . Admonit. ad gentes pag. 62. ait : „ Solus universonum optimus , sex Patres , cuius est ars longe optima , & præstantissima , talem animatam imaginem , nos , nempe hominem fecit : Olimpius autem vester , imago imaginis , longe a veritate discrepans , est furdum opus manuum Atticarum . Est enim Dei imago ejus Verbum . . . Verbi autem imago est homo . . . Igitur ex Clemente non aliter Verbum est Dei imago , quam homo est ipsius Verbi imago & typus , adeoque finito modo ; maxime cum solum Patrem asserat mundi artificem : quod quidem opus & Filio tribueret , si credidisset Patri consubstantiali .

„ *Respondeo* negando minorem , constat enim ex locis ab eodem Clementis opere excerptis Verbum etiam incarnatum esse Deum . Ad probationem distinguo ; ex Clemente Verbum est imago Patris adæquata quæ est ejus Filius , concedo : inadæquata , nego . Homo est solum Verbi imago imperfecta ; unde non est Deus , bene vero Verbum . Solutio patet ex ipso Clemente , qui alio prorsus modo & longe præstantiori , quam Olimpius dicit esse Dei imaginem , quippe qui sit & Filius : omnia verba recensere juvat : „ Est enim , „ ait Clemens , Dei imago ejus Verbum , „ & Filius mentis legitimus divinum illud

„ Verbum , lucis lux . . . Verbi autem imago est homo . . . Ceterum quandoque sancti Doctores vocant solum Patrem mundi artificem , eo quod maxime conveniat illi qui est principium non de principio , esse creaturatum principium , sed non ideo Clemens ab hoc opere excludit Filium , cum non semel dicat Patrem mundum creasse per eum , immo asserit Verbum vitam dare creaturis ut opificem .

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Clemens Alexandrinus clare propugnavit Verbi divinitatem .

PRIMO , quia Admon. ad Gentes . pag. 4. ait Verbum non esse merum Dei templum , sed verum Deum , ut habetur Joann. 1. cuius verba in probationem divinitatis Verbi laudat .

Secundo : pag. 7. pergit & dicit Verbum esse Deum a Prophetis prænuntiatum .

Tertio : Lib. 3. Pædag. pag. 138. sic loquitur : „ Hi sunt discipuli qui verbum ejus crediderunt .

SYNOPSIS DIFFICULTATUM

ET RESOLUTIONUM.

PRIMO : Ait quidem Clemens naturam Verbi esse Deo propinquam , hoc est substantialiter Deo conjunctam , & perfectissimam secundum sanctum Doctorem ibidem .

Secundo : Est quod Verbum sit Dei adiutor , sed non ut instrumentum dependens , verum potius ut ejus mens & intellectio substantialis : nec ipsum , nisi ratione humanitatis assumptæ , Patre inferiori dicit .

Tertio : Neque diffitemur Clementem quandoque Verbum factum pronuntiare , sed factum apud ipsum idem sonat ac prolatum , tum in creatione , tum in incarnatione .

Quarto ; Quando vocat Verbum Patris typum , nihil aliud intelligit præter imaginem vivam , & figuram substantiæ paternæ , in eodem scilicet sensu quo Hebr. 1. dicitur & prædicatur uti tale , his verbis : *Novissime diebus istis locutus est nobis Deus in Filio . . . qui cum sit splendor gloriæ , & figura substantiæ ejus . . . sedet ad dexteram majestatis .*

PUNCTUM SEXTUM,

*Utrum Tertullianus clare & recte senserit
de divinitate Verbi?*

CONCLUSIO.

*Tertullianus clare Verbi divinitatem
propugnauit.*

PROBATUR: Ille clare agnovit divinitatem Verbi, qui illud vocat Deum habentem naturam a natura Dei Patris inseparabilem, qui illud agnovit omnipotens per quod Deus omnia condidit: Atqui Tertullianus sic prædicat Verbum in omnibus fere operibus suis. Ergo &c. Probatur minor variis ejus textibus.

Primo, in apologetico cap. 27. sic alloquitur Gentiles: "Apud vestros quoque sapientes *λογισται*, idest, sermonem atque rationem constat artificem videri universitatis . . . nos etiam sermoni atque rationi, itemque virtuti, per quæ omnia molitum Deum ediximus, propriam substantiam spiritum inscribimus, cui & sermo inest pronuntianti, & ratio adsit disponenti, & virtus præstet perficienti. Hunc ex Deo prolatum didicimus, & prolatione generatum, & idcirco Filium Dei, & Deum dictum ex unitate substantiæ. Nam & Deus spiritus . . . Ibidem explicat Verbi generationem ineffabilem exemplo radiorum, & sole sine separatione egredientis. Ergo &c.

Secundo: Lib. contra Praxeam cap. 9. sic habet: "Hanc me regulam professum, quæ inseparatos ab alterutro Patrem & Filium & Spiritum testor, tenet ubique; & ita quid quomodo dicatur agnosces. Ecce enim dico alium esse Patrem, & alium Filium, & alium Spiritum. Male accipit idiotæ quisque aut perversus hoc dictum, quasi diversitatem sonet, & ex diversitate separationem protendat, Patris & Filii, Spiritus. Quibus verbis agnoscit tres personas in unitate naturæ. Ergo &c.

Tertio: Lib. contra Judæos cap. 7. "Christi autem, ait, regnum & nomen . . . ubique adoratur . . . omnibus Rex . . . omnibus Deus & Dominus."

Quarto: Lib. de præscript. hæret. cap. 13. "Regula est autem fidei, ut jam hinc quid defendamus, profiteamur, illa sci-

licet quæ creditur unum omnino Deum esse, nec alium præter mundi Conditorum, qui universa de nihilo produxerit, per verbum suum primo omnium demissum: Id Verbum Filium ejus appellatum, in nomine Dei varie visum a Patriarchis, in Prophetis semper auditum; postremo delatum ex spiritu Patris Dei & virtute in Virginem Mariam, carnem factum in utero ejus."

Quinto: Lib. de carne Christi cap. 5. sic effatur de Filio Dei: "Utriusque substantiæ census hominem & Deum exhibuit: hinc natum, inde non natum . . . quæ proprietates conditionum diviniæ & humanæ, æqua utique naturæ utriusque veritate disjuncta est, eadem fide spiritus & carnis. Ergo &c.

Sexto: In apologetico, & in libris septem adversus Marcionistas, maxime in quinque primis, Verbi incarnati divinitatem omni argumentorum genere expressio probat. Ergo &c.

Solvuntur objectiones.

OBJECIES: Tertullianus admittit separationem inter Patrem & Filium, lib. enim contra Praxeam cap. 6. ait: "Dehinc assistente eam ipsa separatione cognosce." Assistentem intellige Sophiam: Sed qui est separatus a Patre non est æternus, adeoque nec Deus. Igitur Tertullianus non agnovit divinitatem.

Respondet distinguendo: Verbum ut persona est a Patre separatum, ex Tertulliano, idest, distinctum, concedo: idest, divisum, nego. Ibidem cap. 8. est sui ipsius interpres: ibi enim Valentinum, qui plures Æonas veluti tot deos a se invicem separatos inestatur, probando nullam esse inter personas divinas separationem, ex quo quidem principio recte colligitur tres unicum esse Deum, atque: "Sermo ergo & in Patre semper, sicut dicit: ego in Patre. Et apud Deum semper, sicut scriptum est: Et sermo erat apud Deum, & nunquam separatus a Patre, aut alius a Patre: quia, ego & Patre unum sumus. . . . Rursus ibidem cap. 9. hoc habet pro inconcusso principio, nullam esse inter personas divinas separationem: sic loquitur: "Hanc me regulam professum, quæ inseparatos ab alterutro Patrem & Filium & Spiritum testor."

Instabis: Atqui Tertullianus separationem in natura inter Patrem & Filium ad-

B b a nit-

mittit : Et probatur : Qui dicit Filium Patre minorem , admittit in natura separationem : Atqui sic progenerat Tertullianus : Et probatur . Vocat Filium portionem divinitatis : Igitur & Patre minorem . In libro contra Praxeam cap. 9. ait : " Pater enim tota substantia est , Filius vere derivatio totius , & portio , sicut ipse profertur , quia Pater major me est . "

Respondeo negando subsumptum , & minorem primæ probationis : ad alteram probationem distinguo : Filius est portio æqualis & derivata , quia Filius a Patre procedit , & vi generationis suæ æternæ accipit a Patre naturam divinam , omnique perfectione , concedo : Et portio inæqualis , & arithmetice sumpta , nego . Solutio patet ex verbis Tertulliani immediate antecedentibus ea quæ hic obijciuntur : " Necessitate autem , inquit , hoc dico , cum eundem Patrem , & Filium , & Spiritum contendunt , adversus œconomiam Monarchiæ adulescentes , non tamen diversitate alium Filium a Patre , sed distributione ; nec divisione alium , sed distinctione ; quia non fit idem Pater & Filius vel modulo alius ab alio : Pater enim tota substantia est , Filius vero derivatio totius . " Lib. contra Hermogenem cap. 7. ait : " Divinitas autem gradum non habet . " Utpote unica . Ergo Tertullianus per portionem non intelligit diminutionem : Igitur verba paululum duriora Patrum per clariora explicanda sunt .

Institis : Tertullianus lib. contra Praxeam , cap. 14. asserit Deum Patrem invisibilem , Filium vero visibilem etiam antequam incarnaretur . Sed qui est visibilis , est creatus , Ergo &c. Probatur minor his verbis : " Consequens erit ut in visibilem Patrem intelligamus pro plenitudine majestatis , visibilem vere Filium agnoscamus pro modulo derivationis . "

Respondeo distinguendo : Tertullianus dicit Filium Dei visibilem quia debebat apparere , tum in creatione , tum in incarnatione , concedo : visibilem secundum se , nego . Visibilitatem autem a Patre rejicit , quia non debebat aut mitti , aut apparere , ita ipse Tertullianus lib. contra eundem Praxeam cap. 14. " Dicimus enim , inquit , & Filium suo nomine æternus invisibilem , qua sermo & Spiritus Dei ex substantiæ conditione , jam nunc , & qua Deus , & sermo , & Spiritus : visibilem autem fuisse

se ante carnem eo modo quo dicit noster 12. ad Aaron , & Mariam : & si fuerit Prophetes in nobis in visione cognoscatur illi , & in somnio loquar illi , non quomodo Moysi . , Et cap. 16. dicit Filium Dei visibilem factum esse in incarnatione .

Institis : Ibidem cap. 12. dicit Patrem jussisse Filio ut mundum conderet : Sed qui accipit mandatum , est Patre divino inferior : Ergo &c. Tertullianus non bene sentit de divinitate Verbi , ut vult Rufinus in Apologia pro Origene : probatur major : Tertullianus loquens de Patre ipsum a Filio distinguit , eo quod præcipiat illi : " Alium dicam oportet & necessitate sensus eum qui jubet , & eum qui facit . "

Respondeo distinguendo : Pater jussit Filio improprie , concedo : Verbo enim mandare utitur Tertullianus , ut ostendat Verbum adimplevisse Patris voluntatem in fabrica mundi , idest , Deum fecisse omnia quæcumque voluit per Verbum . Jussit proprie & per dependentiam in Verbo , nego . Namque Tertullianus lib. contra Hermogenem cap. 18. expresse dicit *Sophiam* , non fuisse in fabrica mundi Patri subditam . Quid plura ? Ille doctor est sui ipsius interpres ibidem lib. contra Praxeam . Cap. 12. En sunt Verba immediate antecedentia : " Æternum ubique teo , nam , unam substantiam in tribus coherentibus . Tamen alium dicam &c. "

Ad Rufin. dico eum sic loqui propter libellum quemdam qui juxta opera Tertulliani sepebatur , & cujus auctor non est Tertullianus . Immo multi asserunt libellum ex parte Catholicum esse . Igitur errore facti deceptus est Rufinus .

Rursus institis : Tertullianus lib. contra Hermogenem cap. 3. dicit Verbum factum , his verbis : " Ex quo esse coeperunt in quæ potestas Domini ageret ex illo per accessionem potestatis , & factus & dictus est Dominus . " Sed ille qui fit Dominus per potestatis accessum , non est Deus . Ergo &c.

Respondeo distinguendo : Tertullianus dicit Verbum factum , idest , prolatum ad extra , concedo : idest creatum tanquam aliquod quod antea non erat , nego . Ibi Tertullianus confutat Hermogenem qui dicebat materiam Deo coeternam , eo inmixtum fundamento , quia Deus ab æterno erat Dominus : Dominus autem inquietabat Hermogenes , nequit esse sine dominio , nullum autem habet , nisi aliqua sit creatura cui dominetur ; ex quo principio ,

cipio, falso concludebat materiam esse æternam, cui Deus tamquam Dominus ab æterno dominabatur, quod quidem impugnat valide Tertullianus. Eo loci duplicem in Deo distinguit proprietatem, alteram quoad se, ut esse Patrem & sapientem, alteram vero quoad nos, ut esse creatorem & Dominum. Primam dicit Deo ab æterno convenire, secundam vero solum in tempore, & ideo nedom solum Filium factum dicit in tempore Dominum, sed & ipsum Patrem. Sic enim ibidem loquitur: "Deus substantiæ ipsius, nomen, id est divinitatis; Dominus vero non substantiæ, sed potestatis: substantiam semper fuisse cum suo nomine, quod est Deus, postea Dominus, accedentis scilicet rei mentio, nam ex quo esse cœperunt &c.

Adhuc instabis: Tertullianus ibidem dicit Deum esse solum Patrem Filii sui in tempore, & ipsum Filium non fuisse semper; sic loquitur ibid. "Quia & Pater Deus est, & iudex Deus est; non tamen ideo Pater & iudex semper, quia Deus semper. Nam nec Pater potuit esse ante Filium, nec iudex ante delictum: fuit autem tempus, cum & delictum, & Filius non fuit, quod iudicem & qui Patrem Dominum faceret. Sic & Dominus non ante ea, quorum Dominus existeret, sed Dominus tantum futurus quandoque, sicut Pater per Filium, sicut iudex per delictum. "In quo testimonio multa observanda sunt: Primo quidem quod Tertullianus dicat Deum non eo modo esse Patrem, sicut est Deus semper; quibus terminis excludit generationem æternam. Secundo, ait fuisse tempus cum & delictum & Filius non erant. His sermonibus eadem mensura metitur durationem Filii, qua & delictum, quod contigit tantum in tempore. Tertio, etiam comparat filiationem Verbi cum dominatione, quæ certe, omnibus testantibus, solum apparuit tempore, maxime ex Tertulliano: qui ibi ex professo debellat Hermogenem ipsius everendo fundamentum, & probando Deum solummodo in tempore fuisse Dominum. Ergo &c.

Respondeo negando consequentiam, scilicet Tertullianum male de divinitate Verbi male sensisse; unde ad primum distinguo: Deus fuit Pater in tempore respectu creaturarum, juxta illud Moysis Deut. 32. ad Israel; Numquid non ipse est Pater tuus

Boncat Theol. Tom. II.

qui possedit te, & fecit & creavit &c. concedo: ad intra, & respectu Verbi, subdistinguo, fuit solum Pater in tempore quoad nos, & manifestative, quia in tempore solum apparuit Filius, tum in creatione, tum in incarnatione, concedo: quoad se, nego. Immo verba Tertulliani magis intelliguntur de Deo, quam de Verbo, quia ibi probat ex scopo suo Deum non esse nisi in tempore dominum.

Respondeo secundo distinguendo: Deus non est Dominus ab æterno quoad exercitium, quia requiruntur subditi, concedo: quoad potestatem, nego. Sic quoad exercitium & quoad nos fuit Pater tantum in tempore, scilicet quando produxit creaturas, & Verbum incarnatum est: Tunc igitur Deus fuit, seu apparuit Pater, cum per Filium & mundum creavit, & lapsum reparavit. Unde ad aliud distinguo: Tertullianus eodem modo loquitur de duratione Filii & delicti extrinseca, concedo: De duratione intrinseca, nego. Comparatio igitur ab auctore facta de iudice & delicto non est arithmetice sumenda, maxime ex eo quod Tertullianus ingenii subtilitate abreptus adversarium insectetur propositionibus generalibus, quæ cum exhibeant principia omnibus nota, etiam magis urgent heterodoxum: loquitur igitur more Jurisconsultorum, qui Filium numquam agnoscunt natum, licet præexistat in utero materno, donec in mundo appareat, hinc solum de procreatione Verbi extrinseca agit maxime, quia probandum habebat contra Hermogenem nihil sensibile & materiale esse Deo coæternum.

Ad tertium similiter distinguo: Tertullianus comparat durationem Verbi extrinsecam cum dominatione, concedo: durationem intrinsecam, nego: nam ibidem loquens de Verbo Dei, per quod omnia creata sunt, ipsum agnoscit Deum, his verbis: "In principio fecit Deus, cælum & terram... dixit Deus, & fecit Deus, & vidit Deus, & nusquam adhuc Dominus. Quinam autem filille Deus, per quem facta sunt omnia? est Verbum, ut ex probationibus liquet, quæ genuinam Tertulliani referunt mentem.

Perspicit: Si Verbum non est in tempore factum, nihil concludit Tertullianus contra Hermogenem: enimvero contra ipsum infert ideo materiam factam, quia ipse Dei Filius factus est in tempore. Ergo &c.

Respondeo negando sequelam. Ad probationem distinguo: infero materiam factam, quia Filius factus est visibilis in creatione & incarnatione, concedo: quia factus est in se ipso, nego: ita se explicat Tertullianus lib. contra Praxeam cap. 8. his verbis: "Sermo ergo & in Patre semper, sicut dicit, ego in Patre & apud Deum semper, sicut scriptum est, & sermo erat apud Deum, & numquam separatus a Patre, aut alius a Patre; quia, ego & Pater unum sumus." Quod adhuc explicat in ipso libro contra Hermogenem cap. 7. his verbis, *divinitas autem gradum non habet, utpote unica.*

Instabis: ibidem lib. contra Hermogenem cap. 18. Tertullianus dicit Sophiam etiam ad intra habere initium: Igitur eam credidit factam, non solum cum Deus condidit mundum, sed ad intra. Probatur antecedens: "Agnoscat ergo Hermogenes, inquit, idcirco etiam Sophiam Dei nam, tam & conditam prædicari, ne quid innatum & inconditum præter solum Deum crederemus. Si enim intra Deum, minum, quod ex ipso & in ipso fuit, sine initio non fuit (*Sophia scilicet*) &c." Quibus verbis Sophiam dicit initium habere tum intra, tum extra Deum.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem distinguo: Sophia habet initium originis intra Deum, concedo: initium creationis, subdistinguo: quoad operationem ad extra, & ratione effectuum ab ipsa produtorum, concedo; ad intra, nego. Argumentatur ex abundantia Tertullianus contra Hermogenem, qui materiam nolebat creatam; ipse Filius Dei initium originis habet ad intra, aiebat; a fortiori & materia debet habere, etiamsi ab æterno existeret, quia nihil est innatum præter Deum Patrem; Jam vero ipsum Verbum, ut prolatum ad extra sit quodammodo in tempore, idest, sit visibile, se in suis creaturis expressit. Igitur, concludit auctor, materia non est æterna.

Ceterum Tertullianus non dicit Verbum fieri ad intra, sed Sophiam, quæ est intra Deum, genitam apparere in creatione mundi: ipse est sui ipsius Interpres his verbis immeditte subsequentiis ea quæ in objectionem posita sunt: "Si enim, inquit, intra Dominum quod ex ipso & in ipso fuit, sine initio non fuit: Sophia scilicet ipsius exinde nata & condita, ex quo in sensu Dei ad opera mun-

di disponenda cœpit agitari: multo magis non capit sine initio quicquam fuisse, quod extra Dominum fuerit." Ibidem revincit Hermogenem, concludendo quod materia ioret primogenito Filio Dei quid antiquius, & fortius, quippe quæ nullum haberet auctorem, nullumve principium, cum tamen Filius habeat Patrem, & principium originis, de quo hæc mirabilia subdit ibidem, quæque omnem proflus tollunt ambiguitatem. Sic igitur loquitur Tertullianus: "Eruistavit enim sermonem optimum, non scio an a bono, no malum possit adduci, validius ab infirmo, ut innatum a nato. Ita & hoc nomine materiam Deo præponit Hermogenes, præponendo eam Filio. Filius enim sermo, & Deus sermo: & ego & Pater unum sumus."

Eandem æquivocationem de medio tollit Tertullianus: eodem libro contra Hermogenem initio capitis 18. his verbis: "Necessaria est Deo materia ad opera mundi, ut Hermogenes existimavit, habuit materiam longe digniorem, & idoneiorem, non apud Philosophos æstima mandam, sed apud Prophetas intelligendam, Sophiam finem scilicet; hæc denique sola cognovit sensum Domini; quis enim scit quæ sunt Dei, & quæ in ipso, nisi Spiritus qui in ipso? Sophia autem Spiritus; hæc illi consiliarius fuit, via intelligentiæ & scientiæ ipsa est. Cum pareret cælum, inquit, aderam illi. Quis non hæc potius omnem fontem & originem commendat? materiam vero materiarum, non subditam, non statum diversam... sed insitam & propriam, & compositam, & decoram, quali Deus potuit eguisse, sui magis quam alieni agens. Denique ut necessariam sentit ad opera mundi, statim ea condit, & generat in semetipso."

Eo loci agnoscit Tertullianus Sophiam materiam nobilissimam, idest solidissimum ens, & hoc secundum mentem prophetarum, qui unanimiter illam Deum verum agnoscunt: illam vocat Spiritum Dei & sapientiam non subditam, non statum diversam: Igitur consubstantialiam, unde subdit: de Deo relative ad Sophiam sibi consubstantialiam, sui magis quam alieni agens. Tum dicit Tertullianus Deum illam condidisse & generasse in semetipso Sophiam, quando mundum condidit, id est, generationem Verbi sibi intrinsicam produxisse ad extra. Quod autem non sit alius

alius Tertulliani sensus, patet ex eo quod alibi multoties eandem Sophiam dicat æternam & a Deo inseparabilem.

Diluitur aliud argumentum contra æternitatem Verbi.

OBJICES : qui aperte impugnatur Verbi æternitatem, ejus quoque impugnatur consubstantialitatem : enimvero si Verbum non est æternum, nec utique ejusdem substantiæ cum Patre dicendum est ; quando quidem substantia Dei est æterna ; Atqui Tertullianus impugnatur Verbi Divini æternitatem : Et probatur : Verbum ab initio mundi dicitur esse creatum : sic loquitur lib. contra Praxeam cap. 6. " Itaque Sophiam ", quoque exaudi, ut secundam personam, conditam : " Quibus verbis Tertullianus denotat se credere Verbum nedum penes effectus creatos, cujus fuit conditor, factum, sed & secundum se : quod profecto a fide Catholica alienum est.

Respondeo distinguendo minorem : Tertullianus impugnatur Verbi æternitatem relative ad prolationem ad extra, concedo : ad intra & in se, nego. Ibi Tertullianus impugnatur errorem Praxeæ, qui unicam admittebat in Deo personam, existimans secundum esse quid vagum & inane, eo quod sit Patris ratio & cogitatio, conceptum enim a concipiente distinguere abnebat, ut igitur Tertullianus ei ostendat Verbum non esse nihil, duobus utitur mediis : Primo quidem duas in Verbo distinguit generationes, alteram ad intra, quæ dicitur ratio Patris, Verbum & Spiritus, eamque æternam dicit, quatenus sub isto respectu Deum unum cum Patre proficitur : alteram ad extra, cum scilicet filius mundum condidit, Patriarchis apparuit, & incarnatus est. Porro quidam veluti adventitias & secundarias proprietates in posteriori generatione tribuit Verbo Tertullianus, ut esse sermonem, esse Filium, & Dominum, quæ quidem omnia in tempore solum habuit, sed cum addido, hoc est, sermo ad extra prolatum censetur, Filius revelatus & incarnatus est, Dominus suam exercens potestatem apparuit in tempore, & sic ostendit Tertullianus Praxeæ Verbum non esse vocem inanem ; quod ultioribus confirmatur argumento, quia, inquit, cuncta visibilia & invisibilia per Sophiam facta sunt. Ab æterno creaturæ erant in ideis, & in ratione seu Verbo cogitæ. Deinde cum Deus voluit,

per Sophiam eas protulit ; Sophiam utique & quodammodo generavit, idest, manifestavit. Et tunc Deus, nedum ut Deus, juxta Tertullianum, sed ut Pater apparuit. In eodem igitur prorsus sensu loquitur ille Doctor ac S. Joannes, qui dicit Verbum semper fuisse apud Deum, omnia ante mundum conditum in Verbo vitam habuisse ; sic enim ibidem scribit Tertullianus ; " Protulit Deus Sermonem habentem in se individuas suas. Ratio nem & Sophiam, ut per ipsum fierent universa, per quem erant cogitata atque disposita, immo & facta jam, quantum in Dei sensu. "

Institis : prolatio externa penes effectus creatos est ; Sed Tertullianus non solum dicit Verbum, prolatum, generatum & factum ratione effectus, verum etiam ratione sui & secundum se, ulla absque ad creaturas relatione ; ibidem enim cap. 7. sic loquitur : " Dominus condidit me initium viarum. Dehinc generatus ad effectum. " Ecce duas ibi commemorat Tertullianus generationes, alteram ad intra quæ Verbum in se respicit ; alteram ad extra, & per ordinem ad effectus illam considerat ; Sed in utraque Verbum dicit factum ; in prima quidem introducit Sophiam sic loquentem ; " Dominus condidit me initium viarum. " hoc est, dum mundum condere voluit & incepit. In secunda vero utique, nam de sermone Dei hæc scribit : " Dehinc generatus ad effectum. " Igitur Tertullianus Verbo divino etiam ad intra spectato aufert æternitatem.

Respondeo distinguendo, Tertullianus etiam aufert Verbo æternitatem in abstracto, secundum se & in sinu Patris spectato, nego : relative ad creaturarum productionem, subdistinguo, quatenus Verbum sermo est, & loquitur, fiat lux, fiat luminaria, seu, ut est actio ad extra transiens, concedo : ut Spiritus & virtus vocis Patris est, seu, ut ratio & actio formaliter immanens, nego. Scriptum est Deum cuncta creasse Verbo, juxta illud Psal. 32. Ipse dixit & facta sunt, & ipse mandavit & creata sunt. Rursus Psal. 135. Qui fecit celos in intellectu. Verbum potest considerari secundum se : deinde vero ut loquens, & intellectus quæ ad extra se prodit. Priori modo considerationem est terminus intellectus notionalis Patris, & vocatur Verbum, ratio, conceptus, Spiritus & virtus Patris ; posteriori sub respectu spectatum dicitur sermo, seu loquela Patris ad

extra; quæque etiam duplici consideratur modo, nempe active, & passive: active quatenus est actio transiens: passive quatenus est in termino. Utrouque illo modo, efflo generetur in tempore secundum Tertullianum, videlicet ut actio transiens, quatenus est initio viarum, & locutus est ad extra Deus in tempore, & quidem initio, & hoc antequam quicquam faceret; prius enim est Deum loqui per Sophiam, quam res produci; unde facta hæc sermonis generatione per filium, tum ipse generatus est ad effectum, hoc est, postquam Verbum locutum est, factus est mundus vi & virtute tantæ vocis, juxta illud Psalmi 32. *Ipsè dixit & facta sunt*. Hæc omnia distinguit Tertullianus in Verbo, & sic revincit Praxeam, ostendendo Verbum non esse vocem inanem, sed a Deo realiter procedere, cum actio sit realis & ratione sui, & ratione termini, scilicet creaturæ conditæ: Nusquam vero scripsit aut dixit Tertullianus Verbum secundum se ad intra factum & in tempore productum; maxime cum dicat fuisse temper cum Deo & unum cum illo; cum ex professo probet in isto libro Verbi incarnati divinitatem ex Prophetiis, tum & in libris quos adversus Marcionem conscripsit, magnifice vero in Apologetico.

Sed ut redeat, unde sumpsit exordium oratio, audiendus est Tertullianus de his quæ scripsit contra Praxeam: Sic enim cap. 7. sese explicat de Filio Dei: "De-
" hinc generatus ad effectum; cum pare-
" ret cælum, aderam illi simul. Exinde
" eum parem sibi faciens, de quo proce-
" dendo Filius factus est, primogenitus,
" ut ante omnia genitus; & unigenitus,
" ut solus ex Deo genitus; proprie de
" vulva cordis ipsius, secundum quod &
" Pater ipse testatur, eructavit cor meum
" sermonem optimum. Ad quem deinceps
" gaudens proinde gaudentem in persona
" illius; Filius meus es tu, ego hodie ge-
" nui te, &, ante Luciferum genui te;
" Sic & Filius ex sua persona prohetur
" Patrem in nomine Sophiæ; Dominus
" condidit me initium viarum in opera
" sua. Ante omnes autem colles genera-
" vit me. Nam si hic quidem Sophia vi-
" detur dicere conditam se a Domino in
" opera, & vias ejus: alibi autem per ser-
" monem ostenditur omnia facta esse, &
" sine illo nihil factum: sicut & rursum,
" sermone ejus cæli confirmati sunt, &
" spiritu ejus omnes vires eorum; utique

" eo spiritu qui sermoni innerrat: apparet
" unam eandemque vim esse nunc in no-
" mine Sophiæ, nunc in appellatione ser-
" monis, quæ initium accepit viarum in
" Dei opera; & quæ cælum confirmavit."
" *Observes*, benevole Lector, 1. Tertul-
" lianum dicere Sophiam conditam solum in
" opera, hoc est prolatum & manifestatum:
" Secundo *videri* conditam, nec simpliciter
" velle eam conditam: Igitur condita in tem-
" pore fuit juxta illud & ratione actionis
" virtualiter transeuntis, cum Verbum initio
" viarum dixit, & facta sunt; & ratione
" termini seu creaturæ quæ facta est. Ter-
" tio Sophiam esse Deo parem. Quarto in se
" ipso spiritum & vim in Sophia: Porro spiri-
" ritus, ex Tertulliano, est Deus. Quinto
" nec tacet generationem æternam, cum de
" Filio loquens haudet illud Scripturæ Psal.
" 106. *Ante Luciferum genui te*. Quod Pa-
" tres & ipse Tertullianus intelligunt de æ-
" terna generatione Filii.

Neque vero ullus est ambigendi locus de
" mente Tertulliani circa istud momentum,
" quippe qui dicat Sophiam, seu sermonem
" Dei esse unum cum Patre, Filium esse ab
" eo quidem distinctum, sed nunquam sepa-
" ratum. Sic scribit ibidem cap. 8. " Sermo
" ergo & in Patre semper, sicut dicit, E-
" go in Patre. Et apud Deum semper,
" sicut scriptum est: Et sermo erat apud
" Deum; & nunquam separatus a Patre,
" aut alius a Patre: quia, Ego & Pater
" unum sumus; hæc erit probola verita-
" tis, custos unitatis, qua prolatum dici-
" mus Filium a Patre, sed non separa-
" tum. Protulit enim Deus sermonem,
" quemadmodum etiam Paracletus docet:
" sicut radix fruticem, & fons fluvium,
" & sol radium: nam istæ species probola
" sunt earum substantiarum, ex quibus
" prodeunt. Nec dubitaverim Filium
" dicere, & radicis fruticem, & fontis
" fluvium, & solis radium: quia omnis
" origo parens est; & omne quod ex ori-
" gine profertur, progenies est: multo
" magis sermo Dei, qui etiam proprie no-
" men Filii accepit: nec frutex tamen a
" radice, nec fluvius a fonte, nec radium
" a sole discernitur... nam & radix &
" frutex duæ res sunt, sed conjunctæ...
" Hanc me regulam professum, qua inse-
" paratos ab alterutro Patrem & Filium,
" & Spiritum testor."

" *Urgebis*: Qui dicit sermonem primo pro-
" ductum, & eo tempore quo cuncta Deus
" creavit, initio nimirum viarum, hoc est

factorum : qui nedom sermonem , sed & Filium , qui est terminus primarius intellectus Patris æterni , conditum asserit , certe tenet Verbum fuisse etiam secundum se , & ad intra productum : Atqui utrumque asserit Tertull. his verbis ibid. cap. 5. " Loquaris illud in animo necesse est : & dum loqueris , conlocutorem pateris sermonem , in quo inest hæc ipsa ratio , qua cum eo cogitans loquaris , per quem loquens cogitas . Ita secundum quodammodo in te est sermo , per quem loqueris cogitando , & per quem cogitans loquendo . Ipse sermo alius est . Quanto ergo plenius hoc agitur in Deo , cuius tu quoque imago & similitudo censeris , quod habeat in se etiam tacendo rationem , & in ratione sermonem ? Possim itaque non temere perstruxisse , & tunc Deum ante universalitatis constitutionem solum non fuisse , habentem in semetipso proinde rationem , & in ratione sermonem , quem secundum a se faceret agitando intra se . Hæc vis & hæc divini sensus dispositio , apud Scripturas etiam in Sophiæ nomine ostenditur : Quid enim sapientius ratione Dei , sive sermone ? Itaque Sophiam quoque exaudi , ut secundum personam conditam . Primo , Dominus creavit me initium viarum in opera sua . " Multa hic observanda veniunt . Primo quidem dicit Tertullianus , hominem loquentem : Secundo , ex locutione resultare sermonem , quem vocat conlocutorem : Tertio , hominem cogitando loqui , & loquendo cogitare , adeoque sermonem alium esse ab eo qui cogitat : Quarto , hoc ipsum plenius & in Deo reperiri , qui etiam tacendo rationem habet , seu rationalis est , & in ratione sermonem : Quinto , Deum ante mundi constitutionem universi solum non fuisse , sed habuisse in semetipso rationem , & in ratione sermonem : Sexto , hunc sermonem ad intra scisse , se agitando : Septimo , hanc vim se dispositionem apud Scripturas nomine Sophiæ celebrari : Octavo denique primario hunc sermonem sic dispositum scisse ut personam conditam ; haberetur enim : Dominus creavit me initium viarum : Igitur ex Tertulliano Sophia ante mundi constitutionem erat solum disposita intra Deum , & ut foetus solummodo intra spiritus & cordis vulvam , ut loquitur , inchoatus ; formatus vero & ad perfectionem perductus etiam ut persona est , & secundum se , cum mundum con-

didit Deus ; tunc enim Sophiam ut secundam personam creavit initium viarum suarum . Igitur Tertullianus negat & aufert æternitatem Verbi etiam secundum se spectati .

Respondeo distinguendo : ex Tertulliano Sophia ante mundi constitutionem erat solum disposita , & veluti foetus in vulva adhuc informis quoad nostrum concipiendi modum , concedo : quoad se ita ut fuerit condita postea , quando Univerfus conditus est , & hoc ut quid primum & initium viarum Dei , subdistinguo , relative ad nos , concedo : simpliciter & absolute , nego . Tertullianus insectatur semper adversarium qui Verbum tanquam vocem inanem habebat , & ei ostendit Deum esse rationalem , & in ratione habere sermonem , quem conlocutorem vocat . Sicut igitur ab æterno , non diffente Tertulliano , Deus est rationalis , ita & ab æterno ex tali principio conlocutorem habet verum , ut quasi sensibilibiter Præxæ demonstrat Verbum non esse vocem inanem . Duo igitur dicit , & Verbum in tempore realiter fuisse locutum , quod quidem vocat generationem temporalem Verbi , etiam ut persona est , quatenus loquitur ad extra ut persona , fiat lux ; & ex locutione mundum factum fuisse ; quod idem auctor generationem ad effectum nuncupat , Prima ex illis prolationibus ad extra ab eo vocatur creatio & initium viarum Domini , sed relative , & non absolute : relative quidem , & hoc multipliciter . Primo respectu creationis mundi , prius quippe est Verbum ad extra loqui , quam creaturas produci : Secundo comparative ad incarnationem quæ est temporalis generatio manifesta Verbi , namque etiam prius Verbum se manifestavit & in creationis opere , & loquendo tum Patriarchis , tum Prophetis , quibus , teste Irenæo , se manifestavit , ut suam præluderet incarnationem , antequam de facto incarnaretur : ex his omnibus prolationibus externis Tertullianus , ne dimittat adversarium , qui generationem ad intra tanquam vocem mere inanem habebat , ostendit Verbum neque esse quid fictitium & inane , sed veram personam a prima realiter distinctam ; aut nusquam Verbum secundum se & relative ad Patrem dixit factum , cum unum esse cum illo in unitate & naturæ & divinitatis ubique asserat atque conclamat . Sicut igitur ex Tertulliano Deus est ab æterno tametsi sic solum in tempore Dominus , ita & Filius Dei

Dei & Verbum ab æterno est, licet in tempore solum sit Verbum prolatum.

Nihil igitur virium habet argumentum, quod dicitur adversus Tertullianum, illum Doctorem dicere *Sophiam* esse solum in corde Patris veluti in vulva dispositam, Filium non esse Filium, nisi in tempore; hæc enim & similia argumenta distingo; ex Tertulliano *Sophia* est solum ad intra disposita, & Filium in tempore quoad nos & secundum regulam Summistarum, qui quandiu Filius est in utero absconditus, licet perfectus homo, non tamen illum dicunt hominem, concedo Theologice, ita ut Verbum senserit quid inane, nego. Loquitur solum in primo sensu Tertullianus, & eo quidem scopo ut perstringat Praxeam, qui sermonem Dei ad inram vocem inanem esse putabat: Hoc falsum est, inquit, Tertullianus, tamen enim in utero mentali Patris absconditus ab æterno foret, non tamen nihil erat, cuius rei argumentum est, quod realiter in tempore locutus sit, & produxerit mundum. Igitur non vox inanis.

Insuper: Qui tribuit solum in tempore existentiam Verbo, ut persona est, profecto ab illo amovet æternitatem, & consequenter divinitatem: Atqui Tertullianus existentiam tribuit verbo tantummodo in tempore: Et probatur: Tribuit illi speciem, ornatum, & perfectam nativitatem solum in tempore. Sic loquitur ibidem cap. 7. "Tunc igitur etiam ipse sermo speciem & ornatum suum sumit, sonum & vocem, cum dicit Deus, fiat lux; hæc est Nativitas perfecta sermonis, dum ex Deo procedit; conditus ab eo primum ad cogitatum in nomine *Sophiæ*: Dominus condidit me initium viarum." Ergo &c.

Respondeo negando minorem: Ad probationem distingo: ex Tertulliano sermo Dei, quatenus est actio virtualiter transiens ad extra, perfectam nativitatem habuit, concedo: namque antea non erat ut talis, scilicet ut actio transiens ad extra, cum ante Deus nondum locutus fuerat: Sermo Dei interior non erat ad intra, nego. Loquitur Tertullianus tantum de sermone in prima acceptione, quod enim loquatur de sermone, ut est actio virtualiter transiens, patet ex his quæ subiungit, Verbum scilicet habuisse ornatum, speciem, sonum, vocem, cum dixit: fiat lux. Namque actio transiens solum est talis, cum agens immutat creatu-

ram. Igitur solum cognoscitur ab hominibus esse, quando ad extra loquitur, cum sonum & vocem emitte; species vero eius & ornatum est ipsius creaturæ factio, eo prope modo, quo Filius est ornatum & species Patris, quatenus Pater constituitur in esse Patris per Filium, qui refertur ad Patrem & illum notificat. Igitur Verbum non habuit prolationem adæquatam, hoc est, etiam extrinsecæ, nisi quando locutum est ad mundum condendum; ut Praxeas intelligeret non esse ens inane: hoc unum prærendit Tertullianus. Quod patet ex ejus contextu.

Sic loquitur ibidem cap. 7. Praxeas objectionem referendo: "Ergo, inquit, das aliquam substantiam esse sermonem, Spiritu & *Sophiæ* traditione constructam? Plane. Non vis enim cum substantivum habere in re per substantiæ proprietatem, ut res & persona quædam videri possit, & ita capiat secundus a Deo constitutus duos efficere, Patrem & Filium, Deum & sermonem; quid est enim, dices, sermo, nisi vox & sonus oris, & sicut Grammatici tradunt, aer offensus, intelligibilis auditu; cæterum, vacuum nescio quid, & inane, & incorporeale? At ego nihil dico de Deo inane & vacuum prodire potuisse, non de inani, & vacuo prolato; nec carere substantia, quod de tanta substantia processit, & tantas substantias fecit: Fecit enim & ipse quæ facta sunt per illam. Quale est ut nihil sit ipse, sine quo nihil factum est? ut inanis solida, & vacuus plena, & incorporealis corporalia sit operatus? Nam etsi potest aliquando quid fieri diversum ejus, per quod fit, nihil tamen potest fieri per id quod vacuum & inane est. Quæ conclusio omnium textuum qui obijciuntur contra fidem Tertulliani de verbi consubstantialitate, hoc unum colligit ex dictis suis, tum in quinto, sexto, & septimo capite, Verbum non esse accedens, sed substantiam, non vocem inanem, sed ens plenum & substantiale, quod probat duobus illis argumentis: Primo ex eo quod magna & infinita substantia, scilicet Deo, procedat: Secundo, quia per ipsam *Sophiam* facta sunt omnia entia Universi quiescentis substantiis refertus, immo tot entia, tot substantiæ: vacuum autem & inane non potest facere substantiam, ens solidum & plenum.

Quod autem Tertullianus ibi non inficietur Verbi æternitatem ex eo patet, quia

ex

ex professo ibi probat ejus divinitatem, ibidem enim post verba modo laudata, subdit argumentando ad hominem : „ Vacua & inanis ics est sermo Dei, qui Filius dictus est, qui ipse Deus cognominatus est : & sermo erat apud Deum, & Deus erat sermo. Scriptum est : non sumus nomen Dei in vanum. Hic certe est, qui in effigie Dei constitutus, non rapinam existimavit esse se æqualem Deo. „ Ibidem vocat quidem Deum corporalem, sed ut suo loco dictum est, sumit vocem *corporale*, ut dicit ens solidum, vacuo & inini oppositum : ne enim Praxeas Filium Dei inanem vocem appellare non cessaret, maluit appellare corporalem, hoc est, ens substantivum, ut ipse dicit : & hoc quia Praxeas omne ens mentale ad intra procedens, vacuum appellabit, & cuncta solis exceptis corporalibus vocaret inania : unde subdit Tertullianus : „ Quis enim negabit Deum corpus esse, „ etli Deus Spiritus enim corpus sui generis in sua effigie : „ Si Spiritus, certe non corporalis corporeitate extensa in longum, latum, & profundum, sed quæ est substantia solida & per se, & a se subsistens. Igitur non licet hæreticos labem Tertulliano inurere : maxime in duobus istis momentis, videlicet circa Verbi divini æternitatem atque cum Patre substantialitatem, & circa ejusdem summam spiritualitatem.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Tertullianus recte & clare Verbi p. opugnavit divinitatem.

PRIMO : Apolog. 21. ait de Filio Dei : „ Hunc ex Deo prolatum didicimus, & „ prolatione generatum, & idcirco Filium „ Dei, & Deum dictum ex unitate substantiæ.

Secundo : Lib. contra Praxeam cap. 9. tres clare distinguit & nominat personas, & eodem modo Filium Deum nominat ac Patrem ; immo increpat idiotam qui eas separavit in substantia personas.

Tertio : Lib. de præscript. cap. 3. Filium dicit esse qui Patriarchis & Prophetis apparuit.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM,

ET EXPLICATIONUM.

PRIMO : Dicit quidem Tertullianus lib. contra Praxeam Sapientiam a Deo separatam esse : Secundo ibidem cap. 14. Deum esse invisibilem, minime vero Filium. Tertio ibidem cap. 12. Patrem mandatum imposuisse Verbo, ut mundum conderet. Quarto, lib. contra Hermogenem cap. 3. Verbum dicit factum, & fuisse tempus in quo Filius non fuit, sicut judex non fuit ante delictum : immo nisi Tertullianus intelligat Verbum esse factum, nihil videtur concludere adversus Hermogenem qui ponebat materiam Deo coæternam, cuius contrarium intendit probare, sic argumentando : nequidem Verbum est æternum : a fortiori nec materia.

Respondeo ad primum, Tertullianum vocabulo, *separatam*, intelligere solum distinctam sapientiam, quam ut quid inane Verbum habebat Praxeas : hinc voce, *separatam* ; utitur, ut Praxeas intelligat eiclice realiter distinctam a Patre personam.

Ad secundum, distingo : Deus Pater erat invisibilis, quia incarnari non debebat, concedo : Deus Filius, nego. Tertullianus loquitur in eodem sensu ac Patres jam superioribus articulis laudati.

Ad tertium, dico Tertullianum loqui de mandato late sumpto, quum ait Deum jusse Verbo, ut mundum conderet ; & eodem semper scopo, scilicet ut per vocem, *mandavit*, Praxeas demonstraret Verbum esse vere Filium a Patre distinctum.

Ad alia esto quod Tertullianus dicat Verbum, ut prolatum, in creatione & incarnatione factum, non tamen ratione sui, sed ratione effectuum, quos solum in tempore produxit : sic vel ipsum Deum non dicit ab æterno Dominum, tametsi ab æterno omnipotentem ; quia dominatio non actu exercetur nisi super creaturas, quæ solum in tempore factæ sunt. Ex iis autem recte concludit Tertullianus contra Hermogenem materiam non esse æternam : alias Deus foret ab æterno Dominus, suum in eam exercens dominium, quod quidem non admittit ille Doctor, qui proprio confodit gladio Hermogenem, sic argumentando ad hominem. Deus ab æterno non habet dominium in materiam : Igitur materia Deo non coexistit ab æterno.

PUNCTUM SEPTIMUM.

Utrum Origenes bene censuerit de divinitate Verbi.

PATRES in duas dividuntur partes circa mentem Origenis pro divinitate Verbi. Quidam Arianæ hæreseos notam illi inurunt; quidam vero eum absolunt: cum istis sit

CONCLUSIO.

Origenes bene sensit de divinitate Verbi & clare illam propugnari.

PROBATUR PRIMO. Ille bene sensit de divinitate Verbi & illam clare in suis libris propugnat, qui illud agnoscit Deum, ipsique omnes divinitatis proprietates tribuit: Atqui sic docuit Origenes in operibus suis quæ nunc extant, quæque apud omnes genuina & vera habentur. Ergo &c. Probatur minor quoad singulas partes.

Primo, Agnoscit Verbum Deum lib. 6. contra Celsum, dicendo rationem Dei esse ab ipso solo comprehensibilem, respondens enim Cello qui Deum ratione incomprehensibilem dicebat, ait: "Distinguo significatum, & dico, si intelligatur de ratione quæ vel inserta est nobis, vel e nobis se exierit, hac non esse Deum comprehensibilem, sin de illa quæ erat a principio, & quæ erat apud Deum, & ipsa erat Deus, aimus, hac Deum esse comprehensibilem."

Secundo, lib. 5. contra Celsum vocat Filium Dei æternæ lucis splendorem: rationem enim reddens cur Christiani, non Solem & Lunam adorarent, ait: "Itaque non decebat eos qui didicerant generose creaturam transcendere, contendentque studiis ferventibus ad immarcescibilem illam sapientiam, aut jam perceperant eam; eam, inquam, quæ æternæ lucis splendor est, obstupescere ad solis, lunæ, stellarumque lumen sensibile."

Tertio, agnoscit Verbum Deum immortalem, sic enim habet lib. 4. contra eundem: "Quod si Verbum Deus immortalis, quia corpus mortale, animamque assumpserit, Cello idcirco immutari vi-

deatur; discat Verbum manere Verbum sua substantia, nec pati eorum quidquam, quæ corpus aut anima patitur."

Quarto, lib. 4. in epistolam ad Romanos conhtetur totam sanctissimam Trinitatem, agnoscit Filium ut personam a Patre quidem distinctam, sed ipsi æqualem: "Fidere autem dicimus, ait, in Patrem & Filium, & Spiritum sanctum, qui integram substantiam, plenam, perfectam, qui nihil diversum, nihil discrepans, aut extraneum in Trinitate proficitur. Tum lib. 5. de Christo sic habet: "Non rapinam ducit esse se æqualem Deo, hoc est, non sibi magni aliquid deputat, quod ipse quidem æqualis Deo, & unum cum Patre est."

Quinto, Docet Filium Dei non esse factum. Lib. 6. contra Celsum, ubi sic loquitur: "Non enim eum qui factus non est, & naturæ omnis factæ primogenitum pro dignitate scire quis potest, sicut ille qui ipsum genuit Pater." Rursus tom. 2. in Joannem 3. & 4. probat incessanter Filium Dei esse Deum, & insurgit contra eos, qui ipsum talem renuunt agnoscere; ut tom. 4. pag. 189. edit. Paris. anno 1574.

Probatur secundo: Ille agnoscit Verbi divinitatem, qui impugnatur negantes: atqui Origenes libro octavo in epistolam S. Pauli ad Romanos impugnatur negantes Verbi divinitatem, his verbis: "Sunt enim nonnulli qui annuntiant quidem de Patre, & Filio, & Spiritu sancto non sincere, non integre, ut sunt omnes hæretici, qui Patrem quidem, & Filium & Spiritum sanctum annuntiant, sed non bene, non fideliter annuntiant. Aut enim male separant Filium a Patre, aut alterius naturæ Patrem, alterius Filium dicunt, aut male confundunt, ut ex tribus compositum Deum, vel trinæ tantummodo appellationis in eo esse vocabulum putent: qui autem bene annuntiat boni, proprietates quidem Patri, & Filio, & Spiritui sancto suas cuique dabit, nihil autem diversitatis esse conhtebitur in natura, vel in substantia." Immedie ante dixerat: "Ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: hæc sunt ergo Evangelizantium bona." Ibi loquitur eodem modo de Patre & Filio, & Spiritu sancto. Ergo &c.

Probatur tertio: Ille bene sensit de divinitate Verbi qui testimonium habet pro hoc

momento Petri Alexandrini, Dionysii Alexandrini, Firmiliani, Gregorii Thaumaturgi, Pampili Martiris, Eusebii Cæsariensis, Basilii, Gregorii Nazianzeni & Nysseni, Didymi Alexandrini, sed maxime magni Athanasii, qui sicut inter omnes Arianae perfidiae hostis percelebris, ita & inter omnes, dum testimonium reddit de alicujus fide pro Christi divinitate, testis est celeberrimus; ipsi autem lib. de decretis Synodi Nicænæ pag. 423. ipsius Origenis utitur auctoritate ad confundendos Arianos, sic autem ait: " Verbum
" porro æternaliter esse cum Patre, neque
" alterius essentiae, aut substantiae, Patris-
" que sui proprium Filium, ut sanctum
" est ab illis, qui Synodo interfuerunt, li-
" cebit denou ex laborioso illo Origene au-
" dire.... Si est, inquit, *refert Verba Ori-*
" *genis*, nulla imago invisibilis Dei, ipsa quo-
" que imago invisibilis fuerit: immo hoc
" quoque ausum addere, cum sit illi simi-
" litudo Patris, fieri non posse ut fuerit,
" quando non fuerit. Quando enim Deus
" qui secundum Joannem Evangelistam lux
" dicitur, splendore caruit suæ majestatis?
" Ut quis audeat Filio principium adscribe-
" re, quasi antea non existenti. " Ibidem
" aliud celebre testimonium Origenis assert
" his verbis: " Idem Origenes alibi dicit:
" sed fas non est, neque periculo vacuum
" est ob infirmitatem nostram, quantum
" in nobis est spoliare Patrem unigenito
" suo, semper secum existente Verbo. "
" Ergo &c.

Non potest dici Origenem, ut quidam recentiores autumant, hæc omnia non dixisse, & Rufinum Origenis interpretem, aut perperam reddidisse latine; siquidem Athanasius noverat optime genuina Origenis opera, quippequi eodem floreret sæculo: præterea omnes ultro concedunt libros Origenis contra Celsum, ex quibus clara depromimus testimonia, esse legitimos & nusquam assutos Origenis sæcra.

*Probat*ur quarto Ratione. Non est probabile Origenem in omnibus fere operibus sibi ipsi fuisse contrarium, & modo ex professio propugnasse Verbi divinitatem, modo ex professio aperte eandem impugnasse: Sed hoc esset verum, si de facto male sensisset de Verbi divinitate, quandoquidem præter loca in probationibus adducta, plurima alia sunt, quibus egregie defendit Filii Dei divinitatem: Igitur, & ut nunc est communior sententia, de facto illam docuit & prædicavit.

Respondetur Objectionibus.

OBJICIUNT. Ille non agnovit divinitatem, qui negat Filium Dei esse Deum per se: Atqui sic docuit Origenes: Et probatur. Tomo 2. in Joannem sic habet: " Di-
" cendum enim est illis, quod *verbo*
" hoc est quidem, per se Deus, Deus il-
" le est cum articulo, propter quod & fer-
" vator in precatatione ad Patrem, inquit,
" ut agnoscant te illum solum verum Deum
" quidquid vero est præter hunc, qui
" *non est* dicitur, hoc est, per se Deus;
" participatione & communione divinita-
" tis illius dedicatum, non ille Deus cum
" articulo, sed Deus sine articulo magis
" proprie dicendum esse, quo nomine om-
" nino primogenitus omnis creaturæ,
" quippequi cum primus sit apud ipsum
" attrahens divinitatem ad seipsum, he-
" norabilior est reliquis Diis, qui sunt præ-
" ter ipsum quorum ille Deus. " Quibus
" verbis Origenes primo Deum Patrem solum
" Deum cum articulo, id est Deum per se
" agnoscit. Secundo, dicit primogenitum
" esse solum Deum per participationem. Ter-
" tio dicit esse Deum sicut cæteri jussi sunt
" Di, in quantum ad se attrahit divinita-
" tem. Ergo &c.

Respondo distinguendo: Eoibi Origenes vult solum distinguere Filium ut personam a Patre distinctam, concedo: & negat Filii divinitatem, nego: Ibi enim ex professo refellit eos, qui Sabelliano adhærentes errori confundebant Filium cum Patre, dicentes nomine solum esse Deum, Sic enim habet paulo ante locum in objectione citatum: " Hinc solvi potest il-
" lud quod perturbat multos proponentes se
" Dei amantes esse, ac verentes duos præ-
" dicare Deos, & propter hoc in falsa &
" impia dogmata incidentes, vel negantes
" proprietatem Filii, esse aliam a Patris
" proprietate, consentientes Deum esse cum
" nomine tantum, qui apud ipsos Filius
" appellatur, vel negantes Filii divinita-
" tem, & ponentes ipsum proprietatem
" & essentiam per descriptionem exillere
" aliam a Patre. Dicendum enim est illis
" &c. " Patet igitur per verba objectionis, Origenem refutare negantes Filii divinitatem, alias nihil probaret. Unde

Ad primum distinguo: Filius non est per se Deus, id est principium sine principio, concedo: sic enim est solus Pater, propter quod dicitur Deus cum articulo: Non est ab-

absolnte Deus, nego; Nam ibidem dicit Origenes de Filio: "Deus est, juxta id, quod dicitur ille Deus Deorum Dominus locutus est & vocavit terram, dans esse Diis a Deo hauriens abundantem, unde ipsos efficiat Deos." Si igitur ex Origene Filius est Deus qui vocavit terram, & qui alios Deos, scilicet justos facit, profecto est verus Deus, quia teste Apostolo, solus Deus creat, solus dat gratiam & gloriam: unde ibidem Origenes ait de Filio Dei: honorabilior est reliquis Diis, id est, & diversæ naturæ, adeoque non creatæ.

Ad secundum distinguo: primogenitus est Deus per participationem univocam, sicut Filius dicitur participare naturam Patris, concedo: per participationem analogam, nego. Unde Origenes ibidem dicit Filium unigenitum esse Patris imaginem & exemplar, sed alio penitus modo quam cæteri justis, quippe qui sit tanquam Deus manens apud Deum. Rursus, inquit Origenes: "Multarum imaginum archetypa, imago est ille *αὐτός*; qui est apud Deum in principio existens, quia si apud Deum semper manens Deus, haudquaquam id habiturus, nisi apud Deum esset, & haudquaquam Deus mansurus, nisi perpetuo permansisset in contemplatione paternæ profunditatis."

Ad tertium distinguo: ex Origene Filius est Deus sicut cæteri sunt Diis, secundum quid & per distributionem accomodam, concedo: Per comparationem omnimodam, nego. Vult solum Origenes omnem divinitatem esse a Patre Filii quidem ut a principio, & sine dependentia, justorum vero ut a causa & per dependentiam; unde ibidem ne aliquis credat Verbi divinitatem aut negasse, aut dissimulasse, eo quod dixerit auxilium non esse Deum cum articulo & per se, se explicat his verbis: "Sed quoniam fortasse verisimile est futurum, ut multi offendantur, qui dixerimus unum esse verum Deum, nempe Patrem, & præter Deum verum multos falsos Deos participatione Dei: verentes gloriam ejus, qui omnem creaturam præcellit, æquari reliquis obtinentibus appellationem Dei sine articulo, præter datam differentiam, per quam Deum *αὐτός* diximus, reliquis omnibus Diis ministrum esse deitatis, etiam hæc differentia est apponenda.... Ut enim Pater *ὁὗτος*, hoc est, per se Deus & verus Deus, se ha-

bet ad imaginem, & ad imagines imaginis, quam ob causam etiam dicuntur homines non esse imagines, sed ad imaginem, sic hunc in modum se habuit ipse *αὐτός*: hoc est, ipsa ratio ad eam, quæ est in singulari rationem; utraque enim locum obtinet fontis & originis, Pater quidem divinitatis, Filius vero, *αὐτός*, id est rationis.

Origenes hic perfecte suam explicat fidem: Et vero multos agnoscit Deos, sed solum participatione, deinde Filii divinitatem, quam a cæteris Diis per participationem distinguit. Primo, quia est Deus cum Patre: Secundo, quia est minister deitatis, id est, Verbum quo Deus creavit omnia: Tercio, quia non est ad imaginem, sicut alii justis, sed ipsa imago: Denique, quia cum Patre est fons & origo sapientiæ & rationis.

Instans: Origenes lib. 8. contra Celsum dicit Filium habere substantiam a Patre distinctam, his verbis: "Itaque religiose colimus Patrem veritatis, & veritatem Filium, duos quidem substantia, unum vero concordia, consensu &c." Ergo &c.

Respondendo distinguendo: Origenes dicit Filium & Patrem duos substantia, id est substantia, ut vertit Hefchelius, concedo: sic substantiam sumit Hippolytus contra Noetum, Dionysius Alexandrin. apud Theodoretum lib. 1. cap. 4. & alii, ut demonstrat Bullus, sicut & Petavius lib. 4. de Trinitate cap. 12. Origenes dicit duos substantia, id est, essentia, nego. Licet autem Hieronymus, epistol. 57. ad Damasum, intelligat essentiam, respondemus errore facti deceptum hoc sic intellexisse, & de facto verba Origenis genuinum exhibent sensum; postquam enim dixit: *Unum vero concordia, consensu*, addit, *voluntatisque identitate*. Si est identitas voluntatis, ergo & substantiæ.

Instans: Origenes tom. 1. in Joan. sic loquitur: "Dicendum est, Deum cum animatam sapientiam creasset, illius curæ permisisse, ut ex figuris & speciebus, quas ipse habebat, substantiam & plasmationem & formas præberet eutibus & materiæ." Tom. 2. ibidem sic ait: "Si omnia per sermonem facta fuerunt, non a sermone facta fuerunt, sed ab eo, qui ipso sermone maior est, quem quis alium dixerit, quam Patrem ipsum?" In primo loco dicit sapientiam creatam: in secundo loco eandem di-

cit

cit non fecisse omnia; ergo non credidit Origenes sapientiam Dei Deum: unde ibidem tom. 2. sic habet: "Deum igitur, alii quidem Deum universorum habent: qui vero hos proxime sequuntur, in Christum Dei ipsius Filium defixi sunt. Tertii vero sunt qui solem, lunam, omneque cœli ornamentum habentes a Deo aberrant." Censet igitur Origenes eos solum approximare ad Deum, qui Christum Dei Filium agnoscant.

Respondeo distinguendo: Deus creavit sapientiam & ipsum sermonem, id est genuit, ut fert textus hebraicus, concedo, id est creavit, & e nihilo eduxit, subdistinguo, sermonem expressum in creaturis, concedo: sermonem qui est sons & principium sapientiæ in creaturis expressus, nego. Quod autem hic sit Origenis sensus patet ex toto tom. 2. textu: ibi enim multos ²³⁷² distinguit, alterum increatum, qui est sons cœterorum, alterum vero, qui participat de primo in peccatorum justificatione; sic enim habet de Dei ratione quam distinxerat: "Utraque enim locum obtinent fontis & originis, Pater quidem divinitatis, Filius vero ²³⁷³, id est, rationis, quemadmodum ergo dii multi, sed nobis unus Deus est, nempe ille Pater, & multi Domini non sunt, sed nobis unus Dominus est, Jesus Christus, sic multi etiam sunt ²³⁷⁴, hoc est, rationes, sed nobis illum ²³⁷⁵, id est, rationem illam precamur inesse, quæ est in principio, quæ est apud Deum, quæ est Deus ²³⁷⁶, &c. . . Quibus verbis agnoscit Verbum & Dominum & Deum.

Ad secundum distingo: sermo Dei factus passivus; id est expressus est in creaturis, seu ipsæ creaturæ factæ sunt juxta per gratiam atque participationem Verbi Dei, concedo: secus, nego.

Ad tertium distingo: & Origenes loquitur in sententia aliorum quando dicit eos tantum approximare ad Deum, qui Verbum incarnatum asserunt Deum, concedo: hoc patet ex terminis; & loquitur in propria sententia, nego. Seipsum explicat verbis sequentibus hoc modo: "At omnium ultimi sunt, qui dicati sunt his, qui dii quidem dicuntur, handquaquam vero sunt. Similiter igitur aliquid participant quidem ipsius ²³⁷⁷, id est, rationis, sive sermonis qui est in principio, qui est apud Deum, qui est Deus. Quid clarius? Quandoquidem ille non est Deus per

participationem secundum Origenem per quem alii sunt dii per participationem, quemque simpliciter vocat Deum ad cœterorum distinctionem, sic autem se explicat Origenes.

Institis. Origenes lib. 5. contra Celsum docet: "Verbum incarnatum eodem cultu non coli cum Patre, nisi abusive, omnes, inquit, deprecationes . . . & gratiarum actiones fundendæ sunt Deo, rerum omnium Domino, per majorem omnibus Angelis Pontificem Verbum & Deum; Verbum etiam deprecaturus sumus, & ei gratis agemus . . . modo intelligamus . . . quomodo hæc accipimus vel abusive, vel proprie." Sed qui credit Verbum eodem cultu non esse cum Patre adorandum, non credit esse Deum. Ergo &c.

Respondeo distinguendo: Et vult solum Origenes quod Verbum incarnatum, & ut mediator, non sit adorandum ut Deus Pater, concedo: Verbum secundum se, subdistinguo, non esse adorandum ut primum Trinitatis principium, concedo: absolute, nego. Non dicit Origenes abusive Verbum coli, quandoquidem in ipso loco objecto, illud vocat Deum, sed attendendum esse ut convenienti colatur modo, quasi Deus quidem, sed ut principium de principio, ut homo vero cultu hyperdulæ. Quod autem non neget Verbum esse adorandum, patet ex lib. 5. contra Celsum, in quo defendit Christianos qui militiam cœli adorare volebant, dicendo: "Majori sapientiæ pulchritudine attractos ipsam adorare sapientiam; itaque, inquit, non decebat eos qui didicerant generose creaturam transcendere, contendebantque studiis serventibus ad immarcescibilem illam sapientiam, aut jam perceperant eam, eam inquam, quæ æternæ lucis splendor est, oblupefcere ad solis, lunæ, stellarumque lumen sensibile, in tantum ut propterea se inferiores existimarent, cum ipsi habeant tantam lucem intelligibilem, lucem veram, lucem mundi, lucem hominum, eamque adorarent."

Respondeo 2. Eodem prope modo explicandum esse Origenem, cum eodem lib. 5. pag. 258. appellat Christum Deum secundum, sic enim intelligendus est, secundum originem, & non dependentiam. Item cum pag. 238. dicit Filium non esse bonum, sed solum Deum propter illa Evangelii verba: *Nemo bonus, nisi solus Deus*. Sic enim distinguendum est: Christus ut

homo, transeat, si quidem est bonus bonitate participata: Christus ut Filius Dei, subdistinguo: non est bonus bonitate primaria originis, concedo: bonitas enim essentialis, ceteraque perfectiones conveniunt Patri per appropriationem primariam: non est bonus bonitate divina & absolute, nego. Quod sit sensus Origenis patet, nam ibidem vocat Verbum mentem, rationem, & sapientiam divinam: denique quando lib. 6. pag. 317. dicit Verbum esse proximum mundi opificem, Patrem vero primarium, intelligendus est de primatu originis tantum, minime vero de primatu per dependentiam.

Ceterum Origenes in cap. 9. epist. ad Rom. vers. 5. clare aperit suam mentem his verbis: "Miror quomodo quidam legentes quod idem Apostolus in aliis dicit, Unus Deus Pater ex quo omnia, & unus Dominus Jesus Christus per quem omnia, negent Filium Dei Deum debere profiteri, ne duos Deos dicere videantur. Et quid de hoc loco Apostoli facient, in quo aperte Christus super omnia Deus esse perhibetur? Sed non advertunt, qui hæc ita sentiunt, quod sicut Dominum Jesum Christum, non ita unum esse Dominum dixit, ut ex hoc Deus Pater non Dominus dicatur: ita & Deum Patrem non dixit, ita esse unum Deum, ut Deus Filius non credatur. Vera est enim Scriptura quæ dicit: Scitote quoniam Dominus ipse est Deus. Unus autem uterque est Deus, quia non est aliud Filio divinitatis initium, quam Pater, sed ipsius unius paterni fontis (sicut sapientia dicit) purissima est emanatio Filius. Est ergo Christus Deus super omnia.

Insunt. Multi accusant Origenem de Arianismo, & Verbum credidisse creaturam: Ira Hieronymus epist. ad Avitum. Epiphanius hæresi 64. Augustinus lib. de hæresibus cap. 48. Patres quintæ Synodi Oecumenicæ, Justinianus Imperator in epist. ad Mennam, & alii permulti: sed non est probabile tantos viros in hoc momento deceptos. Ergo &c.

Respondeo distinguendo: Et probabile est laudatos Patres errore facti fuisse detentos circa illud momentum, concedo: secus, nego. Quod quidem constat ex multis. 1. Quia Augustinus in loco allato postquam retulit verba Epiphaniæ Origenem accusantis, facetur eundem multos habuisse defensores, his verbis: "Hæc quidem

de Origene Epiphanius refert; sed defensores ejus dicunt Origenem, Patrem & Filium, & Spiritum sanctum unius ejusdemque substantiæ docuisse, neque resurrectionem repulisse mortuorum. Censebat igitur Augustinus momentum nondum sufficienter eliquatum. 2. Ex auctoritate ejus defensorum; quia enim melius scire poterat mentem Origenis, quam S. Athanasius qui eodem florebat sæculo, anno scilicet 295. Origenes vero 320. Quia ipsius ulus est auctoritate contra Arianos ad probandam Verbi divinitatem? Porro Athanasius non dubia, a fortiori falsa auctoritate ulus est, contra tam apertos Verbi divinitatis hostes.

Insunt. Rufinus textum Origenis non reddidit fideliter in latina lingua, quin immo multos interpolatos est talis auctoris textus, & ad defensionem Origenis cui adhærebat, loca sana substituit locis erroneis pro divinitate Verbi. Et probatur: de hoc accusatus est Rufinus, & in sua apologia non se defendit, sed illud siluit. Ergo &c.

Respondeo hæc dici sine fundamento de Rufino. Et vero florebat quarto sæculo, & initio quinti; Athanasius vero in tertio & ipse, ut jamjam notavimus, nonnulla loca Origenis, eaque maxime catholica proferit pro Verbi divinitate asserenda: certe non potest dici quod tunc temporis textus Origenis fuerat interpolatus: Igitur Rufinus qui scripsit sequenti sæculo debuit reddere textum Origenis catholicum, cum tempore Athanasii sic haberetur. 2. Quomodo tantam induxisset in Origene variationem Rufinus, cum ex professo in multis locis atque operibus, præcipue vero in Joannem Origenes divinitatem Verbi & doceat, & probe? Ad hoc autem oportuisset novum omnino excrere textum, quod non apparet, maxime cum & idem stylus, & idem sententiarum nexus atque compages ubique & cernatur, & servetur.

Ad confirmationem distingo: siluit Rufinus pro momento allato, quia de hoc non erat magna difficultas, sed simplex opinio atque levior calumnia quæ ipsam destruebatur per auctoritatem tum Athanasii, tum Gregorii Thaumaturgi, Nazianzeni & Nysseni, qui fuerant Origenis discipuli, & divinitatis Verbi acerrimi defensores, tum infinitorum prope Martyrum, quos habuit Origenes discipulos, ita ut ipse schola, Martyrum schola vocaretur, qui

qui omnes pro divinitate Verbi sanguinem dederunt, quare vero? nisi quia bene fuerant ab Origene edocti de Verbi divinitate. Cæterum Rufinus de aliis gravioribus accusabat erroribus, quos eum ab Origene hausisse sermo volabat. De istis se justificat in sua apologia, quandoquidem graves erant pro his momentis probationes: Quid mirum igitur, si omisissimis, majora curavit Rufinus.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Origenes catholice sensus de Verbi divinitate, nec uno in loco clare eam demonstravit.

PRIMO, l. 6. contra Celsum, in primis explin. in Joan. ait Verbum esse Deum, & in probationem affert, illud Joan. 1. oraculum: *In principio erat Verbum*, &c.

Secundo, l. 5. contra Celsum vocat Filium Dei sapientiam, & æternum Patris splendorem. Tum l. 4. contra eundem, vocat secundam SS. Trinitatis personam, Deum, atque: "Si Verbum Deus immortalis, quia corpus mortale animam, quæ assumperit, Celsò idcirco immutari videatur, discat Verbum semper manere Verbum sua substantia, nec pati eorum quidquam."

Tertio: Patres testimonium reddunt de fide Origenis circa Verbi divinitatem: ut Dionysius Alex. Firmilianus, in primis S. Athanasius qui l. de Syn. Nic. utitur auctoritate Origenis ad confutandos Arianos divinitatis Verbi hostes intensissimos.

Synopsis argumentorum in contrarium & responsionum.

PRIMO QUIDEM nulli mirum videri debet, si Origenes dicat Verbum non esse Deum per se, sed per participationem; vult enim solum esse principium de principio, sed alio modo quam iusti, cum isti sint solum dii per gratiam, Verbum vero per naturam & univocam essentiae Patris participationem.

Secundo, nec quicquam urget contra fidem Origenis, cum dicitur eum admittere in Filio substantiam a Patre distinctam; eo etenim loco nomine substantiæ intelligit subsistentiam ut Hippolytus Martyr, & alii multi Patres Græci.

Ensat Theol. Tom. II.

Tertio, in eodem sensu dicit sapientiam factam, quo cæteri ejus ætatis sancti Doctores, id est, genitam. Quod si quidam inter Latinos Arianismi Origenem insimulant, errore facti detentos fuisse dicendum est; magis quippe credendum est S. Athanasio fidei Nicenæ acerrimo defensori, qui suum fidei Origenis ita addit calculum, ut ad confutandos Arianos auctoritate vel ipsius Origenis uti non dubitet.

PUNCTUM OCTAVUM.

Utrum Eusebius Cæsariensis agnovisset divinitatem Verbi.

CONCLUSIO.

Eusebius Cæsariensis Verbi divinitatem abnegavit.

Probatur multis.

Primum argumentum ex textibus auctoris.

QUI unitatem Dei 1. in uno Patre solum a Filio collocat. 2. Qui solum Patrem vult esse Deum universorum, & Deum super omnia. 3. Filium e contra dicit secundum Deum, sicut & secundum Dominum, ille abnegat Verbi divinitatem: Atqui sic censet Eusebius. Ergo &c. Probatur minor quoad singulas partes.

Prima pars habetur in verbis quæ profert explicans Psalmum 10. Asaphi, pag. 424. ubi istam interpretans Scripturæ sententiam: *Deus stetit in Synagoga Deorum*, ait: "Ac ne quis ob Monarchiæ, sive unius principii rationem turbaretur, Christum Dei Deum esse audiens, congruenter hic multos Deos nominat, eos qui sub hæc inculcantur, tantum præcipiens ut ne cunctemur Filium quoque Dei Deum vocare; si enim gentis Principes qui male audiebant, Dei nomine dignati sunt, quod, quæso, periculum fuerit, si virum dextera Dei, & Filium hominis confirmatum, Deum fateamur? Ecce Eusebius Filium Dei a divinitate repellit; & ne quis reponat Patrem ideo Deum universorum appellari, quod sit fons & origo Trinitatis & in ratione principii primus existat, hoc catholicum interpretandi genus respiciens, præoccupat dicens, non ob Monarchiæ tan-

C c tium

tum & unius principii rationem Deum unum solum habere, sed etiam quod Christus sit solum Deus veluti alii sunt Dii. Tum lib. r. de Ecclesiastica Theologia adversus Marcellum cap. 11. ait: "Sciant quod licet Filium profiteamur Deum, unus tamen nostra sententia Deus sit, ille nimirum qui solus principio caret, qui ingenuus, qui propriam a se possidet divinitatem." Rursus lib. 4. demonstr. Evang. c. 3. Filius autem seorsum a Patre per seipsum subsistit... Pater priusquam Filius, & ante generationem ejus subsistit. Ergo &c.

Secunda pars utique patet ex expositione in Phil. 88. pag. 360. Quoniam quis in nubibus equabitur Domino: hæc de unigenito Dei dicta, ait, plura servant sententiam: de Patre vero ac Deo universorum secus; impropria enim & impropia comparatio esset. Ecce hic Eusebius Patrem asserit solum Deum universorum, impia enim ex ipso hæc comparatio foret, si Filio tribueretur.

Tertia pars colligitur ex lib. 4. de demonstr. Evang. cap. 3. pag. 147. cujus hæc sunt verba: "Hic autem (de Filio Dei) nempe tanquam ex causa factus Filius, secundus est ab eo cujus est Filius... ac rursus: splendor quidem non ex proprio & voluntate luminis splendet, sed secundum accedens quidpiam a substantia inseparabile." Et lib. 6. in initio proximi ait Filium secundum esse post Patrem substantiam. Et lib. 5. cap. 1. vocat ipsum secundam causam. Et cap. 6. secundum Dominum. Postquam vero dixit solum Patrem esse Deum universorum, de Verbo subdit: "Secundus merito & ipse Dominus pie nominetur." Ergo Eusebius agnovit Verbum secundum esse Deum & Dominum. Igitur divinitatem Verbi abnegavit.

Secundum argumentum ex ulterioribus

textibus. de cap. I. Quia dicit solum Patrem esse vere Deum, & Filium solum esse Deum communicatione: qui dicit Filium Dei existere post Patrem, ille haud dubio Verbo divinitatem abnegat: Atqui hæc dicit Eusebius, ut patet ex l. 4. demonstr. Evang. cap. 3. ubi sic loquitur: "Pater autem Filio præexistebat, & ante ortum ejus existebat." Rursus ibidem l. 5. pag. 226. Itaque ex his veris & solus Deus unus

fuerit, qui solus hanc appellationem proprie obtinet; secundus autem participatione veri communicatione illa dignatus est, qui non sine Patre qui ipsum Deum efficit, per se existit & subsistit, neque sine Patre Deus vocatur. Rursus epist. ad Euphrasionem de Filio: "Ut cognoscant te solum verum Deum, non quasi unus solus sit verus Deus... Nam & ipse quidem Filius, Deus, sed non verus Deus... Si quidem & Deus erat Verbum, non tamen sicut ille solus verus Deus." Ibidem: "Non enim coexistere Filium Patri; sed ante fuisse Patrem, quam Filium dicimus. Nam si coexistunt, quomodo erit Pater, aut filius? vel quomodo unus quidem primus, alter secundus est?"

Rursus l. 4. demonstr. Evang. cap. 3. instituit comparationes inter lucis splendorem, & Filium Dei: inter Moysen & Verbum, quas omnes hic texere non injucundum erit. Sensibili quidem lumine splendor separari non potest, Filius vero seorsum a Patre per seipsum subsistit. Ac luminis quidem splendor efficientie locum obtinet, Filius vero aliud quidpiam quam secundum efficientiam est, per seipsum substantia præditus. Rursus splendor simul existit cum lumine, illudque quodammodo complet; nam sine splendore lumen nequaquam subsistit, simulque cum illo ac secundum illud subsistit; Pater autem Filio præexistebat, & ante ortum ejus existebat, quatenus solus non genitus erat. Et ille quidem per seipsum perfectus & primus, utpote pater, & constitutionis Filii causa, nihil ad deitatis suæ complementum a Filio accipiens; hic autem tanquam ex causa factus Filius, secundus est ab eo cujus est Filius, quippe qui a Patre, & ut sit, & ut talis sit, acceperit. Quibus concinunt illa ejusdem Eusebii verba l. 1. Hist. Eccl. c. 2. quibus comparat Filium Dei cum Moyse in dependentia ab ipso Deo, atque: "Moysen induxisse Patrem & fabricatorem, ut summum moderatorem, nutu sub Regio de rerum creatione præcepta tradentem: Verbum autem Dei ab ipso secundum, paternis præceptis obtemperans."

Rursus lib. 1. de Ecclesiastica Theol. contra Marcellum cap. 11. "Sciant,

inquit, quod licet Filium profiteamur Deum, unus tamen nostra sententia Deus

Deus sit : ille nimirum qui solus principio caret, qui inginitus, qui propriam a se possidet divinitatem, qui ipsi insuper Filio existendi causam, & taliter existendi dedit. Quam ob causam nostrum ille Deum esse docet Patrem, atque suum Deum, &c.

Denique lib. 2. cap. 7. Fatetur se vivere per patrem : nec quidquam posse facere sine patre. Non suam, sed patris voluntatem facere . . . quibus omnibus ostendit se alium a patre, & paternam gloriam majorem insinuat esse, cum se ab illo missum dicat ; se vero missum, de cælo descendisse, non ut suam voluntatem faceret, sed voluntatem ejus qui misit eum. Ex quibus sequitur Eusebium credidisse solum patrem esse vere Deum, & Filium post patrem existere.

Tertium argumentum ex Conciliorum sententiis.

MULTA Concilia Eusebium Cæsariensem hæresis Arianae insimulant : Ergo &c. Probat hæc antecedens. Præsules Concilii Alexandrini apud S. Athanasium apolog. 2. in epistola Synodica de Synodo Tyria sic loquuntur : "Quis enim ibi conventus Episcoporum, aut confessus veri studiosior ? Quis non ex plerisque noster inimicus ? Nonne Eusebius, Eusebianique studio Arianismi ad id Concilium perrexerunt, reliquis ejusdem secum sententiæ adductis ? Nonne & nos contra eosdem homines, eo nomine quod Arianicæ opinionis essent, scripta evulgavimus ? Nonne Eusebius Cæsariensis de immolatione idolorum a nostris Confessoribus accusatus fuit ?

Sardicense ejusdem est labii in epist. Synodica ad universæ Ecclesiæ Episcopos : "Aclepas autem, inquit, comminister noster in sacris prælatis istorum monumentis Antiochie confessus docuit, cum ibi simul & accusatores, & ipse Eusebius Cæsariensis adessent, judicii Episcoporum, qui huic causæ præsidebant, se innocentem pronuntiatum esse."

Non omittendum 7. Concilium quod Actione 5. propter hæresim Arianae rejicit auctoritatem Eusebii, quam Iconiachi pro se laudabant, namque Pharadius Patriarcha dixit quod Hic reliquis nobis majore odio est prosequendus. Et rus-

us, aliena esse a sancta Ecclesia Catholica, ca. 11. Actione 6. Epiphanius Diaconus eadem ductus ratione exstulit illa commentaria. Revera quidem Eusebius epistola ad Euphratorem blasphematur adversus Filium Dei : Lecta est in eadem Synodo ista epistola, tum & abique mora proscripta. Ergo &c.

Quartum argumentum ex sanctorum Patrum & Auctorum testimoniis.

INTER omnes testes eminent S. Athanasius, qui lib. de decret. Synodi Nicænæ non obscure indicat Eusebium Cæsariensem tum ante, tum post Concilium generale Nicænum adhæsisse Arianis, & fidem consubstantialitatis Verbi divini cum Patre abnuisse. Sic enim de illo loquitur : "Eusebius ex Cæsarea Palæstina, cum pridie abnegasset, in eandem sententiam tamen postridie subscripsit, quam etiam Ecclesiæ legendam misit, dicens eam esse Ecclesiæ fidem, & Patrum traditionem, omnibusque manifestum apparuit, eum prius & temere errasse, & frustra contra veritatem pugnavisse. . . licet postmodum Eusebiani, mutato animo, tanquam canes ad vomitum regressi sint."

Porro fides cui nonnisi simulate subscriperat Eusebius, erat vel ipsum divinitatis Verbi catholicum dogma, quod propugnaverat, & alternata vice postea impugnavit. Sic præter Athanasium confet S. Hilarius in libello ad Constant. Sic Hieronymus l. 2. adversus Rutinum cap. 2. Sic Epiphanius hæres. 68. Sic Theodoretus l. 7. Hist. Eccl. cap. 21. Sic Nicephorus Patriarcha in capitulis duodecim, cap. 2. qui vocat Eusebium Arianae insanie Principem. Sic Nicephorus Callixtus l. 6. Hist. Eccl. cap. 27. ubi eandem hæreses notam ei inurit. Sic Epiphanius Diaconus in actione 6. septimæ Synodi generalis : "In cunctis, inquit loquens de Eusebio, historicis suis libellis Filium & Verbum Dei creaturam vocat."

III. SATIS OBJECTIONIBUS.

OBJICES in gratiam Eusebii : Qui subscripsit fidei Nicænæ, agnovit Verbi divinitatem : Atqui Eusebius, ut ipse in sua ad Cæsariensem epistola sic subscripsit. Ergo &c.

Respondeo distinguendo maiorem : qui subscripsit fidei Nicænæ corde sincero & perfecto Verbi divinitatem confessus est, concedo : qui subscripsit tantum mente versipelli, nego. Et sic distincta minore, nego consequentiam : subscripsit solum, ne Imperatorum fidei acerrimum defensorem offenderet : quod non levius ipse Eusebius subindigitat in laudata epistola, ubi sermonem insituens de verbo ^{quod per ipsum}, diversis explanationibus, ait, *usque ad extremam horam obstitimus*, ne vocabulum reciperemus. Quam fictionem aperte declarat S. Athanasius l. de. decr. &c. ubi dicit Eusebianos tanquam canes, mutato animo, ad vomitum rediisse.

Sic respondet Dominus Montsauconius S. Bened. Monachus in sua collectione nova Patrum & Scriptorum Græcorum ann. 1706. edit. Paris. in præliminariis ad comm. Eusebii in Psal. pag. 25. & 26.

"Obficere solent qui Eusebii partes tutantur, ipsum in Synodo Nicæna ^{re} *passum*, sive consubstantiali subscripsisse, & id sane testificatur Eusebius in epistola sua ad Cæsarienses, nam cum, Imperatore præsentem, instaret exilii metus, Eusebius qui non eorum numero fuit, qui de civitate maluerunt quam de sententia dimoveri, æque tandem Synodi placitis adensus est. Ut ipse nec obscure innuit in eadem epistola, *usque ad extremam horam obstitimus*. . . . Quare id non puto esse tanti ad ejus defensionem. . . . Nam hæc eadem in epistola profert : *verum hisce verbis, consubstantialem Patri, indicari nullam Filio Dei cum factis & creatis rebus esse similitudinem; sed soli Patri, qui ipsum genuit, omnimodo similem esse, neque ex alia quam ex Patris hypostasi & substantia esse*. Ubi vides eatenus Filium Patri consubstantialem dici, quatenus non creatis rebus, sed Patri omni modo similis est.

Ad secundum, distinguo : agnovit Verbum esse substantiale, idest, Patri simile, & dissimile a creaturis, concedo : substantiale, idest, ejusdem substantiæ & naturæ cum Patre, nego. Non videtur ergo tanti esse ad Eusebii defensionem illa subscriptio, quippe qui in eadem epistola sua ad Cæsarienses solita impietatis suæ verba repetat hoc modo : " Patri consubstantialem, nihil aliud ostendere quam Filium Dei ad reliquas creaturas nullam habere similitudinem. " Igitur per *substantiale* non intellexit Verbum

esse ejusdem essentiae cum Patre, sed solum admisit similitudinem illam quam Ariani admittebant, & per quam effabantur Verbum esse perfectissimum Patris imaginem & similitudinem, quia erat Patris opificium, quam explicationem tenet Eusebius in hac epist. " His verbis, Consubstantialem Patri, indicari nullam Filio Dei cum factis & creatis rebus esse similitudinem, sed soli Patri, qui ipsum genuit omni modo similitudinem. " Et facta comparatione imaginis cuiuspiam a peritissimo Pictore depictæ, addit, ex eo & persona ejus expressa, eumque perfecte exhibere dicitur etsi diversæ substantiæ sit; ita & Filius Dei.

Respondeo 2. iterum sed aliter distinguendo : Eusebius agnovit Verbi consubstantialitatem in sensu Platonicorum, concedo : in sensu catholico; nego. Platonicis omnes creaturas Deo consubstantiales eatenus esse ponebant, quatenus sunt supremi entis derivationes & participationes, hunc sensum perversum affixit Eusebius etiam Verbo Dei ut ex probationibus luce clarius colligitur. Igitur ejusdem Verbi univocam consubstantialitatem abnuvit.

Instabis : Eusebius in libris contra Marcellum legitime censet de Verbi divinitate, lib. enim 1. de Ecclesiastica Theologia cap. 8. his utitur vocibus : " Ecclesia Dei Filium unigenitum agnoscit eum qui ante omnia sæcula de Patre fuit genitus . . . Deum de Deo, lumen de lumine, vitam de vita. " Cap. 9. reprehendit eos qui ajunt Filium Dei esse creaturam; cap. 10. in hunc modum de Verbo discribit; " Qui secundum veritatem Dei Filius est, de illo, hoc est, de Patre genitus; quid mirum si & dilectus audiatur, & Patris sui unigenitus, ob quam ipsam causam, & Deus fuerit, de Deo siquidem, quid aliud igitur possit quam quod ipsi sit per omnia simillimum. " Deinde prosequitur, Filium conditum, & Patrem Filii a se geniti conditorem dici posse negans, fed bene genitorem. Ergo Eusebius constans Filium ante sæcula de Patre genitum tanquam Deum de Deo; negans illum esse creaturam, sed propalans eum secundum veritatem, Dei Filium esse, Patri simillimum, a Deo non factum, sed genitum, de Verbi divinitate recte censuit.

Respondeo ad primum locum distinguendo : Filium dicit ante sæcula genitum tanquam Deum de Deo, & hoc sit in

scilicet

sensu Ariano, in quantum per *ante* *facula* intelligit ante omnes creaturas, & per *ly Deum de Deo* intelligit Filium esse Patris imaginem, concedo; & hoc ait in sensu catholico, nego. Porro Ariani dicebant Verbum ante omnia factum, quia volebant illud esse ante cæteras creaturas, ante Angelos, ante homines, scula enim secundum illos inceptant tantum a creatione mundi, quod hic admittit etiam Eusebius, non propterea tamen concedens Verbum esse æternum, nam lib. 2. c. 12. contra Marcellum æternitatem Verbi ita negat, ut salvati nequaquam possit; hoc enim utitur dilemmate: "Si Filius sit sempiternus, vel duo erunt sempiterni, nempe Pater & Filius quod est a fide absonum, vel Pater & Filius unum erunt sempiternum, quod est Sabellianum." Ergo Eusebius æternitatem a Verbo semovit, eo sensu quod ipsi ab Ecclesia tribuitur, & consequenter quando dixit Verbum esse Deum de Deo, lumen de lumine, vitam de vita, non intellexit per similitudinem naturæ omnimodam & univocam, sed ut ipse ait lib. 4. demonst. Evang. cap. 3. per similitudinem imperfectam & veluti inseparabile quoddam accidens; unde ibid. cap. 10. pag. 138. hæc iterum effutit: "Ipsi autem fuerit qui ante scula est Dei Verbum, maior quidem omni angelica natura, minor vero illa prima causa."

Ad secundum locum similiter distinguo: negat Eusebius Filium Dei esse creaturam similem aliis creaturis, concedo: negat absolute, nego. Solutio constat ex lib. 1. de Ecclesiastica Theologia cap. 9. ait: "Qui Dei unigenitus, si eandem cum reliquis creaturis naturam sortitur, hoc enim pædo ipsarum potius esset frater, quam Filius Dei." Et lib. 3. cap. 2. cum dixerit Scripturam asserere Verbum processisse, quia mente dicat sic aperit: "Nec quodam modum creaturarum religionis, de non esse producebatur: Sed quod subsistens & vivens, sed quod præexistens, & præsubsistens, ante omnem mundi conditionem erat." Ergo Eusebius negat tantum Verbum esse creaturam in sensu idemico cum aliis creaturis, quia illud perfectius opus Dei dicebat esse, ut in demonst. Evang. ubi Fillum nuncupat, perfectum perfecti opificium, & sapientis sapiens artefactum. Igitur quando negat Verbum esse creaturam; non recusat in sensu catholico.

Bouscat Theol. Tom. II.

Ad tertium locum distinguo: Eusebius dicit Filium Patri simillimum, similitudine analogâ, concedo: similitudine univocâ, nego. Ita passim loquebantur Ariani, & ipse Eusebius lib. 3. contra Marcellum cap. 16. pag. 162. in hæc verba: *Ego & Pater unum sumus*. Ita discurret: "Atque ad hunc modum nos omnes cum Patre & Filio unum erimus, quemadmodum enim ipse, se & Patrem unum esse dixit, ego inquam, & Pater unum sumus, ita quoque ut ad ipsius imitationem nos omnes ejusdem unionis participes simus precatus est, non quod Verbum ut Marcellus vult, uniat, Deo, & substantialiter ipsi conjungatur, sed ut veritas ipse servator scilicet testificatur dicens, gloriam quam dedisti mihi dedi eis, ut sint unum sicut & nos unum sumus." Quid contra Eusebium validius? hanc etiam similitudinem univocam in probationibus ostendimus a Verbo eliminare dum dixit Filium Dei Patri similem sicut imago a Picture consistit, est similis prototypo, licet diversæ substantiæ. Unde ad secundam partem, distinguo: Eusebius dicit Verbum genitum & non conditum sicut cæteræ creaturæ conditæ sunt, concedo: genitum in similitudinem naturæ & essentia, nego. Vult enim Verbum esse in sinu Patris quomodo sunt Abraham, Isaac & Jacob, non ut unum idem cum Patre sit: Igitur non agnovit Verbum vere, propriè & catholico sensu genitum, nam generatio dicit similitudinem naturæ.

Insuper: Eusebius in commentariis in Psal. ad hunc versum: *Ego hodie genui te*. Sic scribit: "Ego hodie genui te, id videlicet de temporali generatione dictum, quæ per æconomiam facta est; de illa namque quæ sine principio est, ait ipse David, ex utero ante Luciferum genui te." Igitur Eusebius agnovit nativitatem Verbi divinam quæ est sine principio & ante Luciferum.

Respondeo distinguendo: & per *ly* ante Luciferum intelligit Eusebius ante initium temporis, concedo: & intelligit æternitatem, nego. Concedit quidem Verbum ante scula fuisse, ante omnes creaturas, negat vero fuisse ab æterno, hinc in his commentariis, hanc vocem *tetragrammaton* quam Patri tribuit, a Filio tollit dicens accommodatæ & non propriæ Verbum Dei appellatione dictum esse. Rursus in Præfat. lib. 6. de devot.

Cc - 3

Evang.

Evang. appellat Filium aliam præter Patrem esse tantum instrumentum in productione mundi. Denum lib. 1. adversus Marcellum cap. 1. hæc exhibet de Filio Dei: "Mediator autem unus non est: Deus autem unus", est. Non ergo Deus mediator, nam cuius tandem esset mediator, neque ipse ille qui mediator est, eo ipso Deus est; nam unus non est mediator idem, cum medius inter duos interponatur: Quibus verbis claret Eusebium & divinitatem, & consubstantialitatem, & æternitatem a Verbo semper amandasse.

Insuper: Eusebium passim loquitur catholice: nam lib. 1. de Eccl. Theol. cap. 8. Verbum Filium unigenitum Dei appellat lib. 3. demonst. Evang. cap. 1. ait, *Verbum per se ipsum & essentiam obtinet & consistit*. Lib. 1. de Eccl. Theol. cap. 10. idem Verbum Deum nominat, vult ipsum adorari, & eandem habere cum Patre naturam: *Qui, inquit, ex illa Patre genitus in forma Dei erat*. Lib. 10. hist. Eccl. cap. 4. de Filio Dei sic loquitur: *Non ut rex vulgaris Dei sic loquitur, sed tanquam summi omnium Dei naturalis Filius, ac per se Deus adoratur*. Qui quidem locus ut Valeius in notis, sufficit "ad repellendas omnes calumnias eorum, qui Eusebium nostrum Ariani dogmatis labe aspersum fuisse crediderunt". Quid plura? Eusebium unum cum Pamphilo Martyre Origenis Apologiam elucubravit, ubi eum ab omni erroris nævo circa Verbi divinitatem purgat: Quod dubio procul non fecisset, si in contraria circa illud momentum versatus fuisset sententia: Atqui loca obscura per clariora explicanda sunt, & sentiendum est in bonitate de proximo. Ergo &c.

Respondeo 1. Eusebium non nisi ex-terminis catholice loqui ut fructum faciat, ut iam dictum est: & omnia laudata unum tantummodo probare, Verbum propter suam super creaturas eminentiam, nomine, & cultu adorationis donari: Origenis tandem partes suscepisse defendendas, quippe qui in multis accusaretur: Sed non legitur in hac Apologia, Verbi consubstantialitatem aperte ore, & corde clare propugnasse. Cæterum magis credendum est SS. Athanasio, Hilario, Hieronymo qui Eusebium habent, ut divinitati Verbi adversum, quam Valeius & ex recentioribus Lherminier qui illum ab omni Arianismi labe vindicant.

Respondeo 2. auctorum ex charitate intentionem benigne interpretandam esse, auctum vero scripta cum dogma venit in periculum: iterum autem, atque iterum ostensum est Eusebium male scripsisse de Verbi divinitate. Norunt in historia sacra veritati libros Origenis & tria capitula ad tempus ex diuturniori œconomia tolerata magnas movisse in Ecclesia traccedias, hinc & a quinta Synodo generalis tandem proscripta fuere: quidni & propelleregenus inique Eusebii de divinitate Verbi sententiam?

Respondeo 3. distinguendo majorem: Eusebium passim catholice loquitur, juxta versionem interpretis qui illum ubique Catholicum reddit, concedo: juxta textum Originalem, nego. Hoc subnotat passim Dom. Bernardus Montausconius, quem in hac dissertatione ut eruditum & exactum, atque in lingua græca peritum sequimur. Ibidem prælim. comm. in Psal. pag. 19. ait: *Interpres siue in isto arg. Eusebium affectu: si five alia ignota de causa, multa, secus posita ad Catholicam sententiam pro more suo, deflexit: nam illud ad inveniendum, & sic transiit. Non per se ipsum substantiam natum, sed a Patre, cum disparatam, omnino sententiam offerat Eusebium, per se & seorsim substantiam habens*. Pari modo illud: *non genitus, sed generatus est*, & *non genitus, sed generatus est*, & *non genitus, sed generatus est*. Sic ille vertit: *At a Patre Filius procedit, & illum generat, at ipse non genitus est*. At vera sententia hæc est: *Pater, autem Filio præexistens, & ante ortum ejus existeret, quatenus solus non genitur*. Mitto alia non absimilia. Erga &c.

Montausconius ibidem loco laudato pag. 27. allatam solvit difficultatem, his verbis: "Quod ad æternitatem vero Filii ante incarnationem, ne latum unguem ab Ariarum sententia deflevere videtur, qui dicebant Filium non *id est*, siue sempiternum esse: Sed ante omnia factum". Sic & ille Filium quidem dicit: *ante secula productum*: nam secula & tempus omne cum mundo crepisse cum multis aliis veteribus arbitrat, nec vox *αἰώνιος* apud Eusebium pro æternitate ante creationem ulquam sumitur: nam hujusmodi æternitatem in Filio evidenter negat, & contra Marcellum agens affirmat Filium non posse dici *αἰώνιος* siue sempiternum, ut videre est lib. 2. c. 12. Nec dicitur

„fiteor tamen in commentariis in Psalmos ad hunc verum, *Ego hodie genui te*: hæc haberi. Hoc est, ego hodie genui te, id videlicet de temporali generatione dictum, quæ per æconomiam facta est: de illa namque quæ sine principio est; ait ipse David: Ex utero ante luciferum genui te. Verum id nihil veræ Eusebii sententiæ officiat, nam ut vides, *ὡς ἄρα* vocat Verbi generationem, quia ante luciferum, id est, ante principium temporis fuit: si quidem Verbum, ut ait Joannes, in principio erat quod ille de principio temporis explicat, atque ideo hic *ὡς ἄρα* Verbi ortus dicitur, quia cum ante omne tempus & ante omnia sæcula fuerit, non habet principium temporis, *ὡς ἄρα* tamen ille ubique alias cum de Filio loquitur respicit, & soli Patri competere dicit.

Urgebis: Qui negat Filium aut ex aliqua præejacente materia, ut ex nihilo factum, agnoscat æternam Verbi generationem: Atqui sic propugnant Eusebius l. 1. contra Marcellum pag. 67. & 69. namque in Nicænâ fide cui subscripsit Eusebius Arianicum istud *ex non existentibus* damnatur: immo l. 3. contra Marcellum cap. 11. damnat qui talia loquantur: Quod si, *inquit*, Scriptura dicat creatum illum fuisse, non sic accipiendum est, quasi ex non extante ad existentiam pervenerit, neque quasi similiter ac reliquæ creaturæ; ipse ex nihilo productus sit, quemadmodum haud aliqui recte senserunt, sed ita potius ut subsistens vivensque fuerit, & ante mundi constitutionem extiterit. Ergo &c.

Respondeo distinguendo majorem, qui abnegat Verbum factum ex nihilo tam ante tempus & sæcula, quam in tempore, agnoscat Verbi æternitatem, concedo: qui negat tantummodo Verbum factum in tempore, nego: Et sic distincta minore, nego consequentiam. Non negat absolute Eusebius Verbum factum, cum vel in ipso textu objectionis dicat illud ex scriptura creatum, sed negat factum sicut creaturam; ita ut prius non fuerit in tempore, & ex nihilo factum sit; postea seu ex non extantibus conditum. Quem sensum suscipiebant Arianæ, hinc & merito proscripti.

Instabis: Eusebius Cæsariensis habetur ut sanctus in Martyrologio Usuardi, ut legitur die 21. Junii. Item in Martyrologio

Adonis Vienenfis ad eandem diem, & in Martyrologio Notkeri, eadem die, & in codice Ecclesiæ Parisiensis ante annos 800. exarato continente Eusebii historiam Ecclesiasticam a Rufino explicatam. Sic enim habetur: „Incipit historia sancti Eusebii Cæsariensis Episcopi. „Item in Breviario Lenoviciensis Ecclesiæ ubi habetur in festo sancti Eusebii lectio in qua affirmatur: „Quod cum aliquando Eusebius Ariana hæresi laborasset, ad Synodum Nicænam accedens, Spiritu sancto inspiratus Patrum sententiam secutus est, ac deinceps ulque ad mortem sanctissime cum Orthodoxa fide vixit. „Ergo &c.

Respondeo distinguendo: Et illa Martyrologia, atque Ecclesiæ istæ particulares errore facti decipiuntur, concedo: secus, nego. In facto erraverunt illa monumenta quod loco sancti Eusebii Samolateni Martyris Eusebium Cæsariensem scripserint, vel loco Eusebii Cæsariensis in Cappadocia Episcopi olim beati Basilii successoris apposuerint Eusebium Cæsareæ in Palæstina. Præterea particulares Ecclesiæ facile falli possunt in hoc facto, non levis autem Ecclesiam universalem, aut Pontifices Romanos Eusebium Cæsariensem SS. numero adscripsisse.

Instabis: Socrates lib. 2. hist. Ecclesiast. cap. 19. & Gelasius Syzicenus lib. 2. cap. 1. vindicant Eusebium ab hæresi. Ergo &c.

Respondeo horum duorum scriptorum auctoritatem non esse anteponendam gravissimis testimoniis divi Athanasii, Episcoporum Alexandrinæ Synodi, Patrum Concilii Sardicensis, SS. Hieronymi, Hilarii, Epiphani, Theodoret, Synodi septimæ Oecumenicæ, Epiphani, Diaconi, Photii, Nicephori Constantinopolitani, & Nicephori Callisti, qui omnes unanimi voce conclamant Eusebium hæreticum: cæterum Socrates volens ab hæresi purgare Eusebium falso nicitur fundamento, quippe qui eum ab hæresi vindicet ex eo quod subscripserit Synodo Nicænæ, & Marcellum impugnaverit: Sed ex dictis constat factis animo Eusebium subscripsisse fidei Nicænæ, modo probabitur Marcellum ab omni hæreseos labe immunem fuisse; hinc nihil validi habetur pro fide Eusebii ex eo quod Marcellum scriptis exagitaverit. Gelasius quidem Syzicenus lib. 2. hist. Conc. Nicæ. cap. 1. scribit Eusebium Apologias suas ad universos Episcopos Orientales

tales misisse, & ante natam Arianam hæresim suos conscripsisse libros, quod certe antiquitati concordat. De hoc momento præf. comm. Eusebii in Psalmis, sic loquitur Montfauconius: "Dehinc Eusebius toto vitæ tempore cum Arianis concordissime vixit, Athanasium afflixit, Marcellum infecit calumniis plurimis, quia ambo Verbi divinitatem propugnabant. Tandem scribens acta Nicænæ Synodi, ex industria, de Ariana hæresi & Ario altum servat silentium, vel uti quis si Tridentinæ Synodi gesta scriberet nihil de Luthero diceret, non suspectæ foret fidei? Ex fructibus suis, ergo cognoscatur Eusebius."

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Eusebius Cæsariensis Verbis alnegabis divinitatem.

Hoc colligitur ex multis momentis.

Primo quidem comment. in Psal. Asaphi explicans illa Psalmistæ verba *Dens stetit in Synagoga Deorum*, Christum habet Deum solummodo, ut alios iustos.

Secundo: Lib. 4. demonstr. Ev. c. 3. Filium Dei, a Patre separat, his verbis: "Filius autem scorum a Patre per se ipsum subsistit."

Tertio: Ibidem Verbum a Deo ut ex causa factum docet.

Quarto: SS. Athanasius, Hilarius, Hieronymus uti Arianum Eusebium insectantur.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET SOLUTIONUM.

PRIMO: Eusebius subscripsit quidem Synodo Nicænæ, sed qua mente? Versipelli certe, ut scribit S. Athanasius.

Secundo: Neque vero aliquas expressiones Catholicas de Verbi consubstantialitate in operibus Eusebii quandoque reperiri negamus; sed relative ad ejus principia, vel ipsi verminit fidei speciem præ se ferentes, Arianismum spirant, maxime si ad textum originale huc recursum.

Tertio: Est quod nonnulli ab hæreseos labe vindicent Eusebium, sed absque fundamento, ne dicam & cum aliquo consubstantialitatis dispensando, quæ quidem in periculum venire potest, si molliores admittantur auctorum suspectæ fidei expressiones.

PUNCTUM NONUM.

Utrum Marcellus Ancyranus Verbi divinitatem propugnaverit.

CONCLUSIO.

Marcellus Ancyranus Verbi divinitatem propugnavit.

PROBATUR I. Ille Verbi divinitatem confessus est, qui agnovit, Verbum esse Filium Dei cum Patre semper existens, nec existendi initium habuisse; qui conelamat, inquam, Verbum a Deo procedens, non creatum, non factum sed existens semper, & cum Deo perpetuo regnans; atqui sic confessus est Marcellus, sic tenuit ut legitur in ejus confessione fidei quam ex integro tradit Epiphanius hæresi 73. cujus hæc sunt verba: "Sacris litteris inhærens, ait Marcellus, credo unum esse Deum, & unigenitum ejus Filium Verbum, qui cum Patre semper existit, nec existendi initium ullum unquam habuit, idem revera a Deo procedens, non creatus, non factus, sed existens semper, ac cum Deo Patre perpetuo regnans." Ergo &c.

Probat 2. In eadem fidei professione sic iterum ait Marcellus de Verbo: "Hic ipse Filius, ipse virtus, ipse sapientia, ipse proprium verumque Dei Verbum Dominus noster Jesus Christus, indivisa Dei virtus per quem creata omnia. . . Ut Evangelium docet, in principio, inquit, erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum." Deinde hoc Symbolum recitat: "Credo igitur in Deum omnipotentem, & in Jesum Christum ejus Filium unigenitum Dominum nostrum." Tum emissâ fidei Apostolicæ formulâ, hæc addit: "Jam Patris & Filii divinitatem dividi non posse, e sacris litteris didicimus, nam si quis Filium, hoc est, omnipotentis Dei Verbum separare voluerit, necesse est ut aut duos esse Deos, arbitretur, id quod a cælesti doctrinâ, confessione omnium abhorret, aut Verbum esse Deum inficietur, quod ipsum ab sincera fide videtur alienum, cum Evangelista dicat, & Deus erat Verbum. Ergo &c."

Probat 3. Ex professione fidei quam misit Marcellus ad Episcopos propter Ortho-

thodoxam fidem exulantes, in qua sic ait: „ Si quis initium aut finem Dei Filio ac Verbo, vel regno ipsius adscribit; Anathema sit. Si quis Filium, vel Spiritum sanctum partem esse Patris asserit, neque Filium Dei ex Patris essentia prius omni cogitatione genitum fateatur; Anathema sit. „ Quid Apostolica fidei magis consentaneum, quam istas loquendi formulæ? In prima Verbum cum Patre semper existere & cum Deo perpetuo regnans, non factum, non creatum concinit Marcellus: in secunda appellat Verbum Dei virtutem per quod creata sunt omnia, & de quo Evangelium ait, & Deus erat Verbum: In tertia pronunciat Anathema ei qui dixerit Verbum initium, aut finem habere, Filium non esse ex substantia Patris genitum ante omnem cogitationem: Sed qui talia credit, confitetur Verbi divinitatem, ergo & eam credidit Marcellus.

Probat 4. Synodus Sardicensis Marcellum tanquam falso accusatum absolvit, lectis enim discussisque ejus libris in epistola Synodica, hæc habentur: „ Recitata quoque sunt scripta Collegæ nostri in factis Marcelli, & deprehensa est Eusebii dolosa ars, quæ enim Marcellus per modum querentis protulerat; ea tanquam ita esse profiteretur, calumniati sunt. Recitata propterea sunt in illis quæ antecederent & subsequerentur questionibus, & inventa est bona, & recta fides istius viri. „ Postea asserit Synodus Marcellum divinitatem Verbi agnovisse, atque scripsisse regnum ejus, nec finem, nec initium habere. Ergo &c.

Probat 5. Ex S. Athanasio qui in Epist. ad solitarios pag. 292. „ De Marcello autem Episcopo Galatiæ, supervacuum fuerit fortasse mentionem facere, cum nulli non constet, Eusebianos ab eo de hæresi reпреhensos; hæresens recriminationem pro tallone illi vicissim impigisse, senemque hominem in exilium ejecisse. Ille autem Romam profectus, sese innocentem docuit, & ut iussus ab illis fuerat, scripto suam fidem, quam Sardica Synodus amplexa est, edidit. Eusebiani contra, neque causam dixerunt, neque de impietate scriptorum suorum convicti, pudore repressi sunt, sed potius gravius in omnes severiorum. Igitur ex S. Athanasio sola Eusebianorum factione Marcellus accusatus fuerat, & sese innocentem Romæ demonstravit.

Demum, in epist. Julii quæ jacet in Apologia secunda divi Athanasii, hæc de Marcello leguntur: „ Athanasius contra & Marcellus Episcopi plurimos habent, qui verbis scriptisquæ suis eorum innocentiam tuerentur: Marcelli enim fides confessioque Nicææ spectata est, quum Arianis contradiceret. „ Et ibid. „ Quod autem non temere aut injuste suscepimus, ait Julius, in Communionem Coepiscopos nostros, Athanasium, & Marcellum, etiam si prius dicta sufficiant, brevibus tamen ratio vobis istarum rerum demonstranda est. „ Deinde iustificans Athanasium pervenit Julius ad causam Marcelli, de quo sic iterum, ait, „ De Marcello autem postquam de illo quoque, ut impio, in Christum periclitistis, vobis studui significare, eum cum huc venisset, affirmasse falsa esse quæ de se in litteris vestris scripta essent, sed tamen cum a nobis postularetur, ut de fide diceret, tanta cum fiducia per se respondit, ut nemo non perciperet, eum nihil a veritate profiteri alienum, sed eadem cum pietate qua Ecclesia de Domino ac Salvatore nostro sentire, neque jam tantummodo, sed etiam olim hujus sententia se fuisse confirmabat, uti & nostri Presbyteri, qui tunc in Nicæno Concilio aderant, de ipsius recta fide contestantur. „ Hæc sola indigent lectione, ut luce clarius innocentia, & recta Marcelli fides appareat.

Solvuntur objectiones.

OBJECIO 1. Sanctus Basiliius epist. 32. quæ est ad magnam Athanasium hæc de Marcello scribit: „ Marcellum vero, qui ex diametro respondentem Ario impietatem attulit, atque contra eandem unigeniti, divinitatisque essentiam impie egit, Verbique appellationem male usurpavit, ne semel quidem accusare videntur: qui Verbum quidem unigenitum vocari tradit ratione ministerii ac dispensationis, & quatenus in tempore natus prodiiit: cæterum ad eum, unde egressus erat, reversum, nec ante regressum fuisse, nec post regressum subsistere. Et hujus experimentum ac demonstrationem reconditi apud me iniquæ illius syngraphæ libri continent. „ *Rursus* epist. 71. ad Occidentales Episcopos: „ Scitis, inquit, quam omnem spem

„ nostram irritam faciat dogma Marcelli,
 „ quod neque Filium propria ac discreta
 „ hypostasi prædicitum confectur, sed pro-
 „ ductum.

Rursus epist. 78. „ Marcellus impie sen-
 „ tientes contra personam Domini nostri Je-
 „ su Christi, ac nudum illum esse Ver-
 „ bum exponens, illinc ausus est se im-
 „ pietatis huius caulam sumptisse prætex-
 „ re, male videlicet „ concientia-
 „ lis intellectu exposito. „ Ergo ex S. Ba-
 „ silio Marcellus divinitatem Verbi inficiatus
 „ est.

Respondeo distinguendo: & Basilii erro-
 „ re facti derentus fuit, concedo: secus,
 „ nego. Quomodo enim S. Basilii damnare
 „ potest, quem duæ Synodi, Romæ ne-
 „ que & Sardicenis innoxius & Catholicum
 „ agnoverunt? Julius Pontifex Romanus
 „ eum aperte ab errore Ariano vindicat, ut
 „ patet ex Apologia S. Athanasii, qui re-
 „ fert epistolam istius Papæ, quam citavimus
 „ modo, & in qua Julius conqueritur de in-
 „ iuria illata tum Athanasio, tum Marcello,
 „ & ut omnem reiciat circa hanc cau-
 „ sam Eusebianorum elimitationem, sic
 „ ait: „ Et ne mihi scribatis quod Marcel-
 „ li & Athanasii communionem porius
 „ quam vestram præoptaverim: nam hæc
 „ non pacis, sed contentionis, & odii
 „ fraterni argumenta sunt. „ Igitur Ju-
 „ lius nequam credidit Marcellum in ali-
 „ quem errorem impigisse, nec inmerito
 „ crediderat; eum enim de fide sua differen-
 „ tem audierat: accusatores ejus pugnantes
 „ solum inter se litteras scripserant, ita ut
 „ primæ a secundis destruerentur, & secun-
 „ dæ per priores redderentur suspectæ. Por-
 „ ro magis habenda est fides Julio, qui Mar-
 „ cellum audierat, quam Basilio, qui Mar-
 „ celli patriæ remotus credidit divulgatum
 „ ab Ariano contra Marcelli scripta hæreticos
 „ crimen: nec interest quod libros ejus le-
 „ geret; librorum enim obscura loca levi ne-
 „ gotio in pravum sensum abeunt, præter-
 „ tum cum scriptor zelus plenus sic unam in-
 „ sectatur partem, ut aliam, quam pari ani-
 „ mo abhorret, quasi insectare videatur.
 „ Instabat Marcellus acrius, ac unam Patris
 „ & Filii prædicabat naturam, ut Sabellio
 „ favere videretur, quippe qui cum acer-
 „ rimis & pertinacibus pugnaret Hæreticis.
 „ Sic August. adversus Pelagianos gratiam
 „ defendens, vilis est libertatem perimere:
 „ sic Cyrillus contra Nestorium ducicans
 „ Orientalibus apparuit in Apollinaris er-
 „ rorem inclinare: quod tamen a maximo-

rum virorum mente valde distabat; Igi-
 „ tur a pari non videtur inde damnandus
 „ Marcellus.

Oppones 2. Epiphanius hæresi 72. affir-
 „ mat Marcellum idem cum Sabellio censu-
 „ se: Sanctus Hieronymus cap. 97. de Scri-
 „ ptionibus Ecclesiasticis probat ex testimonio
 „ Hilarii Marcellum hæreticum fuisse, &
 „ Chrysostomus in epist. ad Hebr. cap. 1.
 „ Marcellum culpam, quod dixerit Verbum
 „ ejusdem non tantum substantiæ, sed etiam
 „ hypostasis esse cum Patre, eumque cum
 „ Photino, Sabellio, Paulo Samosateno &
 „ hæreticis pessimis annumerat, sicut & Theo-
 „ doretus lib. 2. Hæreticarum fabularum cap.
 „ 10. Ergo &c.

Respondeo, ad Epiphanium, illum nihil
 „ determinat contra Marcellum, sed flu-
 „ tuantem inter varia, quæ de ipso versa-
 „ bantur, nihil velle affirmare; nam rela-
 „ tione professione idem quam Marcellus obtulerat
 „ Julio I. iudicium relinquit lectori: „ Quid
 „ in eo libello, inquit, vicii sit iudicent,
 „ nihil enim præter quam quod icimus
 „ „ „ „ asseverare volumus. „ Quod ve-
 „ ro subdit exinde Epiphanius Marcellum a
 „ fide declinasse, quia Apologia ei opus fue-
 „ rat, non videtur legitima illatio; nam qui
 „ fallo accusatur, jus habet se purgandi,
 „ nec ex ista purgatione noxiis efficitur.
 „ Sic enim Dionysius Alexandrinus hæresi
 „ recte iniceretur, quia Apologiam edidit,
 „ ut se iustificaret apud Dionysium Papam;
 „ immo & ipse Athanasius accusandus foret,
 „ duas enim instituit Apologias, ut cau-
 „ sam suam iustam demonstraret.

Ad Hieronymum, dico eum referre sen-
 „ sum Hilarii, nihil tamen ipse definiens;
 „ Hilarius autem ab Athanasio dicit comper-
 „ ram habuisse Marcelli male sanam fidem,
 „ & Athanasius non videtur id de Marcello
 „ pronuntiasse; immo eum in Apologia sua
 „ ad Constantium, & in epist. ad Solitarios
 „ inter ceteros Catholicos Episcopos reponit.
 „ Chrysostomus vero falsis rumoribus ab A-
 „ rianis & Eusebio disseminatis deceptus fuit,
 „ sicut & Theodoretus, quippe qui a tempore
 „ Marcelli remoti erant; major Julio Papæ
 „ tunc viventi quam posteris adhibenda fide-
 „ cia: Socratem etiam & Sozomenum sesele-
 „ runt Eusebii Cæsariensis scripta: Cæterum
 „ redarguit Marcellum quod Filium dixerit
 „ ejusdem esse cum Patre hypostasis; aut eo
 „ quod tres hypostases ejus discipuli dicerent;
 „ sed tunc sana servata mente, utrumque
 „ suspicari licebat, ut definitum fuerat in Sy-
 „ nodo Alexandrina, præside Athanasio.

Obijcies 3. Sulpitius Severus lib. 2. historię sacrę dicit Athanasium aliquando communionem suam Marcellō denegasse, eo quod Sabellianę hęresis auctor existeret. Ergo &c.

Respondeo Sulpitium qui hoc scripsit id accepisse ab Hilario, qui illud deprompserat ex Synodo Sirmiensī in qua Ariani Episcopi prędebant; quique Marcellō maxime advertebantur; et apud Athanasium illius rei nullum reperitur argumentum.

Injabis : Eusebius Cæsariensis pag. 4. & 5. de Marcelliana opinione tradit, quod dixerit Verbum ab æterno una esse cum Patre essentia, & hypostasi, ita ut solis nominibus mutuo differrent. Pag. 6. refert eum dixisse Verbum esse solum Filium Dei, quando carnem assumpsit : Pag. 19. eum non fuisse Dei imaginem antequam hominiseret. Pag. 35. & 36. asserit Marcellum paria cum Sabellio sentire. Tandem pag. 167. & 174. eum increpat quod dixerit Deum trinominalem. Ergo &c.

Respondeo testimonium Eusebii hac in re fidei faciendum esse, si quidem ex Athanasio ea tantum scripserit, quia Marcellus eum redarguerat propter Arianismum, cuius erat fautor. 1. Male Eusebius accusat Marcellum eo quod Patrem & Filium unum hypostasi dixerit, nam hanc locutionem admiserat Synodus Alexandrina, & Athanasius hunc loquendi modum usurpaverat, tunc enim hypostasim habent pro natura. 3. Eusebius pugnancia refert, dum ait Marcellum Sabellianum fuisse, si quidem ex verbis Marcelli, quę scribit paulo post objecta, Verbum vere & personaliiter distinguitur de Patre : ita pag. 39. ubi sic loquitur Marcellus : " Ante omnem rerum creationem erat, ut par est credere, qui est in Deo, existente, apud Deum Verbo. " Quod concordat cum Athanasio post Evangelistam 4. Falsum est Marcellum scripsisse Verbum esse Patria posterius, sive esse, solum Filium Dei in incarnatione. Marcellus enim ex Eusebio hunc locum, faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, de Patre & Filio sic loquentibus intelligit. 5. Dixerat Marcellus Verbum esse imaginem Dei antequam hominiseret, sed dixerat in sensu Apostoli, qui in epist. ad Hebr. cap. 1. dicit etiam Filium Dei esse ejus imaginem : at si Marcellus in sensu absoluto dixerat Verbum esse imaginem Dei tantum apud incarnationem, inter Anomisos com-

putaretur, quod nemo de eo ausus est dicere. 6. Redarguit eum Eusebius, quod dixerit Deum trinominalem; addo, quod etiam eum reprehendat eo quod dixerit trispersonalem : quę reprehensio ab Ariatorum fautore solum esse poterat. Neque vero plus urget quod addidit Eusebius; Marcellum dixisse Verbum ingenitum, ea enim locutione usus est, ut e diametro Ariani opponeretur, qui ly. *genitum*, factum intelligebant.

Quod si ajunt quidam Marcelli discipulos de hęresi accusatos fuisse; respondeo leve esse argumentum, in sua enim fidei formula non veluti pœnitentes, sed tanquam prudentes in fide loquuntur hoc modo : " Neque enim censemus alium esse Filium, alium esse Verbum, ut quidam nos sentire mentiti sunt. " Igitur Marcellus nec in se, nec in suis discipulis, culpandus videtur.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Marcellus Ancyrannus bene censuit de divinitate Verbi.

PRIMO : Marcellus apud Epiphaniū hęr. 72. clare Verbi divinitatem confitetur his verbis : " Sacris litteris inhęrens; ait Marcellus, credo unum esse Deum, & unigenitum ejus Filium Verbum, qui cum Patre semper exisit. " &c. In eadem confessione ait Verbum esse ipsam Dei virtutem, ejus sapientiam, proprium Filium. Immo Anathema pronuntiat ei qui dixerit, aut Verbum, aut Spiritum sanctum esse Patris partem.

Secundo : Con. Sardi. in epist. Synod. Marcellum, ut fidei Nicęnæ tenacem & confessorem pronuntiat.

Tertio : Sum addunt fidei Marcelli calculum Julius I. apud Ath. Apol. 2. Ipse Athanasius in sua ad solitarios epistola.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM

ET DILUCIDATIONUM.

PRIMO : Verum est S. Basilium & quosdam alios Marcello labem hęreticos inungere, sed luce clarius apparet, eos errore facti detentos fuisse.

Secundo : Parum urget quod ipse Eusebius Cæsariensis Marcellum hęresis insimulat, quippe qui odio eum haberet, eo quod

quod ipsum Marcellus propter haresum Arianam infectaretur.

Tertio : nec sequitur Marcellum fidem consubstantialitatis Verbi temerasse, cum Deum modo trinominalem, modo tripersonalem appellat, namque Verbo trinominalem & tripersonalem tres intelligit hypostasies, quod Ariani abnucebant.

PUNCTUM DECIMUM.

Utrum Liberius Papa Verbi consubstantialitatem abnegaverit?

Ne copia materiae pariat obscuritatem, tria prius enucleanda sunt : videlicet de formulis Sirmienibus : alterum de voce hoc est, consubstantiale : tertium denique de altera voce *homoeous* seu simile. Unde sit

§. I.

De formulis Sirmienibus, & occasione data, prius de quibusdam aliis a Semiarianis juris publici factis Antiochie.

Quoniam controversetur inter Historicos de perseverantia in fide Papae Liberii, operae pretium est hic texere varias Semiarianorum fidei professiones, ut magis elucescat, qui ex eis subscrisperit Liberius, unde immaculatam ejus fidem absque negotio defendamus.

Anno circiter 347. quatuor fidei formulae Semiarianorum in primo eorum Concilio Antiocheno in Eucenensis congregato, Julio I. summo Pontifice, apparuerunt : quod quidem Concilium anno 347. adunatum est, in quo non sine magna injustitia S. Athanasius expoliatus ingenuit : omnes tamen formulae, excepto quod vox *consubstantialitatis* reticebatur, nihil nisi catholicum respiciunt.

Es vero, in prima sic loquuntur Episcopi : Nos neque sumus Arij. sectatores . . . Neque aliam fidem, quam quae ab initio divulgata sit, recipimus : Sed cum in fidem ejus studiose inquirere, eamque accurate expendere niteremur, Arium potius ad nos revertentem admisimus, quam ejus opinionis sumus ipsi obsecuti . . . nam nos ab initio, didicimus, in unum Deum totius universitatis, omnium rerum, quae tum mente tum sensu percipiuntur, opificem & curatorem credere, & in unum Fi-

lium Dei unigenitum, qui fuit ante omnia saecula, & una cum Patre, qui eum genuerat, extitit : per quem omnia visibilia & invisibilia facta sunt, ac Deus in saecula permanens.

In secunda haec habentur & quidem expressius pro Verbi divinitate : Deum de Deo, totum ex toto, solum ex solo, perfectum ex perfecto . . . In tertia sic legitur : Et in Filium ejus unigenitum, Deum, Verbum, potentiam, sapientiam, Dominum nostrum Jesum Christum, per quem omnia eum, quae genitum esse ex Patre & ante saecula, Deum perfectum ex Deo perfectum. . . Baron. ad ann. 347. . . In quarta denique sic loquuntur Praefules de Filio Dei : Deum ex Deo, lumen de lumine, per quem omnia facta sunt . . . eundemque Verbum esse, sapientiam, virtutem, vitam & veram lucem.

Iidem alterum Concilium eodem in loco congregare anno 344. claves Ecclesiae tenente eodem Julio : Sed eorum fidei professio non parum circa divinitatem Verbi ambigua videtur : Sic tamen de Filio Dei loquuntur : Non enim recentem dignitatem assumpsit Christus, sed ab initio eum Patri per omnia similem credimus. . . Et in hoc discrepat ab Aecianis, qui Filium Dei non sine magna contumelia per omnia Patri similem esse abnegabant.

De triplici fidei professione Sirmica.

Primum edidere Semiariani in Concilio Sirmii adunato anno 357. & graece scripta apparuit. Altera ab Arianis anno 357. data est : Tertia vero a Semiarianis anno 359. sic refert Baronius ad illos annos : Ita scribit Petavius in notis ad Epiphanium : Ita Valesius in notis ad Sozomenum : Ita Tilmundus lib. 4. Historiae Ecclesiasticae, cap. 14. & alii. Primum commemorat sanctus Athanasius libro de Synodis : ibidem & duo posteriores eodem idiomate refert. Prima ab Orientalibus Episcopis in Concilio adversus Photinum, Sabellium, & Paulum Samosatenum adunato fuit composita : In ea Praefules nomen *consubstantialitatis* reticent : & Arij errorem aperte non damnant, ita tamen de Filio Dei essantur.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, & in primogenitum ejus

„ ejus Filium Dominum nostrum Jesum
 „ Christum ante omnia secula ex Patre
 „ genitum, ex Deo lumen de lumine per
 „ quem omnia in cælis & in terra facta
 „ sunt, tam visibilia quam invisibilia,
 „ eundemque Verbum esse & sapientiam,
 „ lucem veram & vitam. Eos porro qui
 „ dicunt, ex non ente, aut ex alio sub-
 „ sistente, & non ex Deo Filium existisse,
 „ se, aut quod tempus, aut ætas fuit,
 „ quando ille non erat, alienos a se cen-
 „ set sancta & Catholica Ecclesia . . . Si
 „ quis dilatatum essentiam, Filium effi-
 „ cere dicat, aut dilatationem in substan-
 „ tia Dei Filium nomet, anathema esto.
 „ Si quis merum hominem ex Maria in-
 „ tum esse dicat, anathema esto . . . Si
 „ quis voluntate Dei Filium Dei ita ex-
 „ titisse dicat, ut aliquid conditum, ana-
 „ thema esto. Si quis Christum Deum, Fi-
 „ lium Dei ante secula, administrumque
 „ ad universitatis opificium fuisse neget;
 „ sed ex quo tempore ex Maria genitus
 „ est, Christum & Filium appellatum fuis-
 „ se, & principium suæ deitatis tum ac-
 „ cepisse dicat, anathema esto.

Eo loci Præfules agnoscunt Dei sapien-
 tiam & lucem; agnoscunt Filium Dei non
 dilatatione seu effusione substantiæ Patris,
 atque participatione per gratiam Deum
 esse, sed per simplicem & entitativam
 emanationem: in quo quidem sensu Ter-
 tullianus dixit divinitatem non suscipere
 gradum juxta majus & minus; agnoscunt
 Christum non purum hominem, sed Fi-
 lium Dei, non voluntate & libere sicut
 aliquid conditum & factum, sed necessa-
 rio a Deo Patre procedere: agnoscunt qui-
 dem & ministrum in creatione, sed im-
 proprie, & in eodem sensu quo Patres pri-
 morum sæculorum vocant Verbum: Si qui-
 dem anathematizant eos qui dixerint Ver-
 bum suæ deitatis principium accipere,
 cum in utero beatissimæ Virginis incarna-
 tum est, & sic Filium naturalem & non
 adoptivum profitentur, adeoque & Patri
 consubstantiali.

Idcirco Patres multi istud tulere de hac
 formula judicium. S. Hilarius lib. de Syn-
 nodis eam veluti catholicam habet: simi-
 liter & Philastrius de hæresibus capite 65.
 qui illius Auctores sanctos vocat: Vigilius
 Tapfenius Synodum, in qua promulgata
 est, totius Orientis catholico nomine cele-
 brat libro 5. contra Eutychem.

Secunda formula anno 357. edita est a
 nonnullis Episcopis Occidentibus, inpri-

mis ab Ursacio, Valente, Germanio
 & Potamio. A sancto Athanasio rejicitur
 libro de Synodis Ariminii & Seleuciæ:
 Eam quoque procul facit S. Hilarius li-
 bro de Synodis, & apud eum hanc habet
 inscriptionem: „ Exemplum blasphemiz
 „ apud Sirmium per Osum & Potamium
 „ conscriptæ. „ Revera quidem tot &
 „ tantis repleta est impietatibus, ut Semi-
 „ riani Præfules, videlicet Basilii Ancyra-
 „ nus, & alii in Concilio Ancyrano eam
 „ abnegaverint: namque in ea habetur Fi-
 „ lium Dei non esse Patri & consubstantia-
 „ lem, & similem: „ Nulli vero ambi-
 „ guum, inquit, Patrem majorem es-
 „ se: neque est quod quisquam dubitet,
 „ Patrem honore, dignitate, deitate,
 „ atque adeo ipso nomine paterno majo-
 „ rem esse . . . Filium vero Patri, cum
 „ omnibus quæ illi Pater subjecit, subje-
 „ ctum esse.

Tertia formula de Filio Dei hæc habet:
 „ Natum impassibiliter ex Deo, solum ex
 „ solo Patrem, Deum de Deo, similem
 „ Patri suo qui ipsum genuit, cujus se-
 „ cundum, Scripturas generationem ne-
 „ mo novit, nisi solus qui eum genuit
 „ Pater.

Sanctus Athanasius illorum Episcoporum
 exagitat temeritatem, ea ductus ratione,
 quia tres aut quatuor adunati professione
 fidei ediderint: quod trecenti & octodecim
 Patres Nicæni non fecerunt, inquit libro
 de Synodis. Hæc formula vocem quidem
 substantiæ retinet, sed Filium Patri per
 omnia similem prædicat. Ibidem de ea sic
 loquitur ille Pater Præfulum referendo ver-
 ba: „ Vocabulum porro substantiæ, quia
 „ simplicius a Patribus positum est, & a
 „ populis ignoratur, & scandalum avert,
 „ eo quod in Scripturis non continentur,
 „ placuit ut de medio tolleretur, & nul-
 „ lam posthac de Dei substantia mentio-
 „ nem esse faciendam, eo quod sacræ Scri-
 „ pturæ nusquam meminere substantiæ Pa-
 „ tris & Filii; Filium autem Patri per
 „ omnia similem dicitur, quemadmodum
 „ sacræ Scripturæ dicunt & docent. „
 Hæc sunt istius formulæ verba.

*Synopsis eorum quæ in hoc primo paragrapho
 continentur.*

PRIMO: Semiariani quatuor fidei formu-
 las in Concilio Antiocheno anno 341. de-
 derunt, quas S. Hilarius fidem temporum
 non sine fundamento appellat: nam & si-
 cent

lent *Ο'μωσιον* & varios ad nutum possunt subire sensus.

Secundo : Præter istas tres Sirmicæ apparuerunt, prima quidem ann. 351. & laudatur ab Hilario, tamen enim reticet mum, habet tamen sensum obivium *Ο'μωσιον* : secunda ann. 357. est blasphemias adversus Verbum divinum referta : tertia ann. 359. potest benignam subire interpretationem, sed jejune Verbum patri similem profert.

S. I I.

De vocabulo *Ο'μωσιον*.

QUIA vero non semel malæ fidei homines fidei dogmata reficere verbis doli- sis ausi sunt, Ecclesia æquum duxit quibusdam uti terminis ad occudendum omni errori effugium; quos tamen quibusdam calumniis evacuare tentarunt. Ita se gessere Ariani, qui quandoque Verbum creaturam esse prædicabant; quandoque etiam juxta temporum varietatem, & ut Ecclesiæ anathemata declinarent verbis ambiguis suos simulabant errores : quocirca non remaneret evadendi aditus, vox *Ο'μωσιον* ad significandam Verbi divinitatem celebrata est : quia tamen non invenitur quoad syllabas in Scripturis sacris, Hæretici versipelles eam rejecerunt. Hinc queritur utrum rite apposita in symbolo pro verbi divinitate explicanda. Pro cuius resolutione sit

CONCLUSIO.

Rite apposita est vox *Ο'μωσιον* symbolo.

Probatur rationibus Theologicis.

PRIMA : Illud rite appositum est vocabulum symbolo, quod clarissime explicat Verbi divinitatem, tum in veteri, tum in novo Testamento celebratam; quæque vox consequenter continetur in Scripturis quoad substantiam : Atqui res sic se habet : Ergo &c. Major pater, cum voces adhibeantur ad significandum & ad explicandum : Probatur minor quod utramque partem. Primo quidem divinitas Verbi prædicatur in veteri Testamento juxta illud Isaïæ adagium cap. 6. *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth* : Deus ter dicitur sanctus : Ecce Trinitas : Et tamen non in plurali, sed in singulari

Deus proclamatur Dominus, hoc est, tres sunt Sancti, scilicet Pater, & Filius & Spiritus; ita tamen ut tres personæ sint unus Dominus. Concinit novum Testamentum, maxime illud Joannis 1. cap. 5. versu 7. *Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt*. Ecce unitas in Trinitate clare admodum propolita. Altera minoris pars, nimirum quod vox *Ο'μωσιον* æquivalenter in divinis exprimat Scripturis, liquet, cum nihil præter Trinitatem personarum in unitate exprimat, maxime vero unitatem in natura, quæ intercedit inter Filium & Patrem, quamque non obscure indigat ipse Christus Joannis 10. his verbis : *Ego & Pater unum sumus*.

Secunda ratio hæc est. Ecclesia est infallibilis, & ipso Spiritu sancto edocta tum ut credenda proponat, tum ut eadem explicet & propugnet adversus malignantes : sed vel ipsa Ecclesia addidit Symbolo ad explicandam Verbi divinitatem *Ο'μωσιον*. Igitur non absque temeritate animo irreverenti & contradicenti hanc aliquis rejiceret vocem. Quod autem ipsam Ecclesiam pro usu hujusce vocis habeamus magistratam, audi, benevole Lector, Patres Concilii Nicæni, dicentes : *Credo in unum Deum Patrem . . . & in unum Dominum Jesum Christum . . . consubstantialem Patri per quem omnia facta sunt*.

Audi Synodum Parisiensem quæ in epistola Synodica anno 362. conscripta, quæque apud sanctum Hilarium legitur in fragmentis, in qua quidem sic loquuntur, "*Ο'μωσιον* sermonem ad veram & legitimam ex Deo Patre unigeniti Dei divinitatem sumus amplexi." Ergo &c.

Tertia sic proponitur : Illa vox prædicta non sine fundamento a Patribus Nicænis instituta est, qua seclusa, vix Hæreticorum cavillos perturbare & præpedire poterat Ecclesia : Atqui, ista omnia voce, difficile admodum erat frangere Ariatorum iniquitatem, maxime vero illos distinguere, & a Fidelibus secernere. Ergo &c. Non unum est Patrum testimonium ad probandam minorem.

S. Athanasius agmen ipse ducet. In epistola de Nicænæ Synodi contra Arianos decretis pag. 415. sic loquitur : "*Ista quidem eatenus suslinebant Eusebiani, nihil ausi contradicere, ob probum quod in dictis suis reitatis passi erant; sed ita tamen ut deprehenderentur inter sese*"

„bi invicem applaudere, quasi illud simili
 „esse & in eo esse, & ejus potentiam
 „esse, communia Filio nobiscum essent;
 „neque obflare quidquam quominus no-
 „bis ea ipsa quoque adaptarentur, eo
 „quod de similitudine nostra cum Deo
 „scriptum habeatur, hominem esse &
 „imaginem & gloriam Dei. . . Cæterum
 „Episcopi considerata illorum hypocrisis
 „& vafritie, ipsi quoque necessitate co-
 „acti sunt sententiam earum rerum ex Scri-
 „pturis colligere, & quæ prius dixerant,
 „apertioribus verbis repetere & scribere
 „Filium consubstantialium esse Patri, ut
 „non solum similem similitudine, sed eum-
 „dem ea voce, qua esse ex Patre dicitur,
 „significarent; atque aliam Filii si-
 „militudinem & inconvertibilitatem de-
 „clararent, diversamque ab ea, quæ in
 „nobis est, imitationem quam ex virtu-
 „te per observationem mandatorum con-
 „sequimur.

Eo loci S. Athanasius reddit rationem
 Patres Nicæni ad significandam Verbi di-
 vinitatem, vocem *ὁμοῦσιν* adoptaverint,
 eo quod voce *ὁμοῦσιν* abuterentur Ariani,
 quippe qui Filium similem quidem
 Patri prædicarent, sed quo sensu? Intel-
 ligite, ex similitudine quæ creaturæ Deo
 similes dicuntur. Quocirca ne remanerent
 in ore blasphæmantium redargutiones,
 æquum duxere Patres Synodici apponere
ὁμοῦσιν.

Non injucundum erit de eodem momen-
 to audire S. Hilarium qui libro de Syno-
 do revincit Arianos eo quod rejicerent
 verbum *consubstantialia*: „Inane est, in-
 „quit, calumniam verbi pertinere, ubi
 „ubi res ipsa, cujus verbum est, non ha-
 „beat difficultatem. Displicet cuiquam
 „in Synodo Nicæna *ὁμοῦσιν* esse susce-
 „ptum; hoc si displicet, necesse est pla-
 „ceat, quod ab Ariano est negatum. Ne-
 „gatum enim idcirco est *ὁμοῦσιν*, ne ex
 „substantialia Dei Patris Dei Filius natus,
 „sed secundum creaturas ex nihilo con-
 „ditus prædicaretur.

*Suo calculo eandem muniunt vocem cæ-
 teri Patres, in primis S. Epiphanius hæ-
 resi 69. Ambrosius libro 3. de fide cap. 7.*
 Augustinus libro contra sermonem Arianorum.
 His adde Marium Victorinum
 qui sub Constantino Imperatore floruit: il-
 le lib. 2. adversus Arium non una ratio-
 nem probat verbi *ὁμοῦσιν* convenientiam,
 ne dicam necessitatem; deinde librum sic
 concludit: „*Ὁμοῦσιν* vero magis ac ma-

„gis teneatur, scribatur, dicatur, tra-
 „detur, in Ecclesiis omnibus, prædica-
 „tur. Hæc enim fides apud Nicæam,
 „hæc fides Apostolorum, hæc fides ca-
 „tholica; hinc Ariani; hinc Hæretici vin-
 „cuntur universi. „

Solvuntur objecta.

OBJICIUNT Heterodoxi: Illa vox
 non est admittenda, quæ in Scripturis sa-
 cris nusquam reperitur: Atqui *ὁμοῦσιν*
 ubique deest in sanctis Scripturis: Ergo
 &c.

Respondet distinguendo majorem, si non
 sit æquivalenter, concedo: sin minus, ne-
 go. Et sic distincta minore, nego conse-
 quentiam. Solutio est divi Athanasii qui
 libro de decretis Synodi Nicæne objectio-
 nem præoccupat his verbis: „Quod si
 „rursus, quia voces istæ in Scripturis so-
 „lemnes non sint, obmurmurationes fa-
 „ciant, æquum profecto est, ut ea de
 „causa ipsi potissimum rejiciantur. . .
 „sed tamen cognoscat, quisquis est stu-
 „diosioris animi, his voces tametsi in
 „Scripturis non reperiuntur, habere ta-
 „men eas eam sententiam quam Scriptu-
 „ræ volunt. „

S. Gregorius Nazianzenus oratione 49.
 facit utique satis objectioni: „Si, inquit,
 „dicit mihi *homousion* quod est unius essen-
 „tiæ nomen, ob hoc nominari non opor-
 „tere, quia in Scripturis divinis non con-
 „tineatur: Quæro autem, o homo! qui
 „hoc prohibes, utrum ideo nominari non
 „debeat, quia scriptum non est, an quia
 „credi ita non licet. Quod si ita creden-
 „dum est, cur non ita profitendum?
 „Aut si ideo nominandum non est, quia
 „nec ita credendum; obtrinit Arianae la-
 „bis assertio. . . frustra times, o homo?
 „proferi quod credis: aut frustra cre-
 „dis, si ita non proferis, & merito hæ-
 „reticus denotaris. „

Institans: Illa vox nova atque inaudita
 ad Nicænum usque Concilium fuerat: Igitur
 ne quidem implicite in divinis continetur
 Scripturis: alias non inaudita censeretur.

Respondet sicut prius: est nova quoad syl-
 labas, transeat: quod sensum, nego ante-
 cedens & consequentiam. Neque vero
 semel adumbratur in Scripturis maxime
 Philippensium 2. ubi Apostolus de Christo
 sic loquitur: *Qui cum in forma Dei esset,*
non rapinam arbitratus est esse se æqualem
Deo.

Deo. (In forma) hoc est, in natura Dei esset; ex qua sententia concludit S. Paulus: *Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*. Quod quidem non iustum foret, si Verbum incarnatum exstitisse Deo æquale formi accidentali, & per gratiam creatum, &c.

Quid plura adiciam? Vox *ingenitus* in Scripturis quoad syllabas nulum reperies; & tamen nonnunquam sancti Doctores illam Patri tribuunt, ut denotent eum esse principium non de principio, quandoque etiam, & Filio; ut significant non esse factum & meram creaturam. In utroque sensu eum usurpat Sanctus Athanasius lib. de Synodis Arimini & Seleuciæ his verbis. " Inter has agitur significationes, si quis ad priorem significationem respiciens, cum id denotatur, quod auctore sui careat, atque eo modo Filium non esse ingentum dixerit, nequaquam ille culpaverit alium, qui cum Filium neque creaturam, neque opus esse, dicat eum ingentum esse: uterque enim suum scopum spectans, recte locutus est."

Dixi ad solutionem antecedentis transeat: namque falsum est vocem *homousion* non fuisse ante Concilium Nicænum usurpatam, quandoquidem, teste S. Athanasio lib. de decretis huiusce Synodi, & Theognostus, & Dionysius Alexandrinus, immo & Romanus summus Pontifex ante Concilii adunationem hanc ipsam vocem usurparunt, dicendo: " Filium ex Patris substantia productum & Patri consubstantialem. " Et rursus Dionysius Alexandrinus in Epistola ad Paulum Samosatenum ait: Consubstantialiæm dici Filium Patri ab antiquis &c.

Urgens. Vox, quæ rejicitur a Conciliis, non potest admitti veluti sacre Scripturæ sæctus ad explicationem divinitatis Verbi: Atqui Concilium Antiochenum illam rejicit. Ergo &c.

Respondeo distinguendo minorem: Concilium Antiochenum illam vocem rejicit in sensu opposito Paulo Samosateno, concedo: in sensu catholico, nego. Dictum est supra Paulum lex consubstantialitate personarum conclusisse aut unicum esse in Deo personam, aut si plures, jam ipsi esse in natura etiam distinctas ad modum rerum corporearum. Solutio est divi Athanasii lib. de Synodis Arimini & Seleuciæ; nec non & S. Hilarii lib. de Synodis sub finem, ubi respondens objectioni sic loquitur: " Damnemus in commune vicio-

sam intelligentiam: non auferamus filii dei securitatem. Synodo Samosatena subscribendum putas, ne secundum Samosatenum intelligentiam quisquam sibi usurperet? *Respondeo*: Subscribamus & Nicæna Synodo ne *homoousion* improbet Ariani."

Persistunt: Ratio qua ducti sunt Patres in Concilio Antiocheno rescindere vocem *homoousion*, eadem & erat tempore Concilii Nicæni quandoquidem plures Pauli Samosateni tunc aderant discipuli, cum ipsi Patres canone 19. mentionem de eis faciant & collatum ab eis rejiciant Baptismum. Ergo &c.

Respondeo distinguendo: Et ratio ulterior coegit Patres Nicænos resiliere *homoousion*, concedo: & nulla erat, nego. Non diffitemur Pauli discipulos Ecclesiam vel ipso tempore Concilii Nicæni adhuc exagitasse, & ideo Patres iterato anathemate eatens eos percuferunt, quatenus illorum Baptisma vacuum declararunt, quippequi baptizarent in nomine Filii minoris, in quo cum Ariani conveniebant: Sed cum ex altera parte, scilicet quoad distinctionem personarum confutati manerent, Ariani vero non distinctionem Verbi a Patre, sed consubstantialitatem aperte totis viribus impugnaret (hæresim quam Episcopi Ariani non pauci involucris obtegebant) operæ pretium fuit ad illos obediendos simul & perfrigendos, uti verbo *homoousion*.

Replicant: Ariani fuerant quoque in duobus Conciliis Alexandrinis anathemate percussi. Igitur non opus erat adversus eos iterum atque iterum insurgere per vocem *homoousion*.

Respondeo distinguendo: Et absolutis Concilii allatis, invalerebant Ariani, concedo: Et tunc non exardesceret controversia, nego. Arius rametis damnatus multos sibi devinxerat Episcopos: hinc in apertum erupit incendium ejus hæresis ideo compescenda erat Concilio Oecumenico. Quia vero Arianismi fautores, ut declinarent Ecclesiæ anathemata, Verbum cum frute parata dicebant Patri simile, necesse fuit idem per *homoousion* exprimere.

Insistunt: qui post Nicænum, omisso *homoousion*, retinuerunt *homoion*, non habiti sunt ut Hæretici. Igitur absque fundamento Patres Nicæni sub anathemate interminatione præceperunt subscribi *homoousion*.

Respondeo distinguendo, qui retinuerunt solum

solummodo *homo* corde perfecto, non fuerunt Hæretici, concedo: omnis quibusdam conditionibus, nego. Illæ erant secundum Athanasium, ut admitterent decreta Nicæna: juxta Hilarium dicerent Verbum simile in identitate, & secundum Basilium *ὁμοούσιον* citra varietatem crederent, sed *ὁμοούσιον* in sensu obvio, & absque explicatione fidem consubstantialitatis Verbi continebat; hinc licet extra-Concilium non fuerit absolute necessarium, tunc in Concilio: quod regulam fidei condere debebat adversus Arianam perfidiam; Porro neminem latet canonem dogma complectentem verbis ita expressis fieri debere, ut non relinquatur aut ambigendi aut tergiversandi locus.

Reponunt, S. Athanasius in suo symbolo filiet *ὁμοούσιον*: filiet & Cyrillus Hierosolymitanus in suis Catechesibus, in quibus fidem pro rudioribus explicat & explanat. Igitur vox illa erat prorsus inutilis.

Respondet 1. S. Athanasium filiet etiam *ὁμοούσιον*, & nonnisi implicate istam sicut & alteram vocem commemorare.

Respondet 2. distinguendo: S. Athanasius filiet *ὁμοούσιον*, ex eo quod Verbi consubstantialitas erat fusiori stilo explicanda, concedo: ex eo quod vox foret inutilis, nego. In Symbolis fides quoad omnes articulos clare explicatur. Sic consubstantialitatis dogma sanctus Præsul explanavit, dicendo: *Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus sanctus; increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus sanctus; immensus Pater &c.*

Ad S. Cyrillum Hierosolymitanum dico illam siluisse vocem propter duo, ut jam dictum est: Primo, quia inde Ariani sumebant accusare Catholicos de Sabellianismo. Secundo, ex eo quod propter novitatem vocis multi a suscipiendo Baptismo deterrebantur.

Obstrepunt iterum: vox ambigua, quæque scandalum parit, procul facienda est: Sed talis naturæ *ὁμοούσιον* tunc temporis erat. Igitur velut inutilis rescindenda erat; maxime cum fides Ecclesiæ per vocem *ὁμοούσιον* sufficeret explicaretur.

Respondet distinguendo minorem: vox *ὁμοούσιον* exposita pariebat scandalum, nego: non insufficienter exposita, subdistinguo: erat petra scandalii simplicibus & Hæreticis, concedo: Catholicis, nego. Solutio est Theodoret qui lib. 1. hist. Ecclesiast. cap. 12. sic loquitur: "Fatebatur illi ex substantia idem significare ex

Patre esse, non tamen partem Patris esse... Eodem modo etiam illud, Filium Patri consubstantialem esse, ratione & exquisitum est & probatum, non more corporeo debere intelligi. neque quidquam habere simile cum mortalibus animantibus: nam neque divisione substantiæ, neque defectione, sed nec affectione ulla, mutationeve paternæ essentia & facultatis posse constare, ingentem enim Patris naturam ab his omnibus prorsus alienam esse."

Ad probationem, nego inutilem fuisse vocem *homousion*, tunc temporis, ingravescente hæresi Ariana, fidem sufficienter explicatam extitisse per vocabulum *homousion*, quandoquidem Eusebiani, ut dictum est, teste D. Athanasio episcopo de Nicænæ Synodi decretis, in pravum deorquebant sensum *homousion*: Non distinguit tamen Verbi consubstantialitatem apprimè illa voce exponi, dicendo Verbum esse Patri per omnia simile: Sed dubio procul adhuc melius per *homousion*.

SYNOPSIS PROBATIONUM,

Vox ὁμοούσιον ad explicandam Verbi divinitatem Symbolo Nicæno recte appposita est.

PRIMO QUIDEM, quia citra tergiversationem importat substantiam Filii esse indivisibilem a substantia Patris.

Secundo, quia inest Ecclesiæ potestas assumendi verba quæ ad explicandam fidem obtinent principatum; cum enim Ariani Verbum mente veripelli simile Patri dicerent, compulsi sunt Patres Nicæni, inquit S. Athanasius episcopo de Synod. Nic. decretis, Verbo *consubstantialis* uti, ut non remaneret fidei adversariis effugiendi locus.

Tertio, S. Hilarius L. de Syn. Epiphanius hæret. 69. Ambrosius lib. 3. de fide cap. 7. & alii Patres, & post ipsos universis Ecclesiæ traditione perpetua colit hoc vocabulum ad explicandam Verbi cum patre consubstantialitatem.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET REPPONSIONUM.

PRIMO: Incassum opponunt Heterodoxi vocem laudatam in Scriptura sacra non reperiri. Est quoad syllabas, sed quoad

quod substantiam dubio procul legitur, maxime Phil. 2. ubi Christus dicitur Patri equalis.

Secundo : Nec magis proficiunt dicentes vocem a Concilio Antiocheno rejici ; sed quo sensu ? Nisi in sensu Sabellianorum, qui ex consubstantialitate trium personarum, totidem concludebant esse Deos : quam quidem abyssum ut vitarent, in alteram impeerunt, asserentes unicam esse in divinis personam.

Tertio : Vocem ambiguum & uti scandalum inducentem prædicant : Sed quo animo hæc disseminabant Ariani, nisi quia non remanebant in eis vi vocabuli in ore redargutiones ?

§. III.

Utrum vox ὁμοούσιον statim post Nicænam Synodum fuerit in usu ?

Vox ὁμοούσιον quod redditur latine, *similis*, nonnullas movit in Ecclesia tragœdias, aliis ad significandam Verbi divinitatem sufficere propugnantibus, aliis e contra, minus virum habere proclamantibus : ut autem hæc controversia admissim dirimitur, duo impræsentiarum enucleanda veniunt : alterum de necessitate ὁμοούσιον : alterum vero de sufficientia ὁμοούσιον ad fidei explicationem ; unde primum momentum in articulo præsentis & speciali tractare juvat. Alterum in subsequenti explicabimus.

CONCLUSIO.

Ὀμοούσιον non fuit vox necessaria necessitate absoluta immediate post completam Nicænam Synodum ad explicationem fidei, ita ut apud omnes Catholicos fuerit tunc in usu.

Probatnr multis argumentis.

PRIMO quidem ex Concilio Antiocheno, quod œconomiz causa illam siluerat vocem, ea ductum ratione quod Sabelliani ex consubstantialitate personarum divinarum, earundem inter se distinctionem realem exfussare atque tentare molirentur : Igitur non ab simili ratione potuit Ecclesia permittere ad tempus *homousion* omissionem ; & hoc variis motivis : Primo quidem ex eo quod illud vocabulum, propter novitatem quoad syllab-

as, non paucos conturbaret : Secundo, quia inde Ariani sumebant argumentum Catholicos ut Sabellianos & prædicare & habere : Ergo &c.

Idem colligitur ex Synodo Parisiensi anno 362. adunata ; namque Patres in epistola Synodica ad Episcopos Orientales multa de utroque vocabulo & *homousion* & *homoousion* differunt : tum subnotant *homousion* non fuisse semper in usu, deinde vero ejusdem vocabuli applicationem celebrant : tertio loco similitudinem in natura non abnegant : " Plures numero, *inquunt*, qui aut Arimini, aut Nicææ adfuerunt, sub auctoritate vestri nominis tad usque silentium sunt coacti ; quod Verbum a vobis quondam contra Ariomanitarum hæresim inventum, a nobis semper sancte fideiiterque susceptum est. " Eo loci agnoscunt Galliani Præfules, Patres tum Sirmienfes, tum etiam Nicænos quandoque omisfisse *homousion* ; deinde hæc subjungunt de Verbo : " Et quia ex ipso esset, ut ex patre filius, ut ex Deo Deus, ut ex virtute virtus, ut ex spiritu spiritus, ut lumen ex lumine ; similitudinem quoque ejus ad Deum Patrem non inviti audientes, quippe cum imago invisibilis Dei sit, sed eam solum similitudinem dignam ad Patrem intelligentes, quæ veri Dei sit ad Deum verum : ita ut non unio divinitatis, sed unitas investigatur : quia unio sit singularis, unitas vero secundum nativitatís veritatem plenitudo nascentis sit : maxime cum Dominus noster Jesus Christus ad discipulos suos sit professus dicens : *Ego & Pater unum sumus* : quo non solum charitatem quæ ad Patrem est, sed & divinitatem, quæ Dei ex Deo est, significat, secundum illud : *Qui me videt, videt & Patrem*. " Quibus verbis non abiecit Concilium similitudinem quæ est & specifict, & substantialis, quæquæ Filium ejusdem cum Patre naturæ necessario existere significat.

Secundo, eadem veritas propugnatorum habet vel ipsum Athanasium qui adfuit Concilio Nicæno. Ille enim post elapsum Concilium, in libro quem de Synodis conscripsit, testatur se habere ut contrares eos, qui, omisso *homousio* ponebant *homoousion*. Igitur primi vox completa Synodo Nicæna, non erat absolute necessaria ad fidei explicationem : Sic loquitur sanctus Doctor loco citato pag. 705. " Adversus autem eos qui omnia Synodi

„ scri-

scripta recipiunt, de solo autem consubstantiali ambigunt, non ut adversus inimicos affici nos deest: neque enim veluti adversus Ariomanitas, aut quasi bellum gesturi Patribus contradicimus, sed veluti fratres cum fratribus disceptamus, ut cum quibus nobis eadem sit sententia, controversia autem de verbis. Nam cum probeantur Filium ex Patris substantia, & non ex alia substantia esse, nec creaturam eum, nec opus existere, sed genitum & naturalem Patris factum, & aeternaliter cum Patre esse, cum ejus & ratio & sapientia sit, non longe absumt a recipiendo consubstantiali. Talis est Basilus ex Ancyra in scriptis suis de fide. Ecce palam S. Athanasius proclamat illos esse Catholicos, qui Verbum Patri simile confitentur, nec eos a fide Nicenae discedere, modo Concilii fuscipiant definitiones. Quid plura adiciam? In Symbolo quod beato tribuitur Athanasio tota sanctissimae Trinitatis fides explicatur, & tamen *substantia* sileatur. Ergo &c.

Non dissentit sanctus Hilarius qui omittebat vocem *substantialem*, excusatos habet, eo ipso quod Filium per omnia Patri similem asserent. In libro de Synodis ait: Caret igitur, fratres, similitudo naturae contumeliae suspitione. Nec potest videri Filius idcirco in proprietate paternae naturae non esse, quia similis est; cum similitudo nulla sit, nisi ex aequalitate naturae: aequalitas autem naturae non potest esse, nisi una sit, una vero non personae unitate, sed generis. Haec fides pia est, haec conscientia religiosa, hic salutaris sermo est, unum substantiam Patris & Filii idcirco non negare, quia similis est; similem vero ob id predicare, qui unum sunt. Observes velim S. Hilarium excusatos habere eos qui, omisso *substantialem*, ponebant, quatenus simile idem sonat ac aequale: aequale vero unitatem in substantiam importat, quod quidem optimum dicit sanctus Doctor, qui certe post Nicenam Synodum scripsit.

Facundus Hermianensis Episcopus lib. 1. cap. 6. magnis effert laudibus sanctum Hilarium propter ejus in alios & humanitatem & caritatem, & sic de eo loquitur: "Illud est multo amplius, quod idem sanctus Hilarius aequae defendit Sirmienense Concilium, in cujus decretis dictum est, si quis est &c."

Rursus lib. 11. cap. 8. de eodem momento sic habet: "Fas non est omnino de tantae pietatis viris male sentire, qui ex semetipsis alios estimantes excusare studuerunt dicta majorum, & qualiter a se dici possint, taliter ab illis prolata & ab Ecclesia suscepta crediderunt, ut in ea permanerent Episcopi." Scilicet Sirmienenses: Ergo &c.

Tertio, his adde Theophanem qui in chronologia sanctum Cyrillum Hierosolymitanum ab omni erroris negotio vindicat, tametsi *Ομοιότητος* tacuisset: "Quod, inquit, consubstantialis vocem in Catechesibus continebat, oportebat. . . . Consistentibus *substantialis* vocem silere quae plurimos offendeat, & adversariorum controversis a sacro Baptismo multos deteritura erat. *Consubstantialis* autem notitiam tribus significationis vocibus clarius exprimere, quod a Cyrillo praestitum est. . . . His nempe ductus rationibus, ne scilicet adversariorum fidei controversiis & querelis plurimi a Baptismo fuscipiendo detererentur, sanctus Cyrillus aequum duxit omittere *Ομοιότητος*. Igitur statim post Nicenam Synodum vocabulum *Ομοιότητος* apud omnes etiam sanctos Episcopos non fuit in usu."

Quarto, celebre est pro eodem momento testimonium Marci Ephesini qui in Synodo Florentina Sessione 5. sic loquitur: "Post factam a prima Synodo fidei expositionem, transactis non paucis annis usque ad secundam, medio illo tempore diversis in locis a Provincialibus Conciliis factae sunt supra triginta expositiones, in quibus sublata illa voce *consubstantialis* reliqua sunt valde similia primae illi expositioni. . . . Claret cum habere sermonem de professionibus fidei Sennarianorum: neque vero hoc reprehendit Florentinum."

Quinto, denique illud eandem indicat veritatem quod per diu post Nicenam Synodum Ariani Catholicis consociati erant. Audiendus de hac re Theodoretus episcopus 122. "Nam & in magna Synodo Nicena, ait, suffragati quidem sunt Orthodoxis illis, qui Arii partium erant, & Apostolicae fidei expositioni manibus suis assensere: perrexerunt tamen veritati bellum inferre, quod ad Ecclesiae corpus dispergere & triginta quidem per annos inter se communicantes praestiterunt, tum qui Apostoli-

„cis dogmatibus inhærebant, tum qui „Arii blasphemiam laborabant.”
Quid plura? Eidem ex professo subscribunt sententiæ non ignoti nominis Theologi. Inprimis Petavius, tomo primo de Dogmatibus. Thomassinus dissert. 5. in Synodum Ariminensem. P. Alexander dissert. 15. quartæ sæculi. Vel ipsa ratio suffragatur, quæ in hac proponitur forma. Quoties emergit aliqua circa fidem controversia, maxime verò penes vocabula, ad pacem componendam, ne res in deterius abeant, nullus culpæ reus habetur, modo in substantia dogma salvetur; parum quippe refert idem uno aut altero exprimi vocabulo, modo alterutrum idem in re significet: Ecclesia enim non semel hac usæ est œconomia: Igitur ista potuit sententiam facere expresso, vel tacito consensu consubstantialitatem verbi modo per *Ὁμοιον*, modo per *Ὁμολογον* exprimi. Igitur non necesse absolute erat statim post completam Synodum Nicænam Filii divinitatem verbo *ὁμοιότητι* explanare.

Diluuntur objectiones.

OBJICIES: Concilium Nicænum *Ὁμολογον* vocem consecravit, ad exprimendam Verbi divinitatem, & sub pœna anathematis voluit recipi, ita ut renitentes exautoraverit; inter quos nonnulli præpertinacia etiam in exilium pulsæ sint: Igitur a Concilio completo nemini licitum erat a vocabulo *homousion* abstinere.

Respondeo distinguendo antecedens: & Patres vocem *homousion* incunctanter ab omnibus exegerunt propter vastitatem Arianorum, qui mente versipelli fidem divinitatis Verbi profitebantur, tum ut suum decretum esset regula fidei, concedo: Ita ut impossibilem non posset terminis æquivalentibus exprimi Verbi consubstantialitas, nego. Latum est discrimen inter ea quæ aditæ sunt a Patribus Nicænis, & a quibusdam aliis Episcopis decursu temporum: Ariani Præsules in Concilio omnia tentabant, ut fidem consubstantialitatis Verbi cum Patre evacuant, idcirco opus fuit decretum pro regula fidei verbis ita claris exprimere, ut vel minimum ab hoc dogmate discedere non foret locus: Unde nec mirum videri debet si quidam renitentes exautorati sint: sed absoluto Concilio, controversia mota est de verbo *homousion*.

quod quidem multas in Ecclesiâ movebat Tragedias; quibuldam dicentibus Verbum esse Scripturis sacris prorsus impervium, aliis vero propugnancibus *ὁμοιότητι* in sententiam Sabellii vultumare. Ne igitur fucato aliquo prætextu a fide Nicæna aliquis abscederet, ad tempus licitum non fuit, non sine œconomiz causa, verbis æquivalentibus consubstantialitatem Filii & exponere & profiteri.

Inflabis: Illud Verbum absque fidei periculo non potuit omitti, ut primum consecratum est a Patribus Nicænis ad fidem consubstantialitatis promittendam, quo omisso, ipsa non explicabatur fides: Atqui a definitione Concilii per aliud vocabulum non satis explicabatur fides de consubstantialitate Verbi; & probatur: Ex divo Athanasio qui in Epistola de Synodi Nicænz adversus Arianos decretis pag. 115. asserit *Ὁμολογον* adoptatum fuisse a Concilio ea potissimum ratione quod *homousion* ei et ad hoc significandum impar. Sic enim eo loci loquitur: „Illa quidem” eatenus sustinebant Eusebiani, nihil ausi „contradicere ob probum quod in dictis” „suis refutati passi erant: sed ita tamen” „ut deprehenderentur, inter sese missi” „tate, nutus conserse, oculisque sibi invicem applaudere, quasi illud, simile” „esse, & in eo esse & ejus potentiam communia filio nobiscum essent... Cæterum” „Episcopi considerata illorum hypocrisis & vastitatis, ipsi quoque necessitate” „coacti sunt sententiam earum rerum ex scripturis colligere, & quæ prius dixerant, apertioribus verbis reperere &” „scribere filium consubstantialem esse Patri.” „Ergo &c.

Respondeo negando minorem. Ad probationem distinguo: secluso *homousio* fides consubstantialitatis Verbi in periculum veniebat ipso Concilii tempore, concedo: in alio, nego. Inter Patres Synodicos Eusebius & quidam alii Arium excusatum habebant, nec damnationi ejus Thaleia: subscribere volebant; hinc corde Ariano non nisi *homousion* adoptabant, eo quod istam vocem in suos vana sensus detorqueere poterant: quocirca ne remaneret ad errorem aditus, *homousion* elegere Patres. Quia vero ab Arianis abnegaretur, ne regula fidei incallum fieret, sub excommunicationis interminatione coegerunt Patres Eusebianos subscribere consubstantialitati Verbi, & ipse Eusebius Cæsariensis ip. Epistola ad suos.

Diz-

Dioecesanus testatur suum addidisse calculum vocem *homouision*. Sed factio decreto fidei, in tuto permansit consubstantialitas: unde non mirum si postea licitum fuit quandoque uti verbo *homouision*, ea tamen conditione, ut eundem prorsus redderet sensum ac *homouision* definitione Concilii firmatum ac roboratum.

Auctoritas divi Athanasii in eodem prorsus sensu intelligenda est, cum in libro de Synodis pag. 705. veluti Fratres habeat eos qui omisso *Ομοιον*, *Ομοιον* substituant. "Adversus autem eos, inquit, qui omnia Synodi scripta recipiunt, de solo autem consubstantiali ambigunt, non ut adversus inimicos affici nos decet: neque enim adversus Ariomanitas, aut quasi bellum gesturi patribus contradicimus, sed veluti fratres cum fratribus disceptamus, ut cum nobis eadem sit sententia, controversia autem de verbis." &c.

Urgetur: Atqui sanctus Athanasius in ea versatus est sententia, ut crederet *Ομοιον* non posse unquam omitti: & probatur. Qui existimat, vocem *simile* non nisi alicujus per naturae participationem vel qualitatem aliquam accidentalem exprimere, dubio procul existimat solam vocem, *homouision* exponere Verbi divinitatem; quæ quidem in eo sita est, ut eandem & specie, & numero habeat cum Patre naturam: Atqui propugnat ille Pater libro de Synodis ubi sic effatur. Nam in substantiis non similitudo, sed identitas affirmari debet. Ac rursus: homo cani nequaquam similis dicitur, sed natura diversus. Quocirca quod est *homouision*, idest ejusdem naturæ, etiam *homouision* erit, idest consubstantialiale. Unde qui secundum substantiam simile dicit, participatione quadam simile esse definit. Nam simile, qualitas est quædam, quæ substantiæ advenit. Hoc vero factum rerum proprium est, quæ propter participationem fiunt similes Deo.

Eadem ductus ratione Marius Victorinus lib. 1. adversus Arium rejicit *homouision*, quinimmo Auctor libri de Filii divinitate inter opera sancti Ambrosii cap. 2. contendit non alium præ se ferre sensum vocem *simile*, quam aliquem non in natura, sed in qualitate parem cum altero existere. Ergo &c.

Respondeo primo, plurimos alios hunc assignere sensum voci *simile*, ut vel ipse Beatus Theol. Tom. II.

sam in natura identitatem denotet, maxime si ista apponatur clausula, (*per omnia similes*;) vel etiam si aliquis dicatur alteri similis omnino, lectura restrictione, & ut Basilii ait, asserendo simpliciter Verbum esse Patri simile, non addendo moraliter & per affectum, ut ponebant Ariani teste sancto Athanasio Episcopo de decretis Synodi Nicænæ, ubi illos sic revincit: "Ita tamen ut deprehenderentur inter se missitare. . . Quasi illud simile esse, & in eo esse, & ejus potentiam esse, communia filio nobiscum essent. . . . Eo quod de similitudine nostra cum Deo scriptum habeatur, hominem esse & imaginem, & gloriam Dei."

Respondeo secundo, negando subsumptum: Ad probationem distinguo majorem; si sanctus Athanasius omnino excluderet alium sensum, quo per vocem *simile*, intelligitur identitas substantiæ concedo: sin minus, nego. Et sic distincta minore, nego consequentiam. Ad secundam probationem, dico sanctum Doctorem perstringere Arianos qui rejicientes *homouision* adoptabant *homouision*, eo quod propter duplicem sensum, quem vox illa subire potest, a divinitate Verbi declinant ad nutum. Neque vero distinemur *homouision* in sensu obvio similitudinem participatam sapere; sed contendimus ipsam naturæ identitatem etiam exprimere, maxime cum ea voce utentes addunt Verbum esse *per omnia Patri simile*. Quod autem sanctus Athanasius hunc plane non rejiciat sensum, patet ex probationibus: namque lib. de Synodis Episcopos verbum *homouision* retinentes, amicos vocat & Catholicos, immo & confratres, eo quod in eadem cum illo versentur sententia: "Nam profiteantur, inquit, filium ex Patris substantiam, & non ex alia substantia esse, nec creaturam eum, nec opus existere, sed genuinum & naturalem Patris factum, & æternaliter cum Patre esse, cum ejus & ratio & sapientia sit, non longe absunt a recipiendo consubstantiali. Talis est Basilii ex Ancyra in scriptis suis de fide."

Eadem est solutio ad alios Scriptores Ecclesiasticos, quorum omnium auctoritates unum tantummodo probant, scilicet *homouision* clarius explicare Verbi divinitatem, quam *homouision*.

Inhabis S. Hilarius Athanasio cœvæ existimat scaturire fraudem in Verbo *homouision*.
D d 3

prima Simili a multis omni exceptione majoribus veluti admodum catholica celebratur. Ceterum Basilius ipse in loco oblecto suam prout mentem, hanc enim reddidit rationem cur *homocousion* abscil debeat, quia Verbum factum fuisse in tempore asserere impium est; cum potius sit Patri cœternum.

Insurgens. Quicumque loco *homocousi* adopraverit *homocousion* in suspicionem fidei venerunt, testantibus Historiographis. Ergo non licitum fuit omittere *homocousion*.

Respondeo distinguendo; in suspicionem fidei venerunt præsumptive, concedo: absolute, nego. Quia vero Ariani mente versipelli *homocousion* usurpabant, vel etiam quidam alii, in quendam hæreseos suspicionem isti quoque veniebant, nisi aliquando adderent explicationem subiciendo simile circa varietatem aut simile per omnia.

SYNOPSIS PROBATIONUM

Vox homocousion tametsi ad fidem divinitatis Verbi explicandam optima, non tamen erat absolute necessaria.

PRIMO, hoc ipsum patet ex Concilio Antiocheno qui illam omisit, & ex Concilio Parisiensi dicente, vocem illam non semper fuisse in usu.

Secundo, idem constat ex SS. Athanasio, Hilario, Basilio qui ut Catholicos habent eos, qui vel post ipsam Synodum Nicænam dicebant Filium in substantia & identitate Filium Patri similem.

Tertio: Idem constat ex Facundo Hermian. L. 1. cap. 6. Theophane in Chronologia, ubi laudat S. Cyrillum Hierosolymitanum eo quod verbum *homocousion* œconomiz causâ aliquandiu reticere voluerit, ne quidam defectu intelligentiæ vocabuli a Baptismo suscipiendo detererentur.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM,

ET EXPLICATIONUM.

PRIMO, ultro statendum est vocem *homocousion* fuisse absolute necessarium tempore celebrationis Concilii Nicæni, quandoquidem Ariani vocabulo *homocousion* abutiebantur, unde in definitione fidei erat apponenda vox *consubstantialis*, ut cuncti

imposserum fideles intelligerent Verbum esse Deum: sed hac facta regula potuit aliis verbis explicari fides, & hoc semper relative ad *homocousion*.

Secundo, neque negamus Verbum, simile, aliquam ordinariè loquendo importare qualitatem accidentalem, sed modo addatur, simile in substantia *homocousion* idem dicit ac *homocousion*.

Tertio, jure merito S. Hilarius fidei professiones, in quibus non erat *homocousion* veluti extraneas habet, sed solummodo propter abusum, nullquam vero cum Verbum simile Patri in identitate dicitur, ut ipse S. Doctor scribit.

§. I V.

Utrum vox O'ousios fidem Nicænam ita perfecte explicet, ut illam usurpantes essent vere Catholici.

CONCLUSIO AFFIRMATIVA.

Probatur unico sed irrefragabili ratiocinio Theologico.

ILLA vox Nicænam explicat fidem circa omnem hæreseos nævum, quæ significat Filium esse Patri in identitate similem; nihil enim ultra O'ousios, importat. Atqui O'ousios Filium in identitate Patri similem significat: Igitur illa vox abque hæreseos labe fidem Nicænam plane explicat. Major patet ex Apostolo qui Philipp. 2. de Christo sic loquitur: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo.* In ista sententia duo plurimum ponderanda sunt: Primo quidem Apostolus asserit Filium Dei incarnatum Patri esse æqualem: porro simile idem sonat ac æquale juxta illud Hilarii libro de Synodis: "Quæro quomodo possint alterum ad alium, nisi per similitudinem coquare? . . . Non est æqualitas in dissimilibus. . . Prædicantes itaque quæ similem Filium in omnibus Patris, nihil aliud quam æqualem prædicamus. Perfæctæ æqualitatis habet significantiam similitudo; & hoc ex sanctis Scripturis intelligendum est. . . Caret igitur, Fratres, similitudo naturæ contumeliæ suspensions. . . cum similitudo nulla sit, nisi ex æqualitate naturæ: æqualitas

„ autem naturæ non potest esse, nisi una „ sit. „ Secundo, ibidem S. Paulus ait de Filio Dei ibid. cap. 2. *In similitudinem hominum factus*; sed nemo aut Patrum, aut sanctorum Doctorum dixerit Christum fuisse solummodo hominibus similem in aliqua æqualitate accidentali & perfectione: quinimmo Patres Antiocheni adversus Paulum Samosatenum adunati definierunt Filium Dei esse nobis consubstantialiæ secundum naturam humanam; & hoc ipsum incunctanter propugnavit Ecclesia contra Apollinarem qui Verbum incarnatum carnem nonnisi phantasticam habere autumabat: Cum igitur ex Apostolo similitudo importet *consubstantialitatem*, absque fidei periculo Verbum potuit dici Patri simile: Sed gravior est de minore difficultas, num scilicet Præsulæ versus Antiochena per vocabulum *homoionouson* intellexerint Verbum in identitate Patri simile: affirmativam propugnantes, si Arianos excipias.

Præsulæ nomine *homoionouson* intelligebant Filium Dei Patri in identitate similem.

Probatæ multis momentis.

Primo, ex omnibus argumentis quibus probavimus vocem *homoionouson* ad tempus fuisse etiam a Catholicis omissam.

Secundo ex Conciliis: Ita enim illam intellexerunt vocem Basilii Ancyranus, Meletius Patriarcha Antiochenus, Eusebius Samosatenus, & alii permulti, qui in Synodo Ancyrana congregati formulam secundam Sirmicam, in qua non sine magna impietate quidam Præsulæ dicebant Filium non esse per omnia Patri similem, ut contendebant Aetius & Eunomius, proscriptorunt; & illam propugnantes anathematæ percusserunt sequentibus verbis: *Si quis, inquit, in Patrem non Filium credere se professus, Patrem non similem cum Filio essentia dicat esse, sed actionis, tanquam profanas vocum novitates de Filio Dei pronuntiare ausus, & veram Filii proprietatem evertere, anathema sit.*

Idem Basilii Ancyranus in nonnulla Synodo Sirmii formulæ fidei subscribere consensit, modo Filius per omnia Patri similis prædicaretur; & in eam sic consensit ut scriberet: „ Similem in omnibus Patri esse Filium: in omnibus vero, non voluntate solum, sed & sub-

„ stistentia & existentia, adeoque essentia ipsa.

Concilium Seleuciæ adunatum eodem locu verbum *homoionouson* retinuit, & huic probabiliter subscripsit S. Hilarius, quippe qui, teste Severo Sulpicio lib. 2. Hist. adesset Synodo: hinc lib. de Synodis magnus ille Pater sic scribit de vocabulis *homoionouson* & *homoionouson* „ Si dum non „ utrumque recipimus, neutrum retine-

mus. „ Suffragatur Concilium Aquileiense in quo quidem S. Ambrosius voluit damnari Palladium & Secundinum Episcopos, Sanctus Doctor ibi istos plurimum exagitat Arianos, nihilque non tentat ut suos & fateantur & ejurent errores. Scificatur ab eis num Christus esset Deus immortalis? Num bonus? Num verax? Sed in omnibus interrogationibus altum silentium de consubstantialitatis verbo.

Observe Basilium Ancyranum de quo loquitur S. Athanasius, quemque ut catholicum habet, non esse magnum Basilium Cæsareæ in Cappadocia Episcopum; quippe qui inauguratus sit Episcopus anno 369. oratio vero, in qua sanctus Athanasius loquitur de Basilio Ancyrano, conscripta fuit anno circiter 356. eo scilicet tempore quo Georgius Alexandrinus missus est. In eadem oratione Eustathium inter magnos Episcopos annumerat sanctus Doctor.

Tertio, ex Historiographis Theodoretus lib. 3. Hist. Ecclesiast. cap. 3. laudat Constantinum Imperatorem tametsi Arianorum favorem, eo quod Filium Dei Patri coævum dixerit, qui tamen siluit *homoionouson*; quod sane argumentum est juxta Theodoretum, eos qui illud reticebant vocabulum in hæreseos crimen non venisse: „ Tamen, inquit, Constantius „ quorundam suasu in fraudem inductus „ verbum *homoionouson* non approbavit; tamen ipsam rem, quæ verbo significatur, sincere & ex animo confessus est. Quippe ingenue Filium ante æcœcula a Patre genitum Deum Verbum nominavit. „ Concinit Socrates in libro 2. Hist. Eccl. c. 31. ubi sermonem instituens de Concilio Orientalium Seleuciæ adunato subdit eos Præsulæ huius Synodi, qui Arianis adversabantur, & quorum prævalebat numerus, suscepisse decreta Concilii Nicæni, si vocem *homoionouson* excipias. Idem lib. 5. cap. 12. expressius de hoc loquitur momento, his

ver-

verbis: " Pars Imperii ad solem orientem vergens, etsi post Concilium Antiochenum discedere, & a fide Concilii Nicæni palam jam dissentire cœpit: tamen meo quidem iudicio si complurium mentem spectes, in eandem revera sententiam quasi pedibus itum est, concessumque Filium ex Patris essentia consistare. At vero quidam contentionis studio adducti contra verbum *consubstantialitatis* pugnaverunt. Audis Sozomenum scribere non de substantia dogmatis, sed de expressione litæ tunc temporis fuisse inter Præsules.

Quarto, quid plura adiciam? Inter eos qui verbum *homousion* omiserunt, alii veluti Catholici habiti sunt; quinimmo alii etiam in albo Sanctorum numerantur. Priores sunt, Basilii Ancyranus, Eustathius Sebastæ, Sylvanus Tarsensis, & Eleusius Cyclicus: posteriores vero, Meletius, Eusebius Samosatensis, & Cyrillus Hierosolymitanus. Quis autem sanæ mentis dixerit Catholicos & Sanctos Verbi abnegasse divinitatem? Ergo &c.

Non abs re erit etiam hic observare sanctorum Hilarii sic celebrare Eleusium, ut asserat in decem Asiæ Provinciis omnes ferre, excepto Eleusio & quibusdam aliis, prorsus ignorare Demum.

Theodoretus lib. 2. Hist. Eccles. cap. 27. scribit eundem Eleusium in exilium pro fidei Nicænæ defensione fuisse missum. Eo loci celebrat encomium Basilii Ancyranus & Eustathii Sebastæ. Legantur de his momentis capita 25. & 27. jam laudata: ibi refert Sylvanum Tarsensem, Eleusium, & Eustathium Sebastæ, atque Basilium Ancyranum strenuos fuisse fidei Nicænæ defensores, quorum duo priores exularunt, eo quod coram Constantio illam intrepide propugnassent. Quinimmo vel ipse Basilii Imperatorem redarguere non dubitavit, eo quod insidias doctrinæ Apostolicæ tenderet.

Non prætereundum est quod ut primum, mortuo Iuliano Apostata, pax Ecclesiæ reddita est, Basilii Ancyranus, Sylvanus Tarsensis & quidam etiam alii cum eis a Ioviano pio Imperatore expositularunt, ut, expulsi a Sedibus Anomæis, qui propugnabant Filium non esse Patri per omnia similem, alii, qui dicebant per omnia similem, eorum loco restituerentur. Ita scribit Sozomenus lib. 6. c. 42.

Denique Socrates lib. 4. c. 22. omni exceptione digna scribit, videlicet defen-

sores divinitatis Verbi per vocem *homousion* summam subiunxisse propter hoc persecutionem, eosque Macedonianos vocat, qui libellum Papæ Liberio obtulerunt, ut simul eum eo adversus Eudoxium fidem Nicænâ propugnarent.

Neque vero ullum facessit negotium quod Macedonius ab istis postea divulsus consubstantialitatem Spiritus sancti cum Patre & Filio abnegaverit; sufficit enim ipsæ præsentiarum dicere Macedonianos per vocem in *natura simile* consubstantialitatem Verbi sicut pie, ita & fortiter defendisset; nemo quippe non novit S. Athanasium amicum fuisse Apollinaris, antequam suos disseminaret errores: Sic & Hieronymus cum Rufino, & quibusdam aliis amicitie vinculo erat conjunctus, quandiu eorum ignoravit nexos: nihil igitur vetat alios quos inter Catholicos adhaesisse Macedonio, antequam divinitatem Spiritus sancti impugnet. Cæterum tamen Macedoniani inter Hæreticos annumerentur, & abnegata Spiritus sancti divinitate, Filii etiam postea abnegaverint consubstantialitatem, non fuerunt tamen semper Ariani: quæ quidem observamus; ut præoccupemus objectionem, quæ ex Macedonianis erui potest: quidam enim cunctis non animadvertentes, illos prædicant Hæreticos Semianianos, eo quod loco *homousion* initio posuerint *homoioueon*: non enim in hoc sane Hæretici, sed quod decursu temporum ad spiritum erroris attendentes, impropèraverint divinitati Spiritus sancti, & postea ad aperte Filii eum Patre consubstantialitati.

Fis satis objectionibus.

Obiicies 1. juxta Theodoretum, Augustinum & alios complures, vere exitit secta, eaque hæretica Semianianorum: Atqui ex illis auctoribus hæc secta ab Ariano discrepabat, in eo solum quod aperte non diceret Verbum creaturam, sed omisso *homousio*, prædicaret illud esse Patri simile. Igitur abique hæreseos habere nullus potuit verbum *homoioueon* substituere loco *homousii*.

Respondeo distinguendo minorem: Semianianismus loco *homousii* ponebat *homoioueon* animo hæretico & fraudulento: concedo: animo catholico, nego: Non una erat similitudinis etiam in substantia interpretatio: Acaiani intelligebant de similitudine, duntaxat: penes voluntatem & amorem,

rem, ut claret ex professione eorum fidei, quam refert Socrates lib. 2. cap. 4. Alii vero intelligebant similitudinem substantialem, ut Basilii Ancyranus, Meletius, Sylvanus Tarfensis, Eleufius, & alii. Duplex hujusce explicationis mentionem fecit idem Socrates lib. 4. cap. 22. S. Hilarius lib. de Synodis, qui quidem priores perstringit & eorum fidei professiones vocat temporarias, posteriores vero excusatos habet, ut non semel ex ejus auctoritate demonstratum est. Priores revera erant Ariani, & ea solum ratione dicti sunt Semiariani, quod Verbum ad aperte non dicerent creaturam, sed simile Patri, & hoc ipsum cum fraude; quippe qui adderent Verbum simile Patri, non esse simile Deo; & contra vero alii, qui dubio procul neque Semiariani, neque Hæretici erant.

S. Hilarius est sui ipsius interpres lib. contra Constantium Imperatorem, ubi ipse refert quæ gesserit in Concilio Seleuciæ. Primo quidem enarrat se ibi reperisse multos Arianos blasphemantes, deinde vero subdit: "Post secessionem meam deprehendi, ut centum & quinque Episcopi *homoiouſion*, id est similis essentia prædicarentur & soli Egyptii præter Alexandrinum Hæreticum, *homoiouſion* constantissime obtinerent. Cogente itaque Leone comite in unum omnes congregati sunt. Ex his qui *homoiouſion* prædicabant, aliqui eorum nonnulla pie verbis præferebant; quod & ex Deo esset, id est, de substantia Dei Filius; & semper fuisset. Qui vero *anomoionſion* defendebant, nihil nisi profanissimum asseriebant. Eo loci sanctus Doctor duplicem eorum Episcoporum discernit opinionem: eorum scilicet qui volebant Filium ita esse Patri similem, ut esset de ejus essentia & ipsi ab æterno coævus; aliorum vero, qui omnino voluntate similem prædicabant: quod certe profanissimum est.

Replicabis eo loci S. Hilarius absque distinctione vocat profana loquentes qui retinent vocem *homoiouſion*: ergo &c.

Respondeo distinguendo: qui retinent in sensu Arii, concedo: In sensu catholico, nego: namque alibi habet ut Catholicos eos omnes, qui voce *homoiouſion* intelligunt similem in identitate substantiæ: & certe eo loci solum revincit cæteros, etque sui ipsius interpres. Cum enim interrogasset aliquem & præfultibus, quo sensu intelligeret Filium Deo esse similem, hanc stupens audivit opinionem: "Tunc mihi ait: Chri-

stum Deo similem non esse, sed similem Patri esse... quia voluntatis, est potius Filius, quam divinitatis. Tum subjungit Hilarius ibidem: "Hæc audiens habui, neque credidi, donec publice, ex consensu omnium eorum profanissimæ hujus similitudinis ratio prædicaretur. Qui autem *homoiouſion* prædicabant, omnes eos, qui maxime sine aliquo impietatis pudore impudentissime hæc loquebantur, condemnaverunt. Eo loci sanctus Doctor fecerit veros Semiarianos ab illis qui hoc invidioso nomine exagitabantur, in eo quod priores fidem Nicænam prorsus temerarent, & contra vero posteriores, qui Hæreticos pro virili abiciebant. Sive ergo S. Hilarius subscripserit Concilio Seleuciæ, sive non; unum habemus, sanctum Doctorem suum addidisse calculus doctrinæ eorum qui *homoiouſion* animo catholico retinebant.

Replicabis: Qui indiscriminatim a sanctis doctoribus habentur ut hæretici, citra dubium tales extiterit. Atqui illi omnes qui vel, omisso *homoiouſion* solum *homoiouſion* prædicabant Hæreticorum numero accensetur a sanctis Doctoribus: Et probatur: Instar omnium audiendus est de hoc momento S. Epiphanius qui hæresi 73. *homoiouſi* Professores omnes Hæreticos accenset his verbis: "Considerandum nobis est quemadmodum pullulante mala, illa Arii fructificatione, genus quoddam emerferit sceleris, quam Semiarianorum, vocant, qui quidem licet illius nomen ejurent, eundem ipsum tamen ac secleratum illius opinionem induunt. Ergo &c.

Respondeo distinguendo minorem: professores omnes *homoiouſi* Hæreticorum numero accensentur a sanctis Doctoribus omnibus, nego: ab aliquibus, subdistinguo: præsumptive, transeat: absolute, nego: Quidam errore facti decetenti etiam Semiarianos esse existimabant eos omnes qui, omisso *homoiouſion*, sistent in *homoiouſion*, ea ducti ratione, quod in suspicionem fidei venirent, eo ipso quo & verbis & familiaritate seu etiam amicitia communicarent cum Hæreticis: sic putabat Epiphanius: sic Severus Sulpitius: ad vero potius audiendi sunt S. Athanasius, & S. Hilarius, quippequi ex iterato cum Arianis congressu præ cæteris Historicis falsi a veris secernebant. Cum igitur uterque eos haberet ut Catholicos, qui Filium Patri in identitate similem profitebantur, eosdem quoque uti tales habere debemus.

Ad probationem, distinguo: S. Epiphanius omnes *homoiouſi* profeſſores inter Hæreticos recenſet, ad cautelam, concedo: & ſatis accurate de hoc ſcripſit, nego. Sanctus ille cuncta, ut pater, non diſtinxit. Recte tamen dicere poſſumus eum loqui, ſolummodo de his, qui animo hæretico abjiciebant *Ομοιουſι* & mente verſipelli *homoiouſi* retinebant. Hujuſce ſolutionis non unum eſt argumentum. Primo quidem ſuam eodem loco prodit mentem S. Epiphanius: "Simplicioribus, inquit, illudere cupientes, cum & vultu ipſo, & moribus, & impio dogmate ab Ario, Arianique non diſſerant, nihilominus quodam adulationis artificio perditiffimam illorum doctrinam ſuicare ac diſſimulare cupientes, ita Dei Filium creaturam eſſe diſtint, ut quo facilius decipiant, ſi quos viderint ob ejuſmodi ſermones turbari, ſtatim blandiendo ſubſeant. Non perinde creaturam illum facimus, ac cæteram aliam, quæ &c." Audis Epiphanium eo loci ſermonem inſtituere de iſis quæ animo perverſo Filium Dei *homoiouſion* dicebant.

Alterum notatu dignum eſt, S. Epiphanium confundere Semiarianos cum Macedonianis: Porro iſti primum confeſſi ſunt Filium Dei Patri in identitate ſimilem: quia vero abyſſus abyſſum invocant, negando Spiritus ſancti divinitatem, in Arianiſmum deſlexerunt; namque Hæreſi 74. ſic loquitur S. ille Scriptor: "Ab Semiarianis & ab orthodoxis monſtrum, quoddam biſtormium hominum ac ſemimiferorum contra nos excitatum eſt. . . . Alii quippe ab Ariana diſciplina profeſſi Filium non absolute creaturam eſſe deſignunt, ſed ſine tempore eſſe genitum. . . . Porro cum temporibus omnibus anteriorem illum eſſe docent per quem omnia facta ſunt: tum de Spiritu ſancto contamelioſe garrunt." Ex iſis profeſſo liquet S. Epiphanium non ſatis ſecernere Semiarianos a cæteris, qui *homoiouſion* animo Catholico proſitebantur: hinc S. Auguſtinus in hoc Epiphani ſententiæ non adheret, namque in libro de Hæreſibus ad Quodvultdeum de Macedonianis ſic loquitur: "Hos potius quidam Semiarianos vocant, quod in hac quæſtione ex parte cum illis ſint, ex parte nobiſcum. " Quibus verbis indigitat S. Auguſtinus primo, Macedonianos diſſentire quidem a Catholicis in aliquo, & conſentire etiam in aliquo: diſſentire

quidem circa Spiritus ſancti divinitatem, conſentire vero Verbi conſubſtantialitati. Cæterum Concilium ſecundum generale Semiarianorum nomine ipſos intelligit Macedonianos quatenus Spiritus ſancti abnegabant divinitatem: ſic enim habetur canone primo: *Oportet anathematizari omnem Hæreſim, ſpecialiter autem Eunomianorum, ſive Anomæorum & Arianorum, ſive Eudoxianorum, & Semiarianorum, ſive Pneumatomachorum, id eſt, qui contra Spiritum ſanctum pugnant.*

Perſiſſes: Si quis ab hæreſi nævo vindicandus eſt, maxime Meletius: Atqui de hæreſi inſimulatur ea potiſſimum ratione quod, omiſſo *Ομοιουſι* poſuerit *homoiouſion*, ſeu ſubſcripſerit: Et probatur. Primo quidem ex S. Athanaſio qui in opusculo cui titulus eſt: *Conſutatio hypocrifiſis Meletii, & Euſebii Samoſatæ, ac ſociorum male ſentientium de fide, de conſubſtantiali*, ita proſtitetur. Secundo, ex S. Hieronymo qui quidem in chronico ita ſcribit: "Synodus Antiochie a Meletio & ſuis facta, in qua Homoiouſi, Anomæque rejeſto, medium inter hæc Homoiouſion, Macedonianum dogma vindicant." Tercio, ipſe Meletius recepit clericos ab Eudoxio exauſtoratos, ut Hieronymus ſcribit in chronico ad annum Chriſti 361. his verbis: "Cum Presbyteros, qui ab Eudoxio antecellore ſuo depoſiti fuerant, ſuſcepſiſſet, exilii juſtiſſimam, cauſam ſubita fidei demutatione deluſit." Ergo &c.

Reſpondeo negando minorem. Ad primam probationem reſpondetur opus laudatum non eſſe genuinum ſancti Athanaſii ſæctum. Primo quidem hoc ipſum probat ſtyli imparitas: tum oratio ſancti Doctoris adverſus Arianos, in qua celebrat encomium Meletii, quem vocat magnum, quinimodo idem Pater veluti Catholicos habet eos omnes qui Verbum *homoiouſion*, id eſt, per omnia Patri ſimile aſſerebant, inter quos primas tenet ſedes Meletius.

Neque vero diſtinetur Meletium apud multos in ſuſpicionem hæreſis veniſſe, ea ductos ratione, quod antequam inauguratus fuiſſet Patriarcha Antiochenus ſubſcripſiſſet in Concilio Seleucie formulæ fidei Acacii in qua dubio procul omiſſo *homoiouſion*, Verbum prædicabatur quidem Patri ſimile, ſed non per omnia. Sic reſert Epiphanius hæreſi 73. ſic ſcribit Socrates libro ſecundo cap. 44. quæ de cauſa Ariani, teſte Theodoro libro 2. cap. 44.

ab Imperatore expostularunt, ut is Episcopus Antiochenus crearetur: Sed observat Socrates ibidem eum initio Pontificatus nihil de fide movisse, & solummodo de questionibus moralibus egisse; postea vero Dicecesanis fidem Nicenam annuntiasse circa Verbi consubstantialitatem, propter quod ab Imperatore in exilium missus est, ut scribit Theodoretus lib. 2. cap. 31. Sozomenus lib. 4. capite 27. uterque illum appellat consubstantialitatis peronarum sanctissimæ Trinitatis acerrimum defensorem: sanctus Basilius epistolis 52. 56. 57. 58. 59. ejusdem celebrat & pietatem, & religionem. Epistola vero 325. directa ad Epiphanium qui a Meletio abstinebat, veluti fidei Christi generosum athletam extollit: tum ut sancti Athanasii amicum & suum inducit. Quid plura, adjiciam? Tempore celebrationis secundæ Concilii Œcumenici Meletius & vita migravit: In Martyrologio Romano die quarta Decembris in albo sanctorum annumeratur; præclaram de eo funebrem orationem habuit ad populum sanctus Gregorius Nyssenus tomus secunda suorum operum pag. 19. S. Chrysostomus oratione 45. eundem veluti Arianæ hæreseos extirpatorem prædicat: ex quibus & similibus argumentis liquet Meletium a fide Nicæna non defecisse, tametsi, omisso *homœousion*, verbum diceret *homœousion*.

Ad secundam probationem ex auctoritate sancti Hieronymi deproptam, respondemus non esse verum *homœousion* ad dogma Macedonianum pertinere, ut patet ex supra dictis: circa dubium enim est Macedonianos ab initio propugnasse Filium Dei esse Patri per omnia similem: palmare apud eos dogma erroneum fuit circa divinitatem S. Spiritus quem non sine blasphemiam creaturam prædicarunt. Falsum est etiam Meletium, cæterosque Antiochenæ Synodi præfules abieciisse *homœousion*: cum potius, teste Socrate lib. 3. cap. 25. Nicænum professi sint Symbolum: namque illud inseruerunt libello quem Joviano Imperatori obtulerunt. In eodem libello ab omnibus subscripto hæc habentur: „Ne „In eorum numero, qui doctrinam veritatis adulterare student, habeamur „visum est prudentiæ tuæ significare quod „fidem sancti Concilii jam olim Nicææ „congregati & approbamus & teneamus; „quandoquidem vocabulum *Consubstantialis* „his, quod quibuldam videtur parum re- „ste in ea positum, est probe a Patribus

„commodaque interpretatione explanatum: quæ quidem interpretatio ostendit Filium ex Patris substantia genitum, Patri secundum substantiam similem: & neque passionem ullam in ejus „inexplicabili generatione debere intelligi, neque vocabulum *substantie* apud „sanctos Patres ad consuetudinem græci sermonis capi, &c. „Quibus verbis testatur Concilium non erroris, sed explanationis motivo omitti *homœousion*.

Ad alteram probationem ex eadem divi Hieronymi auctoritate deproptam, dico sanctum Doctorem erga Meletium fuisse paululum severiorem, quippequi adhærens Paulino Meletii in sede Antiochena æmulo, ex rumoribus falso disseminatis, vel ipsum Meletium de hæresi suspicaretur, idcirco non sine fundamento creditur Meletium suscepisse clericos absque causa ab Eudoxio veritatis hoste depositos.

Injices: Epiphanius hæresi 73. & 74. Socrates, & Severus Sulpitius nedum Meletii, sed & Eusebii Samosatani, Basilii Ancyran, Eustathii Sebastæ & Sylvani Tarlensis, immo & Eleusii, ne dicam & Cyrilli Hierosolymitani, suspectam habent fidem, eo quod omitterent *homœousion*. Ergo &c.

Respondeo ut supra, vel etiam distinguendo: suspectam habent fide laudatorum præfulum errore facti detenti, concedo: cum fundamento, nego. Circa integerrimam Eusebii Samosatani fidem non est relictus ambigendi locus: Theodoretus lib. 2. cap. 31. eum tanquam veritatis strenuum defensorem prædicat: capite 32. Scribit eum resistisse Imperatori, qui charitatem ab Arianis subscriptam pro electione Meletii Antiocheni Episcopi reddi volebat. Lib. 4. cap. 13. describit persecutionem Catholicorum quos Valens Imperator Arianus non modicum exagitavit, additque fidei causâ & Meletium, & Eusebium tunc exulasse. Cap. 14. magnis effert laudibus Eusebii pietatem: in capite 15. de ejusdem zelo pro fide Nicæna nuntius est sermo. Denique lib. 5. cap. 4. Eusebium regula a muliere Ariana edomus vertice in ejus caput projectâ, & vitam non sine glorioso martyrio migrasse commemorat. Sanctus Basilius illum semper habuit ut magnum adversus Arianam perfidiam fidei defensorem.

Neque etiam in suspicionem venire debet fides Basilii Ancyran, Eustathii Sebastæ, Sylvani Tarlensis & Eleusii; eo enim ipso quo

quo Meletius, Eusebius Samosatensis & Cyrillus Hierosolymitanus ab omni nævo circa consubstantialitatem purgantur, ab errore quoque & cæteri vindicandi sunt, cum eadem sit omnium causa. Hoc ipsum habetur in libro qui inscribitur *responsio ad Banaqium* contra ejus de unitate librum pag. 170. „Basilius Ancyranus non potuit consentire vocabulo *homousion* quamvis Ecclesia exigeret ut cuncti fideles huic voci admodum efficaci contra Arii blasphemiam propellendam subscriberent . . . Attamen ut primum mater illa charitate flagrans comperit Basilium Ancyranum convenire de dogmate atque de Patrum doctrina, ejus resistentiam ex novitate & expressionis & abusus Pauli Samosatensis promanare, hujusmodi obnitentia illi displicere non potuit, quandoquidem summum duntaxat erga antiquitatem amore delusus ille Præsul ab hujusmodi termino, quo fuerat consecrata fides Nicæna, abstinebat. Idem habetur paginis 172. & 173.

Replicabis: Teste Sozomeno lib. 4. cap. 14. Constantius ex Berœa civitate advocavit ad se Liberium Papam, ut Verbi consubstantialitatem abnegare cogeret; & hoc suasionem Basilii Ancyrani, Eusebii, & Eleusii; quod quidem facere exhortuit summus Pontifex: subscripsit tamen formulæ quæ ab istis composita fuerat ex formula Antiochena contra Paulum Samosatenum, ex prima Sirmiaca contra Photinum, & ex altera Concilii Antiocheni tempore dedicationis Ecclesiæ adunati, cui etiam Ursacius, Valens, Germinius, & alii Ariani non pauci subscriperunt: quibus peractis, inquit idem auctor, Eudoxius & sui prædicaverunt Liberium tandem consubstantialitatis verbum damnasse. Igitur qui retinebant *homousion* erant revera Semianiani.

Juvat hic texere verba Historici: „Haud longo tempore post, Imperator Romæ Sirmium reversus, rogatu legatorum, quos Episcopi Occidentis ad ipsum miserant, Liberium Berœa revocavit. Atque præsentibus legatis Episcoporum Orientis, & quibusdam Sacerdotibus, qui erant forte in exercitu, in unum coactis, compellere tentavit eum fateri, Filium Patri non esse consubstantialem. Instabant porro, & Imperatorem ad hanc rem incitabant Basilis, Eustathius, & Eleusus: qui apud eum aucto-

ritate & gratia plurimum poterant. Hi, que id temporis, cum decreta de Paulo Samosateno, & Photino Sirmiano, quin etiam formulam fidei in Ecclesiæ Antiochenæ consecratione editam in unum libellum concessissent, causa conficta, nimirum quod quidam simulatione hujus verbi consubstantialis, hæresim privatim stabilire molirentur, conantur ut Liberius & Athanasius quoque, Alexander, Severianus & Crescens, qui in Africa Sacerdotii munere fungerentur, huic consentiant. Consentiant itidem Ursacius, Germinius Episcopus Sirmii, Valens Mursorum Episcopus, & quoque Orientis Episcopi ibi forte aderant. Viciissim autem confessionis fidei formulam a Liberio adduxerunt, qua illis, qui Filium Patri non substantia & cæteris rebus omnibus similem asseverarent, interdixit Ecclesiam. Nam cum Eudoxius, & cæteri cum eo Antiochæ hæresis Aetianæ fautores epistolam Olibi nati fuissent, rumorem dissiparunt, Liberium quoque verbum consubstantialitæ rejecisse asseruisseque Filium Patri dissimilem esse. Edit. Col. Allob. 1622.

Respondeo 1. Hac & similia solummodo probare laudatos viros ex nimia indulgentia, ne dicam & immoderata œconomia abstulisse a verbo *homousion*, nusquam vero a fide defeecisse, cum *homousion* omitterent & a Liberio rejici vellent, ne Sabelianis favere viderentur: nusquam vero animo hæretico, ut ex dictis de Basilio Ancyrano & de ejus confocis liquet. Altera etiam ratio omittendi vocabulum, hæc fuit, ut Arianos, qui ab ipso abhorrebant vocabulo ad meliorem revocaret frugera. Sozomenus l. 4. cap. 14. ejusd. Edit. hanc enarrat causam subscriptionis Liberii: „Quinetiam, ait (cum) formulam fidei in Ecclesiæ Antiochenæ consecratione editam in unum libellum concessissent, causa conficta, nimirum quod quidam simulatione hujus verbi consubstantialis, hæresim privatim stabilire molirentur, conatur ut Liberius, & Athanasius quoque, Alexander, Severianus, & Crescens, qui in Africa Sacerdotii munere fungerentur, huic consentiant.

Respondeo 2. Et Liberium & alios habere, qui suam fidem defendant. Habent Patres Concilii Patrisensis qui hæc Catholici, testantur tamen se ad tempus fuisse *homousion*: habent Theophanem qui vindicat Cyrillum Hierosolymitanum, asseren-

do œconomiz solum causa eam abstinuisse a vocabulo, ne multi a suscipiendo Baptismate detererentur, eo quod omnes ferme Orientales ne quidem verbum *consubstantialitatis*, aut audire, aut pronuntiare vellent. Habent vel ipsum Severum Sulpitium, qui refert sanctum Hilarium in Concilio Seleuciæ coactum fuisse explodere calumniam Arianorum, qui Episcopos propugnantes *homoousion* uti Sabelianos habebant: quocirca libro de Synodis ait *homoousion* omitti posse. Præsules autem sic alloquuntur: " Multi ex vobis, fratres, charissimi, ita unam substantiam Patris, & Filii prædicant, ut videri possint non magis id pie quam impie prædicare: habet enim hoc Verbum in se, & fidei conscientiam, & fraudem paratam. Oro vos, fratres, admite suspicionem, secludite occasionem. " Igitur non sine œconomia propter Sabelianos, & Arianos in Catholicos improperit potuit abique fidei dispendio *homoousion* reticeri. Eodem in libro, idem sanctus Hilarius asserit Episcopos parum curasse de vocabulo, cum sensus esset in tuto.

Non omittendum est Basilium Ancyranum, Eustathium & Eleulium, fidem Nicænam in formula Liberio oblata, atque subscribenda in tuto ita posuisse fidem Nicænam, ut in ea pronuntient eos ab Ecclesia alienos esse qui negabant Verbi consubstantialitatem, quippe qui subscripserint formulæ admodum orthodoxæ a Liberio Papa vicissim eis oblata: Vicissim autem, inquit Sozomenus l. 4. cap. 24. Confessionis fidei a Liberio adduxerunt, qua illis, qui Filium Patri non substantiam & cæteris rebus omnibus similem asseverarent, interdixit Ecclesiam. " Audis Liberium in professione fidei vicissim oblata aliis Episcopis acerrimum consubstantialitatis Filii defensorum.

Habent & sanctum Basilium defensorem atque propugnatorem, qui in loco supra laudato ita loquitur: " Si quid ipse sentiam dicendum est, hoc vocabulum, simile secundum essentiam, *ὁμοούσιον*, si quidem huic dicto adiunctum fuerit *citra ullam varietatem*, eam ego amplector proboque vocem. " Denique habent & sanctum Athanasium, qui libro de Synodis pag. 705. excusatos habet eos qui, omisso *homoousio*, substituant *homoousion*: " Non longe absunt, inquit, a recipiendo consubstantiali; ta-

lis est Basilus ex Ancyra in scriptis suis de fide. "

Repones, vel ipse Basilus Ancyranus cæterique *homoousii* defensores publice communicabant cum Arianis; quinimmo eum eisdem adunabant Concilia, in quibus quidem varias edidere fidei formulas, quas ipse sanctus Athanasius in lib. de Synodis & refert & confutat: Igitur citra fidei periculum illi non dicendi sunt Catholici qui omisso *homoousio*, conservabant *homoousion*.

Respondeo distinguendo: Basilus Ancyranus & sui communicabant cum Arianis œconomiz causa, ut pacem Ecclesiæ turbatam componerent, & in iis quæ animo Catholico propugnare videbantur, concedo: communicabant cum illis animo hæretico, nego. Ipse Theodoretus lib. 3. Hist. Eccles. cap. 3. asserit Constantium Imperatorem etiam sincero animo credidisse Filium Dei per omnia Patri similem, ex qua confessione catholicus evadebat. Quidni & evasissent cæteri Præsules si sincero hoc ipsum professi fuissent animo? " Tamen, inquit, Constantius quorundam suasu in fraudem induxit verbum *ὁμοούσιον*, non approbavit, tamen ipsam rem, quæ verbo significabatur, sincere & ex animo confessus est, quippe ingenue Filium ante sæcula a Patre genitum Deum Verbum nominavit. " Neque tamen disitendum est, sanctum Athanasium laudatas rejecisse formulas: ne in periculum veniret ipsa religio propter Arianorum vafritiem.

SYNOPSIS PROBATIONUM

Usurpantes vocem ὁμοούσιον citra varietatem, fidem Nicænam non tentant, sed servant.

PRIMO: Quia simile in sensu obvio importat similitudinem in substantia: juxta illud Apostoli Philip. 2. de Christo, *in similitudinem hominum factus*: Eo loco dubio procul vox *similitudinem* idem prorsus sonant ac consubstantialitatem: hoc est, Christum hominibus in natura humana similem esse.

Secundo, isto sensu Præsules retinentes *ὁμοούσιον* istud intelligebant vocabulum, sicut Basilus Ancyran. Meletius Patriarcha, Eusebius Samosatensis, & alii qui in Synodo Antiochiæ anathemate percuterunt eos omnes, qui Filium negabant Patri in essentia similem esse.

Ter-

Tertio, inter eos qui omisso *homoousio*, prædicabant *homoiousion* multi in albo Sanctorum conscribuntur, ut Cyrillus Hierosolymitanus, Eleusius qui teste Theodoro l. 2. Hist. Eccl. cap. 37. pro fidei Nicænæ defensione exulavit.

Synopsis argumentorum in contrarium, & Responsionum.

PRIMO: Ex Epiphanio, Theodoro & aliis, extitit quidem secta Semiarianorum qui omisso *homoousio*, dicebant Verbum *homoiousion*, sed quo sensu? Ex eorum fidei formulis liquet; in iis enim Filius non dicitur Patri similis in substantia: hinc ad Hæreticorum ordinem amandantur.

Secundo: Concedimus quidem quosdam in suspitionem hæreseos venisse eo quod omitterent *homoousion*, sed non idem de omnibus dicendum; quicumque enim dicebant Filium similem Patri, aut citra varietatem, ut ait Basilus, aut recipiendo decreta Nicænæ, ut scribit Athanasius, erant ab omni nævo immunes.

Tertio: Neque diffitemur Liberium abjecisse formulam, cui Patres Ariminenses subscriperant: Verum sic egit ejus nomine Vincentius Capuanus, eo quod nudata conscientia iniqua auctorum formulæ, & eorum qui illam subscribendam obtulerant, in pravam sensum non sine animarum perniciæ solum *homoiousion* dicebant.

s. XV.

De incontaminata fide Liberii Papæ.

DUO ad hæc aliquanda præstare: primo quidem de assensu versus Liberii tempora, deinde vero in particulari de fide Liberii, unde sit

Historia critica ubi recensentur assensu versus Liberii tempora, maxime ab anno 353. usque ad annum 360. inclusive.

PRIMO: Liberius Julii primi successor ab Ariani sollicitatus ut sanctum proscriberet Athanasium, Romæ adunata Synodo, ipsum & contra innocentem declaravit anno 353. ita refert Maimburgius libro de Arrianismo.

Secundo: alteram pro eadem causa Synodum Aquilejæ & Orientalibus & Occidentalibus Episcopis idem summus Pontifex indixit; sed prævalentibus ibi Aria-

nis, sanctus Athanasius, licet innocens, proscripserunt; quinimmo Vincentius Capuanus, nec non & Marcellus Campaniæ Episcopus minis præteriti, non sine magna erga Ecclesiam Romanam injuria, Arianis in hoc adhærere; quod ita ægre tulit Liberius, ut præ animi moerore animam quasi ageret: Maimburgius ad annum 353.

Tertio: idem Papa anno circiter 355. alterum Concilium pro defensione & fidei Nicænæ & sancti Athanasii, Mediolani convocavit; sed heu! ibi adhuc prævalentibus Ariani, sanctus fidei defensor iterum fulmine confixus est, obtinentibus tamen legatis apostolicis, aliisque non paucis Episcopis, qui hac de causa Ariarum molitione exularunt. Quos quidem Liberius epistolis mellissimis non semel consolatus est: Verum, ingravescente in supremum Ecclesiæ Pastorem tempestate, nihil non tentarunt Ariani, ut in suas vel ipsum Liberium traherent partes: sed & hoc incassum; nec enim donis Eusebii Eumachi a Constantio eo sine missi emollius, nec ejusdem cedens minis sanctum Athanasium damnare voluit. Tunc vi caput Christi Vicarius Mediolanum ducitur, ubi ad tempus commorabatur Imperator, cui tamen audacter respondit se non posse innocentem proscribere: quocirca Beroam Thraciæ exulandus traditur: discedenti quingentos aureos Imperatoris nomine obtulit ei Eusebius, quos Pontifex invito animo respuit dicens: "Tu Ecclesias orbis terræ expoliasti, & jam mihi ut damnato egentique elemosynam offers. Ubi primum, & Christianus ipse sis." Sic refert sanctus Athanasius epistola ad Solitarios. Theodoretus lib. 2. Hist. Eccl. capite 16. eo loci sulo calamo describit Liberii cum Imperatore dialogum Mediolani habitum, ubi non modicum affulget sancti Pontificis fortitudo, maxime vero cum Imperatori exilium minanti respondit: "Leges Ecclesiasticas observare pluri faciendum censum, quam Romæ habere domicilium." *Pater Alexander* Hist. Eccl. sæculi 4. cap. 3. Paragrapho 7. de Liberii cum Imperatore congressu hæc scribit: "Anno Christi 356. Ariani Constantio persuasere, ut Liberium Romanum Pontificem ad damnationem sancti Athanasii cogeret; & ad *homoousii* rejectionem." Id ut a sancto Pontifice extorqueret, ipsum persequi cepit, misse Romam, Euse-

„ Eusebio Eunucho, qui ejus constan-
 „ tiam donis primum, deinde minis ten-
 „ taret: Sed nihil ab ipso potuit obtinere:
 „ dona enim rejecit, minas contempsit,
 „ Apostolica libertate respondit: *Quem non*
ima, sed jam altera Synodus prole ab omni
crimine liberum pronuntiavit, & Romana Ec-
clesia cum pace dimisit, quomodo poterimus
condemnare? Aut quis nos probaret, si quem
praesentem dileximus, & habuimus in nos-
tra communione, eundem absentem averse-
mur? Haec in gratiam S. Athanasii locu-
 „ tus est Liberius: postea vero iussu Impera-
 „ toris Mediolanum venit, ubi Impera-
 „ torem sic allocutus est: „ Desine perse-
 „ qui Christianos: ne tenta per me haere-
 „ ticam impietatem in Ecclesiam intro-
 „ ducere. Ad omnia potius sustinenda pa-
 „ rati sumus, quam nos Christiani eo de-
 „ veniamus, ut Arianum appellemur &c...
 Quo facto, postea exulavit. Sic refert vel
 ipse Athanasius epist. ad Solitarios.

Quarto: an. 357. Demophilus & Fortu-
 narianus Semiariani Episcopi convenere Liber-
 ium, & quasi de ejus exilio dolentes,
 animo proflus versipelli affirmarunt le quo-
 que pro virili damnare Arianismum, sub-
 jungentes totum negotium ne minimum
 quidem ad fidem spectare, sed esse penes
 verbi vocabulum, quod in Scri-
 pturis sacris nusquam adinventur: Quo-
 circa abique fidei discrimine pro pace Ec-
 clesiae componenda omittendum erat. Il-
 lusus ab eis Liberius subscripsit bona fide
 & animo catholico primae formulae
 Sirmiensis, quae praeter se ferebat sensum fi-
 dei consonum; deinde vero & S. Atha-
 nasii damnationi, quem variorum ordi-
 num viri veluti reum & habebant & ac-
 cutabant. Quo quidem facto epistolas com-
 munionis ad Orientales Episcopos, eoque
 Semiarianos, conscripsit: Sed non ideo ab
 exilio tunc temporis solutus est, ita ut an-
 num adhuc integritatis germinis per-
 maneret, sic ordinate Imperatore, qui
 exilii dilatione sperabat Liberium tædio
 & penis fractum, formulæ secundae Sir-
 miensis proflus Arianæ tandem aliquando
 subscribiturum: Maimburgius ibidem ad
 eundem annum.

Liberius in sua ad Orientales epistola sic
 loquitur: „ Ego Athanasium non defen-
 „ di; sed quia stituperat illum bonæ
 „ memoriae Julius Episcopus decessor meus;
 „ verebatur ne forte in aliquo prævari-
 „ cator judicaret: et ubi cognovi quando
 „ placuit Deo, iuste vos illum condemnasse,

„ mox consensum commodavi sententiis
 „ vestris. . . nam ut verius sciatis me-
 „ vera fide per hanc epistolam ea loqui,
 „ Dominus & frater meus communis De-
 „ mophilus, qui dignatus est pro sua bene-
 „ volentia fidem catholicam exponere,
 „ quæ Sirmii a pluribus fratribus & Coe-
 „ piscopis nostris tradata, exposita & sus-
 „ cepta est. . . ab omnibus qui in presenti
 „ fuerunt, hanc ego uti animo suscepi, in
 „ nullo contradixi, consensum accomoda-
 „ vi, hanc sequor, hæc a me tenetur. . .
 „ sane petendum credidi Sanctitatem Ve-
 „ stram, quia jam pervideris in omni-
 „ bus me vobis consentaneum esse, di-
 „ gnemini communi consilio ac studio la-
 „ borare, quatenus de exilio dimittar,
 „ & ad sedem, quæ mihi divinitus credi-
 „ ta est, revertar. „

Rursus epistola ad Ursacium, Valen-
 tem & Germinium idem exposuit his
 verbis: „ Scire vos volo, quod fratrem
 „ Fortunatianum petii, ut cum litteris
 „ meis ad clementissimum Imperatorem
 „ Constantium Augustum pergeret petere,
 „ ut bono pacis & concordiae in qua pie-
 „ tas ejus semper exultat, me ad Ecce-
 „ siam mihi divinitus traditam jubeat re-
 „ verti. „ Tria in his epistolis observan-
 „ da sunt: Primo quidem Liberium juxta al-
 „ legata & probata tamen falsa judicasse S.
 „ Athanasium reum: Secundo eundem pro-
 „ fiteri se nonnisi fidei catholice a Demo-
 „ philo sibi expositæ subscripsisse. Denique
 „ utramque scripsisse epistolam adhuc in exi-
 „ liio detentum, ut Orientalium precibus ab
 „ eo solveretur.

Quinto: anno 358. factum est, ut Con-
 stantio Romæ triumphum agente, Matro-
 næ Romanæ Liberii reditum ab ipso,
 etiam supplicante populo, obtinuerint.
 Sed sanctus Pontifex certior factus quod
 Arianæ, maxime vero Ursacius & Valens
 prædicarent in mundo eum tandem ne-
 cessæ Verbi consubstantialitatem, fidei for-
 mulam ipse composuit, quam & publici
 fecit juris, in qua quidem anathemate
 percellerat omnes qui Verbum esse Pa-
 tri consubstantiale seu in substantia simi-
 le abnegarent: cui quidem formulæ &
 Basilides Ancyranus & cum eo alii multi
 Præsules suum addidit calculum. Sic re-
 fert Sozomenus lib. 4. cap. 7. nov. edit. ubi
 mira dicit de ista Liberii formula. P. Alex.
 Hist. Eccl. iv. sæculi c. 3. §. 7. scribit Li-
 berium solutum fuisse ab exilio anno 357.

Sexto: anno circiter 358. Liberius juxta

faniorem opinionem e Berœæ Thraciæ Sirmium accersitus, Imperator ab eo petit ut Verbi consubstantialitatem exploderet, si ab exilio solvi cuperet: sed stupens, magna cum fiducia respondit, hoc esse contra pacta conventa pacis inter se & Demophilum inita: quinimmo ea solum conditione formulæ Sirmiensi subscripsisse se testatur, ut omiſſa *homoouſion* voce, illum tamen corde retineret, deinde subiunxit se ad mortem usque paratum Verbi consubstantialitatem propugnare: tum Basilium Ancyranus ut suum obtineret scopum, in eo duntaxat situm ut *homoouſion*, illæſa tamen fide Nicæna, reticeretur, suavit Constantio Liberio ab exilio absolutum Romam remittere; ea solum conditione ut prius subscriberet cuidam formulæ confectæ ex formula primi Concilii Antiocheni adversus Paulum Samosatenum, sicut & ex formula prima Sirmiensi, & ut nonnulli scribunt, ex aliâ in Concilio Ancyrano adversus Arianos factâ; quod quidem lubenti animo eoque catholico peregit Papa: Sed nihil ultra fecit, ut observat Maimburgius ibidem ad eundem annum, quo quidem absoluto ad suam transievit sedem: Ita Sozomenus libro quarto capite 14. sed observandum est & nusquam omittendum, eodem tempore ne dicam & instanti Liberium aliam fidei formulam subscribendam obtulisse Basilio Ancyrano, Eustathio, Eleusio, &c. Porro in utraque fides Nicæna adamussim servabatur: Priori quidem subscripsit Liberius, namque Basilii & sui declarabant ab Ecclesia alienos eos esse, qui negarent Verbum in identitate Patri esse simile: In posteriore vero Liberius idem expressius pronuntiat: "Sed & confessionem, inquit Sozomenus l. 4. c. 25. a

"Liberio vicissim susceperunt, qua eos, qui Filium fecundum substantiam & per omnia Patri similem non esse assererent, alienos ab Ecclesia pronuntiabat."

Septimo: an. 359. Constantius Seleuciæ Concilium ex Orientalibus numero circiter 160. Arimini vero ex Occidentalibus circiter 400. adunari præcepit. Primum, in quo prævalebant Catholici, rejecit quidem *homoouſion* æconomiz causâ, sed pro virili Filium in substantia Patri similem contra Acacianos in formula fidei propugnavit. Sic referunt S. Athanasius lib. de Synodis Seleuciæ & Arimini: Socrates lib. 2. cap. 39. Alterum vero, scilicet

Ariminense retento *homoouſion* vocabulo, omnes insuper Arianos, in primis Ursacium & Valentem anathemate confixit: quibus peractis, unusquisque ad propriam rediit sedem, si quadraginta circiter excipias, qui a Sirmio discedere æquum non duxerunt, donec acciperent responſionem Constantii ad epistolam, qua Patres Synodici illum de omnibus certiorum faciebant.

Hinc Concilio præfuit nonvix Liberii Papæ Vincentius Capuanus, qui ad meliora reverſus, fidem Nicænam constanter propugnavit. Ita Sozomenus lib. 4. cap. 16. Sic scribit Binius in notis ad Concilium Ariminense legitimum ad annum 359. pag. 188. Edit. Regiæ: "Hoc Concilium, inquit, ad quod Orientales cum Occidentalibus invitati etiam accessissent, nisi impio Ariatorum suâſu, ad mandatum Imperatoris Seleuciæ congregati fuissent, cui quadringenti & amplius Episcopi, cum Vincentio aliisque Legatis Liberii Pontificis Romani interfuerunt, quodve ob causam, universam fidem & Ecclesiam concernentem inductum fuerat ab Athanasio de Synodis merito universale Concilium appellatur."

Verum Constantius animadvertens quæ in hoc Concilio adversus Arianos aditata fuerant, furens mandavit Tauro Provinciæ Præfecto, ut nihil tentaret ut vel muneribus, vel etiam minis atque cruciatibus Episcopos in suas traheret partes: & pro scelere præmio consulatum promisit. Vir ille nequam cedens Imperatoris protervitati, tum ambitione, tum avaritia captus panem arctum & aquam brevem fidei Confessoribus, quos intra urbis septa conclusus tenebat, suppeditavit, aliisque ærumnis eosdem exagitavit. Tunc temporis factum est ut Valens quasi commiseratione commotus exulibus affirmaverit se de eorum sorte dolere, cum eis ultro damnare Arii errores & cæterorum qui Verbum dicebant creaturam: Sed a pœnis absque negotio solvi posse, ea scilicet sola conditione, ut formulæ, in qua *homoouſion* reticeretur, subscriberent: Hinc seducti, suum addiderunt calculum professioni fidei oblatis, in qua tamen Verbum per omnia Patri simile dicebatur. Quibus confectis, ad priores sedes rediere. Sic scribit Sozomenus lib. 4. cap. 18. Sic Maimburgius lib. de Ariano ad annum 359. Sic Theodoretus

E e lib.

lib. 2. Hist. Eccl. cap. 15. qui omnes uno veluti calamo scribunt illos Patres & fraude fuisse detentos Arimini, & subscribendo defusos: ita tamen ut omisso *homousio* sese ad *homousion* spe pacis componendæ, converterent.

Unum inter omnia memorizæ perpetuæ tradendum est, scilicet Vincentium Liberii Papæ leatum nulumque subscribere voluisse formulæ in qua *homousion* retinebatur. Ita subnotat Damasus Papa in sua ad Episcopos Illyrici epistola, quæ in Concilio Romano secundo sub eodem Papa refertur. In ea sic alioquitur Præsules Damasus: „ Numerus Episcoporum, qui „ erant Arimini in unum congregati, „ præjudicii vim habere non debet: præ- „ sertim cum formula illa composita sit, „ neque ab Episcopo Romano, cuius „ entia præ cæteris omnibus expectanda „ erat, neque a Vincentio, qui tot an- „ nis Episcopatum integre gesserat; ne- „ que aliis eidem consentientibus. „

Octavo: an. 360. iuxta Mainsburgium, Valens auctoritate Constantii freris Liberii subscribere formulæ pseudo-Concilii Ariminensis compellere tentavit; sed generosus ille Pontifex eam animo versipellis & hæretico conscriptam fuisse prænotens, hoc facere renuit, paratus mortem potius, vel etiam acerbissima pati; qua de causa ab urbe Roma iterum ejectus, ad Constantii obitum usque in catacumbis delituit. Sozomenus lib. 4. cap. 18. S. Hilarius in fragmentis.

Denique: non abs re erit hic etiam observare primam Sirmiensensem formulam, cui subscripsit Liberius exul, solam fuisse in Synodo Sirmii habita factam contra Photinum: quod non unum probat argumentum. Primo quidem ibi Basilius Ancyranus præfuit, & cum Photino ita feliciter congressus est, ut eum non sine laude superaverit, sicut scribit sanctus Epiphanius hæ. 73. Sic refert Socrates lib. 2. cap. 30. Sic & testatur Sozomenus lib. 4. cap. 6. Secundo ipse Basilius secundam formulam anathemate confixit in Synodo Ancyrana, in qua ipse & consocii Præsules Filium in substantia Patri similem propugnauerunt; namque in a'io Concilio Antiochiæ in Encensis fidem his exponunt verbis, ut scribit Epiphanius hæ. 73. „ Ac deinceps, inquit, in Sardi- „ censi repetita, denique postea quæ Sir- „ mii contra Photinum gesta sunt, in „ quiete quoque versari. „ Quæ quidem

verba ex Anyran^o conciliabuli Synodice Epistola habentur, quæque repetita snere & confirmata in Concilio Antiochiæ laudato. Idem scribit Binius in notis ad Conc. Ancyran. an. 338. nam loquens de a'ditatis in Synodo Ancyrana, ubi multi Præsules convenerant ad incenia novæ Basilicæ a Basilio conditæ celebranda, ait: „ Oriem- „ tales Episcopi secundam illam ac perfis- „ dam Sirmianam confessionem fidei de- „ testati, Sirmio recedentes in Asiam mi- „ grarunt, atque Ancyra in Galatia an- „ no Dom. 338. convenerunt, ibique ab- „ legatum a Filio Dei *substantiæ* nomen „ restituentes, impia statuta secundæ con- „ fessionis ac formulæ plane condemnau- „ runt, Filiumque Dei, secundum sub- „ stantiam Patri per omnia similem esse „ asseruerunt. Unde, ut fidem suam pro- „ titerentur, duodecim regulas ac defini- „ tiones fidei secundæ Sirmiensis plane con- „ trarias, quas recenset Hilarius lib. de „ Synodis, expresseferunt, easque per lega- „ tos ad Constantium Imperatorem Sirmii „ morantem miserunt. „

Quid plura referam? Basilius Ancyranus non erat Sirmii, cum secunda fidei formula conscripta fuit, ut testatur Sozomenus lib. 4. cap. 13. quique in ore habebat Aetium, Eudoxium, Uranium, Ursacium & Germinium, eo quod ponerent Filium Patri dissimilem: & certe ista secunda formula a paucis conscripta fuit, ut liquet ex ejus inscriptione apud sanctum Hilarium quæ ita refertur: „ E- „ xemplum blasphemiz apud Sirmium per „ Osum & Potamium conscriptæ. „ Hoc ipsum constat ex his formulæ verbis: „ Cum nonnulla putaretur esse de fide di- „ sceptatio, diligenter omnia apud Sir- „ mium tractata sunt, & discussa, præ- „ sentibus sanctis Fratribus & Coepiscopis „ nostris, Valente, Ursacio, & Germi- „ nio. „ Caterum Vigilus Tapensis E- „ piscopus lib. 5. contra Eutychemem scribit Orientales convenisse Sirmium in Con- „ ciliū, quod catholicum nuncupat: addit „ formulam primam ibi adversus Arianam „ pravitatem editam fuisse, & Præsules „ non sine fidei zelo proscriptisse secundam. „ Deinde, inquit, adversus sacrilegam im- „ pia professionis unitatem, quæ per O- „ sium, Valentem, Ursacium, & Ger- „ minium, cæteroque similis pravitas „ apud Sirmium fuerat conscripta, uni- „ versi Orientales Episcopi convenientes „ alias, idest, duodecim fidei definitio- „ nes

nes ediderunt quæ Nicæno Concilio non continentur.

Denique 3. Sirmienſis formula non fuit facta in Synodo contra Photinum Sirmii anno 351. habita, ut colligitur ex ſancto Athanaſio lib. de Synodis: Et vero nonniſi anno 359. undecimo Kalendas Junii, ex eodem ſancto Doctore, facta fuit. Hoc ipſum conſtat ex epiſtola Germinii ad Ruſinum, Palladium, Severinum, & alios. Quibus prænotatis, ſit

Synopſis contentorum in hiſtoria.

PRIMO, Liberius varia adunavit Concilia pro fide Nicæna defendenda. In Romana Synodo an. 353. Athanaſium innocentem declaravit.

Secundo, idem Pontifex pro fidei & Athanaſii deſenſione exulavit, ann. circiter 355.

Tertio, anno 357. a Demophilo deceptus ſubſcripſit formulæ primæ Sirmienſi.

Quarto, ann. 358. ab exilio ſolvitur.

Quinto, ann. 359. Patres ſecundi Concilii Ariminenſis ſubſcripſerunt formulæ in qua homocouſion reticebatur: ſed ab Arianiſ illuſos ſe animadvertentes, de ſubſcriptione pænitentiam egerunt.

Reſolvitur dubium de fide Liberii Papæ.

CONCLUSIO.

Liberius Papa nunquam diſceſſit a fide Nicæna.

Probatur variis momentis.

PRIMA ratio, quæ ex pluribus coaleſcit, hæc eſt: Ille bene cenſuit de divinitate Verbi, qui illam ad exilium uſque propugnavit, qui eandem toto perdurante exilio non abnegavit, ſed potius publice annuntiavit; qui denique vix completo exilio eandem ſtrenue ac fortiter contra & occultos & apertos Arianorum impetus, etiam in ipſum ſæviente mundo, terrente Conſtantio Heterodoxorum fautore, defendit: Atqui res ſic ſe habet, ut liquet ex prænotatis. Ergo &c. Tres ſunt in hoc ratiocinio partes, prima quidem Liberium ad exilium uſque propugnaffe fidem. Secunda, eandem non abnegaffe ingraveſcente exilio; denique &

iterum uſque ad perſecutionem poſt exilium illius egiſſe partes.

Prima pars probatur ex Theodoro to qui lib. 2. Hiſt. Eccleſ. cap. 26. ſcribit Liberium a Conſtantio in odium fidei Nicæne in exilium fuiſſe ejeſtum: Papam enim Imperatorem ſic allocutum fuiſſe enarrat: „Leges Eccleſiaſticas obſervare „pluris faciendum cenſeo; quam Romæ „habere domicilium. „ Idem ſcribunt omnes Hiſtorici.

Secunda pars non uno probatur argumento. Qui ſubſcripſit tantum formulæ catholicæ, & quidem animo catholico, dum exul Berææ commorabatur, citra dubium tunc temporis Nicænam non abnegavit fidem: Atqui Liberius perdurante exilio, nonniſi formulæ catholicæ ſubſcripſit, & quidem animo catholico: Ergo &c. Probatur minor quoad ſingula. Primo, certum eſt Liberium primæ tantum formulæ Sirmienſi ſubſcripſiſſe; quandoquidem formula, cui ſuum addidit calculum, non erat ſecunda, nec tertia Sirmienſis: non quidem ſecunda, cum formula cui conſenſit, per Demophilum illi oblata fuit, nec niſi ex prævia fidei explicatione ei ſubſcripſit, ut prænotatum eſt. Hoc ipſum reſert Dom. Fleury tom. 3. Hiſt. Eccl. pag. 509. & 510. His ver- „bis: „Papæ Liberio poſt Biennium exi- „lii Berææ completum, Demophilus ur- „bis Episcopopus obtulit an. 351. juxta præ- „bilioſententiam Auctorum, primam Sirmii adverſus Photinum compo- „ſitam fidei profeſſionem, quæ quidem „tacite ſupprimebat terminos tum con- „ſubſtantialis, tum in ſubſtantia ſimilis, „quæ tamen alias propugnari poterat, „ſicut de ſacto propugnata eſt a S. Hilario lib. de Syn. pag. 340. &c. Liberius eam probavit, eique ſicut catholice ſubſcripſit.

Addo formulam cui ſubſcripſit Papa, editam fuiſſe atque ſubſcriptam a Baſilio Ancyran, & aliis circiter viginti duobus Episcopis, inter quos altum eſt ſilentium de Germinio, Uſacio, Valente & Potamio, quorum tamen nomina aſſurgent in ſecunda formula. Non prætereundum eſt, formulam a Liberio ſubſcriptam, juxta Hilarium, ante ſecundam editam fuiſſe, ac primæ ſubſcripſiſſe Baſilium Ancyranum, Theodorum Hæraclæenſem, & Sylvanum Tarſenſem, nemo autem ex Hiſtoricis non novit ante conditam ſecundam formulam jam obſiſſe Theo-

Ee 2. do-

dorum, anno scilicet 335. Quid plura? Hanc eandem secundam Basilius in Concilio Ancyrano præscripserat, ubi Acacium, Aetium, Eudoxium, & cæteros, qui Verbum Patri dissimile proclamabant, anathemate confixit: Silvanus quoque utpote Catholicus non secundæ consensit, immo in odium fidei ab Arianis non modicum exagitatus est, ut colligitur ex Theodoretto lib. 2. Hist. Eccl. cap. 27. Superest igitur Liberium subscripsisse formulæ primæ Sirmiensis, aufusquam vero secundæ: sed etiam nec tertiæ, cum jam ab exilio solutus esset, & tunc Romæ sederet, anno scilicet 338. ut notat Anastasius Bibliothecarius.

Jam vero quod prima formula Sirmiensis esset catholica, ex ipsis constat verbis; in ea quippe illi declarantur ab Ecclesia alieni, qui Verbum aut ex nihilo, aut ex aliqua præjacente materia factum asserunt: item edita est a Basilio qui, ut Præfex Concilii Ancyrani, perstrinxerat secundam formulam, velut impiam: ex quo liquet eum animo catholico priorem fecisse.

Neque vero dubitandum est Liberium subscripsisse, fidem consubstantialitatis retinendo: tum quia nonnisi ex prævia fidei explicatione priori consensit formulæ: tum quia a Constantio exagitatus ut Verbi consubstantialitatem abnegaret, tantum ita exhorruit scelus, ut teste Sozomeno lib. 4. cap. 15. eos in formula a se facta declaravit a fide alienos, qui illam tentare auderent: "Sed & Confessionem a „Liberio vicissim susceperunt, qua eos „qui Filium secundum substantiam, & „per omnia Patri similem non esse assererent, alienos ab Ecclesia pronuntiabat. „Igitur tunc temporis ferviente etiam Constantio, Liberius intactam servavit fidem: maxime vero cum judicandum sit de fide Liberii ex iis quæ pro eadem gessit, dum esset liber; quandoquidem quæ sunt ex metu cadente in virum constantem, non censentur voluntaria saltem intus: dubio procul Liberius nonnisi ex hujusmodi metu abstulit a verbo *homoousion*. Ergo &c.

Tertia pars absque negotio utique probatur: Ille fidem Nicænam strenue, absoluto exilio, propugnavit, qui in odium consubstantialitatis quam verbis & dictis pilum propugnabat, e fide iterum eiecit; in sepulchris ad obitum usque Constantii delitescere compulsus est: Atqui

ex dictis liquet hanc etiam pro consubstantialitate Verbi Liberium sustinuisse persecutionem, ut scribit Hilarius in frag. & post ipsum Maimburgius lib. de Arianism. ad ann. 339.

Confirmatur: certum est Liberium subscripsisse formulæ, in qua Filius Dei per omnia Patri similis dicitur, in qua etiam illi omnes anathemate perstringuntur, qui dicebant Verbum aut ex nihilo, aut ex aliqua præjacente materia factum: sed hujusmodi formula ab Athanasio habetur ut catholica, et solum conditione ut decreta omnia Nicænæ Synodi recipiantur: sed eam amplectitur vel ipse sanctus Basilius, modo *citra varietatem homoousion* admittatur; Liberius vero strenue omnes Concilii Nicæni definitiones invicto animo propugnavit: sed Filium per omnia Patri similem incunctanter proclamavit, adeoque ullam citra varietatem: maxime cum prima Sirmiensis formula edita sit a Basilio Ancyrano adversus Photinum, Aetium, Eudoxium, & alios qui Verbum non sine blasphemiam esse Patri dissimile effutiebant. Ergo &c.

Confirmatur iterum. Si Liberius subscripsisset secundæ formulæ Sirmiensis, absque mora solutus fuisset ab exilio, nihil quippe ab eo ultra exposculasset Constantius, quippe qui peridiam Arianam pure & simpliciter fuisset professus: Atqui tamen a subscriptione anno adhuc integro Bercæ exulavit, scilicet ab anno 337. usque ad annum 338. ut scribit Sozomenus, & ut probat Epistola Liberii ad Orientales, qua eos & de subscriptione certos facit, & rogat quatenus pro ejus libertate ad Constantium scribere dignetur. Ergo &c.

His omnibus adde testimonia Epiphani, Basilii, Ambrosii qui Liberium ut sanctum celebrant. Ejusdem memoria commendatur in additionibus Martyrologii Bedæ & Usuardi.

Proponuntur & solvuntur objectiones.

OBJECTIONES primo, formula prima Sirmiensis, cui consensit Liberius, Ariana hæresis spirat venenum: Igitur a ipsa & ab hæresi non vindicatur Liberius: Probat Antecedens. Primo quidem non nisi fraudulenter abjiciuntur illi qui Verbum aut ex nihilo, aut ex aliqua præjacente materia factum asserunt, cum hoc ipsum vel ipsi dicerent Ariani teste san-

Ad Athanasio, qui in Epistola, ad Solitarios de Nicænæ Synodi decretis p. 729. scribit Eusebianos profiteri mente versipelli Filium Patri similem: "Sed ita tamen, inquit loquens de eis, ut deprenderentur inter se mutasse, nutus conferre, oculisque sibi invicem applaudere, quasi illud, simile esse, & in eo esse, & ejus potentiam esse, communia Filio nobiliscum essent." Basilii Epistola 300. reddens rationem qua Patres Nicæni ducti sunt Symbolo addere *homoousion*, ait: "Et quia ex non ente ad esse productum fuisse Filium etiam tunc nonnulli asseverabant, hanc ut abscederent impietatem illi Patres nomen *homoousion* usurpantur, Expressius Ambrosius lib. 3. de fide cap. 7. ait; de Ariani: "Secundum impietatem igitur suam, positum substantiæ verbum recipiunt Ariani: secundum pietatem autem fideliū comprobaturam repudiunt & refutant." Ergo &c.

Respondet primo intactam Liberii fidem ex prænotatis ulla absque æquivocatione revelantes: cum consistit illam ante exilium pro virili non in uno Concilio & *homoousion*, & sancti Athanasii innocentiam propugnasse, cum non nisi coactus omiserit postea *homoousion*, ita tamen ut Filium dixerit, per omnia Patri similem, & contradicentes etiam dum adhuc exilaret anathematizasse: cum denique vix ab exilio solutus, iterum etiam *homoousion* propugnasset: qua de causa e Sede iterum deturbatus in Catacumbis delitescere compellitur.

Ipsum Athanasium defensorem habet suæ œconomiz, qua quidem minis & poenis perterritus omisit *homoousion*, quod vocabulum dubio procul ut demonstratum est, tunc non obligabat. Sic loquitur ille Pater in epistola ad Solitarios: "Liberior deinde post exilium in exilio, biennium inflexus est, minasque mortis, ad suscriptionem inductus; verum illud ipsum quoque & eorum violentiam, & Liberii in hæresim odium, & suum pro Athanasio suffragium facis coarctavit." Cæterum præ oculis semper habendum est, quod idem ille Pater libro de Synodis pag. 709. ait: "Adversus autem eos qui omnia Synodi scripta recipiunt, de solo autem consubstantiali ambigunt, non ut adversus inimicos, eos affici nos decet." Et sanctus Basilii Epistola 41. "Si quidem, inquit, huic

Basilicæ Theol. Tom. II.

dicto adjunctum fuerit *citra ullam variationem*, eam ego amplector, proboque vocem. "Scilicet *homoousion*. Porro nullus quantumvis Liberii æmulus invidiosus negaverit istum Pontificem Verbum per omnia Patri simile incunctanter proclamasse.

Respondet secundo negando Antecedens; quis enim, omisso *homoousio*, verbis expressioribus Filii consubstantialitatem exponere potest, quam ille qui negat Verbum aut ex nihilo, aut ex aliqua præjacenti materia factum esse? Porro in formula, cui subscripsit Liberius Papa, hi omnes abjiciuntur qui adversa & prædicant & credunt.

Ad probationem distinguo: quidam, teste Athanasio verbo *homoousion* abutentes a consubstantialitate Verbi declinaverunt, concedo: non abutentes, sed *citra variationem*, & decreta Nicænæ fulcipientes, nego. Dictum est Basilium Ancyranum præcipuum formulæ auctorem eo scopo eam instituisse, ut Photini exploderet errores: quod certe incassum peregrisset, si Christum Filium per omnia Patri similem non creditisset: a quocirca adoptantes *homoousion* veluti catholici habiti sunt, & ipse Hilarius lib. de Synodis primam illam Sirmensem formulam uti catholicam ventilat.

Verba S. Basilii ad rem non pertinent, cum sermonem eo loci instituat de his, qui Verbum ex nihilo factum esse non sine blasphemia prædicabant: Et quia, inquit, ex non ente ad esse productum fuisse Filium, etiam tunc nonnulli asseverabant, hanc ut abscederent impietatem illi Patres nomen *homoousion* usurpant. "Neque tamen negamus aliquos mente versipelli dixisse Verbum non esse aut ex nihilo, aut ex præjacenti materia formatum, hoc est, in tempore: nonnulli enim ante tempus & ante ipsos Angelos, per creationem emanasse propugnabant, ista Scripturæ verba de Sapientia Eccl. 24. *Ab initio & ante secula creata sum*, in perversum detrahentes sensum quasi factum fuisset ante tempus quod initium habuit tantummodo in creatione creaturarum corporalium; tunc enim per varios dies tempus coepit, & coeptum perduravit: Sic enim habetur Geneleos 1. *Factumque est vespere & mane, dies unus &c.* Ariani concedebant eundem verbum in tempore non fuisse conditum, sed ante illud tempus: & hac æquivocatione

Ec 3 ana-

anathemata Ecclesie declinate tentabant : At non desuerunt qui *homotousion* usurparent corde perfecto, inter quos primas tenet Iodes Liberius. Ceterum formula prima in sensu obvio habebat sensum catholicum, esso quod quidam ea abusi sint: nonne & abutuntur vel ipsa Scriptura sacra Heterodoxi? sufficit quod sensus obvius sit bonus.

Ad Ambrosium distinguo: & sanctus Doctor loquitur de Arianiis qui, ut vel ipsis Catholicis illuderent, nonnunquam *homotousion*, sed suo sensu predicabant, concedo: de aliis indiscriminatim qui, onisso *homotousio*, *homotousion* animo catholico & fide sincera adorabant, nego. Ariani quidam fraudulentarum, ut deciperent incautos, dicebant Filium Patri similem, vel in ipsa substantia, sed similitudine affectiva solum & morali; istos autem, & non alios revincit Ambrosius.

Inflatis: atqui vel ipsa prima Sirmiensis formula hæresim spirat: Ergo &c. Probatur subsumptum. In ea Filius Dei dicitur Patris minister. Sic enim habetur in ultimo anathematismo: " Si quis Christum Deum, Filium Dei ante sæcula, ad ministrumque ad universalitatis opificium fuisse negit . . . Anathema esto . . . Sed minister est Domino inferior; Ergo &c.

Respondeo negando subsumptum. Ad probationem distinguo: Filius dicitur Patris minister improprie & lato modo, concedo: proprie & per dependentiam, nego. Iustinus & alii primorum sæculorum Patres nonnunquam Filium Dei Patris ministrum esse asserunt, sed improprie, & eo solum scopo ut probent a Patre vere procedere, Verbumque non esse nihil. Sic Tertullianus loquitur: sic alii tertii sæculi Patres effantur, ut revincant Sabellianos qui & secundam & tertiam personam a Trinitate adimebant. Eodem prorsus sensu Præfules Sirmienses in prima formula Filium veluti Patri creatione ministrum prædicant.

Inflates: sanctus Hilarius lib. fragmentorum illam ipsam formulam vocat: " Perfidiam Ariatorum . . . Ipsum Liberium anathemata ferre non dubitat, eo quod ei subscripserit: " Anathema, ait, tibi a me dictum, Liberi, & lociis tuis, iterum tibi anathema, & tertio prævaricari, Liberi: " Ergo &c.

Confirmatur: Hieronymus in catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum, cap. 91. de Por-

tunatiano Aquilejensi Episcopo sic loquitur: " In hoc habetur detestabile, quod Liberium Romanæ urbis Episcopum pro fide ad exilium pergentem prius sollicitavit ac fregit, & ad subscriptionem hæreseos compulsit. " *Respondeo*: Rursus Auxilius lib. primo de ordinationibus Formosi cap. 31. contendit Liberium subscripisse hæresi: " Quis nesciat, inquit, quod Liberius, prohi dolor! Ariane hæresi subscripserit? " Quid plura? In festo sancti Eusebii Presbyteri & Confessoris 19. Calendas Septembris lectio, vel ipsius Brevarii Romani, hæc continet: " Beatus Eusebius Presbyter, cum presente Constantio fidem catholicam constantissime defenderet, & Liberium Papam doleret Ariane perfidiam consensisse, ab irato Constantio Imperatore Ariano incuditur in quoddam cubiculo domus suæ, habente in longitudine pedes quatuor &c. " Ergo &c.

Respondeo 1. hæc & similia argumenta unum tantummodo probare, videlicet Liberium in suspicionem hæreseos venisse, eo quod poenitentem cedens, vocabulum *homotousion*, quod pro virili ad exilium usque defenderat, tandem omiserit: Sed ipse Athanasius epistola ad Solitarios, cum excusatum habet, eo quod non nisi timere perterritus subscripserit formulæ prioris Sirmiensis. Et vero ad Sedem propriam reditum urgere debebat, ne ex ejus absentia alter, non sine schismate in Cathedra Petri federet: tum etiam ut gregem a lupis, scilicet Arianis, ea qua par est diligentia defenderet. Secundo, illa eadem formula abutebatur Ariani. Tercio cum eis quidem communicabat Liberius, sed cum illis, quos excommunicabat ab errore discessisse. Quarto consenserat, esso, damnationi divi Athanasii; verum secundum allegata & probata. Non certe de fide, sed de quibusdam aliis ut eum habebat. Denique Eudoxius & sui, accepta epistola, qua certos eos faciebat Osius se subscripisse secundæ formulæ Sirmiensis, prædicaverunt vel ipsum Liberium eisdem esse labii cum eis; quocirca non pauci errore facti detenti scripserunt Liberium tandem aliquando & lapsum, & Ariane adhæsisse perfidiam. Hac solutione, abique negotio cuncta solvantur adversus fidem Liberii obiecta.

Respondeo 2. distinguendo: Hilarius vocat primam Sirmii formulam perfidiam Ari-

Arianam præsumptive & suspicative, concedo : absolute & secundum se spectatam ; nego ; alias sibi ipsi contradiceret , cum libro de Synodis illam uti catholicam habeat ; ideoque licet errore dectentus ; potuit zelo fidei actus anathema pronuntiare Liberio.

Respondet P. Alexander dissert. 31. sæculi quarti art. 1. librum fragmentorum sancti Hilarii tametsi genuinum , nihilominus mutilum & defloratum fuisse : " Id cum multa probent , inquit , clarissimi , me evincunt verba , quæ priori Liberii epistolæ ad Orientales sunt annexa . " Hac epistolâ præfatus Pontifex Athanasium se a sua & Ecclesiæ Romanæ communione separasse significat ; seque communionem Arianorum amplecti . " Et tamen post illam epistolam immediate leguntur hæc velut Hilarii verba : *Quid in his litteris non sanctitatis ? Quid non ex metu Dei eveniens est ?* " Citra dubium ista ultima verba luce clarius indignant & vocabula perfidie Arianae , & anathematis in Liberium voces esse quid textui Hilarii astutum , & manu aliena non sine fraude inductum .

Respondet ad hanc eandem difficultatem Illusterrimus D. Languet Suefionum Episcopus epist. 6. pag. 4. ann. 1722. edita adversus D. Petrum de Langle Boloniensem Præfulem qui favens Quesnello obiciebat istum S. Hilarii locum , ut Balam *Unigenitus* evacuet : " Benedictioni , inquit , in nova S. Hilarii editione assignata opusculum , ex quo excerpta est auctoritas laudata , non potuisse componi a S. Doctore , nisi post conversionem Liberii ad pristinum fidei zelum : quod argumentum est anathema in objectione laudatum consistit esse . " Rursus ibidem pergit : " Pater Quesnellus in sua ad D. Vvits responsione ægre fert istud commemorare anathema , eo quod monumentum omnium fide indignum in testimonium veritatis non adducendum esse autumaret . "

Ad cæteras in confirmationem adductas auctoritates non absimilis est responsio , videlicet Historiographos errore facti fuisse detentos , & nonnisi ex mera suspitione in Liberium exarscere : ideoque acta priora brevissimi Romani contra Liberium expulsa & abscessa sunt .

Replicatis : Atqui Hilarius non ex suspitione , sed absolute loquitur contra Liberium veluti fidei extorem : Ergo &c.

Probat subsumptum : Formulæ Sirmieniem cum Concilio in quo edita fuit , cæteraque Semiarianorum Conciliabula absolute damnat , & abhorret : sic enim loquitur lib. contra Constantium Imperatorem : " Post Synodam deinde Sardicensem omnem rursus adversum Photium Sirmium catholicæ doctrinæ tuæ commoves curam . Sed tibi statim hoc , quod utraque fide continebatur , exhorter . " Quinimo sanctus Athanasius lib. de Synodis primam Sirmii formulam inter Arianorum formulas annumerat , de quibus , ait : " Quis cum videat per singulas Synodos alia addi , alia detrabi , non animadvertat illorum in Christum suspectum & insincrum animum ? " Eiusdem est labii Hilarius in libro quem ad Constantium direxit , aitque : " Facta est fides temporum , potiusquam Evangeliorum : dum . & secundum annos scribitur , & secundum confessionem baptismi non tenetur . " Igitur Liberius cum suum addiderit calculum primæ formulæ Sirmienii , non vacat culpa .

Respondeo distinguendo : Hilarius abjicit vel ipsam primam formulam Sirmieniem in sensu Arianorum propositam , & explicatam , concedo : secundum se sumptam , nego : Nam in libro de Synodis ut catholicam illam proclamat . Eadem est responsio ad auctoritatem S. Athanasii , qui quidem vel ipsam ipsam admittit , modo ei subseribentes cuncta Concilii Nicæni decreta suscipiant , porro ista conditione huic formulæ consensisse Liberium , neminem cordatum latet : quia vero Heterodoxi hujusmodi formulis & decretis sæpius abutebantur , non mirum si ad tutelam fidei hæc omnia quandoque sancti Patres nedum non approbant , sed & de facto præscribant . Ipse S. Athanasius suam prodit mentem his verbis : " Quis cum videat per singulas Synodos , alia addi , alia detrabi , non animadvertat illorum in Christum suspectum & insincrum animum ? " . Et de industria plurima scribere , ut possint per opportunam ambitionem & tantam loquacitatem , & alios , qui simplices sunt , decipere , & ipsi interim latere , ut non sentiantur qualem hæresim foviant . " Hilarius quoque est sui ipsius interpres , quippe qui ibidem subjungat : " Damnas quoque & substantiæ nomen , quo te & Sardicensi Synodo , & Sirmienii pium esse Occidentibus mentiebatur . "

Perfisses, Liberius ipse exhorruit formulam cui Patres Ariminenses subscribere, eo quod *homoousion* reticeretur, tamen Verbum per omnia Patri simile diceretur: Igitur ex ipso ore Liberii hæreseos labem ei incurrunt auctores; cum in formula Sirmiensis altum esset de *homoousio* silentium.

Respondeo distinguendo: Liberius abiecit formulam cui Patres Ariminenses consenserant eo quod ipsi clare admodum innosceret fraus eorum qui illam subscribendam offerebant; concedo: illam absolute damnando, nego antecedens & paritatem. Ratio discriminis non una est. Primo quidem Liberius perfectam habebat Imperatoris & suorum malam fidem, qui mente versipelli, ut incautos Patres deciperent, formulam subscribendam proponebant uti catholicam, & ideo non quidem illam damnavit, sed illi subscribere renuit. Secundo Concilium Ariminense erat veluti œcumenicum, & consequenter ejus decreta veluti fidei regulæ haberi debebant; ne igitur fides in periculum veniret, noluit in hac circumstantia illi adhærere formulæ: sed Sirmiensis subscripsit ut doctor particularis, & hoc ex prævia fidei explicatione facta a Demophilo qui subscribendam illi obtulit: Sed incunctanter adhæsit decretis Concilii Nicani.

Respondes: Liberius subscripsit, etiam cognita fidei hostium fraude. Ergo &c. Probat Antecedens. Sirmium jubente Imperatore reversus cuidem formulæ conditæ & constatæ ex formula Sirmiacæ contra Protinum, & Antiochenæ contra Paulum Samosatensem, in qua secunda formula Filius nonnisi sicut in Ariminensi, omisso *homoousio*, similis Patri dicebatur: & hoc cum primum exagitatiss fuisset præsentem Imperatore, ut Verbi abnegaret consubstantialitatem, quod cum facere renuisset, saltem collectioni subscribere compulsus est, cui etiam formulæ consenserunt Ursacius, Valens & Germinius detestabiles Ariani; isti enim non adhæsisserent formulæ, si paratam non habuissent fraudem: quinimodo Basilium Ancyranum & sui Liberio suaderè conabantur, ut a fide consubstantialitatis desisteret: quæ quidem omnia argumenta satis innuunt Liberium adhæsisse Ariis.

De hoc momento audiendus est Sozomenus qui libro quarto, cap. 15. juxta Valerium versionem sic loquitur: "Haud multo post

Imperator, ab urbe Roma Sirmium reversus, cum Occidentales Episcopi legationem ad ipsum misissent, Liberium Berœa ad se accessit: cumque adessent legati Episcoporum Orientis, convocatis Sacerdotibus, qui in comitatu erant, Liberium cepit compellere, ut Filium Patri non esse consubstantialem profiteretur. Instabant autem, & Imperatorem ad hoc impellebant Basilium, Eustathium & Eleusium, qui præcipua apud ipsum auctoritate pollebant. Qui cum ea quæ contra Paulum Samosatensem, & contra Photinum Episcopum Sirmii decreta fuerant, ac præterea fidei formulam in dedicatione Antiochenis Basilicæ editam, in unum tunc libellum coniecerint, petinde quasi quidam sub obtentu vocabuli consubstantialis, propriam hæresim stabilire conarentur, effecerunt ut Liberius, & Athanasius, Alexander, Severianus, & Crescens Africae Episcopi, ei formulæ consenserunt. Consenserunt pariter Ursacius, & Germanius Episcopus Sirmii: & Valens Mursæ, & quotquot ex Orientis partibus aderant Episcopi.

Respondeo 1. neque nos in crimen vocare Patres Ariminenses, maxime vero cum *homoousion* animo catholico admiserint ut infra probabimus.

Respondeo 2. negando Antecedens. Ad probationem distinguendo: Liberius subscripsit collectioni & extemplo aliam obtulit formulam subscribendam in qua alienos esse ab Ecclesia pronuntiabat eos omnes, qui negarent Filium Dei Patri in identitate similem, cui omnes laudati præfules consenserunt, concedo: Secus, nego. Igitur non in eadem culpæ causa erat cum Patribus Ariminensibus ille summus Pontifex, quippe qui, cognita Hæreticorum fraude, & compertis fallis rumoribus de se ipsis, quod nempe codens tandem tempellati per omnia Ariani adhæreret, fidem suam sic explicavit. Ne mirerimini autem, si Ariani istam ulteriorem subscriptionem exposulaverint: Namque sic egerunt specie honoris, ne per omnia causa cadere, & a Liberio prorsus devictos fuisse viderentur. Sed & falsum est Basilium & suos compulsisse Liberium ad abnegandam Verbi consubstantialitatem, cum ipse Basilius proscriptis secundam Sirmii formulam: quocirca si compulsus, nonnisi ratione œconomiz compulsi, & eo solum scopo, ut, omisso *homoousio*, pro bono pacis solum *homoousion* retineretur, cum vel

ipse

ipse confenserit formulæ admodum Catholice a Liberio vicissim oblatae. Cæterum non Basilius sed Imperator volebat, ut Liberius Verbi abnegaret consubstantialitatem.

Solutio patet ex verbis Soromeni immediate subsequenter, sic enim ibidem pergit l. 4. cap. 150. Sed & confessionem a Liberio vicissim suscepimus, quæ eos, qui Filium secundum substantiam, & per omnia Patri similem non esse assererent, alienos ab Ecclesia pronuntiabat. Nam cum Eudoxius, & qui cum illo opinioni Aetii savebant, Antiochie Osi Epistolam accepissent, sparsis rumoribus divulgaverant Liberium quoque consubstantialis vocabulum condemnasse, & Filium Patri dissimilem confiteri. His per Occidentium legatos confectis, Imperator Romam redeundi potestatem Liberio concessit.

Inhabis ille adhæsit perfidiæ Arianae qui & cum Arianis communicavit, & sancti Athanasii consensit damnationi: Atque res sic se habet: & probatur. Ex ipsa Liberii epistola ad Orientales: "Ego, inquit, Athanasium non defendi; sed quia suscepit illum bonæ memoriæ Julius Episcopus decessor meus, verebar, ne forte in aliquo prævaricator iudicaret. At ubi cognovi, quando placuit Deo, iuste vos illum condemnasse, mox consensum commodavi sententiis vestris." Ergo &c.

Respondeo distinguendo maiorem: Si consensit errori Ariarum, & ab Athanasio abstinerit animo hæretico, concedo: sin minus, nego. Ursacius, Valens, & Germinius Arium damnare profitebantur, & collectioni formularum alias Catholice lubenti animo subscripserant; ideoque cum eis communicare non dubitavit Liberius, maxime vero cum Ecclesia non iudicaret internis: damnationi quidem Athanasii consensit, sed errore facti detentus, cum antea cuncta tentasset, ut ejus propugnaret partes.

Periphetes: Atque de facto Liberius adhæsit Arianis etiam in errore: & probatur. Subscripsit secundæ formulæ Sirmiensi. Sed citra dubium erat, prorsus hæretica, ergo. Probatur major. Probabilis est fortissimum a Demophilo obistam Liberio eo quod fuisse, quæ tunc temporis circumferretur, non vero alteram quæ sexante annos jam prodierat, inducem; maxime vero cum Liberius eo ipso anno quo secundæ compo-

sita est, scilicet an. 357. a solita exciderit fortitudine; prima autem anno 351. juris publici facta fuerat. Ergo &c.

Respondeo negando subsumptum. Ad probationem, nego maiorem. Ad ulteriorem probationem, nego Liberium subscripsisse secundæ formulæ; cum post subscriptionem uno adhuc anno integro in exilio permanferit: quod quidem irrefragabile argumentum est, cum non subscripsisse secundæ formulæ prorsus Arianae; quandoquidem si illi subscripsisset, per omnia votis Imperatoris & Ariarum latississet, & hinc absque mora ab auxilio fuisset solutus, ut ad suam rediret sedem.

Solvitur obiectio ex Pontificatu Felicii, tempore quo Liberius in exilium actus est.

Obijciens: Felix in locum Liberii substitutus est a Clero Romano: Sed ea ratione Liberius dejectus est, quia Arianis adhæserat: Et probatur. Sic propugnat Hieronymus in chronico ad annum Christi 351. ubi sic loquitur: "Post annum cum Felice eiectioni sunt, quia Liberius tædio victus exilii, & in hæreticam pravitatem subscribens, Romanæ quasi viæ intraverat." Sic Theodoretus lib. 2. Hist. Eccl. cap. 17. appellans Felicem Liberii successorem: "Successum est inquit, Liberio a fidelibus quodam ejus Diacono, nomine Felice, qui... fidem in Concilio Nicæno exposuit ipse servavit integram."

Confirmatur: Felix sedit de facto in Cathedra S. Petri, & tamen non fuit Schismaticus; nemo enim auctorum istam ei inurit labem: Sed hoc ipsum innuit Liberium propter hæresim fuisse exautoratum. Ergo &c.

Duc sunt circa Felicii nomen sententiæ; quorundam scilicet qui, cum veluti legitimum Pontificem habent, aliorum vero qui hoc, & probabilius, negant. *Juxta primorum sententiam*

Respondeo distinguendo: Clerus Romanus errore facti detentus Felicem habuit ut legitimum Pontificem, concedo: Citra errorem, nego. Cum Liberius in suspicionem hæreticos venisset, non mirum si alter in ejus sussectus est locum; nam Papa in hæresim lapsus, juribus concedentibus, abjicitur: nec inde Felix evasit Schismaticus: quandoquidem juxta axioma juris, *Papa dubius, Papa nullus*; ideoque ad tempus potuit Felix agnoscere ut legitimus Pontifex.

Al-

*Altera responsio juxta aliorum sententiam,
& quidem probatiorum.*

Falsum est Felicem fuisse legitimum Pontificem, cum vel ipse Athanasius illum veluti monstrum in Petri Cathedra sedens habuerit, quippequi Arianis communicaret, & ab eis, nusquam vero a Clero summus institutus sit Pontifex. In epistola ad Solitarios de Constantio, qui ad hoc ministerio Episcopi usus erat, sic loquitur: "Hoc ministro utens; incredibile facinus designavit, & quod vere resecrat imaginem antichristi, ut qui in loco Ecclesie palatium suum succedere voluerit, & pro conventu populi, & jure comitorum, tres Eunuchos praesentes esse jussit, tresque item exploratores (non enim eos Episcopos dixeris) ut ipsi Felicem quemdam Episcopum in palatio crearent, dignum profecto talibus suffragatoribus. Ceterum populi omnes, cognita Hæreticorum pravitatem, non permiserunt eos Ecclesiam intrare, proculque ab iis recesserunt."

Idem censent Optatus Milevitanus & S. Augustinus, qui Felicem e catalogo summorum Pontificum expungunt. Primus l. 2. contra Parmenianum ait: "Cathedra unica est, quæ est prima de dotibus. Sedit prior Petrus, cui successit Linus. . . . Julio Liberius, Liberio Damasus, &c." Secundus epist. 165. "Si enim ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quando certius & vere salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesie figuram gerenti Dominus ait: super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincunt eam. Petro enim successit Linus. . . . Julio Liberius, Liberio Damasus &c."

Neque vero magis effulget Felicem a Clero ad summum Pontificatum adscitum fuisse, cum potius ab Arianis inauguratum esse constet: quocirca ab ipsis Catholicis a sede suprema deturbatum non levius indicat ipse Hieronymus epist. 34. his verbis: "Liberius Romanæ Ecclesie ordinatur Episcopus, quo in exilium ob fidem truso, omnes Clerici juraverunt ut nullum alium susciperent. Verum cum Felix ab Arianis fuisset in Sacrodotium substitutus, plurimi pejeraverant, & post annum cum Felice ejeti sunt &c."

Ad Hieronymum igitur distinguo: & errorem facti deceptum est S. Doctor cum de Liberio paululo durius scripsit, concedo: sed, nego: neminem quippe latet Liberio ab exilio liberationem, & a legatis Occidentalium, & a matronis Romanis expositulam fuisse, ut refert Theodoretus lib. 2. hist. capite 27. & Sozomenus libro quarto cap. 15. juxta edit. Valesii. Quid plura? Vel ipse Hieronymus non asserit Felicem ejetum fuisse renitentibus Catholicis; contrarium prorsus evincunt supplicationum libelli ab Occidentalibus, & Matronis Romanis ad Constantium oblati.

Ad ulteriorem probationem utique distinguo: Felix non fuit Schismaticus juxta quorundam auctorum placita, concedo: secundum graviores auctores, nego. Nam sanctus Athanasius veluti monstrum in Cathedra Petri sedens eum habuit: omnes Arianorum molitione intrusum eum agnoscunt: denique Liberium a propria sede non excidisse propter hæreses crimen luce clarius affulget, cum vel ipse Imperator ea illum ab exilio solvit intentione, ut pro more sederet in sua innata Ecclesia. Ceterum si Liberius hæresi sedatus Romam appulisset, Felix semper fuisset legitimus Pontifex, & tunc duo simul in eadem urbe fuissent summi Pontifices: quod quidem Imperator nolebat, scribit enim Theodoretus, scribit & Sozomenus eum prima vice respondisse Matronis Liberii expositulantibus liberationem: "Altero Pastore civitati opus non esse, quippecum haberet unum qui ipsi posset providere." Quid plura adjiciam? Nec ipsi adversæ sententiæ auctores dissentiant Liberium reducem claves Ecclesie solum tenuisse.

Infallis: Atqui Felix non Schismaticus, sed legitimus loco Liberii fuit Pontifex: Igitur Liberius propter hæresim a sede deturbatus non sine fundamento creditur: Probatur subsumptum. 1. Ex Theodoretico qui lib. 2. hist. Eccles. cap. 17. scribit Felicem fuisse Liberii successorem, & fidem Nicenam illibatam servasse: "Successum est, inquit, Liberio a fidei quodam ejus Diacono, nomine Felice, qui tamen fidem in Concilio Nicæno expositam ipsi se servavit integram &c." 2. Quia Romani pejeraverant Liberium: 3. Papa dubius, juxta summis, Papa nullus: sed Liberius tunc temporis erat Papa dubius: Ergo &c.

Respondeo negando subsumptum. Ad probationem distinguendo: Felix fuit Liberii successor lato modo, & improprie, concedo: ex jure, nego. Aliquis potest esse Christi Vicarius duplici modo, videlicet canonica electione, deinde vero intrusione: illo posteriori modo insignia cathedræ Petri accepit Felix, videlicet Arianorum factione: Esto quod fidem Nicenam servaverit; sed dubio præcui non fuit canonice electus: quinimmo eum semper communicasse cum Arianis non levior est suspicio. Solutio est ipsius Theodoretus qui suam prodit mentem ibidem hæc subjungendo: "Tamen cum illis, qui eamdem scilicet fidem labefactare studebant, libere communicavit: Ac propter nemo ex Romæ habitatoribus in Ecclesiam, dum ille intus erat, ingre-
"di voluit."

Ad alteram probationem, distinguo: Romani pejeraverunt, sed Felicem uti verum Pontificem non habuerunt, concedo: & uti talem agnoverunt, nego. Immo dato quod errore facti detenti, tunc temporis Felicem ut genuinum Pastorem agnoscerent; non ideo tamen erat verus Pontifex canonice electus: cum inauguratus sit vi & molitione Arianorum anno 355. testibus Hieronymo de Script. Eccles. Theodoro lib. 2. c. 2. Sozomeno l. 4. c. 20. Athanasio epist. ad Solit. Maimburgio l. 4. Arian. quo tempore Liberius exul agebat pro fide: neque vero Liberius subscripsit formulæ Sirmicensi, nisi ann. 357.

Ad secundam probationem distinguo minorem: dubius Papa habebatur Liberius ab aliquibus errore facti detentis, concedo: cum fundamento, nego. Et vero ab ipso Athanasio, Optato Milevitano, & Augustino nusquam sic habitus est, quippe qui non Liberius, sed solum Felicem & catalogo summorum Pontificum expunxerint, & merito; namque Liberius subscripsit formulæ catholicæ, esto ab Arianis oblata, sed ex prævia confessione fidei Nicenæ a Demophilo, qui eam illi subscribendam obtulit, facta.

Replicabis: Felix ab Auctoribus omni exceptione majoribus ut Christi Martyr celebratur: Sed implicat Martyrem fuisse pseudo-Pontificem loco legitimi adhuc viventis; Ergo &c. Probatur major. Primo quidem in Martyrologiis quarto Calendas Augusti ejus consignatur memoria. Secundo idem scribit Anastasius Bibliothecarius

lib. de vitis Romanorum Pontificum, qui ipsum, etiam consentiente Liberio, Papam inauguratum fuisse, tum Valentem & Ursacium in Concilio 48. Episcoporum damnaſſe dicit. Ado Viennensis in Martyrologio ad quartum Calendas Augusti de hoc momento sic loquitur: "Romæ via Aurelia, beati Felicis Pontificis, sub Constantio filio Constantini... & agentibus postmodum Hæreticis, exinde levatus, ductus est ad civitatem, & capite truncato, martyrio coronatus quarto idus Novembris." Nec desunt qui asserant hunc Felicem fuisse S. Gregorii avavum; hoc enim & Joannes Diaconus, & Leo Hosiensis de Felice IV. scribunt: At quartus esse non potuit, supersit igitur quod fuerit Felix II. qui sedit loco Liberii. Ergo &c.

Respondeo distinguendo majorem: Felix primus habetur ut Christi Martyr, concedo: Felix II. qui & pseudo-Pontifex extitit, nego. Et sic distincta minore, nego consequentiam. Felix qui habetur ut sanctus Martyr, sub Aurelio Imperatore anno 274. Martyrio coronatus est; alter vero ad Valentiniiani usque tempora vixit, nec obiit ante 22. Novembris anno 368. ut Faustinus & Marcellinus ipsi cœvi testantur. De priori solum intelligi debent Martyrologia & monumenta Cerenſis Ecclesiæ, in qua Felix ut Patronus colitur: quocirca mendæ scateant purgandæ & in martyrologiis, & in codicibus qui Felicem sub Constantino passum referunt. Aliis ne quidem in albo Sanctorum scriberetur Felix I. si quorundam scripta de Felice II. intelligerentur. Nec mirum, pugnantia referrent: Quomodo enim Felix II. capite damnatus fuisset a Constantio, apud quem gratia non leviori pollebat? quippe qui cum Arianis semper communicavit; a quibus & summus Pontifex inauguratus fuerat.

Ad Anastasium Bibliothecarium absque negotio respondetur errore facti fuisse decentum, quando Felicem II. scripsit martyrio coronatum, eo quod vel ipsum Constantium propter hæresim anathematæ confixisset: non enim una est in scriptis Anastasii contradictio. Quomodo enim benefactorem damnaſſet Felix, qui adhærebat Arianis saltem quoad societatem? Idem scribit Felicem in civitate Cerena tertio Idus Novembris Martyrem obuisse juxta muros urbis, cum multis aliis Clericis & Laicis: In vita vero Liberii asserit de-

positum ipsum de Episcopatu habitasse in prædolo suo via Portuensis, ubi & requievit, in pace 4. Kalend. Augusti. Quid plura? Scribit etiam, ordinante Constantio, Liberium ab exilio solum simul cum Felice Ecclesiam Christi gubernasse; sed si Constantius a Felice fuisset proscriptus, nunquid ipso annuente sedisset simul cum Liberio in cathedra sancti Petri? ceterum idem Anastasius enarrat Felicem arguisse Constantium de Baptismo ab Eusebio Nicomedienſi sibi reiterato, antea vero obierat Eusebius, & tunc temporis, teste sancto Hilario lib. de Synodis, Imperator erat solum Catechumenus. His accedit quod Ariani rebaptizare non solent.

Mitto alias contradictiones, maxime dum quidam scripserunt, consentiente Liberio, Felicem sedisse Romæ; quasi vero legitimus Pontifex posset habere æmulum. Neque vero fides Joanni Dinesono, & Leoni Hostiensis abhibenda est, cum Felicem IV. sancti Gregorii Magni atavum nuncupant; non enim ille, a fortiori nec secundus, sed tertius hoc honore celebratur.

Urgebis: Qui a SS. Pontificibus inter Christi Vicarios annumeratur, ab eorum catalogo cum injuria expungi non debet: Atqui Felix II. non ab uno sancto Pontifice inter Christi Vicarios reponitur: Ergo &c. Probat minor. Primo in sacramentario S. Gregorii legitur Missa S. Felicis Martyris & Pontificis. Secundo ann. 1582. sub Pontificatu Greg. XIII. non levis controversia Romæ fuit circa Felicis II. sanctitatem, multis contendentibus eum in novo Martyrologio Romano reponendum esse; namque dum hæc agitentur & discuterebantur, contigit ut inventa sit in Basilica S. Coline & Damiani urna marmorea cum hac inscriptione antiquis characteribus in ipso incisâ marmore: *Hic jacet corpus S. Felicis Papæ & Martyris qui Constantium Hereticum damnavit*. Tum Gregorius XIII. qui anno supra laudato regerat Ecclesiam, Felicem II. ut verum & sanctum Pontificem agnovit: Ipse vero Baronius ea de causa ut habetur tom. 3. Annal. ad ann. 357. priorem, quam de Felice tenebat sententiam, immutavit.

Respondeo utrumque summum Pontificem loqui de Felice Martyre, qui certe non secundus, sed primus talis extitit. Namque de Missa laudata non relinquitur ambigendi locus: de Baronio vero & Gregorio

XIII. qui Felicem sub Constantio passum credere, error facti in ipsa assulget inscriptione, quoad ultima hæc verba: (*Qui Constantium Hereticum damnavit*.) Ut innunere probant rationes allatæ. Nec mirum, cum alia monumenta suppositicia ad nos usque pervenerint. Inter cætera sunt epistolæ sancti Athanasii ad Felicem pseudo-Papam & ejusdem epistola ad sanctum Athanasium, quæ Concilio Alexandrino præfixæ sunt. Igitur & auctoritate laudatam; & ad Adonem Viennensem, alioque, qui Felicem II. & sanctum Martyrem habent, cito respondendum est, eos fuisse errore chronologiæ & facti detentos: sic propugnat P. Alexander diss. 32. 4. sec. art. 3.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Liberius Papa a fide Nicæna nunquam discessit.

PRIMO, quamvis exilii pertæsus, non tamen subscriptis perſidis Arianae, scilicet secundæ formulæ Sirmienſi, sed tantum primæ, quæ, vel ipso teste Hilario, catholica est.

Secundo, etiam post subscriptionem datam, uno adhuc anno integro exulavit: quod argumentum & quidem irrefragabile est, eum non adhæsisse Arianae hæresi; sin minus, absque mora ad suam remissus fuisset sedem.

Tertio, vocatus Sirmium, non solum homousion damnare noluit, sed & obtulit formulam subscribendam, in qua anathemate percussit eos omnes, qui negant Filium Patri similem esse in substantia.

SYNOPSIS OBJECTIONUM.

ET RESPONSIONUM.

PRIMO, formula prima Sirmienſis sensum obviu catholicum præ se fert, esto quod nonnulli eam ipsam in pravum detraxerint sensum, sed non Liberius.

Secundo, neque negamus Filium in illa formula dici Patri minisrum, sed late solum, nusquam vero rigoroſe & per dependentiam.

Tertio, esto quod Liberius cum Arianis communicaverit, sed bonæ fidei, credens eos fidem Nicænam recipere; hinc subscripsit damnationi Athanasii, non ut consubstantialitatis fidem tentantis, sed propter

fidei

sciticia quædam crimina, quæ falsi testes pecunia, adulatione, aut aliis modis capti sancto Patriarchæ affingebant.

Quarto, falsum est Felicem II. verum fuisse loco Liberii exultantis Papam, cum nec ab Optato, nec a sancto Augustino inter summos Pontifices annumeretur, & ipse S. Athanasius eum ut monitrum sedens in cathedra sancti Petri habeat.

PUNCTUM UNDECIMUM.

*Num universalitas Ecclesiæ proß de CONSUB-
STANTIALIS versus Concilii Arimi-
nenfis & Liberii tempora
exciderit?*

Ad solutionem hujus controversiæ duo sunt eliquanda: Unum de orthodoxia Patrum secundi Concilii Ariminensis; alterum de sensu istorum Hieronymi verborum dial. adversus Lucifer. *Ingenuit totus orbis, & sese Arrianum esse miratus est.* Unde sit

§. I.

Num Patres Ariminenses perfidia Arianae subscripserint?

PRÆNOTARE juvat ad quæstionis eliquationem duo esse distinguenda Arimini Concilia, alterum scilicet legitimum, alterum vero falsum & non legitimum: primum Arimini, secundum Nicææ in Thracia celebratum: priori enim absoluto, Episcopi Imperatorem certum fecerunt de astitatis fidei, & ab eo responsum expectabant; quia vero Constantius suam ad eos procrastinavit responsum, omnes ferme ad proprias redire sedes, exceptis nonnullis qui Nicæam adducti, subscribere formulæ ab Ursacio & Valente eis oblata, in qua quidem *homocousion* reticebatur, ita tamen ut Valens prius testatus sit se abhorre ab Arij blasphemis, ut facilius deciperet incautos: Sic omnia refert sanctus Hieronymus in dialogo adversus Luciferianos, quos ibi pro virili impugnât, quippe qui amaro abrepti zelo ab Ecclesiâ divulsi essent, eo quod Patres Ariminenses secundi Concilii, tametsi penitentes, in reconciliationem recepisset. Hic posthumus Episcoporum cætus nomine Concilii a quibusdam celebratur, quatenus residui ex priori Ariminensi Præfules ibi adfuerant: S. tamen Athanasius istam con-

gregationem e numero Synodorum expungit. His prælibatis, sit

CONCLUSIO PRIMA.

Patres Ariminenses in primo Concilio fidem Nicænam verbis & scriptis propugnare.

Probatur multis momentis.

PRIMO: Illi fidem Nicænam verbis & scriptis strenue propugnaverunt, qui verbum *homocousion* omitti non permiserunt: Atqui res se habet: Et probatur. Ex sancto Athanasio qui in sua ad Africanos epistola apud Theodoretum lib. 2. cap. 23. de istis Præfibus sic loquitur: "Episcopi vero, inquit, qui sinceri erant formuli Dei, & qui recte credebant, numero ferme 200: sola se Nicæna fide contentos esse scripserunt, nec præter illam, quidquam amplius minui quærere aut sentire" &c. Ergo &c.

Secundo: Qui Arianorum duces propter simulatam fidem a sede deturbaverunt, illi dubio procul verbis & scriptis fidem Nicænam defenderunt: Atqui Patres prioris Concilii Ariminensis Ursacium & Valentem Arianorum duces exautoraverunt, eo quod mente versipelli vocem *homocousion* abjicerent: Et probatur. Sanctus Athanasius eodem loco ait: "Qui enim Ariminensem commemorant, ignorent videntur ea quæ illic gesta sunt, alioqui de illa sicerent. Scitis enim dilectissimi, idque ab iis didicistis, qui ex Provincia vestra ad Ariminensem Synodum profecti sunt, Ursacium & Valentem, Eudoxium & Auxentium, quibuscumque etiam erat Demophilus cum quadam alia præter illa, quæ Nicææ constituta sunt, præscribere voluissent, depositos fuisse."

Tertio: Præfati Præfules animadvertentes aliquam fraudem paratam in procrastinatione responsionis Constantii ad proprias sedes, ne sua in periculum fides veniret, cito in suam rediere Ecclesiam: Igitur aliquid a fide Nicæna detrahi non passi sunt. Probatur Antecedens. Primo quidem ex sancto Athanasio qui de his sic effatur: "Itaque si qui Ariminensem Synodum, forte commemorant, proferant primum depositionem eorum quos dixi: deinde ea quæ scripserunt Episcopi asseverantes præter illa, quæ Nicææ a Patribus ex-

, posita fuerant, nihil se amplius quæ-
re, nec præter hanc, aliam Synodum
agnoscere. „ Audis sanctum Athanasium
non agnoscere pro Concilio alterum Ari-
minensem cœtum.

Suffragatur Socrates qui lib. 2. cap. 37.
de eodem momento sic habet: „ His li-
teris scriptis ad Constantium quibus eum
enixe rogabant, ut eos ad suam Eccle-
sias redire permitteret, cum aliquantu-
lum temporis substitissent, & Imperator
nullum ipsis responsum daret, singuli ad
suas civitates redierunt. „ Idem scribit
Sozomenus lib. 4. cap. 17. & 18.

Audiendus est de eodem momento Theo-
doretus qui lib. 2. Hist. Eccl. cap. 21. de
epistola quam Patres prioris Concilii ad
Constantium direxerant ait: „ Post illa-
tam hanc epistolam Ariani cum Impe-
ratoris animam ad iracundiam incita-
sent, plerisque ex Episcopis invitos ad
oppidum Thraciæ, cui nomen est Ni-
cæ; cumque ex iis alios dolo decepi-
sent, ob simplicitatem, alios motu op-
pressissent, persuaserunt illis ut fraudem
quam ipsi dudum adversus pietatem ex-
cogitarent, absolverent, & substantiæ ac
consubstantialis vocabula ex fidei formu-
la removerent, eorum autem loco simi-
le substitutum erat. . . . His igitur alii
meta compulsi, alii fraude inducti sub-
scripserunt: quotquot vero his consen-
tire recusarunt, in ultimos orbis fines
relegati sunt. „

Concinit iterum sanctus Athanasius apud
Theodoret. lib. 2. Hist. cap. 23. ubi asse-
rit, 1. cuncta ibi minis & vi actitata fuisse;
& 2. istum conventum nomine Synodi non
celebrari, sed solummodo nova quædam
addita fuisse priori: „ Recentiora, ait,
quæ apud Ariminum per vim & con-
tentionem facta sunt &c.

Idem scribit Ambrosius in sua ad Valen-
tinianum epistola quæ est trigesima secun-
da antiquæ editionis & vigesima prima no-
væ, ubi Athanasii vestigiis inbarens, re-
cernit primum conventum Ariminensem a
posthumis, & laudat intrepidam prioris fi-
dem sui verbis: „ Certe major numerus
„ Arimini Nicæni Concilii fidem proba-
vit, Ariana decreta damnavit. „ Igi-
tur ex his omnibus liquet fidem Nicænam
& verbis & scriptis in priori Concilio A-
riminensi floruisse.

CONCLUSIO SECUNDA.

*Patres Ariminenses posthumi conventus ædide
Nicaenam non exciderunt.*

Probatur luculentissimis argumentis.

PRIMUM ARGUMENTUM.

Qui fidem in priore Concilio strenue de-
fenderunt, tum in secundo eandem corde
& verbis æquivalentibus tenere, & co-
gnita Ariatorum fraude, vel de ipsa œco-
nomia ingemitcentes pœnitentiam absque
mora egerunt, Ariana perfidia seclatō-
res, & fidei extorres non censentur: At-
qui compertum habeamus rem sic fuisse:
Ergo &c.

Prima pars argumenti liquet ex his om-
nibus quæ in prima conclusione dicta sunt:
Secundo vero, scilicet quod Patres in se-
cundo conventu a fide non recesserint,
multiplici probatur ratione. Primo qui-
dem ex dictis supra; namque validissimis
argumentis demonstratum est *homœousion*
fidem Nicænam exprimere, modo, juxta
Athanasium, admittantur Nicæni decreta;
modo juxta Basilium *homœousion* citra
varietatem dicatur: Atqui Præsules his
duabus conditionibus, & animo prorsus
catholico subscribere formulæ de novo eis
oblatae, in qua quidem omisso *homœousio*,
Verbum simile Patri, & ipsi cœtum præ-
clamabatur: quinimmo Valens ante sub-
scriptionem suos ejuraverat errores. Igi-
tur Episcopi, servatis servandis, omni
sublata suspitione, ac remota fraude non-
nisi œconomiz causa, & ut ad suas pro-
tinus redirent ad sedes lupos arcendos,
subscripserunt.

Inter omnes audiendus est de hoc mo-
mento S. Hieronymus qui in dialogo ad-
versus Luciferianos partes Præsulum ex
professo suscipit defendendas; maxime ve-
ro ex eo quod cuncta & ex parte formu-
lae, & ex parte eorum, qui illam con-
fecerant, catholica esse viderentur, & ad
metam fidei posita. En sunt sancti Do-
ctoris de illa professione fidei verba: „
„ Credimus, *ajebant*, in unum verum
„ Deum Patrem omnipotentem. Hoc et-
iam nos confitemur. Credimus in uni-
genitum Dei Filium, qui ante omnia
„ sæcula, & ante omne principium natus
„ est ex Deo . . . & inter tanta mella
„ præconii nemo venenum insertum pu-

„tabat . . . De *usue* vero nomine abjicien-
 „do verisimilis ratio præbatur; quia in
 „Scripturis, aiebant, non invenitur, &
 „multos simpliciores novitate sua scan-
 „dalizant, placuit auferri . . . Non erat cu-
 „ra Episcopis de vocabulo, cum sen-
 „sus esset in tuto . . . Itaque cum Clau-
 „dius Episcopus Provinciæ Picensis, ex
 „præcepto omnium blasphemias, quæ
 „Valentis ferebantur, legere cœpisset;
 „Valens suas esse negans, exclamavit &
 „dixit: Si quis negat Christum Deum Dei
 „Filium, ante sæcula ex Patre genitum,
 „anathema sit . . . Ab universis consonatum
 „est: Anathema sit. Si quis negat Filium
 „similem Patri secundum Scripturas, ana-
 „thema sit . . . Si quis Filium Dei, non di-
 „xerit æternum cum Patre; anathema sit
 „... Cum ergo cuncti Valentem ad cœ-
 „lum laudibus tollerent, & suam in eum
 „suspicionem cum poenitentia damnarent;
 „idem Claudius, qui supra legere cœpe-
 „rat, ait: adhuc sunt aliqua quæ subter-
 „fingerunt Dominum, & fratrem meum
 „Valentem, quæ, si vobis videtur, ne
 „quis scrupulus remaneat, in commune
 „damnemus. Si quis dixerit Filium Dei
 „esse quidem ante omnia sæcula, sed non
 „ante omne omnino tempus, ut aliquid
 „ei anteferat: anathema sit . . .

Ecce fides explicata: ecce omnis tergi-
 „veratio sublata, cum Filius prædicetur,
 „non solum ante sæcula, verum etiam om-
 „ne ante tempus: namque Ariani ut suam
 „tegerent hæresim, & deciperent incau-
 „tos, Verbum quidem ante sæcula genera-
 „tum asserere non dubitabant: sed his an-
 „nexa fraus erat, quippe qui ponerent idem
 „Verbum ante Angelos quidem & cæte-
 „ras creaturas genitum, adeoque ante sæ-
 „cula, quæ numerabant a creatione mun-
 „di, sed non ante tempus; quam suspicio-
 „nem ut tollerent Præsules exposuissent
 „a Valente, ut Verbum nodum ante sæcu-
 „la, verum etiam & ante omne tempus
 „genitum proclamaret. Huic professioni fi-
 „dei istis adornata circumstantiis Præs-
 „ules Ariminenses suum addidere calculum.
 „Quis igitur eos in crimen hæresis venire
 „propugnabit? cum constet eisdem animo
 „catholico fidei confessionem orthodoxam
 „fuisse amplexos, unde, ait S. Hierony-
 „mus ibidem: „Non erat cura Episcopis
 „de vocabulo, cum sensus esset in tu-
 „to . . .

Tertia pars absque negotio demonstra-
 „tur. Diximus Patres, absoluto Concilio,

fidem Nicenam professos; addo & dete-
 „statos fuisse fraudem Arianorum, maxime
 „Valentis qui nonnisi mente versipelli præ-
 „dictæ fidei formulæ suscripserat. Non u-
 „num est pro hoc memento testimonium,
 „sed instat omnium sit unus Hieronymus,
 „qui ibidem sic loquitur: „His in gestis
 „concilium solvitur: læti omnes ad Pro-
 „vincias revertuntur . . . Cœperunt pos-
 „tea Valens & Ursacius, cæterique ne-
 „quitæ eorum socii egregie, videlicet
 „Christi Sacerdotes, palmas suas iactare
 „dicentes, se Filium creaturam non ne-
 „gasse, sed similem cæteris creaturis . . .
 „Tum hæc subiungit de Præsulibus deco-
 „ptis. „Concurrebant, inquit, Episcopi
 „qui Ariminesibus dolis irretiti sine con-
 „scientia Hæretici ferebantur; confes-
 „santes corpus Domini, & quidquid in Ec-
 „clesia sanctum est, se nihil in sua fide
 „susplicatos. Putavimus, aiebant, sen-
 „sum congruere verbis: nec in Ecclesia
 „Dei, ubi simplicitas, ubi pura confessio
 „est, aliud in corde clausum esse, aliud
 „labiis proferri timuimus. Decepit nos
 „bona de malis existimatio, non sumus
 „arbitrati Sacerdotes Christi adversus Chri-
 „stum propugnare; multaque alia, quæ
 „brevitatis studio prætereo, asserunt;
 „parati & subscriptionem pristinam, &
 „omnes Arianorum blasphemias condem-
 „nare . . .

SECUNDUM ARGUMENTUM.

NEMO hæreseos labem illis inurere de-
 „bet, & a Patribus & a Conciliis veluti
 „Catholici habentur; Atqui Patres Arimi-
 „nenses sic habentur: Ergo &c. Probat
 „minor ex S. Hieronymo, qui ibidem de iis
 „sic loquitur: „Cur damnasset eos qui
 „Ariani non erant? Cur Ecclesiam scin-
 „derent in concordia fidei permanentem?
 „Cur denique bene credentes obstinatio-
 „ne sua facerent Arianos? . . .

Concinit Theodoretus qui lib. 2. Hist.
 „cap. 22. de eisdem sic habet: „Sed in ip-
 „so principio ab his, qui Arimini no-
 „vare ac retrahere compellebantur, ea-
 „tenus res correctæ est, ut confiteren-
 „tur sibi alia disputatione subreptum,
 „quod non intelligerent Patrum senten-
 „tiæ apud Nicæam constitutæ hoc esse
 „contrarium . . .

Patrociniatur Concilia. Romanum sub
 „Damaso ex 90. Episcopis Italiæ & Gal-
 „liarum compositum, asserit defectum Pa-
 „trum

trum Ariminensium ab ipsis fuisse correctum, quippe qui assererent animo profusus se catholico subscripsisse formulæ ab Arianis oblatæ.

Sancius Hieronymus ibidem alterum laudat Concilium, scilicet Alexandrinum in gratiam præsumit & sic loquitur: „Post reditum Confessorum, in Alexandrina, postea Synodo constitutum est, ut, exceptis auctoribus hæreseos, quos error excusare non poterat, penitentes Ecclesie sociarentur; non quod Episcopi possent esse, qui hæretici fuerant; sed quod constaret, eos qui reciperentur, hæreticos non fuisse; assensus est huic sententiæ Occidens, & per tam necessarium Concilium Satanz faucibus mundus ereptus est. „ Ergo &c.

TERTIUM ARGUMENTUM.

Quæ non nisi fraude & minis perterriti subscribere, ab hæreseos labe immunes sunt: Atqui solummodo fraude, & minis confenserunt formulæ Patres Ariminenses. Et probatur, primo quidem ex S. Hieronymi Dialogo adversus Luciferianos, ubi, recensitis superscriptionibus ex prævia fidei explicatione factis, hæc subdit: „Cœperunt postea Valens & Ursacius cæterique nequitiz eorum focili, egregii velut Christi Sacerdotes, palmas suas pasturare dicentes, se Filium creaturam non negasse; sed similem cæteris creaturis &c. „ Ecce fraus putidissima aperta.

Audiendus est de eodem momento Severus Sulpitius qui lib. 2. Hist. Eccl. de actitatibus Arimini hæc habet: „Tum Valens tanquam nostros adjuvans subjecit sententiam, cui inerat occultus dolus, Filium Dei non esse creaturam, sicut cæteras creaturas, sefellitque audientes fraus confessionis. Etenim his verbis quibus similis esse cæteris creaturis Filius negabatur, creatura tamen potior tantum cæteris pronunciabatur: ita neutra pars vivisse penitus, aut vitam putare poterat, quia ipsa fides pro Ariano, professiones vero postea adjectæ pro nostris erant, præter illam quam Valens subjunxerat; quæ tum non intellecta, sero animadversa est.

Jam vero, quod cuncta ibi per vim facta sint, asserit sanctus Athanasius apud Theodoretum lib. 2. cap. 23. his verbis: „Quis eos non oderit, qui Patrum qui-

dem statuta rejiciunt, recentiora vero, quæ apud Ariminum per vim & contumacem facta sunt, illis anteponunt. „ Hoc ipsum commemorat Theodoretus lib. 2. Hist. cap. 31. „His igitur, inquit, alii metu compulsi, alii fraude inducti, subscriperunt. Quotquot vero his consentire recularunt, in ultimos orbis finis relegati sunt. „ Dubio procul, adest ibi metus gravis eadens in virum constantem, qui tollit voluntarium, quocirca S. Hieronymus in Dialogo adversus Luciferianos, nonnisi ex falsis rumoribus Patres fuisse Arianos scribit: „Concurrunt, ait, Episcopi qui Ariminensibus, dolis irretiti, sine conscientia hæretici, scerebaptur. „

QUARTUM ARGUMENTUM.

Quæ suæ fidei habent defensores omni exceptione majores, non censendi sunt ut hæretici: Atqui Patres Ariminenses non unum habent pro sua defensione testimonium. Et probatur: primo quidem habent Concilium Romanum sub Damaso, Alexandrinum supra laudatum, & cum eo totum Occidentem: habent Hieronymum qui ea potissimum ratione debellat Luciferianorum Schisma, quod Ecclesia debuerit parcere Præsulibus qui solummodo ex fraude & falsis rumoribus Ariani dicebantur. Habent Theodoretum & Severum Sulpitium, & non ignoti nominis plures alios. Ergo &c.

Nos omittendas sanctus Athanasius qui Epist. ad Rufinum novæ editionis Patrum Benedictinorum nostros ab Hæresi sic vindicat Præsules: „Scito Domine mi optatissime in principio quidem cum vis illa desisset, coactam Synodum fuisse, presentibus exterarum partium Episcopis: celebratam item aliam fuisse apud Græciæ commissarios, nihiloque secius apud illos qui in Hispania, & Gallia degunt, atque idipsum hic & ubique placuisse, nimirum ut iis qui lapsi sunt, si impietatis fuerint præferti, venia concedatur, si quidem respiciant, nec detur tamen in Clero locus: iis vero qui impietati patrocinati sunt, sed necessitate tracti fuere, decretum est, ut & venia concedatur & in Clero detur locus: potissimum quia consentaneum adulterum excusationem & quod æconomia quidam id factum videatur. Affirmabant quippe se minime in impietate

tem lapsos fuisse : sed ne impiissimi quidam homines ad Episcopatum erecti , Ecclesias corrumpere , se maluisse cum violentia concurrere , & id oneris ferre , quam populos perdere . „ Audis Præsules nequam Athanasium , sed & Græciam , & Hispaniam , & Galliam habere pro defensoribus .

Fit satis Objectionibus .

OBJECIES : qui ab ipso summo Pontifice de hæreseos labe insimulantur , illi citra dubium in periculum fidei subscribendo formulæ Ariminensi venerunt : Atqui res sic se habet non Præsulibus de quibus movetur controversia : Et probatur . Ipse Liberius epist. 2. ad Orientales hæreseos labem illis inurit Episcopis ; & de hoc non unum est argumentum ; quandoquidem nec Vincentius Capuanus epus in Concilio Orator posthumo Concilio consentire voluit , nec ipse suo calculo munire voluit Synodum , ut refert S. Damasus Papa epist. ad Præsules Illyrici . Quid plura referam ? Si animo catholico , *homologationem* retinuisse Præsules laudati , certe Liberius eos non arguisset , quippe qui isti consenserat voci subscribendo formulæ Sirmiensis . Ergo &c.

Respondeo negando minorem : Ad probationem distinguo . Præsules non increpavit Liberius , si exuberans non fuisset œconomia , concedo : Et illos de Hæresi arguit , distinguo , suspicative , concedo ; absolute , nego . Præsules consenserunt formulæ ab Ariariorum ducibus compositæ , nimirum a Valente & Ursacio qui animo versipelli & doloso illum composuerant ; quinimmo istorum adhaeserant Communioni . In isto igitur sensu non nihil consenserunt perniciæ Arianz , hoc est , formulæ ab Heterodoxis animo irreverenti editæ : sed non pure & simpliciter , cum vel ipsa formula in sensu obvio Nicenam exprobraret fidem ; maxime vero quia Valens asseruerat se abhorere Arian blasphemias , & Verbum proclamaverat Patri cœvum . Solutio colligitur ex ipsa formula , ex Severo Sulpicio jamjam laudato , sed potissimum ex Hieronymo qui Dialogo adversus Luciferianos Præsules sic ab hæresi vindicat : „ Cur damnasset eos qui Ariani non erant . „

Ad Confirmationem dico non nihil discriminis intercedere inter gesta Liberii & auctoritate a Præsulibus : Ille quidem con-

sensit formulæ Sirmiensis , sed edita a Basilio Ancyrano , qui iterata vice in Concilio & Ancyrano & Antiocheni anathemate confixerat eos , qui Filium non esse per omnia Patri similem asserere non erubuerant ; unde fides ex hac parte erat in tuto ; sed ut Liberius omnem Arianis evadendi occulderet aditum , ipse vicissim formulam prorsus catholicam Basilio & aliis obtulit subscribendam , in qua Verbum in substantia Patri similem dicebatur ; hinc & propter scandalum , & ne fides in periculum veniret , noluit per se , aut per legatos alterum Ariminensem conventum confirmare .

Instabis : sanctus Basilius epist. 52. ad S. Athanasium expostulat ut Liberius ultimam Ariminensem Synodum corrigat , & fidem in ea nonnihil læsam restitueret : sed si formula , cui consenserant Præsules , non foret hæretica , relevatione non indigeret : Igitur absolute loquendo Episcopi subscribendo formulæ , hæresi consenserunt . Major in qua est difficultas probatur verbis divi Basilii . Edit. Antwerpæ 1568. pag. 512. „ Visum est autem , ait , mihi consentaneum „ ut scribatur Episcopo Romæ , ut , quæ hic generentur , consideret , detque consilium , & quoniam difficile est ut communi ac Synodico decreto aliqui illinc mittantur , ipse sua auctoritate in ista causa usus , viros eligat ad ferendas quidem itineris molestias idoneos : verum juxta ad hoc quoque accomodatos , ut mansuetudine & facilitate ingenii eos , qui distorti & obliqui apud nos sunt , corrigant , apte ac dispensatorie sermonem attemperantes , omniaque secum habentes , quæ in Arimino ad necessariam solutionem gestorum illic facta sunt . „ Secundum aliam versionem : „ Ad ea rescindenda quæ illic per vim „ & violentiam gesta sunt . „ Observes velim , ex S. Basilio , ad Romanum Pontificem spectare , vel ipsa reformare Concilia .

Respondeo distinguendo majorem : S. Basilius existit , cognita fraude , ut reformetur Concilium , concedo : ut reformetur formula in sensu catholico accepta , nego . Solutio est ipsius Basilii qui etenus expostulat Synodi reformationem , quatenus obliquo & iniquo sensu , post Concilium Valens & Ursacius dixere Filium esse quidem Patri similem , illi tamen inæqualem : Et solummodo creaturam , tam-

P f met-

metri cæteris præminentes. Quia vero prædicabant formulam a Præfibus in isto sensu subscriptam, fraud in tantum erupit incendium, ut vel ipsos Concilii Patres facerent Arianos: ad scandalum igitur de medio tollendum opus fuit cuncta Synodi acta rescindere. Ergone Præsules Ariminenses Ariani? Absit, inquit B. Hieronymus, quippe qui sine conscientia essent Hæretici.

Insuper: Atqui sanctus Basilius ipsam Præfultum labem corrigi volebat: Igitur Patres Ariminenses in hæreseos crimen prolapsi censentur. Probat Antecedens ex aliis Patribus Basilio coævis qui de hoc momento omnem circa ambiguitatem loquantur, & Præsules habere veluti Arianæ perfidiae reos S. Ambrosius in cap. 6. S. Lucae, exponens illa Christi verba: *Vae cum benedixerint vobis homines: Secundum hæc enim facient pseudo-prophetae Patres eorum.* Tum hæc habet: "Nonne tibi videtur his dicere, qui dudum in Ariminensi Concilio perfidiae prævaricationis auctores, dum Imperatoris gratiam sequuntur, Dei gratiam perdidit? Qui cum placere potentibus occupantur, maledicto se perpetuo subdidit."

Sanctus Augustinus eisdem est sententiæ, maxime epist. 50. Et hanc reddit rationem schismatis Luciferi Calaritani. "Hoc, inquit, difficile Lucifero, quia facta est in eis suscipiendis atque sanandis qui veneno perierant Ariano." In Synodo scilicet Ariminensi.

Quid memorem Facundum Hermianensem? lib. 5. cap. 3. sic loquitur: "Quis est etiam si Sabelliani dicere velint; ideo se non suscipere Ecclesie de Trinitate doctrinam, quoniam multo plures Episcopi, quam qui in secunda non dicenda Synodo Ephesina convenerant, apud Ariminum in Arianum dogma fuerant subacti, opprimente Constantio." Quis autem dixerit innocentes esse prævaricatores, quos hæreseos veneno putabit contaminatos? Quis Ariani dogmatis eos non dicit propugnatores, quibus Iudæi Patres hanc intulerunt labem?

Respondeo 1. Patres Ariminenses, ut ex probationibus claret, validissimos suæ innocentie habere defensores, inter quos gravissimi annuuntur Theologi, in primis Thomasinus in Tractatu de edictis & mediis ad veritatem in Ecclesia Catholica servandam, tomo primo, pag. 148. & se-

quentibus. R. P. Alexander dissert. 33. quartæ facult., &c.

Respondeo 2. ut supra; distinguendo: Patres consenserunt prævaricationi, hæreseos venenum ebibere, & Arianum dogma professi sunt suspicative, hoc est, formulæ ex se catholice, sed ab Ariani compositæ, & ab iisdem in prævium detortæ, sensum, & sic jura publici factæ, cui etiam salus accessit de hæresi rumor, concedo: Animo a fide alieno subscripserunt, nego. "Dicitur est Ecclesiam inturxisse adversus prædictam formulam, non quidem secundum se spectatam, sed in pravo sensu publicatam; unde non mirum si sancti Patres illam sub isto respectu ut Arianismi veneno sedatam habeant: quia vero Præsules Ariminenses illi subscriperant, hæretici dicuntur; tamen, teste Hieronymo, intus permanierunt catholici: "Cur, inquit, damnasset eos qui Ariani non erant? Vel ipse Augustinus eos excusatos habet epist. 43. his verbis: "Quis autem nescit illo tempore obscuris verbis vobis multos parvi sensus fuisse delusos, ut putarent hoc credi ab Arianiis, quod etiam ipsi credebant? alios autem timore cecidisse, & simulate consensisse, non recte ingredientibus ad veritatem Evangelii."

Neque vero in doctrina Facundi Præsules hæretici consensu sunt, cum non fuerint in errore pertinaces; quinimo, cognita fraude, absque mora quicquid fuerat aditatum correxerunt. Facundus lib. 12. cap. 3. sic ait: "Scire debemus, quod hæreticum non faciat ignorantia, quæ doctrinæ veritatis contumacia non est; sed potius obstinata defensione saltitatis." Certe homo non novit Patres fraude irritos, subscripsisse formulæ quæ in sensu obvio fidem spirabat.

Perspicit: ipse Hieronymus Dialogo adversus Luciferianos docet fidem Nicenam fuisse formulam prædicta damnatam: "Tunc, quæ nomen, abolitum est: tunc Nicenæ fidei damnatio conclamata est." Ergo &c.

Respondeo distinguendo: tunc fidei damnatio conclamata est ab Arianiis; concedo: a Præfibus quorum suspicimus defensionem, nego: Hieronymus est sui ipsius interpres; ibidem enim sic loquitur: "Cæperunt postea Valens & Ursacius, Palmas suas præferre, dicentes se Filium creaturam non negasse, sed si nihil cæteris creaturis &c." Et ecce ex Hieronymo qui fidem Nicenam per-

perstrinxerunt, scilicet Ariani: tum subjungit: „Concurrerant Episcopi qui Ariminensibus dolis irretiti; sine conscientia hæretici ferebantur, contestantes Corpus Domini, & quiddam in Ecclesia sanctum est, se nihil mali in sua fide suspicatos. „Ecce ex eodem Hieronymo Patres Ariminenses ab omni labe puri.

SYNOPSIS PROBATIONUM

Patres pseudo-Concilii Ariminensis a fide Nicæna non discesserunt.

Primo. Hoc ex professo probat S. Hieronymus in Dialogo adversus Luciferianos, quia, inquit, nonnisi animo catholice formulæ eis oblatae subscriperant, & quidem ex prævia explicatione facta, & anathemate contra Arianos conclamato.

Secundo, quævis poterat absque fidei periculo servari, & laudati Episcopi Verbum Patri in substantia simile intellexerant.

Tertio, ut primum fraudem Ariatorum, qui simile solum creaturis Verbum prædicabant, compertam habuere, suam detestati sunt subscriptionem; hinc Patres Concilii Romani sub Damaso Papa eos excusatos habent.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM

ET SOLUTIONUM.

PRIMO: Vincentius Capuanus Liberii in Concilio Legatus noluit quidem subscribere; nec ipse Liberius approbare acta, ex eo quod fraudem paratam autumarent, sed non inde sequitur Patres Ariminenses adhæsisse Ariani, cum fidem Nicenam in corde temper retinuerint.

Secundo, si qui sancti Doctores dicant Præfules Ariani ebibisse venenum, hoc nonnisi materialiter, aut ad summum suspicativo intelligendum est.

Tertio, esto quod S. Hieronymus, vel in ipso adversus Luciferianos Dialogo dicat fidem Nicenam damnatam in Concilio Ariminensi, sed dubio procul intelligit ab Ariani solum, & non a piis Patribus: „Cur damnassent eos, inquit, qui Ariani non erant?

Utrum ista divi Hieronymi verba Dialogi adversus Luciferianos:

Ingenit totus orbis, & sese Ariantum miratus est

INTELLIGENDA sint in sensu obvio, ita ut Universalitas Ecclesiæ versus Liberii & Ariminensis Concilii tempora exciderit.

CONCLUSIO NEGATIVA.

Probatur duplici rationum genere.

Primo, ex rationibus generalibus.

PRIMA sic exponitur. Quod vel ipsa fide firmatur, non potest divelli commentitiis aut scriptis, aut sermonibus: Atqui ipsa fides docet universalitatem Ecclesiæ non excidisse versus Liberii & Concilii Ariminensis tempora: & probatur. Est de fide Ecclesiam esse catholicam, si enim habetur in Symbolo Nicæno, *Credo in unum Deum*. . . . . Et unam sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam. Rursus: non minori fide tenetur portas inferi non posse prævalere adversus Ecclesiam: Atqui si universalitas Ecclesiæ excidisset tempore mox assignato, jam Ecclesia non fuisset catholica; hoc est, universalis; jam portæ inferi prævaluissent adversus eam. Igitur cum utrumque sit absurdum, fatendum est universalitatem Ecclesiæ non excidisse versus Liberii & Concilii Ariminensis tempora. Et vero tametsi illa sponsa à Christi morte vehementissimis commota fuerit tempestatibus, nullam tamen reperies fidem semel in orbe terrarum propagatam, alicubi ex integro cessasse: Nestoriani & contra latitant in Orientis angulo, Protestantes in quibusdam Europæ limitibus, & ut multa paucis complectar, nulla Heterodoxorum secta aut fuit aut est universalis.

Secunda: Eo fucato innixi principio Heterodoxi non sine temeritate asserere audent Ecclesiam illis temporibus ab universalitate excidisse, quia Liberius & post ipsum Patres tum Seleuciæ, tum Arimini Ariani adhæserunt: sed falsissimum est, & Liberium, & Patres laudatos subscripsisse formulæ Ariani. Ergo &c. Pro-

batur minor quoad omnes partes. Ex S. Athanasio potuit reticere *Opius* abque fidei dispendio, conservatis scilicet Nicæni Concilii decretis: teste Basilio; ea conditione, ut *citra varietatem* Filii diceretur Patri æqualis, & similis. Porro ex supra dictis liquet Liberium & Patres Ariminenses fidem Nicænam subscribendo formulis ab Orientalibus sibi oblatis servasse: neque vero minus constat Orientales in Concilio Seleuciæ adunatos, si Acacium & ejus affectus numero circiter 40. exceperis, Filium proclamasse per omnia & in identitate Patri similem; quinimmo perstrinxisse Acacianos, eo quod eundem non nisi in affectu similem dicerent, & sic ex 160. Episcopis, 120. districtum fidem Nicænam propugnare: sic scribit S. Hilarius lib. contra Constantium: sic Socrates lib. 2. cap. 31. & 32. & cum ipsis P. Alexander cap. 3. Hist. Eccles. sæculi quarti, §. 24. Qua fronte igitur quidam recentiores scribere ausi sunt fidem versus Liberii tempora fuisse penes SS. Athanasium, Hilarium, & quindecim circiter Episcopos?

Tertio: qui universalitatem Ecclesiæ abnegant, ad spiritum erroris attendunt, ut novam aliquam jactent sectam: Igitur nonnisi errore detenti propugnant universalitatem Ecclesiæ excidisse versus Liberii tempora. Probatur Antecedens. Pelagiani Ecclesiam inter se solos conclusam esse jactabant: hoc ipsum de se vicissim asserabant Donatistæ: ejusdem sunt libii omnes Heterodoxi, maxime vero Protestantæ qui Ecclesiam invisibilem esse, & in quibusdam solum membris latitare autumant. Verum iniquitas mentitur sibi: S. enim Augustinus in libris quatuor & aliis permultis, istud Pelagianorum confutavit commentum: in libro vero de unitate Ecclesiæ validissimis ostendit argumentis Ecclesiam non esse penes terminos Africæ ubi Donatistæ commorabantur, in sola Europa Calvinistas reperies. Quinimmo Lutherani eos ipsos in variis Synodis Danicæ & Suevicæ adunatis a sua rejecerunt communione. Ergo &c.

Isti omnes unico illo sancti Augustini argumento reficiantur; scilicet quod in sola Ecclesia Romana, perpetua, eaque legitima Pastorum successio, & consequenter universalitas Ecclesiæ invenitur: sic ait apostolus 167. "Si enim ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quanto certius & vere salubriter ab ip-

so Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti Dominus ait; super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincunt eam. Petro enim successit Linus; Lino, Clemens; Clementi, Anacleus... Siricio, Anastasius. In hoc ordine successione nullus Donatistæ Episcopus invenitur; Ergo &c.

Secundo, ex rationibus specialibus: T. 1.

Quod ab Historicis omni exceptione majoribus traditur, quod sententia Patrum firmatur, quod definitione Conciliorum roboratur, quod ab Ecclesia tum Orientali tum Occidentali servatur, quod denique calculis & enumeratione ostenditur, non sine magna hominum temeritate abnegari potest. Atqui universalitas Ecclesiæ versus Liberii & Concilii Ariminensis tempora his omnibus momentis comprobatur: Ergo &c. omnes istæ pro minoris probatione expendantur rationes.

Ex Historicis sacris

Socrates primus adducitur in testimonium lib. 2. cap. 22. Edit. novæ, recentioris in genere tempestatibus, quibus Ariani Christi exagitaverunt Ecclesiam, subjugant Occidentis Provincias ne minimum quidem fuisse commotas, quippe quæ firmiter perseverarent in fide Nicæna, quæ tunc temporis prævalebatur: "Civitates autem, inquit, Græcæ, Illyrici, & cæterarum orbis partium ab Occidentem vergentium tumultu & perturbacione propterea caruere, quod inter se ipsas concordarent, decisioque de fide in Concilio Nicæno tradita apud ipsos dominata sit."

Idem cap. 26. meminit Concilii Mediolani jussu Liberii pro Athanasio & fidei Nicænae defensione adunati, ubi aderant ex Occidente pluresquam trecenti Præsules, qui Arianae perfidiæ resisterunt: "Ex Occidentis autem partibus, ait, plures quam trecenti adfuerunt: Orientalis id agere ac moliri, ut per confirmationem sententiæ contra Athanasium prolata fides subverteretur: surgentes graviter vociferari cœperunt, dolum ac fraudem suam christianæ religioni per ea quæ gerebantur... Quæ cum illi acriter inclamarent, tunc qui-

,, dem

dem solum est Concilium Episcoporum; quod ubi comperit Imperator, illos in exilium ablegavit. „ Audis pluralitatem Episcoporum ad exilium usque, Nicenam tunc propagasse fidem.

Rursus cap. 27. commemorat Macedonium, qui versus Liberii tempora Constantinopolitanam præoccupaverat Sedem, atramen absque universalitatis Ecclesie dispendio: quod quidem probant ista Historici verba: „ Achaie vero & Illyrici civitates, & reliquæ Occidentalium partium Ecclesie tranquillæ erant & inconcusæ, tum quod fidei regulam a Nicæno Concilio traditam constantissime retinerent. „

Rursus cap. 23. refert quosdam ex Concilio Seleucia Acacianos confessionem fidei hæreticam misisse Ariminum subscribendam sub interminatione exilii, atque „ Lectam fidem cum supplemento, tantum a se correctam, Ariminum miserunt, mandantes, ut quicumque ei nolent subscribere, ex Imperatoris edicto in exilium pellerentur. „ Denique cap. 29. ejusdem editionis Episcopos Seleucia pro fide Nicæna dmicantes, Acacianis, qui illam tentare audebant, prævaluisse obervat.

Sozomenus ejusdem est labii. pro universalitate Ecclesie; nam lib. 3. cap. 23. novæ edit. scilicet Valesii multa refert actitata absolutio Concilio tum Antiocheno, tum Sardicensi, hoc est, versus tempora Liberii, Concilii Seleucia & Ariminensis, scribitque omnes Occidentis Ecclesias ab Ariano fæce tunc fuisse immunes, quippe quæ adhærerent fidei Nicæna: „ Etenim, inquit, universa quidem Occidentis Ecclesia, utnotæ quæ doctrinæ majorum sincere insisteret, ab omni fere contentione & rixa de hujusmodi rebus vacuata erat. „ Multi vero cum stultum esse existimarent in hujusmodi verborum altercationibus tempus terere, decretis Nicænorum Antistitem cum silentio acquiescebant: sed præ reliquis omnibus Orientalibus Paulus Episcopus Constantinopolitanus, & Athanasius Alexandrinus, & omnis Monachorum multitudo, & magnus Antonius qui adhuc superstes erat ejusque discipuli, alii denique complures per Egyptum, & in reliquis Provinciis Imperii Romani, decretis Concilii Nicæni mordicus visi sunt adhærere. „

Idem lib. 4. cap. 19. obervat Patres A-

Bœucæ Theol. Tom. II.

riminenfes nonnisi invito animo, omiffa voce admiffisse. Subditque: „ Arianos fuisse numero pauciffimos. Sic loquitur: „ Absentibus iis qui convincere possent Ariminensem Synodum, a consubstantialis vocabulo non sua sponte recessisse, sed Orientalium causa, quippe qui vocem illam averfarentur: quod quidem perfpicue falsum erat. „ Omnes enim, demptis admodum paucis, Filium Patri similem secundum substantiam atterebant: in hoc autem solo dissentiebant, quod alii quidem Filium, idest, consubstantialem dicebant; alii vero, idest similis substantia. „ Obferves, velim Sozomenum quætionem protius dirimere, dum fcribit paucos admodum tempore Concilii Ariminensis fuisse Arianos.

Rursus lib. 6. cap. 19. & 20. refert omnes Egyptios infurrexiffe adversus Lucium Episcopum Ariarium qui Petrum S. Athanasium fuccelforem in Sede deturbare volebat, atque: „ Omnes pariter opinio, nem Arii detestabantur. „ Eo loci defcribit perfecutiones quibus Ariani Clerum, Monachos & Virgines Alexandrie exagitabant, qui tamen in fide fortiter perleverabant.

Rursus ibidem cap. 21. affert tunc temporis Occidentem fuisse in pace compositum. „ En sunt verba quæ univerfam probant fidem: „ Ubicumque enim a generofis & fortibus viris Ecclesie regebantur, populi, ut verifimile est, propriam sententiam non mutabant. „ Non omitenda sunt egregia quæ ibidem c. 23. elatiur: „ Quod vero ad doctrinam fidei pertinet, nec antea inter fe diffidebant: Sed univerfi sententiam Nicænae Synodi approbant, & Trinitatem æqualis honoris ac potentie venerantur, excepto duntaxat Auxentio, qui tunc Mediolanenfi præfides Ecclesie, fize cum paucis quibufdam res novas moliebatur, & contra communem consensum Occidentalium Episcoporum Arii opinionem stabilire nitetur. „ Audis iterum pauciffimos Arianos: audis tunc temporis univerfalitatem Ecclesie prævaliffe.

Recentiores Historici eidem fubfcribunt veritati in primis Dominus Abbas Fleury tom. 3. Hiflor. Ecclesiæ. qui a pagina 317. ufque ad 603. mira de hoc momento enarrat, & omni argumentorum genere probat fidem Nicænam verius Li-

F f 3

be-

berii tempora prævaluisse. Non omit-
tendus R. P. Thomassinus qui dissertatione
quinta in Synodum Ariminensem anno
359. pag. 135. quæstionem protius diri-
mit, asserens illa Hieronymi verba : *In-
gemuit orbis, & se esse Ariarium miratus
est* : nihil officere Ecclesiæ Catholicæ uni-
versitati.

Pater Alexander dissert. 33. quarti sæ-
culi eandem adimplet provinciam his ver-
bis : „ Præterea longe plures fuisse in or-
be Catholicos quam Arianos constat ex
„ invisa fortitudine qua Christianæ ple-
bes Alexandria, Constantinopoli, An-
tiochie, Samoia, Mediolani Arianis
„ resistunt, cum suæ sectæ Episcopos il-
las Ecclesias intraret. Constat ex in-
„ numeris sanctissimorum Monachorum tur-
bis, qui Ægyptiaca deserta incolebant,
„ quos impensè fovit sanctus Athanasius,
„ ut Nicænæ fidei defensores acerrimos.
„ Constat ex enumeratione Provinciarum,
„ quæ in Nicænæ fidei professione, Aria-
næque hæresis damnatione consentie-
bant &c. „ Oblivem velim ex Histori-
cis, nedum temporis paucissimos fuisse
Arianos, sed & totam plebem, in Dicece-
sibus, ubi præsidebant Episcopi Ariani,
fuisse catholicam : & ex his innuabatur
Ecclesiæ universalitas. Hoc ipsum ultro
fatentur inter Calvinistas doctissimi, ut
Blondellus, &c.

Ex sanctis Patribus.

S. ATHANASIUS pro hoc momento
maxime audiendus est, quippe qui in va-
riis Arianorum pseudo-Synodis exagita-
tus, & in aliis genuinis ab omni hæresico
& criminis labe purgatus, suas agens par-
tes unum præcipue adversarii objiciebat ;
scilicet suam fidem, cum fide universi or-
bis concordare : Sic loquitur in secunda
apologia : „ Tertio iterum in magno Sar-
„ dico Concilio, ad Edictum religiosissi-
„ morum Principum Constantii & Con-
„ stantis in quo judicio ita ceciderunt ad-
„ versarii, ut habiti pro calumniatoribus
depositionem, exautorationemque or-
„ dinis sui retulerint : nostram vero in-
„ nocentiam plures quam trecenti Episco-
„ pi suis calculis comprobant, qui ex
„ multis Provinciis Ægypti, Libyæ, Pen-
„ tapoleos, Palæstinæ, Arabiæ, Iudæiæ,
„ Cyri, Pamphyliæ, Lyciæ, Galatiæ,
„ Daciæ, Myliæ, Thraciæ, Dardaniæ,
„ Macedoniæ, Eprii, Thessaliæ, Achaïæ,

„ Cretæ, Dalmatiæ, Sissiæ, Pannonia-
„ rum, Norici, Italiæ, Picensi, Tusciæ,
„ Campaniæ, Calabriæ, Apuliæ, Brutio-
„ rum, Siciliæ, Africæ universæ, Sardi-
„ niæ, Hispaniarum, Galliarum, Britan-
„ niarum, eo te ad Concilium conule-
„ rant, adeo ut Ursacius quoque & Va-
„ lens cum antea se pro calumniatoribus
„ gessissent, penitere se sui facti protesta-
„ rentur. „ Ibidem ait : „ In plerisque
„ populis, in plerisque Episcopis decus A-
„ postolica Sedis permanere. „

Rursus ibidem ait se cum quadringentis
plurimum Episcopis in communione con-
sociari, his verbis. „ Cum viderent Aria-
„ ni tantum cum Athanasio animorum
„ consensum, erant enim in hoc numero
„ plures quam quadringenti, tum e magna
„ Roma atque universa Italia &c. Creta
„ &c. Lycia, Palæstina, Iudæia &c.
„ Hac videntes metu invidiæque anxii
„ bantur invidia, propter tantorum con-
„ spirationem ; metu autem ne eorum
„ hæresis traduceretur, & de ea ubique
„ gentium triumphus ageretur. „ *Rur-*
„ *ius* ibidem refert Arianorum conquestus ;
quibus quidem fatebatur se per omnem
orbem Athanasii scriptis superari : „ Quid
„ quid, *inquiunt*, terrarum est, scriptis
„ tuis quibus nos impetie, adimplevit A-
„ thanasius, & plurimi quidem cum eo
„ communionem habent, eorum autem
„ qui videntur nobiscum esse, hi quidem
„ adjunxerunt se illi ; cæteri idem facturi
„ sunt, nos autem remansimus soli. „ . . .
„ idque ideo faciebat, quod animadver-
„ teret hæresim ab omnibus odio haberi ;
„ quæ res in causa fuit, cur tam multos
„ compelleret Hæreticorum paucitati se
„ ut adjuungerent. „

Rursus in sua ad Africanos epistola ostendit
ad enumerationem partium fidem Nicæ-
nam fuisse in Dalmatia, Dardania, Ma-
cedonia, in tota Græcia, & Ægypto,
immo & in Arabia susceptam. Fusiori ca-
lamo hoc ipsum recenset in Synodica E-
pistola Episcoporum Ægypti, Thebaidos,
& Libyæ ad Imperatorem Jovianum, quo
tantum aut altero post Concilium Arimi-
nense completo anno conscripta. Eam
refert Theodoretus lib. 4. cap. 3. & in
ea sic loquitur S. Athanasius : „ Scias igitur,
„ tur, religiosissime Auguste, hanc esse
„ fidem quæ a sæculo prædicata est ; &
„ quam confessi sunt Patres Nicææ con-
„ gregati ; in quam denique consentiunt
„ omnes ubique terrarum Ecclesiæ, quæ
„ sunt

„ sunt in Hispania & in Britannia, &
 „ Gallis; quæ sunt per universam Ita-
 „ liam & Campaniam; quæ sunt in Dal-
 „ matia, Dacia, Mysia, Macedonia, &
 „ universa Achaia, item quæ sunt per
 „ universam Ægyptum & Libyam: quæ
 „ sunt in Ponto, & Cappadocia, & vicini-
 „ nis regionibus: omnes denique per O-
 „ rientem Ecclesiæ, paucis exceptis, qui
 „ Arian opinionem sectantur. Hoc enim
 „ omnium quos commemoravimus, senti-
 „ entiam experimento ipso cognovimus,
 „ & litteras scriptas habemus. Ac licet
 „ pauci quidam huic fidei contradicant,
 „ scimus tunc, religiose Auguste, eos or-
 „ bi terrarum præjudicare non posse.”

„ S. Hilarius sicut in fide tenenda, sic &
 „ in propugnanda, tum exilio tum scriptis
 „ Athanasio consocius ita loquitur apud Se-
 „ verum Sulpitium libro 2. Hist. “ Is ubi
 „ Seleuciam venit, magno cum favore
 „ exceptus, omnium in se animos & stu-
 „ dia converterat: ac primum quæstium
 „ ab eo quæ esset Gallorum fides; quia
 „ tum Arianis prava de nobis vulganti-
 „ bus fuisse ab Orientalibus habebamur,
 „ trinomiam solitarii Dei unitatem se-
 „ cundum Sabellium credidisse; sed ex-
 „ posita fide sua, juxta ea quæ Nicææ
 „ erant a Patribus conscripta, Occiden-
 „ talibus perhibuit testimonium.” Eo lo-
 „ ci, teste Sulpicio, sanctus Hilarius pro-
 „ pignat Occidentem fuisse tunc temporis
 „ ab omni hæreseos labe immunem, maxi-
 „ me apud Gallos, quibus ipse lib. de Syn-
 „ odis propter hoc gratulatur his verbis:
 „ Gratulatus sum in Domino, inconta-
 „ minatos viros, & illæses ab omni con-
 „ tagio detestandæ hæreseos perstitisse.
 „ ... o beatos, inquit, vos in Domino,
 „ & gloriosos qui perfectam atque apostoli-
 „ licam fidem conscientia & professione
 „ retinentes, conscriptas fides huc usque
 „ neficiis.”

„ S. Basilius ejusdem est labii epist. 72.
 „ ubi aurea ista profert verba pro fidei uni-
 „ versalitate: “ Ipsi orbem circumspici-
 „ te, & videte quam modica sit ea por-
 „ tio quæ hoc modo laborat: reliqua ve-
 „ ro universa Ecclesia, quæ ab orbis fi-
 „ nibus ad fines usque recipit Evange-
 „ lium, sanam hanc & incorruptam do-
 „ ctrinam sectatur.”

„ Rufinus epist. 75. de eodem momento sic
 „ scribit: “ Fuerat justius res nostras testi-
 „ mare, non ex uno aut altero eorum,
 „ qui ad veritatem haud recto pede in-

„ grediuntur, sed ex multitudine totius
 „ orbis Episcoporum qui gratia Christi
 „ conjuncti sunt nobis: requirantur vero
 „ Pisiæ, Lycaones, Isauri, Phryges, &
 „ qui utriusque sunt Armeniæ; quotquot
 „ vicini sunt vobis Macedones, Achæi,
 „ Illyrii, Galli, Hispani, cetera simul Ita-
 „ lia, Siculi, Afri, & qui in Ægypto
 „ adhuc sani sunt, & quæ reliqua portio
 „ est Syriæ, qui quidem litteras ad nos
 „ mittunt, & vicissim a nobis recipiunt.”
 „ Audis, ex S. Basilio catholicos in omni
 „ terrarum orbe in immensum fuisse suis
 „ temporibus Arianis numero superiores.
 „ Ergo &c.

Ex Conciliis.

„ EANDem non unum Concilium probat
 „ veritatem. Novemdecim in Historia cri-
 „ tica Arianismi ab anno circiter 320. vel
 „ 325. usque ad annum 389. ad profligandos
 „ Arianos adunata recensuimus: namque S.
 „ Petrus Alexandriæ Præsul & Martyr A-
 „ rium ann. 320. procripsit: Petrus II.
 „ ejusdem Ecclesiæ Patriarcha ann. 324. ite-
 „ rato anathemate confixit Arium in Syno-
 „ do quam S. Athanasius Apol. 2. habet ve-
 „ luti Oecumenicam, eo quod summus Pon-
 „ tifices S. Sylvestre, per suos legatos ibi
 „ præfideret: Tercium illudque celeberrimum
 „ contra Arianam impietatem adunatum,
 „ est Nicænum primum generale ann.
 „ 325. Quartum, Romanum I. sub Julio I.
 „ ann. 339. Quintum, Sardicense ann. 341.
 „ Sextum, alterum Romanum, sub eodem
 „ Julio ann. 341. Iste Papa tertium Romæ
 „ adunavit, pro defensione S. Athanasii ab
 „ Arianis lacerati. Octavum vel ipse Atha-
 „ nasius ann. 362. contra eodem concere-
 „ gavit. Nonum est Romanum sub S. Da-
 „ maso ann. 369. Decimum, Antiochenum
 „ ann. 379. Undecimum, Constantinopolita-
 „ num II. Oecumenicum, ann. 381. cæte-
 „ ra mitto quippe quæ jam supra commemo-
 „ rata sint.

„ Sanctus Athanasius Epistola ad Rufinum
 „ de hac Conciliorum multitudine hæc
 „ scribit: “ Scias, inquit, quod in prin-
 „ cipio quidem cum vis, quæ facta est,
 „ cessaret, facta est Synodus præsentibus,
 „ ex partibus externis Episcopis, facta est
 „ autem & apud sacrorum commissarios
 „ qui habitant in Græcia, nihil secius
 „ autem & apud eos qui habitant in His-
 „ pania & Gallia.”

Celebris est auctoritas Synodi Rom. sub Damaso Papa, qui in Epistola Synodica ad Episc. Illyrici apud Theodoret. lib. 2. Hist. Eccles. cap. 22. edit. Valefii asserit factum Patrum secundi Concilii Ariminensis fidei præjudicare non posse; tum in ea fide loquuntur Patres: Cum præsertim, ut diximus, iidem ipsi qui per impressionem succubuisse videbantur, idem consilio meliore displicere sibi fuerint protestati. Unde advertit sinceritas vestra, hanc solam fidem, quæ apud Nicæam Apostolorum auctoritate fundata est, perpetua firmitate esse retinendam: hac nobiscum Orientales, qui se catholicos recognoscunt, Occidentalesque gloriantur. Nec ipse dissentit Lucifer Calaritanus, qui dum summo adhærebat Pontifici, libro cui titulus est, quod moriendum sit pro Filio, Constantium Imperatorem his verbis urget: "Si tandem oculos cordis tui aperas, invenies quod hanc habet, hanc defendit Ecclesia fidem, quam sibi traditam cognoscit per beatos Apostolos. Omnes momento peragrarè si posses gentes, invenisses, stolidissime Imperator, ubique Christianos sicuti nos credere, in hac defensione nostra persistantes pro Dei Filio, ut nos, mori cupere. At tui novella prædicatio, & recens religio, sub prætextu fidei blasphemia in perniciem salutis tuæ pro te prolata, non solum adhuc limitem Romanum peragrarè non valuit, & utique te satis agente, sed & ubi radices figere tentaverat, aruit; recedentibus scilicet omnibus Dei famulis a te, atque paucis tuis, quos locum esse super frumentum seminatos Dominus prædixerat, tecum inascentibus. Ergo &c.

Ex Ecclesia Orientali & Occidentali.

De Ecclesia Occidentali non est reliquus ambigendi locus, cum constet ex Socrate, ex Sozomeno, ex Athanasio, ex Hilario Occidentem fuisse in pice Ecclesiæ compositum versus Liberii, & Concilii Ariminensis tempora. Neque vero de Oriente magna est controversia, cum sanctus Basilius Epistola 71. asserat totum orbem suis temporibus adhaeruisse fidei Nicænæ: & Epistola 75. ab enumeratione partium hoc ipsum probet dicendo, apud Phryges, tum Licaoniz, & Ilauriz populos, utramque Armeniam, & alias tum

Orientis tum Occidentis Provincias fide floruisse.

Theodoretus utique pro eodem momento audiendus est. Scribit lib. 2. cap. 22. vel ipsam Patrum Ariminensium subscriptionem ab Occidente fuisse reprehensam: "Potro, inquit, hanc fidei formulam Ariminensem ab universis veritatis propugnatoribus, maxime vero ab Occidentibus reprehendi tellatur eorumdem Epistola ad Episcopos Illyrici conscripta."

Rursus idem lib. 5. cap. 6. enarrat totius Ecclesiæ Occidentalis finem, immo & Orientis, tempore Magni Theodosii qui illam restaurare iategit. De eo sic loquitur: "Qui simul-atque Imperio potius est, ante omnia concordiam Ecclesiæ reparare studuit; & Episcopos ditionis suæ Constantinopolim evocavit... Valentinianus postea Occidentali partium Imperator, sinceram pietatem retinuit."

Rursus de Ecclesia Orientali sic habet cap. 7. "Orientalis vero imperii portio, multis in locis hanc labem contraxit. Audis ex Theodoretò non nisi portionem aliquam Orientis circa illa tempora in Arianismum impegisse."

Verum ab enumeratione partium res ipsa claret, Alexandrina quippe Ecclesia, quæ centum circiter suffraganeos habebat, cum sancto Antonio, & aliis Monachis toto sancti Athanasii Episcopatu fide Nicænâ quadraginta circiter annis, etiam adversantibus Arianis, intactam servavit. In Antiochena, vel ipsis Conciliorum Seleuciæ & Arimini temporibus, eadem fides floruit: licet enim divisa disciplina occasione Meletii quem in hac sede ipsi Ariani constituerant, ut illum Paulino fidei Nicænæ propugnatori acerrimo opponerent, in fide tamen utraque pars indivulsa remansit, juxta illud Socratis l. 2. cap. 44. Edit. Valef. "Ad hunc modum Antiochenis Ecclesiæ duas in partes, licet in doctrina fidei consentientes, divisa est." Quinimmo Theodoretus lib. 2. hist. cap. 24. observat Leontium Arianum, paulo post Episcopum Antiochensem inauguratum, omnibus prorsus modis suam occultasse hæresim: "Cum esset, inquit, Arianae blasphemiae particeps, morbum illum occultare summo studio nitebatur: Quid plura adjiciam? Sozomenus scribit immediate post mortem Athanasii omnes etiam Arianismum

num detestari: " Omnes, ait, Ariani opinione detestabuntur. " Socrates vero utique scribit, vel ipso adhuc Athanasio in terris superflite, Arianos nonnisi ecclesie suos congregasse coetus: sic enim lib. 2. cap. 4. habet: " Porro Ariani in aedibus quibusdam vilibus, & obscuris conventus agentes, " Igitur tunc temporis Catholici etiam in numero longe superabant Arianos.

Si de Ecclesia Ierosolymitana loquamur, sane non est dubium de ejus fide, quippe quæ temporibus Conciliorum Seleuciae & Arimini haberet pro Patriarcha sanctum Cyrillum fidei Nicænæ strenuum defensorem. Quinimmo Maximus ejus Prædecessor, referente Socrate lib. 2. cap. 24. adunavit Concilium ex Episcopis Syriæ, & Palæstinæ compositum, in quo quidem confirmatum est quicquid Sardicene in gratiam & fidei Nicænæ, & innocentie Athanasii jamjam constituerat.

Denique Ecclesia Constantinopolitana inter omnes non modicum ab Arianis passa est, & vero Paulus tunc ejus Episcopus, alter Orientis Arbana jus, fidem Nicænā pro virili defendit. Habuit quidem pro successore Macedonium, sed iste Heterodoxus, ut scribit Socrate libro 2. cap. 24. ad exilium usque, bonorum iacturam, aliasque ærumnas, fidem Nicænā a Paulo roboratam tunc defendit. Igitur Ecclesia & Occidentalis & Orientalis versus Liberii tempora in fide semper fleruit: immo Theodoretus lib. 2. Hist. Eccl. cap. 21. subnotat multos secundi Concilii Ariminensis Patres, ad exilium usque, vel ipsam *μικρον* vocem retinuisse: " His igitur, inquit, alii metu compulsi, alii fraude induciti subscriperunt: quotquot vero his consentire secularunt, in ultimos orbis fines relegati sunt. "

Ab enumeratione partium.

AUDISTIS Athanasium epistola Synodica ad Jovianum Imperatorem dicentem: " Scias igitur, Auguste, hanc esse fidem quæ a sæculo prædicata est, & quam confessi sunt Patres Nicænæ congregati, in quam denique omnes ubique terrarum Ecclesie &c. " Audistis Basilium epistola 73. sic loquentem: " Ipsum orbem circumspicite, & videte quam modica sit ea portio quæ hoc morbo laborat &c. " Audistis Sozomenum lib. 3. cap. 12. antiq. edit. qui ait: " Etenim

" universa quidem Occidentis Ecclesia, ut pote quæ doctrinæ majorum sincere insisteret, ab omni fere contentione & rixa de hujusmodi rebus vacua erat . . . . Orientis autem Ecclesia, etsi post Antiochenam Synodum tumultuari ceperat, & a Nicænā fide palam discrepabat, revera tunc major pars in eandem conspabat sententiam, meo quidem judicio, & Filium ex Patris substantia ortum constebatur. " Audistis Theodoretum lib. 2. cap. 22. ita subscribentem: " Porro hanc fidei formulam Ariminensem ab universis veritatis propugnatoribus, maxime vero ab Occidentibus, reprehendi testatur eorum episcopus. " Quinimmo, audistis majorem partem Seleuciae Patrum *επισκοπων* admisisse in sensu catholico. " D. Abbas Fleury hoc Concilio numerat 160. Patres tertio pag. 366. eosque in tres dividit classes. Primo quidem cum Acacio numerat 40. Anomæos, qui Filium Patre minorem effutiebant: quindecim, qui vel ipsam *consubstantialis* vocem alacriter retinebant: tertio loco 105. *Οπισθοδρομοι* in sensu catholico propugnantes: sicque 120. admodum catholici erant, quod ipse subindigitat Socrates lib. 2. cap. 2. ubi de hoc loquens Concilio, ait: " Alterius vero partis qui & numero superiores erant Episcopi, in reliquis quidem omnibus Nicænū Concilium suscipiebant, solam autem dictionem *consubstantialis* reprehendebant. " Audistis denique Patres Concilii secundi Ariminensis, qui non nisi in sensu catholico formulæ illis oblatæ subscripserunt.

Nunc vero ad enumerationem in particulari deveniendum est. Ex Italia quidem Dionysius Mediolanensis, Eusebius Vercellensis, Lucifer Calaritanus & alii complures versus Liberii tempora pro fide Nicænā steterunt, ut scribit sanctus Athanasius Apologia prima ad Imperatorem directa, his verbis: " Ubique . . . jactabatur Liberium Romæ Episcopum . . . Ozium, Paulinumque . . . Dionysium quoque & Eusebium Italici, Luciferum Sardinie Episcopos, aliosque complures una cum Presbyteris & Diaconis in exilium exterminatos esse. " Inter alios complures, intelligit S. Athanasius sem. 36. Exuperantium Dertonæ, Maximum vero Neapolis Episcopum, Gaudentium Ariminensem, cujus memoria in Martyrologio Romano celebratur.

bratur, sicut & Rufinus: qui quidem duo Episcopi, absoluto Concilio Ariminensi, in persecutione Ariana Martyrium subire: sic scribit Marcellus de Schismate, sic Ursicinus, sic Damasus.

In Aegypto, Libya & Pentapoli 90. Episcopi maximam versus illa tempora persecutionem passi sunt; namque ex eis sexdecim exularunt, triginta vero a propria sede deturbati sunt, ut refert sanctus Athanasius Apologia prima pag. 697. "Episcopi, inquit, prope 90. pulsi, Ecclesiisque professoribus Arianis traditis, 16. in exilium actis, cæteris deinde aut fugatis &c."

In Galliis sanctus Hilarius ad exilium usque fidem propagavit. Eidem fidei adhæsit Rodaninus Tolosæ præsul, ut scribit idem Hilarius lib. adversus Constantium pag. 291. Ut & Severus Sulpitius lib. 2. pag. 436. His adde multos ex Patribus Ariminensibus de quibus ait Theodoretus jamjam laudatus lib. 2. cap. 21. "Alii metu compulsi, alii fraude induci subscriperunt, quotquot vero his consentire recularunt, in ultimos orbis fines relegati sunt."

In Asia Eleusius & quidam alii cum eo, scribit sanctus Hilarius lib. de Synodis pag. 347. Iisdem temporibus eandem propugnaverunt fidem.

In Oriente, tempore Constantii, Meletius, Cyrillus Jerusalemitanus, Eusebius Samosatæ fidem consubstantialitatis propugnabant, & alii multo plures qui iussu Valentis Imperatoris eadem versus tempora propter fidem divinitatis Verbi exularunt, ut scribit Socrates lib. 4. cap. 11. his verbis: "Ac multi quidem Sacerdotes in exilium ejeti sunt, sicut antea dixi."

Mitto Basilium, Gregorium Nazianzenum, Gregorium Nyssenum, Gregorium Eliberitanum, Phebadium Agnini, & Servatium Tongrorum, Verranem Scytharum, 90. Episcopos Concilii Romani sub Damaso, Patres Concilii Parisiensis de quo mentionem facit sanctus Hilarius, quorum Epistola Synodica in ejus refertur fragmentis: quod quidem Concilium immediate post absolutum sancti Hilarii exilium, adhuc vivente Constantio, celebratum est, in quo fides Nicæna magno applausu conclamata fuit: quæ quidem omnia & similia monumenta Ecclesiæ universaliter versus Liberii & Concilii Ariminensis tempora stetisse tanto argumen-

torum pondere probant, ut vel ipsi Centuriatores Magdeburgenses Lutherani, & Blondellus doctissimus Calvinista hoc ipsum inficari non auli sint, quinimmo veritate superati hoc ipsum ultra confessi sint: Ergo &c.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Aperitur mens sancti Hieronymi.

OBJICIES: sanctus Hieronymus vel in ipso adversus Luciferianos dialogo ait: "Ingemuit totus orbis, & sese Arianum miratus est." Igitur non sine fundamento dicitur universalitatem Ecclesiæ his temporibus excidisse.

Respondeo 1. Absurdum esse dicere sanctum Hieronymum sibi ipsi contradixisse; quandoquidem in toto adversus Luciferianos dialogo in eum tendit scopum, ut Patres Ariminenses ab hæretico labe vindiceret, eo potissimum innixus principio, quod revera a fide non discesserint, sed illusi ab Arianis formulæ subscriplerint, quam isti quidem in pravam detorquebant sensum; illi vero sub attestatione corporis Christi in bonum. Sanctus Doctor est sui ipsius interpres, cum ibidem sic loquatur: "Concurrebant Episcopi qui Ariminensibus dolis irretiti sine conscientia Hæretici serebantur, contestantes corpus Domini & quidquid in Ecclesia sanctum est, se nihil mali in sua fide suspicatos." Et iterum ibidem: "Cur damnassent eos qui Ariani non erant?"

Respondeo 2. distinguendo: & eo loci sanctus Hieronymus loquitur hyperbolice, concedo: secus, nego. Nec mirum: idipsum ex toto Hieronymi dialogo adversus Luciferianos constat; aliis nihil contra eos probasse; quippe qui propugnarent Ecclesiam intra se solos conclusam esse, eo quod falso existimarent totum orbem majori ex parte a fide in Concilio Ariminensi declinasse; e contra vero contendit S. Doctor universalitatem pro fide stetisse, cum ne quidem Ariminenses ab ea discesserint; quinimmo hoc ipsum ex aliis capitibus constat. Juvat igitur istam solutionem auctoritate Patrum roboratam ostendere: hujus enim universalitatis perseverantiam conclamat Severus Sulpitius lib. 2. hist. Prædicat Athanasius epist. ad Jovianum; celebrat Basiliius epist. 73. Annuntiant & cæteri Patres in probationibus laudati.

Hic igitur est genuinus Hieronymi sensus: Ingenitū totus orbis, & sese Arianum miratus est. Hoc est, non sine stupore magno Orientales Seleuciæ, Occidentales vero Arimini congregati audierunt, quod ipsos Ariani suæ sententiæ prædicarent perferiores, cum in primo Concilio, si qo. Acecianos exceperit, in sensu catholico retinuerint Patres; in altero vero multi, vel pro ipsa voce exulaverint; cæteri non nisi catholice subseripserint. Revera quidem, si quis existeret Arianus, citra dubium non miraretur se haberi ut Arianum: si igitur torus orbis se esse Arianum miratus est, citra dubium non erat.

Discuritur mens sancti Hilarii Pictaviensis.

OPPOSES secundo: sanctus Hilarius tract. de Synodis asserit omnes, paucis exceptis, subseripserint formulis Ariani; & in decem Asiæ Provinciis, si Eleusium & aliquos exceperis, unum vix cognovisse Deum: igitur ad litteram verba S. Hieronymi, *ingenitū*, &c. intelligenda sunt.

Respondeo 1. Perversum systema de universalitate Ecclesiæ quandoque deficiente, ortum ducere a Pelagianis & Donatistis, qui similia, ut suos propugnarent errores, S. Augustino objiciebant, ut habetur apud eundem sanctum Doctorem lib. 1. operis imperf. contra Julianum nu. 77. Eisdem in hoc Calvinistæ habuerunt Magistros, quod quidem Illustr. D. Bossuetius Meldensium Præsul prima instantia num. 99. pa. 228. illius exprobrat. Erubescant igitur recentiores Novatores, qui, ut fucum faciant lectoribus, falsa sub specie veri heterodoxorum vestigiis inherentes disseminare non dubitant.

Respondeo 2. omnes Doctores contra Eranismum & Scultetum uno velut scribere calamo opus Hilarii in objectione commemoratum, elucubratum fuisse a sancto Episcopo ante celebrationem Synodorum Constantinopoleos, Seleuciæ & Arimini. Igitur incussum adducitur auctoritas laudata ad probandum universalitatem Ecclesiæ excidisse versus Liberii & Concilii Ariminensis tempora. Et vero sanctus Hilarius eo loci asserit tunc solum Eleusium simul cum paucis Deum in decem Provinciis Asiæ minoris agnoscere, ubi tunc exul commorabatur: quæ quidem Provinciæ non nisi imperii Orientis portuincu-

lam occupabant, quæquæ postea certiam duntaxat partem Patriarchatus Constantinopolitani insisterent. Hoc ipsum subnotat Dominus Nicole pag. 281. Præf. Reform. contra schisma lib. 2. cap. 13. quod & ante ipsum jamjam observarat sanctus Augustinus. Igitur frustra ex allatis S. Hilarii auctoritatibus fidem in toto pene mundo defecisse tempore Arianismi colligitur. Sanctus Doctor est sui ipsius interpres, quippequi in locis pro objectione allatis sic loquatur numero 63. "O beatos vos in Domino & gloriosos, qui perfectam atque Apostolicam fidem conscientie professione retinentes, conscriptas fides hunc usque nescitis!"

Respondeo 3. distinguendo: ex sancto Hilario omnes, paucis exceptis, subseripserant formulis Ariani, hoc est, formulis ab Ariani compositis, & ab eisdem in perversum sensum explicatis, concedo: formulis absolute Ariani, nego. Primo quidem observandum est Concilium Ariminense legitimum consubstantialis fidem verbo, scriptis, & corde perfecto propugnasse: secundo Præfules alterius pseudo-Synodi, sicut & Seleuciæ quidem adhæsisse, sed in sensu prorsus catholico, similiter & Patres Ancyrani, Anthiocheni, & Sirimienfes: Efto quod illorum formulæ ab Ariani ad subseribendum fuerunt mente versipelli oblatae. Ut sit fit, probatum est Patres Ariminenses & alios non nisi animo catholico eas suscepisse. Neque vero negamus tunc Hilarium hujusmodi formulas appellasse Arianas, sed in sensu accommodato. Dato igitur & non concessio, sanctum doctorem propugnare fidem defecisse in Conciliis & Constantinopoleos, & Seleuciæ & Arimini, citra dubium est universalitatem Ecclesiæ tunc temporis non cessasse.

Et vero vix uno perduravit anno Patrum Ariminensium deceptio, ut subnotat Ambrosius lib. 1. de fide cap. 28. num. 122. & lib. 1. epistolarum cap. 21. num. 15. Quid plura adjiciam? Tametsi Patres tum Seleuciæ, tum Arimini errassent, ceteri tunc capiti adherentes Ecclesiæ representabant universalitatem. In Occidente quidem Hilarius Pictavorum, Lucius Moguntinæ, Paulinus Trevisensis, Gregorius Eliberitanus Hispaniæ, Lucifer Calaritanus Sardinie, Vincentius Capuanus, & Eusebius Vercellensis in Italia: apud Orientem vero sanctus Athanasius, & Serapion in Ægypto, Frumentius in Æthiopia, Me-

Melerius Antiochiæ, Cyrillus Ierosolymitanus, Eusebius Symoniacæ, Vetrarian inter Scythas, Eleuthis in Asia minori, & alii plurimi ubique terrarum propter fidem exules.

Næque vero injucundum erit iterum observare numerum Episcoporum Catholicorum semper Arianis prævaluisse, quandoquidem ante Concilium Ariminense totus Occidens erat in fide Nicæna compolitus; cujus veritatis non unum est argumentum similia allatum. Addimus sanctum Hilarium suum de Synodis tractatum ante Concilia Constantinopolis, Seleuciæ, & Arimini conscriptum direxisse ad Episcopos duplicis Germaniæ, duplicis Belgii, Galliarum, & magnæ Britanniæ pag. 1149. Hinc Socrates lib. 2. cap. 27. pag. 38. asserit omnes Occidentis Episcopos, si Maxentius Mediolanensis, Ursacius & Valens excipiantur, versus Liberii tempora fidem Nicænam pro virili defendisse.

Jam de Oriente iterum loquamur. Circa dubium est a Catholicis numero in imensum superari Arianos, cum non nisi in aliquibus Provinciis sævierit persecutio, puta post Conciliabulum Constantinopolitanum, anno solum 360. adunatum. Et vero Constantius anno 358. Concilium Oecumenicum Nicææ congregare cupiebat; sed Arianis hoc ipsum impedire, eo quod multo plures ipsis pro *consubstantialitate* stabant. Sic loquitur Sozomenus lib. 4. cap. 1. Philostorgius lib. 4. cap. 10. "Eo quod, *inquunt*, plerique eorum in *consobstantialis* fidem propensi erant." Sic etiam scribit sanctus Athanasius lib. de Synodis pag. 870. & 874. Sozomenus lib. 4. cap. 16. Adde Constantium; ut referunt DD. de Tillemont & Fleury, Orientales Syriæ separationem ab Occidentalibus eo congregatis animo, ut eorum corrumperet fidem. Isti tamen Arianismi blasphemias suscipere noluerunt.

Unum inter cætera potissimum observandum est: videlicet, quod tempore Concilii Ephesini, elapsis solum 70. post Concilium Ariminense annis, sex Episcoporum millia in orbe terrarum comoutarentur: quod quidem non levis inuit S. Augustinus lib. 3. contra Cresconium cap. 3. his verbis: "Si omnino credendum sit, quinque inter Orientalium . . . contra tot millia Episcoporum quibus hic error in toto orbe distulcuit." Suffragatur Dalmatius Archimandrita ad Theod. "Sex

millia ne, *inquit*, Episcoporum audire mavis, an unum Episcopum, eumque impium? Sex millia autem eos aiebant, qui sub Metropolitanorum SS. Episcoporum potestate degunt." Vide common. Synodi Ephesinæ tom. 3. Concil. pag. 754.

Quid plura commemorem ut os loquentium falsa, & ne dicam impia obtundatur? Sola Africa majorem Episcoporum numerum complectebatur, quam ipse Ariminensis cætus; namque ex sola congregatione Episcoporum Carthagine anno dumtaxat quinquagesimo post Synodum Ariminensem habita colligitur solam Africae Ecclesiam numerasse 470. sedes Episcopales: gravissimi auctores numerant 600. & citra dubium est, totidem Episcopos sæculo sexto subscripsisse formulæ admodum Catholice oblatæ Alarico Regi Ariano. Jam vero quot extra Africam, ut in Illyria, Italia, insulis Mediterranei maris & Oceani, in Hispania, Gallia, Germania, Belgio, Anglia, Pannonia? ex iis enim omnibus Provinciis convenere Episcopi ad Concilium Ariminense: cum igitur multo plures in Occidente essent, quam in Concilio, ubi ad summum aderant 400. qui alias Catholici Ariminum venerant, luce meridiana clarius apparet totum orbem non fuisse tunc temporis Arianum.

Non omittendus pro hoc momento R. P. Labbæus qui in historia, pro sex prioribus sæculis mille sedes in Occidente, octingentas vero pro Oriente numerat. Præterquam quod plures aliæ ad ista usque tempora ignotæ erant. Jam vero si de Conciliis Seleuciæ & Arimini loquamur; in primo non nisi 145. aut ad summum 166. in altero vero 400. numerabimus: qui quidem numerus tertiam dumtaxat orbis terræ Episcoporum partem juxta Labbæum, duodecimam vero secundum acta Concilii Ephesini efficit.

Denique vix absoluta Synodo Ariminensi, anno immediate sequenti, scilicet 360. cæteri Episcopi lapsum Ariminensium detestati sunt, ipsi vero Ariminenses abique mora de lapsu poenitentium egere. Sic referunt SS. Athanasius, Ambrosius, Theodoretus: sic Rufinus, ut videre est apud D. de Tillemont tom. 6. pag. 461. Idem propensius DD. Bossuet adversus Claudium Ministrum secunda instructione de Ecclesia, nu. 107.

S. Augustinus Augustinus egregie admodum solvit

vit difficultatem lib. 1. adversus Julianum:
Item epistola 48. vet. edit. & recent. 93.
num. 32. Tum libro de unitate Eccle-
siae & alibi, ubi perstringit Pelagia-
nos & Donatistas qui ex suppositione lapsus
Petrus Ariminensis Ecclesiam in parvo
numero & inter se ipsos solum conclusam
esse effutiebant. Et vero epistola mox
laudata occurrit objectioni quam ex aucto-
ritate Hilarii hostes veritatis deducebant,
ait enim S. Hilarius multo pluribus fide-
lium defectum tribuisse, ut latitantes ad
mellorem reduceret frugem: "Hilarius
ergo, inquit, decem Provinciarum A-
rianarum aut zizanias non triticum ar-
guebat, aut ipsum etiam triticum,
quod defectu quodam periclitabatur,
quanto vehementius, tanto utilius ar-
guendum putabat. Habent enim etiam
scripturae canonicae hunc arguendi mo-
rem, ut tanquam omnibus dicatur, &
ad quoddam verbum perveniat."

*Explanatur mens divi Gregorii Nazianzeni
& sancti Basilii.*

RESPONDET: sanctus Gregorius oratio-
ne 22. testem appellat urbem Constanti-
nopolitanam quae omnis iniquitatis vide-
rat contaminationem in conciliis tum CP.
tum Seleucia, tum etiam Arimini. Igi-
tur ex tot, & tantis testibus totus orbis
Arianismo contaminatus Ingemiscebat. Pro-
batur Antecedens. S. Doctor pag. 387.
edit. Paris. 1630. sic loquitur: "Hinc
alii ab Ecclesiarum thronis iniuste pel-
lebantur. Alii in eorum locum subro-
gabantur; sic tamen, ut ab his impieta-
tis chirographa, non secus atque aliud
quidpiam necessarium exigenter: atque
in promptu atramentum erat, & calu-
umniator a tergo." Ergo &c.

Respondeo 1. sanctum Gregorium eo loci
nullam facere mentionem de Concilio A-
riminensi, sed tantummodo de aliquibus
Episcopis Orientalibus, ut contra Mini-
strum Claudium probat Illustrissimus DD.
Bossuet secunda instructione de Ecclesia pag.
250. num. 114.

Respondeo 2. distinguendo: & sanctus
Doctor solum intendit fidem in aliquibus
desecisse, concedo: in omnibus, nego:
hoc patet & ex probationibus, & ex ra-
tionibus ad solutionem objectionum ex san-
cti Hilarii auctoritate depromptis.

Insuper: divus Gregorius ibidem hac

scribit: "Hujus potentiae opus Conci-
lium illud fuit, quod Seleucia primum
... deinde in hac amplissima civitate
actum est." Subdit vero, omnes ferme
Episcopos tunc temporis tentationi cecidisse:
"Nam si perpaucos exceperis, ait, ...
omnes temporis obsecuti sunt." Igitur
existimavit S. Gregorius universalitatem
Ecclesiae pro fide *consubstantialis* versus illa
tempora excidisse.

Respondeo distinguendo: & hoc unum
probat Gregorius, videlicet Episcopos
tum Seleucia, tum Arimini morem per-
versum gessisse omitendo *O'μολογίας*, quam
vocem perpauci retinuerunt, concedo:
& vult de facto omnes a fide excidisse,
nego. Ingemiscit solum sanctus Doctor
quod pauci exceptis, in paratam ab A-
rianis fraudem ceteri prolapsi sint, sub-
scribendo formulae quae non unum subit
sensum: "Hoc tantum, inquit, inter
eos discriminis fuit, quod alii citius
alii serius in eam fraudem inciderunt."

Denique quod per paucos intelligat solum
eos qui vocem *ομολογίας* semper retinere,
aut Athanasius & Hilarius, ceteros vero a
fide non declinasse; audi Gregorium iterum
loquentem: "Quid autem, de aliis
dixeris, qui etiam ingenii laudem sibi
vindicanes, ob eas tamen, quas com-
memoravimus, causas haereticis rerum
potientibus manus dederunt, & cum pie-
tatis personam diuturno tempore, tan-
quam per ludum, gessissent; simul ut
aliquid apparuit, quo convinci atque
coargui possent, protinus corruerunt."
Ceterum cum ibi encomia sancti Athana-
si celebrat, modo oratorio loquitur dicendo:
"Si perpaucos excipias." Ut exaltet
strenuam S. Praefatis idem, qui per bonam
& malam famam indeclinabiliter *ομολογίας*
retinuit, postea Gregorius hac subiungit:
"Ea res per multos nobis invictos alio-
rum qui viros in fraudem impulit, qui
quavis mente haudquaquam prolapsi
fuerint, subscriptione tamen transversi
acti sunt." Igitur non corde, sed tan-
tum subscriptione prolapsi. Et vero quomo-
do Ariani habet fuissent qui formulae a-
lias catholicae subscripserant? ut refert
Socrates lib. 2. cap. 41. Theodoretus l. b.
2. hist. cap. 21. Immo sanctus Gregorius
illam absolutam non damnat subscripti o-
nem, ait enim: "Qui etiam, Impera-
tor ipse ad eam formulam approbandam
inductus est, cum apud se reputaret mul-
titudinem eorum qui Arimini convene-
rant:

„ rant : & quod nequaquam aberraverit
 „ is qui similem confiteatur, aut confub-
 „ stantialem, nec, nullum apud se discrimi-
 „ nen sit quoad sensum. „

Hujusce veritatis non unum est argumen-
 tum : quorum enim S. Gregorius Episcopos
 illos perfidiae Arianae reos habuisset,
 vel proprium Patrem tunc Nazianzensem
 Episcopum qui omisso *omnino* retinebat
omnino veluti tamen orthodoxum defendisset,
 qui ipsos monachos de Episcoporum
 subscriptione scandalizatos a se ipso
 divulsos, reconciliaisset. Quid plura? Sanctus
 Basilius epist. 86. scribit Dianæum
 Cæsareæ Cappadociæ Episcopum subscrip-
 sisse formulæ Constantinopolitanæ de qua
 præfens movetur controversia, quem ta-
 men dum extrema ageret, a fide Nicæ-
 na non decessisse testatur. Subjungit Basi-
 lius hoc omnem hæreseos suspicionem au-
 ferre. Ecce sancti Doctoris verba : „ Ubi
 „ vero cecidit Dianæus in ægrotationem,
 „ ex qua mortuus est, convocatis nobis
 „ dicebat, testem esse Dominum quod
 „ simplici corde in scriptum Constantino-
 „ politanæ fidei consenserit quidem ; ve-
 „ rum in nulla re irritam voluerit eam
 „ fidem quæ Nicææ a sanctis Patribus
 „ exposita est. Neque aliud in corde ha-
 „ buerit quam quod ab initio traditum
 „ acceperisset. „ Vel ipse Gregorius eo lo-
 „ ci Episcopos exules prædicat his verbis :
 „ Hinc alii ab Ecclesiarum thronis iniuste
 „ pellebantur. „ Sozomenus l. 4. c. 27.
 „ dicit : „ Sic difficile quidem fuerit om-
 „ nes Episcopos qui tunc temporis sedi-
 „ bus suis expulsi sunt singillatim recen-
 „ sere. „ Audiamus de eodem momento
 Vincentium Lirinensem cap. 6. sic loquen-
 tem : „ Sancti in exilium Sacerdotes, op-
 „ pleta Sanctis ergastula &c. „ Ecce ex iis
 „ omnibus magna multitudo Confessorum af-
 „ fulget. Igitur per ista verba : Si *perpau-
 cos* excipias ; loquitur hyperbolice.

Ejusdem rei aliud est argumentum, quod
 non nisi de Concilio Constantinopolitano
 loquatur, in quo quidem multi subscribere
 formulæ non satis catholice compulsi
 sunt, ait enim Gregorius : „ Hujus po-
 „ tentiæ opus illud fuit, quod Seleuciæ
 „ primum. „ deinde in hac amplissi-
 „ ma civitate coactum est. „ Porro tes-
 „ tibus Socrate, & Sozomeno quinquaginta
 tantum Præsules ibi aderant, quocirca
 vocem *perpauco*s S. Gregorii, de aliqui-
 bus duntaxat Orientalibus intelligere ne-
 cesse est. Sic scribit Baronius ad annum

Christi 359. nu. 114. cui quidem subscrip-
 tionem patet divi Gregorii iuvum addiderat
 calculum, nec tamen, teste filio, a Ni-
 cæna decesserat fide.

Instabis : Ipse Gregorius ait Monachos
 ea de causa a patre suo fuisse divulsos,
 quod subscripserint Formulario Ariminen-
 si, cui consenserat Concilium Seleuciæ,
 deinde & Constantinopolitanum, in quo
 statutum est ut Episcopi etiam absentes
 eidem formulæ subscriberent ; hinc D. de
 Tillemont ad annum Christi 456. & 460.
 ait, ipso teste Basilio, impietatem fuisse
 approbatam a 500. circiter Episcopis O-
 rientalibus. Vincentius Lirinensis contem-
 nit fraudem in Occidentem usque irrep-
 sisse, & (*prope cunctis* ,) illudisse ; Ergo
 &c.

Respondet 1. Gregorium & ceteros Pa-
 tres culpam Concilii & Seleuciæ & Ari-
 mini exaggerare, eo quod *Omnino* non
 retinuerint ; sed irrefragabilibus argumen-
 tis offensum est, *Omnino* citra hæresis
 labem conservari potuisse.

Respondet 2. fidem levioriorem adhibendam
 esse Historicis pro rebus Theologicis, quan-
 do quidem non est eorum muneris fidei
 controversias dirimere, sed tantummodo
 quædam recensere facta, quæ discutienda
 Theologis relinquuntur.

Respondet 3. falsissimum esse, ut ex pro-
 bationibus liquet, omnes Episcopos, pau-
 cis exceptis, subscripisse Arianae perfi-
 diae ; namque Sozomenus lib. 4. cap. 28.
 asserit Confessorem multitudinem tantam
 fuisse, ut : „ Difficile quidem fuerit om-
 „ nes Episcopos, qui tunc temporis sedi-
 „ bus suis expulsi sunt, singillatim recen-
 „ sere. „ Socrates lib. 2. cap. 3. de hoc
 eodem momento sic loquitur : „ Cum
 „ alii quidem extruderentur & in exi-
 „ lium mitterentur. „ Hæc de Occiden-
 te scribit : capite vero 42. de Oriente men-
 tionem facit ; & ibi refert Acacium & suos
 in Concilio Constantinopolitano dominan-
 tes, non alio quam religionis odii motivo
 exautorasse Basilium Ancyranum, Draco-
 nium, Neonatum, Sophronium, Elpidium,
 Cyrillum Ierosolymitanum, &c.
 „ Alios denique, *inquit*, alias ob causas
 „ exautoravit. „ Ab hoc non dissident
 & Severus Sulpicius & Theodoretus. Prior
 lib. 2. occasione Formularii Ariminen-
 sis, hac quippe voce celebratæ est formula
 quæ scripta fuit a Patribus secundi ipsius
 Concilii, ait : „ Multi Constantio reni-
 „ tentes, adempto Episcopatu in exilium

„ de-

„ detrusi, atque in eorum locum alii da-
 „ ti. „ Posterior lib. 2. Hist. cap. 21. hæc
 „ profert: „ Quotquot vero consentire his
 „ recularunt, in ultimos orbis fines tele-
 „ gati sunt. „ Hoc utique observat S.
 „ Ambrosius lib. 3. ad Imperatorem Gratia-
 „ num, atque numerum exulum pro fide
 „ Nicæna non fuisse modicum. Vincentius
 „ Lirinensis cap. 7. commonitorii verba Am-
 „ brosii recenset his terminis: „ Beato sal-
 „ tem credat Ambrosio, qui id secundo
 „ ad Imperatorem Gratianum libro acer-
 „ bitatem temporis deplorans, ait: Sed
 „ jam satis, omnipotens Deus nostro exitu
 „ nostræque sanguine, Confessorum neces, exi-
 „ lis Sacerdotum, ut nefas tantæ impietatis
 „ est, elumimus. „

„ Dominus de Tillemont tom. 6. pag. 463.
 „ agnoscit numerum exulum maximum fuisse
 „ ipse Theodoretus lib. 2. Hist. cap. 22.
 „ de Liberio Papa aliiq̃ue permultis Occi-
 „ dentalibus loquens, ait: „ Porro hanc fi-
 „ dei formulam Ariminensem ab universis
 „ veritatis propugnatoribus, maxime vero
 „ ab Occidentalibus reprehendi testatur
 „ eorundem epistola ad Episcopos Illyrici
 „ conscripta. „

„ Observandum est illos Episcopos numero
 „ 90. de quibus loquitur Theodoretus cum
 „ Liberio conjunctos fuisse, & prorsus ab
 „ Ariminensibus diversos. Quid plura? Pa-
 „ tres Concilii Romani sub Damaso aduna-
 „ ti asserunt culpam Ariminensium vel mi-
 „ nimum quidem non labefactare fidem, eo
 „ quod nec Liberius, nec sui in Concilio
 „ Ariminensi Oratores formulæ subscripse-
 „ rint. „

„ Respondeo 4. ex dictis clarescere vel ip-
 „ sos Ariminenses Præsules Arianz non sub-
 „ scripisse perfidiam: quinimmo Socrates lib.
 „ 4. cap. 12. refert epistolam Liberii no-
 „ mine omnium Episcoporum Occidentis ad
 „ Macedonianos conscriptam quæ rescindit
 „ abutata. in secundo Ariminensi cœtu;
 „ nec Ariminenses in suam recepisse com-
 „ munionem, donec fidem Nicænam ex-
 „ presse concitassent. Denique Ambro-
 „ sius sufficit ut os loquentium iniqua &
 „ falsa obundatur; quippe qui asserat ma-
 „ jorem Ariminensium Præsulum partem,
 „ fidem Nicænam ita approbasse, ut & A-
 „ rianismum suo perstrinxerint stylo censo-
 „ rio: „ Major pars, inquit, quæ Arimi-
 „ num convenerat, Nicænam fidem pro-
 „ bavit, Ariana decreta damnavit. „
 „ Idem auctores laudati, aut errore dece-
 „ pti, scripserunt, aut in adulterinum sum-

plere sensum, ista Hieronymi verba, In-
 „ genuit &c.

„ Et vero falsissimum est Formularium
 „ Ariminense ab omnibus fuisse susceptum,
 „ cum jam Concilium esset solutum, & re-
 „ sidui solum, animo tamen catholico for-
 „ mularæ dolosæ suam addiderint calculum:
 „ constat quoque Acacianos numero dunta-
 „ xat 40. in Synodo Seleucia damna-
 „ tos fuisse, & Basilium Ancyranum cum aliis
 „ numero saltem 105. animo catholico ad-
 „ misisse Orationem.

„ Neque minus falsum est decretum Con-
 „ cilii Constantinopolitani cui vel ipsi ab-
 „ sentes subscribere debebant, fuisse execu-
 „ tionis mandatum; namque Vincencius Li-
 „ rinensis hoc solummodo effatur: „ Nesa-
 „ rias illas novellæ impietatis, non lit-
 „ tæras, sed lituras, infuso cælitus Epis-
 „ copis Fidelium lacrymarum fonte dele-
 „ ret. „ Igitur non ait formularium sub-
 „ scriptum, sed hoc opus lacrimis delendum
 „ esse. Cæterum Vincencius nonnisi in ge-
 „ nere sicut c. 5. de Donatistis loquutus fue-
 „ rat, Arianismi persecutiones describit;
 „ hinc ista verba, *prope cunctis*, de Arianis-
 „ mo in genere intelligenda sunt: nemo
 „ quippe non novit decursu temporum A-
 „ rianos in suas partes traxisse multos. Va-
 „ lens & Ursacius primum decepti fuere,
 „ deinde vero plures alii in Occidente ope-
 „ ra Saturnini Arelatensis, & Auxentii
 „ Mediolanensis, quæ quidem seductio Oc-
 „ cidentalis in Synodo Mediolanensi ortum
 „ habuit.

„ Oppones 4. Basilium qui expresse dicit
 „ multos subscripisse Formulario Ariminen-
 „ si: Ergo &c.

„ Respondeo 1. istam objectionem parum
 „ urgere: Esto quod aliqui subscripserint
 „ Formulario, sed ostensum est eos subscri-
 „ pisse animo catholico.

„ Respondeo 2. distinguendo: multi sub-
 „ scripserunt, hoc est aliqui, in Concilio
 „ Constantinopolitano, concedo: omnes,
 „ ita ut etiam absentes subscriperint, ne-
 „ go. Sanctus Gregorius Nazianz. ait qui-
 „ dem: „ In promptu atramentum erat,
 „ „ & calumniator a tergo. „ Verum im-
 „ mediate antea scripserat: „ Hinc alii ab
 „ „ Ecclesiarum chronis injuste pelleban-
 „ „ tur. „ Unum hic observandum venit,
 „ quod testibus Socrate & Sozomeno Epi-
 „ scopi qui aderant Concilio CP. essent tan-
 „ tum numero 50. & juxta chronica Ale-
 „ xandriæ ad summum 72. Præsules exti-
 „ terunt.

Cate-

Ceterum non abs re erit subnotare S. Basilium in enist. 82. a D. de Tillemont laudata, ut probet 500. Episcopos subscripsisse formulario, ne minimum quidem urgere; ait enim Hist. Eustathium in Concilio CP. exauctoratum, & postea etiam a 500. fuisse proscriptum; sed subiungit aut errorem irrepsisse, aut in illo numero concludendos esse omnes Episcopos Orientales qui forsitan primum subscriperant huic condemnationi, tum & Formulario Ariminensi, sed vocabulum *forfan*, nihil significat. Neque vero cum fundamento subscriptum dici potest formularium a 500. Praesulibus; sicque explicantur DD. de Tillemont & de Fleury, alique auctores; quandoquidem plusquam sufficientia ad probandam Ecclesiae universalitatem pro illis temporibus, adduximus. Erudite admodum D. Blin Doctor Sorbonicus & Ecclesiae Cathedralis Rotomagensis de hoc momento scripsit.

Incasum quoque adversae sententiae auctores laudant Ozium Cordubensem, quippe qui primum exulaverit pro fide Nicæna propugnanda, deinde nonnisi tormentorum acerbitate senio confectus, tormentis cedens secundae formulae Sirmiensis consensus; sed animam agens, hanc ipsam retraxit subscriptionem, & fidem coram omnibus profitendo, in pace Ecclesiae obiit. Addo unum pro nihilo computari.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Universalitas Ecclesiae non excidit versus Liberii Papae, & Concilii Ariminensis tempora.

PRIMO: Fides docet Ecclesiam universalem esse, juxta illud Symboli Nicæni: *Et unam sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam*. Igitur cum fidei non possit subesse falsum, non solum Ecclesiae universalitas non excidit, sed nec potuit excidere.

Secundo: Nec ipse Liberius, nec Patres Ariminenses, immo nec Seleuciani, si paucos Acacianos exceperis, a fide Nicæna discesserunt.

Tertio: Historici scribunt Universalitatem Ecclesiae perseverasse illis temporibus, ut Socrates l. 3. cap. 22. 26. 27. Sozomenus l. 3. cap. 13. l. 4. cap. 19. & alii.

Quarto: Hoc ipsum asserunt Patres,

puta, Athanasius apol. 2. & in sua ad Jovianum Imperatorem epistola: Basilus epist. 72. Hoc decem & novem Concilia ab ann. 324. usque ad ann. 589. passim in orbe terrarum adversus Arianos adunata.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET RESPONSIONUM.

PRIMO: Frustra Heterodoxi obijciunt illud Hieronymi essatum: *Ingenitum &c.* Ideo enim Patres Ariminenses ingemiscunt se Arianos concludari, quia de facto non erant Hæretici, ut vel ipse testatur Hieronymus.

Secundo: S. Hilarius appellat quidem omnes formulas in quibus retinebatur *homoousion*, fidem temporum, sed in sensu Arianorum tantum, non Catholicorum.

Tertio: Nec magis urget auctoritas Gregorii Naz. dicentis paucis exceptis, omnes subscripsisse perhædæ Arianae, hoc est formulæ ab Hæreticis factis; sed dubio procul decepti, & fraude irretiti retinendo in corde fidem, subscriperunt. Ceterum sanctus Doctor non unam commotam ab Arianis tragediam; sed etiam varias variis temporibus infestas persecutiones enarrat; hinc non mirum si multos numeret, qui quondam tentationis cesserint. Vel etiam dicendum sanctum Doctorem unum tantummodo in scriptis intendere, nimirum paucos *homoousion* vocem conservasse. Attamen revera *homoousion* corde perfecto dicebant.

§. III.

Utrum Vincentius Lirinensis Ecclesiae universalitatem versus Liberii Papae & Concilii Ariminensis tempora abjiceret?

QUIDAM recentiores innixi illis Vincentii verbis communit. l. cap. 6. *Prope cunctis latini sermonis Episcopis partim vi, partim fraude deceptis, &c.* quo animo, quo scopo, Lectoris judicio relinquatur; posuerunt universalitatem Ecclesiae circa fidem divinitatis Verbi tunc temporis excidisse. Contrarium liquido ex dictis constat. maxime cum sit de fide Ecclesiam esse Catholicam & universalem & uti talem permanere, juxta illud Symboli Nicæni: *Credo . . . Et unam sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam*. Hinc da-

dato & non concesso, Vincentium eam præclaram dotem verbis laudatis Ecclesiæ abjudicasse, dubio procul abiciendus foret. Sed fidem per omnia servasse contendimus. Unde sit

CONCLUSIO.

Vincentius Ecclesiæ universalitatem versus Liberii Papæ, & Concilii Ariminensis tempora non impugnauit.

Probatur multis argumentis.

Primo ex conformitate quæ intercedit inter Vincentium & Historicis Liberio & Patribus Ariminensibus cœtos.

CITRA dubium est universalitatem Ecclesiæ non excidisse versus laudata tempora: Testis est S. Athanasius qui in sua ad Jovianum Imperatorem epistola hoc ipsum asserit, immo & ab enumeratione partium, videlicet Provinciarum, & regionum quæ in fide *consubstantialis* perseverabant probat. Duo eo loci observanda veniunt, nimirum sanctum Præfulem eam scripsisse epistolam elapsis solum a Concilio Ariminensi sex mensibus: Alterum notatum dignum, est; In hac epistola mentionem fieri tum de Orientalibus, tum de Occidentalibus, ita ut fieri non possit in tantis temporum angustiis universalitatem Ecclesiæ defecisse, cum ne unus quidem auctor istud scribit, & Patres Ariminenses; absoluto Concilio, se ab Arianis delulos comperientes, ulla absque mora se retractaverint, teste S. Hieronymo qui dial. adv. Lucif. propugnat istos Episcopos non fuisse Arianos: "Cur damnassent eos, ait, qui Ariani non erant?"

Confirmatur 1. Ista in fide Universalitatis extinctio tempore Synodum Ariminensem antecedente contingere non potuit, quandoquidem prioris Ariminensis cætus tanto zelo fidem Nicænam præcurus est, ut nedum Arianos, sed & Arianorum dures, Ursacium scilicet & Valentem anathemate ferire non dubitaverint: His suppositis, dicendum est in hypothesi quod Vincentius Lirinensis Universalitatem Ecclesiæ pro fide Nicænâ intra sex illos menses excidisse contendat, vel errore facti ipsum fuisse decretum, vel in hoc celeberrimos, & omni acceptione dignos Auctores impugnasse, ut S. Basilium enist. 27. & 75. Theodoretum l. 2. Hist. Eccl.

Boncat Theol. Tom. II.

cap. 22. & sequentibus. Sozomenum l. 3. cap. 12. Reliquum est ut dicamus Vincentium Universalitatem Ecclesiæ pro fide *consubstantialitatis* non abnegare his verbis: *Prope cunctis latini sermonis Episcopis partim vi, partim fraude deceptis* &c. sed solummodo loqui tanquam Oratorem qui ut auditores a peccatis deterreat, partem pro toto non sine figura hyperbaton sumit. Sic Psal. 13. habetur: *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.* Quæ verba sancti Doctores de singulis generum nusquam intelligunt. Igitur Vincentius vult solum in illa temporum acerbitate multos adhæsisse Arianis, nonnullos vero ab eis fuisse citra errorem delulos, inter quos Patres Ariminenses annumerandi sunt.

Confirmatur 2. Consequentia modo allata ex verbis Vincentii veluti connaturaliter fluit. Et vero: si Patres Ariminenses ab Arianis decepti sint, ne minimum quidem errori patrocinati sint, sin minus non illisi, cum doctrinam jamjam ab eis adoptatam suo iterum munivissent calculo, quod tamen a veritate prorsus alienum est: ut non unum probat exemplum. Pelagius Patribus Diospolitans illudit: Cœlestius, Zozimo; Apianus Presbyter Sicca in Africa, Cœlestino primo: nemo tamen dixerit illos summos Pontifices adhæsisse errori: Igitur a simili nec Patres Ariminenses adhæserunt: immo quia delusi, fidem servarunt; maxime cum fraude Arianorum detecta, suam retractaverint subscriptionem.

Secundo, idem probatur ex Concilio Ariminensi, & aditatis post Concilium.

VINCENTIUS eo loci de Patribus secundi Ariminensis cætus loquitur: Sed ex hoc ipso sequitur universalitatem Ecclesiæ pro his temporibus non abnegasse: Et probatur multis momentis.

Primo: Aboluta Synodo; ad Imperatorem Constantium rescripserunt Præfules, ut eum de æstutis certum facerent; transactis vero ibi aliquibus mensibus, cum responsum longius procrastinaret Imperator, permulti ad proprias rediere Dioceses, tum ex reliquis quidam exilium potius patri quam *consubstantiale* in professione fidei omittere maluerunt: quidam tandem fidei paucissimi Nicænam in Thracia acti *consubstantiale* adhæserunt, sed

Gg dua-

duabus sub conditionibus. Prima, quod per vocem istam *O'usius* intelligerent similem in substantia; Secunda, quod oblitæ non subscriberet formulæ, donec Valens hanc emisisset fidei professionem, in qua Verbum & Filius Dei, & Patri coæternus diceretur. Eam ipsam his terminis S. Hieronymus in dial. advers. Lucif. refert. Si quis dixerit Filium Dei esse creaturam, ut sunt ceteræ creaturæ; anathema sit. . . . Si quis dixerit Filium Dei esse quidem ante omnia sæcula, sed non ante omne omnino tempus, ut aliquid ei anteferat, anathema sit.

Secundo: Ibidem observat sanctus Hieronymus Patres Ariminenses se retractasse ut primum se ab Ariano deceptos intellexerunt: "Concurrebant Episcopi qui Ariminensibus dolis irretiti sine conscientia ferebantur, contestantes corpus Domini, & quidquid in Ecclesia sanctum est, se nihil mali in sua fide suspicatos. . . . Rursus: Cur damnassent eos qui Ariani non erant? Cum Ecclesiam scinderent in concordia fidei perminuentem? Cur denique bene credentes oblatione sua facerent Arianos? S. Athanasius in sua ad Rufinianum epistola, S. Augustinus epist. 48. & Severus Sulpitius l. 2. Hist. excusatos habent Patres Ariminenses, Socrates l. 2. Hist. cap. 37. scribit ex his Patribus perpaucos fuisse deceptos, quippe qui magna ex parte ad proprias civitates ante acceptam Imperatoris responsionem redierint: "His litteris, inquit, scriptis ad Constantium, quibus eum cnixe rogabant, ut eos ad suas Ecclesias redire permitteret, cum aliquantulum temporis substitissent, & Imperator nullum ipsis responsum daret, singuli ad civitates suas redierunt. . . . Igitur & sic censuit Vincentius; non enim probabile est ipsum cæcutire in controversiæ puncto celeberrimis istorum temporum & Patribus & Historicis noto.

Tertio: sufficit æquæ lance discutere quid æstimationis sit a tempore Concilii Ariminensis usque ad annum 374. & tunc luce meridiana clarius apparebit nec universalitatem Ecclesiæ his temporibus excidisse, nec Vincentium Lirinensem contrarium aliquo cum fundamento scribere potuisse.

Ecce series factorum. Anno 359. adunatum est Concilium Ariminense in quo quidem prohibitus est Arianismus. Eodem anno celebratum est secundum, quod

O'usius in sensu catholico adhæsit; tum & eodem tempore Synodus Selenciana ex Orientalibus congregata legitur. In hoc cœtu aderant solum quadraginta Episcopi Acaciani, quibus 130. catholici prævaluerunt, quandoquidem ex eis, quindecim *O'usius* retinuerunt, cæteri vero diverunt Verbum simile in substantia, sic scribit S. Hilarius lib. ad Constantium pag. 292. Severus Sulpitius lib. 2. pag. 431. D. de Fleury tom. 3. pag. 566. Ann. 362. Concilium Alexandrinum, tum & Parisiense Arianos proscripserunt. Ann. 363. secundum Alexandrinum, & secundum Antiochenum idem fecere, sicut & Synodus Illyrici. Anno 368. primum & secundum Romanum, sub S. Damaso adunata suis definitionibus eosdem insectata sunt hæreticos. Secundum in sua ad Præsules Illyrici epist. sic loquitur: "Numerus Episcoporum qui erant Arimini in unum congregati, præiudicii vim habere non debet: Præsertim cum formula illa composita sit, nescio Episcopo Romano, cuius sententia præ cæteris omnibus exactanda erat. . . . Audis universalitatem Ecclesiæ nullo modo excidisse versus Concilii Ariminensis tempora, nec Vincentium, quem æstimatione in Concilio Romano non latebat, aliud scripsisse credendum est.

Tertio, ex tolerantia vocis inquiritur.

Si Vincentius aliquid contra universalitatem Ecclesiæ versus Liberii & Concilii Ariminensis tempora dixisset, maxime ex eo quod multi, omisso *O'usius* retinuerint *usius*; sed hæc ratio, nulla est: Et probatur, S. Athanasius lib. de Synod. eos erroris non insinuat, modo Nicæni decreta recipiant; S. Hilarius idem censet lib. de Synod. ea solum conditione ut intelligant Verbum simile in substantia: D. Basilii epist. 41. ejusdem est labii modo citra differentiam *usius* usurpent: Vel igitur Vincentius aperte debellat illos Patres, vel dicendum, ne nimium quidem eum Ecclesiæ impugnare universalitatem. Nam teste Socrate lib. 2. cap. 22. & lib. 3. cap. 12. fides Nicæna floruit his temporibus in Occidente. Idem dicit de Oriente S. Athanasius apol. 2. §. Basilii epist. 77. & hoc ab enumeratione Provinciarum quæ consubstantialitatem Verbi agnoscebant.

*Quarto, Vincentius est sui ipsius
interpres.*

Ad objectionem in particulari gradum facere juvat; Vincentius Comment. 1. Biblioth. PP. tom. 7. edit. Lugdun. 1677. cap. 6. sic loquitur: "Quando Arianorum venenum non jam portiunculam quantam, sed pene orbem totum contaminaverat, adeo ut prope cunctis latini sermonis Episcopis partim vi, partim fraude deceptis, caligo quædam mentibus effunderetur."

Respondeo 1. distinguendo: Et eo loci loquitur auctor hyperbolice, seu pro generibus singulorum, concedo: Pro singulis generum, nego. Usus invaluit apud prædicatores culpas exaggerare, ut ab eis patrands peccatores deterreant. Sic se gerit Vincentius; quod enim ibi prædicatoris obeat munus, liquet, cum cunctis det consilia salutis, & media assignet quibus fidem æcerbitate temporum unusquique servare queat. Quod hic sit genuinus Vincentii sensus, judicandum est ex capite 9. ubi similia dicit, scribendo totum mundum tempore Stephani I. fuisse Donatistam, & rebaptizantibus adhæsisse: "Cum ergo undique ad novitatem rei cuncti reclamarent, atque omnes quæ verum Sacerdotes pro suo quique studio reniterentur, tunc beate memorie Papi Stephanus, Apostolicæ sedis Antistes . . . . . resistit." Falsissimum tamen est universum terrarum orbem adhæsisse Donatistis: Tum quia intra Africæ limites concluderentur: tum quia totus Occidens a rebaptizantibus semper discessit.

Respondeo 2. aliter distinguendo: Et Vincentius non loquitur absolute de extinctione universalitatis Ecclesiæ, sed solum ex suppositione, concedo: Et loquitur absolute, nego. Hæc responsio colligitur ex capite quarto ubi sic loquitur: "Quid si novelli aliqua contagio non jam portiunculam tantum, sed totam pariter Ecclesiam commaculare conetur? Tunc item providebit, ut antiquitati inhaereat, quæ prorsus jam non potest ab ulla novitatis fraude seduci." Audis Vincentium propugnare Ecclesiæ universalitatem, eam pro dogmate indefessam conclamare: Neque vero fidem, scientiam per hæreses mundo, credidit aliter conservandam esse quam adherendo

venerabili antiquitati, ex potissimum ductus ratione, quod universalitas pro dogmate in ea perseveret; "Tunc operam dabit ut collatas inter se majorum consulas, interrogetque sententias, eorum duntaxat, qui diversis licet temporibus, & locis, in unius tamen Ecclesiæ Catholicæ Communionem, & fide permittentes, magistri probabiles extiterunt, & quicquid non unus, aut duo tantum, sed omnes priter eodemque consensu aperte, frequenter, perseveranter, scripserint, docuisse cognoverit."

Respondeo 3. iterum distinguendo: Et per verba laudata Vincentius loquitur universim de persecutionibus quibus Ecclesia toto Arianismi tempore fuit exagitata, concedo: De solo tempore Concilii Ariminensis & Liberii, nego. Si cuncta Vincentii verba ponderentur, responsio clara apparebit; namque ibi Virgines dehortatas, diruta Monasteria, Conestabulos ad metalla damnatos fuisse scribit, quæ quidem omnia citra dubium tempore mox laudato non contingerent: Verba Vincentii hic texere non pigebit, cap. 6. ita loquitur: "Tunc siquidem non solum parvæ res, sed etiam maximæ labefactæ sunt. Nec enim tantum affinitates, cognationes, amicitie, domus, verumetiam urbes, populi, Provinciæ, nationes, universum postremo Romanum imperium funditus confusum, & emotum est. Namque cum profana ipsa Arianorum novitas, velut quædam Bellona, aut furia, capto primo omnium Imperatore, cuncta deinde Palatii culmina legibus novis subjugasset, nequaquam deinceps desistit universa micere, atque vexare, privata, ac publica, sacra, profanaque omnia, nullum boni, & veri gerere discrimen, sed quoscunque collibuisse, tanquam de loco superiore percutere. Tunc temeratæ conjuges, depullatæ viduæ, profanatæ Virgines, dilaceratæ Monasteria, disturbati Clerici, verberati Levitæ, acti in exilium Sacerdotes, oppleta sanctis ergastula, carceres, metalla: quorum pars maxima interditiis urbibus protusi, atque extorres, inter deserta, speluncas, feras, saxa, auditate, fame, siti affecti, contriti, & labefacti sunt." Ex his omnibus patet quosdam recentiores novatores incassum propugnare Vincentium scripserisse universalitatem Ecclesiæ versus Concilii Ariminensis & Liberii tempora excidisse.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Vincentius non abnuvit universalitatem Ecclesie pro Verbi consubstantialitate versus Liberii Papæ tempora.

PRIMO, Vincentius ejusdem est labii circa istud momentum, cum SS. Athanasio, Hilario, Basilio, qui eam propugnant universalitatem: prior quidem epist. ad Iovianum: secundus L. de Synod. Tertius epist. 72. & 75.

Secundo, Patres Ariminenſes vix decepti, se retractaverunt. Et ab anno 359. usque ad annum 374. non semel proscriptus est Ariminismus: videlicet in Concilio Alexandrino, & Parisiensi ann. 362. in Romano ann. 368.

Tertio, tamenſi tunc temporis omittetur a multis *quædam*, omnes tamen, paucis exceptis, in sensu catholico retinebant *quædam*, non est igitur probabile Vincentium falsi pro veris circa Ecclesie universalitatem scripsisse.

SYNOPSIS OBJECTIONIS,

ET RESPONSIONIS.

RESPONDEMUS ad istum Vincentii textum, *prope cunctis latini sermonis Episcopis partim vi, parte fraude deceptis, &c.* 1. Auctorem ibi loqui de Patribus Ariminenſibus, qui quidem decepti, sed non hæretici fuere. 2. Vincentium figura Hyperbaton uti, & de generibus singulorum tantummodo sermonem instituere, ita ut sensus sit, aliquos de Presbyteris, Episcopis, Monachis, Principibus Arianismo adhæsisse. 3. Eundem auctorem calamitates quas Ecclesia toto Arianismi tempore passa est, enarrare, nusquam vero de extinctione fidei circa Verbi consubstantialitatem tempore Liberii, quantum ad universalitatem loqui.

SECTIO QUARTA.

Utrum ratione Theologica probari possit Verbum esse Deum.

CONCLUSIO AFFIRMATIVA.

Probatum multiplici ratione.

PRIMA sic procedit. Verbum Incarnatum dicitur unigenitus Dei Filius: Igi-

tur non creatura: Ergo verus Deus. Probatum minor. Si Verbum Incarnatum non esset Deus, foret Filius sicut creaturæ excellentiores, ut Seraphim & Cherubim; unde non esset unigenitus, cum aliis similes Deo essent Filii. Et vero licet Virtutes & Potestates sint Angeli inferiores Angelis primæ Hierarchiæ, dicuntur tamen univoce Filii sicut illi. Igitur & Christus foret univoce, cum aliis iustis Filiis Dei, esto quod modo excellentiori, non tamen unigenitus Dei Filius appellaretur: Ergo &c.

Ista mirabilis ratio est D. Thomæ. 4. contra gentes. c. 7. n. 1. his verbis: "Cum enim scriptura divina & Christum Dei Filium, & Angelos Dei Filios nominet: alia tamen & alia ratione. Unde Apostolus Hebr. 1. dicit, cui dixit aliquando Angelorum Filius meus es tu, ego hodie genui te? Quod ad Christum asserit esse dictum: secundum autem positionem prædictam eadem ratione Angeli Filii Dei dicerentur & Christus; utrisque enim, unum nomen filiationis competeret, secundum quamdam sublimitatem naturæ in qua creati sunt a Deo; nec obstat si Christus sit excellentioris naturæ præ aliis Angelis, quia etiam inter Angelos ordines diversi veniunt, ut ex superioribus patet, & tamen omnibus eadem filiationis ratio competit, non igitur Christus Filius Dei dicitur secundum quod asserit prædicta positio &c."

Secunda: Qui sunt Filii Dei per creationem, non dicuntur de substantia Dei entitative, quod tamen dicit vera generatio, siquidem definitur, Origo viventis a vivente principio conjuncto in similitudinem naturæ: Sed Verbum dicitur Filius de substantia Dei, juxta illud Joan. 1. In principio erat Verbum, & Deus erat Verbum. Ecce conjunctio entitative: Sed Verbum incarnatum est Filius non improprie & per adoptionem, sed verus ut habetur 1. Joan. ult. Ut finis in vero Filio ejus Jesu Christo, hic est verus Deus & vita æterna. Ergo est Deus substantialiter; sic enim in Symbolo Nicæno dicitur, Deus verus de Deo vero, lumen de lumine, consubstantialis Patri: Ergo &c.

Hæc ratio est D. Thomæ ibidem n. 3. "Si igitur, inquit, Christus non diceretur Filius nisi ratione creationis: cum id quod creatur a Deo, non ex substantia Dei derivetur, Christus vero Filius dici

„ dici non posset, dicitur autem verus Fi-
 „ lius. 1. Joam ultimo. Ut simus, inquit,
 „ in vero Filio ejus Jesu Christo, non igitur
 „ Dei Filius quasi a Deo creatus, in
 „ quantacunque naturæ excellentia; sed
 „ ex Dei substantia genitus. „

„ Tertia: Ille est vere Deus, qui dicitur
 „ Deus simpliciter, & sine addito: Atqui
 „ Verbum incarnatum ratione personæ in
 „ Scripturis sacris dicitur ubique simpliciter
 „ Deus. Ita D. Thomas ibidem n. 5. „ A-
 „ postolus ad Rom. 9. dicit, ex quibus
 „ Christus est secundum carnem, qui est
 „ super omnia benedictus in sæcula, A-
 „ men. Et ad Tit. 2. Expectantes bea-
 „ tam spem & adventum gloriæ magni
 „ Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi.
 „ Et Jeremiæ 23. dicitur, suscitabo Da-
 „ vid germen justum, & postea subditur:
 „ & hoc est nomen quod vocabunt eum,
 „ Dominus justus noster. Ubi in Hebræo
 „ habetur nomen Tetragrammaton, quod
 „ de solo Deo certum est dici, ex qui-
 „ bus apparet quod Filius Dei est verus
 „ Deus. „

„ Quarta: Qui habet totam Dei plenitu-
 „ dinem est verus & univoce Deus cum Pa-
 „ tre, nulla quippe creatura recipit a Deo
 „ nisi ad mensuram: Atqui Verbum incar-
 „ natum habet plenitudinem Dei; juxta il-
 „ lud Joam. 1. Vidimus gloriam ejus, gloriam
 „ quasi unigeniti a Patre, plenum gratiæ &
 „ veritatis, & illud ad Coloss. 2. In quo sunt
 „ omnes thesauri sapientiæ & scientiæ abscon-
 „ diti, & illud Joam. 3. Quem enim misit
 „ Deus, verba Dei loquitur: non enim ad
 „ mensuram dat Deus spiritum: Pater diligit
 „ Filium, & omnia dedit in manu ejus. „

„ Dicitur Thomas, ibidem n. 7. hanc enun-
 „ ciat rationem: „ Nulla creatura, ait,
 „ recipit totam plenitudinem divinæ bo-
 „ nitatis; quia sicut ex superioribus pa-
 „ tet, perfectione a Deo in creaturas
 „ per modum cujusdam descensus proce-
 „ dunt: Christus autem habet in se to-
 „ tam plenitudinem divinæ bonitatis, di-
 „ cit Apostolus, ad Coloss. 2. in ipso ha-
 „ bitat omnis plenitudo divinitatis, Chri-
 „ stus ergo non est creatura. „

„ Quinta: Absurdum est dicere Scriptu-
 „ ram, & Patres omnium sæculorum & Con-
 „ cilia, & Ecclesias, tum particulares, tum
 „ capitalem scilicet Romanam falsa dicere,
 „ errorem pro veritate populare, filium pro
 „ vero tenere, & proponere: Sed scriptura
 „ utriusque Testamenti: sed Patres & omnis
 „ traditio sed Concilia tum generalia, tum

particularia, sed omnes Ecclesiæ Verbum
 agnoscunt Deum, sed hanc fidem tenuerunt
 Apostoli, hanc Martyres sanguinis
 effusione defenderunt: Ergo &c.

Solvuntur objectiones Heterodo- xorum.

OBJICIUNT Ariani & post eos Soci-
 niani: Ille non est Deus vere & univoce
 cum Deo Patre, qui ab ipso procedit li-
 bere: Atqui Verbum procedit a Deo li-
 bere: Ergo &c. Sic probant minorem: ex
 Justino Apol. 3. quæ est prima, pag. 284.
 Verbum procedit voluntate & consilio Pa-
 tris. Igitur libere quia voluntate.

Respondeo negando minorem. Ad proba-
 tionem distinguo antecedens, Verbum
 procedit per voluntatem necessarium, &
 ex prævia cognitione summi veri, eo
 enim modo Filius procedit consilio, sed
 seclusa omni imperfectione, & tanquam
 ipsa Dei ratio, & sapientia, concedo:
 ita Justinus ibidem, qui Verbum vocat
 rationem & sapientiam Patris. Procedit
 libere in sensu obvio, ita ut sicut crea-
 tura potuerit non esse, nego. Verbo con-
 silii usus est Justinus, ut lectores intelli-
 gerent Filium Dei procedere per intelle-
 ctum: Consilium igitur est in Deo, in-
 quit D. Thomas, sed seclusa inquisitionis
 labe. Tolle igitur, quod est imperfectum
 in consilio, & manebit solum id quod est
 perfectum, nempe ipsa ratio & sapientia;
 sublata enim imperfectione ira, manet
 etiam ira in Deo, inest ei zelus ac magna
 virtus ad repellendum malum.

Instans. Ille non est Deus qui a Deo
 Patre dependet: Atqui Verbum a Deo
 Patre dependet, & probatur. Qui mitti-
 tur a Patre, ut ejus adimpleat mandata,
 dubio procul a Deo Patre dependet: Sed
 Verbum legitur ita missum: sic enim ha-
 betur Joam. 12. Qui misit me Pater, ipse
 mihi mandatum dedit quid dicam, & quid
 loquar. Rursus Rom. 8. Deus Filium
 suum mittens in similitudinem carnis pecca-
 ti. Ergo &c.

Respondeo negando minorem. Ad proba-
 tionem distinguo minorem: Filius missus
 est, ut Dei adimpleret mandata quatenus
 homo, concedo: ut adimpleret veluti
 Deus, nego. Missio Filii importat exitum
 a Patre cum effectu temporali, vi-
 delicet unione hypostatice: Porro ut exitus
 est, nullam dicit dependentiam, sed
 tantum in effectu temporali. Quia vero

Scriptura sacra ad captum nostrum explicat mysteria, ideo Filius, ait, *qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar*. Quæ quidem verba nonnisi super verbum reduplicative ut incarnatum appellant. Quod autem missio ex parte personæ missæ nihil præter distinctionem exigit, egregie docet S. Augustinus lib. 4. de Trin. c. 20. his verbis: "Non quia ille major est, ille minor, sed quia ille Pater, ille Filius, ille genitor, ille genitus, ille a quo, est qui mittitur, ille qui est ab eo qui mittitur."

Urgens: Atqui Verbum missum est. cum dependentia: ergo &c. Probatur subsumptum. Non homo qui nondum erat, sed Verbum accepit in sua missione mandatum: Sed nemo dixerit illum qui aliquod accepit mandatum non dependere ab eo a quo illud suscipit. Ergo &c.

Respondet negando subsumptum, ad probationem distingo: Verbum ut incarnatum accepit a Patre mandatum, concedo: secundum se spectatum, nego. Non enim accipit, sed dat, quippe quod sit cum Deo Pater Deus, ut ex argumentis omni acceptione dignis liquet. Quod autem in Scriptura sit sermo solum de Verbo incarnato mandata Patris suscipiente, probant alia de missione Filii testimonia. Primo quidem ex isto Rom. 8. *Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati*. Deinde ex isto ad Galat. 4. *Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere*. Ipse vero Luc. 22. sic Patrem cernuus deprecatur. *Pater, si vis, transfer calicem istum a me, verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat*. Quibus verbis non levis demonstrat præceptum moriendi se accepisse: certe, non quidem ut Deum, sed ut hominem. Igitur tota dependentia se tenet ex parte humanitatis assumptæ, & hoc ulla absque divinitati facta injuria.

Instant: Si Verbum est verus Deus, maxime quia æternum est: Atqui non est æternum: ergo &c. Probant minorem. Si est æternum jam seipsum generabit; absurdum consequens: Ergo & antecedens.

Respondet negando minorem, ad probationem distingo. Si Filius sit eadem persona cum Patre se generabit, concedo: secus, nego. Natura quæ est eadem in utroque neque generat, neque generatur, sed persona; actiones enim sunt supposito-

rum, quæ quidem sunt in utroque diversæ, unde una persona generat, & altera generatur.

Reponunt: Actio generativa est æterna, & sicut Patri sic & Filio convenit, cum ipse quoque intelligat. Igitur si Verbum æternum est, utique se generabit.

Respondet distinguendo istam partem antecedentis, Filius quoque se intelligit intellectione essentiali quæ tribus personis communis est, concedo: intellectione notionali quæ paternitatem connotat, nego. Igitur solus Pater eatenus generat, quatenus solus intelligit intellectione notionali. Unde nego consequentiam.

Instant. Quod producit non est ab æterno, quandoquidem ibi est prius & posterius: Atqui Verbum producit, & ab alio procedit: Ergo &c.

Respondet distinguendo, quod producit in tempore. & per dependentiam, concedo. Quod producit in æternitate sine dependentia & per puram emanationem, sicut & per simplicem naturæ communicationem, nego. Verbum autem non producit, sed generatur, & hoc per simplicem emanationem quæ dicitur processio. Ad id vero quod addit, prius & posterius esse in generatione Verbi, distingo: secundum originem, concedo; secundum productionem, successiorem atque dependentiam, nego: Est solum in generatione Verbi prioritas, tum & posterioritas originis seu naturæ a quo.

Urgens: Inde sequitur quod generatio Verbi sit imperfecta. Et probatur, 1. Quia nunquam erit in termino, quandoquidem verum erit semper dicere, Pater generat. 2. Filius erit minus Patre perfectus per generationem, quia beatus est dare quam accipere; Filius autem accipiet semper. 3. Pater dilabit a Filio in natura, quatenus erit ingenuus, Filius vero genitus. Ergo &c.

Respondet distinguendo. Inde sequitur quod generatio Verbi sit imperfecta, si non habeat terminum in instanti in quo, concedo: hoc enim dicit durationem temporalem; si solum in instanti a quo & per mentem, nego. Prius igitur Pater generare concipitur, & in secundo instanti a quo concipitur genuisse; sicque in eodem instanti reali Pater semper generat, & Filius semper generatur; Pater semper intelligit Verbum, & Verbum semper intelligitur. Quod quidem isto potest illustrari exemplo: Quam una hora

hora de eadem re semper cogitamus, & objectum semper est cognitum, nos perpetuo de illo cogitamus.

Ad secundum distinguo utique, beatius est dare bona temporalia quam recipere, concedo: quia unus concipitur habens, alter vero accipiens & indigens. Beatius est communicare naturam quam illam accipere per simplicem emanationem & sine dependentia, nego. Res isto modo se habet in divinis.

Ad tertium similiter distinguo: Pater erit ingenuus, Filius vero genitus notionaliter, concedo: re, nego. Pater est in Filio, & Filius in Patre, & unum sunt in natura. Attributa autem notionalia tribuuntur personis secundum processiones active & passive sumptas.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Probatur rationibus Theologicis Verbum esse Deum.

PRIMA, Verbum non est Filius Dei univoce cum creaturis, sed nobiliori & substantiali modo, cum Apostolus Heb. 1. ejus similitudinem ita distinguit ab Angelis, ut Verbum dicat unione substantiali Filium, & ab ipsis Angelis adorandum. Igitor est verus Deus.

Alter, Verbum dicitur simpliciter & sine addito Deus, juxta illud Joan. 1. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Ergo &c.

Tertia, Qui habet plenitudinem gratiæ & veritatis est Deus, nam creaturæ non nisi ad mensuram hæc possident: Atqui Verbum habet illam plenitudinem, dicente Joan. cap. 1. de Filio Dei, *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiæ & veritatis.* Ergo &c.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET RESPONSEIONUM.

PRIMO, Verbum procedit quidem libere a Patre; hoc est, non coacte; nusquam vero libere in consensu quod poterit non esse.

Secundo, Verbum secundum se spectatum a Deo non dependet, sed solummodo ut incarnatum, ita ut dependentia se teneat ex parte solius humanitatis.

Terno, neque vero ex intellectu æterni quæ utique Verbo competit sequi-

tur ipsum se generare, cum intellectu notionalis ei non tribuatur, sed tantum essentialis. Cæterum non datur prius, aut posterius in divinis, nisi juxta origines; adeoque citra dependentiam.

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum Verbum sit consubstantialie Patri.

NEGANT Ariani & Semiariani rigidiores, contra quos sit

CONCLUSIO.

Verbum est consubstantialie Patri.

Hæc conclusio sequitur ex dictis de Verbi divinitate: probatur tamen sex validissimis argumentis: 1. Ex Scriptura. 2. Ex Conciliis & Symbolis. 3. Ex Patribus. 4. Ex Apologiis pro Christianis. 5. Ex Martyrum confessionibus. 6. Ex rationibus Theologicis.

PRIMUM ARGUMENTUM.

Ex Scriptura sacra eruitur.

PRIMO, Sapientia increata Prov. 8. sic loquitur: *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio. Ab æterno ordinata sum.* Cum eo eram cuncta componens. His positis sic argumentamur: Qui possidetur a Deo, qui ab æterno per generationem ordinatus est, qui cum Deo cuncta componit, dubio procul est ipsi consubstantialis, & ejusdem nature; Et verò Sapientia quæ est in ipso & cum ipso omnia facit, non est accedens, sed substantia divina; Atqui Verbum est sapientia Dei, atqui est ab æterno & omnia cum Deo ordinat, ex Scriptura. Igitor est Patri consubstantialie.

Secundo, Joan. 1. habetur: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Sed Verbum Deus, & apud Deum manens est consubstantialie Patri: Et probatur. Qui est in Patre ut unigenitus in sinu Patris, solus omnia sciens, solus omnia comprehendens, est consubstantialis & non Filius adoptivus. Sed ex eodem Joanne Verbum est unigenitus Filius in sinu Patris, solus omnia cognoscens. *Vidimus, inquit, gloriam ejus,*

gloriam quasi unigeniti a Patre &c. Et iterum ibidem. Deum nemo vidit unquam: Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit. Quæ verba explicans Chrysostomus in Homiliis contra Anomæos qui Deum comprehendere jactabant, dicit: hoc privilegium soli Verbo incarnato convenire, quia est solus unigenitus in sinu Patris. Ergo &c.

Tertio Joan. 10. Verbum incarnatum seu Christus sic loquitur. Ego & Pater unum sumus: Sed qui est unum cum Patre est ejusdem substantiæ cum illa. Igitur ex Scriptura constat Verbum esse Patri consubstantiale. Ita hunc locum explicat divus Thomas comment. in cap. 10. Joan. interpretans enim illa Christi verba, Ego & Pater unum sumus, auctoritate Patrum, ait. "Aug. utrumque audi, & unum & sumus, & a Charybdi, & a Scylla liberaberis. Quod dixit unum, liberat te ab Ario: quod dixit sumus, liberat te a Sabellio. Si unum, non ergo diversum: si sumus: Ergo Pater & Filius. Aug. 8. de Trinit. unum enim sumus, dictum est, quod ille; hoc & ego secundum essentiam, non secundum relativum: Hilar. 8. de Trinit. Hæc igitur, quia hæretici negare non possunt, impietatis suæ mendacio neganda corrumunt. Tentant enim id ad unanimis referre consensum, ut voluntatis in his unitas sit, non naturæ, ut non per id quod sunt, per id quod idem volunt, unum sint, sed per naturæ nativitatem, dum nihil Deus in eo ex se gignendo eum degenerat, unum sunt. Dumque de manu ejus non rapiuntur, non rapiuntur de manu Patris: dum in operante la, operante Pater: dum ipse in Patre, & in eo Pater est: hoc non præstat creatura, sed nativitas; non efficit voluntas, sed potestas; non loquitur unanimitas, sed natura.

SECUNDUM ARGUMENTUM.

Ex Conciliis procedit.

Audiamus Alexandrinum. Patres in epist. Synodica quam ad Paulum Samosatenum miserunt fidem de divinitate Filii explicantes testantur, ita & prædicasse sanctos Patres, & sibi profitendum credendumque tradidisse. Sic habetur in epist. Dionysii, Tom. 2. Bibliot. PP. p. 275.

Antiochenum primum anno 266. cele-

bratum contra eundem Paulum qui ausu temerario dicebat Verbum incarnatum esse purum hominem; in professione fidei ad ipsum directâ, Patres hæc fatur de Verbo. Hunc autem Filium genitum unigenitum, imaginem Dei invisibilis, primogenitum omnis creaturæ, sapientiam & Verbum, ac virtutem Dei ante sæcula non præcognitione, sed substantia & hypostasi Deum, & Dei Filium cum in veteri & in novo Testamento cognoverimus, confitemur, & prædicamus.

Antiochenum secundum contra eundem Paulum profiteretur Verbum incarnatum esse Patri consubstantiale, in epistola Synodica ad Dionysium Papam directâ, continente insignem fidei professionem quæ, extat tom. 6. cap. 7. in fine Concilii Ephesini, ut duorum hominum, Samosateni scilicet, & Sabellii, hæresim de Christi divinitate jugularet.

Nicænum primum generale inter omnia Concilia celeberrimum ad fidem de Verbi divinitate firmandam & explicandam, nomen consubstantiale consecravit.

Parisense anno 362. adunatum recipit definitionem Nicæni, ita legitur apud S. Hilarium in fragmentis: "Omouision, inquit, in epistola sua Synodica, sermonem ad veram & legitimam ex Deo Patre unigeniti Dei nativitatem sumus amplexi, detestantes secundum Sabellii blasphemias ipsam unionem, neque aliquam partem Patris Filium intelligentes, sed ex toto atque perfecto innascibili Deo, totum atque perfectum unigenitum Deum natum, unius a nobis ideirco, vel usque, vel substantiæ cum Deo Patre confesum, ne creatura potius, aut adoptio, aut appellatio videretur.

Conciliis accedunt Symbola. In Symbolo Apostolorum habetur. Credo in Deum Patrem omnipotentem. Et in Jesum Christum Filium ejus unicum. In Nicæno. Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, & in unum D. N. J. C. Filium ejus unigenitum, & ex Patre natum ante omnia sæcula. Lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt. In Symbolo Athanasii. Alia est enim persona Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti, sed Patris & Filii & Spiritus sancti, una est divinitas.

Ex his omnibus momentis illud conficitur argumentum. Ille Filius est Deo Patri con-

consubstantialis, quem Concilia dicunt substantia & hypostasi Deum; quem expresse contra hæresim Arianam consubstantialitatem esse definiunt, quem Symbola quæ sunt ad fidei explanationem composita, talem esse prædicant: Atque & Concilia & Symbola sic loquuntur & determinant. Ergo &c.

TERTIUM ARGUMENTUM.

Ex SS. Patribus depromitur.

Primo ex Græcis.

Qui vocabulum homoousion defendunt contra Arianos impugnantes Verbi consubstantialitatem, Verbum ejusdem esse substantiæ cum Patre autumant: Atque Patres vocem laudatam eo usurpant sine ut Arianos perstringant. Igitur Verbum Patri consubstantiale credunt. Probatum minor. Agmen ducit

S. Athanasius in epistola de Nicæna Synodi decretis contra Arianos pag. 415. sic loquitur. "Eusebiani pro inveterata sua opinione, volebant illud ex Deo esse, commune esse & ad homines quodque pertinere: neque quidquam Christum eo nomine a nobis disserere, eo quod scriptum esset, unus Deus ex quo omnia: Ibi Patres animadversa illorum fraude, & impietatis vastitie coacti sunt clarioribus verbis exponere, quid sit ex Deo esse, & scribere Filium ex substantia Dei esse, ne ex Deo esse, & commune & æque ad Filium & creaturas pertinere existimaretur." *Basilius* epist. 300. de vocabulo homoousion addito Symbolo Nicæno ait & "Et quia ex non ente ad esse productum fuisse Filium etiam tunc nonnulli asseverabant, hanc ut absunderent impietatem, illi Patres nomen homoousii usurparunt."

Gregorius Naz. orat. 49. eodem modo defendit vocabulum consubstantiale: "Denique si diligentius & accuratius attendatis cur noluerunt de Evangelica & Apostolica fide, ac æque Patrum traditione, unius essentiae nomen auferre: procul dubio probatis Arianam hæresim subtili compendio brevi jam sublatum hoc nomine intromissam." *Rufinus* ibid. "Si dicis mihi, inquit, homoousion, quod est unius essentiae nomen, ob hoc nominari non oportere,

quia in Scripturis divinis non continetur, quæras autem, o homo! qui hæc prohibes, utrum ideo nominari non debeat, quia scriptum non est, an quia credi ita non licet? Quod si ita credendum est, cur non ita protestandum sit? Frustra times, o homo! proferri quod credis, si ita non proferis, & merito hæreticus denotaris..." *Cyrillus Alex.* lib. contra Anthropomorphitas, ait: "Si vere credunt Deum esse, & ex Deo Patre secundum naturam ortum esse Filium, cur non illi quæ divinæ naturæ consentanea sunt, accommodant? Idem multas proferre de hoc momento rationes. 1. g. Theoph. 5. vet. edit.

Ratione B. Cyrilli Alexandrini.

PRIMA. Qui est Filius & Verbum Dei, dubio procul est Deus; namque Filius est ejusdem substantiæ cum Patre: Idem propterea de verbo dicendum, cum non nisi in creatura Verbum sit accedens, quod quidem in Deo admittere, sicut impium, sic & absurdum foret: Atque vel ipsa testante Scriptura, secunda sanctissimæ Trinitatis persona & Filius & Verbum Dei est. Igitur & utique Deus: Sic ait: "Si Filius Dei & Verbum Dei ex Scriptura vocatur, ait *Cyrillus*, quomodo etiam erit & creatura? Necessè enim est, si Filius est, ut non sit creatura: vel si creatura secundum vos sit, ut non sit Filius. Nullus enim quod genuit, hoc est, Filium suum, fecisse se dicit. Est autem & Filius Dei, & Verbum Dei: Non est igitur creatura."

ALTERA ratio: Implicitè unigenitum Dei esse creaturam, alias non esset unigenitus, cum multi numerentur Filii adoptivi: Sed inquit ibidem S. *Cyrillus* perstringendo Arianos, Verbum est Filius Dei unigenitus: "Præterea unigenitus a Scripturis appellatur. Quomodo igitur creaturæ substantialiter in aliorum initium sive principium quos Proverbia vias appellaverunt, intelligitur? Nam si cum aliis connumeratur, pars eorum erit: & non erit unigenitus quem multi sequuntur similes, quorum initium & principium se creatum dicit. Non enim primo quia creatus est, erit unigenitus. Nam & Ruben principium factus est filiorum Jacob, nec tamen idcirco unigenitus, aut alienus a natura fratrum

suorum

suorum. Si ergo Verbum quoque initium & principium creationis aliorum factum est, nec alienum erit a natura illorum. Subdit vero non nisi ratione humanitatis assumptæ Verbum factum esse.

Tertia : Non potest esse creatura ipse Creator : Sed Verbum est omnium Creator, quandoquidem teste Apostolo, creati sumus in bonis operibus per Filium Dei. Ergo &c. S. Cyrillus ibidem hanc eandem egregie explanat rationem : "Etsi ipse creator est, cum creatus sit, cur cateræ creaturæ creandi vim non habent? Non est ergo sapientia Dei creatura : cum sit unigenitus Filius. Postremo videte quæso, quot, quantaque sequuntur inconvenientia. Num si quia primo creatus est, principium etiam aliarum creaturarum, secundum vos Filius est, quomodo in opera ejus creatur? Non enim dicit, Dominus creavit me ut faciam opera ejus : Sed, in opera ejus : Creatum enim se dicit in opera Domini, jam pridem creata : Quomodo ergo primo creatum dicitis qui post illa se creatum dicit? Aut quomodo erit initium aliorum qui postea factus est? Et quomodo universa per ipsum facta sunt, si ipse post illa creatus est?"

Substat ibidem S. Doctor Verbum absolute dici principium rerum in Scriptura, & quum illud factum pronuntiat, semper causam creationis addere, Scilicet incarnationem : "Oblervare namque licet diligenter, ait *Cyrillus*, in Scripturis sacris, nullam causam poni, quando generatio Filii ex Patre significat : quando autem hominem factum dicunt Scripturæ & natum ex Virgine narrant, causam illico subiungunt. Si enim non querimus, cur Deus Filius, aut cur ex Patre natus sit : ita scire volumus, quæ de causa factus sit homo. Quod autem hæc ita se habeant, ipsa Scriptura docebit. In principio erat Verbum, nulla hic causa dicitur : & Verbum erat apud Deum, nulla fertur ratio : & Deus erat Verbum, nulla causa dicitur : Similiter, Ego in Patre & Pater in me est. Ego & Pater unum sumus. Qui videt me, videt & Patrem. Ego sum lux mundi, ego sum veritas. Et apud Paulum. Qui cum sit splendor gloriæ & character substantiæ ejus. Hæc omnia etum de ipso Filio Dei dicantur, & de natura ejus, non habent causam : cum vero de incar-

natione scribitur, causas connecti videmus. Descendit, Salvator ait, de cælo, non ut voluntatem meam faciam, sed voluntatem Patris qui misit me &c.

Secundo, Patres Latini.

Isti Patres non minori zelo Verbi celebrant consubstantialitatem. Hilarius apud Petavium cap. 9. de Trinit. lib. 2. num. 7. de sanctissima Trinitate ait. Aut Deus verus est Filius Dei, ut Deus sit, aut si non est verus Deus, non potest id etiam esse quod Deus est : quia si natura non sit, non naturæ competet nomen. Si autem naturæ in eo nomen est, non potest veritas abesse naturæ. Rursus lib. 12. de Trinit. initio. "Non per se est qui per nativitatem est, neque non natus est, qui Filius est, neque qui Filius est, aliter potest, quam nascendo esse quod Filius est. Ariam perfidiam non minus secundum utraque hæc appellatio, quatenus naturæ & substantiæ communionem, & in ea æqualitatem sine ulla dissimilitudine monstrat. Rursus idem Pater explicans illa verba comment. in Matth. *Hic est Filius meus dilectus*, ait "Non hoc significare videtur, alios quidem cognominatos ab eo Filios. Sed hic Filius meus est. Donari adoptionis plurimis nomen : Sed iste mihi Filius est."

Ambrosius lib. 3. de Spiritu sancto c. 18. pag. 407. suum addit calculum his verbis : "Cum enim dicit, ego & Pater, revelatur æqualitas. Cum dicit unum sumus, unitas declaratur. Æqualitas consubstantiam excludit : Unitas separationem. Rursus lib. 3. de fide orthodoxa c. 7. pag. 312. "Non enim perfunctorie nuncupandus Deus, sed ita ut eandem divinitatem prædices in Filio, quam Pater habet."

S. *Augustinus* lib. 1. de Trinit. cap. 6. de verbo Dei ejus Filio sic habet explicans illa verba Joann. 1. *Et Deus erat Verbum* "...Omnia per ipsum facta sunt : "In eo, inquit, declaratur non tantum Deum esse, sed etiam ejusdem cum Patre substantiæ, quia cum dixisset, & Deus erat Verbum, hoc erat, inquit, in principio apud Deum."

Possent plura cæterorum Patrum, tum Grecorum, tum Latinorum asserere testimonia, sed quia sufficientia in traditione pro divinitate Verbi protulimus, hæc pro

pro consubstantialitate Verbi veterum auctoritatem absolvam testimonio percelebris Iddori Pelusiotæ qui epist. 247. sic loquitur: "Ex Filii appellatione, consubstantialia; ex Verbi vocabulo, passionis express; ex eo quod in principio erat, coæternum; ex eo quod apud Patrem erat, cognationem ejus cum Patre; ex eo quod Deus est, illius maiestatem intelligentes; & ex unoquoque nomine quid indecorum inest, segregantes. . . . Deum æternum, consubstantialem; contra passionem & tempus progressum non verimus & adoremus."

Ex Hilario & Ambrosio Verbum dicitur verus Deus, qui nascitur ex Deo: ex Augustino Verbum erat apud Deum; & omnia per ipsum facta sunt: Sed qui est talis est Filius Dei Patri consubstantialis, & hanc erunt Patres conclusionem. Ergo &c.

QUARTUM ARGUMENTUM.

Ex Apologiis deducitur.

In istis Patres clare explicant mysteria, siquidem in Apologiis Christiani non solum rationem fidei reddere, sed & defendere contra impugnantes tenebantur, ut ipse testatur Justinus Apol. 2. quæ est. 1. pag. 54. quam Imperatori Antonino Pio pro fide defendenda obtulit.

Ergo Justinus Apolog. 1. sic loquitur: "Porro Filius ejus, qui solus proprie dicitur Filius, Verbum, simul cum illo, ante creaturas & existens, & nascens, quoniam primitus per eum cuncta condidit. Rursus Apolog. 2. pag. 95. de Filio Dei subdit. "Qui, quod Verbum, & primogenitus Dei sit, Deus etiam est."

Tertullianus eandem confitetur fidem in apolog. c. 27. pag. 27. sic enim habet de Filio Dei: "Hunc ex Deo prolatum dicimus, & prolatione generatum, & idcirco Filium Dei, & Deum dictum, ex unitate substantiæ."

Athenagoras anno 165. legat. pro Christ. pag. 10. apud successores Antonini pii vindicat Christianos qui ut athei habebantur, dicens: "Nos Patrem universorum creatorem constitemus, nos Filium qui unus est cum Patre æternus, ipse est sermo & Verbum Patris. . . . Sed agnoscere Verbum tanquam solum & proprie dictum Dei Filium, & Deum, ut loquitur

Justinus, agnoscere unum in substantia, sicut scribit Tertullianus, unum omnino cum Patre, ut confitetur Athenagoras, & hoc ad propellendam Paganorum calumniam, qui Christianos velut atheos habebant & accusabant, est clare & manifeste Verbi consubstantialitatem profiteri. Ergo &c.

QUINTUM ARGUMENTUM.

Ex confessione Martyrum conficitur.

Istud argumentum validissimum est. Et vero si sanguis Abel effusus clamaverit pro pietate sua, non minus clamat infinitorum prope martyrum cruor pro Verbi consubstantialitate effusus.

Primus est caput & princeps Martyrum, qui interrogatus de divinitate sua in nomine Dei vivi Patris cui non parere nefas putasset, confessus est & non negavit suam cum Patre consubstantialitatem, sic enim habetur Matth. 26. Princeps Sacerdotum ait illi: adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis si tu es Christus Filius Dei. Dicit illi Jesus. Tu dixisti. Quod autem Christus non loqueretur de divinitate per adoptionem & participationem, qualis est in cæteris iustis, Capheus scandalizatus de confessione ista dixit Christum blasphemasse, reum esse mortis, quia se dixerat Deum. Tunc princeps Sacerdotum, inquit Matthæus, Scidit vestimenta sua, dicens: Blasphemavit, quid adhuc egemus testibus? Ecce nunc audistis blasphemiam: quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt: reus est mortis.

Secundus est S. Stephanus, qui reddito divinitati Christi testimonio, hanc propter confessionem dum lapidibus obrueretur exclamavit: Ecce video celos apertos, & Filium hominis stantem a dextris virtutis Dei. Ita Act. 7. legitur. Et sic de cæteris Apostolis qui ad internecionem usque Verbi divinitatem propugnaverunt.

Post Apostolos S. Ignatius est ejusdem veritatis defensor, quippequi ann. 104. a Trajano damnatus sit ad bestias, eo quod libere Verbum incarnatum Deum esse confiteretur, sic referunt Act. Martyr. Sinc. edit. Paris. an. 1789. pag. 11. & 697. l. c.

Quarto loco venit sancta Felicitas quæ cum septem filiis anno 190. Martyrii palma propter eandem confessionem donata est. Quæ negantes Christum sic comminata fuisse refertur. Omnes enim qui non

con-

consentitur Christum verum esse Deum, in ignem æternum mittentur. Ita habetur ibid. pag. 21.

Quintus, beatus Iustinus qui Romæ a Rustico Præfesto de hac fide interrogatus, eam sustinuit non solum verbis & scriptis, sed usque ad extrema; anno quippe 167. Martyrio coronatus est ibidem pag. 43.

Sane Epipodius Lugduni pro fide comprehensus & interrogatus respondit, Christum cum Patre & Spiritu sancto Deum esse confiteor. Ibidem pag. 65.

Saturnino Proconsule in Africa, duodecim nomine Scillitani fidei confessione illustres fuerunt, quippeque Iudici interroganti dixerunt timorem ac cultum Christo Deo vero præstamus. Ibidem pag. 80. Idem referunt acta de beato Pionio & sociis pag. 129. ad annum 190. de Sappirio Antiocheni Presbytero pag. 246. ad annum 260. de Genesio. Pag. 283. ad annum 286. de Victore pag. 301. ad annum 290. de Vincenzio Diacono pag. 292. ad annum 304. de Theodoro milite pag. 335. ad annum 306. sic usque ad Conc. Nicæn. perpetua fuit confessio consubstantialitatis Verbi per Martyres qui hanc ab Apostolis didicerant de quibus legitur Act. 5. *Ibant Apostoli gaudentes ac confestim Concilii, quoniam digni habitii sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.*

Quid plura referam, cum ipsum Socium habemus consententem Verbi consubstantialitatem a SS. Martyribus fuisse agnitam? Vultus enim veritate, utinam & conversus, epist. 3. ad Matth. Radesium sic loquitur: *Ab ipso sermone nascentis Ecclesie initio, tot viri, non minus pietate, quam doctrina clarissimi, tot Christi sanctissimi Martyres, adeo nullus sit numerus, cum aliqui gravissimum errorem secuti sint, quod Christus sit unus ille Deus qui omnia creavit, aut certe ex illius substantia propria genitus. Ecce quomodo iniquitas mentitur sibi, faceret viros pietate & doctrina perillustres sanguinem sudasse pro consubstantialitate Verbi, sed quomodo errore detenti confessi sunt, si pietate & doctrina facies sunt, omnem prorsus tenebrarum umbram eliminantes.*

SEXTUM ARGUMENTUM.

Variis rationibus innuitur.

PRIMA. Verbum est verus Dei Filius: ergo & consubstantialis, ita divus Tho-

mas lib. 4. contra gentes. cap. 7. num. 6. his verbis: " Si Christus verus est Filius, de necessitate sequitur, quod sit verus Deus. Non enim vere Filius potest dici quod ab alio gignitur, etiamsi de substantia generationis nascatur, nisi in similem speciem generantis procedat. Oportet enim quod Filius hominis, homo sit. Si igitur Christus est verus Filius Dei, oportet quod sit verus Deus. Non est igitur aliquid creatum."

Secunda. Quidquid habet Deus in se esset sua essentia: Atqui Verbum habet quidquid est in Deo. Igitur & suam substantiam. Ita D. Thomas ibidem num. 9. ubi sic loquitur: " Quicquid Deus habet in seipso, est ejus essentia, ut in primo ostensum est, omnia autem quæ habet Pater sunt Filii, dicit enim ipse Filius Joann. 16. omnia quæ habet Pater mea sunt, & Joan. 17. ad Patrem loquens ait, mea omnia tua sunt, & tua mea sunt. Est ergo eadem essentia & natura Patris & Filii. Non est igitur Filius creatura."

Tertia. Forma est constitutivum rei: Sed Verbum habet formam Dei: Igitur & substantiam. Hanc rationem exponit ibidem divus Thomas n. 10. " Præterea Apostolus dicit Philip. 2. Quod Filius antequam exinaniret semetipsum formam servi accipiens, in forma Dei erat. Per formam autem Dei nihil aliud intelligitur quam natura divina. . . . Est ergo Filius in natura divina."

Cæterum, Patres tanto ardore, tantoque zelo propugnaverunt Verbi divini consubstantialitatem, ut formulas aliquas Arianorum licet terminis catholicis expressas, quia tamen vox consubstantialis in eis reticebatur, aut suspectas, aut omnino erroneas habuerint. Ita Hilarius in libro quem Constantio tradidit, qui attendens ad animum quo fuerant compositæ, eas procul facit.

Solvuntur objectiones Hæreticorum.

OBJICIUNT. Qui connumeratur cum creaturis, ipse est creatura & Deo minime consubstantialis: Atqui Verbum connumeratur creaturis. Igitur non est consubstantialis. Probatur minor. Eccl. 24. ex persona sapientie dicitur: *Ego ex ore Altissimi prodixi, primogenita ante omnem creaturam.* Et Apostolus ad Coloss. 1. dicit

cit de Filio : *Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ* . 2. De eadem sapientia legitur Job. 38. *Ubi eras quando ponebam fundamenta terræ?* Quæ verba denotant quod sapientia nondum erat creata . 3. Dicitur etiam de Verbo incarnato 1. Cor. 15. quod sit Deo subiectum . Math. 11. quod omnia recipiat a Patre ; recipere autem est dependere . Joan. 8. quod Filius ex se non possit facere quidquam . Philipp. 2. quod sit obediens Patri . Joan. 17. ipse petit claritatem , ibidem cap. 14. proficitur subiectionem atque inferioritatem dicens : *Pater major me est* . Igitur Filius non est consubstantialis Patri .

Respondeo 1. Ista objectiones procedere de Verbo ut incarnato , de quo ex professo agemus in tract. de Incarnatione demonstrando Christum esse ante Mariam & verum Deum, secundum personam, nunc autem loquimur de Verbo secundum se spectato contra Arianos .

Respondeo 2. distinguendo , & omnia loca in contrarium adducta intelliguntur de sapientia ut incarnata , concedo : enimvero ratione humanitatis dicitur ex Deo prodisse , primogenitus omnis creaturæ , dicitur subiecta & obediens Patri , aliaque permulta quæ dependentiam redolent , illi tribuuntur : Bene quidem primogenita , quia Christus ratione humanitatis omnium creaturarum est caput præcellens , & prædestinatorum primus , in quo & per quem cæteri iusti prædestinantur . Et hæc dicuntur de Sapientia in abstracto , hoc est ratione sui , nego . Namque dicitur Joan. 1. *Unigenitus Filius Dei* . Si unigenitus , non primus , quandoquidem unigenitus socios non habet ; unde non cohærent inter se Arianorum argumenta . Rursus si sapientia est primogenita omnis creaturæ , profecto est ante astra & ipsos Angelos facta , si ante hæc facta , quorsum Deus illam alloquens per os Job petit : *Ubi eras quando ponebam fundamenta terræ . . . Cum me laudarent simul astra matutina , & jubilarent omnes Filii Dei* , scilicet Angeli . Cæterum ista verba : *Ubi eras* , &c. in sensu obvio non intelliguntur de sapientia , sed de Job . Sic enim inchoatur caput . *Respondens autem Dominus Job de turbine dixit : Quis est iste involvens sententias . . . Accinge sicut vir lumbos tuos : interrogabo te , & responde mihi . Ubi eras quando ponebam fundamenta terræ &c.*

Respondeo 3. aliter distinguendo . Filius dicitur primogenitus omnis creaturæ casualiter , quatenus vi generationis suæ accipit a Patre virtutem producendi creaturas , concedo : formaliter , ita ut sit creatura , nego . Solucid est divi Thomæ 4. contra gentes cap. 8. ubi sic respondet ad argumentum : " Quod vero Filius dicitur primogenitus creaturæ , non ex hoc est , quod Filius sit in ordinatione creaturarum , sed quia Filius est a Patre , & a Patre accipit , a quo sunt , & accipiunt creaturæ , sed Filius accipit a Patre eandem naturam , non autem creaturæ , unde & Filius non solum primogenitus dicitur , sed etiam unigenitus propter singularem modum accipiendi . "

Instant : Si Filius Dei est Patri consubstantialis , hoc inferitur ex eo quod dicitur æternus , quandoquidem verbum substantiæ non invenitur in Scripturis : Sed sapientia non dicitur æterna , sed in eis solum ante sæcula creata dicitur ; esse autem ante sæculum , est tantum esse productum ante mundi constitutionem , in quo dies & anni , & per annos sæcula incepterunt . Sic etiam Anzeli producti sunt ante sæcula . Ergo &c.

Respondeo 1. omnes Patres una voce profiteri sapientiam secundum se spectatam esse æternam , & ex professo probat Tertullianus lib. contra Hermogenem , solum sapientiam esse æternam , minime vero materiam , quam stulte Hermogenes ponebat Deo cœvum ; ita & fidei formula Concilii secundi Antiocheni anno 334. in qua Filius dicitur per omnia Patri similis . Ita formula prima Sirmienensis in qua anathematizantur dicentes Verbum esse conditum . Ita Nicænum primum . Jam vero si Verbum sit æternum ut Pater , implicat esse factum in quacunque duratione .

Respondeo 2. in forma : Sapientia est ante sæculum , id est in æternitate genita , concedo : id est facta fuit , nego . Hanc fidem semper & iunctim inter propugnavit Ecclesia , hanc in symbolis quotidie confitemur , unde nego paritatem ; siquidem Angeli vere creati sunt , & facti in ævo , quod initium habet & successionem , non quidem temporis & quantitatis formalis , sed quantitatis virtualis . Enimvero res spirituales incipiunt esse & suo modo successionem habent , atque durationem . Nonne anima incipit esse quando infunditur in corpore ? Nonne diversas successive habet operationes in eo , licet non senescat ut corpus per

per partium aut diminutionem aut deperditionem? Etiam ipsi Angeli successione habent in operationibus, & inceperunt esse, unde a Dionysio dicuntur purgari, illuminari & perfici; Verbum vero ab æterno immutabile manet in esse & operari, juxta illud Apostoli Hebr. 1. ubi sic alloquitur Verbum incarnatum: *Et tu in principio, Domine, terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanebis, & omnes ut vestimentum veterascent; & veluti amicum mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.*

Insuper: Scriptura nullibi dicit Verbum esse Patri consubstantiale, sed quandoque creatum appellat. Igitur non dicendum est consubstantiale, sed creatum, quia cum nomina explicant naturas rerum, protecto si Verbum esset consubstantiale, hoc dixisset & terminis expressisset Spiritus sanctus. Ergo &c.

Respondeo distinguendo, Scriptura non dicit quoad litteram & terminum, concedo: quoad rem, nego. Immo etiam dicit quoad terminum saltem æquivalenter, Verbum esse consubstantiale, dum dicit Verbum esse Deum, & *Deus erat Verbum*, inquit Joan. 1. nomen autem Deus, est nomen substantiale significans, inquit D. Thomas 1. p. q. 13. art. 8. substantiam Dei: explicat vero Apostolus ad Philipp. 2. de Filio Dei quod rapinam non arbitratus sit, esse se æqualem Deo, licet se exinaniverit, unde Athanasius lib. de Synodi Nicænæ decretis sic respondet ad argumentum: "Cognoscet quisquis studiosioris animi has voces, tamen in Scripturis non reperiantur, habere tamen eas eam sententiam quam Scripturæ volunt, & ad ipsum eas sonare apud illos, quibus aures ad pietatem sunt integræ, & minime vitiatæ."

Urgent: Vox illa non est etiam æquivalenter in Scriptura, quæ rejicitur a Conciliis, quæ est nova & antiquis ignota, quæque ædum apud simplices, sed etiam apud Episcopos & Ecclesiæ Processus erat petra scandali: Atqui tale est vocabulum *consubstantiale*, Et quare? Nisi quia Verbum non crederetur consubstantiale, alias neque abjectum a Conciliis, neque quid novum & scandalosum apparuisset. Ergo &c. Probatur minor. 1. Hanc vocem rejicit Concilium Antiochenum contra Paulum Samosatenum adunatum: 2. ad Nicænum usque non legitur usurpa-

ta. 3. Erat petra scandali, nam, teste Hilario, lib. de Synodis, quidam inferebant ex consubstantialitate Verbi, tres esse in Deo substantias, si enim Filius est Patri consubstantialis, cum sit persona distincta, erit utique & in natura distinctio.

Respondeo negando minorem quoad singulas partes. Primo quidem vox *consubstantiale*, non rejicitur, quoad nomen saltem æquivalens, nam Patres Synodici pronuntiant Verbum substantia & hypostasi Deum, esse quod nomine expresso & litteraliter consubstantialitatem taceant, sed œconomiz tantum causa id fecerunt, & in sensu opposito Paulo Samosateno, qui ex denominatione Verbi consubstantialis, perverse inferebat tres esse in Deo substantias, ut cogeret Catholicos ex hac absurditate unicam in Deo agnoscere personam: Ita scribit Athanasius lib. de Synodis Arim. & Seleuc. "Etsi amborum Conciliorum Patres diversimode de consubstantiali mentionem facere, tamen eadem de causa ab illis discedere non debemus, sed illorum mentes scrutari, quod si fecerimus, quoad omnia, omnino inveniemus ambas Synodos inter se consentire, qui enim Samosatensem sustulerunt, hanc vocem *consubstantiale* corporaliter acceperunt, cum Paulus philosophari vellet, & diceret, si Christus non est, ex homine Deus factus est." Igitur consubstantialis est Patri, & necessario sequitur tres esse substantias, unam quidem quæ prior sit ut Princeps, reliquas vero duas ex ea oriundas.

Sane Doctor ibidem responsum suum confirmat a simili. Ingenitus, inquit, non legitur in Scriptura; quandoque sumitur pro omni quod non est factum, & in hoc sensu Filius dicitur etiam ingenitus, quandoque sumitur pro eo quod non habet principium, & sic de solo Patre celebratur. Ignatius igitur post Petrum Antiochiæ Præsul & Martyr Christi, in scriptis suis de Domino ita locutus est: "Unus est Medicus carnalis & spiritualis, genitus & ingenitus, in homine Deus, vita vera, & ex Maria & Deo." Quidam etiam post Ignatium magistri, ipsi quoque subscrisperunt: "Unus ingenitus Pater est, & ex ipso Filius genuinus verus partus, Verbum & sapientia Patris."

Ad secundum nego quod vox *consubstantiale*, sit nova quoad rem, immo ne quidem

dem est quoad nomen. Enimvero constat in usu fuisse ante ipsum Concilium Nicænum. Theognostus & uterque Dionysius Alex. scilicet & Rom. Filium ex Patris substantia productum, & Patri consubstantialtem dixerunt, ut refert Athanasius lib. de Synodi Nicæne decretis. Quinetiam Dionysius Alexand. epist. ad Paulum Samosatenum Filium Patri consubstantialtem dici ab antiquis testatur.

Ad tertium dico Ariano solum & Semarianos scandalizatos fuisse de vocabulo consubstantialitatis, & hoc in suam perniciem, scriptum est enim Matth. 18. *Vae homini illi per quem scandalum venit*. Si qui vero alii post Nicænum Concilium ægre tulerint illam vocem, ad eorum simplicitatem aut ignorantiam referendum est, maxime cum dictum sit & explicatum in quo sensu usurpanda foret: Ita Theodoretus lib. 1. Hist. Eccl. cap. 8. Ita ipse Eusebius Cæsar. epist. ad Cæsarienses apud Socratem lib. 1. cap. 5. Hist. Eccles. pag. 510. vet. edit. his verbis: "Cum illa formula ab illis proscripta esset, illud, ex substantia Patris esse; & illud, Patri consubstantialtem esse, quomodo essent intelligenda, ab eis diligenter querere cepimus. Unde quaestiones & responsa nata sunt: rationeque accurate peruestigatum, quæ illis verbis subiecta esset sententia. Fatebantur illi, ex substantia esse, idem significare, quod, ex Patre, non tamen partem Patris esse."

Perfissum: Vox *ὁμοούσιος* inutilis est etiam ad fidem explicandam. Ergo &c. Probatur antecedens. S. Athanasius illam in suo omittit symbolo, quod quidem non levis est argumentum illam esse inutilem.

Respondeo negando Antecedens, cum eodem teste Athanasio epist. de Nicæni Concilii decretis, ideo apposita fuerit vox prædicta, ut occideretur os Eusebiano-rum loquentium iniqua, qui mente prorsus versipelli dicebant Verbum Patri simile, ut Ecclesiæ declinarent anathemata, cum reveri Verbum ut meram creaturam haberent, quippe qui Verbum non nisi affectu Patri simile & crederent & dicerent.

Ad probationem non una est solutio. Primo quidem viri non ignoti nominis propugnant symbolum laudatum non esse genuinum S. Athanasii factum. 2. Dato quod sit, ut sentimus, non opus fuit san-

ctum Doctorem apponere vocem, cum potius illam supponendo, fusissimum calamo explanet Verbi consubstantialitatem, cuncta Patris attributa illi tribuendo: Sic enim ait: *Qualis Pater, talis Filius* . . . *increatus Pater, increatus Filius* . . . *Immensus Pater, immensus Filius &c.* Ex quibus liquet symbolum quod tribuitur Athanasio esse potius explicationem symboli, quam symbolum. 3. In hypothese quod sanctus Doctor symbolum conscripserit, potuit recte omittere particulam, quandoquidem ad personam particularem non spectat aliquam addere particulam articuli fidei.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Verbum est Patri consubstantiale.

PRIMO: Quia est Deus, juxta illud Joan. 1. *Et Deus erat Verbum.*

Secundo: Ita de fide definitum est a primo Concilio generali, & habetur in ejus symbolo.

Tertio: Sic docent Patres Græci & Latini. Ratio in promptu est, quia dicitur unigenitus Dei Filius: Porro si Verbum non esset consubstantiale, non isto celebraretur nomine, cum plures sint Filii adoptivi. Igitur naturalis seu consubstantialis est.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET RESPONSIONUM.

PRIMO QUIDEM sapientia dicitur creatura, sed ut increata, & ratione unionis in tempore factæ & humanitatis productæ, hinc omnis dependentia ex ejus parte se tenet.

Secundo: Vox *consubstantiale*, esto quoad litteram, & syllabas non sit in Scriptura, bene tamen quoad sensum, cum Verbum incarnatum Philip. 2. dicatur Patri æquale.

Tertio: Vox laudata fuit, fatemur, peccata scandali non credentibus, scilicet Ariani, sed vita bonis & fidelibus.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum Verbum sit vere Filius Dei?

NEGANT Ariani, & post ipsos Soetniani dicentes esse solum Filium per ado-

adoptionem, seu per participationem: Sed contra eos sit

CONCLUSIO.

Verbum est verus Dei Filius.

TRI A requiruntur ad filiationem veram. 1. Quod persona nominetur Filius. 2. Quod ad Patre procedat atque nascatur. 3. Quod ius naturale habeat ad hereditatem. His tribus argumentis statuitur vera Dei filia- tio in Verbo divino.

PRIMUM ARGUMENTUM.

De nominibus Filio propriis deducitur.

ILLE est verus Dei Filius qui sic nomi- natur ab ipso Patre per dilectionem & complacentiam, qui hujus veritatis titu- lum ipse exigit, ipse confitetur, qui tum ad hoc juridice interpellatus, ipse defendit atque propugnat contra negantes: At- qui Verbum ab ipso Patre nominatur Fi- lius, exigit ab hominibus ut nominetur ta- lis, se etiam nominat Dei Filium, atque hunc titulum defendit contra negantes. Igitur est vere Filius Dei. Major pate- tum quia nomina explicant rerum naturas; tum quia Pater divinus neminem vocat Fi- lium per dilectionem & complacentiam nisi sit verus filius, quandoquidem em- placentia oritur ex eo quod Pater se videat in Filio, tum quia etiam nullus exigit se Filium Dei nominari, maxime quum est de hoc momento controversia, nisi sit ve- rus Filius. Ergo &c.

Probatur minor variis momentis.

Primo. Pater divinus Matth. 3. sic al- loquitur Christum qui est Verbum iuar- natum. *Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui.* Quae verba explicans di- vus Thomas in comment. dicit: " Boni- tas divina est in qualibet creatura par- ticulari, sed nunquam tota perfecta, nisi in Filio & Spiritu sancto, & ideo totum non complacet sibi nisi in Filio, qui tantum habet de bonitate quantum Pater. " Quid plura? Christus exigit sic nominari & agnosci ab Apostolis, im- mo beatum praedicat illum, qui vera con- fessione ipsum uti talem agnoscit. Matth. 16. *Quem dicunt homines?* inquit Discipu- lis, *esse Filium hominis?* At illi dixerunt, *alii Joannem Baptistam, alii autem Eliam* . . . dicit illis Jesus; *Vos autem quem*

me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit, *tu es Christus Filius Dei vivi.* Res- pondens autem Jesus dixit ei; *Beatus es Simon Barjona, quia caro & sanguis non re- velavit tibi, sed Pater meus qui in caelis est.* Rursus Matth. 26. Christus a Cai- pha interrogatus per Deum vivum an es- set Filius Dei? dicit illi Jesus, *tu dixisti.* Denique Joan. 10. suam profiteretur filiationem divinam propter quod Judaei volebant illum lapidare. *Responderunt ei Ju- daei: de bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, & quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum.* Certe si Christus locutus fuisset solum de filiatione adopti- va, cum ceteri iusti hac utique gaudent prerogativa, Judaei non cogitassent eum lapidare. Igitur Verbum nominatur Fi- lius Dei & est vere. Hoc ipsum declar- rat B. Joannes Baptista. Joan. 1. *Ille mihi dixit super quem videtis Spiritum descen- dentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.* Et ego vi- di: & testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei.

Secundo: Ille est vere Filius Dei qui dicitur unigenitus Filius Dei: Atqui Ver- bum dicitur unigenitus Dei Filius juxta illud Joan. 1. *Vidimus gloriam ejus, glo- riam quasi unigeniti a Patre, plenum gratia & veritatis.* Ibidem v. 17. *Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Jesum Christum facta est.* Ibidem v. 18. *Deum nemo vidit unquam, unigenitus Filius qui est in sinu Patris, ipse enarravit.* Quatuor pos- tissimum notanda sunt in his textibus, quae probant clare filiationem divinam inesse Verbo. 1. Joannes vocat Verbum non solum Filium; sed Filium unigeni- tum, profecto si esset Filius duntaxat per adoptionem, non esset, inquit D. Tho- mas 4. contra gentes. cap. 7. nu. 2. uni- genitus, licet per excellentiam suae natu- rae inter ceteros primogenitus posset dici. 2. Verbum dicitur plenum gratiae & ve- ritatis, plenitudo autem bonitatis divinae & scientiae soli Deo con- petit, ait D. Thomas ibidem num. 7. & 8. 3. Dicitur quod Verbum faciat & producat gratiam, quod adhuc soli Deo convenit, juxta illud Psal. 82. *Gratiam & gloriam dabit Domi- nus.* Denique dicitur neminem Deum vi- disse, sed solum unigenitum qui est in sinu Patris nobis enarrasse Dei profundam cognitionem in sinu Patris, est Dei comprehensio, inquit Chrysostomus in ho- milia quadam contra Anomaeos. Igitur Ver-

Verbum est Deus, siquidem comprehendit Deum, & consequenter Filius Patris æterni naturalis.

Tertio. Ille est verus Dei Filius qui est ipſius figura viva & imago plena: Atqui ſic nominatur Verbum ab Apoſtolo. Hebr. 1. *Noviſſime diebus iſtis locutus eſt nobis in Filio, quem conſtituit hæredem univerſorum, per quem fecit & ſæcula; qui cum ſit ſplendor gloriæ & figura ſubſtantia ejus, portansque omnia verbo virtutis ſuæ, purgationem peccatorum faciens ſedet ad dexteram maiestatis in excelsis, tanto melior Angelis effectus, quanto differentius nomen hereditavit.* Cui enim dixit aliquando Angelorum, *Filius meus es tu, ego hodie genui te, & rurſum ero illi in Patrem, & ipſe erit mihi in Filium, & cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ dicit, & adorant cum omnes Angeli ejus.* Igitur Verbum eſt verus Filius Dei, & hoc probat ex profeſſo Apoſtoliſ his rationibus. Quia eſt 1. Hæres univerſorum. 2. Quia eſt ſplendor gloriæ Dei, & imago ipſius viva. 3. Quia ſolo verbo virtutis ſuæ portat omnia. 4. Quia peccata dimittit. 5. Quia ſedet ad dexteram Dei, ſedere autem ad dexteram Dei, eſt illum eſſe Deo æqualem, ait S. Thomas. 6. Quia ſupra omnes Angelos eſt vi ſuæ filiationis, & ab ipſis adoratur.

Nomen ſapientiæ, quod etiam ipſi Verbo tribuitur, in Libro Eccleſiaſtici, denotat filiationem ipſius divinam. Enimvero cum Verbum procedat per intellectum, ut obſervat D. Thom. 1. p. q. 27. art. 2. & 3. ad quem pertinet aſſimilare, dicitur per appropriationem ſapientiæ Dei. Hanc divinam filiationem denotant quoque nomina ſignaculi, characteris, annuli, quæ Patres Verbo divino attribuant: namque ſignaculum eſt, eo quod ſicut ſigillum exprimit in cera totum quod habet, ita Verbum exprimit totum quod eſt Pater. Rurſus ſicut character eſt impreſſio indelebilis rei, ita Verbum eſt expreſſio immutabilis Patris. Denum ſicut annulus multa ſtringit & unit, ſic Verbum eſt nexus quo Spiritus ſanctus Patri conjungitur; hinc a Patre per Filium procedit ſecundum Patres Græcos.

Patres utriuſque Eccleſiæ, Græcæ ſcilicet & Latine variis his nominibus celebrant ſecundam ſanctiſſimæ Trinitatis perſonam, ut probent veram ipſius filiationem.

S. Athanaſius orat. 2. contra Arianos *Enchir. Theol. Tom. II.*

pag. 143. ait: "Quomodo vero factor & conditor ſeipſum videre poterit in facta & condita ſubſtantia? Oportet enim talem eſſe imaginem, qualis eſt Pater imaginis auctor. Age igitur, videamus ea quæ ſunt Patris, ut & imaginem dijudicemus, an vere ſit Patris. Æternus eſt Pater, immortalis, potens, lux, Rex, Imperator, Deus, Dominus, conditor & factor. Ea omnia inſeſe oportet, in ipſius imagine, ut revera qui Filium videt, videat & Patrem." Ergo &c.

Rurſus lib. 4. contra Arianos pag. 254. "Sic igitur quoniam Filius imago Patris eſt, neceſſario cogitandum eſt divinitatem & proprietatem Patris ipſam eſſentiam Filii conſtituere."

S. Hilarius lib. 11. de Trinit. ſub initium: "Si infirmus eſt Filius, ait, imago jam non eſt potentis... non ex parte imaginem, neque ex portione formam eum Dei Apoſtoliſ prædicat: Sed imaginem eſſe eum inviſibilis, & formam eum Dei eſſe loquitur."

S. Ambroſius ſuffragatur lib. de Incarn. cap. 8. vocat enim Filium Dei characterem ſubſtantia: & naturæ Patris. Lib. 6. hexæmer. "Imaginem & ſapientiam ejuſdem Patris, ait, ſapientia divina eſt, ſempiterna juſtitia, imago Dei, eſt ſolus ille, qui dixit, ego & Pater unum ſumus."

S. Baſilius homilia contra Sabellianos tom. 2. pag. 10. de eodem momento ſic loquitur: "Quoniam unum eſt archetypum, imago una, propterea quod genitus ex Patre Filius, & naturaliter in ſe Patrem exprimens, quatenus imago eſt, habet ut nulla re ab illo diſcrepet, quatenus vero eſt progenies, conſubſtantiale conſervat."

S. Cyrillus Alex. dialogo 5. de Trinit. vet. edit. docet Filium Dei eſſe Patris ſubſtantia: characterem, qui propterea de ſe ipſo dixit, ego in Patre, & Pater in me eſt. Et iterum lib. 12. Theſ. pag. 117. "Hæc ergo omnia Filius eſt, vox & ſpecies, & Verbum Patris. Quod ſi ſpecies eſt, perſpicuum eſt, etiam imaginem eſſe, & characterem."

Rurſus dialog. 4. de Trinit. pag. 300. "Unigenitus autem iterum, quia omnino cum nullo collocatur... Nam unigenitus ſignificat id quod ex natura cujuſdam genitum eſt, non quod arte elaboratum."

H h

Con-

Concinit S. Augustinus lib. 1. de Trinit. cap. 7. " Si ergo, inquit, ita accepta est forma servi, ut non amitteretur forma Dei cum & in forma servi, & in forma Dei, idem ipse sit unigenitus Dei Patris, in forma Dei æqualis Patri, in forma servi mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus: quis non intelligat, quod in forma Dei etiam ipse teplo ipso major est, in forma autem servi etiam seipso minor est? "

S. Gregorius Naz. orat. 36. pag. 391. Imago est, ut ejusdem cum Patre substantia, & quia ex illo est, non autem ex hoc pater. Hæc si quidem imaginis natura ut exemplar suum imitando referat. "

S. Damascenus lib. 1. de imag. Imago itaque similitudo est, sic exemplar exprimens, ut non ullam ab eo differentiam habeat. Non enim in omnibus imago assimilatur archetypo, proinde imago vivens & naturalis, & nulla re discrepans, invisibilis Dei Filius est, totum in se referens Patrem omnimodam cum eo habens identitatem, ac solo eo discrepans, quod est a principio. "

SECUNDUM ARGUMENTUM.

Ex generatione vera.

ILLE est vere Filius Dei, qui vere & proprie nascitur ex Deo, & generatur: Atqui Verbum vere & proprie nascitur ac generatur ex Deo: Igitur est vere Filius Dei. Probatur minor. Quatuor requiruntur ad veram generationem divinam, & consequenter ad filiationem. 1. Quod Filius ex substantia atque natura Patris procedat. 2. Quod procedat in similitudinem naturæ. 3. Quod habeant eandem numero cum Patre naturam, alias essent plures dii. 4. Quod procedat ab æterno seculis omnibus, tum dependentiæ, tum potentialitatis defectibus: Atqui talis est Verbi divini generatio. Igitur est verus Dei Filius. De majore non est difficultas, cum enim illa verbi generatio, teste Isaia, sit ineffabilis, non mirum si præter conditiones generationis viventium, quæ definitur origo viventis a vivente principio conjuncto in similitudinem naturæ, exigat eandem numero in Filio cum Patre naturam. Jam probatur minor quoad singulas partes.

Prima conditio, scilicet quod Filius procedat de substantia Patris, probat illud

Christi essatum, Joan. 16. exivi à Patre, & veni in mundum: Hinc Augustinus Epistola 66. dicit: " Non sic ex Deo Patre Unigenitus Filius, quemadmodum ex illo est universa creatura, quam ex nihilo creavit. Hinc quippe de sua substantia genuit, non ex nihilo fecit: nec cum ex tempore genuit, per quem cuncta tempora condidit. " Idem docent Athanasius orat. 5. Victor Episcopus in professione fidei Regi Hunnerico oblata tom. 4. Bibl. PP. Dionysius Alex. in epist. Synodica ad Paulum Samosatenum & alii Patres. Non omittendus Hilarius lib. 6. de Trinit. eo loci sic loquitur: " Deinde cum significatur ex utero, interrogo an credi possit esse natus ex nihilo, cum nativitatis veritas per corporalium efficientium nomina reveletur? Non enim membris corporalibus consistens Deus, cum generationem Filii commemorasset, ait: ex utero ante luciferum genui te. Sed inenarrabilem illam unigeniti ex se Filii nativitatem ex divinitatis suæ veritate confirmans, ad intelligentiæ fidem locutus est, ut de divinis his rebus secundum humanam naturam humanæ naturæ sensum ad fidei scientiam erudiret: ut cum ait, ex utero, non ex nihilo creatio substituitur, sed ex se unigeniti sui naturalis docetur nativitas. "

Secunda conditio, nempe quod Verbum procedat in similitudinem naturæ, designatur ab Apostolo Hebræor. 1. his verbis: Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus; idest similitudo perfectæ, ita Hilarius lib. de Synodis " Cum enim, inquit, unigenitus Filius, & imago invisibilis Dei sit: necesse est per speciem atque naturam similis essentia sit. " Tum hæc subjungit: " Et hoc vere esse esse Filium, paternæ scilicet formæ veritatem, ex imaginatæ in se naturæ perfecta similitudine retinisse. "

Divus Thomas hic 1. p. quæst. 87. art. 2. probat ex profecto Verbum procedere a Patre in similitudinem naturæ, quia procedit per intellectum, cujus proprium est sibi omnia assimilare, quatenus de omnibus format ideas & imagines. Unde tritum illud axioma apud Philosophos invaluit: Intellectus patibilis fit omnia, nempe recipiendo species objectorum. Idem docet 4. contra gentes c. 7. n. 12. his verbis: " Christus autem perfectam sui similitudinem ad Patrem ostendit etiam in

„ vi-

„vivendo. Dicitur enim Joan. 5. sicut
 „Pater habet vitam in semetipso, sic de-
 „dit & Filio vitam habere in semetipso.
 „Et n. 13. „Filius autem representat
 „Patrem, dicit enim de eo Apostolus
 „ad Coloss. 1. Quod est imago invisibi-
 „lis Dei, & ne aestimetur imago de-
 „ficiens essentiam Dei non representa-
 „tus .... Ostenditur perfecta esse Dei
 „imago, ipsam Dei substantiam repræ-
 „sentans ad Hebr. 1. dicente Apostolo,
 „cum sit splendor gloriæ & figura sub-
 „stantiæ ejus.

„Tertium habet conditionem veræ nativi-
 „tatis generatio Verbi: namque Verbum
 „eandem numero naturam cum Patre ha-
 „bet, juxta illud Joan. 10. Ego & Pater
 „unum sumus, inquit Christus: & alibi.
 „Philippe qui videt me, videt & Patrem
 „meum. Quibus egregie succinit Athana-
 „sius orat. contra Sabellii Gregales, pag.
 „98. his verbis: „Igitur in Patre Filium
 „esse, & Patrem in Filio, hoc nihil
 „est aliud, quam illum qui ex Deo ge-
 „nitus est, naturaliter talem esse, qualis
 „est genitor Pater: eumque ostendere
 „paternam formam in se, & se vicissim
 „ostendi in paterna substantia: unus igitur
 „est, & unus, dualitas, non divisa est
 „natura, cum sit indeficiens ad suam in-
 „tegritatem. „Idem dicunt Hilarius l. 6.
 „de Trin. Gregorius Nyssenus l. 7. contra
 „Eunomium.

„Quarta denique conditio, nempe æter-
 „nitas omni seculis potentialiter genera-
 „tionis Verbi convenit, juxta illud Eccl. 1.
 „24. de Sapientia: Ab initio & ante sæcu-
 „la creata sum. Idem generata ut fert textus
 „Hebraicus, unde Amb. de Symbol.
 „cap. 4. ait: „Quod Pater est, esse non
 „cœpit, & si non cœpit, nec filius cœ-
 „pit.

„Dixi omni seculis aut dependentiæ, aut
 „potentialitatis labe, juxta illud Hebr. 10.
 „de Filio Dei. Tu autem idem ipse es, &
 „anni tui non deficient. Ita intelligit Justi-
 „nus, quæst. 16. ad Orthodoxos: „Qui
 „prius, inquit, existens, loquens de bo-
 „minibus, quam genuimus, post existan-
 „tiam gignimus, Deus vero simul existit
 „& gignit. Ideo non est apud Deum,
 „post existentiam geniti, quia neque præ-
 „existentiam gignentis. „Sic intellexit To-
 „letanum undecimum h. vocibus: „Nec
 „enim eundem Filium Dei, pro eo quod
 „de Patre sit genitus, defectus naturæ
 „portuinculam nominamus, sed perfectum

„Patrem, perfectum Filium, sine dimi-
 „nutione, sine defectione genuisse asseri-
 „mus: quia solius divinitatis est inæqua-
 „lem Filium non habere. „Sic denique
 „D. Thomas, hic quæst. 27. art. 2. ubi di-
 „cit potentialitatem convenire soli genera-
 „tioni creaturæ: quippe quæ transeat de
 „non esse ad esse: Verbum autem gigni-
 „tur, & semper genitum est, & ideo verus
 „Dei Filius.

TERTIUM ARGUMENTUM.

*Innititur jure naturali quod Filius habet
 in bona Patris.*

„QUI habet ex jure avito hæreditatem
 „paternam citra dubium Filius naturalis,
 „& Patri consubstantialis est: Atqui Ver-
 „bum est Dei Filius habens ex jure avito
 „paternam hæreditatem, ita ut bona Patris
 „sint utique & sua. Igitur est vere Filius
 „Dei. Hanc præstantissimam rationem ex-
 „pandit magnifice Apostolus Hebr. 1. ubi
 „de Filio Dei sic intonat: „Multifariam
 „multisq; modis olim Deus loquens Patribus
 „in Prophetis, novissime diebus istis locutus
 „est nobis in Filio, quem constituit hæredem
 „universorum. Et Psalm. 2. Dominus dixit
 „ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui
 „te, posui a me & dabo tibi gentes in hæ-
 „reditatem. Rursus Psalm. 8. Omnia sub-
 „jicisti sub pedibus ejus.

„Dixit Thomas 4. contra gentes cap. 7.
 „num. 9. paucis hanc demonstrat verita-
 „tem, dicens: „Quidquid Deus habet in
 „se ipso, est ejus essentia, ut in primo
 „ostensum est, omnia autem quæ habet
 „Pater sunt Filii: dicit enim ipse Filius
 „Joan. 16. omnia quæ habet Pater mea
 „sunt. Ergo cum generatio Verbi omnes
 „habeat conditiones, dicendum est Ver-
 „bum esse verum Dei Filium.

Solvuntur objectiones Arianorum.

„OBJICIUNT: si Verbum esset vere
 „Filius Dei, maxime quia Verbum habet
 „Patrem: Sed hæc ratio nulla est: & probatur.
 „Deus etiam dicitur pluvie Pater
 „juxta illud Job 38. Quis est pluvie Pater,
 „aut quis genuit stillas roris, de cujus utero
 „egressa est glacies, & gelu de celo qui ge-
 „nuit? Certum est autem Deum producen-
 „do pluviam non producere Filium, licet
 „pluvie dicatur Pater. Igitur a simili tam-
 „en dicatur Pater Verbi, non sequitur
 „Verbum esse ipsius Filium.

Respondeo negando minorem. Ad probationem nego paritatem: Ratio discriminis est, quod Verbum non dicatur solum procedere a Deo, sed procedere ut Deus, quod quidem de nulla creatura dicitur. Solutio est D. Thomæ qui lib. 4. contra gentes cap. 3. post verba Job in objectione posita, subdit: "Ne igitur nihil aliud ex paternitatis, filiationis, & generationis vocabulis intelligeretur, quam creationis efficacia, addidit Scripturæ auctoritas, ut eum quem Filium & genitum nominabat, etiam Deum esse non taceret: & sic prædicta generatio aliud quid amplius quam creatio intelligeretur, dicitur enim Joan. 1. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Et quod Verbi nomine Filius intelligeretur, ex consequentibus ostenditur: nam subdit Verbum caro factum est: & habitavit in nobis; & vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre . . . Sic igitur ex sacra Scriptura docemur Filium Dei a Deo genitum, Deum esse."

Instant Ariani qui hæc Catholicis objiciunt apud Hilarium lib. 12. de Trinit. "Nos cum semper Filium fuisse dicamus, neque aliquando fuisse quod non fuit, sine nativitate eum per id quod semper fuerit prædicare: quia humani sensus opinio id quod semper fuit, non patitur esse id natum sit: "Ex quo concludunt Verbum non esse verum Dei Filium increatum, quia quod nascitur, creatum est."

Respondeo distinguendo: Quod nascitur in tempore, & ab alio ut a causa creatum est, concedo: Quod nascitur in æternitate, & ab alio solum ut a principio, nego. Ita Hilarius ibidem, ubi sic respondet ad argumentum dicens: "Aliud esse, sine auctore esse semper æternum: aliud quod Patri, id est auctori est æternum . . . Omne quod semper est, etiam æternum est: sed tamen non omne quod æternum est, etiam innatum est, quia quod ab æterno nascitur, habet æternum esse quod natum est, quod autem non natum est, id cum æternitate non natum est." D. Thomas hic quæst. 27. art. 2. docet non esse de ratione essentiali generationis, ut quod nascitur habeat initium, nisi adsit potentialitas, ut in creaturis: sed quod sit origo viventis a vivente in similitudinem naturæ principio conjuncto, quæ omnia, in-

quit, conveniunt generationi Verbi, unde sic concludit: "Quia in Deo idem est intelligere & esse . . . Unde processio Verbi in divinis dicitur generatio, & ipsum Verbum procedens dicitur Filius." *Instant* Eunomius apud Cyrillum lib. 1. Thesau. cap. 6. pag. 17. "Si cœternus est Filius Patri, nunquam Pater generationem peregit, sed generandi actu semper caruit: Quomodo ergo genitus Filius est? Si vero actu genuit, qui genitus est, esse necessario cœpit."

Respondeo distinguendo consequens: quod genitum est initium habet, si signatur in tempore, concedo: si solum in æternitate, & habeat tantummodo principium originis, nego. Duplex est operatio in Deo, altera transiens ad extra, & proprie nominatur operatio ab opere quod facit; altera immanens quæ remanet intra principium & est idem substantialiter cum termino, ut intellectio qua Pater æternus se concipit. Prima non generatur Verbum, sed solum secunda, unde Cyrillus ibidem negat actionem qua nascitur Verbum de Deo esse operationem, sed generationem vocat, & subdit de illa generatione: "Sed sicut activa est, sic naturalis & substantialis, & inseparabilis ab hypostasi. Quare necessario cœternus Patri Filius erit, cum generare inseparabile sit ab hypostasi Patris." Cum igitur semper paterna hypostasis sit, erit semper etiam ex ipsa naturæ suæ fructus."

Instant Heterodoxi. Multa sequuntur absurda si Verbum est vere Filius Dei. Primo quidem quod voluntas genuerit voluntatem; sapientia, sapientiam; ut posuit Concilium Tolerantum 15. propter quod reprehensum legitur a Benedicto Papa Sergii antecessore. Deinde quod Filius seipsum generet, quatenus erit idem substantialiter cum Patre. Ergo &c.

Respondeo distinguendo, si hæc diversa dicantur de divinis secundum eundem respectum, concedo quod multa sequantur absurda: secus, nego. Omnia in divinis sunt idem re, sed personæ relative distinguuntur formaliter ab invicem, virtualiter vero ab ipsa essentia, quæ distinctiones sufficienti, ad fundanda diversa prædicata. Igitur Verbum in sensu identico procedit a voluntate, in quantum voluntas divina est idem re cum intellectu, sed non in sensu formali, quia generatio formaliter sumpta est ab intellectu notiona-

li, id est, ab intellectu connotante paternitatem: Benedictus autem reprehendit Concilium Toletanum timens ne in sensu minus convenienti locutum fuisset, unde ait, Verbum cum voluntate de mente procedit, non tamen mens de Verbo aut voluntate, Petavius lib. 6. de Trinit. cap. 10. n. 7. dicit Toletanum benigne posse explicari, nempe in sensu identico.

Ceterum verum est quod Verbum sit sapientia de sapientia, lumen de lumine, essentia de essentia, ut loquuntur Ignatius Martyr epist. 3. Hilarius lib. de Synod. & lib. 9. de Trinit. Athanasius lib. de Synod. ad anathematismum 4. nam sapientia & lumen active sunt in Patre, & in Filio ut in termino, in quo utique est essentia Patris, unde sensus est, Pater qui est sapientia & verum lumen, generat Filium qui est sapientia & lumen mundi.

Perfistunt: quod generatum est, patitur defectum, quia est mutabile, quippe quod transiret de non esse ad esse: sed Verbum generatur. Ergo patitur defectum, adeoque non est verus Dei Filius.

Respondet distinguendo, generatum creatum patitur defectum, concedo: increatum, nego: Ita divus Thomas lib. 4. contra gentes cap. 14. his verbis: Intellectus autem divinus nunquam est in potentia, sed solum in actu... Generatio igitur Verbi ipsius, non est secundum exitum de potentia in actum, sed sicut oritur ex actu actus, ut splendor ex luce, & ratio intellecta ex intellectu in actu: unde etiam apparet quod generatio non prohibet Dei Filium esse verum Deum, aut ipsum esse aeternum, quin magis necesse est ipsum esse coeternum Deo, cuius est Verbum, quia intellectus in actu nunquam est sine Verbo.

Replicant: Ille non est vere Dei Filius qui non accipit a Patre naturam: Atqui Verbum non accipit a Patre naturam: Ergo &c. Probatur minor. Si accipit, vel eandem specie accipit, vel eandem numero: non quidem eandem specie, alias essent plures Dii: non eandem numero, alias divideretur natura Patris, quod est impossibile, si vero totam recipit, iam amplius non remanet in Patre natura divina: neque etiam dici potest quod recipiat pereffluentiam, & natura divina à Patre per exuberantiam effluat in Filium, sicut fons effluit in rivum, & fons non evacuat: quia sicut natura Dei dividi non potest, ita nec augeri.

Boncat Theol. Tom. II.

Fili.

Respondet D. Thomas ibidem ad hoc argumentum his verbis: "Ex hoc autem quod divina generatio non est materialis, manifestum est quod non oportet in Filio Dei esse aliud recipiens, & aliud naturam receptam. Hoc enim in materialibus generationibus accidere necesse est, in quantum materia generati recipit formam generantis: In generatione autem intelligibili non sic est: non enim sic verbum exoritur quod pars ejus intelligatur ut recipiens, & pars ejus ab intellectu effluat, sed totaliter Verbum ab intellectu originem habet, sicut & in nobis totaliter unum Verbum ex alio oritur, ut conclusio ex principiis, ubi autem totaliter aliquid ex alio oritur, non est assignare recipiens & receptum, sed totum quod exoritur ab eo est, a quo oritur. Igitur ex D. Thoma Verbum habet eandem specie & numero cum Patre naturam: eandem quidem specie, quia procedit in similitudinem nature, eandem vero numero, quia natura quantitate non dividitur a Patre, sicut homo purus dividitur a Patre suo.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Verbum est vere Filius Dei.

PRIMO: Scriptura sacra non in uno loco hanc prædicat veritatem: modo enim Verbum vocat Filium Dei, modo ejusdem Dei unigenitum: modo etiam Patris imaginem & ejusdem substantiæ figuram.

Secundo: Patres utriusque Ecclesiæ eandem probant contra Arianos veritatem, ut Athanasius, Basilus, Cyrillus Alexandrinus, Hilarius, & alii.

Tertio: Ille est vere Filius Dei, qui ex Deo vere nascitur & generatur: Atqui tale est Verbum: sic enim intonat Propheta Regius de eo, ante incisum ego genui te, Psal. 14.

Synopsis objectionum & responsionum.

PRIMO: Tamen si Deus dicitur creaturam Pater, non tamen rigorose & ad juris apices sicut Verbi.

Secundo: in casum Ariani contendunt id quod nascitur, esse creatum: sufficit enim ad nativitatem veram, ut Verbum æternum sit Patre posterius posterioritate originis in instanti in quo: hoc quoque sufficit,

sic, ut Pater sit in generationis actu, & exercitio respectu Verbi quod ab eo emanat.

Tertio : Ex conclusione nulla sequuntur contradictoria : licet enim sapientia v. g. sit idem re cum Patre, non tamen dicitur generare sapientiam, sed soli Patri hæc prærogativa tribuitur, solus enim est persona a Filio relative distincta ; ad personam autem primam notionaliter sumptam solum generare pertinet.

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum Verbum sit Filius Dei, per omnia Patri æterno æqualis.

ARIANI qui Verbum creaturam putant, etiam Filium Patre minorem asserunt. Hanc hæresim saltem ex parte renovavit minister Jurii anno circiter 1689. in sexta, septima, & octava sui speculi Epistola, in quibus Verbum in triplici statu considerat, nempe in æternitate, quia, inquit, Deus ab æterno intelligit. 2. In creatione in qua prolatum fuit. 3. In utero Beatæ Virginis in quo naturam assumpsit humanam. In primo statu dicit Verbum esse imperfectum & veluti tantum inchoatum, sicut germen, quod est arbor solummodo inchoata. In secundo perfectum prædicat & completum, quia, inquit, dum prolatum est in creatione totum quod est Verbi habuit : in tertio, novam adhuc induisse perfectionem commemorat ; & sic æternitatem Verbi ipsiusque immutabilitatem impugnat, dicendo Verbum & in perfectionibus, & in operationibus esse Filium Patri divino inæqualem. Bossuetius Illustrissimus Meldenius Episcopus istum confutavit Hæresiarum in opere percelebri ejus titulus est antiquitas dilucidata circa entis divini immutabilitatem, & trium personarum æqualitatem. Anno 1691. edit. Paris. & quia Jurii pestiferæ suæ hæreticos semina reliquit in multis, ideo Verbi cum Patre æqualitatem toto mentis affectu contra impugnantes defendere juvat, ne zizania crescant in agro Domini ad animarum perniciem, unde sit

CONCLUSIO.

Dicimus contra Arianos & Jurium Verbum esse Filium Dei non solum in natura, verum etiam in perfectionibus & operationibus Patri divino æqualem.

Hæc Conclusio sequitur ex dictis, quia ostensum est Verbum esse Deum, & Filium Patri consubstantiali : Igitur & Filius Patri coequalis in omnibus, nam teste Tertulliano lib. contra Hermogenem cap. 7. divinitas gradum non suscipit, utpote unica. Probatur tamen multis momentis.

Primo, ex Scriptura sacra.

CHRISTUS Joan. 10. sic loquitur : *Ego & Pater unum sumus.* Rursus ibidem cap. 14. *Philippe qui videt me, videt & Patrem meum* : Certe si Verbum non esset in omnibus Patri æquale, neque foret unum cum illo, neque videndo Filium, videretur & Pater. Sed celebris est pro hoc momento locus ad Philipp. 2. v. 6. ubi Apostolus ait de Filio Dei. *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo.* Ecce æqualitas & quidem omnimoda ; Paulus enim probat hanc cum Deo æqualitatem, quia Filius incarnatus est in forma Dei, idest, quia habet formam seu naturam Dei, quæ ratio nihil concluderet, si Verbum non esset in omnibus Patri æquale.

Secundo, ex Conciliis & Symbolis.

ANTIOCHENSE Concilium primum anno 266. in professione fidei sic loquitur. *Qui Filium Dei non esse Deum prædicat, hunc alienum esse ab Ecclesiastica regula arbitramur, & omnes Ecclesie Catholice nobiscum consentiunt, de hoc enim scriptum est, Thronus tuus Deus, in sæculum sæculi.* Si Filius simpliciter est Deus, est quoque in omnibus Patri æqualis, unde Antiochenum 2. ann. 344. a Semarianis congregatum, in formula fidei vocat Filium Dei, per omnia Patri similem.

Nicænum primum in Symbolo dicit Verbum Patri consubstantiali, idest, æquale in omnibus Patri, ut explicat S. Athanasius in suo, postquam enim Filium dixit impensum, æternum sicut Patrem, subdit de eodem Filio incarnato, *æqualis Pa-*

Patri secundum divinitatem. Unde Toletanum XI. ait, de hoc momento rationem reddens, solius divinitatis est inæqualem Filium non habere. Ergo &c.

Tertio, ex Patribus utriusque Ecclesiæ.

S. IRENEUS passim affirmat Verbum esse Deum: lib. 4. adversus hæreses cap. 5. ait: "Qui enim super se habet alium, quem superiorem, & sub alterius potestate est, hic neque Deus, neque magnus Rex dici potest." Cum igitur constet Verbum esse Deum, constat utique ex principio Irenæi esse in omnibus Patri æquale.

Tertullianus lib. contra Hermogenem, cap. 4. sic loquitur: "Quis enim alius Dei sensus, quam æternitas? Quis alius æternitatis status, quam semper fuisse & futurum esse, ex prærogativa nullius initii, & nullius finis? Hoc si Dei est proprium, solius Dei erit, cuius est proprium." Tum cap. 8. irridet Paganos qui Deos agnoscunt alios minores, alios maiores, qui, inquit, divinitas gradum non suscipit, & sic ex æternitate Verbi insert ipsius in omnibus cum Patre æqualitatem.

Sanctus Basilus lib. 4. contra Eunomium pag. 286. ait: "Si omnia quæ habet Pater, Filii sunt: nihil autem eorum quæ per Filium facta sunt, Pater seorsum habet." Quibus verbis funditus subvertitur systema Jurii; quandoquidem Basilus vult quod Verbum ab æternitate sit omne quod exigit esse, & in omnibus Patri simile, alioquin ipsius imperfectio tribueretur ignorantie & impotentie Patris, quod absit dicere immo & cogitare.

Gregorius Nyssenus l. 7. contra Eunomium pag. 107. Idem dicit de Verbo his terminis: "At in simplici & omnipotenti natura simul omnia, & eodem momento intelliguntur." Rursus lib. 6. contra eundem pag. 190. "Si extremæ stoliditatis est hunc equum, illum hominem dicere, si ambo vere sint homines: ejusdem plane stupiditatis est, cum tam Pater Deus, quam Filius, Deus esse credatur, hunc creatum, illum increatum affirmare."

Hilarius explicans illa verba Joan. 5. *Pater meus usque modo operatur, & ego operor.* Propterea ergo magis quærebant eum Judæi interficere. Lib. 7. de Trinit. dicit: "Quis porro dubitabit, quin in differen-

tem naturam nativitas consequatur? Hinc enim est sola illa, quæ vere possit esse æqualitas, quia nature æqualitatem sola possit præstare nativitas. Æqualitas vero nunquam ibi esse creditur, ubi unio est: nec tamen illic reperietur, ut differat: scilicet inter Filium & Patrem divinum." *Prosequitur*: "Ita similitudinis æqualitas nec solitudinem habet, nec diversitatem: quia omnis æqualitas nec diversa, nec sola sit."

Rursus lib. 1. ad Constantium: "Non est, inquit, æqualitas Dei in forma Dei esse, si non æqualitas hominis est, esse in forma servi. Quod si in forma servi homo Christus est, quid aliud in forma Dei, quam Christus Deus est?"

Fulgentius responsione contra Arianos expandens eundem locum dicit illa verba Joannis: *Sed & Patrem suum dicebat Deus, æqualem se faciens Deo*: Non ex Judæorum malevolentia, sed ex Apostolica auctoritate proficisci: Ita censet & Victor Uticensis in professione fidei ad Himericum & Maxentium dialog. 11. immo ex toto cap. 5. Joannis probatur æqualitas Filii cum Patre.

Patrum auctoritatem juvat Augustini testimonio claudere qui sic habet lib. 3. contra Maximinum cap. 14. "Nihil Patre minus habet ille, qui dicit, omnia quæ habet Pater, mea sunt, æqualis est igitur." Ergo ex Patribus Verbum esse in omnibus Patri æquale constat.

Quarto, ex proprietatibus divinis quæ Verbo conveniunt.

PRIMA, est existendi necessitas, æstet, independentia, quæ Verbo conveniunt, apparens enim Moyse in rubo dixit Exod. 3. *Ego sum Deus Patris tui, Deus Abraham*, & cap. 3. ibid. *Ego sum qui sum*. Item apud Joannem 8. *Principium qui & loquor vobis*. Tum in Apocalypsi 1. *Ego sum alpha & omega*.

Secunda, immutabilitas: juxta illud Malac. 3. *Ego Dominus & non mutor*.

Tertia, immensitas Deut. 4. ad Moysen sic loquitur Filius Dei. Scitote ergo homines, & cogitate in corde tuo quod Dominus ipse sit Deus in celo sursum, & in terra deorsum. Et illud Joan. 3. *Nemo ascendit in celum, nisi qui descendit de celo*: Filius hominis, qui est in celo. Nota quod est ipse Dei Filius qui loquitur Patriarchis & Prophetis, ut docet Concilium Antiochenum.

primum contra Photinum adunatum: Ergo &c.

Quarta, æternitas. Deuter. 31. & 1. ad Tim. 6. *Qui solus habet immortalitatem, & lucem inhaerit inaccessibilem: Quæ verba teste Augustino Tract. 25. in Joan. designant veram æternitatem.*

Quinta, plenitudo scientiæ. Juxta illud ad Coloss. 2. *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi.* Et illud Joan. 17. *Hæc est autem vita æterna: ut cognoscant te, solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum.* Et illud Apoc. 2. *Ego sum servus tuus renes & corda.*

Sexta, omnipotentia, sic enim legitur Gen. 17. *Ego Deus omnipotens.* Et Psal. 23. *Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis & potens, Dominus fortis in prælio.*

Septima, suprema majestas, juxta illud Hebr. 1. *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adoret cum omnes Angeli Dei.* Sed ex his patet veram esse in omnibus Patri & Filii æqualitatem, quandoquidem, ut sic est cum Patre nostra beatitudo, scriptum est enim Joan. 17. *Hæc est autem vita æterna: ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum.*

Quinto, ex divinis operationibus quæ Verbo divino conveniunt.

PROPRIA actio cujuslibet entis sequitur ipsius naturam & perfectiones: Atqui operationes divinx consequentes ipsam Dei essentiam & perfectiones conveniunt Verbo. Igitur est per omnia cœquale Patri. Probatur minor ab enumeratione.

Prima operatio divina, est omnia producere ut causa universalis & principalis; hæc autem convenit Verbo juxta illud Joan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt.* Et ad Coloss. 1. *In ipso condita sunt universa, in calis & in terra.*

Secunda, creare, nulla enim creatura propter distantiam infinitam quæ est inter ens & nihil, potest hanc habere operationem, sed convenit Verbo creare, ut habetur Coloss. 1. *Sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt.*

Tertia, continere & conservare: Quarta vero purgare a peccatis. Divus Thomas 4. contra gentes cap. 7. num. 16. explinat istas operationes, ut Verbo convenientes, his verbis: "Cum propria actio, cujuslibet rei sequatur naturam ipsius,

„nulli competit propria actio cujuslibet rei, cui non competit illius rei natura . . . . Proprie autem actiones Dei conveniunt Filio, sicut creare . . . Continere & conservare omnia in esse, & peccata purgare, quod est proprium ipsius Dei . . . Dicitur autem de Filio ad Coloss. 1. Quod omnia in ipso constant, & ad Hebr. 1. dicitur quod portat omnia Verbo virtutis suæ purgationem peccatorum faciens, sed quia posset Ariannus dicere quod hoc Filius facit non tantum quam principale agens, sed sicut instrumentum principalis agentis quod per propriam virtutem non agit, sed solum per virtutem principalis agentis, hanc positionem Dominus excludit Joan. 5. dicens, quæcumque ille fecerit, hæc & Filius similiter facit, sicut igitur Pater per se operatur & propria virtute, ita & Filius."

Ultima, est dare gratiam & gloriam, quod utique Verbo ascribitur, juxta illud Psal. 87. *Gratiam & gloriam dabit Dominus.* Et Act. 15. *Per gratiam Domini Jesu Christi credimus salvari.* Item Rom. 1. *Gratia vobis & pax a Deo Patre nostro & Domino Jesu Christo.* Pro gloria vero Christus Joan. 10. dicit, *Ego veni ut vitam habeant & abundantius habeant.* Ibid. 6. *Ego sum panis vivus qui de celo descendi, si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.* D. Thomas ibidem num. 17. hæc mira explicat de Verbo incarnato.

Sexto, ex cultu quo Filius simul cum Patre & Spiritu sancto semper celebratus est.

PRIMO: Hoc constat ex adoratione Gen. 18. legitur, *apparuit ei Dominus, scilicet Abraham, in convallibus Mambræ . . . Et adoravit in terram.* cap. 50. & 35. Jacob erigit altare Domino verbo quod illi apparuerat, ut divinum illi exhiberet cultum. Item Psal. 71. *Et adorabunt cum omnes reges terre omnes gentes servient ei.* Rursus Matth. 2. *Magi, & intrantes domum invenerunt puerum cum Maria matre ejus, & procidentem adoraverunt eum.* Et adhuc Joan. 5. *Omne judicium dedit Filio, nimirum Pater, ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem.* Demum Philipp. 2. *Ut in nomine Jesu omne genua flectatur cœlestium, terrestrium & inferorum.*

Secundo: ex Virtutibus Theologicis & ex fide quidem quam debemus habere in Ver-

Verbum incarnatum, juxta illud Joan. 14. *Creditis in Deum, & in me credite* Hebr. 12. *Aspicientes in autorem fidei & consummatorem Jesum*. Item ex spe in ipsum juxta illud Psalm. 90. *Quoniam tu es Domine spes mea*, Et illud 1. ad Tim. 1. *Paulus Apostolus Jesu Christi secundum imperium Dei Salvatoris nostri & Jesu Christi spei nostræ*. Item ex caritate in eundem, juxta illud Moysis ad populum, Deut. 6. *Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & illud Joan. 14. Qui autem diligit me, diligitur a Patre meo, & illud Pauli 1. Cor. 16. Si quis non amat Dominum nostrum J. C. sit anathema*.

Tertio: ex invocatione Filii Dei habetur enim Joel. 2. *Omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit*. Tum Rom. 10. *Si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris*.

Quarto: etiam ex traditione claret cultum divinum fuisse semper Verbo incarnato exhibitum. Socii B. Ignatii martyris sic terminant historiam ipsius Martyris ut habetur Aët. Marr. Sinc. edit. Paris. 1689. paginæ 14. *"Glorificantes in ipsius venerabili & sancta memoria Dominum nostrum Jesum Christum per quem & cum quo Patri gloria & potentia cum Spiritu sancto in sancta Ecclesia in secula sæculorum"*.

Sanctus Polycarpus apud Eusebium lib. 4. cap. 19. dicebat Tyranno: *"Numquam Christum derelinquere possumus, qui mortuus est pro totius mundi salute, adoramus ut Filium Dei"*.

Clement Alex. admonit. ad Gentes lib. 1. pag. 66. adhortatur fideles ut colant Christum tamquam Deum viventem, & eum adorent. Tertullianus lib. contra Praxeam c. 13. dicit Christianos adorare Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum in unitate naturæ. Idem dicit Justinus Apolog. 2. & Athenagoras legat. pro Christianis pag. 2. Tum Arnobius, Rhetor percelebris lib. 1. contra gentes. Pag. 24. asserit Christianos colere Verbum incarnatum ut Deum. *"Cum vero, inquit, Deus sit re certa & sine ulla dubitatione ambiguus infatuos arbitramini nos esse quam maxime illum a nobis coli... Ergo ne inquiet aliquis fuerit iratus & periculis, Deus ille est Christus Deus, respondebimus, & interiorum potestatum Deus"*.

Nedum privatim sed & publice in offi-

cio divino Verbum ab initio cultu divino donatum est. Enimvero lib. 8. constit. Apostol. cap. 21. qui etiam latente Sandio Eneclæ. Hist. Eccles. pag. 67. qui Concilio Nicæno antiquior est, habetur quod fideles convenirent ut Christum venerarentur cum Patre & Spiritu sancto. Ita quoque refert Socrates lib. 2. cap. 81. Sozomenus lib. 8. cap. 8. asseruntque hunc usum obtinuisse ante Nicænum Concilium, quod etiam patet ex hymnis quos Christiani decantabant in honorem Verbi incarnati ut Dei: Sic refert Eusebius lib. 5. cap. 28.

Denique Plinius Junior epist. 97. apud Eusebium lib. 3. Hist. cap. 33. hæc Trajano Imperatori refert de Christianis: *"Affirmabant autem, inquit, fuisse summam, vel culpæ suæ, vel erroris, quod essent soliti statim die ante lucem convenire, carmenque Christo quasi Deo dicere secum invicem"*.

Ex his omnibus hoc conficitur argumentum. Ille Filius est per omnia Patri æqualis qui eandem habet cum Patre & proprietates, easdem virtutes & operationes qui colitur tamquam consummator fidei, & omnium hominum spes: Atqui ex supra dictis liquet Verbum his omnibus donari perfectionibus, & sic coli. Quod patet iterum ex Ecclesiæ orationibus, quæ sic semper terminantur. *Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui tecum vivit & regnat in secula sæculorum*. Ergo est per omnia Patri æterno æqualis: Igitur Verbum est Patri & per omnia æquale.

Septimo, denique evertendo systema Jurii

Si Verbum sit solum ab æterno inchoatum & incompletum, ita ut ultimam receperit in creatione efficaciam & in incarnatione perfectionem, jam est quid in se imperfectum, quod est contra Scripturam; suscepit magis & minus quod est contra divinitatis naturam, quæ, teste Tertulliano, non suscipit gradum; aliquid in decorum advenit Deo, quia ex Basilio erit, aut ignorantia vitium, si Pater non cognoscit ab æterno & intelligit Verbum, aut impotentia, si non generet perfectum: vel bonitatis defectus, inquit Gregorius Nyssenus, si potens ab æterno se totaliter & perfecte diffundere, & non se diffundat, maxime vero quia competit tantum creaturis propter limitationem & virtutis inter-

inertiam gradatim suos foetus producere .
Ergo &c.

Confirmatur : Ex D. Thoma hic 1. p. qu. 27. art. 2. Rursus 4. contra gentes cap. 9. & 14. objectum intellectum & intellectio sunt ipsa essentia divina, nullum quippe est accidens in Deo : Verbum habet esse perfectum eo ipso quo intus intelligitur , unde operatio transiens ad extra nihil ponit in Verbo , sed est effectus Verbi , quod etiam apparet quando ideam de domo formamus , supponitur enim exemplar , & Verbum perfectum atequam fiat domus ; quandoquidem prolatio ideæ non dat esse Verbo , sed domui , sic creatio mundi non dat esse completum verbo Dei , sed habet esse ab ipso . Denique Filius Dei , æternus atque immutabilis est : Igitur concludendum cum Gregorio Nysseno summæ stoliditatis esse Verbum negare in omnibus Patri æquale , cum habeat eandem cum Patre naturam , eandem perfectiones , eandem & operationes .

Ceterum, posito Jurii systemate , sequitur tres esse Verbi nativitates , unam equidem in æternitate incompletam , alteram in creatione , eamque completam , tertiam in incarnatione & perfectissimam , quod est contra Prophetas & Evangelistas , qui duas solum prædicant Verbi nativitates , unam scilicet æternam quæ convenit illi ut Deus est , juxta illud Mich. 5. *Egressus ejus ab initio a diebus æternitatis* . Secundam vero temporalem quando incarnatum est , ut habetur Joan. 1. *Verbum caro factum est* . Ergo &c.

Respondetur objectionibus Arianorum .

OBJICIUNT Joan. 14. Christus dicit , *Pater major me est* : Igitur non est Patri æqualis .

Respondeo distinguendo : Pater major me est secundum humanitatem , concedo ; secundum divinitatem , nego . Ita Athanasius in Symbolo .

Instant . S. Alexander Patriarcha Alexandrinus epil. ad Alexandrum CP. Episcopum , Concilium Sardicense in epil. Synodica , Athanasius orat. 2. contra Arianos , & alii multi antiqui Patres asserunt Patrem esse Filio majorem etiam secundum divinitatem . Ergo &c.

Respondeo distinguendo : Pater est major Filio etiam secundum divinitatem majoritate originis , concedo : majoritate naturæ seu essentiae , nego . Ita vel ipse S.

Alexander in epistola laudata apud Theodoretum lib. 1. hist. Eccles. c. 4. his verbis : " Hinc conversionis ac mutationis experimentem , perinde ac Patrem nullius egentem , & perfectum Filium , Patrique similem esse dicimus , hoc solo inferiori rem Patre , quod ingenuus non est . " Sic & Patres Sardicenses docent in eadem epistola . " Nemo negat , *inquiunt* , Patrem Filio majorem esse , non ob aliam Hypostasim , intellige substantiam , nec ob aliam indifferentiam , sed quia nomen Patris , ipsum majus est nomine Filii . " Ita quoque Athanas. ibid. pag. 180. v. edit. " Pater , *ait* , major est , non quidem magnitudine aut ætate , sed quia ex illo ortum habebat . " Ita demum Basiliius l. 1. contra Eunomium , Hilarius lib. 9. de Trinit. & alii Patres .

Instant : Pater est major Filio ut causa , juxta illud Damasceni lib. 2. de fide Orthodoxa cap. 6. " Pater naturaliter est causa Filii . " Igitur & major per dependentiam in Filio .

Respondeo distinguendo : est causa improprie dicta , ut dicit tantum esse principium , concedo : secus , nego . Hoc patet ex Verbis immediate antecedentibus : " Quod si dicimus patri esse principium Filii , eoque majorem , non priorem illum esse Filio significamus tempore , aut natura , nam per ipsum fecit sæcula , aut alio quopiam modo ; præterquam ratione causæ , nimirum quia Filius a patre genitus est , non pater a Filio : & quia pater naturaliter est causa Filii . "

Solvuntur objectiones Jurii .

OBJICIT passim in suis epistolis : Patres usque ad Concilium primum Nicænum obscure locuti sunt de Verbo , ex quo concludit eos illud non credidisse patri æquale .

Respondeo distinguendo : Patres aliquando & in aliquibus operibus locuti sunt obscure de Verbo , concedo . In omnibus operibus , nego . Quatuor distinguuntur Patrum operum genera , nempe homiliæ , Catecheses , Apologiæ , & opera polemica seu controversiarum . Homilias pronuntiabant ut plurimum etiam coram infidelibus , unde ne isti aut irriderent , aut blasphemarent mysteria sibi incognita , obscure explicabant Trinitatem ; quandoque etiam in Catechesibus , maxime quando aderant Catechumeni , ne propter suam

in

in fide tenuitatem, scandalum inde sumerent, sed clare & aperte coram initiatis, & his qui parati erant & accincti ad suscipiendum Baptisma; sed semper in Apologiis in quibus rationem fidei reddere tenebantur, ut patet in locis supra citatis; sed semper in controversiis, ut Iustinus lib. adversus Tryphonem cui demonstrat Christum esse Dei Filium a faculis promissum, Tertull. lib. de orat. Dominica c. 2. ubi dicit in ea fieri mentionem Filii, quia dum nominatur pater, intelligitur Filius. Porro hanc propter rationem explicatio orationis Dominice non fiebat coram Catechumenis & Infidelibus. Istam Ecclesie disciplinam floruisse utque ad Nicænum colligitur ex lib. 3. recognit. qui licet incerti auctoris, apparuit tamen secundo sæculo, quandoquidem Origenes qui initio tertii vivebant tr. 35. in Joan. cap. 26. illum erat, colligitur utique ex Socrate, lib. 1. c. 22. immo Ambrosius lib. 6. in in Lucam sub finem prohibet publicare Trinitatem Catechumenis nisi parati sint suscipere Baptismum. Multo plura dicit Abbas de Cordemoy Doctor Sorbonicus circa istud momentum tract. adversus Socinianos cap. 3.

Instat: Minutius Felix Jurisconsultus percelebris in suo dialogo quem ad defendendam religionem composuit, quemque Octavianum nominavit, imperante Antonio filio primogenito Severi, nihil dicit de Verbo, item nec Dionysius Alexand. in epistola ad Euphranorem: Igitur etiam in operibus Apologeticis patres, aut obscure, aut nullo modo locuti sunt de Verbo.

Respondeo duos non instituisse fidei regulam, sufficitque quod alii patres in Apologiis & in operibus polemicis clare explicaverint Filii divinitatem, ejusque cum patre æqualitatem.

Ad Minutium, dico dialogum laudatum habuisse Romæ cum duobus amicis quibus noluit revelare omnia mysteria, vel quia erant adhuc infideles, vel saltem adhuc in fide imbecilles. Addit Abbas Cordemoy ibidem Minutium demandatam non habuisse religionem defendendi provinciam, præsertim vero cum non locutus sit personis publicis, sicut Iustinus qui Apologiam ipse Antonino obtulit: sicut & Tertullianus qui suam direxit ad provinciarum Præfectos, sicut etiam Athenagoras qui pro isto negotio a Christianis deputatus est, unde suam Apologiam, legationem pro Christianis nominavit.

Ad Dionysium distinguo: Et reprehensus fuit in epistola laudata propter suum de Verbi divinitatem silentium, concedo: secus, nego. Cum enim Sabellianos infestaretur, quorum hæresis grassabatur in Provincia Pentapoleos, accusatus est apud Dionysium Papam de crimine hæresis; tunc Papa convocato Romæ Concilio; citari curavit Dionysium, qui comparens de sua fide erga Verbum hanc reddidit rationem, dicendo populum intellexisse patrem non posse a Filio separari, & cum in epistola laudata sermonem haberet de Patre, sufficienter se indicasse Filium asserit. Non desunt alia ejusdem auctoris pro fide consubstant. & æqualitate Verbi cum Patre testimonia. Et vero falso apud Dionysium Papam de errore circa Verbi consubstantialitatem accusatus se purgavit: sic loquitur in sua Apologetica ad summum Pontificem epistola de Verbo: "Et existente igitur æterno Patre; existit & æternus Filius, lumen de lumine."

Instat: Patres quandoque vocant Filium Patris ministrum, nec semel asserunt Patrem præcepisse Filio. Athenagoras, in apologia pro legat. dicit sermonem Patris initio habuisse mundi materiam quasi currum quem regere debebat, & cum omnia tunc essent confusa, postea gradum fecisse ad naturam, ut ipsi actus & forma esset, ita ut antea Verbum quasi sopitum decumberet super materiam. Sic censet Juris epist. 6. pag. 130. ex quo loco infert Verbum crevisse, quum mundum creavit, immo & factum dum fuit prolatum. Hoc ipsum confirmare putat dum Verbum juxta Athenagoram vocat Spiritum.

Respondeo distinguendo: & Patres usi sunt similitudinibus ad mysteria explicanda, concedo. Et usi sunt ex eo quod non crederent Verbi divini cum Patre æqualitatem, nego. Sic respondet illustrissimus Bossuetius Meldensium Episcopus in commonitorio contra Jurium, quando enim Patres, inquit, loquebantur Infidelibus & Catechumenis, qui omnes nondum fide sufficienti pollebant, cogebantur indicare implicate Trinitatem per similitudines, hinc Verbum & Spiritum sanctum quandoque Patris ministros dicebant, ut Auditores intelligerent Patrem non esse solum, sed præter primam personam esse adhuc alias.

Ad Athenagoram, dico cum explicare ad captum nostrum creationem; Igitur ut habetur 1. Gen. omnia simul fuerant condita,

dita, postea fuit opus distinctionis, quando Verbum dixit: *Fiat lux*, & *facta est lux*: quia vero tunc dedit virtutem & aquis, & terræ ut producerent omne vivens secundum genus suum, quam virtutem antea non habebant, & *factum est ita*, inquit Scriptura, hinc Verbum eatenus dicitur causaliter actus & forma mundi, quatenus omnibus dedit vitam, non quod ipse sit forma informantis, & factum. Athenagoras dicit quidem illud a Patre productum, sed non creatum & factum, quæ omnia explicat per similitudinem aurigæ qui se accinxit ad currum ut moveat se versus aliquem; unde in hoc sensu Verbum dicitur approximasse ad materiam mundi, nihil quidem recipiendo, ut probat Tertullianus lib. 6. contra Heremogenem, sed cuncta distinguendo, & adorando.

Ad eundem Athenagoram respondeo Spiritum propheticum factum fuisse & productum vere, minime vero spiritum Verbi, unde Iurius fraudulentè applicat vocem *factum* ad Verbum, nam Athenagoras subdit: "Spiritus propheticus meo. concordat sermoni, quando me creavit Deus." Certum est autem prophetiæ spiritum esse Verbi divini emanationem creatam. Quod autem Athenagoras in hac legat. nihil contra Verbi æqualitatem dixerit, patet ex his verbis quibus concludit, pag. 10. "Quis igitur non miretur, nos qui Deum Patrem prædicamus, & Deum Filium, & Spiritum sanctum, ita ut & unionis eorum vim & ordinis distinctionem exponamus, impios & sine Deo homines vocari."

Replicat: Concilium Nicænum primum appellat Verbum *lumen de lumine*, & ante ipsum Tertullianus libro contra Praxeam c. 9. portionem de substantia Patris: ergo, inquit Iurius Verbum crevit in perfectionibus, quando mundus creatus est, adcoque non est Patri coæquale.

Respondeo distinguendo, Verbum est lumen de lumine perfectum, concedo: lumen inadæquatum, nego. Sicut igitur, inquit illustrissimus Bossuetius, fons dat totam aquam rivulo, sol totam lucem radio nihil retinendo nisi rationem principii, ita Verbum est Deus perfectus de Deo perfecto, & Pater nihil habet supra Filium nisi rationem inaccessibilem, & principii non de principio. Nusquam autem intellexit Concilium Nicænum Filium esse portionem quasi a Patre decissam, sed al-

lusionem ad Apostolum facit, qui 1. ad Hebræos dicit Verbum esse splendorem gloriæ Patris, ut probet esse Deum. Ita mentem Concilii explicat S. Petrus Alexandriæ Episcopus qui Concilio aderat; nam epistola ad Alexandrum CP. dicit nihil esse a Verbo minuendum, quippe quod sit naturæ immutabilis & perfectissimæ. Idem propugnat Athanasius orat. 2. contra Arianos, aïens, summam esse impietatem credere Verbum mutabile, cum sit sicut ipse Pater inalterabile. Denique Concilium Tolerauum undecimum totum explicat mysterium his vocibus: "Non enim eundem Filium Dei pro eo quod de Patre genitus, defectæ naturæ portunculam nominamus, sed perfectum Patrem, perfectum Filium sine defectione, sine diminutione genuisse asserimus, quia solius divinitatis est inæqualem Filium non habere."

Ad Tertullianum distinguo: Vocat Verbum ille Doctor portionem adæquatam & totam de substantia Patris ut legenti patebit, concedo; portionem inadæquatam, nego.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Verbum est per omnia Patri coæquale.

PRIMO: Verbum dicitur ad Philipp. 2. Patri absque rapina simile.

Secundo: Sanctus Athanasius in suo Symbolo hanc adæquatam Verbi divini cum Patre similitudinem fuisse explicat cum ait: *Immensus Pater, immensus Filius... Omnipotens Pater, omnipotens Filius... Et iterum de Christo ait: Æqualis Patri secundum divinitatem.* Subscribit Concilium Antiochenum primum &c.

Tertio: Angustinus clarissime eandem propugnat veritatem his verbis lib. 3. contra Maximinum cap. 3. *Nihil Patre minus habet ille qui dicit omnia que habet Pater mea sunt. Æqualis est igitur.* Ratio tantæ veritatis multiplex est, namque & nomina, & operationes Dei tunc a Scriptura sacra, tum a Patribus de Verbo prædicantur.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM,

ET RESPONSIONUM.

PRIMO: Verum quidem est Filium Dei quandoque dici etiam in Scripturis sacris Pa-

Patre minorem, sed his & similibus terminis indicatur Filium Dei incarnatum tantum, & ut hominem esse Patre minorem, non vero secundum se, & in abstracto spectatum.

Secundo: Parum adjuvat Arianorum partes minister Jurius, cum ait Patres trium primorum sæculorum subobscurè de Verbi divinitate fuisse locutos, contrarium enim ex supradictis manifeste apparet; licet enim durioribus terminis pro hoc mo-

mento quandoque usi sint Patres, ut in hominibus ad populum, cui revelare mysteria non erat necesse, in cæteris operibus, maxime apologeticis clarissime Verbi divini cum Patre æqualitatem propugnarunt.

Tertio: Non negamus Verbum esse lumen de lumine: Sed intellige lumen adæquatum, & in simili cum Patre natura fundatum.

DISSERTATIO QUINTA

D E

PERSONA SPIRITUS SANCTI

EJUSQUE NATURA.

MACEDONIANI eadem dixerunt de Spiritu sancto blasphemantes, quæ Ariani de Verbo, nempe esse creaturam. Quidam referente divo Thoma 4. contra gentes cap. 18. asserunt non esse personam subsistentem, sed vel ipsam divinitatem patris & Filii, ut nonnulli Macedoniani dixisse perhibentur, vel etiam aliquam accidentalem perfectionem mentis a Deo nobis donatam, puta sapientiam, charitatem, vel aliquid eorum quæ participamus sicut quædam accidentia creata. Sociniani dicunt esse meram Dei energiam seu efficaciam: Sed contra omnes quod dicitur 1. Joan. 5. v. 7. *Tres sunt qui testimonium dant in celo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt.*

Dogma divinitatis Spiritus sancti quatuor Probatur argumentis.

1. Quia est persona per se subsistens.
2. Quia est persona consubstantialis patri & Filio.
3. Quia ita definit Concilium Constantinopolitanum primum.
4. Quia Florentinum de eodem ait, qui a patre Filioque procedit, addendo Symbolo Nicæno pro Spiritu sancto: *Qui cum Patre, & Filio simul adoratur & conglorificatur.*

Opus præteritum est ante omnia hic texere historiam hæresis adversus Spiritum sanctum.

Historia critica hæresis Macedonianæ.

Ortus.

MACEDONIUS variis superbæ stimulis auctus, suis molitionibus, patrocinante Constantio Ariano, invasit Sedem Constantinopolitanam, ejecto ab ea Paulo admo-

dum Catholico. Quinimmo Pauli fautores non modicis læcessivit incommodis: ac primum ab Ecclesiis exturbavit, tum vi, & violentia ad suam multos promovebat communionem: horrendum dictu, plurimi verberibus graviter cæsi, eo ipso auctore, perierunt. Quosdam fortunis, quosdam vero urbe privavit: quosdam etiam in fronte inussit, ut refert Sozomenus lib. 3. cap. 6.

Verum paulo post fuit pœnas & perfidiæ & malitiæ. Namque Semiarianis Verbum per omnia patri simile esse primum concedens, graves habuit in Concilio Seleuciæ cum Acacio, aliisque Arianis, videlicet Anomæis congressus: hinc factum est ut Acaciani apud Constantinum Imperatorem, illum tanquam seditiosum detulerint; quocirca eo in exilium pulso, in ejus suffragium est locum Eudoxius inter Anomæos celeberrimus: quia vero abyssus abyssum invocat, Macedonius ut suum in mundo celebraret nomen, novam condidit hæresim, asserens Spiritum sanctum esse & patris, & Filii creaturam, atque ministrum: hinc qui ipsi adhæserunt a Græcis Pneumatomachi dicti sunt, idest Spiritus sancti impugnatores. Hæc nefanda hæresis orta est anno Christi circiter 360. juxta Epiphanium hæresi 74. & Theodoretum lib. 2. hæres. lib. cap. 5.

Progressus.

POSTEA veluti cancer serpsit in mundum illa hæresis. Et vero magna populi multitudo, tum Constantinopoli, tum in Bithynia, Thracia, & Helleponto, tum etiam in aliis regionibus illi obediebat, ut scribit Sozomenus lib. 4. cap. 26. simulata quippe Macedonii devotio, ejusdem non indiderat oratio, indoles ad persuadendum apta multis in suis trahebant partes. Inter cæteros eminebat Marathonius qui cum quæstor publicus esset, militum præfectis inservientium multas collegit di-

vi-

vitias ; & ut primum militiam deseruit , ad pauperes cura & studio sublevandos totum se contulit : postea vero suasu Eustachii Sebastiani Episcopi monasticam amplexus est vitam , & conventum Monachorum Constantinopoli cegit . Hæresim demum partim studio , partim pecunia adeo auxit Marathionius , ut Macedoniani , teste Sozomeno , a multis Marathioniani vocarentur .

Interitus seu proscriptio.

Hæc hæresis proscripta primum in Synodo Alexandrina post reditum sancti Athanasii celebrata anno 362. deinde Illyrici anno Christi 367. ut constant ex epistola Synodica ad Orientales , in qua Patres profitentur : " Sanctam Trinitatem confubstantialem esse , & Deum Patrem cum Filio & Spiritu sancto sanctificari & glorificari : & Patrem in Filio existere , & Filium in Patre , una cum Spiritu sancto in omnem æternitatem . Paulo post , & in Synodo Romana sub Damaso . Patres enim in epistola ad Episcopos Illyrici apud Theodoretum lib. 2. Hist. cap. 22. asserunt : " Spiritum sanctum unam eandemque cum Patre & Filio substantiam habere . " Et iterum in alia Synodo Romana sub eodem Damaso . Macedoniani anathemate feriuntur his verbis : " Anathematizamus Macedonios qui de Arii stirpe venientes , non perdidit mutaverunt sed nomen , Maxime vero in Synodo Oecumena secunda sub Damaso anno 381. in Ephesina sub Cælestino anno 431. In Chalcedonensi sub S. Leone an. 451. In Lateranensi sub Innocentio II. anno 1139.

Contra Macedonianos scripsit sanctus Athanasius epistolam ad Serapionem . Didymus Alexandrinus duos libros de Spiritu sancto composuit . Basilii adversus Eunomium librum unum juris publici fecit . Ambrosius tres libros ad Gratianum Cæsarem de Spiritu sancto adversus impugnantes direxit .

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum Spiritus sanctus sit persona per se subsistens , & non purum Dei donum ?

CERTUM est Spiritum sanctum non esse meram Patris & Filii divinitatem , nec per ipsum illorum designari es-

sentiam , quia , inquit divus Thomas 4. contra gentes cap. 18. Spiritus sanctus procedit a Patre ut habetur Joan. 15. & ibidem 16. accepit a Filio , quod , inquit sanctus Doctor , non potest de divina essentia intelligi , cum essentia a Patre non procedat , nec a Filio accipiat . Tota igitur difficultas est an sit perfectio accidentalitatis vel substantialis ? Pro cujus resolutione sit

CONCLUSIO.

Spiritus sanctus non est nuda Dei efficacia & accidentis , sed persona per se subsistens .

Probatur multipliciter .

Primo , ex Scriptura sacra .

Ex veteri quidem Testamento Gen. 1. habetur : Spiritus Dei ferebatur super aquas . Ibidem cap. 7. Adduxit spiritum super terram , & imminuta sunt aquae . Et Job. 26. v. 3. Spiritus ejus ornavit celos . Sed qui fertur super aquas , qui illas imminuit , qui ornat celos est persona , non enim dicimus formam accidentalem hæc facere , quandoquidem actiones sunt suppositorum . Igitur Spiritus sanctus est persona per se subsistens .

Ex novo vero Testamento Matth. 3. legitur quod Spiritus sanctus sub columbæ specie descendit super Christum . Rursus Joan. 15. Cum venerit Paracletus quem mittam vobis a Patre spiritum veritatis , qui a Patre procedit , ille testimonium perhibebit de me . Rursus Matth. 28. Baptizantes eos in nomine Patris , & Filii , & Spiritus sancti : Sed descendere & loqui convenit solum personæ : Sed qui baptizatur in nomine Spiritus sancti , in nomine personæ baptizatur , cum æqualiter eodem modo Spiritus sanctus nominetur personæ , sicut nominantur Pater & Filius . Ergo &c.

Secundo , ex traditione Patrum .

S. ATHANASIUS agmen ducet . Epistolam ad Serapionem vet. edit. ait : " Res conditæ ex non existentibus extiterunt , cum habeat principium suæ essentiae . Ex Deo autem dicitur spiritus , nemo enim , inquit , novit quæ sunt hominis , nisi spiritus hominis qui est in illo : ita quæ sunt Dei , nemo novit , nisi spiritus , tus

„tus Dei. Nos autem non spiritum mundi accipimus, sed spiritum qui ex Deo est. Quæ igitur secundum ista verba, cognatio est Spiritui sancto cum creaturis: cum creaturæ aliquando non erant, Deus autem semper sit, ex quo Spiritus sanctus. „ Audis Spiritum Sanctum non esse mere Dei donum creatum & accedens, sed Deum de Deo.

Affipulatur Tertullianus lib. contra Praxeam c. 13. ibi astruit tres esse in Deo personas adversus istum Heterodoxum, adeoque Spiritum sanctum non puram Dei energiam esse, sed personam a Patre & Filio prorsus distinctam, sed Deum; qui autem cordatus dixerit Deum esse ejus donum: „ Duos, *inquit*, definimus Patrem, & Filium, & jam tres cum Spiritu sancto secundum rationem æconomice, quæ facit numerum. D. . . . Duos tamen Deos, & duos Dominos nunquam ex ore nostro proferimus: non quasi non & Pater Deus, & Filius Deus, & Spiritus sanctus Deus, & Deus unusquisque. „ *Accedit* Basilii lib. de Spiritu sancto cap. 9. „ Jam vero de Spiritu sancto, communis nostræ sententiæ ejusmodi sint expendamus. . . . Spiritus Dei dictus est, spiritus veritatis qui a Patre procedit; spiritus rectus, principalis, spiritus sanctus, quæ postrema propria est illius ac peculiaris appellatio. . . . Quapropter & Dominus, ut animus qui putat Deum in loco adorandum, doceat eum incomprehensibilem, & incorporeum esse. „ Dic, quæso, nunquid accidens dicitur Dominus, nunquid adoratur & incomprehensibile est? Cap. 12. pari prorsus modo loquitur de Spiritu sancto ut persona, pro Baptismo sanctificando, ac de Patre & Filio. Ergo &c.

S. *Gregorius Nazianzenus* non absimili modo de eodem sancto Spiritu loquitur orat. 17. „ Si Spiritus, *inquit*, adorandus non est, quomodo me Deum per Baptismum efficit. Si autem adorandus, an non colendus & venerandus? Si porro venerandus; An non Deus? Unum uni cohæret, ac vero aurea quædam & salutaris est hæc catena. „

Tum *Ambrosius* qui variis rationibus in libris de Spiritu sancto, probat Spiritum sanctum non esse accedens, sed personam divinam. Prima, quia omnis creata est mutabilis, nusquam vero Spiritus sanctus. Sic loquitur lib. 2. de Spiritu sancto c. 5. vet. edit. „ Omnis mutabilis creatura:

„ sed non mutabilis Spiritus sanctus. Neque enim aliquo vitio mutari potest, qui omnium abolet vitia, peccata condonat. „ Secunda ex eo quod habeat operationem, & gratiæ bona communia cum Patre & Filio: ibidem cap. 11. 12. & 23. „ Una gratia, una charitas, una communicatio est Patris & Filii & Spiritus sancti. . . . Una operatio est. „ Tertia, eaque luculentissima. Est idem nomen, eadem in omnibus majestas cap. 14. „ Unum nomen est Patris & Filii & Spiritus sancti. Scriptum est enim: Ite, baptizate gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. . . . Una divinitas, una majestas est, quia unum nomen. „ Quarta sanctus Doctor aperte dicit Spiritum sanctum non creaturam esse, sed creatorem lib. 2. cap. 2. 3. 4. & 5. 6. maxime 8. ubi sic loquitur: Spiritus sanctus qui creavit Dominicæ Incarnationis sacramentum, quod super omnes est creaturas, quomodo potest esse creatura? „ Denique lib. 3. cap. 1. ex descensu visibili Spiritus sancti super Christum sumit argumentum quo validissime probat ejus cum Patre & Filio consubstantialitatem, adeoque non esse meram Dei energiam, sed ipsum Deum. Loquens de specie columbæ, ait: „ Ut per speciem crederet, qui spiritum non videbat? „ Et per speciem declararet, unius honoris in imperio, unius operationis in mysterio, unius muneris in lavacro, cum Patre & Filio sibi esse consortium. „ Non omitenda ista ejusdem sancti Doctoris conclusio. Nam lib. 1. cap. 6. postquam probavit Spiritum sanctum esse personam divinam eo innixus 1. Joan. 5. octavo versiculo: *Tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, sanguis, & aqua*, ait: „ Quis igitur audeat dicere discreturne Deo Patre & Christo esse Spiritum sanctum, cum per ipsum ad imaginem & similitudinem Dei esse mereamur? „

S. *Cyrillus Alex.* lib. 14. Theol. c. 5. vet. edit. eodem Joannis versu probat Spiritum sanctum non esse meram Dei energiam, & moraliter tantummodo Deum, sed substantialiter: „ Adverte rursus, inquit, diligenter, quia hic etiam veritatis prædicator, Deum verum de Deo vero Spiritum sanctum naturaliter esse docet. „

Sanctus *Augustinus* idem eodem Joannis oraculo probat momentum lib. 3. adversus Maximinum Arianum c. 23. vet. edit.

„ Si

„ Si vero ea, quæ his significata sunt
 „ velimus inquirere, non absurde occur-
 „ rit ipsa Trinitas, quæ unus solus,
 „ verus summus Deus est, Pater, & Fi-
 „ lius, & Spiritus sanctus. ” Audis eod-
 „ dem modo sanctum Doctorem proclamare
 Spiritum sanctum personam, sicut Patrem
 & Filium : Ergo &c.

*Tertio, ex ulterioribus rationibus
 Theologicis.*

PRIMA sic deducitur. Qui est Pater
 luminum, qui dividit singulis gratias
 prout vult, qui diffundit charitatem in
 cordibus nostris, qui docet omnem veri-
 tatem, qui orat pro nobis gemitibus in-
 narrabilibus, est persona per se subsistens :
 Atqui hæc omnia facit Spiritus sanctus :
 Ergo &c. Probatur minor Jacob. 2. dicitur :
Pater luminum. Act. 1. habetur, *Acci-*
pietis virtutem Spiritus sancti in vos, & cri-
tis mihi testes in Jerusalem &c. 1. Cor. 12.
Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spi-
ritus. Rom. 5. *Charitas diffusa est in cor-*
di-bus nostris per Spiritum sanctum qui datus
est nobis.

Altera hæc est. Forma accidentalis non
 æquatur Deo : Sed Spiritus sanctus Deo
 æquatur, juxta illud 1. Joan. 5. 7. *Tres*
sunt qui testimonium dant in celo, Pater,
Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum
sunt. Ergo &c.

Tertia. Soli personæ per se subsistenti
 convenit principaliter agere, distribuere
 dona ad nutum, dare virtutem homini-
 bus remittendi peccata, & missionem ad
 gentes ut convertantur ad Deum. Sed
 hæc & similia munia sancto competunt
 Spiritui. Et probatur 1. Cor. 12. *Alit*
per Spiritum datur spiritus sapientiæ ... di-
stribuens singulis prout vult. Joan. 20. *Acci-*
pite Spiritum sanctum, quorum remisistis
peccata, remittuntur eis. Act. 20. *Segregate*
mibi Barnabam & Saulum in opus ad quod
assumpsi eos ... & ipsi quidem missi a Spiritu
sancto abierunt. Sanctus Thomas lib. 4.
 contra gentes c. 18. explicans ista verba
 ait : „ Oportet igitur quod Spiritus san-
 ctus sit subsistens persona. ”

Solvuntur objectiones.

OBJICIUNT Heterodoxi : Spiritus san-
 ctus 1. Cor. 2. vocatur spiritus Dei, sic
 enim scriptum est : *Nobis revelavit Deus*
per Spiritum sanctum ... quæ sunt Dei nemo
docuit Theol. Tom. II.

cognovit, nisi spiritus Dei. Sed si foret
 persona, vocaretur semper Spiritus san-
 ctus; non diceretur utique, nobis revela-
 vit Deus per Spiritum sanctum, nam 19
 per Spiritum sanctum significat donum &
 virtutem aliquam; sic Petrus dicitur
 sciens per Theologiam : Ergo Spiritus
 sanctus non est persona.

Respondeo distinguendo : Spiritus sanctus
 dicitur spiritus Dei, quia procedit a Deo
 Patre & Filio, concedo : quia est forma
 accidentalis, nego. Ita divus Thomas 4.
 contra gentes c. 18. ubi respondens ad ar-
 gumentum dicit : „ Sed quod idem sit
 „ Spiritus Dei & Spiritus sanctus mani-
 „ fesse ostenditur ex verbis Apostoli di-
 „ centis 1. ad Cor. 2. ubi cum præmi-
 „ sisset, nobis revelavit Deus per Spi-
 „ ritum sanctum ad hujus confirmationem
 „ inducit : Spiritus enim omnia scrutatur,
 „ etiam profunda Dei; & postea conclu-
 „ dit, ita & quæ sunt Dei, nemo novit
 „ nisi spiritus Dei, ex quo manifeste ap-
 „ paret quod idem sunt Spiritus sanctus
 „ & Spiritus Dei. ”

Insunt 4. Rez. 3. spiritus Dei dicitur
 duplex. 1. ad Thess. 5. dicitur extingui.
 Act. 2. dicitur effundi super Apostolos.
 Et Act. 8. dicitur donum Dei : Sed quod
 multiplicatur & dividitur, quod effunditur
 & distribuitur, est quid creatum :
 Iteur Spiritus sanctus est mera Dei ener-
 gia.

Respondeo distinguendo : & hæc omnia
 dicuntur de Spiritu sancto casualiter, ac
 ratione ejus donorum, concedo : formaliter
 & ratione sui, nego. Quia igitur est
 causa donorum, & diversimode illa distri-
 buit hominibus, ideo dicitur multiplex
 & dividi, sed non ratione sui, & hoc
 ipsum indicat Scriptura 1. Cor. 12. di-
 cens quod Spiritus dividat dona sua sin-
 gulis prout vult, unde subdit Apostolus :
idem autem Spiritus, & de facto induci-
 tur ut persona distribuens. Cæterum lo-
 ca obscura per clariora, ubi apparet tan-
 quam persona loquens, intelligi oportet.

Insunt. Spiritus sanctus dicitur imple-
 re animam, nam Act. 2. habetur quod
 impleverit Apostolos : Sed persona non
 intunditur in animam extraneam. Et pro-
 batur. Act. 5. habetur : *Anania cur im-*
plevis Satanæ cor tuum? Non sensus est
 quod Satan transfusus sit in animam Ana-
 niæ, sed quod eam malicia repleverit.
 Igitur a simili non dicendum est perso-
 nam

nam Spiritus sancti infundi in cordibus nostris, sed Deum per charitatem quæ ejus dicitur spiritus.

Respondeo concessa majore, distinguo minorem, persona creata non infunditur in animam alterius, concedo : quia cum sit limitata, est alteri naturæ incommunicabilis : persona increata & infinita, nego. Igitur Spiritus sanctus utpote Deus est præsens per se in anima iusti, & quidem specialiter eam implet, est etiam per dona. Unde nego paritatem. Ita D. Thomas ibidem cap. 18. nu. 3. ubi sic respondet ad argumentum : "Cum enim diabolus creatura sit, non implet aliquem participatione sui, neque potest mentem inhabitare sua participatione, vel per suam substantiam. Sed dicitur aliquos implere per effectum suæ malitiæ, unde & Paulus dicit ad quemdam Ad. 13. O plene omni dolo, & omni fallacia. Spiritus autem sanctus, cum Deus sit per suam substantiam mentem inhabitat, & sui participatione bonos facit, ipse est enim sua bonitas cum sit Deus; quod de nulla creatura verum esse potest, nec tamen per hoc removetur quin per effectum suæ virtutis Sanctorum impleat mentes. „ Addo quod licet Spiritus sanctus sit immediate præsens in animis iusti, non est tamen per unionem hypostaticam; non enim hypostatice unitur supplendo subsistentiam creatam, ut in humanitate sancta contingit.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Spiritus sanctus non est merum Dei donum.

PRIMO : Scriptura sacra eodem modo loquitur de Spiritu sancto sicut de aliis duabus personis, juxta illud Matthæi : *Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti* : Scriptum est quoque Spiritum sanctum in forma columbæ descendisse super Christum, quæ quidem omnia denotant Spiritum sanctum esse personam per se subsistentem.

Secundo : Qui ubi vult spirat, suasque dividit gratias singulis prout vult, non est merum Dei donum, sed ipsius doni auctor est : Atqui ex Scriptura talis est Spiritus sanctus : Ergo &c.

Tertio : Qui est Patri & Filio æqualis, est persona per se subsistens : Atqui talis est Spiritus sanctus, siquidem in ejus no-

mine sicut in nomine Patris & Filii baptizantur homines : Et hoc ipsum definit Concilium Constantinopolitanum his verbis : *Qui cum Patre & Filio simul adoratur, &c.*

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET SOLUTIONUM.

PRIMO : Spiritus sanctus quandoque dicitur spiritus Dei, sed non per æqualitatis cum cæteris personis exclusionem, verum potius ut a Patre & Filio procedere demonstraretur.

Secundo : Dicitur quoque in Scripturis Spiritum sanctum multiplicem esse, sed hoc intelligitur ratione gratiarum, quas ipse dividit singulis prout vult.

Tertio : Implicat quidem personam creatam, utpote limitatam sese in animam diffundere : Sed non personam infinitam, quæ est ubique præsens, generaliter quidem in toto mundo, specialiter vero in animabus iustorum.

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum Spiritus sanctus sit Patri & Filio consubstantialis.

CONCLUSIO.

Spiritus sanctus est Patri & Filio consubstantialis.

Probatur multis momentis.

Primo, ex Scriptura sacra.

Ex veteri Testamento multa habentur quibus hoc fidei dogma liquido probatur. Gen. 1. Deus ait : *Factamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram* : Quæ quidem verba tres personas Deo consubstantiales indicant ; dicit enim S. Irenæus l. 5. cap. 6. " Per manum Patris, id est, per Filium & Spiritum sanctum factum esse hominem secundum similitudinem Dei. „ Rursus Gen. 1. habetur : *Spiritus Dei ferebatur super aquas*. Quibus verbis Hieronymus, Basiliius, Theodoretus, non auram & ventum, sed personam divinitus intelligunt.

Psal. 32. *Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritum oris ejus omnis virtus eorum*. In quo

quo Basilii lib. de Spiritu sancto c. 16. tria dicit intelligi : Mandantem Dominum, creantem Verbum, & confirmandum Spiritum sanctum.

Itaque 6. Dixit Dominus exercituum, vade & dices populo huic, Dixit Dominus, scilicet, Audite audientes, & nolite intelligere, id est, Spiritus sanctus, ut interpretatur sanctus Paulus Doctor Act. 28. his verbis : Bene Spiritus sanctus locutus est per Isaiam Prophetam ad Patres nostros dicens, vade ad populum istum & dic ad eos, aure auditis, & non intelligitis. Itaque 33. Ipsi autem ad iracundiam provocaverunt, & affixerunt Spiritum ejus, hebraice, Spiritum sanctum ejus.

Denique Joel 2. habetur : Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Didymus lib. 2. de Spiritu sancto sic interpretatur verbum : Neque enim Deus, inquit, cum Angelum mittit aut aliam creaturam, effundam dicit de Angelo meo, aut Principatu, aut throno, in solis quippe his, quæ ab aliis participantur, hic sermo consentit.

Ex novo Testamento juxta B. Cyrilli Alexandrini interpretationem.

SANCTUS CYRILLUS lib. 14. Thesturi repetit Spiritus sancti divinitatem ex variis novi Testamenti auctoritatibus ad trutinam scholæ ordinatis, sed cum tanta claritate & soliditate hæc facit, ut Angelum e cælo demissum ad mysterium illud ineffabile explanandum facile crederes. Ejus ordinem sequi non injucundum erit.

Primo, ex Evangelio secundum Mattheum & Joannem.

SANCTUS MATTHEUS c. 12. ait Christum ejicere dæmonia in spiritu Dei : Ex quo inferi S. Cyrillus ibidem c. 6. Spiritum sanctum esse Deum, quandoquidem ad solum spectat Deum patrare miracula, & dominari inferis. Joannes vero cap. 1. ait Spiritum sanctum regenerare hominem, & dare potestatem Filios Dei fieri, similiter & omnem edocere veritatem, quod utique soli competit Deo. Nunc audiamus S. Cyrillum qui his duobus momentis absolvit exquisitas, quas affert pro divinitate Christi probationes, ait : " Si autem in Spiritu Dei ejicio dæmonia, ergo ad vos pervenit regnum Dei. Si

per operationes Spiritus sancti Filius Dei & Deus ipse dæmonia ejiciens glorificatur : Si creatura, ut isti ajunt, Spiritus sanctus est, erit potestas Dei, hoc est, Filii Dei in creatura : quæ major quam ipse Deus erit, aut certe æqualis, si quidem Deus & Dei Filius in ea glorificatur. Quare si hoc impium, vel cogitare solummodo est, non erit certe Spiritus sanctus creatura, in quo Deus Pater per Filium universa operatur atque glorificatur. Ad hæc, quotquot autem receperunt eum, Evangelista Joannes ait, dedit eos potestatem filios Dei fieri : qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt, Spiritus sanctus est qui per fidem Christi ad salutem nos regenerat, & hujus rei gratia Filii Dei efficimur. Quomodo igitur Spiritus sanctus non erit Deus, per quem nos dii per gratiam efficimur, ab ipso regenerati. Quod autem de Spiritu sancto fideles renascuntur, ipse Salvator testatur dicens ad Nicodemum : Spiritus ubi vult spirat, & vocem ejus audis, sed nescis unde veniat, & quo vadat : sic est, inquit, omnis qui natus est ex Spiritu.

Alio loco Dominus apud Joannem. Quando autem veniet Paracletus quem ego mittam vobis a Patre, Spiritus veritatis qui ex Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. A Deo Patre Spiritus sanctus procedit, quasi fructus aut odor essentiae ipsius. Est autem Deus Pater increatus : Quomodo igitur Spiritus sanctus, qui a Deo profunditur creatus erit ? Aut quomodo fideles suscepto Spiritu sancto, Dei templa efficiuntur ? Si ipse Spiritus sanctus, ut isti temere contendunt, Deus non est. "

Ex Epistola ad Romanos.

PROBAT S. Cyrillus lib. 14. Thest. Cant. 1. Spiritus Sancti divinitatem ex eo quod ejus virtute Christus mortis vincula confregit : Ad Romanos Paulus de Salvatore nostro, prædestinato, ait, Filio Dei in virtute, per Spiritum sanctificationis ex resurrectione de mortuis Jesu Christi Domini nostri. Sit ergo, quoniam ex mortuis Christus resurrexit, & vivificativa Spiritus sancti virtute vincula mortis solvit, ideoque Fi-

li 2 lius

„ non erit profecto creatura ille per quem
 „ divina hæc virtus ostenditur, hoc est
 „ Spiritus sanctus. Nam si creatura esset
 „ Spiritus sanctus, per quem resurrectio
 „ Christi facta est, videretur Filius Dei
 „ creaturæ auxilio indigere, & non pos-
 „ sit Spiritu sancto, tanquam sua usus
 „ virtute. „

Ex Epistola prima ad Corinthios.

EO loci Apostolus cap. 1. vocat Spiritum sanctum virtutem Dei, ex quo R. Cyrillus ibidem, cap. 2. concludit esse Deum his verbis: „ Non indigere prædicationem Evangelicam vi orationis & eloquentia Paulus docens, dicit ad Corinthios: & ego in infirmitate & timore tremoreque multo fui apud vos: & sermo meus & prædicatio mea non fuit in persuasione sapientiae humanæ, sed in demonstratione Spiritus, & virtutis, ut fides vestra non sit in sapientia hominum; sed in virtute Dei. Vide quomodo demonstrationem Spiritus, hoc est, operationem ipsius Spiritus sancti, virtutem ait esse Dei. Ex ipso enim & in ipso naturaliter Spiritus sanctus est, quo universa perficiuntur, quomodo ergo erit creatura, si Deus in ipso naturaliter, quantum nobis possibile est, & quasi in specie & ægignante cognoscitur. „

Ex Epistola secunda ad Corinthios c. 9.

EADDEM Spiritus sancti divinitas astruitur a S. Cyrillo ibidem c. 3. ex eo potissimum quod teste Apostolo sit vita per essentiam, quæ quidem dos non nisi Deo tribuitur: Resurrectionis mortuorum verissimum dogma introducens Paulus: ait: Quod nos qui sumus in tabernaculo hoc, ingemiscimus gravati, eo quod nolumus expoliari, sed supervesciri, ut absorbeat quod mortale est, a vita. Qui autem efficit nos in hoc ipsum, Deus est, qui dedit nobis arthram Spiritus. Arthram vitæ Spiritum sanctum appellat, quia vita naturaliter est Spiritus enim, inquit, vivificat. Nihil autem naturaliter vita est, nisi solus Deus. Pater enim vita est, & Verbum suum similiter: sicut enim Pater habet vitam in seipso, sic dedit & Filio vitam habere in seipso, & rursus. Sicut enim Pater quos vult vivi-

„ cat, sic & Filius quos vult vivificat.
 „ Si ergo cum Pater & Filius vivificat,
 „ Spiritus sanctus etiam vivificat, quomodo non erit consubstantialis Patri & Filio Spiritus sanctus, qui similiter vita essentialiter est? „

Ex Epistolis ad Galatas, & ad Ephesios.

NON levius est pro divinitate Spiritus sancti argumentum, quod eruitur ex Dei carattere quem in animabus imprimit Spiritus sanctus: Solus quippe Deus hanc suæ naturæ sigillationem elargitur. Hoc igitur innixus ratiocinio quod in Epistolis ad Galatas & ad Ephesios veluti in primigeniis fontibus haurit S. Cyrillus sic innotat ibidem ex cap. 4. ad Galat. „ Filio, li quos iterum parturio, quousque Christus formetur in vobis. Christus in nobis per solum Spiritum sanctum formatur, & lineamenta, ut ita dicam, sua per Spiritum sanctum in nobis imprimit, ad deitatisque pulchritudinem naturam nostram per Spiritum sanctum renovat. Deus ergo Spiritus sanctus est, sicut & ille qui formatur in nobis per ipsum. Non ergo ad extra productus Spiritus sanctus est, sed ipsius substantiæ Filii proprius. „

Rursus ibidem, ait: „ Idem Paulus de Salvatore nostro Jesu Christo verba faciens ad Ephes. 1. scribit: in quo & vos cum audieritis Verbum veritatis, Evangelium salutis vestræ, in quo etiam credentes signati estis Spiritu re-promissionis sancto, qui est arthra hereditatis nostræ, si Spiritu sancto, signati ad eum reformamur: Quomodo erit creatura Spiritus sanctus per quem essentiae divinæ caracter nobis inprimitur, quo suscepto, ipsius increatae naturæ signa in nobis imprimuntur? „

Ex Epistolis Sanctorum Jacobi, Petri & Joannis.

OMNIBUS numeris absolutas rationes ad divinitatem Spiritus sancti astruendam contra negantes pergit efforinare S. Cyrillus ibidem cap. 5. ubi ex D. Jacobo Patrem luminum illi appellante, ex D. Petro qui eundem munere largitorem nuncupat: Demum ex S. Joanne qui Christum venisse redempturum homines per aquam, sanguinem, maxime Spiritum sanctum testa-

statum, irrefragabilia pro hoc momento deducit argumenta.

Primum ex capite primo Epistolæ B. Jacobi procedit: "Nolite fratres mei dilecti errare, Jacobus, inquit, omne datum optimum, & omne donum perfectum delupus est, descendens ex Patre luminis. Adverte diligenter quod ex Patre luminis varia divinarum gratiarum dimittitur copia, quas omnes gratias Paulus per Spiritum sanctum dari asserit. Spiritus enim sanctus, ait, dividit eas unicuique sicut vult. Quomodo igitur Spiritus sanctus non erit Deus de Deo qui omnia operatur quæ Deo conveniunt, & dividit summa cum potestate sicut vult? Non est igitur creatura, sicut impie contendunt hæretici."

Alterum simile huic profert argumentum ex prima Petri c. 4. & pergit: "Unusquisque sicut accepit gratiam, in vos ipsos administrantes sicut boni administratores variæ gratiæ Dei. Adverte rursus hoc diligenter, qui cum Spiritus sanctus divinas gratias summa cum potestate sicut vult, singulis Sanctorum distribuatur: a Deo huiusmodi gratiarum variarum distributionem Petrus fieri asserit. Si ergo Petrus Spiritum sanctum esse Deum affirmat: Quomodo non erit impium simul & stultum creaturis ipsum connumerare, & sanctorum Apostolorum Doctrinæ atque prædicationi repugnare?"

Tertium ex epistola prima B. Joannis c. 1. deducit S. Cyrillus & ibidem sic loquitur: "Joannes in eadem Epistola ait: quis est qui vincit mundum, nisi qui credit, quia Jesus est Filius Dei? Hic venit per aquam & sanguinem, & Spiritum Jesus Christus: non in aqua solum, sed in spiritu & sanguine; & Spiritus est qui testimonium perhibet. Spiritus enim veritas est: quia tres sunt qui testimonium perhibent, Spiritus & aqua, & sanguis, & hi tres unum sunt. Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est. Adverte rursus diligenter, quia sic etiam veritatis prædicator, Deum verum de Deo vero Spiritum sanctum naturaliter esse docet. Nam cum dixisset Spiritus est qui testimonium perhibet, post pauca statim addidit, quod testimonium Dei majus est. Quomodo igitur creatura erit Spiritus sanctus qui non aliter quam Pater Deus ab Apostolis appellatur?"

Boucat Theol. Tom. II.

Secundo, probatur divinitas Spiritus sancti ex Conciliis & Symbolis.

CONCILIUM Constantinopolitanum primum ea solum de causa congregatum est, ut Macedonii errorem circa hoc momentum occluderet, hinc unanimi omnium Patrum consensu definitum est Spiritum sanctum esse Deum, Patri & Filio consubstantialem, ut legitur in epist. Synodica ad Episcopos Occidentales his verbis: "Ista fides, tum a nobis, tum a vobis, tum ab omnibus qui Verbum veræ fidei non pervertunt, approbari debet, quippe cum & antiquissima sit, & lavacro baptismatis consentanea, & nos doceat credere, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, æqualem dignitatem & coæternum regnum, in tribus perfectissimis hypostasis, sive in tribus perfectis personis." Post refutat Arianorum & Macedoniorum hæresim: "quæ quidem, inquit, essentiam, naturam sive divinitatem dilcinit, & Trinitati quæ increata & consubstantialis & coæterna est, naturam posterius genitam, aut creatam, aut quæ sit alterius essentia indicit &c." Concilium Romanum in epist. in Synodica S. Damiani anno 382. data ad Paulinum Anriochenum, & quæ refertur a Theodoro lib. 5. Hist. Ecclesiæ. cap. 11. sic confodit Pneumatomachos: "Anathematizamus Macedonios, qui de Arii stirpe venientes, non perditionem mutaverunt sed nomen... Si quis non dixerit semper Patrem, semper Filium, semper Spiritum sanctum fuisse & esse; Anathema sit."

Si quis non dixerit Spiritum sanctum de Patre esse vere, ac proprie sicut Filius de divina substantia, & Deum verum; Anathema sit.

Si quis non dixerit omnia posse Spiritum sanctum, omnia nosse & ubique esse, sicut Filium & Patrem; Anathema sit.

Si quis dixerit Spiritum sanctum factum esse, aut per Filium factum; Anathema sit.

Symbola concinunt Conciliis: Apostolicum dicit, *Credo in Spiritum sanctum*, Porro fides respicit divinitatem, loquitur autem de eadem fide quæ habetur de Patre & Filio & Spiritu sancto, quorum mentionem fecerat: Nicænum addit de

I i 3 isto,

isto, qui locutus est per prophetas, ex dictis autem patet Spiritum Deum locutum fuisse Apostolis. Constantinopolitanum addit Nicæno: "Dominum & vivificantem... qui cum Patre & Filio simul adoratur, & conglorificatur." Athanasius in suo dicit: "Deus Filius, Deus Spiritus sanctus." Rus. "Ergo &c.

Tertio, probatur ex traditione Patrum divinitas Spiritus sancti.

PRIMUS nobis occurrit Justinus Martyr Apolog. 2. ait: "Filium & Spiritum sanctum, una cum Patre colimus & adoramus."

Secundus est Athenagoras: in legat. pro Christianis: "Quis non miretur cum audit nos qui Deum Patrem prædicamus, & Deum Filium & Spiritum sanctum, Atheos vocari."

Tertius, Theophilus, Antiochenus qui lib. 2. ad Autochicum docet sanctissimam Trinitatem constare ex Patre, & Verbo, & Sapientia seu Spiritu sancto Patri coæternis.

Quartus, Irenæus lib. 4. cap. 14. his Spiritum sanctum distinguit a Patre & Filio ut personam. Et lib. 5. cap. 12. distinguit Spiritum sanctum ab afflatu quo Adam fructus est in animam viventem: "Afflatus, inquit, temporalis, Spiritus autem sempiternus."

Quintus, Clemens Alex. lib. 1. Pedagog. cap. 15. Spiritum sanctum Deum esse, cum Patre & Filio ubique docet.

Sextus, Dionysius Alex. in respons. ad prop. Pauli Samosatani dicit: "Non imputetur feretis, qui adversus benignum Spiritum sanctum blasphematus est: Spiritus autem est Deus."

Septimus, Tertullianus: lib. adversus Praxeam cap. 13. duos eam Deos, ait, & duos Dominos nunquam ex ore nostro proferimus: Non quasi, non & Pater Deus, & Filius Deus, & Spiritus sanctus Deus, & Deus unusquisque."

Octavus, Athanasius epist. ad Serap. p. 367. v. edit. sic habet: "Qui Filium a Patre dividit, aut Spiritum ad creaturatum conditionem detrahit, neque Filium habet, neque Patrem, sed Atheus est & infideli deterior."

Nonus, Hippolytus Martyr: Scripsit librum de Deo uno & trino Patre & Filio & Spiritu sancto, ubi omnium perso-

rarum validissimis argumentis probat divinitatem.

Decimus, Cyprianus: epist. 78. ad Julianum, tres personas distinguit, Patrem scilicet Christum & Spiritum sanctum quare inquit: "Una quæque est Deus."

Undecimus, Gregorius Thaumaturgus qui in confessione fidei eodem modo loquitur de SS. Trinitate, sic & Nazianzenus Carm. 3. Arcan. pag. 164. "Si non esset, inquit, Deus Spiritus sanctus sicut blasphematur hæreticus, nunquam in Baptismo ubi salus humani generis agitur, Patri & Filio copularetur." Et orat. 13. pag. 211. dicit esse æqualem Patri & Filio.

Duodecimus, Paschasius Diaconus lib. 2. de Spiritu sancto cap. 12. hæc proferit: "Non dixit qui a Patre creatus est, sed a Patre procedit, idest, de paternæ societate potentiam, & de proprietate naturæ." Et paulo post: "Quia ergo Spiritus sanctus a Patre procedit, tria in eo privilegia deitatis ostendit, idest, ut in persona sua subsistere, & sine ullo temporis spatio permanere, & omnino ex substantia Patris probetur existere."

Decimus tertius, Augustinus Tract. 6. in Joan. de Spiritu sancto, ait: "Iste unus Deus, quia non in nominibus Patris & Filii & Spiritus sancti, sed in omni Patris & Filii & Spiritus sancti, ubi unum nomen audis, unus est Deus."

Denique Theodoretus lib. 5. contra hæreses, cap. de Spiritu sancto: "Si creatur, tam, inquit, naturam haberet Filius, aut sanctissimus Spiritus sanctus, non utique cum Creatore numeraretur." Idem docent alii Patres & omnes Theologi, imprimis D. Thomas ex professo 4. contra gent. cap. 19. Petavius lib. 2. de Trin. a cap. 13. usque ad 16. inclusive innumera eaque exquisita Patrum tum Græcorum, tum Latinorum pro eo momento proferit testimonia.

Quarto, ex rationibus B. Cyrilli Alexandrini, ex libro decimo tertio Theauri de promptis.

PRIMA: ille est Deus verus, qui ex substantia Patris & Filii emanat, quique per Filium creaturis donatur: Atqui res sic se habet: sic propugnat S. Cyrillus lib. 13. cap. 1. v. edit. respondens ad hæreticorum objectionem: "Si quoniam Spi-

„ Spiritus ex Deo a Scripturis dicitur ,
 „ idcirco consubstantialis Patri est , erunt
 „ omnia consubstantialia Patri . „ Omnia
 „ enim ex Deo esse scribuntur . „ *Att.* „ Dici-
 „ mus igitur quod non similiter Spiritus
 „ sanctus , & cetera omnia dicuntur ex
 „ Deo esse . Nam Spiritus quidem sanctus
 „ in ipso Deo essentialiter est , & insepa-
 „ rabiliter ex eo prodit : Creatura vero
 „ ex Deo Patre per Filium in Spiritu
 „ sancto ad extra producta sunt . . . . . Dic-
 „ sce christum ex Paulo rectoris de Spiritu
 „ sancto sententias : hinc enim habes ex
 „ Salvatoris substantia Spiritum sanctum
 „ esse , nec alienum ab eius deitatis es-
 „ sentia . Nam cum Spiritum Dei voca-
 „ verit , statim & Spiritum Christi appel-
 „ lavit : Ut ostenderet omnia quæ Patris
 „ sunt , in Filium suum dum ex eo na-
 „ scitur , naturaliter pertinere . „
 „ Altera ratio hæc est . Qui est de substan-
 „ tia Filii , & eandem cum eo operationem
 „ habet , est Deus : Atqui ex S. Cyrillo Spi-
 „ ritus sanctus est ejusdem naturæ cum Fi-
 „ lio , eandemque cum eo operationem ha-
 „ bet : Ergo &c. Sic loquitur cap. 2. ibi-
 „ dem ille Pater : „ Quoniam igitur unus
 „ est Dominus Jesus Christus , ut ipse
 „ Paulus ait : & quoniam Spiritum san-
 „ ctum Dominum similiter appellat , sicut
 „ ex ipso Filio , & in ipso naturaliter ex-
 „ istentem . Idem quoque Paulus scribit :
 „ Quis cognovit mentem Domini ? Dein-
 „ de ait : nos autem mentem Christi ha-
 „ bemus . Et intelligit Spiritum sanctum ,
 „ qui habitat in nobis . Si ergo mens
 „ Christi vocatur , quomodo erit creatu-
 „ ra ? . . . . Si ergo Spiritu sancto inha-
 „ bitante in nobis , Deus est qui inhabi-
 „ tat : quomodo Spiritus non erit Deus ?
 „ Cum omnia propria quæ Dei sunt ha-
 „ beat , & a Deo Patre per Filium crea-
 „ turis præbentur . „
 „ Tertia , Ubi est summa & infinita per-
 „ fectio , ibi dubio procul est Deus : Sed Spi-
 „ ritus sanctus summam , & infinitam in se
 „ complectitur perfectionem : Et probatur ex
 „ eodem S. Cyrillo qui ibidem cap. 3. re-
 „ vincit hæreticos negantes Spiritum san-
 „ ctum esse infinite perfectum , quia quid-
 „ quid est , habet a Patre & Filio : „ Non
 „ injuria mirabitur aliquis tantam esse
 „ hæreticorum superbiam , vel amentiam .
 „ Quibus enim doceri possunt Deum esse
 „ Spiritum sanctum & fructum , ut ita
 „ dicam , divinæ essentiae , quoniam in
 „ ipsa est , & ex ipsa inseparabiliter pro-

„ venit , & ejusdem substantiæ cum Patre
 „ & Filio , & in propria hypostasi , illis
 „ ipsis magis turbari videntur , sed pec-
 „ catis , ut scribitur , propriis oppressi ,
 „ rectam discipulorum Christi viam agere
 „ non possunt . Non enim hæc Salvator
 „ de Spiritu sancto dicit , ut imperfectionem
 „ ejus ostendat : sed ut auditores intel-
 „ ligant se non aliud audituros a Spi-
 „ ritu sancto , quam quod ipse velit . Id
 „ autem ejusdem substantiæ Spiritum &
 „ Filium probat . Mens enim Filii Spi-
 „ ritus est . „
 „ Rursus ibidem pergit & Spiritum san-
 „ ctum esse Deum probat ex eo quod sit
 „ idem essentialiter cum Filio : „ In Episto-
 „ la vero Joannes Evangelista , Spiritus ,
 „ „ Ecquidnam inquit , ipsa veritas est . Quo-
 „ niam ergo Spiritus sanctus , qui a Patre
 „ procedit , qui Spiritus veritatis est , &
 „ ita ut sicut Filius veritas est , sic & ipse
 „ veritas sit , creatura erit ? Impossibile
 „ certe id est , distinquere . Deus
 „ igitur Spiritus sanctus est , & vere veri-
 „ tas , qui ex Patre procedit . „
 „ Pergit : „ Ad hæc , Joannes Evangeli-
 „ sta Verbum Dei lucem ait esse veram ,
 „ quæ illuminat omnem hominem venien-
 „ tem in hunc mundum . Paulus vero
 „ ipsum Spiritum sanctum illuminare as-
 „ serit corda nostra , ad illuminationem
 „ cognitionis gloriæ Dei in facie Christi .
 „ Si ergo Dei Verbum lux vera est quæ
 „ illuminat omnem hominem , illuminet
 „ autem etiam Spiritus sanctus , necesse est
 „ ut unum & idem essentialiter Filius &
 „ Spiritus sint . „
 „ Quarta , sanctitas essentialis non nisi Deo
 „ convenit : Atqui convenit spiritui sancto ,
 „ non enim per participationem tantum san-
 „ ctus est , ut perperam propugnans Hete-
 „ rodoxi ; ex eo quod a Patre & Filio pro-
 „ cedat : sed naturaliter sanctus , quippe qui
 „ non præexistat sanctitati , sed sanctitas illi
 „ sit coæva , & ab ipsa scriptura vocetur san-
 „ ctus . His luculentissimis rationibus solvit
 „ B. Cyrillus adversantium objectionem . Sic
 „ loquitur ibidem cap. 4. „ Quidquid per
 „ participationem sanctitatis receptaculum
 „ est , in propria natura constitutum prius
 „ intelligitur : ut verbi gratia homo , An-
 „ gelus , aut aliquis alia rationalis crea-
 „ tura . Dicant ergo nobis isti , qui per
 „ participationem Dei Patris non natura-
 „ liter sanctum esse Spiritum sanctum con-
 „ tendunt : Quidnam aliud est ipse Spi-
 „ ritus per se ? Sed nihil aliud , quam

sanctum esse a Scripturis didicimus :
 „ Non ergo per participationem , neque
 „ per compositionem sanctus est : sed sub-
 „ stantia est per seipsam , & naturaliter
 „ sanctificativa , ex Deo prodiens , sicut
 „ dulcedo ex melle , aut sicut ex flore
 „ odor . Ad hæc quod per participatio-
 „ nem alicui datur auferri etiam ab eo
 „ potest . Sola enim quæ naturaliter in-
 „ sunt , inseparabilia sunt . Si ergo , quasi
 „ accidens , Spiritui sancto sanctificatio ac-
 „ cessit , poterit secundum ipsos ipse san-
 „ ctificatio Spiritus sanctus privari . Quod
 „ impium omnino est . Non igitur partici-
 „ patione sanctitatis sanctus est Spiritus
 „ sed quia ex Deo naturaliter est . Acce-
 „ dit quod scriptura Spiritum Dei , san-
 „ ctum semper appellat . Unde ostenditur
 „ non accidens aliquod , sed ipsam essen-
 „ tiam Spiritus sancti significari . Sanctus
 „ enim Spiritus dicitur , quia Sanctus es-
 „ sentialiter est . Naturalis enim & viva ,
 „ & subsistens Dei operatio est , quæ crea-
 „ turas per suam participationem sanctifi-
 „ cando perficit . „

*Quinto, ex ulterioribus rationibus
 Theologicis .*

PRIMA petitur ex nominibus quæ soli
 Deo convenire possunt . Unum Dei no-
 men est *Dominus exercituum* ; Isaiæ 6. sed
 supra ostensum est , vel ipso Novo Testa-
 mento interprete hoc convenire Spiritui
 sancto , juxta illud Luc. 1. *sicut locutus*
est , intellige Deus Spiritus sanctus , *per*
os sanctorum 2. Dicitur Deus veritatis
 Joan. 14. quia inquit Euthymius , omnes
 spiritus creati quasi non sunt respectu il-
 lius , quia etiam ait Chrys. hom. 76. est
 oppositus spiritui mendacii . 3. Paracletus ,
 id est , consolator , juxta illud Bernard.
 serm. 1. Pentecostes : „ Ipse postulat pro
 „ sanctis , gemitibus inenarrabilibus ; &
 „ hæc quidem in corde nostro . . . . Ad-
 „ vocatus noster ad Patrem in cordibus
 „ nostris , Dominus noster in corde Pa-
 „ tris . „ 4. Virtus altissimi Luc. 1. ait
 enim D. Thom. 4. contra gentes cap. 10.
 „ Bonitas Dei est ratio volendi , quod
 „ alia sint . . . . Igitur Spiritus sanctus est
 „ principium creationis rerum & hoc si-
 „ gnificatur , „ Psal. 103. *Emitte Spiritum*
tuum & creabuntur . 5. Dexteræ Dei di-
 gitus , ita Aug. lib. de essentia divinita-
 tis , quia quasi manu nos ducit , per dona
 ad finem ultimum juxta illud Bern. serm.

1. Pentecostes : „ Monet , & movet &
 „ docet , monet memoriam , docet ratio-
 „ nem , movet voluntatem suggerendo ,
 „ instruendo , afficiendo . „ 6. Unctio ,
 juxta illud 1. Joan. 2. *Unctio ejus docet*
vos . Tum quia dulcescit animæ per gra-
 tiam , tum quia consolationes affert , hinc
 Chrys. serm. 1. Pentecostes ait : „ Pro-
 „ phetæ illustantur , idiotæ sapientia con-
 „ diuntur : Spiritu sancto reges inungun-
 „ tur , Sacerdotes ordinantur , Doctores
 „ declarantur , Ecclesiæ sanctificantur , al-
 „ tera fundantur . „ 7. Dicitur Spiritus
 rectus & principalis : Rectus quidem , quia
 semper nos ad Deum dirigit , principalis
 vero quatenus est causa omnis bonitatis
 & fortitudinis .

Unde sic argumentor . Nomina decla-
 rant rerum naturam : Sed esse Dominum
 Deum , esse Paracletum , esse Spiritum
 sanctum &c. soli Deo convenit . Ergo &c.

Secunda eruitur ex attributis divinis quæ
 Spiritui sancto conveniunt , & sic procedit .
 Creare mundum , esse ubique , cognos-
 cere infinita , habere supremam majesta-
 tem & potestatem sunt attributa soli Deo
 propria : Atqui illa omnia Spiritui sancto
 conveniunt : Igitur est verus Deus ; pro-
 batur minor : De creatione Gen. 1. *Spi-*
ritus Domini ferebatur super aquas . Et
 Psal. 103. *Emitte Spiritum tuum & crea-*
buntur . De immanitate Psal. 13. *Quo ibo*
a Spiritu tuo , & quo a facie tua fugiam
si ascendero in caelum tu illic es . Et Sap.
 1. *Spiritus Domini replevit orbem terrarum*
 De cognitione Joan. 16. *Docebit vos om-*
nem veritatem . Et 1. Cor. 2. *Spiritus om-*
nia scrutatur , etiam profunda Dei . De om-
 nipotentia Psal. 32. *Verbo Domini caeli fir-*
mati sunt , & Spiritu oris ejus omnis virtus
eorum . De majestate suprema , 1. Cor. 3.
Nescitis quia templum Dei estis , & Spiritus
Dei habitat in vobis . Et cap. 16. *An ne-*
scitis quoniam membra vestra templum sunt
Spiritus sancti ? Nullus autem templum
 habet nisi sit Deus .

Tertia , assumitur ex operibus Deo pro-
 priis quæ Spiritui sancto conveniunt .
 Opera Deo propria alia sunt ordinis natu-
 ralis , alia ordinis supernaturalis : Sed om-
 nia conveniunt Spiritui sancto . Ergo &c.
 Probat minor . Primum ordinis natu-
 ralis opus est creatio rerum , secundum
 conservatio , tertium ornamentum . Pri-
 mum quidem Spiritui sancto convenit ju-
 xta illud Psal. 103. *Emitte Spiritum tuum*
& creabuntur . Secundum vero per id quod
 addi-

additur, & *renovabis faciem terræ, & iterum, Spiritu cris ejus omnis virtus eorum.* Tertium denique juxta illud Job. 26. *Spiritus ejus ornavit caelos.*

De supernaturalibus operibus primum obtinet locum Christi conceptio, juxta illud Luc. 1. *Spiritus sanctus superveniet in te.* Secundum, ejusdem unctio & missio, Isaïæ 61. *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me Dominus ad annuntiandum mansuetis missi me.* Tertium, ejusdem sanctificatio, ut habetur Luc. 4. *Jesus autem plenus Spiritu sancto reversus a Jordane, unde inquit Cerealis contra Maximinum cap. 11. "Aut non Deus est qui implet cap. 11. "Quartum, liberatio a peccatis 1. Cor. 6. *Abluti estis in nomine Domini nostri Jesu Christi & in Spiritu Dei nostri.* Quintum, gratiæ collatio A. 11. *In nationes gratia Spiritus sancti effusa est.* Sextum, justificatio 1. Cor. 6. *Sanctificati estis, justificati estis in Spiritu Dei nostri.* Septimum, charitatis diffusio Rom. 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum qui datus est in nobis.* Octavum, adoptio Filiorum Dei, Rom. 8. *Quicumque Spiritum Dei agnunt, hi sunt Filii Dei.* Nonum, libertas filiorum Dei. 2. Cor. 3. *Ubi Spiritus Domini, ibi libertas.* Decimum, corporum resurrectio. Rom. 8. *Quod si Spiritus ejus qui suscitavit Jesum a mortuis habitat in nobis. . . Vivificabit & mortalia corpora nostra per inhabitantem Spiritum ejus in nobis.* Undecimum patratio miraculorum, Matth. 12. *Si in Spiritu Dei ejicio demonia, duodecimum, revelatio Mysteriorum, Daniel. 2. *Est Deus in caelo revelans mysteria.* Revelatio autem tribuitur Spiritui sancto, ut habetur 1. Cor. 2. *Nobis, inquit, Paulus revelavit per Spiritum suum.* Denique vocatio, constitutio & missio Ministrorum Ecclesiae A. 13. *Ministrantibus illis Domino, jesu-nantibus dixit illis Spiritus, segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos, & alibi alios dedit Apostolos, alios Doctores.***

Quarta, ex cultu adorationis. Traditio quam attulimus pro cultu Filii, est & pro Spiritu sancto, si quidem dicit tres personas in unitate divinitatis fuisse adoratas, ut ipse testatur Iustinus supra relatus, unde hic potius Augustini verbis utemur, qui lib. 3. contra Maximinum Arianum cap. 3. v. edit. ait: "Objicis mihi quod dicam Spiritum sanctum æqualem esse Filio. Dico plane; da, inquis,

testimonia ubi adoratur Spiritus sanctus? . . . quasi non ex iis quæ legimus, aliqua etiam quæ non legimus, intelligamus. Sed ne querere multa compellat, ubi legisti Patrem Deum ingentium, vel infinitum, & tamen verum esse? . . . Si autem religionem qua colitur Deus, sicut dignum est ceteris, multo plus esse ceteris, quod habet Spiritus sanctus templum, quum si eum legeres adoratum, & homines enim, sicut supra docui, a sanctis novimus adoratos. Templum vero non est factum ab hominibus, nisi aut vero Deo, sicut Salomon fecit, aut iis qui pro diis habentur, sicut gentes quæ ignorant Deum, Spiritus autem sanctus quod cum magno honore de Deo dictum est, non in multis templis habitat, sed corpus nostrum templum est Spiritus sancti. Ergo &c.

Multi Patres Tractatus speciales scribere pro divinitate Spiritus sancti contra negantes. Imprimis Basilii qui lib. de Spiritu sancto, cap. 9. probat Spiritum sanctum esse Deum, quia traditio & Scriptura hoc dicunt. Cap. 12. quia in Baptismo sanctificamur per Spiritum sanctum cap. 16. quia omnes Providentiæ dispositiones sunt ab ipso, ut benedictio Patriarcharum, illuminatio Prophetarum, Conceptio Christi in utero Mariæ, fortitudo Martyrum, & alia quæ plus lector poterit legere.

Ambrosii lib. 1. de Spiritu sancto etiam mira dicit & variis rationibus probat Spiritus sancti divinitatem, cap. 11. 12. 13. quia una gratia, una charitas, una communicatio & operatio, & una indivisibilis substantia in tribus personis est, cap. 14. quia una divinitas & majestas. Lib. 2. cap. 2. 3. 4. 5. 6. quia una est virtus in omnibus. Lib. 3. cap. 1. quia Spiritus sanctus descendit in forma columbæ super Christum.

Suffragatur S. Basilii qui lib. de Spiritu sancto ejus probat divinitatem, ex eo quod æqualiter baptizemur in nomine Spiritus sancti, sicut in nomine Patris & Filii &c.

Divus Thomas 4. contra gentes cap. 17. idem probat 22. rationibus ex Scriptura sacra deductis quæ includuntur in relictis supra, hinc unicam hic afferimus quæ num. 22. adjacet: "Si Spiritus sanctus non est Deus, oportet quod sit aliqua creatura, planum est autem quod non est creatura corporalis, nec etiam spiritalis, nulla enim creatura spiritali crea-

„ tuiæ

„turæ infunditur, cum creatura non sit
 „participalis; sed magis participans, Spi-
 „ritus autem sanctus infunditur Sancto-
 „rum mentibus quasi ab eis participatus.
 „Legitur enim & Christus plenus fuisse,
 „& etiam Apostoli. Non est ergo Spiritus
 „sanctus creatura, sed Deus, si quis an-
 „tem dicat prædicta opera quæ sunt Dei,
 „Spiritu sancto attribui non per auctori-
 „tatem ut Deo, sed per ministerium qua-
 „si creaturæ; expresse hoc esse falsum
 „apparet ex his quæ Apostolus dicit 1.
 „Cor. 12. dicens: divisiones operationum
 „sunt: Idem vero Deus, qui operatur
 „omnia in omnibus. Et postea connume-
 „ratis diversis donis Dei subdit: Hæc om-
 „nia operatur unus atque idem Spiritus
 „dividens singulis prout vult. „ Igitur est
 „ille Deus qui operatur omnia.

Totum claudimus ratiocinium mellifluis
 Fulgentii Verbis qui lib. 3. ad Trasimundum
 cap. 35. quasi omnia resumendo quæ
 possunt dici de divinitate Spiritus sancti sic
 „ loquitur: „ Dicatur igitur, si cælorum
 „ virtutem potuit firmare, qui non est
 „ Deus, si potest vivificare qui non est
 „ Deus: si potest in baptismatis regenera-
 „ tione sanctificare qui non est Deus, si
 „ potest charitatem tribuere qui non est
 „ Deus, si potest in credentibus habitare
 „ qui non est Deus, si potest gratiam dare
 „ qui non est Deus, si potest templum
 „ membra Christi habere qui non est Deus,
 „ & digne Spiritus sanctus negabitur Deus.
 „ His accinit perpetuus & universalis Eccle-
 „ siæ usus quæ & psalmos, & cantica, &
 „ orationes terminat tribuens æqualem glo-
 „ riam & honorem & cultum Spiritui sancto
 „ ac Patri & Filio. Ergo &c.

Solvuntur objectiones Heterodoxorum.

OBJICIUNT: Amos 4. juxta Septuaginta
 habetur, *Ecce formans montes & creans spi-
 ritum.* Et Zach. 12. *Dicit Dominus exten-
 dens cælum & fundans terram, & creans
 spiritum hominis in eo.* Ergo videtur quod
 Spiritus sanctus sit creatura.

Respondeo negando consequentiam. Lo-
 cus Amos intelligitur de vento, Zacha-
 rias vero de anima humana, ita D. Tho.
 4. contra gentes cap. 23. his verbis: „
 „ Sic igitur quod Amos dicit creans spi-
 „ ritum de vento intelligit, ut nostra
 „ translatio expressius habet: quod etiam
 „ consonat ei, quod præmittitur, formans
 „ montes. Quod vero Zacharias de Deo

„ dicit, quod est creans, vel fingens spi-
 „ ritum hominis in eo, de anima huma-
 „ na intelligit. „

Instans: Ille est creatura qui nusquam
 in Scriptura vocatur Deus, qui in plu-
 rimis Scripturæ locis tacetur quando sermo
 fit de Patre & Filio, ut patet Mat-
 thi. 11. quum Dominus dicit: *Nemo novit
 Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit
 nisi Filius:* Et Joan. 17. *Hec est vita æ-
 terna ut cognoscant te solum Deum verum,
 & quem misisti Jesum Christum.* De illo
 etiam altum est silentium apud veteres
 Patres, neque enim sanctus Hilarius in
 12. de Trinit. libris ipsum Deum nomi-
 navit; immo sanctus Basilius nomen Dei
 suppressit cum de Spiritu sancto locutus
 est. Ergo &c.

Respondeo ad primum, Spiritum sanctum
 nominari Deum in Scriptura, in Isaia e-
 nim dicitur Dominus, & secundum in-
 terpretationem novi Testamenti supra al-
 latam, Deus, cum & 1. Cor. 12. solutio
 quoque patet ex Augustino in probationi-
 bus laudato.

Ad secundum, distingo: & in aliis
 Scripturæ locis fit mentio de Spiritu san-
 cto, concedo: Et non fit, nego. Quinim-
 o quandoque etiam nominatur Spiritus
 sanctus, non nominato Filio, ut notat D.
 Tho. ibidem cap. 23. his verbis: „ Simili-
 „ ter etiam de Spiritu sancto dicitur 1.
 „ Cor. 2. quæ sunt Dei nemo novit, nisi
 „ Spiritus Dei, cum tamen certum sit,
 „ quod ab hac cognitione divinatorum ne-
 „ que Pater, neque Filius excludantur. „

Ad tertium, distingo: Est altum silen-
 tium de Spiritu sancto apud veteres quoad
 nomen, transeat: quoad rem, nego. Nam
 Hilarius qui objicitur lib. 12. de Trinit.
 referens ista verba: *Evangelio docete omnes
 gentes, baptizantes eos in nomine Patris
 & Filii & Spiritus sancti,* subdit. „ Ut
 „ quorum est una divinitas, sit una lar-
 „ gicio, nomenque Trinitatis, unus, est
 „ Deus. „ Patet ex dictis S. Basilium ex
 profecto propugnasse Spiritus sancti divini-
 tatem, sed quandoque economice causa
 tacuit nomen, ne furentes Arianos contra
 Filium quos impugnabat, veritatem odio
 majori prosequerentur, & minime conver-
 terentur, si præter Filium nominatum
 Deum, etiam nominaret Deum & Spiritum
 sanctum. Non abs re erit SS. Hilarii
 & Basilii hic loca texere.

S. Hilarius lib. 2. de Trin. antiquæ edi-
 tionis: „ De Spiritu sancto nec tacere
 „ oport-

„ oportet, nec loqui de eo necesse est :
Sed filii a nobis eorum causa qui ne-
sciunt, non potest. Loqui autem de eo
non necesse est, quia de Patre & Filio
auditoribus confitendus est. „ Novæ vero
editionis : „ Qui Patre & Filio auditoribus
confitendus est. „ Rursus lib. 2. „ A
Filio scitur accipit qui & eo mittitur,
& a Patre procedit. „

19 S. Basilii lib. 3. de Spiritu sancto con-
 20 tra Eunomium edit. Parilienſis 1518. "Cum
 21 enim neceſſe eſt ſi dignitate, ac ordine
 22 tertius eſt Spiritus, natura quoque ip-
 23 ſum tertium eſt? Dignitate namque ip-
 24 ſum ſecundum eſſe a Filio, pietatis ſer-
 25 uis fortaſſe tradit: natura vero terra-
 26 lis; nec a diuinis ſcripturis docti ſumus,
 27 nec ex antecedentibus poſſibile eſt con-
 28 ſequenter colligi. "

„Ceterum S. Gregorius Naz. orat. 20. ex-
citat Basilium eo quod economicæ causa
tacuerit nomen Dei pro Spiritu sancto :
„Istos enim, inquit, intellige Arianos,
„nihil ex eo incommodi ac detrimenti
„accepturos si dictiones paululum im-
„mutentur, modo aliis verbis idem do-
„ceatur. ”

Non unus aut alter ex sanctis Patribus, sed multi eas præoccupaverunt objectiones & fecerunt satis. Impiis Gregorius Nazianzenus jam citatus in multis locis maxime orat. 37. ubi ait non esse necesse omnia fidei dogmata, ex ipsa Heterodoxorum confessione, in Scripturis sacris aperte contineri, tum subdit Spiritus sancti divinitatem obscure quidem in veteri, sed clare in novo Testamento referri: Sic igitur retorquet argumentum adversus negantem: "Undenam tu voces illas tuas, *ingenitum & anarchum* accepisti, aut nos etiam *immortalis* vocem? Hoc nominatum & expresse ostende, ac ea vel rejiciamus, quia in Scriptura non extant, vel expurcemus. Nonne perspicuum est, hæc de iis sumpta esse ex quibus colliguntur, tanetsi minime dicantur . . . Vetus Testamentum Patrem aperte prædicabat, Filium obscurius: novum autem nobis Filium perspicue ostendit."

„S. Basilii lib. de Spiritu sancto cap. 29.
similia respondet : „ Si nihil aliud est,
„ *inquit*, receptum absque Scripturis, ne
„ hoc quidem recipitur. Sin plurima ar-
„ cana citra Scripturam a nobis recepta
„ sunt, cum aliis pluribus etiam istud ad-
„ mittamus. Arbitror autem Apostolicum

„ esse, etiam non scriptis traditionibus in-
„ hærere. „

S. Augustinus, non omittendus est qui difficultatem sibi propositam clarissime exponit, & solvit lib. 3. contra Maximinum Arianum cap. 3. Obiicit mihi, quod dicamus Spiritum sanctum æqualem esse Filio Dei. Dico plane. Da, inquis, testimonia ubi adoratur Spiritus sanctus. . . . Quales homines essis, quam religionis humilitatis qui Spiritum sanctum adorare non vultis, cum legatis: littera occidit, Spiritus autem vivificat? Non vultis ergo adorare quem vivificare animas non negatis? . . . Sed da, inquis, testimonia ubi adoratur Spiritus sanctus quasi non ex iis quæ legimus aliqua etiam quæ non legimus intelligamus. Sed ne querere multa compellar, tu ubi legisti Patrem Deum *ingenitum*, vel *innatum*? Et tamen verum est. Quod vero aliquoties dixisti, etiam Filio esse incomparabilem Patrem nec legitur, nec verum est. Si autem religionem qua colitur Deus, sicut dignum est cogitare, multo plus esse cerneretis quod habet Spiritus sanctus templum, quam si eum legeret adoratum: Et homines enim a Sanctis novimus adoratos. Templum vero non est factum ab hominibus, nisi aut vero Deo sicut Salomon fecit, aut iis qui pro diis habentur, sicut gentes quæ ignorant, Deum, Spiritus autem sanctus quod cum magno honore de Deo dictum est, non in manu factis templis habitat, sed corpus nostrum templum est Spiritus sancti, & ne corpora nostra contemnas, membra sunt Christi: Qualis est ergo Deus cui templum ædificatur, & a Deo, & de membris Dei?

Infirmum. Concilium Nicænum primum, immo nec Constantinopolitanum adversus Macedonianos adunatum, non appellant Spiritum sanctum Deum. Vel ipse Tertullianus lib. 3. contra Marcionem cap. 16. non alium agnoscit Spiritum sanctum Deum quam Christum. " Quis enim, ait, loquatur nisi Spiritus creatoris, qui est Christus. " Quid pura? Auctor libri de Trinitate qui inter Tertulliani opera Novatianum nomine inferbitur c. 24. asserit Spiritum sanctum Christo minorem esse: " Major ergo Paracletus Christus est, quoniam nec Paracletus a Christo accipere peret. " His accedit Origenes qui tomo 2. in Joannem pag. 58. & tomo 3. in eundem

dem pag. 218. dicit Spiritum sanctum Filio inferiorem, hoc ipsum de Origene testatur sanctus Hieronymus epist. 59. ad Avitum: Demum Eusebius Cæsar. lib. 5. contra Marcellum c. 6. ait: "Paracletus autem, tem Spiritus, neque Deus est, neque Filius." Ergo &c.

Respondeo hæc omnia non evacuare Spiritus sancti divinitatem, cum eam nedum sacris Scripturis, sed traditione firmatam offenderimus.

Ad singula facio satis. Concilium Nicænum siliuit Spiritus sancti divinitatem eo quod controversia solum de divinitate Verbi moveretur: Siliuit & Constantinopolitanum quoad nomen, sed non quoad rem, cum definiat sanctum Spiritum cum Patre & Filio conglorificari, & anathematice percellat Macedonium ejus divinitatem negantem. Hæc autem fuit apud Patres Synodicos reconomia tacere Trinitatis nomen, ut Macedonianos ad meliorem frugem facilius revocarent. Tertullianus lib. contra Praxeam c. 13. expresse Spiritum sanctum nominat Deum: Quia tamen posset non nihil conspersus fuerit erroribus Montani, qui se Paracletum esse iustificabat, poruit ab hoc dogmate deficere. Cæteri quandoque Spiritum sanctum dixerunt Filium Spiritu sancto majorem, sed non alia quam originis majoritate, ex eo quod Spiritus sanctus ab eo procedat. Neque vero demirandum est, Eusebium negasse Spiritus sancti divinitatem, cum eandem a Filio non sine magna impietate sustulerit.

Replicant: Ille est creatura ex Scripturis & patribus, cui multa tribuuntur ex utroque capite quæ soli creaturæ conveniunt: Atque res sic se habet: Ergo &c. Probatur minor. 1. Joan. 16. de Spiritu sancto Christus loquens ait: *Cum autem venerit ille Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem; non enim loquetur a semetipso, sed quæcumque audiet, loquitur.* 2. cap. 14. dicitur mitti 3. Gen. 1. motus illi tribuitur super aquas. 4. Dicitur augeri & dividi: nam Num. 11. dicit Dominus ad Moysen. *Congrega mihi Septuaginta viros de senioribus Israel, & auferam de Spiritu tuo, tradamque eis.* & 4. Reg. 2. Elisæus petit duplicem Spiritum Eliæ, intellige sanctum. 5. Tristitia illi tribuitur juxta illud Ephes. 4. *Nolite contristare Spiritum sanctum.* 6. Rom. 8. orare dicitur: *Postulat,* inquit Apostolus, *pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Denique dari scribi-

tur Act. 5. dicit enim Petrus quod Deus Spiritum sanctum dederit obedientibus sibi: solum autem id quod creatum est, datur creaturæ, quæ est incapax infiniti: Sed allata omnia personæ divinæ non concordant: ergo &c.

Respondeo in genere ad omnia distinguendo: & hæc debent intelligi secundum distributionem accommodam, nempe ratione effectuum, quos Spiritus Sanctus in anima producit, concedo: Et debent intelligi ad litteram, nego. Scriptura per similitudinem ad creata divina nobis exprimit & explicat, & ideo ipse Christus utebatur parabolis ad explicanda mysteria Dei. Jam ad singula facio satis.

Ad primum & secundum distinguo, non loquitur Spiritus sanctus a semetipso & mittitur, quia procedit a Patre & Filio, concedo: quia est inferior & dependens, nego. Unde Ambrosius c. 12. l. de Spiritu sancto explicans primum locum ait: "Non enim loquetur a se, hoc est, non sine mea & Patris communcione." secundum vero locum sic explicat D. Thom. 4. contra gentes cap. 23. "Et quod hunc effectum in homine faciat Spiritus sanctus, est ei a Patre & Filio, & propter hoc a Patre & Filio invisibiliter dicitur mitti."

Ad tertium & quartum similiter distinguo: Spiritus sanctus movetur, augetur, & dividitur causaliter, & ratione donorum, concedo: formaliter & in se, nego. Solutio est D. Th. ibidem, motus autem determinatur a termino a quo & ad quem, unde bene dicitur quod, *Spiritus Dei ferebatur super aquas.* Ad alium locum responsio de se patet, præsertim vero cum non Spiritus sanctus, sed Spiritus Moysis & Eliæ fuerit divisus, & datus per participationem aliis. Eadem est solutio ad quintum, tristitia enim solum metaphorice de Spiritu sancto dicitur, & hoc ad exprimendum peccata illi displicere, sic Psal. 105. inquit D. Th. ibid. cap. 23. respondens ad objectionem: "Habetur, iratus est furore Domini minus in populum suum, dicitur enim Deus iratus per similitudinem effectus; punit enim quod & irati faciunt, unde ibidem subditur, tradidit eos in manus gentium, sic & Spiritus sanctus contristari dicitur per similitudinem effectus, deserit enim peccatores, sicut contristati deserunt contristantes."

Ad sextum similiter distinguo, Spiritus sanctus dicitur generare & orare quia hæc ope-

operatur in nobis, concedo, proprie loquendo, nego. Ita Augustinus epistola 121. his verbis: "Dicitur est, *inquit*, interpellat pro Sanctis, quia interpellare Sanctos facit, sicut dictum est, tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligatis eum, hoc est, ut scire vos faciat. Ergo ne dicitur quod & Pater pro nobis postulet? minime: cum enim Pater non mittatur & sit principium de non principio, non dicitur postulare pro nobis, secus vero Spiritus sanctus.

Ad septimum etiam distinguo, Spiritus sanctus datur ratione donorum, concedo: ratione sui, subdistinguo, quia ad nos mittitur, concedo: quia est quod creaturæ ut nobis inhæreat tanquam aliqua accidentaliter perfectio, nego. Cum enim amor, inquit D. Th. ibidem sit principium communicationum Dei ad nos, & tribuitur Spiritui sancto, ideo dicitur dari & mitti ad nos, quippe qui ipse largitur dona, & ipse ut largitor munus ad nos venit.

Respondunt: Si Spiritus sanctus est Deus, sequitur quod sit Filius: Absurdum consequens, ergo & antecedens. Probatur sequela. Ideo secunda persona dicitur Filius quia recipit totam naturam a Patre in processione sua: Sed supposito quod Spiritus sanctus sit Deus, similiter in suorum quod est Pater & Filius habebit: Ergo &c.

Respondendo negando sequelam. Ad probationem distinguo maiorem: Ideo secunda persona est Filius quia recipit in processione naturam Patris per modum assimilationis, concedo: per modum simplicis unionis & inclinationis, nego. Similiter distinguo minorem, Spiritus sanctus recipit naturam per modum unionis affectivæ & ponderativæ, concedo: Per assimilationem, nego. Ad intellectum pertinet sibi assimilare res, quia de eis format Verbum quod est objecti similitudo & expressio; ad voluntatem vero uniri per pondus & inclinationem. Cur igitur Spiritus sanctus procedat per amorem, recipit naturam divinam a Patre & Filio per modum inclinationis, unionis & amoris, hinc vi processionis dicitur status seu Spiritus, minime vero Filius.

Instant: Spiritus sanctus non videtur esse Deus etiam identice: Ergo &c. Probatur subsumptum. Quia unio amoris inter duos est solum affectiva: Igitur Spiritus sanctus vi suæ processionis erit solum Deus per participationem, nempe per amorem, ut cæteri iusti.

Respondendo negando subsumptum: Ad probationem distinguo: Spiritus sanctus est Deus per amorem divinum qui est ipse Deus, concedo: Secus, nego. Nullum est in Deo accidens, hinc amor Dei quo se amat est ipse Deus, adeoque & Spiritus sanctus, unde nego pariter: nam Deus amat creaturas solum propter bonitatem finitam quæ est in eis, hinc amor ille passive consideratur & ut in termino, est solum quid creatum, nempe donum Dei, quod est ipsius effusio; at vero in Spiritu sancto amor Dei etiam passive consideratur, est ipse Deus, quia habet solum Deum pro objecto, & est ipsius Dei de sua bonitate infinitus amor & ineffabilis complacentia, quæ est ipse Deus.

Perfistunt: Si amor ille passivus qui dicitur Spiritus sanctus sit Deus, vel est ingenuus, vel genitus: vel a Patre; vel a Filio procedit: Sed nihil potest de his dici: ergo non est Deus. Probatur minor. Non est ingenuus quidem, hoc quippe soli Patri convenit: neque etiam genitus, quia hæc est Filii proprietas; neque etiam a Patre pronatus, alias Spiritus sanctus esset Filius, & sic duo forent in Trinitate Filii: neque a solo Filio profuit, si minus Spiritus sanctus diceretur Patris nepos. Igitur nullo modo.

Respondendo, Spiritum sanctum identice esse ingenuum, id est, increatum, notionaliter vero consideratum, neque esse ingenuum, neque genitum, sed medium, nempe procedentem: Ita S. Athanasius in Symbolo his verbis: *Spiritus sanctus a Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens*. Ita Gregorius Naz. orat. 37. qui irridet eos qui ex processionibus divinis inferebant esse in Trinitate, aut plures Filios, aut fratres & nepotes. Hinc concludit: " Spiritus sanctus qui a Patre procedit, qui, quatenus ab illo procedit, creatura non est: quatenus rursus genitus non est, Filius non est: quatenus autem inter ingenuum & genitum, medius est, Deus est. "

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Spiritus sanctus est Patri & Filio consubstantialis.

PRIMO: Hanc veritatem utrumque Testamentum conclamat, vetus quidem quum dicitur Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*, & Plal.

32. Ver-

32. Verbo Domini cæli firmati sunt, & Spiritu oris ejus omnis virtus eorum. Novum vero his Christi verbis, Baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti Matth. 28.

Secundo : Eandem prædicant veritatem Symbola, maxime Constantinopolitanum, & illud quod sancto Athanasio tribuitur : subscribunt Patres, ut Justinus Apologia secunda, Augustinus tract. 6. in Joannem &c.

Tertio : Ratio Theologica suffragatur : Ille est Patri & Filio consubstantialis, qui iisdem & nominibus & proprietatibus cum Patre & Filio donatur : Atqui Spiritus sanctus, tum nominibus, tum attributis divinis simul cum Patre & Filio donatur, ut fusius patet ex probationibus. Ergo &c.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM

ET RESOLUTIONUM.

PRIMO. Quum legitur in Scripturis Deum creare Spiritum, hoc manifeste intelligitur, vel de hominis anima, vel etiam de vento.

Secundo : Tamen si Spiritus sanctus quandoque dicatur creari, hoc ratione effectum, non tamen ratione sui intelligitur : Accipit quidem a Patre & Filio, tum naturam, tum attributa, ab eis etiam procedit, sed mere originative, & nullo modo per dependentiam.

Tertio : Non negamus Spiritum sanctum a Patre recipere naturam, non ideo tamen ejus censendus est Filius, quippe qui non per intellectionem & assimilationem, ab ipso procedat, sed potius per infinitum amorem, qui est identice ipse Pater, & ideo Spiritus sanctus Deus est, est enim amor & Patris & Filii subsistens per se.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum Spiritus sanctus procedat a Patre & Filio.

POST hæresim Macedonii qui Spiritus sancti divinitatem negavit, novus Græcorum error circa ejus processionem pullulare coepit. Theodoretus enim scribens contra S. Cyrillum Alex. obijcit ei quod Spiritus sanctus non procederet a Filio : „ Quia, inquit, Scriptura non dicit ; li-

„ cet enim dicatur Spiritus Filii, non „ tamen dicitur ab eo procedere, sed quia „ per Filium & ejus merita datur Spiritus sanctus, ideo dicitur Spiritus Filii. „ Hunc errorem omnino sopitum post multa sæcula, Græci cum tanta pertinacia renovavere, ut a communione Ecclesiæ Latinæ propter hoc tempore Leonis IX. anno circiter 1052. se separaverint. Alia est inter Theologos Catholicos, controversia utrum scilicet Spiritus sanctus procederet a Filio, si ab ipso non distingueretur realiter? Contra priores sic

CONCLUSIO PRIMA.

Spiritus sanctus a Patre, & Filio procedit.

PROBATUR 1. Ex Scriptura sacra. Christus Joan. 15. dicit Apostolis quod mittet illis Spiritum sanctum Paracletum qui de suo accipiet. Et ad Galat. 4. Tum & Rom. 8. tertia persona dicitur Spiritus Filii Dei, sed si accipit a Filio, & est ipsius Spiritus, procedit ab illo. Ergo &c. Habetur enim Joannis cap. 14. 26. *Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quaecumque dixerō vobis.*

Probatur 2. Ex Conciliis. Ex Lateranensi quidem sub Innocentio III. Lugdunensi sub Gregorio X. Florentino sub Eugenio IV. ubi, consentientibus Græcis, res de fide definitæ est. In isto autem Andreæ Doctore Latino exhibuit codicem vetustissimum Græcum Synodi 7. generalis Aët. 7. ubi hæc habentur de Spiritu sancto his verbis : „ Qui a Patre, Filioque „ procedit. „ Et inter alios articulos ille præcipue de Spiritu sancto probatus & definitus est. Ergo &c.

Probatur 3. Ex Patribus utriusque Ecclesiæ, Græcæ scilicet & Latinæ. Ex Græcis quidem Athanasius orat. 4. contra Arianos num. 28. vet. edit. sic loquitur : „ Quæcumque habet Spiritum, habet a „ Patre. „ Et in Symbolo : *Spiritus sanctus a Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.* Conclinit S. Basilii l. 2. adversus Eunomium, Gregorius Nyssenus lib. 1. contra eundem ; Epiphanius hæc. 62. & alii dicentes Spiritum sanctum procedere a Patre & Filio. Quidam ponunt per Filium, quod idem est.

Ex Latinis Tertullianus lib. contra Praxeam,

ream cap. 4. ait: "Filius non aliunde, puto quam a Patre per Filium." Ambrosius lib. 1. de Spiritu sancto cap. 16. "Spiritus quoque sanctus, ait, cum procedit a Patre & Filio, non separatur a Patre, non separatur a Filio." Denique Augustinus lib. 17. de Trinit. vet. edit. c. 26. de Christo dicit: "Cum recurrens, surrexisset a mortuis, & apparuisset Discipulis suis, insufflavit, & ait, accipite Spiritum sanctum, ut etiam de se ostenderet procedere."

Probatur 4. ratione. Certum est ex Scriptura & Patribus Spiritum sanctum procedere a Patre & Filio, quod certe non potest dici de dono Dei: Ergo de Spiritu sancto profertur. Probatur minor contra Græcos Schismaticos qui intelligunt de dono: 1. quia Spiritus sanctus est Deus juxta illud Christi Joan. 17. *Cum venerit Paracletus quem ego mittam &c.* Si mittitur a Filio: Igitur ab ipso procedit; unde Chrysostomus homil. de expof. symb. ait: "Ipse est Spiritus procedens de Patre & Filio qui dividit dona prout vult." 2. Joan. 16. de eodem spiritu sic loquitur Christus: *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis: omnia quaecumque habet Pater, mea sunt, propterea dixi, quia de meo accipiet & annuntiabit vobis.* Quæ verba exponens Didymus lib. 1. de Spiritu sancto, ait: "Hoc est sine me & sine meo & Patris arbitrio, quia & ex Patre, & ex me est." Et vero si mittatur a Filio Spiritus sanctus, profecto ab eo procedit: Si Filius habeat omnia quaecumque sunt in Patre, & Spiritus sanctus ea recipiat a Filio, certe & a Patre procedit: Igitur Spiritus sanctus procedit & a Patre, & Filio.

CONCLUSIO SECUNDA.

Spiritus sanctus procedit a Patre, & Filio, ut ab uno adequato principio.

Probatur 1. Ex Scriptura. Joan. 16. Christus sic loquitur de Spiritu sancto: *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis: omnia quaecumque habet Pater mea sunt.* Ergo cum, quaecumque habet Pater, sint in Filio, sequitur, quod Spiritus sanctus procedat ab utroque tanquam ab uno principio.

Probatur 2. Ex Conciliis. Lugdunense capite unico de Trinitate sic ait: "Damnamus & reprobanus omnes qui re-

merario ausu asserere præsumperint, quod Spiritus ex Patre & Filio tanquam ex duobus principiis & non tanquam ex uno procedat." Florentinum utique in formula unionis ait: "Definimus Spiritum sanctum ex Patre & Filio tanquam ab uno principio & unica spiratione procedere."

Probatur 3. Ex Patribus. S. Basilii lib. 2. contra Eunomium probat ex professo Patrem & Filium esse unicum Spiritus sancti principium. Idem docet Augustinus lib. 5. de Trinitate cap. 4. his verbis: "Fatendum est Patrem & Filium esse principium Spiritus sancti, non duo principia." Idem dicit Anselmus opusculi de processu Spiritus sancti c. 9. "Sicut, inquit, non credimus Spiritum sanctum esse de hoc, unde duo sunt Pater & Filius, sed de hoc in quo unum sunt: ita non dicimus duo ejus principia, sed unum principium." Ergo &c.

Probatur 4. ratione. Qui procedit ab eadem formali virtute quæ est in duobus eadem, procedit ab eis tanquam ab uno principio: Aequi Spiritus sanctus ab eadem formali virtute quæ est eadem in Patre & Filio, nempe a spiratione activa & amore activo, quo Pater & Filius mutuo se amant, promanant: Igitur Spiritus sanctus procedit a Patre & Filio ut ab uno principio.

CONCLUSIO TERTIA.

Si Spiritus sanctus non distinguitur a Filio, ab ipso non procederet.

Probatur ex Patribus. Gregorius Naz. orat. 37. de Spiritu sancto loquens ait: "Mutua eorumdem relationis differentia, diversa ipsis nomina proernit." Idem eos distinguit, juxta illud Augustini tract. 39. in Joan. "Hoc solo numerum insinuant quæ ad invicem sunt." Igitur si Spiritus sanctus relative non distingueretur a Filio, ab ipso non procederet.

Probatur ratione. Processio est origo unius ab alio: Sed ubi non est distinctio, ibi non potest esse processio & exitus unius ab alio, tunc enim sunt idem: Igitur si Spiritus sanctus non distingueretur relative a Filio, ab ipso non procederet, quia essent unum & idem Filius & Spiritus sanctus non solum identice, sed & notionaliter: idem dicendum de Spiritu sancto relative ad Patrem.

Sol-

Solvuntur objectiones.

OBJECIES contra primam conclusionem. Concilium Nicænum primum non dicit: Spiritum sanctum procedere a Filio. 2. Theodoretus affirmat contrarium sicut & Damascenus lib. 1. fidei cap. 7. Item Leo III. Papa. Denique sanctus Thomas hic dicit, quod sit unus spirator: Igitur Spiritus sanctus procedit solum a Patre.

Respondeo negando consequentiam: Et explico auctoritates in contrarium. Ad Concilium Nicænum dico supposituisse illam veritatem, nempe quod Spiritus sanctus procedat a Patre & Filio. Unde posuit solum in Symbolo *Credo* . . . *in Spiritum sanctum vivificantem*, orta autem hæresi Macedonii, qui Spiritum sanctum dicebat creaturam, Concilium CP. addidit symbolo, *qui a Patre*: Postea orta hæresi Græcorum, ad explicationem fidei, addidit Ecclesia, qui a Patre Filioque procedit. Solutio est divi Thomæ hic art. 2. ad 2.

Divus Thomas ibidem ad 3. dicit Damascenum secutum fuisse errorem Theodreti circa hoc momentum: Et ideo utrumque nullius esse ponderis in hoc puncto. Ad Leonem, nego eum negasse processionem Spiritus sancti a Filio, sed improbasse Ritus Ecclesiarum particularium quæ propria auctoritate addiderant symbolo, *Filioque*: cum quia hæc particula nondum erat in usu, tum quia pertinet solum ad summum Pontificem & Concilium generale addere aliquid symbolo.

Ad ultimum respondeo distinguendo antecedens, est unus spirator, sed sunt ex eodem sancto Thoma duo spirantes, concedo: Et unus solum spirans, nego. Spirator inquit sanctus Doctor appellat supra naturam, quæ cum una sit in divinis, non nisi unus spirator admittitur: spirans vero importat personam, & ideo eate- nus duo sunt spirantes, quatenus Pater & Filius eodem prorsus amore spirant Spiritum sanctum. Sic loquitur sanctus Thomas hic 1. p. q. 36. art. 4. "Sed videtur melius dicendum quod quia spirans, adjectivum est, spirator vero substantivum, possumus dicere quod Pater & Filius sunt duo spirantes propter pluralitatem suppositorum, non autem duo spiratores propter unam spirationem." Nam adjectiva nomina habent numerum secundum supposita, substantiva

"vero a seipsis secundum formam significatam.

Injabis: Ex hoc sequitur nedum Patrem & Filium, sed & Spiritum sanctum aliquam utique spirare personam: falsum consequens, ergo & antecedens. Probatur sequela: Amor divinus communis est Spiritui sancto: Igitur eadem est illi spirandi ratio ac pro duabus aliis personis.

Respondeo negando sequelam. Ad probationem distinguo: Amor essentialis communis est tribus personis, concedo: Amor notionalis, nego. Amor duplex distinguitur in sanctissima Trinitate, essentialis & notionalis: prior convenit Deo ut præintelligit personis, & ratione naturæ. Posterior soli tribuitur personæ, quatenus Pater & Filius sese amando producant impulsu qui pro termino habet Spiritum sanctum: Porro terminus amoris a principio distinguitur realiter, quippe qui relative opponatur Patri & Filio.

Injasset: Ideo Spiritus sanctus a Filio procedit, quia amor Filii est secundus: Sed amor qui Spiritui sancto tribuitur, est utique secundus, & tamen non producit personam: pari igitur & consimili ratione nec Filius Spiritum sanctum: sin minus, & Spiritus sanctus aliquam debet producere personam.

Respondeo concessa majore, distinguo minorem: Amor Spiritus sancti est utique secundus, sed secunditas amoris est exhausta in sui productione, concedo: & non est exhausta, nego: Si amor in Spiritu sancto nihil ad intra producat, non est defectu virtutis, sed possibilitatis.

Persisteret: Atqui virtus amoris est exhausta utique in generatione Filii: Ergo nulla solutio: probatur subsumptionem. Filius procedit nedum via intellectus, sed & via amoris: Igitur vis spirandi utique exhausta est in generatione Filii. Probatur antecedens. Filius ex divo Thoma procedit a Patre libere: Igitur & via amoris, adeoque exhauritur vis spirandi activa in generatione Verbi.

Respondeo negando subsumptum. Ad primam probationem nego spirationem activam esse exhaustam in Filio. Ad secundam probationem negamus etiam Filium procedere via amoris: namque formaliter procedit ut Filius, & suavis, & consequenter per intellectum cui soli convenit sibi assimilare objecta. Ad ulteriorem probationem distinguo: Filius ex divo Thoma procedit a Patre libere, hoc est,

est, non procedit coacte, concedo: procedit via amoris, nego. Liberum in Deo duplex fecernitur, videlicet spontaneum & liberum simpliciter: spontaneum est mera inclinatio in aliquod obiectum congruum; alterum est formaliter actus voluntatis quæ unitur obiecto prius cognito ut amabili. Priori modo procedit libere Filius a Patre, sed non formali amoris actu.

Replicabis: Filius procedit eodem amore a Patre, sicut Spiritus sanctus. Ergo &c. Probitur antecedens: Amor quo Spiritus sanctus a Patre procedit est amor mere spontaneus, hoc est, necessarius: sed Filius a Patre procedit illo eodem amore, videlicet spontaneo & necessario. Ergo &c.

Respondeo negando antecedens: Generatio quippe Filii habet quidem amorem comitem, sed non ut formale principium, quod Spiritui sancto soli competit necessario. Ad probationem distinguo: Amor quo Spiritus sanctus a Patre procedit est amor spontaneus per modum actus & ponderis formaliter producti, concedo: per modum inclinationis solum, prout inclinatio coactioni opponitur, nego. Duo sunt consideranda. Primo quidem voluntarium ut est quædam naturæ inclinatio ad quodlibet bonum sibi conveniens; secundo voluntarium ut est actus voluntatis quo tendit in bonum ut suum obiectum cui conjungi appetit, qui quidem actus producit pondus in amatum. Priori tantummodo amor & voluntarium in generatione Filii comperitur; posteriori modo convenit soli Spiritui sancto: & sic solus vi amoris formaliter procedit.

Oppones contra secundam conclusionem. Multi Patres dicunt Filium esse proxime a Patre, Spiritum vero sanctum a Patre solum mediate. 1. Hilarius lib. 2. de Trinit. dicit Patrem & Filium esse auctores Spiritus sancti. 3. Augustinus lib. 15. de Trinit. cap. 17. & 27. docet Spiritum sanctum principaliter a Patre procedere. Igitur Spiritus sanctus procedit a Patre & Filio ut a duobus principiis. Confirmatur. Ratio adæquata spirandi est in Patre & in Filio: Igitur Spiritus sanctus procedit ab eis, ut a duobus principiis.

Respondeo negando consequentiam. Ad primum, dico Patres sic loqui, quia Pater divinus est primum principium a quo Filius habet esse principium, sed non excludunt quod Spiritus sanctus procedat a Filio, & hoc per eandem virtutem, adeoque a duabus personis ut ab uno princi-

pio. Ad secundum distinguo, Spiritus sanctus procedit a Patre mediate, mediatione suppositi, seu per Filium, concedo, mediatione virtutis, nego. Est enim eadem virtus spirativa in utroque. Ad tertium distinguo. Pater & Filius sunt auctores Spiritus sancti adjective & personaliter sumpti, concedo: substantive, nego, Est enim unus spirator. Ad quartum distinguo, etiam Spiritus sanctus procedit principaliter a Patre & primario, primatu originis, concedo: primatu essentiae & naturæ, nego.

Ad confirmationem distinguo: Virtus spirativa est in Patre adæquate, entitative, concedo: extensive & secundum omnem formalitatem, nego. Est quidem entitative originaliter in Patre, eo quod sit primum amoris principium, sed quia amor Patris communicatur Filio, ideo virtus spirandi etiam dicit Filium, ut completam habeat suam amandi formalitatem: Igitur Spiritus sanctus qui est utriusque amoris terminus procedit a Patre & Filio.

Obijciat contra tertiam conclusionem. D. Anselmus l. de proc. Spir. sanct. c. 1. dicit Filium per hoc distinguere a Patre quod ab illo nascatur. Sanctus vero spiritus per hoc quod ab illo procedat; sic enim loquitur: "Nam si per illud non essent plures, Filius & Spiritus sanctus, per hoc solum essent diversi." Idem dicit cap. 3. Igitur licet Spiritus sanctus non distingueretur a Filio, ab illo tamen procederet.

Respondeo distinguendo, & Anselmus supponit distinctionem inter Filium & Spiritum sanctum, concedo: Enimvero supponit Spiritum sanctum procedere a Filio: Et non supponit, nego. Præterea potest dici Anselmum ibi argumentari ad hominem, probando Græcis quod licet Spiritus sanctus secundum eorum sententiam non distingueretur a Filio, nihilominus adhuc ab illo procederet.

Instabis: Filius distinguitur a Spiritu sancto, & tamen ab ipso non procedit: Igitur a simili, licet Spiritus sanctus non distingueretur a Filio, ab ipso tamen procederet.

Respondeo negando paritatem, quia processio Filii jam est exhausta dum spirat Spiritum sanctum: unde a Spiritu sancto non potest procedere.

Insistes: Filiatio realiter distinguit Filium a Spiritu sancto, & tamen relative

illi non opponitur; Igitur distinctio non facit oppositionem relativam, adeoque non est principium processionis Spiritus sancti a Filio.

Respondet distinguendo: Filiatio non opponitur formaliter Spiritui sancto, concedo: radicaliter, nego. Est enim radix inspirationis ad ipsum, adeoque distinctionis in qua fundatur origo.

Dices: Si Spiritus sanctus procederet immediate a Patre adhuc tamen distingueretur ab illo, nec tamen illi opponeretur relative; Igitur licet Spiritus sanctus procederet immediate a Filio, tamen ab illo distingueretur formaliter.

Respondet hypochelism esse impossibilem, neque enim Spiritus sanctus procedere potest a Patre nisi per Filium, qui est cognitio & expressio ipsius Patris, nihil enim amatum quin præcognitum. & certe si non esset distinctio inter Filium & Spiritum sanctum, non salvaretur ratio originis:

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Spiritus sanctus a Patre & Filio tanquam ab uno principio procedit, hinc & ab utroque notionaliter distinguitur.

PRIMUM patet, videlicet Spiritum sanctum a Patre & Filio procedere, namque Christus Joan. c. 15. promittit suis Apostolis Spiritum qui ab illo accipiet, & c. 14. idem spiritus dicitur mitti in nomine Patris: Igitur & a Patre & a Filio procedit: Tum quia est pondus & amor Patris in Filium.

Secundum non minus claret, nempe Spiritum sanctum a Patre & Filio tanquam ab uno principio procedere, juxta illud Joan. 16. *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet & annuntiabit vobis; omnia quaecumque habet Pater mea sunt.* Ratio est, quia procedit per amorem, qui quidem amor est communis & Patri, & Filio.

Tertium etiam patet, nimirum Spiritum sanctum a Patre & Filio eatenus distinguui, quatenus ab utroque procedit. Ratio est, quia ubi est processio, ibi est exitus & distinctio; Igitur Spiritus sanctus a Patre & Filio distinguitur, quatenus ab eis procedit, sub illo quippe respectu eis relative opponitur.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET RESPONSIONUM.

PRIMO: Tametsi Concilium Nicænum sileat processionem Spiritus sancti a Patre & Filio, eam tamen non negat, sed potius supponit illam. Theodoretus non audiendus est pro hoc momento, neque Damascenus qui ejus in hoc videtur sequi errorem: Verum est quod ait D. Thomas, unum esse spiratorem, sed ibidem subdit, esse duos spirantes, quod sufficit ad denotandum personas a quibus procedit Spiritus sanctus.

Secundo: Ultero fatemur Spiritum sanctum procedere proxime a Patre, hoc est, ab eo ut a primo principio, sed & procedit etiam a Filio, & hoc per eandem amoris virtutem.

Tertio: Quamvis Filius non procedat a Spiritu sancto, ab eo tamen distinguitur; si quidem in priori rationis generatio intelligitur completa: sed si Spiritus sanctus a Filio non procederet, ab eo notionaliter non distingueretur. Tum quia Spiritus sanctus non concipitur donec a Filio & Patre spiretur; tum quia etiam Filius leclusa processione, Spiritui sancto relative non opponeretur.

ARTICULUS QUARTUS.

De particula Filioque addita Symbolo.

GRÆCI recentiores propugnarunt istam particulam, *Qui a Patre, Filioque procedit*, non debuisse Symbolo addi, quippe qui contenderent Spiritum sanctum a Filio non procedere: quocirca duo potissimum hic enucleanda veniunt: alterum de errore Græcorum circa Spiritum sancti a Filio processionem: alterum de particula, *Qui a Patre, Filioque procedit*, addita Symbolo. Unde sit

SECTIO PRIMÆ.

Historia critica erroris Græcorum circa Spiritum sanctum.

Ortus.

PRIMA controversia circa processionem Spiritus sancti incepit ab Eunomio Ariano qui

qui illum dicebat creaturam a Patre in tempore factam. Sic refert sanctus Basilus lib. contra istum Heterodoxum. Altera apparuit anno 430. occasione unius Anathematismi a sancto Cyrillo adversus Nestorium vibrati, in quo quidem dicit illum non esse Catholicum qui Spiritum sanctum alienum a Filio assereret. Theodorus Nestorii amicus respondit hoc ipsum esse verum in eo sensu quod Spiritus sanctus sit Filio consubstantialis, e contra vero esse blasphemiam in eo sensu quod Spiritus sanctus procederet a Filio; quocirca creditur primus auctor talis erroris. Hoc ipsum scribit Bellarminus, hoc Petavius lib. 7. de Trin. c. 1.

Progressus.

TERTIA controversia contigit anno 647. quo quidem tempore insurrexere Græci adversus Latinos, eo quod isti propugnarent Spiritum sanctum a Filio procedere. Ducem habebant S. Maximum insignem Martyrem. Ita Petavius lib. 7. de Trin. cap. 2. num. 2.

Quarta acris exarfit octavo sæculo propter quod varia congregata sunt Concilia, tum in Italia, tum in Germania, tum etiam in Gallia, sub Pipino & Carolo Magno, ut ex Concilio Foro-Julienfi, & Franco-furtenfi liquet.

Quinta in immensum efflavit anno 809. qua de causa Carolus Magnus curavit Concilium Aquisgranense adunari. Hac de lite quam Monachus quidam Jerosolymitanus moverat, cuius nomen erat Joannes, scripsit epistolam. Sic refert Ado, sic Petavius lib. 7. de Trin. cap. 10. nu. 2. Nonnulli autumant istum Monachum esse sanctum Joannem Damascenum qui his temporibus fortiter debellavit Iconomachos.

Sexta erupit in apertum incendium sub finem ejusdem sæculi, scilicet tempore Photii qui a Nicolao I. proscriptus est, eo quod expulso sancto Ignatio a Sede Constantinopolitana, ipse invasor sederet; qui & ausus est per sententiam latam ipsum alternata vice damnare Nicolaum. Quia vero abyssus abyssum invocavit in voce catarractum; Photius ab hoc tempore infusus non cessavit lacessere injuriis Ecclesiam Occidentalem. Inter varia oburgationis capita, eam potissimum ardebat quod diceret Spiritum sanctum a Filio procedere.

Undecimo sæculo instaurata est pugna

molitione Michaelis Cæsararii Patriarchæ CP. favente Constantio Monomacho Imperatore, qui & statuit a Latinis abstinendum esse, eo quod docerent Spiritum sanctum a Filio procedere. Hoc factum scribunt Leo IX. epistola anno 1054. conscripta; divus Anselmus lib. de processione Spiritus sancti, & omnes Historici sacri.

Interitus seu proscriptio.

CONCILIUM generale Constantinopolitanum primum Nicæno addidit Symbolo pro Spiritu sancto; *Qui a Patre procedit*. Ephesinum in Anathematismo laudato subjunxit, Spiritum sanctum procedere a Filio: Barense in Italia adunatum anno 1097. sub Urbano II. in quo mira & dixit, & fecit sanctus Anselmus, eidem subscripsit definitioni. Item & Lateranense quartum sub Innocentio III. anno 1205. in quo quidem aderant multi gravissimi Præsules; & inter alios Patriarcha tum Constantinopolitanus, tum Jerosolymitanus, qui cum Latinis convenere de processione Spiritus sancti a Filio; maxime vero in secundo Lugdunensi anno 1274. sub Gregorio X. ubi reunioni Græcorum cum Latinis iterum conclusa & facta est: tum utraque Ecclesia simul adunata decantavit in Symbolo, *Qui ex Patre, Filioque procedit*. Ita refert Nicephorus, sic scribunt multi alii. Denique Florentinum idem fidei dogma celebravit anno 1439. sub Eugenio IV. ubi quoque & aderant Græci, in primis vero Patriarcha Constantinopolitanus & Joannes Palæologus Imperator: Tunc iterum atque iterum, sedere mutuo inito, pax Ecclesiæ composita est: quandoquidem Imperator & sui, schisma abjicientes, errores quoque depoluerunt; maxime circa processionem Spiritus sancti, tum uno eoque alacri animo, assantibus simul Græcis cum Latinis, solemniter decantatum est in Symbolo, *Qui a Patre, Filioque procedit*.

Non desuere celeberrimi Auctores qui suum acuerint styllum adversus Græcos obstrepentes contra processionem Spiritus sancti a Filio. Et vero Nicolaus I. certior factus quod Orientales processionem Spiritus sancti a Filio impugnarent, scripsit ad Hincmarum Rhenensium Præsulem, ut ipse & alii Galliarum Episcopi scriptis defenderent fidem contra Photii molitiones. Odo Belvacensis, ut patet ex epistola quinta

Hincmarum ad Nicolaum, Græcos confutavit: eandem adimplevit Provinciam Æneas Parisiensis, cuius opus extat in tomo D. d'Achery Benedictini: Sed præ cæteris Græcos debellavit S. Anselmus eruditissimis operibus.

SECTIO SECUNDA.

Num licite addita sit Symbolo ista particula, qui a Patre Filioque procedit.

CONCLUSIO AFFIRMATIVA.

Probatur rationibus Theologicis.

PRIMA sic se habet: Spiritus sanctus negum a Patre, sed & a Filio procedit: Igitur non sine fundamento apposita est Symbolo particula laudata: neminem quippe cordatum latet alicujus veritatis explicationem utilem & jucundam admodum esse: Porro ista particula, *Qui a Patre &c.* nihil substantiæ addidit, sed ipsam Spiritus sancti a Filio processionem clarissime mentis oculis subiecit. Tota igitur difficultas in Antecedente includitur: quod licet jam supra probatum, ulterioribus tamen momentis confirmari juvat.

Primo quidem ex Scriptura sacra: Joannis 16. Christus ait de Spiritu sancto: *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet.* Rursus Rom. 8. Spiritus sanctus vocatur Spiritus Filii: *Si quis autem, inquit Paulus, Spiritum Christi non habet, hic non est ejus.* Iterum ad Galatas 4. *Misti Deus Spiritum Filii sui in corda vestra.* Denique eadem Scriptura asserit, ea quæ sunt in Patre convenire & Filio: Ipse Christus testis est qui Joannis 16. sic loquitur: *Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt.* Sed qui accepit a Filio; sed qui est ejus spiritus, ab illo procedit: Sed quæcuncta possidet quæ sunt in Patre; dubio procul est Spiritus sancti cum Patre principium. Igitur hæc veritas rectissime explicatur, dicendo, *Qui a Patre, &c.*

Sanctus Thomas hanc indigitat illationem 1. p. q. 36. art. 4. ubi docet patrem & Filium unum esse principium a quo procedit Spiritus sanctus. Primo quidem in argumento *sed contra*: "Augustinus dicit in capite 5. de Trinitate quod Pater & Filius non sunt duo principia, sed unum principium Spiritus sancti." Tum hæc subiecit: "Dicendum, quod Pater &

"Filius in omnibus unum sunt, in quibus non distinguit inter eos relationis oppositio. Unde cum in hoc quod est esse principium non opponantur relationes, sequitur quod pater & Filius sunt unum principium Spiritus sancti." Ibidem art. 2. probat Spiritum sanctum a Filio procedere, eo quod ab ipso distinguitur personaliter.

Secundo ex sanctis Patribus. S. Athanasius lib. de natura humana suscepta, ista Psalmi 35. verba: *Quoniam apud te est fons vitæ*, interpretans, ait: "Noverat enim apud patrem, Filium esse fontem Spiritus sancti." Subscribit Gregorius Nyssenus libr. 1. contra Eunomium: "Porro, inquit, idem nobis & de Spiritu sancto dicendum est, cuius in solo ordine differentia constituta est; nam ut Patri conjunctus est Filius, & cum ex illo esse habeat, non tamen posterius existit; sic etiam Spiritus sanctus proxime hæret Filio, qui sola cogitatione secundum rationem principii prius consideratur productione Spiritus. Nam temporum intervalla in illa vita, quæ sæculum omne præcedit, locum non habent; adeo ut detracta principii ratione, ulla re sancta Trinitas a seipsa dissideat."

Sanctus Basilius lib. 3. contra Eunomium eandem veritatem suo munit calculo, his verbis. "Cur enim necesse est, si dignitate ac ordine tertius est Spiritus, natura quoque ipsum tertium esse dignitate namque ipsum secundum esse a Filio pietatis ratio tradit."

Non omittendus Epiphanius qui in Anacorato num. 67. ait: "Cum Christus a Patre credatur, Deus ex Deo, & Dei Spiritus a Christo, sive ab ambobus, ut Christus his verbis asserit, qui a Patre procedit, & hic de meo accipiet."

Hic adde Cyrillum Alexandrinum qui lib. 12. in Joannem cap. 36. sic effatur: "Unde nobis firmiter credendum est, non esse alienum a Filio Spiritum sanctum, nam cum ei consubstantialis sit, ex Patre per ipsum procedit."

Patres Latini non tacent veritatem. Hilarius agmen ducit, lib. 2. de Trinitate, ubi de Spiritu sancto dicit: "loqui de eo non necesse est, quia de Patre & Filio auctoribus consentendus est."

Egregium est sancti Ambrosii de hoc momento effatum lib. 1. de Spiritu sancto cap. 16. his verbis: "Spiritus quoque sanctus cum procedit a Patre & Filio,

„lio, non separatur a Patre, non separatur a Filio.”

Sanctus Augustinus lib. 4. de Trinitate cap. 20. ait: “Nec possumus dicere quod Spiritus sanctus & a Filio non procedat; neque enim frustra idem Spiritus, & Patris & Filii Spiritus dicitur.”

Suffragantur, sanctus Leo & sanctus Fulgentius, ille epistola 93. “Alium qui genuit, inquit, alium qui genitus est, alium qui de utroque processit &c.” Ille vero lib. de fide ad Petrum: “Firmissime, ait, tene, & nullatenus dubites Spiritum sanctum qui Patris & Filii unus est Spiritus, de Patre & Filio procedere.” Ergo &c.

Secunda ratio: Quod a Concilio Oecumenico & statutum est, simul & a Provincialibus & a Nationalibus citra dubium rite appositum fuit: Atqui ex historia critica liquet, istam particulam: *Qui a Patre, Filioque procedit*, Symbolo adjunctam fuisse a Conciliis: Ergo &c.

Tertia: quotiescunque fides in periculum venit, tunc explicanda est ab Ecclesia, cui inest potestas Christi, sic Concilium Nicaenum primum contra Arianos apposuit Symbolo *procedens*: sic Constantinopolitanum adversus Eunomium & Macedonium divinitatem Spiritus sancti debellantes, eidem addidit Symbolo: *Et in Spiritum sanctum Dominum & vivificantem, qui cum Patre & Filio simul adoratur &c.* Igitur & contra Græcos negantes Spiritum sanctum a Filio promanare, debuit apponi: *qui a Patre, Filioque procedit*.

Sanctus Thomas hic q. 36. art. 3. dicit Spiritum sanctum a Patre per Filium procedere: “Quia igitur Filius habet a Patre, tre quod ab eo procedat Spiritus sanctus, potest dici quod Pater per Filium spiraret Spiritum sanctum, vel quod Spiritus sanctus procedat a Patre per Filium, quod idem est.”

Tempus quo particula addita est Symbolo.

Non iniucundum erit hic texere quandonam illa particula fuerit Symbolo addita. Certum est eam non fuisse additam a Concilio Constantinopolitano primo, non enim apparet in ejus Symbolo lecto in Concilio Ephesino & Chalcedonensi, sed nec Damasus Papa illam adinvenit: in hac quippe hypothesi & Græci, & Leo III. adversus eam infringere non ausi fuissent propter vetustissimum hoc antiquita-

tis momentum: Nec desunt qui dicant Symbolum inter opera Hieronymi Damasco adscriptum particulam completi; sed istud Symbolum supposititium esse existimant non ignoti nominis auctores. Neque etiam addita fuit particula a sexta Synodo: Leo enim tertius est ipse posterior; quocirca non relictisset Episcopus Galliarum, si fuisset addita a Concilio Oecumenico. Non est etiam factus Synodi septimæ, quippe quæ non invenitur in codicibus: Sed præter istud, aliud est argumentum, quod Anastasius Bibliothecarius, qui Synodum illam reddidit latinæ linguæ, ut primum absoluta est, nullam faciat de particula mentionem, tametsi in Florentino codex vetustissimus de septima Synodo productus sit in quo quidem particula legitur.

Eam tamen quinto sæculo apparuisse in professionibus fidei Hispaniarum claret ex Conc. Toletano 587. adunato, claret ex Braccarensi 1. & 2. sicut & Hispalensi. In eodem regno sub finem 6. sæc. affulsit Symbolum Constantinopolitanum cum particula, ut patet ex Concilio Toletano ann. 589. & decantari cepit per omnes Hispaniarum Ecclesias, ut patet ex eodem Concilio can. 2. ut notat R. P. Mabillon in præfatione Liturgiarum lib. 1. cap. 4. & decantabatur ritu Missæ Mosarabice.

Ostavo sæculo additio particulæ & etiam decantandi consuetudo ex Hispania promanavit ad Gallias & Germaniam, ut liquet ex Concilio Foro-Julienfi & Francfortensi, ut refert Vvelfridus Strabo libro de rebus Ecclesiasticis cap. 2. Nono ineunte sæculo mos iste firmatus erat apud utramque gentem, non tamen Romæ, quod quidem patet ex actibus legationis Leonis tertii. Sub finem noni sæculi Romani adoptasse particulam constat: Hoc ipsum liquet ex Photio qui hanc additionem Symbolo exprobrabat Romanæ Ecclesiæ; item & ex Ratramno lib. 2. cap. 2. Romani eandem 11. sæculo sub Henrico I. Imperatore, decantare coeperunt. Sic scribit Baronius. Demum in Concilio Lugdunensi & Florentino, astantibus & contententibus Græcis, firmata est in perpetuum additio particulæ in Symbolo decantandæ.

His non obstantibus, non improbabilem existimamus opinionem Bini qui propugnat in notis ad Concilium Romanum sub Agathone, pag. 5. particulam reperti in epistola Synodica Agathonis ad Synodum generalem; sic enim habetur pag.

21. actione quarta ejusdem Concilii : *Credentes . . . & in Spiritum sanctum , Dominum & vivificantem , ex Patre Filioque procedentem .*

Hunc locum depravatum fuisse conclusus est Julianus Cardinalis in ea disputatione quam habuit in Concilio Florentino contra Græcos , sublatisque a Græcis impossitoribus hanc particulam , *filioque* , animadvertit : Idem centum & amplius annis ante Julianum observarat Emmanuel Calem homo Græcus in libro adversus Græcorum errores .

Eandem particulam non obscure subindigitat Synodus septima generalis actione quarta pag. 330. Concil. Bini ubi refertur sermo quidam sancti Athanasii in quo sic legitur . *Omnis autem turba stirpis Judæicæ , clara voce capiti cantare , & dicere . . . Unus Spiritus sanctus & a Patre & Filio procedens .*

Solvuntur objectiones contra primam rationem , in qua dictum est Spiritum sanctum a Filio procedere .

Expenditur mens Conciliorum .

OBJICIES : Concilium CP. anno 381. dem de Spiritu sancto explicavit adversus Eunomium & Macedoniam obstreperentes , & tamen altum est apud Patres illos de processione Spiritus sancti a Filio , & a fortiori de particula silentium ; Ergo &c.

Respondet distinguendo , & hoc non exigebat controversia , neque ut sermo fieret de illa processione & particula , concedo : & invitabat occasio , nego . Heterodoxi ludati Spiritum sanctum non sine magna blaspheemia dicebant creaturam ; quocirca Episcopis divinitas solum erat asseruenda , quam quidem provinciam adimplevit perfecte Synodus duobus potissimum argumentis atque definitionibus : primo dicendo Spiritum sanctum a Patre procedere ; deinde vero eundem cum Patre & Filio coadorari & conglorificari , sic enim habetur : *Qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur .* Quibus sententiis non leviora pro processione Spiritus sancti a Filio , & pro particula addita pronuntiat Synodus . Cæterum si existimasset Spiritum sanctum a Filio non procedere , dixisset : *Qui ex solo Patre procedit .* Et non tantummodo , *qui ex Patre procedit .*

Urgebis : Patres laudati , quæ fidem spectabant , definiunt . Igitur si processio Spiritus sancti a Filio ad fidem pertinebat , sicut in Symbolo potuerunt , *qui a Patre procedis* , eadem prioris ratione apponendum erat , *qui a Patre Filioque procedis* : Sed hoc non fecere ; Ergo &c.

Respondet negando majorem & paritatem , eo quippe tempore controversia tantummodo de divinitate Spiritus sancti movebatur adversus Eunomium & Macedonium illam debellantes , ut refert Theodoretus de Aërio lib. 4. Hæret. fabul. & de Eunomio S. Basilii lib. 2. contra ipsum : Igitur satis erat hanc asseruere divinitatem his verbis : *qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur* , & iterum *qui ex Patre procedit* .

Replicabis : Eo ipso quo Patres definiunt Spiritum sanctum cum Patre & Filio coadorari , opus fuit , si processio Spiritus sancti a Filio est dogma fidei , ut adderent , *qui a Patre , Filioque procedis* . Atqui tamen hoc non fecerunt : Ergo &c.

Respondet negando paritatem propter rationem allatam . Et vero cum fides in periculum venit , proflus abstinendum est a questionibus pro tempore inutilibus , ne copia litium Hæretici aliquid impugnantes dogma , aut prævaleant , aut veritati non obediunt .

Perjices : Multa Concilia , eaque Oecumenica siluerunt processionem Spiritus sancti a Filio ; Quinimmo non sercel statueret nihil esse aut sensui , aut etiam vocibus addendum , tum Symbolorum , tum etiam & primorum Conciliorum definitionibus . Igitur processio Spiritus sancti a Filio , maxime vero particula addita Symbolo , *qui a Patre , Filioque procedis* , abnuenda est : Pro isto momento audienda sunt vel ipsa Concilia : In Ephesino Presbyter Charisius Symbolum obtulit Patribus , qui , lectione facta , ita definiunt : " *Alteram fidem nemini licere proferre , vel conscribere , aut componere , præter eam quæ definita est a sanctis Patribus Nicææ congregatis cum sancto Spiritu : Qui ausi fuerint , aut componere fidem alteram , aut proferre , vel offerre converti volentibus ad agnitionem veritatis . . . anathemati subicit .* " Secundo Calcedonenſe , relatis Symbolo Nicæno & Constantinopolitano , ait : " Sufficiat quidem ad plenam cognitionem & confirmationem pietatis hoc sapiens & salutare divinæ gratiæ Symbolum : de

„ Pa-

„ Patre enim & Filio & Spiritu sancto
 „ perfectionem docet. „ Quid plura? Sex-
 „ ta Synodus generalis in epistola Agatho-
 „ nis a Patribus suscepta; septima vero post
 „ definitionem fidei, Vigilii epistola ad Eu-
 „ richium Patriarcham C.P. idem dicunt,
 „ & prohibent aliquid addi. His omnibus
 „ accedit Cyrillus Alexandrinus qui in epi-
 „ stola ad Joannem Antiochenum sic loqui-
 „ tur: „ Nullo autem modo patimur, ut
 „ ab aliquo fides illa, sive fidei Symbo-
 „ lum concutatur, quod a sanctis, quon-
 „ dam Patribus Nicænis editum est; ne-
 „ que enim, aut nobis, aut ulli omni-
 „ ni alteri, vel ullam voculam ibi posi-
 „ tam immutare, aut unam etiam syllaba-
 „ bam præterire permittimus, memores
 „ ejus qui dixit, ne transferas terminos
 „ antiquos quos posuerunt Patres tui. „
 „ His positis hoc sequitur argumentum: non
 „ licitum est, 1. aliquid addere prioribus
 „ Conciliis. 2. Quia hoc ipsum inutile est,
 „ eo quod fides sufficienter sit antiquitus ex-
 „ plicata: Ergo &c.

Respondeo distinguendo, siluerunt eo quod
 nec opus erat, nec ipsum exposulabant
 fidelium vota, concedo; ita ut de facto
 Spiritus sanctus non procederet a Filio,
 nego. Ad ultiores confirmationes illa
 responsione sit satis, sic distinguendo: Pro-
 hibitum est aliquid addi Symbolis quoad
 fidei substantiam, concedo: quoad ejusdem
 fidei explicationem, subdistinguo: quando
 non fuit necessitas, concedo: sin minus,
 nego. Reverti quidem nonne Patres Ni-
 cæni adversus Arianos obrepentes sym-
 bolo addiderunt *ἐκ πατρὸς*? Constantinopo-
 litani adversus Macedonianos: *In Spiritum
 sanctum Dominum & vivificantem, qui cum
 Patre & Filio simul adoratur & conglorifi-
 catur*. Ephesini, non quidem in Symbolo;
 sed in fidei definitione posuerunt vocem,
Deipara adversus Nestorium negantem he-
 ram Virginem esse Dei matrem. Cal-
 chedonenſes denique, loco istarum vocum
 quæ habentur in Nicæno: *Natum ex Pa-
 tre*, scripserunt, *consubstantialtem Patri se-
 cundum deitatem, & consubstantialtem nobis
 secundum humanitatem*. Et hoc ut Euty-
 chetis errorem perstringerent: Pari igitur
 & consimili ratione, non ad fidei augmen-
 tum, sed ad explicationem, grassante Græ-
 corum hæresi circa processionem Spiritus
 sancti a Filio, addere debuerunt, qui a
 Patre, Filioque procedit.

*Hæc interpretatio est divi Thomæ qui
 idem sibi obiciens 1.º p. q. 36. art. 2. ad*

2. docet Concilia potuisse explicare fidem
 juxta exigentiam temporum, ut exposu-
 labat necessitas: „ Quia igitur in tempo-
 „ re antiquorum Conciliorum nondum ex-
 „ hortus fuerat error dicentium Spiritum
 „ sanctum non procedere a Filio; non fuit
 „ necessarium quod hoc explicite ponere-
 „ tur. Sed postea, insurgente errore quo-
 „ rundam, in quodam Concilio in Occi-
 „ dentalibus partibus congregato, expres-
 „ sum fuit auctoritate Romani Pontificis,
 „ cujus auctoritas etiam antiqui Concilia
 „ congregabantur, & confirmabantur.
 „ Continebatur tamen implicite in hoc ip-
 „ so quod dicebatur Spiritus sanctus a Pa-
 „ tre procedere.

Perfices: Concilium Calchedonenſe, re-
 latis Symbolo Nicæno & Constantinopoli-
 tano, subiungit, *expositionem alteram nul-
 lus faciat*. . . . . *Sufficiunt quæ exposita
 sunt, alteram expositionem non licet fieri*.
 Confirmatur. Ephesinum Symbolo vocem
Deipara, addere abstinuit; quinimmo re-
 jectum est oblatum a Presbytero Charisio
 Symbolum non Nestorio, sed Theodoro
 Mopuesteno attributum, juxta senten-
 tiam Marii Mercatoris, & Justiniani Im-
 peratoris in sua rectæ fidei sessione.
 Tum & Pelagii II. Papæ in epistola ad
 Elijam Aquilejensem & alios Iſtriæ Epi-
 scopos in quo quidem Symbolo tacetur pro-
 cessio Spiritus sancti a Filio, nec aliud
 tertia persona legitur præter hæc: *Credimus
 in Spiritum sanctum qui cum sit ex Dei sub-
 stantia Filius non est, sed substantialiter
 Deus, utpote ejus substantiæ existens, cujus
 est Deus, & Pater ex quo quidem est secun-
 dum substantiam*. . . . *Sed nec Filium illum
 putamus, neque per Filium suam subsistentiam
 habentem*. Quæ verba non arguerunt
 Patres Ephesini, sed his lectis, dixerunt
 alteram fidem nemini licere proferre, vel
 conscribere, aut componere: „ Præter
 „ eam quæ definita est a sanctis Patribus
 „ Nicææ congregatis cum sancto Spiritu.
 „ Qui ausi fuerint aut componere eandem
 „ alteram, aut proferre, vel offerre con-
 „ verti volentibus ad agnitionem verita-
 „ tis, anathemati subicit. Igitur ex his
 omnibus liquet neque Spiritum sanctum a
 Filio procedere, neque a fortiori licitum
 esse aliquid addere Symbolis perantiquis;
 in quibus certe de particula altum est si-
 lentium.

Respondeo distinguendo: & hæc omnia
 unum tantummodo probant, non licitum
 esse addere aliquid Symbolo quoad sub-

flantiam, concedo : quoad fidei explanationem, subdistinguo, auctoritate privata, concedo : & ideo resectum est Symbolum Theodori; nec mirum, tametsi esset contra Eunomianos dicentes Spiritum sanctum a Filio veluti creaturam procedere, erat tamen auctoritate privata factum; & hoc ab homine suspectæ fidei : non licet auctoritate publica & Ecclesiæ aliquid addere ad fidei explanationem, nego.

Ad instantiam ex auctoritate Concilii Ephesini depromptam, dico non opus fuisse addere Symbolo, vocem *Deiparæ* : omnibus quippe notum erat Christum esse Deum; cum autem in Symbolo dicatur, *natus ex Maria Virgine*, insufficienter explicata mansit maternitas *Deiparæ* & illibata *Virginis*.

Discutitur mens Theodoretæ.

OPPOSITES: Doctrina Theodoretæ a processione Spiritus sancti a Filio abscedit : Atqui tamen nec a Concilio Ephesino rejecta est : Ergo &c. Probatur major & minor simul. Sanctus Cyrillus Alexandrinus anathematismo nono, ut habetur in Concil. Labb. sic alloquitur : *Si quis unum divinum Jesum Christum Spiritu clarificatum dixerit propria virtute ipsius tanquam aliena utentem, ac vim & efficaciam ab eodem accepisse, quæ contra immundos Spiritus operaretur, & divina inter homines miracula patraret, ac non potius ipsum spiritum per quem divina signa edidit illius proprium esse confessus fuerit, anathema sit.*

Theodoretus hæc confutat verba in suis responsionibus : " Proprium autem, *inquit*, " Spiritum Filii, siquidem ut ejusdem cum " eo naturæ, & ex Patre procedentem " dixit, simul confitebimur, & tanquam " piæ suscipiemus vocem; si vero tan- " quam ex Filio, aut per Filium existen- " tiam habeat, hoc ut blasphemum & im- " pium rejiciemus. "

Sed quod mirum videri debet, ipse Cyrillus approbat saltem tacite Theodoretæ doctrinam in hoc puncto; quippequi in epistola ad Euphroinum tom. 3. Conc. pag. 888. graviter conqueritur de calumniis quibus a Theodoro impetitus est, neque tamen illum reprehendit quod Spiritum sanctum habere a Filio existentiam negaret. Quinimmo epistola ad Joannem Antiochenum Cyrillus ait solum, *est autem non alienus a Filio*, scilicet Spiritus sanctus : quam epistolam ut primum legit Theodo-

retus, ad eundem scribens Joannem, laudat Cyrilli essatum his verbis : " Ea quæ " missa sunt a Cyrillo Evangelica nobili- " tate adornantur. "

Respondeo primo & Concilia, & Cyril- lum non reprehendisse Theodoretum æconomiæ causâ, cum tunc temporis palmaris controversia non de processione Spiritus sancti a Filio, sed de divinitate moveretur, quæ quidem Oeconomia non semel usi sunt Patres; imprimis Basilius qui abstinuit aliquando a nomine divinitatis pro Spiritu sancto, eo quod Hæretici in votis nihil aliud habebant, quam illum exauktorare, ut gregem ejus disperderent. Sanctus Augustinus lib. 3. contra epistolam Parmeniani cap. 2. hanc laudat oconomiam ubi est schismatis periculum. S. Gregorius Magnus lib. 12. epistola 31. de hac œconomia sic habet : " Sancta Eccle- " sia quædam per fervorem corrigit, quæ- " dam per mansuetudinem tolerat, quæ- " dam per considerationem dissimulat, ut " sæpe malum quod averfatur, portando, " dissimulando compescat. "

Respondeo 2. negando majorem : Ad probationem distinguo : Theodoretus negat Spiritum sanctum habere a filio existentiam in sensu opposito Eunomianis, qui dicebant ab illo procedere ut creaturam, concedo : quocirca neque ab Ephesino, neque a Chalcedonensi, neque a quinto Concilio generali, neque ab ipso Cyrillo in hoc reprehensus est : Et negavit sensum Catholicum, nego : namque Spiritum sanctum Patri, & Filio consubstantialiæ habebat, & consequenter non negabat ejusdem Spiritus sancti a Filio processionem, quippequi in verbis supra laudatis dicit : " Proprium autem Spiritum " Filii, si quidem, ut ejusdem cum eo " naturæ & ex Patre procedentem di- " xit, simul confitebimur, & tanquam " piæ suscipiemus vocem. " Quo sensu vero dixerit Spiritum sanctum non ex Filio, aut per Filium existentiam habere, intelligite ex ejus ad Monasteria epistola, ubi insurgit adversus Cyrillum, eo quod crederet illum contendere Spiritum sanctum a Filio ut creaturam procedere : " Blasphemat, *inquit*, & in Spiritum san- " ctum non ex Patre ipsum procedere di- " cens, sed ex Filio esse . . . propinquit " Macedonii culturæ. " Audis Theodoretum Cyrillo imponere, scilicet & Spiritum sanctum a Patre non procedere, & a Filio, ut creaturam promanare. Igitur in illo.

illo tantum sensu negat Theodoretus Spiritum sanctum a Filio procedere.

Neque vero relictus est ambigendi locus circa mentem Cyrilli pro processione Spiritus sancti a Filio; cum dicat Spiritum sanctum non esse a Filio alienum. In epistola autem ad Nestorium quæ lecta fuit & approbata in Concilio Ephesino sic loquitur: "Quandoquidem Spiritus veritatis nominatur, Christus autem veritas est, & proinde quoque ab illo, atque a Deo Patre procedit."

In cassum quidam existimant illam epistolam non esse genuinum Cyrilli scriptum, eo quod Theodoretus in anathematismis quos confutavit, explicationem quidem exposculet istorum verborum Cyrilli, *Spiritum Filii proprium esse*, sed non ipsius particulæ, *qui a Filio procedit*: tum quia veteres auctores qui scripserunt pro sententia Latinorum, verba Epistolæ laudatæ non referunt: quinimodo Græci schismatici qui anno 1233. Concilium Nymphææ adunaverunt, ubi professionem fidei ediderunt, & eam miserunt ad Gregorium nonum, fuso scribunt calamo sua adversus Latinos dogmata, sibi quoque obijciunt testimonia beati Cyrilli, nusquam vero locum epistolæ mox laudatæ.

Verum mirum videri non debet quod Theodoretus explicationem noni anathematis exegerit, minime vero verborum epistolæ Cyrilli ad Nestorium, cum divinitatem Spiritus sancti & a Patre processionem nusquam impugnaverit: quocirca sic distinguo: Cyrillus & Concilia probare doctrinam Theodoretæ de Spiritu sancto, quia loquutus est in sensu opposito Eunomii, concedo: eo quod de facto impugnaverit Spiritus sancti divinitatem, & a Filio processionem, nego.

Urgebis. Si Theodoretus solummodo inturresisset adversus Eunomium, non dixisset absolute Spiritum sanctum a Filio existentiam non habere: Ergo &c.

Respondet non neminem latere, Theodoretum existimasse Cyrillum propugnare processionem Spiritus sancti a Filio in sensu Eunomii; & in hoc solum sensu confutando nonum anathematismum, asseruit Spiritum sanctum non habere existentiam a Filio, ne scilicet ut creatura haberetur.

Insuper: etiam in aliis operibus vel ipse Theodoretus docet Spiritum sanctum a Filio non procedere: Igitur hanc propugnavit sententiam tanquam suam, & non præcise ad impugnandum Cyrillum. Probat

antecedens: Ex epistola ad Monasteria, Hugo Heterianus hunc commemorat locum: "Blasphematur, inquit, & in Spiritum sanctum dum non ex Patre solo illum asserit procedere juxta Domini vocem, sed ex Filio eandem habere existentiam, hi sunt Aegypti partus, & malo patre deteriora germina. Ergo &c." Respondeo distinguendo antecedens: sic se gessit Theodoretus, eo quod palmarem Eunomiorum errorem infestaretur, quocirca eos ubique debellat, concedo: eo quod tantum impugnaret Cyrillum, nego. Suam prodit mentem comment in caput octavum Epistolæ ad Romanos v. 11. ubi explicans ista verba, *quod si Spiritus ejus*, ait: "Docuit autem nos etiam in his verbis unam divinitatis naturam, sanctum enim Spiritum, & Dei appellavit, & Christi, non quod ut volunt execrandi hæretici, ex Deo per Filium creatus sit, sed quia est ejusdem cum Patre & Filio substantiæ." Jam si ex Filii substantia; ergo ex Filio procedit juxta Theodoretum.

Dices: S. Joannes Damascenus l. de fide orthodoxa cap. 11. ait. "Spiritum sanctum tam ex Patre esse profitemur, quam Patris appellamus Spiritum, ex Filio autem Spiritum non dicimus, sed eum Filii Spiritum nominamus." Igitur Patrum Græcorum ea fuit sententia, Spiritum sanctum a Filio non procedere.

Respondet D. Thomas, hic 1. par. q. 26. art. 2. in hoc errasse Damascenum: "Unde, inquit, in hoc, ejus sententiæ non est standum: Subdit tamen a quibusdam excusari: unde sic distinguo, Spiritus sanctus non procedit a Filio ut a primo principio, concedo: secus, nego. Cum processio Spiritus sancti a Patre importet principium non de principio, in eo tantum sensu Damascenus posuit Spiritum sanctum a Filio non procedere, quatenus Filius non est omnimode principium non de principio; sed in loco pro objectione laudato, expresse vocat Spiritum Filii: Igitur non negat procedere a Filio ut a primo principio.

Aperitur mens Leonis III.

OPPONES: Quod definit summus Pontifex in materia fidei, sic teneri debet: Atqui Leo III. anno 810. præcepit particulam *Filiusque* non addi Symbolo: Et probatur: Patres Concilii Aquilgranensis an-

no 309. celebrati illam addiderunt particulam, legationemque ad Leonem misere quatenus definitionem suo munire calculo dignaretur, quibus respondit: Non audio dicere, istud eos, nobis minus intellexisse. Et noluit approbare. Ergo &c.

Respondeo S. Leonem, omisso sufficienti examine, credidisse usum particulæ a ducentis solum circiter annis ab Ecclesia frequentatum fuisse, quocirca hærens & dubitans, nihil determinando permansit.

Respondeo 2. Diss. Leo non approbavit particulam eo quod privata auctoritate fuerat Symbolo addita, nusquam vero aut a summo Pontifice, aut a Concilio Oecumenico, concedo: eo quod de facto inutillis foret, nego.

Instabis: legati responderunt Ecclesiis Gallicanas eam particulam retinere auctoritate summi Pontificis: "Dixit Leo, de" di licentiam cantandi, non autem cantando aliquid addendi: "ergo &c.

Respondeo distinguendo: & sic se gessit Leo ne quis auctoritate propria Symbolum fidei conderet ut Theodor. Mopsuestenus, & ut Cathedræ Petri jura conservaret, concedo: quia de facto fidei adversaretur, nego.

Replicabis. Jussit S. Pontifex ex Symbolo Constantinopolitano particulam expungi in Galliis, ubi inserta fuerat; sic referunt acta collationis legationis a Smaragdo descripta, ut scribit Sirmundus tom. 2. Concil. Galliæ. Quid plura, voluit & omitti in argentea tabula Symbolum Constantinopolitanum Romæ referente: hoc ipsum restatur in epist. ad Patriarcham Aquilejensem.

Respondeo ut supra. Porro voluit SS. Pontifex expungi a Symbolo Constantinopolit. ut memoria Symboli retineretur, sicut editum fuerat a Patribus Nicænis.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Rite apposta est Symbolo particula, quæ a Patre, Filioque procedit.

PRIMO: Quia Spiritus sanctus non solum

a Patre, sed & a Filio procedit, ut habetur Joan. 16. & Rom. 8.

Secundo: Sic docent Patres Græci & Latini: Græci quidem ut Athanasius lib. de natura humana suscepta & in Symbolo. Basilius l. 3. contra Eunomium: Latini vero juxta illud Hilarii l. 2. de Trin. ubi de Spiritu sancto sermonem instituens ait: "Loqui de eo non necesse est, quia de" Patre & Filio auctoribus confitendus est. Suffragatur Ambrosius lib. 1. de Spiritu sancto cap. 16.

Tertio: Quia particula laudata explicat fidem de processione Spiritus sancti in Concilio generali tum Lugdunensi, tum Florentino definitam.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM,

ET RESPONSIONUM.

PRIMO: Verum est fidem de Spiritu sancti divinitate explicatam fuisse in secundo Concilio generali, & tamen istud siluisse particulam. Sed quid mirum cum controversia non de processione Spiritus sancti a Filio nondum moveretur, sed tantum de ejus divinitate contra Macedonios? Eadem ratione quædam alia Concilia subsequenti eandem omiserunt in explicatione fidei particulam.

Secundo: Theodoretus non impugnavit processionem Spiritus sancti a Filio quamcumque sed eam solum quam effutiebant Macedoniani, qui Spiritum sanctum veluti creaturam a Filio procedentem contendebant.

Tertio: Neque vero existimandum est Damascenum negasse Spiritum sanctum a Filio procedere, nisi ut a primo principio.

Quarto: Leo III. Romanus Pontifex particulam nusquam arguit, sed ritum illam in Symbolo decantandi, independentem ab ordinatione summi Pontificis.

DISSEKTATIO · SEXTA

D E

MISSIONE DIVINARUM

PERSONARUM.

CERTUM est Deum esse ubique præsentem, sed specialiter sanctis in quibus habitare dicitur: Quomodo vero hoc fiat, an adventu alicujus personæ v. g. Patris? An missione aliarum personarum, superest hic explicandum.

Multi inter homines, aut graviorum peccatorum pondere obcæcati, aut supina in rebus divinis indagandis incuris detenti, Deum quantumvis bonum humilia respicere nec capiunt, nec volunt credere, hinc quidam Judæi crassiores Malach. 1. Deum sic alloqui non erubescunt. In quo dilexisti nos? Quocirca personarum sanctissimæ Trinitatis missionem ad nos, non sine impietate abnucebant. Sed contra quod dicit, Apostolus Gal. 4. *Misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret.*

Dogma de divinarum Personarum missione quatuor potissimum modis explicatur, & probatur.

PRIMO: quædam Personæ divinx mitti possunt.

Secundo: Filius de facto ad nos missus est.

Tertio: Spiritus sanctus non semel visibiliter in terris apparuit.

Quarto: Tres Personæ in animam justii invisibiliter illabuntur.

ARTICULUS PRIMUS.

De missionibus divinis in genere.

QUÆRES 1. quid sit missio? Num detur divina, & quoruplex?

Respondeo 1. Missionem in genere spectatam esse quemdam exitum unius personæ ab alia ad aliquem effectum super-

naturalem in creatura producendum, quod quidem fieri potest tripliciter, videlicet imperio, consilio, & origine. Priori modo mittit Dominus servum suum: secundo, medicus ad balnea mittit Principem: tertio, quum aliqua Persona divina ab altera procedit.

Respondeo 2. Dari missionem in divinis juxta tertiam missionis acceptionem; habetur enim Joan. 3. *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.... Non enim misit Deus Filium suum, ut judicet mundum.* Tum subdit Christus, *sicut misit me vivens Pater, & ego vivo propter Patrem.* Rursum cap. 15. 26. ait loquens de Spiritu sancto, *Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre.* Iterum Joan. 8. ait, *Non sum ego solus, sed ego & qui misit me Pater.* Apostolus ad Gal. 4. eandem confirmat veritatem, his verbis: *Cum venisset plenitudo temporis, misit Deus Filium suum.* Ergo &c.

Ratio S. Thomæ ea est hic q. 43. art. 1. nomine missionis intelligitur exitus unius personæ ab alia cum effectu temporali: Atqui datur hujusmodi missio, quandoquidem Filius Dei incarnatus est, & nostram ad suam hypostasim assumpsit humanitatem, Spiritus vero sanctus sub specie columbæ descendit in ipsum Christum. Ergo &c.

”Dicendum, inquit, quod in ratione missionis duo importantur quorum unum est habitudo missi ad eum a quo mittitur. Aliud est habitudo missi ad terminum ad quem mittitur. Per hoc autem quod aliquis mittitur, ostenditur processio quædam missi a mittente, vel secundum imperium, sicut dominus mittit servum: vel secundum consilium, ut si consiliarius mittere dicatur Regem ad bellandum, vel secundum originem, ut si dicatur quod flos emittitur ab arbore: ostenditur etiam habitudo ad terminum, ad quem mittitur, ut aliquo modo ibi esse incipiat: vel quia prius ibi omnino non erat, quo mittitur: vel quia inci-

”pit

„pit ibi aliquo modo esse quo prius non
 „erat. Missio igitur divinæ personæ con-
 „venire potest, secundum quod importat
 „ex una parte processionem originis. a
 „mittente, & secundum quod importat
 „ex alia parte novum modum existendi
 „in alio, sicut Filius dicitur esse missus
 „a Patre in mundum secundum quod in-
 „cepit in mundo esse per carnem assump-
 „tam: & tamen ante in mundo erat ut
 „dicitur Joan. primo. „

Dices: Personæ divinæ non convenit mit-
 ti, quod quidem non una probat ratio :
 Primo quia missus est minor mittente ; in
 divinis autem perfecta intercedit æquali-
 tas. Secundo, qui mittitur separatur a mit-
 tente, nemo autem ex Catholicis separa-
 tionem inter Personas divinas admittet .
 Denique quicumque mittitur, ab aliquo
 discedit loco, ut ad alterum vadat, quod
 utique repugnat Personis divinis, cum per
 immensitatem sint ubique. Ergo &c.

Respondeo distinguendo : & hæc omnia
 inconvenientia contingunt in eo qui mit-
 titur, aut per imperium, aut per consi-
 lium, concedo : in eo qui per simplicem
 originem exit ad extra, nego. Et vero qui
 priori mittitur modo est creatura, idcirco
 & minoritatem, & separationem, & loci
 novitatem admittit, e contra vero qui po-
 steriori modo suscipit missionem. Solutio
 est D. Thomæ hic quæst. 43. art. 1. ad 1. 2.
 & 3. Sufficit texere verba in responsione
 ad primum : „ Dicendum, inquit, quod
 „missio importat minorationem, in eo qui
 „mittitur secundum quod importat pro-
 „cessionem a principio mittente, aut se-
 „cundum imperium, aut secundum con-
 „siliū, quia imperans est maior, & con-
 „siliarius est sapientior : sed in divinis non
 „importat nisi processionem originis quæ
 „est secundum æqualitatem, ut supra di-
 „ctum est. „

Respondeo 2. Missionem divinam, ex parte
 effectus temporalis duplicem esse, alteram
 scilicet visibilem, ut quum Verbum
 caro factum est, per unionem hypostati-
 cam cum humanitate, invisibilem vero alteram,
 quum persona missa animam iusti
 replet charismatum donis, juxta illud ad
 Roman. *Charitas Dei diffusa est in cordibus
 nostris, per Spiritum sanctum qui datus est
 nobis.* Ex quo sequitur missionem solum
 fieri ad justos qui charitate & amore divi-
 no flagrant, siquidem importat specialem
 Dei in anima habitationem. Licet igitur
 Deus sit præsens ubique, non tamen dici-

tur aut venire, aut mittere Filium & Spi-
 ritum suum nisi ad justos. Sic docet san-
 ctus Thomas hic art. 6. in argumento sed
 contra, his verbis : „ Secundum Augusti-
 „num missio invisibilis fit ad sanctifican-
 „dam creaturam. Omnis autem creatura,
 „habens gratiam sanctificatur : ergo ad
 „omnem creaturam hujusmodi fit missio
 „invisibilis. „ Rursus in corpore articuli :
 „Sic ergo in eo ad quem fit missio, oportet
 „duo considerare, scilicet inhabitatio-
 „nem gratiæ, & innovationem quamdam
 „per gratiam ; ad omnes ergo fit missio in-
 „visibilis, in quibus hæc duo inveniuntur.
Quæres secundo, quibus personis conveni-
 niat mitti ?

Respondeo 1. Hoc non convenire Patri,
 quippe qui fit principium non de principio :
 ita ex prolesio S. Thomæ hic art. 4. juxta
 illud Augustini lib. 2. de Trinitate cap. 5.
 „Solutus. „

Respondeo 2. Convenire & Filio, & Spi-
 ritui sancto mitti. Revera quidem missio
 duo importat ex D. Thomæ, nimirum origi-
 nem unius personæ ab alia, & effectum
 temporalem gratiæ specialis. Sed hæc duo
 affulgent in apparitione Filii, & Spiritus
 sancti : ergo &c. Sic docet D. Thomas
 hic art. 7.

Quæres tertio an detur circum-incessio
 in divinis.

Respondeo affirmative. Et probatur. No-
 mine circum-incessionis intelligitur mansio
 & præsentia unius personæ in altera : sed
 tres personæ unum sunt : Igitur ubi est
 una, ibi & sunt alie.

Synopsis eorum quæ in hoc articulo referuntur.

PRIMO missio alicujus personæ triplici
 modo fieri potest ; scilicet imperio, consi-
 lio, & origine. Priori modo herus mit-
 tit servum suum Romam : 2. Medicus Re-
 gem ad balneum : 3. Pater æternus Filium
 suum ad nos.

Secundo, prima sanctissimæ Trinitatis
 persona venit & non mittitur : Secunda
 mittit, & mittitur. Tertia solum mit-
 titur.

Tertio, datur circumfessio in divinis,
 quia tres personæ sunt unus Deus : Igitur
 ubi est una persona, ibi sunt alie duæ.

ARTICULUS SECUNDUS.

De missione Filii in particulari.

OMNES qui ausu temerario Christum dixere purum hominem, Filii Dei missionem negavere. Contra quos sic

CONCLUSIO.

Filius Dei missus est a Patre, & quidem visibiliter ad homines.

Probatur rationibus Theologicis.

PRIMA sic exponitur: Qui apparuit & Patriarchis, & Prophetis in veteri lege, tum ad eorum sanctificationem, tum ut futurum præluderet incarnationem, dubio procul missus est visibiliter in mundum: Atqui res sic se habet. Ergo &c. Probatur minor multis momentis.

Primo, ex Concilio Antiocheno primo, anno 266. adunato, quod quidem probat contra Photinum Verbi incarnati divinitatem, ostendendo Verbum esse Deum, qui apparuit Patriarchis, & hoc omnibus Scripturæ monumentis. Sic loquitur: „Generavit quidem Filium Pater tanquam actum viventem; hunc dicit Scriptura descendisse & apparuisse Abraham, &c.“

Patres trium primorum sæculorum idem docent, nempe Filium cum esse qui apparuit Patriarchis. Ita Iustinus in dialogo cum Tryphone. Tertullianus lib. 2. contra Marcionem cap. 27. Novatianus lib. de Trinit. cap. 25. & 31. Athanasius oratione 4. pag. 260. Cyrillus Jerosolymitanus catech. 14. Basilus lib. contra Eunomium pag. 56. Chrysostomus hom. 38. in Genesim pag. 454. His addit Irenæus qui lib. 4. cap. 26. sic loquitur de Filio Dei: „Ipse est qui dicit Moysi, videns vidi, vexationem populi mei qui est in Ægypto, & descendendi ut eruam eos, ab initio assuetus ..... ascendere & descendere propter salutem eorum qui male habent. „Ecce duæ conditiones requisitæ ad missionem, nempe apparitio sensibilis, deinde effectus temporalis, siquidem, teste Scriptura, apparuit Filius Dei modo ut liberaret populum a servitute Ægyptiaca, modo, teste Irenæo, propter salutem eorum qui male habebant. Idem censet Hilarius lib. 4. in Genesim cap. 1.

cui concinit Isidorus lib. de natura Domini cap. 1. his verbis: „Ipse est enim Filius, qui semper a Patre missus visibiliter apparebat hominibus. Ex ipsa ergo missione, recte Angelus nuncupatur. „Non omittendum de hoc momento oraculum Christi, Joan. 8. qui alloquens Judæos, ait: *Abraham Pater vester exultavit ut videret diem meum: vidit & gavisus est.* Igitur, ipso Christo testante, Filius Dei apparuit Patriarchis ad sanctificationem, cum ejus apparitio multum & gaudii spiritualis & gratiæ eorum animæ attulerit.

De apparitionibus quæ concessæ sunt Prophetis non unum est testimonium: Isaias ait cap. 6. *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum.* Cap. 63. *Quis est iste qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra, iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis?* Quæ verba explicat D. Thomas de Verbo incarnato. Item Jeremiæ 1. *Factum est verbum Domini ad me dicens, priusquam te formarem in utero novi te.* Baruch. 3. *Hic est Deus noster, & non estimabitur alius adversus eum, hic advenit omnem viam discipline, & tradidit illam Jacob populo suo: post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est.* Tria hic enarrat Propheta iste, nempe Deum apparuisse Jacob; tum illi ostendisse viam disciplinæ, postremo conversatum fuisse cum hominibus, quæ quidem verba nonnisi de Filio Dei intelligi possunt: & hoc ad sanctificationem hominum, quæ est missionis effectus; quod quidem egregie sic exprimit Isaias in persona Filii Dei loquens, dum ait: *Propugnator sum ad salvandum.* Quinimo ipse Christus de hoc reddit testimonium apud Lucam cap. 24. ubi edocens Discipulos Emmaus. *Et incipiens a Moise, inquit Evangelista, & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus Scripturis quæ de ipso erant.*

Alteræ ratio sic procedit. Quod sacræ novi Testamenti paginæ passim referunt, in dubium revocari non debet: Acqui omnes sermo novi Testamenti paginæ visibilem Filii Dei prædicant missionem: Ergo &c. Probatur minor multiplici auctoritate. 1. Joannes sic intonat cap. 1. *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis: verbum caro factum, ecce missio visibilis: & habitavit in nobis; ecce effectus gratiæ specialis Verbi divini ad nos declinantis.* Rursus Rom. 8. Apostolus ait: *Deus*

Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum. Et iterum ad Galatas 4. *At ubi venit plenitudo temporis misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut &c.* In his & similibus locis missio Filii simul cum effusione gratiæ affulget : Ergo &c.

Tertia : Missio essentialiter importat originem personæ missæ ab alia cum effectu novo ad extra producto : Atqui hæc duo in incarnatione apparent : Ergo &c. Sic propugnat D. Thomas hic q. 43. art. 1. his verbis : " Missio igitur divinæ personæ convenire potest secundum quod importat ex una parte processionem originis a mittente ; & secundum quod importat ex alia parte novum modum existendi in alio, sicut Filius dicitur esse missus a Patre in mundum secundum quod incepit in mundo esse per carnem assumptam : & tamen ante in mundo erat, ut dicitur Joannis 1.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Filius Dei missus est in mundum.

PRIMO : Hoc annuntiant visiones Patriarcharum & Prophetarum : Hoc, novi Testamenti oracula : hoc, Concilia : hoc omnes Patres.

Secundo : Missio importat duo, videlicet originem personæ missæ, & effectum temporalem ad salutem nostram ordinatum : hæc autem duo in incarnatione affulgent, juxta illud D. Joannis 1. oraculum, *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.* Verbum a Patre procedere dictum est supra : Verba ista, *caro factum est*, important Missionem & effectum in tempore productum. Posteriores voces, *& habitavit in nobis.* Indicant finem missionis, esse præter gloriam Dei nostram propriam sanctificationem.

Tertio, sic de fide definitur Concilium primum Antiochenum contra Photinum.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum Spiritus sanctus missus sit in mundum.

CONCLUSIO AFFIRMATIVA.

Probatur multis momentis.

Primo, ex veteri Testamento.

FIGURÆ veteris Testamenti indicant visibilem Spiritus sancti missionem ; sic enim habetur Genes. 1. *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Et iterum cap. 8. *Adduxit Spiritum super terram, & imminutæ sunt aquæ.* Rursus Job. 26. *Spiritus ejus ornavit caelos.* Et adhuc Isa. 61. *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me : ad annuntiandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde.* In tribus prioribus locis est sermo de visibili missione Spiritus sancti, tum ad creationem mundi, tum ad delendum diluvium, tum etiam ad ornandum caelos, quæ quidem apparitiones subindignant missionem supernaturalem, qualis concessa fuit Iſaïæ : Quinimmo prædictæ apparitiones vel ipsam Verbi incarnationem seu missionem præludebant, quippe quod, teste sancto Joanne 1. epistol. 3. venerit : *Ut dissolvat opera diaboli.*

Secundo, ex novo testamento.

HABETUR Matth. 3. *Baptizatus autem Jesus confestim ascendit de aqua, & ecce aperti sunt ei caeli, & vidit spiritum Dei descendentem super columbam, & venientem super se.* Lucæ 3. *Descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum.* Act. 2. *Factus est repente de caelo sonus tanquam advenientis spiritus vehementis, & replevit totam domum ubi erant sedentes, & apparuerunt illis dispersitæ linguæ tanquam ignis, sedisque supra singulos eorum, & repleti sunt omnes Spiritu sancto.* Ibidem cap. 4. *Cum orassent, motus est locus in quo erant congregati, & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & loquebantur verbum Dei cum fiducia.* Cap. 8. *Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.* Cap. 10. *Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum, & obstupuerunt ex circumcissione Fideles qui venerant cum Petro, quia & in nationes*

siones gratia Spiritus sancti effusa est. Audiebant enim illos loquentes linguis, & magnificantes Deum. Sed in his omnibus Spiritus sanctus diffunditur in animam sub signis sensibilibus. Igitur missus est sensibilibiter ad homines Spiritus sanctus.

Tertio, ex Patribus.

SANCTUS Chrysostomus Homil. 12. in Matth. 5. dicit Spiritum sanctum descendisse sub specie columbæ super Christum: Idem asserunt alii Patres. Imprimis Gregorius Naz. orat. 44. in qua dicit Spiritum sanctum diversis temporibus, vim suam ostendisse in Patriarchis, & Prophetis, ac demum in Apostolis in quibus triplicem communicationis gradum ostendit, tanquam visibilis missionis & descensus: "Trisariam iis, inquit, datus est prout, ipso capto ferebat, tribusque temporibus, nempe antequam Christus per passionem glorificaretur; postquam resurrectione glorificatus est, post ejus in cælum ascensum, sive restitutionem, sive quo alio nomine res ea sit appellanda. Hoc autem perspicue ostendit, tum prima illa morborum, spirituumque depulsio; quæ sancto non absque spiritu fiebat, tum illa post consecutum nostræ salutis negotium insufflatio, quæ diviniore procul dubio inspirationis specimen habebant: tum postremo præsens hæc ignearum linguarum divisio, quam etiam solemnibus festis celebramus, verum primo quidem obscure, secundo expressius; nunc vero perfectius: & qui non jam operatione sola præsens sit, ut antea, sed substantiali, ut sic loquar, modo adsit ac simul versetur. Decebat enim ut cum Filius corpoream nobiscum consuetudinem habuisset, spiritus quoque corporeo nobiscum modo versaretur, & corporeo ipse modo cerneatur; & cum Christus ad se reversus esset, ille ad nos descenderet, ita quidem ut & tanquam Dominus veniret, & tanquam Deo nequaquam oppositus mitteretur. Quibus verbis fuso calamo probat Gregorius visibilem sancti Spiritus missionem.

Sanctus Thomas hic quæst. 43. art. 7. probat illam esse convenientem hæc ratione, quia invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur; ex quo principio sic concludit: "Conveniens fuit, ut etiam invisibiles missiones di-

vinarum personarum secundum aliquas visibiles creaturas manifestarentur. Alii tamen Filius, & Spiritus sanctus. Nam Spiritui sancto in quantum procedit ut amor competit esse sanctificationis donum, Filio autem in quantum est Spiritus sancti principium competit esse sanctificationis hujus auctorem, & ideo Filius visibiliter missus est tanquam sanctificationis auctor, sed Spiritus sanctus tanquam sanctificationis indicium."

Quarto, rationibus Theologicis.

PRIMA: Missio divina duo potissimum importat, videlicet originem unius personæ ab alia, & effectum supernaturalem in tempore productum: Sed utrumque reperitur in descensu Spiritus sancti super fideles: Et probatur. Primo quidem Spiritus sanctus procedit a Patre, & Filio, ut de fide definitum est in Concilio tum Lugdunensi, tum Florentino: Secundo, Apostoli, ut habetur, Act. 2. Repleti Spiritu sancto, habebant omnium charismatum dona, ita ut variis loquerentur linguis, dæmonia eicerent, & sanarent agrotos a quacumque detinerentur infirmitate. Ergo &c.

Secunda: Quod festivat Ecclesia, ut quid verum & sanctum habendum est: Sed Ecclesia missionem Spiritus sancti ad Apostolos annua Pentecostes festivitate celebrat. Ergo &c.

Tertia: Illud adimpletum est; si contraria propugnantes anathemate percussi sunt: Atqui Concilium 11. generale proscripsit Macedonianos negantes & Spiritus sancti divinitatem, & consequenter ejus ad BB. Mariam Deiparam & Apostolos missionem. Ergo, &c.

Diluntur objecta.

OBJECIES: Qui mittitur est minor persona a qua mittitur, sic Filius incarnatus, est minor Patre: Sed Spiritus sanctus nusquam dicitur Patre & Filio minor: Igitur non missus est.

Respondetur distinguendo majorem: Filius est minor Patre ratione naturæ assumptæ, concedo: ratione sui, nego. Filius incarnatus assumpsit hypostaticè naturam humanam; quocirca ratione illius Patre minor prædicatur: sed Spiritus sanctus in columbæ & ignis specie aliisque signis tantum apparuit: Igitur non est paritas.

So-

Solutio est D. Thomæ ibidem ad 1. his verbis : " Dicendum quod Filius creaturam visibilem in qua apparuit in unitatem personæ assumpsit : sic , ut quod de illa creatura dicitur , de Filio Dei dici possit . Et sic ratione naturæ assumptæ Filius dicitur minor Patre . Sed Spiritus sanctus non assumpsit creaturam visibilem , in qua apparuit , in veritatem personæ , ut quod illi convenit de illo prædicetur , unde non dicitur minor Patre propter visibilem creaturam . "

Infallis : Spiritus sanctus non assumpsit aliquam visibilem creaturam . Igitur non vere missus est .

Respondeo negando consequentiam : namque ad visibilem missionem sufficit signum personæ missæ demonstrativum . Responsio est D. Thomæ ibidem ad 2. & subnotat ad quartum non necessariam esse assumptionem naturæ rationalis ubi igitur de signo tantum : " Neque oportuit , quod creatura visibilis ad hoc formata , esset assumpta a Spiritu sancto in unitatem personæ , cum non assumeretur ad aliquid quod agendum , sed ad indicandum tantum . Et propter hoc etiam non oportuit quod duraret , nisi quandiu perageret officium suum . "

Inspices : si ad missionem Spiritus sancti requiratur signum sensibile , sequitur cum non descendere super omnes iustos , cum signa non semper dentur : absurdum consequens ; ergo & Antecedens .

Respondeo missionem visibilem & miraculosam non fuisse necessariam nisi primis sæculis ad fidei propagationem , unde nego sequelam . Sic respondet ibidem S. Thomas ad 6. " Quæ quidem , ait , utilitas est , ut per huiusmodi visibilia signa fides confirmetur & propagetur . " Tum subdit opus fuisse , ut Spiritus sanctus , tunc temporis descenderet visibiliter super Christum , & Apostolos , aliquosque fideles , hinc est quod Paulus dicat 1. Cor. 14. *lingue in signum sunt non fidelibus , sed infidelibus* .

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Spiritus sanctus missus est in mundum .

PRIMO, scriptum est Gen. 1. *Spiritus Domini ferebatur super aquas* . Et Luc. 3. *Descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum* , scilicet Christum .

Secundo, hanc veritatem docet S. Chryl. Homil. 12. in Matth. hanc eandem prædicat Greg. Naz. orat. 44.

Tertio, S. Thomas hic quæst. 43. art. 7. illam missionem dicit esse convenientem , quia invisibilia Dei , per ea quæ facta sunt , intellecta conspiciuntur .

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET RESPONSIONUM.

PRIMO, concedimus missionem servi a domino ad aliquem locum , importare dependentiam & minoritatem in eo qui mittitur , secus si sermo sit de missione quæ in origine fundatur , qualis est missio divinæ personæ .

Secundo, esto quod Spiritus sanctus non assumpsit aliquam creaturam sensibilem se hypostatice ei uniendo , sed sufficit quod illam assumpsit in signum sui descensus demonstrativum .

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum personæ divinæ descendant invisibiliter in animam cuiuscumque iusti .

CONCLUSIO AFFIRMATIVA.

CERTUM est Patrem non mitti , sed venire , si quidem ab alio non procedit . Ita D. Thomas hic art. 4. Certum est quoque missionem non fieri præcise , per gratiam gratis datam , sed potius per gratiam gratum facientem , tum æqualem , tum etiam habitualement , quandoquidem prior ordinatur per se primo ad utilitatem aliorum , posterior vero ad propriam subiecti sanctificationem ; sic docet ex professione ibidem S. Thomas art. 3. His prælatis ,

Probatur conclusio rationibus Theologicis .

PRIMA hæc est . Missio duo potissimum importat ; ut dictum est , videlicet processionem personæ quæ mittitur , & effectum temporalem , utroque existendi modum Dei ad animæ sanctificationem , per suam mirabilem operationem , ita ut non solum donum , sed ipsa persona divina detur ; non quidem per unionem hypostaticam ; sed per ineffabilem illapsum in animam , ut in ea sit specialiter principium cuiuscumque boni , sic delineat mis-

missionem invisibilem S. Thomas hic art. 3. §. 6. & 7. Sed ex eodem sancto doctore ibidem Pater venit, Filius & Spiritus sanctus ad animam iusti mittuntur invisibiliter: dico invisibiliter, quia huiusmodi missio sensibilis non est. Igitur datur missio invisibilis &c. Hæc ratio est Apostoli qui Rom. 8. sic loquitur: *Quicumque enim Spiritu Dei aguntur, hi sunt Filii Dei: quæ verba explanans D. Thomas comment. in illam Epistolam lectione tertia, ait, quicumque Spiritu Dei aguntur: „ Idest reguntur sicut a quodam ductore, „ & direttore, quod quidem in nobis facit Spiritus sanctus, in quantum „ illuminat nos interius, quod facere debeamus. Psalmo 142. Spiritus tuus bonus deducet me &c. Sed quia ille qui „ ducitur, ex se ipso non operitur. Homo „ autem spiritualis non tantum instruitur a Spiritu sancto quid agere debeat, „ sed etiam cor eius a Spiritu sancto movetur . . . Homo spiritualis non „ quasi ex motu propriæ voluntatis principaliter. Sed ex instinctu Spiritus sancti „ et inclinatur ad aliquod agendum, secundum „ illud Isaïæ 56. cum venerit „ quasi fluvius violentus quem Spiritus Dei cogit. Et Lucæ 4. quod Christus „ agebatur a Spiritu in deserto. Non tamen per hoc excluditur quin viri spirituales per voluntatem & liberum arbitrium operentur, quia ipsum motum „ voluntatis & liberii arbitrii Spiritus in „ eis causat secundum illud Philipp. 2. *Deus „ est qui operatur in vobis velle & perficere.* „*

Secunda: Deus charismatum donis animam cuiusque iusti sua visitatione replet. Igitur & Pater venit, & aliz personæ mittuntur in animam. Probatur Antecedens multis momentis. 1. Joan. 14. habetur, *Si quis diligit me sermonem meum servabit, & Pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* 2. Petri 1. *Maxima & pretiosa nobis promissa donavit: ut per hoc efficiamini divinæ consortes naturæ.* Ecce gratiæ sanctificantis largitio. 3. Isaïæ 11. *Requiescet super eum Spiritus Domini: Spiritus sapientiæ, & intellectus Spiritus consilii & fortitudinis: Spiritus scientiæ & pietatis: & replebit eum Spiritus timoris Domini.* 4. 1. Cor. 12. *Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem, alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ; alii autem sermo scientiæ, secundum eundem Spiritum*

Boucat Theol. Tom. II.

*tum: alteri fides in eodem Spiritu: alii gratia sanctorum, in uno Spiritu: alii operatio virtutum: alii Prophecia: alii discretio spirituum: alii genera linguarum: alii interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur unus & idem Spiritus. §. Gal. 5. *Frustrum autem spiritus est: charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas, Ergo &c.**

Tertia ratio: Deus est præsens specialiter animabus iustis, iis potissimum quæ vacant orationi eique votis consilringuntur; ita ut post dona seipsam animabus det, ut omnium donorum auctor. Ergo &c. Probatur Antecedens. Joan. 14. in gratiam iusti habetur: *mansionem apud eum faciemus*: Hæc autem intima Dei præsentia incorruptionis fons est, quædam inchoata beatitudo, vel ut verius dicam, sapientia de qua Salomon 7. sic loquitur, *Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis bonestas, per manus illius.*

Huiusce mirabilis & missionis, & præsentia: multi sunt gradus & effectus.

Gradus præsentia: Dei in anima.

PRIMUS est unio Dei intima, qua ita animæ præsens est, ut si per impossibile nullibi foret, esset tamen in anima iusti; quem quidem gradum Joannes epist. 7. cap. 4. explicat dicens, *Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Et vero Deus est ibi præsens 1. substantialiter, quatenus habitat in iusto, ut sponsus in talamo, juxta illud Osæ 2. *Sponsabo te mihi in sempiternum*: sicut Rex in throno: hinc Petrus epist. 1. 2. vocat iustum, gentem sanctam, regale sacerdotium, populum acquisitionis: sicut Deus, in templo; ait enim Apostolus Cor. 3. *Templum Dei estis & Spiritus Dei habitat in vobis.* Denique juxta Thomam Deus præsens est animæ sicut intellectus in intellectu, & amatus in voluntate: ait enim Augustinus: „ Amor meus, pondus meum. „ Et ipse Christus Luc. 12. *Ubi enim thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit.*

Secundus effectus, seu gradus, est largitio munerum, ut dictum est, quod quidem paucis explicat verbis Apostolus Rom. 5. his verbis: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis.* Largitio donorum juxta illud Isaïæ cap. 11. *Requiescet super eum Spiritus*

tus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilii, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Tum etiam gratiarum gratis datorum; sic docet Apost. ad Galat. 5. *Fructus autem spiritus est: charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas.* Et 1. ad Cor. 12. *Idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus, unicuique autem datur manifestatio spiritus, ad utilitatem.* Alii quidem per spiritum datur sermo sapientiæ: alii autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum; alteri fides in eodem spiritu: alii gratia sanitatum in uno spiritu: alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur unus atque idem spiritus, dividens singulis prout vult.

Tertius, est gubernatio animæ, ut habetur Psalm. 142. *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.* Et Psalm. 22. *Dominus regis me, & nihil mihi deerit.* Et Proverb. 20. *a Domino diriguntur gressus viri.* Item vita, juxta illud Joan. 10. *Ego veni ut vitam habeant, & abundantius habeant.* Et illud Eccles. *Regem cui omnia vivunt.* Et in Actibus Apost. cap. 17. *In ipso enim vivimus, movemur, & sumus.*

Quartus est propulsio timoris, & servitutis solutio juxta illud Rom. 8. *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, Pater.* Item amicitia ut ait Joan. cap. 35. *Jam non dicam vos servos, sed amicos.* Item hereditatis jus, dicente Apostolo Rom. 8. *Si autem filii, & heredes:* & iterum 1. ad Cor. 3. *Omnia enim vestra sunt, vos autem Christi:* Item & ipsius regni possessio, juxta illud Matth. 25. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi.*

Omnium autem maximus est ipsius Dei effusio, & donatio animæ jussu liberaliter concessa, sic enim Leg. Exodi 6. *Assumam vos mihi in populum, & ero vester Deus:* & scietis quod ego sum Dominus, Dominus Deus vester. Id est, vester sum totaliter. Et ut dicit Joan. in Apocal. 21. *Et ipsi populus ejus erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus.* Sed quomodo, nisi quia Deus est omnia sanctis, & divitiæ, & fortitudo, & gaudium, & delectatio

usque in finem? D. Thom. opusc. 61. mirabiliter explicat hanc Dei effusionem his verbis, quæ compendiosè explanant ineffabile Dei cum anima consortium. "Anima, inquit, amat & amatur, quærit & quæritur, vocat & vocatur.... In hoc gradu, quodam miro indissolubili modo rapit & rapitur, tenet & tenetur, stringit & stringitur, & una uni, per amoris copulam lociatur."

D. Bernardus in serm. 1. de Trinit. pag. 440. stupens breviter explicat SS. Trinit. Mysterium notando quid sit in se, quid pro nobis, quid proficiat anima cum sanctissima Trinitate, in quo vero deiciat sine ei, quomodo vero reficiatur per eam: "Est Trinitas, inquit, creatrix, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, ex qua cecidit Trinitas creata, memoria, ratio, & voluntas; & est Trinitas per quam cecidit, videlicet suggestio, delectatio, & consensus; & Trinitas in quam cecidit, scilicet immunitas, cæcitas, & immunditia; denique est Trinitas per quam resurgit, nimirum fides, spes, & charitas."

SYNOPSIS ARTICULI.

Personæ divinæ descendunt invisibiliter in animam justæ,

PRIMO, ipse Christus hoc declarat Joan. 14. his verbis. *Si quis diligit me, sermonem meum servabit; & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.*

Secundo, Deus charismatum donis animam justæ replet, ut habetur 2. Petr. 1. *Maxima & pretiosa nobis promissa donavit; ut per hoc efficiamini divinæ consortes naturæ.* Sed illud ineffabile consortium fit per illiusmodi divinarum Personarum in animam. Ergo &c.

Tertio, Deus est ubique præsens, sed specialiter justis, ut docent sancti Doctores. Ergo &c.

Hæc dicta sint de Mysterio ineffabili sanctissimæ Trinitatis, ad gloriam & honorem Dei unius & Trini. Si quid contrarium obrepserit in hoc Tractatu fidei, vel probis moribus dissonum, illud & retractamus, & eliminamus, ut in omnibus ei sit decus a quo, per quem, & in quo sunt omnia. Amen.

TRACTATUS SEXTUS.

D E

DEO CREATORE ET PRÆMOTORE,
EJUSQUE EFFECTIBUS.*Ubi de Angelis, de opere sex dierum, de homine,
ejusque statibus.*

INTER Dei attributa
non infimum tenet
locum omnipotentia,
siquidem ex ea afful-
get eius eximia pul-
chritudo, dicente Pro-
pheta Regio Psal. 49.
Deus Deorum Dominus
locutus est, & vocavit

terram ... Ex Sion species decoris ejus. S.
Augustinus Dei omnipotentiam repetit
ex virtute qua cuncta creavit: ex æter-
nitate in qua immotus manens cuncta
mover & facit: ex sapientia seu sophia
qua cuncta produxit: ex immortalitate
& incorruptione qua ab omni tum culpæ,
tum etiam poenæ libe immunis, cuncta
bona operatus est.

De primo momento l. 2. de Symb. cap.
3. sic loquitur: "Deus est omnipotens,
quia de nihilo fecit omnia quæcumque
fecit, non enim eum aliqua materies
adjuvit ex qua demonstraret artis suæ
potentiam, sed de nihilo cuncta crea-
vit; hoc est enim esse omnipotentem,
ut non solum fabrica ipsa, sed etiam
materies ab illo inveniatur esse qui non
habuit initium ut esset, & id qui sem-
piternus est crearet, non id quod ipse
esset, sed quod ab illo esse jam acce-
pisset, omne enim quod est, ab illo est;
ipse autem a seipso est, qui non ab ali-
quo factus est."

De secundæ omnipotentia origine quam
sanctus Doctor ex æternitate deducit term.
de symb. ait: "Ipse quippe Deus est
omnipotens qui in principio mundi
cuncta de nihilo fecit, qui est ante sæ-
cula, & qui fecit & regit sæcula; non
enim tempore augetur, aut loco di-
stenditur, aut aliqua concluditur, aut

terminatur materia, sed manet apud
se & in seipso plena & perfecta æter-
nitas, quam nec comprehendere huma-
na cogitatio potest, nec lingua narra-
re."

Ideo vero Deum omnipotentem esse
passim asserit S. Augustinus, quia per
suam sapientiam seu sophiam cuncta fe-
cit. Non abs re erit hic texere verba
incerti cujusdam auctoris apud sanctum
Doctorem l. de incarn. Verbi cap. 13. "Ut
autem manifestius intelligatur, quæ sit
gloria omnipotentia, hoc addimus,
Deus Pater omnipotens est, eo quod
potentatum omnium tenet, idest, cœ-
li & terræ, & maris, & omnium quæ
in eis sunt."

Demum, immortalitatem Dei esse vel
ipsius omnipotentia fontem & principium
contendit idem S. Augustinus l. r. de
symb. cap. 1. his verbis: Deus omni-
potens est, & cum sit omnipotens, mori
non potest. ... Nam si mori posset,
omnipotens non esset."

Historia critica errorum circa mundi
creationem,

Ortus.

EPICURUS veluti primus inexit in
mundum errores de creaturarum produ-
ctione, quippe qui crediderit mundum esse
ex seipso factum, & ex quibusdam stu-
pidis coaluisse atomis, ut fuso calamo expo-
suimus ubi de existentia Dei. Non multum
abstulit ab Aristoteles opinionem,
namque lib. 1. de cœlo, & lib. 2. de ge-
neratione docuit mundum esse ab æterno,

L. 2. cui

cui sententia ejus adhæserunt discipuli asserentes mundum quidem a Deo auctore existere, sed eo prope modo quo effectus æternus a causa æterna veluti ejus vestigium promanare. Sic refert Augustinus lib. 10. de civitate Dei cap. 31.

Alter error est eorum qui mundum factum quidem in tempore agnoscunt, sed ex materia Deo cœva. Sic sentit Hermogenes. Sic autumant Seleuciani, sic Hermiani. Ita testantur Epiphanius & Augustinus lib. de hæresibus: quem etiam errorem amplexi sunt Manichæi, ut idem scribit Augustinus l. de fide contra Manichæos cap. 40. & 41.

Progressus.

NONNULLI senserunt mundum etiam quoad materiam sumptisse aliquando exordium: sed Deum ejus opificem negantes, ejus effectorem, seu creationem, modo Angelis bonis, modo malis, modo etiam alicui cœlorum tribuerunt. Inter eos annumerantur Simon Magus, Menander, Saturninus, Basilides, Valentinus, & alii ut refert Epiph. lib. 1. de hæresibus; Philastrius, & alii. Ad hoc Heterodoxorum genus reducuntur qui non omnes, sed aliquas tantum creaturas divino operi subtrahentes, ad alias effectrices causas, earum productionem retulerunt: Sic Seleuciani animas ab Angelis; Severiani vinum a diabolo profluxisse autumabant.

Rursus alii, corpus humanum ad Angelos ut ad causas, alii vero membra humani corporis inferiora ad diabolum opificem referebant. Estius in distinc. 1. lib. 2. §. 1.

Non desuerunt qui etsi Deum habuerint mundi Auctorem, docuerunt tamen non nisi mediantibus aut Angelis, aut aliis creaturis, conditum fuisse. Sic Arius posuit Deum Patrem ante omnia fecisse sibi Filium, deinde per Filium creasse Spiritum sanctum; per utrumque vero cæteras condidisse creaturas. Avicenna similiter prope dicit. Docet enim facta ab initio intelligentia prima, tum per eam alias, atque alias intelligentias, ac postremo a novissima intelligentia conditum esse hunc spectabilem mundum. Estius ibidem.

Deum est error constitutum duo prima rerum principia effectiva quæ uti duos Deos habuerunt; alterum scilicet bonum, alterum vero malum. Sic stulte propugnabant Gnostici, Cerdoniani, Manichæi,

& Priscillianistæ, ait D. Thomas 1. parte quæst. 49. art. 3. in corpore, qui omnes errores ad quinque potissimum capita reducuntur. Primum genus est eorum qui dixerunt mundum ab æterno: Alterum illorum qui solum materiam primam Deo cœvam ponebant: Tertium aliterentium mundum ab aliqua creatura præcellenti factum: Quartum eorum qui concedebant a Deo quidem promanasse, sed mediantibus Angelis: Ultimum propugnantium duo prima principia.

Interitus seu proscriptio.

PRIMUM errorem confutant passim sancti Doctores, in primis sanctus Augustinus lib. 11. de civitate Dei cap. 4. & 5. Ibidem l. 10. cap. 31. & adhuc lib. 12. cap. 10. 14. & 17. Anibrosius lib. 1. in Exameron. cap. 5. S. Thomas 1. parte quæst. 46. art. 1. & 2. Secundum errorem perstringunt Epiphanius lib. de hæresibus. Augustinus lib. de fide contra Manichæos cap. 40. & 41. D. Thomas 1. parte quæst. 44. art. 1. & 2. imprimis vero Tertullianus lib. contra Hermogenem. Tertium impugnat Epiph. lib. 1. de hæresibus. Augustinus in opusculis, & alii. Quartum debellat S. Thomas 1. parte quæst. 45. art. 5. cum Athanasio & aliis sanctis Patribus qui Verbum non creaturam, qua mundus conditus est, sed Deum esse Patri consubstantialem pro aris & focis defendunt. Ultimum S. Augustinus in variis libris adversus Manichæorum pravitatem, & S. Thomas 1. parte quæst. 49. art. 3. in corpore.

Dogmata præcipua credenda circa Dei omnipotentiam, ejusque effectus.

PRIMUM: Deus est rerum omnium causa efficiens, movens, & conservans.

Secundum: Creavit cœlos, terram, Angelos, hominem & omnia quæ in mundo sunt, tam visibilia quam invisibilia.

Tertium: Dantur Angeli a Deo producti.

Quartum: Angeli sunt incorporei.

Quintum: Angeli boni gloria æterna, mali vere supplicii æterni donati sunt.

Sextum: Homo factus est ad imaginem Dei, & ad finem supernaturaleni.

Quædam alia momenta de singulis creaturis quæ ad fidem reduci queunt in decursu tractabimus, ad dissipandos circa productionem creaturarum errores.

Jm

Jurvat hic referre magnalia omnipotentiae quibus Creator miris modis ab initio mundi se prodie oculis nostris, ut iterum atque iterum existentiam Dei optimi maximi ab effectibus demonstrantes, Atheos revincamus.

Quatuor potissimum circa Dei omnipotentiam enucleanda veniunt; primo quidem in genere, num Deus sit causa omnium: Tum in particulari, num sit Creator Angelorum, num rerum corporalium, num Protoparentum?

DISSERTATIO PRIMA.

De efficacia omnipotentiae Dei secundum se spectata,

EPICURUS negavit mundum a Deo fuisse productum, tum concludit creaturas a seipsis solum moveri. Sed contra quod dicit Scriptura Gen. 1. *In principio creavit Deus caelum & terram.* Tum cap. 17. *Ego Deus omnipotens.*

Dogma de efficacia virtutis & omnipotentiae Dei, quatuor potissimum argumentis probatur.

Primo, quia Deus est causa rerum omnium efficiens, finalis, & exemplaris.

Secundo, quia est causa rerum creatrix.

Tertio, quia est causa prima adjuvans causas secundas.

Quarto, quia est causa physice praeviens agentia creata.

ARTICULUS PRIMUS.

Num Deus sit causa rerum omnium efficiens, finalis & exemplaris.

PRAENOTANDUM est quintuplicem distinguere a Philosophis causas; nimirum efficientem, materialem, formalem, finalem & exemplarem. Efficiens illa dicitur quae per verum influxum promanat, & producit effectus: materialis quae se dat composito, similiter & formalis cuius est pars, quaeque in materia recipitur, & subiectatur: finalis, quae est motivum agendi & finis; exemplaris, forma ad quam respiciens aliquis operatur. Deum causam aut materialem, aut formalem esse non posse constat, cum nec sit materia, sed

Boncat Theol. Tom. II.

purus & simplex spiritus; nec forma, cum in compositionem rerum venire non possit, quippe qui sit ens a se, ens infinitum, independens, & incircumscriptum, forma vero ens dependens, finitum & quibuscum terminis conclusum; ita tamen sermonem de causa prima instituiamus, ut non excludamus causas secundas, de quibus infra. Impraesentiarum controversia moveatur de Deo ut primo rerum principio secundum se spectato. Jam sit

CONCLUSIO PRIMA.

Deus est rerum omnium causa efficiens.

Probatur auctoritate, & ratione.

Primo, ex Scriptura sacra.

LEGITUR de Deo Psalm. 145. *Qui fecit caelum & terram, mare & omnia quae in eis sunt.* Rursus Joan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Item Rom. 11. 36. *Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: ipsi gloria in saecula.*

Quae quidem & similia denotant Deum esse rerum omnium causam efficientem & primum principium, unde sanctus Job Deum vel etiam pluviae appellat Patrem 38. 28. his verbis: *Quis est pluviae Pater, vel quis genuit stillas roris &c.?* In illo toto capite Deus rerum omnium auctor & conservator astringitur, & praedicatur. Ergo &c.

Secundo, ex S. Augustino.

SANCTUS DOCTOR nedum proclamatur, sed demiratur Dei omnipotentiam, ejusque energiam, 1. med. c. 29. his verbis: *"O summe, optime, omnipotentissime, misericordissime, pulcherrime, & fortissime, & stabilis & incomprehensibilis!"* Rursus c. 30. *"Veritas Deus cuius omnipotentia concludit universa."* Et iterum epist. 146. vet. edit. *"Quomodo negare poterimus, Deum etiam nunc operari cuncta quae creantur, cum Dominus dicat: Pater meus usque nunc operatur."* Igitur ex D. Aug. Deus nunc dum in prima rerum, sed & in continuata rerum productione est causa efficiens univerforum.

Dices: Gen. 1. habetur, Deum requievissse die septimo ab omni opere quod pat-

L1 3 tra-

trahat. Igitur solum tunc temporis fuit principium rerum efficiens, nusquam vero corum quæ generatione quotidiana fiunt.

Respondeo distinguendo antecedens, Deus in principio requievit a creationis opere, cuncta quippe tunc fecerat, & erant valde bona, concedo: Requievit ab opere conservationis, quæ est iterata rerum per generationem productio, nego. Solutio est D. Aug. qui ibidem subdit: "Illa cessatio septimi diei, ab ipsis naturis condendis intelligenda est facta, non ab earum administratione qua condita referuntur. Cum ergo natura rerum a Creatore administraretur, & per ordines præfinitis locis & temporibus suis cuncta nascerentur, Deus usque nunc operatur. Nam si ista non format, quomodo loquitur: priusquam te formarem in utero novi te: Quomodo etiam accipi potest quod sænum agri quod hodie est, & cras in cibarium mittitur, Deus sic vestit... quum enim dicit, vestit, non de præterita ordinatione, sed de præsentis operatione se loqui satis indicat."

Tertio, ex rationibus quas pro hoc momento affert D. Thomas l. 2. contra Gentiles c. 15.

ILLUD est primum rerum principium efficiens, qui solum est suum esse, cætera vero entia ab alio: Sed res sic se habet: Et probatur. Eo ipso quo Deus solus est suum esse, & tale per seipsum, necesse est cætera quæ sunt ab alio ortum a Deo habere, juxta illud tritum adagium: *Quod per se primo tale, cætera non sunt talia nisi per ordinem ad illud*. Sic quia ignis primum est in genere calidi, est causa caloris in corpore misto: Igitur extensus Deus rerum omnium principium dici debet, quatenus est primum ens a quo cætera habent esse, juxta illud Act. 17. *In ipso enim vivimus, & movemur, & sumus*. Hanc rationem explinat D. Thomas num. 1. "Oportet igitur quod ab illo cui nihil est causa essendi, sit omne illud quod quocumque modo est. Deum autem supra offendimus, hujusmodi ens esse, cui nihil sit causa essendi: ab eo igitur est omne quodcumque modo est." Eandem prosequitur rationem num. 2. sed præcipue num. 4. his verbis: "Quod per eientiam dicitur, est causa omnium, quæ per participationem dicuntur: Sicut ignis est causa omnium ignitorum in quantum hujusmodi. Deus au-

tem est ens per eientiam suam, qui est ipsum esse: omne autem aliud ens est ens per participationem: quia ens quod sit suum esse, non potest esse nisi unum, ut in primo lib. ostendimus est. Deus igitur est causa essendi omnibus aliis."

Secunda: Ens necessarium, absolutum, & intrinsece tum in suo esse, tum in suo operari infinitum, est prima causa efficiens rerum, quæ modo sunt, modo non sunt: omne quippe quod movetur ad esse & operari habendum, moveri debet ad esse & operari ab alio quod sit semper in actione vitæ & operationis: Atqui Deus solus est ens intrinsece ex sua natura infinitum, ens necessarium & absolutum; ens in actu perpetuo & vitæ & operari, cum teste Augustino, si ipsa vita, & actus purus, creituræ vero modo sint, modo non sint: Igitur Deus est primum rerum principium effectivum. Audiamus D. Thomam: Sic loquitur ibidem num. 5. "Oportet igitur omne aliud ab ipso, scilicet Deo, reduci in ipsum, sicut in causam essendi."

Tertio: Qui solus omnium rerum præcontinet perfectiones, est prima entium causa efficiens: Et vero nemo dat quod non habet, ex quo liquet illud solum esse rerum causam quod est omnia & omnium præhabet perfectiones: Sed Deus est summum bonum, bonum in omni genere, bonum immensum & nullis circumscriptum terminis, bonum cætera in se complectens bona, cæteraque rerum omnium habens perfectiones: Igitur prima cæterorum entium causa efficiens. Ita D. Thomas ibidem n. 6. "Omnes, inquit, rerum perfectiones comprehendit Deus... Et sic est virtualiter omnia. Est igitur ipse omnium factivus; hoc autem non esset, si aliquid aliud esset nactum esse, nisi ab ipso."

CONCLUSIO SECUNDA.

Deus est causa rerum omnium exemplaris.

Probatur auctoritate simul & ratione, tum D. Augustini, tum B. Thomæ.

PRIMA sic exponitur. Effectus est quædam causæ similitudo & expressio, adeoque illud quod exprimitur est causa exemplaris illius quod rem aliquam repræsentat, in tantum quippe repræsentat, in quan-

quantum habet rei similitudinem : Sed cuncta universi entia sunt divinae essentiae participationes, emanationes & similitudines. Igitur Deus utpote omnia continens bona, omnesque perfectiones, est rerum omnium causa exemplaris. Haec ratio colligitur ex D. Augustino qui l. 83. qq. 9. 46. ait, loquens de ideis quae, idem sunt ac exemplaria rerum. „Sunt formae participales, quae divina intelligentia continentur.

Secunda : Exemplar, est id omne ad quod respiciens artifex operatur : Atqui Deus dum cuncta creat, vel producit, ad suam mirabilem speciem essentiam, quatenus illum tali, vel tali modo sum ad extra effundit bonitatem : hoc quippe summam decet sapientiam, quae sua ita dirigit opera, ut sint in ordine debito & determinata & digesta, ut per omnis affluat pulchritudo nedum mundi, sed & Creatoris mundi, quae quidem pulchritudo in eo potissimum apparet in creaturis quod sint divinae essentiae similitudines & expressiones : Atqui hoc ipsum denotat eandem ineffabilem essentiam esse veluti formam, ad quam respiciens Deus, ad extra operatur. Igitur Deus est causa rerum exemplaris.

Sic ex profero propugnat D. Thomas hic 1. p. q. 44. art. 3. his verbis : „Dicendum quod Deus est prima causa exemplaris omnium rerum. Ad cuius evidentiū considerandum est quod ad productionem alicujus rei ideo necessarium est exemplar, ut effectus determinatam formam consequatur; artifex enim producit determinatam formam in materia propter exemplar ad quod inspicit, sive illud sit exemplar ad quod extra intuetur, sive sit exemplar interius mente conceptum. Manifestum est autem quod ea quae naturaliter fiunt, determinatas formas consequuntur : haec autem formarum determinatio oportet quod reductur sicut in primum principium, in divinum sapientiam quae ordinem universi excoxit, qui in rerum distinctione consistit.

CONCLUSIO TERTIA.

Deus est causa finalis omnium creaturarum.

Probatur una aut altera ratione Theologica.

PRIMA quae multis aliis completitur haec est. Qui propter semetipsum agit,

qui est primum principium & finis rerum omnium, est quoque rerum omnium causa finalis : Atqui Deus cuncta propter semetipsum facit juxta illud Proverb. 16. 4. *Omnia propter semetipsum operatus est Dominus*. Igitur Deus est primum universorum principium & finis : sic quippe Filius Dei Apoc. 1. 8. loquitur : *Ego sum Alpha, & Omega, principium, & finis*. Ergo &c.

Secunda : Nomine causae finalis intelligimus bonitatem quae movet & allicit ad operandum, & in quo ultimate quiescit agens : Atqui sola bonitas divina talis est : Ergo &c. Haec ratio est divi Thomae 1. par. 4. 44. art. 4. his verbis : „Dicendum, quod omne agens agit propter finem. „Alioquin ex actione agentis non magis sequeretur hoc quam illud nisi a casu. „Est autem idem finis agentis & patientis in quantum hujusmodi, sed aliter & aliter. Unum enim & idem est, quod agens intendit imprimere, & quod patientis intendit recipere. Sunt autem quaedam, quae simul agunt & patiuntur, quae sunt agentia imperfecta : & his convenit quod etiam in agendo intendunt aliquid acquirere : Sed primo agentis quod est agens tantum, non convenit agere propter acquisitionem alicujus finis, sed intendit solum communicare suam perfectionem, quae est ejus bonitas. Et unaquaeque creatura intendit consequi suam perfectionem, quae est similitudo perfectionis & bonitatis divinae. Sic ergo divina bonitas est finis rerum omnium.

Non abs re erit hanc ulteriorem afferre rationem. Agens non operatur caeco modo, aliis cuncta forent casualia. Igitur datur causa finalis in quo cuncta quiescant, quaeque ad operandum allicit : Sed non est alius finis respectu primi agentis praeter Deum ; cum in sua bonitate cuncta sibi placenter inveniat : immo nec alius saltem ultimus respectu ipsius creaturae, boni quippe creata movent quidem nos immediate ad operandum, sed nusquam ultimate, summum duntaxat bonum est finis in quo cuncta ultimate quiescant : Igitur Deus est causa finalis.

FIT SATIS OBJECTIONIBUS.

OBJECIO contra primam conclusionem. Si Deus est causa principalis efficiens rerum sequitur creaturas nihil operari, sed mere passive se habere, frustra quippe si

rationem egregie explanat B. Augustinus lib. 7. de Doct. Christ. cap. 3. "Deus, inquit, non fruitur nobis, sed utitur... Nobis utitur, non ad ejus, sed ad nostram utilitatem."

Concinit D. Thomas hic art. 3. ad 1. "Dicendum, ait, quod licet creaturæ non pertingant ad hoc, quod sint similes Deo secundum suam naturam similitudine speciei, ut homo genitus hominibus generanti, attingunt tamen ad ejus similitudinem secundum representationem, nem rationis intellectus a Deo, ut domus quæ est in materia, domus quæ est in mente artificis."

Non injuvandum erit ad solutionem datæ elucidationem quosdam Boetii versiculos hic texere. Sic canit l. 4. de consol. Metro 6.

*Sedet interea conditor altus,
Rerum, ut regens stetit habenas,
Rex & Dominus, fons & origo,
Lex & sapiens arbitri æqui;
Et quæ motu concitat ire,
Sistit retrahens, ac vagæ firmat,
Nam nisi rectos revocant itus,
Flexos iterum cogat in orbes,
Quæ nunc stabili continet ordo,
Dissepia suo fonte fasscant.
Hic est cunctis communis amor,
Repetuntque boni sine teneri.
Quia non aliter durare queant
Nisi converfo rursus amore
Resistant causæ quæ dedit esse.*

Inhabis. Deum operari propter finem creatum non semel conperitur: namque partes ad perfectionem compositi ordinat: Sacramenta, ad salutem hominum dirigit: Igitur si illum operari propter finem admittitur, admittendum quoque est, propter finem a sua propria bonitate distinctum agere: ex quo sequeretur, quod tamen ablit dicere, Deum, ab ipsis creaturis, saltem in genere causæ finalis dependere.

Respondeo distinguendo: Deus quandoque agit propter finem creatum sibi ipsi ut fini ultimo subordinatum, concedo: non sibi subordinatum, nego. Deus proprie loquendo non agit propter finem creatum, sed unam creaturam ordinat ad bonum alterius, ut dictum est, & hæc omnia in propriam ejus gloriam cedunt, quippe qui sit ipse omnium finis. Ita D. Thomas 1. p. q. 44. art. 4.

Urgebis: Ideum non potest esse simul cau-

sa & efficiens, & exemplaris, & finalis: Sed ex dictis liquet Deum esse rerum omnium causam efficientem: Igitur non est causa finalis.

Respondeo distinguendo majorem, idem, si sit creatura, non potest esse simul causa efficiens, exemplaris & finalis, concedo: si de Deo optimo maximo sermo sit, nego. Creatura est certis quibuldam coarctata terminis, unde nonnisi certa munia subire potest. Sed Deus est infinitus & omnia. Quorum igitur non foret sub diverso respectu causa quælibet, modo hoc aliquam non implicet imperfectionem? Quinimmo cum cuncta in se adunet bona, cuncta utique omnibus modis operari conveniens est. Igitur ut primum mobile, omnia movet & efficit: ut infinitus, est ad extra in immensum participabilis, & consequenter causa omnium rerum idealis & exemplaris. Ut summa bonitas, omnium quoque est finis. Audiamus de hoc momento Angelicum doctorem, hic q. 44. art. 4. ad 4. ubi sic loquitur: "Dicendum, quod cum Deus sit causa efficiens exemplaris & finalis omnium rerum & materia prima sit ab ipso: sequitur quod principium omnium rerum sit unum secundum rem; nihil tamen prohibet in eo considerari multa secundum rationem; quorum quædam prius cadant in intellectu nostro quam alia." *Insistes:* Atqui etiam sub diverso respectu rationes multarum causarum in Deo non reperiuntur. Ergo nulla solutio. Probatur Antecedens: Hoc semel admissum, dabitur prius & posterius in Deo, siquidem causa finalis prior est in intentione causa efficiente: Sed implicat dari in Deo prius & posterius. Ergo &c.

Respondeo negando subsumptum: Ad probationem, distinguo; admissa diversa causarum ratione dabitur in Deo prius & posterius juxta nostrum concipiendi modum, concedo: a parte rei, ita ut causa efficiens in Deo sit alia res a causa tum exemplari, tum finali, nego. Non semel dictum est supra unicam esse in Deo entitatem quæ æquivalet omnibus creatis perfectionibus, quæ adinvicem in nobis prorsus distinguuntur, unde non mirum si divina ad modum rerum humanarum concipientes, eadem distinguamus; tamen neque sint in se diversa; neque distincta quocirca non admittitur prius & posterius in Deo nisi virtualiter & ratione emanationis unius perfectionis ab alia quæ veluti

que in eis sunt. Joan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Rursus ad Col. 1. *Quantum in ipso condita sunt universa in caelis & in terra, visibilia & invisibilia.* Quibus & similibus sententiis edocemur, visibilia & invisibilia, composita & simplicia, materiam & formam a Deo facta fuisse, adeoque & creata, nihil quippe aliud creatio importat quam fieri secundum se totum, eo enim ipso quo aliquid sit secundum omnes suas partes, quibus constet, ex nihilo fieri necesse est.

Secundo, ex sanctis Patribus.

Sancti Patres idem passim praedicant: unum aut alterum tellem asserere sufficit. S. Athanasius omnes mundi partes ex natura sua non extitisse, sed a Deo habere principium docet, & ex illo principio probat Verbi divinitatem; unde serm. 3. Arianos perstringit his verbis: "Factura est Filius, non creatura, quia per ipsum facta esse dicuntur. Quod quidem ratiocinium non ponderaret, si aliquid aliud praeter Deum foret aeternum, & ut verbis Tertulliani utar, *infectum.*

Suffragatur Cyrillus A. ex. l. 5. Thesaur. c. 3. "Non est, inquit, officium artis ex nihilo creaturas producere, sed ineffabilis & creativae virtutis; artis enim est ea quae sunt quasi per subjectum materiam solummodo immutare, creandi vero virtus ipsam rerum substantiam enihilo ad esse produxit. Deus rationem creationis essentialiter eatenus ibi delineat S. Doctor, quatenus rem ex nihilo tum sui, tum subjecti astruit, quod neque creaturae, neque arti, sed soli Deo convenire propugnat. Igitur ex Patribus creaturae omnes secundum id omne quod continent, factae sunt a Deo in tempore, & haec est fides Nicæna istis expressa Symboli verbis. *Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem caeli & terrae, visibilium omnium & invisibilium:* quod ante praedicaverat Apostolus cum de Deo loquens aiebat Rom. lib. 17. *Vocat ea quae non sunt tanquam ea quae sunt.* Hoc est eadem facilitatem quae mundum conservat productione & generatione Individuorum, pari & non absimili creavit orbem terrarum.

Tertio, rationibus D. Thomae.

Sanctus Thomas eandem ex professo docet veritatem lib. 2. contr. Gent. cap. 16. 17.

18. 19. 20. 21. Rursus in Summa. 1. p. q. 45. art. 1. & sequentibus: juvat hic texere aliquas tanti doctoris rationes.

Prima. Mundus ex multis entibus nudum specie, sed & numero diversis coalescit: Sed a Deo primum promanavit: Et probatur. Ad hoc requiritur ens infinitum & universalissimum, causa quippe tot entium in se diversorum debet cuncta facere, debet attingere rationes tum genericas, tum specificas, tum etiam individuales, hoc est, producere in qualibet creatura id quod est ens quo ceteris cum creaturis convenit: id quod est tale ens, quo quolibet natura secernitur & distinguitur ab altera: id quod est ens singulare quod unum individuum facit cum alio numerum. Sed Collectio omnium mundi partium nequit haec omnia habere a se ipsa, quandoquidem quodlibet ens est per suam formam ad unam determinatam naturam: relinquitur igitur quod habuerit esse a Deo qui est ens in se & intrinsece universalissimum continens quicquid perfectionis est in creaturis, quae certe cuncta quibus constant, a creatore habuerunt. D. Thomas hanc explanat rationem lib. 2. contra Gent. cap. 16. num. 4. aitque: "Deus est universale essendi principium: . . . . . non igitur sibi competit agere tantum per motum, aut per mutationem: neque igitur sibi competit indigere praeparati materiæ ad aliquid faciendum. Idem docet n. 3.

Secunda: Quod est in potentia, tum ad existendum & operandum, tum ad genus & differentiam, tum ad materiam quamcumque nimirum Physicam aut metaphysicam & ad formam, tum ad speciem & rationem individui, profecto sit secundum se totum ab aliquo qui sit semper in actu existendi & operandi, quique omnes naturarum perfectiones omniaque bona in se praetercontinet: Sed entia quolibet huius mundi spectabiles sunt de se in potentia ad illa omnia; Deus vero est actus purus & omnia; leitur cuncta facta & creata sunt a Deo. Major patet, quod enim de se neque genus, neque species, neque individuum est, hoc ab alio, quod est accipit: minor quoque quoad utramque partem verissima est: namque nulla creatura est a se & suum esse tum genericum, tum specificum, tum individuale, ex quo manifeste sequitur & ens & speciem, & rationem individui ab alio quam a creatura promanare; & cum non detur inanis processus

in

in infinitum, deveniendum est ad unum ens supremum quod sit a se, & a quo omnia. Sic propugnat D. Thomas ibidem cap. 16. num. 9. his verbis: Quorumcumque in rerum natura est aliqua proportio & aliquis ordo, oportet unum eorum esse ad alio, vel ambo ab aliquo tertio: oportet enim ordinem in uno constitui respondendo ad aliud: alias ordo vel proportio esset a casu, quem in primis rerum principiis ponere est impossibile: quia sequeretur magis omnia alia esse a casu. Si igitur sit aliqua materia divinæ actioni proportionata, oportet vel quod alterum sit ab altero, vel utrumque a tertio. Sed cum Deus sit primum ens; & prima causa, non potest esse effectus materiæ, nec potest esse ab aliqua tertia causa. Relinquitur igitur, si invenitur aliqua materia proportionata divinæ actioni, quod illius ipsa sit causa.

Tertia: Quod habet initium tam secundum materiam quam secundum formam, sit in tempore & in ratione entis, & in ratione talis: Atqui mundus quoad omnes suas partes, scilicet individua, species vero secundum materiam & formam ex quibus coalescunt, initium & habuerunt, ut ostensum est supra, cum de existentia Dei egimus; Deus vero ab æterno & mundo præexistit juxta illud Psalm. 89. *Præquam montes fierent, aut formaretur terra & orbis, a sæculo, & usque in sæculum tu es Deus.* Et illud Prov. 8. de sapientia æterna, *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio.* Rursus Joan. 17. *Clarifica me tu Pater apud te ipsum, claritate quam habui præquam mundus fieret, apud te.* Igitur cuncta facta sunt a Deo & creata: Hinc rationem non semel laudat D. Thomas ibidem cap. 16. num. 1. & 10.

Mitto alius rationes quas S. Doctor repetit ex impossibilitate æternitatis materiæ tanquam subiecti omnibus rebus præexistentis, & cooperationis ejusdem materiæ cum Deo in productione mundi, cum nulla sit proportio inter ipsam & Deum, quippe qui sit totus mens, totus Spiritus & quidem infinitus, adeoque non agens per successionem & motum alterationis, sicut ens, vel in materia concretum, vel ab ea in operationibus dependens. Has rationes jam fuisse explanavimus debellando cum Tertulliano Hermogenis de æternitate materiæ opinionem.

Diluuntur objectiones.

OBJICIENS: ex nihilo nihil fit: Igitur Deus non est rerum omnium creator.

Respondet distinguendo antecedens: ex nihilo nihil fit ab agente finito, concedo: Ab agente omnipotente cujus virtus infinita est, nego. Agens finitum est determinatum, per formam ad unum aut alterum effectum individuale, unde non nisi ex præjacenti materia, vel subiecto cum quo aliquam habeat proportionem operari potest: at vero agens infinita pollens virtute habet entis plenitudinem, omniumque entium etiam possibilem præcontinet perfectiones, quocirca nec præjacentem materiam, ad aliquid faciendum, nec ullum aliud præsuppositum exigit subiectum. Hæc ratio est S. Thomæ lib. 2. cont. Gen. cap. 16. n. 3. "Quanto causa est altior, tanto ad plura virtus extenditur ..... Deus igitur non agit tantummodo movendo & transmutando. Omne autem quod non potest producere res in esse, nisi ex materiæ præjacente, agit solum movendo & transmutando, facere enim aliquid ex materia est per motum, vel mutationem quandam: non ergo possibile est, producere res in esse sine materia præjacente: producit igitur Deus res in esse sine materia præjacente." Idem docet n. 3.

Instabis. Si Deus mundum creasset, inde sequeretur creaturas esse ab æterno productas: Sed falsum consequens: ergo & antecedens: Probatur sequela. Actio qua Deus operatur est æterna, quippe quæ sit suum esse, suæque substantia: Sed effectus sequitur conditionem causæ: Igitur sicut actio productiva æterna est, ita & forent creaturæ. *Respondet* negando sequelam: non enim actio Dei tangit creaturas ab æterno, sed solummodo in tempore. Ratio adestur a D. Thoma quod scientia Dei sit causa rerum adjuncta voluntate, hoc est, decretum & actus voluntatis Dei, cum actu intellectus est rerum principium, quod indigit Scriptura quæ loquens de Deo Creatore, nedom ait, Psalm. 135. 5. *Qui fecit caelos in intellectu.* Sed & subdit Psalm. 134. 6. *Quaecumque voluit, Dominus fecit.* Porro, ait, Thomas 1. pag. quæst. 14. art. 8. tametsi scientia Dei rerum productiva æterna sit, non tamen creatura, hanc enim tantum esse in tempore Deus & voluit, & decrevit.

Ad

Ad probationem, concessa maiore, distinguo minorem, effectus univocus sequitur causae conditionem, concedo: si non sit univocus, nego minorem & consequentiam. Effectus univocus ille censetur qui causae adequat naturam & virtutem, quippe per omnia illi assimilatur, sic fructus arbori univoce similis est, non solum enim nomen, sed & naturam cum arbore communem habet: effectus vero analogus, rationem a causa diversam importare, eatenus necesse est, quatenus sua productione principii a quo profluit nec exhaurit, nec adequat virtutem, & consequenter nec naturam: talis est creatura respectu creatoris, unde licet actio Dei sit aeterna, non tamen mundus aeternus: Tum quia agens in immensum superat effectus naturam, tum quia voluntarie, & pro ut voluit, cuncta fecit Deus, creaturas autem esse in tempore statuit & condidit.

Replicabis: productio creaturae arguit in causa imperfectionis labem, nempe mutationem: Sed omnis imperfectio a Deo removenda est. Igitur Deus non est rerum omnium Creator. Probat major in qua potissimum difficultas apparet; productio rei, maxime si sit materialis, qualis est mundus, fit per alterationis motum & successionem, prius quippe est materiam dispositiones ad formam recipere, quam compositum esse: sin minus non esset potior ratio, cur unus potius quam alter produceretur effectus. Et vero quo potiori iure materia subesset formae arboris & non equi, v. g. nisi dispositiones praevisae ad unam certam formam recipiendam; subiectum commune determinarent: ex quo sequitur agens operari per motum successivum, & ipsum mutationi obnoxium esse, quatenus de non operante fit operans, & diversos habet motus. Ergo &c.

Respondet distinguendo maiorem: productio rei quae fit per educationem, & ex aliquo praesupposito subiecto arguit in causa imperfectionis labem, concedo: Si fit per creationem, nego. Effectus duplici modo produci potest, videlicet, & per educationem, & per creationem; si priori modo producat, dubio procul arguit in causa mutationem, quippe quae hinc de non agente agens, siveque novi motus, ac relationis de novo advenientis subiectum: quae quidem omnia & potentialitatis, & mutationis inferunt imperfectio-

nem, quocirca in Deo non habent locum: quandoque vero effectus producit per creationem, hoc est, ex nulli praesistente materia, nulloque praesupposito subiecto, sed virtute & omnipotentia causae, quae ex innata sibi energia sese instanti prout vult prodit: isto modo cuncta facta sunt per creationem a Deo, nimirum absque successione & alterationis motu, ulla absque mutatione ex parte Dei qui nihil aut recipit aut deperdit dum operatur ad extra, cuius actio aeterna potentialitatis non experitur labem, namque creaturas producit sese veluti ad terminos secundarios extendendo, ita ut nequidem relatio realis ex hoc ei adveniat, unde sicut tota mutatio se tenet ex parte effectus, ita & omnis imperfectionis labes, quatenus creatura transit a non esse ad esse. His omnes discriminis rationes inter causam primam & causam secundam asserti D. Thomas hic lib. 2. contr. Gent. cap. 17. ubi ex professo probat creationem, neque alterationis motum ex parte causae agentis, neque vicissitudinis imperfectionem importare, ex quo concludit mundum potuisse ulla absque implicancia creari a Deo, & de facto fuisse creatum.

Caterum, tamen Deus agat nunc, & operetur immediate post educationem, quandoquidem a creatione mundi res subsunt generationis, & interitus vicissitudini, tota tamen mutatio se tenet ex parte causae secundae quae sibi appropriat causae primae influxum ad agendum; unde effectus, non a causa prima, sed a secunda cui assimilatur speciem habet.

Inferes solius Dei esse creare. Ita D. Thomas ibidem cap. 21. ratio est, quia est infinita inter ens; & nihilum distantia, quam aut pertransire, aut vincere nequaquam potest causa finita, qualis est creatura, unde ne quidem ut instrumentum creationi servire potest, namque causa instrumentalitatis supponit subiectum in quo suos valeat introducere dispositionum motus quibus ad formam usque pertingere possit.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus cuncta creavit, visibilia & invisibilia.

PRIMO: Hoc ipsum non semel praedicant Scriptores Canonici, maxime Moyses, Gen. 1. *In principio creavit Deus caelum & terram.*

Secundo. Hoc quoque docet traditio : sic loquuntur Patres Nicæni ; *Credo in unum Deum Patrem omnipotentem , factorem celi & terre , visibilium & invisibilium*.

Tertio. Hoc variis luculentissimis D. Thomæ rationibus probatur , præsertim vero istis , quia Deus solus est ens a se , solus ens semper in actu , solus æternus , solus causa universalis , a fine ad finem ulque pertingens , suaviterque disponens omnia . Porro eorumque perfectionibus & dotibus relictam , ad mundum multis variisque entibus complexum producendum , necessariam esse nemo non videt , quod enim est in potentia , tum ad ens , tum ad vitam , & operationem , neque esse , neque vivere & operari habet nisi ab eo qui est ens plenum , ens semper in actu omnium perfectionum , & ipsa vita .

SYNOPSIS RESPONSIONUM

AD OBJECTIONES.

PRIMO. Si sermo sit de causa secunda operante , verum est istud adagium , *ex nihilo nihil fit* . Sed res aliter se habet pro causa prima .

Secundo . Tamen si actus Dei quo mundum produxit , sit æternus , creaturæ tamen non sunt æternæ , quia in tempore solum ad eas seise extendit actio Dei .

Tertio : invenitur quidem mutatio in operibus ad extra , sed eam se tenere tantum ex parte creaturæ luce clarius constat , nusquam vero ex parte Dei , quippe qui nihil tunc temporis aut accipiat , aut deperdat . In ipsum tantummodo resultat relatio rationis , & quædam nova denominatio ad extra .

ARTICULUS TERTIUS.

De concursu simultaneo .

Unum Deus adjuvat creaturas , ad operandum .

DUPLEX distinguitur primæ causæ concursus , medius unus , immediatus alter quem & simultaneum vocant cum Philosophi , tum Theologi . Primus est ipsa virtus cuiuslibet rei ad operandum innata , si sit sermo de ordine naturali ; si de supernaturali est virtus seu habitus desuper infusus , qualis est habitus fidei ,

habitus spei & caritatis , earum quippe virtutum ope homo alius supernaturalis elicere valet , & virtus quæcumque optime definiri potest , id quo mediante agimus . Secundus concursus est ipsa Dei motio qua veluti omnium prima causa suas immediate adjuvat creaturas , ut operari queant , qui quidem concursus se tenet ex parte effectus , nihil quippe præter extrinsecum auxilium addit causæ 2. cum per istam motionem Creator tantummodo , seu causa prima simul cum creatura aliquid producit : quod potest illustrari exemplo duorum hominum qui simul aliquid trahunt pondus , Unus nihil virium adjicit alteri , sed unusquisque pro virili trahit , ut ad certum locum pondus perducant . Igitur concursus simultaneus ex parte effectus producendi se habet . In ordine tamen salutis motio Dei est animæ intrinseca , quippe quæ sit gratia adjuvans , quatenus alteram supponit , videlicet prævenientem , isti enim si bene quis utatur , adjuvat illum Deus ut bene agat , & suam operetur salutem . Cæterum nomine concursus simultanei intelligimus Deum adjuvantem causam secundam nedum ut operari queat , sed ut de facto agat & operetur .

Dari concursum mediatum nemo non novit , nemo non sentit . Hoc ipsum indigitat Scriptura , pro ordine quidem naturali , ait , Christus , Luc. 21. *Videte ficulneam , & omnes arbores : cum producant jam ex se fructum* , pro ordine vero supernaturali Apostolus 1. Cor. 4. 7. dicit , *Quid autem habes quod non acceperis ? Si autem acceperis , quid gloriaris quasi non acceperis ?* Igitur cum homo & natura , & gratiam a Deo habeat , certum est non operari nisi mediante virtute a Deo accepta . De concursu immediato , major est difficultas , quidam enim istum cum altero confundere videntur influxum , ut Durandus in 2. dist. 1. quæst. 1. contra quos sit

CONCLUSIO.

Datur concursus immediatus & simultaneus quo Deus suas adjuvat creaturas , ad operandum .

Probatur auctoritate & ratione .

Primo , ex Scripturæ sacræ testimoniis .

SCRIPTUM est Itaque 26. Domine . . . omnia enim opera nostra operatus es nobis . Rursus

sus Zach. 1. 4. ait Dominus, *convertimini ad me... Et ego convertar ad vos*. Rursus Act. 17. Apostolus de Dei operatione loquens, ait, *non longe est ab unoquoque nostrum; in ipso enim vivimus, & movemur, & sumus*. Et 1. Cor. 15. 10. *Non ego auctum, sed gratia Dei mecum*. In primo loco declarat Prophetam Deum operari opera quæ nos ipsi facimus: Igitur nos ad operandum adjuvat. In secundo idem Dominus expedit ut prima gratia præventi nostram velimus conversionem, ut & concurrente & adjuvando nobiscum operetur: In tertio Apostolus Dei in nobis infert & concludit, ex ejus operatione præsentiam, quæ quidem illatio male deduceretur, si Deus immediate suas ad operandum non adjuvaret creaturas. Denique Doctor gentium totum explicat, cum ait, se solo bonum non operari, sed simul cum gratia adjuvante. Igitur datur præter concursum mediatum immediatus & simultaneus. Tum in ordine naturali quatenus in Deo & movemur, & vivimus, & sumus; tum in ordine supernaturali, cum nonnisi gratia adjuvante operemur bonum salutis. Denique clarissima sententia hoc definit Concilium Arausicanum secundum can. 9. his verbis: *Quoties bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum, ut operemur, operatur*.

Secundo ex rationibus Theologicis.

PRIMA: Datur gratia adjuvans, eamque supplici affectu pro filiis exposculat Ecclesia. *Adjuva nos*, inquit, *Deus salutaris noster*. Et istud Psalm. 69. frequenter usurpat. *Deus in adiutorium meum intende; Domine ad adjuvandum me festina*. Sed gratia adjuvans, ut ipsum verbum sonat, ea est qua Deus concurret nobiscum ad opus aliquod salutis patrandum. Igitur datur concursus simultaneus.

Secunda: Creatura quantumvis perfecta actum supernaturalem se sola elicere non valet, quod sacra definit Synodus Tridentina dicens, neminem secluso gratiæ adjuvantis auxilio, posse credere & sperare sicut oportet, hinc opem aënalem nedum ad initium, sed & ad consummationem boni operis petere debemus, quia ut ait Apostolus Philipp. 2. *Deus est enim qui operatur in nobis & velle, & perficere*. Sed gratia ad perfectionem boni operis necessaria, est concursus Dei simultaneus. Ergo &c.

Tertia: Creatio est immediata a Deo, solus quippe ut causa principalis in nihilum agit, solusque distantiam infinitam quæ est inter nihilum & ens vincere & pertransire potest: Sed opus bonum supernaturalis v. g. est quædam creatio, juxta illud Psalm. 50. 12. *Cor mundum creavit in me Deus*. Et iterum alia scriptura Ephel. 2. 10. *Creati in Christo Jesu in operibus bonis*. Revera quidem gratia in peccatore ad nihilum peccati redactio operatur, ut sit lux in Domino: hoc est ut opera bona, quæ opera lucis non semel in Scripturis sanctis vocantur, faciat. Ergo &c.

Ex rationibus Philosophicis:

PRIMA: Creatura non solum ut ens, verumetiam ut agens in ordine naturali, tum supernaturali immediate a Deo dependet, sed quia est ens dependens concursu Dei simultaneo opus habet ut seleservet: Igitur & eundem exigit ut operetur.

Secunda: Deus est causa, eaque immediata omnis entis. Sed operatio quæcumque creata est ens: Igitur est a Deo per concursum simultaneum: Et vero primæ causæ jura per concursum mediatum sufficienter non salvantur; cum enim iste concursus in ordine naturali nihil sit præter virtutem innatam, si Deus immediate non concurreret ad actionem, inde sequeretur creaturam esse primam & solam suæ actionis causam: Sic Petrus per solam a Patre & naturam & generandi virtutem acceptam immediate gigneret filios, sed absurdum est dicere Deum non esse rerum causam immediatam. Ergo &c.

Tertia: Non desunt Philosophi & Theologi, qui rationem primæ causæ salvari pro Deo per concursum simultaneum autem: Igitur non sine aliquo erroris nœvo hoc abnegaretur.

Confirmatur in istorum sententia causa secunda quæ de se est in potentia ad agendum, concursu simultaneo de potentia reducitur ad actum: Igitur ut salvetur ratio primæ causæ in Deo debet admitti hujusmodi concursus.

FIT SATIS OBJECTIONIBUS.

OBJICIENS : Causa principalis se sola suum producit effectum, in hoc enim ab instrumentali feceritur: Sed creaturæ sunt causæ principales suorum respectivé effectuum: Igitur non datur concursus simultaneus, & immediatus quo Deus adjuvet creaturas ad agendum.

Respondeo distinguendo majorem: causa principalis suprema non indiget ulteriori auxilio ut suum producat effectum, concedo: cum enim infinitam habeat & perfectionem, & energiam, non opus est ut adjuvetur: causa principalis secunda, nego; namque est solum completa ad agendum ex parte actus primi, hinc necesse est ut ab ulteriori causa adjuvetur a qua dependet immediate in esse. Ergo-ne mere instrumentum est? Absit dicere, quippe quæ & se moveat & moveatur, instrumentum vero mere moveatur ab artifice.

Solutio colligitur ex D. Thoma qui 3. contra gent. 149. cap. 149. n. 2. ait: „ Agens instrumentale non disposuit ad perfectionem inducendam a principali agente, nisi secundum quod agit ex virtute principali agentis: sicut calor ignis non magis præparat materiam ad formam carnis, quam ad aliam formam, nisi in quantum agit in virtute animæ: Sed anima nostra operatur sub Deo sicut agens instrumentale sub principali agente. „ quæ verba indicant animam non esse instrumentum improprie dictum, extenus quidem instrumentum quatenus agit cum subordinatione causæ primæ, sed instrumentum improprie, quia creatura seipsam movet, & assimilatur ei effectus, quod nusquam contingit instrumento proprie dicto.

Inhabis : Atqui creatura se sola producit effectum independentem a concursu simultaneo: Ergo &c. Probatur subsumptum 1. quia sufficienter salvatur dependentia respectu primæ causæ per concursum mediatum, quippe qui virtutem inditam cuilibet creaturæ in sui productione importet. 2. Causa secunda est in se completa ut producat sui simile. 3. Concursus simultaneus & immediatus se tenet ex parte effectus, nec quicquam ponit in causa secunda quo adjuvetur. 4. Effectus non denominatur a causa prima, sed a causa secunda; quis enim sanæ mentis dixerit Deum perorare dum Advocatus perorat? 5. Ef-

fectus non Deo sed causæ secundæ assimilatur, quod sane argumentum est effectum abique concursu simultaneo a creatura promanare. Ergo &c.

Respondeo negando subsumptum. Ad primum nego servari sufficienter dependentiam in causa secunda respectu primæ, propter duo: 1. quia vel ipsa virtus indita rebus in sui productione est in potentia ad agendum, hinc ab ulteriori moveri debet & adjuvari. 2. Et causa secunda & effectus producendus medum mediate sed & immediate dependent a Deo in esse: Ex his colligimus cum sancto Thoma Deum ut causam universalem cooperando creaturas ad agendum adjuvare.

Ad secundum distinguo, causa secunda est ad agendum completa ex parte actus primi, concedo: ex parte actus secundi, nego. Quod isto potest explicari exemplo. Oculus est potentia de se completa in ratione principii ad videndum, indiget tamen concursu simultaneo ut actu videat. Idem, proportionem servata, de quolibet agente creato dicitur.

Ad tertium, respondeo concursum simultaneum se tenere quidem primario & intrinsece ex parte effectus qui a causa & movente & mota promanat, secundario vero & extrinsece ex parte causæ secundæ, non aliquam ei largiendo virtutem, sed adjuvando ut producat effectum quem dubio procul se sola non posset producere.

Ad quartum, ultro fateamur effectum non denominari a causa prima, quippe quæ non agat ut causa particularis sed ut universalis. Addo effectum creatum non adæquare virtutem activam agentis increati, unde ne mireris, si effectus non denominet Deum & ei assimiletur.

Ad quintum, solutio sequitur ex dictis modo: hinc ista probatio evincit quidem Deum non esse causam particularem & limitatam, minime vero non esse causam universalem, eamque efficacissimam.

Repones : Implicat eundem effectum a duabus causis totalibus fluere: Sed in hypothesis idem effectus esset a duabus causis totalibus & principalibus, videlicet a Deo simul & a creatura. Ergo &c. Probatur major: quælibet causa in se spectata foret causa totalis & non foret, ut supponitur: non foret quia ulterior ad producendum effectum requireretur.

Respondeo distinguendo majorem: implicat eundem effectum a duabus causis ejusdem ordinis, & non subordinatis produci, con-

concedo : si sint diversi ordinis & ad invicem subordinatæ, nego : & sic distincta minore, nego consequentiam : Deus & creaturæ sunt causæ totales, sed Deus est causa supremi cuncta movens, creatura vero causa secunda & primæ subordinata : hinc non implicat effectum totum esse a Deo & totum a creatura : totum quidem a Deo ut a causa primi movente, totum vero a creatura ut mota & adjuvata. Sic Scriptura in charta exarata, tota est a tyrone : tota ab hero ut adjuvante & movente manum discipuli, tota etiam ab illo ut movente, atque scribente.

Dices : Deus non magis cum causa efficiente operatur ad effectum producendum, quam cum causa materiali : Sed cum illa non concurrat ad effectum : Igitur nec cum priori.

Respondeo negando minorem, eatenus quippe cum causa materiali dicitur agere, quatenus unit materiam cum forma ; sicque non habet rationem causæ materialis aut formæ informantis, sed efficientis utramque simul conjungens ut ex eis coalescat.

Synopsis sufficienter explicabitur in synopsi art. 4. ubi iterum de motione divina.

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum detur præmotio physica.

CONCLUSIO AFFIRMATIVA.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, ex Scriptura sacra.

PRÆMOVERE est applicare causam secundam ad actus suos eliciendos : Atqui Deus applicat causam secundam ad huiusmodi actus juxta illud Jerem. 30. *Applicabo eum, & accedet ad me.* Eo loci agit de motione physica, videlicet de motione ad actus physicos producendos : Igitur datur præmotio physica.

1. Præmovere est prævenire voluntatem ut agat : Atqui Deus suas sic prævenit creaturas ; namque Psalm. 58. v. 11. habetur : *Misericordia ejus præveniet me.* Nomine misericordiae, secundum interpretes, intelligitur motio gratiæ prævenientes : Ergo &c.

3. *Præmoveri* est trahi suaviter a Deo
Boncat Ibeol. Tom. II.

ad bonum : Etvero trahio præcedit motum mobilis, ideo enim mobile trahitur, ut prius adjutum seipsum ad operationem accingat : Atqui Deus hic trahit homines ad bonum ; Christus enim Joan. 6. ait : *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum.* Igitur præter concitulum simultaneum datur prævius. Revera quidem concursus simultaneus se tenet ex parte effectus producendi, auctoritates vero laudatæ de motione causam secundam adjuvante procedunt.

Secundo, ex Conciliis.

PRIMUM occurrit Araucanum 2. canone enim 9. sic loquitur : *Quoties bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum ut operemur, operatur.* Quibus verbis duplicem indigitat concursum quo causa secunda adjuvatur ; alterum prævium cum ait : *Deus in nobis operatur* : alterum simultaneum, dum addit, *atque nobiscum* : Ergo &c.

Secundum est Tridentinum, quod sess. 6. can. 4. perstringit Lutherum & Calvinum eo quod prædeterminationem necessitatem admitterent, nullum vero quod præmotionem secundum se spectatam propugnarent ; unum quippe tantummodo designat, scilicet liberum arbitrium a Deo motum posse dissentire si velit ; sic enim innotat : *Si quis dixerit liberum hominis arbitrium a Deo motum... neque posse dissentire si velit... anathema sit.* Quod autem sacra Synodus non explodat præmotionem, testimonium perhibet eiusdem Conc. Catechismus ab universalis Ecclesiae receptus ; qui quidem eam docet & adoptat : Sic enim habetur 1. parte de primo Symboli articulo n. 23. *Non solum autem Deus universa quæ sunt providentia sua tuetur atque administrat, verumetiam quæ moventur & agunt aliquod intima virtute, ad motum atque actionem ita impellit, ut quavis causarum secundarum efficientiam non impediatur, prævenit tamen.* Cum ejus occultissima vis ad singula peringat, & quemadmodum sapiens testatur, attingat a fine ad finem fortiter, & disponat omnia juxta iter.

sufragatur Augustinus lib. 1. de Trinitate cap. 4. n. 10. his verbis : " Cum hæc omnia quæ per corporales motus in illo corpore sunt, operetur, movens prius, minus Ministrorum, sive animos hominum, sive cunctorum spirituum sibi subditas servitutes."

M m

T er

*Tertio, auctoritate & rationibus
divi Thomae.*

PRIMO : Nomine prae-motionis intelligimus motionem quae motum mobilis & naturae & causalitatis praecedit : Atqui talis datur motio ex divo Thoma : " Alias, inquit sanctus Doctor, Deus non esset prima causa, sed creatura, quod implicat. " cat. " Sic autem loquitur sanctus Doctor lib. 3. contra gentes cap. 143. " Motio autem movens praecedit motum mobilis : ratione & causa. " Item ad 6. dist. 37. q. 6. art. 2. ait : " Non posset virtuti quin voluntas humana esset primum agens, si ejus actio in aliud prius agens non reduceretur sicut in causam. " Rursus qu. 6. de malo art. 1. ad 3. " Virtus prima causae prius agit in causatum, & vehementius in ipsam ingreditur. " Rursus ibidem ad 15. " Causa prima magis influit in effectum quam causa secunda : ideo quicquid perfectionis est in effectu principaliter ordinatur ad primam causam ; quod autem est de defectu, reducendum est in causam secundam quae non ita efficaciter operatur, sicut causa prima. Ergo &c.

Secundo : Dependencia creaturae a Deo non est solum penes esse, sed & operari : Atqui ex divo Thoma hujusmodi dependencia non sufficienter salvatur per concursum & mediatum & simultaneum : Igitur praeter illos concursus requiritur praevius quo Deus immediate agit in causam secundam, eamque ad operandum moveat. Sic ait quaestionibus disputatis q. 3. de potentia Dei, seu de creatione art. 7. " Sciendum est quod una res potest dici causa actionis alicujus rei multipliciter ; primo quia tribuit ei virtutem agendi. Secundo quia conservat hanc virtutem. Tertio in quantum eam movet ad agendum, in quo non intelligitur collectio aut conservatio virtutis activae ; sed applicatio virtutis ad actionem, sicut homo est causa cultelli, ex hoc ipso quod applicat acumen cultelli ad incidendum movendo ipsum, & quia natura inferior non agit nisi mota, sequitur de necessitate quod Deus sit causa actionis cujuslibet rei naturalis ut movens & applicans virtutem ad actionem. " Ergo &c.

Tertio : Causa particularis sub univer-

sali continetur, & ideo ab ea dependet, tanquam a superiore : Sed Deus est causa universalis, creatura vero causa particularis : igitur ista ab illa praemoveatur & applicatur ad operationem. Ita D. Thomas 3. contra gentes cap. 149. " Anima humana ordinatur sub Deo, sicut particulare agens sub universali. Impossibile est ergo esse aliquem motum in ipsa quem non praevenerit actio divina. "

Quarto : Omne quod movetur ab alio movetur, & movens magis movetur quam mobile, adeoque istud praemoveatur ab altero ut docet Aristoteles 3. Physicorum cap. 13. Haec ratio est quoque D. Thomae 1. 2. qu. 109. art. 1. ubi ait corporales motus esse a primo mobili, ex quo concludit & motus voluntatis humanae a fortiori a Deo ut a prima causa promanare. Sic loquitur sanctus Doctor : " Manifestum est autem quod sicut motus omnes corporales reducuntur in motum caelestis corporis, sicut in primum movens corporale, ita omnes motus tam corporales quam spirituales reducuntur in primum movens simpliciter, quod est Deus : Et ideo quantumcumque natura aliqua corporalis vel spiritualis ponatur perfecta, non potest in suum actum procedere nisi moveatur a Deo, quae quidem motio est secundum suam providentiae rationem, non secundum necessitatem naturae, sicut motio corporis caelestis. Non solum autem a Deo est omnis motio, sicut a primo movente, sed etiam ab ipso est omnis formalis perfectio, sicut a primo actu. "

Quinto : Causa contingens debet determinari ad actum ab ea quae semper est in actu : sed creatura est contingens ; Deus vero causa necessaria, & semper in actu : Igitur causa secunda praemoveatur a Deo & determinatur ad actum, salvo tamen libertatis suae jure. Audiamus de hoc momento D. Thomam qui 1. p. qu. 19. art. 3. ad 5. " Dicendum, quod causa quae est ex se contingens, oportet quod determinetur ab aliquo exteriori ad effectum. "

Sexto : Quidam praemotionem abnuunt, eo quod putent libero hominis adversari arbitrio : Sed contrarium propugnat D. Thomas, docet enim motionem Dei, neque electionem, neque deliberationem voluntatis humanae impedire : Ergo &c.

Sic

Sic refellit sanctus Doctor contrarium sentientes 3. contra gentes cap. 89. n. 1. his verbis ; " Quidam vero non intelligentes qualiter motum voluntatis Deus in nobis causare possit, absque præjudicio libertatis voluntatis conati sunt has auctoritates male exponere ut scilicet dicerent quod Deus causat in nobis velle & perficere, in quantum dat nobis virtutem volendi, non autem, sic quod faciat nos velle hoc vel illud... Quibus quidem auctoritatibus sacræ Scripturæ refistitur evidenter. Dicitur enim Isaïæ 26. omnia opera nostra operatus es in nobis Domine : Unde non solum virtutem volendi a Deo habemus, sed etiam operationem. N. 2. Deus non solum dat rebus virtutem, sed etiam nulla res potest propria virtute agere, nisi agat in virtute ipsius : Ergo homo non potest virtute voluntatis sibi data uti, nisi in quantum agit in virtute Dei, illud autem in cuius virtute agens agit est causa non solum virtutis, sed etiam actus : quod in artifice apparet in cuius virtute agit instrumentum etiam quod ab hoc artifice propriam formam non accipit, sed solum ab ipso applicatur ad actum : Deus igitur est causa in nobis non solum voluntatis, sed etiam volendi. "

Rursus ibidem n. 6. " Quod aliquis intelligat, consiliatur & eligat & velit, oportet aliquid esse causam, quia omne novum oportet quod habeat causam. Si autem est causa ejus aliud consilium & alia voluntas præcedens, cum non sit procedere in infinitum, oportet devenire ad aliquod primum : Hujusmodi autem primum oportet esse aliquid quod est melius ratione : Nihil autem est melius intellectu & ratione, nisi Deus : Est igitur Deus primum principium nostrorum consiliorum & voluntatum. "

Ibidem 3. contra gentes cap. 149. n. 3. Anima humana ordinatur sub Deo, sicut particulare agens sub universali : impossibile est ergo esse aliquem rectum motum in ipso quem non præveniat actio divina. " Unde & Joan. 15. Dominus dicit : " Sine me nihil potestis facere. "

Rursus Compendio Theologiæ cap. 129. Non est contra arbitrii libertatem, si Deus voluntatem hominis movet ; sicuti non est contra naturam quod Deus in rebus naturalibus operetur ; sed tam inclinatio naturalis quam

voluntaria a Deo est veraque proveniens secundum conditionem rei cuius est. Sic enim Deus movet secundum quod competit eorum nature.

Rursus q. 3. de malo art. 2. " Cum aliquid movet seipsum non excluditur quod ab alio moveatur a quo habet hoc ipsum quod seipsum moveat, & sic non repugnat libertati quod Deus est causa liberi arbitrii. "

Rursus q. 22. de veritate art. 8. " Sicut omnis actio naturalis est a Deo, ita omnis actio voluntatis in quantum est actio, non solum est a voluntate, ut immediate agente, sed a Deo ut primo agente qui vehementius imprimit. "

Rursus opusculo 3. cap. 130. " Oportet quod Deus cuilibet agenti adsit interiorius quasi in ipso agens, dum ipsum ad agendum movet. "

Rursus 3. contra gentes cap. 90. n. 6. Damascenus, eum sequens dicit, in 2. lib. " Quod ea quæ sunt in nobis, Deus prænoscit, sed non prædeterminat, exponenda sunt, ut intelligatur ea quæ sunt in nobis divinæ determinationi non esse subiecta, quasi ab ea necessitate accipientia. " Et paulo ante ista, explicans illum Eccl. 15. textum : Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui, ait : Hæc autem verba ad hoc inducuntur, ut homines esse liberi arbitrii ostendantur. "

Rursus 1. 2. quæst. 109. art. 2. ad 1. " Homo est dominus suorum actuum & volendi, & non volendi propter deliberationem rationis, quæ potest flecti ad unam partem, vel ad aliam : Sed quod deliberet, vel non deliberet, etsi hujusmodi etiam sit dominus, oportet quod hoc sit per deliberationem præcedentem. Et cum hoc non procedat in infinitum, oportet quod finaliter deveniat, ad hoc quod liberum arbitrium hominis moveatur, ab aliquo exteriori principio, quod est supra mentem humanam. "

Rursus parte quæst. 83. art. 1. hæc sibi objicit : " Liberum arbitrium est quod sui causa est : ut dicitur in 1. Met. quod ergo movetur ab alio, non est liberum. Sed Deus movet voluntatem. Dicitur enim Proverb. 21. Cor Regis in manu Dei : & quocumque voluerit, vertet illud. Et Philipp. 2. Deus est qui operatur in nobis velle & perficere. "

M m 2

re :

„re : ergo homo non est liberi arbitrii. „
 „Sic autem respondet S. Thomas ad 2. „
 „Dicendum quod liberum arbitrium est causa sui motus, quia homo per liberum arbitrium seipsum movet ad agendum. „
 „Non tamen hoc est de necessitate libertatis, quod sit prima causa sui, id quod liberum est : sicut nec ad hoc, quod aliquid sit causa alterius, requiritur, quod sit prima causa ejus. Deus igitur est prima causa movens & naturales causas, & voluntarias. Et sicut naturalibus causis movendo ens, non aufert quin actus eorum sint naturales, ita movendo causas voluntarias, non aufert quin actiones earum sint voluntariae : sed potius hoc in eis facit : operatur enim in unoquoque secundum ejus proprietatem. „
 „Septimo : Quidam rejiciunt praemotionem Physicam, eo ducti principio quod peccatum non sit a Deo praemovente : Ergo inquit nec ceteri actus homini a praemotione prodeunt. Hanc impugnat rationem D. Thomas, ut Physicam propugnet praemotionem, concedendo quidem peccatum non esse secundum formale a Deo praemovente : At contendit a praemotore esse secundum materiale & ut ens est, sub quo respectu habet quandam boni rationem, sic respondet in 2. dist. 37. quæst. 2. art. 2. „ Alia opinio dicebat actus peccatorum nullo modo, nec etiam in quantum actus sunt a Deo esse, & hæc opinio tangitur in præsentis dist. quam ad præsens nulli, vel paucis tenent, quia est propinquissima duplici errori. Quia videtur sequi ex illa quod sint plura prima principia, hoc enim est de ratione primi principii, ut agere possit sine auxilio priori & influentia ejus, unde si voluntas humana actionem aliquam possit producere, cujus Deus auctor non esset, voluntas humana rationem primi principii haberet, quamvis quidam hoc solvere nitantur, dicentes quod voluntas & si per se possit producere actionem sine influentia prioris agentis, non tamen habet esse a se, sed ab alio, quod etiam exigitur ad rationem primi principii : Sed hoc videtur inconveniens, ut quod a se non habet esse, a se agere possit, cum etiam per se durare non possit, quod a se non est, omnis etiam virtus ab essentia procedit, & operatio

„a virtute, unde cujus essentia ab alio est, oportet quod virtus & operatio ab alio sit. Et propterea quamvis secundum hanc rationem evitaretur quod esset primum simpliciter, tamen non posset vitari quin esset primum agens ; si ejus actio in aliquod prius non reduceretur sicut in causam. „

Solvuntur objectiones ex sancto Thoma desumptæ.

OBIECTIONES 1. D. Thomas opusculo 6. q. 38. negat Deum agere in anima per novum influxum : ergo non datur praemotio, alioquin de facto ageret per novum influxum : Sic item 1. p. q. 103. art. 1. ad 3. ponit discrimen inter sagittam & creaturam, quod sagitta recipiat novum influxum ei superadditum ad motum, creatura vero solam naturam.

Respondio ad primum D. Thomam vel le solum Deum non agere semper in animam per infusionem alicujus habitus, vel qualitatis permanentis, quod quidem patet ex istis verbis sequentibus : „ Manifestum enim, inquit, quod Deus in anima agit non solum causando in ea aliquid, quem habitum, puta gratiam, vel virtutis, sed etiam inclinando liberum arbitrium ad hoc vel illud, quod non proprie dicitur influere, sed magis movere ad actum. „

Ad alterum textum dico S. Doctorem ibi ponere duntaxat discrimen inter sagittam & creaturam, quod sagitta non se moveat, sed moveatur violenter impressione agentis, creatura vero libere suæ conformiter naturæ. Sic loquitur 1. 2. q. 109. art. 1. „ Actio intellectus, & cujuscumque entis creati, dependet a Deo quantum ad duo. Uno modo in quantum ab ipso habet perfectionem, sive formam per quam agit : alio modo in quantum ab ipso moveatur ad agendum. „

Inflatus : S. Doctor passim dicit concursus Dei modificari, & determinari. Igitur creatura non determinatur ad actum elicendum per praemotionem physicam : hinc 1. p. q. 104. art. 5. dicit motionem Dei quasi applicare creaturam ad operationem.

Respondio ad primum, distinguendo antecedens : concursus Dei determinatur a creatura objective, & materialiter, concedo : Effective, nego. Determinatur a creatura

creatura in eo quod secundum exigentiam ejus Deus attemperet concursum suum, v. g. ad producendum leonem, si est leo, canem potiusquam leonem, si est canis, sed non determinatur effective, unde ista determinatio quantumvis impropria non appellat supra concursum prævium, sed solum supra simultaneum, quo Deus cum creatura coagit & producit effectum. Ad secundum dico ly *quasi* significare tantum quod ista creatura determinatur, ut retineat potentiam ad se determinandum, sicque illa particula significat Deum non ita movere causam secundam, ut ejus morio excludat consortium alterius motionis: Igitur vox *quasi* non significat creaturam improprie moveri a Deo. Hoc ipsum potest illustrari exemplo Christi qui Joan. 1. dicitur, *quasi* unigenitus a Patre visus: nemo tamen Orthodoxus dixerit *quasi*, significare Christum non esse proprie unigenitum Dei Patris Filium.

Inq̃uiritur: idem 1. 2. q. 9. art. 6. sic habet: "Deus movet voluntatem hominis sicut universalis motor ad objectum voluntatis, & sine generali motione homo non potest aliquid velle: Sed homo per rationem determinat se ad volendum hoc vel illud bonum; sed tamen interdum specialiter Deus movet aliquos ad aliquid determinate volendum quod est bonum, sicut in his quos movet per gratiam." Ex his patet Deum solummodo movere voluntatem creatam circa bonum universale seu beatitudinem; hominem vero se ipsum determinare ad bonum particulare per suam rationem; quod patet etiam in eo quod divus Thomas concedat aliquos tantum & aliquando moveri a Deo specialiter.

Respondet ibi D. Th. ponere discrimen inter actus varios, quales sunt hi quibus necessario appetimus beatitudinem in communi, & liberos, quod priores sint elicitive a voluntate, sed non applicative, e contra vero posteriores. Ad quos & movetur & se movet. Unde quando S. Doctor dicit voluntatem se ipsam determinare, distinguendum est, ut motam 1. primo movente, concedo, ut non prius motam, nego: quandoquidem ejus morio subordinari debet & subjici primæ causæ motioni.

Dices: S. Doctor non semel docet voluntatem humanam non moveri ab extrinseco; Igitur nec per præmotionem.

Respondet distinguendo: voluntas hominis

Boncat Theol. Tom. II.

nis non movetur ab extrinseco, hoc est ab ente creato & finito quod modum agendi rerum non attingit, concedo: ab increato cuius vis ad singula naturæ liberæ amica & attendit, & ipsa ut prima causa fortiter simul & suaviter operatur, nego. Solutio est D. Thomas 1. p. q. 105. art. 4. ad 1. his verbis: "Moveri ex se non repugnat ei quod movetur ab alio." Ad id vero quod subdit, aliquos interdum specialiter a Deo moveri, dico eum loqui de operibus supernaturalibus, quæ secluso gratiæ auxilio, fieri non possunt, in his autem Deus nedum, ut motor universalis, ut in præcedentibus, sed & ut specialis se habet.

Replicabis: Implicat aliquid ex se moveri, & tamen exigere, ut ab alio prævie moveatur; Sed causa secunda libera ex se movetur: Igitur nusquam ab alia.

Respondet distinguendo, repugnat moveri ab ejusdem lineæ causa, concedo: superioris ordinis cui agens subordinatur ex sua essentiali ratione, nego. Et concessa minore, nego consequentiam: porro creatura movetur a causa prima, quæ sua efficacia attingit modum connaturalem agendi rerum, quocirca non tollit creaturæ libertatem.

Persisteret: idem 1. 2. q. 68. art. 1. docet hominem recte disponi per dona Spiritus sancti: Atqui si datur præmotio, cum sit efficacissima, inutilis erunt istæ dispositiones: Sed hoc est absurdum: ergo magis & primum.

Respondet, Deum movere suaviter & fortiter simul, suaviter quidem per præmotiones morales, & inspirationes: fortiter simul, per præmotionem phylicam applicando ad opus voluntatem præparatam ad agendum.

Solvuntur objectiones ex ratione deductæ.

OBJECIES 1. Philosophus dicit agens agendo non mutari: Sed si datur præmotio, mutabitur: Ergo &c.

Respondet distinguendo: agens infinitum non mutatur per suam actionem, concedo, namque immotum, movet omnia: agens creatum, nego. Eatenus quippe mutatur, quatenus a primo movente ad actum applicatur.

Insuper: Præmotio est inutilis: Igitur non est admittenda. Probatur antecesseris: Creatura est causa principalis suæ actionis: Igitur non indiget præmotione ad eam eliciendam.

M m 3

dam. Probatur consequentia. Causa principalis ab instrumentali distinguitur in eo quod se ipsam moveat, instrumentalis vero moveatur: Igitur illa non indiget præmotione.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem, concedo antecedens, & nego consequentiam: Ad cuius probationem, distinguo: ut se moveat & moveatur, concedo: ut se moveat tantum, nego. In hoc igitur consistit discrimen quod causa principalis & moveatur & se moveat simul, sicut ad effectus sibi proportionatos, instrumentalis vero pure moveatur, & sit ad effectus innatam excedentes virtutem.

Infallis: si Præmotio est necessaria, vel est pro causis liberis, vel pro necessariis: Sed pro neutris requiritur. Probatur minor. Priores sunt liberæ, & propter innatam libertatem se ipsas consequenter applicanc & movent, causæ vero necessariae sunt determinatæ ad unum solum. v. g. sol ad lucendum, ignis ad comburendum, unde miraculum esset si flupa ad ignem approximata non combureretur. Ergo &c.

Respondeo nego minorem. Ad probationem primæ partis, distinguo: causæ liberæ se ipsas applicant ut prius motæ, concedo: nam ex D. Thoma omne quod moveatur ab alio moveatur, alioquin essent primæ causæ, dareturque duplex primum principium cuiuslibet operationis: quod est erroneum: se applicant ut non prius motæ, nego. Secundam partem minoris utique distinguo: causæ necessariae sunt determinatæ ad unum per modum principii habitus, concedo: nam a natura habent omnia requisita, habent potentias & alias qualitates ad operandum: per modum principii activi, nego. Cum sint in potentia ad operandum, & a priori causæ dependentes, ut salvetur ratio dependentiæ & ius primæ causæ, debent ab ipsa ad agendum applicari, & hoc per præmotionem suæ naturæ amicam esset quidem miraculum, si provisor universalis non daret suam motionem ad existentiam naturæ paratæ ad agendum, ut contingit in fornace Babylonica: unde nego consequentiam.

Persister: Quando creatura libera se ipsam applicat, servatur semper ratio primæ causæ: Igitur non requiritur præmotio, ut ius primi moventis serveretur. Probatur antecedens. 1. Prima causa coagens est nobilior secunda. 2. Ista recepit virtutem activam a prima recipiendo esse. Ergo &c.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem, nego consequentiam, quæ ex antecedente non recte inferitur. Et vero non est hic sermo de actu nobilitatis, sed casualitatis: Ad secundum dico ex eo quod creatura recepit virtutem activam, servari solum quod Deus sit primum ens, sed non primum agens; & dato quod per hoc attenderetur dependentia a Deo in agendo, citis solum dependentia mediata & in actu primo, non vero immediata & in actu secundo secundum quem mensuratur, siquidem est ipsum exercitium agentis. Igitur per concursum istum medietatem habetur quidem quod Deus primo agit, scilicet quando dedit esse, quod per concursum simultaneum coagat solum, sed non primo agit, sicut ex adversariorum opinione sequitur causam actus immediatam & primam esse creaturam; quod falsissimum est.

Respones: Atqui saltem per concursum simultaneum salvatur dependentia immediata a prima causa, in secunda, ergo nulla solutio. Probatur antecedens. Per hunc creatura se simul cum Deo determinat, ita ut si Deus non cooperaretur, non posset producere effectum: Ergo &c.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem, nego consequentiam. Ex hoc enim solum sequitur omnes effectus immediatæ a Deo pendere, cum concursus simultaneus se teneat ex parte eorum, minime vero ex parte causæ. Sicut igitur unus homo adjuvans alterum ad trahendam rhedam, nullas ei suppediat vires, sed supponit quod ipse suas quibus adjuvetur, habeat: sic Deus per concursum simultaneum ad effectum producendum cooperatur, sed nihil per illum causæ secundæ confert, nec illa usquam agit, donec per præmotionem exeat de potentia ad actum. Neque vero negamus creaturam secundum quid & extrinsecè a Deo per concursum simultaneum eatenus dependere, quatenus se sola effectum producere non valet, sed ut salvetur ius primæ causæ, opus est, ut immediate in ratione agentis a Deo dependeat; quod certo non nisi per motionem, quæ illam prævisè determinet, & applicet ad actum, habetur.

Infallis: Ex eo quod causa secunda subordinatur in agendo primæ causæ, hoc sufficit ad servandum ius primæ. Igitur non exigitur præmotio. Probatur Antecedens. Humanitas Christi absque ullo ulteriori auxilio sed cum sola subordinatione verbo di-

vino

vino producit actus infinite meritorios : Rursus , potentiae sensitivae per solam subordinationem voluntati , nihil ab ea recipiendo , agunt : Igitur causa secunda cum sola subordinatione primae nihil ultra ab ea recipiendo , operabitur .

Respondeo distinguo Antecedens . Causa secunda subordinata causae Physicae primae operatur , concedo : subordinata moraliter tantum ; nego Antecedens & consequentiam . Ad probationem nego utramque paritatem ; nam actus meritorius est in ordine morali , unde cum sola subordinatione morali , quod sit in eo quod actiones reflectantur super verbum , quod sufficit . Item potentiae sensitivae sunt potentiae morales , eo igitur ipso quo subordinantur imperio voluntatis agunt .

Ceterum , dependentia & subordinatio physica , sit per aliquid physicum in causa secunda receptum constituens illam dependentiam & subordinationem , aliquin ubi non esset ista subordinatio , si seipsam independentem a prima causa applicaret ad agendum . Tum quia quod est in potentia ad motum , debet applicari ab alio quod sit semper in motu . Creatura autem est in potentia ad actum , aliquin esset semper in actu , quod convenit solum primae causae . Igitur ab illa debet & moveri , & applicari .

SYNOPSIS PROBATIONUM .

Datur praemotio physica .

PRIMO : Auctoritas Scripturae huic suffragatur conclusioni Jeremiae 30. *Applicabo eum , & accedes ad me :* Et istud Psalm. 58. versu 11. *Misericordia ejus perveniet me .*

Secundo : Concinnant Concilia , videlicet Arausicanum 2. Can. 9. Tridentinum & ejus Catechismus : Idem docet Augustinus lib. 1. de Trinitate cap. 4. num. 10.

Tertio : Ratio D. Thomae pro hoc momento non una est , necessitatem quippe praemotiois physicae deducit & ex infirmitate naturae , & ex ejus a creatore dependentia , omne quippe quod movetur ab alio praemoveri debet , alias daretur progressus in infinitum in causis secundis sibi invicem subordinatis , quod quidem est impossibile .

SYNOPSIS OBJECTIONUM ,

ET SOLUTIONUM .

PRIMO : Quando S. Thomas ait Deum non agere in anima semper per infusionem , non ideo praemotionem excludit , sed hoc unum tantummodo intendit , videlicet Deum non semper infundere in animam habitus permanentes & supernaturales . Nonnumquam S. Doctor ait creaturam modificare concursum Dei praevium , sed intellige tantum obiective & non effective , adeoque ullo absque praemotiois dispendio .

Secundo : tamen si Deus moveat voluntatem ad bonum universale in communi , eandem tamen movere & ad bonum in particulari , quatenus voluntas humana nonnisi prius mota ad actum sese accingit & applicat .

Tertio : Posita praemotio non potest quidem voluntas creata non agere in sensu composito , bene tamen in sensu diviso . Ceterum praemotio physica supponit deliberationem & electionem antequam actum conjungat cum potentia : unde ex praemotioe nulla sequitur erga humanam voluntatem offensa .

ARTICULUS QUINTUS .

De natura Praemotiois .

TRIA hic pertractanda occurrunt . 1. Quid sit praemotio . 2. Num opponatur libertati ? 3. Num sanctitati divinae ?

SECTIO PRIMA .

De natura Praemotiois pro ordine naturali .

NOTANDUM est praemotionem posse considerari dupliciter , active scilicet & passive . Active est ipsum imperium intellectus practici Dei applicans & movens omnia ; passive vero seu terminative est quaedam virtus ex actione Dei resultans quae recipitur in creatura , illamque immediate applicat ad actum suum . Unde sit

CONCLUSIO.

Præmotio in ordine naturali active est ipsa actio Dei, passive vero quædam motio virtuosæ se habens per modum entis incompleti eo modo quo colores se habent in aere, aut impressio facta ab agente in instrumento.

PROBATUR prima pars. Præmotio active sumpta est ipsum exercitium agentis, sed non creaturæ, ergo Dei ... Probatur minor. Distinguitur ab actione creaturæ, ut ejus principium & causa, ergo est exercitium Dei, adeoque ejus actio: unde quando Bellarminus & alii dicunt præmotionem esse actionem Dei quæ immediate omnia movet, & sibi subdit, eam sumunt active.

Probatur secunda pars scilicet quod sit qualitas quædam incompleta primo ex D. Thomæ qui quæstione 3. de potentia art. 7. ad septimum sic ait: "Virtus naturalis quæ est rebus in sua Constitutione collata inest eis ut quædam forma habens esse ratum & firmum in natura, sed id quod a Deo fit in re naturali quo actualiter agit, est ut intentio sola habens quoddam esse incompletum per modum quo colores sunt in aere, & virtus artis in instrumentis artificis." Idem 1. 2. quæst. 110. art. 2. innuit dicendo istud auxilium esse motum a causa prima impressum: unde cum motus moventis non recipiatur in mobili, ut ab illo elicitus, sed ut ab agente impressus, habetur quænam sit ista motio, scilicet quod non sit qualitas permanens, sed solum transiens.

Confirmatur. Præmotio non est habitus aut dispositio; namque qualitates se tenent ex parte actus primi, præmotio vero ex parte actus secundi: non est etiam potentia; siquidem non est principium quod elicit, sed quo elicitur actio: non utique est passio & patibilis qualitas, istæ enim sunt qualitates sensibiles: non forma aut figura, quippe quæ sequantur quantitatem: uno verbo non est aliqua qualitas & forma permanens, alioquin creatura esset habitually applicata ad actum & in actu ut Deus: Ergo restat quod sit quid creatum reale, incompletum, se tenens ex parte actus secundi, seu est morio quædam virtuosæ transiens ab agente universali, impressa ad applicandam creaturam ad agendum: & quia vero se tenet ex parte principii operativi, quod est quid completum, pertinet redu-

ctive ad secundam speciem qualitatis, nempe ad potentiam, unde dicitur qualitas incompleta, eaque activa.

Respondetur objectionibus.

OBJECIES: Contra secundam conclusionis partem: virtus incompleta inutilis est causæ secundæ ad agendum: Igitur non est admittenda. Probatur Antecedens. Causa prima non opus habet præmotione ad agendum cum causa secunda: Ergo nec ista cum prima suum producat effectum. Tum quia inconveniens foret Deum in omni instanti infinitas prope præmotiones producere, ut creaturas applicaret ad actum.

Respondeo negando Antecedens & paritatem; cum enim Deus sit prima causa & semper in actu, non indiget applicari ab alio, adeoque nec præmotione, secus vero causa secunda: Porro quod præmotio requiratur ad quemlibet actum, hoc sane Deum non occupat, siquidem gloriatur perpetuo in dependentia creaturæ, unde & in productione præmotionum.

Insuper. Præmotio non potest resultare ad actionem Dei: Ergo &c. Probatur Antecedens: Actio Dei non potest terminari ad aliquid incompletum: Sed si præmotio ab ea resultaret, actio Dei terminaretur ad aliquid incompletum. Ergo &c.

Respondeo negando Antecedens. Ad probationem nego minorem: nam actio Dei produciens præmotionem attingit ipsam causam quam veluti producit in ratione causæ illam applicando ad actum, sicque habet terminum completum.

Insuper: Si præmotio esset aliquid, hoc se teneret, vel ex parte actus secundi, vel ex parte actus primi, actus quippe adequate dividitur in primum & secundum: Sed ex neutro capite se tenet: Ergo &c.

Respondeo negando minorem: præmotio enim se tenet ex parte actus secundi, non quod sit ipse actus, licet illum habeat semper sibi annexum; sed quia est causa ejus actualis, seu est nexus quo potentia cum actu secundo conjungitur.

Insuper: Atqui præmotio se tenet ex parte actus primi & non secundi, ergo nulla solutio. Probatur subsumptum. 1. Præmotio est radix actus. 2. Causa secunda sine ea non agit, sed non potest agere, sicque præmotio est potentia.

Respondeo negando subsumptum. Ad pri-

primam probationem distinguo, præmotio est radix immediata, concedo. Mediata tantum seu radix potentiae & habitus operativi, qui componunt actum primum, nego. Ad secundum distinguo. Sine præmotione non potest homo agere potentia conjuncta cum actu seu potentia consequenti, concedo; potentia antecedenti ab actu separabili, nego antecedens & consequentiam: potentia autem secundum se spectata solum principium habituale explicat, & non actuale.

Perfites: Præmotio antecedit prioritate naturæ actum secundum: ergo non se tenet ex parte illius. Probatur consequentia. Quia fecunditas solis natura procedit emissionem radii, virtus ejus est actus primus: Ergo & erit præmotio.

Respondeo negando consequentiam: Ad probationem nego paritatem; nam virtus solis non est solum actus primus quia præcedit naturæ, sed quia etiam potest ab emissionem radii separari, ut evenit in morte Christi; quod argumentum est non se tenere ex parte actus secundi, sed præmotio habet semper actum secundum sibi conjunctum quatenus est causa exercitii actualis seu actus.

Repones: Agens non constituitur agens actu, nisi per ipsam suam actionem: ergo non est tale per præmotionem, sicque præmotio non se tenet ex parte actus secundi.

Respondeo distinguendo Antecedens, agens non constituitur actu agens formaliter nisi per actionem quæ est ipsa forma agentis, concedo. Effective, nego Antecedens & consequentiam. Duplex igitur est principium immediatum operationis, aliud formale a quo agens denominatur, & est ipsa operatio exiens ab agente; aliud quo effectivum, & est præmotio quæ quidem antecedit prioritate naturæ ipsum actum, re tamen est cum illo infallibiliter connexa.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Præmotio in ordine naturali active sumpta est ipsa Dei actio transiens ad extra, passive vero considerata, recte dici potest virtus quædam incompleta, seu impressio agentis prout in passo recepta.

Primum patet; namque motio active sumpta est ipsum agentis exercitium, ejusque motus in aliud quod tangit, ut in

eo aliquem producat effectum, seu potius ut causam adjuvet secundam quæ non agit nisi ut prius mora.

Secundum quoque probabilitate non caret, & est Angelici Doctoris sententia: Reverta quidem, impressio artificis in instrumento est quædam virtus qui artificiose operatur: igitur & virtus primæ causæ, recte dicitur virtus incompleta, quæ, roborata causâ secunda in suum prorumpit actum. Dicitur virtus incompleta propter duo. 1. Quia non est permanens, sed transiens. 2. Quia illa virtus cum causâ secunda operatur, & unicuique constituit effectus causam totalem & adequatam.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM,

ET SOLUTIONUM.

PRIMO: Non est inconveniens præmotionem esse quid incompletum, quandoquidem actio Dei non ad solam præmotionem terminatur, sed & ad causam secundam quæ in ratione actualis agentis constituit, & sine tali præmotione creatura in agendo hæteret, ac suspensâ maneret.

Secundo: Tametsi præmotio requiratur ad quolibet creaturæ operationem, non inde sequitur, aut Deum in præmovendo desudare, aut dari processum in infinitum; omnia enim quæ vult Deus ad nutum & facillime operatur; creatura vero quolibet, modo operatur ad tempus, modo quiescit, vel quiescere valet, hinc & terminari ubique in operationibus creaturarum apparent.

Tertio: Præmotio extenus se tenet ex parte actus secundi, quatenus est causa ejus actualis & immediata.

SECTIO SECUNDA.

Utrum præmotio physica supernaturalis sita sit in gratia per se efficax.

CONCLUSIO AFFIRMATIVA.

Probatur rationibus Theologicis.

PRIMA: Nomine gratiæ per se efficacis intelligimus auxilium applicans voluntatem ad agendum, juxta illud Dei effectum Jerem. 30. *Applicabo tum, & accedet ad me*: Sed ex dictis liquet proprium præmotionis physici esse determinare, & applicare ad opus. Ergo &c.

Secunda : Illam gratiam per se efficacem esse conclamamus, quæ propria energia reducit animam de potentia ad actum, cum enim ista sit & dependens, & infirma, nisi a primo motore specialiter & moveatur ad bonum salutis innatas liberi arbitrii vires excedens, & sanetur, nihil operabitur : Sed utrumque munus physicæ competit motioni, quæ ita prævenit, & sanat voluntatem, ut & ista velit & faciat bonum. Ergo &c. Hæc ratio est D. Thomæ 2. 2. q. 109. art. 2.

Tertia : Angelica nostra schola gratiam per se efficacem dicit eam esse, quæ independentem a circumstantiis, & voluntatis consensu movet infallibiliter ad agendum; neque enim a circumstantiis, utpote voluntati humanæ prorsus extrinsecis, auxilii divini repetimus efficaciam, neque vero etiam a consensu, cum ipse sit gratiæ effectus : Sed hæc est ipsa præmotionis physicæ energia, cum sit virtus & primi motoris a quo cætera moventur, & omnipotentia Dei qui cunctas creaturarum servitutes suo subiecit imperio : hinc illa motio vocatur præmotio, hoc est virtus primi agentis creaturam liberam ad bonum salutis applicans. Ergo &c.

Quarta : S. Augustinus eam gratiam vocat efficacissimam lib. de præd. SS. cap. 8. quæ divinitus largitur, quæque a nullo duro corde respuitur : Sed talis est præmotio, quippe quæ se teneat ex parte actus secundi, hinc licet homo possit illi resistere, nunquam tamen de facto illi resistet. Igitur præmotio supernaturalis in gratia per se efficaci consistit.

Quinta : sententia, quæ ipsis non diffidentibus opinionem oppositam propugnantibus, dogma de libertate indifferentiæ actus servat; veluti libero hominis arbitrio inimica non habenda est : & merito quidem, nam in hoc non parcerent Thomistæ alterius Scholæ Theologi : Atqui congruissæ concedunt Scholam nostram Angelicam intantum servare dogma, quinimo asserunt inter eos, & nos controversiam non esse de dogmate : tamen gratiam per se efficacem præmoventem exigamus. Ergo &c. Ad probationem minoris sufficit hic texere undecim Propositiones a Theologis celeberrimis Societatis Jesu subsignatas : quæque in Mandato Eminentiſſimi Cardinalis de Bissy referuntur.

PRIMA PROPOSITIO

GRATIA *sufficiens*, est gratia *præveniens*.

II.

ISTA *præveniens gratia*, quatenus *sufficiens*, ea ipsa est quæ dat omnia requisi-
ta ad posse tantum, quod inspirat.

III.

IN ista prorsus idea utriusque scholæ, Thomistæ scilicet, & alterius quæ Molinistæ vocatur, communiter situm est dogma catholicum de gratia sufficiente, de quo utraque convenit schola.

IV.

IGITUR absque negotio dari potest de gratia sufficiente idea quæ utrique conveniat scholæ; ista videlicet : gratia quæ dat voluntati posse perfectum, illudque completum ad agendum; seu gratia quæ voluntati largitur omnia necessaria, ut possit agere.

V.

QUUM Schola Thomistica alteri scholæ opposita notionem gratiæ sufficientis modo exhibet sequenti : Gratia *sufficiens* ea est, quæ dat omnia requisi-
ta ad agendum : ista notio duo potissimum importat. 1. Quidem quod istis non expressum est verbis, sed quod necessario subintelligi debet : nimirum gratiam sufficientem dare & exhibere omnia necessaria, ut actio quam inspirat, fieri possit; sed minus non intelligeretur esse auxilium vere sufficiens. Et istud primum, dogma constituit catholicum, quod omnes scholæ equali complectuntur animo. 2. Ista gratia sufficientis definitio, alterum includit, atque importat, quod scilicet, sensus naturalis obijcit intellectui, gratiam sufficientem, præter posse agere, eodem prorsus tempore ea dare quæ necessaria sunt, ad actum agendum : sed cum aliæ scholæ catholice de hoc non conveniant articulo, sequitur hoc ipsum nonnisi assertio-
nem Scholasticam esse.

VI.

ISTA scholastica assertio Thomisticæ Scholæ adversa, potest adhuc & debet restringi, quia dum in uno supponitur sensu vera, non est in altero. In isto vera est : gratiam sufficientem omnia completæ necessaria, etiam antequam agatur, ut quis actu operetur : Verum ista assertio non est vera, in sensu quod Gratia sufficientis omnia importet prærequisita ad actum simpliciter agendum necessaria, & hoc sic intelli-

telligitur, cum gratia sufficiens, sit tantummodo gratia praeveniens, in sua idea gratiam non includit cooperantem, seu concursum Dei supernaturalis necessarium ad producendum actum liberum, quem ipsa inspirat. Concursus requisitus ad actum agentium, a voluntate quidem independentis est; Deus vero postquam gratiam dedit sufficientem, illam absolute loquendo derogare posses. Verum est igitur in sententia scholae quae Thomisticae opponitur, gratiam sufficientem in suo conceptu seu idea, non importare omnia quae requiruntur ad actum operandum.

VII.

UTRAQUE Schola ultro convenit istum concursum esse absolute necessarium, ut quique actu operetur. Ita ut non solum homo non agat, sed nequidem absolute absque illo auxilio actu operetur.

VIII.

OCCASIONE illius concursus, quaedam merè scholastica eruitur quaestio, quaeque ad dogma non pertinet; videlicet, num ut aliquis ab actu primo transcat ad secundum, requiratur quod Deus tanquam prima causa physice promoveat voluntatem, ut propugnant Thomistae; Vel si sufficiat Deum physice concurrere cum voluntate; & hoc concursu merè simultaneo; ut eorum adversarii contendunt, qui quidem omnem physicam abiciunt praedeterminationem, omnemque concursum qui sit praevius, & non simultaneus.

IX.

ECCLESIA post immensas & celebres de hoc momento quondam habitas disputationes, quaestiones definitive & judicare aequum non duxit; & ex hoc liquet caput istud non spectare dogma.

X.

UTRAQUE schola ad invicem opposita inter se exeruit disputationes, & hoc juxta licentiam a iusta Sede illis factam, ea conditione, ut nullus alteri opinioni sibi oppositae haereseos notam inureret: schola opposita Thomistica, ex eorum de concursu principis concludit gratiam sufficientem, qualis ab eis propugnatur, non esse sufficientem, neque praeberè verum posse agere; quandoquidem secundum illos aliud ad agendum requiritur: sed hanc non concedunt Thomistae consequentiam quamque totis viribus impugnant. Pars & consimili modo cum congruit ex praemissione physica concludunt nullam superasse creaturis intellectualibus libertatem, hanc con-

stanter simul & acriter negant illationem Thomisticae. De libertatis notione conveniunt omnes utriusque scholae Theologi, sicut & de notione gratiae sufficientis. Deinde vero controversia scholastica de uno tantum momento agitur & movetur, videlicet utrum illae notiones de quibus conveniunt, cum praedestinationis Doctrina consociari queant. Thomistae propugnant suum systema cum utroque dogmate optime concordari; alii vero e contra. Omnes igitur Doctores utriusque scholae eadem de illo utroque dogmate catholice ideas & habent & exhibent. Hinc disputatio movetur tantum de modo, num tales ambrum illorum fidei dogmatum ideas de quibus conveniunt, cum praemissione Thomistarum bene consociantur?

PARALOGISMUM instituunt, qui ex illis scholasticis disputationibus inferunt Thomistas eandem non habere cum adversariis, de gratiae sufficientis & libertatis dogmate notionem; quandoquidem ista disputationes, illos eandem habere supponunt. Et vero si Thomistae, non eandem cum adversariis de utroque dogmate haberent notionem; isti eos argumentis, ex praemissione Physica depromptis, non impugnant, verum potius argumentis ex Scriptura, & traditione, aliisque regulis fidei suffultis adversus illos insurgent, ut eosdem ad recipiendas istas dogmatum notionem catholicas compellerent: At non isto sane modo cum Thomistis dissentiant, namque ecce illorum argumentatio.

XII.

GRATIA sufficiens, est gratia quae verum & completum posse agere praebet, seu est gratia quae dat omnia requisita, ad posse agere: Aique vestra gratia, ex hypothesis praemissionis requisita, neque completum posse agere, neque omnia necessaria ad posse agere conferit: Igitur vestra gratia sufficiens, non est vera sufficiens gratia. Thomistae huiusce syllogismi concedunt maiorem, quae dubio procul dogma completum est: Igitur Thomistae de dogmate cum suis aemulis conveniunt; at vero negant minorem, quae disputationis scholasticae exhibet materiam, quod erat probandum.

Agnoscamus & ultro fateamur, nihil in hoc scripto Societatis Jesu adscribi Theologis, quod ab eorum sententia alienum sit. Datum Parisiis hac die 13. Januarii 1716.

GABRIEL DANIEL, Societatis Jesu.
FRAN-

FRANCISCUS MAUMOUSSEU, *Societatis Jesu*.
 LUDOVICUS MARQUER, *Societatis Jesu*.
 PETRUS AMIE, *Societatis Jesu*.
 PHILIPPUS LALLEMANT, *Societatis Jesu*.
 ROBERTUS ROGER, *Societatis Jesu*.
 RENATUS JOSEPHUS TOURNEMINE, *Societatis Jesu*.
 BARTHOLOMÆUS GERMON, *Societatis Jesu*.
 ROBERTUS BENARD, *Societatis Jesu*.
 CLAUDIUS RENATUS HONCANT, *Societatis Jesu*.

Fit satis objectionibus.

OBJICIES 1. Moveri efficacissime ab alio, est cogi. Sed implicat voluntatem humanam cogi : Igitur & præmoveri gratia per se efficaci ad bonum salutis. Igitur præmotio in gratia per se efficaci non sita est.

Respondeo distinguendo : moveri ut inanime quoddam, est cogi, concedo. Moveri & simul se ipsum movere, est cogi, nego. Voluntas humana non movetur a gratia divina, ut inanime quoddam, sicut posuit Lutherus, sed mota se quoque movet & accingit ad actionem ; quocirca ejus libertas a gratia nullo modo læditur, & hoc propter duo : Primo quidem quia Deus movendo creaturam non tollit voluntarium liberam, sed potius dat inclinationem ad bonum liberrimum, quatenus voluntas suaviter mota, ipsa vult & eligit bonum. Secundo, quia Deus tamen simul & intrinsecum, utpote intime creaturis præsens, hinc & attingit modum agendi rerum ipsis connaturalem ; facit enim causas necessarias agere necessario, liberas vero, libere ; & hoc quia infinitam habet in agendo virtutem, quo non competit agenti creato extrinseco. Sequitur etiam hæc survi illa motione creaturæ meritum non auferri ; quandoquidem ipsa se movet & operatur, sique bene agendo ipsa per amorem vitam meretur æternam.

Iste responsiones ex D. Thoma colliguntur 1. parte quæst. 105. art. 4. ad 1. ubi sic loquitur : " Dicendum, quod istud, quod movetur, ab altero dicitur cogi, si moveatur contra inclinationem propriam : sed si moveatur ab alio quod tibi dat propriam inclinationem, non

dicatur cogi : sicut grave cum movetur deorsum a generante, non cogitur : sic igitur Deus movendo voluntatem, non cogit ipsam : quia dat ei ejus propriam inclinationem. "

Rursus ibidem ad 2. ait : " Moveri voluntarie est moveri ex se, idest, a principio intrinseco : sed illud principium intrinsecum potest esse ab alio principio extrinseco, & sic moveri ex se non repugnat ei quod movetur ab alio. "

Rursus ibidem ad 3. sic loquitur : " Quod si voluntas ita movetur ab alio, quod ex se nullatenus moveretur, opera voluntatis non imputarentur ad meritum, vel demeritum : sed quia per hoc quod movetur ab alio non concluditur quin moveatur ex se, ut dictum est : ideo per consequens non tollitur ratio meriti, vel demeriti. "

Rursus 1. 2. quæst. 111. art. 2. ad 2. ait : " Dicendum, quod Deus non sine nobis nos justificat : quia per motum liberi arbitrii dum justificamur, Dei justitiæ consentimus ; ille tamen motus non est causa gratiæ, sed effectus : unde tota operatio pertinet ad gratiam. "

Denique S. Doctor de potentia quæst. 3. art. 7. totum libertatis humanæ cum gratia præmovere, & per se efficaci conservationem & æconomiam explicat, atque concludit, his verbis : " Sic ergo Deus est causa actionis cujuslibet in quantum dedit virtutem agendi, & in quantum conservat eum, & in quantum applicat actioni, & in quantum eius virtute omnis alia virtus agit. . . . Sequitur quod ipse in quolibet operante immediate operetur, non exclusâ operatione voluntatis & naturæ. "

Instabis : Atqui gratia præmovens, & per se efficax cogit seu necessitat : Igitur tollit & rationem voluntarii liberi & meriti. Probatum subsumptum. Ipsa producit infallibiliter consensum non expectando ipsius voluntatis humanæ conatum : Atqui producere consensum, est illum producere independentem ab electione & deliberatione voluntatis humanæ, & consequenter quodcumque explodere meritum. Ergo &c.

Respondeo negando subsumptum. Ad probationem distinguo, gratia præmovens & per se efficax non expectat humanæ voluntatis in se relicte consensum, ut operetur, concedo : humanæ voluntatis adjuvæ, subdistinguo, ut operetur actum primo-

mo-primum & incompletum, concedo. Actum deliberatum & perfectum, nego. Multa sunt fecernenda ut solvatur tantæ difficultatis nodus. Primo quidem gratia, ejusque p:imariæ operatio, deinde consensus ipsi gratiæ, postea utriusque simul agentis effectus qui est v. g. actus contritionis perfectæ peccatorum convertentis. Primum est ipsius gratiæ infusio, & ejusdem subitanea impressio quæ movet efficaciter peccatorem ad conterendum, & hic gratiæ motus est indeliberatus & primo-primus, seu in nobis sine nobis: secundum est ipsi gratiæ moventi voluntatis obedientia quæ dicitur consensus, adeoque actus deliberatus: sed ille actus primario concipitur a gratiâ procedere, deinde vero a voluntate mota & adjuta. Et vero sicut prius est mirum discipuli a Magistro dirigente moveri, quam sese movere, ut scribit, tamen uterque eodem tempore sese moveat & scribat, simili prope modo concipimus voluntatem humanam per gratiam a Deo prius moveri, quam seipsum movere; ex quo manifeste sequitur consensum esse & a gratia & a voluntate humana, sed primario a gratia, ita ut a libero hominis arbitrio energiam ad operandum non accipit; immo potius voluntas a gratia habeat, ut consentiat & velit bonum, quod ipsa adjuvante, ea operetur, & hæc tertiæ operatio, puta contritio, est actus vitalis & perfectus qui producitur a prima & a secunda causâ, scilicet a gratia, & a voluntate humana, quæ ad hoc prius sese determinavit gratiæ præmoventi consentiendo, quod D. Thomas innuit de potentia qu. 3. art. 3. supra laudato.

Urgetur. Gratia præmovens per se efficax est gratia movens insuperabiliter & indeclinabiliter: Igitur & necessario, quippe quæ non relinquat electioni, & deliberationi locum; ita ut liberum arbitrium se habeat sub dominio talis gratiæ ut inanime quoddam. Et vero eo ipso quo est insuperabilis, res sic se habet, alias incassum diceretur insuperabilis, sic enim superari posset, non indeclinabilis igitur, sed ut declinabilis jure merito celebranda est.

Respondetur distinguendo. Gratia præmovens & per se efficax perseverantia finalis est insuperabilis, concedo. Gratia per se efficax ut sic; subdistinguo: est insuperabilis secundum quid insuperabilitate orta, tum a gratia, tum a voluntate hu-

mana mota & adjuta, concedo: est insuperabilis absoluta, nego. Insuperabilitas duplex distinguitur, altera absoluta, altera secundum quid & hypothetica: prior tribuitur gratiæ perseverantiae finalis, quæ teste S. Augustino lib. de bono perseverantiae cap. 1. importat mortis cum gratia conjunctionem, immo & terminum in quo animi iusti immobiliter & invariabiliter Deo adhæret. Alias, inquit, S. Doctor le ipsum explicans, si non involvat vitæ terminum, jam non est perseverantia finalis. Hæc autem gratia duo involvit, gratiam scilicet interioreni, cui homo potest resistere quandiu in terris vivit: Alteram exteriorem quæ est providentia specialis, ita disponens causas elementales, ut mortem afferant, eo potissimum tempore quo homo habet charitatem; & hinc misericordiæ auxilio qui posset resistere, maxime cum involvat mortis cum charitate conjunctionem. De hac gratia multus est sermo apud D. Augustinum lib. de correptione & gratia a cap. 6. ad 12. usque; igitur insuperabilitas petitur ex conjunctione mortis cum charitate nec mirum: quum aliquis est in termino, jam, neque peccare amplius, neque resistere gratiæ vult.

Rursus insuperabiliter absoluta alia est quæ ex omni parte absoluta & physica nuncupitur, quæque, ut voluit Lutherani, ortum habet a decreto ineluctabili & necessitante, ita ut voluntas humana sub dominio gratiæ mere passive se habeat, ut inanime quoddam.

Insuperabilitas secundum quid & hypothetica ei dicitur, quæ a voluntate creata ope gratiæ adjuta, & supposita liberi arbitrii tum electione, tum deliberatione procedit: Igitur duplicem habet causam, videlicet gratiam, quæ suavititer simul & fortiter sanat, roborat & movet voluntatem ad bonum, quæque passiones iei conspescit, & amorem boni ita suavem producit, ut voluntas liberrime sese moveat ad bonum patrandum; quociens consensus effectivus boni & infallibilis habet pro causâ secunda ipsam voluntatem, sed prius adjutam. Cæterum ad actum ponendum non modicum conducit protectio Dei removentis prohibentia, puta compescendo dæmonis impetus, minuendo tentationes nimis exacerbantes, faciendo quoque mira Providentia, ut locus & tempus desint, ad hoc ut tentatus malum imminens non committat: ita censet S.

Au-

Augustinus hom. 23. inter 50. ubi Deum ad peccatorem sic loquentem inducit. *Us adulterium non committeres, suavor defuit. . . . Locus & tempus defuit, & ut hæc deessent, ego feci.* Rursus apud D. Thomam lect. 3. in cap. 10. 1. ad Cor. "Fi-
 delis Dominus in omnibus verbis suis,
 " qui non patietur vos tentari supra id,
 " quod potestis, quod utique posset dia-
 " bolus, si permitteret. . . Augusti. qui
 " dat diabolo tentandi licentiam, ipse dat
 " tentatis misericordiam, proventum est
 " inquam, ita ut possitis sustinere, ne de-
 " ficiatis in luctu, sed vincatis. " Qui-
 " bus omnibus positis, immo & suppositis,
 " oritur efficacia gratiæ præmovenis tanta,
 " ut quodam modo dicator indeclinabilis &
 " insuperabilis. Et vero quis hominum bo-
 " num salutis non amplectetur quando cor
 " habet dilatatum, juxta illud Psalm. 118.
 " Prophetæ Regii Deum sic alloquentis,
 " *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum di-
 " latasti cor meum.* Famelicus videns men-
 " sam paratam, ita ad manducandum con-
 " citatur, ut licet a cibo abstinere possit,
 " moraliter tamen loquendo non abstinebit.
 " Incurceratus habens benefactorem qui pro
 " eo debitum solvit, & manum tendit ut
 " de carcere exeat, potest quidem omniti,
 " sed tantum abest ut trahenti resistat, quin
 " potius eum lubenti sequitur animo, &
 " solutus vinculis de carcere exiliens & gau-
 " dens egreditur: Pari & non ab simili mo-
 " do qui trahitur a Patre, per gratiam, &
 " videt bonum, & illud liberrime & cum
 " amore sequitur.

Prima insuperabilitas dono perseveran-
 tiæ tribuitur; insuperabilitas ex omni par-
 te absoluta & physica est & hæresis Lu-
 theri; & a doctrina S. Augustini prorsus
 extranea, quandoquidem S. Doctor ubique
 debellat gratiam necessitantem & omne fa-
 tum, quinimmo liberi arbitrii partes ex
 profero suscipit defendendas in libris tri-
 bus de libero arbitrio adversus Manichæos
 conscriptis, ubi indifferentiam actus & li-
 bertatem inesse homini probat omni gene-
 re auctoritatum ex veteri & Novo Testa-
 mento depromptarum. Item, in libro de
 gratia, & libero arbitrio: Item in libro
 de gratia Christi, & in libro quarto ad-
 versus duas Epistolas Pelagianorum. Ibi
 inculcat, asseritque liberum arbitrium, ta-
 met si per peccatum debilitatum, non ta-
 men extinctum fuisse; gratiæ vero effica-
 ciam non quidem periri, sed potius ad-
 juvari contendit.

Tertia denique insuperabilitas celebris est
 apud Theologos in Tractatu de Gratia,
 maxime apud Thomistas: de hac quoque
 loquuntur Ysambertus, & quidam alii
 Congruistæ, ut Grandinus, Habertus Epi-
 scopus Vabrensis, eamque repetunt ex pro-
 tectione Dei, qui sua Providentia removet
 impedimenta quibus frangi posset gratiæ
 motus seu impetus; sed hæc insuperabili-
 tas dicitur tantummodo insuperabilitas mo-
 ralis & secundum quid, quocirca nullo
 modo adverteratur libertati.

Insistes. Atqui insuperabilitas physica
 & absoluta voluntati humanæ inesse vi-
 detur sub dominio gratiæ præmovenis &
 per se efficacis: Ergo &c. Probatur sub-
 sumptum. Eo ipso quo gratia ex se vo-
 luntatis consensum causat, simul est cau-
 sa actus qui est agentis finis, v. g. con-
 tritionis perfectæ in peccatore poeniten-
 te; namque consensus hujusmodi est actus
 effectivus. Igitur si gratia est causa con-
 sentus, debet esse ut ultimus actus, &
 hoc per se atque infallibiliter, inde-
 penderet a voluntate, quod sane arguit
 necessitatem physicam in voluntate hu-
 manâ, ut & operatione gratiæ indu-
 ritur.

Respondeo negando subsumptum. Ad pro-
 bationem, distinguo. Et ipse consensus a
 voluntate adjuncta, prævia electione & de-
 liberatione promanat, sicut & ipsa con-
 tritio, aliunde actus ab agente intentus,
 concedo: & ab ea non promanat, sed
 se habet ut inanime quoddam sub do-
 minio gratiæ efficaciter præmovenis,
 nego. Caput controversiæ de gratia per
 se efficaci non est præcisè per ordinem
 ad actum qui est finis agentis, sed de gra-
 tia secundum se & veluti in actu primo
 spectata; & de ea quæritur num ex se
 sufficientem habeat energiam, ut inferat
 consensum? Et respondemus affirmative
 propter rationes in probationibus lauda-
 tas. Tria igitur semper præ oculis ha-
 benda sunt, ne aliquis super sit pro hoc
 tanto momento æquivocationis locus: vi-
 delicet infusio gratiæ, deinde consensus
 & obedientia voluntatis gratiæ præmo-
 venti, 3. actus ipse producendus v. g.
 actus amoris Dei. Primum est in nobis sine
 nobis. Secundum, a gratiâ ut a prima cau-
 sa, a voluntate vero humanâ, sicut a se-
 cunda causa eligente bonum, quod innuit
 ipsa, consensus, vox. Et vero consentire
 alicui rei faciendæ, est illam tanquam bo-
 num aliquod eligere. Porro hoc ipsum ha-
 bet

bet voluntas a gratia præmovente : tertium denique, scilicet actus ultimus, est a gratia adjuvante & concomitante, & ab ipsa voluntate humana cooperante. Ultro concedimus actum ultimum, v. g. contritionis esse & a gratia & creatura, immo & consensum in actum, sed voluntatem præmoveri debere ad consensum cum Angelico Doctore propugnamus; & sic nulla sequitur pro libertate offensio, ut mox ex professio dicemus.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

PRIMO. Gratiam esse & præmoverem & per se efficacem innuit passim Scriptura, maxime Jeremix 3. his verbis: *Applicabo eum, & accedet ad me.* Concinit Concilium Arausicanum 5. Can. 9.

Secundo. Eandem propugnat veritatem Augustinus variis in locis, maxime in lib. de prædestinatione Sanctorum cap. 8. cum ait gratiam Dei dari, ut cordis durezza primitus auferatur.

Tertio. Ratio D. Thomæ suffragatur; namque causa particularis sub universalis causæ dominio continetur, & ab ea præmoveri indiget, ut de potentia exeat in actum; sola quippe prima causa est semper in actu, quocirca ad illam pertinet causas secundas movere, & eorum potentialitatis vinculum solvere.

SYNOPSIS SOLUTIONUM,

ET OBJECTIONUM.

PRIMO: prima causa, qualis est Deus, sua motione hominem ad operandum neque cogit, neque necessitat, cum modum agendi rerum perfecte attingat, quinimmo confert homini inclinationem ad bonum libere volendum.

Secundo quum Theologi dicunt gratiam infallibiliter humanam movere voluntatem; hoc intelligitur tantummodo de insuperabilitate morali, & secundum quid.

Tertio: motio gratiæ non excludit ipsum liberi arbitrii motum, sed potius adjuvat, & ideo gratia nullam inducit necessitatem.

SECTIO TERTIA.

Utrum præmotio libertati humanæ, & sanctitati Dei adversetur?

CONCLUSIO PRIMA.

Præmotio non nocet humanæ libertati.

Probatur ratione multiplici.

PRIMA: homo eatenus dicitur liber, quatenus in finis actus potestatem habet, ita ut possit ad nutum agere, vel non agere; libertas quippe definitur *vis electiva*; sed Deus magis habet in sua potestate nostros actus, quam nos ipsi habemus, juxta illud Augustini lib. de corr. & gratia c. 14. "Deus . . . habet magis in sua potestate voluntates hominum, quam ipsi suas." Igitur sicut voluntatis hominis conatus, ejus non lædit libertatem, eo quod possit sese flectere ad unum, aut alterum extremum, pari ratione Deus præmotione physica nostram non perimit libertatem, cum habeat virtutem nos movendi ad utrumlibet.

Secunda: Deus sua motione fortiter simul & suaviter creaturam ad agendum compellit, ita ut eam libere moveat, si hominis natura hoc ipsum exigit: Atqui res sic se habet: Et probatur ex D. Thomæ qui dist. 49. q. unica art. 4. sic loquitur: "Voluntate Dei non solum res in esse producuntur, sed etiam rebus producendis modum quo producuntur, prædeterminavit. Ergo &c.

Tertia: Duplex in homine distinguitur libertas, una potentialis, actualis altera. Prima est ipsa vis electiva innata creaturæ liberæ, seu potestas agendi vel non agendi; actualis est ipsum liberæ potentie exercitium, in quo quidem essentialiter sita est libertas; quandoquidem libertas Dei quæ est omnium prima & cæterarum radix, in actu liberrimo consistit: Sed præmotio est efficacia primi agentis liberii a quo omnis libertas creata, juxta illud tritum axioma: *Quod est primo per se tale, cætera non sunt talia nisi per ordinem ad illud.* Igitur vel minimum quidem libertati non adversatur, immo potius causatur, & dat libertatem perfectissimam, quatenus est prima causa exercitii libertatis humanæ.

Quarta: Libertas consistit in indifferen-
tia

tia activa quæ ex tribus coalescit, videlicet ex indifferentia objecti, ex indifferentia iudicii, & ex indifferentia ipsius voluntatis. Prima sita est in natura objecti, quod cum clauditur terminis, nec omnes habeat perfectiones, ideo libere amandum est; nam cum datur majus bonum, scilicet incrementum, finito relicto, ad perfectionem boni infiniti pergit voluntas. Secunda indifferentia sequitur ad primam; intellectus quippe, omnibus ponderatis, indicat bonum creatum ad mensuram tantummodo & libere amandum esse. Tertia indifferentia seu vis actualis sequitur ad primam & secundam, quandoquidem voluntas objectum propositum amplectitur vel respuit prout judicat intellectus. Atqui præmotio non tollit indifferentiam voluntatis, liquidem applicat voluntatem ad actum, prævia objecti & cognitione & intellectutione: Ergo &c.

Quæ doctrina facile concipitur, si cuncta ad actum producendum conducentia admissum perpendimus. Primo, est cognitio objecti, deinde intuitio, postea ejusdem finis volitio elicitæ. Quarto loco, electio mediorum ad finem obtinendum. Quinto, usus mediorum activus: Denique ipsi finis possessio, seu boni frui. Quæ quidem omnia tamen quandoque in instanti fiunt, attamen in æconomia actus perfecti & liberi adveniuntur ut attendenti patebit.

Rursus ex parte Dei moventis quædam præmotiones prærequiruntur, sicut & multi voluntatis conatus, ut jamjam non semel annotatum est. In ordine quidem naturalium, præmotio generalis ad bonum universale sufficit, ex D. Thoma, voluntas enim sic præmoti seipsam applicat ad actum in individuo, ex quo sequitur in homine eam esse perfectissime liberam, cum seipsam determinet ad exercitium actus, hic & nunc in individuo faciendum. In ordine supernaturali præmotio generalis etiam advenitur, quæque a gratia præveniente eatenus promanat, quatenus movet & excitat voluntatem ad bonum: Deinde vero est præmotio specialis ad actum in individuo, ad tale bonum faciendum, puta cœnoscynam, & hæc motio est a gratia efficaci, diciturque motio moralis, quatenus gratia movet ad bonum illuminando, suadendo, inspirando, inmutando & corroborando: Deinde sequitur electio voluntatis adjunctæ pro bono patrando: peracta vero deliberatione,

voluntas jam moraliter determinata, ad actum physice movetur & applicatur ad illum eliciendum. Ex quo patet præmotionem physicam, nullo modo adversari humanæ libertati, cum ad ipsam voluntatis hujusmodi adjunctæ electionem subsequatur, est tamen vere præmotio physica; quandoquidem procedit prioritate naturæ humanæ voluntatis conatum. Voluntas quippe non producit physice effectum suum, nisi prius mota a gratia.

CONCLUSIO SECUNDA.

Præmotio physica divinæ non adversatur sanctitati.

Probatur unico sed irrefragabili argumento.

ILLUD non opponitur sanctitati divinæ, quod ne quidem indirecte est causa peccati: Atqui præmotio physica ne quidem indirecte est causa peccati: Et probatur. Peccatum radicaliter & formaliter sumptum non habet causam efficientem, sed tantummodo deficientem: Atqui præmotio physica est causa solum efficiens, causa efficacissima quæ ens positivum & bonum habet duntaxat pro objecto; cum enim sit causæ primæ exercitium, attingit semper & recte effectum, nec ullo frangitur impedimento a parte rei ponendum. Igitur nunquam pertingit vel leviter quidem & indirecte ad peccatum: Minor certa est, nec ullus nisi Heterodoxus illam negabit. Probatur igitur major: In peccato tria sunt distinguenda: Primo quidem actus ut sic, quatenus est quid physicum & vitale a potentia vitali & liberi promanans: Secundo, actus, ut obliquatus, scilicet ut tendens ex intentione operantis ad objectum regulis morum dissonum: Tertio, dissimilitudo seu privatio rectitudinis resultans ad actum obliquatum. Peccatum priori modo spectatum non est peccatum, sed quid bonum, scilicet ens. Motus, v. gr. quo aliquis enssem movere, de se est indifferens ad bonum vel malum morale: Et vero si ens pulsetur ad occidendum patriæ hostem, in congressu prælii est quid bonum, & physice & moraliter; si ad fratrem occidendum, profecto malum est, sed ex intentione solum operantis, ut patet adhuc in illo qui putans suum occidere fratrem, feram percutit: actus igitur solummodo

in

in secunda & tertia acceptatione est formaliter peccatum, quatenus operans deficit a regulis morum: Igitur peccatum sive formaliter, sive fundamentaliter sumatur, non habet causam nisi deficientem, sub quo respectu a Deo nequidem indirec-
tè profluere potest.

Confirmatur ex D. Thoma qui 1. 2. quæst. 79. art. 2. totum hoc explanat negotium: Dicendum quod actus peccati & est ens & est actus, & ex utroque habet quod sit a Deo. Omne enim ens quocumque modo sit, oportet quod derivetur a primo ente, ut patet per Dionysium quinto capite de divinis nominibus; omnis autem actio causatur ab aliquo existente in actu quo nihil agit, nisi secundum quod est actus; omne autem ens actu reducitur in primum actum, scilicet Deum sicut in causam, qui est per suam essentiam actus: unde relinquitur quod Deus sit causa omnis actionis in quantum est actio; sed peccatum nominat ens & actionem cum quodam defectu, defectus autem ille est ex causa creata, scilicet libero arbitrio, in quantum deficit ab ordine primi agentis, scilicet Dei: unde defectus ille non reducitur in Deum sicut in causam, sed in liberum arbitrium, sicut defectus claudicationis reducitur in tibiam curvam sicut in naturam, non autem in virtutem motivam a qua tamen causatur quidquid est motionis a claudicatione, & secundum hoc Deus est causa actus peccati, non est tamen causa peccati, quia non est causa hujus quod actus sit cum defectu.

Dices: Materiale peccati est quid a formali indivisum: Igitur si præmotio attingit materiale, ad formale quoque sese extendere debet, ex quo sequitur eam divinæ eatenus adversari sanctitati, quatenus omnis motio physica a Deo tanquam a primo motore procedit: sed absurdum consequens: Ergo & antecedens.

Respondet distinguendo Antecedens: Materiale peccati obliquum est a formali inseparabile, concedo. Materiale ut sic, & quatenus est ens, nego. Revera quidem materiale ut sic, est motus physicus indifferens de se ad bonum vel malum morale; hanc quippe solum ex intentione operantis induit rationem: Si igitur motio illa intentionis malæ subijciatur, jam evadit peccatum, sub quo respectu materiale relative ad istam intentionem vitio-

sam, obliquum peccatum est: unde nullo modo a Deo fluit, quandoquidem illa motio reduplicative ut vitiosa, non habet causam efficientem, sed deficientem: Si vero motio subijciatur bonæ intentioni, jam est recta & a Deo: Igitur materiale peccati ut sic potest a formali separari: sic motio manus moventis gladium potest esse bona vel mala, bona quidem, si moveatur gladius ex intentione patriæ adversus ejus hostes defendendæ: Contra vero si adversus fratrem convertatur gladius, & ad parentis intentionem: quidquid gressus est in tibia claudicante, a virtute naturæ procedit, inquit D. Thomas; quidquid vero claudicationis ab humore vitioso est; Pari & non absimili ratione, inquit sanctus Doctor, quidquid boni & entis est in actu peccaminoso, Deum habet pro causa; quidquid vero mali ipsam creaturam.

Solvuntur objectiones adversus primam conclusionem ex auctoritate deductæ.

OBJECIES 1. Ecclesiastici 15. legitur Deum reliquisse hominem in manu consilii: En verba: *Apposuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam.* Hoc posito sic arguuntur: Per præmotionem homo necessitatur ad agendum: Ergo &c. Probatur Antecedens. Per præmotionem applicatur & determinatur ad agendum: Igitur non est in manu consilii, ad hoc enim requireretur quod seipsum applicaret independentem a quocumque.

Respondet ad hoc D. Thomas 1. p. q. 22. art. 2. ad 4. his verbis; "Dicendum in hoc quod dicitur Deum hominem sic bi reliquisse, non excluditur homo a divina providentia; sed ostenditur quod non præfigitur ei virtus operativa determinata ad unum, sicut in rebus naturalibus." Igitur non sequitur quod homo non sit in manu consilii sui, licet applicetur ad agendum; siquidem præmotio applicat illum conformiter naturæ ipsius, id est, libere; nec Deus potest aliter facere, scilicet quod homo seipsum determinet independentem ab illo, siquidem est de essentia creaturæ dependere a Creatore.

Instabis: Rom. 9. sic habetur: *Voluntati enim ejus quis resistit?* Unde sic argumentari fas est. Præmotiōi nihil resistit, siquidem est virtus efficax voluntatis Dei: Igitur ea posita, non manet libertas; nam

N n ut

ut creatura dicatur libera, debet posse agere vel non agere, adeoque posse resistere.

Respondet ad hoc D. Thomas 1. 2. q. 10. art. 4. his verbis: „Voluntas divina non solum se extendit, ut aliquid fiat per rem, quam movet: sed ut etiam eo modo fiat, quo congruit naturæ ipsius. Et ideo magis repugnaret divinæ motioni, si voluntas ex necessitate moveretur, quod suæ naturæ non competit, quam si moveretur libere, prout competit suæ naturæ. Unde nego tollere libertatem; licet etiam potentia possit resistere, nunquam tamen resistit, quia nunquam resistendi animus erit: sicut tamen aliquis possit resistere voluntati Regis illius a captivitate liberantis, nunquam tamen moraliter loquendo resistit. Scriptura autem solum innuit creaturam non resistere, sed non negat posse resistere; imo sapientius & gratius prævenienti resisti alicui. Hoc innuit S. Stephanus Act. 7. cum Iudæos sic alloquitur: *Vos semper Spiritui sancto resistitis.*

Injicit: D. Anselmus lib. de concordia cap. 20. distinguit duplicem necessitatem motionis, aliam antecedentem, & hanc dicit auferre libertatem; alteram consequentem & ad exercitium, nempe libertatis, ipsam vero non tollere; siquidem est solum necessitas hypothetica: sed necessitas præmotionis ad agendum est antecedens, siquidem præmotio causæ secundæ antecedit actum; igitur tollit libertatem: unde adversarii comparant præmotionem catenis ferreis, vel etiam gravi ponderi prementis & liberum absorbenti arbitrium.

Respondet distinguendo majorem; necessitas antecedens alicujus qualitatis quæ oritur a causis creatis auferit libertatem, concedo: alicujus qualitatis quæ oritur a prima causa quæ attingit objectum & modum actus agentium, nego. Et sic distincta minore, nego consequentiam. Præmotio autem licet sit suppositio antecedens, quia tamen est virtus Dei cuncta moventis secundum suam naturam, non tollit libertatem, immo voluntatem agere libere, quatenus movetur a voluntate divina quæ in se præcontinet hominum voluntatem, perspicuum est. S. Anselmus loquitur solum de necessitate qualitatis antecedentis ortæ ex causis creatis; unde libro de concordia cap. 1. dicit necessario voluntatem hominis esse liberam eo ipso quo Deus vult; unde c. 1. sic ait: „Quamvis voluntas sua utatur potestate, ni-

hil tamen est quod Deus non faciat in bonis sua gratia. „Ad iniquas vero comparationes adversariorum, dico eos abique fundamento comparare præmotionem catenis. Cur non potius & amant cum Propheta Regio Psal. 54. *Quis dabit mihi pennas, intellige præmotionem supernaturalem & gratiam ethicam, sicut columbe? volabo, & requiescam.* Et Psalm. 118. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* Intellige per gratiam præmoveniem. Non minus etiam claudicat secunda comparatio. Cur potius non comparant præmotionem gallinæ, quæ dum cadit super ova non conterit, sed fovet, & calescit, & sic format pullos suos? Rursus præmotio quæ attingit modum agendi rerum causat libertatem; quod autem attingat modum agendi rerum utpote a Deo promanans, bene describit D. Thomas. 3. contra gentes cap. 88. his verbis: „Illud igitur solum agens potest causare motum voluntatis abique violentia, quod causat principium intrinsecum huius motus, quod est potentia ipsa voluntatis. Hoc autem est Deus qui animam solus creat, ut in secundo ostensum est. Solus igitur Deus potest movere voluntatem per modum agentis abique violentia.

Reponet: D. Thomas 1. parte quæst. 82. art. 2. ad 2. ait: „Dicendum quod movens tunc ex necessitate causat motum in mobili, quando potestas moventis excedit mobile, ita ut tota ejus possibilitas moventi subdat. „Atqui creatura plene subdit præmotioni, non vero præmotio ipsi creaturæ: Igitur tollit libertatem. Item q. 22. de veritate ait ex hoc aliquid dici necessarium quod est immutabiliter determinatum ad unum. Atqui per præmotionem creatura immutabiliter determinatur ad unum v. g. ad amandum Deum. Ergo &c.

Respondet primum locum nihil urgere contra nos: Licet enim creatura subdat præmotioni, quia tamen præmotio movet illam conformiter ejus naturæ, non aufertur libertas. Unde ad secundam partem minoris in qua dicitur præmotionem non subdi causæ secundæ, nec dependere a creatura, distinguo, quoad usum, nego; quoad influxum & ejus largitionem, subdistinguo. Non dependet physice, concedo: moraliter, nego. Quodam modo dependet a nobis moraliter, in quantum Deus est semper paratus illam

iam dare quociescumque illa indigebimus; unde D. Thomas cum Philosopho ait: *Quod possumus per amicos, esse in potestate nostra*. Præmotio igitur est quodammodo in potestate nostra, siquidem est in potestate non dicam amici sed patris: unde nego consequentiam. Igitur præmotio eatenus est in potestate nostra quatenus supernaturali utimur ad vñ, naturali vero etiam ad malum, videlicet eam detorquendo ad peccatum. Itaq. de quo vel ipse Deus conqueritur Isai. 43. *Servire me fecisti, ait, in peccatis tuis*.

Respondeo 2. S. Thomam loqui de bono particulari, quod quidem nunquam movet necessario, ea potissimum ratione, quod totam boni plenitudinem non habeat. Hinc subdit ibidem sanctus Doctor: "Cum autem possibilitas voluntatis sit respectu boni universalis & perfecti non subicitur ejus possibilitas tota alicui particulari bono. Et ideo non ex necessitate movetur ab illo." Quibus verbis ostendit præmotum nullum necessitate, quia ad bonum particulare & individuum prosequendum movetur.

Respondeo ad 2. locum dist. majorem. Quod est immutabiliter determinatum & per modum naturæ necessario operatur, concedo: per modum liberi, nego. Præmotio autem movet libere: Igitur non tollit liberum arbitrium.

Objectiones ex ratione depremtæ.

OPPOSITES: Præmotio determinat voluntatem ad agendum per modum naturæ: Igitur necessario. Probatur antecedens. Tollit indifferentiam: Ergo &c.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem distinguo, tollit indifferentiam potentialem quæ est suspensio ab actu, concedo: actualem, nego. Priorem tollit, cum applicet actum, minime vero posteriorem, quippe quæ faciat voluntatem agere libere.

Dices: Ergo sine præmotione creatura non est libera, quod est absurdum.

Respondeo distinguendo, non est libera in actu secundo & formaliter, concedo. Siquidem sine ea non se exercet, nec indifferentiam actualem in qua essentialiter consistit, habet: Non est libera in actu primo, nego. Nam sine præmotione potest agere, vel non agere.

Inhabis. Præmotio tollit indifferentiam

actualem. Ergo & consequenter libertatem formalem. Probatur antecedens. Præmotus v. g. ad amorem non potest non amare: Igitur præmotio tollit indifferentiam actualem.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem distinguo, præmotus ad amorem non potest non amare in sensu composito, concedo: diviso; nego. Solutio est D. Thomæ quæst. 6. de veritate art. 4. ad 8. sensus compositus est quando formale duorum prædicatorum contrariorum appellat supra subiectum in eodem instanti & pro eodem instanti formali mensurante actum, v. g. si amor & non amor actualis dicitur de aliquo: sensus vero divisus est quando formale unius prædicati appellat formaliter supra subiectum, secundario vero supra materiale alterius prædicati contrarii, quod quidem appellat simul supra idem subiectum, sed solummodo materialiter præmotum: igitur formale amoris appellat supra obiectum de quo dicitur: Non amor vero materialiter appellat, in quantum potentia libera quæ conjungitur cum actu amoris, habet aliam capacitatem, ut sit cum odio, non quidem simultate actus, unus quippe est privatio alterius, sed simultate potentie, in quantum uterque actus habet quod solvat in actu aptitudinaliter ab ea potentia: Certum est adversarios habere hanc eandem & alias difficultates solvendas quando eis dicitur quod posito concursu simultaneo, creatura non potest non amare, sed tunc respondent sicut nos, nec aliter solutionem datam explicant.

Hinc magnum sequitur discrimen inter Lutheranos & Thomistas: Illi præmotio non posse resisti affirmant; isti vero contrarium tenent. Motio quippe Dei non tollit causæ secundæ liberæ modum agendi comnaturalem, sed potius adiuvat. Audiendum est de hoc momento D. Thomæ qui prima parte quæst. 83. art. 1. ad 3. sic loquitur: *Deus igitur est prima causa movens, & naturales causas, & voluntarias: Et sicut naturalibus causis movendo ens, non auferit quin actus earum sint naturales, ita movendo causas voluntarias, non auferit quin actiones earum sint voluntariæ: Sed potius hoc in eis facit; operatur enim in utroqueque secundum ejus proprietatem.*

Insuper: Potentia non remanet ad id quod implicat: Sed repugnat non amorem esse cum amore. Igitur præmotus ad amorem non habet potentiam ad non amandum.

Non

Re-

Respondeo distinguendo maiorem: ad id quod implicat simpliciter & ex natura rei, concedo: quod implicat solum propter aliquam suppositionem, nego. Et sic distincta minore, nego consequentiam. Quod autem non amor sit, non implicat ex natura rei, siquidem ad hunc potentia habet capacitatem, sed solummodo propter suppositionem, idest, supposito quod sit amor actu, implicat quod sit actu non amor. Contraria enim non possunt esse simul: sufficit igitur quod sit non amor potentialis seu potentia.

Repones: In eodem instanti non est potentia ad non amorem, sed solum in instanti sequenti: Ergo &c.

Respondeo negando antecedens; est enim in eodem instanti potentia ad non amorem, sed non pro eodem instanti.

Replicabis: Pura potentia ad oppositum quod actu non est, nequit denominare hominem liberum. Igitur dato quod non amor sit in potentia, non ideo erit libertas. Probat antecedens. Libertas consistit in indifferentia actuali circa sua extrema: Ergo requiritur quod homo possit actu & simul ponere oppositum.

Respondeo distinguendo antecedens, pura potentia ad utrumque extremum simul non potest denominare hominem liberum actu & formaliter, concedo. Pura potentia quæ est solum pura respectu unius extremi, & habens exercitium alterius, nego antecedens & consequentiam. Dum autem aliquis est pramotus ad amorem, habet exercitium unius sui extremi, secundum quod mensuratur formalis libertas, & habet capacitatem ad alterum, & hoc sufficit: namque potentia libera non exigit exercere simul se circa sua extrema, hoc enim est impossibile, sed unum exercet, retinens potentiam ad alterum, eo quod velut ligetur & necessitetur ab objecto amplexo.

Urgebis: voluntas in eodem instanti aliquando tenetur ponere contrarium: Igitur debet hoc posse etiam pro eodem instanti. Probat antecedens: quando aliquis peccat, tenetur in actu exercito peccati se convertere ad Deum: Ergo &c.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem distinguo: peccans tenetur in eodem instanti, se convertere, concedo. Pro eodem, subdistinguo; Pro eodem materiali, concedo: formali, nego. Non enim tenetur ad id quod implicat; impossibile est autem quod duo actus con-

trarii sint pro eodem instanti formali, verum est igitur peccatorem in eodem instanti teneri se convertere ad Deum, sed non pro eodem instanti, nisi materialiter sumpto, idest, habet potentiam pro eodem instanti ad conversionem Dei. Et vero præceptum divinum non obligat ponere simul actum conversionis cum peccato, immo præcipit conversionem solum supposita averfione, quæ proinde debet præsupponi, & non esse simul cum conversione.

Perfices: Agere agentis liberi est quod cum omnibus prærequisitis ad agendum possit agere, vel non: Sed posita præmotione non potest non agere: Igitur præmotio tollit libertatem.

Respondeo distinguendo maiorem: esse liberum est positis omnibus prærequisitis ex parte actus primi, posse agere, concedo: Positis prærequisitis ex parte actus secundi, inter quæ præmotio tenet locum, subdistinguo: quod possit agere, vel non agere in sensu diviso, concedo: composito, nego. Præmotio autem infert actionem, illamque cum potentia conjungit; unde ex semel posita pro eodem instanti formali quod mensuratur, voluntas non potest agere; sin minus esset simul actio & non actio.

Instabis: possibile posito in actu nihil sequitur absurdi, si actus contrarius est possibile v.g. non amor: Igitur poterit conjungi cum amore ad quem subiectum est præmotum.

Respondeo distinguendo antecedens: Si nulla fiat suppositio, concedo: secus, nego. v.g. potest creare alterum mundum, & quidem libere, supposito tamen quod hoc non decrevit, non sequitur absurdum quod ista potentia non redigatur ad actum; ita pariter supposito actu amoris, non sequitur absurdum, si potentia ad actum contrarium non ponat: Non enim est de ratione potentie liberæ esse in actu simul utriusque sui extremi, sed sufficit quod unum faciat, & retineat potentiam ad alterum. Solutio est D. Thomæ 1. 2. quæst. 10. art. 4. ad 3. Dicendum, quod "si Deus movet voluntatem ad aliquid, impossibile est poni, quod voluntas ad illud non moveatur: non tamen est impossibile simpliciter. Unde non sequitur, quod voluntas a Deo ex necessitate moveatur."

Instabis: Quod facit actus actu, potentia id ipsum facit: Sed, posito actu, creatura

ra actu agere; attamen per suam operationem constituitur formaliter operans. Igitur si potest ponere contrarium, poterit actu quocumque modo, illud ponere etiam in sensu composito.

Respondeo negando paritatem; actus enim est ipsum exercitium agentis, potentia vero est ad exercitium; unde non mirum, si cum illo non semper conjungatur, præcipue si sit aliqua suppositio impediens; potest tamen in sua linea quod actus in sua; reddit enim agens actu potens, & capax ad actum contrarium.

Repones: Frustranea potentia est quæ nunquam reducit ad actum: Sed præmotus ad amorem habet potentiam ad non amorem quæ non reducit ad actum. Igitur in hac suppositione potentia foret frustranea.

Respondeo distinguendo majorem. Si non potest reduci simpliciter, & ex natura sua, concedo. Si hoc contingat propter aliquam suppositionem, nego: & sic distincta minore, nego consequentiam.

Inhabis. Si in præmoto ad amorem sit vera potentia ad non amorem, sequitur creaturam posse Deo resistere, & decreta præmovenia tamen divina evacuare: Absurdum consequens: Ergo & antecedens.

Respondeo negando sequelam quoad secundam partem: licet enim humana voluntas possit resistere præmotioni, non inde concludendum, eam posse divina frustrare & frangere decreta, ad hoc enim opus esset, ut actum simul cum non actu conjungeret, quod manifestam implicat contradictionem: Sicut igitur dum Deus aves cæli conservat, & vult conservare, nullam tamen homo ejus concursui; eas occidendo, facit injuriam, quia reliquit eas Deus in manu consilii hominis, ut iis modo ad cibum, modo etiam ad recreationem uti queat. Sic nec resistendo gratia irritat decretum, quia decretum se se extendit, ut homo ex innata libertate possit fieri bonum, sic & malum facere. Datur quidem decretum positivum ad bonum, sed datur etiam permissivum ad malum, nec usquam homo e Dei dominio extrahitur, cum ejus semper adimpleatur, vel in ipsis peccatoribus voluntas: Unde ait divus Thomas, illam, secundum lineam bonitatis prævaricando fugiunt, in eandem secundum lineam justitiæ, quæ peccata gravissimis pœnis punit, prolaborunt. Habet igitur homo agens potentiam ad oppositum, sed non habet potentiam ad irritanda decreta Dei, quia hoc non

appellat supra potentiam puram, sed supra potentiam conjunctam præmotioni quæ dubio procul in sensu isto composito non potest non agere. Quod autem sit potentia ad oppositum est mens Divi Thomæ qui in 1. ad Annibaldum distinct. 43. quæst. 1. art. 4. sic loquitur: "Quamvis contrarium quod est volitum a Deo non possit stare cum voluntate divini; possibilitas tamen ad contrarium potest stare cum ea propter contingentiam causæ mediatae, & hoc sufficit ad hoc, ut effectus sit contingens & non necessarius."

Repones: Præmotio antecedit actum; igitur tollit libertatem. Probatur consequentia. Quando antecedens est causa consequentis independentem a consequente, tunc est necessitas; sed præmotio est causa consequentis actus a quo est independentens. Ergo &c.

Respondeo negando consequentiam: Ad probationem distinguendo majorem, quod antecedens est causa consequentis per modum naturæ, est necessitas, concedo: per modum liberi, nego. Cum autem Deus sit causa essentialium, illisque conservet, ac continuo veluti reproducat, non mirum si per suam causalitatem attingat conaturalitatem earum agendi modum: unde per præmotionem non tollit libertatem actus, immo cum sit causa actus illum producendo, producit libertatem, siquidem producit actum liberum.

Respondeo denique omnes difficultates abique negotio & solvi & explicari posse, si, benevole lector, concipias electionem & deliberationem humanæ voluntatis antecedere saltem prioritate naturæ præmotionem physicam quæ jungit actum cum potentia. Et vero, electionem in omni actu libero prærequiri nedum S. Thomas, sed & ipsa docet fides; porro ipsa electio præcedit actum in individuo, præmotio vero est id quod actu agit ut operetur voluntas, siquidem motio est ipsa actualis applicatio potentiz ad actum: igitur supponit electionem & deliberationem: quod non obscure declarat & docet Suarez lib. 3. de auxiliis disputatione 19. loquens enim ibi de præmotione ait: *Eam esse quoddam complementum virtutis activæ quo actualiter agit.* Ex illo doctore præmotio se tenet ex parte actus; adeoque supponit deliberationem & electionem voluntatis.

Jam igitur in forma sic respondeo,

N n 3 di-

distinguendo, posita præmotione morali, homo non potest non agere, nego. Posita præmotione physica subdistinguo, in sensu composito qui electionem supponat, & ad eam consequatur, concedo. In sensu diviso, ita ut, seclusa deliberatione humana, voluntas trahatur ut inanime quoddam, nego. Præmotio physica antecedit quidem prioritate naturæ actum, sed supponit deliberationem voluntatis ad actum, quocirca necessitas sub dominio præmotionis non est absoluta & antecedens humanæ voluntatis deliberationem, sed tantum hypothetica ab ipsa voluntate eligente promanans, adeoque præmotio non lædit sed potius fovet libertatem, cum liberum hominis arbitrium & applicet, & adjuvet ad operandum. Ut applicet, dicitur in ordine supernaturali gratia applicans, eadem vero ut adjuvat, gratia cooperans nuncupatur, ut docet S. Thomas 1.2. quæst. 111. art. 2.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Præmotio non opponitur libertati humanæ, immo nec divinæ adversatur sanctitati.

PRIMUM patet, quandoquidem motio Dei applicat voluntatem, supposita voluntatis & deliberatione & electione: hoc ipsum, innuit D. Thomas distinct. 47. quæstione unica art. 4. cum ait Deum movere causas secundas conformiter naturæ ipsarum: necessarias quidem, necessario, liberas vero, libere.

Secundum quoque claret: tametsi enim motio Dei attingat in actu peccaminoso rationem entis, non tamen rationem mali, vitium quippe formaliter sumptum non habet causam efficientem, sed deficientem.

Denique, dum præmotio physica advenit, jam electio facta est: igitur nihil detrahit indifferentiæ activæ creaturæ agentis, & consequenter libertati.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET RESPONSIONUM.

PRIMO: Licet Deus reliquerit hominem in manu consilii sui, non ideo, inquit S. Thomas, excluditur a divina providentia, sed ostenditur quod non præfigitur ei virtus determinativa ad unum.

Secundo, non diffitemur mobile subijci

moventi; quia vero Deus movet creaturas conformiter earum naturæ, nihil detrimenti ex motione divina libertati humanæ advenit.

Tertio, præmotio physica est quidem suppositio antecedens, sed supponens deliberationem; hinc non adversatur libertati, sed potius eam adjuvat.

SECTIO QUARTA.

De utilitate præmotionis.

Quotuplex præmotio & qualis necessaria in ordine, tum naturali, tum supernaturali?

MULTA prævia ad quæstionis elucidationem observanda sunt.

PRIMO, Ordo duplex distinguitur naturalis unus, supernaturalis alter. Primus ille censetur qui non excidit innatas hominis vires, quique finem duntaxat naturalem habet; secundus e contra excidit creaturæ rationalis vires, Deum ut auctorem gratiæ & remuneratorem tanquam finem ultimum in quo quiescat anima, spectat & intuetur.

Secundo, Motio, ut nomen ipsum sonat, est motus ab aliquo impulsus quo creatura ad aliquid faciendum adjuvatur: Si causæ movendæ antecedit actionem, præmotio vocatur, sive antecedit tempore, sive sit prior prioritate solummodo naturæ & dependentiæ: quod si neutro modo operationem causæ secundæ præcedat, dicitur concursus simultaneus. Quæstio præsens instituitur de motione quæ prior est solum prioritate naturæ, seu quæ natura tantum & secundum nostrum concipiendi modum præcedit motum mobilis: Agens igitur primum & secundum simul agunt & operantur; quia vero istud non movetur nisi moto prius primo, dicimus unum prius alii prioritate naturæ agere; quod potest apprime illustrari exemplo magistri moventis manum tyronis ad scribendum, tametsi enim ambo simul similitate temporis scribant, quia tamen discipulus & a magistro movetur, & ab ipso dependet, ut scribat, non sine fundamento, dicimus præceptorem prius agere quam discipulum; hoc est, istum ad scribendum præmovere.

Tertio, Præmotio duplex assignatur; una moralis, physica altera: moralis ea dici-

dicitur quæ movet, vel alliciendo : sic objectum bonum movet potentiam ad sui amorem ; vel suadendo, ut prædicator qui ad virtutem proficiendam optimis rationibus stimulat auditores, vel etiam illuminando, quod fit duobus modis ; videlicet per propositionem legis, & per gratiæ interioris infusionem. Denique per inspirationem quæ est per Spiritus sancti administrationem qui corda movet & immutat. Motio moralis quæ ab objecto & legis propositione promanet, dicitur metaphorica, quia toris solum sonat ; quæ vero est a gratia, motio vera nuncupatur, quia & cordis immutativa est. Jam vero si de præmotio physica sermo sit, dicimus eam esse quæ nedum objective & illuminando sed etiam actum bonum inspirando movet, sed & physice producit ; actum enim vitalem a potentia vitali promauantem vero, reali, & physico influxu attingit ; sive actus sit naturalis tantum & absque electione factus, sive liber & prævia electione productus.

Quarto : Motio physica duplici modo spectari potest : Nimirum ut est quid reale enti rationalis oppositum, deinde vero ut attingit principaliter id quod est physicum in actu, hoc est, id quod vitale nominatur ; abstrahendo quod idem actus subsistit regulis morum & sit formaliter actus moralis, vel non subsistit, & quid mere physicum inaneat. Hujus rei duplex accipe exemplum. Qui ulla absque intentione immo & reflexione movet enssem, actum mere physicum producit : qui vero eam movet ea intentione ut Patriæ inimicum confodiat, actum moralem elicit, videlicet laude & præmio dignum. Non abs re erit impræsentiarum annotare in actu morali duo reperiri. Primum quidem id quod est physicum, & est actus ut a potentia vitali & naturali profluit ; secundum vero id quod est morale, & est idem actus ut subsistit regulis morum, hoc est, ut consonum, vel dissonum regulis a lege præscriptis concipitur : motio physica attingit id quod est in actu physicum ; moralis vero id quod morale, juxta illud tritum axioma, effectus assimilatur causæ.

Quinto : Præmotio physica alia est generalis, alia specialis, alia specialissima. Prima movet ad universale bonum ordinis naturalis : Secunda ad bonum salutis, & dicitur motio quoad specificationem ; cum enim, teste Apostolo, non simus sufficientes tantum cogitare bonum, nisi no-

bis reveletur, ne quidem illud cognoscimus, a fortiori nec in illud tendimus. Tertia movet ad actum salutis, puta ad eleemosynam propter Deum summe diligendum erogandam. Non absimili modo discernenda, & distinguenda est præmotio moralis, cum in actibus liberis physicam & præcedat & comitetur, nihil quippe amatum quin præcognitum, hoc est, quin prævie moveat & excitet ad sui amorem. Fieri tamen potest, ut miraculose Deus, physice & in istu oculi convertat aliquem : sic Saulus subito prostratus, clamavit, Act. 9. *Domine, quid me vis facere?*

Jam vero præmotio nomine prædeterminationis apud Thomistas nonnumquam celebratur ; quatenus præmotio determinat voluntatem humanam ad actum & moraliter, videlicet excitando ; & physice applicando, sed supposita causæ secundæ deliberatione & electione : In alio prorsus sensu prædeterminatio apud Lutherum & Calvinum sumitur, videlicet pro determinatione ad actum in individuo a prima causâ promanante, non conferente passo, ita ut liberum hominis arbitrium sub ea se habeat ut inane quoddam ; & sub eo respectu rejicitur a Theologis scholæ Angelicæ, qui non sine magno animi júbilo isti fidei definitioni adhaerent. Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium a Deo motum & excitatum ... Neque posse dissentire si velis ... Anathema sit. Conc. Trid. sess. 6. Can. 4.

Sexto : Nostri Thomistæ multiplicem actum distinguunt, alterum incompletum & indeliberatum, qualis est actus primo primus : alterum deliberatum & perfectum, qualis est contritio, hic quippe actus non nisi prævia voluntatis humanæ deliberatione producit : ad istum vero plures alios actus dispositivos, deliberatos quidem, sed non perfectos concurrere docet schola Angelica. Sic enim seriem actuum istorum seu actus perfecti elicienti œconomiam ordinamus. Primo requiritur cognitio finis, nihil quippe amatum quin præcognitum : 2. Eiusdem finis volitio, nemo quippe humano modo agit, nisi prius finem intendant. 3. Electio mediorum, namque qui vult finem, simul & media velle censetur. 4. Usus activus, hoc est, agens debet uti mediis, & sese ad opus faciendum accingere. 5. Denique usus passivus ; intellige effectus productionem. Luce clarius apparet præviis actus, imperfectos esse & ad unum tota-

lem producendum tendere, puta actum contritionis.

tum negotium brevi & clara methodo hic texere animus est: unde sit

Resolutio quaestionis.

De præmotione morali, aut nulla, aut parva admodum inter Theologos Catholicos controversia est, nullus quippe obiectum & finem prius & antecedenter ad operationem causâ secundâ movere negat, cum potius ultero fateantur omnes finem esse principium in agibilibus, hoc est, movere ad sui prosecutionem: omnes quoque pro aris & focis gratiam prævenientem defendunt: omnes gratiam efficacem quæ prævie illuminet & excitet potentiam ad operandum agnoscunt: jam vero quod sit per se efficax vel non, ad propositum præsens nihil refert: Sed caput controversiæ de præmotione physica potissimum hic movetur.

Verum, ut omnis aut æquivocandi, aut ambigendi rescindatur locus, observandum est litem hic quoque non moveri, aut de actibus indeliberatis, aut de deliberatis imperfectis qui sunt dispositivi ad unum actum omnibus suis numeris absolutum: de indeliberatis quidem, v. g. de illuminationibus, & motionibus gratiæ prævenientis qui actus sunt quid morale simul & physicum: Morale quidem, ad bonum quippe movent; physicum vero, quia realiter producuntur in potentia vitali a Deo solo, nihil conferente, sed recipiente passivo; sunt quippe in nobis sine nobis: Neque de aliis deliberatis, sed solum dispositivis præcise difficultas est, nimirum de cognitione, & volitione finis, de electione mediolorum: Sed de actu deliberato ex omni parte completo.

Quaestionem jam jam in tractatu de scientia Dei eliquatam legisti, benevole lector. Verum hic per ordinem ex professo digestam, ad majorem Angelicæ scholæ gloriam proponere juvat, ne aliquis remaneat circa tantum momentum scrupulus: non semel quippe evenit Thomistas ab æmulis in crimen vocari, quod duriores, maxime in materia auxiliorum sententiam teneant. Verum Deo optimo maximo patrocinate, omnibus in posterum, credo, arridebit præmotio in sensu D. Thomæ modo explicanda: quinimo verissimam & nedum S. Augustino & D. Thomæ, sed & Scripseris & Conciliis plurimum consonam esse nemo cordatus diffitebitur. To-

CONCLUSIO PRIMA.

Præmotio Dei generalis in ordine naturali sufficit, tum ad operandum, tum ad salvanda primæ causæ jura.

Probatur ipso argumento.

DUO potissimum requiruntur ad operandum; Primo quidem, ut voluntas reducatur de potentia ad actum: deinde vero ut salvetur jus primæ causæ a qua omnis dependet, tum in esse, tum in operari, tum etiam in conservari creatura: Atqui pro duobus istis momentis sufficit in ordine naturali præmotio generalis ad universale bonum: Et probatur, quoad utramque partem. Quoad primam quidem, eo enim ipso quo voluntas a Deo movetur, jam solvitur potentialitatis vinculum; jam ipsa creatura est in motu, & cum neque obiectum quod respicit, neque actus quem vult elicere suas non superet vires; nemo non videt posse se sola & eligere obiectum, & sese determinare, immo & applicare ad prosecutionis actum: optime vero jus primæ causæ salvatur, quod in eo situm est, ut causa secunda dependeat a prima, nec prius mota, se ipsam ad actum moveat & applicet.

Confirmatur: præmotio generaliter & universim sumpta, propter quatuor maxime necessaria est causæ secundæ ad operandum; primo ratione ipsius creaturæ potentialitatis, ratione ejusdem elevationis ad finem supernaturalem; ratione confortationis, ratione virtutis voluntatem ægram sanantis. Requiritur ut creaturæ quæ non est actus purus, & reducatur de potentia ad actum, ut cognoscat finem ad quem vult tendere, ut adjuvetur ad actum suas excedentem vires eliciendum, ut adjuta, etiam sanetur. Sed in ordine naturali, si primum exceperis, cætera non sunt absolute necessaria: Quis enim dicit hominem viribus innatis hunc naturalem non cognoscere, ipsidem non posse suo prosequi amore obiectum bonum sibi proportionatum, cum ex definitione summorum Pontificum Pii V. & Gregorii XIII. constet infideles, quibus non inest Mediatoris fides, multa bona opera moralia, ut eleemosynam indigent laudabiliter prestare posse, cum hoc ipsum, si de bonis ope-

operibus ordinis naturalis agatur, non in uno sed in multiplici loco astruat Scriptura, quæ laudat charitatem obstetricum Ægypti erga pueros masculos Hebræorum, patientiam & prudentiam Romanorum, qui sua virtute orbem terrarum suo subdidere imperio. Igitur sufficit præmotio generalis ad bonum universale, ut voluntas aliquod eligat in particulari & operetur.

Hanc esse genuinam divi Thomæ & mentem, & sententiam nemo, si omni præoccupatione deposita loquatur, diffitebitur. Duo quippe pronuntiat & docet S. Doctor, alterum pro jure Dei, alterum pro causæ secundæ privilegio. Primo quidem vult causam secundam a prima moveri circa bonum, deinde vero motam, seipsam ab bonum, tum quoad specificationem, tum in individuo determinare. Jam audiamus loquentem 1. 2. q. 9. art. 6. "Ad tertium, inquit, dicendum quod Deus movet voluntatem hominis, sicut universalis motor ad universale objectum voluntatis, quod est bonum: & sine hac universali motione homo non potest aliquid velle; sed homo per rationem determinat se ad volendum hoc vel illud, quod est vere bonum, vel apparens bonum." Rursus in 2. dist. 57. q. 2. art. 2. suam mentem sic explicat: "Non posset vitari, quin voluntas humana esset primum agens, si ejus actio in aliquod primum agens non reduceretur sicut in causam." Demum iidem pene verbis idem tradit S. Doctor in 2. q. 9. art. 3. in corpore, sic ergo loquitur: "Manifestum est autem quod intellectus, per hoc quod cognoscit principium, reducit seipsum de potentia ad actum, quantum ad cognitionem conclusionum; & hoc modo movet seipsum, & similiter voluntas, per hoc quod vult finem; movet seipsam ad volendum ea quæ sunt ad finem."

CONCLUSIO SECUNDA.

Præmotio specialis necessaria est in ordine supernaturali, ut voluntas sese ad bonum salutis determinet, seu ut velis efficaciter bonum salutis.

PROBATUR 1. Ex illo Apostoli Philip. 2. effato: Deus est qui operatur in nobis velle, deinde isto brevi, sed efficaci ratiocinio. Causa secunda, ut non semel

dictum & probatum est, debet a prima præmoveri ad actum, juxta illud tritum axioma, *Quidquid movetur, ab alio movetur*: Sed causa secunda indiget specialiter moveri in ordine supernaturali: quo modo specialiter & in quo sensu? Quatenus elevari & confortari opus habet, tum ut cognoscat, tum ut velit & tendat in tale bonum, & probatur: Moveri specialiter quoad specificationem est ad aliquod bonum speciale volendum excitari: Sed voluntas humana opus habet præmotione speciali, ut sese determet ad bonum salutis; & quidem propter duo. Primo, quia homo illud non cognoscit: Secundo, quia voluntas se sola neque illud appetere, neque in illud tendere potest, quandoquidem nedum ejus excedit vires, sed ut plurimum innatæ voluntatis inclinationi, utpote per peccatum fauciatæ, adversatur: Igitur motio specialis ad hoc prærequiritur. Sic pronuntiat Angelicus Doctor r. 2. q. 9. art. 6. "Interdum specialiter Deus movet aliquos ad aliquid determinate volendum, quod est bonum sicut in his quos movet per gratiam."

CONCLUSIO TERTIA.

Præmotione specialissima opus habet humana voluntas, ut sese accingat ad actum salutis in individuo.

PROBATUR unico sed irrefragabili ratiocinio. Voluntas humana ad actum salutis elicendum & operandum præmotione indiget quadruplici titulo: primo, ratione potentialitatis, debet enim reduci de potentia ad actum per causam quæ sit semper in actu, quæque immota cæteras causas inferiores moveat. 2. Ratione elevationis objecti; cum enim nostrum excedat captum, nostramque inclinationem, absque auxilio supernaturali illud neque respicere, neque appetere volumus. 3. Ratione insufficientiæ voluntatis. Et vero, cunctis intellectus hominis fide divina illustratur, quia tamen actus supernaturalis innatas liberi arbitrii vires longe superat, nisi auxilio gratiæ confortetur, & roboretur voluntas nostra, nusquam illum eliciemus: hinc docent communiter Theologi hominem etiam justum, aut graves superare tentationes, aut divina adimplere præcepta, secluso gratiæ actualis auxilio posse. Quid plura? Voluntas huma-

na est infirma, unde gratia non solum confortativa, sed & sanativa, ad actum salutis eliciendum opus habet: quomodo vero roborabitur, & sanabitur nisi praevis immutetur? hoc quippe non a consensu, qui est effectus gratiae, sed ab ipsa gratia habet: Igitur praevisio specialissima necessaria est ad actum salutis in individuo eliciendum; dico specialissima, quia omnibus modis, quia uberior, quia ad actum in individuo necessaria est.

Haec doctrina est Concilii Arausiacani secundi: sic enim loquitur Can. 9. *Quoties bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum ut operemur, operatur, agit in nobis, ecce auxilium prae-movens: atque nobiscum, ecce concursus, quo voluntas jam excitata, tunc autem adjuva, facta electione operatur.* Eadem Synodus deinit gratiam actualem & prae-moventem & adjuvantem nedum peccatoribus, sed & iustis ad faciendum bonum pro salute consequenda, necessariam esse. Can. 10. sic loquitur: *Renatis ac sanctis auxilium Dei implorandum est, ut in bono possint perdurare.* Quae sententia declarat prae-motionem gratiae specialissimam requiri, ut quisque hic & nunc bonum salutis operatur.

Concinnis Catechismus Concilii Tridentini 1. p. n. 24.

Audiamus de hoc eodem momento D. Thomam 1. 2. q. 109. art. 2. agens de divino auxilio prae-movente & adjuvante; Ibi enim ejus repetit necessitatem ex dependentia & infirmitate creaturae, his verbis: "Sic igitur virtute gratuita superaddita virtuti naturae indiget homo in statu naturae integre, quantum ad unum, scilicet operandum & volendum bonum supernaturale, sed in statu naturae corruptae quantum ad duo, scilicet ut sanetur, & ulterius, ut bonum supernaturalis virtutis operetur, quod est meritum: ulterius autem in utroque statu indiget homo auxilio divino ut ab ipso moveatur ad agendum." Igitur ex D. Thoma homo indiget virtute superaddita qua moveatur a Deo ad bonum quid magis physicum quam virtus superaddita. Roborat supradicta art. 9. his verbis: "Sicut supradictum est, nulla res creata potest in quemcumque actum prodire nisi virtute motionis divinæ. 2. Ratione speciali propter conditionem status humanæ naturae; quæ quidem licet per gratiam sanetur quantum ad mentem, remanet tamen in

ea corruptio quantum ad carnem, per quam servit legi peccati, ut dicitur Rom. c. 7."

CONCLUSIO QUARTA.

Non datur prae-determinatio necessitans, & Calviniana.

PROBATUR breviter, sed demonstrative. Quod liberum hominis arbitrium prorsus extinguit, & divinæ opponitur sanctitati, non debet admitti: Atqui talis est prae-determinatio necessitans, & probatur. Primo quidem omnem excludit voluntatis deliberationem, quocirca rejicitur a sacro Concilio Trident. quod quidem adversus Lutheranos & Calvinistas, sic infurget. Sess. 6. can. 4. *Si quis dixerit liberum hominis arbitrium a Deo motum . . . neque posse dissentire, si velit, anathema sit.* Quinimmo hæc prae-determinatio Deum facit peccati auctorem, quatenus liberum hominis arbitrium physice ad malum motum dissentire non valet: addo & creatori injulitiae libem inurere; siquidem in hypothefi, hominem æternis afficiet suppliciis pro peccatis, quæ vitare non poterat: quæ quidem doctrina a mente & divi Augustini, & sancti Thomæ prorsus aliena est, ut constet ex his omnibus quæ de consociatione liberi hominis arbitrii cum motione Dei superius dicta & probata sunt.

Quia vero prae-determinatio physica in sensu obvio, & ut vox sonat, determinationem voluntatis humanæ ab extrinseco, non conferente, passo, quasi importat, ad cautelam dicendum est potius Deum prae-movere creaturam, sed non prae-determinare: dari prae-motionem physicam, quod certissimum est, sed non prae-determinationem. Et vero & S. Thomas ubique passim loquitur de prae-motione, nonnisi vero implicite, & vero ad modum, & forsitan numquam de prae-determinatione. Quidquid sit, nomine prae-determinationis intellige prae-motionem libere moventem causam secundam ad actum.

Fit satis objectionibus.

Supervacaneum est hic texere argumenta quæ possunt adversus tres primas conclusiones proponi, cum ex supra dictis iterum atque iterum soluta maneant. Unde ad ea quæ contra quartam assertionem fieri possunt gradum facimus.

Obijcies. Divus Thomas passim dicit quod causa secunda antequam operatur, prius moveatur a prima; quinimmo & quod ab ista determinetur; sic enim loquitur lib. 1. ad Anibaldum. cap. 47. quæst. unica. art. 4. "Voluntate Dei non solum res in esse producantur, sed etiam in rebus producendis modum quo producantur prædeterminavit: unde cum voluntas efficaciter impleatur, oportet quod res fiant, & eo modo fiant, sicut voluntas divina disposuit." Quibus quidem verbis S. Doctor prædeterminationem necessitatem videtur asserere. Namque prædeterminare & necessitare in idem coincidunt; maxime cum voluntas Dei sit & efficacissima, & potentissima.

Confirmatur: posita præmotione, voluntas non potest non agere. Ergo &c.

Respondetur distinguendo: causa secunda prædeterminatur ad agendum a prima libere, & pro ut ejus competit naturæ, concedo. Prædeterminatur necessario, nego. D. Thomas hoc unum perpetuo inculcavit videlicet causas secundas a Deo moveri suæ conformiter naturæ; ita ut necessitæ moveantur necessario, liberæ vero liberrime, & earum non excludendo deliberationem & electionem: sic voluit, sic fieri decrevit Deus. Quocirca Angelicus Doctor subdit, oportet quod res fiant, & eo modo fiant, sicut voluntas divina disposuit.

Ad probationem, distinguo, decretum prædeterminans & necessitans apud creaturas in idem coincidunt, transeat: apud Deum, nego. Creatura propter suam limitationem, modum agendi rerum non semper assequitur, hinc & ad unum determinata quandoque. & apparet, & est: sed non sic Deus: cum enim omnipotens sit, nedum causas secundas ad operandum compellit, verum etiam eas movet, salvo liberi arbitrii jure: unde decretum ejus prædeterminans seu præordinans, humanæ non adversatur libertati, sed potius ejus causa est, & prima origo. Quia enim omnipotens, ideo creatura libere operatur, eo quod Deus sic fieri & disposuerit, & prædeterminaverit.

Cæterum ad ultimam probationem facilis est responsio, vel minimum facillime negotium. Sic enim distinguo: posita præmotione, voluntas agens non potest non agere, in sensu composito, concedo: Jam enim componeret actum cum non actu. Voluntas mota non potest non agere in sensu diviso, nego. Hoc ipsum de fide

definivit Concilium Tridentinum, his verbis: "Si quis dixerit liberum arbitrium a Deo motum ..... Neque posse dissentire si velit... Anathema sit. Igitur cum actu moveatur a gratia, antequam consentiat & agat, potest non agere."

Instabis. Atqui decreta prædeterminationis eadem sunt ac necessitantis. Igitur nulla solutio. Igitur prædeterminatio physica quæ est decreti efficacia, imponit voluntati humanæ necessitatem ad agendum, ita ut prædeterminata non possit etiam in sensu diviso non agere. Probatur Antecedens: quod est determinatum ad actum in individuo a causa supra modum efficaci, qualis est prima, sese ad agendum determinare neque potest, neque opus habet: sed decretum prædeterminans causam secundam ad actum in individuo, eam & applicat, & determinat ad agendum, unde ejus efficacia prædeterminatio physica nuncupatur: sin minus, hoc est, si creaturæ determinatio etiam ad actum prærequiritur, jam motio causæ primæ prædeterminatio non est. Ergo &c.

Respondetur 1. Tum ad omnem æquivocationem tollendam, tum ad sensum Calvinii longe faciendum, concursus Dei prævium nomine præmotionis, & non prædeterminationis celebrandum esse.

Respondetur 2. Negando Antecedens. Ad probationem distinguo, quod est determinatum a causa prima in individuo, non opus habet determinatione ulteriori, si causa secunda mota sit necessaria, & ad unum determinata, qualis est sol ad lucendum, concedo: si sit causa libera, nego: ejus quippe determinatio cum determinatione causæ primæ collocatur, & ab ea ortum habet & ducit: namque voluntas humana est per peccatum laiciata, & de se impotentiam habet ad agendum, unde a gratia sanari & immutari indiget ut velit bonum: mota vero moraliter, & excitata ad bonum, illud de facto vult & eligit, deinde physice ad illud applicatur & vicissim se movet & applicat ad illud. Igitur præmotio tum moralis, tum physica liberum non perimit arbitrium, sed facit ut libere velit & operetur, sed dirigit & adiuvat, ut vias ambulet rectas. Hæc Doctrina colligitur ex Prophetis & ex Apostolo. Ezech. 36. 37. habetur: *Faciam ut in præceptis meis ambuletis.* Psal. 50. *Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innova in visceribus meis.* Philipp. 2. 13. *Deus est enim qui*

qui operatur in vobis & velle, & perficere.

Iterum instabis: si expectetur propriae voluntatis determinatio, multa sequuntur quae manifeste opponuntur Angelicae nostrae scholae systemati: Primo quidem scientiam medium absolute necessariam esse, quia Deus lustrat, quid voluntas humana actura sit antequam de aliqua re faciendâ emitat decretum. Secundo futura non esse futura per decretum, & quoniam ea Deus vidit: sed ea cognosci a Deo quia futura sunt. Tertio, futurum contingens esse ex se & independentem a decreto determinate futurum. Quarto, nullam esse inter opinionem Molinistarum & Thomistarum discrepantiam: sed ea omnia non sunt admittenda: Igitur ante determinationem causae secundae, motio Dei nedum praemovens, sed & praedeterminans necessario admittenda est.

Respondeo ista omnia nullo modo sequi ad systema D. Thomae supra delineatum, quandoquidem non expectatur voluntatis consensus tanquam efficaciae gratiae causae, sed potius tanquam ipsius gratiae praemoventis factus: Deus quippe non determinatur a creatura ad agendum, sed illum movet & determinat ad opus, ita tamen ut ex innata libertate ejus determinationem respicere queat, nec illam amplectatur, donec se ipsam praevia electione determinet ad actum, quod certe nullus praeter Heterodoxum negabit. Supposito enim isto fidei dogmate, hominem esse liberum ad actiones ordinis tum naturalis, tum supernaturalis eliciendas, consequens est se ipsum tametsi a Deo praemotum determinare, alias sicut electionis ita nec libertatis superesset locus.

Non sequitur igitur scientiam medium esse utilem, tum quia Deus non accipit scientiam a rebus, tum quia futurum, cujus conditio purificanda est, per scientiam visionis, aliud vero cujus conditio non ponetur per scientiam simplicis intelligentiae, praenoscit.

Non sequitur quicquam esse, secluso Dei decreto, futurum; cum enim Deus sit primum movens, certe, non moto primo, nihil moveretur. Igitur effectus eatenus a decreto futuritionem mutuat, quatenus ipsius creaturae conitus a decreto praemovente dependet, decretum quippe attingit & substantiam, & circumstantias actus, causa vero secunda habet a prima, ut seipsam moveat & operetur,

unde scientia Dei, adjuncta voluntati, seu decreto, est causa rerum. Deus igitur videt in se quid futurum est, & hoc dupliciter. Primo, quia est causa prima effectus futuri. Secundo, quia causa secunda habet ab ipso virtutem agendi nedum mediatam, sed & immediatam: addo Deum cuncta videre in sua aeternitate, quae cuncta ambit & complectitur tempora.

Non sequitur aliam futuri contingentis propositionem esse ante decretum determinate aut veram, aut falsam, namque determinatio ortum a prima causa ducit, hinc nisi Deus decreverit aliquid, profecto nihil fiet: alias non esset verum quod psaltes regius de Deo dicit, *omnia quaecumque voluit fecit*, sed potius dicendum foret, quaecumque voluit causa secunda, fecit: Enimvero tametsi Deus causas secundas ad eorum exigentiam moveat, effectus tamen primum a causa prima denominatur, quoniam & a prima primitus secluso peccato, emanat.

Non sequitur sententiam Molinistarum a sententia Thomistarum non secerni: in dogmate quidem omnes ex animo conveniunt, sed in modo sese explicandi toto caelo discrepant: namque priores scientiam medium exploratricem humanae voluntatis consensui a quo dependeat efficacia gratiae, tanquam necessarium proclamant, futura contingentia in sua veritate objectiva a Deo praesciri reponunt, unam e duabus propositionibus de futuro contingenti, esse ante decretum determinate aut veram, aut falsam propugnant: praemotionem physicam, non pauci etiam moralem abnuunt: decretum nonnisi concomitans admittunt. E contra vero nos Thomistae praemovens, & gratiam per se efficacem descendendo procul facimus scientiam medium ut inutilem, omnemque futuritionis veritatem etiam objectivam a decreto fluere docemus. Nec mirum, quia ratione gratiae efficacit a consensu humano penderet, cum potius ipse sit auxilii divini effectus: quo pacto aliquid foret determinate verum antecederet ad decretum voluntatis divinae, cum sit ipsa causa & esse, & operationis creaturae, juxta illud Act. 17. *In ipso vivimus, movemur, & sumus*. Nisi enim primum moveret, cuncta prius moveret nihil movebatur. Sic docet, sic definit August. lib. de Trin. cap. 4. num. 10. his verbis: "Cum haec omnia, quae per corporales motus, in illo corpore fiunt, operetur, movens, pri-

„primitiae Ministrorum sive animas hominum, sive occultorum spirituum sibi „subditas servitutes. „

Dicitur : Etiam si detur praedeterminatio physica ad actum in individuo, ante ipsam voluntatis humanae electionem, nihil absurdi sequitur pro libertate, quandoquidem actio Dei sibi subijcit omnia, & ut actus sit liber, sufficit quod sit spontaneus & voluntarius: si enim praerquiritur indifferentia actus & electio, non sufficienter salvabitur jus domini Dei erga creaturam. Ergo &c.

Respondeo negando, nihil inde absurdi consequi. D. Thomas haereseos labem inurit eis qui dicunt ad libertatem sufficere exemptionem a coactione: sic loquitur quæst. 6. de malo art. unico: „Quidam „posuerunt quod voluntas hominis ex necessitate movetur ad aliquid agendum, „nec tamen ponebant, quod voluntas „cogeretur, non enim omne necessarium „est violentum. Hæc autem opinio est „hæretica, tollit enim rationem meriti „& demeriti in hominis actibus. „Audiamus etiam Augustinum qui hanc controversiam Traët. 26. in Joan. n. 4. sic dirimit: „Trahit sua quemque voluntas, „non necessitas. „Ibi loquitur de gratia qua trahimur ad Patrem. Hanc autem non necessitate liberum arbitrium ex professo probat.

Inflabit : Atqui ex D. Thoma ad salvandam libertatem sufficit exemptio a coactione, quinimmo, ut salvetur Dei dominium in creaturam, debet necessario moveri a prima causa, & ei obedire: Ergo nulli solutio. Probatur subsumptum. Qui exigit primæ causæ deliberationem quæ antecedit omnem voluntatis humanae conatum, profecto non propugnat electionem causæ secundæ necessariam, maxime vero cum deliberatio causæ primæ habeat infallibilem & insuperabilem efficaciam, cui non potest resisti; ad quid enim deliberatio & electio voluntatis humanae, si deliberatio primæ causæ cuncta resultat, & ordinet pro productione actus: si causæ secunda efficaciam primi moventis frangere non valeat, sed potius eam sequi teneatur? Atqui D. Thomas deliberationem primæ causæ præviam & præmoventem tanquam absolute necessariam ad hoc ut liberum hominis arbitrium suos producat actus dicit. Sic enim pronuntiat 1. 2. quæst. 100. art. 2. ad 1. „Homo est dominus „suorum actuum volendi & non volendi

„propter deliberationem rationis quæ potest flecti ad unam partem vel aliam, „sed quod deliberet vel non deliberet, „etsi hujusmodi etiam sit dominus, oportet, quod hoc sit per deliberationem „præcedentem, & cum hoc non procedat in infinitum, oportet quod fideliter deveniatur, ad quod liberum hominis „arbitrium moveatur ab aliquo exteriori „principio, quod est supra mentem humanam.

Respondeo negando subsumptum. Ad probationem distinguo majorem, si S. Thomas exigit deliberationem primæ causæ necessitantem causam secundam ad agendum, concedo: si omnem suppositionem necessitantem explodat, nego. Et sic distincta minore, nego consequentiam. S. Doctor in loco per modum objectionis laudato, expresse dicit voluntatem humanam esse sui actus dominam: Sed quo modo quæso, dominam, nisi quatenus seipsam utique per deliberationem rationis movet & applicat ad actum? Cuncta igitur distinguenda sunt, ut jura tum primæ, tum secundæ causæ servantur. Utraque est principium actus eliciendi adæquatum, unde & utriusque deliberatio prærequiritur ad actum: deliberatio primæ causæ, nihil quippe Deus operatur, nisi velit; & cum sit primum movens, primum quoque deliberat ut moveat voluntatem humanam, & applicet ad actum: deliberatio causæ secundæ, quia homo est liber, & sui actus dominus: igitur prævie motus a Deo, seipsum utique movet: Nec in hoc jus primæ causæ læditur, quinimmo optime servatur; eo enim ipso quo Deus est prima causa, exigit consortium causæ secundæ, ut actus humanus producat, cum in eo sit prima & essentialis libertas, a qua omnis libertas creata profluit. Nihil igitur inde detrimenti sequitur quod voluntas creata sub dominio & deliberatione Dei seipsam per deliberationem propriam agat: Ergo ne efficacia deliberationis primæ causæ nulla erit? Minime; cum efficacia deliberationis humanae ab ea ut primigenio fonte promanet: unde falsum est voluntatem humanam non posse resistere causæ primæ deliberationi, quandoquidem ista deliberatio est tantummodo deliberatio causæ primæ quæ exigit consortium deliberationis causæ secundæ. Sin minus, voluntas humana mere passive se haberet respectu proprii actus, quod est hæreticum.

Infirmitas. Qui dicit Deum specialiter & determinate voluntatem humanam movere, certe non admittit deliberationem hominis consociam: Atqui D. Thomas asserit Deum movere specialiter & determinare voluntatem humanam ad bonum. Sic scribit interitum.

Respondeo 1. D. Thomam loqui de gratia raptus gratuita, qua quidem anima extra sensus raptā agit a Deo, qui sua illi pandit Mysteria, ut de excessu Sancti Petri & raptu beati Pauli agimus, cuius rei argumentum est, S. Doctorem neque universum de omnibus, neque prosemper hoc asserere: "Interdum, inquit, specialiter Deus movet aliquos" & aliquid determinate volendum, quod est bonum, sicut in his quos movet per gratiam.

Respondeo 2. distinguendo majorem; qui dicit Deum per gratiam movere physice ad actum in individuo & formaliter, abique liberi arbitrii cooperatione, concedo: qui dicit movere quosdam determinate, sed etiam, accedente voluntatis humane deliberatione, immo & electione, nego: & sic distincta minore, nego consequentiam. Ultero fateamur Deum per gratiam quosdam movere specialiter: non enim tantummodo eos movet ad bonum in genere sumptum, sed ad bonum speciale, videlicet salutis, de quo absque Dei gratia nequidem cogitare sufficientes sumus: quinimmo hominem etiam determinate movet & impellit ad actum supernaturalem: puta ad eleemosynam tali vel tali modo hac & nunc faciendam, sed moraliter, quatenus illi hoc opus bonum suadet, hoc inspirat, ad hoc movet, eo prope modo quo nunquam dicere solemus, amicum qui bonum suadet, ad hoc nos determinare: ac sicut consulenti charitatis officium, resistere possumus, vel si non obtemperamus, nonnisi prævia propriæ voluntatis electione, operamur; ita pariter quod Deus inspirat salutis bonum, tametsi enim ad hoc nos determinet, attamen ex innata libertate illud ipsum omittere valeamus; sin minus inquit D. Thomas jam laudatus tolleretur ratio meriti & demeriti. Sed esto quod Deus moveat determinate aliquos per gratiam ad actum etiam in individuo, hoc sane debet intelligi ad actum moraliter sumptum, namque si formaliter spectetur, actio est actus moralis, adeoque causam tantummodo moralem exigens, porro voluntatem humanam posse

resistere præmotioni morali nemo non intelligit, & hac posita manet in liberi arbitrii potestate eligendi locus.

Perijiles. D. Thomas explicans illud B. Pauli Rom. 8. *Quicumque enim spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei.* Asserit voluntatem solum agi a Spiritu sancto: Atqui agi, dicit ita determinari a Deo, ut voluntas humani mere passive se habeat. Ergo &c. Sic loquitur D. Thomas comment. in c. epistol. ad Rom. loc. 3. explicans verba Apostoli: "Illa enim agi dicuntur, quæ quodam superiori instinctu moventur." Unde de brutis dicimus, quod non agunt, sed aguntur: qui a natura moventur, & non ex proprio motu ad suas actiones agendas. Similiter autem & homines spiritualis non quasi ex motu propriæ voluntatis principaliter: sed ex instinctu Spiritus sancti inclinatur ad aliquid agendum. "Quibus verbis sanctus Doctor videtur docere voluntatem humanam vere agi a Spiritu sancti gratia, & eo prope modo passive se habere sicut belluæ, quæ rapiuntur ab objecto.

Respondeo distinguendo, homo iustus agitur a Deo, hoc est, recipit gratiam, qua quidem motus seipsum movet: concedo: ita movetur ut mere passive se habeat, nego. Homo movetur & simul se movet: Eatenus movetur & agitur quatenus formam recipit, videlicet gratiam, unde omnis qui eam recipit dicitur pati, & in hoc sensu, inquit D. Thomas, Hierotheus beati Dionysii discipulus dicitur pati divina: adjunctus vero a gratia, seipsum movet: quod centies repetit angelicus Doctor.

Respondeo 2. rursus distinguendo: Qui sunt filii Dei aguntur, idest, reguntur, Spiritus sanctus eos illuminat, ut videant quid agant: concedo: moventur ut belluæ subdistinguo, quantum ad aliquid, concedo: quantum ad omnia & univoce, nego. Iusti in eo sensu a Spiritu sancto agi dicuntur, quod ab ipso ad bene agendum reguntur. Propheta Regius hanc exposuit gratiam Psalm. 50. dum ait: *Et spiritum rectum innova in visceribus meis.* Agitur igitur sed utique agit. Ita Augustinus qui explicans illud Christi Joan. 6. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum, ait, traheris & trahis.* Neque vero dissentit S. Thomas, assert quidem belluarum exemplum, sed in sensu prolixo analogo illud sumit. Hoc est, sicut belluæ moventur a superiore causa

ver-

versus finem, pariter & homo circa finem supernaturalem quem ignorat: Sed discrepantia in eo est, quod sine cognito, seipsum moveat & cum electione prævia ad illum tendat, secus vero bellua.

Respondeo 1. aliter adhuc distinguendo; filii Spiritu Dei aguntur, hoc est, inclinantur per Spiritum sanctum ad bonum Salutis, concedo: hoc est, necessitantur & moventur ut instrumentum inanimatum, nego. Agi sumitur in duplici sensu: primo quidem pro motione morali: deinde vero pro determinatione physica necessitante ad actum in individuo. Qui movetur moraliter, immo & physice ad bonum in primo sensu, solummodo inclinatur, & de facto sic motus dicitur agi a bono consilio, a virtute admodum suavi, sed si movetur physice: & per determinationem ad unum, omni seniore proprii iudicii & voluntatis deliberatione, nedum inclinari, sed & necessitari ad actum ut inanime quoddam dicitur. At liberum hominis arbitrium non sic certe movetur, quandoquidem, teste D. Thoma, 3. p. q. 64. art. 8. & 10. ubi agit de intentione & actione Sacramenti factiva, ait hominem esse instrumentum animatum, quod movetur & se movet. Quinimo voluntas hominis non est causa mere instrumentalis respectu actus amoris v. g. & similis quo suam homo operatur salutem, sed & principalis, & vocatur solum quasi instrumentalis a D. Th. comparative ad Spiritum sanctum, qui est causa magis principalis salutis per gratiam suam quia & prima, atque superior a qua creatura prorsus dependet.

Has omnes solutiones esse juxta angelici Doctoris mentem luce clarius apparet ex ipsius contextu: Sic enim ibidem explanat hanc Apostoli sententiam: *Quicumque enim spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei*; idest reguntur, sicut a quodam ductore & direttore cuod quidem in nobis facit spiritus, scilicet in quantum illuminat nos interius quid facere debemus. 1. p. 142. *Spiritus tuus bonus deducet me*, &c. Sed qui ille qui ducitur ex seipso non operatur, homo autem spiritualis non tantum instruitur a Spiritu sancto quid agere debeat, sed etiam cor ejus a Spiritu sancto movetur, ideo plus intelligendum est in hoc quod dicitur, *Quicumque spiritu Dei aguntur*, illa enim agi dicuntur quæ quodam superioriori instinctu moventur, unde de bru-

„tis dicimus quod non agunt sed agun-
„tur quia natura moventur & non ex
„ proprio motu ad suas actiones agendas,
„ similiter autem homo spiritualis, non
„ quasi ex motu propriæ voluntatis prin-
„ cipaliter, sed ex instinctu Spiritus san-
„ cti inclinatur ad aliquid agendum secun-
„ dum illud Isaie 56. *Cum venerit quasi
„ fluvius violentus quem spiritus Dei cogit.*
Et Lucæ 4. *Quid Christus agebatur a spiri-
„ ritu in deserto.* Non tamen per hoc ex-
„ cluditur quin viri spirituales per volun-
„ tatem & liberum arbitrium operentur,
„ quia ipsum motum voluntatis & liberi
„ arbitrii Spiritus sanctus in eis causat
„ secundum illud Philip. capite 2. *Deus
„ est enim qui operatur in vobis & velle, &
„ perficere.*

Persisteret: quandoque homo ex visione mulieris tentatus, subito illuminatur & inspiratur, & tunc temporis de repente notus resistit tentationi, sed hæc victoria, utpote subitanea, absque deliberatione fit: Igitur homo necessarius ad bonum compellitur & prædeterminatur, maxime vero cum gratia præmovens infallibiliter & indeclinabiliter moveat, cujus hæc ratio a D. August. offertur, quia *Ideo datur ut cordis duritia primitus auferatur.*

Respondeo negando minorem; electio quippe in hypothesi præcedit actum bonum, saltem natræ & in genere causæ materialis, seu dispositivæ. Potest quoque dici resistantiam positivam tentationi esse ipsam boni electionem, quæ quidem semper fit, alias actio non foret humana & propter finem, sed actio hominis procedens a voluntate ut natura, & non ut libera; ex quo resultat nullum fieri libertati detrimentum sub dominio gratiæ quæ potest abjici ad voluntatis nutum; unde nego consequentiam. Tamen enim gratia moveat infallibiliter, nunquam tamen necessario, unde vox indeclinabiliter eo loci non sumitur pro insuperabilitate physica & absoluta, sed potius pro efficacia gratiæ quæ ita suaviter inclinat hominem ad bonum, ut per eam illud libere & infallibiliter velit: maxime vero cum tunc temporis adsit protectio Dei extrinseca quæ ita cuncta disponit ut omnia cedant in bonum iusti, juxta illud Psalm. 36. 24. de iusto: *Cum cecideris non collidetur*; quia Dominus supponit manum suam. Concinit sanctus Augustinus qui homin. 23. inter quinquaginta sic loquitur iusto qui resistit tentationi: " Ut adulterium non committe-

„ res,

res, suasor defuit . . . locus & tempus
defuit, & ut desissent, ego feci. „

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Datur præmotio, 1. Generalis ad bonum universale ordinis naturalis. 2. Specialis pro ordine supernaturali. 3. Nusquam vero prædeterminatio physica necessitans.

PRIMUM patet, quia omne quod movetur ab alio movetur & de potentia debet reduci ad actum per id quod est semper in actu: Porro in ordine naturali præmotio generalis sufficit, cum enim neque objectum neque tendentia seu actus in objectum potentiae vires non excedant, nihil sane prohibet voluntatem semel motam ad bonum universale, seipsam determinare ad bonum aliquod particulare hic & nunc suo amore prosequendum.

Secundum non minus clarescit, quandoquidem homo neque ratione innata cognoscit bonum supernaturalis ordinis; neque propriis viribus assequi potest, unde requiritur gratia specialis quæ bonum salutis & ostendat & ad ejus amorem compellat: specialissima vero ut voluntas ad illud non solum inclinetur sed de facto faciat.

Tertium sane verissimum quoque est: nomine quippe prædeterminationis physicae necessitantis intelligimus motionem quæ voluntatem humanam ita determinet ad actum in individuo, ut omni electioni ex parte liberi arbitrii præcludatur aditus, unde sub tali prædeterminationis dominio non salvantur libertatis jura, & ideo pro-

cul faciendi est ejusmodi motio tanquam fidei adversa.

Synopsis solutionum ad objectiones contra quamvis conclusionem militantes.

PRIMO verum est D. Thomam dicere 1. Deum prædeterminare. 2. Etiam per deliberationem superiorem determinate movere liberum hominis arbitrium ad actum, sed per vocem prædeterminare, intelligit ordinare ab æterno quæcumque voluit in tempore facere: Sed in secundo effatoloquitur de motione ad bonum salutis quæ est specialis: Sed de determinatione quæ completur per deliberationem & electionem nostram.

Secundo, tametsi non detur prædeterminatio physica, non inde sequitur scientiam mediam admittendam esse, immo aliquid esse futurum independentem a decreto. Non primum sane, dictum est enim futura conditionati quorum conditio apponitur præcognosci a Deo per scientiam simplicis visionis: neque secundum, quandoquidem novit Deus quid sua gratia sine qua nihil pro salute possumus facturus est in nobis, cum igitur opus salutis a gratia ortum ducat & inchoetur, certe ante decretum de danda gratia nihil futurum est.

Tertio, homo iustus agitur quidem a Spiritu sancto sed ut adjutus seipsum ad actum supernaturalem moveat. *Traheris*, inquit Augustinus tract. 26. in Joan. 7. *Et trahis*. Traheris non necessitate, sed amore; unde ex motione Dei nulla sequitur libertatis læsio.

DISSERTATIO SECUNDA

D E

OMNIPOTENTIA DEI QUANTUM
AD PRODUCTIONEM

ANGELORUM.

NGELOS non admittunt Anabaptistæ, sed contra quod dicitur Pl. 103. *Qui facis Angelos tuos spiritus, & Ministros tuos ignem urentem.*

Dogma de existentia Angelorum quinque probatur & explicatur argumentis.

PRIMO: De facto dantur & existunt Angeli.

Secundo: A Deo creati sunt in tempore.

Tertio: Sunt creaturæ mere spirituales.

Quarto: In variis distribuuntur hierarchias & ordines.

Quinto: Supernaturalem boni promeruerunt beatitudinem.

Sexto: Mira miris modis cognoscunt.

Septimo: Magnalia ad extra operantur.

Octavo: Ad homines mittuntur, ut illos contra dæmonum impetus defendant, & ad æternam perducant salutem.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum dentur Angeli?

AD plenam hujus quæstionis intelligentiam duo prius discutienda sunt: Unum scilicet de placitis eorum qui circa Angelorum existentiam errare: Alterum de notione, & quid nomine Angeli juxta sanam Ecclesiæ doctrinam intelligendum sit, deinde vero de existentia in speciali.

Boncat Theol. Tom. II.

SECTIO PRIMA.

Historia critica errorum circa Angelos.

O R T U S.

SADDUCÆI, ut scribit divus Thomas prima parte, quæst. 50. art. 1. negant Angelos, & nihil præter cognitiones modo bonas, modo etiam malas esse existimant. Ante ipsos Aristoteles 4. Physic. eorum quoque inficiatus est existentiam. Plato non semel sermonem instituit de Angelis, maxime in symposio. Ita refert Tertullianus in apologetico, ita Cyprianus lib. de idololorum vanitate, ita & Lactantius lib. 2. cap. 14. sed ille Philosophus putavit Angelos naturæ dissolubiles, consequenter mortales & corporeos. Thales Milesius, ut scribit Athenagoras, eos quidem habet ut substantias superiores, sed animales. Orpheus apud Clementem Alexandrinum non abimilis naturæ illos esse vult, tametsi veluti ministros deorum in gubernatione mundi admittat. Ex illa gentilitatis opinione suam concinnavit Philo Judæus qui Angelos ejusdem generis cum hominum animabus esse autumavit, eosque vocat velut magni regis & oculos, & aures, ita lib. de somniis, & sic, ut liquet, ab omni materia illos immunes non censet.

Progressus.

E schola Philosophorum prodire hæretici antiquiores qui Angelos etiam credere hujusce spectabilis mundi opifices. Sic docebant Menandriani, Saturniani, Cerintiani, Carpocratiani, & cæteri omnes Æonum Architecti quorum inext-

O o

tri-

tricabiles fabulas referunt Irenæus, Tertullianus, & alii Ecclesiastici Scriptores. Seleuciani quoque, ut scribit Augustinus, dicebant Angelos creatores esse animarum. Peperit & Platoniorum Schola commentum aliud, eorum scilicet qui inter Deum & homines medios idcirco Angelos constitutos esse asserbant, quod non nisi per istos ad Deum patere aditus posset, unde etiam per illos legem esse traditam, & eo nomine divinis propemodum honoribus affici a nobis oportere essetuebant. Sic commemorat Theodoretus in Commentario ad caput secundum Epistolæ ad Colossenses. Inter Patres aliqui Platoniorum principis non nihil imbuti dubitaverunt de Angelorum incorporeitate: ita Augustinus lib. 8. de civitate Dei cap. 14. 15. 16. immo alibi non semel Angelos animalia rationalia vocat, & corpora eis tribuit, maxime in expositione Psalmi 85. Hanc tamen opinionem veluti certam non habuit, cum in Enchiridio cap. 59. asserat de corporibus Angelorum difficillimam esse questionem. Quidam alii non modo Angelos, sed & animas hominum, & omnem prorsus creituras esse corpoream arbitrantur nihilque præter unum Deum esse incorporeale. Sic sensit Origenes lib. 2. Periarchon cap. 2. sic Cassianus collatione 7. 13. sic Rupertus lib. 1. de victoria Verbi cap. 26.

Interitus seu proscriptio.

ERRORES præfatos debellant utriusque Ecclesiæ Patres. Ex Græcis quidem S. Ignatius epist. ad Trallianos, Irenæus l. 2. cap. 54. Chrysostomus l. 1. ad Stagrium, Gregorius Nyss. orat. 4. de Oratione Dominica, Basilius, homil. quod Deus non est auctor malorum: Ex Latinis vero Hilarius l. 8. de Trin. Hieronymus epist. 59. ad Avitum, Gregorius Magnus l. 4. dial. cap. 29. in primis Patres Concilii IV. Lateranensis anno 1215. cap. Firmiter.

SECTIO SECUNDA.

De multiplici acceptione nominis Angeli.

DUE sunt generales huius nominis Angeli, significationes: Prior illa est, quæ juxta suam denominationem a verbo græco ἄγγελος, derivatur, quod vocabulum significat nuntio; unde in hoc sensu, An-

gelus idem est ac punitus, vel legatus; illud autem nomen potius est officii quam naturæ, ut docent S. Hilarius, Gregorius, Augustinus, & ita explicant illud Apostoli ad Heb. 1. Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Verborum ordo, germanique sensus est, qui eos, quorum natura & substantia est spiritalis, facit suos nuntios, & mandatorum suorum executores; quocirca quicumque nomine Dei nuntiant aliquid hominibus, in sacris litteris Angeli ut plurimum vocantur. Sic Christus Marc. 1. vocat Joannem Baptistam Angelum. Sic pariter Episcopi Apoc. 1. tum & Sacerdotes, Malachiæ 2. eodem Angeli insigniuntur nomine; e contra vero qui insinctu diaboli fructum evangelicæ prædicationis suffocant & atterunt, vel aliquid mali operantur, diaboli dicuntur, ut habetur Matth. 25. Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus, &c.

Posterior generalis significatio prædicti nominis est ea quæ omnem spiritalem designat substantiam sive bonam, sive malam, omnem cujuscumque hierarchiæ & ordinis: in hoc prorsus sensu intelliguntur hæc Psalmi 8. verba: Minuisti eum paulo minus ab Angelis. Christus enim spectatus reduplicative ut homo, paulo minus a substantia angelica minoratus inferior dicitur: Hoc est, humanitas sancta in abstracto & secundum se considerata, non est ejusdem perfectionis in ordine naturæ cum Angelo.

Alia acceptio nominis Angeli in sanctis Scripturis frequentior bonosolum & beatos complectitur Angelos, maxime vero illos quibus hominum salutis cura demandatur, ut habetur Mat. cap. 18. Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris. Hoc est, illæ substantiæ spirituales quibus custodia infantium imposita est, semper vident faciem Patris.

Impresæntiarum nomine Angeli intelligimus purum spiritum juxta illud Augustini in Psalmum 103. serm. 1. n. 15. Spiritus autem Angeli sunt; & cum spiritus sunt, non sunt Angeli; cum vero mittuntur, sunt Angeli. Angelus enim officii nomen est, non naturæ. Quæris nomen huius naturæ, spiritus est; quæris officium, Angelus est. Ex eo quod est, spiritus est: ex eo quod agit, Angelus est. Definuntur Angeli, substantiæ creatæ, spirituales, comple-

pletæ, creatæ quidem quatenus a Deo processerunt per productionem : spirituales, idest omnis materiæ expertes : in hoc vero fecernuntur ab animabus separatis, quod sint substantiæ completæ.

His prælibatis queritur primo num dantur Angeli ? Secundo quid sint ? Tertio, quandonam creati ? Quarto, quot sint & quomodo distinguantur ? Quinto, quænam bonorum & malorum fors ? Sexto, quid operentur ? Septimo, quænam sit eorum cognitio ? Octavo, quænam ad extra operatio & missio ?

SECTIO TERTIA.

Utrum Angeli sint meræ cogitationes boni & mali ?

CONCLUSIO.

Dantur Angeli.

Probatum multis momentis.

Primo, ex veteri Testamento.

Vix unum reperies librum veteris Testamenti in quo non fit aliqua mentio de Angelis. Genes. 16. hæc de Agar ancilla Sarai leguntur : *Cumque invenisset eam Angelus Domini juxta fontem aque in solitudine : dixit ad illam Agar, ancilla Sarai, unde venis, & quo vadis ? Quæ respondit a facie Sarai dominae meæ ego fugi, dixitque ei Angelus Domini, revertere ad dominam tuam, & humiliare sub manibus illius. Et cap. 19. Veneruntque duo Angeli Sodomam vesperare : & sedente Loth in foribus civitatis : qui cum vidisset eos surrexit, & ivit obviam eis . . . & dixit, obsecro Domini, declinate in domum pueri vestri. Tum describitur convivium quod illis paravit Loth.*

Rursus Exodi 14. 19. egregium & omni exceptione dignum habemus de Angelis testimonium, his verbis : *Tollensque se Angelus Dei, qui præcedebat castra Israel, abiit post eos.* Non minus insigne est illud oraculum ibidem capite 23. *Eccæ ego mitto Angelum meum, qui præcedat te &c.* Eodem tenore hanc tradit veritatem Moyses Num. 22. ubi enarratur quomodo Angelus Domini, evaginato gladio, steterit in via contra Balaam, quem sub interminatione necis impedierit, ne malediceret populo Israel : cui obediens mandato

Balaam, pronus, in terram adoravit Dominum.

Non omittendum quod refertur Judicum 13. de Angelo qui apparens Manue prædixit ei Sionis natiuitatem. Item 2. Regum 24. legitur : *Cumque extendisset manum suam Angelus Domini super Jerusalem, ut disperderet eam, misertus est Dominus super afflictione, & ait Angelo percutienti populum : sufficit : nunc contine manus tuam.* Et adhuc 4. Regum 19. Angelus unus percussit exercitum Sennacherib. Demum in toto Tobie libro describitur quomodo Angelus Raphael juniorem Tobiam custodierit in via, & ad propria saluum & incolumem reduxerit.

Quid memorem ex Psalmis ? Psalmo 8. habetur de Christo : *Minuisti eum paulo minus ab Angelis.* Psal. 96. *Adorate eum omnes Angeli ejus.* Psal. 137. *In conspectu Angelorum psallam tibi.* Mirro Prophetas inter quos Zachariæ cap. 1. testatur Angelum sibi interius præsentem & sic loquentem : *Dixi : quid sunt isti, Domine mi ? Et dixit ad me Angelus, qui loquebatur in me, &c.* His positis aduersus & Sadducæos & Anabaptistas sic insurgimus : Alloqui homines, eos e periculis Sodomorum eripere, conducere populum in deserto, custodire in via & reducere, percutere pestilentia Jerusalem, interficere exercitum in vindictam blasphemiarum, impedire malum hominem ne populo maledicat, comparare Angelos cum Verbo incarnato, eosque proclamare majores, ipso Filio Dei secundum humanitatem, similes operationes non nisi personis convenire queunt, nec citra fidem, immo & absurditatem dici potest hæc omnia nihil esse præter cogitationes : quasi vero sola cogitatio, peste & gladio percutiat : Igitur juxta divinas Scripturas dantur Angeli.

Secundo, ex Novo Testamento.

Eadem veritas non semel prædicatur in libris Novi Testamenti. Matth. 28. habetur, *Angeli eorum semper vident faciem Patris qui in caelis est.* Luc. 1. Angelus alloquitur Zachariam, & divini præcursoris ortum ei prænuntiat : ibidem. admirabilis legatio Patris æterni facta per Gabrielem Archangelum ad Mariam refertur : *Missus est Gabriel Angelus a Deo in civitatem Gallilee . . . . Ad Virginem dispositam viro cui nomen erat Joseph &c.* Idem Evangelista scribit Angelum apparuisse Chri-

sto in agonia posito, ut illum consolando confortaret; immo omnes Evangelistæ apparitiones Angelorum sanctis mulieribus factas, qui eisdem Christi Resurrectionem annuntiavere, commemorant.

Præter Evangelium alii sacri Libri de Angelis mentionem faciunt. A. A. 12. Petrus victus duabus catenis, solutus vinculis & carcere ab Angelo liberatur; Petrus vero putans se somnium videre, Ad se reversus dixit: nunc scio vere quia misisti Dominus Angelum suum, & eripuit me de manu Herodis. S. Paulus in Epistolis ubique inducit Angelos tanquam veras personas. Heb. 1. ait Christum ut hominem paulo minus ab Angelis minoratum, cap. 2. de Filio Dei sic loquitur: Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abraham. Propheta Evangelicus passim in Apocalypsi nominat Angelos, videlicet cap. 19. & cap. 6. 7. 8. 9. 10. instar omnium locorum sic iste capituli 5. textus: *Audivi vocem Angelorum multorum in circuitu throni, & animalium & seniorum: & erat numerus eorum, millia millium, dicentium voce magna, dignus est Agnus, qui scisus est, accipere... honorem, & gloriam.* Nunc sic argumentor. Neque legatio, neque solutio & carcere & vinculorum contrahitio; neque a fortiori Canticum publicum & solemne fit folis cogitationibus. Igitur iniquitas mentitur sibi, dum Sadducei & Anabaptistæ nomine Angelorum inanes intelligunt cogitationes.

Tertio, ex Symbolis & Conciliis.

Quod Symbolis exprimitur & Conciliorum decretis definitur, non debet revocari in dubium. Atqui existentia Angelorum his numeris completur & absolvitur. Ergo &c. Probatur minor. In Symbolo Nicæno hæc habentur. *Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem; factorem cæli & terre, visibilibus omnium, & invisibilibus.* Porro nomine invisibilium nihil intelligi potest præter Angelos.

Concilium Lateranense sub Innocentio I. cap. Firmiter definit Deum creasse substantiam spiritalem, & corporalem; illa autem spiritalis substantia haud dubie est Angelica: his accedit totius Ecclesiæ consensus quæ Angelos ut personas natura præcellentes venerat, sed & Officio solemniori tanquam Dei Ministros, pro nostra salute celebrat. Dicente Apostolo Heb. 1. *Ad quem autem Angelorum dixit aliquan-*

do: sede a dextris meis: Nonne omnes sunt Administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capient salutis?

Quarto, ex sanctis Patribus.

PRIMUS accedat sanctus Hilarius qui comment. in caput 18. Matth. sic loquitur: "Pusillorum enim Angeli quotidie Deum vident: quia Filii hominis venit salvare quæ perita sunt. Ergo & Filii hominis salvat, & Deum Angeli vident: & Angeli pusillorum præstant fideliū orationibus. Præesse Angelos absoluta auctoritas est. Salvatorum igitur per Christum orationes Angeli quotidie Deo offerunt."

Accedit & S. Chrysostomus Homil. 60. in Matth. versus medium, qui ponderans ista verba, *Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris*, subdit: "Hinc manifestum est, quia omnes sancti Angelos habent."

Sequitur B. Hieronymus lib. 3. comment. in cap. 18. Matth. "Præcipio severitatem, ut commiseri clementiam doceam. . . . Quia Angeli eorum in cælis vident semper faciem Patris. Magna dignitas animarum: ut unaquæque habeat ab ortu nativitatis in custodiam sui Angelum delegatum. Unde legimus in Apocalypsi Joannis, Angelo Ephesiarum, scribe hæc. Apostolus quoque præcipit velari capita in Ecclesiis seminarum, propter Angelos."

Eminet quoque Gregorius Magnus qui Homil. 34. in Evangelia sic habet: "Non venum vero Angelorum ordines diximus: quia videlicet esse testante sacro eloquio scimus Angelos, Archangelos, Virtutes, Potestates, Principatus, Dominationes, Thronos, Cherubin atque Seraphim."

Agmen claudet mellissimus S. Bernardus serm. 1. in Festo S. Michaelis, his verbis: "Angelorum hodie memoria celebratur, & exigitur debitum pro tanta solemnitate sermonem. . . . Credimus sane, & indubitata fide tenemus divina eos præsentia & visione beatos sine fine lætari."

Rursus in Psalmum, qui habet: "Angelis suis mandavit de te: mira dignatio, & vere magna dilectio charitatis. . . . In quo itaque; affectuose di-

, liza-

„ligamus Angelos ejus tanquam futuros „ aliquando cohæredes nostros. „ Num- quid Deus mandat cogitationibus ut cu- stodiant nos : numquid pro custodia ar- denti prosequimur amore, vel ipsas cogi- tationes ? Numquid futuri sumus gloriæ cum cogitationibus piis regni hæredes ? Igitur cum hæc & similia nonnisi de An- gelis intelligi possint, fatendum est existe- re Angelos.

Quinto, ex possessione corporum per Angelos.

ANGELI tum boni, tum mali posside- re possunt corpora, & in iis varias ha- bere operationes, quæ quidem nonnisi substantiis spiritibus convenire queunt. Igitur dantur Angeli. Probatur multis argumentis.

PRIMUM ARGUMENTUM.

Ex Scriptura sacra depromitur.

ZACHARIE I. ipse Propheta ab An- gelo possessus legitur, his verbis : *Et di- xit ad me Angelus qui loquebatur in me. Ego, ostendam tibi quod sint hæc. Et respon- dit vir, qui stabat inter myrteta, & di- xit : isti sunt, quos misit Dominus ut peram- bulent terram. Ecce possessio juxta erudi- tissimos interpretes : Ergo &c.*

De possessione per Angelos malos mul- to plura habentur testimonia. Matth. 17. Christus ait discipulis, qui dæmonem e corpore energumeni ejicere non potue- rant : *Hoc autem genus, non ejicitur nisi per orationem & jejunium.* Marci 5. Le- gitur legionem dæmonum in uno fuisse homine. De ejusmodi possessione iterata fit Mentio Matth. 12. & Lucæ 4. quin- immo, Christus Marci ultimo, & Lucæ 10. dedit potestatem discipulis ejiciendi dæmonia, effectum vero fuisse consecu- tum narratur Actuum 16. Ergo &c.

ALTERUM ARGUMENTUM

Ex auctoritate Patrum procedit.

PRIMUS prodeat Tertullianus qui ad Scapulam cap. 2. sic habet : „ Non tan- tum respicimus, verum etiam revinci- mus, & quotidie traducimus & de ho- minibus expellimus dæmones, sicut plu- ribus notum est.

Boncat Theol. Tom. II.

Alter hujusce veritatis assertor est S. Cyprianus qui lib. ad Demetrianum, ait : „ O si audire eos velles & videre, quan- do a nobis adjurantur & torquentur „ spiritualibus flagris, & verborum tor- mentis de obfessis corporibus ejiciuntur, „ quando exultantes & gementes voce hu- mana, & potestate divina flagella & „ verbera sentientes venturum judicium „ confitentur. Veni & cognosce vera ef- „ fe, quæ dicimus. „ Idem affirmat La- ctantius lib. 4. cap. 17. his verbis : „ Sicut „ Christus cum inter homines ageret, uni- „ versos dæmones sibi subjungit, ita nunc „ sectatoris ejus in nomine Magistri sui & „ signo passionis ejus eos ab hominibus „ excludunt.

Suffragatur Augustinus lib. 10. de civi- tate Dei cap. 22. „ Vera pietate, inquit, „ homines Dei aeriam potestatem inimi- „ cam contrariamque pietati exorcizando „ ejiciunt.

Idem versibus canit Prudentius, in A- potheosi contra Judæos. Torquetur Apollo nec nomine percussus Christi, nec fulmina verbi ferre potest.

Intonat Antistes Domini : fuge callide ser- pens,

Exue te membris, & spiras solve latentes : Has inter voces medius Cyllenius ardens Ejules, & notos suspiret Juppiter ignes.

Ex iis illud validum efformari licet ratiocinium. Sæpius ex hominibus expelli dæmones, id omnibus certum asseverat Tertullianus, e corporibus ejici affirmat Cyprianus : Ministros Christi, ab humanis corporibus eos excludere tradit Lactan- tius. Ergo &c.

TERTIUM ARGUMENTUM.

Ex potestate Ecclesiastica pro ejiciendis dæ- monibus desumitur, eamque variis tempori- bus exercuit Ecclesia.

HANC potestatem Ecclesiæ fuisse con- cessam habetur Marci ultimo, his verbis : *Signa autem eos qui crediderint, hæc sequen- tur : In nomine meo dæmonia ejicient.* Hac freta auctoritate Ecclesia quodam elegit Ministros ad ejiciendos dæmones : omnes norunt inter ordines annumerari exorci- statum cujus hæc est forma : *Habeto pote- statem imponendi manus super Energumēnos, sive Baptizatos, sive Cathecumēnos.* Con-

cilium Laodiceum prohibet ne aliqui in Ecclesia exorcismos energumens intendant, nisi fuerint ab Episcopis Ordinati exorcistæ; quocirca Patres Concilii IV. Carthaginensis eandem præscribunt formulam veluti absolutæ, ad exorcismum ordinandum necessarium.

Hoc ipsum probant preces præscriptæ in diversis variarum Ecclesiarum Ritualibus ad exorcismos faciendos super energumenum. In Rituali Romano hæc habentur. *Præcipio tibi quicumque spiritus immunde, & omnibus focis tuis hunc Dei famulum obfidentibus, ut per Mytheria Incarnationis, Passionis, Resurrectionis, & Ascensionis Domini nostri Jesu Christi ad iudicium, dicas mihi momentum, diem & horam exitus tui cum aliquo signo, & ut mihi Dei Ministro licet indigno, proius in omnibus obedias, atque hanc creaturam Dei nullo modo offendas.* Tum præcipitur exorcistæ ut legat caput primum Evangelii sancti Joannis, & decimum Lucæ ubi sermo habetur de ejectione dæmonum: cætera quæ eandem spectant cærenoniam habentur in omnibus ferme Ritualibus a D. Launoy collectis, quæ asservantur in Bibliotheca Minimorum Parisiensium: imprimis in Rituali Venet. anno 1555. edito, ubi hæc legitur exorcizandi dæmones formula: *Exorcizo te, & adjuro te, & anathematizo te, immunde spiritus creatura damnata, & reproba, & maledicta a Deo in æternum propter nequitiam tuam, spiritus immunde ubicumque latitas in corpore istius N. in nomine Dei Patris & in nomine Jesu Christi Filii Domini & Salvatoris nostri, & in virtute Spiritus sancti ut exeat & recedas ab hoc famulo Dei, & numquam ad eum accedas, ipse enim tibi imperat maledicte, damnate, qui pedibus supra mare ambulavit.* Eadem formula iidem pene verbis legitur in Rituali Barcinonensi anno 1569. exarato. Porro incasum Ecclesia ordinaret exorcistas ad propellendos & corporibus dæmones, nisi ipsi hominum possideret corpora.

Jam vero Ecclesiam hæc usam fuisse potestate pro illo sine Historiis omni exceptione majoribus comprobatur. In vita S. Antonij S. Athanasij reiert istum sanctum sola Jesu Christi nominis invocatione non semel & corporibus eiecisse dæmones. S. Hieronymus idem asserit in vita sancti Hilarij, qui energumenum etiam compedes frangentem septem diebus cla-

psis, oratione & exorcismis, tandem liberasset.

Gregorius Magnus lib. 10. dial. cap. 10. tradit de Fortunato Tuderinæ Ecclesiæ Episcopo, cum oratione solutum fuisse ejicere dæmonia. Rursus Beda lib. 3. historiæ Anglorum cap. 11. scribit energumenum ope reliquiarum S. Vvaldi Martyris a dæmone fuisse solutum. Alii permulti exorcismi celebres ad confirmationem fidei facti sunt omnibus tere sæculis: nec desunt ultimi sæculi exempla in regno Galliæ in gratiam Monialium Laudunensium.

QUARTUM ARGUMENTUM.

Ab experientia procedit.

HABEMUS ex ipsa Scriptura sacra asinam, movente Angelo, allocutam fuisse Balaam. Num. 22. Pythonissam adduxisse Stimulis manes coram Saule, qui & graviter correptus est: Magos Pharaonis multa stupenda signa perpetrasse: quæ quidem omnia absque dæmonum ope, & possessione heri nequeunt: Sed & non uno in primis probatum est experimento, mulierculas familiares habuisse linguas, Latinas, Græcas, immo & Hebræas quod est irrefragabile possessionis argumentum: Neque enim hoc a Deo promanet, cum non semel hujusmodi mulieres absurda loquerentur; neque etiam a melancholia, aliove humore prædominante profluere potest, quandoquidem in aera sæpius ferri visæ sunt, neque tandem ab influxu siderum, cum abscondita nonnumquam eruissent: reliquum est igitur ut hæc a possessione dæmonum contingant.

Rationibus Theologicis, eadem probatur conclusio.

PRIMA: Summam Dei decebat majestatem principes ejusdem secum ordinis assistentes & ministros habere, ut primum placuit illi universum condere, & ad extra sese manifestare: Sed Angeli hujusmodi sunt & principes & ministri, cum inter homines jussi nonnisi in ascensione Domini in caelis collocari ceperint. Scriptura sacra de Angelis ita pronuntiat, Tobie 12. *Ego enim sum Raphael Angelus, unus ex septem, qui astant ante Dominum.* Matth. 24. *Cum autem venerit Filius hominis in majestate sua, & omnes Angeli cum eo &c.*

Rur-

Rurfus Hebr. i. *Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis.*

Secunda : Caula infinita debet producere effectus qui omnes perfectionis gradus habeant : Igitur cum Deus produxerit creaturas alias mere corporeas ; alias corporeas & vegetativas , alias etiam sensibus adornatas : alias partim corporeas partim spirituales ; mere spirituales , utique creare conveniebat . Sic propugnat S. Thomas hic qu. 50. art. 1. his verbis : " Ad perfectionem universi requiritur , quod sint aliquæ creaturæ intellectuales . Intellegere autem non potest esse actus corporis ; nec aliusque virtutis corporeæ , quia omne corpus determinatur ad huc , & nunc . Unde necesse est ponere , ad hoc quod universum sit perfectum , quod sit aliqua creatura incorporea . "

Tertia : Agens producit sibi simile in quantum fieri potest : Sed soli Angeli proper eorum spiritualitatem maxime ad similitudinem Dei accedunt . Igitur decebat Deum condere Angelos , hæc ratio est D. Thomæ hic quæst. 50. art. 1. " Dicendum , quod necesse est ponere aliquas creaturas incorporeas . Id enim quod præcipue in rebus creatis Deus intendit , est bonum , quod consistit in assimilatione ad Deum . Perfecta autem assimilatio effectus ad causam attenditur : quando effectus imitatur causam secundum illud per quod causa producit effectum , sicut calidum facit calidum . Deus autem creaturam producit per intellectum & voluntatem . . . Unde necesse est ponere . . . Quod sit aliqua incorporea creatura . "

Fit satis objectionibus Sadducæorum .

OBJICIUNT : Quæ leguntur de Angelis nihil sunt præter cogitationes , sic quum Angelus prohibuit Abraham ne immolaret Isaac , venit in mentem Patriarchæ Deum hoc nolle : Ergo &c.

Respondeo , Sadducæos incassum hæc proferre , cum ibidem cap. 22. 12. habeatur : *Nunc cognovi quod times Deum & non peperisti unigenito Filio tuo propter me* , quæ quidem loquela manifeste indicat personam ; maxime vero cum eo loci idem Angelus benedixerit Abraham . Quid plura ? Numquid sola cogitatio interfecit omnes primogenitos Ægypti ? Numquid sola luctata est cum Jacob usque mane ?

Instant : Si darentur Angeli , dubio procul Moyses de iis fecisset mentionem , quum creationis texit historiam : Atqui ibi altum est de hoc monumento silentium : Ergo &c.

Respondeo distinguendo minorem ; Moyses non loquitur in historia creationis explicitè de Angelis , concedo : implicitè , nego . Sic propugnat D. Thomas hic qu. 46. art. 3. qui dicit Moysen intellexisse Angelos , his verbis : *In principio creavit Deus cælum . . . Perfecti sunt cæli* : Ad perfectionem autem & ornatum cælorum spectat Angelica natura : " Quatuor enim ponuntur simul creata scilicet empyreum , materia corporalis , quæ nominè terræ intelligitur , tempus , & natura angelica . " Quidam asserunt Moysen explicitè non fuisse de Angelis loquutum , ne Israelitæ qui vel ipsam cæli militiam , ut Deum habebant , Angelos colerent ut Deos . S. Hieronymus epistola 134. respondet non fuisse Moysen instituti eo loci mentionem facere de Angelis , sed unum sibi tantummodo proposuisse , scilicet rerum corporalium texere ordinem , eo quod in rebus corporeis creandis solum fuerit illi series , & dierum varietas , quam præcipue explicare intendebat .

Urgent : Moyses in aliis libris sermonem instituit de Angelis : Igitur ista non ponderat ratio , Moysen eos siluisse Angelos ne ut dii a populo haberentur .

Respondeo retorquendo argumentum . Igitur ex Moysè dantur Angeli . Ad argumentum distinguo : multus est sermo de Angelis , ut ministris qui Deo famulantur , ut in cæteris Prophetarum libris , concedo : de Angelis secundum se spectatis , nego . Sub isto respectu debuisset loqui ubi de creatione , quocirca Israelitæ crassiores potuissent eos veluti Deos habere : merito igitur eosdem sinit eo loci Moyses .

Persistant : Vox Angelus non naturæ , sed Officii nomen est : Igitur non indicat personam .

Respondeo distinguendo consequens , non indicat personam immediate , concedo : mediate , nego . Cum Philosophum , aut Angelum nominamus , citra dubium supponimus personas , non enim cogitatio , sed persona muneris officium adimplet .

Instant . Sicut omnia a Deo immediate creata sunt , ita & reguntur . Igitur ullo absque fundamento Angeli , admit-

tuntur, quia ministri. Confirmatur: quomodo creatura una aut altera posset cœlorum & astrorum molem sicut agitare, sic & regere?

Respondeo hoc unum tantummodo probare, Deum in gubernatione mundi non uti ministris per indigentiam, sed ad gloriæ suæ manifestationem.

Ad confirmationem, dico Deum potuisse cōdere creaturas mere spirituales, qui corporalibus sua virtute præessent, cum passim legatur in Scripturis, vel ipsos Apostolos homines naturam miraculis non semel immutasse: Nam & mors, & ipsi dæmones eorum obediebant mandatis.

Dices: S. Augustinus lib. 83. q. 9. q. 34. asserit nihil esse præter Deum supra animam rationalem: "Quod autem, inquit, est melius omni anima, Deum dicimus." Sed si darentur Angeli aliquod esset præter Deum supra animam: Ergo &c.

Respondeo, S. Augustinum hanc deposuisse opinionem lib. 1. retract. cap. 20. his verbis: "Quod dixi, quod est omni anima melius, id Deum dicimus, magis dici debuit omni creato Spiritui melius."

Opponent Anabaptistæ: Non datur possessio corporum per dæmones: Igitur ruit valmare fundamentum quo astruitur existentia Angelorum & huiusmodi possessiones: Glossa super illud Habac. cap. 2. *Dominus autem in templo sancto suo*, dicit dæmones simulacris exterius præsidere posse non autem interius adesse: a fortiori nec inesse corporibus humanis.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem, nego paritatem. Ratio discriminis est quod simulacra non habeant organa vitalia, bene vero hominum corpora: quocirca Angeli intus possunt ista possidere & movere. Cæterum hoc unum ad summum probat objectio, nimirum dæmonem non habitare in corporibus humanis, ut formam & principium actionum vitalium, sed quædam duntaxat ppr motum localem in eis operari.

Instant: Non possunt duæ formæ simul esse in eodem subiecto, alias confunderentur earum operationes: igitur nec dæmones qui sunt formæ per se subsistentes in corpore animato.

Respondeo distinguendo antecedens: duæ formæ non possunt esse simul in eodem subiecto, sub eodem respectu, & eadem peragentes, concedo: sub diverso & di-

verso operantes, nego: Anima est in corpore sicut in subiecto, ut forma informans, & uti principium crescendo, sentiendi, & ratiocinandi, dæmon vero ut in loco ubi aliqua operatur per motum localem; quales sunt diverforum idiomatum locutiones, quas habent energumeni, & non capiunt; raptus ex uno loco in alterum, & similia.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Dantur Angeli.

PRIMO: Hinc veritatem non semel sacra Scriptura annuntiat, cum in eis multus sit sermo de Angelis qui apparere & Patriarchis, & Prophetis.

Secundo: Hoc ipsum colligitur ex Symbolo, ubi legitur Deum esse visibilibus & invisibilibus Creatorem: Porro nomine invisibilium intelliguntur Angeli: sic docet S. Chrysostomus Homil. 60. in Matth. Sic S. Gregorius Homil. 34. in Evang.

Tertio: S. Thomas hic 1. p. q. 50. art. 1. hanc asserit rationem: conveniebat universo orbi, ut omnibus foret absolutus numerus, & consequenter creaturas mere spirituales, quæ propius accederent ad similitudinem Dei, complecteretur.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM,

ET SOLUTIONUM.

PRIMO: Incassum Sadducei contendunt Angelos, de quibus fit mentio in Scripturis, esse meras intellectus creati cogitationes, istæ enim neque loquuntur, neque interficiunt homines, sicut Angelus, qui iteratis plagis percussit Egyptum.

Secundo: Neque vero magis proficiunt Anabaptistæ dicentes, S. Augustinum nihil præter Deum supra hominis animam agnoscere, cum S. Doctor hanc abjecerit sententiam lib. 1. retract. cap. 20.

Tertio. Sed nec implicat multas formas per se subsistentes in eodem reperiiri subiecto diversa & diverse operantes: sic anima inest homini, ut principium actuum vitalium, dæmon vero corpus possidens, ut causa eorum quæ fiunt per motum localem.

ARTICULUS SECUNDUS.

Quandonam Angeli fuerint creati.

CONCLUSIO.

Angeli fuerunt creati cum mundo corporeo.

Probatur rationibus Theologicis.

PRIMA : Hoc ipsum indigitat Scriptura sacra ; Ergo &c. Probatur antecedens , Genesios 1. habetur . *In principio creavit Deus cælum & terram :* Quæ verba explicans S. Thomas hic quæst. 61. art. 3. ait : " Non autem hoc esset verum , si aliquid ,, creasset antea . Ergo , inquit , ,, non sunt ante naturam corpoream crea- ,, ti . " Rursus ibidem Gen. 2. legitur : *Perfecti sunt cæli , & terra , & omnis or- natus eorum . Complevitque Deus die septimo opus suum quod fecerat , & requievit die septimo .* Hæc verba sic explanans ipse Moyses Exod. 20. *Sex enim diebus fecit Dominus cælum , & terram , & mare , & omnia quæ in eis sunt , & requievit in die septimo .* Sed Angeli , ait , D. Thomas ibidem pertinent ad ornatum cælorum : " Non enim constituunt per se unum uni- ,, versum , sed tam ipsi , quam creatura ,, corporea in constitutionem unius uni- ,, versi conveniunt . . . . Non est igitur ,, probabile , ut Deus , cujus perfecta sunt ,, opera , ut dicitur Deut. 32. creaturam ,, angelicam seorsum ante alias creaturas ,, creaverit . " Igitur cum Angeli sint or- bis universi pars , & Deus cuncta intra sex dierum spatium fecerit , cælestes illi spiritus non post creaturas corporales , sed simul cum eis conditi sunt . Sic habetur Eccles. 18. his verbis : *Qui vivit in æter- num , creavit omnia simul .*

Altera ratio hæc est : Sapientia ut legitur Prov. 8. ante omnem creaturam condita est , sic enim habetur : *Dominus possedit me in initio viarum suarum antequam quicquam faceret a principio .* Sed si Angeli creati fuissent cæteras ante creaturas , non satis intelligeretur sapientiam divinam in duratione per generationem æternam præcessisse Angelos , cum & ipsi ante tempus , quod ortum habet a primo creationis die , fuissent producti : Igitur non nisi cum mundo corporeali creati fuere .

Tertia : Angeli ut primum producti sunt , in cælo empyreo corporali positi fuere , sive , inquit D. Thomas ibidem art. 4. nomine cæli empyrei intelligamus firmamentum , vel cælum igneum : & hoc ipsum declarat S. Joannes Apocal. 12. his verbis : *Factum est prælium magnum in cælo : Michael , & Angeli ejus præliabantur cum dracone , & draco pugnabat , & Angeli ejus : Et non prævaluerunt , neque locus inventus est eorum amplius in cælo .* Rursus Job. 38. refertur bonorum Angelorum victoria his verbis : *Cum me laudarent simul astra matutina , & jubilarent omnes Filii Dei ?* Vel ut legitur in Hebræo textu : *Omnes Angeli .* Aut ut in Chaldæo : *Omnis cætus Angeli .* Igitur Angeli simul cum firmamento creati sunt .

Quarta : Angeli conditi sunt ut essent , & divinarum laudum præcones , inquit S. Thomas in 1. dist. 2. qu. 1. art. 3. & ut mundum corporealem reverent : maxime ut hominum rectores & Patres amantissimi , juxta illud Hebr. 3. *Omnes sunt administratorii spiritus , in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis .* Igitur simul cum mundo creati sunt , ut cito citius saluti hominis mox creandi invigilarent .

Quinta : Opinio suffulget auctoritate Patrum , Conciliorum , & sanctorum doctorum citra fidei periculum propugnari potest : Atqui talis est sententia nostra de creatione Angelorum : Et probatur . Inter Patres Græcos illam tenent Epiphanius Hæres. 61. Theodoretus q. 3. Ex Latinis vero S. Augustinus lib. 11. de civit. cap. 6. Rursus lib. 22. contra Faustum cap. 10. Gennadius Massiliensis lib. de dogmatibus Eccles. cap. 10. D. Thomas ex professo hic q. 61. art. 3.

Concinit Concilium Lateranense cap. *Firmiter* , his verbis : " Creator omnium visibilium , & invisibilium , spiritualium , & corporalium , qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis , utramque de nihilo condidit creaturam , spirituales , & corporales ; angelicam videlicet & mundanam . "

Observes velim cum S. Thoma definitionem non esse de fide , cum contrarium propugnaverint Gregorius Naz. De hoc hic art. 3. ubi proposita sua sententia , subdit : " Quamvis contrarium non sit repudandum erroneum , præcipue propter sententiam Gregor. Nazian. Cujus tantum ta est in Doctrina auctoritas , ut nullus

„ un-

"unquam ejus dictis calumniam inferre præsumperit.

"S. Augustinus docet utique Angelos cum creaturis corporalibus primum fuisse creatos. Sic loquitur lib. 11. de civ. cap. 9. "Ubi de mundi constitutione sacræ lit-
"teræ loquuntur, non evidentè dicitur,
"utrum vel quo ordine creati sint Ange-
"li, sed si prætermissi non sunt, vel co-
"li nomine, uti dictum est, in princi-
"pio fecit Deus cælum & terram: vel
"potius lucis hujus, de qua loquor, si-
"gnificati sunt."

Diluantur objecta.

OBJICES: Job. 40. Beemoth, quo nomine intelligitur Lucifer, seu diabolus dicitur initium viarum Domini: Igitur ante mundum corporalem fuit conditus Angelus.

Respondeo distinguendo Antecedens, Beemoth appellatur initium viarum Domini ratione dignitatis naturalis, eo quod substantia mere spiritualis in immensum excedat omnem corporalem, concedo: ratione durationis, ita ut ante mundum hunc spectabilem creatus sit, nego.

Rursus aliter distinguendo, Beemoth est initium viarum Domini, in quantum prius concipimus Angelos creatos quam cæteras creaturas, juxta illud Gen. 1. : *In principio creavit Deus cælum*, concedo: prius fuit creatus prioritate temporis, nego. Id unum vult sanctus Job, scilicet quod prius concipiamus entis sublimia & spiritualia creata, quam corporea & inferiora; non quod de sacro eorum creatio prior fuerit prioritate temporis creatione cæterarum creaturarum.

Instabis: Atqui Angeli prius fuerunt creati prioritate temporis: Ergo &c. Probatum subsumptum. Incarnatio dicitur promissa ante sæcularia tempora, juxta illud ad Titum 1. *Paulus servus Dei, Apostolus autem Jesu Christi secundum fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis, quæ secundum pietatem est in spem vite æternæ, quam promissit qui non mentitur, Deus, ante tempora sæcularia.* Atqui non potuit promitti nisi Angelis, ante illa tempora: Igitur Angeli fuerunt creati in tempore mundum hunc antecedente.

Respondeo negando subsumptum: Ad probationem distinguo majorem, incarnatio dicitur promissa, idest, decreto, supposito peccato primi hominis, ut docet S.

Augustinus lib. 2. de civ. cap. 16. concedo: idest iuerunt Angeli quibus eam promissit Deus, nego majorem &c. Sensus Scripturæ est quod ex provisione peccati Deus misericordia motus decreverit incarnationem filii sui ad salvandum hominem.

Insiles: S. Augustinus lib. 12. confess. cap. 15. asserit angelicam substantiam antecedere creatam tempore: Igitur de sacro Angelis fuit promissa incarnatio ante mundum conditum.

Respondeo distinguendo Antecedens, productio Angelorum præcessit tempore productionem rerum quæ facta legitur secundo, tertio, quarto, & quinto die, concedo: productionem mundi in globo, nego. Observe velim Deum primo die creasse cælum & omnem ejus ornatum, adeoque & Angelos: tum sua distinxisse opera, quæ quidem distinctio etiam nomine creationis celebratur.

Dices: Origenes Homil. 10. in Matt. Basiliius Homil. 1. in Exameron, Gregorius Naz. oratione 38. Hilarius lib. 12. de Trin. Ambrosius lib. 1. in Exameron cap. 5. Chrysostomus lib. 1. ad Stagirim, Damascenus lib. 2. de fide Orthodox. cap. 3. & alii complures propugnant Angelos fuisse ante mundum corporalem conditos: Ergo &c.

Respondeo distinguendo, & alii non ignoti, nominis Patres cum Concilio Lateranensi contrarium tenent, concedo: sin minus, nego. Hoc unum probat argumentum, rem non esse de fide: Sed certe opinio cui Concilium Oecumenicum addit suum calculum nobis magis aridet; tum quia ei subscribit Magister noster Angelicus doctor.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Angeli simul cum mundo corporeo creati sunt.

PRIMO: Quia Apoc. 12. instituitur sermo de prælio in cælo empyreo inter S. Michaelem & draconem: sic propugnat D. Thomas hic q. 61. art. 3.

Secundo: Angeli non fuerunt post mundum corporalem conditi, cum jam ut astra matutina, ut habetur Job 38. vix creati cum cæteris creaturis laudarent Dominum: Sed neque ante, sin minus sapientiæ æternæ corvi dicerentur: superest igitur quod fuerint creati cum mundo corporeo.

Ter-

Tertio : Ex D. Thoma ibidem orbis universi partem constituunt Angeli : Igitur simul cum illo conditi sunt.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM,

ET RESPONSIONUM.

PRIMO : Tametsi Lucifer sub nomine Beemoth dicatur initium viarum Domini, non indelequitur omnibus creaturis priorem fuisse, prioritate durationis, sed solum ratione perfectionis naturalis, quippe qui juxta quorundam Sanctorum placita inter Angelos fuerit secundum naturalia excellentissimus.

Secundo : Etsi quod incarnatio fuerit ante secularia tempora promissa, sed hoc solum denotat decretum aeternum de illa emissum ex praevisione peccati originalis, vel etiam protoparenti, adhuc innocentiae statui felici revelatum, secularia quippe saecula, seu mala, non nisi a lapsu Adami ceperunt.

Tertio : Neque vero diffitemur Angelos praecessisse opera secundae creationis diei, & subsequencia, quod solum intendit Augustinus, nusquam vero opus primae diei, quod caeli, tum & terrae productio fuit, quod tempore creati sunt juxta probabiliorum opinionem Angeli.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum Angeli sint incorporei?

CONCLUSIO AFFIRMATIVA.

Probatur multis argumentis.

Primo quidem, ex Scriptura sacra.

QUI vocantur Spiritus, prout Spiritus opponitur corporeo; qui habentur ut substantiae quae non sunt in loco circumscriptivae; & ut personae, quae non nisi cibo mere spirituali vescuntur; dubio procul sunt incorporei : Atqui tales sunt ex Scriptura sacra : Ergo &c. Probatur minor quod singulas partes.

Primo quidem, Angeli sunt spiritus, prout spiritus corporeo opponitur, juxta illud Ephes. 6. *Non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem; sed adversus principes & potestates; adversus mundi retores tenebrarum harum, contra spiritualia*

nequitiae, in caelestibus. Eo loci Apostolus opponit pugnam spiritualis nequitiae, nimirum Angeli mali, pugnae carnis stimulantis & inter utrumque hoc statuit discrimen, quod pugna prioris creaturae sit ab intelligentia aliqua; posterior vero ab aliquo corporeo.

Secundo : Ex eadem liquet scriptura Angelos non esse in loco circumscriptivae, ut res corporales; namque Marc. 5. legitur Christum ejecisse ab uno solo hominis corpore daemoniorum legionem, hoc est, sex daemonum milia; quis autem dixerit tam copiosum numerum potuisse in uno homine esse, si illi Angeli mali habuissent corpora, corpus quippe quantumvis tenue, sua habet organa, suamque in ordine ad locum extensionem.

Tertium momentum, utique claret ex eadem Scriptura : sanctus enim Raphael Tob. 12. asserit se cibo corporeo non uti, & sic loquitur : *Videbar quidem vobiscum manducare, & bibere : Sed ego cibo invisibili, & potui qui ab hominibus videri non potest, utor.*

Secundo, ex Concilio Lateranensi.

CONCILIUM cap. *Firmite* de summa Trinitate sic pronuntiat : *Firmite credimus, & simpliciter confitemur quod unus solus est verus Deus . . . Qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis, utramque de nihilo condidit creaturam, spirituales & corporales, angelicam videlicet & mundanam, ac deinde humanam quasi communem ex spiritu & corpore constitutam.* In quo quidem loco multa subnotanda sunt. Primo quidem Concilium naturam Angelorum discernere a natura rerum corporalium : ait enim, utramque distinguendo naturam, alteram esse spirituales, eamque angelicam; alteram vero mere corporalem : tum subiungit naturam humanam mediam esse inter angelicam, & mere corporalem his verbis : *Deinde humanam quasi communem, angelicam, & pure corpoream, relinquitur igitur ex mente Concilii Angelos esse incorporeos.*

Tertio, ex traditione Patrum.

Primo, ex Graecis.

Sanctus Ignatius primus venit in testimonium epistola ad Trallianos in qua, ait : " Cherubin, Seraphimque excellen-
,, tiam

„tiam & Spiritus sublimitatem, & Do-
mini regnum & incomparabilem Dei
Patris omnipotentis divinitatem &c. „
indicere.

S. Irenaeus eidem adhæret sententiæ lib.
2. cap. 54. ubi de Gnosticis dicit: „ Ani-
malium enim cum esse volunt, & per
hunc facta esse, non tantum quæ viden-
tur hæc, sed & invisibilia, Angeli,
Archangeli, Dominationes &c. „

Origenes lib. 6. contra Celsum suffragatur:
„ Nos, inquit, incorpoream substan-
tiam non putamus igne conflagrare,
neque in ignem resolvi hominis ani-
mam, vel Angelorum, Thronorum sub-
stantiam. „ S. Chrysostomus lib. 1. ad
Stagirium: „ Fecit, ait, Angelos & Ar-
changelos, ac reliquas incorporeas sub-
stantias.

Subscribit S. Gregorius Nyssenus orat. 4.
de oratione dominica: „ Omnis, inquit,
creatura realis partim in corpoream,
partim in incorpoream naturam divisa
est; est autem angelica quidem incor-
porea, altera vero species, nos homi-
nes sumus. „

Non dissentit Gregorius Nazianzenus
orat. 34. „ Porro Spiritus vocatur & ignis,
illud tanquam intelligibilis natura, istud
tanquam purgandi vim habens. „ De-
inde orat. 38. & 42. verbis expressis dicit
Angelos esse incorporeos.

Concinit S. Basiliius Homil. Quod Deus non
est auctor malorum, de diabolo hæc habet:
„ Natura ipsi incorporea est secundum
Apostolum dicentem, non est nobis col-
luctatio adversus carnem & sanguinem,
sed adversus spiritualia nequitiæ.

His accedit Eusebius Cæsariensis lib. 4.
de demonstr. Evangel. cap. 10. ubi sic lo-
quitur: „ Cum Deus vellet divitiarum sua-
rum thesauros pluribus impertiri, esset
que jamjam omnem rationalem creatu-
ram in lucem producturus, incorporeas
ut quasdam atque intellectuales divinas
potestates, Angelos, atque Archange-
los materię expertes, & ex omni parte
puros spiritus produxit. „

Ex illis Patribus Deus produxit sublimi-
tatem Spiritus: Angelos invisibiles, sub-
stantias quæ igne consumi non possunt,
substantias inquam incorporeas: Sed hæc
& similes dotes nonnisi Angelis incorpo-
reis conveniunt: Ergo &c.

Ex Patribus Latinis.

LACTANTIUS lib. 7. cap. 21. agmen
ducet: „ Primum igitur, inquit, dicimus

„ tantam Dei esse potestatem, ut etiam
„ incorporalia comprehendat, & quemad-
„ modum voluerit afficiat; nam & An-
„ geli Deum metuunt, quia castigari ab
„ eo possunt inenarrabili quodam modo,
„ & dæmones reformidant Deum, quia
„ torquentur ab eo & puniuntur. „ Quor-
„ sum inenarrabili modo torquentur? Nisi
quia sunt mere Spiritus.

S. Hilarius lib. 8. de Trin. eadem pro-
fer: „ Qui est Dei imago invisibilis,
„ primogenitus omnis creaturæ, quia in
„ ipso constituta sunt omnia in cœlis, &
„ in terra: visibilia & invisibilia; sive
„ throni, sive principatus &c. „ Quibus
verbis secernit sanctus Doctor creaturas
corporales ab incorporeis, eo quod istæ
invisibiles, hoc est, puri sint Spiritus.

Egregius est S. Augustini locus in Psal-
mum 103. „ Angelus ex eo quod est, Spi-
ritus est, ex eo quod agit, Angelus
est. „ Tum lib. 1. retract. cap. 11.
„ Angelorum sanctorum nomine omnem
„ sanctam creaturam spirituale in Dei se-
„ creto atque occulto ministerio constitu-
„ tam nunc appellaverim, sed Spiritus
„ Angelicos sancta Scriptura nomine ani-
„ marum significare non solet. „

Marius Victorinus lib. 4. adversus Arium,
appellat Angelos, Archangelos, Thronos,
& cætera quæ supra mundum sunt, incor-
porea.

Inter omnes eminet Gregorius Magnus
lib. 4. Dialog. cap. 29. „ Si igitur dia-
„ bolus, ejusque Angeli cum sint incor-
„ porei igne cruciantur &c. „ Rursus
lib. 4. Moralium cap. 9. „ Angelus nam-
„ que solummodo spiritus, homo vero &
„ spiritus est, & caro. „ Eo loci S. Do-
ctor secernit Angelum ab homine in eo
quod sit mere spiritualis. Fidem adhærent
sententiæ SS. Leo epist. ad Turibium cap.
6. Junilius Africanus lib. 11. c. 11. Fulgen-
tius l. de fide c. 3.

Ex hac Patrum traditione liquet nemi-
nem posse citra errorem propugnare An-
gelos esse corporeos; tametsi aliqui Theolo-
gi, ut Lherminier Doctor Sorbonicus te-
neant hoc dogma non esse explicite de fide.

Quarto ex variis rationibus.

PRIMA hæc est: Inter creaturas una in
gradu perfectissimo collocari debet, alias
mundus non fuisset in summa perfectione
positus & conditus: Sed ille gradus in
eo potissimum situs est, ut creaturam me-
re

re spiritualement & intelligentem contineat, quæ certe non est alia quam natura Angelica: Ergo &c. Ista ratio est S. Thomæ hic q. 50. art. 1. ubi ex professo probat Angelum esse incorporeum: "Necesse est", ponere, ad hoc, quod universum sit perfectum, quod sit aliqua incorporea creatura."

Altera : Angeli sunt ab intrinseco immortales, eo quod, inquit, divus Thomas hic artic. 2. non possint in materiam resolvi, quippequi sint formæ per se subsistentes; quod probat auctoritate divi Dionysii, qui cap. 4. de divinis nominibus ait: "Primæ creaturæ sicut incorporeales ita, & immortales intelliguntur." Sed si constarent materia & forma, forent corruptibiles; quod quidem non coheret cum Scriptura, quæ epistolæ B. Judæ v. 6. ait: *Angelos vero, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium magni diei, vinculis æternis sub caligine reservavit.* Igitur Angeli sunt materia expertes & immortales cum mali vinculis æternis constringendi reſerventur.

Tertia : Juxta Patrum & omnium Theologorum placita Angeli sunt multo magis spirituales quam animæ hominum separatæ: Sed istæ absque corpore subsistunt, hinc Deo vel perfruuntur, vel privantur: quidni igitur & a fortiori Angeli, naturæ humanæ præcellentes, cum, ipso teste Christo, inter Angelos minor excedat in perfectionibus naturalibus vel ipsum Joannem Baptistam?

Non desunt aliæ permultæ rationes, quæ idem probent. Et vero si Angeli non essent puri spiritus quomodo possent absque læsione & fractione penetrare corpora, ut Angelus qui apparuit Petro in vinculis constituto? quique postea solo imperio omnes aperuit carceris portas, ut daretur Apostolo evadendi locus Act. 12. quomodo extemplo & absque mora e caelo descenderent in terram, ut hominibus quandoque zentationibus obrutis cito citius succurrant, juxta illud Exod. 23. *Eccæ ego mitto Angelum meum qui præcedat te &c.* D. Thom. ibid. q. 58. art. 4. hanc probat Angelorum spiritualitatem, ista ulteriori ratione: Angeli "intelligit, inquit, composita simpliciter, & mobilia immobiliter, & materialia alia immaterialiter. Quod certe non nisi meræ intelligentiæ contingit: nam homo semper discurrendo ad rerum cognitionem ascendit. Ergo &c.

Disiunguntur objecta.

OBJICIES : Qui sunt sensibiles, nec aliter nisi cum corporibus apparere: qui cibis sicut homines vescuntur, illi certe sunt corporales: Atqui tales sunt Angeli: Et probatur. Gen. 3. voce sensibili alloquuntur Adamum peccatorem dicendo, *ubi es?* Nam juxta Patres Angelus nomine Dei loquebatur. Ibid. cap. 18. tres apparent Abraham qui & eorum pedes lavat, quos utique cibatur: cap. 32. Jacob luctatur cum Angelo: Ergo &c.

Respondeo negando minorem, ad probationem distinguendo: Angeli apparuerunt in corporibus assumptis, concedo: in corporibus propriis, nego. Solutio est SS. Patrum & Doctorum, qui asserunt Angelos assumere corpora, ut sensibiles se reddant hominibus, qui alias eos nec videre, nec intelligere possent; hinc & subito evanescent ab oculis; quod argumentum est, eos esse incorporeos. Sic Judic. 13. habetur: *Ultra eis non apparuit Angelus.* Id est, Manue & ejus uxori.

Dices : Christus tamen homo & corporeus evanuit ab oculis Discipulorum Emmaus, absoluta panis fractione, ut habetur Luc. 24. Igitur ex eo quod Angelus in flamma sacrificii evanuerit ab oculis Manue Patris Samsonis, non inde colligendum est, Angelum esse incorporeum.

Respondeo recte inferri ex hoc Angeli spiritualitatem, maxime ex hoc quod homo hac subtilitate non donetur, nisi per participationem: sic enim subito evanescere convenit primario spiritui. Quid plura? Latum est discrimen inter Christum ut hominem, & Angelum, ut ex ipsa constat Scriptura: namque ibidem Christus ait: *Videte manus meas & pedes, quia ego ipse sum. Palpate & videte quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Quibus verbis Dominus Jesus ipse totam dirimit questionem: si enim Angeli carnem & ossa non habent, quippe qui sint spiritus, citra dubium sunt incorporei: quod non obscure indigitat S. Raphael Tobie 12. his verbis: *Videbar quidem vobiscum manducare, & bibere; sed e o cibo invisibili, & potu qui ab hominibus videri non potest, utor.* Quibus sermonibus manifeste claret Angelos nonnisi, emendicatis corporibus, apparere.

Instabis : Atqui Angeli vera, & quidem

dem propria habent corpora : Ergo &c. Probatur subsumptum. Illi habent propria corpora , in quibus agunt & reagent res corporeæ sicut in hominibus : Atqui tales sunt Angeli ; quod quidem non uno probatur Scripturæ oraculo . Matth. 25. Christus ait : *Discedite a me maledicti in ignem æternum , qui parati estis diabolo , & angelis ejus* . Tobiz 6. & 8. legitur : *Cordis ejus particulam si super carbonem ponas , fumus ejus extrahat omne genus demoniorum , sive a viro , sive a muliere* . Hæc Raphael locutus est Tobiz de virtute cujusdam picis . Rufus 1. Reg. 16. Spiritus malus recedebat a Saule ad melodiam citharæ Davidis : Ergo &c.

Respondeo negando subsumptum . Ad probationem distinguo minorem , res corporeæ virtute divina elevatæ , & tanquam omnipotentia instrumenta agunt etiam in Angelos & in res spirituales , concedo : hoc unum probant exempla allata . Agunt virtute propria , & sine elevatione , nego . Illud patet in aqua Baptismatis : “ *Quæ* , tum est , *inquit Augustinus* , tanta virtus aquæ , ut corpus tangat , & cor abluit ? ” Rufus lib. 21. de civit. Dei cap. 10. sic loquitur de igne torquente spiritus : “ *Cur non dicamus quidem miris* , veris tamen modis , etiam spiritus incorporeos posse poena corporalis ignis affici , si spiritus hominum etiam ipsi profecto incorporei , & nunc potuerunt includi corporalibus membris , & tunc poterunt corporum suorum vinculis insolubiliter alligari ? adhærebunt ergo spiritus dæmonum , immo spiritus dæmones licet incorporei , corporeis ignibus cruciandi , non ut ignis ipsi quibus adhærebunt , eorum junctura inspirantur , & animalia fiant , quæ consent spiritui & corpore , sed , ut jam dixi miris & ineffabilibus modis adhærebunt , accipiant ex ignibus poenam , non dantes ignibus vitam . ” David canebat Psalms in cithara coram Saule ; unde non mirum si oratione ista malum compelleret spiritum .

Urgebis : Ideo Angeli dicuntur habere emendicata corpora , quia sunt spiritus : sed hæc ratio nulla est : Et probatur . Heb. 1. nomine flammæ insigniuntur his verbis : *Qui facit Angelos suos spiritus , & ministros suos flammam ignis* . Rufus Psalm. 148. vel ipsæ res corporeæ etiam nominantur spiritus his verbis : *Ignis , grando , nix , glacies , spiritus procellarum quæ fa-*

ciunt verbum ejus . Et apud Job ventus quoque vocatur spiritus : Ergo &c.

Respondeo negando minorem . Ad probationem distinguo , Angeli dicuntur flamma ignis moraliter , & ratione tum zeli pro Domino exercituum , tum amoris quo erga ipsum flagent , concedo : physice , & litteraliter , nego . Ita D. Thomas comment. in cap. 1. epistolæ ad Hebræos .

Ad ulteriorem probationem similiter distinguo , quædam res corporeæ etiam dicuntur spiritus , sed improprie , concedo : proprie , nego . Quandoquidem nominantur spiritus , vel quia moventur , vel quia etiam vitam habent ; nam gradus vitæ perfectissimus a spiritu promanant ; nonnunquam quoque propter tenuitatem corporis , sic nuncupantur , ut aer , & ventus .

Replicabis : Dæmones sunt angeli , & tamen habent corpus acreum : Ergo &c. Probatur antecessens . Eph. 6. vocantur aeræ potestates , & spiritualia nequitie : sic enim habetur : *Non est vobis colluctatio adversus carnem & sanguinem , sed adversus Principes & Potestates ; adversus mundi rectores tenebrarum harum , contra spiritualia nequitie , in cælestibus* : Ergo &c.

Respondeo negando antecessens . Ad probationem distinguo , dæmones dicuntur aeris potestates , quia ibi volitant , & nonnunquam commorantur ad exercendos homines justos , concedo : quia habent corpus , nego . Ita Basiliius homil. 9. Scriptura est ipsa sui interpretes , quandoquidem ibidem Ephes. 2. postquam vocavit dæmonem aeris principem , subdit etiam spiritum , *qui non operatur in filios dissidentie* .

Ad id vero quod dæmones vocentur spiritualia nequitie in cælestibus , distinguo : idell , in aere qui ex Scriptura quandoque vocatur cælum , tum propter sublimitatem , tum propter ejus tenuitatem , concedo : ita , ut sint corporei , nego : Sic censet Basiliius ibidem , & cum ipso Hieronymus , qui explicans verba Apostoli , ait : “ *Hæc est omnium Doctorum opinio , quod aer iste plenus sit contrariis fortitudinibus* . ”

Insurges : Qui conjunguntur mulieribus , & ex eis suscipiunt prolem , dubio-procul habent corpora propria , & non assuta ; namque generatio corporalis definitur origo viventis a vivente : Atque res videtur sic se habere , saltem pro malis spiritibus : Et probatur . Primo quidem , ex illo

illo Genes. 6. *Videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchrae, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant.* Deinde v. 4. legitur ex illo commercio natos fuisse gigantes, & viros famulos atque potentes. Secundo quod nomine filii Dei intelligentur Angeli, versio 70. habet, his verbis: *Ingressi sunt Angeli Dei ad filias hominum.* Hoc ipsum astruit Patrum traditio. Instar omnium sit Iustinus qui apol. 1. sic loquitur de angelis mliis: "Qui ab officio decedentes, vitiisque seminarum, amore susceperunt ex iis progeniem, quam vulgus vocat."

Subscribit Athenagoras leg. ad Antonium Imperator his verbis: "Itaque a statu suo defecerunt alii, qui amore capti virginum, & libidine carnis accensi... ex amatoribus igitur gigantes, ut vocant, nati sunt." Idem priorius dicit Tertullianus lib. de habitu muliebri, cap. 2. Idem Clemens Alexandr. lib. 3. Stromatum. Idem sanctus Cyprianus lib. de disciplina & habitu virginum. Idem Lactantius lib. 2. cap. 15. Idem Eusebius Caesar. lib. 5. præparat. Evangel. cap. 4. Idem Severus Sulpitius lib. 1. Hist. Sacr. Idem Ambrosius lib. 1. de virginitate. Ergo &c.

Respondeo 1. negando minorem. Ad primam probationem dico legi quidem in aliquibus Græcis editionibus: *Videntes Angeli Dei.* Sed hæc interpretatio non est genuina, & ex codicibus desloratis promanet: quandoquidem in textu originali habetur, *Filii Elohim*, quod interpretatur Aquila, *Filii Deorum*, Symmachus, *Filii potentum*, Syrus, *Filii Principum*. Quid plura adjiciam? S. Augustinus lib. 15. de civit. Dei cap. 23. observat in aliquibus tantum codicibus versionis Septuaginta, & non in omnibus legi: *Videntes Angeli Dei*, sed potius *Filii Dei*, sic habet Biblia Sixtina, sic Chrysostomus, sic Cyrillus apud Theodoretum; sic Hieronymus.

Respondeo 2. sic distinguendo, & nomine filii Dei intelligentur filii Seth, concedo: diaboli, nego. Filii Seth propter suam sanctitatem & iustitiam dicti sunt filii Dei; filii vero Cain propter nequitiam filii hominum nuncupati sunt: quia vero filii Seth a iustitia exciderunt per luxuriam, ideo veluti mali spiritus habiti sunt: Illi etiam propter continentiam pristinam robustissimi erant; ideo ex eorum cum feminis commerciis nati sunt gigantes. Sic propugnant Chrysostomus, Cyrillus, Theodorus, Suidas, & alii.

Non inuicundum erit hic texere pro coromide solutionum ad illas difficultates, quod sanctus Thomas 1. p. q. 91. art. 3. respondet, ut per omnia clarescat veritas: "Dicendum quod sicut Augustinus, dicit 15. de civ. Dei, multi se expertos vel ab expertis audivisse confirmat Sylvanus & Faunos quos vulgus incubos vocat, improbos sæpe extitisse mulieribus, & earum expertisse atque per regisse concubitum. Unde hoc negare impudentiæ videtur; sed Angeli Dei sancti nullo modo sic labi ante diluvium potuerunt. Unde per filios Dei intelligentur filii Seth qui boni erant. Filias autem hominum nominat Scriptura eas quæ natæ erant de stirpe Cain. Neque mirandum est quod de eis gigantes nasci potuerunt. Neque enim omnes gigantes fuerunt, sed multo plures ante diluvium quam post. Si tamen ex coitu dæmonum aliqui interdum nascuntur, hoc non est per semen ab eis decisum, aut a corporibus assumptis sed per semen alicujus hominis ad hoc acceptum, utpote quod idem dæmon qui est succubus ad virum, fiat incubus ad mulierem: sicut & aliarum rerum semina assumunt ad aliarum rerum generationem (ut Augustinus dicit 3. de Trin.) ut sic ille qui nascitur non sit filius dæmonis, sed illius hominis cuius est semen acceptum."

Ad aliam probationem ex Patribus depromptam; oppono Patres in probationibus laudatos, ut Ignatium &c. Cæterum traditio non est vox aliquorum Patrum, sed fere omnium, sed decretorum summorum Pontificum & Conciliorum: quis autem dicit Ecclesiam definivisse Angelos esse corporeos? & sic solvantur cæteræ objectiones ex Patribus, qui vel absolute negarunt Angelos esse corporeos, vel de hoc dubitavere momento.

Instabis: Judæ habetur: *Angelos vero, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in judicium magni diei, vinculis æternis sub caligine reservavit sicut Sodoma, & Gomorra, & finitimæ civitates simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum ignis æterni panem sustinentes.* Eo loci Apostolus loquitur de Angelis qui non servaverunt suum pactum, & qui similes facti sunt Gomorrhæ. Igitur vel ipsi Angeli qui cælos habitabant, erant corporales.

Ref-

Respondeo distinguendo, Angeli non servaverunt principatum per superbiam, & Deo resistendo, concedo: ita ut e caelo delapsi juncti sint mulieribus, nego. In sequentibus verbis loquitur Apostolus de impiis, sic enim subdit v. 8. *Similiter & hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, maiestatem autem blasphemant.*

Replicabis: Concilium Nicænum II. A.D. 5. approbat sententiam Joannis Theophylacti Isonicensis asserentis Angelos, ideo posse pingi, quia sunt corporei, & in forma corporea non semel apparuerint hominibus. Ergo &c.

Respondeo distinguendo antecedens, Concilium approbat quoad aliqua, concedo: quoad omnia, nego. Id unum approbaverunt Patres Synodici, sanctos Angelos posse pingi, sed non admitterunt rationem allatam a Joanne Theophylactiensi; quaerierat enim a Patribus, Tharapius Patriarcha CP. utrum Angeli possint depingi; cui responderunt Patres affirmative eo quod apparuerint hominibus sub forma sensibili, sicut licitum est pingere Spiritum sanctum, modo sub forma columbae, modo sub linguae igneae figura, quia sub his symbolis visus est. Quod autem Concilium non censuerit Angelos esse corporeos; ex eo licet concludere, quod approbent sententiam divi Athanasii dicentis Angelos esse incorporeos.

His accedit quod in definitione fidei istius Concilii haec leguntur: *Veneramus imagines Sanctorum & incorporeorum Angelorum, qui tanquam homines figura humana apparuerunt.*

Infabis: Idem Joannes Theophylactensis haec subiungit: "Ecclesia Catholica sic sentit de Angelis & Archangelis, & eorum potestatibus, quibus & nostras animas adiungit; ipsa Ecclesia Catholica sic sentit esse quidem intelligibiles, sed non omnino corporis expertes & invisibiles, ut vos Gentiles dicitis, verum tenui corpore praeditos & aereo, sive igneo, sicut scriptum est, qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem urentem. Ergo &c.

Respondeo distinguendo: & Joannes errore deceptus est attendens ad doctrinam Patrum qui a schola Platonica illusi fuerant, concedo: Et in hoc approbatus est a Concilio, nego. Namque unum solummodo intendebant, videlicet licitum esse pingere Angelos, eo quod in corporibus emendicatis apparuerant.

Repones: Atqui Concilium approbat quoad dicta Joannis: Ergo &c. Probatum subsumptum. Absoluto sermone Joannis, dixit Tharapius: "Offendit Pater, quod Angelos pingere . . . quandoquidem circumscribi possunt, & ut homines apparuerunt." Respondit Synodus: "Etiam Domine." Sed quod circumscribitur habet corpus. Ergo &c.

Respondeo: Verba laudata nihil urgere: quinimmo esse pro nobis, cum ultro fateamur Angelos posse depingi cum corporibus emendicatis in quibus apparent; unde distinguo minorem, quod circumscribitur quantitate locali habet corpus, concedo: circumscriptio operationis, & naturae, qualis est natura angelica quae non est suum esse, sicut Deus, nego. Quia vero natura angelica limitata est, comparative ad Deum spectata a quibusdam Patribus corporea dicitur; hoc est, finita & limitata. Solutio colligitur ex D. Thoma qui ita loquitur: "Dicendum quod, circumscribi terminis localibus, est proprium corporum: sed circumscribi terminis essentialibus, est commune cuilibet creaturae tam corporali quam spiritali. Unde dicit Ambrosius in libro de Spiritu sancto, quod licet quaedam locis corporalibus non contineantur, circumscriptio tamen substantiae non caret."

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Angeli sunt incorporei.

PRIMO: Veritatem propositam non uno sed multiplici loco sacra indigat Scriptura, juxta illud Heb. 1. *Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis.* Idem habetur Tob. 12.

Secundo: Subscribit Concilium IV. Lateranense cap. *Firmiter.* Subscribit S. Ignatius Episc. ad Trallianos: item & Hilarius l. 8. de Trin.

Tertio: Ratio suffragatur. Nam ex D. Thoma hic qu. 50. art. 1. ad ornatum & pulchritudinem universi convenit ut inter creaturas quaedam sint mere spirituales, quaeque ad similitudinem Dei propius accedant.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET SOLUTIONUM.

PRIMO: Verum quidem est Angelos sæpius Patriarchis & Prophetis apparuisse, sed in corporibus emendicatis, & assumptis.

Secundo: Tametsi Concilium Nicænum II. permittat Angelos pingi, non inde concludit fuisse corporeos, sed assumptisse corpora: Ergo quod Joannes Thessalonicensis contrarium senserit, non in hoc sane a Synodo approbatus est.

Tertio: Non negamus quosdam Patres Angelos existimasse corporeos; sed eis praevalet Ecclesia in Concilio Oecumenico Lateranensi adunata: Dicit etiam potest illos, nomine corporeas, ut plurimum intellexisse limitatos.

ARTICULUS QUARTUS.

De numero, & distinctione Angelorum.

MAGNUM esse Angelorum numerum non semel asserit Scriptura sacra, sic enim legitur Dan. 7. 10. *Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millium assistebant ei.* Job 25. *Numquid est numerus militum ejus?* Matth. 26. 53. *An putas, quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum?* Heb. 12. 22. *Accessistis ad Sion montem, & civitatem Dei viventis, Jerusalem caelestem, & multorum militum Angelorum frequentiam.* Apocal. 5. 11. *Audisti vocem angelorum multorum.* . . . *Et erat numerus eorum millia millium.* Verum quinam sit certus numerus, viatores homines prorsus latet. D. Thomas 1. part. quæst. art. 50. 3. unum tantummodo propugnat, videlicet Angelos in multitudine corporales creaturas longe excedere, quia inquit, id quod perfectius tum in natura, tum in operatione est, cætera minus perfecta in multitudine superare debet, quatenus ad Deum, qui cuncta comprehendit & complectitur, proprius accedunt. Duo igitur hic discutienda occurrunt: alterum de distinctione Angelorum ab invicem: alterum de distinctione secundum ordines. Unde sit

SECTIO PRIMA.

Utrum Angeli distinguantur ab invicem? & quomodo.

DISTINCTIO triplex assignatur, generica una, specifica altera, tertia individualis & numerica. Prima petitur a gradu generico qui in diversis diversus est. Sic animalitas quæ convenit brutis & hominibus, generice discrepat a plantis quæ solum penes rationem entis corporis vegetativi, habent aliquid commune cum animalibus & cum hominibus. Secunda ex diversitate formarum substantialium adoriatur, unde quia anima est in homine rationalis, e contra vero in feris, hominem ab istis specie distingui constat. Tertiam deducimus modo ex materia quantitate signata, modo etiam ex ordine quem servat & habet forma ad quantitatem, quocirca Petrum & Paulum distingui numerice & individualiter dicimus.

Angelos non distingui numerice inter se claret, cum sint omnes puri spiritus, immortales, incorruptibiles: num vero distinguantur specificè, non una est etiam sanctorum Patrum sententia. Quidam, ut Gregorius Nyssenus sub finem libri sexti pag. 200. Basilii in tertio libro contra Eunomium pag. 79. penes officia videntur distinguere Angelos. S. Augustinus lib. 3. ad Oros. nihil certi de hoc momento haberi proficitur: alii sancti Doctores non pauci Angelos omnes inter se specie distingui conclamant, cum quibus sit

CONCLUSIO.

Angeli inter se specie distinguuntur.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, ex SS. Patribus.

SANCTUS Dionysius lib. de cæl. Hier. cap. 5. ait: "Enuntiant sanctorum vocum luminum traditiones, superiores substantias esse graduum inter se celsitudinem differentes." Sed quæ sunt graduum celsitudine discrepantes, plusquam numero inter se differunt, quandoquidem non semel compertum est individua tametsi numero distincta, easdem & in eodem celsitudinis gradu habere perfectiones, quot enim homines in scientia & dignitate pares sunt?

P p

sunt? Igitur si ex Dionysio Angeli in graduum celsitudine discrepent, eos quoque specie inter se distinguui necesse est.

Methodus nostræ suffragatur sententiæ apud Epiphanium Hær. 64. n. 33. Eo loci insurgit adversus Origenem, qui post resurrectionem sine corporibus victuras animas asserbat, id ex eo redarguit, quod etsi Angelorum similes futuri sint homines, non tamen Angeli: neque in alienam transituri sunt naturam ac speciem: "

"Non animadvertit, inquit, eum qui ex nihilo mundum fabricavit, & ordinavit immortalium naturam non in Angelos, administratoque tantum, sed etiam in principatus, & thronos & potestates distribuisse. Aliud enim principatuus genus, aliud potestatum: eo quod non unus ordo, nec unum veluti corpus, ac tribus immortalium, ac velut familia sit: sed genera & tribus, & differentię sint. Ac neque Cherubim ab natura sua deiciunt, ut in Angelorum speciem transformentur: neque in aliorum Angelis. Oportet enim illa hoc esse, quod sunt, & quod facta sunt."

D. Thomas hic ex professo quæst. 50. art. 4. propugnat conclusionem, his verbis: "Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt omnes substantias spirituales etiam unius speciei, etiam animas. Alii vero quod omnes Angeli sunt unius speciei, sed non animæ. Quidam vero quod omnes Angeli sunt unius Hierarchiæ, aut etiam unius ordinis. Sed hoc est impossibile. Ea enim quæ conveniunt speciei, & differunt numero, conveniunt in forma, sed distinguuntur materialiter, si ergo Angeli non sunt compositi ex materia & forma, ut dictum est supra: sequitur quod impossibile sit esse duos Angelos unius speciei."

Secundo, ex ratione multiplici.

PRIMA: quæ penes formam substantialem discrepant, profecto speciei & essentialiter distinguuntur: Atqui Angeli penes formam inter se discrepant: & probatur. Sunt formæ simplices completæ, & per se substantiæ: igitur penes formam distinguuntur, adeoque specie & essentialiter; cum enim essentia tota Angeli in forma sita sit, si penes formam distinguuntur, necesse est Angelos distingui & specie seu essentialiter; sic videmus hominem specie distingui a brutis, quia secundum formam

discrepit. . . Hæc ratio est divi Thomæ qui in quæst. de spirit. creat. art. 8. ait: "Si Angelus est forma simplex abstracta a materia, impossibile est etiam fingere quod sint plures Angeli unius speciei."

Secunda: In iis quæ differunt tantum numero, forma communis est in omnibus: sed non est verisimile Angelos convenire in specie: & probatur. Forma simplex & per se subsistens contrahitur terminis essentia, subsistentia, & existentia qui illam & incommunicabilem reddunt, & claudunt intra unam essentia particularis lineam: habet quippe ab eis quod sit essentialis talis forma singularis: Igitur Angeli non conveniunt specie, sed potius specie inter se distinguuntur, quandoquidem substantia & existentia quæ sunt de rei substantia, in Angelis diversæ sunt, adeoque non numericam, sed specificam inter Angelos inducunt distinctionem. Ista ratio est etiam D. Thomæ hic art. 4. supra citato.

Tertia. Distinctio numerica tantum a materia sigillata, & per quantitatem determinata promanat: sed Angeli carent materia, nec ullum habent ad eam ordinem: Igitur nedum numero: sed & specie distinguuntur. Probat major, in qua est difficultas. Distinctio numerica petitur a proprietatibus accidentalibus, quæcumque sint; alias foret distinctio pluriquam numerica, sed essentialis: quia distinctio quæ reperitur inter Angelos suum non deducit ortum a proprietatibus accidentalibus, sed a forma ipsa, quæ est in se completa, & per se subsistens, vel ab existentia, & substantia quæ reddunt naturam unius Angeli incommunicabilem naturæ alterius Angeli, quæ quidem existentia & substantia sunt termini substantiales, & ipsi naturæ Angeli intrinseci: Igitur individuatior numerica tantummodo petitur a materia & quantitate, quibus caret Angelus, adeoque omnis distinctio quæ inter Angelos reperitur est specifica: hoc ipsum exigit eorum natura: cum enim sint puri spiritus, Deum perfecte representantes, sicut Deus distinguitur specificè a quolibet ente creato, ita & proportionali modo Angelos specificè inter se distinguui convenit.

Proponuntur & solvuntur objectiones.

OBJECIONES: De rebus Theologicis universalioribus Patrum sententia cæteris longe an-

anteponenda est : sed communior Patrum sententia est, Angelos neque in natura, neque in specie inter se differre : sic propugnat ex Græcis Athanasius qui quæst. 8. ad Antiochum ait eandem esse Angelorum essentiam. Maximus Martyr Dionysii interpres in 5. cap. de cœl. hier. idem dicit. Basilii lib. 3. contra Eunomium pag. 79. ubi sic loquitur : " Natura Angelii sunt omnes : & in dignitate quidem est differentia ; in natura vero communio. " Gregorius Nyss. sub finem libri sexti suffragatur. Nazianzenus in carmine de laudibus virginittis loquens de Angelis : " Cum ipso singuli iidem sunt, una natura, & una intellectio. " Subscribunt Didymus in primo de Spiritu sancto inter opuscula Hieron. col. 8. Cyrillus Alex. lib. 2. comment. in Joan. pag. 117. Theorianus in legatione ad Armenios, & alii. Ex latinis vero Anselmus lib. 2. *Cur Deus homo*. cap. 21. dicit : " Omnes Angelos unius esse naturæ. " Pauci admodum & nonnisi Doctores Scholastici contrarium tenent. Igitur standum est Patrum sententiæ, quæ Angelos solum numero inter se distingui asserit.

Respondeo 1. distinguendo, standum est communi Patrum sententiæ in iis quæ vel explicite, vel implicite revelata sunt, aut ab Ecclesia fuerit definita, concedo ; in iis quæ prorsus indefinita & incerta habentur, nego. Hujus secundi generis est quæstio præiens, unde ad trutinam scholæ proponi & discuti satius est, cum res fundatius juxta Theologiæ regulas examinentur : Namque Patres rerum rationes universales potius quam specifics indagare satigerunt, quocirca Angelico doctore, qui omne scibile strictius discuit, adhærent juvat. Quod autem nihil certi habeatur ex traditione de distinctione Angelorum, utrum sit specifica, an numerica tantum ? Asserit S. Augustinus lib. ad Oros. con. prile. & orig. " Et esse itaque sedes, ait, dominationes, principatus, potestates in cœlestibus apparatus paratissimè habeo, & differre inter se aliquid quod indubitata fide teneo. Sed quod me contemnas, quem magnam putas esse doctorem, quænam ista sunt, & quid inter se differant, nescio. "

Respondet D. Thomas quæst. de Spirit. Creat. art. 8. ad 1. Patres loqui de Angelis non in esse naturali spectatis, verum potius ut ad beatitudinem ordinan-

tur, in quo quidem ejusdem rationis esse constat, cum omnes in via considerati uno eodemque modo vel pervenire ad beatitudinem, vel ab ea per electionem decedere queant.

Respondeo 3. Iterum distinguendo, Angeli juxta multorum Patrum placita sunt ejusdem naturæ & speciei subalternæ, concedo : ejusdem speciei infimæ, nego. Species non una est : alia subalterna dicitur, alia vero infima. Subalterna ea censetur quæ est species respectu generis supremi, sicut est gradus vegetativus relative ad gradum corporeum, namque corpus latius patet ante vegetativo, lapis quippe v. g. est corpus, nusquam vero vegetativa donatur anima, ut planta : ille vero gradus qui species nominatur comparative ad gradum corporeum est genus respectu gradus inferioris : & ut in eodem sistamus exemplo ens vegetativum est genus respectu animalitatis, quatenus animalitas & rationalitas in eo conveniunt quod & animal & homo habeant animam vegetativam : pari & non ab simili ratione est in natura Angelica species subalterna, puta spiritualitas, intellectio, & in hoc generis gradu omnes spiritus adunantur & conveniunt, tamen per illum Angelici gradum communem specie discrepent & ab animalibus, & a cæteris naturis corporeis : jam vero si adinvicem comparentur, dum in uno communi spiritualitatis gradu conjunguntur, specie differunt per formam quæ est in singulis diversa. Ergo, cum Patres prædicant esse ejusdem naturæ & speciei, loquuntur tantummodo de specie subalterna quæ in spiritualitate & intelligibilitate sita est : cuius assertionis argumentum est, quod dum dicunt Angelos ejusdem naturæ, addunt, ejusdem intellectiois : sic fatur Greg. Naz. supra laudatus : " Cum ipso, inquit, singuli iidem sunt, una natura, & una intellectio. " Sensus igitur Patrum genuinus ille est, Angeli differunt specie a rebus corporeis quatenus puri spiritus & intelligentes sunt : sed non negant, distinguunt quoque inter se substantialiter, cum unus Angelus non sit alter : Igitur per formam, adeoque & specificè ad invicem distinguuntur.

Obijciat 2. D. Thomas opuscul. 16. ait intellectum abscque contradictione posse multiplicari. Igitur non est inconveniens formam separatam per se subsistentem posse multiplicari numerice : adeoque & An-

gelicam. Probatur antecedens : " Sic ergo, *inquit*, intellectus, si naturaliter esset unus omnium, quia non haberet naturalem causam multiplicationis, posset tamen fortiori multipliciter ex supernaturali causa, nec esset implicatio contradictionis. " Ergo &c.

Respondeo distinguendo : intellectus humanus potest ex D. Thoma, de potentia Dei absoluta numericè multiplicari, concedo : Angelicus, nego. Eo loci S. Thomas non de quacunque forma separata per se subsistente loquitur, sed de humani tantum quæ ordinem dicit ad corpus, ratione cujus induit diversitatem & multipliciter numericam. Hujus responsionis non leve est argumentum, quod S. Doctor hac probet ratione resurrectionem corporum, quia omnes animæ perfectam habebunt diversam inter se numero naturam. Subdit enim S. Thomas : " Quod non tantum dicimus propter populum, sed magis ne hæc argumentandi forma ad aliā extendatur : sic enim posset concludere, quod Deus non potest facere quod mortui resurgant, & quod cæci ad visum reparentur ?

Respones. Universitas Parisiensis hunc olim damnavit articulum, *quia intelligentia non habens materiam, Deus non potest facere plures ejusdem speciei*. Ergo &c.

Respondeo hanc censuram revocatam fuisse a Stephano Parisiensium Episcopo, ut refert Bergomensis in tabula aurea. Addo librum prædictam continentem censuram proscriptum fuisse & in catalogo librorum prohibitorum appositum.

Inflabis. Differentia est gradus omnium nobilissimus : sed omnes Angeli adunantur in differentia, videlicet in intellectualitate : Igitur nonnisi numero inter se distinguuntur.

Respondeo distinguendo majorem ; differentia specifica est id quod est in natura nobilissimum, concedo : differentia generica, subdistinguo, est id quod est nobilissimum comparative ad entia in ordine infima, concedo : comparative ad individua ejusdem generis, nego. Angeli duplici possunt considerari modo, nimirum relative ad creaturas corporales sibi inferiores, deinde vero relative ad invicem : a prioribus omnes in eodem secernuntur gradu intellectualitatis, qui est omnibus communis : ab invicem vero per formam quæ determinat gradum intellectualitatis genericum ad individuum. Solutio est D.

Thomæ qui hic quæst. 50. art. 4. ad 1. sic respondet ad difficultatem propositam : " Omnes Angeli differunt specie, secundum diversos gradus naturæ intellectualivæ. "

Inflites. In tantum Angeli distinguuntur ad invicem, in quantum unus perspicacior præ alio intellectum habet, & simplicior atque universalior est ejus intellectio. Sed gradus intellectualitatis sic determinatus, specificam non causat diversitatem : & probatur : diversitas specifica non attenditur penes solum magis & minus. Ergo &c.

Respondeo negando minorem : Ad probationem distinguo : magis & minus ab eadem procedens forma specificam non inducit diversitatem, concedo. A diversis in gradu formis, nego. Quæ procedunt ab eadem forma non diversificant speciem : sic quod Petrus evadat Joanne doctior, non ideo specie distinguuntur : sed quæ procedunt a formis individuatis in gradu substantiali diversis, profecto differentiam plusquam numericam eatenus important, quatenus tota differentia se tenet ex parte ipsius formæ : Porro quæ forma differunt substantiali, discrepant inter se & specie : Ita D. Thomas ibidem ad 2. his verbis : " Magis & minus secundum quod causantur ex intentione & remissione unius formæ, non diversificant speciem. Sed secundum quod causantur ex formis diversorum graduum, sic diversificant speciem : sicut si dicamus, quod ignis est perfectior aere. Et hoc modo Angeli diversificantur secundum magis & minus. "

Replicabis : Tamen si intellectualitas in diversis hominibus determinationem diversam habeat, non tamen hæc diversitas numericam excedit : ergo idem prorsus dicendum est de Angelis.

Respondeo negando paritatem : Ratio discriminis, non una est : primo anima rationalis est in materia sicut in subiecto, & cum eo humanam constituit speciem, cum autem differentia numerica a materia sigillata & determinata per quantitatem reperatur, nonnisi numerice homines inter se distinguuntur ; non sic sane Angeli, quia eorum diversitas ab eorum forma causatur, specificam esse constat & necesse est. Altera discrepantia ea censetur, quod anima nedum in materia subiectetur, sed & ab ea in suis dependeat operationibus ; utitur quippe phantasmatibus ; Angeli vero operationem ex omni

ni parte spiritualement habent, adeoque & a forma: unde sicut unitas ita & diversitas specifica est.

Perfistes. Individuatio non petitur a materia, quandoquidem Angeli tametsi inter se numero distinguantur, essent tamen materiae expertes: Igitur non est inconveniens Angelos distingui numerice sicut hominum animae de facto distinguuntur.

Respondeo distinguendo, individuatio in formis separatis per se subsistentibus non petitur a materia, concedo: in formis incompletis, nego. Individuatio est totius compositi, unde cum anima rationalis non nisi cum corpore faciat compositum, unitatem a materia, vel per ordinem ad materiam sortitur, adeoque tantum numericam: sed non sic in aliis formis; namque Angelus est forma in se completa, & per se subsistens, unde individuatio tota est a forma, quatenus irreceptibilis est, & alteri incommunicabilis eo ipso quo est in se completa: Igitur & diversitas unius Angeli ab alio dicenda est specifica. Ergo ne Angelus actus purus, quia per se singularis? Absit, quia clauditur in se terminis existentiae & subsistentiae quibus constat, & ex quibus componitur veluti ex genere & differentia; neutrum enim sibi indentificat, neque enim suum existere & subsistere est, unde naturam angelicam absque negotio concipimus secundum se & universalem, seu communem generice omnibus Angelis, in quibus ad diversas in diversis determinatur species: nec ipse universi ordo exigit, ut intra eandem speciem forma Angeli numero multiplicetur: multiplicatio quippe numerica requiritur tantum ad conservationem speciei, quae periret propter materiae corruptibilitatem, unde in rebus corporeis datur quotidianus ortus & interitus: sed hoc in Angelis non habet locum, quippe qui incorruptibiles sint, unde in uno individuo optime quolibet servatur species: nec dicis ex hoc illud sequi inconveniens, plures Angelorum species fuisse rebellionem deperditas: quid enim mirum, quidve injustum, cum infinitae prope aliae species in gloria in perpetuas fulgeant aeternitates?

Audiendus est D. Thomas circa solutionem datam, quaest. unica de Spirit. Creat. art. 8. ad 4. ubi sic loquitur: "Sicut forma quae est in subiecto, vel materia, individuatur per hoc quod est esse in hoc, ita forma separata individuatur

per hoc quod non est nata in aliquo & c. se, sicut enim esse in hoc excludit communitatem universalis, quod praedicatur de multis, ita non posse esse in aliquo. Idem prorsus docet supra quaest. 3. art. 2. ad 3. his verbis: "Formae quae sunt receptibiles in materia individuuantur per materiam.... Sed illa forma quae non est receptibilis in materia, sed per se subsistens, ex ipso individuatur quod non potest recipi in alio."

Perfistes. Duae animae rationales separatae, numero solum distinguuntur, sicut & duae visiones beatificae in sanctis: Igitur individuatio non petitur a materia, etiam in his quae compositum cum materia faciunt.

Respondeo animas separatas connotare corpora, similiter & accidentia spiritualia quae in eis immediate recipiuntur; namque ordinem ad compositum, quod est eorum connaturale & completum subiectum importat: illud autem compositum ex anima & corpore resultat, non mirum igitur si inter se numericam tantummodo subeant diversitatem.

Repones. Licet Angelus terminis existentiae & subsistentiae contrahatur, potest tamen ab eis spoliari, & assumi ad subsistentiam divinam, in qua hypothese, multiplicaretur tantum numericum: sicut & in casu quo annihilaretur & postea reproduceretur, cum alia tum existentia, cum subsistentia: Igitur non est inconveniens naturam angelicam multiplicari tantum numericum.

Respondeo negando naturam angelicam multiplicari numericum in hypothese assignata: & vero si ab aliqua persona divina assumeretur, esset ea & specificum & numericum; cum enim individuatio Angeli a propria desumatur forma, & non praecise a subsistentia quae est tantum existentiae terminus, profecto eadem prorsus maneret sicut existeret, seu propria subsistentia: & hoc propter tria: 1. Quia eadem esset in praedicta hypothese forma subsistens: 2. Semper suam connotaret & existentiam, & subsistentiam. 3. Quia persona divina quae uniretur hypostasice Angelo, suppleret ipsam Angeli subsistentiam.

Ad secundum exemplum, non multum abissimilis est responsio: vel enim Deus reproduciendo Angelum annihilatum, eum restitueret in pristinum statum ei propriam reddendo formam; vel diversam ei tribueret: si primum, extra dubium est Angelum

reproductum fore eadem specie & numero, sicut in resurrectione qua Deus reddit unicuique proprium corpus, idem numero homo resurget & erit: si vero diversam a prima formam Deus reproducendo Angelum elargitur, in hoc casu Angelus esset ab annihilato specie diversus: unde vel minimum quidem istæ objectiones a conclusionis veritate non detrahunt.

Urbis: Societas & locutio inter similes in specie solum admittenda est: enim vero experientia comprobatur quotidianam, hominem, hac deficiente similitudine, cum belluis non conversari: sed Angeli societatem habent ad invicem, & se mutuo loquuntur: Igitur distingui inter se tantummodo numerice necesse est.

Respondeo distinguendo, societas solum inter similes in specie solum subalterna admittenda est, concedo: inter similes tantum in specie atome, nego. Angeli in hoc omnes conveniunt quod naturam spirituales habeant, & hoc sufficit ad societatem conversationis, amicitiae & dilectionis, quia in gradu vitæ subalterno conjunguntur: eadem ratione societatem habemus cum Patre, & Filio, & Spiritu sancto, licet ab eis plurius specie discrepemus: sic enim habetur 1. Joan. 1. 3. *Societas nostra fit cum Patre, & Filio eius Jesu Christo*: Eo enim ipso quo sumus in spiritualitatis gradu, Deum & cognoscere & diligere possumus, adeoque & societatem cum illo habere, nusquam vero cum belluis, quia ab intelligibilitatis gradu longe sistæ sunt.

Solutio colligitur ex D. Thoma qui loco citato de Spirit. Creat. ad 5. ait "Angeli, quanto sunt altiores, tanto habent scientiam magis universalem, ut Dionysius, dicit 12. cap. Angelicæ Hierarchiæ, ideo eorum dilectio maxime respicit commune bonum. Magis ergo diligunt se invicem, si specie differant, quod magis pertinet ad perfectionem universi, ut ostensum est, quam si in specie convenirent, quod pertineret ad bonum privatum unius speciei.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Angeli inter se specie differunt.

PRIMO: Quia, differunt inter se penes solam formam: forma autem per se subsistens, & in se completa inducit diversitatem speciem.

Secundo: diversitas quæ petitur a sub-

stantia & essentia rei, nusquam vero ab accidentibus semper est specifica, hoc est, substantialis: talis est quæ intercedit inter Angelos, non enim distinguuntur saltem primario & principaliter nisi secundum substantiam: Igitur non numerice, & neque accidentaliter.

Tertio: diversitas numerica non nisi a materia desumitur: sed Angeli sunt materiæ expertes: Igitur pluriusquam numerice inter se distinguuntur.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM, ET SOLUTIONUM.

PRIMO: non semel quidem Patres Græci asserunt Angelos ejusdem esse naturæ: sed loquuntur de identitate generica: conveniunt quidem quod sint puri spiritus per quod a creaturis corporeis, etiam humanis specie discrepant: sed insuper etiam specie inter se differunt, quia forma in eis diversificatur.

Secundo: Nedom specie, sed & numero discrepant Angeli, faciunt enim numerum: sed unitas & diversitas numerica petitur a forma, quæ cum specificam ducat inter eos diversitatem, a fortiori & numericam, quatenus gradus inferior in superiori præcontinetur: sic quia homo est rationalis; est quoque & sensitivus, & vegetativus.

Tertio: Non mirum si animæ etiam separatæ numerice tantum discrepant, quia dicunt ordinem ad materiam seu corpus, nec aliam habent, quam totius compositi unitatem & diversitatem, quæ cum ab anima simul & corpore desumatur, luce clarius apparet; animas etiam separatæ tantummodo numerice distingui, Angelos vero specificè, quia diversitas quæ inter eos reperitur, totaliter petitur a forma; unde in casu quo idem Angelus successive assumeretur a diversis sanctissimæ Trinitatis personis, non multiplicaretur numerice tantum, sed & specificè secundum naturam suam, hoc est, quilibet Angelus assumptus specie distingueretur ab alio etiam assumpto, non tamen secundum personam quæ esset, est enim unicus Deus. Quod si Filius assumeret hypostaticè unum Angelum, spiritus vero sanctus alterum, primus diceretur Filius Dei, alter, spiritus Dei. Eo prope modo quo Christus Filius Dei vocatur propter hypostaticam cum humanitate unionem,

SE-

SECTIO SECUNDA.

Utrum Angeli per Hierarchias & ordines distinguantur.

HIERARCHIA secundum Dionysium cap. 3. de cœl. Hier. sic delineatur: "Est, inquit, Hierarchia, mea sententia, sacer Ordo, & scientia actioque, ad divinam similitudinem, quoad licet, accedens; & pro commissariis ipsi divinitus illustrationum ratione ad Dei se imitationem efferens. Tum ibidem sic concludit: "Quocirca qui Hierarchiam dicit, sacram quandam universæ ordinationem significat, ad divini illius decorem principatus expressam, & in Hierarchicis ordinibus, ac scientiis propriæ illustrationis Mysteriorum sacris ritibus administrantem, ac suo principio, quantum stat est, assimilantem."

S. Thomas 1. pæ. quæst. 108. art. 1. Hierarchiam ita definit: "Hierarchia est, sacer principatus, ut dictum est, in nomine autem principatus duo intelliguntur, scilicet ipse princeps, & multitudo ordinata sub principe." Subdit Hierarchiam spectatam relative ad principem Deum, unicam esse, quandoquidem unus est Deus qui tanquam Rex Regum gubernat omnia; consideratam vero respectu multitudinis ordinatæ non unam esse declarat & asserit. Porro tria exigit Hierarchia; nimirum scientiam, potestatem, & actionem. Hæc enim expostulat recta gubernatio: scientiam quidem, quatenus sapientis est ordinare multitudinem, & ad bonum commune, & ad finem ultimum in quo quiescat: potestatem; alias foret in ipsa multitudine confusio, si quilibet absque missione & auctoritate alios regere tentaret; cuius conditionis defectu mulier, quæ etiam clerico aliquo esset doctor, Ecclesiam Dei regere neque debet, neque potest. Actionem denique, qui gubernatio est ordinatio in finem, adeoque & actus.

Jam vero ipsa Hierarchia importat ordinem, tum actionum, tum etiam functionum; namque ad finem non nisi certis adhibitis mediis pervenitur: quia vero media illa diversa sunt, etiam diversos in Hierarchia ordines admitti necesse est. Quæritur igitur, num Hierarchia cœlestis relative ad multitudinem ordinatam confi-

derata multiplex sit? Num & in Hierarchia multiplex ordo? Pro quorum resolutione sit

CONCLUSIO PRIMA.

Triplex est inter Angelos Hierarchia.

Probatur unico ratiocinio.

HIERARCHIA est multitudo ordinata ad similitudinem Dei pertingens, uno imperante & dirigente: Atqui illa triplex est inter Angelos. Et multipliciter probatur. 1. Ex S. Dionysio qui l. de cœl. hier. cap. 6. hoc ipsum ex professo docet. 2. Ex D. Thoma qui 1. p. q. 108. art. 1. idem asserit his verbis: "In Angelis tres hierarchiæ distinguuntur. Dictum est enim supra, dum de cognitione Angelorum ageretur, quod superiores Angeli habent universaliorem cognitionem veritatis, quam inferiores. Hujusmodi autem universalis acceptio cognitionis secundum tres gradus in Angelis distinguere potest. Possunt enim rationes rerum, de quibus Angeli illuminantur, considerari tripliciter. Primo quidem secundum quod procedunt a primo principio universali quod est Deus. Et iste modus convenit primæ hierarchiæ, quæ immediate ad Deum extenditur, & quasi in vestibulis Dei collocatur, ut Dionysius dicit 7. cap. cœl. hier. Secundo vero modo prout hujusmodi rationes dependent ab universalibus causis creatis, quæ jam aliquo modo multiplicentur. Et hic modus convenit secundæ hierarchiæ. Tertio autem modum secundum quod hujusmodi rationes applicantur singulis rebus, prout dependent a propriis causis, & hic modus convenit infimæ hierarchiæ. Quod plenius patebit, cum de singulis ordinibus agetur. Sic igitur distinguuntur hierarchiæ ex parte multitudinis subiectæ. Igitur Angeli distinguuntur seu distribuuntur in tres hierarchias.

Ratio D. Thomæ hæc est. Inter Angelos quidam immediate illuminantur a Deo, & hi primam componunt hierarchiam: Quidam ab istis illuminantur, & vident rationes rerum universales quibus sit ad Deum accessus; & isti secundam implent. Cæteri a superioribus quoque illuminantur circa ea quæ Dei spectant famulatum & gloriam, & hoc per rationes

nes cuilibet rei in particulari convenientes, unde executioni præfunt. Isti posteriores ad tertiam pertinent hierarchiam.

Concinna hierarchiæ æconomia variis potest illustrari exemplis. Summo Pontifici v. g. immediate assunt pro regimine Ecclesiæ Eminentiissimi Cardinales, qui sunt veluti de corpore Papæ, tanquam ejus Senatores & Consiliarii: Episcopi vero Diocesibus amplissimis præfunt per modum causæ universalis: Parochi vero & Curati singulis Parochiis operam dant. Rursus. In Monarchia humana Ministri Regis vident regni dispositionem in voluntate Principis, cujus sunt a secretioribus consiliis: Præfides & Senatores cernunt eam in legibus & sanctionibus regni: Judices vero locorum & Ballivi in consuetudinibus & statutis locorum: Et hi omnes diversis Jurisprudentiæ mediis reipublicæ salutis & tranquillitati consulant: Eodem prope modo sancti Angeli gloriæ Dei plurimum inserviunt, & creaturas spirituales ad Deum ut ad ultimum finem multiplici directione conducunt. Igitur recte assignantur inter singulos tres hierarchiæ.

CONCLUSIO. SECUNDA.

Novem sunt Angelorum chori, seu ordines.

Probatum auctoritate, & ratione.

PRIMO, ex D. Gregorio Papa qui hunc ex Scriptura sacra colligit numerum: Magnus ille Pontifex hom. 34. sic loquitur: "Novem Angelorum ordines diximus, quia videlicet esse, testante sacro eloquio, scimus Angelos, Archangelos, Virtutes, Potestates, Principatus, Dominationes, Thronos, Cherubim atque Seraphim, esse, namque Angelos & Archangelos, pene omnes sacri eloquii paginæ testantur. Cherubim vero atque Seraphim, scpe, ut notum est, libri Prophetarum loquuntur. Quatuor quoque ordinum nomina Paulus cap. 1. 21. Apostolus ad Ephesios enumerat dicens: supra omnem Principatum & Potestatem, & Virtutem, & Dominationem. Qui rursus ad Colossenses scribens ait: sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates, Dominationes vero, & Principatus, ac Potestates jam ad Ephe-

sios loquens descripsit: sed ea quæ Colossensibus dicturus, præmisit Thronos, de quibus necdum quidquam fuerat Ephesius locutus. Dum ergo illis quatuor, quæ ad Ephesios dixit, idest, Principatibus, Potestatibus, Virtutibus, atque Dominationibus, conjunguntur Throni, quinque sunt ordines qui specialiter exprimuntur. Quibus dum Augeli & Archangeli, Cherubim atque Seraphim adjuncta sunt, procul dubio novem esse Angelorum ordines inveniuntur."

Secundo, ex ratione in divo Bernardo & D. Thoma fundata.

Tot sunt in hierarchiis cælestibus ordines, quot sunt functiones & modi quibus ministri summi Regis ejus suscipiunt ordines & significandos, & executioni mandandos: Atqui novem numerantur a sanctis Doctoribus: Et probatur. Inter Angelos alii enim innediare illuminantur a Deo, ut filii amantissimi in sinu Patris decumbentes, & sunt Seraphim qui ideo amore Dei summo flagrant: alii ut amici quibus secreta aperiantur, & ii vocantur Cherubim, hoc est, scientia pleni: alii ut selecti Principes qui in familia Regis primatum tenent, & sequuntur Dominum, quinimodo veluti præeunt, quocumque ire ipsi placuerit. Et hi nomine Throni donantur, habent quippe Deum in corde, & illum cæteris annuntiando veluti portant, hoc est, tum exemplo, tum locutione deferunt & transmittunt in aliorum mentes. Et ut ait Greg. hom. 24. Per eos, Deus sua judicia exercet. Inter Angelos vero qui rationes regiminis gloriæ Dei universales habent: quidam eas suscipiunt ut fidelissimi ministri qui ab omni immunes passionibus, immobiles sunt in bono, unde & Dominationis nomine celebrantur. Nonnulli zelo zelati sunt pro Domino exercituum & Virtutes dicuntur. Alii voluntati Dei tum in mente, tum in corde repleti, Potestates vocantur. Angeli tertiæ hierarchiæ, executioni invigilant: quidam ut duces & præfident, hi sunt Principatus alii exemplum præbendo, hi Archangeli appellantur, alii infima exequendo, & isti postremi Angeli nomen retinent.

D. Bernardus hæc omnia confirmat l. 5. de confid. cap. 4. Sic enim de Angelis primæ hierarchiæ loquitur "Putemus.

.. Sc-

„Seraphim spiritu toto divino igne succensos succendere universa, ut singuli sint lucernæ ardentes & lucentes; ardentes charitate; lucentes cognitione. Putemus Chernibim ex ipso sapientie fonte, ore altissimi haurientes & refundentes fluentia scientiæ. Putemus Thronos qui ex eo sedent, quod sedet in his Deus. Quæris tu istam sessionem, summam tranquillitatem, placidissimam serenitatem, pacem quæ exuperat omnem sensum.”

„Idem pergit, & Angelos secundæ hierarchiæ sic delineat. „Putemus Dominationes cunctis supereminere ordinibus, & ad istos tanquam ad Dominos referri regimina principatuum: tutamina potestatum, operationes virtutum. Putemus Virtutes quarum nutu vel opere signa & prodigia in elementis, vel ex elementis sistit apparent ad commotionem mortalium. Putemus potestates quarum virtute potestas tenebrarum comprimitur, & coercetur malignitas aeris huius, ne quantum vult, noceat, ne malignari, nisi ut prolii, possit?”

„Non tacet idem Pater tertiam hierarchiam; de eâ ibidem ait: „Putemus Principatus quorum moderamine & sapientia omnis in terra principatus constituitur, regitur, limitatur, transfertur, mutilatur, mutatur. Putemus Archangelos qui consilii mysteriorum divinorum nonnulli ob præcipuas & magnas causas mittuntur. Putemus Angelos qui singuli singulis hominibus dari creduntur.”

„D. Thomas suum addit huic mirabili doctrinæ calculum, hic 1. p. q. 108. art. 2. his verbis: „Dicendum, quod sicut super dictum est, una hierarchia est unus principatus, idest una multitudo ordinata uno modo sub Principis gubernatione. Non autem esset multitudo ordinata, sed confusa si in multitudine diversi ordines non essent. Ipsa ergo ratio hierarchiæ requirit ordinem diversitatem. Quæ quidem diversitas ordinum secundum diversa officia & actus consideratur, sicut patet quod in una civitate sunt diversi ordines secundum diversos actus. Nam alius est ordo dimicantium, & alius pugnantium, & alius laborantium in agris, & sic de aliis. Sed quamvis multi sint unus civitatis ordines, omnes tamen ad tres possunt reduci, secundum quod quælibet mul-

„tudo perfecta habet principium, medium & finem: unde & in civitatibus triplex ordo hominum invenitur. Quidam enim sunt supremi, ut optimates, quidam autem sunt infimi, ut vilis populus; quidam autem sunt mediæ ut populus honorabilis. Sic igitur & in qualibet hierarchia angelica ordines distinguuntur secundum diversos actus & officia, & omnis ista diversitas ad tria reducitur, scilicet ad summum, medium & infimum.” Et propter hoc in qualibet hierarchia Dionysius ponit tres ordines.”

„Rursus ibidem art. 5. de Angelis cujuslibet ordinis in speciali discurrit. Ad 5. sic loquitur de Angelis primæ hierarchiæ: „Nomen Seraphim non imponitur tantum a charitate, sed a charitatis excessu, quod importat nomen ardoris & incendii. Unde Dionys. 7. cap. cæl. hier. exponit nomen Seraphim secundum proprietates ignis, in quo est excessus caliditatis. . . . Similiter etiam nomen Cherubim imponitur a quodam excessu scientiæ. Unde interpretatur plenitudo scientiæ. „Hoc est, Seraphim summo Dei flagrant amore: Cherubim omnem callent scientiam. De Thronis ibidem ad 6. hæc dicit: „Ordo Thronorum habet excellentiam præ inferioribus ordinibus in hoc quod immediate in Deo rationes divinorum operum cognoscere possunt. „Subdit vero ideo vocari Thronos, quia sicut sedes regis a firmitate, & ex eo quod suscipiat Principem sedes dicitur, ita isti beati spiritus Throni vocantur; tum quia Deo Regi Regum & Domino dominantium immobiliter inhaerent, tum quia „Isti Angeli, inquit, sunt per promptitudinem aperti ad suscipiendum Deum, & famulandum ipsi.”

„Observat ibidem sanctus Doctor perfectiones unius hierarchiæ cæteris etiam convenire. Qui vero in huiusmodi perfectionibus quidam reperiuntur gradus, ideo perfectio una, ut amor v. g. Seraphinis tribuitur & de eis prædicatur, non quod inferiores Angeli Dei amore priventur, sed quia hic amor non est in eis tam incensus: addit aliam hanc rationem D. Thomas. quia hanc per quamdam a superioribus Angelis participationem habent. De Angelis secundæ hierarchiæ sic discurrit ad 2. „Dominatio laudatur in Deo singulariter per quamdam excessum.”

„Sed.

„ Sed per participationem divina eloquia
 „ vocant Dominos principaliore ornatus,
 „ per quos inferiores ex donis ejus acci-
 „ piunt . „ Et in hoc secundo sensu no-
 „ men Dominationis tribuitur primis An-
 „ gelis secundæ hierarchiæ . Subjungit :
 „ Nomen virtutum significat participatio-
 „ nem divinæ virtutis , ad patranda mi-
 „ racula , & inest beatis spiritibus secun-
 „ di ordinis secundæ hierarchiæ . „ Et
 „ ut cætera paucis complectar , verba D.
 „ Thomæ corporis articuli quinti hic texere
 „ juvat : „ Cum in ipsis , *inquit* , perfectio-
 „ nibus sit quidam gradus , superior per-
 „ fectio attribuitur superiori ordini per
 „ proprietatem , inferiori vero per parti-
 „ cipationem . E converso autem inferior
 „ attribuitur inferiori per proprietatem ,
 „ superiori autem per excessum . Et ita
 „ superior ordo a superiori perfectione no-
 „ minatur . Sic igitur Dionysius exponit
 „ ordinum nomina secundum convenien-
 „ tiam ad spirituales perfectiones eorum .
 „ Gregor. vero in expositione horum no-
 „ minum magis attendere videtur exte-
 „ riora mysteria . Dicit enim quod Ange-
 „ li dicuntur qui minima nuntiant : Ar-
 „ changeli , qui summa : Virtutes , per
 „ quas miracula fiunt : Potestates , quibus
 „ adversæ potestates arcentur & repellun-
 „ tur : Principatus , qui ipsis bonis spiri-
 „ tibus præstant . „

*Fis satis objectionibus adversus primam con-
 clusionem militantibus .*

Obijcies 1. Hierarchia est sacer principa-
 tus : sed unicus est in cælis : igitur &
 unica hierarchia . Confirmatur : in huma-
 nis unica est Ecclesiastica hierarchia , cum
 unus sit supremus Pastor : unica etiam ci-
 vilis in Monarchia , eo quod unus sit Rex
 & Dominus . Igitur & in cælis similiter
 unica est hierarchia .

Respondet distinguendo , Hierarchia est
 sacer principatus ex parte multitudinis
 ordinatæ , concedo : ex parte Principis
 imperantis & dominantis , subdistinguo :
 active sumpta , concedo : passive usurpa-
 ta , nego . Hierarchia , teste D. Thomæ ,
 duplici modo considerari potest , videlicet
 relative ad Deum qui cuncta regit ineffa-
 bili providentia , deinde vero secundum
 se . Primo modo spectata est unus princi-
 patus , hoc est , unus supremus Dominus
 cui omnes serviunt creaturæ : Secundo
 modo est multiplex , quatenus non unus

est sapientiam Dei participandi modus :
 Alii quippe immediate illuminantur a Deo ,
 quidam a primis Angelis illuminantur per
 rationes universalissimas , nonnulli per parti-
 culares , & ideo convenienter ponuntur
 tres hierarchiæ pro Angelis , maxime vero
 quia speciei inter se differunt ; unica vero
 pro hominibus , ejus hanc reddit ratio-
 nem divus Thom. hic 1. p. q. 108. art. 1.
 ad 3. quia homines solo lecerantur num-
 ero : aliqua tamen apparet in hierar-
 chia tum Ecclesiastica , tum civili multi-
 plicitas ; namque summus Pontifex cum
 suo eminenti Cardinalium Senatu unam
 veluti constituit hierarchiam : Prælati ,
 Patriarchæ , Metropolitani , Episcopi , Coe-
 piscopi , alteram : Pastores Paroeciarum
 cum suis Sacerdotibus & Clericis tertiam ;
 immo in quolibet illo corpore sunt qui-
 dam gradus : Inter Cardinales alii sunt
 Diaconi , alii Presbyteri , alii Episcopi :
 Inter Episcopos quidam Patriarchæ , qui-
 dam Prælati , quidam Metropolitani ,
 quidam vero simpliciter Episcopi : In Cle-
 ro numerantur Curati , simplices Sacerdo-
 tes , Diaconi , Subdiaconi , Lectores , Aco-
 lythi , Exorcistæ , Ostiarii , Tonfurati . As-
 sulget quoque ista Graduum & Ordinum
 multitudo in hierarchia civili : Rex suos
 habet Consiliarios , Gubernatores Provin-
 ciarum , Ministros : Præsides in throno ju-
 stitiæ sedentes , Assessores , Senatores : sic-
 que Hierarchia Ecclesiastica , tum & civilis
 non una , sed quodammodo etiam multi-
 plex censetur . Ex his patet solutio ad
 confirmationem .

Inflabit : Hierarchia attenditur penes
 ordinem , scientiam & actionem : sed om-
 nes Angeli in his tribus conveniunt ; in
 ordine quidem , omnes sunt puri spiri-
 tus : In scientia , omnes habent maturi-
 nam & vespertinam , hoc est , & Deum ,
 & creaturas , & mysteria , & res omnes
 naturales cognoscunt : In actione omnes
 illuminantur , omnes adimplent Dei volun-
 tates . Igitur est unica pro eis hierarchia .

Respondet distinguendo , hierarchia atten-
 ditur penes ordinem , scientiam , & actio-
 nem specificam , concedo : genericam ,
 nego . Angeli in aliquibus conveniunt , in
 aliquibus etiam discrepant : omnes sunt
 puri spiritus , omnes vident Deum , om-
 nes norunt mysteria , omnes illuminantur ho-
 mines : sed aliter & aliter , illuminantur
 a Deo . Quidam quidem immediate , non-
 nulli mediate , & hoc modo per rationes
 rerum universalissimas , modo per parti-
 culas .

culares cuilibet rei proprias , & isti diverſi illuminationis modi ordines ſpecie diverſos per majorem vel minorem ſubordinationem inducunt , unde conveniens eſt multiplicem eſſe hierarchiam : hoc ipſum exigit ordinata Angelorum multitudo . Ita D. Thomas hic art. 1. ad 2. his verbis : “ Dicendum , quod quantum ad cognitionem ipſius Dei , quam omnes uno modo , ſcilicet per eſſentiam vident , non diſtinguuntur in Angelis hierarchiæ , ſed quantum ad rationes rerum creaturarum . ”

Urgetis : Non ſunt multiplicanda entia abſque neceſſitate : Atqui nulla videtur neceſſitas multiplicandi inter Angelos hierarchias , cum omnes & ſinguli eadem poſſint ſubire functiones propter quas diverſa eorum ſancti Patres multiplicant agmina : Ergo &c.

Reſpondeo diſtinguendo minorem , non eſt neceſſitas abſoluta multiplicandi hierarchias , concedo ; Deus quippe omnes in eadem perfectionum & functionum gradu creare poterat : Non eſt neceſſitas moralis , ſeu convenientia , nego . In hac enim Angelorum ordinatione , nedum univerſi pulchritudo , ſed & ſapientia & poteſtas Dei plurimum aſſurgunt . De hoc momenro audiendus eſt divus Bernardus qui lib. 5. de conſ. cap. 4. ſic loquitur : “ Cernere eſt in his qui Seraphim appellantur , quomodo amet , qui unde amet non habet , ſed eſt & qui nihil horum quæ fecerit , odit . . . quomodo foveat , quomodo provehat , quomodo amplectetur . . . Cernere eſt in Cherubim , qui plenitudo ſcientiæ dicuntur , Deum ſcientiarum Dominum eſſe , qui totus ſit lux , & tenebræ in eo non ſint ullæ . . . Cernere eſt in Thronis , quam non ſuſpectus omnis innocentæ iudex ſedeat in his , qui circumvenire nolit , circumveniri non poſſit ; quippe qui ſit amans & videns : nec vacat ſeſſio , tranquillitatis inſigne eſt . De vultu tali iudicium meum prodeat opto , cui inſit amor , error abſit , & perturbatio . Cernere eſt in Dominationibus , quantæ ſit Dominus majeſtatis , cujus nutu imperium conſtat , & imperio univerſitas , atque æternitas terminantur . Cernere eſt in Principatibus , principium ex quo omnia , & quomodo a cardine oſtium ſic ab ipſo regi univerſitatem . Cernere eſt in Potestatibus , quam poteſtative idem Princeps , quos regit , protegit , contrarias poteſtates ar-

cens & propulſans . Cernere eſt in virtutibus unam ubique æqualiter præſtante eſſe virtutem vivificam , efficacem , inviſibilem , immobilemque ; omnia tamen moventem utiliter , tenentem fortiter . . . Cernere poſſitudo , & mirari eſt in Angelis & Archangelis veritatem atque experientiam vocis illius , quoniam ipſi cura eſt de nobis . ”

Repones : Tametiſi remanſerint in dæmonibus naturalia , nulla tamen inter eos hierarchia eſt , ſed potius ſempiternus horror : Igitur a pari nec inter Angelos ſanctos hierarchia admittenda eſt .

Reſpondeo diſtinguendo , nulla remanet in dæmonibus hierarchia ad bonum faciendum , concedo : ad malum , nego . Cum enim ſint in natura inæquales , prælatio inter eos reperitur . Sic docet S. Thomas hic q. 109. art. 2. “ Manifeſtum eſt autem , inquit , ex præmiſſis , quod dæmonum quidam naturali ordine ſub aliis conſtituuntur . Unde & actiones eorum ſub actionibus ſuperiorum ſunt . Et hoc eſt , quod rationem prælationis facit , ut ſcilicet actio ſubditi ſubdatur actioni prælati : Sic igitur ipſa naturalis diſpoſitio dæmonum requirit , quod ſit in eis prælatio . Convenit enim hoc divinæ ſapientię , quæ nihil in univerſo inordinatum relinquit . ” Subdit ſanctus Thomas ad 3. “ Cum mala facere maxime ad mileriam pertineat , præſſe in malis , eſt eſſe magis milerum . ”

Diſtuntur argumenta , quæ contra ſecundam conſiſtuntur .

Oppones : Ibi non ſunt diverſi ordines , ubi iidem perfectionis gradus reperiuntur : Atqui res ita ſe habet in Angelis v. g. primæ hierarchiæ : Et probatur : Omnes amore Dei flagrant : omnes plenitudinem habent luminis : omnes Dei ſedes ſunt : omnes denique immediate illuminantur & perfectiuntur a Deo : Ergo &c.

Reſpondeo 1. ad has & ſimiles difficultates beatos ſpiritus pares eſſe in multis : hoc eſt , omnes Deum intuitive videre : omnes eundem & cognoscere & amare : Sed ſicut ſtella a ſtella diſfert in claritate , alia eſt enim lux ſolis , alia lunæ , ita alius amor intensivus Seraphim , alius Cherubim , alius Throni : addo , ut ſupra dictum eſt , quosdam magis de perfectionibus Dei , quosdam vero minus participare & ſic omnia facile conciliantur .

Ref-

Respondeo 1. negando minorem: Ad probationem distinguo; omnes Angeli primæ hierarchiæ immediate a Deo & illuminantur & perficiuntur, sed quidam plus vel de amore, vel de lumine præ cæteris habent, concedo: Et idem est perfectionis participatæ gradus, nego. Primi majorem habent amorem, & Seraphim nomine donantur: quidam majorem luminis plenitudinem, & nomine Cherubim celebrantur: quidam dona Dei vel promptius quam cæteri multi fuscipiant, & Throni retinent nomen. Quia vero perfectiones inferiorum in superioribus per excessum præcontinentur, observandum est Angelos v. g. secundi ordinis primæ hierarchiæ non dici Cherubim respectu Seraphinorum: nec Thronos nominari Thronos relative ad Cherubinos, sed per respectum ad alios inferiores Angelos: nomen quippe excellentiæ non nisi relative ad inferiores alicui confertur: Idem proportionaliter dicendum de singulis aliis ordinibus ad invicem comparatis.

Jam audiendus est D. Thomas circa solutionem datam hic qu. 108. art. 5. ad 5. §. ubi sic loquitur: "Dicendum, quod nomen Seraphim non imponitur, tantum a charitate, sed a charitatis excessu quem importat nomen ardoris, vel incendii. Unde Dionys. 7. c. cæl. hier. exponit nomen Seraphim secundum proprietates ignis, in quo est excessus caliditatis. . . Similiter etiam nomen Cherubim imponitur a quodam excessu scientiæ. Unde interpretatur plenitudo scientiæ. . . Rursus ad 6. "Ordo Thronorum habet excellentiam præ inferioribus ordinibus in hoc quod immediate in Deo rationes divinarum operum cognoscere possunt. . . Isti Angeli sunt per promptitudinem aperti ad fuscipiendum Deum, & simulandum ipsi. . . Et ideo nomen habent Throni."

Insuper: Atqui iidem perfectionis gradus in multis inveniuntur ordinibus: Igitur absque fundamento novem inter Angelos distinguuntur ordines. Probatur subsumptum. Voces Dominationis, Potestatis, Principatus, eandem designant auctoritatis prerogativam: Ergo &c.

Respondeo negando subsumptum: Ad probationem distinguo antecedens: voces Dominationis, Potestatis, Principatus eandem genericè designant auctoritatis prerogativam, concedo: Unde Dominationes, Potestates, Principatus in hoc possi-

num conveniunt, quod auctoritatis excellentia donentur & multis aliis superiores sint: Eandem secundum gradum, nego. Tamen dices, præfides, nuntii auctoritatem habeant, longe tamen excellentiori modo auctoritas inest Principi: majore quoque præ nuntiis præfides infusus potitur: simili prope modo ratiocinandum de auctoritate Angelorum, de quibus controversia movetur: Principatus quippe inest Dominationibus, ut Principibus qui imperant, Potestatibus vero ut iudicibus a Deo institutis: Tertio loco aliis pro executione operum, quatenus præfunt operibus veluti duces, & imperata a superioribus adimplent, vel etiam ut adimpleantur iungunt.

D. Thomas ibidem art. 1. ad 3. hæc omnia his explicat verbis: "Dicendum, quod nomen Dominationis & Potestatis & Principatus diversimode ad gubernationem pertinet. Nam Domini est solummodo præcipere de agendis, & ideo Greg. dicit quod quædam Angelorum agmina pro eo quod cætera eis ad obediendum subjecta sunt, Dominationes vocantur. Nomen vero potestatis ordinationem quandam designat: secundum illud Apostol. ad Rom. 13. qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Et ideo Dionys. dicit quod nomen potestatis significat quandam ordinationem & circa susceptionem divinarum, & circa actiones divinas: quas superiores in inferiores agunt, eas sursum ducendo. Ad ordinem ergo potestatem pertinet ordinare, quæ a subditis sint agenda. Principatui vero, ut Greg. dicit, est inter reliquos priorem existere, quasi primi sint in executione eorum quæ imperantur. Et ideo Dionys. dicit 9. c. cæl. hier. quod nomen principatuum significat ductivum cum ordine sacro. Illi enim qui alios ducunt primi inter eos existentes, principes præprie vocantur: secundum illud Psalm. 67. prævererunt principes conjuncti psallentibus."

Urgebis: Quidam dicuntur Archangeli: Igitur isti saltem idem sunt cum principatibus; nam omnes præfunt operibus, nec in gradu, vel in minimo principatus videntur præminere Archangelis.

Respondet D. Thomas ibidem art. 5. ad 4. "Dicendum, quod Archangeli secundum Dionys. medii sunt inter principatus & Angelos. Medium autem comparatum uni extremo, videtur alterum, in

„ in quantum participat naturam utriusque, sicut tepidum respectu calidi est frigidum, respectu vero frigidi est calidum: sic Archangeli dicuntur quasi principes Angeli: quia respectu Angelorum sunt principes, respectu vero principatum sunt Angeli, secundum autem Greg. dicuntur Archangeli ex eo quod principantur soli ordini Angelorum, quasi magna nuntiantes. Principatus autem dicuntur ex eo quod principantur omnibus celestibus virtutibus divinas iustiones exolentibus. „

Perfices: Omnes beati Spiritus vocantur Angeli: Igitur unus ordo pro omnibus sufficit.

Respondeo distinguendo, omnes vocantur Angeli, quia omnes magna nuntiant, concedo: In hoc quippe conveniunt quod sint, teste Apostolo, administratorii Spiritus propter eos qui hereditatem capiunt salutis: vocantur Angeli quia eodem perfectionis gradu donantur, nego: Nam & Seraphim, & Cherubim alia propter excellentiam specialem obtinent nomina. Solutio est D. Thomæ qui ibidem sic solvit difficultatem: „ Ad primum dicendum, quod Angelus nuntius dicitur. Omnes ergo celestes spiritus, in quantum sunt manifestatores divinarum, Angeli vocantur. Sed superiores Angeli habent quandam excellentiam in hac manifestatione, a qua superiores ordines nominantur. Infimus autem Angelorum ordo nullam excellentiam supra communem manifestationem addit. Et ideo a simplicibus manifestatione nominatur. Et sic nomen commune remanet infimo ordini quasi proprium. „

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Angeli distinguuntur per tres Hierarchias & novem ordines.

PRIMO: Utrumque propugnat S. Dionysius lib. de cæl. hier. cap. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. propugnat D. Gregor. hom. 34. item D. Bernardus lib. 5. de consid. cap. 4. D. Thomas hic 1. par. quæst. 108. art. 1. 2. & 5.

Secundo: Quod Angeli in tres distribuuntur Hierarchias ratio D. Thomæ non modicum probat: quia, *inquit*, Hierarchia est multitudo ordinata per unum supremum Dominum: Porro inter Angelos quidam immediate illuminantur a Deo &

perficiuntur: nonnulli tantummodo mediate: quidam tamen per rationes universalissimas, & veluti duces qui aliis præsent, & imperent: quidam vero per rationes singulis rebus proprias & convenientes, ut cuncta exequantur & faciant: Igitur convenienter tres & ponuntur, & distinguuntur Hierarchiæ.

Tertio: Non deest quoque ratio ut novem inter Angelos numerentur ordines, cum novem sint in eis perfectionum gradus: alii enim, amore conditoris flagrant; alii præpollent scientia; alii prompte suscipiunt & adimplent supremi Regis placita; alii ipsi ita famulantur, ut nullius umquam passionis vinculo, ligati fuerint; alii in potentias Domini intromittunt; alii a Deo ordinantur ut supra cæteros potestatem habeant: Principatus vero, Archangeli & Angeli ministrant & exequuntur. Primi ut principes: secundi ut superiores, medii & subalternati, Angeli ut infimi.

SYNOPSIS OBJECTIONUM.

ET RESPONSIONUM.

PRIMO: Sicut unus est princeps, ita & unicus relative ad Regem Regum principatus, multiplex vero comparative ad multitudinem ordinata, quatenus triplex in ea distinguitur ordinatio; quidam enim Angeli immediate a Deo illuminantur, quidam mediate per rationes universales, quidam etiam per particulares, unde triplicem esse hierarchiam convenit.

Secundo: Tametsi omnes sancti Spiritus bene sint dispositi, diversa tamen est in eis dispositio & ordinatio, adeoque & non una sicut inter homines Hierarchia, cum illi specie inter se differant: quinimo Hierarchiæ rationes etiam in demonibus ad nocendum & malum faciendum permanserunt.

Tertio: Concedimus quidem omnes sanctos Angelos amore & cognitione Dei, cæterisque gratiæ donis illustratos esse, sed quia in iis omnibus perfectionibus, & etiam actionibus multiplex invenitur gradus, jure merito sancti Patres & Theologi Angelos in novem distribuunt ordines.

ARTICULUS QUINTUS.

De operatione Angelorum.

PELAGIANI qui pro homine lapsio gratiæ excludunt auxilium, a fortiori pro Angelis sanctis qui nusquam peccavere illud ipsum explodunt: Qui vero negant Spiritus, omnem adimunt beatis Angelis & cognitionem & beatitudinem. Denique impij qui Deum ad inferiorem non attendere autimant, ejus quoque Ministrorum pro nostra salute curam & sollicitudinem nedum ignorant, sed & blasphemant. Absque multo negotio eos debellamus agendo de operatione Angelorum.

Duplicis generis distinguuntur a Theologis cum sancto Thoma in Angelis operationes: quasdam habent relative ad se ipsos, quasdam vero ad extra, & comparative ad alias creaturas. De omnibus agendum incumbit: Primo quidem de eis quas habent ad intra & pro se, videlicet de sua beatitudine, tum & de cognitione creaturarum. Unde sit

SECTIO PRIMA.

Utrum sancti Angeli suam promeruerint beatitudinem?

QUÆSTIO movetur de beatitudine supernaturali quæ in visione Dei intuitiva sita est. Suppono 1. Nullam creaturam quantumvis perfectam viribus innatis & mere naturalibus finem ultimum supernaturalem assequi posse, quandoquidem finis ille omnes naturæ transcendit vires, alias non supernaturalis, sed naturalis diceretur: Suppono 2. Angelos omnes in gratia sanctificante fuisse creatos juxta illud S. Augustini lib. 12. de civ. cap. 9. *Creavit simul in eis condens naturam, & largiens gratiam.* Hoc ipsum propugnat D. Thomas ex professo hic qu. 62. artic. 3. quia, inquit: "Gratia gratum faciens comparatur ad beatitudinem, sicut ratio seminalis in natura ad effectum naturalem producendum. Unde 1. Joan. 3. gratia semen Dei nominatur. Sicut igitur secundum opinionem August. ponitur, quod statim in prima creatione corporalis creaturæ, inditæ sunt ei seminales rationes omnium naturalium effectuum, ita statim a principio sunt Angeli creati in gratia. Ad finem ul-

timum assequendum. Suppono 3. cum Theologis varia distinguenda esse temporis instantia in quibus Angelos considerari necesse est: unum scilicet in quo creati sunt: Et creationis instans vocatur: alterum in quo vel bonum, vel malum nutu suo elegerunt, & probationis nomine donatur. Tertium in quo unusquisque in suum abiit locum, bonus in cælum, malus in barathrum. Ad prædestinationis ac beatitudinis pro sanctis, reprobationis vero pro demonibus instans vocatur. Suppono denique cum D. Thoma hic art. 5. Angelos sanctos per primum amoris Dei actum suam assecutos fuisse beatitudinem; cum enim non discursu, sed actu intelligenti perfectissimo Angelus cognoscat bonum, ita quoque ei immobiliter inhaeret, nulla quippe tunc aderant passionis impedimenta quæ vel minimam actus perfectionem remoreretur. Unde nec virtutis præmium diutius procrastinare ad ulteriorem amoris & fidelitatis probationem opus erat. Quia vero eadem est contrariorum lex, supplicio æterno Deus malorum Angelorum ingratitudinem absque mora multavit. Præbens igitur controversiæ caput est de secundo instanti, quod etiam status viæ appellatur; & quaeritur utrum tunc temporis Angeli sancti suam promeruerint beatitudinem. Pro cujus resolutione sit

CONCLUSIO.

Angeli sancti supernaturalem promeruerunt beatitudinem.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, ex Scriptura sacra.

APOSTOLUS 2. Tim. 2. 5. ait: *Non coronatur, nisi qui legitime certaverit.* Sed ista sententia intelligenda est universim de omni creatura etiam Angelica, quandoquidem etiam inter Angelos initium est prælium, ut legitur Apocal. 12. 7. *Michael & Angeli ejus præliabantur cum dracone.* Quod actum sit in illo percelebri voluntatum prælio, declarant Patres fuisse de amore Dei super omnia, cui Angeli sancti, obnitentibus malis, pari humilitatis & obedientiæ affectu servire voluerunt: Tantæ fidelitatis cedebatur beatitudinis præmium quo perversi daemones privati sunt: Igitur Angeli boni sumum promeruerunt beatitudinem: Quod quidem non obicu-

obscure indicat illud Apoc. 21. in quo dicitur quod mensura Angel., sit mensura hominis, sanctus quippe Thomas hic q. 62. art. 4. sic interpretatur; sicut homines bonis actibus assequuntur gloriam, ita similiter & sancti Angeli assecuti sunt, unde in hoc prorsus sensu mensura Angel., proportionem servata, est mensura hominis.

Secundo, ex sanctis Patribus.

S. BASILIUS explicans illud Psalm. 32. *Verbo Domini caeli firmati sunt*, ait Angelos fideles in bono firmatos simul & præmio gloriæ statim fuisse donatos.

Beatus Augustinus pluribus in locis meritum sanctorum Angelorum celebrat. Lib. 12. de civ. cap. 9. num. 1. ait de illis: „Eoque sunt isti ab illorum societate discreti, quod hi in eadem voluntate bonam manserunt, illi ab ea deficiendo mutati sunt, mala scilicet voluntate. Et num. 2. „Unde sine bona voluntate, hoc est, Dei amore nunquam sanctos Angelos fuisse credendum est. Isti autem qui cum boni creati essent, tamen mali sunt, mala propria voluntate, quam bona natura non fecit, nisi cum a bono sponte defecit, ut mali causa non sit bonum, sed defectus a bono, aut minorem acceperunt amoris divini gratiam, quam illi qui in eadem perseverant; aut si utrique boni æqualiter creati sunt, istis mala voluntate cadentibus, illi amplius adjuti, ad eam beatitudinem, unde se nunquam casuros, certissimi fierent, pervenerunt. „

S. Doctor iterum atque iterum in libro de correptione & gratia meminit meriti sanctorum Angelorum. Cap. 10. num. 27. sic loquitur: „Angeli quidam, quorum princeps est, qui dicitur diabolus, per liberum arbitrium a Domino Deo reclusi facti sunt. Refugientes tamen ejus bonitatem, qua beati fuerunt, non potuerunt ejus effugere judicium, per quod miserrimi effecti sunt. Cæteri autem per ipsum liberum arbitrium in veritate steterunt, eamque de suo casu nunquam futuro certissimam scire meruerunt. „

Rursus cap. 11. num. 32. loquens de Adamo prævaricatore, dicit: „Quia noluit permanere, professio ejus culpa est, cuius meritum fuisset, si permanere voluisset: Sicut fecerunt Angeli sancti, qui cadentibus aliis per liberum arbi-

trium, per idem liberum arbitrium steterunt ipsi, & hujus permansionis debitam mercedem recipere meruerunt, tantam scilicet beatitudinis plenitudinem, qua eis certissimum sit semper se in illa esse manuros. „

Ex his istud sequitur argumentum: opus vitæ æternæ meritum illud censetur, quod sit & virtute gratiæ, & cum electione: quod quidem sit a viatore in hac vita constituto: Atqui ex Augustino talis fuit actus SS. Angelorum, namque illum tribuit nedum caritati, & gratiæ actuali, qua scilicet fuerunt præ cæteris magis adjuti; fuit opus liberrimum; & vero, aliis a via iustitiæ deficientibus, in ea permanere illi voluerunt: fuit etiam viatoris opus, tametsi enim in quadam beatitudine conditi fuissent Angeli, quatenus perfectam receperant naturam omnibus donis, cum naturalibus, tum supernaturalibus illustratam, non tamen in perfecta beatitudine quæ in visione Dei sita est, quod casus dæmonum probat; quod D. Thomas hic q. 62. art. 1. ostendit. Ergo &c.

Angelicus Doctor ex professo docet conclusionem hic art. 4. „Dicendum est, ait, quod gratiam habuit Angelus antequam esset beatus, per quam, beatitudinem meruit. „

Tertio, ex ratione, eaque multiplici.

PRIMA: Meritum est actus bonus habens cum gloria propositionem, cuique annexa est beatitudinis promissio: Sed Angeli sancti talem prodixerunt actum: & probatur, se converterunt ad Deum quem super omnia dilexerunt. Hoc ipsum dicit S. August. lib. 12. civ. cap. 9. hoc divus Thomas hic art. 2. hoc quoque sufficienter indigitat Scriptura quæ de prælio in cælis facto ait, S. Michaellem & suos prævaluisse adversus rebelles: Hunc hac voce Ecclesia celebrat bonorum Angelorum triumphum, quem isto humilitatis & amoris actu, quis ut Deus, S. Michael cum suis reportavit. Igitur sancti Angeli actum amoris habuerunt, cui annexa erat vitæ æternæ promissio, juxta illud Apoc. 2. 17. *Vincenti dabo manna absconditum, &c.... nomen novum.*

SECUNDA: Quod/non est naturæ debitum, non nisi viæ meriti & iustitiæ adultis confertur, hoc est, propter bona opera; Dominus quippe probat prius servi fidelitate,

tem, antequam mercedem & præmium conferat, unde Sapientia 3. 7. dicitur, *tanquam aurum in fornace probavit illos*. Et iterum ibidem immediate antea habetur: *Deus tentavit eos, & invenit illos dignos se*. Atqui vita æterna non erat Angelis debita, cum sit supra naturam: Ergo &c.

Tertia: Ex Apostolo non est acceptatio personarum apud Deum: Atqui si beatitudo absque meritis collata fuisset Angelis sanctis, summa appareret, & hoc maxime in duobus. Primo quidem in hoc quod gloria non omnibus, sed quibusdam tantum collata fuisset, deinde vero in hoc quod major data sit Angelis primæ Hierarchiæ quam aliis, tamen in hypothesi quod independenter a meritis exhiberetur, omnes forent in gratia æquales. Ergo &c.

Quarta: Christus licet Filius Dei, gloriam tamen sui corporis voluit promereri: Igitur a fortiori suam non nisi via meriti sancti Angeli habuerunt.

Quinta: demones in suum abiectum locum propter demerita, non enim aliter gloria privati sunt: Igitur e contra sancti Angeli vitam æternam merito bonorum operum assecuti sunt: siquidem eadem est oppositorum & contrariorum lex.

Respondetur objectionibus.

OBJECIES 1. Qui creatus est in beatitudine, eam profecto non meruit: Sed ex S. August. lib. de correct. 9. cap. 10. num. 27. Angeli creati sunt beati: sic enim de malis Angelis loquitur: "*Ad*," mino Deo refugæ facti sunt, refugientes tamen ejus bonitatem, qua beati fuerunt.," Ergo &c.

Respondet negando minorem. Ad probationem distinguo, ex Augustino Angeli creati sunt in beatitudine, hoc est, perfecti creati sunt, concedo: hoc est, simpliciter beati, nego. Beatitudo duplex distinguitur, una inchoata, altera perfecta: prior sita est in perfectionibus naturalibus quæ virtute naturali etiam comparari possunt: Altera in possessione firmæ & inamissibili Dei: Naturalem habuit in prima sui productione Angelus, non enim discursu & successione temporum acquisivit, quinimmo, & gratia illustrata erat hæc prima creaturæ Angelicæ constitutio: At vero secundam non nisi per bonæ voluntatis actum habuerunt. S. Aug. de prima beatitudine tantummodo loquitur, nam eo loci, ait, Angelos quosdam

divinam refugientes bonitatem cecidisse, & æternis fuisse addictos supplicis: Porro si fuissent vere & perfecte beati, certe a bono nec defecissent, nec reprobi facti, damnati fuissent. Ita D. Thomas hic quæst. 62. art. 1. ubi ex præfetto probat Angelos in beatitudine perfecti, non fuisse conditos: sic enim ratiocinatur in argumento, sed contra: "*De ratione beatitudinis est*," stabilitas, sive consummatio in bono: "*sed Angeli non statim ut creati sunt,*," fuerunt confirmati in bono: quod casus quorundam offendit. Non ergo Angeli in sua creatione fuerunt beati.," Deinde vero in corpore articuli duplicem distinguit commemoratam beatitudinem: concedit quidem Angelum in prima sui productione habuisse primam, sed non secundam.

Institis: S. Augustinus in locis supra laudatis, ait, bonos Angelos stetit per liberum arbitrium, sed meritum est opus gratiæ: Igitur sancti Angeli vitam æternam non promeruerunt.

Respondet distinguendo: boni Angeli steterunt per liberum arbitrium motum & adjutum a gratia, concedo: Non motum neque adjutum, nego. S. Doctor est sui ipsius interpres, quandoquidem 12. de civ. cap. 9. expresse dicit ideo bonos stetit, quia præ cæteris multo magis adjuti sunt, immo eo loci ex præfetto probat malum non habere Deum, sed malam hominis voluntatem in se relictam, auctorem: Deum esse bonorum omnium causam, & ipsam creaturæ laudabilem voluntatem ab illa ut a primigenio fonte profluere n. 1. de bonis Angelis loquens dicit: "*Si non potuerunt seiplos facere*," meliores, quam eos ille fecerat, quo nemo melius quidquam facit, profecto & bonam voluntatem, qua meliores essent, nisi operante adjutorio creatoris habere non possent.,"

D. Thomas eodem prope modo facit satis objectioni hic art. 2. his verbis: "*Dicendum, quod Angelus in illam beatitudinem voluntate converti non potuit, nisi per auxilium gratiæ.*," Et art. 4. ad 2. ait: "*Dicendum, quod conversione naturali Angelus non meruit beatitudinem: sed conversione charitatis, quæ est per gratiam.*,"

Dices. D. Thomas hic art. 6. ait, gratiam & gloriam datam finisse Angelis secundum quantitatem naturalium: Igitur neutram meruerunt Archangeli.

Ref-

Respondeo 1. D. Thomam nullo modo intendere naturæ vires in se relictas quidquam aut in gratiam, aut in gloriam influere, cum ex professo hic art. 2. doceat motum liberi arbitrii Angelici in beatitudinem esse gratiæ sortem: articulo vero quarto ex professo propugnat Angelos non aliter quam viribus gratiæ naturam adjuvantis promeruisse beatitudinem.

Respondeo 2. distinguendo consequens, Angeli non meruerunt primam gratiam, concedo: erat enim in eis sine eis: Non meruerunt secundam gratiam, seu gratiæ augmentum, nego. Theologi tenent in gratia habituali Angelos fuisse conditos: deinde actuale habuisse qua sese ad Deum per usum liberi arbitrii convergentes meruerunt gratiæ augmentum, simul & gloriam quæ certe unicuique collata est secundum amoris gradum: Porro D. Thomas loquitur de gratia in qua creati sunt Angeli, quando, ait, datam fuisse secundum quantitatem naturalium: cum enim Deus sit donorum suorum Dominus, tametsi naturæ creatæ nihil quidquam debeat, absque ramen huiusmodi naturæ meritis, maiora quibusdam præ ceteris potest conferre charitativum dona: Igitur perfectioribus in natura Angelis maiorem potuit conferre gratiam, consequenter & gloriam, quatenus qui maiorem in creatione receperant gratum, maiorem quoque supernaturalem habuerunt Dei amorem; & hinc maiorem assequuti sunt beatitudinem. Hoc unum propugnat & defendit divus Thomas.

Urgebis. Ad meritum requiritur libertas: Atqui videtur quod in Angelis non fuerit: & probatur: libertas in electione potissimum sita est, dicitur enim vis electiva: sed non fuit pro Angelis locus: non quidem in primo creationis instanti, gratia quippe fuit in eis absque eis: Non in tertio, tunc enim confirmati vel in bono, vel in malo fuere: Neque etiam in medio, quandoquidem Angeli sine discursu & inquisitione procedunt: Igitur in nullo.

Respondeo negando minorem: asserit enim S. Augustinus Angelos alios in bono stetisse, alios vero defuisse per liberum arbitrium.

Ad probationem dico in secundo creationis instanti fuisse electionis locum, pro Angelis, qui licet discursu formali ad operandum & eligendum non opus habeant, utuntur tamen virtuali, quatenus

ex duobus objectis prepositis, rationes ex utraque parte prodeuntes cito-citius capiunt, & eligunt: sicut doctor cito, apprehensis terminis & principiis, videt conclusionem, quam tamen non nisi discursu prævio, candidatus elicit. Quod autem discursus & inquisitio formalis ad libertatis essentiam non prærequiritur, patet in Deo qui absque inquisitionis opere unum præ alio faciendum liberrime elegit.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Sancti Angeli suam promeruerunt beatitudinem.

PRIMO: Hoc subindigitat Scriptura, dum ait 1. Tim. 2. 5. Non coronatur, nisi qui legitime certaverit.

Secundo: Idipsum propugnant S. Augustinus lib. 12. de civ. cap. 9. lib. de corr. & grat. cap. 10. nu. 27. D. Thomas hic 1. par. quæst. 63. art. 4.

Tertio: Ratio iussuratur. Namque gloria non est Angelis debira. Illam igitur promeruerunt boni Angeli maxime cum actus eorum in Creatorem conversionis, omnibus donaretur ad meritum prærequisitis conditionibus, erat enim liber, & a viatoribus in charitate & gratia sanctificante constitutis.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET RESPONSIONUM.

PRIMO: cum S. Augustinus, ait, Angelos fuisse in beatitudine creatos, loquitur solum de perfectione naturæ, quæ dara est Angelis omnibus absoluta numeris, nusquam vero de beatitudine, quæ est firma summi boni affectio.

Secundo: Ne minimum quidem facessit negotium, dum idem Augustinus asserit Angelos sanctos stetisse per liberum arbitrium; enim vero luce clarius apparet, de libero arbitrio elevato sermonem institueret. Nec isti refragatur veritati S. Thomas, tametsi enim Deus maiorem conferre gratiam Angelis perfectioribus in natura voluerit, non inde loquitur merita naturæ locum habuisse in beatitudinis collatione; naturam enim creator perficere potest quomodo vult, & illi complacuerit.

Tertio: Est quod in Angelis non fuerit inquisitio formalis, & discursiva, adfuit tamen virtualis & sufficiens ad ele-

Qq Ætio-

tionem. Cæterum tamen ex parte passionum nullam in bono supernaturali amplectendo Angeli viatores experirentur difficultatem, habebant tamen, inquit D. Thomas hic quæst. 62. art. 4. ad 1. ex parte excellentiæ objecti, quippe quod omnem naturæ ordinem excederet, hinc meriti materia eorum non deerat virtuti, quatenus bona invisibilia visibilibus antepone re opus erat.

SECTIO SECUNDA.

De cognitione Angelorum.

Num futura contingentia & Myſteria naturaliter cognoscant?

MULTA circa istud momentum occurrunt discutienda, quædam quidem communia, & breviter pertrahenda: quædam specialia, & in particulari examinanda, videlicet de cognitione futurorum contingentium, & myſteriorum. Et ut a facilioribus incipiamus, observandum est.

Primo: Angelos omnia non cognoscere per suam substantiam; neque enim eorum essentia est causa rerum, ut essentia Dei: neque absque ope similitudinum rerum creata attingunt objecta, unde Dionysius cap. 4. cœl. Hier. ait, Angelos rationibus rerum illuminari. Sic docet D. Thomas; hic quæst. 55. art. 1. subdit vero art. 2. non accipere species a rebus corporalibus, cum ipsi sint incorporei, sed per species sibi ingenas objecta cognoscere. Hoc ipsum dicit Dionysius ibidem cap. 7. asserendo beatos illos spiritus rerum non colligere cognitionem a rebus aut divisibilibus, aut sensibilibus. Nec mirum, cognoscunt quippe, inquit, D. Thomas hic quæst. 58. art. 1. 2. 3. 4. divisim indivisibiliter, materialia immaterialiter, composita simpliciter. Notat S. Doctor, art. 3. Angelos eminentiores ad objecta creata cognoscenda, paucioribus indigere speciebus, quippe qui universaliores præcæteris Angelis inferioribus habeant: cum enim propius accedant ad Deum, magis quoque participant de ejus universalitate & simplicitate. Ita Dionysius cap. 12. cœl. Hier.

Secundo: Angelos multa scire, multaque cognoscere: seipsos quidem cognoscunt, inquit Div. Thomas hic 4. 56. art. 1. cum sint intelligibiles: Unus Angelus alterum cognoscit, quatenus rerum

omnium naturalium ingenitas habet species, sic propugnat S. Doctor ibidem art. 2. quinimodo art. 3. addit Angelos quodammodo per vires naturales cognoscere Deum Creatorem, non quidem in seipso, & immediatis, sed quatenus in Angelo, ut in sua imagine refulget. Cæterum ejusdem existentiam Angeli naturaliter optime norunt, quippe qui ex effectibus causam esse optime inferant.

Tertio. Beatos spiritus cognoscere & materialia, & singularia & futura necessaria: materialia quidem quia sunt ipsis superiores, inquit D. Thomas hic quæst. 57. art. 1. singularia, scriptum est enim Psal. 90. *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te*. Denique & futura necessaria eatenus cognoscunt naturaliter, quatenus sunt effectus necessario connexi cum suis causis quarum ingentiam habent notitiam: sic Eclipses sciunt antequam eveniant. D. Thomas hic quæst. 58. art. 6. & 7. duplicem distinguit in Angelis cognitionem, unam matutinam, vespertinam alteram: prima ea est qua cuncta, lumine gloriæ in Verbo divino vident, unde matutina, hoc est, prima vocatur, rationes quippe rerum in Deo tanquam in prima causa, & sunt & apparent: vespertina seu secunda illa censetur, qua rationes rerum in ipsis rebus existentibus attingunt, & ut paucis cuncta complectar: cognitio matutina est ea qua res cognoscuntur in Deo, vespertina vero ea qua cognoscuntur in seipsis.

Quarto: Angelos quantum ad scientiam purgari, illuminari & perfici: superiores quidem a Deo, inferiores vero a superioribus, & hanc propter subordinationem purgatio, illuminatio & perfectio, operationes Hierarchiæ appellantur. Purgatio est actio tollens impedimentum scientiæ: Illuminatio, ipsius lucis cœlestis oblatio, qua actu res antea ignoræ patent & clarescunt; perfectio, est scientiæ acquisitio, quæque per modum habitus inhaeret potentiae, eamque perficit; quod isto actionis solaris potest illustrari exemplo. Primo quidem sol detergit & fugat noctis umbras, deinde universum illuminat; in ipso postea lumine vident mortales objecta quæ subjiçuntur oculis, ex qua visione sequitur cognitio rei, quæ intra potentiam remanet. Ergo superiores Angeli divino exculsi lumine, inferioribus loquuntur Angelis, ab eorum intellectu extergunt nescientiæ tenebras, suam pro-

propriam suppeditant lucem, in eorum deinde lumine quod prius latebat, vident inferiores Angeli, & intuentur. Dan. 8. Zacharie 2. de locutione angelica fit mentio.

Quinto : Angelos sibi invicem loqui. Hæc locutio fit directione conceptuum, accedente voluntatis consensu : unde duo potissimum importat, unum ex parte intellectus, qui suum de aliqua re dirigit conceptum ad alium Angelum ; alterum ex parte voluntatis, qua unus Angelus vult ut hæc res sibi nota, illam alter cognoscat : Igitur non omnia quæ sunt in mente unius Angeli alter cognoscit, sed illa tantummodo quæ vult. Sic colligitur ex D. Thoma hic quæst. 107. art. 1. 2. 3. 4. & 5. sicque superior Angelus loquitur inferiori, similiter & inferior superiori. Observat S. Doctor art. 3. Angelos Deo non loqui, quandoquidem, cum omnia in se videat & intueatur nihil possunt illi aperire, si tamen loquela pro consultatione de agendis fumatur, eos quodammodo Deo loqui censentur, quatenus ejus de aliqua re facienda sciscitantur voluntatem. His prælibatis, quaeritur num Angeli absque revelatione, sed virtute sibi innata cognoscant futura libera, seu secreta cordium, & quæstio fit etiam de gratiæ mysteriis : pro quorum resolutione fit

CONCLUSIO PRIMA.

Angelus absque revelatione non cognoscit secreta cordium, & futura contingentia.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, ex Scriptura sacra.

LEGITUR Jerem. 17. *Pravum est cor omnium, & inscrutabile : quis cognoscet illud ? Ego Dominus scrutans cor, & probans renes.* Succinit illud 2. Paral. 6. *Tu enim solus nosti corda filiorum hominum :* Et illud 1. Cor. 2. 11. *Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est.* Quibus sententiis Scripturæ sanctæ pronuntiant hominum corda soli Deo patere : Igitur Angelus absque revelatione, ea non cognoscit.

Secundo, ex Patribus & Ecclesiæ Doctoribus.

TERTULLIANUS Apol. 20. ait : " Idoneum, opinor, testimonium divinitatis, veritas divinationis. " S. Joannes Chrysostomus serm. 50. sic loquitur : " Cape divinitatis ejus insignia : audi eum pectoris tui penetrasse secreta : aspice eum ad cogitationum earum latebras pervenisse. " Rursus hom. 23. in Joan. " Humanorum autem cordium cognitio solius Dei est, qui ea formavit. ... non opus erat Jesus testibus, ad eas quas formarat mentes cognoscendas. " D. Thomas idem ex professo docet hic quæst. 58. art. 3. hoc argumento, quod ex Patrum auctoritate deponit : " Id quod est proprium signum divinitatis, non convenit Angelis. Sed cognoscere futura est proprium signum divinitatis, secundum illud Is. 12. annuntiate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quod dii estis vos. Ergo Angeli non cognoscunt futura. " S. Doctor ibidem art. 4. rursus sic argumentatur : " Quod est proprium Dei non convenit Angelis : sed cognoscere cogitationes cordium est proprium Dei, secundum illud Jerem. 17. pravum est cor hominis & inscrutabile. Et quis cognoscet illud, ego Dominus scrutans. &c. Ergo &c. Angeli non cognoscunt secreta cordium. "

Tertio, ex ulterioribus rationibus.

PRIMA est pro futuris contingentibus : quæ sunt incerta & indeterminata non possunt certo cognosci : Atqui futura contingentia sunt talia : neque enim sunt determinata in prima causa, cum nondum sit decretum emissum de eorum futuritione, neque in causis secundis, quæ quidem tandiu indeterminatæ ad producendum effectum manent, quandiu causa prima, quæ moventur indeterminata manet : Sed neque etiam in seipsis, cum sint obiecta mere indifferentia & contingentia : Igitur nullo modo.

Secunda proponitur pro secretis cordium. Quæ sunt occulta & impervia nullo modo possunt absque revelatione cognosci, sed secreta cordium sunt occulta, nullam quippe habent connexionem cum

Qq 2 vir-

virtute naturali; eo enim ipso quo libera sunt, metam ordinis naturalis quodammodo transcendunt. Igitur, seclusa revelatione, Angelus nequit secreta cordium penetrare.

Rursus ut secreta cordium alieni pateant, debet ipsam hominis essentiam scrutari, quippe quæ sint actus voluntatis humanæ immanentes: sed solus Deus illabitur in mentem hominis, solusque pervadit, qui solus omnis essentiae creatæ auctor & causa: Igitur Angelus, seclusa revelatione, secreta cordium cognoscere non valet.

CONCLUSIO SECUNDA.

Angeli virtute naturali mysteria gratiæ non cognoscunt.

Probat ex D. Thoma.

Sanctus Doctor hic quæst. 57. art. 5. sic argumentatur: "Nullus discit illud quod cognoscit: sed Angeli etiam supremi quærent de divinis mysteriis gratiæ, & ea discunt. Dicitur enim 7. cap. cæl. "Hæc. quod sacra Scriptura inducit quādam cœlestes essentias ad ipsum Jesum quæstionem facientes, & addiscentes scientiam divinæ ejus operationis pro nobis, & Jesum eas sine medio docentem, ut patet Isaïæ 63. ubi quærentibus Angelis, quis est iste qui venit de Edom? Respondit Jesus: ego qui loquor justitiam. Ergo Angeli non cognoscunt mysteria gratiæ." Quibus verbis hanc reddit D. Thomas rationem cur Angeli per sua naturalia mysteria gratiæ cognoscere non queant, quia de eis interrogant Christum, quæ autem cognoscimus, ab alio non discimus.

Rursus: sicut nemo novit quæ sunt spiritus hominis nisi ipse homo, ita nemo novit quæ sunt spiritus Dei nisi ipse Deus: Igitur sicut seclusa revelatione, Angelus non cognoscit secreta cordium, eo quod humani sint cordis sœtus, ita pariter & non absumilli ratione non cognoscit mysteria gratiæ, nisi ea Deus illi revelaverit. Hæc ratio traditur a D. Thoma ibidem, his verbis: "In Angelis est cognitio duplex, una quidem naturalis secundum quam cognoscunt res, tum per essentiam suam, tum etiam per species innatas. Et hac cognitione mysteria gratiæ Angeli cognoscere non possunt. Hæc

enim mysteria ex pura Dei voluntate dependent. Si enim unus Angelus non potest cognoscere cogitationes alterius ex voluntate ejus dependentes, multo minus potest cognoscere quæ ex sola Dei voluntate dependent. Et sic argumentatur Apostolus 1. Cor. 2. quæ sunt hominis nemo novit nisi spiritus hominis, qui in ipso est, ita & quæ sunt Dei, nemo novit nisi spiritus Dei."

Rursus: si Angeli Dei cognoscerent mysteria, maxime per lumen beatificum: Atqui ne quidem visione quia Deus eos beatos facit cognoscunt mysteria gratiæ: & probatur: ea solum visione beatifica vident quæ vel sunt ipse Deus, vel necessarium habent cum illo connexionem, ut personas & attributa, illa quippe intra primum visionis objectum præcontinentur: sed mysteria gratiæ, puta prædestinatio Sanctorum, alicujus peccatoris justificatio, neque sunt de objecto primario beatitudinis, neque necessariam habent cum Deo connexionem, sed ex mero Dei placito dependent: Igitur non nisi revelatione ab Angelis cognoscuntur, quocirca Angeli dicuntur purgari, illuminari, & perfici circa hujusmodi objecta, quatenus de his acquirunt & accipiunt a Deo scientiam. Ita colligitur ex D. Thoma ibidem: Est, inquit, & alia Angelorum cognitio, quæ eos beatos facit, quæ vident Verbum, & res in Verbo. Et hac quidem visione cognoscunt mysteria gratiæ, non quidem omnia, nec æqualiter omnes, sed secundum quod Deus voluerit eis revelare, secundum illud Apost. 1. Cor. 2. Nobis autem revelavit Deus per spiritum suum: Ita tamen quod superiores Angeli perspicacius divinam sapientiam contemplantes, plura mysteria & altiora in ipsa Dei visione cognoscunt, quæ inferioribus manifestant, eos illuminando. Et horum etiam mysteriorum quædam a principio suæ creationis cognoverunt, quædam vero postmodum secundum quod eorum officiis congruit, edocentur.

Fis

Fis satis objectionibus, contra primam conclusionem.

OBJECIES 1. Angeli cognoscunt res omnes naturales: sed futurum contingens est quid naturale: Igitur Angeli futura contingentia cognoscunt: Probatum maior. Angeli rerum omnium naturalium species innatas habent quæ res nedom in genere, sed & in specie repræsentant. Ergo &c.

Respondeo distinguendo majorem: Angeli cognoscunt res omnes naturales necessarias, concedo: liberæ & contingentes, subdistinguo: si accedat revelatio, concedo: si non accedat, nego. Res aliæ sunt necessariae, ut eclipses, tempestates, quæ ad motum siderum consequuntur: aliæ vero liberæ, ut istud futurum, Petrus disputabit: primi generis futura naturaliter cognoscunt beatissimi spiritus: secundi generis quoque, sed tantummodo in genere, hoc est, cognoscunt v. g. Petrum posse disputare: At num actu disputabit, pro facto, inclusa revelatione, non vident, quandoquidem istud futurum neque in se, neque in causis secundis determinatum est: unde tamen Angulus comprehendat Petri voluntatem, non tamen cognoscit quid ipse Petrus facturus est, cum ipsa Petri voluntas nondum sit ad disputationem determinata: solus Deus hoc ipsum novit, quia solus scit quid in Petro facturus est: nisi igitur accedat revelatio qua Dei voluntas de disputatione futura aperiatur, Angelum semper quid Petrus faciet, latebit.

Ad probationem distinguo: Angeli rerum naturalium quæ sunt necessariae, species habent innatas, concedo: Rerum contingentium, subdistinguo: generales, concedo: individuales, nego. Angeli totius universi receperunt species, puta terræ, siderum, &c. rerum vero contingentium non habent nisi universales: hoc est, species quæ eas possunt repræsentare quoties conditio apponetur, & per revelationem objectum Angelorum menti applicetur. Ex quo fit quod licet mensura Angeli, videlicet ævum sit omni superior temporis, artem ab Angelis futura contingentia non cognoscuntur, quia etiam temporis futuro nondum coexistit futurum contingens: Nihil igitur de rebus contingentibus Angelus videre potest in tempore futuro.

Boncat Theol. Tom. II.

Utraque solutio est D. Thomæ hic q. 88. art. 6. ad 3. ubi respondet: "Licet species quæ sunt in intellectu Angeli, quantum est de se, æqualiter se habeant ad præsentia, præterita & futura: tamen præsentia, præterita & futura non æqualiter se habent ad rationes. Quia ea quæ præsentia sunt habent naturam per quam assimilantur speciebus quæ sunt in mente Angeli: Et sic per eas cognosci possunt. Sed quæ futura sunt, nondum habent naturam per quam illis assimilantur. Unde per eas cognosci non possunt." Ibidem ad 2. sic solvit argumenti probationem: "Licet intellectus Angeli sit supra tempus, quo mensurantur corporales motus: est tamen in intellectu Angeli tempus secundum successionem intelligibilem conceptionum: secundum quod dicit August. 8. super Genes. ad lit. quod Deus movet spirituales creaturas per tempus. Et ita cum sit successio in intellectu Angelis, non omnia quæ aguntur per totum tempus, sunt ei præsentia."

Inflabis: Angeli sunt in æternitate: sed omnia patent in æternitate, etiam futura contingentia: Igitur ea cognoscunt Angeli.

Respondeo distinguendo minorem, omnia patent in æternitate si omnes adsint conditiones, concedo: si non adsint, nego. Mensura durationis non est sola ratio cognitionis rerum, sed & causæ primæ determinatio & voluntas, unde nisi accedat revelatio, etiam per visionem beatificam in Verbo futura contingentia non videntur. Et vero Petrus est in tempore præsentis cum Paulo: Ergo-ne cogitationes quæ latent in corde Pauli scit & videt, nisi aperiantur & manifestentur? Nullo modo. Ratio est quia licet Angeli essentiam divinam videant, non tamen futura contingentia, quippe quæ non habeant necessariam cum ea connexionem, nec ad objectum beatitudinis primum spectent.

Urgebis: Ab actu ad posse valet consequentia: sed ipsi dæmones multa præsciunt futura contingentia, ut bellorum exitus, & similia, quæ vel oraculorum, vel etiam malorum hominum ore prænuntiaverunt. Ergo &c.

Respondeo distinguendo minorem: dæmones multa futura contingentia præsciunt, & prænuntiant conjecturaliter, concedo: certo & infallibiliter, subdistinguo, quia

Qq 3 vel

vel illuminantur ab Angelis bonis circa aliquos eventus, vel huiusmodi eventuum am vident initia & sciunt quid & iustitiae divinae ministri facturi sunt ad vindictam malorum, concedo : certo sciunt per virtutem naturalem & seclusa illuminatione, nego minorem & consequentium. Non nisi conjecturaliter eventus contingentes norunt daemones, ut observat S. Hieronymus in cap. 41. Isaiae, unde inquit, ut plurimum mendacia jungunt veritati quam annuntiant : " Si aliquis, inquit, dixerit multa ab idolis esse praedicta, hoc sciendum, quod semper mendacium iuxerint veritati, & sic deventus temperarent, ut seu boni, seu mali quid accidisset utrumque posset intelligi. " Nonnunquam tamen quaedam, Deo volente, ad vindictam malorum, certo sed per illuminationem sciunt & annuntiant, ut observat S. Aug. l. 4. de Trin. cap. 17. quandoque etiam eventuum conspicientes intra alias hominibus ignota praedicunt, inquit ibidem S. Aug. sed in hoc quid mirum?

Eadem responsione fit satis objectionibus quibus dicitur magos praestigiis daemonum quandoque secreta cordium revelare : mere enim conjecturaliter penetrant huiusmodi decerta, quia inclinationem & temperamentum hominis perfecte cognoscunt : unde si Medici ex signis nonnunquam vel vitae exitum, vel e contra aegroti sanitatem praenuntiant, a fortiori & subtiliori modo, inquit D. Thomas, hic art. 4. cogitationes hominis scire possunt daemones, maxime vero cum humores & possint immutare, & ex immutatione effectus naturaliter consequentes valeant cognoscere.

Dices : Patres non semel asserunt Angelos suas vicissim cogitationes cognoscere. Ita propugnare videtur V. Beda l. 2. in Job cap. 7. Greg. l. 18. Moral. cap. 27. alias 31. Ergo &c.

Respondeo distinguendo : Angeli absque negotio suas vicissim cognoscunt secretas cogitationes, hoc est, facilliter id fit, nec corporis moles impedimentum affert, sicut in hominibus evenit, concedo : & hoc fit absque locutione, vel etiam seclusa revelatione, nego. Secreta cordis unius Angelii alteri potest duplici modo patere videlicet revelatione seu illuminatione qua Deus potest secreta cordis pandere : deinde locutione sicut homines inter se confabulando suam aperiunt mentem : illis seclusis

modis, unus Angelus alterius secreta scrutari nequit : Et vero tamen omne physicum naturale contineatur naturaliter intra latitudinem objecti mentis angelicae ; non tamen morale naturale, non quidem defectu virtutis cuiuslibet Angelo innatae, sed Deo sic ordinante & volente ut creatura libera sit, & cordis sui secreta nulli nisi ipsa volente pateant. Solutio est D. Thomae hic art. 4. ad 2.

Repone : Ex hoc sequitur Angelum inferioriorem illuminare superiorem, quatenus superior non cognoscit inferioris secreta donec illi ipse inferior aperiat. Absurdum consequens. Ergo & antecedens.

Respondeo negando sequelam, Angelus quippe inferior suam alteri loquendo & non illuminando aperit mentem : Nec mirum : plus requiritur ad illuminationem, quam ad locutionem : illa quippe fit modo quodam universali a Deo irradiante primum superiores Angelos, deinde inferiores per superiores, & vocatur revelatio. Locutio vero fit per simplicem mentis directionem. Sic respondet D. Thomas 22. q. 181. art. 4. ad 2. & q. 9. de verit. art. 5. ad 6.

Oppone contra secundam conclusionem. Daemones Matth. 8. 29. clamabant ad Christum : *Venisti hic ante tempus torqueri nos*. Igitur sciebant Christum. Ergo Angeli, seclusa revelatione, cognoscunt mysteria.

Respondeo distinguendo consequens : daemones sciebant Christum conjecturaliter, concedo : hoc enim ex visis portentis & miraculis inferebant. Certo & infallibiliter, nego. Hoc ipsum colligitur ex D. Paulo qui 1. Cor. 2. de sapientia Dei in mysterio abscondita, ait : *Quam nemo Principum huius saeculi, scilicet daemonum, cognovit : Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent* : hoc est, crucifigere non fuissent Judaeis.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Angeli per vires innatas neque futura contingenta, neque cogitationes cordium, neque gratiae mysteria cognoscunt.

PRIMO haec omnia capita divinae passim innuunt Scripturae, Apostolus quippe 1. Cor.

1. Cor. 2. ait neminem scire quæ sunt spiritus hominis, nisi ipse homo; neque similiter quæ sunt spiritus Dei nisi ipse Deus.

Secundo : Futura contingentia nec in seipsis, nec in causis secundis determinata sunt, sed in solo Deo qui solus scit quid sit ipse futurus: secreta vero cordium sunt quid immanens & latens in ipsa hominis voluntate. Idem a sortiori dicendum de mysteriis gratiæ: Igitur nisi accedat aut revelatio, aut locutio, Angelus hæc omnia cognoscere non valet.

Tertio : nequidem per visionem beatificam Angeli tria supradicta norunt. Ratio ea est, quia illa tantummodo in verbo vident, quæ sunt de essentia beatitudinis, & necessariam habent cum Deo connexionem: Porro neque futura contingentia, neque secreta cordium, neque omnia gratiæ mysteria talem habent cum Deo connexionem, unde requiritur aut locutio, aut illuminatio, seu revelatio, ut Angeli prædicta sciant & cognoscant.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET RESPONSIONUM.

PRIMO : Tametsi Angeli cognoscant res omnes naturales physicas, non tamen morales & contingentes. Morales quippe latent in voluntate creata, contingentes in divina.

Secundo : Verum quidem est species Angelis innatas repræsentare etiam singularem physicam, non tamen moralem nisi accedat aut locutio, aut illuminatio: Ergone accipiunt scientiam a rebus creatis liberis & contingentibus? Minime. In suis enim innatis speciebus eas cognoscunt, sed ut per eas repræsententur, requiritur ut obiecta eis applicentur, tunc enim ex ordinatione specierum facta ab Angelo, obiecta per species illas innatas exprimuntur, & amelicæ subsunt menti, quæ eis tunc & apprehendit, & cognoscit. Igitur applicatio obiecti ad species in Angelis requiritur, ejus defectu futura contingentia, secreta cordium & quædam gratiæ mysteria quæ sunt ad extra nequidem in æternitate a beatis mentibus cognoscerentur: ea enim sola in Verbo vident mysteria quæ sunt ipse Deus, cætera utpote libera prorsus eos latent.

Tertio : Demones non nisi conjecturaliter prædicta aut noscunt aut noverunt:

Si quando vero Patres asserant Angelos suis mutuo cognoscere cogitationes, unum solummodo intendunt, eorum cognitionem corporis mole nusquam aut retardari, aut præpediri. Sic propugnat D. Thomas hic art. 4. ad 1. his verbis: "Cognitio unius hominis non cognoscitur ab alio, propter duplex impedimentum, scilicet propter grossitatem corporis, & propter voluntatem claudentem sua secreta. Primum autem obstaculum tollitur in resurrectione, nec est in Angelis: Sed secundum impedimentum manebit post resurrectionem, & est modo in Angelis."

SECTIO TERTIA.

De operatione Angelorum ad extra.

PLURA operantur ad extra Angeli, cum teste Apostolo Heb. 1. Deus eos fecerit ad laudem & consolationem iustorum, ad vindictam vero malorum suarum voluntatum ministros. Quia vero pro officiis ad extra adimplendis non semel apparuerint hominibus, quomodo hoc factum sit discutiendum & explicandum est, ut in hoc potissimum exteriores elucescant operationes. Unde sit

PUNCTUM PRIMUM.

Num Angelique quandoque vera assumpservint corpora.

CONCLUSIO AFFIRMATIVA.

Probatur rationibus Theologicis.

PRIMA : Quod Scriptura sacra commemorat non semel factum; sic propugnari liquido potest maxime cum Scriptura sacra sit in sensu obvio juxta Augustinum intelligenda, quum nullum inde sequitur inconveniens: Atqui res sic se habet, pro Angelis corpori assumptibus: Ergo &c. Probatur minor ex veteri Testamento: Genes. 18. legitur tres Angelos apparuisse Abraham, sanctum Patriarcham eorum lavasse pedes, immo & cenam eisdem obtulisse: Deinde vero scribitur quosdam Angelos forma decoros Loth & Sodomis eripuisse: S. Raphaelem duxisse Tobiam apud Gabelum a quo recepit pecuniam Tobiae debitam, Tob. 8. 9. 10. 11. 12. Quid memorem præcellentes Angelorum

apparitiones in novo Testamento factas? Luc. 1. Gabriel Archangelus uti Patriis æterni orator missus est ad Mariam Virginem ut illam Christi matrem mox futuram esse prænuñciaret: Matthæus cap. 4. scribit dæmonem ipsum Christum usque ad pinnaculum Templi transulisse: *Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem, & statuit eum super pinnaculum templi.* Non unus est etiam sermo apud sacros Evangelistas de Angelorum apparitionibus factis sanctis mulieribus quibus resurrectionem Christi annuntiabant, ut habetur Matth. 28. Marc. 16. Luc. 24. & Joan. 20. sed lavare pedes innuit corpus verum & sensibile; sed fungi oratoris officio apud mirabilem Virginem explicari sine corpore vix potest, similiter & de cæteris actitatis in aliis apparitionibus: Igitur nullum est inconveniens Angelos quandoque assumpsisse corpora.

Secunda: Quod unanimiter docent Patres, habetur ut doctrina Ecclesiæ, cui refragari nefas est: Sed Patres unanimi veluti consensu asserunt Angelos assumpsisse corpora: Et probatur: Hoc ipsum scribit S. Athanasius serm. 4. contra Arianos; Augustinus l. 2. de civit. Dei cap. 6. Gregorius Magnus homil. 24. in Evangelia, & alii bene multi. Ergo &c.

Tertia: Non dedecet Angelos assumere corpora, cum in eis apparuerint. Ergo &c. Hæc ratio est D. Thomæ hic q. 91. art. 2. in argumento *Sed contra*, ubi sic habet: "Augustinus dicit l. 15. de civit. Dei, cap. 23. quod Angeli in assumptis corporibus Abrahæ apparuerunt." In corpore art. sic concludit, "Cum igitur Angeli neque corpora sint, neque habeant corpora, naturaliter sibi unita, ut ex dictis patet, relinquitur quod interdum corpora assumant."

Quarta: Apparitio Angelorum non potest explicari de visione imaginaria: Igitur vere assumebant corpora. Probatur antecedens. In huiusmodi visione 1. nihil ad extra apparet, & solus qui hæc gratia donatur, videt objectum, sed in visione Angeli Raphaelis qui Tobiam duxit in via, erat aliquid ad extra, siquidem sedebat in mensa cum Tobia: item nedum ab eo, sed a Gabelo, sed a Raguele videbatur; ut habetur Tob. 7. & 9. Ergo &c. Hanc ulteriorem rationem affert pro conclusione, ibidem sanctus Thomas his verbis: "Dicendum, quod quidam dixe-

runt Angelos nunquam corpora assumere: sed omnia quæ in Scripturis divinis leguntur de apparitionibus Angelorum, contigisse in visione Prophetiæ; hoc est, secundum imaginationem, sed hoc repugnat intentioni Scripturæ, illud enim quod imaginaria visione videtur est in sola imaginatione videns. Unde non videtur indifferenter ab omnibus. Scriptura autem divina sic introducit interdum Angelos apparentes, ut communiter ab omnibus viderentur. Sicut Angeli apparentes Abrahæ visi sunt ab eo, & tota familia ejus, & a Loth, & civibus Sodomorum. Similiter Angelus qui apparuit Tobia, ab omnibus videbatur, &c.

Solvuntur objectiones.

OBJECIES: Apparitiones Angelorum quæ in Scriptura referuntur, recte explicari possunt per visiones imaginarias. Ergo &c. Probatur antecedens. Primo quidem ex visionibus Ezechielis Prophetæ, sancti Joannis Evangelistæ, & Sancti Joseph quæ factæ sunt in spiritu, per ordinationem phantasmatum. Secundo, ex eo quod Angelus non indiget corpore, ut suas ejiciat operationes: Tertio demum, nunc non apparent in corporibus assumptis Angeli: Igitur nec præterito apparere tempore.

Respondeo distinguendo, apparitiones aliquæ possunt explicari absque veritate corporis assumpti, quales fuerunt visiones Ezechielis Prophetæ, & sancti Joannis, concedo: omnes quales fuerunt illæ quæ & Abrahæ, & Tobia factæ enarrantur, nego propter rationes supra allatas: & sic patet solutio ad primam confirmationem.

Ad secundam, Angeli non indigent corporibus pro se, concedo: pro hominum utilitate, videlicet ut ad captum eorum ipsis Dei manifestent voluntates, nego.

Ad tertiam: Nunc non apparent Angeli; quia opus non est, concedo: Et non possunt apparere si hoc ipsum Ecclesiæ utilitas exigeret, nego: Non absurdi ratione Patres dicunt priorum sæculorum cessasse miracula, sed iteratis vicibus fieri posse, si expositularet eadem Ecclesiæ utilitas, contendunt.

Insuper: Quod adversatur Patribus, uti quid verum propugnari non debet: Atqui Angelos vera assumere corpora negant Patres.

tres : Et probatur ; Epiphanius hæc. 28. sic loquitur ; " Quomodo potest dæmon .... immundus & incorporeus corporea assumere. ? quali dicat hoc fieri non posse . Damascenus lib. 2. de fide orthodoxa, asserit omnes Angelorum apparitiones esse imaginarias . Hieronymus in cap. 2. Habacuc dicit dæmones præsidere quidem æternis simulacris, sed intus esse non posse . Similia videtur proferre S. Bernardus serm. 75. in Cantica ; ita pariter Guillelmus Parisiensis parte secunda cap. 37. ita quoque & Albertus Magnus, &c. Ergo &c.

Respondeo negando minorem. Ad verba Epiphaniï distinguo, & eo loci vult solum ille Pater dæmonem per corpus assumptum non posse generare filios, concedo ; Non posse assumere corpus ad quoddam actus locales operandos, ut loqui, nego . Ibi S. Epiphanius non agit de nuda assumptione corporum facta per Angelos, sed de ea quæ talis sit, ut per eam procreent homines ; ibi enim perstringit Gnosticos qui unum ex dæmonibus ex semine suscepto ab Eliæ Propheta liberos generasse effutiebant, sed hoc hæreseos monstrum impugnatur, ea potissimum ductus ratione, quod impossibile sit spiritum purum generare .

Ad S. Damascenum utique distinguo ; Angelorum apparitiones sunt penes imaginationem, hoc est, cito transeunt, concedo ; sola imaginatio apprehendit Angelos, nego . In recentiori editione operum S. Damasceni legitur ; " Secundum ,, apparentiam, vel sicut apparet . ,, Unde de vult solum dæmones apparere in corporibus .

Ad S. Hieronymum similiter distinguo, negat sanctus ille Doctor dæmones posse intus habitare in simulacris ut formas informant, concedo : ut motores, qui utantur corpore veluti instrumento ad aliqua manifestanda, vel operanda, nego . Eatenus igitur Angeli sunt in corporibus, quatenus illa movent : Quod hæc sit mens Hieronymi, patet ex eo quod illud Propheta Abac. 2. 19. explicet ; *Et omnis spiritus non est in visceribus ejus* . In idolis enim non est forma informant, sed dæmon movens.

Ad sanctum Bernardum dico, eum non dubitasse Angelos hominibus apparuisse in corporibus, cum hoc ipsum ibi asserat ; sed an corpora sint illis naturaliter unita aut solummodo assumpta ?

Denique Guillelmus excusandus videtur : namque ejus temporibus conclusio non erat ita clara & elucidata sicut nunc est . Quod spectat ad Albertum Magnum, totus est pro nobis ut constet ex prima parte ipsius summæ Theologiæ tract. 18. qu. 5. memb. 1.

Replicabis : In jure canonico cap. *Episcopi* q. 5. definitur, mulieres quæ dicebant se transferri in longinquas regiones super bestias ope dæmonum, seque gestare onera gravia, fuisse ex imaginatione deceptas . Concinit S. Augustinus lib. 18. de civ. cap. 18. ubi docet hæc & similia esse solum imaginaria, & sic utraque auctoritate exfuffatur assumptio corporum ab Angelis . Confirmatur ; num. 22. dicitur quidem Angelum movisse linguam asinæ Balaam, ut loqueretur, sed nullibi leges in Scriptura Angelos assumpsisse corpora ; quinimo omnes apparitiones fieri potuerunt ex sola motione corporum, quæ quidem Angelus ut simplex motor per aerem concussum exagitare potest absque corporis assumptione . Rursus confirmatur . Idem juris caput suam extendit censuram ad omnes alias visiones, his verbis : *Omni-bus itaque publice annuntiandum est, quod qui talia, & his similia credit, fidem perdit* . Ergo &c.

Respondeo utramque auctoritatem intelligendam esse de aliquibus visionibus, non de omnibus . Jam vero apparitiones quæ supra numerantur erant imaginariæ ; illæ enim mulierculæ effutiebant se equitare cum Diana, hæc autem Dea nunquam extitit .

Ad auctoritatem Scripturæ dico Angelos non esse in corporibus, nisi ut membrorum motores ad suum peragendum officium, quam quidem possessionem tamen Scriptura non explicet, nomine tamen assumptionis eatenus recte donatur, quatenus Angelorum apparitionis juxta gressum, loquelam & similia commemoratur.

Ad ultimam probationem distinguo ; qui credit creaturas in alias transformari ope dæmonum, fidem perdit, concedo ; qui credit dæmones in corporibus assumptis apparere, nego antecedens & consequentiam . Solus Deus unam creaturam in aliam immutare potest, quocirca cæteræ transformationes ut scilicet habendæ sunt .

Insurgens : Non est proportio inter corpus & Angelum, quippe qui sit superioris ordinis : Igitur Angeli non possunt as-

fic-

sumere corpora. Confirmatur: Corpus ab Angelo assumptum est aereum: Igitur nec solidum, nec verum corpus.

Respondeo distinguendo: Non est proportio per modum formæ informantis, qualis est materiam inter & formam, concedo: Per modum motoris ad mobile, nego antecedens &c.

Ad confirmationem sic respondet S. Thomas hic q. 97. art. 2. ad 3. his verbis: „Licet aer in sua raritate manens non retineat figuram, neque colorem: quando tunc condensatur, & figurari & colorari potest, sicut patet in nubibus, & sic Angeli assumunt corpora, & ex aere condensando ipsum virtute divina, quantum necesse est ad corporis assumendi formationem.”

Si quæras quomodo fecerendæ sint veræ apparitiones a metaphoricis? Respondeo apparitiones metaphoricas distinguere in Scriptura ab aliis, quod fiant in spiritu: De aliis eas exulimat esse veras S. Thomas, quum persona apparens omnium subicitur oculis; puta quum puer in hostia consecrata apparens, ab omnibus conspicitur. Sic tradit 3. p. fin minus est tantum imaginaria. Gravior est difficultas distinguendi num bonus aut malus appareat Angelus, cum, teste Apostolo 2. Corinthios 10. ipse Sathanas transfiguret se in Angelum lucis: Si tunc apparitio sit horrenda, & ad aliquid vel elatum vel turpe impellat; argumentum est, ait S. Franciscus Salesius, apparitionem esse emissionem ab Angelo malo; e contra vero si sit boni consilii & virtutis semen, seu impressio.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Angeli vera quandoque assumservunt corpora.

PRIMO: Hoc ipsum passim sacra dicit Scriptura, ut Gen. 18. Tob. 8. Luc. 1. ubi variæ commemorantur Angelorum apparitiones.

Secundo: Id docent SS. Patres: imprimis sanctus Aug. l. 15. de civit. cap. 23. Greg. Magnus homil. in Evang.

Tertio: Angeli, utroque creaturis corporalibus superiores, dominantur eis; hinc & illas sibi ad utilitatem Ecclesiæ, & gloriam Dei possunt suæ operationi subicere: Igitur & assumere corpora.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM,

ET RESPONSIONUM.

PRIMO: Esto quod quædam apparitiones fuerint imaginariæ, ut Ezechielis & Joannis Prophetæ, non tamen universim omnes. Cæterum quæ prioris fuisse generis declarat Scriptura, & visionis & non apparitionis nomine celebrantur. Sic Ezechiel. 1. habetur: *Aperti sunt celi, & vidi visiones Dei.* Rursum Apoc. 1. Joannes ait: *Eui in spiritu in Dominica die, & audiui post me vocem magnam tanquam tubæ dicentis, &c.*

Secundo: Ulro fatemur Patres quandoque asserere angelos malos non posse assumere corpora, sed intelligas velim, ad generandam prolem, quia nequeunt habere in corporibus assumptis actiones vitales, qualis est generatio; alias essent formæ informantes corpora, quod implicat, quippe qui sint entia completa; unde in hypothesei, corpus assumptum foret ens seu compositum per accidens.

Tertio: Tamen non sit proportio entitativa inter ens mere corporeum, & pure spiritale, bene tamen habitudinis, quatenus inferiora subjiciuntur superioribus, & ab eis perfici queunt.

PUNCTUM SECUNDUM.

Utrum Angelus sit substantialiter præsens in corpore assumpto, & in eo vitales habeat operationes.

CONCLUSIO PRIMÆ.

Angelus est secundum substantiam suam præsens in corpore assumpto.

PROBATUR unico, sed efficaci ratiocinio. Angelus non potest concipi præsens corpori assumpto nisi vel per unionem hypostaticam, vel ut forma informans, aut mere assilens, vel tandem locum corporis interius occupando, ut ipsum corpus moveat: Sed tribus modis prioribus non est in corpore assumpto: Superest igitur ut in eo sit præsens secundum suam substantiam, quæ ibi inhabitet ad quoddam motus juxta ordinationem Dei operandos. Probatur minor quoad omnes partes. Primo quidem non est ibi præsens per unionem hypostaticam, quippe quæ superet omnem

omnem naturæ conatum; Angelus enim subsistentiam alterius creaturæ supplere nequit, cum sit finitus, & inter propriæ essentiae suæ terminos conclusus & coarctatus. Neque ut forma informans; docent enim Philosophi duplicem formam non posse esse simul in eodem subiecto, alias foret compositum per accedens; maxime vero cum Angelus sit forma per se subsistens & completa: Neque etiam per meram assistentiam, ut quum Angelus Prophetam Habacuc transtulit ad locum Babylonis ubi Daniel erat in lacu leonum conclusus, Angelus enim assumpto corpore operationes nedum exteriores quæ fieri possunt per assistentiam Angeli ut de obsessione dicitur, sed & interiores facit: Superest igitur ut sit præsens per realem in corpore positionem, ut quum Angeli apparuerunt Abraham &c. nec aliud ista corporum assumptio dicat.

Sic docet S. Thomas hic quæst. 51. art. 2. ad 2. his verbis: "Dicendum, quod corpus assumptum unicitur Angelo; non quidem ut formæ, neque solum ut motori representato per corpus mobile assumptum. Sicut enim a sacra Scriptura proprietates rerum intelligibilibus sub similitudinibus rerum sensibilium describuntur, ita corpora sensibilia, divina virtute sic formantur ab Angelis, ut congruant ad representandum Angeli intelligibiles proprietates. Et hoc est Angelum assumere corpus."

CONCLUSIO SECUNDA.

Angeli non habent in corporibus assumptis operationes vitales.

Probatur rationibus divi Thomæ.

PRIMA: Corpora assumpta ab Angelis, ut plurimum non vivunt, ut experientia non semel probavit de corporibus in patibulo suspensis, quæ demones quandoque ad illudendum hominibus assumpserunt. Igitur Angelus non habet in corpore assumpto operationes vitales: sin minus quodlibet corpus assumptum etiam mortuum viveret & quidem vita angelica: quod enim sequitur ut proprietates agentis, commune est omnibus quæ ab illo moventur: absurdum consequens: Ergo &c. Ista ratio est D. Thomæ qui hic q. 51. ex professo docet conclusionem art. 3. ubi sic argumentatur: "Corpora assumpta ab

Angelis, non vivunt, ut supra dictum est. Ergo nec opera vitæ per eos exerceri possunt."

SECUNDA: Actio vitalis promanat a potentia vitalis formæ: Sed Angelus non est forma vitalis hominis, alias esset utique & de essentia hominis, quod sane nullus dixerit: Igitur non nisi operationes communes & genericas quæ per motum localem fiunt, in corpore assumpto habere potest. Sic loquitur sanctus Doctor ibidem art. 3. "Dicendum, quod quedam corpora viventium habent aliquid commune cum aliis operibus: ut locutio, quæ est opus viventis, convenit cum aliis sonis inanimatorum, in quantum est sonus: Et progressio cum aliis motibus, in quantum est motus. Quantum ergo ad id quod est commune utriusque operibus, possunt opera vitæ fieri ab Angelis per corpora assumpta: non autem quantum ad id quod est proprium viventium. Quia cuius est potentia, ejus est actio. Unde hic potest habere opus vitæ, quod non habet vitam, quæ est potentiale principium talis actionis."

TERCIA: Angeli non assument corpora nisi ut operationes naturæ humanæ communes faciant, ut v. g. loqui ad manifestandum aliquid nomine Dei vel ut moveant aliquem localiter: Sed hujusmodi operationes non sunt vitales. Ergo &c. Sic loquitur ibidem sanctus Thomas art. 2. ad 1. "Dicendum, quod Angeli non indigent corpore assumpto propter seipsos, sed propter nos, ut familiariter cum hominibus conversando, demonstrent intelligibilem societatem, quam homines expectant cum eis habendam in futura vita. Hoc autem quod Angeli corpora assumpserunt in veteri Testamento, fuit quoddam singulare iudicium, quod Verbum Dei assumpturum esset corpus humanum. Omnes enim apparitiones veteris Testamenti, ad illam apparitionem ordinatæ fuerunt, qua Filius Dei apparuit in carne."

Fit satis objectionibus contra secundam conclusionem.

OBJECIES: Non admittenda est exceptio, maxime in Angelis bonis. Atqui admitteretur si non habuissent operationes vitales, cum apparuerunt, & Abraham, & Loth, & Tobia, quando quidem comestio & similia præ se tulerunt in sensu obvio operationem vitalem; maxime vero cum

cum S. Augustinus epist. 49. asserat Angelorum comestione veram fuisse: Ergo &c.

Ad primum respondet divus Thomas hic quaest. 51. art. 3. his verbis: "Dicens, quod sicut non est contra veritatem, quod in Scriptura intelligibilia sub figuris sensibilibus describuntur; quia hoc non dicitur ad assequendum quod intelligibilia sint sensibilia, sed quod per figuras sensibilibus proprietates intelligibilibus secundum similitudinem quandam dantur intelligi; ita non repugnat veritati sanctorum Angelorum, quod per corpora ab eis assumpta videantur homines viventes, licet non sint. Non enim assumuntur nisi, ut per proprietates hominis, & opera hominis spirituales proprietates Angelorum, & eorum spiritualia opera designentur; quod non ita congrue fieret, si veros homines aluerent; quia proprietates eorum ducerent in ipsos homines, non in Angelos."

Sanctus Doctor ibidem praecupit alias objectiones. Ad tertium ait Angelum in corpore assumpto non sentire, eo quod huiusmodi operatio sit a principio conjuncto vitae sensitivae, quae solum competit corpori animae informato. "Nullo modo est dicendum, quod Angeli per organa assumptorum corporum sentiant; nec tamen superflue sunt formata. Non enim ad hoc sunt, ut formata, ut per ea sentiantur, sed ad hoc, ut per huiusmodi organa, virtutes spirituales Angelorum designentur: sicut per oculum designatur virtus cognoscitiva Angelis, & per alia membra, aliae eius virtutes." Concinit Dionysius lib. de coelesti Hier. cap. 15. his verbis: "Oculis eorum designatur perspicacissima eorum cognitio, naribus facultates discernendi inter oblationes Deo gratas, vel ingratas &c."

Ipse Christus Luc. 24. totam solvit difficultatem, quum Discipulos sic alloquitur: *Palpate & videte, quoniam spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Quibus verbis duo habemus; scilicet An-

gelos esse incorporeos; deinde vero non habere carnem & organa sibi intrinseca, quibus vera sit comestio.

Ad auctoritatem D. Augustini respondemus S. Doctorem eo loci solummodo loqui de comestione facta a Christo post resurrectionem, quam quidem comparat cum Angelica in aliquo; in eo scilicet quod neutra sit necessitatis.

Instabis: Comestio tam repugnat beatorum corporibus quam Angelis; At qui tamen Christus glorificatus vere manducavit cum discipulis, ut non semel referunt Evangelistae, ubi de ejus, post resurrectionem apparitionibus, mentionem faciunt. Igitur & a puri Angeli in corporibus assumptis & comedere, & operationes vitales habere possunt.

Respondet negando majorem, & paritatem. Ratio discriminis est, quod Christus tamen glorificatus, habere tunc corpus vitale; Angelus vero nonnisi assumptum habere possit: solutio est divi Thomae hic quaest. 51. art. 3. ad 5. his verbis: "Dicendum, quod nec etiam comedere proprie loquendo, Angelis convenit, quia comestio importat assumptionem cibi convertibilis in substantiam comedentis. Et quamvis in corpus Christi post resurrectionem non converteretur, sed resolveretur in praecedentem materiam: tamen Christus habebat corpus talis naturae, in quod posset cibus converti; unde fuit vera comestio. Sed cibus assumptus ab Angelis neque convertebatur in corpus assumptum, neque corpus illud talis erat naturae, in quod posset alimentum converti. Unde non fuit vera comestio, sed figurativa spiritualis comestionis. Et hoc est quod Angelus dixit Thobiae 12. cum essem vobiscum videbar quidem manducare & bibere; sed ego potui invisibi & cibo utor. Abraham autem obtulit eis cibos existimans eos homines esse, in quibus tamen Deum venerabatur, sicut solet Deus esse in Prophetis, ut Augustinus dicit lib. 16. de civit. Dei."

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Angeli sunt corporibus substantialiter praesentes in eis tamen operationes vitales exercere nequeunt.

PRIMUM patet, cum Angeli non sint in corporibus assumptis per unionem hypo-

positivam, quippe quæ vires naturæ transcendat: nec ut formæ informantes, cum sint entia completa, quæ intra proprios essentia limites sic coarctantur, ut sint alteri entis incommunicabiles, sed nec per meram assistentiam adiunt, quandoquidem actiones nedum extrinsecas, sed & intrinsecas ibi habent, ut loqui, movere linguam, diversis idiomatibus cogitare proderet. Superest igitur, ut Angelus sit præsens in corpore assumpto per suam substantiam.

Secundum æque constat, quia 1. Angeli mali quandoque assumunt corpora mortua seu cadavera. 2. Actio vitalis procedit a potentia vitali quæ non est in Angelo respectu corporis assumpti, alias Angelus esset de eius essentia, quod implicat & esse, immo & dicere. 3. Spiritus Angelici non assumunt corpora, nisi ut in eis quasdam operationes communes habeant: Sed vitales sunt homini essentiales. Ergo &c.

Synopsis objectionum adversus secundam conclusionem militantes.

PRIMO: Non est deceptio in apparitionibus Angelorum, quia non assumunt corpora ut ibi vitales habeant operationes, sed ut per actiones denotentur effectus spirituales, ad quod operationes locales sufficiunt.

Secundo: Verum quidem est Christum etiam beatum post resurrectionem vere comedisse, sed potentia vitales in corpore relicta poterant sua iterum exercere munia: At in Angelo non est potentia vitalis ad manducandum; alias vel ipse corporeus evaderet, cum actio corporea, qualis est comestio ab intrinseco promanaret, actiones quippe sunt suppositorum.

Tertio: Nec ullum facisset negotium, quum S. Augustinus comparat comestionem Christi glorificari cum comestione Angelorum, comparatio quippe non est adæquata, ita ut utraque fuerit vera, sed solum quod neutra foret necessitatis.

ARTICULUS SEXTUS.

Num Angelus sint in loco, & quomodo?

SUPPONO mensuram tum esse, tum operationis Angeli esse ævum, non enim est tempus, aut æternitas: Non quidem

tempus, cum sit mensura rei successivæ & incorruptibilis: Neque etiam æternitas, quippe quæ sit mensura rei intrinsecatibilis, & secundum esse, & secundum operari. Superest igitur illam mensuram esse ævum, quod est mensura rei immutabilis quidem quoad esse, mutabilis vero quoad operationem: porro diversa operatur Angelus: modo enim invigilat salutis nostræ, modo etiam, ordinante Deo, peccatores punire; ut ille qui totum Sennacherib exercitum in blasphemiarum vindictam delevit.

Angelus esse in loco, nemo non novit, cum Scriptura sacra non semel testatur bonos in celis esse; quandoque etiam ad nos venire. Tota igitur difficultas est de modo occupandi locum, pro cuius resolutione sit

CONCLUSIO.

Angelus est in loco per operationem.

Probatur multiplici ratione.

PRIMA hæc est: Angelus est in loco per contactum, & ratione quantitatis suæ virtualis: sed hæc non est quantitas dimensiva, qualis est corporis quantitas; superest igitur ut sit ejus operatio, qua quidem tangit locum.

Altera: per illud Angelus est in loco, per quod sit ei præsens, & ex quo ejus colligitur præsentia: Sed sit præsens per operationem: & ex ea colligimus esse in aliquo loco; quod non uno illustratur exemplo: Ut primum Angelus annuntiavit Manue Nativitatem Samsonis, cito evanuit. Quum dæmon nihil amplius operatur in Energumeno, certo concluditur hominem esse a possessione liberum. Ergo &c.

Tertia: Eodem modo ratiocinari debemus de præsentia Angeli in loco, ac de præsentia animæ rationalis in corpore: Atqui quum anima nihil amplius ibi operatur, tum mors subsequitur, juxta illud Psal. 103. 29. *Auferes spiritum eorum, & deficient, & in pulverem suum revertentur.* Ergo &c.

Illæ rationes colliguntur ex S. Thoma, qui hic q. 52. art. 1. ait, alio modo Angelum esse in loco quam corpus; illud esse per contactum quantitatis dimensivæ: "Quæ quidem, inquit, in Angelis non est; sed est in eis quantitas virtualis. "Per applicationem igitur virtutis Angelicæ ad aliquem locum, qualitercunque, "dicitur Angelus esse in loco corporeo." Ut

Ut per operationem : ita ut non commensuretur loco , ut ab eo contineatur , ait sanctus Doctor ; sed ut illum continens aliquo modo : Subdit enim : “ Et secundum dum hoc patet , quod non oportet dicere , re , quod Angelus commensuretur loco , vel quod habeat situm in continuo ; hoc enim convenit corpori locato , prout est quantum quantitate dimensiva . Similiter etiam non oportet propter hoc quod contineatur a loco . Nam substantia incorporea sua virtute contingens rem corpoream , continet ipsam , & non continetur ab ea . ”

Diluantur objecta .

OBJECES : Prius est Angelum esse in loco quam in eo operari : Igitur non est in loco per operationem . Probatur antecessus multipliciter . Primo quidem , prius est Angelum esse , quam operari : Secundo , ut agens operetur , debet prius applicari ad passum : Tertio , Angeli in Scripturis dicuntur accedere ad corpora , ut circa ea operentur : sic Matth. 4. devotio tentatore a Christo legitur : *Angeli accesserunt , & ministrabant ei* . Quapropter , Angelus prompte transit , ideo dicitur in diversa loca operari : Igitur prius transit per loca , quam in eis operetur . Ergo &c .

Respondeo negando antecessus . Ad primam probationem , nego consequentiam & paritatem . Ratio disparitatis est , quod Angelum esse , non sit suae operationis effectus , cum a Deo habuerit esse , bene vero esse in loco .

Ad secundam probationem distinguo : agens corporeum prius debet applicari passo quam operari in eo , concedo : agens mere spirituale sicut est Angelus , nego . In eodem quippe instanti , & operatur , & applicatur loco ; ratio disparitatis est divi Thomae mox laudati ; qui contendit Angelum non commensurari loco , sicut corpus .

Ad auctoritates distinguo : & hoc unum , tum Scriptura , tum Patres intendunt , scilicet Angelum per suum esse habere quod sit in actu primo versus loca , concedo : In actu secundo , nego : Quocirca dum dicuntur accedere ad aliquem locum , & alterum relinquere , hoc tantummodo designat operationum Angelorum successionem : Caterum Angelus transit in instanti per loca , quocirca non dicitur esse , nisi ubi operatur .

Insuper : Angeli sunt in quibusdam lo-

cis ubi non operantur : Ergo &c . Probatur antecessus multis momentis : Primo quidem sunt in empyreo , ubi non operantur , hoc quippe fieri non posset , nisi per motum localem , empyreum autem non movetur localiter . Secundo , daemones sunt alligati igni inferni , ubi certe non operantur , sed patiuntur . Tertio , S. Raphael , ut legitur Tobiae 8. Almodæum daemone alligavit in deserto Aegypti , ne ultra cuiquam noceret . Quarto , pueri & vita absque baptismo migrantes , sunt in Lymbis , ubi certe , eorum animarum quae sunt spiritus nihil operantur : Denique Angeli custodes ubique comitantur homines , ut eorum invigilent salutem : Sed incredibile est illos semper circa clientes operari . Ergo &c .

Respondeo negando antecessus . Ad primam probationem dico Angelos aliqua operari in empyreo , effundere aliquam subtilem lucem ex gloria interna redundantem , sic in corporibus glorificatis , egredietur fulgor illustrans locum .

Ad secundam , tertiam , & quartam probationem distinguo , & daemones sicut pueri Lymborum sunt in loco violento , concedo : Unde non mirum si ibi solummodo patiantur . In loco connaturali , de quo solum movetur controversia , nego . Potest tamen dici eatenus ibi operari , quatenus cogitationum confliatu cruciantur : Et hoc vocatur vermis inextinguibilis corrodens & pungens , capiunt enim se maxima sua culpa excidisse a gloria .

Ad ultimam respondeo nullum esse inconveniens Angelum , semper operari juxta clientem , cum ad eum venit ; sed non est semper praesens , nisi adsit necessitas , ut propugnat D. Thomas . Non injucundum erit hic texere quae operatur bonus Angelus quem habemus comitem & Patrem : de hoc momento sic loquitur Petavius lib. 2. de Angelis cap. 6. eo loci docet quemlibet hominem suum habere Angelum custodem : “ Qui illius sospitatis , educationis vitae totius ac sempiternae praesentis salutis curam gerat , qui daemonum insidias & imminetia undique pericula propulset , animos ad virtutem faciat , timidos confirmet , mærentes recreet , laborantes adjuvet , lapsos erigat , opportuna monita suggerat , errantibus assistat , & eorum preces offerat Deo : postremo , qui perfunctis hujus vitae casibus , post obitum excipiat , & ad beatorum societatem transferat . ”

Insuper : Si Angelus sit in loco per operationem .

rationem sequitur tum nullibi esse , si ibi cesset operari : absurdum consequens : Ergo & antecedens . Probatior minor . Tametsi Angelus non operetur , est tamen in aliquo loco determinato : Et probatur . Quod est finitum , est alicubi & concluditur loci terminis : sed Angelus est quid finitum . Ergo &c.

Respondeo negando minorem : Ad probationem , nego antecedens . Ad ulteriorem probationem distinguo : Angelus est quid finitum essentialiter , concedo : habet enim suae essentiae limites , quippe qui non sit actus purus , sed componatur ex esse & existere : Est quid finitum localiter , nego . Non enim , ait sanctus Thomas , continetur a loco , sed potius ipsum praetercontinet locum . Neque tamen diffinimur Angelum omnia simul loca continere , sed ad unum determinari , in quo sensu finitus etiam localiter dicendus est . Sed cum propugnemus non limitatum quatenus a loco quem occupat , non continetur , hinc non est in loco circumscriptive , sed solummodo definitive .

Replicabis : Operari in aliquo loco non est proprie in eo esse : Ergo &c. Probatior antecedens . Sol agit in visceribus terrae ubi non est : Ergo &c.

Respondeo negando antecedens . Ad probationem nego paritatem . Ratio discrepantiae ea est , quod sol non agit in visceribus terrae immediate immediatione suppositi , sicut Angelus operatur , sed solum immediate immediatione virtutis .

Insuper : corpus Christi est realiter in Eucharistia praesens ad modum Spiritus : Atqui tamen ibi non operatur : Igitur a pari Spiritus angelicus non est in loco per operationem .

Respondeo 1. Christum suas in Eucharistia habere operationes . Et ibi cuncta videre & cognoscere . Quomodo hoc fiat ? O altitudo .

Respondeo 2. negando paritatem . Ratio discriminis est quod corpus Christi in Eucharistia ibi habeat suam quantitatem extensam in ordine ad se , ex quo sequitur esse realiter in Eucharistia , tametsi ibi non operaretur . At vero Angelus nullam habet quantitatem formalem sive in ordine ad se , sive in ordine ad locum .

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Angeli sunt in loco per operationem .

PRIMO : Angelus est in loco per con-

taum , non quidem quantitatis formalis , cum sit incorporeus : Igitur per operationem quae est quantitas ejus virtualis .

Secundo : Fit praesens per id quo occupat locum , & illum continet : sed hoc fit operatione , non enim est in loco circumscriptive , sed definitive . Igitur per operationem .

Tertio : Eodem prope modo ratiocinandum est de praesentia Angeli in loco , ac de praesentia animae in corpore : Sed anima per operationem est in corpore ; ut primum enim in eo non operatur , jam ibi esse definit , juxta illud Psal. 103. *Auferes spiritum eorum , & deficient , & in pulverem suum revertentur .* Ergo &c.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET RESPONSIONUM.

PRIMO . Prius quidem est rem corpoream esse quam operari in loco , quia in eo est ratione quantitatis dimensionis quae ab ipso loco circumscribitur , sed non idem dicendum de re mere spiritali quae certe non comprehenditur a loco , sed potius illum ipsum comprehendit .

Secundo : Non negamus daemones esse in inferno ubi non operantur , sed sunt in loco violento : potest tamen dici eatenus ibi operari , quatenus conflictu cogitationum cruciantur : & hoc vocatur vermis corrodens ; capiunt enim se sua maxima culpa excidisse a gloria .

Tertio : Corpus Christi in Eucharistia praesens , non opus est operari , ut sit in illo loco , quia ibi est sacramentaliter & cum propria quantitate in ordine ad se : Sed numquid Christus in Eucharistia non habet operationes ? Caterum Angelum nullam habet quantitatem formalem , unde non est paritas .

ARTICULUS SEPTIMUS.

De Paterna Angelorum sanctorum , erga homines protectione & custodia .

SUPPONO daemones totis viribus hominum saluti insidiari , ut passim in sacra legitur Scriptura . Gen. 3. diabolus sub specie serpentis Evam alloquitur , & peccare facit . Num. 22. Balaam instigatione daemonis populum Dei maledicere tentat . Joan. 13. Malus spiritus immitit in

& Homil. 3. in epistolam ad Coloss. Theodoretus q. 3. in Genes. Methodius apud Damascenum in Eclogis, & Didymus apud eundem.

« Tertio, ex Patribus Latinis.

3. Hilarius comment. in cap. 18. Matth. sub initium, ita effatur: *Deum Angeli vident, & Angeli pusillorum præsumunt fideliū orationibus. Præesse Angelos absoluta auctoritas est.*

5. Hieronymus exponens illud Matt. 18. *Angeli eorum in calis &c.* dicit: "Magna est dignitas animarum, ut unaquæque habeat ab ortu nativitatis in custodiam sui Angelum delegatum."

5. Bernardus mira de hoc momento dicit serm. in Psalmum: *Qui habitat: "Angelis suis mandavit de te: Mira dignitas, & vere magna dilectio charitatis.... Nempe Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.... Quantum tibi debet hoc verbum inferre reverentiam, asserre devotionem, conferre fiduciam! reverentiam pro præsentia, devotionem pro benevolentia; fiduciam pro custodia."* Eandem pertrahat materiam Serm. 12. in Psal. 90. & lib. 5. de confid. cap. 4. suffragatur Ambrosius lib. 2. in Lucam cap. 2. Ergo &c.

Quarto, ex rationibus Theologicis.

PRIMA: Qui sunt mobiles ad bonum & malum, indigent auxilio, ut faciant bonum: Atqui homines ad bonum, modo etiam ex innata pravitate flectuntur ad malum: Igitur ut bonum semper operentur, opus habent Angelo custode: Ista ratio est D. Thomæ hic q. 113. art. 1. his verbis: "Manifestum est autem quod in rebus agendis cognitio & affectus hominis multipliciter variari & deficere possunt a bono, & ideo necessarium fuit quod hominibus Angeli ad custodiam deputarentur, per quos regularentur & moverentur ad bonum."

SECUNDA: Dæmones invigilant hominis perditioni, ut offensum eil: Igitur summa convenit providentiæ, ut Angeli boni & nos custodiant, & pro nobis vicissim decerant. 5. Thomas ibidem art. 2. ea de causa propugnat quemlibet hominem suum habere Angelum custodem: datur enim, inquit, Angelus ad quamlibet spe-

ciem rerum corporalium servandam; ut docet Gregorius Hom. 34. in Evangelia: ex quo concludit quemlibet hominem suum habere Angelum custodem, eo quod sit rebus corporalibus præcellentior & secundum animam incorruptibilis. Ecce verba divi Thomæ: "Providentia Dei comparatur ad singulos homines, sicut comparatur ad singula genera, vel species corruptibilium rerum: Sed secundum Gregorium diversi ordines deputantur diversis rerum generibus." Puta, potestates ad arcendos dæmones: virtutes ad miracula facienda in rebus corporeis. Et probabile est, quod diversis speciebus rerum diversi Angeli ejusdem ordinis præficiantur. Unde etiam rationale est, ut diversis hominibus diversi Angeli ad custodiam deputentur.

TERTIA: Ecclesia non nisi de aliquo facto vero celebrat festivitatem: Sed secunda die Octobris in gratiarum actionem Angelorum custodum celebrat memoriam. Ergo &c.

Solvuntur objectiones.

OBJECIES: Homines per vim liberi arbitrii sibi innatam sese possunt in appetitu boni, & fuga mali regere: Igitur incassum propter hoc admittitur custodia per sanctos Angelos.

RESPONDEO distinguendo, homines absolute loquendo possunt se regere, concedo: facile & absque periculo, nego, cum enim sint prout ab adolescentia ad malum, ut plurimum cæcitant in bono prosequendo: juxta illud Adagium: *Vide bona proboque, deteriora sequor*. Solutio est divi Thomæ: Hic art. 1. ad 1. "Dicendum, inquit, quod per liberum arbitrium potest homo aliquoties malum vitare: Sed non sufficienter, quia infirmatur circa affectum boni propter multiplices animæ passiones: similiter etiam universalis cognitio naturalis legis, quæ homini naturaliter adest, aliquoties dirigit hominem ad bonum, sed non sufficienter: quia in applicando universalis propria juris ad particularia operum, contingit hominem multipliciter deficere, unde dicitur Sapientiæ 9. cogitationes mortalium timidae, & incertae providentiæ nostræ: & ideo necessaria fuit homini custodia Angelis." *Insuper*: Deus cuncta regit per se: Igitur inutilis est custodia Angelorum.

R r

Ref-

Respondeo distinguendo, Deus regit hominem per se quantum ad affectum voluntatis quam per infusionem gratiae immutat ad bonum, concedo quantum ad consilium & tutelam, nego. Ad hoc enim utitur ministerio Angelorum, qui & bona praebent consilia; & daemones irruentes compescunt. Sic solvit difficultatem S. Thomas ibidem ad 1. "Deus, ait, custodit hominem, sicut universalis instructor, & cujus instructio ad hominem pervenit mediantibus Angelis."

Replicabis: Si Angeli boni sint custodes hominum, refundetur impiorum perditio in eos, velut propter insufficientem custodiam: absurdum consequens: Ergo & antecedens.

Respondeo negando sequelam, cum enim homo sit sui juris, & Angelus non tollat ab eo liberum arbitrium, ideo, *perditio tua ex Israel*, inquit Scriptura Osee 13. ab hac culpa se purgant vel ipsi Angeli, apud Jeremiam cap. 51. his verbis: *Curavimus Babylonem, & non est sanata, derelinquamus eam*. Solutio est D. Thomae ibidem ad 3. "Dicendum, inquit, quod sicut homines a naturali instinctu boni discendunt propter passionem peccati: ita etiam discendunt ab instructione bonorum Angelorum, quae fit invisibiliter per hoc, quod homines illuminant ad bene agendum. Unde quod homines pereunt, non est imputandum negligentiae Angelorum, sed malitiae hominum."

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Angeli sancti regunt, & custodiunt homines.

PRIMO: Exod. 25. habetur: *Ecce ego mittam Angelum meum, qui praecedat te, & custodiat in via*. Rufinus Heb. 1. *Omnes sunt administratorii Spiritus, in ministerium missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis*.

Secundo: Patres utriusque Ecclesiae hoc ipsum docent: ex Graecis quidem, S. Athanasius orat. 2. contra Arianos. S. Basiliius lib. 3. contra Eunomium: Ex Latinis vero SS. Hilarius comment. in cap. 18. Matth. cum Hieronymus comment. in idem caput.

Tertio: Hoc idem ex professo S. Thomas hic q. 113. art. 1. hac ratione probat quia homines ex innata pravitate potius ad bonum quam ad malum fleuntur,

quocirca indigent Angelo qui eis det salutis consilia, & adversus pericula eos tueatur.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM,

ET RESPONSIONUM.

PRIMO: Tamen si homines ratione liberi arbitrii possint ad bonum se convertere, quia tamen ab adolescentia ad malum propensi sunt, indigent consiliario qui eis virtutem inspiret, & protectore, ne cedant tentationibus undique irrudentibus.

Secundo: Aliud est Deum se solo posse cuncta facere, aliud de facto sic operari: Quia veto sapientia ejus omnia sic ordinavit, ut suarum voluntatum placita ministris praecellentes adimplerent, statuit: Sanctos Angelos salutis nostrae curam agere.

Tertio: Neque vero refundenda est in Angelos custodia impiorum perditio, quippe qui & Angelis bona suadentibus, & ipsi Deo resistent, juxta illud Jerem. 2. *A saeculo confregisti jugum meum, rupisti vincula mea, & dixisti: Non serviam.*

ARTICULUS OCTAVUS.

Ubi cetera S. Thomae circa Angelos placita referuntur.

PRIMO: S. Doctor hic quaest. 52. art. 2. dicit Angelum non posse esse simul in pluribus locis, eo quod virtus ejus sit finita: art. 3. plures non posse esse simul in eodem loco; quia Angelus est per operationem, in loco, quem tangit: Igitur duo non sunt simul in eodem; quocirca inferendum est legionem daemonum, de qua in Evangelio, sic intelligendam esse, ut fuerint in diversis partibus Energumeni. art. 2. contendit Angelum ab uno loco ad alium transire, etiam pertranscundo medium si agat motu continuo: non minus e contra.

Secundo: q. 54. art. 1. & 2. docet Angelum non esse suum intelligere, quia non est actus purus, & ideo nec suum esse. ita q. 55. art. 1. docet Angelum cognoscere res naturales per species, non a rebus acceptas, sed sibi ingentitas: Art. 3. superiores Angelos intelligere per species magis universales; ex quibus deducitur eorum excellentia: hinc si quatuor requirantur ad quatuor objecta cognoscenda,

da, pro inferiori Angelo, una aut altera sufficere pro superiori. Q. 38. art. 1. ait Angelum non esse semper in actu intelligibilem, hoc enim soli Deo competit: posse quidem multa simul cognoscere in Verbo, sed non per species rerum, nisi aliqua species universalis plura simul repræsentet. Art. 3. Angelum non discurre, sed videre conclusionem in principio. Art. 4. res non intelligere componendo, & dividendo: "Intelligit enim," inquit, composita simpliciter, & mobilia immobiliter, & immaterialia immaterialiter. "Art. 6. duplicem distinguit in Angelis cognitionem, unam matutinam, vespertinam alteram. Prior est visio beatifica, posterior scientia infusa, & mysteriorum, & rerum naturalium: dicitur vespertina, hoc est, secunda & posterior.

Tertio: Q. 63. propugnat Angelos potuisse peccare, & quod de facto multi peccaverint, quia habent suum liberum arbitrium; quocirca possunt a bono deflectere; juxta illud Job. 4. 18. *In Angelis suis reperit pravitatem.* Art. 2. peccatum dæmonum fuisse superbiæ culpam, non enim peccata carnis conveniunt puris spiritibus. Art. 3. sic loquitur de peccato diaboli in sua conclusione: *Peccavit Angelus appetendo esse ut Deus, non quidem per æqualitatem, sed appetendo ut ultimum finem, quod virtute suæ naturæ consequi poterat: vel appetendo assequi beatitudinem propriis viribus, absque divinæ gratiæ auxilio.* In corpore vero ait nullam passionem ligasse voluntatem Angeli antequam peccaret, ut appeteret impossibile, sive esse Deum per naturam: Art. 6. tenet ut probabile Angelum in secundo creationis instanti peccasse, vel bonum fecisse. Art. 7. supremum Angelum, in prævaricatione etiam fuisse primum, quod quidem probat auctoritate divi Gregorii Homil. 34.

in Evangelia. Art. 9. scribit multo plures Angelos stetitisse, quam cecidisse. Juxta illud 4. Reg. 6. „plures enim nobilium sunt quam cum illis.“ Quod exponitur de bonis Angelis: „Quia, inquit, peccatum est contra naturalem inclinationem: Ea vero quæ contra naturam sunt, ut in paucioribus accidunt.“

Quarto: Q. 64. agit de penis dæmonum. Art. 3. dicit potissimum liras esse in dolore de privatione Dei. Art. 4. ait quoddam in aere remanere ad diem usque judicii pro exercitatione hominum, quoddam vero concludi in inferno.

Quinto: Q. 106. docet Angelos superiores illuminare inferiores: Edocti enim immediate a Deo de mysteriis, cæteros edocent. Q. 107. ait Angelos sibi ad invicem loqui per directionem conceptuum, quocirca eo ipso quo suam dirigit unus Angelus voluntatem ad alterum; ille alter & non alius cognoscit cogitationes dirigentis. Art. 3. Hic est conclusionis textus: *Angeli non loquuntur Deo, ut illi quippiam manifestent, sed illi loqui dicuntur, vel consultando illius voluntatem de agendis, vel illius excellentiam demirando.*

Denique, q. 101. art. 1. dicit Angelum posse illuminare hominem: art. 2. ejusdem etiam posse immutare voluntatem per modum suadentis, aut passionis concitantis: porro ex Dionysio triplex est operatio angelica circa hominem, nempe purgatio, illuminatio, & perfectio. Purgare est tenebras expellere: illuminare, est veritatem adaperire: perficere, est virtutem menti conjungere: quod quidem potest illustrari exemplo solis. Primo fugat umbras: Secundo ostendit objecta naturæ: deinde resultat cognitio in intellectu: sic proportionaliter & in moralibus per operationem Angeli in homine contingit.

DISSERTATIO TERTIA.

D E

OMNIPOTENTIA DEI IN OPERE SEX
DIERUM CIRCA CREATURAS

MERE CORPORALES.

DEUM optimum maximum esse hujus spectabilis mundi & universorum, tum visibilium & invisibilium conditorem nedum fides, sed ipsa docet ratio, ut fuse & probavimus trahendo de existentia Dei, & de causa prima, eaque efficiente & creatrice; quia tamen non levis facessit difficultas circa creationis modum, operæ pretium est hic texere sanctorum doctorum sententiam productionis rerum ordinem. Variæ de hoc momento circumferuntur opiniones. Quidam existant Deum cuncta creasse simul, ita ut sex dierum numerus sit penes iteratos conceptus nostros, id est aliter intelligimus terræ & cæli creationem, aliter lucis cæterarumque rerum productionem, quæ quidem omnia ideo plurimorum dierum spatio facta fuisse commemorat Moyses, ut populus Judaicus admodum rudis cui loquebatur, facilius ab eo dicta, conscriptaque intelligeret. Quidam vero & non pauci contendunt opus creationis intelligendum esse sex diebus juxta communem usum & ad litteram computatis, factum & completum. Prima opinio est S. Augustini lib. 4. de gen. ad litt. cap. 22. & seq. lib. 11. de civ. Dei cap. 9. Altera vero S. Thomæ tribuitur 1. p. q. 66. & 67. Sed absque negotio istæ possunt conciliari sententiæ, propugnando Deum cuncta simul & in globo creasse, videlicet cælum empyreum pro sede Beatorum, aquas, terram & abyssus, spatia quippe inferiora terræ apprimè abyssus vocantur, sicut & profunditas & altitudo aquarum, deinde vero creatorem sua distinxisse & fecisse spatia sex dierum alia opera, dicere quid verat? Utrumque enim Scriptura

commemorat; quippe quæ dicit, & Deum cuncta creasse simul, & tamen eadem diverso temporis intervallo quædam alia fecisse, & omnia distinxisse. Quidquid sit, etiam in hac præsentî dissertatione Epicurum & Spinosam qui mundum a Deo optimo factum esse negant, iterum atque iterum insectari juvat. Enim vero contrarium claret ex Scriptura dicente Gen. 1. *In principio creavit Deus cælum & terram.*

Dogma de opere creationis a Deo optimo maximo quatuor momentis seu argumentis probari, & explicari potest.

Primo, quia Deus in principio creavit Angelos, cælum, & terram & aquas.

Secundo, quia sex dierum spatio cætera produxit, & jam producta distinxit atque complevit.

Tertio, quia cuilibet diei quorundam operum factura respondet.

Quarto, quia septimo die ab omni opere quod patrarat, quievit, & hunc sanctificavit atque benedixit.

ARTICULUS PRIMUS.

Num Deus in principio cælum, terram, aquas & Angelos simul creaverit?

NOMINE creationis intelligimus actionem quæ res e nihilo sua innata & omnipotentî virtute educit. Nomine operis creati conceipimus ens in se completum & sua forma actuatum. Nomine cæli solum comprehendimus empyreum, nomine denique Angelorum spiritus simplices ab omni materia physica immunes, & per se subsistentes sancti Doctores & Theologi intelligunt. Jam quæritur: Utrum hæc omnia simul & in principio creaverit Deus. De Angelis quæstio jam eliquata est. Unde sit

CON-

CONCLUSIO.

Deus in principio cœlum, terram, aquas & omnia simul & in eodem instanti creavit atque produxit.

Probatur auctoritate & ratione.

SCRIPTUM est Gen. 1. 1. *In principio creavit Deus cœlum & terram; terra autem erat inanis.* Duo potissimum istis verbis indigitat Moyses: primum quidem cœlum, & terram in eodem prorsus instanti fuisse creata, consequenter & aquas quæ sub cœlo sunt, maxime vero cum juxta plurimorum sententiam, cœli sint fluidi, illi saltem qui empyreo inferiores sunt: hinc & alias Scriptura de diluvio insinuans sermonem Gen. 7. sic loquitur: *Cataractæ cœli apertæ sunt: & facta est pluvia super terram &c.* Quod sane denotat aquas, vel esse cœlis cœvas, vel ejusdem cum eis substantiæ, adeoque cum illis concretas. Verum non una Scripturæ sententia alienat Deum cuncta simul & in globo creasse; namque Eccl. 18. 1. habetur, *qui vivit in æternum, creavit omnia simul.* Porro inter creaturas primus creatus; non incongrue numerantur Angeli, cum enim sint omnium operum Dei ad extra entia perfectiora, Creator, utpote ipse perfectissimus, nedum in intentione, sed & in executione primos condi voluit, ut supra ostensum est.

Secundo, ex S. Doctõribus.

S. AUGUSTINI eam fuisse sententiam nemo non novit, hanc enim variis prodit in locis maxime lib. 1. de Gen. contra Manichæos cap. 5. *Sed, inquit, illud quod dictum est: In principio fecit Deus cœlum & terram: Cœli & terræ nomine universa creatura significata est, quam fecit & condidit Deus. Ideo autem omnibus visibilibus rerum hæc appellata sunt, propter parvulorum infirmitatem, qui minus idonei sunt invisibilia comprehendere. Prima ergo materia facta est confusa & informis, unde omnia fierent, quæ distincta, atque formata sunt, quod credo a Græcis Chios appellari.* Similia dicit lib. 12. confel. cap. 3. 4. 5. 6. & 8.

D. Thomas hanc ex professo movet questionem 1. 1. p. q. 66. art. 1. ubi docet materiam

teriam non informem, sed sua forma vestitam fuisse factam. Art. 2. ostendit cuncta ex una eademque informi materia creata fuisse, cum sit diversa in diversis. Art. 3. ait cœlum empyreum simul cum materia & cæterorum cœlorum orbibus fuisse procreatum: Art. 4. vero sic concludit veluti resumendo quæ in prioribus dixerat: *Respondendo dicendum quod communiter dicitur, quatuor esse primo creata, scilicet naturam angelicam, cœlum empyreum, materiam corporalem informem & tempus . . . .* Procedit autem prædicta enumeratio secundum opinionem aliorum sanctorum ponentium quod informitas materiæ duratione præcessit formationem: & tunc pro illius duratione necesse est ponere tempus aliud: quod aliter enim mensura durationis accipi non posset. *Rursus art. 3.* Conveniens fuit, ut etiam a principio corporalis gloria inchoaretur, in aliquo corpore, quod etiam a principio fuerit abique servitute corruptionis, & mutabilitatis, & totaliter liquidum: sicut tota creatura corporalis expectatur, post resurrectionem futura. Et ideo illud cœlum dicitur empyreum, id est, igneum, non ab ardore, sed a splendore.

Concinnant Philo in lib. de allegoriis Legis Mosaicæ. Procopius, Gazæus & Cajetanus in cap. 1. Gen. qui cuncta fuisse simul creata existimant. Quid vero sentiat de opere distinctionis, dicetur infra.

Tertio, ratione eaque multiplici.

PRIMA: Quæ in sacra narrantur Scriptura, sunt fide dignissima, ita ut ea in dubium revocare nefas sit: Sed auctor facer austerit, Deum in principio creasse cœlum & terram: Igitur nomine cœli empyreum & cæterorum cœlorum orbis, nomine vero terræ elementum in quo stamus & vivimus, creata fuisse intelligi nedum conveniens, sed & necesse est.

Secunda. *Deus est agens perfectissimum*, inquit D. Thomas hic quæst. 66. art. 1. *Unde de eo dicitur Deut. 32. Dei perfecta sunt opera. Ergo opus ab eo creatum, nunquam fuit informe.* Igitur ex S. Doctore Deus in principio creavit cœlum & terram complete atque perfecte, hoc est, quodlibet ex his sua forma actuum.

Tertia: Agens infinita pollens virtute potest simul quæcumque vult, in instanti

R 3 fa-

facere : sed Deus infinitam habet virtutem : Igitur sicut narratur , cuncta creavit simul & eodem tempore .

Quarta : Non potest dici Deum materiam informem & invisibilem primo creasse , deinde vero ex ea cætera fuisse : Igitur cuncta simul creavit perfecta , tametsi conmixta . Probatur antecedens : Non una est omnium materia , sed diversa in diversis , v. g. alia est cœlestis , alia sub-lunaris : Igitur cuncta ex materia informi & invisibili coaluisse non dicendum est , iterum potius cuncta commemorata in perfectione creata fuisse asserendum . Hæc ratio est D. Thomæ qui hic art. 2. sic loquitur adversum reiiciens opinionem : " Sed contra , quæcumque conveniunt in materia , sunt transmutabilia ad invicem , & agunt & patiuntur ab invicem ; ut dicitur in 1. de generatione . Sed corpora cœlestia & inferiora non sic se habent ad invicem . Ergo eorum materia non est una . "

Quinta : Totus mundus lucidus creatus est : Igitur non informis & imperfectus , sed completus : Igitur recte dicitur cuncta fuisse simul creata . Probatur Antecedens . Ex D. Thomæ qui hic art. 4. hoc ipsum asserit , cujus hæc est conclusio , *conveniens fuit in principio mundi corpus totaliter lucidum fuisse creatum , ubi inchoaretur beatorum gloria secundum corpus , quod cælum empyreum est appellatum . Ergo &c.*

Inferes Mundum unicum esse : tametsi enim multa sint in rerum natura , eaque veluti immensa , ut cælum empyreum , firmamentum ubi apparent stellæ fixæ , & ipsæ ac planetæ in quantitate , vel ipsam terram plurimum excedant , ista tamen omnia simul correlata sunt , & sicut ad unum concentum , ita & ad unicum mundum faciendum conspirant : Namque unus est omnium finis , unus ad compositum istud complendum ordo , una totalis effectus ad creatorem relatio .

Prodictum fuisse mundum verno tempore non pauci existimant . Revera quidem , terra hæc illa tempestate decorata floribus , stipata plantis , circumsepta calamis & juncis virentibus , quæ suavem spirant undequaque odorem & amœnitatem , apparet , magnificentiam sicut omnipotentem Creatoris mirum in modum exhibet . Igitur probabilissimum est Deum sicut amantissimum , ita & perfectissimum primo homini mox creato , tam mirabile dedisse spectaculum , ut intelligeret A-

dam quod bonus sit Dominus , & laudabilis nimis , & quod sapientie ejus non sit numerus .

Diluuntur objectiones .

OBJECIES . 1. Mundus non est factus in tempore : igitur nec tempus ipsum factum est , nec a fortiori cuncta simul . Probatur Antecedens : Mundus ab æterno prodit a Deo : ergo non est in tempore factus . Probatur antecedens : Mundus dicitur factus in principio : sed fieri in principio est fieri ab æternitate & in æternitate , illud quippe principium non de principio , est Deus . Ergo &c.

Respondo negando Antecedens : ad primam probationem nego iterum Antecedens : ad ulteriorem probationem distinguo : mundus dicitur factus in principio , hoc est , in tempore & initio antequam & animalia , & homo ipse ex limo formarentur , concedo : in Deo & ab æternitate , subdistinguo : causaliter , hoc est , causa mundi productiva ejusque principium est ab æterno , concedo : Ratione sui , nego . Mundus est effectus , qui quidem spectari potest dupliciter . 1. Ratione sui : Secundo ratione causæ ex qua promanat : Primo modo consideratus dicitur in tempore & initio factus ; relative vero causam , factus in principio commemoratur , hoc est , efficacia Dei verbi quod est æternum , & per quod facta sunt omnia , juxta illud Gen. 1. *Dixitque Deus , fiat lux , & facta est lux* : & iterum alia Scriptura Psal. 148. *Ipse dixit , & facta sunt ; ipse mandavit , & creata sunt .*

Pater hunc exhibent istius sententiæ , *in principio creavit Deus cælum & terram* , sensum , Irenæus , Tertullianus , Origenes qui asserunt Deum cuncta fecisse per suam Sophiam , suæque sermonem , fieri enim in verbo & per verbum idem est , cum de operibus ad extra agitur , quod ipse Joannes cap. 1. intonat : *Deus erat Verbum . . . . Omnia per ipsum facta sunt , & sine ipso factum est nihil .* Concinit Basilii qui hom. 1. in Gen. ait : " Nomine principii etiam , intelligi , artifex , verbum . " Suffragatur Ambrosius lib. 1. in Exam. cap. 4. *In hoc ergo principio , idest , in Christo fecit Deus cælum & terram .* Subscribit Augustinus lib. 1. contra adversarium . Legis & Prophetarum cap. 11. " Aut ergo sic intelligendum , est , quod scriptum est : in principio fecit Deus cælum & terram , ut principium , " sic

„ sit ex quo esse cœperunt : non enim Deo
 „ cœterna semper fuerunt , sed facta
 „ initium ex quo esse inciperent , accepe-
 „ runt ; aut certe quia in principio sibi
 „ cœterno fecit Deus cœlum & terram ,
 „ hoc est , in unigenito Filio . „

Inlabis . Quia Verbum dicitur in prin-
 cipio fuisse , juxta illud Joan. 1. *In prin-*
cipio erat Verbum , recte colligitur ab æter-
 no fuisse . Igitur a simili mundus ab æter-
 no creatus dici potest , cum Moïses eum
 dicat in principio creatum .

Respondeo 1. Nullo modo sequi ex verbis
 Moïsis mundum esse ab æterno conditum :
 & vero si in verbo diceretur conditus , ab
 æterno , jam foret utique Deus , & pro-
 duceret solummodo ad intra : Deus , in-
 quit , namque quod est ab æterno non
 habet initium , adeoque est a se & impro-
 ductum , hinc Patres Nicœni per æterni-
 tatem probant Verbi consubstantialitatem :
 quis autem umquam dixerit mundum pro-
 cedere ad intra , cum sit sensibilis .

Respondeo 2. negando paritatem : Ratio
 discriminis est , quod Verbum procedat ad
 intra & necessario , quod sit Patri consub-
 stantiale & a seipso , mundus vero est ef-
 fectus creatus , & in illa creando Deus ,
 inquit Propheta Psal. 93. 1. *Libere egit* .
 Cæterum mundum creari in Filio & per
 Filium idem est juxta illud Joan. 1. 3.
Omnia per ipsum facta sunt , & sine ipso fa-
ctum est nihil . Hoc ipsum propugnat S.
 Aug. serm. 14. de diversis contra Mani-
 chæos , ubi dicit eandem esse vim verbo-
 rum in Filio ac per Filium .

Urgebis : posita causa sufficiente , poni-
 tur effectus : Atqui ab æterno Deus est
 causa plusquam sufficiens ad creandum
 mundum : Igitur ab æterno illum de fa-
 cto condidit . Confirmatur : Deus ab æter-
 no est in actu . Ergo &c.

Respondeo distinguendo : posita causa ne-
 cessario agente ad extra , ponitur effectus ,
 concedo : libere agente , subdistinguo , pon-
 nitur effectus in tempore , & quando vult ,
 concedo : ponitur ab æterno , nego . Porro
 Deus est causa in se quidem necessa-
 ria , hoc est , ens necessarium , sed libere
 agens : voluit autem in mundum in tempore
 condere : maxime cum id creatura com-
 petat : Etenim qua ratione foret creatura ,
 & quid a causa dependens factum ,
 cum non daretur instans reale in quo ve-
 rum esset dicere , nunc fit mundus , cum
 nullum haberet initium .

Ad confirmationem distinguo , Deus est

semper in actu ad intra , concedo : nam-
 que ab æterno generat Verbum & spirat
 tertiam sanctissimæ Trinitatis personam ,
 ad extra , nego . Neque enim ab æterno
 creavit mundum , neque in tempore pro-
 ducit creaturas omnes in infinitum possi-
 biles . Ergo ne non actus purus ? Abit di-
 cere , immo , & cogitare , cum omnes om-
 nino perfectiones in se ita eminenter com-
 plectatur , ut non tam habere perfectio-
 nes , quam esse ipsas perfectiones asserere
 fides doceat : Enimvero est ipsi bonitas ,
 ipsa justitia &c.

Injistes . Convenit admodum causæ neces-
 sariæ & incorruptibili esse ab æterno . Sed
 mundus est causa necessaria , quippe qui
 assuetos habet in cœlis motus , in terra
 generationes , in tempestatibus indefectum
 incessionem : est quoque incorruptibilis .
 Nam terra in æternum stat , & in indivi-
 duorum alternationis generationibus serva-
 tur . Ergo &c.

Respondeo distinguendo , convenit causæ
 necessariæ & incorruptibili esse ab æter-
 no , si sit per se & a se tum necessaria ,
 tum incorruptibilis , concedo : sin minus ,
 nego . Mundus est tantum a posteriori &
 per participationem ens necessarium , &
 incorruptibile , unde in tempore , ut ejus
 a primâ causâ salvetur dependentia , crea-
 ri debuit .

Perjistes . Tamen si mundus esset ab æter-
 no , attamen & finitus & dependens es-
 set , infinitus quippe penes durationem fo-
 ret . Ergo non implicat contradictionem
 mundum esse ab æterno ; maxime vero
 cum non pauci , quoad entia permanentia
 salvo jure conditoris , in creaturam , ab
 æterno fieri potuisse aurentur .

Respondeo 1. Quæstionem præsentem non
 moveri de mera possibilitate , videlicet de
 eo quod fieri potuit , sed quod revera fa-
 ctum est , unde mundum juxta Moïsis sy-
 stemam in tempore factum fuisse cum san-
 ctis Doctoribus , & ut ipsa docet fides ,
 propugnamus .

Respondeo 2. In hypothesi quod mundus
 esset ab æterno , vix concipi posset , quo-
 modo finitum a causa suprema dependens
 foret , propter rationes modo allatas : &
 vero nullum haberet initium : A quo igitur
 & esse & agere acciperet ? Si dicatur
 a Deo , jam igitur ad intra procederet , &
 non in tempore : & quod procedit ad in-
 tra , est Deus .

Iterum instabis : Mundus in tempore fa-
 ctus , supponit spatia ab æterno vacua . Igi-

tur item aliquid in creaturis æternum ascendendum est.

R. *Respondeo* negando antecedens, spatium enim est realis corporis ab alio recedentis affectio, cum nulla sine ab æterno corpora, nullum quoque est ab æterno spatium vacuum, nisi imaginarium.

Obijcies 2. Gen. 1. 2. habetur, *terra autem erat inanis & vacua*: sive invisibilis & incomposita secundum aliam litteram: per quod designatur materiæ informitas, ut dicit Augustinus lib. 12. Confess. cap. 12. Igitur non omnia simul creata sunt, sed prius materia informis & invisibilis formata est, deinde ex ea aliæ productæ sunt creaturæ.

Respondeo distinguendo antecedens, terra erat vacua, hoc est nondum ornata & plantis & arboribus, concedo: hoc est invisibilis & absque forma, nego. Opera Dei sunt perfecta, materiam vero ut quid incompletum & absque forma creati foret summa effectus imperfectio, quæ in auctorem redundaret: Igitur per terram vacuum, tantummodo intelligit Moyses terram nondum ornatum arboribus, plantis, reptilibus, aliisque animalibus quæ decursu dierum postea creata sunt. Nec isti adversatur sensui S. Augustinus, cum ubique propugnet cuncta simul & in eodem instanti reali fuisse condita, nec aliud prius & posterius in prima rerum productione nisi fuisse diversos Angelorum conceptus admittat, ut in lib. 1. de Gen. ad litt. cap. 15. maxime vero lib. 12. Confess. cap. 29. ubi ait, non aliam esse in operibus creationis nisi originis dependentiam. Sic v. g. essentiam eatenus priusquam proprietates tametsi simul sint tempore, concipere juvat, quatenus accidens ad substantiam a qua dependet, consequi dicitur: eo prope modo & in eodem sensu sol prius radio concipitur: eadem & non abimili ratione terram inanem priusquam alia opera intelligi debere contendit. Nam totus mundus etiam cum plantis, arboribus, piscibus aliisque, nulla excepta creatura, productus sit in instanti & absque reali dierum successione, articulo sequenti dicemus. Impræsentiarum dicere sufficit S. Augustinum nostræ suffragari assertioni, cum enim questio moveatur de instanti physico & reali, eo ipso quo cuncta in eadem temporis indivisibili mensura, creata fuisse propugnat, jure merito juxta tanti doctoris & aliorum mentem cuncta simul videlicet cælum, terram & aquas,

tametsi ad invicem veluti mixta, producta prædicemus.

Quod autem nomine terræ vacuæ & inanis intelligatur solummodo terra nondum ornata & variis decorata plantis, & animalibus, aperte dicit S. Thomas hic quest. 66. art. 1. "Quantum, inquit, ex littera "Genesis accipi potest, triplex formalitas "deerat, propter quod dicebatur creatura corporalis informis. Deerat enim a "toto corpore diaphano, quod dicitur "cælum, pulchritudo lucis. Unde dicitur "quod tenebræ erant super faciem abyssi. "Deerat autem terræ duplex pulchritudo. Una quam habet ex hoc quod est "aquis discooperata, & quantum ad hoc "dicitur, quod terra erat inanis & vacua, sive invisibilis, quia corporali aspectui patere non poterat propter aquas, "undique eam cooperientes. Alii vero "quam habet ex hoc est ornata herbis & plantis. Er ideo dicitur quod erat vacua " & incomposita, id est, non ornata secundum aliam litteram. Et sic cum "præmisisset duas naturas creatas, scilicet cælum & terram, informitatem cæli expressit, per hoc quod dixit, tenebræ erant super faciem abyssi, secundum quod sub cælo etiam aer includitur. Informitatem vero terræ, per hoc "quod dixit, terra erat inanis & vacua."

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus cuncta primum simul creavit, videlicet cælum, & terram atque aquas.

PRIMO: quia sic pronunciat Scriptura; *In principio creavit Deus cælum & terram*. Sic hunc interpretantur locum SS. Aug. & Thomas.

Secundo: Deus est agens virtute infinita eaque omnipotenti præpollens, unde non sicut homines successionem temporis & fusa mensium, annorumve spatia & intervalla ad suum faciendum, & compleendum opus exigit.

Tertio: opus informe & incompletum arguit summam in causâ imperfectionem, quæ cum sit a Deo prorsus eliminanda, dicendum est Deum non terram inanem & incompletam primum creasse, deinde vero cætera ex ea; sed terram sum actuatam forma, similiter & regionem celestem.

SYNOPSIS. OBJECTIONUM,

ET RESPONSIONUM.

PRIMO. Tametsi terra & cælum in principio facta commemorarentur, non inde sequitur ab æterno fuisse creata: verum potius duo indigat scriptor Canonici, nimirum & causam agentem, & tempus in quo operata est: causam quidem quatenus Verbum est rerum principium, juxta illud Christi de se ipso loquens Judæis Joan. 8. 25. *Ego... Principium, qui & loquor vobis.* Tempus vero, quatenus declarat rerum initium, in principio, hoc est opus suum Deus, a creatione cæli & terræ incepit.

Secundo. In corruptionem mundi nullam pro eo arguere a parte æternitatem, cum ejusmodi dotem nonnisi Deo dante, & illum conservante habeat.

Tertio. Terra dicitur quidem inanis in Scriptura, sed in eo solum sensu quo, quum primum creata est, nondum erat ornata plantis & arboribus: similiter & tenebræ eatenus super faciem abyssi esse narrantur, quatenus cælum nondum erat lumine persufum, utrumque tamen videlicet cælum & terræ elementum, erat in se completum & forma sibi convenienti aëtuatum.

ARTICULUS SECUNDUS.

Num Deus sex dierum decursu sua & feceris, & distinxeris, & compleveris opera?

CŒLUM empyreum, simul cum aquis & terra primo Deum fecisse probavimus; nunc vero queritur utrum alia nondum producta sex dierum decursu compleverit. Non uni est pro hoc momento sententia. S. Augustinus in libris & locis modo citatis contendit, Deum cuncta simul ita in instanti fecisse, ut non detur prius & posterius in prima rerum productione nisi per mentem, ita ut diversitas dierum de quibus loquitur Moïses, penes sit mentem angelicam, vel etiam humanam quæ ista omnia diversis exprimit conceptibus. D. Thomas et contra hic qu. 67. & seq. ex professo cum aliis multis sanctis Doctoribus alteram propugnat opinionem, cum quo sit

CONCLUSIO.

Deus sex dierum decursu opus creationis complevit.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, ex Scriptura sacra.

Sic legitur Gen. 1. *dixitque Deus: fiat lux; Et facta est lux. Et vidit Deus lucem quod esset bona; & divisi lucem a tenebris. Appellavitque lucem diem, & tenebras noctem: factumque est vespere & mane dies unus. Dixit quoque Deus: fiat firmamentum in medio aquarum; & dividat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, divisiſque aquas quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum. Et factum est ita. Vocavitque Deus firmamentum, cælum: & factum est vespere & mane dies secundus, &c. Tam exquisita miraque diverso dierum spatio notata & distincta, profecto declarat Deum sex dierum decursu sua perfectisse opera: quem quidem sensum Moïses ipse non obicure determinat duplici alio in loco, videlicet ibidem cap. 2. Quod post creationis historiam sic inchoat. *Igitur perfecti sunt cæli & terra, & omnis ornatus eorum. Complevitque Deus die septimo opus suum quod fecerat: & requievit die septimo ab universo opere quod patrarat. Et benedixit diei septimo, & sanctificavit illum.* Certe si dies solum penes mentem existerent, quorum sanctificare diem septimum specialiter? namque nec sanctificatio specialis, nec quies illi potius quam cæteris enumeratis præfigeretur, cum re unus & in se indivisibilis foret dies.*

*Est alter locus in quo suum aperit sensum Moïses, nimirum Exod. 20. ibi Deus præcipit sanctificari diem Sabbati: Et hanc assert rationem Scriptor facit, quia sicut ipse Deus creavit hunc mundum spectabilem sex dierum spatio, & septimo die requievit, sic etiam Judæos oporteat sex diebus laborare & septimo die quiescere: hoc & Ecclesia præcipit; ratio autem Moïsis non ponderaret, si Deus omnia omnino simul creasset unico & indivisibili momento, nusquam vero sex dierum successione. Sic autem habetur in Exodo. *Sex diebus operaberis & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est: non facies omne opus**

in

in eo ... *Sex enim diebus fecit Dominus caelum & terram, & mare, & omnia quae in eis sunt, & requieuit in die septimo, idcirco benedixit Dominus diei Sabbati, & sanctificavit eum.*

Secundo, ex Patribus.

THEOPHILUS Antiochenus lib. II. ad Autolyum, ait: "Homo qui in infirma mundi regione situs est, a terra aedificare incipit, nec nisi fundamenta iacto tectum construere potest. Dei vero in hoc potentia monstratur, ut in iis primo quae non extant, creata omnia pro voluntate sua faciat. Quae enim penes homines impossibilia sunt, penes Deum possibilia sunt. Idcirco Propheta dixit, primo caeli fabricationem esse factam, quod testi instar esset, loquens sic: *In principio fecit Deus caelum*, hoc est per principium factum esse caelum."

S. Ambrosius lib. I. in exaem. cap. 7. quærentibus cur non initio ornatus congruos assurgentibus donaverit elementis Deus? respondet: "Potuit utique, sed ideo primo facta, postea composita declarantur, ne vere increata & sine principio crederentur, si species rerum velut ingeneratae ab initio, non postea additæ viderentur. Incomposita terra legitur, & iidem a Philosophis æternitatis, quibus Deus, privilegiis honoratur. Quid dicerent, si ab æterno ejus pulchritudo vernalset? Remersa aquis describitur, velut cuidam principiorum suorum addita naufragio: & adhuc a nonnullis facta non creditur: quid si decorem, primogenitum vindicaret? Suffragantur Hieronymus epist. 139. ad Cyprianum, Basilium hom. 3. in exaem. Gregorius Nazian. orat. 43. Gregorius Magnus lib. 33. moral. in Job. cap. 10. Beda in Exaem. D. Thomas hic quæst. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. ubi ex professo Patrum modo laudatorum subscribit sententiæ, tractans de opere cujuslibet diei, quod creationi caeli & terræ reali successione, distinctoque intervallo subsequutum est.

Tertio, probatur unico sed efficaci admodum ratiocinio.

Q. 1. *æ ex voluntate Dei pendent, nobis manifestantur per Scripturam sacram: sed Scriptura mundum sex dierum realiter distinctorum decursu, factum & comple-*

tum commemorat: & hoc ipsum ad litteram intelligere conveniens admodum apparet. Igitur dicendum est, mundum sex dierum intervallo, seu spatio fuisse conditum. In minore ubi posset aliqua reperiri difficultas duæ sunt partes. Prima quidem quod scriptor Canonicus mundum sex diebus factum completumque dicat; & hoc ita esse nemo non novit: altera vero quod verba Moisis prout sonant, & in sensu obvio intelligere convenientissimum sit, variis, luculentisque probatur rationibus.

Prima hæc est. Ibi Moises textit ad instructionem populi rudis, videlicet Judæi creationis historiam: sed historia rerum non metaphorice, sed literaliter & in sensu obvio sumi & concipi debet, alias non factorum historia, sed Parabola foret, in sensu tantummodo spirituali intelligenda: jam vero aliqua scateret deceptio, cum res fictitiæ pro veris exhiberentur; nec populus rudis hæc omnia nonnisi fusa explicatione & interpretatione, a Mose tamen nusquam data, capere potuisset. Igitur verba Prophetæ in sensu prorsus obvio intelligenda sunt.

Secunda: Ex scopo Moisis historiam creationis ad litteram explicari convenit. Ergo &c. Probatur Antecedens. Populum ad idololatram propensum omni ab errore purgare volebat, & ne militiam caeli more Gentilium pro divinitate Israelitæ haberent, postquam dixit caelum & terram facta in principio, firmamentum quod est stellarum & planetarum caelum a tero tempore factum enarrat, ut intelligerent quod factum est, non esse Deum: quod certe iniquiunt Patres supra laudati, populus rudis admodum non ita facile potuisset concipere, si omnia omnino simul & eodem instanti in principio fuissent & creata & distincta; æterna quippe & improducta ea esse forsitan existimasset. Ergo &c.

Tertia: Nisi verba Historici sacri in sensu intelligantur obvio, non una aut altera sed multiplex apparet in narratione factorum contradictio: sed omnis contradictio a Scriptura sacra prorsus eliminanda est. Ergo &c. Probatur major: terra dicitur inanis & vacua, & tamen secundum alteram opinionem in prima rerum productione erat plena & ornata. Jam vero Scriptura dicit fuisse aliquando tenebras super faciem abyssi, sed & hoc nullo modo verum est, si omnia, nullis exceptis creaturis, simul facta sunt, jam enim tunc tem-

temporis in illa hypothesi lux fugans tenebras aderat. Quid plura? Cum Moises dixerit prius factam esse lucem quam firmamentum, & prius plantas quam astra, nulla certe ratio probabilis cur id ita factum sit, apparet. Immo si naturalem rerum ordinem & dependentiam spectemus, prius debuisset Moises narrare factum esse firmamentum, deinde astra, tum lumen, postea plantas & alia mixta, quandoquidem hæc ab illis dependent. Cum ergo hæc non fecerit, argumentum est, quod secutus sit eum ordinem in narrando, quem Deus ipse servavit in producendo.

Quarta: Tametsi intelligamus opus creationis sex dierum decursu factum & completum, nulla inde in Deum imperfectio potentialitatis redundat: hæc quippe labe ex parte creaturæ dependentis tota se tenet. Ergo &c. Probatur Antecedens. Deus est in se actus purus & omnibus perfectionum numeris absolutus, unde nihil perdidit in productione rerum, quamvis cuncta ab ipso, exceptis peccatis, proficiant. Nihil quoque acquirit, quia est omnia. Ab æterno mundum non produxit, sed in tempore: Ergo ne potentialitatis labe in ipso? Nusquam sane, quia non transit de potentia ad actum, cum creaturam aliquam producit, sed ejus actio in se æterna, incipit in tempore se extendere ad terminum in temporis mensura ponendum & producendum: sicut igitur, seculosa omnis defectus, omnique imperfectionis labe, potuit mundum in tempore creare, ita & eundem sex dierum spatio producere. Ergo &c.

Fit satis objectionibus.

OBJICIES: Moises cuncta simul, nullis exceptis creaturis, producta fuisse commemorat: Ergo sic tenendum & propagandum est. Probatur Antecedens: Ait Legislator omne virgultum agri fuisse productum simul cum terra, quam in principio creatam fuisse offendimus: sic enim habetur Gen. 2. *Iste sunt generationes cæli & terræ, quando creata sunt, in die quo fecit Dominus Deus cælum & terram: & omne virgultum agri antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis priusquam germinaret.* Ergo &c.

Respondetur negando Antecedens: namque Moises creaturas omnes distinctis diebus factas fuisse & notat, & enarrat: Ad probationem distinguo, virgulta & herbæ cum

terra concreta sunt, sed non aliæ creaturæ, ut animalia, cælum planetarum &c. concedo: & cæteræ creaturæ simul cum terra concretae fuerunt, nego. Quisdam herbas cum terra productas esse non est inconueniens, ut indigitare videtur locus in objectionem laudatus: attamen mentio fit de aliis plantis, sed intelligendum de iis quas terra innatis viribus postea produxit, quod certe subindigitat textus ille: *Antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis priusquam germinaret.* Ratio e loci redditur, subdit enim Moises: *Non enim pluerat Dominus Deus super terram, & homo non erat qui operaretur terram.* Porro cum Moises jam jam dies sex distinxerat, cap. 1. ne tedium pareret legentibus, eos, cap. 2. repetere noluit: sed non ideo exclusos haberi voluit.

Respondetur 2. ad eandem probationem iterum distinguendo: Moises dicit virgulta agri cum terra concreta fuisse, cum terra, potentia, quatenus germinaret jam productæ virtus ea producendi inerat, concedo: producta sunt actu primo die cum terra, nego. Solutio colligitur ex D. Thoma qui hic q. 60. art. 2. ad 1. ait, herbas immobiliter terræ inhærere, unde cum ea fuisse concretas probabilissimum est.

Instabis. Angeli primo die creati sunt: sed & homo eodem tempore creatus est. Igitur distinctio dierum non est nisi per mentem & per conceptum sive humanum, sive angelicum: quod autem homo simul cum Angelis productus sit, probatur. Job. 40. 10. legitur, *ecce, Behemoth, quem fecit tecum.* Per Behemoth intelligitur diabolus. Ergo &c.

Respondetur negando minorem: ad probationem, distinguo & per Behemoth intelligitur Elephas, concedo: & intelligitur diabolus, nego. Non pauci nomine Behemoth intelligunt Elephantem, & tunc lenius Scripturæ planus est, namque homo & bestię sexto die producti sunt: si tamen cum nonnullis per Behemoth diabolus vis concipere, sensus est: ergo & te, & Angelum feci: ambo estis manuum mearum opera.

Urgebis: Eccli. 18. 1. habetur; qui vivit in æternum, creavit omnia simul. Ergo non successively.

Respondetur distinguendo: Deus cuncta creavit simul, hoc est, absque interruptione, concedo: hoc est, eodem instanti, nego. Quæcumque creata, absque mora facta sunt, unde ab initio & eodem tempore sex diebus producta commemorantur.

tur. Hoc sensu Mac. 19. 6. dicitur, *Deum ab initio creaturæ fecisse masculinum & feminam*. Et Joan. 8. 44. *Draculum ab initio fuisse homicidam*. Cæterum particula simul, huius non tempus, sed collectionem creaturarum quæ totum creationis opus complet, significat. In hoc ipso sensu Psal. 13. 4. legitur: *omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt*; & iterum alia Scriptura psal. 43. 11. *simul insipiens, & stultus peribunt*.

Replicabis: D. Augustinus cuncta simul absque reali dierum distinctione producta fuisse contendit. Ergo &c.

Respondeo 1. Ambrosium, Basilium, alioque percelebres Patres, non in ea fuisse sententia, ut S. Thomas hic quæst. 66. art. 1. refert, illique pro hoc momento adhaerere non dubitat.

Respondeo 2. distinguendo: & ipse Augustinus aliorum sententiam veluti probabilem laudat, concedo: & illam penitus abijcit, nego. Sic loquitur lib. 1. contra adversarium Legis & Prophetarum cap. x.

„Sve per cælum & terram generaliter prius insimulata sit spiritualis corporalisque natura: sive aliquid aliud quod hic, salva fidei regula, intelligi potest. Rursus lib. 12. Confess. cap. 17. „Nominem, ajunt, cœli & terræ totum istum visibilem mundum prius universaliter & breviter significare voluit, ut postea digereret dierum enumerationem quasi articulatum universa, quæ sancto Spiritui placuit sic enuntiare. Tales quippe homines erant rudis ille atque carnalis populus cui loquebatur, ut eis opera Dei non nisi flosa visibilia commendanda indicaret. „

Repones: si cuncta primo die creata non sunt, sequitur verbum non esse rerum omnium causam, sed illarum solum quæ in principio; hoc est, in Filio & per Filium producta commemorantur: absurdum consequens, ergo & Antecedens.

Respondeo negando sequelam, maxime propter duo. 1. Quia in decursu operum Dei dicitur semper, *fiat*: nomine autem *fiat* intelligitur Verbum & terminus Dei: namque *fiat* est actus practicus intellectus Dei. 2. Nominem cœli & terræ comprehenditur operum Dei universitas, ita S. Augustinus lib. 1. contra adversarium Legis & Prophetarum cap. 10. tertiam addo negati rationem: in principio cælum, terra & aquæ creata sunt, ex aquis vero pisces & aves, ex terra rep-

tilia, animalia, & ipse homo. Igitur quæ ratione Verbum est causa rerum in principio productarum, eadem prorsus & illarum, quæ sex diebus decursu formatae sunt, cum sit primum principium ex quo & cælum & terra & aquæ facta sunt.

Injices: firmamentum secundo die productum dicitur, ut dividat aquas ab aquis & ibi nomine cœli donatur: cælum vero in principio factum enarratur. Igitur & firmamentum, adeoque dierum diversitas penes conceptus diversos sunt.

Respondeo distinguendo istam Antecedentis partem: firmamentum vocatur cælum sed distinctum ab eo quod in principio creatum est concedo: ita ut sit idem nego. Triplex distinguitur cælum, videlicet æreum, in quo sunt aves, sydereum, in quo astra, Empyreum in quo beati resident. Firmamentum est cælum secundum quod habet aquas intra se & supra se; hoc ipsum indicat Scriptur facer, cum dicit: *Fiat firmamentum in medio aquarum, & dividat aquas ab aquis*. Factum est igitur secundo die in medio aquarum & sic illas apprimè dividebat, cum eas haberet infra & supra se, quod non obicure insinuat alia Scriptura Psal. 103. 3. *Extendens cælum sicut pellem, qui tegis aquas superiora ejus*. Et Psalm. 148. 4. *Aquæ omnes, quæ super cælos sunt, laudent nomen Domini*, certum est aquas non esse super cælum empyreum, cum sit omnium cœlorum altissimum, & beatorum sedes, ubi Apostolus vidit arcanæ quæ non licet homini loqui, quodque 2. Cor. 12. 2. vocant paradysum: Tum quia cælum quod dividit aquas ab aquis, est cælum secundo die factum in quo quidem Deus quarto die posuit solem, & lunam. Ita censent Bedæ, Strabus, Alcuinus, Rabanus. Huic subscribit sententiæ S. Thomas hic quæst. 66. art. 3. ubi ex professo docet empyreum cum terra concretum fuisse. Igitur quæ primo simul creata leguntur; sunt cælum empyreum, terra, abyssus, dicitur enim Gen. 1. *In principio creavit Deus cælum & terram*. Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi: & spiritus Dei ferebatur super aquas. Porro abyssus, ut dedit Boetius, est copiosa aqua, ad cuius fundum non facile penetrari potest. Nominem vero spiritus qui ferebatur super aquas, multi Patres Spiritum sanctum designari censet, ut Tertullianus lib. de Bapt. cap. 3. Basilium hom. 11. in Gen. Am-

Ambrosius lib. 1. in Exaem. cap. 8. quorum ratio ea est, quod omnis vita, omni-que motus & spiritus creaturæ a primigenio spiritu promanare debet. Addit D. Thomas, hic quæst. 66. art. 4. tempus cum cælo & terra concreatum fuisse; alias, inquit, duratio vix concipi posset, quippe quæ supponat tempus a quo incipit.

Replicatis : convenit agenti omnipotentia sua in instanti complere opera : sed creator est omnipotens : Igitur absque reali sex dierum circulo cuncta simul & fecit, & complevit.

Respondeo cum Apostolo Rom. 11. *Quis enim cognovit sensum Domini ? Aut quis consiliarius ejus fuit ?* In opere mundi tota ratio penes est opificis voluntatem. Non desunt tamen congruentiæ rationes cur Deus opus suum intra sex dies facere voluerit. Prima est, ut Deus illa successione triplicem mundi indigiteret statum, quorum primus est creationis, secundus distinctionis, tertius orationis. Primo enim creavit cælum, terram, & aquam. Secundo distinguit diem a nocte, lucem a tenebris, aquas ab aquis, mare ab arida. Tertio ornavit terram plantis, arboribus, animalibus, mare piscibus, aerem avibus, firmamentum stellis. In primo elucet Dei omnipotentia : in secundo sapientia : in tertio bonitas. Altera successione ratio asserri potest, videlicet ut Deus ostenderet partim quid postularet natura rerum, partim vero quid finis ad quem conditæ sunt.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus opus creationis sex dierum spatio fecit & complevit.

PRIMO : Hoc ipsum ita factum fuisse enarrat Moyses ; Basilis vero, Ambrosius, S. Thomas sic intelligendum esse autumant.

Secundo : Hunc sententiam ipsa ratio historiarum, quæ ad litteram & in sensu obvio intelligenda est, exposculat.

Tertio : Nullam inde sequi in Deo aut mutationis, aut potentialitatis labem, manifestum est, cum ejusmodi defectus in solam creaturam, quæ transit de non esse ad esse, refundantur.

Synopsis argumentorum in contrarium & responsum.

PRIMO : Cum Scriptura cuncta simul

creata commemorat, solummodo indigat duo, videlicet & omnes creaturas esse ejusdem opificis opera, & eas eodem creationis tempore quod sex diebus comprehenditur, fuisse factas.

Secundo : Tameñ S. Augustinus aliam proponat pro isto momento sententiam, priorem tamen existimat probabilem : & illi subscribit S. Thomas perantiquorum Patrum innixus auctoritate.

Tertio : Cælum, quod secundo die factum dicitur, est sydereum, nusquam vero empyreum, quod in principio cum terra & aquis concreatum est.

ARTICULUS TERTIUS.

De opere sex dierum in speciali.

PRIORES quæstiones institui necesse duximus ; quædam enim circa creationis causam & materiam in communi & in genere enucleanda erant, ut ex ordine claritas afflueat major, operæ pretium est nunc, ut de his quæ singulis diebus fecit Creator, agamus.

SECTIO PRIMA.

De opere primi diei, videlicet de luce.

S. AUGUSTINUS lib. 11. de civ. Dei cap. 9. nomine lucis primo die a Deo factæ intelligit Angelos, immo & gratiam eis collatam, cæteri vero SS. Doctores Scripturam Gen. 1. de lumine corporali, & sensibili interpretantur, sive lux sumatur pro ignis elemento, cujus coruscatione & splendore mundus recens formatus illuminabatur, sive accensum physicum alicui inhaerens subiecto. Unde sit

CONCLUSIO.

Lux primo die facta, lux corporalis & sensibilis fuisse censetur.

Probatur auctoritate, & ratione.

Primo, ex sanctis Patribus & Doctoribus.

S. DIONISIUS lib. de div. nom. cap. 4. ait : " A summo bono lumen proficiscitur, & imago bonitatis est : quum ob rem nomine luminis bonum laudatur, "

„ corporis forma , & tanquam communior . „

„ *Secunda* : Illud primo debuit produci , per quod cætera manifestantur : Atqui per lucem cætera creationis opera manifestata sunt : Igitur ad productionem cœli & terræ , debuit immediate sequi lucis formatio . Ita D. Thomas ibidem : „ Basilius , „ *inquit* , posuit tertiam rationem , quia „ per lucem omnia alia manifestantur . „

„ *Tertia* : Opus distinctionis a die inchoatione , sed dies a luce dicitur & formatur : Igitur primo die lux facta est . D. Thomas ibidem hanc affert rationem : „ Potest , „ *ait* , & quarta ratio addi . . . quia dies „ non potest esse sine luce . Unde oportuit in prima die fieri lucem . „

„ *His* rationibus accedit , quod Ecclesia lucem primo die factam prædicat , his verbis :

*Lucis creator optime ,
Lucem dierum proferens ,
Primordiis lucis novæ
Mundi parans originem . Ergo &c.*

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

OBJICIES. Lux est qualitas accidentalis quam Deus in corporibus jamjam productis sparsit : sed accidens utpote substantia posterius primo produci non debuit , Igitur lux non fuit primo die producta .

Respondeo distinguendo minorem : lux non debuit ante cœlum & terram produci , concedo : supposita cœli & terræ productione , nego . Distum est Deum in principio cœlum & terram creasse : Deinde vero eadem secundum quasdam conditiones & affectiones quarum prima fuit lux , iterum formavit , unde in opere distinctionis primum tenet locum lux . Solutio est D. Thomæ qui hic q. 67. art. 4. ad 1. „ Oportet , *inquit* , dicere quod materia a „ principio fuerit creata sub formis substantialibus , postmodum vero fuerit formata secundum aliquas condiciones accidentales , inter quas primum locum „ obinet lux . „

„ *Inhabis* : Lucis diffusionem fit dies : sed dies a sole promanat , qui tamen die solum quarto factus ponitur . Igitur idem dicendum de luce .

Respondeo 1. dies multos ante solis productionem enumerari Gen. 1. unde tres priores dies a nube quadam lucida promanasse non pauci autumant , quæ qui-

dem lux adjuncta soli , qui quarto die factus ponitur , perfectiorem formavit diem , Hanc opinionem refert D. Thomas hic art. 4. ad 2.

Respondeo 2. distinguendo minorem , dies perfectissimus a sole profuit , concedo : dies ut sic , subdistinguo : est a sole inchoato , concedo : a sole omnibus suis numeris absoluto , nego . Substantia solis jam inchoata erat primo die , & ab eo procedebat lux ut proprietas ab essentia , sed nonnisi quarto die perfecta & plene facta legitur : Sic respondet D. Thomas ibidem ad 2. „ Et ideo , *inquit* , est dicendum , „ quod ut Dionysius dicit 4. cap. de div. „ nom. quod illa lux fuit lux solis , sed „ adhuc in formis quantum ad hoc , quod „ jam erat substantia solis : & habebat „ virtutem illuminativam in communi , „ sed postmodum data est ei specialis , & „ determinata virtus ad particulares effectus , & secundum hoc in productione „ hujus lucis effectus distincta est lux a „ tenebris quantum ad tria . Primo quidem quantum ad causam secundum quod „ in substantia solis erat causa luminis , „ in opacitate autem terræ causa tenebrarum . Secundo , quantum ad locum : „ quia in uno hemisphærio erat lumen , „ in aliis tenebræ . Tertio , quantum ad „ tempus : quia in eodem hemisphærio „ secundum unam partem temporis erat lumen : secundum aliam , tenebræ . Et „ hoc est quod dicitur , lucem vocavit „ diem , & tenebras noctem . „

Urgelis : Nox & dies attenduntur penes corporis lucidi motum qui firmamento convenit ; immo & solis circulationem : sed firmamentum secundo die , sol vero quarto producta ponuntur & narrantur : Igitur non debuit poni in prima die productio lucis noctem & diem distinguens .

Respond. dist. Nox & dies penes motum toti cœlo communem attenduntur , concedo : penes motum diversis corporibus cœlestibus appropriatum & specialem : nego . Duplex motus in cœlis distinguitur : alter omnibus cœlis communis , alter vero specialis pro planeris . Nox & dies primo motu fiunt , regulantur vero & distribuuntur in menses & annos speciali motu . Igitur apprimè apponitur lux quæ diem a tenebris seceruat , primo die facta . Sic ratiocinatur D. Thomas ibidem art. 4. ad 3. „ Dicendum est , quod duplex est motus in cœlo . Unus commu-

„ nis

Secundo, ex sanctis Doctoribus.

PATRES omnes huic suffragantur opinioni: tametsi pro natura firmamenti assignanda non nihil discrepent: Quidam enim firmamenti nomine totam hanc regionem, quæ a terra & aquis ad extremam usque mundi oram ac determinationem porrigitur, intelligendam volunt; alii vero, & probabilius cælum sidereum. Ita Basiliius hom. 3. in Exaem. Gregorius Nyssenus l. 1. contra Eunomium & alij de quibus multus est sermo apud D. Thomam hic q. 68. art. 1. Imprimis vero Theodoretus isti adhaeret sententiæ q. 11. in Genesim quæ hunc præ se fert titulum: *Sit ne unum cælum, an duo?* Ad quam difficultatem sic respondet: "Cum Scriptura divina doceat, in principio Deum creasse cælum & terram, deinde post lucis creationem secundam die dicat firmamentum factum esse, inscitia plena videtur esse hujusmodi quæstio. Oportebat enim ex temporis ratione, & ipso creationis modo cælorum diversitatem nosse, & unum lucis prius, alterum vero post lucem: Et illud quidem non ex aliqua materia, hoc autem ex aquis creatum esse: nam inquit, *Fiat firmamentum in medio aquarum, & sit discernens inter aquam & aquam.* Deinde cum dixisset quo ad verbum res secuta est, hoc enim illa significant, *factum est ita...* Tum postea docet quomodo facta sit. *Et fecit, inquit, Deus firmamentum, diripitque aquas quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum, vocavitque Deus firmamentum, cælum.* At prius cælum non est appellatum firmamentum, sed cælum ab initio vocatum est. Hoc enim ab ipsa re sortitum est appellationem. Si quidem cum ex aquarum fluida substantia compositum sit, & natura fluida conditiata & consolidata fuerit, firmamentum nominatum est. Deinde quia sursum collocatum est, prioris cæli usum commodum nostrum perficiens, cæli nomen sortitum est. Qui igitur non credit secundum esse cælum, extra semitam rectam incedit: qui vero plures nominare conatur, adhæret fabulis, postposita divini spiritus doctrina. Pluraliter autem divina Scriptura cælos nuncupat, dicens, *cæli calorum*: quoniam hebraica lingua neque cælum, neque aquam singulari numero novit appellare."

Bonae Theol. Tom. II.

His verbis hacque clara explicatione Theodoretus obvium sequitur & exhibet Scripturæ sententiam. Namque de facto firmamentum in medio aquarum a principio creaturarum esse conditum, enarrat Moyses: tum vero divisisse aquas ab aquis quis non capiat, eo ipso quo in medio aquarum productum esse statuit firmamentum, & probabilissime ex ipsis aquis coagulisse, cuius rei argumentum est, inquit Theodoretus, quod firmamentum primo appellatum sit ex condensatione & consolidatione illarum aquarum partium, quæ in cælum sidereum, a multis crystallinum propter diaphaneitatem & claritatem nuncupatum, abierunt. Idem Pater videtur explodere sententiam eorum qui firmamentum ex aere & igne, multique cælis aggregatum esse arbitrantur. Quidquid sit, juxta mentem Theodoreti, ille a Spiritus sancti doctrina longe discedit, qui nomine firmamenti corporeum non intelligit cælum: Ergo &c.

D. Thomas suum addit conclusioni nostræ calculum hic q. 68. art. 1. ubi ex professo docet firmamentum corporeum secundam die factum esse, & juxta Scripturam ita tenendum asserit: eo loci S. Chrysostomi laudat opinionem, qui firmamentum credit idem esse cum cælo a principio factum, sed in novas distinctum perfectiones, novaque munia. Non minus ibidem approbat V. Bedæ & Strabi sententiam, qui cum Theodoro istud cælum credunt a cælo in principio facto substantialiter distinctum, illudque sidereum. Recenset quoque placitum beati Augustini, qui existimat firmamentum nihil aliud esse præter partem aeris in qua condensantur nubes. Subditque omnem sententiam qua firmamentum propugnatur ut aliquid corporeum, nihil contra fidem defendere. Sic autem loquitur sanctus Doctor in corpore articuli.

"Respondeo dicendum, quod sicut Augustinus docet in hujusmodi quæstionibus duo sunt observanda. Primo quidem ut veritas Scripturæ inconculse teneatur. Secundo, cum Scriptura divina multipliciter exponi possit, quod nulli expositioni aliquis ita præcise inhæreat, ut si certa ratione confiteretur hoc esse falsum, aliquis sensum Scripturæ esse asserere præsumat: ne Scriptura ex hoc verbo ab infidelibus derideatur, & ne eis via credendi præcludatur. Postea diversa Patrum circa hoc momentum

S s

tum

tum placita refert, ad primum vero sic loquitur: „Potest etiam dici aliud esse
„celum, quod legitur in principio creatum, & quod legitur secunda die factum, & hoc diversimode. Nam secundum Augustinum celum quod legitur primo die factum, est natura spiritualis informis. Celum autem quod legitur secunda die factum, est celum corporeum. Secundum vero Bedam & Strabonem celum quod legitur primo die factum, est celum empyreum. Firmamentum vero quod legitur secunda die factum, est celum sidereum.“

Tertio, ex ratione eaque multiplici.

PRIMA sic exponitur. Celum secunda die factum eodem prope sensu aliquod corporale dicitur sicut sidera, namque quarta die sol & luna apponi celo leguntur, quod non potest intelligi nisi de firmamento & celo admodum corporeo, debetquippe magna esse proportio inter subiectum & formam, maxime vero si forma ei remanenter inhaereat: Igitur cum sidera facta sint ut celo tanquam innato inhereretur subiecto, dicendum est firmamentum esse corporeum, quia & siderum est subiectum.

Secunda: Firmamentum secunda die ideo productum enaturatur, ut divideret aquas ab aquis, quod certe maxima materiae mole fieri debuit, unde & in medio aquarum productum legitur, quae quidem aquae erant etiam corporales, ut mox absque negotio probabitur. Igitur illud celum est corporale.

Tertia: Celum secunda die vere productum asserit Moyses: Igitur est corporale. Probatur consequentia. 1. Non possunt nomine istius celi intelligi Angeli quia primo die, & ut quid invisibile conditum leguntur. 2. Quia juxta gravissimorum sententiam, firmamentum est celum stellarum, adeoque quid corporeum: tum quia nomine celi intelligimur spatium extensum in longum, latum, & profundum. Ergo &c.

CONCLUSIO SECUNDA.

Aquae superiores ab inferioribus per firmamentum divisa, sunt aquae corporales, & secundum sensum litteralem sic nuncupantur.

Probatur auctoritate, & ratione.

Primo, ex Scriptura sacra.

Sic intonat servus Dei Moyses Gen. 1. Dixit quoque Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum: Et dividat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, divisitque aquas quae erant sub firmamento, ab his quae erant super firmamentum. Et factum est ita. Attendas, quæso, benevole Lector Scriptorem Canonicum omnia observare ut veritatem creationis verae & non metaphoricæ indixit: ne enim Lector, vel intelligeret aquas spirituales, distinguit duplicis generis aquas. Videlicet eas quae sub firmamento subjacent, ab his quae sunt super firmamentum, quae quidem si parabolice conciperentur, tota creationis historia ut quid fictitium haberetur, nec Deus hujusce spectabilis mundi Creator censeretur: sed absurdum consequens: Ergo & antecedens.

Secundo, ex sanctis Doctoribus.

AGMEN ducet S. Basilii, ait hom. 3. in Exaem. eos non esse audiendos qui aquas a firmamento divisas & separatas, metaphorice aquas intelligunt: „His igitur, inquit, & ejus generis sententiis, ut quae tonitruis & anilibus conferendae veniunt, fabellis relegatis, aquam nos ut aquam intelligamus.“ Eadem prorsus ratione infestatur Origenem Epiphanius episc. apud Hier. 60. ad Joannem Hierosolymitanum Praefulem: „Illi vero, ait, praestigias qui non statim abiciat, atque contemnat, dicente Origene de aquis quae super firmamentum sunt, non esse aquas, sed fortitudines quasdam angelicarum potestatis, & rursum aquas, quae super terram sunt, hoc est, sub firmamento, esse virtutes contrarias, id est, daemones? Et quomodo legimus, in diluvio apertas cataractas caeli, & aquas inundante diluvii? Unde aperti sunt fontes abyssi, & totus mundus opertus est aquis? Furor hominum junctus stultitiae.“

Aquas

Aquas a firmamento divisas ex ratione dicit corporeas Epiphanius, qui diluvii aquae a cataractis firmamenti apertis, non ab aquis calore solis desuper attractis, profluerunt. Revera quidem, non potuit sol tantum aquae pondus in altum attrahere quae sufficeret ad pluvias quadraginta diebus, & totidem noctibus prolabentes, totam sic inundantes terram, ut montium altissimorum culminibus praeuinerent. Igitur repetendae sunt aquae diluvii ab aquis sub firmamento & super firmamentum quae in alveis veluti in tot canalibus adjacent: sive sint in his sedibus fluidae: sive etiam condensatae, sed notatione Angeli qui Deo ordinante caelorum regie machinam, dissolubiles.

In Basilii & Epiphanii versantur sententia Cyrillus Hier. Catech. 9. Ambrosius lib. 2. in Exaem. c. 3. Aug. lib. 2. in Gen. ad litt. c. 9. & alii non pauci. D. Thomas hic q. 68. art. 2. asserit aquas veras esse super firmamentum, & art. 3. ait firmamentum positum fuisse, ut aquas superiores ab inferioribus sejungeret: Quod quidem, inquit, intelligendum est de aquis corporalibus per distributionem accommodam juxta diversam Patrum opinionem. Sic art. 2. "Respondeo dicendum, quod", sicut dicit Augustinus 2. super Gen. ad sit. Major est Scripturae hujus auctoritas, quam omnis humani ingenii capacitas. Unde quomodo & quales aquae ibi sint, eas tamen ibi esse minime dubitamus. Tum art. 3. "Sive per firmamentum intelligamus celum in quo sunt sidera, sive spatium aeris nubilosum, convenienter dicitur quod firmamentum dividit aquas ab aquis, secundum quod per aquam materia informis significatur: vel secundum quod omnia corpora diaphana sub omni convenientia aquarum intelliguntur. Nam celum siderum distinguit corpora inferiora diaphana a superioribus. Aer vero nubilosus distinguit superiorem aeris partem in qua generantur pluviae, & hujusmodi impressiones ab inferiori parte aeris quae aquae connectitur: Et sub nomine aquarum intelligitur."

Hic & non abisimilibus explicationibus ostendit S. Doctor aquas a firmamento in superiores & inferiores divisas atque distinctas seu distributas, esse in omni catholica opinione corporales, quod enim vel in alveolis in parte superiori firmamenti continetur, vel est ipsa firmamen-

ti, seu caeli crystallini substantia, motione supremae intelligentiae veluti liquefacta, & in aquas fluidas resoluta, vel illa aeris pars in qua condensantur nubes, dicatur firmamentum nuncupatum propter similitudinem aeris in illa parte, manet semper & aquas vere tunc secunda die per firmamentum divisas, & esse corporales. Ergo &c.

Tertio, ex variis rationibus.

PRIMA: Non oportet scripturam in periculum mendacii venire: Sed nisi intelligamus aquas corporales & firmamento divisas, quoddam, ablit dicere, apparet in scriptura mendacium, siquidem divisio non fit nisi inter entia realia: posito vero quod aquae, de quibus mentionem facit Moyses, non sint corporales, nulla nisi ficticia & merae rationis divisio erit: quinimmo totum creationis systema, ut consilium omnibus videbitur. Igitur dicendum est aquas a firmamento secunda die divisas, esse corporales.

Secunda: Hae aquae ab Angelis sunt prorsus essentialiter & in natura distinctae: Igitur sunt corporales. Probat antecedens, Omnia opera eatenus benedicunt Dominum, quatenus distinctam aliquam artificis in distinctis naturis producit perfectionem: At nedum Angeli dicuntur benedicere Domino, sed & post Angelos aquae quae super celos sunt, suo ordine & post Angelos invitantur a Propheta Regio ad benedicendum Domino & hoc seorsim, & novo ab Angelis modo. Sic enim habetur Danielis 3. Benedicite Angeli Domini Domino.... Benedicite calli Domino.... Benedicite aquae omnes & super calos sunt Domino.... Benedicite sol & luna Domino.... Benedicite stellae calli Domino.... Benedicite omnis imber & ros Domino. Et Psal. 148. Laudate Dominum de caelis.... Laudate eum omnes Angeli ejus.... Laudate eum sol & luna: Laudate eum omnes stellae & lumen. Laudate eum calli colorum; & aquae omnes quae super calos sunt.... Laudate Dominum de terra.... Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quae faciunt verbum ejus.... Hoc est quae sunt Verbi divini opera & effectus, quaeque suis nubiis ordinem in motibus ab ipso praescriptum servant, & ejus faciunt in omnibus voluntatem. Igitur seorsim & speciali modo ab Angelis prorsus diver-

fo, aquæ quæ super cælos sunt, laudant Dominum, adeoque sunt corporales, nulloquam vero ipsi Angeli.

Tertia : Creator cuncta fecit in pondere & mensura propter naturæ bonum : Sed conveniens fuit aquas super cælos & creare, & reservare propter duo ; Primo quidem ad irrigandam terram ut fructus germinare queat : deinde vero ut sphaera ignis aquarum multitudine temperata, sidera ab exussione certa defendat. Prior ratio est S. Cyrilli Hierosolymitani Catechesi 9. " Cum enim propter agriculturam opus esset aquis, constituit aquas super cælos, ut cum terra pluviarum irrigatione indigeret, paratum sit ad hoc cælum. " Alteram affert Severianus Gabalorum Episcopus orat. 2. de mundi creatione. Cum firmamentum ex eo nominatum dixerit, quod ex rariore ac dissoluta aquarum substantia Deus illud firmaverit, subiungit aquas bifariam fuisse divisas, ac dimidium earum supra cælum a Deo collocatas esse : sic ibi loquitur : " Quia enim solis flammam & lunæ syderumque immensam multitudinem excepturum, ne nimio calore solveretur ac exureretur, substravit cælo convexo aquarum illa æquora, quibus quasi impingeretur atque leniret, ut in eum modum incendio illi resisteret, nec illo cremaretur. Nec vero exemplum desit : velint enim si lebetem igni imponas, eique aquam inieceris, igni resistit : si autem illa desit, dissolvitur. " Sic & Deus igni adversariam aquam commisit ; ut cælo ex aquis ejus convexa linientibus, abunde suppeteret, quod daretur ac incolume foret. " Ergo &c.

Diluuntur objectiones adversus secundam conclusionem militantes.

Objectiones : Aquæ elementa sunt corruptibilia : Sed nihil corruptibile super cælos admitti debet, cum summi ipsi cælo alias incorruptibili, corruptionem communicaret : agitur non sunt aquæ veræ & corporales super cælos.

Respondeo distinguendo : Aquæ sublunares sunt corruptibiles, concedo : aquæ super cælos consistentes, nego. Ratio est, quia & subtiliores, & veluti gelu densatæ manent, unde a corruptione exutas intelligere quid vetat ; cum corruptio & ex fluiditate, & ex mixtione cum vaporibus terræ contingat.

Urgebis : Aqua corporalis est corpus gra-

ve : Sed implicat corpus grave sursum manere, ut in loco innato : Igitur & aquas corporales super cælos.

Respondeo distinguendo majorem, aqua corporalis sublunaris est corpus grave, quia multum habet de partibus terræ sibi admixtis, concedo : aqua levior, qualis est ea quæ super cælos est, nego. Tum quia est ibi veluti in centro ; Porro juxta tritum adagium : *Elementa non gravitant in centro* : Tum quia secundum opinionem factis probabilem aquæ illæ, vel sunt ipsa substantia cæli crystallini in aquas solubilis, sicut enim lapis adamantinus ex aqua subtiliori condensata coalescens, in aquam iterum solvi potest, quidni & firmamentum ex aquis productum, in aquas ordinante creatore, alternata vice redire possit ? tum quia, ut tenet Augustinus lib. 2. de Gen. ad Litt. cap. 4. sunt partes aeris nubilosi & condensati. Solutio est D. Thomæ qui hic q. 68. art. 2. ad 1. ait : " Dicendum est, quod secundum duas ultimas opiniones de aquis, & firmamento patet solutio ex præmissis : secundum autem primam opinionem oportet ponere alium ordinem in elementis, quam Arist. ponit, ut quædam aquæ spiritus sint circa terram : quædam vero tenues circa cælum, ut sic se habeant illæ ad cælum, sicut istæ ad terram. " Vel quod per aquam intelligatur materia corporum Cælestium, puta firmamenti &c.

Instabis : Atque permanere non possunt super corpus rotundum, quandoquidem sunt fluidæ, unde mox aguntur perenni in longum, vel latum : Sed firmamentum est corpus rotundum : Ergo &c.

Respondeo distinguendo majorem, aquæ actu fluidæ corpori rotundo non subjacent, concedo : Atque condensatæ, potentia vero fluidæ, quales sunt aquæ quæ sunt super firmamentum, nego. Illæ igitur stare queunt super corpus rotundum, maxime vero cum non opus sit corpus in concavo rotundum, esse tale supra, sed sufficit quod sit convexum. Sic respondet D. Thomas ibidem art. 2. ad 2. " Ad secundum, etiam patet solutio ex præmissis secundum duas ultimas opiniones. Secundum vero primam respondet Basilii dupliciter. Uno modo, quia non est necessarium ut omne quod in concavo apparet, sit etiam supra rotundum, sed convexum. " Secundo, quia aquæ quæ sunt supra cælos, non sunt fluidæ, sed quasi elementales

soliditate extra cælum firmata: Unde
& a quibudam dicuntur cælum crystallinum.

Perfides: Aquæ quæ divisæ dicuntur sunt ejusdem speciei: Sed aquæ supra cælos existentes non sunt ejusdem naturæ cum aquis quæ sunt infra cælos: Igitur aquæ superiores saltem non sunt corporales; inferiores enim esse sensibiles ultro fatentur omnes.

Respondet distinguendo majorem, aquæ superiores in ea sententia quæ propugnat esse ipsam firmamenti substantiam & cælum crystallinum, non sunt ejusdem speciei cum inferioribus, ita tamen quod sint corporales, cum ipsam cælum ab auditoribus gravibus esse esse existimetur, concedo: si illæ aquæ secundum alteram sententiam sint ipse aer nubilosus qui firmamentum componit, nego: In hac quippe hypothese firmamentum nihil est præter aerem nubilosum qui resolvitur in aquas, unde omnes aquæ, tum superiores quæ sunt in concavo cæli, tum aliæ quæ in convexo subjacent, sunt ejusdem prorsus naturæ.

Hec responsio colligitur ex D. Thoma, qui hic q. 68. art. 3. ad 1. sic loquitur: Ad primum ergo dicendum, quod si per firmamentum intelligatur cælum sidereum, aquæ superiores non sunt ejusdem speciei cum inferioribus. Si autem per firmamentum intelligatur nubilosus aer, tunc utriusque aquæ sunt ejusdem speciei: & disputantur tunc duo loca, aquis non eadem ratione: Sed locus superior est locus generationis aquarum, locus autem inferior est locus quietis aquarum. Rursus ibidem ad 2. explicat S. Doctor modum quo firmamento convenit dividere aquas ab aquis, dicens: Si accipiantur aquæ diversæ secundum speciem, firmamentum dicitur dividere aquas ab aquis: non sicut causa faciens divisionem, sed sicut terminus utrarumque aquarum.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Nomine firmamenti & aquarum intelligere debemus entia corporalia.

PRIMO: Utrumque dicit scriptura, nec in alio potest explicari sensu absque aut nugum, aut mendacii seu fabulæ periculo.

Secundo: Sic intelligent Patres: sic Basiliscus Theol. Tom. II.

silius, sic Theodoretus, & post ipsos S. Thomas qui in hoc momento appellant ad fidei commendationem, aiuntque humanam mentem esse captivandam, cum Deus multo plura & possit, & faciat quam intellectu capere valeamus.

Tertio: Nomine firmamenti intelligitur creationis sensibilis terminus, unde abominare spiritualem substantiam sub hujusce cæli nomine auspicari, est favere Manichæis, qui mundum hunc spectabilem non Deo optimo principio, sed malo & diabolo factum tribuunt. De aquarum corporeitate, non abimilis est ratio: addo cum Cyrillo Jerusalemitano corporales esse, ut terram in tempore opportuno irrigare valeant ad fecunditatem.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET RESPONSIONUM.

PRIMO: Objicitur adversus secundam conclusionem aquas esse corruptibiles, ad hocque nullas esse supra cælos: Sed hoc pro sublunaribus terræ admixtis, non pro superioribus dicitur.

Secundo: Eadem distinctione explodimus argumentum ex gravitate desumptum: Et vero a gravitate eximuntur aquæ superiores, cum sint tenues & leviores, & juxta sententiam multorum sanctorum doctorum, non distinguantur ab ipsa firmamenti substantia.

Tertio: Dato quod aquæ superiores non sint ejusdem speciei cum aquis inferioribus, non inde sequitur non esse corporales: vel enim sunt ipsi cæli crystallini substantia, vel pars aeris nubilosi condensati.

SECTIO TERTIA.

De opere tertiæ diei. Videlicet de congregatione aquarum in unum locum & de productione plantarum.

Duo monita hic pertractanda occurrunt: Unum de congregatione aquarum: Alterum de productione plantarum: de modo quo utrumque opus peractum est, sit inter auctores controversia. Pro quorum resolutione sit

CONCLUSIO PRIMA.

Deus, tertio die in unum congregavit terræ locum aquarum, videlicet in receptaculis, lavisque ad eas excipendas & continendas in sinu terræ & circa terram excavato.

Probatur auctoritate, & ratione.

Primo, ex Scriptura sacra.

MOISES Genes. 1. opus tertiæ diei his verbis enarrare incipit: *Dixit vero Deus, congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum unum: Et appareat arida. Et factum est ita. Et vocavit Deus aridam, terram: Congregationesque aquarum appellavit maria. Et vidit Deus quod esset bonum.* S. Thomas hunc Scripturæ textum explanat triplex aquarum corpus distinguendo; unum consensum primo die sub nomine abyssi factum: alterum paulo distinctius secundo die factum seu digestum, quatenus firmamentum dividit aquas ab aquis; & quædam super cælum, quædam vero infra steterunt: tertium aquas quæ sub cælo remanserant terram cooperientes ab ipsa terra sejunxit, & in unum congregavit locum, hinc & ejusmodi aquas maria nuncupavit.

S. Doctor sic loquitur hic q. 69. art. 1. *Formatio supremi corporis, aquarum facta est prima die, & quia tempus sequitur motum cæli, tempus autem est numerus motus supremi corporis: per hujusmodi formationem facta est distinctio temporis, noctis, scilicet & diei, secundo vero die formatum est medium corpus, scilicet aquarum, per firmamentum, accipiens quandam distinctionem & ordinem: ita quod sub nomine aquarum etiam alii comprehenduntur, ut supra dictum est. Tertio vero die formatum est ultimum corpus, scilicet terra: per hoc quod discooperata est aquis, & facta est distinctio in infimo, quæ dicitur terræ & maris. Unde satis congrue sicut informatam terræ expresserit dicens, quod terra erat invisibilis vel inanis: ita ejus formationem exprimit per hoc quod dicit, & appareat arida.*

Secundo, ex sanctis Patribus.

S. Basiliius Hom. 4. in Exaem. expli-

cans ista Genesicos verba: *Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum unum.* ait: *Scito hæc a prima illa Dei voce dependere. Illinc enim primaria ad cursum motio indita aquis est. Ad omnem de aquis commemorationem, primæ illius vocis immemor ne esto. Congregentur aquæ, oportebat eas decurrere, tum ut occuparent locum: deinde locis sibi natura definitis restitute, in ipsis ut peristerent, nequaquam ultra progressuræ.*

S. Ambrosius similia profert de congregatione aquarum lib. 3. in Exaem. cap. 2. *Vox Dei, inquit, efficiens naturæ est. Eam vocem effectus operationis implevit. Crepit labi aqua & in unam confluere congregationem, quæ ante erat diffusa per terras, & plurimis receptaculis inhærebat. Curlum ejus ante non legi, motum ejus ante non didici; nec oculus meus vidit, nec auris audivit. Scabat aqua diversis locis, ad vocem Dei mota est.* Ex his & similibus auctoritatibus liquet aquarum congeriem in unum locum tertia die revera factam fuisse.

Tertio, idem ratione comprobatur.

OPERA Dei tametsi hominibus secundo se impervia & abscondita, attamen verbo Dei & per effectus sensibiles manifestantur: Atqui scriptura congregationem aquarum tertia die factam fuisse dicit, experimentis vero, immo & oculis nostris videmus aquarum congeriem, tum in mari, tum in fluminibus, tum in locis terræ interioribus ubi Alveos aquarum esse non semel deprehendimus: tum denique in fontibus & puteis ubicumque effossis & apertis. Igitur luce clarius apparet congregationem aquarum in unum locum tertia die fuisse factam.

CONCLUSIO SECUNDA.

Eodem die Deus dedit terræ herbas & fructus producendi virtutem.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, ex Scriptura sacra.

HABETUR Gen. 1. ait, Deus, *Germinet terra herbam viventem, & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum, cujus semen in semetipso*

fit

fit super terram. Et factum est ita. Et protulit terra herbam virentem, & facientem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum, & habens unumquodque sementem secundum speciem suam: & vidit Deus quod esset bonum. Et factum est vespere & mane, dies tertius. Num terra tertia die receperit tantum & herbas, & plantas lignaque pomifera germinandi virtutem? Num de facto his omnibus decorata & vestita, habens insuper vim similia producenti, primum apparuerit, est inter auctores sacros controversia. D. Thomas utramque opinionem refert, & credit probabilem. Tamen si de herba virenti tali tempore producta vix dubitet.

S. Doctor hic q. 69. art. 2. sic loquitur. Respondendo dicendum, quod sicut supra dictum est in tertia die infirmitas terræ removetur. Duplex autem infirmitas terræ erat terram desolabatur. Una, quod erat invisibilis & inanis: quia erat aquis cooperta. Alia, quod erat incomposita, sive vacua, id est non habens debitum decorem, qui acquiritur terræ ex plantis eam quodammodo vestientibus. Et ideo utraque infirmitas in hac tertia die removetur. Primo quidem per hoc quod aquæ congregatæ sunt in unum locum, & apparuit arida. Secunda vero per hoc quod protulit terra herbam virentem, sed tamen circa productionem plantarum aliter opponitur Aug. ab alijs. Alii enim expositores dicunt, quod plantæ productæ sunt actu in suis speciebus in hac tertia die: Secundum quod superficies literæ sonat. Aug. autem j. super Gen. ad litteram dicit, quod causaliter tunc dictum est produxisse terram herbam & lignum, id est producendi acceptis virtutem. Et hoc quidem confirmat auctoritate Scripturæ. Dicitur enim Gen. 2. ita sunt generationes cæli & terræ, quando creatæ sunt in die quo Deus fecit cælum & terram, & omne virgultum agri antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis priusquam germinaret. Ante ergo quam orirentur super terram, factæ sunt causaliter in terra. Confirmatur hoc etiam ratione. Quia in illis primis diebus condidit Deus creaturam originaliter, vel causaliter: a quo opere postmodum requievit, qui tamen postmodum secundum administrationem rerum conditarum per opus propagationis usque modo operatur. Producere autem plantas ex ter-

ra ad opus propagationis pertinet. Non ergo in tertia die productæ sunt plantæ in actu; sed causaliter tantum. Quamvis secundum alios dici possit, quod prima institutio specierum ad opera sex dierum pertinet. Sed quod ex speciebus primo institutis generatio similium in specie procedat, hoc jam pertinet ad rerum administrationem. Et hoc est quod Scriptura dicit, antequam orirentur super terram, vel antequam germinarent: id est, antequam ex similibus similia producerentur: sicut nunc naturaliter fieri videmus secundum viam seminationis. Unde si noster Scriptura dicit, germinet terra herbam virentem & facientem semen: quia scilicet sunt productæ perfectæ species plantarum, ex quibus semina aliarum oriantur. Nec refert ubicumque habeant vim seminativam, utrum scilicet in radice, vel in stipite, vel in fructu.

Secundo, ex Patribus.

De productione, tum herbarum, tum plantarum & arborum, loquitur S. Augustinus libro 5. de Gen. ad lit. cap. 4. Quid sibi vult, quod sequitur, cum factus est dies, fecit Deus cælum & terram, & omne viride agri, antequam esset super terram, & omne sanum agri antequam exortum esset. Quid est hoc? Nonne querendum est, antequam essent super terram, & antequam exorta sunt? quis enim non proclivius crederet, tum ea Deum fecisse, quum exorta sunt, non antequam exorta sunt, nisi admoneretur hoc divino eloquio, ita Deum fuisse antequam exorirentur, ut si ubi facta sint, invenire non possit, credat tamen ante facta quam exorta, quiquis huic scripturæ pie credit, impie quippe non credit, seu pro sua sententia.

Altera, & probabilior est opinio Patrum qui terram herbis & plantis tertia die conflatam fuisse autumant, ut animalia & ipse homo post hæc producenda, cibos quibus vescerentur ad vitam alendam haberent, maxime vero cum ex Scriptura constet perfectas arbores, maturis fructibus in paradiso ubi primo positus est Adam, refertas fuisse. Paradisus autem juxta communem sententiam tertia creationis die plantatus est. Unius S. Ambrosii verba hic in probationem subijcio. Sic loquitur lib. 4. in exaem. cap. 1. Terram

„aspice quæ antequam sol prodiret, cœ-
 „pit esse visibilis atque composita: Ger-
 „mina ejus aspice anteriora solis lumine.
 „Anterior rubus quam sol, antiquior
 „herba, quam luna.”

Tertio, ratione.

ORDO & veritas creationis tenenda
 sunt: sed & herbæ & plantæ dicuntur ter-
 tia die productæ: Igitur ita tenendum &
 propugnandum est, siue hoc intelligatur in
 sensu causali, ut vult B. Augustinus, siue
 in sensu formali & actuali, & proba-
 bilius juxta Basilii, Chrysostomi, & Am-
 brosii placitum.

Fit satis objectionibus.

OBJECIES contra primam conclusio-
 nem. Ubi non est locus, in quo recipian-
 tur aquæ, ibi non potest esse aquarum
 congregatio: Atqui non erat pro locatio-
 ne posteriori aquarum, distinctus locus ab
 eo qui factus est in Principio: Et probat-
 ur. Terra ante tertium diem erat ipsis
 cooperta aquis: Igitur tunc temporis non
 potuit fieri, ut aquæ alio in loco per con-
 gregationem ponerentur.

Respondeo distinguendo minorem, non
 erat locus ulterior pro congregatione aquar-
 um in sententia S. Augustini, qui quin-
 dem cuncta producta a principio, & aquas
 in eodem prorsus instanti in unum locum
 congregatas fuisse autumat, concedo: in
 sententia aliorum Patrum, nego. Basilii
 quippe aquas a principio velut quandam
 nebulam quæ terram cooperiebat, concipit,
 tertia vero die condensatione in unum
 confluisse locum existimat. Cæterum ter-
 ra præbuit partes concavas in quibus re-
 ciperentur aquæ eam cooperientes, eas
 vero quæ ad illam cingendam, quæque ma-
 ria componunt, remansisse: unde in
 quacumque sententia, congregatio aquar-
 um liquido explicatur.

S. Thomas hic quæst. 69. art. 1. sic sol-
 vit istud argumentum: “Ad secundum,
 „incuit, patet solutio secundum Aug.
 „quia non oportet dicere, quod terra
 „primo esset cooperta aquis, & postmo-
 „dum congregatæ, sed quod in tali Con-
 „gregatione fuerunt productæ. Secun-
 „dum vero alios tripliciter respondetur,
 „ut Aug. dicit 1. super Gen. ad lit. uno
 „modo ut aquas in maiorem altitudinem
 „sint elevatæ in loco ubi sunt congre-

„gatæ. Nam mare altius est terra, ut
 „experimento compertum est in mari ru-
 „bro: ut Basilii dicit. Secundo, ut di-
 „catur quod rarior aqua velut nebula ter-
 „ras tegebat, quæ congregatione densa-
 „ta est. Tertio modo ut dicatur, quod
 „terra potuit aliquas partes præbere con-
 „cavas, quibus confluentes aquæ recipe-
 „rentur.”

Urgelis: si congregatio aquarum in sen-
 su obvio & ut litera sonat, teneatur, in
 unum quoque locum factam esse propugnand-
 um est: sed hoc neque concipi, neque
 fieri potuit, cum non in uno sed multi-
 plici contineantur loco, aliæ enim in si-
 nu terræ, aliæ circa terram adjacent, nec
 habent aquæ subterraneæ continuitatem
 cum aquis maris: Igitur congregatio aquar-
 um est tantummodo metaphorica.

Respondeo distinguendo, congregatio a-
 quarum facta est in unum locum termi-
 native, concedo: in unum locum forma-
 liter, subdividinguo, hoc est, in locum a
 terra distinctum, concedo: a terra indi-
 stinctum, nego. Et sic distincta minore,
 nego consequentiam. Congregatio aquar-
 um in unum locum facta duplici intelli-
 gitur modo: videlicet & quatenus omnia
 flumina, fontesque ad mare ex quo exie-
 re, redeunt & veluti quiescent, deinde
 vero quatenus a terra fixæ distinguuntur,
 quandoquidem non sicut prius illam coo-
 periant, sed, his recessis, apparuit arida
 ut dicit Moyses.

Hæ solutiones colliguntur ex D. Tho-
 ma, qui ibidem art. 2. ad 3. sic respon-
 det. “Dicendum, quod omnes aquæ unum
 „terminum habent, scilicet mare in quo
 „confluunt vel manifestis, vel occultis
 „meatibus. Et propter hoc dicuntur
 „aquæ congregari in unum locum. Vel
 „dicit unum locum non simpliciter,
 „sed per comparisonem ad locum ter-
 „ræ sicce: ut sit sensus, congregentur
 „aquæ in unum locum, idest, seorsum
 „a terra sicca. Nam ad designandam
 „pluralitatem locorum aquæ subdit, quod
 „congregationes aquarum appellavit ma-
 „ria.”

Dices: Aquæ fluxum habent proprio
 pondere naturalem: Igitur superflua vi-
 detur aquarum congregatio, nec facta di-
 cenda est tertia die, cum motus sit aquæ
 naturalis, adeoque virtute innata in unum
 eas confluisse locum asserere oportet.

Respondeo distinguendo, aquæ condensa-
 tæ fluxum habent naturalem, concedo: a-
 que

aquæ leviores in nebulam formatæ, nego. Aquæ a Deo productæ duplicis sunt generis; quædam tenues sunt, quædam vero graves & condensatæ: illæ cooperiebant terram ad modum nebulæ, nec motum alium habebant nisi prout erat impetus ventis quibus unice competit agitare nubes: istæ vero, utpote densiores proprio pondere fluunt & ressuunt quod & experimento non semel comperitum est in aquis marinis. Sed dato aquas quæ terram a principio cooperiebant, fuisse densatas, jubente & volente Deo, in unum recessere locum, quibus etiam imposuit terminos creator, ut vel arenam littoris maris non transirent, ne ultra exuberantes inundent & terram, & habitatores.

Audiamus D. Thomam de hoc momento differentem. Ibidem art. 1. ad 4. ait: "Dicendum, quod jussu Dei naturalem motum corporibus præbet. Unde dicitur quod suis naturalibus motibus faciunt velle ejus. Vel potest dici, quod naturale esset, quod aqua undique esset circa terram, sicut aer undique esset circa aquam & terram: sed propter necessitatem huius, ut scilicet animalia & plantæ essent super terram, oportuit quod aliqua pars terræ esset discooperata ab aquis. Quid quidem aliqui Philosophi, & tribuunt actioni solis per elevationem vaporum desiccantis terram. Sed sacra Scriptura attribuit potestati divinæ, non solum in Genesi, sed etiam in Job 38. cap. ubi ex persona Domini dicitur, 'circumdedi mare terminis meis. Et Jereus. y. me ergo non timebitis, ait Dominus, qui posui arenam terminum mari.'"

Oppones adversus secundam conclusionem. Tribuli & spinæ intra plantarum genera comprehenduntur: Atqui solummodo post Adæ peccatum apparere: Igitur non est verum dicere plantas tertii die fuisse productas. Probatur minor: legitur spinarum & tribulorum species in maledictionem peccati exortas fuisse. Ergo &c.

Respondet negando absolute minorem: sicut enim serpentem ante peccatum exitisse constat, ita & dicendum de tribulis & spinis: sed neque reptilia venenosa, neque spinæ & tribuli ante peccatum habebant vim seu potius veluti ferendi potestatem, sicut, commisso peccato, habuerunt, cum omnia essent homini innocenti subdita, cui etiam ne læderetur,

aderat providentia specialis: sed ut primum adversus Dominum rebellavit homo, cuncta quoque ipsi adversantia fuere ad vindictam juxta illud Sap. 5. 21. *Pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos.* Responsio est D. Thomæ qui ibidem art. 2. ad 2. sic fatetur: "Dicendum, quod ante etiam illam maledictionem spinæ, & tribuli producti erant vel virtute, vel actu, sed non erant producti hominibus in penam, ut scilicet terra quam propter cibum coleret, infructuosa quædam & noxia germinaret. Unde dictum est, germinabit tibi."

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus in unum locum congregavit aquas, dedisque terræ vim producendi fructus: immo & herbis & plantis eam adornavit.

PRIMO: Ita factum esse enarrat Scriptura, multique gravissimi Patres, ut Basilii, & Chrysostomus sic interpretantur.

Secundo: Neque aquarum divisio in unum locum hæc separatione aquarum superiorum ab inferioribus; neque productio plantarum realis absque vera efficientia intelligi possunt.

Tertio: Nisi Scriptura explicaretur de reali & vera tum aquarum divisione, tum herbarum atque plantarum productione, nusquam posset haberi Scripturæ sensus, sed unusquisque prout foret imaginationis impetus, de divinis quidquid sibi arderet, crederet, quod est absurdum. Est quod Auctores sacri non ignobiles in explicandis Scripturis Geneseos discrepent, omnes tamen & de vera divisione aquarum, & de reali productione plantarum conveniunt.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET RESPONSEIONUM.

PRIMO: Tametsi aquæ ante divisionem forent in loco, ita ut universam & cingerent, & cooperirent terram, virtute tamen & imperio creatoris densatæ, recesserunt ex una parte terræ, & locum obtinuerunt tum circa, tum intra terræ æthiora spatia; quocirca merito dicuntur in unum congregatæ locum.

Secundo: Nec ullam facessit difficultatem quum in unum locum adunatæ prædicantur aquæ, quamvis omnes non habeant reci-

reciprocam continuitatem; unitas quippe loci sufficienter intelligitur respectu maris in quo veluti in termino adunantur: tum quia, hac facta divisione, non indiscriminatim ubique patebant aquae, sed tantummodo in locis a Deo praefixis, ita ut appareret terra, pars sicca, unde & arida dicta est.

Tertio: Tribuli & spinæ ante peccatum utique e terra exurgebant, sed neque in tanta abundantia, seu copia, neque ut ferirent, sed ad ornatum, quatenus contraria juxta se posita magis clucescunt.

SECTIO QUARTA.

De opere quartæ diei, ubi de luminaribus aliisque colorum ornatibus, puta stellis tum fixis, tum errantibus.

Non est animus hac scrupulosa inquisitione perscrutari solis cæterorumque siderum naturam; sed solummodo num astra vere producta sint quarta die, uti narrat S. Moyses. Porro inter sidera duo præ cæteris eminent, videlicet sol & luna, cum magis nobis appareant, tum quia magna est illorum virtus & efficacia in hæc inferiora, & hoc pluribus ex causis. Primo, quia excitant naturam hieme, ventis, & nubibus frigidis velut mortuam, ut ad vitam hominum alendam suos prodincat fructus. Secundo, quia eandem sopitam commovent, ut hominum utilitati cedant. Tertio, excitatam adjuvant in productione florum, plantarum, & animalium, ut cuncta homini cooperentur in bonum: Sol luminare majus dicitur, eo quod suapte natura sit lucidus, luna vero luminare minus quia suum a sole emendicat lumen. Quibus prælatis, sit

CONCLUSIO.

Sol & luna, aliaque sidera vere & quidem convenienter quarta die producta sunt.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, ex Scriptura sacra.

Sic habetur Gen. 1. *Dixit autem Deus: fiant luminaria magna in firmamento cæli, & dividant diem ac noctem, & sint in signa & tempora, & dies & anni; ut luceant in firmamento cæli, & illuminent terram. Et factum est ita. Fecitque duo lumi-*

naria magna; luminare majus, ut præfesset diei; & luminare minus, ut præfesset nocti; & stellas. Et posuit eas in firmamento cæli, ut lucerent super terram, & præfessent diei ac nocti, & dividerent lucem ac tenebras. Et vidit Deus quod esset bonum. Et factum est vespere & mane, dies quartus. Ergo &c.

Secundo, ex S. Patribus.

S. BASILIUS hom. 6. in exaem. ita factum esse propugnat, asserens quarta die solare corpus illud quod primigeniæ lucis vehiculum foret, esse constitutum. Suffragantur S. Chrysostomus homil. 6. in cap. 1. Genes. Theodoretus interrogatione 14. in Genes. Iple Augustinus lib. 2. de gen. ad litt. cap. 13. ait, astra quarto die accensa fuisse. Juvat ipsius hic verba texere: "Et quia, ait, sicut prius cælum factum est, ita prius erat ornandum hujusmodi partibus suis, quarto die fiunt sidera, quibus super terram lucentibus habitatio quoque illustretur inferior."

Tertio, ex D. Thome rationibus.

PRIMA sic exponitur. Ad opus magnificentia tria concurrunt, primo quidem ejus substantia; quæ est primarius artificis supremi terminus: secundo partes quas ab invicem & distingui & secerni necesse est; tertio ejusdem operis ornatu, quo quædam præ se ferat decorem ut intuitum alliciat oculos, ac placeat. Sed a principio fecerat cælum, & terram Deus; secunda die firmamentum in medio aquarum; tertia die diviserat aquas ab aquis & terram desiccata ornauerat herbis & plantis. Igitur conveniens erat, ut quarta die ornaret sideribus cælos. Sic loquitur divus Thomas hic quæst. 90. art. 1. "Triplex opus intelligi potest, scilicet opus creationis; per quod cælum & terra producta leguntur, sed informia. Ex opus distinctionis, per quod cælum & terra sunt perfecta; sive per formas substantiales attributas materiæ omnino informi, ut August. vult; sive quantum ad convenientem decorem, & ordinem, ut alii Sancti dicunt. Et his duobus operibus additur ornatu, & differt ornatus a perfectione. Nam perfectio cæli & terræ ad ea pertinere videtur, quæ cælo & terræ sunt intrinseca. Ornatus vero ad ea quæ sunt a cælo & terra distincta. Sicut homo perficitur per proprias partes & formas, or-

„natur autem per vestimenta, vel aliquid,
hujusmodi. Distinctio autem aliorum
maxime manifestatur per motum loca-
lem, quo ab invicem separantur. Et ideo
ad opus ornatus pertinet productio illa-
rum rerum quæ habent motum in cælo
& in terra: sicut autem supra dictum est,
de tribus fit mentio in creatioe, scili-
cet de cælo, & aqua & terra. Et hæc
etiam formantur per opus distin-
ctionis trium dierum. Primo die cælum.
Secundo die distinguuntur aquæ. Tercio
die fit distinctio in terra, maris & ari-
dæ. Et similiter in opere ornatus. Pri-
mo die, qui est quartus, producuntur
luminaria, quæ moventur in cælo, ad
ornatum ipsius. Secundo die, qui est
quintus, aves & pisces, ad ornatum me-
dii elementi, quia habent motum in æ-
re & aqua, quæ pro uno accipiuntur.
Tercio die, qui est sextus, producuntur
animalia quæ habent motum in terra,
ad ornatum ipsius. Quibus verbis ex-
planat totam operis seriem & conve-
nientiam D. Thomæ, ostenditque ordi-
nem rerum postulasse, ut quarto die cæ-
liferis adornaretur. Igitur convenienter
admodum quarto die astra producta
leguntur.

Secunda: Illa opera sunt vere producta
quarto die quæ prius non fuerunt concre-
tam cum cælis antea factis: Atqui sidera
non fuerunt concreta cum cælis, quan-
doquidem firmamentum non habet virtu-
tem innatam producendi sidera, quippe
quæ sint ipso cælo & virtute majora, &
luce præstantiora. Igitur vere & realiter
producta sunt quarto die sidera. Istaratio
est D. Thomæ qui ibidem art. 1. ait:
„Sciendum est quod in productione lumi-
narium, non discordat Augustinus ab
aliis Sanctis. Dicit enim luminaria esse
facta in actu non in virtute tantum.
Non enim firmamentum habet virtutem
productivam luminarium, sicut habet
terræ virtutem productivam plantarum.
Unde Scriptura non dicit, producat fir-
mamentum luminaria, sicut dicit, ger-
minet terra herbam virentem.”

Tertia: qui sidera vere facta negaret,
nec dum a sensu Scripturæ genuino, sed &
ab auctoris scopo aberraret, namque Moi-
ses quarto die ea dixit intentione facta, &
hoc speciali ordine & distinctione, ut
populum suum ad idololatriam propen-
sum, instrueret, ne militiam cæli veluti
divinitatem, ut multi Pagani, coleret &

oscularetur: Igitur astra facta esse & crea-
ta quarto die tenendum est. Hanc delibat
rationem D. Thomas hic art. 2. his ver-
bis: „Dicens, quod sicut dictum est
supra, creatura aliqua corporalis potest
dici esse facta vel propter actum pro-
prium, vel propter aliam creaturam,
vel propter totum universum, vel pro-
pter gloriam Dei. Sed Moïses, ut po-
pulum ab idololatria revocaret, illam
solum causam tetigit secundum quod sunt
facta ad utilitatem hominum. Unde di-
citur Deut. 4. Ne forte elevatis oculis
ad cælum videas solem & lunam, &
omnia astra cæli, & errore deceptus
adores ea & colas, quæ creavit Domi-
nus Deus in ministerium cunctis gen-
tibus. Hoc autem ministerium explicat
in principio Genesis &c.”

*Proponuntur simul & solvuntur argumenta
in contrarium.*

OBJECIES 1. Videtur inconveniens si
astra in firmamento producta dicantur:
Igitur frustra ponitur ibi eorum produ-
ctio. Probatur antecedens. Astra maxime
sol & luna suos habent motus, suasque
circulationes: sed firmamentum est im-
mobile: Et probatur: dicitur firmamen-
tum a stando, eo prope modo quo rupes fir-
mæ prædicantur, quia immobiles. Ergo &c.

Respondeo negando antecedens. Ad pro-
positionem, nego firmamentum a stando no-
minari, sed a soliditate; cum enim ex
aquis creatum seu factum probabile sit,
ex aquarum condensatione & partium ve-
luti gelu compactarum tenacitate, firma-
mentum seu cælum crystallinum nuncu-
patum est, unde & movetur, & astra ad
ejus motum moveri nihil prohibet: quid
plura? Planetæ nedum ad motum primi
mobilis moventur, sed in proprio, inna-
toque orbe volutantur, ut suam decur-
rant Sphæram. Solutio ex B. Aug. colligitur.

S. Doctor lib. 2. de Gen. ad lit. cap. 10.
sic loquitur: „Nonnulli fratres quæstio-
nem movent, utrum slet an moveatur
firmamentum? Quia si movetur, in-
quiunt, quomodo firmamentum est? Si
autem stat, quomodo sidera, quæ in il-
lo fixa creduntur ab Oriente usque ad
Occidentem circumeunt? Quibus re-
pondeo, multum subtilibus, & labo-
riosis rationibus ista perquiri, ut vere
percipiatur utrum ita, an non ita sit:
quibus ineundis atque tractandis, nec jam

„mi-

„mihî tempus est, nec illis esse debet,
„quos ad salutem suam, & Ecclesiæ ne-
„cessariam utilitatem cupimus informari.
„Hoc sane noverint, nec nomen firma-
„menti cogere, ut stare cælum putemus:
„firmamentum enim non propter statio-
„nem, sed propter firmitatem, aut pro-
„pter intransferebilem terminum supe-
„riorum & inferiorum aquarum vocatum
„intelligere licet. Nec si veritas cælum
„stare persuaserit, impediri nos circuei
„siderum, ne hoc intelligere possimus. Et
„ab ipsis quippe, qui hæc curiosissime &
„otiosissime quaesierunt, inventum est,
„etiam cælo non moto: Si sola sidera
„verterentur, fieri potuissent omnia, quæ
„in ipsis siderum conversionibus animad-
„versa atque comprehensa sunt. „

„*Repones:* Sidera sunt veluti lucis vasa,
„& receptacula: sed lux prima die facta
„est: Igitur & siderum coetus; nusquam
„vero quarta die.

„*Respondes* distinguendo, sidera sunt lu-
„cis perfectæ & per omnia resurgentis ve-
„luti vasa, concedo: astra quippe suis ir-
„radiationibus præfunt diei & nocti, ut il-
„luminent terram. Astra sunt vasa lucis
„primigeniæ, quæ quidem lucebat, sed
„non ut irradiationibus in inferiora cor-
„pora certo determinatoque motu efflueret,
„nego. Determinatum irradiationis efflu-
„xum non habuit lux, nisi quarta die, hinc
„in creatione sidera dicuntur quoque quo-
„ad certos fulgoris & illuminationis effectus
„producta.

„*Sic censet S. Thomas* qui hic q. 70. art.
„1. ad 2. ait: „*Dicendum*, quod secundum
„Aug. nulla sequitur difficultas: quia lux
„de qua prima die facta est mentio, fuit
„lux spiritualis: Nunc autem sit lux cor-
„poralis. Si autem lux primo die facta
„intelligitur lux corporalis, oportet dice-
„re quod lux primo die fuit producta se-
„cundum communem lucis naturam:
„Quarto autem die attributa est lumina-
„tionibus determinata virtus ad determina-
„tos effectus: Secundum quod videmus
„alios effectus habere radium solis, & al-
„ios radium lunæ, & sic de aliis. Et
„propter hanc determinationem virtutis
„dicit Dionys. 4. cap. de div. nom. quod
„lumen solis, quod primo erat informe,
„quarto die formatum est.

„*Insuper:* Arqui sidera non debuerunt
„quarta die produci, sed ad summum se-
„cunda die: Ergo &c. Eodem modo ratio-
„cinandum est de sideribus comparative ad

firmamentum sicut de plantis respectively ad
terram: sed plantæ productæ leguntur
tertia die cum arida, hoc est, quando ter-
ra desiccata aquis apparuit. Igitur eodem
prorsus die quo factum est firmamentum,
facta sunt quoque sidera.

„*Respondes* negando antecedens. Ad pro-
„bationem, distinguo: Eodem modo quoad
aliquid ratiocinandum est de sideribus com-
parative ad firmamentum sicut de plantis
per ordinem ad terram, concedo: eodem
modo quoad omnia, nego. Comparatio in
aliquo puncto sed non in omni reperitur.
In hoc potissimum est convenientia, quod
sicut plantæ terram, ita & sidera ornant
firmamentum: sed discrepantia in virtu-
tē magna distinguitur, non enim firma-
mento inest producendi sidera vis & po-
testas, bene vero terræ suos producendi
ornatus videlicet herbas, arbores, & plan-
tas. Unde D. Thomas hic qu. 70. art. 1.
ad 3. ait: „Firmamentum factum est se-
„cunda die quantum ad inferiorem par-
„tem. In firmamento autem posita sunt
„sidera quarta die quantum ad superio-
„rem partem, ut totum pro uno acci-
„piatur, secundum quod sensui apparet. „
„Subdit vero ibidem ad 4. productionem
plantarum præmitti luminaribus, ne rudio-
res crederent solem & lunam esse Deos a
quibus cuncta inferiora ut a primis prin-
cipiis promanant: „Dicendum; quod si-
„cut dicit Basil. præmittitur productio
„plantarum luminaribus ad excludendam
„idololatriam. Qui enim credunt lumina-
„ria esse Deos, dicunt quod primordia-
„lem originem habent plantæ a luminari-
„bus: quamvis, ut Chrysostomus dicit,
„sicut agricola cooperatur ad productio-
„nem plantarum, ita etiam & luminaria
„per suos motus. „

„*Oppones* 2. Luminaria in signa dicuntur
facta: sed hoc ad litteram, salva fide, in-
telligi non potest, cum astra nullam ha-
beant in cor humanum potestatem: Igitur
& luminarium productio mere spiritualiter
& metaphorice intelligenda est.

„*Respondes* distinguendo maiorem, lumi-
naria sunt in signa & temporum, & cor-
poralium transmutationum, concedo: in
signa actuum humanorum, nego. Et di-
stinguo minorem: Hoc in primo sensu,
salvo fidei dogmate, concipi non potest,
concedo: in secundo sensu, nego. Lumi-
naria dividunt diem a nocte, & influunt
in productionem tum plantarum, tum a-
nimalium, ex quo istud emanavit apud
Phi-

Philosophos sententiale effatum : *Sol & arbor generant arborem* : At solus Deus cor hominis quocumque voluerit inclinandi potestatem habet. Igitur nulla apparet implicancia, cum luminaria in signa temporum & corporalium transmutationum in cælo posita enarrantur; foret vero maxima, si hoc ipsum respectu hominis libere agentis admitteretur. Hæc responsio est D. Thomæ ibidem art. 2. ad 1.

Luminaria sunt in signa corporalium transmutationum, non autem eorum, quæ dependent ex libero arbitrio.

Urgebis : Distinctio temporum & dierum incipit a primo die : Frustra igitur luminaria quarto die in firmamento posita dicuntur in signa temporum.

Respondeo distinguendo antecedens : Distinctio temporum communis & diuturna quæ attenditur penes mane & vespere, & menturam tuum dierum, cum mensium & annorum, concedo : distinctio specialis quæ potissimum spectatur secundum diversas anni tempestates, quarum alie frigidæ sunt, alie vero calidiores, nego. Ista quippe ex influxu siderum maxime pendet, unde non immerito luminaria in signa temporum producta dicuntur. Sic censet D. Thomas art. 2. ad 2. "Dicendum, quod in prima die facta est communis distinctio temporis per diem & noctem secundum motum diurnum, qui est communis totius cæli : qui potest intelligi incepisse primo die, sed speciales distinctiones dierum, & temporum, secundum quod dies est calidior die, & tempus tempore, & annus anno, sunt secundum motus speciales stellarum, qui possunt intelligi quarto die incepisse."

Dices : Luna non præest nocti, maxime quoniam est prima, tunc enim nihil aut parum luminis habet. Igitur productio luminarium in sensu obvio & litterali non bene concipitur.

Respondeo lunam plenam & in se perfectissimam creatam fuisse, nemo non dubitavit, si opera a Deo promissa perfectæ cogitet, quod quidem non obscure indicat Scriptura, cum ait Gen. 1. 21. *Viditque Deus cuncta quæ fecerat; & erat valde bona.* Porro lunam plenam præest nocti certissimum est, cum tunc temporis ejus lux sicut dies illuminat atque coruscet. Solutum est D. Thomæ ibidem ad 3. "Dicendum quod luna quando est perfecta, oritur vespere, & occidit ma-

ne; & sic præest nocti. Et satis probabile est, quod luna fuerit facta plena : Sicut & herbar factæ sunt in sua perfectione facientes semina : Et similiter animalia, & homo. Licet enim naturali processu ab imperfecto ad perfectum deveniantur : simpliciter tamen perfectum prius est imperfecto."

Ceterum sanctus Doctor ibidem art. 3. observat luminaria neque esse animata ut plantas, neque habere vel leviorē vitæ etiam imperfectissimæ gradum, quia non ab intrinseco, sed mere ab extrinseco, ab aliqua intelligentia circa suos orbis, ab Oriente ad Occidentem moventur, quod enim solum proprio pondere, sed & insuper ab aliquo Angelo moventur, patet, eo quod non ad unum locum in quo quiescant, sed ad multiplem circumferantur : "Quod autem, inquit, corpora cælestia moventur ab aliqua substantia apprehendente, & non solum a natura, sicut gravia & levia, patet ex hoc quod natura non movet nisi ad unum, quo habito, quiescit. Quod in motu corporum cælestium non appareret. Unde relinquitur, quod moventur ab aliqua substantia apprehendente. Augustinus etiam cap. 4. dicit de Trinitate, corpora omnia administrari a Deo per spiritum vitæ. Sic igitur patet, quod corpora cælestia non sunt animata eo modo, quo plantæ & animalia, sed æquivoce."

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Altera convenienter quarta die producta enarrantur.

PRIMO : Hoc ipsum asserit Scriptura : hoc ita factum esse censent Basiliius hom. 6. in Exaem. Theodoretus interrog. 14. in Gen. & alii permulti Patres.

Secundo : Conveniens erat ut sicut terræ primum inani accessit tertio die ornatus, ita & cælum veluti vacuum quarta die astris adornaretur.

Tertio : Quia non die secundo sidera concreta sunt cum firmamento, quod certe innatum non habet virtutem luminaria producendi, sicut habet terra herbas & plantas producendi. Igitur quarta die & hoc speciali providencia fuisse facta leguntur, ut homines ista distinctione intelligerent sidera tamen speciosissima, non Deos, sed creaturas esse.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM,

ET SOLUTIONUM.

PRIMO: Firmamentum, non a stando & immobilitate, sed a condensatione & firmitate nuncupantur, unde nihil prohibet astra in ipso producto affigi, defendere, cum non eorum impediatur motus, quin potius adjuvet.

Secundo: Astenimus quoque sidera esse lucis receptacula, sed abundantiora prima luce quam habuit a principio coelum: Igitur astra recte dicuntur, non prima, sed quarta die creata.

Tertio: Sidera sunt quoque in signa, sed temporum & corporalium transmutationum, nullam vero actum humanorum: Porro distinguunt tempestates quæ ex eorum divertis influxionibus diversificantur, & ideo quarto die non incongrue producta leguntur, tamen jam esset ordo dierum penes temporis mensuram intervalla. Luna plena & perfecta creata est: Igitur Moyses eam præesse nocti apprimè notat.

SECTIO QUINTA.

De opere quintæ diei, videlicet de piscibus maris, & avibus cæli.

PISCES vocantur reptilia, quatenus eo prope modo moveantur in aquis, quo reptilia in terris, nempe supra pectus & ventrem. Aliqui tamen pisces pedibus gradiuntur, illi scilicet qui amphibia sunt, quique partim in aquis, partim in terra commorantur, ut crocodili, testudines, ranæ, &c. Per certe grandia de quibus multus est sermo in sacris Scripturis non unam aliquam piscium speciem intelligit Moyses, sed promiscue omnes pisces qui sunt grandiori corpore. Quia vox hebraica *batanim*, significat dracones: quia vero dracones terrestres solent esse magni, ideo omnes magni pisces appellantur dracones, quocirca Latinus interpretis veritatem, cetera.

Quod spectat aves, dicuntur cæli aves, non quidem empyrei, aut firmamenti, sed ætheri, spatium enim inter terram & sphaeram ignis multum aeris continet, qui eo subtilior evadit, quo superius ascendit. Quia igitur ad tertiam usque regionem eamque altissimam pervadit, immo

& transcendit nubes, nomine cæli non sine fundamento donatur. Quibus pralibetis, quaeritur, an convenienter productio piscium & avium quinta die assignetur? Pro cuius resolutione sit

CONCLUSIO.

Productio piscium & avium convenienter facta est quinta die.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, ex Scriptura sacra.

MOYSES ita factum esse scribit: Igitur & convenienter, cum sapientia Dei attingat omnia a fine ad finem, & faciat suaviter. Probatur antecedens ex ipso Scripturae contextu. Gen. 1. sic habetur. *Dixit etiam Deus: producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile super terram sub firmamento cæli. Creavitque Deus cete grandia, & omnem animam viventem atque motabilem, quam produxerant aquæ in speciebus suas, & omne volatile secundum genus suum. Et vidit Deus quod esset bonum. Benedixitque eis, dicens: Crescite, & multiplicamini, & replete aquas maris: avesque multiplicentur super terram. Et factum est vespere & mane, die quintus.* Profecto non potest ordo tam exacte explicari absque rei veritate, quam historia de se prædicat, maxime cum cuncta in suo gradu & tempore alternatis vicibus digesta commemorat. Igitur & pisces maris, & aves cæli quinta die facta fuisse extra dubium est.

Secundo, ex ratione divi Thomæ.

Deus cuncta fecit summa cum sapientia, cuius proprium est omnia ordinare & ad hominis utilitatem, suamque propriam gloriam: Sed mare & cælum ætherum indigebant ornatu, homines vero opus habebant nedum pro ordinata & moderata recreatione, verum etiam pro vita fovenda & sustentanda piscibus maris & volatilibus cæli: Igitur ornatis cælo & terram quoque & media regio debuerunt, quinta die decorari & perfici tum piscibus tum volatilibus. Ista ratio ex D. Thom. prodit, qui hic q. 71. sic loquitur: "Diacendum, quod sicut supra dictum est, opus ornatus per ordinem respondet ordini distinctionis. Unde sicut inter tres dies distinctionis deputatos, quæ est secundum cuncta

„ cunda, deputatur distinctioni medii corporis, scilicet aquæ: ita inter dies deputatos ad opus ornatus, media, id est quinta deputatur ad ornatum medii corporis per productionem avium & piscium. Unde sicut Moyles in quarta die nominat luminaria & lucem, ut designet quod quarta dies respondet primæ, in qua dixerat lucem factam: ita in hac quinta die facit mentionem de aquis & de firmamento cœli, ut designet, quod quinta dies respondet secundæ. „

Nunc aves ex aquis coaluerint, non una est sententia: quidam e vaporibus terræ & aere densato factas esse autumant, multo plures credunt ex aquis, ut Basilius hom. 8. in Exaem. Chrysostomus hom. 7. in Genes. Cyrillus Alexandrinus l. 1. Glaphyrorum in Genes. Joannes Damascenus l. 2. de fide orthodoxa cap. 49. D. Thomas hic q. 71. ad 3. sed inter omnes Ambrosius l. 5. in Exaem. cap. 14. ubi sic loquitur: „ Quoniam in nonnullis idem usus & species, ideo de aquis utriusque generis nativitas divina præceptione processit. Dixit enim Deus: producant aquæ reptilia animarum viventium secundum genus: & volatilia volantia super terras secus firmamentum cœli secundum genus. Non immerito igitur, quia de aquis genus utrumque producit, notandi proprietates utriusque suspenderit. „ Cui concinnunt quidem versiculi quos in hymno seria quinta canit Ecclesia:

*Magna Deus potentia,
Qui ex aquis ortum genus
Partim remittit gurgiti,
Partim levas in aera.*

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Convenienter quinta die pisces maris & volucres cœli producti sunt.

PRIMO: Quia Scriptura sacra id verbis expressit dicit Gen. 1.

Secundo: Quia ex D. Thoma hoc ipsum exposculabat rerum ordo, & hominis utilitas.

Tertio: Basilius & multi alii Patres tenent aves aquis alluxerisse.

SECTIO SEXTA.

De productione animalium & reptilium super terram, simul & de hominis creatione.

PLATO in Timæo animalium productionem a primo & summo Deo demandat esse diis secundis effutit. Lucrerius l. 7. refert omnia animalia juxta Epicuri insipientis sententiam cuncta animalia in exordio mundi ex terra præ nimia fecunditate, accedente fiderum influxu & efficacia coaluisse & fuisse producta: Quidam etiam inter Christianos circa formationem hominis nonnihil aberrant, existimando hominem ad imaginem Dei esse formatum nedom quoad animam, verum etiam penes corpus. Omnium errores hic debellare juvat. Unde fit

CONCLUSIO PRIMA.

Deus animalia & ipsum hominem sexta die formavit.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, ex Scriptura sacra.

MOISES de operatione sexti diei loquens, ait: Dixit quoque Deus: Producat terra animam viventem in genere suo, jumenta, & reptilia, & bestias terræ, secundum species suas. Factumque est ita. Et fecit Deus bestias terræ juxta species suas, & jumenta, & omne reptile terræ in genere suo... Et ait: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: & præstet piscilus maris & volatilibus cœli, & bestis, universæque terræ, omniique reptili quod movetur in terra. Et creavit Deus hominem ad imaginem suam, &c. Porro hinc historiam esse fide dignissimam fule probavimus ubi de existentia unius Dei aditum est, eo quippe loci testimonio omni exceptione majoribus offenditur contra Epicurum Deum solum & cuncta fecisse, & rerum omnium esse patientem & primam causam: Non abinimilis rationibus contra rum idololatrarum, tum Hæreticorum commenta non multiplex, sed unicum esse rerum primum principium ostensum est. Igitur relictis omnibus fabulis, tenendum simul & credendum est a Deo & animalia & repti-

ptilia, & ipsum hominem sexta die facta atque creata fuisse.

Secundo, ex divo Augustino.

PLURIMUM Parrum accedit auctoritas, ut Basilii, Ambrosii, Chrysostomi, Bedæ in conclusionis confirmationem; unus Aug. fufficiat testimonium l. 3. de Gen. ad lit. cap. 14. Sanctus Doctor multus est in distribuendis operibus diei sextæ, atque nedum animalia mæna, sed & minutissima creata fuisse a Deo cupis potentia & magnificentia sicut in magnis, ita & minimis bestiis mirum in modum elucet: „Nonnulla etiam, *inquit*, de minutissimi animalibus questio est . . . quorum omnium non possumus recte dicere Deum non esse Creatorem. Inest enim omnibus quoddam naturæ sui generis decus, sicut in his major sit admiratio bene considerantis, & huius uberior omnipotentis artificis: qui omnia in sapientia fecit . . . creat minima corpore, acuta sensu animantia; ut majore attentione stupeamus agilitatem muscæ voluntis, quam magnitudinem iumentum gradientis, ampliusque miremur opera fornicarum, quam onera camelorum. „Postea subiungit quædam inter illa minima naturaliter proditiisse vel ex radicibus plantarum quibus terræ continuantur, & exorta fuisse cum apparuit arida, quædam alia ex eadem proditiisse terra vi & influxu siderum conulescentium, & in inferiora agentium: Et hoc ex innatis arborum, plantarumve seminibus: quæ vero ex animalium putrefactione fiunt, ea ut patet tunc temporis non fuerunt creata, illa tamen Deum Auctorem qui generandi virtutem reliquit bestiis, habere constat.

Tertio, ex ratione divi Thomæ.

TRIPLEX corpus in mundo distinguitur, videlicet supremum, & est cælum; medium, & est aqua; infimum, & terra vocatur: Sed conveniens erat & pro utilitate hominum, & pro gloria Dei, ut quodlibet suo donaretur ornatu: Igitur adornatis prioribus corporibus, contentaneum erat & ipsam terram adornare sexta die, hominem vero propter quem Deus mundum considerat veluti palatium, extructa domo & parata, post omnia produceret. Hoc ipsum docet Gregor. Naz.

orat. 28. ait hominem conditum fuisse velut mundum quendam alterum in parvo magnum, Angelum alium, missum adorantem, visibilis creaturæ spectatorem. Tum D. Thomas hic q. 72. ait his verbis: „Dicendum, quod sicut in die quinto ornatur medium corpus, & respondet secundæ diei: ita in sexto die ornatur ultimum corpus, scilicet terra, per productionem animalium terrestrium, & respondet tertiæ diei. Unde utrobique fit mentio de terra. Et hic etiam, secundum Aug. animalia terrestria producantur potentialiter: Secundum vero alios Sanctos in actu.“

CONCLUSIO SECUNDA.

Homo factus est ad imaginem Dei penes solam animam.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, ex Scriptura sacra.

Sic legitur Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, & præstet piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestiis, universæque terræ, omnique reptili quod movetur in terra: & creavit Deus hominem ad imaginem suam.* Duo potissimum observanda sunt in his verbis: Primum quidem hominem fieri ad imaginem, & similitudinem Dei: Secundum vero creatum esse ut præstet & piscibus, & avibus & bestiis: Porro Deus non habet corpus; si igitur homo factus est ad similitudinem Dei, hoc intelligi debet penes animam, alias non esset magis ad imaginem Dei quam cæteræ creaturæ sublunares quarum corpora æque Dei in suo genere representant omnipotentiam, quam corpus hominis, maxime vero cum multæ bestię superent hominem aut in sensu & fortitudine, aut saltē adæquant, & tamen non pisces maris, non aves cæli, non bestię agri ad imaginem Dei creatæ commemorantur, sed solus homo; quod argumentum est, hominem, non secundum corpus, sed tantum penes animam esse ad similitudinem & imaginem Dei productum. *Rationem* alteram exhibet observatio secunda, quæ in ista forma explanatur: Homo præstet piscibus, avibus & bestiis consilio, præstet sapientia & industria, & non per corporis vires, cum nec addit in profundo maris, nec volatu penetret cælum.

lum æthereum, nec leonibus & elephantibus dominetur quantitate molis, & innu-merum fortitudine: Sed imago Dei genesi co-
m. ii & sapientia iniperium attenditur: Igitur homo factus est ad imaginem Dei, & hoc non secundum corpus, sed secundum animam. Ista ratio refertur a Theodoro interrog. 20. in Gen. "Nonnulli, *inquit*, dixerunt, ad imaginem Dei creatum esse hominem, secundum facultatem dominandi, argumento clarissimo usi, ex eo quod Creator subjunxit. *Et dominetur piscibus maris, & volatilibus celi, & bestis, & universæ terræ, & omnibus serpentibus super terram.* Quemadmodum enim ipse omnium tenet imperium; ita & dedit homini dominium animalium irrationalium."

S. Paulus 1. Cor. 15. 49. eidem suffragatur veritati his verbis: *Igitur si portavimus imaginem terreni*, (nempe hominis) *portemus imaginem celestis*. Eo loci Apostolus distinguit imaginem Dei ab imagine Adæ peccatoris, quod illa sit spiritus & celestis, quia & Dei spiritus: ista vero sit corporei & terrena, quia & hominis sensualis: Igitur esse ad imaginem Dei soli competit animæ quæ est spiritus. Hoc argumento perstringit apud Theodoretum interr. 20. in Gen. Origenes eos qui imaginem Dei in corpore sitam esse propugnabant: "Qui vero, *inquit*, asserit illud, *ad imaginem*, non in corpore consistere, sed in anima rationali, dogma statuet non contemnendum, comprehendens quæ facultates sint ipsius. Nam quæ in homine est facultas cognoscendi, judicandi, bene merendi, agendi quæ juxta sunt, fortitudinis, & ut semel dicam, omnis boni effectrix, a Deo ipsi creata est ad imaginem. Quod autem non forma corporis, sed actiones repræsentent nobis imaginem Dei, aperte Apostolus dicit 1. Cor. 15. 49. *Quemadmodum portavimus imaginem terreni hominis ita portemus & imaginem celestis*. Et imaginem quidem terrenam portat, qui secundum carnem vivit, & perficit opera carnis. Imaginem vero celestis, qui spiritu actus carnis mortificat."

Secundo, ex sanctis Patribus.

TERTULLIANUS lib. 2. contra Marcionem cap. 4. sic loquitur de creatione hominis: "Eam quoque bonitas, & quidem operantio operata est, non imperiali verbo, sed familiari manu: etiam verbo blandiente præmissa, faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram." Tum cap. 5. "Neque enim facie & corporalibus lineis, tam variis in genere humano, ad unum formem Deum expressus est; sed in ea substantia, quam ab ipso Deo traxit, id est animæ, ad formam Dei spondentis &c."

Clementis Alexand. l. 6. Strom. ait hominem ad imaginem Dei esse factum, non propter structuræ suæ securam: Sed quoniam uti Deus ratione molitur omnia; sic homo qui perfecta cognitione præditus est, ex rationali facultate bonas & honestas actiones exequitur.

Ambrosius lib. 6. in Exaem. cap. 8. "Non ergo, *inquit*, caro potest esse ad imaginem Dei, sed anima nostra."

Non omittendus S. Augustinus l. 1. de Gen. contra Manichæos cap. 17. "Istam, *ait*, maxime quæstionem solent Manichæi loquaciter agitare & insultare nobis quod hominem credamus factum ad imaginem & similitudinem Dei. Attendunt enim ad figuram corporis nostri, & infelicitè quærent, utrum Deus habeat nares & dentes? ... sed omnes qui spiritaliter intelligunt Scripturas, non membra corporea per ista nomina, sed spirituales potentias accipere dixerunt." Tum subdit: "Sed tamen noverit in catholica disciplina spirituales fideles non credere Deum forma corporea definitum; & quod homo ad imaginem Dei factus dicitur, secundum interiorem hominem dicit, ubi est ratio & intellectus."

Concinit cæteri Patres, ut Cyrillus Alex. l. contra Anthropomorphitas, sanctus Chrysostomus homil. de eo quod imaginem, quæ est ad similitudinem, homo per peccatum abiecit. Severianus Gabulitanus orat. 5. de mundi opificio.

Tertio, ex ratione, eaque multiplici.

PRIMA hæc est. Qui tenet hominem esse secundum corpus ad imaginem Dei factum, nonnihil Anthropomorphitis fa-

T t vet :

vet : Et vero , imago exprimit prototypum , alias neque foret , neque dicenda & nominanda esset imago , quocirca creaturas corporales S. Job vocat Dei , non imagines , sed vestigia : unde si corpus similitudo Dei poneretur , profecto aliqua corporis aut quantitas , aut affectio Deo ipsi inesset : sed non oportet in errores Hereticorum impingere . Igitur tenendum est hominem solum penes animam ad Dei imaginem factum .

Secunda : Imago attenditur secundum id quod est in ente formale , & juxta finem ad quem tendit , & qua affectu quietescit : Sed id quod est in Deo formale , est quod sit purus spiritus cuncta intelligens , cuncta consilio operans & faciens juxta illud Psalmi 135. *Qui fecit caelos in intellectu* : quod sui ipsius cognitione & amore sit beatissimus ; quæ quidem omnia homo non corpore , sed cognitione & amore assequitur : Igitur non est nisi secundum animam ad imaginem Dei factus , quandoquidem sola anima intellectiva operationibus spiritualibus , videlicet cognitione & amore , id quod est in Deo formale attingit & exprimit .

Hæc ratio colligitur ex D. Augustino qui lib. 83. quæst. q. 51. ait : " Ergo iste spiritus ad imaginem nullo dubitante factus accipitur , in quo est intelligentia veritatis : hæret enim veritati nulla interposita creatura . "

Tertia : Eatenus homo est ad imaginem Dei , quatenus participat id quod est in Deo singulare , ut ejus immensitatem & libertatem , hac quippe dote humana natura fecernitur a belluis : Atqui homo solum animæ operatione intellectuali , ista donatur proprietate : Et probatur ex D. Ambrosio qui lib. 6. c. 8. in Exaem. ait : " Non ergo caro potest esse ad imaginem Dei , sed anima nostra , quæ libera est , & diffusis cognitionibus atque consiliis huc atque illuc vagatur , quæ considerando spectat omnia . Ecce nunc sumus in Italia , & cogitamus ea quæ ad Orientales aut Occidentales partes spectare videntur , & cum illis versari videmur , qui in Perside sunt constituti , & illos videmus qui degunt in Africa : Si quos cognitos nobis ea terra susceperit , sequimur proficiscentes , in hæremus peregrinantibus , copulamur absentibus , & alloquimur separatos , defunctos quoque ad colloquium resuscitamus , eosque ut viventes complecti-

mur ... Ea igitur est ad imaginem Dei , quæ non corporeo æstimatur , sed mentis vigore , quæ abentes videt , transmarina visu novit , percurrit aspectu , scrutatur abdita , huc atque illuc uno momento sensus suos per totius orbis fines & mundi secreta circumfert , quæ Deo jungitur , Christo adhæret , descendit in infernum , atque ascendit , libera versatur in cælo . "

Respondetur objectionibus adversus primam conclusionem militantibus .

OBJECIES : Multa putredine fiunt & generantur : Igitur animalia quæ hac via nascuntur a Deo non sunt , adeoque non est verum dicere animalia sexta die fuisse producta .

Respondetur distinguendo consequens , animalia quæ fiunt putredine non sunt a Deo producta sexta die actu , & immediate , transeat , nam & eadem via generationis se prodere , ut patet de muscis , non semel compertum est : non sunt a Deo tunc temporis producta potentia , nego : Emanant quippe ab aliis entibus in quibus Deus reliquit ejusmodi bestias signendi virtutem ; & idem dicendum est de monstris , unde cuncta a Deo ut a prima causa procedere pro certo tenere debemus . Quædam tamen animalia non ex corruptione aliarum bestiarum sed plantarum procreantur , & ista sexta die fuisse producta non implicat . Solutio est D. Thomæ qui hic q. 72. ad 5. sic loquitur : " Dicendum , quod generatio unius sit corruptio alterius , quod ex corruptione ignobiliorum generetur nobiliora : non repugnat primæ rerum institutioni , unde animalia quæ generantur ex corruptione rerum inanimatarum , vel plantarum , potuerunt tunc generari : non autem quæ generantur ex corruptione animalium , tunc potuerunt produci , nisi potentialiter tantum . "

Instabis : Atqui cuncta animalia , etiam ea quæ ex corruptione aliorum animalium non promanant , sexta die non fuisse producta : Ergo &c. Probatur subsumptum : Quædam sunt nociva , ut lcones : Igitur non nisi post peccatum in vindictam apparuere .

Respondet Aug. lib. 3. de Gen. ad lit. c. 15. ante peccatum a primo homine com-

miss-

missum ejusmodi animalia non fuisse nociva, quippe quæ erant homini innocenti subdita: & verò, commissio peccati, quædam creaturæ ordinatæ sunt a Deo modo ad flagellandum hominem reum & puniendum, modo etiam ad corripiendum in iustitia, ut melior evadat. Serpentes enim tametsi nocivos, atamen ante peccatum extitisse nemo fidelis non credit, cum Evam a serpente deceptam fuisse conflet: "Potuerunt ergo ista etiam creata, nihil nocere, si causa non extitisset, vel terrendorum puniendorumque virtutis, quia & exempla sunt demonstranda patientiæ, ad prosectum cætorum; & ipse sibi homo in tentationibus certius innotescit, & iuste salus illa perpetua quæ turpiter amissa est per voluptatem, fortiter recipitur per dolorem."

Respondet Theodoretus interrog. 18. in Gen. edit. Paris. Sirmundianæ 1642. Deum bestias quasdam & reptilia nonnulla veluti lora ad explodendam hominis fociordiam & creasse & parasse, quæ tamen pro servidis & sanctis feriendis non sunt instituta, cum multi iusti nec quidquam mali in lacu leonum receperint, ut Daniel, sicut nec ex morfu viperæ, beatus Paulus: "Cum igitur, inquit, Dominus Deus animadvertisset nos ad ignaviam proclives, bestias & reptilia prius condidit, veluti lora quædam, & terribilissima: ut per ea nos terrens, ad se traheret, atque ejus auxilium implorarem. At quemadmodum qui perfectam ætatem attigerunt, terribilissima hujusmodi, & lora contemnunt: sic qui in virtute educati sunt, bestiarum incursum minime formidant. Siquidem Adæ, priusquam peccasset, assistebant bestię obsequium deferentes. Et rursum ipsum Noe ingredientem arcam leopardus, & reptilium atrocissima quæque avium more sequebantur. Et Danieli aderant leones, qui alioqui famelicis, accedere tamen ad eum non audebant, eo quod in illo specimen quoddam divinam imaginem præ se ferens conspiceret. Item viperam, quæ dentes iniecerat in manum Apostoli, cum nihil peccati ternerum, aut nolle in eo reperisset, mox resiliit, & in ignem se coniecit, supplicium quodammodo de se ipsa lumens, quod corpus sibi nullatenus conveniens adorta esset: "

Respondet in forma, negando subsumptum: Ad probationem, distinguo, quædam sunt nociva per accedens, concedo: Per se, nego. Deus cuncta fecit tum ad pulchritudinem, & integritatem universi, tum ad utilitatem hominis & ad propriam suam gloriam, unde usui moderato creaturis usus fuisset homo innocens, quocirca, nec plantæ venenosæ, nec animalia & reptilia ei nocuissent. Quinimmo etiam a lapsu Adæ, plantæ quæ in uno adversantur homini, in alio interserviunt puncto, & quorundam remedium compositionem inflicunt: vipera morfu mortifera, pharmacum est contra ebibitum & haustum venenum. Hæc responsio colligitur ex D. Thoma qui ibidem quæst. 72. ad 6. sic solvit objectionem: "In hoc mundo quidam audent multa reprehendere, quorum causas non vident. Multa enim etiam domui nostræ non sunt necessaria, in eis tamen completur universalitatis integritas. Homo autem ante peccatum ordinate fuisset usus rebus mundi. Unde animalia venenosa ei noxia non fuissent."

Diluvitur argumenta contra secundam conclusionem.

OPPOSITES: Deus est infinitus & incircumscribitus: Igitur ab homine exprimi & representari non potest: Igitur homo ne quidem quoad aatem ad imaginem Dei factus est.

Respondet distinguendo consequens, homo non est factus ad imaginem Dei univoce & adæquate, concedo: Analogice, & quadam servata proportionem, nego. Imago duplex distinguitur, univoca una, analogica altera. Primi habet nomen idem cum prototypo & eandem prorsus im portat rationem atque naturam per omnia æqualem: secunda eodem quidem cum prototypo donatur nomine, sed habet rationem partim eandem, partim diversam: eandem quidem quatenus de natura prototypi participat: diversam vero quatenus talem naturam non ad æqualitatem, sed tantum ad mensuram habet. Filius Dei solus est in primo sensu imago Patris: homo non nisi in secundo. Ita respondet S. Augustinus lib. 7. de Trin. cap. 6. his verbis. De homine ad imaginem Dei factus: "Sed quia non omnino æqualis fectus, bat illa imago Dei, tanquam non ab illo nata, sed ab eo creata hujus rei si-

„gnificandæ causa; ita imago est, ut ad
 „imaginem sit, id est, non æquitur pa-
 „rilitate, sed quadam similitudine acce-
 „dit.

Inflabis: Creaturæ corporales partici-
 pant quoque inadæquate naturam Dei,
 ejusque perfectiones, ut rationem entis,
 rationem bonitatis, immo & vitæ, ut
 plantæ & animalia: Atqui tamen, non
 dicuntur Dei imago: Igitur nec dicendus
 est homo.

Respondeo negando patitatem. Ea est dis-
 criminis ratio, quod creaturæ mere cor-
 porales non nisi perfectiones communes
 Dei exprimant, homo vero participat spe-
 cificas & formales, nimirum rationes do-
 minii, libertatis, intelligendi, & ideo ad
 imaginem Dei factus dicitur, animal vero
 ad summum ad similitudinem quandam
 creatum appellatur. Solutio est D. Aug.
 qui enar. in Psal. 45. ait: „Meminiſſe
 „debemus, ad imaginem Dei nos esse fa-
 „ctos, nec alibi quam in ipso intellectu.
 „Nam in multis rebus a bestiis non se-
 „paratur: ubi autem homo ad imagi-
 „nem Dei factum se novit, ibi aliquid
 „in se agnoscit amplius esse, quam da-
 „tum est pecoribus. Consideratis vero
 „omnibus rebus quas habet homo, inve-
 „nit se eo proprie discretum a pecore,
 „quod ipse habeat intellectum. Unde
 „quosdam continententes in se quod pro-
 „rium & præcipuum a conditore acce-
 „perunt, increpat ipse conditor dicens,
 „nolite fieri sicut equus & mulus, qui-
 „bus non est intellectus.

Obijcies 2. Homo etiam secundum cor-
 pus ad imaginem Dei factus est, si secun-
 dum corpus exprimat Deum formaliter &
 proprie: Atqui res ita se habet: Et proba-
 tur: Apostolus 1. Cor. 11. 7. prohibet
 homini suam velare faciem, eo quod sit
 imago Dei, mulieri vero e contra velare
 injungit, quia est viri imago, & gloria,
Vir quidem non debet velare caput suum
quoniam imago & gloria Dei est: mulier au-
tem gloria viri est: quæ ratio B. Pauli
nulla esse videretur, ut homo suum non
velet caput, nisi etiam secundum corpus
foret Dei imago. Ergo &c.

Respondeo concessa majore, negando mi-
 norem. Ad probationem distinguo, pro-
 hibet Apostolus hominem velare caput,
 quia per se & ut persona est, primario
 repræsentat & exprimit imaginem Dei,
 concedo: ea ratione qua sit imago Dei se-
 cundum corpus, nego. Si verba ut liti-

raliter sonant, fumerentur, inde profecto
 sequeretur hominem, ne ovidem secun-
 dum animam, sed solummodo penes cor-
 pus ejus caput est pars præcipua, esse
 Dei imaginem, sensus enim hic redderetur,
 quia homo ad imaginem & similitu-
 dinem Dei creatus est, suum non debet
 velare caput, quod sine a mente Aposto-
 li prorsus alienum est: Igitur porius di-
 cendum hanc eximiam gerere imaginem
 penes animam & ut persona est, quæ po-
 tissimum attenditur secundum subsistentiam
 quæ homini ratione animæ rationalis com-
 petit: Porro in signum tam pretiosæ ima-
 ginis intus latentis prohibetur ne caput
 cooperiat, quatenus anima principaliter in
 capite residet: cæterum hoc ipsum signi-
 ficare appime convenit capiti, in quan-
 tum est & sedes totius vitæ sensitivæ, &
 omnium operationum vitalium principalis
 causa: Eva vero non dicitur imago Dei
 reduplicative, ut ponitur in adjutorium
 hominis in procreatione filiorum, cum hoc
 sit corporale, bene vero ut habet animam
 rationalem, & ad Deum intuitive viden-
 dum & possidendum ordinatur: Igitur ju-
 re merito debet suum velare caput in pri-
 ma consideratione spectata, nusquam ve-
 ro in altera.

Ista solutio colligitur ex D. Augustino
 qui lib. 12. de Trin. cap. 7. ait: „Sed
 „videndum est quomodo non sit contra-
 „rium quod dicit Apostolus, non mulie-
 „rem, sed virum esse ad imaginem Dei,
 „huic quod scriptum est in Genesi: *Fe-*
cit Deus hominem, ad imaginem Dei fe-
cit eum, masculum & feminam fecit eos,
& benedixit eos. Ad imaginem Dei
 „quippe naturam ipsam humanam factam
 „dicit, quæ utroque sexu completur,
 „nec ad intelligenda imagine Dei separat
 „feminam. Dicto enim quod fecit Deus
 „hominem ad imaginem Dei, fecit eum,
 „inquit, masculum & feminam: vel
 „certe alia distinctione, masculum &
 „feminam fecit eos. Quomodo ergo per
 „Apostolum audivimus, virum esse
 „imaginem Dei, unde caput velare pro-
 „hibetur, mulierem autem non, &
 „ideo ipsa hoc facere jubetur? Nisi,
 „credo, illud esset quod jam dixi, cum
 „de natura humanæ mentis agerem, mu-
 „lierem cum viro suo esse imaginem
 „Dei, ut una imago sit tota illa substan-
 „tia? Cum autem ad adjutorium distribui-
 „tur, quod ad eam ipsam solam attinet,
 „non est imago Dei: quod autem ad vi-

rum

rum solum attinet, imago Dei est, tam plena atque integra, quam in unum conjuncta muliere sicut de natura humanæ mentis diximus; quia est tota contempletur veritatem, imago Dei est: cum ex ea distribuitur aliquid, & quædam intentione derivatur ad actionem rerum temporalium; nihilominus ex qua parte conspectam consulit veritatem, imago Dei est: Ex qua vero intenditur in agenda inferiora, non est imago Dei."

Repones: Epiphanius Hær. 70. pag. 815. ait non esse in anima hominis positam imaginem Dei: Pag. 816. hanc imaginem neque inesse homini, aut ratione virtutis ejus elicet actus, aut ratione Baptismi quem in Ecclesia suscepit. Omnes enim, qui unam ex his opinionibus tenent aliquam refellit: Igitur homo non fuit ad imaginem Dei etiam secundum animam, conditus. Probatur antecedens. Epiphanius revincit priori ad hærentes sententiæ, dicendo Deum, utpote infinitum non posse circumscribi ab anima & exprimi: "Sed isti, inquit, manifeste ad syllogismos confugiunt. Nam si propterea ad imaginem anima facta dicitur, ad imaginem dici omnino non potest. Deus enim infinitis præ anima partibus, eoque amplius, comprehensionem omnem, ut cogitationem effugit: Propugnantes secundum opinionem utique longe facit, quatenus qui unam callet virtutem, aliquo laborat vicio; quocirca ejus virtus ab exprimendo Deo deficit: "Nos nonnullos e confessoribus novimus, qui corpus & animam pro Domino suo tradiderunt, & in confessione, ac castimonia perseverantes sincerissimam fidem sibi compararunt, ac pietate, humanitate, religione præstiterunt, iidem tamen aliquo vicio effusi sunt, ut aut in convivia procliviores essent. . . . Quæ non nihil de nostra virtutis mensura detrahunt &c. "Tertiam denique sententiam convellere conatur exemplis Patriarcharum, qui tamen imaginem Dei habuerint, non tamen ratione Baptismi quam nulloquam suscepunt: "Istam vero, ait, qui in Baptismo, inesse dicunt imaginem vehementer aberrant. Nam nec Abraham Baptismo initiatus est, nec Isaac, neque Jacob. . . . Quid igitur? An imaginem illi Dei non habuerunt. "Ergo &c."

Respondeo 1. Dato & non concessio S. Epiphanium in ea fuisse sententiâ, ut cre-

deret imaginem Dei non esse in homine, profecto ei adhærere in hypothese neque scripturæ, neque Ecclesiæ opinionio consentaneum foret, maxime cum sancti Doctores unius sint pro hoc momento labii.

Respondeo 2. S. Epiphanius pro virili detendere imaginem Dei inesse homini, tum ante Adami lapsum, tum etiam post peccatum: sic loquitur Hær. 70. p. 814. n. 3. ant. Edit. "Ita porro credendum est imaginem in homine reperiri, ut in toto maxime, nec simpliciter residueat. Cæterum ubinam illa maxime sit, & qua parte compleatur, quod dictum est, ad imaginem, Deus novit, qui singulari hoc imaginis fuz beneficio hominum genus afficere voluit. Neque vero hanc ille perdidisse putandus est: tamen si sine ullo rerum discrimine gravissimis se sceleribus inquinans, divinæ illud imaginis decus vile abiecit & reddiderit. Quippe post Adamum ita Deus Noënum alloquitur: *Ecce dedi tibi omnia tanquam olivæ agri: macta, & comede. . . . Quicumque effuderis sanguinem hominis in terra, pro hujus sanguine illius sanguis effundetur: eo quod ad imaginem Dei hominem fecerim.* " Genes. 9. 3.

Respondeo 3. S. Epiphanius eos qui hominem ad imaginem Dei esse secundum corpus dicebant infestari ibid. p. 815. n. 5. his verbis: "Nec minus & aliorum rejicienda sententiâ, qui corpus ad imaginem Dei esse factum prædicant. Nam qui fieri potest, ut quod aspectabile est, ei simile sit, quod videri non potest? Aut corporeum corporis experti? Aut quod contrectari potest, ei quod apprehendi nequit? In qua vero parte hominis sita sit imago Dei, non audet asserere, quia reputat ineffabile."

Respondeo 4. in forma distinguendo. S. Epiphanius negat imaginem Dei esse in homine simpliciter & adæquate, concedo: hoc enim soli Verbo competit: Analogice & ad mensuram, nego. In primo tantum sensu negat imaginem Dei esse in homine: Nec mirum, eo quippe loci debellat Audianos qui Deum terminis corporeis concludi volebant, quos ut refellat, ait, nequidem animam. Deum exprimere posse quia terminus formæ & existentie circumscribitur, & intra ipsos corporis limites continetur, Deus vero est per omnia incircumscribitus. S. Epiphanius est sui ipsius interpret. n. 3. pag. 814. his verbis: "Ita porro credendum

T t 3 " est,

„est, imaginem Dei, in homine reperi-
 „ri, ut in toto maxime, nec simplici-
 „ter resideat. „ Hoc est non adæquate
 „imago Dei in homine residet. n. 4. pag.
 „815. „ Nam si propterea ad imaginem a-
 „nima facta dicitur, ad imaginem dici
 „omnino non potest. Deus enim infini-
 „tis præ anima partibus, eoque am-
 „plius, comprehensionem omnem, ac co-
 „gitationem effugit. . . Ipse enim cum
 „omnia comprehendit, tum a nullo com-
 „prehenditur. „ Id est, anima imago
 „Dei dici adæquate non potest, eo quod
 „Deum comprehendere nequaquam valeat.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

*Deus sexta die & animalia, &
 reptilia, & ipsum condi-
 dit hominem.*

Sic enarrat Moyses Gen. 1. astipulan-
 tur Patres, imprimis S. Augustinus qui
 lib. 3. de Gen. ad lit. cap. 14. dicens, om-
 nium etiam minutissimorum animalium
 Deum esse conditorem. Hæc omnia sexta
 die convenienter fuisse creata asserit D.
 Thomas 1. p. q. 72. ea ductus ratione,
 quod corpus infimum, videlicet terra,
 snos sicut corpus medium & supremum
 debuit habere ornatus. S. Gregorius Naz.
 orat. 28. ait hominem fuisse conditum,
 ut rerum visibilium Regem Regum
 subditum.

*Homo factus est ad imaginem Dei secun-
 dum animam.*

PRIMO: Hoc ipsum Scriptura indigi-
 tat dum ait hominem conditum esse, ut
 præfesset piscibus maris, volatilibus cæli,
 & bestiis terræ, quod quidem imperium
 penes animam & ejus sapientiam atque
 virtutem intelligi necesse est, cum multa
 animalia, & reptilia hominem ipsum in
 fortitudine & sensu longe superent.

Secundo: Haec Dei in homine imagi-
 nem secundum animam intelligunt Ter-
 tullianus lib. 2. contra Marcionem cap.
 6. Clemens Alex. lib. 6. Strom. S. August.
 lib. 1. de Gen. ad lit. cap. 17. & alii Pa-
 tres.

Tertio: Ratio est, quia imago vera ex-
 primit, id quod est in prototypo proprium
 & specificum: id autem quod Deo pro-
 priissimum censetur est gradus intellecti-
 vus, immensitas, libertas, amor; animam

solum, nusquam vero corpus ad hæc per-
 tingere nemo non novit; ipsa enim intel-
 ligit, ipsa vult & amat libere. Ipsa quo-
 que participat immensitatem Dei, quate-
 nus, memoria & cogitatione cuncta lu-
 strat, omnia pervadit tempora.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET RESPONSIONUM.

PRIMO: Ultro fatemur nonnulla ex
 corruptione fieri, quædam vero animalia
 esse nociva: Sed non inde sequitur aliqua
 entia Deum non habere auctorem; quæ
 enim ex corruptione animalium generan-
 tur, non nisi concursu generali Dei coo-
 perantis producuntur: quæ vero nonnum-
 quam nociva sunt, per accidens fit, &
 hoc in vindictam peccatoris: Porro Ada-
 mo innocenti cuncta erant subdita: igitur
 nusquam nociva.

Secundo: Tametsi Deus sit infinitus,
 ejus tamen singulares perfectiones in ani-
 ma hominis reperiri ad mensuram nihil
 vetat. Non eodem modo ratiocinandum
 est de animalibus, cæterisque creaturis
 corporalibus; cum enim gradus duntaxat
 communes entis, vel etiam vitæ partici-
 pent, Dei non imagines, sed vestigia nuncu-
 pantur.

Tertio: Neque vero quisquam negare
 debet mulierem etiam ad imaginem Dei
 creatam fuisse, unde si ad hominis ima-
 ginem non Dei facta dicitur ab Apostolo,
 loquitur sane S. Paulus de ea, ut assu-
 mitur in adiutorium generationis & re-
 rum temporalium ac corporalium, sic ex-
 plicat S. Aug. 1. 12. de Trin. cap. 7. scri-
 pturæ verba. Cæterum homo ubique ad
 imaginem Dei secundum animam a SS.
 Patribus prædicatur.

Quarto: Ne levem quidem faceffit S.
 Epidhanii auctoritas difficultatem, maxime
 vero cum Hær. 70. asserat contra Audia-
 nos hominem ad imaginem Dei factum,
 non tamen secundum corpus: Unde dum
 imaginem hanc pretiosam inesse animæ
 negat, intelligit solum in sensu adæqua-
 to, quatenus nulla creatura Deum infini-
 to modo exprimere valet.

ARTICULUS QUARTUS.

Quo sensu Deus requieverit die septimo & ipsum sanctificaverit diem.

QUIESCERE in duplici dicitur sensu, primo quidem cum agens de potentia proficit in actum, quo peracto, postea ab operari cessat. Secundo, quatenus agens tametsi de se & in se semper in actu, sine operationis obtento, abstinere idem ultra facere, & operari ad extra.

Deum in priori sensu non posse quiescere fides docet, cum sit actus purus & sua visione suoque amore & eterno & perpetuo beatissimus. Quibus observatis jam ad solutionem quaestionis proposita sit

CONCLUSIO PRIMA.

Deus convenienter dicitur die septimo quiescere.

PROBATUR unico sed evidenti ratiocinio. Ille convenienter dicitur requiescere, qui finem propositum in agendo perfecte assequitur: Atqui die septimo Deus finem in creatione sibi propositum assecutus fuerat: Igitur convenienter dicitur requievit die septimo. Probatur minor: finis quem universorum conditor habuit, ille erat, ut creaturae in suis respective ordinibus completae & perfectae essent, ut homo propter quem mundum hunc fecerat, foret & in natura & in donis & in cognitione perfectus: Atqui haec omnia sex aliorum dierum spatio compleverat. Igitur die septimo finem intentum obtinuerat Deus. Probatur minor variis momentis.

Primo: Ex sacra Scriptura, Genesios 1. habetur: *Viditque Deus cuncta quae fecerat, & erat valde bona.* Quae finis intenti assequutio, unde postea cap. 2. recte dicitur: *Igitur perfecti sunt caeli & terra, & omnis ornatus eorum.* Complevitque Deus die septimo opus suum quod fecerat: *Et requievit die septimo ab universo opere quod patrarat.*

Secundo: Ex S. Augustino, qui lib. 4. de Gen. ad lit. c. 8. explicans ista verba, *requievit die septimo*, ait: "Quid restat, nisi ut intelligamus, nisi forte creaturae rationali, in qua & hominem creavit, in seipso requiem praebuisse post ejus perfectionem, per donum Spiritus

sancti per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, ut illuc feramur appetitu desiderii: quo cum pervenerimus requiescamus."

Rursus ibidem cap. 9. "Hoc quidem recte intelligimus, quia verum est, & non magna intentione indiget, ut videamur ita dicere requiescere Deum, cum nos requiescere facit, sicut dicitur cognoscere, cum efficit ut cognoscamus."

Rursus ibidem cap. 12. "Potest etiam intelligi Deum requievit ad condendis generibus creaturae, quia ultra jam non condidit aliqua genera nova."

Tertio: Suffragatur S. Thomas qui hic q. 73. art. 2. sic loquitur: "Quies proprie opponitur motui, & per consequens labori, qui ex motu confurgit. Quamvis autem motus proprie acceptus sit corporum, tamen nomen, *motus*, etiam ad spiritualia derivatur dupliciter. Uno modo secundum quod omnis operatio motus dicitur. Sic enim & divina bonitas quodammodo movetur, & procedit in res secundum quod se eis communicat, ut Dion. dicit 2. cap. de div. nom. Alio modo desiderium in illud tendens quidam motus dicitur. Unde & requies dupliciter accipitur. Uno modo pro cessatione ab operibus. Alio modo pro impletione desiderii. At utroque modo dicitur Deus requievit die septima. Primo quidem, quia die septima cessavit novas creaturas condere. Nihil enim postea fecit, quod non aliquo modo praecesserit in primis operibus, ut dictum est. Alio modo secundum quod rebus conditis ipse non indigebat, sed se ipso fruendo beatus est. Unde post conditionem omnium operum non dicitur, quod in suis operibus requievit, quasi eis ad suam beatitudinem indigens: Sed ab eis requievit, utique in seipso, quia sufficit sibi, & implet desiderium suum. Et quamvis ab eterno in seipso requievert, tamen quod post opera condita in seipso requievit, hoc pertinet ad septimum diem." Ergo &c.

CONCLUSIO SECUNDA.

Convenienter dicitur, quod Deus septimum diem & benedixit, & sanctificaverit.

PROBATUR isto argumento. Benedictio & sanctificatio diei non penes ipsum

tempus, sed per ordinem ad creaturas spectatur, maxime vero propter tria, videlicet, 1. Quia se conservandi multiplicatione individuorum virtutem acceperunt. 2. Quatenus Deo dicatae sunt, ut ejus inserviant gloriae. 3. In quantum auxilio gratiae in Deum & tendere, & in ipso ut in ultimo fine quiescere debent, cujus quidem quietis habent in ipso Deo mirabile prae oculis exemplum, eo quod septimo die ab omni opere quod patrarat, quiescens, docuit nos ab operibus vacare servilibus & optimam eligere partem in ipso, in quo omne adimpletur desiderium, quiescendo: Atqui hanc ita delineatam benedictionem & sanctificationem Deus septimo contulit diei. Igitur convenienter ponitur Deum & benedixisse, & sanctificasse diem septimum. Probatur minor auctoritate & ratione.

Primo: Ex Scriptura sacra. Gen. 18. 1. habetur: *Crescite & multiplicamini, & replete terram, & subjicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus caeli.* Ecce prima benedictio: beneficium quippe magnum est creatio, sed novum priori additum sane conservatio, cum Deus nihil creaturæ debeat. Jam vero ibidem legitur hominem ad Dei imaginem factum secundum animam, ut offensum est, & hoc nedom ratione naturæ spiritualis, sed & gratiae misericorditer in ipso creationis exordio concessæ, *Erat enim*, inquit Augustinus, *condens naturam & largiens gratiam*, cujus ope potuit homo in Deum sic ut tendere, ita & in eo quiescere. Unde igitur merito subjungit Moyses cap. 2. 3. *Et benedixit diei septimo; & sanctificavit illum.*

Secundo: S. Augustinus eam explicat diem sanctificationem lib. 4. de Gen. ad lit. cap. 13. dicens ea ratione populo Judaico Deum injunxisse, ut ab operibus servilibus die Sabbati abstinens, ipsi soli oratione, & sacrificiis serviret, cui successit pro nobis Dominica dies, ita tamen ut non sicut populus carnalis uno duntaxat hebdomadis die, sed quotidie in novitate vitæ per opera religionis ambularemus: "Jam vero, inquit, tempore gratiæ revelatæ, observatio illa sabbati, quæ unius diei vacatione figurabatur, ablata est ab observacione fidelium. In ea quippe gratia perpetuum sabbatum jam observat, qui spe futuræ quietis operatur quicquid boni operatur, nec in ipsis bonis operibus suis, quasi habens bonum quod non ac-

ceperit, gloriatur: ita enim tanquam diem Sabbati, hoc est, dominicæ cessationis in sepultura suscipiens, atque intelligens Baptismi sacramentum, quiescit a pristinis operibus suis, ut jam in novitate vitæ ambulans, Deum in se operari cognoscat, qui simul & operatur & quiescit & creaturæ præbens congruam gubernationem, & apud se habens æternam tranquillitatem."

Rursus ibidem cap. 15. "Nimirum ergo quia vitium est & infirmitas animæ, ita suis operibus delectari, ut potius in ipsis quam in se requiescat ab eis; cum procul dubio melius aliquid in illa sit quo ea facta sunt, quam ipsa quæ facta sunt: insinuat nobis Deus per hanc scripturam, qua dicitur requievisse ab omnibus operibus suis, quæ fecit, nullo opere suo sic delectatus, quasi faciendi ejus egerit, vel minor futurus nisi fecisset, vel beatorum fecisset. Quia enim ex illo ita est quicquid ex illo est, ut ei debeat quod est, ipse autem nulli quod ex ipso est, debeat quod beatus est, sed rebus quas fecit diligendo præposuit: non sanctificans diem quo ea facienda inchoavit, nec illum quo ea perfecit, ne illis vel faciendis, vel factis augmentum ejus gaudium videretur; sed cum quo ab ipsis in seipso requievit. Et ipse quidem nunquam ista requie caruit, sed nobis eam per diem septimum ostendit: hinc etiam significans non percipi requiem suam nisi a perfectis, cum ad eam intimandam non deputavit diem, nisi qui perfectionem rerum omnium sequebatur. Nam qui semper est quietus, tunc nobis requievit, cum se requievisse monstravit."

Rursus eundem explanat sensum quo nec in nobis, sed in Deo solo delectari, & quiescere per opera perfecta debemus, cujus nobis eximium dedit exemplum, cum expletis creationis operibus, quievit, & benedixit atque sanctificavit quietis diem: namque ille solus benedictionis & sanctificationis appellatur, in quo in Deo tanquam in fine ultimo quiescimus cum nihil ultra sit aut querendum, aut desiderandum. Jam nunc audiamus S. Augustinum qui ibidem cap. 17. sic pergit: "Neque enim similitudo præ est, si velimus ita similes esse Deo, ut & nos ab operibus nostris requiescamus in nobis, sicut ipse requievit in se ab operibus suis. In quodam quippe incommutabili

„li bono requiescere debemus, quod ille
 „nobis est qui nos fecit. „Magnum
 „est enim nobis ab illo extitisse; sed ma-
 „jus erit in illo requiesuisse. Sicut ipse
 „non ideo beatus est, quia hæc fecit,
 „sed quia etiam factis non egens, in se
 „potius quam in ipsis requieuit: Unde non
 „operis, sed quiescit diem sanctificavit;
 „quia non hæc faciendo, sed eis quæ fe-
 „cit non egendo, se beatum intimavit. „
 „Hanc S. Doctor reddit sanctificationis diei
 „rationem, quia Deum se in se ipso quie-
 „scere, nos vero similiter in eo, est summa
 „sanctitas & vera beatitudo. Jam igitur ex
 „omni parte affulget benedictionis & san-
 „ctificationis diei septimæ summa, cum crea-
 „turæ completæ & multiplicationis virtu-
 „tem haberent, tum eadem enarrarent glo-
 „riam Dei, nam quæcumque Deus fecerat,
 „erant valde bona; effectus autem optimam
 „causam prædicat esse perfectissimum. Deni-
 „que homo in gratia conditus habebat quo
 „in Deum amore tenderet, ut tandem af-
 „secutus in eo in æternum quiesceret.

Tertio: D. Thomas hic qu. 73. art. 3.
 „ulteriori ratione etque multiplici probat
 „convenienter dici Deum benedixisse & san-
 „ctificasse diem septimum, quod quidem his
 „explicat verbis: „Dicendum, quod, si-
 „cut supra dictum est, requies Dei in die
 „septima dupliciter accipitur. Primo qui-
 „dem quantum ad hoc quod cessavit a
 „novis operibus condendis, ita tamen
 „quod creaturam conditam conservat &
 „administrat. Alio modo secundum quod
 „post opera requievit in seipso. Quan-
 „tum ergo ad primum competit septi-
 „mæ diei benedictio: quia sicut supra-
 „dictum est, benedictio ad multiplicatio-
 „nem pertinet, unde dictum est creatu-
 „ris quas benedixit, crescite & multi-
 „plicamini. Multiplicatio autem rerum
 „fit per administrationem creaturæ, se-
 „cundum quam ex similibus similis gene-
 „rantur. Quantum vero ad secundum
 „competit septimæ diei sanctificatio: Ma-
 „xime enim sanctificatio ejuslibet atten-
 „ditur in hoc, quod in Deo requiescit.
 „Unde & res Deo dicatur, sanctæ di-
 „cuntur. „

Solvuntur objectiones.

OBJICIENS 1. Contra primam conclu-
 „sionem. Qui semper operatur, numquam
 „quiescit: Sed Deus semper operatur, jux-
 „ta illud Joan. 5. 17. *Pater meus usque mo-*

do operatur: & ego operor. Igitur non est
 verum dicere creatorem die septimo re-
 quiescere.

Respondeo distinguendo: qui semper ope-
 ratur creando non requiescit, concedo:
 qui semper operatur conservando creata;
 non requiescit, subdistinguo: hoc est ali-
 quid semper facit, concedo: semper crea-
 re: nego: Quiescere dicitur dupliciter, primo
 quidem ab uno opere cessando, tametsi
 alia operetur agens: alio modo ab omni
 abstinendo actu: Iste Deus nusquam quie-
 scit, tum ad intra, tum ad extra: ad
 intra quidem, nam est perpetua sui &
 contemplatione & amore beatus: ad ex-
 tra vero quatenus suas in multiplicatione
 individuum fovet creaturas, easque in
 esse quod-dedit, conservat: priori tamen
 modo Deum requiescere constat, cum die
 sexta totum creationis opus compleverit,
 quocirca Moyses ait Gen. 2. 2. *Requievit die*
septimo ab universo opere quod patravat.

Solutio est D. Augustini qui lib. 4. de
 Gen. ad lit. cap. 12. ait: „Potest etiam
 „intelligi Deum requiescere a condendis
 „generibus creaturæ, quia ultra jam non
 „condidit aliquot genera nova: deinceps
 „autem usque nunc, & ultra operatur
 „eorundem generum administrationem,
 „quæ tunc instituta sunt non ut ipso
 „saltem die septimo potentia ejus a cæli
 „& terræ, omniumque rerum quas con-
 „diderat, gubernatione cessaret, alioquin
 „continuo dilaberentur. „ Tum pergit:
 „Proinde & quod Dominus, ait, *Pater*
 „*meus usque nunc operatur*: continuatio-
 „nem quandam operis ejus, quæ univer-
 „sam creaturam continet, atque admini-
 „strat, ostendit. „ Eodem prope modo
 D. Thomas hic quæst. 73. art. 2. ad 1. sol-
 vit argumentum.

Instabis: „Requies opponitur motui &
 labori: sed Deus immotus manens & ab-
 que labore cuncta operatur: Igitur nullo
 modo quiescere dicendus est.

Respondeo distinguendo, requies opponi-
 tur motui quo aliquid novi fit, concedo:
 quo jam producta servantur, nego. Agens
 quiescit quum finem intentum obtinet;
 quod in productione effectus adimpletur;
 tunc enim cessat desiderium, unde quie-
 scit producta servando: sic respondet D.
 Thom. ibidem art. 2. ad 2.^{am} Dicendum,
 „quod requies non opponitur labori, si-
 „ve motui: sed productioni novarum re-
 „rum: & desiderio in aliud tendenti. „

Respones contra rationem Aug. quies re-
 spi-

spicit agens : Igitur non probat S. Doctor Deum eatenus requievisse die septimo, quatenus nos in seipso quiescere facit.

Respondeo distinguendo antecedens, quies spectat agens ut ultimum finem in quo cuncta quiescunt, concedo : ut finem intermedium, nego. Omnia Deus propter semetipsum ut ultimum finem operatus est, unde tametsi, nos quiescere faciat, & nostram beatitudinem ut finem intermedium & proximum intendat, quia tamen quies creaturæ in eo sita est, ut in illo veluti in fine ultimo adhareat, ideo Deus in seipso dum operatur ad extra etiam quiescit. Ita D. Thomas ibidem art. 2. ad 3. his verbis : "Dicendum quod sicut Deus in solo se requiescit, & se fruendo beatus est, ita & nos per fructum Dei fruitionem beati efficitur. Et sic etiam facit nos a suis & nostris operibus in seipso requiescere. Est ergo conveniens expositio, ut dicatur Deus requievisse, quia nos requiescere facit. Sed non est hæc sola ponenda, sed alia expositio est principalior & prior."

Obijciunt contra secundam conclusionem. Benedictio & sanctificatio diei seu temporis ad Deum refertur, cui omnia serviunt : sed nihil ex benedictione temporis Deo accedit : Igitur frustra ponitur Deum benedixisse diem septimum.

Respondeo distinguendo minorem, nihil gloriæ essentiali Dei advenit ex benedictione temporis, concedo : gloriæ accidentali, nego. Affulget quippe in Deo ex operibus summa gloria, quatenus creaturæ prædicant summam Dei potentiam, & ut in eo sicut in fine ultimo quiescant. Hæc responsio est D. Thomæ ibidem art. 3. ad 1. "Dicendum, quod non propter hoc dies septimus sanctificatur : quia Deo possit aliquid accrescere vel decretere, sed quia creaturis aliquid accrescit per multiplicationem & quietem in Deo."

Reponitur. Benedictio facta est die quinta, cum dicitur Gen. 1. 31. *Vidique Deus cuncta que fecerat, & erant valde bona*, namque benedictio est diffusio bonitatis divinæ in creaturis : Igitur inconvenienter ponitur diem septimum a Deo fuisse benedictum.

Respondeo distinguendo, Deus benedixit quinta die creaturas eis esse præbendo, sexta vero die eisdem concedendo sese multiplicandi virtutem, concedo : & nullo modo benedixit septima die, nego. Ista

die cuncta quæ fecerat Deus creaturis, bona confirmavit, unde convenienter ponitur Deum benedixisse diem septimum. Solutio est D. Thomæ ibidem art. 3. ad 3. "Dicendum, quod bonum quod in singulis diebus commemoratur pertinet ad primam naturæ institutionem, benedictio autem diei septimæ pertinet ad naturæ propagationem."

SYNOPSIS PROBATIONUM

Deus requievisit die septimo ab universo opere quod patrarat, benedixit & sanctificavit diem septimum.

PRIMO QUIDEM de quiete, cum hoc ipsum asserat Scriptura sacra, hoc Augustinus, hoc divus Thomas qui illum in sensu obvio, intelligendam esse autumant. Ratio eorum duplex assignatur. Prima, quia Deus, elapsis sex diebus, nihil ultra creavit : secunda, quia in se ipso quiescens, in illo quiescere nos docuit.

Secundo : De benedictione & sanctificatione diei septimæ apertum est & Scripturæ & Augustini, & S. Thomæ testimonium : Quo sensu vero Deus benedixerit diem septimum, respondent SS. Doctores in eo quod creaturis se se multiplicandi Deus reliquerit virtutem : Quo sensu eundem sanctificaverit diem ? In eo maxime quod voluerit omnem hominem non in creatura, sed in Deo solo delectari, & quiescere præcipiat.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM, ET RESPONSIONUM.

PRIMO : verum quidem est Deum semper operari etiam ad extra, sed gubernando & conservando creaturas, nulquam vero novas in se completas creando ; tametsi enim quasdam producat, hoc non nisi ex præsupposito subiecto agitur ; unde vere dicitur quievisse ab omni opere quod patrarat : maxime vero cum ad hanc quietem non opus sit, ut ab omni cessaverit opere, sed tantummodo a creatione.

Secundo : Deus prioribus diebus etiam addidit benedictionem, sed esse, non propagationis, quæ die septima assignatur. Cæterum Deus neque benedixit, neque sanctificavit creaturas aliquid de novo acquirendo, sed eas ordinando ad gloriam suam, ita ut in fine ultimæ quiescant, & hoc est sanctificare creaturam.

DIS-

DISSERTATIO QUARTA

D E

HOMINIS CREATIONE IN SPECIALI,
EJUSQUE STATIBUS.

P RIMUM hominem ex stupidis atomis sicut cætera naturæ individua coaluisse propugnabant Epicurei : hinc & abique ullo præ cæteris universis mundi partibus gratiæ & immortalitatis privilegio donatum esse effutiebant. In hunc profecto collimant errorem nonnulli impii qui ut promiscue suis indulgeant passionibus, totum hominem, etiam animam cum corpore dissolvi & perire autumant. Sed contra quod legitur Gen. 1. *Dixit Deus : faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.*

Dogma de beneficiis & supra cæteras creaturas excellentia tum ante, tum post lapsum, homini concessis, eruitur ex multis argumentis & explicatur.

PRIMO : Homo conditus est in justitia originali.

Secundo : In eo felici statu gratia adjuvante & præmovere ad multa bona opera donatus est.

Tertio : Lapsus, Deo misereante, salvatus est.

Quarto : Gratia mediatoris Adamo & nepotibus concessa, status innocentie gratiam in ubertate & efficacia longe superat, non tamen liberum perimit arbitrium.

ARTICULUS PRIMUS.

Adam primus homo conditus sit in justitia originali.

P RIMUM hominem a Deo Optimo Maximo fuisse conditum enarrat Moyses Gen. 1. his verbis : *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.*

Eve vero creationem ibidem cap. 2. de-

lineat auctor facer : Deum quippe sic loquentem introducit : *Non est bonum esse hominem solum ; faciamus ei adiutorium simile sibi . . . . . Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam ; cumque obdormisset , sedit unam de costis ejus , & replevit carnem pro ea . Et edificavit Dominus Deus castam , quam tulerat de Adam , in mulierem , & adduxit eam ad Adam .*

Ex eodem canonico scriptore hominem post alias creaturas fuisse productum constat : hanc assert rationem Greg. Naz. orat. 43. cum veluti totius naturæ Rex in orbem terrarum Adamus introduceretur, ordo rerum exposulabat, ut ante omnia regnum & subditi quibus imperaret, prævia rerum productione illi pararentur (prius, inquit, construendum erat palatium & postea Rex introducendus) : " *Non enim* " (subdit Nyssenus) *de opificio hominis* " cap. 2. *consentaneum erat, ut princeps* " & *rektor existeret, antequam essent illa* " quibus imperaret. "

Jam vero quod Adam totius generis humani caput constitutus sit expresse Scriptura declarat, his verbis Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram : Et præsit piscibus maris , & volatilibus cæli & bestis universæque terræ , omni- que reptili, quod movetur in terra .* Hoc ipsum expresse docent sancti Patres . In primis Basilius hom. 10. in exameron. Greg. Nyss. lib. de opificio hominis cap. 4. Chrysostomus lib. 1. ad Scagrium, de quo momento hanc egregiam assert rationem, quia Deus voluit ut homo esset in terra quod ipse in cælis est, ait enim : " *Deum hoc* " in *terris hominem esse voluisse , quod* " *ipsemet in cælis erat.* " Id est, ut licet ipse caput ubique & præcipue in cælis, ita & homo in terris per participationem divini domini . Hoc denique docet ex professo D. Thomas hic 1. p. qu. 96. art. 1. & 2. quia sic statuerat Dominus Deus : non dominabatur quidem Angelis, inquit, art. 2. sed animalibus imperando, plantis vero

vero libere & absque impedimento eis utendo. Quibus prælatis jam sit

CONCLUSIO.

Primus homo conditus est in iustitia & in paradiso terrestri collocatus.

Probatur hoc ratiocinio.

NOMINE iustitiæ intelligimus statum, gratia sanctificante, virtutum omnium suppellectili, scientia, rectitudine & immortalitate integrum & perfectum. Atqui primus homo conditus & politus est in illo statu bonorum istorum aggregatione perfecto: Igitur primus homo conditus est in iustitia originali. Probatur minor quoad singulas partes.

De Gratia.

PRIMO: Quod Adam in prima sui productione donatus sit gratia habituali seu sanctificante ex sacra Scriptura colligitur. Namque Ecclesi. 7. 30. habetur: *Quod fecerit Deus hominem rectum*. Quæ quidem rectitudo in eo potissimum sita erat teste D. Thoma hic 1. p. quæst. 95. art. 1. cap. 2. & 3. ut mens & anima Deo, inferiores vero vires rationi subderentur: sed ex eodem S. Doctore illa rectitudo erat penes gratiam, enim vero si fuisset naturalis, inquit, post peccatum remansisset in homine, naturalia quippe remanserunt in daemonibus ut Dionysius lib. de div. n. cap. 4. dicit: certum est autem hanc ordinationem per peccatum amissam fuisse: hoc ipsum docet Aug. lib. 13. de civ. cap. 13. *Posteaquam, inquit, loquens de primorum parentum peccato, præcepti facti transgressio est, concessum gratia deserente divina, de corporum suorum nuditate confusi sunt.* Hoc etiam quotidiana comprobatur experientia: Igitur si primi parentes in rectitudine creati sunt, utique & in gratia sanctificante.

Secundo: Hanc eandem prædicat veritatem Apost. Eph. 4. quum dicit: *Renovamini autem spiritu mentis vestræ, & induite novum hominem qui secundum Deum creatus est, in iustitia, & sanctitate veritatis*, sed iustitia de qua loquitur B. Paulus, a gratia habituali profinit: hanc quippe iustitiam cum sanctitate conjungit, sanctitas vero & ab ipsa gratia, quippe quæ sit elevatio mentis ad Deum ut auctorem gloriæ: Igitur primus homo fuit conditus in gra-

tia: alias incassum nos adhortaretur Apostolus ut novum hominem induceremus quod certe dici non potest. Cæterum loquitur de gratia primi hominis habenda quæ renovat: quomodo vero renovat, nisi iustificando peccatorem & illum a peccatis quæ ejus maculant animam abluendo, qui quidem effectus soli gratiæ habituali formaliter & immediate tribuuntur: dicente Propheta Psal. 50. *Lavabis me, & super nivem dealbabor.* Ergo &c.

Tertio: Gratiam sanctificantem primo homini concessam fuisse non obscure indigitat Concilium Tridentinum Sess. 5. in decreto peccati originalis can. 1. his verbis: *Si quis non confiteretur primum hominem cum mandatum Domini in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem & iustitiam in qua constitutus fuerat amisisse.* Anathema sit. Ex Tridentino primus homo eam amisit iustitiam & sanctitatem in qua creatus fuerat: sed dictum est iustitiam & sanctitatem habituales; qualis fuit ea quam transgressione præcepti amisit Adam, a gratia habituali promanare. Et probatur; illa iustitia in eo maxime posita erat ut mens habitualiter Deo ut auctori gloriæ subiceretur: sed hoc privilegium est a gratia sanctificante, quandoquidem est participatio naturæ divinæ, natura vero ex D. Thoma est principium motus & quietis. Ergo &c.

Quarto: D. Aug. lib. 12. de civ. cap. 9. loquens de privilegiis quibus natura angelica in creatione insignita est, ait: *Præ condens (Deus) naturam & largiens gratiam.* Sed idem prorsus, dicendum est & asserendum pro primo homine: Igitur si Angelus in gratia sanctificante creatus est, creatus quoque fuit in ea primus parens. Hanc minorem est probat D. Thomas hic 1. p. quæst. 95. art. 1. *Homo & Angelus æqualiter ordinantur ad gratiam. Sed Angelus creatus est in gratia.* Ergo & homo creatus fuit in gratia.

Quinto: Illam cæteris argumentis, subfugio rationem. Qui creatus est innocens & absque peccato, ut Dei & amicus & filius, & ad finem supernaturalem elevatus, profecto creatus est in gratia sanctificante: Atqui homo cum iis omnibus dotibus, & ad hunc finem creatus est, quippe qui factus sit ad imaginem Dei, non vacuum & mere naturalem, sed vivam, ut passim innuunt Patres: Igitur & in gratia sanctificante conditus fuit, maxime vero cum factus sit ut totius hujus mundi sen-

fenfibilis caput, ut Rex cui animalia & cæteræ irracionales creaturæ subderentur, ut quid super omnes nedum in natura, sed in fine eminens.

De Virtutibus.

PRIMO manifeste sequitur ex modo dictis primum hominem donatum fuisse in prima sui productione tum virtutum, tum donorum Spiritus sancti egregia suppellectili. Ex omnibus quippe Theologis, præsertim vero ex D. Thoma virtutes & dona consequuntur ad gratiam sanctificantem, sicut proprietates ad essentiam: sed ostensum est Adamum in gratia habituali fuisse conditum: Igitur protoparens tunc temporis omnium virtutum & donorum apparatus insignitus est.

Secundo: Hoc ipsum non semel innuit Scriptura sacra: namque Gen. 1. legitur hominem factum esse ad Dei similitudinem, sic enim habetur, v. 26. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*: Quæ quidem similitudo virtutum apparatu fieri asserit. S. Bernardus serm. 1. de Annunt. *Ad imaginem & similitudinem Dei factus est homo: in imagine arbitrii libertatem, virtutes habens in similitudine*. Rursus alia Scriptura Eccl. 17. ait: *Deus creavit de terra hominem* . . . . *Et secundum se vestivit illum virtute*. Hæc verba ponderans Ambrosius lib. de Elia & jesuio cap. 4. dicit: "Opertus erat Adam virtutum velamine priusquam prævaricaretur." Igitur ex Scriptura juxta Sanctorum Patrum interpretationem, primus homo in prima sui productione gloriosam habuit virtutum suppellectilem.

Concinit S. Augustinus qui serm. ad Cathec. cap. 2. de Adamo innocente disserens sic effatur: erat "pudicitia armatus, temperantia compositus, claritate splendidus."

D. Thomas hanc eandem propugnat veritatem hic 1. p. quæst. 95. art. 3. cujus ratio ea est. Homo factus est a supremo mundi opifice rebus: relictus in eodem statu est, quod mens Deo subjiçitur, rationi vero pars inferior; sed ista egregia ordinatio a virtutibus promanat: Virtutes, inquit D. Thomas, nihil aliud

sunt, quam perfectiones quædam, quibus ratio ordinatur ad Deum, & inferiores vires disponuntur secundum regulam rationis. Ergo &c.

De Scientia.

PRIMO, tam aperte & manifeste sese explicat Scriptura sacra de infusione scientiarum in animam Adami, ut hoc revocare in dubium nefas sit. Sic enim legitur Eccl. 17. de privilegiis scientiarum quæ primis parentibus concessit Deus: *Disciplina intellectus replevit illos. Creavit illis scientiam Spiritus, sensu implevit cor illorum; & mala & bona ostendit illis*. Quibus verbis declarat Scriptor Canonicus nedum una aut altera scientia, sed omni prorsus, videlicet naturali & supernaturali donatos fuisse primos parentes.

Huic sententiæ suam addunt calculum sancti Doctores. Hugo Victorinus lib. 1. de sacram. p. 6. cap. 13. de hoc momento sic scribit: "Rerum omnium quæ cum homine, & propter hominem factæ sunt, perfectam cognitionem hominem accepisse, nulli dubium esse debet, quantum videlicet vel ad animæ eruditionem, vel ad corporalis usus necessitatem pertinere videatur."

Divus Thomas hic 1. p. quæst. 94. art. 3. duplicem pro nostra assertionem asserit rationem, unam in argumento, sed contra: alteram in corpore articuli. Prima sic se habet. Adam omnium rerum cognoscit naturam, quandoquidem ut legitur Gen. 2. omnibus animalibus imposuit nomen, nomen autem rei explicat essentiam; sic effatur; "Ipse (Adam) imposuit nomina animalibus, ut dicitur Gen. 2. nomina autem debent naturis rerum congruere; Ergo Adam scivit naturas omnium animalium, & pari ratione habuit omnium aliorum scientiam."

Alteiam desumit ex obligatione quæ Adamo incumbere posteros instruere tum de rebus naturalibus, quæ vitæ humanæ spectant institutum, tum de rebus supernaturalibus quæ ordinantur ad finem supernaturalem, quem amare & prosequi non nisi prævia cognitione nemo potest.

Ad gubernationem autem vitæ propriæ & aliorum, non solum requiritur cognitio eorum quæ naturaliter sciri possunt, sed etiam cognitio eorum quæ naturalem cognitionem excedunt: eo quod vita hominis ordinatur ad quemdam finem supernaturalem: sicut nobis ad gubernationem vitæ nostræ necessarium est cognoscere quæ fidei sunt. Unde & de his supernaturalibus tan-

, tam

„ tam cognitionem primus homo accepit ,
 „ quanta erat necessaria ad gubernatio-
 „ nem vitæ humanæ secundum statum
 „ illum. „

De immortalitate.

A d hujus quæstionis elucidationem , non abs re erit prænotare immortalitatem duplicem esse , unam essentialem , alteram vero participatam . Prima quidem est ab omni tum temporis , tum alterationis , tum vicissitudinis cuiuscumque independentia , seu æterna , perpetua , & ex natura rei firmitas quæ competit enti a se : posterior vero est incorruptibilitas quædam participata quæ creaturæ advenit ex beneficio creatoris . Et hæc duplex est , una intrinseca , alia vero extrinseca . Intrinseca illa censetur quæ rei alicui convenit ex eo potissimum quod sit per naturam a Deo acceptam incorruptibilis , quippe qui careat corruptionis principii quæ ex qualitatibus elementariis , & corporalibus originem ducunt : talis est anima hominis , tametsi enim possit a creatore annihilari , in se tamen , utpote mere spiritualis , ab omni qualitate sensitiva , & corruptibili immunis est . Extrinseca vero immortalitas ea est , quæ competit rei de se corruptioni subditæ , sed a qua præservatur per privilegium ab extrinseco profluens , videlicet vel a cibo aliquo qui energiam habeat , vel impediendi compositi resolutionem , quæ connaturaliter sequitur ad qualitates sibi contrarias , quæ agendo & reagendo solvunt compositum , vel restaurandi vires quæ innativo calore agente minuuntur , & tandem paulatim immittuntur totaliter deperduntur .

Certum est , hoc fide indubitata tenemus , solum Deum esse essentialiter immortalem : certum est quoque purum spiritum , qualis est Angelus , & animam rationalem esse intrinsece ex natura a Deo utrique concessa immortales , unde totum controversiæ caput est de immortalitate hominis qui ex anima & corpore simul unitis constat . Ultro fitemur Adamum immortalitatis interioris & intrinsece gratia non fuisse donatum . Sed contendimus eum habuisse ex vi privilegii & ab extrinseco immortalitatem , ea tamen conditione , ut in illo perseveraret , modo præceptum de non manducando ex fructu vetito servaret . Quod quidem diversis tum auctoritatibus , tum rationibus probatur .

Primo : faveat Scriptura , sic enim habetur de Deo creatore privilegia concedente primo parenti Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem , & similitudinem nostram.* Quæ verba non obscure indicant donum immortalitatis concessum fuisse primo homini : cum enim immortalitas maximum sit naturæ divinæ attributum , ut Adam sui auctoris esset imago viva , conveniens fuit Deo & in immortalitate assimilari , præsertim vero cum naturale opificis desiderium est suum , quantum fieri potest , servare opus & imaginem . Rursus alia Scriptura Sap. 2. 23. de Deo , ait : *Deus creavit hominem inextinguibilem.* Si inextinguibilem , profecto a morte immunitatem , alias si morti subijceretur , incassum dicitur inextinguibilis . Rursus Gen. 2. Deum homini sic loquentem introducit Moyses . *Ex omni ligno paradisi comede : de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas : in quocumque enim die comederis ex eo , morte morieris.* Ex quo sequitur istud argumentum , Deus mortem comminatur in poenam peccati : Igitur Adam innocens immortalis erat ante peccatum .

Secundo : S. Augustinus suffragatur . Sic enim de Adamo ante peccatum spectato loquitur lib. 7. de Gen. ad lit. cap. 25. *Corpus Adami ante peccatum , & mortale erat , quia poterat mori , & immortale , quia poterat non mori : Aliud est enim non posse mori , sicut quidam naturas immortales creavit Deus ; aliud est autem posse non mori , secundum quem modum primus creatus est homo immortalis ; quod ei præstatur de ligno vitæ , non de constitutione naturæ .*

Tertio : concinit D. Thomas hic 1. part. quæst. 97. art. 1. ubi ex professo eandem propugnat veritatem ; cuius hanc asserti rationem . In illo felici innocentie statu anima perfecte corpori & conjungebatur & dominabatur ; ut igitur perfecta foret inter utramque hominis partem proportio , congruum erat & consentaneum , ut aliquid in perpetuum tantam servaret unionem : *„ Inerat animæ vis quædam super-
 „ naturaliter divinitus data , per quam
 „ poterat corpus ab omni corruptione
 „ præservare quandiu ipsa Deo subiecta
 „ mansisset . Quod rationabiliter factum
 „ est , quia enim anima rationalis excede-
 „ dit proportionem corporalis materiæ
 „ ut supra dictum est , conveniens fuit
 „ ut in principio ei virtus daretur , per
 „ quam*

„quam corpus conservare posset supra naturam corporalis materiæ.”

Quarto: Idem probatur hoc ulteriori ratiocinio. Mors advenire potest homini vel ex qualitatibus contrariis quibus constat compositum, vel innativo calore qui humidum radicale desiccet & postea penitus consumit, vel ex sævis belluis quæ nonnunquam vitæ nostræ insidiantur; vel ex ægritudine, dolore, aliisque miseriis: sed creator contra hæc omnia adversantia providerat remedia: Igitur primus homo immortalitatis privilegio donatus est. Probat minor quoad singulas partes. Primo quidem ne passiones in exitium hominis irruerent, & qualitates ad invicem contrariæ qualis est v. g. calor, & humiditas, corpus obruerent & solverent, inerat ex gratia originali quardam virtus quæ mens omnibus corporeis qualitatibus superior dominaretur, ut nedum qualitates materiales, sed & corporis affectiones seu passiones ad pondus & in debita temperie continerentur. Sic pronuntiat D. Thomas hic 1. p. quæst. 97. art. 1. *Quia enim anima rationalis excedit proportionem corporalis materiæ, conveniens fuit, ut in principio ei virtus daretur per quam corpus servare posset supra naturam corporalis materiæ.* Ibidem S. Thomas has animæ vires tribuit gratiæ interiori, quæ sicut ipsa Deo, sic pars inferior superiori subijciebatur. Unde 1. p. quæst. 81. art. 5. ad 2. ait: “Immortalitas & impassibilitas primi status non erat ex conditione, ne materiæ, sed ex originali iustitia.”

Erat quoque tunc fructus arboris vitæ, cuius suavitas & virtus talis erat, ut substantiam alere, & augere, & conservare, quinimmo & debilitatem in pristinum fortitudinis statum restituere valeret. Sic enim habetur Gen. 2. *Produxit etiam Dominus Deus lignum vitæ in medio paradisi.* In Hebræo textu, pro ligno vitæ, ponitur *lignum vitarum*. Eo quod eius huiusmodi elix vitæ sic prolongasset, ut multorum hominum nunc sibi succedentium ætatem adæquasset. Sic exponit Cæteranus. Tum quia immortalitatis privilegium ad Adam nepotes fuisset transmissum: ut scribunt SS. Patres. Deus adhibuerat quoque potentissimum præsidium, ne fera aliqua homini noceret, cum omnium dux & magister Adam constitutus fuerat. Sic enim scriptum est Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitu-*

dinem nostram; & præstet piscibus maris, & volatilibus caeli, & bestiis. Mandaverat etiam Deus Angelis suis, ut custodirent hominem, ne forte vel ad lapidem offenderet pedem suum, vel ejus vita a malis bestiis impetretur.

Neque quidquam timendum aut ex ægritudine, aut ex dolore habebat homo innocens, cum & ab omni miseria, & ab humorum intemperie, & a passionum indiscriminatum irruentium impetu ex quibus omnibus capitibus oriuntur morbi, immunis esset: Ait enim S. Augustinus passum contra Pelagianos: *Si detrahis peccatis miseria perseveret, recte dicitur, perverti ordo universi.* Quinimmo, absque mortis necessitate, innocens Adam a via ad cælum transire potuisset. Sic ceniet, sic scribit Magnus Greg. cap. 4. Moral. cap. 26. “Ubi igitur post redemptionis tempus, carnis morte interposita, electi transiunt, illuc procul dubio parentes primi, si in conditionis suæ statu persisterent, etiam sine morte corporis transferri potuissent.”

De Paradiso Terrestri.

MOISES discrete describit locum amoenum in quo constitutus est homo innocens priusquam peccaret. Hanc Protoparentis sedem vocat paradysum voluptatis, arboribus confitum, fructibus visu pulcherrimis & ad vescendum maxime suavis referunt. Fons irrigans superficiem terræ aderat. Ex eo motu perenni quatuor flumina egrediebantur. Ibi ver perpetuum, benignum solis aliorumve siderum aspectus & influxus: Ab eodem procul erant malæ bestię, frigus nullum, locus bonorum omnium sensibilium aggregatione perfectus. Sic habetur Gen. 2. *Plantaverat autem Dominus Deus paradysum voluptatis a principio, in quo posuit hominem quem formaverat: Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suave, &c.*

Huius loci amœnitatem orat. de paradiso sic delineat S. Basilii: “Paradysus locus erat deliciis omnifariam affluens, omnem creaturæ sensibilis exuberans pulchritudinem; ob sublimitatem loci in quo erat, nulla sui parte tenebras admittens; sed exorientium siderum splendere semper illustratus, in quo nulla erat immodica ventorum vis, nulla tempestatum procella, nullus hy-

„mis

„ mis horror; non nimia veris humiditas,
 „ non torrens aestatis ardor, non molesti
 „ & noxia autumnii siccitas, sed temperata
 „ & pacifica omnium temporum inter-
 „ se consonantium unio; ita ut quod in
 „ quaque anni tempestate optimum & ju-
 „ cundissimum est, in se haberet, veris
 „ amenitatem, ubertatem aestatis, autumnii
 „ hilaritatem, hyemis otium & quietem.”
*Adamus innocens in ea locatus est se-
 de, sic enim Gen. 2. scriptum est: In quo
 posuit hominem quem formaverat. Sic pro-
 pugnat S. Thomas hic q. 1. p. 102. art. 2.
 cupus ratio hæc est: Conveniens erat ut
 homo innocens propter Dei fruitionem fa-
 ctus, & ab omni mortalitatis exterminio
 immunis esset in loco amœno & admo-
 dum suavi, ubi nec acris intemperies, nec
 ventorum procellæ, nec tempestatum in-
 ordinatio ejus nocerent vitæ, quippe qui
 non ex natura, sed ex providentia cun-
 ctâ pro ejus conservatione ordinata esset
 immortalis.*

Non desuerunt tamen qui asserere non
 dubitaverint nullum fuisse paradisum ter-
 restrem; nonnulli saltem a cæteris terræ
 locis distinctum dixere. Sed eos debellat
 Epiphanius in Anchorato his verbis: “ Si
 „ non est paradisus sensibilis, non est,
 „ sens, non sicut, non folia, non come-
 „ dit Eva, &c. Sed veritas jam fabulata
 „ est.” Maxime cum Gen. 3. legamus
 Adamum propter peccatum ab eo voluptatis
 loco propulsum: Sic enim scriptum
 est v. 24. *Ejecitque Adam: & collocavit
 ante paradisum voluptatis Cherubim, flam-
 meum gladium atque versatilem, ad custo-
 diendam viam ligni vite.*

Eisdem Augustinus suo perstringit stylo
 censorio lib. 13. de civ. 21. “ Nonnulli
 „ locum illum paradisum, ubi primi ho-
 „ mines fuisse dicuntur, ad intelligibilia
 „ referunt, arboresque illas, & ligna fru-
 „ tificera, in virtutes vitæ moreque con-
 „ vertunt, tanquam visibilia & corpora-
 „ lia illa non fuerint: sed intelligibilia
 „ significandorum causa, eo modo dicta
 „ vel scripta sint. Quali propterea non
 „ potuerit esse paradisus corporalis, quia
 „ potest etiam spiritualis intelligi &c.”
 Quibus verbis sanctus Doctor ostendit ni-
 hil prohibere ad litteram intelligi verba
 Moïsis de paradiso terrestri, tametsi my-
 stice quoque de vita virtutibus apparatu
 composita & de beatitudine sanctorum in-
 telligi queant.

Diluuntur objectiones.

OBJECIES contra primam conclusionis
 partem. Adamus non fuit in gratia con-
 ditus: Ergo &c. Probatur antecedens.
 Hoc privilegium soli Christo concessum est,
 juxta illud 1. Cor. 15. *Factus est primus
 Adam in animam viventem: novissimus
 autem in spiritum vivificantem.* Quibus
 verbis ostendit Apostolus primum Adam a
 secundo plurimum discrepare, maxime ve-
 ro in eo quod in creatione tantummodo
 acceperit animam quæ dat corpori vitam:
 Christus vero spiritum vivificantem seu san-
 ctificantem, qui quidem spiritus salutis
 gratia sanctificans & dicitur & est, illi
 quippe soli convenit sanctificare formaliter
 animam.

Respondeo negando antecedens. Ad pro-
 bationem distinguo: creari & formari cum
 gratia substantiali soli novissimo Adam con-
 venit, concedo: In gratia habituali, ne-
 go. Duplex gratia distinguitur, una sub-
 stantialis & hypostatica, altera vero habi-
 tualis & sanctificans quæ a B. Petro dicitur
 divinæ participatio naturæ. Primam
 gratiam soli Christo secundo Adam conve-
 nire liquido constat ex definitione fidei,
 sed si sermo de secunda, eam fuisse Ad-
 amo coævam propter Scripturæ & Patrum
 testimonia tenendum est: Sensus igitur
 Apostoli est, Adam primo habuisse corpus
 ex limo terræ formatum, deinde vero
 animam viventem, ita ut corpus prius
 concipiatur secundum se & inanimatum,
 deinde vero anima quæ dedit illi vitam,
 unde primus homo, prius animalis quam
 spiritualis fuit. E contra vero Christus in
 sua conceptione fuit primo spiritualis &
 secundum corpus & secundum animam,
 quia plenitudo divinitatis in ipso inhabi-
 tabat etiam corporaliter. Verbum unicum
 est simul & corpori & animæ, unde de
 illo non dicitur, prius id quod est ani-
 male, deinde id quod est spiritale, bene
 vero de Adam, Scriptura quippe duo in
 ejus creatione secernit & separat, videli-
 cet corporis ex limo formationem, com-
 posito vero & efformato corpore insuspi-
 cit ei spiritum vitæ. Sic enim habetur
 Gen. cap. 2. *Formavit igitur Dominus Deus
 hominem de limo terræ; & inspiravit in
 faciem ejus spiraculum vitæ.*

Solutio est D. Thomæ qui hic q. 95. art.
 1. ad 1. sic respondet ad argumentum:
 “ Dicendum, quod Apostolus illa verbi

„ in-

„inducit ad ostendendum esse corpus spiritale, sicut corpus animale: quia vita spiritualis corporis incipit in Christo, qui est primogenitus ex mortuis, sicut vita corporis animalis incipit in Adam. Non ergo in verbis Apostoli habetur quod Adam non fuit spiritualis secundum animam, sed non quod fuit spiritualis secundum corpus.”

Inhabis: B. Augustinus in lib. qq. vet. & novi Testamenti q. 123. dicit Adam non habuisse Spiritum sanctum: Igitur primus homo nec in primo nec in secundo fuit creationis momento gratiam sanctificantem habuit.

Respondeo 1. in libro questionum veteris & novi Testamenti absurdos prorsus scaturire errores, quales sunt illi q. 22. Eva non facta est ad Dei similitudinem. q. 2. Deus creavit hominem invidia diaboli; quocirca opus istud non esse Augustini scem propagant gravissimi Auctores, quandoquidem sanctus Doctor contrarium passim docet in suis libris.

Respondeo 2. distinguendo, Adam non habuit Spiritum sanctum, quoad primum gratiae effectum, nego: quoad ultimum & plenarium, subdistinguo, tunc temporis & ex vi gratiae iustitiae originalis, concedo: in fine vitae, & vi gratiae Mediatoris, nego. Duplex est gratiae sanctificantis effectus, unus primarius, & est animae sanctificatio: alter posterior, & vocatur gratia consummata, seu gloriae consequutio: Adam in creatione non habuit quidem Spiritum sanctum seu gratiam quoad effectum plenarium & consummatum, hoc quippe post lapsum: ex meritis Christi & per poenitentiam fortius est: At contendimus protoparentem habuisse Spiritum sanctificationis, seu gratiam habituales qua Dei & amicus, & filius adoptivus erat: Solutio est D. Thomae ibidem art. 1. ad 2.

Inhabes: Gratia habitualis est principium meriti, unde ejus ope plurimum proficit anima: Sed Magister Sent. 1. 2. Sent. dist. 24. ait Adam habuisse quidem auxilium quo poterat stare, minime vero illud quo poterat proficere: Ergo &c.

Respondet D. Thomas ibidem art. 1. ad 4. Magistram loqui in sententia illorum qui primum hominem non in gratia sed in naturalibus tantum esse creatum contendunt: “Vel potest dici, inquit, quod etsi homo fuerit creatus in gratia, non tamen habuit quod ex creatione natu-

rae posset proficere per meritum, sed ex superadditione gratiae.”

Iterum urgebis: Ad hoc ut aliquis recipiat gratiam sanctificantem, quaedam dispositio praevia requiritur, nimirum consensus ex parte recipientis, sit enim per gratiam habituales quoddam spirituales & mysticum matrimonium inter animam & Deum: Igitur Adam in gratia non fuit conditus, sed praexistebat, ut antequam eam reciperet eidem contentiret.

Respondeo quoddam Theologos eo innixos principio propagare Adam non in gratia habituali, sed in actuali fuisse creatum, ut tali adjuncto auxilio eliceret actum amoris quo se ad Deum converteret, & reciperet gratiam sanctificantem.

Respondeo 2. distinguendo, ut aliquis recipiat gratiam sanctificantem requiritur consensus, ad melius & de via ordinaria, concedo: absolute, subdistinguo: si sit peccator, adultus, concedo: sin minus, nego. Gratia sanctificans regenerativa vi & efficacia Baptismi confertur ulla absque praevia dispositione pueris nascentibus, tamen peccato originali obstringantur: quidni a fortiori gratiae habitualis donum collatum fuisset Adamo nascenti absque dispositione praevia, maxime cum non peccator a Deo averfus, sed innocens creatus sit? Neque vero necesse videtur admittere temporis moram, inter sanctificationem Adami & ejus creationem, cum vix possit certum assignari tempus in quo gratiam habituales recepisset: Si quis tamen contendat in eodem instanti reali Adamum & consensisse gratiae, & illam recepisse, nihil controversiae relinquitur, cum huic sententiae subscrivere videatur S. Thomas ibidem art. 1. ad 5. ubi ad difficultatem sic respondet: “Cum motus voluntatis non sit continuus, nihil prohibet etiam in primo instanti suae creationis primum hominem gratiae consensisse.”

Oppones contra secundam conclusionem partem quae spectat omnes virtutes quibus Adam donatum esse in prima sui productione asserimus. Quaedam sunt virtutes morales quae sunt ad cohibendum modo iram, modo timorem, modo intemperantiam, modo etiam ad detestanda & propellenda peccata, qualis est poenitentia: Atqui non apparet hominem innocentem per omnia in se bene compositum habuisse ejusmodi virtutes, neque enim ira commotus erat, neque timore perter-

V v r i t u s ,

Boucat Theol. Tom. II.

rius, neque gulæ vitio correptus, neque etiam ullo irretitus peccato: Ergo &c.

Respondeo 1. assertionem procedere de virtutibus quæ nullam important imperfectionem, unde concedere Adamo non habuisse virtutes præfatas, nihil verat: Sed habuit Theologicas, habuit morales omnibus absolutas numeris; habuit dona & fructus Spiritus sancti, quod sufficit ad conclusionis veritatem.

Respondeo 2. distinguendo majorem, quædam sunt virtutes quæ sunt secundario ad refrenandum modo iram, modo timorem, & similes passiones atque excessus, concedo: & sunt primario ad ejusmodi compescendos motus, nego. Virtutes morales consistunt primario in præparatione bonæ animi circa finem, unde officium in eis potissimum est continere in rectitudine & subiectione vires inferiores cum anima, quocirca eas fuisse in Adamo nihil prohibet, tametsi enim ante peccatum nihil aut timoris, aut iræ, aut etiam gulæ excessus, vel corrigendum, vel propellendum haberet, opus tamen erat omnes appetitus in debito moderamine concludere, ad quod virtutes morales necessariæ sunt. Sic censet D. Thomas ibidem art. 3. in corp. & in responsione ad objectiones.

Inhabet: Perseverantia est virtus simpliciter & absolute perfectissima: Atqui Adamum caruisse perseverantia nedum Augustinus asserit, sed & experientia comprobatur est. Igitur non habuit in creatione ullam omnino virtutem.

Respondeo distinguendo, perseverantia quæ est habitus quo homo elegit bonum semper faciendum, est virtus, concedo: perseverantia finalis quæ mortem cum charitate conjungit, nego. Est enim omnem supra virtutem; videlicet summum Dei donum & gratia consummata. Primam habuit Adam in primo suæ creationis exordio, inquit D. Thomas ibidem art. 3. ad 4. sed non secundam; ea namque solummodo ex meritis Christi decursu temporis illi concessa est.

Obijci contra tertium ejusdem conclusionis punctum, de scientia primis parentibus concessa. Error irrepsit in mentem & Adami & Evæ: Igitur protoparentes scientiarum habitus in creatione non receperunt. Probaturs antecedens quoad utramque partem. Adam seductus est, credidit quippe mulieri dicenti quasi Deos evasuros si de fructu prohibito vescerentur: Mulier quoque ante ipsum Adam

seducta est, ut habetur 1. ad Tim. 2. sed non in hoc solum puncto ignara apparuit, verum etiam cum serpente loqui posse crediderit: Ergo &c.

Respondeo distinguendo antecedens, error practicus irrepsit in mentem Adami & Evæ, concedo: speculativus, subdistinguo: supposito mentis vitio, concedo: non supposito, nego. Error alius est speculativus, alius practicus. Prior penes intellectum defectu scientiæ & cognitionis, contingit. Posterior vero attenditur maxime penes voluntatem, & ad ejus sequitur vitium. Præcessit elatio mentis seductionem & errorem, & ideo protoparentes seducti dicuntur. Sic respondet D. Thomas hic art. 4. ad 1. subdit ad 2. mulierem potuisse credere serpentem potentia Dei extraordinaria locutum fuisse, adeoque non errasse, quippe quæ non putaverit hoc viribus Innatis possibile reptili.

Urgebis: Adamus non cognoscebat cogitationes cordium: Igitur rerum omnium non habuit scientiam.

Respondeo distinguendo: Adamus non cognoscebat secreta cordium in particulari & in individuo, concedo: in genere & quantum cognoscebat possibile esse proximum suum qualem vel talem posse habere cogitationem, nego. Et hoc sufficit ad rationem scientiæ rerum moralium quæ ab humana pendent voluntate. Sic solvit difficultatem sanctus Thomas ibidem art. 4. ad 5.

Repones contra immortalitatis privilegium Adamus mortuus est. Igitur non erat immortalis.

Respondeo concessio antecedente, distinguo consequens, Adamus non erat immortalis intrinsece & ex conditione naturæ, concedo: extrinsece & per Dei donum, nego. Quia vero Deus alligaverat hujusce privilegii dati conservationem obedientiæ primi hominis, ut primum Adam prævaricatus est, excidit ab immortalitatis gratia.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Adamus in sua creatione gratia sanctificante, virtutibus, scientia plenitudine & immortalitatis dono insignitus est.

PRIMO QUIDEM de gratia habituali constat ex illo Scripturæ testimonio Eccli. 7. Inveni quod feceris Deus hominem rectum.

Quæ

Quæ restitudo in eo fieri erat, quod mens Deo, vires vero inferiores menti subicerentur, quæ mutua partium obedientia & concordia, inquit S. Thomas, nonnisi per gratiam sanctificantem habentur: quod & indicat sacra Synodus Tridentina dicens Adam per peccatum amisisse sanctitatem & iustitiam.

Secundo: Non minus claret protoparentem simul habuisse cum natura virtutes, cum ad gratiam veluti proprietates ad efficientiam sequantur, & ad restitucionem habendam, immo & componendam plurimum conducant.

Tertio: Ex Scriptura liquet primos parentes habuisse sibi scientiæ plenitudinem cœvæ: Sic enim Eccli. 17. legitur pro eorum dotibus a creationis exordio concessis: *Disciplina intellectus replevit illos, creavit illis scientiam spiritus, sensu implevit cor illorum, & mala & bona ostendit illis.* Hoc ipsum exigebat eorum status & conditio, quandoquidem erant sic instituti, ut cæteros edoceret homines tum de Deo colendo, tum de creaturis aliis utendis.

Quarto: Donatus est quoque Adamus immortalitatis privilegio, scriptum est enim Sap. 2. 23. *Deus creavit hominem inexterminabilem.* Ratio congruentiæ non una est. Homo erat ad gloriam immortalitatem & æternam ordinatus & elevatus. Porro status innocentie erat quædam beatitudinis inchoatio. Addo hominem ad similitudinem Dei factum esse, quæ quidem similitudo non modicum per immortalitatis dotem exprimitur.

Quinto: Adam ante peccatum in paradiso voluptatis collocatus est, ut habetur Gen. 2.

Synopsis solutionum ad objectiones.

PRIMO: Christus quidem eatenus primario factus est in spiritu vivificantem quatenus unio hypostatica in prima intentione agentis fuit, & ad corpus etiam se se extendebat: Sed nihil vetat primum hominem tamen primario factum in animam viventem, eo scilicet sensu, quo Creator voluit animam primum vitam corpori naturalem conferre, nihilominus secundario factum esse penes animam in spiritu quoque vivificantem per gratiæ & virtutum dona. Si quis vero contendat eundem hominem neque habuisse spiritum sanctum, neque datum illi fuisse ut

proficeret, hoc solummodo intelligi debet de plenitudine gratiæ; namque perleverantiam finalem non nisi per Christi merita post lapsum & per penitentiam consecutus est.

Secundo: Non negamus Adamum in statu innocentie constitutum, caruisse quibusdam virtutibus moralibus quoad effectum secundarium; neque enim ejus fortitudo timoris, neque ejus temperantiæ excessus tunc temporis compescendos habebat: Sed ejusmodi virtutes inerant ipsi secundum effectum primum, videlicet ut vires inferiores in ordinatione & obedientia debita erga mentem continerent.

Tertio: Si deceptus & seductus est Adam, hoc sane non defectu cognitionis & scientiæ contigit, sed ex elatione interiori quæ peccatum præcessit in mente.

Quarto: Mors intravit quidem in mundum, sed quomodo? Respondet Apostolus per peccatum. Igitur ante peccatum non regnabat in Adamo, qui ex privilegio immortalitate donatus fuerat.

ARTICULUS SECUNDUS.

Num Adamus opus habuerit in statu innocentie auxilio præveniente ad actiones tum naturales, tum supernaturales faciendas.

JANSENIUS l. de gratia primi hominis & Angelorum cap. 20. insurgit adversus præmotionem physicam, eamque tanquam libertati humanæ intensissimam totis viribus impugnât, maxime ex professo. Ex quo liquet quantum Thomistæ discrepent a Janzenio & suis; istis tamen non semel D. Thomæ doctrinam, sed voce tenuis, se tenere docuerunt. Sed non in uno momento Schola Angelica divisa & separata est a Janseniana. Iprensis quippe l. de g. Angelorum & primi hominis passim ex professo docet gratiam Adam innocentis non aliam fuisse, quam gratiam indifferentem & versatilem, a voluntatis nutu quoad efficaciam ita dependentem, ut necessitatem auxilii quo a primo hominis statu penitus expleret, & abnegaverit, ut cap. 10. 11. 12. 13. 14. &c. Nos vero cum S. Thoma utramque gratiam sufficientem & per se efficacem, tum pro statu innocentie, tum pro statu naturæ lapsæ propugnamus: Totum

igitur controversiæ caput impræsentiarum est, utrum Adam innocens opus habuerit ad agendum auxilio præmoventi. Pro cuius resolutione sit

CONCLUSIO PRIMÆ.

Adamus in statu innocentie opus habuit præmotione physica ad eliciendum actus bonos morales naturalis ordinis.

Probatur auctoritate & ratione D. Thomæ.

PRIMO: D. Thomas præmotionis physice necessitatem pro nostro statu colligit ex eo quod Deus sit prima oranium causa physica; hoc est, principium & esse & operari, nisi enim ipsa creaturæ actio reduceretur ad Deum, iam Deus non foret prima causa, quod est inconveniens: Sed Deus tam est causa prima respectu esse & operari hominis innocentis, quam hominis reparati. Igitur Adamus opus habebat præmotione physica ad actiones ordinis naturalis eliciendas, quandoquidem physice sicut quælibet alia creatura a Deo immediate dependebat, & quantum ad esse & quantum ad motum & actionem. Sic loquitur sanctus Doctor in 2. dist. 37. q. 2. art. 2. "Non posset vitzari quin voluntas humana esset primum movens, si ejus actio in aliquod primum agens non reduceretur sicut in causam." Rursus questionibus disputatis q. 3. de potentia Dei seu de creatione, art. 7. "Quia natura inferior non agit nisi mota, sequitur de necessitate quod Deus sit causa actionis cujuslibet rei naturalis ut movens & applicans virtutis ad actionem."

Secundo: Angelus scholæ probat præmotionis physice necessitatem pro statu præsentis ex eo quod omne quod movetur, ab alio moveatur, quod enim est de se in potentia ad esse & operari debet ab aliquo superiori principio utrumque accipere ab eo quod sit semper in actu tum entis tum operationis, & cum non detur processus in infinitum, alias nihil moveretur, non moto quippe primo, neque medium & ultimum agens moverentur, deveniendum est ad illam primam causam quæ sit semper in actu, & est Deus. Atqui protoparens etiam innocens erat in potentia ad agendum, non enim erat semper in actu: quinimmo etiam secundum

virtutem activam in creationis momento acceptam erat in potentia ad agendum, illa quippe virtus non erat actus purus. Igitur primus homo indigebat præmotione physica, qua quidem reduceretur physice ad actum, cum de facto esset physice & realiter in potentia ad agendum. Audiamus D. Thomam qui 1. 2. q. 109. art. 2. ad 1. ait de homine: "Sed quod deliberet, vel non deliberet, etiam hujusmodi, etiam si sit Dominus, oportet quod hoc sit per deliberationem præcedentem, & cum hoc non procedat in infinitum, oportet quod finaliter deveniatur ad hoc quod liberum hominis arbitrium moveatur ab aliquo exteriori principio, quod est supra mentem humanam." Rursus 1. p. q. 103. art. 8. "Omnis inclinatio, alicujus rei vel naturalis vel voluntaria, nihil aliud est quam quædam impulsio a primo agente."

Tertio: Sanctus Doctor propugnat creaturam esse causam contingentem ad verum & hominum universale se habentem: Sed ut plurimum cæcutire rationem in judicando de vero & bono, voluntatem nonnumquam titubantem esse circa boni electionem, ex quo duplici principio colligit sanctus Doctor necessitatem impulsivæ primæ causæ, quæ moveat rationem & voluntatem ad verum bonum in particulari agendum; contendit quippe ad hoc non sufficere virtutem activam creaturæ innatam, ea potissimum ductus ratione, quod illa virtus etiam contingens sit, & ad multa sese habeat. Sed ejusmodi rationes militantes etiam pro primo homine, qui tamen sanus foret, non ideo tamen de se ad verum & bonum actuale determinatus erat: ejus virtus quamvis integra, limitata tamen & ad varia objecta tendebat. Igitur indigebat aliquo exteriori principio infinite activo & efficiaci quod illum ad verum & bonum etiam naturalis ordinis prosequendum applicaret. "Causa," inquit D. Thomas 1. 2. p. q. 19. art. 3. ad 5. quæ ex se est contingens, oportet quod determinetur ab aliquo exteriori ad effectum." Rursus in 2. dist. 37. q. 2. art. 2. debellat eos qui ad hoc virtutem innatam sufficere contendebant: "Dicentes, inquit, quod voluntas etiam per se possit producere actionem sine influentia prioris agentis, non tamen habet esse a se sed ab alio, quod etiam exigitur ad rationem primi principii. Sed hoc videtur inconveniens."

"quod"

„ quod a se non habet esse , a se agere
 „ possit , cum etiam per se durare non
 „ possit quod a se non est , omnis etiam
 „ virtus ab essentia procedit , & operatio
 „ a virtute , unde cuius essentia ab alio
 „ est , oportet quod virtus & operatio ab
 „ alio sit , & præterea quamvis secundum
 „ hanc rationem evitaretur quod esset pri-
 „ mum simpliciter , tamen non posset vi-
 „ tari quia esset primum agens , si ejus
 „ actio in aliquid prius non reduceretur
 „ sicut in caulam . „

CONCLUSIO SECUNDA.

*Adamus innocens opus habebat præmotione
 physica ad eliciendos actus super-
 naturales .*

Primo , ex Scriptura sacra .

Probatur auctoritate & ratione .

JEREMIE 30. legitur : *Applicabo eum ,
 & accedes ad me .* Rursus Ezech. 36. 37.
Faciām ut in præceptis meis ambuletis . Et
 iterum alia Scriptura , Isa. 26. 12. *Domine
 . . . omnia opera nostra operatus es nobis .*
 Concinit novum Testamentum , Ephes. 2.
 10. sic habetur : *Creati in Christo Jesu in
 operibus bonis .* Et iterum Philip. 2. *Deus
 est qui operatur in vobis & velle , & perficere .*
 Et adhuc , 1. Cor. 12. 3. *Nemo potest
 dicere , Dominus Jesus , nisi in Spiritu san-
 cto .* Sed applicari a Deo ; sed Deum face-
 re ut in præceptis ejus ambulemus ; sed
 omnia opera esse a Deo ; sed creati in
 operibus bonis , hoc est accipere a Deo ut
 illa faciamus ; sed Deum operari in nobis
 velle & perficere , & similes sententiæ in-
 digitant gratiæ prævenientis & præmoventis
 necessitatem pro omni statu . Et probatur :
 primo quidem indigere gratiæ prævenien-
 tis necessitatem nemo non novit . Quis enim
 dicit hominem viribus innatis naturalibus
 etiam innocentem , posse actum supernaturalem
 elicere , cum ejusmodi actus quatenus supernaturalis
 excedat in immensum virtutem naturalem ,
 alias non esset supernaturalis ? Addo gratiam
 illam prævenientem esse physicam , quando-
 quidem natura quæcumque , etiam integra
 est physice & intrinsece insufficiens ad
 talem actum producendum , quippe qui
 excedat physice vires naturales . Quid plu-
 ra ? Tamen natura hominis integri gratiam
 haberet sufficientem , ulterius tamen

Boucat Theol. Tom. II.

atenus exigebat efficacem præmoventem ,
 quatenus per primam habet tantummodo
 posse operari , unde cum sit in potentia ad
 agendum , debet totam seu gratiam ubero-
 riorem recipere qua de potentia reducat
 & applicetur ad actum : Hoc ipsum in-
 nuunt Scripturæ oracula , nam applicare ,
 & facere ut aliquis ambulet in præceptis ,
 creare in operibus bonis , præbere velle &
 perficere , non est solummodo dare posse ,
 sed & actu agere , quod quidem manus ex
 D. Augustino soli gratiæ per se efficaci ex
 D. Thoma præmoventi tribuitur . Igitur
 non sine gratia præmovente homo sanus
 actiones supernaturales elicere valebat .

Secundo , ex sanctis Doctoribus .

S. AUGUSTINUS primus occurrit l. 3.
 de Trin. cap. 4. num. 10. sic loquitur :
 „ Cum hæc omnia quæ per corporales mo-
 „ tus in illo opere fiunt , Deus operetur ,
 „ movens primitus invisibilia ministrorum ,
 „ sive animas hominum , sive occultorum
 „ spirituum sibi subditas servitutes &c. „
 Duo observanda sunt in verbis S. Docto-
 ris , primum quidem Deum cuncta move-
 re , ut quælibet creatura in suam exeat
 operationem : Ecce præmotio physica , mo-
 tus quippe primæ causæ est physicus ,
 quandoquidem ista causa est admodum phy-
 sica : alterum vero annotandum , Deum
 prius movere nedum hominum animas , sed
 & occultorum spirituum sibi subditas ser-
 vitutes videlicet Angelos bonos : Igitur
 ex sancto Doctore præmotio physica ne-
 cessaria est etiam pro creaturis sanis , &
 ab omni peccato immunibus . D. Aug. lib.
 12. de cor. & grat. cap. 9. est sui ipsius
 interpres , docet enim quod Angeli „ Bo-
 nam voluntatem , qua meliores essent , ni-
 „ si operante adjutorio creatoris habere
 „ possent . „ De homine vero sano ean-
 dem propugnat gratiæ promoventis ne-
 cessitatem epist. 106. „ Natura , inquit , hu-
 „ mana , etiam si in illa integritate in qua
 „ condita est , permaneret , nullo modo
 „ seipsam , creatore suo non adjuvante ,
 „ servaret . „ Quomodo & in quo sensu
 servaret , nimirum in esse & operari . Igi-
 tur ex D. Aug. primus homo indigebat
 gratia præmovente & applicante ad fa-
 ciendum bonum a lege præceptum .

D. Thomas ex pressio hanc adimplet
 provinciam , & probat necessitatem gra-
 tiæ præmoventis in omni statu , tum ad
 verum cognoscendum , tum ad volendum

V v 3 & ope-

& operandum bonum 1. 2. q. 109. quam de necessitate gratiæ inscribit. Articulo quidem primo ad cognoscendum verum supernaturale necessarium dicit, quia, *inquit*, sicut res corporales particulares numquam actu moventur, tamen formam & virtutem habeant a natura, donec moventur causa universalis & primum mobile quod eas ad actionem applicet, a fortiori nulla creatura quantumvis spiritualis & perfecta non movebitur ad actum supernaturalem nisi per præmotionem primæ causæ, sicut, *inquit*, aqua nusquam calefit, nisi prius ab igne calorem accipiat: " Et ideo, *ait*, quantumcumque natura ali-qua corporalis, vel spiritualis ponatur perfecta, non potest in suum actum procedere, nisi moveatur a Deo: " Artículo secundo eandem movet quæstionem de necessitate gratiæ præmoventis, ad volendum & patrandum bonum; eam autem asserit esse necessariam propter duo: Primo quidem ratione dependentiæ, quatenus omnis creatura a Deo dependet, sicut in esse, ita & in operari: Secundo vero ratione infirmitatis, ut sanet naturam peccato fauciatam: subdit vero necessariam esse homini sano propter dependentiam a Deo; quidquid enim operatur a prima causa movetur homini vero ægrotto & ratione dependentiæ, & ratione infirmitatis. Et sic quæstio clare a S. Thoma definitur: " Sic igitur, *ait*, virtute gratuita superaddita virtuti naturæ indiget homo in statu naturæ integræ quantum ad unum, scilicet ad operandum & volendum bonum supernaturale. Sed in statu naturæ corruptæ quantum ad duo, scilicet ut sanetur, & ulterius ut bonum supernaturalis virtutis operetur, quod est meritum. " Idem repetit art. 9.

*Tertio, ex ratione ulteriori D. Thomæ
etque multiplici.*

PRIMA, sic exponitur: Est de ratione essentiali primæ causæ, ut motus ejus præcedat motum cuiuscumque mobilis, alias non esset prima causa sed concausa: Atqui Deus est prima omnium causa: Igitur primus homo indigebat gratia præmovente ad bonum supernaturale faciendum. Hæc ratio est D. Thomæ lib. 3. contra gentes cap. 149. ubi ex professo tractat de necessitate gratiæ præmoventis & adjuvantis num. 1. " Motio autem moventis, *ait*, præcedit motum mobilis ratione & cau-

sa. Non igitur propter hoc datur nobis auxilium divinum, quia nos ad illud per bona opera promovemur: sed potius nos ideo per bona opera proficimus, quia divino auxilio prævenimur. "

Secunda: Deus nedum prima sed & universalis causa est: atqui ideo universalis celebratur, quia ab eo omnis causa habet ut bonum faciat actualiter, causa quippe prima immediate operationem spectat & tangit, unde si creatura innocens non dependeret immediate a Deo quantum ad operationem, sed solummodo quatenus dat posse & velle bonum, non vero ut illud ipsum faciat, ut quidam posuerunt, non esset causa universalis: Igitur gratia præmoventis erat necessaria etiam protoparenti innocenti ad actiones supernaturales.

Hanc quoque rationem & dat & explanat Angelicus doctor ibidem num. 3. his verbis: " Et nullum agens particulare potest universaliter præcedere actionem primi universalis agentis, eo quod omnis actio particularis agentis originem habeat ab universalis agente: sicut in istis inferioribus omnis motus prævenitur a motu cælesti, sed anima humana ordinatur sub Deo, sicut particulare agens sub universalis. Impossibile est ergo esse aliquem actum motum in ipsa, quem non præveniat actio divina. Unde & Joan. 14. Dominus dicit: *Sinus me nihil potestis facere.* "

Rursus ibidem 3. con. Gen. cap. 98. " Quidam non intelligentes qualiter motum voluntatis Deus in nobis causare possit absque præiudicio libertatis voluntatis, has auctoritates male explicare conati sunt, ut scilicet dicerent quod Deus causat in nobis velle & perficere in quantum dat nobis virtutem volendi, non autem sic quod faciat nos velle hoc vel illud. . . . Quibus quidem auctoritatibus S. Scripturæ resistitur, dicitur enim Isa. 26. 12. *Omnia opera nostra operatus es nobis* . . . Unde non solum virtutem volendi a Deo habemus, sed etiam operationem. . . . Deus non solum dat rebus virtutem, sed etiam nulla res potest propria virtute agere nisi agat in virtute ipsius: ergo homo non potest virtute voluntatis sibi data uti nisi in quantum agit in virtute Dei. Illud autem in cuius virtute agens agit est causa non solum virtutis, sed etiam actus, quod in artifice apparet in cu-

„jus virtute agit instrumentum etiam
„quod ab hoc artifice propriam formam
„non accipit, sed solum ab ipso applica-
„tur ad actum : Deus ergo est causa in
„nobis non solum voluntatis, sed etiam
„volendi .”

Tertia : Hæc cæteris adjungitur : si præ-
morsio non foret necessaria Adamo inno-
centi, maxime quia sufficienter salvarentur
jura primæ causæ moventis per gra-
tiam cooperantem, seu concursum simul-
taneum : Atqui non sufficienter per hunc
salvarentur : Et probatur, concursus si-
multaneus est quid mere extrinsecum res-
pectu causæ particularis agentis, influit
quippe tantummodo in effectum : Atqui
non solum effectus, sed & causæ secunda
dependet immediate a Deo & quantum ad
rationem efficiendi, & quantum ad ratio-
nem operandi : Igitur Adamus tamen per-
fectus & sanus, attamen opus habebat gra-
tia præmovere, unde perperam illam im-
pugnat Iprensis.

Quarta : Adamum habuisse Spiritus san-
cti dona constat, æa quippe ad gratiam hæ-
bitualem in qua primus homo creatus est
veluti proprietates ad essentiam conse-
quuntur : istorum donorum Adam elici-
isse actus absque dubio est : sed utrumque
videlicet & donorum largitio, & eorum-
dem frequens exercitatio gratiam præmo-
ventem allrunt, & supponunt, Igitur
gratia per se efficax, & promovens fuit
status innocentie apparatus. Major patet,
omnes quippe sancti Doctores docent &
Adamum habuisse gratiam sanctificantem,
alii in primo, alii in secundo creationis
momento : Sed & dona sancti Spiritus esse
gratiæ habitualis proprietates ultro si-
tentur. Jam vero Adamum donorum actus
habuisse nemo diffitebitur si attendat fuisse
universi caput, cæteros in via Dei in-
struere ad illum spectasse, ad creatorem
tum contemplatione, tum pietatis affectu
se convertisse. Probat igitur minor ex
D. Thomæ qui 1. 2. q. 68. art. 1. 2. item
11. q. 45. art. 2. & 5. ibidem 22. q. 8. art.
1. & 6. q. 9. art. 1. q. 52. art. 1. & 2.
q. 123. art. 8. q. 58. art. 12. q. 19. art.
2. & 9. quatuor tribuit donis proprietates
quibus nonnisi gratia præmovere & per
se efficaci illustrantur. Prima. Donum
reddidit animam juxta a Spiritu sancto ad
bonum salutis facile mobilem. Secunda,
donum tribuit animæ judicare de rebus
divinis per quandam ad eis connaturali-
tatem. Tertia, perficit animam secundum

Spiritus sancti lumen quod est infinitum,
in quo discrepat a virtutibus infusis mor-
alibus quæ illam solummodo secundum
rationem & ejus usum movent. Hinc qui
doni sequitur impressionem, bonum semper
& ubique absque termino operatur,
quod est vehementer amantium, quocirca
ait Bernardus modum amandi Deum esse
absque modo & termino. Quarta, donum
semper habet voluntatis affectum sibi con-
junctum, & in hoc mere, intellectualibus
eminet virtutibus : Sed ad hos & simi-
les actus perfectissimos eliciendos requiri-
tur gratia efficacissima. Igitur & præ-
movens.

Quinta : Gratia efficax necessaria est ad
eliciendum actum virtutis moralis infusæ,
v. g. castitatis, fortitudinis, prudentiæ :
Sed efficacissima & præmovens requiritur
ad hoc ut hujusmodi actus eliciatur dono-
rum Spiritus sancti motione & impulsu,
id est, ita facile, ut per quandam con-
naturahatem ad divina, & sæpissime, &
cum fervore eliciatur. Igitur dona quæ
habuit Adam in quibus quandum status
innocentie perduravit, sese exercuit, ar-
gumenta sunt eum habuisse gratiam præ-
movere ad bonum operandum.

Sexta : Hoc ipsum innuit & importat
summus amor, altera status innocentie
prærogativa : in hunc enim non senel quasi
ex impetu profluisse Adam, ratio non una
suadet : tum quia erat ab origine sanctus,
ab origine ab omnibus innumis passioni-
bus quibus homo infirmus in amando Deo
irretitur : ab origine disciplina intellectus
& scientia repletus : Porro amor sequitur
cognitionem, & tanto ferventior evadit
quanto major est objecti amabilis cog-
nitio. Quisnam igitur rerum æquus æsti-
mator Adamum ex tota fortitudine suam
amasse creatorem negaverit, quippe qui
& Deum summe amabilem perfecte cogno-
verit, maxime cum hoc exigeret iustitia,
hoc gratitudo, hoc debitum, nullumque
ex parte carnis sanæ esset impedimentum?
Tum quia juxta inconcussam D. Thomæ
doctrinam contra gent. cap. 95. “Quanto
„aliqua sunt propinquiora moventi, tan-
„to efficacius impressionem moventis as-
„sequuntur.” Sed summus amor ma-
nam adeoque præmovere supponit gra-
tiam, cujus impressione cauletur. Quod
quidem ex perfecti amoris proprietatibus
dignoscitur. Ergo &c.

Doctor Angelicus opusc. 61. sic delineat
proprietates illius amoris perfecti : “Fa-

„cit languere utiliter, quærere incessanter, operari indefinenter, suscinere instigabiliter, appetere impatienter, currere velociter, audere vehementer, stringere inamissibiliter, ardere suaviter, affimilari totaliter. „Quæ omnia ita naturæ etiam sanæ excedunt conatum, ut jam homo non sibi vivat juxta illud Apostoli effectum ad Gal. 2. *Vivo autem, jam non ego: vivit vero in me Christus.* Huic amor tribuit D. Bernardus dedicare animam, quatenus gratia amoris ita illuminatur anima, ita elevatur, & tantis prævenitur benedictionibus, ut perfecte sit cum Deo conjuncta quod mirum in modum paucis sed efficacissimis verbis explicat Apostolus 1. Cor. 6. 17. dicens *qui autem adhaeret Domino, unus spiritus est &c.* Igitur & ex amore summo, ex gratia originali, & ex donis cæterisque status innocentiae dotibus recte colligitur primum hominem innocentem habuisse gratiam prævenientem, eamque efficacissimam, quod fuso calamo probat R. P. Massouillet Dominicanus tom. 2. cui titulus D. Thomas sui ipsius interpres. dissert. 4. quæst. 1. art. 1. & 2. specialiter vero q. 2. art. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. & quæst. 3. art. 1. 2. 3. 4. 5. 6.

Fis satis objectionibus Novatorum qui pro systemate habent gratiam primi hominis fuisse solum sufficientem, Mediatoris vero efficacem.

OBJICIES 1. Hanc statuit S. Augustinus discrepantiam inter primum hominem & secundum: quod ille per liberum arbitrium stare posset: iste vero vero non nisi per gratiæ auxilium: igitur systema augustinianum pro gratia in eo situm est, quod gratia primi hominis foret solummodo sufficiens, & per propriæ voluntatis consensum evaderet efficax: e contra vero gratia istius fit per se efficax: Probat minor ex D. Aug. qui lib. de coecept. & gratia cap. 10. num. 27. sic loquitur de Angelis bonis: „Cæteri autem per ipsum, liberum arbitrium in veritate steterunt., Idem prorsus dicit de gratia primi hominis cap. 12. nu. 34.

Respondeo 1. argumentum nimis probare: inde enim lequeretur Angelos sanctos, secluso gratiæ auxilio, in veritate stetitisse: quod nemo cordatus dixerit, cum B. Aug. adaperte dicit ideo Angelos stetitisse, quia præ cæteris magis fuerunt ad-

juti: nec quoque citra veritatis dispendium aliquis affirmaret primum hominem abique gratiæ prævenientis ope potuisse perseverare, cum vel ipsum boni initium in utroque statu non sit a natura, cum ejus excedat vires: Sed a gratia simul cum libero arbitrio.

Respondeo 2. distinguendo minorem, Angeli sancti per liberum arbitrium gratia actuali adjuvi steterunt, concedo: absque gratiæ auxilio, nego. S. Aug. est sui ipsius interpres, cum ait fuisse magis adjuvatos. Discrimen igitur inter gratiam primi & secundi hominis non est nisi penes majorem efficaciam, & ad perseverandum & ad tentationes vincendas: Sed non penes minorem, & a Deo gratiæ subordinationem, cum in omni statu indigent homo præmoveri efficaciter a Deo ad bene operandum.

Et vero ipse S. Aug. ibidem cap. 11. gratiam primi hominis non dicit versatilem, sed magnum: tunc discrimen ponit inter gratiam primi & secundi hominis, quod iste illam habeat beneficio mediatoris: quod illa indigeat ad vincendas tentationes carnis quibus carebat Adamus: Denique quod gratia potentior ipsa gratia hominis innocentis indigeat, propter majores quas habet in præceptis Dei adimplendis difficultates. Hinc S. August. hic num. 30. non dicit gratiam Adami versatilem, sed non tam potentem quam gratiam mediatoris.

Sic intonat & incipit cap. 11. „ Quid ergo? Adam non habuit Dei gratiam? Immo vero habuit magnam, sed disparatam. Ille in bonis erat, qui de bonitate sui conditoris acceperat: Neque enim ea bona & ille suis meritis contingerat, in quibus prorsus nullum patiebatur malum, sancti vero in hac vita, ad quos pertinet liberationis hæc gratia, in malis sunt, ex quibus clamant ad Deum, libera nos a malo. Ille in illis bonis Christi morte non eguit: istos a reatu & hæreditario & proprio, illius agni sanguis absolvit. Ille non opus habebat eo adjutorio, quod implorant isti cum dicunt: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mee. & captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix homo? Quis me liberabis de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Quoniam in eis caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem,

„nem,

nem, atque in tali certamine laborantes ac periclitantes dari sibi pugnandi, vincendique virtutem per Christi gratiam possunt: ille vero nulla tali rixa de se ipso adversus se ipsum tentatus atque turbatus, in illo beatitudinis loco sua secum pace fruebatur.

Pergit nu. 30: "Proinde etiam non interim latiore nunc, verumtamen potentiore gratia indigent isti; & quæ potentior quam Dei unigenitus Filius, æqualis Patri & coæternus, pro eis homo factus, & sine ullo vel originali, vel proprio peccato ab hominibus peccatoribus crucifixus? Qui quamvis die tertio resurrexit, nunquam moriturus ulterius; pertulit tamen pro mortalibus mortem, qui mortuis præstitit vitam ut redempti ejus sanguine, tanto actuali pignore accepto dicerent."

Replicabis: Quum S. Aug. ait Angelos bonos magis fuisse adjuvos, loquitur de gratia consummata & beatitudine. Igitur omnem gratiam per se efficacem eliminat S. Doctor a statu innocentie.

Respondet hoc ipsum implicare in terminis, cum gratia adjuvans sit solum pro viatoribus, nusquam vero pro his qui sunt in termino: unde quum S. August. hic cap. 10. num. 27. loquitur de beatitudine, in duplici sensu illam intelligit, 1. quidem pro statu gratiæ 2. pro statu gratiæ permanentis quem Angeli stantes, habuerunt per liberum arbitrium adjuvum stando in veritate: quam beatitudinem habuisse etiam Adam, si audivisset: deinde formam facit de beatitudine consummata quæ fuit merces & corona beatorum Angelorum. Quod autem isti vi gratiæ per se efficacis in veritate steterint; affirmat S. Aug. his verbis: "Diabolus vero & Angeli ejus, & si beati erant antequam caderent, & se in miseriam casuros esse nesciebant, erat tamen adhuc quod eorum adderetur beatitudini, si per liberum arbitrium in veritate steterint, donec istam summæ beatitudinis plenitudinem, tanquam præmium ipsius permanentis acciperent, id est, ut magna per Spiritum sanctum data abundantia caritatis Dei, cadere ulterius omnino non possent." Prima beatitudo est status gratiæ, secunda est permanentia in gratia, tertia est visio Dei, loquitur S. Aug. maxime de duabus prioribus pro homine innocenti num. 28. sic loquitur: "Sic & hominem fecit cum libero arbitrio,

& quamvis sui futuri casus ignarum, tamen ideo beatum, quia & non mori & miserum non fieri in tua potestate esse sentiebat. In quo statu recto ac sine vicio, si per ipsum arbitrium manere voluisset, protecto sine ullo mortis, & infelicitatis experimento, acciperet illam, merito hujus permanentis, beatitudinis plenitudinem, qua & sancti Angeli sunt beati, id est, ut cadere non possent ulterius, & hoc certissime sciret. Nam neque ipse posset etiam in paradiso beatus esse, immo ibi non esset, ubi esse miserum non deceret, si eum sui casus præscientia, timore tanti mali miserum faceret. Quia vero per liberum arbitrium Deum deseruit, iustum Deum iudicium expertus est, ut cum tota sua stirpe, quæ in illo adhuc posita tota cum illo peccaverat, damnaretur."

Replicabis. S. Doctor ait gratiam Christi ipsa gratia primi hominis potentior: Sed ideo potentior quia efficax, altera vero minime, sed tantummodo sufficiens: Ergo &c. Confirmatur ibidem dum discrimen inter utramque gratiam statuit, scilicet efficaciam pro priori, sed eam a gratia mediatoris promanare docet. Magnam in eo sensu prædicat Adam gratiam quod sit gratia innocentie, quod innata seu Adam coæva, quod in subiecto admodum grato, quod absque concupiscentiæ ceterarumque passionum furentium oppositio: ne: at semper altum est de efficacia gratiæ silentium.

Respondet distinguendo minorem: gratia primi hominis pro perseverantia erat solummodo sufficiens, concedo: pro aliis actibus, nego. Claret ex dictis Adamum innocentem habuisse gratiam efficacem pro præcepto amoris adimplendo: & gratia Christi dicitur potentior respectu perseverantiae, quandoquidem Adamus non habuit pro hoc momento, efficacem: Sed sicut impræsentiarum non concluditur reprobos non habuisse gratias efficaces, quod caruerint gratia perseverantiae, cum non semel præcepta quædam adimpleverint, ita non negandum est Adamum habuisse gratiam efficacem pro aliis momentis, tametsi ad perseverandum in bono non habuerit.

Non abs re erit hic subnotare gratiam efficacem requiri ad quemlibet actum supernaturalem eliciendum, & diversos habere gradus; major quippe necessaria est ad actum amoris eliciendum dum urget tentatio,

tatio, quam cum non exorbitat concupiscentia: ex quo principio sequitur gratiam Christi esse potentiorē Adamicā, cum vincat opposita, etiā perseverantiæ finali.

Ad confirmationem distinguo: & S. Præsul non excludit gratiam efficacem ad amandum Deum, & divinorum contemplationi vacandum, concedo: & excludit, nego. Cap. 10. & alibi sua sufficienter circa istud controversiæ caput prodit mentem.

Diluntur objectiones Jansenii contra præmotionem physicam.

Ne quis putet phantasma esse dicere Jansenium explodere & impugnare opinionem D. Th. circa præmotionem physicam pro omni statu, quā quidem schola ejus Angelica a qualibet alia secernitur: rationes Iprensis de Verbo ad Verbum asserre, & solvere juvat. Non est animus hic cæterorum Theologorum carpere de hoc momento sententiam, sed ostendere benevolæ lectori Thomistas nullo modo coire cum Novatoribus in materia de auxiliis. Neque vero opus est hic texere omnia quæ proponuntur in scholis adversus præmotionem physicam, cum iterum atque iterum jam jam fecerim satis argumentis in contrarium; quocirca solis Jansenii rationibus, tametsi ex supra dictis solutæ maneant, & diruta ejus fundamenta, insistere consentaneum est, ut unicuique pateat intacta ex omni parte manere circa auxilium præmovens D. Thomæ placita.

Obijcit multa Jansenius lib. de gratia primi hominis & Angelorum cap. 20. ubi ex professio debellat gratiam præmotionem, tum pro homine sano, tum pro Angelis, eamque septem rationibus exsufflare contendit, quippequi statui innocentie adversam credat: " Nam primo, inquit, prædeterminatio illa prorsus destruit totam illam differentiam gratiæ Adami & Christi, seu auxilii sine quo & adiutorii quo fit opus: quam tamen S. Augustinus firmissime, ut supra vidimus, stabilivit, & velut immobilem basim totius doctrinæ suæ posuit. Patet hoc ex eo, quod prædeterminatio illius naturæ sit, ut hoc ipso quo ponitur, potius natur actio, illa non posita, numquam fiat. " Jam in forma sic reducit istud argumentum. Gratia prædeterminans est

auxilium quo: Sed ex B. Augustino gratia primi hominis non est auxilium quo, sed tantum sine quo, seu auxilium sufficiens. Igitur gratia præmovens ex mente Augustini neque Adamo innocenti data est, neque ei fuit necessaria.

Respondet negando minorem. D. Augustinus lib. 12. de civ. c. 9. agnoscit auxilium quo pro Angelis bonis, qui, ipso teste, ideo non ceciderunt quia, cadentibus illi amplius adjuti sunt: si amplius adjuti sequitur manifeste gratiam habuisse præ cæteris majorem, adeoque efficacem seu auxilium quo, alias non fuissent magis adjuti, cum & malos habuissent ante lapsum gratiam sufficientem conslet, & hoc ultro concedat Jansenius. De homine sano aperta est D. Augustini mens: namque lib. 14. de civ. cap. 13. asserit primum hominem habuisse gratiam non solum quā illustrabatur, ut videret quid sciendum erat, verum etiā quā accendebatur, ut amaret. Certe soli gratiæ efficaci convenit accendere, non sufficiens, quæ teste Jansenio, solummodo ad liberi arbitrii cui subdita est, nutum operatur. Jam vero si ad rationes D. Thomæ attendatur, nemo non videbit auxilium quo præmovens fuisse in statu innocentie absolute necessarium, cum Deus ubique & per omnia respectu creaturæ sit & prima causa, & primus motor a quo mobile essentialiter dependet, tum in esse, tum in operari.

Instat Iprensis & secundo loco sic impugnat gratiam præmotionem pro homine sano: " Secundo, ait, quia prædeterminatio physica facit, ut liberum arbitrium non solum velle & operari possit, sed semper ut actu velit, & opereatur, pro ut auctores ejus ex professio docent. Tale autem adiutorium sianti homini, aut Angelo datum non fuit, sed lapsis posteris reservatum. " Ex Jansenio gratia efficacax præmovens dat actu & velle & facere bonum: Sed tale adiutorium, inquit, neque homini sano, neque Angelo datum est, sed lapsis reservatum. Ergo &c.

Respondet distinguendo minorem: auxilium quo actu homo velit bonum & faciat finaliter non est datum primis parentibus, sed lapsis reservatum, concedo pro hac parte, namque datum est bonis Angelis qui non solum habuerunt auxilium quo possint perseverare, sed & quo actu perseverarent, unde sibi ipsi contradicito Iprensis nec sibi constat. Adiutorium quo pro-

paren-

parentes possent bonum & facerent, nego: Habuerunt enim gratiam qua se se per fidem & amorem in prima vitæ auroa actu ad Deum converterunt, alias peccassent; omnis enim adultus ex D. Thoma, ut primum rationis usu potitur, Deum & agnoscere & amare tenetur; nemo tamen dixerit, peccatum Adami fuisse contra præceptum fidei & amoris, sed obedientiæ: Igitur præcepto amoris fecerunt satis, ad quod impediendum necessaria erat gratia præmovens, quandoquidem teste D. Thoma omne quod movetur ab alio movetur.

Non aliud igitur auxilium negatum est Adamo innocenti quam illud quo actu perseveraret. Ex certe per omnia contradictoria, alloquitur Janenius, ut fucum faciat. Namque aliud est Adamum non habuisse gratiam efficacem, aliud vero, illam gratiam non fuisse homini sano ad bonum faciendum necessariam. Obduratus caret gratia efficaci, ergo illa ad conversionem non opus habet: Lepida sane consequentia! dato igitur & non concesso primum hominem caruisse gratia efficaci præmoveni, eam non fuisse illi datam ad operandum salutis bonum colligi non debet, alias, ut ratione S. Thomæ utar, Deus non fuisset prima causa, sed solummodo concausa respectu actus fidei & amoris supernaturalis, quem protoparens in secundo creationis instanti elicuit.

Janenium gratis & incassum adversus præmotionem recrudescere luce clarius constat. Revera quidem, ut probet gratiam præmoveniem a statu innocentie eliminandam duo S. Augustini assert loca, quibus S. Doctor probat Adamum non habuisse perseverantiam donum. Certe nemo de hoc dubitat, quæstio vero præsens non movetur de perseverantia, sed de gratia efficaci necessaria ad singula opera. Audiamus Ipremsen ibidem pag. 74. edit. Rothomæ, post verba in objectione laudata subdit: "tale autem adjutorium stanti homini, aut Angelo datum non fuit, sed lapsis posterior reservatum." "Primo homini, inquit Augustinus, datum est adjutorium perseverantiae, non quo fieret, ut perseveraret, sed sine quo per liberum arbitrium perseverare non posset." Lib. de corr. & gr. cap. 12. & inferius: "Habens virtutem liberi arbitrii, quamvis non de futuro adjutorio Dei, sine quo non posset perseverare, si vellet; non tamen tali quo in illo Deus operaretur ut vellet." Quis jam justus rerum affirmator

non videt Janenium nihil probare, quinimmo lectori illudere, cum ex ejus probationibus unum tantummodo sequatur, nimirum gratia perseverantiae in felici statu caruisse Adamum?

Inssit Iprensi ibidem, & ad tertiam rationem pro impugnanda gratia præmoveniente gradum facit: Tertio; inquit, quia "prædeterminatio physica talis naturæ est, ut non relinquatur in libertate voluntatis eam amplecti, vel non amplecti, sed semper inviste facit, ut eam voluntas amplectendo consentiat. Tale autem non fuit adjutorium Adæ, aut Angelorum, utpote quod in libero eorum arbitrio relictum fuit." Ex Janenio igitur illud adjutorium non est admittendum in statu innocentie quod voluntas nequit, aut accipere & ei consentire, aut rejicere & dissentire, quia inviste facit facere: Atqui talis est gratia præmovens: Igitur a statu innocentie prorsus explodi debet.

Respondeo 1. retorquendo argumentum: Sed neque gratia efficax Janeniana in statu naturæ lapsæ admittenda est, quandoquidem, ipso teste Iprensi, auxilium quo nullus rejicere potest, quia inviste facit facere, & sic Janenius proprio confoditur telo, quippe qui illi gratiæ tribuat inviste facere, & talis naturæ illud dicat: *Ut non relinquatur in voluntate liberatæ, eam amplecti, vel non amplecti.* Ex quo patet & clarius infra patebit Ipremsen admittere pro statu nostro gratiam necessitantem.

Respondeo 2. Angelos bonos tamen sanos & innocentes habuisse tamen auxilium quo, quia de facto magis adjuti ex S. Augustino steterunt. Audis Ipremsen aperte contradicere S. Doctori quum ait auxilium qua non fuisse pro creatura sana.

Respondeo 3. negando minorem propter duo. Primo quidem, S. Thomas nunquam admisit prædeterminationem physicam, eam saltem qua voluntas ad unum ex necessitate determinatur, sed solummodo præmotionem physicam. Secundo, voluntas potest resistere præmotioni & dum offertur, illum videlicet rejiciendo: & cum datur, voluntas ea data & accepta agit quidem, sed quia vult & operari elegit: unde tamen possit resistere, ei tamen non placet resistere. Quinimmo dum actu operatur eatenus non operari potest, quatenus ab operando cessare potest. Igitur

tur libertas per omnia affluget sub dominio gratiæ præmoventis, voluntas quippe humana potest ei resistere & in sensu diviso, & quodammodo etiam in sensu composito. In sensu quidem diviso quatenus eam rejicere potest dum offertur; & cum agit, ab operatione desistere potest: in sensu vero composito saltem gratiæ: hoc est, cum actu recipit gratiam, potest ei resistere & non operari, tamen hoc ipsum non faciat, quia & vult agere & operari ipsa elegit.

Hæc est Concilii Tridentini doctrina dicentis: sess. 6. can. 4. *Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium a Deo motum & excitatum nihil cooperari assentiendo Deo .... Neque posse dissentire si velit, sed veluti inanime quoddam nihil omnino agere; & merere passivè se habere; anathema sit.*

Eo loci loquitur de gratia per se efficaci, eaque præmoventi, impugnatur enim gratiam præmoventem necessitantem Lutheri & Calvini, & contendit gratiam tamen præmoventem, non tamen necessitare, quia liberum arbitrium etiam a tali gratia motum ei resistere potest. Hæc sana S. Augustini sententia multis ab ipso celebratur in locis, maxime lib. de spir. & litt. cap. 34. ubi sic loquitur: "Consensus, tunc vocationi Dei, vel ab ea dissentire, propriæ voluntatis est."

Observes velim, benevole lector, S. Doctorem loqui de gratia quæ actu movet, de ea nimirum quæ vocat peccatorem ad vitam, eam tamen gratiam talis esse naturæ affirmat cui resistere possit voluntas humana. Hæc est S. Thomæ catholica doctrina 3. contra Gen. cap. 68. ubi sic loquitur: "Dominium quod habet voluntas supra suos actus per quod in ejus potestate est velle & nolle, non excludit influentiam superioris causæ a qua est ei esse & operari, & sic remanet causalitas in causa prima quæ est Deus, respectu motuum voluntatis." Quibus verbis liquido constat, juxta mentem Angelici Doctoris voluntatem manere liberam cum gratia præmovente, quia manet sub ea suorum actuum domina. Revera quidem gratia præmovens non tollit sed astruit & fovet libertatem actualem, namque gratia præmovens solvit voluntatem a duplici vinculo, nempe potentialitatis & infirmitatis, dum eam præmovent & applicat ad agendum.

Urget Janfenius & quartam exponit rationem, qua gratiam præmoventem impu-

gnare contendit. Ibidem enim, ait: "Quarto, quia prædeterminatio physica nunquam deservitur a voluntate, sed ipsa potius facit, ne a voluntate deseratur. Adjutorium autem Adami nullo modo istius conditionis fuit." Ex his sequitur istud argumentum. Illa gratia non est in statu innocentie admittenda, quæ nec a voluntate deservitur, nec suspensa ab operatione manet, sed potius facit ut ab ipso libero arbitrio non rejiciatur: Atqui talis est gratia præmovens. Ergo &c.

Respondeo distinguendo, quæ a voluntate non deservitur etiam finaliter, concedo: quæ ad tempus non deservitur, nego. Et distinguo similiter minorem, talis est gratia præmovens, hoc est movet finaliter ad bonum, si dono perseverantiæ jungatur, concedo: sin minus, nego. Duplex gratia præmovens distinguenda est: una ordinaria, altera extraordinaria & cum dono perseverantiæ conjuncta: prima potest deseri, minime vero altera, quia hæc gratia, inquit Aug. lib. de dono persever. cap. 1. est ipsa conjunctio mortis cum charitate. Unde graviter allucinator Iprensis dum negat auxilium quo non fuisse datum primo homini, eo quod Augustinus passim dicat, Adamum habuisse auxilium *sine quo*, non *quo*, cum S. Doctor sit sui ipsius interpres dum addit, *sine quo* perseveraret, non *quo* perseveraret, nani- que excludit tantummodo a primo homine auxilium perseverantiæ, in statu innocentie quod Adam non habuit, nusquam vero auxilium *quo* ut sic, seu gratiam præmoventem ad actus tum fidei, tum spei, & dilectionis, quos Adam eliciisset certum est. Es vero, nonne S. Doctor asserit Angelos bonos præ cæteris magis fuisse adjuutos, & Adam habuisse gratiam qua ardentius promovebatur in bonum? certe D. Augustinus auxilium *quo* clarius delineare non potuit.

Prosequitur & inflat Iprensis ibidem & abnegat gratiam præmoventem: "Quinto, inquit, quia gratia prædeterminationis physicæ si non detur homini, non idcirco a culpa excusatur: alioquin peccatores omnes, qui justitiam deserunt & physica prædeterminatione ad perseverandum & iuste vivendum carent, sine culpa caderent. Adjutorium vero Adami & Angelorum hujusmodi fuit, ut nisi eis datum fuisset, sine culpa cecidissent." Jam sic ex Janfenio

argumentari licet : ideo Adamus & Angeli mali sua culpa ceciderunt ; quia auxilium habuerunt ad vitandum malum , & tamen ad illud propellendum gratia data non usi sunt : sed talis naturæ non est gratia præmovens , tamen enim quis ea careat , sua tamen culpa prolabitur in peccatum cum legem transgreditur : Igitur gratia primi hominis in gratiam præmovenstem non colimat .

Respondeo distinguendo majorem similiter : Et homo lapsus ideo peccat , quia gratiæ sufficienti quam habet , resistit , concedo : peccat etiam si nullam habeat gratiam qua præcepta illi possibilia fiunt & evadant , nego . Et sic distincta minore , nego consequentiam . Jansenius admittit gratiam sufficientem in statu innocentie seu auxilium sine quo primus homo perseverare non poterat , unde & merito subiungit Adam suæ culpæ peccasse , quia sua culpa non perseveravit ; negat vero & male pro statu naturæ lapsæ auxilium sufficientis quo præcepta fiunt nobis possibilia . Iteitur falsissimum est hominem in præfenti statu sua culpa non cadere , tamen non habeat gratiam præmovenstem , cum aliam habeat : verum potius ideo peccat , quia resistit gratiæ sufficienti interiori , quam habet , quæque illum excitat & compellit ad bonum faciendum , quocirca indignum se præbet gratia præmovenste efficaci , qua actu bonum operetur , unde perditio tua ex te Israel .

Persistit Jansenius & gratiam præmovenstem abnegat pro primo homine : " Sex-
to , ait ibidem , quia prædeterminatio illa
la physica destruit prorsus mignam illam
libertatem & bene vivendi potestatem ,
quam Augustinus , Pontifices & Concilia
nos in Adamo amisisse testantur , ut
etiam fuisse declaravimus supra . Nam illa
libertas in eo sita erat , quod homo per
liberum arbitrium sicut male vivere poterat ,
ita etiam bene : videlicet ut non
esset necesse voluntatem illam bene
vivendi per gratiam præparari , sicut
nunc post lapsum necessariam , quando
Deus per gratiam in homine operari debet ,
ut velit , & faciat . Quod si etiam
tunc debebat per physicam ipsam prædetermina-
tionem fieri , utpote cujus iste
proprius effectus est quemadmodum au-
tiores ejus tradunt , jam funditus illa
Doctrina Augustini & Conciliorum la-
befacta corrumpitur . " In forma sic proceditur : opinio prædeterminationis oppo-

nitur Aug. SS. Patribus & Conciliis , circa libertatem , ergo &c. Probatur Antecedens . Libertas magna consistit in eo maxime quod liberum arbitrium habeat in se bene vel male agendi potestatem : sed hæc libertas teste Augustino , SS. Pontificibus & Conciliis amissa est per Adæ peccatum , illam tamen eandem propugnat assertores physicæ prædeterminationis . Ergo sententia de gratia præmovenste adversatur Augustino &c. .

Opera pretium est animadvertere multa in verbis Jansenii quibus claret nos habere circa gratiam necessitantem consistentem reum . Primo quidem ex Jansenio magna & vera libertas in eo potissimum sita est , quod liberum arbitrium habeat bene vel male agendi potestatem : Secundo , Admum innocentem eum ita habuisse , ut gratia præveniente qua præparatur voluntas a Domino , opus non haberet . Tertio : primum hominem hanc per peccatum amisisse libertatem : Igitur ex Jansenio non stat libertas indifferentiæ sub dominio gratiæ in præfenti , adeoque gratia mediatoris necessitat . Iprentis est sui ipsius interpres : sed non in eo solum cæcutit , verum etiam cum dicit gratiam qua præparatur voluntas a Domino non fuisse homini innocenti ad operandum bonum necessariam ; cum enim actus supernaturalis excedat naturæ etiam sanæ vires , & causa secunda a prima in operando dependeat , manifestum est primum hominem opus habuisse gratia præveniente , immo & per se efficaci ad operandum salutis bonum ; hanc quippe Concilium Araucanum secundum Can. 10. exigit nedum pro peccatoribus , sed & pro iustis ut suam operentur salutem . Falsissimum quoque est ex supra dictis de libertate , S. Augustinum , SS. Pontifices & Concilia propugnare liberum arbitrium peccato Adæ fuisse extinctum .

Respondeo ad argumentum negando Antecedens : ad probationem , nego utique minorem , est enim de fide definitum in Tridentino supra laudato , voluntatem notam a gratia , quantumvis efficaci , posse dissentire si velit . Unde Jansenius argumentatur ex falso supponente , videlicet gratiam præmovenstem necessario compellere ad bonum , neque enim hominem innocentem , neque lapsum necessitat . Quip immo voluntas perfecte libera manet sub dominio gratiæ præmovenstis . S. Aug. l. 2. de actis cum Felice Manichæo , ait : " Ha-

, bcr

„bet unusquisque in voluntate aut eligere quæ bona sunt, & esse arbor bona, aut eligere quæ mala, & esse arbor mala. „

D. Thomas 1. p. quæst. 38. art. 1. sibi proponit difficultatem, his verbis: „Liberum arbitrium est quod sui causa est, quod ergo ab alio movetur, non est liberum. Sed Deus movet voluntatem creatam, dicitur enim Proverb. 21. cor regis in manu Domini, quocumque voluerit, vertet illud. Et Philipp. 2. Deus est qui operatur in nobis velle & perficere. Ergo homo non est liberi arbitrii. „

Ibidem, sic respondet ad argumentum: „Dicendum, quod liberum est causa sui motus quia homo per liberum arbitrium seipsum movet ad agendum: non tamen hoc est de necessitate libertatis quod sit prima causa sui, ad id quod liberum est. Sicut nec ad hoc quod aliquid sit causa alterius non requiritur, quod sit prima ejus causa. Deus igitur est prima causa movens & naturales causas, & voluntarias: & sicut naturalibus causis movendo eas non aufert quin actus earum sint naturales, ita movendo causas voluntarias, non aufert quin actiones earum sint voluntariæ, sed potius hoc in eis facit, operatur enim in uno quoque secundum ejus proprietatem. „ Hoc ipsum confirmat in compendio Theologiæ cap. 129. rursus quæst. 3. de malo art. 2. & iterum quæst. 22. de veritate art. 8. & adhuc opus 3. cap. 130. 3. contra Gent. c. 90.

Instat adhuc, & insurgit adversus gratiam præmoventem Jansenius ibidem quam esse a statu innocentie eliminandam sic asserit: „Septimo, quia prædeterminatio illa physica libero arbitrio merita, & eorum mercedem invideat donat. „ Ex Iprensi ideo prædeterminatio abneganda est primo homini quia tollit merita: etenim enim tollit, quatenus invideat eadem donat, hoc est, invideat per gratiam factio debetur merces, eo quod ex necessitate fiat: Atqui per gratiam præmoventem opus invideat & necessario fit. Ergo &c.

Respondet primo retorquendo argumentum. Ergo ex Jansenio nulli operi hominis lapsi quantumvis iusti debetur merces, quia gratia præsentis status ex Iprensi invideat mover: ubi autem nulla libertas,

ibi teste Augustino nulla merces, quia nullum meritum. Sic loquitur S. Doctor lib. de grat. & lib. arb. cap. 2. „Revelavit autem nobis Deus per Scripturas suas sanctas esse in homine liberum voluntatis arbitrium... Quia ipsa divina præcepta homini non proderent, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens, ad promissa præmia perveniret. „

Respondet 2. negando iterum, atque iterum gratiam præmoventem necessitare liberum arbitrium. Ad id vero quod dicitur eam invideat movere liberum arbitrium, distinguo. Hoc est, infallibiliter propter efficaciam moventis, concedo: hoc est, necessario & non supposita voluntatis humanæ deliberatione, nego. Hanc solutionem ubique prodit S. Thomas 1. p. quæst. 83. art. 1. ubi asserit Deum movere creaturas secundum earum proprietatem, hoc est, naturales naturaliter, liberas vero libere. Audiendus est S. Doctor 1. 2. quæst. 109. art. 2. ad 1. „Homo, inquit, est Dominus suorum actuum volendi & non volendi, propter deliberationem rationis quæ potest electi ad unam partem vel aliam. „ Rursus quæst. 3. de potentia quæ est de creatione art. 7. ad 13. „Causa prima non ita agit in voluntate, ut eam de necessitate ad unum determinet, sicut determinat naturam, & ideo determinatio actus relinquitur in potestate rationis & voluntatis. „

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Præmotio physica erat necessaria Adamo innocenti ad actiones tum naturalis, tum supernaturalis ordinis efficiendas.

PRIMO: Præmotio p. fuisse in statu naturæ sanctæ ad actus naturales producendos nemo non videbit. Item S. Thomas attendat Deum esse primam causam, non solum respectu esse & tempore rerum, verum etiam de respectu operari: Porro, seclusa præmotione, Deus non foret prima causa, sed tantummodo concausa, quinimmo, non posset vitari, ait, Angelicus Doctor, quin creatura esset primum sui actus principium.

Secundo: In ordine supernaturali gratia quoque præmoventis erat homini innocenti ad operandam salutem absolute necessaria. Itaque enim differens de actibus supernaturali-

ralibus hominis tum sani, tum lapsi, ait, esse a Deo facta, ipseque tanquam primæ causæ tribuenda cap. 26. v. 12. *Omnia*, inquit, *opera nostra operatus es*. Deus ipse Jer. 30. ait, *applicabo eum, & accedet me*. Quæ verba denotant causalitatem primæ causæ non se tenere penes effectum, sed & penes causam secundam; quocirca præter concursum simultaneum quo Deus attingit effectum, datur prævius quo causam secundam applicat & movet ad agendum.

Confirmatur ex D. Thoma 3. contr. Gen. cap. 49. motus primæ causæ præcedit motum mobilis ratione & causalitate; cuius ratio ea est, quod Deus sit causa universalissima & plena, & qua causæ particulares omne quod actualitatis & causalitatis inest eis, ab illi accipiunt. Ceterum gratia sufficiens & concomitans non sufficebat etiam in Adamo ad operandum actum bonum salutis, tum quia se tenet solummodo ex parte actus primi & solum dat posse operari, tum quia voluntas quantumvis sana dependet immediate a Deo nedum in esse, sed & in operari, unde actus debet per gratiam efficacem eamque præmoventem applicari & moveri ad agendum.

Synopsis responsonum ad difficultates.

PRIMO: Falsum est doctrinam gratiæ præmoventis opponi sententiæ B. Augustini de auxilio *sine quo*, & auxilio *quo*. Ultro fateamur ejusmodi gratiam præmoventem esse auxilium *quo*: sed illud ipsum admisit Augustinus pro statu innocentiae, si quod vero isti non absumile abnegavit primo homini, locutus est tantum de auxilio *quo* perseverantiae, quam tunc temporis Adamum non habuisse omnes consentiunt.

Secundo: Perperam contendit Jansenius gratiam præmoventem libero adversari arbitrio, quandoquidem electionis & deliberationis amica est præmotio, illamque aut supponere aut adjuvare asserit S. Thomas.

Tertio: Nec plusquam proficit Iperensis dum gratiam præmoventem veluti merito bonorum operum insensissimam prædicat, cum potius sit meriti causa, & quippe quæ faciat ut iuncide & libere in præceptis Dei ambulemus.

ARTICULUS TERTIUS.

De statu naturæ lapsæ, & reparatæ.

DUO hic habemus pertractanda, unum de lapsu, alterum de reparatione. Unde sit

SECTIO PRIMA.

Num primus homo a iustitia originali exciderit.

NOMINE naturæ lapsæ eam intelligimus conditionem, in qua homo bonis gratiæ & privilegiis spoliatus, miseris omnibus, tum doloris, tum concupiscentiæ maxime vero mortis subditus remansit. An fuerit ille status, si quis negat, experientia illi comprobabit quotidiana. Quia tamen Pelagius Adami posteros his omnibus peccati effectibus obnoxios non esse, ausu temerario scripserit, ut peccatoris elationem pro virili comescamus, operæ pretium est hic ostendere protoparentem granditatem peccati ad hunc infelicem transisse statum, in quo & homines nati ingemiscunt. Unde sit

CONCLUSIO.

Adamus a felici statu in quo creatus fuerat excidit per peccatum superbiæ, inobedientiæ simul & gulæ. Per omnia sauciatus, amisit iustitiam originalem & pro se, & pro posteris.

VARIE sunt in hac conclusione partes quæ singillatim & probandæ nobis incumbunt. Primo quidem, quod Adamus a iustitia originali exciderit. Secundo, quod hoc factum sit peccato inobedientiæ simul & gulæ, ac superbiæ. Tertio, quod Adam plurimum vulneratus sit. Quarto, quod & pro se, & pro nepotibus iustitiam originalem amisit.

§. I.

De lapsu Adam.

PROBATUR ista prima pars hoc brevi sed efficaci ratiocinio. Ille a felici statu in quo conditus fuerat excidit, qui in veritate non fletit, & factus est inimicus Dei; Atqui res sic se habet respectu pro-

toparentis. Et probatur ex Scriptura sacra. Gen. 3. legitur Adam non servasse præceptum, cujus adimpletionem alligata erat pretiosa in statu innocentie, & in ejus privilegiis permanentia. Evæ falsa propalanti & credidisse. *Vidit igitur mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectu delectabile: & tulit de fructu illius, & comedit: deditque viro suo, qui comedit.*

2. Iratus Deus de peccato & ingratitude primum hominem convitiatus est. Audiamus objurgantem: Ibidem: *Vocavitque Dominus Deus Adam, & dixit ei: ubi es? Qui, ait, vocem tuam audiui in paradiso: & timui, eo quod nudus essem, & abscondi me. Cui dixit: quis enim indicavit tibi quod nudus esses, nisi quod ex ligno de quo præceperam tibi ne comederes, comidisti?*

3. Ut primum peccavit Adamus, illico pudore præ nuditate sua affectus est, ita ut solis arborum se se cooperire coactus sit: Quinimmo Deus ut primorum parentum præceret pudori, vestibus eos ex misericordia contexit. Ibidem: *Et aperti sunt oculi amborum; cumque cognovissent se esse nudos, confuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizoniata..... Fecit quoque Dominus Deus Adæ & uxori ejus tunicas pelliceas, & induit eos.*

4. Deus iudex imposuit pro peccato pœnas gravissimas. Ibidem: *Mulieri quoque dixit: multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries Filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Adæ vero dixit, quia audisti vocem uxoris tue, & comidisti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo.... In sudore vultus tui vesceris pane, donec revertaris in terram de qua sumptus es: quia pulvis es, & in pulverem revertaris.*

5. Sed & peccatores e paradiso ejecit Dominus. Ibidem: *Emisit cum Dominus Deus de paradiso voluptatis, ut operaretur terram, de qua sumptus est. Ejecitque Adam: & collocavit ante paradisum voluptatis Cherubim, & flammæum gladium, atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vite.*

Enfiori calamo eandem partem prosequi supervacaneum est. Lapsus quippe primi hominis miseræ tum effrænatae concupiscentiæ, tum ægritudinis, & dolorum, tum mortis, quibus ex hinc illaqueatus permansit, sufficienter conclamant: hoc

ipsum non semel ex probatione cæterarum conclusionis partium luce meridiana clarius apparebit.

§. II.

De qualitate peccati Adæ.

Primus homo peccavit peccato inobedientiæ, superbiæ & gulæ.

Ille peccavit peccato inobedientiæ, superbiæ simul & gulæ qui Dei præceptum transgressus est, cujus vero transgressionis motivum fuit & elatio, & eica visu pulchra & ad gustandum suavis: Atqui Adamus transgressus est præceptum a Deo ipsi impositum, & ad transgressionem accesserunt elationis & sensualitatis circumstantiæ, veluti tot motiva & incentiva peccati. Igitur Adami peccatum fuit inobedientiæ, elatio simul & gula. Probatur minor variis multisque momentis.

Primo, auctoritate Scripturæ quæ sic lapsus protoparentis textit historiam Gen.3. *Serpens erat callidior cunctis animalibus.... Qui dixit ad mulierem: cur præcepit vobis Deus, ut non comederitis de omni ligno paradisi? Cui respondit mulier..... De fructu lignorum, quæ sunt in paradiso, vescimur: de fructu vero ligni, quod est in medio paradisi, præcepit nos Deus ne comederemus; & ne tangeremus illud, ne forte moriamur. Dixit autem serpens ad mulierem: nequaquam morte moriemini. Scit enim Deus quod in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri: & eritis sicut dii, scientes bonum & malum. Vidit igitur mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectu delectabile: & tulit de fructu illius, & comedit: deditque viro suo, qui comedit.*

Concinit Apostolus qui de peccato Adæ loquens Rom. 5. ait: *Per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi. In quo vero inobediens, & quo motivo fuerit, Scriptura jam laudata dicit, videlicet manducando fructum vetitum, ut, ejusmodi eicæ & cibi esu, similis Deo evaderet, non ita quidem, inquit, D. Thomas 22. quæst. 163. art. 2. ut appetierit esse a se, nulla quippe passio ligabat intellectum prævaricantis, ut impossibile desideraret, sed maxime, ut propriis & innatis viribus, seculo Dei auxilio, & scientiam boni, & mali, & beatitudinem veluti naturæ suæ debitam compararet.*

Secun-

Secundo ; ex Patribus qui quidem certatim in eadem veritate confirmanda conveniunt . De inobedientie circumstantia quæ in Scriptura tam aperte declaratur , ut qui negaret , solem lucidum esse utique impugnaret . Juvat quorundam textus , tum de superbia , tum de gula sermonem exprimentes hic enarrare .

D. Augustinus lib. 14. de civ. cap. 13. n. 1. sic dissert de peccato Adæ explicans illa Eccli. 19. verba : *Initium . . . . omnis peccati superbia est* : " Quid est autem , ait , superbia , nisi perverſæ celsitudinis appetitus ? Perverſa enim celsitudo est , deserto eo cui debet animus inhærere principio , sibi quodammodo fieri atque esse principium . Hoc fit , cum sibi nimis placet , cum ab illo bono incommutabili deficit , quod ei magis placere debuit quam ipse sibi . " Et supra ibidem de primis parentibus , ait : " In occulto autem mali esse cœperunt , ut in apertam inobedientiam laberentur . "

Aspilulatur B. Gregorius lib. 34. mor. cap. 13. ubi interpretans verba ista Job : *Ipsæ est Rex super omnes Filios superbiæ* , de lucifero qui , inquit , fuit peccato suo omnium malorum initium , subdit : " Superbiæ fuisse , quoque Adæ perditionis nisi principium . De utroque peccatore videlicet de Angelo apostata , & primo homine , ait , initium omnis peccati superbiæ , per hanc enim ipse lucifer succubuit , per hanc se sequentem hominem stravit , eo etenim telo salutem nostræ immortalitatis impetiit , quo vitam suæ beatitudinis extinxit . " Rursus idem hom. 10. in Evāg. de superbia & gula tanquam de gladio ancipiti cui cessit & vulneratus est Adam , loquitur : " A regione etenim nostra , inquit , superbiendo , inobediendo , cibum veterum gustando , discessimus . "

Suffragatur D. Bernardus serm. 1. de adventu , his verbis : " Audistis fratres quid hac nocte lectum est in Isaia , dicente Domino : principes tui infideles : vel ut alia translatio habet , inobedientes , socii surum . Revera enim principes nostri , Adam & Eva : principia nostræ propaginis , inobedientes & socii surum , qui quod Filii Dei est , serpentis , immo diaboli per serpentem consilio subripere tentant . " His accedit D. Thomas . Qui ex professo eandem tenet sententiam , videlicet 2. 2. quæst. 163. art. 1. ubi ex professo

docet peccatum Adami fuisse superbiā . Eo loci & inobedientiam . Non abs erit hic proferre S. Doctoris verba ; sic loquitur : " Primum peccatum hominis , fuit in hoc quod appetiit quoddam spiritale bonum supra suam mensuram , quod pertinet ad superbiā . " Ratio quam ibidem affert S. Doctor ea est : homo innocens habebat partem inferiorem superiori perfectio subditam & ordinatam , ex quo concludit inordinationem emerſisse , ex proprii boni æstimatione & elatione . Nemo tamen distinebitur tentationem extrinsecam ex parte gulæ , quæ compelleret ad peccatum , adfuisse , cum de hac Scriptura expressam faciat mentionem .

Tertio , ex ratione : De lapsu primorum parentum totum ex Scripturis sacris colligimus : Atqui non alias referunt lapsus causas præter superbiā & gulam : omnesque protoparentes peccati inobedientie infimulant . Igitur peccatum primi hominis fuit præcepti transgressio & inobedientia , quæ tamen nomine peccati elationis & nonnunquam gulæ nuncupatur , eo quod & elationis , & sensualitatis tentationibus primi parentes cesserint .

Confirmatur : causa per effectus dignoscitur : sed effectus peccati Adæ est inobedientia seu adversus legem rebellio , quæ est appetitus inordinatus bonorum præsentium , maxime sensibilibus , juxta illud 1. Joan. 2. *Omne quod est in mundo , concupiscentia carnis est , & concupiscentia oculorum , & superbia vitæ* . Igitur peccatum primi parentis fuit , præter inobedientiam , penes elationem & gulam .

§. III.

De vulneribus per peccatum inflatis .

Primus homo per peccatum gravissime fauciat est .

NOMINE vulnus peccato protoparentis animæ inflatorum intelligimus ignorantiam , malitiam , ad malum pronitatem , rei sensibilis inordinatum appetitum , dolores , mortem , cæterasque miseras quibus subiecti nascimur , insuper & justitiæ originalis privationem & ad faciendum bonum difficultatem : Atqui peccatum hæc omnia induxit in hominem prævaricatore . Igitur protoparentis gravissime

X x me

Boncat Theol. Tom. II.

me per peccatum vulneratus est . Probatum minor multipliciter .

Primo, ex Scriptura sacra . *Ila* . 1. de homine per peccatum lauciatum legitur : *A planta pedis usque ad verticem , non est in eo sanitas ; vulnus , & livor , & plaga tumens* . Christus Dominus hoc ipsum explicat parabola hominis cuspudam , qui incidit in latrones , qui & despoliaverunt illum , semivivo relicto . *Luc* . 10. *Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho , & incidit in latrones , qui etiam despoliaverunt eum ; & plagis impressis abierunt semivivo relicto* . Quam quidem parabolam interpretantur SS. Doctores de primo homine lapso , qui sua in Deum inobedientia amisit & gratiam , & immortalitatem , cæteraque status innocentie egregias dotes , ita ut actum foret penitus de illo , nisi pius & divinus Samaritanus , Filius scilicet Dei incarnatus curam ægri & lapsi præminia sua claritate egisset .

Secundo . Idem innuit sacra Synodus Tridentina quæ sess. 5. *Can* . 1. anathemate percussit eos qui dicunt primum hominem per peccatum non amisit iustitiam & sanctitatem . Suffragantur eidem veritati Patres . *Irenæus* lib. 3. adversus hæres. cap. 37. ait : " Sanctitatis stolam , quam , primus parens acceperat , amisit per inobedientiam . " *S. Chrysostomus* similia loquens quæst. 16. in *Gen* . his verbis : " Primus homo fuit Angelus Terrestris in paradiso , gratia indutus , quæ spoliavit eum diabolus . "

Tertio ratione *D. Thomæ* eidem minor probatur . Videlicet quod homo per peccatum graviter sic vulneratus . Protoperens in iustitia fuerat creatus , quæ quidem iustitia in sanctitate , in rectitudine , appetitu ad bonum , in subordinatione partis superioris ad Deum , inferioris vero ad rationem , sita erat : sed hanc iustitiam granditate peccati amisit Adam , unde hac sublata , & gratiam , & virtutum gloriosam suppellectilem , quæ cuncta in eo admodum ordinata erant , utique amisit , ex quo malo subsecuta est effrenata concupiscentia , ira exardescens , ignorantia in intellectu , malitia & prævitas in voluntate , utriusque appetitus irascibilis & concupiscentis excessus & rebellio , & cum his miseris magna ad bonum operandum difficultas , ad malum vero summa pronitas . Igitur peccatum omnes tum animi , tum corporis induxit in hominem miseria .

Doctor angelicus 1. 2. quæst. 85. art. 3.

hanc ex professo explanat rationem quam ex venerabili Beda colligit : & sic loquitur .

Respondeo : " Dicendum , quod per iustitiam originalem perfecte ratio continebat inferiores animæ vires , & ipsa ratio a Deo perficebatur ei subiecta ; hæc autem originalis iustitia subtrahita est per peccatum primi parentis , sicut jam dictum est : & ideo omnes vires animæ remanent quodammodo destitutæ proprio ordine , quo naturaliter ordinantur ad virtutem : & ipsa destitutio , vulneratio dicitur naturæ . Sunt autem quatuor potentie animæ , quæ possunt esse subiecta virtutum , ut supra dictum est , scilicet ratio , in qua est prudentia ; voluntas , in qua est iustitia ; irascibilis , in qua est fortitudo ; concupiscentis , in qua est temperantia . In quantum ergo ratio destituitur suo ordine ad verum , est vulnus ignorantie . In quantum vero voluntas destituitur ordine ad bonum , est vulnus malitiæ . In quantum vero irascibilis destituitur suo ordine ad arduum , est vulnus infirmitatis . In quantum vero concupiscentis destituitur ordine ad delectabile moderatum ratione , est vulnus concupiscentiæ . "

§. IV.

De peccato aliisque miseris ab Adam ad posterum transmissis .

Probatum hæc ultima pars auctoritate & ratione .

PRIMO QUIDEM ex Scriptura sacra . Sic enim habetur *Ila* . 1. *Omne caput languidum , & omne cor marens , a planta pedis usque ad verticem capitis , non est in eo sanitas ; vulnus , & livor , & plaga tumens* . Quibus verbis Propheta dum omne caput dicit languidum a peccato , & miseris ipsum subsequenter , neminem excipit . Celeberrimus est Augustini locus pro hoc momento de Apostoli sententia *Rom* . 5. *Per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi* . Quocirca cum Iulianus negaret peccatum inobedientie protoperentis subintrasse in mundum , ait illi August. " Quid quæris rimam , cum jam tuam habeas apertam , per unius inobedientiam peccatores constituti sunt multi . "

II. *Secundum*

Secundo : Ex Concilio Carthaginensi, Milevicano ; Romano sub Zosimo cæterisque ad Pelagianorum suam abstergendam adunatis quæ quidem cuncta & peccatum & per peccatum miseria omnes ab Adamo ad posteros transmissas esse dehincruunt, quinimmo Tridentinum sessione 5. Can. 5. asserit concupiscentiam & peccati fomitem ad ægonem usque in nobis permanere. Can. 8. anathemate percutit dicentes Adam per peccatum nec amisisse iustitiam, nec incurrisse iram & indignationem Dei. Can. 2. sic loquitur : *Si quis Adæ prævaricationem sibi soli, & non ejus propagini, asserit nocuisse ; & acceptam a Deo sanctitatem & iustitiam quam perdidit, sibi soli, & non nobis etiam cum perdidisse . . . Anathema sit.*

Tertio : Ex Patribus . B. Augustinus in variis operibus contra Pelagianos ex professo hunc debellat errorem ; scilicet peccatum Adæ non transiisse ad nepotes . In libris de prædestinatione Sanctorum, & de dono perseverantiæ gratuitatem gratiæ adversus eisdem hæreticos obstrepentes defendit eo potissimum innixus principio, quod omnes homines in massa perditionis per peccatum Adæ conclusi sunt. Hoc quoque probat idem S. Doctor passim in aliis libris, ut in expositione Psalmorum. Explicans enim illud Psalmi 40. *Sana animam meam, quia peccavi tibi*, ait : " Quid sanatur, si nihil est vulneratum, nihil fauciatum, nihil debilitatum, atque vitiatum ? "

Concinit D. Bernardus dicens : " Cecidimus omnes in Adamo simul in lutum, & super acervum lapidum : unde & coinquinati sumus originali culpa, sed & collisi, & confracti, & in omnibus viribus graviter vulnerati. " Mitto cæteros Patres qui uno veluti calamo parabolam Evangelii de homine, a latronibus spoliato explicant de peccato & miseriis a primo homine prævaricante ad nos usque transmissis. Ergo &c.

Quarto ratione D. Thomæ quæ sic exponitur. Ille amisit iustitiam originalem nedum pro se, sed pro nepotibus suis & ipsi nepotes eam solummodo propter Patris obedientiam habuissent : Atqui cæteri homines iustitiam originali solummodo propter obedientiam Adami donati fuissent. Et probatur : illam habuissent titulo hæreditatis, & quia fuisset bonum paternum : Igitur eo ipso quo Pater prodigus sua dilapidavit peccando bona, ni-

hil nisi miseria & peccatum Filiis potuit relinquere, dicente Christo : *Non potest arbor mala bonos fructus facere.* His addæ experientiam quotidianam : nascimur, quippe, inquit, Apostolus natura Filii iræ. Concinit S. Thomas Angelicus Doctor lib. 1. 2. quæst. 185. art. 5. ubi ex professo hanc propugnat veritatem, & sic loquitur : " Subtrahita hac originali iustitia per peccatum primi parentis, sicut vulnerata est humana natura quantum ad animam, per deordinationem potentiarum, ut supra dictum est : ita etiam est corruptibilis effecta per deordinationem ipsius corporis, subtrahit autem originalis iustitiæ habet rationem pœnæ, sicut etiam subtrahit gratiæ. Unde etiam mors & omnes defectus corporales consequentes sunt quadam pœnæ originalis peccati, & quamvis huiusmodi defectus non sint intenti a peccante, sunt tamen ordinati secundum iustitiam Dei punientis. " Levioris sunt momenti argumenta in contrarium, quam ut fusiorem habemus de hac veritate omnibus nota sermonem. Unam tamen aut alteram objectionem claritatis causa proponere & solvere, non abs re erit.

Solvuntur objectiones.

OBJECIES contra primam conclusionis partem . Lapsus a passione contra legem rebellante procedit . Sed homini innocenti nulla inerat passio, cum & in gratia creatus sit, & omnibus esset virtutibus quibus ad bonum compellitur anima, stipatus . Igitur perperam dicitur Adamum in peccatum ruisse.

Respondeo distinguendo ; lapsus a passione antecedente, vel concomitante ortum ducit, concedo : semper ab antecedente, subdistinguo, in nobis concedo : in Adamo innocente, nego . Passio etenim est peccati principium, quatenus ad malum inducit ; sed hoc contingit dupliciter, videlicet & ad peccatum inclinando, & adversus rationem rebellando . Primo modo se habet antecedenter, juxta illud Jac. 1. 14. *Unusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abstractus ; & illecebratus ; deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum ; peccatum autem generat mortem* ; secundo modo consideratur ; cum actu adest adversus & legem & rationem rebellio ; quæ quidem rebellio

causam habet ab ipsa natura, quæ, quia ex nihilo facta est, ad nihilum utique, & consequenter ad peccatum proprio tendit pondere. In nobis omnes ista causæ ad peccatum concurrunt, passio scilicet & antecedens, & consequens: similiter & parvitas creaturæ, quæ ex nihiloeducta, de se, nisi adjuvetur, ad nihilum abiit: in Adamo vero peccante passio, non quidem antecedens, sed concomitans locum habuit, sicut & creaturæ innata defectibilitas.

D. *Augustinus* lib. 14. de civ. cap. 13. ex isto duplici principio protoparentis repetit peccatum. Primo quidem quia Adam ex nihilo sicut cæteræ creaturæ factus, de se ad nihilum & defectum tendebat: Secundo, quia rebellavit contra Dominum, & hac elatione concepit peccatum: peccato vero amisit iustitiam originalem. De prima huiusce peccati causa sic discursit num. 1. "Non ergo malum opus factum est, id est, illa transgressio, ut cibo prohibito velerentur, nisi ab eis qui mali jam erant. Neque enim fieret, ille fructus malus, nisi ab arbore mala. Ut autem esset arbor mala, contra naturam factum est: quia nisi vitio voluntatis quod contra naturam est, non utique fieret: sed vitio depravari, nisi ex nihilo facta natura non posset. Ac per hoc ut natura sit, ex eo habet quod a Deo facta est: ut autem ab eo a quo est deiciat, ex hoc quod ex nihilo facta est. Ibidem S. Doctor assignat alteram lapsus Adam causam videlicet superbiam, his verbis: "Elatio autem quæ in vitio est, eo ipso quo respuit subjectionem, & cadit ab illo, quo non est quicquam superius, & ex hoc erit inferius, & sit quod scriptum est: *Dejecisti eor, dum extollerentur*. Non enim, ait, cum elati fuissent; ut prius extollerentur, & postea deicerentur: sed cum extollerentur, tunc dejecti sunt. Quo sermone S. *Augustinus* designat pro causa lapsus primi hominis, non passionem antecedentem sed concomitantem.

Instabis: dictum est. peccatum Adæ fuisse gulæ excessum. Sed hoc fieri non potuit absque passione antecedente, etenim gulæ peccatum, a concupiscentia inordinata boni sensibilis promanat. Ergo &c.

Respondeo negando minorem: ad probationem, distinguo antecedens, peccatum gulæ in nobis a concupiscentia inordinata procedit, concedo: in protoparente, nego.

Concupiscentia oritur in nobis, ex intrinseco eoque in radice vitiatum principio quo in bonum sensibile & præsens inordinate tendit homo, quod sane non fuit in Adamo, nisi post peccatum: quomodo vero Adam prolapsus sit in tale peccatum dictum est modo, ubi de causis lapsus protoparentis; addo aliquid præter illas causas concurrisse & ad peccatum primi hominis, videlicet tentationem extrinsecam quæ fit per simplicem objecti propositionem, nulquam vero per appetitum vitiatum.

Urgebis: peccatum corrumpit bonum naturæ: sed naturalia permanserunt in Adamo: immo & bonum morale, videlicet liberum arbitrium: Igitur non satis constat de lapsu Adæ, saltem in grave & letale peccatum. Ad summum venialiter de fructu vitio comendando peccavit.

Respondeo, Adamum graviter inobediendo peccasse, cuius rei validissimum argumentum est prævaricationis poena omnium gravissima, cum amiserit & iustitiam, & sanctitatem, ut declaravit Concilium Tridentinum: sanctitas autem non nisi per peccatum mortale; addo & immortalitas amittitur: & vero peccatum veniale neque charitatem, nec consequenter amicitiam inter Deum & hominem solvit, Deus autem cuius natura bonitas, homini innocenti, non tantam influisset poenam, ut amicum suum & ejecisset e paradiso voluptatis, & ærumnis omnibus pro leviori culpa in vindictam subdi statuisset.

Ad objectionem jam venio, & respondeo distinguendo. Peccatum corrumpit bonum morale, concedo: bonum physicum & naturale, nego. Bonum triplex in Adamo distinguendum est, physicum scilicet & naturale qualis est anima & ejus potentia, seu facultates intellectus & voluntas: morale puta prontas & facilitas ad actus supernaturales, ad amorem Dei & similes: tertium quod boni moralis nomine utique celebratur, erat iustitia originalis. Peccatum primum bonum intactum reliquit: imminuit secundum; tertium abstulit. Ita D. Thomas 1. 2. quæst. 85. art. 1. facta enim ista de triplici bono distinctione, subdit: "Primum igitur bonum naturæ, non tollitur, nec minuitur per peccatum: Tertium vero bonum naturæ totaliter est ablatum per peccatum primi parentis. Sed medium bonum naturæ, scilicet ipsa naturalis inclinatio ad virtutem diminuitur per
: , pec-

„ peccatum : per actus enim humanos fit
 „ quædam inclinatio ad similes actus , ut
 „ supra dictum est : oportet autem quod
 „ ex hoc , quod aliquid inclinatur ad
 „ unum contrarium diminuat in inclinatio
 „ ejus ad aliud . Unde cum peccatum sit
 „ contrarium virtuti , ex hoc ipso quod
 „ homo peccat , diminuitur bonum natu-
 „ ræ , quod est inclinatio ad virtutem . „

SYNOPSIS PROBATIONUM.

*Primus homo excidit 1. a statu innocentie
 per peccatum superbiæ & gulæ . 2. Gra-
 viter sauciatus est . 3. Amisit justitiam
 originalem & pro se & pro suis nepotibus .*

PRIMUM , sufficienter Scriptura sacra declarat , cum Gen. 3. Deus primos parentes de inobedientia graviter reprehendit , tum pœna mortis punit peccatum , dum peccatores e paradiso voluptatis longe propellit .

Secundum quoque indigitat : namque de peccati motivo loquens , elationem commemorat . Hoc ipsum asseruit D. Augustinus l. 14. de civit. Dei. Bernardus sermone 1. de Adventu , D. Thomas 2. 2. q. 163. art. 1.

Tertium enarrant SS. Doctores qui parabola de homine qui plagarum multitudine semivivus relictus & spoliatus est , interpretantur de primo homine per peccatum sauciato . D. Thomas post Bedam 1. 2. quæst. 85. art. 3. quatuor numerat vulnera , scilicet ignorantiam in intellectu , malitiam in voluntate , infirmitatem in appetitu irascibili , concupiscentiam inordinatam in concupiscibili .

Quartum denique claret juxta illud Isa. 1. Omne caput languidum . Et istud Apost. Rom. 5. 19. Per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi . Ratio quia peccator est arbor mala , qui quidem agens reduplicative ut peccator , non nisi fructus malos affert . Cæterum filius est hæres patris , non quidem justitiæ originalis , cum illam amiserit Adamus , igitur peccati : maxime vero quia Deus punit per omnia peccatorem , adeoque & in filiis qui sunt ejus bona .

Synopsis solutionum ad objectiones .

PRIMO : Tamen si pïssio non præcesserit Adæ peccatum , attamen concomitata est , cum teste B. Augustino l. 14. de civ. Boucat Theol. Tom. II.

c. 13. inobedire , est superbire & sese per excessum extollere .

Secundo : Concedimus quidem tentationem intrinsicam non promovisse Adamum ad peccandum , bene tamen extrinsicam & quæ sit per simplicem objecti propositionem .

Tertio : Neque negamus peccatum corrupisse bonum naturæ morale , cum inordinationem & in animam , & in ejus potentias induxerit , ex qua subscectata est , nedum infirmitas & difficultas ad virtutem exercendam , verum etiam tanta ad malum pronitas , ut homines nonnunquam cum malefecerint , lætentur .

SECTIO SECUNDA.

Utrum natura fuerit reparata ?

Conclusio prima , eaque affirmativa .

HOMINEM esse reparatum conclamant utriusque Testamenti scripturæ , prædicaverunt Apostoli , annuntiat Ecclesia , Christus ipse edocet juxta illud Lucæ 19. *Venit enim Filius hominis querere , & saluum facere quod perierat* . Rursus alia Scriptura 1. Joan. 3. *In hoc apparuit Filius Dei , ut dissolvat opera diaboli* . De hoc momento agunt Theologi , in tractatu de Incarnatione , & gratia Christi . Ne tamen hic expectationi alienæ non faciam satis , tria potissimum hic tractare opus est , videlicet de pœnitentia Adami , de gradu gratiæ Christi , & discrepantia a gratia status innocentie , deinde vero de concordia libertatis cum gratia Christi . Pro quorum resolutione sit

CONCLUSIO SECUNDA.

Adamus egit pro peccato pœnitentiam , & salvus est .

Probatur auctoritate & ratione .

Primo , ex Scriptura sacra .

LEGITUR Sap. 9. 19. hæc sententia : *Per sapientiam sanati sunt , quicumque placuerunt tibi Domine a principio* . Quod oraculum non obscure insinuat Adamum qui primus a principio creatus est , sapientia eatenus justificatum fuisse , quatenus ea illuminatus & instructus egit pro peccato pœnitentiam , & veniam per fidem Media-

X x 3 toris

toris charitate formatam impetrasse. Quod autem hic sit genuinus Scripturæ sensus, patet ex eo maxime quod Scripteur Canonicus claudens, verbis allatis caput nonum, sic incipit fusius suam explicandam mentem caput decimum. *Hæc illum, qui primus formatus est a Deo Pater orbis terrarum, cum solus esset creatus, custodivit, & eduxit illum a delicto suo; & dedit illi virtutem continendi omnia.* Igitur Adamus egit pœnitentiam & salutem invenit. Hoc ipsum innuit Apostolus 1. Cor. 15. 22. his verbis: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.* Certe si omnes in Christo vivificarentur, hoc possitimum de Adamo qui fuit omnium hominum caput intelligi debet. Hoc etiam denotant illa Genesicos verba c. 3. 21. *Fecit quoque Dominus Deus Adæ & uxori ejus tunicas pelliceas, & induit eos.* Namque misericordia hæc fuit in peccatores, ut eorum nedum pudori, sed ipsi animæ parceret curam miserorum agens: Igitur protoparentes a periculo damnationis eripuit, maxime vero cum primi parentes fragilitate magis quam malitia in peccatum inobedientia prolapsi sint. Sic censent gravissimi Interpretes, ut Pererius l. 6. in Gen. Celeberrima est pro isto momento parabola de ove perditâ quam bonus Pastor quæsit, inventam vero super humeros imposit, & duxit ad ovile. Sic enim scriptum est Luc. 15. *Quis ex vobis homo, qui habet centum oves, & si perdidit unam ex illis, nonne dimittit nonaginta novem in deserto, & vadit ad illam que perierat donec inveniat eam? Et cum invenerit eam, imponit in humeros suos gaudens: Et veniens domum convocat amicos & vicinos, dicens illis: Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam que perierat.*

Hanc ovem esse genus humanum in massa perditionis relictum per peccatum, maxime vero Adamum qui primus aberrans, cæteros perdidit, esse nemo non novit. De protoparente Irenæus istam explicat similitudinem l. 3. cap. 37. atque eos qui contradicunt salutem Adæ, consequenter dicere non invenisse Christum ovem perditam: Ergo &c.

Secundo, ex sanctis Patribus.

Irenæus iterum venit in veritatis testimonium, ac ibidem dicit quod Adamus: „ Transgressionis fecit pœnitentiam: Pœ-

nitentibus autem largitur benignitatem suam Deus. „

Tertullianus in eadem versatur opinione, quippe qui l. 2. contra Marcionem c. 25. allerit Deum nec Adamum, nec Evam maledixisse: „ Ut restitutionis candidatos, „ ut confessione relevator. „

S. Hilarius non prætereundus est. In Psalm. 119. sic loquitur: „ Adam veniæ „ reservatus, & glorificatus in Christo „ est. „

D. Hieronymus suum eidem sententiæ addit calculum; explicans enim caput primum epistolæ ad Ephesios sic scribit: „ Adam e paradiso ejectionis, per salvato- „ rem revocandus erat. „

Gregorius Nazianzenus eidem subscribit veritati, orat. de Adam & Eva his verbis: „ Utrumque serpens decipit, utrum- „ que Christus passione sua salute dona- „ vit. „

Alter Gregorius l. 6. epist. 29. alias c. 195. ait quod Adam: „ Per pœnitentiam „ ad vitam rediit. „ Quid plura pro isto „ momento referam? Beatus Augustinus lib. 2. de pecc. merit. c. 34. de protoparentibus sermonem faciens, ait: „ Post „ peccatum recte vivendo, merito credun- „ tur per Domini sanguinem ab extremo „ supplicio liberati. „ Igitur Adam & Eva pœnitentia ducti & veniam peccati, & felicitatem per merita Christi impetrarunt. De utroque loquimur ad mentem Patrum, nec relinquitur circa Evam ambigendi locus, cum de ea quoque Scripturæ laudatæ explicari debeant, quinimmo Hugo Victorinus ex illa Genesicos sententia cap. 3. v. 15. *Inimicitias ponam inter te & mulierem . . . . . ipsa conteret caput tuum,* colligit Evam matrem nostram apud Deum gratiam invenisse, & alternata vice damnationem quoque sua pœnitentia, & in bono perseverantia in æternum superasse.

Tertio ex ratione, eaque multiplici.

Non una est ratio pro salute protoparentum astringenda. Prima sic exponitur. Qui cum Christo resurrexerunt ut cum eo conglorificarentur, profecto & pœnitentiam pro peccato egerunt, & misericordia Dei per Christi merita salvati sunt: Atqui res sic se habet pro primis parentibus: Et probatur auctoritate Patrum. S. Athanasius serm. de Passione in ea versatur sen-

ten-

tentia. Suffragatur Epiphanius hæc. 46. Subscribit D. Aug. epist. olim 99. ad Evodiu: Idem docet Leo IX. in cap. *Hi duo* de consec. dist. 1. tametsi solum Adam nomen, idem de Eva sensisse constat. Enimvero cum ipsa fuerit cum Adam primitiæ Creatoris, debuit utique cum viro esse primitiæ Salvatoris, qui sua redemptione veluti nova creatione restauravit omnia, purificans sanguine suo quæ in cælis & in terris sunt.

Secundo: Adam matrimonio cum Eva ab ipso Deo copulatus, erat typus conjunctionis hypostatice Verbi cum humanitate, & iterum Christi cum Ecclesia, ut docet D. Thomas: Sed conveniens est typum consociari in gloria cum originali, maxime cum Christus Rex Regum suam amet imaginem, & eo venerit sine, ut illam proprio restauraret sanguine: Igitur recte propugnatus protoparentes gloria æterna fuisse, poenitentia prævia, donatos.

Tertia hæc cæteris accedit: Ecclesia, teste Bellarmino, ab Adamo & Eva incepit, & his duobus consabat: Sed non est verisimile ita descisse, ut in primis capitibus cessaverit, ita ut in peccato absque poenitentia Adam & Eva perseveraverint, maxime vero cum peccato tantum fragilitatis a via recta aberraverint, de quo sane hominem timoratum cito-citius poenitet. Ergo &c.

Quarta: Qui filios ad colendum ex toto corde Deum instruxerunt, profecto impoenitentes non permanserunt: Atqui Adam & Eva post lapsum filios docuerunt cultum divinum, Abet obtulit holocaustum ad quod respexit Deus: Enos ritu solemniori eundem coluit Deum: Noe obtulit sacrificium in odorem suavitatis: A quo enim Abel & alii iusti hæc didicere, nisi a parentibus ad quos instrere filios & edocere spectabat? Ergo &c.

Quinta cæteris adiungitur. Deus non vult mortem peccatoris etiam impij; sed magis ut convertatur & vivat, ita enim habetur Ezech. 18. *Numquid voluntatis mea est mors impij, dicit Dominus Deus, & non ut convertatur a viis suis, & vivat?* Igitur nec probabile, nec bonitati divina consentaneum videtur, ita protoparentes dereliquisse, ut non fuerit eis & poenitentia & venia locus, Igitur protoparentes egerunt poenitentiam, & sapientia sanati meruerunt, & habuerunt vitam æternam.

Solvuntur objectiones.

OPPONES: Deus non pepercit Angelis apostatis: Igitur nec protoparentibus, cum sicut Angeli fuerant in gratia conditi: nec sine summa erga Deum ingratitude leviori tentationi cesserint.

Respondet negando consequentiam & paritatem. Ratio discriminis est quod Scriptura sacra dicat priores impoenitentes & damnatos, e contra vero posteriores. Neque vero desunt convenientes pro disparitate rationes. Gregorius Magnus l. 4. Moral. cap. 9. non leviores assert ad compescendos quosdam Hæreticos iniqua de protoparentum salute rimantes? "Dixit, inquit, ad intelligendum se, creaturas fecerat, angelicam videlicet & humanam: utramque vero superbia percussit... Sed una tegmen carnis habuit, alia vero nihil infirmum de carne gestavit: Misertus ergo Creator, illam ad se debuit reducere quam in perperatione culpæ ex infirmitate aliquid constat habuisse, & eo amplius debuit apostatam Angelum repellere, quo cum a perfidendi fortitudine corrui, nihil infirmum ex carne gestavit." Ulterior hæc ratio asserti potest quod non esset in homine tanta cognitio boni, quanta inerat Angelo: isse quippe in instanti, ille vero non nisi successive bonum amandum & malum fugiendum cognovit: hinc caro vel obnubilat, vel etiam deprimit mentem multa cogitantem, quod non habuit locum in Angelo; hinc isse ex malitia peccavit, ille vero ex fragilitate, quocirca sicut compassione, sic & misericordia dignus quodammodo.

SYNOPSIS ARTICULI.

Protoparentes de peccato egerunt poenitentiam, & salvati sunt.

PRIMO: Hoc innuit sacra Scriptura.

Secundo: Hoc idem propugnat Greg. Mag. qui l. 4. Moral. quosdam Hæreticos contrarium sentientes perstringit.

Tertio: Protoparentes docuerunt filios modum colendi Deum, & ipsam ante prolem natam componebant Ecclesiam: Hæc & similia eorum fidei & pietatis consequenter & salutis argumenta sunt.

Quarto: Esto quod Deus non pepercit Angelis, sed voluit misericordia com-

motus veniam concedere homini, qui magis ex fragilitate quam ex malicia peccaverat.

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum gratia Christi gratia innocentiae sit abundantior?

Conclusio prima, eaque affirmativa.

Probatur auctoritate, & ratione.

PRÆNOTANDUM est gratiam posse pluribus modis considerari: Primo quidem in se, deinde vero intensive seu per gradus suos, & extensive, seu quoad effectus: vel etiam per ordinem ad suam causam. Si spectetur in se & entitative, seu etiam specificè, vix aliquid discrimini erit inter gratiam Adami innocentis, & Adami lapsi sed reparati; utraque enim gratia si de habituali sermo sit, est participatio naturæ divinæ: si de actuali, utraque etiam est auxilium a Deo præstitum ad faciendum bonum supernaturalis ordinis, quod sane homo viribus a sola natura in se relicta profluentibus operari non valet, alias daretur substantia creata naturaliter supernaturalis, quæ secluso Dei auxilio posset & stare in bono, & vitam æternam veluti sibi debitam comparare; quod certe a mente catholica prorsus alienum est: Superbiam enim & ostentationem contrivit Deus Iudex & in Angelis malis quos in inferos detruxit, & in primis parentibus quos in elationis vindictam e paradiso voluptatis eiecit, & morti aliisque subiecit miseris.

De causa utriusque gratiæ aut nulla, aut parva admodum difficultas est: Certum est enim solum Deum esse causam principalem physicam cuiuscumque gratiæ, juxta illud Psalm. 83. *Gratiam & gloriam dabit Dominus*. Christum vero esse causam gratiæ præsentis meritoriam definivit Concilium Tridentinum. Totum igitur controversiæ caput est de gratia operis, & quaeritur utrum gratia Mediatoris sit abundantior, hoc est efficacior tum ad virtutem exercendam, tum ad perseverandum, tum etiam ad merendum & consequendam vitam æternam. De his & similibus momentis potissimum procedit conclusio, quam multis argumentis comprobare juvat.

Primo, ex Scriptura sacra.

NOMINE gratiæ auxiliantis præsentis status intelligimus gratiam omnem, præcipue vero actuale & operantem: Sed hæc, est gratia status innocentiae abundantior. Et probatur ex Scriptura sacra quæ dicit Redemptionem Christi copiosam, abundantem, immo & superabundantem. Sic enim scriptum est Psalm. 129. *Et copiosa apud eum redemptio*. Et Rom. 5. 15. *Non sicut delictum, ita & donum, si enim unus delicto multi mortui sunt: multo magis gratia . . . unus hominis Jesu Christi in plures abundavit*. Quod malum fecerat delictum? Quæ ruinæ ab ipso in genus humanum inducæ? Norunt omnes esse amissionem & gratiæ, & juris ad vitam æternam: Porro hæc omnia restituit Christus abundanter, immo & superabundanter, quandoquidem ex Apostolo multo magis abundavit gratia quam peccatum, plus reddidit Christus quam amissum est, pretium utpote infinitum in valore in immentum excedit delictum, ut docent Theologi. Igitur gratia Mediatoris abundantior & efficacior est gratia hominis innocentis: alias delictum plus virium habuisset in nocendo, quam gratia Christi in sanando & redimendo. Quod autem hic sit germanus Scripturæ sensus ex ipso Christo constat, qui Joan. 10. totam quæstionem sic dirimit & definit: *Veni ut vitam habeant, & abundantius habeant*. Rursus alia Scriptura 1. Joan. 3. 8. *In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli*. Hoc est ut restituat gratiam per peccatum amissam: Sed hoc fecit Christus abundanter & superabundanter testibus Propheta Regio & B. Paulo. Igitur gratia Christi gratiam status innocentie in abundantia & efficacia plurimum excedit.

Confirmatur: ubi sunt plures potentissimæ causæ ad eundem effectum concurrentes, ibi profecto effectus in virtute major resultat, quam cum una ex his causis tantummodo operatur: Atqui plures causæ ad gratiam Mediatoris producendam, quam gratiam status innocentie concurrunt. Et probatur. Solus Deus istam produxit, juxta illud S. Augustini tritum effatum: *Erat condens naturam, simul & largiens gratiam*. Sed in gratia Mediatoris producenda non solum Deus, sed & Christus versus Deus & homo passione, tum & sanguinis effusione, gratiam opera-

ratur, juxta illud Apostoli 1. Cor. 6. *Empti enim estis pretio magno. Ergo &c.*

Secundo, ex divo Augustino.

SANCTUS ille Doctor hanc fuisse adimplet provinciam passim in suis adversus Pelagianos & Semipelagianos operibus, sed ex protesto in libris de corr. & gr. de præd. SS. & de dono pers. ubi ab effectibus dilucide probat gratiam Mediatoris sicut gratia procreparentis efficacior, ita & abundantior esse, quod quidem hoc probitur argumento. Illa gratia est abundantior gratia status innocentiae quæ est potentior, quæ dat non solum posse bonum, sed operari, quæ cor durum emollic, quæ vincit omnes tentationes, quæ finaliter in bono perseverare facit, quæ est efficacia omnipotentissimæ providentiæ certum eligentis numerum secundum propositum, cujus ordo tam suavis & sortis est ut iustis & electis omnia cooperentur in bonum, non sinens vasa misericordiæ confringi & in interitum abire, ita ut excessus, si qui sint & inveniantur in Prædestinatis, cedant per penitentiam in bonum: Atqui talis est gratia Mediatoris, istæ vero eximie dotes in illa solum, & non in gratia primi hominis reperiuntur: Igitur gratia Mediatoris est ista abundantior. Probat minor ex D. Augustino quoad singulas partes.

Discrimen multiplex inter gratiam primi hominis & Mediatoris a divo Augustino & divo Thoma affertur: Ex quo affulget efficacia gratiæ Christi.

PRIMUM discrimen. Gratia primi hominis, erat gratia Creatoris, præsens vero est gratia Mediatoris qui nostram suscepit carnem, & ideo auxilium illo longe potentius. Ita Augustinus l. de corr. & gr. c. 11. n. 30. "Proinde, inquit, etsi non inkerim lætore nunc, veruntamen potentiore gratia indigent isti, lapsi scilicet homines, & quæ potentior quam Dei unigenitus Filius, æqualis Patri & coæternus, pro eis homo factus... Deus ergo naturam nostram, id est, animam rationalem carnemque hominis Christi suscepit, susceptione singulariter mirabili vel mirabiliter singulari, ut nulli justitiæ suæ præcedentibus meritis Filius Dei sic esset ab initio quo esse homo cœpisset, ut ipse & Verbum

quod sine initio est, una persona esset. Gratia Adami erat lætior gratia quæ est per Christum, ista vero potentior & efficacior.

Secundum. Gratia status innocentiae erat solum ad interim, sine quo homo non posset perseverare: Salvatoris vero auxilium quo de facto iustus in bono finaliter perseverat. De gratia Adami sic loquitur D. August. ibidem c. 11. num. 31. "Tale quippe erat adjutorium, quod desereret cum vellet, & in quo permaneret si vellet; non quo fieret ut vellet. Hæc prima est gratia quæ data est primo Adam: Sed hæc potentior est in secundo Adam. Prima est enim qua fit ut homo habeat justitiam si velit: Secunda ergo plus potest, quam etiam fit ut velit, tantoque ardore diligit, ut carnis voluntatem contraria concupiscen- tem voluntate spiritus vincat."

Rursus c. 12. ibidem nu. 34. distinguit clarius adjutorium sine quo, & adjutorium quo; primum tribuit homini innocenti, alterum homini præsentis status per Christi merita: "Itemque ipsa adjutoria distinguenda sunt. Aliud est adjutorium sine quo aliquid non fit, & aliud est adjutorium quo aliquid fit... Primo itaque homini, qui in eo bono quo factus fuerat rectus acceperat posse non peccare, posse non mori, posse ipsum bonum non deserre, datum est autem adjutorium perseverantiæ, non quo fieret ut perseveraret, sed sine quo per liberum arbitrium perseverare non posset. Nunc vero sanctis in regnum Dei per gratiam Dei prædestinatis non tale adjutorium datur, sed tale ut eis perseverantia ipsa donetur."

Tertium. Gratia primi Adam erat ut plurimum veluti indifferens & sufficiens cui facile resistebatur: Secundi vero Adam, operante Christo, talis est, ut quamvis ei resisti possit, vulgo tamen, si sit auxilium quo, non resistitur, a nullo duro corde respuitur, quinimmo, ideo datur, ut cordis duritia penitus auferatur, ita ut secundum Augustinum & D. Thomam sic per se efficax; sic quippe tenent nostri Thomistæ & tota Schola Angelica. Audiamus de hoc momento S. Aug. qui ibidem cap. 12. n. 38. sic pronuntiat: "Subvenit enim igitur infirmitati voluntatis humanæ, ut divina gratia indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur; & ideo, quamvis infirma non tam deficeret, neque

„que aduersitate aliqua vinceretur „
 Rursus l. de Prædest. fess. c. 8. n. 13. „
 „Hæc itaque gratia, quæ occulte huma-
 „nis cordibus divina largitate tribuitur,
 „a nullo duro corde respuitur. Ideo quip-
 „pe tribuitur, ut cordis duritia primitus
 „auferatur. „

Quartum : Gratia Creatoris dabat posse
 vincere tentationes, sed non talis erat,
 ut eas de facto superaret, cum Adamus
 innocens leuiori cesserit tentationi, Me-
 diatoris vero tanta est energia ut omnes
 etiam grauissimas compescere queat, & de
 facto compescat, atque superet. S. Aug.
 ibidem c. 12. n. 35. ita docet : „ Ille,
 (scilicet protoparæus) & terrente nullo, &
 „insuper contra Dei terrentis imperium
 „libero usus arbitrio, non stetit in tanta
 „felicitate, in tanta non peccandi facili-
 „tate : Illi autem, *homines lapsi*, non dico
 „terrente mundo, sed sevientie ne sta-
 „rent, steterunt in fide; cum videret il-
 „le bona præsentia quæ fuerat relinqui-
 „tus, isti futura quæ accepturi erant,
 „non viderent. Unde hoc nisi donante
 „illo, a quo misericordiam consecuti
 „sunt, ut fideles essent? „

Quintum. Gratia primi hominis tametsi
 magna, non erat tamen effectus Providen-
 tiæ quæ vellet cuncta ita ordinare, ut
 omnia ita cooperarentur in bonum, ut
 ipse lapsus cederet in bonum prævarican-
 tis : e contra vero gratia Mediatoris tan-
 tæ est efficaciz, ut ipsa mala cedant in
 bonum electorum, qui, ordinante Provi-
 dentia, tametsi quandoque exorbitent ma-
 la, attamen ad meliorem redeunt frugem,
 & non damnantur. Hoc momentum fuse
 explanat Augustinus ibidem cap. 9. n. 23.
 „Propter hoc Apostolus, cum dixisset.
 „*Scimus quoniam diligentibus Deum omnia*
 „*cooperantur in bonum* : Sciens nonnullos
 „diligere Deum, & in eo bono usque in
 „finem non permanere, mox addidit, his
 „qui secundum propositum vocati sunt.
 „Hi enim in eo quod diligunt Deum,
 „permanent usque in finem; & qui ad
 „tempus inde deviant, revertuntur, ut
 „usque in finem perducant, quod in bo-
 „no esse cœperunt. . . . Quicumque ergo
 „in Dei providentissima dispositione præ-
 „sciti, prædestinati, vocati, iustificati,
 „glorificati sunt, non dico etiam nondum
 „renati, sed etiam nondum nati, jam fi-
 „lii Dei sunt, & omnino perire non
 „possunt. „

Rursus ibidem nu. 24. ait : „ Talibus

„Deus diligentibus eum omnia cooperan-
 „tur in bonum; usquemodo prorsus om-
 „nia, ut etiam si qui eorum deviant &
 „exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat
 „proficere in bonum, quia humiliores
 „redeunt atque doctiores. Discunt enim
 „in ipsa via iusta cum tremore se exul-
 „tare debere, non sibi arrogando tan-
 „quam de sua virtute fiduciam permanen-
 „di, hæc dicendo in abundantia sua : Non
 „movebor in æternum. „ Ex his omnibus
 liquet quam latum sit discrimen inter gratiam
 Creatoris & gratiam Mediatoris, &
 quantum ista alteram in abundantia & ef-
 ficacia superet. Sunt adhuc aliæ discre-
 pantiz quibus gratia præsentis status te-
 cernitur a gratia status innocentiz. Unam
 aut alteram commemorat D. Thomas. Ex
 his iterum atque iterum affulget abundan-
 tia & excellentia gratiz Christi.

Sextum : Gratia Adami eam solummo-
 do habebat virtutem, ut hominem inno-
 centem in iustitia conservare posset : Gra-
 tia vero Christi, nedum posse sed adu
 conservare præbet, quinimodo iustitiam
 amissam restituit, & restaurat, quocirca
 gratiz salutariæ titulo donatur; tametsi
 eum non ita finet hominem per peccatum
 origine lauciatum, ut nihil fomitis
 & concupiscentiz remaneat, attamen &
 plene eum iustificat, & ad mandata Dei
 adimplenda expeditum reddit. De ea sic
 loquitur Angelicus Doctor l. 2. q. 109. art. 9.

„Licet natura humana per gratiam sanc-
 „tur quantum ad mentem, remanet tamen
 „in ea corruptio & infectio quantum
 „ad carnem. „ Verum gratia consum-
 „mata præsentis status ita perfecte reinte-
 „grat hominem lapsum, ut etiam gloria
 æterna & immortalis donetur, quam qui-
 dem energiam non habuit gratia primi
 hominis. Audiamus de hoc momento D.
 Thomam ibidem art. 10. ad 3. sic loquen-
 tem : „ Etsi reparatio gratiz Christi hic sit
 „inchoata quantum ad mentem, nondum
 „tamen est consummata quantum ad car-
 „nem, quod erit in patria. „

Septimum discrimen est penes meritum.
 Divus Thomas l. p. q. 95. art. 4. hanc in-
 stituit questionem : Num opera hominis in-
 nocentis fuerint efficaciora ad merendum
 quam opera hominis lapsi in charitate con-
 stituti. Non pauci in hoc graviter alluci-
 nantur existimantes tunc majus exurgere
 meritum, ubi est major operandi bonum
 difficultas; ex hoc inquit D. Thomas,
 sequeretur hominem post peccatum esse

me-

melioris conditionis quam antea : addo & inde sequi Christum & B. Virginem qui nullum ex radice peccati ad virtutem exercendam experiebantur impedimentum ; non tantum habuisse adimplendo Dei præcepta meritum , quantum nos qui nonnisi cum magnis difficultatibus , & obstrepente concupiscentia , bonis operibus comparamus .

Omnia igitur distinguenda sunt cum Angelico Doctore , videlicet gratiam habitualem a qua veluti a primigenio fonte promanat meritum , & quantitatem operis quo comparatur meritum . Rursus , quantitas , ait D. Thomas , duplex est , una absoluta , & una proportionalis . Illa petitur ex entitate & mensura physica operis ; sic qui dat centum nummos pauperi propter Deum majus habet meritum physicum quam qui dat solum unum assem , hoc est , plus dat : ista vero & a facultate & affectu personæ ; hinc vidua quæ misit duo æra minuta in gazo-phylacium , eatenus plus fecit secundum sententiam Domini , quam illi qui magna munera obtulerunt , quatenus ista summa tamen exigua , nihilominus magis ejus facultatem superabat . Centum quippe aurei minus sunt pro Rege divite , quam duo asses pro paupere , major inde assefugebat affectio , majorque charitas in vidua quam in Phariseis divitibus qui multo plura dabant .

His præmissis & distinctis sic concludit sanctus Doctor : opere primi hominis efficaciora erant ad merendum , quam nostra , si pensetur ratio meriti , vel ex gratia , vel ex quantitate operis absoluta : si vero ex quantitate proportionali , minus efficacia erant : " Sic igitur dicendum , " quod efficaciora fuissent hominis opera " ad merendum in statu innocentie quam " post peccatum , si attendatur quantitas " meriti ex parte gratiæ quæ tunc copiosior fuisset , nullo obstaculo in natura humana invento . Similiter etiam si consideretur absoluta quantitas operis . Quia " cum homo esset majoris virtutis , " majora opera fecisset . Sed si consideretur " quantitas proportionalis , major invenitur ratio meriti post peccatum propter " hominis imbecillitatem . Magis enim " excedit parvum opus potestatem ejus qui " cum difficultate operatur illud , quam " opus magnum potestatem ejus , qui " sine difficultate operatur . " Ex his patet majus esse in presenti statu meritum quam fuisset in statu innocentie , quate-

nus ex majori difficultate , exurgit ordinarie loquendo , major in Deum amor & affectus , majorque propter obstacula superanda in adimplendis mandatis conatus . Cæterum gratia Salvatoris eatenus adhuc excedit gratiam primi hominis in merito , quatenus non solum dat posse bene agere , sed & actu agere , immo & perseverare ac deinde gloriam assequi æternam . Quid plura ? Gratia quæ homini lapsò conlatur , ex meritis Christi abundantibus & superabundantibus illisquæ infiniti valoris procedit , unde & in hoc sensu ex parte causæ superat meritum gratiæ status innocentie . Et sic per omnia distinguitur gratia Mediatoris ab alia .

D. Bernardus ferm. super hæc verba Apocalypsis c. 12. *Signum magnum apparuit in celo* . Totum hoc mysterium paucis sic explicat : " Vehementer vir unus " & mulier una nocuere , sed gratias Deo , " per unum nihilominus virum & mulierem unam , omnia reslaurantur , nec sine magno fenore gratiarum : neque enim sicut delictum , ita & donum , sed " excedit damni æstimationem beneficii " magnitudo . Sic nimirum prudentissimus & clementissimus artifex quod quassatum fuerat non confregit , sed utilius omnino refecit , ut nobis novum formaret Adam ex veteri , & Evam transunderet in Mariam . "

Lutherus in libro de servo arbitrio , Calvinus in Antidot. Concilii Tridentini ad sess. 6. c. 5. & post ipsos Janfenius in toto sermone libro 4. de grat. Sal. novum hoc statuunt discrimen inter gratiam primi hominis , & gratiam Mediatoris , quod velint primam ita subditam fuisse libero arbitrio , ut ei resistere posset Adam , e contra vero ista tantopere illi dominetur , ut ex necessitate ei ad bonum compellenti assentiat , quippe qui liberum arbitrium granditate peccati penitus amissum autument . Tamen ex præcedentibus ubi de concordia libertatis cum præscientia Dei & gratia prædestinationis consutati maneant , quia tamen hoc fictitium & falsum inter utramque gratiam auctoritate B. Augustini discrimen stabilire conantur , operæ pretium est impræsentiarum ex professo dogma catholicum auctoritate Conciliorum , D. Augustini , nec non & Properi & D. Thomæ ejus interpretum asstruere . Unde sit contra istos & similes Heterodoxos

CONCLUSIO SECUNDA.

Discrimen inter gratiam primi hominis & Mediatoris illud non intercedit, quod voluntas humana sub primæ gratiæ dominio libertate indifferentiæ & actus gauderet, sed sub secunda non perfruitur.

Probatur auctoritate, & ratione.

SUPERVACANEUM est hic texere varia Scripturæ loca ad veritatem conclusionis propugnandam, cum hoc factum sit supra: Sed quia Heterodoxi appellant ad S. Augustinum cujus mentem in hac questione assequi gloriantur, & præsumunt: ad Augustinum eos perducere necesse est, sed prius ostendendum rem esse de fide definitam in variis Conciliis quæ Lutheri, Calvini & consequenter Janfenii molimina confregere.

Concilium Tridentinum.

PATRES hujusce Synodi sess. 6. cap. 5. sic loquuntur: "Declarat præterea, (S. Synodus) ipsius justificationis exordium in adultis a Dei per Christum Jesum præveniente gratia sumendum esse, hoc est, ab ejus vocatione, qua, nullis eorum existentibus meritis vocantur, ut, qui per peccata a Deo averſi erant, per ejus excitantem atque adjuvantem gratiam ad convertendum se ad suam ipsorum justificationem, eidem gratiæ libere assentiendo & cooperando disponantur: ita ut, tangente Deo cor hominis per Spiritus sancti illuminationem, neque homo iple nihil omnino agat, inspirationem illam recipiens, quippe qui illam & abicere potest, neque tamen sine gratia Dei movere se ad justitiam coram illo libera sua voluntate possit. Unde in sacris Litteris, cum dicitur, convertimini ad me, & ego convertar ad vos, libertatis nostræ admonemur, cum respondemus: Convertite nos, Domine, ad te, & convertemur; Dei nos gratia præveniri confitemur." *Rursus* ibidem can. 4. "Si quis dixerit liberum hominis arbitrium a Deo motum & excitatum, nihil cooperari assentiendo Deo excitanti atque vocanti, quoad obtinendam justificationis gratiam, se disponat ac præparet: neque

posse dissentire si velit, sed veluti inanimè quoddam nihil omnino agere, merque passive se habere: anathema sit." Quibus textibus Concilium perfectam explicat sub dominio gratiæ Mediatoris libertatem, quæ quidem homo potest & se præparare ad justificationem cooperando, & gratiæ vocanti & excitanti consentire vel dissentire ad nutum potest: contrarium vero dicere non solum non sinit sancta Synodus, sed talia audentes anathematis gladio confodit.

Concilium Senonense anno 1518. contra Lutheranos congregatum.

NON absimilem Tridentinæ definitioni sententiam adversus Protestantes gratiam necessitantem propugnantes tulit. Sic intonat in Præfatione longe post initium: "In errorem Manichæi incidit Lutherus, dum nimis anxie & scrupulose devitat Pelagium: metuens namque liberum arbitrium cum Pelagio asserere, omne bonum opus quod est in homine Deo tribuit & divinæ gratiæ, nihil proſus libero arbitrio: Sicque tollens omnino liberum arbitrium, Lutherus factus est Manichæus, dum refugit esse Pelagianus." Igitur ex Concilio sapit Manichæismum propugnare gratiam Christi necessitantem.

Ex divo Augustino, sancto Prospero, & D. Thoma.

ILLUD inter gratiam primi hominis & gratiam mediatoris discrimen quod sub ista non remaneat libertas indifferentiæ & actus, est procul faciendum, quod omnino novum est, & a mente, tum S. Augustini, tum S. Prosperi, tum etiam D. Thomæ proſus alienum est: Atqui tale est discrimen a Luthero, a Calvino & Janfenio celebratum: Igitur nedum explodendum, sed & abhorrendum est. Minor patet, & est ipsa Heterodoxorum sententia. Probatur igitur major ex sanctis Doctoribus mox laudatis.

PRIMAS inter eos tenet sedes B. Augustinus, iple autem per omnia & ubique propugnat libertatem indifferentiæ actus sub dominio gratiæ præsentis status ex proſesso quidem in tribus libris de libero arbitrio: rursus in libro de gratia & libero arbitrio, maxime cap. 2. num. 3. & 4. ubi infinitis prope utriusque testamen-

ti testimoniis hanc probat veritatem; quos quidem S. Doctoris textus differt. de concordia præscientiæ cum libertate humana laudavimus, mitto multos alios ne repetita ad nauseam usque displiceant, sed quosdam ex lib. de corr. & gr. ubi Aug. de gratia efficaci tractat, excerptos, in medium proferre juvat, ut veritatis hostes intelligant Augustinum non esse pro eis.

S. Doctor in isto libro cap. 8. loquitur de gratia inter omnes gratias efficacissima, quam Christus pro Petro a Patre exposulavit, de gratia quæ est ita potens, ut moveat invictæ & insuperabiliter, ad bonum: de gratia quæ est sic victrix & triumphans, ut nedum operari bonum, sed & in bono capto perseverare conferat: & tamen non solum libertatem per eam vel minimum offendi non dicit, quin potius ita adjuvat & perficit astringit, ut voluntas sub ejus dominio non tantum libera, sed & liberrima evadat. Sic scribit Augustinus num. 17. his verbis: "Nam quis ignorat, tunc fuisse perituram fidem Petri, si ea qua fidelis erat, voluntas ipsa deficeret; & permanens, si eadem voluntas maneret?" Sed quia Prov. 8. sect. 70. *Preparatur voluntas a Domino*; ideo pro illo Christi non posset esse inanis oratio. Quando rogavit ergo ne fides ejus deficeret, quid aliud rogavit, nisi ut haberet in fide LIBERRIMAM, fortissimam voluntatem? Ecce quemadmodum secundum gratiam Dei, non contra eam LIBERTAS DEFENDITUR VOLUNTATIS. Voluntas quippe humana non libertate consequitur gratiam, sed gratia potius LIBERTATEM, & ut perseveret delectabilem perpetuat, & insuperabilem fortitudinem."

Rursus ibidem cap. 11. num. 31. totam dirimit questionem & veluti gladio ancipiti cunctas circa liberum arbitrium confodit & debellat hæreses asserendo quod tantum absit, ut gratia mediatoris, aut tollat libertatem, aut catenis pliusquam ferreis vinciat, quin potius perditam, hoc est, debilitatam per peccatum reddidit & reintegrat. Sic loquitur gratiam primi hominis & Mediatoris delineando, utramque distinguendo & exponendo: "Prima est enim qua fit ut homo habeat iustitiam si velit: secunda ergo plus potest, qua etiam fit ut velit, tantumque ardore diligat, ut carnis voluntatem contraria concupiscentem volun-

tate spiritus vincat. Nec illa quidem parva erat, quæ demonstrata est etiam potentia liberi arbitrii, quoniam sic adjuvabatur, ut sine hoc adiutorio in bono non maneret, sed hoc adiutorium si vellet defereret: hæc autem tanto major est; ut parum sit homini per illam REPARARE PERDITAM LIBERTATEM, parum sit denique non posse sine illa vel apprehendere bonum, vel permanere in bono si velit, nisi etiam efficiatur ut velit."

Eo loci S. Augustinus loquitur de gratia efficaci mediatoris, de gratia quæ non solum dat posse, sed & actu velle bonum, & tamen illa gratia pristinam libertatem reparari astringit. Quis jam æquus & cordatus rerum æstimator dixerit S. Doctorem distinguere gratiam protoparentis a gratia mediatoris, in eo quod sub illa maneat liberum arbitrium, sub illa vero sit extinctum, cum expresse S. Aug. contrarium propugnet, & in describendis gratiæ Christi ab aliis discrepantiis, altum teneat de extinctione libertatis humanæ silentium? Pergit S. Augustinus partes libertatis hominis lapsi sub dominio gratiæ operis defendere. Repetitis igitur gratiæ sanitatis & reparationis effectibus & discriminibus num. 33. pag. 76. subdit: "Major quippe libertas est necessaria adversus tot & tantas tentationes, quæ in paradiso non fuerunt, dono perseverantiæ munita atque firmata; ut cum omnibus amoribus, terroribus, erroribus suis vincatur hic mundus: Hoc sanctorum martyria docuerunt." Ibi S. Doctor loquitur de libertate indifferentiæ, videlicet electionis; quippe qui sermonem faciat de Martyribus qui blandiente & etiam terrente mundo gratia præventi simul & adjuvi elegerunt potius mori, quam fidem Christi abnegare: "Isti, inquit, non dico terrente mundo, sed scæviente ne starent, steterunt in fide."

Denique ibidem cap. 12. num. 38. hoc statuit discrimen Augustinus inter gratiam primi hominis & gratiam mediatoris, quod per primam posset homo innocens se conservare in iustitia: Secunda vero adjuvante, lapsus bonum invidiosissime velit & operetur, quia vult, hoc est, quia gratia corroborati illud eligunt homines lapsi faciendum: velle enim aliquid humano modo, est illud eligere: "Infirmis servavit, ut ipso donante invidiosissime quod bonum est, vellent." ait ibidem Aug.

S. Prosper

S. *Propter* est ejusdem labii lib. 2. de vocat. Gen. c. 28. & sic loquitur : "Deus ad obediendum sibi, ipsum velle sic donat, ut etiam perleveraturus illam potestatem quæ potest nolle, non auferat."

D. *Thomas* idem sentit & docet quod lib. 1. art. 7. ad 2. his verbis : "Deus, inquit, movet omnia secundum modum eorum, & ideo divina morio a quibusdam participatur cum necessitate ; a natura autem rationali cum libertate propter hoc quod virtus rationalis se habet ad opposita & ideo sic Deus movet mentem humanam ad bonum, quod tamen potest huic motioni resistere." Videas velim, benevole lector, quomodo S. ille Doctor distinguat duplicem Dei motionem, unam qua agentia naturalia determinata ad unum necessario applicantur ad opus ; alteram vero qua creatura rationalis cum libertate ad agendum compellitur, quia ad opposita se habet, ex quo colligit posse divinæ motioni resistere. Igitur scitum est, inimo & injuriosum illud discrimen inter gratiam primi hominis & gratiam mediatoris, quod illa moveret libere, ista vero compellat cum necessitate voluntatem humanam ad bonum.

Ex ratione.

Illud discrimen non est admittendum, quod tollit rationem meriti bonorum operum, quod præceptorum impositionem evacuat, quod correptionis & exhortationis locum adimat ; quod denique naturam & essentiam gratiæ mediatoris offendit, & ne dicam penitus extinguit : Atqui tale est systema gratiæ necessitantis pro statu naturæ lapsum : Igitur prius explodendum & rejiciendum. Probatur minor quoad singulas partes.

Primo : Meritum in eo maxime situm est, quod homo viator exardescensibus passionibus allestus ad malum quod facere potest, atramen inspirante gratia bonum, illi allestiant & eadem adjuvante faciat & operetur juxta illud Eccl. 31. *Qui potuit transgredi & non est transgressus ; facere mala & non fecit ; ideo stabilita sunt bona illius in Domino.* Unde stabilita bona ? Quia resistendo & concupiscentiæ & mundo, eligit abjectus esse in domo Dei sui, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum, ut dicitur, Psal. 83.

Sed si gratia necessitat, jam sub ejus imperio non affulget electionis locus : Igitur nec consequenter meriti, quod sane ejusmodi auxilium necessitans prorsus evacuet.

Secundo : Præcepta eatenus jussu a Deo homini viatori imponuntur ad laudem & coronam, quatenus liberum est homini obedire, si fidelis est servus : Sed si gratia liberum adimat arbitrium, jam lex incassum proponitur adimplenda ad coronam, velit enim homo nec ne, semper faciet bonum ad quod ex virtute antecedente necessario compellitur ; absente vero gratia in aliud ex necessitate prolaberetur extremum, videlicet ad peccatum ; unde ex utraque parte lex quæ declinare a malo, & facere bonum præcipit, erit inutilis. Hæc ratio est D. Augustini qui l. de gr. & lib. arb. cap. 2. nu. 4. pag. 719. ait : "Quid illud quod tam multis locis omnia mandata sua custodiri & fieri jubet Deus ; quomodo jubet, si non est liberum arbitrium &c." Igitur gratia necessitans legem sicut inutilem, ita & in prohibendo malo injustam reddit, namque ut alibi dicit idem S. Doctor, quis peccat in eo quod vitare non potest ?

Tertio : Datur semper in hac vita & correptionis, & exhortationis locus, ut ex professio docet August. in lib. de corr. & gr. ex quo culpam in hominem solum peccantem refundendam esse colligit, quatenus homo invitatus & excitatus ad bonum quod, adjuvante gratia, quæ urgente præcepto nemini deest, non operatur, satis suum demonstrat liberum arbitrium : "Nemo ergo, inquit idem S. Doctor lib. de gr. & lib. arb. cap. 2. num. 4. pag. 720. Deum causetur in corde suo, sed sibi imputet quisquis, cum peccat." Sed posita gratia necessitante, ad quid exhortatio ad bonum faciendum, malum vero vitandum ? ipsa presente sicut hoc semper primum, ita & absente, alterum necessario committetur. Ad quid correptio ? Respondet peccator tentatus, quando erit gratia, convertat ad Dominum, inutiles prorsus sunt & minæ & terrores : neque liber sum sub concupiscentia exardescens ad malum vitandum, neque sub imperio gratiæ quæ est a me penitus independens, ad operandum bonum. Ergo &c.

Quarto : Gratia mediatoris in eo possimum consistit, quod sanat, non destruit, consequenter quod adjuvet, liberum arbitrium

erium fauciatum & non extinguat : Quod illud roboraret & non frangat ; quod non solum posse bonum , sed & illud velle & facere præbeat : quod exardescente passione & sævientie mundo faciat eligere quod pium & sanctum est : ita Augustinus & D. Thomas supra laudati : Eo prorsus scopo Ecclesia expostulat pro filius gratiam : *Adjuva nos Deus salutaris noster , & propter gloriam nominis tui Domine libera nos.* Rutilius. *Concede misericors Deus fragilitati nostræ præsidium :* Et iterum , *Præsta quæsumus omnipotens Deus : ut semper rationalia meditantibus , quæ tibi sunt placita , & dictis exequamur & factis.* Non petit liberum arbitrium necessitatis iugo teneri , sed liberari a malo , sed adjuvari ad præceptum adimplendum : Sed libertate filiorum Dei in eligendo quod bonum est , donari . Igitur necessitas injuriosa est gratiæ mediatoris : quinimmo ejus destruit naturam , gratia quippe datur , ut eum libertate consocietur , juxta illud Conc. Trid. sess. 6. cap. 5. *In sacris litteris cum dicitur , convertimini ad me , & ego convertar ad vos , libertatis nostræ admodum . Cum respondemus : Convertite nos Domine ad te , & convertemur , Dei nos gratia præveniri censemur . Ergo &c.*

Solvuntur objectiones .

OPIONES , adversus primam conclusionem . Illa gratia non est gratia status innocentiae abundantior , si ista multo plures habuit effectus : Atqui gratia primi hominis multo plures habuit effectus quam gratia Mediatoris : Et probatur . Primo justitiam originalem , immortalitatem , aliasque eximias dotes & privilegia sibi annexa habebat : Secundo nihil imperfectionis ex parte concupiscentiæ stultitiam hominem experiebatur . Tertio , meritum præcellens gratiæ innocentiae addebatur bonis operibus , tamen enim gratia Christi gloriam producit , ista tamen corona magis gratiam quam meritum spectat , teste Augustino qui lib. de corr. & gr. cap. 11. num. 31. pag. 168. sic loquitur : " Quæ futura erat & homini , innocentis , sicut facta est Angelis sanctis , merces meriti . Nunc autem per peccatum perdit bono merito , in his qui liberantur factum est donum gratiæ , quæ merces meriti futura erat . " Ergo &c.

Respondeo distinguendo , illa gratia est gratia mediatoris abundantior quæ plures

habet effectus in omni genere , concedo : plures in aliquo tantum genere , nego : & sic distincta minore , nego consequentiam . Omnia argumenta solummodo probant gratiam primi hominis multo plures habuisse effectus extensivæ & in aliquo genere , quatenus justitia originalis & immortalitas ad illam consequebantur , sed profecto non in omni genere , & intensive , seu quoad gradum , quandoquidem solum posse perseverare conferebat ; gratia vero Christi dat & velle , immo & actu perseverare : prima posse vincere tentationes præbebat : Secunda etiam terrente , quin dicam & sævientie mundo , inquit Augustinus lib. de corr. & gr. cap. 12. num. 35. eas in Martyribus superavit : Quid plura ? Æternum gloriæ pondus nonnumquam , ut in electis , operatur . Quod nusquam fecit gratia status innocentiae .

Ad secundum : tamen si gratia in præfenti statu contrarium ex parte passionum habeat , quia tamen sæpius , immo & toties superat , quoties homo ei obedit & assentitur , ex hoc mirabilis ejus efficacia ostenditur , quæ longe supereminet gratiæ protoparentis , qui , terrente nullo , inquit Augustinus , cessit tentationi .

Ad tertium : Dico quod meritum fuisset in statu innocentiae fructus gratiæ , sicut est & in præfenti statu , aliter tamen & aliter . Gratia erat indebita primo homini , quandoquidem Deus non tenebatur hominem ad finem supernaturalem elevare , sed post lapsum ejus magis indebita propter peccatum , unde meritum est effectus gratiæ simul & misericordiæ : gratiæ quidem quæ est primum meriti principium , misericordiæ vero quæ reddidit jus ad gloriam per culpam amissum , enim contra si Adamus in innocentia perseverasset , dubio procul jure innato ratione justitiæ originalis , ad beatitudinem æternam donatus fuisset : In hoc prorsus sensu Augustinus dicit , quod gloria in statu innocentiae merces fuisset meriti sicut fuit in Angelis bonis : nunc vero est donum gratiæ , hoc est , maxime , & magis gratiæ fructus quam meriti , quia & plurimum misericordiæ .

Inflabit : Atqui omnimode gratia erat major : Et probatur . Meritum hujus gratiæ fuisset omnimode majus : Ergo . &c. Probatur Antecedens . Ubi est major in operando bonum difficultas , ibi est & meritum majus , alias sequeretur hominem te-

tepidum qui nec passionum æstibus commovetur, nec etiam amore magno accenditur, majora promereri præmia, quam alium qui concupiscentia, vel carnis, vel oculorum exultante agitur, nonnisi, adhibita magna violentia, bonum operatur, quod tamen nemo sapiens dixerit: Igitur quantitas meriti gratiæ primi hominis nedum absolute, sed & proportionaliter atque omnibus modis erat maior.

Respondeo negando subsumptum. Ad probationem, nego Antecedens. Ad ulteriorem probationem distinguo: ubi est major in operando bonum difficultas, ibi est meritum excellentius secundum quid, concedo: simpliciter & absolute, nego. Dictum est quantitatem meriti absolute repeti ex quantitate gratiæ, quantitatem vero proportionalem ex parte operantis magis Deum amantis: unde cum gratia secundum se spectata in homine innocente esset major, quippe quæ nullum in eo contrarium haberet, & cum iustitia originali quæ in eximia omnium virtutum suppellectili sita erat, præditus esset, certum est, *inquit*, D. Th. supra laudatus, quod meritum absolute loquendo fuisset protop. in statu innocentie majus; tum quia in hoc felici statu non fuisset tepiditatis locus, homo enim nullis passionum irretitus vinculis, facile amore Creatoris accensus fuisset, quem & ex toto corde, si fidelis permanisset, lubentissimo animo dilexisset: si tamen attendamus & ad concupiscentiam, & ad mundum cuncta pro amore Babylonis sine fine molientes, profecto qui, his allicientibus resistit, majus secundum aliquam proportionem habet meritum.

Nec inde sequitur tepidi alicujus actionem bonam coram Deo plusquam opus hominis ferventis, alias vehementi passione quam tamen vincit, cruciati, ponderare, cum meritum in isto sit majus & ex parte principii, scilicet gratiæ, & ex parte operantis: sicut enim major est hominis amore Dei flagrantis charitas, ita & major conatus & tendentia in Deum. Unde non est paritas.

Urgebis: Meritum in Christo & Beatissima Virgine fuit & absolute, & proportionaliter majus, quam in cæteris iustis; illi tamen neque passionum illecebris, neque carnis lucta ex peccato originali profuente, laborabant: Igitur meriti quantitas etiam proportionalis non defumitur ex difficultate & operis arduitate.

Respondeo cum S. Thoma meritum secundum se spectatum majus esse in iis in quibus gratia appetitus inferioris perfecte dominatur; sed dicitur proportionaliter majus, non præcise propter difficultatem faciendi bonum, sed ex affectione operantis, qui tamen pauper, ut vidua, de qua fit mentio in Evangelio, dat tamen id omne quod habet: quod quidem munus in comparatione elemosinæ per divitem erogatæ, qui nihil incommodi in hoc patitur, est majus. Ex quo sequitur opera Dei-patris in merito omnibus modis longe superasse cæterorum electorum merita: & vero tamen esset pura creatura, tanto tamen Dei amore succensa erat, ut Deus Pater ad puritatem simul & humilitatem ejus respiciens matrem proprii Filii sui incarnati esse voluerit. Quoad Christi exemplum nemo non videt nullum hic fuisse negotium; cum enim esset Deus & homo merita ejus nedum absolute & proportionaliter, sed & in immensum hominis, tum innocentis, tum lapsi reparati & iustificati excedere & superare fide tenemus.

Cæterum ista propositio, ubi est major in operando bonum difficultas & arduus admodum labor, ibi & majus omnimode meritum, locum habet maxime in viatoribus ad invicem comparatis, cum enim omnes & concupiscentia & passionibus graviter laborent, certum est eum qui carnem cum concupiscentiis ardentius & generoso animo crucifigit, majus apud Deum habere meritum quam alterum qui non nisi tepide diabolo & passionibus resistit.

Diluuntur inania adversus secundam conclusionem heterodoxorum commenta.

Obijciunt Lutherus & Calvinus, & post ipsos Jansenius Iprensis: homo lapsus nihil boni potest facere absque gratia: Igitur quoties adest, necessario bonum operatur: sin minus in contrarium, scilicet in peccatum innato concupiscentiæ pondere. Hoc est apud eos palmare argumentum pro gratia necessitante astruenda, quod quidem fucato innixus fundamento Iprensis toto libro quarto de gratia Salvatoris, maxime a capite primo usque ad undecimum hoc statuit inter gratiam primi hominis & gratiam mediatoris discrimen; quod ista necessario compellat voluntatem ad bonum, illa vero nonnisi libere & prævia electione idem operetur.

Ref-

Respondeo primo: contrarium patet, tum ex his quæ ex professo diximus in tractatu de scientia Dei, de libertate hominis sub dominio gratiæ Christi, tum ex probationibus, maxime vero ex definitione fidei Synodi Tridentinæ.

Respondeo 2. distinguendo, homo nullum bonum ordinis supernaturalis absque gratiæ auxilio potest facere, concedo: bonum ordinis naturalis, nego. Homo tamen lapsus potest tamen ex innata libertate bonum naturalis ordinis operari, ut dare pauperi motu compassionis elemosynam. Ita definiere summi Pontifices Gregorius XV. & Pius V. adversus Baium. Unde nego consequentiam. Licet enim gratia sit necessaria ad opus salutis tum inchoandum, tum perficiendum, nemo tamen nisi Heterodoxus dixerit auxilium Dei tollere libertatem, cum potius eam adjuvet & roborat teste Augustino, eam sanet, teste D. Thoma qui subdit loco in probationibus citato Deum agentia movere conformiter eorum naturæ, necessaria esse determinata ad unum, necessari: libera vero, libere, & prævia electione. Cum denique contrarium de fide definitur Concilium Tridentinum in quo Patres asserunt nostræ libertatis nos admoneri, cum Deus, ait: *Convertimini ad me: Respondemus, Convertite nos Domine ad te, & convertemur:* Unde ibidem sess. 6. can. 4. anathemate percillit dicentes liberum arbitrium a gratia motum non posse dissentire si velit.

Instans: S. Augustinus nihil adversus fidem circa efficaciam gratiæ docuit: Atqui tamen hoc statuit inter gratiam primi hominis & gratiam Mediatoris discrimen, quod homo innocens posset perseverare & peccare, si vellet, e contra vero homo lapsus, sed reparatus sub dominio gratiæ non possit non perseverare, non peccare: Igitur ex Augustino gratia sanativa necessario compellit voluntatem ad bonum. Probat minorem variis sancti Doctoris auctoritatibus, maxime ex ipso libro de corr. & gr. desumptis; cap. 12. de Adamo num. 32. pag. 768. sic loquitur: „Posset enim perseverare si vellet: quod „ut nollet de libero descendit arbitrio, „quod tunc ita liberum erat, ut bene „velle posset, & male. Quid erit autem „liberius libero, quando non poterit ser- „vire peccato? „Ultima verba de homine lapsio reparato profert, & hanc statuit inter ipsum & primum hominem di-

screpantiam, quod iste non possit peccare sub dominio gratiæ constitutus: ille vero poterat quatenus bene vel male velle fas ei erat, & hoc, inquit, promanabat a libero arbitrio, quod tunc temporis ad opposita sese habebat: nunc vero remanet quoque liberum, sed non tale & simile arbitrium, quod quidem inquit Novatores sufficienter salvatur eo ipso quo voluntarie operatur, tamen necessario.

Alterum proferunt R. Augustini locum in quo S. Præsul ait Deum dimisisse & misisse primum hominem facere quod vellet: infirmis vero servasse ut ipso donante, quod bonum est invictissime vellent. Eo loci, aiunt, est inter utrumque hominem, sanum scilicet & infirmum discrepan- tia ab Augustino allata penes libertatem. Primus dimissus est ut faceret ad nutum quod vellet: Igitur non potest aliud esse discrimen nisi quod secundus homo sub gratiæ dominio non nisi necessario velit bonum, quod primus deseruit. Si enim uterque liber libertate indifferentiæ censeatur, jam nullum subsistit inter hominem innocentem & lapsum reparatum discrimen, quod tamen est contra Augustini sententiam, qui ut suam de gratia necessitante, inquit, aperiat mentem, dicit hominem in præsentī statu Deo donante, invictissime velle bonum: si invictissime, profecto ex necessitate, alias non invictissime, non indeclinabiliter, sed declinabiliter, sicut in primo homine compertum habemus. Ibidem cap. 12. num. 38. sic loquitur S. Aug. „Fortissimo quippe dimisit atque „permisit facere quod vellet: infirmis „servavit, ut ipso donante invictissime „quod bonum est vellent.”

Respondeo 1. apertam sufficienter esse S. Aug. mentem pro libertate indifferentiæ actus ex auctoritatibus in probationibus adductis, cum dicat gratiam quæ dat fortissimam in bono voluntatem, simul & præbere *liberrimam*, cum eo loci verbis expressis asserat illam eandem gratiam *reparare perditam libertatem*. Cum liberum arbitrium in præsentī statu ad opposita sese habere probat variis multisque testimoniis ex utroque testamento depromptis. Et ne aliquis remaneat de sensu S. Doctoris ambigendi locus, audiamus iterum similia cum Tridentino pronunciantem I. de Spiritu & litt. c. 34. sic scribit: „Pro- „fecto ipsum velle credere Deus opera- „tur in homine; & in omnibus miseri- „cordia ejus prævenit nos: CONSENTIRE

„ AUTEM VOCATIONI DEI, VEL
„ DISSENTIRE AB EA, PROPRIÆ VO-
„ LUNTATIS EST. „

Respondeo 2. negando minorem; ad primam probationem ex auctoritate B. Aug. deductam, distinguo: Et eo loci S. Præf. loquitur de patria in qua beati Deum felici necessitate compulsi diligunt, concedo: & loquitur de victoribus, qui nedom voluntarie, sed cum indifferentia ad oppositum ipsum amant creatorem, nego. Loquitur quippe ut ex terminis patet, de immobilitate in bono quam nomine impeccabilitatis celebrat: Nec mirum, loquitur de ineffabili perseverantia in bono quod Adam deseruit, sed quod Iulianus pro gloria capeffenda virtute & efficacia gratiæ Salvatoris assequimur, in quo sane plurimum gratia mediatoris supereminet.

Duo igitur ad solutionem argumenti statuiimus: Primo quidem S. Augustinum loqui de statu beatorum in quo est amor circa Deum necessarius; secundo de perseverantia finali quæ cum gloria confociatur. S. Doctor est sui ipsius interpres. Ibidem lib. de corr. & gr. cap. 11. num. 31. ubi de electis, ait, in patria Deum possidentibus: " Quid erit liberius libero arbitrio, quando non poterit servire peccato? certe impeccabilitas solummodo spectat patriam. „ Rursus ibidem c. 12. n. 33. loquitur de libertate primi hominis qui bonum cæptum deseruit: Et de libertate iustorum qui finaliter perseverant in charitate, & sunt beati: " Prima ergo libertas voluntatis erat, posse non peccare novissima erit multo major, non posse peccare: Prima immortalitas erat, posse non mori; novissima erit multo major non posse mori: prima erat perseverantia potestas, bonum posse non deserere; novissima erit felicitas perseverantia; „ Quid clarius Augustinum loqui de statu beatorum quem homo reparatus efficacia gratiæ Christi assequitur? impeccabilitas quippe & immortalitas, non dissentibus protestantibus, ad solam patriam pertinet, quam sufficienter exprimit S. Præf. vocando perseverantia felicitatem. Dum igitur ait hominem sub dominio gratiæ constitutum non posse peccare, loquitur de gratia patriæ, eique consummata; non de ea quæ viatoribus perhibetur.

Ad ulteriorem probationem alla auctoritate S. Augustini innixam, respondeo di-

stinguendo: homo reparatus, Deo donante finaliter & invictissime vult bonum, concedo: Deo donante in vitæ decursu, nego. Duplex gratia efficax distinguitur; una qua adjuvante aliquod bonum opus fit: altera qua finaliter it & voluntas immobiliter figitur in bono: ista multarum gratiarum operis importat seriem, inmo & providentiam extraordinariam attingentem omnem a fine usque ad finem fortiter, sed & ita suaviter, ut electis & diligentibus Deum omnia cooperentur in bonum, & mors eo adveniat tempore, quo homo charitate flagrat & est iustus. Ita Aug. ex professo in libro de dono perseverantia, maxime c. 1. ubi illam duplicem secernit gratiam efficacem, unam qua peccator rejuvitur, sed postea a iustitia accepta novo peccato excidit: alteram vero quo perseverat usque ad finem; num. 1. sic loquitur: " Asserimus ergo donum Dei esse perseverantiam, qua usque in finem perseverat in Christo. Finem autem dico, quo vita ista finitur, in qua tantummodo periculum est ne cadatur. Itaque utrum quisque hoc munere acceperit, quamdiu hanc vitam ducit, incertum est. Si enim priusquam moriatur, cadat, non perseverasse utique dicitur.

Extra dubium est S. Augustinum motionem invictissimam, indeclinabilem, & insuperabilem soli dono perseverantia tribuere, cum ipso teste voluntas mota per aliam gratiam possit resistere, nec isti adjuutorio conveniat immobiliter figere liberum arbitrium in bono, alias non gratia ut sic, sed gratia finalis foret. Unde enim gratia perseverantia insuperabilis motio? non certe a gratia secundum se spectata, cui voluntas obniti potest, & nonnumquam obnitiur, epulæ frangit impetum, sed a serie multorum auxiliorum in se connexorum, maxime vero a providentia extrinseca quæ causas extrinsecas ita disponit, ut mors accedat tempore quo peccator est de culas vehementer contritus: Illud igitur Heterodoxi simplicibus cum gratiam mere interiorem insuperabilem & necessitantem ex Augustino propugnare contendunt: S. Præf. dum gratiam insuperabilem celebrat, loquitur de gratia perseverantia, quæ gloriam, & patriam in qua non est peccandi locus & facultas, annexam habet. Audiamus de hoc momento S. Doctorem lib. de corr. & gr. c. 12. n. 33. " Prima erat perseverantia potestas, bonum posse non deserere, novissima

„vissima erit felicitas perseverantiae, bonum non posse deserere. „Ubi questio, non possumus bonum deserere? Profecto in sola patria: & hoc ultro fatentur Lutherus, Calvinus & Jansenius. Rursus lib. de dono perseverantiae c. 6. n. 10. pag. 826. „Perseverantiam vero usque in finem, quoniam non habet quisquam, nisi qui perseverat usque in finem, multum etiam possint habere, nullus amittet. „Ecce ex mente S. Doctoris gratia insuperabiliter movens, et scilicet quae amitti non potest, cui nemo resistit, nec resistere valet; alias neque inviolabilis foret, neque perseverantiae finalis gratia vocaretur. Nec mirum: qui est in termino impeccabilis est: Igitur Augustinus eo loci in objectione laudati loquitur solum de gratia perseverantiae quam non habuit primus homo, quae vero nunc sanctis per gratiam Christi confertur. Et hoc est inter gratiam primi hominis & gratiam mediatoris discrimen, quod statuit & praedicat a capite sexto libri de correptione & gratia usque ad caput decimum quartum, ut ostendat gratiam Salvatoris gratia protoparentis esse & abundantiorē, quocirca perpetuo & sine fine asserit Adamum habuisse solummodo gratiam qua posset perseverare & non deserere bonum; sanctos vero nunc ipso Christo donante, habere gratiam & qua faciant libere bonum, & qua bonum conceptum etiam terrente & saeviente mundo nunquam deserant. Ita expresse & clarissime ex professo loquitur S. Praeful. toto capite 11. & 12.

Mitto alias objectiones quas Novatores ex aliis beati Augustini auctoritatibus erugere tentant, cum his fecerimus pluraquam satis in dissertationibus de libertate humana, & de ejusdem concordia cum praescientia Dei.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

PRIMO: Protoparentes egerunt pro peccato poenitentiam & salvati sunt. Hoc ipsum innuit Scriptura sacra Sap. 9. mixime vero c. 10. ubi habetur sapientiam eduxisse a delicto Adamum: unde Irenaeus lib. 3. c. 37. dicit: *Eos qui contradicunt saluti Adae, consequenter dicere non invenisse Christum ovem perditam.* Suffragantur veritatis Hilarius, Hieronymus, & alii multi Patres, & quidem merito, cum primi parentes unionem Christi cum huma-

nitate nostra repraesentarent, & in eis primum incipiebat & consistebat Ecclesia, quae Deo tanquam sponso conjungi exposculabatur; cum quia poenitentia iustificati, illius cultum Deo debitum docere debebant. Ergo &c.

Secundo: Gratia mediatoris est gratia primi hominis & efficacior, & abundantior; juxta illud Christi Joan. 10. *Veni ut vitam habeant & abundantius habeant.* Ratio D. Augusti. ea est. Gratia primi hominis dabat solum posse perseverare, Christi vero dat & actu perseverare, ita S. Doctor lib. de corr. & gr. cap. 11. & 12.

Tertio: Incassum Heterodoxi hanc statuunt discrepantiam inter gratiam primi hominis & mediatoris, quod gratia istius necessario compellat ad bonum: secus gratia Adae: Tridentinum quippe de fide definiit sess. 6. cap. 5. & ibidem can. 4. liberum arbitrium motum libere consentire gratiae vocanti & eidem posse dissentire si velit. Hoc ipsum asstruit Senonense in praefatione: hoc S. Augustinus lib. de gr. & lib. arb. c. 2. lib. de corr. & grat. c. 11. ubi dicit gratiam Mediatoris humanam non destruere, sed restaurare libertatem. Hoc S. Prosper lib. 2. de vocat. gent. cap. 28. hoc S. Thomas quodlib. 1. art. 7. ad 2. ubi asserit Deum sua gratia movere homines cum libertate. Hoc ipsum innuunt praecipua quae Deus ad coronam observanda proponit: hoc denique eius exhortationes, quas ad peccatores, ut convertantur ad se, dirigit, ubi enim nulla libertas, ibi nullus & meriti, & correptionis locus foret.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET SOLUTIONUM.

PRIMO: Tametsi Deus Angelo rebeli non perpercerit, non sequitur indulgentiam non concessisse primis parentibus, cum enim carnis infirmitate, inquit Gregorius, veluti quodam vestimento induti essent, fragilitate potius, quam malitia peccaverunt, hinc & venia praeter Angelis apostatis multo magis donandi erant.

Secundo: Non negamus gratiam primi hominis in aliquo puncto gratia mediatoris fuisse laetiorē, videlicet quoad justitiam originalem & immortalitatem: Sed profecto non simpliciter & absolute: Quam-

Y y 2 vis

vis enim gratia Christi sit in subiecto passionum illecebris commoto, attamen quod est mirabile, terrente mundo, faviente concupiscentia, dat & posse operari bonum, immo & finaliter perseverare in bono, quod ultimum & novissimum ipsi peculiare.

Tertio : In vanum Heterodoxi gratiam mediatoris necessitantem esse debacchantur : Nusquam hoc propugnavit Augustinus, sed potius contrarium, si tamen quandoque dicat hominem non posse sub dominio gratiæ peccare, non loquitur de gratia efficaci, ut sic, cum ei resisti posse lib.

de spir. & lit. c. 34. asserat, sed de perseverantia finali adæquate sumpta, hoc est, ut importat non solum gratiarum actualium seriem quibus homo obniti valet, sed providentiam specialem extrinsecam quæ ita ordinat causas extrinsecas, ut mortem infligant illo potissimum tempore, quo homo de culpa dolet, & habet confessoris copiam, ut & lacrimis & salutarum poenitentia atque debita contritione sua deponat peccata. De perseverantia inquam finali quæ importat caritatis cum morte conjunctionem.

TRACTATUS SEPTIMUS

D · E

ULTIMO FINE HOMINIS,

Ea de actibus per quos ad eum modo acceditur,
modo etiam receditur.

P R Æ F A T I O.

Ummum bonum esse ultimum hominis finem, nemo tam idiota, tam etiam barbarus, & bardus non novit, non sentit: Sed in Deo, a quo omne bonum adinveniri conelamat S.

Augustinus his verbis: *Quidquid Deo minus est, expleri non potest*, sitam esse hominis beatitudinem atque finem, idem sanctus Doctor egregie delineat lib. 2. de Symbolo ad Catechum. cap. 12. dum ait: "Non nostri dominabitur jam corruptio, immortalter viventibus, & cum ipsa æterna vita manentibus. Neque enim indigebimus illic vestimento, ubi erimus immortalitate vestiti: nec cibis nobis deerit, quando ipse panis vivus, qui propter nos de cælo ad terras usque descendit, sui præsentia nostras animas satiabit: nec potus nobis deerit, præsentente fonte vitæ. Saturabit enim nos ab ubertate domus suæ, & torrente deliciarum suarum corda nostra rigabit. Æstus illic non patiemur: illic est enim refrigerium nostrum, qui nos sub umbra alarum suarum protexit & protegit. Frigus illic non patiemur: est enim ibi sol justitiæ, qui suo amore calefaciens corda nostra, radiis divinitatis suæ illuminabit oculos nostros, ut videant divinitatem, æqualitatemque Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Non ibi fatigabimur: nobiliscum enim erit virtus nostra, cui nunc dicimus: *Diligam te, Domine, virtus mea*. Non ibi dormiemus: non enim ibi sunt tenebræ quæ excludere possint permanentem diem. Nulla erit ibi negotiatio, nulla servitus, nullum opus. Et quid illic acturi sumus? For-

Boucat Theol. Tom. II.

tasse quod scriptum est: *Vacate & videte, quoniam ego sum Deus*. Vacuitas ista contemplationis, erit opus nostræ actionis: ut contemplantes delectemur, & delectabiliter contemplerur videre. Quid videre? Bona Domini. Quæ bona? Possumus exprimere illud: *Quod nec oculus vidit, nec auris audivit, &c.*

Quia vero cæcuit homo corruptus non solum in assequendo bonum, verum etiam & in cognoscendo; ideo necessaria est Theologia moralis tum ad sanandos animi morbos, tum ad regulandum veram libertatem, tum etiam ad restituendam vitæ innocentiam. Ea enim scientia, atque sapientia est quæ certam hominis facilitatem & veram subindigitat pulchritudinem, quæ vitiis nihil turpius esse docet; quæ omnes continet in officio, privatos quippe dirigit, familias gubernat, requiem parat imperii; quocirca jure merito societatis humanæ parens, legum magistra, sapientia Principum, justitiæ fundamentum, & recte vivendi norma dicitur, atque celebratur.

Si igitur, inquit unus e nostris Thomistis, ad locum unde exeunt flumina revertuntur, si rebus omnibus insitus centri amor, ad Deum tendat creatura rationalis necesse est, postquam ab eo primo principio egressa est, in ipso ultimo fine conquiescat. Verum quamvis finis ille nobis omnibus sui indiderit appetitum, quia nos Dominus fecit ad se, & inquietum est cor nostrum donec in ipso requiescat; quamvis etiam finis illius micantissima veritas, & justitia per se sit evidens, & in ea tenebræ comminisci, sit tenebras in sole cogitare; Deus enim, ut ait Joannes, lux est, & tenebræ in eo non sunt ullæ, nihilominus veritatis circa morum potissima præcepta dignoscenda difficultas innata,

Y y 3 ta,

" Quam ergo bonum est, a quo sunt omnia bona? Omnino nullum invenies bonum, quod non ab illo sit bonum. "

" *Secunda* sic procedit, finis ille censetur quem creatura rationalis appetit: quodlibet enim proprio tendit pondere ad pacis & finis locum, juxta illud Proverbum: *Singula suis ponderibus feruntur*: At qui creatura rationalis bonum semper appetit, nusquam vero malum saltem ratione mali: Ergo &c. Probatur minor ex D. Thoma qui 1. p. q. 19. art. 9. sic habet: " Cum ratio boni sit ratio appetibilis ut supra dictum est, malum autem opponatur bono: impossibile est quod aliquid malum in quantum humani appellationis, nec appetitu naturali, nec animali, nec intellectualem, qui est voluntas. "

" *Tertia*, finis est id in quo quiescit appetitus: sed quoties summum bonum desideratum assequimur, toties quiescit appetitus, quod certe quotidiana comprobatur experientia: Ergo &c. Minoris veritas colligitur ex D. Augustino qui lib. 8. de civitate Dei cap. 3. ita loquitur: " Finis autem boni appellatur quo quisque cum pervenerit, beatus est. " Et enarratione 2. in Psalmum 26. " *Credo videre bona Domini in terra viventium*: O bona Domini dulcia, immortalia, incomparabilia, sempiterna, incommutabilia? " Et quando vos videbo, o bona Domini? Credo videre, sed non in terra morientium. *Credo videre bona Domini in terra viventium*. Eruet me Dominus a terra morientium, qui propter me dignatus est suscipere terram morientium. " Quinam est autem finis ille quo satiatur appetitus nisi qui ex natura sua perficit subiectum? Quocirca omnis possessio boni quædam est beatitudo; inchoata quidem, si bonum creatum est & limitatum; perfecta vero, si bonum est summum, & omnibus numeris absolutum..

Solvuntur objectiones.

Objectiones 1. Finis voluntatis est id omne quod appetitur: Atqui non bonum solum, verum etiam & malum sæpius immo & sæpissime appetitur: Igitur non bonum solum est finis hominis. Probatur minor. Primo quidem ex illo Genesios 8. *Promissus sensus hominis ab adolescentia ad malum*. 2. Ex D. Augustino l. 2. confessionum. cap. 6. testatur se in quodam

pomorum furto solummodo amavisse malum. Ergo &c.

Respondeo dist. minorem, quandoque malum sub ratione boni apparentis, est utique finis hominis, concedo; sub ratione mali, nego. Ita D. Thomas 1. p. q. 19. art. 9. Non negamus autem malum quandoque esse hominis agentis finem, quatenus peccator in creatura veluti in ultimo fine conquiescit: sed profecto non sub ratione mali, verum potius sub ratione jucundi, aut perutilis.

Ad auctoritatem sancti Augustini eadem est responsio: Augustinus enim peccator suam volebat apud focios commendare & industriam, & audaciam in furto: namque ut ipse poenitens testatur ibidem cap. 9. pudebat se non esse impudentem.

Instabis: Sanctus Bernardus serm. 6. ait parvulorum dæmonem diligere malum ut malum, videlicet hominum damnationem: Ergo &c. Confirmatur: Dum aliquis perdit homines, ipsius augentur supplicia, sicut e contra ad introitum electorum in paradiso augentur gaudia Angelorum Custodum, ipso Christo dicente, gaudium erit coram Angelis Dei super uno peccatore poenitentiam agente: Ergo &c.

Respondeo distinguendo. Satan diligit malum ut malum est hominibus, concedo, ut malum est sibi, nego: in hominum reprobatione suo in Christum conceptio odio facit satis, quocirca malum hominum ut sibi quoddam bonum appetit.

Ad confirmationem distinguo: Et passionibus obcæcatus Satan non attendit ad sui cruciatus augmentum, concedo, & attendit, nego. Non una comprobatur experientia creaturam rationalem, bonum apparens ita inhiare, ut non attendat aut ad labores, aut etiam ad mala sibi infligenda propter prioris executionem: Sic latrones nonnunquam etiam, præsentem patibulo, furantur; sic quoque Mercatores multa subeunt in mari pericula ut ad summum pergant scopum: Igitur non mirum si dæmones, spretis poenarum laboribus, ut odio in Christum indulgeant, homines ejus membra perdere satagant.

Oppones 2. Eadem est potentia ad extrema sibi contraria: Igitur sicut bonum, ita & malum pro fine potest voluntas humana habere.

Respondeo distinguo Antecedens: Eadem est potentia circa opposita, sed diversimode.

de, concedo. Eodem modo, nego. Voluntas quidem humana pro innata libertate fertur in bonum, & in malum; sed in bonum illud prosequendo, in malum vero illud fugiendo: quotiescunque enim in isto conquiscebat, eatenus habet malum pro fine, quatenus ex perverso iudicio-ispore boni induit. Solutio est D. Thomæ 1. 2. q. 8. art. 1. ad 1.

Urgebis: ut voluntas creata sit formaliter libera, requiritur, ut utrumque extremum formaliter sumptum spectare possit: igitur malum reductivè, ut malum spectare possit.

Respondeo distinguendo Antecedens. Ut voluntas sit formaliter libera, debet utrumque respicere extremum, prosequendo unum, & fugiendo alterum, concedo. Utrumque amore prosequendo, subdistinguo, malum ut proponitur ab intellectu obsecuto ut bonum, concedo: sin minus, nego. Objectum voluntatis est solummodo bonum, hinc malum nonnisi sub ratione boni diligere potest: Sic gulofus vinum etiam cum excessu, tamquam optimum bonum cumdit, & sic de cæteris peccatoribus.

Persister: Intellectus versari potest circa falsum uti falsum est: igitur & voluntas circa malum, ut malum est.

Resp. neg. paritatem: ratio discriminis est quod unica sit intellectus operatio, videlicet intellectio, ex quo sequitur quod sicut verum ita & falsum intelligere, & comprehendere possit; sed non sic de voluntate ratiocinandum est, cum enim formaliter sit potentia libera, duplicem habet operationem, videlicet fugæ, & prosecutionis: ista attingit bonum, illa vero versatur circa malum.

Insistes: Si voluntas non potest habere malum pro fine, multa inde sequuntur absurda: Primo quidem non relinqueretur merito locus, quod euidem in eo situm est, ut homo qui potest transgredi, non transgrediatur. Secundo, in hypothesi nullum erit peccatum, si quidem ad peccandum requiritur quod voluntas seratur circa malum, ut malum est, quocirca qui occideret hominem putans occidere aprum, non peccaret; quippe qui occisionem formaliter, ut est quid malum, non operaretur. Ergo &c.

Respondeo negando aliqua subsequi absurda: non primum quidem; namque qui non transgreditur præfert bonum virtutis quod carni veluti malum apparet, bono sensu-licitatis, seu potius malo quod quamdam,

passione titillante, boni speciem induit: sed neque secundum; licet enim non appetat malum sub ratione mali, sufficienter tamen illud cognoscit, ut malum est, & ideo peccat sibi indulgendo, juxta illud psalmistæ effatum: *Noluit intelligere, ut bene ageret*. Ad exemplum tandem non est paritas; cum enim de ignorantia invincibili eo loci agatur, scilicet de qualitate objecti, ideo occidens hominem putans occidere aprum, non peccat.

Dices: Qui peccat ex malitia pura, appetit malum qua malum, nam in hoc peccatum malitiæ, a peccato fragilitatis discernitur. Ergo &c.

Respondeo negando Antecedens, & ejus probationem: peccatum enim malitiæ in hoc a peccato fragilitatis distinguitur, quod peccans ex malitia peccatum suum prosequitur amore, quatenus formaliter, & privario est transgressio legis, alter vero peccatum, ut bonum sensibile primo, & per se appetit, ita ut si sensualis posset sibi indulgere sine offensa Dei, hoc ipsum ultro veller. Ita divus Thomas qui passim dicit peccantem ex malitia averfionem Dei primario appetere, peccantem vero ex fragilitate, conversionem ad creaturam.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Summum bonum est finis ultimus hominis.

PRIMO: Quia nihil ultra desiderari potest; quippe quod omnem habeat perfectionem.

Secundo: Quia illud appetit creatura rationalis, nec appetitus, utpote a natura inditus, frustrari debet.

Tertio: quia in eo ultimate quiescit anima.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET DIFFICULTATUM.

PRIMO: Creatura appetit quidem malum, sed non qua malum.

Secundo: Est quod voluntas humana sit libera, ut malum sub ratione boni apparentis prosequi possit, non tamen sub ratione mali.

Tertio: Intellectus non est formaliter liber, sed tantum radicaliter, hinc sicut bonum, sic & malum considerat: voluntas humana et contra solummodo malum sub ratione boni appetere valet.

AR-

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum homo ex innato pondere, & sua natura agat propter finem?

CONCLUSIO.

Proprium est creaturæ rationali agere propter finem.

Probatur luculentissimis rationibus.

PRIMA sic se habet : illi proprium est agere propter finem , cui competit agere , & per rationem & per voluntatem ; nam ipsa ratio discurret de bono præcepto , voluntas vero ex prævia deliberatione seise ad bonum veluti ad finem , in quo quiescat , accingit , & movet : Atqui creatura rationalis utroque modo quaerit , & se movet ad finem : igitur proprium est homini agere propter finem . Ista ratio est divi Thomæ qui hic 1. 2. q. 1. art. 1. sic loquitur in argumento , sed contra : " Omnia quæ sunt in aliquo genere , derivantur a principio illius generis , sed finis est principium in operabilibus ab homine : ut patet per Philosophum in secundo Physico . Ergo homini convenit omnia agere propter finem . " Quibus verbis sanctus Doctor duo potissimum indigitat , videlicet bonum præconceptum movere ad sui prosecutionem : deinde vero voluntatem seise ad illud movere , ut in ipso tanquam in suo perfectivo quiescat .

Secunda : Maxime competit creaturæ rationali esse sui actus domina : Sed istud dominium in eo affulget quod & moveatur a fine atque alliciatur , & se per amorem ad illud determinet , & moveat assumendo media quibus bonum tanquam præconceptum finem assequatur & possideat ; in hoc enim a creaturis mere corporeis quæ ex innato pondere tendunt ad centrum , a belluis vero quæ sunt ad unum determinatæ , secernitur : Ergo &c. Ista ratio est divi Thomæ ibidem art. 2. in corpore his verbis : " Considerandum est ; quod aliquid sua actione , vel motu tendit ad finem dupliciter . Uno modo , sicut se ipsum ad finem movens ut homo . Alio modo , sicut ab alio motum ad finem : sicut sagitta tendit ad determinatum finem ex hoc quod movetur a sagittante , qui suam actionem dirigit in finem . Illa ergo quæ rationem habent , se ipsa

movent ad finem , quia habent dominium suorum actuum per liberum arbitrium , quod est facultas voluntatis & rationis . " Ergo &c.

Tertia : Agere propter finem est illud appetere quod allicit voluntatem , & in eodem conquirere veluti in fine ultimum : Sed hoc maxime convenit creaturæ rationali . Ergo &c. Probatur minor . Finis alius est intermedius , alius vero ultimus : Primus est bonum proprium quod immediate allicit , & movet agens ad operandum ; sic homo sumit cibum propter sanitatem conservandam : posterior est bonum universale in quo ultimate quiescit appetitus : Sed in hoc homo distinguitur a bellua quæ est ad bonum proxime movens determinatæ , quod non sinit in primo fine , sed ulterius progreditur ex eo quod solum bonum infinitum , & universale cognoscat perfecte satiare . Ergo &c. Ita D. Thomas ibid. q. 1. art. 1. & 6. in corp.

Solvuntur objectiones.

• OBJECTIONES : Amor beatitudinis est actus humanus , per illum enim homo a brutis maxime secernitur : Sed ille amor non est propter finem : Et probatur ; amor ille est necessarius , quippe qui ex deliberatione non procedat . Ergo &c.

Respondet nego minorem , ad probationem distinguo ; amor ille est necessarius si sit de beatitudine in communi , concedo . Si de beatitudine in particulari , nego . Homo ex innata inclinatione & proprio pondere appetit esse beatus , adeoque beatitudinem in communi : Sed non nisi ex deliberatione prævia , appetit , & quaerit beatitudinem in particulari : cuius rei argumentum est quod non una sit circa beatitudinem in particulari sententia , quidam enim in divitiis & creaturis illam reponunt , quidam vero in Deo optimo maximo . Cum autem visione beatificæ possideatur , tunc quiescit perfecte appetitus , nec aliquid ultra quaerit .

Instabis : Intentio finis est actus humanus : Atqui tamen non est propter finem , siquidem est indeliberatus : igitur homo in suis actibus non agit propter finem . Confirmatur . Sed neque gaudium , & delectatio , seu in fine obtento complacentia sunt propter finem , tamen si rationem actus humani sibi vindicent : Ergo &c.

Respondet nego minorem ; ad probationem distinguo : intentio finis non est actus deli-

deliberatus formaliter, & actualiter, transeat, nam ut plurimum intendimus finem ex prævia electione, & deliberatione circa illum assequendum: non est virtualiter, nego; namque includitur in proposito quod inest homini ad querendum suum proprium bonum. Cæterum intentio finis inchoative est propter finem: hæc est enim actus humani œconomia: 1. Cognitio finis. 2. Ejusdem finis intentio, seu volitio. 3. Electio mediolorum ad finem assequendum. 4. Usus activus mediolorum. 5. Fruitio. 6. Gaudium, & delectatio ex possessione finis resultantia: quocirca isti duo ultimi actus sunt etiam saltem terminative, propter finem; sicut enim amor desiderij est propter finem, sic & amor complacentiæ in finis possessione: namque voluntas sese movet circa bonum possessum, scilicet appetendi illud semper & sine intermissione possidere: & sic patet solutio ad confirmationem.

Urgebis: Causa est prior effectu: Sed finis est id quod est postremum, quandoquidem nonnisi per actum comparatur. Igitur non est causa, finalis actus humani, seu homo non agit propter finem.

Respondeo distinguendo minorem: finis possessus est id quod est postremum, concedo. Nam possessio habetur per actum humanum. Finis possidendus, nego: Revera quidem bonum præcognitum, & desideratum, & volumus, hinc ut apprehensum movet appetitum ad illud querendum, & sic finis appetendus est prior intentione, ac principium in agibilibus; ideo enim agit homo ut finem conceptum, & prævolitum assequatur. Solutio est divi Thomæ qui hic q. 1. art. 1. ad 1. sic respondet ad argumentum: "Dicendum, quod finis est sic postremus in executione, est tamen primus in intentione agentis: & hoc modo habet rationem causæ."

Persisteris: Bellus agunt propter finem, & media convenientia, cæteris propulsis, eligunt ad finem assequendum. Igitur non convenit homini ex natura sua tanquam aliquid sibi proprium agere propter finem.

Respondeo distinguendo Antecedens; bellus agunt propter finem materialiter, concedo; formaliter, nego. Bruta animalia sunt ad unum determinata, nec se movent per deliberationem circa finem & media, sed solummodo ex instinctu; cuius rei illud est irresistibile argumentum

quod eundem semper tendant in finem, eademque ad illud assequendum media assumant, aves v. g. eodem modo speciei suæ nidificant, sed homo non unum habet finem in suis actionibus, modo alterum, modo unum eligit, & hoc sæpius per media quæ ex se non sunt convenientia, sed per suam industriam evadunt utilia, puta cum medicus febrem excitat, ut lethargiæ, & paralyseos ægritudinem avertat: solutio est divi Thomæ ibidem art. 2. his verbis: "Illa ergo quæ rationem habent, se ipsa movent ad finem, quia habent dominium suorum actuum, per liberum arbitrium, quod est facultas voluntatis, & rationis. Illa vero quæ ratione carent, tendunt in finem propter naturalem inclinationem quasi ab alio mota; non autem a se ipsis, cum non cognoscant rationem finis: & ideo nihil in finem ordinare possunt, sed solum in finem ab alio ordinantur: nam tota irrationalis natura comparatur ad Deum sicut instrumentum ad agens principale, ut supra habitum est: & ideo proprium est naturæ rationali, ut tendat in finem, quasi se agens, vel ducens ad finem. Natura vero irrationalis quasi ab alio acta, vel ducta, sive in finem apprehensum sicut bruta animalia: sive in finem non apprehensum, sicut ea quæ omnino cognitione carent." Quibus verbis clare probat, & docet sanctus Doctor bellus non agere formaliter propter finem, ut superiori calamo edocent Philosophi in Moralibus.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Creatura rationali proprium est agere propter finem.

PRIMO: Agit per rationem & electionem, hinc cognito fine, illum prosequitur.

Secundo: Creatura spiritalis est domina sui actus: Igitur apprehensa & discussa ratione finis, illum uti talem respicit, & prosequitur.

Tertio: Proprium est creaturæ intelligenti a fine allici, eundem prosequi, & possidere.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM,

ET RESPONSIONUM.

PRIMO: Tamenſi creatura rationalis appetat neceſſario beatitudinem in communem, non tamen in particularem.

Secundo: concedimus apprehenſionem finis & intentionem non eſſe actus deliberatos: Sed aliter ratiocinandum eſt de electione mediorum, & iudicium de fine amplectendo.

Tertio: Non negamus bellius agere propter finem, non tamen reduplicative ut finem: hinc manet ſolum creaturam rationalem agere propter finem.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum homo ſemper agat propter finem in actionibus deliberatis, & humanis.

ACTIO duplex diſtinguitur. Una humana, altera hominis. Prior illa eſt quæ fit ex deliberatione, & electione finis. Poſterior quæ abſque deliberatione, & electione finis, qualis eſt dormitio, & actus primo primus, quæ fit ex prima apprehenſione etiam in vigilia.

Subnotare etiam neceſſe eſt aliquem poſſe agere propter finem in genere, & in particulari: ſeu in individuo: in genere quidem cum homo ſuam quærit beatitudinem nihil determinando in quo illam reponat; in particulari vero cum illam eandem quærit in tali, vel tali bono, vel vero, vel etiam tantummodo apparenti. Rurſus quandoque homo agit propter finem ultimum explicite, pura cum actu cogitat de fide; quandoque tantum implicite, ut ſi actu non cogitat de fide, ſed prius cogitaverit, quod quidem diſtinet habere intentionem virtualem de fide: denique caput controverſiæ non eſt de fine intermedio, ſeu de bono proxime movente, ſed de fine ultimo, de illo ſcilicet in quo ultimatè conquieſcit appetitus: jam ſit

CONCLUSIO.

Homo deliberate agens ſemper agit propter finem ultimum.

Probatur rationibus Theologicis.

PRIMA ſic deducitur: omne agens operatur propter bonum ſui perfectivum, & ſatiativum ut in illo, ſicuti in beatitudine, quieſcat: atqui huiusmodi bonum eſt finis ultimus, ſi enim ulterius progreditur jam non eſſet finis ultimus ſed ſolum intermedius: Igitur homo qui ſeſe movet ex prævia cognitione in bonum ſui perfectivum agit in actionibus humanis propter finem ultimum: hæc ratio eſt divi Auguſtini qui libro 13. de Trinitate c. 5. ſic loquitur: "Quoniam verum eſt, quod omnes homines eſſe beati velint; id quæ unum ardentiffimo amore appetant, & propter hoc cætera quæcumque appetunt."

Moctius vero lib. 3. de conſolat. Philoſophiæ, Proſa 2. ait: "Omnes mortalium, cura quam multiplicitum ſtudiorum labor exercet, tiverſo calle procedit, ſed ad unum tamen beatitudinis finem nititur pervenire." Tum divus Thomas hic art. 7. "Quantum igitur ad rationem ultimi finis, omnes conveniunt in appetitu finis ultimi, quia omnes appetunt ſuam perfectionem adimpleri, quæ eſt ratio ultimi finis, ut dictum eſt. Sed quantum ad id, in quo iſta ratio invenitur, non omnes conveniunt in ultimo fine."

Secunda: Nulla cauſa inferior ſeſe poteſt movere niſi prius mota a prima, debet enim reduci de potentia ad actum per id quod eſt ſemper in actu: atqui ſinis in genere morali eſt prima cauſa in agibilibus, ſicut cauſa efficiens in agibilibus phyſicis eſt prima cauſa: Ergo &c. Hæc ratio eſt divi Thomæ hic art. 6. ubi ex profeſſo noſtram propugnat ſententiam, pro quæ aſſerenda duplicem aſſert rationem. Primam quidem ex eo quod homo appetat ſub ratione boni bonum ſui perfectivum veluti finem, quo obtento, quieſcit; alteram vero quia ultimus finis eodem modo ſe habet in movendo moraliter appetitum, ſicut ſe habet in aliis morionibus primum movens: "Maniſteſtum eſt autem, inquit, quod cauſæ ſecundæ moventes, non movent niſi ſecundum quod movent."

ven-

„ventur a primo movente : unde secunda appetibilia non movent appetitum nisi in ordine ad primum appetibile , quod est ultimus finis .”

Tertia . Quod est de se indifferens ad bonum & malum debet ab ulteriori principio determinari ad aliquod certum : atque actio humana est de se ad bonum & malum indifferens , adeoque ad actum talis , vel talis speciei debet in individuo determinari , quod quidem munus soli fini præconcepto competit juxta illud tritum adagium : *quidquid faciant homines , intentio judicat omnes* . Ergo &c. Hæc ratio egregia est divi Thomæ hic art. 2. his verbis : „Dicendum , quod omnia agentia necessaria est agere propter finem . Causarum enim ad invicem ordinatum si prima subtrahatur , necesse est alias subtrahi : prima autem inter omnes causis est causa finalis , cuius ratio est , quia materia non sequitur formam , nisi secundum quod movetur ab agente ; nihil enim reducit se de potentia in actum , agens autem non movet nisi ex intentione finis : si enim agens non esset determinatum ad aliquem effectum , non magis ageret hoc quam illud . Ad hoc ergo quod determinatum effectum producat , necesse est quod determinetur ad aliquod certum , quod habet rationem finis : hæc autem determinatio fit in rationali natura , per rationalem fit appetitum , qui dicitur voluntas .”

Solvuntur objectiones .

OBJECIES I. multæ actiones ab homine procedunt absque eo quod de fine cogitet , ut movere pedem , fricare barbam : igitur homo non agit semper propter finem ultimum .

Respondet distinguendo consequens : homo non agit semper propter finem ultimum in actionibus hominis , in eis scilicet quæ absque prævia tum deliberatione , tum electione fiunt , concedo : in actionibus humanis , quæ ex intentione finis producuntur , nego . Sic respondet ad difficultatem sanctus Thomas hic artic. 1. ad 3. his verbis : „Dicendum , quod huiusmodi actiones non sunt proprie humanæ : quia non procedunt ex deliberatione rationis quæ est proprium principium humanorum actuum . Et ideo habent quasi finem imaginatum , non autem per rationem præstitutum .”

Instabit . Atqui homo etiam in actibus humanis sapius non agit propter finem ultimum ; ergo nulla solutio . Probatur subsumptum . Primo quidem actiones jocosæ non sunt propter finem , quandoquidem de illo non cogitatur secundum se : a fortiori peccata venialia . Ergo &c.

Respondet hæc omnia solummodo probare illas actiones non esse propter finem ultimum in particulari , bene vero in communi , cuius intentio de se includitur in actione humana ; ita colligitur ex divo Thoma hic quæst. 1. art. 6. ad 3. „Dicendum , quod non oportet ut semper aliquis cogitet de ultimo fine , quandoque appetit vel operatur : sed virtus primæ intentionis quæ est respectu ultimi finis manet in quolibet appetitu cuiuscumque rei : etiam si de ultimo fine actu non cogitetur : sicut non oportet , quod qui vadit per viam , in quolibet passu cogitet de fine .”

Respondet 2. negando Antecedens . Ad primam probationem distinguo : Actiones jocosæ non sunt propter finem particularem , nego ; ordinantur enim ad bonum ipsius ludentis prout sunt delectantes , vel requiem præstantes ; ad finem in communi , subdistinguo : formaliter & actu , concedo : virtualiter , nego . Dictum est ex divo Thoma finem ultimum includi in quolibet agente , quatenus omne agens maxime si deliberate agat , suum quarat perfectivum , suamque beatitudinem : solutio colligitur ex D. Thoma ibidem ad 1. his verbis : „Actiones ludicæ non ordinantur ad aliquem finem extrinsecum : sed tantum ordinantur ad bonum ipsius ludentis : prout sunt delectantes , & vel requiem præstantes .”

Ad secundum exemplum distinguo ; peccata venialia non ordinantur ad finem particularem , nego . In eis enim sibi indulget homo : propter finem communem , subdistinguo : explicite , concedo : implicite , nego . Duo sunt inconcussa , primum quidem : hominem suum in omnibus & quærere , & appetere beatitudinem : sed ut plurimum errat in mediis , ut illam assequatur : sic qui peccat venialiter prætermittit finem ultimum verum , & particularem scilicet finem ultimum , sed distrahitur ; & ideo peccat venialiter . Ita D. Thomas art. 7. his verbis : „Dicendum , quod de ultimo fine possumus loqui dupliciter : uno modo secundum rationem ultimi finis ; alio modo secundum

„dum id, in quo finis ultimi ratio invenitur. Quantum igitur ad rationem ultimi finis, omnes conveniunt in appetitu finis ultimi: quia omnes appetunt suam perfectionem adimpleri, quæ est ratio ultimi finis, ut dictum est. Sed quantum ad id, in quo ista ratio invenitur, non omnes homines conveniunt in ultimo fine: nam quidam appetunt divitias tanquam consummatum bonum, quidam vero voluptatem &c. Ex quo principio sequitur hominem sapientius peccare, tamen propter finem ultimum semper agat, eo quod finem particularem in bono creato reponat.

Urgebis. Atqui si homo agat semper propter finem ultimum in communi, jam non peccabit: Ergo &c. Probatur subsumptum; conatus circa finem intermedium & particularem mensuratur secundum conatum versus finem in communi; sicut enim causa secunda non influit in effectum nisi dependenter a causa prima: nec in moralibus nisi dependenter a fine in communi, qui est principium in agibilibus. Ergo &c.

Respondeo negando subsumptum: ad probationem distingo, & causa secunda detorquet influxum primæ causæ, concedo: & in pravum nusquam detorquet finem, nego. Sicut igitur in ordine physico causa secunda detorquet influxum primæ causæ, ex quo sequitur defectus, qui quidem non in primam sed in secundam causam refunditur, ut patet in tibia claudicante, sic & in moralibus, nam suam homo appetit semper beatitudinem in communi, sed ut plurimum hujusmodi finis influxum determinat in malum: ergo ne in omnibus actionibus deliberatis non agit propter finem ultimum? minime. Sed quandoque finem ultimum ponit in bono apparenti: quod autem agat semper propter istum finem dicit Augustinus lib. de Trinitate cap. 3. his verbis: „Quidquid enim aliud, quisquam libenter velit, ab hac voluntate quæ omnibus hominibus satis nota est, non recedit.“

Replicabis. Datur actus indifferens in individuo: Igitur datur actus humanus qui non est propter finem ultimum: probatur Antecedens: voluntas utpote libera, potest agere propter finem ultimum vel non, & de facto ex ipso Evangelio dantur actiones otiosæ, quæ quidem otiosæ appellantur quia indifferentes sunt, & ad aliquem finem nondum determinatæ.

Respondeo negando Antecedens, omnis enim actio humana, vel est propter finem bonum supernaturalem qualis est elemosyna solo compassionis motivo præstita, vel absolute propter finem malum: si primum, est laudabilis; si secundum, e contra vituperabilis est.

Ad probationem distingo, & quia voluntas est libera eligit aut bonum aut malum finem, concedo: & non agit propter finem, nego. Eo enim ipso quo operatur ut libera, ex prævia deliberatione, & electione agit, adeoque propter finem, & beatitudinem in communi, quam ex innata inclinatione quisque appetit; & propter beatitudinem in particulari, quam quidem homo in bono quandoque vero, quandoque etiam falso & apparenti reponit.

Ad id quod dicitur actiones humanas in Evangelio nonnunquam ut otiosas haberi, distingo: & ea potissimum ratione sic nuncupantur ex eo quod non sint ad vitam ordinatæ, concedo: eo quod aliquo careant fine, nego. Quidquid, seculo vitæ æternæ scopo, sit aut nihil, aut parum est & semper otiosum, ac superfluum, ipso Christo dicente Matth. 16. Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiar?

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Homo in actibus deliberatis agit semper propter finem.

PRIMO. Agit semper propter bonum alliciens: Igitur & propter finem.

Secundo. Causa secunda ut prius mota per primam agit: sed in actibus deliberatis bonum verum ut apparet semper movet potentiam, quocirca finis dicitur principium in agentibus. Ergo &c.

Tertio. Quod est de se indifferens, ad multa ab aliquo determinari debet: sed voluntas humana talis est, datur actus indifferens in individuo. Ergo &c.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM.

ET EXPLICATIONUM.

PRIMO: Verum est hominem non agere semper propter finem in actionibus hominis, secus vero in actionibus humanis.

Secundo : Dato & non concessio actiones jocosas non esse semper propter finem in particulari, bene tamen propter finem in communi, puta propter sanitatem, vel fovendam, vel recuperandam: ergo ne homo nunquam peccabit si agat semper propter finem? Absit dicere, si agat propter finem malum.

Tertio : non datur actus indifferens in individuo, omnis quippe actio vel est bona vel mala potest tamen dari bona bonitate morali, quæ non sit meritoria, v. g. dare elemosynam motu compassionis.

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum homo possit habere simul duos fines ultimos, & totales.

CUM finis sit principium in agibilibus, & mensura actuum humanorum tam bonorum, quam malorum, querimus num. idem homo eodem tempore possit habere plures fines ultimos, & totales? Pro cujus resolutione sit

CONCLUSIO NEGATIVA.

Probat argumentis Theologicis.

PRIMUM sic efformatur: finis ultimus ille est cui omnia quæ sunt in potestate hominis, subijciuntur; ultimus quippe finis affectui hominis prorsus dominatur, juxta illud ad Philipp. 3. de gulosis: *Quorum Deus venter est*. Atqui non possunt dari simul duo supremi Domini voluntatis quibus omnes subijciantur affectus; eo enim ipso quo partim uni, partim alteri famularetur voluntas, non forent supremi: igitur homo non potest habere simul duos fines totales; ita ex professo divus Thomas hic quæst. 1. art. 3. quod quidem probat ei Christi auctoritate Matth. 7. *Nemo potest duobus Dominis servire.*

Secundum : Finis totalis ille dicitur in quo quiescit appetitus rationalis: sed si eodem tempore darentur duo adæquati fines, in neutro quiesceret appetitus; Et probatur, quiesceret voluntas in uno ut supponitur: non quiesceret, quandoquidem ulteriorem desideraret, ergo &c. Ista ratio est D. Thomæ, his verbis: "Oportet igitur quod ultimus finis ita impleat totum hominis appetitum, quod nihil extra ipsum appetendum relinquatur:

quod esse non potest si aliquid extraneum ad ipsius perfectionem requiratur. Unde non potest esse quod in duo sic tendant appetitus, ac si utrumque sit bonum perfectivum ipsius.

Tertium : non dantur duæ primæ causæ, alias jam non essent primæ: sed finis ultimus in agibilibus est primum principium movens, & quidem adæquate; quocirca appetitus tendit ad unum bonum; quatenus unam querit beatitudinem; non enim datur multiplex. Igitur homo nequit habere simul eodem tempore duos fines totales, sic pronunciat sanctus Thomas ibidem: "Sicut, inquit, in processu rationis principium est hoc quod naturaliter cognoscitur, ita & in processu rationalis appetitus qui est voluntas, oportet esse principium id quod naturaliter desideratur: hoc autem oportet esse unum, quia natura non tendit nisi ad unum: principium autem in processu rationalis appetitus est ultimus finis, unde oportet id, in quod tendit voluntas sub ratione ultimi finis, esse unum."

Fit satis objectionibus.

OBJECIES, ex Aug. lib. 16. de civ. Dei. Quidam ultimum hominis finem posuerunt in quatuor, scilicet in voluntate, in quiete, in bonis naturæ, & in virtute. Igitur homo potest habere plures fines totales. Confirmatur: Idololatæ plures simul colunt Deos: igitur habent simul plures fines totales; quilibet enim Deus habet totam boni rationem, alias non esset Deus. Ergo &c.

Respondeo distinguendo antecedentes: & cuncta allata se habent respectu appetentis per modum unius finis totalis, concedo: multiplex nego. Nonnumquam contingit hominem; unum tantummodo bonum creatum habere pro ultimo fine, ut cum luxuriosus, aliis prætermisissis delectationibus, solummodo cogitat de venereis, nonnumquam etiam multa simul appetit, nec quiescit donec omnibus perfruatur. Ex quo sequitur eum, qui simul appetit honores v. g. carnis spurcicias, plura simul committere peccata mortalia, non secus ac ille qui occidit proximum, & crumenam subripit, quippe qui in his omnibus quærat beatitudinem. Sic respondet D. Thomas ibidem ad 1. his verbis: "Dicens, quod omnia illa plura acci-

„piebantur in ratione unius boni perfecti
„ex his constituti, ab his qui in eis ulti-
„mum finem ponebant. „ In eo sensu
explicat sententiam Augustinum.

Ad confirmationem, distinguo similiter:
& Idololatria: omnia fucata numina pro
unico, eodemque fine totali habent, con-
cedo: pro multiplici, nego. Dividunt
Idololatræ Deos, eisque diversa tribuunt;
videlicet Baccho, vinum: Mercurio fur-
tum; cæteraque bona sensibilia quæ per
modum unius finis totalis appetunt, in
quo tandem quiescunt: & ideo quilibet
ille fucatus Deus non habet boni plenitu-
dinem, alias apud Paganos non multiplex,
sed sicut apud Christianos unus foret ve-
rus Deus.

Inhabilis: Qui plura committit simul pec-
cata mortalia, profecto duos fines ulti-
mos simul habet; sin minus unum tan-
tummodo committeret peccatum. Ergo
&c. Probatur antecedens: in tantum ali-
quid peccatum mortale evadit in quantum
voluntas quiescit ultimate in creatura:
igitur non multiplex, sed unicum esset
peccatum.

Respondeo negando antecedens. Propter
rationes jamjam allatas. Ad probationem
distinguo, in tantum aliquid peccatum
mortale evadit, in quantum aliquid quie-
scit in creatura, & avertitur a lege, con-
cedo; quia præcipit quiescit in creatura,
nego. Formale peccati desumitur ex trans-
gressione legis, cum autem v. g. fur, &
homicida duo transgrediatur præcepta ta-
meti in duobus bonis apparentibus per
modum unius finis quiescat, attamen duo
peccata mortalia committit: nec inde se-
quitur non quiescere in creatura, sed po-
tius duobus modis conquiescit, primo
quidem occidendo, deinde vero & fur-
tando.

Insuper. Peccatum mortale a veniali di-
scerepat, in eo quod homo suum reponat
finem ultimum in creatura quæ est peccati
letalis objectum: igitur necesse est homi-
nem in quolibet peccato mortali plures fi-
nes totales, & adequatos habere.

Respondeo distinguendo: Peccatum mor-
tale in eo situm est quod peccans habet suum
proprium bonum pro fine ultimo per con-
temptum & ipsius Dei, & ejus legis, con-
cedo: solummodo per conversionem ad
creaturam, nego. Duo sunt ex mente D.
Thomæ in peccato mortali distinguenda,
videlicet controversio ad creaturam, &
aversio a Deo: posterius est formale pec-

cati mortalis, quocirca cum homo duo si-
mul committens peccata mortalia, duplici
& iterato modo avertatur a Deo, eo quod
alternata vice infringat legem, unicum ta-
men habet finem ultimum ad quem tendit
per diversas creaturas in quibus veluti in
unico bono adequato quiescit: & in hoc
secernitur peccatum mortale a veniali; in
isto quippe homo nec legem positive trans-
greditur, sed illam solummodo mittit: ne-
que in creatura ut in fine ultimo, sistit.

Persisteret: certum est juxta omnium Theo-
logorum placita, hominem qui peccat mor-
taliter, suum ultimum finem reponere in
bono creato: Igitur cum peccans v. g.
peccato occisionis, & furti, duplicem ha-
beat pro objecto finem, videlicet duplicem
creaturam, duos quoque habere fines to-
tales liquet. Confirmatur: illa duo pec-
cata subordinantur ad invicem, quandoqui-
dem occisio est propter furtum: Igitur non
implicat hominem in hac hypothesi habe-
re simul duos fines ultimos.

Respondeo distinguendo antecedens. Qui
peccat mortaliter unicum habet creaturam
pro fine ultimo, duplicem vero cum duo
committit peccata mortalia, concedo: Ne-
cus, nego. Qui sistit in una creatura suum
ultimum reponit finem in ea: si vero du-
plicem habet pro objecto creaturam, ci-
tra dubium est primum veluti finem inter-
medium ordinare ad alteram in qua quie-
scit, ut cum aliquis occidit hominem, ut
ejus habeat crumenam, primo quidem pec-
cat mortaliter, quatenus in creatura quie-
scit; sed addo eatenus duplex committere
peccatum quatenus est duplex prævarica-
tio seu duplicis præcepti transgressio; adeo-
que duplex seu iterata aversio a creatore,
altera scilicet per occisionem, altera
vero per furtum. Neque vero ex hoc con-
cludendum est peccatum mortale cum al-
tero conjunctum, aliquid de sua gravitate
mittere, cum sit iterata aversio a bono
incommutabili.

*Ad confirmat. dist. creaturæ sunt ad
invicem subordinate, sed una alteram
non excludit a ratione peccati, cum ali-
quis duplex transgreditur præceptum, con-
cedo: altera non excludit aliam in ra-
tione finis ultimi, nego.* In hypothesi
qua homo occidit proximum ut ejus sub-
ripiat pecuniam, duo peccata mortalia
committit quidem, sed impossibile est cum
duos habere fines totales, cujus rei argu-
mentum est quod peccans ordinat occisio-
nem hominis ad furtum faciendum, quo-
circa

circa quiescit in creatura quam duplici medio profequitur; ita D Thomas artic. 5. ad 2. "Dicendum, quod & si plura accipi possunt quæ ad invicem oppositionem non habeant: tamen bono perfecto opponitur quod sit aliquid de perfectione rei extra ipsum."

Urgebis. Homo antequam eligat pro fine ultimo aliquam creaturam, potest plures eligere, & ex innata libertate, in qualibet quiescere: sic aliquis potest sistere in dignitate Regis, & nihil ultra in isto gradu appetere. Idem Rex, multis obtentis divitiis, potest similiter ita quiescere in eis ut alios non inhiat thesauros. Ergo &c.

Respondeo distinguendo. Et in iis Rex nonnisi unicum finem adæquatam habet, concedo: & plures habet fines ultimos, nego. De ratione boni quod habet rationem finis ultimi est, quod perfecte satiet appetitum; sed ut primum aliquis præter honores appetit divitias, jam in divitiis veluti in fine ultimo non sistit; implicat hominem quantumvis liberum plures simul in eadem actione habere fines totales. Sic respondet ibidem sanctus Thomas ad 3. "Dicendum, inquit, quod potestas voluntatis non habet ut faciat opposita esse simul, quod contingeret, si tenderet in plura disparata, sicut in ultimos fines."

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Homo nequit agere simul propter duos fines totales & ultimos.

PRIMO: Hoc patet ex illo Christi oraculo Matth. 6. *Nemo potest duobus Dominis servire.*

Secundo: In hypothesi non essent fines ultimi: essent ut supponitur: & non essent, quia uno obtento, alter in desiderio foret.

Tertio: Non dantur duæ primæ causæ physicae: igitur nec in moralibus.

SYNOPSIS OBJECTIONUM; ET SOLUTIONUM.

PRIMO: Ultro concedimus multa bona simul appeti, sed subordinata, hinc se habent per modum unius finis totalis.

Secundo: Qui duo diversi generis peccata committit, reus est duplicis peccati.

Boncat Theol. Tom. II.

ti, non quod duos habeat fines totales, cum unam respiciat creaturam, sed quia diversas leges transgreditur.

Tertio: Si tamen aliquis quiesceret successively in diversis creaturis, jam duos haberet fines totales, sed non simul.

ARTICULUS QUINTUS.

Utrum Deus sit finis ultimus hominis.

EX bono, vel malo fine actus humanus bonus, vel malus evadit; quocirca ordo rerum postulat, ut peractis quæ sunt de fine ultimo in genere, nunc de eodem in particulari tractemus: unde sit

CONCLUSIO.

Deus solus est objectiva hominis beatitudo.

Probatum rationibus Theologicis.

PRIMA sic exponitur. Beatitudo objectiva teste Boetio est bonorum omnium aggregata perfectio: sed illa in solo Deo reperitur juxta illud Exod. 3. Dei ad Moysen: *Veni, ostendam tibi omne bonum.* Et istud Psalm. 15. *Dominus pars hereditatis meæ.* Et istud aliud Psalm. 72. *Quid enim mihi est in cælo? Et a te quid volui super terram.* Ergo &c.

Tum sanctus Augustinus lib. 12. de civitate Dei cap. 1. ait: "Dicimus itaque immutabile bonum non esse, nisi unum verum Deum beatum: ea vero quæ fecit, bona quidem esse, quod ab illo, veruntamen mutabilia, quod non de illo, sed de nihilo facta sunt. . . . . Quod cum ita sit, huic naturæ, quæ in tanta excellentia creata est, ut licet sit ipsa mutabilis, inherendo tamen incommutabili bono, id est, summo Deo, beatitudinem consequatur: nec expleat indigentiam suam nisi utique beata sit: eique explendæ non sufficiat, nisi Deus; profecto non illi adhærere, vitium est." Rursus lib. 19. cap. 26. "Ut vita carnis anima est, ita beata vita hominis Deus est, de quo dicunt sacrae Litteræ Hebræorum: Beatus populus, cujus est Dominus Deus ipsius."

Secunda: Beatitudo est bonum universale

Zz

le

le infinitum & ita plenum, ut omnes profusus faciet hominis appetitus: Atque solus Deus est tam admirabile bonum: Est probatur Gen. 15. ait Deus: Ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis. Hinc & Psalmista glorians Deum, ait: Satiabor cum apparuerit gloria tua. Sanctus Thomas 1. 2. quæst. 2. art. 8. de hoc gravi momento sic loquitur: "Dicendum, quod impossibile est beatitudinem hominis esse in aliquo bono creato, beatitudo est enim bonum perfectum, quod toraliter quietat appetitum: alioquin non esset ultimus finis si adhuc restaret aliquid appetendum. Objectum autem voluntatis quæ est appetitus humanus, est universale bonum, sicut objectum intellectus est universale verum. Ex quo patet quod nihil potest quietare voluntatem hominis nisi bonum universale; quod non invenitur in aliquo creato, sed solum in Deo, quia omnis creatura habet bonitatem participatam. Unde solus Deus voluntatem hominis implere potest; secundum quod dicitur in Psalm. 103. Qui replet in bonis desiderium. In solo igitur Deo beatitudo hominis consistit."

Ad fusorem hujusce rationis explicationem, observandum est quadruplicem inesse homini appetitum, videlicet appetitum magnitudinis, scientiæ, voluptatis, & æternitatis: Atqui in solo Deo illa desideria æternis perfecte complentur, quatenus iusti Deo perfrauntur: & vero in caelis prior satiatur appetitus, scilicet honoris juxta illud Psalmistæ Psal. 118. Nimis honorificati sunt amici tui Deus: nimis confortatus est principatus eorum. Satiatur quoque scientiæ desiderium; omnes quippe beati omnium rerum callent scientiam, ipso Deo sic pronuntiante, apud Jeremiam 31. Vir non docebis ultra proximum. . . . Omnes enim cognoscent me; a minimo eorum usque ad maximum. Satiatur etiam voluptatis ordinatæ appetitus, sic enim habetur in Psalm. 35. Torrente voluptatis tuæ potabis eos. Deum vita domantur æterna; scriptum est de sanctis: In perpetuas fulgebunt æternitates. Ergo &c.

Tertia ratio quæ a D. Thoma quæst. 2. in septem articulis exponitur, illa est: beatitudo objectiva non sita est in aliquo bono creato: ergo relinquatur quod in solo Deo sit: Probatur Antecedens ab enumeratione bonorum creatorum.

Primo quidem, non consistit in divitiis

juxta illud proverb. 23. Melius est nomen bonum quam divitiæ multæ: Et illud Christi Matth. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum. Et rursus cap. 19. Si vis perfectus esse, vende quæ habes, & da pauperibus. . . . Et veni, sequere me. & iterum cap. 6. Thesaurizate autem vobis thesauros in celo, ubi neque erugo neque vinea demolitur.

D. Thomas 1. 2. 1. in argumentis sed contra hoc ipsum explanat, his verbis: "Bonum hominis in retinendo beatitudinem magis consistit, quam in emittendo ipsam: sed sicut Boetius in 3. de consolatione dicit, divitiæ effundendo magis quam coacervando melius nitent; si quidem avaritia semper odiosos, charos facit largitis: Ergo in divitiis beatitudo non consistit. Ratio est quia, inquit ibidem sanctus Doctor, beatitudo est bonum, & finis in quo quiescit homo; sed profecto non quiescit in divitiis, quippe quæ ad aliud ordinantur; naturales quidem ut cibis, & potus ad fovendam vitam, artificiales vero, ut pecuniæ, ad habendum necessaria ad vitam.

Secundo, beatitudo hominis non est posita in honoribus, cum ipse Christus prædicet & humilitatem, & mortificationem ad beatam vitam capeffendam; sic enim scriptum est Matthæ 5. Beati pauperes spiritu, scilicet humiles, quoniam ipsorum est regnum celorum. Rursus ibidem: Beati estis cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos mentientes propter me: gaudete, & exultate quoniam merces vestra copiosa est in caelis. Et adhuc Jacob. 5. Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt &c. Tum D. Thomas hic artic. 2. in argumento sed contra, sic procedit: "Beatitudo est in beato, honor autem non est in eo qui honoratur: sed magis in honorante, qui reverentiam exhibet honorato. . . . Ergo in honore beatitudo non consistit. Quam quidem rationem paucis infra sic explicat, quatenus honor supponit excellentiam in subiecto, quippe quæ sit ejus manifestatio, ex quo concludit honorem consequi ad beatitudinem, sed non esse ipsam beatitudinem."

Tertio. Non consistit in fama, & gloria; hoc ipsum probat S. Doctor ibidem artic. 3. in argumento sed contra, ubi sic loquitur: "Beatitudo est verum hominis bonum: sed famam seu gloriam contingit esse falsam: ut enim dicit Boetius in lib. 3.

„ lib. 3. de consolatione; plures magnum
 „ scpe nomen falsi vulgi opinionibus at-
 „ tulerunt : quo quid turpius excogitari
 „ potest? nam qui falso pradicantur, suis
 „ ipsi necesse est laudibus erubescant : non
 „ ergo beatitudo hominis consistit in fa-
 „ ma seu gloria . „ Christus ipse non in
 „ uno loco increpat homines quod vanam
 „ hominum gloriam exquirant . Matth.
 „ 6. habetur : *Attende ne iustitiam vestram*
facias coram hominibus , ut videamini ab
eis . Et ibid. cap. 16. loquens de his qui
vanam de suis operibus expetunt gloriam,
ait : Amen dico vobis quia receperunt mer-
cedem suam .

Quarto . Neque sita est beatitudo in po-
 testate temporali ; cum ipse Christus con-
 sultat cuncta relinquere , ut homo sit beatus .
 Ratio est , quia potestas in hoc mun-
 do quantumvis magna limites habet , ne-
 que a tristitia & timoris aculeis immunis
 est ; beatitudo autem cunctam excludit
 anxietatem , ita D. Thomas art. 4. in ar-
 gumento *sed contra* , ubi sic loquitur :
 „ Beatitudo est quid perfectum , sed po-
 „ testas est maxime imperfecta : ut enim
 „ dicit Boetius lib. 3. de Consol. Potestas
 „ humana sollicitudinum morsus expelle-
 „ re , formidinum aculeos vitare nequit ;
 „ & postea potentem censet cui Satellites
 „ latus ambiunt ? Qui quos terret , ipse
 „ plus metuit . Non igitur beatitudo con-
 „ sistit in potestate . „

Quinto , neque posita est felicitas aut
 in aliquo corporis bono , aut in volupta-
 te , juxta illud Christi Joan. 6. *Operamini*
non cibum qui perit , sed qui permanet in
vitam eternam . Rursus Matth. 22. *In re-*
surrectione enim , neque nubent , neque nu-
bentur : sed erunt sicut Angeli Dei . Et ite-
 rum Rom. 14. *Non est enim regnum Dei ,*
esca & potus : sed iustitia , & pax , & gau-
dium in Spiritu sancto . Sanctus Thomas ibi-
 dem art. 5. dicit beatitudinem non esse
 repositam in bonis corporis , quippe quæ
 nobis sint cum bellis communia , & ipsæ
 in hoc excedant homines , sic inquit :
 „ Homo . . . superatur ab elephante in
 „ diuturnitate vitæ : a Leone in fortitu-
 „ dine . „ Porro beatitudo hominis illum
 super animalia elevat art. vero 6. probat
 ultimum hominis finem in voluptatibus
 nusquam inveniri : & hoc propter tria :
 Primo quidem , eo quod tristitem reddant
 hominem , vel propter earum brevita-
 tem , & fragilitatem , vel etiam propter
 cruciantes conscientiaæ sinuulos : in iis

namque caro adversus spiritum , & vicis-
 sim spiritus adversus carnem insurgit .
 Secundo , quia voluptates corporales , vel
 ipsi bruti animantibus sunt communes .
 Tercio , delectatio ut sic non est beati-
 tudo , sed illam supponit , & eam consequi-
 tur ; namque est gaudium de bono pos-
 sesso .

Sexto , denique finis hominis ultimus ne
 quidem consistit in virtutibus , aliive ani-
 mæ bonis , ita D. Thomas ex professo ibi-
 dem art. 7. in argumento *sed contra* , ubi
 sic loquitur : „ Id , in quo consistit
 „ beata vita , propter se diligendum est :
 „ sed homo non est propter se ipsum di-
 „ ligendus , sed quidquid est in homine
 „ est diligendum propter Deum , ergo in
 „ nullo bono animæ beatitudo consistit .
 „ Hæc est igitur D. Thomæ luculentissima
 ratio quod bonæ animæ innata qualia sunt
 potentia , & facultates naturales , qualia
 sunt habitus virtutum tum intellectu-
 alium , tum moralium , & ipsæ gratiæ bo-
 nae ordinentur ad bonum inhinuit ac
 summum sibi comparandum in quo quies-
 cit appetitus : Igitur concludendum est
 cum sancto Thoma cuncta bona creata
 etiam honesta non esse ultimum hominis
 finem , maxime vero cum Ecclesiastici 1.
 habeatur ; omnia , si gratiam , & virtutes
 supernaturales excipias , esse vanitatem .

D. Augustinus epist. novæ edit. 155. cap.
 1. ulteriorem pro eodem momento ratio-
 nem affert : videlicet quod virtutes mo-
 rales hominem a miseris , aliisque vitæ
 calamitatibus saltem non omnino libe-
 rent , atque solvant : „ O numquam , in-
 „ quit , superba jactantia ! si beata vita
 „ est in cruciatibus corporis , cur non in
 „ ea manet sapiens , ut fruatur ? Si au-
 „ tem misera est , quid , obsecro te , nisi
 „ typhus impedit ne fateatur , ne cret
 „ Deum , ne iusto , & misericordii suppli-
 „ cet , qui potens est & vitæ hujus mala
 „ vel avertere , vel mitigare , vel ad ea
 „ tollenda fortitudine armare , vel ab
 „ eis omnimodo liberare , & post hæc
 „ vere beatam vitam dare , quo nulum
 „ malum admittatur , & ubi summum bo-
 „ num numquam amittatur ? „

Solvuntur objectiones .

Obiicies . In domo Domini , ipso te-
 ste Evangelio , mansiones multæ sunt : Igi-
 tur non est una beatitudo objectiva in so-
 lo Deo reponenda .

Respondeo primo, ex illa Evangelii sententia sequi Deum solum esse ultimum hominis finem, siquidem non de alio objecto loquitur ipse Christus, quam de Deo Patre, immo est sui ipsius interpres cum Jo. 17. ait *Hec est autem vita aeterna: ut cognoscant te, solum Deum verum*. Et nunc beati Philippi ad Christum: *Domine ostende nobis Patrem, & sufficit nobis*. Concinat D. Augustinus lib. de moribus Ecclesiae cap. 8. „Deus nobis est summum „ bonum. Neque inira remanendum non „ bis est, neque ultra querendum: alterum enim periculum, alterum nullum est. „

Respondeo 2. distinguendo Antecedens; & eo loci loquitur Christus de beatitudine formali, concedo; de objectiva, nego. Formalis est actus visionis qui diversos habet gradus, & intentiones, quo enim quis plus amavit, eo fortiorem, & robustiorem Dei possessionem, atque visionem habet; quas quidem diversas mansiones explicat Apostolus exemplo stellarum, quae tametsi in lumine objectivo conveniant, non tamen in lumine intensivo; *Stella enim, inquit, a stella differt in claritate*. Hoc est, secundum gradum.

Instabis. Ille non est finis ultimus hominis qui ab illo possideri non potest; atqui Deus non potest ab homine possideri; igitur in nullo sensu Deus non est finis objectivus hominis; probatur minor: qui est finitus non potest possidere infinitum, & in illud tendere; Atqui Deus infinitus est, homo vero finitus. Ergo &c.

Respondeo negando miuorem; ad probationem distinguo. Non potest possideri ab homine modo infinito, concedo; non potest possideri modo finito, nego; tametsi homo sit in se finitus, habet tamen appetitum ad objectum infinitum, quatenus habet pro objecto omne verum; quocirca appetitus hominis dicitur extrinsece, & objective infinitus; quia tamen tendentiam physicam nonnisi finitam ad Deum habet, finito etiam modo possidet Deum; actus quippe moralis specificatur & a principio a quo fluit, & a conatu in objectum: ex quo sequitur actum humanum non esse infinitum, etiam si habeat pro objecto summum, & infinitum bonum.

Instas. Ut intellectus creatus posset possidere Deum finito etiam modo, deberet esse proportio non solum habitudinis, verum etiam & entitatis inter se, & Deum: Atqui talis non reperitur, quan-

doquidem Deus est ens a se, & illimitatum, e contra vero intellectus creatus. Ergo &c.

Respondeo distinguendo majorem: debet esse proportio generica entitativa, concedo: specifica, nego. Et sic distincta minore, nego consequentiam: duplex distinguitur proportio entitativa; una scilicet generica, specifica vero altera; prima consistit in participatione naturae Dei secundum immaterialitatis, & intellectualitatis gradum, secunda vero in communicatione univoca cum Dei natura. Ista quidem nulli convenit creaturae propter rationem in objectione laudatam, bene vero illa, siquidem creatura rationalis est secundum animam spiritalis: & sicut intellectus divinus habet pro objecto verum, & voluntas summum bonum; sic & intellectus creatus ac voluntas hominis: ex quo fit esse habitudinem creaturae rationalis ad Deum, ut ad ultimum finem, & possidendum, & atsequendum.

Perspices: Atqui huiusmodi proportio entitativa generica non sufficit ad fundandam proportionem habitudinis inter hominem, & Deum ut ultimum finem possidendum. Ergo &c. Probatur subsumptum: est proportio entitativa generica inter lapidem, & ipsum Deum, & maior adhuc inter oculus corporeum, & Deum; lapis quippe participat aliquem entis divini gradum, oculus vero etiam adumbrat cognitionem: Atqui tamen nullus dicit Deum posse videri, & possideri, vel a lapide, vel ab oculo corporeo. Ergo a pari nec homo potest Deum possidere.

Respondeo negando subsumptum, ad probationem, nego utramque paritatem: non enim omnis proportio generica inter finem ultimum, & creaturam pro possessionem Dei sufficit, sed proxima, & quidem in gradu spiritualitatis ad hoc requiritur: porro nullus, nisi in Philosophia hospitem se probaverit, arbitrabitur istam in lapide, tum in oculo corporeo adinveniri; quandoquidem inest solum lapidi proportio remotissima, & remota admodum in oculo cum Deo immediate possidendo. Quis enim non videat lapidem esse visionis incapacem & oculum corporeum tametsi cognoscitivum solummodo attingere corporalia, juxta illud tritum adagium: *Quidquid recipitur, ad modum recipientis recipitur*; hoc est, potentiam corpoream,

reum, & quantitate molis extensam, ob-
jecta tantum materialia, eaque extensa ex
ordine suo respiciere.

Replicabis, intellectus creatus suis inna-
tis viribus suum attingit objectum: Atqui
implicat intellectum creatum viribus suis
Deum possidere. Ergo &c.

Respondeo distinguendo. Intellectus crea-
tus viribus suis potest suum objectum con-
naturale attingere, concedo. Objectum
supernaturale, nego. Et sic distincta mi-
nore, nego consequentiam: Si homo fuis-
set in puris conditus habuisset Deum pro
objecto, & ultimo fine, ut auctorem natu-
ræ, eumque, seculo gratiæ auxilio,
sub isto respectu, potuisset possidere: quia
vero in præsentī statu ad finem supernatu-
ralem elevatus est, indiget gratia ut suum
ultimum assequatur finem; at non inde
sequitur nunc esse deterioris conditionis.
Namque ex divo Thoma hic 1. 2. q. 5. ad
2. nobilioris conditionis est natura quæ po-
test consequi summum bonum modo per-
fectissimo, tametsi exteriori opus habet
auxilio; hujus rei argumentum est quod
habet finem supernaturalem qui in im-
mensum excedit naturalem.

Urges: Appetitus finitus, finito satia-
tur bono, quippequi ultra suam non ten-
dat Sphæram: atqui appetitus creaturæ
est finitus: Ergo &c. Confirmatur: ho-
mo comparatur ad totum universum sicut
pars ad totum; sed pars ad totum ordi-
natur veluti ad finem in quo sistat: igitur
homo nonnisi finitus, & limitatus
habet finem, videlicet bonum omnium
bonorum creatorum aggregatione perfec-
tum.

Respondeo distinguendo major. appetitus
rationalis, & Angeli est finitus physice
& intrinsece, concedo, extrinsece ne-
go. Eatenus autem infinitus extrinsece
dicitur, quatenus ejus objectum est omne
verum, sicut & voluntatis omne bonum:
Hinc quotidiano probatur experimento homi-
nem, uno adepto, alterum ultra de-
siderare; potest enim sese extendere ad
id omne quod habet rationem boni, sic
pronuntiat sanctus Augustinus epist. 55.
novæ edit. cap. 10. his verbis: " Ani-
mæ ad ea quæ amant, propterea uni-
untur, ut perveniendo requiescant."
Et multa quidem per corpus delectant,
sed non est in eis æterna requies, nec
silem diuturna; & propterea, magis
sordidant animam, & aggravant po-
tius, ut. sincerum ejus pondus, quo in

Benedict Theol. Tom. II.

superna fertur, impediunt. Cum ergo
anima se ipsa delectatur, nondum re
incommutabili delectatur; & ideo ad-
huc superba est, quia se pro summo
habet, cum superior sit Deus. Et
iterum lib. 1. confessionum cap. 1. hæc
verba dirigit ad Deum: Fecisti nos ad
te, & inquietum est cor nostrum do-
nec requiescat in te.

D. Thomas quæst. 2. art. 8. ad 3. sic
solvit difficultatem: " Dicendum quod
bonum creatum non est minus quam
bonum, cujus est homo capax, ut rei
intrinsece, & inhærentis: est tamen
minus quam bonum cujus est capax,
ut objecti quod est infinitum: bonum
autem quod participatur ab Angelo
& a toto universo, est bonum finitum,
& contrarium.

Ad confirmationem distinguo maj. ho-
mo se habet ad universum veluti pars ad
totum totalitate corporis, & operis finiti,
concedo: totalitate finis, nego. Ali-
quid dicitur totum tribus modis. Primo
quidem ratione sui quatenus est in sua
natura completum: alio modo cum om-
nes alicujus operis refert, & complecti-
tur rationes, seu perfectiones: denique
cum est totum in omni genere; ita ut
dispersa in inferioribus, in se uno habeat
& adunet: quolibet individuum est to-
tum priori modo: mundus secundo, Deus
vero ultimo, & ideo solus finis ultimus
creaturæ rationalis. Ita divus Thomas
ibidem: " Dicendum quod si totum ali-
quod, non sit ultimus finis, sed ordi-
netur ad finem ulteriorem, ultimus
finis partis non est ipsum totum, sed
aliquid aliud: Universitas autem crea-
turarum ad quam comparatur homo,
ut pars ad totum, non est ultimus fi-
nis, sed ordinatur in Deum sicut in
ultimum finem: unde bonum universi
non est ultimus finis hominis, sed ipse
Deus."

Repone: Illud debet censei, & habe-
ri pro fine ultimo in quo sistit hominis
appetitus: Atqui experientia comproba-
tur homines in quibusdam bonis creatis
quiescere; & probatur multis momentis.
Primo quidem non pauci infinitis prope
comparatis thesauris, nihil amplius deside-
rant; pecuniæ enim, ut habetur Eccl. 10.
19. *obediunt omnia*. Secundo, nonnulli multis
obtentis honoribus quos ardenti profes-
cuti fuerant amore, nihil ultra quærebant,
dicitur enim de Aman quod unum folum-

Zz 3 mo-

modo pro sua suprema felicitate inhiabat, videlicet a Mardochæo honorari; & de facto Deo amissilantur homines per honores juxta illud 1. ad Timoth. 2. *Soli Deo honor, & gloria &c.* Quidam gloriantur in sua potestate, nihil ultra appetere videntur, ut scribit auctor canonicus de Afuero. 4. Non semel reperiuntur homines qui finem ultimum reponant in delectationibus terrenis, & voluptatibus; ipso dicente Apostolo de eis, *quorum Deus venter est.* Ergo &c.

Respondeo 1. ad hæc omnia distinguendo. Ec homo, obtentis bonis, quæ desideravit extra Deum ad tempus in iis quiescit, & hoc non omnimode, concedo. In iis veluti in ultimo fine absque ulteriori desiderio quiescit, nego. Tamen si peccator in creatura veluti in ultimo fine sistat, intus tamen aliquid ultra concupiscit: hinc qui affuit divitiis, inhiat honores: qui cæteris in potestate præminet, longinqua vitam ab omni immunem miseria exposulat: quinimmo peccator in fruitione creaturæ quam supremam putaverat felicitatem, se illiusum apimadvertit, magis evadit inquietus, quod vel ipse Horatius tamen si paganus de divite pronuntiat his verbis:

*Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, &c.*

Respondeo 2. negando minorem: ad primam probationem respondet D. Thomas hic q. 2. art. 1. ad 1. his verbis "Omnia corporalia obediunt pecuniæ, quantum ad multitudinem stultorum qui sola corporalia bona cognoscunt, quæ pecunia acquiri possunt. Judicium autem de bonis humanis non debet sumi a stultis." Subdit ad 2. bona spiritualia, & animæ in quibus consistit finis ultimus non emi auro, & argento, quod ipse Apostolus dixit Atheniensibus, divinitatem, & summum bonum non esse æstimandum auro, & argento, &c.

Ad secundam probationem respondet divus Thomas ibidem art. 2. honores consequi ad beatitudinem, quatenus sunt excellentiæ sanctorum argumentum, nusquam vero esse ipsum ultimum hominis finem, sic enim ait ad 2. "Dicendum quod honor debetur Deo, & excellentissimis in signum, vel testimonium excellentiæ præexistentis, non quod ipse honor faciat eos excellentes." "Anxietas Aman-

de qua fit in objectione mentio, ejus arguit superbiam, sed non probat fuisse in honoribus beatum, cum præter divitias, honores, tum a principibus Persarum, tum ab ipso Rege illi præstitos, vel leviores adhuc ab extraneo observantiam non sine magna animi commotione ulterius expectaret.

Nec plus virium habet contra assertionem nostram tertia instantia, cum potestas creata non sit summum bonum, sed illud supponat; immo ea ut plurimum male utantur homines, ex quo perverso usu, si a servitute ad extra, non tamen ad intra propter passionem quæ multas animæ afferunt amaritudines, solvuntur. Ita respondet D. Thomas hic ibidem art. 4. ad 1. ubi sic loquitur: "non sufficit ad beatitudinem, quod homo assimiletur Deo quantum ad potestatem, nisi assimiletur ei quantum ad bonitatem."

Affuerit in sua quidem gloriabatur potestate, sed ut observat ipsa Scriptura hæc instantia cum a miseris vitæ non liberavit, cum ex paratis sibi insidiis in periculum vitæ venerit.

Ex illidem principiis patet solutio ad ultimam probationem: voluptas quidem, & delectatio consequuntur ad bonum in quo homines suum ultimum reponunt finem. Ita D. Thomas ibid. art. 6. ad 3. his verbis: "Non sequitur quod delectatio sit maximum, & per se bonum, sed quod unaquæque delectatio consequatur id quod est per se, & maximum bonum."

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus est beatitudo objectiva.

PRIMO: Scriptura sacra hoc sæpius indicat. Scriptum est enim Exod. 33. *Ostendam omne bonum tibi.* Psal. 16. *Satiabor cum apparuerit gloria tua.*

Secundo: Solus Deus potest omnes appetitus hominis satiare, desiderium quidem magnitudinis, juxta illud 1. Joan. 3. *Similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.* Desiderium voluptatis, sic enim habetur Psalm. 35. *Torrente voluptatis potabis eos.* Desiderium scientiæ, vel ipse Deus Jerem. 31. ait: *Non docebit ultra proximum suum, & vir fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum: omnes enim cognoscent me, a minimo eorum, usque ad* ma-

maximum. Desiderium denique æternitatis, hæc enim est pro omnibus sanctis promissio Iſa. 5. *Iusti autem in perpetuum vivent*.

Tertio : Subſcribit S. Auguſtinus epiſt. 155. Subſcribit & S. Thomas hic quæſt. 2. ubi in ſeptem articulis probat beatitudinem non reperiri in divitiis, honoribus, multo minus in ſaſtidiſſis voluptatibus, cum enim bona creata ſint quid finitum, uno obtento, aliud deſideratur.

SINOPSIS OBJECTIONUM,

ET RESPONSIONUM.

PRIMO : Multæ quidem manſiones commemorantur in Scriptura, ſed ibi eſt ſermo de beatitudine formali, non de obſectiva, quæ unica eſt ſcilicet in Deo.

Secundo : Tametiſi non ſit proportio entitativa inter Deum & hominem, eſt tamen habitudinis, ſicut perfectivi ad perfectibile, hinc Deus poteſt poſſideri.

Tertio : Appetitus hominis finitus quidem eſt intrinſece, ſed non extrinſece, igitur bono ſatiari nequit.

ARTICULUS SEXTUS.

De actu quo finis ultimus poſſidetur.

SOLUTA quæſtione de ſine ultimo obſectivo, alteram inſtituunt Theologi de ſine ultimo formali, quem quidem nomine formalis beatitudinis celebrant, quæque proprie loquendo eſt actus quo finis ultimus poſſidetur perfecte. Porro non unus eſt ille actus; alius enim ab intellectu procedit, & vocatur viſio: alius vero, & quidem multiplex a voluntate proſiuit, qualis eſt amor, & gaudium. Jam queritur quinam inter illos felicitatis ſons, atque primigenia origo pro cujus reſolutione ſit

CONCLUSIO.

Beatitudo formalis conſiſtit in viſione Dei.

Probatur multiplici argumento Theologico.

Primum argumentum.

SIC exponitur: in illo actu formaliter conſiſtit beatiſſitudo, de quo & Scriptura,

& Patres loquuntur, in quo in ſuis ſermonibus, atque ſententiis beatitudinem actualem reponunt: Atqui res ſic ſe habet: Ergo &c. Probatur minor multis momentis & Scriptura Joannis 17. ſic loquitur: *Hæc eſt vita æterna: Ut cognoscant te ſolum Deum verum.* Matth. 5. *Beati mundo corde quoniam ipſi Deum videbunt.* Et Joannis 14. *Domine oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis.* Igitur ex Scriptura ſacra. Hæc eſt vita æterna ſcilicet viſio, & cognitio Dei, hæc eſt beatitudo, ut homines Deum videant, & intueantur. Sanctus Auguſtinus in quodam loco ait, ſanctos etiamſi cætera ignorarent, eſſe ipſa contemplatione Dei beatiſſimos, ut legere eſt lib. de Spiritu, & littera cap. 33. & lib. 1. de Trinitate cap. 9.

Subſcribunt Patres. Benedictus XII. ſic ſanctorum definit ſortem beatam: "Nec non definimus quod ex tali viſione, & fruitione eorum animæ ſunt vere beatæ." Et Concilium Viennenſe in Clementina ad noſtrum adverſus Begardos qui affirmabant animam non indigere lumine gloriæ, ait animam indigere lumine gloriæ ad videndum Deum, eoſque beate fruendum. Sanctus Ambroſius lib. de Officiis cap. 2. ſic loquitur: "Scriptura divina vitam beatam in cognitione poſuit divinitatis." Sanctus Chryſoſtomus ſuum addidit calculum Homilia 80. in Joannem, dicendo omnem requiem conſiſtere in viſione Filii Dei. Sanctus Cyrillus Alexandrinus lib. 3. contro Julianum ait: "Hominum felicitas eſt habere ſumma, nam contemplationem." His accedunt ſanctus Irenæus lib. 4. cap. 37. ſanctus Gregorius Nazianz. orat. 1. & 10. ſanctus Baſilius lib. de Spiritu ſancto cap. 16. ſanctus Bernardus Sermone 4. in ſolemnitate omnium ſanctorum, & D. Thomas q. 3. art. 8. & poſteriori, probat formalem beatitudinem ſtram eſſe in viſione, eo quod nos aſſimilem Deo, & perfecte noſtrum impleat deſiderium: tunc enim quieſcimus cum videntes effectum, videmus & cauſam.

Secundum argumentum.

BEATITUDO formalis ſecundum omnes Theologos eſt ultimi finis, & aſſectio, & poſſeſſio: Sed per actum viſionis Deum beati poſſident: Ergo &c. Probatur minor. Primo quidem quia ut beatitudo conſiſtit in aſſimilatione cum Deo, ſolius

Z z 4 enim

enim intellectus est assimilare ; ideo enim Verbum est Filius , & non Spiritus sanctus quia procedit , ut simile , procedit vero in similitudinem naturæ eo quod via cognitionis , & intellectionis a Patre promanet . Secundo , sicut ager possidetur per dominium , ita & summum bonum per visionem , & hoc propter tria ; namque intellectus est veluti os quo creatura spiritualis cibum illam æternum sumit ; fide viatores panem de cælo descendentem accipiunt : igitur visione , atque cognitione eodem adaperite aluntur Sancti : præterea per actum intellectus objectum redditur præsens . Ita Divus Thomas in quartum quæst. 1. art. 1. quæstiunc. 2. his verbis : " Per visionem Dei fit quasi quidam contactus Dei ad intellectum , cum omne cognitum sit in cognoscente secundum quod agnoscitur ; & ideo ultimus finis hominis est in actu intellectus .

S. Augustinus hanc præclaram reddit rationem cur Dei visio sit assecutio ultimi finis quod fit inter omnes actus humanos præstantissimus : sic loquitur lib. 83. quæstionum quæst. 35. " Nemo igitur beatam vitam novit , & miser est quoniam si amanda est sicuti est , hoc est eam nosse quod habere . Quæ cum ita sint , quid est aliud beate vivere , nisi æternum aliquid cognoscendo habere ? Æternum est enim de quo solo recte fitiditur , quod amanti auferri non potest ; idque ipsum est , quod nihil sit aliud habere quam nosse . Omnium enim rerum præstantissimum est quod æternum est : & propterea id habere non possumus , nisi ea re qua præstantiores sumus , id est , mente . Quidquid autem mente habetur , noscendo habetur . " Revera quidem nullus voluntatis actus potest habere rationem possessionis : non quidem desiderium , quippe quod fit de re absente , non delectatio , & gaudium , quæ bonum non possident , sed possessum supponunt , & de fruitione congaudent ; non amor etiam amicitia , ille enim abstrahit a bono præfenti , & absenti , & solummodo tendit in bonum amici prout est in se . Cæterum voluntas omnibus suis actibus non potest nisi velle objectum , velle vero non est habere illud , ut pronuntiat D. Thomas hic q. 3. art. 4.

Tertium Argumentum .

Quod est radix cæterorum , illud censetur essentiale , atqui visio est radix omnium perfectionum quarum aggregatione homo est beatus , & ultimum perfecte possidet finem : Ergo &c. Probatur minor ab enumeratione partium .

Prima beatitudinis dos , est amor necessarius Dei : quanta quippe felicitas ! nec posse averti a Deo & esse cum illo ineffabili charitatis vinculo conjunctum ; porro amor duplex necessarius distinguitur , alter necessarius quoad specificationem , alter vero quoad exercitium : prior ille est qui a potentia semper ad bonum determinata procedit : posterior vero qui etiam a potentia ad actum bonum spontanee , & voluntarie determinata profluit : uterque autem eatenus est a visione , quatenus est a iudicio determinata , & ad bonum respiciendum , & ad bonum actu amplectendum : porro intellectus creatus lumine gloriæ perfusus , videt totam in Deo beatitudinem , quocirca judicat necessario amandum ; libertas enim ad oppositum inest tantummodo , cum bonum propositum , vel defectu perfectionis alicujus in se , vel ex passione corruptente iudicium rationis non allicit , quæ miseriæ non inveniuntur in beatitudine , hinc intellectus movet necessario voluntatem ad bonum tale prosequendum ; voluntas vero inebriata ab ubertate domus Dei , & felici experientia sentiens , bonum omne delectamentum in se habens , applicat intellectum ad videndum , & possidendum Deum : rapitur igitur quia ejus capacitas ad bonum adæquatur , impletur , immo & inundatur a Deo clare viso .

Alterâ beatitudinis egregia dos est gaudium juxta illud Christi apud Matthæum cap. 25. *Intra in gaudium Domini tui* , sed gaudium ex charitate , & bono possessio procedit ; adeoque primitus a visione beatifica fluit , juxta tritum axioma : *nihil amatum quin præcognitum* .

Tertia , est impeccabilitas , sed hæc perfectio habet visionem pro causa primaria : quatenus intellectus judicat Deum esse summum bonum , adeoque semper esse ei adhærendum : peccatum autem est aversio a Deo : igitur impeccabilitas a visione sicut proprietas ab essentia emanat .

Quarta , est in beatitudine perpetuitas
jux-

juxta illud 1. Petri 1. ubi ille Apostolus vocat beatitudinem nostram hereditatem incorruptibilem, incontaminatam, immarcescibilem, & Matth. 25. Christus promittit gaudium quod nemo tollet.

Reliquas animæ beatæ dotes passim delineant Patres. Beatus Augustinus tract. 51. in Joannem lætabundus exclamat: "Quem honorem majorem accipere poterit adoptatus, quam ut sit ubi est unicuique; non aequalis factus divinitati; sed consociatus æternitate?" Eadem melissus, & Seraphicus delineant verbis beatitudinis privilegia quos Bernardus episcopus. 114. Gregor. Nazianz. orat. 140. p. 940. Irenæus lib. 3. cap. 37.

Mitto alios Patres qui certatim, & amorem & impecabilitatem, & in bono perpetuum confirmationem prædicant, & hoc juxta Scripturæ essentia, secundum illud Sap. 5. *Iusti autem in perpetuum vivunt*, & illud Matthæi 6. *Thesaurizate vobis thesauros in celo, ubi nec ærugo, nec tinea demolitur*.

De Beatitudine corporis gloriosi, ejusque præclaris dotibus.

Primo quidem de Resurrectione.

PRIMAS tenet sedes resurrectio, & iterata corporis cum anima beata conjunctio. Istud dogma fidei est omni acceptione dignum, quod utriusque testamenti paginæ præcontinent: quod propugnant utriusque Ecclesiæ Græcæ & Latine Patres, quod denique ratio Theologica confirmat: Atque res sic se habet: & probatur.

Ex Scriptura sacra.

Ex veteri testamento. Prophetæ istam prænuntiat veritatem: *Isaïa 26. habebitur: Vivent mortui tui, interfecti mei resurgent: expurgabuntur, & laudent qui habitabunt in pulvere*.

Ezechiel resurrectionem corporum vidit sub figura ossium in campo conclusorum, quæ, resumpta carne, reviviscere cœperunt, Danielis 11. legitur: *Multi de his qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt: alii in vitam æternam, & alii in opprobrium*.

Ex novo Testamento. Ipse Christus adversus Sadducæos hanc defendit veritatem Matth. 22. Erratis nescientes Scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione enim,

neque nubent, neque nubentur: Sed erunt sicut Angeli Dei in celo. De resurrectione autem mortuorum, non legis quod dictum est a Deo dicente vobis: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob: Non est Deus mortuorum, sed viventium. Et B. Paulus 1. Cor. 15. Ecce mysterium vobis dico, omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in istu oculi, in novissima tuba; canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti.

Ex sanctis Patribus.

Ex Græcis primus occurrit sanctus Justinus qui sic de Christo loquitur Apologia 2. "Duplicem siquidem ejus adventum, & præsentiam prænuntiavit Synagoga, & vates, unam quidem jam exhibitam, ut despecti, & passionibus subiecti hominibus: Secundam autem quando e coelis cum gloria, & Angelica militia sua adveniet, aderitque: cum omnium qui nunquam exitere, mortalium corpora suscitabit.

Idem egregie docet Irenæus lib. 5. adversus hæreses cap. 2. "Nostra corpora ex ea, scilicet Eucharistia nutrita & reposita in terram, & resoluta in ea, resurgent in suo tempore, verbo Dei resurrectionem eis donante in gloriam Dei Patris."

Athenagoras istorum insistent vestigiis lib. de resurrect. mortuorum, variis multisque momentis propositam probat veritatem his verbis: "Atqui vires Dei sufficere ad corporum restitutionem indicat, vel ipsorum procreatio: si enim hominum corpora cum non essent, condidit eorumque principia, unde originem trahunt, procreavit: etiam quomodocumque dissoluta cum eadem facilitate re-stituitur."

Ex Latinis. Tertullianus ex professo librum de resurrectione carnis composuit, & cap. 2. sic perstringit Sadducæorum errorem: "Nunc autem ad alios Sadducæos præparamur, partiaris sententia illorum. Ita dimidiam agnoscunt resurrectionem, solius scilicet animæ; aspernati carnem, sicut & ipsum Dominum carnis." Immo Gentiles non nihil adumbrasse resurrectionem carnis dicit; ut hæreticorum errorem omni argumentorum genere confutet, initio enim ejusdem libri ait de paganis: "Defunctis parentant; & quidem impensissimo os-

cio,

„cio, pro moribus eorum, pro temporibus efculentorum; ut quos negant sentire quicquam, eam desiderare præsumant.”

Idem Tertullianus lib. de resurrectione carnis cap. 7. Luculentissima ratione probat corporum resurrectionem, eo quod laborum, passionum animæ, & meritorum fuerit consors: ex quo quidem principio concludit ad iustitiam summam pertinere, ut corpora Sanctorum in gloria cum animabus confocietur; maxime vero cum fuerit, teste Evangelio, & Apostolo, Dei templum, juxta illud Christi Joan. 2. *Solvite templum hoc, & in tribus diebus reedificabo illud*. Quod intelligitur de resurrectione corporis Christi.

Subscribunt sancti Ambrosius toto lib. 2. de fide resurrectionis, Hieronymus epist. 67. ad Pammachium, Augustinus lib. 20. de civitate Dei cap. 20. sanctus Gregorius lib. 14. Moralium in Job. cap. 27. divus Thomas 3. parte supplementi quæst. 75. art. 1.

Inter dotes corporis gloriosi est corporum impassibilitas quia quidem ab omni & defectu, & corruptione immunia erunt, juxta illud Apocal. 31. *Non erit amplius neque luctus, neque clamor erit ultra*. Hanc dotem describit, & probat ibidem divus Thomas quæst. 82. art. 1. in argumento, *sed contra*.

Alteri corporum gloriosorum dos erit subtilitas, cujus quidem virtute in brevi Sancti ab uno loco ad alium decurrendo medium in instanti se transferent locum ita D. Thomas ibidem quæst. 83. art. 1. in argumento, *sed contra*.

Confirmatur: agilitas in eo sita est ut corpus possit facile ab uno loco transire in alium ita ut gravitas, & pondus carnis minime obset, juxta illud Sapientiae 3. *Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundine discurrent*. Ita D. Thom. hic q. 84. art. 1.

Tertia: dos est penetrabilitas qua corpora gloriosa absque negotio sibi subdunt cætera corpora, illi partiendo. 2. Sicut absque divisione, ita absque diminutione: sic corpus Christi penetravit lapidem sepulchri, ut docent unanimiter SS. Patres. Idem Dominus, januis clausis, apparuit discipulis post resurrectionem.

His omnibus accedit claritas, vel fulgor, quo fulgebunt sancti septemplex, ut sol unius diei, sicut legitur in Apocalypsi. D. Thomas hic quæst. 95. art. 1.

de illa claritate in argumento, *sed contra*, sic loquitur: „Dicitur Matth. 13. „Iusti fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum; & Sap. Fulgebunt iusti & tanquam scintillæ &c.” Pergit ibid.: „Præterea 1. Cor. 15. dicitur, seminatur in ignobilitate, surget in gloria; quod ad claritatem pertinet: ut patet per sequentia, ubi corporum resurrectionum gloriam comparat claritati stellarum. „Ergo corpora Sanctorum resurgent lucida.”

Fit satis objectionibus adversus formalem animæ beatitudinem militantibus.

OBJECIONES 1. Christus servum fidelem compensandum alloquens Matth. 16. ait illi: *Intra in gaudium Domini*: Igitur beatitudo formalis sita est in gaudio & amore, seu placencia de Deo possessio. Confirmatur. Sic explicat B. Augustinus l. 10. Conf. cap. 22. his verbis: „Et ipsa est beata vita gaudere ad te, de te, propter te.” Et rursus sermone 53. de tempore: „Charitas est summum præmium in cælo quia in perenni gaudio, nihil gratius, nihil dulcius habent Sancti perfecto amore Dei.” Ergo &c.

Respondeo 1. hæc & similia solummodo unum notare, videlicet beatitudinem integram in his omnibus repositam esse, quippe quæ sit bonorum omnium perfecta aggregatio: Sed agimus impræsentiarum de beatitudine formali quæ eatenus in visione Dei astruitur, quatenus est cæterarum radix & origo.

Respondeo distinguendo consequens, beatitudo perfecta, & integralis includit voluntatis actus, concedo: in his precise sita est, nego. Ad confirmationem similiter dist. cum, ut ex probationibus liquet, assertio ultimi finis, teste D. Augusti. fiat per visionem: Sic loquitur lib. 83. quæstionum qu. 35. „Omnium enim rerum præstantissimum est quod æternum est: „Et propterea id habere non possumus, nisi ea re qua præstantiores sumus, id est, mente, quicquid autem mente habetur, no/cendo habetur.”

Quod autem sanctus Doctor a visione pro hac sententia non discedat, patet ex ipsis locis pro objectionem laudatis, ubi mentionem facit utique de visione: namque postquam dixit: „Et ipsa est beata vita, gaudere de te.” Subdit cap. 23. Beati quip-

„quippe vita est gaudium de veritate. „ Similiter post verba allata sermone 53. de tempore subiungit: „ *Quem quia præsens* „ tem vident, suavius diligunt, dulcius „ fruuntur. „

Inhabis: Beatitudo est summi boni affectio, & cum eodem intima unio: sed, teste Augustino, l. 8. de Trinitate cap. 10. Amor est junctura, duo aliqua copulans, vel copulare appetens: Ergo beatitudo formalis consistit in actu amoris.

Respondeo distinguendo majorem: Beatitudo formalis est summi boni affectio physica, & effectiva, concedo: affectiva, & tantummodo ponderativa, nego. Et sic distincta minore, nego consequentiam.

Duplex est summi boni possessio altera physica, & effectiva, eaque fundata in præsentia objecti: altera vero affectiva quæ est pondus in amatum. Prima tribuitur visioni, namque proprium intellectus est assimilare sibi objectum, quæ quidem assimilatio fit modo per speciem expressam ut in creatis, modo etiam per simplicem objecti cum intellectu eodem unionem, ut in eadem visione, altera vero tribuitur voluntati: quæ quidem non attrahit objectum, sed exit ad illud, juxta istud adagium: *Amor meus pondus meum*. Et istud Christi Matth. 6. 21. *Ubi est thesaurus tuus, ibi & cor tuum erit*. Quocirca actus amoris Dei perfectissimus dicitur extasis. Cæterum voluntatis est appetere bonum; intellectus vero illud præsens reddere. Sic etiam appetitus sensitivus, finem quidem sensibilem concupiscit, sed per semetipsum non acquirit, bene vero per sensus externos, scilicet per tactum, & gustum; Igitur non ejusdem est potentie assequi, & frui, seu potius amare & gaudere.

Urgetur: Beatitudo formalis est possessio ultimi finis sub ratione summi boni; sed summum bonum est objectum voluntatis, Ergo &c.

Respondeo distinguendo majorem; Beatitudo formalis est possessio ultimi finis, sub ratione boni præsentis, concedo; sub ratione boni affective moventis, nego. Summum bonum potest considerari duplici modo. Primo quidem ut movens, & excitans voluntatem ad sui possessionem; deinde vero ut præsens; primo modo est objectum voluntatis, juxta illud Exodi 33. *Ego ostendam omne bonum tibi*. Posteriori vero objectum intellectus, qui quidem respicit summum bonum, ut summam veritatem, quod enim respiciat bonum sub

istò respectu, experientia comprobatur quotidiana, nihil quippe voluntas amat, nisi prius intellectus judicaverit bonum esse verum: quocirca scriptum est: *Os justi meditabitur sapientiam*. Igitur cognitio est veluti creaturæ intellectualis, quo cibis cœlestis felicitatis assumitur ut gustetur.

Persister: Atqui affectio perfectissima eaque effectiva summi boni voluntatem spectat: Ergo &c. Probatum subsumptum 1. ex sacra Scriptura. Joannes epistola 1. cap. 4. ait: *Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*. Quibus verbis liquet objectum reddi animæ præsens per amorem. 2. Transformatio in Deum quam & quamdam dedicationem vocat sanctus Bernardus, fit quoque per actum voluntatis scilicet amicitie, juxta illud sancti August. effatum l. 4. Confessionum cap. 6. „ Bene quidam „ dixit de amico suo, dimidium animæ „ meæ. „ Ex quo sequitur assimilationem fieri per amorem; Ergo &c.

Respondeo negando subsumptum. Ad probationem distinguo. Objectum fit præsens per amorem affective, concedo; effective, nego. Hujus rei argumentum, & quidem validissimum est quod amor omnis sive concupiscentie & desiderii, sive etiam amicitie & complacentie supponat objectum, vel apprehensivæ præsens ut in amore desiderii qui sequitur ad præsentationem objecti convenientis, in amore vero complacentie & amicitie, cum amicitia supponat in objecto bonum illud reddens congruum dilectionis motum, & complacentia sit de bono possessio; Igitur supponit affectionem boni, ad quam sequitur ejusdem boni fructus; constat enim prius aliquem possidere objectum bonum, quam illo eodem perficere.

Ad confirmationem ex auctoritate S. Augustini eadem est solutio; non ita tamen quod unio affectiva non sit realis, sed talis dicitur relative ad voluntatis affectum, effectiva vero simpliciter nominatur physica, eo quod sit affectio objecti, & possessio realis ad quam sequitur amor juxta illud tritum axioma: *Nihil amatum, quin præcognitum*. Quocirca S. Thomas 1. p. q. 26. art. 2. ait: „ Beati- „ tudo significat bonum intellectualis natura, id autem quod est perfectissimum „ in qualibet intellectuali natura est intellectualis operatio, unde ejuslibet natura intellectualis creatæ Beatitudo consistit in intelligendo. „

Quid

Quid plura? Transformatio est solummodo affectiva, & per amorem, sitque per exitum animæ ad objectum, juxta illud adagium; *Amor meus pondus meum*. Sed assimilatio per intellectum eatenus altera nobilior est, quatenus cautatur per præsentiam summi boni advenientis animæ. Sic enim habetur 1. Joan. 3. 2. *Similes ei erimus: quoniam videlicet eum sicuti est.*

Respondeo: Atqui transformatio per amorem assimilatione per intellectum præstantior est: Probatum subsumptum. Intellectus limitat objectum cum illud recipit, voluntas vero e contra, quippe quæ exeat ad objectum, & in summo bonorum omnium Oceano manens, veluti absorbeatur. Ergo &c.

Respondeo negando subsumptum: Ad probationem, distinguo: Assimilatio quæ fit per intellectum cum objecto creato est limitata, concedo; cum objecto increato, nego. Hæc est discrepantia inter utramque assimilationem quod illa quæ fit ab objecto creato, fiat per speciem impressam, & expressam; impressam quidem quæ est vicaria objecti secundans intellectum ut naturam objecti exprimere queat; expressam vero quæ est imago formata de objecto intellecto. Porro in cælis neutra datur de Deo, non prior quidem cum Deus sit objectum infinite supra materiam, adeoque semetipsum immediate intellectui creato uniens: sed neque posterior, cum nullus intellectus creatus Deum dicere, & exprimere valeat, alias illum comprehenderet, quod fidei profus adversatur.

Obijcies 2. Beatitude formalis pertinet ad nobiliorem potentiam: sed voluntas est potentia, vel ipso intellectu præstantior: Et probatur. 1. ex sancto Thoma qui 1. p. qu. 82. art. 3. hoc expresse dicit. 2. Illa potentia est intellectus nobilior, cujus objectum est perfectius, cujus virtus efficacior est, cujus demum proprietates sunt præstantiores: Atqui res sic se habet: Et probatur: namque voluntatis objectum est bonum actuale & existens; objectum vero intellectus est verum & bonum dumtaxat speculativum. Jam vero si de efficacia sermo sit, voluntas movet intellectum ad exercitium, simulque eum ad actum applicat: Quid plura referam? Voluntas per suum erga Deum amorem est formale meriti principium: addo libertatis fons & origo: Ergo &c.

Respondeo negando minorem. Ad primam probationem distinguo. Voluntas ex

sancto Thoma nobilior est intellectu secundum quid, & in via, concedo: omnimode, & in genere physico, nego. In via quidem ubi peregrinamur per fidem a Domino nonnisi speculative Deum per cognitionem obcuram possidemus, voluntas utpote practica, & effectiva adeoque cæteris animæ potentiis inferioribus dominans, est intellectus quodammodo perfectior, tum quia est totius meriti principium; tum quia est via practica ad salutem, & hoc unum probant cæteræ rationes: sed non idem dicendum pro statu patriæ, in quo intellectus physice & clare admodum attingit Deum, & hoc contemplatione atque visione ita practica, ut ex ipso actu, infinitæ prope fluant & perfectiones, & delectationes quæ non solum inundant animas Sanctorum, verum etiam ut verbis Prophetæ utar: *Inebriabuntur*, inquit, *ab ubertate domus tue*; Psal. 35. D. Thom. est sui ipsius interpret: ibid. enim in corpore sic loquitur: "Simpliciter intellectus sit altior & nobilior voluntate. Secundum quid autem & per probationem ad alterum, voluntas invenitur interdum altior intellectu, ex eo scilicet quod objectum voluntatis in altiori re invenitur, quam objectum intellectus. Sicut si dicerem, auditum esse secundum quid nobiliorem viû, in quantum res aliqua, cujus est sonus, nobilior est alia, quæ re, cujus est color, quamvis color sit nobilior, & simplicior sono."

Ad primam confirmationem distinguo, objectum voluntatis in ratione entis nobilior est objecto intellectus, in via, concedo, in patria, nego. In eo sensu objectum voluntatis est nobilior, quia tendentia voluntatis in illud est experimentalis, & ideo Apost. 1. Cor. 13. ait: *Fides, spes, charitas, tria hæc: major autem horum est charitas*. Namque conatus intellectus in bonum cognitum non est semper practicus: bene vero in patria: potest enim dici objectum intellectus etiam in via eminere super objectum voluntatis.

Ad secundam probationem distinguo similiter; voluntas movet intellectum ad actum, & vicissim ab intellectu movetur quoad specificationem, quatenus proponit voluntati objectum amandum, & finem, concedo: & non movetur, nego.

Ad tertiam probationem distinguo, ut supra, & hoc solummodo probat voluntatem in viatoribus esse secundum quid in-

intellectu perfectiorem, concedo : esse talem simpliciter, & absolute, nego. Cæterum intellectus est primum libertatis principium; quandoquidem libertas ex indifferentia objecti, ex indifferentia intellectus, & voluntatis promittit: objecti quidem, quatenus non habet totam boni rationem, ex quo sequitur non esse necessario amabile; intellectus qui iudicat esse tale, illudque libere amandum proponit; voluntatis demum quæ non nisi ab intellectu directe amat, & consequenter libere si intellectus objectum libere prosequendum proponit: jam vero quis primum libertatis fontem minus periclitum dicit causam libertatis posteriori quæ est voluntas?

Perfistes: Atqui voluntas est potentia intellectus simpliciter perfectior: Ergo &c. Probatur subsumptum. Actus voluntatis est actu intellectus præstantior: Ergo &c.

Probatur antecedens multis momentis: 1. Ex D. Thoma qui ista Canticorum verba explanans: *Meliora sunt ubera tua vino*, ait: "Contemplatio, ut de ea loquuntur Theologi, magis consistit in sapore quam in sapere, & magis in dilectione, & dulcedine, quam in contemplatione." 2. Seraphim inter Angelos sunt perfectissimi ea potissimum ratione quod majori erga Deum amore flagrent, quocirca Seraphim quod idem est ac amor, nominantur. 3. denique præmium, & coronam amoris dantur, & quidem majora juxta majorem amoris gradum: Ergo &c.

Respondeo negando subsumptum. Ad probationem, nego antecedens: ad ulteriorem probationem distinguo: & D. Thomas eo loci loquitur de actu amoris a viatore elicitio, concedo: de actu comprehensionis, nego. Sanctus Doctor hunc ipse prodit sensum 1. 2. qu. 3. art. 5. his verbis: "Si beatitudo hominis est operatio, oportet quod sit optima operatio hominis: optima autem operatio est quæ est optime potentie, respectu optimi objecti: optima autem potentia est intellectus. . . . Ideo ultima, & perfecta beatitudo quæ expectatur in futura vita, tota consistit in contemplatione." Et clarius 2. 2. q. 27. art. 4. "Secundum hoc ergo dicendum est quod dilectio quæ est appetitivæ virtutis actus, etiam in statu viæ tendit in Deum. 1. ex ipso derivatur ad alia:

& secundum hoc charitas Deum immediate diligit, alia vero Deo mediante: in cognitione vero et converso quia scilicet per aliam Deum cognoscimus si cut causam per effectus, vel per modum eminentiæ, aut negationis." Ratio D. Thomæ cur actus amoris in vi prævaleat actui intellectus, est, quia hic cognoscimus Deum tantummodo per effectus, & hoc obicere; immo magis per negationem quam per affirmationem ut dicit Dionysius ea ductus ratione quod Deus sit plusquam id omne quod viatores aut intelligunt, aut capiunt, quas quidem umbras & imperfectiones eliminat visio Dei intuitiva.

Ad primam confirmationem distinguo: & Angeli primi ordinis vocati sunt Seraphim ab amore viæ, concedo: ab amore patriæ, subdistinguo; cujus prima origo fuit intellectus, concedo; cujus non fuit prima origo, nego.

Ad secundam confirmationem dico coronam, & præmium spectare personam; sicut enim actiones sunt suppositorum, ita & præmium; unde non sequitur ex corona quæ datur operi meritorio, actum voluntatis in nobilitate actum intellectus excedere.

Dices: Ille actus est perfectior actu intellectus, cujus oppositus est inter omnes pessimus: Atqui odium Dei oppositum actui amoris est peccatum majus infidelitate quæ opponitur actui cognitionis ad intellectum pertinentis: Ergo &c.

Respondeo 1. actum privationis Dei esse inter omnes actus malos nequissimum, quatenus privatio Dei, in hac vita, estaversio a Deo in qua formaliter situm est peccatum, in patria est simpliciter omnium malorum maximum & radix cætorum; nemo quippe dimittetur penam damni esse maximam.

Respondeo 2. distinguendo majorem. Ille actus est præstantior in bonitate cujus actus oppositus, est pessimus tam in ordine morali, quam physico, concedo: in ordine morali tantum, nego: & sic distincta minore, nego consequentiam. Est quod odium Dei propter malum peccatoris affectum, & conatum in aliquo, excedat infidelitatem; non tamen in ordine physico, maxime si agatur de termino in quo reprobi physice, & realiter privantur summo bono.

Proponuntur objecta contra dogma resurrectionis corporum, & solvuntur.

OBJECIES Job cap. 14. legitur: *Lignum habet speciem; si præcisum fuerit rursum virefcit, & rami ejus pullulant. Si senuerit in terra radix ejus, & in pulvere mortuus fuerit truncus illius, ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam quasi cum primum plantatus est; homo vero cum mortuus fuerit, & nudatus, atque consumptus, ubi, quæso est? Igitur ex Job corpora non resurgent, alias nulla esset discrepantia inter lignum emortuum, quod iterum revirefcit; si corpus utique per resurrectionem revivisceret.*

Respondeo distinguendo consequens. Corpus non resurget ut primum emortuum est, concedo: in certo tempore, & momento quod Pater æternus possit in sua potestate, nego. Beatus Job increpat impios, & deterret a peccato eo quod corpus cui per fas & nefas intervniunt, redigendum est in pulverem; & in eo diu permanere, cum e contra lignum ad odorem aquæ potest cito citius germinare. Quod autem hic sit genapius Job sensus ibid. scribit hominem resurrectionem, non tamen donec atteratur cælum: igitur solutus igne elementis, fiet in consummatione sæculorum resurrectionem, quod idem Propheta confirmat his verbis: *Et in carne mea videbo Deum Salvatorem meum.*

Instabis: Psalmo 1. Propheta absolute & simpliciter abnegat resurrectionem his verbis: *Ideo non resurgent impii in judicio:* Ergo &c.

Respondeo distinguendo: non resurgent impii in resurrectionem vitæ, concedo: in resurrectionem judicii, nego. Ita habetur Joannis 5. cap. *Et procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt in resurrectionem judicii.* Et ait Apostolus: *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur;* hoc est, impii non immutabuntur per gloriam, sed improbi, & obdurati manebunt.

Instas. Atqui nullo modo resurgent corpora. Ergo &c. Probatur subsumptum, a privatione ad habitum non datur regressus. Ergo &c.

Respondeo negando subsumptum: Ad probationem, distinguo: non datur regressus naturaliter, concedo: virtute divina, nego. Sic responder Tertullianus l. de resurrectione carnis, cap. 11. his verbis:

"Ex nihil Deus molitus est cunctæ, poterit carnem in nihilum productam exprimere de nihilo; sive de materiæ molatus est alia, poterit & carnem quæ dehaussam evocare de alio: & utique quæ idoneus est reticere qui fecit; quantum plus est fecisse, quam resecisse, initium dedisse quam reddidisse." *Revera quidem ut scribit S. Gregorius l. 6. Moralium:* "Difficilius est creare quam restaurare."

Perjices: Mors corporalis indurata est per peccatum sicut mors spiritualis, quæ est separatio a Deo; sed de morte spirituali nunquam redit homo ad vitam post sententiam damnationis: igitur nec de morte corporali ad vitam corporalem erit regressus.

Respondeo negando paritatem: disparitas in eo est quod peccatum mortale in quo reprobis moritur, non est ulterius debile, in inferno quippe nulla est redemptio pro eis qui propria voluntate peccaverunt, & cum pertinacia in peccato defuncti sunt. At vero mors corporalis indurata est in mundum peccato. primi hominis, quod quidem etiam posteris tribuitur: sed Christus, teste Apostolo, delebit chirographum mortis, etiam corporalis, cuius quidem effectus relevatur in consummatione sæculorum adimplendus. Solutio est D. Thomæ hic quæst. 75. art. 1. ad 5. sic loquitur: "Dicendum quod mors corporalis introducta est per peccatum Adæ, quod est morte Christi deletum; unde pœna illa non manet in æternum: sed peccatum mortale quod mortem æternam per impenitentiam inducit, ultra non expiabitur: & ideo mors illa æterna erit."

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Beatitudo formalis consistit in visione Dei.

PRIMO: sic habetur in Scriptura 1. Joan. 3. *Similes ei erimus quia eum videbimus sicuti est.* Et illud Joan. 14. *Domine ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.*

Secundo: Sic docent Patres, Chrysost. hom. 80. in Joan. Cyrillus Alex. lib. 3. contra Julianum, Augustinus lib. 83. qq. q. 35.

Tertio: Visio Dei est radix omnium bonorum; ex eo quippe quod Sancti Deum vident, similes Deo evadunt, in ipsum my-

mystice transformantur, intrant in gaudium Domini.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM,

ET RESPONSIONUM.

PRIMO : Amore quidem, Sancti quidam transformatione deificantur, sed non formaliter, solus enim intellectus actus assimilatur intelligentem cum eo quod intelligit.

Secundo : Ex eo quod ad amorem spectet unire corda, sequitur solum amorem esse de integritate beatitudinis, minime vero beatitudinis essentiam, cum non sit formaliter assimilativus.

Tertio : Non negamus Sanctos intrare in gaudium Domini : sed nemo cordatus dixerit gaudium esse beatitudinem formalem, quippe quod ad ipsam resultet beatitudinem, seu Dei possessionem, & illam supponat.

DISSERTATIO SECUNDA.

D E

CONSTITUTIVO ACTUUM BONORUM ET MALORUM.

ON una est Theologorum sententia circa illud momentum: quidam enim actus humanos, & non absque fundamento, existimant specificari etiam a circumstantiis quæ modo augent actus bonitatem, modo etiam aggravant malitiam: variant maxime circa actus mali naturam: nonnulli quippe etiam in positivo connotante objecti dissonantiam reponunt: quidam vero & melius atque communiter in privativo. Certum est inter actus humanos alios esse bonos, alios vero pefsimos.

Illud dogma quatuor potissimum argumentis explanatur, & probatur.

Primo: Quia actus humanus quicumque speciem ab objecto circumstantiis vestito desumit.

Secundo: Quia bonitas moralis consistit in ordine intrinseco ad legem æternam, & summum bonum.

Tertio: Quia actus malus, seu peccatum consistit formaliter in privatione rectitudinis.

Quarto: Quia actus interior, & exterior, seu bonus, seu malus, sunt ejusdem speciei.

ARTICULUS PRIMUS.

Num actus humanus quicumque sit, suam desumat speciem, & naturam per ordinem ad objectum circumstantiis vestitum.

CONCLUSIO AFFIRMATIVA.

Probatur variis rationibus Theologicis.

PRIMA sic exponitur: idem est constitutivum, & distinctivum; sed actus humani distinguuntur per ordinem ad objecta, ut circumstantiis adornata: Et probatur multis momentis.

Primo quidem ex Scriptura sacra Osee 9. habetur de peccatoribus: Facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt. Et Joannis 3. Omnis qui male agit, odit lucem. Christus vero proditorem sic allocutus est: Amice, ad quid venisti? In his omnibus peccatum determinatur per ordinem ad objectum, immo & ad circumstantias, quod ipse Christus indigitat verbis subsequentibus: Osculo tradis Filium hominis? Bonitas vero passim etiam describitur in sacris paginis per ordinem & ad objectum, & ad circumstantias, ut cum Christus Dominus ait: Quod uni ex fratribus meis minimis fecistis, mihi fecistis. Et illud ejusdem Domini oraculum: Esurivi, & dedistis mihi manducare. Quibus verbis, Christus exaltat eleemosynam propter suum amorem exhibitam.

Secundo: Tum ex D. Thoma qui hic 1. 2. in tota quæstione 18. nostram fufse probat conclusionem, maxime vero ex professo artic. 2. cujus hæc est conclusio: "Sicut prima rei naturalis bonitas est ex forma, quæ dat speciem rei, ita bonitas prima moralis est ex objecto con-venienti: & simili modo de malitia morali censendum est." Igitur ex D. Thoma sicut homo, v. g. habet speciem ab anima rationali, ita actus humanus ab objecto consono, vel dissono. Nec mirum, moralitas non consistit solum in eo quod actus a potentia libera procedat, verum etiam ut docet D. Thomas qu. 18. art. 10. ex convenientia, vel disconvenientia ad regulas morum, maxime vero ad legem: Porro ex eodem sancto Doctore finis, & objectum sunt idem; sic enim ait qu. 7. art. 4. "Voluntatis autem motum, & objectum est finis: & ideo principalissima est omnium circumstantiarum illa, quæ attingit actum ex parte finis." Quibus verbis docet circumstantias tametsi accidentales, & extrinsecas etiam pertinere ad objectum, & ad speciem moralitatis constituendam concurrere.

Ter-

Tertio : Idem S. Thomas q. 18. docet actionem humanam esse bonam, vel malum ex fine; arr. 6. ex professo ait actum habere speciem boni & mali ex fine, sic enim loquitur in argumento *Sed contra* : Actus humani habent speciem a fine : „ Ergo bonum & malum quod accipitur „ secundum finem, diversificat speciem „ actum. „ Ex quo quidem emanatum est apud Theologos morales istud adagium : *Quidquid agant homines, intentio judicat omnes*. Hinc concludunt finem esse principium in agibilibus, hoc est, causam actus; quatenus finis movet ad sui prolektionem.

Altera ratio hæc est : illud debet censeri constitutivum actus cuiuscumque humani, in quo omnes communiter Theologi, & sancti Doctores illud reponunt : atqui constitutivum istud ex tendentia ad objectum consonum, vel dissonum ad regulas morum deducunt; & consequenter etiam ex circumstantiis, quandoquidem juxta hujusmodi gradus, & qualitates objectum evadit modo consonum, modo dissonum : actus bonus vel malus, adeoque circumstantiæ in ratione objecti imbibuntur : Ergo &c.

Audiende sunt de hoc momento auctoritates : Primo quidem ex Scriptura, Psalmista ait : *Si inimicus meus maledixisset mihi . . . sustinuissem utique, tu vero homo unanimis . . . qui mecum dulces capiebas cibos*, &c. Ex quibus verbis liquet peccati malitiam de'suni ex objecto quidem dissono, non nude, & secundum se spectato, sed ingratitude circumstantia vestito.

Deinde S. Chrysostomus hom. 49. in Matth. delineat scelus Herodis cæde S. Joannis Baptistæ patratur ex temporis circumstantia : „ Quando, *inquis*, gratias Deo „ agere oportebat, qui eum illo die in „ lucem produxit, tunc nefandissimam „ eandem committit. „

Subscribit Hieronymus epist. increpatoria ad Fabianum Diaconum qui virginem quandam sacram e Monasterio Bethlehemico ad stuprum, fugamque sollicitaverat : „ Infelicissime, *ait*, mortalium tu „ speluncam illam in qua Dei Filius natus est, & veritas de terra orta est, & „ terra dedit fructum suum, de stupro „ conditus ingrederis. „

Sanctus vero Leo. sermone 7. de Passione Domini seclis Judæorum amplificat, ex eo quod mortem Christi tempore pa-

schali moliti sint : eo enim loci sic loquitur : „ Quando qui ornare templum, mun- „ dare vasa, victimas providere, & legi- „ timis purificationibus sacrationem dili- „ gentiam adhibere debebant, parricida- „ lis odii furore concepti, ad unum opus „ vacant, & in unum facinus simili cru- „ delitate conjurant. „

D. Thomas hic quæst. 18. art. 10. quærit utrum aliqua circumstantia constituat actum morale in specie boni, vel mali, & hæc est ejus conclusio : „ Quando- „ cunque aliqua circumstantia respicit spe- „ ciale ordinem rationis, pro, vel con- „ tra ex tali circumstantia constituitur „ aliqua species moralis actus in bonita- „ te, vel malitia. „ Et de facto, opposita aliqua circumstantia essentiali, vel gravi, sæpius actus mali immutatur species : sic qui furatur in Ecclesia committit essentialiter diversum ab eo qui furatur in platea publica, ita D. Thomas ibidem in argumento *sed contra*, his verbis : „ Locus est circumstantia quædam ; sed „ locus constituit actum morale in qua- „ dam specie morali ; furari enim aliquid „ de loco sacro est sacrilegium : ergo cir- „ cumstantia constituit actum morale in „ aliqua specie boni vel mali. „ Porro circumstantiæ isto comprehenduntur versiculo : *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando*.

Tertia ratio. Posita tendentia in objectum, consonum vel dissonum, & omnibus vestitum circumstantiis, in individuo est determinate bonus, vel determinate malus. Ergo &c. Probatur Antecedens : omnis actus eo ipso quo est humanus est propter finem, ut dictum est supra, in hoc enim distinguitur ab actu hominis, qui seclusa mentis deliberatione fit, quippe qui ex imaginatione aliqua procedat : sed actus est determinate malus ex fine malo, bonus vero ex debito fine. Ergo &c.

Non prætereundi sunt sancti Patres, & sancti Doctores. Sanctus Hieronymus ista verba Matth. 12. *Dico autem vobis quoniam omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem Deo in die judicii*. ponderans, ait : „ Si de verbis otiosis red- „ ditur ratio, quanto magis de operibus ? „ Qua sententia asstruitur omnem actionem humanam esse determinate aut bonam, aut malam.

Hinc subscribit opinioni sanctus Augustinus lib. 2. de doctrina Christiana cap. 2. explicans enim ista verba Deuteronomii :

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ait : " Quando Deus dicit ex toto corde, nullam partem vitæ reliquit, quæ vacare debeat, & quasi alteri locum dare. " Epist. 19. dicit : " Cavendum est ne quædam facta hominum media dicamus inter recte facta, & peccatum. "

Celeberrimus est alter ejusdem sancti Doctoris locus ex lib. 2. de peccatorum meritis cap. 18. excerptus, ubi sic loquitur. " Quanquam voluntas mirum si potest in medio quodam ita consistere, ut nec bona nec mala sit; aut enim justitiam diligimus, & bona est; & si magis diligimus, magis bona; si minus, minus bona est; aut si omnino non diligimus, non bona est, quis vero dubitet dicere voluntatem nullo modo justitiam diligentem, non modo esse malum, sed etiam pessimam voluntatem? Si ergo voluntas aut bona est, aut mala, & utique malam non habemus ex Deo, restat ut bonam voluntatem habeamus ex Deo. "

Sic docet S. Thomas ex professo hic quest. 18. art. 9. in argumento *sed contra*, his verbis : " Sed contra est quod, dicit Gregorius in homilia quadam; otiosum verbum est quod utilitate relicitudinis, aut ratione justæ necessitatis, aut pietatis utilitatis caret : sed verbum otiosum est malum, quia de eo reddent homines rationem in die judicii, ut dicitur Matth. 12. si autem non caret ratione justæ necessitatis, aut pietatis utilitatis, est bonum, aut malum : pari ergo ratione, & quilibet alius actus, vel est bonus, vel est malus : nullus ergo individualis est indifferens. "

In corpore Articuli fusius sese explicat : Cum, inquit, rationis sit ordinare, actus a ratione deliberativa procedens, si non sit ad debitum finem ordinatus, ex hoc ipso repugnat rationi, & habet rationem mali; si vero ordinetur ad debitum finem, convenit cum ordine rationis, unde habet rationem boni, necesse est autem quod vel ordinetur, vel non ordinetur ad debitum finem, unde necesse est omnem actum hominis a deliberativa ratione procedentem in individuo consideratum, bonum esse, vel malum; si autem non procedit a ratione deliberativa, sed ex quadam imaginatione, sicut cum aliquis fricat barbam, vel movet manum, aut lapi-

dem, talis actus non est proprie loquendo moralis, vel humanus, cum hoc habeat actus a ratione : & sic erit indifferens quasi extra genus moralium, actuum existens. "

Diluntur objecta.

OBJICIENS. Datur actus moralis ad aliquod tendens objectum, a quo tamen non habet speciem : Igitur actus humanus non habet speciem, & formam ab objecto : Probatur Antecedens. Datur actus indifferens qui nec bonus, nec malus est, ita confert sanctus Hieronymus epist. 89. his verbis : " Bonum est continentia, malum est luxuria, inter utrumque indifferens ambulare, egerere alvi stercore, capitis naribus purgamenta projicere, sputis rheumata jacere, hoc non est bonum, nec malum; sive enim feceris, sive non feceris, nec justitiam habebis, nec injustitiam. "

Confirmatur : Bonum morale pertinet ad virtutem, malum vero ad vitium : sed datur etiam actio humana, quæ nec virtutis est, nec etiam mala, & vitiata, ut ad Balneæ pergere.

Respondeo 1. hæc & similia duo tantummodo probare posse, vel dari aliquas actiones hominis indifferentes, quæque quandam, & objecto indifferenti moralitatis speciem suscipiunt, ut pede propellere lapidem in via occurrentem, quæ quidem actio, teste D. Thoma, ex quadam imaginatione profluit, vel etiam dari actionem humanam, quæ non est meritoria, & supernaturalis, qualis est exhibitio elemosinæ, motu compassionis, in quo quidem sensu quodammodo dicitur indifferens, quatenus nec vitæ æternæ præmio, vel etiam vituperio digna est. Sed certum est omnem actionem humanam, & deliberate factam esse bonam moralitate supernaturali, vel naturali, aut prorsus esse malam; talis quippe actio ad finem bonum, scilicet, ad auctorem, aut gratiæ, aut naturæ referri debet; a quo fine si recedat, mala citra dubium censenda est.

Respondeo 2. negando Antecedens. Ad probationem distinguo. Et Beatus Hieronymus loquitur de actione hominis, concedo : de actione deliberata subdistinguo : & potest esse indifferens secundum quid, hoc est, fieri non propter motivum supernaturale, sed tantum naturale : concedo : simpliciter, & absolute, nego. Quod sit ejus mens, patet ex verbis in probationibus

bus laudatis; ait enim sanctus Doctor quod de verbis otiosis redditur ratio: Igitur ex eo potissimum actio quæ nullo modo est propter Deum vitiosa, & pœna digna censetur, sed pœnæ reatum inducit.

Ad confirmationem, nego dari actionem humanam in individuo quæ nec sit bona moraliter, saltem moralitate naturali nec vitata. Solutio est D. Thomæ hic quæst. 18. artic. 9. ad tertium, his verbis: "Dicendum, quod omnis finis a ratione deliberativa intentus pertinet ad bonum alicujus virtutis; nam hoc ipso quod aliquid agit ordinate ad subjectionem, vel quietem sui corporis ad bonum virtutis ordinatur in eo, qui corpus suum ordinat ad bonum virtutis: & idem patet in aliis." Ex quibus S. Thomæ verbis luce clarius apparet omnem actionem humanam eo ipso quod humana est, & propter aliquem finem, etiam pede compellere lapidem ad jocum, fieri debere propter Deum, vel ut auctorem gratiæ, vel ut, saltem ut auctorem naturæ, ordinando scilicet delectationes licitas & ad debitum finem tum intermedium, tum ultimum: intermedium quidem ut si quis det elemosynam compassionis motivo: deambulet vero, & ludat propter sanitatem, aut conservandam, aut restaurandam; ultimum vero, scilicet propter finem: sic colligitur ex Apost. 1. ad Corinth. 10. his verbis: *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*. Et divus Thomas quæst. 2. artic. 2. ad 2. ait: "Institutor naturæ delectationes appositus propter operationes." Igitur non ut passioni indulgeamus, sed ut naturæ indulgendo melius operemur, delectationes exquirendæ sunt.

Insuper. Quædam actiones sunt ex specie bonæ, tamen nullum habeant determinatum finem bonum, aut malum: igitur & potest dari in individuo actio quæ nec sit bona, nec etiam mala, maxime vero cum quælibet species habeat aliquod individuum: igitur si actio specifice sumpta potest esse nec bona, nec mala, poterit & eandem in individuo habere sortem. Probatur antecedens. Multis exemplis: in usu conjugali verbi gratia, quandoque uxori nec de bono, nec etiam de malo cogitant sine, non quidem de malo cum actus ex natura sua sit a creatore institutus, tum ad propagationem, tum ad conservationem generis humani: neque

etiam de bono absolute cum non semel eveniat eos non cogitare de sacramento, & de fine supernaturali in omnibus actionibus exquirendo. 2. Non desunt qui teneant dari posse actum indifferentem in individuo, & de facto aliquis, ut suam exerceat libertatem potest ex professo neque de bono, neque etiam de malo sine cogitare: quocirca conscientia ex sententia probabilis potest absque peccato sic agere, & hoc ipso illustratur exemplo: qui non restituit ignorans se teneri propter aliquas occurrentes ad restitutionem difficultates, non peccat etiam si non restituat. Ergo &c.

Respondeo negando consequentiam: tamen enim detur aliqua species moralitatis objectiva per modum indifferentiæ, non tamen in individuo; ratio discriminis est quod species attendatur penes objectum ut ab intellectu & cognitum, & consideratum, quod autem intellectus speculatur, & voluntati proponit ad amandum, vel fugiendum, non semper executioni mandatur, maxime vero ex eo quod sæpius eveniat objectum ut circumstantiis vestitum spectare: sed actio in individuo est hic, & nunc faciendâ, hinc homo debet agere propter finem determinate bonum, ut offensum est; sin minus cito aderit peccatum.

Ad primum exemplum respondeo uxoratos in usu matrimonii rectum debere habere finem, qui quidem ex sancto Thomæ situs est potissimum in duobus, videlicet intendendo prolem, tum iustitiæ satisfacere. Sic loquitur in 4. distinct. 26. & 31. "Duobus solis modis conjuges absque omni peccato conveniunt: scilicet causa procreandæ prolis, & debiti reddendi, aliis semper est ibi peccatum ad minus veniale." Et D. Aug. lib. de dono conjugali cap. 6. & 7. "Reddere debitum conjugale, inquit, nullius est criminis, exigere autem ultra generandi necessitatem, est culpa venialis."

Concinit Magnus Gregorius lib. 32. Moralium cap. 20. & sic loquitur, "Tunc solum conjuges in admixtione sine culpa sunt, cum non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole miscentur: Unde necesse est (addit tertia parte Pastoralis admonitione 28.) ut crebris exhortationibus moneantur, ut desistant quod pulchram copulæ speciem admixtis voluptatibus sedant." Hoc ipsum

indignat Propheta Regius, his verbis: *Nolite fieri sicut equus, & mulus quibus non est intellectus*. Quocirca sanctus Augustinus lib. 1. de nuptiis, & concupiscentia cap. 4. "Male utitur qui bestialiter utitur, ut sit ejus intentio in voluntate."

Ad secundum exemplum, nego opinionem propugnantem dari posse actum indifferentem in individuo, esse veram: & hoc propter duo. Primo quidem quia ex præcepto, & naturali, & positivo omnes nostras actiones ad Deum referre debemus: naturali quidem, posulat enim lex naturalis, & recta ratio ut ad eum tanquam ad finem ultimum referamus, quæ ab eo accepimus: Porro cuncta a Deo optimo bona suscipimus: positivo vero nunc scriptum est Deut. 6. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c.* Quod quidem præceptum Christus Dominus Matth. 22. renovavit: quod demum Apost. 1. ad Corinth. cap. 10. sic explanat: *Sive ergo manducatis, sive bibitis . . . Omnia in gloriam Dei facite*. Altera ratio ea est quod actus humanus in individuo sit semper cum aliquo fine determinato qui sit alius a Deo circa dubium malus est adeoque, & actus.

Ad ulterius exemplum de restitutione, nego paritatem; aliquis enim propter aliquas circumstantias, vel etiam sufficientis cognitionis defectu potest ignorare se se ad restitutionem teneri: at vero nullus potest ignorare præceptum naturale quale est præceptum amoris Dei quo tenemur ad bonorum universorum auctorem omnia referre.

Persisteret: Atqui homo non tenetur omnes suas actiones ad Deum ut auctorem naturæ, vel gratiæ ordinare. Ergo &c. Probatur subsumptum; præceptum amoris est affirmativum: sed præceptum affirmativum non obligat pro semper; in hoc enim a negativo discrepat. Ergo &c.

Respondeo negando subsumptum: ad probationem distinguo minorem. Præceptum affirmativum non obligat explicite, concedo: implicite, nego. Non opus quidem est ut homo semper de Deo actu cogitet, sed sufficit ut habeat virtualem intentionem Deo placendi: ut si quis quam primum expurgatus est, cuncta in die facienda offerat Deo; tunc enim ceteræ actiones virtute prioris illius intentionis rectæ evadunt, nisi accedat peccatum mortale quo quidem prima bona

intentio solvitur, eo quod homo ultimum in creatura reponat finem in Dei contemptum: sed præceptum negativum, obligat explicite, & actu pro semper, quatenus actu & semper debemus a peccato abstinere.

Urgebis. Hæc est discrepantia inter actum imperatum, & elicited, videlicet quod elicited v. g. amoris debeat esse propter Deum, a quo si recedat, malus ipso facto evadit; imperatus vero non sic. Debitum Matrimoniale v. g. potest reddi contra concupiscentiæ tentationes, sicut & elemosyna fieri solo compassionis motivo: igitur non opus est actiones fieri propter Deum.

Respondeo concessio antecedente distinguo consequens. Quædam actiones possunt fieri immediate propter finem intermedium honestum, ut duo probant exempla allata, concedo: possunt fieri non ultimate propter Deum, nego. Discrimen igitur est inter actionem imperatam, & elicited, quod illa habeat pro fine intermedio, & motivo proximo bonum creatum, elicieta vero bonum increatum, & pro motivo proximo, & pro fine ultimo: sed certe nisi actiones imperatæ ultimæ terminentur ad Deum, induunt rectum & culpæ, & pœnæ propter rationes in probationibus laudatas.

Replicabis. Omisso indifferens v. g. recitationis Breviarii neque est bona, neque mala: Ergo &c.

Respondeo, non esse malam si adhibita omni diligentia, & facto examine, non potest vinci: sed certe tunc non est indifferens, cum homo se ipsum examine probet, num satisfecerit officio, hac enim voluntate velle censetur officii recitationem, & ad summum omisso est indifferens solum specificæ, & non in individuo: sed non eodem modo ratiocinandum est si absque examine debito aliquis pertranseat officii recitandi præceptum, a fortiori si omisso est voluntaria formaliter in actu positivo illum antecedente; puta si aliquis emittat missam, vacando aut negotiis, aut ludo, animadvertens horam audiendi missam a mente dilabi posse; idem dicendum de recitatione Breviarii, cum aliqui terunt tempus vel in ludo, vel in mensa, & ad extremum diei tempus remittunt; in qua hypothesis experimento comprobatur, aut memoriam, aut opportunitatem, aut attentionem præ fatigatione debicere.

Inflabis: Ex his sequitur actiones omnes infidelium esse peccata: Ergo &c. Probatur Antecedens: nullo modo cogitant de Deo in suis operibus. Ergo &c.

Respondeo negando sequelam, ut fuse in tractatu de gratia probatum est: ad probationem distinguo, infideles non cogitant de Deo ut auctore gratiæ, concedo: ut auctore naturæ, subdistinguo; explicite, concedo: implicite, & saltem aliquando, nego. Sanctus Augustinus lib. 4. contra Julianum cap. 3. ait, actiones infidelium ut plurimum esse peccata, eo quod propter malum agant finem: sed non negat quandoque esse bonas non solum ex officio, sed etiam ex fine, ut si quis daret eleemosynam motu compassionis ductus, quandoquidem Deus ut auctor naturæ includitur implicite in illo motivo, sic enim est satisfacere juri naturali, & di-
 scipuli conscientiæ bonæ, quod est lumen a Deo promanans, juxta illud Psal. 4. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*. Et iterum Joan. 1. *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*.

Dices. Inter articulos Joannis Hus damnatos a Patribus Concilii Constantiensis, hæc reperitur propositio num. 16. *Omnia opera sunt bona, aut mala*. Igitur ex Concilio dantur media, scilicet indifferentia.

Respondeo negando consequentiam, & dico Joannem Hus fuisse proscriptum non ea præcise ratione quod actiones humanæ esset, aut bonæ, aut malæ: sed potius quia ex eo quod essent sic, & tales, una esset necessario bona, altera vero necessario mala prout erat impetus delectationis, aut cœlestis, aut terrenæ, quæ quidem illatio humanum prorsus evacuabat liberum arbitrium.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Actus humanus quicumque sit, suam desumit speciem & naturam ex objecto circumstantiis vestito.

PRIMO; Actus humani distinguuntur inter se per ordinem ad objecta ut circumstantiis vestita, ut colligitur ex Scriptura sacra. Osee 9. & Joan. 3. sed idem est constitutivum & distinctivum. Ergo &c.

Secundo: Hanc veritatem suo muniente capulo SS. Patres. S. Chrysostomus homil. 49. in Matth. S. Hieronymus Epistola increpatoria ad Fabianum Diaconum.

Boucat Theol. Tom. II.

num, & Tractat. in Psalm. 16. Sanctus Augustinus lib. 1. de Doctrina Christiana, cap. 2. item epist. 19. Et ex professo S. Thomas hic quæst. 18. art. 9. in argumento, *sed contra* & fufius in corpore articuli.

Tertio: Non una est assertionis ratio. Sed præcipua hæc est. Omnis actus humanus est determinate bonus, vel malus, sed bonitatem, vel malitiam suam desumit ex objecto circumstantiis vestito, & per hoc distinguitur ab actu hominis. Ergo &c.

SYNOPSIS OBJECTIONUM.

ET SOLUTIONUM.

PRIMO: Tametsi dentur quædam actiones indifferentes in individuo, quales sunt, propellere pede lapidem in via occurrentem, non inde sequitur quod actus humanus suam non desumat speciem ex objecto circumstantiis vestito. Istæ enim actiones sunt actus hominis qui ex quadam imaginatione proficiunt, nec referuntur ad bonum, vel malum finem: actus vero humani sunt ex matura deliberatione, & eo ipso referuntur ad finem, qui si bonus est, bonus erit actus, si vero malus, utique mala erit actio. Nec aliter censet S. Hieronymus, loquitur enim de actione hominis loco citato.

Secundo: Nec urget quod dictum est, quosdam esse actus quos agentes non referunt ad bonum, vel malum finem, cum de eo minime cogitant. Qualis est actus conjugalitatis ut sæpe evenit; eo enim ipso quo uxori non intendunt finem peccant saltem venialiter, inquit D. Thomas, & ante illum S. Gregorius. Qui quidem finis situs est ex eodem S. Doctore in duobus, scilicet in intentione habendi prolem, & justitiæ satisfaciendi.

Tertio: Licet præceptum de referendis suis actionibus ad Deum sit affirmativum, obligat tamen semper saltem implicite, id est, licet homo non teneatur de Deo actu cogitare, tenetur tamen virtutalem habere intentionem Deo placendi, quæ intentio provenit ex priori intentione actuali qua homo suas ad Deum refert actiones.

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum bonitas actus humani sit fit in ordine reali ad objectum bonum, ut optimis vestitum circumstantiis maxime sine bono & recto.

CONCLUSIO AFFIRMATIVA.

Probat D. Thomæ rationibus.

PRIMUM: Bonitas alia est essentialis, & est divina, alia participata quæ utique multiplex est, nimirum una physica, quæ consistit in entitate, seu natura habente in se quiddam illi convenit: altera vero relativa, & moralis quæ desumitur ab alio a quo dependet: sed ista de qua est impræsentiarum controversia, reposita est in relatione intrinseca ad objectum omnibus vestitum circumstantiis. Ergo &c. Probat minor ex D. Thomæ qui hic quæst. 18. artic. 1. sic loquitur in conclusione: "De ratione boni, est ipsa essendi plenitudo." Id est, ut habeat id omne quod ad bonam actionem moralem concurrir, puta quod actio ratione dirigatur, quod sit conformis legi, quod ex bona intentione circa finem procedat, quocirca sanctus Doctor ibidem in corpore, ait: "Dicendum est quod omnis actio in quantum habet aliquid de esse, in quantum habet de bonitate: in quantum vero deficit ei aliquid de plenitudine essendi, quæ debetur actioni humanæ, in quantum deficit a bonitate, & sic dicitur mala: puta si desiciat ei, vel determinata quantitas secundum rationem, vel debitus locus, vel aliquid huiusmodi." Et art. 2. "Et ideo sicut prima bonitas rei naturalis attenditur ex sua forma quæ dat speciem ei, ita & prima bonitas actus moralis attenditur ex objecto convenienti." Et ibidem ad 3. "Ex hoc dicitur actio bona quæ bonum effectum efficere potest, & ita proportio actionis, est ratio bonitatis ipsius."

Alterum, ex testimonio divi Thomæ argumentum illud est: finis est principium in agibilibus simul & forma; principium quidem quatenus bonitas apprehensa movet ad sui amorem, & prosecutionem: forma vero quatenus dat speciem actui: atqui hoc fit, & contingit ex tendentia, & ratione ad objectum omni-

bus imbutum circumstantiis, & cum directione ad finem conjunctus: Igitur bonitas actus moralis consistit in ejusmodi relatione: probatur minor ex sancto Thomæ qui ibidem quæst. 18. art. 2. docet bonitatem, & malitiam actus humani desumi ex objecto, ex circumstantiis, ut probat art. 3. denique ex fine, & art. 4. sic loquitur: "Actiones autem humane, & aliæ quarum bonitas dependet ab alio, habent rationem bonitatis ex fine a quo dependent propter bonitatem absolutam, quæ in eis existit. Sic igitur in actione humana bonitas quadruplex considerari potest, una quidem secundum genus pro ut est actio: quia quantum habet de actione, & entitate, tantum habet de bonitate, ut dictum est, alia vero secundum speciem, quæ accipitur secundum objectum convenientis, tertia, secundum circumstantias, quasi secundum accidentia quædam: quarta, autem secundum finem, quasi secundum habitudinem ad bonitatis causam."

Tertium argumentum sic procedit: bonitas actionis moralis potissimum desumitur ex consonantia, vel dissonantia ad legem; quædam enim sunt peccata solummodo quia prohibita, ut fornicationis desiderium, & ad objectum, finem, & circumstantias; non enim semel contingit actionem malam ex objecto non esse peccatum defectu cognitionis, & intentionis finis, ut cum aliquis occidit hominem putans occidere aprum. Et juxta omnes Theologos circumstantiæ graves, & essentielles immutant peccati speciem: Sed ista consonantia, & dissonantia juxta relationem, & tendentiam ad illa omnia a quibus dependet mensuratur: ergo &c. Porro actum humanum ab his omnibus pendere ex professo docet sanctus Thomas hic quæst. 19. ex quo concludit bonitatem, aut malitiam ex omnibus habere. Art. 1. ait bonitatem desumi ex objecto quatenus ab eo actus habet speciem: Art. 3. pendere ex ratione cui appetitus subiacet debet & sic loquitur in argumento, *sed contra*: Hilarius dicit in decimo de Trinitate: "immoderata est omnis suscepturum voluntatum pertinacia, ubi non rationi voluntas subicitur: Sed bonitas voluntatis consistit, in hoc quod non sit immoderata: Ergo bonitas voluntatis dependet ex hoc quod sit subiecta rationi." Art. 4. ait bonitatem moralem pendere ex lege æterna quæ est prima

ratio agibilium, juxta illud Pl. 41. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*, subdit D. Thomas, quasi diceret; lumen rationis quod in nobis est tantum potest nobis offendere bona, & nostram voluntatem ordinare, in quantum est lumen vultus tui: quod & probat in argumento, *sed contra* auctoritate D. Augustini libro secundo contra Faustum cap. 27. hic verbis: "Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum aliquid contra aeternam legem; sed malitia voluntatis est radix peccati: Ergo cum malitia bonitati opponitur, bonitas voluntatis dependet a lege aeterna."

Eandem explanationem dat ibid. art. 9. ubi ex professo docet bonitatem moralem pendere ex conformitate ad bonitatem divinam, quæ cum sit & primum, & summum bonum, nihil est bonum nisi per ordinem ad ipsum, juxta illud tritum axioma: *Quod est per se primo tale, cætera non sunt talia nisi per ordinem ad illud*. In argumento, *sed contra* sic pronuntiat D. Thomas: "Dicitur Matth. 16. non sicut ego volo, sed sicut tu vis: quod dicit quia rectum vult esse hominem, & ad Deum dirigi, ut S. August. dicit in Enchiridio. Rectitudo autem voluntatis est bonitas ejus: Ergo bonitas voluntatis dependet ex conformitate ad voluntatem divinam." Denique ibidem argumento 1. dicit eandem bonitatem pendere ex intentione finis, quod sic probat in argumento *sed contra*. Sanctus Augustinus 3. Confessionum dicit quod intentio remuneratur a Deo: Sed ex eo aliquid remuneratur a Deo, quia est bonum; Ergo bonitas voluntatis ex intentione finis dependet.

Solvuntur objectiones.

Obiiciunt: actus moralis est quid physicum, & absolutum, & hujus conditionis est bonitas: Igitur bonitas moralis non consistit in relatione ad objectum, ut variis adornatum circumstantiis: confirmatur ex divo Thoma art. 1. sic loquitur ad 3. "Ipsa proportio actionis ad effectum est ratio bonitatis ipsius." Sed proportio est aliquid physicum, & absolutum, ut patet in duobus lignis, quorum quodlibet habet eandem quantitatem, & extensionem in longum, latum & profundum: Ergo &c.

Respondendo distinguendo Antecedens: actus

moralis moraliter sumptus est quid physicum, & absolutum, concedo. Formaliter, nego. In actu eleemosynæ duo sunt attendenda, videlicet educatio pecuniæ e crumena, & ejusdem pauperi erogatio, deinde vero motivum: primum est quid physicum, & absolutum, est enim actus vitalis, & motus physicus de se indifferens ad bonum, vel malum; posterius vero puta motivum amoris Dei, & non superbiæ determinat actum physicum ad moralitatem bonam, quæ certe consistit in tendentia & ordine ad legem Dei, ex quo resultat bonitas moralis.

Ad confirmationem distinguo, proportio actionis ad effectum secundum: judicium prudentiale est ratio bonitatis moralis, concedo: Proportio physica, nego. Certum enim est eundem actum physicum posse inducere rationem bonitatis, & malitiæ: eleemosyna quippe, ut isto hærecamus exemplo, potest heri, vel propter Deum, vel propter vanam gloriam; quocirca, jus provinciale non statuit esse bonam, nisi sit propter objectum bonum, & in circumstantiis, & in fine.

Ad exemplum quantitatis, nego paritatem: ibi enim proportio attenditur penes materiam physicam: contra vero in proportionem morali.

Instabis: Relatio est quid rationis, sed bonitas actus moralis est quid reale, igitur non consistit in ordine ad objectum, ut bonis vestitus circumstantiis.

Respondendo disting. Relatio actus ad objectum est rationis secundum quid, concedo: in se nego. Habet quidem aliquid rationis quatenus intellectus prudentialis concipit ordinem rectum ad regulas morum: Sed de facto est connotatio & intrinseca actui fundata in tendentia, & ordine reali ad objectum regulis morum consonum, & sic distincta, minore, nego consequentiam.

Persister. Quandoque bonitas in omissione consistit, ut si quis omittat vindictam propter amorem Dei: Sed tunc non est relatio & tendentia ad objectum bonum. Ergo &c. Probat: inde sequeretur quod bonitas moralis esset extra actum moralem: absurdum consequens; ergo & Antecedens. Probat: primo quidem quia bonitas moralis dependet a lege, quæ est quid actu intrinsecum ab humano iudicio dependens. 2. Quia relatio resultat ad actum: Ergo &c.

Respondendo negando sequentiam. Ad pri-

nam probationem distinguo; lex, & circumstantiæ sunt aliquid intrinsecum, & accidentale actui morali, si considerentur objective, concedo: sunt quid extrinsecum, & accidentale, nego. Lex v.g. nemine cogitante, subsistit; actus vero bonus illam extrinsece connotat per modum conformitatis & tendit ad illam, unde teste divo Thoma hic q. 18. & 19. 2. 4. ad 2. "Quamvis finis sit causa extrinseca, tamen debita proportio ad finem, & relatio in ipsum inhæret actioni."

Ad secundum distinguo; relatio resultat, opposito fundamento reali, concedo; non posito, nego. Bonitas terminative quidem est quid relativum, sed formaliter reponitur in tendentia, & ordine reali ad objectum ad quem resultat relatio, sic v.g. Pater terminative dicit relationem Paternitatis ad Filium; non tamen in eo formaliter consistit ratio Patris, sed in regeneratione activa ad actum redacta ad quam reducitur relatio, ex quo sequitur bonitatem realem esse quid physicum secundum materiale, quid reale, & nemine cogitante subsistens, secundum formale, videlicet secundum tendentiam ad objectum regulis morum consonum, & terminative etiam quid relativum.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Bonitas actus humani sita est in ordine reali ad objectum bonum, ut vestitum optimis circumstantiis maxime sine bonesto & recto.

PRIMO, Quia talis bonitas, est bonitas moralis quæ desumitur ab alio a quo dependet, sed bonitas de qua impræsentiarum movetur quæstio reposita est in relatione intrinseca ad objectum omnibus vestitum circumstantiis: Ergo &c. Ita divus Thom. hic q. 18. art. 1. in conclus. "De ratione boni est ipsa essendi plenitudo."

Secundo: Finis est principium in agibilibus simul & forma; principium quidem in quantum bonitas apprehensa movet ad sui amorem, forma vero in quantum dat speciem actui, quæ quidem omnia ortum habent ex tendentia ad objectum omnibus imbutum circumstantiis, ita D. Tho. ibid. art. 2.

Tertio: Actio moralis in tantum est bona, vel mala, in quantum consona est legi, vel dissona, nam peccata quædam

sunt prohibita quia a lege vetita: Sed ista consonantia & dissonantia actionis ad legem juxta relationem & tendentiam mensurantur: Ergo &c. Sic censet D. Th. hic qu. 19. art. 1. sic S. Hilarius lib. 10. de Trinitate.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET SOLUTIONUM.

PRIMO: Actus moralis est quid physicum & absolutum si moraliter sumatur, minime vero si formaliter. Nam sub isto respectu determinatur a motivo ad moralitatem bonam, quæ consistit in tendentia, & ordine ad legem Dei. Et sic patet solutio ad locum divi Thomæ.

Secundo: Verum quidem est relationem esse quid rationis secundum quid, nimirum quia intellectus prudentialis concipit ordinem rectum ad regulas morum: Sed est quid reale quatenus fundatur in tendentia & ordine reali ad objectum regulis morum consonum.

Tertio: Licet bonitas moralis consistat in relatione ab objectum bonum, non sequitur quod sit extra actum morale, quia tantummodo dependet a lege in quantum actus bonus illam extrinsece connotat per modum conformitatis, & quantum ad illam tendit. Ita D. Tho. hic q. 18. & 19. art. 4. ad 2.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum actus malus formaliter consistat in aliquo privativo.

CONCLUSIO AFFIRMATIVA.

Probatur rationibus Theologicis.

PRIMA sic exponitur. Quod consistit in aversione a Deo in tenebris, & in privatione rectitudinis, profecto essentiam habet ab hujusmodi rectitudinis privatione: atqui peccatum talis est naturæ: igitur formaliter consistit in privatione. Probatur minor variis, tum Scripturæ, tum etiam sanctorum Doctorum testimoniis. Jeremiæ 2. habetur: *Duo mala fecit populus: me dereliquerunt fontem aque vivæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas.* Certe nemo non novit illius peccati gravitatem, & malitiam in eo consistere quod

quod Israel suum dereliquerit Dominum, Convertio quippe ad creaturam de se indifferens est ad bonum, & malum, nec ab alio fonte quam ab aversione, & Dei, & legis suam detulit deformitatem. Hinc qui utitur creatura propter bonum finem, non peccat: igitur ex Scriptura peccatum consistit formaliter in aversione Dei, & derelictione, quod quidem certatim divina innuunt Scripturæ, maxime liber Danielis ubi propheta retundit peccatum seniorum in piam Susannam concupiscentium, in eo quod suam a cælo averterent faciem.

S. Dionysius de divinis nominibus cap. 4. ait: "Malum quemadmodum sæpe dixerimus, infirmitas, imbecillitas, ac privatio est: Nilum est non existens."

Aspiratur Magnus Gregorius lib. 4. Moralium cap. 15. ubi expendens illud Job. 3. *Perreat dies in qua natus sum, & mox in qua dictum est conceptus est homo*, inquit: "Homo in die nascitur, sed in nocte concipitur, quia nequaquam ad delectationem peccati rapitur, nisi per voluntarias mentis tenebras infirmetur, ante enim cæcus in mente fit, & postmodum se reprobat delectationi subternit."

D. Thomas ubique suam circa istud momentum clare aperit mentem 3. p. q. 86. art. 4. ad 1. sic loquitur: "Culpa mortalis utrumque habet, aversionem a Deo, & conversionem ad bonum creatum: sed aversio a Deo est sicut formalis, conversio autem ibi est sicut materiale: remoto autem formali cujuscunque rei, tollitur species, sicut remoto naturali, tollitur species humana, & ideo ex hoc ipso dicitur culpa mortalis remitti, quod per gratiam tollitur mentis aversio a Deo simul cum reatu peccati æternæ."

Rursus 1. 2. q. 71. art. 6. in corp. ait: "Peccatum nihil aliud est quam actus humanus malus. Quod autem aliquis actus sit humanus, habet ex hoc quod est voluntarius quasi a voluntate elicitus. . . . habet autem actus humanus quod sit malus ex eo quod caret debita commensuratione. . . . Idem dicit 2. 2. qu. 10. art. 3. his verbis: "Omne peccatum formaliter consistit in aversione a Deo."

Secunda hæc est: tale est peccatum qualis est peccati causa, sed causa peccati non est efficiens, sed deficiens: Ergo pec-

catum consistit formaliter in privationis rectitudine.

S. Augustinus utique & passim debellat hoc principio Manichæos, illisque probat creaturas sensibiles a malo Deo, & principio non profluere & quod malum in privativo consistat: ex quo concludit creaturas, utpote quid positivum, a Deo Opt. Max. promanare; hoc ipsum innuit lib. 12. de civ. Dei cap. 7. his verbis: "Ne- mo quærat causam efficientem humanæ pravitatis, non enim est efficiens, sed deficiens quia nec illa affectio est, sed defectio."

Hanc egregiam rationem explanat D. Thomas hic quæst. 63. art. 2. & sic loquitur: "Peccatum nominat ens, & actio- nem cum quodam defectu; defectus autem ille est ex causa creata scilicet libero arbitrio, in quantum deficit ab ordine primi agentis, scilicet Dei, unde ille defectus non reducitur in Deum sicut in causam, sed in liberum arbitrium: sicut effectus claudicationis reducitur in tibium curvam, sicut in causam; non tamen in virtutem motivam a qua tamen causatur quidquid est motionis in claudicatione, & secundum hoc Deus est causa actus peccati, non tamen est causa peccati; quia non est causa hujus quod actus sit cum defectu."

Tertia, horrendum est dicere Deum esse peccati autorem, juxta illud Tridentini sess. 6. can. 6. *Si quis dixerit mala opera ita ut bona Deum operari, non permisisse solum, sed etiam proprie & per se, adeo ut sit proprium ejus opus, non minus predictio Jude quam vocatio Pauli, anathema sit*. Sed si peccatum reponeretur essentialiter in aliquo positivo, videretur Deus, quod absit nequidem cogitare, auctor peccati: Ergo &c.

Probat minor. Omne positivum est ens, omne vero ens est a Deo: ens enim, inquit D. Thomas 1. p. "Unum, verum, bonum convertuntur: tamen enim quorundam sententia peccatum consistat in positivo solum obliquo; istud tamen est positivum, adeoque & ens, sub quo respectu mali naturam nequit induere; Ergo &c.

Solvuntur objectiones.

OBJICIES 1. actus malus est actui virtuoso contrarius, juxta illud B. Augustini: *Peccatum est dictum, vel factum*, vel

concupitum contra legem æternam : Atqui sola entia positiva contrarie opponuntur ; igitur peccatum consistit formaliter in positivo, videlicet in tendentia ad objectum dissonum.

Respondeo distinguendo majorem. Actus bonus & malus contrarie opponuntur penes finem, concedo, penes essentiam, nego. Duo in actu malo considerata sunt : nimirum tendentia in objectum, & finem : deinde vero penes effectum ab illa tendentia productum : actus bonus consistit in positivo, & juxta tendentiam quæ est causa, & juxta bonitatem tendentia productam ; sicut enim tendentia actualis producit a conclusione demonstrativa, ita & bonitas moralis, a tendentia in objectum regulis morum consonum : sed non sic in actu malo : in eo quidem est tendentia, sed in objectum malum, & secundum hoc contrarie opponitur actui bono, cujus & objectum & finis optima sunt, sed quod producit a tendentia mala, est defectus rectitudinis, adeoque & privatio.

Hanc tradit solutionem D. Thomas opusculo 2. cap. 144. ubi ait : " Nomine maii nihil aliud intelligitur, quam privatio esse perfecti. " Et postquam cap. 113. demonstravit impossibile esse quod malum sit aliqua natura, vel actus, vel potentia, vel compositum, ex actu & potentia, cap. 116. descendit ad malum morale, & proponit sibi hoc argumentum : " Considerandum igitur restat quomodo bonum & malum dicuntur contraria. " Et sic respondet : " Sciendum est igitur quod sicut naturalia consequuntur speciem a forma, a qua omnia moralia dependent : sicut autem in naturalibus uni formæ adjungitur privatio alterius, puta formæ ignis privatio formæ aeris : ita in moralibus uni fini adjungitur privatio finis alterius ; cum igitur privatio perfectionis debet sit malum, in naturalibus formam accipere, cui adjungitur privatio formæ debet, malum est, non propter formam, sed propter privationem ei adjunctam, sicut igni malum est in ligno, & in moralibus etiam inherere fini adjungitur privatio finis debiti, malum est, non propter finem, sed propter privationem adjunctam, & sic duæ actiones morales, quæ ad contrarios fines ordinantur, secundum bonum, & malum differunt, & per consequens contrarii habitus dis-

serunt bono, & malo, quasi differentiis existentibus, & contrarietatem ad invicem habentibus, non propter privationem ex qua dicitur malum, sed propter finem, cui privatio adjungitur. " Ex his S. Thomæ verbis claret actum bonum & malum contrarie opponi juxta tendentiam in diversum finem cui privatio adjungitur. Licet enim privatio non sit actus sed entis defectus, ratione tamen tendentiæ malæ : a qua producit, habet contrarietatem saltem mediatam cum actu bono.

Dices : Ergo formale & essentia peccati est mera resultantia ad tendentiam in objectum, & finem dissonum ; sed absurdum est essentiam actus humani in quadam resultantia reponere : Ergo &c.

Respondeo negando lequeam : Aversio enim a Deo, & a lege formaliter intenditur in peccato ; quocirca homo malus dicitur prævaricator ; quia vero sic evadit per defectum, non mirum est si privatio non resultat simpliciter sed per se producta ab actu bono : sicut e contra bonitas producitur ab actu malo ; quis autem sanæ mentis dicit effectum ad actionem agentis consequentem fieri per resultantiam ?

Instabis : Habitus bonus & malus consistunt in positivo, & contrarie immediate opponuntur : igitur & idem dicendum de actu bono & malo. Confirmatur ; talis est effectus, qualis causa : Ergo &c.

Respondeo negando paritatem, habitus enim tum bonus, tum etiam malus est tendentia in objectum, adeoque uterque positivus, sed malus terminatur ad defectum, & privationem, hinc & dispar est ratio.

Ad confirmationem distinguo : talis est effectus bonus, qualis est causa, concedo : effectus malus, nego : Ille enim producit per tendentiam in objectum malum, quæ tendentia eo ipso quo a fine deficit, inducit in subiecto rectitudinis, privationem, & cum eo reatum culpæ & pœnæ ; quocirca tametsi in aliquo conveniat cum tendentia, scilicet in obliquo, non tamen in omnibus, quia prorsus deficit ab ente positivo : hoc ipsum innuit Propheta Regius cum de suo peccato loquens, ait : *Ad nihilum redactus sum, & nescivi.*

Insister : Actus odii Dei, & mendacii rectitudinis non sunt susceptivi : Igitur contrarietas in peccatis non est penes rectitudinis privationem.

Ref-

Respondeo distinguendo : huiusmodi actus reduplicative ut sunt odium Dei, & mendacium, non sunt rectitudinis susceptivi, concedo : si considerentur secundum se, nego. Tales actus possunt considerari tripliciter : primo quidem ut sunt actus vitales & physici : 2. ut is homo querit suam in communi beatitudinem, fugiendo scelera vindicem, & mendacio sua commoda querens ; denique ut sunt contra legem : possunt priori modo suscipere bonitatem, & malitiam, quandoquidem motu linguae v. g. ad Deum blasphemandum potest uti peccator ad eundem benedicendum, sub quo respectu potest esse bonus, vel malus : sed neque secundo modo consideratus malus est, namque ex proprio pondere, & ex iure avito querit suam homo in communis beatitudinem : sed evadit malus eo ipso quo illam reponit in odio Dei & mendacio ; unde ex parte fit peccatum, quatenus est rectitudinis privatio.

Perfides : Odium Dei est per se peccatum, & independenter ab omni lege : in hoc enim discrepat ab actibus malis qui sunt peccata, quia prohibita, hoc est quia contra legem patrata : igitur independenter a privatione rectitudinis odium Dei est peccatum.

Respondeo distinguendo : odium Dei non est peccatum independenter a lege positiva & scripta, transiret : independenter a lege naturali, nego. Lex positiva & scripta prohibet odium Dei, & ideo convenit ille actus malus cum aliis qui sunt tales propter legem : sed & insuper naturali prohibetur lege : & ideo non solum inducit privationem rectitudinis, sed & praeteris peccatis majorem, quatenus est contra ius naturae distantis Deum omnibus modis ut & Patrem, & ut benefactorem redamandum.

Replietis : Privatio se habet solummodo consequenter ad actum odii : igitur ante privationem iam est actus odii.

Respondeo distinguendo consequens : se habet consequenter, & etiam quodammodo concomitanter, immo & antecedenter ad actum, concedo : solummodo consequenter, nego. Actus talis peccati potest triplici modo considerari. Primo quidem juxta agentis finem, deinde juxta tendentiam obliquam quae est eius fundamentum. Tandem vero ut effectus ab actu productus : primo modo eatenus antecedenter se habet, quatenus peccator

se se a Deo avertere intendit : secundo modo concomitanter ; namque actum producit, quo a Deo discedit : hinc illa tendentia ad objectum dissonum essentialiter connotat aversionem, & ejus privationem. Tercio vero consequenter : sic per defectum pupillae caecitas in oculo producit, & hoc, organi laesione & dissolutione : quod ipsum contingit in ordine morali per actum peccaminosum ; hanc insinuat solutionem D. Thomas hic q. 75. art. 1. his verbis : " Provenit defectus ordinis in actu ex defectu directionis in voluntate : voluntas sine adhibitione regulae rationis, vel legis divinae est causa peccati. "

Urgebis : Si peccatum formaliter in privatione consistit, tria potissimum sequuntur absurda : primo quidem omnia peccata esse omissionis delicta, cum cuncta in carentia debita rectitudinis reponantur. 2. Et esse aequalia. 3. Tandem Deum punire homines poenis aeternis pro nihilo, videlicet pro privatione rectitudinis quae nihil prorsus est : sed haec omnia non sunt admittenda : Ergo &c.

Respondeo negando sequelam quoad omnes partes ; quoad primam quidem, latum est : enim discrimen inter peccatum commissionis, & peccatum omissionis, primum enim est contra praecceptum affirmativum & per cessationem actus a lege praeccepti : alterum vero est contra praecceptum negativum, & per actum ex professo adversus legem factum, lex v. g. ait non furaberis ; hinc qui furatur : actum positivum contra legem elicit : Ergo ne furtum consistit in actu positivo ? Fundamentaliter hoc verum est, sed non formaliter.

Ad secundam partem nego quoque inde sequi omnia peccata esse aequalia, quippe quae suscipiant magis & minus juxta majorem, vel minorem tendentiam in objectum dissonum : Et vero qui deliberata malitia odio habet Deum, magis ab illo & recedit & avertitur, quam ille qui solum ex fragilitate, & sibi indulgendo per creaturae possessionem peccat : quocirca juxta inconcussam D. Thomae principium, privatio moralis suscipit majus & minus per oppositum, hoc est, per actum quo aliquis tendit in objectum dissonum ; hinc hic q. 18. art. 8. ad 1. vocat peccatum privationem in fieri : id est, illam mensurat secundum majorem vel minorem tendentiam in objectum privatum.

vum: neque vero etiam sequitur Deum punire peccatores pro nihilo: cum nihil morale reperitis actibus producatum; tum quia illa privatio moralis, & a Deo optimo aversio, est grande scelus, & nefandum crimen.

Respondet: Peccatum omissionis specie differt a peccato commissionis sed non aliter quam quod in privatione, alterum vero quod in privatione consistat. Et probatur. Peccatum commissionis nullum habet actum, ideo omissionis dicitur. Ereo &c.

Respondet negando minorem: juxta resolutionem mox datam: Ad probationem distinguo; peccatum omissionis nullum habet actum directum, transfert: mediatum, & indirectum, nego. Peccatum omissionis est voluntarium, quod contingit dupliciter; primo quidem per actum positivum, & directe contra legem, ut cum aliquis dicit nolo audire Missam, quando urget præceptum; vel cum sibi potius indulgere vult laborando, aut ludendo tempore quo scit, vel advertit urgere præceptum; deinde vero cum neque advertit, neque cogitat de obligatione præcepti, & tempore illud adimplendi: priori modo omisso est voluntaria ratione actus contrarii: posteriori modo ratione voluntatis, quatenus non vult animadvertere, & examine debito de tempore præceptum adimplendi vincere ignorantiam: Ex quo sequitur istam posteriorem omissionem, tametsi in actu indirecto volitam, esse peccatum, namque est volita in actu indebita & intempestiva occupationis. Ita colligitur ex D. Thoma hic 1. 2. quæst. 71. art. 5. his verbis: "Ad secundum dicendum quod aliquid dicitur voluntarium non solum quia cadit super ipsum actum voluntatis, sed quia in potestate nostra est, ut fiat, vel non fiat, ut dicitur 3. Ethicorum, unde etiam ipsum non velle potest dici voluntarium, in quantum in potestate hominis est velle, & non velle."

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Actus malus formaliter consistit in aliquo privativo.

PRIMO, hoc certatim divinæ innuunt Scripturæ, maxime liber Danielis ubi Propheta retundit peccatum seniorum in eo quod suam a cælo averterant faciem.

Item Jerem. 2. habetur: *Duo mala fecit populus, &c.*

Secundo: Assipulantur Patres. S. Dionys. lib. de div. nominibus. S. Greg. lib. 4. Moral. c. 15. super illa verba Job. *Pereat dies in qua natus sum.* Et D. Th. ex professo 3. p. q. 86. art. 4. ad 1.

Tertio: Si peccatum reponeretur in aliquo positivo, Deus esset auctor peccati quod absit dicere.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET SOLUTIONUM.

PRIMO: Quamvis actus malus sit actui virtuoso contrarius, tamen etiam juxta B. Aug. sententiam idem sunt penes essentialitatem, id est, penes tendentiam: sed quod tendentia illa sit in objectum regulis morum dissonum; inde sequitur quod consistet in privativo, id est, in defectu rectitudinis ad bonum finem.

Secundo: Etiam si peccatum in privativo consistat, nulla tamen sequuntur absurda, 1. quia peccatum commissionis est contra præceptum affirmativum quod non obligat semper. 2. Quia cum diversa sit tendentia, id est, quod sit major vel minor, inde sequitur quod non sint peccata æqualia.

Tertio: Licet peccatum consistat in privativo, tamen Deus non damnat peccatores pro nihilo, quia eo ipso quo peccant, avertuntur a Deo quod est maximum scelus.

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum actus humanus interior & exterior sint ejusdem speciei.

CONCLUSIO AFFIRMATIVA.

Probatur multis rationibus.

PRIMA sic deducitur: bonitas & malitia actus moralis desumitur, ut supra ostensum est ex objecto variis vestitis circumstantiis, & ex fine præconcepito: sed totum hoc negotium formaliter perficitur per actum interiorem, videlicet per apprehensionem & obiecti & finis: per iudicium de his omnibus; hinc bonitas & malitia per actum intellectus practici reperitur in actu exteriori: Ergo &c. Probatur

batur minor auctoritate Scripturæ, & sanctorum Doctorum. Genes. 22. legitur Deum sic allocutum fuisse Abrahamum: *Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti unigenito Filio propter me, benedicam tibi*. Ex quo liquet totum actionis pondus, & meritum non fuisse circa actum exteriorem, quippe qui, iubente Deo, suspensus fuerit, sed penes promptam in obediendo intentionem & voluntatem: quod indigitat S. Christoff. homil. 47. in Genesim, ubi verba prædicti expendens, ait: "Quantum ad voluntatem cruentaverat dextram Patriarchæ, & per eam pueri immiserat gladium, perfectumque obtulerat sacrificium: & ideo Dominus quasi sacrificio reipsa consummato laudat iustum."

Celeberrimus est Matthæi locus pro nostra conclusione cap. 5. ubi sic loquitur Christus: *Omnis qui videt mulierem ad concupiscendum eam, jam machatus est eam in corde suo*. Quæ verba ponderans D. Aug. lib. 1. de libero arbit. c. 3. ait: "Si cui etiam non contingat facultas concumbendi cum conjuge aliena, planum tamen aliquo modo sit id eum cupere, & si potestas detur facturum esse, non minus reus est, quam si in ipso facto deprehenderetur." Et divus Bernardus ep. 77. his verbis: "Quid planius? Quod voluntas quæ pro facto reputatur, ubi factum excludit necessitas." Denique ipse Christus Dominus totam definit questionem, cum discipulorum suorum a Pharisæis, quod non lotis manibus manducarent, partes suscipiens ait: "Non lotis manibus manducare, non coinquinat hominem; ex corde enim exeunt malæ cogitationes, adulteria."

Secunda: expressio vivæ & realis alicujus rei non ponit eam in numero, in ordine morali, sed quid unum specificæ & individualiter censetur; sed actus exterior est vivus, & realis expressio actus interioris, eo prope modo quo verbum a lingua prolatum nihil aliud importat præter verbi mentis expressionem, & isto principio innixi Theologi Filium Dei qui est viva Patris expressio, ejusque Verbum, docent esse Patri consubstantialem, & unum cum illo in natura: igitur actus exterior moralis nullam essentialem addit aut bonitatem, aut malitiam super actum interiorem: hoc ipsum apparet in vidua quæ duo tantummodo minuta propter prupertatem misit in gazophylacium,

ut refertur Lucæ 22. cujus tum munus Salvator longe anteposuit magnis divitum eleemosynis, quatenus voluntas in illa fuit major obediendi Dei Israel præceptis quam in Pharisæis & Scribis ditioribus: unde vero actus exterior tanti ponderis? Non certe ex materia, sed ex actu interiori, cujus erat expressio, ita S. Apostolus 2. ad Corinth. 8. ubi sic loquitur ad stimulam fideliem erga pauperes charitatem: *Ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi ex eo quod habetis*. Si enim voluntas prompta est: Secundum id quod habet, accepta est, non secundum id quod non habet. S. Cyprianus hanc explanat veritatem tractatu de operibus, & eleemosynis, his verbis: "Viduum cum videret Dominus, non de patrimonio, sed de animo opus ejus examinans & considerans non quantum, sed ex quanto dedisset, dixit vidua ista divitiis misit in dona Dei." Hoc ipsum innuunt communiter Theologi, qui docent cum S. Th. pauperem potius habere in summo gradu liberalitatem, & erga egenos charitatem, tamen illi deficiant non dando: hoc propter bonam voluntatem, igitur bonitas & malitia formalis actus interioris cum exteriori conjuncti tota repetitur ab interiori.

Tertia: Actus humanus physice consideratus, immo & extrinsece, indifferens est ad bonum & malum. Sic aliquis potest enssem movere vel contra fratrem, vel contra patriæ inimicum: sed determinatio actus exterioris ad bonum aut malum tota repetitur & ex objecto & intentione finis, quibus quidem sublati, ut si inter dormiendum aliquis ense confoderet amicum, neque bene, neque male faceret formaliter. Igitur bonitas aut malitia actus exterioris nihil addit essentiali supra bonitatem & malitiam actus interioris. Revera quidem malitia & bonitas non resident in actu exteriori, sed in actu interiori: cuius rei argumentum est quod potentia executiva nihil minuat, aut addat essentialiter de præmio, aut pœna; alias qui vi impediret aliquem ad eleemosynam pauperi elargiendam paratum, impediret hujusce voluntatis meritum quod certe nullus ex Catholicis dixerit. Ergo &c.

Divus Thomas hic quæst. 20. variis articulis propositum explanat, & probat veritatem. Articulo quidem primo ubi ex professo docet bonitatem & malitiam exteriorem actuum humanorum prius reside-

dere in voluntate quam in actu exteriori, & sic loquitur in argumento *sed contra*. S. Augustinus dicit in lib. 1. retractationum capit. 9. "Quod voluntas est qua peccatur, & recte vivitur: Ergo malum & bonum morale per prius consistit in voluntate."

Articulo secundo docet bonitatem & malitiam exterioris actus reperi ex bonitate vel malitia voluntatis, & sic loquitur.

"Si igitur voluntas sit bona, & ex obiecto proprio & ex fine, consequens est actum exteriorem esse bonum. Sed non sufficit ad hoc quod actus exterior sit bonus bonitate voluntatis, quæ est ex intentione finis: Sed si voluntas sit mala sive ex intentione finis, sive ex actu volito, consequens est actum exteriorem esse malum."

Articulo tertio ex professo & specialiter probat eandem prius esse bonitatem & malitiam actus interioris & exterioris, & sic loquitur: "Quando actus exterior est bonus vel malus solum ex ordine ad finem, tunc est omnino eadem bonitas & malitia actus voluntatis quæ per se respicit finem, & actus exterioris qui respicit finem mediante actu voluntatis." Ergo &c.

Solvuntur objectiones.

OBJECIT: Scriptura passim loquitur de actibus malis exterioribus tanquam speciale malitiam præ se ferentibus: igitur actus exterior non est ejusdem speciei cum actu interiori. Probatur antecedens multis momentis. Primo quidem Deus non nisi propter actus exteriores malos increpat Judæos v. g. propter idololatriam. 2. Pœnas eidem populo specialiter propter actus malos exteriores infligit, ut judicandum est exemplo captivitatis tum Ninives, tum Babylonis, maxime vero consummatione desolationis Jerusalem per Titum & Vespasianum propter Christi mortem. 3. Quia de facto actus interior malus est propter exteriorem, & ab eo denominatur: Sic qui habet voluntatem furandi, ideo peccat quod ille actus interior essentialiter ordinatur ad furtum extrinsece & realiter committendum. 4. Denique peccatum definitur per actum exteriorem, juxta illud Augustini: *Peccatum est dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam*. Ita ut SS. Doctores actum interiorum ab exteriori nusquam divellant, eo

quod tendentia in illum, speciem det peccato; quod autem dat speciem, habet speciale malitiam.

Respondeo 1. hæc omnia unum tantummodo probare, actum exteriorum malum importare quidem malitiam, & deformitatem, sed ab actu interiori indilinctam, ut ex probationibus liquet; quandoquidem malitia non in actu exteriori potentie executivæ subjeclatur, cum non nisi sit extrinsece libera, & ut a voluntate mota, sed tantum in voluntate.

Respondeo 2. negando antecedens: Ad primam probationem distingo: & Scriptura sese attemperat ad captum humanum, concedo: etenim loquitur ut plurimum de actibus humanis exterioribus tum pro malitia explicanda, tum pro exhibenda pœna, ut homines sensibiles facilius a peccatis deterreat, tum quia hoc modo peccatores maxime vincuntur, tum quia etiam actus exterior ut plurimum habet sibi adjunctum scandalum: de actu exteriori loquitur tanquam distincto ab actu interiori inducente malitiam, nego. Cæterum falsum est Christum increpasse Judæos solummodo propter exteriorum peccata actum, cum sæpius damnaverit Scribas & Phariseos, propter malos eorum cognationes, eo quod eorum voluntas inveniretur & in jejuniis, & elemosynis, quocirca eis dicebat: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*.

Ad secundam probationem similiter distingo: magnas Deus infligit Judæis pœnas propter actus exteriores malos simul & indivulse propter interiores, concedo: propter actus exteriores præcisè, subdistinguo: eo quod aliquam accidentalem addant malitiam, concedo: eo quod essentialem subjecliant, nego. Dictum est malitiam reperi etiam ex circumstantiis quibus nonnunquam actus intenditur, & si est malus accedit quædam accidentalit malitia, quædam vero bonitas si sit laudabilis. Ita colligitur ex divo Thoma in secundum, distinct. 40. q. 1. art. 3. his verbis: "Actus exterior nihil adjungit ad præmium essentiale: tantum enim meretur qui habet perfectam voluntatem aliquid bonum faciendi, quantum si illud faceret, ut si facit unum actum quantum si faceret multos, voluntate æqualiter perfecta manente, ad præmium autem accidentale ordinatur per bonitatem, quæ est ipsius actus exterioris secundum se, & ideo actus exterior adjungit aliquid

,, ad

„ ad præmium accidentale. „ Idem dicendum a contrario de actu humano; sed neque mirari quisquam debet si, aucta malitia, accidentaliter augeatur, & poena.

Ad tertiam non absimili modo distinguo.

Actus interior malus & propter exterior-em illative, concedo: hoc est, ex eo quod actus exterior sit malus, sequitur interior-em esse malum formaliter, nego; nam teste D. Thoma supra citato hic artic. 3.

„ Actus voluntatis se habet ut formale „ ad actum exterior-em: ex formali & „ materiali fit unum. „

Ad quartam & ultimam probationem patet solutio ex S. Augustino qui commemorat actum interior-em simul cum exteriori; ait enim peccatum esse: *Dicunt, factum, vel concupitum contra legem æternam.* Solutio est quoque D. Thomæ hic quæst. 72. artic. 7. ad 3. his verbis: „ Dicendum quod peccata cordis & oris „ non distinguuntur a peccato operis, „ quando simul cum eo conjunguntur, sed „ prout quodlibet horum per se invenitur. „ Id est, quando invenitur peccatum sine aliis, & peccatum oris sine peccato operis: Sicut pars motus non distinguitur a toto motu quando motus est continuus, sed solum quando motus sistit in medio.

Inhabis: Quæ prohibentur diversis præceptis, diversam quoque præcontinent malitiam: Atqui quandoque actus interior & exterior diversis prohibentur præceptis: Et probatur: de venerorum peccato interiori, est eadem lex ac de furto: „ Aliterius sponsam, nec rem cupies alienam. „ De exteriori vero diversa: *Non furabilis, non fornicaberis:* Ergo &c.

Respondeo distinguendo: quæ diversis prohibentur præceptis, diversam habent accidentalem malitiam, concedo: diversam essentialem, nego. Nec mirum; cum enim homo in quibuldam sit pronus ad malum, maxime ad libidinem & thesauros, Christus ut homines ab istis peccatis patrandis deterret, alternato præcepto, & venerea, & furta prohibuit: Cæterum quædam peccata de se ita horribilia sunt ut non opus fuerit duplici præcepto ea prohibere, quandoquidem de eorum gravitate homines sufficientem habeant notitiam. Solutio est D. Thomæ 2. 2. quæst. 122. artic. 6. ad 4. ubi sic loquitur: „ Dicendum quod homicidium secundum se non est concupiscibile, sed „ magis horribile, quia non habet de se

„ rationem alicujus boni, sed adulterium „ habet rationem alicujus boni, scilicet „ delectabilis, furtum habet etiam rationem alicujus boni, scilicet utilis: bonum „ autem habet de se rationem boni alicujus concupiscibilis; & ideo fuit specialibus præceptis prohibenda concupiscentia furti & adulterii, non autem concupiscentia homicidii. „

Repones. S. Augustinus l. 13. de Trin. c. 6. ait. „ Mala voluntate, vel sola „ quisque miser efficitur: sed inferior „ potestate qua desiderium malæ voluntatis impletur. „ Sed non foret miser nisi actus specialem adderet actui externo malitiam: Ergo &c.

Respondeo negando absolute minorem, cum enim actui externo adjunctæ sint censuræ, poenæ civiles, & ut plarium infamia, ac propriorum bonorum dilapidatio, haud dubie homo per actum peccati externum fit miserior.

Urgebis: D. Thomas hic q. 20. artic. 4. asserit actum externum interno subjicere protervitatem, sic enim habet: „ Si autem loquamur de bonitate actus exterioris quam habet secundum materiam, „ & debitas circumstantias, sic comparatur ad voluntatem ut terminus & finis; „ & hoc modo addit ad bonitatem vel malitiam voluntatis: Ergo &c.

Respondeo distinguendo. Actus exterior addit interno malitiam specialem objectivam, & mere materialem, concedo: formalem, nego. Quandoque objectum est de se malum, ut occidere hominem; quandoque etiam ex circumstantiis, ut occidere in Ecclesia: Sed ratio formalis malitiae attenditur penes & rationem & voluntatem; hinc ista omnia unicum formale objectum & adæquatum constituunt, sicque in una & eadem malitia adunantur. Divus Thomas est sui ipsius interpres hic artic. 3. in loco pro probatione laudato. Rursus ibidem artic. 1. ad 1. his verbis: „ Dicendum quod actus exterior „ est objectum voluntatis, in quantum „ proponitur voluntati a ratione ut quoddam bonum apprehensum & ordinatum per rationem, & sic est prius bonum quam actus voluntatis: in quantum vero consistit in executione operis, est effectus voluntatis, & sequitur voluntatem. „

Inhibes: Peccatum speciem habet ab actu exteriori; ideo enim voluntas furandi est mala, quia dicit ordinem ad furtum

tum actuale : igitur actus exterior specialem habet malitiam ab interiori distinctam : maxime vero cum sit effectus malæ voluntatis : porro causa & effectus distinguuntur .

Respondeo distinguendo : Actus exterior dat speciem peccato indistinctam ab actu exteriori , concedo : distinctam , nego . Et vero licet sit effectus malæ voluntatis in ratione executionis , habet tamen modum causæ in ratione motivi & intentionis quatenus pecuniæ præsentis movent potentiam : quocirca actus interior & exterior adunantur in voluntate . Sic respondet D. Thomas hic quæst. 20. art. 3. his verbis : " Quando aliquid derivatur ab uno in alterum secundum analogiam vel proportionem : tunc est tantum unum numero , sicut a fino quod est in corpore animalis derivatur sanum ad medicinam . . . & hoc modo a bonitate voluntatis derivatur bonitas actus exterioris , & e converso scilicet secundum ordinem unius ad alterum . . "

Replicabis : Actus interior & exterior diversa habent principia , & ut plurimum subiecta : igitur inducunt diversam bonitatem & malitiam ab actu interno : Probatur antecedens . Actus externus v. g. temperantiæ a virtute temperantiæ & appetitu sensitivo , procedit ; internus vero a voluntate : actus ille externus subiectatur quoque in parte concupiscibili , internus vero in rationali , abstinendi scilicet voluntate , cum sit propositum abstinendi a venereis propter Deum . Ergo &c .

Respondeo distinguendo : & hæc omnia probant solummodo actum externum esse diversi generis , concedo : diversæ speciei , nego . Actus enim externus a voluntate procedit a qua imperatur , quatenus appetitus concupiscibilis non movetur nisi prius motus & imperatus a voluntate . Solutio est D. Thomæ hic art. 3. ad 1. " Dicendum quod illa ratio probat quod actus interior & exterior sunt diversi secundum genus nature , sed tamen ex eis sic diversis constituitur unum in genere moris . "

Instabis : Atqui actus exterior addit bonitatem essentiali internæ si sit bonus ; e contra vero malitiam si sit malus : Ergo &c . Probatur sub. multis argumentis & exemplis . Primo quidem accedens ad sacramenta , realiter maiorem suscipit fructum eo qui illa solum habet in voto . 2. Qui vitam pro Christo dat , est martyr ,

sed non qui solummodo habet voluntatem subeundi mortem pro Christo : & ille Laureola martyrii donatur , secus vero posterior , ergo &c . Præmium autem diversum correspondet diversæ actus bonitati : de actibus vero malis non uni est probatio : Primo quidem , qui negat fidem extrinsece coram tyrannis peccat mortaliter , tamen non discedat . 2. Censuræ affixæ sunt actibus exterioribus , quod quidem innuit specialem inesse eis malitiam . 3. In confessione aperiendi sunt actus exteriores & eorum circumstantiæ : Ergo &c .

Respondeo negando insubsumptum propter rationes in probationibus allatas .

Ad primum exemplum pro actibus bonis distinguo , qui suscipit Sacramentum realiter , eatenus maiorem percipit fructum , quatenus Sacramenta operantur ex opere operato , concedo : præcise ratione diversæ bonitatis æquum hominis , nego : namque operatio sacramenti importat actum interiorem simul & externum , alias si interior deficeret , v. g. contritio in sacramento Pœnitentiæ , aut perfecta , aut saltem imperfecta , gratia non produceretur . Quid plura dicam ? Votum Sacramenti est actus diversus a susceptione Sacramenti , omnes quippe norunt pœnitentiam , ut virtutem distingui a pœnitentia , ut sacramento : hinc non mirum si actus exterior , & interior in susceptione sacramenti maiorem importet bonitatem sicut & maiorem fructum afferat , quam votum interius extrinsece expressum , videlicet ore , & lingua .

Ad secundum pro eodem momento exemplum distinguo similiter , & eodem modo ratiocinandum est de martyrio realiter suscepto relative ad votum , concedo . Sunt enim diversi actus , tum interiores , tum exteriores ; & martyrium , ut docent Theologi , causat gratiam ex opere operato , quatenus est realis imitatio passionis Christi , quocirca martyrium habet actum interiorem , & externum diversum a voto : Secus , nego . Quidam tamen existimant actum interiorem voti martyrii esse ejusdem speciei cum actu interiori amoris connotante actum externum quo aliquis ad intercessionem usque propugnat Christi fidem , & in hac hypothese martyrium addere præmium duntaxat accidentale quod Laureolæ nomine celebratur . Hoc ipsum colligitur ex divo Thoma qui in 2. distinct. 40. q. 1. art. 3. sic loquitur : " Actus exterior nihil adjun-

„ sit

git ad præmium essentiale : tantum enim meretur quia habet aliquam perfectam voluntatem aliquid bonum faciendi quantum si fecerit illud, ut si facis unum actum, quantum si faceret multum, voluntate æqualiter perfecta manente, ad præmium autem accidentale ordinatur per bonitatem, quæ est ipsius actus exterioris secundum se, & ideo actus exterior adjungit aliquid ad præmium accidentale. „ Sed hoc intelligere videtur sanctus Thomas de actu interiori, & exteriori ejusdem virtutis, unde prior solutio magis ponderat pro susceptione reali, & sacramenti, & martyrii, certum est enim realem utriusque susceptionem majorem asserere frugem, & gratiam quam simplex utriusque votum.

Ad alia de actibus malis exempla sic respondemus : ad primum quidem distinguendo, & confessio fidei obligat tempore persecutionis, concedo, juxta illud Christi : *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo* : Et non obligat, nego. Peccat igitur mortaliter ille qui abnegat fidem coram Tyrannis. Porro ista negatio habet actum interiorem adjunctum quo quis non vult obedire præcepto, & sic obiectio ne minimum quidem urget.

Ad secundum dico poenas civiles, & etiam Ecclesiasticas affixas esse actibus exterioribus non quod addant novam super actum internum malitiam, sed quia actus externus scandalum præbet, & pacem tum civium, tum fidelium turbat : & ideo poenis exterioribus leges arcent malos.

Ad tertium distinguo : & est præceptum Ecclesiæ actus exteriores explicandi, concedo : & non est, nego. Porro obediendum est Ecclesiæ, maxime vero quia actus exteriores notificant interiores, hinc & gravissimas detegunt peccatorum circumstantias, quæ si occultæ manerent, difficile admodum esset rectum proferre de peccatis aut absolvendis, aut retinendis judicium.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Actus humanus interior & exterior sunt ejusdem speciei.

PRIMO : Quia habent idem obiectum & eundem finem juxta illud Matth. 5. *Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam &c.*

Bencat Theol. Tom. II.

Secundo : Ita censent SS. Patres S. Chrysost. Hom. 47. in Genes. D. Aug. lib. de libero arbitrio cap. 3. D. Bernardus epist. 77.

Tertio : Rationibus divi Thomæ inter quas hæc primum tenet locum, omnis actus est a voluntate bona, vel mala : ergo actus tam interior quam exterior sunt ejusdem speciei ; ita Angelicus Doctor hic q. 20. art. 2.

SYNOPSIS OBJECTIONUM, ET SOLUTIONUM.

PRIMO : Deus quidem poena multavit actus exteriores malos ; ergo ne approbavit actus interiores perverios ? minime. Cum & ipse damnaverit, increpando scribas & Phariseos propter eorum malas cogitationes.

Secundo : Dato quod actus exterior & interior mali diversi prohibeantur præceptis, hoc factum est ut homo ad ista peccata patranda pronus detereretur. Ita D. Thom. 2. 2. q. 122. art. 6. ad 4.

Tertio : Actus interior & exterior diversa habent quidem principia. Sed hoc arguit diversitatem generis, non speciei.

ARTICULUS QUINTUS.

De virtutibus, tum in genere, tum in speciali.

VIRTUS multiplicem habet acceptationem. Primo quidem, accipitur late pro quacunque perfectione ad operandum ordinata, in quo sensu a Philosopho vocatur dispositio perfecti ad optimum, id est, ad recte operandum instituta ; in quo quidem sensu sanitas, & robur sunt virtutes, quatenus ad agendum conferunt. 2. Strictius, pro facultate ad operandum expedita ; quo passo calor, virtutes vegetativæ, & nutritivæ, aliæque id genus dicuntur virtutes naturales. Quandoque virtus denominatur ab obiecto circa quod versatur, sic Philosophus illam vocat ultimum potentiam : & hoc modo quod credimus, fides nuncupatur ; juxta illud symboli divi Athanasii : *Hæc est fides Catholica quam nisi quisque crediderit &c.* Nonnumquam etiam a divo Augustino vocatur bonus usus liberi arbitrii : denique proprie, & strictè sumitur pro aliqua vi, & facultate, quæ

Bbb

ineft

ineff creaturæ rationali ad bene operandum, & de virtute in ista acceptione impræfentiarum agimus.

De essentia, subiecto, & proprietatibus virtutum.

QUÆRES 1. Num virtus sit habitus, & qualis.

Respondeo 1. Virtutem esse habitum; ita divus Thomas quæst. 55. art. 1. his verbis: "Potentia dicitur esse perfecta secundum quod determinatur ad suum actum. Sunt autem quædam potentiae, quæ secundum se ipsas sunt determinatæ ad suos actus, sicut potentie naturales activæ: & ideo huiusmodi potentie naturales secundum se ipsis dicuntur virtutes, potentie autem rationales, quæ sunt propriæ hominis, non sunt determinatæ ad unum, sed se habent indeterminate ad multa: determinantur autem ad actus per habitus, & ideo virtutes humanæ habitus sunt." Habitibus, inquam, quatenus sunt per modum cuiusdam naturæ quæ est principium motus, & optimæ quietis.

Respondeo 2. Virtutem esse habitum operativum, quandoquidem determinat potentiam ad talem, vel talem actum, temperantia, v. g. ad stimulos carnis compescendos. Sic docet D. Thomas ibidem art. 2. ex professo, ubi in argumento, *sed contra* sic loquitur: "Virtus uniuscujusque rei est quæ opus ejus bonum reddit." Deinde ejus sequitur conclusio: "Virtus humana, cum sit perfectio potentie in ordine ad opus, oportet ipsam esse habitum operativum."

Respondeo 3. Virtutem a S. Thoma post S. Augustinum sic definiri hic art. 4. cujus est hæc conclusio: "Virtus est bona qualitas seu habitus mentis, quæ recte vivit, & quæ nullus male utitur, & quam Deus in nobis sine nobis operatur." Quam quidem definitionem in corpore explicat, his verbis: "Notandum quod habitum operativorum aliqui sunt semper ad malum sicut habitus viciosi. Aliqui vero quandoque ad malum: sicut opinio se habet ad verum, & falsum: virtus autem est habitus semper se habens ad bonum, & ideo ut discernatur virtus ab his, quæ semper se habent ad malum, dicitur quæ recte vivitur, ut autem discernatur ab his quæ se habent quandoque ad bonum, quan-

doque ad malum, dicitur, quæ nullus male utitur; causa autem efficiens virtutis infusæ, de qua definitio datur, Deus est, propter quod dicitur, quæ Deus in nobis sine nobis operatur: quæ quidem particula, si auferatur, reliquæ definitionis erit commune omnibus virtutibus, & acquisitis, & infusis."

Quæres 2. Quodnam sit subiectum virtutis.

Respondeo 1. cum D. Thoma hic quæst. 36. art. 1. virtutes residere in potentis animæ, quod triplici probat ratione, his verbis: "Dicendum quod virtutem pertinere ad potentiam animæ, ex tribus potest esse manifestum: 1. Quidem ex ipsa ratione virtutis, quæ importat perfectionem potentie: perfectio autem est in eo cujus est perfectio. 2. Ex eo quod sit habitus operativus, omnis autem operatio est ab anima per aliquam potentiam. 3. Ex hoc quod disponit ad optimum: optimum autem est finis, qui vel est operatio rei, vel aliquid consecutum per operationem a potentia egredientem, unde virtus humana est in potentia animæ, sicut in subiecto."

Respondeo 2. Virtutes speculativas, immo & morales practicas intellectuales, quales sunt infusæ, subiectioni in intellectu: morales vero tum acquisitas tum infusæ, quæ sunt tales pure, & simpliciter, in voluntate. Primum, docet D. Th. hic art. 3. cujus ratio hæc est: virtus intellectualis inhærere debet potentie cujus est perfectio, & quam determinat ad operationem: Sed virtus intellectualis, tum mere speculativa, tum vero practica est perfectio intellectus, illumque ad operationem determinat, v. g. intelligentia ad cognoscendam conclusionem in principio, sapientia supernaturalis, & infusa ad cognoscendum Deum per altissimas causas, & illum redamandum. Ergo &c.

Alteram partem docet ex professo D. Thomas. Ibidem art. 6. quod quidem probat ex eo quod virtutes mere morales ad voluntatem pertineant, quæ eatenus est primum moralitatis principium quatenus ad ipsam spectat tendere in bonum, vel malum finem: cum igitur virtutes simpliciter morales inclinent modo ad bonum honestum naturalis ordinis si sit acquisita, modo ad bonum supernaturalis ordinis si sit infusa, necessario in voluntate subiectioni.

Respondeo 3. Virtutes morales aliquas tum

tum acquisitas, tum infusus residere in parte concupiscibili & irascibili, non quidem præcise, ut sunt partes sensitivæ, sed ut ratione diriguntur, & voluntate moventur: ad voluntatem enim spectat imperare inferioribus partibus: & cum sit specialis difficultas superanda a parte irascibili in arduis, certe in ea reponenda est fortitudo, temperantia vero in concupiscibili, ut ejus componat motus. Ita D. Thomas hic art. 4. his verbis: "Dicendum quod irascibilis, & concupiscibilis dupliciter considerari possunt uno modo secundum se, in quantum sunt partes appetitus sensitivi, & hoc modo non competit eis quod sint subiectum virtutis. Alio modo possunt considerari in quantum participant rationem per hoc, quod natae sunt rationi obedire, & sic irascibilis, vel concupiscibilis potest esse subiectum voluntatis humanæ. Sic enim est principium humani actus in quantum participat rationem, & in his potentis necesse est ponere virtutes. Quod enim in irascibili, & concupiscibili... nihil aliud est quam quædam habitualis conformitas istarum potentiarum ad rationem."

Quæres 3. Quænam sint virtutum proprietates.

Respondeo 1. Virtutes morales consistere in medio, sicut & intellectuales. Primum docet S. Thomas hic quæst. 64. artic. 1. in argumento, *sed contra* his verbis: "Philosophus dicit in 2. Ethicorum quod virtus moralis est habitus electivus in medio dietæ existens." Conclusio ejus hæc est: "Quia virtutis moralis bonitas ex conformitate ad regulam rationis æstimationi debet a qua recedere non contingit, nisi per excessum, vel per defectum: recte dicitur quævis moralis virtus, tum in medio, seu mediocritate consistere." Et vero aliquis potest esse, vel prodigus, vel etiam avarus: igitur inter utrumque mediat liberalitas art. 3. probat S. Doctor virtutes intellectuales etiam medium tenere, quatenus debent habere mensuram rationis a qua recedi potest, vel per passiones intellectum obnubilantes, vel etiam defectu cognitionis sufficientis. Non sic ratiocinandum de virtutibus Theologicis, nemo quippe potest nimis, ac credere, aut sperare in Deum, aut etiam illum amare, & laudare, ratio est quia objectum virtutum Theologicarum est, tum in veritate, tum in bo-

nitate infinitum; unde, inquit D. Thomas hic art. 4. Cum homo non possit adæquare tantum objectum, non potest per excessum in illud tendere; sic Ecclesi. 43. habetur: *Benedicentes Dominum exaltate illum quantum potestis*. Et in prola sacramenti Eucharistiæ: *Quantum potes tantum aude, quia major omni laude, nec laudare sufficit*. Et D. Bernardus dicit modum amandi Deum esse sine modo.

Respondeo 2. Virtutes morales in statu perfecto esse adinvicem connexas; de intellectibus liquet; sacra quippe Synodus Trident. definiit consequi ad gratiam justificationis licet proprietates ad essentiam: de acquisitis vero res quoque certa est; & sane si aliqua deficit, jam prudentia quæ omnes regularet, etiam a medio deficit; hinc experimento comprobatur hominem in peccato mortali habituali degentem, non habere puram, & simpliciter simplicem virtutem moralem etiam circa materiam in qua non peccat. Sanctus Thomas hic q. 65. nostrum probat assertionem in argumento, *sed contra*, his verbis: Ambrosius dicit super Lucam: connexæ sibi sunt concatenatæque virtutes, ut qui unam habet, plures habere videatur. S. Augustinus etiam dicit in 6. de Trinitate quod virtutes quæ sunt in animo humano, nullo modo separantur ad invicem. Et S. Gregorius dicit 22. Moral. quod una virtus sine aliis, aut omnino nulla est, aut imperfecta, & Tullius dicit in 2. de virtutibus quæst. si unam virtutem confessus es te non habere, nullam necesse est te habiturum."

Docet quoque communiter Theologi morales unum actum virtutis heroicum producere omnes virtutes morales acquiras, eo enim ipso quo est heroicus, subdit sibi perfecte subiectum, adeoque reddit illum expeditum ad omne bonum.

De divisione virtutem.

VIRTUTES aliz sunt intellectuales, aliz morales: aliz vero Theologicæ. Intellectualis illa est quæ pericit intellectum in ordine ad verum; moralis quæ voluntatem & appetitum afficit ad attingendum bonum honestum; Theologica vero quæ circa Deum univoce occupatur.

Intellectualis subdividitur in intelligentiam, sapientiam, scientiam, prudentiam, & artem. Nec mirum, duplex est verum, speculativum unum, practicum alterum.

Porro Speculativum quandoque ex primis terminorum apprehensione comprehenditur, & circa illud versatur intelligentia, seu habitus primorum principiorum; quandoque cognoscitur ex discursu, vel per altissimas causas, & ad hoc datur sapientia, vel per causas ordinarias, & ad hoc datur scientia. Verum autem primum quandoque dicitur tale, vel per conformitatem ad appetitum rectum, & legi conjunctionis, & hoc habetur per prudentiam, vel respicit solummodo rectitudinem extrinsecam, & intrinsecam idealem, & ad hoc ponitur ars. Caterum habitus intellectualis practicus dicitur Synderesis, seu conscientia, & est distamen rationis experimentale circa aliquid faciendum, a quo si receditur, reclamatur, & mordet conscientia.

Virtutes morales circa passiones refræ-
nandas quandoque occupantur, ut fortitudo, & temperantia, quandoque etiam & rationem, & appetitum dirigunt, ut bene agat & in omnibus servet medium, qualis est prudentia, & iustitia. Istæ quatuor virtutes Cardinales nuncupantur, eo quod sint aliorum virtutum origines, & er-
do a quo vita humana honesta tota dependet.

Virtutes morales, aliæ sunt acquisitæ, aliæ vero infusæ: acquisitæ illæ dicuntur quæ labore, & industria comparantur, quæque bonum naturalis ordinis, vel iucundum, vel utile, vel honestum respiciunt; posteriores vero quæ a solo Deo dependet, & quarum actus imperantur a charitate, & ad auctorem gratiæ, ut ad bonorum omnium auctorem referuntur. Catechism. Rom. pag. 2. titulo de Baptismo. nu. 30. de his sic loquitur: "Huic, inquit, idest gratiæ additur nobilissimus virtutum omnium comitatus, quæ cum gratia divinitus infunduntur."

Denique virtutes Theologicæ tres numerantur, scilicet fides, spes, & charitas: fides qua credimus in Deum; spes qua ab ejus bonitates speramus beatitudinem: Charitas qua illum ex toto corde, & tota anima, & tota fortitudine amamus.

De Donis Spiritus sancti.

Donum Spiritus sancti sumitur in duplici sensu. 1. Quidem late pro eo quod a Spiritu sancto in ordine ad salutem procedit: & in isto sensu omnes gratiæ dicuntur Spiritus sancti dona: deinde vero stricte, & definitur a S. Thoma q. 98. art.

1. perfectio secundum quam homo redditur facile mobilis a Spiritu circa ea quæ spectant & Dei honorem, & nostram salutem. Ibidem subdit esse dispositionem quæ anima perficitur secundum lumen Spiritus sancti quod est infinitum, in quo a virtute morali etiam infusa discrepat, quod virtus moralis perficiat hominem lapsum solummodo secundum rationem elevatam, cujus quidem lumen finitum est; ex quo manifeste sequitur hominem ope donorum Spiritus sancti ad summum perfectionis gradum pertinere. Hinc idem sanctus Doctor art. 2. docet ex professo dona Spiritus sancti esse summe necessaria ad salutem consequendam. Art. 4. dicit dona Spiritus sancti esse habitus, quia sicut virtutes inclinant hominem ad bonum morale, sic & dona ad Deum, & quidem infinito quasi modo.

Istorum donorum perfectionem delineat propheta Regius Pl. 32. his verbis: *Verbo Domini caeli firmati sunt, & Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Deinde Apost. Ro. 8. ubi sic loquitur: *Qui Spiritu Dei aguntur, Filii Dei sunt:* glossa loco aguntur, dicit non reguntur: Plus est enim agi quam regi: agi enim dicimus aliquem vix agentem, regi autem quasi jam aliquid agentem, qui ideo regitur ut recte agat. Sed aguntur non quod nihil per se agant, sed quod ut aliquid agant, impetu gratiæ impelluntur.

S. Thomas loco laudato donorum sic delineat eminentiam: "Manifestum est autem, quod virtutes humanæ perficiunt hominem secundum quod homo natus est moveri per rationem in his, quæ interiorius, vel exteriorius agit: oportet igitur inesse homini altiores perfectiones secundum quas sit dispositus ad hoc quod divinitus moveatur: & istæ perfectiones vocantur dona; non solum quia infunduntur a Deo, sed quia secundum ea homo disponitur, ut efficiatur prompte mobilis ab inspiratione divina, sicut dicitur. IIa. cap. 5. Dominus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico, reversum non alii. Porro vocantur dona Spiritus sancti eo quod a Spiritu sancto cui nomen Spiritus, & nomen doni tribuitur, promanant: & quia ex amore spirante & ponderante, & veluti ex spiritu cordis Dei procedunt: tum quia etiam ipso Dei habitu anima per hujusmodi dona inspiratur, ipsis adornatur, & amplectitur Deum quasi sponsum osculantem se, & osculo oris

oris ſui ſpiritum ei immittentem, ut perſiciantur, & eleventur virtutes ad ſublimem operandi modum.

Dona 7. numerantur juxta illud Iſaia 11. Requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus Sapientiæ, & intellectus, ſpiritus conſilii, & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ, & pietatis, & replebis eum ſpiritus timoris Domini.

D. Thomas hic art. 4. hunc probat numerum ex eo quod ratio ſpeculativa & practica hiſ ſeptem donis indigent ad dirigendam perfecte animam ad Deum: hiſ etiam pro eodem momento perſicitur virtus appetitiva animæ, ſic loquitur S. Doctör: "Ad apprehenſionem igitur veritatis perſicitur ratio per intellectum: practica

"vero per conſilium: ad recte autem judicandum ſpeculativa quidem per ſapientiam, practica vero per ſcientiam perſicitur. Appetitiva autem virtus in hiſ quidem quæ ſunt ad ſe ipſum, perſicitur per fortitudinem periculorum: contra concupiſcentiam vero inordinatam delectabilem per timorem. Secundum illud proverbiorum 16. *In timore Domini declinat omnis a malo*, & in Pl. 118. *Conſige timore tuo carnes meas, a judiciis enim tuis timui*. Et ſic patet. quod hæc dona extendunt ſe ad omnia ad quæ ſe extendunt virtutes tam intellectuales quam morales.

DISSERTATIO TERTIA.

D E

PRINCIPIIS ET CAUSIS
PECCATORUM.

MULTA sunt peccatorum principia, pluresque causæ quæque ex peccato Originali fluunt, & ortum habent: videlicet concupiscentia, ignorantia, & innata ad malum pronitas, juxta illud Genes. 8. *Sensus enim & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua.* Deinde habitus iteratis actibus malis partus; quia vero oritur habitus ille vitiosus a tribus prioribus enumeratis principiis: pro more Theologorum æquum duximus in præfati dissertatione, quasdam quæstiones movere circa ignorantiam, & concupiscentiam; ante quas tamen quæstiones, aliquid de vitio dicere, non abs re erit.

ORDO DISSERTATIONIS.

QUÆRITUR 1. Num vitium opponatur virtutibus. 2. Utrum ignorantia excuset a peccato. 3. An omnes motus sensualitatis sint peccata?

SECTIO PRIMA.

Utrum vitium opponatur virtutibus.

VIRTUTES aliæ sunt morales, aliæ vero Theologicæ, ut dictum est supra, rursus morales, quædam sunt acquisitæ, quædam vero insusæ, & supernaturales, & de his omnibus quæstio procedit, pro cuius resolutione sit

CONCLUSIO.

Vitium opponitur immediate virtutibus acquisitis.

Probatur ratione, eaque multiplici.

PRIMA hæc est: Illi habitus opponuntur qui se mutuo ab eodem pellunt subje-

cto, & quorum actus non possunt esse simul: Atqui res sic se habet, ut consideranti patebit, nemo quippe potest eodem tempore esse simul & castus, & Incontinentis: elicere simul actum temperantiæ, & intemperantiæ. Ergo &c.

D. Thomas hic q. 71. art. 1. nostram ex professo probat assertionem in argumento, sed contra his verbis: "Dicit S. Augustinus in libro de perfectione justitiæ, quod vitium est qualitas, secundum quam malus est animus: virtus autem est qualitas, quæ facit bonum habentem. Ergo vitium contrariatur virtuti." Et rursus in corpore his verbis: "Tria inveniantur opponi virtuti, quorum unum est peccatum, quod opponitur sibi ex parte ejus, ad quod virtus ordinatur: Nam peccatum proprie nominatur actum inordinatum, sicut actus virtutis est actus ordinatus, & debitus: Secundum autem quod ad rationem virtutis consequitur, quod sit bonitas quædam, opponitur virtuti malitia; sed secundum id quod directe est de ratione virtutis, opponitur virtuti vitium: vitium enim uniuscujusque rei esse videtur, quod sit disposita secundum quod convenit suæ naturæ. Unde S. Augustinus dicit in 3. de libero arbitrio quod perfectioni naturæ deesse perspexeris, id voca vitium."

Secunda: Dictum est supra habitus distinguere penes & objecta, & tendentiam in objecta: Sed tendentia vitii est in objectum regulis morum dissonum: e contra vero tendentia habitus boni: quæ quidem sunt prorsus contraria: quod innuit S. Thomas modo laudatus cum ait vitium in hoc opponi virtuti, quod sit dispositio mala: Ergo &c.

Tertia: Illud contrariatur virtuti, & ei opponitur, quod est, contra naturam, hoc est, contra formam hominis constitutam, scilicet rationem, namque naturale est homini agere juxta rationem quæ ipsi regulat virtutes morales: Sed vitium est

est contra rationem; sic docet S. Thomas ibid. ex professo art. 2. in argumento, *sed contra*, his verbis: "S. Augustinus dicit in 3. de libero arbitrio: omne vitium eo ipso quod vitium est contra naturam est. Et rursus in corpore: "Virtus humana, quæ hominem facit bonum, & opus ipsius bonum reddit, in tantum est secundum naturam hominis, in quantum convenit rationi: vitium autem in tantum est contra naturam hominis in quantum est contra ordinem rationis.

Concinit Boetius afferendo homines habitibus malis, & vitiis ad belluarum deici ordinem, hæc refert ex Platonicis libris de consolatione: "Avaritia fervet alienarum opum violentus raptor, lupo similem dixeris; ferox atque inquietus in litigiis linguam exercet; cani comparabis; insidiator occultus subripuisse fraudibus gaudet, vulpeculis; executor iræ intemperans fremit, Leonis animam gestare credatur. Pavidus est, & non metuenda formidat; cervis similis habetur; segnis, & stupidus torpet, asinum existima; Levis, & inconstans studia permutat; ab avibus parum distat: cædis, immundisque libidinibus mergitur, fordidæ suis voluptate detinetur."

S. Basilii sermone de ira, ut fideles a tanto deterreat peccato, dicit iratum hominem similem esse serpenti qui pungit, & mordet; Leoni, qui discepsit prædæ, aliisque ferocissimis bestis.

Ex his sequitur opponi saltem mediate, & virtutibus moralibus infusis, & etiam Theologicis: moralibus quidem quatenus circa eandem materiam cum acquiritis versantur, & diversum tantummodo habeant motivum, quocirca repetitis actibus malis sibi oppositis deperduntur: Theologicis quoque eandem propter rationem, docet enim S. Thomas fidem ipsam nonnunquam amitti obsecratione, & in malo pertinacia, sicut & repetitis actibus qui ex vera malitia directe sunt in Dei contemptum: nemo etiam rerum æquus æstimator negabit charitatem quæ est virtus Theologica alternatis vitii odii Dei actibus cito citius evacuari: Ergo &c.

Solvuntur objectiones.

OBJECIES contra primam rationem, unum, & idem non habent duo contraria, cum ista diversa habeant leges, & diversa subiecta, sic gula opponitur

temperantiæ, sed non fortitudini: Sed virtuti contrariatur peccatum, & ejus malitia: igitur vitium non est virtuti contrarium.

Respondeo distinguendo, unum, & idem diversa non habent contraria sub eodem respectu, concedo: sub diverso, nego: & concessa minore distinguo consequens: vitium non contrariatur virtuti, sub eodem respectu ac peccatum, concedo: sub diverso, nego. Peccatum opponitur virtuti, ut est mali operativum: malitia ut est bonitatis privatio: vitium vero ut est dispositio ad malum, sic respondet D. Thomas quæst. 71. art. 1. ad 1. his verbis: "Dicendum quod illa tria non contrariantur virtuti secundum idem, sed peccatum quidem contrariatur secundum quod virtus est operativa boni: malitia autem secundum quod est bonitatis quædam, vitium autem proprie secundum quod est virtus."

Instabis: Virtutes quamdam important perfectionem potentiæ: Sed vitium nihil nominat ad potentiam pertinens: Ergo &c.

Respondeo distinguendo minorem: vitium nihil nominat ad vitium pertinens per modum formæ essentialis, concedo; per modum formæ dispositivæ ad malum, nego: Et sic contrariatur virtuti quia non solum est principium agendi, sed etiam dispositio ad malum: ita D. Thomas ibidem ad 2. his verbis: "Dicendum quod virtus non solum importat perfectionem potentiæ quæ est principium agendi: sed etiam importat debitam dispositionem ejus cujus est virtus; & hoc ideo, quia unumquodque operatur secundum quod actum est: requiritur ergo quod aliquid sit in se bene dispositum quod debet esse boni operativum, & secundum quod virtuti vitium opponitur."

Objicies 2. contra tertiam rationem: Quod est naturale non est contra naturam: Sed vitium est homini lapsio quid naturale juxta illud Sapientie 12. *Erat enim naturalis malitia eorum.* Ergo &c.

Respondeo distinguendo minorem, vitium est homini lapsio quid naturale quatenus habitus in quandam transit naturam, juxta illud tritum axioma: *ab affectis non fit passio*: concedo. Ergo est quid naturale, ut a natura profluens, subdistinguo, ratione inclinationis malæ quæ est peccati Originalis effectus juxta illud Apostoli su-

mus natura Filii iræ, hoc est, a conceptione, & pro ut *ly* naturale idem est ac habere ab initio, concedo: ergo est quid naturale ita ut sit primi hominis constitutio, nego: nam Deus ab initio fecit hominem rectum.

Inhabis: Quod est naturale, a natura intrinsece promanat: sed vitium a natura non promanat: Ergo &c. Probatur minor. Quod est contra naturam non potest transire in habitum, est enim quid violentum; sic nusquam datur habitus in lapide; ut ascendat sursum: Sed vitium est habitus: Ergo &c.

Respondeo negando minorem, ad probationem distinguo, quod est contra naturam adæquate, non transit in habitum, concedo: inadæquate, nego: & sic distincta minore, nego consequentiam. Duæ sunt in homine partes, una superior quæ est ratio, altera inferior, eaque sensitiva: vitium est quidem contra rationem: Sed ut plerumque arridet parti sensitivæ, ut intemperantiae habitus. Unde non implicat vitium transire in habitum. Ad exemplum lapidis nego paritatem, ratio discriminis est quod ascensus sursum respectu lapidis est quid violentum, & non conferente passio; vitium vero est quid spontaneum, & conferente parte sensitiva, immo & libera cum accedit consensus, ex quo fit quod repetitione actuum paritur habitus malus; solutio est divi Thomæ ibidem articulo secundo ubi sic solvit argumentum: "Dicendum quod Philosophus loquitur ibi de his quæ sunt contra naturam secundum quod esse contra naturam opponitur ei, quod est esse a natura, non autem secundum esse contra naturam opponitur ei quod est esse contra naturam, eo modo quo virtutes dicuntur esse secundum naturam in quantum inclinant ad id, quod naturæ convenit."

Inhabes: Quod est contra naturam invenitur in paucioribus: Atqui tamen vitia reperiuntur in multis secundum illud Matthæi 7. *Lata est via quæ ducit ad perditionem*, & multi vadunt per eam, inquit D. Thomas hic art. 2. Ergo &c.

Respondeo distinguendo, quod est contra naturam adæquate in paucis invenitur, concedo: quod est tantum inadæquate & secundum rationem, nego: cum enim homo vulneratus sit maxime in voluntate, & in parte sensitiva, ideoque multi viam quæ ducit ad perditionem, sequuntur: Ita divus Thomas ibidem ad 3. sic solvit ar-

gumentum: "Dicendum quod in homine est duplex natura, scilicet rationalis, & sensitiva: Et quia per operationem sensus homo pervenit ad actus rationis, ideo plures sequuntur inclinationes naturæ sensitivæ quam ordinem rationis: plures enim sunt qui assentiuntur principium rei, quam qui ad consummationem perveniunt: Ex hoc autem vitia & peccata in hominibus proveniunt, quod sequuntur inclinationem naturæ sensitivæ contra ordinem rationis."

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Vitium opponitur immediate virtutibus acquisitis.

PRIMO: Quia virtus & vitium sese mutuo ab eodem pellunt subiecto, nullus enim potest eodem tempore esse simul temperans & intemperans. Ita D. Tho. hic q. 71. art. 1.

Secundo: Virtus & vitium penes sunt obiecta & tendentiam in obiectis, sed obiectum vitii, & tendentia in idem obiectum sunt profluis contraria & obiecto virtutis & tendentia in illud: Ergo &c. Ita D. Tho. ibid.

Tertio: Quia vitium est contra rationem: atqui quod est contra rationem opponitur virtuti: Ergo &c. sic docet S. Tho. sancti Augustini auctoritate suffultus ibid. art. 2. in argum. *sed contra*.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET SOLUTIONUM.

PRIMO: Licet vitium non contrarieatur virtuti sub eodem respectu ac peccatum, tamen semper illi opponitur in quantum scilicet disponit ad malum. Sic respondet D. Tho. ibid. art. 2.

Secundo: Vitium non est homini lapso ita naturale quod non sit etiam contra naturam, ratione scilicet inclinationis perversæ quæ est peccati Originalis effectus, nam Deus ab initio fecit hominem rectum, ac proinde vitium erat ei naturale.

Tertio: Ex eo quod vitium reperiatur in multis, inde non sequitur quod sit eis connaturale: Sed tantummodo quod homines proni sint in malum ex voluntate per peccatum vulnerata.

SECTIO SECUNDA.

Utum ignorantia excuset a peccato?

Ad elucidationem quaestionis praenotandum est voluntatem esse rationalis animae facultatem, quae, duce intellectu, fertur in bonum, & malum prout est iudicii practici impetus. Quam ob causam dicitur appetitus rationalis, seu spiritalis, ea potissimum ratione quod etiam habeat pro objecto bonum spirituale, in quo seceratur a parte sensitiva & inferiori, quae ad bonum duntaxat sensibile & inclinatur, & tendit. Voluntatis duplex distinguitur actus, elicited unus, imperatus alter, prior ille est qui a voluntate immediate procedit; qualis est Dei amoris actus: posterior non nisi mediate, ut cum aliquis porrigit manum, ut det pauperi exposulanti elemosynam propter Deum; voluntas quippe imperat inferioribus potentiis, ut illi obediant & in hoc sensu suorum actuum dicitur domina, quocirca imperium voluntatis in ceteras facultates nihil aliud est praeter actionem per quam movet potentias ad agendum. Porro imperium duplex etiam recensetur, videlicet politicum seu civile, & aliud despoticum, seu etiam herile; civile illud est cui facultas potest resistere, herile vero e contra.

Aque certum est voluntatem non imperare potentiis quibusdam inferioribus; videlicet nutritivae, augmentativae, & generativae; neque enim in voluntatis potestate positum est ut nutritio fiat, vel non fiat; Idem dicendum de cremento, & de generatione, cum nequidem mater sciat pro certo momentum in quo fiat conceptio, sed hoc ex conjecturis quibusdam opinetur. Porro voluntas sibi ipsi, ut ita dicam, despotice imperat, quatenus sibi ipsi aliquem imperanti actum non resistit; potentiis vero inferioribus politice, puta imaginationi & appetitui sensitivo; saepius enim pars inferior superiori obnititur, juxta illud Apostoli effatum: *Sentio legem in membris meis repugnantem legi mentis meae . . . Non quod volo bonum, hoc ago, sed quod nolo malum, hoc facio.*

Non abs re erit hic advertere voluntatem movere intellectum ad exercitium; ipsam vero voluntatem vicissim ab intellectu moveri & quoad speciem, & etiam quoad exercitium; quoad speciem quidem cum proponit hoc vel illud objectum amore prosequendum, quoad exercitium vero

dum eandem determinat voluntatem ad aliquod objectum in particulari, & actu vel furiendum, vel amandum; quae quidem actio intellectus dicitur iudicium practicum, & mens moralis.

Observandum est secundo duo distingui a Theologis ad moralitatem spectantia, quibus seceratur bonus actus a malo, videlicet voluntarium, & involuntarium; voluntarium definitur id quod a principio interno cognoscitur singula in quibus est actio, procedit; dicitur a principio interno in quo quidem voluntarium discrepat a violento, quod est a principio extrinseco non conferente passio, ut cum aliquis per vim detruditur in carcerem. Additur, a principio cognoscente singula, in quo voluntarium seceratur a spontaneo, quia spontaneum etiam bellis ratione destitutum convenit, minime vero voluntarium.

Porro voluntarium duplex est, aliud scilicet generaliter sumptum, & ut dicit id omne quod a voluntate ex praevia cognitione effluit, sive sit necessarium, quo sensu beati amant Deum voluntarie, tametsi ex necessitate; sive liberum, seu abstrahendo ab utroque. Aliud est stricte sumptum, & dicitur voluntarium liberum, quod quidem ex praevia deliberatione, & electione semper fit; ex quo liquet omne liberum esse voluntarium, sed non e contra.

Iam si de involuntario loquamur, duplex utique distinguendum est, scilicet involuntarium negative, quod non fit secundum voluntatis inclinationem, & non est positive volitum, qualis est locutio hominis dormientis; & involuntarium positive, quod fit a principio externo contra inclinationem voluntatis, immo & reluctantis, ut coactio hominis in vincula, & dicitur etiam coactum, seu violentum. Ceterum involuntarium dicitur de agentibus cognitione praeditis, violentum vero de inanimatis, sic motus lapidis sursum projecti, dicitur violentus. Quid plura adjiciam? Omne voluntarium tametsi fiat ex necessitate, quandoque dicitur liberum, sed latissime sumptum, & quatenus liberum solam a coactione immunitatem importat; at vero voluntarium liberum stricte, & in propria acceptione spectatum dicit, tum a coactione, tum etiam a necessitate exemptionem.

Certum est ea quae sunt per vim non esse peccata, quandoquidem non sunt volun-

taria, nemini enim imputatur ad culpam teste Augustino quod inivitus operatur & facit. Observes velim voluntatem non posse cogi quoad actus elicitos, immo nec ad imperatos. Ad elicitos quidem quatenus est semper domina sui vel consensus, vel dissensus: quoad imperatos etiam, & hoc propter eandem prorsus rationem, cum actus ea solum ratione dicatur imperatus, quatenus ab elicitio ortum ducit; Petrus enim v. g. potest motivo vel superbiz, vel etiam amoris Dei ductus pauperi elemosynam erogare.

Neque minus verum est illa quæ sunt ex metu gravi cadente, ut ajunt Theologi, in virum constantem, non esse peccata, ut si quis omittat jejunium cum aliquis sub interminatione mortis proxime imminens jejunare prohibet; tunc enim actio est prorsus involuntaria; quod si metus non sit ita gravis, sed tantum mixtus ex voluntario, & involuntario, puta cum aliquis emittit votum dandi summam pecunie pauperibus ut a Deo optimo obtineat propriæ viæ conservationem quam ingruente tempestate credit perdere, tunc enim promissio stat pro voto, & propositum fuit sufficienter liberum.

Difficultas multo magis celebris est de ignorantia & concupiscentia, impræsentiarum agnus de ignorantia quæ duplex distinguitur, alia scilicet vincibilis quæ adhibita diligentia superari potest, alia vero invincibilis, quæ, adhibita omni sollicitudine, vinci non valet, rursus ignorantia in genere triplex est, nimirum juris naturalis, juris positivi, & facti, cum ignoratur vel jus naturale, vel jus positivum tam divinum quam humanum, quod in quibusdam fundatur legibus, vel factum, puta si quis manducans carnem die Veneris, judicat manducare piscem. Denique ignorantia subdividitur in antecedentem, concomitantem, & subsequentem. Antecedens ea est quæ nec directe nec indirecte volita est, estque causa facti, qualis est ignorantia ejus, qui amicum occidit putans se occidere aprum; concomitans illa censetur quæ nec volita, nec causa facti est, talis est ignorantia in eo qui occidit inimicum putans se occidere feram, quæ quidem ignorantia est causa facti indirecte; si enim inimicum ibi delitescere cognovisset, ipsum adhuc ut supponitur occidisset; denique subsequens ea censenda est quæ volita est directe, & explicite in se, puta cum aliquis non vult

intelligere ut bene agat, vel etiam indirecte, & in alio, ut cum aliquis voluntarie incumbit ludo, tempore quo urget præceptum audiendi missam.

Quibus prælibatis, tria quæruntur. Primo quidem num ignorantia voluntaria sit peccatum in se. 2. Num ignorantia involuntaria juris positivi, & facti excuset a peccato. 3. Num ignorantia involuntaria juris ipsius naturalis excuset a peccato. Pro quorum resolutione sit

CONCLUSIO PRIMA.

Ignorantia voluntaria quæcumque, est peccatum in se.

Probatur triplici ratione Theologica.

PRIMA sic habet: illud est peccatum quod inducit reatum pœnz, cum temporalis, cum etiam æternæ: Atqui omnis ignorantia voluntaria inducit utrumque reatum; pœnz quidem temporalis si sit levior, æternæ vero si sit gravissima. Ecce probatur ex D. Thoma qui hic q. 79. art. 2. hoc ipsum ex professio probat in argumento *sed contra*, his verbis: "Nihil meretur pœnam nisi peccatum: sed ignorantia meretur pœnam secundum illud 1. ad Cor. 14. Si quis ignorat, ignorabitur. Ergo ignorantia est peccatum."

Concinit passim sacra Scriptura. Levitici 4. habetur: Si anima peccaverit per ignorantiam &c. nu. 15. Quoniam culpa est omnis populi per ignorantiam &c. Sed vel ipsa ignorantia dicitur peccatum; ait enim David Psalm. 24. Delicta juvenutis meæ, & ignorantias meas ne memineris. Rursus 1. Isaïa 5. Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam. Id specialiter de Sacerdotibus annuntiat Oseas 4. Quia in scientiam repulsi, repellam te, ne Sacerdotio fungaris mihi. Ipse vero Christus de Sacerdote lupina & voluntaria laborante ignorantia, ait: Cæcus cæcum ducet, & ambo in forcam cadent.

Alteræ. Peccatum illud censetur pro quo postulat a Deo venia, & ad expiationem offertur Sacrificium; sed veniam pro peccatis ignorantiz expostulat homo iuxta illud Psalmistæ effectum Psalm. 24. Delicta juvenutis meæ &c. Et pro ejus expiatione offertur Sacrificium dicente Apost. Hebr. 9. Semel in anno solus Pontifex non sine sanguine quem offert pro sua, & po-

¶ populi ignorantia. Hinc Augustinus lib. 1. operis imperfecti cap. 105. ait: "Necesse est ut peccet qui nesciendi quid facere debeat, quod non debet scire, de quo genere malorum Deus rogatur ubi dicitur delicta juventutis meae, & ignorantias meas ne memineris." Ergo &c.

Tertia sic procedit: quod est contra legem, & uti tale reprobat, est peccatum formaliter in se: Atqui ignorantia vincibilis & subsequens est contra legem, quatenus homo negligit quod scire tenetur, & a praecepto adimplendo sese absque causa excusat. Ergo &c. Ita D. Thomas ibidem art. 2. his verbis: "Ignorantia autem vincibilis est peccatum si sit eorum, quae aliquis scire tenetur." Rursus art. 3. in argumento *sed contra*: "Augustinus dicit in libro de libero arbitrio, quod quaedam per ignorantiam facta recte improbantur: sed solum illa recte improbantur, quae sunt peccata: Ergo quaedam per ignorantiam facta, sunt peccata, non ergo ignorantia omnino excusat a peccato."

CONCLUSIO SECUNDA.

Ignorantia invincibilis facti, & juris positivi, etiam divini, excusat a peccato.

Probatur rationibus Theologicis.

PRIMA haec est: quod est involuntarium non imputatur homini ad poenam, in hoc enim homo est amore, vel odio dignus, in eo quod sciens, & volens vel bonum, vel etiam malum operatur, juxta illud Ecclesiasticum: *Qui potius transgredi, & non est transgressus, facere mala & non fecit.* Et alia Scriptura: *Noluit intelligere, ut bene ageret.* Hinc & reprobatus est Saul eo quod sciens praeceptum Domini non obedierit in corde Amalech, immo contra verbum Domini, meliora sibi, & ipsum Regem servaverit: Atqui ignorantia invincibilis tum facti, tum juris omnem fugit cognitionem, ergo non est peccatum, ita D. Thomas ibidem art. 2. cuius haec est conclusio: "Ignorantia quae studio suoperari non potest atque ob id invincibilis dici solet, nullum est peccatum, sed tantummodo vincibilis si sit eorum, quae quis scire tenetur, non illorum, quae scire non tenetur."

Secunda, quod est peccatum imputatur homini ad poenam: sed quod facit vel omittit homo ex ignorantia invincibili, non ei imputatur ad poenam, neque etiam ad culpam, & hoc propter duo: primo quidem ex eo quod Deus impossibilia non jubeat, eo ipso quo aliquis ignorat invincibiliter praeceptum, impossibile est quod illud impleat, juxta illud axioma *ignoranti nulla cupido*. 2. Quia ipso teste Janfenio citra contemptum legis praeceptum omittit, quomodo enim actum legi dissidium eliceret cum illam absque culpa ignorat, ex quo concludit ignorantiam invincibilem aut facti, aut juris positivi excusare a peccato: Ergo &c.

Tertia, quaeque de jure positivo divino procedit, haec est, quod ipse Christus, & Apostolus excusant a peccato, de facto non est peccatum: sed Christus & Apostolus ignorantiam invincibilem de fide in Christum v. g. excusant a peccato in iis qui incarnationem invincibiliter ignorant, nec aliquid de ea audire potuerunt. Ergo &c. Probatur minor multis momentis.

Scriptum est Joan. 15. *Si non venissem, & locus fuisset eis, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo.... Si opera non fecissem in eis quae nemo alius fecit, peccatum non haberent.* Quibus verbis Christus imputat Judaeis ad peccatum quod non crediderint, ea potissimum ratione quod illum scirent, & ejus vidissent opera quibus seculis ipsa testante veritate incarnata peccata non habuissent, ex quo liquet ignorantiam invincibilem juris positivi, etiam divini, excusare a peccato. Sic concludit Augustinus explanans verba Christi tractatu 29. in Joan. his verbis: "Hoc est autem, tem quia non crediderunt in Christum, qui propterea venit ut credatur in eum: Hoc peccatum, si non venisset, non utique haberent." Et postea ibidem: "Respondet illos habere excusationem non de omni peccato suo, sed de hoc peccato quo in Christum non crediderunt, ad quos non venit, & quibus non est loquutus." Quibus verbis sanctus Praefatus excusat Gentiles a peccato infidelitatis eo quod nihil de Christo audissent, locus vero Judaeis propter rationem oppositam.

Apostolus Rom. 10. eosdem propter ignorantiam invincibilem excusat, his verbis: *Quomodo invocabunt in quem non crediderunt.*

derunt, aut quomodo credent ei quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante? quomodo autem prædicabunt, nisi militentur? . . . Fides ex auditu, auditus autem per Verbum Christi. Quod etiam explicat Augustinus Tractatu 89. in Joannem asserens ideo eos non peccare, quia legem non contemplerunt, namque post verba jam laudata subdit pro excusatione eorum ad quos non venit, aut loquutus Christus non est: "Sed utrum hi qui cum audierunt, contemplerunt, vel etiam resistebunt, nec tantum contradicendo, sed eos a quibus audierunt odiis prosequendo, in eis deputandi sunt, & postea istis certe ad quos venit, & quibus loquutus est Christus non habent de magno infidelitatis peccato illam excusationem, qua possunt dicere, non vidimus, non audivimus." Igitur a contrario juxta inconcussa D. Augustini principia qui invincibiliter ignorant Christum, nihil in contemptum legis operantur, & pro hac parte a peccato excusantur.

CONCLUSIO TERTIA.

Ignorantia invincibilis juris naturalis etiam excusat a peccato.

Hæc conclusio est contra Janseium, & iidem probatur argumentis quibus supra, maxime ex eo quod etiam, teste Janseio, id quod sit ex ignorantia invincibili citra contemptum legis sit illicitum & malum. Probatur tamen breviter ex multis incommodis quæ manifeste ex Doctrina Janseii sequuntur.

Primo: Inde sequitur hominem nonnumquam agere contra propriam conscientiam; fieri enim potest quod revera secundum legem naturalem illicitum est & malum, id ipsum aliquis putet esse licitum, ut quidam Gentiles faciunt cum parentes suos occidendo, credunt obsequium illis præstare, illos a miseriis vitæ salvando.

Secundo: Inde etiam sequitur incredibilis animæ perplexitas; multi enim plebei ignorant quædam esse contra jus naturale, immo inter Theologos, non una est sententia circa quædam peccata; quorum alii existimant ea esse contra jus naturale, alii vero e contra.

Tertio: Opinio contraria jugum maximum imponit, cum in ista hypothesis in

aliquid incognitum ferri teneantur homines, & nonnulla operari quæ ignorant esse facienda, quod manifeste opponitur ipsi Christi Domini loquelæ dicentis: *Jugum meum suave est, & onus meum leve.* Ergo &c.

Solvuntur objectiones contra secundam, & tertiam conclusionem.

OBJECIONES contra secundam conclusionem: ignorantia quæ est aliquo modo volita non excusat a peccato: sed datur ignorantia juris divini, in se quidem, & proxime invincibilis; & tamen quodammodo volita. Ergo &c. Probatur minor. Primo quidem, in Adamo; deinde vero ex eo quod Evangelium, per omnem terram fuerit publicatum, quod quidem sufficere videtur, ut quis sit culpabilis, tametsi multi in vastissimis Turcarum regionibus saltem ex plebeis, & rusticis nihil unquam de Christo audierint: Ecce quomodo ignorantia est indirecte volita nempe in Adamo, seu propter peccatum Originale: tum ex eo quod sonus Apostolorum in omnem exierit terram. Hoc totum confirmatur ex illo Rom. 10. ubi Apostolus ait: *Quomodo credent ei quem non audierunt?* Paucis deinde interjectis subdit: *Sed dico, nunquid non audierunt? & quidem in omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Quibus verbis quasi indigitat sanctus Paulus ignorantiam invincibilem juris divini circa Christum non cedere culpa, ex eo quod disseminatum sit ubique Evangelium. Ergo &c.

Respondeo negando minorem quoad utramque partem; tametsi enim peccatum Adami, ad posteros transmissum, sit causa ignorantie, & peccatorum actualium, non inde sequitur ignorantiam juris divini esse indiscriminatim volitam: quandoquidem ad hoc non sufficit legem iterum, atque iterum per omnem terram fuisse promulgatam, sed ut quilibet illam audiat, & sciat; quomodo vero scient sine prædicante, & Barbari, & Sylvestres homines?

Ad probationis secundam partem distinguo: & eo loci Apostolus loquitur de Judæis quorum perstringit infidelitatem, ea ratione prorsus a peccato non immunem quod prædicatum apud eos fuisset Evangelium, concedo: & loquitur de gentilibus, subdistinguit de his qui aliquid de Christo

sto audierant, concedo: de aliis qui nec audierant, nec audire poterant, sicut ad hæc usque tempora compertum est de hominibus in sylvis enutritis, vel etiam de aliis perinultis plebeis, & rusticis apud quos, inundante decursu temporum infidelitate, non pervenit Verbum Dei, tametsi potuerit a multis sæculis innotescere eorum patribus, nego. Quod autem verba Apostoli juxta distributionem accommodat acceptanda sint, hoc unum maxime probat quod ejus temporibus nondum in rigore logicæ loquendo, per omnem omnino terram disseminatum fuerit Evangelium, ut liquet exemplo Galliarum quæ fidem Christi a discipulis Apostolorum secundum versus sæculum acceperunt: hæc solutio colligitur ex D. Augustino qui lib. de natura & grat. cap. 2. sic interpretatur Apostolum: *In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum*: "Sed antequam hoc inciperet fieri, antequam denique usque ad fines totius orbis terræ prædicatio ipsa perveniat, quoniam non desunt adhuc ultimatæ gentes, licet, ut perhibetur, paucissimæ, quibus hoc nondum fuerit prædicatum." &c.

Sanctus Præsul ubique, & ulla absque restrictione docet quancunque ignorantiam invincibilem, non esse culpabilem, juris quidem naturalis lib. 3. de libero arbitrio cap. 19. positivi vero Tractatu 89. in Joannem: denique & ignorantiam facti epist. 113. ubi sic loquitur adversus Donatistas: "Quomodo fideles toto orbe diffusi criminum traditionem cognoscere poterant, quod acculatores etiam si novant, tamen eis ostendere non volebant? hos ergo ab hoc crimine innocentibus esse, nempe ipsi ignorantia facillime ostendit, cur ergo innocentes falsis criminibus accusantur, quia crimina aliena, seu falsa, seu vera nescierunt?"

Oppones contra tertiam conclusionem multa Scripturæ loca in quibus pro omni ignorantia & oburgatio & pœna adest, de qua citra omnem limitationem justitiam a Deo expostulant: igitur ignorantia juris naturalis, tametsi invincibilis non caret culpa. Probitur antedecens multis, variisque exemplis.

Primo quidem. Genes. 20. Abimelech punitur eo quod Saram sibi in uxorem sumpsisset, tametsi esse Abraham sponfam prorsus ignoraret: sic enim habetur: *Ve-*

nus autem Deus ad Abimelech per somnium nocte, & ait illi, en morteris propter mulierem quam tulisti, habes enim virum. Abimelech autem eam non tetigerat, & ait, Domine num gentem ignorantem, & justam interficies?

Secundo: Eliphaz Themanites ignorabat, & quidem invincibiliter sancti Jobi innocentiam dum eum increpabat, & tamen ipse a Domino corripitur cap. 42. his verbis: *Postquam autem loquutus est Dominus verba hæc ad Job, dixit ad Eliphaz Themanitem, iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos quoniam non estis loquuti coram me rectum, sicut servus meus Job.*

Tertio: Lucæ 12. servus ignorans voluntatem Domini sui dicitur tamen seculum digna plagis, quocirca pœnis mulsetur.

Quarto: Judæi pietatis, & Religionis specie ducti parentibus succurrere negligebant, ut victimas Deo immolandas emerent, ut habetur Marthæ 15. denique ipse Propheta Regius Psal. 24. *cujuscunque generis ignorantia a Deo expostulat veniam dicens: Delicta juventutis meæ, & ignorantia mea ne memineris.*

Quid plura adjiciam? Levitici 5. recipiuntur sacrificia pro ignorantia, nec textus sacer distinguit inter ignorantiam vincibilem, vel invincibilem, juris naturalis vel positivi: immo Sacerdos orat pro eo qui errore detentus, aliquid contra regem fecerit, sic enim habetur v. 17. *Anima si peccaverit per ignorantiam, feceritque unum ex his quæ lege Domini prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem suam &c.* Tum v. 19. subdit: *Orabit pro eo Sacerdos, quia nesciens fecerit, & dimittetur ei, quia per errorem deliquit in Domino.* Ergo &c.

Respondeo 1. Hæc, & similia nec minimam quidem facessere difficultatem, quippe quæ procedunt de jure positivo, & de factis quorum ignorantiam invincibilem excusare a peccato, vel ipse fateatur Jansenius. Caput autem controversiæ est de jure naturali.

Respondeo 2. distinguendo. Et exempla Scripturæ pro ignorantia vincibili juris positivi, & facti pœnis & oburgationes inducunt, concedo: pro ignorantia invincibili, nego. Scriptura est sui ipsius interpres, cum referat sacrificia offerenda pro ignorantia legis, quam quisque scire tenebatur, vel etiam de qua edoceri quilibet poterat, sic enim Levitici 5. habetur: *Anima si peccaverit, per ignorantiam fecerit-*

risque unum ex his quæ Domini lege prohibentur &c. Hoc ipsum patet ex facto Abimelech qui Saram Abrahamæ sponfam esse suspicari poterat, eo quod vel ipse familiaritatem quamdam honestam inter utrumque, cum servis suis nonnihil animadverterat: quocirca Rex de facto poterat maturus, & fundatius inquirere, adeoque raptus Saræ culpa non vacabit. Eadem potest asserri responsio ad factum Job, cujus innocentiam, & sanctitatem ex ejus patientia absque negotio Eliphaz, & alii conspicerent poterant. Audis objectiones procedere de jure positivo, & de factis quæ adhibita diligentia, cognoscere poterant, ad majorem tamen claritatem ad singula breviter respondemus.

Ad primum quidem iterum aliter distinguendo: & Abimelech flagellis correptus est, tum ut deterreretur a peccato in proximum, tum etiam ut intelligeret Israelitis velut Dei amicos pluris esse faciendos, & summo opere venerandos, concedo: & flagellatus est præcisè propter peccatum ignorantie invincibilis circa factum, nego.

Ad secundum exemplum, præter solutionem supra datam alteram subijcimus ita distinguendo: Eliphaz Themianites correptus est ut sciret quantum sapientia Jobi suæ præmereret, concedo: præcisè propter ignorantiam facti invincibilem, nego. Cæterum non dicitur flagellatus, sed solummodo correptus, hoc est, edocatus.

Ad tertium, eodem modo distinguo: servus fecit digna plagis eo quod neglexisset ejus scire voluntatem cui consequenter culpa sua resistit, concedo: eo quod invincibiliter Domini ignorans voluntatem non obediit, nego.

Ad quartum, etiam distinguo: veniam a Deo expostulat David pro omnibus ignorantibus, eo quod homo sæpius de peccatis patris non recordatur, in multis, enim, inquit, B. Joannes, *offendimus omnes*. Vel etiam de ignorantia quorundam factorum contra legem quam non satis attendens, sæpius in prævaricationem labitur homo, concedo: veniam expostulat propter ignorantiam invincibilem, nego. Et de facto ex loco Levitici laudato sacrificia offerebantur, pro expiatione peccatorum ignorantie contra legem, quam quisque tenetur scire, vel saltem de ea edoceri, & vero v. 17. capituli 5. Levitici habetur: *Anima si peccaverit per ignorantiam feceritque unum*

ex his quæ Lege Domini prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem suam. Deinde v. 19. *Orabit pro eo, quia nesciens fecerit*. Hoc est, contra legem.

S. Augustinus lib. de libero arbitrio cap. 18. Psalmistam de ignorantia vincibili facti explicat, his verbis: "Et tamen etiam per ignorantiam facta quædam improbantur, & corrigenda judicantur, sicut in divinis auctoritatibus legimus, ait enim Apostolus, misericordiam consequutus sum, quia ignorans feci, ait, & Propheta delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris." Mitto factum Jonatæ qui 1. Regum cap. 14. morte damnatus est eo quod mel gustasset contra Patris imperium sibi ignotum. Namque sancti Doctores respondent non Jonatam, sed Saullem peccasse qui leviori animo præceperat a cibo abstinere.

Inflabis. Atqui Scriptura intelligi debet etiam de ignorantia invincibili juris naturalis. Ergo &c. Probatur subsumptum: interpretatio Scripturæ juxta Patrum sententiam explicari debet: Atqui ex sanctis Doctoribus non modicum apparet ignorantiam invincibilem juris naturalis non excusare a peccato: & probatur. Ista propositio Cælestii quæ est septimum capitulum reprobatur, hæc est: *Oblivio, & ignorantia non subjacent peccato, quoniam non secundum voluntatem eveniunt, sed secundum necessitatem*. Ut refert sanctus Augustinus lib. de gest. Pelag. cap. 18. quæ quidem propositio, teste eodem sancto Doctore, proscripita est in Synodo Diospolitana, his verbis: "Quid ad hæc lecta sunt capitula dicit præsens Pelagius Mo-nachus? Hoc enim reprobatur sancta Synodus, & sancta Dei Catholica Ecclesia." Sed ista intelligitur de ignorantia invincibili, ut ipsi præpositionis termini præ se ferunt: *Quoniam non secundum voluntatem eveniunt, sed secundum necessitatem*. Quæ autem secundum necessitatem contingunt ex ignorantia invincibili procedunt, alias non secundum necessitatem fierent. Ergo &c.

Respondeo negando subsumptum: ad probationem distinguo: propositio Cælestii proscripita est eo quod esset de omni ignorantia, tam vincibili quam invincibili, immo & de ignorantia juris positivi, addo etiam & facti, concedo: eo quod intelligeretur de ignorantia invincibili, nego. Quod autem hæc solutio sit admen-

mentem Concilii non unum est argumentum. Primo quidem, illa propositio ita commovit Patres, ut non expectata Cælestii responsione, dixerint, reprobata sancta Synodus. 2. Vel ipse Pelagius eam defendere non ausus est, sed Patres exasperatos esse animadvertens sic respondit, inquit Augustinus ibidem cap. 19. "Quæ dicit, inquit, non esse mea, inter quæ istud non fuit secundum iudicium sanctæ Ecclesiæ reprobo, anathema dicens, omni contravenienti, & contradicenti Sanctæ Catholice Ecclesiæ Doctrinis." 3. Ipse Sanctus Augustinus, ibidem c. 18. debellat propositionem Cælestii veluti de ignorantia juris positivi, & Legis, quandoquidem pro isto momento utitur auctoritate ipsius Legis, eo quod dicat David, delicta juventutis meæ ne memineris, & ignorantia mea, & cum in Lege sacrificia pro ignorantia, sicut pro peccato offerantur.

Nec plus virium habet quod additur, Cælestium de ignorantia quæ est a voluntate secundum necessitatem loqui; sic enim distinguo: quædam ignorantia juxta mentem Cælestii erat secundum necessitatem aliquam & improprie dictam, concedo: juxta necessitatem simpliciter simplicem, & absolutam, nego. Secundum placita Pelagianorum cuncta erant homini etiam citra gratiam possibile, cunctaque ad salutem capessendam facilia, neque enim admittebant in homine concupiscentiam inordinatam, neque etiam ad aliquo salutis opus gratiæ necessitatem requirebant, quocirca eam ignorantiam appellabant invincibilem, quando non erat facile vincibilis, rejecta scilicet omni inter agendum difficultate. Hoc ipsum colligitur, ex D. Augustino qui libro de natura & gratia cap. 17. sic loquitur: "Tractat etiam iste de peccatis ignorantie, & dicit: *Hominem prævigilare debere ne ignoret, ideoque esse culpandam ignorantiam, quia id homo nescit negligentia sua, quod adhibita diligentia scire debuisset.* Dum tamen omnia potius disputet quam ut oret, & dicat: *Da mihi intellectum, ut discam mandata tua.* Psal. 118. Aliud est enim non curasse scire, quæ negligentie peccata etiam per sacrificia quædam Legis videbantur expiari; aliud intelligere velle, nec posse, & facere contra legem, non intelligendo quid fieri velit. Unde admonemur a Deo petere sapientiam, qui dat omnibus af-

suenter, utique his omnibus qui sic peccant, & tantum petunt, quomodo, & quantum res tanta petenda est." Eo loci connotat sanctus Præsul Pelagium non aliud ignorantie peccatum admittere, quam illud quod ex negligentia evenit in eo, qui omnia scire & facere non satagit, tamen hoc sit in ejus potestate. Sanctus Doctor ibidem etiam indigitat quædam esse difficulta, & redarguit Pelagium quod Dei auxilium non invocaret, ut sciret, & faceret, quæ viribus innatis nec scire, ne operari potest. Ex quo manifeste sequitur Pelagium eam solam ignorantiam invincibilem prædicare, quæ contingit in his quæ spectant salutem, & hoc quia difficulta sunt, non tamen impossibilia in suo sensu. Quippe qui omnem exploderent gratiam.

Replicabis. Sanctus Augustinus in loco mox laudato docet Pelagium admittere peccata ignorantie: sed dubio-procul illa solummodo reponunt in ignorantia invincibili, propter quod tamen ab Ecclesia proscripti sunt. Ergo &c.

Respondes distinguendo majorem: admittebant Pelagiani peccata ignorantie invincibilis quæque ex sola negligentia profluere, concedo: quæ etiam contingenter in necessariis, subdistinguo, in necessariis secundum phantasiam suam conceptis, concedo: juxta sensum catholicum, nego. Quod autem Pelagius non alia admitteret ignorantie peccata, patet ex sua ad Demetriadem Virginem epistola, quæ extat apud D. Augustinum in appendice tom. 2. ubi cap. 9. suam clare circa istud momentum prodit mentem, his verbis: "Impossibile est enim ei quemquam place-re, cui quid placeat, ignorat: fierique potest, ut etiam obsequendi voto ostendat, cui quomodo obsequi debeat, ante non didicit: & ut majus est voluntatem Domini facere, quam nosse, ita prius est nosse quam facere." Et clarius lib. de natura, & gratia cap. 17. tractat etiam ipse Pelagius de peccatis ignorantie &c. Ergo &c.

Urgebis. Qui perniciose agunt, incurrunte reatum culpæ, & pœnæ: sed qui agunt ex ignorantia invincibili contra legem, reatum culpæ, & pœnæ incurrunte, tamen non tantum quantum qui ex malicia deliberata operantur. Ergo &c. Probatur minor ex sancto Augustino qui enarratione in Psalmum 37. sic loquitur: "Non unum hominem, sed genus hominum iniquorum dicit, qui sibi adver-

„fiantur, non intelligendo ut bene vi-
„vant: non quia non possunt, sed quia
„nolunt. Aliud est enim quando quisque
„conatur aliquid intelligere, & per in-
„firmam carnem non potest, sicut dicit
„quodam loco Scriptura: quia corpus
„quod corrumpitur, aggravat animam, &
„deprimit terrena inhabitatio sensum mul-
„ta cogitantem. Aliud autem quando per-
„niciosis agit adversum se ipsum cor
„humanum, ut quod possit intelligere,
„si bona voluntas accederet, non intel-
„ligat: non quia difficile est, sed quia
„voluntas adversa est. Hoc autem sit
„dum amant peccata sua, & oderunt
„praecepta Dei. „Ergo &c.

Respondeo negando minorem; ad proba-
tionem distinguo, & eo loci loquitur san-
ctus Praeful de ignorantia vincibili, qui-
pe qui loquitur de iis qui nolunt ad legem
attendere ut bene agant, concedo: &
loquitur de ignorantia invincibili, nego.
Unum tantummodo intendit sanctus
Augustinus, ut ex contextu liquet, scilicet
pravaricantem Legis ex supina negli-
gentia, qua non vult edoceri, ut bene
agat, magis reum esse, quam eum qui
vel ex animi levitate, vel etiam ex car-
nis infirmitate peccat: in illo lapsus dicitur
peccatum malitiae, in illo vero, infir-
mitatis.

Insuper: Sanctus Augustinus epist. 194.
dicit omnem peccatorem esse inexcusabilem,
& iuste damnari etiam eos qui invincibiliter
Christum ignorant. Ergo &c.

Respondeo, Sanctum Praefulem in isto,
& superiori loco de ignorantia juris po-
sitivi sermonem instituisse, de quo iure
non est inpraesentiarum controversia.

Respondeo 2. distinguendo: & sanctus
Augustinus vult etiam infideles negati-
ve iuste damnari propter peccatum origi-
nis, & peccata actualia, concedo: prae-
cise propter ignorantiam invincibilem de
Christo, nego. Ibidem est sui ipsius inter-
pres, quandoquidem eo loci distinguit duo
hominum genera quorum alii sunt inexcusa-
biles, quia intellexerunt, & non obe-
dierunt, quales erant Iudaei de quibus
Christus, ait, Joan. 15. Si non venissem,
& locutus fuisset eis, peccatum non haberent.
Alii vero qui non potuerunt audire, sed
habent peccatum originale, vel saltem
peccata actualia propria voluntate com-
missa: „Ac per hoc, subdit Augustinus,
„inexcusabilis est omnis peccator, vel

„reatus originis, vel additamento etiam
„propterea voluntatis. „

Dices, contra priorem difficultatem de
propositione Caelestii damnata: prorsus
Pelagiani loquebantur de ignorantia omni-
nino invincibili; & hoc propter duo:
Primo quidem sanctus Hieronymus illam
confutando propositionem in Dialogis Arti-
cici, & Critobuli, inducit Critobulum,
hoc est, Pelagium de responsione Artici,
sic conquerentem Dialogo 1. „Rogo quae
„est ista iustitia, ut in peccato teneat erro-
„ris, cujus reatum non habet conscien-
„tia? Nescio me peccasse, & ejus rei
„quam nescio, poenas luo? Et quid plus
„faciam, si sponte peccavero? „Igitur
ibi agitur de ignorantia invincibili; nam-
que Hier. potuisset absque negotio solvere
difficultatem respondendo Pelagianos move-
re controverfiam de ignorantia vincibili,
quod tamen non fecit. Immo ad judicia
Dei incomprehensibilia recurrit. Ergo &c.

Respondeo distinguendo auctoritatem san-
cti Hieronymi; & sanctus Doctor meri-
to recurrit ad judicia Dei, concedo: &
absque fundamento ad hoc confugit caput,
nego. Pelagiani in isto versabantur erro-
re, quod ignorantiam invincibilem dice-
rent in iis quae magnam faceiebant dif-
ficultatem, nec secluso gratiae auxilio po-
terat vinci; quod quidem auxilium cum
negarent, non debuit sanctus Doctor ad
eos perstringendos distinguere ignorantiam
vincibilem ab invincibili, quandoquidem
invincibilem in adulterio prorsus sen-
su praedicarent; sed ad gratiam cujus ad-
jutorio praecepta Dei tametsi ardua sunt
nobis possibilia per sufficientem quidem
in actu primo, tum in actu secundo per
efficacem, non attendebant: Porro cum
ista offeratur, sed propter resistentiam
non detur: cur unus cedat tentationi,
non adimpleat praeceptum urgens, alter
vero non cedat sed adimpleat? Respon-
det ibidem Hieronymus: „A me quaeris,
„quare singulis aliud vas fecit in hono-
„rem, aliud in contumeliam: & non
„vis acquiescere Paulo pro suo Domino
„respondenti: O homo tu quis es qui re-
„spondeas Deo? „&c.

Urgebis: D. Aug. lib. de natura & gra-
tia c. 17. duplicem distinguit ignorantiam,
alteram vincibilem quae ortum habet ex
hominis negligentia; alteram vero invin-
cibilem quae adjunctam habet impoten-
tiam: Atqui tamen utramque esse pecca-
to obnoxiam pronuntiat: sic enim loqui-
tur: „

tur : " Aliud est enim non curasse scire ,
 „ quæ negligentia peccata etiam per sa-
 „ crificia quædam legis videbantur ex-
 „ piari : aliud intelligere velle , nec pos-
 „ se , & facere contra legem , non in-
 „ telligendo quid fieri velit . „ Ergo &c.
Respondeo distinguendo : & eo loci lo-
 quitur S. Augustinus de ignorantia vincibi-
 bili quæ impotentiam habet adjunctam
 in sensu Pelagianorum , concedo : in sen-
 su catholico , nego : namque sanctus Do-
 ctor in libro laudato debellat Pelagianos ,
 qui quidem , ut non semel dictum est ,
 ignorantiam invincibilem dicebant repe-
 riri in iis , quæ seclusa gratiæ ope , fi-
 eri non poterant , quocirca ipso facto im-
 potentiam habere adjunctam asserbant ;
 & consequenter a peccato excusari ,
 alias inquebant , si huiusmodi ignorantia
 foret peccatum , hic defectus , quod
 abist dicere , in Deum refunderetur quatenus
 homo teneretur aliquid adimplere præ-
 ceptum , quod viribus suis innatis nisi
 quam facere posset : sed in sensu catho-
 lico , quod possibile est auxilio gratiæ ,
 non censetur impossibile , juxta istam S.
 Thomæ regulam , quod per amicum pos-
 sumus etiam veluti per nos posse cense-
 mur ; Deus autem nedum amicus , sed &
 Pater est .

Sanctus Præfult merito distinguit duplex
 peccatorum genus , aliorum scilicet qui
 ex negligentia deliberata peccant contra
 legem ; cæterorum vero qui jam volunt
 intelligere legem virtute gratiæ suffi-
 cientis , sed nondum possunt potentia con-
 juncta cum actu quæ premanat a gratia
 efficaci , quam debent petere non solum
 ut possint legem intelligere , sed & actu
 intelligere , immo & adimplere . Sanctus
 Doctor ibidem suum sic prodit sensum :
 „ Unde admonemur a Deo petere fa-
 „ cientiam , qui dat omnibus affluenter ,
 „ utique he omnibus qui sic petunt , &
 „ tantum petunt , quomodo & quantum
 „ res tanta petenda est . „ Cæterum lu-
 ce clarius patet sanctum Præfultem loqui
 de ignorantia juris positivi , nusquam ve-
 ro de ignorantia legis naturalis de qua so-
 lum procedit lis & quæstio .

Respondeo 2. dato & non concessio S. Au-
 gustinum loqui de ignorantia invincibili ,
 distinguo ; illa quoque est obnoxia pec-
 cato secundum quid , & in radice , con-
 cedo ; simpliciter & in se , nego . Pela-
 giani ut refert S. Doctor lib. de dono
 perseverantiæ cap. 11. contendebant igno-

rantiam & concupiscentiam esse quid natu-
 rale , & nullo modo vitium : „ Quam
 „ miseriani , inquit , nolunt Pelagiani ex
 „ iusta damnatione descendere , negantes
 „ originale peccatum , quamvis ignoran-
 „ tia & difficultas , etiam si essent homi-
 „ nis primordia naturalia , nec sic cul-
 „ pandus , sed laudandus esset Deus . „ Ut
 autem eos perstringat & eis prober dari
 peccatum originale , contendit ignoran-
 tiam & concupiscentiam esse quidem pec-
 cata , sed materialiter & in radice , qua-
 tenus non erant de prima hominis consti-
 tutione , eandem vocat peccatum secundum
 quid & ut ejus verbis utar , malum , sed
 non in se peccatum . Sic loquitur l. 6.
 contra Julianum cap. de baptizato : „ Om-
 „ ni enim peccato caret & non omni ma-
 „ lo . Quod planius ita dicitur , omni
 „ reatu omnium malorum caret , non om-
 „ nibus malis . . . Numquid caret igno-
 „ rantia malo , per quod a nescientibus
 „ innumerabilia perpetrantur mala ? „
 Quod autem concupiscentia non sit etiam
 peccatum in se , sic pronuntiat lib. 1. de
 nuptiis cap. 25. his verbis : „ Dimitti
 „ concupiscentiam carnis in Baptis. non
 „ ut non sit , sed ut in peccatum non im-
 „ putetur . Quamvis autem reatu suo jam
 „ soluto , manet tamen . „

Idem ex professo docet lib. 6. contra
 Julianum cap. 17. „ Nos autem , inquit ,
 „ qui eam malam dicimus , & manere
 „ tamen in baptizatis , quamvis reatus
 „ ejus non quo ipsa erat rea , neque enim
 „ aliqua persona est , sed quo reum ho-
 „ minem originaliter faciebat , fuerit re-
 „ missus atque evacuatus . „

Perfides : Quod est malum in opere ,
 & malum aliquis putat esse bonum , ni-
 hilominus peccatum est : Atqui istud pec-
 catum ex ignorantia invincibili fit , quan-
 doquidem homo pravaricans secundum con-
 scientiam operatur . Ergo &c. Probatur
 major : Primo quidem ex S. Augustino
 qui epist. ad Publicolam 154. ait : „ Si
 „ quis autem bonum putaverit esse quod
 „ malum est & fecerit , hoc putando iti-
 „ que peccat . Et ea sunt omnia peccata
 „ ignorantia , quando quisque bene fieri
 „ putat , quod male fit . „ 2. Ex S. Tho-
 ma qui quodlibet 3. art. 10. querit an
 discipuli sequentes diversas opiniones ma-
 gistrorum , excusentur a peccato erroris ,
 & respondet in rebus ad finem & mores
 pertinentibus non excusari , si erroneam se-
 quantur opinionem , alioquin , ait , immu-
 nes

nēs a peccato fuissent qui secuti sunt opinionem Ariti: Ergo &c.

Respondeo negando minorem Ad probationem dico utrumque sanctum Doctorem de ignorantia vincibili sermonem habere; Aug. quidem de ignorantia facti qua aliquis dubitat num caro manducanda fuerit idolis immolata quæ certe dubitatio inquisitione facile solvitur. Ibidem enim, ait: "Si quis dubitat de aliqua carne, utrum immolaticia sit, & non est immolaticia, si eam cogitationem tenuerit, quod immolaticia non sit, & ea velatur, non utique peccat." S. Thomas loquitur quoque de ignorantia vincibili, scilicet juris positivi, dum universim pronuntiat, illud quod agitur contra legem, semper esse peccatum, statim enim subiungit: "Qui ergo assentit opinioni alicujus magistri contra manifestum Scripturæ testimonium sive contra id quod publice tenetur secundum Ecclesiæ auctoritatem, non potest ab erroris vitio excusari." Et rursus quodlibeto 8. "Potest esse, ait, quod in tali casu aliquis adhibeat diligentiam, inquirens an licitum sit habere plures præbendas." Ergo &c.

Repones: Inter regulas Juris hæc legitur n. 13. *Ignorantia facti, non Juris excusat*. Igitur saltem ignorantia Juris tamen invincibilis non excusat a culpa.

Respondeo distinguendo consequens. Ignorantia Juris nusquam immunis est a culpa in foro externo, concedo: ut si quis crederet licitum esse homicidium, & ignoraret esse malum: Rex enim publice attendens paci ad majora impedienda mala punire quod sit etiam ex ignorantia Juris: e contra vero ignorantia facti apud homines culpa vacat; ut si quis intendens occidere aprum occidat hominem. Ignorantia Juris etiam invincibilis non excusat a peccato in foro interno, nego. Propter rationes in probationibus allatas.

Dices: Ut ignorantia sit peccatum, sufficit quod fuerit in Adamo volita, quandoquidem, vel ipse ebrius in ebrietate blasphemans, peccat. Ergo &c.

Respondeo negando antecedens: Ad probationem nego paritatem, quia blasphemia fuit eatenus propria voluntate facta, quando homo voluit ebrietatem, juxta illud Inconcussum principium: *Qui vult causam, vult quoque effectum*.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Ignorantia voluntaria est peccatum in se, excepta tamen ignorantia invincibili juris positivi, & juris naturalis.

PRIMO: Omnis ignorantia voluntaria inducit reatum poenæ tum temporalis, tum æternæ, & hæc ratio est D. Thom. qui hic q. 76. art. 2. hoc ipsum ex professo probat in argumento *sed contra*.

Secundo: Quia ipse Christus & Apostolus excusant ignorantiam invincibilem Juris positivi a peccato ut habetur Joan. 15. *Si non venissem & locutus fuissim eis, peccatum non haberent*: Nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Quare non habent? Quia lex Evangelica promulgata fuerat.

Tertio: Ignorantia invincibilis Juris positivi est involuntaria: sed involuntarium non imputatur homini ad poenam: Ergo &c. Ita D. Thomas ibid. art. 2.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET SOLUTIONUM.

PRIMO: Quando Apostolus quorumdam perstringit infidelitatem, & eam a peccato non excusat, loquitur de Judæis, ad quos prædicatum fuerat Evangelium, quippe Christo credere poterant, minime vero de Gentilibus, saltem de iis qui nihil unquam de eo audierant, inter quos sunt homines in sylvis enutriti, vel plebei & rustici apud quos non pervenit verbum Dei. Ita Apostolum explicat D. Aug. lib. de nat. & grat. cap. 2.

Secundo: Omnia Scripturæ loca in quibus pro ignorantia poenæ deputatur Genes. 20. Job 42. & Matth. 15. intelligenda sunt de ignorantia vincibili Juris positivi & legis, minime vero de ignorantia invincibili juris naturalis; de qua hic est est controversia. Et in isto sensu propositionem Coelestii ab Ecclesia Dei Catholica reprobatur impugnat D. Augustinus l. de gestis Pelagii cap. 18.

Tertio. Non magnum facessunt negotium diversæ Augustini sententiæ tum ex epist. 194. tum ex lib. de nat. & grat. cap. 17. de promptæ, vel enim istis in locis loquitur de ignorantia invincibili juris positivi, vel loquitur in sensu opposito Pelagianis, qui existimabant ignorantiam in-

invincibile:na peccato excusari; sed quam ignorantiam quæ per gratiam Dei superari poterat. Quod auxilium non admittebant, & in hoc erant Hæretici.

SECTIO TERTIA.

*Utrum omnes motus sensualitatis
sint peccata?*

CAPUT controversiæ est de motibus circa objecta illicita, quæ talia sunt vel ex objecto, vel etiam ex excessu quo appetunt; ut si quis citra necessitatem de cibis & alimentis sumeret; tunc enim cibus alias licitus evaderet objectum illicitum. Subnotandum est quoque hic questionem moveri de actibus humanis quicumque sint. Porro motus sensualitatis sunt in triplici differentia: quidam dicuntur primo-primi eo quod omnem anteverant rationis usum; alii primo-secundi seu semideliberati eo quod ex aliqui rationis directione, nonnihil concurrente voluntate, fiant; tertii generis ii sunt qui ex perfecta deliberatione & electione prævia eliciuntur.

Utrum convenient Theologi, motus sensualitatis circa illicita esse peccata vel mortalia, vel leviora juxta majorem, vel minorem materiæ gravitatem; mortalia quidem, si appetitus, imperante ratione & voluntate, fertur ad illicita toto corde, ita ut agens in creatura veluti in fine ultimo quiescat; lethale enim peccatum nihil aliud est quam hujusmodi conversio: venialia vero tantum evadunt peccata sensualitatis, si materia sit levissima; puta si quis vel de cibo, vel etiam de potu citra necessitatem sumat, non ita tamen ut absorbeatur penitus ratio, nec grave inde sequatur incommodum. Subscribunt sancti Doctores, & concedunt actus sensualitatis primo-secundos esse tantum peccata venialia, eo quod non adsit sufficiens deliberatio, & voluntatis consensus ad objecti licita complectenda; quia tamen adest & aliqua rationis aurore, & quidam etiam voluntatis conatus ac consensus dum eliciuntur, non vacant culpa. Tota igitur difficultas est de motibus primo primis quos omnes inter peccata annumerant Lutherus art. 2. & 3. inter eos qui a Leone X. proscripti sunt, & Calvinus l. 3. institutionum parte decima & sequentibus; isti enim nequam propugnant tentationes, & concupiscentiæ etiam actus primo-primos

esse peccata mortalia, quæ tamen Baptizatis propter fidem in Christum non imputantur: contra quos sit

CONCLUSIO.

*Motus primo-primi sensualitatis non sunt
peccata.*

Probitur multis momentis.

Primo quidem ex Scriptura.

HABETUR Eccli. 18. *Post concupiscentias tuas non eas, & a voluntate tua avertere.* Igitur concupiscentiæ motus non sunt peccata donec accedat consensus. Sic hunc locum explanat S. Aug. l. 5. contra Jul. cap. 7. nu. 30. his verbis: "Etsi enim non hic periciunt bonum quod volunt, ut non concupiscant: faciunt tamen bonum, ut post concupiscentias suis non eant." Vel ipse Apostolus suum tradit sensum Rom. 6. *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus.* Augustinus l. 1. de nuptiis & concupiscentia cap. 27. observat Apostolum non dixisse non sit peccatum, sed ne regnet peccatum per approbationem, & consensum voluntatis; & expresse addidisse ne obediatis ejus concupiscentiis, quia obedientia voluntatis consensus præstat. Non enim si bona & licita essent, eis obedire prohiberet Apostolus, dicens: *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum desideriis ejus.* Rursus Matth. 15. habetur: *Non quod intrat in os, hoc coinquinat hominem: sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.* Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquant hominem: de corde enim exeunt cogitationes male, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemie, hæc sunt quæ coinquant hominem. Igitur ex ipsa Christi sententia illi solum sensualitatis actus sunt mali qui sunt deliberati, & a corde, seu a voluntate, procedunt.

Secundo, ex Concilio Tridentino.

ILLA sacra Synodus sess. 5. questionem explicat simul & definit his verbis: "Manere autem in baptizatis concupiscentiam, vel fomitem, hæc sancta Synodus fatetur & sentit: quæ cum ad agonem relicta sit, nocere non consenti-

„tientibus, & viriliter per Jesu Christi
 „gratiam repugnantibus, non valet: qui-
 „nimmo, *Qui legitime certaverit, corona-*
 „*bisur*. Hanc concupiscentiam, quam ali-
 „quando Apostolus peccatum appellat,
 „sancta Synodus declarat Ecclesiam Ca-
 „tholicam nunquam intellexisse peccatum
 „appellari, quod vere & proprie in re-
 „natis peccatum sit; sed quia ex pecca-
 „to est; & ad peccatum inclinatur: *Si quis*
 „*autem contrarium senserit, anathema sit*.
 „Qua quidem definitione sancta Synodus
 „proscribit sententiam Protestantium: „
 Ergo &c.

Tertio, ex sanctis Doctoribus.

SANCTI PATRES, docent conclusio-
 nem, ut S. Basilii lib. de Constitutioni-
 bus Apostol. Ambrosii lib. de Jacob &
 beata vita cap. 1. Hieronymus epist. ad
 Demet. non longe a fine. Augustinus pas-
 sim, in primis l. 1. de civ. cap. 25. ubi
 ait motus primo primos non esse magis
 peccata in adulto vigilante quam dormien-
 te. Rursus epist. 200. edit. ant. dicit ne-
 minem postulare a Deo ut huiusmodi mo-
 tus dimittat, quasi essent delicta. In prio-
 ri loco sic loquitur: „Illa concupiscibilis
 „inobedientia . . . quanto magis abique
 „culpa est in corpore non contentientis.
 „In posteriori vero: „Quamvis insint,
 „dum sumus in corpore mortis huius,
 „desideria peccati, si nulli eorum adhi-
 „buimus assensum, non esse, unde dice-
 „remus Patri nostro qui est in caelis, di-
 „mitte nobis debita nostra. „Quod au-
 „tem hoc ratiocinium maxime probet asser-
 „tionem; patet ex eo quod, si concupi-
 „scentiae indeliberati motus forent peccata,
 „necesse esset petere ut Deus ipsam a no-
 „bis amoveret concupiscentiam, quod nul-
 „lus tamen dixerit, cum remaneat in nobis
 „ad exercitium & victoriam, adeoque &
 „ad meritum.

Conclinit D. Thomas qui non in uno lo-
 co asserit motus primo-primos, & similes
 miseriae inesse nobis ex mala necessitate
 propter peccatum originale; in casum re-
 ponunt Heterodoxi huiusmodi motus suis-
 se in Adamo voluntarios, quandoquidem
 declarat sancta Synodus Tridentina concu-
 piscentiam ut sic non esse nisi radicaliter
 peccatum, nusquam vero actu, si ei resi-
 statur. Sanctus Thomas in 2. distinct. 30.
 q. 1. art. 2. sic loquitur de hoc momen-
 to: „Oportet quod secundum hoc quod

„aliquid rationem culpae habet, secundum
 „hoc ratio voluntarii in ipso reperitur;
 „sicut autem est quoddam bonum quod
 „respicit naturam, & quoddam quod re-
 „spicit personam; ita etiam est quaedam
 „culpa naturae, & quaedam personae:
 „unde ad culpam personalem requiritur
 „voluntas personae sicut patet in culpa
 „actuali, quae per actum personae com-
 „mittitur; ad culpam vero naturae, id
 „est, originale peccatum, non requiri-
 „tur nisi voluntas in natura illa. „Er-
 go &c.

Quarto, ex rationibus Theologicis.

*PRIMA sic se habet: Concupiscentiae
 motus nusquam est peccatum, nisi vel ipsa
 concupiscentia pepererit delictum: sed non
 concipit & parit peccatum nisi accedat
 consensus voluntatis. Haec ratio est D.
 Aug. lib. 6. contra Julianum c. 15. n. 49.
 ubi explicans illud D. Jacobi 1. *Unusquis-*
 „*que vero tentatur a concupiscentia sua abstra-*
 „*ctus & illeceus, deinde concupiscentia cum*
 „*conceperit, parit peccatum*, ait: „Profecto
 „in his verbis partus a pariente discerni-
 „tur. Pariens enim est concupiscentia,
 „partus, peccatum: sed concupiscentia
 „non parit, nisi conceperit; non concipi-
 „pit, nisi illexerit, hoc est, ad malum
 „perpetrandum obtinuerit volentis assen-
 „sum. „Ergo &c.

Secunda: Quod est materia meriti non
 est peccatum. Sed motus concupiscentiae
 primo-primi, inserviunt ad meritum, si eis
 resistatur, juxta illud Dei ad Apostolum
 2. Cor. 12. de hoc conquerentem: *Sufficit*
 „*tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate*
 „*perficitur*. Et istud Eccli. 31. *Qui probatus*
 „*est in illo, & perfectus est, erit illi gloria*
 „*aeterna: qui potuit transgredi, & non trans-*
 „*gressus, facere mala, & non fecit: ideo*
 „*stabilita sunt bona illius in Domino*.

Tertia: Lex Dei non obligat ad impos-
 sibile, & teste Augustino nullus damnatur
 pro eo quod vitare nequit: Sed si motus
 primo-primi forent peccata formaliter,
 contrarium contingeret. Ergo &c.

Diluantur objecta.

OBJICES: Illud est peccatum formaliter
 quod habet annexum reatum culpae &
 poenae: Atqui motus concupiscentiae etiam
 primo-primi utrumque annexum habent,
 Apostolo 2. Cor. 1. dicente: *Datus est*
 „*mi-*

mibi stimulus carnis mee angelus Satanae, qui me colaphizat. Propter quod ter Dominum rogavi ut discederet a me. Porro illud a quo petimus liberari est peccatum formaliter. Ergo &c.

Respondeo negando minorem. Ad probationem dico Apostolum non postulasse solvi a peccato quod ex motibus indeliberatis concupiscentiae contraxisset, sed a malo ex concupiscentia stimulante promanante.

Infiabis: Concupiscentia dicitur mala Jacobo 1. & S. Augustinus passim illo nomine illam designat: Ergo &c.

Respondeo distinguendo antecedens: Concupiscentia est mala in radice, videlicet in peccato Adami a quo profluit, concedo: in se, subdistinguo, materialiter & quatenus ad malum inclinatur, concedo: formaliter & in se, nego. Hic est sensus Aug. hinc ex illa Juliano probatur peccatum originale ab Adamo transmitti in posterum.

Urgebis ex D. Thoma hic q. 74. art. 3. ad 5. concupiscentia est saltem peccatum veniale. Ergo &c. Probatur antecedens. Sic loquitur sanctus Doctor: "Motus sensualitatis rationem præveniens est peccatum veniale: Ergo &c."

Respondeo negando antecedens. Ad probationem distinguo. Et sanctus Doctor eo loci loquitur de motibus secundo-primis qui admixtam habent rationis advertentiam, concedo: de motibus primo-primis, nego: quia tamen illi non habent plenam, ideo non nisi peccata venialia eis reputat.

Replicabis: Tametsi motus primo-primus sit in objectum sensibile impetus, dirigitur tamen ratione: Igitur omnia requisita habet ut sit peccatum formaliter. Probatur antecedens. In hoc differt a motu sensualitatis qui contingit in somno, Ergo &c.

Respondeo distinguendo antecedens. Dirigitur ratione apprehensiva, concedo: ratione indicativa, & eligente, nego. Porro ut fert adagium, apprehensivum non est mendacium, & cum desit sufficiens advertentia, & consequenter deliberatio,

eiusmodi actus non est peccatum formaliter. Ad probationem non unum est discrimen in actum sensualitatis qui evenit in somno, & alterum qui fit in vigilia; prior enim a natura ut natura promanat; alter vero a natura ut rationali, sed non sufficienter ratiocinante.

Perfises: Nemini licet complacere in motibus primo-primis concupiscentiae: Igitur sunt peccata formaliter.

Respondeo concessio antecedente, negando consequentiam. Ratio est quod complacere est consentire peccato, hinc nullam licitum est approbare & consentire motibus sensualitatis, sed non inde sequitur esse in se peccata.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Motus primo-primi sensualitatis non sunt peccata.

PRIMO: Solum quod ex corde exit, inquinat hominem ut habetur Matth. 15. Id est quod est voluntarium: sed motus primo-primi non sunt voluntarii: Ergo &c.

Secundo: Concilium Tridentinum sess. 5. can. definit concupiscentiam manere usque ad agonem, non tamen ejus motus esse peccata donec accedat consensus.

Tertio: Hoc ipsum propugnant SS. Patres: Ambrosius l. de Jacob & beata vita cap. 1. Hieronymus epist. ad Demetr. Aug. lib. de civ. can. 25.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM,

ET SOLUTIONUM.

PRIMO: Concupiscentia quandoque a Patribus vocatur peccatum, sed intelligas velim late & materialiter, quatenus ad peccatum inclinatur.

Secundo: Apostolus petit quidem a Deo non superari a concupiscentia, sed non ut peccato formali.

Tertio: Ultro fatemur nemini licitum esse complacere in concupiscentiae libidine, si hoc enim esset, amaret peccatum.

DISSERTATIO QUARTA

D E

PECCATIS TAM IN GENERE,
QUAM IN PARTICULARI.

PELAGIANI humanæ indulgendo naturæ, tam ab omni originis reatu immunem proclamantur: Ex quo quidem errore a multis aliis defectibus, puta ignorantie & concupiscentiæ immunis evadit. Sed contra quod dicit Apostolus Rom. 5. *Per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt mali.*

Dogma de existentia peccatorum quatuor circum modis recte & explicari, & probari potest.

PRIMO quidem agendo de definitione & divisione peccatorum.

Secundo : De existentia peccati originis.

Tertio : De ejus ad omnes, excepta beatissima Virgine, extensione.

Quarto : De ejus essentia, subjecto & effectibus.

ARTICULUS PRIMUS.

De definitione, divisione, comparatione, & quantitate peccatorum.

QUÆRES I. Quid sit peccatum?

Respondeo 1. Peccatum in genere definiri a beato Augustino, lib. 22. contr. Faust. cap. 27. dictum, factum, aut concupitum contra legem Dei, quæ quidem definitio est optima, cum includat aliquid omnibus actibus humanis commune, nam & actus virtutis etiam est quid modo dictum, modo factum, vel concupitum; per reliqua verba discernitur peccatum a bono opere, quod enim sit contra legem Dei non obscure indigitat Propheta Psal. 118. his verbis, *Prævaricantes reputati omnes peccatores terræ*; quæ verba ponderans Augustinus, ait: "Si prævari-

cantes sunt, peccatores omnes terræ, nullum est utique sine prævaricatione peccatum." Concinat D. Th. qui hic 1. 2. q. 71. art. 6. idem dicit: & hoc probatur ratiocinio, peccatum essentialiter est actus disformis regulis morum: Sed hoc ipsum stare non potest nisi sit essentialiter contra legem: Ergo &c. Probatur minor: Regulæ morum duæ sunt; Heterogenea, & remota, & est Lex æterna; altera vero homogenea & proxima: & est ratio: Atqui peccatum eatenus dicitur actus disformis regulis morum, quatenus est contra legem Dei æternam a qua omnis vitæ honestæ institutio promanet, & contra rationem quæ dicitur superiori obediendum esse: Ergo &c.

Peccatum mortale etiam dicitur & quidem essentialiter offensæ Dei, juxta illud ipsius Dei apud Jeremiam 2. *Duo enim mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas.* Ex hoc oraculo liquet duo potissimum in peccato mortali includi; videlicet aversionem a Deo istis distinctam verbis, *me dereliquerunt fontem aquæ vivæ*: Deinde vero inordinatam ad creaturam conversionem, quod & posteriora verba, *& foderunt sibi cisternas dissipatas* denotant: Sed id quod est capitale, est aversio a Deo, ejusque contemptus; quinimmo ex illa tantummodo irreverentia, conversio ad creaturam fit mala, quandoquidem hujusmodi secundum se spectata non est malum, puta manducare, nubere & similia, sed quatenus est conversio contra legem, ut Presbyter, refragante castitatis voto, inivit cum aliqua femina concubium: Igitur peccatum mortale essentialiter est offensæ Dei.

Peccatum Veniale definitur id quod est præter legem, seu actus præter legem illicitus. Quod sit actus, convenit cum actibus bonis, quod sit præter legem, deficit ab actu bono, & discernitur a peccato mortali quod directe & absolute est contra legem.

Quæ-

Quæres 2. Quotuplex sit peccatum?

Respondeo Multiplex esse, variisque subire divisiones.

Dividitur 1. Peccatum in Originale & personale. Primum est quod derivatur ab Adamo per feminalem propagationem in posteros, secundum vero quod propria patrat voluntate.

Dividitur 2. In habituale & actuale: istud est ipse actus dissonus regulis morum, illud vero est macula relicta in anima ab ipso actu humano malo.

Dividitur 3. In mortale & veniale: mortale est mors animæ, privatio gratiæ sanctificantis, virtutum supernaturalium, & donorum Spiritus sancti, & aversio ab ultimo fine; veniale vero est actus factus præter legem Dei, unde cum non sit contra, nullam importat privationem, sed solum charitatis refrigerium, unde solvit Dei cum homine amicitiam, & ideo veniale solummodo nuncupatur.

Dividitur 4. In peccatum omissionis, & commissionis, commissio eatenus dicitur mala, quatenus aliquid fit positive contra legem, omisso vero quatenus omititur actus a lege imperatus, ut si quis die Dominica non audiat missam.

Dividitur 5. In peccatum superabundantiæ & defectus, prius illud est quod per excessum recedit a medio virtutis, qualis est prodigalitas, posterius ab eodem recedit medio per defectum, qualis est avaritia.

Dividitur 6. In peccatum carnale & spirituale a quibus abstinendum esse monet Apostolus 1. Cor. cap. 3. his verbis: *Emendemus nos ab omni inquinamento corporis & Spiritus*. Primum situm est in delectatione carnali, ut gula & luxuria, secundum vero in delectatione spirituali, ut superbia & invidia. Illud plus habet de conversione quam de aversione, istud contra plus de aversione quam de conversione, unde quoad culpam gravius est. Sed carnale maiorem habet creaturæ adhæSIONem, inquit, D. Gregorius; hanc rationem D. Thomas affert hic qu. 73. art. 5. ad 3. quia carnalia peccata, inquit, magis subterfugunt rationem & discursum, eo quod sint circa delectationem tactus & gustus brutis animantibus communium, quocirca peccator actuum carnalium repetitione fit veluti bellua. Juxta illud Psal. 48. de prævaricatore, *Homo... comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis*.

Dividitur 7. In peccata quorum alia in Deum facta sunt: alia circa proximum,

alia etiam circa se ipsum: in primo genere ea continentur quibus homo a Deo recedit ejusque amore, & reverentia: talia sunt blasphemias, hæresis & sacrilegia: in secundo, odia, & bonorum proximi dilapidationes; quoties enim homo non servat erga fratrem iustitiam & charitatem, toties in proximum peccat, & in humanam societatem cuius est membrum. In tertio, ea facinora quæ homo patrat recedendo ab ordine tum rationis, tum virtutis quibus proprias debet compescere & regulare passiones. De illi divisione diserte tractat D. Thomas hic 1. 2. q. 72. art. 4.

Dividitur 8. In peccata cordis, oris & operis. Priora sunt desideria mala quæ concipiuntur in corde; oris, quæ lingua complentur; operis, quæ factis enormibus. D. Gregorius lib. 4. Moral. cap. 27. edit. nov. istos peccati gradus delineat dicendo: "Nanque suggestionem, delectationem, consensum, & defensionis audacia perperatur peccatum: hic enim suggestionem per adversarium, delectationem per carnem, consensum per spiritum, defensionis audacia per elationem."

Dividitur 9. In peccata ex infirmitate, ignorantia, & malitia commissa: illa dicuntur ex infirmitate patrata, quæ, gravi compellente tentatione, sunt, illa ex ignorantia, quæ neglectis mediis, quibus vinci possent, committuntur: illa vero ex malitia quæ plena libertate & ex deliberato proposito, nulla titillante passione, patrantur. Priora juxta Theologorum mentem dicuntur esse contra personam Patris, cui tribuitur potentia, altera contra personam Filii, cui appropriatur scientia, alia contra Spiritum sanctum, cui bonitas & amor ex vi suæ processions tribuuntur.

Dividitur 10. In peccata propria & aliena. Peccatum proprium illud censetur quod ab ipso peccante committitur: Alienum vero quod fit ab alieno; sed & alteri imputatur, quatenus fuit proximo peccandi occasio, vel etiam causa, puta si quis fratrem ad vindictam compellat.

Denique dividitur in peccatum capitale & minus principale: istud non nisi ad unam tendit malitiam: illud est multorum origo: sic cupiditas dicitur 1. Cor. 16. Radix omnium malorum. Sive per cupiditatem intelligatur inordinatus temporalium amor, quia in omnibus peccatis im-

bibitur, cum omne peccatum sit inordinata conversio ad bonum commutabile, si-
ve per cupiditatem intelligatur perveria
& specialis propensio naturæ corruptæ ad
bona corruptibilia. Etiam passim in Scri-
pturis sacris superbia dicitur initium om-
nium malorum, eo quod in omnibus bo-
nis temporalibus comparandis, sit finis
peccatoris. Est enim elatio qua prævari-
cator à cæteris hominibus secerui compla-
cet. Hinc de Angelo Apostata legitur
Ila. 14. *Ascendens super altitudinem nubium,*
similis ero altissimo. De Antichristo vero
Iuturo 2. Theit. 2. *Adversatur, & extollit-
ur supra omne quod dicitur Deus, aut quod
colitur, ita ut in templo Dei sedeat offendens
se tanquam sit Deus.* Hinc Eccli. 15. habet-
ur : *Initium omnis peccati est superbia.*

Nihilominus septem vulgo assignantur
vitia capitalia, quippe quæ sunt aliorum
multorum origo; videlicet superbia, avaritia,
luxuria, gula, aecidia, ira, & invidia :
ad quorum evidentiam observandum est,
hominem amare naturaliter, im-
mo & in omnibus querere felicitatem :
Porro de ratione felicitatis est bonum perfectum
& excellens, bonum sufficiens, &
bonum delectabile : excellentiam autem
ambit superbia, sufficientiam appetit avaritia
in divitiis, eam promittentibus : de-
lectationem querunt luxuria & gula ; la-
borem quo perturbatur sollicitas, refugit
aecidia : & bonum alienum quo propriæ
excellentiæ singularitas ingreditur, ægre
fert invidia, illudque cum impetu & in-
dicta extinguere tentat ira.

Quæres 3. Utrum peccata sint ad invi-
cem connexa.

Suppono 1. Tria in peccato distinguenda
videlicet id quod est Physicum : Deinde
id quod est morale quod in tendentia ad
objectum regulis morum dissonum consi-
stit : ultimo loco est ipsius rectitudinis
privatio.

Suppono 2. Peccatum posse considerari
duplici modo, videlicet active, seu ut
actus est, deinde passive, & ut est aliqui-
us personæ offensæ. Priori modo subje-
ctatur in peccatore, posteriori vero in
persona læta juxta illud adagium, *honor
est in honorante, offensa in offenso.*

Jam respondeo 1. Peccata mortalia in
hoc puncto convenire quod sint Dei of-
fensa & injuria, ejusque gratiæ privatio
quatenus singula hominem ab ultimo fine
avertunt.

Respondeo 2. Quædam vitia esse ad in-

vicem connexa, puta superbia & invidia
fornicatio & adulterium & cæteræ carnis
spurcitæ; ubi enim est eadem materia,
& idem prorsus motivum, ibi est quædam
relatio & connexio : Atqui in multis pec-
catis eadem occurrit materia, idemque
motivum : Et vero quorum aliquis pul-
satur invidia, nisi quia timet ne proximo
subjiciatur? fornicator, & adulter solum-
modo de passione sensibili satisfacienda
cogitant, tunc & molles ejusdem fursuris
homines sensuales. Ergo &c.

Peccata mortalia conveniunt inter se
quantum ad quatuor, videlicet quantum
ad averlersionem a Deo & pœnæ æternæ
reatum : Deinde quantum ad amissionem
gratiæ, & charitatis, tum & Spiritus san-
cti donorum. 3. Quantum ad ingratitudi-
nem : & hoc ex contemptu Dei, dum
servus offendit Dominum; creatura crea-
torem; Filius amantissimum Patrem :
Deinde quoad suspensionem meritum,
juxta illud Ezechielis 18. *Si autem aver-
teris se justus a justitia sua . . . . Omnes
justitiæ ejus quas fecerat, non recordabun-
tur :* Eo enim ipso quo aliquis ab amicitia
Dei discedit, jam præmium de bonis
operibus antea actis non suscipit præmium :
Porro quodlibet peccatum mortale qua-
druplicem istum effectum producit.

Respondeo 3. Omnia peccata non esse ad
invicem connexa, ita D. Thomas hic q.
73. art. 1. Ratio S. Doctoris duplex re-
censetur : Prima est, quod peccata quan-
doque sunt contraria, & opposita, ut pro-
digalitas, & avaritia : altera, quia non
semel contingit objecta formalia esse prorsus
diversa, ut experientia probat in pec-
catis spiritus, & in peccatis carnis.

Respondeo 4. Peccata secundum quanti-
tatem, & qualitatem esse diversa; juxta
quantitatem quidem, quæ est diversa,
secundum conatum in objectum dissonum,
qui quandoque remissus, quandoque etiam
vehemens est, secundum quod passio
magis, vel minus exardescit; secundum
qualitatem vero juxta diversa objecta, &
circumstantias speciem immutantes; sic
furari, est peccatum, & offensæ proximi;
furari vero in Ecclesia est sacrilegium.

Atque vero subnotandum est circumstan-
tias esse in triplici differentia, quasdam
levissimas, quasdam graves, quasdam gra-
vissimas, juxta minorem, vel majorem
oppositionem cum virtute & præcepto.
Priores sunt ita accidentales, ut non au-
geant malitiam, posteriores e contra, ut

si quis pauperis subripuerit bona, tertiæ immutant speciem, ut liquet in furto in Ecclesia patrato.

Non prætereundum est peccata spiritusalia esse carnalibus graviora, quippe quæ habeant magis de aversione a Deo, alia vero magis de conversione ad creaturam, quæ tamen si transit in habitum, magnopere periculosa evadit, quatenus peccator abominabilis factus sicut ea quæ diligit, indiscriminatim ruit in quæcumque alia peccata; Quocirca ille malus habitus recte dici potest spiritus immundus de quo Christus Luc. 11. loquitur in Evangelio, quia assumptis aliis septem spiritibus se nequioribus, cuncta subvertit animæ bona; & tunc ultima hominis fiunt peiora prioribus.

Dices: quodlibet peccatum mortale in privatione consistit, sed privatio non incipit majus, & minus: Igitur omnia peccata lethalia sunt æqualia.

Respondeo distinguendo minorem, privatio physica, non suscipit majus & minus, concedo: moralis, nego. Privatio duplex distinguenda est, una physica, moralis altera, illa in indivisibili sita est, scilicet in amissione formæ physicæ, talis est privatio vitæ in cadavere; ista attenditur secundum relationem ad aliud, nempe ad tendentiam in objectum dissonum regulis morum, quæ cum sit major, vel minor, etiam ex hac parte privatio suscipit majus, & minus: Igitur etiam ex hac parte non una est peccati malitia & deformitas, tum essentialis, tum accidentalis, essentialis quidem cum objectis a quibus specificantur actus mali, sint formaliter diversa: accidentalis vero, cum actus malus diversos suscipiat intentionis gradus.

SYNOPSIS ARTICULI.

PRIMO: Peccatum in genere spectatum a divo Augustino definitur dictum, factum, aut concupitum contra legem Dei.

Secundo: Morale est offensæ Dei, quippe quod sit aversio a Deo & conversio ad creaturam, ut habetur Jerem. 1.

Tertio: Veniale est id quod est præter legem Dei.

Quarto: Originale quod ab origine, seu ab Adam per feminalem propagationem traducitur, personale vero quod propriâ voluntate committitur.

Quinto: Aliud est actuale, aliud vero habituale: illud est actus regulis morum dissonus, istud macula in anima relicta ex actu malo.

Sexto: Peccatum dividitur etiam in peccatum commissionis & omissionis. Primum est actus contra legem, secundum, commissio legis &c.

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum detur peccatum Originale.

PRIMO parentes peccasse peccato inobedientiæ, vel ipsi Heterodoxi fatentur: Sed num peccatum Adæ transmissum fuerit, & transmittatur quotidie ad posteros, est controversiæ caput inter Pelagianos, & catholicos. Illi contendebant peccatum inobedientiæ nonnisi parentibus nocuisse, humanam vero naturam in omnibus sanam a nativitate esse, quippe quæ, inquiebant, sit a Deo, hinc contra Manichæorum hæresim qui nuptias dicebant malas, & a malo Deo profluere, contrarium propugnari non posse credebant: Sed contra dogma catholicum est. En conclusio subsequens.

CONCLUSIO.

Peccatum Adæ nedum imitatione, ut ponunt hæretici: Sed & realiter transfunditur ad posteros.

Probatur multis momentis.

PRIMUM ARGUMENTUM.

Ex veteri Testamento sumitur.

NONNISI ex peccato Originali promittitur omnis innata ad malum promanare potest: Remedium contra tale peccatum in lege naturæ parvulis datum, circumcisio vero inscripta ipsum indignant: sic & conceptio immunda, etiam a iustis parentibus promittitur; denique vel ipsa mors a primo omnium homine in omnes diffusa, & seminata: Atqui hæc omnia mala partium in sacris antiqui testamenti paginis pro omnibus ex mala hæreditate asstruuntur: Ergo &c. Probatur minor ab enumeratione.

1. *Genesios* 6. ita habetur: *Videns autem Deus quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum in omni tempore: & ut quidam legunt, a pueritia sua, & juxta aliam lectionem, omni die.*

Tum ibidem cap. 17. 14. *Masculus cujus praeputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.* Quae verba ponderans Innocentius III. capite *Majores*. dicit quod apud nos est Baptismus, erat & pro Judaeis circumcilio. Concinit S. Cyprianus epist. 64. qui apud Augustinum lib. 2. contra Julianum cap. 6. num. 18. sic loquitur: *Et vide quomodo Judaeus circumcicionem non differt propter comminationem, quia omnis anima quaecumque non fuerit circumcisa die octavo exterminabitur de populo suo: Tu autem, inquit, non manustam circumcicionem differs, quae in expolatione carnis in corpore perficitur, ipsum Dominum audiens dicentem, Amen, Amen dico vobis, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non intrabit in regnum celorum.* Hac auctoritate eo loci probat adversus Julianum, S. Augustinus ex necessitate circumcicionis, & Baptismi peccatum originale.

2. *Job* 14. Clarissime peccatum originale demonstratur, his verbis: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es?* Sed unde fluit immunditia, nisi a peccato originali, cum vel ipsi parentes generantes, quandoque justii reperiantur; hinc Septuaginta vertunt: *Nemo mundus a sorde nec infans, ejus est unius diei vita super terram.*

3. Celeberrimum est testimonium David 15. qui de sua conceptione loquens Pl. 50. v. 7. *Ecce enim, ait, in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis conceptus me mater mea: Quae verba ponderans S. Ambrosius lib. 1. de poenit. cap. 3. sed praesertim B. Aug. 1. 2. contra Jul. c. 3. n. 5. ait: "Omnes sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est, sicut habes lectum, dicente David, Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea."* Subjungit Augustinus alloquens Julianum: *"Hic sane omnia final vestra argumenta subverta sunt; si enim omnes sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est: sciri mihi ex hoc obijcis, quod dicam Diabolum hominum creatorem, cum*

"hoc dicere me videas, quod ille dixit qui hominum creatorem diabolum esse non dixit? Si quoniam hominis ortus in vitio est, ideo dicit David: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum & in delictis peperit me mater mea, Nec acuiat vox ista nuptiale consortium, sed originale peccatum." Rursus in Plalm. 50. ait, de Jesse viro justo & conjuge ipsius: *"Quid est quod te dicit in iniquitate conceptum, nisi quia trahitur iniquitas ex Adam?"*

4. *Sapient.* 12. Iterum indigitatur peccatum originale his verbis: *Non ignorans quoniam nequam est natio eorum, & naturalis malitia ipsorum, & quoniam non poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum: semen enim erat maledictum ab initio.*

5. Eadem allicitur veritas Eccl. 25. ubi sic habet: *Amuliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur: Sed unde iniquitas naturalis? Unde maledictio ab initio in parvulis ratione nondum institutis? Unde morimur omnes per Evam nisi a peccato originali?*

Hoc ipsum innuit S. Augustinus, qui ista Eccl. verba explicans: *Jugum grave super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum.* Lib. 2. contr. Julianum cap. 1. num. 3. ait: *Imponi si jugum grave super filios Adam a die, sicut scriptum est Eccl. 40. Nativitatis eorum usque in diem sepulturae in matrem omnium, sub quo jugo imago ejus adteritur, aut ipse nullo vel originali, vel proprio praecedente peccato, aut quilibet alius, ipso imponit invito. Nec perfectio est desperanda virtutis, per ejus gratiam, qui ex origine vitiatum mutare potest & sanare naturam."* Eo loci probat Augustinus peccatum originale ex necessitate gratiae sanantis.

SECUNDUM ARGUMENTUM.

Ex novo depromitur Testamento.

Ubi est mutuus consensus in utroque Testamento pro dogmate, tunc veritas extra omne dubium lucebit: Atqui novum Testamentum pro asserendo peccato originali cum veteri prorsus consensit: Ergo &c. Probat minor variis textibus.

1. *Joannis* 1. Legitur, *Ecce Agnus Dei; ecce qui tollis peccata mundi.* Quae verba sancti Patres infra citandi intelligunt maxime de peccato originali, quod una voce pro-

propter ejus in omnes homines diffusionem, peccatum mundi vocant, ad quod delendum, *misi Deus*, ait Apostolus Gal. 4. *Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret.* Hoc est sub lege peccati originalis: ea enim fuit lex, ut si Adam peccaret, mors in omnibus hominibus regnaret, etiam in eis qui nondum peccati actualis capaces sunt. Sic ipse Apostolus legem interpretatur Rom. 4. his verbis: *Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem pravaricationis Adæ.* Quæ verba explicans D. Thomas lectione 4. his verbis: "Regnavit, id est, potestatem suam exercuit in homines.... Etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem pravaricationis Adæ qui actualiter peccavit.... Nam sicut per Adam peccatum, & mors in mundum intravit, ita per Christum intravit justitia, & vita."

2. *Insignis est locus Rom. 5. ubi sic habetur. Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per unius justitiam in omnes in justificationem vite. Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per unius inobedientiam iusti constituentur multi.* Pelagiani ut istam exfussarent sententiam dicebant verba Apostoli intelligenda esse de transusione peccati Adæ in posteros per imitationem, quatenus omnes peccantes Adami pravaricationem imitantur: Sed eos revincit D. Thomas hic lectione 3. his verbis: "Dicit Augustinus contra eos: si de introitu peccati actualis, qui est per imitationem, hic Apostolus loqueretur, non diceret peccatum per hominem in hunc mundum introisse, sed magis per diabolum, quem peccantes imitantur."

3. Secundum illud sapientiæ: 2. v. 3. *Invidia diaboli mors introivit:* Est ergo intelligendum quod per Adam peccatum in hunc mundum intravit, non solum imitatione, sed etiam propagatione, id est, per carnis originem vitiatam; secundum illud Ephes. 2. v. 3. *Erant natura Filii iræ,* hoc est ab origine, adeoque voluntate aliena, & propria, consequenter per peccatum."

3. *Rursus 2. Corinth. 5. 14. Si unus pro omnibus mortuus est: Ergo omnes mortui sunt;* sed quomodo omnes mortui, nisi per peccatum Adæ? Nam parvuli e vita migrantes, nusquam alterius peccati noxii

sunt. Sic S. Augustinus docet lib. 6. contra Julianum cap. 4. num. 8. "Ac per hoc, unus; inquit, pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt? Ostendens heri non potuisse, ut moreretur, nisi pro mortuis. Ex hoc enim probavit omnes mortuos esse, quia pro omnibus mortuus est unus. Impingo, inculco, insercio recusanti: accipe, salubre est, nolo moriaris. Unus pro omnibus mortuus est: Ergo omnes mortui sunt. Vide quia coniequens esse voluit, ut intelligantur omnes mortui, si pro omnibus mortuus est."

TERTIUM ARGUMENTUM.

Ex traditione Patrum.

Primo, ex Patribus Græcis.

SANCTUS IRENEUS primus nobis occurrit lib. 4. cap. 5. apud Augustinum l. 1. contra Julianum cap. 3. num. 5. sic loquitur: "Non aliter salvari homines ab antiqua serpentis plaga, nisi credant in eum, qui secundum similitudinem carnis peccati in liguo Martyrii exaltatus a terra, omnia traxit ad se, & vivificavit mortuos." Deinde Augustinus alloquens Julianum sic loquitur: "Vides ne antiquum hominem Dei quid de antiqui serpentis plaga sentiat? Quid de similitudine carnis peccati, per quam sanatur plaga serpentis in carne peccati? Quid de Protoplasti peccato per quod alligati fuimus?"

Tum beatus Iustinus qui dialogo cum Tryphone p. 315. dicit Christum neque baptizatum, neque circumcissum, neque passum fuisse pro semetipso, sed ut peccati mortem quæ regnavit ab Adamo in omnes, deleteret, sic loquitur: "Ad omnem eum, scilicet Christum, non ideo venisse pro comperto habemus, quod vel baptismi lavatione, vel Spiritus in specie columbæ adventu opus ei fuerit, sicuti nec nasci, & circumcidi, & crucifigi propter functionis hujusmodi indigentiam suffinit, sed humani generis causa, quod per Adam in mortem, & fraudem, seductionemque serpentis conciderat, ut interim propriam se malignæ agentis cuiusque culpam taceam." Sequitur Clemens Alexandrinus lib. 3. Strom. "Restat ergo eis; ait, ut videntur, consequenter, ut dicat malam esse"

ge-

„ generationem, non solum eam quæ est
 „ corporis, sed etiam eam quæ est animæ
 „ propter quam etiam corpus. „ Quo-
 „ modo autem generatio mala, nili ratione
 „ peccati originalis iuxta illam Job. senten-
 „ tiam a Clemente eo loci lauditam, *Nu-
 „ lum esse a sorde mundum, nec si sit quidem
 „ una dies vita ejus.* Ergo &c.

Origenes suum addit calculum. Homil.
 12. in Levit. pag. 102. Col. 2. edit. Pa-
 ris. 1519. sic loquitur: „ Omnis qui in-
 „ greditur hunc mundum, in quadam conta-
 „ minatione efficitur. Propter quod &
 „ scriptura dicit: Nemo mundus a sorde,
 „ nec si unius dies fuerit vita ejus. Hoc
 „ ipso ergo quod in vulva matris est po-
 „ litus, & quod materiam corporis ab o-
 „ rigine paterni seminis sumit, in Patre
 „ & in matre contaminatus dici potest. „
 „ Pergit: „ Omnis ergo homo in Patre &
 „ Matre pollutus est; solus vero Jesus,
 „ Dominus meus in hac generatione mun-
 „ dus ingressus est, in Matre non est pol-
 „ lutus. „ Eandem propugnat veritatem
 „ Homil. 8. in Levit. pag. 89. Col. 2. ean-
 „ dem pro utroque sexu docet veritatem.
 „ Rursus ho. 3. in Cantica Cant. pag. 343.
 „ Col. 1. Rursus Homil. 14. in Lucam tom.
 „ 2. pag. 142. Col. 2. lib. 5. In epist. ad
 „ Rom. pag. 342. lib. 4. cont. Cellum. pag.
 „ 190.

Accedit Gregorius Naz. orat. in natali
 „ Christi: ibi sic loquitur apud Augustinum
 „ lib. 1. contra Julianum cap. 5. num. 15.
 „ Sicut in Adam omnes mortui sumus,
 „ ita & in Christo omnes vivificemur:
 „ cum Christo ergo nascamur, & cum
 „ Christo crucifigamur, & consepeli-
 „ mur ei in mortem, ut cum ipso etiam re-
 „ surgamus ad vitam... Ubi enim abun-
 „ davit peccatum, superabundavit gra-
 „ tia: ut quos gustus ligni vetiti conde-
 „ mnavit, Christi crux gratia largiore iusti-
 „ ficet. „ Subjicit Augustinus perstrin-
 „ gens Julianum: „ Audis omnes uno cor-
 „ de, uno ore, una fide id ipsum dicere,
 „ & hanc esse catholicam fidem non dis-
 „ sonante confessione firmatam. „

Concinit Basilii Serm. 1. Ibidem apud
 „ S. Augustinum num. 18. „ Si jejuna-
 „ set ligno Eva, non isto indigeremus je-
 „ junio. Non enim opus habent valentes
 „ medico, sed male habentes: Ægrotan-
 „ tibus pro peccatum, sanemur per pœ-
 „ nitentiam. Pœnitentia vero sine jejunio
 „ vacua est... Quia non jejunavimus,
 „ decidimus de paradiso; jejunemus ergo,

„ ut ad eum redeamus. „ Tum S. Augu-
 „ stinus eundem debellans hæreticum ait:
 „ Audis quod isto non indigeremus je-
 „ junio, si homo jejunii legem non fuisset
 „ in paradisi felicitate transgressus; & ne-
 „ gas peccato illorum hominum obnoxios
 „ ceteros nasci. „

Non prætereundus S. Joannes Chrysost.
 apud eundem August. quem ibidem cap.
 6. nu. 24. sic loquentem inducit: „ Audi
 „ jam, Juliane, quid etiam Joannes cum
 „ cæteris catholicis Doctoribus dicat:
 „ ad Olympiam scribens, quando enim
 „ Adam peccavit, illud grande pecca-
 „ tum, & omne genus humanum in com-
 „ mune damnavit, de mæore pœnas lue-
 „ bat. „ Addit Augustinus: Quid dici
 „ potest expressius? Quid ad ista respon-
 „ des? si Adam grandi peccato suo omne
 „ genus humanum in commune damnavit,
 „ numquid nisi damnatus parvulus nascitur?

Celeberrimum est testimonium Episcopo-
 rum Orientalium qui in Concilio Diospo-
 litano congregati varios Pelagii errores pro-
 scribere, inter quos, hic est, secundus:
Quod peccatum ipsius Adæ ipsum solum la-
serit, & non genus humanum. Tertia, &
quod infantes nuper nati, in illo statu sint,
in quo Adam fuit ante prævaricationem.
 Quarta, & quod per mortem, vel præva-
 ricationem Adæ, non omne genus huma-
 num moriatur: & quod non per resurrectio-
 nem Christi omne genus humanum resurgat
 Quinta, infantes, etiam si non baptizantur
 vitam habere possunt.

Secundo, ex Patribus Latinis.

AGMEN ducet S. Cyprianus qui epist.
 64. ad Fidum, apud S. Aug. lib. 1. contr.
 Jul. cap. 3. nu. 6 sic loquitur: „ Porro
 „ autem si gravissimis delictoribus, &
 „ in Deum multum ante peccantibus,
 „ cum postea crediderint, remissa pecca-
 „ torum datur, & a Baptismo atque gra-
 „ tia nemo prohibetur; quanto magis pro-
 „ hiberi non debet infans, qui recens na-
 „ tus nihil peccavit, nisi quod secundum
 „ Adam carnaliter natus contagium mor-
 „ tis antiquæ prima natiuitate contraxit?
 „ qui ad remissionem peccatorum accipien-
 „ dam, hoc ipso facilius accedit, quod
 „ illis remittuntur non propria sed aliena
 „ peccata.

Tum Resicius Augustodunensis Episcopo-
 nus ibidem, apud S. Aug. n. 7. de Baptis-
 mo agens hæc, ait: „ Hanc igitur prin-
 „ ci-

„cipalem esse in Ecclesia indulgentiam
 „neminem præterit, in qua antiqui cri-
 „minis omne pondus exponimus, & igno-
 „rantie nostræ facinora præca debemus,
 „ibi & veterem hominem cum ingeni-
 „tis sceleribus exuimus. „ Subjicit S.
 „Aug. „Audis antiqui criminis pondus,
 „audis præca facinora, audis cum scele-
 „ribus ingentis hominem veterem & au-
 „des aduersus hæc ruinofam construere
 „novitatem?”

„Accedit Olympius Hispanus ibidem n. 8.
 apud eundem Aug. „Si hdes, inquit, um-
 „quam in terris incorrupta mansisset,
 „ut vestigia delixta tenuisset, quæ si-
 „gnata deleruit, nunquam Protoplasti
 „mortifera transgressione vitium sparsis-
 „set in germinis, ut peccatum cum ho-
 „mine nasceretur. „ Tum sic refumit
 „Aug. „Una est enim omnium catholi-
 „ca hdes, qui per unum hominem pecca-
 „tum intrasse in mundum, in quo omnes
 „peccaverunt, uno corde credunt, ore
 „uno fatentur. „

„Tertullianus: suffragatur lib. de Refur.
 carnis cap. 49. „Sicut, ait, portavimus
 „imaginem Choici, portemus etiam ima-
 „ginem supercœlestis; poravimus enim
 „imaginem Choici per Collegium trans-
 „gressionis, per consortium mortis, per
 „exilium paradisi. „ Deinde vero hb.
 „de anima, cap. 40. „Omnis anima eo
 „usque in Adam censetur, donec in
 „Christo recensatur: tandiu immunda,
 „quandiu recensatur: peccatrix autem,
 „quia immunda, recipiens ignominiam
 „ex carnis Societate. „

„S. Hilarius apud S. Aug. lib. 1. cont.
 Julia. c. 3. n. 9. „Vivere se, inquit, in
 „hac vita non reputat; quippe qui dixerat,
 „ecce in iniquitatibus conceptus sum,
 „& in delictis peperit me mater mea.
 „Scit sub peccati origine, & sub pecca-
 „ti lege esse natum. „

„S. Ambrosius, ibidem apud eundem n.
 10. „Omnes in Adam morimur, qui
 „per unum hominem peccatum intravit
 „in mundum, & per peccatum mors,
 „& ita in omnes homines pertransiit,
 „in quo omnes peccaverunt. Illius igitur
 „culpa, mors omnium est. Tum
 „relatis aliis Patrum auctoritatibus cap. 4.
 „num. 11. sic alloquitur Aug. Julianum:
 „Nunc & mihi obice originale peccatum
 „dissimula ab istis, finge te nescire
 „quid dicant, & sanctæ Ecclesiæ tot,
 „tantisque doctoribus, qui vita optime

„gesta debellatisque suorum temporum
 „erroribus, gloriosissime de hoc sæculo
 „antequam vos ebulliretis... Securus in-
 „sulta. „

„Pro coronide sit vel ipse Aug. qui hunc
 Pelag. errorem infestat tribus in libris
 de peccati merit. & remis. Tum lib. de
 perfectione iustitiæ, lib. de peccato orig.
 ex prolesso, in duobus libris de nup. &
 concup. deinde in sex adversus Julia. Et
 iterum in sex aliis operis imp. contra eun-
 dem, ubi ejus respondet objectis: immo
 & passim in aliis operibus, ut in epistolis.
 Jam sic concludimus. Nemo citra temeritatem
 constanti Patrum traditioni refragari
 potest: sed ex PP. traditione liquet
 dari peccatum originale. Ergo &c.

TERTIUM ARGUMENTUM.

Depromitur ex decretis SS. Pontificum &
 Conciliorum.

Ad summos Pontifices & Concilia spec-
 tat determinare credenda: sed definire
 dari peccatum originale. Ergo &c.

Summi Pontifices.

INNOC. anno 417. I. tribus acceptis
 ex Africa epistolis, quibus certum eum
 faciebant hujus regionis Præsules de Pe-
 lagianorum erroribus, Romæ adunavit
 Concilium, in quo quidem eos damnavit
 tum & suum addidit calculum definitio-
 nibus Africanorum Patrum ad quos tres
 vicissim conscripsit epistolas. Una sic ha-
 bet: „Illud vero quod eos vestra frater-
 „nitas asserit prædicare parvulos æter-
 „næ vitæ præmiis etiam sine Baptisma-
 „tis gratia posse donari, perflatum est:
 „nisi enim manducaverint carnem Filii
 „hominis; & biberint sanguinem eius
 „non habebunt vitam in semetipsis: qui
 „autem hanc eis sine regeneratione de-
 „fendunt, videntur mihi ipsum Baptis-
 „mum velle cassare, cum prædicant eos
 „habere quod in eis creditur nonnisi ba-
 „ptismate conferendum. Si ergo nihil
 „volunt officere, non renasci fateantur
 „necesse est, nec regenerationis sacra-
 „menta prodesse. „ Eo loci S. Pontifex
 retorquet argumentum contra Pela-
 gianos, qui quidem ultro fatebantur Ba-
 ptisma esse necessarium ad ingressum in
 regnum cœlorum, nusquam vero ad de-
 len-

lendum peccatum originale, & quibus concludit, non opus esse Baptismate, si nec ad delendum peccatum originale, nec ad vitam æternam habendam valeat.

Zosimus Papa Innocenti insitens vestigiis, apud S. Aug. epist. 190. ad Optatum, ait: "Si vos Filii liberaverit, vere liberi eritis: per ipsum enim renascimur spiritualiter, per ipsum crucifigimur mundo: ipsius morte, mortis, ab Adam omnibus nobis introductæ, atque transfusæ universæ animæ, illud propagatione contractum Chirographum rumpimus, in quo nullus omnino natorum, antequam per baptismum liberatur, non tenetur obnoxius." Non prætereundus Cælestinus qui Romæ, congregata Synodo adversus Nestorium, ibi etiam Pelagianos isti faventes suo perstrinxit stylo centurio. In sua ad S. Cyrillum Alex. epistola sic loquitur: "Legimus, quam bene teneas originale peccatum, qualiter ipsam naturam asseris debitori, & eum debitum reddere, qui descendit de genere debitoris. Qui tecum faciunt qui sunt hæc negando damnati? Ejicerentur denique, si tibi quoque similiter displicerent."

Tertio, ex Conciliis.

CUNCTA, tum Romæ, tum in Africa, tum in Palæstina adversus Pelagianos obstreperantes adunata, eorum, ne uno quidem excepto, damnat circa peccatum originale errores. Instat omnium Conciliorum sit plenarium totius Africæ, tum Ephesinum & Tridentinum.

Primum ann. 418. can. 2. sic loquitur: Placuit, ut quicumque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, aut dicit, in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere eos Originalis peccati, quod regenerationis lavacro expiatur, unde fit consequens, ut in eis forma Baptismatis in remissionem peccatorum, non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est, quod, ait Apostolus, per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt, nisi quemadmodum Ecclesia Catholica ubique diffusa semper intellexit.

Concinit Ephesinum ann. 431. in epist. Syn. ad Cælestinum Papam, sic loquuntur Patres: "Perfectis in sancta Synodo

commentariis Actorum in condemnatione impiorum Pelagianorum, & Cælestianorum, & quæ a pietate tua de ipsis decreta, & constituta sunt, indicavimus & nos ea solida firmæque permanere debere, & idem omnes tecum statuimus, eos pro condemnatis habentes."

Expressius Tridentinum sess. 5. can. 2. Si quis, ait, Adæ prævaricationem sibi soli, & non ejus propagini asseruit nocuisse, & acceptam a Deo sanctitatem & justitiam quam perdidit, sibi soli, & non nobis etiam eum perdidisse, aut inquinatum illum per inobedientiæ peccatum, mortem & pœnas corporis tantum in omne genus humanum transfudisse, non autem & peccatum, quod mors est animæ, anathema sit.

Rursus, can. 3. Si quis hoc Adæ peccatum, quod origine unum est & propagatione, non imitatione transfusum, omnibus inest unicuique proprium, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium asserit tolli, quam per meritum unius Mediatoris Domini nostri Jesu Christi... Anathema sit.

Rursus can. 4. Si quis parvulos recentes ab uteris matrum, baptizandos negat, etiam si fuerint a baptizatis parentibus orti... Sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro necesse sit expiari ad vitam æternam consequendam... Anathema sit.

QUARTUM ARGUMENTUM.

Ex rationibus Theologicis D. Augustini, & sancti Thomæ eruitur.

Assue temeritate negari non potest quod asstruitur a sanctis Doctoribus omni exceptione maioribus: sed peccatum originale sic asstruitur, scilicet a SS. Augustino & Thoma. Ergo &c. Probatur minor eorum rationibus.

Prima, sic exponitur: eodem modo ratiocinandum est de gratia, justificatione, & vivificatione per secundum Adam, scilicet Christum, ac de morte indulta per primum: Atqui non sola imitatione, sed realitate, & transfusione gratiæ omnia in Christo vivificantur: Igitur cum eadem sit lex contrariorum, omnes, si beatissimam excipias Virginem, in Adam, per communicationem realem ejus peccati moriuntur, hanc egregiam asserit rationem S. Augustinus lib. 2. de peccatorum meritis & remis. cap. 15. num. 19. ubi infert omnes justificari in Abel, & a Christi-

Christo nato omnes in proditore Juda mori, si justificatio per Christum, & mors per Adam penes imitationem spectetur, cum Abel iustitiae, Judas vero e contra iniquitatis dederint exempla: "Nam," inquit August. si sola imitatio facit peccatores per Adam, cur non etiam per Christum sola imitatio iustos facit? Sicut enim per unius delictum in omnes homines ad condemnationem, sic & per unius justificationem, in omnes homines ad justificationem vitae, proinde isti, unus & unus non Adam & Christus, sed Adam & Abel constitui debuerunt."

Secundo: Ignorantia permultis ipsi obnoxii sunt vel adolescentes baptizati, multa quippe ignorant de Deo, & multa de praeceptis: sed hæc obsecratio vulgaris ex innata obsecratione promanans peccatum originale indigitat, ita ut, si non baptizentur pueri invalescunt tenebrae. Ergo &c. Hanc urget rationem S. Doctor ibidem cap. 24. num. 35. "Ego," inquit Christus, lux in sæculum veni, ut omnis qui crediderit in me, non maneat in tenebris... Proinde parvuli, si per Sacramentum quod ad hoc divinitus institutum est, in credentium numerum non transeant, profecto in his tenebris remanebant."

Idem n. 36. explicans ista verba Joannis: *Illuminat omnem hominem venientem in mundum*. Ait, hoc fieri in pueris per Baptismum: tum 37. idem peragi in adultis per gratiam interiorem, asserit, & sic loquitur: "Audit quippe homo dicentem vel hominem, vel Angelum; sed ut sentiat & cognoscat verum esse quod dicitur, illo lumine, intus mens ejus adspersit, quod æternum manet, quod etiam in tenebris lucet: sed sicut sol iste a cæcis, quamvis eos suis radiis quodammodo vestiatur, sic ab stultitia tenebris non comprehenditur." Iterum repetit ex ignorantia innata peccatum originale S. Augustinus ibidem pag. 37. num. 66. & in probationem assertit illa Davidis verba: *Delicta juventutis & ignorantie meae, ne memineris*.

Tertia: Redemptio est absolute necessaria, ut detur Deo ad apices juris pro peccatis satisfactio: quod quidem nedum Scriptura, sed & omnes docent Patres: sed hoc intelligitur maxime pro remissione peccati originalis, unde Joan. 1. dicitur, *peccatum mundi*. Ergo &c.

Ista ratio est D. Augustini ibidem cap. 26. n. 39. ubi sic loquitur de necessitate Baptismi per Christum mediatorum: Porro quia parvulos baptizandos esse concedunt, qui contra auctoritatem universæ Ecclesiæ, procul dubio per Dominum, & Apostolos traditam venire non possunt: concedant oportet eos egere illis beneficiis Mediatoris, ut abluantur per sacramentum, charitatemque fidelium, ac sic incorporati Christi corpori, quod est Ecclesia, reconciliantur Deo. Eo loci S. Doctor probat peccatum originale ex necessitate & Baptismi, & redemptionis, tum num. 40. fusius explicat argumentum ex redemptione petitem, quod variis Scripturarum locis comprobatur, ut isto S. Lucæ oraculo: *Non veni vocare iustos, sed peccatores*. Et Lucæ 15. *Veni enim Filius hominis querere, & salvare quod perierat*. Et Joan. *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollis peccata mundi*. Idem argumentum redit pro eodem momento pag. 29. 535. 537. & 538.

Quarta: Antequam Baptisma conferatur parvulis & sunt exorcismi, ut ab anima pueri expellatur diabolus: sed si in eo peccatum originale non esset, nequam diabolus possideret animam pueri. Ergo &c. Ista ratione probat S. Augustinus ibidem cap. 34. n. 61. peccatum Adami ad posteros transfusum: "Quid," inquit, de ipsa forma sacramenti loquar? Vellem aliquis istorum, qui contraria sapiunt, mihi baptizandum parvulum afferret. Quid in illo agit exorcismus meus, si in familia diaboli non tenetur? Ipse certe mihi fuerat responsurus pro eodem parvulo quem gestaret, quia pro se ille respondere non posset. Quomodo ergo dicturus erat eum renuntiare diabolo, cujus in eo nihil esset?"

Quinta: Quæ multas alias complectitur, hæc est, infirmitas & necessitas gratiæ quæ adjuvat, pudor & verecundia ab Adami lapsu, concupiscentia & partis inferioris rebellio, perpetuus passionum conflictus, aliæque miserie quæ in omnibus reperiunt, & a quibus nonnisi per gratiam mediatoris nemo solvitur, arguunt peccatum originale, & statum naturæ lapsæ demonstrant, cum ante Adami peccatum nulla ex his incommodis adessent. Ergo &c. Ista ratio multiplex traditur a S. Augustino.

Primo quidem, de ignorantia & infirmitate

mitate, ac necessitate gratia lib. 2. de peccat. merit. & remis. cap. 17. num. 26. sic loquitur: "Ignorantia igitur & infirmitas vitia sunt, quæ impediunt voluntatem, ne moveatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abstinendum. Ut autem innotescat quod latebat, & suave fiat quod non delectabatur, gratia Dei est; quæ hominum adjuvat voluntates."

Secundo, de pudore & inobedientia ibidem cap. 22. n. 36. ait: "Nudi erant, & non confundebantur. Animam quippe rationalem naturali verecundia non pudet, quod in carne in cuius servitutum jus potestatis accepit. . . . Sed nobis pudendum est, quod imperio nostro caro non servit, quia hoc fit per infirmitatem quam peccando meruimus, vocaturque peccatum habitans in membris nostris."

Tum de concupiscentia lib. 2. contra Julianum cap. 5. fuso calamo describit stimulum carnis, quem patiebatur Apostolus, quique inducit ad peccatum actuale, nisi gratia compescatur num. 13. ait: "Paulus, ait: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati.* Qualem voluptatem dicat hoc loco iste Doctor, in promptu est, quia ut intelligeremus, adhibuit Apostoli testimonium dicentis, video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati." Deinde nu. 16. concludit sic perstringendo Julianum: "Habes ne ad ista quod dicas? Ecce unde illa confusio; ecce unde contextio & succentio foliorum, ecce unde in posteris originale peccatum."

Tertio, lib. de conspectu Passionum etiam in iustis, ibidem pag. 330. c. 3. nu. 7. sic loqui: "Ac ne quisquam in his verbis Episcopi Gregorii hostiliter urgentem carnem, tanquam ex contraria natura mali, secundum Manichæorum insaniam suspicetur; etiam ipse vide quemadmodum suis fratribus, & condiscipulis concinat, docens non ab alio adversus carnem spiritum concupiscentem, nisi ut suo utrumque revocetur auctori post gravissimum in hac vita rei utriusque conspectum, in quo laborat omnium vita sanctorum: in libro quippe Apologetico. *Illorum vero*, inquit Gregorius Nazianzenus, *Verborum nondum*

facio mentionem, tritus intra nos metipsos propriis vitiis ac passionibus impugnamur, & die nocturne ignitis stimulis corporis humilitatis huius, & corporis mortis urgemur &c.

Ex his inferit S. Augustinus hominum, etiam sanctissimorum vitam a peccato & imperfectionibus immunem non esse: tum ex hac iustitiæ imperfectione iterum concludit, & probat peccatum originale, quod in concupiscentia tum oculorum, tum carnis, & in superbia radicatam, ad agonem ulque etiam in sanctis veluti in semine vitiatum quantum ad effectum remanens, seipsum prodit in hominum vita. Sic sator S. Augustinus lib. 2. de peccat. merit. & remis. cap. 13. n. 19. ubi de omnibus hominibus etiam iustis sermonem facit: *Si diximus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, & non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* "Non sunt sine peccato; nec quisquam eorum tam arroganter insanit; ut non sibi pro suis qualibuscumque peccatis dominica oratione opus esse arbitretur."

Denique de morte temporalis inducta pro peccato originali, ut pœna, sic scribit ibidem cap. 31. n. 51. "Hinc & ipse Dominus mori voluit, ut quemadmodum de illo scriptum est, Hebr. 2. *Per mortem evacuaret eum, qui potestatem habebat mortis, id est, diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam rei erant servitutis.* Hoc testimonio factis etiam illud monstratur, & mortem istam corporis princeps, atque auctor diabolo, hoc est, ex peccato accidisse, quod ille persuasit, neque enim ob aliud potestatem habere mortis verissime diceretur: unde ille qui sine ullo peccato, vel originali, vel proprio moriebatur, dixit quod paulo ante commoravi: *Ecce venit princeps mundi, id est, diabolus, qui potestatem habebat mortis, & in me nihil inveniet, id est, peccati, propter quod homines mori fecit.* "Idem urget argumentum in libro toto de perfectione iustitiæ hominis."

Alter Doctor egregius est D. Thomas, qui lib. 2. quest. 81. ex professo probat peccatum originale, maxime art. 1. & hoc duplici argumento, primo quidem ex auctoritate Apost. Rom. 5. Deinde vero ex eo quod sicut in posteris iustitia originalis, si Adam non peccasset, transmissa fuisset ad posteros, ita ex lege contrarium transmittitur peccatum. Ideo enim

tran-

transmissa fuisset iustitia, quia omnes homines sunt in Adamo veluti unus homo; pater & consimili illatione transmitti debet peccatum quam rationem urget iterum contra Pelagianos lect. 3. in cap. 5. epist. ad Rom. hic autem art. 1. in arg. *sed contra*, sic loquitur: "Sed contra est quod Apostolus dicit Rom. 5. per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, quod non potest intelligi per modum imitationis, vel incitationis, vel propter hoc quod dicitur Sap. 2. invidia diaboli nois intravit in orbem terrarum: restat ergo, quod per originem a primo homine peccatum in mundum intravit." Rursus in corp. art. "Secundum fidem catholicam est tenendum, quod primum peccatum primi hominis originaliter transit in posterum, propter quod etiam pueri mox nati deferuntur ad Baptismum tantumquam ab infectione aliqua culpæ abluendi."

Solvuntur objectiones Pelagianorum, ex scriptura desumptæ.

OBJICIUNT Ezech. 18. habetur: *Arima quæ peccavit, ipsa morietur: Filius non portabit iniquitatem Patris.* Sed si peccatum Adæ ad posterum transeat, jam Filii portabunt iniquitatem Patris. Ergo &c.

Respondeo distinguendo, Filius non portabit iniquitatem Patris singularem, concedo: communem & publicam, nego. Iniquitas in Patre duplex distinguitur una scilicet personalis seu singularis, altera vero capitalis & publica. Propheta de priori loquitur, & sensus est Filium non esse reum peccati blasphemie v. g. quod committeret Pater, at vero portat iniquitatem quam Pater reduplicative ut familiaris caput patrat, hinc non solum in se sed & in suis bonis, videlicet Filiis peccata criminis luit. sic & Mater & Filii & nepotes exulant propter scelus Patris adversus regiam maiestatem commissum: a fortiori, propter Adami peccatum Filii hominum ejiciuntur foras, donec per Christum reconciliantur: solutio colligitur ex D. Augustino lib. 6. contr. Jul. cap. 25. num. 82. ubi recensita Ezech. sententia alloquitur Heterodoxum, ait: "Nam in telligis hanc esse promissionem Testamenti Novi, & spiritalis hereditatis ad alterum sæculum pertinentis. Id enim

. Boncat Theol. Tom. II.

agit gratia redemptoris, ut paternum chirographum deleat, & unusquisque pro se rationem reddat. Cæterum quam multa sint divinarum testimonia litterarum, quæ parentum peccatis obligant Filios, numerare quis possit? Cur enim peccavit Cham, & in ejus Filium Canaan vindicta prolata est? Cur pro peccato Salomonis Filius ejus diminutione regni punitus est."

Reponitur: Rom. 5. non omnes, sed tantummodo plures per peccatum Adæ dicuntur constituti peccatores. Igitur Adami peccatum non transit ad nepotes, si minus non ad unum aut alterum, sed ad omnes prorsus transmitteretur.

Respondeo distinguendo, & vox multi iidem sonat ac omnes, concedo: secus, nego. Hæc interpretatio habetur, vel in ipsa scriptura: namque Luc. 7. 47. Christus in gratiam Magdalene pœnitentis, ait: *Remittuntur ei peccata multa.* Hoc est omnia, ut ulterio fatentur, vel ipsi hæretici. Hoc utique patet ex versu præcedenti Rom. 5. ubi habetur: *Igitur, sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: sic & per unius iustitiam in omnes homines in justificationem vitæ.* Audis unum delictum omnibus mortem asserere & condemnationem.

Solutio est quoque D. Augusti. qui lib. 6. contr. Jul. cap. 24. nu. 80. sic respondet: "Cum vero multos, quod dixit postea, non vis intelligi omnes, quod prius dixerat, ideo existimans dictum fuisse multos, ne omnes intelligerentur: Poteris hoc dicere, & de semine Abraham, cui promissæ sunt omnes gentes. . . . Quod autem dictum est, in semine tuo benedicentur omnes gentes: & Patrem multarum gentium posui te: eisdem omnes, multas; & eisdem multas, omnes esse demonstratum est. Ita etiam cum dictum est. Per unum in omnes transiisse peccatum, & postea, per unius inobedientiam peccatores constitutos multos: ipsi sunt multi, qui & omnes."

Insunt: Atqui solum de aliquibus, nusquam vero de omnibus loquitur Apostolus. Ergo &c. Probatum subsumptum. Si de omnibus sententia Apostoli foret intelligenda, omni tempore peccatum Adæ hominibus fuisset imputatum: Atqui res non ita se habet juxta illud Rom. 5. 13. *Usque ad legem peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cum lex non*

D d d

ef-

esset. Rursus ibidem: *Regnavit mors ab Adam, usque ad Moysen*. Igitur postea non regnavit, scilicet peccatum quod eo loci nomine mortis nuncupatur.

Respondeo negando subsumptum. Ad probationem nego minorem. Ad ulteriorem probationem distinguo illam partem, usque ad legem quoddam peccatum actuale non imputabatur, concedo: originale, nego. Eo loci Apostolus loquitur de quibusdam peccatis actualibus, scilicet de concupiscentiæ desideriis, quæ ut peccata defectu cognitionis non habebantur, donec lex, ut ipse, ait, pronuntiaret, *non concupisces*, nullquam vero de peccato originali, cum sicut in lege naturæ sic & in Mosaica esset pro illo abstergendo remedium. Ultima objectionis verba hæc indicant solutionem, habetur enim, *sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen*. Subdit vero etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ. Hoc est propria voluntate & actualiter. Quænam est igitur illa mors quæ regnavit in pueris, nisi peccatum originale? S. Augustinus lib. 6. contr. Jul. cap. 4. num. 9. locum Apostoli interpretatur de peccato quodam actuali, quod non imputabatur, donec per legem cognitum est: *Peccatum autem, inquit, non deputabatur, cum lex non esset*. Erat quidem peccatum, sed non deputabatur, quia non cognoscebatur: *per legem enim, sicut alio loco dicit, cognitio peccati*. Sed regnavit mors ab Adam, usque ad Moysen: quia nec per Moysen, idest, nec per legem regnum ejus ablatum est. Regnavit autem & in his, qui non peccaverunt. Quare igitur, si non peccaverunt? Audi quare: *in similitudinem, inquit, prævaricationis Adæ, qui est forma futuri*. Dedit enim ex se formam posteris suis, quamvis peccata propria non habentibus, ut peccati paterni contagione moverentur; qui per ejus carnalem concupiscentiam gignerentur. *Sed non sicut delictum, inquit, ita & donatio*. Si enim ob unius delictum multi mortui sunt, multo magis gratia Dei, & donum in gratia unius Domini Jesu Christi in multis abundavit. Multo magis utique abundavit, quia in quibus abundavit, temporaliter moriuntur. In hoc dubio procul superabundant quod vita æterna morti temporali succedet, & pro miseris torrente voluptatis potabit eos Dominus.

S. Thomas locum objectum de peccato actuali intelligit: immo & de peccato originali quod ante legem naturæ, non ita cognoscebatur ut imputaretur; adveniente vero Lege Mosaica quædam peccata alias abscondita, magis aperta & manifestata sunt. Sic loquitur comm. in cap. 3. epist. ad Rom. lect. 4. *Peccatum erat in mundo, quod quidem potest intelligi de lege naturæ, & de lege Moysi: similiter & de peccato actuali, & de peccato originali*. Peccatum enim originale erat in parvulo usque ad legem naturæ, idest usque ad usum rationis, per quem homo hujusmodi leges advertit. *Psalm. 50. In peccatis concepit me mater mea*. Nec tamen cessavit hoc peccatum legi naturalis adveniente in homine, sed magis excrevit per additionem peccati actualis... Quamvis autem lex peccatum non aufert, peccati tamen cognitionem fecit, quod antea non cognoscebatur: Unde subdit: *Peccatum autem non imputabatur*. Quod quidem planum est, si intelligatur de lege naturali. Quamvis enim peccatum originale sit in parvulo ante legem naturalem, & reputetur a Deo, non tamen imputatur ei apud homines. Si autem intelligatur de lege Moysi, planum est quantum ad alia quæ peccata actualia, quod non imputabatur ante legem, sicut illa quæ specialiter sunt per legem prohibita. Et sic patet responsio ad alium B. Pauli textum.

Urgens: Filios fidelium in hoc a cæteris fecerunt Apostolus quod ab ortu sancti sint, juxta illud 1. Cor. 7. *Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem: alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt*. Igitur non datur peccatum originale: sin minus, vel ipsi Christianorum filii immundi ab ortu forent, quod tamen videtur esse contra Apostolum.

Respondeo distinguendo: Apostolus fecerunt filios Christianorum ab aliis quod a nativitate sancti sint, sanctitate legali & extrinseca, concedo: intrinseca, nego. Ut primum parentes sunt fideles, eorum filii per relationem quam habent ad eos, extrinsece sunt sancti, hoc est pertinent ad pios parentes & indirecte ad Ecclesiam, quæ compellit parentes ut ad regenerationis lavacrum suos adducant filios: sed certe non sunt sancti sanctitate interiori donec baptizentur.

Reponunt, quilibet reddet Deo rationem in

in extremo iudicio solum de peccatis quæ patravit, ut habetur 2. Cor. 5. *Omnes enim nos manifestari oportet ante Tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.* Sed peccatum Adæ respectu posterorum est alienum: Igitur nulli nisi Adæ imputatur.

Respondeo distinguendo minorem, peccatum Adæ respectu nepotum est alienum physice, concedo, non enim propria voluntate ab eis committitur: est alienum moraliter, nego. Voluntas enim membrorum censetur in voluntate capitis concludi, hinc S. Thomas comm. in cap. 5. epist. ad Rom. ait quod omnes homines sint in protoparente, unus homo. Quia vero propria voluntate illud originis peccatum non patrarunt, ideo de eo præcise non reddent rationem, bene vero illud Baptismatis lavacro abstergeri neglexerint.

S. Augustinus lib. 6. contra Julian. cap. 10. revincit Juliani argumentationem his verbis: "Quod autem Apostolum dixisse commemoras, omnes nos manifestari oportet ante Tribunal Christi, ut reportet unusquisque propria corporis sui prout gessit sive bonum, sive malum... Evangelica est & ipsa sententia dicendo, omnes nos manifestari oportet, ut recipiat unusquisque prout gessit, sive bonum, sive malum, nihil voluit intelligi medium. Vide ergo, quam importune nobis parvulum de alieno peccato reportare malum, ut velis eum de alieno recte peccato reportare bonum, non qualecunque, sed Dei regnum. Alienum quippe opus fuit, cum peccavit in altero."

Objectiones Pelagianorum sancto Augustino propositæ, & ab eodem solutæ.

OPPONUNT: Sicut omnes in Adam moriuntur, sic & omnes in Christo vivificantur: Igitur posita redemptione, non regnat amplius maledictio Adami, per peccatum originale.

Respondeo distinguendo: omnes in Christo vivificantur per Baptismum, & per resurrectionem generalem 2. laqueo mortis solvantur, concedo: ante redemptionis applicationem, nego. Sic respondet S. Augustinus l. 2. de pecc. merit. & remiss. c. 30. n. 149. his verbis: "Quomodo, de ergo plus nobis nocuit ille peccator, do, quam iste profuit redimendo, cum

per illius peccatum temporaliter moriamur, per illius autem redemptionem non ad temporalem vitam, sed ad perpetuam resurgamus? Nostrium ergo corpus mortuum est sine peccato, ut fuso sanguine sine culpa omnium culparium, chirographa deleterent, quibus debitorum res qui in eum credunt a diabolo antea tenebantur, & ideo, hic est, ait, sanguis meus, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum."

Insunt: Si Adæ peccatum etiam non peccantibus nocuit: Ergo & Christi iustitia etiam non credentibus prodest: sed absurdum consequens: Ergo & antecedens.

Respondeo distinguendo: etiam iustitia Christi prodest non credentibus ut ex ejus misericordia habeant Baptismum & fidem, concedo: prodest non credentibus, ut sine Baptismo habeant vitam æternam, nego. Solutio est D. Aug. qui l. 3. de pecc. merit. & remiss. c. 3. n. 6. sic loquitur: "Qui non crediderit, condemnabitur: Postremo quod sine peccato imago Dei non admittatur ad regnum Dei, quoniam nisi quis renatus fuerit, ex aqua & Spiritu, non potest introire in regnum Dei: Atque ita vel in æternam mortem sine peccato precipitetur, vel quod est absurdius, extra Regnum Dei habeat vitam æternam."

Insunt: Deus præcivit quidquid est in homine: sed si præcivit hominem in peccato concipiendum, non debuit eum creare, alias, quod absit vel etiam cogitare, foret causa peccati: Ergo &c.

Respondet S. Aug. l. 2. de nup. & concup. cap. 16. n. 31. "Sicut enim de ipsius diaboli malitia novit illo quid agat & quod agit, justum est & bonum, quamvis sit, de quo agit, injustus & malus: nec eum propterea creare noluit, quia malum futurum esse præcivit: ita de universo genere humano, quamvis nullus hominum sine peccati sordibus nascatur, bonum ille qui summe bonus non operatur, alios faciens tanquam vasa misericordiae, quos gratia discernat ab eis, qui vasa sunt iræ."

Ad probationem nego sequi ex propagatione peccati Adæ ad posteros Deum esse peccati auctorem, cum peccatum non habeat causam efficientem, sed solum deficientem. S. Augustinus l. 2. de nup. & concup. dici peccati propagationem fieri ex semine vitiatum, quod a parte inferiori

supremæ non subdita profuit: " Neque
 " hoc ideo dixerim quod alius putandus
 " sit præter summum & verum Deum,
 " vel humani seminis, vel ipsius hominis
 " Creator ex semine: sed hoc tranquillæ
 " de hominis obedientia membrorum ad
 " nutum voluntatis exiisset, si peccatum
 " non præcessisset. Neque nunc agitur
 " de natura seminis sed de vitio. Illa
 " quippe habet Austorem Deum, ex isto
 " autem trahitur originale peccatum:
 " nam si semen ipsum nullum habet vi-
 " tium, quid est quod scriptum est in li-
 " bro Sapientiæ. *Non ignorant quoniam*
 " *nequam natio illorum, & naturalis mali-*
 " *tia ipsorum, & quoniam non poterat mu-*
 " *tari cogitatio illorum in perpetuum, se-*
 " *men enim erat maledictum ab initio:*
 " nempe de quibuscumque dicat ista, de
 " hominibus dicit: Quomodo est ergo
 " ejuslibet hominis malitia naturalis,
 " & semen benedictum maledictum ab ini-
 " tio, nisi ad illos respiciatur quod per
 " unum hominem peccatum introivit in
 " mundum, & per peccatum mors: &
 " ita in omnes homines pertransit in quo
 " omnes peccaverunt?

Concinit S. Thomas lec. 3. in cap. 5.
 epist. ad Rom. „ Licet, inquit, in semine
 „ non sit anima, est tamen in semine
 „ virtus dispositiva corporis ad animæ re-
 „ ceptionem, quæ cum corpori infunditur,
 „ etiam ei suo modo conformatur,
 „ eo quod non receptum est in recipien-
 „ te, per modum recipientis, & exinde
 „ videmus quod filii simulantur parenti-
 „ bus non solum in defectibus corporali-
 „ bus, sicut leprosus generat leprosum,
 „ & podagricus podagricum, sed etiam
 „ in defectibus animæ, sicut iracundus
 „ iracundum, & amentes ex amentibus
 „ nascuntur, quamvis pes qui est subje-
 „ ctum podagræ non sit in semine, nec
 „ anima quæ est subiectum iræ vel amen-
 „ tiæ, est tamen in semine virtus for-
 „ mativa corporalium membrorum, &
 „ dispositiva ad animam. „ Neque vero
 „ inde sequitur Deum esse causam alicujus
 „ defectus: tametsi enim seminem secundum
 „ se & ut ens, sit a Deo, non tamen for-
 „ maliter ut vitiatum.

Insistunt: Saltem sequitur nuptias esse
 malas, cum semen vitiatum interserviat ad
 formationem prolis. Ergo &c.

Respondet S. Augustinus ad hoc argumen-
 tum duobus in libris de nuptiis & concu-
 piscencia conscriptis bonas esse nuptias.

Primo quidem ante peccatum, cum sine
 a Deo institutæ juxta illud Gen. 2. 24. *Qua-*
mobrem relinquet homo patrem suum & ma-
trē, & adhaerebit uxori suæ. Post
 peccatum vero, dicente Apostolo, de Matrimo-
 nio, Ephes. 5. *Sacramentum hoc mag-*
num est. ego autem dico in Christo & in
Ecclesia. Lib. 1. cap. 5. dicit nuptias non
 esse vituperandas propter annexam in usu
 delectationem, quippe quæ ad bonum fi-
 nem dirigi possit, immo vel ipsam concu-
 piscenciam in se spectatam non esse ma-
 lam, modo intra justos limites coarctetur;
 hoc ipsum cap. 8. n. 9. probat his verbis:

„ Voluntas in connubiis fidelium non eo
 „ fine determinatur, ut transiret filii
 „ nascantur in sæculo illo, sed ut per
 „ mansuri renascantur in Christo. Quod
 „ si prævenit, merces erit de conjugio
 „ plenæ felicitatis: si autem non prævene-
 „ rit, pax erit conjugibus bonæ volun-
 „ tatis. Hac intentione cordis qui suum
 „ vas possidet, id est, conjugem suam,
 „ procul dubio non possidet, in morbo de-
 „ siderii, sicut gentes quæ ignorant Deum:
 „ sed in sanctificatione & honore, sicut fi-
 „ deles, qui sperant in Deum. Illo quippe
 „ concupiscenciæ malo utitur homo, non
 „ vincitur, quando eam inordinatis atque
 „ indecoris motibus æstuante frenat &
 „ cohibet, neque nisi propagini consulens,
 „ relaxat atque adhibet, ut spiritaliter
 „ regenerandos carnaliter gignat, non ut
 „ spiritum carni sordida servitute subji-
 „ ciat. Sic Patres sanctos ex Abraham &
 „ ante Abraham quibus Deus quod ei
 „ placuerint perhibet testimonium, usos
 „ fuisse conjugibus; neminem oportet du-
 „ bitare christianum, quando quibuscumque
 „ etiam singulis plures habere concessum
 „ est, ubi ratio fuit prolis multiplican-
 „ dæ; non variandæ appetitio volupta-
 „ tis. „ Ibi observat n. 10. multas mulie-
 „ res, quandoque uni viro concessas, non e-
 „ contra multos viros uni mulieri.

Rursus loquitur de fine & usu Matrimo-
 nii L. 1. de nuptiis & concupiscencia c. 15.
 num. 17. & ait hujusce commercii usum,
 nequidem esse peccatum veniale, si Crea-
 toris fine adimpleatur, evadere vero vene-
 iale si aliquis accedat ad mulierem tur-
 pi libidinis causa; mortale prorsus si ac-
 cedat tanquam ad non suam. In eodem
 libro mira dicit de pudicitia conjugali &
 de Matrimonio cap. 12. n. 12. ait Matri-
 monium potissimum consistere in unione
 casta cordum, & quandoque esse verum

Ma-

Matrimonium, tametsi vir ex conjuge non suscipiat prolem, quod eleganter probat de Matrimonio sancti Joseph cum immaculata & beatissima Virgine: Denique l. 2. de nuptiis & concupiscentia cap. 26. sic loquitur: "Nuptiæ institutæ sunt causæ ignorandi, non peccandi."

Institum: non potest concipi quomodo peccatum traducatur per semine vitiatum: Ergo &c. Probatur antecedens. Peccatum residet non in corpore, sed in anima quæ extra duci non potest: Atqui anima a Deo creatur munda. Ergo &c.

Respondeo concedendo quidem transmissionem peccati originalis esse mysterium & fidei dogma: Porro ex unione animæ cum corpore resultat, primo quidem ex inobedientia primi hominis, deinde ex maledictione. Ita sanctus Augustinus libro 5. contra Julianum cap. 4. num. 18. his verbis: "ut ergo & anima, & caro pariter utrumque puniatur, nisi quod nascitur, renascendo emundetur. Profecto, aut utrumque vitiatum ex homine trahitur, aut alterum in altero tanquam in vitiatum vase corrumpitur, ubi occultata justitia divinæ legis includitur. Quid autem horum sit verum, libentius discio quam dico. Ne audeam docere quod nescio. Hoc tamen scio, id horum esse verum, quod fides vera, antiqua, catholica, qua creditur & asseritur originale peccatum."

Ad probationem distinguo, peccatum originale non est in semine formaliter, concedo: virtualiter, & dispositive, nego. Sic respondet sanctus Thomas 1. 2. q. 81. art. 1. ad 2. his verbis: "Etsi anima non traducatur, quia virtus seminis non potest causare animam rationalem, movet tamen ad ipsam dispositive." Et ibidem ad 3. "Etsi culpa non sit actu, in semine, est tamen ibi virtute humanæ naturæ, quam comitatur talis culpa." Ibidem sanctus Doctor lect. 3. in c. 5. epistolæ ad Romanos explicat quomodo culpa originalis sit voluntaria in Adamo, & mediate in nobis & ait hoc contingere quatenus naturæ humanæ sumus membra, & participatione speciei plures homines sunt unus homo, & quomodo membra corporis sint capacia peccati, licet peccatum residet in sola voluntate a qua moventur: "Similiter, inquit, a voluntate Adæ, qui fuit principium humanæ naturæ tota inordinatio naturæ habet culpæ rationem in omnibus ad quos per-

Boncat Theol. Tom. II.

venit quantum ad hoc quod susceptivi sunt culpæ. Quod isto illustratur exemplo: sicut defectus exercitus omnibus militibus tribuuntur, tametsi a Generali & Duce culpa primordiale promanet, in quantum omnes & singuli moventur ut ab uno principio, scilicet a Duce. Ita similiter dicendum de peccato originali respectu descendendum ex Adamo."

Ibidem subdit loquens de natura peccati originalis: "Est autem hic defectus carentia originalis justitiæ quæ erat primo homini divinitus collata, non solum ut erat persona quædam singularis, sed etiam ut erat principium humanæ naturæ, ut scilicet eam simul cum natura in posteros traduceret: & ideo simili modo amissionem hujus originalis justitiæ per peccatum ad posteros transmittit habentem in eis rationem culpæ, ratione jam dicta."

Reponunt: Adam poenitentiam egit de peccato ut habetur Sap. 10. & suam agnovit uxorem solum facta poenitentia: Igitur nullum peccatum posteris communicavit: Confirmatur: Non communicavit alia peccata actualia, si quæ commisit: Igitur nec peccatum inobedientiæ peccati originalis dicendum est causa.

Respondeo distinguendo: & in parte sanctificato remansit languor & contagio peccati quæ ad filios transivit, concedo: & non remansit, nego.

Ad confirmationem nego paritatem: Primum omnium peccatorum fuit capitale pactum enim quoddam inierat Deus cum natura humana ut justitia ab Adamo ad posteros transmitteretur, si de fructu vetito non comedisset; sin minus e contra, sublato autem innocentie deposito, per primum peccatum, cætera utpote personaliter, filiis non tribuuntur, sic & nec ipsa justificatio Adæ quæ erat ipsi personalis.

Utraque solutio est D. Thomæ lect. 3. in cap. 5. epistolæ ad Rom. his verbis: "Ex hoc autem patet quod licet primum peccatum primi parentis per originem traducatur in posteros, alia tamen ejus peccata, vel etiam aliorum hominum in filios non traducuntur, quia per solum primum peccatum sublato est bonum naturæ, quod erat per originem naturæ traducendum; per alia vero peccata subtrahitur bonum gratiæ personæ, quod non transit ad alios posteros, & inde etiam est quod quamvis pecca-

D d d 3

ca-

„catum Adæ deletum fuerit per suam poenitentiam, juxta illud Stp. 10. *Eduxit illum a dilecto suo*, non tamen poenitentia delere potuit peccatum posterorum, quia ejus poenitentia fuit per actum personalem quia ultra ejus personam non se extendebat. Et propter hoc est unum tantum originale peccatum.

Insurgunt: Pater sanctificatus non potest gignere filium peccatorem: Igitur nec Adam sanctificatus sicut & ceteri alii Patres sanctificati, filios nonnisi immaculatos gignunt; arbor quippe bona fructus edit bonos, e contra vero mala; hinc latum est discrimen inter parentes qui hoc utuntur mundo tanquam in eo non sint, & inter impios qui multa patrant peccata in generationis commercio.

Respondeo distinguendo antecedens, si Pater gigneret filium ut renatus, prolem immaculatam produceret, sicut de facto contigisset in statu innocentie, concedo: si gigneret ut natus ex Adam, nego. Sic respondet S. Augustinus l. 1. de nuptiis & concupiscentia cap. 18. n. 20. his verbis: „Propter hanc ergo fit ut etiam de iustis, & legitimis nuptiis filiorum Dei, non filius Dei, sed filius sæculi generentur, quia & ii qui generant, si jam regenerati sunt, non ex hoc generant, quod Filii Dei sunt, sed ex quo adhuc filii sæculi. Dominica quippe sententia est: *Filii hujus sæculi generant, & generantur.* Lucæ 20. v. 34.

Ad probationem distinguo; arbor bona bonos fructus dat, si operetur quatenus bona, concedo: si quatenus in radice mala, nego. Sed quomodo, inquires, virtus generativa contagionem quæ est mere accidens & quid corporale inducit in animam, cum accidens a subiecto sit inseparabile; peccatum autem in anima residet, & anima patris non transit in filium.

Respondet S. Thomas 1. 2. q. 81. art. 1. ad 2. his verbis: „Dicendum quod etiam anima non traducitur, quia virtus seminis non potest causare animam rationalem, movet tamen ad ipsam dispositivè, unde per virtutem seminis traducitur humana natura a parente in prolem, & simul cum naturæ naturæ infectio: ex hoc enim fit iste, qui nascitur, confors culpæ primi parentis, quod naturam ab eo sortitur per quamdam generationum moriorem.

D. Augustinus ad hanc difficultatem lib. 3. contra Julianum cap. 18. sic respondet:

„Hoc diceret, inquit Julianus, si malum concupiscentie de parente non perveniret ad prolem, cum vero sic sit sine illo nemo seminatur, ita sine illo nemo nascitur: Quomodo dicis eo non pervenire quo transit? „Ex quibus liquet semen tametsi corporale communicare dispositive contagionem, istumque in prolem transire: nec mirum: ut accidens physicum transsit dispositive ad alium, formaliter vero ut est accidens morale, & ut quid maledictum.

Ad ulteriorem probationem ex comparatione facta, neso paritatem, qui enim peccant in usu Matrimonii contrahunt ex hoc maculam personalem peccati actualis quod non reperitur in sanctis conjugatis, sed non vituperatur copula carnalis in prioribus præcisè ut copula, sed ut res modo iurordinato facta, & sic valet comparatio quantum ad peccati originalis propagationem. Ita Augustinus lib. 2. de nuptiis & concupiscentia cap. 20. ubi sic loquitur: „Ad hæc respondeo non solum filios ex conjugio, verum etiam ex adulterio bonum aliquod esse secundum opus Dei quo creati sunt. Secundum autem originale peccatum, in damnatione nasci ex Adam primo, non solum si de adulterio, verum etiam si de conjugio generentur, nisi in Adam secundo, qui est Christus, regenerentur... non ergo isto nomine, idest, usu naturali, conjugalis est laudata commixtio, sed immundiora, & sceleratiora flagitia denotata sunt, quam si illicite & seminis, sed tamen naturaliter uterentur.

Obstrepsit Julianus, & sic argumentatur apud Augustinum ibidem cap. 18. n. 47. „Non peccat iste qui nascitur, non peccat ille qui genuit, non peccat ille qui condidit: per quas rimas inter tot præsidia innocentie, peccatum fingis ingressum? „Ex quo infert peccatum ab Adam nonnisi imitatione transfundi ad posteros sicut peccatum Luciferi transivit ad ceteros Angelos Apostatas; alias, inquit, foret injustus Deus.

Respondet S. Augustinus ibidem his verbis: „quid querit, rimam latentem, cum habet apertissimam januam? Per unum hominem, ait Apostolus; per unius delictum, ait Apostolus, per inobedientiam unius hominis, ait Apostolus. Quid querit amplius? Quid querit apertius? quid querit inculcatius? „

De Angelis malis non est paritas, eum a Lucifero feminali propagatione non fluxerit, sicut homines promanant ab Adam. Neque est ex propagatione peccati originalis in Deo iniustitia, qui tanquam iustus Iudex punit peccatum capitis in membris, & patris in filiis, sicut quotidiano probatur argumento hoc ipsum fieri a Regibus, cum caput familiæ suis sceleribus Reipublicæ perturbat tranquillitatem.

S. *Augustinus* sermone 294. alias 14. cap. 7. ultimam instantiam sic solvit: "Ergo, inquit, istam quæstionem profundam sentio, & ad ejus fundum rimandum vires meas idoneas non agnosco; libet me & hic exclamare quod Paulus: O altitudo divitiarum! Parvulus non baptizatus pergit in damnationem, Apostoli enim verba sunt: Ex uno in condemnationem. Non satis invenio dignam causam, quia non invenio, non quia non est. Ubi ergo non invenio, in profundo profundum, attendere debeo humanam infirmitatem, non damnare divinam auctoritatem. Ergo &c.

Solvuntur objectiones ex Patribus.

Ex Clemente Alexandrino.

OBJICIES: Qui propellit ab infante unius diei execrationem Adæ, ille profecto non agnoscat peccatum originale in pueris: Atqui sic propugnat Clemens Alexandrinus l. 3. Stromatum pag. 468. his verbis: "Dico ergo nobis ubi fornicatus infans natus? Vel quomodo sub Adæ cecidit execrationem, qui nihil est operatus? Ergo &c.

Respondet 1. opponendo Clementem Clementi, namque lib. 4. Strom. pag. 538. agnoscat regenerationem spirituales infantium per Baptismum, adeoque agnoscat & peccatum originale. Sic loquitur: "Offendens quod nos tales esse vult, quales etiam genuit ex matrice aquæ: generatio enim excipiens generationem vult immortales reddere per profectum. Rursus lib. 3. Strom. pag. 462. Sic ergo nos rursus conversos vult effici ut pueros, eum qui vere pater est agnoscentes, ut qui sumus regenerati per aquam, cum hæc sit alia ratio in creatione."

Respondet 2. distinguendo: ex Clemente infans non cadit sub execrationem A-

dæ præcise vi generationis, concedo: ratione inobedientiæ, nego. Ibi Clemens debellat Hæreticos qui dicebant Matrimonium, seu generationem esse diaboli opus; quocirca retorquet argumentum, concludendo si generatio corporis est mala, utique est & animæ creatio, quod tamen adversarii non concludebant. Eos igitur perstringit ostendendo infantem non cadere sub execrationem Adæ præcise ratione generationis nuptialis, quæ secundum se suspecta est a Deo, sed ut est corrupta per Adæ peccatum. Quod autem hic sit genuinus S. Doctoris sensus patet ex verbis immediate sequentibus: "Restat ergo, inquit, eis ut videtur, consequenter ut dicant malam esse generationem, non solum enim quæ est corporis, sed etiam quæ est animæ, propter quam etiam corpus."

Instabis: Qui negat puerum in peccato concipi, negat quoque peccatum originale: Atqui sic docet Clemens ibidem ubi nonnisi mystice, & typice verba David Psal. 50. In iniquitatibus conceptus sum: sic enim loquitur Clemens: "Quando dixit David; in peccatis conceptus sum, & in iniquitatibus concepit me mater mea; dicit prophetice quidem matrem Evam, sed Eva fuit mater viventium, etsi in peccatis fuit conceptus; sed non ipse in peccato. Ergo &c.

Respondet distinguendo minorem: Homo ex Clemente non concipitur in peccato præcise ratione generationis nuptialis, maxime vero cum parentes ut plurimum sint iusti, concedo: ratione contagionis ab Adam transmissæ, nego. Hoc ipsum non obscure indigitat Clemens, dum ait Prophetam ad matrem Evam, quæ fuit omnium malorum origo, respexisse.

Urgebis: Qui innuit solam libidinem & concupiscentiam a primis parentibus ad posterum transmissam, ille profecto non agnoscat peccati originalis propagationem; Atqui sic prædicat Clemens Alexandrinus; ibidem enim l. 2. Str. pag. 458. sic loquitur: "Non accusat eum qui dixit, cre-scite & multiplicamini, sed primas impulsiones, & motus ex generatione, per quos Deum non cognovimus, dicit impietates. Ergo &c.

Respondet distinguendo, & per libidinem, effrenatosque concupiscentiæ motus, indigitat Clemens peccatum originale, concedo; sunt enim ejus effectus; & non indigitat, nego. Instantia tota est pro

conclusionis veritate. Et vero sanctus Clemens revincit Hæreticos Manichæismum ex parte profitescentes: dicit nos non agnoscere Deum in libidine & concupiscentia prava; generatio enim sic considerata non est a Deo, bene vero secundum se spectata.

Ex Tertulliano.

OPPONENS: Qui dixit parvulos recens natos esse innocentes, profecto non agnoscit in eis peccatum originale: Atqui sic scribit Tertullianus lib. de Baptismo cap. 18. his verbis: "Ait quidem Dominus, nolite illos prohibere venire ad me, veniant ergo dum adolefcunt, veniant dum discunt, dum quo veniant docentur; sicut Christiani, cum Christum nosse potuerint, quid festinat innocens ætas ad remissionem peccatorum?" Ergo &c.

Respondeo 1. opponendo Tertullianum Tertullianum qui splendide agnoscit peccatum originale ad omnes transmissum lib. de anima cap. 40. ubi sic loquitur: "Omnis anima eo usque in Adam censetur, donec in Christo recensatur: tandiu immunda, quandiu recensatur: Peccatrix autem quia immunda recipiens ignominiam ex carnis societate."

Respondeo 2. in forma: Qui agnoscit parvulos innocentes seu immunes tum a peccato originali tum a propriis delictis, agnoscit infantes ab omni sordibus mundos, concedo: Immunes tantum a peccatis actualibus & personalibus, nego: Et sic distincta minore, nego consequentiam. Tertullianus eo loci loquitur de parvulis quorum Baptisma volebat procrastinari ad adultam usque ætatem ut notat Pater Alexander dissert. 21. sæculi 5. pag. 297. quam consuetudinem vel ipsa Ecclesia Africana non in uno Concilio improbavit: & ipsa auctoritas pro objectione allata ipsius Tertulliani prodit mentem his verbis: "Fiant Christiani cum Christum nosse potuerint." Hoc est dum erunt adulti: Igitur ex eo parvuli erant tantummodo secundum quid innocentes, videlicet immunes a peccatis actualibus, nusquam vero a macula originali.

Instabis: Ea ratione Tertullianus vult non esse baptizandos pueros quia sunt innocentes: sed hoc argumentum nihil probaret, si peccato originali fuissent maculati: Ergo &c.

Respondeo 1. ultro nos confiteri rationem Tertulliani esse quidem leviorē, & non satis accuratam: attamen sufficienter probare Tertullianum intelligere his vocibus: *Fiant Christiani cum Christum nosse potuerint*: solummodo immunitatem a peccatis actualibus, cum vel ipse dicat: "Quid festinat innocens ætas ad remissionem peccatorum." Igitur actualium, cum unum sit originale.

Respondeo 2. distinguendo: quia sunt innocentes, id est, minus peccatores comparative ad adultos nondum baptizatos, concedo: absolute, nego. Præ oculis habebat catechumenos Tertullianus, non solum peccato originali, verum etiam & actuali contaminatos, quique non nisi prævia Catechismi lectione, & mysteriorum instructione atque poenitentia baptizabantur, quod magis æquum & Christo dignum ducebat Tertullianus quam baptizare parvulos cognitionis mysteriorum incapaces: Dicebat igitur: "Quid festinat innocens ætas ad remissionem peccatorum." Erat enim tenacissimus istius disciplinæ, quæ aliquibus perduravit sæculis, citra necessitatem, & mortis periculum, non nisi adultos baptizare, maxime vero cum solemnitas Catechismi respectu lætentium fieri non posset.

Urgebis: Qui dicit Filios Christianorum a Paganorum prole distinctos in eo quod essent sancti procreati, secus vero Filii Ethnicorum circa dubium non agnoscit peccatum originale, alias nihil probaret: Sed Tertullianus sic docet lib. 4. de anima cap. 39. "Sic & omnibus generis deputantur, quo dæmonum nomen est. Adeo nulla ferme nativitas munda est, utique Ethnicorum. Hinc enim, & Apostolus, ex sanctificato alterutro sexu sanctos procreari, ait, tam ex feminis prærogativa, quam ex institutionis disciplinæ." Ergo &c.

Respondeo distinguendo, ex mente Tertulliani Christianorum Filii sunt sancti, hoc est, ex matrimonio, ut sacramento procreati, & absque superstitione nati, immo & ad sanctitatem designati, quæ quidem omnia deerint pagani, concedo: sunt sancti sanctitate intrinseca absque baptismo, nego. Tertullianus est sui ipsius interpres, cum sanctitatem ab Apostolo celebratam, pro filiis Christianorum nondum baptizatis refundat in feminis prærogativam, quæ ex sancta institutionis disciplinæ promanat.

Ibi-

Ibidem enarrat immunditiam natiuitatis filiorum Ethnicorum ex variis superstitionibus constatam, sic enim loquitur: "Cui enim hominum non adheret spiritus nequam, ab ipsa etiam janua Natiuitatis animas occupabundus, vel qua inuitatus tota illa puerperii superstitione? Ita omnes idololatria obsecrantes nascuntur, dum ipsi adhuc uteri insulis, apud idola confectis, redimiti geminina sua demoniorum candidata proficuntur: dum in partu Lucinae & Dianae ejulatur: dum per totam hebdomadam Junoni mensa praepositur."

Rursus ibidem explicat sanctitatem proles Christianae ante baptismum solum per baptismi designationem; "Ceterorum," inquit, immundi nascerentur *Filii Christianorum*, quasi designatos tamen suauitatis ac per hoc etiam salutis, intelligi volens fidelium filios, ut hujus spei pignore matrimonii, quae retinenda censuerat patrocinaretur: Alioquin minuerat Dominus definitionis: Nisi quis nascitur ex aqua & Spiritu, non ibit in regnum Dei, id est, non erit sanctus. Igitur ex Tertulliano nulla est in pueris sanctitas interfecta sine Baptismo.

Ex Origene.

OBJICIES: Qui nomine mundi in quem intravit peccatum, intelligit solummodo impios, & perditos homines, infantes vero a macula grandis peccati per peccatum Adae inducti, excipit: Atqui ita censet Origenes lib. 5. commonit, in epistola ad Rom. pag. 343. Col. 2. his verbis: "Arbitror quod inmundum hic terrenos quosque, & in terreni conversatione permanentes designet; homines vero eos dicat, qui iam se incipiunt agnoscere, & scire quod ad imaginem Dei facti sunt."

Respondeo 1. Commentaria Origenis in Epistolam ad Romanos non esse satis accurata, quippe quae fuerint interpolata a Rufino qui de haeresi Pelagianam in suspicionem venerat: quandoquidem in Concilio Carthaginensi Caelestius dixit se ab eo acceptile propagationem peccati non esse, & hoc auctore S. Augustino lib. 2. de peccato Originis cap. 3.

Respondeo 2. opponendo Origenem Origini qui variis in locis praedicat peccatum originale, maxime in Homilia 8. in

Leuit. pag. 89. Col. 2. Item homilia 12. in Levit. pag. 102. Col. 2. Rursus homilia in cantica canticorum pag. 343. Col. 1. & iterum Homil. 14. in Lucam tom. 2. pag. 142. Col. 2. & adhuc lib. 3. in epistola ad Rom. pag. 342. Col. 2. his verbis: "Si ergo Levi qui generatione quarta post Abraham nascitur, in lumbis Abraham fuisse perhibetur, multo magis omnes homines qui in hoc mundo nascuntur, & nati sunt, in lumbis erant Adae, cum adhuc esset in Paradiso, & omnes homines cum ipso, vel in ipso expulsi sunt de paradiso.... Et ideo recte Apostolus dicit: sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur. Neque ergo ex serpente qui ante mulierem peccaverat, neque ex muliere quae ante virum in praevicatione facta est, sed per Adam ex quo omnes mortales originem ducunt: dicitur introisse peccatum, & per peccatum mors sed hic nimirum est unus homo, & per quem peccatum introivit, per peccatum mors. Ex quibus liquet locum paulo duriorem, vel etiam obscuriorem facile per clariorem explicari.

Respondeo 3. Et Origenes eo loci assertum sentum allegoricum non excludens obuium, concedo: & excludit, nego. Perditi homines per Antonomasiam dicuntur de mundo corrupto: Sed ad eundem pertinent infantes, non quidem ratione peccati actualis, bene vero ratione originalis. Ita Origenes qui ibidem pag. 344. Col. 1. omnia distinguendo, sic loquitur: "Videtur mihi quod hic homines illos sentiat, qui iam rationis capaces sunt, & naturalibus legibus parent: Illam vero aetatem quae nondum ad capacitatem rationis accessit, non tam homines, quam mundum appellaverit. Incassum igitur Janfenius Ypensis tom. 3. lib. 6. c. 17. praedicat Origenem fuisse Pelagianis peccatum originale abnegando.

Instabis: Qui propugnat mortem non nisi animae, & hoc per imitationem praevicationis Adae inductam fuisse per primorum parentum inobedientiam, haud dubie abnegat peccatum originale: Atqui sic docet Origenes ibidem pag. 344. Col. 2. ubi explicans illa verba Apostoli: Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos qui non peccaverunt, subdit: "Ille tunc tyrannus, id est mors peccati, quae per

„ per prævaricationem primi custodis irre-
 „ pserat, regnabat super omnes illos qui
 „ ad eum simili, ut ille, prævaricatione
 „ declinaverunt. „ Ergo &c.

„ *Respondeo* ut supra, & Origenes eo loci
 „ afferendo sensum allegoricum non excludit
 „ obviū, concedo: secus nego. Et hoc
 „ propter duo, primo quidem quia ibidem
 „ pag. 348. Col. 1. asserit mortem corporis
 „ quam vocat omnibus communem, irrepsisse
 „ in mundum; namque mors animæ non
 „ regnat in iustis, sic loquitur: „ Sufficere
 „ forsitan potest secundum simplicem ex-
 „ positionem, ut dicamus condemnationem
 „ esse delicti, communem hanc mortem
 „ quæ omnibus venit, & veniet etiam
 „ iusti videantur. „ 2. Quia ibidem pag.
 „ 345. Col. 1. ait omnes homines: „ Habere
 „ in semetipsis similitudinem prævaricationis
 „ nis ejus, non solum ex semine, sed ex
 „ institutione susceptæ. „ Quid plura?
 „ Pag. 348. Column. 1. distinguit peccare,
 „ & peccatorem esse. Omnis quidem in A-
 „ dam peccaverunt: Sed non omnes prop-
 „ ria voluntate peccatores facti sunt: „
 „ Aliud est peccare, aliud peccatorem es-
 „ se. Omnes enim potest fieri ut peccave-
 „ rint, etiam si sancti fuerint, quia nemo
 „ mundus a forde, ne si unius diei fuerit
 „ vita ejus. „

„ *Urgebis* Origenes docet Christum mul-
 „ to plures ad vitam evocasse, quam Ada-
 „ mum ad mortem; sic enim loquitur pag.
 „ 348. Column. 1. „ Illud tamen observan-
 „ dum est, quod non dixit in omnes ho-
 „ mines in condemnationem mortis, sed
 „ tantummodo in condemnationem, quo
 „ scilicet in omnibus probet multo abun-
 „ dantius esse donum quam delictum. „
 „ Igitur ex Origene non datur peccatum
 „ originale: alias delictum æque pateret ac
 „ donum.

„ *Respondeo* distinguendo, eo sensu donum
 „ in plures abundavit quam delictum quatenus
 „ redemptio sese extendit etiam ad A-
 „ dam, qui non contraxerat peccatum origi-
 „ nale, concedo: Ita ut per hoc elimine-
 „ tur peccatum originale ad omnes trans-
 „ fusum; nego: Origenes est sui ipsius inter-
 „ pres; ibidem enim pag. 346. Col. 2. ait:
 „ „ Sic ergo plures Christus reducit ad vi-
 „ tam, quam Adam ducit ad mortem,
 „ quia etiam ipsum Adam, qui cæteris
 „ causa exitit mortis, Christus revocavit
 „ ad vitam. „

*Exponitur mens S. Athanasii, Optati Mi-
 levitani, & S. Hieronymi.*

„ **OBJECIES** 1. Qui dicit miseras, mor-
 „ tem, & cæteras peccati poenas solum ad
 „ posteros Adæ fuisse traductas, minime ve-
 „ ro ipsum peccatorem, videtur abnega-
 „ re peccatum originale: Atqui S. Atha-
 „ nsius sic propugnat: Ergo &c. Probatur
 „ minor: orat. 4. contra Arianos sic loqui-
 „ tur: „ Permulti fuere viri sancti pu-
 „ ri omnis criminis. Si quidem Jeremias
 „ ex utero sanctificatus fuit. Et Joannes
 „ dum adhuc a gravida matre gestaretur,
 „ exultavit in utero ad vocem Deiparæ
 „ Virginis, mors tamen æque regnavit ab
 „ Adam usque ad Moysen, & in eos
 „ qui non peccaverant ad similitudinem
 „ prævaricationis Adæ. Atque ita man-
 „ serunt homines nihilominus mortales &
 „ corruptibiles, capaces iterum affectio-
 „ num naturæ. „ Ergo &c.

„ *Respondeo* 1. Opponendo Athanasium
 „ Athanasio. S. Doctor orat. 2. contra eos-
 „ dem Heterodoxos agnoscit peccatum origi-
 „ nale his verbis expressis: „ Sicut enim
 „ prævaricante Adamo in omnes homines
 „ peccatum dimanavit, ita quoque Do-
 „ mino homine jam sancto, & serpentem
 „ evertente, in omnes homines illiusmo-
 „ di vigor transiit. „

„ *Respondeo* 2. negando minorem: Ad proba-
 „ tionem distinguo: Et S. Athanasius lo-
 „ quitur solum supposita sanctificatione in
 „ utero, concedo: Excludendo peccatum
 „ originale, nego. In eo duntaxat sensu
 „ ait peccatum originale in aliquibus sanctis
 „ non regnasse ab origine extrinseca ad
 „ Nativitatem consequente, eo quod in utero
 „ sanctificati, in mundo absque peccato
 „ nati sunt, sed non ab origine intrinseca,
 „ quippe qui in peccato concepti fuerant.
 „ Ista solutio ex duobus potissimum liquet:
 „ Primo quidem ab exemplis Jeremiæ & S.
 „ Joannis Baptistæ in utero ex gratia &
 „ privilegio sanctificatorum. Secundo quia
 „ ibidem orat. 4. dogma de peccato origi-
 „ nali propugnat: Sic enim loquitur: „
 „ Quemadmodum enim in Adam ex ter-
 „ ra derivati morimur, ita denuo ex aqua
 „ & Spiritu Sancto regenerati in Christo
 „ omnes vivificamur. „ Eo loci S. Atha-
 „ nsius asserit nos omnes in Adam mori,
 „ quod certe intelligit, de morte spiritali
 „ per peccatum originale, maxime cum ibi-
 „ dem asserit nos regeneratione, hoc est,
 „ ab-

absterfione a peccato originali in Christo vivificari.

Respondeo 3. S. Doctores velle solum a corruptione Adæ quantum ad peccatum actuale quosdam sanctos ex privilegio non fuisse immunes, nusquam vero vel ipsum peccatum originale abnegasse, eo enim ipso quo propugnat miseras ad omnes transire, implicat illum negare peccatum originale, cum ipsæ sint quid ad prævaricationem Protoparentum consequens. Hinc Augustinus quandoque dicit, debellando Pelagianos quantum ad istud caput, si, detractis peccatis, miseria perseveret, recte dicitur perverti ordo universi.

Oppones 2. ex Optato: qui propugnat Adæ posteros Patris iniquitatem non portare, certe non credit culpam originalem inesse hominibus nascentibus: Atqui sic propugnat Optatus. Et probatur. Lib. 7. num. 1. hæc scribit: "Quamvis ab ipsis ad vos videatur hæreditaria, macula esse transmissa: tamen in hoc titulo non potestis rei esse cum Patribus vestris secundum iudicium Dei, qui locutus est per Ezechielem prophetam, dicens: anima Patris mei est; & anima Filii mei est: anima quæ peccat, sola punietur." Audis Optatum præoccupare responsum dicendo, videri quidem culpam Adæ transmitti ad Nepotes, sed de facto non transire, quod probat illo Dei oraculo: "Non potestis rei esse cum patribus vestris secundum iudicium Dei" &c.

Confirmatur. Nedom auctoritate Ezech. probat filium non portare iniquitatem Patris, sed & ab exemplis: Ibidem enim subdit: "Quæ res jam ex antiquis sæculis, in ipsis natalibus mundi probata est, dum non pertinuit ad Seth filium Adæ, Patris admissum." Si admissum a Protoparente peccatum non pertinuit ad Filium, citra dubium est, Optatum in ea mente fuisse, quod non detur peccatum originale, alias sibi contradiceret. Ergo &c.

Respondeo negando minorem. Ad probationem distinguo, & eo loci loquitur Optatus de peccatis actualibus Patris quæ ad filios non transiunt, concedo: de peccato originali, nego. Optatum loqui de peccatis actualibus ex multiplici constat capite: primo quidem ex eo quod ibi agat de peccatis traditorum: si enim loquitur in verbis paululum objecta anteceden-

tibus: "Igitur quia tradere peccatum est, videant parentes vestri quid id iudicio Dei respondeant, vestrum tamen, quia aliis temporibus estis, peccatum esse non potest." Secundo in verbis prioribus ait: "Quamvis ab ipsis parentibus, ad vos videatur hæreditaria, macula esse transmissa." Certe ibi non obscure agnoscit peccatum originale. Expressius L. 4. num. 6. "Nam neminem, inquit, fugit, quod omnis homo qui nascitur, quamvis de parentibus Christianis nascatur, sine spiritu immundo esse non possit, quem accessit sit ante salutem lavacrum, ab homine excludi, & separari."

Nec plus virum habet instantia petita ex Ezechielis contextu, cum sit totus pro nobis. Ibi enim propheta non nisi de peccatis actualibus loquitur, quas iniquitates filius innocens non portat, sic enim habetur cap. 10. Si genueris filium, qui videns omnia peccata Patris sui quæ fecit, timeverit & non fecerit. . . Hic non morietur in iniquitate Patris sui. . . Filius non portabit iniquitatem Patris &c.

Eadem est responsio ad confirmationem, nam tametsi non in plurali, sed in singulari loquatur Optatus, dicens: "Non pertinet ad Seth filium Adæ, Patris admissum. Vox enim, admissum, sumitur collectivè & in genere, seu universaliter pro quocumque actuali peccato: hinc idem sonat ac omne propria voluntate contra legem Dei commissum; quo quidem sensu ex S. Augustino peccatum actuale, est, omne dictum, factum aut concupitum contra legem Dei.

Respones 3. Ex auctoritate Hieronymi qui videtur peccatum originale abnuere: Ergo &c. Probat Antecedens. 1. In Epistaphio Paulæ ad Eustochium cap. 12. sic loquitur: "quæris, cur infans a dæmone ne corripiatur, qui peccata non habuit: aut in qua ætate resurrexerit sumus cum diversâ ætate moriamur: in gratia suscipies, iudicia Dei abyssus multa." Si S. Doctor admitteret peccatum originale, non ad inscrutabilia Dei iudicia, sed ad peccatum originale recurriendo solvisset questionem, quod tamen non fecit. 2. In commentariis super epistolam ad Rom. quæ tribuntur Hieronymo multa ibi circumferunt quæ Pelagianismum sapiunt: Ergo &c.

Respondeo 1. Hæc & similia ex D. Hieronymo deprompta parum urgere, cum S. Do-

S. Doctor passim asserat dari peccatum originale; in primis lib. 2. contra Jovinianum cap. 1. his verbis: "Tenemur rei in similitudinem prævaricationis Adam." Unde & David, ecce, ait, in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis concipit me mater mea."

Respondeo 2. Quæstionem a S. Doctore motam in sensu obvio non procedere de peccato originali, sed potius de actuali: cum enim per peccata propria voluntate commissi homo in diaboli, cujus evadit servus, incidat laqueos, mirum est infantem ab omni peccato actuali immunem, immo & ab originali per sacrum regenerationis lavacrum, nihilominus a dæmone quandoque vexari: cum igitur de hoc non appareat causa, merito hoc ipsum refundit Hieronymus in occulta Dei judicia.

Ad confirmationem dico commentaria ludata fuisse in multis desolata a quodam Pelagiano, qui inter alia quædam adversus peccati originalis existentiam disseminare non erubuit.

Discutitur sententia Basilii, Gregorii Nysseni, & Ambrosii Junioris.

OBJECTES 1. Ex S. Augustino lib. 1. contra Julianum cap. 5. objiciebant Pelagiani locum subsequentem veluti Basilii scriptum, in quo ait; peccatum non esse substantiale, adeoque nec originale. Igitur non datur peccatum originale: dicit enim Basilius: "Substantiale quidem malum non esse, sed ipsam substantiam sine malitia quæ accidit, jam esse non posse. Si autem accessit, & principium accessionis non substantiam habuit, sed voluntatem." Ex quibus verbis concludebant Heterodoxi Basilium, peccatum solum actuale, quæ propria voluntate committitur, admisisse.

Ibidem, in eodem Basilii libro habetur; si peccatum originale detur, impossibile est corpus fieri castum: quod sic probant. Corpus originali peccato sedatum est corpus substantialiter corruptum: Sed corpus substantialiter corruptum non potest castum evadere, quod quidem implicat. Ecce verba ex Basilio excerpta. "Si castitas virtus est, corpus vero substantia; liter malum esset, impossibile erat castum corpus inventi, quia corpus turpitudinis, virtutis non fieret corpus." Ergo &c.

Respondeo 1. Non satis constare num liber a Pelagianis in objectionem laudatus, sit S. Basilii genuinum opus: nam ex quodam libro contra Manichæos, qui non extat, loca objecta fuisse excerpta graves propugnant auctores, tamen Maldonatus hæc in parte deceptus dicit hunc librum esse homiliam, cui nunc est titulus apud Basilium.

Respondeo 2. distinguendo, peccatum non est naturale, hoc est, a natura hominis in sua prima constitutione positi, concedo: non est naturale, pro ut vox naturalis, idem sonat ac ab origine contractum, nego. Et sic funditus evertitur Pelagianorum argumentum, qui ut fucum facerent, malum substantiale sumebant pro eo quod ab ipsa natura promanat. Accessit igitur naturæ ex prævaricatione Adæ, hinc merito Basilium debellando Manichæos, qui Deum mali auctorem non sine blasphemia sciebant, negat malum esse quid substantiale. Solutio est D. Augustini, qui ibidem sic solvit difficultatem: "Ita ita recte dixit sanctus Basilius, ut etiam de ipso malo, quod per Adam intravit in mundum. Et per omnes homines pertransiit, bene possit intelligi, quia & ipsum accessit naturæ humanæ. Non enim sic erat primitus condita, & principium accessionis non substantiam habuit, sed voluntatem." Quibus verbis liquet peccatum originale accessisse naturæ, & habere pro causa non voluntatem nascentis, sed Adæ prævaricantis.

Ad confirmationem similiter distinguo, si peccatum originale detur ut quid naturæ intrinsecum & essentialis, corpus inquinatum non potest fieri castum, concedo: si sit solum quid accidentale & accessorium, nego. Hæc S. Augustinus ibidem respondet: non mutatur igitur naturæ substantia per regenerationis lavacrum, sed sanatur & perficitur; & vi gratiæ ad suam primævam, in quantum fieri potest, revocatur originem juxta illud Psal. 102. *Renovabitur ut aquilæ juvenis tua, ceterum* S. Basilius agnoscit peccatum Adæ ad omnes ejus filios transmissum Homil. 1. de Jejunio, præsertim vero in constitutionibus Eccles. cap. 4. "Quod autem, ait, quæ Adæ dictata fuerant, ea omnibus etiam dicta sint, qui ab eo sine oriundi, ex hoc liquido perspicui potest, quod cum illum tantummodo, tum nominatim Deus morte mulcasset, quan-

do

„do dixit, terra es, & in terram rever-
 „teris: Nihilominus tamen omnes, quot-
 „quot ab eo originem duxere, ejusdem
 „similiter una cum eo calamitatis parti-
 „cipes extitere. „

Opomes 2. S. Gregorius Nyss. orat. de
 infantibus dicit eos nequidem ab initio
 „peccatum habere: „ At. puellus infans
 „simplex, ait, omnisque malitiæ ex-
 „pers, nullo etiam nunc oculorum ani-
 „mi morbo participatione lucis officiente
 „in eo quod naturale est veritatur, sani-
 „tate, quæ per purgationem contingit
 „non indigens, quippequi nec ab initio
 „quidam prorsus in animum morbum ad-
 „misit. „ Ergo &c.

Respondeo distinguendo, & eo loci Gre-
 gorius loquitur de peccato actuali quod
 infans nondum commisit, concedo: Et a
 puero peccatum originale excludit, nego.
 Solutio vel ex ipsis Greg. terminis li-
 quet, cum ait puerum esse malitiæ ex-
 pertem, nemo enim non capit, malitiam
 ex solo peccato actuali emanare, cum in
 eo potissimum sita sit, quod quis cogno-
 scens bonum, sancto resistendo spiritui,
 malum faciat. Hoc ipsam sanctus Step-
 hanus Act. 7. Judæis exprobrat, dicens:
Vos semper Spiritui sancto resistitis. Quod
 autem non sit relictus circa mentem de
 peccato orig. Greg. Nyss. ambiendi lo-
 cus, non ex uno evincitur loco: maxime
 ex orat. ad Catech. c. 33. præcipue ve-
 ro ex comm. Psalmos cap. 8. „ Hæc ac-
 „curate magnus Apostolus patefecit, ut
 „& alia multa & præter cætera illud:
 „Quemadmodum in Adam omnes mori-
 „mur, sic in Christo omnes vivificamur. „
 Rursus ibid. cap. 16. „ Sordes autem ho-
 „minis peccatum est, quod una cum
 „humana editur natura, quoniam in pec-
 „catis concepit me mater mea. „

Obijciat 3. Auctoritatem Arnobii
 junioris, qui terminis expressis peccatum
 a puero excipit; illud Psal. 50. *Et in pec-*
catis concepit me mater mea, explicans de
 peccatis matris, dubio-procul abnegat pec-
 catum originale: Atqui sic scribit Arno-
 bius comm. in Psal. in 50. in Bib. PP.
 tom. 15. pag. 417. Ecce verba: „ Non e-
 „nim dixit cum iniquitatibus, aut cum
 „peccatis genuit me mater mea, sed in
 „iniquitatibus conceptus sum, & in pec-
 „catis genuit me mater mea. Dicendo
 „enim matrem in suis iniquitatibus eum
 „concepisse, & in peccatis sæculi peperisse,
 „signavit, quia omne peccatum corde con-

„cipitur, & ore consummatur. Hic au-
 „tem qui nascitur sententiam Adæ ha-
 „bet, peccatum vero suum non habet. „
 Ergo &c.

Respondeo 1. auctoritatem istius Arno-
 bii esse dubiæ fidei, quippequi hæreseos
 Pelagii fulgine conspersus viris doctis ap-
 pareat, quod absque negotio conjici potest
 ex ejus comm. in Psal. 91. ubi prædes-
 tinationis mysterium evertit iis verbis:
 „numquam probatis Deum per electio-
 „nem personæ unum velle, recusare ali-
 „um. „ Similia profert in Psal. 103.
 108. 120. & 126. His accedit quod isse
 Arnobius non nisi post S. Augustini æta-
 tem vixerit, quippequi de libro arbitrio
 & prædestinatione adversus B. Augustini
 discipulos scripserit, & consequenter post
 definitiones Concilii Diospolitani, Milevi-
 tani, & Romani, ubi iteratis anathema-
 tibus percussus sunt Pelagiani; hinc in ob-
 jectione refellenda pluribus non est labo-
 randum, dato enim quod Arnobius ille
 fidem peccati originalis tentaverit, pro-
 fus absciendus esset; potest tamen benigne
 explicari, quociens

Respondeo in forma sic distinguendo. Et
 Arnobius excludit solummodo peccatum
 actuale a puero, concedo: Originale, ne-
 go. Quod autem in loco pro objectione
 laudato loquitur tantum Arnobius de
 peccato actuali, ex definitione illa quam
 affert de peccato, liquet, quum ait, ideo
 peccatum in matrem refundendum esse,
 „quia, inquit, omne peccatum corde
 „concipitur, & ore consummatur. „
 Hinc nihil probaret si de peccato origi-
 nali sermonem institueret: Jam vero
 quod istud non explodit peccatum claret
 ex illis subsequenter verbis: „Qui na-
 „scitur, sententiam Adæ habet: „ Quo-
 „modo? Nisi per peccatum originale ad se-
 „ipsum transfusum; sin minus, ne mini-
 „mum quidem habet Adæ sententiam, ut
 „propugnabant Pelagiani, qui nec pecca-
 „tum originale, nec miseras, ut quid ad
 „illud consequens agnoscebat. Igitur Arno-
 „bius in istorum non verfabatur sententia.
 Ad id vero, quod subjungit ille quinti
 sæculi auctor de puero. *Peccatum vero*
suum, scilicet Adæ, non habet. Distinguo,
 peccatum actuale, hoc est; propria volun-
 tate non peccavit, sicut Adam, concedo:
 peccatum suum per seminale propagationem
 non contrahit, nego. Igitur non prop-
 ria voluntate reus est puer, sed volunta-
 te Adami: quia vero non sola imputatione
 pec-

peccati Protoparentis, sed vere & intrinsece reus est, in isto sensu peccatum originale suum recte dicitur.

Disquisitio sententia S. Chrysostomi.

OPPOSITES. S. Chrysostomus homil. ad Neophytos apud S. Augustinum lib. 1. cap. 6. num. 21. contra Julianum ait:

„Hac de causa etiam infantes baptizamus, cum non sint eo inquinati peccato, ut eis addatur sanctitas, iustitia, adoptio, hereditas, fraternitas Christi, ut ejus membrum sint. „ Igitur ex S. Chrysostomo duo potissimum sequuntur; primo quidem infantes non esse peccato originali maculatos, quippe qui loquatur in singulari. Adeoque intelligit non esse tali peccato coinquinatos; secundo Baptismum parvulis conferri non ut habeant sanctitatem, sed sanctitatis augmentum, & adoptionis atque hereditatis honores.

Respondet ibidem S. Aug. ad argumentum, primo quidem opponendo Chrysostomum Chrysostomo num. 24. ubi sic ait, Audi, Juliane, quid etiam Joannes cum cæteris Catholicis dicat, „ad Olympiam scribens, quid enim Adam peccavit, inquit, illud grande & omne genus hominum in comune damnavit, de mænore pœnas luebat. „

Rursum num. 26. iterum laudat locum Chrysostomi ex homilia ad Neophytos, ubi verba ad Julianum interpolata, sic reddit: „ Venit semel Christus, invenit nostrum Chirographum paternum, quod scripsit Adam, ille initium induxit debiti, nos sœnus auxilium posterioribus peccatis. „ Prosequitur Augustinus: „ Numquid contentus fuit dicere, paternum Chirographum, nisi adderet nostrum? Ut sciremus antequam sœnus peccatis nostris posterioribus augeremus, jam illius Chirographi paterni ad nos debitum pertinere. „

Iterum adhuc laudat pro eodem momento Chrysostomum Homil. 1. in epistolam ad Romanos cap. 5. ubi ipse locum Apostoli, per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, de peccato originali intelligit: „ Lege etiam quemadmodum dum exponat idem ipse vir sanctus, eundem ipsum Apostoli locum, ubi scriptum est, per unum hominem peccatum intravit in mundum; ubi enim luce clarius in hujus fidei Catholicæ veritate versatur, quodque totum quia lon-

„ gum est, huic operi intexere, pauca inde contingam. „ Manifestum, inquit, quoniam non ipsum peccatum quod ex legis transgressione, sed illud peccatum ex Adæ inobedientia, hoc erat quod omnia contaminavit, &c.

Respondet 2. Idem Augustinus ad eandem objectionem num. 22. Julianum deflorasse locum S. Chrysostomi; nec haberi in textu originali, peccato non inquinatos, sed in plurali; hoc est, eos non habere peccata actualia, & allatto textu Græco subdit, quod est latine, ideo & infantes baptizamus, quamvis peccata non habentes, vides certe eo loci non haberi, parvulos non coinquinatos esse peccato, sive peccatis; sed non habere peccata: intellige propria. Unde in forma sic cum Augustino respondemus: Ex Chrysostomo infantes baptizantur, ut peccato alieno mundentur, concedo: A propriis, nego. Ad alteram consequentiam distinguo, ex S. Chrysostomo parvuli baptizantur, ut sanctitas addatur remissioni peccati originalis, concedo: ut sanctitas addatur sanctitati, nego. Et de facto in plerisque codicibus habetur: Ut detur, vel addatur sanctitas.

Urget Julianus: „ Si S. Chrysostomus intelligeret peccatum deleri per Baptismum, loquendo de prærogativis Baptismi etiam sermonem haberet de remissione peccati: Atqui etiam tacet. Ergo &c.

Respondet negando minorem, cum in eadem homilia dicat: „ Venit semel Christus, invenit nostrum Chirographum paternum, quod scripsit Adam. Ille initium induxit debiti, nos sœnus auxilium posterioribus peccatis. „ Cæterum si S. Chrysostomus eo loci peccati originalis absterionem sileat, sufficit ut illam alibi commemoret.

Insistat Julianus, ibidem num. 22. „ At inquires, cur non ipse addit propria? „ Sed isto vocabulo tota fuisse soluta controversia: Igitur illud retinendo Chrysostomus intelligit baptismum valere solummodo ad remissionem peccatorum actualium.

Respondet distinguendo. Et hoc ipsum non erat necesse, concedo; & erat necessarium, nego. Nullum erat in Ecclesia catholica dubium baptismum conferri parvulis pro remissione peccati originalis, nec aliis quomodocunque laborare peccatis; sic respondet ibidem S. Augustinus: „

„ Cur

„Cur putamus, ais, nisi quia disputans
„in catholica Ecclesia, non se aliter in-
„telligi arbitrabatur, tali quæstione mul-
„tus pulsabatur, vobis nondum litigan-
„tibus securius loquebatur.”

Dices: vacuum est S. Chrysostomi ratio-
cinium, si intelligant infantes solummodo
non habere peccata actualia, ut probet
Baptisma non dari in remissionem pecca-
torum: potuissent enim retorquere argu-
mentum adversarii: ex te datur in re-
missionem peccati originalis, & in remis-
sionem actualium. Ergo &c.

Respondeo negando sequelam; quæstio
enim mota inter S. Chrysostomum, & alios
quosdam contententes baptismum confer-
ri solum propter peccata actualia, eos
recte debellat probando esse tantummodo
in remissionem peccati originalis, & ut
addatur istius remissioni sanctitas atque
iustitia.

Urgebis: Ille non agnoscit peccatum ori-
ginale, qui ait, nihil inde absurdi sequi,
si dicatur homines mortales effectos esse
ex uno: atqui sic docet sanctus Chryso-
stomus homil. 10. in cap. 5. epist. ad Ro-
manos: “Quid igitur hoc loco, verbum
„hoc, peccatores, significat? Mihi vide-
„tur tantumdem significare, quantum
„illud supplicio obnoxii ac mortis rei.”
Confirmatur; per vocabulum *peccatores*
S. Chrysostomus intelligit tantummodo,
mortales: Ergo &c.

Respondeo 1. loca obscura per lucidiora
explicari.

Respondeo 2. textum in objectione lau-
datum mentem S. Chrysostomi non com-
plecti, sed potius referre cuiusdam Judæi
objectionem; qui negabat iustitiam per
Christum conferri, sicut e contra iniqui-
tas ab Adam in omnes regnaverat.

Respondeo 3. distinguendo: & S. Chry-
stomus vult probare iustitiam Christi
per notiora; videlicet per pœnas, & mi-
serias, quibus clare admodum manifesta-
tur peccatum originale, a quibus solvi-
mur per iustitiam Christi: utrumque enim
dilucide offendit Judæo, concedo: & eo
loci negat peccatum originale, nego. Cæ-
terum per vocabula, *peccatores constituti*
sunt multi, supponit homines non allunde
ex Adam peccatores, quam per peccatum
originale. S. Chrysostomus est sui
ipsius interpres & ibidem sic loquitur:
„Adversus Judæum constituta pugna est,
„ambigentem ac dividentem quam per
„unum iustitiam factam esse vult: idcir-

„co cum offendit, & supplicium ex uno
„in omnes derivatum fuisse, qua id de
„causa acciderit, nondum addit, &c.”
Urgebis: Ille existimat nonnisi propter
honores Baptismum parvulis conferri, qui
ibidem asserit nihil nocuenti eis adven-
nisse ex peccato Adæ: atqui sic propu-
gnat his verbis: “Quod si quis vestrum
„quærat dicere, id dicemus, quod non
„solum nihil nocuenti accepimus a
„morte huiusmodi, & condemnatione,
„si sapuerimus, sed mortales effecti lu-
„ctum etiam facimus.” Rursus homil.
17. num. 1. ad Corinth. dicit hominem
non perire propter Adamum: „Quid er-
„go, ais, faciam ego? Propter illum pe-
„reo, certe non propter illum; neque
„enim tu manifesti non peccans, sed si
„non idem peccatum, alterum certe
„admisisti: alioqui autem, neque a
„supplicio accepisti damnum, sed lu-
„crum. Ergo &c.”

Respondeo distinguendo minorem: nihi
nocuenti patitur parvulus a peccato
Adæ ad mortem æternam consummatum,
si adjuvante Christi gratia, in iustitia per-
severet, concedo: nihil nocuenti abso-
lute, nego. Nocuentum duplex fecer-
unt, aliud est amissio iustitiæ origina-
lis: aliud vero interitus consummatus per
reprobationem; primum omnes patiuntur
homines: secus alterum propter redem-
ptionem. Chrysostomus loquitur in se-
cundo sensu, ibi enim sic loquitur de
redemptionis effectibus explicans illa Apo-
stoli verba: *Non sicut delictum ita & do-
num*: „Cum hisce autem, seu potius
„ante hæc ipsa & plura alia attulit bo-
„na. Hinc enim tum martyrum coro-
„næ, tum Apostolorum præmia. Ita
„Abel iustificatus est, ita Abraham, ma-
„gno Filio, ita Joannes propter Chri-
„stum interemptus, ita pueri tres, ita
„Daniel: si enim voluerimus, non mo-
„do mors, sed ne ipse quidem diabolus
„nocumento esse nobis poterit.” Eadem
est ad confirmationem responsio.

Perfistes: Qui peccati Adæ nocuen-
tum nonnisi ad corporis corruptionem ex-
tendit; profecto de nocumento peccati
originalis. quarum ad animam nullum
habet sermonem: atqui sic docet S. Chry-
stomus homil. 39. in epist. 1. ad Cor-
inth. ubi explicans ista Apostoli verba:
*Sicut in Adam omnes moriuntur, ita &
in Christo omnes vivificabuntur*. Subjicit:
„Quid? omnes ne dic, quæso, mortui
sunt

„ sunt in Adam morte peccati? . . . Quid
 „ vero, dic, rogo, omnes ne vivificabun-
 „ tur in Christo? Et ubi sunt qui abdu-
 „ cuntur in gehennam? Nam si hoc qui-
 „ dem dictum est, de corpore, stat quod
 „ dicitur: Si autem de peccato & iusti-
 „ tia, nequaquam. „ Ergo &c.

Respondeo negando minorem: Ad proba-
 tionem distinguo, non omnes mortui
 sunt per Adam, ut in morte permaneant
 in æternum, concedo: non omnes mor-
 tui sunt spiritualiter, nego. In eodem
 prorsus sensu loquitur S. Chrysostomus,
 sicut antea, & vult redemptionem pluri-
 mum valere ad iustitiam. Hujus rei ar-
 gumentum irrefragabile affert de iustitia
 Noe & Job qui per fidem in Christum
 salvati sunt: „ Quid? omnes ne, dic quæ-
 „ so, mortui sunt in Adam morte pec-
 „ cati? Quomodo ergo Noe iustus in ge-
 „ neratione sua? Quomodo Abraham?
 Quomodo Job? Quomodo alii omnes?

Respondeo 1. distinguendo eandem proba-
 tionem: & eo loci revincit S. Doctor
 Manichæus qui hæc Apostoli verba, in
 Christo omnes vivificantur, explicabant
 tantummodo de resurrectione spirituali,
 quippequi negarent corporalem, eos au-
 tem isto debellat argumento a notiori:
 peccatum Adæ induxit mortem corporalem,
 Christus vero omnia restaurabit,
 hinc & resurrectionem variis probat ra-
 tionibus, ex eo quod Corinthiis de illa
 dubitantibus probare satagat, maxime illo
 ratiocinio 1. Cor. 15. *Quomodo quidam*
dicunt in vobis, quoniam resurrectio mor-
tuorum non est. Si autem resurrectio mor-
tuorum non est: neque Christus resurrexit.
Si autem Christus non resurrexit, inanis
est. Ergo prædicatio nostra, inanis est &
fides vestra.

Replicabis: Atqui S. Chrysostomus ibi
 peccatum originale exfussare contendit.
 Ergo &c. Qui probat non omnes mortuos
 esse morte peccati, ex eo quod Noe fue-
 rit iustus in generatione sua, videtur
 peccatum originale prorsus explodere,
 si minus dixisset Noe in ortu quidem
 iniquitatum, in vitæ vero decursu san-
 ctum, quod tamen non dixit. Ergo &c.

Respondeo negando subsumptum, ad proba-
 tionem distinguo: Et eo loci loquitur
 de morte æterna, concedo: de morte per
 peccatum originale in conceptione indu-
 cta, nego. Vult solum S. Doctor omnes
 tamen in Adam mortuos, non tamen
 omnes perire in æternum, cum multi

sint electi qui finaliter in gratia per re-
 demptionem habita, perleverunt: & in
 dicti probationem, affert exemplum ne-
 dum Noe, sed & S. Job quem non igno-
 rabat Chrysostomus dixisse, *neminem mun-*
dum esse a sorde, etiamsi sit infans unius
diei. Igitur S. Doctor dari peccatum ori-
 ginale non abjudicat.

De mente Theodoretii.

OBJICIES: Ille peccatum originale
 negat, qui contendit vim peccandi non
 esse naturalem, posito enim hujusmodi
 peccato, homo ex se tendit ad malum;
 juxta illud Gen. 8. *Sensus enim & cogita-*
tio humani cordis in malum prona sunt ab
adolescencia sua. Atqui sic sentit Theod.
 & probatur. Comm. in Psalm. 50. ait:
 „ Per hæc omnia discimus non peccati
 „ naturalem vim. „ Ergo &c.

Respondeo distinguendo minorem, propu-
 gnat Theodoretus homini non inesse ex
 natura sua secundum se spectata vim
 naturalem peccandi, concedo: ex natura
 per peccatum lauciata, nego. Naturæ ho-
 minis potest considerari dupliciter, primo
 quidem secundum se, deinde vero ut per
 peccatum in origine vitata. Priori mo-
 do non habet vim naturalem peccandi,
 cum in prima sui institutione fuerit sa-
 na: posteriori habet illam vim naturalem,
 hoc est, ab origine. Theodoretus loqui-
 tur solum in priori sensu; & ipse est sui
 ipsius interpres: „ Nam si ita se habe-
 „ ret, inquit, a supplicio liberi esse-
 „ mus. „ Hoc est, si vis peccandi foret
 de naturæ & essentia hominis, eum Deus
 non punisset morte & miseriis, sed ideo
 homines his flagellat pœnis, quia iniqui-
 tatem Patris ad nepotes transmissam videt.
 Hinc propugnat Theodor. nuptias non esse
 peccata, & conceptionis hominis vitium
 refundendum esse, non quidem in Matrimo-
 nium, sed potius in Adæ peccatum.
 Sic pergit: „ Non igitur, ut quidem su-
 „ spicati sunt, nuptias accusat, & Ma-
 „ trimonium iniquitatem vocat, sicut
 „ nonnulli stulte putarunt, sic illud in-
 „ telligentes: *In iniquitatibus conceptus*
sum, & in peccatis concepit me mater
mea. Sed transgressionem in principio
 „ a primis parentibus patratam in me-
 „ dium profert, & illam harum undarum
 „ fontem fuisse dicit. Si enim illi, inquit,
 „ non peccassent, pœnam peccati, mor-
 „ tem non accepissent. „

Infra-

Inflabis : Atqui Theodoretus posteris Adæ peccatum originale abjudicat : Ergo &c. Probatum subsumptum : Ibidem ait, pœnas quidem peccati Adæ ad nepotes transmissas, minime vero peccatum : " Quoniam peccaverunt, interitini traditi sunt, mortales vero facti, tales procreant filios ; talesque illos concupiscentiæ & timores, & voluptates, & mœrores, & iræ, & invidia secutæ sunt. " Ergo &c.

Respondeo negando subsumptum : Ad probationem distinguo, dicit pœnas, ex peccato originali profluentes ad nos transmitti, concedo : non supposito peccato originali, nego. Cum pœnæ, qualis est mors, & quales sunt miseriæ solum, teste Apostolo Rom. 5. per peccatum intraverint in mundum, non potuit Theodoretus unum ab alio divellere. Quod autem supponat peccatum, ut miseriæ causam, est sui ipsius interpres ibidem, ubi, ait : " Peccatum majores nostros invasisse, & inde viam quandam, & tramitem per progeniem effecisse. " Quod quidem probat istis Apostoli verbis : *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, in quo omnes peccaverunt.* Insignis est locus Theodoreti comm. in c. 5. ejusdem Epistolæ ad Rom. ibi sic loquitur : " Dicit itaque divinus Apostolus, quod cum Adam peccavisset, mortalis propter peccatum factus esset, utrumque ad genus pervenit. "

Urgebis : Ibidem comm. in cap. 5. ad Rom. expresse ait, homines, non propter Adæ peccatum, sed suum pœnis & mortalitatis subiecti : Igitur abnuat peccatum originale.

Respondeo distinguendo antecedens, hominator subicitur pœnis propter peccatum suum, hoc est, propter peccatum quod non est mere extrinsecum & imputatum, sed vere intrinsecum, concedo : Ita ut vox illa *suum* excludat peccatum originale, nego. Sic enim ibidem loquitur : " Ad omnes enim hominem mors pervasit, quatenus omnes peccaverunt. " Quomodo vero omnes, ut pueri, qui usum liberi arbitrii nondum habent, peccaverunt, nisi in Adam? Cæterum loca obscura per clariora explanantur, cum autem constet clare admodum Theodoretum libr. 5. hæz. fab. & comm. in cap. 5. epistolæ ad Rom. propugnare peccatum originale, nihil adversus dogma catholicum, ex locis objectis sequitur.

Theol. Boucat Tom. II.

Replicabis : Atqui Theodoretus, per istam vocem, *suum*, excludit peccatum originale in pueris : Ergo &c. Probatum subsumptum libr. 5. hæz. fab. cap. 18. sic argumentatur ad hominem adversus Massalianos obstrepentes : " Non enim, ut amentes putant Massaliani, novaculam tantum imitatur Baptismus præcedentis, auferens peccata, hoc enim ex lupera bundanti largitur. Si enim hoc solum opus erat Baptismatis, quorsum infantes baptizamus, qui peccatum nondum gustarunt? " Ergo &c.

Respondeo negando sumptum : Ad probationem distinguo, & eo loci loquitur de peccatis actualibus, concedo : de peccato originali, nego. Et hoc propter duos : Primo quidem hanc solutionem indicat ipse Theodoreti textus, seu voces illæ : *Qui peccatum nondum gustarunt* manifestant. Non enim peccatum originale ab infante gustatur, cum gustare importet cognitionem simul & amorem boni sensibilis : Igitur ibi est sermo de peccato actuali. Secundo, hoc ipsum annuntiat controversia mota inter Theodoretum & Massalianos, quæ dubio-procul erat de peccatis actualibus, quippe qui dicerent Baptismum instar novaculæ peccata præterita abstergere.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Datur peccatum originale.

PRIMO : Hoc astruit utrumque Testamentum vetus quidem in quo Gen. 17. circumcisio datur in remedium peccati originalis : In Novo vero Rom. 5. ubi dicitur mortem per unius inobedientiam intrasse in mundum. Quod Patres de peccato originali, ne uno quidem dempto, interpretantur. Ut Origenes homil. 12. in lev. Greg. Naz. orat. in natali Domini. Aug. in libris contra Julianum &c.

Secundo : Hoc ipsum de fide definiunt omnia Concilia contra Pelagianos adunata : tum Tridentinum sess. 5. can. 2. 3. & 4.

Tertio, Ratio suffragatur. Eodem modo ratiocinandum est de morte Christi pro redemptione, ac de morte quæ per peccatum intravit in mundum : sed Christus mortuus est pro omnibus, ut mortuos vivificaret : Igitur omnes per peccatum originale, si excipiat B. Virginem, quæ a peccato redemptionis beneficio præservata est, mortui sunt.

E e e

S Y

„ sicut a voluntate animæ per motionem
 „ membrorum, traducitur peccatum actua-
 „ le ad membra corporis. Manifestum
 „ est autem quod peccatum actuale tradu-
 „ ci potest ad omnia membra, quæ nata
 „ sunt moveri a voluntate; unde & culpa
 „ originalis traducitur ad omnes illos,
 „ qui moventur ab Adam motione gene-
 „ rationis.

Fis satis objectionibus.

OBJECIES: pœna peccati Patris non tran-
 sit in filios innocentes, sic enim habetur
 Exod. 18. *Filius non portabit iniquitatem*
Patris. Igitur peccatum originale in vin-
 dictam peccati actualis non transit ad po-
 steros.

Respondeo distinguendo autecedens, se-
 cundum iustitiam humanam peccatum Pa-
 tris non transit in Filios, concedo: juxta
 divinam, subdistinguo, si agatur de par-
 ticularibus, concedo: de capite, nego.
 Ex decreto Dei iustitia ab Adam in poste-
 ros transire debebat, eo quod esset omni-
 nis caput, quandoquidem omnia membra
 insitum accipiunt a capite, & ab eo mo-
 ventur; cum autem eadem sit lex contra-
 dictiorum, amissa pro omnibus per pec-
 catum Adami iustitia originali, culpa ad
 omnes transiit.

Instat: Eodem modo ratiocinandum
 est de pœna ac de culpa: sed pœna ad
 omnes non transiit, namque Jeremias &
 S. Joannes Baptista absque peccato nati
 sunt. 2. Quidam nec mortui sunt, nec
 moriuntur; ut Henoch, & Elias. Ergo
 &c.

Respondeo negando minorem: Ad proba-
 tionem dico Jeremiam & S. Joannem fuisse
 in peccato conceptos, ex privilegio vero
 in utero sanctificatos. Ad alia exem-
 pla S. Thomas ibidem art. 3. ad 1. sic
 respondet juxta suam sententiam: " Di-
 „ cendum, quod probabilius & conve-
 „ nientius tenetur, quod omnes illi qui
 „ in adventum Domini reperiuntur, mo-
 „ riantur, & post modicum resurgent. „
 „ Juxta sententiam aliorum, subdit: „
 „ Et si non moriantur, est tamen in eis
 „ reatus mortis: sed pœna auferetur a
 „ Deo, qui etiam peccatum actualium
 „ pœnas condonare potest. „

Urgebis: Nemo dat quod non habet:
 sed baptizatus v. g. generans, non habet
 peccatum originale: Igitur ab eo non tran-
 sit ad filium.

Respondet D. Thomas ibidem art. 3. ad
 2. " Dicendum, quod peccatum origina-
 „ le per Baptismum auferitur reatu, in
 „ quantum anima recuperat gratiam quau-
 „ tum ad mentem: reminet tamen pec-
 „ catum originale actu quantum ad so-
 „ mitem, qui est inordinatio partium in-
 „ feriorum animæ & ipsius corporis, se-
 „ cundum quod homo generat, & non
 „ secundum mentem, & ideo baptizati
 „ traducunt peccatum originale: non enim
 „ parentes generant in quantum sunt re-
 „ novati per Baptismum, sed in quan-
 „ tum retinent adhuc aliquid de vetusta-
 „ te primi peccati. „

Instat: Eadem est ratio de extensione
 gratiæ redemptionis, ac de extensione
 peccati Adami, immo, ut habetur Rom.
 5. gratia abundavit: atqui tamen gratia
 Christi ad omnes non se extendit, cum
 multi nequidem baptizentur. Ergo &c.

Respondeo negando minorem: Ad proba-
 tionem distinguo, multi non baptizan-
 tur defectu causarum secundarum, con-
 cedo: defectu Christi, nego. Ejus quippe
 gratia ad omnes sese extendit, ut proba-
 bitur infra tract. de gratia; sufficienter
 vero providit puerorum saluti, quatenus
 Baptismum insituit in aqua; & omnibus,
 etiam paganis licitum sit baptizare. Quod
 autem abundet gratia mediatoris ex eo
 patet, quod nedum peccatum originale,
 sed & actuale absterget, & sternat ad
 gloriam introitum. Solutio est D. Tho-
 mæ ibidem art. 3. ad 3. " Dicendum, *in-*
 „ *quit*, quod sicut peccatum Adæ tri-
 „ ducitur in omnes qui ab Adam corpo-
 „ raliter generantur; ita gratia traduci-
 „ tur in omnes qui ab eo spiritualiter
 „ generantur per fidem, & Baptismum,
 „ & non solum ad renovandam culpam
 „ primi parentis, sed etiam ad renovan-
 „ dum peccata actualia, & ad introdu-
 „ cendum in gloriam. „

Repones: Omne peccatum est volunta-
 rium: sed infans nihil voluntarii habet
 conceptione sua pro peccato, vel patran-
 do, vel contrahendo. Ergo &c.

Respondeo distinguendo, omne peccatum
 actuale est voluntarium, concedo: origi-
 nale, subdistinguo, est voluntarium in sua
 prima causa, scilicet in Adamo, con-
 cedo: in puero, iterum subdistinguo: mo-
 raliter, & hoc sufficit, concedo: secus,
 nego. Adam voluntarie peccavit, quia
 vero voluntas membrorum censetur in vo-
 luntate capitis conclusa, ideo eatenus con-

ulterius nobis non imputari. Sess. 5. can. 3. ait: *Adde peccatum, quod origine unum est, & propagatione, non imitatione transfusum omnibus, esse unicuique proprium.*

Respondeo 5. peccatum originale esse privationem iustitiæ & rectitudinis originalis quia pars superior Deo, inferior vero superiori subieciatur. Sic docet S. Th. hic 1. 2. q. 82. art. 3. ubi ait privationem speciem habere a forma cui opponitur, cum autem iustitia originalis sita foret in subiectione animæ ad Deum, partis vero inferioris ad animam, juxta legem oppositorum, dicendum est peccatum originale in privatione rectitudinis, seu obedientiæ partis superioris Deo, materialiter vero in rebellionem radicali partis inferioris ad superiorem consistere; hinc ex D. Thoma, infans nascens non concupiscit actum, sed est concupiscibilis, quocirca peccatum originale ibidem art. 1. reducit ad habitum, qui sit non quidem ut habitus scientiæ, sed ut quædam inordinata dispositio. Art. 2. ait esse unum in omnibus peccatum originale, quia eadem est relative ad Adamum causa, eadem vero in omnibus inordinata dispositio; ex his art. 4. concludit peccatum istud esse æqualiter in omnibus, maxime ex eo quod in omnibus eadem sit rectitudinis & iustitiæ originalis privatio.

Quæres 2. Quodnam sit peccati originalis subiectum?

Respondeo 1. cum S. Thoma hic q. 83. art. 1. residere in anima, quia omnis culpa animam pro subiecto habet: In semine vero sicut in instrumento cujus virtute produciatur natura humana ab Adam profluente: "Cum anima, inquit, posita sit esse subiectum culpæ; caro autem de se non habeat quod sit subiectum culpæ, quidquid pervenit de corruptione primi peccati ad animam, habet rationem culpæ: Quod autem pervenit ad carnem, non habet rationem culpæ, sed pœnæ. Sic igitur anima est subiectum peccati originalis, non autem caro." Subdit sanctus Doctor peccatum illud prius esse in anima, quam in potentiis quia anima est primarius generationis terminus. Tum art. 3. Idem peccatum prius voluntatem quam cæteras potentias afficere asserit, eo quod inclinatio ad malum, & eidem adæssio sit quid voluntati proprium. Demum art. 4. ait potentias sensitivas peccato originali esse præ cæteris animæ facultatibus corru-

ptas, quippe quæ inserviant generationi qua natura corrupta ab Adamo derivatur traducitur. Hæc est conclusio: *Quamquam omnes animæ potentiæ originali peccato sint infectæ: vis tamen generativa, vis concupiscibilis & sensus tactus, quia illum actum per quem corruptio traducitur, concurrunt, sunt cæteris potentiis magis infectæ.*

Si quæras quonodo traducatur peccatum originale? Respondetur ex unione animæ cum corpore corrupto: sicut enim aqua tametsi limpidissima, eo tamen ipso quo infunditur in luto turpida evadit, sic anima rationalis quamvis relative ad Deum ut ad causam efficientem, optima sit, quia tamen produciatur in corpore corrupto, ex unione cum carne vitiatum, resultat peccatum originale: namque natura secundum Philolophum est principium motus & quietis, cum igitur homo non sit neque anima solum, neque corpus solum, ex partium unione profuit inclinatio & motus ad malum, seu peccatum in anima.

Quæres 3. Num alia Adami peccata in posteros transfunduntur?

Respondeo negative, Scripturæ enim, Patres & Concilia de solo peccato originali loquuntur. Scripturæ quidem: ex uno quippe peccato iudicium in condemnationem factum esse dicit Apostolus Rom. 5. his verbis: *Judicium quidem ex uno in condemnationem.* Tum subdit: *Sicut per unius inobedientiam peccatores constituuntur multi.* Patres vero; in primis S. Cyprianus epist. 59. quæ est ad Fidum: "Insans, recens natus, ait, nihil peccavit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus contagium mortis antiquæ prima nativitate contraxit." Hæc Cypriani verba laudant Hieronymus dialogo 3. contra Pelag. Augustinus lib. 1. contra Jul. cap. 3. Demum Concilia adversus Pelagianam pravitatem adnatam de uno solum Adami peccato ad posteros transfuso sermonem instituunt. Sic tenet Ecclesia in Concilio Tridentino congregata sess. 5. can. 5.

Quæres 4. Quinam sint peccati originalis effectus?

Ante responsum suppono Adamum fuisse in iustitia originali constitutum, juxta illud Eccli. 7. *Fecit Deus hominem rectum*: quæ quidem rectitudo in tribus potissimum sita erat: 1. Quod homo Per gratiam & charitatem Deo subiceretur: 2. Quod vires inferioris appetitus rationi perfecte obedirent: 3. Quod corpus animæ

sic

sic submitteretur, ut anima nunquam per ægritudinem aut lassitudinem corporis a suis operationibus obcundis impediretur. His prælibatis.

Respondeo 1. hominem per peccatum originale amisisse iustitiam originale, hoc est, gratia gratum faciente, charitate, cæterisque donis fuisse spoliatum. Sic tradit S. Aug. l. de natura & gr. cap. 19. ubi sic perstringit Pelagium peccatum originale abnegantem: "Videte, quæso, quomodo nesciens nitatur evertere mendicinalium eloquiorum voces saluberrimas. Ego dixi, Domine, miserere mei sana animam meam, quia peccavi tibi. Quid sanatur si nihil est vulneratum, nihil fauciatum, nihil debilitatum, atque vitiatum." Suffragatur Concilium Arausic. 11. can. 1. Si quis per offensam prævaricationis Adæ non totum, id est, secundum corpus & animam in deterius dicit hominem commutatum: sed anime libertate illæsa, durante corpus tantummodo corruptioni credit obnoxium, Pelagii errore deceptus adversatur Scripturæ dicenti, &c.

Respondeo 2. cum sancto Thoma hic q. 85. bonum naturæ, quod est inclinatio naturalis ad virtutem, fuisse peccato Adami debilitatum. Hoc ex professo probat sanctus Doctor art. 1. isto argumento: "Dicitur Luc. 10. Homo descendens a Ierusalem in Jerico, id est, in defectum peccati, expoliatur gratuitis, & vulneratur in naturalibus, ut Beda exponit: Ergo peccatum diminuit bonum naturæ."

Respondeo 3. peccatum Proto-parentis quatuor vulnera animæ infixisse, videlicet ignorantiam in intellectu, malitiam in voluntate, infirmitatem in parte irascibili, concupiscentiam vero in concupiscibili. Sic propugnat sanctus Thomas ibidem art. 3. "Dicendum, inquit, quod per iustitiam originalem perfecte ratio continebat inferiores animæ vires: & ipsa ratio a Deo persiciebatur, ei subiecta. Hæc autem originalis iustitia subtrahita est per peccatum primi parentis, sicut iam dictum est: & ideo omnes vires animæ remanent quodammodo desolite proprio ordine, quo naturaliter ordinantur ad virtutem: & ipsa destitutio vulneratio dicitur naturæ. Sunt autem quatuor potentie animæ quæ possunt esse subiecta virtutum, ut supra dictum est, scilicet ratio, in qua est prudentia: voluntas, in qua iustitia: ira-

scibilis, in qua est fortitudo: concupiscibilis, in qua est temperantia. In quantum ergo ratio destituitur suo ordine ad verum, est vulnus ignorantie: In quantum vero voluntas destituitur ordine ad bonum, est vulnus malitiæ: In quantum vero irascibilis destituitur suo ordine ad arduum, est vulnus infirmitatis: In quantum vero concupiscentia destituitur ordine ad delectabile moderantem ratione, est vulnus concupiscentiæ.

Respondeo 4. mortem, defectus, morbos, & alias miseriae esse utique peccati Adæ effectus, quatenus sublata per illud iustitia originali qua incorruptionis & immortalitatis privilegio donabantur, omnia in deterius abierunt. Sicut igitur sublata columna qua fulcitur domus, ruit totum ædificium, sic & ablata iustitia originali primi hominis felix status perit, quod quidem innuit Apost. Rom. 5. his verbis: Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors. Sic docet ex professo S. Thomas ibidem art. 5.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Peccatum originale est privatio iustitiæ originalis, subiectum est homo: ejus vero effectus sunt ignorantia in intellectu &c.

PRIMUM patet cum privatio speciem habeat a forma cui opponitur: peccatum hominem spoliavit iustitia & rectitudine qua anima Deo, pars vero inferior animæ subiciebantur. Sic propugnat S. Thomas hic 1. 2. q. 82. art. 3.

Secundum utique, dicente Apostolo, Rom. 5. Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri. Igitur peccatum originalem subiebat in homine quatenus ab Adam naturam vitiatam habet. Ita de fide definitum est in Concilio Trid. sess. 5. Principaliter est in anima, quia inclinatio ad malum a voluntate promanat.

Tertium denique verissimum est, videlicet hominem per peccatum gravissime vulneratum fuisse, cum omnes potentie amiserint ad virtutes sui perfectivis ordinem. Ex quo vulnus consecutum est in intellectu, in voluntate, in parte irascibili & concupiscibili, ut docet S. Thomas hic 1. 2. q. 85. art. 3. sed & mors, alique effectus in mundum per peccatum Adami in-

inrtaverunt , ut dicit Apostolus Rom. 5. quia sublata unione cum primo vitæ principio, natura ad corruptionem & nihilum deflectitur , ut propugnat D. Thomas ibidem art. 3.

Non omittendum quod textus sacer de hoc momento refert Gen. 3. Mulieri quoque dixit : Multiplicabo ærumnas tuas , & conceptus suos : In dolore paries filios , & sub viri potestate eris , & ipse dominabitur tui .

Alc vero dixit : Quia audisti vocem uxoris tuæ , & comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes maledicta terra in opere tuo : in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ . Spinæ & tribulos germinabit tibi & comedes herbam terræ . In sudore vultus tui vesceris pane , donec revertaris in terram de qua sumptus es : quia pulvis es , & in pulverem reverteris .

Finis Tomi secundi.

MAG. 2003. 21

52

